श्री

प्रकरण रत्नाकर

भाग ४ थो.

जिनवचनामृतमहोदधिजन्य

धुरंधर सुविहित गीतार्थज्ञ पूर्वाचार्य वचन तरंग बिंदुरूप

विविध विषयक प्रकरणाख्य ग्रंथोनो यत्किंचित् संग्रह करीने

श्री मुंबापुरीमध्ये

शा० भीमसिंह माणकाख्य श्रावकें

स्वामित्व विरहित

ज्ञानवृद्ध्यर्थ

आ पुस्तक छपावी प्रसिद्ध कर्युं छे.

आवृत्ति बीजी

शके १८२२ संवत् १९५६ आसु सुद १ सने १९००.

"निर्णयसागर" मुद्रायंत्रमां रा० रा० तुकाराम जावजीयें छाप्युं छे.

कृति साथें जीव, केवी रीतें बंधाय अने पाछो केवी रीतें छूटे छे? तेनुं यथार्थज्ञान ए ग्रंथथी मले, ए रीतें ए छए कर्मग्रंथोनी उन्नतिउं प्रसिद्ध छे, माटें अहीं आटलुं कहेवुं बस छे.

केटलाएक देहस्थ इंद्रिय विषयना सुखने सत्य कहेता एवा नास्तिकपद्धतिप्राप्त लोको मतिमांद्यें करी स्वमुखथकी आ प्रमाणे वाग्विदोषनिस्सार करे छेः- जेम के, श्रुतचारित्रात्मक धर्म, अने मिथ्यात्वविरति-प्रमादकषायमय अधर्म पण नथी, बंध नथी, मोक्ष नथी, पुण्य नथी, पाप नथी, आश्रव नथी, संवर नथी, कर्मानुभव नथी, कर्मनुं विनाशवुं नथी, परभव नथी, देव नथी, देवीउं नथी, नरक नथी. एवा नास्तिकोना वितंडावादना खंडनकारक एवा आ छ कर्मग्रंथो छे, तेउंनो खरे खरो अनुभव भावपूर्वक वांचवाथी तथा श्रवण करवाथी थशे.

ए कर्मग्रंथो उपर मुख्यत्वें करी जुदा जुदा त्रण पंडितवर्योयें बालावबोध करेलो छे. तेमां एकतो पंडित श्रेष्ठ जीवविजयजीनो रचेलो छे, ते घणो सरल छे. तेनी श्लोकसंख्या सुमारें दश सहस्रनी छे. बीजो बालावबोध टीकानुसारें पंडित मतिचंद्रजीविरचित छे, तेनी श्लोकसंख्या सुमारें द्वादश सहस्रनी छे. ते ग्रंथ पण अधिक प्रशंसनीय छे. तृतीय बालावबोध पंडितरत्न यशःसोमशिष्य पंडित श्रीजयसोमकृत छे. आ बालावबोध कर्ताए केटलीएक वातो एवा खुलासाथी तथा सरलताथी समजावी छे के, वांचनार, तेमज भणनार कदी जाड्य बुद्धिवालो होय तो पण तेने सहजमां समजाइ जाय. वली ए छए कर्मग्रंथोमां अति सूक्ष्मार्थनी वातो होवाथी ते सर्वनुं स्मरण, अज्ञ वांचनार सांभलनारने तुरत उपस्थित रहे एवुं नथी माटें बालावबोधकर्त्ताएं एवी खूबी वापरी छे के जे जे स्थलें एज वात फरी प्रसंगें आवे, ते ते स्थलें ते वात संलग्न करी छे, के जेथी वांचनार सांभलनारने ते अवश्य याद रहे. वली ज्यां ज्यां अपूर्व अपूर्व विषयक सूक्ष्म विचारो आव्या छे, त्यां त्यां टीकानुसारें तथा अन्यग्रंथानुसारें ते विषयोना स्पष्ट अर्थ लखीने तेनां रूप दर्शाव्यां छे. एटले 'अमुक वात शी हशे?' एवो संशय किंचित् पण रहे नहीं. वली तद्विषयक सविस्तर अधिकार जे ग्रंथमां होय तेनो प्रेक्षणप्रयास पण न रहे. एतादृश रचनाथी बालावबोधप्रबंध कस्यो छे, तेनी अतिमनोहर रचनानी खूबी, सज्जनोने स्वकीयदृष्टिपथगत तथा श्रवणातिथि थवाथी मालम पडशे माटे तेनी अति स्तुति प्रस्तावना भूयस्त्वभयथी लखी नथी. ए बालावबोधनी श्लोकसंख्या सुमारें (१७०००) छे.

प्रथम ज्यारें लिष्टे प्रसिद्ध कीधां, ते वखतें पूर्वोक्त पंडित श्री जीवविजयजीविरचित बालावबोध सहित छए कर्मग्रंथो छापवानो विचार हतो, परंतु ते ग्रंथ जोवाथी तेमध्यें पहेलाथी मांडीने पांचमा कर्मग्रंथपर्यंत पांचे कर्मग्रंथनो बालावबोध सामान्य विस्तृत हतो पण जेवो जोयें तेवो विस्तारपूर्वक न हतो, तेमां पण वली पांचमा कर्मग्रंथनो बालावबोध तो घणोज संक्षिप्त कस्यो हतो माटे साधारण बुद्धिवाला मनुष्योने ते सर्वशिरोमणि ग्रंथनो लाभ परिपूर्ण रीतें नहीं मले, एवा हेतुथी ते बालावबोध, आ चतुर्थभागमां लीधो नथी. कदाचित् जो ते बालावबोध आ भागमां छाप्यो होत? तो आ ग्रंथ, हाल जेटलो विशाल थयो छे तेटलो थात पण नहिं अने क्षेत्रसमास, संघयणी तथा कर्मग्रंथादिकना यंत्रो तथा चित्रो अने गणितनो पूरतो समावेश पण आ भागमां थइ जात. वली समावेश थतां छतां पण पूर्वमुद्रित भागत्रयप्रमाण, आ भाग विस्तृत थात, परंतु ते बालावबोध छापवानो विचार पूर्वोक्त कारणथी बंध राख्यो.

त्यार पछी बीजो उपाय न छतां में छए कर्मग्रंथोनो बालावबोध टीका उपरथी करावीने छापवानो समारंभ कस्यो, ते बालावबोध, कर्मग्रंथ सहित आ पुस्तकमध्यें पृष्ठ (३०५) माथी मांडीने पृष्ठ (३३६) सुधी छाप्यो, ते छापतां पूर्वप्रशंसित पंडित जयसोमविरचित बालावबोधनी प्रत, मुज हस्तगत थई तथा तेनी यथार्थ पूर्व कथितसमानस्तुति मद्दृष्टिमार्गगत थवाथी में मारा हृदयमां विचार कस्यो के, आवा महा-

पंडित कृत बालावबोध छतां आपणे अज अडेने नवीनकृति करवी छापवो. ने उचित नहिं माटे आ अतिरुचिर, पंडित जयसोमविरचित बालावबोधज छापवो. एवो दृढ निश्चय कर्यो.

वली ते महारा विचारने अनुकूल मलाधर्मी नवं सुविचार जनोनी सम्मति पण पडी. अने तेर्नये कयुं के, आवा बृहद्ग्रंथो वारंवार शोध करी छपाता नथी माटे यद्यपि आ चतुर्थ भाग घणो महोटो थशे, तथापि आ अतिकमनीय बालावबोध छापवो ते केटलीएक रीते अत्युत्तम छे. अने ते छापवाथी समग्र सूत्ररुचि, पठनपाठन करनार सामान्य बुद्धिमाननो पण महोटो उपकार थशे एनाडश सन्मतनुगामी वाक्प्रसार सांभलीने ते टीकापरथी करेला बालावबोधना छापेला चार फारम जे छे. त्या तत्काल रार्नी पुनः पृष्ठ (३३७) मांथी पंडित श्रीजयसोमविरचित बालावबोध सहित छए कर्मग्रंथनो सुधारावनो सगे दृढ विचार करीने ते छए कर्मग्रंथ, मारी अल्पमत्यनुसार शोधी छापीने सुबुद्धिमान् विवेकीजन सान्निध्यमां निवेदन कर्या छे.

ते पूर्वोक्त हेतुथी आ भाग पूर्वमुद्रित भागत्रयथी अति गौरव पाम्यो छे. वली आ भागनी महत्तायें करीने प्रत्येक पुस्तक दीठ वार आनानी किम्मत जेटला पैसा वधारे पण मारे खरचवा पड्या छे, तेम छतां पण यंत्र अने चित्रादिकनो समावेश जेवो जोइयें तेवो थइ शक्यो नथी. मात्र आरंभथी त्रण कर्मग्रंथना यंत्रो दाखल थइ शक्या छे अने शेष ते ग्रंथोना यंत्रादिक जरूर आ चतुर्थ भागमा दाखल थवा जोइयें कारण के यंत्रादिक जो साथें न होय तो ए ग्रंथ अपूर्ण कहेवाय अने साधारण वांचनारने कदाचित् यथार्थ ग्रंथावबोध पण थाय नहीं परंतु आ कर्मग्रंथनो महोटो बालावबोध छापवाथी तेम बनी शक्युं नहीं.

ग्रंथमहत्ताना भयथी आ पुस्तकमध्यें रहेला अशुद्धताना दोषो संबंधी. सुजनो पासें क्षमा पण मागी नथी तथापि प्रथम मुद्रित भागोमध्ये दाखल करेली क्षमापना छे तेज आ तुर्यभागमा छे एम मानी मुज दीनपर दीर्घ दयादृष्टि राखशो.

॥ आर्या गीतिवृत्तं ॥

प्रकरणरत्नाकर आ, पुस्तक साद्यंत पूर्ण करि लीधूं; अर्हत्प्रसाद पामी, विघ्न रहित श्रेष्ठ काम शुभ सीधुं ॥ १ ॥ जिनवर पद वंदन मय, मंगल अवसानरूप करुं प्रेमें ॥ इम निर्विघ्नपणाथी, अन्यकृती पण थजो पूर्ण नेमें ॥ २ ॥ जिनवर आणा गर्भित, नाना विद्वज्जनाभिरचित गिरा ॥ गद्य पद्य वा सरला, प्रसिद्धि पामो अखंड सकल धरा ॥ ३ ॥ शार्दूल विक्रीडितवृत्तम् ॥ हे श्री वीर सुधीर ईश अज ने देवाधिदेव प्रभु, वदूं हुं युत भक्ति भाव धरिने थाजो सहाए विभु ॥ आवां कृत्य अनेक ते करि शकुं रूडां कृपा तेहवी, कीजें माणक पुत्र भीमसि शिरें जोयें तथा जेहवी ॥ १ ॥

शा० भीमसिंह माणक.

॥ श्री ॥

प्रकरणरत्नाकराभिध पुस्तकना चोथा भागमांहेला समस्त ग्रंथोनी स्थूल विषयानुक्रमणिका प्रारंभः

अनुक्रमणिका.

जाणवुं. ए विषयसुखने माटे जवकोडीहिं के० जवनी कोडिए दुःख जोगवतां पण न निष्ठइ के० न निवर्ते. एवुं छे, माटे जं के० जेम ध्यानमां आवे तं के० तेम करिज्जासु के० करजे ॥ ६ ॥

जुंजंता महुरा विवाग विरसा किंपागतुल्ला इमे ॥ कच्छकंडुअणंव दुःक्ख
जणया दाविंति बुद्धिसुहे ॥ मज्झण्हे मयतिण्हिअव्व सययं मिछाभि संधि
प्पया ॥ जुत्तादिंत्ति कुजम्म जोणिगहणं जोगा महावेरिणो ॥ ७ ॥

व्याख्या–जोग केवा छे? ते कहे छे. जुंजंता के० जोगवतां थका महुरा के० मधुरा पण विवाग के० परिणामे–अथवा विपाके किंपाकतुल्लाइमे के० किंपाकवृक्षतुल्य विरस के० निरस छे, वली कच्छकंडुअणं के० खसनुं जे खणवुं–ते खणतां तो सारुं लागे, पण परिणामे महा दुःख थाय. तेम ए सुख जोगवे छे, ते पण दुक्खजणया के० ते खसना खणवा सरखां दुःखनां उपजावणहार एवां बुद्धिसुहं के० बुद्धिसुखने दाविंति के० दे छे, अने मज्झण्हे के० मज्जन करतां थकां अर्थात् जोगमां तल्लीन होतां थकां मयतिण्हिअव्व के० मृगतृसा जे फांफवां तेनी परे सययं के० निरंतर मिछाभिसंधिप्पया के० खोटा अभिप्रायना देनारा छे; अने जुत्ता के० जोगव्या थका, कुजम्मजोणिगहणं के० कुजन्मनी योनिनुं जे ग्रहण, तेने दिंति के० दे छे. ए माटे जोगो महावेरिणो के० जोग जे विषयादिक सुख ते महावेरी छे, एम जाणवुं. ॥ ७ ॥

सक्का अग्गी निवारेउं वारिणो जलिउ विहु ॥ सव्वोदहि जलेणावि
कामग्गि दुन्निवारउं ॥ ८ ॥ विसमिव मुहंमि महुरा परिणाम निकाम
दारुणा विसया ॥ कालमणंतं जुत्ता अज्जविमुत्तं न किं जुत्त ॥ ९ ॥

व्याख्या– जलिउविहु के० घणोज लागेलो एवो जे अग्गी के० अग्नि, तेने वारिणो के० पाणीए करीने निवारिउसक्का के० निवारण करी शकीए; परंतु कामग्गी के० कामाग्नि जे छे ते, सव्वोदहिजलेणावि के० सर्व समुद्रोना पाणीए करी पण दुन्निवारउं के० निवारण करवो महा दोहलो छे. ॥ ८ ॥ हे मूढ! आ संसारना जोग विषय छे ते मुहंमि के० प्रथम आद्यमां महुरा के० मधुरा छे, पण परिणाम के० अंते विसमिव के० विषनी परे निकाम के० अत्यंत असार अने दारुणा के० महा जयंकर एवा छे. तं के० तें, कालमणंतंजुत्ता के० अनंतकाल यावत् जोगव्या, तोपण अज्ज के० हजी नवीमुत्तं के० नथी त्याग करतो! किंजुत्त के० ए विषयसुखमां केम युक्त थइ रह्यो छे? ॥ ९ ॥

विषयरसासवमत्तो जुत्ताजुत्तं न जाणई जीवो ॥ झूरइ कलुणंपछा
पत्तो नरयं महाघोरं ॥१०॥ जह निंबदुम्मपत्तोकीडो कडुअंपि म
न्नए महुरं ॥ तह सिद्धिसुहपरुक्का संसारदुहं सुहं विंति ॥११॥

व्याख्या– ए जीव, विषयरसासवमत्तो के० विषयरसरूप आसव एटले मदिराए करी मदोन्मत्त होतो थको जुत्ताजुत्त के० युक्तायुक्त एटले योग्य अने अयोग्यने नजाणई के० नथी जाणतो; पण पछा के० पछी ज्यारे कलुणं के० महादुःख जय एवा महाघोरं के० अतिशय जयंकर नरयं के० नरकने पत्तो के० पाम्यो, त्यारे झूरइ के० झूरेछे, अर्थात् पश्चात्ताप करे छे. ॥ १० ॥ जह के० जेम, निंबदुम्मपत्तो के० लींबडाना वृक्षनुं पांदडुं ते कडुअंपि के० कडवुं छे तो पण कीडो के० ते पांदडामां रहेनारो कीडो महुरं के० मधुर

एवं मन्नए के० माने छे; तह के० तेम ए जीव सिद्धिसुहंपरुक्खा के० मोक्षसुखथी परोक्ष जे संसारदुहं के० संसारनां दुःख तेने सुहंविंति के० सुख तरिके जाणे छे. ॥ ११ ॥

अथिराण चंचलाणय खणमित्त सुहंकराण पावाणं ॥ दुग्गइ निबं-धणाणं विरमसु एआण जोगाणं ॥ १२ ॥ पत्तायकामभोगा सुरेसु असुरेसु तहय मणुएसु ॥ नयजीवतुप्पतित्ती जलणस्सवकट्ठनियरेण ॥१३॥

व्याख्या- रे अजाण जीव तुं, अथिराण के० अस्थिर, अने चंचलाणय के० चपल एवा खणमित्त के० क्षणमात्र सुहं के० सुखने कराण के० करनारा एवा. अने पावाणं के० महापापरूप तथा दुग्गइ के० दुर्गतिए निबंधणाणं के० बंधन थवाना हेतुरूप जे भोगाणं के० भोग. तेथी विरमसु के० विरम-पाछो उसर! ॥ १२ ॥ सुरेसु के० देवताउनेविषे. असुरेसु के० असुरदेवतानेविषे.तेमज मणुएसु के० मनुष्यनेविषे हे जीव! तुं कामभोग के० कामना भोग जे स्त्री विषयादिक सुख ते पत्ता के० पाम्यो; तोपण जेम जलण के० अग्नि कट्ठनियरेण के० काष्टोना समूहे पण तृप्ति पामतो नथी, तेम नयजीव तुप्पतित्ती के० हे जीव, तने पण तृप्ति थती नथी. ॥ १५ ॥

जहाय किंपागफला मणोरमा रसेणवन्नेणय भुंजमाणा ॥ ते खुड्डए जीविय पच्चमाणा एउवमा कामगुणा विवागे ॥ १४ ॥ सवंविलविअं गीअं सवंनट्टंविडंबणा ॥ सवेआभरणाभारा सवेकामादुहावहा ॥ १५ ॥

व्याख्या- जहाय के० जेम किंपाग के० किंपाकनामक वृक्षना फला के० फल ते मणोरमा के० मनोहर, रसेण के० रसेकरी परिपूर्ण, वन्नेन के० वर्णेकरी रूडां पण ते भुंजमाणा के० खाधां थकां अने पच्चमाणा के० पच्यां थकां जीविय के० जीवितव्यने खुड्डय के० खुटाडे. एउवमा के० ए किंपाकनामक वृक्षना फलनीज उपमा, कामगुणाविवागे के० कामना गुणनो जे विपाक-तेनेविषे जाणवी. अर्थात् कामगुण विपाकछे ते देखतां मनोहर, रसेकरी परिपूर्ण अने बाह्यरंगेकरी रुडाछे, पण तेउनो परिणाम महा दुःखदायक छे. ॥ १४ ॥ संसारमां गीअं के० जे गीत छे ते सव्वं के० सर्व विलविअं के० विलापतुल्य जाणवा, सव्वं के० सर्व, नट्ट के० नाटक ते विडंबणा के० विटंबना जेवा जाणवां, सव्वे के० सर्व आभरणा के० जे आभरण ते भारा के० भाररूप एवां जाणवां, अनेसव्वे के० सर्व कामा के० काम ते दुहावहा के० दुःखदाइ जाणवा.

देविंद चक्कवट्टित्तणाइ रज्जाइं उत्तमा भोगा ॥ पत्ता अणंतखुत्तो नय हं तत्तिं गउत्तेहिं ॥ १६ ॥ संसारचक्कवाले सवेविय पुग्गलामए बहुसो ॥ आहारिआय परिणामिआय नयतेसु तित्तोहं ॥ १७ ॥

व्याख्या- रे जीव, देविंद के० इंद्र, चक्कवट्टित्तणाइं के० चक्रवर्तित्वादिक, रज्जाइं के० राज्य, अने उत्तमभोगा के० उत्तम प्रकारना भोग एटले विषयादिसुख, ते तुं अणंतखुत्तो के० अनंतवार पत्तो. के० पाम्यो, तोपण तेहिं के० तेउए करीने न यहंतत्तिं के० तृप्तिने पाम्यो नही ॥ १६ ॥ अहो मए के० में, संसारचक्कवाले के० संसाररूप चक्रवालनेविषे सव्वेविय के० सघलाए पुग्गला के० पुद्गलोने घणीवार आहारिआय परिणामिआय के० आहारिया एटले खाधा ने आहारपणे परिणमाव्या खरा, पण तेसु के० तेनेविषे तित्तोहं के० हुं तृप्ति नय के० पाम्यो नही ॥ १७ ॥

॥ श्री ॥

॥ अथ इंद्रियपराजयशतक प्रारंभः ॥

सुच्चिअ सूरो सोच्चेव पंडिउ तं पसंसिमो निच्चं ॥ इंदिय चोरेहिंसया, न लुंटिअं जस्स चरणधणं ॥ १ ॥ इंदिय चवल तुरंगो, दुग्गइ म ग्गाणु धाविरे निच्चं ॥ जाविअ जवस्सरूवो रुंजइजिणवयणरस्सीहिं ॥ २ ॥

व्याख्या- तेहज सूरो के० शूर, तेहज पंमिउ के० पंमित. तं, के० तेनेज प्रसंमिमो निचं के० निरंतर हुं प्रशंसु छुं, के, जेहनुं सया के० सदा इंदियचोरे के० इंद्रिउरूप चोरोए चरणधणं के० चारित्ररूपी धन नथी लुं- ट्युं ॥ १ ॥ इंदियचवलतुरंगो के० इंद्रियोरूप जे चपल घोडाउ बे, ते दुग्गइ के० दुर्गतिना मग्गाणु के० मार्गे निच्चं के० निरंतर धाविरे के० दोडवानुं करे बे, तेने जवस्सरुवो के० संमार स्वरूपने जेणे जाविं के० जाण्यो छे, ते प्राणी जिणवयणरस्सीहिं के० श्रीवीतरागनां वचनरूप रस्सीहि के० दोरडीए करीने रुंजइ के० रुंधे छे. २

इंदिय धुत्ताणमहो तिलतुस मित्तंपि देसु मा पसरं ॥ जइ दिन्नो तो नी उं जच्छखणो वरिस कोडिसमो ॥ ३ ॥ अजि इंदिएहि चरणं, कठ्ठं वघुणे हिं किरइ असारं ॥ तो धम्मछ्हिहिदढं, जइ अव्वं इंदिय जयंमि ॥ ४ ॥

व्याख्या- अहोउत्तमजन ! इंडियधुत्ताणं के० इंडियरूप धूर्तने, तिलतुसमित्तंपि के० तिलना ठोतरा जेटलुं पण प्रसरं के० पसरवा, देसुमा के० देइश नही. जइदिन्नो के० जो पसरवा दीधो तो नीउंके० लीधुं. शुंलीधुं ? ते कहेछे, जछ के० ज्यां खणो के० क्षणमात्रमां पण वरिसकोडीसमो के० वरसनी कोडी समान दुःखमय छे, ज्यां तेवुं दुःख लीधुं, ॥ ३ ॥ जेणे इंडिउ जीती नथी तेनुं चारित्र, कठ्ठं विघुणेहिं कीरइ अ- सारं-कठविघुणेहिं के० काष्टमां रहेनारा कीडाए जेम काष्टने करडीने असारं के० असार कीरइ के० कर्युं. एवुं असार जाणवुं. ए माटे धमछ्हि के० धर्मना अर्थि जने इंदिजयंमि के० इंडिउ जीतवाने माटे दढ जइअव्वं के० दृढ यत्न करवो. ॥ ४ ॥

जह कागिणी इहेउं, कोडिं रयणाणहारए कोइ ॥ तह तुछ विसय गिद्धा जीवाहारंति सिद्धिसुहं ॥ ५ ॥ तिलमित्तं विसयसुहं दुहं च गिरिरायसिंगतुंगयरं ॥ जव कोडीहिं न निठइ जंजाणसुतंकरिद्यासु ॥ ६ ॥

व्याख्या-जह के० जेम कोइ के० कोइएक कागिणी के० कांगणीने हेउं के० हेतु एटले अर्थे कोडिरयणाण- हारए के० कोडिरत्नने हारेछे; तह के० तेम तुछ के० नीच एवा विसयगिद्धा के० विषयमां लोलुप थएला जीवा के० जीवोछे ते पोताना सिद्धिसुहं के० मोक्षसुखने हारंति के० हारीजायछे. ॥ ५ ॥ तिलमित्तं विसय- सुहं के० तिलमात्र पण विषयसुख, ते दुहंच गिरिरायसिंगतुंगयरं के० दुःखरूप गिरिराय के० पर्वत-तेना तुं- गयरं के० ऊंचां एवां सिंग के० शिखर छे, एवुं जाणवुं-अर्थात् थोडुं पण विषयसुख छे ते महादुःखनुं हेतु

जाणवुं. ए विषयसुखने माटे जवकोडीहिं के० जवनी कोडिए दुःख जोगवतां पण न निठ्ठइ के० न निवर्ते. एवुं छे, माटे जं के० जेम ध्यानमां आवे तं के० तेम करिज्ञासु के० करजे ॥ ६ ॥

जुंजंता महुरा विवाग विरसा किंपागतुल्ला इमे ॥ कब्बकंडुअणंव दुःक्क जणया दाविंति बुद्धिसुहे ॥ मज्जण्हे मयतिण्हिअव्व सययं मिञ्चाजि संधि प्पया ॥ जुत्तादिंति कुजम्म जोणिगहणं जोगा महावेरिणो ॥ ७ ॥

व्याख्या—जोग केवा छे? ते कहे छे. जुंजंता के० जोगवतां थका महुरा के० मधुरा पण विवाग के० परिणामे—अथवा विपाके किंपाकतुल्लाइमे के० किंपाकवृक्षतुल्य विरस के० निरस छे, वली कब्बकंडुअणं के० खसनुं जे खणवुं—ते खणतां तो सारुं लागे, पण परिणामे महा दुःख थाय. तेम ए सुख जोगवे छे, ते पण दुक्कजणया के० ते खसना खणवा सरखां दुःखनां उपजावणहार एवां बुद्धिसुहं के० बुद्धिसुखने दाविंति के० दे छे, अने मज्जण्हे के० मज्जन करतां थकां अर्थात् जोगमां तल्लीन होतां थकां मयतिण्हिअव्व के० मृगतृष्णा जे झांझवां तेनी परे सययं के० निरंतर मिञ्चाजिसंधिप्पया के० खोटा अजिप्रायना देनारा छे; अने जुत्ता के० जोगव्या थका, कुजम्मजोणिगहणं के० कुजन्मनी योनिनुं जे ग्रहण, तेने दिंति के० दे छे. ए माटे जोगो महावेरिणो के० जोग जे विषयादिक सुख ते महावेरी छे, एम जाणवुं. ॥ ७ ॥

सक्का अग्गी निवारेउं वारिणो जलिउ विहु ॥ सवोदहि जलेणावि कामग्गि डुन्निवारउं ॥ ८ ॥ विसमिव मुहंमि महुरा परिणाम निकाम दारुणा विसया ॥ कालमणंतं जुत्ता अज्जविमुत्तं न किं जुत्त ॥ ए ॥

व्याख्या— जलिउविहु के० घणोज लागेलो एवो जे अग्गी के० अग्नि, तेने वारिणो के० पाणीए करीने निवारिउसक्का के० निवारण करी शकीए; परंतु कामग्गी के० कामाग्नि जे छे ते, सव्वोदहिजलेणावि के० सर्व समुद्रोना पाणीए करी पण डुन्निवारउं के० निवारण करवो महा दोहलो छे. ॥ ८ ॥ हे मूढ ! आ संसारना जोग विषय छे ते मुहंमि के० प्रथम आद्यमां महुरा के० मधुरा छे, पण परिणाम के० अंते विसमिव के० विषनी परे निकाम के० अत्यंत असार अने दारुणा के० महा जयंकर एवा छे. तं के० ते, कालमणंतंजुत्ता के० अनंतकाल यावत् जोगव्या, तोपण अज्ज के० हजी नवीमुत्तं के० नथी त्याग करतो ? किंजुत्त के० ए विषयसुखमां केम युक्त थइ रह्यो छे ? ॥ ए ॥

विषयरसासवमत्तो जुत्ताजुत्तं न जाणई जीवो ॥ फूरइ कलुणंपञ्चा पत्तो नरयं महाघोरं ॥१०॥ जह निंबडुम्मपत्तोकीडो कडुअंपि म न्नए महुरं ॥ तह सिद्धिसुहपरुक्का संसारडुहं सुहं विंति ॥११॥

व्याख्या— ए जीव, विषयरसासवमत्तो के० विषयरसरूप आसव एटले मदिराए करी मदोन्मत्त होतो थको जुत्ताजुत्त के० युक्तायुक्त एटले योग्य अने अयोग्यने नजाणई के० नथी जाणतो; पण पञ्चा के० पछी ज्यारे कलुणं के० महादुःख जय एवा महाघोरं के० अतिशय जयंकर नरयं के० नरकने पत्तो के० पाम्यो, त्यारे फूरइ के० फूरेछे, अर्थात् पश्चात्ताप करे छे. ॥ १० ॥ जह के० जेम, निंबडुम्मपत्तो के० लींबडाना वृक्षनुं पांदडुं ते कडुअंपि के० कडवुं छे तो पण कीडो के० ते पांदडामां रहेनारो कीडो महुरं के० मधुर

एवं मन्नए के० माने छे; तह के० तेम ए जीव निव्विसुहंपरम्मुहा के० मोक्षसुखथी परोक्ष जे संसारदुहं के० संसारनां दुःख तेने सुहंविंति के० सुख तरिके जाणे छे. ॥ ११ ॥

अथिराण चंचलाणय खणमित्त सुहंकराण पावाणं ॥ दुग्गइ निबं-धणाणं विरमसु एआण नोगाणं ॥ १२ ॥ पत्तायकामनोगा सुरेसु असुरेसु तहय मणुएसु ॥ नयजीवतुप्पतित्ती जलणस्सवकठनियरेण ॥१३॥

व्याख्या— रे अजाण जीव तुं, अथिराण के० अस्थिर, अने चंचलाणय के० चपल एवा खणमित्त के० क्षणमात्र सुहं के० सुखने कराण के० करनारा एवा, अने पावाणं के० महापापरूप तथा दुग्गइ के० दुर्गतिए निवंधणाणं के० बंधन थवाना हेतुरूप जे नोगाणं के० नोग. तेथी विरमसु के० विरम-पाछो ऊसर! ॥ १२ ॥ सुरेसु के० देवताउनेविषे. असुरेसु के० असुरदेवतानेविषे. तेमज मणुएसु के० मनुष्यनेविषे हे जीव! तुं कामनोग के० कामना नोग जे स्त्री विषयादिक सुख ते पत्ता के० पाम्यो; तोपण जेम जलण के० अग्नि कठनियरेण के० काष्टोना समूहे पण तृप्ति पामतो नथी, तेम नयजीव तुप्पतित्ती के० हे जीव. तने पण तृप्ति थती नथी. ॥ १५ ॥

जहाय किंपागफला मणोरमा रसेणवन्नेणय नुंजमाणा ॥ ते खुट्टए जीविय पच्चमाणा एउवमा कामगुणा विवागे ॥ १४ ॥ सव्वंविलविअं गीअं सव्वंनट्टंविडंवणा ॥ सव्वेआनरणानारा सव्वेकामादुहावहा ॥ १५ ॥

व्याख्या— जहाय के० जेम किंपाग के० किंपाकनामक वृक्षना फला के० फल ते मणोरमा के० मनोहर, रसेण के० रसेकरी परिपूर्ण, वन्नेन के० वर्णेकरी रूडां पण ते नुंजमाणा के० खाधां थकां अने पच्चमाणा के० पच्यां थकां जीविय के० जीवितव्यने खुट्टय के० खुटाडे. एउवमा के० ए किंपाकनामक वृक्षना फलनीज उपमा, कामगुणाविवागे के० कामना गुणनो जे विपाक–तेनेविषे जाणवी. अर्थात् कामगुण विपाकछे ते देखतां मनोहर, रसेकरी परिपूर्ण अने बाह्यरंगेकरी रुडाछे, पण तेउनो परिणाम महा दुःखदायक छे. ॥ १४ ॥ संसारमां गीअं के० जे गीत छे ते सव्वं के० सर्व विलविअं के० विलापतुल्य जाणवा, सव्वं के० सर्व, नट्ट के० नाटक ते विडंवणा के० विटंवना जेवा जाणवां, सव्वे के० सर्व आनरणा के० जे आनरण ते नारा के० नाररूप एवां जाणवां, अने सव्वे के० सर्व कामा के० काम ते दुहावहा के० दुःखदाइ जाणवा.

देविंद चक्कवट्टित्तणाइ रज्जाइं उत्तमा नोगा ॥ पत्ता अणंतखुत्तो नय हं तत्तिं गउत्तेहिं ॥ १६ ॥ संसारचक्कवाले सव्वेविय पुग्गलामए व-हुसो ॥ आहारिआय परिणामिआय नयतेसु तित्तोहं ॥ १७ ॥

व्याख्या— रे जीव, देविंद के० इंद्र, चक्कवट्टित्तणाई के० चक्रवर्तित्वादिक, रज्जाइं के० राज्य, अने उत्तमनोगा के० उत्तम प्रकारना नोग एटले विषयादिसुख, ते तुं अणंतखुत्तो के० अनंतवार पत्तो. के० पाम्यो, तोपण तेहिं के० तेउए करीने न यहंतत्तिं के० तृप्तिने पाम्यो नही ॥ १६ ॥ अहो मए के० में, संसारचक्कवाले के० संसाररूप चक्रवालनेविषे सव्वेविय के० सघलाए पुग्गला के० पुजलोने घणीवार आहारिआय परिणामिआय के० आहारिया एटले खाधा ने आहारपणे परिणमाव्या खरा, पण तेसु के० तेनेविषे तित्तोहं के० हुं तृप्ति नय के० पाम्यो नही ॥ १७ ॥

उवलेवो होइ नोगेसु अन्नोगी नोवलिप्पई ॥ नोगी नमइ संसारे अन्नोगी विप्पमुच्चई ॥ १८ ॥ अल्लो सुक्कोअ दो बूटा गोलया मट्टि आमया ॥ दोविआवडिआकूडे जो अल्लो तब लग्गई ॥ १९ ॥

व्याख्या–नोगीपुरुषने नोगेसु के० नोगनेविषे उवलेवो के० लपटावुं ते होइ के० थाय छे, अने अन्नोगी के० वांछनारहित एवा पुरुषो नोवलिप्पई के० न लपेटाय, नोगी नमेइ संसारे के० आ संसारनेविषे नोगी होय ते नमे छे, अन्नोगीविप्पमुच्चई के० अने अन्नोगी पुरुष संसारथी मुक्त थाय छे.॥१८॥ अल्लो के० लीलो अने सुक्को के० सूको एवा दो के० बे मट्टिआमया के० माटीमय गोलया के० गोला छे, ते बेय गोला नींतने विषे आवडिआ के० अफाल्या, तेमांथी जो के० जे अल्लो के० लीलो गोलो हतो ते तछ के० नींतनेविषे लग्गइ के० लागी रह्यो. ॥ १९ ॥

एवं लगंति ज़ुम्मेहा जे नरा कामलालसा ॥ विरत्तोउ न लग्गंति जहा सुक्के अगोलए ॥ २० ॥ तणकछेहिव अग्गी लवणसमुद्दो नई-सहस्सेहिं ॥ न इमो जीवो सक्को तिपेउं कामन्नोगेहिं ॥ २१ ॥

व्याख्या–एवं के० ए प्रमाणे लगंति के० लागेछे. ज़ुम्मेहा के० ज़ुर्बुद्धि एवा जे नरा के० पुरुष, कामलालसा के० कामलंपट. एटले जे कामलंपट एवा ज़ुर्बुद्धि पुरुषो छे, तेउ आ संसारनेविषे नींतनेविषे लीला गोलानी पेरे लागी रहेछे, अने जे विरत्तो के० संसारथी विरम्यो, ते जेम सूको गोलो नींतनेविषे न चोटे–न लागे तेम न लग्गंति के० नथी लागतो. ॥ २० ॥ जेम तृणकछेहिव के० जेम तृणकाष्ठे करीने अग्गी के० अग्नि तृप्त थतो नथी, अने नदीना सहस्रोएकरी जेम लवण समुद्र तृप्त थतो नथी, तेम कामन्नोगे करीने आ जीव पण तृप्त थवाने शक्तिवंत थतो नथी.

नुत्तूणवि नोगसुहं सुरनर खयरेसु पुण पमाएणं ॥ पिज्ञइ नरएसु नेरव कलकलए तउतंब पाणाइं ॥ २२ ॥ को लोनेण न निहउ कस्स न रमणीहिं नोलिअं हिअयं ॥ को मच्चुणा न गहिउ को गिद्धोनेव विसएहिं ॥ २३ ॥

व्याख्या–जीव नोगसुहं के० नोगनां जे सुख; सुर के० ते देवता, नर के० मनुष्य अने खयर के० खेचरनेविषे नुत्तूणंवि के० नोगवीने पण पुण के० वली, पमाएणं के० प्रमादेकरीने नरएसु के० नरकनेविषे नेरव के० नयंकर एवा कलकलए के० अग्निएकरी तप्त थएला तंबपाणाइं के० त्रांबाना पानन पिज्ञइ के० पीएछे. ॥ २२ ॥ को के० कोण पुरुष, लोनेण के० लोने न निहउ के० न निहत एटले नथी हणायो? अने को के० कोण पुरुषना हिअयं के० हृदयने रमणी के० स्त्रीए नन्नोलियं के० नथी नोलव्युं? अने को के० कोण पुरुषने मच्चुणा के० मृत्युए नगहिउ के० नथी ग्रह्यो? अने को के० कोण पुरुष, विसएहिं के० विषयोए करी नेवगिद्धो के० नथी गृद्ध थयो? ॥ २३ ॥

खणमित्त सुक्का बहुकाल ज़ुक्का ॥ पगाम ज़ुक्का अनिकाम सुक्का ॥ संसार मुक्कस्स विपक्क नूआ ॥ खाणी अणबाण उ कामन्नोगा ॥ २४ ॥ सब गहाणं पनवो महागहो सब दोसपायट्टि ॥ कामग्गहो ज़ुरप्पा जेणन्नितूअं जगं सवं ॥ २५ ॥

व्याख्या–आ संसारनेविषे खणमित्त के० क्षणमात्र सुक्खा के० सुख छे. अने दुक्खा के० दुःख तो बहु-काल के० घणाकाल सुधी छे. ते वली पगामदुक्खा के० अतिशय दुःख छे; अने अनिकामसुक्खा के० अति-शय थोडुं सुख छे. एमाटे संसार मुक्खस्स विपक्खभूआ के० संसारने मूकवो. अने तेथी विपक्षभूत थवुं. अने ए कामभोगा के० काम विषयादिकना जे भोगो छे ते, अणत्थाणउ के० अनर्थनी खाणी के० खाण-छे. ॥ २४ ॥ जेण के० जेणे जगंसव्वं के० सर्वजगतने जितूअं के० जीत्युं संताप्युं. एवो दुग्गा के० दु-रात्मा कामग्गहो के० कामरूपी ग्रह, ते सव्वग्गहाणं के० सर्व ग्रहोने पभवो के० उपजाववानुं मूल कारण छे, अने सव्वदोसपायट्टी के० सर्व दोषोनो प्रगट करनार. एवो महागहो के० मोटो ग्रह जाणवो. ॥२५॥

जह कच्छुल्लोकच्छुं कंडुअमणो दुहं मुणइ सुक्खं ॥ मोहाउरा मणुस्सा
तह कामदुहं सुहंबिंति ॥ २६ ॥ सल्लंकामा विसंकामा कामा
आसीविसोवमा ॥ कामेपत्थेयमाणा अकामा जंति दुग्गइं ॥ २७ ॥

व्याख्या–जह के० जेम, कच्छुल्लोकच्छुंकंडुअमाणो के० खसनो धणी खसने खणतो थको, जो के परिणामे दुहं के० दुःख भोगवे छे, तोपण तेने सुहंमुणइ के० सुख मानेछे; तह के० तेम मोहाउरा के० मोहेकरी आतुर एटले पीडित एवा मणुस्सा के० मनुष्यो, कामदुहं के० कामभोगादिकना विषयदुःखने सुहंबिंति के० सुखकरी जाणेछे. ॥ २६ ॥ कामा के० काम छे ते सल्लं के० शाल्यरूप छे, विसं के० विषरूप छे अने आसीविसोवमा के० सर्पनी दाढमां जे विष छे तेनी उपमाए छे. कामेपत्थेयमाणा के० ए कामनी मात्र प्रार्थना करतां अने अकामा के० अणभोगव्ये थके पण जीव दुग्गई के० दुर्गतिए जंति के० जाय. ॥ २७ ॥

विसए अवइक्खंता पडंति संसारसायरे घोरे ॥ वीसएसु निरावि-
क्खा तरंति संसार कांतारे ॥ २८ ॥ छलिया अवइक्खंता निरावइ-
क्खा गया अविग्घेणं तम्हापवयणसारे निरावइक्खेण होअव्वं ॥ २९ ॥

व्याख्या– विसए अवइक्खंता के० विषयनी अपेक्षा–प्रतिबंध करतां जीव संसार सायरेघोरे के० संसा-ररूपी महा भयंकर एवा समुद्रनेविषे पडंति के० पडे छे; अने विसएसु निराविक्खा के० विषयनेविषे नि-रपेक्ष होतां थकां संसारकांतारे के० संसाररूपी अरण्यने तरंति के० तरे छे. ॥ २८ ॥ छलिया के० छलवंत एवा विषयनी अवइक्खता के० अपेक्षाथी जे निरावइक्खा के० निरपेक्ष थया, ते अविग्घेणं के० अविघ्नपणे गया के० मोक्षे गया. तम्हा के० ते माटे पवयणसारे के० प्रवचननुं सार जे चारित्र–तेहनेविषे निरावइक्खे-णहोअव्वं के० निरपेक्ष थवुं. ॥ २९ ॥

विसयाविक्खो निवडइ निरविक्खो तरइ दुत्तर भवोहं ॥ देवीदीवस-
मागय भाउअ जुअलेण दिठंतो ॥ ३० ॥ जंअइ तिक्खंदुक्खं जंच
सुहं उत्तमं तिलोअंमि ॥ तंजाणसु विसयाणं वुड्ढिक्खय हेउअंसव्वं ॥३१॥

व्याख्या–विषया विक्खो के० विषयनी अपेक्षा धरतो जीव निवडइ के० संसारनेविषे पडे छे, अने जे संसारथी निरपेक्ष छे ते दुत्तर के० दुस्तर एवो आ जे भव के० संसार तेने तरइ के० तरे छे. जेम देवीना दीपनेविषे समागत के० आवेला एवा भाउअजुअलेण के० भ्राता एटले भाइनुं युगल. अर्थात् बे भाइउ तेना दिठंतो के० दृष्टांते जाणवुं. एटले बे भाइमांथी एक भाइए देवीना सन्मुख किंचित् जोयुं, तेथी ते

समुद्रमां जइ पड्यो; अने बीजो त्याइ निरपेक्ष रह्यो, तो समुद्र पार उतर्यो. ए कथा ज्ञाताजीमां छे, त्यांथी जाणवी. ॥ ३० ॥ जं के० जे अइ के० अतिशय तिरकंदुरकं के० तीव्रदुःख अने जे वली तिलोअंमि के० त्रैलोक्यनेविषे उत्तमंसुहं के० उत्तम प्रकारनां सुख छे, तं के० ते सव्वं के० सर्व, विषयाणं के० विषयनी जे वुढ्ढिरकय के० वृद्धि अने क्षय एटले हाणी तेनां हेउअं के० हेतु छे. एम हे जीव, तुं जाणसु के० जाणजे. ॥ ३१ ॥

इंदिय विसय पसत्ती पडंति संसारसायरे जीवा ॥ परिकव छिन्नपंखा सुसीलगुणपेहुणविहिणा ॥ ३२ ॥ नलहइजहालिहंतो मुहिल्लियं अं ठिअं जहा सुणउ ॥ सोसइ तालुअरसिअं विविहंतोमन्नएसुरकं ॥ ३३ ॥

व्याख्या–इंदियविसयपसत्ती के० इंद्रियोना विषयोने विषे विशेष करी आसक्त एवो जीव, परिकव्वछिन्नपंरका के० जेनी पांख छेदाइ छे एवो पक्षी जेम आकाशथी पृथ्वी उपर जइ पडे, तेम सुसीलगुणपेहुणविहिणा के० सुशील गुणरूपी पांखोविना जीव, संसार सायरे के० संसार सागरने विषे पडंति के० पडे छे. ॥ ३२ ॥ जह के० जेम सुणउ के० श्वान मुहिल्लियंअंठिअं के० महोटुं हाडकुं लिहंतो के० चाटतां थकां नलहइ के० नथी जाणतुं, के तालुअरसिअं के० पोताना तालवानो रस शोषे छे ! ! ए श्वान पोतानाज तालवानो रस चाटे छे, तो पण ते चाटतां थकां विविहंतो के० विविध प्रकारनां सुखं के० सुखने मन्नए के० माने छे. ॥ ३३ ॥

महिलाणकायसेवी न लहइ किंचिवि सुहं तहा पुरिसो ॥ सो मन्नए वराउ सयकाय परिस्समं सुरकं ॥ ३४ ॥ सुठुविमग्गिञ्जंतो कछवि कयलीइ नत्थि जह सारो ॥ इंदिय विसएसु तहा नत्थिसुहं सुठुविगविठं ॥३५॥

व्याख्या–तेम महिलाणकायसेवी के० स्त्रीनी कायानो सेवणहार पुरुष ते किंचि के० कांइ पण सुहं के० सुखने न लहइ के० नथी लहेतो; परंतु ते वराउ के० बापडो रांक सयकाय के० पोतानी कायाना परिस्समं के० परिश्रमने सुरकंमन्नए के० सुखरूप माने छे. ॥ ३४ ॥ सुठुविमग्गिज्जंतो के० अतिशय अविलोक्युं तो पण कछवि के० कहींए पण कयलीइ के० केलिनेविषे जह के० जेम सारो के० सार नत्थि के० नथी, तहा के० तेमज इंदियविसएसु के० इंद्रिउना विषयोने विषे पण सुहं के० सुख ते सुठुवि गविठं के० अतिशे श्रुष्टु जोइतुं नत्थि के० नथी. ॥ ३५ ॥

सिंगारतरंगाए विलासवेलाइ जुव्वणजलाए ॥ केके जयंमि पुरिसा नारीनईए न बुड्ढंती ॥ ३६ ॥ सोअसरी दुरिअदरी कवडकुडीमहिलियाकिलेसकरी ॥ वइरविरोयणअरणी दुरकखाणीसुरकपडिवरका ॥ ३७ ॥

व्याख्या–सिंगारतरंगाए के० शृंगाररूप जेमां तरंग के० कल्लोलो छे, अने विलास वेलाइ के० विलासरूप जेमां जलभ्रमर छे, अने जुव्वण जलाए के० यौवनरूप जे.ां जल छे, एवी नारीनईए के० नारीरूप नदीने विषे न बुड्ढंति के० नथी बूडता, एवा जयंमि के० जगत्ने विषे केके के० कोण कोण पुरिसा के० पुरुष छे ? अर्थात् नारीरूप नदीने विषे नथी बूड्यो एवो कोइ पण पुरुष जगत्मां नथी. ॥ ३६ ॥ सोअसरी के० शोकरूप नदी एवी, दुरिअ के० कपट, तेनी दरी के० गुफा एवी, कवड के० कपटतानी कुमी के०

कुंभी एवी. किलेसकरी के० क्लेशनी करनारी एवी. वइर के० वैर. तेरूप विभावसु के० विश्वानर एटले अग्नि, तेने उपजाववा माटे अरणी के० अरणीकाष्ट सरखी. एवी महिलीआ के० स्त्री छे. ते दुक्खाणी के० दुःखनी खाण. अने सुक्खपडिवक्खा के० सुखथी उपरांठी छे. ॥ ३७ ॥

अमुणिअमणपरिकम्मो सम्मं को नाम नासिउं तरइ ॥ वम्मह्सर-
पसरोहे दिठ्ठिछोहे मयछीणं ॥ ३८ ॥ परिहरसु तऊनासिं दिठ्ठिंदिठ्ठी
विसस्सव अहिस्स ॥ जं रमणि नयणवाणा चरित्तपाणेविणासंति ॥ ३९ ॥

व्याख्या– अमुणिअ मणपरिकम्मो के० नथी जाएयुं मननुं पराक्रम जेणे एवो को के० कोणपुरुष मय-छीणं के० मृगाक्षिना दिठ्ठिछोहे के० दृष्टिक्षोभे करी वम्महसर के० कंदर्पनां जे बाण. पसरोहे के० पसरेः तेनाथी नासिउं तरइ के० नासवाने समर्थ थाय? अर्थात् कोइ समर्थ न थाय. ॥ ३८ ॥ एमाटे हे जीव! अहिस्स के० सर्पनी विसस्सवदिठ्ठि के० विषमय दृष्टि तेथी जेनी विषयदृष्टि छे. अने जं के० जे रमणि नयणवाणा के० स्त्रीनां नयनरूपी बाणो चरित्त के० चारित्ररूप पाणे के० प्राणने विणासंति के० नाश पमाडे छे, तेवी स्त्रीने परिहर के० परित्याग कर. ?॥ ३९ ॥

सिद्धंत जलहिपारंगउविविजिइंदिउविसूरोवि ॥ दढचित्तोवि छलिज्जा-
इ जुवइ पिसाईहिं खुड्डाहिं ॥४०॥ मणय नवणीय विलउ जह जायइ
जलणसंनिहाणंमि ॥ तह रमणिसंनिहाणे विद्दवइ मणो मुणीणंपि ॥४१॥

व्याख्या–दढचित्तो के० दृढ चित्त वालो एवो विसुरोवि के० विशेषे करी शूरो पुरुष जे सिद्धांतजलहिपारंगउ के० सिद्धांतसमुद्रने विशेषे करीने पार पहोंचेलो एवो अने विजिइंदिउ के० इंद्रिउने जेणे जीती होय तेहने पण जुवइ के० जुवतिरूप पिसाईहिंखुड्डाहिं के० क्षुद्रणी एवी पिशाचणी छलिज्जइ के० छले छे. ॥४०॥ जह के० जेम जलण के० अग्नि– तेना संनिहाणंमि के० सन्निध एटले समीपभागनेविषे मणय के० मीण अने नवणीय के० नवनीत एटले माखण, विलउजायइ के० उंगली जाय छेः तह के० तेम रमणिसंनिहाणे के० स्त्रीना सन्निधे एटले समीप भागे मुणीणंपि के० मुनीश्वरनुं पण मणो के० मन विद्दवइ के० विशेषे करी द्रवित थाय छे. एटले मन उंगली जाय छे. ॥ ४१ ॥

नीअंगमाहिं सुपउराहिं उप्पिछमंथरगईहिं ॥ महिलाहिं निनग्गाइव
गिरवरगुरुआ विभिझंति ॥४२॥ विसयजलं मोहकलं विलासविब्बो
अजलयराइत्तं ॥ मयमयरंउत्तिन्ना तारुणमहन्नवं धीरा ॥ ४३ ॥

व्याख्या–नीअंगमाहिं के० नीची गतीए छे, तेमाटे सुपउराहिं के० पाणीसहित एवी. अने मंथरगईहिं के० मंथर गतिए छे माटे उप्पिछ के० जोवा योग्य एवी, महिलाहिं के० स्त्री ते निमग्गाइव के० नदीनीपरे गिरिवरगुरुआ के० मेरूपर्वत सरखा स्थिरमनवालाउने पण विभिझंति के० विशेषे करी भेदे छे. ॥ ४२ ॥ विसयजलं के० विषयरूप ते जल, मोहकलं के० मोहरूप कलभोग, अने विलास विब्बोअजलयराइत्तं के० हावभावरूपीआ जलचर जीवो तेणे आकीर्ण एटले भरेलो एवो अने मय के० मद– तेरूप मयरं के० मगर मछवालो एवो तारुणमहन्नवं के० तारुण एटले यौवनावस्थारूप महार्णव एटले महासमुद्रने धीरा के० जे धीरपुरुष ते उत्तिन्ना के० उतरेछे. अर्थात् एवा समुद्रने तरी पार उतरेछे. ॥ ४३ ॥

समुद्रमां जइ पड्यो; अने बीजो जाइ निरपेक्ष रह्यो, तो समुद्र पार उतर्यो. ए कथा ज्ञाताजीमां छे, त्यांथी जाणवी. ॥ ३० ॥ जं के० जे अइ के० अतिशय तिरकंडुरकं के० तीव्रणडुःख अने जे वली तिलोअंमि के० त्रैलोक्यनेविषे उत्तमंसुहं के० उत्तम प्रकारनां सुख छे, तं के० ते सव्वं के० सर्व, विषयाणं के० विषयनी जे वुड्डिरकय के० वृद्धि अने क्षय एटले हाणी तेनां हेउअं के० हेतु छे. एम हे जीव, तुं जाणसु के० जाणजे. ॥ ३१ ॥

इंदिय विसय पसत्ती पडंति संसारसायरे जीवा ॥ परिकव छिन्नपंखा सुसीलगुणपेहुणविहिणा ॥३२॥ नलहइजहालिहंतो मुहिल्लियं अं छिअं जहा सुणउं ॥ सोसइ तालुअरसिअं विविहंतोमन्नएसुरकं ॥ ३३ ॥

व्याख्या–इंदियविसयपसत्ती के० इंद्रियोना विषयोने विषे विशेष करी आसक्त एवो जीव, परिकव्वछिन्नपंरका के० जेनी पांख छेदाइ छे एवो पक्षी जेम आकाशथी पृथ्वी उपर जड पडे, तेम सुसीलगुणपेहुणविहिणा के० सुशील गुणरूपी पांखोविना जीव, संसार सायरे के० संसार सागरने विषे पडंति के० पडे छे. ॥ ३२ ॥ जह के० जेम सुणउं के० श्वान मुहिल्लियंअंछिअं के० महोटुं हाडकुं लिहंतो के० चाटता थका नलहइ के० नथी जाणतुं, के तालुअरसिअं के० पोताना तालवानो रस शोषे छे ! ! ए श्वान पोतानाज तालवानो रस चाटे छे, तो पण ते चाटतां थकां विविहंतो के० विविध प्रकारनां सुखं के० सुखने मन्नए के० माने छे. ॥ ३३ ॥

मिहिलाणकायसेवी न लहइ किंचिवि सुहं तहा पुरिसो ॥ सो मन्नए वराउ सयकाय परिस्समं सुरकं ॥ ३४ ॥ सुठुविमग्गिझंतो कच्चवि कयलीइ नत्थि जह सारो ॥ इंदिय विसएसु तहा नत्थिसुहं सुठुविगविठं ॥३५॥

व्याख्या–तेम महिलाणकायसेवी के० स्त्रीनी कायानो सेवणहार पुरुष ते किंचि के० कांइ पण सुहं के० सुखने न लहइ के० नथी लहेतो; परंतु ते वराउ के० बापडो रांक सयकाय के० पोतानी कायाना परिस्समं के० परिश्रमने सुरकंमन्नए के० सुखरूप माने छे. ॥ ३४ ॥ सुठुविमग्गिझंतो के० अतिशय अविलोक्युं तो पण कच्चवि के० कहींए पण कयलीइ के० केलिनेविषे जह के० जेम सारो के० सार नत्थि के० नथी, तहा के० तेमज इंदियविसएसु के० इंद्रिउना विषयोने विषे पण सुहं के० सुख ते सुठुवि गविठं के० अतिशे श्रेष्ठ जोइतुं नत्थि के० नथी. ॥ ३५ ॥

सिंगारतरंगाए विलासवेलाइ जुव्वणजलाए ॥ केके जयंमि पुरिसा नारीनईए न बुड्डंती ॥ ३६ ॥ सोअसरी डुरिअदरी कवडकुडीमहिलियाकिलेसकरी ॥ वइरविरोयणअरणी डुरकखाणीसुरकपडिवरका ॥ ३७ ॥

व्याख्या–सिंगारतरंगाए के० शृंगाररूप जेमां तरंग के० कल्लोलो छे, अने विलास वेलाइ के० विलासरूप जेमां जलभ्रमर छे, अने जुव्वण जलाए के० यौवनरूप जे.ां जल छे, एवी नारीनईए के० नारीरूप नदीने विषे न बुड्डंति के० नथी बूडता, एवा जयंमि के० जगत्ने विषे केके के० कोण कोण पुरिसा के० पुरुष छे ? अर्थात् नारीरूप नदीने विषे नथी बूड्यो एवो कोइ पण पुरुष जगत्मां नथी. ॥ ३६ ॥ सोअसरी के० शोकरूप नदी एवी, डुरिअ के० कपट, तेनी दरी के० गुफा एवी, कवड के० कपटतानी कुमी के०

कुंभी एवी, किलेसकरी के० क्लेशनी करनारी एवी, वइर के० वैर, तेरूप विरोचण के० विश्वानर एटले अग्नि, तेने उपजाववा माटे अरणी के० अरणीकाष्ठ सरखी, एवी महिलीया के० स्त्री ने, ते दुरकखाणी के० दुःखनी खाण, अने सुरकपडिवरका के० सुखथी उपरांठी ने. ॥ ३७ ॥

अमुणिअमणपरिकम्मो सम्मं को नाम नासिउं तरइ ॥ वम्महसर-
पसरोहे दिठ्ठिछोहे मयछीणं ॥ ३८ ॥ परिहरसु तऊतासिं दिठ्ठिंदिठ्ठी
विसस्सव अहिस्स ॥ जं रमणि नयणवाणा चरित्तपाणेविणासंति ॥ ३९ ॥

व्याख्या– अमुणिअ मणपरिकम्मो के० नथी जाण्युं मननुं पराक्रम जेणे एवो को के० कोणपुरुष मयछीणं के० मृगाक्षिना दिठ्ठिछोहे के० दृष्टिक्षोभे करी वम्महसर के० कंदर्पनां जे वाण, पसरोहे के० पसरे; तेनाथी नासिउं तरइ के० नासवाने समर्थ थाय? अर्थात् कोइ समर्थ न थाय. ॥ ३८ ॥ एमाटे हे जीव! अहिस्स के० सर्पनी विसस्सवदिठ्ठि के० विषमय दृष्टि तेवी जेनी विषयदृष्टि ने, अने जं के० जे रमणि नयणबाणा के० स्त्रीनां नयनरूपी वाणो चरित्त के० चारित्ररूप पाणे के० प्राणने विणासंति के० नाश पमाडे छे, तेवी स्त्रीने परिहर के० परित्याग कर. ?॥ ३९ ॥

सिद्धंत जलहिपारंगउविविजिइंदिउविसूरोवि ॥ दढचित्तोवि छलिज्ज-
इ जुवइ पिसाईहिं खुड्डाहिं ॥४०॥ मणय नवणीय विलउ जह जायइ
जलणसंनिहाणंमि ॥ तह रमणिसंनिहाणे विद्दवइ मणो मुणीणंपि ॥४१॥

व्याख्या–दढचित्तो के० दृढ चित्त वालो एवो विसुरोवि के० विशेषे करी शूरो पुरुष जे सिद्धांतजलहिपारंगउ के० सिद्धांतसमुद्रने विशेषे करीने पार पहोंचेलो एवो अने विजिइंदिउ के० इंद्रिउने जेणे जीती होय तेहने पण जुवइ के० जुवतिरूप पिसाईहिंखुड्डाहिं के० क्षुद्रणी एवी पिशाचणी छलिज्जइ के० छले ने.॥४०॥ जह के० जेम जलण के० अग्नि– तेना संनिहाणंमि के० सन्निध एटले समीपभागनेविषे मणय के० मीण अने नवणीय के० नवनीत एटले माखण, विलउजायइ के० उंगली जाय छे; तह के० तेम रमणिसंनिहाणे के० स्त्रीना सन्निधे एटले समीप भागे मुणीणंपि के० मुनीश्वरनुं पण मणो के० मन विद्दवइ के० विशेषे करी द्रवित थाय छे. एटले मन उंगली जाय छे. ॥ ४१ ॥

नीअंगमाहिं सुपउराहिं उप्पिछमंथरगईहिं ॥ महिलाहिं निनग्गाइव
गिरवरगुरुआ विभिज्झंति ॥४२॥ विसयजलं मोहकलं विलासविब्बो
अजलयराइत्तं ॥ मयमयरंउत्तिन्ना तारुणमहन्नवं धीरा ॥ ४३ ॥

व्याख्या–नीअंगमाहिं के० नीची गतीए छे, तेमाटे सुपउराहिं के० पाणीसहित एवी, अने मंथरगईहिं के० मंथर गतिए छे माटे उप्पिछ के० जोवा योग्य एवी, महिलाहिं के० स्त्री ते निमग्गाइव के० नदीनीपरे गिरिवरगुरुआ के० मेरूपर्वत सरखा स्थिरमनवालाउने पण विभिज्झंति के० विशेषे करी भेदे छे. ॥ ४२ ॥ विसयजलं के० विषयरूप ते जल, मोहकलं के० मोहरूप कलभोग, अने विलास विब्बोअजलयराइत्तं के० हावभावरूपीआ जलचर जीवो तेणे आकीर्ण एटले भरेलो एवो अने मय के० मद– तेरूप मयरं के० मगर मछवालो एवो तारुण्णमहन्नवं के० तारुण एटले यौवनावस्थारूप महार्णव एटले महासमुद्रने धीरा के० जे धीरपुरुष ते उत्तिन्ना के० उतरेछे. अर्थात् एवा समुद्रने तरी पार उतरेछे. ॥ ४३ ॥

जइवि परिचत्तसंगो तव तणुअंगो तहावि परिवडइ ॥ मिहिला संसग्गीए कोसाज्जवण सिमूणिव्वा ॥ ४४ ॥ सव्वग्गंथविमुक्को सीईभ्रू ऊपसंतिचित्तोअ ॥ जं पावइ मूत्तिसुहं न चक्कवट्टीवि तं लहइ ॥ ४५ ॥

व्याख्या—जइवि के० यद्यपि परिचत्तसंगो के० समस्त प्रकारे वाह्य कुटुंबादिकना संगने परित्याग कर्यो छे जेणे अने तव के० तपेकरी तणुअंगो के० दुवलुं अंग जेणे कर्युंछे; तहावि के० तोपण मिहिलासंसग्गीए के० महिला जे स्त्री, तेना संसर्गे परिवडइ के० संसारमांहे पडेछे. कोनी पेरे ? तो के—कोसा के० वेश्या, तेहना भुवननेविषे निवास करनार एवा जे सिंहगुफावासी मुनिवर तेनीपेठे जाणीलेवुं. ॥४४॥ सव्वग्गंथ के० सर्व ग्रंथथी विमुक्को के० विमुक्त, अर्थात् संसारना सर्व बंधनथी रहित एवो, अने जे चित्तोअ के० चित्तनेविषे ऊपसंति के० प्रशांतता पाम्यो अने जं के० जे पावइमुत्तिसुहं के० मोक्षनुं सुख पामे तं के० ते सुख चक्कवट्टीवि के० चक्रवर्ति पण न लहइ के० नथी लेतो. ॥ ४५ ॥

खेलंमि पडिअमप्पं जह न तरइ मछिआविमोएउ ॥ तह विसयखेलपडिअं न तरइ अप्पंपि कामंधो ॥ ४६ ॥ जं लहइ वीअराउ सुक्खं तं मुणइ सुच्चिअ न अन्नो ॥ न विगत्ता सूअरऊ जाणइ सुरलोइअंसुक्खं ॥४७॥

व्याख्या—जह के० जेम खेलंमि के० श्लेष्मनेविषे पडिअं के० पडेली एवी जे मच्छिआवि के० मक्षिका पण अप्पं के० पोताने न मोएऊतरइ के० मूकाववाने समर्थ थती नथी; तह के० तेम विसयखेल पडिअं के० विषयरूप श्लेष्ममांहे पड्यो एवो कामंधो के० कामे करी अंध थएलो पुरुष अप्पंपि के० पोताने पण नतरइ के० न मूकावी शके. ॥ ४६ ॥ जं के० जे सुक्खं के— सुखने वीअराउ के० वीतराग लहइ के० लहे, तं के० ते सुखने श्री वीतरागज जाणे. पण न अन्नो के० अन्य कोइ जाणे नही. जेम विगत्ता के० गर्ता एटले खाडामां रहेला कर्दमने विषे मग्न थएलो एवो जे सूअरऊ के० सूअर—भुंड ते सुरलोइअं सुक्खं के० स्वर्गलोकनां सुखने नजाणइ के० जाणे नहीं.

जं अज्जवि जीवाणं विसएसु दुहासवेसु पडिबंधो ॥ तं नज्जइ गुरुआणवि अलंघणिज्जो महामोहो ॥ ४८ ॥ जे कामंधा जीवा रमंति विसएसु ते विगयसंका ॥ जे पुणजिणवयणरया ते भीरु तेसु विरमंति ॥ ४९ ॥

व्याख्या—जं के० जे कारण माटे अज्जवि के० हजीसुधीपण, जीवाणं के० जीवोने विसएसुदुहासवेसु के० दुःखनेज आश्रव एटले श्रवनारा जे विषय तेने विषे प्रतिबंध छे. तं के० ते कारण माटे गुरुआणवि के० महोटाने पण महामोहो के० महामोह जे छे ते अलंघणिज्जो के० अलंघनीय छे एवुं, नज्जइ के० जाणिए छीए. ॥ ४८ ॥ जे के० जे कामंधा जीवा के० कामे करी अंध थएला जीवो, ते विगयसंका के० शंकारहित होता थका विसएसु के० विषयोने विषे रमंति के० रमे छे. जे के० पुण के० वली जिणवयणरया के० जिनवचनमां रक्त, तेभीरु के० संसारथी बीकण, तेसु के० ते विषयोथी विरमंति के० विरमे छे. ॥ ४९ ॥

असुइमुत्तमलपवाहरूवयं वंतपित्तवसमज्जफोप्फसंमेअमंस बहुहड्डुकरंडअंचम्ममित्तपच्छाइअं जुवइ अंगयं ॥ ५० ॥ मंसंइमंमुत्तपुरीसमीसं सिंघाणखेलाइ अनिज्झरंतं ॥ एअं अणिच्चं किमिआणवासं पासं नराणं मइबाहिराणं ॥ ५१ ॥

व्याख्या–असुइ के० अशुचि, मुत्त के० मुत्र अने मलपवाहरूवयं के० विष्टाप्रवाह तद्रूप अने वंत के० वमन पित्त के० पित वसा के० चरवी अने मज्जा के० हाडकां मांहेलो चुको फोप्फ के० मोजो संमे के० संमेदा, मंस के० मांस बहुहड के० घणां हाडकांउनो करंरू के० करंडीउं ते चम्ममित्तं के० चर्ममात्रे करी एवुं पच्छाइ के० प्राछादीउं एटले आछादीउं एवुं, जुवइ के० स्त्रीनुं अंगयं के० अंग छे. ॥ ५० ॥ इमं के० ए मसं के० मांस मुत्त के० मुत्र अने पुरीस के० विष्टा तेणे करी मीसं के० मिश्रित अने सिंघाण के० नासिकानो मल खेलाइअ के० बडखा एउनुं निज्झरंतं के० निझरण एअं के० ए, अणिच्चं के० निरंतर अनित्य छे. वली किमिआण वासं के० करमीआनुं आवासस्थान, एवुं स्त्रीउनुं जे शरीर ते मइबाहिराणं नराणं के० मतिवाहिर अर्थात् बाह्यदृष्टि एवा पुरुषोने पासं के० पाश रूप छे. ॥ ५१ ॥

पासेण पंजरेणय बज्झंति चउप्पयाय पक्खीइ ॥ इयजुवइ पंजरेणं बद्धा पुरिसा किलिस्संति ॥ ५२ ॥ अहो मोहो महामल्लो जेण अम्मारिसा-विहु ॥ जाणंताविअणिव्वत्तं विरमंति न खणंपिहु ॥ ५३ ॥

व्याख्या–जेम पासेण के० पाशे करी अने पंजरेण के० पांजरेकरी चउप्पयाय पक्खीइ के० चार पगनां पंखीउने बज्झंति के० बांधे, तेम इय के० आ जुवइपंजरेण के० युवतिरूप पांजरे करी पुरिसाबद्धा के० बांधेला एवा पुरुषो ते किलिस्संति के० क्लेश पामे छे. ॥ ५२ ॥ अहो इति आश्चर्ये मोहो महामल्लो के० मोहरूप महामल्ल छे. जेण के० जेणे करी अम्मारिसाविहु के० अमारा सरखा पण अणिव्वत्तं के० नथी निवर्त्तता. जाणंतावि के० जाणतां छतां पण खणंपिहु के० क्षणमात्र पण न विरमंति के० नथी विरमता. अर्थात् मोहरूपी महामल्लने, अमे जाणीये छैए तो पण क्षणमात्र तजी शकता नथी. ॥ ५३ ॥

जुवईहिंसह कुणंतो संसग्गिं कुणइ सयलदुक्खेहिं ॥ नहि मुसगाणंसंगो होइ सुहो सह बिडालिहिं ॥ ५४ ॥ हरिहर चउराणण चंद सूरखंदा-इणो विजेदेवा ॥ नारिण किंकरत्तं कुणंतिधिद्धी विसय तिन्हा ॥ ५५ ॥

व्याख्या–जुवईहिंसह के० युवती सहवर्तमान संसग्गिंकुणंतो के० संसर्ग करतो थको सयलदुक्खेहिं संसग्गिं कुणइ के० समस्त दुःखोनो संसर्ग करे छे. ए माटे बिडालीसह के० बीलाडीनी साथे मुसगाणं के० मूषक एटले उंदरनो संगो के० संसर्ग अथवा संगत नहिहोइसुहो के० सुखदायक न थाय. ॥ ५४ ॥ हरि के० वासुदेव, हर के, महादेव चउराणण के० चतुरानन एवा ब्रह्मा, चंदसूर के० चंद्रसूर्य अने खंदाइणो के० षडानन एवा कार्तिकेयस्वामि आदे देइने विजेदेवा के० बीजा जे देवताउ ते पण नारिण किंकरत्तं कुणंति के० स्त्रीउनुं किंकरपणुं करे छे. ए माटे ते विसयतिन्हा के० विषयने विषे तृष्णा छे जेने, एवा पूर्वोक्त प्राणीउनी तृष्णाने धिद्धी के० धिक्कार छे! धिक्कार छे! ॥ ५५ ॥

सीअंच उण्हंच सहंति मूढा इत्थीसु सत्ता अविवेअवंता ॥ इलाइपुत्तव्व चयंति जाइं जीअंच नासंति अरावणुव्व ॥ ५६ ॥ वुत्तूणविजीवाणं सु दुक्कराइंति पावचरिआइं ॥ भयवं जासासासा पच्चा एसो हुइणमोते ॥ ५७ ॥

व्याख्या–मूढा के० मूर्ख एवा पुरुषो सीअं के० सीत च के० अने उण्हं के० उष्ण एवो ताप सहंति के० सहन करेछे, अने ते अविवेअवंता के० अविवेकवंत एवा होता थका, इत्थीसुसत्ता के० स्त्रीनेविषे

आसक्त ते इक्खाइपुत्तं के० इक्षाति पुत्रनी परे चयंति जाइं के० स्वजातिनो त्याग करेछे. अने तेउं रावणुव्व के० रावणनी परे जीअंचनासंति के० जीवितव्यनो नाश करे छे. तो पण ते स्त्री आदिकने नथी छांमता. ॥ ५६ ॥ वुत्तुंणवि के० बोलीने पण जीवाणं के० जीवोना जे सुदुक्करायंति पावचरिआइं के० अत्यंत दुष्कर एवां पाप चरित्र, जयवं के० जगवन् जासा के० जे हती ते ? सासा के० तेते पच्चाएसोहुण मोते के० एज तने प्रत्यादेश छे. ॥ ५७ ॥

जललवतरलंजीअं अथिरालच्छीवि जंगुरोदेहो ॥ तुच्छाय काम जोगा निवं-धणं दुक्कलक्काणं ॥ ५८ ॥ नागो जहा पंकजलावसन्नो दट्ठुंथलं नाज्जिस-मेइतीरं ॥ एवं जिआ कामगुणेसुगिद्धा सुधम्ममग्गे नरया हवंति ॥ ५९ ॥

व्याख्या–जललव के० जलबिंदु एटले जलना परपोटा समान तरल के० चपल एवुं जीअं के० जीवितव्य छे, अने लच्छी के० लक्ष्मी छे ते पण अथिरावि के० अस्थिरछे, अने जंगुरो देहो के० क्षणजंगुर एवो आ देह छे. कामजोगा के० कामजोग जे छे ते तुच्छाय के० तुच्छ एवा अने दुक्कलक्काणं निवंधणं के० लाखो गमे दुःखनां हेतु एवा छे. ॥ ५८ ॥ जहा के० जेम, नागो के० हाथी ते पंकजलावसन्नो के० कादवने जले वूड्यो थको दट्ठुं के० देखेछे तो पण ते थलं के० स्थलथी तीरं के० तीरे नाज्जिसमेइ के० न जइ शके; एवं के० ए प्रमाणे जिआ के० जीवो कामगुणेसु के० कामसमूहनेविषे गिद्धा के० आसक्त थका सुधम्ममग्गे के० सुधर्मना मार्गनेविषे नरयाहवंति के० नरत्ता एटले सावधान न थइ शके. ॥ ५९ ॥

जहविट्ठपुंजखुत्तो किमी सुहं मन्नए सयाकालं ॥ तह विसयासुइरत्तो जीवो विमुणइ सुहं मूढो ॥६०॥ मयरहरोव जलेहिं तह विहु दुप्पूर उइमे आया ॥ विसया मिसंमि गिद्धो जवे जवे वच्चइ न तत्तिं ॥ ६१ ॥

व्याख्या–जह के० जेम विट्ठपुंजखित्तो के० विष्टाना ढगलामांहे खूतेलो किमी के० करमीउं, सयाकालं के० सदाकाल सुहंमन्नए के० सुख माने छे; तह के० तेम विसयासुइरत्तो के० विषयरूप अशुचिनेविषे रक्त थएलो एवो मूढो के० मूढ जीवो के० जीव ते विषयनेविषेज सुहंविमुणइ के० विशेषे करीने सुख माने छे. ॥ ६० ॥ मयरहर एटले मगरहर ते मगरने हरण करनार एवो जे समुद्र ते जेम जलेहिं के० पाणीएकरी दुप्पूरउं के० पूरवो दोहिलो छे. एटले दुःखे पूराय, अर्थात् समुद्रमां गमे तेटलुं पाणी नाखो तोपण ते तेथी तृप्ति पामे नही तेम, ए आया के० आत्मा, विसयामिसंमिगिद्धो के० विषयरूप आमिष एटले मांसनेविषे आसक्त थयो थको जवे जवे के० जवजवनेविषे तत्तिं के० तृप्ति प्रत्ये न वच्चइ के० न पामे. ॥६१॥

विसयविसट्टा जीवा उप्भडरूवाइएसु विविहेसु ॥ जवसय सहस्सदु-लहं नमुणंतिगयंपि निअजम्मं ॥६२॥ चिट्ठंति विसयविवसा मुत्तुंल-ज्जंपिकेवि गयसंका ॥ न गणंति केवि मरणं विसयंकुस सल्लिया जीवा ॥ ६३ ॥

व्याख्या–विषयविसट्टाजीवा के० विषयरूप जे विष तेणे करी आर्त्त एटले पीडायमान् थएला एवा जीव, उप्भडरूवाइए के० उद्जटरूप आदिदेइ विविहेसु के० विविध प्रकारनां रूप ते जवसयसहस्स के० जवना शतसहस्रे करीने एटले लाखो गमे जवे करीने पण दुलहं के० दुर्लज एवो निअजम्मं के० मनुष्य जन्म ते गयंपि के० गयो थको पण न मुणंति के० न जाणे. ॥ ६२ ॥ विसयंकुससल्लियो जीवा के० वि-

षयरूप अंकुशे साह्या एवा जीवो, विषयविवसाचिठंति के० विषयने वश थया थका तिष्ठंति के० रहे छे. अने लज्जंपि के० लज्जाने पण मुत्तुं के० मूके छे, केटलाएक जीवो गयासंका के० गएली छे शंका जेउनी एवा, अने केवि के० केटलाक मरणं न गणंति के० मरणने पण नथी गणता ॥ ६३ ॥

विसय विसेणं जीवा जिणधम्मं हारिऊण हा नरयं ॥ वच्चंतिजह चित्तय निवारिउंबंभदत्तनिवो ॥ ६४ ॥ धी धी ताण नराणं जे जिणवयणा मयंपिमुत्तूण ॥ चउगइ विडंबणकरं पियंति विसयासवं घोरं ॥ ६५ ॥

व्याख्या–विसयविसेणं के० विषयरूप जे विष तेणे करीने जीवा के० जीव जिणधम्महारिऊण के० जिनधर्म हारीने हा इति खेदे नरयं के० नरके जाय छे. जह के० जेम चित्तय के० चित्रसाधु एवा जे भाइ तेणे निवारिउं के० वार्यो एवो जे बंभदत्तनिवो के० ब्रह्मदत्तनृप चक्रवर्त्ति जेम संसारने विषे मनुष्य भव हार्यो तेम. ॥६४॥ धीधी के० धिक्कार छे! धिक्कार छे! ताणनराणं के० ते नरने, के जे के० जे नर जिणवयणामयंपि मुत्तूणं के० जिनवचनरूपी अमृतने मूकीने चउगइ विडंबणकरं के० चारे गतिनी जे विडंबनानो करनार एवो जे विसयासवंघोरं के० रौद्र एवो विषयासव के० विषयरूप मदिरा तेने पियंति के० पीए छे ॥ ६५ ॥

मरणेवि दीणवयणं माणधरा जे नरा न जंपंति ॥ ते विहुकुणंति लल्लिं बालाणं नेह गह गिहिला ॥ ६६ ॥ सक्कोविनेव सक्कइ माहप्पमडुप्फुरं जए जेसिं ॥ तेवि नरा नारीहिं कराविआ निअय दासत्तं ॥ ६७ ॥

व्याख्या–मरणेवि के० मरणकाल प्राप्त थयो छतां पण माणधरा जेनरा के० मानने धारण करनार जे पुरुष ते दीनवयणं न जंपंति के० दीनवचन न बोले, अने तेज पुरुष, बालाणं नेहगहगिहिला के० बाला जे स्त्रीउं तेनो जे नेहगह के० स्नेहरूपग्रह तेणे करीने गहिला के० घेहेला थया थका लल्लिंकुणंति के० लालन करे छे, ॥ ६६ ॥ जेसिं के० जेना माहप्पमडुप्फुरं के० माहात्म्य अने आडंबर तेने जगत्मां शक्रोपि एटले इंद्र पण खंडन नेवसक्कइ के० न करी शके. तेवी नरा के० तेवा पण पुरुषोने नारीहिं के० नारीए निअय के० पोताना दासत्तं के० दासपणा प्रत्ये कराविआ के० कराव्या ॥ ६७ ॥

जउ नंदणो महप्पा जिणभाया वयधरो चरमदेहो ॥ रहनेमी रायमई रायमइं कासि हीविसया ॥६८॥ मयण पवणेण जइ तारिसावि सुरसेलनिच्चला चलिआ ॥ ता पक्क पत्तसत्ताण इअर सत्ताण कावत्ता ॥ ६९ ॥

व्याख्या–जउनंदणो के० यादवनो नंदन एटले पुत्र, महप्पा जिणभाया के० महात्मा एवा जिन जे नेमिनाथ तेनो भाइ, वयधरो के० व्रतधारी अने चरमदेहो के० चरमशरीरी एवो जे रहनेमी, ते रायमई के० राजीमती उपर रायमइं के० रागने विषे छे मति जेनी एवो आसीत् के० होतो हवो. माटे हीविसया के० ही इति खेदे धिक्कार छे विषयने! ॥ ६८ ॥ मयणपवणेण के० मदनरूपी पवने करी जइ के० जो मेरुपर्वत सरखा निच्चलाचलिया के० निश्चल एवा चल्या तो पछे पक्कपत्तसत्ताण के० पाका पांदडां सरखां जे जीवनां सत्व छे एवा इअर के० इतर सत्ताण के० सत्व एवा जीवोनी कावत्ता के० शी वार्ता? अर्थात्

कामदेवरूपी पवने करी मेरुपर्वत सरखा धैर्यवंत पुरुषो चलायमान थया, तो पछी अल्पसत्ववाला एवा जीवोनी शी वार्ता? ॥ ६९ ॥

जिप्पंति सुहेणं चिअ हरि करि सप्पाइणो महाकूरा ॥ इक्कु वियदुज्जेउ कामो कय सिवसुह विरामो ॥ ७० ॥ विसमा विसय पवासा अणाइ नवनावणाइ जीवाणं ॥ अइदुज्जेतह आणिय इंदिआइं चंचलंचित्तं ॥ ७१ ॥

व्याख्या—हरि के० सिंह, करि के० हाथी अने सप्पाइणो के० सर्पादिक महाकूरा के० महाक्रूर एवां उने सुहेणं जिप्पंति के० सुखे करीने जीताए, पण कय सिवसुह विरामो के० कर्यो छे मोक्षसुखथी विराम जेणे एवो इक्कुव्विय के० एकपण कामो के० कंदर्प, ते दुज्जेउ के० जीतवो दुर्लन छे.॥ ७० ॥ जीवाणं के० जीवने विसमा के० विषम एवा विषय के० विषयोनी पवासा के० पिपासा एटले तरस छे, अने अणाइ के० अनादिनी, नवनावणाइ के० संसारनी नावना छे. अने इंदिआइं के० इंद्रिउ छे ते अइदुज्जे के० अतिशय दुर्जेय छे; तह के० तेमज चित्तं के० चित्त छे ते चंचलं के० चपल छे. ॥ ७१ ॥

कलमलअरइ अनुक्खी वाही दाहाइ विविह दुक्खाइ ॥
मरणंपिअ विरहाइसु संपज्जइ कामतविआणं ॥ ७२ ॥
पंचिंदिय विसय पसंगरेसि मणवयण काय नवि संवरेसि ॥
तं वाहिसि कत्तिअ गलपएसि जंअठकम्म नविनिज्जारसि ॥ ७३ ॥

व्याख्या—कामतविआणं के० कामे करी तप्त थएला एवा जनोने, कलमल के० कलमल, तथा अरइ के० अरति उपजे, अने नुक्खी के० नूख, वाही के० व्याधि, दाहाइ के० दाघ ज्वरादि प्रमुख विविहदुक्खाइं के० विविध प्रकारनां दुःखो, मरणं के० मरण, अने पिअविरहाइ के० प्रियवियोगादिक संपज्जइ के० संपजे. ॥ ७२ ॥ हे जीव, पंचिंदिय विसय पसंगरेसि के० पांच इंद्रिउना विषय प्रसंगने माटे मणवयणकाय के० मन वचन अने काया, नविसंवरेसिं के० नथी संवरतो; अने जं के० जे अठकम्म के० आठ कर्मोने नवि निज्जारसि के० नथी निर्जरा पमाडतो तं के० ते तुं वाहिसिकत्तिअगलपएसि के० गलप्रदेशने छामे कत्ति के० काती एटले कातर वाहे छे. ॥ ७३ ॥

किंतुमंधोसि किंवासि धत्तुरिउ अहव किंसंनिवाएण आऊरिउ ॥ अमय समुधम्मजं विसव अवमन्नसे विसय विसविसम अमियंव बहुमन्नसे ॥ ७४ ॥ तुज्जि तुहनाण विन्नाण गुणडंबरो जलण जालासु निवडंतु जिअ निप्नरो ॥ पयइ वामेसु कामेसु जंरज्जसेजेहिंपुणपुण विनिरयानलेपच्चसे ॥ ७५ ॥

व्याख्या.—हे जीव! किंतुमंधोसि के० शुं तुं आंधलो छे? किंवासिधत्तुरिउ के० शुं तें धंतुरो पीधोछे? अहव के० अथवा तुं शुं संनिवाएणआऊरिउ के० सन्निपात रोगेकरी आकुरित के० परिपूर्ण छे? के जं के० जे माटे अमयसमुधम्म के० अमृतसमान धर्म छे, तेने विसव के० विषवत् अवमन्नसे के० मानेछे!! अने विसय विसविसम के० विषयरूप जे महा विषम विष, तेने अमियंवबहुमन्नसे के० अमृतवत् बहु माने छे! ॥ ७४ ॥ जिअ के० हे जीव! तुज्जि के० तुं तुहनाणविन्नाण गुणडंबरो के० तारुं ज्ञान तारुं वि-

ज्ञान अने गुणोनो आमंबर ते जलण जालासु के० ज्वलन ज्वालानेविषे निप्फरो के० अत्यंतपणे निवडंतु के० पडो. जं के० जे कारण माटे पयइवामेसु के० प्रकृतिए करी वांका- विपरीत एवा जे कामेसु के० कामजोग तेनेविषे रज्ञसे के० तुं राचे छे. माटे जेहिं के० जे कामजोगेकरीने तुं पुण पुण के० वली वली विशेषे करीने निरयानले के० नरकरूपी अग्निनेविषे पच्चसे के० पचेछे ॥ ७५ ॥

दहइ गोसीस सिरखंम छारकए छगल गहणठ मेरावणं विक्कए ॥ कप्पतरुतोडि एरंम सोवावए जुस्नि विसएहिं माणुअत्तणं हारए ॥ ७६ ॥ अधुवं जीविअंनच्चा सिद्धिमग्गं विआणिया ॥ विणि अट्टिज्ज जोगेसु आउं परिमिअमप्पणो ॥ ७७ ॥

व्याख्या-जुस्नि के० जे पुरुष विसएहिं के० विषये करीने मणुअत्तणंहारए के० मनुष्यपणुं हारे छे तो ते दहइगोसीससिरखंमछारकए के० सूकी राखने माटे गोशीर्ष ते बावनां चंदन अने सिरखंम एटले सुखम तेने दहइ के० बाले छे, अने छगल गहणठ के० बोकडो लेवाने अर्थे मेरावणं विक्कए के० ऐरावतहाथीने वेचेछे. अने सो के० ते कप्पतरुतोडि के० कल्पवृक्षने तोडी एरंमवावए के० एरंमाने वावेछे. ॥ ७६ ॥ जे उत्तम पुरुषो ते अधुवं के० अशाश्वतुं एवुं जे जीविअंनच्चा के० जीवितव्य जाणता थका, अने सिद्धिमग्ग के० मोक्षमार्गने पण विआणिया के० जाणता, अने अप्पणो के० पोतानुं परिमिअं के० परिमित एटले प्रमाणसहित आयुष्य जाणीने, अर्थात् आटलुंज आयुष्य छे; एवुं ते जाणता थका जोगेसु के० जोग थकी विणिअट्टिज्ज के० निवर्त्ते छे. ॥ ७७ ॥

सिवमग्ग संठिआणवि जह डुज्जेआ जिआण पणविसया ॥ तह अन्नं किंपि जए डुज्जेअं नत्रि सयलेवि ॥ ७८ ॥ सविडंकुप्पडरूवा दिठा मोहेइ जा मणं इत्रि ॥ आयहिअं चिंतंता दूरयरेणं परिहरंति ॥ ७९ ॥

व्याख्या- जह के० जेम सयले के० सर्वजगतनेविषे सिवमग्गसंठिआणवि के० मोक्षमार्गे जेउ रह्याछे, एवा जिआण के० जीवोने पण विसया के० पांच विषय जे छे ते डुर्जय छे; तह के० तेम अन्नंकिंपि के० अन्य कोइ पण नत्री डुज्जेयं के० डुर्जय नथी. अर्थात् विषय जीतवा तेज दूर्जय छे, पण ते सिवाय बीजुं कांइ दूर्जय नथी ॥ ७८ ॥ सविडंकुप्पडरूवा के० सविटंक उद्भटरूप एवी इत्रि के० स्त्री, ते दिठा के० दीठी थकी मनने मोह पमाडे छे, तेउने आयहियं के० आत्महितने चिंतंता के० चिंतवता एवा जे पुरुष ते, दूयरेणं परिहरंति के० दूरथी परिहरे छे. ॥ ७९ ॥

सवं सुअंपिसीलं विन्नाणं तह तवंपि वेरग्गं ॥ वच्चइ खणेणसवं विसय विसेणं जईणंपि ॥ ८० ॥ रेजीव मय विगप्पिय निमेस सुहलालसो कहं मूढ ॥ सासयसुह मसमतमं हारिसि सिसि सोअरंचजसं ॥ ८१ ॥

व्याख्या- सव्वंसुअं के० सर्वश्रुत, सीलं के० सर्वशील, विन्नाणं के० सर्वविज्ञान तह के० तेमज वेरग्गं के० वैराग्य ते सव्वं के० सर्व जइणंपि के० यतिउने पण विसय विसेणं के० विषयरूप विषेकरीने खणेण वच्चइ के० क्षणमात्रमां जतां रहे छे. ॥ ८० ॥ रे जीव, सासयसुह मसमतमं के० शाश्वतां सुख, जेना समान जगतमां बीजां कोइ सुख नथी तेने, अने जेमां ससिसोअरंचजसं के० चंद्रमा सरखो उज्वल यश छे.

तेने हे मूढ, मयविगप्पिय के० पोतानी मतिए कल्प्यां एवा निमेससुहलालसो के० निमेषमात्र सुखमां लंपट थइने कहंहारिसि के० केम हारेछे ! ॥ ७१ ॥

पज्जलिउ विसयअग्गी चरित्तसारं मृहिज्ज कसिणंपि ॥ सम्मत्तं पिविराहिअ अणंत संसारिअं कुवा ॥ ७२ ॥ नीसण नव कंतारे विसमा जीवाण विसयतिण्हाउ ॥ जाए नडिआ चउदसपुवी वि रुलंति हु निगोए

व्याख्या–पज्जलिउ के० प्रज्वलित थएलो एवो जे विसयअग्गी के० विषयरूप अग्नि छे ते कसिणंपि के० समस्त एवा चरित्तसारं के० चारित्रना सारने मृहिज्ज के० वाले छे. अने सम्मत्तं के० सम्यक्त्वने विराहिअ के० विराधीने अणंत संसारिअं के० अनंत संसारीपणाने कुज्ञा के० करे छे. ॥ ७२ ॥ जीवाण के० जीवने नीसण के० भयंकर एवा नवकंतारे के० संसाररूपी अरण्यनेविषे विसमाविसय तिण्हाउ के० विषम एवी जे विषयरूप तृष्णा छे. जे तृष्णाए नडिआ के० नचावेला एवा चउदसपुव्वीवि के० चौद पूर्वधारी पण हु के० निश्चयें करीने निगोए के० निगोदनेविषे रुलंति के० भमे छे. ॥ ७३ ॥

हा विसमा हाविसमा विसया जीवाण जेहिं पडिवद्धा ॥ हिंमंति नवसमुद्दे अणंतदुक्खाइ पावंता ॥ ७४ ॥ मा इंदजालचवला विसया जीवाण विज्जुतेअ समा ॥ खणदिठा खणनिठा तातेसिं को हु पडिबंधो ॥ ७५ ॥

व्याख्या–हा इति खेदे विसमा के० विषम वली हा इति खेदे विसमा के० विषम एवा विसया के० विषयो, ते जीवने विषमछे जेहिं के० जे विषयोए करीने पडिबद्धा के० प्रतिबंध थएला एवा जीव अणंतदुःखाइ पावंता के० अनंत दुःख पामता थका नवसमुद्द के० संसार समुद्रनेविषे हिंमंति के० हिंडेछे. ॥ ७४ ॥ माइतिनिषेधे इंदजालचवला के० इंद्रजालनी पेरे चपल एवा जे विसया के० विषयो छे, ते जीवाण के० जीवने ते विषयो विज्जुतेयसमा के० विजलीना तेज समान खणदिठा के० क्षणमात्रमां देखाएला, पण पछी खणनिठा के० क्षणमात्रमां नाश पामवानुं छे शील जेनुं, एटले एमके– विजली जेम क्षणमां देखवामां आवे अने वली क्षणमां न दीठामां आवे, तेम ए विषयो पण क्षणमात्र देखवामां आवे अने क्षणमां न दीठामां आवे, ता के० तेमाटे तेसिं के० तेमनो हु के० निश्चे कोपडिबंधो के० शो प्रतिबंध करवो ? ॥ ७५ ॥

सत्तुविसं पिसाऊ वेआलो हुअवहोविपज्जलिउ ॥ तं नकुणइ जं कुविआ कुणंति रागाइणो देहे ॥७६॥ जोरागाईणवसे वसंमि सोसयलदुक्ख लक्खाणं ॥ जस्स वसे रागाई तस्सवसे सयलसुक्खाइं ॥ ७७ ॥

व्याख्या–जं के० जेटलुं रागाइणो के० रागद्वेषादिक कुविआ के० कोप्या थका देहे के० देहनेविषे दुःखप्रत्ये कुणंति के० करेछे, तं के० तेटलुं दुःख सत्तू के० शत्रु, विसं के० विष, पिसाउ के० पिशाच, वेआलो के० वैताल अने पज्जलिउं हुअवहोवि के० प्रज्वलित थएलो अग्नि पण न कुणइ के० न करी शके. ॥ ७६ ॥ जो के० जे पुरुष रागाईणवसे के० रागादिकने वशछे, सो के० ते पुरुष सयलदुक्खलक्खाणं के० दुःख समस्त लाखो गमे तेने वसंमि के० वश थइ रह्यो छे एम जाणवुं; अने जस्स के० जे पुरुषना वसे के० वशमां एटले स्वाधीनमां रागाई के० रागादिक छे, तस्सवसे के० ते पुरुषना वशमां सयलसुक्खाइं के० सघलां सुखछे एम जाणवुं ॥ ७७ ॥

केवल दुह निम्मविए पडिओ संसारसायरे जीवो ॥ जं अणुहवइ कि-
लेसं तं आसवहेउअं सव्वं ॥ ८८ ॥ ही संसारे विहिणा महिलारू
वेण मंडिअं जालं ॥ बझंति जह मूढा मणूआ तिरिया सुरा असुरा ॥८९॥

व्याख्या–केवल दुहनिम्मविए के० निःकेवल दुःखेकरीने नीपजावेलो एवो जे संसारसायरे के० संसारूपी सागर– तेनेविषे जीवो के० जीव पडिओ के० पड्यो छे; अने त्यां जे किलेसं अणुहवइ के० क्लेश अनुभवेछे, तं सव्वं के० ते सघलो क्लेश आसवहेउअं के० आश्रवने हेतु जेनो एवो छे. ॥ ८८ ॥ ही इति-खेदे अहो संसारे के० आ संसारनेविषे कर्म जे छे, तेणे महिलारूवेण के० स्त्रीरूपे जालंमंडिअं के० जाल मांमीछे. जह के० जे जालनेविषे मूढ एवा मणुआ के० मनुष्यो, तिरिया के० तिर्यंच, सुरा के० देवो, अने असुरा के० असुरकुमार देवो बझंति के० बंधायछे ॥ ८९ ॥

विसमा विसयभुअंगा जेहिं डंसिआ जिआ भववणंमि ॥ कीसंति दुह-
ग्गीहिं चुलसीईजोणिलक्खेसु ॥ ९० ॥ संसारचारगिह्मे विसयकुवाए-
हिंलुक्किआ जीवा ॥ हिअमहिअं अमुणंता अणुहवंति अणंतदुःक्खाइं

व्याख्या–विसमा के० विषम एवा विषयभुअंगा के० विषयरूप भुजंगो एटले सर्पो, जेहिं के० जेओए भववणंमि के० संसाररूप अरण्यनेविषे जिआ के० जीव, डंसिआ के० करड्या छतां दुहग्गीहिं के० दुःख-रूप अग्निए करीने चुलसीईजोणिलक्खेसु के० चोरासी लाख जीवायोनिनेविषे कीसंति के० क्लेश पामेछे. ॥९०॥ संसारचार के० संसारनुं चालवुं, तद्रुप गिह्मे के० ग्रीष्मकाल तेनेविषे विषय के० विषयरूप कुवाय के० नठारो वायरो, तेणेकरी लुक्किआ के० लुकाया थका एवा जे जीवो, ते हिअमहिअं के० हितअहितने अ-मुणंता के० अजाणता थका अणंतदुःक्खाइं के० अनंत दुःखोने अणुहवंति के० अनुभवे छे,

हाहादुरंतदुठा विसयतुरंगा कुसिक्खिआ लोए ॥ भीसणभवाडवीए
पाडंति जिआण मुद्धाणं ॥ ९२ ॥ विसय पिवासातत्तारत्तानारीसु
पंकिलसरंमि ॥ दुहिआ दीणा खीणा रुलंति जीवा भववणंमि ॥९३॥

व्याख्या–हाहा इति खेदे मुद्धाणं जिआए के० मुग्ध एवा जीवोने दुरंत के०जेनो अंत दुःखे करीने छे, एवा दुठा के० दुष्ट जे विसयतुरंगा के० विषयरूप तुरंग, एटले घोडा ते कुसिक्खिआ के० विपरीत शिखा-वेला एवा लोए के० लोकने विषे भीसणभवाडवीए के० भयंकर एवी संसाररूपी अटवीमांहे पाडंति के० पाडे छे. ॥ ९२ ॥ विसय पिवासा के० विषयरूप पिपासा एटले तृषा–तेणे करी तत्ता के० तप्त थएला एवा, अने नारीसुरत्ता के० स्त्रीनेविषे आसक्त एवा जीवा के० जीवो भववणंमि के० संसाररूपी वननेविषे स्त्रीरूप पंकिलसरंमि के० कादववाला सरोवरमां दुहिआ के० दुःखीआ, दीणा के० दीन, अने खीणा के० क्षीण एवा होता थका रुलंति के० भमे छे. ॥ ९३ ॥

गुणकारि आइंधणिअं धिइरज्जु निअंति आइंतुह जीवा निअयाइंइंदि
आइं वह्निनिअत्तातुरंगुव ॥ ९४ ॥ मणवयणकायजोगासुनिअत्ता तेवि
गुणकराहुंति ॥ अनिअत्ता पुण भंजति मत्तकरिणुव सीलवणं ॥ ९५ ॥

व्याख्या–हे जीव! तुह के० तने धणिअंधिइरज्जु के० अतिगे धृतिरूप जे रज्जु एटले दोरडुं तेणे करी निअंताइं के० वश थएला एवा निअयाइं इंदिआइं निअत्त के० पोताना इंद्रिउं छे ते गुणकारी छे. जेम तुरंगुव्व के० तुरंग एटले वश थएला एवा बांधेला घोडानी पेठे वल्लि के० वालवायोग्य छे. ॥ ए४ ॥ मण वयण काय के० मन वचन अने कायना जे योग छे, ते पण गाढ एवा निअत्ता के० नियंत्रिया थका एटले वश थया थका तेविगुणकराहुंति के० ते पण विशेषे करी गुणकारी थाय छे. अने अनिअत्ता के० न यंत्रिया थका पुण के० वली, मत्त करिणव्व के० मदोन्मत्त हस्तिनी पेठे सीलवणं के० शीलरूप वनने भंजंति के० भांगे छे. ॥ एए ॥

जह जह दोसा विरमइ जह जह विसएहिं होइ वेरग्गं॥ तह तह वि-
न्नायवं आसन्नं सेअ परम पयं ॥ ए६ ॥ डुक्करमे जहिंएहिं कयंसमणेहिं
जुवणछेहिं ॥ भग्गं इंदियसिन्नं धिइपायारं विलग्गेहिं ॥ ए७ ॥

व्याख्या–जहजह के० जेम जेम दोसा विरमइ के० दोषो विरमे छे, अने जहजह के० जेम जेम विसएहिं होइ वैरग्गं के० विषयथी वैराग थाय छे; तह तह के० तेम तेम विन्नायव्वं के० जाणवुं के सेअ के० तेहने परमपयं आसन्नं के० परमपदनुं आसन्न एटले ढुंकडापणु थाय छे. ॥ ए६ ॥ एहिं डुक्कर मेकयं के० तेणे दुष्कर काम कर्युं. ते कोणे दुष्कर काम कर्युं? ते कहे छे. के जेहिंसमणेहिं के० जे श्रमणोए जुव्वणछेहिं के० जोवन अवस्थाने विषे इंदिअसिन्नं के० इंद्रियरूप सैन्यने भग्गं के० भांग्युं. ते पुरुष धिइपायारं के० धैर्यरूप पायार एटले प्राकार जे गढ–तेने विलग्गेहिं के० वलग्या जाणवा ॥ ए७ ॥

तेधन्ना ताणनमो दासोहं ताणसंजमधराणं ॥ अद्धछि पछिरीउ जाण
नहि अएखडक्कंति ॥ ए८ ॥ किंबहुणा जइवंछसि जीवतुमं सासयं सुहं
अरुहं ता पिअसु विसय विमुहो संवेगरसायणं निच्चं ॥ एए ॥

व्याख्या–जाण के० जे पुरुषने हिअए के० हृदयने विषे अद्धछि पछिराउ के० अर्धपडियाली आंखे अर्थात् कटाक्ष नेत्र करी जोनारी स्त्री नखडक्कंति के० नथी खटकती; ते के० ते पुरुष धन्ना के० धन्य छे. ताण के० तेने हुं नमो के० नमस्कार करुं छुं ताण के० तेवा संजमधराणं के० संयम धारीनो दासोहं के० हुं दास छुं. ॥ए८॥ किंबहुणा के० वधारेशुं कहेवुं? हे जीव तुमं अरुअं सासयं सुहंजइवंछसि के० तुं निरोग एवुं शाश्वतुं मोक्षसुख जो वांछे छे ता के० तो विसयविमुहो के० विषयथी विमुख था, अने निच्च के० नित्य संवेग रसायणं पिअसु के० संवेग रसायणने पी एटले पान कर. ॥ एए ॥ इति इंद्रियपराजय शतकं संपूर्णम् ॥

॥ अथ श्रीअर्हदादिस्तवनम् ॥

मौनेनोर्वी व्यहृतपरितो वत्सराणां सहस्रं यो निर्माणश्चरणयुगलं भव्यमालोपकारी ॥ अर्हन्नुत्तारयतु हृदयात्स्वकीयं कलानां यो निर्माणश्चरणयुगलं भव्यमालोपकारी ॥ १ ॥ नमस्यत्पौलोमीपतिमुकुटरत्नांशु-कबरं नतानां दत्तश्रीधनयुवतिरत्नांशुकवरं ॥ त्रिलोकीजंतूनामभिलषितसंपादकमलं जिनस्य श्रीशांतेः स्तुत-सरभसं पादकमलं ॥ २ ॥ अपुनर्भवमार्गलंभकक्रमकमलानलिनीप्रभापतेः ॥ शरणं समुपैमि नेमिनः क्रम-कमलानलिनीतनुत्विषः ॥ ३ ॥ पार्श्वप्रभुर्जिनः कलिताऽपचयं विदधज्जगतः कलितापचयं ॥ फणिचक्रम-णीरुचिरंजितखः प्रददातु सुखं रुचिरं जितखः ॥ ४ ॥ अगणयंतमुपप्लवमुच्चकै रहितसंगमकाऽमरनिर्मितं

नमत वीरजिनं मुनिसत्तमं रहितसंगमकामरसं मुदा ॥ ५ ॥ शिवरतो वरतोपवशान्नतो मघवताऽघवनामनि-दूरगः ॥ अमदनो मदनोदनकोविदः शममलं मम लंभयताज्जिनः ॥ ६ ॥ अविकलं विकलंकधिया मुखं विदधतं दधतं जगदीशिता ॥ अकलहं कलहंसगतिं श्रये जिनवरं नवरंगतरंगितः ॥ ७ ॥ वेल्लत्कल्याणवल्लीविपिनवनमुचः स्वर्गगंगातरंग च्छायादायादरोचिःपटलधवलिताखंमदिङ्मंमलस्य ॥ नम्रामर्त्यालिमौलिप्रसृतपरिमलोद्गारमंदारमालाभ्यर्च्यश्रेष्ठभस्य प्रभवतु भवतां भूतये पादपद्मः ॥ ८ ॥ इति श्रीअर्हदादिस्तवनं समाप्तम् ॥ ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीपार्श्वं भावतः स्तौमि महोदधिमगर्हितं ॥ उद्धरंतं जगद्दुःखमहोदधिमगर्हितं ॥ १ ॥ दृग्गोचरं भवान् येषां प्रियंगुरुचिरायते ॥ प्राप्नुवंति सुखं नाथ प्रियंगुरुचिरायते ॥ २ ॥ त्वां चतुःषष्टिरिंद्राणां तुष्टावामेयवैभवं ॥ समूलकाषं कषितुं तुष्टावामेयवैभवं ॥ ३ ॥ पवनीभवितुं कर्म वनदक्षेपणायते ॥ कोनांघ्रिकमले नम्राऽवनद क्षेपणायते ॥ ४ ॥ नवंद्यस्त्वं गतैर्मुक्ताविनतामरसाननः ॥ स्वप्नेऽपि स्वदते तेन विनतामरमाननः ॥ ५ ॥ भुवि स्तुतो येन भवानिंदीवरदलासितः ॥ स्वकीर्तिपूरस्तेन कुनिंदीवरद लासितः ॥ ६ ॥ अपि व्यामोहिताशेषसुरदानवमानवा ॥ न त्वामचुक्षुभन्नारी सुरदाऽनवमा नवा ॥ ७ ॥ फुल्लत्फणिफणारत्नरुचिराजितविग्रहे ॥ त्वयि प्रीतिः स्फुरतु मे रुचिराजितविग्रहे ॥ ८ ॥ द्युपतिमुकुटप्रोद्घृष्टांघ्रि जगत्कमलाकर द्युपतिमनघं स्तुत्वेति त्वां कृतांजलिरर्थये ॥ प्रशमजलधे मह्यं सद्यः प्रसह्य वितीर्यतां प्रशमनविधौ भावारीणां जिनप्रभविष्णुता ॥ ९ ॥ इति श्रीपार्श्वनाथस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ चतुर्विंशतिजिनस्तवनप्रारंभः ॥

जिनर्षभ प्रीणितभव्यसार्थ समस्तदोपाजित तीर्थनाथ ॥ श्रीसंभवाखंमलवंद्य नंद्याः स्वामिन् प्रजानामभिदंदनस्त्वं ॥ १ ॥ सुखाय पुंसां सुमते मुखास्तमृगांकपद्मप्रभ गौरकांते ॥ सुपार्श्वनेतर्महसेनपुत्र त्रैलोक्यलोकस्तवनीय भूयाः ॥ २ ॥ विरोचनाभ्भं सुविधिं जिनेंद्रं स्वभावतः शीतलमर्चयामि ॥ श्रेयांसमर्च्य दिविजव्रजेनासक्तं न संपत्सुनवासुपूज्यं ॥ ३ ॥ सुवर्णकांते विमलत्वमुच्चैरनंतविज्ञाननिविष्टविष्टप ॥ अर्हन्मणे धर्मपथप्रकाशने कुरुष्व शांतेर्हितमंगिनां पदं ॥ ४ ॥ निःसीमसूरतनयस्थितिमार्गदीप निर्मोहि शर्म सुदृशां प्रियमुक्तिदार ॥ निर्दिष्टगारुमरुचे निगृहीतमोह मल्लेश मोदित महाशय सुव्रतेन ॥ ५ ॥ अथोनमीनांकनिरासदक्ष संप्रीणिताशेषसमुद्रनेम ॥ शांतारवामेय गुणाभिराम श्रीवर्द्धमानैधि सुखश्रिये नः ॥ ६ ॥ निर्व्याजमेधिततमोहरणैकदक्ष सर्वज्ञराजिमहनीयपदे नयाढ्ये ॥ सर्वोदिते भव सरस्वतिपोतरूपे मिथ्यात्ववारिणिसदा मयि सुप्रसन्ने ॥ ७ ॥ इति चतुर्विंशतिजिनस्तवनं समाप्तम् ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ अथ श्रीयुगादिजिनस्तवनप्रारंभः ॥

अस्तु श्रीनाभिभूर्देवो विपन्नासनकर्मठः ॥ पवित्रःपोषयेन्नाकं सुधर्माधिपतिःश्रिये ॥ १ ॥ जाड्यखंमनपांमित्यप्रौढो जगतिविश्रुतः ॥ हिनस्तुवस्तमःस्तोमं पावको नाभिनंदनः ॥ २ ॥ सूर्यानंदीमहोध्यासीसंयमिन्यायधीश्वरः ॥ समवर्तीजगन्नेता जीयादादिजिनेश्वरः ॥ ३ ॥ सनाकीनाहृतोदद्याद्दृषभो निर्ऋतिर्मुदं ॥ योदोषाचरण प्रीतिरनिकारेशिवेस्थितः ॥ ४ ॥ असंस्तुतोजर्मैर्बिभ्रदपाशंसर्वदाशयं ॥ नाभेयःश्रेयसे भूयादपूर्वोभुवनेश्वरः ॥ ५ ॥ पायादनलसख्यातिर्बंधुरोहरिणाहृतः ॥ अहिंसोल्लासमातन्वन् श्रीनाभेयो महाबलः ॥ ६ ॥ नसेवितःकिंपुरुषैः सर्ववित्तापवर्जितः ॥ भवद्वेषीवृषभभः श्रीदो जयतिनूतनः ॥ ७ ॥ चंद्रावदातदेह श्रीर्वृषभासनतत्परः ॥ शिवाक्षयमितः पायादीशानः प्रथमोजिनः ॥ ८ ॥ क्षमाप्राग्भारधतीरं यंश्रीमान्श्रयतेहरिः ॥ बिभ्राणःकमलंशुभ्रंसोऽनंतःपातुनाभिभूः ॥ ९ ॥ स्वयंभूर्ब्रह्मलोकेशः शुक्लपक्षसमाश्रितः ॥ सकलं

कमलासीनः कुरुतामृपजनःसुखं ॥ १० ॥ एवमादिममुनेःस्तवनंयः पापठीतिशठतामपहाय ॥ विघ्नघातनविधौपटिमानं तस्यविभ्रतिदशापिदिगीशाः ॥ ११ ॥ इति श्रीजिनप्रभसूरिकृतं श्रीयुगादिजिनस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वजिनस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीपार्श्वःश्रेयसेभूयादलितालसमानरुक् ॥ अनंतासंसृतिर्येन दलितालसमानरुक् ॥ १ ॥ अज्ञानमेदुरध्वांतकारिणस्त्वद्गुणानलं ॥ अज्ञानमेदुरध्वांतभानोऽभिष्टातुमीशगीः ॥ २ ॥ तथापिनुन्नोंऽतर्भक्तिरंहसामहितायते ॥ गुणलेशंस्तवीम्युच्चैरंहसामहितायते ॥ ३ ॥ अपारेकामरोगेण भ्रांतोस्मिभववारिधौ ॥ अपारेकामरागेणदर्शनेनविनातव ॥ ४ ॥ आप्येदानींदर्शनंते नरामरसभाजनं ॥ स्पृहयामिप्रभोराज्यं नरामरसभाजनं ॥ ५ ॥ नेच्छाचमेऽप्सरोलोकं सकाममनसंप्रति ॥ रुचयेमुक्तिकांतापि सकाममनसंप्रति ॥ ६ ॥ पुण्योदयादक्षमया मुक्तत्वद्दर्शनेसति ॥ पुण्योदयादक्षमया स्वात्मायंपरिनिश्चितः ॥ ७ ॥ जिनास्यऽसारसंसार किंनेदानींवराकरे ॥ जिनास्यसारसंसारमद्ययद्वीक्षितंमया ॥ ८ ॥ धन्यास्तेप्रणतास्तुभ्यं वासवामेयशक्तये ॥ त्रातुंजगत्सर्वगुणावासवामेयशक्तये ॥ ९ ॥ कल्याणगिरिधीरेमे त्वयिचेत्परमेश्वर ॥ कल्याणगिरिधीरेमे करस्थाः सर्वसंपदः ॥ १० ॥ तवांगेलीनदृष्टित्वाद्दूरीकृततमालभे ॥ जीवन्मुक्तिदृशांकर्हिंदूरीकृततमालभे ॥ ११ ॥ कमलायतनेत्राभिरक्षुब्धमनसस्तव ॥ कमलायतनेत्राऽभिरमेतांमदृशोमुखे ॥ १२ ॥ दृष्टेतवमुखेप्रीत्या रजनीश्वरकोमले ॥ ननिर्वाणपदेस्थास्तुरजनीश्वरकोऽमले ॥ १३ ॥ अक्षोभंगंभीरहितं तवाराध्यवचःप्रभो ॥ अक्षोऽभंगंभीरहितंनिष्कर्मालभतेपदं ॥ १४ ॥ पीत्वावाचोमृतंतेऽस्तकलिकामधुगर्हितं ॥ मेनेजनैःस्वर्गतरोःकलिकामधुगर्हितं ॥ १५ ॥ क्रमतामरसद्वंद्वसेवनेतवसादरं ॥ क्रमतामरसद्वंद्वमामकीनंमनःसदा ॥ १६ ॥ श्रियस्तवागमोदद्याद्विततानयशोभितः ॥ यस्तवैवविदोषत्वाद्विततानयशोऽभितः ॥ १७ ॥ अलंतेपदराजीवान्यर्चनैकरताःप्रभो ॥ अलंतेपदराजीवामुक्तिदुर्गस्वयंग्रहे ॥१८॥ वशीचक्रेभवान्मुक्तिमहिलांभितविग्रहः ॥ स्वैर्गुणैस्त्रातराकालमहिलांभितविग्रहः ॥ १९ ॥ सदानमस्तपापायगत्याजितवतेगजं ॥ सदाभमस्तपापायमेघश्यामांगकायते ॥ २० ॥ यस्त्वामेकाग्रधीःस्तौति देवपद्मावतीनतं ॥ इष्टार्थलाभैरचिरादेवपद्माऽवतीनतं ॥ २१ ॥ सदानंदंतिनामोघमाप्यचाश्वीयमत्रके ॥ सदानंदंतिनामोघत्वद्भक्तिकृतनिश्चयाः ॥ २२ ॥ येनस्मास्त्वयिवंद्याःस्युर्मदनागविराजते ॥ तेषांचरूपर्द्धिरतिमदनागविराजते ॥ २३ ॥ अहीनेनसदारेण सेव्यमानकृपानिधे ॥ अहीनेनसदारेणदूनंपाह्यांतरेणमां ॥ २४ ॥ हत्वांतरारीस्त्वदाज्ञाविद्यास्मरणभूपिताः ॥ जयलक्ष्मीवयंनाथविद्याःस्मरणभूपिताः ॥ २५ ॥ नमोहराजेनब्रह्मशक्रादीनपिजिष्णुना ॥ नमोहराजेनब्रह्मयोनयेविजितायते ॥ २६ ॥ यः स्यात्त्वत्पादपद्मार्चारुचिरंजितमानसः ॥ सर्वत्रलभतेसौख्यं रुचिरंजितमानसः ॥ २७ ॥ सर्वकपायमोहेलापतयेऽभ्युद्यतस्तव ॥ सर्वकपायमोहेलाग्रासराहूपमंवचः ॥ २८ ॥ सरस्वतीपातुतवोपदेशामृतपूरिता ॥ यत्प्रभावाज्जनैर्मुक्तिपदेशाऽमृतपूरिता ॥ २९ ॥ कामदेहतमोहेऽलिनीलवर्णेनतस्त्वयि ॥ कामदेहतमोहेलितुल्येनाऽश्नुवतेश्रियं ॥ ३० ॥ स्वर्गायतियशोविश्वप्रकाशंतेऽमरीचयः ॥ यस्याग्रेनैववशीतांशोःप्रकाशं तेमरीचयः ॥ ३१ ॥ दर्पकोपरतायासच्छिदेमुनिगणायते ॥ दर्पकोऽपरतायासस्पृहयालुर्नकःखलु ॥ ३२ ॥ कल्याणानांपंक्तयं मुद्यत्कुवलयद्युते ॥ कस्यनप्रीतयेजातमुद्यत्कुवलयद्युते ॥ ३३ ॥ कमलाहृतपस्त्यागश्रीभुजंगजिनेश्वर ॥ कमलाहृतपस्त्यागस्तिमिरार्कपुनीहिमां ॥ ३४ ॥ त्वदाननंजगन्नेत्रमुदारामघनोदकं ॥ निर्मिमीतांममप्रीतिमुदारामघनोदकं ॥ ३५ ॥ यैस्त्वंकृतेमनःकृत्वाप्रमदाभोगभागिनः ॥ भवेयुर्दिवितेदिव्यप्रमदाभोगभागिनः ॥ ३६ ॥ नाऽथवाऽरितमोहंसमुक्तिशर्मापिदुर्लभं ॥ नाथवारितमोहंसतेषामाकलुषात्मनां ॥ ३७ ॥ युग्मं ॥ आनंदतोयदच्छायजंतुजातंननामते॥ आनंदतोयदच्छायमुक्तिश्रीस्तत्रगगितां॥३८॥ येनत्वदागमःस्वामिन्स्याद्वादेनोपराजितः ॥ निर्णीतः सतुतीर्थानां स्याद्वादेनोपराजितः ॥ ३९ ॥ स्मरामित्र-

स्यते जव्यसमूहायाऽजयप्रदं ॥ स्मराऽमित्रस्यतेजव्यश्रियांधामपदद्वयं ॥ ४० ॥ जव्यहृत्पद्मिनीवामक्षण-दानायकाननं ॥ त्वांपर्युपासतेधन्याःक्षणदानायकाननं ॥ ४१ ॥ जननव्यसनाधीरश्रीवामेयजवेजवे ॥ जन-नव्यसनाधीरजूयाःस्वामीत्वमेवमे ॥ ४२ ॥ त्वद्गुणस्तुतिरंजोदकांतेयमकहारिणी ॥ जव्यानवतुविज्ञानांकांतेय-मकहारिणी ॥ ४३ ॥ इतिप्रजोतेस्तवनंपठंतिये मुक्तिश्रियःप्रेत्यलुठंतितेहृदि ॥ जिनप्रजाऽचार्यमजाऽतिशा-यिनीजागर्तितेषामिहपंडितव्रजे ॥ ४४ ॥ इति श्रीपार्श्वजिनस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीशांतिजिनस्तवनप्रारंजः ॥

श्रीशांतिनाथोजगवानष्टापदसमानरुक् ॥ विजगुणान्मयास्तोतानष्टापदसमानरुक् ॥ १ ॥ कल्याणकम-लोल्लासश्रीषेणजवतोर्जितं ॥ बोधिरत्नंजगन्नाथश्रीषेणजवतोऽर्जितं ॥ २ ॥ सुतानयोत्थाजगतीमहसारविरा-गतः ॥ त्वंयुग्मधर्मिमर्त्येषुमहसारविरागतः ॥ ३ ॥ सौधर्मेऽथजवान्सौख्याद्धैताढ्येसुरतामितः ॥ ततोऽजूत्खे-चरोर्वीजृत् वैताढ्येसुरतामितः ॥ ४ ॥ स्थित्वाऽथप्राणतेजज्ञेबलदेवोपराजितः ॥ यस्मादरिगणः स्थाम्नाब-लदेवोपराजितः ॥ ५ ॥ जूत्वाऽमंदमुदांपात्रमच्युताखंडलोजवान् ॥ वज्रायुधोऽजूद्दयायामच्युताखंमलोज-वान् ॥ ६ ॥ प्राप्यग्रैवेयकंपुण्यैरथोनवममुत्तमैः ॥ सेव्योनृपैरजूर्मेघरथोऽनवममुत्तमैः ॥ ७ ॥ सर्वार्थसि-ध्दिमित्वाचविश्वसेनांगजूरजूः ॥ चक्रीगजपुरेऽघानांविश्वसेनांगजूरजूः ॥ ८ ॥ जीयात्तेजननीशास्तरचिरादेव-संस्तुता ॥ यांस्तोतुर्जायते मुक्तिरचिरादेवसंस्तुता ॥ ए ॥ जन्मस्नात्रेजवानूहेहरिणांकेनजाविना ॥ तन्नाडी-यन्न सोद्योतंहरिणांकेनजाविना ॥ १० ॥ राज्यंप्रजाविपत्राणहयानेकपराजितं ॥ अशाश्विरंपत्तिरथहयानेक-पराजितं ॥ ११ ॥ त्रातुंकुगतिजूजेदमहासीरसतःक्ष्मां ॥ शांतिं स्वीकृत्यषट्खंडामहासीरसतःक्ष्मां ॥ १२ ॥ जुक्त्वार्हत्यंक्रमात्तीर्थंनिर्मायजगतीहितं ॥ पदंप्रापप्रजोख्यातंनिर्मायजगतीहितं ॥१३॥ कल्याणपंचकंस्तोतुंजर-णीजूतमीशते ॥ केनाभविश्वविश्वाजरणीजूतमीशते ॥ १४ ॥ त्वदन्योऽलंसतामुच्चैरंहः प्रमथनायकः ॥ परं-धत्तेंऽधकध्वंसरंहःप्रमथनायकः ॥ १५ ॥ यत्त्वयायुधिजैत्रापिकंदर्पोऽपासितापदः ॥ तत्सतांहंसिगरुडकंद-र्पोपासिताऽपदः ॥ १६ ॥ चत्वारिंशद्धनूच्चस्त्वंपातान्मानतमोदिनः ॥ निधिर्ज्ञानस्यदुःखांधुपातान्मानतमो-दिनः ॥ १७ ॥ इमंस्पृशकृपांकृत्वाहृद्यकल्याणजाजनं ॥ दृशालद्धसमाग्रुस्त्वंहृद्यकल्याणजाजनं ॥ १८ ॥ कस्यदुःखंननाथत्वंशांतेधामनिधेहिनः ॥ तद्दुःखितान्मृगांकाङ्कशांतेधामनिधेहिनः ॥ १ए ॥ स्तुत्वात्वामि-तिमार्गयेमुहुरिदंश्रीनर्तकीनर्तने नाट्याचार्यजिनप्रजंजनमहा विघ्नांबुदाच्छादने ॥ धत्तांसंततमेवतावकगुणग्रामा-जिरामस्तवप्रज्ञापारमितामपारमहिमप्राग्जार मज्ञाराती ॥२०॥ इति श्रीजिनप्रजकृतं श्रीशांतिनाथस्तवनं समाप्तम्

॥ अथ परागशब्दाष्टोत्तरशतार्थनिबद्धंसाधारणजिनस्तवनं ॥

॥ शार्दूलविक्रीडित छंद ॥ श्रीदेवेंद्रनरेंद्रमौलिमुकुटोद्घृष्टांघ्रियुग्मंजिनं नत्वाकुर्मिपरागशब्दविविधार्थोत्प-त्तिमालांचयां ॥ पापंपिंढितदीयपुण्यवशतोयन्मामकीनंविजोऽजिध्यातीतफलापवर्जनसुधाविश्वाणकार-स्करः १

॥ वसंततिलका छंद ॥

वक्राब्जवायुजितपद्मपरागपूरं हृन्मंदिरस्थखपरागहृतप्रचारं ॥ प्रोद्दीप्तकांचनपरागसवर्णवर्णं त्वज्ञापरा-गरसिकःस्तुतिमानयेत्वां ॥ २ ॥ देवापरागनिकृतिप्रततिप्रतानच्छेदेकुठारसुपरागसमांगगंगं ॥ त्वांसंश्रयाम्यनि-मिषाधिपचापराग संसारमुक्तजुविविस्तृतसंपराग ॥ ३ ॥ स्वामिञ्जयत्वमनिशंसपरंपरागमादिप्रकाशकचिरंगत-पापराग ॥ यश्चाप्युवक्रथक्ष्मिराजिषुपुष्परागवृत्तिंविघट्टितमणीवकचापराग ॥ ४ ॥पूर्वापरस्वरविपर्ययतःपराग त-त्त्वावबोधमिहिरोगमनेपराऽग ॥ त्वंकिंपरागमयसेमयिमुक्तिदाने क्लृप्तापरागसिजितारिरथप्रसीद ॥ ५ ॥ तृष्णा-परागविरतंनिरतंक्रियायांलीलापरागतिचरंतमघंहरंतं॥विश्वापरागपतिशुद्धयशोजिरामंवंदेप्रियंवदपराऽगणनीय-शीलं ॥६॥ जूवाःपरागपुरुषेषुकृपांदधानो मायापरागवनितावधवैनतेयः ॥ यःकोपरागरहितस्त्वमसीनतेन सेवे-

नवंतमपरागमशैलवज्रं ॥७॥ ध्वस्तोपरागपरनागविजृंभितांगं सूरापरागमसमीकृतकर्मधर्मं ॥ पुण्यापरागजनदत्त-नवंनजेयं देवाऽपरागणितलक्षणसंचयंत्वां ॥ ८ ॥ सेवापराऽगणितसौख्यकरंश्रयामि हृत्तापरागहरणंकरणं-गुणानां ॥ प्रोद्यत्परागतिगतंशरणंजनानामिष्टार्थसाधनसुपर्वपरागकल्पं ॥ ९ ॥ तेजोविराजितपरांगसमीप-रागद्वेषच्छिदंधनहृयद्विपरागहीनं ॥ गेमेसतिष्ठुतपरागनमस्करोमि गेस्थेजयेकलितपापपरागमाशु ॥ १० ॥ गेस्थेजितेजननमृत्युजरापरागं मांदेहितच्छिवपदंविलसत्परागं ॥ रान्नेहृतस्मरपरागपकौपरागरिक्तं परागणधर-स्थितिकार्यकारिन् ॥ ११ ॥ पस्थांगदेवकृतचंदनसत्परागोयो घ्रापरागमगिरोस्तिनजंजपूकः ॥ गेयंविधायकृ-तछुःकृतसंपरागमीडेप्रतीतमपरागमभिख्ययातं ॥१२॥ गेपाग्रगेजितपुनर्नवनापरागरास्थानकेतमुदितेभुवनेप-राग ॥ गेशोकृतेनिहतमोहमहापराग गेस्थेपणेकुरुसुखंशमधीपराग ॥१३॥ गेऽर्थेपरागकरणोद्यमिनंनमामिगेसो-स्थितेखलपरागभयप्रमुक्तम् ॥ गेन्नेकृतेऽर्पितपरागधराधवत्वंपेहेस्थितेशुचिपरागपवित्रकीर्ते ॥१४॥ गेस्थेभवेसक-लजंतुकृतापरागगेदेनिवर्हितकपायमहत्पराग ॥ गेशेत्रिधेहिसुखमुज्झितछुःपरागगेवेसतित्रिजगदंगिकृपापराग ॥१५॥ पेसौपरागसमधैर्यसुवर्यवीर्यपेसेपरागशिवभीरुमभिष्टुवेत्वां ॥ येनीकृतेधनवधूप्रभुतापरागरामोदितेशुचिपराग-रदालिकांते ॥ १६ ॥ रित्रांकृतेऽनुचित देहपरागलेपरित्रांगते जयपरागभवाधिकश्रीः ॥ ऊन्नेतिरःसुविहिते-जनतापरागगेधेकृते गलितमोहमदापराग ॥ १७ ॥ छपजातयः ॥ परांगनायास्तुपवेपरागसंगेनमुक्तंमनसा-नतोऽस्मि ॥ पेवेकृतेदेवनमत्परागसंत्यक्तरक्तास्थिपरांगसंग ॥ १८ ॥ प्राप्तापरागाधभवाब्धितीरंवंदेपरागारवि-मुक्तचिंतं ॥ तृष्णापरागर्वरुषानिषूदनंवशापरागाढ्यगुणोपपन्नं ॥ १९ ॥ दिव्यापरागर्जनतामतीतंसेवाप राऽगस्त्यमुखर्पिवंद्यं ॥ परागभस्तिच्छवितोऽधिकप्रभं परागजाविःकृतसन्नतिंश्रये ॥ २० ॥ परागतार्थप्रतिपाद-नात्प्रियं जनंपराऽगर्ह्यवचःपरंपरं ॥ परागलक्ष्मणधोरणीऽर्च्यं परागदाधिघ्नमहंनवीमि ॥ २१ ॥ परागरुत्मस्स्थि-तिमूर्तिसेव्यं पराऽगरुद्रव्यसुधूपयोग्यं ॥ परागमाचारविचारणीयं पराऽगदंकारमहंभजामि ॥ २२ ॥ माद्य-त्पराऽगम्यपदप्रधानदक्षंपराऽगर्वगुणंश्रयध्वं ॥ सुरूपरागोत्थविकारतर्जकंजराऽपराऽगतवरभीतिवर्जितं ॥२३॥ पराऽगजावारिविशुद्धवंशःपरागरिष्टस्थितिभेददर्शी ॥ सेवापरारिनतचक्रमाब्जः कृपापराऽगालिदवाक्यजीयाः ॥ २४ ॥ योदीपरागांगिसमात्मबोधनो विलापरागादिविमुक्तचेताः ॥ निःस्वापराऽगाद्यतरस्वरूपः सुरापरा-ऽगाद्यगुणःससेव्यः ॥ २५ ॥ अपूर्वराणांगपरागजातशीलंपराऽगंधवचःप्रकाशं ॥ परागतिप्राप्तपरागतिज्ञं स्तोष्येपरागोपगतिप्रतीतं ॥ २६ ॥ वंदेपरागर्जगतिव्यतीतं सदापरागाढतपःप्रवृत्तं ॥ क्रूराऽपरांगारकशोण-पाणिंपरांगरीयःपदवींश्रयंतं ॥ २७ ॥

शार्दूलविक्रीडितछंद ॥ श्रीमद्वाचकचक्रवर्तिसुगुरुश्रीहर्षकल्लोलसच्छिष्यः पंडितमंडलीवहुमतःश्रीलक्ष्मि-कल्लोलकः ॥ सैवेदंरचयांचकारसुपरागार्थाष्टयुक्तंशत तेनाप्नोतुकृतीजनः शिवसुखंपुण्येनलब्धोदयं ॥ २८ ॥ इति परागशब्दाष्टोत्तरशतार्थनिवद्धंसाधारणजिनस्तवनं महोपाध्यायचक्रवर्तिश्रीहर्षकल्लोलगणिक्रमकमलम-रालायमानेन पण्डितलक्ष्मीकल्लोलगणिना रचयांचक्रे ॥

॥ अथ श्रीमहावीरस्तवनप्रारंभः ॥

- असमशमनिवासं वासवाचार्यवाचामविषयमहिमानं ज्ञानसंक्रांतविश्वं ॥ प्रणमदमरचूडारत्नघृष्टांघ्रिपीठं जिनवरवरद त्वां नौमि भक्तिप्रयुक्तः ॥ १ ॥ वालस्यापि ममोक्तं तव स्तुतावर्थमेष्यति वुधानां कन्याकर्ति-तसूत्रे न गौरवं मांत्रिकाः किमु वहेयुः ॥ २ ॥ योमिमीतेंत्यवार्णोघपाथःपलैर्यःपरिछेत्तुमीष्टेनभःस्वांगुलैः ॥ योंऽघ्रिवेगेनकल्पांतवातंजयेत् त्वद्गुणानामियत्तामसौवेत्तिचेत् ॥ ३ ॥ अभिनुत्य भवंतमनंतगुणं स्तुतिका-रगिराजिसतीचरितं ॥ यदियगुणरेणुकणाक्ततनुं स्तवनीयमुपैतिनजातुपरं ॥ ४ ॥ नदृष्टेष्टबाधःपरैर्लंघ्यता-नत्वदुक्तेनचाशक्यकृत्योपदेशः ॥ तथापिश्रितास्तन्नमिथ्यात्वलीना ननिंबप्रियाःकिंद्विपंतीक्षुमुग्धाः ॥ ५ ॥ ऊ-

चितंजनोमृतरुचिर्लज्ञतां वृपसंश्रयेण परमोच्चपदं ॥ प्रमदाश्रितेप्यहहतत्रलज्ञां प्रवदंति ज्ञवदघ्यमुचः ॥ ६ ॥ फलगोचरलक्षणैरुपेतं गदितं यन्नवता प्रमाणयुग्मं ॥ कृतयत्नशता अपीह दोषानलमुन्नावयितुंनवादिनोऽन्ये ॥ ७ ॥ संदेहान्युगपदपोहितुंनृतिर्यक् देवानांश्रुतिपुसुधारसंनिपेक्तुं ॥ त्वांहित्वाकलयितुमीश— —न्नागतप्यं कइवगिरैकयालमन्यः ॥ ८ ॥ नकेमनःशुद्धियुगाग्रयोजितप्रबोधचारित्रतुरंगमद्वयं ॥ रथंममारुह्य तवगशासनं समासदन्मुक्तिपुरीमविघ्नतः ॥ ९ ॥ योगेनकिं किमथतीर्थपरंपराज्ञिः किंदैवतैःकिमुतपोन्निरधीतिन्निःकिं ॥ मंत्राक्षरंजिनजिनेतिजपंतुसंतःपारत्रिकैहिकमुपेयमुपेतुकामाः ॥ १० ॥ त्वन्नामकाममामर्थ्यानध्यायध्यायतःसतः ॥ संपनीपद्यतेसद्यः संपत्कंपपराङ्मुखी ॥ ११ ॥ असत्परीणामपरश्वधेन मच्चित्तपेटांप्रसत्नंविन्निद्य॥ ज्ञानादिरत्नानिहरंतिचौरा रागादयस्तान्निगृहाणनाथ ॥ १२ ॥ त्वद्विधेप्यधिपतौशिवपुर्यां श्रूयतेनहिवदुर्जनवासः ॥ धिगूविधिःकुनृपतावपिमोहे वीक्ष्यतेज्ञवपुरीजनपूर्णा ॥ १३ ॥ नाथवाधितुमनाथवत्सुधान्नोजिनोपिविबुधान्यमक्रमः ॥ मानवांस्तुतवपीतदेशनावाक्सुधान् वतदशापिनास्पृशत् ॥ १४ ॥ युक्तिस्फूर्जत्तीक्ष्णधाराशयेयैश्चक्रे यौष्माकीणवाणीकृपाणी ॥ तेषांज्ञावारातिन्निर्युद्धकेलिं कुर्वाणानांस्यात्करस्थाजयश्रीः १५ ॥ प्रमथितमिथोविरोधाः सुहृदीनूयासतेंगिनोनिखिलाः ॥ त्वद्देशनाप्नुवमिता नयवादाश्चन्नवत्समयं ॥ १६ ॥ इनकुतीर्थिककल्पितगर्हणा वचन ज्ञस्मन्निरुज्ज्वलितेप्यहो ॥ तवयशोमुकुरेपरदंवतत्रजयगोनखलप्रतिबिंबितं ॥ १७ ॥ रुंधन्नेधितमन्यतीर्थिकततेरौद्धत्यवंध्याचलंसच्चेतोजलपंकहृन्मधसुहृद्घातापिसंतापनं ॥ हेलाशोषितमोहराजमहिमांन्नोधिर्जिनत्वद्यशोगस्तिः सैपवन्नस्तिहस्तिदशनच्छेदावदातच्छविः ॥ १८ ॥ शेषोहिर्यस्यमूलंकनकगिरिरपिस्कंधवंधश्चतस्त्रः काष्ठाःशाखाःप्रशाखाविदिशउरुतलं व्योमजालंदलानां ॥ ताराःपुष्पाणिसिद्धास्पदमथशिखरंपुष्पदंतौफलश्रीच्छायाविश्रांतविश्वःस्फुरतितवयशःपादपःसोयमुच्चैः ॥ १९ ॥ ऊर्ध्वोर्ध्वमारोहति हृन्नज्ञोनृणां त्वद्भक्तिरागांशुपतिर्यथायथा ॥ तथातथांहःपटलीवलीयसीन्नायेवदेवक्षयतिप्रतिक्षणं ॥ २० ॥ स्वजनकमनस्तापाधानोन्नवाघविपक्रिमव्यसनमपि हीदंतुंकामंनशक्तिमधुःपरे ॥ तवपुनरिनश्रीमोहोर्वीपतिं सवलंद्विधापरिदलयितुंकाष्ठाप्येकालगन्नरणांगणे ॥२१॥ नदोषाणांस्वस्मिन्नधिपञ्जवताऽदायि वसतिर्गुणानांनैवान्यैर्हरिहरविरंचिप्रन्नृतिन्निः ॥ शिवंतेषामुल्लासयितुमन्निसंधिस्तवज्ञवं तदातातेन्यस्तेनतुकिमिववैशिष्ट्यमधिकं ॥ २२ ॥ आपत्कोटीविघटनपटुः संपदाकृष्टिमंत्रःश्रेयोवल्लीवनवनधरस्तत्त्वधीसौधदीपः ॥ विद्याकंदोरतिपतियशःक्षीरवन्नुप्रचारश्वेतोवृत्तिं ममरमयतुत्वत्पदाब्जप्रणामः ॥ २३ ॥ कषायतपनातपग्लपितमप्रशस्तक्रियानुचिंतनमलीमसं विषयतर्षपर्याकुलं ॥ न्नवद्गुणकदंवकस्तुतिसुधाह्रदे मज्जनं जिनेशितरनुक्षणंसृजतुमामकीनंमनः ॥ २४ ॥ त्रिन्नुवनन्नवनान्नोगन्नावन्नासनगृहमणिसम नतजनतान्निमतार्थसार्थवितरणकल्पद्रुम विविधछंदोजातिरुचिरमितिसंस्तवमकरवमपवृजिनप्रन्नसूरिनिवहमहनीयमहंतवयत्कंठपीठसीमनिलुठतिसैषतस्य पुरुषस्य जिनकरतलमुपैति सकलेष्टफलसिद्धिरिद्धगुणतरुविपिन ॥ २५ ॥ इति श्रीमहावीरस्त०

॥ अथ श्रीपार्श्वनाथस्तवनप्रारंन्नः ॥

कामेवामेयशक्तिर्न्नवतुतवगुणस्तोमलेशप्रशस्तौनस्याद्यस्यामधीशःसुरपतिसचिवस्यापिवाणीविलासः ॥ मानेवावार्धिवारांकलयतिकश्चप्रौढिमारूढधारांन्नक्तिव्यक्तिप्रयुक्त स्तदपिकिमपितेसंस्तवंप्रस्तवीमि ॥ १ ॥ संसारांन्नोधिवेडानिविडजडमतिध्वांतविध्वंसहंसःश्यामाश्यामांगधामाशठकमठतपोघर्मनिर्माथपाथः ॥ स्फारस्फूर्जत्फणींद्रप्रगुणफणमणिज्योतिरुद्योतिताशाचक्रश्चक्रिध्वजत्वंजयतिजिनविजिद्भव्यन्नावारिवार ॥ २ ॥ कम्रानम्रांगिचेतः शिखिकुलविलसत्तांडवाडंवरश्रीहेतुः प्रेंखन्नखालीरुचिररुचितडिद्दामनेत्रान्निरामः ॥ प्रीतिंफुल्लत्फणान्नाङ्मणिघृणिसुमनश्चापपवित्रीकृतद्यौदेया स्त्वंदेशनावाक्स्तनितसुखकरोमेघवन्मेऽघहंतः ॥ ३ ॥ न्निंदन्लोकप्रवाहप्रवलतर सरित्पुरमुच्चैर्वहंतंजंतूनांचित्तन्नूमौसजयतिजगतित्वद्वचोवारिकांतः॥मुक्त्वागाढगृही

तानपिविनतजनान्यत्प्रजावाज्ञयार्तोज्रूयस्तन्मध्यमेवप्रविशतिफटितिक्रूरमोहावहारः ॥ ४ ॥ सौहस्याह्लावण्यलक्ष्मीमधुरमधुरसंत्वन्मुखांजोरुहोत्थंपायंपायंजरेणप्रणतजवभृतांनेत्रपुष्पंधयाल्यः ॥ नूनंदर्पप्रकर्षोज्जितनयनपयःपूरदंजेनदूरंमिथ्यादृक्लोचनाना मसुजगजगवन्सद्यएवोज्जिरंति ॥ ५ ॥ निस्पंदानंदकंदः कलिमलकदलीकांम्खंमीकृतोयत्कक्षाकौक्षेयकस्यक्षपितजवशतंनेत्रपीयूपसत्रं ॥ श्रेयःश्रीवल्लिहल्लीसकमलयमरुजाग्यमारोग्यलक्ष्म्यादर्शःकंदर्पदर्पद्विजपतिपतनेदर्शनंतावकीनं ॥ ६ ॥ विद्याविद्याधरीणांमणिमयमुकुरः क्रूरवैरारिजैत्रोगात्रश्रीमैत्र्यपात्रीकृतरतिरमणःसच्चरित्रैः पवित्रः ॥ सद्भोगाज्ञोगजागीशुजगमिजवनंश्रीजिनश्रीदसंपन्निःकंपःसंपनीपद्यतश्हमनुजःसाधुनत्वाजिनत्वा ॥ ७ ॥ देव्यावाचोपिवाचामविषयदिविपन्मंदिरद्वारसेवा हेवाकीसर्वनाकीश्वरमुकुटतटीघृष्टपादांबुजस्य ॥ नेताश्चैतन्यशून्यःसकलकलयितुर्मुक्तिमात्रस्यदाताज्ञुक्तिंमुक्तिंचदातुःकथमिवजवतःकल्पवृक्षःसदृक्षः॥ ८ ॥ चंडःप्रत्युदकाशयंप्रतिफलत्येकोनचार्थक्रियाकारीत्येपनवास्तवस्तवपुनर्वृत्तंजयत्यद्भुतं ॥ एकस्त्वंप्रतिमानसंवससियज्ञव्यात्मनामेकदासर्वेपामथचप्रयच्छसिफलंतेषांमनोवांछितं ॥ ए ॥ यौष्माकीणगुणस्तुतिं विकिरतीशुंडामिवांतर्गतप्रीतिंस्फीतिमतीमतीवसुरजिंदानांबुवाविज्रती ॥ त्रैलोक्यैकसुरद्रुमद्रुमवनानीवोन्मदावासितायुष्मद्भक्तिरलंजनक्तिजविनामेनांसिहद्यासिता ॥ १० ॥ आधारेस्थिरतोज्झितेखलुजवत्याधेयमापिस्थिरंसोयंज्ञानपथस्तथापिकिमपिस्वार्थैकनिष्ठोज्रुवे ॥ अश्रांतंममचंचलेपिमनसिस्वामिन्नवधानस्थितिंत्रैलोक्याधिपशक्तिजाजियदिवाकिंनोपपन्नंत्वयि ॥ ११ ॥ विश्वेशप्रसजंत्वदीययशसाव्यालुप्यमाने प्रजासर्वस्वेजगदाक्रमैकपटुनानूनंद्विजानांपतिः ॥ शस्त्रींलांछनकैतवात्प्रतिनिशंकुक्षि प्रदेशेक्षिपन्कोपाटोपवशादसावुदयतेविज्रद्वपुर्लोहितं ॥ १२ ॥ वक्त्रेणत्वमपाहरःशशिधरस्याखंमूर्तेःश्रियंव्याकोशास्यकुशेशयस्यसुषमासर्वस्वमप्यग्रहीः ॥ यत्तुल्यव्यसनादपिस्मजहितौनैतौविरोधंमिथस्तेनाकारिसमानशीलविपदांसांख्यप्रवादोमृषा ॥ १३ ॥ पुष्टांगीव्यवहारनिश्चयनयप्रोत्तुंगशृंगंशुज्रहानाद्यंघ्रिचतुष्टयंचविकसज्ज्ञानक्रियालोचनं ॥ नित्यछेकविवेकपुछलतिकंस्याद्वादपर्युल्लसत्पीनोच्चैःककुदंकुतीर्थतृणज्ञुक्सूतेवृषंगौस्तव ॥ १४ ॥ आकंठंकमठांबुदोजितपयःपूरेनिमग्नांगकस्योत्फुल्लंमुखपंकजंतवपपौयाकौतुकोत्कर्षतः॥ नागस्त्रैणविलोचनालिपटलींसंख्यायधुर्यैवतांधन्यानांगणनाक्षणेनखलुसारेखान्यतःसर्पति ॥ १५ ॥ वंदारोः प्रियकोपितप्रणयिनीदृक्कोणशोणत्विषःसांद्रस्निग्धसमुल्लसत्क्रमनखश्रेणीमयूखास्तव ॥ त्वद्भृत्तस्तुतिदूतिकाजिमुखितांपाणौचिकीर्षोः शिवश्रीरामांनवपद्मरागसहितंबर्भ्रतिमौलौमम ॥ १६ ॥ एवंनृदेवमहितःसहितःप्रजावजूत्याप्रजूततमयाविनुतोमयाऽयं ॥ पार्श्वःप्रजुर्विमलचिन्मयचित्तसौधमुत्तंसयत्ववृजिनप्रजसूरिवर्ण्य ॥ १७ ॥ इति श्रीपा० स० ॥

॥ अथ श्रीऋषजादिजिनस्तवनप्रारंजः ॥

ऋषज नम्रसुरासुरशेखरप्रपतयालुपरागपिशंगितं ॥ क्रमसरोजमहंतव मौलिना जिनवहेनवहेमतनुद्युते ॥१॥ अपरवस्तुविलोकनलालसाविषनिषेधबुधासुखमासुधां ॥ वपुषितेपिबतामम चक्षुषी अजितजाजितजास्करकांचन ॥ २ ॥ हरिहरादिसुरौघविलक्षणाद्भुतचरित्रचमत्कृतविष्टपं ॥ सुजनजोः पदपीठविलोलुठत्सुमनसंमनसंजवदैवतं ॥ ३ ॥ मदनदुर्दमदंतिदमेहरिस्तरुमृगांकितमूर्तिरुपाश्रितान् ॥ द्रुतमहारजतद्युतिरग्रणीःशमवतामवतादजिनंदनः ॥ ४ ॥ चरणलक्ष्मिकरग्रहणोत्सवेविरचितैरयनक्तियोवधिं ॥ धृतसुखातिशयावसुवर्षणैर्वसुमतीसुमतीशकृतात्वया ॥ ५ ॥ स्मितजपाकुसुमोपमदीधितिंशरणमीशमुपैमिजगत्रयी ॥ कुमतकोककुलामृतदीधितिमुदरविंदरविंधरनंदनं ॥ ६ ॥ सकललोकचमत्कृतिकारिणीं जिनसुपार्श्वजवद्गुणधोरणीं ॥ कइवनोमतिमान्जुवनत्रयेकुमुदजामुदजावयदुच्चकैः ॥ ७ ॥ शुचियदंगरुचातुपराजितः शशधरोंकमिषाद्यमशिश्रयत् ॥ सपदिलोचनयोर्ममकल्पतांसमहसेमहसेनसुतोजिनः ॥ ८ ॥ सुविधितीर्थकरंकरुणाकरंकरणविष्किरपाशमुपाश्महे ॥ करणकांतिविराजितकार्तिकीहिमकरंमकरंदधतंध्वजं ॥ ए ॥ जयतिशीतलदेवसरस्वतीत्रिजगतीं

पुनतीकविसेविता ॥ मधुरिमातिशयेनतृणीकृतामृतरमातरसास्ततृपातव ॥ १० ॥ जिनभगोऽवतुगंभकलां-भनःप्रथमविष्णुनतांघ्रिसरोरुहः ॥ प्रथितविष्णुनृपान्वयपुष्करांबरमणीरमणीयगुणांबुधिः ॥ ११ ॥ मुनिपतिर्वसुपूज्यनृपात्मजूर्जयति निर्जितदुर्जयचित्तभूः ॥ सुजनकोककदंबकलोचनोत्सवरविर्वरविद्रुमविग्रहः ॥१२॥ सुकृतिनःकृतवर्मधरा धवान्वयनभस्तलभासनभास्करं ॥ श्रयतकांचनवारिरुहद्भदछविमलं विमलंजगदीश्वरं ॥ १३ ॥ भपनमंतितमीशसमुत्सकं प्रणयतोचरितुंसकलाःश्रियः ॥ जगतितुल्यमनंतनमस्क्रियामकलयेकलयेद्विनयेनयः ॥ १४ ॥ अवतुधर्मजिनेंदकुभावना रजनिनाशनमसह्योदयः ॥ भममयःममयस्तत्र सुत्रतातनयमांनयमांसदलविस्तरः ॥ १५ ॥ हृदयनायकचक्रिजिनश्रियोर्द्विविधवैरिजयोर्जितविक्रमः ॥ भवभयानिभिनत्तुभवन्मतानुगविशांगविशांतिविभोभवान् ॥ १६ ॥ किमिति तीव्रतपोव्रतशीलनैः किमुतयोगरहस्यनिषेवणैः ॥ दलयितुंकुगतिंयदिवोरुचिर्वृजिनकुंजिनकुंथुरुपास्यतां ॥ १७ ॥ प्रणतवासवमौलिमणिप्रभापटलसंवलितांघ्रिनखत्विषां ॥ स्मरतभव्यजनाःस्मरकुंजराकुशमरंशमरंजितसज्जनं ॥ १८ ॥ अभिनुमःप्रभुमह्निमपाकृतस्मरशरप्रसरांशिशुतावधेः ॥ मरकतद्युतिदर्पविलोपनद्मम चिन्नामविभाव्यगुणश्रियं ॥ १९ ॥ कमबलक्ष्मणिलक्ष्मिनिकेतने परहितव्रतशालिनिसुव्रते ॥ अभिरसंममभक्तिरसःस्फुरत्वनवमेनवमेघतनुद्युतौ ॥२०॥ अलमृगुह्यपदेनसृतंधनैर्युवतिभिः कृतमस्तुनृपश्रिया ॥ नरुचयेममुक्तिपदं तवस्तवनमेनवमेभवतुप्रियं ॥२१॥ दनुजजिद्भुजवीर्यमदज्वरप्रशमनैकभिषग्वरदोर्बलं ॥ ममतनेमिजिनंभुवनत्रयीसुरतरुं रतरुद्गतरुद्विपं ॥ २२ ॥ शिवसुखस्यकथामपि वेदितानखलुसाजनताजिनकर्हिचित् ॥ सजतियाप्रभुपार्श्वकुवासनाशतवशा तवशासनलंघनं ॥ २३ ॥ चलनकोटिविघट्टनचंचलीकृतसुराचलवीरजगद्गुरो ॥ त्रिभुवनाऽशिवनाशविधौ जिन प्रभवते भवते भगवन्नमः ॥ २४ ॥ स्वरवतारजनिव्रतकेवलाद्वरपदाप्तिदिनानिपुनंतुनः ॥ भगवतांविदधंतिजगत्त्रयीं मुदमितां दमितांतरविद्विषां ॥ २५ ॥ इतिजिनप्रभसूरिभिरीडिताः प्रणतिचंचुजनायजनाधिपाः ॥ दधतुशीलितसिद्धिवधूमुखांबुजरसाजरसारहितंपदं ॥ २६ ॥ जिनवराःकुनयालिमृणालिनीमुकुलनैकतुपारमरीचयः ॥ विदधतःप्रणतंजतमाहृतस्मरचयंरचयंतुमनांसिनः ॥ २७ ॥ भगवताऽभिहितार्थमधीयतां कुपथमाथिकदर्थितमन्मथं ॥ श्रुतमुदात्तमुदात्तपुरस्सरःस्वरचितं रचितं गणधारिभिः ॥ २८ ॥ प्रथमकल्पपतिः प्रथितायतिःप्रवचनांबुजसौरभषट्पदः ॥ कुलिशशोभितपाणिरुपप्लवशमयतामयतामिहनम्रतां ॥ २९ ॥

श्री वर्द्धमानास्वमिभ्योनमोनमः

अथ श्री संघयणीरत्न त्रैलोक्यदीपिकाख्यग्रंथ बालावबोध सहित

प्रारभ्यते.

प्रथम अर्थकर्त्तानुं मंगलाचरण.

श्रीपार्श्वनाथं फलवृद्धिकाख्यं गुरुं तथा श्रीजिनदत्तसूरिं ॥ वाग्देवतायाश्चरणौचनत्वातमाश्रये श्रीजिनभद्रनाम्ना ॥ १ ॥ निर्मथ्यजैनागमवारिराशिं, प्रकाशितायैरियमप्रपंचा ॥ श्रीचंद्रसूरिन्प्रणिपत्यसम्यक्, करोमितांसंग्रहणींस्फुटार्थां ॥ २ ॥ युग्मं ॥श्रीहर्षसार गुरुराजहितप्रसाद, माधायचेतसिचिदर्थकृतेप्रमादं तस्माद्विशुद्धवचनोविगतावसादी, व्याख्यांस्फुटांशिवनिधानगणिर्वितेने ॥ ३ ॥

हवे प्रथम ग्रंथकर्त्ता दोढ गाथाए करी शिष्टाचार पालवाने अर्थे अने विघ्न निवारवा अर्थे मंगल करे छे. तथा अभिधेय, प्रयोजन, संबंध, अने अधिकारी ए चारनुं प्रतिपादन करे छे.

नमिउं अरिहंताई ठिइ ज्ञवणो गाहणाय पत्तेयं ॥
सुर नारयाण वुछं नर तिरियाणं विणाज्ञवणं ॥ १ ॥
उववाय चवणविरहं संखं इग समइयं गमागमणे ॥

व्याख्या- अरिहंताइ के० अरिहंतादिक पांच परमेष्टीप्रत्ये नमिउं के० नमस्कार करी एटले नमस्कार-रूप मंगल थाउं. ए नमस्कारे करी ग्रंथकर्त्ता तथा ग्रंथना श्रोताने विघ्न न थाय. एम पांचे परमेष्टीने नमस्कार करीने, सुर के० देवता, अने नारयाण के० नारकी, ए वेउने प्रत्येके आयुष्यनी ठिइ के० स्थिति ज्ञवण के० घर, अवगाहना के० शरीरनुं मान वुछं के० कहीशुं. एटले देव तथा नारकीनुं आयुष्य, ज्ञवन तथा शरीरनी अवगाहना कहीशुं. पण एटलुं विशेष जे नर के० मनुष्य, अने तिरियाणं के० तिर्यच, ए बेउनां ज्ञुवन ते एकांत निश्चल शाश्वतां नथी, माटे विणाज्ञवणं के० ज्ञुवनविना वाकीनां आयुष्य अने अवगाहना कहीशुं. वली एक देव उपन्या पछी वीजो देव केटला कालने आंतरे उपजे? ते उववायविरहं के० उपपातविरहकाल, वली एक देव चव्या पछी वीजो देव केटला कालने आंतरे चवे? ते चवण के० चवनविरहकाल. तथा संखंइगसमइयं के० एक समये संख्याए गणतां केटला देव उपजे? ते एक समये उपपात संख्या वली एक समये संख्याए गणतां केटला देवो चवे ते एकसमय चवनसंख्या. वली देवो मरीने केटली गतिमां जाय? ते गमा के० गति. तथा केटली गतिना आव्या जीवो देवपणे उपजे? ते आगमणे के० आगति. एम ए ढ बोल जेम देवोने तेम नारकी, मनुष्य, तथा तिर्यचने पण सरखा जाणवा. एटले नव नव द्वार-देव, तथा नारकीनां कहीशुं. अने ज्ञुवनविना आठ आठ द्वार मनुष्य, तथा तिर्यचनां कहीशुं. ए रीते सर्व मली चोत्रीश द्वार कहीशुं. अहीयां उपर गाथामां यकारनो चकार थाय छे, माटे च शब्द उज्जयान्वयी छे, तेथी देव नारकी, मनुष्य, तिर्यंच-ए चारेनां वर्ण, चिन्ह लेश्यादिक पण कहीशुं. एटले अभिधेय कह्युं.

हवे ए ग्रंथकर्त्ताने ग्रंथ बांध्यानो वोध थयो छे, तेनुं प्रगटीकरण ते ग्रंथकर्त्ताने अनंतर प्रयोजन थयुं. तथा एना अनुग्रह परंपराए मोक्षावाप्ति ते ग्रंथकर्त्ताने परंपर प्रयोजन, तेमज श्रोताने देवादिकनुं स्वरूप जाणवुं, ते अनंतर प्रयोजन अने एथी परंपराए मोक्षावाप्ति ते परंपर प्रयोजन. ए रीते ग्रंथ करवानुं प्रयोजन कह्युं.

हवे त्रीजो संबंध ते वे प्रकारे छे. तेमां एक उपायोपेय लक्षण, बीजो गुरुपर्वक्रमलक्षण. तेमांहे ए संघयणी ग्रंथ ते उपाय, अने ए ग्रंथनुं तत्वज्ञान ते उपेय. ए उपायोपेयलक्षण समजवुं. हवे गुरुपर्वक्रमलक्षण ते, ए ग्रंथनो अर्थ श्रीवर्द्धमान स्वामीए वखाण्यो; तेवार पछी श्रीसुधर्मास्वामीए द्वादशांगीमां गुंथ्यो. त्यांथी श्यामाचार्यादिके पन्नवणा प्रमुख सूत्रोमां उद्धर्यो. वली तेमांथी श्रीजिनज्ञद्रगणी क्षमाश्रमणे पांचसें गाथानी महोटी संघयणी करी; तेमां अवतार्यो, त्यहांथी संक्षेप रुचिवंत जीवोने अर्थे श्रीचंद्रसूरिए ते महोटी संघयणीनो अर्थ संक्षेपीने इहां बांध्यो. ए गुरुपर्वक्रमलक्षण जाणवुं. ए संबंध कह्यो.

हवे साधु, साधवी, श्रावक, अने श्राविका-ए चारे आ ग्रंथनां अधिकारी जाणवा. ए चोथुं अधिकारीपणुं कह्युं. ॥ १ ॥

अवतरण-जेवा अनुक्रमे द्वार कह्यां छे, तेवाज अनुक्रमे पहेलां देवोनी स्थिति प्रमुख नव द्वार कहे छे. तेमां प्रथम चार प्रकारना देवोमांथी ज्ञुवनपति देवोना आयुष्यनी जघन्य स्थिति अर्द्धगाथाए करी ग्रंथकार कहेछे.

दसवास सहस्साइं ज्ञवणवईणं जहन्नठिई ॥ २ ॥

व्याख्या-ज्ञवणवईणं के० ज्ञुवनपतिना दशे निकायना देवो, अने ज्ञुवनपतिनी देवीउ ए-बंनेनी सामान्यपणे दसवाससहस्साइं के० दशहजार वर्षनी जहन्नठिई के० जघन्य थकी आयुष्यनी स्थिति होय; पण तेथी उंछी न होय. ॥ २ ॥

अवतरण–जुवनपति देवोना आयुष्यनी उत्कृष्टी स्थिति बे गाथाए करी कहे डे.

चमर बलि सार महिअं ॥ तद्देवीणं तु तिन्नि चत्तारि ॥ पलियाइं सङ्काइं ॥ सेसाणं नवनिकायाणं ॥ ३ ॥ दाहिणदिवढ्ढ पलियं ॥ उत्तरउ हुंति डुन्नि देसूणा ॥ तद्देवी मद्ध पलियं॥देसूणं आउमुक्कोसं ॥४॥

व्याख्या–जुवनपति देवोना दश निकाय डे, ते मेरुना आठ रुचक प्रदेश डे, त्यांथी एक दक्षिणदिशिनो अने एक उत्तरदिशिनो. एवा अर्द्धोअर्द्धे बे खंड करीए, ते बेउदिशिमां एकेकदिशिनेविषे एकेक निकायनो एकेक इंद्र डे. एम एकेक निकायना बेदिशिए बे इंद्र डे. तेमां पहेला निकायनेविषे जे दक्षिणदिशिरूप अर्द्ध तेनो अधिपति असुरकुमारनो राजा चमरेंद्र डे; तेनुं आयुष्य सार के० एक सागरोपमनुं उत्कृष्ट जाणवुं. अहीयां सारपदे सागरोपम कह्युं, ते पदनो एक देश होय, तोपण पदना समुदायनो उपचार करवो एवो नियम डे; माटे कह्युं. तथा बीजो उत्तरार्द्धनो राजा बलिंद्र डे. तेनुं आयुष्य एक सागरोपम अहियं के० अधिक, एटले एक सागरोपम जाजेरुं उत्कृष्टथी जाणवुं. वली तद्देवीणं के० ते चमरेंद्रनी देवीनुं आयुष्य यथासंख्याये सङ्काइतिन्निपलियाइं के० साढात्रण पल्योपमनुं जाणवुं. अने बलिंद्रनी देवीनुं आयुष्य सङ्काइं-चत्तारिपलियाइं के० साढाचार पल्योपमनुं उत्कृष्ट जाणवुं. अने ए चमरेंद्र, तथा बलिंद्र, ए बे टालीने शेष जे नव निकाय डे ॥ ३ ॥ तेमां दाहिण के० दक्षिणदिशिना धरणेंद्र प्रमुख नवे इंद्रोनुं दिवढ्ढपलियं के० दोढ पल्योपम तथा उत्तर दिशिना जूतानेंद्र प्रमुख नवे इंद्रोनुं डुन्निदेसूणा के० देशेऊणुं बे पल्योपमनुं आयुष्य जाणवुं. अने तद्देवीमद्ध के० ते धरणेंद्र प्रमुख नवे इंद्रोनी देवीउनुं अर्द्धपल्योमनुं आयुष्य, तथा जूतानेंद्र प्रमुख नवे इंद्रोनी देवीउनुं पलियं देसुण के० देशेउणुं एक पल्योपमनुं आउमुक्कोसं के० आयुष्य उत्कृष्टुं जाणवुं. अने ते जघन्यायुनी उपर ज्यांसुधी उत्कृष्टायु संपूर्ण थाय नही, त्यांसुधी सर्व मध्यमायु जाणवुं. ॥ ४ ॥ ए रीते जवनपति देव तथा देवीनुं जघन्य तथा उत्कृष्टुं आयुष्य कह्युं.

हवे व्यंतर देव अने देवीउनुं जघन्योत्कृष्टायु गाथाना त्रण पदे करी कहे डे.

वंतरियाण जहन्नं ॥ दस वास सहस्स पलिय मुक्कोसं ॥ देवीणं पलिअद्धं ॥

अर्थ–वंतरियाण के० व्यंतरदेव तथा देवीउनुं जहन्नं के० जघन्यायु दसवा ससहस्स के० दशहजार वर्षनुं होय, अने पलिय के० एक पल्योपमनुं देवोनुं, तथा पलियद्ध के० अर्द्धपल्योपमनुं देवीउनुं, उक्कोसं के० उत्कृष्टायु होय. अहींयां कोइक अजाण एम कहे डे जे, व्यंतरनी देवीउनुं एक पल्योपमायु डे. ते जूठुं कहे डे. केमके श्रीपन्नवणासूत्रमध्ये कह्युं डे. वाणमंतरीणं जंते केवइयं कालं ठिई पन्नता गोयमा जहन्नेणं दस वास सहस्साइं उक्कोसेणं अद्धपलिउवमं ॥ ए वचने व्यंतरीक देवीनुं उत्कृष्टुं आयुष्य अर्द्ध पल्योपम डे. अने श्री, ह्री, धृति, कीर्त्ति, बुद्धि, अने लक्ष्मी–ए ड देवीउनुं आयुष्य एक पल्योपम डे, ते देवीउ जवनपतिनी डे. व्यंतरीकनी नथी. एम जाणवुं. ॥ ४ ॥

हवे चंद्रमा, सूर्य, ग्रह, नक्षत्र, अने तारा–ए पांचजातना ज्योतिषना देवो तथा देवीउना आयुष्यनी जघन्योत्कृष्टी स्थिति बे गाथा अने एक पदेकरी कहेडे.

पलियं अहियं ससि रवीणं ॥ ५ ॥ लक्खेण सहस्सेणय ॥ वासाण गहाण पलिय मेएसिं ॥ ठिइं अद्ध देवीणं ॥ कमेण नक्खत्त ताराणं ॥ ६ ॥ पलिअद्धं चउजागो ॥ चउ अड जागाहिगाउ देवीणं ॥ चउ जुअले चउ जागो जहन्न मड जाग पंचमए ॥ ७ ॥

व्याख्या–ज्योतषिदेवोना बे भेदछे. एक चर अने बीजा स्थिर. तेमां अढी द्वीपमांहे जे ज्योतिषचक्रछे ते चर; अने अढी द्वीपथी बाहेर जे ज्योतिषचक्रछे ते स्थिर कहेवाय छे. त्यां जंबुद्वीप आदे देइने असंख्याता द्वीपसमुद्र मांहे जे ससि के० चंद्रमा अने चंद्रमाना विमानवासी देवोछे, तेमनुं उत्कृष्टायु पलियंअहियं के० एक पल्योपमउपरे लरकेण के० एकलाखवर्ष अधिक, तथा रवीणं के० सूर्य अने सूर्यना विमानवासी देवोनुं उत्कृष्टायु एक पल्योपमउपर सहस्सेणयवासाण के० एकहजार वर्ष अधिक छे. तथा गहाण के० ग्रह अने ग्रहना विमानवासी देवोनुं पलिय के० एक पल्योपमनुं उत्कृष्टायु होय. अने एएसिं के० ए पूर्वोक्त चंद्रमा, सूर्य तथा ग्रह तेमज चंद्रमा, सूर्य अने ग्रहनां विमानवासी देवोनुं जे आयुष्य कह्युं; तेथी तेमनी देवीणं के० देवीउंना आयुष्यनी ठिई के० स्थिति ते अद्धं के० अर्द्ध जाणवी. एटले चंद्रमानी देवी तथा चंद्रमाना विमानवासी देवोनी देवीउंनुं उत्कृष्टायु अर्द्धो पल्योपम अने पचाश हजार वर्ष उपर, तथा सूर्यनी देवी अने सूर्यना विमानवासी देवोनी देवीउंनुं उत्कृष्टायु अर्द्धपल्योपम अने पांचसे वर्ष उपर. तथा ग्रहनी देवी तथा ग्रहना विमानवासी देवोनी देवीउंनुं उत्कृष्टायु अर्द्धो पल्योपम जाणवुं. एम ए त्रणे ज्योतषिनी देवीउंना आयुष्यनी स्थिति ते देवताना पोताना आयुष्यथी अर्द्ध होयछे. हवे कमेणनरकत्ततारोणं के० अनुक्रमे नक्षत्र तथा तारानुं उत्कृष्टायु कहेछे. ॥ ६ ॥

नक्षत्र तथा नक्षत्रना विमानवासी देवोनुं उत्कृष्टायु पलियद्ध के० अर्द्धपल्योपमनुं जाणवुं. तथा तेमनी देवीउंनुं चउभाग के० पल्योपमनो चोथोभाग आयु होय. अने तारा तथा ताराना विमानवासी देवोनुं उत्कृष्टायु चउभागाहिग के० पल्योपमनो चोथो भाग विशेषाधिक, एटले कांइक झाझेरुं, तथा तेमनी देवीणं के० देवीउंनुं उत्कृष्टायु अडभाग के० पल्योपमनो आठमोभाग अहिग के० कांइक विशेषाधिक झाझेरुं आउ के० आयु जाणवुं. एटले देवो तथा देवी मलीने पांचे ज्योतषिना युगलनुं उत्कृष्टायु कह्युं.

हवे जघन्यायु कहेछे. अहीयां भावार्थ एछे जे, चंद्रमा, सूर्य, ग्रह, नक्षत्र अने तारा– ए पांच जातना ज्योतषिमां चंद्रमा अने सूर्य ए बे इंद्रछे. बाकी त्रण विमानना धणीउंछे, तेथी तेमनुं जघन्य तथा मध्यमायु न होय किंतु उत्कृष्टज होय. ते मूकीने चउजुअले के० चार युगल ते– एकतो चंद्रमाना विमानवासीदेव अने विमानवासी देवीउ, पण चंद्रमा पोते नही; ए एक युगल. तथा सूर्यना विमानवासीदेव, अने देवीउ; ए बीजुं युगल. तथा ग्रहना विमानवासी देव अने देवीउ, ए त्रीजुं युगल. अने नक्षत्रना विमानवासी देव अने देवीउ, ए चोथुं युगल. एचारे युगलनुं जघन्यायु, पल्योपमनो चउभागो के० चोथो भाग होय, अने ताराना विमानवासी देव तथा देवीउ ए पंचमए के० पांचमा युगलनुं जघन्यायु पल्योपमनो अडभाग के० आठमोभाग जाणवुं. एटले ज्योतषि देव तथा देवीउंना आयुष्यनी जघन्योत्कृष्टस्थिति कही ॥

हवे वैमानिकदेवोनी उत्कृष्ट आयुस्थिति दोढ गाथाए करी कहेछे.

दोसाहि सत्त साहिय ॥ दस चउदस सतर अयर जा सुक्को ॥ इक्कि महिय मित्तो ॥ जा इगती सुवरि गेविज्जे ॥ ७ ॥ तित्तीसणुत्तरेसु ॥ सोहम्माइसु इमा ठिई जिठा ॥

व्याख्या–दोसाहिसत्त साहिय दस चउदस सतर अयर– एरीते.जासुक्को के० यावत् शुक्र देवलोक सुधी उत्कृष्ट आयुस्थिति जाणवी; ते कहेछे. जेहनो घणा काले तरीने पार पामीए ते सागर कहीए. ते सागरे-करी जे काल मविजे तेने सागरोपम कहीए. त्यां सौधर्मदेवलोके छेल्ले तेरमे प्रतरे दो के० बे सागरोपमना

आयुष्यनी उत्कृष्ठि स्थिति जाणवी. अने बीजे ईशान देवलोके वे सागरोपम पल्योपमने असंख्यातमे जागे साहि के० साधिक एटले फाफेरा. त्रीजे सनत्कुमारे सत्त के० सात सागरोपम, चोथे महेंद्रदेवलोके सातसागरोपम पल्योपमने असंख्यातमे जागे साहिय के० साधिक ते फाफेरा. पांचमे ब्रह्मदेवलोके दस के० दश सागरोपम, बठे लांतक देवलोके चउदस के० चउद सागरोपम, सातमे शुक्रदेवलोके सत्तरअयर के० सत्तरसागरोपम. इत्तो के० ए पढी शुक्र देवलोकथी उपरना जे देवलोक ठे, त्यां इक्किकमहिय के० एकेका सागरोपमनी वृद्धि करीए ते जा के० यावत उवरिगेविज्जे के० उपरली नवमी ग्रैवेयके इगतीस के० एकत्रीश सागरोपमनुं आयुष्य थाय, ते कही वतावेठे. आठमा सहस्रार देवलोके अढार सागरोपम, नवमा आनतदेवलोके उंगणीश, दशमा प्राणतदेवलोके वीश,-अग्यारमा आरणदेवलोके एकवीश, बारमा अच्युत देवलोके बावीश सागरोपम, प्रथम हेठिम हेठिम ग्रैवेयके त्रेवीश, बीजे हेठिम मध्यम ग्रैवेयके चोवीश; त्रीजे हेठिमउवरिम ग्रैवेयके पच्चीश, चोथे मध्यम हेठिम ग्रैवेयके ठवीश, पाचमे मध्यममध्यम ग्रैवेयके सत्यावीश, बठे मध्यमोवरिम ग्रैवेयके अठावीश, सातमे उवरिमहेठिम ग्रैवेयके उंगणत्रीश, आठमे उवरिम मध्यम ग्रैवेयके त्रीश, नवमे उवरिमउवरिम ग्रैवेयके एकत्रीश सागरोपम उत्कृष्टी आयुष्यनी स्थिति होय ॥ ७ ॥ एहथी आगल अणुत्तरेसु के० पांच अनुत्तरविमानोनेविषे एकेका सागरोपमनी वृद्धि करीए नही, किंतु अहीयां स्वजावे आयुष्यतित्तीस के० तेत्रीश सागरोपमनुं होय, एरीते सोहम्माइसु के० सौधर्मादिकथी मांमीने पंच अनुत्तर लगी इमा के० ए वैमानिक देवना आयुष्यनी ठिइ के० स्थिति ते जिठा के० उत्कृष्टी कही.

हवे ए वैमानिक देवोना आयुष्यनी जघन्यस्थिति वे गाथावडे कहे ठे.

सोहम्मे ईसाणे ॥ जहन्न ठिई पलिय महिअं च ॥ ए॥ दो साहि

सत्त दस चउदस ॥ सत्तर अयराइं जा सहस्सारो ॥ तप्परउ इक्किक्कं ॥

अहियं जाणुत्तरचउक्के॥१० ॥इगतीससागराइं सवठे पुणजहन्नठिइनन्धि

व्याख्या- सोहम्मे के० सौधर्मदेवलोके तेर प्रतरे प्रत्येके पलिय के० एक पल्योपमनी जहन्नठिई के० जघन्यस्थिति आयुष्यनी जाणवी. अने ईसाणे के० ईशानदेवलोके पल्योपमने असंख्यातमे जागे अहिअं के० अधिक एक पल्योपमनुं आयुष्य जाणवुं. ॥ ए ॥ अहीयांथी आगल त्रीजा सनत्कुमारे वे सागरोपम जघन्यस्थिति, चोथा महेंद्रे बे सागरोपम फाफेरा, पांचमा ब्रह्मदेवलोके सात सागरोपम, बठा लांतके दश सागरोपम, सातमा महाशुक्रे चउद सागरोपम. एम जा के० यावत् आठमा सहस्सारो के० सहस्रार देवलोके सत्तरसागरोपम, पठे तप्परउ के० तेहनाउपर आनतादिक देवलोकनेविषे इक्किकअहियं के० एकेको सागरोपम वधारता जइए ते, जा के० यावत् णुत्तरचउक्के के० चार अनुत्तर विमाने एकत्रीश सागरोपमनी प्रत्येके जघन्यस्थिती थाय ते कहे ठे. आनते १७ प्राणते १ए आरणे २० अच्चुते २१ एमज नवे ग्रैवेयके एकेक वधारतां नवमेग्रैवेयके त्रीश सागरोपम जघन्यायुष्यनी स्थिति थाय. तेवारपढी एक विजय, बीजो विजयांत, त्रीजो जयंत, चोथो अपराजित, ए अनूत्तरचतुष्के ॥ १० ॥ इगतीससागराइं के० एकत्रीश सागरोपम आयुष्यनी जघन्यस्थिति होय, अने पुण के० वली सव्वठेजहन्नठिइनन्धि के० सवार्थसिद्धनामा पांचमा अनुत्तरविमाने जघन्यायुनी स्थिति नथी. केमके अहीयां अजघन्योत्कृष्ट तेत्रीश सागरोपमनीज स्थिति ठे. माटे.

हवे वैमानिक देवीउंनी जघन्य तथा उत्कृष्टायुस्थिति दोढगाथा वडे कहे छे.

परिगहिआणिय राणिय ॥ सोहम्मी साण देवीणं ॥ ११ ॥ पलियं अहियंच कमा ॥ ठिई जहन्ना इउय उक्कोसा ॥ पलियाइं सत्त पन्नास ॥ तहय नव पंचवन्नाय ॥ १२ ॥

व्याख्या—वैमानिक देवीनी उत्पत्ति सौधर्म तथा ईशान ए बे देवलोकनेविषे होय छे. ते देवी बे प्रकारनी छे. एक परणेली कुलांगना सरखी ते परिगृहीता देवी कहीए. बीजी साधारण वेश्या सरखी ते अपरिगृहीतादेवी जाणवी. तेमांहे सौधर्म देवलोकनी परिगृहीता तथा अपरिगृहीता देवीनुं जहन्नाइउ के० जघन्यायुष्य पलियं के० एक पल्योपमनुं जाणवुं. अने बीजा ईशानदेवलोकनी देवीउंनुं जघन्यायु एक पल्योपम अहियं के० अधिक एटले एक पल्योपम जाझेरुं जाणवुं. हवे एनुं उक्कोसा के० उत्कृष्टुं आयु कहे छे. सौधर्मदेवलोके परिगृहीतादेवीनुं पलियाइंसत्त के०सात पल्योपमनुं, अने अपरिगृहीतादेवीनुं पन्नास के० पचाश पल्योपमनुं उत्कृष्टायु जाणवुं. तह के० तेमज ईशानदेवलोके परिगृहीतादेवीनुं नव के० नव पल्योपम अने अपरिगृहीतादेवीनुं, पंचवन्ना के० पंचावन पल्योपमनुं आयुष्य जाणवुं. देवलोकना देवोनी जे जोग्य पतिव्रता देवीउ छे, तेहने परिगृहीता देवी कहीए. अने सौधर्मदेवलोके अपरिगृहीता देवीनां छ लाख विमान छे; ते वेश्यानी जाति छे. माटे एहने देववेश्या कहीए. तेमां पण जे त्रीजा देवलोकनी निश्राए छे, ते त्रीजे देवलोकेज जाय. तथा ईशान देवलोके अपरिगृहीता देवीनां चारलाख विमान छे, अहीयां पण जे चोथा देवलोकना देवताने जोग्य योग्य छे. ते चोथे देवलोकेज जाय; एम सर्वत्र जाणवुं. ॥ १२ ॥

एटले वैमानिक देवीउंनी आयुस्थिति कही. हवे देवीने अधिकारे असुरादिकनी इंद्राणी अग्रमहिषीनी संख्या एक गाथावडे कहे छे.

पण छ चउ चउ अठ य ॥ कमेण पत्तेय मग्ग महिसीउ ॥
असुर नागाइ वंतर ॥ जोईस कप्प दुगिंदाणं ॥ १३ ॥

व्याख्या—सर्व अंतेउरमांहे प्रधान पटराणी सरखी जे देवी तेने अग्रमहिषी कहीए. ते असुरा के० असुरकुमारना चमरेंद्र तथा वलिंद्र ए जवनपतिना पहेला निकायना बे दिशिना बे इंद्र छे. तेहने एकेकाने पण के० पांच पांच अग्गमहिसीउ के० अग्रमहिषी छे, तथा नागाइ के० नागकुमार आदे देईने वाकी जे जुवनपतिना नव निकाय छे, तेहना धरणेंद्र तथा जूतानेंद्र आदे देइने अढारे इंद्रने प्रत्येके छ के० छ छ अग्रमहिषी छे. तथा वंतर के० व्यंतर देतताना सोल निकायना काल महाकालादिक बत्रीश इंद्र छे. तेहने प्रत्येके चउ चउ के० चार चार अग्रमहिषी छे. अने जोईस के० ज्योतषीना इंद्र चंद्रमा तथा सूर्यने प्रत्येके चउ चउ के० चार चार अग्रमहिषी छे. तथा कप्पदुगिंदाणं के० सौधर्म अने ईशान ए बे कल्पना बे इंद्रने प्रत्येके अठ्य के०आठ आठ अग्रमहिषी छे. पहेला तथा बीजा देवलोकथी उपरला देवलोकने विषे देवीनुं उपजवुं नथी. तेथी त्यां परिगृहिता देवीउ पण नथी; किंतु ते देवलोकना इंद्र तथा देवोने जेवारे यथायोग्य विषय सेववानी वांछा थाय तेवारे तेने सौधर्म अने ईशान देवलोकनी अपरिगृहीता देवीउ यथायोग्यपणे उपजोगने अर्थे थाय. तेमाटे त्यां अग्रमहिषी संजवे नही ॥ १३ ॥

पूर्वे वैमानिक देवोनी आयुस्थिति समुच्चयथी कही देखाडी. हवे प्रतरे प्रतरे जघन्या उत्कृष्टी स्थिति कहेवाने अर्थे प्रथम ए देवलोकोनी प्रतर संख्या गाथावडे कहे छे.

दुसु तेरस दुसु बारस ॥ छ प्पण चउ चउ दुगे दुगेय चउ ॥
गेविज्ज णुत्तरे दस ॥ बिसट्ठि पयरा उवरिलोए ॥ १४ ॥

व्याख्या– प्रतर शब्दे जेम घरने उपराउपरी माल होय, तेम देवलोकमां उपरा उपरे प्रतर होय छे. तेमां दुसुतेरस के० सौधर्म, ईशान ए बे देवलोक मल्या तेर प्रतर वलयाकारछे; तेमां पूर्वमहाविदेह अने पश्चिममहाविदेह. वचमां अर्द्ध वलयाकार खंडथकी अर्द्धोअर्द्ध खंड करीए. एक दक्षिणदिशि खंड, बीजो उत्तरदिशि खंड. तेमां दक्षिणदिशि खंड सौधर्मइंद्रनो, एटले ते दिशिना अर्द्ध वलयखंडना प्रतर सौधर्मइंद्रना छे; अने उत्तरदिशिना अर्द्धवलयखंडना प्रतर ईशानेंद्रना जाणवा. जो अर्द्धोअर्द्ध खंड करी प्रतर न कहीए तो तेर प्रतर सौधर्मेंद्रना, अने तेर ईशानेंद्रना मेलवतां छवीश प्रतर थइ जाय छे. ते आशंका निवारवाने अर्द्धो अर्द्ध खंड करीने प्रतरनी गणना करीए. एम बीजे पण वलयाकार देवलोक युगले एहज व्यवस्था करवी. तेमज दुसुबारस के० सनत्कुमारने माहेंद्रे पण मल्या वलयाकार बार प्रतर छे. अहीयां पण अर्द्धोअर्द्ध करी दक्षिणदिशि सनत्कुमारेंद्रना अने उत्तरदिशि माहेंद्रना प्रतर करवा. ब्रह्मदेवलोके छ के० छ प्रतर छे, अने लांतके पण के० पांच प्रतर, तथा शुक्रदेवलोके चउ के० चार प्रतर छे, सहस्रारे चउ के० चार प्रतर, तथा आनत अने प्राणत ए दुगे के० बे देवलोके मलीने चउ के० चार प्रतर, तथा आरण्य अने अच्युत ए दुगेय के० बे देवलोके मलीने चउ के० चार प्रतर. एवं बावन प्रतर थया. तथा गेविज्जे के० नव ग्रैवेयके एकेको प्रतर गणतां नव प्रतर थाय. अने अणुत्तरे के० पांचे अनुत्तरविमाने एक प्रतर, एवं मली ने दस के० दश प्रतर, ते पूर्वोक्त बावन साथे मेलवतां बिसट्ठिपयरा के० बासठ प्रतर ते उवरिलोए के० उपरला ऊर्ध्वलोकनेविषे छे. ॥ १४ ॥

हवे प्रतरे प्रतरे जूडुं जूडुं उत्कृष्ट तथा जघन्यायु जाणवाने अर्थे प्रथम सौधर्म देवलोके उपाय कहे छे.

सोहम्मुक्कोस ठिइ निय पयर विहत्त इछ संगुणिउं ॥
पयरुक्कोस ठिइउं ॥ सव्वछ जहन्नोपलियं ॥ १५ ॥

अर्थ– सोहम्मुक्कोसठिइ के० सौधर्म देवलोके जे उत्कृष्टस्थिति बे सागरोपमनी छे, तेने नियपयरसं के० पोताना तेर प्रतर साथे विहत्त के० वेहेंचीए, पछी इछसंगुणिउं के० अहींयां पांचमा अथवा सातमा जे प्रतरनुं आयु काढवाने इछ्युं होय, ते प्रतरनी साथे गुणीए, तेवारे ते पयर के० प्रतरनी उक्कोसठिइ के० उत्कृष्ट स्थिति पामीए, ते आवी रीते जे सौधर्मदेवलोकना तेरमा प्रतरे उत्कृष्टी स्थिति बे सागरोपमनी छे, ते एकेका सागरोपमना तेर तेर जाग करीए, तेवारे बे सागरोपमना तेरीआ छवीस जाग थाय, तेने तेरे जागे वेहेंचतां एक सागरोपमना तेरीआ बे जागनुं आयु पहेले प्रतरे होय. एमज बीजा प्रतरनुं आयु काढवुं होय, तेवारे तेने ते साथे गुणीए तो तेरीआ चार जाग आवे, तेम त्रीजे छजाग, चोथे आठ जाग, पांचमे दशजाग, छठे बार जाग, सातमे चउदजाग एटले एक सागरोपमना तेर जाग अने उपर तेरीउं एक जाग, आठमे एक सागरोपमने त्रण जाग, नवमे एक सागरोपम ने पांच जाग, दशमे एक सागरोपम ने सात जाग, अग्यारमे एक सागरोपम ने नवजाग, बारमे एक सागरोपम ने अग्यारजाग, अने तेरमे प्रतरे बे सागरोपम पूरुं आयु होय. एवीज रीते ईशान देवलोके पण प्रत्येक प्रतरनेविषे आयुष्य काढवानो उपाय करवो. मात्र एटलुं विशेष जे ए देवलोकना पहेले प्रतरे सागरोपमना तेरीआ बे जाग फाजेरा कहेवा. एम प्रत्येक प्रतरे फाजेरा केहेतां जवुं; तेवारे तेरमे प्रतरे बे सागरोपम साधिक आयुस्थिति थाय.

अने सव्वछजहन्नोपलियं के० सर्वत्र-एटले सौधर्म देवलोकना तेरे प्रतरनेविषे जघन्य एक पल्योपमनीज

आयुस्थिति जाणवी, अने ईशान देवलोकना प्रत्येक प्रतरनेविषे जघन्यथी एक पल्योपम जाजेरी आयुस्थिति जाणवी. ए रीते सौधर्म तथा ईशान देवलोकना तेर प्रतर छे, तेनेविषे प्रत्येके जघन्योत्कृष्ट आयु समजवानो उपाय कह्यो. ॥ १५ ॥

हवे सनत्कुमारादिक उपरना देवलोकोना प्रत्येक प्रतरोनेविषे जघन्योत्कृष्ट आयुष्यनी स्थिति जाणवाने अर्थे उपाय कहे छे.

सुरकप्पठिइविसेसो ॥ सगपयरविहत्त इछ संगुणिउं ॥ हि-
ठिल्लठिइ सहिउं ॥ इछियपयरंमि उक्कोसा ॥ १६ ॥

अर्थ- सुरकप्प के० देवोना कल्प एटले बार देवलोक तेने कल्प कहीए. अने नव ग्रैवेयक, तथा पांच अनुत्तरविमान एने कल्पातीत कहीए. तेना उत्कृष्टा आयुष्यनी जे ठिइ के० स्थिति छे, तेनुं विसेसो के० विश्लेष करीए, एटले अधिकी स्थितिमांथी उंछी स्थिति काढीए. एम विश्लेष कस्या पछी जे वधे, तेने सुरकल्पस्थिति विश्लेष कहीए. पछी ते विश्लेष देवलोकना पोतपोताना पयर के० प्रतरे करी विहत्त के० वेहेंचीए. पछी इछसंगुणिउं के० अत्र ए स्थाने ते वांछीत प्रतर साथे सम्यक्प्रकारे गुणिए, ने जे आंक आवे तेने हिठिल्लठिइ के० हेठली उत्कृष्टि स्थिति तेणे सहिउं के० सहित करीए, तेवारे इछियपयरंमि के० इछित प्रतरनी उक्कोसा के० उत्कृष्टी स्थिति आवे.

तेनुं उदाहरण कहे छे. सौधर्मदेवलोकना तेरमे प्रतरे उत्कृष्टी स्थिति वे सागरोपमनी छे. अने सनत्कुमारनुं उत्कृष्टायु सात सागरोपम छे; तेमांथी हेठली स्थितिना पूर्वोक्त सौधर्म देवलोकना वे सागरोपम बाद करीए तेवारे बाकी पांच सागरोपम रहे. ते पांच सागरोपमने सनत्कुमारना बार प्रतर छे, तेणेकरी वेहेंची-ए-ते आवी रीते जे एक सागरोपमना बार बार भाग करीए, तो पांचे सागरोपमना बारीया साठ भाग थाय, तेहने बारे प्रतरे वेहेंचीये तेवारे एकेका प्रतरे सागरोपमना बारीया पांच पांच भाग आवे.

पछी हेठला सौधर्मदेवलोकनी उत्कृष्टी स्थिति वे सागरोपमनीछे ते तेहनी साथे भेलीए, तेवारे त्रीजा सनत्कुमार देवलोकना पहेला प्रतरनेविषे वे सागरोपम अने एक सागरोपमना बारीया पांचभाग उपर एटली उत्कृष्टी आयुष्यनी स्थिति थाय छे. तेमज बीजा प्रतरे वे सागरोपम ने उपर बारीया दश भाग कहेवा. त्रीजे प्रतरे त्रण सागरोपम ने उपर बारीया त्रण भाग कहेवा. ए रीते प्रतरे प्रतरे बारीया पांच पांच भाग वधारता जइए तवारे, छेल्ला बारमा प्रतरे संपूर्ण सात सागरोपमनुं उत्कृष्टायु थाय. एम माहेंद्रे साधिक स्थिति जाणवी. एहज रीते उपरना सर्व देवलोके प्रतरोना आयुष्यनी स्थिति काढवाने उपाय करवो ॥१६॥

हवे बारे देवलोकोना इंद्रोने रेहेवानां स्थानक कहे छे.

कप्पस्स अंतपयरे ॥ नियकप्पवडिंसया विमाणाउं ॥
इंद निवासा तेसिं ॥ चउदिसि लोगपालाणं ॥ १७ ॥

अर्थ-कप्पस्स के० कल्प जे देवलोक तेना अंतपयरे के० अंतनो प्रतर एटले सर्व देवलोकना छेल्ला प्रतरना मध्यभागनेविषे प्रत्येके नियकप्पवडिंसिआ के० निजकल्पवतंसक एटले पोतपोताना कल्पने नामे अवतंसकनामा विमान छे. एटले सौधर्मदेवलोकना उपरना तेरमा प्रतरनेविषे सुधर्मावतंसक नामा विमान छे; तेम ईशान देवलोकना तेरमा प्रतरनेविषे ईशानावतंसक नामा विमान छे. ए रीते सर्व देवलोके जाणवुं. पण एटलुं विशेष जे नवमा तथा दशमा ए बे देवलोकनो एक इंद्र छे, त्यां चोथा प्रतरे प्राणावतंसक नामा विमानछे. अने अग्यारमा तथा बारमा ए बे देवलोकनो पण एकज इंद्र छे. त्यांपण चोथे प्रतरे अच्युतावतंसक

नामा विमान छे. ए अवतंसकनामा विमानोनेविषे इंद्रनिवास के० इंद्रनो निवास छे. अने तेसिं के० ते विमानने चउदिसि के० चारेदिशिनेविषे चार विमानो जे छे, त्यां लोगपालाणं के० सोम, यम, वरुण ने वैश्रमण ए चार लोकपालोनो निवास छे. ॥ १७ ॥

हवे सौधर्मेंद्रना चार लोकपालोनुं उत्कृष्टायु कहे छे.

सोम जमाणंसतिभाग पलिय वरुणस्स डुन्नि देसूणा ॥
वेसमणे दो पलिया ॥ एस ठिइ लोगपालाणं ॥ १८ ॥

अर्थ— पूर्वदिशिनो लोकपाल सोम, अने दक्षिण दिशिनो लोकपाल यम—ए वेउनो सतिभाग लिय के० एक पल्योपमना त्रीजा भाग सहित एक पल्योपम आयुष्य छे. तथा त्रीजो पश्चिमदिशिनो वरुणनामा लोकपाल छे, तेहनुं आयुष्य डुन्निदेसूणा के० देशे ऊणा वे पल्योपम छे. वली उत्तरदिशिना वैश्रमण नामा चोथा लोकपालनुं आयुष्य दोपलिया के० वे पल्योपमनुं छे. एसठिइलोगपालाणं के० ए सौधर्मेंद्रना चारे लोकपालना आयुष्यनी स्थिति जाणवी ॥ १८ ॥ एटले देवताना आयुष्यनुं प्रथम द्वार संपूर्ण थयुं.

हवे देवगतिनेविषे भुवनसंबंधी वीजुं द्वार कहे छे.

असुरा नाग सुवन्ना ॥ विज्जु अग्गीय दीव उदहीअ ॥ दिसि
पवण थणिय दसविह ॥ भवणवई तेसु डु डु इंदा ॥ १९ ॥

अर्थ— देवताना चार निकायमां प्रथम भुवनपतिना निकायनां भुवन कहेवाने अर्थे पहेलां भुवनपतिनी दश जातोनां नाम कहे छे. जे नहीं सुर ते असुर. एटले वैमानिक नही ते असुरा के० एक असुरकुमारनिकाय, बीजा नाग के० नागकुमार, त्रीजा सुवन्ना के० सुपर्णकुमार, चोथा विज्जु के० विद्युत्कुमार, पांचमा अग्गीय के० अग्निकुमार, छठा दिव के० द्वीपकुमार, सातमा उदहिय के० उदधिकुमार, आठमा दिसि के० दिशिकुमार, नवमा पवण के० वायुकुमार, दशमा थणिय के० स्तनितकुमार, ए रीते दसविहभवणवई के० दशप्रकारना भुवनपतिदेवो, तेसु के० ते एकेका निकायनेविषे एक दक्षिणश्रेणीनो, अने एक उत्तरश्रेणीनो, ए रीते प्रत्येके डुडुइंदा के० बेबे इंद्र छे. अहींयां ए दशनिकायना देवोने कुमार एवुं विशेषण एटलामाटे दीधुं छे के० तेउ बालकनी परे क्रीडा करनारा छे ॥ १९ ॥

हवे पूर्वोक्त दशनिकायना इंद्रोनां नाम कहे छे.

चमरे बलीअ धरणे ॥ भूयाणंदेय वेणुदेवेय ॥ तत्तोय वेणुदाली
हरिकंते हरिस्सहे चेव ॥ २० ॥ अग्गिसिह अग्गिमाणव ॥ पुन्न
विसिठे तहेव जलकंते ॥ जलपह तह अमिअगई ॥ मिय वाहण
दाहिणुत्तरउ ॥ २१ ॥ वेलंबेय पभंजण ॥ घोस महाघोस एसि
मन्नयरो ॥ जंबुद्दीवं छत्तं ॥ मेरुं दंरु पहुकाउं ॥ २२ ॥

अर्थ— अहींयां "दाहिणुत्तरउ" ए पद दशे स्थानके जोडीए. केमके एकेक निकायना एक दक्षिण श्रेणीनो इंद्र, अने बीजो उत्तरश्रेणीनो इंद्र छे. तेमनां क्रमे करी नाम कहे छे. त्यां पहेला असुरकुमारनिकायना दक्षिणदिशिनो चमरेंद्र असुरकुमार, अने उत्तरदिशिनो बलिंद्र असुरकुमार, बीजा नागकुमारनिकायना दक्षिणदिशिनो धरणेंद्र अने उत्तरदिशिनो भूतानेंद्र. त्रीजा सुपर्णकुमारनिकाये दक्षिणदिशिनो वेणुदेवेंद्र,

अने उत्तरदिशिनो वेणुदालिंद्र, चोथा विद्युत्कुमारनिकाये हरिकंतेंद्र अने हरिसहेंद्र. चेव के० निश्चेथकी ॥ २० ॥ पांचमा अग्निकुमारनिकाये अग्निशिखेंद्र अने अग्निमाणवेंद्र, छठा द्वीपकुमारनिकाये दक्षिणे पूर्णेंद्र, अने उत्तरे विशिष्टेंद्र, सातमा उदधिकुमारनिकाये दक्षिणे जलकंतेंद्र, अने उत्तरे जलप्रभेंद्र, आठमा दिशिकुमार निकाये दक्षिणे अमितगतींद्र अने उत्तरे अमितवाहनेंद्र ॥ २१ ॥ नवमा वायुकुमारनिकाये दक्षिणे वेलंवेंद्र अने उत्तरे प्रभंजनेंद्र, दशमा स्तनितकुमारनिकाये दक्षिणे घोपेंद्र अने उत्तरे महाघोपेंद्र. एसिं के० ए वीशे इंद्र मांहेलो कोइ पण इंद्र जो पोतानी समर्थाई फोरवे तो जंबुद्वीपने छत्राकारे करे, अने मेरुपर्वतनो दंरु काळ के० करवाने समर्थ छे एटले मेरुपर्वतने कावाहाथ उपरे धरे तोपण शरीरने कांइ प्रयास जणाय नही. एवा ए सर्वे इंद्रो पहु के० प्रभु एटले समर्थ छे. अर्थात् साधारण शक्ति छे ते कही. जे वस्तु पूर्वे कीधी छे ते हमणां करे छे, अने आगमिक काले करशे तेने शक्ति कहीए, अने जे शक्ति छे; परंतु कीधी नथी, करतो पण नथी, ने करशे पण नही, ते शक्तिविपयी कहीए. ए परमार्थ, वृतिथकी जाणजो. ॥ २२ ॥

हवे असुरकुमारादिक निकायोनी दक्षिणश्रेणिनी भुवनसंख्या देखाडे छे.

चउतीसा चउचत्ता ॥ अठ्ठत्तीसाय चत्त पंचएहं ॥ पन्ना
चत्ता कमसो ॥ लक्खा भवणाण दाहिणर्ट ॥ २३ ॥

अर्थ-पहेला असुरकुमार देवोनां चउतीसा के० चोत्रीशलाख भुवन, नागकुमारनां चउचत्ता के० चुमालीश लाख भुवन, अने सुपर्णकुमारनां अठ्ठत्तीसाय के० आडत्रीशलाख भुवन. एक विद्युत्कुमार, वीजो अग्निकुमार, त्रीजो द्वीपकुमार, चोथो उदधिकुमार, पांचमो दिशिकुमार, ए पंचएहं के० पांचे निकायनेविषे चत्त के० चालीश चालीश लाख भुवन छे. अने पवनकुमारनां पन्ना के० पचाश लाख भुवन छे. स्तनितकुमारनां चत्ता के० चालीश लाख भुवन छे. कमसो के० ए अनुक्रमे लक्खा के० लाखो दाहिणर्ट के० दक्षिणश्रेणिनेविषे भवणाण के० भुवनोनी संख्या कही.

हवे उत्तरश्रेणिनां भुवननी संख्या कहे छे.

चउ चउ लक्ख विहूणा ॥ तावइया चेव उत्तर दिसाए ॥
सवेवि सत्तकोडी ॥ बावत्तरि हुंति लक्खाय ॥ २४ ॥

अर्थ- जे दक्षिणश्रेणिए दशे निकायना भुवननी संख्या पूर्वे कही, तेमांहे एकेकाने चउ चउ लक्ख विहूणा के० चार चार लाखे ऊणां कर्यां थकां शेष जेटलां भुवन जे जे निकायनां रहे, तावइया के० तेटलां तेटलां चेव के० निश्चेथकी हुंति के० होय. उत्तरदिसाए के० उत्तरदिशिना निकायने भुवन होय. एम सर्व मली दक्षिण श्रेणिनां भुवन चार क्रोड ने छ लाख थाय. उत्तरश्रेणिनां भुवन त्रण क्रोड अने छासठ लाख थाय. ए रीते सव्वेवि के० सर्वेमलीने सयकोडी के० सातक्रोड अने बावत्तरिलखाय के० बहोतेर लाख भुवन ते हुंति के० होय. ॥ २४ ॥

हवे ए पूर्वोक्त भुवन क्यांछे? ते स्थानक बतावे छे.

रयणाए हिठ्ठुवरिं ॥ जोयण सहस्सं विमुत्तु ते भवणा ॥
जंबुद्दीवसमा तह ॥ संख मसंखिज्ज विछारा ॥ २५ ॥

अर्थ-रयणाए के० रत्नप्रभा पृथ्वीनो एक लाख ने एंसी हजार योजननो पिंरु जाडपणे छे, तेमांहेथी हेठ-

वरिं के० हेठे ने उपर, एटले नीचे अने उपर, जोयण सहस्संविमुत्तु के० एक एक हजार जोजन मकीने वचमांना एक लाख अठ्योतेर हजार योजनमांहे ते के० ते भुवनपति देवोनां भवणा के० भुवन छे. ते भुवन न्हानामां न्हानां, ते पण जंबुदीवसमा के० जंबुद्वीप जेवडां महोटां छे. अने तह के० तेमज मध्यम ते संख के० संख्याताकोटी योजन प्रमाण छे. तथा उत्कृष्टा ते असंखिज्ज के० असंख्याता कोडाकोडी योजन प्रमाण विच्छारा के० विस्तारवंत छे. ॥ २५ ॥

अहीयां केटलाक आचार्य एम कहे छे जे, एक लाख एंसी हजार योजनना पिंड मांहेथी छत्तु हजार उंछा करीए, बाकी चोराशी हजार योजनमांहे यथायोग्यपणे भुवनपतिनां भुवन छे. भुवन शब्दे महामंरूप समान आवास ते नगर बाहेर वाटलाकारे छे, अने मध्यमांहे एटले मांहलीकोरे चोखूणा छे. अंतरमध्य समचक्ररस, तथा तले कमलनी कर्णिकाने आकारे जाणवा.

हवे जेणे करी घणा देवोमा पोतपोताना निकाय उलखवामां आवे एवा प्रत्येके असुरादिक दश निकायना मुकुट अने सर्वाभरणनेविषे चिन्हो होयछे ते कहे छे.

चूडामणि फणि गरुडे ॥ वज्जे तह कलस सीह अस्सेय ॥
गय मयर वद्धमाणे ॥ असुराईणं मुणसु चिंधे ॥ २६ ॥

अर्थ– असुरकुमारना मुकुटनेविषे चूडामणिनुं चिन्ह, नागकुमारने सर्वाभरणनेविषे सर्पनी फणिनुं चिन्ह छे, सुपर्णकुमारने आभरणे गरुडनुं चिन्ह, विद्युतकुमारने सर्वाभरणे वज्जे के० वज्रनुं चिन्ह छे, अग्निकुमारने आभरणे पूर्ण कलश चिन्ह, द्वीपकुमारने आभरणे सिंहचिन्ह छे, उदधिकुमारने आभरणनेविषे अस्सेय के० अश्वचिन्ह, दिशिकुमारने आभरणनेविषे हस्तिनुं चिन्ह. वायुकुमारने आभरणनेविषे मयर के० मगरनुं चिन्ह, स्तनितकुमारने आभरणनेविषे वद्धमाणे के० वर्द्धमान एटले सरावसंपूटनुं चिन्ह. ए असुराईणं के० असुरादिक दशे प्रकारना भुवनपतिनां चिंधे के० चिन्हो मुणसु के० जाणवां. अहीयां सिद्धांतमांहे चिन्होनां पाठांतर छे, ते विरोधता टालीने श्री पन्नवणाजी तथा उववाइना पाठ प्रमाण करवा.

हवे ए असुरादिक दशे प्रकारना भुवनपतिना शरीरना वर्ण कहे छे.

असुरा काला नागु दहि पंडुरा तह सुवन्न दिसि थणिया ॥
कणगाभ विज्जु सिहि दीव अरुणा वाउ पियंगु निभा ॥ २७ ॥

अर्थ– असुराकाला के० असुरकुमारनां शरीर काले वर्णे होय, नागुदहि के० नागकुमार अने उदधिकुमार ए बेनां शरीर पंडुरा के० गौर वर्णे छे, तह के० तेमज सुवन्न के० सुपर्णकुमार, दिसि के० दिशिकुमार, अने थणिया के० स्तनितकुमार, ए त्रणनां शरीर कणगाभ के० कनकवर्णे एटले कसवटी उपर सोनानी रेखा समान एवे वर्णे छे. अने विज्जु के० विद्युतकुमार सिहि के० अग्निकुमार, दीव के० द्वीपकुमार; ए त्रणनां शरीर अरुणा के० राते वर्णे छे, अने वाउ के० वायुकुमारनी पियंगु के० प्रियंगु वृक्षना वर्णनीपरे नीले वरणे निभा के० कांति छे. ॥ २७ ॥

हवे असुरकुमारादिकनां वस्त्रोनो वर्ण कहे छे.

असुराण वत्थ रत्ता ॥ नागोदहि विज्जु दीवसिहि नीला ॥
दिसि थणिय सुवन्नाणं ॥ धवला वाउण संझरुई ॥ २८ ॥

अर्थ– असुराण के० असुरकुमारनां वत्थ के० वस्त्र ते रत्ता के० रातां छे, अने नागोदहि के० नागकुमार,

उदधि कुमार तथा विज्जु के० विद्युतकुमार, दीव के० द्वीपकुमार, सिहि के० अग्निकुमार, ए पांचेने नीलां के० नीलां वस्त्र छे. वली दिसि के० दिशिकुमार, थणिय के० स्तनितकुमार, सुवन्नाणं के० सुपर्णकुमार ए त्रणेनां वस्त्र ते धवला के० उज्वल छे. तथा वाउण के० वायुकुमारने संझरुई के० संध्याराग सदृश वस्त्र छे.॥२८॥

हवे ए भुवनपत्यादिक दशे निकायना इंद्रोना जे सामानिक देवो एटले इंद्र सरखी ऋद्धिना धणी, तेनी संख्या, तथा इंद्रोना शरीरनी रक्षा करनार एवा जे आत्मरक्षक देवो छे, तेनी संख्या कहे छे.

चउसठि सठि असुरे ॥ छच्च सहस्साइं धरणमाईणं ॥
सामाणिया इमेसिं ॥ चउग्गुणा आयरक्खाय ॥ २९ ॥

अर्थ–असुरे के० असुरकुमारनिकायना बे इंद्र छे; तेमांहे पहेला चमरेंद्रने चउसठि के० चोसठ हजार, अने बीजा बलिंद्रने सठि के० साठ हजार, अने बाकीना धरणमाईणं के० धरणेंद्र आदेदेइने जे भुवनपतिना अढार इंद्र छे; तेमांना एकेकाने प्रत्येके छच्चसहस्साइं के० छ छ हजार सामाणिया के० सामानिक देवो छे, अने ते एकेका इंद्रना सामानिक देवो थकी चउग्गुणा के० चारगुणा करीए तेटला एकेकाना आयरक्खाय के० अंगरक्षक देवो जाणवा ॥ २९ ॥ ए रीते ए दशे भुवनपतिनां नाम, दक्षिणेंद्र, उत्तरेंद्र, दक्षिणभुवनसंख्या, उत्तरभुवनसंख्या, चिन्ह ते लक्षण, देहवर्ण, वस्त्रवर्ण, दक्षिणसामानिकदेव, उत्तरसामानिक देव दक्षिण आत्मरक्षक देव, तथा उत्तरदिशि आत्मरक्षकदेव कह्या.

हवे व्यंतरदेवोनी वक्तव्यता कहेतो थको तेमां प्रथम व्यंतरदेवोनां भुवन कहे छे.

रयणाए पढम जोयण ॥ सहस्से हिठुवरि सय सय
विहूणे ॥ वंतरियाणं रम्मा ॥ भोमा नगरा असंखिज्जा ॥ ३० ॥

अर्थ– रयणाए के० रत्नप्रभा पृथ्वीना पिंड मांहेला पढम के० पहेला उपरना जोयणसहस्से के० हजार योजन जे मूक्या छे, तेमांथी हिठुवरिसयसय विहूणा के० हेठलना अने उपरना सो सो योजन मूकीए, एटले सो योजन नीचे मूकीए अने सो योजन उपर मूकीए, वचमांना आठसें योजन रह्या; तेमां वंतरिआणंरम्मा के० व्यंतरदेवोनां घर ते घणां रमणिक मनोहर जोवायोग्य छे. भोमा के० पृथ्वीकायसंबंधी नयरा के० नगर, ते असंखिद्या के० असंख्याता छे. अने बीजा मनुष्यक्षेत्रथी बाहेर असंख्याते द्वीपसमुद्रे जे व्यंतरदेवोनां नगर छे; तेनी वक्तव्यता जीवाभिगमादि सूत्रथकी जाणवी ॥ ३० ॥

हवे व्यंतरोना घरना आकार कहे छे.

बाहिं वट्टा अंतो ॥ चउरंस अहोअ कन्नियायारा ॥ भव-
ण वईणं तह वंतराण ॥ इंद भवणाउ नायव्वा ॥ ३१ ॥

अर्थ– ते घरोनो बाहिं के० बाहेरनो भाग ते वट्टा के० वृताकारे छे, अने अंतो के० मांहेलीकोरे चउरंस के० चोखूणा छे. तथा अहो के० अधोभागे एटले हेठे कन्नियाकारा के० कमलनी कर्णिकाने आकारे छे, एवा आकारे भवणवईणं के० भुवनपति, तह के० तेमज वंतराण के० व्यंतरिक देवोनां भवणाउ के० भुवन ते नायव्वा के० जाणवां. ॥ ३१ ॥

तहिं देवा वंतरिया ॥ वर तरुणी गीय वाइय रवेणं ॥ निच्चं
सुहिया पमुइया ॥ गयंपि कालं नयाणंति ॥ ३२ ॥

अर्थ– तहिं के० ते भुवनोमांहे देवावंतरिया के० व्यंतरिक देवता जे छे. ते वर के० प्रधान एटले जली सोभाग्यवंति सुहामणी, अतिसुंदर, कुसुमलता समान छे सुगंध जेहनी, एवी देदीप्यमान तरुणी के० देवी- ओ, ते मनने प्रियकारी एहवा मधुर वचनेकरी गीय के० गीत गाय छे, तथा वत्रीशबद्ध नाटकनी रचनाए मृदंगादिक पटह भेर एहवां वाद्य के० वाजित्र वगाडे छे. तेहना रवेणं के० शब्दे करीने ते देवता निच्चं- सुहिया के० निरंतर सुखीया छे. तथा पमुइया के० प्रमुदित एटले हर्षवान् थका पोताना आयुष्यनो गयं- पिकालं के० जे गयो काल ते पण नयाणंति के० नथी जाणता. ॥ ३२ ॥

हवे ते व्यंतर देवोना नगरोनुं प्रमाण तथा निकायनां नाम कहे छे.

ते जंबुदीव भारह ॥ विदेह सम गुरु जहन्न मज्झिमगा ॥ वंतर पुण अठविहा ॥ पिसाय भूया तहा जक्का ॥ ३३ ॥ रक्कस किंनर किंपु- रिसा ॥ महोरगा अठ माय गंधवा ॥ दाहिण उत्तर भेया ॥ सोलस तेसिं इमे इंदा ॥ ३४ ॥

अर्थ– ते के० ते व्यंतरिक देवोनां नगर जे गुरु के० मोहोटां छे, ते जंबुदीव के० जंबुद्वीप जेटलां बरावर एक लाख योजन गोल, चूडीने आकारे छे. तथा जे जहन्न के० जघन्य छे, ते भारह के० भरतक्षेत्र जेवडां (५२६) योजन अने एक योजनना ओगणीया छभाग उपर छे, अने जे मज्झिमगा के० मध्यम भुवन छे ते, विदेह के० महाविदेहक्षेत्रप्रमाण (३३६८४) योजन अने एक योजनना ओगणीया चरभाग उपर ए- टलां महोटां छे. हवे ते नगर निवासी वंतर के० व्यंतरदेवोना पुण के० वली अठविहा के० आठ प्रकार छे. ते कहे छे. एक पिसाय के० पिशाच बीजा भूया के० भूत, तहा के० तेमज त्रीजा जक्का के० जक्ष ॥३३॥ चोथा राक्षस, पांचमा किंनर, छठा किंपुरुष, सातमा महोरग, आठमा गंधर्व. हवे ए आठेना प्रतिभेद कहेछे.

त्यां स्वभावे प्रचुरपणे करीने स्वरूपवान तथा सोम्य छे दर्शन जेमनुं, तथा हस्त अने ग्रीवानेविषे रत्न- मय आभूषण धारण करनारा एवा कुष्मांमा, पटका, जोपा, आन्हिका, काला, महाकाला, चोक्षा, अचो- क्षा, तालपिशाचा, मुखरपिशाचा, अधस्तारका, देहा, महादेहा, तूदश्नीका, अने वनपिशाचा ए पन्नर प्रकारना पिशाच देवो छे.

तथा स्वरूपवंत सौम्य मुखवाला अने विविध प्रकारनुं छे विलेपन जेमने, एवा स्वरूपा, प्रतिरूपा, अति- रूपा, भूतोत्तमा, स्कंदिका, महास्कंदिका, महावेगा, प्रतिछन्ना अने आकाशगा ए नव प्रकारना भूतदेवो छे.

तथा स्वभावे गंभीर अने जेमनुं दर्शन प्रिय छे, तथा विशेषे करी मान तथा उन्माननुं जे प्रमाण– तेणे करी सहित. वली हाथ, अने पगनां तलिआं तथा नख, तालु, जीभ, होठ एटलां वानां जेमनां लाल छे, अने देदीप्यमान मुकुटना धरनार तथा नाना प्रकारनां आभूषणो छे जेमनां, एवा पूर्णभद्रा, माणिभद्रा, स्वेतभद्रा, हरिभद्रा, सुमनोभद्रा; व्यतिपाकभद्रा, सुभद्रा, सर्वतोभद्रा, मनुष्यपक्षा, धनाधिपतयो, धना- हारा, रूपयक्षा अने यक्षोत्तमा ए तेर भेद यक्षदेवोना छे.

तथा स्वभावे भयंकर अने जेमनुं दर्शन पण भयंकर तथा विकराल अने रक्त, तथा लांबा होठवाला; तपनीय आभूषणवाला नाना प्रकारनां विलेपन करनार, एवा भीमा, महाभीमा, विघ्ना, विनायका, जलरा- क्षसा, राक्षसराक्षसा, अने ब्रह्मराक्षसा ए सात प्रकारना राक्षस देवो छे.

तथा जेमनुं दर्शन सौम्य छे, तथा जेमना मुखने विषे अधिक रूप अने शोभा छे, तथा मस्तकनेविषे मुकुट छे आभूषण जेमने एवा किंनरा, किंपुरुषा, किंपुरुषोत्तमा, हृदयंगमा, रूपशालिनः, अनिंदिता, किंन-

रोत्तमा, मनोरमा, रतिप्रिया अने अने रतिश्रेष्ठा ए दश प्रकारना किन्नर देवो छे. तथा जेमना साथल अने भुजाउनेविषे अधिक रूप अने शोभा छे, तथा मुखनी अधिक कांती छे तथा नाना प्रकारनां आभरण तथा भूषण धारण करनारा एवा पुरुषा, सत्पुरुषा, महापुरुषा, पुरुषवृषभा, पुरुषोत्तमा, अतिपुरुषा, महादेवा, मरुता, मेरुप्रभा अने यशस्वंत—ए दश भेद किंपुरुष देवोना छे.

तथा जेमनो वेग अत्यंत छे, जेमनुं सौम्य दर्शन छे, अने जेउ महोटा शरीरवाला, वली स्कंध अने ग्रीवा ए बंने जेमनां विस्तारवंत अने पुष्ट छे, तथा विचित्र प्रकारनां आभरण अने भूषण छे जेमनां, एवा भुयंगा, भोगशालिन, महाकाया, अतिकाया, स्कंधसालिनः, मनोरमा, महावेगा महेश्वक्षा, मेरुकांता अने भास्वंत ए दश प्रकारना महोरग देवो छे.

तथा प्रिय छे दर्शन जेमनुं, वली स्वरूपवंत भलो छे मुखाकार जेमनो, तथा भलो छे स्वर जेमनो, वली मस्तकनेविषे मुकुटने धारण करनारा, तथा हार छे भूषण जेमने एवा, हाहाः हुहु, तुंबुरव, नारदा, ऋषिवादका, भूतवादका, कादंवा, महाकादंवा, रैवता, विश्वावसव, गीतरति, अने गीतयश ए बार प्रकारना गंधर्व देवो छे, ए रीते आठ व्यंतर निकायना एकेका निकायनेविषे दाहिण उत्तर के० दक्षिण अने उत्तरश्रेणिना भेया के० भेदे करीने तेसिं के० तेना सोलसइंदा के० सोल इंद्रो छे; ते इमे के० ए आगली बे गाथाए करी कहे छे. ॥ ३४ ॥

कालेय महाकाले ॥ सुरूव पडिरूव पुन्न भद्देय ॥ तह चेव माणिभद्दे ॥ भीमेय तहा महाभीमे ॥ ३५ ॥ किंनर किंपुरिसे सप्पुरिसा ॥ महापुरिस तहय अइकाए ॥ महाकाय गीयरई ॥ गीयजसे दुन्नि दुन्नि कमा ॥ ३६ ॥

अर्थ— पहेला पिशाच नामा व्यंतरनिकायने दक्षिणदिशिए कालेंद्र अने उत्तर दिशिए महाकालेंद्र, ए अनुक्रमे भूतनिकायने स्वरूपेंद्र, प्रतिरूपेंद्र. जक्षनिकायने पूर्णभद्र तथा माणिभद्र, राक्षसनिकायने भीमेंद्र, महाभीमेंद्र ॥ ३५ ॥ किंनरनिकायने किंनरेंद्र, किंपुरुषेंद्र तथा किंपुरिषनिकायने सत्पुरुषेंद्र अने महापुरुष, महोरगनिकायने अतिकाय, तथा महाकाय. गंधर्वने गीतरति अने गीतयश, ए रीते आठ निकायने दुन्नि दुन्निकमा के० बे बे इंद्र छे, ते अहीयां अनुक्रमे कहेवा. ॥ ३६ ॥

हवे ए पिशाचादिक आठनिकायना देवोनी ध्वजानेविषे चिन्ह होय छे ते कहे छे.

चिंधं कलंब सुलसे ॥ वड खट्टंगे असोग चंपयए ॥ नागे तुंबरुअ ज्झए ॥ खट्टंग विवज्जिया रुक्खा ॥ ३७ ॥

अर्थ— पिशाचने कदंबवृक्षनुं चिन्ह, भूतने सुलसे के० सुलसवृक्षनुं चिन्ह, यक्षने वडवृक्षनुं चिन्ह, राक्षसने खट्टंगे के० तापस विशेष महावृत्तिना उपकरणनुं चिन्ह, किन्नरने अशोकवृक्षनुं चिन्ह, किंपुरुषने चपयए के० चंपकवृक्षनुं चिन्ह, महोरगने नागवृक्षनुं चिन्ह, गंधर्वने तुंबरुअ के० तुंवराना वृक्षनुं चिन्ह एमां खट्टंगविज्जिया के० एक खटांग वर्जिने बाकी सर्वेने रुक्खा के० वृक्षनां चिंधे के० चिन्ह जाणवां. ते चिन्ह व्यंतरदेवोनी झए के० ध्वजानेविषे होय ॥ ३७ ॥

हवे ए व्यंतरदेवोना शरीरना वर्ण कहे ने.

जरक पिसाय महोरग ॥ गंधवा साम किंनरा नीला ॥ रक्क-
स किंपुरिसाविय ॥ धवला नूया पुणो काला ॥ ३८ ॥

अर्थ-एक जरक के० जक्ष, वीजा पिशाच, त्रीजा महोरग, चोथा गांधर्व ए चारनो वर्ण सामके० श्याम एटले किंचित् कृष्ण जाणवो. अने किंनरा के० किन्नर घणा श्याम पण नीला के० किंचित् नीलवर्णे जाणवा, अने राक्षस तथा किंपुरिसाविय के० किंपुरुष पण धवला के० उज्वल वर्णे ने, तथा नूया के० नूतनिकाय ना देवो ते पुणो के० वली काला के० श्यामवर्णे ने; एटले सर्वात्माए कृलवर्णे ने. ॥ ३८ ॥

हवे आठ जातना बीजा व्यंतर विशेष देवो ने ते कहे ने.

अणपन्नी पणपन्नी ॥ इसिवाई नूयवाइए चेव ॥ कंदीय महा कंदी
॥ कोहंमे चेव पयएय ॥ ३ए ॥ इय पढम जोयण सए ॥ रयणाएअ-
ठवंतरा अवरे ॥ तेसु इह सोलसिंदा रुयग अहो दाहिणुत्तरर्ज ॥ ४० ॥

अर्थ- एक अणपन्नीनिकाय, बीजो पणपन्नीनिकाय, त्रीजो ऋषिवादीनिकाय, चोथो नूतवादीनिकाय चेव के० निश्चे, पांचमो कंदितनिकाय, ठतो महाकंदितनिकाय. सातमो कोहंमिकनिकाय, चेव के० निश्चे, आठमो पयएय के० पतंगनिकाय. ॥ ३ए ॥ इय के० ए आठनिकाय ते रयणाए के० रत्नप्रनापृथ्वीना पिंमांहेला पढमजोयणसव के० पहेला शो योजनमांहेला दशयोजन उपर, अने दशयोजन नीचे मूकी वचमाना एंसी योजनमांहे वसनारा अठ के० आठ जातना व्यंतर ते, पूर्वे जे आठ जातना व्यंतर कह्या तेथी अवरे के० निन्न जाणवा. तेसु के० तेना रुअगअहो के० आठरुचक प्रदेशथकी दशयोजन अधो एटले नीचे जे एंशी योजन ठे, तेमां रहेला दाहिणुत्तरर्ज के० दक्षिण अने उत्तरदिशीना नेदे करी सोलसिंदा के० सोल इंडो ठे. तेमनां नामाइं के० नाम ते इय के० आगली गाथाए कहेशे.

संनिहिए सामाणे ॥ धाइ विहाए इसीय इसिवाले ॥ ईसर महे-
सरे विय ॥ हवइसुवब्बे विसालेय ॥ ४१ ॥ हासे हास रईविय ॥
सेएय नवे तहा महासेए ॥ पयगे पयगवईविय ॥ सोलस इंदाण नामाइं

अर्थ- एक संनिहितइंड, बीजो सामानइंड, त्रीजो धाताइंड, चोथो विधाताइंड, पांचमो ऋषीइंड, ठतो ऋषीपालेंड, सातमो ईश्वरइंड, आठमो महेश्वरइंड, हवइ के० होय. नवमो सुवत्सइंड, दशमो विशालइंड ॥ ४१ ॥ अगीयारमो हास्यइंड, बारमो, हास्यरतिइंड, तेरमो स्वेतइंड, नवे के० होय. तहा के० तेमज चउदमो महास्वेतइंड, पन्नरमो पतंगइंड, सोलमो पतंगपति इंड विय के० निश्चे. सोलसइंदा के० सोलइंडनां नामाइं के० नामो जाणवां ॥ ४२ ॥ ए सोल इंड वाणव्यंतरना कह्या. तेम पूर्वे सोलइंड व्यंतरना कह्या ठे, सर्व मली बत्रीश इंड व्यंतरना थया. तथा नवनपतिना वीशइंड वली यद्यपि चंडमा, तथा सूर्य तो असंख्याता इंड ठे. तथापि जातिनी अपेक्षाए चंड सूर्य बेज गणीए, माटे ज्योतिषीना बे इंड, अने वैमानिकना दश इंड मली चोसठ इंड गणातीमां ठे.

रोत्तमा, मनोरमा, रतिप्रिया अने अने रतिश्रेष्ठा ए दश प्रकारना किन्नर देवो छे. तथा जेमना साथल अने जुजार्डनेविषे अधिक रूप अने शोज्ञा छे, तथा मुखनी अधिक कांती ने तथा नाना प्रकारनां आज्ञरण तथा जूषण धारण करनारा एवा पुरुषा, सत्पुरुषा, महापुरुषा, पुरुषवृषज्ञा, पुरुषोत्तमा, अतिपुरुषा, महादेवा, मरुता, मेरुप्रज्ञा अने यशस्वंत–ए दश जेद किंपुरुष देवोना छे.

तथा जेमनो वेग अत्यंत छे, जेमनुं सौम्य दर्शन छे, अने जेर्ड महोटा शरीरवाला, वली स्कंध अने ग्रीवा ए बंने जेमनां विस्तारवंत अने पुष्ट छे, तथा विचित्र प्रकारनां आज्ञरण अने जूषण छे जेमनां, एवा जुयंगा, जोगशालिन, महाकाया, अतिकाया, स्कंधसाखिनः, मनोरमा, महावेगा महेश्वद्या, मेरुकांता अने जास्वंत ए दश प्रकारना महोरग देवो छे.

तथा प्रिय छे दर्शन जेमनुं, वली स्वरूपवंत जलो छे मुखाकार जेमनो, तथा जलो छे स्वर जेमनो, वली मस्तकनेविषे मुकुटने धारण करनारा, तथा हार ने जूषण जेमने एवा, हाहाः हुहु, तुंबुरव, नारदा, ऋषिवादका, जूतवादका, कादंवा, महाकादंवा, रैवता, विश्वावसव, गीतरति, अने गीतयश ए वार प्रकारना गंधर्व देवो छे, ए रीते आठ व्यंतर निकायना एकेका निकायनेविषे दाहिण उत्तर के० दक्षिण अने उत्तरश्रेणिना जेया के० जेदे करीने तेसिं के० तेना सोलसइंदा के० सोल इंद्रो छे; ते इमे के० ए आगली बे गाथाए करी कहे छे. ॥ ३४ ॥

कालेय महाकाले ॥ सुरूव पडिरूव पुन्न जद्देय ॥ तह चेव
माणिजद्दे ॥ जीमेय तहा महाजीमे ॥ ३५ ॥ किंनर किंपु-
रिसे सप्पुरिसा ॥ महापुरिस तहय अइकाए ॥ महाकाय
गीयरई ॥ गीयजसे डुन्नि डुन्नि कमा ॥ ३६ ॥

अर्थ– पहेला पिशाच नामा व्यंतरनिकायने दक्षिणदिशिए कालेंद्र अने उत्तर दिशिए महाकालेंद्र, ए अनुक्रमे जूतनिकायने स्वरूपेंद्र, प्रतिरूपेंद्र. जद्दनिकायने पूर्णजद्र तथा माणिजद्र, राक्षसनिकायने जीमेंद्र, महाजीमेंद्र॥ ३५ ॥ किंनरनिकायने किंनरेंद्र,किंपुरुषेंद्र तथा किंपुरिषनिकायने सत्पुरुषेंद्र अने महापुरुष, महोरगनिकायने अतिकाय, तथा महाकाय. गंधर्वने गीतरति अने गीतयश, ए रीते आठ निकायने डुन्नि डुन्निकमा के० बे बे इंद्र छे, ते अहीयां अनुक्रमे कहेवा. ॥ ३६ ॥

हवे ए पिशाचादिक आठनिकायना देवोनी ध्वजानेविषे चिन्ह होय छे ते कहे छे.

चिंधं कलंब सुलसे ॥ वड खट्टंगे असोग चंपयए ॥ ना-
गे तुंबरुअ झए ॥ खट्टंग विवज्जिया रुक्का ॥ ३७ ॥

अर्थ– पिशाचने कदंववृक्षनुं चिन्ह, जूतने सुलसे के० सुलसवृक्षनुं चिन्ह, यक्षने वडवृक्षनुं चिन्ह, राक्षसने खट्टंगे के० तापस विशेष महावृत्तिना उपकरणनुं चिन्ह, किन्नरने अशोकवृक्षनुं चिन्ह, किंपुरुषने चंपयए के० चंपकवृक्षनुं चिन्ह, महोरगने नागवृक्षनुं चिन्ह, गंधर्वने तुंबरुअ के० तुंबराना वृक्षनुं चिन्ह एमां खट्टंगविजिया के० एक खटांग वर्जिने बाकी सर्वेने रुक्का के० वृक्षनां चिंधे के० चिन्ह जाणवां. ते चिन्ह व्यंतरदेवोनी झए के० ध्वजानेविषे होय ॥ ३७ ॥

हवे ए व्यंतरदेवोना शरीरना वर्ण कहे छे.

जरक पिसाय महोरग ॥ गंधव्वा साम किंनरा नीला ॥ रक्ख-
स किंपुरिसाविय ॥ धवला भूया पुणो काला ॥ ३८ ॥

अर्थ–एक जरक के० जक्ष, बीजा पिशाच, त्रीजा महोरग, चोथा गांधर्व ए चारनो वर्ण सामके० श्याम एटले किंचित् कृष्ण जाणवो. अने किंनरा के० किन्नर घणा श्याम पण नीला के० किंचित् नीलवर्णे जाणवा, अने राक्षस तथा किंपुरिसाविय के० किंपुरुष पण धवला के० उज्वल वर्णे छे, तथा भूया के० भूतनिकाय ना देवो ते पुणो के० वली काला के० श्यामवर्णे छे; एटले सर्वात्माए कृष्णवर्णे छे. ॥ ३८ ॥

हवे आठ जातना बीजा व्यंतर विशेष देवो छे ते कहे छे.

अणपन्नी पणपन्नी ॥ इसिवाई भूयवाइए चेव ॥ कंदीय महा कंदी
॥ कोहंमे चेव पयए य ॥ ३९ ॥ इय पढम जोयण सए ॥ रयणाए अ-
ठवंतरा अवरे ॥ तेसु इह सोलसिंदा रुयग अहो दाहिणुत्तरठ ॥ ४० ॥

अर्थ– एक अणपन्नीनिकाय, बीजो पणपन्नीनिकाय, त्रीजो ऋषिवादीनिकाय. चोथो भूतवादीनिकाय चेव के० निश्चे, पांचमो कंदितनिकाय, छठो महाकंदितनिकाय, सातमो कोहंडिकनिकाय, चेव के० निश्चे, आठमो पयए य के० पतंगनिकाय. ॥ ३९ ॥ इय के० ए आठनिकाय ते रयणाए के० रत्नप्रभापृथ्वीना पिंड-मांहेला पढमजोयणसए के० पहेला शो योजनमांहेला दशयोजन उपर, अने दशयोजन नीचे मूकी वच-माना एंसी योजनमांहे वसनारा अठ के० आठ जातना व्यंतर ते, पूर्वे जे आठ जातना व्यंतर कह्या तेथी अवरे के० भिन्न जाणवा. तेसु के० तेना रुअगअहो के० आठरुचक प्रदेशथकी दशयोजन अधो एटले नीचे जे एंशी योजन छे, तेमां रहेला दाहिणुत्तरठ के० दक्षिण अने उत्तरदिशीना भेदे करी सोलसिंदा के० सोल इंद्रो छे. तेमनां नामाइं के० नाम ते इय के० आगली गाथाए कहेशे.

संनिहिए सामाणे ॥ धाइ विहाए इसीय इसिवाले ॥ ईसर महे-
सरे विय ॥ हवइसुवछे विसालेय ॥ ४१ ॥ हासे हास रईविय ॥
सेएय भवे तहा महासेए ॥ पयगे पयगवईविय ॥ सोलस इंदाण नामाइं

अर्थ– एक संनिहितइंद्र, बीजो सामानइंद्र, त्रीजो धाताइंद्र, चोथो विधाताइंद्र, पांचमो ऋषीइंद्र, छठो ऋषीपालेंद्र, सातमो ईश्वरइंद्र, आठमो महेश्वरइंद्र, हवइ के० होय. नवमो सुवत्सइंद्र, दशमो विशालइंद्र ॥ ४१ ॥ अगीयारमो हास्यइंद्र, बारमो, हास्यरतिइंद्र, तेरमो स्वेतइंद्र, भवे के० होय. तहा के० तेमज चउ-दमो महास्वेतइंद्र, पन्नरमो पतंगइंद्र, सोलमो पतंगपति इंद्र विय के० निश्चे. सोलसइंदा के० सोलइंद्रनां नामाइं के० नामो जाणवां ॥ ४२ ॥ ए सोल इंद्र वाणव्यंतरना कह्या. तेम पूर्वे सोलइंद्र व्यंतरना कह्या छे, सर्व मली बत्रीश इंद्र व्यंतरना थया. तथा भवनपतिना वीशइंद्र वली यद्यपि चंद्रमा, तथा सूर्य तो असंख्याता इंद्र छे. तथापि जातिनी अपेक्षाए चंद्र सूर्य बेज गणीए, माटे ज्योतिषीना बे इंद्र, अने वैमानिकना दश इंद्र मली चोसठ इंद्र गणतीमां छे.

हवे व्यंतर तथा ज्योतिषि ए बेउनी सरखी वक्तव्यता जाणी एना सामानिक देवो अने आत्मरक्षक देवो, ए बेनी संख्या कहे छे.

सामाणियाण चउरो ॥ सहस्स सोलसय आयरक्खा-
णं ॥ पत्तेयं सव्वेसिं ॥ वंतरवइ ससि रवीणंच ॥ ४३ ॥

अर्थ– सामाणियाण के० सामानिक देवो ते चउरोसहस्स के० चार हजार अने सोलसय के० सोल ह-जार आयरक्खाणं के० आत्मरक्षक देवो, ते सव्वेसिं के० सर्वनिकायनेविषे पत्तेयं के० प्रत्येके वंतरवइ के० व्यंतरना पति जे बत्रीश इंद्र, तेने तथा ससिरवीणंच के० चंद्र अने सूर्य ए बे ज्योतिषीना इंद्रनी पण वक्त-व्यता व्यंतरसरखीज छे; माटे ए सर्वने होय. एटले व्यंतरना नगरोनी वक्तव्यता कही. ॥ ४३ ॥

हवे बधा देवो केटला प्रकारना छे ? ते कहे छे.

इंद सम तायतीसा ॥ परिसतिया रक्ख लोगपालाय ॥ अणिय
पइन्ना अभिओगा ॥ किब्बिसं दस भवण वेमाणी ॥ ४४ ॥

अर्थ– एक इंदसम के० इंद्र, अने सामानिक देवो, अने तायतीसा के० तायत्रिंशकदेवो, तथा परिसति-या के० त्रण पर्खदाना देवो, आयरक्ख के० अंगरक्षक देवो, लोगपालाय के० चार लोकपाल, अणिय के० अनीय ते कटकना देवो, पइन्ना के० प्रकीर्ण, प्रजाना देवो, अभिओग के० अभियोगीक ते किंकरदेवो, कि-ब्बिसं के० किल्बिषीक देवो, दस के० ए दश जातिना देवो ते भुवण के० भुवनपति, व्यंतर तथा वेमाणी के० वैमानिकमां छे. ॥ ४४ ॥

कटकना देवोना सात प्रकार कहे छे.

गंधव नट्ट हय गय ॥ रह भड अणियाणि सव्व इंदाणं ॥ वे-
माणियाण वसहा ॥ महिसाय अहोनिवासीणं ॥ ४५ ॥

अर्थ– एक गंधव्व के० गांधर्व देवो ते मृदंगाधर जाणवा, बीजुं नट्ट ते नाटक करनार, त्रीजुं हय ते घो-डानुं, चोथुं गय ते हाथीनुं, पांचमुं रह के० रथनुं. छठुं भड के० पालानुं कटक ए छ प्रकारना अणियाणि के० अनीक एटले कटक, ते सव्वइंदाणं के० सर्व इंद्रोने होय. अने वेमाणियाण के० एक वैमानिकने सातमुं वसहा के० वृषभनुं कटक होय. तथा अहोनिवासीणं के० अधोनिवासी जे भुवनपति तथा व्यंतर छे, तेने सातमुं कटक महिसाय के० महिषानुं होय ॥ ४५ ॥

हवे त्रायत्रिंशकादिक देवोनी संख्या प्रत्येक इंद्रनी कहे छे.

तित्तीस तायतीसा ॥ परिसतिआ लोगपाल चत्तारि ॥ अ-
णियाण सत्त सत्तय ॥ अणियाहिव सव्व इंदाणं ॥ ४६ ॥

अर्थ– तित्तीसं के० तेत्रीश देवो ते तायतीसा के० त्रायत्रिंशक एटले गुरुस्थानीया इंद्रसरखा, इंद्रने स-दाय पूछवा योग्य, सर्वने पूजनीक होय. तथा एक बाह्य, बीजी अभ्यंतर, त्रीजी मध्यम, ए रीते, सर्व मली-ने परिस के० पर्खदा ते, तीया के० त्रण होय. तथा एक सोम, बीजो यम, त्रीजो वरुण चोथो कुबेर. ए रीते लोगपाल के० लोकपाल ते चत्तारि के० चार होय, अने अणियाण के० अनीक ते पूर्वोक्त गांधर्व प्रमुख

सत्तसत्तय के० सातसात जातनुं कटक ते सर्व इंड्रोने होय. ते अणियाहिव के० ए सात कटकना अधिपति सव्वइंदाणं के० सर्व इंद्रो होय ॥ ४६ ॥

नवरं वंतर जोइस ॥ इंदाण न हुंति लोगपालाउ ॥ तायत्ती-
स निहाणा ॥ तियसाविय तेसिं नहु हुंति ॥ ४७ ॥

अर्थ- पण नवरं के० एटलुं विशेष जे वंतर के० व्यंतरना बत्रीश इंड्रोने, तथा जोइस के० ज्योतिषीना बे इंड्रोने, लोगपालाउ के० लोकपाल, नहुंति के० न होय. तथा तायत्तीस के० त्रायत्रिंशक ते अभिधान के० नाम जेनुं, एवा तिसयावि के० जे देवो ते पण तेसिं के० ते व्यंतर तथा ज्योतिषीना इंड्रोने नहुहुंति के० न होय.

हवे ज्योतिषी देवोनां विमानोनी वक्तव्यता कहे छे. ते ज्योतषि तिर्यक्लोकने विषे छे. ते तिर्यक्लोक मेरुमध्य रुचकथी नवसें योजन उपर, अने नवसें योजन नीचे मली अढारशे योजन प्रमाण छे. त्यां उंचा नवसें योजन जे तिर्यक्लोकना छे; तेमां केटलां योजन उंचां ज्योतिषिनां विमानो छे ? ते कहे छे.

समभूतलाउ अठहिं ॥ दसूण जोयणसएहिं आरभ ॥ उ-
वरि दसूत्तर जोयण॥ सयंमि चिठंति जोइसिया ॥ ४८ ॥

अर्थ- मेरुपर्वतना मध्यभागे आठ रुचकप्रदेश ते समभूतल कहीए. त्यांथी अठहिं जोयण सएहिं के० आठसें योजन, ते दसूण के० दश योजने उंणा, एटले सातसें ने नेवु योजन उंचा जइएं, त्याहांथी आरभ के० आरंभीने उवरि के० उपरे जाडपणे दसूत्तरजोयणसयंमि के० एकशो दश योजनमांहे जोइसिया के० ज्योतिषी देवो, चिठंति के० रहे छे. ॥ ४८ ॥

ते ज्योतिषिदेवो एकसो दश योजनमां केवीरीते रह्या छे ? ते कहे छे.

तब रवी दस जोयण ॥ असीइ तदुवरि ससीय रिक्खेसु ॥
अह भरणि साइ उवरिं ॥बहि मूलो भिंतरे अभिई॥ ४९॥

अर्थ- तब के० त्यांथी एटले एकशो दश योजन मांहेला दसजोयण के० दश योजन ते, रवी के० सूर्य उंचो छे. य के० वली तदुवरि के० तेहना उपर ससी के० चंद्रमा ते असीइ के० एंशी योजन उंचो छे. वली ते थकी चार योजन उंचा रिक्खेसु के० नक्षत्र छे. ते सर्व मली अठावीश नक्षत्र छे. तेमांहे एक भरणीनक्षत्र ते सर्व नक्षत्रथकी अह के० अधो एटले नीचे चाले छे. अने साइ के० स्वाति नक्षत्र ते सर्व नक्षत्रथकी उवरिं के० उपरे चाले छे. तथा मूलो के० मूलनक्षत्र सर्वथकी बहिं के० बाहिरने मंमले चाले छे, सर्व नक्षत्रने अभिंतरे के० वचाले अभिई के० अभिचित् नक्षत्र चाले छे.

तार रवि चंद रिक्खा ॥ बुह सुक्का जीव मंगल सणिया ॥ सग
सय नउय दस असिइ ॥ चउ चउ कमसो तियाचउसु ॥ ५० ॥

अर्थ- समभूतलापृथ्वीथकी सगसय के० सातसें ने नउय के० नेवु योजन उपरे तार के० तारा छे. ते उपर दस के० दश योजन उंचो रवि के० सूर्य छे. तेथकी उपर एंसी योजन चंद्रमा छे. फरी ते थकी उपरे चउ के० चार योजन उंचा रिक्खा के० नक्षत्र छे, तेथी चउ के० चार योजन उंचो बुह के० बुधनामा ग्रह छे तेथी उंचा तिया के० त्रण त्रण योजनने अंतरे चउसु के० बाकीना चार ग्रह, ते कमसो के० अनुक्रमे छे. एटले तेहथी त्रण योजन उंचो शुक्र छे, त्यांथी त्रण योजन उंचो बृहस्पति छे, त्यांथी त्रण योजन उंचो

मंगल छे, त्यांथी त्रण योजन उपरे शनीनो तारो छे, ए रीते समभूतलथकी सातसें नेवु योजन उपरे एकशोने दश योजनमांहे सर्व ज्योतिषचक्र चाले छे. सर्व मली समभूतलाथी उपर नवसें योजने शनिश्चर छे. अहींयां योजन प्रमाणांगुलें करी लेवा. ॥ ५० ॥

हवे मनुष्यक्षेत्रमां चरज्योतिषि मेरुपर्वतथकी केटला योजन दूरे चाले ? तथा मनुष्यलोकने छेहडे अलोकथी उरा केटली अवाधाए ज्योतिषी रहे ते कहे छे.

इक्कारस जोयण सय ॥ इगवीसि क्कार साहिया कमसो ॥
मेरु अलोगाबाहिं ॥ जोइस चक्कं चरइ ठाइ ॥ ५१ ॥

अर्थ– अगीयारसोने एकवीश योजन तथा वली अगीयारसोने इक्कार के० अगीयार योजन साहिय के० साधिक, ते कमसो के० अनुक्रमे मेरुपर्वतथकी अलोगा बाहिं के० अलोकने अवाधाए ज्योतिषनुं चक्र ते चरइ के० चाले छे, अने ठाइ के० स्थिर रहे छे.

भावार्थ एम छे जे मेरुपर्वतथकी अगीयारसो एकवीश योजन छेटे ज्योतिषचक्र चाले छे. ते मनुष्यक्षेत्रमांहे चाले छे. अने लोकना छेहडाथकी अगीयारसें ने अगीयार योजन चारे दिशाए मांहेलीकोरे अलोकनी अवाधाए एटले अंतरे ज्योतिषचक्र थिर रहे छे; एटले मनुष्यक्षेत्रमांहे चर छे; अने वाहिरना क्षेत्रोमांहे स्थिर छे. ॥ ५१ ॥

अद्धकविठागारा ॥ फलिहमया रम्म जोइस विमाणा ॥
वंतर नयरेहिंतो ॥ संखिज्ज गुणा इमे हुंति ॥ ५२ ॥

अर्थ– अद्धकविठागारा के० अर्द्ध कोठफलाकारे चंद्रादिक ज्योतिषिनां विमान होय. ते फलिहमया के० स्फटिक रत्नमय सामान्ये स्फटिकनां छे, रम्य के० रमणिक जोवा योग्य मनने आल्हादकारी एवां सर्व जोइस विमाणा के० ज्योतषिर्उनां विमानो छे; ते पूर्वे कह्यां जे वंतरनयरेहिंतो के० व्यंतरदेवोनां असंख्यातां नगरो, ते थकी संखिज्जगुणा के० संख्यात गुणा इमे के० ए प्रत्यक्ष देखाता जोतिषिनां विमानो छे.

अहींयां कोइ पूछे के अर्द्ध कोठफलाकारे ज्योतिषिर्उनां विमानो छे, तो उदय, अस्त, अने तिर्यक्परिभ्रमणकाले केम अर्द्धाकारे देखातां नथी ? माथाउपर आव्यां छतां वृताकारेज छे, एम देखाय छे, परंतु तिर्यक् परिभ्रमणकाले तेम न देखातां अर्द्धाकार केम देखाय छे ? ए प्रश्ननो उत्तर कहे छे. ज्योतिषिर्उनां विमान सर्वथा प्रकारे अर्द्ध कोठफलाकारे नथी, किंतु विमानोनी पीठ घडीबंध अर्द्ध कोठफलाकारे छे. ते उपर चंद्रादिक ज्योतिषिर्उनां प्रासाद छे. ते प्रासाद यद्यपि वर्तुलादिक कोइ पण प्रकारे रह्यां छतां पीठिका सहित प्राये वाटलाकार देखाय छे, वांको आकार पण दूर थकी वृत्ताकारे प्रतिभासे छे, तेमाटे दूरथकी सूर्य विमान वाटलुं देखाय छे एमां कांइ दोष नथी

ताइ विमाणाइं पुण ॥ सवाइं हुंति फालिहमयाइं ॥ दग फालीहमया पुण ॥ लवणे जे जोइस विमाणा ॥ ५३ ॥

अर्थ–ताइ के० ते ज्योतिषीउनां विमाणाइं के० विमान ते पुण के० वली सव्वाइं के० सर्व फालिहमया के० स्फाटिकरत्नमय हुंति के० होय. अने पुण के० वली लवणे के० लवणसमुद्रनेविषे जे जोइसविमाणा के० जे ज्योतषीनां विमान छे, ते दगफालीहमया के० उदकस्फाटिक रत्नमय छे. केमके लवणसमुद्रनी शिखा दश हजार योजन पोहोली, अने सोल हजार योजन उंची छे. अने ज्योतिषीनां विमान तो नवसें योजन उंचाइमां छे,

ते सर्व शिखामांहे चाले छे. पण उदक स्फाटिकरत्नना प्रभावे करी पाणी फाटीने मोकलुं थई जाय छे. तेथी विमानोने त्यां पाणीमांहे फरवाने बाधा थती नथी. विमानमा पाणी भरातुं नथी. जे स्फाटिकने संयोगे तथाविध जगत् स्वभावे पाणी फाटी जाय, तेने उदकस्फाटिक कहीए. जे माटे सूर्यप्रज्ञप्ति निर्युक्तिकार कहे छे. ज्योतिषिउनां सर्व विमानो सदा स्फाटिकमयछे. अने जे लवणसमुद्रमां विमानो छे. ते उदकस्फाटिकमय छे. जे कारण माटे लवणसमुद्रनी शिखामां चालतां थकां विमानोना तेजनो जे प्रकाश छे, तेनो अंतराय पाणीथी थतो नथी ॥ ५३ ॥

हवे चंद्रादि ज्योतिषीनां विमानोनुं प्रमाण कहे छे.

जोयणि गसट्ठि भागा ॥ छप्पन्नऽडयाल गाउदु इग ऽद्ध ॥
चंदाइ विमाणायाम ॥ विक्खंडा अद्ध मुच्चत्तं ॥ ५४ ॥

अर्थ– जोयणिगसट्ठिभागा के० एक योजनना एकसठ भाग करीए, तेवा छपन्न के० छपन्न भागनुं चंद्रमानुं विमान लांबुं छे, अने अडयाल के० अडतालीश भागनुं सूर्यनुं विमान लांबुं छे. अने गाउदुग के० बे गाउनां ग्रहनां विमानो छे. तथा इग के० एक गाउनां नक्षत्रनां विमान छे. अद्ध के० अर्द्धगाउनां तारानां विमान छे. कोइक न्हानां पण छे. ए रीते चंदाइ के० चंद्रादिक पांच जातना ज्योतिषीनां विमाण के० विमान, तेमनो आयाम के० लांबपणानो अने पोहोलपणानो ते विक्खंडा के० विस्तार जाणवो. अने जेटलां लांबपणे छे तेथी अर्द्ध के० अर्द्धा उच्चत्तं के० उंचपणे सर्व पांचे ज्योतिषीउनां विमान जाणवां. ए उत्कृष्टायुवाला तारानां विमानोनुं प्रमाण कह्युं; पण जघन्यायुवाला तारानां विमानोनुं प्रमाण लंबाइ पोहोलाइ पांचसें धनुष्य, अने उंचाइ अढीशें धनुष्य पण छे. ॥ ५४ ॥

हवे मनुष्यलोकनुं प्रमाण अने मनुष्यक्षेत्रथी बाहेरना स्थिर चंद्रादि पांचे ज्योतषीउना विमानोनुं स्वरूप कहे छे.

पणयाल लक्ख जोयण ॥ नर खित्तं तत्थिमे सया भमिरा ॥
नरखित्ताउ बहिं पुण ॥ अद्धपमाणा ठिया निच्चं ॥ ५५ ॥

अर्थ– ए पूर्वोक्त रीते पणयाललक्खजोयण के० पिस्तालीशलाखयोजननुं नरखित्तं के० मनुष्यक्षेत्र छे. तत्थिमे के० तेमांहे ए ज्योतिषि सर्व सयाभमिरा के० सदाकाल भ्रमणशील छे. अने नरखित्ताउबहिं के० मनुष्यक्षेत्रथी बाहेर जे पांचे जातना ज्योतिषी छे, तेमनां विमान पुण के० वली आगल जे मनुष्यक्षेत्रना ज्योतिषीनुं प्रमाण कह्युं छे, तेथकी अद्धपमाणा के० अर्द्ध प्रमाण छे. अने ते निच्चं के० नित्य ठिया के० स्थिर रह्यां छे. एटले मनुष्यक्षेत्रमांहेला चंद्रनुं विमान योजनना एकसठीआ छपन्न भागनुं छे; तो मनुष्यक्षेत्रथी बाहेरना चंद्रमानुं विमान अठावीश भागनुं छे. एम पांचे ज्योतिषीउनां विमान लंबाइ पोहोलाइए अर्द्धप्रमाण जाणवां. तेमज उंचाइए पण अर्द्धप्रमाण जाणवां. ॥ ५५ ॥

हवे ए मनुष्यक्षेत्रमांहे ज्योतिषीउनी शीघ्रशीघ्रतरगतिनुं तरतमपणुं कहेतो थको प्रथम मनुष्यक्षेत्रनुं लक्षण कहे छे. मनुष्यक्षेत्रने विंटी रहेलो सुवर्णमय सत्तरसे एकवीश योजन उंचो मानुषोत्तर पर्वत छे; त्यां सुधी मनुष्यनुं जन्म मरण थाय छे; पण तेथी बाहेर मनुष्यनुं जन्ममरण नथी. कदाचित् कोइ देवता पूर्व भवना वैरथी मनुष्यने उपाडी अढी द्वीपथी बाहेर मूके, अथवा गर्भिणीस्त्रीने मूके, परंतु त्यां जन्ममरण थयुं पण नथी, थातुं पण नथी, अने थशे पण नहीं. केमके वली एवुं कारण मले के जेथी संहरीने पाछो आणी आ मनुष्यक्षेत्रमां मूके, अने जंघाचारणादिक नंदीश्वर तथा रुचक द्वीपे यात्रा करवा जाय छे खरा, परंतु ते मनुष्यलोकमांहे पाछा आवीनेज मरे; तेमाटे मनुष्यक्षेत्र कहीएं. ते मनुष्यक्षेत्रमांहेला चंद्रमा सूर्य

आदे देइने ज्योतिषी देवता श्रेणिबंध छे. तेहनी चालवानी गति तथा एमनां विमानने वहणहार देवता केटला छे? इत्यादिकनुं स्वरूप कहे छे.

> ससि रवि गह नक्कत्ता ॥ ताराउं हुंति जहुत्तरं सिग्घा ॥ विव-
> रीयाउ महड्ढिअ ॥ विमाण वहगा कमेणेसिं ॥ ५६ ॥ सो-
> लस सोलस अड चउ ॥ दो सुर सहस्सा पुरोय दाहिणउं ॥
> पच्छिम उत्तर सीहा ॥ हत्थी वसहा हया कमसो ॥ ५७ ॥

अर्थ– चंद्र, सूर्य, ग्रह, नक्षत्र, तारा– ए अनुक्रमे शीघ्रतर जाणवा. तेमां प्रथम सर्वमां ससि के० चंद्रमाने चालवानी गति मंद छे. ते थकी सूर्य शीघ्रतर, ते थकी ग्रहने चालवानी गति उतावली, ते थकी नक्षत्र उतावला, ते थकी तारा शीघ्रतर, अने हु शब्दे पूर्वे कहेला एक वीजाथी उंचा रहेला ग्रहनो क्रम लहीए; ते आवी रीते. जे ग्रहमां वली बुधथकी शुक्रनी गति शीघ्र छे, अने शुक्रथकी मंगल, तथा मंगलथकी, बृहस्पति, बृहस्पति थकी शनिश्चरनी शीघ्र गति जाणवी. ए रीते जहुत्तरं के० यथोत्तरपणे एकेकथकी सिग्घा के० शीघ्रगतिवाला ते हुंति के० छे. हवे ए गतिनी रीत कही; तेथकी विवरीया के० विपरीतपणे ज्योतिषीउंनुं महड्ढिअ के० महर्ध्धिकपणुं कहेवुं. आवी रीते जे, सर्वथकी अल्प ऋधिवंत तारा छे, ते थकी नक्षत्र महर्ध्धिक, तेथकी ग्रह महर्ध्धिक, तेथकी सूर्य महर्ध्धिक, सूर्यथी चंद्रमा महर्ध्धिक.

हवे एना वर्ण कहे छे. तारा पंचवर्णा छे, अने बीजा सर्व ज्योतिषि अग्निए तपावेला सोनाने वर्णे जाणवा. तथा ए चंद्रादिक पांचे ज्योतिषी ते जलां वस्त्र आजरणे अलंकृत मकुटे मंमित मस्तकवाला छे, तथा चंद्रमा अने चंद्रमाना विमानवासी देवोना मुकुटने अग्रजागे चंद्रमंमलाकारे चिन्ह जाणवां. एमज सूर्यने मुकुटे सूर्यमंमलाकारे चिन्ह होय. अने ग्रहने मुकुटे ग्रहाकारे चिन्ह, नक्षत्रने मुकुटे नक्षत्राकारे चिन्ह, ताराने मुकुटे ताराकारे चिन्ह, तेमज सर्व ज्योतिषीना पोतपोताना विमानवासी देवोना मुकुटनेविषे पण एवांज चिन्ह होय. ए चिन्हे करी पांचे ज्योतिषीने उलखीए

हवे ए पांचे ज्योतिषीउंना विमाणवहगा के० विमानना वहणहारा देवो ते, कमेणेसिं के० अनुक्रमे कहे छे ॥ ५६ ॥ प्रथम चंद्रमाना विमानवाहक सोलस सहस्स के० सोल हजार देवो, अने सूर्यना विमानवाहक सोल हजार देवो, अने ग्रहना विमानवाहक अडसहस्स के० आठ हजार देवो, नक्षत्रना विमानवाहक चउसहस्स के० चार हजार देवो, तथा ताराना विमानवाहक दो सहस्सा के० बे हजार सुर के० देवो जाणवा. अहींयां जावार्थ तो ए छे जे जगत्स्वजावे चंद्रादिकनां विमान निरालंब आकाशनेविषे पोतानी मेले वहेतां रहे छे; पण आदेशकारी देवो पोतानी प्रजुता वधारवाने अर्थे अथवा पोता सरखा देवोमां बहुमान देखाडवाने अर्थे स्वजावे ते सेवकदेवता विमानतले सिंहादिकने रूपे, हेठा थका वहे छे, पण ए अजियोगीक देवोने विमानतले वहेतां विमाननो जार लागे नही. जेम कोइक उन्नत स्त्रीने घणा आजूषणनो जार लागे नही, तेम अजियोगीक देवोने पण तथाविध कर्मोदयथकी चालवानेविषे रति छे, माटे स्वस्वजावे वहेता विमानोने तले ए पण वहेता रहे.

ए पांचे ज्योतिषीनां विमानोना चलावनार देवो ते सरखा चोथे चोथे जागे चारे दिशिए जूदा जूदा रूपे होय ते कहे छे. प्रथम पुरोय के– पूर्वदिशाए सीहा के० सिंहने रूपे होय, अने दाहिणो के० दक्षिण दिशाए हत्थि के० हाथीने रूपे होय, तथा पच्छिम के० पश्चिम दिशाए वसहा के० वृषजने रूपे होय, अने उत्तर के० उत्तर दिशाए हया के० अश्वने रूपे होय. कमसो के० ए अनुकमे विमानवाहक जाणवा.

हवे ए सर्व ज्योतिषिउंमां अधिक ऋद्धिवंत चंद्रमा छे माटे चंद्रमानो परिवार कहे छे.

गह अठासी नरकत्त ॥ अडवीसं तार कोडि कोडीणं ॥ छा-
सट्ठि सहस्स नवसय ॥ पणहत्तरि एग ससि सिन्नं ॥ ५७ ॥

अर्थ— मंगलादिक ग्रह अठासी के० अठ्याशी छे, अने अभिचित प्रमुख नरकत्त के० नक्षत्र ते अट- वीसं के० अठावीश छे, अने छासठ्ठिसहस्स के० छासठ हजार, तथा नवसय के० नवसें ने पणहत्तरि के० पंचोतेर एटली कोडिकोडीणं के० कोडाकोडी तार के० तारा. एटले छासठ हजार कोडाकोडी नवसें कोडा- कोडी अने पंचोतेर कोडाकोडी एटला तारानी संख्या. ए सर्व एग ससि के० एक चंद्रमानो सिन्नं के० सैन्य एटले परिवार जाणवो ॥ ५७ ॥

अहींयां शिष्य पूछे छे के, मनुष्यक्षेत्र तो पिस्तालीश लाख योजन छे, अने तारानी संख्या वधारे कहो छो; माटे एटला क्षेत्रमां समावेश न थाय, तो ए वातनो संभव केम थाय ? ए आशंका गुरु आ- गली गाथाए टाले छे.

कोडा कोडी सन्नं ॥ तरंतु मन्नंति खित्त थोवतया ॥
केई अन्नेउस्से ॥ हंगुल माणेण ताराणं ॥ ५९ ॥

अर्थ—अहींयां वे मत छे. केइक आचार्य कोडाकोडी संज्ञातर कहेतां नामांतर छे. जेम वीशने पण कोडी कहीए, एटले कोडाकोडी केहेतां कोटी एवुंज नामांतर मन्नंति के० माने छे. कारणके खित्त के० मनुष्यक्षेत्रनी भूमि थोव के० थोडी छे, तया के० तेमाटे माने छे. वली केइअन्ने के० अन्य वली कोइक आचार्य ते प्रमाणांगु- लने ठेकाणे उस्सहंगुलमाणेण के० उत्सेधांगुलने प्रमाणे ताराणं के० तारानां विमान कहे छे. एम करतां प्रमा- णांगुल क्षेत्रमां उत्सेधांगुलनां विमान समाइ जाय. केमके विशेषणवति ग्रंथमां श्रीजिनभद्रगणि क्षमाश्रमणे एहज उत्तर दीधा छे. वली "नगपुढविविमाणाइ मिणसुपमाणं गुसेणंच" ए पाठ प्रायिक छे. क्यांक विघटे पण छे. अहींयां चारसें उत्सेधांगुले एक प्रमाणांगुल थाय छे. अने केटलाक ग्रंथोमां एक हजार उत्सेधांगुले एक प्रमाणांगुल थाय एम कह्युं छे. तेथी क्षेत्रना अल्पत्व माटे उत्सेधांगुलने माने ताराना विमाननुं प्रमा- ण माने छे. ॥ ५९ ॥

चंद्रना परिवारनी वक्तव्यताने प्रस्तावे तेनाज परिवारभूत ग्रहोनी अंतर्गत राहुनी वक्तव्यता जूदी कहे छे.

किण्हं राहु विमाणं ॥ निच्चं चंदेण होइ अविरहियं ॥
चउरंगुलमप्पत्तं ॥ हिठाचंदस्स तं चरइ ॥ ६० ॥

अर्थ— राहुविमाणं के० राहुनुं विमान ते किण्हं के० कालुं छे, अने निच्चं के० नित्यप्रत्ये चंदेण के० चं- द्रमाना विमानथी होइ अविरहियं के० दूर थातुं नथी. पासेज छे. मात्र चउरंगुलं के० चार अंगुल अप्पत्तं के० अप्राप्त एटले चार अंगुल वेगलुं थकुं हिठाचंदस्स के० चंद्रमाना विमानथकी हेठुं थकुं तं के० ते राहुनुं विमान चरइ के० चाले छे.

अहींयां एक नित्यराहू ने वीजो पर्वराहु ए रीते राहु वे प्रकारना छे. तेमां पर्वराहु ते जघन्यथी छमासे चंद्रमा अने सूर्यने ग्रहण करे, एटले पोताना विमाने करी तेमना विमानने आवरे. उत्कृष्टुं चंद्रमाने वेताली- श महीने ग्रहण करे. अने सूर्यने अडतालीश वर्षे ग्रहण करे. तेमज राहुनीपरे केवारेक केतु पण ग्रहण करे

अने बीजुं नित्यराहुनुं विमान ते वर्णे कालुं छे, अने ते जगत्स्वभावे सर्वदा चंद्रमानी साथे चाले. चंद्रमाथकी चार अंगुल वेगलुं थकुं नीचुं चाले. तेमां अंधारा पक्षे चंद्रमंडलना पन्नर भाग करीएं, तेमांना एकेका भागने दिनप्रत्ये आवरे—ढांके. अने अजवाले पक्षे जे आवर्यो होय तेमांथी एकेको भाग पाछो मूके. एटले ए जे नित्यराहु छे ते सर्वकाल आवरे नहीं. पण चंद्रमाना त्रीश दीवसे करी त्रीश भाग करीएं ते एक पखवाडीये वहेंचीये, तेवारे दिनप्रत्ये बे बे भाग आवे. ते अंधारे पखवाडीए दररोज बे बे भाग आवरे—ढांके, अने अजुआले पखवाडीए दररोज बे बे भाग मूकतो जाय, तेवारे लोकमां चंद्रमंडलना तेजनी हाणी वृद्धिनो भास थाय. अहींयां कोइ पूछे जे चंद्रमानुं विमान महोटुं, अने राहुनुं विमान न्हानुं तो राहुथी चंद्रमा शीरीते ग्रहेवाय? तेहने उत्तर कहे छे के ग्रहोनुं विमान बे कोसनुं कह्युं छे ते प्रायिक छे; माटे प्रायिक शब्द निश्चेवाचक नथी; तेथी ए ग्रहोना विमाननुं जे प्रमाण कह्युं छे, ते थकी अधिकुं पण संभव थाय. तेथी सर्वात्माए चंद्रमाने राहु ढांके छे. अथवा केटलाएक आचार्य एम कहे छे जे राहुनुं विमान न्हानुं छतां कालुं छे, माटे जो कालुं थोडुं होय तोपण घणा उज्वलाने आछादन करी शके छे. ए प्रमाणे बेहु रीते प्रश्न करनारनी शंका टाली. जेम मसीना एक टीपाथी स्फाटिकनो कटको कालो देखाय, तेम राहुना योगे चंद्रमा कालो देखाय छे.

हवे जंबु द्वीपने विषे तथा बीजा पण मनुष्यक्षेत्रमां एक ताराथी बीजा ताराना विमानोनुं पर्वतादिकना व्याघाते जघन्योत्कृष्ट अंतर, अने व्याघातविना जघन्योत्कृष्ट अंतर केटलुं होय? ते कहे छे.

तारस्सय तारस्सय ॥ जंबुद्दीवंमि अंतरं गुरुयं ॥ बारस जोयण सहस्सा ॥ दुन्निसया चेव बायाला ॥ ६१ ॥

अर्थ—तारस्सतारस्सय के० एक ताराना विमानथकी बीजा ताराना विमानने जंबुद्दीवंमि के० आ जंबुद्वीपनेविषे गुरुयं के० उत्कृष्टुं जो अंतरं के० अंतर होय तो केटलुं होय? ते कहे छे. बारसजोयण सहस्सा के० बार हजार योजन उपरे दुन्निसया के० बसो चेव के० निश्चेथकी. वली बायाला के० बेतालीस उपर एटले (१२२४२) योजननुं अंतर होय. ते मेरुपर्वतने व्याघाते ए अंतर जाणवुं. जेम मेरु, पृथ्वीवि नीचे दश हजार योजन जाडो छे, तेम वली मेरु तथा ताराने एक बाजुए (११२१) योजननुं अंतर छे, तेवुंज बीजी बाजुए पण (११२१) योजननुं अंतर छे, माटे ए त्रणनी संख्या एकठी करीए, तेवारे एक ताराथी बीजा तारानुं उत्कृष्टुं अंतर (१२२४२) योजन थाय. ॥ ६१ ॥

हवे व्याघाते तथा निर्व्याघाते जघन्य तथा उत्कृष्टुं अंतर कहे छे.

निसढोय नीलवंतो ॥ चत्तारिसय उच्च पंच सय कूडा ॥ अद्धं उवरिं रिक्का ॥ चरंति उभय ठ बाहाए ॥ ६२ ॥ छावठादुन्निसया ॥ जहन्न मेयं तु होइ वाघाए ॥ निव्वाघाए गुरु लहु ॥ दोगाउय धणुसया पंच ॥

अर्थ— निसढोय के० निषध अने नीलवंत ए बे पर्वत ते चत्तारिसय के० चारसें योजन भूमीथकी उच्च के० उंचा छे. अने ते पर्वतनां पंचसय के० पांचसें योजनना उंचा, अने तेना अद्धं के० अर्द्ध एटले अढीसें योजन उवरि के० उपर पहोलां छे, अने नीचे पांचसे योजन तथा मध्ये पोणाचारसें योजन पहोलां छे, एवां नव नव कूडा के० कूट एटले शिखरो छे, एम सर्व मली भूमि थकी नवसें योजन उंचा थया. ते कूट एटले शिखरना उभय के० बे बाजुए अठ के० आठ आठ योजननी अबाहाए के० अबाधाए रिक्का के० नक्षत्र चरंति के० विचरे छे. ॥ ६२ ॥

एटले अढीसें योजन शिखरनी पहोलाइ तथा बे बाजुना आठ आठ योजननी अबाधा मलीने गावछा दुन्निसया के० बसेंने छासठ योजन, ते जहन्न के० जघन्य थकी एयं के० ए तारा ताराने, नक्षत्र नक्षत्रने मांहोमांहे वाघाए के० पर्वतादिकनी व्याघाते अंतर छे. अने निवाघाए के० निर्व्याघाते तो गुरु के० उत्कृष्टुं अंतर दोगाउ के० बे गाउनुं, अने लहु के० जघन्य अंतर ते धणुसया पंच के० पांचसें धनुष्यनुं छे. एहवुं सूरपन्नति तथा जीवाभिगम प्रमुख ग्रंथोमां कह्युं छे, पण महोटी संघयणी तथा जंबुद्वीपपन्नतिमां ए व्याघातनिर्व्याघात कह्युं नथी. ॥ ६३ ॥

हवे मनुष्यक्षेत्रनी बाहेर घंटाकारे स्थिर रह्या जे चंद्र अने सूर्य– तेमनुं मांहोमांहे अंतर प्रमाण कहे छे.

माणुस नगाउ बाहिं ॥ चंदा सूरस्स सूर चंदस्स ॥
जोयण सहस्स पन्नास ॥ णूणगा अंतरं दिठं ॥ ६४ ॥

अर्थ–जे मनुष्यक्षेत्रनी सीम एटले मर्यादाकारक माणुस के० मानुषोत्तर नामा नगाउ के० पर्वत तेने बाहिं के० बाहेरना जे चंदा के० चंद्रमा अने सूरस्स के० सूर्य छे, ते सूर के० सूर्य अने चंदस्स के० चंद्रमाने एटले चंद्रमाथकी सूर्यने अने सूर्यथकी चंद्रमाने मांहोमांहे जोयणसहस्स पन्नास के० पचाश हजार योजननुं अणूणगा के० अन्यून एटले पूर्ण अंतरं के० अंतर ते दिठं के० श्री तीर्थंकर गणधरे दीठुं. ॥ ६४ ॥

हवे पूर्वनी गाथामां सूर्यथकी पचाश हजार योजन चंद्रमा, अने चंद्रमाथकी पचाश हजार योजन सूर्यनुं अंतर कह्युं. तेवारे एक सूर्यथकी बीजा सूर्यनुं अने एक चंद्रथकी बीजा चंद्रनुं अंतर केटलुं थाय? ते एक गाथाए करी कहे छे.

ससि ससि रवि रवि साहिय ॥ जोयण लरकेण अंतरं होइ ॥
रवि अंतरिया ससिणो ॥ ससिअंतरिया रवि दित्ता ॥ ६५ ॥

अर्थ– ससि ससि के० चंद्र चंद्रनुं, अने रवि रवि के० सूर्य सूर्यनुं, साहिय के० साधिक जोयण लरकेण के० एक लाख योजन अंतर होइ के० अंतर होय.केमके रवि अंतरिया ससिणो के० सूर्यने अंतरे चंद्रमा छे, अने ससिअंतरियारवि के० चंद्रमाने अंतरे सूर्य छे; ते दित्ता के० दीप्तवंत भास्वर एटले तेजवंत छे. एटले एक चंद्रमा अने बीजा चंद्रमाने एक लाख योजन उपर एकयोजनना एकसठीया अडतालीश भागे अधिक, तथा एक सूर्य अने बीजा सूर्यने वच्चे एक लाख योजन उपरे एकसठीया छपन्न भागे अधिक अंतर छे. कारण चंद्रमा अने चंद्रमा वच्चे सूर्यनुं विमान अधिक होय. अने सूर्य सूर्य वच्चे चंद्रमानु विमान अधिक होय, तेथी ते विमान जेटलुं महोटुं होय, तेटलुं अधिक अंतर जाणवुं. ॥ ६५ ॥

बहियाउ माणुसुत्तर ॥ चंदा सूरा अवठिउज्जोया ॥
चंदा अभीय जुत्ता ॥ सूरा पुण हुंति पुस्सेहिं ॥ ६६ ॥

अर्थ–माणुसुत्तर के० मानुषोत्तर पर्वतने बहियाउ के० बाहेरे चंदासूरा के० चंद्रमा अने सूर्य छे; ते अवठि के० अवस्थित निश्चल छे. अने सदैव सरखा उज्जोया के० उद्योत करे छे, एटले सूर्य ते अत्यंत तपता नथी, अने चंद्रमा अत्यंत शीतलता करता नथी. तेमां चंदा के० चंद्रमा ते सदैव अभीयजुत्ता के० अभिजित नक्षत्रे युक्त छे. अने पुण के० वली सूरा के० जेटला सूर्य छे ते सर्व पुस्सेहिं के० पुष्य नक्षत्रे युक्त हुंति के० छे. ॥६६॥

हवे द्वीपसमुद्रोनेविषे चंद्रादिकोनी संख्याने अर्थे प्रथम द्वीपसमुद्रोनां प्रमाण कहे छे.

उद्धार सागर दुगे ॥ सढ्ढे समएहि तुल्ल दीवुदही ॥ दु-
गुणा दुगुण पवित्थर ॥ वलयागारा पढम वज्जं ॥ ६७ ॥

अर्थ– उद्धारसागर के० उद्धारसागरोपम दुगेसढ्ढे के० अढी एटले अढीउद्धार सागरोपमना जेटला स-मएहिं के० समय होय, तेहने तुल्ल के० बराबर तावत्प्रमाण दीव के० द्वीप अने उदही के० समुद्र छे. ते एकेक थकी दुगणा दुगण के० बमणा बमणा एटले पहेला थकी बीजो बमणो, ते थकी त्रीजो बमणो एम पवित्थर के० विस्तारे कह्या छे. तेमांहे पढम के० पहेलो जंबुद्वीप ते थालीने आकारे छे, ते वज्जं के० वर्जीने बीजा सर्व द्वीप तथा समुद्र ते वलयागारा के० वलय एटले चूडीने आकारे छे. ॥ ६७ ॥ एज अर्थ विशेषपणे वखाणे छे.

पढमो जोयण लक्खं ॥ वट्टोतं वेढिउ ठिया सेसा ॥
पढमो जंबुद्दीवो ॥ सयंभुरमणोदही चरमो ॥ ६८ ॥

अर्थ– पढमो के० पहेलो जंबुद्वीप जोयणलक्खं के० एकलाख योजननो, ते वट्टो के० तेलना पूडा सरखो वाटलो छे, तं के० तेहने सेसा के० शेष सर्व द्वीप समुद्र ते वेढिउं के० वींटीने ठिया के० रह्या छे. ते जेम पढमो के० पहेलो जंबुद्दीवो के० जंबुद्वीप छे. तेम सर्व द्वीप समुद्रथी चरमो के० छेल्लो स्वयंभूरमण नामा उदही के० समुद्र छे.

वली केटलाक द्वीप अने समुद्रोनां नाम कहे छे.

जंबूधायइ पुक्कर ॥ वारुणिवर खीर घय खोय नंदिसरा ॥
अरुण रुणवाय कुंडल ॥ संख रुयग भुयग कुस कुंचा ॥ ६९ ॥

अर्थ– प्रथम जंबुद्वीप, बीजो धातकीखंडद्वीप, त्रीजो पुष्करवरद्वीप, चोथो वारुणीवरद्वीप, पांचमो क्षीरवरद्वीप, छठो घृतवरद्वीप, सातमो इक्षुवरद्वीप, आठमो नंदीश्वरद्वीप, नवमो अरुणद्वीप, अहींयां अरुणोपपात एवो ए शब्दनो बीजो अर्थ थाय छे; पण अहीयांथी एकेका द्वीपनां त्रण नाम कहेवा माटे अर्थमांहे, दशमो अरुणवरद्वीप कहेवो. अगीयारमो अरुणवरावभासद्वीप, ए त्रीजुं नाम कह्युं. एम बारमो कुंडलद्वीप, तेरमो कुंडलवरद्वीप, चउदमो कुंडलवरावभासद्वीप, पन्नरमो संखद्वीप, सोलमो संखवरद्वीप, सत्तरमो संखवरावभास, अढारमो रुचक, ओगणीशमो रुचकवर, वीशमो रुचकवरावभास, एकवीशमो भूयंग, बावीशमो भूयंगवर, त्रेवीशमो भूयंगवरावभास, चोवीशमो कुस, पचीशमो कुसवर, छवीशमो कुसवरावभास, सत्तावीशमो क्रौंच, अठावीशमो क्रौंचवर, ओगणत्रीशमो क्रौंचवरावभास.

ए समस्त द्वीप एकेके समुद्रे वींट्या छे, ते समुद्रोनां नाम कहे छे.

पढमे लवणो जलहि ॥ बीए कालोय पुक्कराईसु ॥ दी-
वेसु हुंति जलही ॥ दीव समाणेहिं नामेहिं ॥ ७० ॥

अर्थ–पढमे के० पहेले द्वीपे लवणो के० लवण नामा जलहि के० समुद्र छे. बीए के० बीजे द्वीपे कालोए के० कालोदधि नामा समुद्र छे. तेथकी आगल त्रीजे द्वीपे पुक्कराईसु के० पुष्करवरादिक दीवेसु के० द्वीपनेविषे

जे जलही के० समुद्र छे, ते दीवसमाणेहिं के० द्वीपने समान नामेहिं के० नामेज ते समुद्रोनां नाम हुंति के० छे. एटले आगल द्वीपद्वीपने नामे समुद्रनां नाम पण जाणवां. जेम वारुणीवर द्वीप वारुणीवरसमुद्र, ए रीते सर्व द्वीप सरखेज नामे समुद्रे वींट्या छे. अने द्वीप तथा तेना समुद्रनुं नाम सर्व एकज छे, तथा जेवुं नाम तेहवो गुण छे. जेम जंबुवृक्षे करी जंबुद्वीप नाम छे, अने लवण सरखुं खारुं पाणी माटे लवणसमुद्र नाम छे. धावडी वृक्षे करी धातकीखंड नाम छे. ए रीते बीजा सर्व द्वीप समुद्रना अर्थ सहित नाम जाणवां. ॥ ७० ॥ अहीयां द्वीप समुद्रना अधिपति जे व्यंतरदेवता, तेहनुं एक पल्योपम आयुष्य जाणवुं.

हवे बीजा द्वीपसमुद्रनां केवां केवां नाम छे? ते अतिदेशेकरी कहे छे.

आभरण वत्थ गंधे ॥ उप्पल तिलएय पउम निहि रयणे ॥
वासहर दह नईउ ॥ विजया वक्खार कप्पिंदा ॥ ७१ ॥ कुरु
मंदर आवासा ॥ कूडा नक्खत्त चंद सूराय ॥ अन्नेवि एव
माई ॥ पसत्थ वत्थूण जे नामा ॥ ७२ ॥ तन्नामा दीवुदही ॥
तिपडो यायार हुंति अरुणाई ॥ जंबूलवणाईया ॥ पत्तेय
ते असंखिज्जा ॥ ७३ ॥ ताणं तिम सूरवरा ॥ वभास जलही
परंतु इक्किक्का ॥ देवे नागे जक्खे ॥ भूएय सयंभुरमणेय ॥ ७४ ॥

अर्थ— आभरण के० हार प्रमुख जे अलंकार—तेनां जेटलां नाम छे, ते नामे द्वीप समुद्र छे. वत्थ के० वस्त्रोनां जेटलां नाम छे, ते नामे द्वीप समुद्र छे. गंध के० कूट प्रमुखने नामे, उप्पल ते कुमुद प्रमुख जे चंद्रविकासी कमलो तेमने नामे, तिलएय के० तिलकने नामे, एटले वृततिलक कलशतिलकादिकने नामे, अथवा तिलकादिक वृक्ष प्रमुखने नामे, पउम के० पद्म ते शतपत्र पुंडरिकादिक सूर्यविकाशी कमलने नामे, महा पद्मादि नवनिधिने नामे, कर्केतनादिक रत्नने नामे, अथवा चक्रवर्ति वासुदेवना रत्नने नामे, वासहर के० वर्षधर जे हिंमवंतादिक पर्वतने नामे, दह के० द्रहने नामे, गंगा प्रमुख नईउ के० नदीउने नामे, कच्छादिक विजयने नामे, वक्खार के० माल्यवंतादिक वृक्षस्कारने नामे, एटले वखारादिक पर्वतने नामे, कप्प के० सौधर्मादिक देवलोकने नामे, इंदा के० शक्रेद्रादिकने नामे. ॥ ७१ ॥ देवकुरु उत्तरकुरुने नाम, तिर्यक्लोकनेविषे मंदर के० मेरुने नामे, इंद्रादिकोना आवासने नामे, कूडा के० कूटपर्वतने नामे, नक्खत्त के० कृतिकादिक नक्षत्रने नामे, चंद्रमा सूर्यनां जे नाम छे ते नामे, एम अन्नेवि के० अन्य पण एवमाई के० ए पूर्वोक्त आदे देइने प्रशस्त भली वस्तुउनां नाम जे जगत्मां छे. ॥ ७२ ॥ तन्नामा के० ते नामे दीवुदहि के० द्वीप अने समुद्रो छे, अने पूर्वे कह्या जे अरुणआदे करी त्रिप्रत्ययावतार हुंति के० छे. एटले ए अर्थ जे अरुणादिकथी मांडीने कौंचसीम त्रण त्रण नामे करी त्रिप्रत्ययावतार कह्या छे. तेमज वली बीजा आभरणादिकने नामे जे द्वीप समुद्रो कह्या, तेमां पण एक एकने त्रिप्रत्ययावतार करी देखाडे छे. जेम हारद्वीप हारसमुद्र, हारवरद्वीप, हारवरसमुद्र, हारवरावभासद्वीप, हारवरावभास समुद्र. एवीरीते नाम कहेवां. एम ते त्रिप्रत्ययावतार त्यांलगे करवा, ज्यांलगे देवद्वीप थकी पहेलो सूर्यवरावभास द्वीप सूर्यवरावभास समुद्र, अने जंबुद्वीपनामे द्वीप असंख्याता, तथा लवणसमुद्रनामे समुद्र पण असंख्याता. एम जंबुद्वीप तथा लवणसमुद्र आदे देइने असंख्याता जे द्वीप अने समुद्र छे, पत्तेयते असंखिज्जा के० ते प्रत्येके असंख्याता असंख्याता समजवा. ॥७३॥ एवा असंख्याताद्वीप समुद्र ताण के० तेनो अंतिम के० छेल्लो जे सूरवरावभास जलही के० सूर्यवरावभास

समुद्र छे, त्यांसीम त्रिप्रत्ययावतार करीए. तेवार पछी वली सर्व तिर्छा लोकने छेडे देवादिक पांच द्वीप अने ए द्वीपने नामेज देवादिक पांच समुद्र, ते प्रत्येके एकेका नामे छे, माटे एनो त्रिप्रत्ययावतार न थाय. अने ए असंख्याता पण नथी. किंतु पांच नाम, द्वीप समुद्रनां एकेकांज छे, एटले ए नामे वीजो कोइ द्वीप समुद्र नथी, ए भावार्थ छे. ए पांचनां नाम कहे छे. एक देवद्वीप ने देवसमुद्र, वीजो नागद्वीप ने नागसमुद्र, त्रीजो जक्षद्वीप अने जक्षसमुद्र, चोथो भूतद्वीप अने भूतसमुद्र, पांचमो स्वयंभुरमणद्वीप ने स्वयंभुरमण समुद्र—ए पांचेनां नाम कह्यां. जेम आ जंबुद्वीपे जंबुवृक्ष छे, सर्व रत्नमय जगती छे, ते आठ योजन ऊंची छे. तेना विजय, विजयंत, जयंत ने अपराजित एवा चार नामे चार दरवाजाना देव छे. तेम वीजा जे असंख्याता जंबुनामे द्वीप छे, अने लवणनामे समुद्र छे, त्यां सर्वत्र एज स्थिति जाणवी. ते जंबुद्वीपे आ जंबुद्वीपना अणाढीआ देवनी राजधानी छे. तेमज लवणसमुद्रना देवतानी ते लवणसमुद्रे राजधानी छे. एम वीजा द्वीप समुद्रआश्री पण समजवुं. ॥ ७४ ॥

हवे समस्त समुद्रोनां पाणी तथा मत्स्योनुं विशेष स्वरूप कहे छे.

वारुणिवर खीरवरो ॥ घयवर लवणोय हुंति भिन्नरसा ॥
कालोय पुक्करो दहि ॥ सयंभुरमणोय उदगरसा ॥ ७५ ॥
इक्कुरस सेस जलही ॥ लवणे कालोय चरिम वहु मछा ॥
पण सग दस जोयण सय ॥ तणु कमा थोव सेसेसु ॥७६॥

अर्थ— एक वारुणीवर समुद्रनुं पाणी मदिरा सरखुं, वीजा क्षीरसमुद्रनुं पाणी ते त्रण भाग गौदूध अने चोथो भाग मिश्री, ए रीते मिश्रिमिश्रत दूध सरखुं जाणवुं. त्रीजा घृतवरसमुद्रनुं पाणी गायना घृतथकी सुस्वादिष्ट, चोथा लवणसमुद्रनुं लवण सरखुं पाणी. ए चारे समुद्रनां पाणी ते भिन्नरसा के० जूदा जूदा स्वादनां हुंति के० छे. एटले जेवुं नाम तेवो परिणामे पाणीनो स्वाद छे.

तथा एक कालोदधि, वीजो पुष्करवर, त्रीजो स्वयंभुरमण ए त्रण उदहि के० समुद्र, तेनां पाणी स्वाभाविक उदगरसा के० मेघ जे वर्षाद तेना पाणी जेवा पातर पाणीनी माफक स्वादिष्ट छे. ॥ ७५ ॥ अने सेस के० वाकीना नंदीश्वरसमुद्र आदे देइने भूतसमुद्र पर्यंत सर्व समुद्रनां पाणी ते इक्कुरस के० शेलडीना रस जेवां स्वादिष्ट छे. अहींयां तज, एलची केसर अने मरी ए चार जणश सरखे भागे लेइने तेनी साथे त्रणभाग अवटायां जे इक्कुरस ते सरखुं पाणी जाणवुं.

लवण, कालोदधि, अने चरिम के० छेल्लो स्वयंभुरमण—ए त्रण समुद्रमां वहुमछा के० घणा जातना मछकछपादिक माछलांनी जातिर्ड छे; तेना पणसय के० पांचसे अने सग के० सातसें दससय के० एक हजार जोयण के० योजननां तणु के० शरीर छे जेनां, एवा मछो छे. ते कमा के० अनुक्रमे आवी रीते केहेवा. तेमां लवणसमुद्रमां उत्कृष्टा पांचसे योजनना शरीरवाला छे. कालोदधिमां उत्कृष्टा सातसें योजनना शरीरवाला छे. तथा स्वयंभुरमणमां हजार योजनना शरीवाला छे. ए जोयण उत्सेधांगुलना माने जाणवा. अने सेसेसु के० शेष वाकीना जे समुद्र छे, तेमां थोव के० थोडा मछ छे. अने ते न्हाना पण छे. वली लवणसमुद्रमां सातकुलकोडीनी जाती छे, कालोदधिमां नवकुलकोडीनी जाती छे, अने स्वयंभुरमणमां साढीवार कुलकोडीनी जाती छे ए परमार्थ श्रीजीवाभिगमउपांगमां विस्तारपणे वखाण्यो छे. ए रीते सविस्तरपपणे द्वीप समुद्रनो अधिकार कह्यो. ॥ ७६ ॥

हवे प्रति द्वीपे अने प्रति समुद्रे चंद्र सूर्यनी संख्या कहेछे.

दो ससि दो रवि पढमे ॥ डुगुणा लवणंमि धायई संमे ॥ बा-
रस ससि बारस रवि ॥ तप्पभिइ निदिठ ससिरविणो ॥७६॥
तिगुणा पुव्विल्ल जुया ॥ अणंतरा णंतरंमिखित्तंमि ॥ कालो
ए बायाला ॥ बिसत्तरी पुरकरद्धंमि ॥ ७७ ॥

अर्थ—पढमे के० पहेला जंबु द्वीपनेविषे बे चंद्रमा अने बे सूर्य छे. तथा लवणसमुद्रनेविषे तेथी डुगुणा के० बमणा करीए, एटले चार चंद्रमा अने चार सूर्य होय. तथा धातकीखंमनेविषे बार चंद्रमा अने बार सूर्य तप्पभिइ के० तत्प्रभृति ते धातकीखंम प्रमुख तेहनेविषे निदिठ के० कह्या जे ससिरविणो के० चंद्रमा अने सूर्य तेहने ॥७६॥ तिगुणा के० त्रण गुणा करीए तेवारे छत्रीश थाय. तेनी साथे पुव्विल्लजुया के० पूर्वना बे जंबुद्वीपना अने चार लवणसमुद्रना मली छ चंद्र युक्त करीए तेवारे बेतालीश चंद्रमा, तेमज बेतालीश सूर्य ते कालोदधि समुद्रने विषे होय छे. एवीरीते आगला द्वीपसमुद्रोनेविषे एज करण करीए तेवारे ते द्वीपमां चंद्र सूर्यनी संख्या आवे. ते आवी रीते जे पूर्वोक्त बेतालीशने त्रिगुणा करतां एकसोने छवीश थाय. तेमां धातकी खंमना बार, लवणसमुद्रना चार, अने जंबुद्वीपना बे. ए रीते अढार मेलवतां एकसोने चुमालीश चंद्र अने एकसोने चुमालीश सूर्य ते पुष्करवर द्वीपनेविषे छे, पण तेमां अडधुं मनुष्यक्षेत्र छे. माटे बहोतेर सूर्य अने बहोतेर चंद्रमा अहींयां मनुष्यक्षेत्रनी गणतीमां गणवा. माटे उपला पाठमां बिसत्तरीपुरकरद्धंमि एवुं कह्युं छे. अने पाछला अर्द्ध पुष्करवर द्वीपमां जे बहोतेर चंद्र अने बहुतेर सूर्य छे ते स्थिर छे, पण चर नथी. समश्रेणीमां नथी माटे गण्या नथी. ते पुष्करवरना एकसो चुमालीशने त्रिगुणा करतां चारसे बत्रीश थाय. तेमां पूर्वना बे जंबूद्वीपना, चार लवणसमुद्रना, बार धातकीखंडना, अने बेतालीश कालोदधिना मेलवतां चारसेने बाणु चंद्र तथा चारसेने बाणु सूर्य पुष्करवरसमुद्रे थाय छे.

एम आगला द्वीप समुद्रे अनुक्रमे चंद्रसूर्यनी संख्या करवानुं करण एज रीते जाणवुं. ते श्रीजिनभद्रगणि क्षमाश्रमणे महोटी संघयणीमां कह्युं छे. तथा ज्योतीष् करंमक पयन्नामध्ये अने चंदपन्नति तथा सूरपन्नति प्रमुखमांहे पण एज रीते कह्युं छे.

अने केटलाक आचार्य एम कहे छे जे मनुष्यक्षेत्रमांहेज ए प्रकार छे, पण मनुष्यक्षेत्रथी बाहेरना द्वीप समुद्रे तो पचाश हजार योजन आगल गया एक चंद्रमा, अने फरी बीजा पचाश हजार योजन आगल गया एक सूर्य. एरीते एक लाख योजन मध्ये एक चंद्रमा तथा एक सूर्य होय. ए रीते गणीत करतां मानुषोत्तरपर्वतने बाहेर वाटलो परिधि आठ लाख योजनना आठ परिधि छे. त्यां पहेला परिधिए एकसो पिस्तालीश चंद्रमा अने एकसो पिस्तालीश सूर्य, अने बीजा परिधीए प्रत्येके चंद्रमा अने सूर्य छ छ वधारीएं तेवारे (१५१) चंद्र (१५१) सूर्य थाय. त्रीजा परिधीए सात चंद्र अने सात सूर्य वधारीएं तेवारे (१५७) चंद्र अने (१५७) सूर्य थाय, चोथी पंक्तिए छ वधारतां (१६४) थाय. पांचमीए छ वधारतां (१७०) थाय. छठीए सात वधारतां (१७७) थाय. सातमीए छ वधारतां (१७३) थाय. आठमीए छ वधारतां (१७९) थाय. ए सर्व मली उत्तरार्धना बाहेरला पुष्करार्द्धमध्ये (१३३७) प्रत्येक चंद्रमा तथा सूर्य होय. ए दिगंबरनो मत छे, माटे ते आपणने प्रमाण नहीं. एम बीजे मते पण (१२६४) प्रत्येक चंद्रमा अने सूर्य होय; परंतु महोटी संघयणीसूत्रनी वृत्तिमध्ये तथा क्षेत्रसमासनेविषे "तिगुणापुव्विल्लजुया" एहज पक्ष मान्योछे. त्यां जे कह्युं, मनुष्यक्षेत्रमां चंद्रमा सूर्य सूचिनी पेरे श्रेणी रह्या चार चरे छे. त्यां सूर्ये

समुद्र छे, त्यांसीम त्रिप्रत्ययावतार करीए. तेवार पछी वली सर्व तिर्छा लोकने छेडे देवादिक पांच द्वीप अने ए द्वीपने नामेज देवादिक पांच समुद्र, ते प्रत्येके एकेका नामे छे, माटे एनो त्रिप्रत्ययावतार न थाय. अने ए असंख्याता पण नथी. किंतु पांच नाम, द्वीप समुद्रनां एकेकांज छे, एटले ए नामे बीजो कोइ द्वीप समुद्र नथी, ए भावार्थ छे. ए पांचनां नाम कहे छे. एक देवद्वीप ने देवसमुद्र, बीजो नागद्वीप ने नागसमुद्र, त्रीजो जक्षद्वीप अने जक्षसमुद्र, चोथो भूतद्वीप अने भूतसमुद्र, पांचमो स्वयंभुरमणद्वीप ने स्वयंभुरमण समुद्र-ए पांचेनां नाम कह्यां. जेम आ जंबुद्वीपे जंबुवृक्ष छे, सर्व रत्नमय जगती छे, ते आठ योजन उंची छे. तेना विजय, विजयंत, जयंत ने अपराजित एवा चार नामे चार दरवाजाना देव छे. तेम बीजा जे असंख्याता जंबुनामे द्वीप छे, अने लवणनामे समुद्र छे, त्यां सर्वत्र एज स्थिति जाणवी. ते जंबुद्वीपे आ जंबुद्वीपना अणाढीआ देवनी राजधानी छे. तेमज लवणसमुद्रना देवतानी ते लवणसमुद्रे राजधानी छे. एम बीजा द्वीप समुद्रआश्री पण समजवुं. ॥ ७४ ॥

हवे समस्त समुद्रोनां पाणी तथा मत्स्योनुं विशेष स्वरूप कहे छे.

वारुणिवर खीरवरो ॥ घयवर लवणोय हुंति भिन्नरसा ॥
कालोय पुरकरो दहि ॥ सयंभुरमणोय उदगरसा ॥ ७५ ॥
इरकुरस सेस जलही ॥ लवणे कालोय चरिम बहु मछा ॥
पण सग दस जोयण सय ॥ तणु कमा थोव सेसेसु ॥७६॥

अर्थ- एक वारुणीवर समुद्रनुं पाणी मदिरा सरखुं, बीजा क्षीरसमुद्रनुं पाणी ते त्रण भाग गौदूध अने चोथो भाग मिश्री, ए रीते मिश्रिमिश्रत दूध सरखुं जाणवुं. त्रीजा घृतवरसमुद्रनुं पाणी गायना घृतथकी सुस्वादिष्ट, चोथा लवणसमुद्रनुं लवण सरखुं पाणी. ए चारे समुद्रनां पाणी ते भिन्नरसा के० जूदा जूदा स्वादनां हुंति के० छे. एटले जेवुं नाम तेवो परिणामे पाणीनो स्वाद छे.

तथा एक कालोदधि, बीजो पुष्करवर, त्रीजो स्वयंभुरमण ए त्रण उदहि के० समुद्र, तेनां पाणी स्वाभाविक उदगरसा के० मेघ जे वर्षाद तेना पाणी जेवा पालर पाणीनी माफक स्वादिष्ट छे. ॥ ७५ ॥ अने सेस के० बाकीना नंदीश्वरसमुद्र आदे देइने भूतसमुद्र पर्यंत सर्व समुद्रनां पाणी ते इरकुरस के० शेलडीना रस जेवां स्वादिष्ट छे. अहीयां तज, एलची केसर अने मरी ए चार जणश सरखे भागे लेइने तेनी साथे त्रणभाग अवटायां जे इक्षुरस ते सरखुं पाणी जाणवुं.

लवण, कालोदधि, अने चरिम के० छेल्लो स्वयंभुरमण-ए त्रण समुद्रमां बहुमछा के० घणा जातना मछकछपादिक माछलांनी जातिउ छे; तेना पणसय के० पांचसे अने सग के० सातसें दससय के० एक हजार जोयण के० योजननां तणु के० शरीर छे जेनां, एवा मछो छे. ते कमा के० अनुक्रमे आवी रीते केहेवा. तेमां लवणसमुद्रमां उत्कृष्टा पांचसें योजनना शरीरवाला छे. कालोदधिमां उत्कृष्टा सातसें योजनना शरीरवाला छे. तथा स्वयंभुरमणमां हजार योजनना शरीवाला छे. ए जोयण उत्सेधांगुलना माने जाणवा. अने सेसेसु के० शेष बाकीना जे समुद्र छे, तेमां थोव के० थोंडा मछ छे. अने ते न्हाना पण छे. वली लवणसमुद्रमां सातकुलकोडीनी जाती छे, कालोदधिमां नवकुलकोडीनी जाती छे, अने स्वयंभुरमणमां साढीबार कुलकोडीनी जाती छे. ए परमार्थ श्रीजीवाभिगमउपांगमां विस्तारपणे वखाण्यो छे. ए रीते सविस्तरपपणे द्वीप समुद्रनो अधिकार कह्यो. ॥ ७६ ॥

हवे प्रति द्वीपे अने प्रति समुद्रे चंद्र सूर्यनी संख्या कहेछे.

दो ससि दो रवि पढमे ॥ डुगुणा लवणंमि धायई संडे ॥ बा-
रस ससि बारस रवि ॥ तप्पन्निइ निदिठ ससिरविणो ॥७७॥
तिगुणा पुविल्ल जुया ॥ अणंतरा णंतरंमिखित्तंमि ॥ कालो
ए बायाला ॥ बिसत्तरी पुख्करद्धंमि ॥ ७८ ॥

अर्थ–पढमे के० पहेला जंबु द्वीपनेविषे बे चंद्रमा अने बे सूर्य छे. तथा लवणसमुद्रनेविषे तेथी डुगुणा के० बमणा करीए, एटले चार चंद्रमा अने चार सूर्य होय. तथा धातकीखंडनेविषे बार चंद्रमा अने बार सूर्य तप्पन्निइ के० तत्प्रभृति ते धातकीखंड प्रमुख तेहनेविषे निदिठ के० कह्या जे ससिरविणो के० चंद्रमा अने सूर्य तेहने ॥७६॥ तिगुणा के० त्रण गुणा करीए तेवारे छत्रीश थाय. तेनी साथे पुव्विल्लजुया के० पूर्वना बे जंबुद्वीपना अने चार लवणसमुद्रना मली छ चंद्र युक्त करीए तेवारे बेतालीश चंद्रमा, तेमज बेतालीश सूर्य ते कालोदधि समुद्रने विषे होय छे. एवीरीते आगला द्वीपसमुद्रोनेविषे एज करण करीए तेवारे ते द्वीपमां चंद्र सूर्यनी संख्या आवे. ते आवी रीते जे पूर्वोक्त बेतालीशने त्रिगुणा करतां एकसोने छवीश थाय. तेमां धातकी खंडना बार, लवणसमुद्रना चार, अने जंबुद्वीपना बे. ए रीते अढार मेलवतां एकसोने चुमालीश चंद्र अने एकसोने चुमालीश सूर्य ते पुष्करवर द्वीपनेविषे छे, पण तेमां अडधुं मनुष्यक्षेत्र छे. माटे बहोतेर सूर्य अने बहोतेर चंद्रमा अहींयां मनुष्यक्षेत्रनी गणतीमां गणवा. माटे उपला पाठमां बिसत्तरीपुरकरद्धंमि एवुं कह्युं छे. अने पाछला अर्द्ध पुष्करवर द्वीपमां जे बहोतेर चंद्र अने बहुतेर सूर्य छे ते स्थिर छे, पण चर नथी. समश्रेणीमां नथी माटे गण्या नथी. ते पुष्करवरना एकसो चुमालीशने त्रिगुणा करतां चारसे बत्रीश थाय. तेमां पूर्वना बे जंबूद्वीपना, चार लवणसमुद्रना, बार धातकीखंडना, अने बेतालीश कालोदधिना मेलवतां चारसेने बाणु चंद्र तथा चारसेने बाणु सूर्य पुष्करवरसमुद्रे थाय छे.

एम आगला द्वीप समुद्रे अनुक्रमे चंद्रसूर्यनी संख्या करवानुं करण एज रीते जाणवुं. ते श्रीजिनभद्रगणि क्षमाश्रमणे महोटी संघयणीमां कह्युं छे. तथा ज्योतीष् करंडक पयन्नामध्ये अने चंदपन्नति तथा सूरपन्नति प्रमुखमांहे पण एज रीते कह्युं छे.

अने केटलाक आचार्य एम कहे छे जे मनुष्यक्षेत्रमांहेज ए प्रकार छे, पण मनुष्यक्षेत्रथी बाहेरना द्वीप समुद्रे तो पचाश हजार योजन आगल गया एक चंद्रमा, अने फरी बीजा पचाश हजार योजन आगल गया एक सूर्य. ए रीते एक लाख योजन मध्ये एक चंद्रमा तथा एक सूर्य होय. ए रीते गणीत करतां मानुषोत्तरपर्वतने बाहेर वाटलो परिधि आठ लाख योजनना आठ परिधि छे. त्यां पहेला परिधिए एकसो पिस्तालीश चंद्रमा अने एकसो पिस्तालीश सूर्य, अने बीजा परिधीए प्रत्येके चंद्रमा अने सूर्य छ छ वधारीएं तेवारे (१५१) चंद्र (१५१) सूर्य थाय. त्रीजा परिधीए सात चंद्र अने सात सूर्य वधारीएं तेवारे (१५८) चंद्र अने (१५८) सूर्य थाय, चोथी पंक्तिए छ वधारतां (१६४) थाय. पांचमीए छ वधारतां (१७०) थाय. छठीए सात वधारतां (१७७) थाय. सातमीए छ वधारतां (१८३) थाय. आठमीए छ वधारतां (१८९) थाय. ए सर्व मली उत्तरार्धना बाहेरला पुष्करार्द्धमध्ये (१३३७) प्रत्येक चंद्रमा तथा सूर्य होय. ए दिगंबरनो मत छे, माटे ते आपणने प्रमाण नहीं. एम बीजे मते पण (१२६४) प्रत्येक चंद्रमा अने सूर्य होय; परंतु महोटी संघयणीसूत्रनी वृत्तिमध्ये तथा क्षेत्रसमासनेविषे "तिगुणा पुव्विल्लजुया" एहज पक्ष मान्योछे. त्यां जे कह्युं, मनुष्यक्षेत्रमां चंद्रमा सूर्य सूइनी पेरे श्रेणी रह्या चार चरे छे. त्यां सूर्ये

सूर्यने परस्पर चंद्रे चंद्रने परस्पर एकेक लाख जोजन अंतर छे. ए रीते करतां जंबूद्वीपे तथा लवणसमुद्रे अंतर मले, परंतु धातकीखंमे चार लाख योजनमांहे एके दिशाए छ सूर्यनुं अंतर केम मले ? अने कालोदधि समुद्र आठ लाख योजन छे, तेमां एकवीश सूर्य एक दिशाए लाख लाख योजनने अंतरे केम मले ? एमज पुष्करार्द्धे पण आठ लाख योजनमां एकेदिशाए छत्रीश सूर्य केम संजवे? तथा वलयाकारे परिधिना लाखयोजन मानीए तो पूर्वनी रीते सूर्य तथा चंद्र घणा थाय. तेमाटे अहिं लेखकक दोषे लाख योजन सूर्य सूर्यनुं मांहोमांहे अंतर लखाणुं. ते उपर पूर्वाचार्य गतानुगतिके जेम दीवुं तेम लख्युं, पण विचार्युं नहीं, माटे हमणां जेम विचारीए तेम मलतुं नथी. एम बीजा पण ग्रंथोमांहे घणा मत छे, ते गीतार्थे विचारी समजवा; परंतु समश्रेणीए लाख योजनने अंतरे मनुष्यलोकमांहे चंद्रमा सूर्य चार चरे छे, ए पाठ सर्वथा मलतो नथी माटे अनियत अंतरे समश्रेणीए पाठांतर. ते माटे अंतरना निश्चयविना समश्रेणीए चंद्रमा सूर्य चार चरे छे. ॥ ७७ ॥ ७८ ॥

हवे मनुष्यलोकमां चंद्रमा सूर्यनी पंक्तिसंख्या कहेछे.

दो ससि दोरवि पंती ॥ एगंतरिया छसठि संखाया ॥
मेरुं पयाहिणंता ॥ माणुस खित्ते परिअडंति ॥ ७ए ॥

अर्थ–दोससि के० बे चंद्रमा अने दोरवि के० बे सूर्यनी पंती के० पंक्ति ते श्रेणी छे; ते एगंतरिया के० एकेकने अंतरेछे. एक यथाक्रमे एक सूर्यनी पंक्तिने अंतरे एक पंक्ति चंद्रमानी एम चंद्र पंक्तिने अंतरे सूर्यनी छे. ए रीते चार पंक्ति छे. ते एकेकी चंद्रपंक्तिए छसठिसंखाया के० छासठ चंद्रमा छे, अने एकेकी सूर्य पंक्तिए छासठ सूर्य छे; ते चारे पंक्ति जंबूद्वीपना मेरुंपयाहिणंता के० मेरुपर्वतने प्रदक्षिणा देती थकी माणुसखित्ते के० मनुष्यक्षेत्रनेविषे परिअडंति के० परिब्रमण करेछे. एटले फरती रहेछे. एटले जंबूद्वीपना मेरुथकी एक सूर्य दक्षिण दिशाए चार चरे, तेवारे बीजो सूर्य उत्तर दिशाए चार चरे. तेमज लवणसमुद्रनी एकेक दिशाए बेबे सूर्य चार चरे, धातकीना छ, कालोदधिना एकवीश, पुष्करार्द्धना छत्रीश. एम सर्व मली छासठ सूर्य दक्षिण दिशाए अने छासठ उत्तर दिशाए. ए बेउ समश्रेणी सूर्यनी मध्ये थके एकसो बत्रीश सूर्य, तेमज छासठ छासठ चंद्रमानी बे पंक्ति मध्ये थके एकसो बत्रीश चंद्रमा मनुष्यलोकमांहे चार चरे.

हवे ग्रहनी पंक्ति मनुष्यक्षेत्रमां कहेछे.

एवं गहाइणोविहु ॥ नवरं धुव पासवत्तिणो तारा ॥ तं
चिय पयाहिणंता ॥ तत्थेव सया परिजमंति ॥ ८० ॥

अर्थ–एवं के० ए पूर्वोक्त सूर्य चंद्रनी पंक्तिनी परेज गहाइणोविहु के० ग्रहादिक पण निश्चे जाणवा. एटले ग्रह तथा नक्षत्रनी पंक्तिउं जाणवी ते आवीरीते के, एकेक चंद्रमानी पठवाडे अठाशी नक्षत्रनी एक पंक्ति. एवी छासठ छासठनी बे पंक्ति मली एकसोने बत्रीश पंक्ति, अठाशी अठाशी नक्षत्रोनी चंद्रमानी पाछल जाणवी. तेमज अठावीश ग्रहनी एक पंक्ति, एवी छाशठनी बे पंक्ति ते सर्व मेरु पांखति फरे छे. नवरं के० एटलुं विशेष जे, श्रीठाणांगसूत्रनेविषे जंबु द्वीपे चार दिशाए चार ध्रुवतारा छे. धुवपासवत्तिणो तारा के० ए ध्रुव ताराना पार्श्ववर्त्ति जे तारा छे, एटले ध्रुवतारानी पासे जे बीजा सत्तरिसादिकना तारा छे, ते तंचिय पयाहिणंता के० ते ध्रुवतारानेज प्रदक्षिणा फरता वर्त्ते, तत्थेवसया परिजमंति के० त्यांज सदा परिब्रमण करे.

अहींयां प्रस्तावागत अल्प वक्तव्यता जाणी एक वात कहे छे के, चंद्रमा अने सूर्यनी साथे नक्षत्रोनी गति नियत छे; परंतु मंडल सदा अनवस्थित छे. केमके चंद्रमा नीचो अने नक्षत्र उंचां छे; परंतु उपर नीचे करी संगातेज चार चरे छे. अभ्यंतरचारि अभिजित नक्षत्र ते बाहेर न होय, अने बाहेरचारि मूल नक्षत्र ते अभ्यंतरचारि न होय. ते माटे नक्षत्रना मंडल ते चंद्र सूर्य अने ग्रह संगाते अनियतस्थिति योगीज होय.

हवे जंबूद्वीपनेविषे चंद्रसूर्यना मांडलानी वक्तव्यता कहे छे.

पन्नरस चूलसीइसयं ॥ इहससि रविमंडलाइं तक्खित्तं ॥ जो-
यण पण सयदसहिय ॥ भागा अडयाल इगसठा ॥ ७१ ॥

अर्थ-मंडल एटले एक सूर्य दक्षिण दिशिथी चाली उत्तर दिशाए आवे, अने बीजो उत्तर दिशिथी चाली दक्षिण दिशाए आवे, एक अहोरात्रे अर्द्ध मंडलक्षेत्र दक्षिण दिशिनो सूर्य अने अर्द्ध मंडलक्षेत्र उत्तर दिशिनो सूर्य उल्लंघे. बेउ मल्या मंडलाकार थाय. तेमाटे एने मंडल कहीएं. मंडलनुं क्षेत्र जेटला क्षेत्रमां चंद्रमा सूर्य पोत पोतानां मंडल भ्रमण करे, ते क्षेत्र पांचसे दश योजन उपर एक योजनना एकसठीया अडतालीश भाग छे, ते नीचे गाथाना अर्थमां लखे छे.

पन्नरस के० पंदर मांडला चंद्रमाना छे, अने चुलसीइसयं के० (१८४) मांडला सूर्यना छे. इह के० ए ससि रवि मंडलाइ के० चंद्र सूर्यना मांडला तक्खित्तं के० तेहनुं क्षेत्र जंबू द्वीपनेविषे जेटलुं छे तेटलुं कहे छे. जोयणपणसय दसहिय के० पांचसें दश योजन अने उपर एक योजनना इगसठा के० एकसठीया भागा अडयाल के० अडतालीश भाग अधिक एटला क्षेत्रमां सर्व मांडला छे. ॥ ७१ ॥

हवे एनुं गणतीए परिमाण करे छे.

तिसि इगसठा चउरो ॥ इग इग सठस्स सत्त भइयस्स ॥
पणतीसं च डु जोयण ॥ ससि रविणो मंडलं तरयं ॥७२॥

अर्थ- एक योजनना इगसठ के० एकशठ भाग करीये, तेवा तिसि के० त्रीश भाग अने इग के० एक इगसठस्स के० एकसठीआ भागना सत्तभइयस्स के० सात भाग करीएं, तेवा चूरणीआ चउरो के० चार भाग, अने पणतीसंच जोयण के० पांत्रीश योजन उपर एटलुं ससि के० चंद्रमाने मांडले मांडले अंतर छे. अने डुजोयण के० बे योजननुं रविणो के० सूर्यने मंडलं के० मंडला मंडलाने अंतरयं के० अंतर छे.

तेहनी गणती आवी रीते छे, जे सूर्यना एकसो चोराशी मांडलाना एकसो त्र्यासी अंतरा छे, ते एकेका अंतरानुं परिमाण बे योजन छे, तेहने एकसो त्राशी गुणा करीए, तेवारे सर्व मली त्रणसें छाशठ जोजन आंतराना थाय. वली सूर्यना एकेका मंडलमां (विमाननुं) जाडपणुं जोजनना एकसठीया अडतालीश भागनुं छे, तेने एकसो चोराशी मांडले गुणीये तेवारे (८८३२) भाग थाय. तेहने (६१) भाग दीजे तेवारे (१४४) योजन अने उपर एक योजनना एकसठीया अडतालीश भाग वधे, ते पूर्वोक्त आंतराना त्रणसें छासठ योजनमां भेलीये तेवारे सर्व मली पांचसो दश योजन, अने एक योजनना एकसठीआ अडतालीश भाग उपर, एटलुं सूर्यने चार चरवानुं; एटले विचरवानुं क्षेत्र होय. ए सूर्यने विचरवाना क्षेत्रनी गणती कही, तथा चंद्रमा अने सूर्य ए बेउना मांडला मांडलानुं अंतर पण कह्युं.

हवे चंद्रमाना मांडला पन्नर छे, तेना आंतरा चउद छे. ते एकेका मांडलानुं जाडपणुं योजनना एकसठी-आ छपन्न भागनुं छे. तेवारे सर्व मली (८४०) भाग थया, तेने एकसठे भाग आपीएं, तेवारे तेर योजन-

सूर्यने परस्पर चंद्रे चंद्रने परस्पर एकेक लाख जोजन अंतर छे. ए रीते करतां जंबूद्वीपे तथा लवणसमुद्रे अंतर मले, परंतु धातकीखंडे चार लाख योजनमांहे एके दिशाए छ सूर्यनुं अंतर केम मले? अने कालोदधि समुद्र आठ लाख योजन छे, तेमां एकवीश सूर्य एक दिशाए लाख लाख योजनने अंतरे केम मले? एमज पुष्करार्द्धे पण आठ लाख योजनमां एकेदिशाए छत्रीश सूर्य केम संभवे? तथा वलयाकारे परिधिना लाखयोजन मानीए तो पूर्वनी रीते सूर्य तथा चंद्र घणा थाय. तेमाटे अहिं लेखक दोषे लाख योजन सूर्य सूर्यनुं मांहोमांहे अंतर लखाणुं. ते उपर पूर्वाचार्य गतानुगतिके जेम दीठुं तेम लख्युं, पण विचार्युं नहीं, माटे हमणां जेम विचारीए तेम मलतुं नथी. एम बीजा पण ग्रंथोमांहे घणा मत छे, ते गीतार्थे विचारी समजवा; परंतु समश्रेणीए लाख योजनने अंतरे मनुष्यलोकमांहे चंद्रमा सूर्य चार चरे छे, ए पाठ सर्वथा मलतो नथी माटे अनियत अंतरे समश्रेणीए पाठांतर. ते माटे अंतरना निश्चयविना समश्रेणीए चंद्रमा सूर्य चार चरे छे. ॥ ७७ ॥ ७८ ॥

हवे मनुष्यलोकमां चंद्रमा सूर्यनी पंक्तिसंख्या कहेछे.

दो ससि दोरवि पंती ॥ एगंतरिया छसठि संखाया ॥
मेरुं पयाहिणंता ॥ माणुस खित्ते परिअडंति ॥ ७९ ॥

अर्थ–दोससि के० बे चंद्रमा अने दोरवि के० बे सूर्यनी पंती के० पंक्ति ते श्रेणी छे; ते एगंतरिया के० एकेकने अंतरेछे. एक यथाक्रमे एक सूर्यनी पंक्तिने अंतरे एक पंक्ति चंद्रमानी एम चंद्र पंक्तिने अंतरे सूर्यनी छे. ए रीते चार पंक्ति छे. ते एकेकी चंद्र पंक्तिए छसठिसंखाया के० छासठ चंद्रमा छे, अने एकेकी सूर्य पंक्तिए छासठ सूर्य छे; ते चारे पंक्ति जंबूद्वीपना मेरुंपयाहिणंता के० मेरुपर्वतने प्रदक्षिणा देती थकी माणुसखित्ते के० मनुष्यक्षेत्रनेविषे परिअडंति के० परिभ्रमण करेछे. एटले फरती रहेछे. एटले जंबूद्वीपना मेरुथकी एक सूर्य दक्षिण दिशाए चार चरे, तेवारे बीजो सूर्य उत्तर दिशाए चार चरे. तेमज लवणसमुद्रनी एकेक दिशाए बेबे सूर्य चार चरे, धातकीना छ, कालोदधिना एकवीश, पुष्करार्द्धना छत्रीश. एम सर्व मली छासठ सूर्य दक्षिण दिशाए अने छासठ उत्तर दिशाए. ए बेउ समश्रेणी सूर्यनी मध्ये थके एकसो बत्रीश सूर्य, तेमज छासठ छासठ चंद्रमानी बे पंक्ति मध्ये थके एकसो बत्रीश चंद्रमा मनुष्यलोकमांहे चार चरे.

हवे ग्रहनी पंक्ति मनुष्यक्षेत्रमां कहेछे.

एवं गहाइणोविहु ॥ नवरं धुव पासवत्तिणो तारा ॥ तं
चिय पयाहिणंता ॥ तछेव सया परिभमंति ॥ ८० ॥

अर्थ–एवं के० ए पूर्वोक्त सूर्य चंद्रनी पंक्तिनी परेज गहाइणोविहु के० ग्रहादिक पण निश्चे जाणवा. एटले ग्रह तथा नक्षत्रनी पंक्तिओ जाणवी. ते आवीरीते के, एकेक चंद्रमानी पठवाडे अठाशी नक्षत्रनी एक पंक्ति. एवी छासठ छासठनी बे पंक्ति मली एकसोने बत्रीश पंक्ति, अठाशी अठाशी नक्षत्रोनी चंद्रमानी पाछल जाणवी. तेमज अठावीश ग्रहनी एक पंक्ति, एवी छाशठनी बे पंक्ति ते सर्व मेरु पांखति फरे छे. नवरं के० एटलुं विशेष जे, श्रीठाणांगसूत्रनेविषे जंबु द्वीपे चार दिशाए चार ध्रुवतारा छे. धुवपासवत्तिणो तारा के० ए ध्रुव ताराना पार्श्ववर्त्ति जे तारा छे, एटले ध्रुवतारानी पासे जे बीजा सप्तरिसादिकना तारा छे, ते तंचिय पयाहिणंता के० ते ध्रुवतारानेज प्रदक्षिणा फरता वर्त्ते, तछेवसया परिभमंति के० त्यांज सदा परिभ्रमण करे.

हवे द्वीपसमुद्रमांहे ग्रह नक्षत्र अने तारानी संख्या जाणवामाटे उपाय कहेछे,

गह रिक्क तार संखं ॥ जच्छेच्छसि नाउ मुदहि दीवेवा ॥ त-
स्ससिहि एग ससिणो ॥ गुणसंखं होइ सव्वगं ॥ ७६ ॥

अर्थ– गह के० ग्रहनी रिक्क के० नक्षत्रनी, अने तार के० तारानी संखं के० संख्या ते जत्र के० जे उदहि के० उदधि एटले समुद्रनेविषे वा के० अथवा दीवे के० द्वीपनेविषे नाउइच्छसि के० जाणवा इच्छीए एटले वांछीए, तस के० ते द्वीप समुद्रे जेटला ससिहि के० चंद्रमा होय तेटला मांमीने एगससिणो के० एक चंद्रमानो जेटला ग्रह, नक्षत्र, तारादिकनो परिवार छे, तेनीसाथे गुण के० गुणीए, तेवारे ग्रह, नक्षत्र, तथा तारानी संखं होइ सव्वगं के० सर्व संख्या आवे.

उदाहरण– जेम लवणसमुद्रमां चार चंद्रमा छे; ते एकेका चंद्रमाने अठाशी अठाशी ग्रहनो परिवार छे, तेहने चार गुणा करीए तो (३५२) ग्रह थाय, एमज अठावीश नक्षत्रने चार गुणा करीए तेवारे एकशोने बार नक्षत्र थाय. तेमज तारानी कोडाकोडी जेटली पूर्वे कहीछे, तेहने चारगुणा करीए, तेवारे बे लाख कोडाकोडी सडसठ हजार कोडाकोडी नवसें कोडा कोडी एटली तारानी संख्या होय. ए रीते सर्व द्वीपसमुद्रनेविषे उपाय करतां जवुं, तो ग्रह नक्षत्रअने तारानी संख्या आवे. ए रीते सर्व ज्योतिषीनी वक्तव्यता विस्तारपणे कही. ॥ ७६ ॥

हवे वैमानिकनी वात कहेछे. तेमां प्रथम एनां विमान कहेछे.

बत्तीस ठावीसा ॥ बारस अड चउ विमाण लक्काइं ॥ पन्ना-
स चत्त छ सहस्स ॥ कमेण सोहम्ममाईसु ॥ ७७ ॥ दुसुस-
य चउदुसुसय तिग ॥ मिगारसहियं सयं तिगेहिठा ॥ मज्झे
सत्तुत्तर सय ॥ मुवरि तिगे सय मुवरि पंच ॥ ७८ ॥

अर्थ– सौधर्मे बत्रीश लाख, ईशाने अठावीश लाख, सनत्कुमारे बार लाख, माहेंद्रे आठ लाख, ब्रह्मदेवलोके चार लाख विमाण के० विमान जाणवां. लक्काइं के० लाखनी संख्याए. लांतके पचाश हजार विमान, शुक्र देवलोके चत्त के० चालीश हजार, सहस्रारे छ हजार, सहस्स के० हजारनी संख्याए कमेण के० ए अनुक्रमे सोहम्माइसु के० सौधर्मादि देवलोकनेविषे विमाननी संख्या जाणवी. ॥ ७७ ॥ आणत तथा प्राणत ए दुसु के० बे देवलोकनेविषे सयचउ के० चारसे विमान, अने आरण तथा अच्युत ए दुसु के० बे देवलोके मली सयतिगं के० त्रणसो विमान जाणवां. हेठला त्रण ग्रैवेयके इगारसहियं के० एकसो अगीयार विमान. मज्झे के० वचला त्रण ग्रैवेयके सत्तुत्तरसयं के० एकसो सात विमान, उवरितिगे के० उपरना ए त्रण ग्रैवेयके सय के० सो विमान छे. ने उवरि के० उपरे पांच अनुत्तरविमाने पंच के० पांच विमान छे. ॥ ७८ ॥

पूर्वोक्त विमानोनी एकंदर संख्या तथा विमानादिकनुं स्वरूप कहे छे.

चुलसीइ लक्क सत्ताणवइ ॥ सहस्सा विमाण तेवीसं ॥
सव्वग्ग मुद्ध लोगंमि ॥ इंदया बिसठि पयरेसु ॥ ७९ ॥

उपर एक योजनना एकसठीआ सडतालीश जाग वधे; तथा पन्नर माडलाना चउद आंतराछे, ते एक मांडलाथी बीजा मांमलानुं अंतर पांत्रीश जोजन उपर एकसठीआ त्रीश जाग, तथा एक एकसठीआ जागना सात जाग करीएं तेवा चार जाग. एटलुं अंतरछे. तेवा चउद आंतराछे; तेमाटे आंतराना योजनने चउद गुणा करीएं तेवारे (४९९) योजन उपर एकसठीउ एक जाग वध्यो, ते पूर्वोक्त पन्नरे मांमलाना जाडपणानो तेर योजन अने एकसठीया सडतालीस जाग थायछे. ए बन्ने साथे मेलवीए तेवारे पांचसो दश योजन अने एक योजनना एकसठीया अडतालीश जाग उपर थाय. एटलुं चंद्रमाना मंमलने विचरवानुं क्षेत्र जाणवुं. ॥ ७२ ॥

हवे ए चंद्र सूर्यना केटला मांमला जंबूद्वीपमां तथा केटला लवण समुद्रमां छे ? ते कहेछे.

मंमल दसगं लवणे ॥ पणगं निसढंमि होइ चंदस्स ॥ मं-
मल अंतर माणं ॥ जाणपमाणं पुरा कहियं ॥ ७३ ॥
पणसठी निसढंमिय ॥ दुन्निय बाहा दुजोयणं तरिया ॥
इगुणवीसंतु सयं ॥ सूरस्सय मंमला लवणे ॥ ७४ ॥

अर्थ—प्रथम चंद्रमाना दश मांमला लवणसमुद्रमां छे, अने पांच मांमला जंबूद्वीपमांहे निषधपर्वत उपर छे. ए रीते पन्नर मांमला, तेना अंतरनुं माणं के० प्रमाण पांत्रीश योजन अने एकसठीआ त्रीश जाग अने चूर्णीआ चार जाग उपर, तथा जाणपमाणं के० विमाननुं प्रमाण ते जेम पुराकहियं के० पूर्वे उपन्न जागनुं कह्युं छे, तेम जाणवुं. ॥ ७३ ॥ अने सूर्यना निषधपर्वत उपरे पांसठ मांमलाछे, तेमां दुन्निय के० बे मंमल वाहा के० निषध पर्वतने बाहेर हरिवर्षनी जीव्हाने अग्रजागे; ए रीते जंबूद्वीपमांहे सूर्यना पांसठ मांमला, ते महोटी संघयणीमांहे तथा ज्योतिष् करंमक पयन्नामां मंमलविचार प्रकरणमांहे "छासठीनिसिढंमिय तिन्निय बाहाए," एहवो पाठछे परंतु आंकने वर्त्तारे तो "तेसठियनिसढंमी" ए पाठ मलेछे; ते गीतार्थे विचारी जोवुं. अने (११९) सूर्यना मंमल लवणसमुद्रमांहेछे. ते सर्व मंमलनुं परस्पर मांहेमांहे दुजोयणंतरिया के० बे योजननुं अंतरछे ॥ ७४ ॥

हवे जंबूद्वीपमांहे चंद्रमा तथा सूर्यनुं चारक्षेत्र केटला योजन ? अने लवण समुद्रमांहे केटला योजन ? ते प्रगट कहेछे.

ससि रविणो लवणंमिअ ॥ जोयण सय तिन्नि तीस अहि-
याइं ॥ असियं तु जोयण सयं ॥ जंबुद्दीवंमि पविसंति ॥७५॥

अर्थ—ससि के० चंद्रमा अने रविणो के० सूर्यनुं चार क्षेत्र लवणंमिअ के० लवणसमुद्रमांहे जोयणसयतिन्नि के० त्रणसो योजन अने तीश के० त्रीश उपर होय. अने पाछो वलतां असियंतुजोयणसयं के० एकसोने एंशी योजन ने एक योजनना एकसठीया अडतालीशजागे अहियाइं के० अधिक जंबुद्दीवंमि के० जंबूद्वीपमांहे पविसंति के० प्रवेश करी सर्व अभ्यंतर मंमल करे. ए सर्व मली (५१०) योजन अने एकसठीया (४८) जाग उपर थया. ते जंबूद्वीपथकी नीकलीने (३३०) योजन लवणसमुद्रमांहे पेसे, पाछो वलतां (१८०) योजन जंबूद्वीपमांहे प्रवेश करी सर्व अभ्यंतर मांमला करे.

अने नक्षत्र तारानुं एकज मंमल. जे नक्षत्र जे मंमले चार करे, ते नक्षत्र तेहज मंमले फरे पण दक्षिणा-उत्तरायन होय नही. ॥ ७५ ॥

हवे द्वीपसमुद्रमांहे ग्रह नक्षत्र अने तारानी संख्या जाणवामाटे उपाय कहेछे,

गह रिरक तार संखं ॥ जबेछसि नाउ मुदहि दीवेवा ॥ त-
स्ससिहि एग ससिणो ॥ गुणसंखं होइ सव्वगं ॥ ७६ ॥

अर्थ– गह के० ग्रहनी रिरक के० नक्षत्रनी, अने तार के० तारानी संखं के० संख्या ते जत्र के० जे उदहि के० उदधि एटले समुद्रनेविषे वा के० अथवा दीवे के० द्वीपनेविषे नाउइच्छसि के० जाणवा इच्छीए एटले वांछीए, तस के० ते द्वीप समुद्रे जेटला ससिहि के० चंद्रमा होय तेटला मांडीने एगससिणो के० एक चंद्रमानो जेटला ग्रह, नक्षत्र, तारादिकनो परिवार छे, तेनीसाथे गुण के० गुणीए, तेवारे ग्रह, नक्षत्र, तथा तारानी संखं होइ सव्वगं के० सर्व संख्या आवे.

उदाहरण– जेम लवणसमुद्रमां चार चंद्रमा छे; ते एकेका चंद्रमाने अठाशी अठाशी ग्रहनो परिवार छे, तेहने चार गुणा करीए तो (३५२) ग्रह थाय, एमज अठावीश नक्षत्रने चार गुणा करीए तेवारे एकशोने बार नक्षत्र थाय. तेमज तारानी कोडाकोडी जेटली पूर्वे कहीछे, तेहने चारगुणा करीए, तेवारे बे लाख कोडाकोडी सडसठ हजार कोडाकोडी नवसें कोडा कोडी एटली तारानी संख्या होय. ए रीते सर्व द्वीपसमुद्रनेविषे उपाय करतां जवुं, तो ग्रह नक्षत्र अने तारानी संख्या आवे. ए रीते सर्व ज्योतिषीनी वक्तव्यता विस्तारपणे कही. ॥ ७६ ॥

हवे वैमानिकनी वात कहेछे. तेमां प्रथम एनां विमान कहेछे.

बत्तीस ठावीसा ॥ बारस अड चउ विमाण लरकाइं ॥ पन्ना-
स चत्त छ सहस्स ॥ कमेण सोहम्ममाईसु ॥ ७७ ॥ दुसुस-
य चउदुसुसय तिग ॥ मिगारसहियं सयं तिगेहिठा ॥ मज्जे
सत्तुत्तर सय ॥ मुवरि तिगे सय मुवरि पंच ॥ ७८ ॥

अर्थ– सौधर्मे बत्रीश लाख, ईशाने अठावीश लाख, सनत्कुमारे बार लाख, माहेंद्रे आठ लाख, ब्रह्मदेवलोके चार लाख विमाण के० विमान जाणवां. लरकाइं के० लाखनी संख्याए. लांतके पचाश हजार विमान, शुक्र देवलोके चत्त के० चालीश हजार, सहस्रारे छ हजार, सहस्स के० हजारनी संख्याए कमेण के० ए अनुक्रमे सोहम्माइसु के० सौधर्मादि देवलोकनेविषे विमाननी संख्या जाणवी. ॥ ७७ ॥ आणत तथा प्राणत ए दुसु के० बे देवलोकनेविषे सयचउ के० चारसे विमान, अने आरण तथा अच्युत ए दुसु के० बे देवलोके वली सयतिगं के० त्रणसो विमान जाणवां. हेठला त्रण ग्रैवेयके इगारसहियं के० एकसो अगीयार विमान. मज्झे के० वचला त्रण ग्रैवेयके सत्तुत्तरसयं के० एकसो सात विमान, उवरितिगे के० उपरना ए त्रण ग्रैवेयके सय के० सो विमान छे. ने उवरि के० उपरे पांच अनुत्तरविमाने पंच के० पांच विमान छे. ॥ ७८ ॥

पूर्वोक्त विमानोनी एकंदर संख्या तथा विमानादिकनुं स्वरूप कहे छे.

चुलसीइ लरक सत्ताणवइ ॥ सहस्सा विमाण तेवीसं ॥
सवग्ग मुद्ध लोगंमि ॥ इंदया बिसठि पयरेसु ॥ ७९ ॥

अर्थ– चुलसीइ लरक के० चौराशीलाख सत्ताणवइ सहस्सा के० सत्ताणुहजार अने तेवीसं के० त्रेवीश उपरे, एटला सवग्गं के० सर्वाग्र संख्याए छे. अने उढ्ढलोगंमि के० ऊर्ध्वलोके जे वासठ प्रतर छे, तेहना मध्यन्नागनेविषे वासठे प्रतरे एकेकुं इंडक विमान छे. तेवारे वासठ प्रतरे वासठ इंडक विमान छे. ॥ ८९ ॥

चउदिसि चउपंतीउं ॥ वासठ्ठि विमाणिया पढम पयरे ॥ उ-
वरि इक्किक्क हीणा ॥ अणुत्तरे जाव इक्किक्कं ॥ ९० ॥

अर्थ– ते एकेका इंडक विमानथकी चारदिशाए वासठ वासठ विमाननी चारश्रेणी छे. अहींयां न्ना-वार्थ ए छे जे पहेलुं उडुनामे इंडक विमान वाटलुं छे. तेहनी चारदिशाए चारपंक्ति वासठ वासठ विमाननी नीकली. वली बीजा प्रतरना बीजा इंडक विमानथी चारेदिशाए चारपंक्ति एकसठ एकसठ विमाननी नीकली. पछी ते उपरे प्रतरे प्रतरे चारे दिशिनी पंक्तिए पंक्तिए एकेकुं विमान हीणा के० घटाडतां, एम याव के० यावत् सर्वार्थसिद्धे वासठमे प्रतरे एकेका विमाननी चार पंक्ति जाणवी. एटले त्यां चार दिशाए चार पंक्ति छे, अने एकेकी पंक्तिए एकेकुं विमान छे. ॥ ९० ॥

इंदय वट्टा पंतिसु ॥ तो कमसो तंस चउरंसा वट्टा
विविहा पुप्फवकिन्ना ॥ तयंतरे मुत्तुं पुव्वदिसिं ॥९१॥

अर्थ– पंतिसु के० ते पंक्तिनेविषे इंदय के० इंडक विमान छे ते वट्टा के० वाटलुं छे. ने सर्वनी वचमां छे. तो के० तेवार पछी कमसो के० अनुक्रमे श्रेणीविषे पहेलां तंस के० त्रिखूणां विमान छे, ते पछी चउरंसा के० चोखूणां छे, ते पछी वली वट्टा के० वाटलां छे. ए त्रण रीते पंक्तिगत विमान छे, अने नंदावर्त्त स्वस्तिकादिक विविहा पुप्फविकन्ना के० विविध प्रकारना संस्थाने करी सहित पुष्पावकर्ण विमान छे, तयंतरि के० ते पूर्वोक्त चार पंक्तिउंना अंतरनी वच्चे ए पुष्पावकिर्ण विमान छे, ते मुत्त पुव्वदिसि के० एक पूर्व दिशि मूकीने बाकीनी त्रण दिशिने विषे पुष्पावकिर्ण विमान छे. जेम रायणनां फूल छुटां विखेर्यां थकां जेम तेम बूटां विखरे, ते रीते पुष्पावकिर्ण विमान छुटां छे. ॥ ९१ ॥

हवे पहेला प्रतरनी एकेकी पंक्तिनां बासठ वासठ विमान चारे दिशाए कीया कीया स्थानके छे ? ते कहे छे.

एगं देवे दीवे ॥ डुवेय नागोदहीसु बोधवे ॥ चत्तारि जरकदीवे ॥
न्नूय समुद्देसु अठेव ॥ ९२ ॥ सोलस सयंन्नुरमणे ॥ दीवेसु पइठिया-
य सुरन्नवणा ॥ इगतीसंच विमाणा ॥ सयंन्नुरमणे समुद्देय ॥ ९३ ॥

अर्थ–एगं के० पहेला प्रतरनुं पहेलुं पंक्तिविमान ते देवेदीवे के० देवद्वीपे छे, ते एकेकुं चारेदिशाएछे, अने डुवेयनागोदहीसु के० बे विमान नागसमुद्रनेविषे बोधव्वे के० जाणवां. तथा चत्तारिजरकदीवे के० चार विमान जक्षद्वीपने विषेछे. वली न्नूय समुद्देसुअठेव के० न्नूतसमुद्रनेविषे आठ विमानछे. ॥ ९ ॥ अने सोल विमान स्वयंन्नुरमण नामा द्वीपनेविषे पइठियाय के० प्रतिष्ठित एटले रह्यांछे. सुरन्नवणा के० देवतानां न्नुवनछे. तथा इगतीसंचविमाणा के० एकत्रीश पंक्तिनां विमान ते स्वयंन्नु रमणसमुद्रनेविषेछे. ए सर्व न्नेलां करीए तेवारे एकदिशाए एक आवलि एटले पंक्तिमांहेला बासठ विमान होय. एम चारेदिशाए छे. ॥९३॥

हवे चारे दिशाए बीजा प्रतरनां एकसठ विमानोनी समश्रेणी शी रीतेंछे ? ते कहेछे.

वंट्टं वट्टे स्सुवरिं ॥ तंसं तंसस्स उवरिमं होइ ॥
चउरंसे चउरंसं ॥ उद्धंतु विमाण सेढीए ॥ ए४ ॥

अर्थ–वंट्टंवट्टेस्सुवरिं के० वाटला उपरे वाटलुं विमानछे, अने तंसंतंसस्सउवरिमंहोइ के० त्रिखूणाउपरें त्रिखूणुं विमान होय, तथा चउरंसंचउरंसे के० चउखूणा उपर चउखूणुं विमानछे. एम उपराउपरे उद्धंतुविमाणसेढीए के० ए ऊर्ध्वलोकने विषे विमाननी श्रेणीउं छे. ते छेडाथकी एकेक घटाडीए ते ज्यहां लगे बासठमे प्रतरे सर्वार्थसिद्धे इंद्रक विमानथकी चारे दिशाए एकेकुं त्रिखूणुंविमान देवद्वीप उपरे छे. त्यां लगेछे. सर्व प्रतरनेविषे चारे पंक्तिने मध्यजागे इंद्रकविमान वाटलांछे. त्यहां थकी चारे दिशाए विमाननी पंक्तिनेविषे अनुक्रमे त्रिखूणां चार विमान, पछी चोखूणां चार विमान, पछी वाटलाकारे चारे दिशिनां चार विमान, तेवारपछी वली त्रिखूणां, चउखूणां, वाटलां–एम करतां ज्यहां लगे श्रेणी पूरी थाय, त्यहांलगे अनुक्रमे कहेवुं.

जे वाटलां विमान ते वलयाकार होय. अने संघोडाने आकारे त्रिखूणां विमान छे; तथा नाटकना अखाडा सरखा आकारे चोखूणां विमान छे. ॥ ए४ ॥

सव्वे वट्ट विमाणा ॥ एग दुवारा हवंति नायव्वा ॥
तिन्निय तंसविमाणे ॥ चत्तारिय हुंति चउरंसे ॥ ए५ ॥

अर्थ–सव्वेवट्ट विमाणा के० सर्व वाटलां विमाननेविषे एगदुवाराहवंति के० एक एक बारणुं होय ते नायव्वा के० जाणवा योग्यछे. तथा तिणियतंसविमाणा के० त्रिखूणां विमाननेविषे त्रण त्रण दरवाजा होय अने चत्तारियहुंति चउरंसे के० चोखुणां विमाननेविषे चार चार दरवाजा होय. ॥ ए५ ॥

पागार परिक्खित्ता ॥ वट्टविमाणा हवंति सव्वेवि ॥
चउरंस विमाणाणं ॥ चउद्दिसिंवेइया होई ॥ ए६ ॥

अर्थ–पागार के० प्राकार ते गढ–तेणे करी परिक्खित्ता के० परिक्षिप्त एटले विंट्या थका वट्टविमाणा के० वाटलां विमान हवंति के० होय. सव्वेवि के० सर्वने, अने चउरंसविमाणाणं के० जे चतुरंस्र एटले चार खूणीआं विमानछे, तेहने चउद्दिसिं के० चारेदिशिए वेइया होइ के० वेदिका होय. जे कांगराविना गढ होय तेहने वेदिका कहीये. एटले समस्त वाटलां विमानने कांगरा सहित कोट होय. अने चोखूणीआं विमाननी चारे दिशाए कांगरा विना सादो कोटछे तेहने वेदिका कहीए.

जत्तो वट्ट विमाणा ॥ तत्तो तंसंस्स वेइया होइ ॥
पागारो बोधव्वो ॥ अवसेसेहिं तु पासेसु ॥ ए७ ॥

अर्थ–जत्तोवट्टविमाणा के० जे दिशिए वाटलां विमान होय, तत्तो के० ते दिशाए तंसंस्स के० त्रिखूणीआं विमानने वेइयाहोइ के० वेदिका होय. अने अवसेसेहिं के० बाकी सर्व पासेसु के० बाजुनेविषे पागारो बोधव्वो के० प्राकार ते गढ जाणवो. त्रिखूणीयां विमाननी जे दिशाए वाटलां विमानछे, ते दिशाए कांगरा विनानो कोटछे, अने बीजी बेउ दिशाए कांगरा सहित कोट छे. ॥ ए७ ॥

अर्थ– चुलसीइ लरक के० चौराशीलाख सत्ताणवइ सहस्सा के० सत्ताणुहजार अने तेवीसं के० त्रेवीश उपरे, एटला सवग्गं के० सर्वाग्र संख्याए छे. अने उड्ढलोगंमि के० ऊर्ध्वलोके जे वासठ प्रतर छे, तेहना मध्यज्ञागनेविषे वासठे प्रतरे एकेकुं इंद्रक विमान छे. तेवारे वासठ प्रतरे वासठ इंद्रक विमान छे. ॥ ७९ ॥

चउदिसि चउपंतीउं ॥ वासट्ठि विमाणिया पढम पयरे ॥ उ-
वरि इक्किक्क हीणा ॥ अणुत्तरे जाव इक्किक्कं ॥ ८० ॥

अर्थ– ते एकेका इंद्रक विमानथकी चारदिशाए वासठ वासठ विमाननी चारश्रेणी छे. अहींयां जा-वार्थ ए छे जे पहेलुं उडुनामे इंद्रक विमान वाटलुं छे. तेहनी चारदिशाए चारपंक्ति वासठ वासठ विमाननी नीकली. वली बीजा प्रतरना बीजा इंद्रक विमानथी चारेदिशाए चारपंक्ति एकसठ एकसठ विमाननी नीकली. पछी ते उपरे प्रतरे प्रतरे चारे दिशिनी पंक्तिए पंक्तिए एकेकुं विमान हीणा के० घटाडतां, एम याव के० यावत् सर्वार्थसिद्धे वासठमे प्रतरे एकेका विमाननी चार पंक्ति जाणवी. एटले त्यां चार दिशाए चार पंक्ति छे, अने एकेकी पंक्तिए एकेकुं विमान छे. ॥ ८० ॥

इंदय वट्टा पंतिसु ॥ तो कमसो तंस चउरंसा वट्टा
विविहा पुप्फवकिन्ना ॥ तयंतरे मुत्तुं पुव्वदिसिं ॥८१॥

अर्थ– पंतिसु के० ते पंक्तिनेविषे इंदय के० इंद्रक विमान छे ते वट्टा के० वाटलुं छे. ने सर्वनी वचमां छे. तो के० तेवार पछी कमसो के० अनुक्रमे श्रेणीविषे पहेलां तंस के० त्रिखूणां विमान छे, ते पछी चउरं-सा के० चोखूणां छे, ते पछी वली वट्टा के० वाटलां छे. ए त्रण रीते पंक्तिगत विमान छे, अने नंदावर्त्त स्व-स्तिकादिक विविहा पुप्फविकन्ना के० विविध प्रकारना संस्थाने करी सहित पुष्पावकर्ण विमान छे, तयंतरि के० ते पूर्वोक्त चार पंक्तिउंना अंतरनी वच्चे ए पुष्पावकिर्ण विमान छे, ते मुत्त पुवदिसि के० एक-पूर्व दिशि मूकीने बाकीनी त्रण दिशिने विषे पुष्पावकिर्ण विमान छे. जेम रायणनां फूल बुटां विखेर्यां थकां जेम तेम छूटां विखरे, ते रीते पुष्पावकिर्ण विमान बुटां छे. ॥ ८१ ॥

हवे पहेला प्रतरनी एकेकी पंक्तिनां वासठ वासठ विमान चारे दिशाए कीया कीया स्थानके छे ? ते कहे छे.

एगं देवे दीवे ॥ डुवेय नागोदहीसु बोधव्वे ॥ चत्तारि जक्खदीवे ॥
नूय समुद्देसु अठेव ॥ ८२ ॥ सोलस सयंजुरमणे ॥ दीवेसु पइठिया-
य सुरजवणा ॥ इगतीसंच विमाणा ॥ सयंजुरमणे समुद्देय ॥ ८३ ॥

अर्थ–एगं के० पहेला प्रतरनुं पहेलुं पंक्तिविमान ते देवेदीवे के० देवद्वीपे छे, ते एकेकुं चारेदिशाएछे, अने डुवेयनागोदहीसु के० बे विमान नागसमुद्रनेविषे बोधव्वे के० जाणवां. तथा चत्तारिजक्खदीवे के० चार विमान जक्षद्वीपने विषेछे. वली नूय समुद्देसुअठेव के० नूतसमुद्रनेविषे आठ विमानछे. ॥ ८ ॥ अने सोल विमान स्वयंजुरमण नामा द्वीपनेविषे पइठियाय के० प्रतिष्ठित एटले रह्यांछे. सुरजवणा के० देवतानां जुवनछे. तथा इगतीसंचविमाणा के० एकत्रीश पंक्तिनां विमान ते स्वयंजु रमणसमुद्रनेविषेछे. ए सर्व जेलां करीए तेवारे एकदिशाए एक आवलि एटले पंक्तिमांहेला वासठ विमान होय. एम चारेदिशाए छे. ॥८३॥

हवे चारे दिशाए बीजा प्रतरनां एकसठ विमानोनी समश्रेणी शी रीतेछे ? ते कहेछे.

वंट्टं वट्टे स्सुवरिं ॥ तंसं तंसस्स उवरिमं होइ ॥
चउरंसे चउरंसं ॥ उड्ढंतु विमाण सेढीए ॥ ए४ ॥

अर्थ–वंट्टंवट्टेस्सुवरिं के० वाटला उपरे वाटलुं विमानछे, अने तंसंतंसस्सउवरिमंहोइ के० त्रिखूणाउपरं त्रिखूणुं विमान होय, तथा चउरंसंचउरंसे के० चउखूणा उपर चउखूणुं विमानछे. एम उपराउपरे उड्ढं-तुविमाणसेढीए के० ए ऊर्ध्वलोकने विषे विमाननी श्रेणीर्ड छे. ते छेडाथकी एकेक घटाडीए ते ज्यहां लगे बासठमे प्रतरे सर्वार्थसिद्धे इंद्रक विमानथकी चारे दिशाए एकेकुं त्रिखूणुंविमान देवद्वीप उपरे छे. त्यां ल-गेछे. सर्व प्रतरनेविषे चारे पंक्तिने मध्यभागे इंद्रकविमान वाटलांछे. त्यहां थकी चारे दिशाए विमाननी पंक्तिनेविषे अनुक्रमे त्रिखूणां चार विमान, पछी चोखूणां चार विमान, पछी वाटलाकारे चारे दिशिनां चार विमान, तेवारपछी वली त्रिखूणां, चउखूणां, वाटलां–एम करतां ज्यहां लगे श्रेणी पूरी थाय, त्यहांलगे अनुक्रमे कहेवुं.

जे वाटलां विमान ते वलयाकार होय. अने संघोडाने आकारे त्रिखूणां विमान छे; तथा नाटकना अ-खाडा सरखा आकारे चोखूणां विमान छे. ॥ ए४ ॥

सवे वट्ट विमाणा ॥ एग डुवारा हवंति नायवा ॥
तिन्निय तंसविमाणे ॥ चत्तारिय हुंति चउरंसे ॥ एए ॥

अर्थ–सव्वेवट्ट विमाणा के० सर्व वाटलां विमाननेविषे एगडुवाराहवंति के० एक एक बारणुं होय ते नायव्वा के० जाणवा योग्यछे. तथा तिण्णियतंसविमाणा के० त्रिखूणां विमाननेविषे त्रण त्रण दरवाजा होय अने चत्तारियहुंति चउरंसे के० चोखुणां विमाननेविषे चार चार दरवाजा होय. ॥ एए ॥

पागार परिक्खित्ता ॥ वट्टविमाणा हवंति सवेवि ॥
चउरंस विमाणाणं ॥ चउद्दिसिंवेइया होई ॥ एद ॥

अर्थ–पागार के० प्राकार ते गढ–तेणे करी परिक्खित्ता के० परिक्षिप्त एटले विंट्या थका वट्टविमाणा के० वाटलां विमान हवंति के० होय. सव्वेवि के० सर्वने, अने चउरंसविमाणाणं के० जे चतुरस्र एटले चार खूणीआं विमानछे, तेहने चउद्दिसिं के० चारेदिशिए वेइया होइ के० वेदिका होय. जे कांगराविना गढ होय तेहने वेदिका कहीये. एटले समस्त वाटलां विमानने कांगरा सहित कोट होय. अने चोखूणीआं विमाननी चारे दिशाए कांगरा विना सादो कोटछे तेहने वेदिका कहीए.

जत्तो वट्ट विमाणा ॥ तत्तो तंसस्स वेइया होइ ॥
पागारो बोधवो ॥ अवसेसेहिं तु पासेसु ॥ ए७ ॥

अर्थ–जत्तोवट्टविमाणा के० जे दिशिए वाटलां विमान होय, तत्तो के० ते दिशाए तंसस्स के० त्रिखू-णीआं विमानने वेइयाहोइ के० वेदिका होय. अने अवसेसेहिं के० बाकी सर्व पासेसु के० बाजुनेविषे पागारो बोधव्वो के० प्राकार ते गढ जाणवो. त्रिखूणीयां विमाननी जे दिशाए वाटलां विमानछे, ते दिशाए कांगरा विनानो कोटछे, अने बीजी बेउ दिशाए कांगरा सहित कोट छे. ॥ ए७ ॥

आवलिय विमाणाणं ॥ अंतरं नियमसो असंखिज्जं
संखिज्जमसंखिज्जं ॥ जणियं पुप्फावकिन्नाणं ॥ ए८ ॥

अर्थ– आवलियविमाणाणं के० आवलिकागत जे वाटलां विमान छे, तेने विषे मांहोमांहे अंतरं के० अंतर नियमसो के० निश्चयथकी असंखिज्जं के० असंख्याता योजननुं छे. अने संखिज्जमसंखिज्जं के० संख्याता योजन तथा असंख्याता योजन पण पुप्फावकिन्नाणं के० पुष्पावकिर्ण विमान तेने अंतरो जणियं के० कह्युं छे. एटले एक पूर्वदिशि टालीने त्रण दिशिनां पुष्पावकिर्ण विमान छे, तेहने परस्पर अंतर केटलाएकने तो संख्याता योजननुं छे, अने केटलाएकने असंख्याता योजननुं छे.

अच्चंत सुरहि गंधा ॥ फासे नवणीय मउय सुहफासा ॥
निच्चुज्जोयारम्मा ॥ सयंपहा ते विरायंति ॥ एए ॥

अर्थ– हवे ते विमान अच्चंत के० अत्यंत सुरहिगंधा के० सुरभिगंधमय छे, तथा फासे के० स्पर्शे करी नवणीय के० माखणनीपरे मउय के० मृदु छे, एटले सुकुमाल छे. अने सुहफासा के० सुखकारी छे स्पर्श जेहनो, वली निच्चुजोया के० नित्यप्रते उद्योतवंत छे, रम्मा के० मनोहर छे, सयंपहा के० ते पोतानी प्रभा जे कांति तेणे करीने विरायंति के० विराजमान छे. ॥ एए ॥

जे दक्खिणेण इंदा ॥ दाहिणउ आवली मुणेयव्वा ॥ जे पुण
उत्तर इंदा ॥ उत्तरउ आवली मुणे तेसिं ॥ १०० ॥

अर्थ– जेदक्खिणेण इंदा के० जे दक्षिण दिशिए सौधर्मेंद्र तथा सनत्कुमारेंद्र छे, तेहनां दाहिणउ के० दक्षिणदिशिनी आवली के० विमाननी श्रेणीनां विमान ते मुणेयव्वा के० जाणवां. तथा जेपुण के० जे वली उत्तर के० उत्तर दिशिना ईशानेंद्र तथा माहेंद्र ते उत्तरउ के० उत्तरदिशिनां विमाननी आवली के० श्रेणी ते तेसिं के० तेमनी मुणे के० जाणवी. ॥ १०० ॥

पुव्वेण पच्छिमेणय ॥ सामन्ना आवली मुणेयव्वा ॥ जेपुण
वट्ट विमाणा ॥ मज्झिल्ला दाहिणल्लाणं ॥ १०१ ॥

अर्थ– पूर्वदिशि अने पश्चिमदिशिना विमाननी आवली के० श्रेणी ते सौधर्म तथा ईशान ए बे इंद्रने सामन्ना के० सामान्यपणे साधारण सरखी जाणवी. तथा जे पुण के० जे वली वट्टविमाणा के० वाटलां विमान मज्झिल्ल के० मध्यभागने विषे छे, ते दाहिणल्लाणं के० दक्षिणदिशिना सौधर्मेंद्रनां जाणवां. ॥ १०१ ॥

पुव्वेण पच्छिमेणय ॥ जेवट्टा तेवि दाहिणिल्लस्स ॥ तंस
चउरंसगा पुण ॥ सामन्ना हुंति ड्डण्हंपि ॥ १०२ ॥

अर्थ– पूर्वदिशि अने पश्चिमदिशिनां विमाननी श्रेणीने विषे जे वट्टा के० जेटलां वाटलां विमान छे, ते विदाहिणिल्लस्स के० ते पण दक्षिणदिशिना सौधर्मेंद्रनां छे. अने जे तंस के० त्रिखूणीयां अने चउरंसगा के० चोखूणां विमान छे, ते पुण के० वली सामन्ना के० सामान्यपणे ड्डण्हंपि के० निश्चेथकी सौधर्म तथा ईशान मही बेउ इंद्रनां हुंति के० छे. एटले तेहना बेउ इंद्र अर्द्धो अर्द्ध धणी जाणवा. ॥ १०२ ॥

हवे प्रतिदेवलोके श्रेणीनां विमाननी संख्या आणवा माटे उपाय कहे छे.

पढमं तिम पयरावलि ॥ विमाण मुह भूमि तस्समासद्धं ॥
पयर गुणमिठ कप्पे ॥ सव्वग्गं पुप्फकन्नियरे ॥ १०३ ॥

अर्थ– सौधर्म अने ईशानादिदेवलोक क्रमे पढमं के० पहेला प्रतरनी आवली के० पंक्तिनी विमानसंख्या मुह के० मुख कहीएं. अने अंतिम के० छेल्ला प्रतरनी आवलीना विमानननी संख्या भूमि कहीएं. तस्स के० ते मुख अने भूमिना विमानोने एकठां करीए तस के० तेने समास कहीएं. तेनुं अर्द्ध के० अर्द्ध करीएं. पछी इठ के० इष्ट जे वांछितदेवलोक, तेना जेटला पयर के० प्रतर होय. तेटले प्रतरे गुणं के० गुणीए ते वारे ते वांछित कप्प के० देवलोके अवलीका विमानोनी सव्वग्गं के० सर्व संख्या लाभे.

उदाहरण– जेम सौधर्म तथा ईशान ए बेउ देवलोकनेविषे मुख (२४९) विमान, अने वसे एक भूमी ए बे एकठां करीएं तेवारे (४५०) थाय. एहनुं अर्द्ध करीएं तेवारे बसो पचीश थाय. तेने ए बेउ देवलोकना पोताना तेर प्रतरे गुणीएं तेवारे सौधर्म तथा ईशाननां विमाननी श्रेणीनी सर्वाग्र संख्या (२९२५) थाय.

हवे ए बेउ देवलोकनां सर्व मली साठलाख विमान छे; तेमांहेथी (२९२५) श्रेणीना विमान काढीएं तेवारे (५९९७०७५) एटलां पुष्पावकिर्ण विमानो पछवाडे रहे ए रीते आगला देवलोके पण विचारणा करवी. ए रीते मुख भूमि तथा समासादि करणना उपाय जाणवा. ॥ १०३ ॥

हवे कीया देवलोके, कीया प्रतरे, केई पंक्तिए, केटलां त्रिखूणां विमान, केटलां चउखूणां, केटलां वाटलां विमान होय ? तेनी संख्या करवासारुं उपाय कहे छे.

इगदिसि पंति विमाणा ॥ तिविभत्ता तंस चउरंसा वट्टा॥
तंसेसु सेस मेगं ॥ खिवसेस दुगस्स इक्किक्कं ॥ १०४ ॥
तंसेसु चउरंसेसुय तो रासि तिगंपि चउगुणं काउ॥ वट्टे-
सु इंदयं खिव ॥ पयरधणं मीलियं कप्पे ॥ १०५ ॥

अर्थ–वांछ्या देवलोके वांछ्या प्रतरनी एक दिशिनी पंक्तिनां जेटलां विमान होय तेने तिविभत्ता के० त्रण भागे वहेंचीएं, तेवारे अनुक्रमे तंस के० त्रिखूणा अने चउरंसा के० चारखूणां, तथा वट्टा के० वाटलां एवा त्रण भाग थाय. ए रीते करतां सेसमेगं के० शेष जो एक वधे तो तंस के० त्रिखूणांमांहे खिवसेस के० भेलीएं, अने जो दुगस्स के० बे वधे तो इक्किक्कं के० एकेको भेलीएं ॥ १०४ ॥ एटले एक त्रिखूणामांहे भेलीएं, अने बीजो चार खूणामांहे भेलीएं. तेवारे एक दिशिनां त्रिखूणां, चारखूणां, अने वाटलां विमानननी संख्या थाय. तो के० तेवार पछी ए रासितिगंपि के० त्रण राशी मांहेली एकेकी राशीने प्रत्येके चउगुणं काउ के० चारगुणी करीने पछी वट्टेसु के० वाटलां विमानमांहे इंदयंखिव के० एक इंद्रक विमान नाखीएं, तेवारे वांछित पयर के० प्रतरनेविषे धणं के० त्रिखूणां चोखूणां अने वाटलां विमान–तेउनी संख्या थाय. सर्व प्रतरनुं धन तेर आदि प्रतरनी विमान संख्याने एकठी मिलियं के० मेलवीएं तेवारे कप्पे के० सौधर्म ईशानादिक वांछीत देवलोके सर्व धन होय. सर्व विमानोनी संख्या थाय. ॥ १०५ ॥

उदाहरण–जेम सौधर्म तथा ईशान देवलोकना पेहेला प्रतरे एकदिशिए बासठ विमान छे. ते त्रण भागे वहेंचीएं, तेवारे एकेका भागे वीश वीश आवे; बाकी बे वधे तेमांहेलो एक त्रिखूणामांहे भेलीएं, बीजो चौखूणामांहे भेलीएं तेवारे एकवीश त्रिखूणां थाय, एकवीश चोखूणां थाय अने वीश वाटलां थाय.

पछी ए त्रण राशीनां बासठ विमानने चौगुणां करीने वाटलांमांहे एक इंद्रक विमान भेलीएं, तेवारे

पहेला प्रतरनी चार दिशिनी चारे पंक्तिए मलीने चोराशी त्रिखूणां, तथा चोराशी चारखूणां अने एक्याशी वाटलां–सर्व मली बसेने उंगणपचाश थाय.

एमज बीजे प्रतरे एक दिशिए एकसठ विमाननी पंक्ति छे, तेना त्रण जाग करतां वीश वीश आवे, अने उपर एक वधे ते त्रिखूणामांहे जेलीएं पछी ए त्रणे राशीने चार गुणां करीएं, तेमांहे एक इंद्रकविमान वाटलामांहे जेलीएं, तेवारे बीजे प्रतरे चोराशी विमान त्रिखूणां, अने एंसी चारखूणां, तथा एक्याशी वाटलां मली (२४५) थयां, एम सर्व प्रतरे प्रतरे जावना करीएं; तेवारे तेरमा छेल्ला प्रतरे (२०१) थाय. ए सर्व तेर प्रतरना विमानोनी एकंदर संख्या (ए००) त्रिखूणां (ए७२) चौखूणां (ए६५) वाटलां मली (२ए२५) थाय.

बीजा देवलोके पण एज रीते जावना करवी. तथा सौधर्म अने ईशान ए बेउ मल्यां थकां वलयाकार छे. तेमांहे अर्द्ध सौधर्मेंद्रनां अने अर्द्ध ईशानेंद्रनां, एम एक वलयमांहे बे इंद्र छे. त्यां मध्यजागे तेर इंद्रक विमान छे. तेमांहे तेरमा प्रतरे सौधर्मेंद्रनुं सौधर्मावतंसकनामा इंद्रकविमान छे. त्याथी उत्तर दिशाए असंख्याती कोडाकोडी योजन जाइएं; त्यां ईशानेंद्रनुं इंद्रकविमान छे. पूर्वनी तथा पश्चिमनी श्रेणीमांहेलां जे वाटलां विमान छे ते सौधर्मेंद्रनां जाणवां. अने त्रिखूणां तथा चौखूणां विमान जेटलां छे, ते सर्व बेउ इंद्रनां अर्द्धो अर्द्ध जाणवां ते प्रथम कह्यां छे.

हवे सौधर्मेंद्रनां वाटलां, तथा त्रिखूणां, अने चौखूणां केटलां विमान छे? तथा ईशानेंद्रनां केटलां विमान छे? तथा पुष्पावकिर्ण केटलां विमान छे? ते जुदांजूदां प्रत्येके प्रत्येके महोटी संघयणीनी गाथाए करी कहे छे.

सत्त सय सत्तवीसा ॥ चत्तारि सयाय हुंति चउणउया ॥
चत्तारिय छासीया ॥ सोहम्मे हुंतिवट्टाइ ॥ १०६ ॥

अर्थ– सौधर्म देवलोके सातसें ने सत्तावीश वाटलां विमान छे, अने चारसें चोराणुं त्रिखूणां विमान, तथा चारसें छयाशी चउखूणां विमान. ए सर्व मली सत्तरसो ने सात विमान पंक्ति एटले श्रेणीनां छे. तथा (३१ए०२ए३) एटलां पुष्पावकिर्ण विमान छे, ए रीते सर्व मली बत्रीशलाख विमान सौधर्मदेवलोके जाणवां.

एमेवयईसाणे ॥ नवरं वट्टाण होइ नाणत्तं ॥ दोसय
अठत्तीसा ॥ सेसा जह चेव सोहम्मे ॥ १०७ ॥

अर्थ– ईशानदेवलोके एटलुं विशेष जे वाटलां विमान बसो आडत्रीश छे, सेसा के० शेष एटले बाकी जहचेवसोहम्मे के० जेम सौधर्मेंद्रनां त्रिखूणां विमान (४ए४) तथा चोखूणां विमान (४०६) तेटलां ईशान देवलोकमां पण छे. ए सर्व मल्यां थकां बारसो अढार पंक्तिविमान ईशानदेवलोके छे. अने (२७ए०७०२) एटलां पुष्पावकिर्ण विमान छे, सर्व मली अठावीश लाख विमान ईशानदेवलोक मध्ये छे. तथा सनत्कुमार अने माहेंद्र मली वलयरूप थाय त्यां पण सनत्कुमारे (५२२) वाटलां विमान (३५६) त्रिखूणां विमान अने (३४०) चोखुणां मली (१२२६) पंक्तिविमान अने (११ए०७७४) एटलां पुष्पावकिर्ण विमान. सर्व मली बारलाख विमान छे. माहेंद्रे (१७०) वाटलां (३५६) त्रिखूणां (३४०) चौखूणां. एम सर्व मली (०७४) पंक्तिविमान, तथा (७ए७१२६) पुष्पावतंसक विमान मली आठलाख विमान. एम बीजा सर्व देवलोकनां विमाननी सख्या यंत्रथी जाणवी. पंक्तिनां विमान विमानने मांहोमांहे असंख्याता योजननुं अंतर छे. अने पुष्पावकिर्ण विमाननुं मांहोमांहे संख्याता योजन, तथा कोइकनुं असंख्याता योजननुं अतर छे ॥ १०७ ॥

हवे लोकांतिक देव कीया देवलोके अने कीया विमाने वसे छे ? ते अहीयां प्रसंगागत कहे छे. आ जंबूद्वीपथकी तिरछा असंख्याता द्वीपसमुद्र उल्लंघीएं तेवारे अरुणवरनामा द्वीप आवे. ते द्वीपनी वेदिकाना छेडाथी अरुणवरनामा समुद्रनीमांहे बेतालीश हजार योजन जइएं, त्यां पाणीना उपरना तलीयाथी उंचो अपकायमयमहांधकाररूप तमस्काय नीकल्यो छे, ते अगीयारसो योजन सुधी भींत सरखो थइने पछी तिरछो विस्तार पामतो पामतो सौधर्म, ईशान, सनत्कुमार, मांहेंद्र-ए चार देवलोकने आवरी उंचो ब्रह्म देवलोके अरिष्टनामा त्रीजे प्रतरे जई रह्यो, ए तमस्काय नीचे भींतने आकारे, शरावलाना तलीयाने आकारे छे, अने उपर, कूकडाना पांजराने आकारे, तेहनुं संस्थान छे. ते धुरथी संख्याता योजन उंचो छे. नीचे विस्तारे संख्याता योजन, त्यांथी आगल विस्तारे असंख्याता योजन प्रमाण, अहीयांथी असंख्यातमे द्वीपसमुद्रे ए तमस्काय उठ्यो, माटे ए तमस्कायनो परिधी असंख्याता योजन प्रमाण जाणवो.

ए तमस्कायनुं महत्वपणुं गीतार्थ एम कहे छे के, कोइक महर्द्धिक देवता त्रण चपटी वगाडीएं एटला वखतमां एकवीश वार जंबूद्वीपने प्रदक्षिणा करी आवे, तेहज देवता छ महीने तमस्कायने संख्याता योजन विस्तारे उल्लंघे, परंतु उपरे असंख्याता योजन विस्तारे तमस्कायनी जगतिने उल्लंघे नही.

हवे ए अरिष्टनामा पांचमा देवलोकनो त्रीजो प्रतर, त्यां अरिष्टविमानने चारे दिशिए सचित्त अचित्त पृथ्वीमय बे बे कृष्णराजी छे; ते देखाडे छे. तेमां उत्तरदिशिनी वे कृष्णराजी पूर्व पश्चिमदिशाए लांवी छे. अने दक्षिणदिशिनी बे कृष्णराजी पण पूर्वपश्चिमदिशाए लांवी. त्यां वेउ कृष्णराजीमांहे (१) पूर्वदिशिनी अभ्यंतर कृष्णराजी, ते दक्षिण दिशिनी बाहेरनी कृष्णराजीने फरसे. एमज (२) दक्षिणदिशिनी अभ्यंतर कृष्णराजी ते पश्चिमदिशिनी बाहेरनी कृष्णराजीने फरसे. तथा (३) पश्चिमनी अभ्यंतर कृष्णराजी ते उत्तरनी बाह्यकृष्णराजीने फरसे. अने (४) उत्तरनी अभ्यंतर कृष्णराजी पूर्वदिशिनी बाह्य कृष्णराजीने फरसे. ए रीते नाटकना अखाडाने आकारे चारे दिशिनी आठ कृष्णराजी छे, तेनी स्थापना करी छे. त्यां पीछानी लेजो.

ए कृष्णराजीना खूणा कहे छे.

पुवापरा छलंसा ॥ तंसापुण दाहिणुत्तरा बज्झ ॥ अभिंतर चउरंसा ॥ सवाविय कण्हराईउ ॥ १०८ ॥

अर्थ- पूर्वदिशि अने पश्चिमदिशिनी बाहेरनी कृष्णराजीना छलंसा के० छ खूणा छे. दक्षिण अने उत्तर दिशिनी बाहेरनी कृष्णराजी त्रिखूणी छे, अने मांहेली चारे कृष्णराजी चउखूणी छे. ए आठे कृष्णराजी जाडपणे संख्यातायोजन तथा लांबपणे अने पाखति फरति असंख्याता हजार योजन. ए कृष्णराजीनो विचार श्रीभगवतिसूत्रमां भगवाने वखाण्यो छे. ए आठे कृष्णराजीना आठ आंतरा छे; त्यां आठ विमान छे, ते कहे छे. ब्रह्मलोकनामा पांचमुं देवलोक, तेने समीपे वसे तेने लोकांतिक कहीएं. अथवा नवमुं रिष्टनामा कृष्णराजीना वचमांना मध्यभागनुं विमान ते विमानना देवता ते एकावतारी छे, माटे लोकशब्दे संसारने अंते थया. तेथी एनुं लोकांतिक एहवुं नाम कहीएं, अने बीजा आठ विमानना देवता एकांते एकावतारी न होय, पण नवमा विमानना देवता एकांते एकावतारीज होय. ॥ १०८ ॥

हवे उत्तर अने पूर्वनी अभ्यंतर कृष्णराजीना मध्यभागे अर्चि विमान छे, त्यां सारस्वत नामे लोकांतिक देवता वसे छे. तेने सातसो देवतानो परिवार छे. अभ्यंतर अने बाह्य पूर्वदिशिनी कृष्णराजीने मध्यभागे अर्चिमालिनामा विमान छे. त्यां आदित्य नामे देव वसे छे. तेनो सातसो देवतानो परिवार छे. अने पूर्व अने दक्षिणनी अभ्यंतर कृष्णराजीने मध्यभागे वैरोचन विमाने वन्हिनामे देवता वसे छे. तेने चउदसहस्र देवतानो परिवार छे. तथा अभ्यंतर अने बाह्य दक्षिणदिशिनी कृष्णराजीना मध्यभागे प्रभंकरविमाने वरुणनामे देव, तेने च-

जदसहस्र देवतानो परिवार छे. तथा दक्षिण अने पश्चिम अभ्यंतर कृष्णराजीना मध्यभागे चंद्राभविमाने गर्दतोय नामे देव, तेने सात सहस्र देवतानो परिवार छे. अने पश्चिमदिशिनी अभ्यंतर अने बाह्य कृष्णराजीनी वचमां सूर्याभविमाने तुषितनामे देवता सात सहस्र देवताना परिवारे वसे छे. वली पश्चिम अने उत्तरनी अभ्यंतर कृष्णराजीनी वचमां शुक्राभ विमाने अव्यावाध देवता नवसो देवताना परिवारे वसे छे. अभ्यंतर बाह्य उत्तरदिशिनी कृष्णराजीनी वचमां सुप्रतिष्टाभविमाने अग्नेयदेव वसे छे. तेने नवसें देवनो परिवार छे. अने ए समस्त कृष्णराजीना मध्यभागे रिष्टाभविमाने रिष्टाभनामे देव बीजा नवसें देवताना परिवारे वसे छे. ए नवे विमाने देवतानुं आयुष्य आठ सागरोपम छे. अने ए नवे विमान पांचमा देवलोकने छेडे छे. ए विमान थकी असंख्याता हजार योजन छेटे लोकांतिक छे. तेवार पछी अलोक छे एटली वात संघयणीना मूलपाठ थकी अधिक वखाणी. ॥ १०८ ॥

हवे दश वैमानिक इंद्रोना सामानिक देवता तथा आत्मरक्षकदेवता कहे छे.

चुलसी असिइ बावत्तरि ॥ सत्तरि सठीय पन्न चत्ताला ॥ तुल्लसुर तीस वीसा ॥ दससहस्स आय रक्ख चउगुणिया ॥ १०९ ॥

अर्थ– तुल्लसुर मध्यस्थपद दशे स्थानके जोडीएं. त्यां सौधर्मेंद्रना सामानिक देव चोराशी हजार जाणवा, ईशानेंद्रना एंसी हजार, सनत्कुमारेंद्रना बहोतेर हजार, माहेंद्रना सित्तेर हजार, ब्रह्मेंद्रना साठ हजार, लांतकेंद्रना पचाश हजार, महाशुक्रेंद्रना चालीश हजार, सहस्रारेंद्रना त्रीश हजार, आणत प्राणतेंद्रना वीश हजार, आरण अच्युतेंद्रना दश हजार. ए सामानिक देवथकी आयरक्ख के० आत्मरक्षक देव ते चउगुणिया के० प्रत्येक इंद्रना चार गुणा होय; तेवारे त्रण लाखने छत्रीश हजार आत्मरक्षक देव सौधर्मेंद्रना जाणवा. एम सर्वत्र चोगुणा करवा. ॥ १०९ ॥

हवे ए सौधर्मादिक बार देवलोकना देवोनां चिन्ह कहे छे.

कप्पेसुय मिय महिसो ॥ वराह सीहाय छगल सालूरा ॥ हय गय भुयंग खग्गी ॥ वसहा विडिमाइं चिंधाइं ॥ ११० ॥

अर्थ– कप्पेसुय के० देवलोकनेविषे सौधर्म देवलोके मिय के० मृगनुं चिन्ह छे. अने ईशाने महिसो के० पाडानुं चिन्ह छे. सनत्कुमारे वराह के० सूअरनुं चिन्ह छे. माहेंद्रे सीहाय के० सिंहनुं चिन्ह छे. ब्रह्मदेवलोके छगल के० बोकडानुं चिन्ह छे. लांतके सालुरा के० देडकानुं चिन्ह छे शुक्रे हय के० घोडानुं चिन्ह छे सहस्रारे गय के० हाथीनुं चिन्ह छे. आणते भुयंग के० सर्पनुं चिन्ह छे, प्राणते खग्गी के० गेंडानुं चिन्ह छे; आरणे वसहा के० वृषभनुं चिन्ह छे, अच्युते विडिमाइं चिंधाइं के० मृग विशेष जाति आदे देईने चिन्ह जाणवां, केमके देशी नाममालामांहे विडिमशब्दे मृग कह्युं छे, ए चिन्ह सर्व मुकुटनेविषे होय. ए चिन्हे करी देवताना देवलोक उलखाए जे आ देवता अमुक देवलोकनो छे. उववाइ प्रमुख सूत्रे तथा वृत्तिए दशे इंद्रनां चिन्ह कह्यां छे, दशे इंद्र विमाने बेशी भगवंतने वांदवाने अर्थे आव्या वखाण्या छे. अहींयां तत्व केवली जाणे. ॥ ११० ॥

हवे ए उपरनां विमान कोने आधारे रह्यां छे ? ते कहे छे.

दुसु तिसु तिसु कप्पेसु ॥ घणुदहि घणवाय तदुभयं च कमा ॥ सुरभवण पइठाणं ॥ आगास पइठिया उवरिं ॥ १११ ॥

अर्थ– दुसु के० सौधर्म अने ईशान ए बे देवलोकने घणुदहि के० शीतकाले थीणु पाणी होय, तेवुं जगत् स्वभावे जाम्युं पाणी हाले चाले नहीं. तेवा पाणी उपरे रह्यां विमान वणसे नही, तेमाटे बे देवलोके घणोदधि आधार छे. अने त्रीजो चोथो तथा पांचमो ए तिसुकप्पेसु के० त्रण देवलोकनेविषे घणवाय के० घनवातनो आधार छे, घनवात ते थीणो वायु एटले जाम्यो वायु. ते पण स्वभावे हाले चाले नहीं. वली छठे सातमे अने आठमे ए, तिसुकप्पेसु के० त्रण देवलोकनेविषे तदुभयं के० घनोदधी अने घनवात ए बन्नेनो आधार छे. कमा के० ए अनुक्रमे आधार जाणवा. ए थकी आगलना देवलोकनेविषे जे सुरभवण-पइठाणं के० देवनां विमान प्रतिष्ठित एटले रह्यां छे. ते केवल आगासपइठिया उवरिं के० आकाशने आ-धारे प्रतिष्ठित एटले रह्यां छे, ते आकाश पण थीणुं जाणवुं. ॥ १११ ॥

हवे जे पृथिवी उपर विमान रह्यां छे, ते पृथिवीनो पिंड अने पृथिवी उपर विमाननुं उंचपणुं त्रण गाथाए करी ग्रंथकार कहे छे.

सत्तावीस सयाइं ॥ पुढवी पिंमो विमाण उच्चत्तं ॥ पंचसया कप्प डुगे ॥ पढमे तत्तोय इक्किक्कं ॥ ११२ ॥ हायइ पुढवीसु सयं ॥ वड्ढइ भवणेसु डु डु डु कप्पेसु ॥ चउगे नवगे पणगे ॥ तहेव जाणुत्तरे सुभवे ॥ ११३ ॥ इगवीस सया पुढवी ॥ वि-माण मिक्कार सेवय सयाई ॥ बत्तीस जोयण सया ॥ मि-लिया सव्वछ नायव्वा ॥ ११४ ॥

अर्थ– सत्तावीस सयाइं के० सत्तावीसो योजननो प्रमाणांगुले पुढवीपिंमो के० पृथ्वीनो पिंम जाडपणे, अने विमाणउच्चत्तं के० विमाननुं उंचपणु पंचसया के० पांचसें योजननुं, ते पढमे के० पहेला कप्पडुगे के० बे देवलोके छे. तत्तोय के० तेवार पछी इक्किक्कं के० एकेकसो योजन ॥ ११२ ॥ पुढवीसु के० पृथ्वीना द-लमांहेथी हायइ के० उंछा करता जइएं. अने भवणेसु के० विमानने विषे. सयंवड्ढइसु के० सोसो योजन वधारता जइएं. ए रीते डु के० त्रीजो अने चोथो ए बे, तथा वली डु के० पांचमो अने छठो ए बे, फरी डु के० सातमो अने आठमो ए बे अने चउ के० नवमो, दशमो, अगीयारमो अने बारमो ए चारेनी एक रीत. तथा नवगे के० नव ग्रैवेयक अने तहेव के० तेमज जा के० यावत् पणगे के० पांच अणुत्तरे सुभवे के० अनुत्तरविमाननेविषे होय ॥ ११३ ॥ इगवीससया के० एकवीशसो योजन पुढवी के० पृथ्वीनो पिंम होय, अने विमाणं के० विमान ते इक्कारसेवय सयाइ के० अगीयारसो योजन विमाननुं उंचपणुं होय. ए रीते पृथ्वी पिंम तथा विमाननुं उंचपणुं मिलिया के० मलीने सव्वछ के० सर्वत्र ते बत्तीस जोयण सया के० बत्रीशसो योजन ते नायव्वा के० जाणवा. ॥ ११४ ॥ ते आवी रीते पहेले अने बीजे देवलोके (२७००) योजन पृथ्वीपिंम, अने (५००) योजन विमान उंचपणे त्रीजे अने चोथो देवलोके (२६००) योजन पृथ्वीपिंम, अने (६००) योजन विमाननी उंचाइ, पांचमे अने छठे देवलोके (२५००) योजन पृथ्वी-पिंम अने (७००) योजन विमाननुं उंचपणुं, सातमे अने आठमे देवलोके (२४००) योजन पृथ्वीपिंम अने (८००) योजन विमाननुं उंचपणुं. नवमे, दशमे, अगीयारमे अने बारमे ए चार देवलोके (२३००) योजन पृथ्वीपिंम अने (९००) योजन विमाननुं उंचपणुं. नवग्रैवेयके (२२००) योजन पृथ्वीपिंम अने (१०००) योजन विमाननुं उंचपणुं. पांच अनुत्तरविमाने (२१००) योजन पृथ्वीपिंम अने (११००)

योजन विमाननुं उंचपणुं. सर्व पृथ्वीपिंमना योजन तथा विमानना उंचपणाना योजन नेला करीएं तेवारे बत्रीसें योजन थाय.

हवे सौधर्मादिक विमानना वर्ण तथा त्यांना देवोना वर्ण कहे छे.

पण चउ ति छु वन्न विमाण ॥ सधय छुसु छुसुय जा सहस्सारो ॥
उवरि सिय नवण वंतर ॥ जोइसियाणं विविह वन्ना ॥ ११५ ॥

अर्थ— सहस्रारनामा आठमा देवलोक सुधी गणतां बे बे देवलोके अनुक्रमे पांच, चार, चार, अने बे वर्ण-नां विमान छे. ते आवी रीते जे सौधर्म तथा ईशान देवलोके सधय के० ध्वजा सहित पण के० पांचे वर्ण-नां विमान छे. अने सनत्कुमार तथा माहेंद्रे एक कालो वर्ण वर्जीने बाकी चउ के० चार वर्णनां विमान छे. ब्रह्म तथा लांतक ए बे देवलोके कालो तथा नीलो ए बे वर्ण वर्जीने बाकी ति के० त्रण वर्णनां विमान छे. तथा शुक्र अने सहस्रारे कालो, नीलो, अने रातो ए त्रण वर्ण वर्जीने बाकी छुवन्न के० बे वर्णनां विमान छे. त्यांथी उपरना आणतादिक चार देवलोक तथा नव ग्रैवेयक अने पांच अनुत्तरविमान सुधी सिय के० श्वेत एटले धोला वर्णनां नवण के० विमान छे, जेवो विमाननो वर्ण तेवोज ध्वजानो वर्ण सर्वत्र जाणवो. वली जुवनपतिनां नवन, अने व्यंतरनां नगर तथा ज्योतषीना विमान ते विविहवणा के० विविध प्रकारना वर्णनां छे. एटले कोइ कालां, कोइ पीलां, कोइ रातां, कोइ नीलां, कोइ श्वेत वर्णनां जाणवा. ए रीते विमानि-कने अधिकारे जुवनपति प्रमुखना नगरादिकना पण वर्ण कह्या. ॥ ११५ ॥

हवे सौधर्मादिक विमाननुं लांबपणुं, पहोलपणुं, विमान मांहेलो परिधि अने बाहेरनो परिधि मापवानो विधि कहे छे.

रविणो उदय छंतर ॥ चउणवइ सहस्स पणसय छवीसा ॥ बाया-ल सठि नागा ॥ कक्कड संकंति दियहंमि ॥ ११६ ॥ एयंमि पुणो गुणिए ॥ ति पंच सग नवय होइ कममाणं ॥ तिगुणंमिय दोल-रका ॥ तेसीइ सहस्स पंच सया ॥ ११७ ॥ असिई छसठि नागा ॥ जोयण चउ लरक बिसतरि सहस्सा ॥ छचसया तेत्तीसा ॥ तीस कलायंच गुणियंमि ॥ ११८ ॥ सत्त गुणे छ लरका ॥ इगसठि सहस्स छसय छासीया ॥ चउपन्न कला त-ह नव ॥ गुणंमि अड लरक सठ्ठाउं ॥११९॥ सत्त सया चत्ताला ॥ अठारस कलाय इय कमा चउरो ॥ चंमा चवला जयणा ॥ वेगाय तहा गई चउरो ॥ १२० ॥ इत्थ गइ चउछिं ॥ जय णयरिं नाम केइ मन्नंति ॥ एहिं कमेहि मिमाहिं ॥ गईहिं च-उरो सुरा कमसो ॥ १२१ ॥ विरकंन आयामं ॥ परिहिं अप्निं-तरंच बाहिरियं ॥ जुगवं मिणंति छम्मास ॥ जाव न तहा-

वि तेपारं ॥ १२२ ॥ पावंति विमाणाणं ॥ केसिंपिहु अहव तिगुणयाईए ॥ कम चउगे पत्तेयं ॥ चंमाई गईउ जोइज्जा ॥ १२३ ॥ तिगुणेण कप्प चउगे ॥ पंच गुणेणंतु अठ सुमुणिज्जा ॥ गेविज्जे सत्तगुणेणं ॥ नव गुणे णुत्तर चउक्के ॥ १२४ ॥

अर्थ– ए नव गाथाउं प्रकटार्थ छे, तथापि कांइक अर्थ लखीए छैए. रविणो के० सूर्यनो उदयन्नंतर के० उदय थईने अस्त थाय, तेवारे अंतर केटला योजननुं थाय ? ते कहे छे. चउणवइ सहस्स के० चोराणु हजार अने पणसय के० पांचसो, वली छवीसा के० छवीश उपरे, तथा बायालसठिज्ञागा के० एक योजनना साठीआ बेतालीश ज्ञाग उपरे एटले (९४५२६) योजन अने साठीआ (४२) ज्ञाग एटलुं सूर्य एक, ककरू के० कर्क संकंति के० संक्रांतिना पहेला दिहंमि के० दिवसनेविषे चाले, तेवारे पूर्वोक्त योजननुं अंतर पडे. एटलुं सूर्यनुं तापक्षेत्र कहीएं. ॥ ११६ ॥

हवे एयंमि के० ए चालवानी गतिना जोजनने पुणो के० वली तिगुणीय के० त्रणगणुं करीएं. तथा पंच के० पांचगणुं करीएं, तथा सग के० सातगणुं करीएं, वली नवय के० नवगणुं करीएं, तेहनो जे जे आंक अवे ते कममाणं के० क्रममान होय, एटले एक पग उपाडी बीजो पग मूकीये, तेमांहे एटला योजन वैमानिक देवताने विषमान होय. तेहज कहे छे. ए सूर्यतापक्षेत्रने त्रिगणुं करीएं, तेवारे दोलरका के० बेलाख न्याशी हजार पांचसें ॥११७॥ ने एंसी योजन तेना उपर साठीआ छ ज्ञाग थाय. एटले (२८३५८०) योजन अने एक योजनना साठीआ छ ज्ञाग थाय. तथा पंचगुणियंमि के० पांचगणुं करतां चउलरक के० चार लाख बहोतेर हजार छसें ने तेत्रीश योजन अने एक योजनना साठीआ त्रीश ज्ञाग उपर थाय. ॥११८॥

तथा सत्तगुणे के० सातगणुं करतां (६६१६८६) योजन उपर साठीआ चोपन ज्ञाग आवे. अने तेमज नवगुणंमि के० नवगणुं करतां अडलरक सड्ढाउं के० साढा आठलाख ॥ ११९ ॥ उपर सातसें ने चालीश योजन, तथा एक योजनना साठीआ अढार ज्ञाग एटले (८५०७४०) उपर साठीआ अढार ज्ञाग थाय. इह के० ए प्रकारना क्षेत्रमाने करीने चउरो के० चार ज्ञेदे वैमानिक देवतानी कमा के० क्रम जे गति ते कहेवी. ते चउरो के० चार प्रकारे छे, तेनां नाम कहे छे. एक चंमा, बीजी चपला, त्रीजी जयणा अने चोथी वेगा. तहागइचउरो के० ते चारेगति एकेक थकी शीघ्रतर शीघ्रतम जाणवी ॥ १२० ॥ इन्नय के० अहींयां कोइक आचार्य चोथी वेगवतिनामा गतिने जयणयरि के० यवनंतरी एहवुं नाम माने छे. तेवार पछी एईकमेहिं के० ए पूर्वोक्त चार क्रमे करीने चंमादिक चारे गतिये चार देवाता इमाहिं के० ए अनुक्रमे विमानोने मापे ॥ १२१ ॥ ते आवी रीते जे एक देवता त्रिगुणीक्रमे विमानना विरकंन्न के० पहोलपणाने चंमागतिएं करी मिणे एटले मापे, अने बीजो देवता पंचगुणेक्रमे चपलगतिए करी विमानना आयाम के० लांबपणाने मिणे एटले मापे. तथा त्रीजो देवता सातगुणेक्रमे यवनागतिए विमाननी अझिंतरं परिहिं के० मांहेला परिधीने मापे, अने च के० वली चोथो देवता नवगुणेक्रमे चोथी वेगवतिगतिए करीने विमाननी बाहिरियं के० बाहेरना परिधिने मापे. ए रीते युगवं के० समकाले ए चारे देवता अनुक्रमे छमाससुधी निरंतर विमानने मापे; तोपण केटलाक विमाननो पार पामे नही. ॥ १२२ ॥

वली पक्षांतर कहे छे. जेम केटलाएक विमाननो पार पामे नहीं, तेम केटलाएक देवता विमाननो पार पण पामे. पहेला चार देवलोके त्रिगुणेक्रमे चंमागतिए पहोलपणे, अने चपलागतिए लांबपणे त्रिगुणेक्रमे, यवनागतिए अन्यंतर परिधी त्रिगुणेक्रमे, तथा वेगवतिए बाहेरनी परिधी त्रिगुणेक्रमे कोइक देवता मापे

योजन विमाननुं उंचपणुं. सर्व पृथ्वीपिंमना योजन तथा विमानना उंचपणाना योजन नेला करीएं तेवारे बत्रीसें योजन थाय.

हवे सौधर्मादिक विमानना वर्ण तथा त्यांना देवोना वर्ण कहे छे.

पण चउ ति डु वन्न विमाण ॥ सधय डुसु डुसुय जा सहस्सारो ॥
उवरि सिय नवण वंतर ॥ जोइसियाणं विविह वन्ना ॥ ११५ ॥

अर्थ– सहस्रारनामा आठमा देवलोक सुधी गणतां बे बे देवलोके अनुक्रमे पांच, चार, चार, अने बे वर्णनां विमान छे. ते आवी रीते जे सौधर्म तथा ईशान देवलोके सधय के० ध्वजा सहित पण के० पांचे वर्णनां विमान छे. अने सनत्कुमार तथा माहेंद्रे एक कालो वर्ण वर्जीने बाकी चउ के० चार वर्णनां विमान छे. ब्रह्म तथा लांतक ए बे देवलोके कालो तथा नीलो ए बे वर्ण वर्जीने बाकी ति के० त्रण वर्णनां विमान छे. तथा शुक्र अने सहस्रारे कालो, नीलो, अने रातो ए त्रण वर्ण वर्जीने बाकी डुवण के० बे वर्णनां विमान छे. त्यांथी उपरना आणतादिक चार देवलोक तथा नव ग्रैवेयक अने पांच अनुत्तरविमान सुधी सिय के० श्वेत एटले धोला वर्णनां नवण के० विमान छे, जेवो विमाननो वर्ण तेवोज ध्वजानो वर्ण सर्वत्र जाणवो. वली जुवनपतिनां नवन, अने व्यंतरनां नगर तथा ज्योतषीना विमान ते विविहवणा के० विविध प्रकारना वर्णनां छे. एटले कोइ कालां, कोइ पीलां, कोइ रातां, कोइ नीलां, कोइ श्वेत वर्णनां जाणवा. ए रीते विमानिकने अधिकारे जुवनपति प्रमुखना नगरादिकना पण वर्ण कह्या. ॥ ११५ ॥

हवे सौधर्मादिक विमाननुं लांबपणुं, पहोलपणुं, विमान मांहेलो परिधि अने बाहेरनो परिधि मापवानो विधि कहे छे.

रविणो उदय ब्रंतर ॥ चउणवइ सहस्स पणसय छवीसा ॥ बायाल सठि नागा ॥ कक्कड संकंति दियहंमि ॥ ११६ ॥ एयंमि पुणो गुणिए ॥ ति पंच सग नवय होइ कममाणं ॥ तिगुणंमिय दोलरका ॥ तेसीइ सहस्स पंच सया ॥ ११७ ॥ असिई छसठि नागा ॥ जोयण चउ लरक बिसतरि सहस्सा ॥ छच्चसया तेत्तीसा ॥ तीस कलायंच गुणियंमि ॥ ११८ ॥ सत्त गुणे छ लरका ॥ इगसठि सहस्स छसय छासीया ॥ चउपन्न कला तह नव ॥ गुणंमि अड लरक सड्ढाउ ॥११९॥ सत्त सया चत्ताला ॥ अठारस कलाय इय कमा चउरो ॥ चंमा चवला जयणा ॥ वेगाय तहा गई चउरो ॥ १२० ॥ इत्र्य गइ चउहिं ॥ जय णयरिं नाम केइ मन्नंति ॥ एहिं कमेहि मिमाहिं ॥ गईहिं चउरो सुरा कमसो ॥ १२१ ॥ विरकंन आयामं ॥ परिहिं अप्रिंतरंच बाहिरियं ॥ जुगवं मिणंति छम्मास ॥ जाव न तहा-

वि तेपारं ॥ १२२ ॥ पावंति विमाणाणं ॥ केसिंपिहु अहव तिगुणयाईए ॥ कम चउगे पत्तेयं ॥ चंडाई गईउ जोइज्जा ॥ १२३ ॥ तिगुणेण कप्प चउगे ॥ पंच गुणेणंतु अठ सुमुणिज्जा ॥ गेविज्जे सत्तगुणेणं ॥ नव गुणे णुत्तर चउक्के ॥ १२४ ॥

अर्थ- ए नव गाथाउ प्रकटार्थ बे, तथापि कांइक अर्थ लखीए बैए. रविणो के० सूर्यनो उदयत्ततर के० उदय थईने अस्त थाय, तेवारे अंतर केटला योजननुं थाय ? ते कहे बे. चउणवइ सहस्स के० चोराणु हजार अने पणसय के० पांचसो, वली बवीसा के० बवीश उपरे, तथा बायालसठिभागा के० एक योजनना साठीआ बेतालीश भाग उपरे एटले (९४५२६) योजन अने साठीआ (४२) भाग एटलुं सूर्य एक, ककरु के० कर्क संक्रंति के० संक्रांतिना पहेला दिहंमि के० दिवसनेविषे चाले, तेवारे पूर्वोक्त योजननुं अंतर पडे. एटलुं सूर्यनुं तापक्षेत्र कहीएं. ॥ ११६ ॥

हवे एयंमि के० ए चालवानी गतिना जोजनने पुणो के० वली तिगुणीय के० त्रणगणुं करीएं. तथा पंच के० पांचगणुं करीएं, तथा सग के० सातगणुं करीएं, वली नवय के० नवगणुं करीएं, तेहनो जे जे आंक आवे ते कममाणं के० क्रममान होय, एटले एक पग उपाडी बीजो पग मूकीये, तेमांहे एटला योजन वैमानिक देवताने विषमान होय. तेहज कहे बे. ए सूर्यतापक्षेत्रने त्रिगणुं करीएं, तेवारे दोलरका के० बे लाख त्र्याशी हजार पांचसें ॥११७॥ ने एंसी योजन तेना उपर साठीआ ब भाग थाय. एटले (२८३५८०) योजन अने एक योजनना साठीआ ब भाग थाय. तथा पंचगुणियंमि के० पांचगणुं करतां चउलरक के० चार लाख बहोतेर हजार बसें ने तेत्रीश योजन अने एक योजनना साठीआ त्रीश भाग उपर थाय. ॥११८॥

तथा सत्तगुणे के० सातगणुं करतां (६६१६८६) योजन उपर साठीआ चोपन भाग आवे. अने तेमज नवगुणंमि के० नवगणुं करतां अडलरक सड्ढाउ के० साढा आठलाख ॥ ११९ ॥ उपर सातसें ने चालीश योजन, तथा एक योजनना साठीआ अढार भाग एटले (८५०७४०) उपर साठीआ अढार भाग थाय. इह के० ए प्रकारना क्षेत्रमाने करीने चउरो के० चार भेदे वैमानिक देवतानी कमा के० क्रम जे गति ते कहेवी. ते चउरो के० चार प्रकारे बे, तेनां नाम कहे बे. एक चंडा, बीजी चपला, त्रीजी जयणा अने चोथी वेगा. तहागइचउरो के० ते चारेगति एकेक थकी शीघ्रतर शीघ्रतम जाणवी ॥ १२० ॥ इन्नय के० अहींयां कोइक आचार्य चोथी वेगवतिनामा गतिने जयणयरि के० यवनंतरी एहवुं नाम माने बे. तेवार पढी एहंकमेहिं के० ए पूर्वोक्त चार क्रमे करीने चंडादिक चारे गतिये चार देवाता इमाहिं के० ए अनुक्रमे विमानोने मापे ॥ १२१ ॥ ते आवी रीते जे एक देवता त्रिगुणीक्रमे विमानना विरकंभ के० पहोलपणाने चंडागतिएं करी मिणे एटले मापे, अने बीजो देवता पंचगुणेक्रमे चपलगतिए करी विमानना आयाम के० लांबपणाने मिणे एटले मापे. तथा त्रीजो देवता सातगुणेक्रमे यवनागतिए विमाननी अभिंतरं परिहिं के० मांहेला परिधीने मापे, अने च के० वली चोथो देवता नवगुणेक्रमे चोथी वेगवतिगतिए करीने विमाननी बाहिरियं के० बाहेरना परिधिने मापे. ए रीते युगवं के० समकाले ए चारे देवता अनुक्रमे बमाससुधी निरंतर विमानने मापे; तोपण केटलाक विमाननो पार पामे नही. ॥ १२२ ॥

वली पक्षांतर कहे बे. जेम केटलाएक विमाननो पार पामे नहीं, तेम केटलाएक देवता विमाननो पार पण पामे. पहेला चार देवलोके त्रिगुणेक्रमे चंडागतिए पहोलपणे, अने चपलागतिए लांबपणे त्रिगुणेक्रमे, यवनागतिए अभ्यंतर परिधी त्रिगुणेक्रमे, तथा वेगवतिए बाहेरनी परिधी त्रिगुणेक्रमे कोइक देवता मापे

तो पार पामे, तथा ब्रह्मदेवलोकथी मांडीने अच्युत देवलोकसुधी आठ देवलोके पांचगुणेक्रमे चंमादिक चारे गतिए लांबा पहोला मध्यपरिधी अने वाहेर परिधी मवे तो पार पामे. ॥ १२३ ॥

अने सातगुणेक्रमे चंमादिकचारे गतिए नवग्रैवेयकना लांवपणादिक चारेनो पार पामे. तथा नवगुणेक्रमे एटले पूर्वे नवगुणानो आंक आव्यो छे, तेटला योजननुं एक मगलुं जरता थका चारे देवता चंडादिक चारे गतिए करी अंतररहित छमास सुधी चाले. तेवारे पंचानुत्तरविमानमांहेला सर्वार्थसिद्धि विमान टालीने वाकीना चउक्के के० चार विमानना लांवपणादिकनो पार पामे. ॥ १२४॥

अहीयां कोइ प्रश्न पूछे के, जो ए क्रमे अने चंडादिक गतिए छ मास लगे पण केटलाएक विमाननो पार पामे नहीं, तो दोढ राज प्रमाण सौधर्मदेवलोकथकी वे पहोर रात्रीमांहे देवता आवीने तीर्थंकरना जन्माजिषेकादिक कल्याणकनो महिमा करवा माटे मनुष्य लोकमां केम आवे छे ? केमके विमाननी लंवाइथकी सौधर्मदेवलोक तो अत्यंत दूर छे.

तत्रोत्तरं— जेम पल्योपमनुं प्रमाण कल्पित छे, तेम ए क्रममान गतिनुं परिमाण पण कल्पित जाणवुं. जगवतिप्रमुख सिद्धांतमांहे ज्यां देवगतिनुं परिमाण लख्युं; ते सर्व कल्पित कही लोक समजाव्या, परंतु जवस्वजावथकी देवता अत्यंत शक्तिवंत तथा स्वजावे अत्यंत शीघ्रगतिवंत होय. एटले वीजुं एवुं दृष्टांत कोइ नथी के जे कहीने छद्मस्थ मनुष्यने समजाविएं; माटे पूर्वाचार्ये ए चार गतिए क्रममान कल्पीने देवलोकनी अत्यंत महोटाइ वखाणीः ए रीते सौधर्मादिक देवलोकनेविषे सामान्यपणे विमाननुं प्रमाण कह्युं.

हवे कांइक विशेष वखाणे छे.

पढम पयरंमि पढमे ॥ कप्पे उडु नाम इंदय विमाणं ॥
पणयाल लक्खजोयण ॥ लक्खं सव्वुवरिसव्वठं ॥ १२५ ॥

अर्थ— पहेला देवलोकना पहेला प्रतरनेविषे उडुनामे मुख्य इंद्रकविमान छे, ते वृत्ताकारे थाल सरखुं पिस्तालीश लाख योजन प्रमाणे, अने सव्वुवरि के० सर्वना उपर छेल्ला वासठमा प्रतरे एक लाख योजननुं सर्वार्थ सिद्धनामे विमान वृत्ताकारे छे.

हवे वासठ प्रतरनेविषे मध्यजागे वासठ इंद्रकविमान छे, तेहनां नाम कहे छे.

उडु चंद रयण वग्गु ॥ वीरिय वरुणे तहेव आणंदे ॥ बंजे
कंचण रुइजे ॥ चंद अरुणेय वरुणेय ॥ १२६ ॥

अर्थ— पहेलुं उडुविमान, वीजुं चंद्रकविमान, त्रीजुं रतजविमान, चोथुं वल्गुविमान, पांचमुं वीर्यविमान, छठुं वरुणविमान, तहेव के० तेमज सातमुं आनंदविमान, आठमुं ब्रह्मविमान, नवमुं कांचनविमान, दशमुं रुचिप्रजविमान, अगीयारमुं चंद्रविमान, वारमुं अरुण, तेरमुं वरुण. ए तेर सौधर्म तथा ईशानदेवलोके छे.

वेरुलिय रुयग रुइरे ॥ अंके फलिहे तहेव तवणिज्जे ॥ मे-
हे अग्घ हलिद्दे ॥ नलिणे तह लोहियक्खे य ॥ १२७ ॥

अर्थ— १४ मुं वैडुर्य, १५ मुं रुचक, १६ मुं रुचिर, १७ मुं अंक, १८ मुं स्फाटिक, तेमज १९ मुं तपनीय, २० मुं मेघ, २१ मुं अर्घ, २२ मुं हालिद्र, २३ मुं नलिन, तह के० तेमज २४ मुं लोहिताक्ष॥१२७॥

वइरे अंजण वरमाल ॥ रिठ देवेय सोम मंगलए ॥
बलन्नद्दे चक्क गया ॥ सोवञ्चिय णंदियावत्ते ॥ १२० ॥

अर्थ— २५ मुं वज्र, ए बार त्रीजे तथा चोथे देवलोके छे. अने २६ सुं अंजन, २७ मुं वरमाल, २८ मुं रिष्ट, २९ मुं देवे, ३० मुं सौम्य, ३१ मुं मंगल. ए छ विमान ब्रह्म नामा पांचमे देवलोके छे. ३२ मु वलन्नद्र, ३३ मुंचक्र, ३४ मुं गदा, ३५ मुं स्वस्तिक, ३६ मुं नंदावर्त्तक, ए पांच प्रतरनां विमान छठे लांतकदेवलोके छे.॥१२०॥

आज्ञंकरेय गिद्धी ॥ केऊ गरु लेय होइ बोधव्वे ॥ बंन्ने
बंन्न हिए पुण ॥ बंन्नुत्तर लंतए चेव ॥ १२९ ॥

अर्थ— ३७ मुं आज्ञंकर, ३८ मुं गृधी, ३९ मुं केतु, ४० मुं गरुड. ए चार प्रतर महाशुक्रदेवलोके होइ के० होय, ते बोधवे के० जाणवा. ४१ मुं ब्रह्म, ४२ मुं ब्रह्महित, वली ४३ मुं ब्रह्मोत्तर, ४४ मुं लांतक. ए चार ते चेव के० निश्चे सहस्रार देवलोके जाणवां. ॥ १२९ ॥

महसुक्क सहस्सारे ॥ आणय तह पाणएय बोधव्वे ॥
पुप्फेलंकार आरण ॥ तहाविय अच्चुए चेव ॥ १३० ॥

अर्थ— ४५ मुं महाशुक्र, ४६ मुं सहस्रार ४७ आणत, तेम ४८ मुं प्राणत, ए चार प्रतर नवमे अने दशमे कल्पे छे. ते बोधव्वे के० जाणवां. ४९ मुं पुष्प, ५० मुं अलंकार, ५१ मुं आरण, तेमज ५२ मुं अच्युत—ए चार चेव के० निश्चे आरण तथा अच्युत ए वे देवलोके छे. ॥ १३० ॥

सुदंसण सुपडिबद्धे ॥ मणोरमे चेव होइ पढम तिगे ॥
तत्तोय सवन्नद्दे ॥ विसालए सुमणे चेव ॥ १३१ ॥

अर्थ— ५३ मुं सुदर्शन, ५४ मुं सुप्रतिबद्ध, ५५ मुं मनोरम—ए त्रण प्रतरे जे इंडकविमान ते होइ के० होय. ग्रैवेयकना पढमतिगे के० पहेला त्रिकनेविषे तत्तोय के० तेवार पछी ५६ मुं सर्वतोन्नद्र, ५७ मुं विशाल, ५८ मुं सुमनस, चेव के० निश्चे ए त्रण विमान ग्रैवेयकने वीजे त्रिके होय. ॥ १३१ ॥

सोमणसे पीइकरे ॥ आइच्चे चेव होइ तइय तिगे ॥
सवठसिद्धि नामे ॥ इंदया एव बासठी ॥ १३२ ॥

अर्थ— ५९ मुं सोमनस, ६० मुं प्रीतिकर, ६१ मुं आदित्य—ए त्रण प्रतर निश्चेथकी तेमज ग्रैवेयकना त्रीजा त्रिकनेविषे होय. अने ६२ मुं पांच अनुतर विमाने सर्वार्थसिद्धी नामा एक इंडकविमान छे. इंदया एव के० ए इंडक विमाननां नाम बासठी के० बासठ कह्यां. ॥ १३२ ॥

पणयालीसं लक्खा ॥ सीमंतय माणुसं उडु सिवं च ॥
अपयठाणो सवठ ॥ जंबुद्दीवोइमं लक्खं ॥ १३३ ॥

अर्थ— पिस्तालीश लाख योजननो सीमंतय के० सीमंत नामे नरकावास छे. वीजुं माणुसं के० मनुष्यक्षेत्र छे. त्रीजुं उडु के० उडुविमान छे. चोथुं सिवंच के० सिद्धशिला. ए चार पदार्थ प्रत्येके पिस्तालीश लाख योज-

नना आयाम विष्कंजे छे. अने अपयठाणो के० सातमा नरकनो अपइठाणनामे नरकावास, वीजुं सव्वठ के० सर्वार्थसिद्ध विमान, त्रीजो जंवुद्दीवो के० जंबूद्दीप, इमं के० ए त्रण पदार्थ प्रत्येके लरकं के० लाख योजनना छे. ॥ १३३ ॥ हवे ऊर्ध्वलोक अने अधोलोकनो विवरो कहे छे.

अह जागासग पुढवीसु ॥ रज्जु इक्किक्क तहय सोहम्मे ॥
माहिंद लंत सहस्सार ॥ अच्चुय गेविज्ज लोगंते ॥१३४॥

अर्थ– हवे मेरुपर्वतनी मध्यवृत्तिमां गोस्तनाकारे रुचक प्रदेश छे, त्यांथकी सात राज उंचो ऊर्ध्वलोक छे, तथा सातराज नीचो अधोलोक छे, ए रीते सर्व मली लोकाकाश चउदराज उंचपणे छे, तेनो विवरो कहे छे, अह के० अधोलोक ते रुचक प्रदेश थकी हेठे जे पृथ्वी छे; तेहना सात जाग करीएं, ते एकेको जाग एकेक राजप्रमाण छे. एटले रत्नप्रजा पृथ्वीनो उपरनो तलो आदे देईने यावत् शर्करप्रजानो उपरनो तलो आवे; तेटलो एक राज वचमां घनोदधि, घनवात, तनुवात, अने अवकाश ते सर्व एक राजमांहे छे. एम साते नरके करी अधोलोके सात राजलोक थाय छे.

तेमज रत्नप्रजाना उपरना तलानी उपरनी पीठिकाथी मांडीने सौधर्मदेवलोकना उपरना तेरमा प्रतरसुधी एक राज लोक जाणवुं. तेवारपछी मांहेंद्रदेवलोकने छेडे, वीजो राज, तेवारपछी लंत के० लांतक देवलोकने छेडे त्रीजो राज. तेवार पछी सहस्रारे चोथो राज, अच्चुतने अंते पांचमो राज, ग्रैवेयकने अंते छठो राज, अने छेल्ला लोगंते के० लोकांते सातमो राज, ए रीते एकेका जागे करी सात राज लोक उपर जाणवा. ॥ १३४ ॥ अहींयां कोइक– सोहम्मंमिदिवड्ढा ॥ अड्ढाइज्जायरज्जुमाहिंदे ॥ पंचेवसहस्सारे ॥ छ अच्चुए सत्त लोगंते ॥ १ ॥ ए गाथा कहे छे, ते मतांतर अप्रमाण जाणवी. केमके चउद पूर्वधर श्रीजद्रवाहुस्वामी श्रीआवश्यक सूत्रने विषे एहवी गाथा कहे छे. ते आगल पांठमांज लखी छे.

सम्मत्त चरणसहिया ॥ सव्वं लोगं फुसे निरवसेसं ॥ स-
त्तय चउदसजाए ॥ पंचय सुय देस विरईए ॥ १३५ ॥

अर्थ– सम्यक्चारित्र सहित जे केवली ते केवलीसमुद्घात अवस्थाए सर्व चउद राजलोक पोताना आत्मप्रदेशे करी फरशे. केमके धर्मास्तिकायना प्रदेश, अधर्मास्तिकायना प्रदेश, अने लोकाकाशना प्रदेश, तथा एक जीवसंबंधी प्रदेश–ए चारे मांहोमांहे बरावर छे. तेमाटे जेवारे केवली केवलीसमुद्घात करे, तेवारे एकेका लोकाकाश प्रदेशे एकेको पोताना जीवनो प्रदेश थापे, तेवारे सर्वलोकने फरशे.

वली सम्यक्चारित्र सहित उत्कृष्ट तपस्वी श्रुतज्ञान सहित ते जेवारे अनुत्तर विमाने ईलिकागतिए उपजे, तेवारे लोकना चौदीया सात राज फरशे. वली सम्यक्दृष्टिश्रुत ज्ञानीए पूर्वे नरकायु वांध्युं होय, अने पछी सम्यक् चारित्र पाम्यो होय, ते जीव छठी नरकपृथ्वीए ईलिकागतिए उपजे, तेवारे चौदीया पांच जाग फरशे. वली देशविरती ईलिकागतिए अच्चुत देवलोके उपजे तेवारे चौदीया पांच जाग फरशे. नरकनुं जेणे पूर्वे आयु वांध्युं होय, ते देशविरतीपणुं न पामे. तेमाटे अधोलोकना चौदीया पांच जाग फरश आश्री विकल्प चिंतव्यो ते कारणे चूर्णिकार कहे छे. जे देशविरउ हेठा, नऊववज्जइतेण पंचउवरिं अच्चुयं जावतिन्नाणियमिति एटले लोकना चौदजाग करीए. त्यां रुचकथकी नवसें योजन उंचा, अने नवसें योजन नीचा. ए रीते अढारसें योजन प्रमाण तिरछो लोक, तेथकी उपरनो ऊर्ध्वलोक कांइक ऊणां सात राज छे. तिर्यक्लोकथी नीचे अधोलोक. ए सात राजथी कांइक अधिक छे. केमके रत्नप्रजापृथ्वीमांहे ज्यारे असं-

ख्याता योजननी कोडी जइएं, तेवारे चउद राजनो मध्यभाग होय. तेमाटे छठी नरकपृथ्वीमांहे पण असंख्याता योजन कोडी जइएं तेवारे पांच राज होय. एटले जे, देशविरती ईलिकागतीए बारमे देवलोके उपजे ते चौदीया पांच भाग फरशे. एम छतां जे एहवुं कहे के, देशविरति अच्युते ईलिकागतीए जाय तो चौदीया छ भाग फरशे. एवी रीते जे कहे छे, ते मतांतरी जाणवा. केमके श्रुतज्ञानीए अंगीकार कर्युं नही. तेमाटे अप्रमाण जाणवुं, अहींयां तत्व केवली जाणे. ए रीते समस्त लोकनी उंची नीची व्यवस्था कही.

हवे अहींयां प्रसंगागत तिरछा लोकनी व्यवस्था कहे छे. तिर्यग्लोक मध्यभागे चार प्रदेश उपरना, अने चार प्रदेश नीचेना; ए रीते गोस्तनाकार आठ प्रदेशनो रुचक छे. हवे हेठला चार प्रदेशथकी लोकांत सीम मांडाने आकारे मांडो, एक राजप्रमाण, बीजो उपरना चार प्रदेशनो एक राज प्रमाण मांडो, अने चार प्रदेशथकी चार विदिशि एक प्रदेशथकी नीकली ते प्रदेशनी वच्चे क्रमे प्रदेश प्रदेश वर्द्धमान ते वधती वधती असंख्यात प्रदेशी चार दिशि नीकली.

ए बेउ प्रदेशना मांफा एक राज प्रमाण, तेमांहे उपरना मांफाथकी ऊर्ध्व लोके प्रदेशे वधतां वधतां ब्रह्म नामा देवलोकमध्ये पांच राजनुं पोहोलपणुं थयुं. वली त्यांथी प्रदेशे हाणी करतां सिद्धशिलाना मस्तकउपरना छेल्ला प्रदेशनो मांडो ते पण एक राज प्रमाण छे, एमज हेठला चार प्रदेशथकी प्रदेश वृद्धीए वधता प्रथम नरकथकी लेइने सातमा नरक तले सातराज तिरछुं प्रमाण कांइक ऊणुं जाणवुं. एटले मोहोटा कुंडाने उंधुं करी ते उपर सरावसंपुट धरी राखीएं, ते आकारे लोक छे. अथवा वलोणुं वलोवतो उभो पुरुष कटिए हाथ दीधा होय, एहवे संस्थाने लोक जाणवो. ते पुरुषना पगतले सात राज पहोलाइ अने नाभी प्रदेशे एक राज पहोलाइ कोंणीए पांच राज पहोलाइ, अने शिरतले एक राज, प्रमाण जाणवुं. अहींयां पगतले जे सात राज कह्या; ते देशे ऊणा छे; परंतु थोडा ऊणा छे; माटे विवक्षा करी नथी. पूरा सात राज कह्या तेहनी स्थापनानो यंत्र नाख्यो छे, तेमांथी जोइ लेवुं. एटले देवतानां भुवनद्वारनो उपसंहार करतो अवगाहना द्वारनुं अभिसंधान करे छे. ॥ १३५ ॥ सुरेसुभवणदारसम्मत्तं.

हवे त्रीजुं देवना शरीरनी अवगाहनानुं द्वार कहे छे.

इहिं भगाहणादारंभसइ

भवण वण जोइ सोहम्मी साणे सत्त हत्थ तणुमाणं ॥
दु दु दु चउक्के गेविज्जा णुत्तरे हाणि इक्किक्कं ॥ १३६ ॥

अर्थ– भवनपति तथा व्यंतर तथा ज्योतषी, सौधर्म देवलोक तथा ईशान देवलोक सुधी उत्सेधांगुल प्रमाण सत्तहत्थतणुमाणं के० सात हाथ शरीरनुं मान उत्कृष्टुं जाणवुं. तेवारपछी दु के० त्रीजो अने चोथो ए बे देवलोक, तथा बीजीवार दुशब्दे पांचमो तथा छठो देवलोक, तथा त्रीजीवार दुशब्दे सातमो तथा आठमो, अने चउक्के एटले चतुष्के के० नवमो, दशमो, अगीयारमो, अने बारमो, तथा गेविज्जा के० नव ग्रैवेयक, अणुत्तरे के० अनुत्तरविमाने ए छ ठेकाणे क्रमे करी हाणि इक्किक्कं के० एक एक हाथनी हाणी करता जइएं, तेवारे अनुत्तरविमाने एक हाथनुं शरीर थाय छे. एटले त्रीजा तथा चोथा देवलोके छ हाथ, ब्रह्म अने लांतके पांच हाथ, शुक्र अने सहस्रारे चार हाथ, आरणादिक चार देवलोके त्रण हाथ, ग्रैवेयके बे हाथ अने अनुत्तरविमाने एक हाथना शरीरनुं मान जाणवुं. ए रीते सामान्यपणे देवताना शरीरनुं मान कह्युं. ॥ १३६ ॥

हवे विशेषे सागरोपम आयुष्यनी वृद्धिए करी सनत्कुमारादिकनेविषे देहमान कहे छे.

कप्प डुग ड ड ड चउगे ॥ नवगे पणगेय जिठठिइ अय-
रा ॥ दो सत्त चउद ठारस ॥ बावीसिगतीसतित्तीसा ॥ १३७ ॥
विवरे ताणि क्कुणे ॥ इक्कारस गाउ पाडिए सेसा ॥ हठि क्का-
रस जागा ॥ अयरे अयरे समहियंमि ॥ १३८ ॥ चय पुव्व
सरीराउ ॥ कमेण ईगुत्तराइ वुढीए ॥ एवं ठिई विसेसा ॥
सणंकुमाराइ तणुमाणं ॥ १३९ ॥

अर्थ– ए पूर्वोक्त रीते प्रथम कप्पडुग के० पहेला अने बीजा देवलोके तथा डु के० त्रीजा अने चोथा देवलोके तथा डु के० पांचमा अने बठा देवलोके, तथा डु के० सातमा अने आठमा देवलोके, अने चउगे के० चार ते नवमे, दशमे, अगीयारमे अने बारमे देवलोके, तथा नवगे के० नव ग्रैवेयके तथा पणगे के० पांच अनुत्तर विमाने एटले स्थानके आयुष्यनी जिठ के० उत्कृष्टी ठिइ के० स्थिति ते अनुक्रमे कहे छे. पहेला बे कल्पे अयरादो के० बे सागरोपम, बीजा बे देवलोके सत्त के० सात सागरोपम, त्रीजा बे देवलोके चउद के० चउद सागरोपम, चोथा बे देवलोके एटले सातमा अने आठमा देवलोके अठारस के० अढार सागरोपम तथा, नवमाथी बारमासुधीना चार देवलोके बावीस के० बावीश सागरोपम. तथा नव ग्रैवेयके इगतीस के० एकत्रीश सागरोपम, तथा पांच अनुत्तरविमानने विषे तित्तीसा के० तेत्रीश सागरोपमनी उत्कृष्टी स्थिति छे. ॥ १३७ ॥

हवे अधिक स्थितिमांहेथी उंठी स्थिति काढीएं तेहने विवर एटले विश्लेष कहीएं. पछी बाकी रहे तेमांथी ताणिक्कूणे के० एकरूप उंगो करीए. ते वली इक्कारस गाउ पाडीए के० अगीयार हस्तगतजागमांहेथी पाडेलाने स्थानके जे सेसा के० बाकीरहेला हठिक्कारसजागा के० एक हाथना अगीयारीया जाग तेने देवताना आयुष्यमांही अयरे अयरे समहियंमि के० एकएक सागरोपम सम अधिक थयुं थकुं. ॥ १३८ ॥

चयपुव्व शरीराउ के० पूर्वपूर्व शरीरप्रमाणमांहेथी कमेण के० अनुक्रमे करी एगुत्तराइवुढीए के० एकोत्तर वृद्धीए अगीयारीया जाग उंगा करता जइएं, एवंठिई विसेसा के० ए रीते आयुष्यनी स्थिति विशेषे करी एटले सागरोपम वृद्धिरूपे करीने सणंकुमाराइ के० सनत्कुमार आदि देवताना तणुमाणं के० शरीरनुं प्रमाण थाय. ते आवी रीते जे पूर्वाचार्योने देवताना शरीरनुं प्रमाण करवानुं कारण बीजुं कोइ उपनुं नहीं, तेवारे आयुष्यनुं मान विवरीने सागरोपम उपर देहमान कह्युं. ॥ १३९ ॥ यद्यपि ईशान तथा मांहेन्द्र देवलोके सागरोपम जाजेरां जे आयु छे ते जाजेरां अहीयां गणवां नही. सौधर्म तथा ईशाननुं सात हाथ देहमान कह्युं. हवे सनत्कुमारेन्द्रनुं शरीरमान कहे छे. विवरे एटले विवरण ते विश्लेष करीएं. अर्थात् अधिकी आयुस्थितिमांहेथकी उंठी स्थिति काढीएं. जेम सौधर्मादिक सात स्थानक जे कह्यां, तेनी उत्कृष्टी स्थिति बे सागरोपमादि छे. तेनो विवरण करीएं, एटले विश्लेष करीएं; ते एम के मदोटी स्थितिमांथी न्हानी स्थिति काढ्ये थके बाकी जे रहे तेमांथी एक उंगो करीएं; पछी एक हाथना अगीआर जाग करीएं, ते जागमांथी विश्लेष करतां एक उंगो करतां जे आंक उगर्यो छे; ते प्रमाणे हाथना शेष जाग ते आदे देइ एकेक सागरोपमे वधते एकेक जाग घटतो आंक मांडीएं. पूर्व शरीरमानथकी एकेक सागरोपमे वधतां

एकेक ज्ञाग अनुक्रमे चय के० घटाडीएं. एम स्थिति विशेष सागरोपम वधता सनत्कुमारादिकनेविषे देवना शरीरनुं मान थाय.

तेज उदाहरणे करी देखाडीएं ढिएं. जेम सौधर्म तथा ईशान देवलोके उत्कृष्टी स्थिति वे सागरोपमनी ढे. अने सनत्कुमार तथा माहेंद्रे सात सागरोपम ढे. हवे सात सागरोपममांहेंथी वे काढीएं, केमके वे सागरोपमवाला आयुष्यना देवताना शरीरनुं मान सात हाथ कह्युं ढे. ते वे सागरोपम काढतां वाकी पांच सागरोपम रहे, तेमांहेथी एक उंढो करीएं तेवारे चार रहे. हवे सौधर्म अने ईशान एवे देवलोकना देवतानुं सात हाथनुं शरीर ढे. तेमांहेथी ढ हाथ पूरा राखीएं, अने सातमा हाथना अगीयार ज्ञाग करीएं, ते मांहेला चार ज्ञाग काढी लइएं; बाकी सात ज्ञाग रहे ते पडता मूकीएं एटले सनत्कुमार, तथा माहेंद्र देवलोकना त्रण सागरोपमना आयुष्यवाला देवतानुं शरीरमान ढ हाथ पूरा अने एक हाथना अगीयार ज्ञाग करीएं, तेवा चार ज्ञाग उपर शरीरनुं मान जाणवुं. एम एकेको सागरोपम वधारतां अने एकेको ज्ञाग घटाडतां चार सागरोपमना आयुष्यवाला देवताने ढ हाथने अगीयारीया त्रण ज्ञाग देहमान, तथा पांच सागरोपमना आयुष्यवाला देवताने ढ हाथ ने अगीयारीआ वे ज्ञाग शरीरमान. तथा ढ सागरोपमवाला देवताने ढ हाथ ने अगीयारीउं एक ज्ञाग उपर. तथा सात सागरोपमवाला देवताने पूरा ढ हाथ शरीरनुं मान जाणवुं. एम आगलना सर्व देवलोकना शरीरनां देहमान ए रीतना हिसावथी जाणवां. ते सर्वना जूदा जूदा यंत्र करेला ढे ते उपरथी जोवुं सुलज्ञ पडशे.

बीजुं उदाहरण कहे ढे. जेम ब्रह्मदेवलोके तथा लांतके चउद सागरोपमनी आयुष्यनी उत्कृष्टी स्थिति ढे, तेमांहेथी सनत्कुमार तथा माहेंद्रना सात सागरोपमना सात आंक वाद करीएं. वाकी सात रहे, तेमांथी एक उंढो करीएं तेवारे बाकी ढ रहे. पढी एक हाथना अगीयारीया ज्ञाग मांहेला पांच पमता मूकी वाकी ढ ज्ञाग रहे ते, अने पांच हाथ उपर. एटलुं आठ सागरोपमवाला देवतानुं शरीरमान थयुं. ए रीते एकेको सागरोपमायु वधतां एकेको अगीआरीउं ज्ञाग शरीरना मानमांहेथी घटाडवो.

ज्ञवधारणिज्ज एसा ॥ उत्तर वीउव्वि जोयणा लक्खं ॥
गेविज्जणुत्तरेसु ॥ उत्तर वेउव्विया नह्नि ॥ १४० ॥

अर्थ– ए रीते जे देवना शरीरनुं मान पूर्वे कह्युं ते ज्ञवधारणीय शरीर कहीएं जे देवताना ज्ञवमां ज्यां सुधी देवता जीवे त्यां सुधी जे शरीर धारण करे तेहने ज्ञवधारणीय शरीर कहीएं. अने कोइक कार्य उपने थके जे विकूर्वणा करी शरीर नीपजावे ते वैक्रियशरीर उत्कृष्टुं लाख योजन प्रमाण करे. अने नव ग्रैवेयक तथा पांच अनुत्तरविमाननेविषे ज्ञवधारणीयज शरीर ढे, पण उत्तरवैक्रिय शरीर करवानी शक्ति ढतां परंतु कोइ काम पडतुं नथी, के जे थकी तेमना रहेवासी देवताने उत्तरवैक्रियशरीर करवुं पडे.॥१४०॥

हवे ज्ञवधारणीयशरीर, तथा उत्तरवैक्रियशरीरनी जघन्य अवगाहना कहे ढे.

साहाविय वेउव्विय ॥ तणू जहन्ना कमेण पारंज्ञे ॥ अं-
गुल असंख ज्ञागो ॥ अंगुल संखिज्ज ज्ञागोय ॥ १४१ ॥

अर्थ– साहाविय के० स्वाज्ञाविक ते ज्ञवधारणीय अने वेउव्विय के० उत्तरवैक्रिय ए बंने जे तणू के० शरीर ते जहन्ना के० जघन्यथकी कमेण के० अनुक्रमे पारंज्ञे के० प्रारंज्ञनी वेलाए ज्ञवधारणीय शरीर करवा मांमतां अंगुल असंख ज्ञागो के० जघन्यथी अंगुलने असंख्यातमे ज्ञागे होय. अने उत्तरवैक्रिय करवा मांमतां जघन्यथी अंगुलसंखिज्ज ज्ञागोय के० अंगुलने संख्यातमे ज्ञागे होय. एटलो मांहोमांहे फेर

छे; ए जघन्य शरीर ते प्रारंभकालेज होय. अन्यथा न होय. ॥१४१॥ "सुरेसु उगाहणादारं सम्मत्तं"– देवतानेविषे अवगाहना संबंधी त्रीजुं द्वार संपूर्ण थयुं.

(इण्हिंविरह कालोववाय उवट्टणाणं दारंभणइ) हवे देवने उत्पात विरहकालनुं अने चवनविरहकालनुं ए बे द्वार साथे कहे छे.

सामन्नेणं चउविह ॥ सुरेसु बारस मुहुत्तउक्कोसा ॥ उववाय विरह कालो ॥ अह भवणाईसु पत्तेयं ॥ १४२ ॥

अर्थ– सामन्नेणं के० सामान्यपणे चउविहसुरेसु के० चारे निकायना देवतानेविषे समुच्चय बार मुहूर्त्तनो उत्कृष्टो उपजवानो विरहकाल जाणवो.

अहींयां भावार्थ ए छे के चारे निकायना देवता निरंतर उपजे छे. ते उपजवामां केवारेक उत्कृष्टुं अंतर पडे, तो सामान्यपणे बार मुहूर्त्तनुं पडे. तेवारपछी अवश्य चारे निकायमांहेला कोइक निकायमां कोइक देवता नीपजे. एहनी शाख पंचसंग्रह ग्रंथ कहे छे के, गर्भजतिर्यंच, मनुष्य, देवता अने नारकी ए चारेने उपपात विरहकाल उत्कृष्टो बार मुहूर्त्तनो होय. तथा समूर्छिम मनुष्यने उत्कृष्टो उपपात विरहकाल चोवीश मुहूर्त्तनो होय. विकलेंद्रीनुं अंतर मुहूर्त्त अने मन रहित जीवनुं अंतर मुहूर्त्त. ग्रंथप्रसंगे ए अर्थ लख्यो. अह के० अथ एटले हवे भवनपति प्रमुख चारे निकायना देवतानेविषे पत्तेयं के० प्रत्येके विरहकाल कहीएं छिएं ॥ १४२ ॥

भवण वण जोइ सोहम्मी ॥ साणेसु मुहुत्त चउवीसं ॥ तो नवदिण वीसमुहू ॥ बारस दिण दस मुहुत्ताय ॥ १४३ ॥
बावीस सढदियहा ॥ पणयाल असीइ दिण सयं तत्तो ॥ संखिज्जा दुसु मासा ॥ दुसुवासा तिसु तिगेसु कमा ॥१४४॥
वासाण सया सहस्सा ॥ लक्ख तह चउसु विजय माईसु ॥ पलिया असंख भागो ॥ सवठे संखभागोय ॥ १४५ ॥

अर्थ– भुवनपति, व्यंतर, ज्योतषी तथा सोहम्मीसाणेसु के० सौधर्म अने ईशानवासी देवताने प्रत्येके चोवीश मुहूर्त्त उत्कृष्टो उपजवानो विरह काल छे. तो के० तेवार पछी निश्चें बीजो देवता उपजे, अने सनत्कुमारे नव दिवस अने वीस मुहू के० वीश मुहूर्त्त तथा माहेंद्र देवलोके बार दिवस अने दसमुहुत्ताय के० दश मुहूर्त्त. ॥ १४३ ॥ ब्रह्मदेवलोके बावीस सढदियहा के० साढीबावीश दिवस, लांतके पणयाल के० पिस्तालीश दिवस, शुक्रे असीइ के० एंसी दिवस, तत्तो के० तेवार पछी सहस्रारे सयं के० सो दिवस, अने आणत तथा प्राणत ए दुसु के० बे देवलोके प्रत्येके संखिज्जामासा के० संख्याता मासनो उपजवानो विरह, एटले आणते मास दश अने प्राणते मास अगीयार, अने आरण तथा अच्चुत ए दुसु के० बे देवलोके वासा के० संख्याता वर्षनो उपजवानो विरह जाणवो. पछी जरूर बीजो देवता उपजे ते ज्यांसुधी सो वर्ष पूरां न थाय, त्यांसुधी संख्यातां वर्ष गणवां. तथा नवे ग्रैवयकना त्रण त्रिक करवा. ते त्रण त्रिकनेविषे कमा के० अनुक्रमे उपजवानो विरहकाल कहे छे. ॥१४४॥ पहेला त्रिके वासाणसया के० संख्याता शतवर्ष एटले संख्यातां सैंकडो वर्ष, बीजा मध्यम त्रिके संख्यातां हजार वर्षनो उपजवानो विरहकाल. त्रीजा उपर-

ना त्रिके संख्यातां लाख वर्षनो उपजवानो विरहकाल, ज्यांसुधी संख्यातांवर्ष सहस्र पूरां न थाय त्यांसुधी संख्यातां वर्ष शत गणवां, ज्यां सुधी लाख वर्ष पूरां न थाय त्यांसुधी संख्यातां वर्ष सहस्र गणवां, ज्यां सुधी क्रोड पूरां न थाय त्यां सुधी संख्यातां वर्ष लाख गणवां. तह के० तेम चउसु विजयमाईसु के० चार विजयादिक ते विजय, विजयंत, जयंत, ने अपराजित, ए चार विमाननेविषे पल्योपमनो असंख्यातमो भाग विरहकाल होय. अने सव्वठे के० सर्वार्थसिद्धी विमाननेविषे पल्योपमनो संखभागोय के० संख्यातमो भाग उपपात विरहकाल होय. पछी अवश्य बीजो देवता उपजे. एटले देवताने उपपात विरहकाल उत्कृष्टपणे कह्यो. ॥ १४५ ॥

हवे ए देवताउंनो जघन्य विरहकाल देखाडी पछी चवन विरहकाल संक्षेपे देखाडे छे.

सव्वेसिंपि जहन्नो ॥ समउ ए मेव चवण विरहोवि ॥ इग
दु ति संख मसंखा ॥ इगसमए हुंतिय चवंति ॥ १४६ ॥

अर्थ– समस्त भुवनपति आदे देइ सर्वार्थसिद्ध पर्यंत देवतानां सर्व स्थानके अपि के० निश्चयथकी जहन्नो के० जघन्यपणे समउ के० एक समये उपजवानो विरहकाल होय. एमेव के० एमज उपपातविरहनीपरे चवणविरहो के० चवनविरह पण उत्कृष्ट तथा जघन्यपणे जाणवो. हवे उपपात अने चवन ते आश्री देवोनी सख्या कहे छे. इग के० एक दु के० बे अने ति के० त्रण. यावत् संख के० संख्याता तथा असंखा के० असंख्याता देवता ते इगसमए के० एक समयनेविषे हुंति के० होय. एटले उपजे. अने चवंति के० चवे. भुवनपतिथी मांडीने सहस्रार देवलोकसुधी जघन्यतो एक समयमांहे जो उपजे तो एक, बे, त्रण उपजे तथा चवे. अने उत्कृष्टा संख्याता अथवा असंख्याता उपजे तथा चवे. केमके सहस्रार देवलोक सुधी तिर्यंच पण जाय छे. माटे असंख्याता उपजे अने चवे. अने ए आठमा देवलोकथी उपरना देवता एक समये संख्याता उपजे, अने संख्याता चवे; पण असंख्याता नही. केमके त्यां मनुष्यज जाय छे. अने त्यांनो देवता चवे ते पण मनुष्यज थाय छे. तेमाटे ते मनुष्य संख्याताज छे. माटे त्यां संख्याता उपजे अने चवे. ॥ १४६ ॥ एटले उपपात तथा चवन संख्याद्वार संपूर्ण थयुं.

हवे देवतानी गतिमांहे कोण कोण आवी उपजे? ते आगति द्वार कहे छे.

नर पंचिंदिय तिरिया ॥ उप्पत्ती सुरभवे पज्जत्ताणं ॥
अज्झवसाय विसेसा ॥ तेसिं गइ तारतम्मंतु ॥ १४७ ॥

अर्थ– पज्जत्ताणं के० पर्याप्ता नर के० मनुष्य तथा पर्याप्ता पंचेंद्रिय तिर्यंच, ए बेउ सुरभवे के० देवतानी गतिमांहे उप्पत्ति के० उपजे. अने शेष देवता, नारकी, एकेंद्रिय, विगलेंद्रिय, वली अपर्याप्तापंचेंद्री, तिर्यच, तथा मनुष्य, एटला मांहेलो कोइ जीव मरीने देवता थाय नहीं. हवे देवगतिए उपजवानुं विशेषपणुं कहे छे; के एक भुवनपति, एक व्यंतर, एक ज्योतषी, एक वैमानिक तेमांहे पण वली एक ऋद्धिवंत, एक महर्द्धिक, एक अल्प ऋद्धिवंत, एक महोटा आयुष्यवालो, एक थोडा आयुष्यवालो–इत्यादिक विशेषनुं कारण पोताना अज्झवसायविसेसा के० अध्यवसायना विशेषपणाथकी गतिनुं तारतम्यपणुं एटले भिन्नभिन्नपणुं छे. अध्यवसाय शब्दे मनोव्यापार कहीएं. ते तीव्र, तीव्रतर, तीव्रतम–तेणे करी जूदी जूदी देवतानी गति पामे. तीव्र अध्यवसायथकी उंची देवगती पामे. एम अध्यवसायना विशेषपणाथकी देवतानी गतिनुं तारतम्यपणुं जाणवुं. ॥ १४७ ॥

वली कोण कोण जीव देवतानीगति पामे ? ते कहे छे.

नर तिरि असंखजीवी ॥ सव्वे नियमेण जंति देवेसु ॥
निय आउय सम हीणा ॥ उएसु ईसाण अंतेसु ॥ १४८ ॥

अर्थ- असंख्याता आयुष्यवाला युगलीया, मनुष्य, तथा तिर्यंच होय. ते सव्वे के० सर्वे नियमेण के० निश्चेथकी जंतिदेवेसु के० देवतानी गतिमांहेज अवतरे. पण बीजी गतिमांहे जाय नहीं. ते निय के० पोतानुं जेटलुं अहींयां युगलीकपणे आउय के० आयुष्य होय, तेटले सम के० सरखे आयुष्ये, अथवा तेहथी हीणा के० उंछा आयुष्ये देवतामां उपजे, पण पधता आयुष्ये उपजे नहीं. ते उत्कृष्टपणे ईसाण अंतेसु के० ईशानदेवलोकना अंत पर्यंतना देवतामांहे उपजे. केमके युगलियाने उत्कृष्ट आयुष्य त्रण पल्योपमनुं होय, ते आयुष्य ईशानदेवलोकलगी छे तेमाटे.

हवे विवरीने लखुं छुं जे, पल्योपमने असंख्यातमे जागे असंख्याता आयुष्यवाला युगलीआ पंचेंद्री, तिर्यंच, पंखी, वली छपन्न अंतरद्वीपवाला तिर्यंच, मनुष्य युगलिया मरीने जुवनपति तथा व्यंतरनेविषे उपजे, पण ज्योतषी प्रमुखनेविषे उपजे नहीं. केमके ज्योतषीमांहे जघन्यथकी पल्योपमनो आठमो जाग आयुष्य छे, माटे. अने बीजा युगलिया यथायोग्यपणे पोतपोताना आयुष्य प्रमाणे अथवा उंछे आयुष्ये ईशान देवलोकसुधी उपजे, पण उएसु के० तेथी उंचो उपजवानु सर्वथा निषेध छे. ॥ १४८ ॥

जंति समुछिम तिरिया ॥ जवण वणेसु न जोइमाईसु ॥
जंतेसिं उववाउं ॥ पलिया संखंस आउसु ॥ १४९ ॥

अर्थ- समूर्छिम तिर्यंच मरीने उत्कृष्टपणे जुवनपति तथा वणेसु के० व्यंतरनेविषे जंतिय के० जाय. पण जोइमाईसु के०ज्योतषी आदिकनेविषे न के० न जाय. केमके जं के० जे तेसिं के० ते समूर्छिम तिर्यंच उत्कृष्टपणे पल्योपमना असंख्यातमा जागना आयुष्यवंत देवतापणेज उववाउं के० उपजे. पण वधारे आयुष्यपणे उपजे नहीं. अने तेटलुं आयुष्य तो जुवनपति तथा व्यंतरमांहेज छे; पण ज्योतषी प्रमुखमांहे नथी. ॥ १४९ ॥ अहींयां कोइ प्रश्न करे के पूर्वे एहवुं कह्युं जे, अध्यवसायविशेषे एटले मनपरिणामव्यापारविशेषे देवता थाय; तो समूर्छिम तिर्यंच मनरहित छे. माटे केवी रीते देवता थाय ? तेहने उत्तर आपवामाटे जगवतीसूत्रना वृत्तिकार श्रीअजयदेवसूरि एवुं समाधान करे छे के, संज्ञाविशेषरूप अध्यवसाए करी मनरहित समूर्छिम पण देवगति पामे.

हवे वली अध्यवसाय विशेषे गतिनुं तरतमपणुं कहे छे.

बालतवे पडिबद्धा ॥ उक्कड रोसा तवेण गारविया ॥
वेरेणय पडिबद्धा ॥ मरिउं असुरेसु जायंति ॥ १५० ॥

अर्थ- जेअरिहंतनी आज्ञारहित तत्वज्ञाने शून्य ते बाल एटले मिथ्यात्वी होय, तेहनुं जे पंचाग्नि प्रमुख तप ते तप घणा जीवोनुं घातकारी छे, तेवा तपनेविषे प्रतिबंध एटले आसक्त होय. वली तपस्वी थकां उक्कडरोसा के० उत्कृष्टरोषना धरनार होय, तथा वली तपस्या करीने अहंकार करे. वली तपस्वी थकां कृष्ण द्वैपायननीपरे कोइक जीवनी साथे वैरजाव करवानो प्रतिबद्ध करे. एहवा जीव मरी असुरेसु जायंति के० असुरकुमारजुवनपतिमांहे उपजे. ॥ १५० ॥

रज्जुगाह विस नक्खण ॥ जल जलण पवेस तण्ह छुह छुहर्ज
गिरिसिर पडणाउ मुया ॥ सुहन्नावा हुंति वंतरिया ॥ १५१ ॥

अर्थ– वली रज्जुगाह के० जे गले दोरडानो फांसो खाइ मरे, तथा विषभक्षण करी मरे, वली जल के० पाणीमांहे बूडीने मरे, तथा जलण के० अग्निमांहे प्रवेश करी मरे, तण्ह के० तृषाये करी मरे, तथा छुह के० क्षुधाये पीड्यो थको मरे, विरहादिक दुःखे करी मरे, गिरिसिर के० पर्वतना शिखर थकी पडीने मरे. एटलां स्थानके, अभ्यंतर रौद्र परिणामने अभावे, अने मंद शुभ परिणामे, शूलपाणी प्रमुखनीपरे जो शुभ परिणाम आवे तो मरीने व्यंतर देवतानी गति पामे. ॥ १५१ ॥

तावस जा जोइसिया ॥ चरग परिव्वाय बंभलोगो जा ॥ जा
सहस्सारो पंचिंदि ॥ तिरिय जा अच्चुर्ज सड्ढा ॥ १५२ ॥

अर्थ– वली कंद मूल फल आहारी वनवासी तावस के० तापस जाति मरीने भुवनपति आदे देइ जा के० यावत् उत्कृष्टुं जोइसिया के० ज्योतषीसुधी जाय. तथा चार पांच भेला थइ टोलुं मली भिक्षा मागे, तेहने चरक कहीएं. अने कपिलमति परिव्राजक ते त्रिदंडिया कहीएं. ते मरीने भुवनपति आदे देइ उत्कृष्टा ब्रह्म देवलोकसुधी जाय. गर्भज पर्याप्ता पंचेंद्री हाथी, वलद, प्रमुख तिर्यंच संबल कंबल सरखा सम्यक्त्व देशविरति सहित मरीने सहस्रार देवलोकसुधी जाय. देशविरति सड्ढा के० श्रावक मनुष्य मरीने बारमा अच्चुतदेवलोकसुधी जाय. ॥ १५२ ॥

जइ लिंग मिछ दिठी ॥ गेविज्जा जाव जंति उक्कोसं ॥
पयमवि असद्दहंतो ॥ सुत्तछं मिछदिठीउं ॥ १५३ ॥

अर्थ–जे रजोहरणादिक साधुनो वेषधारी जतीना लिंगे मिथ्यादृष्टी होय, ते क्रियाना बले करी दशविध चक्रवालसामाचारीना प्रभावे मरीने अंगारमर्दकाचार्यनीपरे उत्कृष्टा नवमा ग्रैवेयक सुधी उपजे. ते मिथ्यात्वी कोने कहीयें? जे द्वादशांगी सूत्र सुधां सद्दहे, परंतु सूत्रोक्त एक पदने पण असद्दहतो रहे तो तेहने देशथकी मिथ्यात्वी कहीएं तथा वीतरागोक्त सूत्रथकी अने सूत्रना अर्थथकी पदमात्र पण सद्दहे नही तेने सर्वथकी मिथ्यात्वी कहीएं. ॥ १५३ ॥ तेमाटे सूत्रलक्षण कहे छे.

सुत्तं गणहर रइयं ॥ तहेव पत्तेय बुद्ध रइयंच ॥ सुय
केवलिणा रइयं ॥ अभिन्नदस पुविणा रइयं ॥ १५४ ॥

अर्थ– हवे सौधर्मस्वामि प्रमुख गणधरनां रचेलां जे आचारांगादिक सूत्र, तेमज नेमिराजा प्रमुख प्रत्येकबुद्धनां रच्यां नेमिप्रव्रज्यादिक, वली चउदपूर्वधर श्रुत केवली सय्यंभवसूरि प्रमुखनां रच्यां दशवैकालिकादिक सूत्र, वली अभिन्नदसपुव्विणारइयं के० संपूर्ण दशपूर्वधरनां जे रच्यां ए सर्वने सूत्र कहीएं.॥१५४॥

छउमछ संजयाणं ॥ उववा उक्कोसउं अ सव्वठे ॥ तेसिं
सढाणं पिय ॥ जहन्नउं होइ सोहम्मे ॥ १५५ ॥

अर्थ– छउमछ के० छद्मस्थ संजयाण के० संयत जे साधु तेनुं उपजवुं उत्कृष्टपणे सर्वार्थसिद्धविमानसुधी होय. तथा तेसिं के० तेज छद्मस्थ साधुने तथा सड्ढाणं के० श्रावकने पण अपि के० निश्चे जहन्नउं

के० जघन्य थकी सौधर्म कल्पे उपजवुं थाय. पण तेमांहे एटलुं विशेष जे छद्मस्थ साधुने सौधर्म देवलोके पल्योपम पृथक्त्वायु होय. अने श्रावकने एक पल्योपमनुं आयुष्य होय. ॥ १५५ ॥

लंतंमि चउद पुविस्स तावसाईण वंतरेसु तहा ॥ एसिं
उववाय विहि ॥ निय किरिय ठियाण सवोवि ॥ १५६ ॥

अर्थ– चउदपूर्वी साधु जघन्यथकी लांतक देवलोके उपजे. तापस, संन्यासी शाक्यादिकने जघन्यथकी व्यंतरनेविषे उपजवुं होय. ए सव्वोवि के० सर्वने उपजवानो विधि ते जे निय के० पोतपोतानी क्रियानेविषे ठियाण के० स्थित एटले सावधान रह्या होय तेवा सर्वने जाणवा. ॥ १५६ ॥

अहींयां श्री पन्नवणासूत्रमध्ये तापसने जघन्यथकी भुवनपतिमांहे उपजवुं कह्युं छे. ए उपपातविधी एटले उपजवानो मार्ग ते आप आपणा मार्गना आचारवंतने जाणवो. जेवारे पोतपोताना शास्त्रोक्त मार्गे चाले तेवारे ए ए स्थानके उपजे.

हवे संघयणविशेषे देवतानी गतिविशेष होय तेमाटे संघयणनुं स्वरूप कहे छे.

वज्जरिसहनारायं ॥ पढमं वीयं च रिसहनारायं ॥ ना-
रायमद्धनाराय ॥ कीलिया तहय छेवठं ॥ १५७ ॥
ए ए छ स्संघयणा ॥ रिसहो पट्टोय कीलिया वज्जं ॥ उ-
भर्ज मक्कड बंधो ॥ नाराउं होइ विन्नेउं ॥ १५८ ॥

अर्थ– जे शरीरना हाडनो दृढ दृढतर बंध तेहने संघयण कहीएं. तेहना छ भेद छे. पहेलो वज्रऋषभनाराच, बीजो ऋषभनाराच, त्रीजो नाराच, चोथो अर्द्धनाराच, पांचमो किलिका, छट्ठो छेवट्ठो. एटले सेवार्त्त ॥ १५७ ॥ हवे एहनो अर्थ कहे छे. बे हाडनी संधी उपरें विंटणो जे पाटो ते ऋषभ कहीएं. तेउपरे खीलो ते कीलिका वज्जं के० वज्र समान कहीएं. अने जे हाडकानी बन्ने सांधने मर्कटाकारे जे बंध मांहोमाहे मिलित ते नाराच जाणवो. ए त्रणे मिल्यां थकां वज्रऋषभनाराच संघयण कहीएं.

अने कीलिकारहित ते बीजो ऋषभनाराच, केवल मर्कटबंध ते त्रीजो नाराच, एक पासे मर्कटबंध अने बीजे पासे कीलिका ते चोथो अर्द्धनाराच, ज्यां हाडनो बंध एकली कीलिकाएज होय ते पांचमो कीलिका, अने ज्यां बेउ हाडकांना छेडा लगारेक लाग्या होय, पण पूर्वना वज्रऋषभनाराचमांहेनो बंध कोइ होय नहीं, अने सेवा के० तेल चोपडवुं तथा विमाणनी वांछा करे. तेथी केटलोक काल रहे. पछी वणसे ते सेवार्त्त छट्ठो संघयण कहीएं. टीकामां आम कह्युं छे जे आसपास स्पर्शरूप सेवामात्रे करीने व्याप्त एवां हाड निरंतर स्नेहाभ्यंगादिकोनुं वारंवार संघटननी अपेक्षा करे छे ते सेवाए हृत के० व्याप्त अथवा सेवाने पामेलुं ते सेवार्त: एवा पण कोइ ठेकाणे अर्थ छे. अने छेवठं एवो पण क्यांक क्यांक पाठ छे, त्यां छेदपृष्टं के० छेदेकरी स्पष्ट एवो अर्थ जाणवो. ॥ १५८ ॥

हवे ए छए संघयण किया किया जीवमां लाभे? ते विगतथी कहे छे.

छ गप्भ तिरि नराणं ॥ समुछिम पणिंदि विगल छेवठं ॥
सुरनेरइया एगिंदियाय ॥ सवेअसंघयणा ॥ १५९ ॥

अर्थ– गर्भज, तिर्यंच तथा मनुष्यने छए संघयण होय, वली समूर्छिम पंचेंद्रि तिर्यंच तथा समूर्छिम म-

नुष्यने एक छेवट्ठो संघयण होय. तथा विगल के० बेंडी, तेंडी, चौरेंडी-ए त्रणने विगलेंडी कहीएं. एहने पण छेवट्ठो संघयण होय. वली कम्मपयडीमांहे समूर्छिमपंचेंडीतिर्यंचने ठए संघयण कह्या छे. अने सुर के० देवता तथा नेरइया के० नारकी तथा समस्त एकेंडी ए सर्वने असंघयणी कहीएं. एमां कोइ संघयणी नथी. केमके जे अस्थिनी रचना तेहने संघयण कहीएं, ते एमां नथी.

तोपण देवतामांहे अस्थिरूप संघयणविना जे शक्तिविशेष तेने पण उपचारे संघयण कहीएं. केमके देवतामांहे चक्रवर्ति करतां पण शक्ति घणी छे. ते शक्तिना गुणे देवतामांहे पण वज्रऋषभनाराच संघयण कहीएं. हवे थोडीसी शक्ति एकेंडीमांहे पण छे, ते गुणेकरी एकेंडीने पण कोइक छेवट्ठो संघयण कहे छे. परंतु मूलगागे अस्थिरूप संघयण देवतामांहे नथी. ॥ १५९ ॥

हवे संघयणथकी गति कहे छे.

छेवठ्ठेणं उगम्मइ ॥ चउरो जाकप्प कीलियाईसु ॥ चउसु ङु ङु कप्प वुड्ढी ॥ पढमेणं जाव सिद्धीवि ॥ १६० ॥

अर्थ- छेवठ्ठे संघयणे करी अध्यवसाय विशेषथकी जुवनपति, व्यंतर, ज्योतषी, अने वैमानिकमांना यावत् चोथा देवलोकसुधी जाय. अने किलिकादिक विपरीतपणे अपूठा गणतां चारे संघयणे करी ङुङु के० बेबे देवलोक चढतां चढतां उपजे. ते आवी रीते जे किलिकासंघयणे करी पांचमा अने ठठा देवलोकसुधी जाय. अर्द्धनाराच संघयणे करी शुक्र अने सहस्रार देवलोकसुधी जाय. अने नाराच संघयणे करी आणत अने प्राणत देवलोकसुधी जाय. अने ऋषभनाराचे करी आरण अने अच्युत देवलोकसुधी जाय. अने वज्रऋषभनाराच प्रथम संघयणे करी सर्वत्र जुवनपति, व्यंतर, ज्योतिषी, बार देवलोक, नव ग्रैवेयक, अने पांच अनुत्तरविमाने जाय. अने यावत् सिद्धीवि के० मोक्षनेविषे पण जाय, एटले पहेला संघयणनो धणी अति उत्कृष्ट अध्यवसाये चढती पदवीना देवतामांहे उपजे, अने कोइक कर्म खपावी केवल पामी मोक्षे पण जाय.

हवे ज्यां संघयण त्यां संस्थान होय, संस्थान एटले शरीरनो आकार विशेष. ते संस्थान ठ प्रकारनं छे, तेनां नाम कहे छे.

समचउरंसे नग्गोह ॥ साइ वामणय खुज्ज हुंमेय ॥ जीवाण ठ संठाणा ॥ सव्वछसु लरकणं पढमं ॥ १६१ ॥ नाहीए उवरि बीयं ॥ तइय महो पिठि उयर उरवज्जं ॥ सिर गीव पाणि पाए ॥ सुलरकणं तं चउछंतु ॥ १६२ ॥ विवरीयं पंचमगं ॥ सव्व अलरकणं जवे ठठ्ठं ॥ गप्रय नर तिरिय ठहा ॥ सुरासमा हुंमया सेसा ॥ १६३ ॥

अर्थ- पहेलुं समचउरंस, बीजुं न्यग्रोध परिमंफल, त्रीजुं सादि, चोथुं वामन, पांचमुं कुब्ज, ठठ्ठुं हुंमक, ए रीते जीवनां ए ठ संस्थान होय. अने अजीवनां पांच संस्थान होय. एक परिमंफल, बीजुं वट्ट, त्रीजुं त्रिंस, चोथुं चउरंस अने पांचमुं आयत. ए पांच संस्थान ते अजीवपुजलस्कंधनां होय.

पहेलां सर्व स्थानके सर्व अवयवनेविषे लक्षणोपेत पहेलुं संस्थान होय. समा के० लक्षणोपेत चारेदिशिना चार अस्र के० शरीरना खूणा छे. ज्यां पद्मासन बेठा चारे दोरी सरखी होय ते समचउरंस संस्थान तीर्थंकरनी प्रतिमाने होय.

अने जे वडवृक्षनीपरे एटले जेम वडवृक्ष नीचे थोडुं हीन होय, अने उपर संपूर्ण पूर्ण होय; तेम जे संस्थान नाहीए के० नाभिनेहेठे हीन होय; अने उपर लक्षणोपेत होय. ते बीयं के० बीजुं न्यग्रोध संस्थान जाणवुं.

त्रीजुं सादि के० आदि ते नाभिने अहो के० अधो एटले नाभिने नीचे लक्षणोपेत अने नाभिउपर हीन ते सादिसंस्थान जाणवुं.

चोथुं वामन के० पूठ, उदर अने उर के० हृदय ए हीनलक्षणे होय; एटलांने वज्जं के० वर्जकरीने एटले त्याग करीने बाकी मस्तक, ग्रीवा, पाणी के० हाथ, पाए के० पग एटलां सुलक्षणां होय ते वामन संस्थान जाणवुं. ॥ १६२ ॥

विवरीयं पंचमगं के० पांचमुं एथकी विपरीत एटले पूठ, उदर, अने हृदय ए सर्व लक्षणोपेत होय. अने मस्तक, ग्रीवा, हाथ, पग, लक्षणेहीन होय. ए रीते वामन संस्थानथकी जे विपरीत अंग होय ते कुब्ज संस्थान कहीएं. छठुं समस्त शरीरना अवयवरूप अलक्षण एटले विपरीत लक्षण होय. ते हुंडक संस्थान कहीएं ॥ १६३ ॥

हवे ए छ संस्थान ते किया किया जीवनेविषे होय ? ते जुदा जुदा विवरिने कहे छे.

गर्भजमनुष्य तथा गर्भजतिर्यंचमांहे छहा के० छए संस्थान होय, अने सुरा के० देवताने एक समा के० समचउरंस्र संस्थान होय, अने शेष थाकता नारकी, एकेंद्री, बेंद्री, तेंद्री, चउरेंद्री तथा समूर्छिमपंचेंद्रीतिर्यंच. तथा समूर्छिममनुष्य ए सर्व हुंडया के० हुंडक संस्थानवाला होय. ॥ १६३ ॥

कम्मपयडीनेविषे समूर्छिमपंचेंद्रीतिर्यंचमांहे छए संस्थान वखाण्यां छे. एकेंद्रीमांहे हुंडकसंस्थान, तेमांहे पण पृथ्वी मसूरचंदा, अने अपकायनुं स्तिवुक बिंदुजेवुं संस्थान; तथा तेउकायनुं सूचीकलाप संस्थान, वायुकायनुं पताकाने आकारे संस्थान, अने वनस्पतीकाय विचित्र प्रकारनां संस्थानवंत होय. ए रीते कम्मपयडीमां वखाण्यां छे.

वायुकाय वैक्रियशरीर करे, तोपण पताका जेवां संस्थाने करे, अने पंचेंद्री तिर्यंच अने पंचेंद्री मनुष्य, तथा बारमा देवलोकना देवतासुधी जे उत्तर वैक्रियरूप करे; ते नानाप्रकारनुं संस्थान जाणवुं. अने मूलगुरूप समचउरंस्र जाणवुं. तथा नारकी जे उत्तरवैक्रियरूप करे ते पण हुंडकसंस्थाने जाणवुं. ए देवतानुं गतिद्वार संपूर्ण थयुं.

हवे देवता देवगति थकी चवीने क्यां क्यां उपजे ? ते आगति द्वार कहे छे.

जंति सुरा संखाउय ॥ गब्भय पज्जत्त मणुय तिरिएसु ॥
पज्जत्ते सुय बायर ॥ भूदग पत्तेय गवणेसु ॥ १६४ ॥

अर्थ– सामान्यपणे चारे निकायना सुरा के० देवता ते देवगतिथकी चवीने एक युगलियाविना बीजा गर्भज पर्याप्ता संखाउ के० संख्याता आयुष्यना धणी जे मनुष्य तथा तिर्यंच तेनेविषे जंति के० जाय. वली पज्जत्ते के० पर्याप्ता बायर के० बादर, पृथ्वीकाय, अप्पकाय, अने प्रत्येक वनपस्तीकाय ए त्रणमांहे देवता मरीने उपजे. अने शेष सूक्ष्मपृथ्वी, अप्प, साधारण वनस्पती, तथा अपर्याप्ता बादर, पृथ्वी, अप्प तथा प्रत्येक वनस्पति, तेउकाय, वायुकाय, बेंद्री, तेंद्री, चउरेंद्री, तथा युगलिया अने समूर्छिम अपर्याप्ता तिर्यंच, तथा समूर्छिम अपर्याप्ता मनुष्य, वली देवता, तथा नारकी–एटले स्थानके देवता चवीने उपजे नहीं.

वली आगतिनुं विशेषपणुं कहे छे.

तहवि सणंकुमारं ॥ प्पभिई एगिंदिएसु नोजंति ॥ आणय पमुहा चविउं ॥ मणुएसु चेव गछंति ॥ १६५ ॥

अर्थ— तडवि के० त्यां ते आगतिनेविषे पण सणंकुमारप्पभिई के० सनत्कुमार आदे देइने सहस्रार देवलोक सुधीना देवता चवीने एकेंद्रीमांहे उपजे नही. पण शेष एटले बाकीना स्थानके गर्भजपर्याप्ता संख्याता आयुष्यना धणी एहवा सामान्य मनुष्य तथा तिर्यंच तेमांहे उपजे. वली आणत प्रमुख देवलोकथी मांडी अनुत्तरविमान सुधीना देवता चवीने गर्भज पर्याप्ता संख्याता आयुष्यवाला सामान्य मनुष्यमांहे उपजे. पण पृथ्व्यादिक एकेंद्रीमांहे न उपजे. तथा तिर्यंचमांहे पण उपजे नही. ॥ १६५ ॥

हवे जे देवताने जे रीते देवांगना साथे संभोग छे, अने जे देवताने सर्वथा संभोग नथी ते प्रकार कहे छे.

दो कप्प काय सेवी ॥ दो दो दो फरिस रूवसद्देहिं ॥ चउरोमणेणु वरिमा ॥ अप्प वियारा अणंत सुहा ॥ १६६ ॥

अर्थ— भुवनपति, व्यंतर, ज्योतषी, अने दोकप्प के० सौधर्म अने ईशान ए बे देवलोकना देवता ते कायसेवी के० अति उत्कृष्ट पुरुष वेदने उदये मनुष्यनीपरे विषय सेवा करे. कायसेवाविना देवांगना पण तृप्ति पामे नहीं. मनुष्यनीपरे देवताने पण वीर्य होय. तेथी देवांगनाने बल तथा कांति अधिक होय. ए वात श्रीपन्नवणा उपांगमांहे कही छे. अने सनत्कुमार तथा माहेंद्र ए बे देवलोकना देवता ते देवांगनाना स्तन, भुजतेहनां आलिंगने करी कायस्पर्शेज संभोगसुख माने. वली ब्रह्म अने लांतक ए बे देवलोकना देवता ते देवांगनानुं रूप देखीनेज सुख पामे. तथा शुक्र अने सहस्रार देवलोकना देवता ते पोताने भोग योग्य जे देवांगना, तेहनां गीत, हास्य, विलास, भाषित, भूषण, नेपुर प्रमुखना शब्द सांभलीने कामसुख अनुभवे. तथा आणतादिक चारे देवलोकना देवता ते जे रमवा योग्य देवी मनमांहे चिंतवे तेवारे ते देवी पोताना स्थानके बेठी शृंगार करी भली बुरी कामचेष्टाने मनमांहे धरती भोगने माटे सावधान थाय, तेवारे ते देवता त्यांज रह्या थका मन संकल्पे पूर्ण सुख पामे. फरसादिक समस्त स्थानके कायसेवीनीपरे देवतानी शक्तिएं करी देवांगनाना शरीरमांहे शुक्रना पुद्गल संचरे, तेथी देवांगनाने संभोगसुख उपजे. केमके देवताने शुक्रपुद्गल छे; तेणे करी देवांगनाने सर्व सुख उपजे. परंतु वैक्रिय पुद्गले गर्भ उपजे नहीं. अने जे चक्रवर्त्तिना वैक्रियशरीरना शुक्रपुद्गलथकी गर्भ उपजे छे, तेहनुं मूल शरीर औदारिक छे, तेथी वैक्रियपुद्गल उदारिकपणे परणमावे; तेथी गर्भ उपजे. वैक्रियपुद्गल उदारिकपणे जे परणमावे छे; ते भावार्थ श्रीरायपसेणीसूत्रनी टीकामांहे मलयगिरिआचार्ये वखाण्यो छे. तथा उपरना नवग्रैवेयक, अने पंचअनुत्तरविमानना देवता ते अप्रवीचारा एटले विषयसेवारहित पुरुषवेदथकी अत्यंत मंद मने करी पण स्त्रीने प्रार्थे नहीं.

कायसेवीथकी अनंतगणुं सुख स्पर्शसेवीने जाणवुं तेथकी रूपसेवीने अनंतगणुं सुख, तेथकी शब्दसेवीने अनंतगणुंसुख, तेथकी वली मनसेवीने अनंतगणुसुख, तेथकी अप्रवीचारीने अनंतगणुंसुख जाणवुं. हवे अहीयां कोइ पूछे के नवग्रैवेयक तथा पंचानुत्तरविमानना देवता जो विषयसेवा रहित छे तो एहने ब्रह्मचारी केम न कहीये? तेहने उत्तर कहे छे जे, अविरति नाम कर्मोदयथकी देवताना भवस्वभावे करी चारित्र परिणामनो अभाव छे, अने अप्रवीचार सुखथकी उपशम सुख अनंतगणुं छे. क्यांक अप्रविचारने स्थाने अल्पविकार एवुं लख्युं छे. ॥ १६६ ॥

तेज सूत्रकार आगली गाथाए कहे छे.

जं च कामसुहं लोए ॥ जं च दिवं महासुहं ॥ वीयराग सुह स्सेय ॥ णंत भागंपि नग्घइ ॥ १६७ ॥

अर्थ– लोए के० लोकनेविषे जं के० जे कामसुहं के० कामसुख कायसेवारूप, तथा देवतासंबंधी जे महा के० परमसुरतसुख ते सर्व श्रीवीतराग एटले विशेषेकरी गया ने राग द्वेष जेहना, एवा श्रीवीतरागनुं जे प्रशमसुख तेहने अनंतमे नागे पण ए पूर्वोक्त सुख समर्थे नही. एटले वीतरागना सुखना अनंतमानाग सरखुं पण न होय.

हवे देवीनुं उत्पत्तिस्थान कहे छे.

उववाउ देवीणं ॥ कप्प डुगं जा परो सहस्सारा ॥
गमणा गमणं नत्री ॥ अच्चुय परउ सुराणंपि ॥ १६८ ॥

अर्थ– नुवनपति, व्यंतर, ज्योतषी, सौधर्म, अने ईशान देवलोक सुधी यावत् देवीणं के० देवीउने उववाउ के० उपजवुं होय. उपरांत देवीउने उपजवुं होय नहीं. अने देवताना नोगने माटे उपरना देवलोकमांहे सौधर्म तथा ईशानदेवलोकनी अपरिगृहिता देवी उपरो के० उपर सहस्रार देवलोकसुधी जाय. अने सहस्रार देवलोकथी उपरना देवलोके देवीउनो गमणागमणं नत्री के० जावुं आववुं नथी. कदाचित् आणतादिदेवलोक योग्य देवीने कायसेवानी वांछा उपजे, तो मनुष्यसाथे अथवा सौधर्म अने ईशान देवलोकना देवतासाथे कायसेवा पण करे, परंतु विषयसेवामाटे आणतादि देवलोकनेविषे जाय नहीं. तथा ते देवो पण आवे नहीं. कदाचित् बारमा देवलोकनो देवता मनसेवी मनुष्यलोकमां आवी मनुषणि स्त्रीसाथे कायसेवा करे, तो मरीने तेज स्त्रीने पेटे उपजे. तेमज देवीने पण कायसेवा होय. वली अच्चुत परउ सुराणंपि के० अच्चुत देवलोकथकी उपरांत देवतानुं पण गमनागमन नही. हेठला देवोने बारमा देवलोकथकी उपरांत जावानी शक्ति नथी. तथा उपरना देवताने अहीयां आववानुं प्रयोजन नथी. केमके ग्रैवेयक तथा पंचानुत्तरना देवता ते, तीर्थंकरना कल्याणिकमहीमांहे पण शय्या थकी नीचे उतरे नहीं. किंतु शय्याएं बेठाज नमस्कारादिक नक्ति साचवे. अने संदेह उपजे तो मनवर्गणाए प्रश्न करे, ते केवली केवलज्ञाने जाणीने तेहनो मनोवर्गणाएं उत्तर आपे. तीर्थंकरनी मनोवर्गणा उत्तरसहित ते प्रश्न अवधिज्ञाने जाणीने देवता पोतानो संदेह टाले. परंतु अहीयां आवे नही. ॥ १६८ ॥

हवे किलविषिया देवतानां स्थानक कहे छे.

ति पलिय तिसार तेरस ॥ सारा कप्प डुग तइय लंत
अहो ॥ किब्बिसिय नहुंति उवरिं ॥ अच्चुय परउन्निउगाई ॥ १६९ ॥

अर्थ– अशुन्न कर्मना उदये करी देवतामांहे चंमाल सरखा, ते किलविषिया देवता कहीएं. ते सौधर्म तथा ईशानदेवलोकतले तिपलिय के० त्रण पल्योपमने आयुष्ये वसे छे. तेमज सनत्कुमारदेवलोकने तले तिसार के० त्रण सागरोपमने आयुष्ये वसे छे. एमज तेरस के० तेर सागरोपमने आयुष्ये छट्ठे लंत के० लांतक देवलोकने अहो के० अधोन्नागे वसे छे. किब्बिसिय न हुंति उवरिं के० ए किल्विषिया देवता ते लांतकनामा छठा देवलोकथी उपरांत उपजे नहीं.

वली अच्चुय के० अच्चुत देवलोकथी परउ के० उपरांत अन्निउगाइ के० अन्नियोगिकादिक देवता तथा आदिशब्दथी सामानिकादिक देवता पण न उपजे. किंतु ए नवग्रैवेयक, तथा पंचानुत्तरविमानवासी समस्त देवता ते स्वयमेवपणे इंद्र सरखा जाणवा. ॥ १६९ ॥

हवे सौधर्म तथा ईशानदेवलोके अपरिग्रहिता देवीनां केटलां विमान तथा केटलुं आयुष्य छे? तथा किया किया विमानवासी देवताने उपभोग योग्य होय? ए अर्थ विस्तारथी कहे छे.

अपरिग्गह देवीणं ॥ विमाणलक्खा छ हुंति सोहम्मे ॥ पलियाइ समयाहिय ॥ ठिइ जासि जाव दसपलिया ॥ १७० ॥ ताओ सणंकुमारा ॥ एवं वढ्ढंति पलिय दसगेहिं ॥ जा बंभ सुक्क आणय ॥ आरण देवाण पन्नासा ॥ १७१ ॥ ईसाणे चउ लक्खा ॥ साहिय पलियाइ समय अहिअ ठिइ ॥ जा पनर पलिय जासिं ॥ ताओ माहिंद देवाणं ॥ १७२ ॥ एएण कमेण भवे ॥ समयाहिय पलिय दसग बुढ्ढीए ॥ लंत सहसार पाणय ॥ अच्चुय देवाण पण पन्ना ॥ १७३ ॥

अर्थ– केवल अपरिग्रहितादेवीनां छलाख विमान सौधर्मदेवलोके छे. तेमांहे जे वैमानमांहेली देवीओनुं एक पल्योपमनुं पूर्ण आयुष्य छे, ते देवी सौधर्मवासी देवताने भोग योग्य जाणवी. अने जे देवीने पलियाइ के० एक पल्योपमादिक एटले एक पल्योपम उपरे समयाहिय के० एक समय अधिक, अथवा वे समय, त्रण समय, संख्यातासमय, असंख्यातासमय, अधिक– एम जाव के० यावत् दश पल्योपमना आयुष्यवाली अपरिग्रहितादेवी ॥ १७० ॥ ते सर्व सणंकुमारा के० सनत्कुमारवासी देवताने उपभोग योग्य जाणवी. पण ते देवी तेथी उपरना देवलोकना देवताने वांछे नही. एमज फरी दश पल्योपमथी उपरांत एक समय, बे समय, त्रण समय, आदे दइने दसगेहिं के० दश पल्योपमसुधीनी बीजी वृद्धि करीएं, एटले वीश पल्योपमनुं आयुष्य ब्रह्मदेवलोकना देवताने भोगयोग्य देवीनुं जाणवुं.

वली तेवारपछी ए एमज समय आदे देइने दश पल्योपमनी वृद्धि सुधी एटले त्रीशपल्योपमना आयुष्यवाली देवीओ ते शुक्रदेवलोकना देवताने भोगयोग्य जाणवी. तेवारपछी वली समयादि वृद्धिए चालीश पल्योपमना आयुष्यवाली देवीओ ते आणतदेवलोकवासी देवताने भोगयोग्य होय. वली तेवारपछी समयादि वृद्धिए यावत् पचाश पल्योपमना आयुष्यवाली देवी ते आरण देवलोकना देवताने उपभोग योग्य होय.

हवे ईशानदेवलोके अपरिग्रहिता देवीनां चार लाख विमान छे; तेमांहे जे देवीओनुं एक पल्योपम साधिक आयुष्य छे; ते देवीओ ईशानदेवलोकना देवताने भोगयोग्य छे. तेवार पछी समयादि वृद्धिए यावत् पन्नर पल्योपमना आयुष्यनी देवीओ ते माहेन्द्र देवलोकना देवताने भोगयोग्य होय. ॥ १७२ ॥ एहज क्रमे करी पूर्व रीते दश पल्योपम वधारतां योग्यपणे पचीश पल्योपमना आयुष्यनी देवीओ लांतक देवलोकना देवताने भोगयोग्य होय. तथा पांत्रीश पल्योपमना आयुष्यवाली देवी सहस्रार देवलोकना देवताने भोगयोग्य होय. अने पिस्तालीश पल्योपमना आयुष्यनी देवी ते प्राणत देवलोकना देवताने भोग योग्य होय. अने पंचावन पल्योपमना आयुष्यवाली देवी ते अच्चुतदेवलोकना देवताने भोगयोग्य होय.॥१७३॥

हवे देवने लेश्या दोढगाथाए करी कहे छे.

किन्हा नीला काऊ ॥ तेऊ पम्हाय सुक्क लेस्साओ ॥ भवणवण पढम चउलेस ॥ जोइस कप्प दुगे तेऊ ॥ १७४ ॥ कप्पतिय पम्ह लेसा ॥ लंताइसु सुक्कलेस हुंति सुरा ॥

अर्थ– जेणे करी जीव कर्म साथे आश्लेष पामे तेने लेश्या कहीएं. ते लेश्याना बे भेद छे. एक द्रव्य-लेश्या तथा बीजी भावलेश्या. त्यां आत्माने कालां तथा पीलां द्रव्यरूप कर्म पुद्गल संयोग ते द्रव्यलेश्या, अने आत्माना शुभाशुभ परिणाम ते भावलेश्या. ए वात नारकीने अधिकारे प्रगटपणे वखाणशे. ते लेश्याना छ भेद छे. एक कृष्ण, बीजी नील, त्रीजी कापोत, चोथी तेजो, पांचमी पद्म, अने छठी शुक्ल– तेमां भवणवण के० भवनपति अने व्यंतरने कृष्ण, नील, कापोत अने तेजो ए पढम के० पहेली चउलेस के० चार लेश्या होय. त्यां परमाधामीने एक कृष्णलेश्याज होय, अने जोइस के० ज्योतषी तथा कप्प दुगे के० सौधर्म तथा ईशान ए बे देवलोकनेविषे एक तेऊ के० तेजोलेश्या होय. ॥ १७४ ॥

ते उपरांत कप्पतिय के० सनत्कुमार, माहेंद्र अने ब्रह्म–ए त्रण देवलोके एक पम्हलेसा के० पद्मलेश्या होय. तेवार पछी लंताइसु के० लांतक आदे देइने पंचानुत्तर सुधीना सुरा के० देवोने एकली शुक्ललेश्या होए. ए सर्व लेश्याउं अनुक्रमे निर्मल शुद्ध शुद्धतर जाणवी. भवनपति आदे देइ नव ग्रैवेयकसुधी भाव परावर्त्ते करी भावलेश्या छए संभवे. अने पंचानुत्तरना देवो प्राये विशुद्ध द्रव्यलेश्यावंत होय; अने परित्तसंसारी होय. तेमाटे ते देवो भावतः विशुद्ध लेश्यावंत होय.

भवनपति, व्यंतर, अने ज्योतषिना शरीरनो वर्ण पूर्वे ए देवोना अधिकारे कह्यो छे. हवे वैमानिक देवोनो वर्ण कहे छे.

कणगाभ पउम केसर ॥ वन्ना दुसु तिसु उवरि धवला ॥ १७५ ॥

अर्थ– सौधर्म अने ईशान ए दुसु के० बे देवलोकना देवनां शरीर कणगाभ के० राता सुवर्ण जेवां कांतीवालां जाणवां. अने तिसु के० त्रीजो चोथो ने पांचमो ए त्रण देवलोके देवोनां शरीर ते पउम के० पद्म एटले कमलनो केसर जे पराग तेवा वर्णे छे. अने उवरिधवला के० लांतक आदे देइने उपरना देवलोकना देव ते, धवला एटले शुक्ल शुक्लतम वर्णे उत्तरोत्तर जाणवा. यद्यपि श्रीजीवाभिगमसूत्रमां बंभलोग लांतक देवा अल्लमहूय पुप्फवन्ना एवुं कह्युं छे, तथापि महुडानुं पाकुं फूल कांइक गौर होय, ते गौरमांहे गणीएं. अने महुडानुं काचुं फूल कांइक पांडुरु होय, तेमाटे धवलमांहे गणीएं. तेथी अहींयां सिद्धांत विरोध नथी. ॥ १७५ ॥

हवे देवताने आहार तथा श्वासोश्वासनुं स्वरूप कहे छे.

दसवास सहस्साइं ॥ जहन्नमाउं धरंति जे देवा ॥ तेसिं
चउथा हारो ॥ सत्तहिं थोवेहिं ऊसासो ॥ १७६ ॥

अर्थ– जे भवनपति अने व्यंतर देवोमां दश हजार वर्षना जघन्यायुवाला देव होय; तेसिं के० ते देवने चउथाहारो के० चोथ पछी एटले एक अहोरात्रने आंतरे आहारनी इछा उपजे. ते इछा उपना थका सर्व इंद्रिउने आल्हादकारी मनोज्ञ पुद्गले करी इछाए तृप्ति पामे, अने सत्तहिंथोवेहिं के० सात स्तोके श्वासोश्वास होय. शरीर मांहे वायु उंचो नीचो वधे–आवे ते साते स्तोके उंचो श्वास आवे, साते स्तोके नीचो श्वास आवे, एटला कालना वचमां निश्चल रहे; साते साते स्तोके श्वासोश्वास करे.

हवे पूर्वोक्त स्तोकनुं प्रमाण कहे छे.

आहि वाहि विमुक्कस्स ॥ नीसासूस्सास एगगो ॥ पाण
सत्त इमो थोवो ॥ सोवि सत्तगुणो लवो ॥ १७७ ॥

लव सत्तहत्तरीए ॥ होइ मुहुत्तो इमंमि ऊसासा ॥ सग-
तीससयतिहुत्तर ॥ तीसगुणा ते अहोरत्ते ॥ १७८ ॥ लरकंते-
रस सहसा ॥ नउयसयं अयर संखयादेवे ॥ परकेहिं
ऊसासे ॥ वाससहस्सेहिं आहारो ॥ १७९ ॥

अर्थ- आहिवाहिविमुक्कस्स के० आधि ते मननी पीडा, अने व्याधि ते शरीरनी पीडा, तेथी विमुक्कस्स के० विशेषे करीने रहित, चिंता तथा श्रमथी रहित एवा मनुष्यनो एक निश्वास-उश्वास तेने प्राण कहीएं. पाणुसत्तइमो के० एवा साते प्राणे थोवो के० एक स्तोक कहीएं. सोविसत्तगुणोलवो के० एवा साते स्तोके एक लव होय. ॥ १७७ ॥ अहींयां सात प्राणने एक स्तोक कहीएं. तेने सातगुणा करीएं तेवारे उंगणपचाश प्राणे एक लव थाय छे.

लव सत्तहत्तरीए के० सित्तोतर लवे होइमुहुत्तो के० एक मुहूर्त होय. इमंमि के० ए एक मुहूर्तमांहे ऊसासा के० केटला श्वासोश्वास होय? ते कहेछे. पूर्वोक्त उंगणपचाशने सीत्तोतेर गुणा करीएं. तेवारे सगतीससयतहुत्तर के० साडत्रीशसेंने तहोतेर श्वासोश्वास होय. ते अहोरत्तेके० एक अहोरात्रमांहे त्रीश मुहूर्त्त थायछे, माटे तेने त्रीशगुणा करीएं; ॥ १७८ ॥ तेवारे एक लाख तेर हजार एकशोने नेवु श्वासोश्वास थाय. एने त्रीश गुणा करीएं, तेवारे तेत्रीश लाख पंचाणु हजारने सातसें श्वासोश्वास एक मासना थायछे. तेने बारगुणा करतां चार क्रोड सात लाख अडतालीश हजारने चारसें श्वासोश्वास एक वर्षना थायछे. एमज सो वर्षनेविषे पण नावना करवी.

हवे अयरसंखयादेवेपरकेहिं के० जे देवतानुं जेटला सागरोपमनुं आयुष्य होय, ते देवताने तेटले पक्षे श्वासोश्वास होय, अने तेटले हजार वर्षे आहार होय. ते आवी रीते के, जे देवतानुं एक सागरोपमायु होय तेने एकपक्षे उश्वास होय, अने एक हजारवर्षे आहारनी इच्छा उपजे. जेम सर्वार्थसिद्धे तेत्रीश सागरोपमायु छे, तो तेत्रीश पक्षे श्वासोश्वास अने तेत्रीश हजारवर्षे आहारनी इच्छा उपजे. ॥ १७९ ॥

हवे जे देवोनुं दश हजार वर्ष उपरांत पण एक सागरोपमनुं पूर्णायु न होय तेना वचमां आहार अने उश्वासनुं कालमान कहेछे.

दस वास सहस्सुवरिं ॥ समयाई जाव सागरं ऊणं ॥ दि-
वस मुहुत्त पहुत्ता ॥ आहारूसास सेसाणं ॥ १८० ॥

अर्थ-जे देवतानुं दश हजार वर्ष उपरांत, समयाइ के० समयादिक एटले समय, आवली, मुहूर्त, दिवस, पक्ष, मास, संवत्सर, युग, एक बे आदि पल्योपम, एम जाव के० यावत् सागरंऊणं के० कांइक ऊणुं सागरोपमायु होय, ते देवताने दिवस पृथक्त्वे आहाराभिलाषा थाय, अने ते मुहूर्त पृथक्त्वे उसास करे. सिद्धांतनाषाए पृथक्त्व शब्दनो अर्थ बे आदे देइने नवसीम संख्यानुं मान कहीएं. अहींयां ए नावार्थ जे दश हजार वर्षथी उपरांत एक समयादि वृद्धिए अनुक्रमे दिवस पृथक्त्वे आहार, अने मुहूर्त पृथक्त्वे उसासने वधारता जइएं, ते त्यांसुधी वधारीएं के ज्यांसुधी पूर्ण सागरोपमायुप्रत्ये पक्षथकी उसास अने एक हजार वर्षथकी आहार थाय. ॥ १८० ॥

हवे सिद्धांतमांहे आहारना त्रण नेद छे ते कहेछे.

सरिरेण उयाहारो ॥ तयाइ फासेण लोम आहारो ॥ प-
रकेवा हारो पुण ॥ कावलिउ होइ नायवो ॥ १८१ ॥

अर्थ–केवल शरीरे करी जे आहार ते उंजाहारी. यद्यपि शरीर पांच छे. तथापि तेजस अने कार्मण शरीरे करी जीव उत्पत्ति देशे आवी पूर्व शरीर त्यागे. विग्रहगति अथवा अविग्रह गतिवालो जीव प्रथम समये औदारिक शरीर योग्य पुद्गलाहार करे. बीजा समय आदे देई कार्मणसाथे औदारिक मिश्रे आहार करे, ते ज्यांसुधी शरीर पूर्ण नीपजे, त्यांसुधी. ए पूर्वोक्त सर्व उंजः कहेतां तेजस शरीर, तेणे करी जे आहार ते प्रथम उंजाहार जाणवो.

अने तया के० तथा फासेण के० स्पर्शेंद्रिये करी जे आहार–जेम के तेल चोपडवाथकी मुखे चीकाश थाय. उनाले पाणीनी छांट लागवाथी शीतल पुद्गले तृषा मटे. ए बीजो लोम आहारो के० लोमाहार जाणवो.

अने पक्खेवाहारो के० प्रक्षेपाहार, ते पुण के० वली कावलिउहोइ के० कोलीआए करी मुख प्रक्षेपे जे आहार ते त्रीजो प्रक्षेपाहार जाणवो. ॥ १०१ ॥

हवे ए त्रणे आहार केइ केइ अवस्थानेविषे होय? ते कहे छे.

उंयाहारा सव्वे ॥ अपजत्त पजत्त लोम आहारो ॥ सुर निरय इगिंदि विणा ॥ सेसा भवछा स पक्खेवा ॥ १०२ ॥

अर्थ– केवल तेजस शरीरे करी उत्पत्ति देशविषे आपणा शरीरयोग्य जे पुद्गल ते उंज, तेना आहारी सव्वे के० सर्व जीव एकेंद्रि आदे देइने पंचेंद्रि पर्यंत अपर्याप्ताजीव ते उंजा आहारी जाणवा. कोइ एम कहे छे के समस्त स्वयोग्य जेने जेटली पर्याप्ति कही छे, तेटली पर्याप्तिए अपर्याप्ता होय ते उंजाहारी जाणवा. ते जूठुं कहे छे. कारण के, शरीर पर्याप्तिथकी प्रारंभी जीव लोमाहारी लोमे करे, अंग प्रत्यंगे करी पुद्गलआकर्षी आहार करे; तेमाटे अहींयां शरीर पर्याप्ते अपर्याप्त होय ते जाणवुं. परंतु आहार पर्याप्ते अपर्याप्तो न जाणवो. केमके ते तो अणाहारी होय, अने शरीर पर्याप्ते पजत्त के० पर्याप्ता ते सर्वने लोमाहारो के० लोमाहार होय.

अने सुरनिरयइगिदिविणा के० देवता, नारकी अने एकेंद्री ए त्रणविना सेसाभवछा के० शेष जे बाकी समस्त भवस्थ एटले संसारी जीव बेंद्री, तेंद्री, चौरेंद्री, पंचेंद्री, तिर्यंच, मनुष्य, ते सपक्खेवा के० सप्रक्षेपा प्रक्षेप ते कवलाहारी होय. अने देवता, नारकी, तथा एकेंद्रीने कवलहार नथी; किंतु पर्याप्ति पूर्ण कर्या पछी लोमाहारी होय. तेमां देवता ते मनकल्पित शुभ पुद्गल सर्व कायाए आहार करे. नारकीने अशुभपणे परिणमे; ते देवता नारकीना आहार पुद्गलने विशुद्ध, अवधिज्ञानी एवा पंचानुत्तरविमानवासी देवता देखे तथा जाणे, परंतु नारकी आदे देइ ग्रैवेयक सुधीना देवता अवधिज्ञाने आहार पुद्गल न देखे.

वली आहार विशेष कहे छे.

सच्चित्ता चित्तो भय ॥ रूवो आहार सव्व तिरियाणं ॥ सव्व नराणं च तहा ॥ सुरनेरइयाण अच्चित्तो ॥ १०३ ॥

अर्थ– सव्वतिरियाणं के० सर्व तिर्यंचने, अने सव्वनराणं के० सर्व मनुष्योने त्रिविधाहार होय. केवारेक सचित्त, केवारेक अचित्त, अने केवारेक उभयरूवो के० उभयरूप; एटले सचित्ताचित्त ते मिश्र आहार होय. च के० वली तहा के० तेमज सुरनेरइयाण के० देवता अने नारकीने अच्चितो के० सदा अचित्ताहार होय.

आभोगा णाभोगा ॥ सव्वेसिं होइ लोम आहारो ॥ निरयाणं अमणुन्नो ॥ परिणमइ सुराण समणुन्नो ॥ १०४ ॥

अर्थ– अपर्याप्तावस्थाएं सर्व जीवोने अजाणपणे आहार परिणमे. जेम वर्षाकाले शीतल पुद्गलने फरसवाथी घणुं मूत्र श्रवे, अने पर्याप्तावस्थाएं सर्व लोमाहारी जीवोने आभोग के० जाणतां अने अणाभोग के० अजाणतां एटले केवारेक जाणतां अने केवारेक अजाणतां आहार परिणमे, अने एकेंद्रीने तथा संमूर्च्छिम मनुष्यने मनरहितपणे सर्वथा अजाणतांज आहार परिणमे, ते लोमाहार निरयाणं के० नारकीने अशुभ कर्मोदये करी अमणुन्नो के० अमनोज्ञ एटले मनने असुहामणो परिणमइ के० परिणमे. तथा तेहज लोमाहार सुराण के० देवताने शुभ कर्मोदये करी समणुन्नो के० मनोज्ञपणे सहित परिणमे. तेवार पछी तृप्तिपूर्वक परम संतोष थाय. ए कारणे देवताने आयुष्य उपर आहार कालमान छे; परंतु नारकीने आहारे कालमान न जाणवुं.॥ १०४॥

एज आहार प्रस्तावे नारकी तिर्यंच तथा मनुष्योने पण आहार कालमान कहे छे.

तहविगल नारयाणं ॥ अंतमुहुत्ता सहोइ उक्कोसो ॥ पं-
चिंदि तिरि नराणं ॥ साहाविउ छठ अठमउ ॥ १०५ ॥

अर्थ– तह के० तेमज विगल के० विकलेंद्री ते बेंद्री, तेंद्री अने चउरेंद्री, वली नारयाणं के० नारकीने एकवार आहार लीधा पछी वली आहारनी इच्छा उक्कोसो के० उत्कृष्टो अंतमुहुत्तासहोइ के० अंतर मुहूर्त्त उपरांत उपजे. अने एकेंद्री पृथ्वीकायादिकने आहाराभिलाप सदा एटले निरंतर उपजे. अने पंचिंदितिरि के० पंचेंद्री तिर्यंचने साहाविउ के० स्वभावे ताप रोगादिकना अभावे उत्कृष्टो छठ के० बे अहोरात्रने अंतरे आहाराभिलाष उपजे. अने नराणं के० मनुष्यने अठमउ के० त्रण अहोरात्रने अंतरे आहाराभिलाप उपजे. ए बेउ उत्कृष्टो आहारांतर ते उत्तरकुरु, देवकुरु, तथा भरत अने ऐरवते सूपम सूपमाकाले त्रण पल्योपमायुवाला तिर्यंच मनुष्य आश्री जाणवो. ॥ १०५ ॥

हवे कीयो जीव आहारक अने कीयो जीव अनाहारक? ते कहे छे.

विग्गाह गइ मावन्ना ॥ केवलिणो , समुहया अजोगी-
य ॥ सिद्धाय अणाहारा ॥ सेसा आहारगा जीवा ॥ १०६ ॥

अर्थ– विग्रहगतिवाला जीव जे समश्रेणी मूकीने विदिशाए देखाय; अथवा विदिशाए उपन्या, एटले विग्गहगइ मावन्ना के० विग्रहगतिने प्राप्त थएला जीव, तथा केवली समुद्घात करतां, अने अजोगीय के० सैलेशीकारण करतां अयोगी नामा चौदमे गुणठाणे थका वली आठ कर्म क्षय करी जे सिद्ध थया; ए सर्व जीव अणाहारा के० अणाहारक जाणवा. अने सेसा आहारगाजीवा के० शेष एटले बाकी बीजा संसारी जीव ते सर्व आहारक जाणवा. ॥ १०६ ॥

भावार्थ ए छे जे विग्रहगतिवाला उत्कृष्टपणे चार समय अणाहारी होय; अने आठ समय प्रमाण केवली समुद्घात छे; तेमां त्रीजे चोथे अने पांचमे समये केवल कार्मण काययोगी होय. ते त्यां त्रण समय अणाहारक जाणवा. अने चौदमे गुणठाणे सैलेशीकरणे अंतर मुहूर्त्तप्रमाण अणाहारक जाणवा. अने सादि अनंत मोक्षमांहे सिद्धना जीव अनंतकाल अणाहारक जाणवा.

हवे देवतानुं स्वरूप कहे छे.

केसट्ठि मंस नह रोम ॥ रुहिर वस चम्म मुत्त पुरिसेहिं
रहिया निम्मल देहा ॥ सुगंध नीसास गय लेवा ॥ १०७ ॥

अर्थ– सर्व देवता पूर्वभवनां उपजावेलां शुभकर्मना उदयथकी केश, अठि के० हाड, मंस के० मांस नख, रोम, रुधिर, वसा के० मांसनी चरवी, चामडी, मूत्र, पुरिष, (विष्ठा), एउंए करी रहिया के० रहित एवुं निम्मल के० मलरहित शरीर होय. कपूर तथा कस्तुरीना सुगंध सरखो मुखनो निश्वास होय. तथा गतलेपा के० जाति लावण्यनी पेरे रज प्रश्वेदादिकना उपलेप रहित होय. ॥ १७७ ॥

अंतमुहुत्तेणंचिय ॥ पज्जत्ता तरुण पुरिस संकासा ॥ सवंग

भूसणधरा ॥ अजरा निरुया समा देवा ॥ १७८ ॥

अर्थ– वली उत्पत्तिकाले अंतरमुहूर्त्तमांहे पर्याप्ति पूर्ण कस्या पछी अत्यंत तरुण पुरुष सरखा सवंग के० सर्वांगनेविषे भूषणना धरनार, अहींयां श्रीजीवाभिगमसूत्रना अभिप्राये कोइक कहे छे के, देवता आभरण तथा वस्त्रेकरी रहित छे, ते उत्पत्तिकालेज जाणवा. परंतु उपपात सभाए उपजे, अभिषेक सभाए स्नान करे, अलंकार सभाए अलंकार पेहेरे,, व्यवसाय सभाए पुस्तक वांची धार्मिक पोथी प्रमुख पूजोपकरण व्यवसाय लीए, पछी सुधर्मा सभाए सिद्धायतननेविषे जिनप्रतिमाने पूजे. ए सर्व जूदां जूदां कृत्य करे तो तेने सदाकाल आभरण अने वस्त्ररहित केम कहिएं ? ते माटे जे एम कहे छे ते असंप्रदाय अर्थ जाणवो. मात्र उत्पत्ति वेलाएज आभरण तथा वस्त्ररहित होय. वली सदा यौवनवय प्राप्त, जरारहित, निरुया के० निरुज ते काश श्वासादिक रोगरहित, समा के० समचतुरस्र संस्थानी देवा के० देव होय.

अणिमिस नयणा मण ॥ कज्ज साहणा पुप्फ दाम अमिला-

णा ॥ चउरंगुलेण भूमिं ॥ न छिवंति सुराजिणाविंति ॥ १७९ ॥

अर्थ– वली देवता स्वभावे अणिमिसनयणा के० अनिमिषनेत्र एटले देवशक्ति विशेषे आंख मीटकारे नहीं. मणकज्जसाहणा के० मनेकरी सर्व कार्य साधक होय, अने जेमना उरनेविषे पुप्फदाम के० फूलनी माला ते निरंतर अमिलाण के० अम्लान एटले कुमलाय नही एवी होय. वली जेउ मनुष्यलोकमांहे आव्या थका चउरंगुलेण भूमिं के० चार अंगुल भूमिकाथकी उंचा पग राखे; पण भूमिकाने नछिवंति के० फरसे नही. एवा सुरा के० देव जिणाविंति के० श्रीतीर्थंकर अने केवलीए कह्या छे.

हवे जे कारणे देवता मनुष्यलोकमां आवे ते कारण कहे छे.

पंचसु जिणकल्लाणेसु ॥ चेव महरिसि तवाणुभावाउ ॥

जम्मंत्तर नेहेणय ॥ आगछंति सुरा इहयं ॥ १८० ॥

अर्थ– पंचसुजिणकल्लाणेसु के० श्रीतीर्थंकरना जन्मादिक पांच कल्याणकोने विषे तथा महरिसितवाणुभावाउ के० महोटा ऋषीश्वरना तपानुभावे एटले तपने प्रभावे, वली जम्मंत्तरनेहेणय के० जन्मांतरना स्नेहे करी जेम शालिभद्रना पिता आव्या तेम, अथवा रीश थकी संगमो देव जेम आव्यो तेम, ए कारणे आगछंतिसुरा इहयं के० देवता अहीया आवे, पण कारणविना आवे नही. ॥ १८० ॥

ते देव कारणविना शामाटे न आवे ? ते कहे छे.

संकंति दिव्वपेमा ॥ विसय पसत्ता समत्त कत्तवा ॥ अण-

हीण मणुयकज्जा ॥ नरभवमसुहं नइंति सुरा ॥ १८१ ॥

अर्थ– जेवारे देवता देवलोकनेविषे उपजे, तेवारे तत्काल रमणिक देवांगनाना अंगविषे दिव्य प्रेम पर-

स्पर संक्रंति के० संक्रमे एटले मले. वली विषय जे देवांगनाना स्पर्श, शब्द, रूप तेनेविषे अत्यंत पसत्ता के० प्रसक्त एटले विशेषे करीने आसक्त ते एक घडीपर्यंत पण मूकी शके नही. वली स्नान, वनविहार, नाटकविलोकन, प्रमुख देवकार्य पूर्ण थयाविना, वली देवताने मनुष्यसारुं कार्य कांइ नहीं के जेना आधिनपणे करी देवता मनुष्यलोकमां आवे. ते कारणे अशुभ अने दुर्गंधमय एवा मनुष्यलोकनेविषे देवता न आवे. तेहज दुर्गंधपणुं कहे छे. ॥ १९१ ॥

चत्तारि पंच जोयण ॥ सयाइ गंधोय मणुय लोगस्स ॥
उड्ढं वच्चइ जेणं ॥ नहुदेवा तेण आवंति ॥ १९२ ॥

अर्थ– जेणं के० जे कारणे चारसें पांचसें योजन सुधी मणुयलोगस्स के० मनुष्यलोकसंबंधी मृतकलेवर, मूत्र, पुरीषसंबंधी जे दुर्गंध ते उड्ढंवच्चइ के० उंचे जाय. तेण के० ते कारणे मनुष्य लोकनेविषे नहुदेवा आवंति के० देवता न आवे. अहीयां नव योजनसुधी मूलगा गंध पुद्गल तेवार पछी ते पुद्गले आगला पुद्गल वासीजे, वली ते पुद्गले आगलो पुद्गल वासीजे, एम अन्योन्य अनेरा अनेरा पुद्गल वासतां चारसें अथवा पांचसें योजनसुधी उंचो गंध जाय. जे काले श्रीअजीतनाथने वारे घणा मनुष्य होय, तेवारे कलेवर प्रमुख पण घणां होय. त्यां पांचसें योजन सुधी, तथा बीजी परे चारसें योजनसुधी गंध उंचो जाय. अथवा देवता अत्यंत शुभप्रकृतिवंत छे; तेने थोडुं दुःख ते पण घणुं थइ परिणमे; तेथी चारसें पांचसें योजन कह्या. नहीं तो मनुष्यने घ्राणेंद्रियनो विषय नव योजन सुधी छे, अने देवताने एकांते निश्चय नथी. ॥ १९२ ॥

हवे देवताने भव प्रत्ययिक अवधिज्ञाननुं विषयक्षेत्र कहेछे.

दो कप्प पढम पुढविं ॥ दो दो दो बीय तइयगं चउथिं ॥
चउ उवरिम उहीए ॥ पासंति पंचमं पुढविं ॥ १९३ ॥

अर्थ–दोकप्प के० पहेला बे देवलोकना देव ते पढमपुढविं के० पेहेली नरकपृथ्वीसुधी अवधिज्ञाने करी देखे. अहीयां ए भावार्थ छे जे सौधर्म अने ईशानेंद्रना सामानिकादिक उत्कृष्टायुवाला जे देवो, ते रत्नप्रभा पृथ्वीना सर्व हेठला भागसुधी अवधिए करी देखे. पछी ते उपरना दो के० बे सनत्कुमार ने माहेंद्रना देवता बीजी शर्कराप्रभाप्रते देखे. एमज ब्रह्म अने लांतक ए बे देवलोकना देवो ते त्रीजी वालुकाप्रभाप्रते देखे. अने शुक्र तथा सहस्रारना देव चोथी पंकप्रभा प्रते देखे. तथा चउउवरिम के० ए थकी उपरना आणत, प्राणत, आरण, अने अच्युत, ए चार देवलोकना देवता ते पासंतिपंचमंपुढविं के० पांचमी धूमप्रभा नामे नरकपृथ्वी सुधी देखे. पण एटलुं विशेष जे आणत ने प्राणत देवथकी आरण अने अच्युतवाला देव पांचमी पृथ्वीना प्रतरे विशुद्धतर घणा पर्यायवंत देखे. एम ज्यां ज्यां बे बे जोडला छे, त्यां पहेला थकी बीजो सुविशेष देखे. ॥ १९३ ॥

छठि छ गेविज्जा ॥ सत्तमीयरे अणुत्तर सुराऊ ॥ किंचूण
लोगनालिं ॥ असंखदीवुदहि तिरियंतु ॥ १९४ ॥

अर्थ–त्रण हेठलना, अने त्रण मध्यना एवं छ ग्रैवेयकना देव ते छठी तमप्रभा नरकपृथ्वीसुधी अवधिज्ञाने करी देखे. अने उपरना त्रण ग्रैवेयकना देवता ते सत्तमीयरे के० सातमी तमःतमप्रभा नामा नरकपृथ्वी सुधी देखे. अने पंचानुत्तरवासी देव ते किंचूणलोगनालिं के० कांइक ऊणी लोकनाली पंचा-

स्तिकायरूप चौद राज प्रमाण अवधिज्ञाने करी देखे. एतावता पंचानुत्तर उपर बार योजन सिद्धशिला छे. अने पंचानुत्तरना देव ऊंचुं पोताना विमाननी ध्वजा सुधी देखे. ते माटे कांइक ऊणी लोकनालीने देखे. तथा तिरियंतु के० तीर्छु सौधर्म अने ईशानादिकना देव असंख्याता दीवुदहि के० द्वीप अने समुद्रने देखे. ॥ १९४ ॥

बहुअरगं उवरि मगा ॥ उढंस विमाण चूलिय धयाइ ॥
ऊणद्ध सागरे संख ॥ जोयणा तप्पर मसंखा ॥ १९५ ॥

अर्थ–उवरिमगा के० उपर उपर देवलोकवासी देवता ते बहुअरगं के० बहुत्तरक असंख्याता असंख्याते भेदे करी बहुत्तर बहुतम तिर्छु अवधिज्ञाने करी देखे. तेने अवधिज्ञान पण विशुद्ध विशुद्धतर जाणवुं. अने समस्त देवता ते उड्ढंस विमाण चूलिय धयाइ के० उचुं पोतपोताना विमाननी चूलिकानी ध्वजा सुधी देखे. उपरांत देखे नहीं. केमके देवताना भव स्वभावथकी ऊंचुं ध्वजासुधीज देखे. एटले वैमानिकने उत्कृष्टुं अवधिज्ञान कह्युं. अने जघन्य तो वैमानिकने अंगुलने असंख्यातमे भागे देखे, एटलुं अवधिज्ञान होय. अहीयां सिद्धांतमां सर्व जघन्य अवधिज्ञान मनुष्य अने तिर्यंचमांहे कह्युं छे. पण देवताने कह्युं नथी. तो अहीयां केम कह्युं ? ते भावार्थ श्रीआवश्यकनी पीठिकामध्ये देवताने उपपात काले परभवनुं अवधिज्ञान अंतरमुहूर्त्तसुधी होय. तेवार पछी देवभवसंबंधी अवधिज्ञान उपजे. एटले शंका निवृत्तिए पूर्वोक्त उपपातकाले अवधिज्ञान जेने उपजे एवो तो कोइक होय, ते अल्पपणा माटे सूत्रकारे लख्युं नहीं. एटले वैमानिकने ऊंचु नीचुं तिर्छु अवधिक्षेत्र कह्युं.

हवे गाथाना उत्तरार्धवडे शेष देवताने सामान्यपणे अवधिक्षेत्र कहे छे, भुवनपति, व्यंतर अने ज्योतषी देवो ऊणद्धसागरे के० ऊणेअर्द्धसागरोपमायुष्ये अवधिज्ञाने करी संखजोयण के० संख्याता योजनसुधी देखे. अने तेवार पछी ज्यारे तप्पर के० तेना उपर आयुष्य वधे; त्यारे असंख्याता योजनसुधी देखे. एम जेम जेम आयुवृद्धि थाय, तेम तेम असंख्यातामां पण वृद्धि थती जाय. ॥ १९५ ॥

पणवीस जोयण लहु ॥ नारय भवण वण जोइकप्पाणं ॥
गेविज्जणुत्तराणय ॥ जह संखं उहि आगारा ॥ १९६ ॥

अर्थ– अने भुवनपति तथा व्यंतर जे दश हजार वर्षना आयुष्यवाला, ते लहु के० जघन्यथकी अवधिक्षेत्र पणवीस जोयण के० पचीश योजन देखे. अहींयां फलितार्थ कहे छे. दशे भुवनपतिने जघन्य तो पचीश योजन अने उत्कृष्टुं असुर कुमारनिकायने असंख्याता द्वीप अने समुद्र देखे, एटलुं अवधिक्षेत्र होय. शेष नवनिकायने संख्याता योजन अवधिक्षेत्र, ज्योतषीने जघन्योत्कृष्ट संख्याता योजन अवधिक्षेत्र होय. एटले तेउ संख्याता द्वीपसमुद्र देखे. व्यंतरने जघन्य तो पचीश योजन, अने उत्कृष्टुंसंख्याता योजन अवधिक्षेत्र होय. एटले संख्याता द्वीप अने समुद्र अवधिज्ञाने करी देखे.

हवे गाथानां पाछलां त्रण पदे करी नारकी, देवता, तिर्यंच, अने मनुष्यने अवधिज्ञानक्षेत्रनुं संस्थान कहे छे. एक नारय के० नारकी, बीजा भवण के० भुवनपति, त्रीजा वण के० व्यंतर, चोथा जोइ के० ज्योतषी, पांचमा कप्पाण के० बार देवलोकना देव, छठा गेविज्ज के० ग्रैवेयकना देव, सातमा अणुत्तराणय के० अनुत्तरविमानना देव, ए सातने जहसंखं के० यथासंख्याए एटले अनुक्रमे उहि के० अवधिज्ञाननो जे आगारा के० आकार एटले संस्थान होय ते कहे छे ॥ १९६ ॥

तप्पागारे पल्लग ॥ पडहग जल्लरि मुइंग पुप्फ जवे ॥ ति-
रिय मणुएसु उही ॥ नाणाविह संठिउ जणिउ ॥ १९७ ॥

अर्थ– नारकीनुं अवधिज्ञान तपागारे के० पाणी उपर तरचाना त्रापाने आकारे, जुवनपतिनुं अवधिज्ञान पल्लग के० पालाने आकारे, व्यंतरनुं अवधिज्ञान पडहग के० ढोलने आकारे, ज्योतषीनुं अवधिज्ञान जल्लरि के० जल्लरीने आकारे, बार देवलोकना देवोनुं अवधिज्ञान मुइंग के० मृदंगने आकारे, ग्रैवेयकना देवनुं अवधिज्ञान पुप्फ के० फूलेजरी चंगेरीने आकारे, अनुत्तरदेवोनुं अवधिज्ञान जवे के० कुमारी कन्यानो गलकंचुउ जेवो पेशवाद तूरकणी पहिरणो पहेरे एने ऊर्ध्वसर कंचुक कहे ने. ए नामे मारवाड देशमां प्रसिद्ध वे. तेने आकारे जाणवुं, अने तिरियमणुएसुउही के० तिर्यंच तथा मनुष्यने अवधिज्ञान नाणाविह के० नाना प्रकारना संस्थाने संठिउ के० संस्थित, जणिउ के० कह्युं ने. जेम स्वयंजूरमण समुद्रमांहे मत्स सर्व आकारे वे; परंतु वलयाकार नथी. अने नर तथा तिर्यंचने अवधिज्ञान वलयाकार पण ने. ॥१९७॥

हवे नारकी, देवता, मनुष्य, अने तिर्यंच ए चारमांहे कोने केइ दिशाए अधिक अवधिज्ञान होय? ते कहेवे.

उड्ढं जवण वणाणं ॥ बहुगो वेमाणियाण हो उही ॥ नारय जोइस तिरियं ॥ नर तिरियाणं अणेगविहो ॥ १९८ ॥

अर्थ– जवण के० जुवनपति तथा वणाणं के० व्यंतर, ए बेउने अवधिज्ञान उड्ढं के० उंचुं बहुगो के० घणुं होय, अने तीर्बुं तथा नीचुं थोरुं होय. तेमज विमाणियाण के० वैमानिकने अहो के० नीचुं उही वे० अवधिज्ञान घणुं होय. अने तीर्बुं तथा उंचुं थोरुं होय. वली नारकी तथा ज्योतिषीने तिरियं के० तिर्बुं अवधिज्ञान घणुं होय. अने उंचुं तथा नीचुं थोडुं होय, अने नर के० मनुष्य तथा तिरियाणं के० तिर्यंचने अणेगविहो के० अनेक प्रकारनुं अवधिज्ञान होय. एटले कोइने उंचुं घणुं होय, कोइने नीचुं घणुं होय, कोइने तिर्बुं घणुं होय, एम नानाप्रकारे विचित्र जाणवुं. ॥ १९८ ॥

हवे ए देवोनुं घार पूर्ण करी नारकीनुं घार जोडतो कहे वे.

इयदेवाणं जणियं ॥ ठिइ पमुहं नारयाण वुन्नामि ॥ इग
तिन्नि सत्त दस सतर ॥ अयर बावीस तित्तीसा ॥ १९९ ॥
सत्तय पुढवी सुठिई ॥ जिठो वरिमाइ हिठ पुढवीए ॥
होइ कमेण कणिठा ॥ दसवास सहस्स पढमाए ॥ २०० ॥

अर्थ– इति पूर्वोक्त प्रकारे देवाणं के० देवतानां ठिइपमुहं के० स्थिति प्रमुख एटले स्थिति, जुवन, अवगाहना, ते शरीर प्रमाण उपपात विरहकाल, चवन विरहकाल एक समये उपपात संख्या, एक समये चवन सख्यां, गति अने आगतिरूप नव घार जणियं के० कह्यां. हवे एहज नव घार नारयाण के० नारकी साथे जोडीने वुन्नामि के० हुं कहीश. हवे यथोद्देश, निर्देश, एटले जे घारनो पहेलो उद्देश कीधो हतो, तेज घार अहींयां पण प्रथम कहे वे. त्यां साते नरकनी उत्कृष्टी अने जघन्यायुस्थिति अनुक्रमे कहे वे.

रत्नप्रजा पृथ्वीनेविषे उत्कृष्टी स्थिति एक सागरोपम, एम बीजी शर्कराप्रजानेविषे त्रण सागरोपम. त्रीजी वालुकाप्रजानेविषे सात सागरोपम, चोथी पंकप्रजानेविषे दश सागरोपम, पांचमी धूमप्रजानेविषे सतर सागरोपम, उठी तमप्रजानेविषे बावीश सागरोपम, सातमी तमतमप्रजानेविषे तेत्रीश सागरोपम, ॥ १९९ ॥ ए

सत्तयपुढवीसुठिई के० सात नरकपृथ्वीनेविषे आयुष्यनी स्थिति ते जिठो के० ज्येष्ठ एटले उत्कृष्टी कही. हवे उवरिमा के० उपरनी उत्कृष्टी स्थिति ते हिठ के० हेठला नरके जघन्य जाणवी. जेम रत्नप्रजानी उत्कृष्टी एक सागरोपमनी स्थिति ते शर्करप्रजाए जघन्यस्थिति जाणवी. एम उपरनी उपरनी उत्कृष्टीस्थिति ते हेठल हेठल अनुक्रमे कणिठा के० कनिष्ट एटले जघन्य जाणवी. जेम छठी तमप्रजानी बावीश सागरोपम उत्कृष्टी स्थिति ते सातमी तमतमप्रजानेविषे जघन्य जाणवी. अने पढमाए के० पहेली रत्नप्रजा पृथ्वीएं दश हजार वर्ष जघन्यस्थिति जाणवी. तथा जघन्य अने उत्कृष्टीनी वचमां जे आयुष्यनी स्थिति होय, ते मध्यम स्थिति जाणवी. सघला नरकनेविषे एहज व्यवहार जाणवो. ॥ २०० ॥

हवे रत्नप्रजा पृथ्वीना तेर प्रतर छे. बीजीना अगीयार, त्रीजीना नव, चोथीना सात, पांचमीना पांच, छठीना त्रण, सातमीनो एक, ए प्रतरसंख्या आगल कहेशे. हाल ते प्रतरो प्रते जघन्य तथा उत्कृष्टी आयुष्यस्थिति कहे छे.

नवइ सम सहस लरका ॥ पुव्वाणं कोडी अयर दस जाग ॥
इक्किक्क जाग वुड्ढी ॥ जाअयरं तेरसेपयरे ॥ २०१ ॥ इय
जिठ जहन्ना पुण ॥ दस वास सहस्स लरक पयर डुगे ॥
सेसेसु उवरि जिठा ॥ अहो कणिठाउ पइं पुढवी ॥ २०२ ॥

अर्थ– रत्नप्रजा पृथ्वीना पहेला प्रतरनेविषे नवइ सहस्स के० नेवु हजार समा के० वर्ष बीजा प्रतरनेविषे नेवु लाख वर्ष, त्रीजा प्रतरनेविषे एक पूर्व कोडी वर्ष, चोथा प्रतरनेविषे एक सागरोपमना दश जाग करीएं, तेवो एक जाग. तेवार पछी इक्किक्कजागवुड्ढी के० प्रतरे एकेको जाग वधारीएं तेवारे जाव के० यावत् तेरमा प्रतरनेविषे अयरं के० एक सागरोपमनी उत्कृष्टी आयुस्थिति थाय. एटले पांचमे प्रतरे बे जाग, छठे त्रण जाग, सातमे चार जाग, आठमे पांच जाग, नवमे छ जाग, दशमे सात जाग, अगीयारमे आठ जाग, बारमे नव जाग, अने तेरमे प्रतरे दश जाग एटले तेरमा प्रतरे सागरोपम पूर्ण. ॥ २०१ ॥ इयजिठ के० ए उत्कृष्टी आयुष्यनी स्थिति कही.

हवे पुण के० वली जहन्न के० जघन्य स्थिति कहे छे. दसवास सहस्सलरकपय बे डुगे के० प्रथम प्रतरनेविषे अनुक्रने दश हजार वर्ष, बीजे प्रतरे दश लाख वर्ष, यद्यपि दश लाख सूत्र पाठमां न कह्यां, परंतु उत्कृष्टी स्थितिने अधिकारे नेवु सहस्र नेवु लाख उपर जोडी लाख कह्यां; तेने अनुसारे पाठमां दश शब्द कह्या विना पण दश लाख कहेतां दोष नथी. अने सेसेसुउवरिजिठा के० –हवे आगला त्रीजा प्रतर आदे देइने जे प्रतरो छे, तेउनेविषे उवरि के० उपरना प्रतरनी जे जिठा के० उत्कृष्टी स्थिति छे, तेज आगले अहोकणिठाउ के० अधो एटले नीचे नीचे प्रतरे कनिष्ठ एटले जघन्यस्थिति पइंपुढवी एटले प्रत्येक पृथ्वी प्रते जाणवी, एटले जघन्य स्थिति होय. ते स्पष्टार्थ यंत्र देखी समजजो. एटले रत्नप्रजा पृथ्वी विषे उत्कृष्टी स्थिति कही. अने सर्व पृथ्वीविषे प्रत्येक प्रतरे जघन्यस्थिति कही. ॥ २०२ ॥

हवे बीजी नरक पृथ्वी आदे देइ शेष पृथ्वीनेविषे उत्कृष्टी स्थिति कहेवाने अर्थे करण कहे छे.

उवरि खिइ ठिइ विसेसो ॥ सग पयर विहत्तु इछ संगुणिउ ॥
उवरिम खिइ ठिइ सहिउ ॥ इछिय पयरंमि उक्कोसा ॥ २०३ ॥

अर्थ– उवरि के० उपरनी खिइ के० क्षिति एटले पृथ्वी, तेनी जे उत्कृष्टी ठिइ के० स्थिति, तेने इछ

के० वांछित नरक पृथ्वीनी उत्कृष्टी स्थिति साथे विसेसो के० विश्लेष करीएं, एटले अधिक स्थितिमांथी ओछी स्थिति काढीएं, शेष रहे तेने पण उपचारथी विश्लेप कहीएं. ते विश्लेपनो आंक सगपयरविहृत्तुश्च्र के० अहींयां वांछी नरक पृथ्वीने सग एटले स्वस्व ते पोतपोताना प्रतरे वेहंचियें. ते वेहंचतां जे आंक आवे ते प्रतर संख्याए संगुणिर्ड के० गुणीएं, ते गुण्ये थके जे आंक आवे ते उवरिमखिइ के० उपरनी पृथ्वीनी उत्कृष्टी ठिइ के० स्थिति तेणे सहित करीएं, तेवारे इच्छियपयरंमिउक्कोसा के० वांछीत प्रतरे उत्कृष्टी स्थिति थाय.

ते उदाहरणे देखाडे छे. जेम शर्करप्रज्ञानेविषे उत्कृष्टी स्थिति त्रण सागरोपम छे; अने रत्नप्रज्ञानी उत्कृष्टी स्थिति एक सागरोपम छे; तेनो विश्लेष करीएं त्यारे शेष बे सागरोपम रहे. ते बे सागरोपमने शर्करप्रज्ञाना अगीआरे प्रतरे जाग आपीएं; तेवारे एक जागमां एक सागरोपमना अगीआरीआ बे जाग आवे ते बेने वांछित प्रतर साथे गुणिएं, तेवारे प्रथम प्रतरे एकंस गुण्या बे जागज होय. तेने उपर वली रत्नप्रज्ञा पृथ्वीनी उत्कृष्टीस्थिति एक सागरोपमनी छे, ते नेली करीएं, तेवारे प्रथम प्रतरे एक सागरोपम, अने उपर एक सागरोपमना अगीआरीआ बे जाग आवे. एटली शर्करप्रज्ञा पृथ्वीना प्रथम प्रतरे उत्कृष्टि स्थिति जाणवी. ए रीते प्रत्येक प्रतरे बे बे जाग वधारीएं, त्यारे अगीयार जागे सागरोपम वंधाय. एम यावत् अगीयारमे प्रतरे त्रण सागरोपम पूर्णायु थाय; अने पेहला प्रतरनी उत्कृष्टि स्थिति ते बीजे प्रतरे जघन्य जाणवी. ए पण यंत्र देखी समजजो.

एमज त्रीजी नरकपृथ्वीए पण एहज करण जाणवुं. तो ए त्रीजी वालुप्रज्ञा, चोथी पंकप्रज्ञा; पांचमी धूमप्रज्ञा, छठी तमःप्रज्ञा, ए चारेनी यंत्र स्थापना जोजो, अने सातमी तमतमा प्रज्ञाए एकज प्रतर छे. त्यां पांच नरकवासा छे. त्यां काल, महाकाल, रौरव, महारौरव ए चार स्थानके जघन्य बावीश सागरोपमायु, अने उत्कृष्टुं तेत्रीश सागरोपमायु छे. अने पांचमो अपइठाणो नरकावासो छे, त्यां अजघन्योत्कृष्ट तेत्रीश सागरोपमायु छे. एम साते नरकनेविषे ज्यांसुधी जीवे त्यांसुधी सदा वेदना वेदे. आंख मीची उघाडीएं एटलो वखत पण नारकीने सुख नथी. किंतु एकांत दुःखज बांध्युं छे; ते वेदे. हवे नारकीने एक क्षेत्र वेदना, बीजी अन्योन्य वेदना, अने त्रीजी परमाधामिकृत वेदना, ए त्रणे वेदना, किंचित् विवरीने कहेछे.

तेमां प्रथम क्षेत्रवेदना कहेछे. एक रत्नप्रज्ञा, बीजी शर्करा, त्रीजी वालुका, एना नारकी शीतयोनियाछे, अने योनि स्थानविना बीजी जे नरकनूमिका छे ते उष्ण छे, तेमाटे नारकी शीतयोनिया ते उष्ण वेदना वेदे छे. त्यां जेवा अग्निवर्ण खेरना अंगारा ते करतां पण अत्यंत नरकनूमिका उष्ण जाणवी.

एम बीजा पण नरकोनेविषे जावना जाणवी. पंकप्रज्ञा नरके उपरना घणा नरकावासा तो उष्ण छे, अने नीचला थोडा नरकावासा थोडा शीत छे. धूमाने विषे नरकावासामां शीतल घणाछे, अने उष्ण थोडा छे. तथा छठी अने सातमीए एकांत शीतलनूमिका छे, अने नारकी एकांत उष्णयोनिया छे, परंतु नीचे नीचे नरके अनंतगुण तीव्र, तीव्रतर, तीव्रतम छे. ते नरकोमध्ये उष्णवेदना अने शीतवेदना जे छे तेनुं स्वरूप आगमवेदी एवुं कहेछे के, ग्रीष्मऋतुना अंते मध्यान्हसमये सूर्य प्राप्त थयो छतां, अने आकाश मेघरहित छतां अत्यंत दुष्ट पित्तप्रकोपे करी व्याकुल अने छत्ररहित चारे दिशिए प्रदीप्त थएली अग्निज्वाला, तेणे करी व्याप्त एवा कोइ पुरुषने जेवी उष्णवेदना होय, तेकरतां पण उष्णवेदना नरकावासानेविषे रहेला नारकीने अनंतगुणी वेदना जाणवी.

अने शीतयोनिया नारकीने उष्णवेदना नरकावासाथी लेइ खेरना अंगारा मांहे नाखी धमे, तेवारे ते नारकी चंदन जेवी शीतलता पामी अत्यंत सुखी थयाछता ते अग्निमांहे निद्रा पामे. वली पोष तथा माघ महीनामां रात्रीने समये शीतलवायु वाय तेणे करी जेम हृदयादिक कांपे, तथा हिमाचलमांहे वस्त्ररहित बेठे थके उपरथी हिम पडतां जेवी शीतवेदना होय, तेथी अनंतगुणी शीतवेदना नरकावासामां होय. ते

सत्तयपुढवीसुठिई के० सात नरकपृथ्वीनेविपे आयुष्यनी स्थिति ते जिठो के० ज्येष्ठ एटले उत्कृष्टी कही. हवे उवरिमा के० उपरनी उत्कृष्टी स्थिति ते हिठ के० हेठला नरके जघन्य जाणवी. जेम रत्नप्रज्ञानी उत्कृष्टी एक सागरोपमनी स्थिति ते शर्करप्रज्ञाए जघन्यस्थिति जाणवी. एम उपरनी उपरनी उत्कृष्टीस्थिति ते हेठल हेठल अनुक्रमे कणिठा के० कनिष्ट एटले जघन्य जाणवी. जेम छठी तमप्रज्ञानी वावीश सागरोपम उत्कृष्टी स्थिति ते सातमी तमतमप्रज्ञानेविपे जघन्य जाणवी. अने पढमाए के० पहेली रत्नप्रज्ञा पृथ्वीएं दश दजार वर्प जघन्यस्थिति जाणवी. तथा जघन्य अने उत्कृष्टीनी वचमां जे आयुष्यनी स्थिति होय, ते मध्यम स्थिति जाणवी. सघला नरकनेविपे एहज व्यवहार जाणवो. ॥ २०० ॥

हवे रत्नप्रज्ञा पृथ्वीना तेर प्रतर छे. वीजीना अगीयार, त्रीजीना नव, चोथीना सात, पांचमीना पांच, छठीना त्रण, सातमीनो एक, ए प्रतरसंख्या आगल कहेशे. हाल ते प्रतरो प्रते जघन्य तथा उत्कृष्टी आयुष्यस्थिति कहे छे.

नवइ सम सहस लक्का ॥ पुवाणं कोडी अयर दस जाग ॥
इक्किक जाग वुड्ढी ॥ जाअयरं तेरसेपयरे ॥ २०१ ॥ इय
जिठ जहन्ना पुण ॥ दस वास सहस्स लक्क पयर डुगे ॥
सेसेसु उवरि जिठा ॥ अहो कणिठाउ पइं पुढवी ॥ २०२ ॥

अर्थ– रत्नप्रज्ञा पृथ्वीना पहेला प्रतरनेविपे नवइ सहस्स के० नेवु हजार समा के० वर्प वीजा प्रतरनेविषे नेवु लाख वर्ष, त्रीजा प्रतरनेविपे एक पूर्व कोडी वर्ष, चोथा प्रतरनेविपे एक सागरोपमना दश जाग करीएं, तेवो एक जाग. तेवार पछी इक्किकजागवुड्ढी के० प्रतरे एकेको जाग वधारीएं तेवारे जाव के० यावत् तेरमा प्रतरनेविषे अयरं के० एक सागरोपमनी उत्कृष्टी आयुस्थिति थाय. एटले पांचमे प्रतरे वे जाग, छठे त्रण जाग, सातमे चार जाग, आठमे पांच जाग, नवमे छ जाग, दशमे सात जाग, अगीयारमे आठ जाग, बारमे नव जाग, अने तेरमे प्रतरे दश जाग एटले तेरमा प्रतरे सागरोपम पूर्ण. ॥ २०१ ॥ इयजिठ के० ए उत्कृष्टी आयुष्यनी स्थिति कही.

हवे पुण के० वली जहन्न के० जघन्य स्थिति कहे छे. दसवास सहस्सलरकपय वे डुगे के० प्रथम प्रतरनेविषे अनुक्रने दश हजार वर्ष, बीजे प्रतरे दश लाख वर्ष, यद्यपि दश लाख सूत्र पाठमां न कह्यां, परंतु उत्कृष्टी स्थितिने अधिकारे नेवु सहस्र नेवु लाख उपर जोडी लाख कह्यां; तेने अनुसारे पाठमां दश शब्द कह्या विना पण दश लाख कहेतां दोष नथी. अने सेसेसुउवरिजिठा के० –हवे आगला त्रीजा प्रतर आदे देइने जे प्रतरो छे, तेउनेविषे उवरि के० उपरना प्रतरनी जे जिठा के० उत्कृष्टी स्थिति छे, तेज आगले अहोकणिठाउ के० अधो एटले नीचे नीचे प्रतरे कनिष्ठ एटले जघन्यस्थिति पइंपुढवी एटले प्रत्येक पृथ्वी प्रते जाणवी, एटले जघन्य स्थिति होय. ते स्पष्टार्थ यंत्र देखी समजजो. एटले रत्नप्रज्ञा पृथ्वी विषे उत्कृष्टी स्थिति कही. अने सर्व पृथ्वीविषे प्रत्येक प्रतरे जघन्यस्थिति कही. ॥ २०२ ॥

हवे बीजी नरक पृथ्वी आदे देइ शेष पृथ्वीनेविषे उत्कृष्टी स्थिति कहेवाने अर्थे करण कहे छे.

उवरि खिइ ठिइ विसेसो ॥ सग पयर विहत्तु इब संगुणिउ ॥
उवरिम खिइ ठिइ सहिउ ॥ इच्छिय पयरंमि उक्कोसा ॥ २०३ ॥

अर्थ– उवरि के० उपरनी खिइ के० क्षिति एटले पृथ्वी, तेनी जे उत्कृष्टी ठिइ के० स्थिति, तेने इब

के० वांछित नरक पृथ्वीनी उत्कृष्टी स्थिति साथे विसेसो के० विश्लेष करीएं, एटले अधिक स्थितिमांथी उंछी स्थिति काढीएं, शेष रहे तेने पण उपचारथी विश्लेष कहीएं. ते विश्लेषनो आंक सगपयरत्रिहचुअ के० अहींयां वांछी नरक पृथ्वीने सग एटले स्वस्व ते पोतपोताना प्रतरे वेहंचिये. ते वेहंचतां जे आंक आवे ते प्रतर संख्याए संगुणिउं के० गुणीएं, ते गुण्ये थके जे आंक आवे ते उवरिमखिइ के० उपरनी पृथ्वीनी उत्कृष्टी ठिइ के० स्थिति तेणे सहित करीएं, तेवारे इच्छियपयरंमिउक्कोसा के० वांछीत प्रतरे उत्कृष्टी स्थिति थाय.

ते उदाहरणे देखाडे छे. जेम शर्करप्रज्ञानेविषे उत्कृष्टी स्थिति त्रण सागरोपम छे; अने रत्नप्रज्ञानी उत्कृष्टी स्थिति एक सागरोपम छे; तेनो विश्लेष करीएं त्यारे शेष वे सागरोपम रहे. ते वे सागरोपमने शर्करप्रज्ञाना अगीआरे प्रतरे ज्ञाग आपीएं; तेवारे एक ज्ञागमां एक सागरोपमना अगीआरीआ वे ज्ञाग आवे ते बेने वांछित प्रतर साथे गुणिएं, तेवारे प्रथम प्रतरे एकंस गुण्या वे ज्ञागज होय. तेने उपर वली रत्नप्रज्ञा पृथ्वीनी उत्कृष्टीस्थिति एक सागरोपमनी छे, ते नेली करीएं, तेवारे प्रथम प्रतरे एक सागरोपम, अने उपर एक सागरोपमना अगीआरीआ बे ज्ञाग आवे. एटली शर्करप्रज्ञा पृथ्वीना प्रथम प्रतरे उत्कृष्टि स्थिति जाणवी. ए रीते प्रत्येक प्रतरे बे बे ज्ञाग वधारीएं, त्यारे अगीयार ज्ञागे सागरोपम वंधाय. एम यावत् अगीयारमे प्रतरे त्रण सागरोपम पूर्णायु थाय; अने पेहला प्रतरनी उत्कृष्टि स्थिति ते वीजे प्रतरे जघन्य जाणवी. ए पण यंत्र देखी समजजो.

एमज त्रीजी नरकपृथ्वीए पण एहज करण जाणवुं. तो ए त्रीजी वालुप्रज्ञा, चोथी पंकप्रज्ञा; पांचमी धूमप्रज्ञा, छठी तमःप्रज्ञा, ए चारेनी यंत्र स्थापना जोजो, अने सातमी तमतमा प्रज्ञाए एकज प्रतर छे. त्यां पांच नरकवासा छे. त्यां काल, महाकाल, रौरव, महारौरव ए चार स्थानके जघन्य वावीश सागरोपमायु, अने उत्कृष्टुं तेत्रीश सागरोपमायु छे. अने पांचमो अपइठाणो नरकावासो छे, त्यां अजघन्योत्कृष्ट तेत्रीश सागरोपमायु छे. एम साते नरकनेविषे ज्यांसुधी जीवे त्यांसुधी सदा वेदना वेदे. आंख मीची उघाडीएं एटलो वखत पण नारकीने सुख नथी. किंतु एकांत दुःखज वांध्युं छे; ते वेदे. हवे नारकीने एक क्षेत्र वेदना, बीजी अन्योन्य वेदना, अने त्रीजी परमाधामिकृत वेदना, ए त्रणे वेदना, किंचित् विवरीने कहेछे.

तेमां प्रथम क्षेत्रवेदना कहेछे. एक रत्नप्रज्ञा, वीजी शर्करा, त्रीजी वालुका, एना नारकी शीतयोनियाछे, अने योनि स्थानविना वीजी जे नरकज्ञूमिका छे ते उष्ण छे, तेमाटे नारकी शीतयोनिया ते उष्ण वेदना वेदे छे. त्यां जेवा अग्निवर्ण खेरना अंगारा ते करतां पण अत्यंत नरकज्ञूमिका उष्ण जाणवी.

एम बीजा पण नरकोनेविषे ज्ञावना जाणवी. पंकप्रज्ञा नरके उपरना घणा नरकावासा तो उष्ण छे, अने नीचला थोडा नरकावासा थोडा शीत छे. धूमाने विषे नरकावासामां शीतल घणाछे, अने उष्ण थोडा छे. तथा छठी अने सातमीए एकांत शीतलज्ञूमिका छे, अने नारकी एकांत उष्णयोनिया छे, परंतु नीचे नीचे नरके अनंतगुण तीव्र, तीव्रतर, तीव्रतम छे. ते नरकोमध्ये उष्णवेदना अने शीतवेदना जे छे तेनुं स्वरूप आगमवेदी एवुं कहेछे के, ग्रीष्मऋतुना अंते मध्यान्हसमये सूर्य प्राप्त थयो छतां, अने आकाश मेघरहित छतां अत्यंत दुष्ट पित्तप्रकोपे करी व्याकुल अने छत्ररहित चारे दिशिए प्रदीप्त थएली अग्निज्वाला, तेणे करी व्याप्त एवा कोइ पुरुषने जेवी उष्णवेदना होय, तेकरतां पण उष्णवेदना नरकावासानेविषे रहेला नारकीने अनंतगुणी वेदना जाणवी.

अने शीतयोनिया नारकीने उष्णवेदना नरकावासाथी लेइ खेरना अंगारा मांहे नाखी धमे, तेवारे ते नारकी चंदन जेवी शीतलता पामी अत्यंत सुखी थयाछता ते अग्निमांहे निद्रा पामे. वली पोष तथा माघ महीनामां रात्रीने समये शीतलवायु वाय तेणे करी जेम हृदयादिक कांपे, तथा हिमाचलमांहे वस्त्ररहित वेठे थके उपरथी हिम पडतां जेवी शीतवेदना होय, तेथी अनंतगुणी शीतवेदना नरकावासामां होय. ते

शीतवेदना युक्त, नरकमांथी ते नारकीने बाहेर काढी पूर्वोक्त हिमाचलादिक शीतल स्थले जो स्थापन करीएं तो तेवारे ते निरुपम सुखी थया थका निद्रा प्रते पामे.

वली प्रक्षेप गाथा कहे छे.

बंधण गइ संठाणा ॥ नेया वणाय गंध रस फासा ॥ अगुरु
लहु सद्द दसहा ॥ असुहा ॥ विय पुग्गला निरए ॥ २०४ ॥

अर्थ—नरकनेविषे क्षेत्र स्वभावथकी एवा दश प्रकारना पुद्गलनो परिणाम दुःखदायी होय ते जूदा जूदा वखाणे छे. प्रतिक्षणे जेजे आहारादिक नानाप्रकारना पुद्गलनुं जे बंधन ते प्रदीप्त थएला अग्नि करतां पण अत्यंत दारुण होय. बीजो गइ के० गति ते ऊंट सरखी होय, ते गति तप्तलोह सरखी धरती उपर पग धारण करवा करतां पण अत्यंत तीव्र छे. त्रीजुं संठाण ते अत्यंत तीव्र तीव्र हुंडक संस्थान ते पांख छेदन थयेलो पक्षी जेवो दुःखी होय तेवो दुःखदायक छे, जे दीठेथके पण माहा उद्वेगकारी होय. चोथुं नेया ते भींत प्रमुखना पुद्गल जे उडीने शरीरे लागे, ते शस्त्र—खड्गधारा सरखा लागे. पांचमुं ते नरकावासानो वर्ण सर्वत्र अंधकारमय, विष्टा, मूत्र, श्लेष्म, मल, लोही, वसा, परु अने मेदे भर्युं तलीआनुं भाग छे, स्मशाननी, पेरे ठाम ठाम मांस, केश, हाड, नख, दांत, चर्म, पड्यांछे; एवो वर्ण होय. छठो गंधः ते कुतरां, शीयाल, सर्प, मंजार, नोलीआ प्रमुखनां मृतकलेवर पड्यां होय, तेना गंध करतां पण अत्यंत दुर्गंध होय. सातमो रस ते कडवी तुंबडी करतां पण अत्यंत कडवो स्वाद होय, आठमो फरस ते वीछीना कांटा सरखो अने कवचना रोम करतां पण तेनो भुंडो स्पर्श जाणवो. नवमो अगुरुलघु परिणाम ते पण अत्यंत दुःखनुं घर एवो जाणवो. दशमो शब्द ते अत्यंत विलापाक्रंद, दुःखकारी शब्दना पुद्गल होय. ए प्रकारे नारकीने पुद्गल परिणमे. भलो करतां भुंडो परिणमे. जेम वैमानिक देवताना हस्तस्पर्शे पण नारकी दुःख पामे. ॥ २०४ ॥

वली नारकीने दश प्रकारनी वेदना प्रक्षेप गाथाए करी कहे छे.

नरया दसविह वेयण ॥ सी उसिण खुह पिवास कंडूहिं ॥
परवस्सं जर दाहं ॥ नय सोगं चेव वेयंति ॥ २०५ ॥

अर्थ— शीतवेदना अने उष्णवेदना ए बे पूर्वे वखाणी छे, तेथीज जाणवी. त्रीजी खुह के० क्षुधा ते समस्त अढीद्वीपनां अन्न तथा घृत आपीएं तोपण नारकीना एक जीवने भूख मटे नहीं. चोथी तृषा ते समस्त समुद्र अने नदीनां पाणी पाइएं तोपण नारकीनुं गलुं अने तालु, तथा होठ सूकातां रहे नही; एवी तेने तृषा छे. पांचमी कंडूहिं ते छुरी करवते करी खणतां पण तेनी खसनी खंजवाल मटे नही. छठो नारकीना जीव सदा परवश रहे; सातमो अहींयां रहेनारा पुरुषो करतां पण अनंतगुणो ज्वर सदा सर्वदा होय. आठमो दाह ते शरीर, तापमय अने दाघज्वरमय होय. नवमो भय अने दशमो शोक ए बे—मनुष्य करतां त्यां अनंतगुणा होय. अने विभंगज्ञान पण सर्वत्र दुःखदायी छे. परमाधामि लोक ते पण बीजां शस्त्र जे भालां, तलवार, तीर, प्रमुख हथीयार ते देखाडीने महादुःख देनारा छे, तेणे करी सदा दुःखी होय; अने शोक करता रहे. ए क्षेत्र वेदना कही ॥ २०५ ॥

हवे अन्योन्यकृतवेदना कहे छे नारकीना बे भेद छे; एक मिथ्यादृष्टि, अने बीजा सम्यक्दृष्टि. त्यां जेम भील तथा वणझारा प्रमुखनो कुतरो बीजा कुतराने देखी क्रोधांध थको लडवा आवे; ते दांत अने नखे करी युद्ध करे; तेम मिथ्यात्वी नारकी जे होय, ते पण विभंगज्ञाने करी बीजा नारकीने दूरथकी आवतो देखी क्रोधे

करी अत्यंत रौद्र एवो नवुं वैक्रियरूप करे. अने पोतपोताना नरकावासनेविषे पृथ्वीनां स्वभावोत्पन्न हथीयार अथवा नवां विकूर्व्यां एवां त्रिशूल अने भालां प्रमुख अथवा हाथ, पग, दांत, अने नखे करी मांहोमांहे प्रहार करे; ते प्रहारे करी पीडा पामेला एवा तेउ लोहीना कादवमां आलोटता आक्रंद शब्द करे. अने जे सम्यक्दृष्टि नारकी होय; ते पोताना पूर्वभवकृत पापने स्मरण करी बीजा थकी उत्पन्न थएलुं दुःख सम्यक् प्रकारे सहन करे, पण बीजाने पीडा उपजावे नहीं. ए रीते अन्योन्यकृत वेदना कही.

हवे परमाधामिकृत वेदना कहे छे. नरकावासानी पहेली भीतनेविषे निःकुट आला छे, ते नारकीने उपजवानी योनि जाणवी. त्यां नारकी उपन्या पछी अंतर्मुहूर्त्ते आलो न्हानो अने शरीर मोहोटुं तेथी तेमां समाय नहीं; तेवारे नीचे पडे. ते जेवो नीचे पडे के तुरत ते जाणीने परमाधामि त्यां आवे. ते आवीने पूर्वकृत पापकर्मने अनुसारे कर्मोपचारीने दुःख आपे. ते दुख केवुं ? ते कहे छे. मद्यपानीने तप्तत्रपुउ पीवरावे, परस्त्रीसंगी जे होय, तेने अग्निमय लोहनी पुतलीनुं आलिंगन करावे; कूटशीमलाना वृक्ष उपर बेसाडे, लोढाना घणे करीने घात करे. वांसलाए करी छेदे, क्षत उपरे खार आपे; उष्णतेलमांहे तले. कुंत, भालामां शरीरने प्रोवे तथा भठीमांहे शेके. घाणीमांहे पीले, करवते करी वेहेरी नाखे, काक, घुअड, कुतरा अने सिंह प्रमुखने विकूर्विने कदर्थना करावे. वैतरणी नदीमांहे झबोले. असिपत्रवनमांहे प्रवेश करावे. तप्तवेलुमांहे दोडावे, एवी विविध प्रकारनी वेदना उत्पन्न करी नारकीने दुःख आपे. पछी वज्रमय कुंभीमांहे तीव्र तापे करी पचतां नारकी उत्कृष्टा पांचसें योजन उंचा उछले. त्यांथी तेउने पाछा पडतां वज्रमय चंचुए करी पक्षीउ तोडे, पछी कांइ अवशेष धरतीनी उपर पड्या थका वाघ चूंटे-खाय. एवा ते परमाधामि अधम, महापापीष्ट, क्रूरकर्मि, जेमने पंचाग्नि प्रमुख कष्ट क्रिया थकी उपन्युं एवुं जे क्रूरसुख एवा जे असुर, परामाधामि ते कदर्थ्यमान एवा नारकीने मांहोमांहे पाडा, कूकडा, अने मेंढानी पेरे जूझता देखी युद्धप्रेक्षक मनुष्यनी पेरे ते परमाधामि हर्ष पामे, अट्टहास करे, चेलोत्क्षेप करे; पडहग दादरी वजावे. जेम अहींयांना लोक नाटक देखी खुशी थाय तेवा परमाधामि; त्रणे जातनी कदर्थना नारकीने देखी खुशी थाय. घणुं शुं कहीएं परंतु ए नारकीउने दुःख देवामां तथा दुःखी देखीने खुशी थवामां परमाधामीउने जेवी प्रीति छे, तेवी प्रीति अत्यंत रम्य वस्तुना अवलोकने करी पण नथी.

हवे ए त्रण वेदनामांहे कोण वेदना कीया नरके होय ? ते कहे छे.

सत्तसु खित्तज वियणा ॥ अन्नन्न कयावि पहरणे हिविणा ॥
पहरण कयावि पंचसु ॥ तिसु परमाहम्मिय कयाविं ॥ २०६ ॥

अर्थ- साते नरकनेविषे क्षेत्रवदेना, ते स्वभावे क्षेत्रथकी वेदना होय. बीजी अन्योन्यकृत वेदना बे प्रकारे छे. एक शरीरथकी, अने बीजी प्रहरणथकी. तेमां पहरणे विणा के० प्रहरण विना मात्र शरीरे करी अन्योन्यकृत वेदना ते साते नरके छे. अने प्रहरणकृतवेदना पहेला पांच नरके छे. तेमज पहेला त्रण नरकने विषे परमाधामिकृत वेदना छे. छठा तथा सातमा नरकना नारकी राता कुंथुआ जेउनां वज्रमय मोढां अने जेउ गोवरना कीडा सरखा- तेउने विकूर्वीने अन्योन्य शरीरमांहे प्रवेश करावे, तेउ वेदना उदीरे अने शरीरमांहे प्रवेश करी खाय, क्यांएक अन्योन्यकृत वेदना छठी नरकपृथ्वी सुधी छे, एवुं कह्युं छे; ते परमार्थ नथी जाणता; शुं जाणीए तेमणे किया हेतुए कह्युं छे ? एटले सविस्तर नारकीनुं स्थितिद्वार कह्युं. ॥ २०६ ॥

हवे नारकीनुं जवनद्वार कहे छे.

रयणप्पह सक्करपह ॥ वालुयपह पंकपहय धूमपहा ॥
तमपहा तमतमपहा ॥ कमेण पुढवीण गोत्ताइं ॥ २०७ ॥

अर्थ– पहेली रत्नप्रज्ञा पृथ्वीनो गोत्र, अर्थसहित नाम ते गोत्र कहिएं त्यां पहेले कांम घणां रत्न छे, तेथी रत्नप्रज्ञा गोत्र कहीएं. पहेलो खरकांम ते सोल हजार योजन प्रमाण, वीजो पंकवहुलकांम चोराशी हजार योजन प्रमाण, त्रीजो जलवहुलकांम एंसी हजार योजन प्रमाण छे, अने आगली उए पृथ्वी पृथ्वीकायमय जाणवी. वीजीएं शर्करा कांकरा घणा छे, त्रीजी वालुकप्रज्ञाएं वेलु घणी छे, चोथी पंकप्रज्ञाएं कादव घणो छे, पांचमी धूमप्रज्ञाएं धूम्र घणो छे, उठी तमप्रज्ञाएं अंधकार घणो छे, सातमी तमतमप्रज्ञाएं अंधकारनुं वहुलपणुं घणुं छे, एटले सात नरकपृथ्वीनां गुणनिप्पन्न गोत्र कह्यां. ॥ २०७ ॥

हवे नरकनां नाम तथा संस्थान ते आकार कहे छे.

घम्मा वंसा सेला ॥ अंजण रिठा मघाय माघवई ॥
नामेहिं पुढवीउ ॥ छत्ताइछत्त संठाणा ॥ २०८ ॥

अर्थ– एक घमा, वीजी वंशा, त्रीजी शेला, चोथी अंजणा, पांचमी रिष्टा, उठी मघा, अने सातमी माघवती, ए साते नरकनां नाम कह्यां. नाम एटले जे अर्थविना पोतानी इच्छाए संज्ञा करीएं ते नाम जाणवुं. ए साते नरकपृथ्वी ते छत्ताइछत्त संठाणा एटले छत्रातिछत्र संस्थान, ते आवी रीते जे उपरनुं छत्र न्हानुं, तेने नीचे मोहोटुं, वली ते नीचे मोहोटुं, वली ते नीचे मोहोटुं, वली ते नीचे अति मोहोटुं, एम नीचे नीचे अति मोहोटुं महाविस्तारवंत संस्थान जाणवुं. ॥ २०८ ॥

हवे पृथ्वीनो पिंम तथा पृथ्वीनो आश्रय कहे छे.

असीय बत्तिस अमवीस ॥ वीसा अढार सोल अडसहसा ॥
लक्खुवरि पुढवि पिंमो ॥ घणुदहि घणवाय तणुवाया ॥ २०९ ॥
गयणंच पइठाणं ॥ वीस सहस्साइं घणुदही पिंमो ॥ घण-
तणु वायागासा ॥ असंख जोयण जुया पिंमो ॥ २१० ॥

अर्थ– प्रमाणांगुले एक लाख योजन, ते उपर अनुक्रमे एंसी बत्रीश, अमावीश, वीश, अढार, सोल ने आठ योजन– सहस के० ए पूर्वोक्त सर्वने सहस्र जोडीएं. ए रीते ए साते पृथ्वीने प्रत्येके पिंमनुं जाडपणुं जाणवुं. एटले रत्नप्रज्ञानुं एक लाखने एंसी हजार, शर्करप्रज्ञानुं एक लाखने बत्रीश हजार, वालुप्रज्ञानुं एक लाख अमावीश हजार, पंकप्रज्ञानुं एक लाख वीश हजार, धूमप्रज्ञानुं एक लाख अढार हजार, तमप्रज्ञानुं एक लाख सोल हजार, तमतमप्रज्ञानुं एक लाख आठ हजार योजननुं पृथ्वीपिंड जाणवुं. ए साते पृथ्वीनुं जाडपणुं कह्युं. वली घनोदधी, घनवात, तनुवात. ॥ २०९ ॥ अने गयणंच के० आकाश– ए चारे एकेक पृथ्वीतले पइठाणं के० प्रतिष्टान एटले आश्रय जाणवां. अहींयां घनोदधि अने घनवातनुं स्वरूप विमानोने अधिकारे वखाण्युं छे. अने तनुवात कोइ पण ठेकाणे वखाण्युं नथी; तनुवात अने आकाश ए बे प्रसिद्ध छे. त्यां घमा घनोदधि उपर, प्रतिष्टित छे, अने घनोदधि घनवात उपर, प्रतिष्ठित छे, अने घनवात तनुवात उपर प्रतिष्टित छे, तनुवात आकाश उपर प्रतिष्टित जाणवो. आकाश कोइ उपर प्रतिष्टित नथी.

एम शेष पृथ्वीने तले पण एवी रीते चारे जाणवा. परंतु एटलुं विशेष जे सातमी नरकपृथ्वीनी तले घनोदधी, घनवात, तनुवात, ते तले लोकाकाश बाहुल्य छे. हवे घनोदधी प्रमुख चारेने मध्यज्ञागे पिंडस्वरूपणु कहे छे. घनोदधि मध्यज्ञागे वीश हजार योजन जाडपणे छे, अने घनवात. तनुवात, ने आकाश ए त्रण मध्यज्ञागे जाडपणे असंख्याता योजन प्रमाण जुया के० युक्त जाणवा. तेमां घनवातथी असंख्यातगणो तनुवात, अने तनुवातथी असंख्यातगणुं आकाश जाणवुं. ॥ २१० ॥

न फुसंति अलोगं ॥ चउ दिसंपि पुढवीयवलय संघडिया

अर्थ-सात पृथ्वीनुं घनोदधी, घनवात, अने तनुवातसंबंधी वलय-तेणे पृथ्वी वींटाउथकी चारे दिशाए अलोकने न फुसंति के० फरसे नहीं. ते कहे छे; साते पृथ्वीउने तले मध्यज्ञागे घनोदधि वीश हजार योजन छे, अने घनवातादिक असंख्याता योजन छे. तेवार पछी प्रदेशे घटती घटती आप आपणी पृथ्वीने छेहेछेक थोडी थइ थकी वलयाकारे पृथ्वीने वींटी रहे छे. त्यां वलयनुं उंचपणुं आप आपणी पृथ्वीने अनुसारे जाणवुं, अने छेडे जाडपणुं कहे छे.

रयणाए वलयाणं ॥ छऊपंचम जोयणं सड्ढं ॥ २११ ॥
विक्कंनो घणउदही ॥ घण तणुवायाण होइ जह संखं ॥
सत्तिज्ञाग गाऊयं ॥ गाऊयंच तह गाउय तिज्ञागो ॥ २१२ ॥
पढम महीवलएसुं ॥ खिविज्ज एयं कमेण बीयाए ॥ डुति
चउपंच छगुणं ॥ तइयाइ सुतंपि खिवकमसो ॥ २१३ ॥

अर्थ- रत्नप्रज्ञा पृथ्वीनो उपरनो समश्रेणि ज्ञाग, त्रण वलयनो छेडो, तेनो विष्कंज्ञ एटले जाडपणुं ते यथासंख्याए कहे छे. घनोदधि छ योजन जाडो, घनवात साढाचार योजन जाडो, तनुवात दोढ योजन जाडो, ए त्रण मल्या थका पहेली नरकपृथ्वीथकी चारे दिशाए बार योजन अलोक छे. तेमांहे त्रण प्रक्षेप घालीए, ते यथासंख्याए कहे छे. रत्नप्रज्ञानां त्रण वलयमां एक गाउ अने एक गाउनो त्रीजो ज्ञाग घनोदधि वलयमांहे नाखीएं, बीजो एक गाउ घनवातवलयमांहे नाखीएं, त्रीजो गाउनो त्रीजो ज्ञाग तनुवात वलयमांहे नाखीएं तेवारे त्रीजी शर्करप्रज्ञानो वलय, विष्कंज्ञ होय. ए सर्व मली बार योजन बे गाउ अने उपर एक गाउना त्रण ज्ञाग करीएं तेमांना बे ज्ञाग एटलो बीजी नरकपृथ्वीथकी चारे दिशाए अलोक छे. हवे वालुकानरकपृथ्वी आदे देइ पांचे नरकनां वलयमांहे- जे बीजी नरक पृथ्वीना वलयमां नाखेलुं तेने बे गुणो, त्रणगुणो, चारगुणो, पंचगुणो, ने छगुणो करी अनुक्रमे यथा संख्याए घालीएं, तेवारे वालुकादिकना वलयनो विष्कंज्ञ होय; ते कहे छे.

एक छ योजनने बे गाउ, अने एक गाउना त्रण ज्ञाग करीएं तेवा बे ज्ञाग उपर घनोदधिवलय, बीजुं पांच योजन घनवात वलय, त्रीजो एक योजन बे गाउ अने एक गाउना त्रण ज्ञाग करीएं तेवा बे ज्ञाग तनुवात वलय, ए सर्व मली तेर योजन एक गाउ अने एक गाउना त्रण ज्ञाग करीएं तेवो एक ज्ञाग उपर एटलुं वालुकाथकी चारे दिशाए अलोक छे.

पंकप्रज्ञाए सात योजननो घनोदधि वलय, पांच योजनने एक गाऊनुं घनवात वलय, एक योजनने त्रण गाउनुं तनुवात वलय, ए सर्व मली पंकप्रज्ञाथकी चौद योजन चारे दिशिए अलोक छे.

धूमप्रज्ञाए सात योजनने एक गाउ, अने उपर एक गाउना त्रण ज्ञाग करीएं तेवो एक ज्ञाग घनो-

दधि वलय छे. तथा पांच योजनने बे गाउ घनवात वलय छे, अने एक योजनने त्रण गाउ तथा एक गाउना त्रण भाग करीएं तेवो एक भाग उपर एटलुं तनुवात वलय. ए सर्व मली चौद योजनने बे गाउ तथा उपर एक गाउना त्रण भाग करीएं तेवा बे भाग एटलो धूमप्रभाथकी चारे दिशिए अलोक छे.

तमप्रभाए सात योजजने बे गाउ, तथा एक गाउना त्रण भाग करीएं, तेवा बे भाग उपर एटलुं घनोदधि वलय छे. तथा पांच योजन अने त्रण गाउनुं घनवात वलय छे. वली एक योजन अने त्रण गाउ, तथा एक गाउना त्रण भाग करीएं तेवा बे भाग उपर एटलुं तनुवात वलय छे. ए सर्व मली पंदर योजन एक गाउ अने एक गाउना त्रण भाग करीएं तेवो एक भाग उपर एटलुं तमप्रभा थकी चारे दिशाए अलोक छे.

तमतमप्रभाए आठ योजननुं घनोदधि वलय, छ योजननुं घनवात वलय, बे योजननुं तनुवात वलय, ए सर्व मली सोल योजन तमतमप्रभाथी चारे दिशाए अलोक छे.

अहींयां शिष्य प्रश्न करे छे के प्रथम कह्युं जे "वीस सहस्साइं घणुदहि पिंमो" ने हमणां " छऽधपंचम जोयणं सड्ढं " तो ए ग्रंथमांहे आवी रीते विसंवाद केम ? तेनुं ग्रंथकार समाधान करे छे.

मज्झेच्चिय पुढविअहे ॥ घणुदहि पमुहाण पिंमपरिमाणं ॥
भणियंतउ कमेणं ॥ हायइ जा वलयपरिमाणं ॥ २१४ ॥

अर्थ– "वीससहस्साइं घणुदहि पिंमो" ए पाठनो अर्थ. पुढवि अहे के० नरकपृथ्वीने हेठे मज्झेच्चिय के० मध्यभागे घणुदहिपमुहाण के० घनोदधि प्रमुखनो पिंमपरिमाणं के० पिंमपरिमाण ते भणियं के० कह्युं; तउ के० तेवार पछी कमेणं अनुक्रमे हायइ के० घटतां घटतां ते वलय "छऽध पंचम जोयणंसड्ढं" इत्यादिक जाव-लयपरिमाणं के० वलय परिमाण ते यावत् छेडे होय, ते कारणे वलय विरोध न होय.

हवे पृथ्वी पृथ्वी प्रत्ये नरकावासानी संख्या कहे छे.

तीस पणवीस पनरस ॥ दसतिन्नि पणूण एग लक्खाइं ॥
पंचय नरया कमसो ॥ चुलसी लक्खाइं सत्तसुवि ॥ २१५ ॥

अर्थ– नरकावासा ते नारकीनां स्थानक जाणवां. ते पेहेली नरकपृथ्वीएं त्रीश लाख नरकावासा छे. बीजीएं पचीश लाख, त्रीजीएं पन्नर लाख, चोथीएं दश लाख, पांचमीएं त्रण, लाख अने छठीएं पांचे ऊणा एकलाख, सातमीएं पांच अनुत्तर नरकमांहे सर्व अधोभागे नरकावासा ते पांच क्रमे भेला कस्या थका साते नरकना नरकावासा चोराशी लाख होय. ॥ २१५ ॥

हवे साते नरकना प्रतर एटले जेम घरनी एक भूमि, बे भूमि, त्रण भूमि प्रमुख होय तेनीपरे जे होय ते प्रतर कहेवाय छे. तेनी संख्या कहे छे.

तेरिक्कारस नव सग ॥ पण तिन्निग पयर सव्विगुणवन्ना ॥
सीमंताई अप्पइ ॥ ठाणंता इंदयामज्झे ॥ २१६ ॥

अर्थ– प्रथम नरकपृथ्वीएं तेर, बीजीएं अगीयार, त्रीजीएं नव के० नव. चोथीएं सात, पांचमीएं पण के० पांच, छठीएं तिन्नि के० त्रण, सातमीएं इग के० एक, ए सव्विगुणवन्ना के० सर्व मली ओगणपचाश पयर के० प्रतर जाणवा. त्यां सीमंताई के० सीमंत प्रतर ते आद्यमां जाणवो., अने अप्पइठाणंता के० अप्पइठाणो प्रतर ते अंतमां जाणवो. ए प्रकारे ओगणपचाशने मज्झे के० मध्यभागे इंद्रक एटले महोटा नरकावासा जाणवा तेमनां नाम कहे छे. ॥ २१६ ॥

एक सीमंतो, बीजो रोरुड, त्रीजो रंञ, चोथो उऊंत, पांचमो संभ्रांत, उठो असंभ्रांत, सातमो विभ्रांत, आठमो त्रक्त, नवमो शीत, दशमो वक्रांत, अगीआरमो अवक्रांत, वारमो विकट अने तेरमो रोरुक ए तेर प्रतर प्रथम नरकना जाणवा. स्तनिक, स्तनक, मणक, चणक, घट्ट, संघट्ट, जिघ्र, अवजिघ्र, लोल, लोलावत्त, अने घणलोलुक ए अगीआर इंद्रक बीजा नरकना जाणवा. तप्त, तपिक, तपन, तापन, विदाय, प्रज्वलित, उज्वलित, संज्वलित, अने संप्रज्वलित ए नव इंद्रक त्रीजा नरकना जाणवा. आर, तार, मार, वर्व, तम, खाडखड, अने खरूखड, ए सात इंद्रक चोथा नरकना जाणवा. खात, तमस, ऊस, अंध, अने तिमिस, ए पांच इंद्रक नरकना जाणवा. वाही, वादल, अने लह्वक, ए त्रण इंद्रक उठा नरकना जाणवा. अने अपइठाणो ए इंद्रक सातमा नरकनो जाणवो.

हवे ए इंद्रकथकी जेटली श्रेणि नीकली, अने ते एकेकी श्रेणीनेविषे जेटला नरकावासा डे; ते सर्व कहे डे.

तेहिंतो दिसि विदिसिं ॥ विणिग्गया अठनिरय आवलिया ॥
पढमे पयरे दिसिगुण ॥ वन्नविदिसासुअडयाला ॥ २१७ ॥
बीयाइसु पयरेसु ॥ इग इग हीणाउ हुंति पंतीउ ॥ जा सत्त-
मि मइपयरे ॥ दिसि इक्किको विदिसि नत्थि ॥ २१८ ॥

अर्थ– तेहिंतो के० ते नरकमां इंद्रकथी चार दिशिने चार विदिशि ए रीते आवलि विनिर्गता के० विशेषे करी नीकली. त्यां प्रथम सीमंत प्रतरनेविषे प्रत्येक दिशिए उंगणपचाश, अने प्रत्येक विदिशिए अडतालीश नरकावासा होय. ॥ २१७ ॥ एम बीयाइसुपयरेसु के० बीजो प्रतर आदे देइने जे प्रतरो डे, तेनेविषे इगइगहीणाउ हुंतिपंतीउ के० एकेक हीन एटले उंगो करीएं तेवारे पंक्ति घटती घटती जासत्तमिमइपयरे के० यावत् सातमी नरकपृथ्वीए उंगणपचाशमे प्रतरे दिशिए एकेक अने विदिसिनत्थि के० विदिशिए एक पण नही. ॥ २१८ ॥

हवे प्रतर प्रतरप्रत्ये दिशि विदिशिनी आवलीना मल्या सर्व नरकावासानी संख्या जाणवा माटे करण कहेडे.

इठप्पयरेग दिसि ॥ संख अढगुणा चउविण सइगसंखा ॥
जह सीमंतय पयरे ॥ एगुणनउया सया तिन्नि ॥ २१९ ॥
अपयठाणे पंचउ ॥ पढमो मुहमंतिमो हवइ ऋूमी ॥ मुह-
ऋूमि समासऊं ॥ पयर गुणं होइ सव्वधणं ॥ २२० ॥

अर्थ–इठप्पयर के० वांडयो जे प्रतर तेनी एगदिसि संख के० एक दिशाए जे नरकवासानी संख्या, ते आवलीनी अपेक्षाए डे एटले आवली आठ डे, माटे अडगुणा के० आठगुणा करीएं, पडी विदिशिनी आवलीए एकेक उंगो डे, माटे चार विदिशिना चउविणा के० चारविना एटले चार उंगा एतावता चार काढीएं. पडी एक इंद्रक विमान तेणे स के० सहित करीएं, तेवारे इगसंखा के० एक प्रतरे नरकावासानी संख्या आवे. जह के० जेम पहेली रत्नप्रभापृथ्वीनेविषे पहेले सीमंत प्रतरे एक दिशिना नरकावासानी संख्या उंगणपचाश डे; तेने आठगुणी करीएं तेवारे त्रणसेंने बाणु थाय, तेमांथी चार ऊणा-करतां त्रणसें अठ्याशी थाय. तेमां एक इंद्रक भेलीएं, तेवारे एगुणनउयासयातिन्नि के० त्रणसें ने नेव्याशी थाय. ए रत्नप्रभाना प्रथम प्रतरे एटला आवलिकागत नरकावासा होय. एम बीजे प्रतरे पण ए प्रकार

करतां त्रणसें एक्याशी आवलिकागत नरकावासा होय. ॥ २१९ ॥ एम करतां छेल्ले उंगणपचासमां अपइ- ठाणे प्रतरे एक दिशिए एक नरकावासो ते आठगुणो करीए. तेवारें आठ थाय. तेमां चार विदिशिना काढीएं, बाकी चार रहे तेनी साथे एक इंद्रक मेलवतां सातमा नरके आवलिकागत नरकावासा पांच थाय.

हवे एकेक पृथ्वीनेविषे आवलिकागत नरकावासा जाणवा माटे पाछली गाथानां पाछला त्रण पदे करी करणांतर कहे छे. पढमो के० पहेलो सीमंत नामे इंद्रक अथास–प्रतर तेना नरकावासाना समूह त्रणसें ने- व्याशी छे. तेने मुख कहीएं. अने अंतिम के० छेल्लो उंगणपचासमो अपइठाणे प्रतर तेना पांच नरका- वासा हवइ के० होय; तेने भूमि कहीएं. एनो समासते मुख तथा भूमिने एकठा करीएं तेवारे त्रणसेंने चो- राणुं थाय. तेनुं अर्द्ध करतां एकसोने सत्ताणुं थाय. तेने उंगणपचाश प्रतरे गुणतां नव हजार छसेंने त्रेपन थाय. एटला साते पृथ्वीना आवलिका प्रविष्ट नरकावासा जाणवा. शेष च्याशी लाख नेवु हजार त्रण- सेंने सडतालीश एटला पुष्पावकीर्ण जाणवा. ॥ २२० ॥ एहज वात सूत्रकार कहे छे.

छसवइसय तिवन्ना ॥ सत्तसुपुढवीसु आवली निरया ॥ से-
स तियासीलरका ॥ तिसय सियाला नवइ सहसा ॥ २२१ ॥

अर्थ–छसुसेंने त्रेपन एटला साते पृथ्वीना आवलिकागत नरकावासा होय. अने शेष च्याशी लाख नेवु- हजार त्रणसेंने सडतालीश पुष्पावकीर्ण नरकावासा छे. ए बन्ने मळ्याथका सर्व पृथ्वीना चोराशीलाख नरकावासा जाणवा.

प्रत्येक पृथ्वीए आवलिका प्रविष्ट नरकावासा, तथा पुष्पावकीर्ण, तथा समस्तनी संख्या जाणवाने अर्थे यंत्रस्थापना जोवी. छ नरकपृथ्वी सुधी मुख तथा भूमि छे, अने सातमी मुख तथा भूमी नथी. कारणके त्यां दिशिएज एकेक करी पांच छे, ते आवलिकाएज छे, पण पुष्पावकीर्ण कोइ नथी. ए समस्त नरकावासा ते मांहेलोकोरे वाटला, बाहेर चउरंस, हेठे छुरपलाने आकारे तीक्ष्ण जाकरा जेना उपरथी पगे चालतां छुरपला जे शस्त्रविशेष तेना सरखो फरस होय. तेणे करी पगे चलाय तथा परम दुर्गंधमय सर्व पीठनी अपेक्षाए देवलोकनां आवलिकागत विमाननी परे वाटलां, त्रिखूणां, चोखुणां संस्थान जाणवां. अने पुष्पा- वकीर्णक अनेक संस्थाने जाणवां. तेमांहे समस्त इंद्रक नरकावासा जेछे ते वाटला छे. तेना आगल आव- लिकागत सर्व त्रिखूणा छे, ते आगले चोखूणा, ते आगले वाटलां ए प्रकारे आवलिना छेडा सुधी समस्त पृथ्वीमांहे वाटलादिकनी संख्या थाय, ते पूर्वोक्त देवलोकनी श्रेणिना वृत्तादिक संख्यानी परे जाणवा. ग्रंथ- गौरवना भयथी अहींयां लख्या नही.

हवे ए नरकावासानुं लांबपणुं पहोलपणुं अने उंचपणुं कहे छे.

तिसहस्सुच्चा सवे ॥ संखमसंखिज्ज विछडायामा ॥ पण-
याल लरक सीमं ॥ तवंय लरकं अपइठाणो ॥ २२२ ॥

अर्थ–समस्त पृथ्वीए एटले साते नरकसंबंधी जे नरकावासा छे, ते सव्वे के० सर्व तिसहस्सुच्चा के० त्रण हजार योजन उंचा छे. तेमां एक हजार योजननी पीठ, हजार योजन वचमां पहोलो, अने हजारनुं शिखर, ए त्रणे मळी त्रण हजार योजन थाय. अने विछडायामा के० विस्तारे अने आयाम एटले लांबपणे तो सं- खमसंखिज्ज के० कोइक संख्याता योजन, कोइक असंख्याता योजन छे पण तेमां सीमंतो नामे प्रथम इं- द्रक नारकावासो पणयाललरक के० पीस्तालीश लाख योजन प्रमाण लांबपणे अने पहोलपणे छे. अने छेल्लो

अपइठाणो नामे इंद्रक नरकावासो ते एक लाख योजन प्रमाण लांबपणे अने पहोलपणे छे. एने फरता कालादिक चार नरकावासा जे छे ते लांबपणे तथा पहोलपणे अने फरता परिधिए-ए त्रणे स्थानके असंख्याता योजननी कोडाकोडी जाणवी. ॥ २२२ ॥

हवे ए नरकावासा आखी प्रथ्वीमांहे छे, किंवा क्यांएक खाली जग्या पण छे ते कहे छे.

छसु हिठोवरि जोयण ॥ सहस्स बावन्न सङ्ढचरिमाए ॥ पुढवीए नरय रहियं ॥ नरया सेसंमि सव्वासु ॥ २२३ ॥

अर्थ- पहेली छ नरकपृथ्वीए हेठे अने उपर प्रत्येके एक हजार योजन क्षेत्र नरकावासाथकी रहित जाणवुं. अने चरिमाएं के० छेल्ली सातमी प्रथ्वीएं नीचे अने उपर प्रत्येके साढीबावन हजार योजन-एटले साढी बावन हजार योजन नीचे, अने साढीबावन हजार योजन उपर, एटलुं क्षेत्र प्रथ्वीमां नरकावासाथी रहित जाणवुं नरया सेसंमिसव्वासु के० बीजी समस्त प्रथ्वीनेविषे यथायोग्यपणे नरकावासा छे. एटले प्रतरमांहे नरकावासानी वात कही. ॥ २२३ ॥

हवे प्रतरमांहे अंतर एटले एक प्रतरथकी बीजो प्रतर केटले अंतरे छे? ते कहे छे.

बिसहस्सूणा पुढवी ॥ तिसहस गुणिएहिं नियय पयरेहिं ॥ ऊणा रुवुण निय पयर ॥ भाइया पत्थडंतरयं ॥ २२४ ॥

अर्थ- पहेली नरकप्रथ्वीना पिंडमांहेथी बे हजार योजन ऊणा करीएं, एटले एक हजार उपरथी अने एक हजार नीचेथी काढीएं, पछी जे पृथ्वीएं जेटला प्रतर होय, तेटले प्रतरे त्रण हजार गणो पृथ्वीपिंड ऊणा के० ऊणो करीएं, तेवार पछी नियय के० पोतपोताना प्रतरमांथी रुवुण के० एक रूप ऊणो करी बाकी जे आंक आवे ते आंतरारूप जाणवुं; तेणे करी भाग आपीएं, तेवारे पत्थडंतरयं के० एक प्रतरथी बीजा प्रतरनुं मांहोमांहे अंतरनुं प्रमाण होय. ए अक्षरार्थ कह्यो. ॥ २२४ ॥

हवे ते उदाहरणे करी स्पष्ट देखाडे छे. जेम रत्नप्रभा पृथ्वीनो पिंड एक लाख एंशी हजार योजन छे; तेमांहेथी बे हजार योजन काढीएं. बाकी एक लाख अठोतेर हजार रहे. पछी ए प्रथ्वीना तेर प्रतर छे, ते त्रण त्रण हजार योजन उंचा छे, माटे तेरेने त्रण हजारगुणा करीएं, तेवारे उंगणचालीश हजार योजन थाय. एटला एक लाख अठोतेर हजारमांथी काढीएं. बाकी एक लाखने उंगणचालीश हजार योजन रहे, तेने तेर प्रतरनी वचमांना बार अंतरा छे, माटे बारे भाग आपीएं, तेवारे एकेक आंतरे अगीआर हजार पांचसेने त्याशी योजन, अने उपर एक योजनना त्रण भाग करीएं तेवो एक भाग, एटलुं प्रमाण रत्नप्रभानेविषे प्रतरे प्रतरे मांहोमांहे अंतर थाय. एज करण बीजी नरक पृथ्वीउनेविषे पण जाणवुं. पोतपोताना प्रतरे भाग दीधा थकी जे आवे ते प्रत्येके कहे छे.

बीजी नरक पृथ्वीएं अगीयार प्रतरना दश आंतरे भाग आपीएं तेवारे नव हजारने सातसें योजन एकेके आंतरे आवे, त्रीजी नरक पृथ्वीनेविषे आठ आंतरे भाग आपवाथी प्रत्येके बार हजार त्रणसें पंचोत्तेर योजन आवे, चोथी पृथ्वीएं छ आंतरे प्रत्येके सोल हजार एकसो छासठ योजन अने त्राहीयां बे भाग उपर एकेक अंतरे आवे, पांचमा नरके चार आंतरे प्रत्येक पचीश हजार बसेने पचाश योजन एकेक अंतरे आवे, छठी नरके बे आंतरे प्रत्येके साढी बावन हजार योजन एकेक अंतरे होय, अने सातमे नरके एक प्रतर छे, माटे अंतरो नथी. एटले सविस्तरपणे नारकीनुं भवनद्वार कह्युं.

हवे नारकीनुं शरीरमान कहे छे.

पउणट्ठ धणु छ अंगुल ॥ रयणा ए देहमाणमुक्कोसं ॥ से-
सासुडुगुण डुगुणं ॥ पण धणुसय जावचरमाए ॥ २२५ ॥

अर्थ– रत्नप्रज्ञाएं नारकीनुं उत्कृष्टुं देहमान पोणाआठ धनुष्यने छ आंगुल होय, अने सेसासु डुगुण डुगुणं के० शेप एटले बाकीनी छए नरक पृथ्वीएं शरीरमान बमणु बमणुं यथाक्रमे करता जइएं, ते जाव चरमाए के० यावत् छेली सातमी तरक पृथ्वीएं पांचसें योजन शरीरमान उत्कृष्टुं होय. ॥ २२५ ॥

ते विस्तारपणे उदाहरणे करी देखाडे छे. जेम रत्नप्रज्ञाए सात धनुष्य त्रण हाथने छ आंगुल, तेने बमणुं करतां शर्करप्रज्ञा नरके पन्नर धनुष्य बे हाथने बार आंगुल उपर देहमान थाय. तेनेज बमणुं करीएं तेवारे वालूकाए एकत्रीश धनुष्यने एक हाथ देहमान थाय, तेने बमणुं करतां पंकप्रज्ञाएं बासठ धनुष्यने बे हाथ देहमान थाय. तेने बमणु करीएं तेवारे धूमप्रज्ञाएं एकसोने पचीश धनुष्य देहमान थाय. तेने बमणु करीएं तेवारे तमप्रज्ञाएं अढीसें धनुष्य देहमान थाय. तेने बमणु करीएं तेवारे तमतमप्रज्ञाएं पांचसें धनुष्यनुं देहमान थाय. एटले साते नरकनेविषे सामान्यपणे उत्कृष्ट देहमान कह्युं.

हवे प्रतर प्रतरनेविषे जूडुं जूडुं देहमान कहे छे.

रयणाय पढम पयरे हछतियं देहमाण मणुपयरं ॥ छप्प-
संगुलसड्ढा ॥ वुड्ढीजा तेरसे पुसं ॥ २२६ ॥

अर्थ– चोवीश आंगुले एक हाथ, तेवा चार हाथे एक धनुष्य कहीएं. त्यां रत्नप्रज्ञाने प्रथम प्रतरे उत्कृष्टुं देहमान हछतियं के० त्रण हाथनुं जाणवुं. तेवार पछी अणुपयरं के० प्रतर प्रतरप्रते पूर्व पूर्व प्रतरथकी देहमानमांहें जे वृद्धि करीएं; ते कहे छे. छपणुंगुलसड्ढा के० साढी छपन्न अंगुल एटले बे हाथने साढाआठ आंगुलनी वुड्ढी के० वृद्धि करतां करतां जातेरसे के० यावत् तेरमे प्रतरे पूर्वोक्त देहमान पुणं के० पूर्ण थाय, ते कहे छे. रत्नप्रज्ञाने पहेले प्रतरे त्रणहाथ, बीजे प्रतरे बे हाथने साढाआठ अंगुल वधारीएं, तेवारे एक धनुष्य कए हाथ ने साढा आठअंगुल उपर थाय, त्रीजे प्रतरे एक धनुष्य त्रण हाथ ने सत्तर अंगुल, चोथे प्रतरे बे धनुष्य बे हाथ ने दोढ अंगुल, पांचमे प्रतरे त्रण धनुष्य ने दश अंगुल, छठे प्रतरे त्रण धनुष्य बे हाथने साढा अढार अंगुल, सातमे प्रतरे चार धनुष्य एक हाथने त्रण अंगुल, आठमे प्रतरे चार धनुष्य त्रण हाथ ने साडा अगीआर अंगुल, नवमे प्रतरे पांच धनुष्य एक हाथने वीश अंगुल, दशमे प्रतरे छ धनुष्यने साढाचार अंगुल, अगीआरमे प्रतरे छ धनुष्य बे हाथने तेर अंगुल. बारमे प्रतरे सात धनुष्यने साढी एकवीश अंगुल, तेरमे प्रतरे सात धनुष्य त्रण हाथ ने छ अंगुल उत्कृष्टुं देहमान थाय छे. एटले रत्नप्रज्ञा नरके प्रतरे प्रतरे जूडुं जूडुं देहमान कह्युं. ॥ २२६ ॥

हवे शर्करादिकने विषे उत्कृष्टुं देहमान प्रतर प्रतरने विषे कहे छे.

जंदेह पमाण उवरि ॥ माए पुढवीइ अंतिमे पयरे ॥ तंचिय हि-
ठिम पुढवी ॥ पढमं पयरंमि बोधवं ॥ २२७ ॥ तंचेगूणग सग
पयर ॥ जइयं बीयाइ पयर वुड्ढिभवे ॥ तिकर तिअंगुल करसत ॥
अंगूला सड्ढि गुणवीसं ॥ २२८ ॥ पण धणु अंगुल वीसं ॥

पनरस धणु दूणि हच सड्ढाय ॥ बासठि धणुहसड्ढा ॥
पण पुढवी पयर वुड्डि इमा ॥ २२९ ॥

अर्थ–जंदेहपमाण उवरिमाए पुढवीए अंतिमे पयरे– एटले जे जे उपर उपरनी रत्नप्रभादिक पृथ्वीने अंतिमेपयरे के० छेल्ले प्रतरे उत्कृष्टुं शरीर प्रमाण छे. तंचियहिट्ठिम पुढवी के० तेते हेठली हेठली शर्करादिक पृथ्वीनेविषे पढम पयरंमि बोधव्वं के० पेहेले प्रतरे देहमान जाणवुं. ॥ २२७ ॥ फरी तंच के० ते शर्करादिक पृथ्वीने पहेले प्रतरे जे जे देहमान आवे, तेने एगूणग के० एके ऊणे सगपयर के० आपआपापणे प्रतरे जइयं के० विभाग आपीएं, पछी जे आंक आवे ते शर्करादिक पृथ्वीना बीयाए पयर के० बीजा प्रतर आदे देइ प्रतरे प्रतरे वुड्ढीभवे के० वृद्धि होय. ते वृद्धि बीजी पृथ्वी आदे देइ छठी पृथ्वीसुधी पांच पृथ्वीना बीजे प्रतरे आदे देइ अनुक्रमे जाणवी. त्यां शर्कराना प्रथम प्रतरे सात धनुष्य त्रण हाथ ने छ अंगुल देहमान छे. तेमां तिकर तिअंगुल के० त्रण हाथ अने त्रण अंगुलनो प्रक्षेप करीएं त्रीजा नरके प्रथम प्रतरे पन्नर धनुष्य वे हाथने बार अंगुल देहमान छे; तेमां कर सत्त अंगुला सड्ढीगुणवीसं के० सात हाथने साढीओगणीश अंगुलनो प्रक्षेप करीएं ॥ २२८ ॥ चोथा नरकने पहेले प्रतरे एकत्रीश धनुष्यने एक हाथ देहमान छे; तेमांहे पांच धनुष्यने वीश अंगुल प्रक्षेप करीएं. पांचमा नरके पहेले प्रतरे साढी बासठ धनुष्य देहमान छे; तेमांहे पन्नर धनुष्यने अढी हाथ प्रक्षेप करीएं. छठा नरके पहेले प्रतरे एकसोने पचीश धनुष्य देहमान छे; तेमांहे बासठ धनुष्यने वे हाथ प्रक्षेप करीएं. पण पुढवी पयरवुड्ढी-इमा के० पांच पृथ्वीना प्रतरोनेविषे ए रीते वृद्धि करीएं. ॥ २२९ ॥

हवे सविस्तरपणे देखाडे छे. शर्कराने प्रथम प्रतरे सात धनुष्यने त्रण हाथ उपर छ अंगुल देहमान छे; ते सात धनुष्यना अठावीश हाथ थाय, तेनी साथे उपरना त्रण हाथ भेलतां एकत्रीश हाथ थाय. तेना अंगुल करवामाटे चोवीशे गुणिएं तेवारे सातसें चुमालीश अंगुल थाय. तेमां उपरना छ अंगुल भेलीएं तेवारे सर्व मली सातसेंने पचाश अंगुल थाय. तेने शर्कराना अगीआर प्रतरने एके ऊणा करी दशे भाग आपीएं तेवारे एकेके भागे पंचोतर अंगुल आवे, तेना हाथ करवा माटे चोवीशे भाग आपीएं, तेवारे त्रण हाथने त्रण अंगुल एटलुं शर्करापृथ्वीना पहेला प्रतरनेविषे देहमाननी वृद्धि थाय; एम प्रत्येके बीजो प्रतर आदे देइ शेष दश प्रतरनेविषे एज रीते वृद्धि जाणवी. एम अनेरी नरकपृथ्वीनेविषे पण भावना जाणवी. ते सुखाव-बोधने माटे शर्करा, वालूका, पंका, धूमा अने तमप्रभा ए पांच पृथ्वीनी यंत्रस्थापना देखी लीजो. अने सातमा नरके एकज प्रतर छे. ते कारणे त्यां प्रतरगत वृद्धि न होय. एके प्रतरे पांचसेंज धनुष्य उत्कृष्ट दे-हमान थाय एटले सात नरकना प्रतर प्रतरनेविषे नारकीनुं उत्कृष्टुं देहमान कह्युं.

हवे नारकीनुं उत्तरवैक्रिय देहमान कहे छे.

इय साहाविय देहो ॥ उत्तर वेउव्विअय तहुगुणो ॥ डुविहो
वि जहन्नकमा ॥ अंगूल असंख संखंसो ॥ २३० ॥

अर्थ– इय के० इति पूर्वोक्त प्रकारे साते नरकनेविषे नारकीनो साहावियदेहो के० स्वाभाविक देह, एटले भवधारणीय शरीर कह्युं. त के० ते स्वाभाविक शरीरथी डुगुणो के० बमणुं उत्तरवेउव्विअ के० उत्तरवैक्रिय शरीर जाणवुं. जेम रत्नप्रभानेविषे पन्नर धनुष्य वे हाथने बार अंगुल उत्तरवैक्रिय शरीर होय; अने सातमा नरके एक हजार धनुष्य उत्तरवैक्रिय शरीर होय. एटले बे प्रकारे उत्कृष्टुं देहमान कह्युं. हवे डुविहोविजहन्नक-म्मा के० अनुक्रमे वे प्रकारे जघन्य देहमान पण कहे छे. एक भवधारणीय, अने बीजो उत्तरवैक्रिय ए बंने

शरीर जघन्यथकी साते नरकनेविषे अनुक्रमे अंगुलनो असंख्यातमो जाग, तथा संख्यातमो जाग होय. अहीयांजवधारणीय शरीर पहेलुं उत्पत्ति वेलाए शरीर पर्याप्ति करतां अंगुलने असंख्यातमे जागे होय. अने उत्तरवैक्रिय शरीर प्रारंजवेलाए प्रथम अंगुलने संख्यातमे जागे होय. ॥ २३० ॥ एटले नारकीनुं अवगाहनाद्वार कह्युं.

हवे उत्पातविरह तथा चवनविरहनुं द्वार कहे छे.

सत्तसु चउवीसमुहू ॥ सग पनर दिणेग डु चउ छम्मासा ॥
उववाय चवण विरहो ॥ उहे बारस मुहुत्त गुरू ॥ २३१ ॥
लहुउ डुहावि समउ ॥ संखापुण सुरसमा मुणेयवा ॥ संखा-
उ पजत्त पणिंदि ॥ तिरिनरा जंति निरएसु ॥ २३२ ॥

अर्थ– सत्तसु के० साते नरके नारकी प्राये निरंतर उपजे छे अने चवे छे. परंतु क्यारेक जो विरह पडे तो जघन्यथकी तो लहु के० साते नरके एक समय विरह पडे. अने प्रत्येके जूदो जूदो पण एक समयज विरह पडे. वली गुरु के० उत्कृष्टो साते नरकनेविषे नेलो विरहकाल पडे तो उंगे के० सामान्यपणे साते नरकमांहे कोइ उपजे नहीं अने कोइ चवे पण नहीं, तो उत्कृष्टो बार मुहूर्त्त विरह होय. तेवार पछी सात नरकमांहेली कोइक नरके अवश्य कोइक उपजे. अथवा चवे.

हवे जूदो जूदो नरक नरकनेविषे उत्कृष्टो उपपात अने चवनविरहकाल गाथाना अर्थथी कहे छे. रत्नप्रजाएं चोवीश मुहूर्त्त, शर्कराएं सग के० सात दिवस, वालुकाए पन्नर दिवस, पंकप्रजाएं एक मास, धूमप्रजाएं बे मास, तमप्रजाएं चार मास अने तमतमप्रजाएं छ मास, ए उववाय चवणविरहो के० उपपात चवननो विरहकाल कह्यो. इहां जेनो जेटलो उपपात अने चवनविरहकाल कह्यो, तेटला कालथी उपरांत अवश्य ए नरकोनेविषे प्रत्येके कोइक जीव उपजेज. अने उहे बारसमुहूत्त तथा लहुउ डुहाविसमउ ए पदोनो अर्थ प्रथम लखाइ गयो छे.

हवे एक समये केटला चवे? अने केटला नारकी उपजे? ते पाछली गाथाना बीजा पदे करी कहे छे. संखापुणसुरसमामुणेयव्वा के० वली नारकीनी उपजवानी अने चवननी संख्या ते सुरसमा एटले देवता सरखी, जेम देवता एक समये एक, बे त्रण, संख्याता असंख्याता उपजे अने चवे, तेम नारकी पण मुणेयव्वा एटले जाणवा. एटले नारकीनुं उपपात चवन विरहद्वार कह्युं.

हवे कोण जीव नरके जाय? ते कहे तो थको गति द्वार पाछली गाथाना पाछला बे पदे करी कहे छे. संखाउ पजत्तपणिंदि के० संख्याता आयुष्यवाला पर्याप्ता पंचेंडि तिर्यंच, तथा पंचेंडि मनुष्य जो नरकायु बांधे तो नरके जाय. बीजा जीव नरकायु बांधे पण नही; अने नरके पण जाय नही. ॥ २३१ ॥ २३२ ॥

मिछादिठि महारंज ॥ परिग्गहो तिव्वकोह निस्सीलो ॥
नरयाउयनिबंधइ ॥ पावमई रुद्दपरिणामो ॥ २३३ ॥

अर्थ– जे माटे मिथ्यात्वी, माहरंजी, परिग्रही, तीव्रलोजी, निःशील, पापरूची, अने रौद्र परिणामि एवो जे जीव होय ते नरकायु बांधी नरके जाय. एटले सामान्यपणे नरकगति कही. ॥ २३३ ॥

हवे विशेषे जूदी जूदी नरकगति कहे छे.

असन्नि सरिसिव पक्की ॥ ससीह उरगिं त्थि जंति जाछहिं ॥
कमसो उक्कोसेणं ॥ सत्तम पुढवी मणुय मछा ॥ २३४ ॥

अर्थ– असंज्ञी मनुष्य अपर्याप्तो जे मरण पामे, अने अपर्याप्त नरकायु नइ बांधे तेमाटे असंज्ञी संमूर्छिम पंचेंद्रि पर्याप्तो तिर्यंच जो नरकायु बांधे तो, पहेली नरके जाय. त्यां जघन्य दश हजार वर्ष, अने उत्कृष्ट पल्योपमनो असंख्यातमो जाग एटले आयुष्ये उपजे. उपरांत आयुष्ये उपजे नहीं. अने सरिसिव के० भुजपुरिसर्प,गोह, नोलियादिक, गर्जज प्रमुख पहेला नरक आदे देइ बीजा नरक सुधी उपजे. वली पक्खी के० पक्षी जे मांसाहारी गृद्ध, सींचाण, समली अने नीलचास प्रमुख रौद्र अध्यवसायवाला पक्षी, ते त्रीजी नरकपृथ्वी सुधी जाय. अने सीह के० सिंह प्रमुख एवा हिंसक जीव जे चीतरा, कुतरा, बीलाडी, प्रमुख ते चोथी नरकपृथ्वीसुधी जाय. वली उरगिं के० उरपरिसर्प्प एटले काला, धोला, कावरा, प्रमुख सर्प्प ते पांचमा नरकसुधी जाय. अने छि के० स्त्रीवेदे नरकायु बांधे एवा जे स्त्रीरत्न प्रमुख ते यावत् छठा नरकसुधी जाय. अने मनुष्य तथा मछ जे जलचर जीव ए बेउ गर्जजपर्याप्ता ते उत्कृष्टथी सातमा नरक सुधी जाय. कमसो उक्कोसेणं के० ए अनुक्रमे पूर्वोक्त सर्व जीवोनी उत्कृष्टी गति कही. अने जघन्यथी रत्नप्रजाने पहेले प्रतरे जाय,एथकी उपरांत अने उत्कृष्टाथकी आगल जेवि चाले जाय, ते सर्व मध्यमगति जाणवी.

हवे केटलाएक तिर्यंचने प्राये गति कहे छे.

वाला दाढी पक्खी ॥ जलयर नरगा गयाउ अइकूरा ॥ जं-
ति पुणो नरएसु ॥ बाहुल्लेणं नउण नियमो ॥ २३५ ॥

अर्थ– वाला के० व्याल ते सर्प्पादिक, अने दाढी के० दाढवाला सिंह प्रमुख, पक्खी ते गृद्ध प्रमुख, जलचर ते मत्स्यादिक, एटली जातिना जीव ते नरगागयाउ के० नरक थकी आव्या होय. अने फरी नरकेज जाय. अइकूरा के० अत्यंत क्रूर अध्यवसायवाला पंचेंद्रियना वधकारी जंतिपुणोनरएसु के० वली फरी नरके जाय. ए बाहुल्लेणं के० प्राये कहीएं, परंतु नउणनियमो के० पुनः निश्चे नहीं. केमके कोइक जीव नरक थकी आवी सम्यक्त्व पामी रुडे संघयणे मोक्ष पण पामे. ॥ २३५ ॥

हवे नारकीने संघयण अने लेश्या कहे छे.

दो पढम पुढवि गमणं ॥ छेवठे कीलियाइ संघयणे ॥
इक्किक्क पुढवि वुड्ढी ॥ आइतिलेस्साउ नरएसुं ॥ २३६ ॥

अर्थ– छेवठ्ठा संघयणी दो के० बे नरक पृथ्वी सुधी गमणं के० जाय; उपरांत न जाय. पछी अपूठी गणनाए गणतां कीलिका संघयण आदे देइ एकेकी नरक पृथ्वीनी वृद्धि करीएं, जेम कीलिका संघयणी त्रीजी नरकपृथ्वी सुधी जाय, अर्द्धनाराचे चोथी सुधी जाय; नाराचे पांचमी सुधी जाय, ऋषजनाराचे छठी सुधी जाय, अने वज्रऋषजनाराच संघयणे सातमी सुधी जाय. ए उत्कृष्टी गती कही. अने जघन्य गति समस्त संघयणे रत्नप्रजासुधी. त्यां पण प्रथम प्रतरे जाय. ए जघन्य गति कही. अने पूर्वे उत्कृष्टी कही, तेनी वचमां जे जाय, तेने मध्यम गती कहीएं. हवे लेश्या कहे छे. आइतिलेस्साउनरएसु के० कृष्ण, नील, अने कापोत, ए आद्यनी त्रण लेश्या नरकनेविषे होय. ॥ २३६ ॥ हवे ए लेश्याउ विवरीने कहे छे.

दुसुकाऊ तइयाए ॥ काऊनीलाय नील पंकाए ॥ धू-
माय नील किण्हा ॥ दुसु किण्हा हुंति लेस्साउ ॥ २३७ ॥

अर्थ–दुसु के० पहेला बे नरके काउ के० कापोत लेश्या होय. पण एटलुं विशेष जे रत्नप्रजाथकी शर्करप्रजानेविषे अत्यंत मलीन लेश्या होय. तइयाए के० त्रीजा नरके केटलाक नारकीने कापोत लेश्या छे. एटले

पल्योपमने असंख्यातमे जागे अधिक त्रण पल्योपमना आयुष्यवालासुधीना नारकीने काऊ के० कापोत लेश्या ढे. अने तेथी उपरांतना आयुष्यवालाने नीलाय के० नीललेश्या होय. अने नीलपंकाए के० पंकप्रजानेविषे केवल नील लेश्याज होय. धूमानेविषे केटलाक नारकीने नील लेश्या ढे. एटले उत्कृष्टी पल्योपमने असंख्यातमे जागे अधिक दश सागरोपम सुधीना आयुष्यवाला नारकीने नील लेश्या होय. अने तेथी उपरांत आयुष्यवालाने केवल कृष्ण लेश्या होय. अने ढघा तथा सातमा ए डुसु के० बे नरकनेविषे किएहा के० एक कृष्ण लेश्या होय. पण एटलुं विशेष जे ए ढघी सातमी नरकपृथ्वीएं परम कृष्ण लेश्या जाणवी. हुंतिलेस्साउ के० ए साते नरकनेविषे लेश्याउ होय ते कही. ॥ २३७ ॥

हवे शिष्य पूढे ढे के, नारकीने शरीरवर्णरूप लेश्या ढे? किंवा कृष्णादिक ड्रव्य संयोग थकी परिणामरूप लेश्या ढे? ते उपर सूत्रकार कहे ढे.

सुर नारयाण ताउ ॥ दव्वल्लेसा अवढिया जणिया ॥ जाव-परा वत्तीए ॥ पुण एसिं हुंति ढ ल्लेस्सा ॥ २३८ ॥

अर्थ– सुर के० सौधर्मादिक देवताने तेजो, पद्म, ने शुक्ल नामे ए त्रण लेश्याउ कही; अने नारयाण के० नारकीनेविषे कृष्ण, नील ने, कापोत नामे त्रण लेश्याउ कही. ते अवढिया के० अवस्थित कहीएं. ते क्षेत्र-संबंधी दव्वल्लेसा के० ड्रव्यलेश्या आगमनेविषे जणिता के० कही ढे. ते लेश्या ड्रव्य अवस्थित जाणवां; पण बाह्य वर्णरूप न जाणवां; जेमाटे तेवी तेवी, ड्रव्य, क्षेत्र, अने कालादि सामग्री पामीने जावपरावत्तीए के० परिणामनी परावर्त्ति एटले विपर्यासे करीने एसिं के० ए नारकीउने पुण के० वली प्रत्येके ढ ढ लेश्या हुंति के० संजवे. ए अक्षरार्थ कह्यो. ॥ २३८ ॥

हवे परमार्थ कहे ढे. तिर्यंच तथा मनुष्यने जवांतरे देवता नारकीने जवे उपजतां, अथवा शेष काले मूलगी लेश्याने त्यागे, नवी लेश्याने संयोगे ते लेश्या जाय अने नवी लेश्या थाय. जेम उज्वल वस्त्रे जेवो मजीठ प्रमुखनो रंग लागे, ते धोलो वर्ण गमावे अने राता प्रमुख रंगपणे परिणमे. ते माटे सिद्धांतमांहे लेश्यानो उत्कृष्टो काल अंतरमुहूर्त्त कह्यो ढे. नहीकां मनुष्यने त्रण पल्योपमायु ढे, त्यां एकज लेश्या होय. अंतरमुहूर्त्ते अंतरमुहूर्त्ते नवी नवी लेश्या न होय.

वली देवता नारकीनी मूलगी लेश्याने नवी लेश्याने संयोगे तेनो आकार मात्र जंजे, पण तद्रूप एटले तेहज रूपपणे न थाय; जेम वैडुर्य नीलमणी, कालोमणी प्रमुख काले नीले सूत्रे प्रोयो थको ते सूत्र संयोगे अप्रगट योगे अप्रगटपणे कांइक तेनो आकार मात्र पामे. अने स्फटिक ते जासूसना फूल संयोगे प्रगट तेनुं प्रतिबिंब पामे; परंतु बन्ने तद्रूपपणुं न पामे; तेम कृष्णादिक लेश्या ड्रव्यपणे नीलादिक लेश्याए समूह संयोग पामी केवारेक अप्रगट तदाकार मात्र होय. केवारेक प्रगट तेनुं प्रतिबिंब मात्र पामे; पण एम नहीं जे कृष्ण-लेश्याना वर्ण, गंध रस स्पर्शपणे परिणमीने नीलादि लेश्या ड्रव्यरूप होय. एम न थाय.

तेम सातमा नरके मूलगी कृष्ण लेश्याने तेजो लेश्याना ड्रव्यसंयोग मल्या थका तदाकार मात्र, तथा प्रतिबिंब मात्र होय. तेवारे नारकीने कृष्ण लेश्या थकाज तेजो लेश्यादि ड्रव्यसंयोगे शुज परिणाम उपजे. जेम जासूस उपर रक्त स्फटिकनेविषे रक्तपणुं होय, तेम एवा परिणामे वर्त्ततां सम्यक्त्व प्राप्ति होय. एम करतां कांइ विरोध नथी.

अने एम पण नहीं जे तेजो लेश्यादिक परिणाम ढतां कृष्णलेश्या न होय? अने सातमा नरके सदा कृष्ण-लेश्या ढे, अने तेजोलेश्यादिक आकार मात्र प्रतिबिंब मात्रे करी केवारेक होय, अने ते उपनी थकी पण घणो काल रहे नहीं. अने जे नरके जे लेश्या ढे ते अनेरी लेश्याने संयोगे पोतानुं स्वरूप ढांके, एम पण न थाय.

तेमाटे सातमा नरके एकली कृष्ण लेश्याज जाणवी. ए कारणे संगमा देवने आकारमात्र कृष्ण लेश्या केही, पण अवस्थित तो तेजोलेश्या जाणवी; अने ज्ञगवतिमांहे देवताने वर्ण जूदो कह्यो छे, अने लेश्यानो अधिकार पण जूदो कह्यो छे. वली "असुराकाला" इत्यादि बाह्य वर्ण कह्यो, अने ज्ञवणज्ञणपढम चउलेस इत्यादिक लेश्यास्वरूप कह्युं, तो जाणीये छैयें जे वर्ण जूदो, अने लेश्या जूदी छे. घणुं शुं ? तथा जे अहींयां द्रव्यलेश्या अवस्थित कही. जे देवता नारकीने जे लेश्या संज्ञवे ते पोतपोतानी ज्ञवस्थिति प्रमाण अवस्थित कालप्रमाण जाणवी. त्यां पाछला ज्ञवनो एक अंतरमुहूर्त्त, अने एक आगला ज्ञवनो अंतरमुहूर्त्त, ए बेउ अंतरमुहूर्त्त अधिक ज्ञवस्थिति सुधी लेश्या होय.

हवे ए लेश्यानुं स्वरूप कहे छे. मार्ग थकी परिज्रष्ट थया एवा छ पुरुष वनमां ज्रमता जूख तृषाये पीड्या थका जंबुवृक्षने हेठे आव्या. ते मांहोमांहे फल खावानी वांछा करतां चित्तनेविषे चिंतन करवा लाग्या जे, ए वृक्षनां फल ज्ञक्षण करीने क्षुधा तृषाने उपशमाविएं; एम विचारी एक पुरुष फलने अर्थे ते वृक्षने मूल थकी छेदवा लाग्यो; एटले बीजो पुरुष बोल्यो जे थडथी छेदो, त्रीजो बोल्यो जे माला छेदो, चोथो पुरुष न्हानी डालीउने छेदो एम बोल्यो, पांचमो पुरुष पाकां फलने तोडो एवुं बोल्यो, अने छठो पुरुष बोल्यो जे पृथ्वी उपर खरी पडेलां फल मध्येथी वीणी खाउं. जेम ए छ पुरुषना परिणाम जूदा जूदा तेम कृष्णादिकथी मांकी यावत् शुक्ल लेश्याना परिणाम पण जूदा जूदा जाणवा.

हवे लेश्याउनो वर्ण कहे छे. स्निग्ध मेघनी घटा सरखो, जेंसना सिंगडा, अरिष्टरत्न, नेत्रनी कीकी अने काला सुरमा सरखो कृष्णलेश्यानो वर्ण महाज्ञयंकर जाणवो. अशोक वृक्षना अंकुर सरखो,, नीलचास पक्षी सरखो, अने वैडुर्य रत्ननी कांति सरखो नील लेश्यानो वर्ण जाणवो. अलशीना फूल सरखो, जारसी अथवा कोकीलानी पांख सरखो, अने पारेवाना कंठ सरखो कापोतलेश्यानो वर्ण जाणवो. हींगलोकनो रंग, उगता सूर्यनी कांति, अने दीपक तथा पोपटनी चांच सरखो तेजोलेश्यानो वर्ण जाणवो. हरियालना मध्यरंग सरखो, हलदरना रंग सरखो, अने सेणाना फूल सरखो पद्मलेश्यानो वर्ण जाणवो. शंख, सुचकुंदनां फूल, दूध, पूर्ण चंद्रमा, मोतीना हार अने रूपा सरखो शुक्ल लेश्यानो वर्ण जाणवो.

हवे लेश्याना रस कहे छे. कडवा तुंबडानो रस, अने नींब इंद्रवारुणीनो रस, ए थकी अनंतगुणो कडवो रस कृष्ण लेश्यानो जाणवो. सुंठ, मरी, पीपर, अने गजपीपर, एनो जेवो तीखोरस थाय छे, ते करतां अनंतगुणो तीखो रस नील लेश्यानो जाणवो. काचुं आंबुं अने काचुं कोठफल ते थकी अनंतगुणो तुरो रस कापोत लेश्यानो जाणवो. पाका आंबाना फलनो रस, पाका कोठफलनो अथवा पाका बीजोरानो जेवो रस, ते करतां अनंतगुणो मीठो रस तेजो लेश्यानो जाणवो. प्रधान वारुणीनो रस, अने विविध प्रकारना आसव, मधु एना रसथकी अनंतगुणो रस पद्म लेश्यानो जाणवो. खजुर, द्राख, दूध, खांम, साकर एना रसथकी पण अनंतगुणो गल्यो रस शुक्ल लेश्यानो जाणवो.

हवे लेश्याउनो फरस कहे छे. कृष्ण, नील, ने कापोत ए त्रण लेश्यानो फरस अप्रशस्त एटले मध्यम जाणवो. गायनी जीज्ञनो फरस तथा करवतनो फरस, ते करतां पण अनंतगणो कर्कस फरस ते प्रथमनी त्रण लेश्यानो जाणवो. अने तेनो, पद्म तथा शुक्ल ए त्रण लेश्यानो प्रशस्त एटले रुडो फरस जाणवो. परवन अने माखणनो जेवो कोमल फरस होय, ते करतां पण अनंतगुणो फरस सुकुमाल जाणवो.

एटले नारकीनुं आ गतिद्वार कह्युं. हवे नारकी नरक थकी नीकलीने क्यां आवे ते कहे छे श्री पन्नवणा सूत्रमां कह्युं छे के, सातमा नरक थकी आव्यो जीव मत्स थाय. ए प्रायिक वचन छे, तेमाटे गर्जज पर्याप्तो तिर्यंच होय. एम जणाय छे, केमके श्रीपार्श्वनाथ चरित्रे कमठनो जीव सातमा नरक थकी आव्यो सिंह थयो देखाय छे. एटले जे उत्कृष्टायु ज्रोगवी सातमा नरक थकी नीकले ते मत्स थाय; अने मध्यम

तथा जघन्यायु ज्ञोगवी सातमा नरक थकी नीकले, ते गर्ज्नज पर्याप्तो तिर्यंच थाय. ए संज्नवी अर्थ अनुक्त कह्युं ले विचारी जोजो.

निरउ व्वट्टा गप्रय ॥ पजत्त संखाउ लद्धि एएसिं ॥ चक्कि हरि
जुअल अरिहा ॥ जिण जइ दिसि सम्म पुहवि कम्मा ॥ २३ए ॥

अर्थ–निरउव्वट्टा के० नरकथकी नीकल्या जीव अनंतर आगले ज्नवे गप्रय के० गर्ज्नज होय; पण सर्मूर्छिम न होय. एतावता समूर्छिम तिर्यंच, तथा समूर्छिम मनुष्य तथा देवता अने नारकीमांहे पण न जाय; मात्र गर्ज्नजपणे पजत्त के० पर्याप्ता होय; पण अपर्याप्ता न होय. वली संखाउ के० संख्याता वर्षने आयुष्ये उपजे, पण युगलियामां न उपजे. वली लद्धिएएसिं के० ए नारकीने जे जे नरक थकी नीकल्या थकां जे जे लब्धि एटले लाज्न प्राप्ति होय, ते हवे अनुक्रमे कहे ले. पहेली रत्नप्रज्ना पृथ्वीथकी जो आव्या होय तो, चक्रवर्त्ति होय. पण शेष पृथ्वीना आव्या चक्रवर्त्ति न थाय. ए संज्नव मात्रे ले, परंतु चक्रवर्त्तिज थाय, एवो कांइ नियम नथी. एम बीजी नरक पृथ्वीनी मर्यादाथी उधस्या एटले बीजी नरकपृथ्वी सुधीना आव्या जीव ते हरिजुयल के० वासुदेव, बलदेव होय. एम सर्वत्र मार्यादा जाणवी. त्रीजी नरकपृथ्वीसुधीना आव्या अरिहंत एटले तीर्थंकर होय. एटले जे पूर्वे नरकायु बांध्या पढी तीर्थंकर गोत्र उपार्जी श्रेणिकादिकनी पेरे नरके गया होय ते जीव तीर्थंकर थाय. अने चोथी नरकपृथ्वीसुधीना आव्या जिन के० सामान्य केवली होय. पांचमी नरकपृथ्वीसुधीना आव्या सर्वविरति यति होय. ढठी नरक पृथ्वीसुधीना आव्या देशविरति एटले श्रावक होय. अने सातमी नरकपृथ्वी सुधीना आव्या सम के० सम्यक्त्व मात्र पामे; देशविरति प्रमुख कांइ पामे नहीं. ॥ २३ए ॥

हवे नारकी अवधिज्ञाने केटलुं क्षेत्र देखे? ते कहे ले.

रयणा एउहि गाउअ ॥ चत्तारिअरुठ गुरु लहुकमेण ॥ प-
इ पुढवि गाउ यद्धं ॥ हायइ जा सत्तमि इगद्धं ॥ २४० ॥

अर्थ–रत्नप्रज्ना पृथ्वीएं नारकीउने उत्कृष्टुं उहि के० अवधिक्षेत्र गाउअचत्तारि के० चारगाउ जाणवुं, अने जघन्यतो उठ के० साडात्रण गाउ अवधिज्ञाने देखे. गुरुलहुकमेणं के० ए उत्कृष्ट अने जघन्य अनुक्रमे कह्युं. हवे बीजी नरकपृथ्वी आदे देइ पइपुढविगाउयद्धंहायइ के० एकेकी पुढवी प्रत्ये अर्द्ध अर्द्ध गाउ घटाडीएं, ते जासत्तमि के० यावत् सातमा नरके इगद्धं के० उत्कृष्टुं एक गाउ, अने जघन्य अर्द्धो गाउ अवधिक्षेत्र होय, ए विवरीने लखे ले.

पहेला नरके अवधिक्षेत्र चार गाउ, बीजाए साडा त्रण गाउ, त्रीजाए त्रण गाउ, चोथाए अढी गाउ, पांचमाए बे गाउ, ढठाए दोढ गाउ, अने सातमाए एक गाउ. ए उत्कृष्टुं अवधिक्षेत्र कह्युं, ए उत्कृष्टथी प्रत्येक नरकपृथ्वीएं, अर्द्ध गाउ उंढुं करीएं, ते जघन्य अवधिक्षेत्र जाणवुं. ॥ २४० ॥

अहींयां कोइ पूढे जे सातमा नरके ब्रह्मदत्त चक्रवर्त्तिं "हाकुर्मती हाकुर्मती" पोकारे ले, ते केम मले? केमके अवधिक्षेत्र तो एक गाउनुं ले, ते सातराज केम देखे? तेनुं समाधान करे ले जे, सम्यक्दृष्टिने मतिज्ञानने बले जातिस्मरण ज्ञान ले; तेणे करी पूर्वज्नवनी वात जाणे. परंतु कुर्मतीने देखे नहीं. अने कुर्मती "ब्रह्मदत्त ब्रह्मदत्त" एवुं पोकारे ले; ते पण जाणे ले जे, पूर्वले ज्नवे ब्रह्मदत्त महारो ज्नर्त्तार हतो, ते अवस्था तो जाणे; परंतु नरकमांहे थकी अवधिज्ञाने करी देखे नहीं. एम जाणजो एटले नारकीनुं आगतिद्वार कह्युं. एटले सविस्तरपणे नवे द्वारे करी नारकीनी वक्तव्यता कही. इति नरयदारंसम्मत्तं ॥ ए नारकीनुं द्वार समाप्त थयुं.

मणुयदारं नणइ केतां हवे मनुष्यद्वार ते नुवनविना आठे प्रतिद्वारे करी कहीएं ढेय. तेमां प्रथम स्थिति-द्वार अने अवगाहनाद्वार ए वे द्वार कहे छे.

गप्पनर ति पलियाऊ ॥ तिगाउ उक्कोस ते जहन्नेणं ॥ मुच्छि-
म छुहावि अंत मुहु ॥ अंगुल असंख नागतणू ॥ २४१ ॥

अर्थ–अहीयां मनुष्य वे प्रकारे छे. एक गर्न्नज अने बीजा गर्न्नविना जे उपन्या ते समुर्च्छिम. तेमां गर्न्नज मनुष्यनुं उत्कृष्टुं तिपलियाउ के० त्रण पल्योपमनुं आयुष्य जाणवुं. अने तेनुं तिगाउ के० त्रण गाउनुं देहमान उत्कृष्टुं जाणवुं. अने जहन्नेणमुच्छिमछुहाविअंतमूहु के० गर्न्नज मनुष्यनुं जघन्यायु अंतरमुहूर्त जाणवुं. तथा समूर्छिम मनुष्यनुं जघन्य तथा उत्कृष्टुं अंतरमूहूर्त्तायु जाणवुं. तथा अंगुलासंखनागतणू के० गर्न्नज मनुष्यनुं देहमान जघन्यथी अंगुलने असंख्यातमे नागे जाणवुं. अने समूर्च्छिम मनुष्यनुं जघन्य तथा उत्कृष्टुं देहमान अंगुलनो असंख्यातमो नाग जाणवुं.

ए समूर्छिम मनुष्य ते अढीद्वीप समुद्रनेविषे गर्न्नज मनुष्यना उच्चार, ते वडिनीत, पासवण, ते लघु-नीत, खेल, ते श्लेष्मा, संघान, नासीकामल, वमन करेलुं पित्त, शुक्र, वीर्य, शोणित, लोही, मृत, कलेवर, स्त्री पुरुषने संयोगे नगरने खाले, बीजां सर्व अशुची स्थानक एटलां स्थानके समुर्च्छिम मनुष्य उपजे. ए समूर्च्छिम असंज्ञी मनरहित मिथ्यात्वी समस्त पर्याप्तिए अपर्याप्तो. केमके समूर्छिमने पांच पर्याप्ति छे, अने ए समूर्च्छिम मनुष्य आहार शरीर पर्याप्तिएं इंड्रियपर्याप्ति पूरण करी मरण पामे, ते कारणे समूर्छिम सर्व पर्याप्तिए अपर्याप्तो थको काल करे.

वली संख्याता आयुष्यवाला मनुष्यने वैक्रिय शरीर जघन्य आंगुलनो संख्यातमा नाग प्रमाण अने उत्कृष्टुं लाख योजन जाफेरुं होय. प्रमत्त यतिने आहारक लब्धिवंतने, आहारक शरीर होय. ते आहारक शरीर जघन्यथी देशे उणुं एक हाथ, अने उत्कृष्टुं एक हाथ पूर्ण होय. तेजस अने कार्मण ए वे शरीर सर्व संसारी जीवने औदारिक; वैक्रिय अने आहारक शरीरने संयोगे तद्रूपपणे परिणमे, एटले मनुष्यने आयुष्य अने अवगाहना कही. ॥ २४१ ॥

हवे उपपात उद्वर्त्तना विरहकाल कहे छे.

बारस मुहुत्त गप्ने ॥ इयरे चउवीस विरहउ कोसो ॥ जम्म
मरणे सुसमउं ॥ जहस संखा सुरसमाणा ॥ २४२ ॥

अर्थ–गप्ने के० गर्न्नज मनुष्यने जन्मआश्री विरह, एटले अंतरकाल तथा मरणआश्री अंतरकाल उत्कृष्टो बार मुहूर्त्त होय, एटले गर्न्नज मनुष्य एक उपन्या पछी बीजो उत्कृष्टो बार मुहूर्त्तने आंतरे उपजे. अने मरण पण एक मुवा पछी उत्कृष्टो आंतरो पडे तो बार मुहूर्त्त पछी अवश्य बीजो कोइ मरण पामे. तेम जन्म पण थाय, अने इयरेत्ति एटले इतर जे समूर्छिम मनुष्य छे, तेने उत्कृष्टो जन्म मरण संबंधी विरह पडे तो चो-वीस मुहूर्त्त सुधी पडे. अने जघन्य थकी गर्न्नज मनुष्यने तथा समूर्छिम मनुष्यने जन्ममरणनो विरहकाल एक समय जाणवो.

हवे एक समय गर्न्नज तथा समूर्छिम मनुष्य उपजे तो केटला उपजे? ते कहे छे. सूरसमाणा के० देव-तानीपेरे ते इगछुति संखमसंखा इगसमए हुंतिय चवंति के० एकसमये एक, वे, त्रण, संख्याता, असंख्याता उपजे तेम मरण पण पामे. त्यां गर्न्नज मनुष्य उत्कृष्टे काले उंगणत्रीश आंके संख्याता सुधी गणिएं. अने गर्न्नज समूर्छिम वेउ नेला गणिएं. तेवारे असंख्यातासुधी गणिएं. ॥ २४२ ॥

हवे कियो जीव मरीने मनुष्यगतिमांहे आवे ? ते गतिद्वार कहे छे.

सत्तमि महि नेरइए ॥ तेऊ वाऊ असंख नरतिरिए ॥
मुत्तूण सेस जीवा ॥ उप्पज्जंती नरज्जवंमि ॥ २४३ ॥

अर्थ– सातमी नरकपृथ्वीना नारकी, तेऊकाय, वाऊकाय असंख्याता आयुष्यवाला युगलिया, एटले मनुष्य तथा तिर्यंच युगलिया. एटला मूत्तूणं के० मूकीने सेस जीवा के० शेष बीजा सर्व जीवो ते उप्पजंतिनरज्जवंमि के० मनुष्यमांहे उपजे. ॥ २४३ ॥

वली अहींयां विशेष कहे छे.

सुर नेरइएहिं चिय ॥ हवंति हरि अरिह चक्कि बल देवा ॥
चउविहसुर चक्किबला ॥ वेमाणिय हुंति हरि अरिहा ॥ २४४ ॥

अर्थ– वासुदेव, अरिहंत, चक्रवर्ति, ने बलदेव–ए चारे सुरनेरइएहिंचिय के० देवता अने नारकीनी गतिमांथी आव्या होय; पण मनुष्य तथा तिर्यंचनी गतिथी आवेला न होय. वली चार निकायना देवगतिना आव्या पण चक्कि के० चक्रवर्त्ति अने बला के० बलदेव होय. अने वेमाणियहुंतिहरिअरिहा के०अरिहंत तथा वासुदेव ए बंने केवल वैमानिक देवगतिनाज आव्या होय. बीजी त्रण निकायना आव्या न होय.

हरिणो मणुस्स रयणाइ ॥ हुंति नाणुत्तरेहिं देवेहिं ॥ जह
संज्जव मुववाउं ॥ हयगय एगिंदि रयणाणं ॥ २४५ ॥

अर्थ– वैमानिकमांहें विशेष देखाडे छे. हरिणो के० वासुदेव, तथा चक्रवर्त्तिना मणुस्सरयणाइं के० मनुष्य रत्न पांच, ते हुंतिनाणूत्तरेहिं देवेहिं के० पंचानुत्तरना देव चवीने न होय. अहींयां ए ज्ञावार्थ छे के वासुदेव, तो नारकी तथा वैमानिकथकी अव्या होय, तेमां जो वैमानिकथकी आव्या होय तो पंचानुत्तर देव टाली बीजा सर्व स्थानकथी आव्या वासुदेव थया होय. अने चक्रवर्त्तिनां चौद रत्न छे, तेमां चक्रादिक सात रत्न एकेंद्री छे; अने पुरोहित आदे देइ सात रत्न पंचेद्री छे. तेमां हस्तिरत्न अने अश्वरत्न ए बे तिर्यंच छे. बाकीनां पांच मनुष्यरत्न छे. ते सातमी नरक, तेउकाय, वायुकाय, तिर्यंच अने मनुष्य एमांथी आव्या मनुष्यरत्न न होय; शेष स्थानकथी आव्या मनुष्यरत्न होय. पुरोहित, सेनापति, गाथापति, वार्द्धिक ते सुतार अने पांचमुं स्त्रीरत्न– ए पांच मनुष्यरत्न जो वैमानिकथी आव्यां होय तो अनुत्तरदेव वर्जीने बीजा देवता थकी आव्यां होय. एम जाणवुं.

वली हाथी तथा अश्व ए बे रत्न तथा एकेंद्रीय रत्ननी उत्पत्ति तो यथा संज्जवे जाणवी. एटले ज्यांना आव्या तिर्यंच संज्जवे ते समस्त स्थानकथकी आवेलां इहां रत्नपणे होय. अने नारकी तथा संख्याता आयुष्यवाला तिर्यंच अने मनुष्य तथा सहस्रांत देवलोक सुधीना देवता एटला स्थानकना आव्या अश्वरत्न तथा गजरत्न होय. वली संख्याता आयुवाला तिर्यंच अने मनुष्य तथा ईशानांत सुधीना देवता एटला स्थानकना आव्या एकेंद्री रत्न होय. ए यथा संज्जव उपपात कहियं.

हवे ए रत्नोनां नाम तथा प्रमाण कहे छे.

वामपमाणं चक्कं ॥ छत्तं दंडं डुहब्धयं चम्मं ॥ बत्ती-
संगुल खग्गो ॥ सुवन्न कागिणि चउरंगुलिया ॥ २४६ ॥

चउरंगुलो दुअंगुलपिहुलोय मणी पुरोहि गय तुरया ॥
सेणावइ गाहावइ ॥ वढ्ढ इथ्थी चक्कि रयणाइं ॥ २४७ ॥

अर्थ– चक्र, छत्र, ने दंम ए त्रण रत्न ते वामपमाणं के० एक वाम प्रमाण जाणवां. वाम शब्दे बेउ बाहु लांबा पसार्या थका जे धनुष्य प्रमाण होय, तेने वाम कहे छे. अने दुहच्छयंचम्मं के० चर्मरत्न बे हाथ प्रमाण होय, तथा बत्तीसंगुलखग्गो के० खड्गरत्न बत्रीश आंगुल प्रमाण लांबुं होय. अने सुवणकागिणि चउरंगुलिया के० जात्यवंत सुवर्णमय कांगिणिरत्न ते चार आंगुल लांबुं होय. ॥ २४६ ॥ अने चउरंगुलो दुअंगुलपिहुलोयमणी के० चार अंगुल लांबुं, अने बे अंगुल पहोळुं मणीरत्न होय. ए साते एकेंडी रत्न चक्रवर्त्तिने आत्मांगुल प्रमाण जाणवां. अने पूरोहित प्रमुख सात पंचेंडी रत्न जे छे ते, जे काले जेवुं पुरुपना शरीरनुं प्रमाण होय ते काले ते पण तेवा प्रमाणनां होय.

हवे ए चौद रत्नना गुण कहे छे. चक्ररत्न वयरीनुं मस्तकछेदक. बीजुं छत्ररत्न ते चक्रवर्त्तिने हस्तस्पर्शे बार योजन सुधी विस्तार पामे. एवुं होतुं थकुं वैताढ्य पर्वतनी उत्तर दिशिए रेहेनारा जे म्लेछ तेना देवता मेघ वर्षावे, तेनो निरोध करवाने समर्थ थाय. त्रीजुं दंमरत्न ते विपम एटले जे वांकी भूमि होय, तेने समी करे. कामपडे थके हजार योजन अधोभागे धरती विदारे. चोथुं चर्मरत्न ते कार्य उपन्ये थके चक्रवर्त्तिना हस्तस्पर्शे करी बार योजन विस्तार पामे. एवुं होतुं थकुं प्रभातकाले बीज वाविएं अने संध्याकाले सर्व उपभोग करवाने योग्य एवा शालि प्रमुखने उत्पन्न करे छे. पांचमुं खड्गरत्न ते संग्रामनेविपे अत्यंत शक्तिवंत होय. छठुं कांगिणिरत्न ते वैताढ्य पर्वतनी गुफामांहे एकेकी भींते उगणपचास उगणपचाश मांमला करवा योग्य होय. सातमुं मणीरत्न ते अधोभागे रेहेनारुं जे चर्मरत्न अने ऊर्ध्वभागे रहेनारुं जे छत्ररत्न तेना छत्र तुंबा उपर राख्युं छतां तेवारे बार योजन सुधीमां ए मणिरत्न उद्योतकारी थाय. अने हस्तनेविपे अथवा मस्तके बांध्युं छतां समस्त रोग हरे.

आठमुं पुरोहितरत्न ते शांतिकर्म करनार होय. नवमुं अश्वरत्न तथा दशमुं गजरत्न ए बे महापराक्रमवंत होय. अगीआरमुं सेनापतिरत्न ते गंगासिंधुने पहेले पासे चार खंमनो जीतनार होय. बारमुं गृहपतिरत्न ते घरनां योग्य काम करे, एने गृहचिंतक कहेवुं. तेरमुं वार्द्धकीरत्न ते घर चणे. वैताढ्य पर्वतनी गुफामांहे उमग्गा अने निमग्गा नदीनां पुल बांधे. चौदमुं स्त्रीरत्न ते अत्यंत अद्भुत रूपवंत चक्रवर्त्तिना भोग योग्य होय, ए चौद रत्न ते प्रत्येके एकेक हजार यक्षोए अधिष्ठित होय. अने बे हजार यक्ष चक्रवर्त्तिने बेउ बाहे होय. एवंकारे सोल हजार यक्ष चक्रवर्त्तिनी सेवा करे. ते जघन्यथी जंबुद्वीपनेविषे चार चक्रवर्त्ति होय. तेवारे छपन्न रत्न होय. अने उत्कृष्टपदे अठावीश विजयना अने बे भरत तथा ऐरवतनां मली त्रीश चक्रवर्त्ति होय, तेवारे जंबुद्वीपे चारसें ने वीस रत्न होय. ॥ २४७ ॥

हवे वासुदेवनां सात रत्न कहे छे.

चक्कं धणुहं खग्गो ॥ मणी गया तहय होइ वणमाला ॥
संखो सत्त इमाइं ॥ रयणाइं वासुदेवस्स ॥ २४८ ॥

अर्थ–एक चक्र, बीजुं धनुष्य, त्रीजुं खड्ग, चोथुं मणी, पांचमुं गदा, तेमज छठुं वनमाला, सातमुं शंख, ए सात रत्न वासुदेवनां जाणवां ॥ २४८ ॥

हवे मनुष्य मरीने स्वभावे क्यां जाय? ते कहे छे.

संख नरा चउसु गईसु ॥ जंति पंचसुवि पढम संघयणे ॥
इग दुतिजा अठसयं ॥ इगसमए जंति ते सिद्धिं ॥ २४७ ॥

अर्थ— संख्याता आयुष्यवाला मनुष्य, जे पुरुष, स्त्री तथा, नपुंसकरूप ते नरक तिर्यंच मनुष्य ने देवतारूप चारे गतिनेविषे वली जंति के० जाय. ए मनुष्य जे पढम संगयणे के० प्रथम संघयणे वर्त्तता होय ते पंचसुवि के० पांचमी गति जे मोक्ष ते प्रते पण जाय; तेमाटे मोक्षगतिनी संख्या कहे छे, ते मनुष्य कर्मक्षये वर्त्ततां एक समये सामान्यपणे जघन्यथी तो एक, बे, त्रण, अने उत्कृष्टा जा के० यावत् अठसयं के० एकसोने आठ एटला एक समयनेविषे जंतितेसिद्धिं के० मोक्ष प्रते जाय. ॥ २४७ ॥

हवे त्रण वेद आश्री सिद्धगति विशेष कहे छे.

वीसित्थि दस नपुंसग ॥ पुरिस ठसयं तु एगसमएणं ॥
सिज्झइ गिहिअन्न सलिंग ॥ चउदस अठाहिय सयं च ॥ २५० ॥

अर्थ— एक समयनेविषे उत्कृष्टा स्त्रीवेदे वीश मोक्षे जाय, एक समये नपुंसकवेदी दस मोक्ष जाय, अने पुरुषवेदी एकसोने आठ एक समयनेविषे मोक्षे जाय, गृहिलिंगे एक समये चार मोक्षे जाय, अन्यलिंग एटले तापसादिकने लिंगे एक समये दस मोक्षे जाय, अने सलिंग ते स्वलिंगे एटले साधुलिंगे अठाहियसयं च के० एकसोने आठ एक समये मोक्षे जाय. ॥ २५० ॥

गुरुलहु मज्झिम दोचउ ॥ अठसयं उड्ढो तिरिय लोए ॥
चउ बावीसऽठसयं ॥ दुसमुद्दे तिन्नि सेसजले ॥ २५१ ॥

अर्थ— गुरु के० उत्कृष्टी अवगाहनाए एटले पांचसें धनुष्य प्रमाण शरीरवाला उत्कृष्टा एक समयनेविषे दो के० बे मोक्षे जाय. जघन्य अवगाहनाए एटले बे हाथप्रमाण शरीरवाला उत्कृष्टा एक समयनेविषे चउ के० चार मोक्षे जाय, अने मज्झिम के० मध्यम अवगाहनाए उत्कृष्टा एक समयनेविषे अठसयं के० एकसोने आठ मोक्षनेविषे जाय.

अहीयां शिष्य पूछे छे के उत्कृष्ट पांचसें धनुष्य शरीर अने जघन्य बे हाथ शरीरवाला मोक्षयोग्य होय; तो नाभिकुलगरनी भार्या श्रीमरुदेवीस्वामिनी सवापांचसें धनुष्यना शरीरे मोक्षे केम गइ? वली जघन्यथी सात हाथ शरीर मोक्ष योग्य छे, तो कूर्मापुत्र बे हाथना शरीरवाला केम मोक्षे गया? अहीयां गुरु उत्तर कहे छे.

उत्कृष्टथी पांचसे धनुष्य, अने जघन्यथी सात हाथना शरीरवाला जे मोक्षे जाय. ए शरीरमान तीर्थंकर आश्री कह्युं छे, परंतु सामान्य केवली आश्री कह्युं नथी. जे माटे श्रीजिनभद्रगणिक्षमाश्रमण कहे छे के, भर्त्तारथकी स्त्री कांइक न्यून शरीरवाली होए छे; वली वृद्ध माणस खुंधो होय अने हाथी उपर चढ्यां थकां शरीर पण संकोच थयेलुं होय तेमाटे पांचसें धनुष्य शरीर श्रीमरुदेविजीनुं जाणवुं. अने सात हाथना शरीरवाला तीर्थंकर मोक्षे जाय, पण सामान्य केवली कूर्मापुत्र प्रमुख जघन्यथी बे हाथना शरीरवाला पण मोक्षे जाय. अने सिद्धांतमांहे पांचसें धनुष्य उत्कृष्ट अने सात हाथना शरीरवाला मोक्षे जाय, एवुं जे कह्युं छे, ते प्रायिक कह्युं छे. नहीतर अधिको उंछो पण होय.

जे माटे पांचसें धनुष्य पृथक्त्व अधिक त्यां पृथक्त्व शब्दे पचीस धनुष्य जाणवा, अने सिद्धप्राभृति-मांहे पांचसें आदे सोमांहे श्रीमरुदेवा गण्या छे, अने सात हाथ ते पण अंगुल पृथक्त्व हीन जाणवा; ते हीन छे, माटे बे हाथ गणिएं, एम करतां कांइ शंका नथी. वली ऊर्ध्व लोके एक समये उत्कृष्टा चार मोक्ष जाय, अधोलोके बावीस मोक्षे जाय, तिर्यक लोके एकसो ने आठ मोक्षे जाय, वली एक समये समुद्रमांथी बे मोक्ष जाय, शेष पाणी नदि तथा द्रहमांहेथी त्रण मोक्षे जाय.

अहींयां ऊर्द्ध लोक ते मेरुचूलिका तो नंदनवन जाणवुं. अने अधोलोक ते अधोग्रामविषे जाणवुं, तथा तिर्यक लोक तो लोक प्रसिद्ध छे; त्यां लब्धी माफक समुद्रमांहे अथवा द्वीपे जइ काउसग्ग करी मोक्ष जाय, नदिमांहे गंगानदि उतरतां अन्निका सुत आचार्यनी पेरे मोक्षे जाय.॥ २५१ ॥

हवे चारे गतिमांहेथी आवेला केटला केटला मोक्षे जाय ते कहे छे.

नरय तिरिया गयादस ॥ नरदेव गईउ वीसअठसयं ॥
दस रयणा सक्करवालुयाउ चउ पंक भू दगउ ॥ २५२ ॥
छच्च वणस्सइ दसतिरि ॥ तिरिछि दस मणुय वीस नारीउ ॥
असुराइ वंतरा दस ॥ पण तद्देवीउ पत्तेयं ॥ २५३ ॥ जोइ
दस देवि वीसं ॥ विमाणियठसय वीसदेवीउ ॥

अर्थ— नरय के० नरकगतिथकी निकलीने मनुष्यगतिमां आव्या जो एक समये सीजे तो दश सीजे. एम तिर्यंच गतिथकी आव्या पण दश सीजे. अने मनुष्यगतिथकी आव्या वीश सीजे. देवगतिथकी आव्या अठसयं के० एकसोने आठ सीजे. वली ए गतिमांहे विशेष कहे छे.

रत्नप्रभा शर्करा अने वालुकाथकी आव्या प्रत्येके दस दस सीजे. पंकप्रभाथकी आव्या चार सीजे. अने धूमादिकथकी आव्या सीजे नहीं. वली भू के० पृथ्वीकायथकी आव्या चार सीजे. दग के० अप-कायथकी आव्या चार सीजे ॥ २५२ ॥

वनस्पतिकायथकी आव्या छ सीजे, पंचेंद्री तिर्यंचथकी आव्या दश सीजे, तेमां तिर्यंचनी स्त्रीमांहे-थकी आव्या पण दश सीजे. अने मनुष्य नरथकी आव्या दश सीजे, मनुष्य नारीथकी आव्या वीस सीजे.

असुरादिक दश निकायथकी आव्या दश सीजे, तेम समस्त व्यंतरगतिथकी आव्या दश सीजे असुर कुमार आदे देइने दशनिकायनी देवीथकी आव्या पांच सीजे, तेमज समस्त व्यंतरजातिनी देवीथकी आव्या पांच सीजे, तद्देवि के० ते असुरादिक तथा व्यंतरनी देवी ते प्रत्येके जूदी जूदी पांच जाणवी. ॥ २५३ ॥ अने ज्योतषी पुरुषथकी आव्या दश सीजे, ज्योतषी स्त्रीथकी आव्या वीश सीजे, वैमानिक देव थकी आव्या एकसो ने आठ सीजे, वैमानिक स्त्रीथकी आव्या वीश सीजे, इहां सर्वत्र एक समय जाणवो. सिद्धप्राभृतविषे देवगति मनुष्यगति तिर्यंचगति नरकगति प्रत्येके दश दश सीजे एम कह्युं छे, ए तत्व केवली जाणे, अथवा बहुश्रुत जाणे, एटले गतिआश्री सिद्धि कही.

हवे वेद आश्री सिद्धि कहे छे, तथा सिद्धगतिए उपपात विरहकाल कहे छे.

तह पुंवे एहिंतो ॥ पुरिसो होऊण अठ सयं ॥ २५४ ॥
सेसठ भंगएसु ॥ दस दस सिझंति एग समएणं ॥ विर-
हो छमास गुरुउ लहु समउ चवण मिह नत्थि ॥ २५५ ॥

अर्थ– पुरुषवेदी देव मनुष्य तथा तिर्यंचथकी निकली कोइ पुरुष थाय कोइ स्त्री थाय कोइ नपुंसक थाय एमज स्त्रीवेदी पण देवी प्रमुखथकी निकली कोइ स्त्री थाय कोइ पुरुष थाय कोइ नपुंसक थाय. एमज नपुंसक वेदी नारकी प्रमुखथकी नीकली कोइ नपुंसक थाय कोइ स्त्री थाय कोइ पुरुष थाय. ए सर्व मली नव भांगा थाय, तेमां जे पुरुषवेदथकी आवी फरी पुरुष वेदी थइ सीजे तो उत्कृष्टा एक समयमांहे एकसो ने आठ सीजे ॥ २५४ ॥ अने शेष थाकता आठ भांगामां प्रत्येके एक समयमां जो सीजे तो दश दश सीजे, ते केवी रीते सीजे ते कहे छे. तेमां (१) केवल पुरुषवेदी वैमानिक देवोथी आवी पुरुष थइ सीजे तो एक समये एकसोने आठ सीजे (२) एम पुरुषवेदथकी स्त्री थइ सीजे तो दश सीजे (३) पुरुषथकी नपुंसक थइ सीजे तो दश सीजे (४) एम केवल स्त्रीवेदथकी आवी स्त्री थइ सीजे तो पण दश सीजे, (५) स्त्रीथकी पुरुष थइ सीजे तो पण दश सीजे. (६) स्त्रीथकी नपुंसक थइ सीजे तो पण दश सीजे (७) केवल नपुंसक वेदथकी आवी नपुंसक थइ सीजे तो पण दस सीजे (८) नपुंसकथकी पुरुष थइ सीजे तो पण दश सीजे (९) नपुंसकथकी स्त्री थइ सीजे तोपण दश सीजे.

अने वैमानिक देवी ज्योतषि देवी अने मनुष्यनी स्त्री ए त्रण ठेकाणेथी स्त्री वेदी आवीने प्रत्येके वीश वीश सीजे त्यां ए विशेष छे. जे स्त्रीवेदथकी आवी मनुष्यपणे पुरुष थइ अथवा स्त्री थइ अथवा नपुंसक थइ सीजे तेवारे सर्व मल्या वीस सीजे. वली आठे भांगे पूर्वभवे पुरुष ते आ भवे पुरुष थइ सीजे तो एकसोने आठ सीजे, वीजी रीते आठे भांगे दश सीजे.

अने वली पूर्वे कह्युं जे वीश स्त्री एक समये सीजे, त्यां ए विशेष छे जे कोइ पुरुषवेदथकी आवी कोइ स्त्रीवेदथकी आवी कोइ नपुंसकवेदथकी आवी स्त्री थइ सीजे तो मिश्रित मली वीश सीजे, पण केवल पुरुषथी आवी केवल स्त्रीथी आवी केवल नपुंसकथी आवी वीश सीजे नहीं. इति भावार्थ.

इहां सिद्धपाहुडानुं विशेष लखिए छैएं. नंदनवने एक समये चार सीजे, पांडुकवने एकसमये वे सीजे, एकेकी विजये वीश वीश सीजे, एकेकी अकर्मभूमिए संहरण थकी दश दश सीजे, पन्नर कर्मभूमिए प्रत्येके एकसोने आठ आठ सीजे, वली उत्सर्प्पिणी अवसर्प्पिणीने प्रत्येके त्रीजे चोथे आरे एक समये उत्कृष्टा एकसोने आठ मोक्षे जाय. अवसर्प्पिणीने पांचमे आरे पांच भरत पांच ऐरवतना वीश सीजे, वली उत्सर्प्पिणी अवसर्प्पिणीने शेष थाकते आरे संहरण थकी दश दश सीजे, उत्सर्प्पिणीने पांचमे आरे युगलिया होय तेमाटे इहां सिद्धि नहोय, वीजुं विशेष सिद्धपाहुडा थकी जाणजो. केमके अति विस्तारे लखतां शंक्षेप रुचीवालाने व्यामोह उपजे तेमाटे एटलुं लखी पूर्ण कर्युं.

हवे गाथाना पाछला वे पदे करी सिद्धगतिनो उपपात विरह काल कहे छे. विरहो छमास गुरुर्ज के० उत्कृष्टो मोक्ष जावानो छ महीनानो उपपात विरह जाणवो. अने लहुसमर्ज के० जघन्यथी तो एक समय जाणवो. तथा चवणमिहनही के० ए मोक्ष थकी पाछो चवन नथी, जेमाटे मोक्षना जीव सादिअनंत छे, एटले आदि छे पण अंत नथी. जे कर्मे संसारमांहे पाछा आवी उपजे ते कर्म सिद्धमांहे नथी. जेम बल्या बीजे अंकुरो न थाय तेम कर्मरूप बीज बल्या थकी संसाररूप अंकूरो फरी प्रगटे नही.

अड सग छ पंच चउ तिन्नि दुन्नि इक्कोय सिज्झमाणेसु ॥
बत्तीसाइसुसमया ॥ निरंतरं अंतरं उवरिं ॥ २५६ ॥
बत्तीसा अडयाला ॥ सठी बावत्तरी य बोधवा ॥ चुलसीई
छन्नवइ ॥ दुरहिय मट्ठुत्तर सयंच ॥ २५७ ॥

अर्थ–आठ, सात, छ, पांच, चार, त्रण, वे ने एक समये सीजता वत्रीस आदे देइ निरंतर सीजे. अने ऊपरि के० उपरांत अंतर पडे ए अक्षरार्थ कह्यो. हवे भावार्थ कहे छे. एक आदे देइ बत्रीस सीम निरंतर सीजे तो उत्कृष्टा आठ समय सुधी सीजे ते कहे छे. एक समये एक वे त्रण यावत् बत्रीस सीजे, बीजे समये पण एक बे त्रण यावत् बत्रीस सीजे, एम त्रीजे समये पण एक वे त्रण यावत् बत्रीस सीजे, ए रीते आठ समय सुधी निरंतर बत्रीस सुधी सीजे, अने आठ समय पछी एकादि समयनो अंतर पडे, अने जेवारे तेत्रीस आदे देइ अडतालीस सुधी एके समये सीजे तेवारे उत्कृष्टा सात समय सुधी निरंतर सीजे. पछी अंतर पडे अने जेवारे ओगणपचास आदे देइ यावत् साठसुधी निरंतर सीजे, तेवारे छ समयसुधी निरंतर सीजे. ते वार पछी अंतर पडे एम सर्वत्र जोडवो. अने जेवारे एकसठ आदे देइ बहुत्तरे सुधी सीजे, तेवारे पांच समय सुधी सीजे, ऊपरांत अंतर पडे. तथा जेवारे तहुत्तेर आदे देइ यावत् चोरासी सुधी सीजे त्यां निरंतर चार समय सुधी सीजे, ऊपरांत अंतर पडे. अने जेवारे पचासी आदे देइ यावत् छन्नु सुधी सीजे त्यारे निरंतर त्रण समय सुधी सीजे. ऊपरांत अंतर पडे. अने जेवारे सत्ताणु आदे देइ एकसोने वे सुधी सीजे तेवारे निरंतर वे समय सुधी सीजे. उपरांत अंतर पडे. अने जेवारे एकसो त्रण आदे देइ यावत् एकसो आठ सुधी निरंतर सीजे तो एक समय सीजे, पण बीजे समये अवश्य अंतर पडे. ॥ २५६ ॥ २५७ ॥

हवे कोईक सांख्यादिक मतांतरी कहे छे के ज्यां आकाश त्यां सर्वत्र सिद्ध छे. परंतु सिद्धनुं क्षेत्र नहीं ते मत दूर करवाने अर्थे विशिष्ट सिद्धांतिनुं सिद्धनुं क्षेत्र कहे छे.

पणयाल लस्कजोयण ॥ विस्कंभा सिद्धिसिल फलिह वि-
मला ॥ तडुवरि गजोयणंते ॥ लोगंतो तत्र सिद्धठिई ॥ २५८ ॥

अर्थ– सरवार्थसिद्धि विमाननी ध्वजाथी ऊपर वार योजन सिद्धसिला छे, ते वाटला अने लांवपणे तथा पहोलपणे पीस्तालीस लाख योजन प्रमाण छे, ते सर्व धवला अर्जुन सुवर्णमय स्फटिकनी पेरे निर्मल सिद्धसिला एटले सिद्धनी भूमिका छे. एने कोइक ईषत् प्राग्भारा एवुं नाम पण कहे छे. ए सर्वार्थसिद्धविमान थकी बार योजन अलोक पण छे. ए परमार्थ केवली तथा बहुश्रुत जाणे. वली ए सिद्धसिला सर्वथा मध्यभागे आठ योजन जाडी छे. त्यां थकी चार दिशाएं अने चार विदिशाएं घटती घटती मक्षीना पांख जेवी पातली ऊत्तान छत्रने आकारे सिद्धसिलानी स्थापना छे, ते सिद्धसिलाने ऊपर एक योजनने आंतरे लोकांत छे. त्यां सिद्धोनी स्थिति एटले रेहेवानुं स्थान जाणवुं.

इहां भावार्थ आम छे जे योजननो ऊपरलो चोथो गाऊ तेना ऊपरनो छठो भाग जे त्रणसे तेत्रीस धनुष्य अने ऊपर एक धनुष्यनो त्रीजो भाग एटला क्षेत्रमां सिद्ध रहे छे, त्यां पांचसे धनुष्यनी उत्कृष्टी अवगाहनायें जे सिद्ध होय तेनो त्रीजो भाग शरीरनी पहोलाण पूर्वे घटाडीएं एटली उत्कृष्टी सिद्धनी अवगाहना होय. अने जघन्य अवगाहना सात हाथनो त्रीजो भाग घटाडीएं तेवारे चार हाथने सोल अंगुल जघन्यथी सिद्धनी आवगाहना होय. इति मणुयदारं सम्मत्तं ॥ २५८ ॥

तिरियदारं भणई एटले आठे प्रतिद्वारे करी मनुष्यनुं द्वार समास थयुं. हवे तिर्यंच द्वार कहे छे. इहां तिर्यंचने पण एक भुवनद्वार वर्जीने बाकी आठ प्रतिद्वार कहेशे. इहां एकेंद्री बेंद्री तेंद्री चौरेंद्री ने पंचेंद्री ए पांच प्रकारे तिर्यंच जाणवा. तेमां पृथ्वी, अप, तेऊ, वायु, ने वनस्पति रूप पांच प्रकार एकेंद्रीना जाणवा. अने तेनी साथे बेंद्री तेंद्री चौरेंद्रीने पांचेंद्री मली चार भेलतां नव भेद थाय. तेमां वली पंचेंद्रीना वे भेद छे. एक गर्भज बीजा संमूर्छिम. तेमां गर्भजनी अपेक्षाविना सामान्य पणे नव भेदे तिर्यंचनुं स्थितिद्वार कहे छे.

बावीस सगति दस वास ॥ सहस गिणिति दिण वेंदियाई सु ॥
वारस वासुण पण दिण ॥ छम्मास तिपलिय ठिइ जिठा ॥२५९॥

अर्थ– पृथ्वीकायनी स्थिति एटले आयुष्य ते उत्कृष्टथी बावीस हजार वर्ष. एम अपकायनी उत्कृष्टि स्थिति सात हजार वर्ष. वायुकायनी उत्कृष्टि स्थिति त्रण हजार वर्ष. वनस्पतिकायनी उत्कृष्टी स्थिति दश हजार वर्ष. अग्नीकायनी उत्कृष्टी स्थिति त्रण दिवसनी. बेंद्रीनी उत्कृष्टी स्थिति बार वर्षनी. तेंद्रीनी उत्कृष्टी स्थिति उंगण पचाश दिवशनी. चउरेंद्रीनी उत्कृष्टी स्थिति छ महीनानी. पंचेंद्रीनी उत्कृष्टी स्थिति त्रण पल्योपमनी. ए उत्कृष्टी स्थिति निरुपद्रव स्थानके रहेतां जाणवी. अने जघन्यतो सर्वने अंतर मुहूर्त स्थिति छे. ते वात आगल कहेशे. ए सामान्यपणे तिर्यचनी स्थिति कही.॥ २५९ ॥

हवे प्रथम इहां पृथ्वीकायना भेद कहे छे.

सण्हाय सुद्ध वालुय ॥ मणोसिला सक्करायखर पुढवी ॥
इग बार चउद सोलस ॥ ठारस बावीस सम सहसा ॥ २६० ॥

अर्थ–सुहाली मारवाड देशनी पृथ्वीनी सुकुमाल माटी तेनुं उत्कृष्टायु एक हजार वर्ष, अने शुद्ध ते गोपीचंदन अथवा कुमार मृतिकानुं बार हजार वर्षनुं आयुष्य, वालुय के० नदिप्रमुखनी वेलुनुं चौद हजार वर्षायु, मणसिलनुं सोल हजार वर्षायु, अने सक्कराय के० शर्करा हरताल सुरमादिकनुं अढार हजार वर्षायु, अने खर पृथ्वी ते सिला पाषाण रत्नादिक प्रमुखनुं आयुष्य बावीस के० बावीस सम के० वर्ष सहसा के० हजार एटले बावीस हजार वर्षायु जाणवुं. ॥ २६० ॥

हवे पंचेंद्रि तिर्यचना भेदनी स्थिति विशेष कहे छे.

गब्भ भुय जलयरो भय ॥ गब्भोरग पुव्व कोडि उक्कोसा ॥
गब्भचउप्पय पक्खिसु ॥ तिपलिय पलिया असंखंसो ॥ २६१ ॥

अर्थ– गर्भज भुजपुरिसर्प्प गोह नोलियादिक तथा जलयर के० जलचर ते मत्स्यादिक ते उभय के० बे प्रकारे छे. एक गर्भज जलचर अने बीजा संमूर्छिम जलचर. तथा गब्भोरग के० गर्भज उरपरिसर्प एनुं उत्कृष्टायु एक पूर्व कोडी वर्षनुं जाणवुं. वली गब्भचउप्पय के० गर्भज चतुष्पद जे गाय, भेंस, उंट, घोडा, हाथी प्रमुख तेनुं उत्कृष्टायु त्रण पल्योपमनुं जाणवुं. वली गर्भज पंखी जे चली, चास, सारस, मोर प्रमुख तेनुं उत्कृष्टायु पल्योपमनुं असंख्यातमो भाग जाणवुं. हवे पूर्वनुं मान कहे छे.

पुवस्स उपरिमाणं ॥ सयरि खलु वास कोडिलक्खाउ ॥
छप्पन्नं च सहस्सा ॥ बोधवा वास कोडीणं ॥ २६२ ॥

अर्थ–चोरासी लाख वर्षे एक पूर्वांग होय, ते पूर्वांगने पूर्वांग साथे गुणाकार करिएं तेवारे सय्यरि खलु-वास कोडिलक्खाउ के० सीतेर लाख कोडी वर्ष अने छप्पन्नं च सहस्सा के० छपन्न सहस्स कोडी वर्ष एटले (७०५६००००००००००) एटली संख्या वर्षे पूर्वनुं प्रमाण थाय. ॥ २६२ ॥

हवे संमूर्छिम पंचेंद्री थलचर प्रमुखनी उत्कृष्टायु स्थिति कहे छे.

संम्मुछि पणिंदि थलख यर ॥ उरग भूयग जिठ ठिइ कमसो ॥
वास सहस्सा चुलसी ॥ बिसत्तरि तिपन्न बायाला ॥ २६३ ॥

अर्थ– संमूर्छिम पंचेंडी थलचर गवादिक ते गाय ज्ञेंस प्रमुख. अने खयर के० खेचर ते पक्षी बगला प्रमुख उरग के० उरपरिसर्प्प ते अजगर प्रमुख. अने भुयग के० ज्जुजपरिसर्प ते गोह नोलिया प्रमुख. जे संमूर्छिम जीवो डे तेनी जिठ ठिइ कमसो के० उत्कृष्टी आयुस्थिति अनुक्रमे चोरासी हजार वर्ष, बहुत्तर हजार वर्ष, त्रेपन हजार वर्ष अने बेतालीस हजार वर्षनी जाणवी, ए अक्षरार्थ कह्यो. हवे ज्ञावार्थ कहे छे. संमूर्छिम पंचेंडी गाय प्रमुखनुं उत्कृष्टायु चोरासी हजार वर्ष, संमूर्छिम पक्षीनुं बहुत्तर हजार वर्ष. संमूर्छिम सर्प्प प्रमुखनुं त्रेपन हजार वर्ष, संमूर्छिम गोह नकुलनुं बेतालीस हजार वर्ष, एटले सर्व तिर्यचनी उत्कृष्टी ज्ञवस्थिति कही.

हवे एनी कायस्थिति कहे छे.

एसा पुढवाईणं ॥ ज्ञवठिईसंपयंतु कायठिई ॥ चउ
एगिंदि सु णेया ॥ उसप्पिणीउ असंखिज्जा ॥ २६४ ॥

अर्थ– एसापुढवाईणं के० ए पूर्वे पृथ्व्यादिकना आयुष्यरूप ज्ञवस्थिति कही. हवे वली एज पृथ्व्यादिकनी कायस्थिति एटले जे पुनः पुनः मरण पामीने तेज कायमां उपजे तेने कायस्थिति कहीएं, ते कायस्थिति कहे छे. चउएगिंदिसु के० वनस्पति टालीने पृथ्वीकाय, अपकाय, तेउकाय अने वायुकाय ए चार एकेंडीमां प्रत्येके उत्कृष्टी कायस्थिति असंख्याति उत्सर्प्पिणी अवसर्प्पिणी प्रमाण नेया के० जाणवी. अंहीयां ए ज्ञाव, जे पृथ्वीकायनो जीव मरण पामि पामिने फरी तेज कायमां उपजे, पण पोतानी कायने मूके नही, तो असंख्याति उत्सर्प्पिणी अवसर्प्पिणी सुधी रहे. एमज अप्पकाय, तेउकाय अने वाउकाय पण जाणवा. दश कोडाकोडी सागरोपमे उत्सर्प्पिणी थाय. अने दश कोडाकोडी सागरोपमे अवसर्प्पिणी थाय. एवं वीश कोडाकोडी सागरोपमे कालचक्र थाय. ए कालमान ज्ञरत ऐरवतनी अपेक्षाएं जाणवुं. ए काले करी कायस्थिति कही. हवे क्षेत्रथकी कहे छे. असंख्याता लोक प्रमाण एटले जेटला चउदराजलोकना आकाश प्रदेश छे, तेटलीज संख्याये असंख्याता लोक कल्पवा. ते असंख्याता लोकनो एकेक प्रदेश समय समय काढतां असंख्याति उत्सर्प्पिणी अने अवसर्प्पिणी थाय. ॥ २६४ ॥

ताउ वणंमि अणंता ॥ संखिज्जा वास सहस विगलेसु ॥
पंचिंदि तिरि नरेसु ॥ सत्तठ ज्ञवाउ उक्कोसा ॥ २६५ ॥

अर्थ– ताउ के० तेहिज पूर्वोक्त जे उत्सर्प्पिणी अने अवसर्प्पिणी कही तेवी अनंति उत्सर्प्पिणी अने अनंति अवसर्प्पिणी वणंमि के० वनस्पतिनी कायस्थिति काले करी जाणवी. अने क्षेत्रथकी अनंता लोकाकाश प्रदेश प्रमाण असंख्याता पुज्जल परावर्त्त होय, एटले एक आवलिकाने असंख्यातमे ज्ञागे जेटला समय होय, तेटली संख्या प्रमाणे पुज्जलपरावर्त्तनी संख्या जाणवी.

ए कायस्थिति व्यवहारराशि जीवने संज्ञवे, केमके व्यवहारराशिउ जीव मरण पामि निगोदमां जाय तो अनंति उत्सर्प्पिणी अवसर्प्पिणी रहीने पछी वली व्यवहारराशिमां आवे; एटले अहींयां मरुदेवा साथे व्यज्ञिचार नहीं, केमके मरुदेवा अनादि निगोदि डे, तेमने कायस्थितिनुं ए प्रमाण नहीं.

वली बेइंडियादिक विकलेंडीनें संख्याता वर्ष एटले बेंडी, तेंडी अने चउरेंडीने प्रत्येके संख्याता वर्ष सहस्र कायस्थिति जाणवी. वली पंचेडीय तिर्यचने तथा मनुष्यने, कायस्थिति सात आठ ज्ञव जाणवी. ए-

टले संख्याते आयुष्ये सात नव करे, अने आठमे नवे युगलिर्ज होय. ए आठे नवें करी कालमान त्रण पल्योपम अने सात पूर्वकोटी उत्कृष्टी जाणवी. ए उत्कृष्टी कायस्थिति कही. ॥ २६५ ॥

हवे जघन्य नवस्थिति तथा कायस्थिति कहे छे.

सव्वेसिंपि जहन्ना ॥ अंतमुहुत्तं नवेय काएय ॥

अर्थ– समस्त पूर्वोक्त पृथिव्यादिकने जघन्य नवस्थिति अने कायस्थिति अंतरमुहूर्त्त प्रमाण जाणवी. अहींयां कायस्थितिने प्रस्तावे मनुष्यनी पण कायस्थिति कही, अने देवता नारकी मरण पामी फरी देवता नारकीमां न उपजे, तेमाटे देव तथा नारकीने कायस्थिति नहोय, एटले सविस्तर तिर्यंचनुं स्थिति द्वार कह्युं.

हवे ए तिर्यंचनुं अवगाहना द्वार कहे छे.

जोयण सहस्स महियं ॥ एगिंदियदेह मुक्कोसं ॥ २६६ ॥
बि ति चउरिंदि सरीरं ॥ बारस जोयण तिकोस चउकोसं ॥
जोयण सहस पणिंदिय ॥ उहे वुछं विसेसंतु ॥ २६७ ॥

अर्थ– सामान्यपणे एकेंद्रीयनुं शरीर जोयण सहस्समहियं के० एक हजार योजन फाफेरुं उत्कृष्टुं जाणवुं. ॥ २६६ ॥ वली बेंद्रीय जे शंखादिक तेनुं शरीर बार योजननुं जाणवुं. एम तेंद्री कीडी मकोडादिकनुं शरीर त्रण गाउनुं जाणवुं. अने चउरिंद्री भ्रमरादिकनुं शरीर चार गाउनुं जाणवुं. पंचेंद्रीनुं शरीर एक हजार योजननुं जाणवुं. ए शरीरमान उहे के० उंगे एटले सामान्ये वुछं के० कह्युं; हवे विसेसंतु के० विशेषे कहे छे. ॥ २६७ ॥

अंगुल असंख नागो ॥ सुहुमनिगोउ असंख गुणवाऊ ॥
तो अगणितउ आऊ ॥ तत्तो सुहुमा नवे पुढवी ॥ २६८ ॥
तो बायर वाउगणी ॥ आऊ पुढवी निगोय अणुकमसो ॥
पत्तेयवण सरीरं ॥ अहियं जोयणसहस्संतु ॥ २६९ ॥

अर्थ– वनस्पतिना बे नेद छे, एक प्रत्येक वनस्पति ने बीजी साधारण वनस्पति. साधारण शब्दे निगोद अनंतकाय कहियें, ते सूक्ष्मनिगोदिआनुं शरीर अंगुलनुं असंख्यातमुं नाग एटले प्रमाणे जाणवुं, ते थकी असंख्यातगणुं सूक्ष्म वायुकायनुं शरीर जाणवुं. एटले असंख्याते सूक्ष्मनिगोदियाने शरीरे एक सूक्ष्म वायुकायनुं शरीर होय, आगल पण गुणाकारे एज विधि जाणवो. ते थकी असंख्यात गुणो एक सूक्ष्म तेउकायनुं शरीर जाणवुं. ते थकी असंख्यातगणुं एक सूक्ष्म अप्पकायनुं शरीर जाणवुं, ते थकी असंख्यातगुणो एक सूक्ष्म पृथ्वीकायनुं शरीर जाणवुं ॥ २६८ ॥ तेथकी असंख्यातगुणो एक बादर वायुकायनुं शरीर जाणवुं, तेथकी असंख्यातगुणो एक बादर अग्नीकायनुं शरीर जाणवुं, ते थकी असंख्यातगुणो एक बादर अप्पकायनुं शरीर जाणवुं, ते थकी पण असंख्यातगुणो एक बादर पृथ्वीकायनुं शरीर जाणवुं, ते थकी पण असंख्यातगुणो एक बादर निगोदनुं शरीर जाणवुं. ए दशे मांहोमांहे असंख्यात गुणाधिक छे, परंतु एकेकुं शरीर अंगुलनुं असंख्यातमुं नाग जाणवुं. एम अनुक्रमे असंख्यातगुणो जाणवुं. अने प्रत्येक वनस्पतिनुं शरीर एक हजार योजन फाफेरुं छे. ॥ २६९ ॥

अहींयां शिष्य प्रश्न करे छे के एटलां सर्व शरीर उत्सेधांगुले कह्यां, अने समुद्र तथा द्रह प्रमाणांगुले छे.

तो हजार योजन उंडा समुद्रमांहे पद्मनाल प्रमुख वनस्पतिना शरीर केम घटे ? माटे अत्यंत दीर्घ होय. हवे ए प्रश्ननो उत्तर गुरु कहे छे.

उस्सेहं गुलजोयण ॥ सहस्समाणे जलासए नेयं ॥ तं व-
ल्लि पउम पमुहं ॥ अउपरं पुढविरूवं तु ॥ २७० ॥

अर्थ– उत्सेधांगुले करी हजार योजन प्रमाण उंडुं जलासए के० जलाशय ते नेयं के० जाणवुं. त्यां रहेनारा जे वल्लि पउम पमुहं के० कमल प्रमुख छे ते वनस्पतिकाय जाणवां. तेनुं शरीर हजार योजन किंचित् अधिक जाणवुं, उपरांत जे पद्मद्रहना कमल ते पुढविरूवंतु के० पृथ्वी कायरूप जाणवा. जे कारण माटे पद्मद्रह हजार योजन उंमो छे, ए जावार्थ विशेषणवति ग्रंथमांहे श्रीजिनजद्रगणीक्षमाश्रमणे विशेषपणे वखाण्यो छे. ॥ २७० ॥

हवे बेइंद्रीयादिकनुं विशेष नाम ग्रहणपूर्वक उत्कृष्टुं देहमान कहे छे.

बारस जोयण संखो ॥ तिकोस गुम्मीय जोयणं जमरो ॥
मुछिम चउपय जुय ॥ उरग गाऊधणु जोयण पहुत्तं ॥२७१॥

अर्थ– शंख प्रमुख बेंद्री जीवनुं बार योजननुं शरीर, गुम्मीय कनसिलाईया प्रमुख तेंद्रीनुं त्रण कोशनुं शरीर. जमरा प्रमुख चउरिंद्रीनुं एक योजननुं शरीर. संमूर्छिम चतुःपद गाय प्रमुखनुं उत्कृष्टुं नव गाउनुं शरीर जाणवुं. संमूर्छिम जुजपुरिसर्प्प गोह नोलियादिकनुं नव धनुष्यनुं शरीर जाणवुं. संमूर्छिम उरपरिसर्प्प अजगरादिकनुं नव योजननुं शरीर जाणवुं. ॥ २७१ ॥

गप्न चउप्पय छग्गा ॥ उयाइ जुयगाउ गाउय पहुत्तं ॥ जो-
यण सहस्स उरगा ॥ मछा उजए विय सहस्सं ॥ २७२ ॥

अर्थ– गर्जज चतुष्पद हस्ति प्रमुखनुं छ कोशनुं शरीर जाणवुं. गर्जज जुजपरिसर्प्प गोह प्रमुखनुं नव गाऊनुं शरीर जाणवुं. गर्जज उरगा के० उरपरीसर्प्पनुं एक हजार योजननुं शरीर जाणवुं. अने मछाउजएवि के० गर्जज अने संमूर्छिम ए उजय एटले बंने जातना मत्सोनुं शरीर एक हजार योजन प्रमाण जाणवुं.

पक्खि छुग धणुप्पहुत्तं ॥ सवाणंगुल असंखजाग लहू ॥

अर्थ– पक्षी जे गृध्रादिक ते संमूर्छिम तथा गर्जज ए छुग के० बे प्रकारना. तेनुं शरीर धणुप्पहुतं के० नव धनुष्यनुं जाणवुं. ए समस्त शरीरनुं उत्कृष्टुं प्रमाण सामान्य विशेषे कह्युं; हवे लहु के० जघन्यथी सव्वाणं के० सर्वनुं एटले एकेंद्री, बेंद्री, तेंद्री, चौरेंद्री अने पंचेंद्री तिर्यंचनुं शरीर ते अंगुल असंख जाग के० एक अंगुलनो असंख्यातमो जाग ते उपपात समये शरीरपर्याप्ति वेलायें होय.

हवे प्रसंगागत वैक्रिय अवगाहनानुं प्रमाण कहे छे. वैक्रिय शरीर बादर पर्याप्तो वायु कायनो जीव करे; अने कोइक पर्याप्तो संख्यातायुवालो गर्जज पंचेंद्रीय होय ते पण करे, तेमां वायु कायनो जीव तो जघन्य अने उत्कृष्टो अंगुलनुं असंख्यातमुं जाग करे, अने पंचेंद्री तिर्यंच तो जघन्यथी अंगुलनुं असंख्यातमुं जाग करे, तथा उत्कृष्टो नवसें योजन सुधी करे. एटले तिर्यंचनुं अवगाहना द्वार कह्युं.

हवे उपपात विरह अने चवन विरह ए बे द्वार कहे छे, तेमां एकेंद्री प्रति समये उपजे अने चवे छे; माटे एने ए द्वार संजवे नही; माटे बेंद्री आदे देइ जीवोना उपपात चवननो विरहकाल कहे छे.

विरहो विगला सन्नीण जम्ममरणेसु अंतमूहु ॥ २७३ ॥
गप्नै मुहुत्त बारस ॥ गुरुर्ज लहु समय संखसुर तुल्ला ॥

अर्थ– बेंडी तेंडीने चौरेंडी ए त्रण विकलेंडी अने असन्नी के० संमूर्निम पंचेंडी तिर्यच, एनो जम्ममरणेसु के० जन्म मरण आश्री विरहकाल प्रत्येके अंतमूहु के० अंतरमूहुर्त्त गुरुर्ज के० उत्कृष्ट जाणवो, अने गप्नेसु के० गर्नज पंचेंडी तिर्यंचनो उपपात चवन विरह काल उत्कृष्ट मुहुत्तबारस के० बार मुहूर्त्तनो जाणवो. अने सर्वत्र लहु के० जघन्य विरहकाल समउ के० एक समयनो जाणवो. अने ए बेंडियादिक एक समये उपजे तो संखसुर तुल्ला के० संख्याये देवताने तुल जाणवा, एटले एक बे त्रण संख्याता असंख्याता सुधी उपजे तथा मरण पामे.

हवे एकेंडीने उपजवा मरवानी संख्या कहे ढे.

अणुसमय मसंखिज्जा ॥ एगिंदिय हुंतिय चवंति ॥ २७४ ॥
वणकाइर्ज अणंता ॥ इक्किक्का र्जविजं निगोयार्ज ॥ निच्चम
संखो न्नागो ॥ अणंत जीवो चयइ एइ ॥ २७५ ॥

अर्थ– अणुसमय के० प्रतिसमय एटले समय समय प्रत्ये एगिंदिय के० एकेंडी जीवो ते असंखिज्जा के० असंख्याता हुंतिय के० उपजे, अने चवंति के० चवे. ॥ २७४ ॥ अहींया एकेंडी ते पृथ्वी, अप्प, तेउ अने वाउ ए चार सामान्यपणे प्रति समय असंख्याता उपजे, अने असंख्याता चवे; पण एक समय संख्याता उपजे नहीं, तेम संख्याता चवे पण नही; अवश्य असंख्याताज उपजे तथा चवे. अने वनस्पतिकायना वनस्पतिमांहेथीज आवीने अनंता उपजे, अने अनंता चवे. तथा पृथिव्यादिक परस्थानकथकी वनस्पतिमां आवी उपजे तेवारे असंख्याता उपजे.

हवे अनंता उपजवानो हेतु कहे ढे, जे कारण माटे एकेका निगोदथी असंख्यातमो न्नाग अनंता जीव प्रमाण नित्य सदा सर्वदा आंतराविना चवे अने उपजे अहींयां ए न्नावार्थ जे अनंत जीवात्मक एक सूक्ष्म अथवा बादरनिगोद तेना असंख्याता न्नाग करिएं, तेवो एक न्नाग अनंत जीव प्रमाण सदा त्यांथी निकले, अने तेवोज एक असंख्यातमो न्नाग सदा ते स्थानके उपजे, ते न्नाग पण अनंत जीवात्मक जाणवो. ए प्रकारे एकेक निगोदे प्रति समये अनंता जीव उपजे अने अनंता चवे. तो सर्व निगोदनेविषे अनंता उपजता अने चवता केम न पामिएं ? ॥ २७५ ॥

हवे निगोद शब्दनो अर्थ करे ढे, जे अनंता जीवनुं एक साधारण औदारिक शरीर स्तिबुकाकार पाणीना परपोटा सरखो तेने निगोद कहिएं ते अनंताजीव एकवारे एकठा श्वासोश्वास करे, एकठा आहार करे, ते निगोद कहिएं. तेवा असंख्याता निगोदना समुदायने गोलो कहिएं तेवा गोला चउदराजमांहे असंख्याता ढे.

गोलाय असंखिज्जा ॥ असंख निग्गोय र्ज हवइ गोलो ॥
इक्किक्कंमि निगोए ॥ अणंत जीवा मुणेयव्वा ॥ २७६ ॥

अर्थ–संसारमांहे असंख्याता गोला ढे, ते असंख्याते निगोदे एक गोलो होय. ते एकेक निगोदे अनंता जीव जाणवा. ए निगोदिया जीवना बे न्नेद ढे. एक संव्यवहारिया बीजा असंव्यवहारिया तेमां जे अनादि निगोद थकी निकली पृथ्वीकाय प्रमुखमांहे उपजे, तेने संव्यवहारियो जीव कहीएं कदाचित् ते

जीव वली फरी पाछो निगोदमांहे जाय तोपण तेने संव्यवहारियोज कहिये. अने जे जीव अनादि निगोद थकी निकल्याज नथी, अनादिकालथी सूक्ष्म निगोद तथा बादर निगोदमांहेज रहेछे. तेने असंव्यवहारिया कहिये, तथा जेटला जीव मोक्षे जाय तेटला जीव निगोदमांथी निकली पृथ्वीकायादिकनेविषे आवी उपजे ए विशेषार्थ छे.

अछि अणंता जीवा ॥ जेहिं न पत्तो तसाइ परिणामो ॥
उप्पज्जंति चयंतिय ॥ पुणोवि तछेव तछेव ॥ २७७ ॥

अर्थ–अनंता जीव एवा छे के, जे जीवे त्रसादिक पर्याय पाम्युं नथी; जे पुणोवि के० फरी फरी त्यां निगोदना निगोदमांहेज उपजे छे ने चवे छे. एटले निगोदमांहेज उपजे अने निगोदमांहेज मरण पामे छे. त्यांना त्यांज रहे छे. ॥ २७७ ॥

सवोवि किसलर्ज खलु ॥ उगाममाणो अणंतर्ज नणिर्ज ॥
सोचेव विवढुंतो ॥ होइ परित्तो अणंतोवा ॥ २७८ ॥

अर्थ–सव्वोवि के० समस्त प्रत्येक वनस्पतिकाय अथवा साधारण वनस्पतिकाय प्रथम ऊगतो किसलयरूप तेने खलु इति निश्चे अनंतकाय कहीए सो के० तेहज किसलय चेव के० निश्चे थकी वधतो वधतो अंतरमुहूर्त्त पछी कोइक परित्तो के० प्रत्येक शरीर होय. वा के० अने कोइक साधारण शरीर होय, जेवो कर्म बांध्यो होय जेवो बीज होय. तेवो शरीर नीपजे. ॥ २७८ ॥

हवे कया कर्मथी जीवने एकेंद्रीपणानी प्राप्ति थाय ते कहेछे.

जया मोहोदर्ज तिवो ॥ अन्नाणंखुमहप्रयं ॥
पेलवं वेयणीयंतु ॥ तया एगिंदिय त्तणं ॥ २७९ ॥

अर्थ–जया के० ज्वारे तिव्वो के० तीव्र एटले अत्यंत मोहोदय विषयाभिलाप मैथुन परिणाम होय, अथवा अत्यंत भैरव अज्ञानरूप महाभय जेणे करी सचेतन ते अचेतन थइ जाय. तथा पेलवं के० असार वेयणीयं के० असातावेदनी उदय आवी होय. तेवारे एवा परिणामे अथवा संज्ञाए करी एकेंद्रीपणानुं कर्म बंधाय, तेथी जीव एकेंद्री थाय, एटले तिर्यंचने उपपात विरहकाल चवन विरहकाल एक समय उपपात संख्या एक समय चवन संख्या ए चार द्वार कह्यां. ॥ २७९ ॥

हवे ए तिर्यंचमां कियो जीव जाय ते गति द्वार कहे छे.

तिरिएसुजंति संखा ॥ उतिरिनराज्जाउ कप्पदेवार्ज ॥
पज्जत्तसंख गप्नय ॥ बायर नूदगपरित्तेसु ॥ २८० ॥
तो सहसारंत सुरा ॥ निरया पज्जत्त संख गप्नेसु ॥

अर्थ–एकेंद्री, बेंद्री, तेंद्री, चउरेंद्री तथा संख्यातावर्षायुवाला पंचेंद्री तिर्यंच अने संख्यातावर्षायुवाला मनुष्य एटला स्थानकना जीव मरण पामीने एकेंद्री, बेंद्री, तेंद्री, चउरेंद्री ने पंचेंद्री तिर्यंचमांहे उपजे. वली भुवनपती व्यंतर अने ज्योतषी तथा जाउकप्पदेवार्ज के० यावत् सौधर्म अने ईशान ए बे कल्पविमानवासि देवता. ए मरण पामीने पज्जत्तसंखगप्नय के० पर्याप्ता संख्याताउवाला गर्भज तिर्यंचमांहे उपजे.

वली बायरजूदग के० पर्याप्ता बादर, पृथ्वीकाय अने दग एटले अप्पकायमांहे पण उपजे. वली पर्याप्ता परित्तेसु के० प्रत्येक वनस्पतिमांहे पण उपजे ॥ २०० ॥ अने सनत्कुमारादिकथी मांमीने सहस्रारांत सुधीना देवता तथा नारकी, ए चवीने पर्याप्ता संख्यातायुष्क गर्जज तिर्यचमां जाय, पण बीजी जातना तिर्यंचमांहे न जाय. एटले तिर्यचनुं गतिद्वार कह्युं.

हवे तिर्यंचना जवथकी मरण पामीने क्यां जाय ? ते कहे छे.

संखपणिंदिय तिरिया ॥ मरिउं चउसु विगइ सुजंति ॥ २०१ ॥
थावर विगला नियमा ॥ संखाउय तिरि नरेसु गछंति ॥
विगला लनिज्ज विरइं ॥ सम्मंपि न तेउ वाउ चुया ॥ २०२ ॥

अर्थ– संखपणिंदिय तिरिया के० संख्याता आयुष्यवाला पंचेंडीय तिर्यच मरिउं के० मरण पामीने एक मोक्षविना बाकीनी चारे गतिनेविषे जंति के० जाय. ॥ २०१ ॥ वली थावर ते एकेंडी अने विकलेंडी, ते मरण पामीने संख्यातायुष्यवाला तिर्यच अने मनुष्यमांहे जाय; पण देवता, नारकी, अने असंख्यातायुष्यवाला तिर्यच तथा असंख्यातायुष्यवाला जे युगलिया; मनुष्य तेमां न जाय. वली विकलेंडी मरीने मनुष्यगति पामी सर्व सावद्य विरतिरूप चारित्र पामे, पण सीजे नही. अने तेउकाय, तथा वाउकाय मरण पामीने मनुष्य तो न थाय, पण कदाचित् पंचेंडी तिर्यच थाय तो सम्यक्त्व पण पामे नही; तो विरतिपणुं क्यांथी पांमे ? ए तेउकाय तथा वाउकायना जवनो ए स्वजाव छे, जे मनुष्य न थाय, अने सम्यक्त्व पण न पामे. शेषथाकता संमूर्छिम गर्जजतिर्यच, तथा संमूर्छिमगर्जजमनुष्य, तथा पृथ्वी, अप्प अने वनस्पति एटलां मरण पामीने मनुष्य थाय; अने मनुष्य थइने मरुदेवानी पेरे तेज जवे चारित्र पाली मोक्ष पण पामे. ॥ २०२ ॥

हवे तिर्यंचने अवसर जाणी मनुष्यने पण लेश्या कहे छे.

पुढवी दग परित्तवणा ॥ बायर पज्जत्तहुंति चउलेसा ॥ गप्रय तिरिय नराणं ॥ छल्लेस्सा तिन्नि सेसाणं ॥ २०३ ॥

अर्थ– पुढवि के० पृथ्वीकाय, दग के० अपकाय, परित्तवणा के० प्रत्येक वनस्पतिकाय ए सर्व बायर पजात्त के० बादर पर्याप्ता जाणवां, तेमां हुंतिचउलेसा के० चार लेश्या होय. केमके जवनपति, व्यंतर, ज्योतषी, सौधर्म अने ईशानांत सुधीना देवता तेजोलेश्यावंत होय. ते पृथ्वी, अप्प, अने वनस्पतिमांहें उपजे. ते पर्याप्ता थया पछी अंतर्मुहूर्त्तसुधी केटलोएक काल तेजोलेश्यावंत होय; ते कारणे कृष्ण, नील, कापोत अने तेजो ए चार लेश्या एमां होय. अने गप्रय तिरियनराणं के० गर्जजतिर्यच, तथा गर्जजमनुष्यने छए लेश्या होय. केमके मनुष्य तथा तिर्यंचने अस्थिरलेश्या होय अने तिन्नि सेसाणं के० शेष तेउकाय, वाउकाय, सूक्ष्म पृथ्वीकाय, सूक्ष्म अप्पकाय, साधारण अपर्याप्त बादर पृथ्वीकाय, अपर्याप्त बादर अप्पकाय, अपर्याप्त प्रत्येक वनस्पतिकाय, बेइंडी, तेंडी, चउरेंडी अने संमूर्छिम पंचेंडी तिर्यच तथा, संमूर्छिम पंचेंडी मनुष्य एटलाने कृष्ण, नील अने कापोत ए त्रण लेश्या होय. अने पृथ्वी, अप, तथा पर्याप्त बादर-वनस्पतिमांहे देवताना उपजवा थकी केटलोएक काल तेजोलेश्या संजवे, पर्याप्तावस्थाएं तेजोलेश्या केम संजवे ? ते उपर हेतु कहे छे. जल्लेसाए मरई, " तल्लेसाए उववज्जइत्ति " एटले जे लेश्याथकां मरण पामे तेज लेश्या थकां उपजे. ॥ २०३ ॥ अहीयां क्षमाश्रमणकृत गाथा कहे छे.

अंत मुहुत्तंमि गए ॥ अंत मुहुत्तंमि सेस ए चेव ॥ लेसा-
हि परिणयाहिं ॥ जीवा वच्चंति परलोयं ॥ २०४ ॥

अर्थ– मनुष्य तथा तिर्यंच ते परभवनी लेश्या आव्या पछी अंतर्मुहूर्त्ते मरण पामे. एटले लेश्यानुं अंतर्मुहूर्त्त गया पछी मरण पामे. अने देवता तथा नारकी पोतानी मूलगी लेश्यानुं मुहूर्त्त थाकतुं रहे तेवारे मरण पामीने परभवे जाय. त्यां उपन्या पछी ते मूलगी लेश्यानुं अंतर्मुहूर्त्त भोगवे. तेमां पर्याप्तिनुं अंतर्मुहूर्त्त न्हानुं जाणवुं, अने लेश्यानुं अंतर्मुहूर्त्त महोटुं जाणवुं. तेमाटे पर्याप्तावस्थाए पण परभवनी तेजोलेश्या संभवे. अहींयां अंतर्मुहूर्त्तना असंख्याता भेद छे. ॥ २०४ ॥

तिरि नर आगामि भवे ॥ लेस्साए अइगए सुरानिरया ॥
पुव्वभव लेस्ससेसे ॥ अंत मुहुत्ते मरणमिंति ॥ २०५ ॥

अर्थ– तिर्यंच तथा नर के० मनुष्य ते आगामिभवे के० आगला भवनी लेस्सा ए के० लेश्यानुं अंतर्मुहूर्त्त गया पछी मरण पामे. वली सुरा निरया के० देव तथा नारकी ए पूर्वना भवनी लेश्यानुं अंतर्मुहूर्त्त शेष थाकतुं रहे तेवारे मरण पामी परभवे उपजे, एतावता ए परमार्थ. जे तेजोलेश्यावंत देवता पृथ्वीकाय, अने अपकाय, तथा प्रत्येक वनस्पतिमांहे उपजता तेमने केटलोएक काल तेजोलेश्यानो सद्भाव होय. ॥२०५॥

हवे मनुष्य तिर्यंचसंबंधी लेश्यानी स्थिति कहे छे.

अंतमुहुत्तठिइउ ॥ तिरिय नराणं हवंति लेस्साउ ॥
चरिमानराण पुण नव ॥ वासूणा पुव्व कोडीवि ॥ २०६ ॥

अर्थ– पृथ्वीकायादिक तिर्यंच अने नराणं के० संमूर्छिम तथा गर्भज मनुष्य एने जे जे लेश्या संभवे, ते ते लेश्याउनी ठिइउ के० स्थिति अंतमुहुत्त के० अंतर्मुहूर्त्त प्रमाण जाणवी. एतावता पृथ्वीकायमांहे जे लेश्या छे, ते जघन्यथी तथा उत्कृष्टथी अंतर्मुहूर्त्त सुधी रही; ने वली संक्रमाए करी फरी जाय, अने बीजी लेश्या थाय. अंतर्मुहूर्त्त उपरांत लेश्या रहे नही. एमज अप्पकाय प्रमुख तिर्यंचने तथा संमूर्छिम गर्भज मनुष्यने पण जाणवी. अने चरिमा के० छेल्ली शुक्ललेश्या ते मनुष्यने उत्कृष्टी नवे वरसे ऊणी एक पूर्वकोडी वर्षसुधी रहे. ते केवी रीते रहे ? ते कहे छे. गर्भकालना नव महीना रहित आठ वर्षमांहे चारित्र न होय. तेमाटे कोइक जीव नवमे वरसे चारित्र लेइ केवलज्ञान पामे, तेवारपछी नवे वरसे ऊणी एक पूर्वकोडी वर्षपर्यंत जीवतो रहे; त्यांसुधी केवलीने एकज शुक्ललेश्या होय. अने बीजा मनुष्यने शुक्ललेश्या अंतर्मुहूर्त्त प्रमाण होय. एटले तिर्यंचने सविस्तरपणे गति अने आगति कही. ॥ २०६ ॥

तिरियाणवि ठिइपमुहं ॥ भणिय मसेसंपि संपइ वुच्छं ॥
अभिहिय दारब्भहियं ॥ चउगइ जीवाण सामन्नं ॥ २०७ ॥

अर्थ– तिरियाणविठिइपमुहं के० धुरथकी मांडीने तिर्यंचनी स्थिति प्रमुख समस्त आठ प्रतिद्वारसहित तिर्यंचनुं द्वार भणियं के० कह्युं. अने संपइवुच्छं के० सांप्रत एटले हवे चारे गतिना द्वारमांहे केटलाएक बोल प्रथम कह्या, अने केटलाएक अधिक बोल छे ते पूर्वे कह्या नथी. माटे ते चारे गतिना जीवोने सामन्नं के० सामान्यपणे सरखा कहे छे. ॥ २०७ ॥

देवा असंख नर तिरि ॥ इत्थी पुंवेय गप्र नर तिरिया ॥
संखाउया तिवेया ॥ नपुंसगा नारया ईया ॥ २०८ ॥

अर्थ– देवता अने असंख के० असंख्याता वर्षायुवाला युगलिया जे मनुष्य तथा तिर्यंच, तेमांहे पुरुष वेद अने स्त्री वेद ए बन्ने वेद होय. अने गप्रनरतिरिया संखाउया के० संख्याता आयुष्यना धणी गर्भज मनुष्य, तथा गर्भज तिर्यंच– एमांहे पुरुष, स्त्री ने नपुंसक ए तिवेया के० त्रण वेद होय. तथा नारयाईया के० नारकी आदे देइने एकेंद्री, बेंद्री, तेंद्री अने चउरेंद्री तथा संमुर्छिम मनुष्य अने संमूर्छिम तिर्यंच एटला वधा एकज नपुंसगा के० नपुंसकवेदी जाणवा. ॥ २०८ ॥

हवे पूर्वोक्त वैमानादिक जे कह्यां छे ते जे अंगुले मापीएं ते कहे छे.

आयंगुलेण वत्थुं ॥ सरीर मुस्सेह अंगुलेण तहा ॥
नगपुढवि विमाणाई ॥ मिणसु पमाणं गुलेणंतु ॥ २०९ ॥

अर्थ–आंगुलना त्रण भेद छे. एक आत्मांगुल, बीजुं उत्सेधांगुल, अने त्रीजुं प्रमाणांगुल. तेमां आत्मांगुले करी वत्थुं के० वस्तु जे धवलगृह, भूमिगृह, तहखाना, कूप, तलाव प्रमुखने मापीएं, जे काले जेटलुं शरीरप्रमाण होय, तेहने अनुसारे घर, हाट, कूप अने तलाव प्रमुख पोत पोताने अंगुले मापीएं. भरतचक्रवर्त्तिने वारे भरतने अंगुले मापीने लोको घर, हाट, कूप प्रमुख करता हता, अने श्रीमाहावीरस्वामिने वारे श्रीमाहावीरने आंगुले मापीने घर प्रमुख लोको करता हता, ए आत्मांगुल कह्युं. अने देवता प्रमुखनुं शरीर उत्सेधांगुले करी मापीएं. तथा प्रमाणांगुले करी नग के० पर्वत तथा पुढवी के० सात नरकनी पृथ्वी अने विमाणाई के० सौधर्मादिक देवलोकनां विमानावतंसक; आदि शब्दथकी भवनपतिनां भुवन, नरकावासा अने द्वीप, समुद्र ए सर्व प्रमाणांगुले करी मापीएं. ॥ २०९ ॥

हवे उत्सेधांगुलनुंस्वरूप कहे छे.

सत्थेणसुतिख्खेणवि ॥ छित्तु भित्तुं च जंकिर न सक्का ॥
तंपरमाणुं सिद्धा ॥ वयंति आई पमाणाणं ॥ २१० ॥

अर्थ–तिख्खेणवि के० अत्यंत तीक्ष्ण खड्गादिक जे सत्थेण के० शस्त्र, तेणे करीने पण छित्तुं के० छेदीने जंकिरनसक्का के० जेना वे खंम करी शकीएं नहीं. वली भित्तुं के० जेने विदारीने मांहे सछिद्र पण करी शकीएं नहीं, तंपरमाणुं के० तेने परमाणु कहीएं ते अत्यंत लघु एम सिद्धा के० सिद्ध जे केवली भगवंत ते कहे छे. वली ते परमाणुने अंगुल हस्तादिना प्रमाण के० माननुं आदि एटले प्रथम कहीएं. ए परमाणु थकी सर्व परिमाण करीएं. ते परमाणुना वे भेद छे. एक सूक्ष्म परमाणु, बीजो व्यवहारिक बादर परमाणु. ते अनंता सूक्ष्म परमाणु विस्रसा परिणामे मली एकठा थाय. तो तेने व्यवहारिक परमाणु कहीएं. ॥२१०॥

परमाणू तसरेणू ॥ रहरेणू वालअग्ग लिख्काय ॥ जूय जयो अठगुणो ॥ कमेण उस्सेह अंगुलयं ॥ २११ ॥ अंगुल छक्कं पाउ ॥ सोदुगुण विहत्थि सा दुगुण हत्थो ॥ चउहत्थं धणुदु सहस ॥ कोसो ते जोयणं चउरो ॥ २१२ ॥

अर्थ– एवा आठ व्यवहार परमाणुए एक तसरेणु थाय, आठ तसरेणुए एक रथरेणु थाय. अने आठ रथरेणुए एक वालाग्र थाय, अने आठ वालाग्रे एक लिक्का के० लीख थाय, तथा आठ लीखे एक युका थाय, आठ युकाए एक यव थाय, आठ यवे एक उत्सेधांगुल थाय. ॥ २९१ ॥ अंगुलछक्कं के० एवा छ उत्सेधांगुले पाउं के० एक पग थाय, ते पगनो मध्यभाग तेने दुगुण के० बमणु करीएं. एटले बे पगे वि-हत्थि के० एक वेंत थाय. सा के० तेने दुगुण के० बमणु करीएं. तेवारे बे वेंत थाय, एटले एक हाथ थाय. एवा चउहत्थंधणुं के० चार हाथे एक धनुष्य थाय. एवा दुसहसकोसो के० बे हजार धनुष्ये एक कोश थाय. ते जोयणं चउरो के० तेवा चार कोशे एक योजन थाय. ॥ २९२ ॥

हवे प्रमाणांगुलनुं स्वरूप कहे छे.

चउसयगुणं पमाणं ॥ गुल मुस्सेहं गुलाउ बोधवं ॥ उस्से-
हं गुल दुगुणं ॥ वीरस्सायं गुलं भणियं ॥ २९३ ॥

अर्थ– चारसें उत्सेधांगुले एक प्रमाणांगुल थाय. अने एक प्रमाणांगुले चारसें उत्सेधांगुल थाय. ते बोधवं के० जाणवुं. ए प्रमाणांगुले श्री ऋषभदेव भरतचक्रवर्त्तिनुं शरीर एकसो ने वीश आंगुल लांबुं. ते एकसो ने वीश अंगुलने चारसें गणुं करीएं, तेवारे अडतालीश हजार अंगुल होय. अहींयां छन्नु अं-गुले एक धनुष्य थाय छे, माटे अडतालीश हजारने छन्नु भागे आपीएं, तेवारे पांचसे धनुष्य देहमान थाय. हवे उस्सेहंगुलदुगुणं के० उत्सेधांगुलने बमणा करीएं, तेवारे वीरस्स के० श्रीमहावीर परमेश्वरनो एक आत्मांगुल थाय. एवा चोराशी अंगुल श्रीमहावीरनुं शरीर हतुं. तेने बमणु करीएं तेवारे एकसोने अडसठ अंगुल थाय. त्यां एक हाथमां चोवीश अंगुल होय; माटे एकसोने अडसठने चोवीशे भाग देतां सात हाथ श्रीमहावीरना शरीरनुं प्रमाण होय. ए कारणे बे उत्सेधांगुले श्रीमहावीरनो एक आत्मां-गुल होय. एनो विस्तारार्थ अंगुलसित्तिरिग्रंथ थकी जाणजो. अहींयां ग्रंथविस्तारना भय थकी लख्युं नथी.

हवे चोराशीलक्ष जीवायोनिना भेद कहे छे.

पुढवाइसु पत्तेयं ॥ सग वणपत्तेय णंत दस चउद ॥ विग-
ले दु दु सुर नारय ॥ तिरि चउ चउ चउदस नरेसु ॥ २९४ ॥

अर्थ– पुढवाइसु के० पृथिव्यादिकनेविषे एटले पृथ्वी, अप, तेउ, अने वायु ए चारनेविषे प्रत्येके सग के० सात सात लाख योनि होय. अने वणपत्तेय के० प्रत्येक वनस्पतिने दस के० दशलाख योनि होय. तथा अणंत के० अनंतकायने चउद के० चौदलाख योनि होय. अने विगले के० विकलेंद्री एटले बेंद्री, तेंद्री ने चौरेंद्री मांहे दुदु के० प्रत्येके बे बे लाख योनि होय, तथा सुर के० देवता अने नारय के० नार-की, वली तिरि के० पंचेंद्री तिर्यंच– एउमां प्रत्येके चउचउ के० चार चार लाख योनि होय, तथा चउ-दसनरेसु के० मनुष्यमांहे चौदलाख योनि होय, ए सर्व मली चोराशी लक्ष जीवायोनि होय. ॥ २९४ ॥ हवे योनि शब्दनो अर्थ कहे छे. अहींयां चोराशी लाख संख्यानेविषे सामान्यपणे योनि जातिए करी एकेक जीवना निकाय, वर्ण, गंध, रस अने स्पर्श सरखो होय; ते एक जातियोनिमांहे ग्रहण करीएं, तेवा सर्व मली चोराशी लाख होय. जेम गोवरनुं छाणुं एक योनि कहीएं. ते छाणांमांहे जूदा जूदा विंछी, कृमि, कीडा, प्रमुख जे घणा जीव होय ते सर्व जूदा जूदा कुल कहीएं. ॥

एक योनिमांहे घणां कुल होय ते कहे छे.

एगिंदिएसु पंचसु ॥ बार सगति सत्त अठवीसाय ॥
विगलेसु सत्त अड नव ॥ जल खह चउपय उरग भुयगे ॥
॥२९५॥ अद्धत्तेरस बारस ॥ दस दस नवगं नरामरे निर-
ए ॥ बारस छवीस पणविस ॥ हुंति कुल कोडि लरकाइं
॥ २९६ ॥ इगकोडि सत्त नवई ॥ लरका सद्धा कुलाण कोडीणं ॥

अर्थ– पृथ्वी, अप, तेउ, वाउ, ने वनस्पति ए पांचे एकेंद्रीने यथा संख्याए कमेण के० अनुक्रमे बारस के० बार लाख कुल कोडी सग के० सात लाख कुलकोडी, ति के० त्रण लाख कुलकोडी, सत्त के० सात लाख कुलकोडी अठवीसा के० अठावीश लाख कुलकोडी, एवे अनुक्रमे जाणवी; अने विगलेसु के० विकलेंद्री जे बेंद्री, तेंद्री, ने चउरिंद्री तेने अनुक्रमे सात लाख, आठ लाख, अने नव लाख कुलकोडी जाणवी. अने जल के० एक जलचर, बीजा खह के० खेचर, त्रीजा चउपय के० चतुष्पद, चोथा उरग के० उरपरिसर्प्प, पांचमां भूयगे के० भुजपरिसर्प्प, ए पांचेने अनुक्रमे साढाबार लाख ॥ २९५ ॥ बार लाख, दश लाख, दश लाख अने नव लाख कुलकोडी जाणवी. एमज नरामरेनिरए के० मनुष्य, देवता, अने नारकी ए त्रणेने अनुक्रमे बार लाख, छवीश लाख, अने पचीश लाख कुलकोडी जाणवी. ॥ २९६ ॥ ए सर्व एकठा करीएं त्यारे एक कोडाकोडी सत्ताणुलाख कोडी पचाश हजार कोडी एटली संख्या थाय. अंकस्थापन (१९७५००००००००००००) एटली जीवोने उपजवानी योनिमांहे कुलनी कोडी छे.

हवे बीजी प्रकारे योनी कहे छे

संवुडजोणि सुरेगिंदि ॥ नारया वियड विगल गप्रु नया ॥ २९७ ॥

अर्थ– सुर के० चार निकायना देवता, अने एकेंद्री ते पृथिव्यादिक पांच, तथा नारया के० साते नरकना नारकी ए सर्वेनी जोणि के० योनि जे उत्पत्ति स्थानक, ते संवुड के० संवृत्त एटले ढांकेली होय, स्पष्ट देखाय नही. त्यां देवतानी देवदुष्ये ढांकेली देवशयनीय होय, तेने विचाले देवो उपजे. अने एकेंद्रीयनी योनि जे पृथ्वी, पाणी तेपण स्पष्टपणे न जांणीए. नारकीने ढांकेला गोखने आकारे आला छे, त्यां नारकी उपजे, त्यांथी नीचे पडे. अने विकलेंद्री ते बेंद्री, तेंद्री, ने चउरेंद्री, तथा संमूर्छिम पचेंद्री तिर्यंच, अने संमूर्छिम पंचेंद्री मनुष्य ए पांचनी वियड के० विवृतयोनि एटले विशेषपणे उत्पत्तिस्थानक जे जलाशय सरोवर प्रमुख ते प्रगटयोनि देखाय छे, अने गर्भज पंचेंद्रीय तिर्यंच तथा मनुष्यने संवृत्त तथा विवृत्त ए बन्ने योनि होय. संवृत्त ते ढांकेली अने विवृत ते प्रगट. ए बे प्रकारे योनि होय. मनुष्य अने तिर्यंचनो गर्भ ते बाहेर पेट मोहोटुं देखाय, अने मांहे देखाय नही. तेमाटे एने संवृत्तविवृत्त योनि कहीएं. ॥ २९७॥

वली पण योनिभेद कहे छे.

अचित्त जोणि सुरनिरय ॥ मीस गप्रे तिभेय सेसाणं ॥
सी उसिण निरय सुर गप्र ॥ मीसत्ते उसिण सेस तिहा ॥ २९८ ॥

अर्थ– सुर के० देवता अने निरय के० नारकीनी जोणि के० योनि जे उत्पतिस्थानक ते, अचित्त के० अचेत एटले निर्जीव जाणवुं. यद्यपि सूक्ष्म जीव सकललोकव्यापी छे, तो पण सूक्ष्म एकेंद्री जीवने प्र-

देशे ते क्षेत्र संबंध नथी; तेमाटे सर्वथा जीवप्रदेशरहित उत्पत्तिस्थानक जाणवुं. तथा गर्भज तिर्यंच, अने गर्भज मनुष्यने जे योनि छे ते मिश्र होय. एटले कांइ सचेत कांइ अचेत होय, तेमां जे शुक्रमिश्रित ऋतु, रुधिर, पुद्गल योनि संग्राह्य ते सचित्त जाणवी अने बीजी अचेत जाणवी. अने शेष जीव जे एकेंद्री, बेंद्री, तेंद्री, चउरेंद्री, संमूर्छिम पंचेंद्री तिर्यंच, अने संमूर्छिम पंचेंद्री मनुष्य, एटलानी योनि त्रण भेदे कही छे. त्यां जीवती गाय, भेंस प्रमुखने शरीरे कृमि प्रमुख उपजे ते सचित्त योनि जाणवी. सूका लाकडामांहे घुण प्रमुखनी योनि ते अचित्त जाणवी. कांइक सजीव कांइक अजीव ते अर्धुसूकुं काष्ट तथा गायना शरीरमां क्षतादिकनेविषे घुणकृम्यादिक उपजे ते मिश्रयोनि जाणवी. वली नारकीनी योनि केटलाएकनी शीत तथा केटलाएकनी उष्ण जाणवी. पहेली त्रण नरकपृथ्वीए उष्ण वेदना छे, त्यां शीत योनि जाणवी, चोथी नरकपृथ्वीए उपरना नरकावासाए शीत योनि छे, अने नीचला नरकावासाए उष्ण योनि छे. पांचमी नरकपृथ्वीए घणा नरकवासामांहे उष्ण योनि अने थोडामां शीतयोनि छे. छठी तथा सातमी नरकपृथ्वीए शीत वेदनाछे, त्यां उष्णयोनि जाणवी, एटले शीत योनिवालाने उष्ण वेदना अत्यंत दुःसह थाय; तेमज उष्ण योनिवालाने शीत वेदना अत्यंत दुःसह थाय. अने देवता, तथा गर्भज तिर्यंच, अने गर्भज, मनुष्यने मिश्रयोनि होय. एटले कांइक शीत अने कांइक उष्ण एम उभय स्वभाव योनि होय. तथा तेउकायना जीवोने केवल उष्ण योनि होय. शेष जे पृथ्वीकाय, अपकाय, वाउकाय, वनस्पति अने संमूर्छिम तिर्यंच, तथा संमूर्छिम मनुष्य ए छएने त्रणे जातनी योनि होय. कोइने शीत अने कोइने उष्ण तथा कोइने मिश्र जाणवी. ॥ २९८ ॥

हवे एकला मनुष्यने योनि कहेछे.

हय गप्न संखवत्ता ॥ जोणी कुम्मुन्नयाइ जायंति ॥ अरिह
हरि चक्कि रामा ॥ वंसी पत्ताइ सेस नरा ॥ २९९ ॥

अर्थ– मनुष्यनी योनि एटले उत्पत्तिस्थानक ते बाह्य अभ्यंतर त्रिविध छे. एकसंखवत्ता के० शंखावर्त्त बीजी कुम्मुन्नयाइ के० कूर्मोन्नत त्रीजी वंसीपत्ताए के० वंसीपत्रा तेमां प्रथम संखवत्ता एटले शंख सरखो आवर्त्त होय ते हतगर्भा कहिएं, एमां उपनो जे गर्भ ते निश्चेथी नीपजे नही अत्यंत अग्नीने तापे गर्भ मरण पामे तेमाटे हयगप्न के० हतगर्भा कहीएं, ते चक्रवर्त्तिनी स्त्रीरत्नने होय. बीजी कूर्म्म ते काचबाना पूठनी पेरे उन्नत्त एटले उंची होय ते कूर्म्मोन्नत कहिएं. ए योनि मांहे अरिहंत चक्रवर्त्ति हरि के० वासुदेव रामा के० बलदेव उपजे. त्रीजी वंसना पानडाना जोडा जेवी होय ते वंसीपत्रा कहिएं ए योनिमांहे सेसनरा के० शेष सामान्य मनुष्य उपजे. ॥ २९९ ॥

हवे आयुष्य संबंधी विशेष कहे छे.

आउस्सबंध कालो ॥ अबाह कालोय अंत समउय ॥ अपवत्तण णपवत्तण ॥ उवक्कम णुवकम्मा भणिया ॥ ३०० ॥

अर्थ– जेटले थाकते आयुष्ये परभवनुं आयुष्य बांधे ते आयुष्यनुं बंधकाल कहिएं. बीजो आयुष्य बांध्या पछी जेटलो काल गये थके आयुष्य उदय आवे तेना वचमांनो जे काल तेने अबाहकालो के० अबाधाकाल कहिएं. त्रीजो भोगवतो आयुष्य जे समये पूर्ण थाय तेने अंतसमउय के० अंत समय कहिएं. चोथुं जे आयुष्य घणा काले वेदवा योग्य छे ते आयुष्यने थोडा कालमां वेदिएं एटले सो वर्षनुं आयुष्य

अंतर मुहूर्तमांहे वेदिएं ते अपवर्त्तनकहिएं. पांचमुं जे आयुष्य जेटले काले वेदवानुं छे ते आयुष्य तेटलेज काले वेदिएं पण उंछे काले न वेदिएं ते अनपवर्त्तन कहिएं. छठुं जेणेकरी आयुष्य उंनुं करिएं उपक्रमीजे ते उपक्रम कारण समूह ते सोपक्रम कहिएं. सातमुं जेने कारण मल्यां थकां पण आयुष्य घटे नही ते निरुपक्रम जाणवो. ॥ ३०० ॥

हवे ए साते द्वार अनुक्रमे विस्तारपणे वखाणे छे.

बंधंति देव नारय ॥ असंख नरतिरि छमास सेसाऊ ॥ पर-
भवि याऊ सेसा ॥ निरुवक्कम तिभाग सेसाऊ ॥ ३०१ ॥
सोवक्कमाउया पुण ॥ सेस तिभागेअहव नवम भागे ॥
सत्तावीस इमेवा ॥ अंतमुहुत्तं तिमेवावि ॥ ३०२ ॥

अर्थ— देवता, नारकी, असंख्याता आयुष्यवाला तिर्यंच युगलिया तथा नर के० मनुष्य युगलिया ए सर्व छ मास सेसाऊ के० छ मास शेष आयुष्य थाकते परभवनुं आयुष्य बांधे अने सेसा के० शेष बीजा संख्यातायुष्यवाला तिर्यंच तथा मनुष्य, एकेंद्री, बेंद्री, तेंद्री चौरेंद्री अने पंचेंद्री निरुपक्रमायुष्यवाला पोताना भोगवता आयुष्यने त्रीजे भागे थाकता निश्चयथकी परभवनुं आयुष्य बांधे. ॥ ३०१ ॥ अने सोपक्रमायुष्यवाला मनुष्य, तिर्यंच, एकेंद्री, बेंद्री, तेंद्री, चौरेंद्री अने पंचेंद्री ते पोताना आयुष्यने त्रीजे भागे थाकता परभवायु बांधे, अथवा नवमे भागे एटले त्रीजा भागना त्रीजे भागे, अथवा सत्तावीसमे भागे एटले नवमां भागना त्रीजे भागे, अथवा अंत मुहुत्तं के० छेहेले अंतर मुहूर्त्ते अवश्य परभवनुं आयुष्य बांधे. एटले बंधकालनुं प्रथम द्वार कह्युं. ॥ ३०२ ॥

हवे अबाधाकालादिकनुं बीजुं आदे देइने द्वार कहे छे.

जइमे भागे बंधो ॥ आउस्स भवे अबाह कालोसो ॥ अं-
ते उज्जुगइ इग ॥ समय वक्क चउ पंच समयंता ॥३०३॥

अर्थ— जेइमे के० जे समे भागे एटले छमास अथवा त्रीजे भागे अथवा अंतरमुहूर्त्त थाकतां परभवनुं आयुष्य बांध्यो छे ते जीवने ते अबाधाकाल, एटले बंध थकी उदयनी विचाले जे काल ते बीजुं अबाधाकाल कहिएं. तथा अंते के० अंतसमय एटले आयुष्यनो जे छेलो समय जेना पछी परभवनुं आयुष्य उदय आवे ते अंत समये परभवे जाता जीवने बे गति होय. तेमां एक ऋजुगति बीजी वक्रगति, तेमां जे उजुगइ के० ऋजुगति छे ते इगसमय के० एक समय प्रमाण छे, केमके समश्रेणीए रह्यो काल करी तेहिज समये उपजवाने स्थानके जइ उपजे तेने ऋजुगति कहिएं. अने वक्क चउ पंच समयंता के० बीजी वक्रगति ते बाहुल्यपणे चार समय तथा केवारेक क्यांएक पांच समयनी पण वक्रगति थाय छे. ॥ ३०३ ॥

एहिज अर्थविस्तारे कहे छे.

उज्जुगइ पढम समए ॥ परभवियं आउयं तहा हारो ॥
वक्काइ बीय समए ॥ परभवियाउं उदयमेई ॥ ३०४ ॥

अर्थ— ऋजुगतिए प्रथम समए परभविक आयुष्य उदय आवे तहा के० तेमज पहेले समये परभवनो आहार पण उदय आवे वक्रगतिएं बीजे समये, परभवायु आहारोदय आवे. ते एक समयनी वक्रगति

कहिएं. बीजी वक्राए त्रण समय लागे, त्रीजी वक्राये चार समय लागे; चोथी वक्राये पांच समय लागे, अहीयां सघले जागे प्रथम समये अने अंत समये अहारक होय. अने विचाले एक समय, बे समय, अने त्रण समय अणाहारक होय. एक समये वक्रा केवीरीते होय ते कहे छे.

त्रसनाडीमांहे सातमी नरक तले मरण पामी, ऊर्ध्व लोकनी जावे तिणे दिशिएं उपजतां बे समय लागे, त्यां एक समयनी वक्रगति जाणवी.

हवे अधोलोकनी पूर्वदिशिथी एक समये त्रसनाडीमांहे आवे, बीजे समये ऊर्ध्व लोकनी पश्चिम दिशिने मुखे आवे, अने त्रीजे समये उत्पत्ति स्थानके जइ उपजे, इहां त्रण समय लागे. एमां बे समयनी वक्रगति जाणवी.

जेवारे अधोलोकनी विदिशिथी एक समए अधोलोकनी दिशिए आवे. बीजे समये त्रसनाडीमांहे आवे, त्रीजे समये उंचो ऊर्ध्वलोकनी दिशिने मुखे आवे, अने चोथे समये उत्पत्तिस्थानके आवी उपजे, इहां चार समय लागे, तेमां त्रण समयनी वक्रगति जाणवी.

अने जेवारे पहेले समये अधोलोकनी विदिशीथकी अधोलोकनी दिशिएं आवे, अने बीजे समये त्रसनाडीमांहे आवे, त्रीजे समये ऊर्ध्वलोके आवे चोथे समये ऊर्ध्वलोकनी नाव तिणिदिशि आवे अने पांचमे समये विदिशिएं जइ उपजे, अहींयां पांच समय लागे, एमां चार समयनी वक्रगति जाणवी. अहींयां जेटला समय वक्र तेटला समय अणाहारक जाणवा. ॥ ३०४ ॥

एहिज अर्थ सूत्रकार कहे छे

इग दु ति चउ वक्कासु ॥ दुगाइ समएसु परजवाहारो ॥
दुग वक्काइ सु समया ॥ इग दोतिन्निय अणाहारा ॥ ३०५ ॥

अर्थ— एक समय, बे समय, त्रण समय, अने चार समयनी वक्रगतिएं बे आदि समये परजवनुं आहार करे. एटले एक समयनी वक्रगतिएं बीजे समये परजवाहार करे. बे समयनी वक्रगतिएं त्रीजे समये परजवाहार करे. त्रण समयनी वक्रगतिएं चोथे समये परजवाहार करे. चार समयनी वक्रगतिएं पांचमे समये परजवाहार करे, बे आदि वक्रादि गतिनेविषे एक, बे अने त्रण समय अणाहारक होय. इहां वात घणी विस्तारे छे. ते श्रीजगवतिसूत्रनी वृत्तिथी जोइ लेवुं. त्यां चार समय अणाहारक, अने पांचमे समये आहारक इति ए त्रीजो कह्यो. ॥ ३०५ ॥

बहुकालवेयणिज्जं ॥ कम्मं अप्पेण जमिह कालेणं ॥ वेइ-
जइ जुगवं चिय ॥ उइन्न सव्वप्पए सग्गं ॥ ३०६ ॥ अपव-
त्तणिज्जमेयं ॥ आउं अहवा असेस कम्मंपि ॥ बंध समए-
वि बद्धं ॥ सिढिलं चिय तं जहा जोगं ॥ ३०७ ॥

अर्थ— बहुकालवेयणिज्जं के० जे आयुष्य घणाकाले वेदवा योग्य, ते आयुष्य थोडा कालमांहे आत्माना सर्व प्रदेशना अग्रजागे उइन्न के० उदय आणी वेइजइ जुगवंचिय के० युगपत् एटले समकाले वेदे अनुजवीने निर्जरे ते चोथुं आयुष्य कर्म अपवर्त्तन कहिएं. अथवा पक्षांतरे आयुष्यनी पेरे असेसकम्मंपि के० अशेष एटले समस्त बीजा कर्म पण आयुष्यनी पेरे घणे काले वेदवा योग्य कर्म तेने थोडे काले वेदे ते अपवर्त्तन कहिएं. अहीयां शिष्य पूछे छे के जेवीरीते कर्म बांध्युं तेवीरीते वेदे नही. अने अन्यथापणे वेदे तो बांध्या अणबांध्यानुं शो विशेष ? ए प्रश्न उपर कारण कहे छे. बंधसमएवि के० बांधवाने समये पण ते-

वाज अध्यवसायादिक कारण मल्या के जे कारणे करी तेवोज सिढिलंचिय के० शिथिल एटले ढीलो वर्द्धं के० बंध बांध्यो छे. जे देशकालादिक कारण मलेथके अवश्य थोडाकालेज वेदे ते सोपक्रम कहिएं. ॥

हवे अनप्रवर्त्तन कहे छे.

जं पुण गाढ निकायण ॥ बंधेणं पुव्वमेव किल वद्धं ॥ तं
होइ अणपवत्तण ॥ जुग्गंकम वेयणिज्ज फलं ॥ ३०८ ॥

अर्थ– जंपुण के० जे वली आयुष्य अथवा शेष बीजा कर्मोनुं गाढनिकायण के० गाढ एटले निविड अत्यंत अवश्य वेद्यपणे जे बंध तेवा गाढे निकाचित् बंधे करी पुव्वमेव किलवद्धं के० प्रथमज निश्चेंकरी वद्धं के० बांध्यो छे तंहोइअणपवत्तण के० ते पांचमु अनप्रवर्त्तन कहिएं. ए कारणे अनुक्रमे परिपाटीयें जेहनो वेदवा योग्य फल छे. ते निरुपक्रम कहिएं. ॥ ३०८ ॥

हवे कोण जीव सोपक्रमी अने कोण जीव निरुपक्रमी ते कहे छे.

उत्तम चरम सरीरा ॥ सुर नेरइया असंख नरतिरिया ॥
हुंतिनिरुवक्कमाउ ॥ डुहावि सेसा मुणेयव्वा ॥ ३०९ ॥

अर्थ– उत्तम एटले चोवीश तिर्थंकर, बार चक्रवर्त्ति, नव वासुदेव, नव प्रतिवासुदेव अने नव बलदेव ए त्रिषष्टि शिलाका पुरुषने उत्तम कहिएं. ते नोपक्रमी जाणवा. वली चरम सरीरा के० जे तेहिज नवे मोक्षगामी होय. तेपण नोपक्रमी जाणवा. तथा सुर के० चारनिकायना देवता अने नेरइया के० साते नरकना नारकी वली असंख के० असंख्यातायुष्यवाला युगलिया नरतिरिया के० मनुष्य अने तिर्यंच एटला सर्व हुंतिनिरुवक्कमाउ के० निरुपक्रमायुष्यवाला नोपक्रमी जाणवा. अने शेष थाकता जीव ते डुहावि के० वेहुनेदे होय एटले कोइ सोपक्रमी अने कोइ निरुपक्रमी होय. ॥ ३०९ ॥

हवे सोपक्रम अने निरुपक्रमना कारण कहे छे.

जेणाउ मुवक्कमिज्जइ ॥ अप्पसमुछेण इयर गेणावि ॥
सोअझवसाणाई ॥ उव क्कमऽणुवक्कमो इयरो ॥ ३१० ॥

अर्थ– जेण अप्पसमुछेण के० आत्माथी उपने अध्यवशाए अथवा इयगेणावि के० इतर केणापि बाहेरले कारणे एटले विष, अग्नी, शस्त्र, पाणी प्रमुख कारणे आयुष्य उपक्रमीए एटले घणाकाल वेद्य होय तेने अल्पकाल वेद्यपणे पमाडीएं ते अपवर्त्तन हेतुक अध्यवसाएं करी उपक्रम एटले उपवर्त्तन सोपक्रमायु कहीएं, अने अणुवक्कमोइयरो के० ए थकी इतर एटले विपरीतपणे अनुपवर्त्तन ते अनुपक्रमायु जाणवो.

इहां उपक्रमना सात प्रकार कहे छे.

अझवसाण निमित्ते ॥ आहारे वेयणा पराघाए ॥ फासे
आणा पाणू ॥ सत्तविहं झिज्जए आउं ॥ ३११ ॥

अर्थ– सत्तविहं के० ए सात प्रकारे आयुष्य झिज्जए के० क्षय पामे, ते सात प्रकार कहे छे. एक अझवसाण के० अध्यवसाय ते राग, स्नेह अने नयरूप मननो विकल्प जाणवो. अने जेने मन न होय तेने संज्ञाथी कहेवो. त्यां रागे करी क्षय ते एम जे कोइक परवनेविषे पाणीनी पावनारी स्त्री, तरुण पुरुष देखी

अनुरागे करी जोती थकी तेनी प्राप्ति न थइ ठतां मरण पामी. स्नेहेकरी क्षय ते जेम कोइक सार्थवाहीने पर-देश थकी तेनो पति सार्थवाह आव्यो, तेवारे कोइ मित्रे स्नेह परीक्षा निमित्ते, सार्थवाहनो मरण कह्यो ठतां, स्त्री मरण पामि. स्त्रीने मरणे सार्थवाह पण मरण पाम्यो, तथा जय थकी श्रीकृष्णने देखी सोमिल मरण पाम्यो. बीजुं निमित्त ते दंरु चाबक हथीयार दोरडादिके मरण पामे. त्रीजो अत्यंत सरस आहार ते घणो खावा थकी मरण पामे. चोथुं वेदना सद्यघाती सूलादिकनी वेदना थकी मरण पामे. पांचमुं पराघात ते खाडामां पड्या थकां मरण पामे. ठठुं फासे ते सर्प्प अग्नी अने विष प्रमुखना फरसथी मरण पामे. सातमुं आणापाणु के० स्वास उसास न्यूनाधिक वहेता अथवा स्वासोश्वास रुंधन कस्या थकां मरण पामे. ए साते कारणे सोपक्र-मायुष्य घटे ठे. एटले उंठुं थाय ठे. अने निरुपक्रम जे निकाचित् ते घटे नही तेमज ए उपक्रम स्कंधकाचार्यना शिष्यसरखा केटलाएक चरम शरीरीने संजवे ठे. तथा श्रीकृष्णनुं वाह्य उपक्रमे आयुग्य पूर्ण थयुं परंतु अंतरंग विचारतां निरुपक्रम एटलुंज आयुष्य हतुं तेमाटे सोपक्रम नहतुं. ॥ ३११ ॥

हवे सर्व जीवने पर्याप्ति कहे ठे.

आहार सरीरिंदिय ॥ पज्जत्ती आणपाण जासमणे ॥ चउ
पंच पंच ठप्पिय ॥ इग विगला सन्नि सन्नीणं ॥ ३१२ ॥

अर्थ— आहार प्रमुखना पुज्जल ग्रहण परिणामनहेतु जे आत्मानी शक्ति विशेष तेने पर्याप्ति कहिएं. त्यां प्रथम आहार पर्याप्ति, बीजी शरीर पर्याप्ति, त्रीजी इंद्रिय पर्याप्ति, इहां ए त्रणनी वचाले जे पर्याप्ति शब्द कह्यो तेनो हेतु एम ठे के जे कोइ जीव अपर्याप्तो मरण पामे, तोपण ए त्रण पर्याप्ति पूरण करी मरण पामे, पण ए त्रण पर्याप्ति पुरी कस्या विना कोइ मरण पामेज नही. तेमाटे अहींयां इंद्रियपदनी साथे पर्याप्ति शब्द जोड्यो ठे. चोथी श्वासोश्वास पर्याप्ति, पांचमी जाषा पर्याप्ति, ठठी मनःपर्याप्ति, ए समस्त पर्याप्ति उपजवाने पहेले समये जे जीवने जेटली पर्याप्ति करवानी ठे, ते जीव तेटली पर्याप्ति समकाले क-रवा मांरु, पठी अनुक्रमे पहेली आहार पर्याप्ति, तेपठी शरीर पर्याप्ति, एम सर्व पर्याप्ति यथायोग्यपणे करे. त्यां आहार पर्याप्ति प्रथम समयेज करे, अने बीजी समस्त पर्याप्ति ते प्रत्येक असंख्यात समय प्रमाण अंतर मुहूर्त्ते करे. वैक्रिय शरीर अने आहारक शरीरवाला जीवने, एक शरीर पर्याप्ति अंतरमुहूर्त्ते होए, अने बीजी समस्त पर्याप्ति एकेके समये होय. एवं सर्व मली अंतरमुहूर्त्त प्रमाण पर्याप्तिकाल जाणवो.

अहींयां एकेंड्रीने चार पर्याप्ति होय, अने विकलेंड्रीने जाषा सहित पांच पर्याप्ति होय, तथा असंज्ञी संमूर्छिम पंचेंद्री तिर्यंच तथा मनुष्यने एक मन विना पांच पर्याप्ति होय, त्यां संमूर्छिम मत्स जे समुद्रमांहे आहार निमित्ते मुख ऊघाडे ठे, ते आहार संज्ञा जाणवी, पण मन समजवुं नही केमके असंज्ञीने पांच पर्याप्ति कही ठे परंतु संमूर्छिम मनुष्यने त्रण पर्याप्ति संजवे. श्रीपन्नवणामां एम कह्युं ठे. यतः सवाहिं प-ज्जत्तगा ए वचन थकी कदाचित् चार पर्याप्ति संजवे, परंतु जाषा पर्याप्ति तो सर्वथा सजवेज नही. वली संज्ञी पंचेंद्री गर्जज तिर्यंच तथा मनुष्य तथा देव अने नारकीने मन सहित ठ पर्याप्ति जाणवी. जे पोताने योग्य पर्याप्ति पूरण कस्याविना अपर्याप्तो मरण पामे, ते आद्यनी त्रण पर्याप्ति पुरी करी परजवायुनुं बंध-करी अंतर मुहूर्त अबाधाकाल जीवीने मरण पामे. ॥ ३१२ ॥

हवे पर्याप्तिनुं लक्षण कहे ठे.

आहारसरीरिंदिय ॥ ऊसास वऊ मणोजिनिवत्ती ॥ हो-
इजउ दलियाऊ ॥ करणं पइसाउ पज्जत्ती ॥ ३१३ ॥

अर्थ– आहार, शरीर, इंद्रिय, ऊश्वास, वचन अने मन एनी निप्पत्ति के० निष्पति होइजउंदलि-याऊ के० जे पुजल थकी होय ठे, ते पुजलने आहारादिकनी निप्पतिप्रत्ये जे करण एटले जीव संबंधिउं शक्तिविशेष ते पर्याप्ति कहीएं. ॥ ३१३ ॥

हवे जीवने दश प्राण स्वरूप वखाणे ठे.

पण इंदिय तिबलू सा ॥ साऊ दस पाण चउ ठ सग अठ ॥

इग डु ति चउरिंदीणं ॥ असन्नि सन्नीण नव दसय ॥ ३१४ ॥

अर्थ– स्पर्शन, रसन, घ्राण, चक्षु, अने श्रोतरूप पांच इंद्रीउं, अने मनोबल, वचनबल अने कायबल-रूप त्रण बल, नवमो श्वासोश्वास, अने दशमुं आयुष्य ए सर्वमली दश प्राण होय, जेने धारण कस्यां थकी प्राणी कहिएं. अने जेनाथी विछोड्यां थका जीव मरण पाम्यो एम कहिएं.

ते एकेंद्रीने चार प्राण, बेंद्रीने ठ प्राण, तेंद्रीने सात प्राण, चौरिंद्रीने आठ प्राण, असंज्ञी संमूर्छि-मने नव प्राण, त्यां संमूर्छिम पंचेंद्री तिर्यचने नव प्राण, यद्यपि संमूर्छिम मनुष्य पण असंज्ञी मांहे ठे. प-रंतु प्राण आश्री संमूर्छिम मनुष्यने सात अथवा आठ प्राण होय, अने संज्ञी गर्ज्ञज पंचेंद्री तिर्यच तथा मनुष्य वली देवता अने नारकीने दश प्राण पूरा होय.

हवे ए ग्रंथ ज्यांथी ऊध्दरी जेणणी कीधो ते स्वरूप कहे ठे.

संखित्ता संघयणी ॥ गुरुतर संघयणि मप्रउं एसा ॥ सि-

रि सिरि चंद मुणिंदेण ॥ निम्मिया अप्प पढणठा ॥ ३१५ ॥

अर्थ– प्रथम श्रीजिनज्ञद्रगणि क्षमाश्रमणे बुद्धिरूप मंथे समस्त सिद्धांत मथन करी संक्षिप्त संग्रह-णी कीधी, ते संघयणी मूलगाथा तथा अनेरी प्रक्षेप गाथाए करी वधति वधति चारसे गाथा पांचसे गाथा प्रमाण गुरुतर एटले महोटी थइ. ते मोटी संघयणीने प्रमादी जीव ज्ञणतो थको आलस करे, तेमाटे ते गुरुतर संघयणीना मप्रउं के० मध्ये थकी अर्थ उध्दरीने हरसोरागछना शृंगार श्री श्रीचंद्र सूरिएं एसा के० ए पूर्वे वखाणी एवी जे संग्रहणी ते शास्त्रांतरना अर्थ एकठा करीने संखित्ता के० संक्षेपे थोडा सूत्रमांहे संग्र-हीने तेनो घणो अर्थ समजाय एवी नवी करी ठे.

अने जे मूल संघयणी ठे. ते सूत्रे महोटी ठे. तेनो विस्तार पामेलो सर्व अर्थ ग्रहण करनारना मनमां तुरत संग्रह कस्यो जाय नही तेमाटे अप्पढणठा के० पोताने ज्ञणवाने अर्थे एटले पोतानुं अहंकार मूकी शिष्य ज्ञणवाने हेते न कह्युं पण पोताने हेते ए संग्रहणीनी निम्मया के० निर्मित एटले रचना कीधी. महोटी संघय-णी ज्ञणतां घणो काल लागे, अने ए संक्षेप संग्रहणी ज्ञणतां गुणतां वखत थोडो लागे, अने कार्य घणो सरे, ए प्रयोजने शिष्य ज्ञणता थका पण पोताने पुण्य थाय अने अप्पपढणठा एवुं पण पाठ कह्युं.

संखित्तयरीउइमा ॥ सरीर मोगोहणाय संघयणा ॥ संन्ना

संठाण कसाय लेसिंदिय डु समुग्घाया ॥ ३१६ ॥ दिठी

दंसण नाणे ॥ जोगु वउंगो ववाय चवण ठिई ॥ पज्जति

किमाहारे ॥ सन्निगई रागई वेए ॥ ३१७ ॥

अर्थ– संखित्तयरीउइमा के० संक्षिप्ततर एटले अति संक्षेप संग्रहणी ए चोवीस शरीरादिक ६

कहे छे. तेमां एक औदारिकादिक शरीर पांच, वीजुं अवगाहना ते शरीरनुं प्रमाण एटले देवता नारकी मनुष्य अने तिर्यंचनुं पूर्वोक्त देहमान, त्रीजुं वज्रऋषनारायचादिक ठ संघयण, चोथुं आहार संज्ञादिक चार संज्ञा, पांचमुं समचौरंसादिक ठ नेदे जीवनुं संस्थान, तथा परिमंकल वृत्त त्रिरंस चउरंस ने आयत ते दीर्घरूप पांच नेदे अजीवनुं संस्थान, ठट्ठुं क्रोधादिक चार कषाय, सातमुं कृष्णादि द्रव्य संबंधि आत्मानो शुन्नाशुन्न परिणाम जे लेश्या ते जंबुफल खादक ठ पुरुषना दृष्टांते करी ठ नेदे जाणवुं, आठमुं कर्णादिक पांचे प्रकारे इंडी. नवमुं समुद्घात वे नेदे, तेमां वेदना, कषाय, मरण, वैक्रिय, तेजस आहारक ने केवली ए सात जीवसमुद्घात कहिएं, अने अजीवसमुद्घात ते अचित्तमहास्कंध केवलीसमुद्घातनी पेरे आठे समए लोके व्यापे, ए बे प्रकारना समुद्घातना वे घार जाणवा, अगीआरमुं मिथ्यादृष्टी, सम्यक्दृष्टी ने मिश्रदृष्टी ए त्रण दृष्टी, वारमुं चक्षु, अचक्षु, अवधि ने केवल ए चार प्रकारे दर्शन, तेरमुं मत्यादिक पांच प्रकारे ज्ञान, चउदमुं योग वीर्य उत्साह पन्नर नेदे होय, पनरमुं वार प्रकारनो उपयोग, सोलमुं उपपात ते उपजवुं, सत्तरमुं चवन ते चववुं, अढारमुं आयुष्यनी स्थिति, उंगणीशमुं ठ प्रकारनी पर्याप्ति, वीशमुं किमाहारे के० जीव केवी रीते आहार करे, एकवीशमुं दीर्घकालादिक त्रण संज्ञाउ, बावीशमुं गति, त्रेवीशमुं आगति, चोवीशमुं पुरुष, स्त्री ने नपुंसकरूप त्रण वेद, एम चोवीश घाररूप संक्षिप्ततर संग्रहणी वखाणी.

मलहारि हेम सूरीण ॥ सीस लेसेण विरइयं सम्मं ॥ "पावांतरे" ॥ सीसलेसेण सूरिणारहियं ॥ संघयणि रयण मेयं ॥ नंदउजा वीरजिण तिबं ॥ ३१० ॥

अर्थ– मल्लधारीगछीय श्रीहेमचंद्रसूरि तेना शिष्यमांहे लव लेशसमान एवा श्रीचंद्रसूरि तेणे संघयणी रयणमेयं के० आ ग्रंथ जे संघयणरूप रत्न ते रहियं के० रच्युं. अथवा हेमचंद्रसूरिना शिष्ये लव लेश एटले संक्षेप मात्रे सम्मं के० सम्यक्प्रकारे रच्युं. एम पण बीजो अर्थ थाय छे. ए ग्रंथ ज्यांसुधी श्रीमहावीर नगवंतनुं तीर्थ छे त्यांसुधी नंदो एटले साधु साधवी श्रावक श्राविका नणता समृद्धि पामो ए प्रांत मंगल छे. इहां केटलोक गाथार्थ थकी समजजो, केटलोएक यंत्र थकी समजजो, केटलोएक केटलोएक गुणाकार नागाकारे करी समजजो, गुरुमुखे जेणे जेवो संघयणीनो अर्थ लीधो होय तेणे तेवो ए उपरथी संन्नारवो. ए सर्व धर्मध्याननुं आलंबन नेद छे, चित्त स्थिर करण कर्मक्षय हेतु छे तेमाटे नव्यजीव शुन्नप्रकृति बांधे. ॥३१०॥

इति श्रीचंदसूरि रचित श्रीलघुसंग्रहणी सूत्र बालावबोधसहित समाप्तः

श्रीपार्श्वनाथाय नमः

अथ श्री रत्नशेखरसूरिकृत लघुक्षेत्रसमासप्रकरण बालावबोधसहित प्रारंन.

वीरं जयसेहरपय ॥ पइठियं पणमिऊण सुगुरुं च ॥
मंडत्ति ससरणहा ॥ खित्तवियाराणु मुछामि ॥ १ ॥

अर्थ– ग्रंथकर्त्ता श्रीरत्नशेखराचार्य एम कहे छे के हुं वीरं के० श्रीवर्द्धमानस्वामिने, ते केवाछे तोके जयसेहरपयपइठियं के० जगतनुं शेखर एटले लोकनुं अग्र एवुं जे पद एटले स्थानक त्यां प्रतिष्ठित छे, अथवा बीजो अर्थ जगतशेखरसूरि तेनां पदनेविषे प्रतिष्ठित एवा श्रीवज्रसेनसूरिने एटले श्रीवीरपरमात्मा तथा गु-

रु जे श्रीवज्रसेनसूरि ते प्रत्ये पणमिऊण के० प्रणाम करीने एटले नमस्कार करीने खित्तवियाराणु के० क्षेत्रविचारना अणु एटले लेश प्रत्ये मंदुत्ति के० हुं मंदमति एटले मूर्ख हुं एमाटे ससरणठा के० पोताने संजारवाने अर्थे उछामि के० कहीश. पण पंमित पुरुषोने माटे नही. ॥ १ ॥

तेमां प्रथमतिर्छाक्षेत्रनेविषे द्वीपसमुद्रनुं सामान्यपणे मान कहे छे.

तिरिएगरज्जुखित्ते ॥ असंखदीवो दहीउ ते सवे ॥ उ-
द्धार पलिय पणविस ॥ कोडाकोडी समयतुल्ला ॥ २ ॥

अर्थ– तिरि के० तिर्छो जे एगरज्जुखित्ते के० एकराज क्षेत्र छे, तेनेविषे सवे के० सर्व असंखदीवोदहीउ के० असंख्याता द्वीपसमुद्र छे. ते के० ते असंख्याताानुं प्रमाण कहे छे.–उद्धारपलियपणविसकोडाकोडी के० पचीस कोडाकोडी उद्धार पल्योपमना समयतुल्ला के० जेटला समय थाय, तेनेतुल्य एटले तेटला द्वीपसमुद्र छे.

हवे स्थूल उद्धार पल्योपम विचार विशेष संप्रदायोक्त प्रथम स्थूलाणुनी कल्पना कहे छे.

कुरु सग दिणावि अंगुल ॥ रोमे सगवार विहिय अडखं-
डे ॥ वावन्नसयं सहसा ॥ सगनवई वीस लखाणू ॥ ३ ॥

अर्थ– कुरु के देवकुरु अने उत्तरकुरु–तेनो उपन्यो जे सगदिणावि के० सात दिवसनो घेटो तेहनोअंगुल के० उत्सेधांगुल प्रमाण जे रोम, तेहना सगवार के० सातवार अडखंमे के० आठ आठ खंम करीएं, तेवारे वीसलखाणू के० वीश लाख अणु, सगनवईसहस्स के० सत्ताणुहजार, सयं के० एकसो अने उपर वावन्न के० बावन–एटला रोमना खंम थाय. ते आवीरीते. प्रथम आठ बीजीवार आठने आठे गुणतां चोसठ थाय, त्रीजीवार चोसठने आठे गुणतां पांचशेनेबार थाय, चोथीवार पांचसे बारने आठे गुणतां चार हजार ने छनुं थाय, पांचमीवारे चार हजार छनुंने आठे गुणतां बत्रीश हजार सातसेने अडशठ थाय, छठीवारे तेने आठे गुणतां बे लाख बासठ हजार एकसोने चुमालीश थाय, सातमीवार ए आंकने आठे गुणतां वीश लाख सत्ताणुहजार एकसोने बावन एटली संख्या थाय. ए प्रमाणे पूर्वे जे रोमना खंम कह्या, तेमनुं जे पल्य–तेने विषे संख्यातपणुं देखाड्युं. ॥ ३ ॥

हवे असंख्यातपणुं देखाडवाने माटे सूक्ष्म खंमनी कल्पना कहे छे.

ते थूला पल्ले विहु ॥ संखिज्जाचेवहुंति सवेवि ॥
ते इक्किक्क असंखे ॥ सुहुमे खंमे पकप्पेह ॥ ४ ॥

अर्थ– ते थूल के ते पूर्वे कह्या जे थूल एटले महोटा रोमना खंम–तेणे करी जेनुं चार कोश प्रमाण छे, एवो समवृत्त जे पल्लेविहु के० कुर्उ ते जखोथको–तेनेविषे सवेवि के० सर्व पण चेव के० निश्चये करीने संखिज्जा के० संख्याताज हुंति के० होय. ते युक्ति कहे छे. जेवारे शुचिगुणीएं तेवारे उत्सेधांगुल प्रमाण रोमना खंम सर्व मलीने वीश लाख सत्ताणु हजार एकसोने बावन थाय. अने चोवीश उत्सेधांगुले एक हाथ थाय. तेमाटे एने चोवीश गुणाकरिएं तेवारे ५०३३१६४८ पांच कोटी त्रण लाख एकत्रीश हजार छसें ने अडतालीश थाय. अने चार हाथे एक धनुष्य थाय, तेमाटे ए राशीने वली चार गुणी करतां २०१३२६५९२ वीश कोटि तेर लाख छवीश हजार पांचसें ने बाणुं थाय. तेवा बे हजार धनुष्य एक कोशमां थाय छे, माटे एने बे सहस्र साथे गुणतां ४,०२,६५,३१,८४००० एटला रोम खंम थाय. ते वली चारकोशे एक योजन थाय, तेमाटे ए आंकने चारनीसाथे गुणतां १,६१०,६१,२७३,६००० एटले एक लाख एकसठ हजार अने

एकसठ एटली कोटि अने सत्तावीश लाख छत्रीश हजार उपर एटला रोमखंड सुचिगुणतां थाय. वली एक योजन प्रतरनी वांछाए समचउरंस करतां ए राशीने एहज आंकसाथे गुणीएं तेवारे २५९४,०७३३८५३, ६५४०५६९,६०००००० पच्चीशें ने चोराणुं कोडाकोडी कोडी, तथा सातलाख तेत्रीशहजार आठसें त्रेपन एटली कोडाकोडी अने पांसठ लाख चालीश हजार पांचशें अगणोत्तर कोडी तेना उपर साठ लाख, एटला रोमखंड चउरंस प्रतर योजनमां थाय. पछी जेवारे ए योजननुं घन करीएं तेवारे ए आंक एहज आंकसाथे गुणीएं तेवारे ४१७८०४७६३,२५८८१५८,४२७७८४५,४४२५६००,००००००० एटले एकतालीश कोटि छोत्तेर लाख चार हजार सातसें त्रेसठ कोडाकोडी, कोडाकोडी, तथा पचीश लाख अठाशी हजार एकसोने अठावन कोडाकोडी, कोडी, तथा बेतालीश लाख सित्तोत्तर हजार आठसें पिस्तालीश एटली कोडाकोडी, अने चुमालीश लाख पचीश हजार छसें एटली कोडी ए चउरंसघन योजन करीएं, तो तेमां एटला रोमखंड थाय. हवे चउरंसघन पल्यनुं जेवारे वाटलुं पल्य करीएं तो ए चउरंस घनयोजननो आंक उगणीश आंके गुणीएं त्यारे ७९३८२९०५०१९१७५०१०१२७९०६३४०८६४००००००००० एटला आंक थाय. वली ए आंकने चोवीश भागे वेहेंचतां ३३०७६२१०४,२४६५६२५,४२१९९६०,९७५३६००, ००००००० तेत्रीश कोडी सात लाख वासठ हजार एकसोने चार कोडाकोडी कोडाकोडी, चोवीशलाख पांसठहजार छसें ने पचीश एटली कोडाकोडी, कोडी, तथा बेतालीश लाख उगणीश हजार नवसेंने साठ एटली कोडाकोडी, तथा सत्ताणु लाख त्रेपन हजार ने छसे कोडी एटली वाटला घनयोजन पल्योपमने-विषे सर्व स्थूल रोमखंडनी संख्या होय. तेमाटे ए संख्याता कह्या. हवे असंख्याता करवामाटे कहे छे. ते के० ते पूर्वोक्त रोमखंड तेना इक्किक के० एकेका खंडना असंखे के० असंख्याता खंड मनसाथे कल्पिएं; तेवारे असंख्याता सूक्ष्मरोमाणु थाय. ॥ ४ ॥

हवे असंख्याता सूक्ष्मरोमखंडने पल्योपमपणुं कहे छे.

सुहुमाणु निचियउस्से ॥ हंगुल चउकोस पल्लि घणवट्टे ॥
पइसमय मणुग्गह, निठियंमि उद्धार पल्लि उत्ति ॥ ५ ॥

अर्थ— सुहुम के० सूक्ष्म, अणु के० परमाणु—तेणे करी निचिय के० भरेलो एवो उस्सेहंगुल के० उत्सेधांगुलने प्रमाणे करी चउकोस के० चार कोशनो पल्लि के० पल्योपम ते घण के० निविड वट्टे के० वर्तुल एटले गोलाकार एवो जे पल्योपम तेने पइसमय के० प्रतिसमये एकेक रोमाणुने अनुग्रह के० ग्रहण करीने निठियंमि के० निष्ठांगत ते निर्लेप करे छते एटले खाली करे छते उद्धारपलिउत्ति के० एक उद्धार पल्योपम थाय. इति उच्यते. एने पल्लनी उपमाए कह्यो माटे पल्योपम कहीएं. अहींयां पल्योपम छ प्रकारना छे. एक उद्धारसूक्ष्म, बीजुं उद्धारबादर, त्रीजुं अद्धासूक्ष्म, चोथुं अद्धाबादर, पांचमुं क्षेत्रसूक्ष्म, अने छठुं क्षेत्रबादर ए, छ भेद पल्योपमना छे. परंतु अहींयां द्वीपसमुद्रना मानने अर्थे उद्धार पल्योपम लेवुं. इति. ॥ ५ ॥

हवे केटलाक द्वीपसमुद्रनां नाम चार गाथाए करी कहे छे.

पढमो जंबू बीउं ॥ धायइ संडोय पुक्करो तइउं ॥
वारुणिवरो चउत्थो ॥ खीरवरो पंचमो दीवो ॥ ६ ॥

अर्थ—पढमो के० प्रथम जंबू के० जंबुद्वीप छे, बीउं के० बीजो धाइयसंडो के० धातकीखंड छे, य के० वली तइउं के० त्रीजो पुरकरो के० पुष्करवर द्वीप छे, चउत्थो के० चोथो वारुणिवरो के० वारुणीवर द्वीप छे, पंचमो के० पांचमो खीरवरो के० क्षीरवर दीवो के० द्वीप छे. ॥ ६ ॥

घयवरदीवो छठ्ठो ॥ इक्खुरसो ॥ सत्तमोय अठ्ठमउं ॥
नंदीसरोय अरुणो ॥ नवमो इच्चाइअ संखिज्जा ॥ ७ ॥

अर्थ—छठ्ठो घयवर के० घृतवर द्वीप छे, सत्तमो के० सातमो अने य के० वली अठ्ठमउं के० आठमो इखुरसो के० इक्षुरस अने नंदीसरो के० नंदीश्वर द्वीप छे. एटले सातमो इक्षुरस अने आठमो नंदीश्वर द्वीप छे. य के० वली, नवमो के० नवमो अरुणो के० अरुण द्वीप छे. इच्चाइ के० इत्यादिक असंखिज्जा के० असंख्याता द्वीपो छे. ॥ ७ ॥

सुपसथ्थवथ्थुनामा ॥ तिपडोयारा तहा रुणाईया ॥
इगनामेविअसंखा ॥ जावय सूरावभ्भासुत्ति ॥ ८ ॥

अर्थ—सुपसथ्थवथ्थुनामा के० सुप्रशस्त वस्तुना नामे द्वीपसमुद्रो छे. यदाह जे कारण माटे श्री संग्रहणी मध्ये आभरण वथ्थगंधे इत्यादि गाथाउं कहेलीउं छे. ते गाथाउं लखे छे. आभरणवथ्थगंधे ॥ उप्पलतिलएय-पउमनिहिरयणे ॥ वासहर दहनईउं ॥ विजया वरकारकप्पिंदा ॥ १ ॥ कुरुमंदरआवासा ॥ कूडानरकत्तचं-दसूराय ॥ अन्नेविएवमाई ॥ पसथ्थ वथ्थुण जेनामा ॥ २ ॥ तन्नामादीवुदही इत्यादि तहा के० तथा तिपडो-यारा के० त्रिप्रत्यावतारा एवा अरुणाईया के० अरुणादि द्वीप छे. यथा अरुणः अरुणवर, अने अरुणवराव-भास ए प्रकारे एकेका नामे करी पण त्रण त्रण नामो छे; तेवा इगनामेवि के० एकेकानामे करी पण असंखा के० असंख्याता द्वीपो छे. जेम एक जंबुद्वीप छे, ते प्रकारे वीजा असंख्याता जंबुद्वीपो छे. तथा समुद्रो छे. एटले सुरवरावभास द्वीप तथा सुरवरावभास समुद्रथकी फरी जंबुद्वीप अने लवणसमुद्र आदे देइ असं-ख्याता द्वीप अने समुद्रो छे. ते सुरावभाससुधी जाणवा. पछी वली जंबुद्वीप धुरथी मांमीने सुरावभाससुधी असंख्याता द्वीप समुद्र छे. एम असंख्यातिवार करता असंख्याता छे. तथा एकेका नामनुं जे वाहुल्यपणुं एटले त्रिप्रत्यावतारपणुं छे, ते जाव के० यावत् एटले ज्यांसुधी य के० वली छेला सुरावभासुत्ति के० सुरा-वभास द्वीप तथा सुरावभास समुद्र छे, ते त्रिप्रत्यावतारे सुरवरावभास द्वीप अने सुरवरावभास समुद्र छे. त्यांसुधीज छे; परंतु आगल नथी. ॥ ८ ॥

तत्तो देवे नागे ॥ जक्खे भूए सयंभुरमणे य ॥
एए पंच वि दीवा ॥ इगेगनामा मुणेयव्वा ॥ ९ ॥

अर्थ—तत्तो के० ततः त्रिप्रत्यावतार गणतां छेल्लो जे सुरवरावभास द्वीप छे, ते पछी देवे के० देव द्वीप छे, ते पछी नागे के० नाग द्वीप तथा जक्खे के० यक्ष द्वीप, भूए के० भूत द्वीप. य के० वली सयंभुरमणे के०स्वयंभूरमण द्वीप एए के० ए पंचवि के० पांचे पण दीवा के० द्वीपो छे. तथा पाच समुद्रो छे, ते इगे-गनामा के० जेमनुं एकेक नाम छे. एवा मुणेयव्वा के० जाणवा योग्य छे. ॥ ९ ॥

हवे केटलाएक समुद्रनां नामो कहे छे.

पढमे लवणो बीये ॥ कालोदहि सेसएसु सव्वेसु ॥
दीवसम नामया जा ॥ सयंभुरमणोदही चरमो ॥ १० ॥

अर्थ—पढमें के० प्रथम जंबुद्वीपने विषे लवणो के० लवणोदधि छे. बीए के० बीजो जे धातकी खंम

द्वीप तेने विषे कालोदहि के० कालोदधि नामे समुद्र छे. सेसएसु के० बाकी रह्या जे सव्वेसु के० सर्व समुद्र ते दीवसम नामया के० द्वीप सरखां जेमनां नाम छे एवा छे. यथा पुष्करवर द्वीप, त्यां पुष्करवर समुद्र इत्यादि. जा के० यावत् चरमो के० छेल्लो सयंभुरमणोदहि के० स्वयंभुरमण समुद्र छे त्यांसुधी जाणवा. ॥ १० ॥

हवे एक गाथाए करी समुद्रोना पाणीनो रस कहे छे.

बीउ तइउ चरमो ॥ उदगरसा पढम चउथ पंचमगा ॥
छठोवि सनामरसा ॥ इक्खुरसा सेस जलनिहिणो ॥ ११ ॥

अर्थ-बीउ के० बीजो कालोदधि, तइउ के० त्रीजो पुष्करवर समुद्र, चरमो के० छेल्लो स्वयंभुरमण समुद्र, ए त्रण समुद्र उदगरसा के० पाणी सदृश छे रस जेमनो एवा छे. पढम के० पहेलो लवणसमुद्र, चउथ के० चोथो वारुणीवर समुद्र, पंचमगा के० पांचमो खीरवर समुद्र, छठोवि के० छठो घृतवरसमुद्र पण-ए चार समुद्र सनामरसा के० पोताना नाम सदृश जेमनो रस छे एवा छे. अने इक्खुरसा के० इक्षु जे शेलडी ते सदृश छे रस जेमनो एवा सेसजलनिहिणो के० शेष एटले बाकीना जलनिधि एटले समुद्रो छे. ॥ ११ ॥

हवे द्वीप समुद्रसंबंधी विस्तारनुं प्रमाण एक गाथाए करी कहे छे.

जंबूदीव पमाणं ॥ गुलजोयण लक्ख वट्ट विक्खंभो ॥
लवणाई यासेसा ॥ वलयाभा डुगुण डुगुणाय ॥ १२ ॥

अर्थ- जंबूदीव के० प्रथम जंबुद्वीप छे, ते पमाणंगुल के० प्रमाणांगुले करी लक्ख जोयण के० लाख योजननो वट्ट के० वर्तुल एटले गोलाकारे विक्खंभो के० पहोलो छे. य के० वली सेसा के० शेष एटले बाकी रह्या जे लवणाईया के० लवणादि समुद्र तथा द्वीप ते डुगुणडुगुणा के० एक बीजा करतां बमणो बमणो जेमनो विस्तार छे, एवा छे. ॥ १२ ॥

अथ जगतीनुं स्वरूप छ गाथाए करी कहे छे.

वयरामइहि निय निय ॥ दीवोदहि मज्झिगणिय मूलाहिं ॥
अठुच्चाहिं बारस ॥ चउमूले उवरि रुंदाहिं ॥ १३ ॥ विछार डुग
विसेसो ॥ उस्सेहि विभत्तु खउचउ होइ ॥ इय चूलागिरि कूडा,
इ तुल्ल विक्खंभ करणाहिं ॥ १४ ॥ गाउडुगुच्चाइ तयठ भाग
रुंदाइ पउमवेईए ॥ देसूणडु जोयणवर ॥ वणाहि परिमंडिय
सिराहिं ॥ १५ ॥ वेइसमेण महया ॥ गवक्ख कडएण संपरि-
त्ताहिं ॥ अठारसूण चउभ, त्त परिहिदारं तराहिंच ॥ १६ ॥
अठुच्च चउसविछर ॥ डुपास सक्कोस कुड्डदाराहिं ॥ पुवाइ मह-
ड्डियदे, वदार विजयाइ नामाहिं ॥ १७ ॥ नाणामणि मय दे-

हलि ॥ कवाड परिघाइ दारसोहाहिं ॥ जगइहिं ते सव्वे ॥ दी-
वोदहिणो परिक्खित्ता ॥ १८ ॥

अर्थ–ए पूर्वोक्त सर्व द्वीपसमुद्र ते आगल कहीशुं एवी जगतीउंए करी विटेला छे. ए अर्थनो संबंध अढारमी गाथाए जाणवो. ते जगती केवी छे? ते कहे छे. वयरामहिं के० वज्रमय छे. अने नियनिय के० पोतपोताना दीवोदहि के० द्वीप समुद्रनां प्रमाण– तेमना मज्झि के० मध्यने विषे गणिय के० गण्युं छे मूलाहिं के० मूल जेमनुं. एटले बार योजन प्रमाण जगतिनुं मूल विस्तारे छे. ते लाख योजनना जंबूद्वीप-मांहेनुं छे. ए प्रमाणे सर्व ठेकाणे जाणवुं. वली जगति केवीयो छे ? अठ के० आठ योजननी उच्च के० उंची छे. वली केवीयो छे? बारस के० बार योजन छे, मूले के० मूलने विषे रुंदाहिं एटले विस्तार जेमनो अने चउ के० चार योजन उवरि के० उपर छे रुंदाहिं के० विस्तार जेमनो. एटले उपर सांकडी छे.॥१३॥ वली जगतीयो केवी छे? ते कहे छे. विक्खारदुग के० मूल तथा उपरनो ए बे जे विस्तार, तेनो विसेसो के० विश्लेष करीएं एटले अधिकामांहेथी उंछो काढीएं बाकी जे रहे ते जगतिना उंचपणाना आंकनी साथे विभत्तु के० वेंचीएं जे भागे आवे तेटलुं चढतां खउ के० क्षय एटले घटे, अने उतरतां चउ के० चय एटले वधे, ते एमके जगती मूल विस्तारे बार योजननी छे; तेमध्येथी चार योजन उपरनुं काढीएं तो बाकी आठ रहे. ते आठ योजनने उंचपणाना आठ संगाते वहेंचीएं तेवारे भाग एक आवे. ते एक योजन मूलथी उपर चढतां एक योजन जइएं तेवारे एक योजन विस्तारमांहे घटे; एटले बार योजनना मूल विस्तारमांथी एक योजन घटे, एम क्रमे घटतो घटतो उपर जातां छेडे चार योजन विस्तार थाय. अने एक योजन जग-तीना शिखर उपरथी उतरीएं, तेवारे एक योजन वधे. एटले उपरनो चार योजन विस्तार छे, तेमां एक वधे तेवारे पांच योजन विस्तार थाय, एम अनुक्रमे वधतां वधतां नीचे आवतां तलीए बार योजन विस्तार थाय छे. अने ज्यां भाग न पामीएं त्यां मूलगी वहेंचवानी राशीना तेम अंश करीएं के जेम पूरा भाग आवे. वली जगतीउं केवी छे? इय के० इति चूला के० मेरुनी चूलिका अने गिरि के० मेरुपर्वतना कूट के० शिखर, तेमनी पेठे छे, विक्खंभकरणाहिं के० विष्कंभ कर्ण जेमनो, एटले जेम चूलिकानुं मूलविष्कंभ बार योजन छे, अने उपर विष्कंभ चार योजन छे, ते चार योजन बारमांहेथी काढीएं, तेवारे आठ उगरे. अने चूलिका चालीश योजन उंची छे; ते आठने चालीश भागे वेंहेंचतां भाग न आवे तो आठना तेवी रीते अंश करीएं, के जेम चालीश भागे वहेंचतां भाग पहोंचे. तेमाटे आठने पांचवार गुणीएं तेवारे चाली-श थाय. तेने चालीशे भाग देतां योजननो पांचमो भाग एक आवे ते चूलिकाना मूलथी चढतां एक यो-जन जइएं तेवारे एक योजननो पांचमो भाग नीचे विस्तारमांथी घटे. अने उपरथी एक योजन उतरीएं ते-वारे एक योजननो पांचमो भाग उपरना विस्तारथी विष्कंभमांहे वधे. वली गिरि के० मेरुपर्वत प्रमुख प-र्वतोनो मूलविष्कंभ दश सहस्र नेवु योजन अने एक योजनना अगीयार भाग करीएं ते मांहेला दशभाग एटलो मूले विस्तार छे. अने उपरनो विष्कंभ एक हजार योजन छे; ते मूलविष्कंभमांथी काढीएं तेवारे न-वसहस्रने नेवु अने उपर अगीयारीया दश भाग वधे, ते उंचपणाना एक लाख योजनसाथे वेंहेंचतां भाग न आवे, तेमाटे भाग पामवा सारुं नव हजार नेवुने अगीयारगणा करीएं, तेवारे नवाणु हजार नवसेंने नेवु थाय, तेमां मूलगा अगीयारीया दश भाग भेलतां एकलाख भाग थाय. ते उंचपणाना लाख योजननी साथे वेंचीएं तेवारे योजननो अगीयारीयो एक भाग आवे, तो जेवारे एक योजन चढतां थाय. तेवारे योजननो अगीयारीउं एक भाग नीचेना मूल विस्तारमांहेथी घटे. अने उपरथी उतरतां उपरना विस्तारमांहे वधे.

वली यमकपर्वत, कांचनगिरि तथा कूटने पण एमज जाणवुं. जेम वल एवे नामे कूटनो मूल विस्तार एक सहस्र योजन छे, अने उपर विस्तार पांचसें योजन छे—ते काढतां पांचसें योजन उगरे अने उंचपणुं तो सहस्र योजन छे. माटे भाग न आवे ते माटे पांचसें ने बमणा करीएं तो एक हजार थाय. ते सहस्र योजन साथे वेहेंचतां योजननो अर्द्धभाग आवे. ते चढतां घटे अने उतरतां वधे. एम समस्त ठेकाणे जाणवुं. ॥१४॥

वली जगतीयो केवी छे ? ते कहेछे—गाउडुगुच्चाइ के० वे गाउनी ऊंची, अने तयठ भाग के० ते उंच पणानो आठमो भाग छे. रुंदाइ के० विस्तार जेनो. देसूण के० देशे उणा डुजोयण के० वे योजन वर के० प्रधान एवा वंने बाजुए छे वणाहि के० वन जेने विषे एवी, पउमवेइए के० पद्मवरवेदिका, तेणे करी परि के० समस्त प्रकारे विंटाणी थकी मंमिय के० शोभित छे, सिराहिं के० मस्तक जेमनां एवी, ॥ १५ ॥

वली जगतीयो केवीछे ?—वेईसमेण के० वेदिका सदृश अने महया के० मोटा एवा गवरक के० गोखला तेमना कडएण के० वलय—तेणे करी संपरित्ताहिं के० आसमंतात् वेष्टिताभिः एटले चारे तरफ वींटेलीउं छे. वली जगतीउं केवी छे ? अफारसूण के० अढार योजन ऊणो जे परिहि के० परिधि छे, ते चउभत्त के० चार भागे वहेंचतां जेटला योजन आवे तेटला योजननुं दारंतराहिं के० एकेका विजयादि द्वारनुं अंतर छे. जे जगतिनेविषे एवीउं छे. जेम जंबुद्दीपनो परिधि विखंभवगादहगुण एणी गाथाए करतां त्रण लाख सोल हजार बसें सत्तावीश योजन अने त्रण कोश, अने उपर धनुष्य एकसो अगवीश अने तेर अंगुल थाय छे. तेमांथी अढार काढीएं. पछी चारे भागे वहेंचीएं त्यारे उंगणाएंशी हजार बावन योजन एक कोश, पंदरसें बत्रीश धनुष, त्रण अंगुल अने त्रण जव एटलुं एकेका बारणानुं अंतर जाणवुं. एम लवणसमुद्र संबंधी परिधि, (१५८११३९) योजन छे, एमांथी अढार उणा करी चार भागे वेचतां ३९५२८० योजन अने उपर एक कोश, एटलुं अंतर आवे. ते लवणसमुद्रनी जगतीना एकेका बारणानुं अंतर जाणवुं. धातकीखंडनो परिधि, एकतालीश लाख दश हजार नवसें एकसठ योजन छे. तेमांथी अढार काढीने बाकीना चारे भागे वहेंचतां १०२७७३५ योजन अने त्रण कोश एटलुं एकेका बारणानुं अंतर जाणवुं. कालोदधि संबंधी परिधि—९१७०६०५ योजन छे, तेमांथी अढार काढीएं बाकीनाने चार भागे वहेंचतां २२९२६४६ योजन अने त्रण कोस उपर एटलुं एकेका बारणानुं अंतर छे. एम सर्वत्र जाणवुं. ॥ १६ ॥

वली जगतीउं केवीउं छे? अहुंच्च के० आठ योजन उंचा, चउसु के० चार योजन विच्छर के० विस्तारवंत अने डुपास के० बेपासे सकोस के० एकेका कोस सहित एवी कुड्ड के० बारसांखनी भींत छे; जेमनेविषे एवा दाराई के० दरवाजा जे जगतिउंने विषे छे एवीउं छे. वली जगतीउं केवी छे? पुवाइ के० पूर्वादि चार दिशिउंने विषे जे महिड्ढि के० महर्द्धिक देव के० देवता तेना दार के० दरवाजा, तेमनां नामे नाम छे; ते नाम विजायाई के० विजयादि चार अनुत्तर विमानना नामे छे, जे जगतीउंने विषे एवी छे. ॥ १७ ॥

वली जगतीउं केवी छे ? नाणा के० अनेक प्रकारनां जे मणिमय के० मणिरत्नो तेहनी देहली के० उंबरो तथा कवाड के० कमाड अने परिघा के० भोगल—तेणे करीने दरवाजानी सोहाहिं के० शोभा छे, जगइहिं के० जे जगतिउंनेविषे. एवी जगतीउंए तेसवे के० जे पूर्वे कह्या ते सर्व दीवोदहिणो के० द्वीप समुद्र परिखित्ता के० वीट्या छे. ॥ १८ ॥

हवे एक गाथाए करी वेदिकाना बे बाजुना वननुं रमणिकपणुं देखाडे छे.

वरतिण तोरण झय छ, त्तवाविपासाय सेल सिलवट्टे ॥
वेइवणे वरमंडव ॥ गिहासणेसू रमंति सुरा ॥ १९ ॥

अर्थ– वर के० पंचेन्द्रियोने पुष्ठ करवानेविषे तत्पर एवा, तिण के० तृण नडादिक एवे नामे वनस्पति तोरण के० बाहेर दरवाजाने शोभाकारक तोरण, झय के० ध्वजा, छत्त के० छत्र, वावि के० वापि, पासाय के० प्रासाद एटले देवोने रमवानां घर, सेल के० रमवाना पर्वत, अने सिलवट्टे के० विस्तीर्ण एवा पाषाणो छे जेनेविषे एवुं जे वेइवणे के० वेदिकाना वेहु बाजुनुं वन–तेने विषे वर के० मनने गमे एवा मंरुव के० द्राक्षादिना जे मांरुवा तेनेविषे, तथा गिह के० केलीप्रमुखना जे घर तेनेविषे, वली आसणेसू के० भला वेसवायोग्य सिंहासनादि तेनेविषे, सुरा के० देवता ते रमंति के० रमे छे, क्रीडा करे छे.

हवे अधिकारी देव अने देवीउंनी उत्पत्ति कहे छे.

इह अहिगारो जेसिं ॥ सुराण देवीण ताण मुप्पत्ति ॥
नियदीवोदहि नामे ॥ अस्संखइमे सनयरीसु ॥ २० ॥

अर्थ– इह के० ए जंवूद्विप, लवणसमुद्र, धातकीखंम, तथा पुष्करार्द्ध–ए सर्व मली पिस्तालीश लाख योजननो वृत्त विस्तारवालो मनुष्य क्षेत्र छे, तेनेविषे जे सिंसुराण देवीण के० जे दवता देवीउंनो अहिगारो के० अधिकार छे, ताण सुराण देवीण के० ते देवता तथा देवीउंनी उप्पत्ति के० उत्पत्ति एटले जे उपजवुं छे, ते असंखइमे के० अहींयांथी असंख्यातमो नियदीवोदहिनामे के० पोतपोताने नामे जे द्वीप अने समुद्र छे; तेमांहे वार हजार योजन गया पछी असंख्यातमीउं सनयरीसु के० स्वनगरीउंने विषे एटले जे पोताने नामे नगरी छे तेनेविषे उत्पत्ति छे ॥ २० ॥

हवे जंवुद्वीपना कुलगिरि तथा क्षेत्रनो विचार कहे छे.

जंवुदीवो छहिंकुल ॥ गिरीहिं सत्तहिं तहेव वासेहिं ॥
पुव्वावरदीहेहिं ॥ परिछिन्नो तेइमे कमसो ॥ २१ ॥

अर्थ– जंवुद्दीवो के० जंवूद्वीप छे ते पुव्वावरदीहेहिं के० पूर्व अने पश्चिमे दीर्घ एटले लांबा एवा छहिं कुलगिरीहिं के० छ कुलगिरि पर्वत, तेमज सत्तहिंवासेहिं के० सात वर्ष एटले क्षेत्र तेणे करी परिछिन्नो के० वेचाएलो छे, एटले विभाग करेला छे, तेइमे के० ते आ क्षेत्रो तथा कुलगिरीउं कमसो के० अनुक्रमे करी तेमनां नाम कहीये छिये. ॥ २१ ॥

प्रथम छ कुलगिरिनां नाम एकगाथाए करी कहे छे.

हिमवं सिहरी महहिम ॥ रुप्पी निसढो य नीलवंतो य ॥
बाहिरउ डुडु गिरिणो ॥ उभउ वि सवेइया सवे ॥ २२ ॥

अर्थ– प्रथम दक्षिणथी धुर मांमीने हिमवं के० हिमवंत पर्वत छे, अने उत्तर दिशिमां सिहरी के० शिखरी पर्वत छे. वली दक्षिणदिशाए महहिमवं के० महाहिमवंत छे. अने उत्तर दिशिमां रुप्पी के० रुप्पिपर्वत छे. वली दक्षिण दिशाए निसढो के० निषध छे. अने उत्तर दिशाए नीलवंतो के० नीलवंत छे. ए छ कुलगिरि पर्वतो छे. दक्षिण तथा उत्तर दिशाए बाहिरउ के० बाहेरथी डुडुगिरिणो के० बेपासे बेबे पर्वत सरखा छे. तेमाटे वेवे एकठा कह्या. वली सवे के० ए सर्व पर्वतो केवा छे तोके उभउवि के० बे पासे पण सवेइया के० वेदिका सहित छे. ते वेदिका तो जगतीना शिखर उपर जे प्रमाणे कहेली छे तेम सर्वत्र ठेकाणे जाणवी. ॥ २२ ॥

हवे एक गाथाए करी सातवर्ष एटले क्षेत्रनां नामो कहे छे.

जरहेरवयत्तिडुगं ॥ डुगंच हेमवयरण्ण वयरूवं ॥ हरिवा-
स रम्मय दुगं ॥ मज्जि विदेहुत्ति सगवासा ॥ २३ ॥

अर्थ– जरहे के० प्रथम जरतक्षेत्र दक्षिणदिशिमां बाहेर तरफ छे, तथा उत्तर दिशिमां एरवइ के० ऐरवतक्षेत्र छे. इति डुगं के० ए द्विक छे ते सरखो छे. वली हेमवय रण्णवयरूवंडुगं के० हेमवंत ने ए रण्यंतरूपं द्विक छे एटले ए बेनुं जोडलुं छे ते सरखुं छे. एटले हिमवंत पर्वत छे ते दक्षिण तरफ छे. अने ऐरवत उत्तरदिशिमां छे. तथा हरिवासरम्मयडुगं के० हरीवर्ष अने रम्यकवर्ष द्विकं एटले ए बेनुं जोडलुं सरखुं छे. अनुक्रमे ए बे दक्षिण अने उत्तरनेविषे पूर्वनीपेठे जाणवा. अने मज्जि के० मध्यजागे विदेहुत्ति के० सातमो माहाविदेह क्षेत्र छे. सगवासा के० ए सात क्षेत्र कह्यां. ॥ २३ ॥

हवे एक गाथाए करी, सात क्षेत्रमध्ये छ कुलगिरि तथा सातमा महाविदेह क्षेत्रने मध्यजागे मेरुपर्वत छे, ए सात गिरिनुं सामान्य प्रकारे स्वरूप कहे छे.

दो दीहाचउवट्टा ॥ वेयड्डा खित्त छक्क मज्झंमि ॥ मेरू
विदेह मज्झे ॥ पमाण मित्तो कुलगिरीणं ॥ २४ ॥

अर्थ– दोवेयड्डादीहा के० बे दीर्घ एटले लांबा वैताढ्य, ते जरत, तथा ऐरवत ए बाहेरना बे क्षेत्रमां छे. अने चउ के० चार, वट्टा के० वृत्त एटले गोलाकार वेयड्डा के० वैताढ्य–ते हिमवंत, एरणवंत, हरिवर्ष अने रम्यक् ए चार क्षेत्रमां चार वृत्त वैताढ्य छे. ए छ वैताढ्य छे ते खित्तछक्कमज्झंमि के० छ क्षेत्रमां छे. अने विदेहमज्झे के० माहाविदेहनामध्ये वचमां मेरू के० मेरु पर्वत छे. इत्तो के० अहीयांथी आगल कुलगिरिणं-पमाणं के० कुलगिरिनुं प्रमाण कहे छे. ॥ २४ ॥

हवे एकगाथाए करी कुलगिरिनुं उच्चत्वादि प्रमाण कहे छे.

इग दो चउ सय उच्चा ॥ कणगमया कणगरायया कमसो ॥
तवणिज्ज सुवेरु लिया ॥ बहि मज्झप्रिंतरा दोदो ॥ २५ ॥

अर्थ– बहिय के० बाहेरना हिमवंत अने शिखरी ए बे पर्वत इगसयउच्चा के० एकसो योजन उंचा छे. अने मज्झ के० वचमांना महाहिमवंत अने रुक्मी ए बे पर्वत दोसयउच्चा के० बसें योजन उंचा छे. मांहेना निषध अने नीलवंत ए बे पर्वत चउसयउच्चा के० चारसे योजन उंचा छे. वली पर्वत केवा छे? बहि के० बाहेरना बे पर्वत कणगमया के० सुवर्णवर्णमयी छे. मज्झ के० मध्यना बे पर्वत, तेमांहे महाहिमवंत कणग के० सुवर्णनो छे, अने बीजो रुक्मी छे ते रायया के० रुपानो छे. अप्रिंतरा के० मांहेनो जे निषध पर्वत छे. ते तवणिज्ज के० तपावेला सुवर्णना वर्ण जेवा रक्तवर्ण सुवर्णनो छे, अने नीलवंत पर्वत ते सुवेरुलिया के० सद्वैकुर्यवर्ण एटले वैकुर्य रत्ननो अने नीले वर्णे छे. ॥ २५ ॥

हवे ए कुलगिरिउं संबंधी पहोलपणुं जाणवाने अर्थे करण कहे छे.

दुग अड दुतीस अंका ॥ लक्कगुणा कमिण नउय सय जइ-
या ॥ मूलो वरिसमरूवं ॥ विछारं बिंति जुयलतिगे ॥ २६ ॥

अर्थ– वर के० पंचेन्द्रियोने पुष्ट करवानेविषे तत्पर एवा, तिण के० तृण नडादिक एवे नामे वनस्पति तोरण के० बाहेर दरवाजाने शोभाकारक तोरण, झय के० ध्वजा, छत्त के० छत्र, वावि के० वापि, पासाय के० प्रासाद एटले देवोने रमवानां घर, सेल के० रमवाना पर्वत, अने सिलवट्टे के० विस्तीर्ण एवा पाषाणो छे जेनेविषे एवुं जे वेइवणे के० वेदिकाना वेहु बाजुनुं वन–तेने विषे वर के० मनने गमे एवा मंझव के० द्राक्षादिना जे मांझवा तेनेविषे, तथा गिह के० केलीप्रमुखना जे घर तेनेविषे, वली आसणेसू के० ज्ञला वेसवायोग्य सिंहासनादि तेनेविषे, सुरा के० देवता ते रमंति के० रमे छे, क्रीडा करे छे.

हवे अधिकारी देव अने देवीर्उनी उत्पत्ति कहे छे.

इह अहिगारो जेसिं ॥ सुराण देवीण ताण मुप्पत्ति ॥
नियदीवोदहि नामे ॥ अस्संखइमे सनयरीसु ॥ २० ॥

अर्थ– इह के० ए जंवूद्दिप, लवणसमुद्र, धातकीखंम, तथा पुष्करार्द्ध–ए सर्व मली पिस्तालीश लाख योजननो वृत्त विस्तारवालो मनुष्य क्षेत्र छे, तेनेविषे जे सिंसुराण देवीण के० जे दवता देवीर्उनो अहिगारो के० अधिकार छे, ताण सुराण देवीण के० ते देवता तथा देवीर्उनी उप्पत्ति के० उत्पत्ति एटले जे उपजवुं छे, ते असंखइमे के० अहींयांथी असंख्यातमो नियदीवोदहिनामे के० पोतपोताने नामे जे द्वीप अने समुद्र छे; तेमांहे बार हजार योजन गया पछी असंख्यातमीर्उ सनयरीसु के० स्वनगरीर्उने विषे एटले जे पोताने नामे नगरी छे तेनेविषे उत्पत्ति छे ॥ २० ॥

हवे जंबुद्वीपना कुलगिरि तथा क्षेत्रनो विचार कहे छे.

जंबुद्दीवो छहिंकुल ॥ गिरीहिं सत्तहिं तहेव वासेहिं ॥
पुव्वावरदीहेहिं ॥ परिछिन्नो तेइमे कमसो ॥ २१ ॥

अर्थ– जंबुद्दीवो के० जंवूद्वीप छे ते पुव्वावरदीहेहिं के० पूर्व अने पश्चिमे दीर्घ एटले लांबा एवा छहिं कुलगिरीहिं के० छ कुलगिरि पर्वत, तेमज सत्तहिंवासेहिं के० सात वर्ष एटले क्षेत्र तेणे करी परिछिन्नो के० वेचाएलो छे, एटले विभाग करेला छे, तेइमे के० ते आ क्षेत्रो तथा कुलगिरीर्उ कमसो के० अनुक्रमे करी तेमनां नाम कहीये छिये. ॥ २१ ॥

प्रथम छ कुलगिरिनां नाम एकगाथाए करी कहे छे.

हिमवं सिहरी महहिम ॥ रुप्पी निसढो य नीलवंतो य ॥
बाहिरउ डुडु गिरिणो ॥ उभर्उ वि सवेइया सव्वे ॥ २२ ॥

अर्थ– प्रथम दक्षिणथी धुर मांमीने हिमवं के० हिमवंत पर्वत छे, अने उत्तर दिशिमां सिहरी के० शिखरी पर्वत छे. वली दक्षिणदिशाए महहिमवं के० महाहिमवंत छे. अने उत्तर दिशिमां रुप्पी के० रुपिपर्वत छे. वली दक्षिण दिशाए निसढो के० निषध छे. अने उत्तर दिशाए नीलवंतो के० नीलवंत छे. ए छ कुलगिरि पर्वतो छे. दक्षिण तथा उत्तर दिशाए बाहिरउ के० बाहेरथी डुडुगिरिणो के० बेपासे बेबे पर्वत सरखा छे. तेमाटे बेबे एकठा कह्या. वली सव्वे के० ए सर्व पर्वतो केवा छे तोके उभर्उवि के० बे पासे पण सवेइया के० वेदिका सहित छे. ते वेदिका तो जगतीना शिखर उपर जे प्रमाणे कहेली छे तेम सर्वत्र ठेकाणे जाणवी. ॥ २२ ॥

हवे एक गाथाए करी सातवर्ष एटले क्षेत्रनां नामो कहे छे.

जरहेरवयत्तिडुगं ॥ डुगंच हेमवयरएा वयरूवं ॥ हरिवा-
स रम्मय दुगं ॥ मज्झि विदेहुत्ति सगवासा ॥ २३ ॥

अर्थ– जरहे के० प्रथम जरतक्षेत्र दक्षिणदिशिमां बाहेर तरफ छे, तथा उत्तर दिशिमां एरवइ के० ऐरवतक्षेत्र छे. इति डुगं के० ए द्विक छे ते सरखो छे. वली हेमवय रणवयरूवंडुगं के० हेमवंत ने ए रणवंतरूपं द्विक छे एटले ए बेनुं जोडलुं छे ते सरखुं छे. एटले हिमवंत पर्वत छे ते दक्षिण तरफ छे. अने ऐरवत उत्तरदिशिमां छे. तथा हरिवासरम्मयडुगं के० हरीवर्ष अने रम्यकवर्ष द्विकं एटले ए बेनुं जोडलुं सरखुं छे. अनुक्रमे ए बे दक्षिण अने उत्तरनेविषे पूर्वनीपेठे जाणवा. अने मज्झि के० मध्यजागे विदेहुत्ति के० सातमो माहाविदेह क्षेत्र छे. सगवासा के० ए सात क्षेत्र कह्यां. ॥ २३ ॥

हवे एक गाथाए करी, सात क्षेत्रमध्ये छ कुलगिरि तथा सातमा महाविदेह क्षेत्रने मध्यजागे मेरुपर्वत छे, ए सात गिरिनुं सामान्य प्रकारे स्वरूप कहे छे.

दो दीहाचउवट्टा ॥ वेयड्ढा खित्त छक्क मझंमि ॥ मेरू
विदेह मझे ॥ पमाण मित्तो कुलगिरीणं ॥ २४ ॥

अर्थ– दोवेयड्ढादीहा के० बे दीर्घ एटले लांबा वैताढ्य, ते जरत, तथा ऐरवत ए बाहेरना बे क्षेत्रमां छे. अने चउ के० चार, वट्टा के० वृत्त एटले गोलाकार वेयड्ढा के० वैताढ्य–ते हिमवंत, एरणवंत, हरिवर्ष अने रम्यक् ए चार क्षेत्रमां चार वृत्त वैताढ्य छे. ए छ वैताढ्य छे ते खित्तछक्कमझंमि के० छ क्षेत्रमां छे. अने विदेहमझे के० माहाविदेहनामध्ये वचमां मेरू के० मेरु पर्वत छे. इत्तो के० अहीयांथी आगल कुलगिरिणं- पमाणं के० कुलगिरिनुं प्रमाण कहे छे. ॥ २४ ॥

हवे एकगाथाए करी कुलगिरिनुं उच्चत्वादि प्रमाण कहे छे.

इग दो चउ सय उच्चा ॥ कणगमया कणगरायया कमसो ॥
तवणिज्ज सुवेरु लिया ॥ बहि मज्झब्जिंतरा दोदो ॥ २५ ॥

अर्थ– बहिय के० बाहेरना हिमवंत अने शिखरी ए बे पर्वत इगसयउच्चा के० एकसो योजन उंचा छे. अने मझ के० वचमांना महाहिमवंत अने रुक्मी ए बे पर्वत दोसयउच्चा के० बसें योजन उंचा छे. मांहेना निषध अने नीलवंत ए बे पर्वत चउसयउच्चा के० चारसे योजन उंचा छे. वली पर्वत केवा छे? बहि के० बाहेरना बे पर्वत कणगमया के० सुवर्णवर्णमयी छे. मझ के० मध्यना बे पर्वत, तेमांहे महाहिमवंत कणग के० सुवर्णनो छे, अने बीजो रुक्मी छे ते रायया के० रुपानो छे. अब्जिंतरा के० मांहेनो जे निषध पर्वत छे. ते तवणिज्ज के० तपावेला सुवर्णना वर्ण जेवा रक्तवर्ण सुवर्णनो छे, अने नीलवंत पर्वत ते सुवेरुलिया के० सद्वैडुर्यवर्ण एटले वैडुर्य रत्ननो अने नीले वर्णे छे. ॥ २५ ॥

हवे ए कुलगिरिउं संबंधी पहोलपणुं जाणवाने अर्थे करण कहे छे.

दुग अड दुतीस अंका ॥ लस्कगुणा कमिण नउय सय जइ-
या ॥ मूलो वरिसमरूवं ॥ विडारं बिंति जुयलतिगे ॥ २६ ॥

अर्थ– डुगअंका के० वे आंक, अडअंका के० आठ आंक, डुतीसअंका के० वत्रीश आंक– ए आंक जूदी जूदी राशीएं कमिए के० अनुक्रमे करी लरकगुणा के० लाखगुणा करीएं त्यारे प्रथमराशी वे लाख बीजी राशी आठ लाख, त्रीजी राशी वत्रीश लाख एटला थाय. तेवार पछी एकेकी राशी नउयसय के० एकसो नेवु नइया के० नागे वहेंचीएं, ते वेचतां जेटला नाग आवे, तेटला योगेन मूले के० मूलनेविषे अने उवरि के० उपर जुयलतिगे के० त्रणे युगलनेविषे समरूवंविछारं के० सरखा रूपे विस्तार प्रते पामे; ए रीते विंति के० पंमितपुरुषो कहे ठे. ते केम? तो के–प्रथम राशीना वे आंक ठे, ते लाखगुणा करीएं तेवारे वे लाख थाय, ते एकसोने नेवु नागे वेंहेचतां एक हजार वावन योजन अने उपर वार कला लाने; एटलो हिमवंत तथा शिखरिनो विस्तार ठे. एम जाणवुं. एम सर्वत्र जाणवुं. हवे एकसो नेवु नागे दीए ठे तेहनुं कारण कहे ठे. नरत अने ऐरवत थकी माहाविदेह सुधी क्षेत्र तथा कुलगिरि जे ठे ते वमणा वमणा ठे. तेमाटे वमणा आंक मांमीएं, तेनो सरवालो गणतां एकसोने नेवु थाय. ते मूलगी राशी अने नागनी राशिथी एक शून्य टाली वेहेंचीएं तो यथोक्त परिमाण लाने, एटले मूलगी राशी वे लाख ठे, तेमां एक शून्य टालवाथी वीश हजार थाय, अने नागनी राशी एकसोने नेवुं ठे, तेमांथी एक शून्य टालवाथी उंगणीशनो आंक रहे, ते पूर्वोक्त वीस हजारने ए उंगणीशनो नाग आपीएं तेवारे यथोक्त प्रमाण थाय. एम सघले ठेकाणे जाणवुं. ॥ २६ ॥

तेहज पामेलो पर्वतोना विस्तारनो आंक वे गाथाएं करी कहे ठे.

वावणहिउ सहसो ॥ वारकला वाहिराण विछारो ॥ मप्नि
मगाण दसुत्तर ॥ वायालसया दस कला य ॥ २७ ॥

अर्थ–वावणहिउ के० वावन योजने करी अधिक सहसो के० एक हजार वारकला के० वार कला एटले एक हजार वावन योजन अने उपर वार कला एटलो वाहिराण के० वाहेरना हिमवंत अने शिखरि पर्वतनो प्रत्येके विछारो के० विस्तार ठे. तथा मझमगाणं के० मध्य एटले वच्चेना जे महा हिमवंत अने रुक्मी पर्वत ठे. तेमनो प्रत्येके विछारो के० विस्तार वायालसया के० बेतालीसें दसुत्तर के० दश योजन अने उपर दसकला के० दश कला अर्थात् ४२१० योजन उपर १० कला ठे. ॥ २७ ॥

अप्निंतराण डुकला ॥ सोल सहस्सड सया सवायाला ॥
चउ चत्त सहस दोसय ॥ दसुत्तरा दस कला सवे ॥ २८ ॥

अर्थ– अप्निंतराण के० माहेला वे पर्वत जे निषध तथा नीलवंत, तेमनो प्रत्येके विछारो के० विस्तार सोलसहस्स के० सोल सहस्र अने सवायाला के० वेतालीश योजनसहित, अडसया के० आठसें योजन अने उपर डुकला के० वे कला एटले सोल हजार आठसें वेतालीश योजन अने उपर वे कला ठे. हवे ठ कुलगिरिनो सामान्यपणे एकठो विस्तार कहे ठे. चउचत्तसहस के० चुमालीश हजार दोसय के० बसें दसुत्तरा के० दश योजन उपर दसकला के० दस कला ठे. एटले चुमालीश हजार बसें दश योजन उपर दश कला. एटलो सवे के० सर्वयुगल त्रिकनो विस्तार ठे. ॥ २८ ॥

हवे एक गाथाएं करी सात क्षेत्रनो विस्तार जाणवाने अर्थे करण कहे ठे.

इग चउ सोलस अंका ॥ पुवुत्त विहीइ खित्त जुयलतिगे ॥
विछारं विंति तहा ॥ चउसठिंको विदेहस्स ॥ २९ ॥

अर्थ- इग के० एक, चउ के० चार सोलस के० सोल अंका के० आंकने पुवत्तविहीइ के० पूर्वोक्त विधिएं करी लाखगुणा करीएं. पछी एकसो नेवु जागे वहेंचीएं तो खीत्त जुयल तिगे के० क्षेत्रजुगलत्रिकने विषे विछरं के० विस्तारप्रते बिंति के० ज्ञानीपुरुषो कहे छे. तहा के० तेमज चउसट्ठिंको के० चोसठ आंकने लाखगुणा करीएं. तेने एकसोने नेवु जागे वेचतां जेटलो आंक आवे तेटलो विदेहस्स के० माहाविदेहने विषे विछारं के० विस्तार थाय, तेप्रते कहे छे. ॥ २९ ॥

हवे जाग वहेंचतां जे सात क्षेत्रनुं प्रमाण थाय ते बे गाथाएं कहे छे.

पंचसया छव्वीसा ॥ छच्चकला पढम खित्त जुयलंमि ॥
बीए इग वीस सया ॥ पणुत्तरा पंच य कला य ॥ ३० ॥

अर्थ- पंचसया के० पांचसें अने छवीसा के० छवीश एटले पांचसेंने छवीश योजन अने उपर छच्चकला के० छ कला एटलुं प्रमाण पढमखित्तजुयलंमि के० पेहेलुं जे क्षेत्रनुं युगल जरत तथा ऐरवत-तेने विषे प्रत्येके जाणवुं. वली बीएं के० बीजुं क्षेत्रनुं युगल जे हेमवंत तथा एरणवंत- तेहनो प्रत्येक विस्तार इगवीससया के० एकवीशसें पणुत्तरा के० पांच योजन उपर एटले बे हजार एकसो ने पांच योजन अने उपर पंचकलाय के० पांच कला एटलुं विस्तारनुं प्रमाण छे. ॥ ३० ॥

चुलसीसय इगवीसा ॥ इक्ककला तइयगे विदेहि पुणो ॥
तित्तीस लहस छस्सय ॥ चुलसीया तह कला चउरो ॥ ३१ ॥

अर्थ- चुलसीसय के० आठ सहस्र अने चारसें इगवीसा के० एकवीश योजन उपर इक्ककला के० एक कला एटलो तइयगे के० त्रीजो युगल एटले हरिवर्ष तथा रम्यक् क्षेत्रनो प्रत्येके विस्तार छे. पुणो के० वली विदेहि के० माहाविदेहनेविषे तित्तीससहस के० तेत्रीश हजार छस्सय के० छसें चुलसीया के० चोराशी योजन तह के० तथा कला चउरो के० चार कला एटलो सातमुं जे महाविदेह क्षेत्र छे, तेनो विस्तार छे. ३१

हवे एक गाथाएं करी ए साते क्षेत्रनो एकठो विस्तार कहे छे.

पण पन्न सहस सग सय ॥ गुण नउया नवकला सयलवा-
सा ॥ गिरिखित्तंक समासे ॥ जोयण लखं हवइ पुन्नं ॥ ३२ ॥

अर्थ- पणपन्नसहस के० पंचावन सहस्र सगसय के० सातसें गुणनउया के० नेव्यासी योजन एटले ५५७८९ योजन उपर नव कला के० नवकला. एटलुं सयलवासा के० ए सघला साते क्षेत्रनुं एकठुं प्रमाण कह्युं. गिरिखित्तंक समासे के० पूर्वोक्त पर्वत छ तथा क्षेत्र सातना जे आंक ते समासे एटले एकठा कर्या छतां पुन्नं के० संपूर्ण जोयणलखं के० लाख योजन हवइ के० थाय. ॥ ३२ ॥

हवे एक गाथाएं करी मध्यजागनेविषे जरत तथा ऐरवतनुं अर्द्ध प्रमाण कहे छे.

पन्नास सुद्ध बाहिर ॥ खित्ते दलयंमि दु सय अडतीसा ॥
तिन्नि य कला य एसो ॥ खंड चउकस्स विक्खंजो ॥ ३३ ॥

अर्थ- बाहिर के० बाहेरना जे जरत तथा एरवत ए बे खित्ते के० क्षेत्र, तेमनुं प्रमाण पांचसें छवीस योजन अने छ कला छे-ते मध्येथी पन्नास के० पचाश योजन वैताढ्यना सुद्ध के० शोधीएं, एटले काढीएं तेवारे बाकी रहे ह्योतेर योजन अने उपर छ कला बाकी रहे. तेनुं दलयंमि के० अर्द्ध कर्ये छते दुसय के०

बसें अडतीसा के० आडत्रीश योजन उपर तिन्निय के० त्रण कलाय के० कला एटलुं एसो के० ए खंरू च-उक्कस्स के० खंरू चतुष्क एटले बे खंरू मध्य जरतना अने बे खंरू मध्य ऐरवतना ए चार खंडनुं विरकंजो के० विष्कंज एटले पहोलपणुं ढे. ॥ ३३ ॥

हवे एक गाथाएं करी ढकुलगिरि उपर जे ऽह ढे, तेनुं प्रमाण कहे ढे.

गिरि उवरि सवेइदहा ॥ गिरिउच्चत्ताउ दसगुणा दीहा ॥
दीहत्ति अद्धरुंदा ॥ सवे दस जोयणुवेहा ॥ ३४ ॥

अर्थ— गिरिउवरि के० पर्वत उपर सवेइदहा के० वेदिका सहित ऽह ढे. पण ते ऽह केवा ढे ? गिरिउ-च्चत्ताउ के० पर्वतना उंचपणाथी दसगुणादीहा के० दशगणा दीर्घ एटले लांबा ढे अने दीहत्ति के० दीर्घ-पणा थकी अद्धरुंदा के० अर्द्ध विस्तारे एटले पहोला ढे. सवे के० सर्व ऽह दसजोयण के० दश योजन उ-वेहा के० उंरूा ढे. ते केम—बाहेरना बे कुलगिरि एकसो योजन उंचा ढे; ते पर्वतने दश गुणा करतां सहस्र योजन थाय; तेमाटे ते ऽह सहस्र योजन लांबा ढे. अने लांबपणानुं अर्द्ध पांचसें योजननुं पहोलपणुं ढे. अने दश योजन उंरूा एम समस्त ऽहनुं मान पर्वतने अनुमाने ढे, एम जाणवुं. ॥ ३४ ॥

हवे ते ऽहनां नामो कहे ढे.

बहि पउम पुंरूरीआ ॥ मज्ञे ते चेव हुंति महपुवा ॥
ते गिछिकेसरीआ ॥ अप्निंतरिया कमेणेसु ॥ ३५ ॥

अर्थ— बहि के० बाहेरना हिमवंत अने शिखरी—ए बे पर्वत उपर पउम के० पद्मऽह, अने पुंरूरीआ के० पुंरूरीक नामे ऽहो ढे. मज्ञे के० मध्यना महाहिमवंत, अने रुक्मि—ए बे पर्वत उपर चेव के० निश्च-यपणे ते के० ते पहेला बे ऽहनां जे नाम कह्यां ते नामने पाढल ? महापुवा के० महा शब्द पूर्वे ढे जेमने एवा एटले महापद्म तथा महापुंडरीक एवा नामे बे ऽहो ढे. अने अप्निंतरिआ के० मांहेला निषध तथा नी-लवंत ए बे पर्वत उपर कमेणेसु के० अनुक्रमे तेगिछिकेसरीआ के० तिगिछि अने केशरी ए नामे ए बे ऽहो ढे. ॥ ३५ ॥

हवे ते ऽहमां जे देवीउ वास करे ढे तेनां नामो कहे ढे.

सिरि लठी हिरि बुद्धी ॥ धी कित्तीनामियाउ देवीउ ॥
जवणवईउ पलिउ ॥ वमाउ वरकमल निलयाउ ॥ ३६ ॥

अर्थ— सिरि के० श्री, लछी के० लक्ष्मी, हिरि के० ह्री, बुद्धी के० बुद्धी, धी के० धी, किति के० की-र्त्ति ए ढे नामियाउ के० नाम जेमनां एवीउ जे देवीउ के० देवीउ, ते वसे ढे. पण ते देवीउ केवीउ ढे?—जवणवईउ के० जवनपति निकायनी उपनी ढे. वली केवीयो ढे?—पलिउवमाउ के० पल्योपमनुं ढे आयु-ष्य जेमनुं, तथा वरकमलनिलयाउ के० प्रधान जे कमल—तेनेविषे ढे निलय के० वसवानुं स्थान जेमनुं. वली ए देवीउ अपरिग्रहिता ढे. तेमां हिमवंत पर्वत उपर जे पद्मऽह ढे, तेमां श्री देवी वसे ढे, तथा शि-खरी पर्वत उपर जे पुंरूरीक ऽह ढे तेमां लक्ष्मी देवी वसे ढे, महा हिमवंत उपर जे महापद्म ऽह ढे. तेमांहे ह्री नामे देवी वसे ढे, रुक्मी पर्वत उपर जे महा पुंरूरीक ऽह ढे तेमांहे बुद्धी नामे देवी वसे ढे, निषध प-

पर जे तिगिछि द्रह छे, तेमांहे धी एवे नामे देवी वसे छे. नीलवंत पर्वत उपर जे केसरी द्रह छे, तेमांहे कीर्त्ति नामे देवी वसे छे. ए छ देवीउंना नाम कह्यां. ॥ ३६ ॥

हवे देवीउंने वसवाना कमलनुं प्रमाण कहे छे.

जलुवरि कोसडुगुच्चं ॥ दह विछर पणसयं सविछारं ॥
बाहिल्लि विछरद्धं ॥ कमलं देवीण मूलिल्लं ॥ ३७ ॥

अर्थ– ते श्री, लक्ष्मी प्रमुख सर्व देवीनां कमल जलुवरि के० पाणी उपर कोस डुगं के० बे कोस उच्चं के० उंचां छे, अने दहविछर के० द्रहनो जे विस्तार तेनो पणसयंस के० पांचसेंमो भाग विछारं के० एटलो विस्तार छे. यथा पद्म अने पुंमरीकद्रहमांहे कमलनो विस्तार एक योजन छे, महापद्म अने महापुंमरीक द्रहमांहे बे योजन कमलनो विस्तार छे, तिगिछि अने केसरी द्रहमांहे चार योजन कमलनो विस्तार जाणवो. बाहिल्लि के० कमलनुं जे जाडपणुं छे, ते विछरद्धं के० विस्तारथी अर्ध प्रमाण छे, एटले अर्द्ध योजन, एक योजन, अने बे योजन, ए अनुक्रमे कमलनुं जाडपणुं जाणवुं. एवी रीते मूलगा देवीना कमलनो विस्तार तथा जाडपणुं कह्युं.॥ ३७ ॥

हवे कमलनो वर्ण कहे छे.

मूले कंदे नाले ॥ तं वयरारिठ वेरुलियरूवं ॥ जंबू-
णय मज्ज तवणि, ज्ज बहिदलं रत्त केसरयं ॥ ३८ ॥

अर्थ– मूले के० मूलनेविषे, कंदे के० कंदनेविषे, नाले के० नालनेविषे तं के० ते कमल, वयर के० वज्ररत्नमय, अरिठ के० अरिष्टरत्नमय, अने वेरुलियरूवं के० वैडुर्यरत्नरूपनुं अनुक्रमे छे. वज्ररत्न उज्वल वर्णे, अरिष्टरत्न श्यामवर्णे अने वैडुर्यरत्न नीलवर्णे छे. वली ते कमल केवां छे? जंबूणय के० रक्तवर्ण सोनुं तेहनां मज्ज के० मांहेलां दल के० पत्र छे, अने बहि के० बाहेरनां दल के० पत्र ते तवणिज्ज के० तपावेला स्वर्णनां जेवा पीतवर्णे छे; वली रत्त के० रातां छे; केसरयं के० कमलमांहेला तंतु जेहनेविषे एवां ते कमल छे. ३८

हवे कमल मध्येनी कर्णिका, अने श्रीदेवीने वसवानुं भवन तेहनुं प्रमाण कहे छे.

कमलद्ध पाय पिहु लु, च्च कणगमय कणिगोवरिं भवणं ॥
अद्धेग कोस पिहु दी, ह चउदसय चाल धणुहुच्चं ॥ ३९ ॥

अर्थ– कमलद्ध के० कमलनो जे विस्तार एक योजन, बे योजन, तथा चार योजन तेहनुं अर्द्ध पिहुल के० पोहलपणुं, कमलोनी कर्णिकाउंने विषे छे. अने पाय के० कमलना विस्तारनो जे चोथो भाग ते एम के पा योजन, अर्द्ध योजन, अने एक योजन–एटलुं प्रमाण अनुक्रमे कमलोनी कणगमय के० कनकमयकर्णिकाउं–तेमनुं उच्चं के० उंचपणुं छे, ते कणिग के० कर्णिकाने उवरिं के० उपर श्री देवीनुं भवणं के० भवन छे. पण ते भवन केवुं छे? अद्ध के० अडधो कोस के० गाउ पिहु के० पहोलुं छे; अने एगकोस के० एक कोस दीह के० दीर्घ एटले लांबुं छे. वली ते भवन केवुं छे? तो के चउदस के० चौदसेंने उपर चाल के० चालीश धणु के० धनुष्य छे, उच्चं के० उंचपणुं जे भवननुं एवुं छे. ॥ ३९ ॥

पछिम दिसि विणुधणु पण ॥ सउच्च ढाइज सयप्पिहु पवेसं ॥
दारतिगं इह भवणे ॥ मज्झे दहदेवि सयणिज्जं ॥ ४० ॥

बसें अडतीसा के० आडत्रीश योजन उपर तिन्निय के० त्रण कलाय के० कला एटलुं एसो के० ए खंम च-उक्कस्स के० खंम चतुष्क एटले वे खंम मध्य भरतना अने वे खंम मध्य ऐरवतना ए चार खंडनुं विरकंभो के० विष्कंभ एटले पहोलपणुं छे. ॥ ३३ ॥

हवे एक गाथाएं करी छकुलगिरि उपर जे द्रह छे, तेनुं प्रमाण कहे छे.

गिरि उवरि सवेइदहा ॥ गिरिउच्चत्ताउ दसगुणा दीहा ॥
दीहत्ति अद्धरुंदा ॥ सवे दस जोयणुवेहा ॥ ३४ ॥

अर्थ– गिरिउवरि के० पर्वत उपर सवेइदहा के० वेदिका सहित द्रह छे. पण ते द्रह केवा छे ? गिरिउ-च्चत्ताउ के० पर्वतना उंचपणाथी दसगुणादीहा के० दशगणा दीर्घ एटले लांबा छे अने दीहत्ति के० दीर्घ-पणा थकी अद्धरुंदा के० अर्द्ध विस्तारे एटले पहोला छे. सवे के० सर्व द्रह दसजोयण के० दश योजन उ-वेहा के० उंमा छे. ते केम–बाहेरना वे कुलगिरि एकसो योजन उंचा छे; ते पर्वतने दश गुणा करतां सहस्र योजन थाय; तेमाटे ते द्रह सहस्र योजन लांबा छे. अने लांबपणानुं अर्द्ध पांचसें योजननुं पहोलपणुं छे. अने दश योजन उंमा एम समस्त द्रहनुं मान पर्वतने अनुमाने छे, एम जाणवुं. ॥ ३४ ॥

हवे ते द्रहनां नामो कहे छे.

बहि पउम पुंमरीआ ॥ मझे ते चेव हुंति महपुवा ॥
ते गिछिकेसरीआ ॥ अभिंतरिया कमेणेसु ॥ ३५ ॥

अर्थ– बहि के० बाहेरना हिमवंत अने शिखरी–ए वे पर्वत उपर पउम के० पद्मद्रह, अने पुंमरीआ के० पुंमरीक नामे द्रहो छे. मझे के० मध्यना महाहिमवंत, अने रुक्मि–ए वे पर्वत उपर चेव के० निश्च-यपणे ते के० ते पहेला वे द्रहनां जे नाम कह्यां ते नामने पाछल ? महापुवा के० महा शब्द पूर्वे छे जेमने एवा एटले महापद्म तथा महापुंडरीक एवा नामे वे द्रहो छे. अने अभिंतरिआ के० मांहेला निषध तथा नी-लवंत ए वे पर्वत उपर कमेणेसु के० अनुक्रमे तेगिछिकेसरीआ के० तिगिछि अने केशरी ए नामे ए वे द्रहो छे. ॥ ३५ ॥

हवे ते द्रहमां जे देवीउ वास करे छे तेनां नामो कहे छे.

सिरि लछी हिरि बुद्धी ॥ धी कित्तीनामियाउ देवीउ ॥
भवणवईउ पलिउ ॥ वमाउ वरकमल निलयाउ ॥ ३६ ॥

अर्थ– सिरि के० श्री, लछी के० लक्ष्मी, हिरि के० ह्री, बुद्धी के० बुद्धी, धी के० धी, कित्ति के० की-र्त्ति ए छे नामियाऊ के० नाम जेमनां एवीउ जे देवीउ के० देवीउ, ते वसे छे. पण ते देवीउ केवीउ छे?– भवणवईउ के० भवनपति निकायनी उपनी छे. वली केवीयो छे?–पलिउवमाउ के० पल्योपमनुं छे आयु-ष्य जेमनुं, तथा वरकमलनिलयाउ के० प्रधान जे कमल–तेनेविषे छे निलय के० वसवानुं स्थान जेमनुं. वली ए देवीउ अपरिग्रहिता छे. तेमां हिमवंत पर्वत उपर जे पद्मद्रह छे, तेमां श्री देवी वसे छे, तथा शि-खरी पर्वत उपर जे पुंमरीक द्रह छे तेमां लक्ष्मी देवी वसे छे, महा हिमवंत उपर जे महापद्म द्रह छे. तेमांहे ह्री नामे देवी वसे छे, रुक्मी पर्वत उपर जे महा पुंमरीक द्रह छे तेमांहे बुद्धी नामे देवी वसे छे, निषध प-

पर जे तिगिछि द्रह छे, तेमांहे धी एवे नामे देवी वसे छे. नीलवंत पर्वत उपर जे केसरी द्रह छे, तेमांहे कीर्त्ति नामे देवी वसे छे. ए छ देवीउंना नाम कह्यां. ॥ ३६ ॥

हवे देवीउंने वसवाना कमलनुं प्रमाण कहे छे.

जलुवरि कोसडुगुच्चं ॥ दह विच्छर पणसयं सविच्छारं ॥
बाहिल्लि विच्छरद्धं ॥ कमलं देवीण मूलिल्लं ॥ ३७ ॥

अर्थ– ते श्री, लक्ष्मी प्रमुख सर्व देवीनां कमल जलुवरि के० पाणी उपर कोस डुगं के० बे कोस उच्चं के० उंचां छे, अने दहविच्छर के० द्रहनो जे विस्तार तेनो पणसयंस के० पांचसेंमो भाग विच्छारं के० एटलो विस्तार छे. यथा पद्म अने पुंडरीकद्रहमांहे कमलनो विस्तार एक योजन छे, महापद्म अने महापुंडरीक द्रहमांहे बे योजन कमलनो विस्तार छे, तिगिछि अने केसरी द्रहमांहे चार योजन कमलनो विस्तार जाणवो. बाहिल्लि के० कमलनुं जे जाडपणुं छे, ते विच्छरद्धं के० विस्तारथी अर्ध प्रमाण छे, एटले अर्द्ध योजन, एक योजन, अने बे योजन, ए अनुक्रमे कमलनुं जाडपणुं जाणवुं. एवी रीते मूलगा देवीना कमलनो विस्तार तथा जाडपणुं कह्युं.॥ ३७ ॥

हवे कमलनो वर्ण कहे छे.

मूले कंदे नाले ॥ तं वयरारिठ वेरुलियरूवं ॥ जंबू-
णय मज्झ तवणि, ज्ज बहिदलं रत्त केसरयं ॥ ३८ ॥

अर्थ– मूले के० मूलनेविषे, कंदे के० कंदनेविषे, नाले के० नालनेविषे तं के० ते कमल, वयर के० वज्ररत्नमय, अरिठ के० अरिष्टरत्नमय, अने वेरुलियरूवं के० वैडुर्यरत्नरूपनुं अनुक्रमे छे. वज्ररत्न उज्ज्वल वर्णे, अरिष्टरत्न श्यामवर्णे अने वैडुर्यरत्न नीलवर्णे छे. वली ते कमल केवां छे? जंबूणय के० रक्तवर्ण सोनुं तेहनां मज्झ के० मांहेलां दल के० पत्र छे, अने बहि के० बाहेरनां दल के० पत्र ते तवणिज्ज के० तपावेला स्वर्णनां जेवा पीतवर्णे छे; वली रत्त के० रातां छे; केसरयं के० कमलमांहेला तंतु जेहनेविषे एवां ते कमल छे. ३८

हवे कमल मध्येनी कर्णिका, अने श्रीदेवीने वसवानुं भवन तेहनुं प्रमाण कहे छे.

कमलद्ध पाय पिहु लु, च्च कणगमय कणिगोवरिं भवणं ॥
अद्धेग कोस पिहु दी, ह चउदसय चाल धणुहुच्चं ॥ ३९ ॥

अर्थ– कमलद्ध के० कमलनो जे विस्तार एक योजन, बे योजन, तथा चार योजन तेहनुं अर्द्ध पिहुल के० पोहलपणुं, कमलोनी कर्णिकाउंने विषे छे. अने पाय के० कमलना विस्तारनो जे चोथो भाग ते एम के पा योजन, अर्द्ध योजन, अने एक योजन–एटलुं प्रमाण अनुक्रमे कमलोनी कणगमय के० कनकमयकर्णिकाउं–तेमनुं उच्चं के० उंचपणुं छे, ते कण्णिग के० कर्णिकाने उवरिं के० उपर श्री देवीनुं भवणं के० भवन छे. पण ते भवन केवुं छे? अद्ध के० अडधो कोस के० गाउ पिहु के० पहोलुं छे; अने एगकोस के० एक कोस दीह के० दीर्घ एटले लांबुं छे. वली ते भवन केवुं छे? तो के चउदस के० चौदसेंने उपर चाल के० चालीश धणु के० धनुष्य छे, उच्चं के० उंचपणुं जे भवननुं एवुं छे. ॥ ३९ ॥

पच्छिम दिसि विणुधणु पण ॥ सउच्च ढाइज्ज सयपिहु पवेसं ॥
दारतिगं इह भवणे ॥ मज्झे दहदेवि सयणिज्जं ॥ ४० ॥

अर्थ– पच्छिम के० पश्चिम दिशिने वर्जीने इहभवणे के० आ श्रीदेवीना भवननेविषे उत्तर, तथा पूर्व, तथा दक्षिण, ए त्रण दिशिमां धणु पणसय के० पांचसें धनुष्यना उच्च के० उंचा अने अढाइ सय धणु के० अढीसें धनुष्यना पिहु के० पहोलपणानुं पवेस के० प्रवेश एटले मांहे पेसतां अढीसें धनुष्यनुं पहोलपणुं छे. जेमनुं एवा दारतिगं के० त्रण दरवाजा त्रण दिशिनेविषे जाणवा. ए मूल कमल त्रण द्रहनां कह्यां. तथा ते भवनना मज्झे के० मध्य भागे दह देविसयणिज्जं के० द्रहदेवीउ जे श्री अने लक्ष्मी प्रमुख तेना सुवा योग्य स्थान छे. ॥ ४० ॥

हवे परिवारनां कमल कहे छे.

तंमूल कमल मद्ध, प्पमाण कमलाण अडहियसएणं ॥
परिखित्तं तप्पवणे, सु भूसणाईणि देवीणं ॥ ४१ ॥

अर्थ– तंमूलकमलमद्ध के० ते प्रथम कह्युं जे मूलकमल तेथी अर्द्धे प्रमाणे जे अडहिय के० आठे अधिक एवा सएणं के० सो–एटले एकसो ने आठ कमलो तेणे करीने ते मूलकमल जे ते परिक्खित्तं के० विंटेलुं छे. ते जेम गढे करीने नगरी विंटायली होय छे तेम जाणवुं, तप्पवणेसु के० ते कमलनां भवनोनेविषे देवीणं के० देवीउनां सु के० भला भूसणाईणि के० आभरणादि वस्तु रहे छे. ॥ ४१ ॥

मूलपउमाउ पुव्विं ॥ महयरियाणं चउण्ह चउ पउमा ॥
अवराइसत्त पउमा ॥ अणियाहिवईण सत्तण्हं ॥ ४२ ॥

अर्थ–मूलपउमाउ के० मूलकमलथी पुव्विं के० पूर्वदिशिएं महयरियाणं के० महर्द्धिक जे मोटी चउण्हं के० चार देवीउ तेमने सर्वने वसवाना चउ के० चार पउमा के० कमल छे. अने अवराइ के० पश्चिम दिशिमां अणियाहिवईण के० अनिकाधिपति तेना एटले अनिक जे कटक इण एटले तेना अधिप एटले स्वामि सत्ताण्हं के० सात छे, तेमने वसवा योग्य सत्त के० सात पउमा के० कमलो छे. ॥ ४२ ॥

वायवाइसु तिसु सुरि ॥ सामन्न सुराण चउ सहस पउमा ॥
अठ दस बार सहसा ॥ अग्गेयाइसु ति परिसाणं ॥ ४३ ॥

अर्थ– मूलगा कमलथी वायवाइसु के० वायव्यादि जे तिसु के० त्रण ते केइ? ते कहे छे. वायव्य कोंण, तथा उत्तरदिशि अने ईशान कोंण–ए त्रणे दिशाउनेविषे सुरि के० देवीसंबंधी जे सामन्नसुराण के० सामानिक देवता, तेमनां चउसहस के० चार सहस्र पउमा के० कमल छे. तथा अग्गेयाइसु के० अग्निकोंणे अठ के० आठ सहस्र, दक्षिण दिशिएं दस के० दश सहस्र, तथा नैर्ऋत्यकोंणे बारसहस के० बार सहस्र कमल छे. ए सर्व कमल छे ते अनुक्रमे तिपरिसाणं के० आदि, मध्य, अने अंत ए त्रण परखदा तेनेविषे बेसवायोग्य जे देवताउ तेना छे. ॥ ४३ ॥

इय बीय परिक्खेवो ॥ तइए चउसुवि दिसासु देवीणं ॥
चउ चउ पउमसहस्सा ॥ सोल सहस्सा य रक्खाणं ॥ ४४ ॥

अर्थ– इयबीय परिक्खेवो के० इतिद्वितीय परिक्षेपःकथितः एटले ए दिशि विदिशिना जे कमल कह्यां ते मूलगाकमलनो बीजो परिक्षेप एटले वलय जाणवुं– हवे तइए के० त्रीजा वलयनेविषे चउसुवि

के० चार एवीयो पण दिसासु के० जे दिशाउं छे, ते दिशाउंनेविषे देवीणं के० श्री, लक्ष्मी प्रमुख देवीउंनां सोल सहस्सायरक्काणं के० सोल सहस्र आत्मरक्षक देवता छे, तेमने वसवाना चउचउपउमसहस्सा के० चार चार सहस्र कमल एकेकी दिशिएं छे. ॥ ४४ ॥

अभिउंगाइ तिवलए ॥ इतीस चत्ताऽडयाल लक्काइं ॥
इग कोडि वीस लक्का ॥ पन्नाससहस्स वीससयं ॥ ४५ ॥

अर्थ- अभिउंगाइ के० कह्या कार्यना करणहार एवा देवताउंनां जे कमल छे. ते कमल तिवलय के० त्रण वलय-एटले चोथो, पांचमो, तथा छठो ए त्रण वलयनेविषे छे ते कहे छे, चोथा वलयनेविषे इतीस-लक्का के० बत्रीश लाख कमल छे, तथा पांचमा वलयनेविषे चत्तालक्का के० चालीश लाख कमल छे, तथा छठा वलयनेविषे अडयाललक्का के० अडतालीश लाख कमल छे एम अनुक्रमे छे. हवे ए सर्व कमलनी संख्या एकठी कहे छे. इगकोडि के० एक कोडी, वीसलक्का के० वीश लाख पन्नाससहस्स के० पचाश हजार ने वीससयं के० एकसोने वीस. ए सर्व कमल जंबूवृक्षनीपेठे पृथ्वीकायना पुजलनां जाणवां. ए सर्व कमलना आकारे छे, माटे एने कमल कहीने वखाण्यां छे. ए जेम पद्मद्रहादिकनेविषे कमलनो परिवार वखाण्यो छे, तेम बीजा द्रहनेविषे पण एमज परिवार जाणवो. ॥ ४५ ॥

हवे द्रहना बारणां वखाणे छे.

पुव्वावर मेरुमुहं ॥ दुसु दार तिगंपि सदिसि दहमाणा ॥
असीइ नाग पमाणं ॥ सतोरणं निग्ग नईयं ॥ ४६ ॥

अर्थ-दुसु के० हिमवंत तथा शिखरी ए बे पर्वतो उपर पद्म तथा पुंमरीक ए बे द्रहनेविषे पुव्वावरमेरुमुहं के० पूर्वदिशि अने पश्चिमदिशि, तथा एक मेरुपर्वतने सन्मुख दारतिगंपि के० ए त्रण द्वार छे, ते बारणा पण सदिसिदहमाणा के० स्वस्वदिशिद्रहना मानथी, असीइनागपमाणं के० एंशीमे नाग प्रमाणे छे. ते केम? तो के-द्रहनो जे विस्तार पांचसें योजन पूर्व अने पश्चिमदिशिएं छे ते एंसीमे नागे वहेंचीएं तेवारे सवा छ योजन आवे; तेमाटे पूर्व अने पश्चिमनां बारणां द्रहनेविषे सवा छ योजन पहोलां छे. अने मेरुसन्मुख हजार योजन द्रह छे ते एंसी नागे वहेंचीएं तेवारे साढाबार योजन नागे आवे, तेमाटे मेरुसंमुख द्रहना बारणां साढाबार योजन पहोलां छे एम जाणवुं. वली ते द्वार केवां छे?-सतोरणं के० तोरणसहित छे. वली केवां छे?-निग्गायनईयं के० नीकली छे नदी जे बारणांथी एवां छे. ॥ ४६ ॥

जामुत्तर दारडुगं सेसेसु दहेसु ताण मेरुमुहा ॥ सदि-
सि दहा सिय नागा ॥ तयद्ध माणा य बाहिरिया ॥ ४७ ॥

अर्थ- सेसेसु के० शेष बीजा चार द्रहनेविषे जामुत्तर के० दक्षिण अने उत्तर दिशाए दारडुगं के० बेबे बारणां छे. ताण के० तेमना मध्ये जे मेरुमुहा के० मेरु सामां बारणां छे ते बारणां सदिसिदाहासियनागा के० स्वदिशिद्रहना एंसीमे नागे छे. जेम महापद्म तथा माहा पुंमरीक ए बे द्रह मेरुदिशि संमुख बे सहस्र योजन छे, तेमना लांबपणाने एंसीनागे वेहेचतां पचीश योजन आवे, तो जे मेरु सन्मुख बारणुं छे, ते पचीश योजननुं छे. अने बाहिरिया के० बाहेरनां दक्षिण तथा उत्तर सन्मुख जे बारणां छे ते तयद्धमाणाय के- मांहेला मेरुसन्मुख बारणाथी अर्द्धमाने एटले साढाबार योजन प्रमाणे छे. वली ए रीते तिगिछि

तथा केशरी द्रह मेरुदिशि लांबा चार हजार योजन छे, ते एंसी नागे वहेंचतां पचाश योजन प्रमाणे मेरु सन्मुखनुं बारणुं छे, अने दक्षिण तथा उत्तरनां जे बारणां छे, ते मांहेला बारणाथी अर्द्ध एटले पचीश योजन प्रमाणना छे. पण एटलुं विशेष छे के ते सर्व द्रहनां बारणां जे छे, ते तोरण तथा नदीएं सहित छे एम जाणवुं. ॥ ४७ ॥

हवे ते बारणांथी जे नदी नीकली छे तेहनां नाम कहे छे.

गंगा सिंधूरत्ता ॥ रत्तवई बाहिरं नइचउक्कं ॥ बहि
दह पुवा वरदा, र विछरं वहइ गिरि सिहरे ॥४८॥

अर्थ– गंगासिंधू के० नरत क्षेत्रनेविषे गंगानदी तथा सिंधूनदी छे; अने ऐरवत क्षेत्रनेविषे रत्तारत्तवई के० रक्तानदी तथा रक्तवती नदी छे. ए बाहिरं के० बाहेर रहेलीउं जे नइचक्कं के० चार नदीउं छे ते बहिदह के० बाहेरना जे पद्मद्रह तथा पुंमरीकनामे जे द्रह छे, तेमांहेथी पुवावरदारविछरं के० पूर्वपश्चिमनां जे घार छे, तेनो जे विस्तार छे, ते प्रमाणे सवा छ योजन पहोलपणे गिरिसिहरे के० हिमवंत तथा शिखरी पर्वतना शिखरथी वहइ के० वहे छे. एटले उतरे छे. इतिगाथार्थ. ॥ ४८ ॥

हवे नदीनी गति बे गाथाए करी कहे छे.

पंचसय गंतु नियगा ॥ वत्तणकूडाउ वहिमुहंवलइ ॥ पण
सय तेवीसेहिं ॥ साहियतिकलाहिंसिहराउं ॥ ४९ ॥

अर्थ– पूर्वोक्त जे चार नदी छे, ते द्रहना बारणाथी पंचसय के० पांचसें योजन सुधी पर्वतना शिखर उपर बारणां सनमुख पूर्व पश्चिमदिशिएं गंतु के० जइने पछी नियगावत्तणकूडाउ के० निजकावर्त्तन कूटथी एटले पोतपोतना वर्त्तन कूटथी वहिमुहं के० बाहेरना नरत अने ऐरवत क्षेत्रने सन्मुख वलइ के० वले. ते आवी रीते जे गंगानदी ते द्रहना बारणाथी पांचसें योजन सुधी पर्वत उपरे बारणासामी जाय, त्यां गंगावर्त्त ए नामे पर्वतनुं जे कूट ते थकी बाहेरनुं जे नरतक्षेत्र छे तेने सन्मुख वले. ए रीते सिंधूनदी पण सिंधू आवर्त्तन कूटथी नरतदिशि वले, तथा रक्तानदी पांचसें योजन बारणा सन्मुख जइने पछी रक्तावर्त्तन कूटथी ऐरवतदिशि वले, एम रक्तवती नदी रक्तवत्यावर्त्तन कूटथी ऐरवत दिशि वले, तो ए नदी नरत तथा ऐरवत सामी वले, तेवारे पर्वतना मध्यनागथी बाहेर आवतां पर्वत उपर केटला योजन चाले? ते कहे छे. पणसयतेवीसेहिं के० पांचसें त्रेवीश योजन अने साहियतिकलाहिं के० साधिक एटले जाजेरी त्रण कला त्यहांलगे पर्वत उपर चाले. ते केम? सवा छ योजन नदीनुं मुख छे ते, पर्वतनो जे विस्तार एक सहस्र अने बावन योजन, अने कला बार–तेमांहेथी काढीएं, तेवारे एक सहस्र अने छेतालीश योजन रहे. अने उपरना एक कोसनी पोणी पांचकला ते उपरनी बार कला मांहेथी काढीएं, तेवारे सवासात कला रहे. तेनुं अर्द्ध पांचसें त्रेवीश योजन अमे शाढी त्रणकला जाजेरी लाने त्यहांलगी पर्वतना शिखर उपर नदी वहे. ॥४९॥

निवडइ मगरमुहोवम ॥ वयरामय जिप्निमयाहि वयरतले॥
नियगे निवाय कुंमे ॥ मुत्तावलि समप्पवाहेण ॥ ५० ॥

अर्थ– शिखरना छेडाथी मगरमुहोवम के० मगरमछना मुखने उपमाये तेने आकारे, तथा वयरामय के० वज्र रत्नमय एवी जे जिप्नियाहि के० जीनी एनो जीन सरखो आकार छे,माटे जीनी कहीएं.–परनाल

ते मध्ये थइने वयरतले के० वज्रमय छे तल जेहने विषे, एहवो जे नियगे निवायकुंडे के० नदीना पोतपोताने नामे जे निपात कुंड, एटले आप आपणे नामे जे निपातकुंड, तेने विषे मुत्तावलि समप्पवाहेण के० मोतीनी तूटेली सेर तेने सदृश प्रवाहे करी अविछिन्न धाराए करी निवडइ के० पडे. एटले गंगानदी ते गंगानिपात कुंडने विषे पडे छे, अने सिंधू नदी सिंधूनिपात कुंडने विषे पडे छे. एम नदिने नामे निपातकुंड जाणवा. ॥ ५० ॥

हवे जीभी वखाणे छे.

दहदार विछराउ ॥ विछर पणास भाग जड्डाउ ॥
जड्डत्ताउ चउगुण ॥ दीहाउ सव्व जिप्भीउ ॥ ५१ ॥

अर्थ– द्रहनां बारणनो विस्तार सवा छ योजन छे; तेम नदीप्रवाहमांहे जीभीनो विस्तार पण सवा छ योजन छे. तेमाटे सरखो विस्तार छे. अने दहदारविछराउ के० द्रहनां बारणानो जे पहोलपणे विस्तार ते विछर के० विस्तारना पणासभागजड्डाउ के० पचाशमे भागे जीभी जाडी छे. अने ते जड्डत्ताउ के० जाडपणाथी चउगुण के० चोगुणी सव्वजिप्भीउ के० सर्व जीभीउ दीहाउ के० दीर्घ एटले लांबी छे. एम सर्व द्रहोनी जीभीनुं प्रमाण जाणवुं. जेम बाहेरना बे पर्वतनेविषे सवा छ योजन जीभी पहोली छे, अने मध्यना बे पर्वतनी जीभी पचीश योजन मांहेली दिशिनी जीभी पहोली छे. अने बाहेरनी दिशिनी जीभी साढाबार योजन प्रमाणे छे,अने अभ्यंतर गिरिनी जीभी माहाविदेह क्षेत्रमांहेली पचाश योजन प्रमाणे छे. अने बाहेरनी जे जीभी छे ते पचीश योजन प्रमाण पहोली छे. ए सर्व जीभीउनुं जाडपणुं छे; ते पोतपोताना विस्तारने पचाशमे भागे जाडी छे. अने जाडपणाथी चोगणुं लांबपणुं छे. ॥ ५१ ॥

हवे ते कुंड वच्चे जे द्वीप छे तेनुं प्रमाण कहे छे.

कुंडंतो अडजोयण ॥ पिहुलो जलउवरि कोस डुग मुच्चो ॥
वेइ जुउ नइ देवी ॥ दीवो दहदेवि सम भवणो ॥ ५२ ॥

अर्थ–कुंडंतो के० कुंडवच्चे अडजोयण के० आठ योजन पिहुलो के० पोहलो पाणी छे. अने जलोवरि के० ते पाणी ऊपर कोसडुगमुच्चो के० बे कोस ऊंचो, अने वेइजुउ के० वेदिकायुक्त एटले वेदिकाए सहित एवो जे नइदेवीदीवो के० नदीनी देवीने वसवानो द्वीप छे; पण ते द्वीप केवो छे? दहदेविसमभवणो के० द्रहनी जे श्री, लक्ष्मी प्रमुख देवी तेहना सरखां छे भवन जे द्वीपनेविषे एवो छे. ॥ ५२ ॥

हवे कुंडोनुं प्रमाण कहे छे.

जोयण सठि पिहुत्ता ॥ सवाय छप्पिहुल वेइति डुवारा ॥
एए दसुंड कुंडा ॥ एवं अन्नेवि नवरंते ॥ ५३ ॥

अर्थ– जोयणसठिपिहुत्ता के० ते कुंड साठ योजन पहोला छे. वली केवा छे? सवाय छप्पिहुलवेइतिडुवारा के० सवा छ योजन पहोलां वेदिकानां त्रण बारणां छे जे कुंडनेविषे. एएकुंडा के० ए पहेला कह्या जे कुंड ते दसुंड के० दश योजन ऊंडा छे. एवं के० ए प्रकारे अन्नेवि के० बीजा पण कुंड छे. पण ते के० तेहनुं नवरं के० एटलुं विशेष छे ते कहे छे. ॥ ५३ ॥

एसिं विन्नार तिगं ॥ पडुच्च समदुगुण चउगुणठ गुणा ॥
चउसहि सोल चउदो ॥ कुंमा सव्वेवि इह नवई ॥ ५४ ॥

अर्थ– एसिंविन्नारतिगं के० ए कुंमना त्रण विस्तार पमुच्च के० आश्रीने–ते त्रण विस्तार किया? कुंडनुं पहोलपणुं अने द्वीपनुं पहोलपणुं तथा वेदिकानुं पहोलपणुं ए त्रण विस्तार ते माहाविदेह क्षेत्रमांहे वत्रीश विजयनी नदीना जे चोसठ कुंड, तेमांहे जे द्वीप-तेहनी वेदीका, तेहनो विस्तार ते सम के० नरत अने ऐरवतना कुंड सरखो छे. ते केम? विदेहना विजयमांहे चउसहि के० जे चोसठ कुंड छे, ते साठ योजन पहोला छे. ते मध्ये द्वीप आठ योजन छे, त्यहां वेदिकानां वारणांनो विस्तार सवा छ योजन जाणवो. अने हेमवंत क्षेत्रनी वे नदी, ऐरण्यवत क्षेत्रनी वे नदी, वली वत्रीश विजयनी वार अंतर नदी–एम सोल नदीना जे सोल के० सोल कुंड, तेहना द्वीप तेहनां वेदिका द्वार, तेहनो विस्तार पहेलानाथी दुगुण के० वमणो जाणवो. ते केम? तोके–पहेला कुंडनो विस्तार साठ योजन छे, तेने वमणा करीएं तो एकसो वीश योजन थाय; तो ए सोल नदीना कुंड एकसोवीस योजन पहोला छे, पहेलाना द्वीप आठ योजन पहोला छे, ते वमणा करतां सोल थाय तोते कुंडना द्वीप सोल योजन पहोला छे. अने वेदिका द्वारनो विस्तार पहेलां सवा छ योजन कह्यो छे, तेथी वमणो करिएं तेवारे साढावार योजन थाय, तो सोल कुंडना द्वीपनी वेदीकाना वारणानो विस्तार पण साढावार योजन छे. वली हरिवर्षक्षेत्रनी वे नदी, अने रम्यक् वे नदी–ए चार नदीना चउ के० चार कुंम, तेहना त्रण विस्तार पमुच्च के० आश्रीने चउगुण के० चोगुणो जाणवो. ते केम? तोके पहेला कुंड साठ योजन पहोला छे, तो साठने चोगुणा करतां वसें चालीश योजन ए कुंडनो विस्तार छे. आठने चोगणा करतां वत्रीश योजन द्वीपनो विस्तार छे. सवाछने चोगुणा करतां पचीश योजन एटलो वेदिका द्वारनो विस्तार छे. तथा माहाविदेहनी वे नदीना दो के० वे कुंड, तेहना त्रण विस्तार ने पमुच्च के० आश्रीने आठगुणो जाणवो. ते कहे छे. पहेला कुंमनो विस्तार साठ योजन छे, ते साठने जेवारे आठगणा करीएं तेवारे चारसें एंसी योजन कुंमनो विस्तार थाय. पहेलाना द्वीपनो विस्तार आठ योजन, तेने आठगुणा करतां चोसठ थाय. तो माहाविदेहना कुंममांहे द्वीप चोसठ योजनना छे. वेदिकानां द्वार सवाछ योजन छे, तेने आठवार गुणतां पचाश थाय; तो विदेहना कुंमनी वेदिकानां वारणां पचाश योजन पहोलां छे, सवेवि के० एम सर्व एकठा गणीएं तो इह के० आ जंवुद्वीपमांहे नवइ के० नेवु कुंमा के० कुंम थाय. ॥ ५४ ॥

हवे बे गाथाएं करी, बाहेरनी जे चार नदी छे, तेमनी गति कहे छे.

एयंच नइ चउक्कं ॥ कुंमाउ बहिडुवार परिवूढं ॥
सगसहसनइ समेयं ॥ वेयड्ढ गिरिप्प जिंदेई ॥ ५५ ॥

अर्थ– एयंच नइ चउक्कं के० ए चार नदी जे गंगा, सिंधू, रक्ता, अने रक्तवती ते कुंमाउ के० पोतपोताना निपातकुंमथी बहिडुवार परिवूढं के० बाहेरना नरत अने ऐरवतने सन्मुख बारणे नीकले. ते केम? तोके–गंगा अने सिंधु ए वे दक्षिणने बारणे नरत सामी नीकले छे, अने रक्ता तथा रक्तवती ए बे उत्तरने बारणे उत्तरनां ऐरवत दिशि नीकले छे, पण ते चार नदीउ केवी छे? सगसहसनइसमेयं के० सात सहस्र सामान्य नदीउंए सहित छे. एटले गंगाप्रमुख नदी कुंमथी जेवारे वैताढ्य लगी आवे, तेवारे तेमने सात सहस्र नदीउ मले छे. तेमाटे एवी नदीउना परिवारवाली थइ थकी वेयड्ढगिरिप्पजिंदेई के० वैताढ्य पर्वतने पण नेदे छे. अर्थात् वैताढ्यनी वच्चे थइने नीकले छे. ॥ ५५ ॥

तत्तो बाहिर खित्त, द्ध मज्झाउ वलइ पुव अवर मुहं ॥ नइ
सत्त सहस सहियं ॥ जगइ तलेणंउदहि मेइ ॥ ५६ ॥

अर्थ– तत्तो के० ते वैताढ्य पर्वत ज्ञेदीने नीकळ्या पछी वाहिरखित्तद्ध के० बाहेरना जे क्षेत्र ज्ञरत तथा ऐरवत तेमना अर्द्धज्ञागना मज्झाउ के० वचमांथी पुवअवरमुहं के० पूर्वदिशि अने पश्चिमदिशि समुद्र संन्मुख वलइ के० वले. ज्ञरतक्षेत्र माहे गंगानदी पूर्व दिशाए जाय, अने सिंधुनदी पश्चिमदिशिएं जाय. तथा ऐरवत मांहे रक्तानदी पूर्वदिशिएं जाय. अने रक्तवती नदी पश्चिम दिशिएं जाय. पण ते चार नदीउ केवी छे? वैताढ्य पर्वतने ज्ञेदीने नीकळ्या पछी वली नइसत्तसहस्सहियं के० वीजीउ जे सात सहस्रनदीउ, तेउएं करी सहित छे. एटले चौदसहस्र नदीने परिवारे परवरी थकी जेम वैताढ्यने ज्ञेदी नीकली छे तेनीपरे जगइतलेणं के० जगतीने पण ज्ञेदीने उदहिमेइ के० समुद्रमांहे जाय छे. ॥ ५६ ॥

हवे एक गाथाए करी नदीनो विस्तार तथा उंडपणुं कहे छे.

धुरि कुंड दुवार समा ॥ पज्जंते दस गुणाय पिहुलत्ते ॥
सव्वह महनईउ ॥ विछर पणाउज्ञागुंडा ॥ ५७ ॥

अर्थ– सर्व नदीउ जे छे, ते धुरि के० पहेला नीकलतां कुंडडुवारसमा के० कुंडनाद्वार सरखो जेमनो विस्तार छे एवीउ छे. अने पज्जंते के० छेडे एटले अंतने विषे प्रथमना विस्तारथी दसगुणायपिहुलत्ते के० दशगुणी विस्तारपणे छे. ते केम? तो के–ज्ञरत तथा ऐरवतनी चार नदीउ छे, ते प्रथम सवाछ योजन विस्तार छे, तेने दशगुणु करतां साढीबासठ योजन थाय. तो छेडे एटले समुद्रमांहे ज्ञले तेवारे साढीवासठ योजन थाय. तथा बत्रीश विजयनी नदीउ चोसठ छे. तेहनो पण एज आदिअंतनो विस्तार छे. तेहना जे चोसठ कुंड छे, ते बाहेरना कुंमसरखा छे; तेमाटे सरखो विस्तार कह्यो. वली हेमवंत तथा एरण्यवंतनी चार नदी, अने विजयनी बार अंतरनदी; एवं सोल नदीउनो आदिविस्तार साढावार योजन छे. तेने दशगणो करतां एकसोपचीश योजन थाय; तो छेडे एकसो पचीश योजननो विस्तार जाणवो. वली हरिवर्ष तथा रम्यकक्षेत्रमांहे जे चार नदीउ छे तेहनो विस्तार पचीश योजन धुरे छे. तेने दशगणुं करीएं तो बसें पचाश थाय; तो ते चार नदी छे ते अंतनेविषे बसें पचाश योजन विस्तारपणे छे. अने विदेहक्षेत्रे जे वे नदी छे, तेहनो प्रथम विस्तार, पचाश योजननो छे, ते दशगुणु करतां पांचसे योजन थाय; तो छेडे पांचसे योजन ते नदी पहोली जाणवी. सव्वह के० सघले जे महनईउ के० महानदीउ एटले मोटी नदी छे, ते विछर पणासज्ञागुंडा के० विस्तारथी पचासमे ज्ञागे उंडी छे. जेम गंगानदीनो आदि विस्तार सवा छ योजन छे, तेने पचाशे ज्ञाग देतां योजननो आठमो ज्ञाग आवे, तो प्रथम नीकलतां योजनने आठमे ज्ञागे उंडी छे, अने छेडे साढी बासठ योजन विस्तार छे, तेने पचाशे ज्ञाग देतां सवायोजन आवे, तेमाटे छेडे सवा योजन उंमी नदी जाणवी. एम समस्त नदी छे. ए ज्ञरत तथा ऐरवत क्षेत्रनी नदीनी गती कही. ॥ ५७ ॥

हवे पांच क्षेत्रनी नदीनी गति कहे छे.

पण खित्त महनईउ ॥ सदार दिसि दह विसुद्ध गिरि अद्धं ॥
गंतूण सजिब्भीहिं ॥ नियनिय कुंडेसु निवमंति ॥ ॥ ५८ ॥

अर्थ– पणखित्तमहनईउ के० पांच क्षेत्रनी जे महानदीउ छे ते सदारदिसिदहविसुद्धगिरिअद्धं के० पोतपोताना वारणानी दिशि द्रहनो जे विस्तार छे, ते काढतां जे पर्वतना विस्तारनुं अर्द्ध थाय तेटला योजन नदी

पर्वतना शिखर उपर वहे. ते केम? तो के—हेमवंत अने शिखरीनो विस्तार एक सहस्र बावन योजन अने बार कला छे. तेमांहेथी द्रहनो विस्तार पांचसे योजन काढीएं तेवारे पांचसें बावन योजन अने बार कला रहे; तेनुं अर्द्ध बसें छहोतेर योजन अने छ कला थाय. तो पोताना द्रहद्वारना मुखथी शिखर उपर बसें छोतेर योजन अने छकला वहे छे. अने महाहिमवंत तथा रुक्मीने विषे चार नदी एक हजार त्रसेंने पांच योजन अने पांच कला पर्वतना शिखर उपर चाले. वली निषध तथा नीलवंत संबंधी चार नदीउ सात हजार चारसें एकवीश योजनने एक कला पर्वतना शिखर उपर चाले. द्रहनो विस्तार पर्वतना विस्तारमांहेथी काढी अर्द्ध करीएं तेवारे एवुं पूर्वोक्त मान लाभे; तेवार पछी पर्वतना विस्तार छेडे गंतूण के० जइने सजिप्रीहिं के० स्व एटले पोतानी जीभी उपर थइने नियनियकुंमेसुनिवडंति के० पोतपोताना निपातकुंमने विषे ते नदीउ पडे छे. ॥ ५८ ॥

निय जिप्रिय पिहुलत्ता ॥ पण वीसंसेण मुत्तमझगिरिं ॥
जाममुहा पुव्वुदहिं ॥ इयरा अवरोय हिमु विंति ॥ ५९ ॥

अर्थ— निजिप्रियपिहुलत्ता के० पोतपोतानी जीभीना पहोलपणाने पणवीसंसेण के० पचीशमे भागे मझगिरिमुत्त के० मध्यगिरि जे वृत वैताढ्य तथा मेरुने मूकीने जाममुहा के० जे नदीनुं मुख दक्षिणसामुं छे, पुव्वुदहिं के० ते नदी पूर्व समुद्रदिशि वले. इयरा के० इतर एटले जे नदी उत्तरमुख छे, ते अवरोयहिमुविंति के० पश्चिमसमुद्रदिशि वले. एटले हेमवंत तथा एरण्यवंतनी नदी वृत वैताढ्यने बे कोस वेगलो मूकी पूर्व तथा पश्चिमदिशिएं वले. वली हरिवर्ष तथा रम्यक्नी नदी चार कोश वृत वैताढ्यने वेगलो मूकीने पूर्वपश्चिम दिशिएं वले. तथा माहाविदेहनी नदी मेरुपर्वतने आठ कोस वेगलो मूकी पूर्व पश्चिमदिशिएं वले.

हेमवइ रोहियंसा ॥ रोहीया गंगडुगुण परीवारा ॥
एरणवय सुवम ॥ रुप्पकूलाउ ताणसमा ॥ ६० ॥

अर्थ— हेमवइ के० हेमवंत क्षेत्रमांहे रोहियंसा के० रोहितांशा तथा रोहीया के० रोहिता एवे नामे बे नदी छे, ते गंगडुगुणपरिवारा के० गंगानदी करतां जेमनो बमणो परिवार छे. एटले अठावीश हजार नदीउंना परिवारे परिवरी एवी जाणवी. अने एरणवय के० एरणवत क्षेत्रमांहे सुवणरुप्पकुलाउ के० सुवर्णकुला अने रुप्पकुला एवे नामे बे नदी छे. ते ताणसमा के० ते रोहितांशा सरखो जेमनो परिवार छे, एटले रोहितांशा नदीनी परे अठावीश हजार नदीउंए परिवरी छे. ॥ ६० ॥

हरिवासे हरिकंता ॥ हरिसलिला गंगचउगुण नईआ ॥
एसिसमा रम्मवए ॥ नरकंता नारिकंता य ॥ ६१ ॥

अर्थ— हरिवासे के० हरिवर्ष क्षेत्रनेविषे हरिकंता अने हरिसलिला नामे बे नदी छे. ते नदी केवीउं छे? गंगचउगुणनईआ के० गंगानदीथी चोगणो छे परिवार जेमनो एवीउं छे. एटले छप्पन हजार नदीउंए परिवरी छे. तथा एसीसमा के० ए पूर्वोक्त नदी सदृश रम्यए के० रम्यक्क्षेत्रनेविषे नरकंता अने नारीकंता ए नामे बे नदीउं छे, तेपण एटलीज नदिए परिवरी छे, एटले छप्पन हजार नदीएं परिवरी छे.

सीउंया सीयाउ ॥ महा विदेहम्मि ताासु पत्तेयं ॥ निवडइ
पणलक्ख डुत्ती, स सहस अमतीस नइ सलिलं ॥ ६२ ॥

अर्थ– सीउंया के० सीतोदा तथा सीयाउ के० सीता ए वे नदी ठे ते, महाविदहम्मि के० महाविदेह क्षेत्रनेविषे ठे. तासु के० ते सीतोदा अने सीता नदीउंनी मध्ये पत्तेयं के० प्रत्येक एटले एकेकी नदीमांहे पणलक्ख छत्तीस सहस अडतीस नइसलिलं के० पांच लाख बत्रीश हजार ने आडत्रीश नदीउ संबंधी जे पाणी ठे, ते निवडइ के० पडे ठे. ॥ ६२ ॥

हवे सीतोदामांहे जे नदी जले ठे ते कहे ठे.

कुरु नइ चुलसी सहसा ॥ ठच्चेवंतर नईउ पइविजयं ॥
दो दो महा नईउ ॥ चउ दस सहसाउ पत्तेयं ॥ ६३ ॥

अर्थ– कुरु के० कुरुक्षेत्रनेविषे चुलसी सहसा के० चोराशी हजार नदीउ ठे. वली ठच्चेवंतर नईउ के० ठ अंतर नदी ठे. वली पइविजयं के० प्रतिविजये एटले एकेकी विजये दो दो महा नईउ के० गंगा, सिंधु प्रमुख बे बे महानदीउ ठे, तो सोल विजयमांहे बत्रीश महोटी नदीउ ठे. ते पत्तेयं के० प्रत्येक नदीनो परिवार चउदस सहसाउ के० चौद हजार नदीउंनो जाणवो. ते चौद हजार ने बत्रीश विजये बत्रीशवार गुणतां चार लाख अडतालीश हजार थाय. तेनीसाथे पाछली कुरुक्षेत्रादिकनी चोराशी हजार ने आडत्रीश नदीउ एकठी करीएं तेवारे पांच लाख बत्रीश हजार ने आडत्रीश नदीउंनुं पाणी सीतोदा नदीमांहे जले ठे. सीतामांहे पण एटली नदीउंनुं पाणी जले ठे. तेमाटे बमणी करीएं तेवारे दश लाख चोसठ हजार ने ठोतेर एटली नदीउ माहविदेह क्षेत्रमांहे जाणवी. ॥ ६३ ॥

हवे जंबूद्वीपनी सर्व नदीउंनी संख्या कहे ठे.

अडसयरि महानइउ ॥ बारस अंतरनईउ सेसाउ ॥ परि-
यर नईउ चउ दस ॥ लक्खा ठप्पण सहसा य ॥ ६४ ॥

अर्थ– बत्रीश विजयनी चोसठ नदी, तथा सीतोदा अने सीता ए बे नदी तथा गंगा प्रमुख बार नदी, ए सर्व एकठी करतां अडसयरी महानइउ के० अठोतेर महानदीउ एटले महोटी नदीउ जाणवी. अने बत्रीश विजयनी बारस अंतर नईउ के० बार अंत्तर नदीउ ए मुलगी नदी ठे. सेसाउ के० बाकी बीजी परियर नइउ के० परिवारनी नदीउ चउदस लक्खा ठप्पन्न सहस्साय के० चौद लाख ने ठप्पन हजार जाणवी. इति गाथार्थ. ॥ ६४ ॥

हवे ठ कुलगिरिना कूट एटले शिखर तेमना संबंधी विचार कहे ठे.

एगारड नवकूमा ॥ कुलगिरि जुयलत्तिगे वि पत्तेयं ॥ इय
ठप्पन्ना चउ चउ ॥ वक्खारेसुत्ति चउसठी ॥ ६५ ॥

अर्थ– कुलगिरिजुयलत्तिगे के० कुलगिरिना त्रण युगलनेविषे एगाररुनवकूडा के० अगीयार, आठ, नव एम अनुक्रमें कूट जाणवा. ते केम? हिमवंत अने शिखरी पर्वतनेविषे एकेक पर्वते अगीयार कूट ठे. तथा महाहिमवंत अने रुक्मी पर्वतनेविषे एकेक पर्वते आठ आठ कूट ठे. निषध तथा नीलवंतनेविषे एकेक पर्वते नव नव कूट ठे. हवे ते कूटनां अनुक्रमे नाम लखे ठे. प्रथम हिमवंतना अगीयार कूट ठे ते, पूर्वदिशिथी धुरे मांमी जाणवा. पूर्वदिशिए पहेलो सिद्धकूट, हिमवंतकूट, जरतकूट, इलादेवीकूट, गंगावर्त्तनकूट, श्रीकूट, रोहितांशाकूट, सिद्धावर्त्तनकूट, सुरादेवीकूट, हैमवंतकूट, अने वैश्रमणकूट,–हवे शिखरीना अगीयार

कूट छे तेपण पूर्वदिशिएं–प्रथम सिद्धकूट, शिखरीकूट, ऐरण्यवंतकूट, सुवर्णकूलाकूट, श्रीदेवीकूट, रक्तावर्त्तन-कूट, लक्ष्मीकूट, रक्तवत्यावर्त्तनकूट, गंधावतीकूट ऐरवतकूट, अने तिगिच्छिकूट–ए अगीआर कूट, शिखरी पर्वतने विषे छे.–हवे महा हिमवंतना आठ कूट कहे छे. पूर्वदिशिएं पहेलो सिद्धकूट, महा हिमवंतकूट, हेमवंतकूट, रोहितांशकूट, ह्रीकूट, हरिकांताकूट, हरीवर्षकूट अने वैरूर्यकूट, ए आठ कूट, महा हिमवंतना जाणवा. हवे रुक्मीना आठ कूट कहे छे. प्रथम पूर्व दिशिएं सिद्धकूट, रुक्मीकूट, रम्यककूट, नरकांताकूट, बुद्धिकूट, रुप्पकुलाकूट, ऐरण्यवतकूट, मणिकांचनकूट,–ए आठ कूट रुक्मी पर्वत उपर छे. हवे निषधना नव कूट कहे छे. प्रथम पूर्वदिशि सिद्धकूट, निषधकूट, हरिवर्षकूट, पूर्वविदेहकूट, ह्रीकूट, धृतिकूट, सीतोदाकूट अपरविदेहकूट, अने रुचककूट, ए निषध पर्वतना नव कूट जाणवा. हवे नीलवंतना नव कूट कहे छे. प्रथम पूर्वदिशिएं सिद्धकूट, नीलवंतकूट, पूर्वविदेहकूट सीताकूट, कीर्तिकूट नारीकांतकूट, अपरविदेहकूट, रम्यककूट, अने उपदर्शनकूट ए नीलवंत पर्वतना नव कूट जाणवा. ए छकुलगिरिना सर्व मली छप्पन कूट–तेहनां नाम कह्यां ते जाणवां. चउचउवरकारेसुत्ति के० सोल वक्षस्कार पर्वतने विषे एकेके वक्षस्कारे चार चार कूट छे. तो सोलने चारे गुणतां चोसठ कूट थाय; तेमाटे सोल वृक्षस्कारना चोसठ कूट जाणवा. तेहनां नाम बे पासे बेबे विजयने नामे बेकूट, त्रीजो वक्षस्कारकूट चोथो महानदीनीदिशिए सिद्धकूट, ए चार नामे सोल वृक्षस्कारना चोसठ कूट जाणवा. ॥ ६५ ॥

सोमणसि गंधमायणि ॥ सग सग विज्जुपन्निमालवंति
पुणो ॥ अठ्ठ सयलतीसं ॥ अरू नंदणि अठ करिकूडा ॥ ६६ ॥

अर्थ–सोमणसिगंधमायणि के० सोमनस अने गंधमादन ए नामे जे गजदंतगिरि तेमने विषे सगसग के० सात सात कूट छे. तेहनां नाम कहे छे. पहेला मेरुनी दिशीथी सिद्धकूट, तेवारपछी निषधपर्वतनी सन्मुख सोमणसकूट, मंगलावतीकूट, देवकुरुकूट, विमलकूट, कांचनकूट, अने विशिष्टकूट. ए सात कूट सोमनस उपर छे. तथा गंधमादन नामे गजदंत गिरिनेविषे जे सात कूट छे ते कहे छेः–मेरुदिशिए सिद्धकूट, तेवार पछी अनुक्रमे नीलवंत सन्मुख गंधमादनकूट, गंधकूट, उत्तराकूट, स्फाटिककूट, लोहिताक्षकूट, अने आनंदकूट. ए सात कूट गंधमादन उपरे छे. पुणो के० वली विज्जुपन्निमालवंति के० विद्युत्प्रभ तथा मालवंत ए बे गजदंतगिरिनेविषे अठ्ठ के० आठ आठ कूट छे. तेउ मध्ये जे प्रमथ विद्युत्प्रभ छे तेहना आठ कूटनां नाम कहे छे. मेरुदिशिएं सिद्धकूट, त्यारपछी अनुक्रमे निषध सन्मुख विद्युत्प्रभकूट, देवकुरुकूट, ब्रह्मकूट, कनककूट, स्वस्तिककूट, सीतोदाकूट, अने स्वयंजलकूट, अहींयां नवमो हरिकूट छे ते सहस्रांककूटमांहे गणशे. अहींयां तो आठ गण्या छे. बीजो मालवंत गजदंतगिरिनेविषे आठ कूट छे, तेहनां नाम कहे छे. मेरुदिशिएं सिद्धकूट, त्यारपछी अनुक्रमे नीलवंत पर्वत सन्मुख मालवंतकूट छे, उत्तरकुरुकूट, कच्छकूट, सागरकूट, रजतकूट, सीताकूट, अने पूर्णभद्रकूट. अहींयां पण नवमो हरिसहकूट छे; ते सहस्रांकमां गणशे. ए प्रमाणे गजदंतगिरि चार, तेमना सयल के० सर्व मलीने तीसं के० त्रीश कूट छे. अने बे अधिक छे ते सहस्रांकमां गणशे. तथा नंदणि के० नंदनवननेविषे अड के० आठ कूट छे. ते ईशाण कोणना प्रासाद अने पूर्वदिशिना जिनभवन वच्चे छे. तेहनां नाम कहे छे. नंदनकूट, त्यांथी दक्षिणावर्त्त फरतां मंदरकूट, निषधकूट, हैमवंतकूट, रजतकूट, रुचककूट, सागरचित्रकूट, अने वज्रकूट. अहींयां पण नवमुं ईशानकोणे बलकूट छे, ते सहस्रांकमांहे गणशे. अने अठकरिकूडा के० मेरुपर्वतनी पासे समभूतल उपर जे भद्रशाल वन छे, त्यां सीता नदीनी उत्तरदिशिने कांठे प्रथम पद्मोत्तर कूट, त्यांथी दक्षिणावर्त्त फरतां नील-

वंतकूट, सुहस्तिकूट, अंजनगिरिकूट, कुमुदकूट, पलासकूट, अवतंसकूट, अने रोचनगिरिकूट, ए आठ कूट हाथीने आकारे छे; तेमाटे ए आठ करिकूट एवे नामे जाणवा. ॥ ६६ ॥

हवे ए कूट एटले शिखर-तेहनुं उंचपणुं अने स्वरूप कहे छे.

इय पणसउच्च छास, छि सउ कूमा तेसु दीहर गिरीणं ॥
पुव्व नइमेरु दिसिअं, त सिद्ध कूडेसु जिणजवणा ॥ ६७ ॥

अर्थ- इय के० ए प्रकारे पणसउच्च के० पांचसें योजनना उंचा एहवा जे छासछिसउकूमा के० एकसो छासठ कूट छे. तेसुदीहरगिरीणं के० तेमांहे जे दीर्घ एटले लांबा पर्वत जे छ कुलगिरि तथा वक्षस्कार अने गजदंतगिरि- एहनेविषे सिद्ध कूट क्यां छे ? ते कहे छे. पुवनइमेरुदिसि अंतसिद्धकूडेसु के० छ कुलगिरिना पूर्वदिशिना छेडाए जे सिद्धकूट छे. तथा वक्षस्कार पर्वतनेविषे नदी दिशिना छेडाए जे सिद्धकूट छे, अने गजदंतगिरिना जे मेरुदिशिना छेडाए सिद्धकूट छे तेहने उपरे जिणजवणा के० जिनजवनो छे. एम जाणवुं.

हवे ते जिनजवनोनां मान कहे छे.

ते सिरिगिहाउ दोसय ॥ गुणप्पमाणा तहेव तिदुवारा ॥
नवरं अडवीसाहिय ॥ सयगुण दारप्पमाणमिह ॥ ६८ ॥

अर्थ- ते के० ते जिनजवनो छे ते, सिरिगिहाउ के० श्री देवीना घरथी दोसय गुणप्पमाणा के० बसे गुणां अधिकां लांबपणे, पहोलपणे, तथा उंचपणे जाणवां. ते केम ? तो के-श्रीदेवीनुं घर एक कोश लांबुं छे, ते बसेंवार गणतां पचाश योजन थाय; तो जिनजवनो पण पचाश योजन लांबां छे. श्रीदेवीनुं घर अर्द्ध कोश पहोलुं छे. तेने बसें वार गुणतां पचीश योजन थाय तो जिनजवनो पण पचीश योजननां विस्तारवंत छे. एटले पहोलां छे. श्रीदेवीनुं घर चौदसें चालीश धनुष्य उंचुं छे तेने बसेंवार गुणीएं तेवारे छत्रीश योजन थाय, तो जिनजवनो छे ते पण छत्रीश योजन उंचां छे. तहेव के० तेमज श्रीदेवीनां जवननी पेठे तिदुवारा के० त्रण बारणे सहित छे. पण नवरं के० एटलुं विशेष छे जे अडवीसाहिय के० श्रीदेवीना जवनना बारणाथी उंचपणुं, पहोलपणुं अने बारणानो प्रवेश तेथी एकसोने अठावीस गणुं अधिक श्रीतीर्थंकरना जवनना बारणानुं प्रमाण छे, ते यंत्रथी जाणवुं.

बीजा जे पांचसें योजनना उंचा कूट छे त्यां प्रासादना मान कहे छे.

पणरीसं कोससयं ॥ समचउरसविछडा दुगुणमुच्चा ॥
पासाया कूडेसु ॥ पणसयउच्चेसु सेसेसु ॥ ६९ ॥

अर्थ- सेसेसुकूडेसु के० सिद्धकूटविना शेष एटले बाकी जे कूट छे, तेहनेविषे पासाया के० अधिष्ठायक देवताउने वसवानां प्रासाद एटले घर छे. पण ते कूट केवा छे ? पणसयउच्चेसु के० पांचसे योजन उंचां छे. ते कूटनेविषे प्रासाद केवां छे ? तो के- पणवीसंकोससयं के० एकसो पचीश कोश समचउरस के० समचउरंस संस्थाने छे. एटले चारे तरफ सरखा मूलनेविषे छे, विछडा के० विस्तार जेनो. अने विस्तारथी दुगुणमुच्चा के० बमणां उंचां छे. एटले अढीसें कोस उंचां अने एकसो पचीश कोश पहोलां छे. एवां देवताना प्रासाद छे. ॥ ६९ ॥

हवे सहस्रांक कूट कहे छे.

वल हरिसह हरिकुमा ॥ नंदणवणि मालवंति विज्जुपन्ने ॥
ईसाणुत्तरदाहिण, दिसासु सहसुच्च कणगमया ॥ ७० ॥

अर्थ– वल के० वलकूट, तथा हरिसह के० हरिसहकूट, हरिसहकूडा के० हरिकूट. ए नामे त्रण कूट छे ते, अनुक्रमे नंदणवणि के० नंदनवननेविषे इसाण के० ईशानकोण छे, त्यां वलकूट छे. अने हरिसहकूट छे ते मालवंति के० मालवंतनामे जे गजदंतगिरि, तेहनेविषे उत्तर के० उत्तरदिशिएं जाणवो. तथा हरिकूट छे ते विज्जुपन्ने के० विद्युत्प्रज्ञ नामे जे गजदंतगिरि तेनेविषे दाहिणदिसासु के० दक्षिणदिशाने विषे जाणवो. पण ए त्रण कूट छे ते केवा छे ? तो के सहसुच्च के० हजार योजन उंचा छे. माटे एने सहस्रांक कहीएं. अने कणगमया के० सुवर्णमय छे. ॥ ७० ॥

हवे वैताढ्यना कूट कहे छे.

वेयढ्ढेसुवि नवनव ॥ कुडा पणवीस कोस उच्चाते ॥ सव्वे
तिसय छरुत्तर ॥ एसुवि पुव्वंति जिणकुमा ॥ ७१ ॥

अर्थ–वेयढ्ढेसुवि के० जरत अने ऐरवतना जे वे वैताढ्य छे. अने वत्रीश विजयना वत्रीश वैताढ्य छे. एवं चोत्रीश दीर्घ वैताढ्यनेविषे नवनव कूडा के० नवनव कूट जाणवा. ते सव्वे के० ते सर्व कूटो जे छे ते, पणवीस कोसउच्चा के० पचीश कोश उंचा छे. वली ते सर्व कूट एकठा गणतां तिसयछरुत्तर के० त्रणसें ने छ थाय. एसुवि के० ए कूटोनेविषे पण जिणकूडा के० जे जिनकूट छे, एटले सिद्धकूट छे. ते पुव्वंति के० पूर्वदिशिने छेडे छे. इति गाथार्थ. ॥ ७१ ॥

हवे ते वैताढ्यना सिद्धकूट उपर जिनजवननुं मान कहे छे.

ताणुवरि चेइहारा ॥ दहदेवीजवणतुल्ल परिमाणा ॥
सेसेसु य पासाया ॥ अद्धेगकोसं पिहुच्चते ॥ ७२ ॥

अर्थ– ताणुवरी के० ते वैताढ्यना सिद्धकूट उपर जे चेइहरा के० चैत्यग्रह एटले जिनजवन छे; ते केवा छे? तोके–दहदेवीजवणतुल्लपरिमाणा के० ड्रहदेवी जे श्री तथा लक्ष्मी प्रमुख– तेमनां जे जवन छे, ते सरखुं छे परिमाण जेमनुं एवां जिनजवन छे. सेसेसु के० वैताढ्यना बीजा सर्व कूट उपरे जे पासाया के० देवतानां प्रासाद छे, ते केवां छे? अद्धेगकोसंपिहुच्चत्ते के० अर्द्धकोश पहोलां छे, अने एक कोश उंचां एहवां देवताउंनां जवन छे. इतिगाथार्थ. ॥ ७२ ॥

हवे ए सर्व कूटनो विस्तार कहे छे.

गिरिकरिकुमा उच्च, त्तणाउ सम अद्धमूलुवरि रुंदा ॥
रयणमया नवरि विय, ड्ढ मज्झिमा ति त्ति कणगरुवा ॥ ७३ ॥

अर्थ– गिरि के० सर्व पर्वतोना कूट अने करिकूडा के० जद्रशालना वननेविषे जे करी एटले हाथीने आकारे आठ कूट छे. ते कूट उच्चत्तणाउ के० उंचपणाएं सम के० सरखा, मूल के० मूलनेविषे रुंदा के० विस्तार एटलें पहोलां छे. अर्थात् जेटला योजन उंचपणे छे तेटलाज योजन मूलनेविषे पहोलां छे. अने उ-

च्चत्तणाउ के० ते उंचपणाथी अद्ध के० अर्द्ध उवरि के० उपर शिखरनेविषे रुंदा के० विस्तारे ठे. एटले पहोलपणे ठे. ते केम? जे कूट सहस्र योजन उंचां ठे, ते मूलनेविषे सहस्र योजन पहोलां ठे. अने सहस्रनुं अर्द्ध पांचसें योजन उपर शिखरने विषे पहोलां ठे. वली जे कूट पांचसें योजन उंचां ठे. ते मूलनेविषे पांचसें योजन पहोलां ठे. अने पांचसें योजननुं अर्द्ध अढीसें योजन शिखर उपर पहोलां ठे. वली जे कूट पचीश कोश उंचां ठे, ते मूलनेविषे पचीश पहोलां ठे, अने पचीशनुं अर्द्ध साढाबार कोश शिखर उपरे पहोलां ठे. अने ए सर्व कूटनी चढतां उतरतांनी जे हानी वृद्धि ते जगतीनी पेठे कही ठे, तेम जाणवी. वली ते कूट केवां ठे? रयणमया के० ते सर्व कूट रत्नमय ठे. पण नवरि के० एटलुं विशेष ठे के, जे वैताढ्यपर्वतोना नवनव कूट जे ठे तेमांहे मज्जिमातिन्नि के० वचला त्रण त्रण कूट जे ठे ते कणगरुत्रा के० तपाव्या सुवर्णमय ठे. अने सहस्रांक नामे जे त्रण कूट ठे ते तो कनकमयी ठे; एम प्रथमज कहेलां ठे. इति गातार्थ॥७३॥

हवे जंबूवृक्षनी पीठिकानेविषे आठ कूट ठे ते तरुकूट केवाय ठे ते कहे ठे.

जंबूणयरययमया ॥ जगइसमा जंबुसामलीकूडा ॥
अठ्ठ तेसु दहदे, वि गिहसमा चारुचेइहरा ॥ ७४ ॥

अर्थ– जंबू के० जंबूवृक्ष अने सामली के० शीमलांनुं वृक्ष, तेहनेविषे जंबूणय के० जंबूनद ते रक्तकनक अने रयय के० रुपुं तेहना कूट अनुक्रमे जाणवा. पण ते कूट केवा ठे? तोके जगइसमा के० जगतीनी पेठे बार योजन मूले विस्तार अने चार योजन शिखर उपर विस्तार, तथा आठ योजन उंचा जगती सरखा ठे. तेसु के० ते जंबु तथा शीमलाना कूटनेविषे दहदेविगिहसमा के० द्रहनी देवीना भवन सरखां एटले एक कोश लांबा, अने अर्द्ध कोश पहोलां, तथा चौदसें चालीश धनुष्य उचां, एवा प्रत्येके अठ्ठ के० आठ आठ चारुचेइहरा के० मनोहर चैत्य घर ठे, एटले ते एकेकाकूट उपर आठ आठ जिनभवन ठे. इति गाथार्थ॥ ७४ ॥

हवे चोत्रीश ऋषभ कूट कहे ठे.

तेसिसमो सहकूडा ॥ चउतीसं चुल्लकुंड जुयलंतो ॥
जंबूण एसु तेसु य ॥ वेयढ्ढे सुव्व पासाया ॥ ७५ ॥

अर्थ– तेसिसमा के० ते जंबू अने शीमलाना कूट सरखा चउतीसंरिसहकूडा के० चोत्रीश ऋषभकूट जंबू द्वीपमांहे ठे. ते ऋषभकूट कोण स्थानके ठे? तो के चुल्लकुंडजुयलंतो–चुल्ल के० नाना एटले साठ योजनना जे पहोला कुंड ठे, ते बे कुंड वच्चे ठे, एटले गंगा सिंधु तथा रक्ता अने रक्तवती एहना बेउ कुंड वचे भरत तथा ऐरवत, तथा बत्रीश विजयमांहे मली चोत्रीश ऋषभ कूट ठे. जंबूणएसु के० जंबुनद जे रक्त सुवर्ण मयी एवां जे तेसु के० ते ऋषभकूट, तेमने विषे वेयढ्ढेसुव के० वैताढ्यनाकूटनी पेठे पासाया के० प्रासाद एटले देवभवन जाणवां; अहींआं वैताढ्य सरखां कह्यां माटे एक कोश उंचां अने अर्द्धकोश पहोलां ठे एम जाणवुं. ॥ ७६ ॥

हवे सर्व कूटनी एकठी संख्या कहे ठे.

पंचसए पणवीसे ॥ कूडा सव्वेवि जंबुदीवंमि ॥ ते
पत्तेयं वरवण, जुयाहि वेइहि परिक्खित्ता ॥ ७६ ॥

अर्थ– पंचसएपणवीसे के० पांचसें पचीश कूट सर्व मलीने जंबुदीवंमि के० जंबुद्दीपने विषे ठे. ते कूट

केवा छे? तो के- पत्तेयं के० प्रत्येके प्रत्येके वरवण जुयाहिं एटले प्रधान जे वण के० वन तेणे करी जुयाहिं के० सहित जे वेइहिं के० वेदिका तेणे ए परिखित्ता के० विंटेला छे. ॥ इति गाथार्थ ॥ ७६ ॥

हवे जंबूद्वीपमांहे जे कूट उपरे जिनभवन छे ते कूट कहे छे.

छसयरि कुंडेसु तहा ॥ चूलाचउवणतरूसु जिणभव-
णा ॥ भणिया जंबूदीवे ॥ सदेवया सेसठाणेसु ॥७७॥

अर्थ- जंबूदीवे के० जंबूद्वीपने विषे छ कुलगिरिना छ कूट चार गजदंताना चार कूट, सोल वृक्षस्कारना सोल कूट, चोत्रीश वैताढ्य पर्वतना चोत्रीश कूट, तथा जंबूवृक्ष अने शीमला वृक्षना सोल एजे छसयरिकूरु सु के० जे छोतेर कूट छे, तेमने विषे जिणभवणा के० जिनभवन भणिया के० कह्या छे. तहा के० तेमज चूला के० मेरु पवर्तनी चूलिकाने विषे तथा मेरुपर्वतना चउवण के० चार वनने विषे तथा तरूसु के० जंबू तथा शीमलाना वृक्ष उपर एटले स्थानके जिनभवन कह्यां छे. ए जिनभवनने विषे पांचसें धनुष्य प्रमाणे रत्नमय ऋषभ, चंद्रानन, वर्द्धमान अने वारिषेण ए चार नामे जिनप्रतिमा छे. सेसठाणेसु के० शेष बीजा कूटनेविषे जे छे स के० ते देवया के० देवतानां भवन जाणवां. त्यां आप आपणे कूटने नामे देवतानां स्थानक छे.

हवे बीजा कूटोनेविषे जिनभवननुं विसंवाद एटले छे किंवा नथी तेनो विचार कहे छे.

करि कुरु कुंम नइदह ॥ कुरु कंचण जमल सम वियड्ढेसु ॥
जिणभवण विसंवाउ ॥ जो तं जाणंति गीयछा ॥ ७८ ॥

अर्थ- करिकूरु के० करिकूट तथा कुंरू के० कुंरू छे तेमां तथा नइ के० नदी अने दह के० द्रह तथा कुरु के कुरुक्षेत्रने विषे जे कंचण के० बसें कंचनगिरि छे, तेहने विषे तथा सीतोदा अते सीताना द्रहनी पासे जे जमग नामे चार पर्वत छे त्यां, तथा समवियड्ढेसु के० वृत वैताढ्य एटलां स्थानकनेविषे जिणभव-णविसंवाउ के० जिनभवननो विसंवाद छे. एटले संदेह छे. जोतं जाणंति गीयछा के० तेह्ना निश्चयनी वार्ता गीतार्थ ज्ञानवंत जाणे. ॥ इति गाथार्थ ॥ ७८ ॥

हवे चार गाथाए करी वैताढ्यनुं स्वरूप कहे छे.

पुव्वावरजलहिंता ॥ दसुच्च दसपिहुल मेहलचउक्का ॥
पणवीसुच्चा पन्ना, स तीस दस जोयण पिहुत्ता ॥ ७९ ॥

अर्थ- पुव्वावरजलहिंता के० जंबुद्वीपने विषे भरत ऐरवतना जे बे दीर्घ वैताढ्य छे, ते पूर्व समुद्र अने पश्चिम समुद्रलगी दीर्घ एटले लांबा जाणवा. पण ते वैताढ्य केवा छे ? दसुच्च के० समभूतल थकी दश योजननी उंची अने दस पिहुल के० दश योजन पहोली एवी बे पासानी श्रेने मेहलचउक्का के० चार मे-खला छे जे वैताढ्यनेविषे एटले एकेकी वैताढ्ये चार मेखला, ते दक्षण अने उत्तर एकेकी दिशाए बे बे मेखला छे. तथा ए वैताढ्य छे ते पणवीसुच्चा के० पचीश योजन उंचा छे. वली ते वैताढ्य केवा छे ? पचास त्रीस अने दश एटला योजन पहोला छे; एटले समभूतलथी मांडी दश योजन उंचे जइए त्यहांलगे पन्नास के० पचाश योजन पहोलाइ ए प्रथम मेखला त्यहांथी उपरे दश योजन उंचपणालगी ते वैता-ढ्य छे ते तीसजोयणपिहुत्ता के० त्रीश योजन पहोलाइएं बीजी मेखला छे. त्यहां बीजी मेखला उपरथी पांच योजन लगी दसजोयण पिहुत्ता के० दश योजन पहोला छे. एटले उंचपणाना पचीश योजन पूर्ण थया. ॥ ७९ ॥

वेईहिं परिखित्ता ॥ सखयरपुर पन्नसठिसेणिडुगा ॥
सदिसिंदलोगपालो ॥ वन्नोगउवरिल्लमेहलया ॥ ८० ॥

अर्थ– वली वैताढ्य केवा छे ? पचाश, तथा त्रीश, तथा दश योजननो छे विस्तार जेमनो एवा वैताढ्यना बे पासानेविषे वेईहिंपरिखित्ता के० छ वेदिका तेणीएं सहित छे. एटले प्रथम पासानी बे मेखलानेविषे बे बे वेदिका छे. अने उपरनी जे बे मेखला छे. तेहनेविषे एकेकी वेदिका छे. एम छ वेदिका जाणवी. ते वली वैताढ्य केवा छे ? सखयरपुरपन्नसठिसेणिडुगा के० खेचर जे विद्याधर– तेना जे नगर पचाश अने साठनी एवी जे बे श्रेणि, तेणीएं सहित छे. एटले दक्षिणदिशिए देशनी राजधानीए सहित पचास विद्याधरोना पुर एटले नगरनी श्रेणि छे, अने उत्तर दिशिएं पण देशनी राजधानीए सहित साठ विद्याधरना नगरनी श्रेणि छे. वली केवा छे ? सदिसिंदलोगपालोव जोग उवरिल्ल मेहलया के० सदिसि एटले स्वदिशि ते पोतानी दिशिना इंद्रना जे लोकपाल एटले सौधर्मेंद्रना जे लोकपाल तेमने रमवा योग्य छे उपरनी बे मेखला जे वैताढ्यनेविषे एवा छे, एटले पहेली मेखलाए विद्याधर अने उपरनी बे मेखलाए लोकपाल छे.

डु डु खंडविहिय जरहे, रवया डु डु गुरु गुहा य रुप्पम
या ॥ दोदीहा वेयढ्ढा ॥ तहा डुतीसं च विजयेसु ॥ ८१ ॥

अर्थ– वली वैताढ्य केवा छे? डुडुखंडविहिय जरहे रवया के० बेबे खंड कर्या छे. जरत अने ऐरवतना जेणे. जरत अने ऐरवत वच्चे पड्या माटे खंड कीधा छे. च के० वली केवा छे? डुडुगुरुगुहा के० बे बे मोहोटी गुफा जेमनेविषे छे. वली केवा छे? रुप्पमया के० केवल रुपाना छे. एवा दोदीहा के० बे दीर्घ वेयढ्ढा के० वैताढ्य छे. ते क्यां छे? तोके जरत तथा ऐरवत क्षेत्रमांहे छे. च के० वली तहा के० तेमज विजयेसु के० बत्रीश विजयनेविषे डुतीसं के० बत्रीश वैताढ्य जाणवा. ॥ ८१ ॥

नवरंते विजयंता ॥ सखयर पणपन्नपुरडुसेणीया ॥
एवं खयर पुराइं ॥ सग तीस सयाइं चालाइं ॥ ८२ ॥

अर्थ– नवरंते विजयंता के० ते बत्रीश विजयना बत्रीश वैताढ्यनेविषे एटलुं विशेष छे जे, विजय विजय लगी छेडा छे, पण समुद्र लगी छेडा नथी. वली केवा छे? सखयरपणपन्नपुरडुसेणीया के० खेचर जे विद्याधर, तेना पंचावन नगरनी बे पासे जे बे श्रेणि, तेणीएं सहित छे. एटले दक्षिण दिशाएं पंचावन नगर अने उत्तर दिशाएं पण पंचावन नगर ते देशनी राजधानी सहित छे. एवं के० एणे प्रकारे खयरपुराइं के० विद्याधरनां नगर सर्व एकठां गणीएं तेवारे सगतीस सयाइंचालाइं के० त्रण सहस्र अने सातसे चालीश थाय. इतिगाथार्थ ॥ ८२ ॥

ते चोत्रीश वैताढ्यनेविषे बे बे गुफा छे तेहनुं स्वरूप कहे छे.

गिरिविछर दीहाउ ॥ अरुच्च चउ पिहुपवेसदाराउ ॥
बारस पिहुलाउ अडु, च्च याउ वेयढ्ढदुगुहाउ ॥ ८३ ॥

अर्थ– वेयढ्ढउगुहाउ के० वैताढ्य पर्वतनेविषे बे बे गुफा छे. ते गुफा केवी छे? गिरिविछरदीहाउ के० गिरि जे वैताढ्यपर्वत तेनुं जे विस्तार छे ते सरखी पचाश योजन दीर्घ एटले लांबी छे; वली ते गुफा

केवी छे अरुच्च के० आठ योजन उंचा छे अने चउपिहु के० चार योजन पहोला अने चार योजन पवेस के० प्रवेश एवा दक्षण अने उत्तरने सन्मुख दाराउं के० वे बारणा तेणे करी सहीत छे. वली गुफाउं केवी छे. बारसपिहुलाउ के० बार बार योजन मांहेली कोरे पहोली छे तथा अरुच्चयाउ के० आठ योजन उंची एवी वे वे गुफा ते गंगा, सिंधु, रक्ता, अने रक्तवतीने विचाले जे चोत्रीश वैताढ्य छे तेने विषे छे. ॥७३॥

ते गुफाने विचाले वे नदिउं छे ते वखाणे छे.

तम्मज्झि दुजोयण अं, तराउ ति ति विछराउ दुनईउं ॥
उम्मग्ग निमग्गाउं ॥ कडगाउ महानइ गयाउं ॥ ७४ ॥

अर्थ– तम्मझ दुजोयण अंतराउं के० ते गुफा लांबपणे पचास योजननी छे, ते गुफानामझ एटले वि-चेंना दुजोयण एटले पचीसमुं तथा छवीसमुं ए वे योजननुं आंतरुं छे जे वे नदी विचे एहवी वे नदी छे जे गुफानेविषे, वली ते वे नदी केहवी छे? तिति के० त्रण त्रण योजनने विस्तारे छे. वली केहवी छे उम्मग्गा निमग्गा एहवां छे नाम जेमनां, वली नदी केहवी छे कडगाउं के० पर्वतमाहेला जे मोटा पापाण तेमांहेथी निकलीने महानइघाउं के० महामोटीनदी जे गंगा सिंधू प्रमुख छे तेमांहे गमन करनारी छे. ॥ ७४ ॥

इह पइभित्तिगुणव, न्नमंडले लिहइ चक्कि दुदु समुहे ॥
पण सय धणुहपमाणे बारेगडजोयणुज्जोए ॥ ७५ ॥

अर्थ– इह के० ए गुफामांहे पइभित्तिं के० प्रतिभितीएं एटले वन्ने वाजुनी भितीने विषे चक्कि के० चक्रव-र्त्ति जे छे ते गुणवन्न मंमले के० उंगणपचास मांडलाप्रते लिहइ के० लिखे छे, पण ते मांडला केहेवा छे दुदु समुहे के० वेवे साहमा सूर्यमंडल सरखा काकीणि रत्ने करी अजुआलुं करवा माटे चक्रवर्त्तिएं कीधा छे. वली मंडल केहेवा छे? तोके पणसयधणुहपमाणे के० उत्सेधांगुले करी पांचसे धनुष्यनुं छे प्रमाण जेमनुं; वली मंडल केहेवा छे के बारेगडजोयणुज्जोए के० बार योजन, एक योजन अने अरु एटले आठ योजन ए रीते अनुक्रमे प्रकाशना करनार छे; ते केमके प्रमाणांगुले करी गुफा बार योजन पोहोली छे, तथा एकेका मंड-लना वचमां एकेक योजननुं आंतरुं छे, तथा मांडलाथी हेठे तथा उपरे सर्व थइने गुफा आठ योजन उंची छे, तेमाटे पोहोलपणे बार योजन प्रकाश करे छे. अने मंडलने आंतरे एकेक योजन प्रकाश करे छे, तथा वली उंचपणे आठ योजन प्रकाश करे छे एम जाणवुं. तथा वन्ने पासें योजनने आंतरे गोमुत्रिकाने आकारे मांडला करतां एक भींते चउवीश मंडल थाए, अने बीजी भींतें पचीश मंमल थाए, एम चक्रवर्त्ती वन्नेपासे मली उंगणपचास मंडल करे छे एम जंबु द्वीपपन्नत्तीमांहे वखाण्यो छे. केटलाक आचार्य एम कहे छे जे ए-केकि भींतें उंगणपचाश मांडला करेछे तेवारे वन्ने बाजु एकठां गणतां अठाणु मंडल थाए ते विरुद्धार्थ देखाय छे.७५

हवे ते गुफानां नाम कहे छे.

सा तिमिसगुहा जीए ॥ चक्की पविसेइ मज्झखंड तो ॥
उसहं अंकिय सो जी, ए वलइ सा खंडगपवाया ॥ ७६ ॥

अर्थ– सा के० ते सिंधूनदीने पासें तमिसगुहा के० तमिस्रा नामे गुंफा छे, ते जीए के० जे तमिस्रा गुफा-मांहे थइने चक्की के० चक्रवर्त्ति जे छे ते दक्षणमध्यखंमथी मज्झखंडंतो के० उत्तरभरतना मध्यखंड मांहे प-विसेइ के० प्रवेश करे छे, त्यां मध्यखंमने साधी पाछो वलतां उसहं के० ऋषभकूटप्रते अंकिय के० पोतानं

नाम लखिने जीए के० जे बीजी गंगानदीपासे गुफा छे तेनेविषे वलइ के० मध्यदक्षिण भरतमांहे पाछो वले एटले आवे, सा खंडगपवाया के० ते खंरूक प्रपाता नामे गुफा कहिएं ॥ ७६ ॥

हवे गुफा उघाडी रेहेवानी स्थिति कहे छे.

कयमालनट्टमालय ॥ सुराउ वड्ढइ निवद्धसलिलाउ ॥
जा चक्की ता चिठ्ठइ ॥ ताउं उग्घडियदाराउं ॥ ७७ ॥

अर्थ– ते गुफा केहेवी छे कयमालनट्टमालयसुराउ के० कृतमाल अने नाटयमाल नामे बे अधिष्ठायक देवता रखवाला छे जेहनेविषे, एटले तमिस्रागुफानो रखवालो कृतमाल नामे देवता छे. अने खंडकप्रपाता गुफानो रखवालो नाटयमाल नामे देवता छे, वली ते गुफा केहवी छे? चक्रवर्त्तिनो जे वड्ढइ के० सूत्रधार तेने निबद्ध के० बांध्यो छे, पांखनी रचनाएं करी सलिलाउं के० पाणी जेमनो. वली ते गुफा कहेवी छे. जाचक्की के० ज्यांसुधी चक्रवर्ति जीवे ता के० त्यांसुधी ताउं के० ते गुफाउं छे. तेउग्घडियदाराउं के० उघाडेला छे, कमाड जेमना एहवी थकी चिठ्ठंति के० रहे छे. इति गाथार्थ. ॥ ७७ ॥

हवे दक्षिणभरतमांहे अयोध्यानगरीनो परिमाण कहे छे.

बहिखंडंतो बारस ॥ दीहानव विछ्छा अउज्झपुरी ॥
सालवणावेयड्ढा ॥ चउदहि यसयं चिगारकला ॥ ७८ ॥

अर्थ– बहिखंडंतो के० दक्षिणार्द्ध भरतना मध्यखंडनी वचमां बारसदीहाहा के० बार योजन दीर्घ एटले लांबी अने नवविछ्छडा के० नव योजन पोहोली एहवी अउझपुरी के० अयोध्या नामे पुरी एटले नगरी सा के० ते अयोध्यानगरी जे छे ते लवणावेयड्ढा के० लवणसमुद्र अने वैताढयथी चउदहियसयं चिगारकला के० एकसो चउद योजन अने उपर अगीआर कलाने आंतरे जाणवी. ते केमके दक्षिणार्द्ध भरतना मध्यखंडनो विस्तार बसें आडत्रीस योजन अने त्रण कला छे. ते मध्येथी अयोध्यानगरीनो विस्तार नव योजन काढीएं तेवारे बसेंने उंगणत्रीस योजन अने उपर कला त्रण रहे छे. तेहनुं अर्द्ध एकसो चउद योजन तथा एक योजन उगर्यो तेहनी उंगणीश कला करिएं तेनी साथे मूलगी त्रण कला भेलतां बावीश कला थाए, तेहनुं अर्द्ध अगीआर कला थाय, एटले एकसो चौद योजन अने उपर अगीआर कला छे, तेटली लवणसमुद्र अने वैताढयने अंतरे अयोध्यानगरी वेगली जाणवी. इति गाथार्थ. ॥ ७८ ॥

हवे मगधादि तीर्थ कहे छे.

चक्किवसनइपवेसे ॥ तिथ्थतिगं मागहो पभासो य ॥
ताणंतो वरदामो ॥ इह सव्वे बिउत्तर सयंति ॥ ७९ ॥

अर्थ– चक्किवसनइपवेसे के० चक्रवर्त्ति ने वसवर्त्ति एवी क्षेत्रनी जे नदी एटले भरत, ऐरवत अने बत्रीश विजय एवं चक्रवर्त्तिनां चोत्रीस क्षेत्र छे. तेहनी जे गंगासिंधू, रक्ता अने रक्तवती जे नदीउं छे, एहने समुद्रमांहे प्रवेश करतां तथा बत्रीश विजयनेविषे सीतोदा नदी तथा सीता नदीमांहे प्रवेश करतां तिथ्थतिगं के० बे तीर्थ जाणवा. तीर्थ एटले जे स्थानकनेविषे नदी समुद्रमांहे तथा सीतोदा सीतामां प्रवेश करे ते स्थानक विशेष नदी सागर संगम उत्तम स्थानक कहीएं. ते तीर्थना नाम एक पूर्वदिशिएं मागहो के० मागध, बीजुं पश्चिम दिशिएं पभासो के० प्रभास ए बे नाम तीर्थनां छे; ताणंतर के० ते मागध तथा प्रभास ए बे तीर्थना

वचमा एक वरदामो के० वरदाम एवे नामे तीर्थ छे. ए रीते इह के० आ जंबुद्वीपनेविषे जे चोत्रीश क्षेत्र छे तेमांहे एकेक क्षेत्रें त्रण त्रण तीर्थ गणतां सवे के० सर्व विडुत्तरसयंति के० एकसो ने वे तीर्थ थाए, माटे आ जंबूद्वीपनेविषे सर्व मलीने एकसोने वे तीर्थ जाणवां.

हवे जरत तथा एरवतमांहे कालचक्रनुं स्वरुप कहे छे.

जरहेरवए छ छ अर ॥ मयवसप्पिणि उसप्पिणीरूवं ॥
परिजमइ कालचक्कं ॥ डुवालसारं सयावि कमा ॥ ए० ॥

अर्थ– जरहेरवए के० जरत तथा ऐरवत क्षेत्रमांहे छछअरमयावसप्पिणीउसप्पिणीरुवं के० छआरें करी अवसर्प्पिणी अने छआरें करी उत्सर्प्पिणी ते रुप डुवालसारंकालचक्कं के० बार आरानुं कालचक्र छे. ते सयावि के० सदाकाल अनादिअनंतपणे पण परिजमइकमा के० अनुक्रमे भ्रमण पामे छे. ॥ ए० ॥

हवे ए बार आरानां नाम कहे छे.

सुसमसुसमा य सुसमा ॥ सुसमडुसमा य डुसमसुसमा य ॥
डुसमाय डुसमडुसमा ॥ कमुक्कमा डुसुवि अरछक्कं ॥ ए१ ॥

अर्थ– प्रमथ आरो सुसमसुसमा के० सुखम सुखमा, य के० वली वीजो आरो सुसमा के० सुखमा, त्रीजो आरो सुसमडुसमा के० सुखमडुखमा य के० वली चोथो आरो डुसमसुसमा के० डुखमसुखमा य के० वली पांचमो आरो डुसमा के० डुखमा छगे आरो डुसमडुसमा के० डुखम ए अरछक्कं के० ए छ आरा छे ते अवसर्प्पिणिकालनेविषे कमं के० अनुक्रमे एटले प्रथम सुखमसुखमाथी गणीएं, अने उत्सर्प्पिणी कालें उक्कमा के० अवला एटले डुखमडुखमाथी धुरमांभी गणीएं, एम बारआरा चडता पडता जाणवा, चक्रनी पेठे फिरतां आवे माटे कालचक्र कहीएं. अवसर्प्पिणी ते घटतो काल होए अने उत्सर्प्पिणी ते चडतो काल होए. ॥ ए१ ॥

हवे सागरोपमनुं मान कहेछे.

पुव्वुत्त पल्लिसमसय ॥ अणुगहणा निछिए हवइ पलिउं ॥
दसकोडिकोडि पलिए ॥ हिं सागरो होइ कालस्स ॥ए२॥

अर्थ–पुव्वुत्तपल्लि के० पूर्वोक्त पल्य एटले प्रथम कह्युं जे असंख्यात रोम अणुए जस्यो जे योजन प्रमाणें पल्य तेमांहेथी समसय के० सोसोवरसें अणुगहणानि छिए के० एकेक सूक्ष्म खंम काढतां जेटले कालें ते पल्य खाली थाए तेटले काले पलिउं के० पल्योपमनुं कालस्स के० कालमान हवइ के० थाए. दस कोडिकोडि पलिएहिं के० एहवा दस कोडाकोडि पल्योपमेकरी सागरोहोइ के० एक सागरोपम कालनुं मान थाए. सागर एटले समुड तेहनी पेठे जेनुं पारपामवुं डुर्लज होय तेणे करी सरखापणुं छे माटे सागरोपम कहीएं. इति गाथार्थ ॥ ए२ ॥

हवे छ आरानुं प्रमाण कहेछे.

सागरचउतिडु कोडा, कोडिमिए अरतिगे नराण कमा ॥
आऊ तिडुइग पलिया ॥ तिडुइगकोसा तणुच्चत्तं ॥ ए३ ॥

अर्थ— सागरचउतिदुकोडाकोडिमिए के० पहिलो आरो चार कोडाकोडी सागरनो अने बीजो आरो त्रण कोडाकोडी सागर प्रमाणे छे, त्रीजो आरो बे कोडाकोडि सागर प्रमाणे जाणवो; अरतिगे के० ए त्रण आराने विषे कमा के० अनुक्रमे करी नराण के० मनुष्योना आउ के० आयुष्य कहेछे. तिदुइगपलिया के० प्रथम आरे त्रण पल्योपमनुं तथा बीजे आरे बे पल्योपमनुं त्रीजे आरे एक पल्योपमनुं ए मनुष्यनुं आयुष्य जाणवुं. हवे शरीरनुं मान कहेछे. तिदुइगकोसातणुच्चत्तं के० प्रथम आराने विषे त्रण कोस उंचां मनुष्यनां शरीर होए. अने बीजे आरे बे कोस त्रीजे आरे एक कोश ए शरीरनुं उंचपणुं जाणवुं. ॥ ए३ ॥

हवे त्रण आराने विषे आहारनुं प्रमाण कहेछे.

तिदुइग दिणेहि तूअरि ॥ वयरामल मित्त मेसिमाहारो ॥
पिठकरंरुा दोसय ॥ उप्पन्ना तद्दलं च दलं ॥ ए४ ॥

अर्थ— तिदुइगदिणेहितूअरिवयरामलमित्तमेसिमाहारोएसि के० ए मनुष्योने आहारो के० जे आहारनी इच्छा थाएछे ते कहेछे. प्रथम आरानेविषे चोथे दिवसे तुअरि प्रमाणे आहारनी वांछा थाय. अने बीजे आरे त्रीजे दिवसे बोर प्रमाणे आहारनी वांछा होए. तथा त्रीजे आरे एकांतरे आमला प्रमाणे आहारनी वांछा होए. हवे शरीरने विषे पांसलीनी संख्या कहेछे. प्रथम आरामाहे पिठकरंरुा दोसय उपन्ना के० बसेंने उपन्न पिठकरंरु एटले पांसली होए. अने बीजे आरे तद्दलं के० ते पूर्वोक्त पांसलीनुं अर्द्ध एटले एकसोने अठावीस पांसली होए. च के० तथा त्रीजे आरे दलं के० ते पूर्वोक्तनुं अर्द्ध एटले चोसठ पांसलीनी संख्या जाणवी. ॥ ए४ ॥

हवे त्रण आराने विषे अपत्य पालना कहेछे.

गुणवणदिणे तह पनर ॥ पन्नरअहिया अवच्चपालणया ॥
अवि सयलजिया जुयला ॥ सुमणसरूवा सुरगईया ॥ ए५ ॥

अर्थ— गुणवणदिणे के० प्रथम आरानेविषे युगलने प्रसव्या पछी उंगणपचास दिवससुधी ते अपच्चपालणया के० अपत्य एटले छोरु युगल तेहनी प्रतिपालना करे. तह के० तथा प्रकारे बीजे आरे पनरपन्नरअहिया के० पंदर पंदरदिवस अधिक प्रतिपालना जाणवी. ते आवीरीते के, बीजे आरे चोसठ दिवस अपत्यपालना होए. अने त्रीजे आरे उंगणाएंसी दिवससुधी अपत्यपालना जाणवी. तेवारपछी ते युगलनां मातपिता मरण पामे ए त्रण आरानेविषे अवि के० अपि इति निश्चये सयलजियाजुयला के० समस्त पंचेंद्री जीव ते युगलिया जाणवा. पण ते युगलिक केहवा छे, तो के सुमणसरूवा के० जलुं छे मन जेमने एटले अल्प कषाय छे, तथा सरूवा एटले रूपवंत छे, तथा समचउरंस संस्थान छे तेमाटे सुंदराकार छे. वली ते युगलिक केहवा छे तो के, सुरगईया के० देवताने विषे छे, उपजवुं जेमनुं एटले युगलिया मनुष्य तथा तिर्यंच ते सर्व पोताना आयुष्यथी उंछे आयुष्य प्रमाणे अथवा पोताना आयुष्य प्रमाणेज देवतामांहे जइ उपजे.

हवे ए त्रण आरानेविषे युगलियाने कल्पवृक्ष जे वांछित आपे छे ते बे गाथाएं कहे छे.

तेसि मत्तंग जिंगा ॥ तुडियंगा जोइ दीव चित्तंगा ॥ चित्तरसा मणियंगा ॥ गेहागारा अणियणक्का ॥ए६॥ पाणं नायण पिछण ॥ रविपह दीवपह कुसुम माहारो ॥ नूसण गिह वच्छासण ॥ कप्पडुमा दसविहा दिंति ॥ ए७ ॥

अर्थ– तेसि के० ते युगलियानेविषे मत्तंग प्रमुख दश जातिना कल्पवृक्ष छे; ते पानक प्रमुख दश प्रकारना वांछित पदार्थ आपे छे ते आवीरीते. अहीयां बे गाथानो अर्थ एकठो सांकलीने कहे छे– मत्तंग के० मत्तंग नामे जे कल्पवृक्ष छे ते पाणं के० द्राक्ष खारेक प्रमुखना रस सरखा मीठारस आपे, यथा ॥ सरस सुगंध मनोहर विसिठबलविरिय कंतिचयहेऊ ॥ मत्तरसंगडुमेसुभपज्जइ विविहमज्जरमो इति, बीजो भिंगा के० भृंगनामे जे कल्पवृक्ष छे ते भायणं के० भाजन ते थाली तथा वाटली तथा चरु अने कलश प्रमुख आपे– यथा ॥ भिंगालथालवट्टय कच्चोलय बद्धमाणमाईणि ॥ कंचणरयणमयाइं, जायंतियभायणंगेसु ॥ इति, त्रीजो तुडियंगा के० तुर्यागनामे जे कल्पवृक्ष छे ते पित्तण के० महावाजित्रसहित बत्रीस बद्धनाटक देखाडे छे यथा ॥ सजलघणगुहिरकलरव, चउब्भेय विभत्तपवरआउज्जं ॥ जुयलंमियनराणंतुडियंगनरापमाणंति ॥ चोथो जोइ के० ज्योतिरंगनामे जे कल्पवृक्ष छे ते रात्रिनेविषे पण रविपह के० सूर्यनीपेरे प्रकाश करे छे. यथा ॥ जोईडुम्मणसुवरि ॥ ससिसूराजह्वचमाणावि ॥ ताणपहावोपहया ॥ निययंभायं विमुंचंति. तथा पांचमो दीव के० दीपांग नामे जे कल्पवृक्ष छे ते घरनेविषे दीवपह के० दीवानीपरे अजुआलुं करे छे यथा ॥ ससिसूरसरिसतेया ॥ निच्चंचियजगजगंतिबहुविडवा ॥ विविहायदीवियंगा ॥ नासंति तमंधयारंति ॥१॥ तथा छठो चित्तंगा के० चित्रांगनामे जे कल्पवृक्ष छे ते कुसुम के० पंचवर्ण अने सुगंधिक फूल सहस्रदल कमल माल प्रमुख आपे यथा ॥ वर बउलतिलयचंपय ॥ आसोगपुन्नागनागमाईणं ॥ कुसुमाइंबहुविहाइं ॥ कुसुमंगडुमप्पमाणंति ॥ तथा सातमो चित्तरसा के० चित्ररसा नामे जे कल्पवृक्ष छे ते आहार कहिएं मनोवांछित मिष्टान्न षड्रस भोजन आपे यथा ॥ अठसयखज्जगजुत्तं ॥ चउसठीतहयवंजणवियप्पो उप्पज्जइआहारो ॥ भोयणरुक्खेसुरसकलिउ ॥ तथा आठमो मणियंगा के० मणितांग नामे जे कल्पवृक्ष छे ते भूसणं के० भूषण, तथा आभरण, मुकुट, मुद्रिका, हार, तथा कुंडल अने नेउर प्रमुख आपे यथा ॥ वरहारकडयकुंडल ॥ मउडालंकारनेउराईणं ॥ नियपंपिभूसणाइ ॥ आभरणडुमेसुजायंति ॥ तथा नवमो गेहागारा के० गेहाकार नामे जे कल्पवृक्ष छे ते गिह के घर सप्तभूमिना पंचभूमिना तथा त्रिभूमिना मनोहर आवास आपे यथा ॥ बहुरयणविनिम्माया ॥ भवणडुमाअठभूमियादिवा ॥ सयणासणसन्निहिया तेएणनिदाहरा विसरिसा ॥ तथा दसमो अणियरका के० अनितांग नामे जे कल्पवृक्ष छे ते वछा के० भला वस्त्र तथा देवडुष्यचीर वरपटकूलादि आसन बेसवा योग्य तथा भद्रासन तथा शय्या प्रमुख आपे यथा ॥ खोमडुगल्लयवालय चीणीसुयपट्टमाइआयंच ॥ वछाइबहुमिहाइं वछंगडुमापणाणंति ॥ १० ॥ एयारिसेसुभोग ॥ डुमेसुभुंजंतिजन्नमहुणाइं ॥ सबंगसुंदराइं ॥ बुद्धीनेहाणुरागाइं ॥ ११ ॥ नयपछिचानभिच्चा ॥ नयखुज्जानेयवामणापंगूनयमू यावहिरंधा नडुक्कियानेवदारिद्दा ॥ १२ ॥ समचउरंसंठाणा वलियपलिय विवज्जियायनीरोगा चउसठिलरकणधरा मणुयादेवाइवसुरूवा ॥ १३ ॥ ताणंचियमहिलाउं वियसियवरकमलपत्तनयणाउं सबंगसुंदरीउं कोमलसिस वयणसोहाउं ॥ १४ ॥ भुंजंतिविसयसुरकं जे पुरिसातन्नभोगभूमिसू कालंचिअइयदीहं तंदाणफलं मुणेयबं ॥१५॥ दसविहाकप्पडुमा के० ए दश जातिना जे कल्पवृक्ष छे ते ए पूर्वोक्त वांछित दश पदार्थ युगलियाने पूरे छे. इति गाथार्थ. ॥ ९६ ॥ ९७ ॥

हवे सर्व आरानेविषे सामान्यपणे तिर्यंचनां पण आयुष्य कहे छे.

मणुआउसमगयाई ॥ चयाइ हउरंस जाइ अठंसा ॥
गोम इसुट्टखराई ॥ पणंस साणाइ दसमंसा ॥ ९८ ॥

अर्थ– मणुआउसमगयाई के० मनुष्यना आयुष्य सरखा गज, हाथी सिंह अने अष्टापदप्रमुखना आ-

युष्य होए. अने मनुष्यना आयुष्यनो चउरंस के० चोथो भाग हयाइ के० घोडा अने वेसर प्रमुखनां आयुष्य जाणवा. तथा अजाइ के० छागी अने गाडर तथा सीयाल प्रमुखनुं केटलुं आयुष्य होए? तो के मनुष्यना आयुष्यना अठंसा के० आठमे भागे तेमना आयुष्य जाणवा. गोमइसुट्टखराइ के० गाय, भेंस उंट अने गर्दभ प्रमुख तेमनुं आयुष्य ते मनुष्यना आउष्यनुं पणंस के० पांचमे भागे जाणवुं. तथा साणाइ के० स्वान जे कूतरा प्रमुख तेना आयुष्य ते मनुष्यना आयुष्यने दस मंसा के० दसमे भागे छे. इति गाथार्थ. ए८

इच्चाइ तिरछाण वि ॥ पायं सव्वार एसु सारिछं ॥
तइयारसेसि कुलगर ॥ नयजिणधम्माइउप्पत्ती ॥ एए ॥

अर्थ– इच्चाइतिरछाणविपायं सव्वारएसु सारिछं के० ए तिर्यंचना आयुष्य प्रमुख प्राएं सर्व आरानेविषे ए प्रकारे सरखा होए. तथा तइयारसेसकुलगरनयजिणधम्माइउप्पत्ती–हवे त्रीजा आराने अंते नवकुलकरनी नय एटले नीती ते राजनीति अने सर्व संसार व्यहार तथा जिण धम्माइ के० जिनधर्म आदि शब्दथी बादर अग्निकाय तथा ज्ञान विज्ञान प्रमुख सर्वनी उत्पत्ती थाए इति गाथार्थ. ॥ एए ॥

कालडुगे तिचउछा ॥ रगेसु एगूणनवइपक्खेसु ॥ सेसग
एसुय सिज्झं ॥ ति हुंति पढमंतिमजिणिंदा ॥ १०० ॥

अर्थ–कालडुगे के० बे काल ते अवसर्प्पिणी तथा उत्सर्प्पिणीना तिचउछारगेसु के० त्रीजा अने चोथा आरानेविषे एगूणनवइपक्खेसु के० नेव्यासी पखवाडा पाछला अवसर्प्पिणी कालना जेवारे सेस के० रहे तेवारेपढमंतिमजिणिंदा के० पेहेला तथा अंतिम एटले चोवीसमा तीर्थंकर जे छे ते सिझंति के० सिद्धिपद पामे. अने उत्सर्प्पिणी कालना त्रीजा तथा चोथा आराना नेव्यासी पखवाडा जेवारे गएसु के० जाए तेवारे पेहेला तथा छेला जे चोवीशमां तीर्थंकर ते हुंति के० उपजे.

हवे चोथा आरानुं स्वरूप कहे छे.

बायाल सहस वरसू ॥ णिगकोडाकोडि अयरमाणाए ॥
तुरिए नराउपुवा ॥ णकोडितणुकोसचउरंसं ॥ १०१ ॥

अर्थ–बायाल सहस वरिसूणिगकोडाकोडि अयरमाणाए के० बेतालीस सहस्रवरसें उणुं एक कोडाकोडि सागरोपमनुं प्रमाण छे जे आराने विषे एवो जे तुरिए के० चोथो आरो तेहने विषे नराउ के० मनुष्यनुं आयुष्य छे ते पुवाणकोडि के० पूर्वकोडि वर्षनुं जाणवुं अने तणु के० शरीरनुं मान छे ते कोसचउरंसं के० कोसनो चोथो भाग एटले पांचसें धनुष्य प्रमाणे जाणवुं. इति गाथार्थ॥१०१॥

हवे पांचमां आरानुं स्वरूप कहे छे.

वरिसेगवीससहस, प्पमाण पंचमरए सगकरुच्चा ॥
तीसहियसया उ नरा ॥ तयंतधम्माइयाणंतो ॥ १०२ ॥

अर्थ– वरिसेगवीससहसप्पमाणपंचमरए के० एकवीस सहस्र वरसनुं प्रमाण पांचमा आरानुं छे ते पांचमा आरानेविषे सगकरुच्चा के० सात हाथ उंचा नरा के० मनुष्य होय उ के० तुपुनःतीसहियसया के०

त्रीसें अधिक सो एटले एकसोने त्रीस वरसना आयुष्य मनुष्यना होए तथा तयंतधम्माइयाणंतो के० ते पाचमा आराने अंते जिनधर्मादि पदार्थनुं पण अंत एटले नाश थशे व्यवहार आचार नीति जाति सर्वनुं अंत आवशे ए वात सिद्धांतमां कही छे. एटला वोल विछेद जशे ते कहे छे. यथा ॥ सुयसूरि संघधम्मो ॥ पुव्वन्हेछिजिही अगणि सायं ॥ निवविमलवाहणो सुह, ममंति तद्धम्म मज्झण्हे ॥ १ ॥ दुप्पसहो समणाणं फग्गुसिरिहोइ साहुणीणंच सढ्ढो नाइल नामा सच्चसिरि साविंयाणंच ॥ २ ॥ पुव्वाए संज्ञाए वोछेर्उहोइचरणधम्मस्स मज्झन्नेरायाणं अवसरणे जायतेयस्स इति गाथार्थ. ॥ १०२ ॥

तेवारपछी शुं थशे ते कहे छे.

खारग्गिविसाईहिं ॥ हाहाभूया कयाइ पुहवीए ॥ खग-
वीयवियड्ढाइसु ॥ नाराइवीयं विलाईसु ॥ १०३ ॥

अर्थ– खारग्गिविसाईहिं के० लवणादिखार तथा अग्नी अने विष ते कालकूटादि तेनी वृष्टि तेणेकरी हाहाभूयाकयाइपुहवीए के० पृथ्वि जे छे ते हाहाकार करशे, तथा खगवीय के० पक्षी जाति प्रमुखनां जे वीज छे ते वियड्ढाइसु के० वैताढ्य प्रमुख पर्वतने विषे रहेशे, तथा नराइवीयं के० मनुष्य तथा तिर्यंचनां वीज छे ते सर्व विलाईसु के० विलादि स्थाननेविषे रहेशे. इति गाथार्थ ॥ १०३ ॥

हवे ते विल वखाणे छे.

वहुमछचक्कवहनइ ॥ चउक्कपासेसु नव नव विलाइं ॥
वेयड्ढोभयपासे ॥ चउयालसयं विलाणेवं ॥ १०४ ॥

अर्थ– वेयड्ढोभयपासे के० वैताढ्यना वे पासानेविषे वहुमछचक्कवहनइचउक्कपासेसु के० घणा छे माछलां ज्यां वली चक्क के० शकट जे गाडुं तेनुं चक्र तेहनी धारा सरखो छे, वह के० प्रवाह जेहनो एहवी जे गंगा अने सिंधू तथा रक्ता अने रक्तवती नामे जे नइ के० नदी तेहना वे तटनेविषे नवनवविलाइं के० नव नव विल ते गुफासरखा जाणवा. एटले दक्षिणभरतमांहे वे नदीना तट चार छे. अने उत्तरभरतमांहे वे नदीना तट चार छे, ते सर्व मलीने आठ तट छे, ते एकेकतटे नव नव विल गणिएं, तेवारे वहुत्तर विल थाय. एम ऐरवतनेविषे पण वहुत्तर विल छे, ते सर्व एकठा करीएं तो जंवूद्वीपनेविषे चउयालसयंविलाणेवं के० एकसोने चुमालीस विल जाणवा ॥ १०४ ॥

हवे छठा आराने विषे मनुष्यादिकनुं जे स्वरूप छे ते वे गाथाए करी कहे छे.

पंचमसमछठारे ॥ डुकरुच्चा वीसवरिस आउनरा ॥
मछासिणो कुरूवा ॥ कूरा बिलवासि कुगइगमा ॥ १०५ ॥

अर्थ–पंचमसमछठारे के० एकवीस सहस्र वरस प्रमाणे पांचमा आरासरखो जे छठो आरो छे. तेहने विषे डुकरुचा के० वे हाथ उंचा शरीर अने वीसवरिस आउनरा के० वीश वरस छे आयुष्य जेमनुं एहवा मनुष्य होए. पण ते मनुष्य कहेवा होय ते कहे छे. मछासिणो के० मछनो छे आहार जेमने तथा कुरूवा के० कुत्सित एटले माठुं छे, रूप जेमनुं एवा छे. वली केहेवा छे, कुरा के० निर्दय छे परिणाम जेमनां वली केहेवा छे. बिलवासि के० बिलनेविषे रहेनारा छे. छे. कुगइगमा के० नरक तिर्यंचरूप दुर्गतिनेविषे गमन एटले जावुं छे, जेमनुं एवा छे. ॥ १०५ ॥

वली पण छठ्ठा आराना मनुष्यनुं स्वरूप कहे छे.

निल्लज्जा निव्वसणा ॥ खरवयणा पियसुयाइ ठिइरहिया ॥
थीउं छवरिसगप्भा ॥ अइदुहप्पसवा बहुसुया य ॥ १०६ ॥

अर्थ— निल्लज्जा के० निर्लज्जा एटले लज्जारहित छे, तथा निव्वसणा के० वस्त्ररहित छे, एटले पशुनीपेठे नग्न फिरे छे. तथा खरवयणा के० कठोरवचनना बोलनार छे. तथा पियसुयाइठिइरहिया के० पितापुत्रनी जे स्थिति तेणे करी रहीत छे, एटले आ पिता, ए पुत्र, ए स्त्री, ए बहिन, इत्यादि व्यवहार नथी. एटले तिर्यंचनी पेरे विवेक रहित छे. तथा छठ्ठा आरानेविषे थीउंछवरिसगप्भा के० स्त्री छे ते छ वरसनी गर्भ धारण करे छे. अइदुहप्पसवा के० पण अतिदुःखे प्रसव करे छे. य के० वली ते स्त्री छे ते बहुसुया के० घणा छे सुत के० छोरु जेने एहवी स्त्रीयो छे. ॥ १०६ ॥

इय अरछक्केण वस ॥ प्पिणित्ति उस्सप्पिणी वि विवरीया ॥
वीसंसागरकोडा, कोडीउं कालचक्कंमि ॥ १०७ ॥

अर्थ— इयअरछक्केण के० ए पूर्वोक्त छ आरा तेणे करी अवसप्पिणित्ति के० अवसर्प्पिणी काल होए अने तेने विवरीया के० विपरित ते अवला गणीएं तेवारे उस्सप्पिणीवि के० उत्सर्प्पिणीकाल पण थाए. त्यां अवसर्प्पिणी ते प्रथम आराथी घटतो काल होए अने उत्सर्प्पिणी ते प्रथम आराथी चढतो काल होए, माटे अवसर्प्पिणी तथा उत्सर्प्पिणीना बार आराना कालचक्कंमि के० कालचक्रनेविषे वीसंसागरकोडाकोडीउं के० वीस कोडाकोडि सागरोपम थाए. इतिगाथार्थ. ॥ १०७ ॥

हवे चार क्षेत्रनेविषे चार आरानुं सरखापणुं कहे छे.

कुरुदुगि हरिरम्मयदुगि ॥ हेमवएरसवइदुगि विदेहे ॥
कमसो सया वसप्पिणि ॥ अरयचउक्काइसमकालो ॥ १०८ ॥

अर्थ—कुरुदुगि के० देवकुरु तथा उत्तरकुरु ए बे क्षेत्रनेविषे तथा हरिरम्मयदुगि के० हरिवर्ष तथा रम्यक ए बे क्षेत्रनेविषे तथा हेमवएरसवइदुगि के० हेमवत तथा एरण्यवत ए बे क्षेत्रनेविषे तथा विदेहे के० पूर्वविदेह अने पश्चिमविदेह क्षेत्रनेविषे ए चार क्षेत्रना युगलनेविषे कमसो के० अनुक्रमे करी सया के० सदाकाले अवसर्प्पिणिअरयचउक्काइसमकालो के० अवसर्प्पिणिकालना चार आरानो प्रथम काल जाणवो. ते केम? अवसर्प्पिणी कालनो पेहेलो आरो सुखमसुखमा तेहना धुरनुं जेहवो काल होए तेहवो काल सदैव देवकुरु अने उत्तरकुरु ए बे कुरुक्षेत्रनेविषे होए. यथा ॥ दोसुविकुरुसुमणुआ इपल्लपरमाउणोतिकोसुच्चा ॥ पिठकरंडसयाइं दोछप्पन्नाइमणुआणं ॥ १ ॥ सुसमसुसमाणुभावं अणुभवमाणाणवच्चगोवणया अउणापन्नदिणाइ अट्ठमजत्तस्सआहारो ॥ २ ॥ एम बीजा आरानो जेहवो प्रथम काल होए तेहवो सदैव हरिवर्ष तथा रम्यक ए बे क्षेत्रनेविषे होए. यथा ॥ हरिवासरम्मएसु ॥ आउपमाणंसरीरमुस्सेहो पलिउवमाणिदुन्निउ दुन्नीकोसुस्सियाभणिया ॥ ३ ॥ छट्ठस्सयआहारो चउसट्ठिदिणाणुपालणातेसिं पिठिकरंडाणसयं अट्ठावीसयमुणेयव्वं ॥ ४ ॥ वली त्रीजा आरानो जेहवो प्रथम काल होए तेहवो सदैव हेमवंत तथा एरण्यवतमांहे होए. यथा ॥ गाउयमुच्चापलिउवमाउणो वज्जरिसहसंघयणो हेमवएरवए अहंमिहनरा मिहुणवासी ॥ ५ ॥ चउसट्ठिपिंडयाणि मणुआणीतेसिमाहारो भत्तस्सयचउत्थस्सय अउणासिदिणाणच्चपालणया ॥ ६ ॥

तथा चोथा आरानो जेहवो प्रथम काल होए तेहवो महाविदेहक्षेत्रनेविषे सदा जाणवो. यथा ॥ पंचसुजर- हेरवएसु तहयविदेहेसु पंचदशसंखा ॥ जणियाउकम्मजूमीसुतीसपुणजोगजूमीसु ॥ १ ॥ हेमवयंहरिवासं उत्तरकुरुतहयदेवकुरुनामा रम्मयएरणवयं एयाउंजोगजूमीउं. ॥ १०७ ॥

हवे चार वैताढ्यनुं स्वरूप बे गाथाए करी कहेछे.

हेमवएरणवए ॥ हरिवासे रम्मए य रयणमया ॥ सद्दा वइ वियडावइ ॥ गंधावइ मालवंतख्का ॥ १०ए ॥ चउ वट्टवियड्ढा सा, इ अरुण पउम प्पजास सुरवासा ॥ मू- लुवरि पिहुत्ते तह ॥ उच्चत्ते जोयणं सहसं ॥ ११० ॥

अर्थ–हेमवएरणवए के० हेमवंत अने ऐरण्यवत तथा हरिवासे के० हरिवर्ष क्षेत्र य के० वली रम्मए के० रम्यकक्षेत्र ए चार क्षेत्रनेविषे रयणमया के० सर्वरत्नमय एहवा सद्दावइ के० शब्दापाती तथा वियडावइ के० विकटापाती अने गंधावइ के० गंधापाती तथा मालवंतख्का के० माल्यवंत ए नामे चउवट्टवियड्ढा के० चार वृत्तवैताढ्य अनुक्रमे जाणवा. ए वृत्तवैताढ्य केहेवा छे. तोके साइ के० स्वाति तथा अरुण के० अरुण तथा पउम के० पद्म तथा प्रजास एहवानामे देवताना आवास छे, जेमनेविषे एवा छे. तेमां शब्दापाति वैताढ्यनेविषे स्वातिदेव वसेछे. तथा विकटापाती वैताढ्यनेविषे अरुणदेव अने गंधापाति वैताढ्यनेविषे पद्मदेव तथा मालवंत वैताढ्यतनेविषे प्रजासदेव वसेछे. एम अनुक्रमे जाणवा. हवे ए वृत- वैताढ्यनो परिमाण कहेछे. मूलुवरि के० मूलनेविषे तथा उपर जे शिखर छे तेहनेविषे जोयणंसहसंपि- हुत्ते के० सहस्र योजन पहोला छे, तह के० तथा प्रकारे उच्चत्ते के० उंचपणे पण सहस्र योजन जाणवा. इति गाथार्थ. ॥ १०ए ॥ ११० ॥

हवे जंबूद्वीपना मध्यनेविषे जे मेरुपर्वत छे, ते मेरुनुं स्वरूप कहे छे.

मेरू वट्टो सहस्स ॥ कंदो लख्कूसिउं सहसउवरिं ॥ दसगु- णजुवि तं सनवइ ॥ दसिगारंसं पिहुल मूले ॥ १११ ॥

अर्थ–मेरूवट्टो के० मेरुपर्वत छे ते कनकमय वाटलो जाणवो. तथा सहस्सकंदो के० सहस्र योजननो कंद एटले मूल सहस्र योजनपृथ्वीमांहे छे, तथा लख्कुसिउं के० लाख योजन उंचो छे. अहींआ ए जावार्थ छे जे सहस्र योजननो कंदछे अने उपर नवाणु सहस्र योजननुं उंचपणुं छे. एरीते कंदसहित लाख योजन उंचो छे. तथा सहसउवरिं के० उपर एटले शिखरनेविषे सहस्र योजन पिहुल के० विस्तीर्ण छे, तं के० ते सहस्र योजनने दसगुण के० दशवार गुणतां दस सहस्र थाए, तो दस सहस्र योजन जुवि के० पृथ्वीने विषे पिहुल के० पोहोलोछे. वली मेरु केहेवोछे तंसनवइ के० ते दससहस्र योजनने नेवुएं सहित करी उपरे दसिगारंसं के० योजनना अगीआर जाग करिए तेवा दस जाग एटले दस सहस्र नेवु योजन अने उपर एक योज- नना अगीआर जागमांहेला दसजाग एटलो मूलथी हेठे कंदनेविषे पोहोलोछे ॥ १११ ॥

हवे मेरुना त्रण कंरू एटले जाग तेहनुं स्वरूप कहेछे.

पुढवुवल वयर सक्कर ॥ मयकंदो उवरि जाव सोमणसं ॥ फलिहंक रयय कंचण ॥ मउंय जंबूणउं सेसो ॥ ११२ ॥

अर्थ– पुढवुंवलवयरसक्करमयकंदो के० पृथ्वी एटले माटी अने उपल एटले पाषाण तथा वयर के० वज्ररत्न तथा सक्कर के० कांकरा ए चार पदार्थनो मेरुनो कंद जाणवो. एटले एक सहस्र योजननो पहेलो नाग थयो. तथा उवरि के० पृथ्वी थकी उपर जावसोमणसं के० यावत् सोमनसनामा वन सुधी फलिहंक रयय कंचणमउेय के० स्फाटिक रत्न तथा अंकरत्न तथा रूपुं तथा कांचन एहनो मेरु छे. ते त्रिसठ सहस्र योजन प्रमाणछे, ए बीजो नाग जाणवो. सेसो के० शेष त्यांथी उपर छत्रीश सहस्र योजन जे ने ते जंबूणउ के० जंबूनद एटले रक्तवर्णकनकनो त्रीजो नाग जाणवो. ए मेरुना त्रण नाग कह्या. इति गाथार्थ. ११२

तडुवरि चालीसुच्चा ॥ वट्टा मूलुवरि बार चउ पिहुला ॥
वेरुलिया वरचूला ॥ सिरिनवणपमाण चेश्हरा ॥ ११३ ॥

अर्थ– तडुवरि के० ते लाख योजन प्रमाणना उंचा मेरुपर्वत उपरे चालीसुच्चा के० चालीस योजननी उंची अने वट्टा के० वर्तुल तथा मूलुवरिबारचउपिहुला के० मूलनेविषे बार योजन पोहोली अने उपर चार योजन पोहोली तथा वेरुलिया के० वैडुर्य नामे जे नीलारत्न तेनी वर के० प्रधान चूला के० चूलिकाछे. ते वली चूलीका केहवीछे, सिरिनवणपमाणचेश्हरा के० श्रीदेवीना नवन सरखा चैत्यग्रह एटले जिननवन तेणेकरि महाशोनितछे. इति गाथार्थ. ॥ ११३ ॥

हवे मेरु उपरे चूलिकाना मूलने विषे पंरुकवन वखाणे छे.

चूलातलाउ चउसय ॥ चउणउए वलयरूव विरकंनं ॥
बहुजल कुंरु पंरुग, वणं च सिहरे सवेईयं ॥ ११४ ॥

अर्थ– चूलातलाउ के० चूलीकाना तलाथकी सिहरे के० मेरु शिखरनेविषे चउसयचउणउएवलयरूव-विरकंनं के० चारसें चोराणुं योजन परिमाण वलयनुं विष्कंन्न छे जेहनुं, तथा बहुजलकुंरु के० घणु छे पाणि जेहनेविषे एहवे कुंरु करी सहित एहवुं पंरुगवणं के० पंरुक नामे वन छे. वली ते वन केहवुं छे, तो के सवेईयं के० वेदिकाए करी सहित छे. इति गाथार्थ. ॥ ११४ ॥

ते पंरुक वनने विषे जिननवननी अने प्रासादनी स्थिति कहे छे.

पन्नास जोयणेहिं ॥ चूलाउ चउदिसासु जिणनवणा ॥
विदिसि सक्कीसाणं ॥ चउवाविजुया य पासाया ॥ ११५ ॥

अर्थ–चूलाउ के० चूला थकी चउदिसासु के० चार दिशिने विषे पन्नास जोयणे हिं के० पचास योजन, वेगला जिणनवणा के० चार जिननवन छे. तथा सविदिसिसक्कीसाणं के० पोतपोतानी विदिसिनेविषे सौधर्मेंद्र तथा ईशानेंद्र छे. तेमना पासाया के० प्रासाद छे. पण ते प्रासाद केहेवा छे तो के प्रत्येक प्रासाद चउवाविजुया के० चार वावडिए युक्त एटले सहित छे. ॥ १०५ ॥

हवे ते जिननवन तथा प्रासादनां प्रमाण कहे छे.

कुलगिरिचेश्हराणं ॥ पासायाणं चिमे समढ गुणा ॥
पणवीस रुंद डगुणा ॥ यामाउ श्माउ वावीउ ॥ ११६ ॥

अर्थ– कुलगिरिचेश्हराणंसम के० कुलगिरिना जिननवन सरखा पंरुगवनमांहें चैत्य जाणवा, जेम कुल-

गिरिना चैत्य छे, ते पचास योजन लांबा अने पचीस योजन पोहोला छे अने छत्रीस योजन उंचा छे तेम मेरुना पंडगवनने विषे पण एहवा चैत्य जाणवा. च के० वली इमे पासाया के० आ मेरुना प्रासाद जे छे ते अठ्ठगुणा के० कुलगिरिना प्रासादथी आठगुणा मोटा जाणवा. ते केमके कुलगिरिना प्रासाद एकसो पचीस कोश समचउरंस लांबा पोहोलां छे, अने वसेंने पचाश कोस उंचा छे. तो एकसो पचीस कोशने आठगुणा करिए तेवारे एक सहस्र कोश थाए, तेहना वसेंने पचाश योजन थाय एटला ए लांबा पोहाला छे. हवे उंचपणाना बसेंने पचास कोश छे तेहने आठगुणा करिए तो बे सहस्र कोस थाए, तेहना योजन करिए तो पांचसें योजन थाय एटला उंचा ए प्रासाद जाणवा. एहवा चार प्रासाद विदिशिने विषे छे. हवे वावडी वखाणे छे. पणवीस रुंदडुगुण के० पचीस योजन पोहोली अने तेथी बमणी पचास योजन लांबी एहवी चार वावडी जाणवी. इशान कूणथी दक्षिणावर्त्त चार चार वावडीनां जे नाम छे ते कहे छे. पुंड्रा, पुंड्रप्रज्ञा, रक्ता अने रक्तवती ए चार वावडी छे ते ईशान कूणे छे. अने क्षीररसा, इक्षुरसा, अमृतरसा, अने वारुणीरसा ए चार वावडी छे ते अग्निकूणे जाणवी. तथा शंखोत्तरा, शंखा, शंखावर्त्ता अने बलाहका ए चार वावडी. नैर्कत्य कूणे छे. तथा पुष्पोत्तरा, पुष्पवती, सुपुष्पा अने पुष्पमालिनी ए चार वावडी छे ते वायु कूणे जाणवी. ए सोल वावडीना नाम जाणवा. ए विदिशिना चार प्रासादनी चारे दिशे एकेकी वावडी छे, ए रीते सोल वावडीयो छे. इति गाथार्थ ॥ ११६ ॥

हवे जिनभवन वाहेर जे चार शिला छे ते वखाणे छे.

जिणहर वहिदिससि जोयण ॥ पणसय दीहऊपिहुल चउ उच्चा ॥
अद्धससिसमा चउरो ॥ सियकणग सिला सवेइया ॥ ११७ ॥

अर्थ—जिणहरवहिदिसिजोयणपणसयदीहद्धपिहुल चउउच्चा के० जिनभवननी वाहेरनी दिशिने विषे पांचसें योजननी दीर्घ एटले लांबी अने अढीसें योजन पोहोली तथा चार योजन उंची अने अद्धससिसमा के० अर्द्ध चंद्रमाने आकारे एवी चउरो के० चार शिला छे. वली केहवी छे ? सियकणगसिला के० स्वेत कनकनी शिला छे, तथा सवेईया के० मनोहर वेदिकासहित छे. ॥ ११७ ॥

हवे पूर्वोक्त जे शिला तेहने उपर जे सिंहासन छे तेहनुं प्रमाण कहे छे.

सिलमाणठ सहस्सं ॥ समाण सीहासणेहिं दोहि जुया ॥
सिलपंडु कंवलार ॥ त्त कंवलापुव्व पच्छिमउं ॥ ११८ ॥

अर्थ—सिलमाण के० सिलानुं मान जे उंचपणुं तथा लांवपणुं तथा पहोलपणुं तेने अठसहस्संसमाण के० आठ सहस्रभागे वेचतां जे भाग आवे ते प्रमाणे एकेकी सिला उपर सीहासणेहिंदोहिं के० बेबे सिंहासन छे तेणे करी जुया के० युक्त एहवी पंडुकंवलारत्तकंवला के० पंडुकंवला तथा रक्तकंबला एहवे नामे बे सिल के० सिला छे. तेमां पुव के० पूर्वदिशिनेविषे पंडुकंबला नामे सिला छे, तथा पच्छिमउं के० पश्चिम दिशिनेविषे रक्तकंबला नामे सिला छे. इति अक्षरार्थ. हवे विस्तारार्थ कहे छे. ते सिलानुं लांबपणुं पांचसें योजन छे, तेने आठ सहस्र भागें वेचतां पांचसें धनुष्य आवे तो सिंहासन पांचसें धनुष्य लांवा छे, तथा सिलानुं पोहोलपणुं अढीसें योजन छे ते आठ सहस्र भागे वेचतां अढीसें धनुष्य लाभे तो सिंहासन अढीसें धनुष्य पोहोला छे, तथा सिला चार योजन उंची छे, तो चार योजनने आठसहस्र भागे वेचतां चार धनुष्य लाभे तो सिंहासन चार धनुष्य उंचा छे. एहवा बे सिंहासन एकेकी सिलाउपरें छे. इति गाथार्थ. ॥ ११८ ॥

**जामुत्तराउ ताउं ॥ इगेगसिंहासणाउ अइपुव्वं ॥ चउसु-
वि तास नियासण, दिसिनवजिणमज्जणं होइ ॥ ११७ ॥**

अर्थ– ते सिलानेविषे जामुत्तराउताउं के० दक्षिण अने उत्तर दिशे इगेगसिंहासणाउ के० एकेक सिंहासन जाणवुं. तेना नाम ते शिलाना नामनेविषे अइपुव्वं के० अतिशब्द छे ते पूर्वे जोडवुं ते केम? दक्षिण दिशे अतिपांडुकंबला नामे शिला छे, अने उत्तरदिशे अतिरक्तकंबला नामे शिला छे. ए बे शिलाउंउपरे एकेकुं सिंहासन छे. तासुचउसुवि के० ते चार शिलानेविषे नियासणदिसि नवजिणमज्जणं एटले नियासण के० निजासन ते आपआपणा सन्मुख जे दिसि छे. तेनेविषे नव के० उत्पन्न थया एवा जे जिण के० तीर्थंकर माहाराज तेमनुं मज्जणं के० स्नात्रमहोछव होइ के० थाए. पूर्व अने पश्चिम दिशिनी जे शिला छे ते दक्षिण तथा उत्तरदिशि लांबी छे, अने पूर्व तथा पश्चिमदिशि पोहोली छे. तथा दक्षिण अने उत्तरदिशिनी जे शिला छे ते पूर्व तथा पश्चिमदिशि लांबी छे. अने दक्षिण तथा उत्तरदिशि पोहोली छे. तथा चंद्रमानी आकृतिनुं जे वक्रपणुं छे ते माहेली दिशिनेविषे लेखविउं. अहींयां पूर्वपश्चिम महाविदेहक्षेत्रनेविषे समकाले चार तीर्थंकर उपजे तेहना समकाले महोत्सव थवा माटे पूर्व अने पश्चिमना चार सिंहासन छे. ते कह्यां. तथा भरत अने ऐरवतनेविषे समकाले बे तीर्थंकर जन्म पामे. तेमाटे दक्षिण तथा उत्तरदिशिनेविषे बे सिंहासन छे ते कह्यां. इति गाथार्थ. ॥ ११७ ॥

हवे शिखरथी हेठल सोमनस वन वखाणे छे.

**सिहरा छत्तीसेहिं ॥ सहसेहिं मेहलाइ पंच सए ॥ पिहुलं
सोमणसवणं ॥ सिलविणु पंडगवण सरिछा ॥ १२० ॥**

अर्थ– सिहरा के० मेरुना शिखरथी छत्तीसेहिंसहसेहिं के० छत्रीस सहस्र योजन हेठल आविएं तेवारे पंचसए के० पांचसें योजन पिहुल के० पोहोली एहवी मेहलाइ के० मेखला छे ते मेखला वलयने आकारे छे, ते मेखलानेविषे सोमणसवणं के० सोमनस नामे वन छे, पण ते वन कहेवुं छे, तोके–सिलविणुपंडगवणसरिछं के० चारशिलाविना पंडकवन सदृश छे एटले पंडकवननीपेठे चारदिशिनेविषे चार जिनभवन छे, अने विदिनेविषे चार प्रासाद छे, ते चार प्रासाद जे छे ते एकेका प्रासादनेकेडे चार चार वावडी छे. पण जिनभवन आगल चार शिला नथी. हवे ते पूर्वोक्त वावडीनां नाम कहे छे. सुमना, सौमनसा, सौमनस्या, अने मनोरमा, ए चार वावडि ईशान कूणे छे, तथा उत्तरकुरा, देवकूरा, वारिषेणा अने सरस्वती ए चार वावडी अग्निकूणे छे. तथा विशाला, मणिभद्रा, अभयसेना अने रोहिणी ए चार वावडी नैर्ऋत्य कुणे छे. तथा भद्रोत्तरा, भद्रा, सुभद्रा अने भद्रवती ए चार वावडी वायुकूणे छे. ए सोल वावडीयोना नामनुं आंतरुं सोमनसवनने विषे जाणवुं. अपर सर्व पंडकवननी पेठे छे. ॥ १२० ॥

हवे जिहां सोमनसवन छे. तिहां मेरुनुं पोहोलपणुं कहे छे.

**तब्बाहिरि विक्खंभो ॥ बायालसयाहि इगसयरि जुयाइं ॥
अठे गारसभागा ॥ मज्झे तं चेव सहसूणं ॥ १२१ ॥**

अर्थ– तब्बाहिरिविक्खंभो के० ते सोमनसवनसंबंधी जे बाहेरना बे छेडा एटले पूर्व पश्चिम अथवा दक्षिणउत्तर दिशिनुं मध्यअंतरनेविषे मेरुनुं विष्कंभ छे ते कहे छे. बायालसयाहिइगसयरिजुयाइं अठे गारसभागा

के० चार सहस्र वसेंने बहुत्तर उपर अगीआरिआ आठ नाग एटलो विष्कंन्न जाणवो. तेहनुं परिधि तेर सहस्र पांचसेंने अगीआर योजन उपर अगिआरीआ ठ नाग एटलो बाहिरनो परिधि होय. मज्जेतं चेवस हसूणं के० सोमनसवननेविषे मांहेली परिधि अंतर एक सहस्र योजन ऊणुं जाणवुं. केमके ते सोमनसवननुं पोहोलपणुं जे ठे तेमांथी पांचपांचसे योजन बे पासना जेवारे काढिएं तेवारे मांहेनुं विष्कंन्न त्रणसहस्र वसेने बहुत्तेर योजन उपर अगीआरीआ आठ नाग होय. तेहनुं परिधि दशसहस्र त्रणसेने उंगणपचाश योजन उपर अगीआरिआ बे नाग जाणवुं. हवे विष्कंन्न जाणवानी परे कहे ठे. मेरुनो मध्यविस्तार जिहांवांठिएं ते स्थानके मूलगी जेटला योजन उंचुं होए तेटला योजन अगीआर नागें वेचतां जे नाग आवे ते मूलगा-विस्तार मांहेथी काढतां जे उगरे तेटलो विष्कंन्न जाणवो. ते आवी रीते जे समनूतलथी त्रेसठ सहस्र योजन उंचुं सोमनसवन ठे, तेने अगीआर नागे वेचतां पांच सहस्र सातसेने सत्तावीस योजन अने उपर त्रण कला आवे ते मूलनुं विस्तार दश सहस्र योजन ठे, तेमांथी काढीएं ते आवी रीते के प्रथम सहस्र मांहेथी एक योजन लेइ तेहना अगीआर नाग करी तेमांथी त्रण कला काढीएं तेवारे दशसहस्रमांहे नव-सहस्र नवसे नवाणु योजन अने उपर अगीआरिआ आठ नाग रहे तेमांहेथी पूर्वला सत्तावन्नसे सत्तावीश योजन काढीएं तेवारे चार सहस्र वसे बहुत्तेर योजन अने उपर अगीआरीआ आठ नाग रहे तेटलुं मेरुनुं विष्कंन्न सोमनसवननी बाहेरनी परिधिनेविषे जाणवुं. एम नंदनवननेविषे पण करण जाणवो.॥१२१॥

हवे नंदनवन वखाणे ठे.

तत्तो सढडुसठी ॥ सहसेहिं नंदणंपि तह चेव ॥ नवरं
नवण पासायं ॥ तरठदिसि कुमरिकुडावि ॥ १२२ ॥

अर्थ— तत्तो के० ते सोमनस वनथी हेठल सढ्ढडुसठीसहसेहिं के० साडावासठ सहस्र योजन नीचे नंदनवन जाणवुं. नंदणं पितहचेव के० ते नंदनवन पण तेमज एटले सोमनसवननी पेठे तेना सदृश चेव के० निश्चे जाणवुं. नवरं के० एटलुं विशेष ठे. जे नवण पासायंतरठ के० जिननवन अने प्रासाद तेहना आठ आंतरानेविषे दिसिकुमरिकूडावि के० दिक्कुमारिकाना आठ कूट ठे ते कूट पांचसें योजन उंचा जाणवा. अने नवमुं वल कूट ठे ते सहस्र योजन उंचुं ठे माटे सहस्रांक मध्ये गण्युं ठे. ते कूटनुं स्थान विशेष सिद्धांतथी जाणवुं. ए दिक्कुमारिका समनूतलथी एक सहस्र योजन उंची ठे अने कूट उपरे नवनमांहे वसे ठे. तेमाटे ऊर्ध्व लोकवासिनी कहिएं तेहनां नाम कहे ठे. मेघंकरी, मेघवती, सुमेघा, मेघमालिनी, सुवत्सा, वत्समित्रा, वलाका अने वारिषेणा, ए आठ कुमारीका जाणवी. तिहां जे वावडी ठे तेनां नाम कहे ठे नंदोत्तरा, नंदा, सुनंदा अने नंदवर्द्धनी ए चार वावडी इशान कूणे ठे. तथा नंदिषेणा, अमोघा, गोस्तूपा अने सुदर्शना ए चार वावडी अग्नि कूणे ठे. तथा नद्रा, विशाला, कुमुदा अने पुंमरकीणी ए चार वावडी नैर्ऋत्य-कूणे ठे. तथा विजया, वैजयंती, जयंती अने अपराजिता ए चार वावडी वायु कूणे ठे. ॥ १२२ ॥

सौमनसवननीपेठे नंदनवन प्रदेशनेविषे गिरिविस्तार कहे ठे.

नवसहस नवसयाइं॥ चउपन्ना ठच्चिगारनागाय॥ नं-
दणबहिविखंनो ॥ सहसूणो होइमझंमि ॥१२३॥

अर्थ— नवसहस के० नव सहस्र अने नवसयाइं के० नवसें चउपन्ना के० चोपन्न योजन उपरे ठच्चिगार नागा के० अगीआरिआ ठ नाग एटलो नंदणवहिविखंनो के० नंदनवननेविषे बाहिरनी दिशिनुं विष्कंन्न

जाणवो. अने तेहनुं परिधि एकत्रीस सहस्र चारसें अने उगणाएंसि योजन ए बाहिरनुं परिधि छे. तथा नंदनवनने मज्झमि के० मांहेनुं परिधिनुं विष्कंभ ते पूर्वोक्त विष्कंभथी सहसूणो के० एक सहस्र योजनें उंणो जाणवो, एटले आठ सहस्र नवसेंने चोपन्न योजन उपरे अगीआरीआ छ भाग जाणवो. तथा तेहनुं परिधि अठावीस सहस्र त्रणसेंने सोल योजन उपर अगीआरिआ आठ भाग ए मांहेनो परिधि जाणवो. ॥१२३॥

हवे भद्रशाल वन वखाणे छे.

तदहो पंच सएहिं ॥ महियलि तह चेव भद्दसालवणं ॥
नवरंमिह दिग्गयच्चिय ॥ कूडा वण विछरंतुइमं ॥ १२४ ॥

अर्थ– तदहो के० ते नंदनवनथी हेवुं पंचसएहिं के० पांचसे योजन महियलि के० समभूतल पृथ्वीनेविषे तहचेव के० तेमज एटले नंदनवननी पेठेंज भद्दसालवणं के० भद्रशालनामे वन जाणवुं. नवरं के० एटलुं विशेष छे जे इह के० आ भद्रशाल वननेविषे जे जिनभवन अने प्रासादना जे आठ आंतरा छे तेने विषे हाथीने आकारे आठ करिकूट छे, ते दिग्गज के० दिग्गजकूट कहेवाय छे. ए भद्रशाल वनने विषे मेरुनी चारदिशि ते सीतोदा तथा सीताने प्रवाहे रुंधी छे. तेमाटे नदीना तट उपरे जिनभवन छे, अने गजदंतगिरिनीपासे प्रासाद छे. अने जिनभवन तथा प्रासादने वच्चे दिग्गजकूट एटले आठ करिकूट छे. हवे तिहां जे वावडी छे तेमनां नाम कहे छे, पद्मा, पद्माभा, कुमुदा अने कुमुदाभा ए चार वावडी इशान कूणे छे. तथा उत्पलभौमा, नलिना, उत्पलोज्वला अने उत्पला ए चार वावडी अग्नि कूणे छे. तथा भृंगा, भृंगिनी, जलप्रभा अने वज्रा ए चार वावडी नैर्ऋत्य कूणे छे. तथा श्रीकांता, श्रीमाता, श्रीमंदा अने श्रीनिलया ए चार वावडी वायुकूणे जाणवी. तथा वणविछरंतुइमं के० ए भद्रशाल वननुं जे चारदिशि विस्तार छे, ते आगली गाथाए कहे छे. ॥ १२४ ॥

बावीससहस्साइं ॥ मेरूउ पुव्वउ य पछिमउ ॥ तं
चाडसीविहत्तं ॥ वणमाणं दाहिणुत्तरउ ॥ १२५ ॥

अर्थ– मेरुउ के० मेरुपर्वत थकी पुव्वउयपछिमउ के० पूर्व अने पश्चिमदिशे भद्रशाल वननी बाहिरनी दिशिनुं विष्कंभ बावीस सहस्साइं के० बावीस सहस्र योजन होय. तंचाडसीविहत्तं के० ते बावीस सहस्र योजनने अठ्यासी भागे वेचतां बसेंने पचास योजन लाभे तो एटलो दाहिणुत्तरउ के० दक्षिण अने उत्तर दिशिनेविषे वणमाणं के० भद्रशाल नामे जे वन छे, तेना विस्तारनुं प्रमाण जाणवुं.॥ १२५ ॥

हवे गजदंत गिरि वखाणे छे.

छवीससहस चउसय ॥ पणहत्तरि गंतु कुरुनइपवाया ॥
उभउ वि निग्गया गय ॥ दंता मेरुम्मुहा चउरो ॥ १२६ ॥

अर्थ–कुरुनइपवाया के० कुरुक्षेत्रनी जे नदी सीतोदा तथा सीता तेहनुं प्रपात के० पडवा नीकलवानुं स्थानक जे जीभी तिहांथी गंतु के० जइने छवीस सहस चउसयपणहत्तरि के० छवीस सहस्र चारसेंने पंचोत्तेर योजन उभउवि के० बे पासे मेरुम्मुहा के० मेरुपर्वत साहामां चउरो के० चार गयदंता के० गजदंत गिरि छे. ते निषध तथा नीलवंत पर्वतमांहेथी निग्गया के० नीकल्या छे, ते गजदंता हाथीना दांतने आकारे देखाय छे माटे एने गजदंत गिरि कहियें. ॥ १२६॥

हवे गजदंत गिरिनी स्थिति तथा वर्ण अने नाम कहे छे.

अग्गेयाइसु पयाहि, णेण दिसासु सियरत्तपियनीला ॥
नासोमणस विज्जुपह ॥ गंधमायण मालवंतरका ॥ १२७ ॥

अर्थ—अग्गेयाइसु के० अग्नि कूणथी आदि एटले धुरमांडीने पयाहिणेण के० प्रदक्षिणावर्त्त गणतां दिसासु के० चार दिशीने विषे अनुक्रमे चार गजदंत गिरी छे. तेमां सिय के० उज्ज्वलवर्णे गजदंतगिरि अग्निकूणे छे, अने नैर्ऋत कूणे रत्त के० रक्तवर्णे गजदंत गिरि छे, तथा वायुकूणे पिय के० पीत एटले पीले वर्णे गजदंतगिरि छे, तथा इशान कृणे नीला के० नीलवर्णे गजदंतगिरि छे, हवे अनुक्रमे अग्निकूणथी उज्वला गजदंतगिरि प्रमुख चार गजदंताना नाम कहे छे. पेहेलो अग्निकूणे सोमनस, बीजो नैर्ऋत्य कूणे विद्युत्प्रन्न, त्रीजो वायुकूणे गंधमायण के० गंधमादन तथा चोथो इशानकूणे मालवंतरका के० माल्यवंत नामे गजदंतगिरि जाणवो. ॥ १२७ ॥

हवे अधो लोके दिक्कुमारिका ज्यां रहे छे ते स्थानक कहे छे.

अहलोगवासिणीर्ज ॥ दिसाकुमारीउ अठ एएसिं ॥
गयदंतगिरिवराणं ॥ हिठा चिठंति नवणेसु ॥ १२८ ॥

अर्थ—अहलोगवासिणीर्ज के० अधोलोकने विषे वसनारी जे अठदिसाकुमारीउ के० आठ दिक्कुमारिका छे ते एएसिंगयदंत गिरिवराणं के० ए गजदंतगिरिना नीचे जे नवणेसु के० नवन छे ते नवनने विषे चिठंति के० ते दिक्कुमारिका रहे छे. ए रहेवाना स्थानकनुं सामान्यपणुं कह्युं. हवे विशेषपणे तेमणे रहेवाना जे स्थानक छे, ते ज्ञानवंत गुरुना वचनथी जाणवां. तथा नोगंकरा, नोगवती, सुनोगा, नोगमालिनी, सुवत्सा, वत्समित्रा, पुष्पमाला अने अनंदिता ए तेमनां नाम जाणवां. ॥ १२८ ॥

हवे गजदंतगिरिनुं उंचपणुं तथा पहोलपणुं कहे छे.

धुरि अंते चउ पणसय ॥ उच्चत्ति पिहुत्ति पणसयाऽसिसमा ॥
दीहत्ति इमे छकला ॥ डुसयनवुत्तरसहसतीसं ॥ १२९ ॥

अर्थ—इमे के० ए चार जगदंत गिरि ते धुरि के० ज्यां कुलगिरि थकी नीकल्या छे. त्यां नीलवंत निषधनीपरें चउसय के० चारसें योजन उच्चत्ति के० उंचा छे, तथा अंते के० अंतने विषे मेरुने ज्यां मल्या छे, त्यां पणसय के० पांचसें योजन उच्च के० उंचा छे, अने मूलने विषे पणसयपिहुत्ति के० पांचसें योजन पोहोला छे, अने अंते के० छेडे तो असिसमा के० तरवारनी धारनी पेठे अंगुलने असंख्यातमे नागे पोहोला छे; तेमाटे असि एटले जे तरवार ते सदृश छे. तथा ते गजदंतगिरिनुं लांबपणुं सहसतीसं के० त्रीस हजार अने डुसय के० बसेंने नवुत्तर के० नव योजन अने उपर छ कला के० छ कला एटलुं छे, ए चार गजदंतगिरिनुं दीर्घपणुं कह्युं तथा ते बे गजदंतगिरि लांबपणें जेवारे एकठा करीएं तेवारे कुरुक्षेत्र धनुष्यने आकारे छे, ते धनुष्यनुं पृष्ठ कहिए बाहेरनुं पुंठनुं नाग अर्द्धचंद्राकारनुं थाए, तेहना योजन साठ सहस्र चारसेंने अढार तथा उपर कला बार एटले कुरुक्षेत्रनुं धनुपृष्ठ थाए, सीतोदा तथा सीतानदीनी पचास योजन प्रमाण पोहोली जे जीन्नी छे, ते थकी छवीससहस्र चारसेंने पंचोतेर योजन बे पासे वेगला गजदंतगिरि छे, ते बे पासे एटला वेगला छे, माटे छवीस सहस्र चारसेंने पचोतेर योजन छे. तेने बमणा

करी जीवीनो विस्तार पचास योजनमांहे नेळता त्रेपन्न सहस्र योजन कुरुक्षेत्रनी जीवा थाए. जीवा एटले धनुष्यनी पणछ तेसरिखी माटे जीवा कहिएं. इति गाथार्थ ॥ १२ए ॥

हवे कुरुक्षेत्रना मध्यभागनुं पहोलपणुं कहे छे, मध्यभागना पोहोलपणाने इखु कहिएं. ते केम के इखु एटले तीर तेनुं जे ठाम तेने इखु कहिएं ते कहे छे.

ताणं तो देवुत्तर ॥ कुराउ चंदद्धसंठियाउ डुवे ॥
दससहस विसुद्धमहा ॥ विदेहदलमाणपिहुलाउं ॥ १३० ॥

अर्थ- तांणंतोदेव के० ते गजदंत गिरिमध्ये मेरुपर्वत थकी दक्षिणदिशिनेविषे देवकुरुक्षेत्र छे, अने मेरुथी उत्तरदिशिनेविषे उत्तरकुराउं के० उत्तरकुरुक्षेत्र छे, डुवे के० ए बे युगलियाना क्षेत्र छे, ते चंदद्धसंठियाउं के० अर्द्धचंद्रमाने आकारे रह्यां छे, अने दशसहसविसुद्ध के० दश सहस्र योजने रहित जे महाविदेह क्षेत्रनुं पिहुलाउं के० विस्तार तेनो दलमाण एटले अर्द्ध करतां जेटला योजन थाए तेटला योजन कुरुक्षेत्रना मध्यभागनुं पोहोलपणुं जाणवुं. ते केम ? तोके महाविदेह क्षेत्रनो विस्तार तेत्रीस सहस्र छसेंने चोरासी योजन अने उपर चार कला छे; तेमांहेथी मेरुनुं विष्कंभ दश सहस्र योजन काढिएं तेवारे तेवीस सहस्र छसेंने चोरासी योजन अने उपर चार कला उगरे; तेहनुं अर्द्ध अगीआर सहस्र आठसेंने बेतालीस योजन उपर कला बे एटलो विष्कंभ कुरुक्षेत्रना मध्यभागनेविषे जाणवो. ॥ १३० ॥

हवे कुरुक्षेत्रना गिरि कहे छे.

नइपुव्वावरकुले ॥ कणगमया बल समा गिरी दो दो ॥
उत्तरकुराउ जमगा ॥ विचित्तचित्ता य इयरीए ॥ १३१ ॥

अर्थ- नइपुवावरकूले के० नदी जे सीतोदा तथा शीता तेमना पूर्व अने पश्चिमदिशें जे बे तट तेहनेविषे कणगमया के० कनकमयी एहवा तथा बलसमा के० बलकूट छे ते समा एटले सरखा सहस्र योजन उंचपणुं छे अने सहस्र योजन मूलें विस्तार तथा पांचसें योजन उपर शिखरनेविषे विस्तार छे जेमनो एहवा गिरिदोदो के० बे बे पर्वत छे. ते उत्तर कुराउ के० उत्तर कुरुक्षेत्रने विषे जमगा के० जमक एवेनामे बे पर्वत छे, अने विचित्तचित्तायइयरीए के० देवकुरुक्षेत्रने विषे शीतोदा नदीना पूर्वदिशिना तटने विषे विचित्रनामे कनकगिरि छे, अने पश्चिम दिशिना तटने विषे चित्रनामे कनक पर्वत छे. ॥ १३१ ॥

हवे कुरुक्षेत्रनी नदीना द्रह वखाणे छे.

नइवह दीहा पण पण ॥ हरया डुडुदारया इमे कमसो ॥
निसहो तह देवकुरू ॥ सूरो सुलसो य विज्जुपहो ॥ १३२ ॥

अर्थ-नइवहदीहा के० नदीना प्रवाहने विषे दीर्घ एटले लांबपणुं छे जेमनुं एहवा पण पण के० पांच पांच हरया के० द्रह एकेका कुरुक्षेत्रने विषे छे, वली ते द्रह केहेवा छे डुडुदारया के० दक्षिण अने उत्तर दिशे बे बे छे बारणा जेमने विषे एहवा पांच द्रह छे, तेना नाम छे ते इमे के० आ कमसो के० अनुक्रमे कहे छे. एक निसहो के० निषध तह के० तथा बीजो देवकुरू, त्रीजो सूरा के० सूरः, य के० वली चोथो सुलसो के० सुलस अने पांचमो विज्जुपहो के० विद्युत्प्रभ ए पांच द्रह देवकुरुक्षेत्रमांहे शीतोदानदीना जाणवा. इति गाथार्थ ॥ १३२ ॥

हवे शीता नदीना पांच द्रहनां नाम कहे छे.

तह नीलवंत उत्तर, कुरुचंदे रवय मालवंतो त्ति ॥
पउमदहसमा नवरं ॥ एएसु सुरा दहसनामा ॥१३३॥

अर्थ— तह के० तेमज नीलवंत, उत्तर कुरु, चंदे के० चंद्र एरवय के० एरवत अने मालवंतोत्ति के० मालवंत इति ए पांच उत्तर कुरुक्षेत्रमांहे शीतानदीना द्रह जाणवा. ए द्रहनां नाम विद्धद्रह कहिएं. ए सर्व द्रह छे ते पउम दहसमा के० पद्मद्रह सरखा सहस्र योजन लांवा अने पांचशे योजन पोहोला अने दस योजन उंफा जाणवा. नवरं के० एटलुं विशेष छे जे एएसु के० ए द्रहने विषे जे सुरा के० अधिष्ठायक देव छे ते दहस नामा के० पोतपोताना द्रहने नामे तेमनां नाम छे. ॥ १३३ ॥

हवे कुलगिरि, जमलपर्वत, पांचद्रह अने मेरु एहना सात आंतरा कहे छे.

अडसय चउतिस जोय ॥ णाइं तह सेगसत्तन्नागाउ ॥
इक्का रसयकलाउ ॥ गिरिजमलदहाण मंतरयं ॥ १३४ ॥

अर्थ— अडसय के० आठसें अने चउतिस जोयणाइं के० चोत्रीस योजन तह के० तथा प्रकारे सेगसत्त न्नागाउ छे० एक कलाना सात न्नाग करीएं, एहवे एक न्नाग सहित इकारसयकलाउ के० अगीआर कला एटलुं कुलगिरि, जमलपर्वत, पांच द्रह तथा मेरुनो प्रत्येके अंतर जाणवो. ते केम देवकुरुनुं विस्तार अगीआर सहस्र आठसें वेतालीश योजन अने वे कला छे; ते मांहेथी यमलपर्वत अने पांच द्रह तेणे रुंधेला जे छ सहस्र योजन छे ते काढिएं तेवारे अठ्ठावनसें वेतालीस योजन अने कला वे वधे; ते सात न्नागे वेचतां आठसे चोत्रीस योजन आवे, शेष चार उगरे ते उंगणीसवार गणीएं तेवारे छहुत्तेर कला थाए. तेनीसाथे मूलगी वे कला एकठी करतां अठ्ठोत्तर कला थाए. ते वली सात न्नागे वेचता उंगणीसी अगीआर कला आवे वली एक कला उगरे तेहना सात न्नाग करिए तेहनुं सातइयो एक न्नाग अने अगीआर कला एटलुं कुलगिरि तथा जमलपर्वत तथा द्रह पांच तथा मेरुनुं अंतर जाणवुं. ॥ १३४ ॥

हवे कांचनगिरिनी स्थिति वखाणे छे.

दहपुवावर दस जो ॥ यणेहिं दस दस वियड्ढकुम्राणं ॥
सोलसगुणप्पमाणा ॥ कंचणगिरिणो डुसय सवे ॥ १३५ ॥

अर्थ— दहपुवावरदसजोयणेहिं के० द्रहथकी पूर्व अने पश्चिमदिशे दस योजननी वेगलाइएं एकेकद्रहना बंने पासानेविषे दसदसकंचणगिरिणो के० दस दस कंचनगिरि जाणवा. ते कंचनगिरि केहेवा छे? तोके वियड्ढकूम्राणं के० वैताढ्यनाकूटथी सोलसगुणप्पमाणं के० सोलगुणा मोटा छे, एहवा कंचनगिरि जंबूद्वीपने विषे सवे के० सर्वे डुसय के० वसें जाणवा. ते केम ? देवकुरू तथा उत्तरकुरुना दश द्रह छे ते एकेक द्रहने वे पासे दश दश गुणतां वीश थाय. ते वीशने दशवार गुणतां वसें पूरा थाय. वैताढ्यना कूटथी कंचनगिरि जे छे ते सोलगुणा मोटा छे ते यंत्रथी जाणवा.

हवे जंबूवृक्ष वखाणे छे.

उत्तरकुरुपुव्वद्धे ॥ जंबूणय जंबूपीढमंतेसु ॥ कोसदु
गुच्चं कमि व ॥ ढंमाए चउवीसगुण मज्जो ॥ १३६ ॥

अर्थ– उत्तरकुरुपुव्वद्धे के० उत्तरकुरुक्षेत्रना पूर्वदिशिना अर्द्धनेविषे जंबुणय के० रक्तवर्ण कनकनुं जंबूपीढ के० जंबूवृक्षनुं पीठ जाणवुं. ते पीठ केहवुं छे? तोके– अंतेसु के० छेडानेविषे कोसदुगुच्चं के० बे कोस समभूतलथी उंचुं छे. तिहांथी कमि के० अनुक्रमें वड्ढमाण के० वधतु वधतुं मझे के० मध्यभागे चउवीसगुणं के० चउवीसगुणुं छे; एटले मध्यभागे बार योजन उंचुं ए उंधा एटले उलटा सरावने आकारे पीठ जाणवुं. इति गाथार्थ. ॥ १३६ ॥

वली तेहज पीठ वखाणे छे.

पणसयवट्टपिहुत्तं ॥ तं परिखित्तं च पउमवेईए ॥
गाउ दुगे गुच्चपिहु ॥ त्त चारुचउदारकलियाए ॥ १३७ ॥

अर्थ– ते पीठ केहवुं छे? तोके–पणसयवट्टपिहुत्तं के० पांचसे योजन वर्तुल तथा पोहोलुं छे. तं के० ते पीठ छे ते सर्व पउमवेईए के० पद्मवरनामे जे वेदिका छे, तेणिएं परिखित्तं के० विंट्युं छे. ते वेदिका केहवी छे गाउदुगेगुच्च के० बे कोश उंचा अने एक कोश पोहोला एहवा चारु के० मनोहर जे चउदार के० चार बारणा तेणे करी कलियाए के० सहित छे. ॥ १३७ ॥ इति गाथार्थ.

तंमज्झे अडविछर ॥ चउच्च मणिपीढियाइ जंबूतरू ॥
मूले कंदे खंधे ॥ वरवयरारिठवेरुलिउं ॥ १३८ ॥

अर्थ– तंमझे के० ते पीठिकाना मध्यभागे अडविछर के० आठ योजन छे विस्तार जेनो एटले पहोली छे, तथा चउच्च के० चार योजन उंची एहवी जे मणि पीढियाइ के० मणिमयपीठिका तेहनेविषे जंबूतरु के० जंबूवृक्ष छे. ते जंबूवृक्षनी मूले के० मूलनेविषे जे जटा छे ते वरवयर के० प्रधान जे वज्ररत्न ते मयी छे. तथा कंदे के० मूलथी उपर जे कंद ते अरिठ के० श्यामवर्णरत्न तेहनुं छे. तथा खंधे के० जंबूवृक्षनी जे डाल ते वेरुलिउं के० वैडुर्यरत्न एटले नीलवर्ण रत्न तेहनी छे. ॥ १३८ ॥

तस्स य साह पसाहा ॥ दलाय विंटाय पल्लवा कमसो ॥
सोवन्नजायरूवा ॥ वेरुलितवणिज्जजंबूणया ॥ १३९ ॥

अर्थ– तस्स के० ते जंबूवृक्षनी साह के० शाखा एटले मोटी डाल अने पसाहा के० प्रशाखा एटले लघुशाखा ते न्हानी डाल तथा दला के० पत्र य के० वली विंटा के० वींट ते पत्रना मूल य के० वली पल्लव के० नवांकूरा ते नवा उगतां पत्र ए कमसो के० अनुक्रमें सोवन्न के० सुवर्ण तथा जायरूवा के० जातरूप ते कांइक धवलवर्ण कनक, तथा वेरुलिय के० वैडुर्यरत्न तथा तवणिज्ज के० तपनीय एटले तपावेलुं सुवर्ण तथा जंबूणया के० रक्तसुवर्णना जाणवा. एटले जंबूवृक्षनी मोटी शाखा छे ते पीलावर्णनुं कनक ते संबंधी छे, तथा जे लघु शाखा छे ते पूर्वे जातरूप कह्युं जे कांइक धोलुं कनक तेहनी छे, तथा जंबूवृक्षना जे पत्र छे वैडुर्यरत्नना एटले नीलारत्नना छे, तथा पत्रना विंट छे ते पूर्वोक्त तपनीयसुवर्ण सरखा महातेजवंत छे, तथा जे पल्लव छे ते जंबूनद एटले रक्तसुवर्ण तेहना छे. ॥ १३९ ॥

सो रययमयपवालो ॥ राययविडिमो य रयणपुप्फफलो ॥
कोसदुगं उव्वेहो ॥ थुडसाहा विडिमविक्खंभो ॥ १४० ॥

अर्थ- सो के० ते जंबूवृक्ष केहवुं ठे रययमयपवालो के० रुपामयी ठे नवां प्रवाल एटले पत्र जेहनेविषे. वली केहवुं ठे. राययवक्मिो के० रूपानी वक्मि एटले मध्यज्ञागनी वचेनी मोटी ने माल जेहनी. वली केहवुं ठे. रयणपुप्फफलो के० सर्व फलफूल रत्नमय ठे जेहना. वली जंबूवृक्ष केहवुं ठे कोसमुगंउवेहो के० वे कोश जूमिमध्ये उंमपणे जाम्रो ठे तथा थुम के० थमनेविषे तथा माहा के० मोटी शाखानेविषे तथा विडिम के० मध्यज्ञागे जे मूल शाखा ठे, तेहनेविषे वे कोशनुं विरकंजो के० पोहोलपणुं जाणवुं. ॥ १४० ॥ इति गाथार्थ.

थुडसाहवडिमदीह, त्ति गाउए अठ पनर चउवीसं ॥ सा-
हा सिरिसमजवणा ॥ तम्माण सचेइयं विडिमं ॥ १४१ ॥

अर्थ- थुडसाहवडिम के० ते जंबूवृक्षनुं थड तथा शाखा तथा वडिम एटले मूलगी उंची माली जे मध्यज्ञागनी मोटी डाल ते लांवपणे अनुक्रमे गाउएअठ दिहत्ति के० आठ कोश थडनी डाल लांबी ठे तथा शाखा एटले चार दिशे चार मोटी जे डाल जे थडनी शाखा थकी नीकली ठे त्यां थकी पन्नर के० पन्नर कोश लांबी ठे तथा वडिम के० मध्यज्ञागनी मूलगी लांबी डाल उंची ठे ते चउवीस के० चोवीश कोश लांवी ठे. ए चार दिशिनी चार शाखानेविषे सिरिसमजवणा के० श्रीदेवीना जवनसरखा चार जवन जाणवा. तथा तम्माणसचेइयंवडिमं के० ते श्रीदेवीना जवन सदृश जे पाचमी वडिमं के० मोटी चोवीश कोशनी डाल ठे ते उपर जिनज्ञवन जाणवुं. ॥ १४१ ॥

पुविल्लि सिज्जा तिसु आ ॥ सणाणि जवणेसु णाढियसुरस्स ॥
सा जंबू वारसवे ॥ इयाहिं कमसो परिक्खित्ता ॥ १४२ ॥

अर्थ- पुविल्लिसिज्जा के० पूर्वदिशीनी शाखाना जवननेविषे जंबूद्वीपनो अनाढ्वित नामे जे अधिष्टायक देव तेने सुवानीसिज्जा ठे, तथा तिसुजवणेसु के० शेष जे त्रण जवन ठे तेनेविषे आसणाणि के० वेसवायोग्य सिंहासन ठे, ते कोना ठे तो के अणाढियसुरस्स के० अनादत ठे नाम जेनुं एहवो जे जंबूद्वीपनो अधिष्टायक देव ठे, तेना ठे, तथा सा के० ते जंबूवृक्षनी जे पीठीका ठे, ते वारसवेइयाहिं के० बार वेदिकाए करी कमसो के० अनुक्रमे परिक्खित्ता के० वींटेली ठे. ॥ १४२ ॥

दहपउमाणं जंवि, ठरं तु तमिहावि जंबूरुरकाणं ॥
नवरं महयरियाणं ॥ ठाणे इह अग्गमहिसीउ ॥ १४३ ॥

अर्थ- दहपउमाणं के० पद्मद्रहना कमलनुं जे परिवार तथा जंविठरं के० जे पद्मद्रहनो विस्तार पूर्वे कह्यो ठे. तमिहावि के० तेम अहींआं पण जंबूरुरकाणं के० जंबूवृक्षनो जे परिवार तेपण तेमज जाणवो. एटले अहींआं पण वीजा लघु जंबूवृक्षनो परिवार जाणवो. नवरं के० एटलुं विशेष ठे जे तिहां जे चार महत्तरिका देवी कही ठे ते महयरियाणंठाणे के० तेमहत्तरिकाने स्थानके इह के० अहीआं अग्गमहिसिउ के० अग्रमहिषी जाणवी. ॥ १४३ ॥ इति गाथार्थ.

कोस डुसएहि जंबू ॥ चउद्दिसिं पुवसालसमजवणा ॥
विदिसासु सेस तिसमा ॥ चउवाविजुया य पासाया ॥ १४४ ॥

अर्थ- जंबू के० जंबूवृक्षने चउद्दिसिं के० चारदिशे कोसडुसएहिं के० बसें कोशे पुवसालसमजवणा के०

पूर्वदिशिनी शाखा सरखा भवन जाणवा. एटले ए भावार्थ जे भवन जे चैत्यगृह छे ते चार दिशिनेविषे जंबूवृक्षथकी बसें कोशें दूर छे तथा विदिसासु के० विदिशिनेविषे सेसतिसमा के० बीजी त्रण डालनेविषे जेवा भवन छे तेवा विदिशिनेविषे चउवाविजुया के० चार वावडिएं सहित पासाया के० चार प्रासाद जाणवा. ॥१४४॥

ताणंतरेसु अड जिण, कुडा तह सुरकुराइ अवरद्धे ॥
राय यपीढे सामलि ॥ रुक्खो एमेव गरुलस्स ॥ १४५ ॥

अर्थ– ताणंतरेसु के० ते जिनभवन तथा प्रासादना आठ अंतरनेविषे अडजिणकूडा के० जिनभवने सहित आठ कूट जाणवा. पण ते कूट केहवा छे? तो के बार योजन मूलें विस्तार छे अने चार योजन शिखरे विस्तार छे तथा आठ योजन उंचा एवा आठ कूट छे. ते तरुकूट कह्या छे. तह के० तथा प्रकारे सुरकुराइ के० देवकुरुक्षेत्रना अवरद्धे के० पश्चिमदिशिना अर्द्धनेविषे राययपीढे के० रूपानीपीठिकानी उपर सामलिरुक्खो के० शाल्मलीवृक्ष छे ते गरुलस्स के० गरुलदेवताने वसवायोग्य जाणवो. एवमेव के० एहनो पण विस्तार एज जंबूवृक्षनी पेठे जाणवो.॥ १४५ ॥

हवे महाविदेहमांहे बत्रीस विजय वखाणे छे.

बत्तीस सोल बारस ॥ विजया वखार अंतरनईउ ॥
मेरुवणाउ पुव्वा ॥ वरासुकुलगिरिमह नयंता ॥ १४६ ॥

अर्थ– बत्तीस के० बत्रीस तथा सोल के० सोल अने बारस के० बार ए सर्व अनुक्रमे विजया के विजय तथा वखार के० वक्षस्कार पर्वत अने अंतरनईउ के० अंतरनदी जाणवी. एटले बत्रीस विजय तथा सोल वक्षस्कार पर्वत अने बार अंतरनदी जाणवी. ते मेरुवणाउ के० मेरुना भद्रशालवन थकी पुव्वावरासु के० पूर्वदिशि अने पश्चिमदिशिनेविषे कुलगिरिमहनयंता के० प्रथम बे विजय पछी बे वक्षस्कारपर्वत वली बे विजय तेवार पछी बे अंतरनदी वली बे विजय एम अनुक्रमे एकेकीदिशे सोलविजय तथा आठ वक्षस्कार पर्वत तथा छ अंतरनदी थाय. ते बेपासाना एकठा करिएं त्यारे बत्रीस विजय तथा सोल वक्षस्कार पर्वत अने बार अंतर नदी थाय. ॥ १४६ ॥ इति गाथार्थ.

हवे बत्रीस विजयना पोहोलपणानुं प्रमाण कहे छे.

विजयाण पिहुत्ति सग, ठ भाग बारुत्तरा डुवीससया ॥
सेलाणं पंचसए ॥ सवेइ नइ पन्नवीससयं ॥ १४७ ॥

अर्थ–डुवीससया के० बावीससें अने बारुत्तरा के० बार योजन उपर एक योजनना अठ के० आठ भाग करिएं तेहवा सग के० सात भाग एटलुं विजयाणपिहुत्ति के० एकेका विजयनुं पोहोलपणुं जाणवुं. तथा सेलाणं के० वक्षस्कार पर्वत जे छे ते पंचसए के० पांचसें योजन पोहोला छे. तथा सवेइनइपन्नवीससयं के० सर्व जे अंतरनदी छे ते एकसोने पचीस योजन पोहोली छे. हवे ए विजयादिनुं पोहोलपणुं जाणवानो उपाय लखे छे. चउपन्न सहस्रयोजन भूमि, मेरु अने भद्रशालवने रुंधी छे, तथा चार सहस्र योजन भूमी, वक्षस्कारपर्वतोए रुंधी छे, तथा सातसेंने पचास योजन भूमिना अंतरनदीए रुंध्या छे, तथा पांच सहस्र आठसें चुमालीस योजन भूमी, बे वन मुखे रुंधीछे. ए सर्व योजन एकठा करिएं तेवारे चोसठ सहस्र अने पांचसें चोराणु योजन थाय. ए एक लक्ष योजन प्रमाण जे जंबू द्वीप छे, तेमांहेंथी काढीएं.

तेवारे पांत्रीश सहस्र चारसें ने ठ योजन ऊगरे. हवे अहींआ विजयनुं परिमाण वांछीएं ठैएं तेमाटे ऊगरया जे पांत्रीस सहस्र अने चारसें ठ योजन ते सोल विजय ठे माटे सोल जागे वेहेंचीएं तेवारे बावीससें अने बार योजन लाजे अने ऊपर चऊद योजन ऊगरे, तेना प्रत्येक योजनना आठ जाग करिएं तेवारे एकसोने बार जाग थाएं. ते सोल जागे वेचतां आठीआ सात जाग लाजे एटले एकेक विजयनुं परिमाण बावीससें ने बार योजन ऊपर आठीआ सात जाग एटलुं जाणवुं. ॥ १४७ ॥

हवे विजयादिकनुं लांबपणुं कहे ठे.

सोलससहस्स पण सय ॥ बाणउया तह य दो कलाउ
य ॥ एएसिं सवेसिं ॥ आयामो वणमुहाणं च ॥ १४८ ॥

अर्थ– सोलससहस्स के० सोल सहस्र अने पणसय के० पाचसेंने बाणउया के० बाणु योजन तहय के० तेमज दोकलाउय के० बेकला ऊपर एटलुं एएसिंसवेसिं के० ए सर्व विजय तथा वक्षस्कार तथा अंतर नदी जे ठे ते'सर्वनुं आयामो के० लांबपणुं जाणवुं. च के० वली शीतोदा तथा शीताने अंते पूर्व तथा पश्चिम दिशे जे वणमुहाणं के० चार वनमुख ठे, तेहनुं पण एटलुं लांबपणुं जाणवुं. ॥ १४८ ॥

हवे वक्षस्कारनुं ऊंचपणुं कहे ठे.

गयदंत गिरिवुच्चा ॥ वरकारा ताणमंतरनईणं ॥ वि-
जयाणंच जिहाणा, इमालवंता पयाहिणउ ॥ १४९ ॥

अर्थ– ते वक्षस्कार पर्वत गयदंतगिरिवुच्चा के० गजदंत गिरिनी पेरे ऊंचा ठे, जेम गजदंतगिरि कुलगिरिने समीपे चारसें योजन ऊंचा ठे ठेहेडे मेरुपर्वतनी पाशे पांचसे योजन ऊंचा ठे, तेम ए वक्षस्कार पण कुलगिरिने समीपे चारसे योजन ऊंचा ठे, अने ठेहेडे शीतोदा तथा शीताने समीपे पांचसे योजन ऊंचा ठे. हवे वरकाराताणमं तरनईणंविजयाणंच के० सोल वक्षस्कार पर्वतना तथा बार अंतरनदिना अने बत्रीस विजयना अजिहाणाइ के० नाम कहे ठे. ते सर्व मालवंता के० माल्यवंत नामे जे गजदंतगिरि ठे, ते थकी पयाहिणउ के० दक्षिणावर्त्ते जाणवा. ॥ १४९ ॥

हवे अहींआं प्रथम सोल वक्षस्कारनां नाम कहे ठे.

चित्ते य बंजकूडे ॥ नलिणी कूडे य एगसेले य ॥
तिउडे वेसमणे वि य ॥ अंजण मायंजणे चेव ॥ १५० ॥
अंकावइ पम्हावइ ॥ आसीविस तह सुहावहे चंदे ॥
सूरे नागे देवे ॥ सोलस वरकारगिरिनामा ॥ १५१ ॥

अर्थ– एक चित्र, बीजुं ब्रह्मकूट, त्रीजुं नलिनीकूट, चोथुं एकशेल कूट, य के० वली पांचमुं त्रिकूट, ठठुं वैश्रमण, अहींआ विय ए शब्द पादपूरणार्थे ठे. सातमुं अंजन, आठमुं मातंजन, चेव पदपूरणार्थे ठे. १५० नवमुं अंकापाति, दशमुं पद्मापाति अगीआरमुं आशीविष, तह के० तथा बारमुं सुखावह, तेरमुं चंद्र, चऊदमुं सूर, पंदरमुं नाग, अने सोलमुं देव, ए सोल वक्षस्कार गिरिनां नाम जाणवां. ॥ १५१ ॥

हवे बार अंतर नदीनां नाम कहे छे.

गाहावइ दाहावइ ॥ वेगवई तत्त मत्त उम्मत्ता ॥ खीरोय ॥
सीय सोया ॥ तह अंतो वाहिणी चेव ॥ १५२ ॥
उम्मी मालिणि गंभी, रमालिणी फेणमालिणी चेव ॥
सव्वछवि दस जोयण ॥ उंडा कुंमुप्पवाएया ॥ १५३ ॥

अर्थ–ग्राहवति, द्रहवति, वेगवति, तथा, मत्ता, उन्मत्ता, खीरोदा, शीतस्रोता, तथा अंतर्वाहिणी, चेव पदपूरणार्थे छे ॥ १५२ ॥ उन्मीमालिनी, गंभीरमालिनी, फेनमालिनी चेव पदपूर्णार्थ जाणवुं. एवा नामे बार अंतर नदी जाणवी. ते धुरे तथा छेहेडे सवछवि के० सर्व नदिउं पण दस जोयण उंडा के० दश योजन प्रमाण उंडा जे कुंडुप्रवा के० नीलवंतने नीचे छ कुंड छे. तथा निषेधने नीचे पण छ कुंड छे, ते थकी उद्भव एटले निकली एवी एया के० ए बार अंतर नदी ते कुंडने नामेज जाणवी. जेम ग्राहवंत कुंड थकी ग्राहवती नदी निकली. ए रीते नदीने नामे कुंडनां नाम जाणवां, अहींआं नदीनी देवीनो द्वीप प्रमुख जे विशेष प्रकार छे ते सर्व रोहितांशाने परिमाणे जाणवो. ॥ १५३ ॥

हवे बत्रीश विजयनां नाम चार अनुष्टुप् छंदे करी कहे छे.

कछो सुकछ य महा, कछो कछावई तहा ॥ आवत्तो मं-
गलावत्तो ॥ पुक्कलो पुक्कलावई ॥ १५४ ॥ वछो सुवछो य
महा, वछो वछावई विया ॥ रम्मो य रम्मउ चेव ॥ रम-
णी मंगलावई ॥ १५५ ॥ पम्हो सुपम्हो य महा, पम्हो प-
म्हावई तहा ॥ संखो नलिण नामा य ॥ कुमुदो नलिणाव-
ई ॥ १५६ ॥ वप्पोसुवप्पो य महा, वप्पो वप्पावई विय ॥
वग्गू तहा सुवग्गू य ॥ गंधिलो गंधिलावइ ॥ १५७ ॥

अर्थ– एक कछ, बीजो सुकछ, त्रीजो महाकछ, चोथो कछावर्त तथा प्रकारे पांचमो आवर्त्त, छठो मंगलावर्त्त, सातमो पुष्कल, आठमो पुष्कलावति, ॥ १५४ ॥ नवमो वछ, दशमो सुवछ, अगीआरमो महा-वत्स, बारमो वछावर्त्त, विय शब्द पदपूर्णार्थ छे. तेरमो रम्य, चौदमो रम्यक, चेव के निश्चे पंदरमो रम-णि, सोलमो मंगलावती, ॥ १५५ ॥ सत्तरमो पद्म अढारमो सुपद्म, उगणीशमो महापद्म वीशमो पद्मावती तो के० तेवार पछी एकवीशमो शंख, बावीशमो नलिन एवे नामे विजय छे. त्रेवीशमो कुमुद, चोवीशमो नलिनावती, ॥ १५६ ॥ पचीशमो वप्र, छवीशमो सुवप्र, सत्तावीशमो महावप्र अठावीशमो वप्रावती, तिय शब्द पद पूरणार्थे छे. उंगणत्रीशमो वल्गु, तहा के० तथा प्रकारे त्रीशमो सुवल्गु, एकत्रीशमो गंधिल अने बत्रीशमो गंधिलावति ॥ १५७ ॥

हवे वली गाथा छंद कहे छे.

एए पुव्वावर गय, वियङ्क दलियत्तिनई दिसिदलेसु ॥
नरऊपुरीसमाउ ॥ इमेहिं नामेहिं नयरीउं ॥ १५८ ॥

अर्थ–एएपुव्वावरगय के० ए कच्छादिक बत्रीश विजय जे छे ते पूर्व अने पश्चिम दिशि गत जे वियड्ढ के० लांबा वैताढ्य पर्वत तेणे भरत तथा ऐरवतनी पेरे विजयना दलियत्ति के० अर्द्ध कीधां छे एटले एकेकी विजयना बे बे खंड कीधा छे, वली एकेका विजयने विषे बे बे नदी छे तेणे करी छ खंड कीधां छे. नईदिसि के० नदीदिशि दक्षिणार्द्ध विजयने विषे भरह पुरीसमाउ जे० दक्षिण भरतनी अयोध्या नगरी सरखी इमेहि नामे हिनयरीउ के० ए आगली गाथामां केशे एवानामे बत्रीस नगरीउ छे. ॥ १५८ ॥

हवे ए बत्रीस नगरीउनां नाम अनुक्रमे कहे छे.

खेमा खेमपुरा वीय ॥ रिठा रिठावइ य नायवा ॥ खग्गी मंजूसा विय ॥ उसहपुरी पुंडरीगिणी य ॥ १५९ ॥ सुसीमा कुंडला चेव ॥ ऽवराइय पहंकरा ॥ अंकावइ पम्हा वइ ॥ सुभा रयणसंचया ॥ १६० ॥ आसपुरा सींहपुरा महापुरा तह य चेव विजयपुरा ॥ अवराइया य अवरा ॥ असोग तह य वीयसोगा य ॥ १६१ ॥ विजयाय वेजयंति ॥ जयंति अपराजिया य वोधवा ॥ चक्कपुरा खग्गपुरा ॥ होइ अवज्झा अउज्झाय ॥ १६२ ॥

अर्थ–क्षेमा, क्षेमपुरा, विय के० वली अरिष्टा, अरिष्टवती, नायवा के० जाणवी. खड्गी, मंजूषा, विय के० निश्चे ऋषभपुरी, पुंडरिगिणी, चेव शब्द पदपूर्णार्थे छे. ए आठ नगरीना नाम कह्यां. ॥ १५९ ॥ सुसीमा, कुंडला, चेव पदपूर्णार्थे छे अपरावती, प्रभंकरा, अंकावती, पद्मावती, शुभा, रत्नसंचया, ॥१६०॥ अश्वपुरा, सिंहपुरा, महापुरा, चेव शब्द पदपूर्णार्थे छे तहय के० तथा प्रकारे विजयपुरा, अपिराजिता, अपरा, अशोका, तथा प्रकारे वीतशोका ॥ १६१ ॥ चेव पदपूर्णार्थे छे. विजया, चेव पद पूर्णार्थे छे, वैजयंति, जयंती, अपराजिता, ते वोधवा के० जाणवी. चक्रपुरी, खड्गपुरी, होइ के० होए अवध्या अने बत्रीसमी अयोध्या नगरी जाणवी. ए बत्रीस नगरी ते नदीनी दिशिए जे विजयनुं अर्द्ध छे, ते मांहे जाणवी. ॥ १६२ ॥

हवे विजयनी नदी कहे छे.

कुंडुप्पवा उगंगा ॥ सिंधूउ कच्छपम्हपमुहेसु ॥ अठठ-एसु विजए, सु सेसेसु रत्त रत्तवई ॥ १६३ ॥

अर्थ– निषध तथा नीलवंतने समीपें जे कुंड के० कुंड ते थकी उब्भव के० नीकली जे गंगासिंधूउ के० गंगा, सिंधु, नामे जे नदी ते कच्छपम्हपमुहेसु अठ्ठएसु विजएसु के० कच्छादिक आठ विजयने विषे अने पद्मादिक आठ विजयनेविषे गंगा अने सिंधू ए बे बे नदी जाणवी. अने सेसेसु के० शेष बीजा जे वत्सादिक आठ विजय अने वप्रादिक आठ विजय तेनेविषे रत्तरत्तवई के० रक्ता अने रक्तवती नामा बे बे नदी छे ते सर्व नदीउ वैताढ्य प्रते भेदीने शीतोदा तथा शीता मांहे प्रवेश करे छे. ए कच्छादिक विजयथी दक्षिणावर्त्त गणीए. ॥ १६३ ॥

हवे माहाविदेह क्षेत्रने विषे पूर्व तथा पश्चिमदिशिएं शीतोदा तथा शीतानदी जगतीने ज्ञेदीने ज्यां समुद्रमांहे मले ढे. त्यां जगती मांहेनी दिशिशीतोदा शीताने बन्ने बाजु चार वनमुख ढे तेहनुं परिमाण कहे ढे.

अविव रिकऊण जगई ॥ सवेश्वणमुहचउक्कपिहुलत्तं ॥ गुणतीससय डुवीसा ॥ नइंति गिरिअंति एगकला ॥ १६४ ॥

अर्थ– अविवरिकऊणजगई के० जगतीनी विवक्षाविना एटले जगतीरहीत अने सवेइ के० वेदिका सहित जे वणमुहचउक्क के० चार वनमुख ढे. पिहुलत्तं के० तेनुं पहोलपणुं गुणतीससयडुवीसा के० उंगणत्रीशसेंने बावीस योजननुं नइंति के० शीतोदा तथा शीतानदीने समीपे जाणवुं. अने पढी संकोचता संकोचता गिरि अंतिएगकला के० निषध तथा नीलवंतने पाशे विनमुखनुं विस्तार एक कला जाणवो. हवे कुलगिरि थकी नदी दिशि जातां वांढीत स्थानकनेविषे वनमुखनो विस्तार जाणवानो विधि कहे ढे. निषध तथा नीलवंतने समीपे वनमुखनो विस्तार एक कला ढे, तो नदीने समीपे निषध तथा नीलवंत थकी सोल हजार पांचसेंने बाणु योजन उपर बे कला जइए तेवारे वनमुखनो विस्तार जाणवो. माटे ए पूर्वोक्त सोल हजार पांचसें ने बाणु योजननी कला करीएं ते कला त्रण लाख पंदर हजार वसें ने पचाश थाय, अने ते नदीने समीपे वनमुखनो विस्तार उंगणत्रीससेंने बावीश योजन ढे तेनी साथे गुणीएं तेवारे बाणु कोमी अगीआर लाख साठ हजारने पांचसें उपर थाय, तेने ते क्षेत्रनो विस्तार त्रण लाख पंदर हजार वसें ने पचाशसाथे ज्ञाग आपीएं तेवारे उंगणत्रीशसें ने बावीश योजन वनमुखनो विस्तार थाय ते जाणवो. ए प्रकारे ज्यां वांढिएं त्यां वनमुखनो विस्तार लाज्ञे. ॥ १६४ ॥

हवे विजयादिकनो विस्तार एकठो करतां लाख योजन पूर्ण थाय ते कहे ढे.

पणतीससहस्स चउसय ॥ ढुत्तरा सयलविजयविरकंज्ञो ॥ वणमुह डुग विरकंज्ञो ॥ अडवन्नसया य चउआला ॥१६५॥

अर्थ– पणतीससहस्स चउसयढुत्तरा के० पांत्रीस हजार चारसेंने ढ योजन एटला सयलविजयविरकंज्ञो के० सर्वविजयनो विष्कंज्ञ जाणवो. अने वणमुहडुगविरकंज्ञो के० बे वनमुखनुं विष्कंज्ञ ते अडवन्नसयाय चउआला के० अठावनसें ने चुमालीश योजन ढे. ॥ १६५ ॥

सगसय पन्नासा नइ ॥ पिहुत्ति चउवण सहस मेरुवणे ॥ गिरिविछर चउसहसा ॥ सवसमासो हवइ लरकं ॥ १६६ ॥

अर्थ– सगसयपन्नासा के० सातसेंने पचास योजन नइपिहुत्ति के० अंतरनदीनुं पहोलपणुं ढे, अने चउवणसहसमेरुवणे के० चोपन हजार योजन मेरु अने ज्ञद्रशाल वन ढे, ते केमके ज्ञद्रशाल वन जे ढे, ते मेरुथकी पूर्वदिशि अने पश्चिमदिशि बावीश बावीश हजार योजन ढे, तेमाटे बे बाजुना चुमालीश हजार योजन थया, अने मेरुनो मध्य विस्तार दश हजार योजन ढे. ए एकठा करतां चोपन्न हजार योजन पूरण थाय; तथा गिरिविछरचउसहसा के० गिरि जे वक्षस्कार पर्वत तेनो विस्तार चार हजार योजन ढे. सव के० ए सर्वनो विस्तार तेने समास के० एकठो करिएं तेवारे हवइलरकं के० लाख योजन पूर्ण थाय ढे. ॥ १६६ ॥

हवे अधोलोकमांहे गाम वखाणे छे.

जोयण सयदसगंते ॥ समधरणीउ अहो अहो गामा ॥
बायालीससहस्सेहि ॥ गंतुं मेरुस्स पछिमउ ॥ १६७ ॥

अर्थ– समधरणीउ के० मेरुना समभूतलनी अपेक्षाए मात्राएं मात्राएं भूमी अहो अहो के० नीची नीची थती जाय छे. ते मेरुस्सपछिमउ के० मेरुपर्वत थकी पश्चिम दिशिनेविषे बायालीससहस्सेहिंगंतुं के० बेतालीश हजार योजन भूमिनेविषे गया पछी त्यां जोयणसयदसगंते एक हजार योजन भूमी समभूतलथी ऊंडी छे. त्यां अहोगाम के० अधोगामी माणस वसे छे. समभूतलथी नवसें योजन हेठा अने नवसें योजन ऊंचा त्यां सुधी तिर्छो लोक कहिएं, तथा नवसेंथी ऊंचुं ते ऊर्ध्वलोक कहिएं, अने नवसेंथी नीचुं ते अधोलोक कहिएं.॥१६७॥

हवे तीर्थंकर तथा चक्रवर्त्ति प्रमुख क्यां ऊपजे ते कहे छे.

चउ चउतीसं च जिणा ॥ जहन्नमुक्कोसउ य हुंति कमा ॥
हरिचक्किबला चउरो ॥ तीसं पत्तेय जिहदीवे ॥ १६८ ॥

अर्थ– इहदीवे के० आ जंबूद्वीपने विषे जहन्नं के० जघन्य तो चउ के० चार तीर्थंकर समकाले होए. च के० वली उक्कोसउ के० उत्कृष्टतो चउत्तीसं के० चोत्रीस तीर्थंकर समकाले हुंति के० होए. एम कमा के० ए अनुक्रमे जाणवा. बत्रीश विजयना बत्रीश अने भरत तथा ऐरवतना बे मलीने चोत्रीश समकाले होए. अने हरिचक्किबला के० वासुदेव, चक्रवर्त्ति अने बलदेव ए त्रण पुरुष जघन्यतो समकाले पत्तेय के० प्रत्येके चउरो के० चार चार होए. अने उत्कृष्टा तीसं के० त्रीश होए. जेवारे चक्रवर्त्ति होए, तेवारे वासुदेव न होए, अने जेवारे वासुदेव होए तेवारे चक्रवर्त्ति न होए. तेमाटे त्रीश समकाले होए. पण चोत्रीश न होए, बत्रीश विजय तथा भरत अने ऐरवत ए चोत्रीश क्षेत्र उपजवाना जाणवा. ॥ १६८ ॥

हवे चंद्रमा अने सूर्यनुं चारक्षेत्र कहे छे.

ससिदुग रविदुग चारो ॥ इह दीवे तेसिं चारखित्तंतु ॥ पण-
सय दसुत्तराइं ॥ इग सठिभागा य अडयाला ॥ १६९ ॥

अर्थ– इहदीवे के० आ जंबूद्वीपने विषे ससिदुगरविदुग के० बे चंद्रमा अने बे सूर्य तेनुं चार के० चालवुं तेसिं के० ते चंद्रमा सूर्यनुं चार के० चार क्षेत्र एटले दक्षण अने उत्तरदिशिनुं जे गमनागमन तेहनुं खित्तंतु के० क्षेत्र ते पणसय दसुत्तराइं इगसठिभागायअडयाला के० पांचसें दश योजन ऊपर एक योजनना एकसठीआ अडतालीश भाग जाणवुं. ॥ १६९ ॥

हवे चंद्रमा अने सूर्यनामंडलनी संख्या अने प्रमाण कहे छे.

पन्नरस चुलसीइसयं ॥ छपन्न डयालभागमाणाइं ॥
ससि सूर मंडलाइं ॥ तयं तराणि गिगहीणाइं ॥ १७० ॥

अर्थ– पनरस के० चंद्रमाना पंदर मांडलां छे, अने चुलसीइसयं के० सूर्यना एकसोने चोरासी मांडलां छे; ते मंडल केवां छे ? तोके एक योजनना एकसठ भाग करिएं तेवा छपन्न के० छपन्न भाग प्रमाण चंद्रना मांडलां छे, अने अडयाल के० अडतालीश भाग प्रमाण सूर्यना मांडलां छे. ए चंद्र सूर्यना विमाने रोधन

करेली जे क्षेत्रजूमी तेने मंडल कहीएं, अने तयंतराणिगिग हीणाइं के० ते मंमलना आंतरा एक के उंणा जाणवा, एटले चंद्रमाना मांडलां पंदर छे, तेना चउद अंतरा थाय. अने सूर्यना मांडलां एकसोने चोरासी छे, तेना अंतरा एकसोने त्र्यासी थाय.

हवे चंद्रमाना एक मंडलने वीजामंडलनी वचमां अंतर कहे ने.

पण तीस जोयणेजा, ग तीस चउरो जाग सगजाया ॥

अंतरमाणं संसिणो ॥ रविणो पुण जोयणे दुन्नि ॥ १७१ ॥

अर्थ– पांत्रीश योजन उपर एकसठीआ त्रीश जाग. वली एकसठीआ एक जागना सात जाग करिएं तेवा चार जाग अधिक, एटलुं अंतरमाणं ससिणो के० चंद्रमाना एक मंमलथी वीजा मंडलनी वचमां अंतरनुं प्रमाण जाणवुं. ते जाणवानी परे लखीएं ने के, मंमलमिइ परिमाणगुणिजाइ ॥ तसुइगसठिहिंजागु हरिजाइ ॥ लब्ध मूल रासिहिं सोहिजाइ ॥ सेसएगऊणंतरजिजाइ ॥ १ ॥ जेपुण उप्परि थक्कइकेइ ॥ तेपुण इगसठी हिगुणेइ ॥ अंतर हरिपुण विजेइथक्कइ ॥ सत्तगुणविपरूजाग रहिंतहि ॥ २ ॥ ए रीते मंडलनुं अंतर जाणीएं. ते केम? चंद्रमंमल पंदर ने, ते एकेकानुं परिमाण जे एकसठीआ छपन्न जाग तेनी साथे गुणतां आठसें चालीश जाग थाय, तेने एकसठजागे हरतां तेर योजन उपर एकसठीआ सडतालीश जाग थाय, ते मूलगी जे चारना क्षेत्रनी राशि पांचसें दश योजन उपर एकसठीआ अडतालीस जागनी छे, तेमांहेथी बाद करतां बाकी चारसे सताणुं योजन उपर एक जाग रहे, तेने चउद आंतरे वेचीएं तेवारे पांत्रीस योजन आवे, उपर सात योजन रहे तेना एकसठीआ चारसेंने सत्तावीश जाग थाय, तेनी साथे प्रथमनो उगर्यो एक जाग जेलीएं तेवारे चारसेंने अठावीश जाग थाय, तेने चउद जागे वेहेंचतां त्रीश जाग आवे उपर आठ वधे, ते एकेकाना सात जाग कल्पीएं तेवारे सात ने आठे गुणतां छपन्न थाय, तेने चउदे जाग देतां चार जाग लाजे, ए रीते चंद्रमाना मंमलनो आंतरो पांत्रीश योजन उपर एकसठीआ त्रीश जाग, तथा एकसठीआ एक जागना सात जाग करीएं तेवा चार जाग, अधिक थाय.

हवे सूर्यमंमलनुं अंतर कहे छे. सूर्यमंमल एकसोने चोरासी छे ते एकेकनुं परिमाण एकसठीआ अमतालीश जागनुं छे; अने चार क्षेत्रनुं परिमाण पांचसें दश योजन उपर एकसठीआ अडतालीश जाग छे, तेमांथी एकसोने चोरासी मंडलना परिमाणना एकसठीआ आठ हजार आठसेंने बत्रीश जाग थाय, तेना योजन एकसो चुमालीस उपर एकसठीआ अडतालीश जाग आवे, ते बाद करतां त्रणसें ने छासठ योजन रहे छे, तेने एकसोने त्र्यासी अंतरे वेचतां बे योजन आवे, तो एक सूर्यमंमल अने वीजा सूर्यमंमलनी वचमां अंतर बे योजन छे. ॥ १७१ ॥

चंद्रमा तथा सूर्य जंबूद्वीपमांहे तथा लवणसमुद्रमांहे केटला योजन आवे ते कहे छे.

दीवंतो असिय सए ॥ पण पणसठी य मंमला तेसिं ॥ ती-

सहिय तिसय लवणे ॥ दसगुणवीसं सयं कमसो ॥ १७२ ॥

अर्थ– दीवंतो असियसए के० जंबू द्वीपमांहे एकसोने एंसी योजन प्रमाण क्षेत्रने विषे पणपणसठीयमंडलातेसिं के० पांच मंडल चंद्रमाना छे, अने पासठ मंडल सूर्यना छे, अने तीसहियतिसयलवणे के० लवण समुद्रमांहे त्रणसेंने त्रीश योजन प्रमाण क्षेत्रनेविषे दसएगुणवीसंसयं कमसो के० दश चंद्रमाना छे, अने एकसोने उंगणीस मंडल सूर्यना छे, एटले एकसोने एंसी योजन चंद्रमा अने सूर्य जंबूद्वीपमांहे आवे, अने लवणसमुद्रमांहे त्रणसेंने त्रीश योजन चंद्रमा अने सूर्य जाए. ॥ १७२ ॥

हवे चंद्रमानुं मंडल अने सूर्यनुं जे मंडल छे तेनो परस्पर अंतर कहे छे.

ससि ससि रवि रवि अंतरि ॥ मझेइगलरकु तिसयसाहूणो ॥
साहिय दुसयरि पणचय ॥ वहिलरको छसय साठहिउं ॥ १७३ ॥

अर्थ– मझे के० सर्व मांडलांमाना मध्यना मंडलनेविषे रहेला जे ससिससि रवि रवि के० बे चंद्रमंडल अने बे सूर्यमंडल तेनुं अंतरि के० परस्पर जे अंतर छे, ते तिसयसाहूणो के० त्रणसेंने साठेऊणा एवा इगलरकु के० एक लाख योजन जाणवा. एटले नवाणु हजार छसोने चालीस योजननुं सूर्यमंडल अने चंद्र मंडलनुं मांहोमांहे अंतर जाणवुं. तदनंतर चंद्रमंडलोना प्रतिमंडलने विषे साहिय दुसयरि पणचय के० बहुत्तेर योजन साधिक एटले बहुत्तेर योजन अने एक योजनना एकसठ भाग करिएं तेवा बावन्न भाग उपर एवी अंतर वृद्धि छे, अने सूर्यमंडलोमां प्रतिमंडलनेविषे पण के० पांच योजन अने एक योजनना एकसठ भाग करिएं तेवा पांत्रीस भाग उपर, एटली अंतर चय एटले वृद्धि छे, तेमज वहि के० बाह्य मंडलोने विषे रहेला जे बे चंद्रमंडल अने बे सूर्यमंडल तेनुं परस्पर अंतर लरकोछसय साठहिउं के० एक लक्ष छसेंने साठ योजननुं वचमां अंतर जाणवुं. ॥ १७३ ॥

हवे चंद्रमाना प्रत्येक मंडलने विषे मूहुर्त्त गति कहे छे.

साहियपणसहस तिहु, त्तराइ ससिणो मुहुत्तगइ मझे ॥
बावणहिया सा वहि ॥ पइमंडल पउणचउवुढी ॥ १७४ ॥

अर्थ– ससिणो के० चंद्रमा जेवारे निषध पर्वतने माथे मझे के० सर्वाभ्यंतर मंडले उगे तेवारे एक मूहुर्त्तमांहे साहिय पण साहिसतिहुत्तराइ के० साधिक पांच हजारने तहुत्तेर योजन चाले, एटले पांच हजार तहुत्तेर योजन, अने उपर एक योजनना तेरहजार सातसोने पचीश भाग करीएं तेवा सीतोतेरसोने चुमालीश भाग उपर एटली मूहुर्त्तगति करे. त्यार पछी जेवारे बीजे त्रीजे मांडले जाय तेवारे पइ मंडल पउणचउवुढी के० प्रतिमंडले पोणाचार योजननी वृद्धि करीएं. एम मंडल प्रते मूहुर्त्त दीठ पोणाचार योजन वधारतां जेवारे पंदर मंडल सुधी सा के० ते मूहूर्तगतिए जेवारे चंद्रमा वहि के० लवण समुद्रमांहे सर्व बाह्य मांडले उगे तेवारे बावनहिया के० बावन योजन अधिक करिएं तेवारे एकेक मूहुर्त्ते पांच हजार एकसोने पचीस योजन उपर एक योजनना तेर हजार सातसेंने पचीश भाग करिएं तेवा छ हजार नवसेंने नेवु भाग अधिक जाणवी, एटली बाहेरने मंडले चंद्रमा एक मूहूर्त्तमांहे गति करे. ॥ १७४ ॥

जा ससिणो सा रविणो ॥ अडसयरिसएण सीसएण हि-
या ॥ किंचूणाणं अठा, रसठिभागाणमिह वुढी ॥ १७५ ॥

अर्थ– जाससिणो के० जे चंद्रमानी मांहेना मांडलानी मुहूर्त्तगति, पाच हजारने तहुत्तेर योजन फाजेरी कही सा के० तेज सर्वाभ्यंतर मांडले रविणो के० सूर्यनी गति छे, परंतु तेमांहे अडसयरिसएण के० एकसोने अठोतेर योजन सहीत करिएं, एटली अधिक सूर्यनी माहेले मंडले मुहूर्त्त गती जाणवी. एटले जेवारे पांच हजार तहोतेरमांहे एकसोने अठोतेर भेलीएं तेवारे पांच हजार बसेंने एकावन्न योजन, अने एक योजनना साठ भाग करिएं तेवा उगणत्रीस भाग फाजेरी सूर्यनी गति जाणवी. अने चंद्रमानी बाहेरने मंडले जे मुहूर्त्तगति एकावनसेंने पचीस योजन कही छे, तेमांहे असीसएणहिया के० एकसोने एंसी योजननी वृद्धि करिएं तेवारे त्रेपन-

सेंने पांच योजन अने साठीआ पंदर भाग एटली बाहेरने मांडले सूर्यनी मुहूर्त्तगती जाणवी. किंचूणाणं-अठारसठिभागाणमिहवुड्ढी के० कांइक उणा साठीआ अढार भाग एटला मांहेना मंडलथी बाहेरने मंडले आवतां प्रत्येक मंडले सूर्यनी इह एटले ए मुहूर्त्तगतीमांहे वृद्धि जाणवी. ॥ १७५ ॥

हवे सूर्य उदय पामे त्यांथी केटले योजने अस्त थाय ते कहे छे.

मझे उदय छंतरि ॥ चउणवइसहस्स पणसय छवीसा ॥
बायालसठिभागा ॥ दिणं च अठारसमुहुत्तं ॥ १७६ ॥

अर्थ– मझेउदय के० सूर्य जेवारे मांहेने मंडले उदय पामे तेवारे चोराणु हजार पांचसें ने छवीस योजन उपर साठीआ बेतालीश भाग एटला योजनने छंतरि के० आंतरे वेगलो सूर्य आथमे तेवारे दिणंचअठार-समुहूत्तं के० दिवस अढार मुहूर्तनो होय. ॥ १७६ ॥

हवे मांहेथी बाहेर मंडले अवतां केटलो दिवस घटे ते कहे छे.

पइमंडल दिणहाणी ॥ दुण्ह मुहुत्तेगसठिभागाणं ॥ अं-
ते बारमुहुत्तं ॥ दिणंनिसा तस्स विवरीया ॥ १७७ ॥

अर्थ– सूर्यने मांहेना मंडल थकी बाहेर आवतां पइमंडल के० एकेका मंडलप्रते मुहूत्तेगसठिभागाणं के० एक मुहूर्त्तना एकसठ भाग करिएं एवा दुण्ह के० बे भाग दिणहाणी के० अढारमुहूर्त्तना दिवसमांहेथी दिन प्रते घटे, एम घटाडतां अंते के० छेहेले एकसोने चोरासीमे मंडले जेवारे सूर्य आवे तेवारे बारमुहुत्तं-दिणं के० दिवस बार मुहूर्त्तनो होए, अने निसा के० रात्री ते तस्सविवरीया ते दिवस थकी विपरीत जाणवी. ते केम? जेवारे दिवस बार मूहूर्तनो होए तेवारे रात्री अढार मुहूर्त्तनी कर्कसंक्रांतीथी मकरसंक्रांती सुधी जाणवी, अने जेवारे मांहेना मंडलथी सूर्य बाहेर आवे तेवारे दिवसमांहे मुहूर्तना एकसठीआ बे भाग घटे, अने जेवारे मकरसंक्रांतीथकी धुरमांडीने बाहेरना मंडलथी मांहे आवे तेवारे मुहूर्त्तना एकसठीआ बे भाग दिवसमांहे वधे; एम रात्रीनेविषे घटे ते विपरीत जाणवुं. ॥ १७७ ॥

हवे सूर्य बाहेर मांडले आवे तेवारे उदय अस्ततुं अंतर कहे छे.

उदयछंतरि बाहिं ॥ सहसा तेसठि छ सय तेसठि ॥ तह
इगससिपरिवारो ॥ रिक्कड वीसाडसीइ गहा ॥ १७८ ॥

अर्थ– उदयछंतरिबाहिं सहसा तेसठि छसय तेसठि के० सूर्य जेवारे बाहेरने एकसोने चोरासीमें मांमले आवे तेवारे त्रेसठ हजार छसेंने त्रेसठ योजन वेगलो अस्त थाय, कर्कसंक्रांतिथी धुर मांडीने मकरसं-क्रांति सुधी एकसोने अमसठ योजन प्रतिमंडले उंची गति करे. तह के० तथा प्रकारे एक चंद्रमाने परिवारे रिक्कडवीस के० अभिजित प्रमुख अठावीस नक्षत्र तथा अंगारक प्रमुख अडसीइगहा के० अठा-सी ग्रहो जाणवा. ॥ १७८ ॥

हवे एक चंद्रमानी पछवाडे तारानी संख्या कहे छे.

छासठिसहस नवसय ॥ पणहत्तरि तारकोडिकोमीणं ॥
सगंत्तरेणमुस्से, हंगुलमाणेण वा हुंति ॥ १७९ ॥

अर्थ– छासठ हजार नवसेंने पंचोत्तेर कोडाकोडी एटला तारा, एक चंद्रमानी पखवाडे जाणवा. ए ताराना बाहुल्यपणा थकी क्षेत्र थोडुं छे, माटे केइक आचार्य कोडाकोडीने सणंतरेण के० संज्ञांतर एटले कोडीनुं बीजुं नाम कहे छे, वा के० अथवा मुस्सेहंगुलमाणेणहुंति के० उत्सेधांगुले जेवारे ताराना विमान लेखवीएं तेवारे कोडाकोडीनो संभव होय. पछी निश्चेनी वात ज्ञानवंत जाणे. ॥ १७ए ॥

हवे ग्रहादिकनी संख्या जाणवानुं करण कहे छे.

गहरिक्खतारगाणं ॥ संखं ससिसंखसंगुणं काउं ॥ इच्छिय
दीवुदहिंमि य ॥ गहाइमाणं वियाणिज्जा ॥ १८० ॥

अर्थ– गहरिक्खतारगाणं संखं के० ग्रह नक्षत्र अने तारा ए त्रणनी संख्या, एक चंद्रमा आश्री जे कही ते, जे द्वीप समुद्रनेविषे जेटला ससिसंख के० चंद्रमानी संख्या होए संगुणं काउ के० तेटला चंद्रमानी साथे गुणाकार करिएं, एम करतां जे ग्रहादिकनी संख्या आवे तेटलो परिवार जाणवो. ए रीते इच्छियदीवुदहिंमिय के० वांछित द्वीप समुद्रनेविषे ए गहाइमाणं वियाणिज्जा के० ग्रहादिकनुं प्रमाण जाणीएं. ते यंत्र थकी जाणवुं.

हवे लवण समुद्र प्रमुखने विषे चंद्र सूर्यनी संख्या कहे छे.

चउ चउ बारस बारस॥ लवणे तह धाइयंमि ससिसूरा ॥
परउदहिदीवेसु य ॥ तिगुणा पुव्विल्लसंजुत्ता ॥ १८१ ॥

अर्थ– लवणसमुद्रने विषे चार चंद्रमा अने चार सूर्य जाणवा. तथा प्रकारे धातकीखंडने विषे बार चंद्रमा अने बार सूर्य जाणवा. परउदहिदीवेसु के० तेवार पछी कालोद समुद्र तथा पुष्करवर द्वीप प्रमुखने विषे पूर्वे जे कह्या छे तेणें सहीत त्रिगुणा जाणवा, ते केमके धातकीखंडने विषे बार चंद्र तथा बार सूर्य कह्या छे, तेने त्रिगुणा करिएं तेवारे छत्रीश थाय; तेमांहे पहेला जंबूद्वीपना बे अने लवण समुद्रना चार एवं छ भेलीएं तेवारे बेतालीश सूर्य अने बेतालीश चंद्र कालोद समुद्रने विषे थाय, हवे ए बेतालीशने त्रिगुणा करिएं तेवारे एकसोने छवीश थाय, तेनी साथे पूर्वोक्त बे, चार अने बार एवं अढार भेलीएं तेवारे एकसोने चुमालीस चंद्र अने एकसोने चुमालीस सूर्य, पुष्करवर द्वीपने विषे छे, तेनुं अर्द्ध एटले बहुत्तेर सूर्य अने बहुत्तेर चंद्र पुष्करार्द्धनेविषे जाणवा. ॥ १८१ ॥

नरखित्तं जा समसे, णिचारिणो सिग्घसिग्घतरगइणो ॥
दिठिपहमिंति खित्ता, णुमाणउ ते नराणजहा ॥ १८२ ॥

अर्थ– ते चंद्र सूर्य नरखित्तं के० नरक्षेत्र जे अढी द्वीप छे त्यांसुधी जासमसेणिचारिणो के० यावत् समश्रेणीएं चाले छे. संघयणीमांहे पण एमज कह्युं छे. दोससि दोरविपंती ॥ एगंतरिया छसठि संखाय ॥ मेरुपया हिणंता ॥ माणुसखित्तंपरिअडंति ॥ १ ॥ वली ते चंद्र सूर्य केहेवा छे ? सिग्घसिग्घतरगइणो के० शीघ्र शीघ्रतर गति छे जेमनी एवा छे, एटले चंद्रमा थकी सूर्यनी गति उतावली छे. सूर्य थकी ग्रहनी गति उतावली छे, ग्रहथकी नक्षत्रनी गति उतावली छे, ते के० ते चंद्र सूर्यादिकना खित्ताणुमाणउ के० क्षेत्रना अनुमान एटले प्रमाण थकी केटलां वेगलां नराणदिठि पहमिंति के० मनुष्यनी दृष्टी गोचरनेविषे आवे ते कहे छे.

पणसय सत्तत्तीसा ॥ चउत्तीस सहस्स लक्ख इगवीसा ॥
पुक्खरदीवड्ढनरा ॥ पुव्वेण वरेण पिछंति ॥ १८३ ॥

अर्थ– एकवीश लाख चोत्रीश हजार पांचसेंने साडत्रीश योजन प्रमाण क्षेत्रथी पुरकरदीवद्धनरा के० पुष्करार्द्ध द्वीपना मनुष्य ते पुवेणवरेणपिछंति के० पूर्वदिशि उदय पामता अने अवरेण एटले पश्चिमदिशि अस्त पामता एवा सूर्य चंद्रमा प्रत्ये देखे छे, एटले त्यां तेटला क्षेत्रना वेगला विस्तारथकी देखे छे. ॥१०३॥

हवे मनुष्य क्षेत्र थकी बाहेर चंद्र सूर्यनो विचार कहे छे.

नरखित्तबहिं ससिरवि ॥ संखाकरणंतरेहि वा होई ॥ तह
तह य जोइसिया ॥ अचलद्धपमाणसुविमाणा ॥ १०४ ॥

अर्थ– नरखित्तबहिंससिरविसंखा के० मनुष्यक्षेत्र थकी बाहेर चंद्र सूर्यनी संख्या प्रथम कही छे, तेमज होए. वा के० अथवा करणंतरेहिहोइ के० वीजो करण एटले उपाय तेणे करी पण होए. ते उपाय शास्त्रांतरथकी जाणवो. पण संघयणी प्रमुख ग्रंथने विषे एज करण विधि आदर्युं छे. तह के० तथा प्रकारे तह के० ते मनुष्य क्षेत्रथी बाहेर जे जोइसिया के० ज्योतषी चंद्र सूर्यादिक छे, ते अचल एटले स्थिर जाणवा. अने मनुष्य क्षेत्रना चंद्र सूर्यना विमानथी अर्द्ध पमाणसुविमाणा के० तेमना विमान अर्द्ध प्रमाणे एवा रुडा मनोहर विमान जाणवा. ॥ १०४ ॥

हवे लक्ष योजन प्रमाण जंबूद्वीपनो परिधि कहे छे.

जंबूपरिहि तिलक्खा ॥ सोलसहस्स दुसय पउणअरुवीसा ॥
धणुअडवीस सयंगुल ॥ तेरससड्ढासमहिया य ॥ १०५ ॥

अर्थ– इह के० आ जंबूद्वीपनेविषे वलयाकारे परिधि, ते फरता त्रण लाख सोल हजार वसेंने सत्तावीश योजन त्रण कोश अने एकसोने अठावीस धनुष्य उपर साडातेर अंगुल समहियाय के० समअधिक एटले किंचित् अधिक जाणवो. ॥ १०५ ॥

हवे जंबूद्वीपनुं गणित पद कहे छे.

सगसय नउया कोमी ॥ लक्खा छप्पन्न चउणवइ सहस्सा ॥
सड्ढसयं पउणदुको, ससढबासठिकरगणियं ॥ १०६ ॥

अर्थ–सातसें नेवु कोमी छपन्न लाख चोराणु हजार अने सड्ढसयं के० एकसोने पचाश एटला योजन उपर पोणाबे कोश अने सढबासठिकर के० साडाबासठ हाथ एटलुं द्वीपनुं गणियं के० गणितपद थाय. गणित एटले लाख योजननुं जे वृत्तविष्कंभ प्रमाण जंबू द्वीप छे, तेना जेवारे एक योजन प्रमाण समचउरंस खंड करिएं, तेवारे तेने गणितपद कहिएं. ते खंडनी संख्या ७९०५६९४१५० योजन अने पोणा बे कोश उपर साढाबासठ हाथ जाणवी. ॥ १०६ ॥

हवे परिधि प्रमुख आठ बोल कहे छे.

वट्टपरिहिं च गणियं ॥ अंतिमखंडाइ उसुजियं च धणुं ॥
बाहं पयरं च घणं ॥ गणियव्वममेहि करणेहिं ॥ १०७ ॥

अर्थ– एक वट्ट के० वाटलां क्षेत्रनुं परिहिंच के० परिधि, वीजुं वृत्तक्षेत्रना जे समचउरंस योजन प्रमाण खंड करिएं ते गणितपद, त्रीजुं, अंतिम के० छेहेला खंडादिकनुं उसु के० इखु एटले बाण, करिएं. चोथुं

जियं के० जीवा ते धनुष्यने आकारे भरत वैताढ्य प्रमुखनी पणछ, पांचमुं धणु के० ते अर्द्ध चंद्रमाने आकारे भरत प्रमुख जे क्षेत्र छे तेनुं पुठनुं भाग, तेने धनुपृष्ट कहे छे. छठुं वाहं के० वैताढ्य प्रमुख पर्वत तथा क्षेत्रना छेहेडानुं जे परिमाण ते, करवुं ते वाह जाणवी. सातमुं पयरं के० प्रतर एटले लांबपण, तथा पहोलपणुं ज्यां सरखुं होय ते, आठमुं घन के० लांबपणे पहोलपणे अने जाडपणे जे सरखुं होय ते, घन कहेवाय छे. ए आठ बोल ते एएहि के० आगल कहे छे जे करणेहिं के० उपाय ते विधिएं करी गणियव्व के० गुणो वर्त्तारो करो जेम सर्व परिधि प्रमुख जे आठ बोल छे ते जाणवामां आवे. ॥ १०७ ॥

हवे प्रथम परिधि जाणवानो विधि, अर्द्ध गाथाएं करी कहे छे.

विस्कंभवग्गदहगुण ॥ मूलं वट्टस्स परिरउ होई ॥ विक्खंभपाय गुणिउ ॥ परिरउ तस्स गणीयपयं ॥ १०८ ॥

अर्थ– विस्कंभ के० वाटला क्षेत्रनो जे मध्य विस्तार तेने विष्कंभ कहिएं, ते प्रथम जेटला योजननो विस्तार होए तेटला योजन मांडीएं तेनो वग्ग के० वर्ग करिएं, ते आवी रीते के, जेटला आंक मांड्या होए तेने तेटलागुणा करिएं तेने वर्ग कहिएं. जेम नवने नवगुणा करिएं तेवारे एक्यासी थाय, ते वर्ग कहेवाय छे एम जाणवुं. ते वर्ग कस्या पछी तेने दशगुण के० दशगुणा करिएं. एटले ते वर्गना आंकने आगले एक शुन्य आपीएं तेवारे ते दशगुणा थाय. ते दशगुणा कस्या पछी ते आंकनुं मूल शोधीएं. ते आवी रीते के, छेहेला आंक थकी विषम सम करतां धुरना आंकसुधी आवीएं, जो धुरने आंके विषम आवे तो एकलो धुरनुं आंक तेने वर्गने आंके शोधीएं, अने जो सम आवे तो धुरना बे आंक वर्गने आंके शोधीएं; एम करतां जे आंक लाभे ते बमणो करी उपली पंक्तिना एकेका आंकने रासी मांडीएं, वली उपला आंकनी राशी साथे जेम सर्व नीचेना आंकनो भाग पहोचे तेम वेहेंचीएं, पछी जे आंक लाभे तेना वर्गमां एक उपरनी श्रेणीनो अधिक आंक लेइने काढीएं, ए रीते उपरनी श्रेणीना छेहेडाना आंकसुधी वेहेंचीएं. एम वर्गमूल करतां जे नीचेनी श्रेणीनेविषे आंक आवे तेनो अर्द्ध करिएं, तेटलो वाटला क्षेत्रनो परिधि जाणवो. वली वर्ग मूल करतां जे उगरे तेना जो कोश करवा होय तो चारवार गुणीएं, अने जो धनुष्य करवा होए तो बे हजारवार गुणीएं, तथा अंगुल करिएं तो एक धनुष्यना छन्नुं अंगुल करी गुणीएं. एम जेरीते भाग पहोचतो होय तेवा प्रकारे गुणाकार करी पहेलाना छेद भाग पामीएं, पछी अनुक्रमे कोश, धनुष्य, अंगुलप्रमुख जे योजन उपर आवे, ते यंत्रथी जाणवुं. ए रीते कमल, द्वीप, चूलिका, कूट, कांचनगिरि, कुंरू अने मेरुप्रमुखनो परिधि जाणवो.

हवे पाछली गाथाना अर्द्धवडे गणित पद एटले योजन प्रमाण संमचउरंस करवानो विधि कहे छे. विस्कंभपायगुणिउ के० विष्कंभनो जे चोथो भाग तेनीसाथे जेवारे परिधिनी संख्याए गुणीए तेवारे तस्सगणियपयं के० तेनुं गणित पद थाय, ते एक जंबू द्वीप आश्री देखाडे छे.

जेम जंबू द्वीपनुं परिधि त्रणलाख सोलहजार बसेंने सत्तावीश योजन छे, ते, विष्कंभना एकलाख योजननो चोथो भाग जे पचीश हजार योजन, तेनी साथे गुणिएं तेवारे सातसें नेवु कोडी छपन्न लाखने पचोत्तेर हजार थाय. वली परिधिने विषे त्रण कोश छे ते, पचीश हजार साथे गुणतां पंचोत्तेर हजार कोश थाय. वली परिधिना धनुष्य एकसोने अठावीश छे ते, पचीश हजार साथे गुणतां बत्रीश लाख धनुष्य थाय. वली परिधिना साडातेर अंगुलने, पचीस हजार साथे गुणीएं तेवारे त्रण लाख साडीसाडत्रीस हजार अंगुल थाय. ए सर्व आंकनी राशी जुदी जुदी मांडीएं, पछी पूर्वोक्त पंचोतेर हजार कोशने चारभागे वेहेंचतां पोणी उगणीश हजार योजन थाय. पछी धनुष्यना बत्रीस लाख आंकने आठ हजार भागे वेहेंचता चारसें योजन

थाय. ए बधा एकठा करीएं तेवारे सातसें नेवु कोडी छपन्न लाख चोराणु हजार एकसोने पचाश योजन थाय. तेवार पछी त्रण लाखने साडीसाडत्रीस हजार अंगुलना आंक छे, तेने छन्नुभागे वेहेंचतां पांत्रीससोने पन्नर धनुष्य थाय. तेना कोश करीएं तो पोणा बे कोश थाय. उपर पंदर धनुष्यने साठ अंगुल वधे तो पंदर धनुष्यना साठ हाथ थाय, अने साठ अंगुलना अढी हाथ थाय. ए बधा मली साडी बासठ हाथ थाय. ए सर्व मली सातसें नेवुकोडी छपन्न लाख चोराणु हजार एकसोने पचाश योजन उपर पोणाबे कोश अने साडी-बासठ हाथ एटलुं जंबूद्वीपनुं गणित पद थाय छे, ते सूत्रनी गाथामां प्रथम कह्युं छे तेथी जाणवुं. ॥१८८॥

हवे इखु अने जीवानुं करण एक गाथामांहे कहे छे.

उंगाहु उसूसु च्चि य ॥ उगणीसगुणो उसूकला होई ॥ विउ-
सुपिहुत्ते चउगुण ॥ इसुगुणिए मूलमिह जीवा ॥ १८९ ॥

अर्थ– उंगाहुउसूसुच्चिय के० आ जंबूद्वीपनेविषे एक देश जे भरत क्षेत्र ते चढावेला धनुष्यने आकारे छे, त्यां बाणना ठामनी वचेनुं जे विष्कंभ तेने इषु कहीएं, ते इखुना योजनने उगणीसगुणोउसूकलाहोइ के० उंगणीशवार गुणीएं तेवारे कलानुं इखु थाय. तो दक्षिण भरतनुं इखु बसे आडत्रीस योजन उपर त्रण कला छे तेने उंगणीसे गुणतां चार हजार पांचसेंने पचीश कला थाय, एटलुं कलानुं इखु जाणवुं. हवे जीवानुं करण कहे छे. जेवारे जीवा करिएं तेवारे विउसुपिहुत्ते के० विगत एटले गयुं छे इखु एटले बाणनुं पहोलपणुं ज्यांथी एटले कलारूप वृत्त क्षेत्र १९०००००० तेमांथी इखुकला (४५२५) काढीएं बाकी रहे (१८९५४७५) तेने चउगुण के० चारगुणा करिएं पछी इसुगुणिए मूलमिहजीवा के० इखुकला साथे गुणीने तेनुं मूल शोधतां जे आंक आवे ते जीवा जाणवी. दक्षिण भरतादिकनेविषे जीवा करवानो ए विधि जाणवो. ए जीवानुं मान यंत्र थकी जाणवुं. ॥ १८९ ॥

हवे भरत वैताढ्य प्रमुखनुं धनुःपृष्ट कहे छे.

उसुवग्गि छगुणजीवा ॥ वग्ग जुए मूल होइ धणुपिठं ॥
धणुदुगविसेस सेसं ॥ दलियं बाहादुगं होई ॥ १९० ॥

अर्थ–उसुवग्गि के० इखुनो वर्ग करी तथा छगुण जीवा के० छगुणो जीवानो वर्ग करी वग्गजुए के० ए बे वर्गयुक्त एटले भेलीने पछी तेनुं मूल के० मूल शोधतां जे आंक आवे ते होइ धणु पिठं के० धनुपृष्ट थाय. एम दक्षिण भरतादिकनुं धनुपृष्ट जाणवुं. एरीते सर्व क्षेत्रनुं पर्वतादिकनुं धनुपृष्ट लाभे ते धनुपृष्ट यंत्रथी जाणवुं. हवे बाहा करण कहे छे, धणुदुगविसेससेसं के० बे धनुष्यनुं विश्लेष करिएं, दक्षिण भरत अने वैताढ्य ए बे धनुष्य कहिएं, तेमां जे न्हानुं धनुष्य होय ते मोहोटा धनुष्यमांहेथी काढीएं, जे बाकी रहे तेनुं दलियंबाहादुगंहोई के० तेनुं अर्द्ध करिएं एटले वैताढ्य प्रमुख पर्वत तथा हेमवंत प्रमुख क्षेत्रनी बे बाहा होए. बाहा एटले पर्वत क्षेत्रना छेडानो विस्तार. तेनुं प्रमाण यंत्रथकी जाणवुं. ॥ १९० ॥

हवे छेहेलो खंड जे भरत तेहना प्रतर करवानो विधि कहे छे.

अंतिमखंडस्सुसुणा ॥ जीवं संगुणिय चउहि भइऊ णं ॥
लद्धंमि वग्गिए दस, गुणंमि मूलं हवइ पयरो ॥ १९१ ॥

जियं के० जीवा ते धनुष्यने आकारे भरत वैताढ्य प्रमुखनी पणछ, पांचमुं धणु के० ते अर्द्ध चंद्रमाने आकारे भरत प्रमुख जे क्षेत्र छे तेनुं पुठनुं भाग, तेने धनुपृष्ट कहे छे. छठुं बाहं के० वैताढ्य प्रमुख पर्वत तथा क्षेत्रना छेहेमानुं जे परिमाण ते, करवुं ते बाह जाणवी. सातमुं पयरं के० प्रतर एटले लांबपण, तथा पहोलपणुं ज्यां सरखुं होय ते, आठमुं घन के० लांबपणे पहोलपणे अने जाडपणे जे सरखुं होय ते, घन कहेवाय छे. ए आठ बोल ते एएहि के० आगल कहे छे जे करणेहिं के० उपाय ते विधिएं करी गणियव के० गुणो वर्त्तारो करो जेम सर्व परिधि प्रमुख जे आठ बोल छे ते जाणवामां आवे. ॥ १७७ ॥

हवे प्रथम परिधि जाणवानो विधि, अर्द्ध गाथाएं करी कहे छे.

विक्खंभवग्गदहगुण ॥ मूलं वट्टस्स परिरउ होई ॥ वि-
क्खंभपाय गुणिउं ॥ परिरउ तस्स गणीयपयं ॥ १७८ ॥

अर्थ– विक्खंभ के० वाटला क्षेत्रनो जे मध्य विस्तार तेने विष्कंभ कहिएं, ते प्रथम जेटला योजननो विस्तार होए तेटला योजन मांडीएं तेनो वग्ग के० वर्ग करिएं, ते आवी रीते के, जेटला आंक मांड्या होए तेने तेटलागुणा करिएं तेने वर्ग कहिएं. जेम नवने नवगुणा करिएं तेवारे एक्यासी थाय, ते वर्ग कहेवाय छे एम जाणवुं. ते वर्ग कस्था पछी तेने दशगुण के० दशगुणा करिएं. एटले ते वर्गना आंकने आगले एक शुन्य आपीएं तेवारे ते दशगुणा थाय. ते दशगुणा कस्था पछी ते आंकनुं मूल शोधीएं. ते आवी रीते के, छेहेला आंक थकी विषम सम करतां धुरना आंकसुधी आवीएं, जो धुरने आंके विषम आवे तो एकलो धुरनुं आंक तेने वर्गने आंके शोधीएं, अने जो सम आवे तो धुरना बे आंक वर्गने आंके शोधीएं; एम करतां जे आंक लाभे ते बमणो करी उपली पंक्तिना एकेका आंकने रासी मांडीएं, वली उपला आंकनी राशी साथे जेम सर्व नीचेना आंकनो भाग पहोचे तेम वेहेंचीएं, पछी जे आंक लाभे तेना वर्गमां एक उपरनी श्रेणीनो अधिक आंक लेइने काढीएं, ए रीते उपरनी श्रेणीना छेहेडाना आंकसुधी वेहेंचीएं. एम वर्गमूल करतां जे नीचेनी श्रेणीनेविषे आंक आवे तेनो अर्द्ध करिएं, तेटलो वाटला क्षेत्रनो परिधि जाणवो. वली वर्ग मूल करतां जे उगरे तेना जो कोश करवा होय तो चारवार गुणीएं, अने जो धनुष्य करवा होए तो बे हजारवार गुणीएं, तथा अंगुल करिएं तो एक धनुष्यना छन्नुं अंगुल करी गुणीएं. एम जेरीते भाग पहोचतो होय तेवा प्रकारे गुणाकार करी पहेलाना छेद भाग पामीएं, पछी अनुक्रमे कोश, धनुष्य, अंगुलप्रमुख जे योजन उपर आवे, ते यंत्रथी जाणवुं. ए रीते कमल, द्वीप, चूलिका, कूट, कांचनगिरि, कुंभ अने मेरुप्रमुखनो परिधि जाणवो.

हवे पाछली गाथाना अर्द्धवडे गणित पद एटले योजन प्रमाण संमचउरंस करवानो विधि कहे छे. विक्खंभपायगुणिउ के० विष्कंभनो जे चोथो भाग तेनीसाथे जेवारे परिधिनी संख्याए गुणीए तेवारे तस्सगणियपयं के० तेनुं गणित पद थाय, ते एक जंबू द्वीप आश्री देखाडे छे.

जेम जंबू द्वीपनुं परिधि त्रणलाख सोलहजार बसेंने सत्तावीश योजन छे, ते, विष्कंभना एकलाख योजननो चोथो भाग जे पचीश हजार योजन, तेनी साथे गुणिएं तेवारे सातसें नेवु कोडी छपन्न लाखने पचोत्तेर हजार थाय. वली परिधिने विषे त्रण कोश छे ते, पचीश हजार साथे गुणतां पंचोत्तेर हजार कोश थाय. वली परिधिना धनुष्य एकसोने अठावीश छे ते, पचीश हजार साथे गुणतां बत्रीश लाख धनुष्य थाय. वली परिधिना साडातेर अंगुलने, पचीस हजार साथे गुणीएं तेवारे त्रण लाख साडीसाडत्रीस हजार अंगुल थाय. ए सर्व आंकनी राशी जुदी जुदी मांडीएं, पछी पूर्वोक्त पंचोतेर हजार कोशने चारभागे वेहेंचतां पोणी उंगणीश हजार योजन थाय. पछी धनुष्यना बत्रीस लाख आंकने आठ हजार भागे वेहेंचता चारसें योजन

थाय. ए बधा एकठा करीएं तेवारे सातसें नेवु कोडी छपन्न लाख चोराणु हजार एकसोने पचाश योजन थाय. तेवार पछी त्रण लाखने साडीसाडत्रीस हजार अंगुलना आंक छे, तेने छन्नुभागे वेंहचतां पांत्रीसमोने पन्नर धनुष्य थाय. तेना कोश करीएं तो पोणा वे कोश थाय. उपर पंदर धनुष्यने साठ अंगुल वधे तो पंदर धनुष्यना साठ हाथ थाय, अने साठ अंगुलना अढी हाथ थाय. ए वधा मली साडी वासठ हाथ थाय. ए सर्व मली सातसें नेवुकोडी छपन्न लाख चोराणु हजार एकसोने पचाश योजन उपर पोणावे कोश अने साडी-बासठ हाथ एटलुं जंबूद्वीपनुं गणित पद थाय छे, ते सूत्रनी गाथामां प्रथम कह्युं छे तेथी जाणवुं. ॥१७७॥

हवे इखु अने जीवानुं करण एक गाथामांहे कहे छे.

उगाहु उसूसु च्चि य ॥ उगणीसगुणो उसूकला होई ॥ विउ-
सुपिहुत्ते चउगुण ॥ इसुगुणिए मूलमिह जीवा ॥ १७७ ॥

अर्थ– उगाहुउसूसुच्चिय के० आ जंबूद्वीपनेविषे एक देश जे भरत क्षेत्र ते चढावेला धनुष्यने आकारे छे, त्यां बाणना ठामनी वचेनुं जे विष्कंभ तेने इषु कहीएं, ते इखुना योजनने उगणीसगुणोउसूकलाहोइ के० उगणीशवार गुणीएं तेवारे कलानुं इखु थाय. तो दक्षिण भरतनुं इखु वसे आडत्रीस योजन उपर त्रण कला छे तेने उगणीसे गुणतां चार हजार पाचसेंने पचीश कला थाय, एटलुं कलानुं इखु जाणवुं. हवे जीवानुं करण कहे छे. जेवारे जीवा करिएं तेवारे विउसुपिहुत्ते के० विगत एटले गयुं छे इखु एटले बाणनुं पहोलपणुं ज्यांथी एटले कलारूप वृत्त क्षेत्र १९०००००० तेमांथी इखुकला (४५२५) काढीएं वाकी रहे (१८९५४७५) तेने चउगुण के० चारगुणा करिएं पछी इसुगुणिए मूलमिहजीवा के० इखुकला साथे गुणीने तेनुं मूल शोधतां जे आंक आवे ते जीवा जाणवी. दक्षिण भरतादिकनेविषे जीवा करवानो ए विधि जाणवो. ए जीवानुं मान यंत्र थकी जाणवुं. ॥ १७९ ॥

हवे भरत वैताढ्य प्रमुखनुं धनुःपृष्ठ कहे छे.

उसुवग्गि छगुणजीवा ॥ वग्ग जुए मूल होइ धणुपिठं ॥
धणुडुगविसेस सेसं ॥ दलियं बाहाडुगं होई ॥ १९० ॥

अर्थ–उसुवग्गि के० इखुनो वर्ग करी तथा छगुण जीवा के० छगुणो जीवानो वर्ग करी वग्गजुए के० ए वे वर्गयुक्त एटले भेलीने पछी तेनुं मूल के० मूल शोधतां जे आंक आवे ते होइ धणु पिठं के० धनुपृष्ट थाय. एम दक्षिण भरतादिकनुं धनुपृष्ट जाणवुं. एरीते सर्व क्षेत्रनुं पर्वतादिकनुं धनुपृष्ट लाभे ते धनुपृष्ट यंत्रथी जाणवुं. हवे वाहा करण कहे छे, धणुडुगविसेससेसं के० वे धनुष्यनुं विश्लेष करिएं, दक्षिण भरत अने वैताढ्य ए वे धनुष्य कहिएं, तेमां जे न्हानुं धनुष्य होय ते मोहोटा धनुष्यमांहेथी काढीएं, जे वाकी रहे तेनुं दलियंवाहाडुगंहोई के० तेनुं अर्द्ध करिएं एटले वैताढ्य प्रमुख पर्वत तथा हेमवंत प्रमुख क्षेत्रनी वे वाहा होए. बाहा एटले पर्वत क्षेत्रना छेडानो विस्तार. तेनुं प्रमाण यंत्रथकी जाणवुं. ॥ १९० ॥

हवे छेहेलो खंड जे भरत तेहना प्रतर करवानो विधि कहे छे.

अंतिमखंडस्सुसुणा ॥ जीवं संगुणिय चउहि भइक एं ॥
लद्धंमि वग्गिए दस, गुणंमि मूलं हवइ पयरो ॥ १९१ ॥

अर्थ– अंतिम खंडेसुसुणा के० ठहेलो खंड जे जरत खंम तेना इखु साथे जीवसंगुणिय के० जीवा गुणिएं पढी तेने चउहिजइळणं के० चार जागे वेचतां जे लर्द्धमि के० लाजे एटले जे जाग आवे, तेनो वग्गिए के० वर्ग करिएं, ते वर्गने दसगुणंमिमूलं के० दशगुणो करी मूल शोधीएं तेनो जे आंक आवे, ते हवइपयरो के० प्रतर जाणवो. ते प्रतरने वली उंगणीश जागे वेहेंचतां जे आंक आवे ते कला जाणवी. बीजी शेष रहे ते प्रतिकला जाणवी. वली उंगणीश जागें वेहेंचतां योजन थाय, अने जे शेप रहे ते कला जाणवी. ते यंत्रथी जाणजो. एम समचउरंस जरतक्षेत्र प्रमुख करवानो विधि जाणवो. ॥ १९१ ॥

हवे वैताढ्य प्रमुखना प्रतर कहे ठे.

जीवा वग्गेण डुगे ॥ मिलिए दलिए य होइ जं मूलं ॥
वेयड्ढाईण तयं ॥ सपिहुत्तगुणं हवइ पयरो ॥ १९२ ॥

अर्थ– जीवावग्गेण के० न्हानी जीवानुवर्ग अने महोटी जीवानुवर्ग ए डुगे के० बे मिलिए के० एकठा करी पढी तेनुं दलिएय के० अर्द्ध करिएं, पढी तेनुं मूल शोधीएं, होइजंमूलं के० ते मूलनो जे आंक आवे ते मूल सपिहुत्तगुणं के० पोताना विस्तार साथे गुणीएं. तयं के० तेवारे वेयड्ढाइण के० वैताढ्यादिक पर्वतनुं हवइपयरो के० प्रतर होए. ते सर्व पर्वतादिकना प्रतर यंत्रथी जाणवा. ॥ १९२ ॥

एयं च पयरगुणियं ॥ संववहारेण देसियं तेण ॥ किंचूणं होइ फलं ॥ अइहंपि हवइ सुहुमगणणा ॥ १९३ ॥

अर्थ– एयंचपयरगुणियं के० ए प्रतरनुं गणित दक्षिण जरतादिक क्षेत्र तथा गिरिनुं गणितपद ते संववहारेण के० संव्यवहारे देसियं के० देखाड्युं ठे, तेण के० ते कारण माटे किंचूणंहोइफलं के० कांइक उणुं फल होए, अ के० तथा इहंपि के० ए सर्व प्रतर एकठाकरी वमणा करिएं तेवारे सातसेंने उंगणाएंसी कोडी, अढार लाख, सीतोतेर हजार, चारसेंने ठप्पन्न होए. ते सगसय नउयाकोडी ए गाथाएं जोतां अंतर पडे ठे, अने जो शेष जाग उगरे तेना वली जाग करीने गणिएं तो हवइसुहुमगणणा के० सुक्ष्म गणना थाय, तो ते सुक्ष्मगणनानी पेरे पूर्ण पण थाय ते करणनुं विशेष जाणवुं. ॥ १९३ ॥

हवे घनगणित कहे ठे.

पयरो सोस्सेहगुणो ॥ होइ घणोपरिरयाइ सव्वं वा ॥
करण गणणालसेहिं ॥ जंतगलहियाउ दठ्ठव्वं ॥ १९४ ॥
॥ इति जंबूद्दिवाहिगारोपढमो समत्तो ॥

अर्थ– जे वैताढ्य प्रमुख पर्वतनुं पयरो के० प्रतर गणित ठे, सो के० तेने जेवारे वैताढ्य प्रमुख पर्वतना उस्सेहगुणो के० उंचपणानी साथे गुणीएं तेवारे वैताढ्य प्रमुख पर्वतनुं होइ घणो के० घनगणित थाय, ते वैताढ्य प्रमुखना प्रतर जेवारे उंचपणा साथे गणीएं तेवारे जाणीएं. ए परिरयाइ के० परिध्यादिक आठनो वर्त्तारो कह्यो. वा के० अथवा ए सवं के० सर्व परिधि प्रमुखनुं जे करण गणण के० करणनोविधि साथे गणवाने जे मनुष्य आलसेहिं के० आलशवंत होय ते मनुष्ये पूर्वाचार्ये जे जंतग के० यंत्र लहियाउ के० लख्या ठे, त्यांथकी दिठ्ठव के० देखवुं, एटले यंत्र उपरथीज जोवुं, चिंतववुं. ॥ १९४ ॥

हवे ए जीवाप्रमुख गणितनी संग्रह गाथा कहे छे.

जोयणसहस्सनवगं ॥ सत्ते वसया हवंतिअडयाला ॥ बारसयकला सकला ॥ दाहिणभरहद्ध जीवाउ ॥ १ ॥ दसचेवसहस्साइं ॥ जीवासत्तयसया इवीसाइं ॥ बारकलायऊणा ॥ वेयड्ढ गिरिस्सविन्नेया ॥ २ ॥ चउदस यसहस्साइं ॥ सयाइचत्तारिएग सयराइं ॥ भरहवुत्तरजीवा ॥ बच्चकलाऊणियाकिंचि ॥ ३ ॥ चोवीस सहस्साइं ॥ नवसय याजोयणाए बत्तीसे ॥ चुल्लहिमवतजीवा ॥ आयामेणं कलद्धंच ॥ ४ ॥ सततीससह-स्साईं ॥ छच्चसया जोयणाए चउसयरा ॥ हेमव यवासजीवा ॥ किंचूणा सोलसकलाय ॥ ५ ॥ तेपन्न सह-स्साइं ॥ नवसय्या जोयणाणइगतीसा ॥ जीवामहाहिमवए ॥ अ्ठकला छकलाउंय ॥ ६ ॥ एगुत्तरानवमया॥ तेवत्तरिमेव जोयणसहस्सा ॥ जीवासत्तरकला ॥ अद्धकला चेवहरिवासे ॥ ७ ॥ चउणवइ सहसाइं ॥ छप्प-न्नहि यंसयंकला दोय ॥ जीवानि सहेसापुण ॥ लरकंजीवाविदे हद्धे ॥ ८ ॥ जीवासंग्रहगाथा ॥ नवचेवमह-स्साइं ॥ छावठाइय सयाइ सत्तेव ॥ सविसे सकलाचेगा दाहिणभरहद्ध धणुपीठं ॥ ९ ॥ दसचेवसहस्साइ ॥ सत्ते वसयाहवंतितेयाला ॥ धणुपीठं वेयड्ढे ॥ कलायपन्नर सहवंति ॥ १० ॥ सोलसचेव कलाउ ॥ अहि-याउंहुंतिअद्धभागेणं ॥ बाहावेयड्ढसय ॥ अठावीसा सयाचउरो ॥ ११ ॥ चउदसय सहस्साइं ॥ पंचेवसयाइ अठवीसाइं ॥ इक्कारसयकलाउ ॥ धणुपीठं उत्तर ध्दस्सं ॥ १२ ॥ भरहद्धत्तर बाहा ॥ अठारसहुंति जोयण सयाइं ॥ बाणवइजोयणाणिय ॥ अद्धकला सत्तरकलाय ॥ १३ ॥ धणुहिमवेकलचउरो ॥ पणवीस सहस्स डुसयती सहिया ॥ बाहा सोलद्धकला ॥ तेवन्न सयाय पन्नहिया ॥ १४ ॥ अडतीस सहस्स सगसय ॥ चत्तध-णुदसकलाय हेमवए ॥ बाहासत्तठिसए ॥ पणपन्नेत्तिन्नियकलाउ ॥ १५ ॥ धणुमहहिमवेदसकल ॥ दोसय तेणउसहस्ससगवन्ना ॥ बाहाबाणउयसए ॥ छहत्तरेनवकलद्धंच ॥ १६ ॥ चुलसी सहसासोलस धणुहरिवासे कलाचउक्कंच ॥ बाहातेरस सहसा ॥ तिसयइगसठि छकलासड्ढा ॥ १७ ॥ तिसहधणुनकलेगलख ॥ सहसचो-वीसतिसय छायाला ॥ बाहापन्नठिसयं ॥ सहसावीसासडुकलद्ध ॥ १८ ॥ सोलस सहस्सअडुसय ॥ तेसीया सद्धतेरसकलाय ॥ बाहाविदेहमझ्झे ॥ धनुपीठं परिरयस्सद्धं ॥ १९ ॥ इतिधनुपृष्ट बाहासंग्रहगाथा ॥ ल-रकठारसयणती, ससहस्स चउस्सया यपणसीया ॥ बारकलाछठिकला ॥ दाहिण भरहद्धपयरमिमं ॥ २० ॥ सत्तहियातिन्निसया ॥ बारसहस्सायपंचलरकाय ॥ बारसकलायपयरं ॥ वेयड्ढगिरिस्सधरणितले ॥ २१ ॥ यो-यण तीसं वासे ॥ पढमाए मेहलाय पयरमिमं ॥ लरकतिगतिसयरिसया ॥ चुलसीइक्कार सकलाउ ॥ २२ ॥ दसं जोयण विरकंभे ॥ बीयाएमेहलयपयरमिमं ॥ लरकोचउवीससया इगसठाद सकलाउंय ॥ २३ ॥ अ्द-सीया अठसया ॥ बत्तीस सहस्सतीसलरकाय ॥ कलबारविकलिगारस ॥ उत्तरभरहद्धपयरमिमं ॥ २४ ॥ दोकोडिचउदलरका ॥ सहसाछपन्ननवसगसयरा ॥ अठकला दसविकला ॥ पयरमिमं चुंल्लहिमवंते ॥ २५ ॥ हेमवएछकोडी ॥ बावत्तरिलख सहसतेवन्ना ॥ पणयालसयंपयरे ॥ पंचकलाअठविकलाय ॥ ॥ २६ ॥ गुण-वीसकोडि अडव, न्न लरक अडसठि सहस सयमेगं ॥ छासीयंद सयकला ॥ पणायकला पयरमिहहिमवे ॥ २७ ॥ चउपन्नंकोडीउ ॥ लरकासीयालतिसयरि सहस्सा ॥ अठसयसतरिसत्तय कलाउपयरंतुहरिवासे ॥ २८ ॥ बायालं कोडिसयं ॥ लरकाचउपन्न सहसबासठी ॥ पणसयगुणहुत्तरकल ॥ अठारसनिसहप-यरमिमं ॥ २९ ॥ तेसठिं कोडिसयं ॥ लरकासगवन्नसहस गुणयाला ॥ तिसयडुकुत्तर दसकल पन्नरसकला-विदेहद्ध ॥ ३० ॥ ॥ इतिप्रतरसंग्रहगाथा ॥ ॥ दसजोयणुंसएपुण तेवीस सहस्स लरकइगवन्ना ॥ जोय-णछावत्तरि छ, कलाय वेयड्ढघणगणियं ॥ ३१ ॥ अठसयापणयाला ॥ तीसंलरकाति हत्तरीसहसा ॥ पंनरस कलायघणो ॥ दस्सुसए होइ बीयम्मि ॥ ३२ ॥ सत्तहिया तिन्निसया बारस सहसाय पंचलरकाय ॥ अवराय बार सकला ॥ पणुस्सए होइघणगिरियं ॥ ३३ ॥ सत्तासीइगलरका ॥ उणतीसहियाय बिणवइसयाइं ॥ अ-उणत्तीसइभागा ॥ चउदसवेयड्ढ घणगणियं ॥ ३४ ॥ हिमवंति डुसेय चउदस, कोडीछप्पन्नलरकसगनउई ॥

सहसा चउयालसयं ॥ सोलसकलबार विकलघणं ॥ ३५ ॥ गुणयाल सयासत्तर ॥ कोडी बत्तीस लरकसग- तीसा ॥ सहसातिसय अरुत्तर ॥ वारविकलघणमहाहिमवे ॥ ३६ ॥ नगवन्नसहसअफा, रकोडि नासफिल- रकसगवीसं, सहसानव सयएगु, एसीहिनिसहस्सघण गणियं ॥ ३७ ॥ इतिघनसंग्रहगाथा ॥ ॥ इति श्रील- घुक्षेत्र समास वार्त्तिके जंवूद्वीपाधिकारः प्रथमः समाप्तः ॥ ॐनमो त्रिभुवना थाय तत्वदर्शिने ॥

हवे वीजो लवण समुद्रनो अधिकार वखाणे ने.

बीउ लवण समुद्दा हिगारो नणइ ॥ मूलगाथा ॥ गोतिथ्थं लवणोनय ॥ जोयण पणनवइ सहसजा तह ॥ समनू- तलाउ सगसय ॥ जलवुड्ढी सहसमो गाढो ॥ १ए५ ॥

अर्थ- लवणोनय के० जगती थकी वाहेर लवण समुद्रना उनय एटले बन्ने पासाथी जेवारे वचमां शि- खानी सन्मुख जोयण पण नवइसहसजा के० ज्यांसुधी पंचाणु हजार योजन लवण समुद्रमांहे आविएं त्यांसुधी तह के० ते लवण समुद्रमांहे गोतिथ्थं के० गोतीर्थ सरखो ने, एटले जेम गाय पाणी पीवाने तला- वमां प्रवेश करे तेवारे पाउली वाजु उंची होय, अने आगली वाजु नीची होए तेने गोतीर्थ कहीएं. तेम लवलसमुद्रमांहे पण वे पासाथी नीकलीने वचमां आवतां पंचाणु हजार योजन सुधी पाउली नूमी उंची अने आगली नूमी नीची ने, समनूतलथकी एटले धातकीखंमनी दिशिथी, अने जंवूद्वीपनी जगती- थकी लवणसमुद्रमांहे दिग्मालनणी जतां थोडी थोडी जलवृद्धि थतां पंचाणु हजार योजन ज्यां थाय ने, त्यां सनूतलथकी सातसें योजन पाणीनी उंची वृद्धि ने, अने हजार योजन पाणी उंमुं ने. ॥ १ए५ ॥

हवे ए लवण समुद्रनेविषे जलवृद्धि जाणवानुं करण कहे ने.

तेरासिएण मश्निल्ल रासिणा संगुणिज्ज अंतिमगं ॥ तं पढमरासिनइयं ॥ उवेहं मुणसु लवणजले ॥ १ए६ ॥

अर्थ—तेरासिएण के० पहेली त्रण राशी थापीएं. एक धातकीखंमनी राशि पंचाणु हजार योजननी, अने जंवूद्वीपनी दिशिथी जे पंचाणुं हजार योजन लवण समुद्रमां जइए ए वीजी राशि, तथा वचमां एक हजार योजननी मध्यराशि जे कहिएं. ए त्रीजी राशी, एम त्रण आंकनी श्रेणी मांमीएं, पनी मश्निल्लरासिणा संगुणि ज्ज अंतिमगं के० वचमानीआंकनी जे श्रेणी ते नेहेली श्रेणीसाथे गुणीएं, पनी तंपढमरासिनइयं के० तेने पेहेली श्रेणीना आंक साथे वेहेंचीएं. एरीते उवेहंमुणसुलवणजले के० लवणसमुद्रनेविषे जलवृद्धिप्रते मुणसु एटले जाणजो. ए गाथानो स्पष्ट अर्थ नवगुणहत्तरि जोयण, ए आगल वसें ने दशमी गाथा आवशे तेने विषे विशेषेथी कहेशे. अहीआं मात्र सूत्रार्थ जाणवो. ॥ १ए६ ॥

हवे लवण समुद्रनी शिखा वखाणे ने.

दिठुवरि सहसदसगं ॥ पिहुलामूलाउ सतरसहसुच्चा ॥ लवणसिहा सा तदुवरि ॥ गाउदुगं वढइ डुवेलं ॥ १ए७ ॥

अर्थ- दिठुवरि के० हेठे तथा उपर सहसदसगंपिहुला के० हजार योजन पहोली, अने मूलाउ के० मूलथकी सत्तरसहसुच्चा के० सत्तर हजार योजन उंची ने, एवी लवणसिहा के० लवणसमुद्रनी शिखा

जाणवी. सा के० ते शिखा जे छे, तदुवरि के० ते सत्तर सहस्र योजन उपरे गाउदुगंवड्ढइदुवेलं के० वेगाउ उंची एवी वेल ते बेवार एक अहोरात्रमांहे वधे. ॥ १९७ ॥

हवे पातालकलशा वखाणे छे.

बहुमझे चउदिसि चउ ॥ पायाला वयरकलस संठाणा ॥
जोयणसहस्स जड्डा ॥ तद्दसगुणहिठुवरि रुंदा ॥ १९८ ॥

अर्थ– लवणसमुद्रनेविषे बहुमझे के० घणुंवचमां पाणीनी मेखलाए चउदिशि चउपायाला के० चारदिशिनेविषे चार पाताला छे. ते पाताला केहेवा छे ? वयरकलस के० वज्रमय जे कलश तेने संठाण के० आकारे छे. वली केहेवा छे ? जोयणसहस्सजड्डा के० एक हजार योजननी ते कलशानी ठीकरी जाडी छे, तथा तद्दसगुणहिठुवरिरुंदा के० ते जाडपणा थकी दशगणा एटले दशहजार योजन हेठल तथा उपर रुंदीएं छे एटले पहोला छे. ॥ १९८ ॥

वली पातालकलश केहेवा छे. ते कहे छे.

लरकं च मझि पिहुला ॥ जोयणलरकं च जूमिमो गाढा ॥
पुवाइसु वडवामुह ॥ केजुव जूवे सर न्निहाणा ॥ १९९ ॥

अर्थ– लरकंचमझि पिहुला के० लाख योजननुं पेट पहोलुं छे, वली जोयणलरकंच जूमिमोगाढा के० लाख योजन जूमिकामांहे अवगाढ एटले उंडा छे, वली पुवाइसु के० पूर्वदिशि थकी धुरमांडीने दक्षिणावर्त्त गणतां एक वडवामुख बीजो के जुव के० केयूप त्रीजो, जूवे के० यूप चोथो, इसर के० ईश्वर अन्निहाणा के० एवे नामे चार पातालकलशो जाणवा. ॥ १९९ ॥

हवे न्हानापातालकलश वखाणे छे

अन्ने लहुपायाला ॥ सगसहस्सा अडसया सचुलसीया ॥
पुवुत्त सयंसपमा, णा तत्र तत्रप्पएसेसु ॥ २०० ॥

अर्थ– अन्ने के० बीजा लहुपायाला के० न्हाना पाताल कलशा ते सगसहसा अडसयासचुलसीया के० सात हजार आठसो ने चोराशी छे, ते केहेवा छे? तो के पुवुत्त के० पूर्वे वखाण्या छे, जे चार महोटा पातात कलशा ते थकी सयंसपमाणा के० सोमां अंसे जेमनुं प्रमाण छे एहवा छे, एटले सोमे न्नागे छे, अर्थात तेनी दश योजननी ठीकरी जाडी छे, तथा एकसो योजन प्रत्येक हेठे तथा उपर पहोला छे. अने एक हजार योजन जूमिमांहे उंडा छे, एवा न्हाना कलश ते जे स्थानके महोटा कलशे जूमीका रुंधी नथी; तेवा जलमेखलाना तत्र तत्रप्पएसेसु के० तेते प्रदेशे ए कलश छे, एटले गामगामने विषे छे. ते केमके समुद्रमांहे दश हजार योजन विस्तार जे पाणी छे, तेहनी मांहेली परिधि आणीएं. ते आवी रीते के–जंबूद्वीप थकी पंचाणु हजार योजन जातां बे लाखने नेवु हजार योजन विष्कंन्न छे, तेनो वर्ग करीएं तेवारे आठ हजार चारसेने दश कोमी थाय. तेने दशगुणा करीएं तेवारे चोरासी हजारने एकसो कोडी थाय. तेनुं मूल शोधीएं तेवारे नव लाख सत्तर हजारने उपर साठ लन्यमान थाय. तेमांहेथी चार कलशे चालीस हजार योजन रुंध्या छे, ते बादकरतां बाकी आठ लाख सीतोत्तेर हजारने उपर साठ रहे छे. तेने चारन्नागे वेहेंचीएं तेवारे बे लाख उंगणीस हजार बसोने पांसठ एकन्नागे आवे; तो एक महोटो पूर्वदिशिनो पातालकलश अने

बीजो दक्षिणदिशिनो पातालकलश ते वेहुनुं एटलुं अंतर जाणवुं. हवे त्यां एकेका अंतरे एकेक श्रेणीनेविषे वसेंने पन्नर कलश होएं ते कलशोएं वे लाख पन्नर हजार योजन रुंध्या बे. अने बाकीना चार हजार वसोने पांसठ योजन जे रह्या ते कलशनी ठीकरीने जाडपणे रुंध्या बे, एम प्रथम न्हाना कलशनी श्रेणीनेविषे वसें पन्नर कलश, वीजीनेविषे वसेंने सोल एम एकेको कलश वधारतां वधी नवश्रेणी बे, तो नवमी श्रेणीनेविषे वसेंने त्रेवीश कलश बे. एरीते एकआंतरानेविषे न्हाना कलश एक हजार नवसेंने एकोत्तर थाय. तेवा चारेदिशिना एकठा करतां सात हजार आठसोने चोराशी न्हांना कलश थाय. इति ॥ २०० ॥

हवे चार पाताल कलशना देवता कहे बे.

कालो य महाकालो ॥ वेलंव पन्नंजणोय चउसु सुरा ॥
पलिउंवमाउणो तह ॥ सेसेसु सुरा तयद्धाऊ ॥ २०१ ॥

अर्थ— चार महोटा पाताल कलशने विषे पूर्वदिशिथी अनुक्रमे दक्षिणावर्त्त जोतां एक काल, वीजो महाकाल त्रीजो वेलंव अने चोथो प्रनंजन एवे नामे चउसुसुराके० चार देवता अधिष्ठायक जाणवा. पण ते देवता केहेवा बे, तो के पलिउंवमाउणो के० एक पल्योपमनुं आयुष्य धरे बे एवा बे. तह के० तथा सेसेसुसुरा के० शेष वीजा न्हाना जे कलश बे तेनेविषे जे देवता अधिष्ठायक बे. तेमनुं आयुष्य तयद्धाऊ के० ते पूर्वोक्त देवताना आयुष्य थकी अर्द्ध बे एटले अर्द्ध पल्योपमनुंबे. ॥ २०१ ॥

सव्वे सिमहो नागे ॥ वाऊ मज्झिल्लयंमि जलवाऊ ॥ केवल जलमुवरिल्ले ॥ नाग डुगे तब्ब सासुवे ॥ २०२ ॥

अर्थ— सवेसिमहोनागेवाऊ के० सर्व महोटा पाताल कलशाना अधो नागें एटले नीचे वायु बे, अने मज्झिल्लयंमिजलवाऊ के० मध्य एटले वचला नागे वायु अने जल ए वंने मिश्र बे. तथा केवल जल मुवरिल्ले के० ऊपरले नागे केवल पाणीज बे. तो एकेका त्रीजा नागने विषे तेत्रीश हजार त्रणसेंने तेत्रीश योजन ऊपर एक योजननो त्रीजो नाग होए. एवा नागडुगेतब्बसासुवे के० नीचेना नागनेविषे अने वचला नागनेविषे श्वासनी परे वायु बे, ते आगली गाथाएं वखाणे बे. ॥ २०२ ॥

बहवे उयारवाया ॥ मुब्बंति खुहंति डुक्खिवाराउं ॥ एग अहोरत्तंतो ॥ तया तया वेल परिवुड्ढी ॥ २०३ ॥

अर्थ— एवा बे नागना वायुनेविषे बीजा बहवे के० घणा उयार के० उदार एटले महोटा वाया के० वायरा ते मुब्बंति के० मले बे, ते मलीने पाणीने खुहंति के० क्षोन्न पमाडे बे. जेम माणसना पेटमांहे वायुनी वृद्धि थवाथी क्षोन्न पमाडे, शब्द करे तेम पातालकलश ते एग अहोरत्तंतो के० एक अहोरात्र मांहे डुक्खिवाराउं के० बे वखत क्षोन्न पमाडे बे, तयातयावेलपरिवुड्ढी के० ते तेवारे पाणीना वेलनी वृद्धि थाय बे; एटले जेवारे वायुना जोरथकी कलशा उन्नराय बे तेवारे समुद्रनुं पाणी वधे बे, एवो अनादिकालनो सहेजथी चाल बे. जे एक अहोरात्रमांहे बे वार पाणीनी वेल वधे एम जाणवुं.॥ २०३ ॥

हवे समुद्रमांहे वेलंधर देवता बे ते वखाणे बे.

बायालसहि डुसयरि ॥ सहसा नागाण मज्झवरि बाहिं ॥
वेलं धरंति कमसो ॥ चउहत्तरुलक्कु ते सवे ॥ २०४ ॥

अर्थ– बायाल के० बेतालीश हजार नागाण के० नागकुमार देवताने मझ के० मांहे पेसती वेलं के० वेल प्रते धरंति के० धरी राखे छे, एटले निवारे छे. वली सट्ठि के० साठ हजार नागकुमार देवता ते लवण-समुद्रनी शिखाने उवरि के० उपरना बे कोश उपरांत जे वेल वधे छे, ते प्रते वारे छे. अने दुसरिसहस्सा के० बहुंतेर हजार नागकुमार देवता ते बाहिं के० बाहेरनी वेलि जे धातकीखंडमां प्रवेश करे छे, ते वेलिने निवारे छे, अर्थात् धरी राखे छे, ए रीते नागकुमारना देवो कमसो के० अनुक्रमे पाणीनीवेलि प्रते धरी राखे छे. माटे ए देवोने वेलंधर कहिएं. तेसवे के० ते सर्व देवता एकठा गणिएं तेवारे चउहत्तरुलरकु के० एक-लाखने चमोत्तेर हजारनी संख्या थाय छे. ॥ २०४ ॥

हवे वेलंधरनां स्थानक तथा तेना अधिपति कहे छे.

बायालसहस्सेहिं ॥ पुव्वेसाणाइदिसि विदिसि लवणे ॥
वेलंधराणुवेलं ॥ धरराईणं गिरिसु वासा ॥ २०५ ॥

अर्थ– लवणे के० लवण समुद्रमांहे पुव्वेसाणाइदिसिविदिसि के० पूर्वादि चार दिशि अने इशानादिक चार विदिशिनेविषे बायालसहस्सेहिं के० बेतालीश हजार योजन गयाथी एटले जंबूद्वीपनी जगतिनी वेदिका थकी बेतालीश हजार योजन लवण समुद्रमांहे पूर्वप्रमुख चार दिशिनेविषे वेलंधर के० वेलंधर नामे जे देवता तेने वसवा योग्य पर्वतनेविषे आवास जाणवा. अने इशानप्रमुख चार विदिशिनेविषे लवणसमुद्रमांहे बेतालीस हजार योजने अणुवेलंधर के० अनुवेलंधर नामे जे राईणं के० अधिपति एवा चार देवताने रमवाना गिरिसु के० पर्वतनेविषे वासा के० आवास जाणवा. ॥ २०५ ॥

हवे आवास पर्वतनां नाम कहे छे.

गोथूभे दगभासे ॥ संखे दगसीमनामि दिसि सेले ॥
गोथूभो सिवदेवो ॥ संखो य मणोसिलो राया ॥ २०६ ॥

अर्थ– पूर्वदिशि गोथुभनामे आवास पर्वत छे, अने दक्षिणदिशि दगभासनामे आवास पर्वत छे, पश्चि-मदिशि संखनामे आवास पर्वत छे, अने उत्तरदिशि दससीम नामे आवास पर्वत छे. ए रीते दिसिसेले के० ए चार दिशिना पर्वतनेविषे अनुक्रमे एक गोथुभ, बीजो शिवदेव, त्रीजो शंख, अने चोथो मणोसिल एवे नामे वेलंधर देवताना राया के० राजा एवा नागकुमार देवो रहे छे, एटले जे दिशाउनेविषे रहे तेने वेलंधर कहीएं, अने जे विदिशाउनेविषे रहे तेने अनुवेलंधर कहिएं. ॥ २०६ ॥

कक्कोडे विज्जुपहे ॥ केलासरुणप्पहे विदिसि सेले ॥
कक्कोडग कद्दमउ ॥ केलास रुणप्पहो सामी ॥ २०७ ॥

अर्थ– हवे इशान प्रमुख चारविदिशिने विषे कर्कोटक, विद्युतप्रभ, कैलाश अने अरुणप्रभ एवे नामे जे चार आवास पर्वत छे, तेने विषे अनुक्रमे कर्कोटक, कर्दम, कैलाश अने अरुणप्पहो के० विद्युतप्रभ एवे नामे चार अनुवेलंधर नागकुमार देवताना सामी के० स्वामि जाणवा. जे विदिशिनेविषे रहे तेने अनुवेलंधर कहिएं.

हवे ए पर्वतना मान अने वरण कहे छे.

एए गिरिणो सव्वे ॥ बावीसहिया य दससया मूले ॥ चउ-
सय चउवीसहिया ॥ विच्छिणा हुंति सिहरतले ॥ २०८ ॥

अर्थ–एएगिरिणोसवे के० ए सर्व वेलंधर, अने अनुवेलंधर नामे जे आवास पर्वत छे. ते वावीसहियाय दसस-यामूले के० एक हजार ने वावीश योजन मूलनेविषे पोहोला जाणवा. अने चउसय चउवीसहिया के० चारसें ने चोवीश योजन सिहर तले के० शिखरस्थले एटले शिखरनेविषे विछिणा के० विस्तारेपोहोला हुंति के० छे. २०८

सतरससय इगवीसे ॥ उच्चत्ते ते सवेश्या सवे ॥ कणगं-
करयफालिह, दिसासु विदिसासु रयणमया ॥ २०ए ॥

अर्थ–वली ते पर्वत केहेवा छे? तोके एक हजार सातसेंने एकवीश योजन उच्चत्ते के० उंचा छे, वली ते सवे के० ते आठ पर्वत कहेवा छे, सवेश्या के० वेदिकाना वनखंड तेणे करीने सहित छे, वली कणगंकरयय फालिह के० कनक, अंकरत्न, रूपुं, अने स्फाटिकरत्न एनी पूर्वदिशिथी अनुक्रमे गोथूनादिक चार पर्वत छे. अने विदिसासुरयणमया के० विदिशिनेविषे जे कर्कोटादिक चार पर्वत छे, ते रत्नमय जाणवा. ॥ २०ए ॥

हवे ए आठ पर्वत पाणी उपरे केटला देखाय छे कहे छे.

नवगुणहत्तरि जोयण ॥ वहिजलुवरि चत्त पण नवइ नाया ॥
एए मझे नवसय ॥ तेसघा नागसगसयरी ॥ ११० ॥

अर्थ– ए आठ पर्वत वहि के० जंबूद्दीपनी दिशिएं नवगुणहत्तरिजोयण के० नवसेंने उंगणोतेर योजन उपर एक योजनना, पणनवइनाया के० पंचाणु नाग करिएं, तेवा चत्त के० चालीश नाग अधिक एटला योजन जंबूद्दीपनी दिशिएं जलुवरि के० पाणी उपर देखाय छे. तथा, एए के० ए पर्वत मझे के० मांहेली लवण समुद्रनी शिखानी दिशिथी जोतां नवसयतेसघा के० नवसेंने त्रेसठ योजन उपर एक योजनना पंचाणु नाग करिएं तेवा सीत्तोतेर नाग एटला पाणी उपर पर्वतो देखाय छे ते जाणवा.

लवण समुद्र मध्ये पंचाणुं हजार योजन जतां सातसे योजननी जलवृद्धि छे. तो बेतालीश हजार यो-जन जइएं त्यां वेलंधर पर्वत छे, ते स्थानके केटली जलवृद्धि होए. ते जाणवानी रीति बतावे छे. अहींआं प्रथम श्रेणी पंचाणुं हजारनी, बीजी सातसेंनी, अने त्रीजी श्रेणी बेतालीस हजारनी, एवी आंकनी त्रण श्रेणी मांडीएं. ए त्रण आंकनी राशि मांड्या पछी ते रासीएणमज्झिह्रए गाथाना विधिएं गणीएं, ते आवी रीते के वचमांनी जे सातसेंनी श्रेणी तेने छेली बेतालीश हजारनी श्रेणीएं गुणीएं तेवारे वे क्रोडने चोराणुं लाख थाय, पछी पेहेली श्रेणी जे पंचाणुं हजारनी छे, तेनी साथे नाग वेहेचीएं तेवारे त्रणसेंने नव योजन उपर एक योजनना पंचाणुं नाग करीएं, तेवारे पीस्तालीस नाग आवे, ए रीते संनूतले जंबूद्दीपे जोतां बेतालीश हजार योजने एटली जलवृद्धि होए.

अने पंचाणुं हजार योजने एक हजार योजन लवण समुद्र उंडो छे, तो बेतालीस हजार योजने केटलो उंडो छे? तेनुं गणीत आवीरीते करवुं के बेतालीश हजार योजनने हजारना आंके गुणीएं तेवारे चार को-डीने वीश लाख थाय. तेने पंचाणुं हजार नागे वेहेंचीएं तेवारे चारसेंने बेतालीश योजन उपर एक योज-नना पंचाणुं नाग करीएं तेवा दश नाग आवे, एटलो समुद्र उंडो छे, पछी जलवृद्धि तथा उंडपणुं ए बे एकठां करिएं तेवारे सातसेंने एकावन्न योजन उपर एक योजनना पंचाणुं नाग करिएं तेवा पंचावन्न नाग थाय, ते सतरसेंने एकवीश योजन वेलंधर पर्वतनुं उंचपणुं छे, तेमांहेथी बाद करीएं तेवारे नवसें उंगणो-तेर योजन, अने उपर पंचाणुंआ चालीस नाग रहे. एटलो जंबूद्दीपथी जतां वेलंधर पर्वत पाणीथी उंचा छे.

हवे त्यां पर्वतनो विस्तार केटलो छे, ते आणवानो विधि केहे छे. जलवृद्धि अने उंडपणुं ए बे सातसे ए-

कावन्न योजन उपर पंचाणुआ पंचावन्न नाग ठे, ते सर्वना पंचाणुआ नाग करीएं तेवारे एकोत्तेर हजारने चारसें नाग थाय, पढी विष्कारडुगविसे सो ए करण गाथाएं करतां पर्वतनो मूल विस्तार एक हजारने बावीश योजन ठे, अने शिखर विस्तार चारसेंने चोवीश योजन ठे, ते अधिका मांहेथी उंनुं काढतां बाकी पांचसेंने अपाणुं रहे ते पर्वतनुं सत्तरसेंने एकवीश योजन उंचपणुं ठे, तेनी साथे नाग वेहेंचतां नाग पोहोचे नही, ते माटे एकोत्तेर हजारने चारसें एटली जलवृद्धि, तथा उंडपणानां पंचाणुआ नाग ठे, तेने पांचसेंने अपाणुं साथे गणीएं तेवारे चार क्रोड ठवीश लाख सत्ताणुं हजारने बसें थाय, तेने पर्वतना उंचपणानां सत्तरसेंने एकवीश योजन साथे नाग वेहेंचीएं तेवारे चोवीश हजार आठसेंने नव आवे, शेष नवसेंने अगीआर वधे, तेमाटे ते चोवीश हजार आठसेने नव जे ठे तेमांहे एक नेळीएं, पढी पंचाणुं नागे वेहेंचीएं तेवारे बसेंने एकसठ योजन उपर पंचाणुंआ पंदर नाग आवे. हवे पर्वतनो मूल विस्तार एक हजारने बावीश योजन ठे. तेमांहेथी जेवारे ए बसें एकसठ योजन, अने पंचाणुआ पन्नर नाग काढीएं, तेवारे सातसोने साठ योजन उपर पंचाणुआ एंसी नाग रहे, एटलो पर्वतनो विस्तार जाणवो.

हवे माहेली दिशिएं जलनी वृद्धि आणवाने अर्थे ए पर्वतना विस्तारनो आंक जे सातसें साठ योजन उपर पंचाणुआ एंसी नाग ठे, तेने पंचाणुए गुणीएं तेवारे बहुंत्तेर हजार बसेने एंसी एटला पंचाणुआ नाग थाय. पढी एक पंचाणुं हजारनी बीजी सातसेंनी, अने त्रीजी बहुंतेर हजार बसेंने एंसीनी, एवी आंकनी त्रण राशी मांरुीएं तेमां वचेनी जे सातसेंनी श्रेणी ठे. तेनी साथे जेवारे ठेहेली श्रेणी गुणीएं तेवारे पांच क्रोड पांच लाखने ठन्नु हजार एटलां प्रतिनंग थाय. पढी जे पहेली राशि पंचाणुं हजारनी ठे, तेना प्रतिनंग करवामाटे तेने पंचाणुंए गुणीएं तेवारे नेवु लाखने पचीश हजार थाय. एटला प्रतिनंगे उपरना प्रतिनंगनी राशी वेहेंचीएं तेवारे योजन पांच आवे, शेष पांच हजार चारसेंने एकोत्तेर वधे. तेने पंचाणुं नागे वेहेंचतां सत्तावन्न कला आवे, शेष ठपन्न उगरे, तेमाटे एक नेळीएं तेवारे कला अपावन्न थाय; एटले पांच योजन उपर अपावन्न कला एटली मांहेली दिशिएं जलवृद्धी ठे, ते जलथकी पर्वतनुं उंचपणुं नवसें उंगणोत्तेर योजनने उपर पंचाणुंआ चालीश नाग ठे, तेमांहेथी पांच योजनने अपावन्न नाग बाद करीएं तेवारे नवसें त्रेसठ योजन उपर पंचाणुंआ सीतोतेर नाग; एटलो लवण समुद्रनी शिखादिशिथी जोतां वेलंधर पर्वत उंचा ठे. तथा ए आठ पर्वतना मूलने विषे त्रण हजार बसेंने बत्रीश योजननो परिधि ठे, अने शिखरने विषे तेरसेंने चौद योजननो परिधि ठे, हवे मांहोमांहे ते पर्वतनो आंतरो आणवानो विधि कहे ठे.

जंबुद्दीपनी जगतीथकी बेतालीश हजार पांचसेंने अगीआर योजन लवण समुद्रमांहे गया पढी पर्वतना विष्कंनर्नुं मध्य ठे, त्यां समुद्रनुं वृत्तविष्कंन एक लाख पंचासी हजारने बावीश योजन ठे, तेनो परिधि पांच लाख पंचासी हजार ने एकाणुं योजन थाय, तेमांहेथी आठ वेलंधरनुं विष्कंन आठ हजार एकसोने ठहुंतेर योजन बाद करिएं तेवारे पांच लाख ठहुतेर हजार नवसेंने पन्नर योजन बाकी रहे; तेने आठ नागे वेहेंचीएं तेवारें बहुंतेर हजार एकसोने चउद योजन उपर एक योजनना तेर नाग करिएं, तेवा आठ नाग एटलं वेलंधर पर्वतने वचे अंतर जाणवुं. ॥ २१० ॥

हवे ठपन्न अंतरद्दीपनी स्थिति केहे ठे.

हिमवंतंता विदिसी ॥ साणाइगयासु चउसु दाढासु ॥
सग सग अंतरदीवा पढमचउक्कं च जगईउ ॥ २११ ॥

के० हेमवंत पर्वतना अंत एटले बन्ने ठेडानेविषे समुद्रमांहे बे बे दाढा विदिशिनेविषे

अर्थ–एएगिरिणोसव्वे के० ए सर्व वेलंधर, अने अनुवेलंधर नामे जे आवास पर्वत ठे. ते वावीसहियाय दससयामूले के० एक हजार ने वावीश योजन मूलनेविषे पोहोला जाणवा. अने चउसय चउवीसहिया के० चारसें ने चोवीश योजन सिहर तले के० शिखरस्थले एटले शिखरनेविषे विछिणा के० विस्तारेपोहोला हुंति के० ठे. २०७

सतरससय इगवीसे ॥ उच्चत्ते ते सवेश्या सवे ॥ कणगं-
करययफालिह, दिसासु विदिसासु रयणमया ॥ २०ए ॥

अर्थ–वली ते पर्वत केहेवा ठे? तोके एक हजार सातसेने एकवीश योजन उच्चत्ते के० उंचा ठे, वली ते सव्वे के० ते आठ पर्वत केहेवा ठे, सवेश्या के० वेदिकाना वनखंड तेणे करीने सहित ठे, वली कणगंकरयय फालिह के० कनक, अंकरत्न, रूपुं, अने स्फाटिकरत्न एनी पूर्वदिशिथी अनुक्रमे गोथूजादिक चार पर्वत ठे. अने विदिसासुरयणमया के० विदिशिनेविषे जे कर्कोटादिक चार पर्वत ठे, ते रत्नमय जाणवा. ॥ २०ए ॥

हवे ए आठ पर्वत पाणी उपरे केटला देखाय ठे कहे ठे.

नवगुणहत्तरि जोयण ॥ बहिजलुवरि चत्त पण नवश्नाया ॥
एए मझे नवसय ॥ तेसठा नागसगसयरी ॥ २१० ॥

अर्थ– ए आठ पर्वत बहि के० जंबूद्दीपनी दिशिएं नवगुणहत्तरिजोयण के० नवसेंने उंगणोतेर योजन उपर एक योजनना, पणनवश्नाया के० पंचाणु नाग करिएं, तेवा चत्त के० चालीश नाग अधिक एटला योजन जंबूद्दीपनी दिशिएं जलुवरि के० पाणी उपर देखाय ठे. तथा, एए के० ए पर्वत मझे के० मांहेली लवण समुद्रनी शिखानी दिशिथी जोतां नवसयतेसठा के० नवसेंने त्रेसठ योजन उपर एक योजनना पंचाणु नाग करिएं तेवा सीत्तोतेर नाग एटला पाणी उपर पर्वतो देखाय ठे ते जाणवा.

लवण समुद्र मध्ये पंचाणुं हजार योजन जतां सातसें योजननी जलवृद्धि ठे. तो बेतालीश हजार योजन जइएं त्यां वेलंधर पर्वत ठे, ते स्थानके केटली जलवृद्धि होए. ते जाणवानी रीति बतावे ठे. अहींआं प्रथम श्रेणी पंचाणुं हजारनी, बीजी सातसेंनी, अने त्रीजी श्रेणी बेतालीस हजारनी, एवी आंकनी त्रण श्रेणी मांडीएं. ए त्रण आंकनी राशि मांड्या पठी ते रासीएणमजिह्वए गाथाना विधिएं गणीएं, ते आवी रीते के वचमांनी जे सातसेंनी श्रेणी तेने ठेली बेतालीश हजारनी श्रेणीएं गुणीएं तेवारे बे क्रोडने चोराणुं लाख थाय, पठी पेहेली श्रेणी जे पंचाणुं हजारनी ठे, तेनी साथे नाग वेहेंचीएं तेवारे त्रणसेने नव योजन उपर एक योजनना पंचाणुं नाग करीएं, तेवारे पीस्तालीस नाग आवे, ए रीते संनूतले जंबूद्दीपे जोतां बेतालीश हजार योजने एटली जलवृद्धि होए.

अने पंचाणुं हजार योजने एक हजार योजन लवण समुद्र उंडो ठे, तो बेतालीस हजार योजने केटलो उंडो ठे? तेनुं गणीत आवीरीते करवुं के बेतालीश हजार योजनने हजारना आंके गुणीएं तेवारे चार कोडीने वीश लाख थाय. तेने पंचाणुं हजार नागे वेहेंचीएं तेवारे चारसेंने बेतालीश योजन उपर एक योजनना पंचाणुं नाग करीएं तेवा दश नाग आवे, एटलो समुद्र उंडो ठे, पठी जलवृद्धि तथा उंडपणुं ए बे एकठां करिएं तेवारे सातसेंने एकावन्न योजन उपर एक योजनना पंचाणुं नाग करिएं तेवा पंचावन्न नाग थाय, ते सतरसेंने एकवीश योजन वेलंधर पर्वतनुं उंचपणुं ठे, तेमांहेथी बाद करीएं तेवारे नवसें उंगणोतेर योजन, अने उपर पंचाणुंआ चालीस नाग रहे. एटलो जंबूद्दीपथी जतां वेलंधर पर्वत पाणीथी उंचा ठे.

हवे त्यां पर्वतनो विस्तार केटलो ठे, ते आणवानो विधि केहे ठे.जलवृद्धि अने उंडपणुं ए बे सातसे ए-

कावन्न योजन उपर पंचाणुआ पंचावन्न नाग छे, ते सर्वना पंचाणुआ नाग करीएं तेवारे एकोत्तेर हजारने चारसें नाग थाय, पछी विछारदुगविसे सो ए करण गाथाएं करतां पर्वतनो मूल विस्तार एक हजारने बावीश योजन छे, अने शिखर विस्तार चारसेंने चोवीश योजन छे, ते अधिका मांहेथी छंतुं काढतां बाकी पांचसेंने अठाणुं रहे ते पर्वतनुं सत्तरसेंने एकवीश योजन उंचपणुं छे, तेनी साथे नाग वेहेंचतां नाग पोहोचे नही, ते माटे एकोत्तेर हजारने चारसें एटली जलवृद्धि, तथा उंडपणानां पंचाणुआ नाग छे, तेने पांचसेंने अठाणुं साथे गणीएं तेवारे चार क्रोड छवीश लाख सत्ताणुं हजारने वसें थाय, तेने पर्वतना उंचपणानां सत्तरसेंने एकवीश योजन साथे नाग वेहेंचीएं तेवारे चोवीश हजार आठसेंने नव आवे, शेष नवसेंने अगीआर वधे, तेमाटे ते चोवीश हजार आठसेंने नव जे छे तेमांहे एक नेलीएं, पछी पंचाणुं नागे वेहेंचीएं तेवारे बसेंने एकसठ योजन उपर पंचाणुंआ पंदर नाग आवे. हवे पर्वतनो मूल विस्तार एक हजारने बावीश योजन छे. तेमांहेथी जेवारे ए बसें एकसठ योजन, अने पंचाणुआ पन्नर नाग काढीएं, तेवारे सातसोने साठ योजन उपर पंचाणुआ एंसी नाग रहे, एटलो पर्वतनो विस्तार जाणवो.

हवे माहेली दिशिएं जलनी वृद्धि आणवाने अर्थे ए पर्वतना विस्तारनो आंक जे सातसें साठ योजन उपर पंचाणुआ एंसी नाग छे, तेने पंचाणुए गुणीएं तेवारे बहुंत्तेर हजार वसेने एंसी एटला पंचाणुआ नाग थाय. पछी एक पंचाणुं हजारनी बीजी सातसेंनी, अने त्रीजी बहुंतेर हजार वसेने एंसीनी, एवी आंकनी त्रण राशी मांरुीएं तेमां वचेनी जे सातसेंनी श्रेणी छे. तेनी साथे जेवारे छेहेली श्रेणी गुणीएं तेवारे पांच क्रोड पांच लाख ने छन्नु हजार एटलां प्रतिनंग थाय. पछी जे पहेली राशि पंचाणुं हजारनी छे, तेना प्रतिनंग करवामाटे तेने पंचाणुंए गुणीएं तेवारे नेवु लाखने पचीश हजार थाय. एटला प्रतिनंगे उपरना प्रतिनंगनी राशी वेहेंचीएं तेवारे योजन पांच आवे, शेष पांच हजार चारसेंने एकोत्तेर वधे. तेने पंचाणुं नागे वेहेचतां सत्तावन्न कला आवे, शेष छपन्न उगरे, तेमाटे एक नेलीएं तेवारे कला अठावन्न थाय; एटले पांच योजन उपर अठावन्न कला एटली मांहेली दिशिएं जलवृद्धी छे, ते जलथकी पर्वतनुं उंचपणुं नवसें उंगणोत्तेर योजनने उपर पंचाणुंआ चालीश नाग छे, तेमांहेथी पांच योजनने अठावन्न नाग बाद करीएं तेवारे नवसें त्रेसठ योजन उपर पंचाणुंआ सीतोतेर नाग; एटलो लवण समुद्रनी शिखादिशिथी जोतां वेलंधर पर्वत उंचा छे. तथा ए आठ पर्वतना मूलने विषे त्रण हजार बसेंने बत्रीश योजननो परिधि छे, अने शिखरने विषे तेरसेंने चौद योजननो परिधि छे, हवे मांहोमांहे ते पर्वतनो आंतरो आणवानो विधि कहे छे.

जंबुद्वीपनी जगतीथकी बेतालीश हजार पांचसेंने अगीआर योजन लवण समुद्रमांहे गया पछी पर्वतना विष्कंननुं मध्य छे, त्यां समुद्रनुं वृत्तविष्कंन एक लाख पंचासी हजारने बावीश योजन छे, तेनो परिधि पांच लाख पंचासी हजार ने एकाणुं योजन थाय, तेमांहेथी आठ वेलंधरनुं विष्कंन आठ हजार एकसोने छहुंतेर योजन बाद करिएं तेवारे पांच लाख छहुतेर हजार नवसेंने पन्नर योजन बाकी रहे; तेने आठ नागे वेहेंचीएं तेवारें बहुंतेर हजार एकसोने चउद योजन उपर एक योजनना तेर नाग करिएं, तेवा आठ नाग एटलुं वेलंधर पर्वतने वचे अंतर जाणवुं. ॥ २१० ॥

हवे छपन्न अंतरद्वीपनी स्थिति केहे छे.

हिमवंतंता विदिसी ॥ साणाइगयासु चउसु दाढासु ॥
सग सग अंतरदीवा पढमचउक्कं च जगईउ ॥ २११ ॥

अर्थ– हिमवंतंता के० हेमवंत पर्वतना अंत एटले बन्ने छेडानेविषे समुद्रमांहे बे बे दाढा विदिशिनेविषे

नीकली छे, हवे ते इसाणाइगयासु के० इशानकूण प्रमुख चार विदिशिनेविषे चउसु दाढासु के० चार दाढा प्राप्त थया छतां ते प्रत्येक दाढानेविषे सगसग अंतरदीवा के० सात सात अंतरद्वीप छे, ते अंतरद्वीपमांहे पढमचउक्कं के० पेहेला जे चार अंतरद्वीप छे ते जगईउ के० जगतीं थकी केटले दूर छे, ते कहे छे. ॥ २११ ॥

जोयणतिसएहिं तउ ॥ सयसयवुड्ढी य छसु चउक्केसु ॥
अन्नुन्न जगइअंतरि ॥ अंतरसमविछरा सवे ॥ २१२ ॥

अर्थ– पेहेला चार अंतरद्वीप जगतीथकी त्रणसें योजन दूर छे, अने तउ के० ते द्वीपनो विस्तार पण त्रणसें योजन छे. पछी छसुचउक्केसु के० छ चतुष्कनेविषे प्रत्येके अन्नुन्न के० एक द्वीप अने बीजा द्वीपनी वच्चे जगतीवच्चे, अने द्वीपना विस्तारनेविषे सयसयवुड्ढी के० सो सो योजननी वृद्धि जाणवी. एटले जे द्वीपने जगइअंतरि के० जेटलो जगती थकी आंतरो छे, ते द्वीपनो अंतरसमविछरासवे के० ते अंतरसमान तेटलो विस्तार पण जाणवो. एटले पेहेला चार अंतरद्वीप जगती थकी त्रणसें योजन छे, तो तेनो विस्तार पण त्रणसे योजन प्रमाणे जाणवो, बीजुं चतुष्क जगती थकी चारसें योजन दूर छे, तो तेनो विस्तार पण चारसें योजन छे, एम सर्वनेविषे एकसो योजननी वृद्धि करतां सातमुं अंतरद्वीपनुं चतुष्क जगती थकी नवसें योजन दूर छे, तेहनो विस्तार पण नवसें योजन प्रमाण छे. ते यंत्रथी जाणवो. ॥ २१२ ॥

हवे ए अंतरद्वीप पाणी उपर केटला उंचा छे ते कहे छे.

पढमचउक्कुच्चबहिं ॥ अड्ढाइ य जोयणइ य वीसंसो ॥
सयरिं सवुड्ढिपुरउ ॥ मझदिसिं सवि कोसडुगं ॥ २१३ ॥

अर्थ– अंतर द्वीपनुं पढमचउक्क के० पेहेलुं चतुष्क ते बहिं के० बाहेर जंबू द्वीपनी दिशाए अड्ढाइय-जोयणइयवीसंसो के० अढी योजन उपर वीश अंस एटले पंचाणुआ वीश भाग एटलुं पाणीथी उपर उंचुं जाणवुं. उरउ के० बीजा अंतरद्वीपना चतुष्कनेविषे पंचाणुआ सयरिसवुड्ढि के० सीत्तेर भागनी वृद्धि जाणवी, एटले बीजुं चतुष्क अढी योजन उपर पंचाणुंआ नेवु भाग पाणीथी उंचुं जाणवुं, अने मझदिसिं के० लवण समुद्रनी शिखानी दिशिए कोसडुगं के० बे कोश प्रमाण सव के० सर्व द्वीपनो प्रकाश जाणवो. ते यंत्रमांहे लख्युं छे. ॥ २१३ ॥

हवे अंतरद्वीपनां नाम कहे छे.

सवे सवेइयंता ॥ पढमचउक्कंमि तेसि नामाइं ॥
एगोरुय आभासिय ॥ वेसाणिय चेव लांगूले ॥ २१४ ॥

अर्थ– सवेसवेइयंता के० सर्व अंतरद्वीप वेदिकावनखंडे करी मंडित जाणवा. अंतरद्वीपना पढमचउक्कंमि के० पेहेला चतुष्कनेविषे ईशानकूणथी दक्षिणावर्त्त गणतां तेसिनामाइं के० ते द्वीपनां जे नाम छे, ते कहे छे. एगोरुय के० एक रुचक बीजुं आभाशिक, त्रीजुं वैषाणीक, चोथुं लांगुलीक ए चार नाम अनुक्रमे जाणवां. ॥ २१४ ॥

बीयचउक्के हयगय ॥ गो सक्कुलि पुव्वकन्ननामाणो ॥
आयंस मिंढग अउं ॥ गोपुव्वमुहा य तइयंमि ॥ २१५ ॥

अर्थ– बीयचउक्के के० अंतरद्वीपना बीजा चतुष्कनेविषे हय, गय, गो, अने शष्कुली ए चार शब्दने प्रत्येके कन्न के० कर्ण शब्द जोडीएं, तेवारे जे नाम थाय ते नामे द्वीप जाणवा. एटले हयकर्ण, गजकर्ण, गोकर्ण, अने शष्कुलीकर्ण एवां नाम जाणवां. हवे तइयंमि के० त्रीजा चतुष्कनेविषे आदर्श, मिंढक, अयः, गो ए चार शब्दने प्रत्येके पुव्वमुहाय के छे० पूर्वे मुख शब्द जोडीएं, तेवारे आदर्शमुख, मेंढमुख, अयोमुख अने गोमुख एवे नामे चार द्वीप छे. ॥ २१५ ॥

हय गय हरि वग्घ मुहा ॥ चउत्थए आसकन्न हरिकन्नो ॥
अकन्न कन्न पावर, ण दीव पंचमचउक्कंमि ॥ २१६ ॥

अर्थ– चउत्थए के० चोथा चतुष्कनेविषे हय, गय, हरी अने व्याघ्र ए चार नामने आगल प्रत्येके मुहा के० मुख शब्द जोडीएं तेवारे हयमुख, गजमुख अने व्याघ्रमुख एवा चार नामे चार द्वीप छे, अने अश्वकर्ण, सिंहकर्ण, अकर्ण अने कर्णप्रावरण एवे नामे दीव पंचमचउक्कंमि के० पांचमा चतुष्कने विषे अंतरद्वीप जाणवा ॥ २१६ ॥

उक्कमुहो मेहमुहो ॥ विज्जुमुहो विज्जुदंत छठंमि ॥
सत्तमगे दंतंता ॥ घण लठ्ठ निगूढ सुद्धाय ॥ २१७ ॥

अर्थ– उल्कामुख, मेघमुख, विद्युन्मुख अने विद्युद्दंत एवे नामे छठा चतुष्कना अंतरद्वीप छे, हवे सातमा चतुष्कनेविषे दंतंता के० दंत शब्द चारेना अंतने विषे जोडीएं तेवारे घनदंत, लष्टदंत, गूढदंत अने सिद्धदंत एवां चार नाम जाणवां. ए अठावीश अंतरद्वीपनां नाम कह्यां. ॥ २१७ ॥

हवे अंतरद्वीपनो परिधि कहे छे. पेहेला चतुष्कनेविषे नवसेंने ओगणपचास योजननो परिधि छे, पछीना चतुष्कनेविषे त्रणसोने सोल योजननी वृद्धि करीएं यथा ॥ सोलुत्तरतिसयजुय ॥ सपढमपरिहिंवरावरचउक्क पढमेनवगुणवन्न ॥ साबीएबारपणसठी ॥ १ ॥ तइएपनरिक्कारसि ॥ चउत्थएपुणअढारसगणउआ ॥ जोयणबावीससया ॥ तेरहियापंचमचउक्के ॥ २ ॥ पणवीसइगुणतीसा ॥ छठेचरमेउ वीसपणयाला ॥ परिहीअंतरदीवा सत्तचउक्काणनायवा ॥ ३ ॥ ॥ २१७ ॥

एमेव य सिहरिंमि वि ॥ अरूवीसं सवि हुंति छप्पन्ना ॥
एएसु जुअलरूवा ॥ पलिआसंखंसआउ नरा ॥ २१८ ॥

अर्थ– एमेव के० ए पूर्वोक्त प्रकारे जे य के० वली सिहरिमिवि के० शिखरी पर्वतनेविषे पण ईशानकूण प्रमुख चार विदिशिनेविषे चार दाढा छे, तो एकेकी दाढाएं सात सात अंतर द्वीपछे, तेवारे चारे दाढाना अरूवीसं के० अठावीश थाय ए रीते हेमवंत तथा शिखरीना एकठा गणतां सविहुंतिछप्पन्ना के० सर्व मलीने छपन्न अंतरद्वीप जाणवा. एएसु के० ए सर्व छपन्न अंतर द्वीपोनेविषे जुअलरूवा के० युगलरूप एवा नरा के० मनुष्य जाणवा. अने पलिआसंखंसआउ के० पल्योपमना असंख्यातमे भागे तेनुं आयुष्य जाणवुं, एवा युगलीआ त्यां वास करे छे. ॥ २१८ ॥

जोयणदस मंसतणू ॥ पिठिकरंडाणमेसि चउसठी ॥ अ-
सणं च चउन्ना उ ॥ गुणसीदिण वच्चपालणया ॥ २१ए ॥

अर्थ–तेयुगलीआना तणू के० शरीर ते जोयणदसमंस के० एक योजनने दशमे नागे छे, एटले आठसें धनुष्यनां उंचां शरीर छे, वली एसि के० ए युगलीआना शरीरनेविषे पिठिकरंडाणचउसठी के० चोसठ पांसली छे. च के० वली ते युगलीआने असणं के० आहारनी इन्ना चउन्नाउ के० एकांतरे उपजे छे. अने ए गुणसीदिणवच्चपालणया के० उंगणाएंसी दिवश लगे अपत्य पालना करे छे. ॥ २१ए ॥

पच्छिमदिसि सुठिय लव, णसामिणो गोयमुत्ति इगुदीवो ॥
उन्नउ वि जंबूलवणे ॥ उउ रविदीवा य तेसिं च ॥ २२० ॥

अर्थ–मेरुपर्वतथकी पच्छिमदिसि के० पश्चिम दिशिने विषे जगतीथकी बार हजार योजन लवणसमुद्रमांहे सुठियलवणसामिणो के० सूस्थित एवे नामे जे लवणसमुद्रनो स्वामी देव छे, तेनो गोयमुत्तिइगुदीवो के० गौतम एवे नामे एक द्वीप छे, ते गौतमद्वीपना उन्नउवि के० बन्नेबाजु जंबूलवणेउउरवि के० जंबूद्वीपना बे सूर्य अने लवणसमुद्रना बे सूर्य तेसिं के० तेना दीवाय के० बे बे द्वीप जाणवा. एटले वचमां गौतमद्वीप छे, अने बन्ने पासे बे बे सूर्यद्वीप छे. ॥ २२० ॥

जगइ परुप्परि अंतरि ॥ तह विछर बारजोयणसहस्सा ॥
एमेव य पुव्वदिसि ॥ चंदचउक्कस्स चउ दीवा ॥ २२१ ॥

अर्थ– जगइ के० जगतीथकी द्वीपनुं वेगलाइपणुं अने परुप्परि अंतरि के० द्वीपनुं परस्पर एटले मांहो मांहे अंतर तह के० तथा द्वीपनो विछर के० विस्तार ते बारजोयणसहस्सा के० बार हजार योजन जाणवो. य के० वली एमेव के० एप्रकारेज पुव्वदिसि के० पूर्वदिशिनेविषे जगती थकी बार हजार योजन लवणसमुद्रमांहे बे चंद्रमा जंबूद्वीपना अने बे चंद्रमा लवणसमुद्रना ए रीते चंदचउक्कस्स चउदीवा के० चार चंद्रमाना चार द्वीप छे. ॥ २२१ ॥

एवंचिय बाहिरउ ॥ दीवा अठठ पुव्वपच्छिमउ ॥ उउ
लवणे छ छ धायइ, संड ससीणं रवीणंच ॥ २२२ ॥

अर्थ– एवंचिय के० ए प्रकारे बाहिरउ के० बाहेर थकी धातकी खंमनेविषे तथा मंदर पर्वत थकी पूर्वपश्चिमदिशे लवणसमुद्रनी जगती थकी बार हजार योजन लवण समुद्रमांहे शिखानीदिशि फरे, ते बे चंद्रमा लवण समुद्रना, अने छ चंद्रमा धातकी खंडना, ए रीते आठ चंद्रमाना द्वीप पूर्वदिशिएं छे, तथा बे सूर्य लवणसमुद्रना, अने छ सूर्य धातकीखंडना एवं आठ सूर्यना द्वीप पश्चिम दिशे छे. ॥ २२२ ॥

ए चंद्रमा अने सूर्यना द्वीप पाणी उपर केटला छे ते कहे छे.

एए दीवा जलुवरि ॥ बहि जोयण सढअठसीइ तहा ॥
नागावि य चालीसा ॥ मज्झें पुण कोस उगमेव ॥ २२३ ॥

अर्थ– एएदीवा के० ए पूर्वे कह्या जे चंद्रमा अने सूर्यना द्वीप ते जलुवरि के० पाणी उपर बहि के०

जंबूद्वीप धातकीखंडनी दिशिथी जोतां जोयणसद्धअडसीइ के० साडा अठासी योजन तहा के० तथा प्रकारे न्नागावियचालीसा के० उपरे पंचाणुआ चालीश न्नाग एटला पाणीथी उपर छे, ते जाणवाने अर्थे प्रथमनी पेरे आंकनी त्रण राशि मांडीएं. एक पंचाणु हजार, बीजी सातसे अने त्रीजी चोवीश हजार सुलन्नपणामाटे बिंदु टालीने वचेनी राशि छेहेली राशिसाथे गणतां सोल हजारने आठसो थाय, तेने पेहेलीराशिना पंचाणु हजार छे, तेना बिंदु टालतां पंचाणुन्नागे वेहेंचीएं तेवारे एकसो छब्बेर योजन उपर पंचाणुआ एंसी न्नाग आवे. एटली लवणसमुद्रनी शिखादिशि जलवृद्धि छे, तेनुं अर्द्ध अठासी योजन थाय छे. तेनी साथे पाणी थकी बाहेरनी उंचाइना बे कोश न्नेलीएं तेवारे साडीअठासी योजन उपर पंचाणुआ चालीश न्नाग, एटला जंबूद्वीप तथा धातकी खंडनी दिशिथी जोतां पाणी उपर द्वीप छे. पुण के० वली मझे के० मांहेनी लवण-शिखानी दिशिथकी जोतां कोस दुगमेव के० वन्ने वाजुए बे कोश पाणी थकी सर्व द्वीप उंचा छे. हवे द्वीपनो परिधि कहे छे. उक्तंच– सगतीससहस्सनवसया, डयालपरिहिंजलाउकोसवहिं ॥ उच्चा अंतोजोयण, अडसी पणनउअचत्तंसा ॥ १ ॥ २२३ ॥

हवे ते चंद्रसूर्यद्वीपमांहे प्रासादनां प्रमाण कहे छे.

कुलगिरिपासायसमा ॥ पासाया एसु नियनिय पहूणं ॥
तह लवणे जोइसिया ॥ दगफालिह उड्ढलेसागा ॥ २२४ ॥
इति श्रीलवणसमुद्राधिकारो द्वितीयः समासः ॥

अर्थ– एसु के० ए चंद्रसूर्यद्वीपने विषे कुलगिरिपासायसमा के० कुलगिरिना प्रासाद सरखा साडावा-सठ योजन उंचा, अने तेनुं अर्द्ध सवाएकत्रीश योजन पहोला, एवा रमवा योग्य नियनियपहूणं के० पोतपोताना प्रन्नु एटले स्वामी जे सुस्थितदेव तथा चंद्र सूर्य तेमना एवा पासाया के० प्रासाद छे, तथा ए सर्व चंद्र सूर्य प्रमुख जे ज्योतषीर्उनां विमान छे ते स्फाटिक रत्ननां छे. तह के० तथा लवणे के० लवण समुद्रने विषे जे जोइसिया के० ज्योतषी छे तेनां विमान दगफालिह के० दगपाटन जे स्फाटिकरत्न तेनां छे, ते विमानने संयोगे लवण समुद्रनां पाणी फाटे छे, ए रत्ननो जातिगुण छे. वली ते रत्ननी कान्ति उड्ढलेसागा के० उंची लवण शिखानेविषे पण प्रकाश करे छे. लवण समुद्रने विषे चार चंद्रमा, चार सूर्य, त्रणसेंने बावन ग्रह, एकसोने बार नक्षत्र, अने बे लाख सडसठ हजार ने नवसें एटली तारानी कोडाकोडी जाणवी. लवण-समुद्रनो परिधि पन्नर लाख एक्यासी हजार एकसोने उंगणचालीश योजन जाणवो. समुद्रनी जगतिना चार धारनुं अंतर, त्रण लाख पंचाणु हजार बसेंने सवाएंसी योजन छे. हवे लवण समुद्रनुं प्रतर घन करवानी गाथा लखे छे ॥ दससहस्सरहियमिन्नर ॥ अद्धदससहस्ससंजुअंतेण ॥ गणियायमजापरिही ॥ पयरोलवणस्सि-मोहोइ ॥ १ ॥ नवनवइकोडिसया ॥ एकसठीकोडीसत्तरसलक्खा ॥ पन्नरससहसायइमो ॥ घणोसव्वेसत्तरसह-स्सगुणो ॥ २ ॥ सोसोलकोडिकोडी ॥ तिणवइलक्खीगुणचत्तसहसाया ॥ नवसयकोडीपन्नर ॥ कोडीप-न्नासलक्खाय ॥ ३ ॥ ॥ २२४ ॥

इतिवाचनाचार्यश्रीसहजरत्नविरचिते क्षेत्रसमासवार्त्तिके लवणोदाधिकारः समाप्तः

हवे धातकीखंड नामा बीजा द्वीपनो अधिकार वखाणे छे.

जामुत्तरदीहेणं ॥ दससयसमपिहुल पणसयउच्चेण ॥
उसुयार गिरिदुगेणं ॥ धायइसंडो दुह विहत्तो ॥ २२५ ॥

अर्थ– लवण समुद्रनी जगती थकी बाहेर वलयने आकारे चार लाख योजन पहोलो एवो बीजो धातकीखंड नामे द्वीप छे, ते धायइसंडो के० धातकीखंड केहेवो छे ? तो के उसुयारगिरिदुगेणं के० इखुकार नामे जे बे पर्वत तेणे दुहविहत्तो के० बे भागे वेहेंच्या छे, एटले एक पूर्व धातकीखंड, अने बीजो पश्चिम- धातकीखंड ए बे भाग जाणवा. हवे ते इषुकार पर्वत केहेवा छे ? तो के जाम के० दक्षिणदिशे, अने उत्तर के० उत्तरदिशिएं, दीहेणं के० दीर्घ एटले लांबा छे. वली दशसय के० दशसो एटले एक हजार योजन समपिहुल के० मूलनेविषे, अने शिखरनेविषे, सरखा पोहोला छे. तथा पणसयउच्चेण के० पांचसें योजन उंचा छे. लवण समुद्रनी जगतीना दक्षिण उत्तरदिशिना वैजयंत, अपराजित एवे नामे जे बारणां छे. तेमांथी इखु एटले बाणने आकारे चार लाख योजन धातकीखंडना विस्तार सुधी लांबा निकल्या छे, एवा ते पर्वतो छे.

हवे बे खंडने विषे कुलगिरि क्षेत्र वखाणे छे.

खंडदुगे छ छ गिरिणो ॥ सग सग वासा य अर विवरूवा ॥
धुरि अंति समा गिरिणो ॥ वासा पुण पिहुलपिहुलयरा ॥ २२६ ॥

अर्थ– खंडदुगे के० धातकीखंडना पूर्व अने पश्चिम दिशाना एकेका खंडनेविषे छगिरिणो के० छ छ कुलगिरि जाणवा, अने सगसगवासाय के० सात सात क्षेत्र जाणवां. ते कुलगिरिक्षेत्र केवां छे? तो के अरविवरूवा के० इखुकार कुलगिरि ते आरा सरखां छे, अने क्षेत्र ते आराना विवर एटले जे आंतरा होय तेना सरखां छे. जेम गाडीनां पइडाने विषे, वचेनी नाभि थकी आराना आंतरा होए; तेम जंबू द्वीप अने लवण समुद्र छे, ते नाभि सरखा छे. अने धातकी खंडमांहे जे इखुकार तथा कुलगिरि प्रमुख पर्वत छे ते आरा सरखा छे, अने क्षेत्र ते तेना आंतरा सरखा छे. वली गिरिणो के० ते कुलगिरि इखुकार केहेवा छे? तो के धुरि के० मूलनेविषे अने अंति के० छेहेडाने विषे समा के० सरखा पहोला छे. पुण के० वली वासा के० क्षेत्र जे छे, ते लवण समुद्र थकी मांडीने पिहुलपिहुलयरा के० पिहुल पिहुलतर छे. ॥ २२६ ॥

हवे धातकीखंडमांहे जे पदार्थ जंबूद्वीप मांहेला पदार्थ सरखा छे ते कहे छे.

दहकुंडुडत्तममे, रुमुस्सयं विछरं वियड्ढाणं ॥
वट्टगिरीणंच सुमे, रुवज्जमिह जाण पुव्वसमं ॥ २२७ ॥

अर्थ–धातकीखंडनेविषे जे द्रह, कुंडनुं उंडत्त के० उंडपणुं तथा मेरुपर्वत टालीने कुलगिरि, गयदंतगिरि, वक्षस्कार, यमलगिरि, कांचनगिरि अने वैताढ्य प्रमुख पर्वतनुं मुस्सयं के० उंचपणुं, तथा च के० वली सुमेरुवज्ज के० सुमेरुपर्वत वर्जिने वैताढ्यनो विछरं के० विस्तार अने वट्टगिरिणं के० बीजा वैताढ्य प्रमुख वृत्तपर्वतनो विस्तार ते सर्व पुव्वसमंजाण के० पहेलाना सरखो जाणवो. एटले जंबूद्वीपनी पेरे जाणवो. ॥ २२७ ॥

हवे धातकीखंडनेविषे बे मेरु छे ते वखाणे छे.

मेरुदुगंपि तहच्चिय ॥ नवरं सोमणसहिठुवरि देसे ॥
सग अडसहस्सऊण, त्तिसहस पणसीइ उच्चत्ते ॥ २२८ ॥

अर्थ–धातकीखंडना जे मेरुदुगंपि के० बे मेरुपर्वत छे, ते तहच्चिय के० जंबुद्वीपना मेरु सरखा जाणवा. पण नवरं के० एटलुं विशेष छे के, जे सोमणसहिठुवरिदेसेसगअडसहस्सऊणत्ति के० सोमनस वन थकी

हेठे सात हजार योजन, अने सोमनस वन थकी उपरे आठ हजार योजन उणा करिएं. इति एटले ए जाव जे जंबूद्वीपना मेरुनी जूमिथी पांचसें योजन उपर चडिएं, त्यां नंदन वन छे. ते थकी उपर साडा बासठ हजार योजन चडीएं, तेवारे सोमनस वन छे, त्यां छत्रीश हजार योजन उंचुं पांकुकवन छे, अने धातकीखंडना मेरुनुं एटलुं विशेष जे जूमिथकी पांचसें योजन उंचुं नंदनवन छे, ते थकी साडा पंचावन्न हजार योजन उंचे चडीएं, त्यां सोमनस वन छे, त्यांथी अठावीश हजार योजन उंचा चडीएं, त्यां पांकुक वन छे, ए चोरासी हजार योजन थया. अने एक हजार योजन जूमिमांहे उंमा छे, एम सर्व मली सहस पण सोइ उच्चते के० धातकी खंडना मेरु पंचासी हजार योजन उंचा छे. ॥ २२० ॥

हवे ते मेरुनो विस्तार कहे छे.

तहपणनवइचउणउ ॥ अद्धचउणउ य अठत्तीसा य ॥
दस य सया य कमेणं ॥ पणगाण पिहुत्ति हिठा य ॥ २२ए ॥

अर्थ- तह के० तथा प्रकारे पण नवइ के० नव हजारने पांचसें, अने चउणउ के० नव हजारने चारसें य के० तथा अद्धचउणउ के० नव हजार त्रणसेंने पचास अने अठतीसा के० त्रण हजारने आठसो तथा दसयसया के० एक हजार एवा पणगाय के० पांच स्थानकने विषे पिहुत्ति के० पहोलपणांनो विस्तार, हिठा के० मेरुना मूल थकी कमेणं के० अनुक्रमे जाणवो. ते आवी रीते जे नव हजारने पांचसें योजन मूलमां विस्तार छे, अने नव हजारने चारसो योजन जूतल विस्तार छे, तथा नव हजारने साडात्रणसे योजन नंदनवननो विस्तार जाणवो, त्रण हजारने आठसे योजन सोमनस वननो विस्तार जाणवो; अने एक हजार योजन शिखानो विस्तार जाणवो.

हवे वांछित स्थानकने विषे विस्तार आणवानो विधि विक्षारकुगविसेसो ए गाथा थकी जाणवो, ते आवी रीते के-जूतलनुं पहोलपणुं नव हजारने चारसें योजन छे, तेमांथी शिखरनुं पहोलपणुं एक हजार योजन काढीएं, तो बाकी आठ हजारने चारसें योजन रहे. ते जूतल थकी उंचुं चोरासी हजार योजन छे, तेनी साथे जाग आपतां, जाग पोहोचे नहीं. ते माटे आठ हजार चारसेंने दसगुणा करिए, तेवारे चोरासी हजार थाय, ते उंचपणांना चोरासी हजार योजन साथे गुणीएं तेवारे एक योजननो दशमो जाग आवे. तो जूतल थकी जेवारे एक योजन उंचे चडीएं, तेवारे विष्कंजमांहे एक योजनना दश जाग माहेलो एक जाग घटे अने उतरतां वधे, एम प्रथमनी पेरे जाणवुं. ॥ २२ए ॥

नइकुंमदीववणमुह ॥ दहदीहरसेलकमलविछारं ॥
नइउंमत्तंच तहा ॥ दह दीहत्तं च इह डुगुणं ॥ २३० ॥

अर्थ-प्रथम जे जंबूद्वीपने विषे नदी, प्रपात कुंम, कुंममाहेला दीप, वनमुख, ड्रह, दीहरसेल के० दीर्घ एटले लांबा पर्वत तथा कमल एटला पदार्थनो विछारं के० विस्तार तहा के० तथा प्रकारे नइ उंमत्तं के० नदीनुं उंमपणुं, च के० वली दहदीहत्तं के० ड्रहनुं दीर्घपणुं एटले लांबपणुं जे कह्युं, तेथी ते इह के० आ धातकी खंमनेविषे डुगुण के० बमणुं जाणवुं. ॥ २३० ॥

हवे जद्दशाल वननुं परिमाण कहे छे.

इगलक्क सत्तसहसा ॥ अडसय गुणसीइ जद्दसालवणं ॥
पुव्वावरदीहंतं ॥ जामुत्तर अठसी जइयं ॥ २३१ ॥

अर्थ– एक लाख सात हजार आठसेंने उंगणाएंसी योजन मेरुपर्वत थकी पुव्वावर के० पूर्व पश्चिम दिशाए दीहंतं के० लांबपणे भद्रशाल वन छे, एने जेवारे अठसीभइयं के० अठासी भागे वेहेंचीएं तेवारे बारसेंने छवीस योजन कांइक उणा आवे; एटलुं मेरुथकी भद्रशालवन जामुत्तर के० उत्तर तथा दक्षिण दिशाए पहोलुं छे. कुरुक्षेत्रनी जीवा बे लाख त्रेवीश हजार एकसोने अठावन योजन एटली जाणवी. २३१

हवे गयदंत गिरि वखाणे छे.

बहिगयदंता दीहा ॥ पणलक्खण सयरिसहस्स डुगुणठा ॥
इयरे तिलक्ख छप्प, ससहस्स सयडुगि सगवीसा ॥ २३२ ॥

अर्थ– पूर्व अने पश्चिम दिशाना बेहु धातकी खंडने विषे बहि के० बाहेरनी दिशाए धातकी खंडनी जगतीना पासाना गयदंता के० चार गयदंत गिरि ते दीहा के० दीर्घ एटले केटला लांबा छे ? तो के पण लक्खणसयरिसहस्सडुगुणठा के० पांच लाख उंगणोतेर हजार बसोने उंगणसाठ एटला योजन लांबा जाणवा. अने इयरे के० इतर एटले बीजा जंबूद्वीपनी जगतीनी दिशाना मांहेला चार गयदंत गिरि, जे छे ते त्रण लाख छपन्न हजार बसोने सत्तावीश योजन लांबा जाणवा. तथा एक बाहेरनो गयदंतगिरि, अने एक मांहेनो गजदंतगिरि ते बन्ने एकठा करिएं तेवारे कुरुक्षेत्रनुं धनुपृष्ट थाय, तेनुं प्रमाण नव लाख पचीश हजार चारसेंने छयासी योजन थाय. एटलुं धातकी खंडने विषे कुरुक्षेत्रनुं धनुपृष्ट जाणवुं. ॥ २३२ ॥

हवे वक्षस्कार अंतर नदी प्रमुखनां प्रमाण कहे छे.

खित्ताणुमाणउसे, ससेलनइ विजयवणमुहायामो ॥
चउलक्खुदीहवासा ॥ वासविजयविछरो उइमो ॥ २३३ ॥

अर्थ– कुलगिरि तथा गजदंतानां प्रमाण कह्यां अने सेस के० तेथकी अन्य जे वक्षस्कार, अंतरनदी विजय, अने वनमुख एनो आयाम के० विस्तार ते खित्ताणुमाणउ के० क्षेत्रना अनुमाने करी जाणवो. एटले पूर्व धातकी खंड तथा पश्चिम धातकी खंडनुं बन्ने इखुकार दिशिएं जेवुं क्षेत्रनुं लांबपणुं छे, तेवुं वक्षस्कारादिकनुं पण लांबपणुं जाणवुं. तथा वासा के० पूर्व धातकी खंडनां सात क्षेत्र, अने पश्चिम धातकी खंडनां सात क्षेत्र, ते चउलक्ख के० चार लाख योजन दीह के० दीर्घ एटले लांबां जाणवां. हवे वास के० क्षेत्रना विजयनो विछरोउ के० विस्तार जे छे, ते इमो के० आगली गाथाएं कहे छे, ते प्रमाणे जाणवो. ॥ २३३ ॥

खित्तंकगुणधुवंके ॥ दोसय बारुत्तरेहिं पविभत्ते ॥
सव्वछ वासावासो ॥ हवेइ इह पुण इय धुवंका ॥ २३४ ॥

अर्थ– खित्तंक के० क्षेत्रना आंक जे एक, चार, सोल ने चोसठ. एनी साथे गुणधुवंक के० ध्रुवांक गणीएं. पछी दोसयबारुत्तरेहिं के० बसेंने बारे करी पविभत्ते के० प्रतिभक्त एटले भागे वेहेंचीएं. तेवारे वास के० क्षेत्रनुं सव्वछ के० सर्वत्र एटले आदि, मध्य अने अंत्य वासो के० व्यास एटले विस्तार, ते हवेइ के० होय. पुण के० वली इह के० ए क्षेत्रनें विषे धुवंका के० ध्रुवांक जे छे, ते इय के० आगली गाथाए कहे छे.॥२३४॥

हवे धातकी खंडना ध्रुवांक कहे छे.

धुरि चउद लक्ख डुसहस ॥ दो सगनउया धुवं तहा मज्झे ॥
डुसय अडुत्तर सतस, छिसहस छवीस लक्खा य ॥ २३५ ॥

अर्थ– धुरि के० प्रथम क्षेत्रना चउदलरकदुसहस दोसगनउया धुवं के० चउद लाख, वे हजार वसेंने सत्ताणुं एटला ध्रुवांक जाणवा. तहा के० तथा प्रकारे मझे के० मध्यक्षेत्रना ध्रुवांक छवीश लाख सडसठ हजार बसोने आठ जाणवा.

अंहीयां प्रथम क्षेत्रना ध्रुवांक जे चौद लाख वे हजार बसेंने सत्ताणु छे अने क्षेत्रनो आंक एक छे. माटे एके गुणीएं तेवारे तेहिज आंक आवे. तेने बसेने वार भागे वेहेंचतां छ हजार छसोने चौद योजन झाझेरा, एटलो भरत तथा ऐरवतनो आदिविस्तार जाणवो. अने वार हजार पांचसेने एक्याशी योजन झाझेरो मध्य विस्तार छे, तथा अढार हजार पांचसेंने सडतालीश योजन झाझेरो अंत्यविस्तार छे.

हेमवंतने ऐरण्यवंतनो आदि विस्तार छवीश हजार चारसेंने अठावन योजन झाझेरो छे, मध्यविस्तार पचाश हजार त्रणसेंने चोवीश योजन झाझेरो छे, अने अंत्य विस्तार चमोत्तेर हजार, एकसोने नेवु योजन झाझेरो छे.

हरीवर्ष अने रम्यक क्षेत्रनो आदिविस्तार एक लाख पांच हजार आठसेंने तेत्रीश योजन झाझेरो छे, अने मध्यविस्तार बे लाख एक हजार वसेंने अठाणुं योजन झाझेरो छे, तथा अंत्यविस्तार वेलाख, छन्नु हजार, सातसेंने त्रेसठ योजन झाझेरो छे.

विदेहनो आदि विस्तार चार लाख, त्रेवीश हजार, त्रणसेंने चोत्रीश योजन झाझेरो छे, अने मध्यविस्तार आठ लाख, पांच हजार एकसो ने चोराणुं योजन झाझेरो छे, तथा अंत्यविस्तार अगीआर लाख सत्याशी हजार ने चोपन योजन झाझेरो छे, ए रीते ए चार स्थानकनो आदि, मध्य तथा अंत्यनो विस्तार कह्यो.

अंहीआं आदि ध्रुवांक चौद लाख, बे हजार, वसेंने सत्ताणुं योजन झाझेरा छे. तेने एक, वार, सोल, चोसठने साथे गणीएं, पछी बसेंने बार भागें वेहेंचतां यथोक्त मान लाभे. अने मध्यध्रुवांक छवीश लाख सरूसठ हजार बसेंने आठ छे. तेने एक, चार, सोल ने चोसठ साथे गुणीने पछी वसें वार भागें वेहेचतां पूर्वोक्त मध्य विस्तार लाभे, तथा अंत्यनो विस्तार आगली गाथामां ३९३२११९ छे. तेने एक, चार, सोल, अने चोसठसाथे गणीएं, पछी बसेंने बार भागे वेहेंचतां पूर्वोक्त क्षेत्रनो अंत्य विस्तार आवे. अने उपर जे योजन रहे, तेनी कला करी बसेंने बार भागे वेहेंचीएं, तेटलुं उपर आवे. तेमाटे झाझेरा लख्या छे. ॥ २३५॥

गुणवीस सयं बत्ती ॥ स सहस गुणयाल लरक धुवमंते ॥ नइ-
गिरिवणमाण विसु ॥ रूखित्त सोलं सपिहुविजया ॥ २३६ ॥

अर्थ– उंगणचालीश लाख बत्रीश हजार एकसोने उंगणीश एटला धुवमंते के० अंत एटले छेडाना ध्रुवांक जाणवा. हवे विजयनुं परिमाण कहे छे. नइ के० अंतरनदी, गिरि के० वक्षस्कार पर्वत वण के० मेरुवन, वनमुख एनां जे माण के० प्रमाण कह्यां छे, ते प्रमाणखित्त के० क्षेत्रना विस्तारमांहेथी विसुद्ध के० शोधीएं एटले काढीएं. बाकी जे उगरे ते सोलसं के० सोल भागे वेहेंचतां जे आंक आवे, तेटला योजन पिहुविजया के० विजयनुं पहोलपणुं जाणवुं.

तेनी रीत देखाडेछेः–अंतरनदीएं पन्नरसें योजन रुंध्या छे, वक्षस्कारे आठ हजार योजन रुंध्या छे, मेरुथकी पूर्व पश्चिमे भद्रशालवने तथा मेरुपर्वते बे लाख पचीश हजार एकसोने अठावन्न योजन रुंध्या छे, वनमुखे अगीआर हजार छसेंने अठ्यासी योजन रुंध्या छे, ए सर्व एकठा करिएं तो बे लाख, छेंतालीश हजार, त्रणसेंने छेतालीश योजन थाय. ते धातकीखंडनो विस्तार चार लाख योजननो छे. तेमांहेथी काढीएं, तेवारे एक लाख, त्रेपन हजार छसेंने चोपन योजन बाकी रहे. तेने सोल विजय छे, माटे सोल भागे

वेहेंचीएं तेवारे नव हजार छसेंने त्रण योजन उपर सोलहीआ छ जाग आवे. एटलुं एकेका विजयनुं प्रमाण पहोलपणे छे. ॥ २३६ ॥

हवे ए विजयनो विस्तार गाथाए करी कहे छे.

**नवसहसा छसय तिहु ॥ तरा य छ च्चेव सोलजायाय ॥ विज-
यपिहुत्त नईगिरि ॥ वणविजयसमास चउलक्खा ॥ २३७ ॥**

अर्थ– नव हजार, छसेंने त्रण योजन उपर सोलहीया छ जाग एटलुं विजयपिहुत्त के० एकेका विजयनुं पहोलपणुं जाणवुं. ए नदी, गिरि, वन अने विजय ए सर्वनां प्रमाण जेवारे समास के० एकठां करिएं, तेवारे चउलक्खा के० चार लाख योजन धातकी खंरुनो विस्तार पूर्ण थाय; अने विजयनां नाम प्रथम जरतक्षेत्रनां सरखां कच्छादिक जाणवां, हवे कंचन प्रमुख गिरिनी स्थिति संग्रहीए छैएं. कंचण विचित्तचित्ता ॥ जमगनगा दीह वट्ट वेयड्ढा ॥ पुव्वसमुस्सयवासा ॥ हियगारस यंतरा पढमा ॥ १ ॥ मेरुणविदेहपिहुत्तद्धं कुरुविक्खरोसलक्खतिगं ॥ सगनवइसहस्सछ्य ॥ सयसगनवयाविणयंसा ॥ २ ॥ तंचेव सत्तजईयं ॥ पणवन्नसहस्सछसयइगसयरी ॥ तंजमगदहंतरयं ॥ गहियं गणिणाणुसारेण ॥ ३ ॥ २३८ ॥

हवे नगरी अने वृक्ष वखाणे छे.

**पुव्वंव पुरी य तरू ॥ परमुत्तरकुरुसु धाइ महधाई ॥
रुक्खा तेसु सुदंसण ॥ पियदंसणनामया देवा ॥ २३८ ॥**

अर्थ– ए धातकी खंरुने विषे पुरी के० नगरी अने तरु के० वृक्ष ते पुव्वंव के० पहेला जंबूद्वीपने विषे जे रीते कह्या ते रीते जाणवा. पर के० परंतु एटलुं विशेष छे के जे पूर्व अने पश्चिमना वेहुखंरुने विषे मुत्तरकुरुसु के० वे उत्तर कुरुक्षेत्र मांहे धाइ महधाई के० धातकीने महाधातकी एवेनामे वे रुक्खा के० वृक्ष छे, तेसु के० ते बे वृक्षने विषे सुदंसणपियदंसण नामया देवा के० सुदर्शन अने प्रियदर्शन एवे नामे वे देवता अनुक्रमे वसे छे, अने बे देवकुरुक्षेत्रने विषे तो जंबूद्वीपनी पेरे गरुल देवताने वसवायोग्य बे साल्मली वृक्ष छे.

हवे धातकी खंरुना त्रण परिधि कहे छे.

**धुवरासीसु य मिलिया ॥ एगो लक्खो य अडसयरि सह-
सा ॥ अछसया बायाला ॥ परिहितिगं धायईसंडे ॥२३९॥**

अर्थ–प्रथम कही जे ध्रुवांकनी त्रण राशी तेनीसाथे एक लाख अठोत्तेर हजार आठसेंने बेतालीस एटला योजन मिलिया के० मेलवीएं, तेवारे अनुक्रमे परिहितिगंधायईसंडे के० धातकी खंडना त्रणे परिधिनुं परिमाण थाय, ते यंत्रथी समजवुं. हवे ए ध्रुवांक केवी रीते नीपजे, तेनो विधि ग्रंथांतरथी कहे छे. यदुक्तं ॥ इहवासहराजंवु ॥ सेलदुगुणविक्खराचउसुआरा ॥ रिकत्तंफुसंतिलक्खो ॥ अडसयरिसहसबियाला ॥ १ ॥ तणू णलवणपरिहि ॥ धायइसंडस्सआइधुवरासी ॥ गिरिपिहुणा तम्मज्ज ॥ परिहीसमज्जधुवरासी ॥२॥ अंतस्सवि जापरिही ॥ गिरिविक्खररहियअंतधुवरासी ॥ गिरिविक्खरेणमिलियं ॥ परिहिंतिगणुकमेणजवे ॥३॥२३९॥ इति श्रीसहेजरत्नविरचित्ते क्षेत्रसमास वार्तिके धातकीखंडाधिकारे तृतियः परिछेदः

हवे कालोद समुद्रनो चोथो अधिकार कहे छे.

कालोदहि सव्वछवि ॥ सहसुंडो वेलविरहिउं तछ ॥ सु-
ठ्ठि यसम कालमहा ॥ कालसुरा पुव्वपछिमउं ॥ २४० ॥

अर्थ– कालोदधि नामे जे समुद्र ते धातकीखंडनी जगती बाहेर वलयने आकारे छे, ते केवो छे? सव्वछवि के० सर्वत्र सहसुंडो के० हजार योजन ऊंडो छे, एटले गोतिर्थनी परे नथी. वली केवो छे? वेल के० जे पाणीनी हानी वृद्धि ते थकी विरहिउं के० रहित छे. तछ के० ते कालोद समुद्रनेविषे सुठ्ठियसमकाल महाकालसुरापुव्वपछिमउं के० लवणसमुद्रना सुस्थितदेव सरखा काल, अने महाकाल नामे जे बे देवता तेने रेहेवायोग्य पूर्व अने पश्चिमदिशानेविषे गौतमद्वीप सरखा बे द्वीप छे. ॥ २४० ॥

लवणंमिव जहसंखव ॥ ससिरविदीवा इहंपिनायव्वा ॥
नवरं समंतउंते ॥ कोसदुगुच्चा जलस्सुवरिं ॥ २४१ ॥

अर्थ– लवणंमिव के० लवण समुद्रनी पेरे इहंपि के० अहींआं कालोद समुद्रनेविषे पण जहसंखव के० जेटला संखविएं तेटला ससिरविदिवा के० चंद्रमा अने सूर्यना द्वीप ते नायव्वा के० जाणवा. ते आवीरीते केः– धातकी खंडनी जगतीथकी बार हजार योजन कालोद समुद्रमांहे पूर्वदिशानेविषे धातकीखंडना बार चंद्रमाना बार द्वीप छे, अने पश्चिमदिशाने विषे बार सूर्यना बार द्वीप छे, तथा कालोदनी जगती थकी कालोद समुद्रमांहे बार हजार योजने पूर्वदिशानेविषे कालोदधिना बेतालीश चंद्रमाना बेतालीश द्वीप छे, अने पश्चिमदिशाए बेतालीश सूर्यना बेतालीश द्वीप छे. नवरं के० एटलुं विशेष जे समंतउं ते के० ते सर्व द्वीप बाहेरनी दिशाए सर्वत्र जोतां जलस्सुवरिं के० पाणी थकी उपरे कोसदुगुच्चा के० बे कोश ऊंचा छे; तथा एकाणुं लाख सित्तोत्तेर हजार छसेंने पांच योजन कालोद समुद्रनो परिधि जाणवो. अने बावीश लाख बाणु हजार छसेंने बेतालीश योजन अने उपर त्रण कोश एटलुं जगतीद्वारांतर जाणवुं. ॥ २४१ ॥ इति श्रीक्षेत्रमास वार्त्तिके कालोदाधिकारश्चतुर्थः समाप्तः ॥

हवे पांचमो पुष्करदल द्वीपनो अधिकार कहे छे.

पुक्करदलबहिजगइ ॥ व्वसंठिउं माणुसुत्तरो सेलो ॥ वेलं-
धरगिरिमाणो ॥ सीह निसाई निसढवणो ॥ २४२ ॥

अर्थ– कालोद समुद्रनी जगतीथी बाहेर वलयने आकारे सोल लाख योजन पहोलो पुष्कर द्वीप छे, ते पुक्कर के० पुष्कर द्वीपनुं दल के० अर्द्ध आठ लाख योजन छे, त्यां थकी बाहेरनी दिशाए जगइव्व के० जगतीनी पेरे वलय सरखो माणुसुत्तरोसेलो के० मानुष्योत्तर एवे नामे पर्वत ते संठिउं के० रह्यो छे, पण ते केहेवो छे? तो के वेलंधरगिरिमाणो के० वेलंधरगिरिने माने छे. एटले मूलनेविषे एक हजार बावीश योजन अने शिखरनेविषे चारसेंने चोवीश योजन पहोलो छे, ने सत्तरसें एकवीश योजन ऊंचो छे. वली सीहनिसाइ के० सिंहनीपेरे निसादी छे, जेम सिंह बेशे तेवारे आगल ऊंचो होय, अने पाछले भागे नीचो होय तेम मानुष्योत्तर पण मांहेनी दिशाएं ऊंचो छे, अने बाहेरनी दिशाएं नीचो ढाल मांहे छे. वली केहेवो छे? तो के निसढवणो के० निषध पर्वतने वर्णे राता सुवर्णनो छे, ॥ २४२ ॥

हवे त्यां क्षेत्र अने पर्वतनां स्वरूप वखाणे छे.

जह खित्तनगाईणं ॥ संठाणो धायए तहेव इहं ॥ दुगु-
णोय नद्दसालो ॥ मेरु सुयारा तहा चेव ॥ २४३ ॥

अर्थ– जह के० जेम खित्त के० क्षेत्र ते नरतादिक अने नगाईणं के० पर्वत हेमवंत प्रमुख तेनां संठाणो के० संस्थान जे आकारविशेष ते धायए के० धातकीखंडनेविषे कह्यां छे. एटले त्यां जेम चक्रना आरा अने विवर सरखा छे, तहेव के० तेमज इहं के० ए पुष्करवर द्वीपनेविषे पण जाणवा. दुगुणोयनद्दसालो के० धातकीखंडना नद्रशाल वन थकी पुष्करार्द्धनुं नद्रशाल वन ते लांबपणे अने पहोलपणे बमणुं जाणवुं. तो मेरुनी पूर्व पश्चिमदिशाए नद्रशालवनना धातकीखंडनेविषे विस्तार एक लाख सात हजार आठसेंने ओगणएंसी योजन छे. तेने बमणां करीएं तेवारे बे लाख पन्नर हजार सातसेने अठावन योजन थाय. ने एने जेवारे अठ्यासी नागे वेहेंचीएं, तेवारे बे हजार चारसें एकावन योजन उपर एक योजनना अठ्यासी नाग करीएं, तेवा सीतेर नाग एटलो दक्षिण उत्तर दिशाना नद्रशाल वननो विस्तार पुष्करार्द्धनेविषे जाणवो. मेरुसुयारा के० पुष्करार्द्धना बे मेरु अने इखुकारा पर्वत तेनो विस्तार तहाचेव के० ते धातकी खंड सरखो जाणवो. ॥ २४३ ॥

हवे बाहेरना चार गजदंता वखाणे छे.

इह बाहिरगयदंता ॥ चउरो दीहत्ति वीससय सहसा ॥
तेयालीससहस्सा ॥ गुणवीसहिया सया दुन्नि ॥ २४४ ॥

अर्थ– इह के० ए पुष्करार्द्धने विषे मानुषोत्तर पर्वतनी दिशाए बाहिरगयदंताचउरो के० बाहेरना चार गजदंतगिरि ते वीससयसहस्सा के० वीश लाख तेतालीश हजार बसेने ओगणीश योजन दीहत्ति के० दीर्घ इति एटले लांबा छे. ॥ २४४ ॥

अप्नितरं गयदंता ॥ सोलसलक्का य सहस छव्वीसा ॥
सोलहिय सयंचेगं ॥ दीहत्ते हुंति चउरोवि ॥ २४५ ॥

अर्थ–कालोद समुद्रनी जगतीनी दिशाना अप्नितर के० माहेला चारे गजदंतगिरि जे छे, ते सोल लाख छवीश हजार एकसोने सोल योजन एटला दीर्घ एटले लांबा, हुति के० छे. तथा चार लाख छत्रीश हजार नवसेंने सोल योजन एकली कुरुक्षेत्रनी जीवा होय, वली सत्तर लाख सात हजार सातसेंने चउद उपर एक योजनना बसें बार नाग करिएं, तेवा आठ नाग एटलो कुरुक्षेत्रनो विस्तार जाणवो. त्रणसें तेत्रीस योजन उपर एक योजननो त्रीजो नाग एटलुं कंचनगिरिनुं मांहोमांहे अंतर जाणवुं. बे लाख चालीश हजार नवसेंने ओगणसाठ योजन उपर सातीउं एक नाग एटलुं अंतर कुलगिरि, जमक अने द्रहनुं अंतर जाणवुं, तथा छत्रीश लाख ओगणोतेर हजार त्रणसेंने पांत्रीश योजन एटलुं कुरुक्षेत्रनुं धनुपृष्ट जाणवुं.॥२४५॥

हवे शेष, नदी तथा पर्वतनां परिमाण कहे छे.

सेसा पमाणउ जह ॥ जंबूदीवाउ धाइए नणिया ॥
दुगुणासमा य ते तह ॥ धायईसंमाउ इह नेया ॥ २४६ ॥

अर्थ–शेष बीजा क्षेत्र, नदी अने द्रह प्रमुखनुं पमाणर्ज के० प्रमाण ते जह के० जेम जंबूदीवाउ के० जंबूद्वीपथकी कोइक कुगुणा के० बमणा, कोइक समा के सरखा, ते धाइए के० धातकीखंडने विषे जेम कह्या छे. तह के० तेम इहं के० अहींआं पुष्करार्द्धने विषे कोइक धायइसंडाउ के० धातकीखंडथी बमणा, कोइक धातकीखंड सरखा पण नेया के० जाणवा. एटले जे जंबूद्वीप सरखा धातकीखंड मांहे छे, ते धातकीखंड सरखा पुष्करार्द्ध मांहे छे, अने जे जंबूद्वीप थकी धातकीखंडमांहे बमणा कह्या छे ते पुष्करार्द्धने विषे धातकी खंडथकी बमणा जाणवा; तथा धातकी खंडनेविषे दीर्घ वैताढ्य जंबूद्वीप सरखा वखाणे छे, यथा ॥ कंचण यमसुरकुरुनग ॥ वेयड्ढाचेववट्टदीहाय ॥ विरकंभवाहसमुस्सएणजहजंबूदीवुच्चा॥१॥ पुष्करार्द्धनेविषे तो दीर्घ वैताढ्यनो विस्तार बसें योजन कह्यो छे. यथा ॥ उव्वेहोवेयड्ढाणं ॥ जोयणाइंतुवस-यकोसाइं ॥ पणवीसंउव्विद्धो ॥ दोचेवसयाइंविच्चिन्ना ॥ २ ॥ अहींआ निश्चयनी वात ज्ञानी जाणे. ॥२४६॥

अडसीलक्का चउदस ॥ सहसा तह नवसया य इगवीसा ॥
अप्रिंतरधुवरासी ॥ पुवत्त विहीइ गणियव्वो ॥ २४७ ॥

अर्थ– खित्तंकगुणधुवं के० ए गाथामां जे रीते विधि कह्यो छे, ते रीते पुष्करार्द्ध क्षेत्रनो विस्तार आदि, मध्य तथा अंतनो जाणीएं, तेना ध्रुवांक कहे छे, अठासी लाख चउद हजार नवसेंने एकवीश एटला योजन तह के० तथा प्रकारे ए अभ्यंतर के० आदि क्षेत्रना ध्रुवांकनी राशि जाणवी. ते सर्व पुवत्त के० प्रथमनी पेरे क्षेत्रना आंक साथे गणियव्वो के० गणीएं, पछी बसेंने बार भागे विहीइ के० वेहेंचतां परि-माण लभ्यमान थाय. ॥ २४७ ॥

इग कोडि तेरलक्का ॥ सहसा चउचत्त सगसय तियाला ॥
पुक्करवरदीवद्धे ॥ धुवरासी एस मज्झंमि ॥ २४८ ॥

अर्थ– एक कोडी, तेर लाख चुमालीस हजार सातसेंने तेतालीश योजन एटली पुष्करवर द्वीपना मज्झं-मि के० मध्य क्षेत्रनी ए धुवरासी के० ध्रुवांक राशी जाणवी. ॥ २४८ ॥

एगा कोडी अडती, सलक्क चउहत्तरीसहस्सा य ॥
पंचसया पणसठा ॥ धुवरासी पुक्करद्धंते ॥ २४९ ॥

अर्थ– एक करोड आडत्रीश लाख चमोतेर हजार पांचसेंने पांसठ एटली पुष्करार्द्धना अंत के० अंत्य क्षेत्रनी ध्रुवांक राशी जाणवी. हवे ए ध्रुवांक जाणवानी पेरे लखीए छैए. यथा ॥ पुरकरदलंमिउसुयार ॥ धायइसंडाउदुगुणवासहरा ॥ खित्तंफसंतिलरकति ॥ पणवन्नसहस्सछसयचुलसी ॥ तेणूणाकालोयहि ॥ परि-हिइहपढमहोइधुवरासि ॥ दीवद्धमज्झपरिही ॥ गिरिपीढूणोयमज्झीधूवो ॥ २ ॥ नरखित्तअंतपरिहि ॥ गिरिपिहुणायअंतधूवरासि ॥ पुव्वंचगणणहरणो ॥ खित्तपमाणंभवेपयडं ॥ ३ ॥ हवे अनुक्रमे क्षेत्रप्रमाण विवरीने लखीएं छैएं.

पुष्करार्द्धने विषे भरत ऐरवतनां आदिध्रुवांक अठ्यासी लाख चउद हजार नवसेंने एकवीश तेने एक साथे गुणीएं, तेवारे तेहीज आंक आवे, तेने बसेंने बार भागे वेहेंचीएं, तेवारे एकतालीश हजार पांचसेंने उंगणाएंसी योजन लभ्यमान थाय. उपर एकसोने तहोत्तेर योजन वधे, ते एक योजनना बसें बार भाग करी तेने बसेंने बार भागे वेहेंचीएं, तेवारे उपर बसेंने बारीआ एकसोने तहोत्तर भाग आवे, एटलो

प्रथम विस्तार छे. तेमाटे गाथामां सर्वत्र जाफेरा लख्या छे, तेमज त्रेपन हजार पांचसेंने वार योजन उपर बसेंबारीआ, एकसोने नवाणु जाग एटलो मध्य विस्तार जाणवो. पांसठ हजार चारसेंने छेतालीस योजन उपर बसेंने बारीआ तेर जाग एटलो अंत्य विस्तार जाणवो.

हेमवंत ऐरण्यवंतनो आदिविस्तार एक लाख छासठ हजार त्रणसेंने उंगणीश योजन उपर वसेंने वारीआ छपन्न जाग छे, अने मध्यविस्तार वे लाख चउद हजारने एकावन्न योजन उपर वसें वारीआ एकसोने साठ जाग छे, तथा अंत्यनो विस्तार वे लाख एकसठ हजार सातसेंने चोराशी योजन उपर वसेंने वारीआ बावन जाग छे.

हरीवर्ष तथा रम्यकनो आदिविस्तार छ लाख पांसठ हजार वसेंने सीतोतेर योजन उपर वसेंने वारीआ वार जाग छे, अने मध्यविस्तार आठ लाख छपन्न हजार वसेंने सात योजन उपर वसेंने वारीआ चार जाग छे, तथा अंत्य विस्तार दश लाख सडतालीश हजार एकसोने छत्रीस योजन उपर, वसेंने वारीआ वसेंने आठ जाग छे.

विदेह क्षेत्रनो आदिविस्तार छवीश लाख एकसठ हजार एकसोने आठ योजन उपर वसेंने वारीआ अडतालीश जाग छे, अने मध्यविस्तार चोत्रीश लाख चोवीश हजार आठसेंने अठावीश योजन उपर वसेंने बारीआ सोल जाग छे, तथा अंत्यविस्तार एकतालीश लाख अठ्यासी हजार पांचसेंने छेतालीस योजन उपर बसेंने वारीआ एकसोने छनुं जाग छे. ए गुणांक, क्षेत्रांक अने ध्रुवांक ते सर्व यंत्रथी जाणवा. ॥२४९॥

हवे प्रथमनीपेरे नदी, गिरि अने वनमुखनुं परिमाण काढिने शेष रहे तेने
सोलमे जागे एक विजयनुं परिमाण थाय ते कहे छे.

गुण वीससहस्स सगसय ॥ चउणउय सवाय विजविक्खंजो ॥ तह
इह बहिवहसलिला ॥ पविसंति य नरनगस्साहो ॥ २५० ॥

अर्थ– उंगणीश हजार सातसेंने सवाचोराणु योजन एटलुं विजयनुं विष्कंज थाय, तह के० तथा प्रकारे इह के० ए पुष्करार्द्ध द्वीपने विषे, बहि के० बाहेरनी दिशाए जेना पाणी वह के० वहे छे, एवी जे सलिला के० नदी तेनी नजीक कोइ समुद्र नथी; ते माटे नरनगस्स के० मानुष्योत्तरने अहो के० हेठे मूलमां पविसंति के० पेसे छे. ॥ २५० ॥

इह पउमसहापउमो ॥ रुक्का उत्तरकुरूसु पुविंव ॥ तेसु
य वसंति देवा ॥ पउमो तह पुंरुरीउय ॥ २५१ ॥

अर्थ– इह के० ए पुष्करार्द्धने विषे उत्तर कुरूसु के० बन्ने उत्तर कुरुक्षेत्रमांहे पउम महापउमोरुक्का के० पद्म अने महापद्म एवे नामे वृक्ष छे, ते पुविंव के० पूर्वे जंबूद्वीपवत् एटले जंबूद्वीपनी पेरे तेसुय के० ते पद्म अने महापद्मने विषे पउमो तहपुंडरीयदेवावसंति के० पद्म तथा पुंडरीक एवे नामे बे देवता रहे छे, अने देवकुरुक्षेत्रनेविषे तो जंबूद्वीपनी पेरे गरुडदेवने वसवायोग्य बे सामलीनां वृक्ष छे. ॥ २५१ ॥

पुक्करदल पुवावर ॥ खंड तो सहस डुग पिहुकुमा ॥
जणियातठाणपुण ॥ गीयत्था चेवजाणंति ॥ २५२ ॥

अर्थ– पुष्करार्द्ध क्षेत्रने विषे पूर्व पश्चिम दिशाना बन्ने खंडमांहे बे हजार योजन पोहोला एवा बे कूट

कह्या छे, ते कूटनां स्थानक तो पुण के० वली जे गीतार्थ ज्ञानवंत होय ते जाणे. यडुक्तं ग्रंथांतरे डसितले-कमसोजुवी ॥ डुसहसजोयणपिहुदसोगाढा ॥ अद्धडुगेविडुकुंडा ॥ तिलरकनवनवइंसहसगमे ॥ १ ॥ २५२ ॥

हवे मनुष्य क्षेत्रमांहे सर्व पर्वतनी संख्या कहे छे.

दो गुणहत्तरि पढमे ॥ अड लवणे बीयदीव तइयद्धे ॥ पिहु
पिहुपण सय चाला, इय नरखित्तें सयलगिरिणो ॥ २५३ ॥

अर्थ– प्रथम जंबूद्वीपने विषे बसेने उंगणोतेर पर्वत छे. ते कहे छे. एक मेरु, छ कुलगिरि, चार गयदंता, सोल वक्षस्कार, चोत्रीश लांबा वैताढ्य, चार वृत्त वैताढ्य, चार यमलगिरि, अने बसें कांचनगिरि. ए सर्व मली बसेंने उंगणोतेर पर्वत जंबूद्वीपमांहे जाणवा. अने अडलवणे के० आठ पर्वत लवणसमुद्र मांहे छे, बीयदीव के० बीजा धातकीखंड मांहे पांचसेने चालीस पर्वत छे, केमके जंबूद्वीपना बसेंने उंगणोतेरने बमणा करीने बे इषुकार पर्वत नेलीएं, तेवारे पांचसेंने चालीश थाय. अने हु के० निश्चे तइयद्धेपि के० त्रीजो अर्द्ध एटले पुष्करार्द्धने विषे पण पांचसेने चालीश पर्वत जाणवा. इय के० ए नरखितेसयलगिरिणो के० मनुष्य क्षेत्रमांहे सर्व पर्वत जाणवा. ॥ २५३ ॥

हवे सर्व पर्वतनी एकत्र संख्या कहे छे.

तेरह सय सगवन्ना ॥ ते पणमेरूहिं विरहिया सवे ॥
उस्से हपायकंदो ॥ माणुससेलो वि एमेव ॥ २५४ ॥

अर्थ– तेरसोने सत्तावन पर्वत सर्व मलीने मनुष्य क्षेत्रमांहे जाणवा, ते पण मेरूहिविरहिया के० ते पांच मेरुपर्वतविना सवे के० सर्व पर्वतो उस्सेहपायकंदो के० उंचपणाना चोथे नागे कंद एटले नूमीमांहे जाणवा, अने माणुससेलोवि के० मानुष्योत्तर पर्वत, ते पण एमेव के० एज रीते एटले उंचपणांने चोथे नागे नूमीमांहे छे.

पुस्करार्द्ध द्वीपना आदि, मध्य अने अंत्यना त्रण परिधि कहे छे.

धुवरासीसु तिलरका ॥ पण पन्न सहस्स छसय चुलसीया ॥
मिलिया हवंति कमसो ॥ परिहितिगं पुरकरद्धस्स ॥ २५५ ॥

अर्थ– प्रथम जे धुवरासीसु के० ध्रुवांकनी श्रेणी कही छे, तेमांहे त्रण लाख पंचावन्न हजार छसेंने चोराशी एटला योजन जेवारे त्रणे परिधिमांहे मिलिया के० मेलवीएं, तेवारे कमसो के० अनुक्रमे पुरकरद्धस्स के० पुष्करार्द्धनी परिहितिगं के० त्रण परिधि, हवंति के० होय, ते संख्या यंत्र थकी जाणवी. उक्तंच ॥ अढाइदीव डुसमुद्दरूव तप्परिहिं जोयणिगकोडी ॥ बायाललरकतीसं ॥ सहसा दोसयइगुणवन्ना ॥ १ ॥ सोलसकोमीलरका ॥ नवकोडिसयातिकोडिइगलरका ॥ पणवीससहस्सासे ॥ गणियपयंमुणसुकरणेहिं ॥ २५५ ॥

हवे मनुष्यक्षेत्र बाहेर जे पदार्थ न होय ते कहे छे.

नइदहघण थणियागणि ॥ जिणाइनरजम्ममरणकालाई ॥
पणयाललरकजोयण ॥ नरखित्तं मुत्तु नो पुरउ ॥ २५६ ॥

अर्थ– नदी, द्रह, घन के० मेघ थणिय के० मेघनो गर्जारव, अगणि के० बादर अग्नि काय, जिणाइ के० तिर्थंकर. आदिशब्दथकी बलदेव, वासुदेव, चक्रवर्त्ति ने बीजा पण नर के० सामान्य मनुष्य तेना जम्ममरण

के० जन्म अने मरण तथा कालाई के० मुहूर्त्त, प्रहर, दिवस प्रमुख आदिशब्द थकी चंद्र सूर्यना परिवेष विजली चय, अपचय, अने उपराग एटला पदार्थ पीस्तालीस लाख योजन प्रमाण मनुष्यक्षेत्र मांहे होय. पण नरखित मु चु के० नरक्षेत्र मूकीने नोपरउ के० वाहेर न होय. एवुं नरक्षेत्रना स्वभावनुं विशेष जाणवुं ॥ इतिश्री सहेजरत्न विरचित्ते क्षेत्रसमासवार्त्तिके पंचमोधिकारः ॥ २५६ ॥

हवे पुष्करार्द्ध पर्वत प्रमुखने विषे जिनभवन छे ते कहे छे.

चउसु वि इसुयोरसु ॥ इक्किकं नरनगंमि चत्तारि ॥ कूडोवरि जिणभवणा ॥ कुलगिरिजिणभवणपरिमाणा ॥ २५७ ॥

अर्थ- प्रथम कह्यां जे धातकीखंडने विषे वे इषुकार, अने वे इखुकार, पुष्करार्द्धनेविषे ए चउसुवि के० चारे पण इसुयारेसु के० इखुकार पर्वतने विषे प्रत्येके चार कूट छे, तेमांहे छेल्ला सिद्धकूटने विषे चार पर्वते इक्किकं के० एकेक जिनभवन छे, वधा मली चार जिनभवन छे, अने नरनग के० मानुष्योत्तर पर्वतना चत्तारिकुडोवरि के० चार कूटना उपर जिणभवणा के० चार जिनभवन छे, ते जिनभवन केहेवां छे ? तोके कुलगिरिजिण भवनपरिमाणा के० कुलगिरिना जिनभवनने परिमाणे ते जिनभवन जाणवा. एटले पचाश योजन लांबा, पचीश योजन पहोला अने छत्रीश योजन उंचा एवां जिनभवन जाणवां. ॥२५७ ॥

हवे नंदीश्वर, कुंडल अने रुचक द्वीपनेविषे जिनभवन कहे छे.

तत्तो दुगुण पमाणा ॥ चउदारा थुत्तवन्नियसुरूवा ॥ नंदीसर बावन्ना ॥ चउ कुंडलि रुयगिचत्तारि ॥ २५८ ॥

अर्थ- तत्तो के० ते मानुष्योत्तर तथा इषुकार पर्वतना जिनभवन थकी दुगुणपमाणा के० बमणुं छे प्रमाण जेमनुं, अर्थात् एकसो योजन लांबा अने पचाश योजन पहोला तथा बहोत्तेर योजन उंचा एवा अने चउदारा के० चारण बारणे सहित थुत्तवण्णियसुरूवा के० पूर्वसूरिकृत स्तोत्रने विषे वखाण्युं छे, स्वरूप जेमनुं एवा आठमां नंदीश्वर द्वीपनेविषे बावन्न जिनभवन जाणवां, तथा कुंडल द्वीपनेविषे कुंडलने आकारे जे मध्यगिरि छे तेने कुंडलगिरि कहे छे, तेनी चार दिशानेविषे एवाज प्रकारनां चार जिनभवन जाणवां. एम रुयगिचत्तारि के० रूचकद्वीपने विषे पण चार जिनभवन छे, एम साठ जिनभवन ते चार बारणाना छे.

बहुसंखविगप्पे रुय, गदीव उच्चत्ति सहस चुलसीई ॥ नरनगसमरुयगो पुण ॥ विछरि सयठाणसहसंको ॥ २५९ ॥

अर्थ- बहुसंख के० घणी संख्याना विगप्पे के० विकल्प एटले विचार छे. जेने विषे एवो रुचक द्वीप छे ते विकल्प देखाडे छे. यथा दोकोडीसहस्साइं ॥ छचेवसयाइंइकवीसाइ ॥ चउयालसयसहस्साइ ॥ विरकंभो कुंडलोदीवो ॥ १ ॥ दसकोमीसहस्साइं ॥ चत्तारिसयाइं पंचसीयाइं ॥ छावत्तरिंचलरका ॥ विरकंभोरुयगदीवस्स ॥ २ ॥

एम द्वीपपन्नतिनी निर्युक्तिमांहे कुंडलद्वीप अने रुचकद्वीपकनुं विष्कंभ कह्युं छे, ते लाख योजन प्रमाण जंबूद्वीप थकी, बमणा द्वीपसमुद्र गणतां गाथोक्त बे हजार छसेंने एकवीश कोडी चुमालीश लाख योजन एटलुं दशमा कुंडलद्वीपनुं मान आवे. बीजी गाथाए रुचक द्वीपनुं परिमाण दश हजार चारसेंने पंचासी कोमी ने बहोतेर लाख योजन कह्यां छे ते अगीआरमा द्वीपनुं मान आवे छे. एटले ए एक विकल्पः॥

तथा– जंबुधायईपुक्कर ॥ वारुणीखीरघयखोयनंदीसरा ॥ अरुणरूणवायकुंन्डल ॥ संखरुयगञ्जुयगकुसकुचा ॥ १ ॥ ए संघयणीनी गाथाने अनुसारे अगीआरमो कुंडलद्वीप अने तेरमो रुचकद्वीप. ए बीजो विकल्पः

तथा तिपडोयारातद्दारुणाइया ए रीते जोतां एक नामे त्रण नाम करतां पन्नरमो कुंन्डलद्वीप आवे छे, अने एकवीशमो रुचकद्वीप आवे छे, ते एवी रीते के ? आठमो नंदीश्वर द्वीप छे, त्यारपछी नवमो अरुण, दशमो अरुणवर, अगीआरमो अरुणवरावभास, बारमो अरुणोपपात, तेरमो अरुणोपपातवर, चउदमो अरुणोपपातवरावभास, पन्नरमो कुंन्डल, सोलमो कुंडलवर, सत्तरमो कुंन्डलवरावभास, अढारमो संख, उंगणीशमो संखवर, वीशमो संखवरावभास, एकवीशमो रुचक, ए रीते एकवीशमो रुचकद्वीप आवे छे. ए त्रीजो विकल्प जाणवो.

जीवाभिगमनेविषे पेहेला विकल्पनी संख्या कही छे. यथा ॥ जंबूदीवेलवणे ॥ धायइकालोयपुक्करेवरुणे ॥ खीरवयखोयनंदी ॥ अरुणवरे कुंडले रुयगे ॥ ए चोथो विकल्प ॥ एम चार विकल्प छे. तथा ते रुचकद्वीपना बहुमध्यदेशनेविषे वलयने आकारे रुचकशैल छे. ते चोराशी हजार योजन उंचो छे, वली नरनगसम के० मानुष्योत्तर पर्वत सरखो विस्तारछे. पुण के० वली एटलुं विशेष जे ए विस्तारना शत आंकने स्थानके सहस्रनो आंक जाणवो. जेम मानुष्योत्तर पर्वतनो मूल विस्तार एक हजारने बावीश योजन छे. तो रुचक पर्वतनो मूल विस्तार दशहजारने बावीश योजन जाणवो. वली मानुष्योत्तर पर्वतनो शिखर विस्तार चारसेंने चोवीश योजनछे, तो रुचक पर्वतनो शिखरविस्तार चार हजारने चोवीश योजन छे. ॥ २५९ ॥

तस्स सिहरंमि चउदिसि ॥ बीयसहस्सिगिगु चउछि अठ्ठ ॥
विदिसि चऊ इय चत्ता ॥ दिसि कुमरिकूम्ड सहस्सुच्चा ॥ २६० ॥

अर्थ–तस्स के० ते रुचकशैलना सिहरंमि के० शिखरनेविषे चउदिसि के० पूर्वादिक चार दिशाने विषे बीयसस्सिगिगु के० बे हजार योजन ज्यां थाय छे, त्यां एकेक कूट छे, अने चउछि के० चोथा सहस्रनेविषे अठ्ठ के० आठ आठ कूट छे. ते आठ कूट दिशाकुमरीनां कह्यां छे, नहींकां त्यां नवमुं सिद्धकूट पण छे. तथा विदिसि के० विदिशिनेविषे जे चऊ के० चार कूट छे, ते सहस्रांक जाणवा. ते एक हजार योजन मूलविस्तार तथा एक हजार योजन उंचा अने पांचसें योजन शिखरविस्तार एवां कूट छे. इयचत्ता के० ए सर्व मली चालीश कूटनेविषे रुचकवासीनी दिसिकुमरी के० दिशिनेविषे जे कुमरी वसे छे ते दिशिकुमरीनां नाम लखीएं छैएं.

नंदोत्तरा, नंदा, सुनंदा, नंदवर्द्धनी, विजया, वैजयंती, जयंती, अपराजिता ए आठकुमरी, पूर्व रुचकने विषे वसे छे. समाचारा, सुप्रदत्ता, सुप्रबुद्धा, यशोधरा, लक्ष्मीवती, शेषवती, चित्रगुप्ता, वसुंधरा ए आठ दक्षिणरुचकनेविषे वसे छे. इलादेवी, सुरादेवी, पृथ्वी, पद्मावती, एकनाशा, अनवमिका, भद्रा, अशोका ए आठ पश्चिम रुचके वसे छे. अलंबुसा, मिश्रकेशी, पुंन्डरीका, वारुणी, हासा, सर्वप्रज्ञा, श्री, ह्री, ए आठ उत्तररुचके वसे छे. चित्रा, चित्रनाशा, तेजा, सुदामिनी, ए चार विदिशिना रुचके वसे छे. रूपा, रूपांतिका सुरूपा, रूपवती ए चार मध्य रुचके वसे छे. ए संख्या एकत्र गणता चालीश थाय, अने प्रथम सोल वखाणी छे, ए सर्व मलीने छप्पन्न दिक्कुमारिका जाणवी, ए सर्व दिशाकुमारी ते श्रीतीर्थंकर देवना जन्मदिवसनेविषे आवीने सूतिकार्य करी पोतपोताने स्थानके जाय. ॥ २६० ॥

हवे ग्रंथनी समाप्ति कहेछे.

इय कयवयदीवोदहि ॥ वियारलेसो मए विमइणावि ॥ लि-
हिउं जिणगणहरगुरु ॥ सुयसुयदेवीपसाएण ॥ २६१ ॥

अर्थ–इय के० आ जे पूर्वे कह्युं ते कयवयदीवोदहि के० कोइक द्वीप समुद्रना वियार के० विचारनुं लेसो के० लेश एटले परमाणुमात्र ते विमइणावि के० विगत एटले जेनी बुद्धि गइ छे, एवो मूर्ख थको पण मए के० हुं रत्नशेखर नामा आचार्य तेणे जिण के० परम केवलज्ञान तेणे करी विराजमान सर्वज्ञ सर्वदर्शी, संसारपारंगत, जेणे समस्त अष्टकर्मरूप शत्रु जीत्या छे. जेमने देवोनी कोडाकोडी वंदे छे. अष्टमहाप्रातिहार्य, छत्रत्रय, चामर युग्म, समवसरण इत्यादिक शोभा जेने विषे छे, ने जे समस्त जीवनी गति आगति तथा सुख दुःख ते ज्ञानने बले जाणे छे. जे चउद राजना सर्व जीवादि पदार्थने करतलामलकनी पेरे देखे छे. तेने जिनराज देव कहिएं. अने गणहरगुरु के० जे जिनेश्वरनी आज्ञाना प्रतिपालक एवा शिष्य जे गौतम सौधर्मादिक तेने गुरु कहीएं, गुरु एटले जे धर्मनी तथा तत्वज्ञाननी वातो कहे पोते धर्मना मार्गनेविषे प्रवर्त्ते, बीजाने प्रवर्त्तावे, तेने गुरु कहीएं अने सुय के० सिद्धांत जे तीर्थंकरनां वचन प्रमाणे प्रकाश्यां, ते प्रकाशना करनार गणधर चउद पूर्वधर एटले श्रुतकेवली अने दशपूर्वधर तेमना करेला ते सिद्धांत कहीएं. श्रुतदेवी ते सरस्वती, सिद्धांत प्रमुख सर्व शास्त्रनी जे अधिष्ठायिका तेने सरस्वती कहिएं. तथा बीजा पूर्वाचार्य जे महंत जिनभद्रगणी क्षमाश्रमण, मलयगिरि, वज्रसेन, हेमतिलकसूरि प्रमुखगुरु तेमनो जे प्रसाद तेणे करी ए मनुष्यादिक जीवोना क्षेत्रनो विचार में लेशमात्र लख्यो छे. ॥ २६१ ॥

सेसाण दीवाण तहोदहीणं ॥ वियारवित्थारमणोरपारं ॥ स
या सुयाउ परिभावयंतु ॥ सवंपि सवन्नुयइक्कचित्ता ॥ २६२ ॥

अर्थ– शेष बीजा असंख्याता दीवाण के० द्वीपनो तह के० तथा उदहीणं के० समुद्रनो वियार के० विचार तेनो जे वित्थार के० विस्तार ते प्रत्ये सया के० सदासर्वदा सुयाउ के० सिद्धांत थकी सवन्नु के० सर्वज्ञ जे तीर्थंकर देव तेना धर्म वचनने विषे इक्कचित्ता के० एक अद्वितीय चित्त जेमनुं छे एहवा थका सवंपि के० समस्त विचारने परिभावयंतु के० जाणो, पण ए द्वीपसमुद्रनो विचार केहेवो छे! तो के अणोरपारं के० अनंत अपार छे. तो तीर्थंकरना धर्मनेविषे एकचित्तपणा थकी अनुक्रमे केवलज्ञान पामिने ए सर्व द्वीप समुद्रनो विचार जाणवो, ए परमार्थ. ॥ २६२ ॥

सूरीहि जं रयणसेहर नाम एहिं ॥ अप्पठ्ठमेव रइयं नरखित्तविरकं ॥ तं
सोहियं पयरणं सुयणाहि लोए ॥ पावेउतं कुसलरंगमयप्पसिद्धि ॥ २६३ ॥

॥ इयखित्तसमासपकणस्सलहोअहिगारोसम्मत्तो ॥

अर्थ– श्रीरत्नशेखर नामे जे सूरि के० आचार्य तेणे अप्पठ्ठमेव के० आत्माने अर्थे एहिंनरखित्तविरकं के० ए नरक्षेत्रनुं वखाण ते रइयं के० रच्युं. ते केहेवुं छे? तोके सुयणा के० सुजन जे राग द्वेष रहित एवा उत्तम जीव तेणे सम्यक् प्रकारे एक चित्तपणे सोहियं के० सोध्युं, निर्दूषित कीधुं छे, एवुं जे आ पयरणं के० क्षेत्रसमासप्रकरण ते कुशल, आरोग्य, रंग, आनंद प्रमुख घणा जला पदार्थ छे जेने विषे एवुं. ए शास्त्र लोकने विषे प्रसिद्धी के० विस्तार प्रत्ये पावेउतं के० पामो. ए ग्रंथनो आशिर्वाद मंगल स्वरूपे कह्यो छे. २६३

संवद्रससाधयतस्कंदाननकुमुदबांधवप्रमिते ॥ इषसुदिविजयदशम्यामुदयपुरे नियत्तसुचिदिन्ने ॥ १ ॥ श्रीमत्खरतरगच्छे स्वच्छे श्रीसाधुधर्मगणिमुख्याः ॥ तच्छिष्यसहजरत्ना जयंतु शरदःशतं जगति ॥ २ ॥ तस्याश्रवेषुमुख्योनाम्नोदयसागरः श्रुताधारात् ॥ क्षेत्रसमासप्रकरणबालविबोधंसुसंक्षिप्तं ॥ ३ ॥ गंगाजलनिर्मलया सच्चृत्ताकारयातपस्विन्या मंत्रिधनराजसुतयासुगंगयाभ्यर्थितो व्यदधत् ॥ ४ ॥ मतिमांद्यतः प्रमादात्समयविरुद्धंलिखितमत्रमया ॥ संशोध्यंश्रुतवद्भिः प्रसादमाधायतत्सर्वं ॥ ५ ॥ इतिक्षेत्रसमासप्रकरणं बालावबोधसहितं समाप्तमिदम् ॥

॥ अथ श्रीसिद्धांतस्तवन प्रारंभः ॥

नत्वा गुरुभ्यः श्रुतदेवतायै सुधर्मणेच श्रुतभक्तिनुन्नः ॥ निरुद्धनानावृजिनागमानां जिनागमानां स्तवनं तनोमि ॥ १ ॥ सामायिकादिकषडध्ययनस्वरूपमावश्यकंशिवरमावदनात्मदर्शं ॥ निर्युक्तिभाष्यवरचूर्णिविचित्रवृत्ति स्पष्टीकृतार्थनिवहं हृदये वहामि ॥ २ ॥ युक्तिमुक्तास्वातिनीरं प्रमेयोर्मिमहोदधिं ॥ विशेषावश्यकंस्तौमि महाभाष्यापराभिधं ॥ ३ ॥ दशवैकालिकं मेरुमिवरोचिष्णुचूलिकं ॥ प्रीतिक्षेत्रं सुमनसां सत्कल्याणमयं स्तुमः ॥४॥ उद्घामुपोद्घातविकल्पकालभेदप्रभेदप्रतिभेदरूपां ॥ मिताभिधानाममिताभिधेयां नौम्याद्यनिर्युक्तिममोघयुक्तिं ॥५॥ पिंडविधिप्रतिपत्तावखंडपांडित्यदानदुर्ललितां ॥ ललितपदश्रुतिमिष्टामभिष्टुमःपिंडनिर्युक्तिं ॥ ६ ॥ प्रवचननाटकनांदी प्रपंचितज्ञानपंचकसतत्त्वा ॥ अस्माकममंदतमं कंदलयतुनंदिरानंदं ॥७॥ अनुयोगद्वाराणी द्वारणीवापुनर्भवपुरस्य ॥ जीयासुः श्रुति सौधाधिरोहसोपानरूपाणि ॥८॥ अनवमनवसरससुधाह्रदिनीं षट्त्रिंशदुत्तराध्ययनीं ॥ अंचामिपंचचत्वा, रिंशतमृषिभाषितानि तथा ॥९॥ उच्चैस्तरोदंचितपंचचूडमाचारमाचारविचारचारुं ॥ महापरिज्ञानसुभोगविद्यमाद्यंप्रपद्ये गमनंगजैत्रं ॥ १० ॥ त्रिषष्टिसंयुक्तशतत्रयीमितप्रवादिदर्पाद्रिविभेदह्लादिनी ॥ द्वयश्रुतस्कंधमयंशिवश्रियेकृतस्पृहःसूत्रकृतांगमद्रिये ॥ ११ ॥ स्थानांगाय दशस्थान स्थापिताखिलवस्तुने ॥ नमामिकामितफलप्रदानसुरशाखिने ॥ १२ ॥ तत्तत्संख्या विशिष्टार्थं प्ररूपणपरायणं ॥ संस्तुमःसमवायांगं समवायैःस्तुतं सतां ॥ १३ ॥ याषट्त्रिंशत्सहस्रान् प्रतिविधिसुजुषां बिभ्रती प्रश्नवाचां, चत्वारिंशच्छतेषु प्रथयतिपरितः श्रेणिमुद्देशकानां ॥ रंगद्भंगोत्तरंगानयगमगहना दुर्विगाहाविवाहप्रज्ञप्तिःपंचमांगं जयति भगवती साविचित्रार्थकोशः ॥ १४ ॥ कथानकानां यत्रार्द्ध चतस्रः कोटयःस्थिताः ॥ सोत्क्षिप्तादिज्ञानह्याज्ञाताधर्मकथाःश्रिये ॥१५॥ आनंदादिश्रमणोपासकदेषेतिवृत्तसुभगार्थाः ॥ विशदामुपासकदशा भावद्दशंममदिशंतुसदा ॥ १६ ॥ महदृषिमहासतीनां गौतमपद्मावतीपुरोगाणां ॥ अधिकृतशिवांतसुकृताः स्मरतोभैरंतकृद्दशाःकृतिनः ॥ १७ ॥ गुणैर्यदध्ययनकलापकीर्तिता अनुत्तराःप्रशमिषुजालिमुख्यकाः ॥ अनुत्तरश्रियमभजन्ननुत्तरोपपातिकोपपद्दशःश्रयामिताः ॥ १८ ॥ अंगुष्ठाद्यवतरदिष्टदेवतानां विद्यानांभवनमुदात्तवैभवानां ॥ निर्णीताश्रवविधिसंवरस्वरूपाः प्रश्नव्याकरणदशादिशंतुशंनः ॥ १९ ॥ ज्ञातैर्मृगापुत्रसुबाहुवादिभिः शासद्विपाकंसुखदुःखकर्मणां ॥ द्विपंक्तिसंख्याध्ययनोपशोभितं श्रीमद्विपाकश्रुतमस्तुनःश्रिये ॥ २० ॥ प्रणिधाययत्प्रवृत्ता शास्त्रांतरवर्णनातिदेशततिः ॥ नमतोपपातिकंतत् प्रकटयदुपपातवैचित्रीं ॥ २१ ॥ सूर्याभवैभवविभावनहृष्टतीर्थ प्रश्नादनंतरमिनाननिर्गतेन ॥ केशप्रदेशिचरितेनविराजिराजप्रश्नीयमिद्धसुपपत्तिशतैर्वहामि ॥२२॥ जीवाजीवनिरूपिद्वेधाप्रतिपत्तिनवककमनीयं ॥ जीवाभिगमाध्ययनं ध्यायेमासुगमगमगहनं ॥ २३ ॥ षटत्रिंशतापदैर्जीवा जीवभाव विभाविनीं ॥ प्रज्ञापनांयथायामिश्यामार्यस्यामलंयशः ॥ २४ ॥ विवृताद्य द्वीपस्थितिजिनजनमहचक्रिदिग्विजयविधये ॥ भगवतिजंबु द्वीपप्रज्ञप्तेतुभ्यमस्तुनमः ॥ २५ ॥ प्रणमामिचंद्रसूर्यप्रज्ञप्ती यमलजातिकेनभ्ये ॥ ग्रंथवपुषैवनवरंनातिभिदार्थात्मनापिययोः ॥ २६ ॥ कालादिकुमाराणां महाहवारंभसंभृतैर्दुरितैः ॥ दर्शितनरकातिथ्यानिरयावलिकाविजेषीरन् ॥ २७ ॥ पद्मादयःकल्पवसंतभूयमुपेयिवांसःसुकृतैः

शमीशाः ॥ यत्रोदिताःश्रेणिकराजवंश्या उपास्महेकल्पवसंतिकास्ताः ॥ २७ ॥ चंद्रसूर्यवहुपुत्रिकादिभिर्यत्रसंयमविरोधनाफलं ॥ भुज्यमानमगुणाभ्रणाधिपैः पुष्पिताः शमभिपुष्पयंतुताः ॥ २९ ॥ श्रीह्रीप्रभृतिदेवीना चरित्रं यत्र सूरितं ॥ ताः संतुमेप्रसादानुकूलिकाःपुष्पचूलिकाः ॥ ३० ॥ वृष्णीनांनिषधादीनां घादशानांयशःस्रजः ॥ पुष्णंतुभक्तिनिस्नातां दशांवृष्णिदशाःशुभ्रां ॥ ३१ ॥ वंदेमरणसमाधिं प्रत्याख्यानेमहातुरोपपदे ॥ संस्तारचंद्रवेध्यकभक्तपरिज्ञाचतुःशरणं ॥ ३२ ॥ वीरस्तवदोचंद्रस्तवगच्छाचारमपिचगणिविद्यां ॥ द्वीपाब्धिप्रज्ञप्तिं तंडुलवैचारिकंचनुमः ॥ ३३ ॥ शिवाध्वदीपायोद्द्तानुद्घातारोपणात्मने ॥ चित्रोत्सर्गापवादायनिशीथायनमोनमः ॥ ३४ ॥ संकल्पव्यवहारेणाधुनातेनापिमुख्यता ॥ तंजीतकल्पमाकल्पकल्पंतीर्थश्रियःश्रिये ॥ ३५ ॥ श्रंचामिपंचकल्पनवप्रमाणाचामाम्लसाध्यंकुमतैरवाध्यं ॥ महानिशीथंमहि मौषधीनांनिशीथिनीशंशिववीतिभूतं ॥ ३६ ॥ निर्युक्तिभाष्यवार्तिकसंग्रहणीचूर्णिटिप्पनकटीकाः ॥ सर्वेषामप्येषां चेतसिनिवसंतुनःसततं ॥ ३७ ॥ परिकर्मसूत्रपूर्वानुयोगपूर्वगतचूलिकाभेदं ॥ ध्यायामिदृष्टिवादंकालिकमुत्कालिकंश्रुतंचान्यत् ॥ ३८ ॥ यस्याभवंत्यवितथा अद्याप्येकोनषोडशादेशाः ॥ साभगवतीप्रसीदतुममांगविद्यानवद्यविधिसाध्या ॥ ३९ ॥ वंदेविशेषणवतीं संमतिनयचक्रवालतत्त्वार्थान् ॥ ज्योतिः करंडसिद्धप्राभृतवसुदेवहिंडीश्च ॥ ४० ॥ कर्मप्रकृतिप्रमुखान्यपराण्यपिपूर्वसूरिरचितानि ॥ समयसुधांबुधिपृषतान् परिचिनुमः प्रकरणानिचिरं ॥ ४१ ॥ उच्चैर्योजनलक्षमानविदितोविभ्रत्सुवर्णात्मनां भव्यानंदनभद्रशालमहिमारोचिष्णुचूलांचितः ॥ अस्तुश्रीजिनगेहभास्वररुचिस्थानंलसन्निर्जरः सोयंवःपरमेष्टिपंचकनमस्कारः सुमेरुः श्रिये ॥ ४२ ॥ सर्वश्रुताभ्यंतरगांकृतैनस्तिरस्कृतिंपंचनमस्कृतिंच ॥ तीर्थप्रवृत्तेःप्रथमंनिमित्तमाचार्यमंत्रंचनमस्करोमि ॥ ४३ ॥ व्याकरणछंदोलंकृतिनाटककाव्यतर्कगणितादि ॥ सम्यग्दृष्टिपरिग्रहपूतंजयतिश्रुतज्ञानं ॥ ४४ ॥ इतिभगवतःसिद्धांतस्यप्रसिद्धफलप्रथा, गुणगणकथांकंठेकुर्याज्जिनप्रभवस्ययः ॥ वितरतितरांतस्मैतोपाद्धरंश्रुतदेवता स्पृहयतिचसामुक्तिश्रीमत्समागमनोत्सवं ॥ ४५ ॥

॥ अथ श्रीऋषभादिवर्द्धमानांतजिनस्तवनप्रारंभः ॥

आनम्रनाकिपतिरत्नकिरीटरोचिर्नीराजितक्रमसरोजनिवासलक्ष्मीः ॥ उत्तप्तहेमपरमाणुमयप्रभोवः श्रीनाभिनंदनजिनाधिपतिःपुनातु ॥ १ ॥ चाणूरजिच्चरणनिर्गतसिंधुवारिधाराभिधौतगरुरुच्छदधौतकांतिः ॥ कंदर्परूपपवनाशननाशनैकविश्रंध्वजोविजयतामजितोजिनेंद्रः ॥ २ ॥ वंदारुसादरपुरंदरमौलिमौलि रत्नांशुमांसलितपादनखप्रभौघः ॥ पुष्पेषुपन्नगपतिक्षयपक्षिराजः श्रीशंभवोभवतुभाग्यविभूतयेवः ॥ ३ ॥ नालीकसंश्रयनिबद्धरसोमरालीसंसेवितोचितगतिःशुचिपक्षशाली ॥ नित्यंमनःसरसिवीतमलेमरालवलीलायितं कलयतादभिनंदनोवः ॥ ४ ॥ श्रर्तिनिवर्तयतु कार्तिकपूर्णिमेंदुसंवादकूवदनःसदनंगुणानां ॥ व्याकोशचंपकविरोचिशरीररोचिर्भव्यांमतिंददतुवःसुमतिर्मुनीशः ॥ ५ ॥ कल्याणवल्लिवनपल्लववारिवाहः प्रत्यूषपूषकिरणारुणकायकांतिः ॥ गीर्वाणमौलिमणिचुंबितपादपद्मः पद्मप्रभोदिशतुनःपदवीमपंकां ॥ ६ ॥ भव्येषुतोषमतनुंवितनोतुसेवाहेवाकिनाकिमुकुटोपलघट्टितांघ्रिः ॥ देवेंद्रवाहनकरेणुसलीलगामी चामीकरोज्वलरुचिर्भगवान्सुपार्श्वः ॥ ७ ॥ देवःशरज्जलधरोज्झितवारिधाराधौतत्रिलोचनशिलोच्चयगौरमूर्त्तिः ॥ त्रैलोक्यलोककुमुदाकरपूर्णचंद्रश्चंद्रप्रभोदिशतुवःशिवदानशौंडः ॥ ८ ॥ प्रेंखन्नखावलिमयूखशिखानुविद्धाबालातपच्छुरितपंकजकांतिजैत्री ॥ कुंदावदातगुणमौक्तिकताम्रपर्णी पादद्वयीममसुदंसुविधेविधत्तां ॥ ९ ॥ उद्दामकामकरटींद्रमृगाधिराजस्त्रैलोक्यलोचनचकोरसुधामरीचिः ॥ योगींद्रहृत्कमलवासविलासहंसः श्रीशीतलःसफलयत्वभिवांछितंवः ॥ १० ॥ इक्ष्वाकुवंशसुरमंदिरहेमकुंभः कायप्रभापहसिताद्भुतशातकुंभः ॥ ज्ञानात्मदर्शतलबिंबितविश्वविश्वः श्रेयांसतीर्थपतिरर्पयतुप्रियंवः ॥ ११ ॥ जीयाज्जगत्त्रयपतिःप्रतिपक्षपक्षनक्षत्रमंडलनिरस्तिगभस्ति-

माली ॥ प्रौढप्रभावभवनंभुवनैकबंधुर्बंधूकबंधुररुचिःप्रभुवासुपूज्यः ॥ १२ ॥ त्रैलोक्यशेखरितशामनमोहरा-
जमाद्यद्यशःशशधरग्रसनैकराहुः ॥ पोतःप्रमादजलधौकलधौतकांतिर्मच्चेतसोविमलतांविमलस्तनोतु ॥१३॥आनं
दमेदुरनमस्त्रिदशेशमौलिमंदारदामविगलन्मकरंदधौतं ॥ लक्ष्मीनिकेतनमनंतजिनेश्वरस्य पादारविंदमभिनंद-
तुमानसंनः ॥१४॥ श्रीभानुभूपकुलकैरवशीतभानुः संमोहसंतमससंचयचंडभानुः ॥ पुष्यत्कषायदनुजान्वयच
क्रपाणिः पाणिस्थमावहतुवःशिवशर्मधर्मः ॥१५॥ बाह्यांतरारिकुलकाननधूमकेतुः संकेतधामजिनचक्रिरमारम-
ण्योः ॥ सौवर्णपद्मदलकोमलकायकांतिः श्रीशांतिरंतयतुसंततिमेनसांनः ॥१६॥ सिद्धांतसिंधुतटिनीतुहिनाचलाय
श्रीवल्लिवेल्लनकलामलयानिलाय ॥ निःशेषजंतुपरिरक्षणदीक्षिताय श्रीकुंथवेगुणगणैःपृथवेनमोस्तु ॥१७॥ देवः-
सुदर्शननराधिपवंशवंशमुक्ताफलंसफलितप्रणताभिलापः ॥ लोलाक्षपक्षिकुलसंयमनैकपाशः श्रीमानरःस्फु-
रतुमानसमंदिरेमे ॥ १८ ॥ चिंतामणित्रिदशपादपकामधेनुमाहात्म्यजैत्रचरणांबुरुहप्रणामः ॥ मारप्रवीरजय-
मल्लमतल्लिकास्तुमल्लिर्मदीयहृदिपल्लवितप्रमोदः ॥ १९ ॥ निर्वाणराज्यकमलाहृदितारहारः संसारवारिनिधितार-
णकर्णधारः ॥ अंभोदसोदरवपुःस्वपदारविंदे श्रीसुव्रतोदिशतुषट्चरणव्रतंमे ॥ २० ॥ नम्रद्युसन्मणिकिरीट-
घटप्रसारिज्योत्स्नाजलस्नपितपादपयोरुहश्रीः ॥ कीर्तिप्रतानधवलीकृतभूर्भुवःस्वर्भद्राणिसांद्रयतुवोनमिती-
र्थनाथः ॥ २१ ॥ सेवापरायणनरायणचारुचूडारत्नप्रभापटलपाटलितांघ्रिपीठः ॥ राजीमतीहृदयपंकजचंच-
रीकः श्रीनेमिरस्तुभवतांभवतांतिशांत्यै ॥ २२ ॥ फुल्लत्फणींद्रफणराजिमणीमरीचिवीचिप्रपंचितशचीपति-
कार्मुकश्रीः ॥ दुर्गोपसर्गजलशोषविधौतपर्तुः स्वामीपिपर्तुभवतांरुचितानिपार्श्वः ॥ २३ ॥ नम्रेंद्रशेखरपराग-
पिशंगितांघ्रिरुत्तुंगसंगमकगर्वगिरींद्रवज्रः ॥ सिद्धार्थपार्थिवकुलार्णवकौस्तुभोवः श्रेयांसिमांसलयतात् प्रभुव-
र्द्धमानः ॥ २४ ॥ प्रज्ञावलंबितजिनप्रभसूरिवर्यवाक्पारवर्तिविभवाविभवाऽधिकाराः ॥ यच्छंतुयोगिवृषभाऋष-
भादयोवः श्रीवर्द्धमानचरमाःपरमार्थसिद्धिं ॥२५॥ तत्त्वानितत्त्वानिभृतेषुसिद्धंभावारिभावारिविशोषधर्मं ॥ दु-
र्बोधदुर्बोधमतंहरंतमारंभ मारंभजतादिदेवं ॥१॥ नेंद्राजिनेंद्राजिततेस्तवेलंकाहंतुकाहंतुरथंनयस्य ॥ मामत्रमा-
मत्रतथापिकुंददंतावदंतावलचिन्हदीनं ॥ २ ॥ बाहांकबाहांकलिपेकमग्रकर्षेप्रकर्षेप्रवणांकृपायाः ॥ तांशंभतां-
शंभववर्द्धयंतीमेकांतमेकांतववाचमीडे ॥ ३ ॥ वंदेशिवंदेशितधर्मऋद्धिवस्वर्णवस्वर्णरुचेऽधिगंतुं ॥ विश्वस्य-
विश्वस्यभयेतवोच्चैरक्षामरक्षामभिनंदनाज्ञां ॥ ४ ॥ माराधिमाराधितवासवैर्मेवीराजिवीराजितमोहजित्ते ॥
धामासुधामासुमतेमयित्वमीतिप्रसीतिप्रगुणोभयानि ॥ ५ ॥ संसक्तसंसक्तहृदः शिवेंदिरावध्वांतवध्वांतनिरा-
सलालसां ॥ रक्तांकरक्तांकरणप्रभांप्रभोपद्माभपद्माभरदायिनींस्तुमः ॥ ६ ॥ पृथ्वीजपृथ्वीजनभृंगचूतांकस्व-
स्तिकस्वस्तिकृतःसुपार्श्वं ॥ कामांतकामांतनुयुर्विमुक्त्यभीकास्तभीकास्तववाग्विलासाः ॥ ७ ॥ शीतांशुशीतांशु-
भदांयशस्तुति सोमांकसोमांकवयेत्तवेशयः ॥ संगत्यसंगत्यजनाब्जमश्रिया सौभाग्यसौभाग्यनिधिर्भ्रजेल्लिवं ॥८॥
संकल्पसंकल्पनकृन्मनोद्यराजीवराजीवलवत्तुषारं ॥ रुच्यासुरुच्यासुविधेनृनाकिरामासुरामासुतनासजत्ते ॥९॥ सं-
पन्नसंपन्नरनाथपूजितंसत्कीर्तिसत्कीर्तितचारुचेष्टितं ॥ यंनिर्भयंनिर्भरमर्चयन्भवेन्नारंसनारंसपुनातुशीतलः ॥१०॥
भव्यानभव्यानणुमोह कूपांतःपाततःपातरिगंडकांके ॥ सश्रेयसःश्रेयसिकस्यनास्तुरागःस्मरागःस्मयभिद्यधीशे
॥११॥ बंधूकबंधूकरणप्रशक्तिगात्राभगात्राभववासुपूज्य ॥ सद्योगसद्योगरयप्रसादं जायेयजायेययथाभभूयः
॥१२॥ माधुर्यमाधुर्यगिरागुणद्रुरामेणरामेणकिरेणलक्ष्मणा ॥ तेतेगतेतेगरिमाणमद्भुतंनीताविनीताविमलेश्वरत्व
या ॥१३॥ भाजालभाजालसितामलांगुलीलेखेनलेखेननुतेनभूषितं ॥ मानंतमानंतपदांबुजेनतेकंदर्पकंदर्पमुपैतुकिं
मम ॥१४॥ पद्मास्यपद्मास्यदतस्तमेतिविश्वेनविश्वेनरुजंतिरोगाः ॥ यःसन्नयःसन्नकुवासनाकोनाधर्मनाधर्मरतस्तुते
त्वां ॥१५॥ शांतेनिशांतेनिवसन्नभीता वन्यायवन्यायतिमद्वचाभ्रे ॥ हेमाभहेमाभवनप्रसीदन्नीतानभीतानमपा-
प्मनोनः ॥१६॥ सत्यागसत्यागमचंद्रपद्मदासत्वदासत्वनिकेतकूंथ ॥ पायादपायादहितार्थपंक्ता वंतीभवंतीभव-
दाननश्रीः ॥ १७ ॥ मंदेतमंदेतरयानिरस्तगांगेयगांगेयगुणातवार ॥ योगाधयोगाधरितांतरारेराभिर्वराभिर्व-

रिवस्यतेऽसौ ॥ १८ ॥ जासावजासावनितेंऽनीला सत्कायसत्कायशसस्तुतेऽग्रे ॥ नव्यापिनव्यापिद्दियानजातीकामव्विकामव्विजिनाधिनाथ ॥ १९ ॥ निर्मायनिर्मायगुणर्द्धितीर्थ्यैयोगेनयोगेनदृढेनसिद्धः ॥ कल्याणकल्याणसुमेरुरस्तुदेवोमुदेवोमुनिसुव्रतःसः ॥ २० ॥ विद्यातिविद्यातिशयैककोशंलोकेगलोकेशरणंनमेत्वां ॥ निष्कोपनिष्कोपमदेहदीधिते वप्राजवप्राजजगत्रयस्य ॥ २१ ॥ येनाजयेनाजरणीकृताज्ञा चारित्रचारित्रतवस्वशीर्षे ॥ नेमेसनेमेसकलैःसमुद्यदामोददामोदरवंद्यशक्रैः ॥ २२ ॥ निघ्नंतुविघ्नंतुलितामरेंद्राः पार्श्वस्यपार्श्वस्यसुरस्वसेव्याः ॥ जातानजातानवपंकजानांपादास्त्रपादास्त्रसतांशरण्याः ॥ २३ ॥ निष्कामनिष्कामलकायवीरसिद्धार्थसिद्धार्थकुलप्रदीप ॥ सर्वज्ञसर्वज्ञनमस्कृतांघ्रे पुण्यानिपुण्यानिसतांचिनुष्व ॥ २४ ॥ धीरानिधीरानिखिलांगिरद्धाविज्ञानविज्ञानतकल्पवृक्षाः ॥ देवाधिदेवाधिनुतप्रणीतकल्याणकल्याणकपंचकानः ॥२५॥ वारिंजवारिंजयहस्तिनोस्ताचारोपचारोपरिशीलयस्त्वां ॥ नालीकनालीकविधौतजैनसिद्धांतसिद्धांतकनिग्रहः स्यात् ॥ २६ ॥ शुभ्रांशुकभ्रांशुकभूत्करस्थवीणाप्रवीणाप्रणतेष्टदाने ॥ दाहंसदाहंसरथातिवात्सपद्मास्य पद्मास्यतुभारतीवः ॥ २७ ॥ एवंश्रीऋषभादयोजिनवराः श्रीवर्द्धमानांतिमाः सांद्रानंदमखंडखंडयमकैर्भूताश्चतुर्विंशतिः ॥ प्रज्ञोल्लासलसज्जिनप्रभकविव्यावर्ण्यमानोदयाभूया सुर्मयिसुप्रसन्नहृदयास्त्रैलोक्यलक्ष्मीश्वराः ॥२८॥ इतियमकमयचतुर्विंशतिजिनस्तुतिः ॥

॥ श्रीवर्द्धमान जिनाय नमः ॥

॥ अथ श्री कर्मविपाक नामक प्रथम कर्मग्रंथ प्रारंभः ॥

टीकाकर्त्ता श्रीदेवेंद्रसूरि आद्यमां मंगल करेछेः—उपजातिछंद.

दिनेशवद्ध्यानवरप्रतापै, रनंतकालप्रचितं समंतात् ॥
योऽशोषयत्कर्मविपाकपंकं, देवो मुदे वोऽस्तु स वर्द्धमानः ॥ १ ॥

अर्थ— अनंत कालनो संचय करेलो जे कर्मविपाकरूप पंक एटले कादव तेनुं उग्रध्यान रूप तापवडे शोषण करवाने जे सूर्यना जेवाछे, एवा श्रीवर्द्धमान देव मने हर्ष करनारा थाओ. ॥ १ ॥ आर्यावृत्तम्

ज्ञानादिगुणगुरूणां, धर्मगुरूणां प्रणम्य पदकमलं ॥
कर्मविपाकेविवृत्तिं, स्मृतिबीजविवृद्धये विदधे ॥ २ ॥

अर्थः— ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप जे सर्वोत्कृष्ट गुण तेओए करीने महत्ताने पामेला अथवा तेओनी प्राप्ति करावनारा एवा जे धर्मगुरु, तेमना पदकमलने प्रणाम करीने स्मरणरूप अंकुरनी वृद्धि करवाने अर्थे आ कर्मविपाक नामना प्रथम कर्मग्रंथनी वृत्ति हुं करुंछुं. ॥ २ ॥

हवे कर्मग्रंथ ते शुं कहीए? तोके जीवे मिथ्यात्वादिक हेतुए करीने जे आत्मासाथे पुद्गल बांधे तेने कर्म कहीएं, यथा क्रियते इति कर्म इति व्युत्पत्त्या. ते कर्मनुं मूलोत्तर प्रकृति, भेदे करी, तथा प्रकृति, स्थिति, रस अने प्रदेशादि बंधभेदे करी, तथा बंधोदयोदीरणासत्तादि भेदे करीने ग्रंथनुं रचवुं प्रतिपादन छेः जेहनेविषे ते कर्म्मग्रंथ कहीएं, त्यां प्रथम कर्मविपाकनामा कर्मग्रंथ कहेछे ए बधी वात प्रसंगथी कही छे

हवे बालावबोध कर्त्ता मंगलाचरण कहे छे.

श्रेयोमार्गस्य वक्तारं ॥ छेतारंकर्मभूत्रिणां ॥ चेत्तारं
विश्वतत्वानां ॥ वंदे वीरं जगत्प्रभुं ॥ १ ॥ गुणचंद्रं
गुरुं नत्वा ॥ मतिचंद्रेण धीमता ॥ क्रियते
कर्मग्रंथस्य ॥ व्याख्या बालाऽवबोधिनी ॥ २ ॥

हवे ग्रंथकर्त्ता श्रीदेवेंद्रसूरि पहेली गाथाए करी अभिष्टदेवतानी
स्तुत्यादिकनुं प्रतिपादन करे छे, मूल गाथा ॥

सिरिवीरजिणं वंदिय ॥ कम्मविवागं समासर्ज वुढं ॥
कीरइ जिएण हेउहिं ॥ जेणंतो जन्नए कम्मं ॥ १ ॥

अर्थ– सकल त्रिभुवन जनना मनने चमत्कार उपजावे, तथा परमार्हत्य महा महीमाने विस्तारे एवी जे अष्ट महा प्रातिहार्य लक्षण सिरि के० श्री एटले शोभा. यथा ॥ अशोकवृक्षः सुरपुष्पवृष्टि, र्दिव्योध्वनिश्चा मरमासनंच; भामंडलं डुंडुभिरातपत्रं सत्प्रातिहार्याणि जिनेश्वराणां ॥ ए अष्ट महाप्रातिहार्य कहिएं, अथवा चोत्रीश अतिशय लक्षण शोभा तेणे करी बिराजमान एवा जे वीरजिणं के० श्रीवर्द्धमान जिन एटले राग द्वेष तथा मोह प्रमुख वैरीउनो पराजय कस्वाथी जिन कहेवाय छे. अने ते वैरीउरूप वीर एटले सुभट तेउने जीतवाथी वीरजिन ए नाम सार्थकज छे. एवा श्रीवर्द्धमान स्वामीने मने करी, प्रणिधान एटले विशुद्ध मनसहित जे वचन योग ते वडे स्तुति तथा कायाए करी प्रणामरूप वंदिय के० वंदना करीने अहीं वंदना शब्दे स्तवना अने प्रमाण ए बेहु अर्थ कहीएं छैएं. वंदिस्तुत्यभिवादनयोरिति वचनात् एणे करी मंगलाचरणने अर्थे अभिष्ट देवनी स्तुति करीने ज्ञानावरणादि कर्मोना अनुभवने कम्मविवागं के० कर्मविपाक कहियें. तेने समासर्ज के० संक्षेपे करी अर्थात् वर्त्तमान डुषमकालना लोकोनी बुद्धि तथा आयु बल प्रमुख अति अल्प होवाथी घणा विस्तारवंत ग्रंथोमां प्रवृत्त थवामां विघ्न पडवाना भयथी तेवी कृति तेउनी ऊपर उपकाररूप कदाच न थाय, माटे आ टुंकामां वुढं के० कहीश. एथी प्रयोजन सूचव्युं; उपायोपेय एटले कारण कार्य लक्षण, साध्य साधन लक्षण, तथा गुरुपर्वक्रमलक्षण संबंध, अर्थात् सिद्ध थाय छे; सम्यक्दृष्टीजीव अधिकारी छे; अने अभिधेय जे कर्मविपाक ते एमां विषय छे; हवे आगला बे पदे करी कर्म शब्दनो अर्थ करे छे. जे कराय ते कर्म कहीए. तेना पुजल अंजन चूर्णथी भरेला दाबलानी पेठे सर्व लोकाकाशमां निरंतर व्यापी रहेला छे; तेने क्षीर अने नीरनी पेरे तथा अग्नि अने लोहनी पेठे कर्मवर्गणा द्रव्य अने आत्मानो तादात्म्य संबंध जे कारणमाटे थई रहेलो छे; ते कारणमाटे ते कर्म कहेवाय छे. ए कर्म कोण करे, तोके जिएण के० जीवे करी कीरइ के० कराय छे. ते जीव कोने कहीएं? पांच इंद्रिय, त्रण योग ते त्रण बल, श्वासोश्वास तथा आयु ए दश प्राणसुधी जे यथायोग्य धारण करी शके तेने जीव कहीएं, ते जीव आवा लक्षणवालो छे–मिथ्यात्वादिके करी मलीनस्वरूप थको सातादि वेदनीयादि कर्मोनो कर्त्ता छे, तथा तेउना फल जे साता असाता तेनो भोक्ता, तथा एवा एवा कर्मविपाकनो उदय तेने अनुसारे करी नरकादिक गतिनेविषे संसर्त्ता, अने सम्यक्दर्शन ज्ञान तथा चारित्र लक्षण जे रत्नत्रय तेना अभ्यासनी बाहुल्यताना वशेकरी अशेष कर्म मलपटलनो परिनिर्वाता, ए चारे लक्षणे बिराजमान ते जीव, सत्व, प्राणी तथा आत्मा इत्यादि पर्यायवडे उलखाय छे; उक्तंच ॥ यः कर्त्ताकर्मभेदानां भोक्ता कर्मफलस्यच; संसर्त्ता परिनिर्वाता स-

ह्यात्मा नान्यलक्षणः ॥ कया कारणनी योग्यता पामीने जीव कर्मने करे छे? तो के मिथ्यात्व, अविरति, कषाय तथा योग ए चार लक्षणवाला सामान्यरूप हेतुहिं के० हेतुए करी जीव कर्मने करे छे. यतः "पडिणीयत्तण निन्हव उवघायपउस्स अंतराएण ॥ अच्चासा यणयाए आवरणडुगंजिऊजयइ" इत्यादि विशेष कारणनी योग्यता पामीने ते विशेष करी आ ग्रंथनेविषेज आगल कहेवाशे. आटलुं कह्युं तेनो तात्पर्यार्थ आ छेः- जेण के० जे कारणमाटे हेतुए करी जीवकर्म कराय छे तो के० ते कारणमाटे तेने कर्मजाणए के० कर्म कहेवाय छे. एटले जीव हेतु पामिने जेने करे तेने कर्म कहीएं; क्रियते तत् कर्म इत्यर्थात् एवुं जे पुद्गलमय मूर्तिककर्म ते केवा प्रमाणे करी सिद्ध छे, ते कहे छे.

संसारनेविषे समस्त जीव वर्त्ते छे, तेने आत्मत्वपणुं समान छे. पण तेमांहे कोइक देवता छे, कोइक नारकी छे, कोइक तिर्यंच छे, कोइक मनुष्य छे एम नर नारक तिर्यंच अने मनुष्यरूप विचित्रता छे. एम वली मनुष्यत्वपणुं पण सर्व मनुष्यने विषे समान छे. तथापि तेमांहे कोइक राजा छे, कोइक रंक छे, कोइक पंडित छे, कोइक मूर्ख छे, कोइक महर्द्धिक छे, कोइक दरिद्री छे, कोइक स्वरूपवान छे, कोइक कुरूपवान छे, इत्यादिक जे विचित्रपणुं छे, ते विचित्रपणुं निर्हेतुक नथी पण हेतुसहीतज छे. जो निर्हेतुक मानीएं तो नित्यं सत्व किंवा असत्वनो प्रसंग थाय. नित्यंसत्व मसत्वंवा ॥ हेतोरन्यानपेक्षणादितिवचनात् ॥ ते माटे ए विचित्रता सहेतुक मानवी. ते हेतुने अमे कर्म कहीएं छैएं, एतदुक्तंश्रीदिनकृतटीकायां ॥ क्ष्मामृद्रंककयोर्मनीषिजडयोः सद्रूपनीरूपयोः श्रीमद्दुर्गतयोर्बलाबलवतोर्नीरोगरोगार्त्तयोः ॥ सौभाग्याऽसुभगत्वसंगमजुषो स्तुल्येपिनृत्वेंतरं यत्तत्कर्म निबंधनं तदपिनोजीवं विनायुक्तिमत् ॥ एनो अर्थ कहे छे.

ए वात श्री दिनकृत टीकानेविषे जीवस्थापना अधिकारे आवी रीते कहेली छे के; महर्द्धिवंत अने रंक, बुद्धिवंत अने मूर्ख, सुरूप अने कुरूप, सद्गतिवान अने दुर्गतिवान, बलवान अने निर्बल, निरोग अने रोगार्त्त, तेमज सौभाग्य तथा दुर्भाग्य, एवा द्वंद्व जगतमां दीठामां आवे छे, तेमां अंतर जे छे ते कर्मनुं निबंध छे; तथापि ते जीवविना संभवे नही. ए विषे बीजे ठेकाणे पण कह्युं छे. के "आत्मत्वेना विशिष्टस्य, वैचित्र्यं तस्य यद्वशात्, नरादिरूपं तच्चित्र, मदृष्टं कर्मसंज्ञितं" वली पौराणिक पण कर्मसिद्धिनुं प्रतिपादन करे छे, ते आ प्रकारे के "यथायथा पूर्वकृतस्य कर्मणः, फलंनिधानस्थमिवावतिष्ठति ॥ तथा तथा तत्प्रतिपादनोद्यता, प्रदीपहस्तेव मतिः प्रवर्त्तते ॥१॥ यद्यत्पुराकृतंकर्म, नस्मरंतीह मानवाः तदिदंपांडवश्रेष्ठ दैवमित्यभिधीयते॥२॥ मुदितान्यपिमित्राणि, सुक्रुद्धाश्चैवशत्रवः; नही मेतत्करिष्यंति यन्नपूर्वकृतंत्वया" ॥ ३ ॥ बौद्ध पण आम कहे छे के, "इतएकनवतौकल्पे शक्त्यामे पुरुषो हतः, तेन कर्म विपाकेन पादेविद्धोस्मिभिक्षवः" एवी रीते कर्मना अस्तित्वनो यद्यपि सर्व अंगीकार करे छे, तथापि तेउ अमूर्त्तिमंत माने छे, पण तेम नथी. कर्म पुद्गल स्वरूपी छे; तेमाटे मूर्तिवंत छेअमूर्त्त नथी, तेम छतां जो कर्मने आकाशादिवत् अमूर्त्ति मानशुं; तो जेम अमूर्त्त आकाशथी कांइ आत्माने अनुग्रह उपघात नथी, तेम कर्मना योगे पण आत्माने अनुग्रह तथा उपघातनो संभव थशे नही. यतः "अन्नेउअमुत्तंचिय, कम्मंमंनंतिवासणारूवं; तंतुनजग्रइतत्तो, उवाघयाणुग्गहाभावा. नागासंउवघायं, अणुगहं वाविकुणइसत्ताणं" हवे ते कर्म प्रवाहे करी अनादि छे. यतः "अणाइयं तं पवाहेण" इति वचनात् जो प्रवाहनी अपेक्षाथी पण कर्मने सादि मानियें, तो जीवोने पूर्वे कर्मरहितपणानो संभव थशे. अने पाछलथी कर्म कस्याथी जीवने कर्मनो संयोग उत्पन्न थाय छे एम मानवुं जोईशे. एम अंगीकरर कस्याथी मुक्त जीवोने पण कर्मनो संयोग संभव थशे, केमके ते तो कर्मरहित छे. तेथी मुक्त जीवोने अमुक्तता थशे. एम मानवुं तो इष्ट नथी. माटे जीवने कर्मनी साथे अनादि कालनो संयोग छे एम मानवुं योग्य छे, मात्र कर्मज अनादि छे एम नथी.

आशंका- जीवनी साथे कर्मनो अनादि संयोग छतां तेनो वियोग केम संभवे?

उत्तर– अनादि संयोग छतां पण वियोग दीठामां आवे छे. जे कांचन अने उपल एटले पथ्थरानो अनादि संयोग छे, तोपण तथाविध सामग्रीना सद्भावथी एटले धमनादिकनी सहायतावमे कीटीनो वियोग दीठामां आवे छे, तेमज जीवने पण सम्यक् ज्ञान सम्यक्दर्शन तथा चारित्रना ध्यानरूप अग्निए करी अनादि कर्ममलनीसाथे वियोगनी सिद्धि थाय छे, ए विषे भाष्यसुधांभोनिधिर्भगवान पण आम कहे छे के, " जहइहय कंचणोवल संजोगोणाइ संतइ गयवि; वुच्छिज्जइसोवायं, तहजोगोजीवकम्माणं ॥ १ ॥ इति प्रथम गाथार्थ ॥

हवे बीजी गाथाए कर्मना केटला भेद छे ? ते कहे छे.

पयइ ठिइ रस पएसा ॥ तं चउहा मोअगस्स दिठंता ॥
मूल पगइ ठ उत्तर ॥ पगई अडवन्न सयभेयं ॥ २ ॥

अर्थ– तंचउहा के० ते कर्मना चार प्रकार थाय छे; ते आ प्रमाणे– पयइठिइ रस पएसा के० प्रकृति, स्थिति, रस तथा प्रदेश. जेम प्रासाद प्रमुखना आधारभूत स्तंभ होय छे, तेम कर्मना ए चार स्तंभ छे. तेथी प्रकृतिबंध, स्थितिबंध, रसबंध तथा प्रदेशबंध कह्या छे. तेमां स्थिति, तथा रस जे अनुभाग, तथा प्रदेश ए त्रण बंधोनो जे समुदाय तेने प्रकृतिबंध कहियें; अध्यवसाय विशेषें करी ग्रहण करेला जे कर्मना दलिक, तेउनी स्थिति एटले जे कालनो नियम, तेने स्थितिबंध कहियें; कर्मना पुद्गलोना शुभाऽशुभ अथवा घाती अघाती जे रस तेने अनुभागबंध अथवा रसबंध कहियें; अने स्थिति तथा रसनी अपेक्षाविना कर्मपुद्गलोना दलिकोनुं जे ग्रहण करवुं, तेने प्रदेशबंध कहिये. उक्तंच " ठिइ बंध दलस्स ठिई, पएसबंधो पएस गहणं जं; ताणरसो अणुभागो, तस्समुदाउ पगइबंधो " बीजे ठेकाणे पण कह्युं छेः– " प्रकृतिः समुदायः स्यात्, स्थितिः कालावधारणं; अनुभागो रसः प्रोक्तः प्रदेशो दलसंचयः " ए उक्त चार प्रकार ते मोअगस्स दिठंता के० मोदकना दृष्टांतेकरी समजी लेवा, ते आ प्रमाणे– जेम वातरोगने हरण करनारा द्रव्यथी बनावेलो जे मोदक होय छे, तेनी वातरोगनो नाशकरवानी प्रकृति अथवा स्वभाव होय छे; पित्तरोगापहारक द्रव्यथी बनेला मोदकवडे पित्तनो उपशम थाय छे; अने कफरोगनाशक द्रव्यथी उत्पन्न थएला मोदकथी कफनो ध्वंस थाय छे; एवो जे स्वभाव तेने प्रकृति कहिये; ते मोदक कोइएक दिवस, कोई बे दिवस, एम यावत् कोइ एक माससुधी बगडी न जतां जेमनो तेमज रही शके छे; पछी विनाश पामे छे, ए तेनो स्थितिकाल कहियें; ते मोदकने विषे स्निग्ध तथा मधुरादिक रस एक गुणो, द्विगुणो तथा त्रिगुणो इत्यादिक जे होय छे, तेने रसबंध कहियें; अने ते मोदकमांना कोईमां एक प्रसृति एटले एक पली, कोईमां बे पली तथा कोइमां त्रण पली एम यावत् कणिकनुं प्रमाण होय तेने प्रदेशबंध कहियें; एवीज रीते कर्मने विषे पण कोइ कर्मनी प्रकृति ज्ञानने आछादन करनारी होय, कोइ कर्मनो स्वभाव दर्शनने आवरण करवानो होय, कोइ कर्मनी प्रकृति आनंदने देनारी होय अने कोइ कर्मनो स्वभाव सम्यक् दर्शनादिकनो विघात करवानो होय छे, तेने कर्मप्रकृति कहियें. तेज कर्म कोइ त्रीश कोटाकोटी सागरोपमसुधी, अने कोइ सित्तेर कोटाकोटी सागरोपमसुधी इत्यादि टकी शके छे, तेने कर्म्मनी स्थिति कहियें; ते कर्मनेविषे कोईमां एक ठाणीयुं, कोईमां बे ठाणीयुं, अने कोइकमां त्रण ठाणीयुं रस होय छे, ते अनुभागबंध कहियें, अने तेज कर्मने विषे कोईमां प्रदेश अल्प होय, कोईमां बहु, कोईमां बहुतर तथा कोईमां बहुतमरूप इत्यादि प्रदेशोनो संचय होय छे, ते प्रदेशबंध कहेवाय छे. मूलपगइ अठ के० ए कर्मनी मूल

प्रकृति सामान्यरूप आठ छे, अने उत्तर पगई अडवन्नसय नेयं के० उत्तर प्रकृति विशेपरूप एकशोने अ-ठावन छे. एज एकसोने अठावन कर्मप्रकृति कहेवाय छे.

हवे मूल प्रकृति आठनां नाम तथा ते एकेकना जेटला उत्तर नेद छे ते कहे छे.

इह नाण दंसणावर॥ णवेअ मोहाउ नाम गोआणी ॥ वि-
ग्घं च पण नव डुअ॥ ठवीस चउ तिसय डु पण विहं ॥३॥

अर्थ– इह के० ए प्रवचनने विपे कर्म एटला प्रकारनुं छे. इहां कर्मपद गाथामांहे नथी, माटे उपचा-रथी लहीएं. ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय, वेदनीय, मोहनीय, आयु, नाम, गोत्र तथा विग्घंच के० अंत-राय, ए आठ मूलप्रकृति छे. तेमां प्रथम ज्ञानावरणीय कर्मनुं विवेचन आवी रीते छे– जेणे करी वस्तु जा-णवामां आवे अथवा जेणे करी वस्तुनी इयत्ता एटले परिमाण थाय, तेने ज्ञान कहिएं; अथवा ज्ञप्तिने ज्ञान कहीएं; अथवा सामान्य विशेपात्मक वस्तुनेविपे विशेप ग्रहणात्मक जे बोध तेने ज्ञान कहियें; अने जेणे करीने देखाय तेने दर्शन कहियें; अथवा दृष्टीने दर्शन कहियें अथवा सामान्यविशेपात्मकवस्तुनेविपे सा-मान्य ग्रहणात्मक जे बोध तेने दर्शन कहियें; तथा जेणे करी आवरीएं, आछादिएं तेने आवरण कहीएं; अथवा आवरे, आछादे तेने आवरण कहियें. आवरणनुं रूप आवुं छेः– मिथ्यात्वादिकना मेलापेकरी जीवने व्यापारे आकर्पण करेली कर्मवर्गणा मांहेलो विशिष्ट पुफल समूह तेने आवरण कहीएं. तेमां-हे जे ज्ञाननुं आछादन करे छे, ते ज्ञानावरणीय कर्म कहेवाय छे. अने दर्शननुं आछादन करे छे, ते दर्शनावरणीय कर्म कहेवाय छे, तथा वेद्यते एटले जेनो सुख तथा दुःखरूपपणे अनुनव कराय छे, तेने वेदनीय कर्म कहिये, यद्यपि सर्व कर्मोनो अनुनव करायज छे, तेथी सर्व कर्म वेदनीय होवा जोइयें, तथापि पंकजादि शब्दनीपेठे वेद्य शब्द रूढिविपयक छे; माटे साता तथा असाता कर्मज वेद्य होवाथी एनेज वेदनीय कहियें. पण शेप कर्मने न कहीयें; तथा जाणनारा प्राणीप्रत्ये मोह उपजावे सदसद्विवेकथी जे विकल करी नाखे तेने मोह कहियें; अने एज मोहनीय कर्म कहेवाय छे. तथा जेथी गत्यंतरनेविपे जवुं थाय छे तेने आयु कहे छे; अथवा पोते करेला कर्मना वशे प्राप्त थएली जे नरकादिक दुर्गति तेमांथी निकलवानी इछा करनारो प्राणी प्रतिबंधकताने पामे. अर्थात् जे त्यांथी निकलवा न दिये ते आयु कहेवाय छे. अथवा नवांतरने विषे जीवोने जे निश्चये उदय आवे तेने आयु कहियें. यद्यपि सर्व कर्म उदय आवे छे, तथापि आयुष्यनी कांइएक विशेषता होय छे. केमके, बीजां बांधेलां सर्व कर्म कोई तेज न-वमां उदयें आवे छे, कोइक वली प्रदेशे उदये करी नुक्त कीधां ते जन्मांतरनेविषे विपाकोदये करी उदय आवतां नथी, अने आयु कर्मनेविषे एम नथी. जे नवनुं आयु बांध्युं होय तेज नवमां नोगवाय छे. एटले मनुष्य नववेदता थका जो देवतानुं आयुष्य बांध्युं होय तो कांइ मनुष्यनवमां वेदाय नही, किंतु अवश्य जन्मांतरेज वेदाय. आयुष्यना उदयनी विवक्षा विशिष्ट थकी कही छे. पण प्रदेश थकी नथी कही. ते वि-शिष्टपणुं तो ते आयुष्यना सन्नाव वर्त्तन थकी होय छे, अथवा जेनो उदय थयाथी तन्नवयोग्य यावत् शेष कर्म उपनोगपणे आवी प्राप्त थाय तेने आयु कहियें. तथा जे जीवप्रत्ये गति जाति प्रमुख पर्यायना अनु-नवने करे तेने नाम कर्म कहियें. तथा जेणे करी आत्माने उंचनीच शब्दे करी बोलवाय छे तेने गोत्रकर्म कहियें. तथा जेणे करी दानादिक लब्धिर्जनो नाश थाय छे, अथवा जे उक्त लब्धिर्जनो विशेषे करी नाश करे छे तेने अंतराय कर्म कहीयें.

तेमां ज्ञानावरणीय, पण के० पांच प्रकारनुं छे, दर्शनावरणीय नव के० नव प्रकारनुं छे, वेदनीय डु के० बे प्रकारनुं छे, मोहनीय अडवीस के० अठावीश प्रकारनुं छे; आयु चउ के० चार प्रकारनुं छे, नामकर्म

तिसय के० एकसोने त्रण प्रकारनुं छे; गोत्र दु के० वे प्रकारनुं छे, अने अंतराय कर्म पणविहं के० पांच प्रकारनुं छे. एवी रीते मूल आठ प्रकृतिनी उत्तर एकसोने अठावन प्रकृति थाय छे.

आशंका– एवा अनुक्रमथी ज्ञानावरणादि कर्मोनो उपन्यास कस्यानुं कांइ प्रयोजन छे के स्वाभाविक एवो अनुक्रम आवी गयो छे?

उत्तर– अनुक्रम करवानुं प्रयोजन छे ते आ प्रमाणेः– अहीं ज्ञान तथा दर्शन ए जीवनुं स्वतत्व भूत छे केम के, ए विना जीवत्व कहेवाय नही. जीव चेतना लक्षणवंत छे. ते चेतना लक्षण ज्ञान तथा दर्शनना अभावे केम संभवे, तथा ज्ञान अने दर्शनमांहे पण ज्ञान प्रधान छे. जे ज्ञाने करी सकल शास्त्रार्थ विचारनी संतति प्रवर्त्ते छे. ते माटे अथवा सर्व लब्धि साकारोपयोगे उपयुक्त जीवने उपजे छे. पण निराकारोपयोगे एटले दर्शनोपयोगे उपयुक्त जीवने न उपजे. यतः "सवाउ लद्धीउसागारोवउ गोवउत्तस्स नो अणागारोव उंगोवउत्तस्स" इति वचनप्रामाण्यात् माटे ज्ञान प्रधान छे. अथवा जे समयें सकल कर्म विनिर्मुक्त जीव थाय छे, ते समयें जीव ज्ञानोपयोगोपयुक्त होय छे, अने दर्शनोपयोग तो द्वितीय समयमां थाय छे, तेमाटे ज्ञान प्रधान छे, तेनुं जे आछादन करनारुं ते ज्ञानावरणीय कर्म छे, तेने सर्व कर्म छे, तेने सर्व कर्ममां प्रथम गण्युं छे; अने ज्ञानोपयोगथी पतित जीवने दर्शनोपयोगनेविषे अवस्थान छे, तेमाटे ते ज्ञानानंतर द्वितीयस्थाने दर्शनावरण कर्म गण्युं छे.

ए ज्ञानावरण तथा दर्शनावरण कर्म पोताना विपाकने उदय करता थका यथायोग्य अवश्ये करी वेदनीय कर्मविपाकना उदयनुं निमित्तभूत थाय छे, ते देखाडे छे– ज्ञानावरणीय कर्मप्रत्ये उपचयोत्कर्षथी, प्राप्त विपाकथी अनुभवतो थको सूक्ष्म तथा सूक्ष्मतर वस्तुनो विचार करवामां पोताने असमर्थ जाणतो थको जीव खेदने पामे छे. तेमज वली सकल लोको ज्ञानावरण कर्मना क्षयोपशमने लीधे पाटव एटले चतुर थइने पोतानी बुद्धिथी सूक्ष्म तथा सूक्ष्मतर वस्तुविचार करवाने समर्थ होवाथी सुखने वेदे छे. एवी रीतें वेदनीय कर्मनुं निमित्त कारण ज्ञानावरणीय कर्म छे. ते प्रमाणेज अतिनिविड दर्शनावरणीय कर्मना उदयथी प्राणी जात्यंधादि थयो थको, वचनने अगोचर एवा दुःखसंदोह एटले दुःखना समुदायने अनुभवे छे. तेमज दर्शना वरणीय कर्मना क्षायोपशमथी स्पष्ट चक्षुरादि युक्त थइने यथाविध वस्तुसमूह एटले निकुरंबने सम्यक् प्रकारे अवलोकन कस्याथी प्राणी अमंद आनंदसंदोह प्रते अनुभवे छे; तेमाटे वेदनीय कर्मनुं निमित्त कारण दर्शनावरणीय कर्म पण छे. ज्ञान दर्शनावरण कर्मनुं वेदनीय कर्म वेद्य छे. तेमाटे वेदनीय कर्म त्रीजुं गण्युं छे.

वेदनीय कर्मने विषे पण इष्ट अने अनीष्ट विषयना संबंधथी सुख तथा दुःखनो जे अनुभव थाय ते वेदनीयनुं लक्षण छे; अने विषयने विषे इष्ट अने अनिष्टतापणुं ते राग अने द्वेषजनित छे अने ते राग द्वेष तो मोहना हेतु छे. तेमाटे वेदनीय कर्मथी अनंतर मोहनीय कर्म चोथुं कह्युं छे.

मोहमूढ प्राणी बहु आरंभरूप परिग्रहथी कर्मादानमां आसक्त थइने नरकादिकनुं आयुष्य बांधे छे, माटे मोहनीय कर्म्मानंतर् पंचमस्थाने आयु कर्म गण्युं छे.

नरकादि आयुष्यनो उदय आव्याथी अवश्यपणे नरक गत्यादिक नाम कर्मनो उदय थाय छे. माटे आयुष्यानंतर, नामकर्म छवुं गण्युं छे.

नाम कर्मनो उदय थयाथी अवश्येकरी उंच अथवा नीच गोत्रनो उदय थाय छे, माटे नाम कर्मानंतर गोत्रकर्म सातमुं गण्युं छे.

उंच गोत्रोत्पन्न जीवने प्रायें करी दान तथा लाभांतरायादि कर्मनो क्षय होय छे, केमके, राजादिक जे उंच कुलवान कहेवाय छे, तेउनेविषे दान तथा लाभादिक दीठामां आवे छे, जो अंतराय कर्मनो क्षय न थयो होय तो दान तथा लाभादिकनो संभव थाय नही. माटे घणुं करी दान तथा लाभांतरायादि कर्मो

उत्तम कुलनेविषे घणनेज पामेला होय छे. तेमज नीच गोत्रोपन्न प्राणीनेविषे प्रायेंकरी दान तथा लाजांतराय कर्मनो उदयज होय छे. केम के, नीच गोत्रोपन्न मनुष्य दरिद्री होवाथी त्यां दानादिक दीगमां आवतुं नथी. ए रीते गोत्र कर्मनो उदय थया पछी अंतराय कर्मनो उदय होवाथी गोत्रकर्मानंतर आठमुं अंतराय कर्म गण्युं छे. एवीरीते कर्मानुक्रम वर्णन सप्रयोजन छे. ॥ ३ ॥

" हवे यथोद्देशं निर्देशः " ए न्यायें करी एटले प्रथम जेवो मनमां संकेत थाय छे, तेवुं प्रसिद्धपणे कथन अथवा स्पष्टीकरण थाय छे; एवो न्याय छे. ते न्याये करी प्रथम पांच प्रकारनुं ज्ञानावरणीय कर्म कहे छे.

मइ सुय उही मण के ॥ वलाणि नाणाणि तब्ब मइनाणं ॥
वंजण वग्गह चउहा ॥ मण नयण विणिंदिय चउक्का ॥ ४ ॥

अर्थ– मूलसूत्रमां जेनां नाममात्र कह्यां छे, तेउनीसाथे प्रत्येके ज्ञान शब्द जोडीने आवीरीते गणना करवी–मइ के० मतिज्ञान, सुय के० श्रुतज्ञान, उही के० अवधिज्ञान, मण के० मनः पर्यवज्ञान, तथा केवलाणि के० केवलानी एटले केवलज्ञान ए पांच नाणाणि के० ज्ञान छे ते जाणवां. ' पदैकदेशे पदसमुदायोपचारात् ' एटले पदनो एक देश होय तो पण आखा पदनो उपचार करी लेवो एवो न्याय छे. ए प्रमाणे मूलमां मन शब्द छे तेथी मनपर्यवज्ञान जाणी लेवुं.

तब्ब के० तत्र जाणे तेने मति कहियें, जेथी मनन थाय अथवा जे मनन करे तेने मति कहियें; अथवा इंद्रिय तथा मनोद्वारे करी निश्चत वस्तुने जेणेकरि जणाय अथवा मनाय तेने मति कहिये. योग्य देशने विषे अवस्थित वस्तु विषयक इंद्रिय मनोनिमित्त जे आत्माने अवगमविशेप एटले कोईक ठेकाणे कोई वस्तु पडी होय, तेने विषय करनारां मन तथा इंद्रियो होय छे, तेमां निमित्त कारण ज्ञान छे, ते ज्ञान यथार्थ आत्माने थयुं होय तेने मतिज्ञान कहियें. एनेज आगममां अभिनिवोधिक ज्ञान कह्युं छे. ते विषे जगवान् देवर्द्धिक्षमाश्रमण एमणे आम कह्युं छे.– " नाणं पंचविहं पन्नत्तं, तंजहा आभिणिबोहिय नाणं, सुयनाणं, उहिनाणं, मणपय्यवनाणं, केवलनाणं. " अत्र आभिनिबोधिक ज्ञाननो अर्थ आम करेलो छे– अभि उपसर्ग छे, तेनो अर्थ अभिमुख एटले सन्मुख एवो थाय छे; नि शब्दनो नियत एटले निश्चित अर्थ थाय छे; एवी अभिमुख नियत के० वस्तु योग्य देशावस्थान अपेक्षी इंद्रिय मनोनिमित्त स्वस्वविषयनी अपेक्षाए जे बोध थाय छे तेने अभिनिबोधक ज्ञान कहियें.

श्रवणं श्रुतम् एटले जे संजलाय तेने श्रुत कहियें. अभिलापेप्लावित जे अर्थ तेने ग्रहण करवानी जे उपलब्धि विशेष हेतु होय तेने श्रुत कहियें. कंबुग्रीवादिमान्, पृथुबुध्नोदराद्याकार, जलधारणादिक अर्थ क्रियाने समर्थ, एवी जे वस्तु ते घट शब्दे करी बोलाय छे. अही वस्तु वाच्य छे ने शब्द वाचक छे, माटे उक्तवस्तु वाच्य छे, अने घट शब्द वाचक छे एवा वाच्य वाचक संबंधे करी त्रिकाल साधारण समान परिणाम शब्दार्थ पर्याय आलोचनानुसारी इंद्रिय मनोनिमित्त जे आत्मानुं अवगम विशेष तेने श्रुतज्ञान कहियें.

इंद्रियादिकनी अपेक्षाविना आत्मानेविषे जे साक्षात् अवधान एटले अर्थ ग्रहण थाय छे, तेने अवधि कहियें. अने साक्षात् अर्थनुं ग्रहण होवाथी एने प्रत्यक्ष ज्ञान पण कहे छे. यदुक्तं नंद्यऽध्ययने– " नोइंदियपच्चक्खं तिविहं पन्नत्तं, तंजहा, उहिनाणपच्चक्खं, मनपज्जवनाण पच्चक्खं, केवलनाणपच्चक्खमिति. " अथवा अव शब्दनो अर्थ अधः एवो समजवो. एटले जेणे करी अधो एटले नीचो विस्तृत जे वस्तु तेने जाणीयें तेने अवधि कहियें. अथवा अवधि शब्दनो अर्थ मर्यादा वाचक थाय छे; एटले रूपी द्रव्यने विषेज जाणवानी प्रवृत्ति छे जेनी, एवी मर्यादा, उपलक्षित जे ज्ञान तेने अवधिज्ञान कहियें.

मनपर्यव ज्ञाननो अर्थ आ प्रमाणे-परि शब्दनो अर्थ सर्वतोभाववाचक छे. अव शब्दनो अर्थ जाणवा वाचक छे. केमके अवन वेदन इत्यादिक शब्दो पर्याय वाचक छे. अहीं परिअव तेनो पर्यव थाय छे. तेथी मननुं जे सर्व थकी जाणवुं तेने मनपर्यव कहियें, अथवा मनःपर्यव ज्ञान कहियें, अथवा मनःपर्याय ज्ञान पण एनेज कहियें. त्यां एवो शब्दार्थ करिएं जे संज्ञी जीवे काययोगे करी ग्रहण करेली जे मनःप्रायोग्य वर्गणाद्रव्य जेने चिंतनीय वस्तुनेविषे चिंतनीयपणे व्यापार्यो एवो जे मनोयोग, तेने मनपणे परिणमावीने जे पर्यायोनुं आलंबन कर्युं छे, तेने मन कहियें. तेना पर्याय एटले समस्त प्रकारे जाणवुं तेने मनपर्यव कहीएं. अथवा जे मन चिंतनानुगत परिणाम तेनुं जे ज्ञान तेने मनःपर्याय कहियें. अथवा आत्माए करी वस्तु चिंतननेविषे व्यापार्या जे मन तेने पर्याय के० जाणे. तेने मनःपर्याय कहियें. तत्संबंधी जे ज्ञान तेने मनःपर्याय ज्ञान कहियें.

केवल एटले एक, अर्थात् जे मति आदिक ज्ञानना अपेक्षाविनानुं होय तेने केवलज्ञान कहियें. " नठंमिल्लार्ड मच्चिएनाणे " इति वचन प्रामाण्यात्.

आशंका- मत्यादिक ज्ञान पोतपोताना आवरणना क्षयोपशम भावे पण प्रगट थाय छे; तो निःशेप स्वस्व आवरणनो क्षय थवाने लीधे सर्व प्रकारे सारी रीते मत्यादिक ज्ञान प्रगट थवानो संभव छे. चारित्र परिणामनी पेरे जेम चारित्रावरणीय कर्मना क्षयोपशमे सामायकादिक चारित्र प्रगट थाय छे. अने चारित्रावरणीयनो निःशेषपणे क्षय थयाथी विशेषताथी यथाख्यात चारित्र प्रगट थाय छे. परंतु केवल ज्ञान उत्पन्न थयाथी कांइ चारित्र जतुं रहेतुं नथी. तेमज केवल ज्ञान उत्पन्न थयाथी मति तथा श्रुतादिकनो पण अभाव संभवे नही. उलटुं विशेषताथी संपूर्ण प्रगट थाय छे. कह्युं छे के, " आवरण देसविगमे, जाई विज्जंति मइसुयाईणि; आवरण सव्वविगमे, कहताइ न हुंति जीवस्स. "

उत्तर- अहीं जेम घनाघन पटलांतरित एटले मेघने आडे रहेलो जे सहस्रभानु एटले सूर्य तेनुं अपरांतरालवर्त्ति जे कटकुटयादि आवरण तेना विवरांतर गत जे प्रकाश ते घटपटादिक वस्तुने प्रकाशे छे. एटले एक तो पूर्ण जलथी भरेलो मेघ आडे आवेलो तेथी पूर्ण प्रकाश पडी शके नहीं, तेमां वली कुटयादिक भाटीनी भींतने आडे जे पदार्थो होय तेउनी उपर जेम यथार्थ प्रकाश पडी शकतो नथी. ते वस्तु केटलाएक अंशे देखाय अने केटलाएक अंशे न देखाय अथवा थोडी देखाय छे, तेम केवल ज्ञानावरणीय कर्मथी आवृत जे केवल ज्ञान, तेमां अपरांतरालवर्त्ती मतिज्ञानावरणीय आदि, तेउना क्षयोपशमरूप जे विवर एटले सूक्ष्म छिद्रो, तेउमांथी गयलो प्रकाश जीवाजीवादिक वस्तुने प्रकाशे छे. ते तेवी रीते प्रकाश करतो थको मतिज्ञानादि लक्षण तेहवुं तेहवुं क्षयोपशमनुं रूप अभिधानप्रत्ये पामे छे. ते कारणमाटे जेम सकल घनपटल तथा कटकुटयादिक आवरणनो नाश थया पछी तथाविध सूर्यनो प्रकाश तेवो अस्पष्ट नथी थतो . किंतु सर्वात्मपणे स्पष्टरूप अन्यरूपपणे भासे छे. तेम अहीं पण सकल केवल ज्ञानावरण तथा मतिज्ञानावरणादि आवरणोनो विलय थयाथी, तथाविध मतिज्ञानादिसंज्ञिक केवल ज्ञाननो प्रकाश नथी होतो, किंतु सर्वात्मपणे यथावस्थित वस्तुनो परिछेदक स्पष्ट अन्यरूपज भासे छे, उक्तंच श्रीपूज्यैः " कडविवरागय किरणा, मेहंतरियस्स जह दिणेसस्स; ते कडमेहावगमे, न हुंति जह तह इमाइंपि." अन्य आचार्योएं पण कह्युं छे.- "मलविद्धमणेर्व्यक्ति, र्यथा नेक प्रकारतः ॥ कर्मविद्धात्मकज्ञप्ति, स्तथानेकप्रकारतः ॥१॥ यथाजात्यस्य रत्नस्य, निःशेषमलहानितः ॥ स्फुटै करूपा भिव्यक्ति, विज्ञेप्ति स्तद्वदात्मनः " ॥२॥ अन्य आचार्य एनुं आवी रीते समाधान करे छे ते कहे छे-सयोगि केवलीने विषे पण, मति श्रुतादिक ज्ञान छे, पण ते केवल फलशून्य छे, तेमाटे तेनी विवक्षा करता नथी. जेम सूर्यनो उदय थया पछी पण नक्षत्रादिक होय छे, तोपण ते निःप्रयोजक होवाथी विवक्षा करवायोग्य नथी. तेम अहीपण जाणी लेवुं. उक्तंच "अ-

नेआनिणिबोहिय, नाणाईणिजिणस्स विद्यंति; अफलाविणियसूरुदये, जहेव नरकत्तमाईणि." अथवा केवल शब्द शुद्ध वाचक ठे. एटले आवरणमलकलंकपंक रहित तेने केवल ज्ञान कहीएं. अथवा केवल शब्द संपूर्ण अर्थ वाचक ठे. केमके, प्रथमथीज तदावरणकर्मनो निःशेषपणे नाश थयो ठे. तेणे करी संपूर्ण ऊपनुं ठे तेमाटे केवल ज्ञान कहे ठे. अथवा केवल शब्द असाधारण वाचक ठे. अन्य कोइने सदृश नथी. जे सामान्य न होय तेने असाधारण कहियें, सामान्य पदार्थ ते सादृश्य होय ठे, तेनो ज्यां अनाव होय तेने असामान्य अथवा असाधारण कहिये. केवल ज्ञान जेवो बीजो कोई पदार्थ नथी, तेथी अनन्य सदृश ठे, माटे तेने केवलज्ञान कहियें अथवा अनंतार्थ वाचक केवल शब्द ठे केमके, अनंतज्ञेय पदार्थोने जाणे माटे तेने केवलज्ञान कहियें. अथवा निर्व्याघातार्थ वाचक केवल शब्द ठे, केमके लोकालोकनेविपे क्यांएं पण एनो व्याघात थतो नथी तेथी केवलज्ञान कहीएं. एवी रीते ए पांच ज्ञाननो शब्दार्थ जाणवो. अथवा केवलंच तत् ज्ञानंच केवलज्ञानं. यथावस्थित नूतनवद्भावि नाव स्वनाव नासि ज्ञानमिति नावना. एटले केवल एवुं जे ज्ञान ते केवलज्ञान एटले नूत नविष्य तथा वर्त्तमानकालनो यथावस्थित नाव जेथी प्रगट थाय तेने केवल ज्ञान कहियें.

आशंका— पांच ज्ञानोनो एवा अनुक्रमे करी ऊपन्यास करवानुं शुं कारण हतुं?

ऊत्तर— ए पांच ज्ञानमां मति अने श्रुत ए बन्ने ज्ञान एकत्र नण्यां ठे. केमके एर्डना परस्पर स्वामी, काल, कारण, विषय तथा परोक्ष ए पांच धर्म सरखा ठे. जेमके मतिज्ञाननो स्वामी ठे; तेज श्रुत ज्ञाननो स्वामी ठे; अने जे श्रुतज्ञाननो स्वामी तेज मतिज्ञाननो स्वामी. जन्न मइनाणं तन्न सुयनाणं, जन्न सुयनाणं तन्नमइनाणं इत्यादि, वचन प्रमाण्यात्. माटे स्वामी साधर्म्य ठे. जेटलो मतिज्ञाननो स्थिति काल ठे, तेटलोज श्रुतज्ञाननो स्थिति काल ठे. ते प्रवाहनी अपेक्षाए जो लेईएं तो अतीत अनागत तथा वर्त्तमानरूप सर्व काल ठे, अने अप्रतिपाती एक जीवनी अपेक्षाए लैये तो साधिक ठासठ सागरोपम प्रमाण काल ठे. ऊक्तंच " दोवारे विजयाइसु, गयस्स तिन्निञ्चुए अहव ताई; अइरेगं नर नवियं, नाणा जीवाण सवद्धा. " एवीरीते काल साधर्म्य ठे. तथा इंडियरूप निमित्त कारणवान मतिज्ञान ठे, तेम श्रुत ज्ञान पण इंडिय निमित्त ठे. एवीरीते कारण साधर्म्यपणुं ठे. तथा जेम मतिज्ञानना आदेशथी सर्व डव्य विषय ठे, तेमज श्रुत ज्ञानना आदेशथी पण सर्व डव्य विषय होवाथी विषय साधर्म्य ठे. अने जेम मतिज्ञान परोक्ष ठे, तेमज श्रुतज्ञान पण परोक्ष होवाथी परोक्ष साधर्म्य ठे. ते कारण माटे स्वाम्यादि साधर्म होवाथी मति तथा श्रुत नियमथी एकत्र कथन करवा योग्य ठे. तथा प्रथम ए बे ज्ञान होय तोज पश्चात् अवधि आदिक बीजां ज्ञानो ऊत्पन्न थाय ठे, माटे अवधि ज्ञानादिकथी पहेला गण्या ठे. ऊक्तंच " जं सामि काल कारण, विसय परोक्खत्तणेहिं तुल्लाइं; तन्नावे सेसाणिय, तेणाईए मइ सुयाई. "

आशंका— मति अने श्रुत ए बे ज्ञानोमां मतिज्ञान प्रथम गण्युं अने श्रुतज्ञान पढी गण्युं तेनुं कारण शुं?

ऊत्तर— श्रुतज्ञान मतिपूर्वक ठे. प्रथम सर्वत्र अवग्रहादिरूप जो मतिज्ञान ऊदय पामे तो पढी श्रुतज्ञान होय ठे; माटे मतिज्ञान प्रथम कह्युं ठे. ए विषे श्री जिननद्रगणि क्षमाश्रमण आम कहे ठे— " मइ पुवं सुयमुत्तं, न मई सुयपुव्विया विसेसोऽयं; पुवं पालण पूरण, नावाऊ जं मई तस्स. " तथा नंदि अध्ययननी चूर्णिमां पण कह्युं ठे— " तेसुविञमइ पुवं सुयंति किच्चा पुवं मइनाणं कयं तिप्पञ्छंसुयंति. "

आशंका— स्वामित्वादिकेकरी ज्यारे ए बन्ने ज्ञानोनुं अनेदपणुं ठे, त्यारे बन्नेनुं एकपणुं ठरे ठे. केमके जो कोइ बीजो हेतु होए तो बे कहीएं माटे नेदनुं कोई कारण नथी; अने अनेदताना हेतु तो कहेला ठे. तेथी नेद संनवे नहीं.

ऊत्तर— ए आशंका अयुक्त ठे, केमके स्वाम्यादि नेदना हेतुनो अनाव ठे. यद्यपि स्वाम्यादिक हेतु स-

मान छे तेथी अभेदता छे, तथापि लक्षणनो भेद होवाथी बन्ने जुदां मानवां जोइयें छीयें. ते आ प्रमाणे– मन्यते योग्योर्थोऽनयेतिमतिः एटले जेथी योग्य अर्थ जणाय तेने मति कहिये. अने श्रवणं श्रुतं एटले जेथी संभलाए तेने श्रुत कहियें. एवीरीते लक्षणे करी भेद छे. तथा हेतुफल भावेकरी भेद छे. केमके, मतिज्ञान ते श्रुतज्ञाननुं कारण छे, अने श्रुतज्ञान मतिज्ञाननुं कार्य छे. जेना उत्कर्षापकर्षे करी जेनो उत्कर्षापकर्ष थाय ते तेनुं कारण होय छे. जेम मृत्पिंडना उत्कर्षापकर्षे करी घटनो उत्कर्षापकर्ष थाय छे, माटे मृत्पिंड घटनुं कारण छे, तेम अत्रे पण घणा ग्रंथो सांभल्याथी जे ग्रंथना विषय स्मरण अथवा ईहापोहादिक अधिकतर प्रवृत्ति थाय छे, ते ग्रंथ स्फुटतर प्रतिभासे छे. परंतु बीजा ग्रंथो तेवीरीते स्पष्टपणे भासता नथी, माटे मतिज्ञान ते श्रुतज्ञाननुं कारण छे, अथवा भेदेकरीने मति तथा श्रुतनो भेद छे. मतिज्ञान अठावीश प्रकारनुं छे, अने श्रुतज्ञान चौद प्रकारनुं छे, अथवा इंद्रियविभागे करी भेद छे. श्रुतज्ञान श्रवणेंद्रिय प्रभव छे. अने शेषेंद्रिय प्रभवमतिज्ञान छे, ते पूर्वांतरगत गाथाए करी कह्युं छे, यतः "सो इंदिर्उवलद्धी, होइ सुयं सेसयंतु मइनाणं; मुत्तूणं दव्वसुयं, अक्खरलंभाय सेसेसु." अथवा मतिज्ञान वल्क समान छे; तेथी कारण छे, अने श्रुतज्ञान शुंब समान छे तेथी कार्य छे. अथवा मतिज्ञान अनक्षर छे; अने साक्षरपण छे. केमके अवग्रह ज्ञान ते अनक्षर होय छे. ते अनिर्देश्य सामान्यमात्र प्रतिभासात्मकपणे करी निर्विकल्परूप छे. अने इहादि ज्ञान ते साक्षर छे, ते परामर्शादिरूपपणे अवश्यवर्णरूप छे, अने श्रुतज्ञान तो केवल साक्षरज छे. केमके अक्षरविना शब्दार्थ पर्यालोचनपणुं उपजे नहीं. माटे मति अने श्रुतज्ञानमां भेद छे. अथवा मतिज्ञान मूकसमान छे; केमके, ते पोतानेज प्रत्यय उपजावे छे; अने श्रुतज्ञान ते अमूक समान छे; केमके ते पोताने तेम परने पण प्रत्यय उत्पन्न करे छे. एटले ते परने दीधुं जाय छे. माटे ए बन्ने ज्ञानमां भेद छे, यदाह भाष्यसुधांभोनिधिः "लरकण भेयाहेउ, फलभाव उभेय इंदिय विभागा; वग्गरक्करमूयेयर, भेया भेउ मइ सुयाणं."

अवधिज्ञान त्रीजुं गण्युं छे तेनो हेतु आ छे– काल, विपर्यय, स्वामि तथा लाभ ए चार धर्मोनुं तेउनी साथे सरखापणुं छे. तेमाटे मति श्रुतज्ञानांतरे अवधिज्ञान कह्युं छे ते कहे छे. तेमां एक अप्रतिपाती एक जीवने मति तथा श्रुतनी पेठे साधिक छासठ सागरोपम कालसुधी अवधिज्ञान रही शके छे तेथी काल साधर्म्य छे. तथा मिथ्यात्वनो उदय थयाथी जेम मति अने श्रुत विपर्यय भावने पामे छे, तेम अवधिज्ञान पण विपर्यय भावने पामे छे. तेथी मति अज्ञान, श्रुत अज्ञान तथा विभंगज्ञान विभंगता पामे छे. एवी रीते विपर्यय साधर्म्य छे. उक्तंच "आद्यत्रयम ज्ञानमपिभवति मिथ्यात्वसंयुक्तमिति" जे मति तथा श्रुतज्ञाननो स्वामि तेज अवधिज्ञाननो स्वामि होवाथी स्वामी साधर्म्य छे. तथा देवतादिक जे विभंग ज्ञानवान होय छे, तेउने ज्यारे सम्यक्त्वनी प्राप्ति थाय छे; त्यारे युगपत् मति श्रुत तथा अवधि ए त्रणेनो लाभ थाय छे, माटे लाभ साधर्म्य छे.

मनःपर्यव ज्ञान चोथुं गण्युं छे, तेनो हेतु आ छे–छद्मस्थ, विषय भाव तथा प्रत्यक्ष ए चार धर्मोनुं तेउनी साथे सरखापणुं छे. जेम अवधिज्ञान छद्मस्थने थाय छे, तेम मनःपर्यव ज्ञान पण छद्मस्थने थाय छे; माटे छद्मस्थ साधर्म्य छे. जेम अवधिज्ञानरूपी द्रव्य विषयक छे, तेम मनःपर्यव ज्ञान पण रूपीद्रव्यविषयक छे, तेथी विषय साधर्म्य छे. जेम अवधिज्ञान क्षयोपशमिक भावे छे. तेम मनःपर्यव पण क्षायोपशमिक भावे छे माटे भाव साधर्म्य छे, तथा जेम अवधिज्ञान प्रत्यक्ष छे, तेम मनःपर्यव ज्ञान पण प्रत्यक्ष छे, माटे प्रत्यक्ष साधर्म्य छे. उक्तंच "कालविवज्जयसामि, त्तलाभ साहंम उवहीतत्तो; माणसमित्तो छउम, छविसय भावाइ साहंमा ॥ १ ॥"

तथा मनपर्यव ज्ञानांतरे केवलज्ञान कह्युं छे ते केवलज्ञान सर्वोत्तम छे, माटे कह्युं छे अथवा अप्रमत्तयति-

रूप स्वामि साधर्म्य छे. माटे अथवा सर्वने अवसाने लाभ होय छे. केम के मतिज्ञानादि चार ज्ञानो जे छे ते वस्तुनो देशथी परिछेद केटलाएक अंशे परिमाण करनार छे, अने केवल ज्ञान जे छे, ते सकल वस्तु स्तोमपरिछेदक एक समयने विषे विषयसमूहनुं परिमाण करनारो छे. सर्वनुं मस्तकरूप होवाथी सर्वोत्तम छे तेथी छेवटे कह्युं छे. जेम मनपर्यवज्ञान अप्रमत्तयतिने उत्पन्न थाय छे, तेम केवलज्ञान पण अप्रमत्तयतिने उत्पन्न थवाथी स्वामि साधर्म्य छे. तथा जेने बीजा चारे ज्ञान उत्पन्न थयां होय तेने नियमे करी सर्व ज्ञानना अवसान (अंत) मां केवलज्ञाननी प्राप्ति थाय छे. माटे सर्वना अंतमां केवलज्ञान कह्युं छे. उक्तंच " अंते केवल मुत्तम, जइसामित्तावसाण लाभाउ इति. "

एवी रीते नाममात्रे नाणाणि के० पांच ज्ञान कह्यां. हवे एउनुं सविस्तर वर्णन करतां प्रथम मतिज्ञानने प्रगट करे छे– कहेला पांच ज्ञानोमां प्रथम मतिज्ञान अगवीश प्रकारे छे. एनो हवे पछीनी गाथानी साथे संबंध छे. तत्नमइनाणं के० तत्र मतिज्ञान प्रथम बे भेदे थाय छे– एक श्रुतनिश्रित, बीजो अश्रुतनिश्रित. तेमां प्राये करी श्रुत अभ्यासविना सहज क्षयोपशवशे करी जे उत्पन्न थाय तेने अश्रुतनिश्रत कहियें. ते चार प्रकारनुं छे– उत्पात्तिकी बुद्धि, वैनयकीबुद्धि, पारिणामिकी बुद्धि तथा कर्मजा बुद्धि. ए विषे श्री देवर्द्धिवाचक आम कहे छेः– " सेकिंतं मइनाणं, डुविहं मइनाणंपन्नतं; तं जहा, सुयनिस्सियं च असुयनिस्सियंच सेकिंतं असुय निस्सियं असुयनिस्सियं चउविहं पन्नत्तं तं जहा, उप्पत्तिया वेणइया, कमिया परिणामिया; बुद्धी चउविहावुत्ता, पंचमानोवलप्रइ " तथा विशेषावश्यकमां पण कह्युं छे– " पुव्वंसुय परिकम्मिय, मइस्स जं संपयं सुयाईयं; तं निस्सिय मियरं पुण, अणिस्सिअं मइ चउक्कंतं" तेमां जे सहेजे पोतानी मेले उपजे ते उत्पात्तिकी बुद्धि, अने गुरुनो विनय शुश्रुषा सेवाकरतां आवे ते वैनयिकी बुद्धि, कर्म्म करतां उपजे ते कार्मिकी बुद्धि, अने परिणाम ते दीर्घकालनुं पूर्वापर अर्थनुं अवलोकन ते पारिणामिकी बुद्धि. एनुं विशेष स्वरूप नंदीसूत्र तथा आवश्यकबृहद्वृत्तिप्रमुख थकी जाणवुं.

पूर्वश्रुत परिकर्म्मित मतिना उत्पाद कालनेविषे शास्त्रार्थ पर्यालोचन करतां जे उत्पन्न थाय तेने श्रुतनिश्रित मतिज्ञान कहिये. तेना चार प्रकार छे– अवग्रह, ईहा, अपाय, तथा धारणा यदुक्तं " सेकिंतं सुयनिस्सियं मइनाणं चउविहं पन्नतं जहा, उग्गहो, ईहा, अवाय, धारणा " तेमां अवग्रह बे प्रकारनुं छे–व्यंजनावग्रह तथा अर्थावग्रह ए विषे पण कह्युं छे–"सेकिंतं उग्गहे, उग्गहे डुविहे पन्नते तं जहा, वंजणुग्गहे, अत्थुग्गहेय" तेमां जेम प्रदीपवडे घटने प्रगट करिएं, तेम जेणे करी अर्थने प्रगट कराय तेने व्यंजन कहियें. कह्युं छे "वंजिजाइजेणछो, घरुवदीवेण वंजणंतंच" व्यंजन ते उपकरणेंद्रियो जाणवी ते इंद्रियो पणं कदंब पुष्प, अतिमुक्त, चंद्र, क्षुरप्ररूप नानाकृति संस्थित जे श्रोत्र घ्राण, चक्षु रसना तथा स्पर्शन लक्षण जाणवी. अथवा शब्द गंध, रस, तथा स्पर्शपणे परिणामने पाम्यो जे पुद्गलनो संघात तेने पण व्यंजन कहियें. माटे व्यंजन उपकरण इंद्रियो तेणे करी व्यंजन एटले जे शब्दादिकपणे परिणामने पामेला द्रव्य तेनुं जे ग्रहण परिछेदन तेने व्यंजनावग्रह कहियें. केम के, एक व्यंजन शब्दनो लोप थयो छे. ' किमपीदं ' एटले आ शुं छे, एवो अव्यक्त (अप्रगट) ज्ञानरूप जे अर्थावग्रह थाय छे, तेनी पूर्वे अत्यंत अव्यक्ततर (अतिछानुं जे ज्ञान) होय छे तेने व्यंजनावग्रह कहियें. ते चार प्रकारनुं छे–ते मूल पाठमांज कह्युं छे के, ' वंजणवग्गह चउहा ' एटले व्यंजनावग्रह चतुर्धा छे ते आ प्रमाणे– ' मण नयण विणिंदिय चउक्का ' मन तथा नयन ए बे विना बाकीनी चार इंद्रियोने आश्रयी चार भेदे छे. ए विषे श्री नंदीसूत्रमां कह्युं छे– " सेकिंतं वंजणुग्गहे वंजणुग्गहे, चहुउविहे पन्नते तं जहा, सो इंदिय वंजणुग्गहे, घाणिंदियवंजणुग्गहे, रसणिंदिय वंजणुग्गहे फासिंदिय वंजणुग्गहे. "

आशंका– मन अने नयन ए बेनी वर्जना शा माटे करी ?

उत्तर- मन अने नयन ए बे प्राप्यकारी नथी, किंतु अप्राप्यकारी छे. कारण जेनो विषय थकी अनुग्रह तथा उपघात न थाय, माटे तेने अप्राप्यकारी कहियें. प्राप्यकारी कहिएं तो अनल (अग्नि) जल (पाणी) तथा शूली (शूलायुध) इत्यादिकनुं चिंतवन अवलोकन (देखवुं) दहन (बलवुं) छेदन (छेदवुं) तथा पाटन (चोकीने फाडवुं) प्रमुख थाशे, ते कारणथी तेने अप्राप्यकारी कहिये. तथा चक्षुइंद्रिय जे छे ते विषयदेशप्रते जाईने देखती नथी, तेम प्राप्त अर्थनुं अवलंबन पण करती नथी, एवो नियम छे, तो पण मूर्त्तिमंत चंद्र तथा सूर्यना किरणोनी प्राप्ति थएथी कदाचित् तेने अनुग्रह उपघात थाय छे, माटे अत्र कोईक ए चक्षुने अनुमाने करी प्राप्यकारी पण कहे छे, ते आवी रीते अनुमान करे छे-लोचनं पक्षीकृत्य, प्राप्यकारित्वं साध्यते, व्यवहितार्थानुपलब्धेः इति हेतुः रसनावत् इति दृष्टांतः। एनो भावार्थ- लोचन प्राप्यकारी छे, व्यवहितार्थना अग्राहक होवा माटे, रसनेंद्रियनी पेठे छे, ए अनुमान समीचिन नथी, केमके, व्यवहितार्थानुपलब्धिरूप जे हेतु छे, ते अनेकांतिक छे, एकांतिक नथी. केमके, काच, अभ्रपटल तथा स्फटिक प्रमुखनी अंतरित वस्तुने पण नयन ग्रहण करी शके छे, कोई कहेशे के, नेत्रनेविषे तैजस किरणो छे, ते काचादिकने भेदीने अंतरित वस्तुनुं ग्रहण करती वखते प्रकाश करे छे, माटे नेत्र प्राप्यकारी होवाथी व्यवहितार्थानुपलब्धिरूप हेतु साचो छे. तेजोद्रव्य कोई ठेकाणे पण स्खलित थतुं नथी. एवी रीते अनैकांतिक दोषनो उद्धार करनाराने आम उत्तर दैयें-महाज्वालादिकनेविषे पण स्खलना दीठामां आवे छे, तो वली नेत्रोनां किरणोनी स्खलना थाय तेमां शुं कहेवुं? अहीं घणी चर्चा छे पण ग्रंथविस्तारना भयथी लखी नथी. व्यंजनावग्रहनो जघन्य काल एक आवलिकानो असंख्यातमो भाग होय छे. उत्कृष्टथी पहुत्तश्वासोश्वास जेटलो होय छे, बे स्वासोश्वासथी मांडीने नवपर्यंत पहुत्त संज्ञा छे. उक्तंच "वंजणवग्गहकालो, आवलिय असंखभाग तुल्लाउ; थोवो उक्कोसो पुण, आणापाणुप्पहुत्तंति" ॥ ४ ॥

एवी रीते चार प्रकारनो व्यंजनावग्रह कह्यो; हवे अर्थावग्रहादिक कहे छे.

अवुग्गह ईहावा, य धारणाकरण माणसेहिं छहा ॥
इय अठवीस भेयं, चउदसहा वीसहा चसुयं ॥ ५ ॥

व्याख्या- शब्दरूपादिक अथवा ते मांहेला अन्यतर भेदेकरी अनिर्धारित सामान्यरूप अर्थनुं जे ग्रहण तेने अवुग्गह के० अर्थावग्रह कहियें. अर्थात् आ कंईपण छे, एवुं जे अव्यक्तज्ञान ते अर्थावग्रह जाणवुं, ते पांच इंद्रियोने छठुं मन एउंए करी छ प्रकारनुं छे- श्रोतेंद्रियार्थावग्रह, चक्षुरिंद्रियार्थावग्रह, घ्राणेंद्रियार्थावग्रह, रसनेंद्रियार्थावग्रह, स्पर्शनेंद्रियार्थावग्रह तथा मानसार्थावग्रह.

हवे- ते अर्थावगृहीत वस्तुनेविषे जे धर्मनी गवेषणा करवी, एटले आ स्थाणु छे किंवा पुरुष छे? तेमां पण हमणा संध्याकाल छे अने माहा अरण्य छे, तेमां सूर्य अस्त थया पछी संध्या समये पुरुष होवानो संभव थाय नही. इत्यादिक व्यतिरेक धर्मनुं निराकरण करवुं अने एने पक्षीउ भजे छे, तथा वक्र कोटरादि सहित छे, इत्यादिक अन्वय धर्मनो अंगीकार करवो; एवुं जे ज्ञान विशेष तेने ईहा कहिये. ए पण पांच इंद्रियो तथा मने करी छ प्रकारनी छे.

तथा- ईहित वस्तुनेविषे, आ निश्चये करी स्थाणुज छे, एवो जे बोध एटले एक कोटीनो निश्चय तेने अपाय कहियें. ए पण पांच इंद्रियो. तथा मने करी छ प्रकारे छे.

तथा निश्चित वस्तुनेविषे अविच्युतिपणे, अथवा स्मृतिपणे अथवा वासनापणे जे धारण करवुं तेने धारणा कहियें. ते पण पांच इंद्रियो अने मने करी छ प्रकारे छे.

कहेला अर्थावग्रहादिनुं कालप्रमाण आवी रीते छे— उग्गह इक्कं समय, ईहावायामुहुत्त मद्धंतु; कालम-संखं संखं, वधारणा होइ नायवा. एवी रीते चारने छए गुण्याथी चोवीश थाय, अने चार पूर्वे व्यंजनावग्रह कह्या, ए सर्व मली अठावीश भेद श्रुतनिश्रित मतिज्ञानना जाणवा. ते वली प्रत्येके विवरीने लखीये छैये.

कोइक पुरुषे अव्यक्त शब्द सांभल्यो ते भाषाना पुद्गल ते पुरुषना कर्णमांहे पेशीने श्रोत्रेंद्रियने फरश्या तेवारे अत्यंत अव्यक्तपणे जे शब्दज्ञान ते श्रोत्रेंद्रियनो व्यंजनावग्रह, ते पछी कोइके मुजने साद कीधो एहवुं जे अव्यक्तज्ञान ते श्रोत्रेंद्रियनो अर्थावग्रह, पछी ए अमुका अमुकानो साद छे एहवी विचारणा ते ईहा कहीयें, ए तो खर जेवो स्वर छे माटे अमुकानोज साद छे एहवो निश्चय करे ते अपाय, तेवार पछी तेहने घणाकाल सुधी धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुषे अव्यक्तरूप दीठुं ते रूपना पुद्गल चक्षुइंद्रियने फरश्या नथी अप्राप्यकारी माटे एहनो व्यंजनावग्रह न होय. देखवाने पहेले समयेज अव्यक्त ज्ञानरूप चक्षुरिंद्रियनो अर्थावग्रह थाय. तेवार पछी ए स्थाणु छे के पुरुष छे? जो स्थाणु होय तो स्थिर होय अने पुरुष होय तो हाले चाले एहवी विचारणा ते ईहा, पछी ए तो स्थिर छे. माटे निश्चेथकी स्थाणु छे एहवुं ज्ञान ते अपाय, पछी तेने धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुषे अव्यक्त गंध आघ्रायो ते गंधना पुद्गल घ्राणेंद्रिय साथे बद्ध स्पृष्ट थया तेवारे अति अ-व्यक्तपणे जे गंध ज्ञान ते घ्राणेंद्रियनो व्यंजनावग्रह. तेवार पछी कांइक सुगंध आवे छे एहवुं जे अव्यक्त ज्ञान ते घ्राणेंद्रियनो अर्थावग्रह. पछी ए कपूर अथवा कूठनो गंध एहवी विचारणा ते ईहा, एतो शीतल छे माटे कपूरनोज गंध छे एहवुं निश्चय ज्ञान ते अपाय; तेवारपछी तेहने धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुषे अव्यक्तपणे रस आस्वाद्यो ते रसना पुद्गल रसनेंद्रिय साथे बद्ध स्पृष्ट थया ते समय अति अव्यक्तपणे जे रसनुं ज्ञान ते रसनेंद्रियनो व्यंजनावग्रह, तेपछी ए कांइक स्वाद जणाय छे. एहवुं अव्यक्त-ज्ञान ते रसनेंद्रियनो अर्थावग्रह, पछी ए गोल के साकर हशे एहवी विचारणा ते ईहा, एतो अति मधुर माटे साकरनोज रस एहवुं निश्चय ज्ञान ते अपाय, तेवार पछी तेहने धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुषे अव्यक्तपणे फरश वेध्यो ते फरशना पुद्गल स्पर्शनेंद्रिय साथे बद्ध स्पष्ट थया ते समय अति अव्यक्त स्पर्शनुं जे ज्ञान ते स्पर्शनेंद्रियनो व्यंजनावग्रह. तेवारपछी कांइक माहरे शरीरे स्पर्श थयो एहवुं अव्यक्त ज्ञान ते स्पर्शनेंद्रियनो अर्थावग्रह, पछी ए रज्जु के सर्प्प हशे? एहवी विचारणा ते ईहा. ए तो सुकुमाल माटे निश्चें सर्पनो स्पर्श एहवुं ज्ञान ते अपाय. पछी तेहने धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुष अव्यक्त स्वप्न देखीने जाग्यो ते स्वप्नमांहे कोइक वस्तु संभवी पण तेहना पुद्गल मनने फर-शता नथी तेमाटे मननुं व्यंजनावग्रह न होय. चिंतववाने प्रथम समयेज अव्यक्त ज्ञानरूप ते मननो अर्था-वग्रह थाय. ते पछी ए में स्वप्नमां शुं दीठुं? एहवी विचारणा ते ईहा. एतो में अमुकज स्वप्न दीठुं एहवो निर्धार ते अपाय. पछी तेहने धारी राखे ते धारणा.

ए मतिज्ञानना अठावीश भेद नंदीसूत्रने अनुसारे विवरीने देखाड्या. एमां चार भेद अश्रुत निश्रितना एटले चार प्रकारनी बुद्धिना भेलीएं तो बत्रीश थाय.

तथा जातिस्मरण पण अतीत कालना संज्ञी पंचेंद्रीयना संख्याता भव देखे. संख्यात भवावगम स्वरूप मति ज्ञाननोज भेद छे. श्री आचारांगनी टीकामां जाती स्मरण ज्ञानने धारणानो भेद कह्यो छे— "जाति-स्मरणं त्वाभिनिबोधिक ज्ञानविशेष मिति."

तथा कोइ एक सभानेविषे बेठेला घणा श्रोता जनोए शंख तथा भेरी प्रमुखनो नाद अथवा शब्द सम-काले एकठो सांभल्यो छतां, सर्वनी क्षयोपशमनी विचित्रताथी अधिक न्यून प्रमुख सांभल्यामां आवे छे, जेमके, कोईने ते शंख भेरी आदि तूरीठनो नाद भिन्नभिन्न सांभल्यामां आवे छे. तेना जाणवामां एवुं आ-

वे के, एटली ज्ञेरी आटला संख इत्यादि वाजे छे. तेने बहु अवग्रह कहियें; कोइने अव्यक्तपणे मात्र वाजित्र वाजे छे एटलुंज सांजल्यामां आवे छे, तेने अबहु अवग्रह कहियें.

तथा ते शब्दमां पण कोइकने मधुर मंद्रत्वादि बहु पर्यायोपेत जे शंखादिक ध्वनि पृथक् पृथक् घणा प्रकारे सांजल्यामां आवे तेने बहुविध अवग्रह कहियें; कोईने एक बे पर्यायोपेत ते ध्वनि सांजल्यामां आवे छे तेने अबहुविध अवग्रह कहियें.

कोईकने तुरत ते नाद जाणवामां आवे छे तेने क्षिप्रअवग्रह कहियें; कोइकने विचारि विचारीने घणीवार पाछलथी जाणवामां आवे छे; ते अक्षिप्र अवग्रह.

कोई जेम ध्वजारूप लिंगे करी देवकुल उंलखाय छे. तेम लिंगसहित जाणे तेने निश्रितावग्रह कहियें. कोइ उक्त प्रकारे लिंगरहित जाणे तेने अनिश्रितावग्रह कहियें.

कोईने संशयरहित संजलाय छे, तेने असंदिग्धावग्रह कहियें; कोईने संशयसहित संजलाय छे, तेने संदिग्धावग्रह कहियें.

कोईके एक वेला सांजली ग्रहण करी लीधेलुं ते सदा सर्वदा स्मरण रहे पण वीसरे नहीं तेने ध्रुव अवग्रह कहियें; अने कोईकने एकवार ग्रहण करेलुं सर्वदा रहे नहीं, तेने अध्रुवावग्रह कहियें.

एवी रीते एक अवग्रहना बार ज्ञेद छे. तेउने पूर्वोक्त अठावीश ज्ञेदोथी गुणतां त्रणशेने छत्रीश ज्ञेद मतिज्ञानना थाय. ए विषे ज्ञाष्यपीयूषपयोधिए पण कह्युं छे.

" जंबहु बहुविहखिप्पा, निस्सियनिछियधुवेयरविज्ञत्ता; पुणरुग्गहादउंतो, तं छत्तीसत्ति सयज्ञेयं ॥ १ ॥ नाणा सद्द समूहं, बहुविहंसुणइ ज्ञिन्नजाईयं; बहुविह मणेगज्ञेयं, इक्किक्कं निद्धमहुराई. ॥ २ ॥ खिप्पमचिरेण तंचिय, सरूवउंतं अणिस्सिय मलिंगं; निछियमसंसयंजं, धुवमच्चंतं नयकयाइ ॥ ३ ॥ तथा एमां अश्रुत निश्रितना चार ज्ञेद नाखीएं, तो त्रणसोने चालीश ज्ञेद मतिज्ञानना थाय छे. अहीं अर्थावग्रह एक समय प्रमाण छे. इहा अने अपाय अंतर्मुहूर्त्त प्रमाण छे. धारणा संख्यात असंख्यात कालसुधी छे. अथवा ऊव्य क्षेत्र, काल तथा ज्ञाव लक्षण चार ज्ञेदे करी मतिज्ञान चार प्रकारनुं छे. मतीज्ञानी आदेश थकी सर्व ऊव्य जाणे, पण देखे नही. क्षेत्र थकी आदेशे सर्व क्षेत्र लोकालोक जाणे पण देखे नहीं. काल थकी आदेशे सर्वकाल जाणे पण देखे नही. ज्ञाव थकी आदेशे सर्व ज्ञाव जाणे पण देखे नही. ए विषे निर्दलिताऽज्ञान संज्ञार प्रसर श्री देवर्द्धिवाचक वर कहे छे के " तं समासउं चउविहं पन्नत्तं, तं जहा, दव्वउं, खेत्तउं, कालउं, ज्ञावउं दव्वउंणं आज्ञिणिबोहिय नाणी आएसेणं सवज्ञावा जाणइ न पासइ; खित्तउंणं आज्ञिणिबोहियनाणी आएसेणं सवंखित्तं जाणइ न पासइ कालउंणं आज्ञिणिबोहियनाणी आएसेणं सव कालं जाणइ न पासइ, ज्ञावउंणं आज्ञिणिबोहियनाणी आएसेणं सवं ज्ञावे जाणइ न पासइ. इति मतिज्ञानना ज्ञेद कह्या. ॥ ५ ॥

हवे श्रुतज्ञानना ज्ञेद कहे छे. चौदसहा वीसहा व सुयंति. श्रुतज्ञान चौद अने वीश प्रकारनुं छे तेमांना प्रथम चौद प्रकार कहे छे,

अक्खर सन्नी सम्मं, साईयं खलु सपद्ध वसियंच ॥
गमियं अंग पविठं, सत्तविए एस पडिवक्का ॥ ६ ॥

अर्थ- अक्षरश्रुत, अनक्षरश्रुत, संज्ञीश्रुत, असंज्ञीश्रुत, सम्यक्श्रुत, असम्यक्श्रुत, आदिश्रुत, अनादिश्रुत, पर्यवसितश्रुत, अपर्ययवसितश्रुत गमिकश्रुत, अगमिकश्रुत, अंगप्रविष्टश्रुत तथा अंगबाह्यश्रुत,

कहेला अर्थावग्रहादिनुं कालप्रमाण आवी रीते छे- उग्गह एकं समय, ईहावायामुहुत्त मद्धंतु; कालम-संखं संखं, वधारणा होइ नायवा. एवी रीते चारने छए गुणवाथी चोवीश थाय, अने चार पूर्वे व्यंजनावग्रह कह्या, ए सर्व मली अठावीश भेद श्रुतनिश्रित मतिज्ञानना जाणवा. ते वली प्रत्येके विवरीने लखीये छैयें.

कोइक पुरुषे अव्यक्त शब्द सांभल्यो ते भाषाना पुद्गल ते पुरुषना कर्णमांहे पेशीने श्रोत्रेंद्रियने फरस्या तेवारे अत्यंत अव्यक्तपणे जे शब्दज्ञान ते श्रोत्रेंद्रियनो व्यंजनावग्रह, ते पछी कोइके मुजने साद कीधो एहवुं जे अव्यक्तज्ञान ते श्रोत्रेंद्रियनो अर्थावग्रह, पछी ए अमुका अमुकानो साद छे एहवी विचारणा ते ईहा कहीयें, ए तो खर जेवो स्वर छे माटे अमुकानोज साद छे एहवो निश्चय करे ते अपाय, तेवार पछी तेहने घणाकाल सुधी धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुषे अव्यक्तरूप दीठुं ते रूपना पुद्गल चक्षुइंद्रियने फरस्या नथी अप्राप्यकारी माटे एहनो व्यंजनावग्रह न होय. देखवाने पहेले समयेज अव्यक्त ज्ञानरूप चक्षुरिंद्रियनो अर्थावग्रह थाय. तेवार पछी ए स्थाणु छे के पुरुष छे? जो स्थाणु होय तो स्थिर होय अने पुरुष होय तो हाले चाले एहवी विचारणा ते ईहा, पछी ए तो स्थिर छे. माटे निश्चेथकी स्थाणु छे एहवुं ज्ञान ते अपाय, पछी तेने धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुषे अव्यक्त गंध आघ्रायो ते गंधना पुद्गल घ्राणेंद्रिय साथे बद्ध स्पृष्ट थया तेवारे अति अ-व्यक्तपणे जे गंध ज्ञान ते घ्राणेंद्रियनो व्यंजनावग्रह. तेवार पछी कांइक सुगंध आवे छे एहवुं जे अव्यक्त ज्ञान ते घ्राणेंद्रियनो अर्थावग्रह पछी ए कपूर अथवा कूठनो गंध एहवी विचारणा ते ईहा, एतो शीतल छे माटे कपूरनोज गंध छे एहवु निश्चय ज्ञान ते अपाय; तेवारपछी तेहने धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुषे अव्यक्तपणे रस आस्वाद्यो ते रसना पुद्गल रसनेंद्रिय साथे बद्ध स्पृष्ट थया ते समय अति अव्यक्तपणे जे रसनुं ज्ञान ते रसनेंद्रियनो व्यंजनावग्रह, तेपछी ए कांइक स्वाद जणाय छे. एहवुं अव्यक्त-ज्ञान ते रसनेंद्रियनो अर्थावग्रह, पछी ए गोल के साकर हशे एहवी विचारणा ते ईहा, एतो अति मधुर माटे साकरनोज रस एहवुं निश्चय ज्ञान ते अपाय, तेवार पछी तेहने धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुषे अव्यक्तपणे फरश वेध्यो ते फरशना पुद्गल स्पर्शनेंद्रिय साथे बद्ध स्पष्ट थया ते समय अति अव्यक्त स्पर्शनुं जे ज्ञान ते स्पर्शनेंद्रियनो व्यंजनावग्रह. तेवारपछी कांइक माहरे शरीरे स्पर्श थयो एहवुं अव्यक्त ज्ञान ते स्पर्शनेंद्रियनो अर्थावग्रह, पछी ए रज्जु के सर्प्प हशे ? एहवी विचारणा ते ईहा. ए तो सुकुमाल माटे निश्चे सर्पनो स्पर्श एहवुं ज्ञान ते अपाय. पछी तेहने धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुष अव्यक्त स्वप्न देखीने जाग्यो ते स्वप्नमांहे कोइक वस्तु सांभली पण तेहना पुद्गल मनने फर-शता नथी तेमाटे मननुं व्यंजनावग्रह न होय. चिंतववाने प्रथम समयेज अव्यक्त ज्ञानरूप ते मननो अर्था-वग्रह थाय. ते पछी ए में स्वप्नमां शुं दीठुं? एहवी विचारणा ते ईहा एतो में अमुकज स्वप्न दीठुं एहवो निर्धार ते अपाय. पछी तेहने धारी राखे ते धारणा.

ए मतिज्ञानना अठावीश भेद नंदीसूत्रने अनुसारे विवरीने देखाड्या. एमां चार भेद अश्रुत निश्रितना एटले चार प्रकारनी बुद्धिना भेलीएं तो बत्रीश थाय

तथा जातिस्मरण पण अतीत कालना संज्ञी पंचेंद्रीयना संख्याता भव देखे: संख्यात भवावगम स्वरूप मति ज्ञाननोज भेद छे. श्री आचारांगनी टीकामां जाती स्मरण ज्ञानने धारणानो भेद कह्यो छे- " जाति-स्मरणं त्वाभिनिबोधिक ज्ञानविशेष मिति. "

तथा कोइ एक सभानेविषे बेठेला घणा श्रोता जनोए शंख तथा भेरी प्रमुखनो नाद अथवा शब्द सम-काले एकठो सांभल्यो छतां, सर्वेनी क्षयोपशमनी विचित्रताथी अधिक न्यून प्रमुख सांभल्यामां आवे छे, जेमके, कोइने ते शंख भेरी आदि तूरीउंनो नाद भिन्नभिन्न सांभल्यामां आवे छे. तेना जाणवामां एवुं आ-

वे के, एटली ज्ञेरी आटला संख इत्यादि वाजे छे. तेने बहु अवग्रह कहियें; कोइने अव्यक्तपणे मात्र वाजित्र वाजे छे एटलुंज सांजल्यामां आवे छे, तेने अबहु अवग्रह कहिएं.

तथा ते शब्दमां पण कोइकने मधुर मंदत्वादि बहु पर्यायोपेत जे शंखादिक ध्वनि पृथक् पृथक् घणा प्रकारे सांजल्यामां आवे तेने बहुविध अवग्रह कहियें; कोईने एक बे पर्यायोपेत ते ध्वनि सांजल्यामां आवे छे तेने अबहुविध अवग्रह कहियें.

कोईकने तुरत ते नाद जाणवामां आवे छे तेने क्षिप्रअवग्रह कहियें; कोइकने विचारि विचारीने घणीवार पाछलथी जाणवामां आवे छे; ते अक्षिप्र अवग्रह.

कोई जेम ध्वजारूप लिंगे करी देवकुल उंलखाय छे. तेम लिंगसहित जाणे तेने निश्रितावग्रह कहिएं. कोइ उक्त प्रकारे लिंगरहित जाणे तेने अनिश्रितावग्रह कहियें.

कोईने संशयरहित संजलाय छे, तेने असंदिग्धावग्रह कहियें; कोईने संशयसहित संजलाय छे, तेने संदिग्धावग्रह कहियें.

कोईके एक वेला सांजली ग्रहण करी लीधेंलुं ते सदा सर्वदा स्मरण रहे पण वीसरे नहीं तेने ध्रुव अवग्रह कहियें; अने कोईकने एकवार ग्रहण करेलुं सर्वदा रहे नहीं, तेने अध्रुवावग्रह कहियें.

एवी रीते एक अवग्रहना बार ज्ञेद छे. तेउंने पूर्वोक्त अठावीश ज्ञेदोथी गुणतां त्रणशेने छत्रीश ज्ञेद मतिज्ञानना थाय. ए विषे जाष्यपीयूषपयोधिए पण कह्युं छे.

“ जंबहु बहुविहखिप्पा, निस्सियनिछियधुवेयरविजत्ता; पुणरुग्गहादउंतो, तं छत्तीसत्ति सयज्ञेयं ॥ १ ॥ नाणा सद्द समूहं, बहुविहंमुणइ ज्ञिन्नजाईयं; बहुविह मणेगज्ञेयं, इक्किकं निद्धमहुराई. ॥ २ ॥ खिप्पमचिरेण तंचिय, सरूवउंतं अणिस्सिय मलिंगं; निछियमसंसयंजं, धुवमच्चंतं नयकयाइ ॥ ३ ॥ तथा एमां अश्रुत निश्रितना चार ज्ञेद नाखीएं, तो त्रणसोने चालीश ज्ञेद मतिज्ञानना थाय छे. अहीं अर्थावग्रह एक समय प्रमाण छे. इहा अने अपाय अंतर्मुहूर्त्त प्रमाण छे. धारणा संख्यात असंख्यात कालसुधी छे. अथवा ज्व्य क्षेत्र, काल तथा जाव लक्षण चार ज्ञेदे करी मतिज्ञान चार प्रकारनुं छे. मतीज्ञानी आदेश थकी सर्व ज्व्य जाणे, पण देखे नही. क्षेत्र थकी आदेशे सर्व क्षेत्र लोकालोक जाणे पण देखे नहीं. काल थकी आदेशे सर्वकाल जाणे पण देखे नही. जाव थकी आदेशे सर्व जाव जाणे पण देखे नही. ए विषे निर्दलिताऽज्ञान संजार प्रसर श्री देवर्द्धिवाचक वर कहे छे के “ तं समासउं चउविहं पन्नतं, तं जहा, दवउं, खेत्तउं, कालउं, जावउं दवउंणं आजिणिबोहिय नाणी आएसेणं सबजावा जाणइ न पासइ; खित्तउंणं आजिणिबोहियनाणी आएसेणं सबंखित्तं जाणइ न पासइ कालउंणं आजिणिबोहियनाणी आएसेणं सब कालं जाणइ न पासइ, जावउंणं आजिणिबोहियनाणी आएसेणं सबं जावे जाणइ न पासइ. इति मतिज्ञानना ज्ञेद कह्या. ॥ ५ ॥

हवे श्रुतज्ञानना ज्ञेद कहे छे. चौदसहा वीसहा व सुयंति. श्रुतज्ञान चौद अने वीश प्रकारनुं छे तेमांना प्रथम चौद प्रकार कहे छे,

अक्खर सन्नी सम्मं, साईयं खलु सपद्य वसियंच ॥
गमियं अंग पविठं, सत्तविए एस पडिवक्का ॥ ६ ॥

अर्थ– अक्षरश्रुत, अनक्षरश्रुत, संज्ञीश्रुत, असंज्ञीश्रुत, सम्यक्श्रुत, असम्यक्श्रुत, आदिश्रुत, अनादिश्रुत, पर्यवसितश्रुत, अपर्यवसितश्रुत गमिकश्रुत, अगमिकश्रुत, अंगप्रविष्टश्रुत तथा अंगबाह्यश्रुत,

कहेला अर्थावग्रहादिनुं कालप्रमाण आवी रीते छे– उग्गह एकं समय, ईहावायामुहुत्त मद्धंतु; कालम-संखं संखं, वधारणा होइ नायव्वा. एवी रीते चारने छए गुण्याथी चोवीश थाय, अने चार पूर्वे व्यंजनावग्रह कह्या, ए सर्व मली अठावीश भेद श्रुतनिश्रित मतिज्ञानना जाणवा. ते वली प्रत्येके विवरीने लखीये छैयें.

कोइक पुरुषे अव्यक्त शब्द सांभल्यो ते भाषाना पुद्गल ते पुरुषना कर्णमांहे पेशीने श्रोत्रेंद्रियने फरश्या तेवारे अत्यंत अव्यक्तपणे जे शब्दज्ञान ते श्रोत्रेंद्रियनो व्यंजनावग्रह, ते पछी कोइके मुजने साद कीधो एहवुं जे अव्यक्तज्ञान ते श्रोत्रेंद्रियनो अर्थावग्रह, पछी ए अमुका अमुकानो साद छे एहवी विचारणा ते ईहा कहीयें, ए तो खर जेवो स्वर छे माटे अमुकानोज साद छे एहवो निश्चय करे ते अपाय, तेवार पछी तेहने घणाकाल सुधी धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुषे अव्यक्तरूप दीठुं ते रूपना पुद्गल चक्षुइंद्रियने फरश्या नथी अप्राप्यकारी माटे एहनो व्यंजनावग्रह न होय. देखवाने पहेले समयेज अव्यक्त ज्ञानरूप चक्षुरिंद्रियनो अर्थावग्रह थाय. तेवार पछी ए स्थाणु छे के पुरुष छे? जो स्थाणु होय तो स्थिर होय अने पुरुष होय तो हाले चाले एहवी विचारणा ते ईहा, पछी ए तो स्थिर छे. माटे निश्चेथकी स्थाणु छे एहवुं ज्ञान ते अपाय, पछी तेने धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुषे अव्यक्त गंध आघ्रायो ते गंधना पुद्गल घ्राणेंद्रिय साथे बद्ध स्पृष्ट थया तेवारे अति अ-व्यक्तपणे जे गंध ज्ञान ते घ्राणेंद्रियनो व्यंजनावग्रह. तेवार पछी कांइक सुगंध आवे छे एहवुं जे अव्यक्त ज्ञान ते घ्राणेंद्रियनो अर्थावग्रह. पछी ए कपूर अथवा कूठनो गंध एहवी विचारणा ते ईहा, एतो शीतल छे माटे कपूरनोज गंध छे एहवु निश्चय ज्ञान ते अपाय; तेवारपछी तेहने धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुषे अव्यक्तपणे रस आस्वाद्यो ते रसना पुद्गल रसनेंद्रिय साथे बद्ध स्पृष्ट थया ते समय अति अव्यक्तपणे जे रसनुं ज्ञान ते रसनेंद्रियनो व्यंजनावग्रह, तेपछी ए कांइक स्वाद जणाय छे एहवुं अव्यक्त-ज्ञान ते रसनेंद्रियनो अर्थावग्रह, पछी ए गोल के साकर हशे एहवी विचारणा ते ईहा, एतो अति मधुर माटे साकरनोज रस एहवुं निश्चय ज्ञान ते अपाय, तेवार पछी तेहने धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुषे अव्यक्तपणे फरश वेध्यो ते फरशना पुद्गल स्पर्शनेंद्रिय साथे बद्ध स्पष्ट थया ते समय अति अव्यक्त स्पर्शनुं जे ज्ञान ते स्पर्शनेंद्रियनो व्यंजनावग्रह. तेवारपछी कांइक माहरे शरीरे स्पर्श थयो एहवुं अव्यक्त ज्ञान ते स्पर्शनेंद्रियनो अर्थावग्रह, पछी ए रज्जु के सर्प्प हशे ? एहवी विचारणा ते ईहा. ए तो सुकुमाल माटे निश्चें सर्पनो स्पर्श एहवुं ज्ञान ते अपाय. पछी तेहने धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुष अव्यक्त स्वप्न देखीने जाग्यो ते स्वप्नमांहे कोइक वस्तु संभवी पण तेहना पुद्गल मनने फर-शता नथी तेमाटे मननुं व्यंजनावग्रह न होय. चिंतववाने प्रथम समयेज अव्यक्त ज्ञानरूप ते मननो अर्था-वग्रह थाय. ते पछी ए में स्वप्नमां शुं दीठुं ? एहवी विचारणा ते ईहा. एतो में अमुकज स्वप्न दीठुं एहवो निर्धार ते अपाय. पछी तेहने धारी राखे ते धारणा.

ए मतिज्ञानना अठावीश भेद नंदीसूत्रने अनुसारे विवरीने देखाड्या. एमां चार भेद अश्रुत निश्रितना एटले चार प्रकारनी बुद्धिना भेलीएं तो बत्रीश थाय.

तथा जातिस्मरण पण अतीत कालना संज्ञी पंचेंद्रीयना संख्याता भव देखेः संख्यात भवावगम स्वरूप मति ज्ञाननोज भेद छे. श्री आचारांगनी टीकामां जाती स्मरण ज्ञानने धारणानो भेद कह्यो छे– “ जाति-स्मरणं त्वाभिनिबोधिक ज्ञानविशेष मिति. ”

तथा कोइ एक सभानेविषे बेठेला घणा श्रोता जनोए शंख तथा भेरी प्रमुखनो नाद अथवा शब्द सम-काले एकठो सांभल्यो छतां, सर्वनी क्षयोपशमनी विचित्रताथी अधिक न्यून प्रमुख सांभल्यामां आवे छे, जेमके, कोईने ते शंख भेरी आदि तूरीर्उनो नाद भिन्नभिन्न सांभल्यामां आवे छे. तेना जाणवामां एवुं आ-

वे के, एटली नेरी आटला संख इत्यादि वाजे छे. तेने बहु अवग्रह कहियें; कोइने अव्यक्तपणे मात्र वाजित्र वाजे छे एटलुंज सांजल्यामां आवे छे, तेने अबहु अवग्रह कहिएं.

तथा ते शब्दमां पण कोइकने मधुर मंदत्वादि बहु पर्यायोपेत जे शंखादिक ध्वनि पृथक् पृथक् घणा प्रकारे सांजल्यामां आवे तेने बहुविध अवग्रह कहियें; कोईने एक बे पर्यायोपेत ते ध्वनि सांजल्यामां आवे छे तेने अबहुविध अवग्रह कहियें.

कोईकने तुरत ते नाद जाणवामां आवे छे तेने क्षिप्रअवग्रह कहियें; कोइकने विचारि विचारीने घणीवार पाछलथी जाणवामां आवे छे; ते अक्षिप्र अवग्रह.

कोई जेम ध्वजारूप लिंगे करी देवकुल उंलखाय छे. तेम लिंगसहित जाणे तेने निश्रितावग्रह कहिएं. कोइ उक्त प्रकारे लिंगरहित जाणे तेने अनिश्रितावग्रह कहियें.

कोईने संशयरहित संजलाय छे, तेने असंदिग्धावग्रह कहियें; कोईने संशयसहित संजलाय छे, तेने संदिग्धावग्रह कहियें.

कोईके एक वेला सांजली ग्रहण करी लीधेंलुं ते सदा सर्वदा स्मरण रहे पण वीसरे नहीं तेने ध्रुव अवग्रह कहियें; अने कोईकने एकवार ग्रहण करेलुं सर्वदा रहे नहीं, तेने अध्रुवावग्रह कहियें.

एवी रीते एक अवग्रहना बार नेद छे. तेउने पूर्वोक्त अठावीश नेदोथी गुणतां त्रणशेने छत्रीश नेद मतिज्ञानना थाय. ए विषे नाष्यपीयूषपयोधिए पण कह्युं छे.

" जंबहु बहुविहखिप्पा, निस्सियनिछियधुवेयरविनत्ता; पुणरुग्गहादउंतो, तं छत्तीसत्ति सयनेयं ॥ १ ॥ नाणा सद्द समूहं, बहुविहंसुणइ जिन्नजाईयं; बहुविह मणेगनेयं, इक्किक्कं निद्धमहुराई. ॥ २ ॥ खिप्पमचिरेण तंचिय, सरूवउंतं अणिस्सिय मलिंगं; निछियमसंसयंजं, धुवमच्चंतं नयकयाइ ॥ ३ ॥ तथा एमां अश्रुत निश्रितना चार नेद नाखीएं, तो त्रणसोने चालीश नेद मतिज्ञानना थाय छे. अहीं अर्थावग्रह एक समय प्रमाण छे. इहा अने अपाय अंतर्मुहूर्त्त प्रमाण छे. धारणा संख्यात असंख्यात कालसुधी छे. अथवा द्रव्य क्षेत्र, काल तथा नाव लक्षण चार नेदे करी मतिज्ञान चार प्रकारनुं छे. मतीज्ञानी आदेश थकी सर्व द्रव्य जाणे, पण देखे नही. क्षेत्र थकी आदेशे सर्व क्षेत्र लोकालोक जाणे पण देखे नहीं. काल थकी आदेशे सर्वकाल जाणे पण देखे नही. नाव थकी आदेशे सर्व नाव जाणे पण देखे नही. ए विषे निर्दलिताऽज्ञान संनार प्रसर श्री देवर्द्धिवाचक वर कहे छे के " तं समासउं चउविहं पन्नतं, तं जहा, दवउं, खेत्तउं, कालउं, नावउं दवउंणं आनिणिबोहिय नाणी आएसेणं सबनावा जाणइ न पासइ; खित्तउंणं आनिणिबोहियनाणी आएसेणं सबंखित्तं जाणइ न पासइ कालउंणं आनिणिबोहियनाणी आएसेणं सब कालं जाणइ न पासइ, नावउंणं आनिणिबोहियनाणी आएसेणं सबं नावे जाणइ न पासइ. इति मतिज्ञानना नेद कह्या. ॥ ५ ॥

हवे श्रुतज्ञानना नेद कहे छे. चौदसहा वीसहा व सुयंति. श्रुतज्ञान चौद अने वीश प्रकारनुं छे तेमांना प्रथम चौद प्रकार कहे छे,

अरकर सन्नी सम्मं, साईयं खलु सपद्म वसियंच ॥
गमियं अंग पविठं, सत्तविए एस पडिवरका ॥ ६ ॥

अर्थ– अक्षरश्रुत, अनक्षरश्रुत, संज्ञीश्रुत, असंज्ञीश्रुत, सम्यक्श्रुत, असम्यक्श्रुत, आदिश्रुत, अनादिश्रुत, पर्यवसितश्रुत, अपर्ययवसितश्रुत गमिकश्रुत, अगमिकश्रुत, अंगप्रविष्टश्रुत तथा अंगबाह्यश्रुत,

कहेला अर्थावग्रहादिनुं कालप्रमाण आवी रीते छे— उग्गह एक्कं समय, ईहावायामुहुत्त मद्धंतु; कालम-संखं संखं, वधारणा होइ नायव्वा. एवी रीते चारने छए गुण्याथी चोवीश थाय, अने चार पूर्वे व्यंजनावग्रह कह्या, ए सर्व मली अठावीश भेद श्रुतनिश्रित मतिज्ञानना जाणवा. ते वली प्रत्येके विवरीने लखीये छैयें.

कोइक पुरुषे अव्यक्त शब्द सांभल्यो ते भाषाना पुद्गल ते पुरुषना कर्णमांहे पेशीने श्रोत्रेंद्रियने फरश्या तेवारे अत्यंत अव्यक्तपणे जे शब्दज्ञान ते श्रोत्रेंद्रियनो व्यंजनावग्रह, ते पछी कोइके मुजने साद कीधो एहवुं जे अव्यक्तज्ञान ते श्रोत्रेंद्रियनो अर्थावग्रह, पछी ए अमुका अमुकानो साद छे एहवी विचारणा ते ईहा कहीयें, ए तो खर जेवो स्वर छे माटे अमुकानोज साद छे एहवो निश्चय करे ते अपाय, तेवार पछी तेहने घणाकाल सुधी धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुषे अव्यक्तरूप दीठुं ते रूपना पुद्गल चक्षुइंद्रियने फरश्या नथी अप्राप्यकारी माटे एहनो व्यंजनावग्रह न होय. देखवाने पहेले समयेज अव्यक्त ज्ञानरूप चक्षुरिंद्रियनो अर्थावग्रह थाय. तेवार पछी ए स्थाणु छे के पुरुष छे? जो स्थाणु होय तो स्थिर होय अने पुरुष होय तो हाले चाले एहवी विचारणा ते ईहा, पछी ए तो स्थिर छे. माटे निश्चेथकी स्थाणु छे एहवुं ज्ञान ते अपाय, पछी तेने धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुषे अव्यक्त गंध आघ्रायो ते गंधना पुद्गल घ्राणेंद्रिय साथे बद्ध स्पृष्ट थया तेवारे अति अ-व्यक्तपणे जे गंध ज्ञान ते घ्राणेंद्रियनो व्यंजनावग्रह. तेवार पछी कांइक सुगंध आवे छे एहवुं जे अव्यक्त ज्ञान ते घ्राणेंद्रियनो अर्थावग्रह. पछी ए कपूर अथवा कूलनो गंध एहवी विचारणा ते ईहा, एतो शीतल छे माटे कपूरनोज गंध छे एहवुं निश्चय ज्ञान ते अपाय; तेवारपछी तेहने धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुषे अव्यक्तपणे रस आस्वाद्यो ते रसना पुद्गल रसनेंद्रिय साथे बद्ध स्पृष्ट थया ते समय अति अव्यक्तपणे जे रसनुं ज्ञान ते रसनेंद्रियनो व्यंजनावग्रह, तेपछी ए कांइक स्वाद जणाय छे. एहवुं अव्यक्त-ज्ञान ते रसनेंद्रियनो अर्थावग्रह, पछी ए गोल के साकर हशे एहवी विचारणा ते ईहा, एतो अति मधुर माटे साकरनोज रस एहवुं निश्चय ज्ञान ते अपाय, तेवार पछी तेहने धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुषे अव्यक्तपणे फरश वेध्यो ते फरशना पुद्गल स्पर्शनेंद्रिय साथे बद्ध स्पष्ट थया ते समय अति अव्यक्त स्पर्शनुं जे ज्ञान ते स्पर्शनेंद्रियनो व्यंजनावग्रह. तेवारपछी कांइक माहरे शरीरे स्पर्श थयो एहवुं अव्यक्त ज्ञान ते स्पर्शनेंद्रियनो अर्थावग्रह, पछी ए रज्जु के सर्प्प हशे ? एहवी विचारणा ते ईहा. ए तो सुकुमाल माटे निश्चें सर्पनो स्पर्श एहवुं ज्ञान ते अपाय. पछी तेहने धारी राखे ते धारणा.

कोइक पुरुष अव्यक्त स्वप्न देखीने जाग्यो ते स्वप्नमांहे कोइक वस्तु संभवी पण तेहना पुद्गल मनने फर-शता नथी तेमाटे मननुं व्यंजनावग्रह न होय. चिंतववाने प्रथम समयेज अव्यक्त ज्ञानरूप ते मननो अर्थाव-ग्रह थाय. ते पछी ए में स्वप्नमां शुं दीठुं? एहवी विचारणा ते ईहा एतो में अमुकज स्वप्न दीठुं एहवो निर्धार ते अपाय. पछी तेहने धारी राखे ते धारणा.

ए मतिज्ञानना अठावीश भेद नंदीसूत्रने अनुसारे विवरीने देखाड्या. एमां चार भेद अश्रुत निश्रितना एटले चार प्रकारनी बुद्धिना भेलीएं तो बत्रीश थाय.

तथा जातिस्मरण पण अतीत कालना संज्ञी पंचेंद्रीयना संख्याता भव देखे. संख्यात भवावगम स्वरूप मति ज्ञाननोज भेद छे. श्री आचारांगनी टीकामां जाती स्मरण ज्ञानने धारणानो भेद कह्यो छे— " जाति-स्मरणं त्वाभिनिबोधिक ज्ञानविशेष मिति. "

तथा कोइ एक सभानेविषे बेठेला घणा श्रोता जनोए शंख तथा भेरी प्रमुखनो नाद अथवा शब्द सम-काले एकठो सांभल्यो छतां, सर्वनी क्षयोपशमनी विचित्रताथी अधिक न्यून प्रमुख सांभल्यामां आवे छे, जेमके, कोईने ते शंख भेरी आदि तूरीछनो नाद भिन्नभिन्न सांभल्यामां आवे छे. तेना जाणवामां एवुं आ-

वे के, एटली नेरी आटला संख इत्यादि वाजे ले. तेने बहु अवग्रह कहियें; कोइने अव्यक्तपणे मात्र वाजित्र वाजे ले एटलुंज सांजल्यामां आवे ले, तेने अबहु अवग्रह कहिएं.

तथा ते शब्दमां पण कोइकने मधुर मंदत्वादि बहु पर्यायोपेत जे शंखादिक ध्वनि पृथक् पृथक् घणा प्रकारे सांजल्यामां आवे तेने बहुविध अवग्रह कहियें; कोईने एक वे पर्यायोपेत ते ध्वनि सांजल्यामां आवे ले तेने अबहुविध अवग्रह कहियें.

कोईकने तुरत ते नाद जाणवामां आवे ले तेने क्षिप्रअवग्रह कहियें; कोइकने विचारि विचारीने घणीवार पाछलथी जाणवामां आवे ले; ते अक्षिप्र अवग्रह.

कोई जेम ध्वजारूप लिंगे करी देवकुल उंलखाय ले. तेम लिंगसहित जाणे तेने निश्रितावग्रह कहिएं. कोइ उक्त प्रकारे लिंगरहित जाणे तेने अनिश्रितावग्रह कहियें.

कोईने संशयरहित संजलाय ले, तेने असंदिग्धावग्रह कहियें; कोईने संशयसहित संजलाय ले, तेने संदिग्धावग्रह कहियें.

कोईके एक वेला सांजली ग्रहण करी लीधेलुं ते सदा सर्वदा स्मरण रहे पण वीसरे नहीं तेने ध्रुव अवग्रह कहियें; अने कोईकने एकवार ग्रहण करेलुं सर्वदा रहे नहीं, तेने अध्रुवावग्रह कहियें.

एवी रीते एक अवग्रहना बार नेद ले. तेउने पूर्वोक्त अठावीश नेदोथी गुणतां त्रणशेने उत्रीश नेद मतिज्ञानना थाय. ए विषे नाष्यपीयूषपयोधिए पण कह्युं ले.

" जंबहु बहुविहखिप्पा, निस्सियनिछियधुवेयरविन्नत्ता; पुणरुग्गहादउतो, तं उत्तीसत्ति सयनेयं ॥ १ ॥ नाणा सद्द समूहं, बहुविहंमुणइ निन्नजाईयं; बहुविह मणेगनेयं, इक्किकं निद्धमहुराई. ॥ २ ॥ खिप्पमचिरेण तंचिय, सरूवउतं अणिस्सिय मलिंगं; निछियमसंसयंजं, धुवमच्चंतं नयकयाइ ॥ ३ ॥ तथा एमां अश्रुत निश्रितना चार नेद नाखीएं, तो त्रणसोने चालीश नेद मतिज्ञानना थाय ले. अही अर्थावग्रह एक समय प्रमाण ले. इहा अने अपाय अंतर्मुहूर्त्त प्रमाण ले. धारणा संख्यात असंख्यात कालसुधी ले. अथवा ऊव्य क्षेत्र, काल तथा नाव लक्षण चार नेदे करी मतिज्ञान चार प्रकारनुं ले. मतीज्ञानी आदेश थकी सर्व ऊव्य जाणे, पण देखे नही. क्षेत्र थकी आदेशे सर्व क्षेत्र लोकालोक जाणे पण देखे नहीं. काल थकी आदेशे सर्वकाल जाणे पण देखे नही. नाव थकी आदेशे सर्व नाव जाणे पण देखे नही. ए विषे निर्दलिताऽज्ञान संनार प्रसर श्री देवर्द्धिवाचक वर कहे ले के " तं समासउ चउव्विहं पन्नतं, तं जहा, दवउ, खेत्तउ, कालउ, नावउ दवउणं आनिणिबोहिय नाणी आएसेणं सवनावा जाणइ न पासइ; खित्तउणं आनिणिबोहियनाणी आएसेणं सवंखित्तं जाणइ न पासइ कालउणं आनिणिबोहियनाणी आएसेणं सव कालं जाणइ न पासइ, नावउणं आनिणिबोहियनाणी आएसेणं सवं नावे जाणइ न पासइ. इति मतिज्ञानना नेद कह्या. ॥ ५ ॥

हवे श्रुतज्ञानना नेद कहे ले. चौदसहा वीसहा व सुयंति. श्रुतज्ञान चौद अने वीश प्रकारनुं ले तेमांना प्रथम चौद प्रकार कहे ले,

अरकर सन्नी सम्मं, साईयं खलु सपऊ वसियंच ॥
गमियं अंग पविठं, सत्तविए एस पडिवरका ॥ ६ ॥

अर्थ– अक्षरश्रुत, अनक्षरश्रुत, संज्ञीश्रुत, असंज्ञीश्रुत, सम्यक्श्रुत, असम्यक्श्रुत, आदिश्रुत, अनादिश्रुत, पर्यवसितश्रुत, अपर्यवसितश्रुत गमिकश्रुत, अगमिकश्रुत, अंगप्रविष्टश्रुत तथा अंगबाह्यश्रुत,

एवीरीते एस के० ए सत्तविए के० सात सुत्रोक्त न्नेद ते पमिवरका के० पोताना प्रतिपक्षी सहित केहेवा. एटले श्रुतज्ञानना चौद न्नेद थाय ते जाणवा. इति गाथा शब्दार्थ ॥ ६ ॥

अहीं श्रुत शब्दनो संबंध पूर्व गाथाथी जाणवो. हवे उक्त चौद न्नेदनुं विवरण लखिये ठैये, तेमांना प्रथम अक्षर श्रुतना त्रण न्नेद ठे. संज्ञाक्षर, व्यंजनाक्षर तथा लब्ध्यक्षर उक्तंच—" तं संना वंजण लद्धि, संनियं तिविह मरकरं न्नणियं; सुबहुलिविन्नेय निययं संनरकर मरकरागारो " तेमां प्रथम संज्ञाक्षर अढार प्रकारनी लीपी अक्षरना आकारे करी अढार प्रकारनुं ठे,— तथाहि " हंसलिवी न्नूयलिवी, जरकातह रखसी य बोधवा; उड्डी जवणितुरुक्की कीरी दवडीय सिंधविया ॥ १ ॥ मालविणीनडि नागरि, लाडलिवी पारसी य बोधवा; तह अनमित्ती य लिवी, चाणक्की मूल देवीय ॥ २ ॥ बीजो व्यंजनाक्षर प्रकार ते अकार आदि लइने हकारपर्यंत बावन्न अक्षर मुखे उच्चारवारूप जाणवो. ए बन्ने प्रकारो यद्यपि अज्ञानात्मक ठे, तथापि श्रुतना कारण होवाथी उपचारे करी एने श्रुतज्ञाननी संज्ञा आपी ठे, तथा त्रीजो प्रकार जे लब्धि अक्षर ते शब्दश्रवण तथा रूप दर्शनादिक थकी अर्थ परिज्ञान गर्जित जे अक्षरनी उपलब्धि ते लब्ध्यक्षर श्रुत जाणवुं. यदाह— " जो अरकरोवलंन्नो, सा लद्धी तंच होइ विन्नाणं; इंदिय मणो निमित्तं, जो आवरणरक उवसमो, " जे अक्षरोए करी अन्निलाप्य न्नावोनुं प्रतिपादन करवाने प्रधान श्रुत ते अक्षरश्रुत कहियें.

आशंका— जेणे करी अन्निलाप्यन्नाव प्रतिपादन करवाने प्रधान श्रुत कहेवाय ठे, तेमाटे अनन्निलाप्य न्नाव पण होवा जोइए?

उत्तर— अनन्निलाप्यन्नाव पण लोकमां अनंता ठे. यदाहुः श्रीपूज्याः— " पंनवणिज्जा न्नावा, अणंत न्नागोउ अणन्निलप्पाणं, पंनवणिज्जाणं पुण, अणंत न्नागोसुयनिबद्धो ॥ १ ॥ जं चउदसपुवधरा, ठप्ठाणगया परुप्परं हुंति; तेणउअणंत न्नागो, पन्नवणिज्जाण जंवुत्तं ॥ २ ॥ अरकर लंन्नेण समा, ऊणहिया हुंति मइविसेसेणं, तेविहुमई विसेसा, सुयनाणप्रंतरे जाण. इति अक्षरश्रुतं ॥ ३ ॥

बीजुं अनक्षर श्रुत ते क्ष्वेडित शिरकंपन हस्तचालन प्रमुख, समस्याएकरी गमनागमनादिक मनना अन्निप्रायनुं जे परिज्ञान तेने जाणवुं. एटले कोई माणस कोईने पूठे के न्नाई, तमारे बाहेर जवुं ठे के? तेनो मुखथी जवाब न देतां माथुं हलावीने अथवा हाथवती शान करीने पोतानी नामरजी जणाववी तेथी पूठनारने तेना मनना अन्निप्रायनुं परिज्ञान एटले जाणपणुं थाय तेने अनक्षरश्रुत कहिएं.

त्रीजुं संज्ञिश्रुत, ते संज्ञा त्रण प्रकारनीठे—दीर्घकालिकी, हेतुवादोपदेशिकी तथा दृष्टिवादोपदेशिकी. यदाह न्नाष्यसुधांन्नोनिधिः " इहदीहकालिगी का,लिगित्ति संना जया सुदी हंपि; संन्नर इन्नूयमिस्सं, चिंतेइय किहणुकायवं ॥ १ ॥ जे पुण संचिंतेउं, इठाणिठेसु विसय वत्थुसु, वट्टंति नियत्तंतिय, सदेह परिचालणाहेउं ॥ २ ॥ पाएण संपयंचिय, कालंमिनयावि दीहकालंता; ते हेउवायसन्नी, निच्चिठा हुंति अस्सन्नी. ॥ ३ ॥ सम्यद्दिठी संनी, संते नाणे खउवसमियंमि; अस्सनी मिठत्तं, मिदिठिवाउवएसेणं " ॥ ४ ॥ तेमां ए केम करवुं, केम थसे इत्यादिक अतीत अनागत घणा कालनुं जे चिंतववुं ते दीर्घ कालिकी संज्ञा. अने जे तात्कालिक इष्ट अनिष्ट वस्तु जाणीने प्रवृत्ति निवृत्ति ते हेतुवादोपदेशकी. अने क्षायोपशम ज्ञानेकरी सम्यक्दृष्टी पणुं होय, ते दृष्टिवादोपदेशकी ए त्रण संज्ञा ठे, तेमां विकलेंद्रिय असंज्ञीने हेतुवादोपदेशकी संज्ञा ठे. अने संज्ञी पंचेंद्रीने दीर्घकालिकी संज्ञा ठे ते माटे सर्वत्र आगममांहे दीर्घकालिकी संज्ञाए करी संज्ञिपणुं कहियें. अने ते संज्ञीविषयक जे श्रुत तेने संज्ञिश्रुत कहियें. अर्थात् समनस्क प्राणीने जे मन अने इंद्रियोएं करी उत्पन्न थएलुं ज्ञान तेने संज्ञिश्रुत कहियें.

चोथुं असंज्ञिश्रुत ते मनविना मात्र इंद्रियोएं करी उत्पन्न थएलुं जे असंज्ञीनुं श्रुत.

पांचमुं सम्यक् श्रुत, ते सम्यक् दृष्टिये करी, अर्हत्प्रणीत अथवा मिथ्यादृष्टि प्रणीत वाक्यादिकनुं यथावस्थित ज्ञावना अवगम थकी, एटले पक्षपात विनानी बुद्धिए करी कोई विषयना स्वरूपने जे यथार्थ जाणवुं तेने सम्यक्श्रुत कहियें.

छठुं मिथ्याश्रुत, ते यथावस्थित बोधना अज्ञाव थकी मिथ्यादृष्टीये करी अर्हत्प्रणीत अथवा मिथ्यादृष्टि प्रणीत वाक्यादिकनुं जाणवुं. एटले पक्षपात प्रमुख बुद्धिए करी कोइ विषयना स्वरूपने जे यथार्थ न जाणवुं तेने असम्यक्श्रुत कहियें.

आशंका– सम्यक्दृष्टीनी पेठे मिथ्यादृष्टिने पण मतिज्ञानावरणीय तथा श्रुतज्ञानावरणीय कर्मोनो क्षयोपशम ज्ञाव होवाथी ते ज्ञानोए करी पृथुबुध्नोदराद्याकार एवा घटादिकने जाणे छे, तेथी तेनेविषे अज्ञान केम संज्ञवे?

उत्तर– मिथ्यादृष्टि ते सर्व प्रकारने पण एकांत पुरःसर कहे छे. केमके, तेउनेविषे सदसद्विवेकना परिज्ञाननो अज्ञाव छे. तेउ ज्ञगवडुक्तस्याद्वाद नीति अनुसरता नथी. जेम के, 'घटएवायं' एटले आज घट छे एवुं ज्यारे प्रतिपादन करे छे, त्यारे ते घटनेविषे घट पर्यायविना बीजा जे सत्व, ज्ञेयत्व तथा प्रमेयत्व प्रमुख व्यतिरेकपणे रहेला जे घटना पर्याय तेउनुं अपलपन (गोपन) करे छे. अन्यथा (जो एम न कैयें तो) 'आज घट छे' एम एकांते करी अवधारणा संज्ञवे नहीं. वली मिथ्यादृष्टि, घटने सर्वथा अस्ति कहे छे. पण तेने पररूपे करी नास्तिपणुं छे एवुं ज्ञान नथी. तेथी तेने उलवे छे. तेमज तेनुं ज्यारे नास्तिपणे प्रतिपादन करे छे त्यारे पण तेने सर्वथा नास्तिज कहे छे, तेवारे द्रव्यार्थिकनये सत्पणुं छे तेने उलवे छे तेमाटे ते सदसद्विवेक शून्य छे, अने मिथ्यादृष्टिउने विषे जे मति अने श्रुत ए बे ज्ञानो होय छे, ते ज्ञवहेतुक छे तथा मतिश्रुत ज्ञानोए करी युक्त मिछादृष्टिउ पशुवध तथा मैथुनादिकनेविषे धर्म साधकता जाणे छे, तेथी तेउनी संसारमार्गनेविषे दीर्घतर प्रवृत्ति थाय छे माटे अज्ञान कहिएं, तथा जेम उन्मत्त कवि यथेछा कल्पना करे छे, तेमां किंचित् वस्तुने पण कहे छे. तथापि विशेषे ते वस्तुनी अपेक्षा न करतां जे ते प्रकारे कल्पना करी दीये छे; तेनी पेठे तेउ यद्यपि क्वचित् यथावस्थित वस्तुनुं प्रतिपादन करे छे; तथापि सम्यक् यथावस्थित वस्तुतत्वनुं पर्यायालोचनना विरहे करी अपरमार्थिको छे, तथा मिछादृष्टिउनां मति तथा श्रुत ए बे ज्ञानो यथावत् वस्तुनो विचार कस्याविना प्रवर्त्ते छे, तेथी यद्यपि तेउ क्वचित् आ रस छे, अने आ विरस छे इत्यादि अवधारणाना संवाद करनारां छे, तथापि स्याद्वादयुक्त परिज्ञावनाए करी तेउनी प्रवृत्ति नथी. किंतु यथाकथंचित् पणे प्रवृत्ति छे माटे ते अज्ञानज छे. तथा ज्ञाननुं फल विरतिपणुं छे ते मिछादृष्टिने नहीं तेथी ते अज्ञानज छे. तथाचाहज्ञगवानुमास्वातिवाचकः–'ज्ञानस्य फलं विरतिरिति साच मिथ्यादृष्टेर्नास्तीति ज्ञानफलाज्ञावादज्ञानं मिथ्यादृष्टेर्मतिश्रुते यदाहज्ञाष्यसुधांज्ञोनिधिः"सदसदविसेसणाउ, ज्ञवहेउजहिछिउवलंज्ञाउ नाणफलाज्ञावाउ मिछदिछिस्स अन्नाणं इति.

हवे आदिश्रुत, अनादिश्रुत, सपर्यवसितश्रुत तथा अपर्यवसितश्रुत ए चार ज्ञेदनुं साथे वर्णन करे छे. तथा साईयं, सपज्जवसियं, अणाईयं, अपज्जवसियं इच्चेयं दुवालसंगंवुछित्तिनयठ्या एसाईयं, सपज्जवसियं,अवुछित्तिनयठ्याए अणाईयं अपज्जवसियंतं, समासउ चउविहं पंन्नत्तं तं जहा, दवउ, खेत्तउ कालउ, ज्ञावउ. । दवउणं संमसुयं, एगं पुरिसं पडुच्चसाईयं, सपज्जवसियं, बहवे, पुरिसे,पडुच्च अणाईयं, अपज्जवसिय रिक्तउणं पंचज्ञरहाइं पंचएरवयाइं पडुच्चसाईयं सपज्जवसियं पंचमहा विदेहाइं पडुच्च अणाईअं अपज्जवसिअं कालउणं उस्सप्पिणिं अवसप्पिणिं चपडुच्चसाईयं सपज्जवसियं नो उस्सप्पिणिं नो अवसप्पिणिं पडुच्च अणाईयं अपज्जवसिअं नो उसप्पिणी नो अवसप्पिणी चेति कालो महा विदेहेषुज्ञेयस्तत्रोत्सर्पिण्यवसर्पिणी लक्षण कालाज्ञावात् ।

नावर्डणं जे जिया, जिणपन्नत्ता, नावाआघविज्जंति परूविज्जंति पणविज्जंति दंसिज्जंति निदंसिज्जंति ते तयाप-डुच्चसाईयं सपज्जवसियं खाउवसमियं पुण नावं पडुच्च अणाईयं अपज्जवसियं अहवा नवसिद्धियस्स सुयं साईयंसपज्ज वसियं केवलज्ञानोत्पत्तौ तदनावात् नठंमि उ गउमन्निए नाणे इति वचनात् अन्नवसिद्धियस्स सुयं अणाईयं अपज्जवसियं इह च सामान्यतः श्रुतशब्देनश्रुतज्ञानं श्रुताज्ञानं चोच्यते यदाह–अवसेसियं सुयं सुयनाणं सुयअनाणं च.

एनो नावार्थ आवी रीते ले–श्रुतज्ञान सादिसपर्यवसित ले तेमज अनादि अपर्यवसित पण ले. ए चारेना इव्य, क्षेत्र, काल तथा नाव ए चार प्रकार थई शके ले– तेमां इव्यथी एक पुरुष आश्री लैये तो सादि सपर्यवसित ले. अने घणा पुरुषो आश्री लैये तो अनादि अपर्यवसित ले. ते आवी रीते– एक जीवइव्यने ज्यारे सम्यक्त्वनी प्राप्ति थाय ले त्यारेज श्रुतज्ञान पामवाथी ते आदि कहेवाय; अने ज्यारे सम्यक्त्व मटी जाय अथवा केवल ज्ञाननी प्राप्ति थाय त्यारे तेनो अंत थयो कहेवाय ले तेथी इव्ये करी सादिसपर्यवसित ले. अने घणा जीवरूप इव्यविषे विचार करिएं तो अमूक जीवने सर्व करतां पहेलां श्रुत ज्ञाननी उत्पत्ति थइ अने अमुक जीवना श्रुतनो अंत थयो एम कहेवाय नहीं; केमके, ए अनादि अनंत कालपणे प्रवाहरूप ले. तेथी इव्यथी अनादि अपर्यवसित पण ले.

क्षेत्रे करी नरत तथा ऐरवतनेविषे ज्यारे तीर्थंकरनुं तीर्थ वर्त्ते ले, त्यारे द्वादशांगीरूप श्रुत होय ले. अने ते तीर्थनो विल्लेद थयाथी ते श्रुतनो पण विल्लेद होय ले तेथी सादि सपर्यवसित कहियें अने महाविदेह क्षेत्रमां तीर्थनो विल्लेद नहीं होवाथी श्रुतनो विल्लेद पण नथी होतो, तेथी त्यां अनादि अपर्यवसित कहियें.

कालेकरी उत्सर्पिणी तथा अवसर्पिणीनेविषे चोथे तथा पांचमे आरे श्रुतज्ञान होय, अने लठे आरे विल्लेद थाय ले तेथी सादि सपर्यवसित ले; अने महाविदेह क्षेत्रनेविषे एवुं कालचक्र नहीं होवाने लीधे त्यां श्रुतज्ञान पण अनादि अपर्यवसित ले.

अने नावथी नव्य सिद्धिआ जीवने ज्यारे सम्यक्त्वनी प्राप्ति थाय ले, त्यारे आदि अने केवल ज्ञाननी प्राप्ति थाय ले त्यारे अंत होवाथी सादि सपर्यवसित ले; अने अनव्य सिद्धिआ जीव आश्रयी क्षयोपशमिक नावे श्रुतज्ञान अनादि अपर्यवसित ले.

अग्यारमुं गमिक श्रुत ते ज्यां सूत्रना सरखा आलावा एटले पाठ दीठामां आवे त्यां जाणवुं ते प्रायें करी दृष्टिवाद सूत्रने विषे ले.

बारमुं अगमिक श्रुत, ते जेने विषे अण सरखा अक्षरोना आलावा होय ते जाणवुं. ते प्रायें कालिक श्रुतने विषे ले.

तेरमुं अंगप्रविष्ट, ते द्वादशांगी रूप जाणवुं. तथाहि– " अठारस पय सहसा, आयारे डुगुण डुगुण सेसेसु; सूयगड ठाण समवा, य नगवई नाय धम्मकहा ॥ १ ॥ अंगंउवासगदसा, अंतगड अणुत्तरोववाइ दसा, पन्हावागरणंवा विवाग सुयमिगदेसं अंगं ॥ २ ॥ परिकम्म सुत्तपुव्वा, णुउंग पुव्वगयचूलिया एवं, पण दिठिवायन्नेया ॥ चउदस पुव्वाइं पुव्वगयं ॥ ३ ॥ उप्पाए पयकोडी, अग्गाणी अंमि लन्नवइ लक्खा; विरियपवाए अ्सि, प्पवाइलक्खंसरिय सठी ॥४॥ एग पऊणी कोडी, पयाणनाणप्पवायपुव्वंमि । सिच्चप्पवायपुव्वे एगापयकोडिलच्चपया ॥५॥ लव्वीसंपयकोडी, पुव्वेयआ यप्पवायनामंमि । कम्मप्पवायपुव्वे, पयकोडी असिइलक्ख जुया ॥ ६ ॥ पच्चक्खाणन्निहाणे, पुव्वेचुलसीइप्पय सय सहस्सा ॥ दसपयसहस जुयापय, कोडीविज्जापवायंमि ॥ ७ ॥ कल्लाणनामधिज्जे, पुव्वंमिपयाणकोडिलव्वीसा । लप्पन्न लक्ख कोडी, पयाण पाणा उ पुव्वंमि ॥८॥ किरियाविशालपुव्वे, नवपयकोडीउविंतिसमयविउ । सिरिलोक बिंडु सारे, सढ्ढडुवाल सयपयलक्खा. ए

चौदमुं अंगबाह्यश्रुत, ते आवश्यक तथा दश वैकालिकादिक जाणवुं. अर्थात् अग्यार अंगथी जे बाह्य उपांग प्रमुख तेने अंगबाह्यश्रुत कहियें. ॥ ६ ॥

एवी रीते श्रुतज्ञानना चौद भेद कह्या; हवे बीजा जे वीश भेद थाय छे ते कहे छे.

पद्मय अक्खर पय संघाया, पडिवत्ति तहय अणुर्जगो ॥
पाहुड पाहुड पाहुड, वथ्थूपुव्वाय ससमासा ॥ ७ ॥

अर्थ– आ गाथामां दश भेद कह्या छे, तेर्जनी साथे बीजा दश छेल्ला ससमासा के० समाससहित एटले समास शब्दथी जोडी लेवा. ते आवी रीते–पर्यायश्रुत, पर्यायसमासश्रुत, अक्षरश्रुत, अक्षरसमासश्रुत, पदश्रुत, पदसमासश्रुत, संघातश्रुत, संघातसमासश्रुत, प्रतिपत्तिश्रुत, प्रतिपत्तिसमासश्रुत, अनुयोगश्रुत, अनुयोगसमासश्रुत, प्राभृतप्राभृतश्रुत, प्राभृतप्राभृतसमासश्रुत, प्राभृतश्रुत, प्राभृतसमासश्रुत, वस्तुश्रुत, वस्तुसमासश्रुत, पूर्वश्रुत, तथा पूर्वसमासश्रुत. इतिगाथाऽक्षरार्थ.

अत्र पर्याय ते ज्ञाननो अंश कहियें, यावत् शब्दे विभाग तथा परिछेद तेने पर्याय कहियें. तेमां ज्ञानना एक अंशने पर्याय श्रुत कहियें अने ज्ञानना अनेक अंशने पर्यायसमासश्रुत कहियें. प्रथम पर्यायश्रुत, ते लब्धिअपर्याप्त निगोदनो जे सूक्ष्मजीव, तेने विषे सर्व जघन्य (उंछामां उंछुं) रहेलुं जे श्रुतमात्र, तेथकी अन्यत्र जीवनेविषे जे एक श्रुत ज्ञाननो परिछेदरूप अंश अथवा विभाग जे वृद्धिने पामे छे ते पर्यायश्रुत जाणवुं.

बीजुं पर्यायसमासश्रुत, ते जे श्रुत ज्ञानना वे त्रण प्रमुख विभाग परिछेद नाना जीवोनेविषे वृद्धिने पामेला दीठामां आवे छे, एवी जे जीवनेविषे श्रुतज्ञानना अनेक अंशोनी वृद्धि होय छे, तेना समुदायने पर्यायसमासश्रुत कहियें.

त्रीजुं अक्षरश्रुत, ते अकारादिक लब्ध्यक्षरोमांना जे एक अक्षरनुं जाणवुं तेने कहियें.

चोथुं अक्षरसमासश्रुत, ते तेवा बे त्रण अक्षरोनुं जे जाणवुं तेने कहियें.

पांचमुं पदश्रुत, ते ज्यां अर्थनी परिसमाप्ति होय तेने पद कहे छे, तथा विभक्त्यंतंपदं एवी उक्ति उतां पण अत्रे ए लक्षण ग्रहण करवुं नहीं. किंतु जेणे करी श्री आचारांगादि ग्रंथोनुं मान अढार हजार पदनुं कहेवाय छे. ते लक्षण अत्रे ग्रहण करवुं. केमके तेनो द्वादशांगश्रुत परिमाणने विषे अंगीकार छे. अने वली अहीं श्रुतना भेदोनुं प्रस्तुतपणुं छे, तेथी ते पद लेवुं पण ते पदनी तथा विधिआम्नायनो अभाव छे. माटे तेनुं प्रमाण केवली जाणे. एवुं जे एक पदनुं ज्ञान तेने पदश्रुत कहियें.

छठुं पद समासश्रुत, ते एवा एकथी वधारे एटले घणा पदोनुं जे ज्ञान तेने कहियें.

सातमुं संघातश्रुत ते 'गइइंदियकाए' इत्यादिक गाथाए करी प्रतिपादित जे द्वारसमुदाय, तेनो गत्यादिक जे एक देश, तेनो पण एक देश जे नरकगत्यादिक तेनेविषे जीवादिकनी जे मार्गणा अथवा गवेषणा करिये छैये तेने संघातश्रुत कहियें.

आठमुं संघातसमाश्रुत, ते बे प्रमुख गत्यादिक अवयव मार्गणानुं ज्ञान तेने कहियें.

नवमुं प्रतिपत्तिश्रुत, ते गतिआदि द्वारोनी अन्यतर एक परिपूर्ण गत्यादि द्वारे करी जे जीवादिकनी मार्गणा करवी तेने प्रतिपत्ति श्रुत जाणवुं.

दशमुं प्रतिपत्तिसमाश्रुत, ते पूर्ववत् द्वार द्वयादिकनी मार्गणा करवी तेने जाणवुं.

अग्यारमुं अनुयोगद्वार श्रुत, ते संतपय परूवणया, दव्वपमाणं, इत्यादिक अनुयोग कहियें, ते द्वारमांना

अन्यतर एक अनुयोगनुं ज्ञान ते अनुयोग द्वार श्रुत जाणवुं. बारमुं अनुयोगद्वारसमास श्रुत, ते बे प्रमुख अनुयोगद्वारोनुं जे जाणपणुं तेने जाणवुं.

तेरमुं प्राभृत प्राभृत श्रुत ते, प्राभृतांतरवर्त्ती अधिकार विशेष जाणवो.

चौदमुं प्राभृत प्राभृत समास श्रुत, ते प्राभृतांतरवर्त्ती एकथी वधारे अधिकारोना समुदायनुं ज्ञान तेने जाणवुं.

पंदरमुं प्राभृतश्रुत, ते वस्तु अंतर्वर्त्ती अधिकार विशेष तेने जाणवुं.

सोलमुं प्राभृत समासश्रुत, ते वस्तु अंतर्वर्त्ती एकथी वधारे बे त्रण अधिकारोनो जे समुदाय तेने जाणवुं.

सत्तरमुं वस्तुश्रुत, ते पूर्व माहेलो अधिकार विशेष तेने जाणवुं.

अढारमुं वस्तु समासश्रुत, ते पूर्व अंतर्वर्त्ती अधिकारनो समुदाय तेना ज्ञानने जाणवुं.

उंगणीशमुं पूर्वश्रुत, ते उत्पात पूर्वादि एक पूर्वनुं जे ज्ञान तेने जाणवुं.

वीशमुं पूर्व समासश्रुत, ते तेमांना एकथी वधारे बेत्रण पूर्वनुं जे ज्ञान तथा संपूर्ण चउद पूर्वनुं जे ज्ञान तेने जाणवुं.

एवी रीते संक्षेपथी श्रुतज्ञानना वीश भेद कह्या छे. एनो विस्तार जोवो होय तेणे बृहत्कर्म प्रकृतिमां जोई लेवुं. ए वीश जे श्रुत ज्ञानना भेद ते जेवी रीते उत्तरोत्तर तीव्रतीव्रतरादि क्षयोपशमथी प्राप्त थाय छे तेवाज अनुक्रमे कह्या छे.

अथवा श्रुतज्ञान बीजा चार प्रकारे छे, ते आ प्रमाणे—द्रव्य, क्षेत्र, काल तथा भाव. तेमां श्रुतज्ञानी द्रव्यथी उपयोगवंत थको सर्व द्रव्यने जाणे देखे छे; क्षेत्र थकी उपयोगवंत थको सर्व क्षेत्र लोकालोकने जाणे देखे छे, काल थकी उपयोगी श्रुतज्ञानी सर्व कालने जाणे देखे छे, तेमज भावथकी उपयोगी श्रुतज्ञानी सर्व भावने जाणे देखे, ते माटे संपूर्ण श्रुतज्ञानी ते केवली सरखो कहियें. एवी रीते श्रुत ज्ञाननुं सविस्तर व्याख्यान कर्युं. ॥ ७ ॥

सांप्रत (हवे) अवधिज्ञाननी व्याख्या करिये छैये; ते बे प्रकारनुं छे. एक भवप्रत्ययिक, बीजुं गुणप्रत्ययिक. तेमां भवप्रत्ययिक ते देव तथा नारकीउने होय छे; अने गुणप्रत्ययिक ते मनुष्य तथा तिर्यंचने होय छे. ए गुणप्रत्ययिक छ प्रकारनुं छे. ते अर्द्ध गाथावडे कहे छे, अने गाथाना उत्तरार्द्धवडे मनपर्यव तथा केवलज्ञान कहे छे.

अणुगामि वड्ढमाणय, पडिवाईयर विहा छहा उही ॥ रि-
उमइ विउलमई मण, नाणं केवल मिगविहाणं ॥ ८ ॥

अर्थ– अणुगामि के० अनुगामि, 'वड्ढमाणय के०' वर्द्धमान, 'पडिवाई के०' प्रतिपाति, 'इयर' के० इतर ते अनानुगामी, हीयमान तथा अप्रतिपाति; ए 'विहा के०' (विधा)एटले, प्रकार, 'छहा के०' (षडधा) छ प्रकारे, 'उही के०' अवधि; ज्ञान जाणवुं, अने 'रिउमइ के०' ऋजुमति 'विउलमइ के०' विपुलमति, ए बे प्रकारे 'मणनाणं के०' मनपर्यवज्ञान जाणवुं, तथा केवलं के० केवलज्ञान 'इग के० एक,' विहाणं के० प्रकारे छे. ॥ ८ ॥

अनुगामि, वर्द्धमान, प्रतिपाति, अनानुगामि, हीयमान, तथा अप्रतिपाति ए छ प्रकार गुणप्रत्यय अवधिज्ञानना छे. उक्तंच नंद्यध्ययने– "तं समासउ छविहं पन्नत्तं तं जहा, आणुगामियं, अणाणुगामियं, वड्ढमाणयं, हीयमाणयं, पडिवाई, अपडिवाई," तेमां प्रथम जे ठेकाणे अवधिज्ञान उत्पन्न थयुं होय, ते ठेकाणुं मूकीने बीजे देशांतर प्रमुखनेविषे ज्यां जाय त्यां लोचननी पेठे जे साथे आवे, तेने आनुगामिक अवधि कहियें; अर्थात् ज्यां पुरुष विचरे त्यां साथे आवे ते.

बीजुं जे ठेकाणे रह्यां अवधि उत्पन्न थयुं होय ते स्थानके आवे तेवारेज होय पण अन्यत्र जाय तेवारे न होय. शृंखलाबद्ध प्रदीपनी पेठे ते क्षेत्र प्रत्ययि क्षयोपशमने लीधे माटे साथे न आवे तेने अनानुगामि कहियें; यदाह भगवान् श्री देवर्द्धिगणि क्षमाश्रमणः- "सेकिंतं अणाणुगामियं, उहिनाणं, उहिन्नाणंतंजहा नामएगेइ पुरिसे एगं महं जोइठाणं काउं तस्सेव जोइठाणस्स परिपेरंतेसु परिहिंडमाणे परिहिंडमाणे परि-घोलमाणे तमेव जो इठाणं पासइ अनछगए न पासइ एवमेव अणाणुगामियं उहिनाणं जत्थेव समुपद्यइ तत्थेव संखिद्याणिवा असंखिद्याणिवा जोयणाइ पासइन अन्नछ." भाष्यकारोप्याह-"अणुगामिउ अणुगछइ, गछंतं लोयणं जहा पुरिसं; इयरोउनाणु गछइ, ठियप्पईवव्वगछंतं." इति.

त्रीजुं जे वधे तेने वर्द्धमान कहियें. एटले शलगेली अग्निमां जेम जेम सरपण नाखता आवीएं तेम तेम वधती वधती ज्वाला थती आवे. तेनी पेठे यथायोग प्रशस्त अति प्रशस्ततर अध्यवसायने लीधे, पूर्वावस्थाथी जे उत्तरोत्तर समय समय वधतुं जाय तेने वर्द्धमान अवधिज्ञान कहियें. अर्थात् प्रथम उपजती वखते अंगुलना असंख्यातमा भाग जेटलुं क्षेत्र जाणे देखे, पछी वधतां वधतां यावत् अलोकाकाशनेविषे लोक जेवडा असंख्याता खंडुक देखे.

चोथुं, पूर्वे शुभपरिणामने वसे घणुं उपजे अने पछी तथाविध सामग्रीनो अभाव थयाथी पडता परिणामे करी हानीने पामे छे तेने हीयमान अवधिज्ञान कहियें. उक्तंच नंदिचूर्णौ- "हीयमाणं पुवावछाउ अहो होहस्समाणंति."

पांचमुं, जे संख्याता असंख्याता योजन उत्कृष्टपणे यावत् समग्र लोक देखीने पण पडे एटले जे आव्युं जाय तेने प्रतिपाति कहियें. यदाह- "सेकिंतं पडिवाइ अपडिवाइ जं तं जहन्नेणं अंगुलस्स असंखिद्यभागंवा संखिद्यभागंवा वालग्गंवा वालग्गपुहत्तंवा एवं लिक्खंवा जूयंवा जवंवा जवपुहत्तंवा अंगुलंवा अंगुलपुहत्तंवा एवंएएणं अहि लावेणं विहछिंवा हछिंवा कुछिंवा (कुक्षिर्हस्त द्वयमुच्यते) धणुंवागाउयंवा जोयणंवा जोयणसयंवा जोयणसहस्संवा संखिद्याणिवा असंखिद्याणिवा जोगणसहस्साइं उक्कोसेणं लोगं पासित्ताणं परिवडिद्यासेत्तं पडिवाइ."

छठुं, जे उत्पन्न थया पछी क्षीणताने न पामे, ते लोकसमग्र देखीने अलोकना एक प्रदेशने देखे तेने अप्रतिपाति कहियें. ए अवधि आव्युं जाय नहीं.

आशंका- हीयमान अने प्रतिपाति ए बन्नेनां लक्षणो तो सरखां छे तेम छतां जुदां बतावावानुं शुं कारण छे?

उत्तर- जे पूर्वावस्थाथी हलवे हलवे घटतुं जाय एटले क्षीणताने पामे ते हीयमान कहेवाय छे; अने जे विध्यात प्रदीपनी पेठे एक कालने विषेज निर्मूल थाय छे ते प्रतिपाति कहेवाय छे, ए विशेष छे.

ए अवधिज्ञान जे छे, ते अनंत द्रव्य तथा भावनो विषय छे, तेथी तारतम्य विवक्षायें करी तेना अनंत भेद छे. अने असंख्येय क्षेत्र तथा कालनो विषय होवाथी तेना तारतम्यतानी विवक्षाए करी असंख्य भेद छे. अथवा अवधिज्ञानना आ चार प्रकार छे-द्रव्य, क्षेत्र, काल तथा भाव. तथा चाह. "तं समासउ चउव्विहं पन्नत्तं, तं जहा, दवउ खेत्तउ कालउ भावउ दवउणं उहिन्नाणी जहन्नेणं अणंताइंरूवी दवाइं जाणइ पासइं उक्कोसेणं सवरूवि दवाइं जाणइ पासइं खित्तउणं उहिन्नाणी जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेद्यभागं उक्कोसेणं असंखिद्याइं अलोए लोय प्पमाण मित्ताइं खंडाइं जाणइ पासइ कालउणं उहिन्नाणी जहन्नेणं आवलियाए असंखिद्य भागं उक्कोसेणं असंखिद्याउ उस्सप्पिणी अवसप्पिणी अतीयंच अणागयंचकालं जाणइ पासइ भावउणं उहिन्नाणी जहन्नेणं वि अणंते भावे जाणइ पासइउक्कोसेणंवि अणंते भावे जाणइ पासइ सवभावाणं अणंत भागं" इत्युक्त मवधिज्ञानं.

एनो नावार्थ आ छे-ए अवधिज्ञानी ड्व्यथी जघन्यपणे अनंतारूपी ड्व्यने जाणे देखे अने उत्कृष्टपणे सर्वरूपी ड्व्यने जाणे देखे. ते ड्व्यावधि खेत्र थकी जघन्यपणे अंगुलनो असंख्यातमो नाग जाणे देखे, अने उत्कृष्टपणे अलोकाकाशनेविषे लोकप्रमाण असंख्याता खंमने जाणे देखे ते क्षेत्रावधि; कालथकी, जघन्यथी आवलिकानो असंख्यातमो नाग जाणे देखे अने उत्कृष्टपणे असंख्यात उत्सर्पिणी अवसर्पिणी लगे अतीत अनागतकालने जाणे देखे ते कालावधि; तथा नाव थकी जघन्यपणे अनंत नावने जाणे देखे अने उत्कृष्टथी पण अनंता नावने जाणे देखे ते नावावधि ज्ञान जाणवुं. एवी रीते अवधिज्ञान कह्युं. विनंगज्ञान ते मिथ्यात्वीने होय, ते माटे मलीन छे, अवलुं सवलुं जाणे पण ते अवधि ज्ञाननीज जाती छे. ते माटे एकत्र जाणवुं. इति ॥

हवे मनःपर्ययज्ञान कहे छे. एना बे प्रकार छे- एक ऋजुमति, बीजुं विपुलमति. तेमां एणे घमो चिंतव्यो छे एटलुं सामान्यपणे मननो अध्यवसाय ग्रहे तेने ऋजुमति कहियें. यदाह- रिउसामन्नं तंम्मत्त, गाहिणी रिउमई मणोनाणं; पायंविसेस विमुहं घमिमित्तं चितियंमुणइ, तथा एणे घट चिंतव्यो छे ते ड्व्यथी सुवर्णनो छे, क्षेत्र थकी पाडलीपुरनो निष्पन्न, काल थकी शीतकालनो, अने नाव थकी पीतवर्ण सुकुमाल इत्यादि विशेष ग्राहिणी मति ते विपुलमति कहियें. एटले सामान्य ग्राहिणी मति ते ऋजुमति कहियें; अने विशेष ग्राहिणी मति ते विपुलमति;

अथवा मनःपर्यायज्ञान चार प्रकारनुं छे- ड्व्य, क्षेत्र, काल तथा नाव; ए चारे नेदे करी. उक्तंच-"तं समासउं चउविहं पन्नत्तं तंजहा, दवउं खेत्तउं कालउं नावउं । दवउंणं रिउमईणं ते अणंत पएसिए खंधे जाणइ पासइ । तेचेव विउलमई अप्नहियतराए विमल तराए जाणइ पासइ."

एनोनाव- ड्व्यथकी ऋजुमती अनंतप्रदेशी अनंता स्कंध जाणे देखे अने विपुलमति तेहिज स्कंध कांइक अधिकेरा विशुद्धपणे जाणे देखे. क्षेत्रथी ऋजुमती नीचे रत्नप्रना पृथ्वीनुं क्षुल्लक प्रतरलगे अने ऊंचुं ज्योतषीना उपरे तललगे तिरछुं अढी द्वीप, बे समुड्, पन्नर कर्मनूमि त्रीश, अकर्मनूमी अने उपन्न अंतर द्वीपनेविषे संज्ञीपंचेड्रीअपर्याप्ताना मनोगत नाव जाणे देखे, अने विपुलमति तेहिज क्षेत्र अढी अंगुले अधिक देखे, अने विशुद्ध देखे. काल थकी जघन्यपणे ऋजुमति पल्योपमनो असंख्यातमो नाग अने उत्कृष्टपणे अतीत अनागत जाणे देखे अने विपुलमति तेहिज अधिकेरो अने विशुद्धतर जाणे देखे. नावथकी ऋजुमति अनंतानाव जाणे देखे, सर्व नावनो अनंतमो नाग जाणे देखे, अने विपुलमति तेहिज अधिकेरो अने विशुद्धपणे जाणे देखे यदाहुश्चतुर्दशप्रकरणशतप्रासादसूत्रधारकल्पश्रीहरिनड्सूरि पादानंदिवृत्तौ "इहाऽधोलौकिक ग्रामान्, तिर्यग लोकवर्त्तिनः मनोगतां स्त्वसौनावान् वेत्ति तद्वर्त्तिनामपि ऊर्ध्वयावज्ज्योतिश्चक्रस्योपरितलं । तिरियं जाव अंतो मणुस्स खित्ते अड्ढाइजेसु दीवेसु दोसुयसमुद्देसु पन्नरससु कम्मनूमीसु तीसाए अकम्मनूमीसु छप्पन्नाए अंतरदीवेसु सन्नीणं पंचेंदियाणं पद्यत्तगाणं मनोगए नावे जाणइ पासइ । तंचेव विउलमई अड्ढाइजेहिं अंगुलेहिं अप्नहियतरयं विसुद्धतरयं खेत्तं जाणइ पासइ ।"

हवे केवल ज्ञाननुं स्वरूप कहे छे- केवलज्ञान उत्पन्न थतांज समकाले सर्व पदार्थोना ड्व्य, क्षेत्र, काल तथा नाव समकाले जाण्यामां तथा दीठामां आवी जाय छे; माटे केवलज्ञान मिगविहाणं के० एकज प्रकारनुं कह्युं छे. ॥ ८ ॥

एवीरीते पांचेज्ञानोनुं वर्णन करी; हवे पांचे ज्ञानोनां आवरण कहे छे.

एसिं जं आवरणं, पडुच्चचक्खुस्स तं तयावरणं ॥ दंसण चउपण निद्दा, वित्ति समं दंसणावरणं ॥ ९ ॥

व्याख्या– एसिं के० ए मति प्रमुख पांच ज्ञानोनुं जे आवरणं के० आछादन करे तेने ज्ञानावरणीय कर्म कहियें जेम चरकुस्स के० नेत्रोनी आडे पडुच्च के० पाटो बांधवाथी दृष्टिना विषय पदार्थने जोवामां हरकत पडे छे; तेम मति ज्ञानादिकना विषय पदार्थने जाणवाने जे हरकत करे तं के० ते तया के० तेनुं आवरणं के० आवरण कहेवाय छे. ते आवी रीते–जेम चक्षु अति निर्मल छतां पण जो घन (साधारण-घट्ट) घनतर (कांइक वधारे घट्ट) तथा घनतम (अति घट्ट) एवुं कपडुं आडुं आवे तो मंद (थोडुं) मंद-तर (वधारेथोडुं) मंदतम (अतिथोडुं) दीठामां आवे. तेम आ जीव ज्ञानावरणीय कर्मे करी घन घनतर तथा घनतमपणे आवरायो छतां शरद् ऋतुना निर्मल चंद्रमानां स्वच्छ किरणोनुं पण मंद मंदतर तथा मंदतम ज्ञान थाय छे; माटे पटनी उपमाए ज्ञानावरणी कर्म कहेवाय छे. ते आवरणनुं सामान्यपणे एक रूप छे. पण पूर्वे मति-ज्ञानना जे अनेक भेद कह्या तेथी मति आवरणी कर्मना पण तेटला भेद जाणवा. अने जेटला श्रुतज्ञानना भेद कह्या छे, तेटलाज भेद श्रुतज्ञानावरणीय कर्मना थाय छे. तथा पूर्वे जे अवधिज्ञानना भेदनो समूह कह्यो तेउने आवरण करवाना स्वभाववालुं जे कर्म ते अवधिज्ञानावरणीय कहेवाय छे. तथा वे भेदोए करी पूर्वे मनःपर्यव ज्ञान कह्युं तेने आवरण करवाना स्वभाववालुं जे कर्म ते मनपर्यव ज्ञानावरणीय कहेवाय छे. तथा पूर्व प्ररूपित स्वरूपवालुं जे केवलज्ञान तेने आवरण करवानो जेनो स्वभाव होय तेने केवलज्ञानाव-रणीय कहेवुं. उक्तंच बृहत्कर्मविपाके– " सरउग्गय ससिनिम्मल, तरस्स जीवस्स छायणं जमिह; नाणाव-रणं कम्मं, पडोवमं होइ एवंतु. ॥ १ ॥ जह निम्मलावि चरकु, पडेण केणावि छाइयासंति; मंदं मंदतरागं, पिछइसा निम्मलाजइवि. ॥ २ ॥ तह मइ सुय नाणावरण, अवहि मण केवलाण आवरणं; जीवं निम्मल रूवं, आवरइ इमेहिं भेएहिं. ॥ ३ ॥ पांच ज्ञानना भेदे करी पांच उत्तर प्रकृतिरूप जे ज्ञानावरणीय कर्म, तेणे करी निष्पन्न ते सामान्य ज्ञानावरण मूल प्रकृति कहेवाय छे. जेम पांच आंगलीउए करी एक मुष्टी निष्पन्न थाय छे; मूल, छाल, पत्र तथा शाखाआदि समुदायथी जेम एक वृक्ष निष्पन्न थाय छे; अने घृत, गोल तथा कणिकाए करि जेम लाडु निष्पन्न थाय छे, तेम मूल पांच प्रकृतिए करी सामान्य ज्ञानावरणीय कर्म प्रकृति निष्पन्न थाय छे; तेमज एक एक ज्ञानावरणनी उत्तर प्रकृतिउए करी ते ते ज्ञानावरण विशेष निष्पन्न थाय छे. एवी रीते पांच प्रकारनुं ज्ञानावरणीय कर्म कह्युं.

हवे नवप्रकारनुं दर्शनावरणीय कर्म कहे छे.– गाथामां दर्शनावरणी पदने ठेकाणे काव्य रचनानेलीधे मात्र दंसण शब्द छे. तेथी आखुं पद जाणी लेवुं. जेमके, भीम शब्दना उच्चारथी भीमसेन जाणी लेवाय छे; तेम ए पण जाणी लेवुं. ते वास्ते शास्त्रोमां कह्युं छे के पदना एक देशथी आखा पदनो उपचार थाय छे. ए रीते दंसणचउ ए शब्दे करी दर्शनावरणी चतुष्क जाणी लेवुं दृष्टिनें दर्शन कहे छे. अथवा जेणे करी वस्तुनुं सामान्यरूप देखाय अथवा परिमाण थाय तेने दर्शन कहियें. तेने आछादन करवाना स्वभाववालां जे कर्म ते दर्शनावरणीय कर्म कहेवाय छे. तेउनुं जे चतुष्क ते दर्शनावरणचतुष्क कहियें. तथा 'पण निद्दा' एटले पांच निद्राउ. तेनेविषे चैतन्य कुत्सित एटले अविस्पष्टपणाने पामे छे तेने निद्रा कहे छे. तेना पांच प्रकार आ छे–निद्रा, निद्रा निद्रा, प्रचला, प्रचला प्रचला, तथा स्त्यानर्द्धि (थीणद्धी) एतद्रूप पांच नि-द्राने निद्रा पंचक कहे छे. एवी रीते चार दर्शनावरणी अने पांच निद्रा ए नव प्रकारनुं दर्शनावरणीय कर्म छे. ए दर्शनावरणीय कर्म केवुं छे, ते कहे छे– 'वित्तिसमं' वेत्री एटले पोलीआ समान छे. एने प्रतिहार पण कहे छे. जेम कोई माणसने राजानी पासे कामे जवुं होय.

॥ श्री परमगुरुन्यो नमः ॥

॥ अथ ॥

॥ श्री यशःसोमकृत बालावबोधसहित श्री देवेंद्रसूरिविरचित कर्मग्रंथ प्रारंजः ॥

॥ तत्र ॥

॥ प्रथम कर्म्मविपाकनामा कर्मग्रंथः प्रारन्यते ॥

॥ आदौ बालावबोधकारविहितं मंगलाचरणम् ॥

॥ अनुष्टुब् वृत्तम् ॥

ऐंदवीयकलां शौक्लीं, सहसौंदर्य्यशालिनीं ॥
सच्चित्कलामविकलां, स्मरामोंतस्तमोपहाम् ॥ १ ॥

॥ आर्यावृत्तम् ॥

कर्मविपाकाविष्कृत, स्वसंविदे विश्ववंद्यमन्निवंद्य ॥
वीरं कर्मविपाके, टबार्थलिखनश्रमं कुर्वे ॥ २ ॥
ते संतु संतु संतः, संततमतयोऽपरात्महितनिरताः ॥
विमलीकुरुते कुवलय, मुदितश्रीर्यद्यशस्तोमः ॥ ३ ॥
केचित्परात्मसंवि, द्विकलाविकलाः कलौ खलायंते ॥
तेन्यो न कापि नीतिः, संतः संतोषनाजश्चेत् ॥ ४ ॥
॥ श्रीमत्परमगुरुन्यो नमः ॥ श्री सरस्वत्यै नमः ॥

हवे प्रथम गाथायें ग्रंथकर्ता, अनीष्ट देवतानी स्तुत्यादिकनुं प्रतिपादन करे ले.

॥ मूल गाथा ॥

सिरि वीरजिणं वंदिय, कम्मविवागं समासउ वुब्बं ॥
कीरइ जिएण हेउहिं, जेणं तो नणए कम्मं ॥ १ ॥

अर्थ—(सिरि के०) अष्ट महाप्रातिहार्यरूप बाह्यलक्ष्मी तथा केवलज्ञानादिक अंतरंग लक्ष्मी, तेणे करी सहित अथवा चोत्रीश अतिशयरूप लक्ष्मीयें करीने बाह्य शोनायमान ले अने अन्यंतर, केवल तीर्थंकर प्रतिज्ञानरूपिणी लक्ष्मीयें करी शोनायमान ले, एवा वीरजिणं के० श्रीमहावीर जिन. वीर एटले कर्मशत्रुनें विदारे तथा तपें करीने बिराजे ले ते नणी श्रीवीर कहेतां चरम तीर्थंकर, ते प्रत्यें वंदिय के० वांदीने मन, वचन, कायायें नम्र थइने. एटले ग्रंथारंनें समुचितेष्टदेवतास्तुतिरूपमंगलाचरण कह्युं.

कम्म के० कर्मनो विवागं के० अनुनव तेनुं जणावनारुं जे शास्त्र ते कर्मविपाक कहियें, तेने समासउ के० संक्षेपें करी एटले थोडे शब्दें अर्थ घणो जणाय, ते पेरें वुब्बं के० कहीश एटले संक्षेपरुचि जे जीव,

॥ श्री परमगुरुन्यो नमः ॥

॥ अथ ॥

॥ श्री यशःसोमकृत बालावबोधसहित श्री देवेंद्रसूरिविरचित कर्मग्रंथ प्रारंजः ॥

॥ तत्र ॥

॥ प्रथम कर्म्मविपाकनामा कर्मग्रंथः प्रारन्यते ॥

॥ आदौ बालावबोधकारविहितं मंगलाचरणम् ॥

॥ अनुष्टुब् वृत्तम् ॥

ऐंदवीयकलां शौक्लीं, सद्सौंदर्य्यशालिनीं ॥
सचित्कलामविकलां, स्मरामोंतस्तमोपहाम् ॥ १ ॥

॥ आर्यावृत्तम् ॥

कर्मविपाकाविष्कृत, स्वसंविदे विश्ववंद्यमन्निवंद्य ॥
वीरं कर्मविपाके, टवार्थलिखनश्रमं कुर्वे ॥ २ ॥
ते संतु संतु संतः, संततमतयोऽपरात्महितनिरताः ॥
विमलीकुरुते कुवलय, मुदितश्रीर्यद्यशस्तोमः ॥ ३ ॥
केचित्परात्मसंवि, द्विकलाविकलाः कलौ खलायंते ॥
तेन्यो न कापि नीतिः, संतः संतोषन्नाजश्चेत् ॥ ४ ॥
॥ श्रीमत्परमगुरुन्यो नमः ॥ श्री सरस्वत्यै नमः ॥

हवे प्रथम गाथायें ग्रंथकर्ता, अन्नीष्ट देवतानी स्तुत्यादिकनुं प्रतिपादन करे ले

॥ मूल गाथा ॥

सिरि वीरजिणं वंदिय, कम्मविवागं समासर्ड वुछं ॥
कीरइ जिएण हेजहिं, जेणं तो नणए कम्मं ॥ १ ॥

अर्थ-(सिरि के०) अष्ट महाप्रातिहार्यरूप बाह्यलक्ष्मी तथा केवलज्ञानादिक अंतरंग लक्ष्मी, तेणे करी सहित अथवा चोत्रीश अतिशयरूप लक्ष्मीयें करीने बाह्य शोन्नायमान ले अने अन्यंतर, केवल तीर्थंकर प्रतिज्ञानरूपिणी लक्ष्मीयें करी शोन्नायमान ले, एवा वीरजिणं के० श्रीमहावीर जिन. वीर एटले कर्मशत्रुनें विदारे तथा तपें करीने बिराजे ले ते नणी श्रीवीर कहेतां चरम तीर्थंकर, ते प्रत्यें वंदिय के० वांदीने मन, वचन, कायायें नम्र थइने. एटले ग्रंथारंन्नें समुचितेष्टदेवतास्तुतिरूपमंगलाचरण कह्युं.

कम्म के० कर्मनो विवागं के० अनुन्नव तेनुं जणावनारुं जे शास्त्र ते कर्मविपाक कहियें, तेने समासर्ड के० संक्षेपें करी एटले थोडे शब्दें अर्थ घणो जणाय, ते पेरें वुछं के० कहीश एटले संक्षेपरुचि जे जीव,

ते महोटां शास्त्र जाणवाने आलसु, थोडा अक्षरें घणुं ज्ञान वांछे तेने निमित्तें कहीश. एटले अहीं अधिकारी तथा प्रयोजन, आठ कर्म स्वरूप ते विषय, अने संबंध. ए चारे देखाड्यां.

अहीं जे कर्मनो विचार, ते अभिधेय अने अभिधायक, ए वचनरूप ग्रंथ तिहां वाच्य वाचक ए संबंध जाणवो. संक्षेपरुचि एना अधिकारी जाणवा. संक्षेपें व्युत्पत्ति ए साक्षात्प्रयोजन अने परंपराप्रयोजन मोक्ष. ए चारवानां ग्रंथ भणावा सांभलवानी प्रवृत्तिनां हेतु देखाड्यां. एम निःप्रयोजनादिक शंका टालीने, हवे कर्म ए शब्दनुं व्युत्पत्तिलक्षण कहे छे.

व्यवहारनयें जेणं के० जे कारण माटे जिएण के० जीवें पांच मिथ्यात्व, बार अविरति, पच्चीश कषाय, अने पंदर योग, ए सत्तावन बंधना हेऊहिं के० हेतुये करी तथा "पडिणीयत्तणनिन्हव" इत्यादिक विशेष हेतुयें करी कीरइ के० करीयें नीपजावीयें, तो के० ते कारण माटे एनुं नाम कम्मं के० कर्म भणए के० कहेवाय. एटले अंजनकूंपलीनी पेरें अनंतानंत कर्मपुद्गलें भर्या जीवलोकमांहे ए जीवनी कषायादि चीकणतायें, जेम तेल चोपडेले शरीरें रजोमल लागे, तेम अनंतानंतकर्मवर्गणाथी असंख्याता आत्मप्रदेश वींटाय, तेणे करी ज्ञानादिक आत्मगुण अवराय तेथी जीव, मलिनरूप कहेवाय. जेम दूधमांहे पाणी मले तथा लोहमां अग्नि मले, तेम सर्वात्मप्रदेशें कर्मदलनुं मलवुं होय. ते कर्मबंधनुं नाम, सत्तावन्न बंध हेतुयें करी करियें, बांधीयें. जीवें, तेभणी एनुं कर्म एवुं नाम कहियें. ए भावार्थ छे. ए कर्म, पुद्गलरूपी छे, ते भणी मूर्त्तिमान् जाणवुं तथा प्रवाहरूपे अनादि जाणवुं, केमके जो कर्मनो संबंध जीवने प्रथम थयो, एम मानियें तो कर्मरहित जीवने पण कर्म संबंध मानवो जोइयें. एम मानतां थकां दुष्करतपश्चरणादिकें करी सकल कर्म सिद्ध करी सिद्ध थया; तेने पण कालांतरे वली कर्मसंबंध थातो केम निषेधाय? तेवारें ते कर्म क्षयनिमित्त दुष्करक्रिया करीयें ते पण व्यर्थ थाय. ते माटे ए दूषण टालवाने अर्थे प्रवाहरूपें जीवनी साथें कर्मसंबंध अनादि मानीयें.

तथा सुवर्णादिक धातुने पाषाणनो अनादिपणे मलसंबंध, तीव्रअग्निसंयोगें बले, सुवर्ण भिन्न थाय. तेम जीवने पण अनादिकर्ममलसंबंध, शुक्लध्यानरूप तीव्र अग्नि संयोगें टले, अने सहजस्वरूप शुद्धात्मरूप प्रगट थाय. ते परमात्माने पछी बंधहेतुना अभावें कर्मसंबंध न थाय, अनंतकाल सुधी ते शुद्धात्मरूप रहे, निःकर्मने कर्म न लागे ॥ इति प्रथम गाथार्थः ॥ १ ॥

हवे ते कर्म, केटला प्रकारें छे, ते कहे छे.

पयइ ठिइ रस पएसा, तं चउहा मोअगस्स दिठंता ॥
मूलपगइ ठ उत्तर, पगई अडवन्न सयभेअं ॥ २ ॥

अर्थ– पयइ के० प्रकृतिबंध एटले स्वभावबंध ठिइ के० स्थितिबंध ते कालमान रस के० रसबंध पएसा के० प्रदेशबंध, ते कर्मदलनुं मान तं चउहा के० ते कर्म, चतुर्धा एटले चार भेदें मोअगस्सदिठंता के० मोदक एटले लाडवाने दृष्टांतें भाववो मूलपगइठ के० ए कर्मनीमूलप्रकृति ज्ञानवर्णादि आठ होय. उत्तरपगइ के० एना विशेषभेद ते उत्तरप्रकृति, ते मतिज्ञानावर्णादिक ए सर्व आठे कर्मनी मलीने अडवन्नसयभेयं के० एकशोने अठावन भेदें होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २ ॥

ते कर्म, जेनो व्युत्पत्तिलक्षण अर्थ, प्रथम गाथामध्ये कह्यो ते, चउहा के० चार भेदे जाणवो, ते चार भेद कहे छे. त्यां जे स्थिति, रस, प्रदेश अने बंधनो समुदाय ते प्रथम प्रकृतिबंध जाणवो. अने ते प्रकृति, बांधी थकी एटला काल सुधी रहे, एम कालनुं मान, ते बीजो स्थितिबंध जाणवो. तथा जे कषायिक अ-

ध्यवसाय विशेषे गृह्या जे कर्मदल, तेनो देशघातीयो रस अने सर्व घातीयो रस, अघातियो रस, तथा अशुन्न प्रकृतिनो रस, लींबडानी पेरे कडवो अने शुन्नप्रकृतिनो रस दूधनी पेरें मीठो. ते त्रीजो रसबंध जाणवो. तथा स्थितिरस ते निरपेक्ष जे कर्मदलनुं ग्रहवुं योगनैमित्तिक, ते चोथो प्रदेशबंध जाणवो. ए चार प्रकारें कर्मबंध जाणवो तेमज प्रथम उदय, बीजी उदीरणा, त्रीजो संक्रम, चोथो निद्धत्त, पांचमो निकाचना, बठो उद्धर्त्तना, सातमी अपवर्त्तना, अने आठमी उपशमनादिकरण पण चार प्रकारें जाणवां. ए कर्मस्वरूप पण विवक्षायें करी चार प्रकारें होय. अहीं बालने समजाववा निमित्तें लाडवानुं दृष्टांत देखाडवुं. जेम कोइएक लाडवो त्रिकटुनो बनावेलो होय एटले शुंठ, पीपर अने मरी, एने त्रिकटु कहीयें. कटुप्रमुख चीज, वायुने टाले एवा द्रव्यथकी नीपनो जे लाडु, तेमां वायु हरवानो स्वन्नाव होय. तेमज शीतल द्रव्यें नीपन्यो लाडु, तेमां पित्तहरण करवानो स्वन्नाव होय, एने प्रथम प्रकृतिबंध कहिये. तथा कोइएक मोदक एक दीवस सुधी, कोइ पक्ष सुधी विणसे नहीं; एवुं कालमान, ते बीजो स्थितिबंध कहिये. वली तेहीज लाडुवानो रस, कोइनो मीठो, कोइनो अत्यंत मधुर, कोइनो कडवो, कोइनो कषायेलो. इत्यादिक रस होय ते त्रीजो रसबंध कहियें. तथा कोइ लाडवो शेर प्रमाण, कोइअर्द्धशेर प्रमाण, कोइ पाशेर प्रमाणे सदलमान, ते चोथो प्रदेशबंध कहियें. एम दृष्टांत देखाडी दार्ष्टांतिक कर्मने विषे जोडियें.

जे कर्मदलनो ज्ञान आवरवानो स्वन्नाव, ते प्रथम ज्ञानावरणीयकर्म. दर्शन आवरवानो स्वन्नाव, ते बीजुं दर्शनावरणीय कर्म. शुन्नाशुन्न वेदवानो स्वन्नाव, ते त्रीजुं वेदनीयकर्म. हिताहित विकल करवानो स्वन्नाव, ते चोथुं मोहनीयकर्म. हडनी जेवो स्वन्नाव, ते पांचमुं आयुःकर्म. इत्यादिक बधां कर्मोविषे जाणी लेवुं. एम मूल प्रकृति आठ, ने उत्तरप्रकृति एकशोने आठावन होय ए प्रकृतिबंध जाणवो. तथा कोइएक प्रकृतिबांधी थकी वीश कोडाकोडी सागरोपम सुधी रहे, कोइएक त्रीश कोडाकोडी सागर सुधि रहे, ए स्थितिबंध जाणवो. तथा कोइएक कर्मनो रस कडुवो तथा घातिउं, कोइएकनो अघातिउं तथा मीठो, एक ठाणीउं, बेठाणीउं, इत्यादिक रसबंध जाणवो. तथा कोइएक कर्म मंद, मन वचन कायायोगयोगें करी अल्पप्रदेशिक होय, पातलां होय अने कोइएक उत्कटयोगें करी बहुप्रदेशिक स्थूल होय. ए प्रदेशबंध ॥ २ ॥

ए चार नेद मध्यें पण प्रथम प्रकृतिबंध कह्यो, तेमाटे ते प्रकृतिना मूल नेद आठ छे, तेनां नाम अनुक्रमें त्रीजी गाथायें कहे छे.

इह नाण दंसणावर, ण वेअ मोहाउ नाम गोआणी ॥
विग्घं च पण नव दु अ, ठवीस चउ तिसय दु पण विहं ॥ ३ ॥

अर्थ– इह के० अहीं नाण के० ज्ञान ते गुणपर्यायें करी वस्तुनो निर्णय, दंसणावरण के० बीजुं दर्शनसामान्यावबोधनुं आवरण छे. वेअ के० त्रीजुं वेदनीयकर्म. मोहाउ के० चोथुं मोहनीयकर्म अने पांचमुं आयुःकर्म नाम के० छठुं नामकर्म गोआणी के० सातमुं गोत्रकर्म विग्घंच के० आठमुं अंतरायकर्म. त्यां प्रथम ज्ञानावरणीय कर्मना मतिज्ञानावरणादिक पण के० पांच नेद छे. बीजा दर्शनावरणीय कर्मना चार, दर्शनावरण तथा पांच निद्रा मलीने नव के० नव नेद छे. त्रीजा वेदनीय कर्मना शाताने अशाता मली दु के० बे नेद छे. चोथा मोहनीय कर्मना दर्शनमोहनीय त्रण, अने चारित्र मोहनीय पच्चीश मलीने अठ्ठवीस के० अठ्ठावीश नेद थाय. एम चारे कर्मना चुम्मालीश नेद थया. पांचमा आयुःकर्मना देवायुःप्रमुख चउ के० चार नेद थाय. एवं अडतालीश छठ्ठा नामकर्मना गत्यादिक पच्चोत्तर तथा पिंडप्रकृति अठ्ठावीश मलीने तिसय के० एकशोने त्रण नेद थाय. सातमा गोत्रकर्मना उंच नीच नेदें करी दु के० बे नेद थाय.

आठमा अंतरायकर्मना पणविहं के० पांच नेद. एम सर्व मलीने आठ मूलप्रकृतिना नेदना एकशोने अ-ठावन उत्तरप्रकृतिनेद थाय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ३ ॥

जाणवुं ते ज्ञान अथवा जाणीयें. सामान्य विशेषात्मक वस्तुमांहे नाम, जाति, गुण, क्रियादिक विशेषयो-जनासहित वस्तुस्वरूप जाणीयें, ते माटे एने ज्ञान कहियें. जेम पुरुष, नामे चैत्र, जाति ब्राह्मण, गुणें कालो, परिमाणें दीर्घ, संख्यायें एक, एम जूदा जूदा विशेषें वस्तु निर्धारीयें, ते ज्ञान कहियें. तथा देखवुं अथवा देखीयें जेणे करी, ते दर्शन. सामान्य विशेषात्मक वस्तुने विषे सामान्यांशें नाम, जाति, गुण, क्रियादिक वि-शेषयोजनारहित कोइएक वस्तु धर्मी छे एवो अव्यक्तबोध, ते बीजो दर्शननिराकारउपयोग जाणवो. ए बन्ने आगल आवरण शब्द जोडीयें, एटले ज्ञानने आवरे, ते प्रथम ज्ञानावरणीय कर्म. अने जे दर्शनने आवरे, ते बीजुं दर्शनावरणीय कर्म. जेणे करी नलुं, नूंडुं, सुख, दुःख वेदियें. तेमाटे तेनुं नाम वेदनीय कर्म त्रीजुं कहियें, जे मोहें मुंझावे, जे ए कार्य कीधे मुजने हित किंवा अहित थशे ? इत्यादिक सम्यक् विचारणारहित आत्माने पण जेणें करी करे, एटले हितना हेतु जे पच्चरकाणादिक ते दुःखदायक जाणीने तेनो त्याग कस्यो जाय अने अहितना हेतु जे विषयादिक ते हितबुद्धियें ग्रह्या जाय, ते मोहनीय कर्म चोथुं जाणवुं. तथा जे आ नवथी बीजा नवने विषे उदय आवे, तेने आयुःकर्म कहीयें. यद्यपि बीजा पण कर्म नवांतरे उदय-आवे छे अने ते नवमां पण उदय आवे छे अने ए आयुःकर्म तो ते नवमां उदय न आवे, परंतु अवश्य-पणे बीजे नवेंज उदय आवे, ए नियम जणाव्यो. ए पांचमुं आयुःकर्म. तथा गतिजात्यादिक उदयिक प-र्यायें करी जीवने नमावे, शुद्धस्वरूपने पण नारकी तिर्यंच एकेंडिय इत्यादिक हीन नामें करी सहित जणावे ते नणी ए नामकर्म बहुं जाणवुं. तथा उच्च एटले गुणाश्रयपणे अने तेथकी विपरीत ते नीच जाणवुं. एवे शब्दें करी बोलावीयें, तेनुं नाम गोत्रकर्म सातमुं जाणवुं. तथा जेणे करी विशेष दान, लान, नोग, उपनोग, वीर्यादिक जे आत्मानी लब्धि छे तेने हणीयें ते नणी ए विघ्नकर्म आठमुं कहीयें.

हवे ए आठे कर्मनी संगति कहीयें छैयें.

१ अहीं ज्ञान, दर्शन, ते जीवनुं स्वरूप छे. जे नणी उपयोगलक्षण आत्मा कह्यो तेने आश्रये कर्मवि-चार तेमां पण सकल शास्त्रविचार ज्ञानथी प्रवर्त्ते, लब्धि पण सघली ज्ञानोपयोगें उपजे, मोक्षगमन पण के-वलज्ञानोपयोगयुक्तने होय, तेमाटे ज्ञाननी प्रधानता कही, ते कारणे तेनुं आवरण पण पहेलुं कह्युं.

२ ते पढी ज्ञानोपयोगथकी दर्शनोपयोगें रहे, ते माटे तेनुं आवरण बीजुं कह्युं.

३ ए बेहु आवरणनो तीव्रविपाक वेदतां अजाणपणादिकें करी अशाता थाय अने एनाज तीव्रक्षयोपशमें सूक्ष्म अर्थ जाणतां, देखतां, शाता वेदे, ते नणी ए पढी वेदनीयकर्म त्रीजुं कह्युं.

४ तथा ए ए आवरणक्षयोपशमें इंडियना अनुकूल तथा प्रतिकूल विषय पामी रागद्वेषें जीव मुंझाय, ते नणी मोहनीय कर्म चोथुं कह्युं.

५ तथा मोहें मुंज्या जीव, आरंनादिकें करी नरकादिकनुं आयुष्य बांधे, ते नणी पांचमुं आयुःकर्म कह्युं.

६ तथा ते आयुष्य अवश्य गतिजात्यादिक नामें करीने निधत्त ते स्थापीजें निधत्त करीयें, ते नणी पढी नामकर्म बहुं कह्युं.

७ तथा ते पढी नरकादिक गतिने उदयें नीचपणुं अने देवादिक गतिने उदयें उंचपणुं जीव वेदे, ते नणी ते पढी सातमुं गोत्रकर्म कह्युं.

८ तथा उच्चगोत्रने उदयें राजा तथा शेठ प्रमुखने दान, लान, नोगादिक लब्धि होय अने नीचगोत्रने उदयें पामरादिकने दानादिक लब्धि हणाय. ते नणी गोत्रकर्म, पढी ते आठमुं अंतरायकर्म कह्युं. एम आठ कर्मने अनुक्रमें कहेवाना हेतु कह्या. ॥ ३ ॥

हवे ए आठ कर्मनी अनुक्रमें उत्तर प्रकृति कहीयें छैयें.

मइ सुअ उंहीमण के, वलाणि नाणाणि तञ्ञ मइनाणं ॥
वंजणवग्गह चउहा, मण नयण विणिंदिय चउक्का ॥ ४ ॥

अर्थ– मइ के० पहेलुं मतिज्ञान सुअ के० वीजुं श्रुतज्ञान उंही के० त्रीजुं अवधिज्ञान मण के० चोथुं मनःपर्यवज्ञान केवलाणि के० पांचमुं केवलज्ञान. ए पांच नाणाणि के० ज्ञान तञ्ञ के० त्यां प्रथम मइनाणं के० मतिज्ञानना अछावीश नेद छे, ते कहे छे. वंजणवग्गह के० व्यंजनावग्रह चउहा के० चार नेदें मण-नयणविणिंदियचउक्का के० मन अने नयन एटले लोचन, ए वे विना शेष इंडियना चतुष्कें करी चार नेद जाणवा. इत्यक्षरार्थः ॥ ४ ॥

त्यां प्रथम ज्ञानावरणीय कर्मना उत्तर नेद पांच छे, ते कहे छे. ते आवरवा योग्य ज्ञानगुणनेदें करी तेना आवरणना नेद सुखे समजाय, तेमाटे प्रथम ज्ञान पांच कहे छे. अहीं दंदसमासांतने प्रांतें नएयो ज्ञा-नशब्द, ते प्रत्येकें जोडीयें तेथी एक मतिज्ञान, वीजुं श्रुतज्ञान, त्रीजुं अवधिज्ञान, चोथुं मनःपर्यवज्ञान अने पांचमुं केवलज्ञान.

१ त्यां जे पांच इंडिय अने छठो नोइंडिय जे मन, तेना व्यापारें करी जे वस्तुनुं विशेष जाणवुं ते मतिज्ञान.

२ तथा एवा आकारें जे वस्तु होय घट ते नामें, जल आणे. एवुं पूर्वापर पर्यालोचन स्वरूपव्यंजन-पर्यायविशिष्टमतिपूर्वकज्ञान, ते श्रुतज्ञान. ए वे ज्ञान ते अक्ष के० आत्मा ते थकी ए पर जे पांच इंडिय, ते निमित्ते होय, ते नणी परमार्थें परोक्ष कहीयें, अने लोकव्यवहारें प्रत्यक्ष कहीयें.

३ तथा ड्रव्य, क्षेत्र, काल, अने नाव, ए चार मर्यादायें जे इंडियनिरपेक्षरूपी ड्रव्यविषयक प्रत्यक्ष, ते अवधिज्ञान. त्यां ड्रव्यथी जघन्य तो अनंत प्रदेशीआनो एक खंध एवा अनंता खंध जाणे, अने उत्कृष्ट तो परमाणुमात्र जाणे, ते ड्रव्यावधि. तेमज क्षेत्रथी जघन्य तो बादर निगोदना जीवनुं शरीर जे अनंता नील, फूल, जीवनी एक काया छे एवा सूक्ष्म पनक शरीर प्रमाण लगें जाणे अने उत्कृष्टथी तो सर्वलोक प्रमाणे असंख्याता खंक अलोक मध्यें स्थापिये, तेटलुं जाणे. ए क्षेत्रावधि अने कालथी जघन्य तो आव-लिकानो असंख्यातमो नाग पूर्वापर जाणे, अने उत्कृष्टथी तो असंख्यात कालचक्रमध्यें थयो अने थशे, ते जाणे, ए कालावधि. तथा नावथी जघन्य सर्व पर्यायनो अनंतमो नाग जाणे, उत्कृष्टथी तो एक ड्रव्यना असंख्याता पर्याय एम अनंत ड्रव्यना असंख्याता असंख्याता पर्याय जाणतां सर्व ड्रव्यना अइ अनंत प-र्याय जाणे, ए नावावधि. एम चार मर्यादायें परिमितमानोपेत अवधिज्ञान जाणवुं.

४ मनुष्यलोकने विषे सन्नीया पंचेंड्रियना मनोगत नावनुं जाणवुं, ते मनःपर्यवज्ञान. ए बेहु विकल प्र-त्यक्ष एटले देशप्रत्यक्ष छे.

५ तथा केवल संपूर्ण सर्व ड्रव्यपर्यायने विषे अनंत ज्ञान ते केवलज्ञान. ए सकल प्रत्यक्ष केवलज्ञान जा-णवुं. एम ए पांच ज्ञान कह्यां, ते मध्ये प्रथम कह्युं जे मतिज्ञान, तेना उत्तरनेद अछावीश छे, ते वि-वरण करीने कहे छे.

त्यां घटादिक अर्थ, व्यंजीयें प्रकाशीयें जेणे करी. जेम दीवे करी पदार्थ प्रकाशीयें ते. व्यंजन कहेतां स्पर्शनादिक ड्रव्येंड्रिय तथा जिहां स्पर्शादिक व्यक्त थाय ते घटपटादिक पण व्यंजन कहीयें. तेणे व्यंजन कहेतां ड्रव्येंड्रिय ते ड्रव्येंड्रियें करी व्यंजन एटले घटादिक व्यक्तिनुं अवग्रह एटले समस्तपणे ग्रहवुं, म-लवुं, ते व्यंजनावग्रह कहीयें. ते स्पर्श, रस, घ्राण अने श्रोत्र ए चार, इंडियथी होय; परंतु मन अने लो-

चन ए बेहु अणमळ्यां वस्तुने यथायोग्यतायें प्रकाशे, तेथी एनो व्यंजनावग्रह न पामीयें, जे जणी जो एने वस्तु पामीने प्रकाशे एम मानीयें तो अग्नि, तीक्ष्ण शस्त्रादिक, केम प्रकाशे ? जे जणी तेनी सार्थे मलतां दाह, छेद, इंडियनो थाय. तथा काचकूंपा मांहेलुं तैलादिक ग्रहतां केम तेलथी संबंध थाय ? जो लोचन जइ त्यां मले, एम मानीयें ती कूपें छिड थवुं जोइयें ? अने जो छिड थयुं तो पाणी, तेल, केम रहे ? इत्यादिक घणां दूषण लागे, ते जणी मन तथा नयनना व्यंजननो व्यंजनावग्रह, परमपुरुषें न मान्यो. ए बे अप्राप्यकारी कह्यां अने शेष चार इंडिय प्राप्यकारी छे. तेना चार व्यंजनावग्रहें करी चार नेद जाणवा. एनी जघन्यस्थिति आवलिना असंख्यात जाग प्रमाण छे अने उत्कृष्ट श्वासोश्वास पृथक् जेटलो मिश्रगुणगणानो काल, तेटलो काल एनो पण जाणवो. ॥ ४ ॥

ए रीतें चार प्रकारनो व्यंजनावग्रह कह्यो. हवे अर्थावग्रहादिक कहे छे.

अबुग्गह ईहावा ॥ य धारणा करण माणसेहिं बहा ॥
इअ अठवीस नेअं ॥ चउदसहा वीसहा चसुअं ॥ ५ ॥

अर्थ– अबुग्गह के० एक अर्थावग्रह ईहा के० बीजी ईहा एटले अर्थ विचारणा अवाय के० त्रीजो अपाय धारणा के० चोथी धारणा करण के० चक्षु, कान, जीज, नासिका अने त्वचा. ए पांच इंडियो अने माणसेहिं के० मनथी उपजे बहा के० ए ब नेदें करी ब प्रकारने अर्थावग्रहादिक चारे गुणतां चोवीश नेद थाय. तेनी सार्थे पूर्वोक्त व्यंजनावग्रहना चार नेद मेलवतां इअ के० एम अठवीसनेअं के० अठावीश नेद जिन्न, मतिज्ञान होय. अने चउदसहा के० चउद नेदजिन्न श्रुत, वीसहाचसुअं के० अथवा वीश नेदें श्रुतज्ञान होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ५ ॥

१ अर्थ कहेतां स्पर्शनादिकना व्यंजनावग्रह थया पढी तथा लोचनादिकें प्रथम जे कोइ एक धर्मी छे एवुं नाम, वर्ण, गंध, परिमाणादिकें योजनाहीन अव्यक्तज्ञान, तेनैश्चयिकअर्थावग्रह एक समयकाल प्रमाण छे. तथा जेम कोइएकें शब्दना अर्थावग्रह पढी ईहापूर्वक ए शब्द सांजल्यो, एवो अपाय थयो, ते पढी ए केनो शब्द ? एवी ईहा उपजावी, ते जणी ते अपायनुं नाम, व्यावहारिक अर्थावग्रह कहीयें. एम वली वली जे अपायविशेष ईहा उपजावे, ते व्यावहारिक अर्थावग्रह अंतर मुहूर्त्तप्रमाण होय.

२ ते अवग्रहित अर्थनी वर्ण, गंध, रस, स्पर्शादिक धर्मविषयिणी विचारणा ते ईहा जे, ए डव्यनुं नाम घट, किंवा पट, वर्णें रातो, किंवा नीलो, गंधें सुगंध, किंवा डुर्गंध, परिमाणे लघु, किंवा महोटो, क्रियायें चालतो, किंवा बेठो. एम जाति, गुण, क्रियानुं विचारवुं, ते ईहा ते अंतर मुहूर्त्तप्रमाण जाणवी.

३ ते पढी ईहित अर्थनुं एक अंतरधर्मसहितपणे निर्द्धारवुं जे, ए अर्थनुं नाम घट, वर्णें रातो, परिमाणे मोरीयाथी महोटो, बेठो. ए रीतें जो बते धर्मे निर्द्धारे, तो ते सम्यक् ज्ञान. अने अबते धर्मे निर्द्धारे, तो मिथ्याज्ञान. ते अपाय अंतरमुहूर्त्तप्रमाण जाणवो.

४ तेवार पढी ते निर्णीत अर्थ, वासनासंस्कारपूर्वक चित्तमांहे धरे तेणे करी कालांतरें ते सरखी वस्तु देखी अथवा विचारतां सांजरे ते धारणा जाणवी. एनो काल असंख्यातो पण होय. जे माटे सागरोपमादिकने आंतरें पूर्वलुं कर्त्तव्य सांजरे छे. जातिस्मरण ज्ञानने पण आचारांगवृत्तिमध्ये धारणानो नेद कह्यो छे.

ते करण के० स्पर्शेंडियादिक पांच बाह्येंडिय अने मानस के० बहुं नोइंडिय जे मन, ए बथकी उपना ब अर्थावग्रह. ते पढी एज ब इंडियनी अपेक्षायें ब ईहा, ते पढीते बना अपाय, ते पढी बनी धारणा. ए चोवीश नेद थया. अने नयन तथा मन विना शेष चार इंडियोना चार व्यंजनावग्रह जे पूर्वली गाथामां कह्या, ते मेलवतां श्रुतनिःसृतमतिज्ञानना अठावीश नेद कह्या.

तथा कार्यसमयें ते कार्यने पार पमाडवानी अकल, रोहानी पेरें उपजे, ते पहेली औत्पातिकी मति जाणवी. तथा जे गुरुनो विनय करतां मतिनी वृद्धि थाय, ते वीजी वैनयिकी मति जाणवी. जे कार्य करतां करतां अन्यास विशेषें विशेषमति उत्पन्न थाय, ते त्रीजी कार्मिकी मति जाणवी. तथा जे वयना परिपक्त्वथी वृद्धने अकल उपजे, ते चोथी पारिणामिकी मति जाणवी. ए चार अश्रुतनिःसृत मतिना नेद ठे, ते पूर्वोक्त अठावीश साथें मेलवतां बत्रीश नेद पण मतिज्ञानना थाय.

अथवा अवग्रहादिक अठावीश मतिज्ञानना नेद, पूर्वें कह्या, ते एकेकना बहु अबहु, बहुविध, अबहुविधादिक बार बार नेद ठे, ते कहे ठे.

त्यां अनेक जीवो, घणा वाजित्रना शब्द सांजले ठे ते मध्यें क्षयोपशमनी विचित्रतायें करी कोइएक जीव, घणा शब्द ग्रहे, ते पहेलुं बहु. अने कोइएक जीव, थोडा शब्द ग्रहे, ते बीजुं अबहु. कोइएक जीव, एक शब्दना तार, मन्द, तार केहेतां गाढो अने मंद कहेतां मंद हलको. इत्यादिक घणा विशेष जाणे, ते त्रीजुं बहुविध. कोइएक थोडा विशेष जाणे, ते चोथुं अबहुविध. कोइएक तुरत ग्रहे, ते पांचमुं क्षिप्र. कोइएक हलके शांसते ग्रहे, ते ठहुं अक्षिप्र. कोइएक धूमादिक लिंगे करी अग्न्यादिक जाणे, ते सातमुं सलिंग. कोइएक लिंगविना जाणे, ते आठमुं अलिंग. कोइएक संदेहसहित जाणे ते नवमुं संदिग्ध. कोइएक संदेहरहित जाणे, ते दशमुं असंदिग्ध. कोइएक एक वेला कह्युं, ते बीजी वेला अण कहेतां जाणे, ते अगीआरमुं ध्रुव. कोइएक वारंवार जणाव्याथी जाणे ते बारमुं अध्रुव. ते अर्थावग्रहादिक, अठावीश नेदने बार गुणा करतां त्रणशेने ठत्रीश नेद थाय. तेमां औत्पातिकी प्रमुख चार प्रकारनी बुद्धि नेलतां त्रणशेने चालीश नेद मतिज्ञानना थाय. एम अनेक प्रकारें मतिज्ञानना नेद कहियें.

हवे श्रुतज्ञानना नेद कहे ठे. त्यां प्रथम मतिज्ञानथकी श्रुतज्ञान जिन्न केवी रीतें जाणीयें? ते कहीयें ठैयें. मति ते श्रुतनुं कारण ठे अने नावश्रुत ते मतिनुं कार्य ठे. तथा मति ते निरक्षर अने श्रुत ते साक्षरविचारणा वर्णरूप ठे; तथा मति ज्ञान तो मूंगुं ठे कोइने पोतानुं स्वरूप कही न शके अने श्रुतज्ञान अक्षर रूप ठे तेणे करी परने दीधुं जाय ठे तेथी बोलतुं ए रीते श्रुतज्ञान, मतिज्ञानथकी जिन्न ठे. तेथी मति पठी श्रुत होय. ते नणी स्वामी, विषय, प्रमाण, परोक्षता अने साधर्म्य नणी मति, पठी श्रुत कह्युं ठे ते श्रुत, चौद नेदें अथवा वीश नेदें होय. ॥ ५ ॥

श्रुतनिःसृतमतिज्ञानना अठावीश नेदनुं यंत्र.

स्पर्शनेंद्रिय.	घ्राणेंद्रिय.	रसनेंद्रिय.	श्रवणेंद्रिय.	चक्षुरिंद्रिय.	मनना इंद्रिय.	२८
व्यंजनावग्रह. १	व्यंजनावग्रह. १	व्यंजनावग्रह. १	व्यंजनावग्रह. १	०	०	४
अर्थावग्रह. २	अर्थावग्रह. २	अर्थावग्रह. २	अर्थावग्रह. २	अर्थावग्रह. १	अर्थावग्रह. १	६
ईहा. ३	ईहा. ३	ईहा. ३	ईहा. ३	ईहा. २	ईहा. २	६
अपाय. ४	अपाय. ४	अपाय. ४	अपाय. ४	अपाय. ३	अपाय. ३	६
धारणा. ५	धारणा. ५	धारणा. ५	धारणा ५	धारणा. ४	धारणा. ४	६

हवे प्रथम चौद भेद, श्रुतज्ञानना देखाडे छे.

अक्खर सन्नी सम्मं, साईअं खलु सपज्जवसिअं च ॥
गमिअं अंगपविठं, सत्तविए ए सपडिवक्खा ॥ ६ ॥

अर्थ-(अक्खर के०) अक्षरश्रुत, (सन्नी के०) संज्ञिश्रुत (सम्मं के०) सम्यक्श्रुत (साईअं के०) सादिश्रुत (खलु के०) निश्चें (सपज्जवसिअंच के०) सपर्यवसितश्रुत अथवा सांत श्रुत (गमिअं के०) गमिकश्रुत ते पाठ, छंद, आलावा, सरखा होय. (अंगपविठं के०) अंगप्रविष्टश्रुत, ते आचारांगादिक (ए के०) ए (सत्तविए के०) साते श्रुतना भेद ते (सपडिवक्खा के०) सप्रतिपक्ष करीये एटले ए सातेने पोताना प्रतिपक्ष सहित करिएं. जेम अक्षरश्रुत, त्यां बीजुं अनक्षर श्रुत; संज्ञिश्रुत त्यां बीजुं असंज्ञिश्रुत. एवी रीतें प्रतिपक्षी सात भेद मेलवतां चौद भेद श्रुतज्ञानना थाय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ६ ॥

हवे चौद भेदनुं विवरण लखीयें छीयें.

त्यां अक्षर त्रण भेदें छे. एक संज्ञाक्षर, बीजा व्यंजनाक्षर, त्रीजा लब्ध्याक्षर. त्यां जे पत्रादिकें लख्या ते संज्ञाक्षर,मुखें करी उच्चार करीयें जे अकार ककारादिक, ते व्यंजनाक्षर. ए बन्नेथकी भावश्रुत होय, तेमाटे ते श्रुतना कारणपणाने लीधे एने द्रव्यश्रुत कहीयें. तथा शब्द सांभले थके तथा रूपादिक ग्रहे थके "अमुको ए अर्थ" एवुं जे अभिधेयपणे अर्थज्ञाननो हेतु, इंद्रियावरणक्षयोपशमलब्धि जघन्य ज्ञान,ते श्रुत एटले अनभिधेय पदार्थने अनंतमे भागें अभिधेय पदार्थ छे तेनुं जाणवुं, ते लब्ध्यक्षर ए भावाक्षर. एनुं नाम अक्षरश्रुत जाणवुं.

२ अने एनुं प्रतिपक्षी बीजुं अनक्षर श्रुत ते कहीयें जे श्वासें, उंडकारें, अने छींकें, खांसीयें करी पुरुषादिकनुं ज्ञान, ते अनक्षरशब्दश्रुत. ए बीजो भेद जाणवो.

त्रीजुं संज्ञाश्रुत. ते संज्ञा त्रण छे. एक हेतूपदेशिकी, बीजी दैर्घकालिकी, त्रीजी दृष्टिवादौपदेशिकी, ए त्रण मांहे अहीं दैर्घकालिकी संज्ञायें करी जे सन्नीया पंचेंद्रिय मनोज्ञानवंत जीव तेनुं श्रुत ते संज्ञिश्रुत, ए त्रीजो भेद जाणवो.

४ चोथुं तेनुं प्रतिपक्ष जे दैर्घकालिकी संज्ञा रहित जे जीवने मन विना इंद्रियथी थयुं, ते असंज्ञिश्रुत, ए चोथो भेद जाणवो.

५ पांचमुं सम्यक्दृष्टिजीवनुं श्रुत. ते असम्यक् श्रुत. ग्रहण करे, तो पण सम्यक् श्रुत थाय. कारण के ते खोटाने खोटुं जाणे तेथी ए पांचमुं सम्यक् श्रुत.

छठुं मिथ्यादृष्टि जीवने जे परिणमे ते मिथ्याश्रुत. जे भणी मिथ्यात्वदृष्टि जीव, खोटाने खरुं अने खराने खोटुं जाणे, तेथी ते मिथ्यात्वश्रुत छठुं जाणवुं.

७ सातमुं आदिसहित ते सादिश्रुत. ते आदि द्रव्य, क्षेत्र, काल अने भावनी अपेक्षायें चार प्रकारें छे. तेमज सपर्यवसान कहेतां अंत तेणे सहित ते सपर्यवसित श्रुत, ते पण तेमज चार भेदें छे. त्यां द्रव्यथी एक जीवनी अपेक्षायें श्रुतज्ञान, ते सादि अने सपर्यवसित छे. केम के भव्यजीव सम्यक्त्व पामे, तेवारें श्रुत पामे. ते सादिश्रुत. अने वली सम्यक्त्व वमे तिहां, अथवा केवलज्ञान पामे तेवारें भावश्रुत टली जाय, एटले श्रुतनो अंत थाय, तेथी सपर्यवसित. एटले सादि अने सपर्यवसित, ए बे भेद द्रव्यथी कह्या. अने सर्वजीवनी अपेक्षायें श्रुत, अनादि तथा अपर्यवसित छे. जेभणी एम कहुं न जाय जे आ संसारमां सर्वथी पहेलुं अमुकने श्रुतज्ञान प्राप्त थयुं अथवा अमुकथी श्रुतज्ञाननो अंत थशे, एम अनादि अनंत कालभणी

प्रवाहरूपें श्रुत पण अनादि अनंत ने. एटले अनादि अने अपर्यवसित ए बे नेद, ऽव्यथी कह्या. ए रीतें चारे प्रकार श्रुतना ऽव्यथी कहेवाण. हवे क्षेत्रथी कहे ने. त्यां नरत ऐरवतें जेवारें प्रथम तीर्थ प्रवर्त्ते, तेवारें ऽादशांगरूप श्रुत होय, ते दीवसथी सादि कहेवाय. तेवार पढी जे वारें तीर्थविछेद थाय, तेवारें श्रुतविछेद होय, तेमाटे सांत कहेवाय. तथा महाविदेहमांहे तीर्थविछेद न थाय तेथी श्रुतनो पण विछेद न थाय तेथी अनादि अनंत. तथा कालनी अपेक्षायें उत्सर्प्पिणी अवसर्प्पिणीकालें त्रीजा आराने प्रांते, चोथे अने पांचमे होय. अने ढ्ठा आरामां विछेद थाय, तेथी सादि, सांत कहियें. तथा उत्सर्प्पिणी अवसर्प्पिणी काले महाविदेहें अनादि अने अनंत जाणवुं. अने नावथी नव्यनी अपेक्षाये सम्यक्त्व पामे तेवारें सादि अने केवलज्ञान पामे तेवारे सांत. तथा अनव्यनी अपेक्षाये कुश्रुत अनादि अनंत ने. ए रीतें सादिश्रुत, अनादिश्रुत तथा सपर्यवसित श्रुत अने अपर्यवसित श्रुत. ए चार नेद पूर्वोक्त ढ नेद साथें मेलवतां वच्चा मध्धी दश नेद श्रुतज्ञानना थया.

११ तथा अगीआरमुं गमिक एटले सरखा पाठ, आलावा, तेणे करी बांध्युं जे श्रुत दृष्टिवाद प्रमुख, ते गमिक श्रुत.

१२ बारमुं एनुं प्रतिपक्षी अगमिक श्रुत. ते जिहां पाठ सरखा न होय कालिक श्रुतनी पेरें, ते बारमुं अगमिक श्रुत जाणवुं.

१३ तेरमुं अंगप्रविष्टश्रुत. ते आचारांगादिक ऽादशांगीनुं ज्ञान, ते तेरमो नेद.

१४ चौदमुं ते अंगथी बाहेर उपांग, दशवैकालिक, उत्तराध्ययनादिक तथा प्रकरणादिकनुं ज्ञान, ते अंगबाह्यश्रुत. ए चौदमो नेद जाणवो.

ए रीतें अक्षरश्रुत, संज्ञी श्रुत, सम्यक् श्रुत, सादि श्रुत, सपर्यवसितश्रुत, गमिक श्रुत, अंगप्रविष्ट श्रुत, ए सात श्रुतना प्रातिपाक्षिक विरोधी सात नेद. जे अनक्षर श्रुत, असंज्ञि श्रत, मिथ्या श्रुत, अनादि श्रुत, अपर्यवसित श्रुत, अगमिक श्रुत, अंगबाह्य श्रुत. ए सात नेद मेलवतां चौद नेद श्रुतना कह्या.

तथा ऽव्य, क्षेत्र, काल, अने नाव. ए चार प्रकारें श्रुतना नेद कहे ने. त्यां ऽव्यथी पूर्ण श्रुतज्ञानी, आदेशें जिनवचनथी सर्वऽव्य जाणे. क्षेत्रथी सर्वक्षेत्र आदेशें जाणे. कालथी आदेशें सर्वकाल जाणे, नावथी श्रुतज्ञानी, आदेशें सर्वऽव्यना अनिधेय पर्याय जाणे. एम चार प्रकारें श्रुतज्ञान ने, अने आवरणक्षयोपशम विचित्रतायें अनेक नेद थाय. जे नणी चौद पूर्वधरमांहे एक एकथी अनंतगुण वृद्धि हानीयें करी, चढता पडता ढगण वलिया होय. ॥ ६ ॥

हवे वीश नेद, श्रुतना कहे ने.

पज्जय अरकर पय सं, घाय पडिवत्ति तहय अणुउंगो ॥

पाहुडपाहुड पाहुड, वद्यु पुवाय ससमासा ॥ ७ ॥

अर्थ–पज्जय के० पर्याय श्रुत, अरकर के० अक्षर श्रुत, पय के० पद श्रुत, संघाय के० संघातश्रुत, पडिवत्ति के० प्रतिपत्तिश्रुत, तहय के० तेमज वली अणुउंगो के० अनुयोगश्रुत, पाहुरूपाहुड के० प्रानृतप्रानृतश्रुत, पाहुरू के० प्रानृतश्रुत, वद्यु के० वस्तुश्रुत, पुवाय के० पूर्वश्रुत, ए दशने वली आगल ससमासा के० समास सहित करीयें एटले पर्यायसमासश्रुत, अक्षरसमासश्रुत, पदसमासश्रुत, संघातसमासश्रुत, प्रतिपत्तिसमासश्रुत, अनुयोगसमासश्रुत, प्रानृतप्रानृतससमासश्रुत, प्रानृतसमासश्रुत, वस्तुसमासश्रुत, ए रीतें ए दश साथें पूर्वोक्त दश मेलवतां श्रुतज्ञानना वीश नेद थाय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ७ ॥

त्यां सूक्ष्म निगोदिउं लब्धिअपर्याप्तो जीव, तेहने नव प्रथम समयें जेटलो जघन्य कुश्रुत तेथी बीजे समयें जेटलो ज्ञाननो एक अविभाग परिछेद अंश वधे, ते प्रथम पर्यायश्रुत जाणवुं, तेवा बे चार पर्याय. ते बीजुं पर्यायसमासश्रुत जाणवुं.

अकारादि लब्ध्यक्षर अनेक व्यंजन पर्याय सहित जाणवो, ते त्रीजुं अक्षर श्रुत. एवा बे चार लब्ध्यक्षरनुं ज्ञान, ते अक्षरसमासश्रुत चोथुं जाणवुं.

तिहां अकारादिक ककारादिक जे छे ते भिन्न भिन्न अक्षर संयोगें भिन्न भिन्न अर्थना वाचक थाय, ते व्यंजनपर्याय. जिहां अर्थ पूर्ण थाय तेटला अक्षरसमूहनुं नाम पद कहीयें. तेनुं ज्ञान पदश्रुत पांचमुं जाणवुं. एवा घणा पदनुं ज्ञान,ते पदसमासश्रुत छठुं जाणवुं.

तथा गत्यादिक अन्यतर मार्गणा द्वारमध्यें एक मनुष्यादिक गतिना जीवभेदनुं ज्ञान, ते संघातश्रुत सातमुं जाणवुं. अने मनुष्य, तिर्यंच, देवतादिक. एम बे त्रण गत्यादिकना जीवभेदनुं ज्ञान, ते संघातसमासश्रुत आठमुं जाणवुं.

गत्यादिक मार्गणा द्वारमध्यें एक गत्यादिक द्वारमांहे सर्व संसारी जीवना भेद अवतारवानुं ज्ञान, ते प्रतिपत्तिश्रुत नवमुं जाणवुं एवो बे चार मार्गणा द्वारें जीवभेद विवरे, ते प्रतिपत्तिसमासश्रुत दशमुं जाणवुं.

तेमज गत्यादिक मार्गणा द्वार अवलंबीने जीवादिक पदार्थनुं सत्पदप्ररूपणादिक अर्थ कहेवाता द्वार ते मध्ये एक अनुयोग द्वारें निरूपण करवुं. जेम देव पद, एक भेद भणी छता अर्थनो वाचक छे जे अछति वस्तुनो वाचक ते पद न होय. जेम खर, शृंग, देव. ए बे पद नथी, ते भणी ए अछति वस्तु न होय. एम छता पदनी प्ररूपणा करवी तथा देवता असंख्याता अने मनुष्य संख्याता द्रव्य प्रमाण छे एम अणु के० सूत्रनो अर्थ साथें जोडवो, ते अगीआरमुं अनुयोगश्रुत जाणवुं. एम घणी भातियें अनुयोग कहेवो, ते बारमुं अनुयोगसमासश्रुत जाणवुं.

प्राभृतप्राभृत एवे नामे, दृष्टिवादमध्ये अधिकार विशेष छे. जेम अंगमांहे अध्ययनना उद्देशा होय छे. तेम पूर्वमांहे कषायपाहुड, कर्मपाहुड, ते मध्यें अधिकार विशेषे पूर्ण पूर्ण थये पाहुड पाहुड पूर्ण थाय, तेवा एकनुं ज्ञान, ते तेरमुं प्राभृतप्राभृतश्रुत जाणवुं. अने एवां बे चार प्राभृत प्राभृतनुं ज्ञान, ते चौदमुं प्राभृतप्राभृतसमासश्रुत जाणवुं.

तथा घणे पाहुडे पाहुडे एक पाहुड होय. जेम घणे उद्देशे एक अध्ययन होय छे, एवुं एक पाहुडनुं ज्ञान, ते पंदरमुं प्राभृतश्रुत जाणवुं. तेहवा बे चार प्राभृतनुं ज्ञान, ते शोलमुं प्राभृतसमासश्रुत जाणवुं.

तेम घणे पाहुडे एक वस्तु, एवे नामें अधिकार थाय छे. जेम अध्ययनना समुदायें सुयरकंध थाय छे, एवो एक पूर्वाधिकार ते सत्तरमुं वस्तुश्रुत जाणवुं. अने एवी बे चार वस्तुनुं ज्ञान, ते अढारमुं वस्तुसमासश्रुत जाणवुं.

तथा घणी वस्तुयें एक पूर्व होय, एवा एक उत्पादादिक पूर्वनुं जे ज्ञान, ते उंगणीशमुं पूर्वश्रुत तेमज एक उत्पादपूर्व, बीजुं अग्रायणीय, त्रीजुं वीर्यप्रवाद, चोथुं अस्तिप्रवाद, पांचमुं ज्ञानप्रवाद, त्यप्रवाद, सातमुं आत्मप्रवाद, आठमुं कर्मप्रवाद, नवमुं प्रत्याख्यानप्रवाद, दशमुं विद्याप्रवाद, अगीकल्याण, बारमुं प्राणवाद, तेरमुं क्रियाविशाल, चौदमुं लोकबिंदुसार. ए चौद पूर्वनुं ज्ञान, ते वीशमुं समासश्रुत जाणवुं. एम श्रुतना वीश भेद थाय ॥ ७ ॥

त्यां सूक्ष्म निगोदिउं लब्धिअपर्याप्तो जीव, तेहने नव प्रथम समयें जेटलो जघन्य कुश्रुत तेथी बीजे समयें जेटलो ज्ञाननो एक अविज्ञाग परिछेद अंश वधे, ते प्रथम प्रर्यायश्रुत जाणवुं, तेवा बे चार पर्याय. ते बीजुं पर्यायसमासश्रुत जाणवुं.

अकारादि लब्ध्यक्षर अनेक व्यंजन पर्याय सहित जाणवो, ते त्रीजुं अक्षर श्रुत. एवा बे चार लब्ध्यक्षरनुं ज्ञान, ते अक्षरसमासश्रुत चोथुं जाणवुं.

तिहां अकारादिक ककारादिक जे छे ते भिन्न भिन्न अक्षर संयोगें भिन्न भिन्न अर्थना वाचक थाय, ते व्यंजनपर्याय. जिहां अर्थ पूर्ण थाय तेटला अक्षरसमूहनुं नाम पद कहीयें. तेनुं ज्ञान पदश्रुत पांचमुं जाणवुं. एवा घणा पदनुं ज्ञान,ते पदसमासश्रुत छठुं जाणवुं.

तथा गत्यादिक अन्यतर मार्गणा द्वारमध्यें एक मनुष्यादिक गतिना जीवभेदनुं ज्ञान, ते संघातश्रुत सातमुं जाणवुं. अने मनुष्य, तिर्यंच, देवतादिक. एम बे त्रण गत्यादिकना जीवभेदनुं ज्ञान, ते संघातसमासश्रुत आठमुं जाणवुं.

गत्यादिक मार्गणा द्वारमध्यें एक गत्यादिक द्वारमांहे सर्व संसारी जीवना भेद अवतारवानुं ज्ञान, ते प्रतिपत्तिश्रुत नवमुं जाणवुं एवो बे चार मार्गणा द्वारें जीवभेद विवरे, ते प्रतिपत्तिसमासश्रुत दशमुं जाणवुं.

तेमज गत्यादिक मार्गणा द्वार अवलंबीने जीवादिक पदार्थनुं सत्पदप्ररूपणादिक अर्थ कहेवाता द्वार ते मध्ये एक अनुयोग द्वारें निरूपण करवुं. जेम देव पद, एक भेद भणी छता अर्थनो वाचक छे जे अछति वस्तुनो वाचक ते पद न होय. जेम खर, शृंग, देव. ए बे पद नथी, ते भणी ए अछति वस्तु न होय. एम छता पदनी प्ररूपणा करवी तथा देवता असंख्याता अने मनुष्य संख्याता द्रव्य प्रमाण छे एम अणु के० सूत्रनो अर्थ साथें जोडवो, ते अगीआरमुं अनुयोगश्रुत जाणवुं. एम घणी भातियें अनुयोग कहेवो, ते बारमुं अनुयोगसमासश्रुत जाणवुं.

प्राभृतप्राभृत एवे नामे, दृष्टिवादमध्ये अधिकार विशेष छे. जेम अंगमांहे अध्ययनना उद्देशा होय छे. तेम पूर्वमांहे कषायपाहुड, कर्मपाहुड, ते मध्यें अधिकार विशेषें पूर्ण पूर्ण थये पाहुड पाहुड पूर्ण थाय, तेवा एकनुं ज्ञान, ते तेरमुं प्राभृतप्राभृतश्रुत जाणवुं. अने एवां बे चार प्राभृत प्राभृतनुं ज्ञान, ते चौदमुं प्राभृतप्राभृतसमासश्रुत जाणवुं.

तथा घणे पाहुडे पाहुडे एकपाहुड होय. जेम घणे उद्देशे एक अध्ययन होय छे, एवुं एक पाहुडनुं ज्ञान, ते पंदरमुं प्राभृतश्रुत जाणवुं. तेहवा बे चार प्राभृतनुं ज्ञान, ते शोलमुं प्राभृतसमासश्रुत जाणवुं.

तेम घणे पाहुडे एक वस्तु, एवे नामें अधिकार थाय छे. जेम अध्ययनना समुदायें सुयखंध थाय छे, एवो एक पूर्वाधिकार ते सत्तरमुं वस्तुश्रुत जाणवुं. अने एवी बे चार वस्तुनुं ज्ञान, ते अढारमुं वस्तुसमासश्रुत जाणवुं.

तथा घणी वस्तुयें एक पूर्व होय, एवा एक उत्पादादिक पूर्वनुं जे ज्ञान, ते उंगणीशमुं पूर्वश्रुत जाणवुं. तेमज एक उत्पादपूर्व, बीजुं अग्रायणीय, त्रीजुं वीर्यप्रवाद, चोथुं अस्तिप्रवाद, पांचमुं ज्ञानप्रवाद, छठुं सत्यप्रवाद, सातमुं आत्मप्रवाद, आठमुं कर्मप्रवाद, नवमुं प्रत्याख्यानप्रवाद, दशमुं विद्याप्रवाद, अगीयारमुं कल्याण, बारमुं प्राणवाद, तेरमुं क्रियाविशाल, चौदमुं लोकबिंदुसार. ए चौद पूर्वनुं ज्ञान, ते वीशमुं पूर्वसमासश्रुत जाणवुं. एम श्रुतना वीश भेद थाय ॥ ७ ॥

प्रवाहरूपें श्रुत पण अनादि अनंत छे. एटले अनादि अने अपर्यवसित ए बे भेद, द्रव्यथी कह्या. ए रीतें चारे प्रकार श्रुतना द्रव्यथी कहेवाण. हवे क्षेत्रथी कहे छे. त्यां भरत ऐरवतें जेवारें प्रथम तीर्थ प्रवर्त्ते, तेवारें द्वादशांगरूप श्रुत होय, ते दीवसथी सादि कहेवाय. तेवार पछी जे वारें तीर्थविछेद थाय, तेवारें श्रुतविछेद होय, तेमाटे सांत कहेवाय. तथा महाविदेहमांहे तीर्थविछेद न थाय तेथी श्रुतनो पण विछेद न थाय तेथी अनादि अनंत. तथा कालनी अपेक्षायें उत्सर्प्पिणी अवसर्प्पिणीकालें त्रीजा आराने प्रांते, चोथे अने पांचमे होय. अने छठा आरामां विछेद थाय, तेथी सादि, सांत कहियें. तथा उत्सर्प्पिणी अवसर्प्पिणी काले महाविदेहें अनादि अने अनंत जाणवुं. अने भावथी भव्यनी अपेक्षायें सम्यक्त्व पामे तेवारें सादि अने केवलज्ञान पामे तेवारें सांत. तथा अभव्यनी अपेक्षाये कुश्रुत अनादि अनंत छे. ए रीतें सादिश्रुत, अनादिश्रुत तथा सपर्यवसित श्रुत अने अपर्यवसित श्रुत. ए चार भेद पूर्वोक्त छ भेद साथें मेलवतां वली मली दश भेद श्रुतज्ञानना थया.

११ तथा अगीआरमुं गमिक एटले सरखा पाठ, आलावा, तेणे करी बांध्युं जे श्रुत दृष्टिवाद प्रमुख, ते गमिक श्रुत.

१२ बारमुं एनुं प्रतिपक्षी अगमिक श्रुत. ते जिहां पाठ सरखा न होय कालिक श्रुतनी पेरें, ते बारमुं अगमिक श्रुत जाणवुं.

१३ तेरमुं अंगप्रविष्टश्रुत. ते आचारांगादिक द्वादशांगीनुं ज्ञान, ते तेरमो भेद.

१४ चौदमुं ते अंगथी बाहेर उपांग, दशवैकालिक, उत्तराध्ययनादिक तथा प्रकरणादिकनुं ज्ञान, ते अंगबाह्यश्रुत. ए चौदमो भेद जाणवो.

ए रीतें अक्षरश्रुत, संज्ञी श्रुत, सम्यक् श्रुत, सादि श्रुत, सपर्यवसितश्रुत, गमिक श्रुत, अंगप्रविष्ट श्रुत, ए सात श्रुतना प्रातिपाक्षिक विरोधी सात भेद. जे अनक्षर श्रुत, असंज्ञि श्रत, मिथ्या श्रुत, अनादि श्रुत, अपर्यवसित श्रुत, अगमिक श्रुत, अंगबाह्य श्रुत. ए सात भेद मेलवतां चौद भेद श्रुतना कह्या.

तथा द्रव्य, क्षेत्र, काल, अने भाव. ए चार प्रकारें श्रुतना भेद कहे छे. त्यां द्रव्यथी पूर्ण श्रुतज्ञानी, आदेशें जिनवचनथी सर्वद्रव्य जाणे. क्षेत्रथी सर्वक्षेत्र आदेशें जाणे. कालथी आदेशें सर्वकाल जाणे, भावथी श्रुतज्ञानी, आदेशें सर्वद्रव्यना अभिधेय पर्याय जाणे. एम चार प्रकारें श्रुतज्ञान छे, अने आवरणक्षयोपशम विचित्रतायें अनेक भेद थाय. जे भणी चौद पूर्वधरमांहे एक एकथी अनंतगुण वृद्धि हानीयें करी, चढता पडता छठाण वलिया होय. ॥ ६ ॥

हवे वीश भेद, श्रुतना कहे छे.

पज्जय अरकर पय सं, घाय पडिवत्ति तहय अणुउगो ॥
पाहुडपाहुड पाहुड, वछु पुव्वाय ससमासा ॥ ७ ॥

अर्थ—पज्जय के० पर्याय श्रुत, अरकर के० अक्षर श्रुत, पय के० पद श्रुत, संघाय के० संघातश्रुत, पडिवत्ति के० प्रतिपत्तिश्रुत, तहय के० तेमज वली अणुउगो के० अनुयोगश्रुत, पाहुरूपाहुड के० प्राभृतप्राभृतश्रुत, पाहुरू के० प्राभृतश्रुत, वछु के० वस्तुश्रुत, पुव्वाय के० पूर्वश्रुत, ए दशने वली आगल ससमासा के० समास सहित करीयें एटले पर्यायसमासश्रुत, अक्षरसमासश्रुत, पदसमासश्रुत, संघातसमासश्रुत, प्रतिपत्तिसमासश्रुत, अनुयोगसमासश्रुत, प्राभृतप्राभृतससमासश्रुत, प्राभृतसमासश्रुत, वस्तुसमासश्रुत, ए रीतें ए दश साथें पूर्वोक्त दश मेलवतां श्रुतज्ञानना वीश भेद थाय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ७ ॥

त्यां सूक्ष्म निगोदिउं लब्धिअपर्याप्तो जीव, तेहने जव प्रथम समयें जेटलो जघन्य कुश्रुत तेथी बीजे समयें जेटलो ज्ञाननो एक अविजाग परिछेद अंश वधे, ते प्रथम पर्यायश्रुत जाणवुं, तेवा बे चार पर्याय. ते बीजुं पर्यायसमासश्रुत जाणवुं.

अकारादि लब्ध्यक्षर अनेक व्यंजन पर्याय सहित जाणवो, ते त्रीजुं अक्षर श्रुत. एवा बे चार लब्ध्यक्षरनुं ज्ञान, ते अक्षरसमासश्रुत चोथुं जाणवुं.

तिहां अकारादिक ककारादिक जे छे ते जिन्न जिन्न अक्षर संयोगें जिन्न जिन्न अर्थना वाचक थाय, ते व्यंजनपर्याय. जिहां अर्थ पूर्ण थाय तेटला अक्षरसमूहनुं नाम पद कहीयें. तेनुं ज्ञान पदश्रुत पांचमुं जाणवुं. एवा घणा पदनुं ज्ञान,ते पदसमासश्रुत छठुं जाणवुं.

तथा गत्यादिक अन्यतर मार्गणा द्वारमध्यें एक मनुष्यादिक गतिना जीवजेदनुं ज्ञान, ते संघातश्रुत सातमुं जाणवुं. अने मनुष्य, तिर्यंच, देवतादिक. एम बे त्रण गत्यादिकना जीवजेदनुं ज्ञान, ते संघातसमासश्रुत आठमुं जाणवुं.

गत्यादिक मार्गणा द्वारमध्यें एक गत्यादिक द्वारमांहे सर्व संसारी जीवना जेद अवतारवानुं ज्ञान, ते प्रतिपत्तिश्रुत नवमुं जाणवुं एवो बे चार मार्गणा द्वारें जीवजेद विवरे, तेप्रतिपत्तिसमासश्रुत दशमुं जाणवुं.

तेमज गत्यादिक मार्गणा द्वार अवलंबीने जीवादिक पदार्थनुं सत्पदप्ररूपणादिक अर्थ कहेवाता द्वार ते मध्ये एक अनुयोग द्वारें निरूपण करवुं. जेम देव पद, एक जेद जणी छता अर्थनो वाचक छे जे अछति वस्तुनो वाचक ते पद न होय. जेम खर, शृंग, देव. ए बे पद नथी, ते जणी ए अछति वस्तु न होय. एम छता पदनी प्ररूपणा करवी तथा देवता असंख्याता अने मनुष्य संख्याता द्रव्य प्रमाण छे एम अणु के० सूत्रनो अर्थ साथें जोडवो, ते अगीआरमुं अनुयोगश्रुत जाणवुं. एम घणी जातियें अनुयोग कहेवो, ते बारमुं अनुयोगसमासश्रुत जाणवुं.

प्राजृतप्राजृत एवे नामे, दृष्टिवादमध्ये अधिकार विशेष छे. जेम अंगमांहे अध्ययनना उद्देशा होय छे. तेम पूर्वमांहे कषायपाहुड, कर्मपाहुड, ते मध्यें अधिकार विशेषें पूर्ण पूर्ण थये पाहुड पाहुड पूर्ण थाय, तेवा एकनुं ज्ञान, ते तेरमुं प्राजृतप्राजृतश्रुत जाणवुं. अने एवां बे चार प्राजृत प्राजृतनुं ज्ञान, ते चौदमुं प्राजृतप्राजृतसमासश्रुत जाणवुं.

तथा घणे पाहुडे पाहुडे एकपाहुड होय. जेम घणे उद्देशे एक अध्ययन होय छे, एवुं एक पाहुडनुं ज्ञान, ते पंदरमुं प्राजृतश्रुत जाणवुं. तेहवा बे चार प्राजृतनुं ज्ञान, ते शोलमुं प्राजृतसमासश्रुत जाणवुं.

तेम घणे पाहुडे एक वस्तु, एवे नामें अधिकार थाय छे. जेम अध्ययनना समुदायें सुयखंध थाय छे, एवो एक पूर्वाधिकार ते सत्तरमुं वस्तुश्रुत जाणवुं. अने एवी बे चार वस्तुनुं ज्ञान, ते अढारमुं वस्तुसमासश्रुत जाणवुं.

तथा घणी वस्तुयें एक पूर्व होय, एवा एक उत्पादादिक पूर्वनुं जे ज्ञान, ते उंगणीशमुं पूर्वश्रुत जाणवुं. तेमज एक उत्पादपूर्व, बीजुं अग्रायणीय, त्रीजुं वीर्यप्रवाद, चोथुं अस्तिप्रवाद, पांचमुं ज्ञानप्रवाद, छठुं सत्यप्रवाद, सातमुं आत्मप्रवाद, आठमुं कर्मप्रवाद, नवमुं प्रत्याख्यानप्रवाद, दशमुं विद्याप्रवाद, अगीयारमुं कल्याण, बारमुं प्राणवाद, तेरमुं क्रियाविशाल, चौदमुं लोकबिंदुसार. ए चौद पूर्वनुं ज्ञान, ते वीशमुं पूर्वसमासश्रुत जाणवुं. एम श्रुतना वीश जेद थाय ॥ ७ ॥

हवे अज्ञान अविरत्यादि स्वामिसाधर्म्यन्नणी श्रुतज्ञान, पढी अवधिज्ञान कह्युं. तेना ढ ज्ञेद कहे ढे.

अणुगामि वह्नमाणय, पडिवाईयर विहा ढहा उही ॥
रिउमइ विउलमईमण, नाणं केवल मिगविहाणं ॥ ७ ॥

अर्थ– अणगामि के० लोचननी पेरें साथें चाले, ते अनुगामि अवधि ज्ञान. वह्नमाणय के० तथा निरंतर वधे, ते वर्द्धमान अवधिज्ञान. पडिवाइ के० आवीने पाढुं जाय, ते प्रतिपाति अवधिज्ञान कहीयें. ए त्रणथकी इयरविहा के० इतरविधा एटले प्रतिपक्षीपणे ज्ञेद. जेम के अननुगामि हीयमान अने अप्रतिपाति, ए त्रण मेलवतां ढहाउही के० ढ ज्ञेदें अवधिज्ञान होय. हवे गाथाना उत्तरार्द्धवडे मनःपर्यव तथा केवलज्ञान कहे ढे, रिउमइ के० ऋजु सामान्यपणे जाणे, ते ऋजुमति. अने विउलमई के० विस्तारें जाणे, ते विपुलमति. ए रीतें मणनाणं के० मनःपर्यव ज्ञान बे ज्ञेदें ढे अने केवलमिगविहाणं के० केवलज्ञान ते एकज विधान एटले ज्ञेदें जाणवुं. ए बधा मली पांचे ज्ञानना एकावन ज्ञेद कह्या ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ७ ॥

१ त्यां जे जीवने, जे स्थानकें अवधिज्ञान उपनुं त्यांथी जेटलुं क्षेत्र, चारे दिशाउतरफ देखे, तेटलुं क्षेत्र ज्यां ज्यां जे जे क्षेत्रें जाय, त्यांथी आगल आगल तेटलुं तेटलुंज देखे, ए लोचननी पेरें आनुगामिक अवधिज्ञाननो प्रथम ज्ञेद जाणवो.

२ अने जे हाटना दीपकनी पेरें अथवा शृंखलाबद्ध दीवाना प्रकाशनी पेरें ज्यां अवधिज्ञान उपनुं त्यांथी चारे दिशायें तेटलुंज देखे, परंतु ते क्षेत्र अतिक्रम्या पढी आगल न देखे. ते अननुगामि अवधिज्ञाननो बीजो ज्ञेद जाणवो.

३ तथा जे जीवने जेटलुं अवधिज्ञान उपनुं ढे,ते थकी दिवसदिवस प्रत्ये अध्यवसाय विशुद्धे करी द्रव्य, क्षेत्र, काल अने ज्ञावापेक्षायें अवधिज्ञान वधतुं जाय, विषय पण वधतो जाय विशुद्ध थाय. ते त्रीजुं वर्द्धमान अवधिज्ञान जाणवुं.

४ अने जे संक्लेशें करी मलिन थाय, निरंतर हलवे हलवे घटतुं जाय, ते हीयमान चोथुं अवधिज्ञान जाणवुं.

५ तथा जे अवधिज्ञान आव्युं, ज्ञवक्षयें देवता तथा नारकीने जाय. अने गुणक्षयें जेम चेलाने काजो उद्धरतां ज्ञावविशुद्धियें अवधिज्ञान उपनुं तेटलामां इंद्रनी साथें इंद्राणी रीशावी हती, ते इंद्रे इंद्राणी मनावतां देखी ते चेलाने हास्य आव्युं, ते संक्लेशें करी अवधिज्ञान गयुं. ए पांचमुं प्रतिपाति अवधिज्ञान जाणवुं. ए दीपक उलवायानी पेठे एक कालने विषेज निर्मूल थाय.

तथा जे परमावधिज्ञान, केवलज्ञानथी पहेलुं अंतरमुहूर्त्तें अति विशुद्ध आवे, ते पढी अंतर मुहूर्त्तने आंतरे केवलज्ञान उपजे, तेमांहे ते अवधि समाइ जाय. जेम तारादिकनां तेजं, सूर्यना प्रकाशमांहे समाइ जाय अने प्रकाश एकला सूर्यनो कहेवाय,तेम अहीं पण ढाद्मस्थिक ज्ञान नाठां कहेवाय. एकलो केवलालोक कहेवाय. पण ज्ञेयविषय जाणवानो विरह न होय तेथी ते ढहुं अवधिज्ञान अप्रतिपाति जाणवुं.

ए रीतें अनुगामि, वर्द्धमान, प्रतिपाति. ए त्रण ज्ञेदना इतर एटले उपरांठ बीजा विरोधिज्ञेद अननुगामि, हीयमान, अने अप्रतिपाति. ए त्रण ज्ञेद एकठा मेलवतां ढ ज्ञेद थाय.

१ अकधिज्ञानी द्रव्यथी जघन्यपणे अनंत रूपी द्रव्यने जाणे तथा देखे अने उत्कृष्टथी सर्वरूपीद्रव्यने जाणे, देखे. एम द्रव्यविषयज्ञेदे अनंता ज्ञेद थाय.

२ तथा क्षेत्रथी अंगुलनो असंख्यातमो ज्ञाग, विषइआश्री मांमीने प्रदेशाधिक प्रदेशाधिक क्षेत्र विषइआ वधतां वधतां असंख्यातलोकाकाशक्षेत्रविषइआ उत्कष्ट क्षेत्रावधि लगे असंख्यात ज्ञेद होय.

३ तथा कालथी जघन्यपणे आवलिना असंख्यनागपरिमाण, अतीत अनागतकाल उत्कृष्टपणे तो असंख्यात कालचक्र समय प्रमाणावधिथी मांमीने समय समय प्रमाण अतीत अनागत रूपी द्रव्य विषयिक जाणे, देखे, एम असंख्य नेद थाय.

४ तथा नावथकी जघन्यपणे अनंत नावने जाणे, देखे अने उत्कृष्टथी पण अनंतनावने जाणे, देखे, ते नावावधिज्ञान जाणवुं. विनंगज्ञान ते मिथ्यात्वीने होय, ते माटे मलिन ठे अवलुं सवलुं जाणे, पण ते अवधि ज्ञाननीज जाति ठे ते माटे एकत्र जाणवुं एम अवधिज्ञान, नेदसहित कह्युं.

हवे जे अवधिज्ञान विकल प्रत्यक्ष, तेम मनःपर्यवज्ञान पण विकलप्रत्यक्ष ठे. जेम अवधि ठद्मस्थने होय तेम मनःपर्यव पण ठद्मस्थने होय, एवी सरखाइपणे करी, हवे अवधिज्ञान पठी मनःपर्यवज्ञान कहे ठे.

ते मनःपर्यवज्ञान, बे नेदें ठे. प्रथम रुजु के० सामान्यपणे स्थूलपणे ए पुरुषें घट लावुं, मूकुं? एम चिंतव्युं, एवुं जे पारका मननुं जाणवुं, ते मनःपर्यवज्ञाननो रुजुमतिनामे प्रथमनेद जाणवो.

तथा विपुल के० विस्तीर्णपणे घणा पर्याय सहित जाणवुं, ते आवी रीतें के एणें चिंतवेलो घट अमुक नगरमां थयेलो, वर्णे रातो, परिमाणे एक, मण पाणीनो समावेश थाय एवो, द्रव्यें त्रांवानो, अमुकनो घडेलो. इत्यादिक घणा विशेषें सहित पारका मनमां चिंतवेलो घट, तेने जाणे, ते विपुलमतिनामें मनःपर्यवज्ञाननो बीजो नेद जाणवो. ए बे नेदें मनःपर्यवज्ञान कह्युं.

हवे ए एकेकना वली चार चार नेदविशेष कहे ठे.

१ प्रथम द्रव्यथकी रुजुमति, मनोवर्गणाद्रव्य अनंतानंतप्रदेशीआ जाणे. तेथी विपुलमति बहु प्रदेशीआ अति सूक्ष्म मनोद्रव्य जाणे.

२ बीजुं क्षेत्रथी रुजुमतिवालो मनुष्य, क्षेत्रमांहे तीर्छुं अढी द्वीप लगें तथा उंचुं ज्योतिषीना उपरना तला लगें अने नीचुं उंडिविजय ठे त्यां लगें. एटले रत्नप्रना पृथ्वीना क्षुल्लक प्रतर लगें एम अढारशें योजनमां रह्या जे संज्ञी पंचेंद्रियजीव तेना मनने जाणे. अने तेथकी अढी अंगुल क्षेत्र अधिक विपुलमति विषय, विशुद्धपणे जाणे ठे.

३ कालथकी रुजुमतिवालो पल्योपमनो असंख्यातमो नाग अतीत अनागत चिंतव्युं तथा चिंतवशे, तेने जाणे अने विपुलमति तेथकी कांइक अधिकेरुं जाणे.

४ नावथी रुजुमति, चिंतवेला द्रव्यना असंख्याता पर्याय जाणे अने विपुलमति तेथी अधिक जाणे. एम मनःपर्यवज्ञान कह्युं.

हवे जेम मनःपर्यवज्ञान, सर्वविरति ठते होय, तेम केवलज्ञान पण सर्वविरति ठते होय. ए संगते मनःपवज्ञान कह्या पठी केवलज्ञान कहे ठे. तिहां द्रव्यथीरूपी तथा अरूपी सर्व द्रव्य जाणे, अने क्षेत्रथी लोक अलोक क्षेत्र अनंतो जाणे. कालथी सर्वाद्धा विषय जाणे, नावथी सर्वगुणपर्याय विषइउं एकरूप शुद्ध निरुपाधि अप्रतिपाति सकलज्ञानावरणक्षयें प्रगट थयो जे शुद्धात्मगुण, सर्वविशेषें प्रकाशरूप, ते केवलज्ञान कहीयें, तेहने सर्वपदार्थप्रकाशें करी आवरणरूप उपाधिने अनावें ज्ञेयवस्तुने अविशेषे करी इगविहाणं केतां एक सरखो ठे तेथी ए ज्ञाननो बीजो नेद कोइ नथी.

ए रीतें मतिना अठावीश, श्रुतना चौद अथवा वीश, अवधिना ठ, मनःपर्यवना बे तथा केवलज्ञाननो एक, एम सर्वे मली पांचे ज्ञानना एकावन नेद अथवा सत्तावन नेद कह्या ॥ ८ ॥

हवे ए पांचे ज्ञाननां आवरण कहे छे.

एसिं जं आवरणं, पमुच्च चरकुस्स तं तयावरणं ॥
दंसण चउ पण निद्दा, वित्तिसमं दंसणावरणं ॥ ए॥

अर्थ— एसिंजं के० ए मतिप्रमुख पांच ज्ञाननुं जे आवरणं के० रोधक आच्छादन करनारुं तेने ज्ञानावरणीय कर्म कहियें. जेम पमुच्चचरकुस्स के० आंखनो पाटो, आंख प्रकाशनुं आवरण. तेम मतिज्ञानादिकना जाणवाना विषय पदार्थने जे हरकत करे, तं के० ते तयावरणं के० ते ज्ञाननुं आवरण जाणवुं. दंसणचउ के० दर्शन चारना आवरण चार पणनिद्दा के० पांच भेदें निद्रा वित्तिसमं के० पोळीआ सरखुं दंसणावरणं के० दर्शनावरणीय कर्म जाणवुं ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ए ॥

ज्ञान पांच प्रकारें छे तेथी तेना आवरणना पण पांच भेद छे. तेमां जेम पाटो वांधे थके आंखनुं तेज अवराय, तेम जे कर्म्में करी मतिज्ञान अवराय, ते मतिज्ञानावरणीय कर्म्म कहीयें. एवीज रीतें जे कर्म्में करी श्रुतज्ञान अवराय, ते श्रुतज्ञानावरणीयकर्म्म कहीयें तेमज जे अवधिज्ञानने आवरे, ते अवधिज्ञानावरणीय कर्म्म कहीयें. तथा मनःपर्यवज्ञानने आवरे, ते मनःपर्यवज्ञानावरणीय कर्म्म कहिये. केवल संपूर्णज्ञान आवरे जेम मेघ सर्व सूर्यनी प्रभाने आवरे एवुं जे कर्म, ते केवलज्ञानावरणीय कर्म्म कहीयें.

अहीं जीव चेतनप्रकाशस्वरूप, जीवरूप सूर्य ते केवलज्ञानावरणरूप वादले करी सर्व ढंकाय तो पण अक्षरनो अनंतमो भाग सर्व जीवने उघाडो रहे. अहीं श्रुत केवलज्ञान साधारण पर्यवाक्षर लेवुं. जे भणी अभिधेयवस्तुधर्म, ते स्वपर्याय छे अने अनभिधेयवस्तुधर्म ते परपर्याय छे अने केवलज्ञानना तो ते अभिधेय, अनभिधेय बेहु स्वपर्याय छे. एम बेहुज्ञानना पर्याय सरखा होय, ते पर्यवाक्षर. तेहनो अनंतमो भाग उत्कृष्टो श्रुतकेवलीने होय अने जघन्यभाग निगोदिया जीवने आहार संज्ञादि चेतनारूप होय. कदापि ते पण ढंकाय तो जीव चैतन्यपणाने अभावें अजीव कहेवाय. तेथी ते वादलें करी पण ढांकी न शकायो एवो जे रात्रीदिवस विभागकारी सूर्य तेज सरखो चेतनारूपजीव गुण करड्या कांबला सरखो सछिद्र देशघाति मतिज्ञानावरणादिक चार प्रकृतियें आवरीयें, तेथी तेने क्षयोपशमविशेषें न्हाने महोटे अर्द्धछिद्रें प्रसरतां रविप्रकाशनी पेरें ज्ञाननुं तरतमपणुं होय. तेमांहे पण एक मनःपर्यवज्ञान, बीजुं अवधिज्ञान. ए बेहु ज्ञानना आवरणना केटलाएक रसस्पर्द्धक, सर्वघातिया, शेष देशघातियापणे ए बेहु क्षयोपशमथी अविरोधभणी देशघाति कह्यां. अने केवलज्ञानाआवरण सर्वघाती होय. ज्ञानावरणीय दर्शनावरणीय, मोहनीय, अंतराय. ए चार घातिकर्म कहियें. एम ज्ञानावरणीयना पांच भेद कह्या.

हवे नव भेदसहित दर्शनावरणीय नामें बीजुं कर्म विवरे छे. देखीयें सामान्य प्रकारें रूपें निर्विशेषपणे वस्तुनें जेणे करी अथवा देखवो सामान्यरूपें वस्तुनो अवबोध ते दर्शन कहियें. ते एक चक्षुदर्शन, बीजुं अचक्षुदर्शन, त्रीजुं अवधिदर्शन अने चोथुं केवलदर्शन. ए चार भेद अने एक निद्रा, बीजी निद्रानिद्रा, त्रीजी प्रचला, चोथी प्रचलाप्रचला, पांचमी थीनद्धी. ए पांच निद्रा पण इंद्रियावबोधने रुंधे छे, तेथी ए पांचने पण दर्शनावरणीयकर्म कहीयें. एम चार दर्शनना आवरण अने पांच निद्रा मली नव भेद दर्शनारणीवय कर्मना थाय.

ते दर्शनावरणीय कर्म्मनो स्वभाव (वेत्री के०) पोळीआ सरखो छे. जेम पोळीआयें मार्ग दीधाविना लोक, राजाने मली शके नहीं अने राजा पण कयुं लोकनुं स्वरूप देखे जाणे नहीं, शुं जाणे के लोकमांहे सुखी कोण छे तथा दुःखी कोण छे? तथा भलो कोण छे के भूंमो कोण छे? एवुं कांइ जाणी शके नहीं;

तेवी रीतें चक्षुप्रमुख दर्शनावरणरूप दरवान दूर थया विना जीवरूप राजा ते घटादिक लोकनुं स्वरूप देखे नहीं. तेने क्षयोपशमें घटादिक लोक, दर्शनस्पर्शन विषय थाय. ते न्नणी पोळीया समान दर्शनावरण कर्म्म कह्युं ॥ ए ॥

चक्खूदिठि अचक्खू, सेसिंदिय उहि केवलेहिं च ॥ दंसण मिह सामन्नं, तस्सावरणं तयं चउहा ॥ पागंतर "हवइ चउहा" ॥ १० ॥

अर्थ—एक चक्खूदिठि के० चक्षुदर्शन, बीजुं अचक्खू के० अचक्षुदर्शन, ते सेसिंदिय के० आंखविना बीजां इंद्रियथकी थयेलुं दर्शन, त्रीजुं उहि के० अवधिदर्शन, चोथुं केवलेहिंच के० केवलदर्शन, दंसण-मिह सामन्नं के० ए दर्शन एटले सामान्यावबोध तस्सावरणं के० तेनां चार दर्शनावरण पण तयंचउहा के० तेज नामें चार न्नेदें होय. पागंतरें हवइचउहा के० कोइ एक एम कहे छे जे चार न्नेदें दर्शनावरण होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १० ॥

१ चक्षु के आंख तेणे करी घटादिक पदार्थनुं सामान्यपणुं देखवुं, ते पहेलुं चक्षुदर्शन, अहीं लोकमांहे देखवानो व्यवहार, आंखने विषे प्रसिद्ध छे. तेथी तेनुं दर्शन न्निन्न कह्युं.

२ तथा ते चक्षुरिंद्रिय विना शेषेंद्रिय जे श्रवण, नासिका, जीन्न, स्पर्शेंद्रिय, तथा नोइंद्रिय जे मन एणे करी जे शब्दादिक अर्थनो सामान्यावबोध थाय, तथा परन्नवथी आवतां रस्तामांहे इव्येंद्रिय विना पण जे, जीवने सामान्यावबोध होय, ते अचक्षुदर्शन कहीयें. एणे इव्येंद्रियें करीज लोकमांहे देखे छे. एवो व्यवहार न होय, तेथी ते सर्वनुं एकज, दर्शन बीजुं कह्युं.

३ अवधि के० इव्य, क्षेत्र, काल अने न्नाव. ए चार मर्यादामांहे रह्यां जे रूपिइव्य, तेना सामान्यांशनो अवबोध, ने अवधिदर्शन त्रीजुं जाणवुं.

केवल के० सर्वइव्यनो सामान्यांशनो अवबोध ते केवलदर्शन, निरावण, अप्रतिपाति चोथुं जाणवुं.

हवे दर्शनपदनो अर्थ कहेछे. सामान्य, विशेष. ए बेहु रूप, पदार्थनां छे तेमांहे सामान्यपणे निराकारोपयोगरूप वस्तुनो अवबोध जाति, गुण, क्रियादिक विशेषपणे रहित धर्म्मी मात्रविषय करे, ते निर्विकल्परूप अवबोध, ते दर्शन कहीयें. ते दर्शननें जे आवरे, रोके, ते दर्शनावरणीय कर्म्म कहियें. जेम पोळीउ आडो होय त्यां लगें लोकने रोकी राखे तेथी ते लोकोनुं स्वरूप राजा पामे नहीं; तेम ए कर्म्म ज्यां लगें विवर न आपे, त्यां लगें अर्थनो सामन्यपणे अवबोध न थाय. ए चार दर्शन मध्यें जे कर्मदलें करी जे दर्शन अवराय, ते नामें आवरण चार जाणवां. त्यां प्रथम जे चक्षुदर्शनने रुंधे, ते चक्षुदर्शनावरण. बीजुं जे अचक्षुदर्शनने रुंधे, ते अचक्षुदर्शनावरण. त्रीजुं अवधिदर्शननें रुंधे, ते अवधिदर्शनावरण. चोथुं केवलदर्शनने रुंधे, ते केवल दर्शनावरण जाणवुं.

एम ए चार आवरण कह्यां अने मनने विषे चिंतव्यो अर्थ, विशेषरूपज होय पण अव्यक्तबोध सामान्यरूप न होय, तेथी तेने विषे करे एवुं मनःपर्यवज्ञान छे पण तेनुं दर्शन न कह्युं. शेष ज्ञाननां चार दर्शन कह्यां, तेमांहे पण श्रुतज्ञान, मतिपूर्वक होय तेथी मतिज्ञाननां चक्षु ने अचक्षु ए बे दर्शन कह्यां ॥ १० ॥

हवे पांच निद्रानुं स्वरूप कहे छे.

सुह पडिबोहा निद्दा, निद्दानिद्दाय डुक्खपडिबोहा ॥ पयला ठिउवविठस्स पयल पयलाय चंकमउ ॥ ११ ॥

अर्थ–सुहपडिबोहा के० प्रथम सुखें प्रतिबोध एटले जागवुं छे ज्यां ते निद्दा के० निद्रा कहीयें. बीजी निद्दानिद्दाय के० निद्रा निद्रा ते कहीयें ज्यां डुरकपडिबोहा के० दोहिलो प्रतिबोध एटले जागवुं छे त्रीजी पयला के० प्रचला नामें निद्रा ते ठिर्ओवविठस्स के० उन्नाने, बेठाने, आवे पयल दयलायचंकमर्ठ के० प्रचला प्रचला ते कहीयें जे चालतां थकां आवे ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ११ ॥

निद्रायें करी इंद्रियना विषय रुंधाय, तेथी समस्त दर्शनननो घात थाय, ते नणी सर्व घातीनी प्रकृति कही तथापि मेघे आवरित सूर्यनी पेरें अंशमात्र अनावृत रहे छे. तो शब्दादिक सांजले छे. तेमां जे सुखें साद-मात्रें करी जागे, ते निद्रा, जे कर्मप्रकृतिना उदयथी होय, ते कर्मप्रकृतिनुं नामपण निद्रा कहीयें. कारणें कार्यनो उपचार जाणवो. तथा डुःखें करी धूधणावीने घणा घणा आकरा शब्दें करी दोहिलो जगावीयें एहवी निद्रा, जे कर्मप्रकृतिना उदयथी जीवने आवे, ते कर्मप्रकृतिनुं नाम निद्रानिद्रा कहीयें. प्रचलाये घूमे प्राणी जेणे, एवी निद्रा आवे, ते निद्रानुं नाम प्रचला, ते स्थित एटले उन्नाने तथा उपविष्ट एटले बेठाने पण आवे एवी निद्रा, जे कर्म्मप्रकृतिना उदयथी होय ते कर्मप्रकृतिनुं नाम प्रचला कहीयें. प्रचलाप्रचला निद्रा ते कहियें जे हस्तीनी पेरे चालतां हालतां पण आवे, तो सुतां बेठां अने उन्ना थकां आवे, तेनुं तो कहेवुंज शुं? एवी घणी निद्रा जे कर्मप्रकृतिना उदयथी आवे, ते प्रकृतिनुं नाम पण प्रचलाप्रचला कहीयें. तथा अश्वनी पेरें जेवारें अश्वने दाणो चरतां कांकरो दाढ वच्चे आवे, ते वारें निद्रामांहे जागे, तथा रणमांहे जागे, ते प्रचलाप्रचला निद्रा कहीयें ॥ ११ ॥

दिण चिंतिअछ करणी, थीणद्धी अद्धचक्कि अद्धबला ॥
महुलित्त खग्गधारा, लिहणं वडुहाउ वेअणिअं ॥ १२ ॥

अर्थ–पांचमी दिणचिंतिअछकरणी के० दिवसें चिंतव्या अर्थनी करनारी निद्रा, ते थीणद्धी कहीयें, अद्धचक्कि के० अर्द्धचक्रवर्त्ति जे वासुदेव तेना बलथी अद्धबला के० अर्द्धबल होय जेमां. महुलित्तखग्गधारा के० मधुलिप्त खड्गधारा एटले मधुयें खरडेली तरवारनी धारा सरखी धाराने लिहणंव के० चाटवा सरखी शाता अने अशाता एवा डुहाउ के० बे नेदे वेअणीअं के० वेदनीय कर्म कह्युं ॥इत्यक्षरार्थः॥१२॥

जे निद्रा आवे थके ते पहेलां दिवसमध्यें तथा रात्रिमध्यें पण जागतां जे कार्य चिंतव्युं छे ते कार्य करे, ते थीनद्धी. तथा स्त्यान कहेतां एकठी थइ एवी ऋद्धि कहेतां आत्मानी शक्ति ज्यां ते स्त्यानर्द्धि कहीयें तथा गृद्धि कहेतां ज्यां मननी इछा एकठी थइ ते स्त्यानगृद्धि पण कहीयें एवी अत्यंत अशुननिद्रा जे कर्म्मप्रकृतिना उदयथी आवे, ते कर्मप्रकृतिनुं नाम पण स्त्यानार्द्धि स्त्यानगृद्धि कहीयें. अर्द्धचक्री कहेतां चक्रवर्त्तिनुं बल, अने ऋद्धि तेथकी अर्ध बल तथा अर्द्धी ऋद्धि छे जेनी एटले त्रिखंमनोक्ता वासुदेव, तेना बलथकी अर्द्ध बल वज्रऋषननाराच संघयणवालाने ए निद्रामांहे आवे तथा छेवट्ठा संघयणवालाने पण ए निद्रामांहे बमणुं त्रमणुं जोर वधे. ए नव दर्शनावरणीय कर्म्मना नेद कह्या. एटले बीजुं कर्म, दर्शनावरण कह्युं.

हवे त्रीजा वेदनीयकर्मनुं स्वरूप, नेद, संख्या, कहे छे. त्यां मधुलिप्त एवी खड्गनी धारा तेने लिहण कहेतां जीन्नें करी चाटवुं ते सरखुं बे प्रकारें वेदनीयकर्म कह्युं छे. एटले जेम मधुलिप्त खड्गधारा चाटतां प्रथम मीठाशनो रस वेदतो थको जीव, सुख माने पण खड्गधाराथी जीन्न छेदाय तेथी डुःख पामे. तेम पंचेंद्रियना रूप शब्दादिक अनुकूल पामी शाता वेदे ते मधु सरखो अने तेनी अप्राप्तें विरह डुःख वेदे, ते जीन्न छेदन सरखुं जाणवुं. एम वेदनीयकर्म त्रीजुं बे नेदे कह्युं.

उंसन्नं सुरमणुए, सायमसायं तु तिरिअ निरएसु ॥
मऊंव मोहणीअं, डुविहं दंसण चरणमोहा ॥ १३ ॥

अर्थ– उंसन्नं के० प्राये सुरमणुएसाय के० देवताने अने मनुष्यने शातावेदनीयनो उदय होय अने मसायंतु के० अशातानो उदय होय. ते क्यां होय? तोके तिरिअनिरएसु के० तिर्यंचगति अने नरकगतिमांहे प्रायें घणो होय. अने मऊंव के० मदिरानी पेरें मोहणीअं के० मोहनीय कर्म जीवने विकल करे, ते डुविहं के० बे नेदें छे, एक दंसण के० दर्शनमोहनीय अने बीजुं चरणमोहा के० चारित्र मोहनीय ॥ इत्यक्षरार्थः

उंसन्नं ए देशीय शब्द प्रायिकवाची छे तेथी उंसन्नं एटले प्रायें सुर के० देवता अने मणुए के० मनुष्य ए बे गतिमांहे शातानो उदय होय ते नणी ए बेहु गति पुण्यनी प्रकृति ते माटे एमांहे शातानी बहुलता छे अने क्यारेंक स्त्रीवियोगादिकें अशाता पण वेदे तेथी प्राये कह्युं अने तिर्यंचगति तथा नरकगति ए बेहु पापप्रकृति छे तेथी अशातावेदनीनो त्यां घणो उदय छे अने तिर्यंचमां कोइएक हस्ती, रत्नप्रमुख आदर महत्व पामे, तथा नारकी पण श्रीजिनकल्याणिक समयें कांइएक डुःखमंदतायें शाता पण वेदे, तेथी प्रायें शब्द कह्यो. ए रीतें त्रीजुं वेदनीयकर्म बे नेदें कह्युं.

हवे चोथा मोहनीय कर्मनुं स्वरूप तथा नेद कहे छे. ए कर्मनो मदिरा जेवो स्वनाव छे. जेम मद्यपान कस्या पछी जीव विकल थाय तेम मोहनीयना उदयें जीव, पोतानुं हित न समजे कदापि समजे तो पण मोहें करी न शके, ते मोहनीयकर्म बे प्रकारें कहे छे.

एक दर्शन एटले सद्दहणारुचिरूप त्यां जीव मुंजाय. जेम तापना जोरथी पथ्य रुचे नहीं, तेम मिथ्यात्वना उदयथी शुद्धदेव, शुद्धगुरु, शुद्धधर्म, जे आत्महितकारी छे ते रुचे नहीं. कुगुरु, कुदेव ने कुधर्म डुर्गतिना दायक छे ते रुचे, एवी रुचि जेना उदयथी होय, ते दर्शनमोहनीयकर्म कहीयें.

तथा जे कर्मना उदयथी पोतानां हितकारी जे धर्मध्यानादिक तेने आचरी न शके, जेम परवश पड्यो मनुष्य, पोतानुं हित करी न शके; एवो क्रियाविपर्यास जेणे करी होय, ते चारितमोहनीय कर्म बीजुं जाणवुं. १३

दंसणमोहं तिविहं, समं मीसं तहेव मिछत्तं ॥
सुद्धं अद्ध विसुद्धं, अविसुद्धं तं हवइ कमसो ॥ १४ ॥

अर्थ– दंसणमोहं के० ते मांहे दर्शनमोहनीय तिविहं के० त्रण नेदें कहे छे. एक सम्मं के० सम्यक्त्वमोहनीय, बीजुं मीसं के० मिश्रमोहनीय तहेव के० तेमज त्रीजुं मिछत्तं के० मिथ्यात्वमोहनीय ते सुद्धं के० शोध्युं पुंज ते सम्यक्त्व अद्धविसुद्ध के० अर्द्धविशुद्ध पुंज तेमिश्र अने अविसुद्धं के० अणशोध्युं पुंज ते मिथ्यात्व तं के० ते हवइ के० होय. कमसो के० अनुक्रमें ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १४ ॥

तथा जेवी वस्तु जेवा धर्में करी सहित छे तेवीज विश्वासपूर्वक जाणे, तेने दर्शन कहीयें. तिहां मुंजावे विकल करे तेणे संदेह, विपर्यय, मूढतायें तत्व परखी न शके, ते दर्शनमोहनीय कर्म्म त्रण नेदें छे, ते कहियें छैयें.

१ जेम मदनकोडवा, जेने खाधे मीणो चढे, तेने खांमी, तुश उतारी गणपाणी देइ शोधीयें ते कोडवाथी विशेष प्रकारें मादकता न होय, तेम जीवने विकल करे एवा जे मिथ्यात्वनां दल, ते पण त्रण करण प्रयोगें एटले करणना त्रण प्रकार. एक यथाप्रवृत्तिकरण तेहने विषे जे मनना परिणाम उजला थया, तेथी घणेरा उजला थाय ते अपूर्वकरण, तेथी पण घणा परिणाम उजला थाय, ते अनिवृत्तिकरण. ए करण, ते मनना परिणाम विशेष छे. तथा उपशमसम्यक्त्वें करी शोध्यां तेनो चोगणिउं, त्रण गणीउं, बे गणीउं रस टाली शेष एकगणीआ मात्र रससहितराख्या, ते दलशुं जीव तत्वनी परीक्षा विषे मुंजाय नहीं, पण आत्मस्वनाव-

रूप उपशमिकक्षायिकसम्यक्त्व तेने उदयें न होय. तथा सूक्ष्मपदार्थने विषे देशशंकायें सम्यक्त्वें मेल उपजावे. ते जणी ते शुद्धदलनुं नाम सम्यक्त्वमोहनीय कह्युं.

२ अने जे मिथ्यात्वदल,अणछड्या मदनकोद्रवानी पेरें अर्द्धविशुद्ध दल जे जिहांथी वेठाणीउं मात्र रस रह्यो, ते बीजुं मिश्रमोहनीयकर्म्म.

३ तेम जेहवो बांध्यो हतो, तेहवोज जे चोठाणीउं, त्रिठाणीउं, वेठाणीआ रस सहित अनुपहत सर्वघाति रस तत्वसद्दहणाविपर्यासनुं करनार, तुष सहित अणखांड्या मदनकोद्रवानी पेरें उन्मादजन्य कर्मदल, ते त्रीजुं मिथ्यात्वमोहनीयकर्म.

१ तथा शोध्युं दल ते जेम चसमां दृष्टितेजने आवरतां पण सूक्ष्म अर्थें दृष्टिठहरावे, तेम जीवने तत्वरुचि ठहरावे, ते सम्यक्त्वमोहनीयकर्म.

२ तथा अर्द्धविशुद्ध एटले अर्द्धखांड्या अर्द्धछड्या एवा मदनकोद्रवानी पेरें विकारजन्य. कांइक कार्य करे, कांइक कार्य न करे जेथी तत्वरुचि न होय अने अतत्वरुचि पण न होय, एवी मिश्ररुची उपजावे, ते बीजुं मिश्रमोहनीयकर्म.

३ तथा अशुद्धपुंज, मदनकोद्रवानी पेरें तथा धतुरानी पेरें दृष्टिने फेरवे, तेणे करी तेहने दृष्टियें अछतो वस्तुधर्म प्रतिभासे. जेम धोला शंखने पीलो जाणीयें, तेम उज्ज्वल जिनमत तेने मलिन देखे अने मलिन एवा जे कुमार्ग, तेने उज्ज्वल देखे, ते त्रीजुं मिथ्यात्वमोहनीयकर्म. ए मिथ्यात्वमोहनीयादि त्रण छे.

अहीं जे सम्यक्त्वमोहनीयादिक प्रकृति ते कारण. तेणे करी तत्वविषयिणी शुद्धमिश्र, अने अशुद्धरुचि जीवनी होय ते कार्य. एम कारण ते द्रव्य, अने कार्य ते भाव. ए विवक्षायें एक सम्यक्त्व, बीजुं मिश्र, त्रीजुं मिथ्यात्व. ए त्रण मोहनीय, द्रव्यभावथी जाणवी. कारण ते द्रव्यकर्म, कार्य ते भावकर्म द्रव्यकर्म, केवली जाणे अने द्रव्यकर्मथी चेष्टादिक थाय ते भावकर्म, ते आपणे पण जाणिये ॥ १४ ॥

हवे तत्वार्थसद्दहणा ते सम्यक्त्व कहियें. ते माटे तत्व कहे छे.

जिअ अजिअ पुस पावा, सव संवर बंध मुस्क ॥
निज्जरणा जेणं सद्दहइ तयं, सम्मं खइगाई बहुभेअं॥ १५ ॥

अर्थ– जिअ के० जीवतत्वना चौद भेद, अजिअ के० अजीव तत्वना चौद भेद, पुस के० पुण्यतत्वना बेंतालीश भेद, पाव के० पापतत्वना ब्याशी भेद,आसव के० आश्रवतत्वना बेंतालीश भेद,संवर के० संवरतत्वना सत्तावन भेद, बंध के० बंधतत्वना चार भेद, मुस्क के० मोक्षतत्वना नव भेद, निज्जरणा के० निर्जरातत्वना बार भेद, जेणं के० जेहने उपष्टंभें सद्दहइ के० सद्दहे तयं के० तेनुं नाम सम्मं के० सम्यक्त्व ते खइगाई के० क्षायकादिकें करी बहुभेअं के० बहु भेदें छे ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १५ ॥

१ त्यां प्रथम जीवतत्व कहे छे. पांच इंद्रिय, त्रण बल, एक स्वासोश्वासने आयु. ए दश द्रव्यप्राण तथा उपयोगरूप भावप्राणधारी लोकाकाशप्रदेश प्रमाण, प्रदेशात्मक, ज्ञानदर्शनस्वभाव. द्रव्यार्थिकनयें नित्य, अने पर्यायार्थिकनयें अनित्यपरिणामि द्रव्य. व्यवहारनयें कर्मनो कर्त्ता, भोक्ता, अने निश्चयनयें शुद्धचिद्पर्यायनो कर्त्ता, निजस्वरूपनो भोक्ता. औदयिक, औपशमिक, क्षायिक, मिश्र, पारिणामिकादिभावमेलापकरूप, छद्मस्थने चेष्टादिलिंगगम्य, केवलीने प्रत्यक्ष शरीरप्रमाण, अरूपी जीवद्रव्य, जिनवचनें सद्दहवुं ए जीवतत्व, अने एथी विपरीत निजमतिकल्पनायें जाणे, ते अतत्व कहीयें. ते एक, जीव तत्वना चौद भेद छे.

२ जे जीव अने अजीवने उपभोग्य चेतनारहित गति, स्थिति, वर्त्तना, अने अवकाश दानसमर्थ, एवा

धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय, काल, आकाश, अने पुद्गलरूप अजीवने तथाप्रकारें सद्दहवुं, ते वीजुं अजीवतत्व. ते अजीवतत्वना पण चौद नेद छे.

३ ते जीवनुं दान, दयालुता, सरागसंयमादिक शुनपरिणाम, ते नावपुण्य; अने शातावेदनीयादिक शुनकर्मप्रकृति ते ड्व्यपुण्य. ए पुण्यप्रकृतिना वेंतालीश नेद छे.

४ तथा मिथ्यात्वादि उदयें उपहत जीवने मलिन परिणाम, ते नावपाप अने मिथ्यात्वादिक कर्मप्रकृति, ते ड्व्यपाप. ए पापतत्वना बाशी नेद छे.

५ तथा मिथ्यात्वाऽविरत्यादिक औदयिकनावपरिणत जीव, ते नावाश्रव. तन्निमित्त कर्मदलनुं आववुं, ते ड्व्याश्रव. ए आश्रवतत्वना बेतालीश नेद छे.

६ कर्म्म रुंधवा समर्थ क्षायिकक्षयोपशमिकादिकनावें करी जे जे अंश, निरुपाधिक थया. निरुपाधिक कहेतां स्वानाविक ते नावसंवर अने तेणे करी जे जे आश्रवनुं रुंधवुं, ते ड्व्यसंवर. ते पांच समिति, त्रण गुप्ति, बावीश परीसहनो जय, दश यतिधर्म, बार नावना, ने पांच चारित्र. ए वधा मली सत्तावन नेदें छे.

७ तथा शुद्धात्मने प्रतिकूल कषायादि संबंधजन्य कर्मबंधहेतुचीकणता, ते नावबंध. अने तेणे करी आआत्मप्रदेशें कर्मदल बंधाय ते ड्व्यबंध चार नेदें.

८ कर्म्म निर्मूलवा समर्थ शुद्धात्मानो अनुनव ते, नावमोक्ष. तेणे करी जे जीवप्रदेशनुं सर्वांशें कर्म्मप्रदेशथी मूकाववुं, ते ड्व्यमोक्ष, नव नेदें छे.

ए कर्म्मशक्तिने हीन करे, एवा तपसंयमसंवरनावनाजन्य शुद्धोपयोग शक्ति, ते नाव निर्जरा; तेणे करी जे जे कर्म्मप्रदेशनुं आत्मप्रदेशथी खेरवुं, ते ड्व्य निर्जरा. ते बार नेदें तप, ते निर्जरा.

जेणे करी ए पूर्वोक्त नवपदार्थ जेम श्रीजिनेंड्देवें नाख्या ड्व्यार्थिकनयें नित्य, पर्यायार्थिकनयें अनित्य निश्चयनयें अनिन्न, व्यवहारनयें निन्न, सामान्यनयें एक, विशेषनयें अनेक, ज्ञाननयें ज्ञेय क्रियानयें हेयोपादेय, एम नयनिक्षेपासहित परस्पर सापेक्ष, अनंतधर्मात्मक, कथंचित् उत्पन्न, कथंचिद्विनष्ट, कथंचिद्ध्रुव. एम त्रिरूप एकसमयें सद्दहे, ए जिनवाणी रुचे, ते एक क्षायिकसम्यक्त्व. वीजुं औपशमिकसम्यक्त्व, त्रीजुं क्षायोपशमिकसम्यक्त्व इत्यादिक बहु नेद छे, ते देखाडीयें छैयें.

तत्वार्थनी सद्दहणाएं एकविधसम्यक्त्व तथा आत्मानो शुद्धज्ञानादिक परिणाम अथवा शुद्धपरिणति आत्मा, ते निश्चें सम्यक्त्व, अथवा वीतराग सम्यक्त्व, ते निश्चयसम्यक्त्व अने सरागसम्यक्त्व ते व्यवहारसम्यक्त्व, अथवा कुगुरु, कुदेव ने कुमार्गनो त्याग अने सुगुरु, सुदेव अने सुमार्गनुं आदरवुं, एम व्यवहार सम्यक्त्व बे नेदें छे. तथा अनंतानुबंधीया चार कषाय अने दर्शनमोहनीय त्रण. ए सात प्रकृतिना क्षयथी प्रगटी जे तत्वरुचि ते क्षायिकसम्यक्त्व अने ए सात प्रकृतिने उपशमावे, ते औपशमिकसम्यक्त्व अने ए सात प्रकृतिनो रसोदय आव्यो ते खपाव्यो शेष उदय नथी आव्यो, ते क्षायोपशमिक. एने आंतरे सम्यक्त्वमोहनीयोदय उपष्टंनजन्य तत्वरुचि ते वेदकसम्यक्त्व. एम त्रिविध सम्यक्त्व जाणवुं. तथा जिनोक्त करे, ते कारकसम्यक्त्व. तेहने रुचीयें करी रोचकसम्यक्त्व. प्ररूप करी दीपावे, ते दीपकसम्यक्त्व. एम अनेक प्रकारें सम्यक्त्व जाणवुं ॥ १५ ॥

मीसा न रागदोसो, जिणधम्मे अंतमुहु जहा अन्ने ॥
नालिअर दीवमणुणो, मिछं जिणधम्म विवरीअं ॥ १६ ॥

अर्थ– मीसा के० मिश्रमोहनीयना उदयथी जिणधम्मे के० जिनधर्मने विषे नरागदोसो के० राग द्वेष

न होय. अंतमुहु के० अंतरमुहूर्त्तसुधीनो काल जहा के० जेम नालिअरदीवमणुणो के० नालिकेरद्वीपना मनुष्यने अन्ने के० अन्नने विषे राग द्वेष न होय तेनी पेरें जाणवुं. अने मिच्छं के० मिथ्यात्व ते जिणधम्मविवरीअं के० श्री जिनधर्मथकी विपरीत जाणवुं ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १३ ॥

मिश्रमोहनीयना उदयथी जीवने श्रीसर्वज्ञनाषित धर्म उपर अभ्यंतरराग न होय एटले श्रीवीतरागदेवें कह्युं, ते तेमज पण अन्यथा नहीं. ए सरखुं बीजुं कोइ जीवने हितकारी नथी, एवो अभ्यंतर चित्तप्रतिबंध ते पण न होय तथा ए धर्म खोटो छे एम निंदारूप अभ्यंतर अरुचिरूप द्वेष पण न होय. जिनधर्मने विषे मिश्रनाव होय तेनो काल अंतरमुहूर्त्त प्रमाण छे. जेटलो व्यंजनावग्रहनो कालश्वासोश्वास पृथक्त्व प्रमाण तेटलो जाणवो. ते उपरांत मिथ्यात्व तथा सम्यक्त्व पामे.

अहीं दृष्टांत देखाडे छे. जेम अन्न के० धान्यरसवती उपरें रुचि जे अत्यंत आदर एटले ते विना नज चाले एवो राग पण न होय तथा अरुचि एटले दीठुं न सुहाय, एवो द्वेष पण न होय. ते कोने न होय? तो के ज्यां घणा नालियेरना वृक्ष छे एवो जे द्वीप त्यानां लोक, सदा नालियेरादिक फलथी उदरवृत्ति करे छे परंतु ते द्वीपनिवासीयें अन्न, केवारें पण दीठुं नथी, तेथी तेनो स्वाद लह्याविना अन्न उपरें राग पण नथी उपजतो तेम द्वेष पण नथी उपजतो. तेम मिश्र मोहनीयसैद्धांतिकमते मिथ्यात्वथी मिश्रें आवे पण सम्यक्त्वथी मिश्रे नावे, तेथी तेणे सम्यक्त्व रस लह्या विना जिनधर्मने विषे रुचि तथा अरुचि न होय, ए नाव.

मिथ्यात्व तेने कहियें जेने उदये जिनोक्त पदार्थथी विपरीत पदार्थ सद्दहे. जेम धतुरो खाधाथकी जीव, विकल थाय तेथी सुवर्ण न होय, तेने पण सुवर्ण करी सद्दहे, माने तथा तापना जोरथकी जीवने अन्न न नावे, अपथ्य रुचे, तेम ए मिथ्यात्वी जीवने राग, द्वेष, मोहादिक दोषवंतने विषे देवरुचि थाय अने आरंन तथा परीग्रहवंतने गुरु करी सद्दहे, स्वमतिकल्पितधर्म सद्दहे. त्यां १ साधुने असाधु करी माने, २ असाधुने साधु करी माने, पूजे, ३ क्षांत्यादिक धर्मने अधर्म माने, ४ स्नानहोमादिक अधर्मने धर्म करी माने, ५ अजीवने जीव करी माने, ६ जीवने अजीव करी माने, ७ गतानुगतिकउन्मार्गने मार्ग करी सद्दहे ८ सम्यक् ज्ञानादिक मोक्षमार्गने उन्मार्ग करी सद्दहे ९ कर्मरहितने कर्म सहित करी माने, १० सकर्म्मी कृष्णादिकने परमेश्वर करी माने, ए दश मिथ्यात्व ते विपरीतश्रद्धान ते मिथ्यात्वमति, तेने दर्शनमोहनीय कहीयें

हवे पच्चीश चारित्र मोहनीयनी प्रकृति कहे छे.

सोलस कसाय नवनो, कसाय दुविहं चरित्त मोहणियं ॥
अण अप्पच्चरकाणा, पच्चरकणाय संजलणा ॥ १७ ॥

अर्थ— सोलसकसाय के० शोल कषाय मोहनीय, नवनोकसाय के० नव नोकषायमोहनीय, दुविहंचरित्तमोहणीयं के० ए बे नेदें चारित्र मोहनीयना पच्चीश नेद, अण के० अनंतानुबंधीआ चार, अप्पच्चरकाणा के० अप्रत्याख्यानावरणीयना चार, पच्चरकाणाय के० प्रत्याख्यानावरणीय चार, संजलणा के० संज्वलनकषाय चार. ए शोल कषायमोहनीय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १७ ॥

त्यां प्रथम शोल कषायमोहनीय कहे छे. कष के० संसार तेनो आय के० लान होय जेना उदयथी जीवने, ते नणी एनुं नाम कषाय ते क्रोध, मान माया, अने लोन. ए चार अनंतानुबंधादिक प्रत्येकें चार चार नेदें छे. एम चार चोक शोल नेद. एणे करी जीव संसारमांहे रहे तथा हास्यादिक ७ अने त्रण वेद, ए नववें नोकषाय एवुं नाम कहीयें जे नणी एथी कषाय उपजे; हास्यथी क्रोध तथा राग उपजे तथा रागादिकथी हास्यादिक होय एम कषायने समीपें कार्यताये तथा कारणताये होय. ते नणी एने नोकषाय कहीयें. एम

जीवने अहिताचरण प्रवृत्तिहेतु अने हिताचरणरोधक, ए बेहु क्रियाविपर्यास करे, ते माटे ए चारित्रमोहनीयना उत्तर नेद पच्चीश होय.

हवे ए पच्चीश, नेदनां स्वरूप कहे ठे.

तिहां सूत्र ते सूचनमात्र होय तेथी एक पदांश कहे थके पण आखुं पद लेवुं. जेम नीम केवा थकी नीमसेन समजाय ठे. तेम अण एवुं पद कह्या थकां अनंतानु बंधीआ कषाय लीजें, जे माटे जेनो अंत नहीं तेने अनंत कहीयें एटले अनंत संसार तेहना अनुबंधी कहेतां वृद्धि करनारा जे कषाय, ते अनंतानुबंधीआ कषाय जाणवा. कदाग्रहरूप युक्तियें बुद्धिशून्यपणे एकांतवादिनी रुचि टले नहीं. ए अनंतानुबंधी रागयुक्तियुक्तपणे जिनमत उपरें अरुचिरूप द्वेष, ते अनंतानुबंधी. तेणे बाह्यवृत्तियें जो पण कषायोदय मंद देखाय ठे तो पण युक्तिहीन स्वमतपक्षपातिने नियमा अनंतानुबधीयानो उदय जाणवो. अहीं श्रीशीलंगाचार्यें ए चार अनंतानुबंधी अने त्रण मिथ्यात्वमोहनीयादिक, एवं सात प्रकृति सद्दहणा फेरवे ठे एम कह्युं ठे, ते माटे ए सातने दर्शनमोहनीयमां गणी ठे अने शेष एकवीश प्रकृति चारित्र मोहनीयनी कहीयें. विशेषार्थीयें श्री आचारांगनी टीका जोवी. ए अनंतानुबंधी चार कषाय कह्या.

जेना उदयथी अप्पच्चखाणा के० अप्रत्याख्यान एटले देशविरतिपणुं तेने पण आवरे, रोके, तो सर्वविरतिपणुं होयज केम? एवी क्रोधादिक प्रकृतिनुं नाम अप्रत्याख्यानावरणीय कषाय चार जाणवा. आत्माने प्रवृत्तिमार्गथी प्रतिकूल करवो ते प्रत्याख्यान सर्व विरतिआत्मगुणरूप जाणवुं. तेना उदयने जे आवरे, आववा न दिये, ते प्रत्याख्यानावरण क्रोधादिक चार कषाय जाणवा. सं के० थोडुं शुं परीसहादिकें करी यतिने ज्वले के० दीपे, पठी तरत विसराल थाय ते संज्वलन, क्रोध, मान, माया अने लोन जाणवो. एम चार कषायना शोल नेद कह्या.

हवे मुग्धजनने एनो नेद जणाववाने गाथा कहे ठे.

जाजीव वरिस चउमास, पक्खग्गा निरय तिरिय नर अमरा ॥
सम्माणु सवविरई, अहखाय चरित्त घायकरा ॥ १८ ॥

अर्थ–जाजीव के० प्रथम जावजीव सुधी रहे, ते अनंतानुंबधी कषाय कहीयें. बीजो अप्रत्याख्यानी कषाय ते वरिस के० एक वर्ष सुधी रहे, त्रीजो प्रत्याख्यानी कषाय, चउमास के० चार मास सुधी रहे, चोथो संज्वलनकषाय ते पक्खग्गा के० पंदर दिवस सुधी रहे, पहेलो निरय के० नरकगति हेतु, बीजो तिरिय के० तिर्यंचगतिहेतु, त्रीजो नर के० मनुष्यगतिहेतु, चोथो अमरा के० देवगतिहेतु, पहेलो सम्म के० सम्यक्त्वनो घात करे, बीजो अणु के० देशविरतिनो घात करे, त्रीजो सवविरई के० सर्व विरतिनो घात करे, चोथो अहखायचरित्त के० यथाख्यात चारित्रनो घात करे. ए रीतें चार पूर्वोक्त पदार्थना घायकरा के० घातना करनारा जाणवा.

जावजीव सुधी जे क्रोधादिक चारे कोइ रीतें निवृत्ते नहीं, एवा दुःसाध्य, ते अनंतानुबधीआ क्रोधादिक चारे अनुक्रमें लेवा. जे कषाय, एकवर्ष सुधी घणा उपायें कोइ पण रीतें निवृत्ते नहीं ते अप्रत्याख्यानावरण क्रोधादिक चार कषाय दुःसाध्य जाणवा. जे चार महीना सुधी निवृत्ते नहीं, ते प्रत्याख्यानावरण क्रोधादिक चार कषाय जाणवा. जे पंदर दिवस सुधी उत्कृष्टा रहे, ते सुसाध्य क्रोधादिक चार कषाय संज्वलना कहीयें. हवे संक्लेशतारतम्य कहे ठे.

अनंतानुबंधीआने उदयें जीवने नरकप्रायोग्यकर्म बंधाय, अप्रत्याख्यानावरण कषाय चारने उदयें जी

वने तिर्यंचप्रायोग्यकर्म बंधाय, प्रत्याख्यानावरणकपाय चारने उदयें जीवने मनुष्यगतिप्रायोग्य कर्म बंधाय, संज्वलनाकषाय चारने उदयें जीवने देवगति प्रायोग्य कर्म बंधाय. हवे एना घातगुण कहे छे.

अनंतानुबंधीया कषायनो उदय, सम्यक्त्वनो घात करे. अप्रत्याख्यानावरण कषायनो उदय, अणुव्रतनो घात करे. प्रत्याख्यानावरण कपायनो उदय, सर्वविरतिनो घात करे. संज्वलनाकपाय चारनो उदय, यथाख्यातचारित्रनो घात करे. एना उदयथी यथाख्यातचारित्र नावे, केम के उपशांतमोहगुणठाणु आव्युं ते पण संज्वलनाने उदयें जाय. तथा सरागसंयमने विषे पण देशभंगरूप अतिचार उपजावे, जे भणी सर्वविरतिने विषे अतिचार, ते संज्वलनाने उदयें होय. अने शेष बार कपायने उदयें अनाचाररूप मूलभंग थाय.

तथा अंहीं जावजीव, वर्ष, चारमास, पक्ष, इत्यादिक कालमान कह्युं तथा नरकादिकगतिप्रायोग्यबंध कह्यो, ते सर्व मुग्धजन समजाववाने प्रायिक जाणवुं. अन्यथा बाहुबलीने एक वर्षसुधी मान रह्युं, पण ते थकी चारित्रनो सर्वघात न थयो ते भणी संज्वलनो मान तथा प्रसन्नचंद्र राजर्षिनी पेरें अंतरमुहूर्त्तमात्र पण अनंतानुबंधीउ रहे, तेथी अनियम जाणवो ॥ १८ ॥

हवे बाह्यदृष्टांत देखाडवापूर्वक कपायस्वरूपभेद कहे छे.

जल रेणु पुढवि पव्वय, राईसरिसो चउव्विहो कोहो ॥
तिणसलया कठ्ठऽठिअ, सेलथंभोवमोमाणो ॥ १९ ॥

अर्थ—जल के० जलरेखासरखो, रेणु के० धूलिरेखासरखो, पुढवि के० माटीनी रेखासरखो, पव्वय के० पाषाणनी राईसरिसो के० राइसरखो, चउविहो के० चार भेदें कोहो के० क्रोध होय. तिणसलया के० नेत्रनी छडीनी पेरें नमे, ते संज्वलनो कहियें. कठ के० काष्ठनी पेरें प्रत्याख्यानीउ, ठिअ के० हाडनी पेरें दुर्नम अप्रत्याख्यानीउ, सेलथंभोवमो के० पाषाणस्तंभनी पेरें नमे नहीं, ते अनंतानुबंधीउ माणो के० मान जाणवो ॥ इत्यक्षरार्थ ॥ १९ ॥

जेम पाणीमां लीक करतां पाछलथी मलती जाय, एम जे क्रोधें करी मनादिक विघट्यो ते तरत मले, ते संज्वलनो क्रोध. जेम धूलिमांहे लीक कीधे थे धूल जूदी थाय, ते केटलाएक कालें वायुविशेषें पाछी मले, ए रीतें भांगु मन, उपायें मले ते बीजो प्रत्याख्यानक्रोध जाणवो. सूका तलावमां माटी फाटी, ते मेघ वरसवाथी मले तेम जे मन भांगु होय ते घणे उपायें काले काले मले, ते त्रीजो अप्रत्याख्यानिउ क्रोध. तथा पर्वत फाट्यो ते कोइ रीतें न मले, तेम जेहनुं मन भांगु ते कोइ उपायें न मले, ते चोथो अनंतानुबंधीउ क्रोध. एम चार प्रकारें क्रोध कह्यो, जे माटे विघटनस्वभाव क्रोध छे. तेणे सरखाइयें, चार रेखाने दृष्टांतें करी चार भेदें क्रोध समजाव्यो. अहीं कषायमोहनीयप्रकृति ते द्रव्यक्रोधादिक ते पांच वर्ण, पांच रस, बे गंध, चार स्पर्श, तेना शोल भेद. अने तेहना उदयथी थया जे जीवना मलिन अध्यवसायरूप भावक्रोधादिक ते अवर्ण, अगंध, अरस ने अस्पर्श. तेना असंख्याता भेद थाय जे माटे रसबंधहेतु अध्यवसायस्थानक असंख्याता कह्या छे.

एम क्रोध चार कह्या. हवे मानना चार भेद कहे छे. तिणसलया के० नेत्रनी छडी ते जेम सुखें नमें, तेम जे मानने उदयें जन्यहठनिर्गुण पक्षपातरूप सुखें सद्गुरूपदेशमात्रें नमे, वाल्यो वले, ते माननुं नाम संज्वलनो मान जाणवो. जेम सूकां काष्ठने तैलादिक चोपडी दुःखे नमावीयें तेम जे मानना उदयवंत जीवने घणा प्रयासें वालीयें, मार्गसन्मुख आणीयें, ते बीजो प्रत्याख्यानीउ मान जाणवो. जे अत्यंत घणे कष्टे हाडनी पेरें नमावीयें, मार्गसन्मुख करीयें तेवो दुःसाध्य, ते त्रीजो अप्रत्याख्यानीउ मान जाणवो.

जेम पञ्चरनो स्तंज्ञ कोइ रीतें नमे नहीं तेम जे कदाग्रह, कोइपण उपायें न ठांमे, ते चोथो अनंतानुबंधीउं मान जाणवो. एम मानमिथ्याजिनिवेशरूप अनमनस्वज्ञाव, तेथी ए तिणसलयादिकशुं नाम्य दुर्नाम्य ज्ञेदे चतुर्विधमान कह्यो. ज्ञावथी एना असंख्य ज्ञेद कहीयें.

हवे मायाना ज्ञेद कहे छे.

मायावलेहि गोमु, त्ति मिंढसिंग घणवंसमूलसमा ॥
लोहो हलिद्द खंजण, कद्दम किमिराग सारिछो ॥ २० ॥

अर्थ– माया के० माया ते अवलेहि के० वंशनी छोति सरखी गोमुत्ति के० बलद मुतरे ते सरखी, मिंढसिंग के० मेंढानाशिंगडा सरखी वांकाइ घणवंसमूलसमा के० कठिन वांसना मूल सरखी वांकी माया छे लोहो के० संज्वलना लोज्ञनो रंग हलिद्द के० हलदर सरखो जाणवो, खंजण के० सरावलानो मेल कद्दम के० कर्दमपास सरखो किमिराग के० करसजीपाटनो रंग ते सारिछो के० समानरंग अनंतानुबंधी लोज्ञनो जाणवो.

मायावक्रतास्वज्ञाव आपणा अज्ञिप्रायथी ज्ञिन्न वचन कायचेष्टा देखाडवी, ते माया जाणवी त्यां कांइ सुसाध्य दुःसाध्यपणाने विषे दृष्टांत कहे छे. जेम अवलेही के० वंशादिक छोलतां छोती नीकले, तेनुं वांकाशपणुं जेम करग्रहण मात्रें टली जाय, तेम जेनी माया सुखे टले, ते संज्वलनी माया जाणवी. तथा जेम गो के० बलद चालतो मूतरे, तेनी वक्रता धूल मांहे सूकाया पछी टली जाय, तेम जे उपायें करी जे माया छुटे, ते प्रत्याख्यानी माया जाणवी. तथा मेंढानाशिंगडानी वक्रता अत्यंत घणा कष्टें कोइ एक टाले, तेम जेना मननी वांकाइ दोहली टले, ते त्रीजी अप्रत्याख्यानी माया जाणवी. तथा वांसनुं मूल तेनी वक्रता कोइ पण उपायथी टले नहीं, तेम अनंतानुबंधिनी मायाने उदयें करी जे जीवने वक्रता होय, ते घणे उपदेशें तथा घणा उपायें टले नहीं. ते अनंतानुबंधी माया जाणवी. एटले दृष्टांतपूर्वक चार प्रकारनी माया कही.

हवे लोज्ञना चार ज्ञेद कहे छे. जे लोज्ञना उदयथी जीवने धनादिक परिग्रह उपरें ममत्वनो रंग होय, परंतु हलदरना रंगनी पेरें सुखे उतार्यो जाय, ते लोज्ञनुं नाम संज्वलनलोज्ञ जाणवो. तथा खंजन के० सरावलानो चीकणो मेल जेम उपायें टले, तेम जे लोज्ञना उदयथी थयो जे धनादिकनो रंग, तेने उपायें टाली शकाय, ते प्रत्याख्यानीउं लोज्ञ जाणवो. तथा कादव जे गाडाना पइडानो कचरो वस्त्रे लागो, ते घणा साबू प्रमुख द्रव्यें करी दुःखें उतरे, तेम जे लोज्ञना उदयथी एवो दुःखसाध्य परीग्रह उपर रंग होय, ते त्रीजो अप्रत्याख्यानीउं लोज्ञ जाणवो. तथा किरमजी पाटनो रंग, कोइ पण रीतें उतार्यो न जाय, ते जेम लोज्ञना उदयथी थयो जे धनादिक नवविध परिग्रहनो रंग, जे कोइ रीतें उतार्यो न जाय ते अनंतानुबंधीउं लोज्ञ. ए लोज्ञनो स्वज्ञाव रंजन छे. जे ज्ञाणी परद्रव्यसाथें तन्मय थावे करीने आत्माने रंगे. एम शोल कषायमोहनीयना ज्ञेद, दृष्टांतपूर्वक कह्या ॥ २० ॥

हवे नव नोकषायमोहनीनुं ज्ञेदस्वरूप कहे छे.

जस्सुदया होइ जिए हास रइ अरइ सोग ज्ञय कुछा ॥
सनिमित्त मन्नहा वा, तं इह हासाइ मोहणिअं ॥ २१ ॥

अर्थ–जस्सुदयाहोइजिए के० जेना उदयथी जीवने होय हास के० हांसी, रइ के० रति वेदे, अरइ के० अरति उद्वेग, सोग के० शोक जूरवादिक, ज्ञय के० ज्ञय बीक, कुछा के० जुगुप्सा ते दुगंछा ते सनिमित्त के० सकारण, निमित्तसहित वा के० तथा अथवा अन्नहा के० अन्यथा एटले कारण विना होय तं के० ते इह के० अहीं हासाइमोहणिअं के० हास्यादिक छ मोहनीयकर्म जाणवुं ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २१ ॥

तेमां पण जे कर्मना उदयथी तथाविध नांमचेष्टादिक देखवे करी सकारण तथा कारण विना सहेजें हांसी आवे, ते प्रथम हास्यमोहनीय. तथा जे प्रकृतिना उदयथी सकारण तथा कारणविना इंद्रियानुकूलविषय पामे, ते रति एटले ते वस्तुने विषे अंतरचित्तप्रतिबंध होय, ते बीजुं रतिमोहनीय. तथा इंद्रियना प्रतिकूल विषयसाधक अर्थ मळ्याथकी जे चित्तोद्वेग उपजे ते सकारण, ते विना सहेजें उद्वेग, उपांपळो उपजे ते निष्कारण, ए त्रीजुंअरतिमोहनीय जाणवुं. तथा जे प्रकृतिना उदयथी इष्टवियोगादिक कारण मळे थके तथा कारण मळ्या विनापण रुदनादिक होय, ते चोथुं शोकमोहनीय जाणवुं तथा जे प्रकृतिना उदयथी आ लोकने विषे दुष्ट मनुष्यादिक देखीनेबीये, ते इहलोकनय. तथा दुष्ट सर्प्प व्याघ्रादिक तथा नूत प्रेतादिकथी बीये, ते बीजो परलोकनय. तथा नयना हेतु जे चोरादिक, ते इव्य लेइ जशे? एम बीये, ते त्रीजो आदाननय. तथा जे वीजळी तथा बंदूकना शब्दथी अणचिंतव्यो नय थाय, ते चोथो अकस्मात् नय. पांचमो दरिद्रीने आजीविकानो नय. बठो मरवानो नय. सातमो अपयश थवानो नय. ए सात नय तथा बीजा पण नय सकारण तथा निःकारण उपजे, ते पांचमुं नयमोहनीय जाणवुं. तथा जे कर्मना उदयथी दुर्गंध, करूप पदार्थ देखी सकारण अन्यथा निःकारण सूग उपजे, तेथी नाक मचकोडे, थूंके, इत्यादिक चिन्ह करे, ते बठुं दुगंबाजुगुप्सामोहनीयकर्म जाणवुं. एम हास्य, रति, अरति, शोक, नय ने दुगंबा. ए ब नोकषायमोहनीयना नेद कह्या ॥ २१ ॥

हवे त्रण वेदनो कषाय कहे बे.

पुरिसित्थि तडुनयं पइ, अहिलासो जव्वसा हवइ सो उ ॥
थी नर नपुं वेउदउ, फुंफुम तण नगर दाहसमो ॥ २२ ॥

अर्थ–पुरिसि के० पुरुषनी इछा, त्थि के० स्त्रीनी इछा, तडुनयं के० पुरुष तथा स्त्री बेहु पइ के० प्रत्यें अहिलासो के० अनिलाष मैथुनसंज्ञारूप जव्वसा के० जे कर्मने वशें जीवने हवइ के० होय सो के० ते उ के० तुशब्द परस्परनी अपेक्षायें करी पुनःशब्दनो वाचक बे. थी के० स्त्रीवेद, नर के० पुरुषवेद, नपुं के० नपुंसकवेद, ए वेउदउ के० वेदना उदयथी विषयनो ताप, फुंफुम के० कोउदाह, तण के० तृणदाह अने नगरदाहसमो के० नगरदाह सरखो, एम अनुक्रमे लेवा ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २२ ॥

वेद एटले जे कर्मना उदयथी जीवने पुरुषनुं दर्शन, स्पर्शन, आलिंगनादिक विषइउ अनिलाष उपजे, जेम पित्तना जोरथी मिष्टान्न नावे, तेम पुरुष सोहामणो लागे, ते प्रथम स्त्रीवेदनोकषायमोहनीयकर्म. तथा जे कर्मप्रकृतिना उदयथी जीवने स्त्रीनुं दर्शन, आलिंगन, मैथुनादिकनी इछा थाय,जेम श्लेष्मना जोरें करी खटाश नावे, ते पुरुषवेदनोकषायमोहनीय बीजुं जाणवुं. तथा जे कर्मना उदयथी जीवने स्त्री अने पुरुष, ए बन्ने वेदनो अनिलाष उपजे जेम पित्तश्लेष्मने जोरें करी खाटा, खारा उपर अनिलाष उपजे, तेम जे उनयवेदविषयिणी इछारूप, ते त्रीजुं नपुंसकवेदनोकषायमोहनीय जाणवुं.

हवे ए वेदमांहे कया वेदनो विषय, केवो तीव्र, मंद होय? ते दृष्टांतपूर्वक कहे बे. स्त्री, पुरुष, अने नपुंसक. ए त्रण वेदना उदयने विषे अनुक्रमें कोउनो अग्नि, तृणनो अग्नि, अने नगर दाह, ते सरखा जाणवा. एटले स्त्रीवेदना उदयथी जीवने विषय, फुंफुम एटले बाणानो गोर तेनो अग्नि एटले कोउ, ते जेम जेम खोरीयें, तेम तेम बळतो जाय. तेम, जेम जेम पुरुषना करस्पर्शादिक होय, तेम तेम स्त्रीने विषयाग्नि वधतो जाय, ए प्रथम स्त्रीवेद. तथा पुरुषवेदने उदयें तृणपूळाना अग्निनी पेरें अनिलाष थाय. जेम तृणाग्निनी ज्वाळा, एकवार उठे पण पठी तरत समाइ जाय, तेम पुरुष पण स्त्रीसेवन करवाने उतावळो थाय,

पण सेव्या पछीतरत समाइ जाय, ए बीजो पुरुषवेद जाणवो. तथा जेम नगर बलतां छकरडादिक लाग्या ते घणा दिवस सुधी बले, तेम नपुंसकवेदोदयें थयो जे विषय, ते कोइ रीतें निवृत्ते नहीं, ते त्रीजो नपुंसकवेद. एम वेदने कहेवे नव, नोकषाय कह्या, तेथी अठावीश मोहनीयनी प्रकृति कही ॥ २२ ॥

हवे पांचमुं आयुःकर्म तथा बहुं नामकर्म कहे बे.

सुर नर तिरि निरयाउं, हडिसरिसं नामकम्मचित्तिसमं ॥
बायाल तिनवइविहं, तिउत्तरसयं च सत्तठी ॥ २३ ॥

अर्थ—एक सुर के० देवायु, बीजुं नर के० मनुष्यायु, त्रीजुं तिरि के० तिर्यचायु, चोथुं निरयाउं के० नरकायुं ते आयुःकर्मनो हडिसरिसं के० हडिनासरखो स्वभाव जाणवो. अने नामकम्मचित्तिसमं के० नामकर्मनो स्वभाव, चितारा सरिखो, ते बायाल के० बेंतालीश भेदें तथा तिनवइविहं के० त्राणुं भेद पण नामकर्मना जाणवा, अने तिउत्तरसयंच के० त्रण अधिक एकशो भेद पण होय. वली सत्तठी के० शडशठ भेद पण नामकर्मना बे. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २३ ॥

तेमध्यें जे नामकर्मना उदयथी सुर कहेतां देव प्रायोग्यगत्यादिक हेतु जे सुरभोगनुं भाजनभूत, ते प्रथम सुरायु. नर केहेतां मनुष्यगति प्रायोग्यभोगनुं भाजनभूत, ते बीजुं मनुष्यायु. तिरि कहेतां तिर्यंचगति प्रायोग्यभोगनुं भाजनभूत, ते त्रीजुं तिर्यचायु. नरकगतिप्रायोग्यभोगनुं भाजनभूत, ते चोथुं नरकायु. जेम हडि के० काष्ठनो खोडो, तेमांहे रोक्यो जीव ते निकली शके नहीं. हडि भांगे तेवारें निकले, तेम गतिनो आयुष्योदय आव्यो ते भोगव्या विना त्यांथी जीव निकली शके नहीं परंतु आयु पूर्ण भोगवी रह्या पछी सुखें निकले. ए आयुःकर्मनो स्वभाव बे. एम आयुःकर्मना चार भेद कह्या.

हवे नामकर्मना भेद कहे बे. नामकर्मनो स्वभाव, चितारानाा सरखो बे जेम चितारो विचित्र वानें करी विविध आकारना हस्ती, घोडा, मनुष्यादिकनां भलां तथा भूंडां रूप आलेखे, तेम नामकर्म पण देव, मनुष्य, तिर्यंचादिक अनेकरूप, नाना संस्थान, नानावर्ण घडे. ते नामकर्मनी एक अपेक्षायें बेंतालीश प्रकृति पण कहीयें. तथा अवांतर स्वभावनी अपेक्षायें त्राणुं पण नामकर्मना भेद कहियें. एकशो अडतालीश सर्व प्रकृति सत्तायें लेतां, तथा कर्मस्तवसित्तरीने मतें तथा कर्मप्रकृतिने मतें पांच बंधनना पन्नर भेद लेखवतां एकशो त्रण प्रकृति नामकर्मनी, एकशोने अठावन प्रकृति सत्तानी अपेक्षायें थाय. तथा बंध, उदय, अने उदीरणानी अपेक्षायें नामकर्मनी प्रकृति शडशठभेदें जाणवी ॥ २३ ॥

हवे प्रथम बेंतालीश भेद कहेवाने पिंडप्रकृति चौद कहे बे.

गइ जाइ तणु उवंगा, बधण संघायणाणि संघयणा ॥
संठाण वन्न गंध रस, फास अणुपुवि विहगगई ॥ २४ ॥

अर्थ— एक गइ के० गतिनाम, बीजुं जाइ के० जातिनाम, त्रीजुं तणु के० शरीरनाम, चोथुं उवंगा के० उपांगनाम, पांचमुं बंधण के० बंधणनाम, बहुं संघायणाणि के० संघातननाम, सातमुं संघयणा के० संघयण नाम, आठमुं संठाण के० संस्थाननाम, नवमुं वन्न के० वर्णनाम, दशमुं गंध के० गंधनाम, अगीआरमुं रस के० रसनाम, बारमुं फास के० स्पर्शनाम, तेरमुं अणुपुवि के० आनुपूर्वीनाम, चौदमुं विहगगई के० विहायो गतिनाम नाम कहेवां ॥ इत्यक्षरार्थः॥ २४ ॥

१ देवता मनुष्यादिक पर्यायनुं कारण, ते गतिनामकर्म. २ एकेंडियादिक जीवपर्यायनुं कारण, ते जातिना-

तेमां पण जे कर्मना उदयथी तथाविध जांडचेष्टादिक देखवे करी सकारण तथा कारण विना सहेजें हांसी आवे, ते प्रथम हास्यमोहनीय. तथा जे प्रकृतिना उदयथी सकारण तथा कारणविना इंद्रिया-नुकूलविषय पामे, ते रति एटले ते वस्तुने विषे अंतरचित्तप्रतिबंध होय, ते बीजुं रतिमोहनीय. तथा इंद्रियना प्रतिकूल विषयसाधक अर्थ मव्याथकी जे चित्तोद्वेग उपजे ते सकारण, ते विना सहेजें उद्वेग, उपांपलो उपजे ते निष्कारण, ए त्रीजुं अरतिमोहनीय जाणवुं. तथा जे प्रकृतिना उदयथी इष्टवियोगादिक कारण मले थके तथा कारण मव्या विनापण रुदनादिक होय, ते चोथुं शोकमोहनीय जाणवुं. तथा जे प्रकृतिना उदयथी आ लोकने विषे दुष्ट मनुष्यादिक देखीने बीये, ते इहलोकजय. तथा दुष्ट सर्प व्याघ्रादिक तथा जूत प्रेतादिकथी बीये, ते बीजो परलोकजय. तथा जयना हेतु जे चोरादिक, ते द्रव्य लेइ जशे? एम बीये, ते त्रीजो आदानजय. तथा जे वीजली तथा बंदूकना शब्दथी अणचिंतव्यो जय थाय, ते चोथो अकस्मात् जय. पांचमो दरिद्रीने आजीविकानो जय. बठो मरवानो जय. सातमो अपयश थवानो जय. ए सात जय तथा बीजा पण जय सकारण तथा निःकारण उपजे, ते पांचमुं जयमोहनीय जाणवुं. तथा जे कर्मना उदयथी दुर्गंध, करूप पदार्थ देखी सकारण अन्यथा निःकारण सूग उपजे, तेथी नाक मचकोडे, थूंके, इत्यादिक चिन्ह करे, ते बठुं दुगंबाजुगुप्सामोहनीयकर्म जाणवुं. एम हास्य, रति, अरति, शोक, जय ने दुगंबा. ए ब नोकषायमोहनीयना जेद कह्या ॥ २१ ॥

हवे त्रण वेदनो कषाय कहे बे.

पुरिसित्थि तदुजयं पइ, अहिलासो जवसा हवइ सो उ ॥
थी नर नपुं वेउदउ, फुंफुम तण नगर दाहसमो ॥ २२ ॥

अर्थ—पुरिसि के० पुरुषनी इहा, त्थि के० स्त्रीनी इहा, तदुजयं के० पुरुष तथा स्त्री बेहु पइ के० प्रत्यें अहिलासो के० अजिलाष मैथुनसंज्ञारूप जवसा के० जे कर्मने वशें जीवने हवइ के० होय सो के० ते उ के० तुशब्द परस्परनी अपेक्षायें करी पुनःशब्दनो वाचक बे. थी के० स्त्रीवेद, नर के० पुरुषवेद, नपुं के० नपुंसकवेद, ए वेउदउ के० वेदना उदयथी विषयनो ताप, फुंफुम के० कोउदाह, तण के० तृणदाह अने नगरदाहसमो के० नगरदाह सरखो, एम अनुक्रमे लेवा ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २२ ॥

वेद एटले जे कर्मना उदयथी जीवने पुरुषनुं दर्शन, स्पर्शन, आलिंगनादिक विषइउ अजिलाष उपजे, जेम पित्तना जोरथी मिष्टान्न जावे, तेम पुरुष सोहामणो लागे, ते प्रथम स्त्रीवेदनोकषायमोहनीयकर्म. तथा जे कर्मप्रकृतिना उदयथी जीवने स्त्रीनुं दर्शन, आलिंगन, मैथुनादिकनी इहा थाय,जेम श्लेष्मना जोरें करी खटाश जावे, ते पुरुषवेदनोकषायमोहनीय बीजुं जाणवुं. तथा जे कर्मना उदयथी जीवने स्त्री अने पुरुष, ए बन्ने वेदनो अजिलाष उपजे जेम पित्तश्लेष्मने जोरें करी खाटा, खारा उपर अजिलाष उपजे, तेम जे उजयवेदविषयिणी इहारूप, ते त्रीजुं नपुंसकवेदनोकषायमोहनीय जाणवुं.

हवे ए वेदमांहे कया वेदनो विषय, केवो तीव्र, मंद होय? ते दृष्टांतपूर्वक कहे बे. स्त्री, पुरुष, अने नपुंसक. ए त्रण वेदना उदयने विषे अनुक्रमें कोउनो अग्नि, तृणनो अग्नि, अने नगर दाह, ते सरखा जाणवा. एटले स्त्रीवेदना उदयथी जीवने विषय, फुंफुम एटले बाणानो गोर तेनो अग्नि एटले कोउ, ते जेम जेम खोरीयें, तेम तेम बलतो जाय. तेम, जेम जेम पुरुषना करस्पर्शादिक होय, तेम तेम स्त्रीने विषयाग्नि वधतो जाय, ए प्रथम स्त्रीवेद. तथा पुरुषवेदने उदयें तृणखलाना अग्निनी पेरें अजिलाष थाय. जेम तृणा-

...ी तरत समाइ जाय, तेम पुरुष पण स्त्रीसेवन करवाने उतावलो थाय,

पण सेव्या पढीतरत समाइ जाय, ए वीजो पुरुषवेद जाणवो. तथा जेम नगर वलतां उकरडादिक लाग्या ते घणा दिवस सुधी बले, तेम नपुंसकवेदोदयें थयो जे विषय, ते कोइ रीतें निवृत्ते नहीं, ते त्रीजो नपुंसकवेद. एम वेदने कहेवे नव, नोकषाय कह्या, तेथी अठावीश मोहनीयनी प्रकृति कही ॥ २२ ॥

हवे पांचमुं आयुःकर्म तथा ढडुं नामकर्म कहे ढे.

सुर नर तिरि निरयाउ, हडिसरिसं नामकम्मचित्तिसमं ॥
बायाल तिनवइविहं, तिउत्तरसयं च सत्तठी ॥ २३ ॥

अर्थ–एक सुर के॰ देवायु, बीजुं नर के॰ मनुष्यायु, त्रीजुं तिरि के॰ तिर्यंचायु, चोथुं निरयाउ के॰ नरकायु ते आयुःकर्मनो हडिसरिसं के॰ हडिनासरखो स्वजाव जाणवो. अने नामकम्मचित्तिसमं के॰ नामकर्मनो स्वजाव, चितारा सरिखो, ते बायाल के॰ बेंतालीश जेदें तथा तिनवइविहं के॰ त्राणुं जेद पण नामकर्मना जाणवा, अने तिउत्तरसयंच के॰ त्रण अधिक एकशो जेद पण होय. वली सत्तठी के॰ शडशठ जेद पण नामकर्मना ढे. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २३ ॥

तेमध्यें जे नामकर्मना उदयथी सुर कहेतां देव प्रायोग्यगत्यादिक हेतु जे सुरजोगनुं जाजनजूत, ते प्रथम सुरायु. नर केहेतां मनुष्यगति प्रायोग्यजोगनुं जाजनजूत, ते बीजुं मनुष्यायु. तिरि कहेतां तिर्यंचगति प्रायोग्यजोगनुं जाजनजूत, ते त्रीजुं तिर्यंचायु. नरकगतिप्रायोग्यजोगनुं जाजनजूत, ते चोथुं नरकायु. जेम हडि के॰ काष्ठनो खोडो, तेमांहे रोक्यो जीव ते निकली शके नहीं. हडि जांगे तेवारें निकले, तेम गतिनो आयुष्योदय आव्यो ते जोगव्या विना त्यांथी जीव निकली शके नहीं परंतु आयु पूर्ण जोगवी रह्या पढी सुखें निकले. ए आयुःकर्मनो स्वजाव ढे. एम आयुःकर्मना चार जेद कह्या.

हवे नामकर्मना जेद कहे ढे. नामकर्मनो स्वजाव, चितारना सरखो ढे जेम चितारो विचित्र वानें करी विविध आकारना हस्ती, घोडा, मनुष्यादिकनां जलां तथा जूंडां रूप आलेखे, तेम नामकर्म पण देव, मनुष्य, तिर्यंचादिक अनेकरूप, नाना संस्थान, नानावर्ण घडे. ते नामकर्मनी एक अपेक्षायें बेंतालीश प्रकृति पण कहीयें. तथा अवांतर स्वजावनी अपेक्षायें त्राणुं पण नामकर्मना जेद कहियें. एकशो अडतालीश सर्व प्रकृति सत्तायें लेतां, तथा कर्मस्तवसित्तरीने मतें तथा कर्मप्रकृतिने मतें पांच बंधनना पन्नर जेद लेखवतां एकशो त्रण प्रकृति नामकर्मनी, एकशोने अठावन प्रकृति सत्तानी अपेक्षायें थाय. तथा बंध, उदय, अने उदीरणानी अपेक्षायें नामकर्मनी प्रकृति शडशठजेदें जाणवी ॥ २३ ॥

हवे प्रथम बेंतालीश जेद कहेवाने पिंमप्रकृति चौद कहे ढे.

गइ जाइ तणु उवंगा, बधण संघायणाणि संघयणा ॥
संठाण वन्न गंध रस, फास अणुपुवि विहगगई ॥ २४ ॥

अर्थ– एक गइ के॰ गतिनाम, बीजुं जाइ के॰ जातिनाम, त्रीजुं तणु के॰ शरीरनाम, चोथुं उवंगा के॰ उपांगनाम, पांचमुं बंधण के॰ बंधणनाम, ढडुं संघायणाणि के॰ संघातननाम, सातमुं संघयणा के॰ संघयण नाम, आठमुं संठाण के॰ संस्थाननाम, नवमुं वन्न के॰ वर्णनाम, दशमुं गंध के॰ गंधनाम, अगीआरमुं रस के॰ रसनाम, बारमुं फास के॰ स्पर्शनाम, तेरमुं अणुपुवि के॰ आनुपूर्वीनाम, चौदमुं विहगगई के॰ विहायो गतिनाम नाम कहेवां ॥ इत्यक्षरार्थः॥ २४ ॥

१ देवता मनुष्यादिक पर्यायनुं कारण, ते गतिनामकर्म. २ एकेंद्रियादिक जीवपर्यायनुं कारण, ते जातिना-

मकर्म. ३ औदारिक शरीर पामवाना तथा परिणामवाना हेतु, ते शरीरनामकर्म. ४ हस्तादिकपणे पुद्गल परिणामवानां हेतु, ते उपांगनामकर्म. ५ औदारिकादिक पुद्गलनुं परिणामवानुं माहोमांहे जोडवानुं हेतु जे कर्म, ते बंधननामकर्म. ६ पांच शरीरना पुद्गलनो निचय करवानी हेतु जे कर्मप्रकृति, ते संघातननामकर्म. तेणे करी आपणा शरीरयोग्य कर्मपुद्गलस्कंधनो राशि एकठो करीयें. ७ जेम खीलादिकें करी कमाडादिकना संधि दृढ करीयें, तेम शरीरने विषे हाड संधिनुं दृढ करवानुं हेतु, ते संघयणनामकर्म. ८ शरीरनो शुभ तथा अशुभ आकार, ते संस्थान तेनुं हेतुभूत जे कर्म, ते संस्थाननामकर्म. ९ शरीर पुद्गलें कृष्ण, गौर वर्णादि थवानुं हेतुभूत जे कर्म, ते वर्णनामकर्म. १० शरीरें सुगंध दुर्गंधपणुं थावानुं हेतुभूत जे कर्म, ते ते गंधनामकर्म. ११ शरीरें तिक्तादिक रस थवानी हेतुभूत जे कर्मप्रकृति, ते रसनामकर्म. १२ जे कर्मथी शरीरमां शीत, उष्णादिक स्पर्श होय, ते स्पर्शनामकर्म. १३ जे कर्मना उदयथी वक्रगतिथी राशेंताण्या बलदनी पेरें उत्पत्तिस्थानकरूप गमाणे जीव आवे, ते आणुपूर्वी नाम कर्म. १४ जे कर्मथी जीवने शुभ तथा अशुभ चाल होय ते विहायोगति नाम कर्म. पूर्वें गतिनाम कह्युं तेथी भिन्न पणुं जणाववाने एनुं विहायोगति नाम कहीयें.

पिंडपयडित्ति चउदस, परघा उस्सास आय वुज्जोअं ॥
अगुरुलहु तित्थ निमिणो, वघाय मिअ अठपत्तेआ ॥ २५ ॥

अर्थ–पिंडपयडित्तिचउदस के० ए पूर्वोक्त पिंडप्रकृति चौद कहीयें. परघा के० पराघातनामकर्म, उस्सास के० २ उच्छ्वासनामकर्म, आयव के० ३ आतपनामकर्म, उज्जोअं के० ४ उद्योतनामकर्म, अगुरुलहु के० ५ अगुरुलघुनामकर्म, तित्थ के० ६ तीर्थंकरनामकर्म, निमिण के० ७ निर्माणनामकर्म, उवघाय के० ८ उपघातनामकर्म, मिअअठपत्तेआ के० एम ए आठ प्रत्येक प्रकृति जाणवी ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २५ ॥

जे मध्ये एकेक प्रकृतिमांहे चार तथा पांच तथा छ. एम अवांतर भेद होय जेम गतिमांहे चार भेद, जातिमांहे पांच भेद. एम प्रकृतिनो पिंड एटले समुदाय, ते सामान्यविवक्षायें चौद छे अने विशेषापेक्षायें पचोतेर तथा पांशठ छे.

१ जे कर्मथी परनी शक्ति हणीयें एटले परें गंज्यो न जाय, ते पराघातनामकर्म. २ जे कर्मथी श्वासोच्छ्वास पूर्ण करे, एवो लब्धिवंत जीव होय, ते उच्छ्वासनामकर्म. ३ जे कर्मने उदयें जीवनुं शरीर, उष्णप्रकाशवान् होय, ते आतपनामकर्म. ४ जे कर्मने उदयें अनुष्णप्रकाशवंत जीवनुं शरीर होय, ते उद्योतनामकर्म. ५ जे कर्मना उदयथी जीवनुं शरीर, अत्यंत स्थूल पण न होय तथा अत्यंत कृश पण न होय, ते अगुरुलघुनामकर्म. ६ जे कर्मना उदयथी आठ प्रातिहार्यादिक चतुर्विध संघस्थापनादिक तीर्थंकर, पदवी लहे, ते तीर्थंकरनामकर्म. ७ जे कर्मना उदयें जीवना अंगोपांग ठामना ठाम आवे, पण फेरफार न थाय, ते निर्माणनामकर्म. ८ जे कर्मना उदय थकी जीव, पोतानां अधिके तथा उंछे अंगें करी पीडा पामे, ते उपघातनामकर्म. ए आठ प्रत्येक प्रकृति कहीयें. कारण के ए मांहे बीजा विशेष भेद कोइ न पामियें, ए प्रकृति एकलीज होय ॥ २५ ॥

तस बायर पज्जत्तं, पत्तेय थिरं सुभं च सुभगं च ॥
सुसरा इज्ज जसं तस, दसगं थावर दसं तु इमं ॥ २६ ॥

अर्थ– १ तस के० त्रसनामकर्म, २ बायर के० बादरनामकर्म, ३ पज्जत्तं के० पर्याप्तनामकर्म, ४ पत्तेय

के० प्रत्येकनामकर्म, ५ थिरं के० स्थिरनामकर्म, ६ सुत्रंच के० शुत्रनामकर्म, ७ सुत्रगंच के० सौत्राग्यनामकर्म, ८ सुसर के० सुस्वरनामकर्म. ए अइज्ज के० आदेयनामकर्म. १० जसं के० यशःकीर्त्तिनामकर्म. ए तसदसगं के० त्रसदशक जाणवो अने थावरदसंतुइमं के० स्थावरदशक, एमज, ए आगली गाथामां कहेशे ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २६ ॥

१ जे कर्मना उदयथी जीव, स्थावर फीटीने त्रस थाय हाले, चाले ते, त्रसनामकर्म. २ जे कर्मने उदयें जीव, सूक्ष्मशरीर मूकी बादर चक्षुर्ग्राह्य शरीरने पामे, ते बादरनामकर्म. ३ जे कर्मना उदयथी जीव, आरंत्रेली पर्याप्ति सर्व पूर्ण करे, ते कर्मप्रकृतिनुं नाम पर्याप्तनामकर्म. ४ जे कर्मने उदयें जीव, साधारण शरीरने मूकी पोताना एक शरीरनो स्वामी थाय, ते कर्मनुं नाम प्रत्येकनामकर्म. ५ जे कर्मने उदयें जीवना दांत, हाड प्रमुख दृढबंध होय, ते स्थिरनामकर्म. ६ जे कर्मना उदयें जीवनी नात्री उपरलो त्राग जे मस्तकादिक अंग ते शुत्र होय, परने लागे तोपण ते कुःख न माने ते शुत्रनामकर्म. ७ जे कर्मने उदयें जीव, उपकारादिक कस्या विना तथा संबंध विना पण लोकने वह्लत्र होय, ते सौत्राग्यनामकर्म. ८ जे कर्मने उदयें जीवनो कोकीलादिकनी पेरें मधुर स्वर होय, ते सुस्वरनामकर्म. ए जे कर्मने उदयें जीवनुं वचन सर्वने मानवा आदरवा योग्य होय, ते आदेयनामकर्म. १० जे कर्मना उदयथी जीवनी यश, कीर्त्ति, सर्वत्र प्रसरी जाय, ते यशःकीर्त्तिनामकर्म. ए त्रसादिक दशप्रकृतिनुं नाम, त्रसदशक कहीयें, ए संज्ञा डे. हवे स्थावरादिक दश प्रकृतिनो समुदाय ते स्थावरदशक कहियें, ते इम कहेतां ए हवे आगल कहेशुं, ते जाणवुं.॥२६॥

थावर सुहुम अपज्जं, साहारण अथिर असुत्र कुत्रगाणि ॥
कुस्सर अणाइज्जा जस, मिअनामे सेअरा वीसं ॥ २७ ॥

अर्थ–१ थावर के० स्थावरनामकर्म, २ सुहुम के० सूक्ष्मनामकर्म, ३ अपज्जं के० अपर्याप्तनामकर्म, ४ साहारण के० साधारणनामकर्म, ५ अथिर के० अस्थिरनामकर्म, ६ असुत्र के० अशुत्रनामकर्म, ७ कुत्रगाणि के० दौर्त्राग्यनामकर्म, ८ कुसर के० कुःस्वरनामकर्म, ए अणाइज्ज के० अनादेयनामकर्म, १० अजस के० अपयश अपकीर्तिनामकर्म, मिअनामे के० ए नामे स्थावरदशक. से के० ते इअरावीसं के० इतर जे त्रसदशक, ते साथें मेलवतां वीश प्रकृति थाय. ए रीतें नामकर्मनी बेतालीश प्रकृति थइ एटले पिंमप्रकृति चौद, प्रत्येक प्रकृति आठ तथा त्रसदशक अने स्थावरदशक. एवं बेंतालीश त्रेद थया ॥ इत्यक्षरार्थः॥२७॥

जे कर्मना उदयथी जीव, त्रस फीटी स्थावर थाय, हाली चाली न शके, ते स्थावरनामकर्म २ जे कर्मना उदयथी घणां शरीर मल्यां थकां पण चक्षुर्ग्राह्य न थाय, एवुं सूक्ष्म शरीर जीव पामे, ते सूक्ष्मनामकर्म. ३ जे कर्मने उदयें जीव आरंत्रेली पर्याप्ति पूरी कस्याविना मरण पामे, ते अपर्याप्तनामकर्म. ४ जे कर्मने उदयें अनंत जीवनुं साधारण एक शरीर होय, निगोदिया जीवमां प्रत्येक शरीर न पामे, ते साधारणनामकर्म. ५ जे कर्मने उदयें जीव लोहीलाले इत्यादिक शिथिल अवयव होय, ते अस्थिरनामकर्म. ६ जे कर्मने उदयें जीवना पग प्रमुख अशुत्र अंग होय जे बीजाने लागे थके ते अप्रीति पामे, ते अशुत्रनामकर्म. ७ जे कर्मने उदयें जीव, अवगुण कस्याविना तथा वैरादिक संबंध विना पण परने कुर्लत्र लागे, ते दौर्त्राग्यनामकर्म. ८ जे कर्मने उदयें जीवनो स्वर, खर, मार्जार अने उंट सरखो त्रूंमो होय, ते कुःस्वरनामकर्म. ए जे कर्मने उदयें जीवनुं वचन त्रलुं होय तो पण कोइ आदर करी माने नहीं, ते अनादेयनामकर्म. १० जे कर्मने उदयें जीवनुं अपयश निंदा, सर्वत्र विस्तरे, ते अपयश अपकीर्त्तिनामकर्म. ए रीतें नामकर्मने विषे स्थावरदशक तेथी इतर कहेतां एनी प्रतिपक्षीत्रूत त्रसादिक दशप्रकृति सहित करतां त्रसविंशतिक कहियें. ए अठावीश प्रत्येक प्रकृति कहियें ॥ २७ ॥

हवे ग्रंथलाघव करवाने चतुष्कत्रिकादिक संज्ञा जाणवानो बीजो प्रकार कहे छे.

तसचउ थिरछक्कं अथि, रछक्क सुहुमतिग थावरचउक्कं ॥
सुभगतिगाइ विभासा, तयाइ संखाहि पयडीहिं ॥ २८ ॥

अर्थ–तसचउ के० त्रस चतुष्क, थिरछक्कं के० स्थिरादिक छ प्रकृति, अथिरछक्क के० अस्थिरषट्क, सुहुमतिग के० सूक्ष्मत्रिक, थावरचउक्कं के० स्थावरचतुष्क, सुभगतिगाइ के० सौभाग्यत्रिक. इत्यादिक विभासा के० विकल्पविभाषा संज्ञा, तयाइ के० ते ते प्रकृतिथी आदे देइ जेटली संखाहिं के० संख्या कहीयें, तेटली पयडीहिं के० प्रकृति लइयें ॥ २८ ॥

त्रस, बादर, पर्याप्त ने प्रत्येक. ए चार प्रकृतिनी संज्ञा त्रसचतुष्क कहियें. स्थिरनाम, शुभनाम, सौभाग्यनाम, सुस्वरनाम, आदेयनाम, यशःकीर्तिनाम. ए छ प्रकृतिनो समुदाय, तेनी संज्ञा स्थिरषट्क कहीयें. अस्थिरनाम, अशुभनाम, दौर्भाग्यनाम, दुःस्वरनाम, अनादेयनाम, अयशःकीर्त्तिनाम. ए छ प्रकृतिना समुदायनी संज्ञा अस्थिरषट्क कहीयें. सूक्ष्मनाम, अपर्याप्तनाम, साधारणनाम, ए त्रण प्रकृतिनो समुदाय, तेनी संज्ञा सूक्ष्मत्रिक कहीयें. स्थावरनाम, सूक्ष्मनाम, अपर्याप्तनाम, साधारणनाम. ए चार प्रकृतिनी संज्ञा स्थावरचतुष्क कहीयें. सौभाग्यनाम, सुस्वरनाम, ने आदेयनाम, ए त्रण प्रकृतिनी संज्ञा, सौभाग्यत्रिक कहीयें. इत्यादिक ए शास्त्रमांहे विभासा के० विशिष्टप्ररूपण संज्ञा जाणवी. तेथी संकेत पामे थके शास्त्रज्ञान सुगम थाय. जे प्रकृतिथी जेटली संख्यावाची शब्द कह्यो, ते प्रकृतिथी तेटली प्रकृति गुणतां ते ते विभाषा होय, जेम त्रसथी मांडी चार प्रकृति लेतां त्रसचतुष्क कहीयें, एम सर्वत्र समजी लेवुं. ए शास्त्रनुं रहस्य जाणवुं ॥ २८ ॥

वन्नचउ अगुरुलहु चउ, तसाइदु ति चउर छक्क मिच्चाइ ॥
इय अन्नावि विभासा, तयाइ संखाहि पयडीहिं ॥ २९ ॥

अर्थ–वन्नचउ के० वर्णचतुष्क, अगुरुलहुचउ के० अगुरुलघुचतुष्क, तसाइदु के० त्रसादिद्विक, ति के० त्रसत्रिक, चउर के० त्रसचतुष्क, छक्क के० त्रसषट्क, मिच्चाइ के० इत्यादिक इय के० एह, अन्नावि के० अनेरी पण विभासा के० संज्ञा जाणवी. आगल सूत्रमांहे जे प्रकृतिनुं नाम कहेशे, तयाइसंखाहिपयडीहिं के० त्यांथकी मांडीने तेटली संख्यायें प्रकृतिनी विभाषा जाणवी ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २९ ॥

ज्यां वर्णचतुष्क सामान्यें कह्युं होय, त्यां १ वर्णनाम, २ गंधनाम, ३ रसनाम, ४ स्पर्शनाम, ए चार प्रकृति लीजें. अगुरुलघुचतुष्क कह्युं होय, त्यां १ अगुरुलघुनाम, २ उपघातनाम, ३ पराघातनाम, ४ उच्छ्वासनाम. ए चार प्रकृति लीजें. १ त्रसनाम, २ बादरनाम, ए बेने त्रसद्विक कहीयें. त्रस बादर अने पर्याप्त. ए त्रण प्रकृतिनुं नाम, त्रसत्रिक कहीयें. त्रस, बादर, पर्याप्त, प्रत्येक. ए चार प्रकृतिनुं नाम त्रसचतुष्क कहीयें. त्रस, बादर, पर्याप्त, प्रत्येक, स्थिर अने शुभ. ए त्रसषट्क कहीयें. एम जेटली प्रकृति त्रसादिकथी जोइयें, तेटली संख्या लेतां तेहवो संकेत, पंडितें जाणवो. थीणद्धीत्रिक ज्यां कह्युं होय, त्यां थीणद्धी, निद्रानिद्रा अने प्रचलाप्रचला. ए त्रण प्रकृति लेवी, ए विशेष छे. पाछलो अर्थ अक्षरार्थमां लखायो छे ॥२९॥

हवे बेंतालीश नामकर्मप्रकृति कही. ते मांहे गत्यादिक चौद पिंडप्रकृति कही अने अठावीश प्रत्येक प्रकृति कही. एम एकत्र बेंतालीश, तेमध्यें चौद पिंडप्रकृतिना उत्तर भेद पांशठ आणवाने अनुक्रमें एकेक प्रकृतिनी उत्तरभेदसंख्या कहे छे. एम सर्व चउद पिंडप्रकृतिना सर्व उत्तर भेद मली विशेषापेक्षायें पांशठ

भेद होय, विशेष भेद गुणतां सामान्य भेद चौद न लेवा. जे भणी विशेपनये सामान्य न देखाय अने सामान्यें विशेष न देखाय.

हवे चौद पिंडप्रकृतिनी उत्तर प्रकृति कहे छे.

गइआईण उक्कमसो, चउ पण पण ति पण पंच छ छक्कं ॥
पण दुग पण ठ चउ दुग, इअ उत्तर भेअ पणसठी ॥ ३० ॥

अर्थ– गइआईणउक्कमसो के० गत्यादिक चौद पिंमप्रकृतिना अनुक्रमे उत्तरभेद कहे छे. प्रथम गति, चउ के० चार भेदे छे. जाति पण के० पांच भेदे छे. शरीर पण के० पांच भेदे छे. उपांग ति के० त्रण भेदे छे. बंधन पण के० पांच भेदे छे. संघातन पंच के० पांच भेदे छे, संघयण छ के० छ भेदे छे. संस्थान छक्कं के० छ भेदे छे. वर्ण पण के० पांच भेदे छे. गंध दुग के० बे भेदे छे. रस पण के० पांच भेदे छे. स्पर्श अठ के० आठ भेदें छे. आनुपूर्वी चउ के० चार भेदें छे. विहायोगति दुग के० बे भेदें छे. इअउत्तरभेअपणसठी के० एम सर्व चउद पिंमप्रकृतिना सर्व मली विशेष भेद गुणतां सामान्य न दिसे, ए रीतें उत्तर भेद पांशठ थाय ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३० ॥

अडवीस जुआ तिनवइ, संते वा पनरबंधणे तिसयं ॥
बंधण संघाय गहो, तणूसु सामन्न वन्न चऊ ॥ ३१ ॥

अर्थ–ए पूर्वोक्त पांशठ प्रकृतिने आठ पराघातादिक, दश त्रसादिक अने दश थावरादिक. एवं अडवीसजुआ के० अठावीश प्रत्येक एटले बूटी प्रकृति जेमांहे उत्तर भेद न होय, एवी प्रकृति तेणे करी युक्त करीयें, तेवारें सर्व मलीनें नामकर्मनी सत्तायें तिनवइ के० त्राणुं प्रकृति थाय, ए एकशोने अडतालीश प्रकृतिनी सत्तानी अपेक्षायें थाय. संते के० संति ए प्राकृत शब्द होवाथी सत्ता वाचक छे एथी सत्कर्मनी प्रतीतिनो बोध थाय छे. वा शब्द, विकल्पना अर्थवालो छे एटले एनाथी व्यवहित संबंधनी योजना थाय छे एटले अथवा. पनरबंधणे के० एनी साथे पांच बंधनने स्थानके विशेष अपेक्षाये पंदर बंधण लेखवतां मेलवीयें, तेवारे पिंमप्रकृतिना पांशठ उत्तर भेदने स्थानके पञ्चोतेर थाय, एटले दश वधे. तेमां वली अठावीश प्रत्येक प्रकृति मेलवीयें तेवारे सिद्धांतने मते, कम्मपयमीने मते, सर्व मली तिसयं के० एकशोने त्रण प्रकृति नामकर्मनी थाय, तेवारे सर्व कर्मनी मली एकशोने अठावन प्रकृति सत्ताये होय. हवे नामकर्मनी शडशठ प्रकृति एवी रीते थाय, ते कहे छे. जेवारे औदारिकादिक पंदर बंधण के० बधन तथा औदारिकादिक पाच संघाय के० संघातन, ए वीश प्रकृति, तेनुं गहो के० ग्रहण ते तणूसु के० केवल पांच शरीरसाथेज विवक्षिये ग्रहण करीयें, एटले ए वीश भेद जूदा न गणीयें, केवल पांच शरीरमांहे पोत पोतानां बंधन, संघातन भेलवीयें, जे माटे प्रदेशबंधन करतां पिंमप्रकृतिभाग, ते बंधन संघातनो जूदो न होय, शरीर नामकर्ममांहे आवे, ते कारणमाटे ए वीश प्रकृति शरीरमांहेज आवी,ते छेटी करवी. तथा सामन्नवन्नचऊ के० सामान्यपणे वर्ण, गंध, रस अने स्पर्श. ए चार गणतां एटले वर्ण, गंध, रस स्पर्शना उत्तर भेद वीश थाय छे. तेनी त्यां सामान्यपणे चार प्रकृति लेवी, बाकीनी वर्णादिक शोल प्रकृति छेटी करवी, अने वीश पूर्वली, ए रीते बन्नी मली छत्रीश प्रकृति, ते पूर्वोक्त एकशोने त्रण प्रकृतिमांहेथी कहाढीयें, तेवारे शेष शडशठ प्रकृति नामकर्मनी रहे ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३१ ॥

वली तेहीज कहे छे.

इअ सत्तठी बंधो, दएअ नय सम्म मीसया बंधे ॥
बंधुदए सत्ताए, वीस डुवीसऽठवणसयं ॥ ३२ ॥

अर्थ– इअसत्तठी के० एम शडशठ नामकर्मनी प्रकृति ते बंधोदएअ के० बंधनी अपेक्षायें तथा उदयनी अपेक्षायें अने उदीरणानी अपेक्षायें होय. वली सम्म के० सम्यक्त्वमोहनीय अने मीसयाबंधे के० मिश्रमोहनीयनो बंध, नय के० न होय. माटे बंध के० बंधें वीस के० एकशोने वीश प्रकृति अने उदए के० उदयें डुवीस के० एकशो बावीश प्रकृति तथा सत्ताए के० सत्तायें अठवणसयं के० एकशोने अठावन प्रकृति होय. इति० ॥ ३२ ॥

एम एज शडशठ नामकर्मनी प्रकृतिनो ज्यां बंध तथा उदय तथा उदीरणा तथा चशब्दथकी बीजा पण कारणें त्यां शरुशठ लेवी, तथा बीजां सात कर्ममांहे मोहनीयकर्मनी अठावीश प्रकृति छे, तेमांहे सम्यक्त्वमोहनीय तथा मिश्रमोहनीय. ए बे प्रकृतिनो बंध नथी. कारण के ए वेहु प्रकृतिनुं दल मिथ्यात्वमोहनीयनुं छे जे प्राणी उपशमसम्यक्त्वें करी शुद्ध कस्यो विपर्यासजनक स्वजाव जेथी टाल्यो, ते सम्यक्त्व मोहनीय कहीयें. जे थकी अर्द्धविरोधस्वजाव टल्यो, ते मिश्रमोहनीय. तेथी ए बन्ने प्रकृतिबंधमां न लेखवीयें अने एनो उदय जिन्न होय जेमाटे सम्यक्त्वमोहनीयनो देशघातीउं रसोदय देशघातिक कहेतां समकितने कांइक हणे ते देशघातिक कहीयें, मिश्रमोहनीयना जावथी कांइक अधिक सम्यक्त्वने हणे, ते देशघातिउं रसोदय. अने मिश्रमोहनीयनो बेगणीउं रसोदय तथा मिथ्यात्वमोहनीयनो चउगणीउं सर्वघाति रसोदय तेमाटे सर्वकर्मनी प्रकृति, बंधविचारें एकशोने वीश लेखवीयें. अने उदय तथा उदीरणाविचारे सम्यक्त्वमोहनीय अने मिश्रमोहनीयनो उदय अधिक लेखवतां एकशो ने बावीश प्रकृति लेखववी. तथा कर्मनी सत्ता विचारतां नामकर्मनी त्राणुं तथा एकशोने त्रण प्रकृति गुणतां सर्व आठ कर्मनी एकशोने अडतालीश तथा एकशोने अठावन प्रकृति होय, ते जूदी जूदी लखी देखाडीयें छैयें.

ज्ञानावरणीयनी पांच, दर्शनावरणीयनी नव, वेदनीयनी बे, मोहनीयनी छवीश, आयुनी चार, नामकर्मनी शडशठ, गोत्रकर्मनी बे, अंतरायनी पांच, ए सर्व थइ एकशोने वीश प्रकृति बंधयोग्य जाणवी. अने ए पूर्वोक्त प्रकृतिमां मोहनीयनी अठावीश प्रकृति गणतां सर्वकर्मनी एकशो ने बावीश प्रकृति उदय उदीरणायें जाणवी. तथा उपशमनायें पण सर्वोपशमनायें मोहनीयनी अठावीश संक्रमे, माटे एकशोने बावीश जाणवी. तथा मोहनीयनी अठावीश, नामकर्मनी एकशोने त्रण, शेष छ कर्मनी सत्तावीश. एम सर्व मली सत्तायें एकशोने अठावन्न प्रकृति होय. अने जो पंदर बंधनने स्थानके पांच बंधन गणीयें, तेवारें नामकर्मनी त्राणुं प्रकृति लेखवतां एकशोने अडतालीश प्रकृति सत्तायें होय. ॥ ३२ ॥

हवे प्रकृतिना उत्तर जेद, नाम अने अर्थ कहे छे.

नरय तिरि नर सुरगई, इग बिअ तिअ चउ पणिंदि जाइउ ॥
उराल विउवा हा, र तेअ कम्मण पण सरीरा (पांठांतरे)
उरा लिअ वेउविअ, आहारगे तेअ कम्मइगा ॥ ३३ ॥

अर्थ– जे कर्मप्रकृतिना उदयथी जीवने नारकी एवे नामें बोलावीयें, ते कर्मनुं नाम निरय के० नरकगति कहीयें. जे थकी तिर्यंच नाम कहेवाय, ते कर्मनुं नाम तिरि के० तिर्यंचगति. जे कर्मना उदयथी जीव,

मनुष्य कहेवाय, ते कर्मनुं नाम नर के० मनुष्यगति. जे कर्मना उदयथी जीव, देवता कहेवाय, ते कर्मनुं नाम सुर के० देवगति. एम चार औदयिक पर्याय मांहेला एक पर्यायथी बीजे पर्याये जीव जाय, ते माटे एने गइ के० गति कहीयें. ए गतिनाम कर्म चार कह्यां. जे कर्मप्रकृतिना उदयथी जीव, एकेंद्रिय कहेवाय, ते इग के० ते कर्मनुं नाम एकेंद्रिय जाति. जे कर्मप्रकृतिना उदयथी जीव, बेइंद्रिय कहेवाय, ते कर्मनुं नाम बिअ के० बेंद्रियजाति. जे कर्मना उदयथी जीव, तेंद्रिय कहेवाय, ते कर्मनुं नाम तिअ के० तेंद्रियजाति. जे कर्मना उदयथी जीव, चउरिंद्रिय कहेवाय; ते कर्मनुं नाम चउ के० चउरिंद्रियजाति. जे कर्मना उदयथी जीव, पंचेंद्रिय कहेवाय ते कर्मप्रकृतिनुं नाम पणिंदिजाईउं के० पंचेंद्रियजातिनामकर्म कहीयें. ए जातिनामकर्म पांच कह्यां. जो पण ज्ञावेंद्रिय इंद्रियावरणक्षयोपशमथी होय अने इव्येंद्रिय इंद्रियपर्याप्तिनामकर्मना उदयथी होय पण एज जीव, एकेंद्रिय छे. एवुं नाम जातिनाम उदयथी होय.

हवे शरीरनामकर्म, पांच कहे छे. उराल के० औदारिकनामकर्म, विउव के० वैक्रियनामकर्म, आहार के० आहारकनामकर्म, तेअ के० तैजसनामकर्म, कम्मण के० कार्मणनामकर्म, पणसरीरा के० ए पांच, शरीरनामकर्म कह्यां. तथा पाठांतरें बीजा पदोनो अर्थ तो मलतोज छे परंतु कम्मइगा के० एक कार्मिक कार्म्मण शरीर, पांचमुं लख्युं छे.

१ जे उदार एटले सर्वशरीरमांहे प्रधान, जे कारण माटे ए शरीरें करी मोक्ष साधीये, तीर्थंकर गणधरादिक पदवी ज्ञोगवियें, ते ज्ञणी मनुष्य, तिर्यंचनुं औदारिकशरीर, जे कर्मना उदयथी लहीयें तथा औदारिकपणे पुजल परिणमावियें, ते औदारिक शरीर.

२ तथा जेणे करी ज्ञूचरथी खेचर थाय, खेचरथी ज्ञूचर थाय, न्हानुं टाली महोटुं करे अने महोटुं टाली न्हानुं करे, सुरूप कुरुप करे. इत्यादिक विविधक्रियावंत ज्यां होय, ते वैक्रिय बे ज्ञेदें छे. एक औपपातिक ते देवता तथा नारकीनां शरीर ज्ञवप्रत्ययी जाणवां. बीजुं तिर्यंच तथा मनुष्यने लब्धिप्रत्यय ते वैक्रियपणे पुजल परिणमावीयें, ते जे कर्मना उदयथी लहीयें, ते बीजुं वैक्रियशरीर कहीयें.

त्रीजुं लब्धिवंत चौद पूर्वधर तीर्थंकरनी ऋद्धि देखवा निमित्तें तथा संशय ज्ञांजवा निमित्ते मुंड हस्त प्रमाण आकाश स्फटिक सरखुं स्वछ अतिसूक्ष्म आहारकवर्गणाना स्कंधें करी शरीर नीपजावीने जिनेश्वर पासें मूके, ते आहारकशरीर जाणवुं, ते जे कर्मना उदयथी थाय तथा आहारकपणे पुजल परिणमावे ते, कर्मप्रकृतिनुं नाम त्रीजुं आहारकशरीरनामकर्म जाणवुं.

४ तथा जमेला आहारने पचाववानुं हेतु तथा तेजोलेश्यानिर्गमहेतु, ते तैजसशरीर जाणवुं, ते जे कर्मना उदयथी लहीयें, ते कर्मप्रकृतिनुं नाम तैजसशरीर जाणवुं.

५ जे कर्मदल, जीव प्रदेशसाथे क्षीर नीरनी पेरे मली रह्यां छे ते कार्मण शरीर सर्व शरीरनुं बीजज्ञूत, जे कर्मना उदयथी कर्मवर्गणादल लेइ कर्मपणे परिणमावे, ते पांचमुं कार्मण शरीर जाणवुं. तथा (पाठांतरे) टीकाकारे कहेलुं छे जे कर्म परमाणुने विषे निष्पन्न थयुं होय तेने कार्मिक एक कार्मण शरीर कहियें. कर्म परमाणुज आत्मप्रदेश सहित क्षीर नीरनी पेठें अन्योऽन्य अनुगत थाय छे ते कार्मण शरीर कहेवाय छे. कर्मनो विकार, तेज कार्मण एवी व्युत्पत्ति छे ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३३ ॥

हवे ए पूर्वोक्त औदारिकादिक शरीरें अंगोपांग होय, ते माटे अंगोपांग कहे छे.

बाहु रु पिट्ठि सिर उर, उअरंग उवंग अंगुलीपमुहा ॥
सेसा अंगोवंगा, पढम तणुतिगस्सुवंगाणि ॥ ३४ ॥

अर्थ–तेमां प्रथम आठ अंगनां नाम कहे छे. बाहू के० बाहु बे एटले भुजा बे, ऊरु के० बे जंघा साथल, एवं चार, पिठि के० पुंठि वांसो, एवं पांच, सिर के० मस्तक एवं छ, उर के० हृदय हैयुं, एवं सात, उअरंग के० उदर एटले पेट एवं आठ, ए आठे अंग कहीयें. उवंगअंगुलीपमुहा के० उपांग ते अंगुली प्रमुख जाणवा. एटले ए अंगने लागा जेम हाथ, तेम हाथने लागी अंगुली. जंघाने लागा ढींचण प्रमुख तेने उपांग एवी संज्ञा कहीयें सेसाअंगोवंगा के० ए थकी शेष थाकता एवा जे आंगलीना पर्व, रेखा प्रमुख ते अंगोपांग जाणवा. ए अंगोपांग पढमतणुतिस्सुवंगाणि के० पहेलां त्रण शरीर जे औदारिक वैक्रिय अने अहारक, एने होय. त्यां औदारिकशरीरें औदारिक अंगोपांग, अने वैक्रियशरीरें वैक्रियअंगोपांग, आहारकशरीरें आहारक अंगोपांग, एम त्रण जाणवा. ए अंग अने उपांग थकी शेष रह्या जे अंगुलीना विसुआ, हाथ पगनी रेखा नख, केश, रोमादिक, तेने अंगोपांग कहीयें. एम एक अंग, बीजां उपांग अने त्रीजां अंगोपांग. ए पण त्रण कहियें. पढमतणु एटले जे कर्मना उदयथी औदारिकादिक शरीरपणे परिणम्या पण ते पुजल एहवे अंगोपांगने आकारपणे परिणमे, हस्तादिक आकार नीपजे, ते अंगोपांगकर्म अथवा ए त्रण शरीरें होय अने तैजस तथा कार्मण ए बे शरीर जीवप्रदेशनी साथें क्षीर नीरनी पेरें मली रह्या छे तेहनुं कशुं संस्थान नथी, तेथी तेनां अंगोपांग न होय ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३४ ॥

हवे ए अंगोपांगना पुजल बंधन, नामकर्मविना न बंधाय, ते जणी पछी बंधन नाम कहे छे.

उरलाइ पुग्गलाणं, निबद्ध बज्झं तयाण संबंधं ॥
जं कुणइ जउ समं तं, बंधण मुरलाई तणु नामा ॥ ३५ ॥

अर्थ–उरलाइपुग्गलाणं के० औदारिकादिक शरीरना पुजलने निबद्ध के० पूर्वे बांधेला अने बज्झं के० हमणा बंधाता, तयाण के० तेनी साथें संबंधं के० संबंध करे, जोडे अने जं के० जे कुणइ के० करे, जउसमं के० लाख राल सरखुं तं के० ते बंधण के० बंधननामकर्म. मुरलाइतणुनामा के० औदारिकादिक पांच शरीरने नामें जाणवुं ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ३५ ॥

औदारिकशरीरें तथा आदि शब्द थकी वैक्रियें, आहारकें तथा तैजसें अने कार्मणें. ए पांच शरीरनामकर्मने उदयें शरीरपणे परिणम्या पण पुजल मांहोमांहे पूर्वे बांध्या छे अने वली बांधतो जोडतो जाय छे, ते पुजलनो मांहोमांहे बंध पडे छे. तेणे करी जूदा विखरता नथी, जे कर्मना उदयथी, ते कर्मनुं नाम बंधननाम ए मान्युं जोइयें. अन्यथा मांहोमांहे पुजल मली न रहे, जेम राल, लाख अने गुंदरादिकें करी जे जिन्न वस्तु जोडीयें ते केटलो एक काल सुधी मली रहे, जिन्न न थाय, तेम जे कर्मने उदयें जे पूर्वे ग्रह्यां छे एवा औदारिक पुजल तेणे करी नवां ग्रही ते औदारिक पुजल मेलवी मेलवी जोडी शरीर वधारे छे जे कर्मने उदयें, ते औदारिक बंधन. एम जे कर्मने उदयें पूर्वे बांध्यां वैक्रिय पुजल साथें बंधाता नवा वैक्रिय पुजल बांधी शरीर वधारे, ते बीजुं वैक्रियबंधन. तेमज जे कर्मने उदयें आहारक पुजलसाथें आहारकपुजलनो बंध करी करी शरीर बांधे, वधारे, ते आहारकबंधननाम. ए त्रण शरीरना आरंजने समये सर्व बंध जाणवो. पछी ज्यांसुधी ते शरीर धारण करे, त्यांसुधी देशबंध जाणवो अने तैजस तथा कार्मण, ए बे शरीरनो सर्वथा देशबंधज होय, पण सर्वबंध न होय, जे जणी ए बे शरीरनो केवारें अबंधक होय ने बंधक नथी होतो तेथी ए शरीरनो प्रथम आरंज समय न पामीयें, तेथी सर्वबंध न होय. जे कर्मने उदयें तैजस शरीरना पुजलने पूर्वे बांधेला तैजसपुजलनी साथें बंध पाडे, ते तैजसबंधननाम. तेमज जे कर्मना उदयथी पूर्वे ग्रह्यां कर्मदलसाथे नवा कर्म पुजलनो संबंध करे, ते कार्मणबंधननाम. एम पुजलनुं बंधन तो थाय, जो पूर्वे मह्या होय तो थाय, ते माटे बंधननाम कहीयें ॥ ३५ ॥

हवे संघातननाम कहेछे.

जं संघायइ उरला, इ पुग्गले तणगणं वदंताली ॥
तं संघायं बंधण, मिव तणु नामेण पंचविहं ॥३६॥

अर्थ– जं के० जे कर्म संघायइ के० एकठां करवां, उरलाइ के० औदारिकादिक पांच शरीरना जे पुग्गले के० पुजल, ते प्रत्यें तणगणंवदंताली के० जेम तृणखलाना समूह प्रत्यें दंताली एकठो करे, तेनी पेरें करवा तं के० ते संघायं के० संघातननामकर्म कहीयें. बंधणमिव के० बंधननी पेरें तेना पण तणुनामे के० पांच शरीरने नामे पंचविहं के० पांच जेद छे. इत्यक्षरार्थः ॥ ३५ ॥

जे कर्मना उदयथी औदारिकादिक योग्य पुजलने संघातयति केतां एकठा करे, ते संघातन. हवे जीव, प्रथम संघातननामने उदयें करी औदारिकादिक पुजलनो राशि करे, ते बंधननामें करी बांधे अने अंगोपांगनामथी हाथ, पगना आकार घडे, अहीं दृष्टांत देखाडे छे. जेम दंताली कहेतां मारवाडमां प्रसिद्ध काष्ठ उपकरण विशेष तेणे करी जेम विखरेलां तृणखलाने वूहारीने एकठा करीयें पठी तेनो सुखें जारो बंधाय, तेम संघातननामकर्मे करी एकठा कस्यां एवां जे दल तेनो बंधननामे बंध होय,ते संघातननाकर्म ते पण जेम पांच शरीरना पांच बंधन कह्यां, तेम ए संघातन पण पांच जेदें छे, ते सूत्रथी कहीयें छैयें. जे कर्मने उदयें जीव, औदारिकपुजल मेलवे, ते पहेलुं औदारिक संघातन. जे कर्मने उदयें जीव, वैक्रिय पुजल मेलवे ते बीजुं वैक्रियसंघातन. जे कर्मने उदयें जीव, आहारकना पुजल मेलवे, ते त्रीजुं आहारकसंघातन. जे कर्मने उदयें जीव, तैजस शरीरना पुजल मेलवे, ते चोथुं तैजससंघातन. जे कर्मने उदयें जीव, कार्मणना पुजल मेलवे, ते पांचमुं कार्मणसंघातन. एम पांच संघातननाम कह्यां. ते पठी संघयण कहेशे. ॥ ३६ ॥

तथा प्रकारांतरें सत्तायें पन्नर बंधन आणवाने गाथा कहे छे.

उराल विउवा हा, र याणं सग तेअ कम्मजुत्ताणं ॥
नव बंधणाणि इअर, उ सहिआणि तिन्नि तेसिं च ॥ ३७ ॥

अर्थ– उराल के० औदारिक, विउव के० वैक्रिय तथा आहारयाणं के० आहारक, ए त्रणने सग के० पोतपोतानी साथें जोडतां त्रण बंधन थाय, अने ए त्रण शरीरने, तेअ के० तैजससाथें अने कम्म के० कार्मण साथें, जुत्ताणं के० युक्त करतां पण त्रण त्रण थाय. नवबंधणाणि के० एम त्रण शरीरना नव बंधन थाय. तथा इअर के० इतर जे तैजस अने कार्मण, ए उ के० बेनी साथें सहिआणि के० सहित करतां तिन्नितेसिंच के० त्रण त्रण बंधन तैजस कार्मणनां. ए पंदर बंधन थाय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ३७ ॥

औदारिक, वैक्रिय अने आहारक, ए त्रणने पोतपोतानी साथें जोडतां त्रण बंधन थाय. तथा ए त्रण साथें तैजस शरीर जोडतां पण त्रण बंधन थाय तथा ए त्रण साथें कार्मण शरीर जोडतां त्रण बंधन थाय. एवं नव बंधन देखाडीयें छैयें.

१ जे कर्मना उदयथी औदारिक साथें औदारिक पुजल बंधाय, ते औदारिक औदारिकबंधन. २ जे कर्मना उदयथी वैक्रिय साथें वैक्रिय दलनो बंध थाय, ते वैक्रिय वैक्रियबंधन. ३ जे कर्मना उदयथी आहारकसाथें आहारकदलनो बंध थाय, ते आहारक आहारकबंधन. ४ जे कर्मना उदयथी औदारिकदल साथें तैजस दलनो बंध थाय, ते औदारिकतैजसबंधन. ५ जे कर्मना उदयें वैक्रियसाथे तैजस दलनुं बंधन होय, ते वैक्रियतैजसबंधन. ६ जे कर्मना उदयें आहारकनुं तैजसदल साथें बंधन होय, ते आहारकतैजस-

वंधन. एम एज त्रण साथें कार्मण पण लेवुं, ७ जेना उदयें औदारिक साथें कार्मण दलनो बंध थाय, ते औदारिककार्मणबंधन. ८ जेना उदयें वैक्रियदल साथें कार्मण दलनो बंध थाय, ते वैक्रियकार्मणवंधन. ए जेहना उदयें आहारकसाथें कार्मणदलनुं बंधन होय, ते आहारककार्मणबंधन. ए रीतें नव बंधन कह्यां. ए मिश्रयोगने विषे जाववां तथा बीजे पण जाववां.

१० तेमज औदारिकादिक त्रणनी साथें इतर कहेतां जूदां जे तैजस अने कार्मण तेना मिश्रस्कंध साथें एटले ए बन्नेनी साथें औदारिकनो जेने उदयें बंध होय, ते दशमुं औदारिकतैजसकार्मण बंधन. ११ जेना उदयें वैक्रियसाथें तैजसकार्मणदल मले, ते वैक्रियतैजसकार्मणबंधन. १२ जेना उदयें आहारकसाथें तैजसकार्मणबंधन होय, ते आहारकतैजसकार्मणबंधन. हवे त्रण तैजस कार्मणनांज बंधन कहे छे. एटले १३ जेना उदयें तैजसदल साथें तैजसनो बंध होय, ते तैजसतैजसनुं बंधन. १४ जेना उदयें कार्मणसाथें तैजसनो बंध होय, ते तैजसकार्मणबंधन. १५ जेना उदयें कार्मणसाथें कार्मणकमदर्लनो माहोमांहे बंध होय, ते पंदरमुं कार्मणकार्मणबंधन. ए पंदर बंधन कह्यां ॥ ३७ ॥

हवे ए पन्नर बंधनने गुणवाने प्रकारांतरें पाठांतर गाथा कहे छे. " उरलाईणउसग ते, अकम्म सहिआण पण चउ ति बंधा ॥ पढमाण तेअ कम्मेहिं, तिन्नि इअ पनर बंधणया" ॥ १ ॥ हवे ए गाथानो अर्थ कहे छे. उरलाईणउ के० औदारिकादिक पांच शरीरना पुजलनां सग के० आप आप साथें मलवानां हेतुभूत प्रथम पांच बंधन, ते अकम्मसहिआणपणचउतिबंधा के० ते तैजसव्यतिरिक्त शेष चार शरीरना दलने तैजससाथें मलवानां हेतुभूत चार बंधन तथा तैजसकार्मण विना अनेरां जे त्रण शरीरदल, तेने कार्मणसाथें मेलववानां त्रण बंधन तथा तेने तैजकार्मणसंबंधें त्रण बंधन. एवं पंदर बंधननां नाम लखीयें छैयें. प्रथम औदारिकऔदारिकबंधन, बीजुं वैक्रियवैक्रियबंधन, त्रीजुं आहारकआहारकबंधन, चोथुं तैजसतैजसबंधन, पांचमुं कार्मणकार्मणबंधन, ए पांच पोतपोताथी तथा छठुं औदारिक तैजसबंधन, सातमुं वैक्रियतैजसबंधन, आठमुं आहारकतैजसबंधन, नवमुं कार्मणतैजसबंधन, दशमुं औदारिककार्मणबंधन, अगीयारमुं वैक्रियकार्मणबंधन बारमुं आहारककार्मणबंधन, तेरमुं औदारिकतैजसकार्मणबंधन, चौदमुं वैक्रियतैजसकार्मणबंधन, पंदरमुं आहारकतैजसकार्मणबंधन. ए (पढमाणतेअकम्मेहिंतिन्नि के०) ए पाछला त्रण बंधन, ते तैजसकार्मणनी साथें प्रथमना औदारिकादिक त्रणने विषे मलवानां हेतु जाणवां. एम पंदर बंधन ग्रंथांतरें कह्यां ३७

हवे औदारिक शरीरपणे परिणम्या जे सात धातु, तेमध्ये अस्थिसंधिने दृढता थवाना हेतुभूत छ संघयण छे. तेनां नाम कहीयें छैयें.

संघयण मट्ठिनिचउ, तं छद्धा वज्जरिसह नारायं ॥
तहय रिसह नारायं, नारायं अद्धनारायं ॥ ३८ ॥

अर्थ-(संघयणं) संघयण ते अट्ठिनिचउ के० अस्थि जे हाड तेनो मेलापक, तंछद्धा के० ते छ भेदे छे. त्यां प्रथम वज्जरिसहनारायं के० वज्र ऋषभनाराचसंघयणनामकर्म, तहय के० तेम बीजुं रिसहनारायं के० ऋषभनाराचसंघयणनामकर्म. त्रीजुं नारायं के० नाराचसंघयणनामकर्म. चोथुं अद्धनारायं के० अर्द्धनाराचसंघयणनामकर्म ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ३८ ॥

त्यां प्रथम संघयणनुं स्वरूप कहेछे. अस्थिना संधिनुं मलवुं, जोडवुं, तेनुं निमित्तभूत जे नामकर्म, जेने उदये जेहवुं संघयण होय, ते तेवा नामें संघयण नामकर्म जाणवुं. ते संघयणना छ भेद छे. तेणे ते नामकर्मना पण छ भेद, कार्यभेदें कारणभेद थाय छे. १ त्यां पढमसंघयण ते ज्यां बेहु हाड बेहु पासें मर्कटबंधें

बांध्यां, ते उपर ऋषभ एवे नामे त्रीजुं हाड, तेणे पाटानी पेरें वींटथा ते उपरें ते त्रण हाडने जेदे, एवा वज्रखीलियें खीव्या थकां अस्थि स्थिर होय, एवुं संघयण, जे कर्मना उदयथी होय, ते प्रथम वज्रऋषभनाराचसंघयणनामकर्म.

२ ज्यां बन्ने हाड बेहु पासें मर्कटबंधें बांध्यां, ते उपर त्रीजे पाटा सरखे हाडे वांध्यां, पण ज्यां खीली न होय, ते बीजुं ऋषभनाराचसंघयण, जे कर्मने उदये होय, ते कर्मप्रकृतिनुं नाम पण तेज जाणवुं.

३ ज्यां बन्ने पासें हाडने मर्कटबंध होय, पण पाटो अने खीली न होय, ते नाराचसंघयण, जे कर्मना उदयथी होय, ते कर्मप्रकृतिनुं नाम पण तेज जाणवुं.

४ ज्यां एक पासें मर्कटबंध अने बीजे पासें खीली, एवो हाडनो संधि जिहां होय, ते अर्द्धनाराचसंघयण, जे कर्मप्रकृतिना उदयथी लहीयें, ते कर्मप्रकृतिनुं नाम पण तेज जाणवुं ॥ ३८ ॥

कीलिअ छेवढं इह, रिसहो पट्टो अ कीलिआवज्जं ॥
उजउ मक्कडबंधो, नारायं इममुरालंगे ॥ ३ए ॥

अर्थ—पांचमुं कीलिअ के० कीलिकासंघयणनामकर्म, ढहुं छेवढं के० छेवहुं संघयणनामकर्म. इह के० इहां रिसहोपट्टो के० रिषजते पाट सरखुं हाड. कीलिआ के० खीलीरूप ते वज्जं के० वज्र कहीयें. उजउ के० बेहु पासें आंकडा जराववा, ते मक्कडबंधो के० मर्कटबंध एने नारायं के० नाराच कहीयें. इममुरालंगे के० ए संघयण, औदारिकशरीरे होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ३ए ॥

जेम खीलीमात्रें सांधि, काष्ठसंधि होय, तेम ज्यां हाडसंधि होय, पण मर्कटबंध पाटो न होय, ते कीलिकासंघयण, जे कर्मप्रकृतिना उदयें ते कीलिकासंघयण प्राप्त थाय, तेने तेज नामकर्म कहीयें. ज्यां अस्थिनो अंतर एकेकने स्पर्शीने रहे पण खीली, नाराच अने ऋषभ, ए त्रणमांहे एके पण न होय, लगारेक धक्को लागवाथकी जूदा थइ जाय, एवो अत्यंत निर्बल ज्यां संधि होय, ते ढहुं छेवहुं संघयण, जे कर्मना उदयथी थाय, तेने तेज नामकर्म कहीयें.

अहीं समयजाषायें जैनशास्त्रसंकेतें ऋषभ के० बे हाडना संधि स्थिर करवाने पाटा सरखुं बीजुं हाड, ते परिवेष्टितपट्ट कहीयें. तथा ते बे, त्रण हाडें जेदीने संधि दृढ करे, एवुं चोथुं अथवा त्रीजुं हाड खीलीरूप ते वज्र कहीयें. अने ज्यां बन्ने हाड एक एक साथें आंकडे आंकडो जराय, ते कोइ पण रीते बूटे नहीं. एवो बन्ने अस्थिनी मांहोमांहे दृढसंधिनो करनार मर्कटबंध, ते नाराचशब्दनो अर्थ जाणवो. मर्कटबंध, ते वानरनुं बालक, माताने हइए वलगी रहे. तेम हाडना छेडा बीजा हाडने वलगी रहे, ते मर्कटबंध जाणवो. ए त्रण शब्द समयजाषायें लेवा. ए संघयण, हाडसंधिरूप छे. ते अस्थि, औदारिक शरीरें होय ते माटे औदारिक शरीरें संघयण होय पण वैक्रिय, अने आहारकशरीरें न होय ए अपेक्षायें एकेंडियने असंघयणी कह्यां. ॥ ३ए ॥

हवे ए संघयण छतां अवश्य संस्थान होय, माटे संघयण पछी संस्थान कहे छे.

सम चउरंसं निग्गो, इ साइ खुज्जाइ वामणं हुंडं ॥
संठाणा वस्त्र कीएह, नील लोहिय हलिद्द सिआ ॥ ४० ॥

अर्थ—समचउरंसं के० १ समचतुरस्रसंस्थान, निग्गोह के० २ न्यग्रोधसंस्थान, साइ के० ३ सादिसंस्थान, खुज्जाइ के० के० ४ कुब्जसंस्थान, वामणं के० ५ वामनसंस्थान, ६ हुंमं के० हुंमसंस्थान, ए संठाणा के०

संस्थाननां नाम कह्यां. वणकिण्ह के० १ कृष्णवर्णनामकर्म, नील के० २ नीलवर्णनामकर्म, लोहिय के० ३ लोहितवर्णनामकर्म, हलिद्द के० ४ हरिद्रकपीतवर्णनामकर्म, ५ सिआ के० श्वेतवर्णनामकर्म ॥ इत्यक्षरार्थः

१ सम एटले समा सरखा चतुः एटले चार अस्र एटले खूणा ज्यां होय, एटले पलोंठी वाली बेठां थकां दोरी साथें, मवीयें ज्यां बन्ने जानुनुं अंतर, अने मावो जानुनो जमणो खंजो तथा जमणा जानुनो मावो खंजो पलोंठी पीठ साथें ललाट मवतां ए चारे दोरी सरखी थाय, ते समचतुरस्रसंस्थान. अथवा समस्त अंग सामुद्रिक शास्त्रोक्तलक्षणसहित शुभ होय, ते समचतुरस्रसंस्थान कहीयें. ते जे कर्मप्रकृतिना उदयथी होय, ते समचतुरस्रसंस्थाननामकर्म जाणवुं. ते देवता सर्वने समचतुरस्र संस्थान होय.

२ जेम वटवृक्षनो उपरलो भाग पूर्ण होय, तेम जे संस्थानें करी नाभी उपरनो भाग त्रिकलक्षणोपेत पूर्ण प्रमाण होय अने नीचलो भाग हीन होय, एवुं न्यग्रोधसंस्थान, जे कर्मना उदयथी पामीयें, ते कर्मप्रकृतिनुं नाम, न्यग्रोधसंस्थान जाणवुं.

३ ज्यां नाभी थकी नीचेनां अंग, उत्तममानोपेत होय अने पेट उपरनां अंग हीन होय, ते सादिसंस्थान, जे कर्मना उदयथी थाय, ते कर्मनुं नाम पण तेज जाणवुं.

४ ज्यां हाथ, पग, मुख अने ग्रीवादिक उत्तम होय अने हृदय, पेट, पूंठ, अधम हीन होय, ते कुब्जसंस्थान, जे कर्मना उदयथी पामीयें, ते कर्मनुं नाम तेज जाणवुं.

५ ज्यां हाथ अने पग, हीन होय अने बीजां अंग उत्तम होय, ते वामनसंस्थान, जे कर्मना उदयथी पामीयें, ते कर्मनुं नाम तेज जाणवुं.

६ ज्यां समस्तअंगना अवयव लक्षणहीन भूंमा होय, ते हुंडसंस्थान, जे कर्मना उदयथी प्राप्त थाय, ते कर्मनुं नाम पण तेहीज जाणवुं. संस्थान ते शरीरनो आकारविशेष, तेनुं हेतुभूत जे नामकर्मप्रकृति, ते संस्थाननामकर्म कहीयें. गर्भज, तिर्यंच, मनुष्यने ब संस्थान होय अने शेष सर्व जीवने हुंमसंस्थान होय.

हवे पौजलिकशरीरने विषे व्यवहारे जे वर्णादिक होय तेना हेतुभूत वर्णादिक चारनां नाम कहे छे. तेमां प्रथम पांच वर्णनां नाम कहे छे.

१ जे कर्मना उदयथी जीवनुं शरीर, मशीनी पेरें तथा गुलीनी पेरें नीलुं, कालुं होय, ते कर्मप्रकृतिनुं नाम कृष्णवर्ण कहीयें.

२ जे कर्मना उदयथकी जीवनुं शरीर, शुकपिछ सरखुं तथा जंगाल सरखुं नील होय, ते कर्मप्रकृतिनुं नाम नीलवर्ण कहीयें.

३ जे कर्मना उदयथी जीवनुं शरीर हलदर तथा हरियाल तथा चंपाना फूल सरखुं पीले वर्णे होय, ते हरिद्रकपीतवर्णनामकर्म जाणवुं. ४ जे कर्मना उदयथी जीवनुं शरीर, हिंगलो तथा सिंदूर तथा जासूलनां फूल जेवुं लोहित के० रातुं होय, ते कर्मनुं नाम लोहितनामकर्म जाणवुं. ५ जे कर्मना उदयथी जीवनुं शरीर, शंख, कुंद, चंद्रकिरण सरखुं तथा गौरवर्ण होय, ते श्वेतवर्णनामकर्म जाणवुं.

एम वर्णनाम कही, ते पुजलगुणसादृश्यें गंधनाम कहेछे.

सुरही डुरही रस पण, तित्त कडु कसाय अंबिला महुरा
फासा गुरु लहु मिउ खर, सी उण्ह सिणिद्ध रुरकठा ॥ ४१ ॥

अर्थ– सुरही के० सुरभिगंधनामकर्म, डुरही के० डुरभिगंधनामकर्म, रसपण के० रस पांच कहे छे. तित्त के० तिक्तरसनामकर्म, ते तिक्तरस, कडु के० कटुकरसनामकर्म, ते कटुरस, ३ कसाय के० कषायलरसनाम-

कर्म ते कषायेलो रस, अंबिला के० आम्लरसनामकर्म, ते खाटो रस, आंवलीनो रस, ५ महुरा के० मधुररसनामकर्म, ते मीठो रस, फासा के० हवे आठ फरस कहे छे. १ गुरु के० गुरुस्पर्शनामकर्म, २ लहु के० लघुस्पर्शनामकर्म, ३ मिउ के० मृदुस्पर्शनामकर्म, ४ खर के० खरस्पर्शनामकर्म, ५ सी के० शीतस्पर्शनामकर्म, ६ उण्ह के० उष्णस्पर्शनामकर्म, ७ सिणिद्ध के० स्निग्धस्पर्शनामकर्म, ८ रुक्क के० रूक्षस्पर्शनामकर्म, ए अठ के० आठ स्पर्श जाणवा ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ४१ ॥

ते गंधना बे भेद छे. १ जे कर्मने उदयें कर्पूर, कस्तुरी, अने फूलना सुगंध सरखो शरीरनो गंध होय, ते कर्मनुं नाम सुरभिगंधनामकर्म कहीयें ए शरीर श्री तीर्थंकर तथा पद्मिनी स्त्रीनेज होय. २ जे कर्मने उदये जीवनुं शरीर, लशणादिकनी पेरें मृतकनी पेरे दुर्गधवालुं होय, ते कर्मनुं नाम, दुरभिगंधनामकर्म कहीयें. ए बे गंधनां नाम कह्यां.

हवे रसनां नाम कहे छे. ते रसना पांच भेद छे. जो पण क्षारादिक रस ग्रंथांतरे मान्या छे ते पण एमांहे अंतर्भवे छे १ जे कर्मना उदयें जीवनुं शरीर, लींब करियाताना सरखुं तिक्त कडवुं होय, ते तिक्तरसनामकर्म. २ जे कर्मना उदयें जीवनुं शरीर, शुंठ अने मरी सरखुं कडु कहेतां तीखा रस जेवुं होय, ते कर्मनुं नाम कटुरसनामकर्म. ३ जे कर्मना उदयथी जीवनुं शरीर, हरडे अने वहेडा सरखुं कषायेला रस जेवुं होय, ते कर्मनुं नाम पण तेज जाणवुं. ४ जे कर्मना उदये जीवनुं शरीर, लींबू अने आंवलीना रस जेवुं आम्ल एटले खाटुं होय, ते कर्मनुं नाम तेज जाणवुं. ५ जे कर्मने उदयें जीवने शरीरें शेलडी, दूध, अने शाकर जेवो मीठो रस लहीयें, ते कर्मनुं नाम, मधुररसनामकर्म. ए पांच रसनां नाम कह्यां.

हवे आठ स्पर्शनां नाम कहे छे. १ जे कर्मने उदयें जीवनुं शरीर, लोहना गोलानी पेरें भारी होय, सहेजें नीची गति होय, ते कर्मनुं नाम गुरुस्पर्श जाणवुं. २ जे कर्मने उदयें जीवनुं शरीर, अर्कतूलनी पेरे हलवुं होय, ते लघुस्पर्शनामकर्म. ३ जे कर्मने उदयें जीवना शरीरनो स्पर्श, वेतस तथा माखणनी पेरें सुकुमाल मृदु होय, ते मृदुनामकर्म. ४ जे कर्मने उदयें जीवना शरीरनो स्पर्श, गायनी जीभनी पेरें बरसठ होय, ते बरसठनामकर्म. ५ जे कर्मना उदयें जीवना शरीरनो स्पर्श, हीमनी पेरें अत्यंत शीतल होय, ते शीतनामकर्म. ६ जे कर्मना उदयें जीवना शरीरनो स्पर्श, अग्निनीपेरें उष्ण होय, ते उष्णनामकर्म. ७ जे कर्मना उदयें जीवना शरीरनो स्पर्श, घृत तैलनी पेरें चीकट स्नेहवंत होय, ते कर्मप्रकृतिनुं नाम स्निग्ध जाणवुं. ८ जे कर्मना उदयें जीवना शरीरनो स्पर्श, राखनी पेरें लूक्ष निःस्नेह होय, तेनुं नाम रूक्ष जाणवुं. ॥४१॥

ए वर्णादिक वीश प्रकृतिमांहे शुभ केटली? अने अशुभ केटली? ते कहे छे.

नील कसिणं दुगंधं, तित्तं कडुअं गुरुं खरं रुक्कं ॥
सीअं च असुह नवगं, इक्कारसगं सुभं सेसं ॥ ४२ ॥

अर्थ– नील के० नीलवर्ण, कसिणं के० कृष्णवर्ण, ए बे वर्ण अने दुगंधं के० दुर्गंध, ए एक गंध, तथा तित्तं के० तिक्तरस, कडुअं के० कटुकरस. ए बे रस, अने गुरुं के० गुरुस्पर्श, खरं के० खरस्पर्श, रुक्कं के० रूक्षस्पर्श, सीअंच के० शीतस्पर्श, ए चार स्पर्श. असुहनवगं के० एवं अशुभ पापप्रकृतिनुं नवक जाणवुं. अने सेसं के० शेष रही जे इक्कारसगं के० अगीआर प्रकृति, ते शुभ जाणवी ॥ इत्यक्षरार्थः ॥४२॥

औदारिकशरीरथी मांडीने इहां सुधी जे कर्मप्रकृति कही, ते सर्वपुद्गलविपाकनी कही, जेभणी एनो विपाक एटले रसोदय ते जीवाश्रित औदारिक शरीर आश्रयीने होय. शरीर, अंगोपांग, बंधन, संघातन, सं-

घयण, संस्थान, वर्ण, गंध, रस अने स्पर्श. ए समस्त विशेष जे कह्यां, ते शरीरपुज्ञलने विषे होय. तेथी एनां हेतुज्ञूत कर्म, ते पुज्ञलविपाकी कहीयें. तथा अहीं शरीरना वर्णादिक, लोकव्यवहारनयथी लेवा, अन्यथा निश्चयनयमतें तो औदारिकादिकशरीर पुज्ञलें पांच वर्ण, बे गंध, पांच रस, आठ स्पर्श, एवं वीश गुण होय. पण अहीं जे वर्णादिक लोकव्यवहारें कहेवाय ते उत्कट वर्णादिक पर्याय हेतुज्ञूत नामकर्म, तेनी प्रकृति कही, तेमांहे एक नीलो, बीजो कालो, ए बे वर्ण. तथा एक डुर्गंध, एवं त्रण तथा तिक्त अने कटु ए बे रस, एवं पांच, तथा गुरु, खर, रूक्ष अने शीत, ए चार स्पर्श. ए नव प्रकृति लोकने विषे अनिष्ट होय. ते माटे अशुज्ञ छे तेथी एना हेतज्ञूत कर्मनुं नाम पण अशुज्ञ जाणवुं जे कारण माटे संक्लेशें एनो कटुरस वधे, अने विशोधें घटे, तेथी ए नव, पापप्रकृतिमध्यें लेखवीये, तेथी ए अशुज्ञनवक कह्युं. पाप प्रकृतिमांहे सामान्यें वर्णादि चार अशुज्ञ कह्यां छे. अने अहीं विशेषे नव कह्यां.

ए नव ज्ञेदथी शेष रह्या अगीआर ज्ञेद, ते शुज्ञ छे सर्व लोकने इष्ट होय, ते ज्ञणी तेनुं निमित्तज्ञूत जे कर्म, ते पण विशुद्धें तेनो मिष्टरस वधे, ते माटे शुज्ञ पुण्यप्रकृति कही. ते अगीआरनां नाम कहे छे. श्वेत, पीत ने रक्त, ए त्रण वर्ण. एक सुरज्ञिगंध. कषायल, आम्ल ने मधुर. ए त्रण रस. लघु, मृडु, स्निग्ध अने उल्ल, ए चार स्पर्श. एवं अगीआरने विशेषनये पुण्यप्रकृति कहीयें. ए वर्णादिक वीश नामनी प्रकृति कही ॥ ४२ ॥

हवे आनुपूर्वी नामकर्म कहे छे.

चउहगइव्वणुपुव्वी, गइ पुव्विडुगं तिगं निआउजुअं ॥
पुव्वीउदर्ज वक्के, सुह असुह वसुट्ट विहग गइ ॥ ४३ ॥

अर्थ—चउहगईव के० चार ज्ञेद गतिनी पेरें, अणुपुव्वी के० आनुपूर्वी नाम छे. गइपुव्वीडुगं के० गतिने आनुपूर्वी, ए बेहु लेतां द्विक कहेवाय. अने तिगंनिआउजुअं के० जे वारें एने पोताना आयुसहित लहियें, तेवारे आनुपूर्वीनुं त्रिक थाय. पुव्वीउदर्जवक्के के० आनुपूर्वीनो उदय ते विग्रहगतियें, सुह के० शुज्ञ चाल, असुह के० अशुज्ञ चाल. वस के० बलदनी पेरें, उट्ट के० उंटनी पेरें, ए बे प्रकारें विहगगई के० विहायोगतिनामकर्म ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ४३ ॥

चार ज्ञेदें गतिनी पेरें आनुपूर्वीनामकर्म छे. एक नरकानुपूर्वी, बीजी मनुष्यानुपूर्वी; त्रीजी देवानुपूर्वी, चोथी तिर्यंचानुपूर्वी. ए चार आनुपूर्वीनाम छे. इहांथी समश्रेणिव्यतिरिक्त नरकमांहे अवतरतां एक समय त्यां लगे समश्रेणियें जाये, त्यांथी जेम बलदने नाथे फाली गमाणे बांधियें, तेंम नरकानुपूर्वीनी उदय, उत्पत्तिक्षेत्र नरकें आणे. तेम तिर्यंचमांहे पण द्विसमय, त्रीसमय, चतुःसमय, एक वक्रादिक गति अवतरतां तिर्यगानुपुर्वीनो उदय होय, तेम मनुष्यगतिमध्यें उपजतां वक्रगतियें मनुष्यानुपूर्वीनो उदय ज्ञाववो, तेम देवतामांहे अवतरतां वक्रगतिक्षेत्रें देवानुपूर्वीनो उदय. ए चारे आनुवूर्वी, क्षेत्रविपाकनी छे, तेथी ज्यां समश्रेणिथी वले, ते क्षेत्रें आनुपूर्वी उदय आवे.

तथा ज्यां आगल नरकद्विक कह्युं, त्यां नरकगति अने नरकानुपूर्वी. ज्यां तिर्यक्द्विक कह्युं, त्यां तिर्यंचगति तिर्यंचानुपूर्वी. ज्यां मनुष्यद्विक त्यां मनुष्यगति, मनुष्यानुपूर्वी. ज्यां सुरद्विक त्यां देवगति ने देवानुपुर्वी. ए बे बे प्रकृति द्विकशब्दें लेवी. ए संज्ञा पूर्वे नथी कही, ते माटे अहीं कही.

ज्यां त्रिक कहे, त्यां आयु सहित त्रण लेवी. नरकत्रिक ते नरकगति, नरकानुपूर्वी, नरकायु. तिर्यंचत्रिक ते तिर्यचगति, तिर्यगानुपूर्वी, तिर्यगायु, ए त्रिकसंज्ञा कहीयें. एम मनुष्यत्रिक ते मनुष्यगति, मनुष्यानुपूर्वी,

मनुष्यायु, देवत्रिक ते देवगति, देवानुपूर्वी, देवायु, ए आनुपूर्वी नामकर्मनो उदय, जीवने जेवारें वे समयादिकनी विग्रहगति करे, तिहां थाय. एम आनुपूर्वीनाम कह्युं.

हवे विहायोगति नाम कहे छे. जे कर्मना उदयथी प्राणी चालतो थको वृषभ एटले वलदनी पेरें. तेमज हाथीनी पेरें हंसादिकनी पेरें, भली रीतें चाले, ते कर्मप्रकृतिनुं नाम शुभविहायोगति कहीयें. तथा जे कर्म उदयें उंटनी पेरें, खरनी पेरें, तीडनी पेरें, चालतां बन्ने पग घसाय, एवी माठी चालने जीव पामे, ते अशुभ विहायोगति कहीयें. पूर्वें गतिनाम कह्युं, तेथी एने भिन्नपणुं जणाववाने विहाय के० आकाशनाम पूर्वें जोड्युं, तेथी खगति पण कहीयें. अवकाशें चालवुं, ते विहायोगति कहीयें, ए त्रण जीवने होय. एम चौद पिंडप्रकृतिना पांशठ तथा पच्चोत्तेरे भेदनुं स्वरूप कह्युं ॥ ४३ ॥

हवे आठ प्रत्येक प्रकृतिनुं स्वरूप कहे छे.

परघा उदया पाणी, परेसिं बलिणंपि होइ डुद्धरिसो ॥
उससिण लद्धिजुत्तो, हवेइ ऊसासनामवसा ॥ ४४ ॥

अर्थ– परघाउदया के० पराघातनामकर्मना उदयथी पाणी के० प्राणी एटले जीव, ते परसिं के० पोताथकी बीजा बलिणंपि के० बलवंत जीवने पण होइडुद्धरिसो के० दुःखें फींपवा योग्य अंग होय. अने उससिणलद्धिजुत्तो के० श्वासोश्वासनुं लब्धि युक्त एटले पामवुं ते हवेइऊसासनामवसा के० उश्वासनामकर्मने वशें एटले उदयें करी होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ४४ ॥

पराघात नामकर्मना उदयथी जीव, द्रव्यप्राण जे पांचेंद्रिय, त्रण बल, श्वासोश्वास अने आयु. ए दश द्रव्य प्राणने धरे तथा भावप्राण ते ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूपने धरे, तेने प्राणिशब्दें जीव कहीयें. ते परेसिं के० आप विना बीजा जीवने तथा वैरीने पण दुर्द्धर्ष एटले दुःखें, घणे उपायें करी एह पराभव्यो जाशे ? एवी बुद्धि, बलवंतने पण उपजावे, तो निर्बल वैरीथी केवी रीतें आसंग्यो जाय ? एटले जे कर्मना उदयथी सबल राजसभामां पण बोलतो थको बीक न राखे, परंतु उलटा तेनाथी बीजा घणा जण बीये, तेना दर्शनमात्रथी पण वैरी कंपायमान थाय. एवो प्रतापवान् जे जीव होय, ते पराघात नामकर्म. ए प्रथम प्रत्येक प्रकृति जाणवी.

उश्वास के० उंचो श्वास शरीराभ्यंतरचारि वायुविशेष, आनप्राण एवे नामे, एना कहेवाथकी निःश्वास पण लेवो, जे नीचो उश्वास मूकवो, ते निःश्वास जाणवो. ए बेहु जे कर्मना उदयथी सुखें लही शके, ते कर्मनुं नाम, श्वासोश्वासनामकर्म जाणवुं. ए लब्धिनुं नाम, श्वासोश्वासलब्धि, ए बेहु कर्मना उदयथी होय ते भणी औदयिकी प्रकृति कहीयें. तेणे लब्धियुक्त एटले सहित जीव होय अने श्वासोश्वासपण पर्याप्तिने उदयें तद्योग्य पुद्गल ग्रही श्वासोश्वासपणे परिणमावी अवलंबि मूकीयें एवी शक्ति होय, अने श्वासोश्वास व्यापारव्यय करी श्वासोश्वास प्राण ए त्रणनो भेद तथा सर्व लब्धी क्षायोपशमिकी शास्त्रे कहीयें छैयें पण ते प्रायिक वचन छे जे भणी वैक्रियलब्धि, आहारकलब्धि इत्यादिक औदयिकी पण होय. तथा वीर्यांतराय क्षयोपशम पण एनो निमित्त होय. ते माटे औदयिकी थकां क्षायोपशमिकी केहेतांथकां पण विरोध नथी.

हवे आतपनामकर्मनुं स्वरूप कहे छे.

रवीबिंबेउ जिअंगं, तावजुअं आयवाउ नउजलणे ॥
जमुसिण फासस्स तहिं, लोहियवन्नस्स उदउत्ति ॥ ४५ ॥

अर्थ–रविबिंबेउजिअंगं के० सूर्यमंडलने विषे रत्नना जीवनुं अंग, तावजुअं के० ताप उष्ण प्रकाश

घयण, संस्थान, वर्ण, गंध, रस अने स्पर्श. ए समस्त विशेष जे कह्यां, ते शरीरपुजलने विषे होय. तेथी एनां हेतुजूत कर्म, ते पुजलविपाकी कहीयें. तथा अहीं शरीरना वर्णादिक, लोकव्यवहारनयथी लेवा, अन्यथा निश्चयनयमतें तो औदारिकादिकशरीर पुजलें पांच वर्ण, वे गंध, पांच रस, आठ स्पर्श, एवं वीश गुण होय. पण अहीं जे वर्णादिक लोकव्यवहारें कहेवाय ते उत्कट वर्णादिक पर्याय हेतुजूत नामकर्म, तेनी प्रकृति कही, तेमांहे एक नीलो, बीजो कालो, ए वे वर्ण. तथा एक फुर्गंध, एवं त्रण तथा तिक्त अने कटु ए बे रस, एवं पांच, तथा गुरु, खर, रूक्ष अने शीत, ए चार स्पर्श. ए नव प्रकृति लोकने विषे अनिष्ट होय. ते माटे अशुज ठे तेथी एना हेतजूत कर्मनुं नाम पण अशुज जाणवुं जे कारण माटे संक्लेशें एनो कटुरस वधे, अने विशोधें घटे, तेथी ए नव, पापप्रकृतिमध्यें लेखवीयें, तेथी ए अशुजनवक कह्युं. पाप प्रकृतिमांहे सामान्यें वर्णादि चार अशुज कह्यां ठे. अने अहीं विशेषे नव कह्यां.

ए नव जेदथी शेष रह्या अगीआर जेद, ते शुज ठे सर्व लोकने इष्ट होय, ते जणी तेनुं निमित्तजूत जे कर्म, ते पण विशुर्ध्दे तेनो मिष्टरस वधे, ते माटे शुज पुण्यप्रकृति कही. ते अगीआरनां नाम कहे ठे. श्वेत, पीत ने रक्त, ए त्रण वर्ण. एक सुरजिगंध कषायल, आम्ल ने मधुर. ए त्रण रस. लघु, मृउ, स्निग्ध अने उष्ण, ए चार स्पर्श. एवं अगीआरने विशेषनयें पुण्यप्रकृति कहीये. ए वर्णादिक वीश नामनी प्रकृति कही ॥ ४२ ॥

हवे आनुपूर्वी नामकर्म कहे ठे.

चउहगइव्वणुपुव्वी, गइ पुव्विडुगं तिगं निआउजुअं ॥
पुव्वीउदर्ज वक्के, सुह असुह वसुट्ट विहग गइ ॥ ४३ ॥

अर्थ—चउहगईव के० चार जेद गतिनी पेरे, अणुपुवी के० आनुपूर्वी नाम ठे. गइपुवीडुगं के० गतिने आनुपूर्वी, ए बेहु लेतां द्विक कहेवाय. अने तिगंनिआउजुअं के० जे वारे एने पोताना आयुसहित लहियें, तेवारे आनुपूर्वीनुं त्रिक थाय. पुवीउदर्जवक्के के० आनुपूर्वीनो उदय ते विग्रहगतियें, सुह के० शुज चाल, असुह के० अशुज चाल. वस के० बलदनी पेरे, उट्ट के० उंटनी पेरें, ए बे प्रकारें विहगगई के० विहायोगतिनामकर्म ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ४३ ॥

चार जेदें गतिनी पेरें आनुपूर्वीनामकर्म ठे. एक नरकानुपूर्वी, वीजी मनुष्यानुपूर्वी; त्रीजी देवानुपूर्वी, चोथी तिर्यचानुपूर्वी. ए चार आनुपूर्वीनाम ठे. इहांथी समश्रेणिव्यतिरिक्त नरकमांहे अवतरतां एक समय त्यां लगे समश्रेणियें जाये, त्यांथी जेम बलदने नाथे फाली गमाणे बांधियें, तेंम नरकानुपूर्वीनी उदय, उत्पत्तिक्षेत्र नरकें आणे. तेम तिर्यचमांहे पण द्विसमय, त्रीसमय, चतुःसमय, एक वक्रादिक गति अवतरतां तिर्यगानुपुर्वीनो उदय होय, तेम मनुष्यगतिमध्यें उपजतां वक्रगतियें मनुष्यानुपूर्वीनो उदय जाववो, तेम देवतामांहे अवतरतां वक्रगतिक्षेत्रें देवानुपूर्वीनो उदय. ए चारे आनुवूर्वी, क्षेत्रविपाकनी ठे, तेथी ज्यां समश्रेणिथी वले, ते क्षेत्रें आनुपूर्वी उदय आवे.

तथा ज्यां आगल नरकद्विक कह्युं, त्यां नरकगति अने नरकानुपूर्वी. ज्यां तिर्यक्द्विक कह्युं, त्यां तिर्यंचगति तिर्यंचानुपूर्वी. ज्यां मनुष्यद्विक त्यां मनुष्यगति, मनुष्यानुपूर्वी. ज्यां सुरद्विक त्यां देवगति ने देवानुपुर्वी. ए बे बे प्रकृति द्विकशब्दें लेवी. ए संज्ञा पूर्वें नथी कही, ते माटे अहीं कही.

ज्यां त्रिक कहे, त्यां आयु सहित त्रण लेवी. नरकत्रिक ते नरकगति, नरकानुपूर्वी, नरकायु. तिर्यंचत्रिक ते तिर्यचगति, तिर्यगानुपूर्वी, तिर्यगायु, ए त्रिकसंज्ञा कहीयें. एम मनुष्यत्रिक ते मनुष्यगति, मनुष्यानुपूर्वी,

मनुष्यायु, देवत्रिक ते देवगति, देवानुपूर्वी, देवायु, ए आनुपूर्वी नामकर्मनो उदय, जीवने ज्यारें वे समयादिकनी विग्रहगति करे, तिहां थाय. एम आनुपूर्वीनाम कह्युं.

हवे विहायोगति नाम कहे छे. जे कर्मना उदयथी प्राणी चालतो थको वृषन्न एटले बलदनी पेरें. तेमज हाथीनी पेरें हंसादिकनी पेरें, जली रीतें चाले, ते कर्मप्रकृतिनुं नाम शुन्नविहायोगति कहीयें. तथा जे कर्म उदयें उंटनी पेरें, खरनी पेरें, तीडनी पेरें, चालतां वन्ने पग घसाय, एवी माठी चालने जीव पामे, ते अशुन्न विहायोगति कहीयें. पूर्वें गतिनाम कह्युं, तेथी एने जिन्नपणुं जणाववाने विहाय के० आकाशनाम पूर्वें जोड्युं, तेथी खगति पण कहीयें. अवकाशें चालवुं, ते विहायोगति कहीयें, ए त्रण जीवने होय. एम चौद पिंमप्रकृतिना पांशठ तथा पञ्चोत्तेरे जेदनुं स्वरूप कह्युं ॥ ४३ ॥

हवे आठ प्रत्येक प्रकृतिनुं स्वरूप कहे छे.

परघा उदया पाणी, परेसिं बलिणंपि होइ डुद्धरिसो ॥
उससिण लद्धिजुत्तो, हवेइ ऊसासनामवसा ॥ ४४ ॥

अर्थ– परघाउदया के० पराघातनामकर्मना उदयथी पाणी के० प्राणी एटले जीव, ते परसिं के० पोताथकी बीजा बलिणंपि के० बलवंत जीवने पण होइडुद्धरिसो के० डुःखें कींपवा योग्य अंग होय. अने उससिणलद्धिजुत्तो के० श्वासोश्वासनुं लब्धि युक्त एटले पामवुं ते हवेइऊसासनामवसा के० उश्वासनामकर्मने वशें एटले उदयें करी होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ४४ ॥

पराघात नामकर्मना उदयथी जीव, इव्यप्राण जे पांचेंड्रिय, त्रण बल, श्वासोश्वास अने आयु. ए दश इव्य प्राणने धरे तथा जावप्राण ते ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूपने धरे, तेने प्राणिशब्दें जीव कहीयें. ते परेसिं के० आप विना बीजा जीवने तथा वैरीने पण डुर्द्धर्ष एटले डुःखें, घणे उपायें करी एह पराजव्यो जाशे ? एवी बुद्धि, बलवंतने पण उपजावे, तो निर्बल वैरीथी केवी रीतें आसंग्यो जाय ? एटले जे कर्मना उदयथी सबल राजसजामां पण बोलतो थको बीक न राखे, परंतु उलटा तेनाथी बीजा घणा जण बीये, तेना दर्शनमात्रथी पण वैरी कंपायमान थाय. एवो प्रतापवान् जे जीव होय, ते पराघात नामकर्म. ए प्रथम प्रत्येक प्रकृति जाणवी.

उश्वास के० उंचो श्वास शरीराज्यंतरचारि वायुविशेष, आनप्राण एवे नामे, एना कहेवाथकी निःश्वास पण लेवो, जे नीचो उश्वास मूकवो, ते निःश्वास जाणवो. ए बेहु जे कर्मना उदयथी सुखें लही शके, ते कर्मनुं नाम, श्वासोश्वासनामकर्म जाणवुं. ए लब्धिनुं नाम, श्वासोश्वासलब्धि, ए बेहु कर्मना उदयथी होय ते जणी औदयिकी प्रकृति कहीयें. तेणे लब्धियुक्त एटले सहित जीव होय अने श्वासोश्वासपण पर्याप्तिने उदयें तद्योग्य पुजल ग्रही श्वासोश्वासपणे परिणामावी अवलंबि मूकीयें एवी शक्ति होय, अने श्वासोश्वास व्यापारव्यय करी श्वासोश्वास प्राण ए त्रणनो जेद तथा सर्व लब्धी क्षायोपशमिकी शास्त्रें कहीयें छैयें पण ते प्रायिक वचन छे जे जणी वैक्रियलब्धि, आहारकलब्धि इत्यादिक औदयिकी पण होय. तथा वीर्यांतराय क्षयोपशम पण एनो निमित्त होय. ते माटे औदयिकी थकां क्षायोपशमिकी केहेतांथकां पण विरोध नथी.

हवे आतपनामकर्मनुं स्वरूप कहे छे.

रविबिंबेउ जिअंगं, तावजुअं आयवाउ नउजलणे ॥
जमुसिण फासस्स तहिं, लोहियवस्सस्स उदउत्ति ॥ ४५ ॥

अर्थ–रविबिंबेउजिअंगं के० सूर्यमंडलने विषे रत्नना जीवनुं अंग, तावजुअं के० ताप उष्ण प्रकाश

सहित ते आयवाउ के० आतपनामकर्मना उदयथी होय, पण नउजलणे के० ते आतपनामकर्म अग्नि शरीरें न होय. जमुसिणफासस्सतहिं के० जे जणी उष्णस्पर्शनो उदय ते अग्निना शरीरें बे तथा लोहिय-वणस्सउदउत्ति के० राता वर्णनो उदय बे तेथी उष्ण थको पण रातो प्रकाश करे बे ॥ इत्यक्षरार्थः ॥४५॥

सूर्यने विमाने जे रत्नना बादर एकेंद्रिय पर्याप्ता पृथिवीकायिआ जीव बे तेनां शरीर, शीतस्पर्शवंत बे, तेम बतां पण तेजः प्रकाशउष्णता करे, तावडादिक ताप नीपजावे उष्णप्रकाश अजवालुं करे सूर्यमंमलने विषे रत्नना जीवनुं अंग. ते आतपनामकर्मना उदयथी एवो शरीरनो तेजःप्रकाश पामे ए कर्म, बादर पृथिवीकायिया पर्याप्ताने प्रायोग्य होय, ते जणी बीजाने एनो उदय न होय कोइ कहेशे के ए कर्मनो उदय अग्निना जीवने पण हशे, जे माटे ते पण उष्णप्रकाश करे बे ? ते निषेधे बे. ज्वलन एटले अग्निना जीवने ते कर्मनो उदय नथी, तेउकायिया जीवने शरीरआश्रयी उष्णस्पर्शनो उदय बे तेथी ते अग्नि जेम जेम ढूकडो होय, तेम तेम ते अग्निमांहेथी वीबडेला केटलाएक अग्निकायिआ जीव बे तेना शरीरनो उष्णस्पर्श आपणा शरीरें लागे बे. पण ते प्रकाश उष्ण जाणवो नहीं. ते जणी अत्यंत दूरथको ताप न करे. जेम जेम नजीक होय, तेम तेम ताप करे अने सूर्यमंडल तो दूर थकी तपे बे. तथा अग्निना शरीरें व्यवहारें करी राता वर्णनो उदय बे तेथी करी तेनो प्रकाश रातो थाय बे माटे रक्तवर्ण जे प्रजा ते तेउकायियाजीवनां शरीर जाणवां पण आतप नथी. ए जाव बे. ॥ ४५ ॥

हवे उद्योतनुं स्वरूप कहेबे.

अणुसिण पयासरूवं, जिअंगमुज्जो अएइ उज्जोआ ॥
जइ देवुत्तर विक्किअ, जोइस खज्जोअ माइव ॥ ४६ ॥

अर्थ–अणुसिण के० जे अनुष्ण एटले उष्ण नहीं, परंतु शीत होय अने पयासरूवं के० प्रकाशरूप एटले प्रकाश सहित जे जिअंगमुज्जोअएइह के० जे जीवनुं शरीर, उद्योत करे तेइहां उज्जोआ के० उद्योतनामना उदयथी जाणवो. जइ के० यति अने देव के० देवताने उत्तरविक्किअ के० उत्तरवैक्रियरूप करतां होय जोइस के० ज्योतिषीमंमलें विमान खज्जोअमाइव के० खद्योतादिकनी पेरें शरीरें उद्योततानो उदय होय. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ४६ ॥

उष्णप्रकाशथी जिन्न जे शीत प्रकाशरूप अजवालुं करे जे उष्णस्पर्शप्रकाश अग्नि करे तेथी जिन्न प्रकाश करे, तेना उदयथी जीवनुं अंग कहेतां शरीर, शीतप्रकाश अजवालुं करे. ते कर्मप्रकृतिनुं नाम उद्योत कहीयें. अंही उद्योतना उदय स्वामी देखाडे बे.

यति एटले साधु, वैक्रिय लब्धियें करी उत्तर वैक्रियरूप करे तथा देवता पण मूलगा जवधारणीय शरीरथी बीजुं जावा आववा सारुं उत्तरवैक्रियरूप करे, तेनो प्रकाश शीत होय, ते उद्योतनामना उदयथी जीवने जाणवो. तथा ज्योतिषी जे चंद्रमा, ग्रह, नक्षत्र, तारा, ए चारे जातिना ज्योतिषीना विमानें जे पृथिवीकायिया रत्नना जीव, तेनां शरीर बे; तेने उद्योतनो उदय जाणवो. तेम खजुआने पण जाणवो. आदि शब्दथकी रत्न औषधि प्रमुख रात्रें दीपक सरखी देखाय बे, ए रीतें ज्यां शीतप्रकाश देखाय, त्यां उद्योतनामकर्म उदय जाणवो. ॥ ४६ ॥

हवे अगुरु लघु तथा तीर्थंकरनामनुं स्वरूप कहे बे

अंगं न गुरु न लहुअं, जायइ जीवस्स अगुरु लहु उदया ॥
तित्थेण तिहुअणस्सवि, पुज्जो से उदउ केवलिणो ॥ ४७ ॥

अर्थ– अंगं के० शरीर, नगुरुनलहुअं के० जारी पण न थाय अने हलवुं पण न थाय, जायइजीवस्स-अगुरुलहुउदया के० जीवने अगुरु लघुनामकर्मना उदयथी होय अने तिछ्रेण के० तीर्थंकरनामकर्मना उदयथी तिहुअणस्सवि के० त्रिजुवनने एटले स्वर्ग मृत्यु पातालवासी जीवोने पण पुज्जो के० पूजनीय होय. उदउकेवलिणो के० तेनो उदय केवलीने होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ४७ ॥

अंगं के० जीवनुं औदारिकादिक शरीर, ते गुरु एटले जारी अत्यंत स्थूल निर्वह्युं न जाय एवुं पण न होय तथा लघु एटले हलवुं अत्यंत दुर्बल पण न होय, जो अत्यंत लघु होय तो वायरे उमाडतां राख्युं न जाय, तेथी अत्यंत स्थूल पण नहीं अने अत्यंत कृश पण नहीं. एवुं समधारण शरीर, जे कर्मना उदयथी लहीयें, ते कर्मनुं नाम अगुरुलघुनामकर्म जाणवुं.

हवे तीर्थंकरनामकर्म कहे बे. तीर्थंकरनामकर्मना प्रदेशोदयथी पण आज्ञाऐश्वर्य अन्य प्राणीनी अपेक्षायें विशेष होय तथा जे जवें तीर्थंकर पदवी पामशे, ते जवने विषे कल्याणक महोत्सवें इंद्रादिक पूजे, स्तवे तथा एक आहारनिहार करतां कोइ देखे नहीं, बीजुं रोगरहित सुगंधिसहित प्रस्वेद, मल रहित शरीर होय. त्रीजुं सुगंधिमान् श्वासोश्वास होय. चोथुं लोही, मांस उज्ज्वल. ए चार अतिशय जन्मथी प्रदेशोदय होय तथा चार घातीआं कर्म, क्षय कस्या पढी केवलज्ञान पामे थके तीर्थंकरनामकर्मने उदयें समवसरणादि विजूति होय, पांत्रीश गुण सहित वाणीयें करी जव्यजनने प्रतिबोधि तीर्थंकर कहेतां साधु, श्रावक, श्राविकारूप चतुर्विध संघनी स्थापना करे तथा प्रथम गणधरनी स्थापना करे तथा देशना अफल न थाय तथा कर्मक्षयथी अगीआर अतिशय थाय. देवताना कस्या उंगणीश अतिशय होय ए सर्व तीर्थंकरनामकर्मना रसोदयथी थाय ॥ ४७ ॥

हवे निर्माण नामकर्मनुं स्वरूप कहीयें बैयें.

अंगोवंग निअमिणं, निम्माणं कुणइ सुत्तहारसमं ॥
उवघाया उव हम्मइ, सतणु अवयवलंबिगाईहिं ॥ ४८ ॥

अर्थ– अंगोवंग के० अंगोपांगनुं निअमिणं के० ठामनुं ठाम आणवुं, ते निम्माणंकुणइ के० निर्माणनामकर्म करे, सुत्तहारसमं के० ते सूत्रधार सरखुं जाणवुं. उवघाया के० उपघातनामकर्मथी उवहम्मइ के० हणाय, पीडाय, सतणु के० पोताना शरीरना, अवयव के० अवयवें करी लंबिगाईहिं के० पडजीजी चोरदंतादिकें करी ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ४८ ॥

औदारिकादिक त्रण शरीरनां अंगोपांग हाथ, पग, पेट, पुंठ, मस्तकादिक जे ज्यां जोइयें, ते त्यां थापे, पण फेरफार न होय. हाथने ठामें पग न होय, अने पगने ठामें हाथ न होय परंतु पगने स्थानकें पग अने हाथने स्थानकें हाथ होय, एम पंचेंडियणपणुं जे ज्यां ते त्यां होय, एम अंगोपांगनो नियम निर्द्धार, जे कर्मना उदयथी जीव करे, ते निर्माणनामकर्म. ए कर्में करी अंगोपांगनामें करी नीपजाव्यां जे अंगोपांग तेनां ठाम, व्यवस्था होय. अही दृष्टांत देखाडे बे. जेम सूत्रधार, काष्टपाषाणनी पुतलीनो करनार पूतलीने घडतो जूदां जूदां हाथ पगना आकारना काष्ठखंम ते ज्यां जेवा जोइयें त्यां तेवा मेलीने पूतली करे, ते निर्माणनामकर्म.

हवे उपघात नामकर्मनुं स्वरूप कहे बे. उपघात नामकर्मथी जीव हणाय, पीमाय, स्खलना पामे, शेणे करी स्खलना पामे? ते कहे बे सतणुअवयव के० पोतानां अंग, पडजीजी, चोरदंत, तथा अधिक अंगुलि होय. तथा रसोली प्रमुख अधिके अंगें करी तथा उंगे अंगें करी जीव दुःख पामे, ते उपघातनामकर्मनो उदय जाणवो ॥ ४८ ॥

हवे त्रसादिक दश प्रकृतिनुं स्वरूप कहे छे.

बि ति चउ पणिंदि तस्सा, बायरर्ड बायराजिया थूला ॥
निञ निञ पज्जति जुआ, पज्जत्ता लद्धि करणेहिं ॥ ४९ ॥

अर्थ– बि के० बे इंद्रिय, ति के० तेंद्रिय, चउ के० चौरिंद्रिय, पणिंदि के० पंचेंद्रिय जीव, ते तस्सा के० प्रथम त्रस नामकर्म. बीजुं बायरर्ड के० बादरनाकर्मना उदयथी बायराजिआथूला के० जीव बादर, स्थूल कहेवाय, सूक्ष्म फीटी बादर थाय, त्रीजुं निअनिअपज्जतिजुआ के० पोतपोतानी जेटली पर्याप्ति होय तेटली पर्याप्ति सहित जीव होय, ते पज्जत्तालद्धिकरणेहिं के० अपर्याप्ता लब्धियें करी तथा करणे करी ए बे ज्ञेदें करी पर्याप्ता तेमज अपर्याप्ता पण बे ज्ञेदें जाणवा ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ४९ ॥

१ जे त्रास पामे तापादिकें करी दुःखथकी बीक पामतो गयायें आवे तथा आहारादिकने अर्थें स्थानांतरें जाय ते त्रस. जे कर्मने उदयें जीव स्थावरपणुं गंमी बे इंद्रियादिक त्रसपणुं पामे, त्रस नाम धरावे जे कर्मना उदयथी ते त्रसनाम कर्म. तथा जे कर्मथी जीव, त्रसपणुं मूकी थावरपणुं पामे ते स्थावरनामकर्म. बीजो बादर एटले इंद्रियें ग्रहवा योग्य, जो पण एकेंद्रिय पृथिव्यादिक चारनां शरीर, एक, बे तथा संख्यातां मल्यां थकां पण इंद्रियें ग्रहवाय नहीं, केवल असंख्याता शरीरनो पिंम इंद्रियें ग्रहवाय, ते पण बादर कहेवाय. अने जो असंख्याता असंख्याता ज्ञेदें मले, तो पण जे इंद्रियें न ग्रहवाय, ते सूक्ष्मशरीर कहीयें. ए बे प्रकृति पण पुज्ञलविपाकीनी छे. तेथी आपणुं विपाकशरीर, पुज्ञल देखावे, ते ज्ञणी बादरपर्यायनुं निमित्त, ते बादरनामकर्म अने जे सूक्ष्मपर्यायनुं निमित्त, ते सूक्ष्मनामकर्म. एम बादरनामकर्मने सूक्ष्मनामकर्म बे साथें कह्यां.

३ हवे त्रीजुं पर्याप्तिनामकर्म कहे छे. जे कर्मना उदयथी जीव, आरंज्ञेली पर्याप्ति पूर्ण कस्या विना मरे नहीं, ते पर्याप्तिनामकर्म जाणवुं. त्यां एकेंद्रियने धूरनी चार पर्याप्ति तथा विकलेंद्रियने अने असन्निया पंचेंद्रियने ज्ञाषा होय, ते ज्ञणी पांच पर्याप्ति होय, तथा सन्निया पंचेंद्रियने मन होय, ते ज्ञणी छ पर्याप्ति उत्पत्तिना प्रथम समयथी आरंज्ञे, ते आप आपणी आरंज्ञेली पर्याप्ति पूर्ण कस्या पछी मरे, पण अधुरियें न मरे, ते लब्धिपर्याप्तो तथा करण एटले आहार शरीर अने इंद्रिय पर्याप्ति पूर्ण नथी थइ, त्यां सुधी तेने करण अपर्याप्तो कहीयें. अने पूर्ण थाय पछी करणपर्याप्तो कहीयें. अथवा जे जे पर्याप्ति पूरी करी नथी ते तेनी अपेक्षायें करण अपर्याप्तो अने पूरी करी तेनी अपेक्षायें करणपर्याप्तो अने जे कर्मना उदयथी आरंज्ञेली पर्याप्ति, पूर्ण कस्या विना मरे, ते लब्धिअपर्याप्तो होय. ते अपर्याप्तनाम कर्म. त्यां पर्याप्ति कहेतां पुज्ञलना उपचयथी थयुं जे पुज्ञलपरिणमनहेतुशक्ति विशेष, ते विषय ज्ञेदें छ प्रकारे छे. १ आहार, २ शरीर, ३ इंद्रिय, ४ श्वासोश्वास, ५ ज्ञाषा, ६ मन. ए छ पर्याप्ति छे. ते मध्ये १ जे शक्तिविशेषें जीव, पुज्ञल ग्रही खल रस जूदा करे, ते आहारपर्याप्ति. २ जे शक्तिविशेषें रस थयो तेने सात धातुपणे परिणमावे, ते बीजी शरीरपर्याप्ति. ते धातुने ज्ञव्येंद्रियपणे परिणमाववानी शक्ति, ते त्रीजी इंद्रियपर्याप्ति. ४ श्वासोश्वास वर्गणादल लइ श्वासपणे परिणमावी अवलंबी मूकवानी; ते चोथी स्वासोश्वासपर्याप्ति ५ ज्ञाषाज्ञव्य लइ ज्ञाषपणे परिणमावी अवलंबी मूकवानी शक्ति, ते पांचमी ज्ञाषापर्याप्ति. ६ मनोज्ञव्य लेइ मनपणे परिणमावी अवलंबी मूकवानी शक्ति, ते छठी मनः पर्याप्ति. ए छए पर्याप्तिनो आरंज्ञ समकालें होय, ते पछी एक समयें आहार पर्याप्ति पूर्ण करे, ते पछी अंतरमुहूर्त्तें शरीरपर्याप्ति पूर्ण करे, ते पछी औदारिक शरीरवालो अंतर मुहूर्त्त मुहूर्त्तने आंतरें शेष चार पर्याप्ति पूर्ण करे अने वैक्रिय तथा आहारक शरीरवालो समयने

अंतरें पूर्ण करे, आगली बे पर्याप्ति सूक्ष्म छे, तेथी कालनो फेर थाय. जेम छ जणी कांतनारी, साथे कांतवा बेठी तेमां जे स्थूल कांते, ते वहेलुं कोकडुं पुरुं करे अने सूक्ष्म कांते ते, मोडुं कोकडुं जरे, एम पर्याप्तिने पण जाववी ॥ ४९ ॥

हवे प्रत्येक नामकर्म कहे छे.

पत्ते अतणू पत्ते, उदएणं दंतअठिमाइ थिरं ॥
नाजुवरि सिराइ सुहं, सुजगाउ सवजणइठो ॥ ५० ॥

अर्थ– पत्तेअतणू के० औदारिक तथा वैक्रिय शरीर, प्रत्येक एटले जीव जीव प्रत्यें जूडुं जूडुं निरालुं आप आपणी निष्ठानुं शरीर होय. उदएणं के० जे कर्मना उदयथी ते पत्ते के० प्रत्येक नामकर्म. एटले साधारण अनंता जीवनुं एक शरीर निगोद छे. ते मूकीने प्रत्येक शरीरपणुं पामे जे कर्मथी; ते प्रत्येकनामकर्म. तथा प्रत्येकपणुं मूकी साधारणमांहे अवतरे साधारण नाम धरावे जे कर्मना उदयथी ते साधारणनामकर्म. तथा ५ दंतअठिमाइथिरं के० दंत अस्थि प्रमुख अवयवनो दृढ बंध होय स्थिर निश्चल होय, जे कर्मना उदयथी ते स्थिरनामकर्म. तथा कान, पापण, जीज प्रमुख शरीरावयव, जे कर्मना उदयथी अस्थिर एटले चपल होय, ते अस्थिरनामकर्म. ए बे प्रकृतिनो उदय अविरोधी छे ध्रुवोदय जणी साथें होय.

६ हवे शुजनामकर्म कहे छे. नाजिवरिसिराइसुहं के० नाजी उपरलां अंग हस्त प्रमुख मस्तकादिक अवयव शुजनामकर्मना उदयथी शुज होय, तेने स्पर्शे कोइ अप्रीति न पामे तथा नाजीनी नीचेना अंग जे पग प्रमुख, ते जेने लागे तेथी ते अप्रीति पामे, ते अशुजनाम कर्मथी होय. ए बे प्रकृति पण ध्रुवोदयी उदयें अविरोधीनी छे.

७ हवे सौजाग्यनामकर्म कहे छे. सुजगाउसवजणइठो के० सौजाग्यनामकर्मना उदयथी जीव तथाविध उपकार कस्या विना तथा स्वजनादिक संबंध विना पण सर्वजनने इष्ट, वल्लज होय, सुबाहुनी पेरें. तथा दौर्जाग्यनामकर्मना उदयथी जीव,कोइने घणा उपकार करे तो पण तथा स्वजनादिकने पण वसुदेवना पूर्वजवनो जीव, नंदीषेणनी पेरें अनिष्ट लागे, ते दौर्जाग्यनामकर्म ॥ ५० ॥

हवे सुस्वरनामकर्म कहे छे.

सुसरा महुर सुह झुणी, आइज्जा सवलोअ गिझवउ ॥
जसउ जसकित्तीउ, थावरदसगं विवज्जबं ॥ ५१ ॥

अर्थ–सुसरा के० सुस्वरनाम कर्मना उदयथी महुर के० मधुर मीठो, सुह के० सुखदायि, झुणी के० ध्वनि एटले स्वर होय. आइज्जा के० आदेयनाम कर्मथी ते पुरुषनुं सवलोअ के० सर्व लोकने गिझ के० ग्रहवायोग्य एवुं वउ के० वचन होय, जसउजसकित्तीउ के० यशकीर्त्तिनामकर्मथी जीवनी यश, कीर्त्ति, सर्वत्र होय थावरदसगंविवज्जबं के० स्थावरदशको ए थकी विपरीतार्थ जाणवो ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ५१ ॥

८ कोकीलानी पेरें झीणो, मीठो, शुक, शुक सालही केतां मेना, तथा मयूरनी पेरें शुज सुखदायि दुःखवारक स्वर लहीयें, ते सुस्वरनामकर्मना उदयथी जाणवो तथा खर,उंट, फेतकारी, लुंकडी, मार्जार, घूडना शब्दनी पेरें कडवो, कागना स्वरनी पेरे अनिष्ट, घोघरो विरूप स्वर पामीयें, ते दुःस्वरनामकर्मनो उदय, ए जाषापर्याप्ति पूरी कस्या पठी होय, ते जणी वचनप्रतिबंध छे अने श्रोत्रेंद्रियने सुखदायी तथा दुःखदायि होय.

ए आदेयनामकर्मना उदयथी जीवनुं वचन, शुभ शकुनना वचननी पेरें इष्टमानवा योग्य सुखें समजवा योग्य होय, तेमज अनादेयनामकर्मना उदयथी जीव जो पण म्हाहुं हितकारक वचन कहे, तो पण तेनुं वचन कोइने सुहाय नहीं अशुभ शकुननी पेरें अनिष्टपणे माने, सुस्वर थका पण अपशकुननी पेरें सुहाय नहीं. अहीं आदेयथी मान्य वचन होय अने सुस्वरनामकर्मथी सुकंठ होय एटलो भेद जाणवो.

१० जे एकदिशें नाम विस्तरे, ते कीर्त्ति. अने जे चारे दिशायें शोभा बोलाय, ते यश, अथवा दान शीलादिक गुणें करी शोभा वधे, ते कीर्त्ति अने पोताना पराक्रमें द्रव्यभाव शत्रुजयादिक गुण विस्तरे, तेने यश कहीयें. ए बे वानां जे कर्मना उदयथी जीव लहे, ते यशःकीर्त्तिनामकर्म. तथा जेना उदयथी यशःकीर्त्ति न लहे, ते अयशःकीर्त्तिनामकर्म. ए त्रस दशको कह्यो.

अने ए थकी विपरीत उलटो अर्थ स्थावरादिक दश नामकर्मनो जे भेद, जे भणी त्रस फीटी स्थावर थाय, ते स्थावर नाम कर्म, तेमज बादर पणुं फीटी सूक्ष्मपणुं पामे, एम अनुक्रमे स्थावर दशक जाणवुं. एटले त्रसविंशतिनुं स्वरूप कह्युं. ए रीते नामकर्मना शडशठ तथा त्राणु तथा एकशोने त्रण भेदनुं स्वरूप कह्युं. ॥ ५१ ॥

हवे गोत्र तथा अंतराय ए बे कर्म कहे छे.

गोअं दुहुच्च नीअं, कुलाल इव सुघड भुंभलाईअं ॥
विग्घं दाणे लाभे, भोगुवभोगेसु विरिएअ ॥ ५२ ॥

अर्थ– गोअं के० गोत्रकर्म, दुह के० बे भेदें छे एक उच्च के० उच्चैर्गोत्र, बीजुं नीअं के० नीचैर्गोत्र, त्यां कुलालइवसुघड के० कुंभारनी पेरें घडेला भला घडा सरखुं उच्चैर्गोत्र, अने भुंभलाईअं के० कुंभार अशुभ भुंभल एटले मदिरा प्रमुखनो घडो पण घडे, तेना सरखुं नीचैर्गोत्र. तथा विग्घं के० अंतरायकर्म पांच भेदें एक दाणे के० दानांतरायकर्म, लाभे के० लाभांतरायकर्म, भोग के० भोगांतरायकर्म, उवभोगेसु के० उपभोगांतरायकर्म, विरिएअ के० वीर्यांतरायकर्म ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ५२ ॥

ते गोत्रकर्मना बे भेद. एक उच्चैर्गोत्र. बीजुं नीचैर्गोत्र, ते बे दृष्टांतें करी समजावे छे. विशिष्टजाति क्षत्रियकाश्यपादिक, उग्रादिककुल, उत्तम बलविशिष्टरूप ऐश्वर्य, तपोगुण, विद्यागुण सहित होय ते उच्चैर्गोत्र तथा भिक्षुकादिक, कुलहीन जात्यादिक लहे, ते नीचैर्गोत्र. जेम कुलाल एटले कुंभार ते भला घडा नीपजावे, ते लोकमां कुसुम, चंदन, आखा एटले अक्षतशुं पूजा पामे, मंगलकार्ये कलश स्थापे, तेम उच्चैर्गोत्रना उदयथी जीव विशिष्ट जात्यादिक गुणें करी जो पण बुद्ध्यादिकेंहीन होय तो पण उत्तम जातिकुलादिक गुणे करी मनाय. तथा नीचैर्गोत्रना उदयथी जीव भुंभला एटले मदिरानुं ठाम जे घडो ते जोपण मदिराहीन होय तो पण मान न पामे, तेमज जो बुद्ध्यादिक गुणवंत होय, तो पण नीचकुल छे माटे ते जीव पांति न पामे. ए रीते गोत्रकर्म कह्युं.

हवे आठमुं अंतरायकर्म कहे छे. एना पांच भेद छे, जे कर्मना उदयथी जीव, शुद्धद्रव्य छते, शुद्ध पात्र मले थके दान देवाने वांछतो पण दान आपी न शके, ते पहेलुं दानांतरायकर्म. जे कर्मने वशें देवावालो छतां इष्ट वस्तु वांछतो याचे तथा व्यापारें म्हाह्यो थको पण इष्ट वस्तु न पामे, तेनुं नाम बीजुं लाभांतरायकर्म. तथा जे एक वेला भोगवाय, ते फूल आहारादिक भोग द्रव्य छते भोगववा वांछतो, विरति विना भोगवी न शके, ते त्रीजुं भोगांतरायकर्म. तथा जे घणा वखत भोगवाय, ते उपभोग, एवा स्त्री

तथा आभरणादिकना उपभोग वांछतो, आभरणादिक छते छुंते जे कर्मना उदयथी पछेरी भोगवी न शके, ते चोथुं उपभोगांतरायकर्म. तथा जे कर्मना उदयथी मिथ्या क्रियाने समर्थ थको पण जीव, ते क्रिया करी न शके, ते बालवीर्यांतरायकर्म. तथा जे सम्यक्दृष्टि साधु मोक्षार्थें क्रिया करवाने ईंछे, एटले प्रवर्त्तें, तो पण करी न शके, ते पंडितवीर्यांतरायकर्म. तथा जेणे करी देशविरतिपणुं वांछतो पाली न शके, ते बालपंडितवीर्यांतरायकर्म. ए पांचमुं वीर्यांतरायकर्म जाणवुं. ॥ ५२ ॥

---

८ कर्मनी मूलप्रकृति. ८

१ ज्ञानावरणीय कर्म.
२ दर्शनावरणीय कर्म.
३ वेदनीय कर्म.
४ मोहनीय कर्म.
५ आयुः कर्म.
६ नाम कर्म.
७ गोत्र कर्म.
८ अंतराय कर्म.

५ ज्ञानावरणीयनी प्र० ५

१ मतिज्ञानावरणीय.
२ श्रुतज्ञानावरणीय.
३ अवधिज्ञानावरणीय.
४ मनःपर्यवज्ञानावरणीय.
५ केवलज्ञानावरणीय.

९ दर्शनावरणीय प्र० ९

१ चक्षुदर्शनावरणीय.
२ अचक्षुदर्शनावरणीय.
३ अवधिदर्शनावरणीय.
४ केवलदर्शनावरणीय.
५ निद्रा.
६ निद्रानिद्रा.
७ प्रचला.
८ प्रचलाप्रचला.
९ थीणद्धी.

२ वेदनीय कर्मनी प्र० २

१ शातावेदनीय.
२ अशातावेदनीय.

२८ मोहनीयनी प्र० २८

१ सम्यक्त्वमोहनीय.
२ मिश्रमोहनीय.
३ मिथ्यात्वमोहनीय.
४ अनंतानुबंधक्रोध.
५ अप्रत्याख्यान क्रोध.
६ प्रत्याख्यान क्रोध.
७ संज्वलन क्रोध.
८ अनंतानुबंधीमान.
९ अप्रत्याख्यानमान.
१० प्रत्याख्यानमान.
११ संज्वलनमान.
१२ अनंतानुबंधीमाया.
१३ अप्रत्याख्यानमाया.
१४ प्रत्याख्यानमाया.
१५ संज्वलनमाया.
१६ अनंतानुबंधी लोभ.
१७ अप्रत्याख्यान लोभ.
१८ प्रत्याख्यान लोभ.
१९ संज्वलन लोभ.
२० हास्यनोकषाय.
२१ रतिनोकषाय.
२२ अरतिनोकषाय.
२३ शोकनोकषाय.
२४ भयनोकषाय.
२५ जुगुप्सानोकषाय.
२६ पुरुषवेदनोकषाय.
२७ स्त्रीवेदनोकषाय.
२८ नपुंसकवेदनोकषाय.

४ आयुःकर्मनी प्र० ४

१ देवायु.
२ मनुष्यायु.
३ तिर्यगायु.
४ नरकायु.

१०३ नामकर्मनी प्र० १०३

१ नरकगति नामकर्म.
२ तिर्यग्गति नामकर्म.
३ मनुष्यगति नामकर्म.
४ देवगति नामकर्म.
५ एकेंद्रिय जातिनाम.
६ बेंद्रिय जातिनाम.
७ तेंद्रिय जातिनाम.
८ चतुरिंद्रिय जातिनाम.
९ पंचेंद्रिय जातिनाम.
१० औदारिक शरीरनाम.
११ वैक्रिय शरीरनाम.
१२ आहारकशरीरनाम.
१३ तैजसशरीरनाम.
१४ कार्मणशरीरनाम.
१५ औदारिक अंगोपांग.
१६ वैक्रियअंगोपांग.
१७ आहारक अंगोपांग.
१८ औदारिकऔदारिक बं०
१९ औदारिक तैजसबंधन.
२० औदारिक कार्मणबंधन.
२१ औदारिकतैजस् कार्मणबंधन
२२ वैक्रियवैक्रियबंधन.
२३ वैक्रियतैजसबंधन.

२४ वैक्रियकार्मणबंधन.
२५ वैक्रियतैजसकार्मणबंधन.
२६ आहारक आ० बंधन.
२७ आहा० तै० बंधन.
२८ आहा० का० बंधन.
२९ आ० तै० का० बंधन.
३० तैजसतैजस बंधन.
३१ तैजसकार्मण बंधन.
३२ कार्मणकार्मण बंधन.
३३ औदारिकसंघातन.
३४ वैक्रियसंघातन.
३५ आहारकसंघातन.
३६ तैजससंघातनाम.
३७ कार्मणसंघातननाम.
३८ वज्रऋषभनाराचसंघयण.
३९ ऋषभनाराचसंघयण.
४० नाराचसंघयण.
४१ अर्द्धनाराचसंघयण.
४२ कीलिकासंहनन.
४३ छेवट्ठसंहनन.
४४ समचतुरस्रसंस्थान.
४५ न्यग्रोधसंस्थान.
४६ सादिसंस्थान.
४७ वामनसंस्थान.
४८ कुब्जसंस्थान.
४९ हुंडसंस्थान.
५० कृष्णवर्णनाम.
५१ नीलवर्णनाम.
५२ लोहितवर्णनाम.
५३ हारिद्रवर्णनाम.
५४ श्वेतवर्णनाम.
५५ सुरभिगंध.
५६ दुरभिगंध.
५७ तिक्तरस.
५८ कटुकरस.
५९ कषायरसनामकर्म.
६० आम्लरसनामकर्म.
६१ मधुररसनामकर्म.
६२ कर्कशस्पर्शनामकर्म.
६३ मृदुस्पर्शनामकर्म.
६४ गुरुस्पर्शनामकर्म.
६५ लघुस्पर्शनामकर्म.
६६ शीतस्पर्शनामकर्म.
६७ उष्णस्पर्शनामकर्म.
६८ स्निग्धस्पर्शनामकर्म.
६९ रूक्षस्पर्शनामकर्म.
७० नरकानुपूर्वी.
७१ तिर्यगानुपूर्वी.
७२ मनुष्यानुपूर्वी.
७३ देवानुपूर्वी.
७४ शुभविहायोगति.
७५ अशुभविहायोगति.
७६ पराघातनामकर्म.
७७ उच्छ्वासनामकर्म.
७८ आतपनामकर्म.
७९ उद्योतनामकर्म.
८० अगुरुलघुनामकर्म.
८१ तीर्थंकरनामकर्म.
८२ निर्माणनामकर्म.
८३ उपघातनामकर्म.
८४ त्रसनामकर्म.
८५ बादरनामकर्म.
८६ पर्याप्तनामकर्म.
८७ प्रत्येकनामकर्म.
८८ स्थिरनामकर्म.
८९ शुभनामकर्म.
९० सौभाग्यनामकर्म.
९१ सुस्वरनामकर्म.
९२ आदेयनामकर्म.
९३ यशःकीर्त्तिनामकर्म.
९४ स्थावरनामकर्म.
९५ सूक्ष्मनामकर्म.
९६ अपर्याप्तनामकर्म.
९७ साधारणनामकर्म.
९८ अस्थिरनामकर्म.
९९ अशुभनामकर्म.
१०० दुर्भगनामकर्म.
१०१ दुःस्वरनामकर्म.
१०२ अनादेयनामकर्म.
१०३ अयशःअकीर्त्तिनामकर्म.

२ गोत्रकर्मनी प्र० २

१ उच्चैर्गोत्र.
२ नीचैर्गोत्र.

५ अंतरायनी प्र० ५

१ दानांतराय.
२ लाभांतराय.
३ भोगांतराय.
४ उपभोगांतराय.
५ वीर्यांतराय.

एवं ८ कर्मनी १५८ कर्म प्र० जाणवी.

कर्मनाम.	ज्ञा.	द.	वे.	मो.	आयु.	नाम.	गो.	अं०	समग्र.
बंधप्रकृति.	५	९	२	२६	४	६७	२	५	१२०
उदय.	५	९	२	२८	४	६७	२	५	१२२
उदीरणा.	५	९	२	२८	४	६७	२	५	१२२
सत्ता.	५	९	२	२८	४	१०३ / ९३	२	५	१५८ / १४८

सिरि हरिअसमं एअं, जह पडिकूलेण तेण रायाई ॥
नकुणइ दाणाईअं, एवं विग्घेण जीवोवि ॥ ५३ ॥

अर्थ– सिरिहरिअ के० लक्ष्मीनुं घर एटले श्रीगृह ते नंमार, तेनो अधिकारी ते पण श्रीगृही एटले नंडारी समंएअं के० ते सरखुं, ए अंतरायकर्म कह्युं छे जह के० जेम ते नंडारी पडिकूलेण के० प्रतिकूल थके, तेणरायाई के० ते राजादिक दानादिक करवा वांछे, पण छते योगें नकुणइदाणाईअं के० दान लाज्ञ जोगादिक न करी शके. एवंविग्घेणजीवोवि के० एम अंतरायकर्में करी जीवरूप राजा पण जाणवो ॥इत्य.॥

नंमारीनुं दीधुं, जेम राजा दीये, लाजे, जोगवे, तेम अंतरायकर्मनो जेवो क्षयोपशम तेवो जीव दीये, लाजे, जोगवे, जेम ते नंडारी, छते माले देवराववा नहिंदे, तालुं न खोले तो राजा मालनो धणी छे तो पण दइ, लेइ, जोगवी न शके. एम आदिशब्दथकी मंत्रीश्वर, श्रेष्ठी, सार्थवाहादिक पण नंडारीयें रुंधि वस्तुनुं दान, लाज्ञ, जोग न पामे, तेम जीवरूप राजा पण अंतरायकर्मरूप नंडारीने वश थको दान, लाज्ञ, जोग, उपजोग, वीर्य, वांछतो पण दइ, लइ, जोगवी, उपजोगवी तथा वीर्यबल फोरवी न शके, जेवारें तेने क्षयोपशमें तथा क्षयें करी तथा आत्माने आयत वस्तु होय, तेवारें ते यथेछायें देइ, लेइ, जोगवे, बल वीर्य फोरवे. एटले अंतरायकर्मनी पांच प्रकृति कही. ए रीतें आठे कर्मनी मूल उत्तर एकशोने अठावन प्रकृतिनां लक्षण स्वरूप कह्यां तेनो यंत्र लख्यो ॥ ५३ ॥

हवे ए आठ कर्म बांधवाना मुख्यहेतु तो मिथ्यात्व, अविरति, कषाय अने योग. ए चार छे. ते तो आगल चोथा कर्मग्रंथने विषे सविस्तरपणे कहेशे, परंतु इहां स्थूल हेतु कहे छे. त्यां प्रथम ज्ञानावर्णीय दर्शनावरर्णीयना हेतु कहे छे.

पडिणीअत्तण निन्हव, उवघाय पउस अंतराएणं ॥
अच्चासायण याए, आवरण डुगं जिउ जयई ॥ ५४ ॥

अर्थ–पडिणीअत्तण के० गुर्वादिकनुं प्रत्यनीक एटले अनिष्ट आचरणनो करनार, निन्हव के० उलववे करी, उवघाय के० उपघात एटले हणवे विनाशवे करी, पउस के० प्रद्वेष राखवे करी, अंतराएणं के० अंतराय करवे करी, अच्चासायणयाए के० ज्ञानदर्शनननी अत्यंत आशातना करवे करी, आवरणडुगं के० ज्ञानावरण अने दर्शनावरण ए बे आवरणने जिउ के० जीव, जयई के० उपार्जे ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ५४ ॥

१ मतिश्रुत प्रमुख पांच ज्ञाननी तथा ज्ञानवंतनी तथा ज्ञानोपकरण पुस्तकादिकनी प्रत्यनीकता एटले अनिष्टपणुं, प्रतिकूलपणुं करवुं, जेम ज्ञान, ज्ञानवंतने माठुं थाय तेम करे, २ तथा निन्हव एटले जेनी पासेंथी नण्यो होय ते गुरुने उलवतां, तथा जाण्याने अजाण्युं कहेतां, ३ तथा ज्ञानवंत तथा ज्ञानोपकरणनो उपघात एटले अग्निशस्त्रादिकें करी विनाश करतां, ४ तथा ज्ञानवंत उपर तथा ज्ञानोपकरण उपर प्रद्वेष करतां, अंतरंग अरुचि, मत्सर धरतां, ५ नणताने अंतराय एटले अन्न, पाणी, वस्त्र, वस्ति, निषेधतां, कार्यांतरें जोडतां, वार्त्तांतरें लगावतां, पठनविछेद करतां, ६ ज्ञानवंतनी अत्याशातना करतां, ए हीनजाति छे, इत्यादिक मर्म छेदवे करी, आल देवे करी, प्राणांत कष्ट देवे करी तथा आचार्य उपाध्यायनें मत्सर करतां अकालें सज्झाय करतां, योगोपधान हीन नणतां, असज्झायें सज्झाय करतां, ज्ञानोपकरण पासे छते त्यां लघुनीति, वडीनीति, मैथुन करतां, पग लगाडतां, थूंक लगाडतां ज्ञानद्रव्य विनाशतां, विणसतो उवेखतां, ज्ञानावरणकर्म बंधाय. तेम दर्शनावरण पण दर्शनप्रत्यनीकतादिक दोषें करी बंधाय. पण एटलुं वि-

शेष जे दर्शन एटले चक्षु, अचक्षुप्रमुखदर्शनी साधु, तेना पांचे इंद्रिय तेना उपर विरूर्ड चिंतवतां, तथा सम्मति तत्वार्थ नयचक्रवालादिक दर्शनप्रज्ञावक शास्त्र, तेनां पुस्तक ते उपर प्रत्यनीकतादि समाचरतां थकां, दर्शनावरणकर्म बंधाय. एम आवरण बंध हेतु बेना कह्या ॥ ५४ ॥

हवे शाता तथा अशातावेदनीय बंधहेतु कहेछे.

गुरुज्ञत्ति खंति करुणा, वय जोग कसाय विजय दाण जुर्ड
दढ धम्माई अज्जइ, सायमसायं विवज्जयर्ड ॥ ५५ ॥

अर्थ– गुरुज्ञत्ति के० गुरुज्ञक्तियें करी, खंति के० क्षमायें करी, करुणा के० करुणाज्ञावें करी, वय के० व्रत पालतां जोग के० संयमयोगें करी, कसायविजय के० कषाय जीपतां, दाणजुर्ड के० दानशीलादिक गुणें करी सहित होय. दढधम्माई के० दृढधर्म्मी प्रियधर्म्मी इत्यादिक शुज्ञकारणे करी, अज्जइ के० उपार्जे, सायं के० शातावेदनीयने अने असायंविवज्जयर्ड के० अशातावेदनीय एथी विपरीतपणे बांधे ॥ इत्यक्षरार्थः ५५

१ गुरु एटले पोतानां माता, पिता, धर्माचार्य, तेनी ज्ञक्ति एटले सेवा करतां, २ क्षमा एटले समर्थाइ छते पारका अपराधने सहन करतां, ३ परजीवने दुखीया देखी तेना दुःख टालवानी वांछा धरतां, ४ पांच महाव्रत तथा अणुव्रत निर्दूषण पालतां, ५ योग एटले दशविध चक्रवाल समाचारीरूप संयमयोग साचवतां, ६ क्रोध, मान, माया अने लोज्ञरूप कषाय तथा हास्यादिकनोकषाय, तेनो विजय एटले जीपवे करी, उदय आव्याने निःफल करतां, ७ सुपात्र दान तथा अज्ञय दान देतां, सर्व जीवने उपकार करतां, हित चिंतवतां, ८ धर्मने विषे स्थिरपरिणाम राखतां, एटले मरणांत कष्ट आवे थके पण धर्मने न मूकतां, एवो धर्मरागसहित जीव तथा आदिशब्दथकी बाल, वृद्ध, ग्लानादिकनुं वैयावच्च करतो, धर्मवंतने धर्म कर्त्तव्यमां वर्त्ततां सहाय देतो, चैत्यज्ञक्ति रुडी पेरें करतो, सरागसंयमें देशविरति पालतो, तथा अकामनिर्जरा, बालतप, शौच, सत्यादिक शुज्ञपरिणामें वर्त्ततो जीव, शातावेदनीय कर्म उपार्जे, बांधे. ए शातावेदनीयना बंधहेतु कह्या. तेथी विपरीतें चालतो अशातावेदनीय बांधे, एटले गुरुने विराधतो, अक्षमायें वर्त्ततो, निःकरुणायें प्रवर्त्ततो, व्रत लइ विराधतो, समाचारी लोपतो, घणो कषाय उदीरतो, कृपणतायें धर्मने अस्थिरपणे चैत्यादिकनी आशातनायें. तथा शील लोपतां, हाथी, घोडा, बलद, उंट, प्रमुखने दमतां, नाथतां, अंकतां पीमा देतां, परने शोक संताप उपजावतां, अविरति, अहित परिणामें जीव, अशातावेदनीय बांधे ५५

हवे मिथ्यात्वमोहनीयना बंध हेतु कहेछे.

उमग्ग देसणामग्ग, नासणा देव दव हरणेहिं ॥
दंसणमोहं जिण मुणि, चेइअ संघाइ पडिणीर्ड ॥ ५६ ॥

अर्थ– उमग्गदेसणा के० उन्मार्गनी देशनायें, मग्गनासणा के० ज्ञानादिक सन्मार्गनो विनाश करतां, देवदव्वहरणेहिं के० देवनुं ड्रव्य हरण करतो जीव, दंसणमोहं के० दर्शनमोहनीयकर्म बांधे. वली जिण के० तीर्थंकर, मुणि के० साधु, चेइअ के० चैत्य, ते जिनप्रतिमा, संघाइ के० संघ प्रमुखना पडिणीर्ड के० प्रत्यनीकपणे दर्शनमोहनीय कर्म बांधे. ॥

१ उन्मार्ग एटले संसारहेतु जे हिंसादिक आश्रव तेने मोक्षहेतुपणे देखाडतां, एकांतनयें एकली क्रिया अथवा एकला ज्ञानथी मोक्ष एमज विनय दयादिक एकांतें उपदेशतां, २ तथा मार्ग एटले विशिष्टक्षयोपशमजन्य विशिष्टगुणज्ञान, दर्शन, चारित्र, समुदायरूप मोक्षप्राप्तिहेतुस्वरूप फलशुद्ध, तेने नसाडवे करी ए-

टले सन्मार्गें रह्या जे परजीव, तेने एकांतनयनी देशनायें करी मार्गथकी चूकवतो, ३ देवद्रव्य, ज्ञानद्रव्यादिक. त्यां देराशरने उपयोगी एटले काम आवे, एवां, काष्ठ, पाषाण मृत्तिकादिक तथा तन्निमित्त हिरण्य, धनादिक तथा देराशरनी भूमिप्रमुख तेने हरतो तथा देवद्रव्य करी घरकार्यकरतो, व्यापार करतो, परने देवद्रव्य विणाशतो देखी, छती शक्तियें उवेखी मूकतो थको पण जीव, अही दर्शनमोहनीय कहेतां, मिथ्यात्वमोहनीयकर्म बांधे. जे भणी एटलां कार्य मिथ्यात्वने उदयें होय. त्यां बंध, मिथ्यात्वनोज होय. वली बीजा पण हेतु कहे छे. जिन के० केवली तथा तीर्थंकरनी प्रत्यनीकता एटले अवर्णवाद बोले, जे ए सर्वज्ञ छे तो अशुचिरस स्वाद लहे? तथा समवसरणादिक ऋद्धि भोगवे छे तो वीतराग शाना? इत्यादिक निंदा करतो, तथा मुनि एटले सुसाधु, चैत्य एटले जिनप्रतिमा देहरादिक तथा संघ जे साधु, साधवी, श्रावक अने श्राविकानो समुदाय. आदि शब्दथकी सिद्ध श्रुतादिक, तेनी प्रत्यनीकता प्रतिकूलपणुं आचरतां, प्रद्वेष धरतां, अवर्णवाद बोलतां, एमना गुणवर्णन अणकरतो, जिनप्रवचननुं माठुं देखाडतो, उड्डाह वधारतो, अयश करतो, घणा जीवना बोधबीज हणे, तेणे करी मिथ्यात्व मोहनीय बांधे, अने पूर्वे बांध्युं होय तेने निकाचित करे ॥ ५६ ॥

हवे चारित्र मोहनीयना बंध हेतु कहे छे.

दुविहंपि चरणमोहं, कसाय हासाइ विसय विव समणो ॥
बंधइ निरयाउ महा, रंभ परिग्गह रउ रुद्दो ॥ ५७ ॥

अर्थ– दुविहंपिचरणमोहं के० पहेलुं कषायमोहनीय, ने बीजुं नोकषायमोहनीय, ए बे प्रकारनुं चारित्रमोहनीय बांधे, ते कसाय के० कषाय हासाइ के० हास्यादिक तथा विसयविवसमणो के० विषयने विषे तत्पर लोलुपी परवश चित्त थको बांधे अने जे बंधइनिरयाउ के० नरकायु बांधे, ते जीव, महारंभ के० महारंभे वर्त्ततो, परिग्गहरउ के० परीग्रहमां रातो थको रुद्दो के० रौद्रध्याने वर्त्ततो, एटले महाकषायवंत, जीवघातनो करनार, दुष्ट परिणामी होय ॥ ५७ ॥

१ एक कषायमोहनीय, बीजुं नोकषायमोहनीय, एम बे भेदें चारित्र मोहनीय कर्म बांधे. तेमांहे जे कषायने उदयें जीव वर्त्ते, ते कषायनी चोकडी बांधे, जेम अनंतानुबधीया क्रोधादिकने उदयें सघला कषाय बांधे, अप्रत्याख्यानीयाने उदयें बार कषाय बांधे, प्रत्याख्यानीयाने उदयें प्रत्याख्यानीया चार कषाय, तथा संज्वलना चार कषाय, ए रीतें आठ कषाय बांधे. संज्वलनाकषायने उदयें संज्वलना चार कषाय बांधे तथा हास्य करतो, भांड कुचेष्टा करतो तथा बहु बोलतो थको जीव, हास्यमोहनीयकर्म बांधे. २ देश देखवाने रसें, विचित्र क्रीडारसें मुखरीपणे एटले लबाडीपणे, कामण, मोहन करतो, परने कुतूहल देखाडतो जीव, रतिमोहनीयकर्म बांधे. ३ राजवेध करतो, नवो राजा स्थापतो, परस्परें संभेडा लगाडतो, परने अरति, उच्चाट उपजावतो, अशुभकर्म करावबाने उत्साह वधारतो, शुभ कार्यें उत्साह भांजतो, निष्कारण आर्त्तध्यानें वर्त्ततो जीव, अरतिमोहनीयकर्म बांधे. ४ परजीवने त्रास पमाडतो, निर्दय परणामी थको, भयमोहनीयकर्म बांधे. ५ परने शोक, चिंता, संताप, उपजावतो, तपावतो थको जीव, शोकमोहनीयकर्म बांधे. ६ धर्मावतंसाधुजननी निंदा करतो, तेनां मलमलिन गात्र देखी सूग करतो जीव, जुगुप्सामोहनीयकर्म बांधे. १ शब्द, रूप, रस, गंध, स्पर्श, ए अनुकूल विषयने विषे अत्यंत आसक्त थको परनी अदेखाइ, मत्सर धरतो, माया मृषा सेवतो, कुटिल परिणामें परदारा सेवतो जीव, स्त्रीवेद बांधे. २ सरलपणे स्वदारा

संतोषें ईर्ष्यारहित मंदकषायें जीव, पुरुषवेद बांधे. ३ तीव्रकषायें दर्शनीनुं शील भंजावतो, तीव्रविषयी, पशुघातक, मिथ्यात्वी जीव, नपुंसकवेद बांधे. चारित्रियानो दोष देखाडतो, असाधुना गुण ग्रहण करतो, कषाय उदीरतो जीव, चारित्रमोहनीयकर्म बांधे.

हवे आयुःकर्मना बंधहेतु कहे छे. महाआरंभ चक्रवर्त्ति प्रमुख ऋद्धि भोगवतो धणी मूर्छा परिग्रह सहित, अविरतिपरिणामी, अनंतानुबंधिया कषायने उदयें पंचेंद्रियनी हत्या निःशंकपणे करतो, मद्य, मांसादिक साते कुव्यसन सेवतो, कृतघ्नतापणुं, विश्वासद्रोहादिक मोहोटां पाप आचरतो, उत्सूत्र भाखतो, मिथ्यात्वनो महिमा वधारतो, अशुभपरिणामें कृष्णादिक त्रण लेश्यायें वर्त्ततो जीव, अशुभ परिणामें करी नारकीनुं आयु बांधे. ॥ ५७ ॥

हवे तिर्यंचना आयुबंध हेतु कहेछे.

तिरिआउ गूढहिअउ, सढो ससल्लो तहा मणुस्साउ ॥
पयईय तणु कसाउ, दाणरुई मज्झिमगुणोअ ॥ ५८ ॥

अर्थ– तिरिआउ के० तिर्यंचनुं आयु बांधे. गूढहिअउ के० गूढ हृदयनो धणी, सढो के० मूर्ख, धूर्त्त, ससल्लो के० मिथ्यात्वादिक शल्यसहित, तहा के० तेमज हवे मणुस्साउ के० मनुष्यनुं आयु बांधे, ते पयईय के० प्रकृति एटले स्वभावें तणुकसाउ के० अल्प कषायवंत होय. दाणरुइ के० दान देवाने रुचिवंत होय. मज्झिमगुणोअ के० मध्यम गुणवंत होय. इत्यक्षरार्थः ॥

गूढ हृदय एटले जेना अभिप्रायनी कोइने खबर न पडे, उदायिन राजाने मारवानी पेरें गूढाभिप्राय होय, तथा शठ एटले मायावी, कपटी कहे तेम करे तथा वाणीयें मधुर, परिणामें दारुण होय, जुडुं उवट प्रकाशे, आर्त्तध्यानी, आ लोकें मान पूजाहेतुयें तप करतो, सशल्य एटले आपणी पूजा महत्व न्यून थइ जशे ? एवा भयें करी जेवां पापकर्म आचर्यां होय, तेवां पूर्ण आलोचे नहीं, शल्य राखे, इत्यादि माया अज्ञानना तीव्र मोहादिकें जीव, तीर्यगायु बांधे.

तेमज मनुष्यायु बांधवाना पण विशेष हेतु कहे छे. त्यां देवता तथा नारकी तो सम्यक्त्व कर्त्तव्यतायें शुभभावें करी मनुष्यनुं आयु बांधे, ते भणी भवप्रत्ययें तेहने देवायु न बंधाय तथा मनुष्य, तिर्यंच, जेह प्रकृति कहेतां सहेजें उपाय कर्या विना मिथ्यात्वने मंदरसोदयें करी कषायनो पण मंदरसोदय होय. तेथी तणु एटले दुर्बल पड्या एवा कषाय, जेम धान्य न मलवाथी दुर्बलता थाय, एवो प्रकृतियें भद्रक धूलिरेखा समान कषायें वर्त्ततो, सहेजें सुपात्र, कुपात्र परीक्षा कर्या विना विशेष यशःकीर्त्ति, प्रमुख अणवांछतो पण स्वभावें दान देवानी रुचि तीव्र होय जेने एवो, क्षमा, आर्जव, मार्दव, सत्य, शौचादिक, मध्यम गुणें वर्त्ततो. एटले अनागाढमिथ्यात्वी, गुणहीन सम्यक्दृष्टि उत्कृष्टगुणना ते भणी अनागाढ, मिथ्यात्वी, मध्यम गुणशुं संबोध्य एटले बूझव्यो, देव, गुरुपूजा प्रीयकापोतलेश्या परिणामें जीव, मनुष्यायु बांधे. ॥ ५८ ॥

हवे देवायुना बंधहेतु कहे छे.

अविरय माइ सुराउ, बालतवोऽकाम निज्जरोजयइ ॥
सरलो अगार विल्लो, सुहनामं अन्नहा असुहं ॥ ५९ ॥

अर्थ– अविरयमाइसुराउ के० अविरतिसम्यक्दृष्ट्यादिक देवायु बांधे, बालतवोऽकामनिज्जरोजयइ के० बालतपें करी तथा, ब्रह्मचर्यें करी अकामनिर्जरा उपार्जे, अने सरलो के० निष्कपटी, अगारविल्लो के० गा-

रवरहित थको सुहनामं के० शुभनामकर्मनी प्रकृतिर्ड बांधे, तथा अन्नहाअसुहं के० अन्यथा कपट गारवसहित अशुभ नामकर्मनी प्रकृतिर्ड बांधे.॥५९॥

अविरतिसम्यक्दृष्टि, मनुष्य, तिर्यंच, देवायु बांधे, घोलना परिणामे शुमित्र संयोगे, धर्मरुचिपणे, देशविरतिगुणे, सरागसंयमे देवायु बांधे. बालतप एटले दुःखगर्भित, मोहगर्भित वैरागें करी दुष्कर कष्ट पंचाग्निसाधन रसपरित्यागादिक अनेक मिथ्यात्वज्ञाने तप करतो, सनिदान उत्कट एटले अत्यंत आकरो, रोष गारवें तप करतो, असुरादिकयोग्य आयु बांधे. तथा अकामनिर्जरायें, अज्ञानपणे भूख, तृषा, टाढ, ताप, रोगादिक कष्ट सहेतो, स्त्री अणमिलते शील धारण करतो, विषयसंपत्तिने अभावें विषय अणसेवतो. इत्यादिक अकामनिर्जरायें तथा बालमरण एटले कांहिंएक तत्प्रायोग्य शुभपरिणामें वर्त्ततो, रत्नत्रयिविराधनायें व्यंतरादि योग्य आयु बांधे, तथा आचार्यप्रत्यनीकतायें किल्बिषिकायु बांधे, तथा मुग्धजन मिथ्यात्वीना गुण प्रशंसतो, महिमा वधारतो, परमाधामीनुं आयु बांधे. एम आयुःकर्मना बंधहेतु कह्या. तथा अकर्मभूमिना मनुष्यने अणुव्रत, महाव्रत, बालतप, अकामनिर्जरादिक देवायुना बंधहेतु विशेष कोइ नथी, तथा अहीं केटलाएक मिथ्यात्वी छे तेथी तेने देवायु केम संभवे ? परंतु तेने शीलव्रतत्वपणे देवायुनो बंधहेतु कहेवो. एम तत्वार्थटीकामांहे कह्युं छे.

हवे नामकर्मना बंधहेतु कहे छे. सुरगत्यादिकने त्रीश शुभनामकर्मप्रकृतिना बंधहेतु होय ते कहे छे. सरल एटले कपटरहित जेवो हृदयमांहे होय तेवो आचार बोले, कोइने पण कूडां तोल, मापें करी ठगे नहीं, परवंचनबुद्धिरहित, ऋद्धिगारव, रसगारव, शातागारव रहित, पापभीरु, परोपकारी, सर्वजनप्रिय, क्षमादिगुणयुक्त, एवो पुरुष, शुभनामकर्मनी प्रकृति त्रीश बांधे तथा अप्रमत्तपणे चारित्र पालतो आहारद्विक बांधे, अरिहंतादिक वीश स्थानक आराधतो, गुणवंतनुं वैयावच्च करतो, जिननामकर्म बांधे. तथा ए थकी विपरीत एटले घणो कपटी, कूडां तोलां, मान, माप करतो, परने वंचतो, परद्रोही, हिंसादिक पांच आश्रवें रातो, चैत्यादिकनो विराधक, व्रत लइ विराधतो, त्रण गारवे मातो, हीनाचारी, एवो जीव, नरकगत्यादिक चोत्रीश अशुभनामकर्मनी प्रकृति बांधे. ए शडशठ प्रकृतिना बंधहेतु कह्या. ॥ ५९ ॥

हवे उच्चैर्गोत्रकर्मना बंधहेतु कहेछे.

गुणपेही मय रहिर्ड, अज्झयणज्झावणा रुई निच्चं ॥
पकुणइ जिणाइ भत्तो, उच्चं निअं इअरहार्ड ॥ ६० ॥

अर्थ– गुणपेही-के० गुणप्रेक्षी पारकागुणनो देखनार, मयरहिर्ड के० आठ मद रहित, अज्झयणज्झावणा रुईनिच्चं के० भणवा भणाववा उपर रुचि नित्य निरंतर होय. पकुणइ के० प्रकर्षे करी करे, जिणाइभत्तो के० जिन अरिहंतादिकनो भक्त, उच्चं के० उच्चैर्गोत्र उपार्जे अने निअंइअरहार्ड के० ते थकी इतर अन्यथा विपरीत गुण द्वेषमदवंत होय, ते नीचैर्गोत्र बांधे ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ६० ॥

ज्ञान, दर्शन, चारित्रादिकगुण ज्यां जेटलो जाणे, त्यां तेटलो प्रकाशे, अवगुण देखीने निंदे नहीं, ते गुणप्रेक्षी कहीयें. १ जातिमद, २ कुलमद, ३ बलमद, ४ रूपमद, ५ श्रुतमद, ६ ऐश्वर्यमद, ७ लाभमद, ८ तपोमद, ए आठ मद रहित संपदा छतां मद न होय जेने एवो जीव, अध्ययन एटले सूत्रसिद्धांत सूत्रथी, अर्थथी, भणवा भणाववानी रुचि छे जेने, निरहंकार थको सुबुद्धिने शास्त्रहितबुद्धियें करी अर्थ समजावे, हेतुदृष्टांत देखाडी, सुमति पमाडे, कुमति टाले. इत्यादिक परहित करतो, नित्य एटले सदाकाल

संतोषें ईर्ष्यारहित मंदकषायें जीव, पुरुषवेद बांधे. ३ तीव्रकषायें दर्शत्रीनुं शील नंजावतो, तीव्रविषयी, पशुघातक, मिथ्यात्वी जीव, नपुंसकवेद बांधे. चारित्रियानो दोष देखाडतो, असाधुना गुण ग्रहण करतो, कषाय उदीरतो जीव, चारित्रमोहनीयकर्म बांधे.

हवे आयुःकर्मना बंधहेतु कहे ढे. महाआरंज चक्रवर्त्ति प्रमुख ऋद्धि जोगवतो धणी मूर्छा परिग्रह सहित, अविरतिपरिणामी, अनंतानुबंधिया कषायने उदयें पंचेंडियनी हत्या निःशंकपणे करतो, मद्य, मांसादिक साते कुव्यसन सेवतो, कृतघ्नतापणुं, विश्वासद्रोहादिक मोहोटां पाप आचरतो, उत्सूत्र जांखतो, मिथ्यात्वनो महिमा वधारतो, अशुजपरिणामें कृष्णादिक त्रण लेश्यायें वर्त्ततो जीव, अशुज परिणामें करी नारकीनुं आयु बांधे. ॥ ५७ ॥

हवे तिर्यंचना आयुबंध हेतु कहेढे.

तिरिआउ गूढहिअउ, सढो ससल्लो तहा मणुस्साउ ॥
पयईय तणु कसाउ, दाणरुई मझिमगुणोअ ॥ ५८ ॥

अर्थ– तिरिआउ के० तिर्यंचनुं आयु बांधे. गूढहिअउ के० गूढ हृदयनो धणी, सढो के० मूर्ख, धूर्त्त, ससल्लो के० मिथ्यात्वादिक शल्यसहित, तहा के० तेमज हवे मणुस्साउ के० मनुष्यनुं आयु बांधे, ते पयईय के० प्रकृति एटले स्वजावें तणुकसाउ के० अल्प कषायवंत होय. दाणरुइ के० दान देवाने रुचिवंत होय. मझिमगुणोअ के० मध्यम गुणवंत होय. इत्यक्षरार्थः ॥

गूढ हृदय एटले जेना अजिप्रायनी कोइने खबर न पडे, उदायिन राजाने मारवानी पेरें गूढाजिप्राय होय, तथा शठ एटले मायावी, कपटी कहे तेम करे तथा वाणीयें मधुर, परिणामें दारुण होय, जुडुं उवट प्रकाशे, आर्त्तध्यानी, आ लोकें मान पूजाहेतुयें तप करतो, सशल्य एटले आपणी पूजा महत्व न्यून थइ जशे ? एवा जयें करी जेवां पापकर्म आचर्यां होय, तेवां पूर्ण आलोचे नहीं, शल्य राखे, इत्यादि माया अज्ञानना तीव्र मोहादिकें जीव, तीर्यगायु बांधे.

तेमज मनुष्यायु बांधवाना पण विशेष हेतु कहे ढे. त्यां देवता तथा नारकी तो सम्यक्त्व कर्त्तव्यतायें शुजजावें करी मनुष्यनुं आयु बांधे, ते जणी जवप्रत्ययें तेहने देवायु न बंधाय तथा मनुष्य, तिर्यंच, जेह प्रकृति कहेतां सहेजें उपाय कर्या विना मिथ्यात्वने मंदरसोदयें करी कषायनो पण मंदरसोदय होय. तेथी तणु एटले दुर्बल पड्या एवा कषाय, जेम धान्य न मलवाथी दुर्बलता थाय, एवो प्रकृतियें जडक धूलिरेखा समान कषायें वर्त्ततो, सहेजें सुपात्र, कुपात्र परीक्षा कर्या विना विशेष यशःकीर्त्ति, प्रमुख अणवांढतो पण स्वजावें दान देवानी रुचि तीव्र होय जेने एवो, क्षमा, आर्जव, मार्दव, सत्य, शौचादिक, मध्यम गुणें वर्त्ततो. एटले अनागाढमिथ्यात्वी, गुणहीन सम्यक्दृष्टि उत्कृष्टगुणना ते जणी अनागाढ, मिथ्यात्वी, मध्यम गुणशुं संबोध्य एटले वूफव्यो, देव, गुरुपूजा प्रीयकापोतलेश्या परिणामें जीव, मनुष्यायु बांधे. ॥ ५८ ॥

हवे देवायुना बंधहेतु कहे ढे.

अविरय माइ सुराउ, बालवतोऽकाम निज्जरोजयइ ॥
सरलो अगार विल्लो, सुहनामं अन्नहा असुहं ॥ ५९ ॥

अर्थ– अविरयमाइसुराउ के० अविरतिसम्यक्दृष्ट्यादिक देवायु बांधे, बालतवोऽकामनिज्जरोजयइ के० बालतपें करी तथा, ब्रह्मचर्यें करी अकामनिर्जरा उपार्जे, अने सरलो के० निष्कपटी, अगारविल्लो के० गा-

रवरहित थको सुहनामं के० शुन्ननामकर्मनी प्रकृतिउं बांधे, तथा अन्नहाअसुहं के० अन्यथा कपट गारवसहित अशुन्न नामकर्मनी प्रकृतिउं बांधे.॥ ५ए॥

अविरतिसम्यक्दृष्टि, मनुष्य, तिर्यंच, देवायु बांधे, घोलना परिणामें सुमित्र संयोगें, धर्मरुचिपणे. देशविरतिगुणे, सरागसंयमें देवायु बांधे. बालतप एटले दुःखगर्जित, मोहगर्जित वैरागें करी दुष्कर कष्ट पंचाग्निसाधन रसपरित्यागादिक अनेक मिथ्यात्वज्ञाने तप करतो, सनिदान उत्कट एटले अत्यंत आकरो, रोष गारवें तप करतो, असुरादिकयोग्य आयु बांधे. तथा अकामनिर्जरायें, अज्ञानपणे जूख, तृषा, टाढ, ताप, रोगादिक कष्ट सहेतो, स्त्री अणमिलते शील धारण करतो, विषयसंपत्तिने अन्नावें विषय अणसेवतो. इत्यादिक अकामनिर्जरायें तथा बालमरण एटले कांहिंएक तत्प्रायोग्य शुन्नपरिणामें वर्त्ततो, रत्नत्रयिविराधनायें व्यंतरादि योग्य आयु बांधे, तथा आचार्यप्रत्यनीकतायें किल्बिषिकायु बांधे, तथा मुग्धजन मिथ्यात्वीना गुण प्रशंसतो, महिमा वधारतो, परमाधामीनुं आयु बांधे. एम आयुःकर्मना बंधहेतु कह्या. तथा अकर्मन्नूमिना मनुष्यने अणुव्रत, महाव्रत, बालतप, अकामनिर्जरादिक देवायुना बंधहेतु विशेष कोइ नथी, तथा अहीं केटलाएक मिथ्यात्वी डे तेथी तेने देवायु केम संन्नवे ? परंतु तेने शीलव्रतत्वपणे देवायुनो बंधहेतु कहेवो. एम तत्वार्थटीकामांहे कह्युं डे.

हवे नामकर्मना बंधहेतु कहे डे. सुरगत्यादिकने त्रीश शुन्ननामकर्मप्रकृतिना बंधहेतु होय ते कहे डे. सरल एटले कपटरहित जेवो हृदयमांहे होय तेवो आचार बोले, कोइने पण कूडां तोल, मापें करी उगे नहीं, परवंचनबुद्धिरहित, ऋद्धिगारव, रसगारव, शातागारव रहित, पापन्नीरु, परोपकारी, सर्वजनप्रिय, क्षमादिगुणयुक्त, एवो पुरुष, शुन्ननामकर्मनी प्रकृति त्रीश बांधे तथा अप्रमत्तपणे चारित्र पालतो आहारकद्विक बांधे, अरिहंतादिक वीश स्थानक आराधतो, गुणवंतनुं वैयावच्च करतो, जिननामकर्म बांधे. तथा ए थकी विपरीत एटले घणो कपटी, कूडां तोलां, मान, माप करतो, परने वंचतो, परद्रोही, हिंसादिक पांच आश्रवें रातो, चैत्यादिकनो विराधक, व्रत लइ विराधतो, त्रण गारवें मातो, हीनाचारी, एवो जीव, नरकगत्यादिक चोत्रीश अशुन्ननामकर्मनी प्रकृति बांधे. ए शडशठ प्रकृतिना बंधहेतु कह्या. ॥ ५ए ॥

हवे उच्चैर्गोत्रकर्मना बंधहेतु कहेडे.

गुणपेही मय रहिउं, अप्रयणप्रावणा रुई निच्चं ॥
पकुणइ जिणाइ नत्तो, उच्चं निअं ईअरहाउं ॥ ६० ॥

अर्थ– गुणपेही के० गुणप्रेक्षी पारकागुणनो देखनार, मयरहिउं के० आठ मद रहित, अप्रयणप्रावणा रुईनिच्चं के० नणवा नणाववा उपर रुचि नित्य निरंतर होय. पकुणइ के० प्रकर्षे करी करे, जिणाइन्नत्तो के० जिन अरिहंतादिकनो न्नक्त, उच्चं के० उच्चैर्गोत्र उपार्जे अने निअंइअरहाउं के० ते थकी इतर अन्यथा विपरीत गुण द्वेषमदवंत होय, ते नीचैर्गोत्र बांधे ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ६० ॥

ज्ञान, दर्शन, चारित्रादिकगुण ज्यां जेटलो जाणे, त्यां तेटलो प्रकाशे, अवगुण देखीने निंदे नहीं, ते गुणप्रेक्षी कहीयें. १ जातिमद, २ कुलमद, ३ बलमद, ४ रूपमद, ५ श्रुतमद, ६ ऐश्वर्यमद, ७ लान्नमद, ८ तपोमद, ए आठ मद रहित संपदा डतां मद न होय जेने एवो जीव, अध्ययन एटले सूत्रसिद्धांत सूत्रथी, अर्थथी, नणवा नणाववानी रुचि डे जेने, निरहंकार थको सुबुद्धिने शास्त्रहितबुद्धियें करी अर्थ समजावे, हेतुदृष्टांत देखाडी, सुमति पमाडे, कुमति टाले. इत्यादिक परहित करतो, नित्य एटले सदाकाल

पकुणइ एटले प्रकर्षें करे. एटले वाने करी जीव, उच्चैर्गोत्रकर्म बांधे, जिन एटले तीर्थंकर देव, आदिशब्दथकी सिद्ध तथा प्रवचन संघादिकनो अंतरंगप्रतिबंधवंत एवो जीव, उच्चैर्गोत्र उच्चजाति, कुलादिकगम्य कर्म बांधे. अने एथकी विपरीतगुणवालो एटले मत्सरी, जात्यादिक आठ मदसहित अहंकारें करी कोइने जाणे जणावे नहीं, जिनसिद्ध प्रवचन चैत्यादिकनो अजक्त एवो जीव, हीनजात्यादिगम्य नीच गोत्रकर्म बांधे. ॥ ६० ॥

हवे अंतरायकर्मना बंधहेतु कहेछे.

जिणपूआ विग्घकरो, हिंसाइ परायणोऽजयइ विग्घं ॥
इय कम्मविवागोअं, लिहिउं देविंदसूरीहिं ॥ ६१ ॥

इति कर्मविपाकनामा प्रथमः कर्मग्रंथः ॥

अर्थ– जिणपूआ के० जिनपूजादिकनो विग्घकरो के० विघ्न करनार, पूजा निषेधतो, हिंसाइपरायणो के० हिंसादिक आश्रवने विषे तत्पर थको, अजयइविग्घं के० अंतरायकर्म उपार्जे. इयकम्मविवागोअं के० एणी पेरें कर्मविपाक एवे नामें ग्रंथ, ते लिहिउंदेविंदसूरीहिं के० तपागछाधिराज श्री देवेंद्रसूरीश्वरें लख्यो. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ६१ ॥

श्रीजिनप्रतिमानी पूजानो निषेधनार, पूजायें पुष्प, फल, जलादिकना अनेक जीवनो घात थाय, ते जणी मलिनारंजी, ते गृहस्थने पण हेय छे. जेम कोइएक मूर्ख, कटुकौषध गन साजा मनुष्यनी पेरें मांदाने पण निषेधे, तेनी शातानो अंतराय करे, तेम कुमति जीव, अनारंजी साधुनी पेरें मलीनारंजरोगक्षयकारी औषधप्राय पूजादिक प्रतिमारंज निषेधतो, परना हितनुं विघ्न करतो, अंतरायकर्म बांधे. तथा पोतानी मतियें करी जिनमत विपरीतार्थ प्ररूपतो, अनंत संसार वधारे, तेवारे अनंत जीवनो घातक थाय तथा बीजाने पण उन्मार्गे प्रवर्त्तावी अनंत जीवघात करे, तेथी अनुबंधहिंसावंत तथा अनुबंध मृषाजाषी तीर्थंकर अदत्तमार्गप्रवर्त्तक इत्यादिक अनुबंधे अढार पापस्थानकनो सेवनार जीव, अंतरायकर्म बांधे. तथा साधुने दानलाजादिकनो अंतराय करतो, मोक्षमार्ग हणतो, एवो जीव, पण तेमज जाणवो. एणी पेरें कर्मप्रकृति, पंचसंग्रहादिक प्राचीनकर्मग्रंथ, सविस्तर जोइ मुग्धबुद्धि, संक्षेपरुचि जीवने समजाववा सारुं तथा आत्माने पण परहितकरणरूप करुणाजन्य निर्ज्जरा अर्थे थोडे अक्षरें करी, जेम विशेषज्ञान पामे, तेम लख्यो पुस्तके चढाव्यो, ते कहेछे. परम गुरुगछाधिराज शिथिलाचारनिवारक, तपाबिरुदधारक, जट्टारक श्री १००८ श्रीजगच्चंद्रसूरीश्वर, पट्टप्रजावक, श्रीदेवेंद्रसूरिश्वरें तपगछनायकें लख्यो, पुस्तकें चढाव्यो.

॥ अथ प्रशस्तिः ॥

इति कर्मव्यथोन्माथिकर्मग्रंथार्थसंविदे ॥ गुरूपास्तिरताः संतो, जवंतु जवनिस्पृहाः ॥ १ ॥ अनाद्यविद्याविछित्यै, साद्यनंतपदाप्तये ॥ आद्यः कर्मविपाकाऽर्थो, जाव्यो जावविशारदैः ॥ २ ॥ इष्टं कर्मविपाकपाकहृतयोपाकाहितायंतवैः, पाकग्नापरनामसूरिसुगुरुर्गीयूपगूढं ततः ॥ एतत्कर्मविपाकसच्चिदशानिं, सात्मीकुरुध्वं जनाः ! इमेध्याज्ञानगिरिछिदैकवियशः, सोमोक्तया सद्दिशा ॥ ३ ॥ कर्मविपाकटबार्थो,ऽन्वर्थः प्रार्थ्योर्थिजिः स्वगुरुजक्ताः ॥ प्रथमादर्शे लिखितो, मुनिना कल्याणसोमेन ॥ ४ ॥ प्रत्यक्षगणनया ग्रंथमानं ससूत्रं ॥ इति श्रीबालवबोधः प्रथमकर्मग्रंथसहितः संपूर्णः ॥

॥ ॐ नमोऽर्हते ॥

॥ अथ ॥

॥ श्रीबालावबोधसहित कर्मस्तवनामा द्वियकर्मग्रंथः प्रारभ्यते ॥

॥ तत्र ॥

॥ आदौ बालावबोधकृत मंगलाचरणम् ॥

॥ अनुष्टुप् वृत्तम् ॥

त्रिजगत्सृष्टिसंतान, स्थितिनाशव्यवस्थितिं ॥ दिशत्यै सममार्हत्यै त्रिपद्यै हृद्यहृद्भियै ॥ १ ॥
कर्म बंधोदयावस्था, त्रिपुर धृक् दशा ध्रुवम् ॥ तस्यै यस्याप्रशस्याज्ञा, वरिवस्य शिवोऽभवेत् ॥ २ ॥
ध्यान धाम्नि निधायोच्चैः, स्वगुरु गुरुगौरवान् ॥ श्रीमत्कर्मस्तवे कुर्वे, टबार्थलिखनक्रमम् ॥ ३ ॥

॥ मूल गाथा ॥

तह थुणिमो वीरजिणं, जह गुणठाणेसु सयल कम्माइं ॥
बंधुदयोदीरणया, सत्तापत्ताणि खविआणि ॥ १ ॥

अर्थ–तह के० तेम थुणिमो के० स्तवीश. वीरजिणं के० श्रीमहावीरदेवप्रत्यें, जह के० जेम गुणठाणेसु के० गुणठाणाने विषे सयलकम्माइं के० सघलायें कर्म प्रकृतिप्रत्यें बंधुदयोदीरणया के० बंध, उदय, उदीरणायें करी सत्तापत्ताणि के० सत्तायें पामीने खविआणि के० क्षपितानि एटले खपाव्यां, निर्जर्यां ॥ इत्यक्षरार्थः ॥

अथ वार्त्तिकं लिख्यते ॥ जेम कर्म खपाववा रूप अपायापगम गुण वर्णवशे, कर्मशत्रु विदारवे करी वीर कहीयें. जेम मिथ्यादृष्ट्यादिक गुणठाणा, शिवमंदिर चढवाने पावडीआ एटले पगथियां सरखा जीवनी शुद्ध, शुद्धतर, शुद्धतम अध्यवसाय विशेष. यद्यपि ते अध्यवसाय असंख्याता छे, तो पण स्थूलव्यवहारें चौद कहीयें. तेने विषे ज्ञानावरणीयादिक आठ मूलप्रकृति, मतिज्ञानावरणीयादिक उत्तरप्रकृतिबंधयोग्य एकशोने वीश उदय उदीरणायें योग्य, एकशोने बावीश, सत्तायें एकशोने अडतालीश, ते जिहां जेटली लही, तथा जिहां जेटलीनो विच्छेद करी जे कर्मवर्गणा दलसाथें मिथ्यात्वादिक आश्रवें करी जीवप्रदेशने दूध पाणीनी पेरें तथा लोह अग्नि मले, तेवी रीतें एकमेक थावुं, ते बंध कहीयें.

२ ते बांध्यां कर्मनुं सहेजें अबाधा काल वीते थके अपवर्त्तनादिक करणविशेषे करी स्थितिघात थइ थकी मिष्ट तथा कटुक, घातीया तथा अघातीआ रसनुं वेदवुं, ते उदय कहीयें.

३ तेहज कर्मनो उदयावलि, प्राप्तरसथी उपरला रसनुं जीववीर्यविशेषे करी खेंची उदयावलिमांहे आणी वेदवुं, ते उदीरणा. ते पण उदयविशेषज जाणवो.

४ ते कर्मनुं बांधवुं तथा संक्रमणकरणे करी आपणा स्वरूपने पामी जे कर्म प्रकृति, तेनुं जीवप्रदेश साथे मली रहेवुं, खरवुं नही, निधाननी पेरें रहेवुं, ते सत्ता कहीयें. ए चार मध्यें बंधन तथा उदीरणा, ए बेहु जीवनां करण, वीर्यविशेष छे अने उदय, तथा सत्ता, ए बेहु करण नहीं, एटले ए भावार्थ छे. जेम श्रीवीर जिनें जे जे गुणठाणे जेटली प्रकृति कर्मनी बांधी, उदय पामी, उदीरी तथा सत्तायें धरी तथा जिहां

जिहां जेटली प्रकृतिनो बंध, उदय, उदीरणा, सत्ता, विछेद लही जे जे गुणगाणे जेटली प्रकृति खपावीने अनुक्रमें शुद्धस्वरूपी थया, ए अपायापगमातिशय गुण प्रगटवारूप असाधारण गुणस्तवन करशे. ॥ १ ॥

हवे प्रथम गुणगाणानां नाम तथा स्वरूप कहे छे.

मिछे सासण मीसे, अविरय देसे पमत्त अपमत्ते ॥ निअट्टि
अनिअट्टि सुहुमु, वसम खीण सजोगि अजोगि गुणा ॥ २ ॥

अर्थ– पहेलुं मिछे के० मिथ्यादृष्टिगुणस्थानक, बीजुं सासण के० सास्वादनसम्यक्दृष्टिगुणस्थानक, त्रीजुं मीसे के० मिश्रगुणस्थानक, चोथुं अविरय के० अविरतिसम्यक्दृष्टिगुणस्थानक, पांचमुं देसे के० देशविरति-गुणस्थानक, छहुं पमत्त के० प्रमत्तगुणस्थानक, सातमुं अपमत्ते के० अप्रमत्तगुणस्थानक, आठमुं निअट्टि के० निवृत्तिगुणस्थानक, नवमुं अनिअट्टि के० अनिवृत्तिगुणस्थानक, दशमुं सुहुम के० सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानक, अगीआरमुं उवसम के० उपशांतमोहगुणस्थानक, बारमुं खीण के० क्षीणमोहवीतरागगुणस्थानक, तेरमुं सजोगी के० सयोगीकेवलीगुणस्थानक, चौदमुं अजोगीगुणा के० अयोगीगुणस्थानक. ए चौद गुणगाणानां नाम छे. इत्यक्षरार्थः ॥ २ ॥

त्यां जीवना गुण, ज्ञान, दर्शन, चारित्ररूप जीवस्वभाव, तेनो तरतमविशेषकृतभेदे करी गुणगाणानां स्थानक छे ते जीवना पण भेद जाणवा.

१ प्रथम मिथ्यात्व कहेतां जिनवचनथी विपरीतदृष्टि एटले जीवादिक तत्वनी प्रतिपत्ति जेम धत्तुरानां बीज खाधे थके श्वेत वस्तुने पण पीली वस्तु करी पडिवजे, अंगीकार करे तेम मिथ्यात्वमोहनीयना जोरथी राग, द्वेष मोहादिकनां चिन्हसहित जे देवपणाना गुणें करी हीन होय, तेने देव करी माने आरंभ परिग्रहादिकवंत गुरुनां लक्षणें हीन होय, तेने गुरु करी पडिवजे, हिंसादिकने धर्म करी माने, यथा नयवचनें प्रमाण करी माने, नित्यता, अनित्यता, भिन्नता, अभिन्नता, सत्ता, असत्ता, लघुता, दीर्घता, एम वस्तुनी एकांतता माने पण सापेक्षपणे न माने तथा संपूर्ण जिनवचन सद्दहतो पण जे एक अक्षर मात्रनो अविश्वास आणे, तेपण जमालीनी पेरें मिथ्यादृष्टि जाणवो. अहीं कोइ कहेशे जे मिथ्यात्वदोषें दुष्टने गुणगाणी केम कहीयें? तेनो उत्तर. के जो पण मिथ्यात्वमोहनीय प्रकृति, सर्वघातीनी छे तेणे सर्व ते स्वप्रतिपत्ति हणाय, तोपण ते मेघघटा आवरित सूर्यप्रभानी पेरें रात्रीदिवस विभागनी करनार, एवी प्रभा, अनावृति होय, तेम जीवने पण एकांशें घटादिकनी प्रतिपत्ति अविरुद्ध होय. तथा अक्षरनो अनंतमो भाग उघाडो सदा सर्वदा सर्व जीवने रहे, ते परम निकृष्ट गुणनी अपेक्षायें मिथ्यात्वीने पण गुणस्थानक कह्युं. तथा कोइएक कहे छे के जेवारें मिथ्यात्वी पण मुक्तिहेतुक्रिया करे, त्यां गुणगाणुं होय अन्यथा मिथ्यात्वभूमिस्थ कहीयें. तथा ए सम्यक्त्वादिक गुण पामशे, ते माटे गुणगाणुं कहीयें.

२ तथा औपशमिक सम्यक्त्व पामी एक समयें तथा छ आवलि शेष सम्यक्त्व काल होये थके अनंतानुबंधियाना उदयथी औपशमिक सम्यक्त्व वमतां, क्षीरना स्वाद सरखो भाव, मिथ्यात्वगुणस्थानक पाम्या पहेलां, जे होय, ते सास्वादनसम्यक्दृष्टिगुणगाणुं बीजुं जाणवुं.

३ तथा मिश्रमोहनीयना उदयथी जिनवचन उपर रुचि अरुचि बेहु न होय मिश्रता होय, एवा जे अध्यवसाय ते मिश्रदृष्टिगुणगाणुं, त्रीजुं जाणवुं. मिथ्यात्व अने मिश्र ए बे गुणगाणा औदयिकभावें होय.

४ तथा विरतिगुण जाणतो, जवप्रत्ययें तथा अप्रत्याख्यानावरणकषायोदयें करी आदरी न शके एटले एक जाणी न आदरे, न पाले ते श्रेणिकराजानी पेठें तथा जाणी, न आदरे, पाले, ते अनुत्तर विमानना देवता, तथा जाणी आदरे न पाले, ते संविग्न, पाक्षिक ए त्रण जांगे वर्त्ततो १ क्षायिक २ औपशमिक अने ३ वेदक. ए मांहेलो एक तत्वरुचिरूप सम्यक्त्व पामी जे जे अध्यवसायें जिनवचन यथावस्थितपणे परिणमे, तेनुं नाम अविरतिसम्यक्दृष्टिगुणठाणुं चोथुं जाणवुं.

५ तथा सावद्ययोगनी एकदेशें विरति करे, जेम निरपराध, निरपेक्ष, संकल्पी त्रस जीव न हणवो. इत्यादिक हिंसानिषेधरूप सम्यक्त्व सहित अध्यवसाय जे जाणे, आदरे, पाले, ए जांगे वर्त्ततां देशविरतिगुणठाणुं पाचमुं जाणवुं. अहीं सम्यक्त्वसहित नोकारसी करे, ते पण एमां जाणवी.

६ तथा मद, विषय, कषाय, निद्रा, अने विकथा. ए पांच प्रमादें करी चारित्र, मलिनाध्यवसाय होय अप्रमत्तना अध्यवसायनी अपेक्षायें अनंतगुणहीनमलिन जाणवो. देशविरतिनी अपेक्षायें अनंत गुणविशुद्ध होय. एवी माया परिणामें वर्त्ततां, प्रमत्तसंयत गुणठाणुं छठुं जाणवुं.

७ तथा ते पांच प्रमाद रहित अनंत गुणविशुद्ध, निश्चयचारित्रें स्थिरतारूप ते सहित जे अध्यवसाय, ते अप्रमत्तसंयतगुणठाणुं सातमुं.

८ तथा चारित्रमोहनीयनी प्रकृति एकवीश उपशमाववा तथा खपाववाने अर्थें जेणे अत्यंत विशुद्ध अध्यवसायें करी वीर्यविशेष उल्लसे थके तेनो रसघात, स्थितिघात, गुणश्रेणि, गुणसंक्रम, अपूर्वस्थितिबंध. ए पांच वानां धुरसमयथी अपूर्व करणे कहीयें. तथा एक समयें अनेक जीव गुणठाणे चढ्या, ते शुद्ध शुद्धतरादिक अध्यवसायजेदें करी निवृत्ति कहेतां फेरफार होय, त्यां एनुं नाम निवृत्तिगुणठाणुं पण कहीयें, ए आठमुं जाणवुं. अहीं समय समय, अनंतगुण विशुद्धि होय.

९ तथा नवमे गुणठाणे अनेक जीव एक समयें चढे, तेने अध्यवसायें फेरफार न होय, तेथी एनुं नाम अनिवृत्ति कह्युं. तथा बादर के० महोटा खंड संपराय के० कषायना अहीं करे, एटले ए गुणठाणे कषायना महोटा खंड करे, तेथी एनुं बीजुं नाम बादरसंपराय पण कहीयें.

१० सूक्ष्म कीट्टीकर्मकृत लोज वेदतां शेष मोहनीयने क्षयें तथा उपशमें यथा जे विशुद्धाध्यवसाय ते सूक्ष्मसंपरायगुणठाणुं दशमुं जाणवुं.

११ जलने तलीये मल, नीचो बेसे तेथी पाणी निर्मल थाय, तेम मोहनीयना उपशमें अध्यवसाय निर्मल थाय. वली कषाय सत्तामांहे रह्या छे, ते माटे कषाय उदय पामे, तेवारें डोहला नीरनी पेरें फरी मेला थवानो संजव छे, जे जणी एनुं नाम उपशांतमोहनीय. ए छद्मस्थ वीतरागगुणठाणुं अगीआरमुं जाणवुं. इहांथी अवश्य पडे अने जो मरण पामे, तो अनुत्तरवासी देवता थाय. तेवारें त्यां चोथे गुणठाणे आवीने रहे, अन्यथा पडे तो दशमे आवे.

१२ तथा सर्व मोहनीयप्रकृति खपावे थके, मोहसत्ता टाले थके, जे अत्यंत विशुद्ध अध्यवसायस्थानक, ते क्षीणमोहवीतरागछद्मस्थगुणठाणुं बारमुं जाणवुं.

१३ केवलज्ञान पाम्या पछी ज्यां सुधी बादर योग मन, वचन, काया प्रवर्त्ते, हाले, चाले, बोले, त्यांसुधी सयोगीकेवलीगुणठाणुं तेरमुं जाणवुं.

१४ बादरयोग बंधे थके मन, वचन, कायाना व्यापारने अजावे करण वीर्यरहित मेरुनी पेरें निःप्रकंप जणी शैलेसीकरण करतां, अयोगीकेवलीगुणठाणुं चौदमुं जाणवुं. अहीं व्युपरतक्रिय एटले गइ छे क्रिया ज्यां, अप्रतिपाति एवे नामे शुक्लध्याननो चोथो पायो होय, ते जणी सूक्ष्मकाययोग छे ते जणी के-

वलीने योगनिरोधध्यान होय तेतो सर्वथा योगने अजावें न होय अने अयोगीपणुं ते बादरयोगना अजावनी अपेक्षायें लेवुं. ए चौद गुणठाणानुं स्वरूप कह्युं.

हवे ए चौद गुणठाणानुं कालमान कहे छे. मिथ्यात्वनो तो अजव्यने अनादि अनंत अने जव्यने अनादि सांत तथा सादिसांत जाणवो, अने पांचमा, तेरमा, छठा अने सातमानुं कालमान, देशें ऊणी पूर्व कोडी जाणवो. चोथानुं तेत्रीश सागरसाधिक कालमान छे. सास्वादननो छ आवलिप्रमाण, चौदमानो पांच ह्रस्वाक्षरनो काल जाणवो. अने शेष छ गुणठाणानो काल अंतर मुहूर्त्त. ए उत्कृष्ट कालमान जाणवुं.

हवे अहीं बंधप्रकृति कहे छे.

अजिनव कम्मग्गहणं, बंधोउहेण तछ वीस सयं ॥
तिछयरा हारग ऽुग, वज्जं मिछंमि सतर सयं ॥ ३ ॥

अर्थ– अजिनवकम्मग्गहणं के० नवा कर्मनुं ग्रहवुं, जीवप्रदेश साथें कर्ममलनुं मेलववुं ते बंधो के० बंध जाणवो, तछ के० त्यां उहेण के० उघे एटले सामान्य नयें वीससयं के० एकशोने वीश प्रकृतिनो बंध जाणवो अने तिछयर के० एक तीर्थंकरनामकर्म अने आहारगऽुग के० आहारकद्विक, एवं त्रण प्रकृति वज्जं के० वर्जीने मिछंमिसतरसयं के० मिथ्यात्वगुणठाणे एकशोने सत्तर बंधाय. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ३ ॥

मिथ्यात्वअविरत्यादिक सत्तावन सामान्य बंधहेतु छे अने ज्ञानज्ञानवंतादिकनी प्रत्यनीकतादिक ते विशेष बंधहेतु छे, तेणे करी नवां कर्म, पूर्वें बांध्यां छे, तेनी अपेक्षायें नवां बंधातां जे ज्ञानावरणीयादिक मूल आठ प्रकृति तथा मतिज्ञानावरणीयादिक उत्तर प्रकृति एकशो वीश, तेनो स्थितिरस अने प्रदेशपणे निर्द्धारवो, जीवप्रदेश सांथें मेलाववो, ते बंधनकरणजीववीर्यविशेष तजान्य ते बंध कहीयें. तिहां उघ एटले सामान्यें चउद गुणठाणां गुणजेद, जीवजेदादिक विशेष निरपेक्ष सर्वजीवने सामान्यप्रकारें ज्ञानावरण पांच, दर्शनावरण नव, वेदनीय बे, मोहनीय छवीश, आयुनी चार, नामकर्मनी शडशठ, गोत्रनी बे, अने अंतरायनी पांच. एम सर्व मली एकशोने वीश उत्तर प्रकृति बंधाय. ए रीतें सामान्यें सर्व जीवने बंध कहीयें.

हवे गुणस्थानकविशेष कहि, बंधप्रकृति विशेषें कहियें छैयें. तिहां प्रथम मिथ्यात्व गुणठाणे वर्त्तमान जीवने बंध कहेछे. ते पूर्वोक्त एकशोने वीश बंधयोग प्रकृतिमांहे एक जिननामकर्म, बीजुं आहारकशरीरनामकर्म, त्रीजुं आहारकअंगोपांगनामकर्म, ए त्रण प्रकृति, मिथ्यात्वी जीव, न बांधे. कारण के जिननामकर्म, सम्यक्त्वविना न बंधाय अने आहारकद्विक, शुद्धचारित्र विना न बंधाय, ते सम्यक्त्व अने चारित्र ए वे वानां मिथ्यात्वें नथी, तेथी ए त्रण प्रकृति न बंधाय. तेथी ते वर्जीने शेष ज्ञानावरणीयनी पांच, दर्शनावरणीयनी नव, वेदनीयनी वे, मोहनीयनी छवीश, आयुनी चार, नामकर्मनी चोशठ, गोत्रकर्मनी वे अने अंतरायकर्मनी पांच. एम सर्व मली एकशोने सत्तर प्रकृति सर्वमिथ्यात्वीजीवनी अपेक्षायें प्रथमगुणठाणे बंध योग्य होय केमके मिथ्यात्व, अविरति, कषाय अने योग, ए चार मूलहेतु त्यां होय तेथी ते निमित्तें एकशोने सत्तर प्रकृति बंधाय, अने सम्यक्त्वप्रत्ययिक जिननाम तथा चारित्रप्रत्ययिक, आहारकद्विक, ए त्रण प्रकृति न होय. ॥ ३ ॥

हवे मिथ्यात्वगुणठाणे केटली प्रकृतिनो बंधविछेद थाय, ते कहेछे.

नरय तिग जाइ थावर, चउ हुंमा यव छिवठ नपु मिछं ॥
सोलंतो इगहिअसय, सासणि तिरि थीण ऽुहग तिगं ॥ ४ ॥

अर्थ– नरयतिग के० नरकत्रिक, जाइ के० एकेंद्रियादिक जाति चार, थावरचउ के० स्थावरचतुष्क, हुंरु के० हुंरुसंस्थान, आयव के० आतपनामकर्म, छिवठ के० छेवडुं संघयण, नपु के० नपुंसकवेद मिछं के० मिथ्यात्वमोहनीय, सोलंतो के० ए शोल प्रकृतिनो अंत करे, इगहिअसय के० शेष एकशोने एक प्रकृतिनो बंध सासणि के० सास्वादन बीजे गुणठाणे होय. त्यां तिरि के० तिर्यंचत्रिक, थीण के० थीणद्धित्रिक, दुहगतिगं के० दौर्भाग्यत्रिक, ए त्रण त्रिक ॥ ४ ॥

नरकगति, नरकानुपपूर्वी, नरकायु. ए नरकत्रिक तथा एकेंद्रियजाति, वेंद्रियजाति, तेंद्रियजाति अने चौरिंद्रियजाति, ए जातिचतुष्क. ए सात प्रकृति तथा स्थावरनामकर्म, सूक्ष्मनामकर्म, अपर्याप्तनामकर्म अने साधारणनामकर्म. एवं चार साधारणनाम प्रत्यईर्ज ए स्थावरचतुष्क कहीयें, एवं अगीआर. वारमुं हुंड संस्थान, तेरमुं आतपनाम, चौदमुं छेवडुं संघयण, पंदरमुं नपुंसकवेद, शोलमुं मिथ्यात्वमोहनीय. एमां वे मोहनीयनी प्रकृति तथा एक नरकायु ते आयुनी प्रकृति, शेष तेर प्रकृति नामकर्मनी. एम सर्व मली शोल प्रकृतिनो बंधविछेद मिथ्यात्वगुणठाणे थाय. केम के ए शोल प्रकृति, मिथ्यात्व प्रत्ययीनी छे तेथी ते मिथ्यात्व उदयेंज बंधाय. ते विना न बंधाय तेथी आगले गुणठाणे मिथ्यात्वीनो रसोदय न लाभे तेथी ए शोल प्रकृतिनो बंध पण त्यां न लाभे माटें ए शोल प्रकृतिनां बंधनो प्रारंभ मिथ्यात्वगुणठाणे होय. एने बंधविछेद कहीयें. एम आगल प्रण बंधविछेदनो अर्थ जाणवो. तेवारें मिथ्यात्वें एकशोने सत्तर प्रकृतिनो बंध हतो तेमांथी ए शोल प्रकृतिनो बंध टल्यो शेष ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय नव, वेदनीय बे, मोहनीयनी चोवीश, आयुनी त्रण, नामकर्मनी एकावन, गोत्रनी वे, अंतरायनी पांच, एम सर्व मली एकशोने एक कर्मप्रकृतिनो बंध सास्वादनगुणठाणे सर्वजीवनी अपेक्षायें होय.

हवे सास्वादने जेटली प्रकृतिनो बंधविछेद होय, ते कहे छे. तिर्यंचादिक त्रण आगल त्रिक शब्द जोडियें, तेवारेंतिर्यंचत्रिक, थीणद्धीत्रिक, दौर्भाग्यत्रिक, ए त्रणत्रिक कहियें. तिर्यंचगति, तिर्यंचानुपूर्वी, अने तिर्यंचायु, ए तिर्यंचत्रिक, थीणद्धी, निद्रानिद्रा अने प्रचलाप्रचला. ए थीणद्धीत्रिक, दौर्भाग्यनाम, दुःस्वरनाम, अने अनादेयनाम. ए दौर्भाग्यत्रिक. एवं नव प्रकृति थइ. ॥ ४ ॥

अण मज्झागिइ संघय, ण चउ नि उज्जोअ कुखगइ
छित्ति ॥ पणवीसंतो मीसे, चउसयरि दुहाउअ अबंधा ॥५॥

अर्थ– अण के० अनंतानुबंधी चतुष्क, मझागिइ के० मध्याकृति एटले मध्यसंस्थानचतुष्क, संघयणचउ के० मध्य संघयणचतुष्क, चउ के० ए त्रण चतुष्कनी बार प्रकृति थइ. नि के० नीचैर्गोत्रकर्म, उज्जोअ के० उद्योतनामकर्म, कुखगइ के० अशुभविहायोगति, छित्ति के० स्त्रीवेदमोहनीय. इति एटले ए पण वीसंतो के० ए पच्चीश प्रकृतिनो अंत बंधविछेद सास्वादने थाय. तेथी मीसे के० मिश्र गुणठाणे चउसयरि के० चम्मोतेर प्रकृतिनो बंध होय. जे भणी ए गुणठाणे दुहाउअअबंधा के० मनुष्यायु तथा देवायु, ए बे आयुनो अबंध छे माटे चम्मोतेरनो बंध थाय, ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ५ ॥

अहीं अण कहेतां अनंतानुबंधीआ प्रमुख त्रण शब्द छे ते आगल चउ शब्द जोडीयें, तेवारें त्रणचउक थाय. एटले अनंतानुबंधी क्रोध, मान, माया अने लोभ. ए चारने अनंतानुबंधीचउक कहीयें. अने न्यग्रोध, सादि, वामन अने कुब्ज. ए चार मध्य एटले वचलां संस्थान, ए मध्यमसंस्थानचउक. अहीं आकृति एटले शरीराकार ते संस्थानरूप तन्निमित्तक कर्म प्रकृति पण आकृतिनाम जाणवी. तथा ऋषभनाराचसंघ-

यण, नाराचसंघयण, अर्द्धनाराचसंघयण अने कीलिकासंघयण, ए चार वचलां संघयण छे एने मध्यसंघयणचउक कहीयें. एटले त्रण चोक बार प्रकृति कही अने त्रण त्रिक नव प्रकृति पूर्वली गाथामां कही एवं एकवीश प्रकृति थइ. बावीशमुं नीचगोत्र, त्रेवीशमुं उद्योतनामकर्म, चोवीशमुं अशुभविहायोगति, पच्चीशमुं स्त्रीवेद. एवं पच्चीश प्रकृतिमध्यें एक उद्योतनाम अने बीजुं तिर्यगायु. ए बे प्रकृति विना शेष त्रेवीश पापप्रकृति, तीव्रसंक्लेशें बंधाय अने ते तीव्रसंक्लेश अनंतानुबंधीयाने उदयें होय अने ए मिश्र प्रमुख आगले गुणठाणे अनंतानुबंधीयानो उदय न होय, तेवारें ए गुणठाणे एनो पण बंध न होय अने उद्योतनाम, तथा तिर्यगायु. ए बे पुण्यप्रकृति छे पण तिर्यक्प्रायोग्य प्रकृतिबंध टलेथी एनो पण बंध न होय. ए पच्चीशमध्यें थीणद्धीत्रिक, दर्शनावरणकर्मनी अने अनंतानुबंधीया चार तथा स्त्रीवेद ए पांच प्रकृति, मोहनीयकर्मनी एक गोत्रप्रकृति, एक तिर्यगायुप्रकृति. एवं दश थइ अने शेष पंदर प्रकृति नामकर्मनी एवं पच्चीश प्रकृतिनो बंध प्रांतसास्वादनें होय, तेवारें ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय छ, वेदनीय बे, मोहनीयनी उंगणीश, नामकर्मनी छत्रीश, गोत्रनी एक अने अंतरायनी पांच. एवं चम्मोतेर प्रकृति मिश्रगुणठाणे सर्व जीवनी अपेक्षायें बंधाय. जे माटे सास्वादनगुणठाणे एकशोने एक प्रकृतिनो बंध हतो, तेमांहेथी अनंतानुबंधीयाना उदयने अभावें तन्निमित्तक पच्चीश प्रकृतिनो बंध टल्यो तेवारें छहोंतेर प्रकृतिनो बंध रह्यो, ते मध्यें पण मिश्रगुणठाणे आयुबंध योग्य अध्यवसाय नथी, तेथी त्यां देवायु, मनुष्यायु, ए बे आयु पण न बंधाय. जे भणी शास्त्रें कह्युं छे के " समामिछदिठिआउग बंधपि न करेई" पण आगलें चोथे गुणठाणे बंध करशे तेथी ए बे आयुनो बंध विछेद न कह्यो, पण अबंध कह्यो तेथी चम्मोतेर प्रकृतिनो बंध, मिश्रगुणठाणे होय इहां कोइ प्रकृतिनो बंधविछेद नथी. ॥ ५॥

सम्मे सग सयरि जिणा,उबंधि वइर नरतिअ बिअ कसा-
या ॥ उरल डुगंतो देसे, सत्तठी तिय कसायं तो ॥ ६ ॥
ते वठि पमत्ते सो, ग अरइ अथिर डुग अजस अ-
स्सायं ॥ वुछिज्ज छच्च सत्तव, नेइ सुराउंजया निठं ॥ ७ ॥

अर्थ– सम्मे के० अविरतिसम्यक्दृष्टिगुणठाणे सगसयरि के० सत्त्योतेर प्रकृतिनो बंध होय. जिणाउ के० जिननाम अने मनुष्यायु तथा देवायु ए बे आयु. एवं त्रण प्रकृति बंधि के० बांधे तेमाटे. अने वइर के० वज्रऋषभनाराचसंघयण, नरतिअ के० मनुष्यत्रिक, बिअकसाया के० बीजा अप्रत्याख्यानीआ चार कषाय अने उरलडुगंतो के० औदारिकद्विक. ए दश प्रकृतिना बंधनो अंत करे, तेवारें देसे के० देशविरतिगुणठाणे सत्तठी के० शडसठ प्रकृतिनो बंध करे अने त्यां तियकसायंतो के० त्रीजा प्रत्याख्यानावरण चार कषायनो अंत करे ॥ ६ ॥ तेवारें तेवठिपमत्ते त्रेशठ प्रकृतिनो बंध, प्रमत्तगुणठाणे होय अने एक सोग के० शोकमोहनीय, बीजी अरइ के० अरतिमोहनीय, अथिरडुग के० अस्थिरद्विक, एवं चार. पांचमुं अजस के० अयशःकीर्तिनामकर्म, छठुं अस्सायं के० अशातावेदनीय, छच्च के० ए छ प्रकृति वुछिज्ज के० बंधथी विछेद पामे. सत्तव के० अथवा सात प्रकृति विछेद पामे. नेइसुराउंजयानिठं के० जो कोइ प्रमत्त साधु देवायु बांधवा मांडे, अने संपूर्ण करी नेष्टा पमाडे पोचाडे. तो सात प्रकृतिनो अंत करे ॥ ७ ॥

अविरतिसम्यक्दृष्टिगुणठाणे ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय छ, वेदनीय बे, मोहनीय उंगणीश, आयुनी बे, नामकर्मनी साडत्रीश गोत्रकर्मनी एक, अने अंतरायकर्मनी पांच, ए रीतें सत्त्योतेर प्रकृतिनो

बंध छे, ते मध्यें चम्मोतेर प्रकृतिनो बंध जे मिश्रगुणठाणे कह्यो तेज आहिं लेवो अने अहीं सम्यक्दृष्टि छे तेथी तन्निमित्त जिननामकर्मनो पण बंध लाने तथा सम्यक्दृष्टि देवता, तथा नारकी, ए बेहु मनुष्या-युज बांधे अने सम्यक्दृष्टि मनुष्य, ते तिर्यंच अने देवायुज बांधे, तेथी सर्वजीवनी अपेक्षाये चोथे गुण-ठाणे सत्त्योतेर प्रकृतिनो बंध पामे. हवे अहीं विछेद कहे छे. वज्रऋषभनाराचसंघयण, मनुष्यगति, मनु-ष्यानुपूर्वी, मनुष्यायु, ए मनुष्यत्रिक, औदारिकशरीर अने औदारिक अंगोपांग ए औदारिकद्विक. एवं छ प्रकृतिनो बंध चोथे गुणठाणे देवता अने नारकीने होय. मनुष्यगति प्रायोग्य बांधे आगला गुणठाणां दे-वात अने नारकीने न होय. तेथी ए छ प्रकृतिनो बंध न पामीये,तेथी विछेद तथा अप्रत्याख्यानी चार क-षायनो बंध पण आगले गुणठाणे न लाने. आपणा उदयने अन्नावे कषायनो बंध पण न होय, तेथी ए दश प्रकृतिनो बंध विछेद चोथे गुणठाणे. ते मध्यें अप्रत्याख्यानीआ चार, ते मोहनीयनी प्रकृति, मनुष्यायु ते आयुनी प्रकृति. शेष पांच नामकर्मनी प्रकृति, एवं दश प्रकृति टली. शेष ज्ञानावरणीयनी पांच, दर्शना-वरणीयनी छ, वेदनीयनी बे, मोहनीयनी पंदर, आयुनी एक, नामनी बत्रीश, गोत्रनी एक अने अंतरायनी पांच, ए शऽसठ प्रकृतिनो बंध, देशविरतिगुणठाणे उघें होय, तिहां बंधविछेद त्रीजो कषाय जे प्रत्याख्या-नावरण, तेनी चोकडी ए चार कषायनी प्रकृतिना बंधनो अंत थाय. जे नणी प्रथम वार कषायनो बंध आपणे उदय होते थके आगल उदय नथी तेथी बंध पण न होय. तेवारें शडशठ प्रकृतिमांहेथी मोह-नीनी चार टालवी ॥ ६ ॥

बाकी ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय छ, वेदनीय बे, मोहनीय अगीआर, आयुनी एक, नामनी ब-त्रीश, गोत्रनी एक अने अंतरायनी पांच, ए त्रेशठ प्रकृतिनो बंध, प्रमत्तगुणठाणे मनुष्यने होय.

त्यां छ तथा सात कर्मप्रकृतिनो बंधविछेद अने बंधप्रांत होय, ते हवे कहे छे. एक शोक, अने बीजी अरति. ए बे मोहनीयनी प्रकृति. एक अस्थिरनामकर्म, बीजुं अशुन्ननामकर्म, ए अस्थिरद्विक. त्रीजुं अ-यशःकीर्त्तिनामकर्म. ए त्रण नामकर्मनी प्रकृति अने एक अशातावेदनीयनी प्रकृति. ए त्रण कर्मनी छ प्रकृ-तिनो निमित्तप्रमाद छे ते प्रमाद छते ए अशुन्नप्रकृति बंधाय. आगले गुणठाणे विशुद्धाध्यवसायनणी छु-ष्टयोगजन्य जे प्रकृति, ते प्रमादने अन्नावें न बंधाय, तेथी त्यां अशुन्नयोग निवर्त्ते, त्यां ए प्रकृतिनो बंध पण निवर्त्ते, तेथी छनो बंधविछेद अने आयुःकर्मनो बंध अतिविशुद्धपरिणामें न होय तिहां घोलना प-रिणामे प्रमत्तगुणठाणें देवायु बांध्या पछी सातमे गुणठाणे चढतो सात प्रकृतिनो बंध विछेद जे नणी अ-तिविशुद्ध अध्यवसायनणी आयुबंध पण आगले गुणठाणे नथी, तेवारें छ प्रकृति प्रथम कही ते अने सा-तमुं सुरायु. ए सात प्रकृतिबंधनी अपेक्षायें प्रमत्तगुणठाणे विछेद पामे अने जो प्रमत्तें देवायुनो बंध कर-तो ते बंध पूर्ण कस्याविना अप्रमत्तें चढे तो केवल देवायुनोज ज्यांसुधी बंध पूर्ण करे, त्यांसुधी अप्र-मत्तें पण आयुबंध पामीयें, तो छ प्रकृतिना बंधनो विछेद होय तेवारें ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय छ, वेदनीय एक, मोहनीय नव, आयुनी एक, नामनी एकत्रीश, गोत्रनी एक अने अंतरायनी पांच ॥ ७ ॥

गुणसट्ठि अप्पमत्ते, सुराउ बंधं तु जइ इहा गछे ॥
अन्नह अछावन्ना, जं आहारग छुगं बंधे ॥ ८ ॥

अर्थ– ए सर्व मली गुणसट्ठिअप्पमत्ते के० उगणशाठ प्रकृतिनो बंध अप्रमत्तगुणठाणे होय. सुराउब-धंतु के० देवायु बांधतो थको जइ के० यदि एटले जो इहागछे के० अप्रमत्तगुणठाणे आवे तो अने अन्न-

ह के० अन्यथा देवायु विना तो अठावन्ना के० अठावनप्रकृतिबंध होय. जंआहारगडुगंबंधे के० जे जाणी आहारकद्विक बांधे, तेवारें अठावन्न अथवा उंगणशाठ प्रकृतिनो बंध थाय. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ८ ॥

ए उंगणशाठ प्रकृति अप्रमत्त संयतगुणठाणे प्रवर्त्ततो बांधे. अहीं शिष्य पूछे छे के हे जगवन् ! आयुबंध घोलना परिणामे होय छे, ते अहीं घोलना परिणाम नथी तो केम आयुबंध होय ? तत्रोत्तरं. हे शिष्य ! जो प्रमत्त थको घोलना परिणामे करी देवायुबंध करतो प्रमत्तनो काल पूर्ण थये देवायुबंध अपूर्ण हुवे थके अप्रमत्तगुणठाणे पण आवे, तिहां कुंजारना चक्रज्रमणन्यायें करी पूर्वले घोलना परिणामें आरंजेलो आयुबंध ज्यांसुधी पूर्ण करे, त्यांसुधी अप्रमत्तगुणठाणे पण देवायुबंध पामीयें, तेथी उंगणशाठ प्रकृतिनोबंध छे पण अप्रमत्त छते आयुबंध आरंजे नहिं. अन्यथा एटले जो प्रमत्तगुणठाणे सुरायुबंध आरंजी पूर्ण करतो, वलतो अप्रमत्तगुणठाणे आवे, तो आयुविना सात कर्ममांहेली ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय छ, वेदनीय एक, मोहनीय नव, नामनी एकत्रीश, गोत्रनी एक, अने अंतरायनी पांच. ए अठावन्न प्रकृति बांधे. तिहां शिष्य पूछे छे के, ए केम होय जे जाणी प्रमत्तबंध, त्रेशठ प्रकृतिनो छे तेमांथी छ प्रकृतिनो बंधविछेद थयो, तेवारें सत्तावन प्रकृति होय अने सात प्रकृतिबंधविछेद करतां छप्पन्न प्रकृति होय, पण उंगणशाठ अने अठावन्न प्रकृति केवी रीते होय ? तिहां गुरु उत्तर कहे छे के, अहीं अतिविशुद्ध चारित्रने सद्भावें तन्नैमित्तिक आहारकशरीर अने आहारकअंगोपांग, ए बे प्रकृति अधिक बंधाय, ते जेलतां ओगणशाठ अने अठावन थाय. ए रीतें सुरायु विना शेष अठावन प्रकृतिनो बंध अप्रमत्तसंयतने कह्यो. ॥ ८ ॥

अडवन्न अपुव्वा इमि, निद्दडुगंतो छपन्न पण जागे ॥ सुर
डुग पणिंदि सुखगइ, तस नव उरल विणु तणु वंगा ॥ ए ॥

अर्थ– अडवन्न के० अठावन प्रकृतिनो बंध अपुवाइमि के० अपूर्वकरणना प्रथमजागने विषे निद्दडुगंतो के० त्यां निद्राद्विकनो अंत थाय, तेवारें छपन्न पणजागे के० छप्पन्न प्रकृतिनो बंध, द्वितीयादिकथी मांमी छठा सुधीना पांच जागें होय, पांचे जागें सत्ता तो छप्पन्ननीज पण स्थितिघात, रसघात, गुणसेढी, गुणसंक्रम, अपूर्वबंध, ए पांचवानां करे. सुरडुग के० सुरद्विक, पणिंदि के० पंचेंद्रियजाति, सुखगइ के० शुजविहायोगति, तसनव के० त्रसनवक, उरलविणुतणुवंगा के० एक औदारिक विना शेष चार शरीर अने वैक्रियोपांग तथा आहारकोपांग, ए बे उपांग. एवं उंगणीश प्रकृति ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ए ॥

तेहज अपूर्वकरण एवे नामे आठमुं गुणठाणुं अंतरमुहूर्त्तकाल प्रमाणनुं. तेना सात जाग करीयें तेमांहेला प्रथम जागने विषे अठावन प्रकृति बांधें, तिहां निद्रा अने प्रचला, ए बे दर्शनावरणीयनी प्रकृति तेना बंधनो अंत आवे, ते आगलें अतिविशुद्धपणे करी ए बे प्रकृति न बंधाय, शेष ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय चार, वेदनीय एक, मोहनीय नव, नामनी एकत्रीश, गोत्रनी एक अने अंतरायनी पांच. एवं छप्पन्न प्रकृति, बीजे, त्रीजे, चोथे, पांचमे अने छठे, ए पांच जागें बंधाय, ए रीतें अपूर्वकरणना छजागने विषे बंध कह्यो. हवे छठे जागें जे प्रकृतिनो बंधविछेद होय, ते कहेछे. अहीं देवगतिप्रायोग्य एकत्रीश नामकर्मना बंधमांहेलो त्रीश प्रकृतिनो बंध विछेद थाय, ते कहे छे. देवगति अने देवानुपूर्वी, ए सुरद्विक. त्रीजुं पंचेंद्रियजातिनाम, चोथुं शुजविहायोगति तथा एक त्रसनाम, बीजुं बादरनाम, त्रीजुं पर्याप्तनाम, चोथुं प्रत्येकनाम, पांचमुं स्थिरनाम, छठुं शुजनाम, सातमुं सौजाग्यनाम,

आठमुं सुस्वरनाम, नवमुं आदेयनाम, ए त्रसनवक कहीयें. एवं तेर. तथा औदारिकशरीर अने औदारिक अंगोपांग, ए बेनो बंधविच्छेद चोथे गुणठाणे थयो तेथी ते बे विना शेष वैक्रियशरीर, आहारकशरीर, तैजसशरीर अने कार्मणशरीर ए चार शरीरनाम अने वैक्रियअंगोपांग तथा आहारकांगोपांग, ए बे अंगोपांग एवं छ प्रकृति. ए. रीतें धुरथी सर्व मली उंगणीश प्रकृति थइ ॥ ए ॥

समचउर निमिण जिण व, न्न अगुरु लहु चउ छलंसि तीसंतो
चरमे छवीस बंधो, हास रई कुछ नय नेउं ॥ १० ॥

अर्थ– वीशमुं समचउर के० समचतुरस्रसंस्थान, एकवीशमुं निमिण के० निर्माणनाम, बावीशमुं जिण के० जिननाम, तथा वन्न के० वर्ण चतुष्क अने अगुरुलहुचउ के० अगुरुलघुचतुष्क, छलंसितीसंतो के० छठे नागें ए त्रीश प्रकृतिना बंधनो अंत थाय, एटले विच्छेद थाय, तेवारें चरमे के० छेलें, सातमे नागे छवीस बंधो के० छवीस प्रकृतिनो बंध होय, त्यां हास के० हास्यमोहनीय, रई के० रतिमोहनीय, कुछ के० जुगुप्सामोहनीय, नयनेउं के० नयमोहनीय. ए चार प्रकृतिनें बंधथी टाले ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १० ॥

वीशमुं समचतुरस्रसंस्थान, एकवीशमुं निर्माणनाम, बावीशमुं तीर्थंकरनाम तथा वर्ण, गंध, रस, अने स्पर्श, ए वर्णचतुष्क एटले ए चार नाम कर्मनी प्रकृति एवं छवीश. तथा अगुरुलघुनाम, उपघातनाम, उश्वासनाम, पराघातनाम, ए अगुरुलघुचतुष्क. एवं सर्व मली नामकर्मनी त्रीश प्रकृतिनो बंध विच्छेद थाय, जे नाणी चारित्रमोहनीयने खपावतो तथा उपशमावतो अपूर्वकरण करे, तिहां विशुद्धाध्यवसाये करी संसारभ्रमणहेतुगतिप्रायोग्य नामकर्मनो बंध विछोडे. अहीं शेष सुरगतिप्रायोग्यनामकर्मप्रकृति एकत्रीशनो बंध रह्यो हतो, तेमांहेथी एक यशः कीर्त्तिविना शेष त्रीश प्रकृतिनो बंधछे, तेथी नवभ्रमणनुं बीज न करे, अतिविशुद्ध छे माटे न करे. ए रीतें छठे नागें त्रीश प्रकृतिनो बंधविच्छेद करे, तेवारे अपूर्व करणने छेहले सातमे नागें ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय चार, शातावेदनीय एक, तथा संज्वलनकषाय चार, हास्य, रति, नय, जुगुप्सा, पुरुषवेद. एवं मोहनीनी नव, यशःकीर्त्तिनाम, उच्चैर्गोत्र अने पांच अंतराय, एवं सात कर्मनी उत्तरप्रकृति छवीश बांधे, त्यां बंधविच्छेद कहेछे. अपूर्वकरणना सातमा नागने प्रांतें अतिविशुद्धअध्यवसाय थया, तेमाटे एक हास्यमोहनी, बीजुं रतिमोहनी, त्रीजुं जुगुप्सामोहनी, चोथुं नयमोहनी, ए चार प्रकृतिना बंधयोग्य अध्यवसायस्थानक टली जाय. तेवारें शेष बावीश प्रकृतिनो बंध रहे ॥ १० ॥

अनिअट्टि नाग पणगे, इगेगहीणो डुवीसविह बंधो ॥
पुम संजलण चउण्हं, कमेण छेउं सतर सुहुमे ॥ ११ ॥

अर्थ– अनिअट्टिनागपणगे के० अनिवृत्तिकरण नामे नवमा गुणठाणाना पांच नागने विषे इगेगहीणो के० नागनाग दीठ एकेक प्रकृतियें हीन, डुवीसविहबंधो के बावीश प्रकृतिनो बंध होय, ते केम? तोके पहेले नागें बावीशनो बंध होय, बीजे नागें पुम के० पुरुषवेद उंछो करतां एकवीशनो बंध तथा तेवार पछी तृतीयादिक नागने विषे संजलणचउण्हं के० संज्वलन कषायनी चोकडीमांहेली एकेक प्रकृतिनो बंध, अनुक्रमें बंधथी छेउं के० छेदाय, तेवारें सतरसुहुमे के० सत्तर प्रकृतिनो बंध सूक्ष्म संपरायगुणठाणवो ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ११ ॥

ह के० अन्यथा देवायु विना तो अठावन्ना के० अठावनप्रकृतिबंध होय. जंआहारगडुगंबंधे के० जे नणी आहारकद्विक बांधे, तेवारें अठावन्न अथवा उंगणशाठ प्रकृतिनो बंध थाय. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ८ ॥

ए उंगणशाठ प्रकृति अप्रमत्त संयतगुणठाणे प्रवर्त्ततो बांधे. अहीं शिष्य पूछे छे के हे जगवन् ! आयुबंध घोलना परिणामे होय छे, ते अहीं घोलना परिणाम नथी तो केम आयुबंध होय ? तत्रोत्तरं. हे शिष्य ! जो प्रमत्त थको घोलना परिणामे करी देवायुबंध करतो प्रमत्तनो काल पूर्ण थये देवायुबंध अपूर्ण हुवे थके अप्रमत्तगुणठाणे पण आवे, तिहां कुंजारना चक्रज्रमणन्यायें करी पूर्वले घोलना परिणामें आरंजेलो आयुबंध ज्यांसुधी पूर्ण करे, त्यांसुधी अप्रमत्तगुणठाणे पण देवायुबंध पामीयें, तेथी उंगणशाठ प्रकृतिनोबंध छे पण अप्रमत्त छते आयुबंध आरंजे नहिं. अन्यथा एटले जो प्रमत्तगुणठाणे सुरायुबंध आरंजी पूर्ण करतो, वलतो अप्रमत्तगुणठाणे आवे, तो आयुविना सात कर्ममांहेली ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय छ, वेदनीय एक, मोहनीय नव, नामनी एकत्रीश, गोत्रनी एक, अने अंतरायनी पांच. ए अठावन्न प्रकृति बांधे. तिहां शिष्य पूछे छे के, ए केम होय जे नणी प्रमत्तबंध, त्रेशठ प्रकृतिनो छे तेमांथी छ प्रकृतिनो बंधविछेद थयो, तेवारें सत्तावन प्रकृति होय अने सात प्रकृतिबंधविछेद करतां छप्पन्न प्रकृति होय, पण उंगणशाठ अने अठावन्न प्रकृति केवी रीतें होय ? तिहां गुरु उत्तर कहे छे के, अहीं अतिविशुद्ध चारित्रने सद्भावें तन्नैमित्तिक आहारकशरीर अने आहारकअंगोपांग, ए बे प्रकृति अधिक बंधाय, ते जेलतां ओगणशाठ अने अठावन थाय. ए रीतें सुरायु विना शेष अठावन प्रकृतिनो बंध अप्रमत्तसंयतने कह्यो. ॥ ८ ॥

अडवन्न अपुव्वा इमि, निद्दडुगंतो छपन्न पण जागे ॥ सुर
डुग पणिंदि सुखगइ, तस नव उरल विणु तणु वंगा ॥ ए ॥

अर्थ– अडवन्न के० अठावन प्रकृतिनो बंध अपुव्वाइमि के० अपूर्वकरणना प्रथमजागने विषे निद्दडुगंतो के० त्यां निज्ञाद्विकनो अंत थाय, तेवारें छपन्न पणजागे के० छप्पन्न प्रकृतिनो बंध, द्वितीयादिकथी मांमी छठा सुधीना पांच जागें होय, पांचे जागें सत्ता तो छप्पन्ननीज पण स्थितिघात, रसघात, गुणसेढी, गुणसंक्रम, अपूर्वबंध, ए पांचवानां करे. सुरडुग के० सुरद्विक, पणिंदि के० पंचेंड्रियजाति, सुखगइ के० शुजविहायोगति, तसनव के० त्रसनवक, उरलविणुतणुवंगा के० एक औदारिक विना शेष चार शरीर अने वैक्रियोपांग तथा आहारकोपांग, ए बे उपांग. एवं उंगणीश प्रकृति ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ए ॥

तेहज अपूर्वकरण एवे नामे आठमुं गुणठाणुं अंतरमुहूर्त्तकाल प्रमाणनुं. तेना सात जाग करीयें तेमांहेला प्रथम जागने विषे अठावन प्रकृति बांधे, तिहां निज्ञा अने प्रचला, ए बे दर्शनावरणीयनी प्रकृति तेना बंधनो अंत आवे, ते आगलें अतिविशुद्धपणे करी ए बे प्रकृति न बंधाय, शेष ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय चार, वेदनीय एक, मोहनीय नव, नामनी एकत्रीश, गोत्रनी एक अने अंतरायनी पांच. एवं छप्पन्न प्रकृति, बीजे, त्रीजे, चोथे, पांचमे अने छठे, ए पांच जागें बंधाय, ए रीतें अपूर्वकरणना छजागने विषे बंध कह्यो. हवे छठे जागें जे प्रकृतिनो बंधविछेद होय, ते कहेछे. अहीं देवगतिप्रायोग्य एकत्रीश नामकर्मना बंधमांहेलो त्रीश प्रकृतिनो बंध विछेद थाय, ते कहे छे. देवगति अने देवानुपूर्वी, ए सुरद्विक. त्रीजुं पंचेंड्रियजातिनाम, चोथुं शुजविहायोगति तथा एक त्रसनाम, बीजुं बादरनाम, त्रीजुं पर्याप्तनाम, चोथुं प्रत्येकनाम, पांचमुं स्थिरनाम, छठुं शुजनाम, सातमुं सौजाग्यनाम,

आठमुं सुस्वरनाम, नवमुं आदेयनाम, ए त्रसनवक कहीयें. एवं तेर. तथा औदारिकशरीर अने औदारिक अंगोपांग, ए बेनो बंधविछेद चोथे गुणठाणे थयो तेथी ते बे विना शेष वैक्रियशरीर, आहारकशरीर, तैजसशरीर अने कार्मणशरीर ए चार शरीरनाम अने वैक्रियअंगोपांग तथा आहारकांगोपांग, ए बे अंगोपांग एवं छ प्रकृति. ए. रीतें धुरथी सर्व मली उंगणीश प्रकृति थइ ॥ ए ॥

समचउर निमिण जिण व, न्न अगुरु लहु चउ छलंसि तीसंतो
चरमे छवीस बंधो, हास रई कुछ नय नेउं ॥ १० ॥

अर्थ– वीशमुं समचउर के० समचतुरस्रसंस्थान, एकवीशमुं निमिण के० निर्माणनाम, बावीशमुं जिण के० जिननाम, तथा वन्न के० वर्ण चतुष्क अने अगुरुलहुचउ के० अगुरुलघुचतुष्क, छलंसितीसंतो के० छठे नागें ए त्रीश प्रकृतिना बंधनो अंत थाय, एटले विछेद थाय, तेवारें चरमे के० छेले, सातमे नागे छवीस बंधो के० छवीस प्रकृतिनो बंध होय, त्यां हास के० हास्यमोहनीय, रई के० रतिमोहनीय, कुछ के० जुगुप्सामोहनीय, नयनेउं के० नयमोहनीय. ए चार प्रकृतिनें बंधथी टाले ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १० ॥

वीशमुं समचतुरस्रसंस्थान, एकवीशमुं निर्माणनाम, बावीशमुं तीर्थंकरनाम तथा वर्ण, गंध, रस, अने स्पर्श, ए वर्णचतुष्क एटले ए चार नाम कर्मनी प्रकृति एवं छवीश. तथा अगुरुलघुनाम, उपघातनाम, उश्वासनाम, पराघातनाम, ए अगुरुलघुचतुष्क. एवं सर्व मली नामकर्मनी त्रीश प्रकृतिनो बंध विछेद थाय, जे नणी चारित्रमोहनीयने खपावतो तथा उपशमावतो अपूर्वकरण करे, तिहां विशुद्धाध्यवसायें करी संसारभ्रमणहेतुगतिप्रायोग्य नामकर्मनो बंध विछोडे. अहीं शेष सुरगतिप्रायोग्यनामकर्मप्रकृति एकत्रीशनो बंध रह्यो हतो, तेमांहेथी एक यशः कीर्त्तिविना शेष त्रीश प्रकृतिनो बंधदे, तेथी नवभ्रमणनुं बीज न करे, अतिविशुद्ध छे माटे न करे. ए रीतें छठे नागें त्रीश प्रकृतिनो बंधविछेद करे, तेवारे अपूर्व करणने छेहले सातमे नागें ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय चार, शातावेदनीय एक, तथा संज्वलनकषाय चार, हास्य, रति, नय, जुगुप्सा, पुरुषवेद. एवं मोहनीनी नव, यशःकीर्त्तिनाम, उच्चैर्गोत्र अने पांच अंतराय, एवं सात कर्मनी उत्तरप्रकृति छवीश बांधे, त्यां बंधविछेद कहेछे. अपूर्वकरणना सातमा नागने प्रांतें अतिविशुद्धअध्यवसाय थया, तेमाटे एक हास्यमोहनी, बीजुं रतिमोहनी, त्रीजुं जुगुप्सामोहनी, चोथुं नयमोहनी, ए चार प्रकृतिना बंधयोग्य अध्यवसायस्थानक टली जाय. तेवारें शेष बावीश प्रकृतिनो बंध रहे ॥ १० ॥

अनिअट्टि नाग पणगे, इगेगहीणो डुवीसविह बंधो ॥
पुम संजलण चउएहं, कमेण छेउं सतर सुहुमे ॥ ११ ॥

अर्थ– अनिअट्टिनागपणगे के० अनिवृत्तिकरण नामे नवमा गुणठाणाना पांच नागने विषे इगेगहीणो के० नागनाग दीठ एकेक प्रकृतियें हीन, डुवीसविहबंधो के बावीश प्रकृतिनो बंध होय, ते केम? तोके पहेले नागें बावीशनो बंध होय, बीजे नागें पुम के० पुरुषवेद उंछो करतां एकवीशनो बंध तथा तेवार पढी तृतीयादिक नागने विषे संजलणचउएहं के० संज्वलन कषायनी चोकडीमांहेली एकेक प्रकृतिनो बंध, कमेण के० अनुक्रमें बंधथी छेउं के० छेदाय, तेवारें सतरसुहुमे के० सत्तर प्रकृतिनो बंध सूक्ष्म संपरायनामा दशमे गुणठाणे जाणवो ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ११ ॥

अनिवृत्तिकरण एवे नामे नवमुं गुणठाणुं छे तेनो काल अंतर मुहूर्त्त प्रमाण. तेना पांच भाग कल्पीयें; तेमध्यें प्रथम भागें ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय चार, वेदनीय एक, मोहनीय पांच, यशःकीर्त्तिनाम, उच्चैर्गोत्र अने अंतराय पांच. एवं बावीशनो बंध छे, तिहां पुरुषवेदनो बंध विच्छेद थाय, तेवारें बीजे भागें एकवीश प्रकृतिनो बंध तिहां संज्वलना क्रोधनो बंध विच्छेद थये थके त्रीजे भागें वीश प्रकृतिनो बंध, तिहां संज्वलना माननो बंधविच्छेद थाय, तेवारें चोथे भागें उंगणीश प्रकृतिनो बंध, त्यां संज्वलननी मायानो बंध विच्छेद पामे, तेवारें पछी ए अनिवृत्तिकरण गुणठाणाना पांचमा भागें ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय चार, वेदनीय एक, मोहनीय मांहेलो संज्वलनो लोभ एक, अने यशःकीर्त्ति नाम, एवं बार. उच्चैर्गोत्र अने पांच अंतराय. एवं अढार प्रकृतिनो बंध होय. नवमा गुणठाणाने छेडे संज्वलना लोभनो बंध पण विच्छेद पामे, जे कारण माटे एनो बंध बादरकषायोदय प्रत्यइउ छे, ते बादरकषायोदय टले, तेथी तेनो बंध पण टले, तेवारें सूक्ष्मसंपरायनामें दशमे गुणठाणे ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय चार, वेदनीय एक, यशः-कीर्त्ति एक, गोत्र एक, अने अंतराय पांच, ए सत्तर प्रकृतिनो बंध होय, ते कह्यो. ॥ ११ ॥

हवे दशमा गुणठाणे शोल प्रकृतिनो अंत करे, ते कहेछे.

चउ दंसणुच्च जस ना, ण विग्घ दसगंति सोलसुच्छेउ ॥
तिसु साय बंध छेउ, सजोगि बंधंत अणं तोअ॥ बंधो सम्मत्तो ॥ १२ ॥

अर्थ– चउदंसणुच्च के० चार दर्शनावरणीय, अने पांचमुं उच्चैर्गोत्र, छठुं जस के० यशःकीर्त्तिनामकर्म, नाण के० पांच ज्ञानावरणीय, विग्घ के० पांच अंतराय, दसगंति के० ए दश प्रकृति. एवं सर्व मली सोलस के० शोल प्रकृतिना बंधनो उच्छेउ के० विच्छेद होय अने तिसु के० त्रण गुणठाणे सायबंध छेउ के० एक शाता वेदनीय बंध छे, तेपण छेदाय. एटले सजोगीबंधंत के० सयोगी गुणठाणाने अंतें शातावेदनीयना बं-धनो पण अंत अणंतोअ के० अनंतो करे ॥ बंधोसम्मत्तो के० बंधाधिकार संपूर्ण थयो॥ इत्यक्षरार्थः॥१२॥

पांच निद्रा विना चक्षुरादिक दर्शनावरणीय चार प्रकृति, पांचमुं उच्चैर्गोत्र, छठुं यशःकीर्त्तिनाम, तथा पांच ज्ञानावरण अने पांच अंतराय, ए दश प्रकृतिने ज्ञानविघ्नदशक कहीयें. एवं शोल प्रकृतिनो बंधक-षाय प्रत्ययिक छे, तो आगले गुणठाणे वीतराग दशायें कषायोदय न होय, ते भणी बंधाय नहीं, तेथी अहींयां बंधविच्छेद थाय. तेवारें शेष एक शातावेदनीयज एक उपशांतमोह, बीजो क्षीणमोह, अने त्रीजो सयोगी केवली, ए त्रण गुणठाणे योग छे तेथी योगप्रत्ययें करी बंधाय, अने योगनिरोधें एनो पण बंध वि-च्छेद होय. जिहां जेना कारणभूत मिथ्यात्व अविरत्यादिक बंध हेतु तथा विशिष्टबंधाध्यवसाय तत्प्रायोग्य टले, तिहां तिहां ते ते प्रकृतिनो बंधविच्छेद थाय. ज्यां सुधी कारणनो अंत न होय, त्यां सुधी कार्यनो पण अंत न होय, तथा सयोगीगुणठाणे जे बंधनो अंत होय, ते अंत अनंत जाणवो. एटले ए बंधनो अंत एवो करे के तेना अंतनो अंत नावे, एवो करे, माटे अनंतो कह्यो. जे भणी वलतो कोइ वारें ते जीवने बंध करवो न थाय एरीतें श्रीवीरजिनेश्वरें चउद गुणठाणे कर्मनो बंधविच्छेद कह्यो तेने अर्थें नमस्कार होय. इति श्रेयः ॥ एम चौद गुणठाणा आश्रयीने कर्मप्रकृतिनो बंधाधिकार पूर्ण थयो. ॥ १२ ॥

॥ बंध यंत्रकम् ॥

१४	गुणस्थानकर्मप्रकृति.		मूलप्रकृति.	उत्तरप्रकृति.	ज्ञानावरणीय.	दर्शनावरणीय.	वेदनीय.	मोहनीय.	आयुःकर्म.	नामकर्म.	गोत्रकर्म.	अंतरायकर्म.
०	ओघें.		८	१२०	५	९	२	२६	४	६७	२	५
१	मिथ्यात्वें.		८	११७	५	९	२	२६	४	६४	२	५
२	सास्वादनें.		८	१०१	५	९	२	२४	३	५१	२	५
३	मिश्रें.		७	७४	५	६	२	१९	०	३६	१	५
४	अविरतें.		८	७७	५	६	२	१९	२	३७	१	५
५	देशविरतें.		८	६७	५	६	२	१५	१	३२	१	५
६	प्रमत्तसंयतें.		८	६३	५	६	२	११	१	३२	१	५
७	अप्रमत्तसंयते.		८/७	५९/५८	५	६	१	९	१/०	३१	१	५
८	अपूर्वकरणें	१	७	५८	५	६	१	९	०	३१	१	५
		२	७	५६	५	४	१	९	०	३१	१	५
		३	७	५६	५	४	१	९	०	३१	१	५
		४	७	५६	५	४	१	९	०	३१	१	५
		५	७	५६	५	४	१	९	०	३१	१	५
		६	७	५६	५	४	१	९	०	३१	१	५
		७	७	२६	५	४	१	९	०	१	१	५
९	अनिवृत्तभागें.	१	७	२२	५	४	१	५	०	१	१	५
		२	७	२१	५	४	१	४	०	१	१	५
		३	७	२०	५	४	१	३	०	१	१	५
		४	७	१९	५	४	१	२	०	१	१	५
		५	७	१८	५	४	१	१	०	१	१	५
१०	सूक्ष्मसंपरायें.		६	१७	५	४	१	०	०	१	१	५
११	उपशांतमोहें.		१	१	०	०	१	०	०	०	०	०
१२	क्षीणमोहें.		१	१	०	०	१	०	०	०	०	०
१३	सयोगी केवलीयें.		१	१	०	०	१	०	०	०	०	०
१४	अयोगीकेवलीयें.		०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

ए चउद गुणठाणे बंधयंत्र जाणवो.

हवे बांधेली प्रकृति, पोतपोतानो अबाधाकालक्षयें विपाक देखाडे, जेमाटे बंध पछी उदय करे, तिहां प्रथम उदयलक्षण तथा ते सरखा जाणी उदीरणा करण विशेष तेनुं पण लक्षण कहेवापूर्वक चौद गुणठाणा आश्रयीने उदय स्वामित्व विवरे छे.

उदउ विवाग वेअण, मुदीरण मपत्ति इह डुवीस सयं ॥
सतर सयं मिछे मी, ससम्म आहार जिणणुदया ॥ १३ ॥

अर्थ— उदउविवागवेअण के० कर्मरसनुं विपाककालें वेदवुं, ते उदय. अने मुदीरणमपत्ति के० उदयकाल अणपहोंचे खेंचीने वेदवुं, ते उदीरणा जाणवी. इहडुवीससयं के० एवी ए एकशोने बावीश कर्मप्रकृति उघें होय अने सतरसयंमिछे के० एकशोने सत्तर प्रकृतिनो उदय, मिथ्यात्वगुणठाणे होय, केमके ए गुणठाणे मीस के० मिश्रमोहनीय, सम्म के० सम्यक्त्वमोहनीय, आहार के० आहारकद्विक, अने जिण के० जिननामकर्म. ए पांच प्रकृतिनो अणुदया के० उदय न होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १३ ॥

त्यां उदय एटले बांधेलां जे कर्म, तेनो जे विपाक एटले तीव्र, मंद, घातीउं, अघातीउं, कटुक, मिश्र, इत्यादिक रस, सहेजें उदय काल आवे थके वेदे, जोगवे, ते उदय कहीये. अने जे कर्मदलने उदयकाल अण आवे थके जीव पोतानुं करणवीर्यविशेष तेणे करी उदयावलिकामांहे आणी अप्राप्तकालें जोगवे, ते उदीरणा कहीयें तेथी उदयना बे जेद छे. एक उदयोदय अने बीजो उदीरणोदय. त्यां अहीं सामान्यपणे गुणठाणां जीव जेदादिक विवक्षा कस्याविना सर्व जीवनी अपेक्षायें एकशो बावीश प्रकृति होय, जे जणी सम्यक्त्वमोहनीय अने मिश्रमोहनीय, ए बे प्रकृति बंधे न लेखवी अने उदय उदीरणायें विशेषजणी जिन्न लेखववी, तेथी ज्ञानावरणादिक एकशोने बावीश प्रकृति लेवी.

हवे गुणठाणादिक विशेषापेक्षायें उदय प्रकृतिविचार पूछे, त्यां प्रथम मिथ्यात्वगुणठाणें सर्व मिथ्यात्वी जीवनी अपेक्षायें एकशोने सत्तर प्रकृतिनो उदय लाजे. तेम उदीरणायें पण एकशो सत्तर लाजे, केमके मिश्रमोहनीयनो उदय, मिश्रगुणठाणेज होय अने सम्यक्त्वमोहनीयनो उदय, चोथा गुणठाणाथी लेइ ते सातमा गुणठाणा सुधी होय अने आहारकशरीर, तथा आहारक अंगोपांग, ए बे प्रकृतिनो उदय, चौद पूर्वधरने छे ते प्रमत्तगुणठाणे लाजे. तीर्थंकरनामकर्मना दलनो उदय, चोथा गुणठाणाथी मांडीने बार गुणठाणा लगें होय. पण उपशांत मोहपणुं तीर्थंकरने नज होय. तीर्थंकरनाकर्मनो रसोदय तो तेरमे अने चउदमे गुणठाणे होय. तीर्थंकरने मिथ्यात्व, सास्वादन, मिश्र अने उपशांतमोह. ए चार गुणठाणां न होय. ते तीर्थंकरनामकर्मनो उदय तेरमे चौदमे गुणठाणे लाजे, पण बीजा बार गुणठाणे न लाजे, तेथी ए पांच प्रकृतिनो उदय, मिथ्यात्व गुणठाणे न लाजे. ते पांच अनुदय उघ एकशो बावीशमांहेथी काढतां शेष एकशो सत्तर प्रकृतिनो उदय, आगले गुणठाणे जाणवो, पण ए पांचनो उदय यथावस्थान लाजशे ते जणी उदय विछेद न कह्यो. ॥ १३ ॥

हवे जे प्रकृतिनो उदय, मिथ्यात्वेंज छे, पण आगल नथी ते कहेछे.

सुहुम तिगायव मिछं, मिछतं सासणे इगारसयं ॥
निरयाणुपुविणुदया, अण थावर इग विगल अंतो ॥ १४ ॥

अर्थ— सुहुमतिग के० सूक्ष्मत्रिक, आयव के० आतपनामकर्म, मिछं के० मिथ्यात्वमोहनीय, ए पांचनो मिछतं के० मिथ्यात्वगुणठाणाने अंतें उदयविछेद थाय, तेथी सासणे के० सास्वादनगुणठाणे इगारसयं के० एकशो ने अगीआर प्रकृतिनो उदय लाजे. केमके निरयाणुपुविणुदया के० नरकानुपूर्वीनो इहां अनुदय छे

ते माटे. अने अण के० अनंतानुबंधीया चार, थावर के० स्थावरनाम, इग के० एकेंद्रियजाति, विगल के० विकलत्रिकजाति, एवं नव प्रकृतिना उदयनो अंतो के० अंत सास्वादने होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १४ ॥

सूक्ष्मनाम, अपर्याप्तनाम, साधारणनाम, ए सूक्ष्मत्रिक. एनो उदयविछेद प्रथम गुणठाणे थाय, जे जणी सूक्ष्मनामनो उदय, सूक्ष्म एकेंद्रिय जीवने होय, अपर्याप्तनामनो उदय, एकेंद्रियादिक लब्धिअपर्याप्ताने होय. साधारणनामनो उदय, निगोदिया जीवने होय. ए त्रणे तो नियमा, मिथ्यात्वीज होय. तथा आतपनामनो उदय, बादर एकेंद्रियने पर्याप्तावस्थायें होय. ते मिथ्यात्वीज होय, अने अपर्याप्तावस्थायें सास्वादनगुण होय, पण त्यां आतपनो उदय न होय. मिथ्यात्वमोहनीयने रसोदयें तो मिथ्यात्वगुणठाणुंज होय पण बीजां तेर गुणठाणां न होय. बादरअपर्याप्ता पृथ्वीकायस्फटिकने आतपनामकर्मनो उदय न होय. ते वेलायें सास्वादन गुणठाणुं होय, पण मिथ्यात्व गुणठाणुं न होय.

एम एकशोने सत्तर प्रकृतिमांहेथी ए पांचना उदयनो अंतप्रांत मिथ्यात्वेंज होय. तेथी सास्वादनगुणठाणे एकशोने अगीआर प्रकृतिनो उदय रह्यो. अहीं शिष्य प्रश्न करे छे, के एकशोने सत्तर प्रकृतिनो उदय, मिथ्यात्वें हतो तेमांथी पांच प्रकृतिनो उदय टले, तेवारें शेष एकशोने बार प्रकृतिनो उदय रह्यो जोइयें, तो एकशोने अगीआर प्रकृतिनो उदय, सास्वादने होय ए केम घटे? अहीं गुरु उत्तर कहेछे. के एकशो बार प्रकृतिनो उदय रह्यो तेमांहे पण नरकानुपूर्वीनुं उदयपणुं सास्वादनें न होय. जे जणी नरकानुपूर्वीनो उदय, वक्रगतियें नरकतिमांहे जातां वचले समयें होय अने औपशमिक सम्यक्त्व वमतां नरकगतिमांहे न जाय. परंतु मिथ्यात्वी थकोज नरकगतिमांहे जाय. सास्वादनगुणठाणानो धणी मनुष्य अथवा तिर्यंच जेवारें वक्र नरकें जाय, तेवारें पहेले समयें. सास्वादननो उदय छे तेवारें मनुष्य होय तो मनुष्यायु अने तिर्यंच होय तो तिर्यंचायुनो उदय होय एम जाणवुं, अने तेवार पछी सम्यक्त्व वमतां नरकानुपूर्वीनो उदय होय अने वम्या पछी नरकायुनो उदय होय. जेमाटे मिथ्यात्वी थइ नरकें जाय पछी त्यां नरकें उपन्या थका त्यां पर्याप्ता थया पछी उपशमसम्यक्त्व आवे. वली तेने वमे; ते वम्या पछी सास्वादनगुणठाणुं होय, तेवारें नरकायुनो पण उदय छे अने क्षायिकसम्यक्त्वनो धणी तो श्रेणिकराजानी पेरें सम्यक्त्व सहितज नरकें जाय, अने सास्वादन औपशमिक अने क्षायोपशमिक सम्यक्त्वनो धणी, सम्यक्त्व वमीने नरकें जाय. तेथी एनो पण अनुदय जाणवो. तेथी शेष ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय नव, वेदनीय बे, मोहनीय पच्चीश, आयुनी चार, नामनी उंगणशाठ, गोत्रनी बे अने अंतरायनी पांच. एवं एकशोने अगीआर प्रकृतिनो उदय, सास्वादने होय. अहीं उदयविछेद नव प्रकृतिनो होय, ते केवी रीतें? तो के अनंतानुबंधीया कषायने उदयें, आगलां गुणठाणां न होय तथा स्थावरनाम, एकेंद्रियजाति, ए बे प्रकृतिनो उदय, एकेंद्रियने होय तथा बेइंद्रियजातिनो उदय, बेइंद्रियने होय. तेंद्रियजातिनो उदय, त्रेंद्रियने होय अने चौरिंद्रियजातिनो उदय, चौरिंद्रिय जीवने होय. अने ए एकेंद्रिय तथा विकलेंद्रियने मिथ्यात्व अने सास्वादन ए बे गुणठाणां विना शेष मिश्रादिक बार गुणठाणां न होय, तेथी ए पांच प्रकृति तथा अनंतानुबंधीया चार, एवं नव प्रकृतिनो उदय विछेद, सास्वादने होय ॥ १४ ॥

मीसे सय मणुपुव्वी, णुदया मीसो दएण मीसंतो ॥
चउसय मजए सम्मा, णु पुव्वि खेवा बिअ कसाया ॥ १५ ॥

अर्थ– मीसेसय के० मिश्रगुणठाणे एकशो प्रकृतिनो उदय होय, मणुपुव्वीणुदया के० त्रण आनुपूर्वीनो उदय, अहीं होय नहीं अने मीसोदएण के० मिश्रमोहनीयनो उदय होय, तेथी. तथा मीसंतो के० मि-

अनो अंत होय, तेवारें चउसय मजए के० एकशो ने चारनो उदय अविरतिसम्यकूदृष्टिगुणठाणे होय. सम्माणुपुविखेवा के० एक सम्मक्त्वमोहनीय अने चार आनुपूर्वी, ए पांच उदयप्रकृति क्षेपवियें तेवारें एकशोने चार थाय. अहीं बिअकसाया के० बीजा अप्रत्याख्यानावरणीय कषायनी चोकडी ॥ इत्यक्षरार्थः ॥

तेवारें एकशो अगीआरमांथी नव काढि, शेष एकशोने बे रहि तेमांहेथी पण देवानुपूर्वी, मनुष्यानुपूर्वी अने तिर्यंचानुपूर्वी. ए त्रण आनुपूर्वीनो उदय, मिश्रगुणठाणे न होय, जे जणी मिश्रगुणठाणे वर्त्ततो जीव, मरे नहीं. जेथी करी अंतरालें वक्रगति न पामीयें तेथी आनुपूर्वीनो उदय अहीं न लाजे, तेवारें शेष नवाणुं प्रकृतिनो उदय रह्यो अने मिश्रमोहनीयनो उदय अही पामीयें. केमके एना उदयथीज ए गुणठाणुं होय छे, तेथी ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय नव, वेदनीय बे, मोहनीय बावीश, आयुनी चार, नामनी एकावन, गोत्रनी बे अने अंतरायनी पांच, एवं शो प्रकृतिनो उदय, मिश्रगुणठाणे होय. त्यां एक मिश्रमोहनीयनो उदय विछेद. जे जणी मिश्रगुणठाणा विना बीजे कोइ गुणठाणे मिश्रमोहनीयनो उदय न होय. ॥

हवे अविरतिसम्मकूदृष्टि नामे चोथे गुणठाणे उदयप्रकृति कहे छे. एकशो चार मांहेथी नवाणुं मिश्रे हती अने इहां सम्यक्त्व छतां पण चारे गतिमाहें जीवनी उत्पत्ति लाजे. तेथी वक्रगति करतां चार आनुपूर्वीनो उदय लाजे अने क्षायोपशमिक सम्यकूदृष्टिने सम्यक्त्वमोहनीयनो उदय होय, माटे ए पांच प्रकृतिनो उदय जेलतां एकशो चार प्रकृतिनो उदय चोथे गुणठाणे लाजे. अहीं सत्तर प्रकृतिनो उदय विछेद थाय, ते कहे छे. बीजा अप्रत्याख्यानावरणीय कषाय चार ॥ १५ ॥

मणुतिरिऽणु पुवि विउव, ठ डुहग अणाइज्जडुग सतर छेउं ॥
सगसीइ देसि तिरि गइ, आउनि उज्जोअ ति कसाया ॥ १६ ॥

अर्थ– तथा मणुतिरिऽणुपुवि के० मनुष्यानुपूर्वी अने तिर्यंचानुपूर्वी, विउवठ के० वैक्रियाष्टक, डुहग के० दौर्जाग्यनामकर्म, अणाइज्जडुग के० अनादेयद्विक, ए सतरछेउं के० ए सत्तर प्रकृतिनो उदयविछेद थाय. तथा बाकी सगसीइ के० सत्याशी प्रकृतिनो उदय, देसि के० देशविरति पांचमे गुणठाणे होय. अहींयां तिरिगइ के० तिर्यंचगति, आउ के० तिर्यंचायु, नि के० नीचैर्गोत्र, उज्जोअ के० उद्योतनाम, तिकसाया के० त्रीजा प्रत्याख्यानावरण कषायनी चोकडी ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १६ ॥

मनुष्यानुपूर्वी, तिर्यंचानुपूर्वी, ए बेनो उदय, मनुष्य, तिर्यंचगतिमांहे अवतरतां वक्रगति जीवने होय. त्यां विरति न होय, केमके विरति सहित जीव परजवें अवतरे नहीं तथा वैक्रियशरीर, वैक्रियअंगोपांग, देवत्रिक अने नरकत्रिक ए वैक्रियाष्टक एनो उदय देवता तथा नारकीने होय, तेने चोथा गुणठाणाथी उपरला गुणठाणां न होय, तेथी ए आठ प्रकृतिनो उदय, अहीं विछेद पामे. तथा वैक्रियशरीर अने वैक्रिय अंगोपांग, ए बे प्रकृतिनो उदय, मनुष्य, तिर्यंचने लब्धिप्रत्ययवैक्रिय शरीर करतां होय, तेथी देशविरति तथा प्रमत्त गुणठाणे एनो उदय लाजे, केमके विष्णुकुमारादिकने करतां सांजल्यो छे, तो पण ते उदय स्वाजाविक नहीं, तथा अल्पकाल होय तेमाटे. अथवा बीजे कोइ कारणे अहीं कह्यो नहीं. ते वात, ज्ञानवंत जाणे, तथा देशविरति, सर्वविरति, गुण छतां जीवने दौर्जाग्य, अनादेय वचन अने अयशःकीर्त्ति, ए त्रणनो उदय न होय. ए सत्तर प्रकृतिनो उदय, चोथा गुणठाणा सुधी लाजे, पण आगले न लाजे. ए रीतें मोहनीयनी प्रकृति अप्रत्याख्यानीआ चार कषाय अने देवायु, नरकायु, ए बे आयुनी प्रकृति, शेष

अगीआर नामकर्मनी. एवं सत्तर प्रकृतिनो उदयविच्छेद चोथे गुणठाणे जाणवो. शेष सत्याशी प्रकृतिनो उदय, देशविरतिनामें पांचमे गुणठाणे लाभे.

त्यां नीचैर्गोत्र तो ध्रुवोदय तिर्यंचगतिमांहे होय, तेथी तिर्यंचने देशविरतिनी अपेक्षायें लेवो अने मनुष्यने चोथे गुणठाणे विच्छेद होय. १ तिर्यंचगति, २ तिर्यंचायु, ३ उद्योतनाम, ४ नीचैर्गोत्र, ए चार प्रकृतिनो उदय स्वामी तिर्यंच, तेने देशविरतिथी उपरलां गुणठाणां न होय. भवप्रत्ययें तेने सर्वविरतिनो निषेध कह्यो, जो पण नंदमणीआरनो जीव, देडको हतो तेणे अनशनने समयें " सवपाणाईवायं पच्चक्खामी " इत्यादिक उच्चार श्रीज्ञातासूत्रमध्यें कह्यो छे, पण ते देशविरतिनें रूपें जाणवो, जो सर्वविरतिपणुं तिर्यंचने होय, तो केवलज्ञान केम निषेधाय ? तथा उद्योतनामकर्मनो उदय, जोपण प्रमत्तगुणठाणे वैक्रिय शरीर करतां साधुने होय, तोपण ते लब्धिप्रत्यय भणी विवक्ष्युं नहीं. तथा प्रत्याख्यानावरणीय कषाय चारने उदयें सर्वविरतिपणुं न होय. ॥ १६ ॥

अठ्ठछेउ इगसी, पमत्ति आहार जुअल पक्खेवा ॥
थीणतिगाहारग दुग, छेउ छ सयरि अपमत्ते ॥१७॥

अर्थ- अठ्ठछेउ के० एवं आठ प्रकृतिनो उदय विच्छेद थाय, तेवारें शेष इगसी के० एकाशी प्रकृतिनो उदय पमत्ति के० प्रमत्तगुणठाणे होय. आहारजुअलपक्खेवा के० आहारकशरीर अने आहारकअंगोपांग, ए बे प्रकृति उंगणाएंशी मांहे प्रक्षेपीयें, तेवारें एकाशी थाय. अने त्यां थीणतिग के० थीणद्धीत्रिक आहारगदुगछेउ के० आहारकद्विक, ए पांच प्रकृतिनो उदय विच्छेद थाय. तेवारें शेष छसयरिअपमत्ते के० छहोंतेर प्रकृतिनो उदय, सातमे अप्रमत्तगुणठाणे होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १७ ॥

तेथी ए आठ प्रकृतिनो उदयविच्छेद देशविरतिगुणठाणे होय, एटले मोहनीयनी चार कषायप्रकृति, तथा तीर्यगायु एक, नामकर्मनी बे, गोत्रनी एक. एवं आठ प्रकृतिनो उदयविच्छेद सत्याशीमांथी थाय, तेवारें उंगणाएंशी प्रकृतिनो उदय रह्यो तेमांहे वली आहारक शरीर अने आहारक अंगोपांग, ए बे प्रकृतिनो उदय चौद पूर्वधर मुनिने श्रीतीर्थंकरनी ऋद्धि देखवा निमित्तें, तथा सूक्ष्मार्थ संदेह टालवा निमित्ते, आहारक शरीर आरंभतां, लब्धि प्रयुंजतां होय. तेथी ते उंगणाएंशी मांहे ए बे प्रकृति भेलतां एकाशी प्रकृतिनो उदय, प्रमत्तगुणठाणे लाभे; एटले ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय नव, वेदनीय बे, मोहनीय चौद, मनुष्यायु एक, नामनी चुम्मालीश, उच्चैर्गोत्रनी एक, अने अंतरायनी पांच, एवं एकाशीनो उदय छे, ते मांहेथी पांच प्रकृतिनो उदय, अहीं विच्छेद पामे, जे भणी एक थीणद्धी, बीजी निद्रानिद्रा अने त्रीजी प्रचलाप्रचला, ए त्रण निद्रा स्थूलप्रमाद छे तेमाटे अप्रमत्तें न होय. तथा आहारकशरीर अने आहारकअंगोपांग, ए बेनो उदय लब्धिप्रत्यय आहारक शरीर छतां विशुद्धपणे, अप्रमत्तपणे होय, ते अपेक्षायें आहारकद्विकनो उदय अप्रमत्तगुणठाणे पामियें, पण अहीं शा कारणें कह्यो नहीं ? ते जाणवामां आवतुं नथी. तथा अल्प भणी विवक्ष्युं नहीं; तथा " स्वकृत टीकामां ए विषे आम लखे छे के, आहारकद्विक करनारो यति, औत्सुकें करी अवश्य प्रमादवश थाय छे, माटे ए पण अप्रमत्तने विषे उदयनो आश्रय घटे नहीं. ए विषे आम पण सांभलवामां आव्युं छे के प्रमत्त यतिज आहारकने विकृत करीने पछी विशुद्ध परिणामना वशथी आहारकवंत थकोज अप्रमत्त गुणठाणां प्रत्यें पामे छे, ते कांइ पण स्वल्पकालादि कारणें करी पूर्वाचार्यें विवक्ष्युं नथी. " एम त्रण दर्शनावरणीय तथा बे नामकर्मनी मलीने पांच प्रकृतिनो उदय, एकाशीमांहेथी टाले थके शेष ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय छ, वेदनीय बे, मोहनीय

चौद, आयुनी एक, नामनी बेंतालीश, उच्चैर्गोत्रनी एक अने अंतरायनी पांच. एवं बहोंतेर प्रकृतिनो उदय, अप्रमत्तसाधुने सातमे गुणठाणे होय. ॥ १७ ॥

सम्मत्तं तिम संघयण, तिअग छेउ बिसत्तरि अपुवे ॥
हासाइ छक्क अंतो, छसठि अनिअट्टि वेअतिगं ॥ १८ ॥

अर्थ– त्यां सम्मत्त के० सम्यक्त्वमोहनीय, अंतिमसंघयणतिअग के० छेलां त्रण संघयण, ए चार प्रकृतिनो उदय, छेउ के० विच्छेद होय, तेवारें बिसत्तरिअपुवे के० बहोंतेर प्रकृतिनो उदय, अपूर्वकरणगुणठाणे होय, त्यां हासाइछक्कअंतो के० हास्यादिक छ प्रकृतिना उदयनो अंत एटले विच्छेद होय, तेवारें छसठिअनिअट्टि के० छाशठ प्रकृतिनो उदय अनिवृत्तिकरण गुणठाणे होय. तेमांथी वेअतिगं वेदत्रिक ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १८ ॥

त्यां चार प्रकृतिनो उदयविच्छेद थाय, तेनां नाम कहे छे. एक सम्यक्त्वमोहनीयना उदयें क्षायोपशमिक सम्यक्त्व पुद्गलिक होय, ते तो सातमा गुणठाणां सुधी होय, अने आठमाथी लेइ आगले गुणठाणे क्षायिक तथा औपशमिक सम्यक्त्व जीव स्वभावरुचिरूप अपुद्गलिक होय. त्यां सम्यक्त्वमोहनीयनो उदय, न लाभे तथा प्रथमसंघयणे क्षपकश्रेणि करे अने प्रथमना त्रण संघयणे औपशमश्रेणि आरंभे, शेष अर्द्ध-नाराच, कीलिका अने छेवठ्ठ संघयणना धणी श्रेणि आरंभे नहीं. तेथी शेष आगले गुणठाणे ए त्रण संघयणनो उदय न लाभे, तेवारें बहोंतेरमांहेथी ए चार प्रकृतिनो उदय काढतां, बहोंतेर प्रकृतिनो उदय आठमे गुणठाणे लाभे. तेमांथी हास्य, रति, अरति, भय, शोक, जुगुप्सा, ए छ मोहनीय पापप्रकृति वन्ने श्रेणिना विशुद्धपरिणामें आरंभना उदयथी आठमा गुणठाणाने प्रांतें छेदें, तेवारें पूर्वोक्त बहोंतेरमांथी छ प्रकृतिनो उदय विछेदे, तेवारें शेष छाशठ प्रकृतिनो उदय, अनिवृत्ति बादर संपरायनामा नवमा गुणठाणे लाभे. त्यां वली छ प्रकृतिनो उदय विछेदे, तेनां नाम कहे छे. स्त्रीवेदोदयें श्रेणि आरंभे ते, प्रथम स्त्रीवेदोदय छेदे. पछी पुरुषवदोदये छेदे, पछी नपुंसकवेदोदय छेदे. पछी संज्वलना क्रोधादिक चारनो उदयविच्छेद होय; पुरुष वेदें श्रेणि मांडे ते, प्रथम पुरुषवेदोदय विछेदे, पछी स्त्री वेदोदय विछेदे, पछी नपुंसक वेदोदय विछेदे; त्रण पछी संज्वलना कषायनो उदय विछेदे. नपुंसकवेदें श्रेणि मांडे ते, प्रथम नपुंसकवेदोदय छेदे, पछी स्त्रीवेदोदय छेदे, पछी पुरुषवेदोदय छेदे. ॥ १८ ॥

संजलण तिगं छछेउ, सठी सुहुमंमि तुरिअ लोभंतो ॥
उवसंत गुणे गुण स, ठि रिसह नाराय ङुग अंतो ॥ १९ ॥

अर्थ– अने संजलणतिगं के० संज्वलनत्रिक, छछेउ के० ए छ प्रकृतिनो उदयविच्छेद थाय तेवारें सठीसुहुमंमि के० सूक्ष्मसंपराय दशमे गुणठाणे शाठ प्रकृतिनो उदय होय, तिहां तुरिअलोभंतो के० संज्वलननी चोकडीमांहेला चोथा लोभना उदयनो अंत थाय, तेवारें उवसंतगुणे के० उपशांतमोहगुणठाणे गुणसठि के० उंगणशाठ प्रकृतिनो उदय होय, त्यां रिसहनारायङुग अंतो के० ऋषभनाराचसंघयण, अने नाराचसंघयण ए बे प्रकृतिनो उदय, विछेद पामे ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १९ ॥

पछी संज्वलनक्रोध, मान, माया, ए त्रणनो उदयविछेद थाय, केमके एने उदयें, सूक्ष्म संपराय चारित्र न होय तेमाटे ए छ प्रकृतिनो उदयविछेद थाय तेवारें शेष ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय छ, वेदनीय बे, मोहनीय एक, आयुनी एक, नामनी उंगणचालीश, गोत्रनी एक, अने अंतरायनी पांच, एवं शाठ प्रकृतिनो उदय सूक्ष्मसंपरायनामा दशमे गुणठाणे लाभे. त्यां चोथा संज्वलना लोभनो उदय छेदाय, केमके सं-

ज्वलनने उदयें यथाख्यातचारित्र हणाय छे, अने आगले चार गुणगाणे यथाख्यातचारित्र होय तेथी त्यां संज्वलनो लोभ न होय, तेवारें शेष उंगणशाठ प्रकृतिनो उदय उपशांतमोह वीतरागछद्मस्थनामा अगीआरमे गुणगाणे लाभे, त्यां ऋषभनाराचसंघयण, वीजुं नाराचसंघयण, ए वे नामकर्मनी प्रकृतिनो उदय विछेद थाय, केमके वज्रऋषभनाराचसंघयण विना वीजा संघयणना धणी, क्षपकश्रेणि आरंभे नहीं, अने आगलां त्रण गुणगाणानी प्राप्ति क्षपकश्रेणि विना थाय नहीं. तेथी ए वे संघयणनो उदय न होय माटे पूर्वोक्त उंगणशाठ प्रकृतिना उदय मांहेथी वे संघयणनो उदय टाले थके ॥ १ए ॥

सगवन्न खीण डुचरिमि, निद्द डुगंतो अचरिमि पणवन्ना ॥
नाणंतराय दंसण, चउ छेउ सजोगि बायाला ॥ २० ॥

अर्थ– सगवन्न के० तेवारें सत्तावन प्रकृतिनो उदय ते खीणडुचरिमि के० क्षीणमोहगुणगाणाना छेला द्विचरमसमयथी अर्वाग बीजा समयलगें होय. निद्दडुगंतोअचरिमि के० त्यां वली निद्रा ने प्रचला ए वे प्रकृतिनो उदयविछेद थाय, तेवारें छेले समयें पणवन्ना के० पंचावन प्रकृतिनो उदय होय, त्यां नाण के० ज्ञानावरणीय पांच, अंतराय के० अंतराय पांच, दंसणचउ के० दर्शनावरणीय चार, एवं चौद प्रकृतिनो उदय, छेउ के० छेदाय, तेवारें सजोगि के० सयोगीगुणगाणे बायाला के० बेंतालीश प्रकृतिनो उदय होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २० ॥

शेष ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय छ, वेदनीय बे, आयु एक, नामनी साडत्रीस, गोत्रनी एक, अंतरायनी पांच, एवं सत्तावन्न प्रकृतिनो उदय वीतरागछद्मस्थ क्षीणमोह गुणगाणाना डुचरिम एटले ए गुणगाणानो काल, अंतर मुहूर्त्त प्रमाण छे तेना छेला वे समय ते मांहेलो प्रथम छेलाथी पहेलो समय त्यां लगें होय. त्यां निद्रा अने प्रचला, ए बे दर्शनावरणीयनी प्रकृतिनो उदय विछेद पामे. अहीं केटलाएक आचार्य कहेछे के उपशांत मोहेंज बे निद्रानो उदय होय पण क्षीणमोहें न होय तथा सत्तरिनामे छठा कर्मग्रंथना अभिप्रायें तो क्षपकश्रेणिना धणीने अति विशुद्ध भणी निद्रानो उदय, निषेध्यो छे. पण आ ठेकाणे शुं जाणीयें, केवा अभिप्रायथी निद्रानो उदय, क्षपकने मान्यो छे ? ते जणातुं नथी ते अपेक्षायें बारमा गुणगाणाने छेहले समयें पंचावन प्रकृतिनो उदय लाभे, त्यां चौद प्रकृतिनो उदयविछेद थाय, तेनां नाम कहे छे. ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय चार, अंतराय पांच ए चौद प्रकृति आत्मगुणघातीनी छे ते विशुद्धपरिणामें करी उदय तथा सत्तायें साथेंज टले तेवारें केवलज्ञानादिक आत्मगुणनिश्चयनयाभिप्रायें बारमा गुणगाणाना अंत समयें अने व्यवहारनयथी तेरमा गुणगाणाने पहेले समयें, प्रगट थाय. त्यां केवलज्ञान, केवलदर्शन, तथा दान, लाभ, भोग उपभोग, वीर्य, ए पांच क्षायिक लब्धि गुण प्रगटे तेवारे पूर्वोक्त पंचावन प्रकृतिमांहेथी चौद प्रकृतिनो उदय विछेद थये थके शेष एकतालीश प्रकृतिनो उदय रहे अने मूलपाठें बेतालीशनो उदय कह्यो छे ते केवी रीतें? तेनुं आगली गाथायें समाधन करेछे.

तिहुदया उरलाथिर, खगइ डुग परित्त तिग छ संगाणा ॥
अगुरु लहु वन्न चउ निमि, ए तेअ कम्माइग संघयण ॥ २१ ॥

चौद, आयुनी एक, नामनी बेंतालीश, उच्चैर्गोत्रनी एक अने अंतरायनी पांच. एवं बहोंतेर प्रकृतिनो उदय, अप्रमत्तसाधुने सातमे गुणठाणे होय. ॥ १७ ॥

सम्मत्तं तिम संघयण, तिअग छेउं विसत्तरि अपुवे ॥
हासाइ छक्क अंतो, छसठि अनिअट्टि वेअतिगं ॥ १८ ॥

अर्थ– त्यां सम्मत्त के० सम्यक्त्वमोहनीय, अंतिमसंघयणतिअग के० छेलां त्रण संघयण, ए चार प्रकृतिनो उदय, छेउ के० विछेद होय, तेवारें विसत्तरिअपुवे के० बहोंतेर प्रकृतिनो उदय, अपूर्वकरणगुणठाणे होय, त्यां हासाइछक्कअंतो के० हास्यादिक छ प्रकृतिना उदयनो अंत एटले विछेद होय, तेवारें छसठिअनिअट्टि के० छाशठ प्रकृतिनो उदय अनिवृत्तिकरण गुणठाणे होय. तेमांथी वेअतिगं वेदत्रिक ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १८ ॥

त्यां चार प्रकृतिनो उदयविछेद थाय, तेनां नाम कहे छे. एक सम्यक्त्वमोहनीयना उदयें क्षायोपशमिक सम्यक्त्व पुद्गलिक होय, ते तो सातमा गुणठाणां सुधी होय, अने आठमाथी लेइ आगले गुणठाणे क्षायिक तथा औपशमिक सम्यक्त्व जीव स्वभावरुचिरूप अपुद्गलिक होय. त्यां सम्यक्त्वमोहनीयनो उदय, न लाभे तथा प्रथमसंघयणे क्षपकश्रेणि करे अने प्रथमना त्रण संघयणे औपशमश्रेणि आरंभे, शेष अर्ध- आगले गुणठाणे ए त्रण संघयणनो उदय न लाभे, तेवारें छहोंतेरमांहेथी ए चार प्रकृतिनो उदय काढतां, नाराच, कीलिका अने छेवठ्ठ संघयणना धणी श्रेणि आरंभे नहीं. तेथी शेष बहोंतेर प्रकृतिनो उदय आठमे गुणठाणे लाभे. तेमांथी हास्य, रति, अरति, भय, शोक, जुगुप्सा, ए छ मोहनीय पापप्रकृति बन्ने श्रेणिना विशुद्धपरिणामें आरंभना उदयथी आठमा गुणठाणाने प्रांतें छेदें, तेवारें पूर्वोक्त बहोंतेरमांथी छ प्रकृतिनो उदय विछेदे, तेवारें शेष छाशठ प्रकृतिनो उदय, अनिवृत्ति बादर संपरायनामा नवमा गुणठाणे लाभे. त्यां वली छ प्रकृतिनो उदय विछेदे, तेनां नाम कहे छे. स्त्रीवेदोदयें श्रेणि आरंभे ते, प्रथम स्त्रीवेदोदय छेदे. पछी पुरुषवदोदये छेदे, पछी नपुंसकवेदोदय छेदे. पछी संज्वलना क्रोधादिक चारनो उदयविछेद होय; पुरुष वेदें श्रेणि मांडे ते, प्रथम पुरुषवेदोदय विछेदे, पछी स्त्री वेदोदय विछेदे, पछी नपुंसक वेदोदय विछेदे; त्रण पछी संज्वलना कषायनो उदय विछेदे. नपुंसकवेदें श्रेणि मांडे ते, प्रथम नपुंसकवेदोदय छेदे, पछी स्त्रीवेदोदय छेदे, पछी पुरुषवेदोदय छेदे. ॥ १८ ॥

संजलण तिगं छछेउ, सठी सुहुमंमि तुरिअ लोभंतो ॥
उवसंत गुणे गुण स, ठि रिसह नाराय दुग अंतो ॥ १९ ॥

अर्थ– अने संजलणतिगं के० संज्वलनत्रिक, छछेउ के० ए छ प्रकृतिनो उदयविछेद थाय तेवारें सठीसुहुमंमि के० सूक्ष्मसंपराय दशमे गुणठाणे शाठ प्रकृतिनो उदय होय, तिहां तुरिअलोभंतो के० संज्वलननी चोकडीमांहेला चोथा लोभना उदयनो अंत थाय, तेवारें उवसंतगुणे के० उपशांतमोहगुणठाणे गुणसठि के० उंगणशाठ प्रकृतिनो उदय होय, त्यां रिसहनारायदुग अंतो के० ऋषभनाराचसंघयण, अने नाराचसंघयण ए बे प्रकृतिनो उदय, विछेद पामे ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १९ ॥

पछी संज्वलनक्रोध, मान, माया, ए त्रणनो उदयविछेद थाय, केमके एने उदयें, सूक्ष्म संपराय चारित्र न होय तेमाटे ए छ प्रकृतिनो उदयविछेद थाय तेवारें शेष ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय छ, वेदनीय बे, मोहनीय एक, आयुनी एक, नामनी उंगणचालीश, गोत्रनी एक, अने अंतरायनी पांच, एवं शाठ प्रकृतिनो उदय सूक्ष्मसंपरायनामा दशमे गुणठाणे लाभे. त्यां चोथा संज्वलना लोभनो उदय छेदाय, केमके सं-

ज्वलनने उदयें यथाख्यातचारित्र हणाय छे, अने आगले चार गुणगणे यथाख्यातचारित्र होय तेथी त्यां संज्वलनो लोज न होय, तेवारें शेष उंगणशाठ प्रकृतिनो उदय उपशांतमोह वीतरागछद्मस्थनामा अगी-आरमे गुणगणे लाजे, त्यां ऋषजनाराचसंघयण, बीजुं नाराचसंघयण, ए बे नामकर्मनी प्रकृतिनो उदय विछेद थाय, केमके वज्रऋषजनाराचसंघयण विना बीजा संघयणना धणी, क्षपकश्रेणि आरंजे नहीं, अने आगलां त्रण गुणगणानी प्राप्ति क्षपकश्रेणि विना थाय नहीं. तेथी ए बे संघयणनो उदय न होय माटे पूर्वोक्त उंगणशाठ प्रकृतिना उदय मांहेथी बे संघयणनो उदय टाले थके ॥ १ए ॥

सगवन्न खीण डुचरिमि, निद्द डुगंतो अचरिमि पणवन्ना ॥
नाणंतराय दंसण, चउ छेउ सजोगि बायाला ॥ २० ॥

अर्थ– सगवन्न के० तेवारें सत्तावन प्रकृतिनो उदय ते खीणडुचरिमि के० क्षीणमोहगुणगणाना छेला द्विचरमसमयथी अर्वाग बीजा समयलगें होय. निद्दडुगंतोअचरिमि के० त्यां वली निद्रा ने प्रचला ए बे प्रकृतिनो उदयविछेद थाय, तेवारें छेले समयें पणवन्ना के० पंचावन प्रकृतिनो उदय होय, त्यां नाण के० ज्ञानावरणीय पांच, अंतराय के० अंतराय पांच, दंसणचउ के० दर्शनावरणीय चार, एवं चौद प्रकृतिनो उदय, छेउ के० छेदाय, तेवारें सजोगि के० सयोगीगुणगणे बायाला के० बेंतालीश प्रकृतिनो उदय होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २० ॥

शेष ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय छ, वेदनीय बे, आयु एक, नामनी साडत्रीस, गोत्रनी एक, अंतरायनी पांच, एवं सत्तावन्न प्रकृतिनो उदय वीतरागछद्मस्थ क्षीणमोह गुणगणाना डुचरिम एटले ए गुणगणानो काल, अंतर मुहूर्त्त प्रमाण छे तेना छेला बे समय ते मांहेलो प्रथम छेलाथी पहेलो समय त्यां लगें होय. त्यां निद्रा अने प्रचला, ए बे दर्शनावरणीयनी प्रकृतिनो उदय विछेद पामे. अही केटला-एक आचार्य कहेछे के उपशांत मोहेज बे निद्रानो उदय होय पण क्षीणमोहे न होय तथा सत्तरिनामे छठा कर्मग्रंथना अजिप्रायें तो क्षपकश्रेणिना धणीने अति विशुद्ध जणी निद्रानो उदय, निषेध्यो छे. पण आ ठेकाणे शुं जाणीयें, केवा अजिप्रायथी निद्रानो उदय, क्षपकने मान्यो छे? ते जणातुं नथी ते अ-पेक्षायें बारमा गुणगणाने छेहेले समयें पंचावन प्रकृतिनो उदय लाजे, त्यां चौद प्रकृतिनो उदयविछेद थाय, तेनां नाम कहे छे. ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय चार, अंतराय पांच ए चौद प्रकृति आत्मगुण-घातीनी छे ते विशुद्धपरिणामें करी उदय तथा सत्तायें साथेंज टले तेवारें केवलज्ञानादिक आत्मगुणनि-श्चयनयाजिप्राये बारमा गुणगणाना अंत समयें अने व्यवहारनयथी तेरमा गुणगणाने पहेले समयें, प्रगट थाय. त्यां केवलज्ञान, केवलदर्शन, तथा दान, लाज, जोग उपजोग, वीर्य, ए पांच क्षायिक लब्धि गुण प्रगटे तेवारे पूर्वोक्त पंचावन प्रकृतिमांहेथी चौद प्रकृतिनो उदय विछेद थये थके शेष एकतालीश प्रकृति-नो उदय रहे अने मूलपाठें बेतालीशनो उदय कह्यो छे ते केवी रीतें? तेनुं आगली गाथायें समाधन करेछे.

तिछुदया उरलाथिर, खगइ डुग परित्त तिग छ संठाणा ॥
अगुरु लहु वन्न चउ निमि, ए तेअ कम्माइग संघयण ॥ २१ ॥

अर्थ–तिब्रुदया के० त्यां तीर्थंकरनामकर्मनो उदय होय माटे बेंतालीश कही. अहीं उरल के० औदारिकद्विक, अथिर के० अथिरद्विक, खगइ्उग के० खगतिद्विक, परित्ततिंग के० प्रत्येकत्रिक, उसंठाणा के० उसंस्थान, अगुरुलहु के० अगुरुलघुचतुष्क, वन्नचउ के० वर्णचतुष्क, निमिण के० निर्म्माणनाम, तेअ के० तैजसशरीर, कम्मा के० कार्मणशरीर, इगसंघयण के० एक वज्रऋषभनाराचसंघयण. एवं सत्तावीश प्रकृति ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ११ ॥

जेमाटे रसोदयनी अपेक्षायें करीने जिननामकर्मनो उदय अहीं लाने छे तेणे करीने पोतानी देशनायें चतुर्विधसंघ स्थापे. वीजो जिननामनो अवाधाकाल, अंतरमुहूर्त्तनो कह्यो. ते प्रदेशोदयनी अपेक्षायें जाणवो. जिननामने प्रदेशोदय थये थके पण वीजा जीवनी अपेक्षायें तेनी आज्ञा ऐश्वर्यादिक वधे पण ते अहीं विवक्ष्युं नथी. अहीं सघले स्थानकें रसोदय विवक्ष्यो छे तेथी ते एकतालीश प्रकृतिमांहे जिननामोदय नेलतां नामकर्मनी आडत्रीश तथा मनुष्यायुनी एक, वेदनीयनी वे अने उच्चैर्गोत्रनी एक. एवं बेतालीश प्रकृतिनो उदय, सयोगी गुणठाणे लाने, त्यां त्रीश प्रकृतिनो उदय विच्छेद होय, ते कहे छे. औदारिक शरीर अने औदारिक अंगोपांग, ए औदारिकद्विक. अस्थिर अने अशुन ए अस्थिरद्विक, शुनविहायोगति अने अशुनविहायोगति, ए खगतिद्विक, प्रत्येकनाम, स्थिरनाम, शुननाम, ए प्रत्येकत्रिक. समचतुरस्र, न्यग्रोध, सादि, वामन, कुब्ज, अने हुंरु. ए छ संस्थान. अगुरुलघु, उपघात, पराघात ने उच्छ्वास, ए अगुरुलघुचतुष्क. वर्ण, गंध, रस ने स्पर्श. ए वर्णचतुष्क. एवं त्रेवीश प्रकृति थइ. निर्म्माण नाम, तैजसशरीरनाम, कार्मणशरीरनाम, वज्रऋषननाराचसंघयण, ए सत्तावीश प्रकृति काययोग रुंधे थके काययोगने अनावें करी अयोगीगुणठाणे एनो उदय न होय. ॥ ११ ॥

सूसर दूसर साया, ऽसाए गयरं च तीस वुछेउ ॥ बारस
अजोगि सुनगा, इज्ज जसऽन्नयर वेअणिअं ॥ १२ ॥

अर्थ–सूसर के० सुस्वरनामकर्म, दूसर के० दुःस्वरनामकर्म, तथा सायाऽसाएगयरंच के० शातावेदनी अने आशाता वेदनी ए मांहेली एक प्रकृति. ए रीतें तीसवुछेउ के० त्रीश प्रकृतिनो उदय विछेदे, तेवारे बारसअजोगि के० बार प्रकृतिनो उदय अयोगीगुणठाणे होय. तेनां नाम कहेछे. सुनग के० सौनाग्यनामकर्म आइज्ज के० आदेयनाम, जस के० यशःकीर्त्ति नाम, अन्नयरवेअणिअं के० वे मांहेलुं अनेरुं एक वेदनीय एवं चार प्रकृति थइ. ॥ १२ ॥

ए पुजलविपाकनी प्रकृति जीवने कायसंबंध टले थके इहां प्रदेश घन करे. अने वचनयोग रुंध्या पछी चौदमे गुणठाणे स्वरनिरोधें सुस्वरें दुःस्वरनामनो उदय विछेद पामे. ए उंगणत्रीश थइ तथा शातावेदनीय उदय प्राप्त होय तो अशातावेदनीयनो उदय छेद थाय अने अशातावेदनीयनो उदय प्राप्त होय तो शातावेदनीयनो उदय छेद थाय. एम बेहु प्रकृतिमांहेथी एक प्रकृतिनो उदय छेदे, पण नानाजीवनी अपेक्षायें बेहुनो उदय अयोगी गुणठाणे लाने तथापि एक जीवने स्तोककाल नणी एकनोज उदय पामीयें, ते अपेक्षायें त्रीश प्रकृतिनो उदय विछेद सयोगी गुणठाणे कह्यो माटे बेंतालीशमांहेथी त्रीश प्रकृतिनो उदय टल्यो, तेवारें शेष वेदनीय एक, आयु एक, नामनी नव, गोत्रनी एक, ए बार प्रकृतिनो उदय चौदमा अयोगी गुणठाणाना चरम समयसुधी लाने अने छेले समय ए बार प्रकृतिनो उदयविछेद थाय, ते कहेछे.

सौजाग्यनामकर्मजीवविपाकी, आदेयनामकर्मजीवविपाकी, यशनामकर्मजीवविपाकी, जेनो उदय विच्छेद सयोगी गुणठाणाने प्रांतें नथी तथा शाता अशातामांहेलो एक वेदनीयकर्मजीवविपाकी. ए चार प्रकृति जीवविपाकीनी जाणवी ॥ २२ ॥

तस तिग पणिंदि मणुआ, उगइ जिणु च्चंति चरिम सम-
यंतो ॥ उदर्ड सम्मत्तो ॥ उदउव्वुदीरणया, परमपमत्ताइ
सग गुणेसु ॥ (पाठांतरे) पमत्ताई सगतिगुणा ॥ २३ ॥
पठांतर गाथा ॥ जंवेअणि आहार डुग, थीणतिग नराउ अड
पमत्तता ॥ गुणयालस जोगिउदी, रणंतु अणुदीरगु अजोगी ॥ २४ ॥

अर्थ– तसतिग के० त्रसत्रिक, पणिंदि के० पंचेंड्रिय जाति, मणुआ उगइ के० मनुष्यायु ने मनुष्यगति, जिणुच्चंति के० जिननाम अने उच्चैर्गोत्र. ए बार प्रकृतिना उदयनो अयोगी गुणठाणाने चरिमसमयंतो के० अंतसमयें अंत थाय. एटले उदर्डसम्मत्तो के० उदयाधिकार संपूर्ण थयो. उदउव्वुदीरणयापरमपमत्ताइ-सगगुणेसु के० उदयनी पेरे उदीरणा जाणवी. पण एटलुं विशेष जे, अप्रमत्तादिक सात गुणठाणे उदी-रणात्रिक न्यून जाणवो. पाठांतरें पमत्ताईसगतिगुणा के० अप्रमतादिक सात गुणठाणे उदयनी प्रकृति कही बे, ते थकी उदीरणात्रिक उणुं कहेवुं. ॥ २३ ॥

हवे पाठांतर गाथानो अक्षरार्थ कहेठे.

जंवेअणि के० जे वेदनीय बे तथा आहारडुग के० आहारकद्विक, थीणतिग के० थीणद्धीत्रिक, नराउ के० मनुष्यायु, ए अड के० आठ प्रकृतिनो उदीरणानो विच्छेद पमत्तता के० प्रमत्तगुणठाणे थाय. तेथी अप्रमत्तादिक गुणठाणे उदयथी उदीरणा त्रण त्रण प्रकृतिनी उंठी करीयें, तेवारें यावत् गुणयालसजो-गिउदीरणंतु के० उंगणचालीश प्रकृतिनी उदीरणा सयोगी गुणठाणे होय. अणुदीरगुअजोगी के० अने अयोगीगुणठाणे अनुदीरक होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २४ ॥

त्रसनाम, बादरनाम, पर्याप्तिनाम. ए त्रसत्रिक ए जीवविपाकीनी, एवं सात. पंचेंड्रियजातिनामकर्म, पं-चेंड्रिय एवा उदयिकपर्यायहेतु जवचरमसमय सुधी होय, एवं आठ, मनुष्यायुप्रकृति ते मनुष्य जववि-पाकीनी जणी जवचरमसमयसुधी एनो उदय होय, एवं नव. मनुष्यगतिनामकर्म पण मनुष्य एवा उद-यिकपर्याय हेतु एवं दश, जिननामकर्म पण तीर्थंकरपर्यायहेतु चरमसमयसुधी होय. एवं अगीआर प्रकृति थइ अने उच्चैर्गोत्र पण जीवविपाकी जणी चरमसमयसुधी लाजे. ए बार प्रकृतिना उदयनो तथा एनी सत्तानो विच्छेद अयोगीगुणठाणाने ठेहेले समयें होय, जेमाटें तेवार पढी कर्मकलंकरहित मनुष्यत्वादिक उदयिक पर्याय अनजिधेय सहजानंदस्वरूपी, शुद्धोपयोगी, ध्येयसिद्धदशा अनुजवे, तेथी ए उदय वि-च्छेद अनंत होय ॥ इति श्रीकर्मस्तवटबार्थे उदयाधिकारः समाप्तः ॥

॥ उदय यंत्रकम् ॥

	गुणठाणे उदयप्रकृति.	मूलप्रकृति.	उत्तरप्रकृति.	ज्ञानावरणीय.	दर्शनावरणीय.	वेदनीय.	मोहनीय.	आयुःकर्म.	नामकर्म.	गोत्रकर्म.	अंतरायकर्म.
	ओघें	८	१२२	५	९	२	२८	४	६७	२	५
१	मिथ्यात्वें.	८	११७	५	९	२	२६	४	६४	२	५
२	सास्वादनें.	८	१११	५	९	२	२५	४	५९	२	५
३	मिश्रें.	८	१००	५	९	२	२२	४	५१	२	५
४	अविरतें.	८	१०४	५	९	२	२२	४	५५	२	५
५	देशविरतें.	८	८७	५	९	२	१८	२	४४	२	५
६	प्रमत्तसंयतें.	८	८१	५	९	२	१४	१	४३	२	५
७	अप्रमत्तसंयतें.	८	७६	५	६	२	१४	१	४२	१	५
८	अपूर्वकरणें.	८	७२	५	६	२	१३	१	३९	१	५
९	अनिवृत्तिकरणें.	८	६६	५	६	२	७	१	३९	१	५
१०	सूक्ष्मसंपरायें.	८	६०	५	६	२	१	१	३९	१	५
११	उपशांतमोहें.	७	५९	५	६	२	०	१	३९	१	५
१२	क्षीणमोहें.	७	५७/५५	५	६/४	२	०	१	३७	१	५
१३	सयोगीकेवलीयें.	४	४२	०	०	२	०	१	३८	१	०
१४	अयोगीकेवलीयें.	४	१२	०	०	१	०	१	९	१	०

हवे उदय सहचारिणी जणी उदीरणा कहीयें बैये. उदयोदय तथा उदीरणोदय, ते मध्यें उदीरणोदय उदीरणानामकरणजीवविशेष तेणे करी जे सहज छे उदयावलि उपरांत दलिया तथा रस आकर्षी उदयावलिमांहे आणी जोगवे तेना उदयथकी जे विशेपस्वामित्वपणु तेने उदीरणा कहीयें बैयें. ते उधें तथा मिथ्यात्वादिक छ गुणठाणें जेम उदयस्वामित्व कह्युं, तेम त्यां तेटलुंज उदीरणा स्वामित्वपणुं जाणवुं. इहां उदय उदीरणानो विशेष नथी, पण एटलुं विशेप जे प्रमत्त गुणठाणाने अंते थीणद्धीत्रिक, अने आहारकद्विक, ए पांच प्रकृतिनो उदयविच्छेद कह्यो अने उदीरणा विच्छेद तो थीणद्धीनिद्रा एक निद्रानिद्रा बे प्रचला प्रचला त्रण, आहारकद्विक, शाता अशातावेदनीय बे, अने मनुष्यायु. ए आठ प्रकृतिनी उदीरणा विच्छेद होय, तेवारें अप्रमत्तगुणठाणे शेष तहोंतेर प्रकृतिनी उदीरणा होय. जेमाटे मनुष्यायु प्रमत्तना योगें करी उदीरीयें तेथी बहुकाल वेदवा योग्य ते थोडा कालमां वेदी, अपवर्त्तन करणविशेपें करी वेदे तेथी सोपक्रम आयु होय, अकाल मरण पामे अने अप्रमत्तादिक गुणठाणे अकाल मरण न होय तथा शाता अशातानी उदीरणा पण प्रमत्तपणे होय अने उदय सर्वगुणठाणे लाजे, तेथी ए त्रण प्रकृतिनो उदय, उदीरणाविना अप्रमत्तें लाजे ॥ २३ ॥

हवे पाठांतरें चोवीशमी गाथानो अर्थ कहे छे. जे जणी शाता अशाता ए बेहु वेदनीय प्रमुख प्रमत्तगुणठाणे पण उदीरी वेदे पण अप्रमत्तपणे उदीरणा नथी. तेथी अप्रमत्तादिक आठ गुणठाणे ए प्रकृतिर्उनो उदय होय पण उदीरणा न होय. तथा आहारकशरीर अने आहारक अंगोपांग, ए प्रकृति नामकर्मनी छे. तेनो उदय तथा उदीरणा प्रमत्तगुणठाणे होय पण अप्रमत्तें न होय अने थीणद्धी, निद्रानिद्रा तथा प्रचला प्रचला, ए त्रण दर्शनावरणीयप्रकृतिनो उदय अने उदीरणा पण प्रमत्तपणे होय पण अप्रमत्तगुणठाणे न होय, एवं सात. तथा मनुष्यायु पण अप्रमत्तपणे उदीरे नहीं, तेथी अकालमरण न होय, तेमाटे ए आठ प्रकृतिनो उदीरणाविच्छेद प्रमत्तगुणठाणे होय, तेवारें शेष ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय छ, मोहनीय चौद, नामनी बेंतालीश, गोत्रनी एक, अंतरायनी पांच, ए तहोंतेर प्रकृतिनी उदीरणा अप्रमत्तगुणठाणे होय. एम अपूर्वकरणादिक गुणठाणे पण उदयथी त्रण प्रकति फेर उदीरणायें उंठी जाणवी. एम यावत् सयोगीगुणठाणे उदय बेंतालीश प्रकृति अने उदीरणा उंगणचालीश प्रकृतिनी होय, अने अजोगी गुणठाणे उदीरणा नथी योगने अजावें समस्त योगरहित होय अने उदीरणा तो त्रिकरण विशेषकरणवीर्ययोगबल एकार्थपर्यायनाम छे तेथी करणवीर्यने अजावें अयोगी जगवंतने यद्यपि अनंतबल हतो पण कोइ कर्म उदेरी न शके, ते जणी अनुदीरक कह्युं, तेमज १ बंधन, २ संक्रम, ३ उद्वर्त्तना, ४ अपवर्त्तना, ५ उपशमना, ६ निधत्त, ७ निकाचनादिकरण पण अयोगीगुणठाणे न होय, जो पण बार उदयवती प्रकृतिमांहे अनुदयवती तहोंतेर प्रकृति स्तिबुक संक्रमे संक्रमावती कही, पण संक्रमणकरण न होय, ए तत्व छे ॥ २४ ॥

एसा पयडी तिगुणा, वेअणि आहार जुअल थीण तिगं ॥ मणु
आउ पमत्तंता, अजोगिअणुदीरगो जयवं॥२५॥उदीरणा सम्मत्ता॥

अर्थ– एसापयडी के० ए उदीरणाप्रकृति ते उदयथकी तिगुणा के० त्रण उणी जाणवी. वेअणि के० वेदनीय बे, आहारजुअल के० आहारकद्विक, थीणतिगं के० थीणद्धीत्रिक, मणुआउ के० मनुष्यायु, ए आठ प्रकृतिनी उदीरणा, पमत्तंता के० प्रमत्तगुणठाणाना अंत लगेंज होय. अजोगिअणुदीरगोजयवं के० अयोगी जगवान् सर्वकर्मनो अनुदीरक जाणवो. उदीरणासम्मत्ता के० ए उदीरणाधिकार संपूर्ण थयो. ॥

ए उदीरणा अप्रमत्तादिक सात गुणठाणे उदयथी त्रण प्रकृति उंढी उणी जाणवी, केमके ए सर्वगुण-ठाणे मूलनी ठ प्रकृतिनी उदीरणा होय. एटले वेदनीयनी बे, अने मनुष्यायु, ए त्रण प्रकृतिनो उदय होय पण उदीरणा न होय, तेथी मूल प्रकृति ठ तेनी, उत्तरप्रकृति तहोंतेरनी उदीरणा लेवी, तेथी अ-प्रमत्तगुणठाणे ठहोंतेर प्रकृतिनो उदय अने तहोंतेर प्रकृतिनी उदीरणा तेमांहेथी एक सम्यक्त्वमोहनीय अने अर्द्धनाराच, कीलिका अने छेवट्ठुं, ए त्रण संघयण, एवं चार प्रकृतिनी उदीरणाविच्छेद थये थके आठमे गुणठाणे उंगणोतेर प्रकृतिनी उदीरणा होय, तेमांथी हास्य, रति, अरति, भय, शोक, जुगुप्सा, ए ठ प्रकृतिनी उदीरणा विच्छेदे, नवमे गुणठाणे त्रेशठ प्रकृतिनी उदीरणा जाणवी. तेमांथी त्रण वेद, संज्व-लनो क्रोध, संज्वलनो मान, अने संज्वलनी माया, ए त्रण संज्वलनी प्रकृति मली ठ प्रकृतिनी उदीरणा विच्छेद थये थके दशमे गुणठाणे सत्तावन प्रकृतिनी उदीरणा जाणवी. तिहां सूक्ष्मलोभनी उदी-रणा विच्छेद थये थके मोहनीयनी उदीरणा विच्छेद थइ, तेवारें शेष पांच कर्मनी प्रकृति एटले ज्ञानावरणी-यनी पांच दर्शनावरणीयनी ठ नामनी उंगणचालीश, गोत्रनी एक अने अंतरायनी पांच. ठप्पन प्रकृतिनी उदीरणा अगीआरमे गुणठाणे होय. तिहां रुषभनाराच अने नाराच ए बे प्रकृतिनी उदीरणाविच्छेदें शेष चोपन्न प्रकृतिनी उदीरणा क्षीणमोहगुणठाणे होय, तेना त्रण भागा करतां समयाधिक आवलिशेष निद्रा अने प्रचलानी उदीरणा विच्छेदे अने आवलिशेषें ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय चार अने अंतराय पांच, एवं चौद प्रकृतिनी उदीरणाविच्छेदे, तेवारें बारमा गुणठाणानी अंत आवलीये नामकर्मनी साडत्रीश, अने गोत्रनी एक. एवं आडत्रीश प्रकृतिनी उदीरणा लाभे. जे भणी ज्ञानावरणादिक अंतआवलियें उदीरवा योग्य अधिक दल नथी रह्यां, तेमाटे शुं उदीरे ? तथा सयोगीगुणठाणे जिननामकर्मनो उदय होय, तेथी उदीरणा पण लाभे. ते भेलतां आडत्रीश नामकर्म अने एक उच्चैर्गोत्र, एवं उंगणचालीशनी उदीरणा होय, तिहां प्रांते एक जिननाम, औदारिकद्विक, अस्थिर, अशुभखगतिद्विक, प्रत्येकत्रिक, संस्थान ठ, अगुरुलघु, उपघात, पराघात, उस्वास, वर्णचतुष्क, तैसजनाम, कार्म्मणनाम, निर्म्माणनाम, प्रथमसंघयण, स्वरद्विक, सौभाग्यनाम, आदेयनाम, यशःकीर्त्तिनाम, त्रसत्रिक, नरगति, पंचेंद्रियजाति, उच्चैर्गोत्र. ए उंगणचालीश प्रकृतिनी उदीरणाविच्छेद थये थके चौदमे गुणठाणे अनुदीरक भगवंत होय ॥ उदी रणाधिकार सपूर्ण थयो. ॥ २५ ॥

॥ उदीरणा यंत्रकम् ॥

	गुणगणे उदीरणा प्रकृति.	मूलप्रकृति.	उत्तरप्रकृति.	ज्ञानावरणीय.	दर्शनावरणीय.	वेदनीय.	मोहनीय.	आयुःकर्म.	नामकर्म.	गोत्रकर्म.	अंतरायकर्म.
०	ओघें.	८	१२२	५	९	२	२८	४	६७	२	५
१	मिथ्यात्वें.	८	११७	५	९	२	२६	४	६४	२	५
२	सास्वादनें.	८	१११	५	९	२	२५	४	५९	२	५
३	मिश्रें.	८	१००	५	९	२	२२	४	५१	२	५
४	अविरतें.	८	१०४	५	९	२	२२	४	५५	२	५
५	देशविरते.	८	८७	५	९	२	१८	२	४४	२	५
६	प्रमत्तसंयतें.	८	८१	५	९	२	१४	१	४४	१	५
७	अप्रमत्तसंयतें.	६	७३	५	६	०	१४	०	४२	१	५
८	अपूर्वकरणे.	६	६८	५	६	०	१३	०	३९	१	५
९	अनिवृत्तिकरणें.	६	६३	५	६	०	७	०	३९	१	५
१०	सूक्ष्मसंपरायें.	६	५७	५	६	०	१	०	३९	१	५
११	उपशांतमोहे.	५	५६	५	६	०	०	०	३९	१	५
१२	क्षीणमोहे.	५	५४/५२	५	६/४	०	०	०	३७	१	५
१३	सयोगी केवलीयें.	२	३९	०	०	०	०	०	३८	१	०
१४	अयोगी केवलीये.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

हवे अनुक्रमे उदयउदीरणा प्रकृति विचारीने चौद गुणठाणे सत्ता विचारे छे.

सत्ता कम्माण ठिइ, बंधाइअ लद्ध अत्त लाज्ञाणं ॥
संते अडयाल सयं, जा उवसमु विजिणु बिअ तइए ॥ २६ ॥

अर्थ– सत्ताकम्माणठिइ के० सत्ता सद्भावकर्मनी स्थिती अवस्थान, बंधाइअ के० बंधन संक्रमणादिककरणें करी (लद्ध) लाधुं छे अत्तलाज्ञाणं के० आत्मलाञ्चकर्मीपणु जेणे, एवी संते के० सत्तायें होय. अडयालसयं के० एकशोने अडतालीश प्रकृति ते जाउवसमुवि के० यावत् उपशांत मोहनामे अगीआरमुं गुणठाणुं छे त्यां सुधी जाणवी, परंतु जिणुविअतइए के० जिननाम विना बीजे सास्वादनगुणठाणे तथा त्रीजे मिश्रगुणठाणे एकशोने सत्तालीश प्रकृतिनी सत्ता होय.

सत्ता एटले कर्मदलनुं जीवसाथें संबंधपणुं कर्मस्वरूपें रहेवुं, ज्यांसुधी बांध्यां कर्मनां दल, जीव प्रदेशथी खरे नहीं तथा अन्यप्रकृतिपणे संक्रमे नहीं, त्यांसुधी तेनी सत्ता जाणवी. ते कर्म केहेवां छे के जेने बांधवे करी तथा संक्रमणे करी लाधो पाम्यो छे जे आत्मलाञ मतिज्ञानावरणादि आत्मस्वज्ञाव जेणे, एवां कर्म एटले सजातिय उत्तर प्रकृतिमांहे निजस्थितिरसदलनुं परिक्रमाववुं. जेम देवगति, मनुष्यगत्यादिकमांहे संक्रमावीने सत्तायें रहेवुं, ते कर्मप्रकृति सत्तायें उंघें एकशोने अडतालीशनी विवक्षा करवी. अहीं बंधननाम, शरीरनी पेरें पांच लीधां तेथी एकशोने अडतालीश उंघें तथा मिथ्यात्व अविरति, देशविरति, प्रमत्त, अप्रमत, निवृत्ति, अनिवृत्ति सूक्ष्मसंपराय, उपशांतमोह लगे उंघें एकशोने अडतालीश प्रकृति सत्तायें होय. तीर्थंकरनाम कर्मनी सत्ता होय. ते जीव, बीजे, त्रीजे, गुणठाणे न आवे तेमाटे जिननामनी सत्ता, ए बेहु गुणठाणे न लाज्ञे अने मिथ्यात्व गुणठाणे जिननामनी सत्ता अंतरमुहूर्त्त-संज्ञवे, जेम कोइएक क्षायोपशमिक सम्यक्दृष्टि जीव पूर्वे मिथ्यात्वप्रत्ययें नरकायु बांधी पछी सम्यक्त्व पामि जिननाम बांधी ते मरण समयें सम्यक्त्वथी मिथ्यात्वें जाय, पण सास्वादनें न जाय, तेथी मिथ्यात्वे अंतरमुहूर्त्त मात्र जिननाम सत्तायें होय, पण सास्वादन अने मिश्रें न होय, तेथी ए बंने गुणठाणे एकशो ने सत्तालीशनी सत्ता होय ॥ २६ ॥

अपूवाइअ चउक्के, अण तिरि निरयाउ विणु बिआलसयं ॥
सम्माइ चउसुसत्तग, खयंमि इग चत्तसय अहवा ॥ २७ ॥

अर्थ– अपूवाइअचउक्के के० अपूर्वकरणादिक चार गुणठाणे अण के० अनंतानुबंधीयानी चोकडी, तिरि के० तिर्यंचायु, निरयाउ के० नरकायु ए छ प्रकृति, विणु के० ते विना शेष, बिआलसयं के० एकशोने बेंतालीश प्रकृतिनी सत्ता होय अने सम्माइचउसु के० अविरतिसम्यक्दृष्टि चार गुणठाणा प्रमुखें क्षायिक सम्यक्दृष्टिने सत्तगखयंमि के० सात प्रकृति क्षय गइ ते ज्रणी इगचत्तसय के० एकशो एकतालीश प्रकृति सत्तायें होय. अहवा के० अथवा पक्षांतरें ए अर्थ, आगली गाथामां लखाशे ॥ २७ ॥

ए हवे विशेषें कहे छे. अहीं पंच संग्रहने मतें अनंतानुबंधीया कषाय चारनी विसंयोजना तथा क्षपणा कस्या विना उपशमश्रेणीएं तथा क्षपकश्रेणीयें आठमुं, नवमुं, दशमुं, अने अगीआरमुं ए चार गुणठाणां स्पर्शे नहीं. विसंयोजना एटले विशेष जे खपाव्यां हतां पण मिथ्यात्वादिक प्रत्ययें वली बंधाय, ते खपणानुं नाम विसंयोजना कहीयें अने बल्या बीजनी पेरें फरी पल्लवे नहीं, ते खपणा कहीयें. बेहुपरि सत्ता न होय. तथा नरकायु, तिर्यगायु बांध्या पछी उपशमश्रेणि न करे तेथी ते बे आयुनी सत्ता छुते थके ए चार गुणगणां न होय, तेथी अनंतानुबंधी कषायनी चोकडी, तथा नरकायु ने तिर्यंचायु, ए छ प्रकृतिनी सत्ता-विना शेष एकशोने बेंतालीश प्रकृतिनी सत्ता होय. तथा देवायु बांधे थके उपशमश्रेणि करवानुं संज्ञवे ते

थी देवायुनी सत्ता अने मनुष्यायुये वर्ते तेथी तेनी पण सत्ता हुंते ए चार गुणगणां होय, तथा पूर्वं अगी-आरमा गुणठाणा सुधी एकशोने अडतालीशनी सत्ता कही ते संभव, सत्तानी अपेक्षाये जाणवो, जेभणी उपशमश्रेणिना धणी पण तिहांथी पाछा पडी मिथ्यात्वादिक प्रत्ययें वली ते ७ प्रकृति बांधशे, ए सत्तानो संभव छे. योग्यतापणे अपेक्षायें एकशोने अडतालीशनी सत्ता कहीये, इहां कांइ विरोध नथी.

१ अविरतिसम्यक्दृष्टि, २ देशविरति, ३ प्रमत्त, ४ अप्रमत्त, ए चार गुणगणे वर्त्तता क्षायिक सम्यक्-दृष्टि जीवने अनंतानुबंधिया चार कषाय, मिथ्यात्वमोहनीय, मिश्रमोहनीय, अने सम्यक्त्वमोहनीय, ए सात प्रकृति खपावी ते भणी ते सातनी सत्ता टली, तेवारे शेष एकशोने एकतालीशनी सत्ता होय ए अचरम शरीर क्षायिक सम्यक्दृष्टिनी अपेक्षायें चरम शरीरक्षायिक सम्यक्दृष्टिनो विशेष. ए अर्थ वली पक्षांतरें आगली गाथामां कहेशे ॥ २७ ॥

खवगंतु पप्प चउसुवि, पणयालं निरय तिरि सुराउ विणा ॥
सत्तगविणु अडतीसं, जा अनिअट्टी पढम भागो ॥ २८ ॥

अर्थ- पक्षांतरें खवगंतुपप्पचउसुवि के० तथा क्षपक केवली, चरम शरीरीने ए चार गुणगणे निरयति-रिसुराउविणा के० नरकायु, तिर्यंचायु, अने देवायु, ए त्रण आउखां विना पणयालं के० एकशो पीस्ता-लीश प्रकृति कही. अने सत्तगविणुअडतीसं के० सप्तक क्षयें क्षायिकसम्यक्दृष्टिने एकशोने आडत्रीशनी सत्ता जाअनिअट्टीपढमभागो के० चोथा गुणगणाथी लइने यावत् अनिवृत्ति नवमा गुणगणाना प्रथम भाग लगें होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २८ ॥

अथवा एटले पक्षांतरें क्षपक एटले तेहीज भवमां सर्व प्रकृतिनो खपावनार थशे एवो जे मनुष्य, चर-मशरीरी तेने चोथे, पांचमे, छठे, अने सातमे, ए चार गुणगणे क्षायोपशमिक, अने क्षायिक ए बेहु स-म्यक्त्व छतां तथा मिथ्यात्वादिकें पण चरमशरीरी छे, ते भणी देवायु, नरकायु ने तिर्यगायु, ए त्रण पोत-पोताना चरमभवने विषे भोगवीने खपाव्यां छे तेथी तेने सत्तायें एकशोने अडतालीशमांथी त्रण काढा-ढतां शेष एकशो पीस्तालीश प्रकृति सत्तायें होय. ए स्वरूप, सत्तानी अपेक्षाये जाणवुं, तेथी शतकनामे कर्मग्रंथमध्यें सात प्रकृति खपाव्या पछी ए त्रण आयुनी क्षपणा, संभव सत्तापेक्षायें कही. तेहशुं विरोध न होय जे भणी तिहां खपणा के० ए त्रण आयुना बंधयोग्य टाली तेणे जीव करे नही. एटले वली ए त्रण आयु बांधे नहीं, तथा क्षायिकसम्यक्दृष्टिने चरम शरीरें चोथा गुणगणेथी मांडीने पांचमे, छठे, सातमे, आठमे, ए पांच गुणगणे तथा नवमा गुणगणानो अंतर मुहूर्त्त कालना नव भाग करीयें, तेना प्रथम-भाग सुधी एकशोने आडत्रीश प्रकृतिनी सत्ता होय, ते आवी रीते के चरम शरीरी भणी पूर्वोक्त प्रकारे देवायु, नरकायु, तिर्यगायु, ए त्रणनी सत्ता टली अने क्षायिक सम्यक्त्व छे माटे अनंतानुबंधीया कषाय चार तथा मिथ्यात्व, मिश्र ने सम्यक्त्व, ए त्रण मोहनी. एवं सात प्रकृतिनी पण सत्ता टली एटले एक-शोने अडतालीशमांहेथी ए दश प्रकृतिनी सत्ता विना शेष एकशोने आडत्रीश प्रकृतिनी सत्ता नवमा गु-णगणाना नव भागमांहेला प्रथम भाग लगें होय. तेवार पछी तेर नामकर्मनी अने त्रण दर्शनावरणीयनी, एवं शोल प्रकृतिनी सत्ता विछेद थाय, ते कहे छे. ॥ २८ ॥

थावर तिरि निरया यव, दुग थीण तिगे ग विगल साहारं ॥
सोल खउ दुविस सयं, बिअंसि बिअ तिअ कसायंतो ॥ २९ ॥

अर्थ- थावर के० स्थावरद्विक, तिरि के० तिर्यंचद्विक, निरय के० नरकद्विक, आयव के० आतपद्विक, ए चार दुग के० द्विक अने थीणतिग के० थीणद्वीत्रिक, एग के० एकेंद्रियजाति, विगल के० विकलेंद्रि-

यत्रिक, साहारं के० साधारणनाम, एवं सोलखर्ज के० शोल प्रकृतिनो क्षय होय, तेवारें डुविसर्सयं के० एकशो बावीश प्रकृतिनी सत्ता, बिअंसि के० नवमा गुणगणाना बीजे अंशे एटले बीजे न्नागें होय, तिहां बिअतिअकसायंतो के० बीजा अने त्रीजा कषायनी चोकडीनो अंत थाय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २ए ॥

स्थावरनामकर्म अने सूक्ष्मनाम कर्म. एवं बे प्रकृतिनी सत्ता विशुद्ध परिणामे टले अने तिर्यंचगति तथा तिर्यगानुपूर्वी, ए तिर्यंचद्विक टले. नरकगति, नरकानुपूर्वी, ए नरकद्विक टले, आतपनाम, उद्योतनाम, ए आतपद्विक. ए बेहु यद्यपि पुण्यप्रकृति छे तथापि सहेजें तिर्यग्गति प्रायोग्य छे ते न्नणी विशुद्ध अध्यवसायें एनी सत्ता पण टले, थीणद्धी, निद्रानिद्रा अने प्रचला प्रचला, ए थीणद्धीत्रिक दर्शनावरणीय कर्मनी छे तेनी सत्ता टले. एकेंद्रिय बेंद्रिय, तेंद्रिय, अने चौरिंद्रियजातिनामकर्म तथा साधारणनामकर्म. एवं शोल प्रकृतिमध्यें थीणद्धीत्रिक दर्शनावरणीयनुं छे. शेष तेर प्रकृति, नामकर्मनी छे. ए शोल प्रकृतिनो उदय नव माने प्रथमन्नागें करे तथा एक आचार्यने मतें अनंतानुबंध्यादिक सात प्रकृति खपावी अने बीजा चार तथा त्रीजा चार कषाय खपाववा मांडे, तेनी क्षपणाविचालें ए शोल प्रकृति खपावे, तेवारे एकशोने आडत्रीशमांहेथी शोल खपावे थके शेष एकशोने बावीश प्रकृतिनी सत्ता बीजे न्नागें रहे, तिहां बीजा अप्रत्याख्यानावरणीय कषाय चार, तथा त्रीजा प्रत्याख्यानावरणीय कषाय चार, ए आठ कषायनी प्रकृति खपावे, तेवारे एकशोने बावीश प्रकृतिमांहेथी आठ कषाय क्षय गये थके शेष एकशोने चौद प्रकृतिनी सत्ता, नवमाना बीजे न्नागे रहे ॥२ए॥

तइआइसु चउदस ते, र बार छ पण चउ तिहिअ सय कम-
सो ॥ नपु इत्थि हासछग पुस, तुरिअ कोहो मय माय खर्ज ॥ ३० ॥

अर्थ– तइआइसु के० तृतीयादिकन्नागने विषे एटले नवमाना त्रीजा न्नागने विषे चउदस के० एकशोने चौद प्रकृतिनी सत्ता होय, चोथे न्नागें तेर के० एकशो तेर, पांचमे न्नागें बार के० एकशो बार, छठे न्नागें छ के० एकशो छ, सातमे न्नागें पण के० एकशो पांच, आठमे न्नागे चउ के० एकशो चार, नवमे न्नागें तिहिअसय के० एकशोने त्रण, ए कमसो के० अनुक्रमें सत्ताप्रकृति जाणवी. त्यां नपु के० नपुंसकवेद, इत्थि के० स्त्रीवेद, हासछग के० हास्यादिक छ, पुस के० पुरुषवेद, तुरिअकोहो के० चोथो संज्वलनोक्रोध, मय के० मद एटले संज्वलनमान, माय के० संज्वलन माया, तेनो खर्ज के० क्षय, अनुक्रमें थाय ॥ ३० ॥

ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय छ, वेदनीय बे, मोहनीय तेर, आयुनी एक, नामनी एंशी, गोत्रनी बे अने अंतरायनी पांच, एवं एकशोने चौद प्रकृतिनी सत्ता रही, ते अनुक्रमे तइआइसु के० त्रीजो न्नाग आदे देइ अनिवृत्तिकरणना नवमा न्नाग लगे अनुक्रमें एकशो तेर, एकशो बार, यावत् नवमे न्नागें एकशोने त्रण प्रकृतिनी संख्या जोडवी, ते आवी रीतें के त्रीजे न्नागें एकशो ने चौद प्रकृतिनी सत्ता रही, तेमांहेथी नपुंसकवेद क्षय करे. तेवारें चोथे न्नागें एकशोने तेरनी सत्ता रहे, त्यां स्त्रीवेद क्षय करे, तेवारें पांचमे न्नागें एकशोने बार प्रकृतिनी सत्ता रहे, त्यां हास्यादिक छ प्रकृति क्षय करे, तेवारें छठे न्नागे एकशो छ प्रकृतिनी सत्ता रहे, त्यां पुरुषवेदनो क्षय करे, तेवारे सातमे न्नागें एकशो पांच प्रकृतिनी सत्ता रहे, त्यां संज्वलन क्रोधनो क्षय करे, तेवारें आठमे न्नागें एकशो चारनी सत्ता रहे, त्यां संज्वलन माननो क्षय करे, तेवारें नवमे न्नागें एकशोने त्रण प्रकृतिनी सत्ता रहे, त्यां संज्वलनी मायानो क्षय करे, सत्ता विछेदे, एटले नवमा गुणगणानो प्रांत होय. सूक्ष्मसंपराय चारित्र पामे ते पांचमा यथाख्यातचारित्रथी कांइक जणुं छे केमके सूक्ष्मलोन्नना निदान कांइक छे तेथी दशमे गुणगणे एकशो बे प्रकृतिनी सत्ता होय अने यथाख्यात ते सर्वथा वीतराग होय.

सुहुमि डुसय लोहंतो, खीण डु चरिमेगसय डु निद्द खर्ज ॥
नवनवइ चरिम समए, चउ दंसण नाण विग्घंतो ॥ ३१ ॥

अर्थ– सुहुमि के० सूक्ष्म संपरायगुणठाणे दुसय के० एकशो ने बे प्रकृतिनी सत्ता होय, त्यां लोहंतो के० संज्वलना लोजनो क्षय होय, तेवारें खीणदुचरिमेगसय के० क्षीणमोहगुणठाणे द्विचरम समयें एकशो ने एक प्रकृति सत्तायें होय, त्यां दुनिदखर्ज के० बे निद्रानो क्षय थाय, तेवारें नवनवइचरिमसमए के० नवाणुं प्रकृतिनी सत्ता, बेहले समयें होय. त्यां चउदंसण के० चार दर्शनावरणीय, नाण के० पांच ज्ञानावरणीय अने विग्घंतो के० पांच अंतराय. एवं चौद प्रकृतिनो क्षय थाय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ३१ ॥

सूक्ष्मसंपराय दशमे गुणठाणे ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय ढ, वेदनीय बे, मोहनीय एक, मनुष्यायु एक, नामनी एंशी, गोत्रनी बे, अंतरायनी पांच, एवं एकशोने बे प्रकृतिनी सत्ता रही. पढी त्यां रह्यो थको अध्यवसाय विशुद्धें करी सूक्ष्म लोज्ञ पण खपावे, तेथी तेनी सत्ता विछेद थाय. तेवारें एकशोने एक प्रकृति सत्ताये रही, क्षपकश्रेणिमांहे उपशांतमोह अगीआरमुं गुणठाणुं न होय. केमके मोहने उपशमावे थके उपशांतमोह कहेवाय ढे, अने अहींयांतो मोहने खपावतो गयो ढे तेथी तेनी सत्ता पण टालतो गयो ढे तेणे करी ते क्षीणमोहवीतराग छद्मस्थ गुणठाणो कहेवाय. अहींतो तेने समय ऊन निजगुणस्थानकाल लगें एकशो एक प्रकृतिनी सत्ता होय. त्यां बेहला समयथी पहेलो समय ते दुचरिम समय कहीये. त्यां निद्रा, प्रचला, ए बे प्रकृति खपावे, तेवारे बारमा गुणठाणाने बेहले समयें नवाणुं प्रकृतिनी सत्ता रहे. अहींआं मतांतरें बारमा गुणठाणाना बेहले समयें चक्षुदर्शनावरणीय, अचक्षुदर्शनावरणीय, अवधिदर्शनावरणीय, केवल दर्शनावरणीय, ए चार दर्शनावरणीय अनेपांच ज्ञानावरणीय तथा पांच अंतराय, एवं चौद प्रकृतिना क्षयें. तेनी सत्ताविछेद होय, तेवारें केवल ज्ञानउपजे. ए नवाणुंमांहेथी चौदनी सत्ता टली ॥ ३१ ॥

पणसीइ सजोगि अजो, गि दु चरिमे देव खगइ गंध दुगं ॥
फासठ वन्न रस तणु, बंधण संघाय पण निमिणं ॥ ३२ ॥

अर्थ– पणसीइसजोगि के० तेवारें पंचाशी प्रकृतिनी सत्ता सयोगीगुणठाणे होय, अने अजोगिदुचरिमे के० अयोगीगुणठाणे पण दुचरमसमयलगें पंचाशीनी सत्ता होय, त्यां देव के० देवद्विक, खगइ के० खगतिद्विक, गंध के० गंधद्विक, दुगं के० ए त्रणद्विक, फासठ के० स्पर्श आठ, वन्न के० पांच वर्ण, रस के० पांच रस, तणु के० शरीर पांच, बंधण के० बंधन पांच, संघाय के० संघातन पांच, पण के० ए सौ पांच पांच, कहेवां. निमिणं के० निर्माणनाम. एवं चालीश प्रकृति थइ ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ३२ ॥

तेवारें तेरमे सयोगीगुणठाणे तथा चौदमा अयोगीकेवलीगुणठाणाना बेहला समयना उपरला समय लगें वेदनीय बे, नामनी एंशी, आयुनी एक अने गोत्रनी बे, ए पंचाशी प्रकृतिनी सत्ता रहे, त्यां अयोगीगुणठाणाना अंतना समयथी पहेलो जे समय तिहां अनुदयवती, बहोंतेर प्रकृति खपावे, ते प्रकृतिनां नाम कहेढे. देवगति, देवानुपूर्वी, ए देवद्विक. शुज्ञविहायोगति अने अशुज्ञविहायोगति, ए खगतिद्विक, सुरज्ञिगंध अने दुरज्ञिगंध, ए गंधद्विक, ए त्रण आगल द्विक शब्द जोडीयें, तेवारें ढ प्रकृति थाय, आठ स्पर्श, पांच वर्ण, पांच रस, पांच शरीर नाम प्रकृति, तेमज ते नामे औदारिकादिक पांच, बंधननी प्रकृति, तथा औदारिकादिक पांच संघातननी प्रकृति, वर्णादिक पांचथी आगल जेटला शब्द कह्या, ते सर्वनी आगल पण शब्द जोडीयें तथा निर्म्माणनाम, ए चालीश प्रकृति थइ ॥ ३२ ॥

संघयण अथिर संठा, ण बक्क अगुरुलहु चउ अपज्जत्तं ॥
सायं च असायं वा, परित्तुवंगातिग सुसर निअं ॥ ३३ ॥

अर्थ– संघयण के० संघयण ढ, अथिर के० अस्थिरषट्क, संठाण के० संस्थान ढ, बक्क के० ए त्रण

छक्क जाणवां. अगुरुलहुचउ के० अगुरुलघुचतुष्क, अपजत्तं के० अपर्याप्तनाम, सायंच के० शातावेदनीय असायंवा के० अथवा अशातावेदनीय, ए बे प्रकृतिमांहेथी एक लेवी. परित्त के० प्रत्येकत्रिक, उवंगतिग के० उपांगत्रिक, सुसर के० सुस्वरनाम, निअं के० नीचैर्गोत्र, एवं बहोंतेर प्रकृति थइ ॥ इत्यक्षरार्थः॥३३॥

पूर्वली गाथामां कहेली चालीश प्रकृति तथा ठ संघयण, अस्थिरनाम, अशुभनाम, दौर्भाग्यनाम, दुःस्वरनाम, अनादेयनाम, अयशःकीर्त्तिनाम. ए अस्थिरपट्क, ठ संस्थान, ए त्रण पद आगल छक्क जोमीयें. अगुरुलघु, उपघात, पराघात, अने उश्वास, ए अगुरुलघुचतुष्क कहीयें. अपर्याप्तनाम, शाता अथवा अशाता, ए बे वेदनीयनी प्रकृतिमांहेली जे उदय होय, ते विना बीजी एक प्रकृति अनुदयवती होय, ते खपावे. प्रत्येकनाम, स्थिरनाम, शुभनाम, ए प्रत्येकत्रिक. औदारिक, वैक्रियने आहारक. ए उपांग त्रण, सुस्वरनाम, नीचैर्गोत्र. एवं बहोतेर प्रकृति थइ तेमांहे सीत्तेर नामकर्मनी, एक वेदनीय, एक नीचैर्गोत्री जाणवी. ए बहोंतेर प्रकृतिनो पण त्यां उदय नहीं, तेथी बहोंतेर प्रकृतिनी सत्ताविछेद थाय ॥ ३३ ॥

बिसयरि खउँ अ चरिमे, तेरस मणुअ तसतिग जसाइज्जं ॥
सुभग जिणुच्च पणिंदिअ, सायासा एगयर छेउ ॥ ३४ ॥

अर्थ– बिसयरिखउंअ के० ए बहोंतेर प्रकृतिनो क्षय होय. चरिमे के० वली छेहले समयें तेरस के० तेर प्रकृतिनी सत्ता विछेद थाय, ते कहेछे. मणुअ के० मनुष्यत्रिक,तस के० त्रसत्रिक ए बे तिग के० त्रिक जाणवां. जस के० यशःकीर्त्तिनाम, आइज्जं के० आदेयनाम, सुभग के० सौभाग्यनाम, जिण के० जिननाम, उच्च के० उच्चैर्गोत्र, पणिंदिअ के० पंचेंद्रियजाति, अने सायासाएगयरछेउ के० शाता अशातामांहेली एक उदयवती प्रकृतिनो विछेद होय. ॥ ३४ ॥

ते बहोंतेर प्रकृति आपणुं दल अन्यसजातिय उदयवती प्रकृतिमांहे स्तिबुक संक्रमे, संक्रमावी खपावे, जेम मनुष्यगति उदयवती छे, तेमध्यें शेष त्रण गतिनुं दलिक संक्रमावी खपावे, तेम बीजी पण यथायोग्य जाणवी. स्तिवुकसंक्रम ते कहीये जेम पाणीनो परपोटो सहेजें पाणीमांहे संक्रमे, तेम जे सहेजें स्व स्तोकदलिक परप्रकृतिमांहे संक्रमे, पण जीववीर्यें न संक्रमे तेथी ए स्तिबुकसंक्रमण करणमांहे गण्यो, तेथी ते अयोगीगुणगणाने छेहले समयें मनुष्यगति,मनुष्यानुपूर्वी अने मनुष्यायु. ए मनुष्यत्रिक. त्रसनाम. बादरनाम अने पर्याप्तनाम, ए त्रसत्रिक. यशःकीर्त्तिनाम, आदेयनाम, सौभाग्यनाम, तीर्थंकरनाम, उच्चैर्गोत्र, पंचेंद्रियजाति नाम, अशाता ने शाता, ए बे वेदनीयमांहेथी जेनो उदय होय, ते एक लेवी. एवं तेर प्रकृतिनी सत्ता होय. तेमां एक वेदनीयनी, एक आयुनी, एक उच्चैर्गोत्रनी अने शेष दश प्रकृति नामकर्मनी रहे. ए सत्तरी प्रमुख शास्त्रने विरुद्ध छे जे भणी त्यां बादर नामकर्मनी प्रकृतिनां सत्तास्थानक कह्यां, ते मध्यें आठ प्रकृति तथा जिननाम सहित होय, तेवारें नव प्रकृतिरूप सत्ता स्थानक कह्युं, पण दश प्रकृतिरूप सत्तास्थानक न कह्युं ए अपेक्षायें अहीआं ते केम संभवे? तथा बार उदयवती प्रकृति स्तिबुक संक्रम विना खपावे अने मनुष्यानुपूर्वीने उदयें वक्रगति होय ते पण अहीआं नही होय तेणे स्तिबुकसंक्रम विना केम खपावे? तेणे अहीआं कोइ आचार्य मनुष्यानुपूर्वीनो विछेद पण द्विचरिमसमयें माने छे तेने मतें अयोगीगुणगणाना छेहला बे समय, तेमध्ये पहेले समयें तहोंतेर प्रकृति खपावे अने छेहले समये बार प्रकृति खपावे. अहींआं व्यवहारनय लेवो. अने निश्चयनयें तो सिद्धगमन समयेज छे तेहिज मतांतरें आगली गाथायें देखाडे छे. ॥ ३४ ॥

॥ सत्ता यंत्रकम् ॥

०	गुणठाणे सत्ता.	मूलप्रकृति.	उत्तरप्रकृति	उपशमश्रेणी.	क्षपकश्रेणी.	ज्ञानावरणीय.	दर्शनावरणीय.	वेदनीय.	मोहनीय.	आयुःकर्म.	नामकर्म.	गोत्रकर्म.	अंतरायकर्म.
०	ओघें.	८	१४८			५	९	२	२८	४	९३	२	५
१	मिथ्यात्वें.	८	१४८			५	९	२	२८	४	९३	२	५
२	सास्वादनें.	८	१४७			५	९	२	२८	४	९२	२	५
३	मिश्रें.	८	१४७			५	९	२	२८	४	९२	२	५
४	अविरतें.	८	१४८	१४१	१४५/१३८	५	९	२	२८/२१	४/१	९३	२	५
५	देशविरतें.	८	१४८	१४१	१४५/१३८	५	९	२	२८/२१	४/१	९३	२	५
६	प्रमत्तसंयतें.	८	१४८	१४१	१४५/१३८	५	९	२	२८/२१	४/१	९३	२	५
७	अप्रमत्तसंयतें.	८	१४८	१४१	१४५/१३८	५	९	२	२८/२१	४/१	९३	२	५
८	अपूर्वकरणें.	८	१४८/१४२	१३९	१३८	५	९	२	२८|२४|२१	४,१,०	९३	२	५
९	अनिवृत्तिकरणना भाग नव. १		१४८/१४२	१३९	१३८	५	९	२	२१	१	९३	२	५
	२			०	१२२	५	६	२	२१	१	८०	२	५
	३			०	११४	५	६	२	१३	१	८०	२	५
	४			०	११३	५	६	२	१२	१	८०	२	५
	५			०	११२	५	६	२	११	१	८०	२	५
	६			०	१०६	५	६	२	५	१	८०	२	५
	७			०	१०५	५	६	२	४	१	८०	२	५
	८			०	१०४	५	६	२	३	१	८०	२	५
	९			०	१०३	५	६	२	२	१	८०	२	५
१०	सूक्ष्मसंपरायें.	८	१४८/१४२	१३९	१०२	५	६	२	२८|२४|२१|१	२/१	९३/८०	२	५
११	उपशांतमोहें.	८	१४८/१४२	१३९	१०१	५	६	२	२८|२४|२१	४/१	९३/८०	२	५
१२	क्षीणमोहें.	७	१०१/९९	०	१०१/९९	५/५	६/४	२	०	१	८०	२	५
१३	सयोगी केवलीयें.	४	८५/८५	०	८५/८५	०	०	२	०	१	८०	२	५
१४	अयोगीकेवलीयें.	४	८५|१३|१२	०	८५|१३|१२	०	०	२/१	०	१	८०|९|८	२/१	०

नर अणुपुव्वि विणा वा, बारस चरिम समयंमि जोखविउ ॥ पत्तोसिद्धिं देविं, द वंदिअं नमह तं वीरं ॥ ३५ ॥ सत्ता सम्मत्ता ॥ इति कर्मस्तवाख्यो द्वितीयः कर्मग्रंथः संपूर्णः ॥ २ ॥

अर्थ– नरअणुपुव्विविणावा के० मनुष्यानुपूर्वीनो उदय नथी, तेथी ते विना मतांतरें बारसचरिमसमयंमि के० बार प्रकृति, छेल्ले समयें जोखविउ के० जे खपावीने पत्तो के० प्राप्तो एटले पाम्यो, सिद्धिं के० सिद्ध-गति एटले मोक्षगति, ते प्रत्यें देविंदवंदिअं के० देवेंडें वंदित तथा देवेन्द्र सूरियें वंदित, नमहतंवीरं के० एवा श्रीमहावीरदेवनां चरणकमल छे, तेने नमस्कार करो ॥ ३५ ॥

पूर्वोक्त कारणभणी मनुष्यानुपूर्वीनो उदय नथी ते विना मनुष्यगति, मनुष्यायु, त्रस, बादर, पर्याप्ति, यशःकीर्त्ति, आदेय, सौभाग्य, तीर्थंकरनाम, उच्चैर्गोत्र, पंचेंद्रियजाति, एक वेदनीय, ए बार प्रकृति चरमसमयें उदयवती छे ते भणी ए स्तिबुकसंक्रम विना स्वभावें स्थितिक्षय थाय, ते माटे ए बार प्रकृति शुक्लध्याननो चोथो पायो समुच्छिन्नक्रियाअनिवृत्ति एवे नामे छे. तेणे करी खपावीने साकारोपयोगें वर्त्ततां सकल कर्म टाली शुद्ध सहजरूप निरुपाधिक शुद्धोपयोगी एक समय समश्रेणि ज्यां श्रीअपापानगरीयें हस्तिपालराजानी राजसभायें देशना देतां थकां त्यां जे आकाशप्रदेश अवगाह्या हता, तेहनी ऊर्ध्वसमश्रेणियें जे सिद्धक्षेत्रना आकाशप्रदेश, ते आकाशप्रदेश अवगाहि, अचलरूप रह्या, पण ते श्रेणिना वचला आकाशप्रदेश स्पर्श्या नहीं. ए अचिंत्यशक्तिना धणी जो आत्मप्रदेशना दंड विना स्पर्श हुंतें जाय तो असंख्याता समय लागे, तेभणी सिद्धनी अस्पृशङ्गति मानवी. एवा श्रीमहावीर वर्द्धमान चरम तीर्थंकर अनेक देवेंद्र कहेतां चोशठ इंद्रें पूजित अथवा ग्रंथकर्त्ता तपागछाधिराज भट्टारक श्रीदेवेंद्रसूरियें वंदित, तेह प्रत्यें वांदो तेने भक्तिपूर्वक नमस्कार करो ॥ ३५ ॥ इतिश्री द्वितीयकर्मस्तवाख्यस्य बालावबोधः संपूर्णः ॥ २ ॥

॥ इतिश्री बालावबोधसहित कर्मस्तवनामा द्वितीय कर्मग्रंथः संपूर्णः ॥ २ ॥

॥ अथ ॥

॥ बालावबोध सहित बंधस्वामित्वाख्य तृतीयकर्मग्रंथः प्रारभ्यते ॥

तत्र

॥ आदौ बालावबोधकृत मंगलाचरणम् ॥

ऐंद्रचांद्रपदवी न स्थविष्ठा, विश्वविश्वगुरुता न गरिष्ठा ॥
चेतसि स्फुरति चेदलघिष्ठा, जैनगीर्गमनयौघपविष्टा ॥ १ ॥

॥ आर्यावृत्तम् ॥

किंचिद्गुरूपदेशादवचूर्णे किंचिदन्यशास्त्रेभ्यः ॥
बंधस्वामित्वेऽस्मिन् लिखामि सारं समधिगम्य ॥ २ ॥

॥ मूल गाथा ॥

बंधविहाण विमुक्कं, वंदिअ सिरिवद्धमाण जिणचं-
दं ॥ गई आईसुवुछं, समासर्ठ बंधसामित्तं॥ १ ॥

अर्थ– बंध के० कर्मनो बंध तेनुं विधान के० करवुं, तेथी विमुक्क के० विशेषें मुकाणा एवा सिरिवद्धमाण के० श्रीवर्द्धमान एवे नामे जिणचंदं के० सामान्य केवलीमांहे चंद्रमा सरखा, ते प्रत्ये वंदिअ के० वांदीने गईआईसु के० गत्यादिक चौद मार्गणास्थानकने विषे समासर्ठ के० संक्षेपथी बंधसामित्तं के० बंधस्वामित्वपणुं वुछं के० कहीशुं ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १ ॥

ज्ञानावरणीयादिक आठ कर्म, तेनुं विधान के० करवुं, तेणे करी विमुक्त एटले रहित एटले बव्या बीजथी अंकूर न होय, तेम जे जावकर्मरहित थया एवा श्री के० अष्ट महाप्रातिहार्यादिक बाह्यलक्ष्मी अने केवलज्ञानादिक अभ्यंतर लक्ष्मी, तेणे करी वर्द्धमान एटले वधतो तथा तेणे सहित श्रीवर्द्धमान एवे नामे जिन के० केवलीमांहे चंद्रमानी पेरें अधिक, ते प्रत्यें मन, वचन अने काया, ए त्रिकरणशुद्धें वांदी नमस्कार करी ध्यायीने गति आदे देइने चौद मूल मार्गणा स्थानक, तेना बासठ उत्तर जेद, ते मार्गणाद्वारजेदे गुणगाणे हुं बोलीश, एम शिष्यने सावधान करवाने प्रतिज्ञा करी संक्षेपें करी एटले पूर्वाचार्यकृत ग्रंथ सविस्तर बे, त्यां संक्षेपरुचि जीव, अनधिकारी बे तो तेने निमित्तें ए बंधप्रकृतिनुं स्वामित्वपणुं कयो जीव, कया गुणगाणे केटली प्रकृतिनो बंधाधिकारी होय? ते कहीशुं ॥ १ ॥

हवे चौद मार्गणानां नाम कहेबे.

गइ इंदीए काए, जोए वेए कसाय नाणेय ॥
संजम दंसण लेसा, जवसम्मे सन्नि आहारे ॥ २ ॥

अर्थ– प्रथम गइ के० गतिमार्गणा, बीजी इंदीए के० इंद्रियमार्गणा, त्रीजी काए के० कायमार्गणा चोथी जोए के० योगमार्गणा, पांचमी वेए के० वेदमार्गणा, बही कसाए के० कषायमार्गणा, सातमी नाणेय के० ज्ञानमार्गणा, आठमी संजम के० चारित्रमार्गणा, नवमी दंसण के० दर्शनमार्गणा, दशमी लेसा के० ले-

श्यामार्गणा, अगीआरमी नव के० नव्यमार्गणा, बारमी सम्मे के० सम्यक्त्वमार्गणा, तेरमी सन्नि के० संज्ञिमार्गणा, चौदमी आहारे के० अहारकमार्गणा ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २ ॥

गति आश्री सर्व जीव विचारीयें तो देव, मनुष्य, नारकी अने तिर्यंच, एम चार नेदें जाणवा. इंडियापेक्षायें एकेंडिय, बेंडिय, तेंडिय, चौरिंड्य, अने पंचेंडिय, एम पांच नेदे जाणवा. कायापेक्षायें पृथिवी, अप, तेज, वायु, वनस्पति अने त्रस, एम ठ नेदे जाणवा. योगापेक्षाये मनोयोग, वचनयोग अने काययोग, एम त्रण नेदें जाणवा. वेदापेक्षाये स्त्री, पुरुष ने नपुंसक. एम त्रण नेदे जाणवा. कषायापेक्षायें क्रोधी, मानी मायी ने लोजी. एम चार नेदें सर्व जीव जाणवा. ज्ञानापेक्षायेंमतिज्ञानी, श्रुतज्ञानी, अवधिज्ञानी, मनःपर्यवज्ञानी केवलज्ञानी, मति अज्ञानी, श्रुतअज्ञानी ने विनंगज्ञानी. ए आठ नेदे जाणवा. चारित्रापेक्षायें, सामायकचारित्र, ठेदोपस्थापनीय, परिहारविशुद्धि, सूक्ष्मसंपराय, यथाख्यात, देशविरति अने अविरति. एम विरतिनी अपेक्षाये सात नेदे जाणवा. दर्शनापेक्षायें चक्षुदर्शनीय, अचक्षुदर्शनीय अवधिदर्शनीय अने केवलदर्शनीय, एम चार नेदें जाणवा. लेश्यापेक्षाये कृस्न, नील, कापोत, तेज, पद्म, ने शुक्ललेश्यावंत, ए ठ नेदें जाणवा. नव्य एटले मुक्तिगमन योग्यायोग्यनी अपेक्षायें द्विविध जीव, नव्य अने अनव्य. ए वे नेदें जाणवा. सम्यक्दृष्टिश्रद्धानगुणनी अपेक्षायें मिथ्यात्वी, सास्वादनीय, मिश्र, क्षायोपशमिक, औपशमिक, अने क्षायिक. एम ठ नेदें जाणवा. मनोज्ञाननी अपेक्षायें सन्निआ जीव, तेथी विपरीत ते असन्निआ जीव, एम वे नेदे जीव जाणवा. आहारनी अपेक्षायें आहारक अने अनाहारक, एम वे नेदें सर्व जीव जाणवा. ए रीतें मार्गणाना मूल नेद चौदअने उत्तर नेद बाशठ जाणवा ॥ २ ॥

जिण सुर विउवा हारडु, देवाउ अ निरय सुहुम विगल
तिगं ॥ एगिंदि थावरा यव, नपु मिछं हुंड ठेवठं ॥ ३ ॥

अर्थ– जिण के० जिननाम, सुर के० सुरद्विक, विउव के० वैक्रियद्विक, आहार के० आहारकद्विक, डु के० ए त्रणद्विक, एवं सात प्रकृति थइ. देवाउअ के० देवायु निरय के० नरकत्रिक, सुहुम के० सूक्ष्मत्रिक, विगल के० विकलत्रिक, तिगं के० ए त्रण त्रिक जाणवां. एगिंदि के० एकेंडियजाति, थावर के० स्थावरनामकर्म, आयव के० आतपनामकर्म, नपु के० नपुंसकवेद, मिछं के० मिथ्यात्वमोहनीय, हुंड के० हुंडसंस्थान, ठेवठं के० ठेवडुं संघयण ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ३ ॥

हवे ग्रंथ गौरव टालवा नणी कर्मप्रकृति न्यूनाधिक करवानिमित्त जेम व्याकर्णादिकमां वर्ण संख्या अल्पाक्षरें जाणवा निमित्त आद्यक्षर अंत्याक्षर साथें कहेतां प्रत्याहार संज्ञा करी ठे. तेम अहींयां पण जे प्रकृति आगले संख्यापद होय, ते प्रकृतिथी तेटली प्रकृति लेवी, एवी संज्ञा करे ठे.

जेम जिननामथी आगली प्रकृति १ जिननाम, २ देवगति, ३ देवानुपूर्वी, ४ वैक्रियशरीर, ५ वैक्रियांगोपांग, ६ आहारकशरीर, ७ आहारकअंगोपांग, ८ देवायु, ९ नरकगति, १० नरकानुपूर्वी, ११ नरकायु. ए जिनैकादश कहीयें. ए एकेंडिय अने विकलेंडियनें नवप्रत्ययें न बंधाय.

सूक्ष्मथी लेइ तेर प्रकृति कहेवी, ते सूक्ष्मत्रयोदशक, १ सूक्ष्मनाम, २ अपर्याप्तनाम, ३ साधारणनाम, ४ बेंडियजाति, ५ तेंडियजाति, ६ चउरिंडियजाति, ७ एकेंडियजाति, ८ स्थावरनाम, ९ आतपनाम, १० नपुंसकवेद, ११ मिथ्यात्वमोहनीय, १२ हुंडसंस्थान, १३ ठेवडुं संघयण. ए सूक्ष्मत्रयोदशक ए मिथ्यात्वप्रत्ययिक मिथ्यात्वे बंधाय.

तथा सुरद्विक, वैक्रियद्विक, आहारकद्विक, सुरायु, एवं सात. नरकत्रिक, सूक्ष्मत्रिक, विकलजातित्रिक, एवं शोल. एकेंडियजाति, स्थावरनाम, आतपनाम, ए उंगणीश प्रकृतिनुं नाम सुरएकोनविंशतिक कहीयें.

१ नपुंसक, २ मिथ्यात्व, ३ हुंमसंस्थान, ४ छेवहुं संघयण, ए नपुंसकचतुष्क कहीयें. ए रीतें ज्यां ज्यां जेटली प्रकृतिनुं काम होय, त्यां ते ते प्रकृति धुर देइ तेटली तेटली संख्या जोमीयें, तें संज्ञा होय. ए गाथामां चोवीश प्रकृति कही, ते मध्यें एक मिथ्यात्व, बीजी नपुंसकवेद, ए बे प्रकृति मोहनीयनी. अने देवायु, नरकायु, ए बे आयुनी. शेष वीश प्रकृति, नामकर्मनी छे ॥ ३ ॥

अण मज्जागिइ सँघयण, कुखगइ निअ इत्थि डुहग थीणतिगं ॥
उज्जोअ तिरिडुगं तिरि, नराउ नर उरल डुग रिसहं ॥ ४ ॥

अर्थ- पूर्वोक्त चोवीश अने अण के० अनंतानुबंधीकपाय चार, मज्जागिइ के० मध्याकृति एटले मध्यसंस्थान चार, सँघयण के० मध्यसंघयण चार, एवं छत्रीश. कुखगइ के० अशुभखगति, निअ के० नीचैर्गोत्र, इत्थि के० स्त्रीवेद, एवं उंगणचालीश. डुहग के० दौर्जाग्यत्रिक, थीणतिगं के० थीणद्धीत्रिक, एवं पीस्तालीश. उज्जोअ के० उद्योतनाम, तिरिडुगं के० तिर्यंचद्विक, तिरि के० तिर्यंचायु, नराउ के० मनुष्यायु, नर के० मनुष्यद्विक, उरलडुग के० औदारिकद्विक, रिसहं के० वज्रऋषभनाराचसंघयण. एवं पंचावन्न प्रकृति थइ ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ४ ॥

अनंतानुबंधीनी चोकडी अने मध्य एटले पहेला अने छेहला ए बे विना वचला आकृति कहेतां आकार विशेष अटले संस्थान चार, तेमज वचलां संघयण चार, एवं बार प्रकृति थइ. कु एटले अशुभ खगति, एटले हिंडवानी गति जेथकी अशुभ होय, ते नामप्रकृति, नीचैर्गोत्र, स्त्रीवेदनोकपाय, मोहनीय, दौर्जाग्य, दुःस्वर, अनादेय ए दौर्जाग्यत्रिक. एवं अढार प्रकृति थइ. थीणद्धी, निद्रानिद्रा ने प्रचलाप्रचला, ए थीणद्धीत्रिक, उद्योतनामकर्म, तिर्यंचगति, तिर्यंचानुपूर्वी, ए तिर्यंचद्विक, एवं चोवीश प्रकृति अनंतानुबंधीयाने उदयें बंधाय, ते माटे मिश्रादिक गुणठाणे न बंधाय. ए अनंतानुबंधी चतुर्विंशतिक कहेवाय. ते मध्यें तिर्यंचायु अने मनुष्यायु, ए बे प्रकृति सहित करतां अनंतानुबंध्यादिक षड्विंशतिक कहीयें. तथा मनुष्यगति मनुष्यानुपूर्वी एवं अठावीश. अने औदारिकशरीर, औदारिकअंगोपांग, ए औदारिकद्विक, अने वज्रऋषभनाराचसंघयण, एम ए बीजी गाथामध्ये अनंतानुबंध्यादिक एकत्रीश प्रकृति कही. तथा पूर्वली गाथामां चोवीश प्रकृति कही, ए बेहु मली पंचावन्न प्रकृति कही, तेमां दर्शनावरणीयनी त्रण, मोहनीयनी सात, आयुनी चार, गोत्रनी एक, शेष नामकर्मनी चालीश प्रकृति कही, एम संज्ञासंग्रहगाथा बे कही ॥४॥

हवे प्रथम गतिमार्गणामध्ये नरकगतिनेविषे बंधस्वामित्वपणुं विचारे छे.

सुरइगुण वीस वज्जं, इगसउ उहेण बंधहिं निरया ॥
तित्थविणा मिच्छि सयं, सासणि नपु चउविणा छनुइ ॥५॥

अर्थ- सुरइगुणवीसवज्जं के० सुरादिक उंगणीश प्रकृति, एकशो वीशमांहेथी वर्जीयें, तेवारें इगसउ के० एकशोने एक प्रकृति, उहेण के० उघें एटले सामान्यपणे बंधहिंनिरया के० नरकगतिना जीव बांधे. अने तित्थविणामिच्छिसयं के० तीर्थंकरनामकर्म विना तेह मिथ्यात्व गुणठाणे सो प्रकृति बांधे अने सासणि के० सास्वादनगुणठाणे नपुचउविणा के० नपुंसकादिक चतुष्क विना छनुइ के० छन्नुं प्रकृति बांधे ॥इ०॥५॥

१ सुरद्विकादिक उंगणीश प्रकृतिमध्यें सुरद्विक, वैक्रियद्विक, देवायु, नरकगति, नरकानुपूर्वी, नरकायु, ए आठ प्रकृतिनो बंध, नारकीने न होय, जेमाटे ए आठ प्रकृति देवता अने नारकी प्रायोग्यत्वें छे अने नारकी तो मरीने फरी देवगति तथा नरकगतिमांहे उपजे नही, तेथी ए आठ प्रकृति न बांधे.

तथा सूक्ष्मनाम, अपर्याप्तनाम अने साधारणनाम, ए त्रण प्रकृति पण न बांधे, केमके सूक्ष्म एकेंद्रियमध्यें तथा अपर्याप्ततिर्यंच अने मनुष्यमध्यें तथा साधारण वनस्पतिमध्यें पण नारकी अवतरे नही. एवं अगीआर प्रकृति थइ. तथा एकेंद्रियजाति, स्थावरनाम, आतपनाम, ए त्रण प्रकृति एकेंद्रिय प्रायोग्य छे, तथा विकलजातित्रिक, ते विकलेंद्रिय प्रायोग्य छे. ते पण नारकीने एकेंद्रिय तथा विकलेंद्रियमांहे अवतरवुं नथी, तेमाटे ए छ प्रकृति पण नारकी न बांधे तथा आहारकद्विक पण चारित्रने अन्नावें न बांधे. ए रीतें नरकगतिना जीव, नव प्रत्ययें ए उंगणीश प्रकृति न बांधे, तेमाटे ए उंगणीश वर्जीने शेष ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय नव, वेदनीय बे, मोहनीय छवीश, आयुनी बे, नामनी पचाश, गोत्रनी बे, अंतरायनी पांच, ए रीतें एकसोने एक प्रकृतिनो बंध, उंघे के० सामान्यें होय. एटले अमुक नरकगमां तथा अमुक गुणठाणे इत्यादिक विशेषपणुं कह्याविना बांधे त्यारे नरकगतिमां कर्मप्रकृतिनो बंध होय, ते कह्यो.

हवे गुणठाणादिक विशेषापेक्षायें नरकगतिमांहे बंधस्वामित्व कहेछे. ते एकसोने एक प्रकृतिमध्यें पण तीर्थंकरनामकर्म, मिथ्यात्वगुणठाणे न बांधे. जेमाटे तीर्थंकरनामकर्म, सम्यक्त्व विना न बंधाय. अने मिथ्यात्व गुणठाणे सम्यक्त्व नथी तेमाटे जिननाम पण न बांधे. शेष एकसो प्रकृतिज बांधे.

त्यां नपुंसकादिक चार प्रकृतिनो विच्छेद होय जे जणी नरकत्रिक, जातिचतुष्क, थावरचतुष्क, हुंडसंस्थान, आतपनाम, छेवठुं संघयण, नपुंसकवेद, मिथ्यात्वमोहनीय, ए शोल प्रकृति मिथ्यात्वप्रत्ययिकी छे ते मांहे नरकत्रिक, सूक्ष्मत्रिक, विकलत्रिक, एकेंद्रियजाति, स्थावरनाम, आतपनाम. ए बार प्रकृतिनो तो नारकीने जवप्रत्ययें अबंध छे, तेथी ते अहीआं लीधी नथी. शेष नपुंसकवेद, मिथ्यात्वमोहनीय, हुंडसंस्थान अने छेवठुं संघयण. ए चार प्रकृति मिथ्यात्वथी बंधाय अने सास्वादनगुणठाणे मिथ्यात्व नथी, पण अविरति छे तेथी पूर्वोक्त सो प्रकृतिमांहेथी ए चार प्रकृति टालीये, ते वारें छन्नुं प्रकृतिनो बंध नरकगतिमांहे सास्वादनगुणठाणे होय ॥ ५ ॥

त्यां सास्वादनगुणठाणे मिथ्यात्व अविरति प्रत्ययिकी पच्चीश प्रकृतिनो बंधविच्छेद थाय ते आगले गुणठाणे न बंधाय, ते कहेछे.

> विणु अण छवीस मीसे, बिसयरि सम्मंमि जिण नराउ जुआ ॥
> इअ रयणाइसु जंगो, पंकाइसु तिछयर हीणो ॥ ६ ॥

अर्थ- विणुअणछवीस के० अनंतानुबंध्यादिक छवीश प्रकृति विना, मीसे के० मिश्रगुणठाणे शेष सीत्तेर प्रकृति बांधे, ते जिण के० जिननाम अने नराउ के० मनुष्यायुएं करी, जुआ के० युक्त करतां बिसयरि के० बहोंतेर प्रकृति सम्मंमि के० अविरतिसम्यक्दृष्टिगुणठाणे बांधे. इअरयणासुजंगो के० एम रत्नप्रजादिक त्रण नरकें उंघेंथी चार गुणठाणा सुधी एहिज जांगो जाणवो, अने पंकाइसु के० पंकप्रजादिक त्रण नरकपृथ्वीयें तिछयरहीणो के० तीर्थंकरनामकर्मनो बंध न लाजे, तेथी ते प्रकृति हीन करीयें ॥ इत्यक्षरार्थः ॥

अनंतानुबंधिया कषाय चार, मध्यसंस्थान चार, मध्यसंघयण चार, कुखगति, निच्चैर्गोत्र, स्त्रीवेद, दौर्जाग्य, दुःस्वर, अनादेय, थीणद्धीत्रिक, उद्योतनाम तिर्यंचत्रिक, ए पच्चीश प्रकृति अनंतानुबंधीयाने उदयें बंधाय, ते अनंतानुबंधीया मिश्रगुणठाणे नथी ते माटे ए पच्चीशना बंधनो अंत, बीजे गुणठाणे होय. अने मिश्रगुणठाणे वर्त्ततो जीव कोइ आयुबंध न करे तेथी अहीं मनुष्यायुनो बंध पण न थाय. ए रीतें छन्नुं प्रकृतिमांहेथी ए छवीश प्रकृति विना मिश्रगुणठाणे सीत्तेर प्रकृतिनो बंध नारकीने जाणवो. तथा नारकी अविरतिसम्यक्दृष्टि चोथे गुणठाणे वर्त्ततो कोइ एक सम्यक्त्व गुणे करी जिननाम कर्म पण अहीआं बांधे

तथा सम्यक्दृष्टि नारकी, कोइएक मनुष्यायु पण बांधे. तेथी ते सीत्तेर प्रकृतिमांहे ए बे प्रकृति नेलीयें, तेवारें बहोंतेर प्रकृति चोथे गुणठाणे बांधे, एम नारकीने प्रथमना गुणठाणां चार होय, जे नणी देवता तथा नारकीने नवप्रत्ययें विरतिपणुं न होय तेथी ए आगला दश गुणठाणे न होय. एम नरकगतिने विषे उंघें तथा गुणस्थानकविशेषें प्रकृतिबंधस्वामित्व विनाग कह्यो, हवे रत्नप्रनादिक पृथिवीनेदें करी निन्न नारकी विशेषने उंघें तथा मिथ्यात्वादिक गुणस्थानकविशेषें प्रकृतिबंधस्वामित्व विनाग कहेछे.

ए रीतें एटले नरकगतिमध्यें उंघें एटले सामान्यपणे तथा मिथ्यात्वादिक गुणस्थानविशेषें जेहवुं पूर्वें बंधस्वामित्व कह्युं, तेहवुंज घम्मानामे रत्नप्रनागोत्रें प्रथम नरकपृथ्वी, बीजी वंशानामें शर्करप्रनागोत्रें, त्रीजी शैलानामें वालुकप्रनागोत्रें, ए त्रण नरक पृथ्वीना नारकीने उंघें एकशो ने वीश प्रकृतिमांहेथी सुर एकोनविंशतिक विना शेष एकसोने एक प्रकृतिनो बंध होय. तेमांथी जिननामहीन सो प्रकृतिनो बंध मिथ्यात्वगुणठाणे होय ते वली नपुंसकादिक चतुष्कविना ब्रनुं प्रकृतिनो बंध, सास्वादनगुणठाणे होय. ते मध्यें अनंतानुबंध्यादिक ब्वीश प्रकृति हीन करीयें, तेवारें सीत्तेर प्रकृतिनो बंध मिश्रगुणठाणे होय. ते सीत्तेरने जिननाम, मनुष्यायु सहित करतां बहोंतेर प्रकृतिनो बंध चोथे गुणठाणे पहेली, बीजी तथा त्रीजी, नरकना नारकी बांधे.

तथा अंजनानामें पंकप्रनागोत्रें चोथी नरकपृथिवी, रिष्टानामें धूमप्रनागोत्रें पांचमी नरकपृथिवी, मघानामें तमप्रनागोत्रें बही नरकपृथिवी ए त्रण नरकना नारकीने तीर्थंकरनामकर्मनो बंध न होय. जेमाटे ए त्रण नरकपृथिवीथी आव्यो जीव, तीर्थंकरपदवी न पामे. केमके शास्त्रमां कह्युं छे के प्रथम नरकनो आव्यो चक्रवर्त्ति थाय. बीजीनो आव्यो वासुदेव थाय, त्रीजी सुधीनो आव्यो तीर्थंकर थाय, चोथी सुधीनो आव्यो केवली थाय, पांचमी सुधीनो आव्यो यति थाय, बही सुधीनो आव्यो देशविरति थाय, सातमी सुधीनो आव्यो मत्सादिक सम्यक्त्व पामे, पण देशविरतिपणुं न पामे, तेमाटे पंकप्रनादिकथी आव्यो तीर्थंकर न होय, तेनणी सामान्यें ए नरकगतिना जीवनो बंध जिननामकर्मथी हीन कीजें. तेथी पंकप्रनादि त्रण नरकें एकोतेर प्रकृतिनो बंध, सम्यक्त्वगुणठाणे लाने ॥ ६ ॥

ए ब पृथिवीनुं बंधस्वामित्वपणुं विचारी, हवे सातमीनुं बधस्वामित्वपणुं विचारे छे.

अ जिण मणु आउ उंहे, सत्तमिणए नरडुगुच्च विणु मिछे ॥
इग नवई सासाणे, तिरिआउ नपुंस चउवज्जं ॥ ७ ॥

अर्थ—अजिणमणुआउ के० जिननाम तथा मनुष्यायु एबे प्रकृतियें हीन उंहे के० उंघें नवाणुं प्रकृति सत्तमिए के० सातमी नरकें बंधाय. अने नरडुगुच्चविणु के० मनुष्यद्विक अने उच्चैर्गोत्र, ए त्रण प्रकृति विना मिछे के० मिथ्यात्वगुणठाणे ब्रनुं प्रकृति बंधाय. अने तिरिआउ के० तिर्यंचायु तथा नपुंसचउवज्जं के० नपुंसकादिक चार प्रकृति वर्जीने इगनवईसासाणे के० एकाणुं प्रकृति सास्वादनगुणठाणे बंधाय॥ इत्य०॥७॥

जिननामकर्म तथा मनुष्यायु ए बे प्रकृति तथाविध विशुद्धताने अनावें माघवतीनामें तमतमप्रनागोत्रें जे सातमी नरकपृथिवी छे, तेना नारकीने न बंधाय, तेथी सामान्यनारकौघ एकसो एक प्रकृतिरूप बंधमांहेथी ए बे प्रकृति हीन करीयें. जे नणी सातमीनो आव्यो कोइ मनुष्य, न थाय. तेवारें तीर्थंकर पण न थाय तेथी तत्प्रायोग्य मनुष्यना नवने योग्य ए बे प्रकृति पण न बंधाय. शेष नवाणुं प्रकृति उंघें बंधाय, अने जेवारें ते नरकने विषे गुणस्थानकविशेषें बंध विचारीयें, तेवारें सातमी नरकना मिथ्यात्वी, नारकी, एक मनुष्यगति, मनुष्यानुपूर्वी, उच्चैर्गोत्र, ए त्रण प्रकृति न बांधे. जे नणी सातमी नरकना नारकीने उत्कृष्ट

पुण्यप्रकृति एहिज ठे तेतो उत्कृष्टविशुद्धाध्यवसाये बंधाय अने उत्कृष्ट विशुद्धाध्यवसायस्थानक तो तेने चोथुं गुणठाणुं ठे, तेथी ए त्रण प्रकृति तिहां बांधे पण मिथ्यात्वगुणठाणे न बंधाय. तेथी नवाणुंमांहेथी ए त्रण प्रकृति हीन करीयें, तेवारें शेष ठन्नुं प्रकृति मिथ्यात्वगुणठाणे बंधाय.

ते ठन्नुं प्रकृतिमांहेली ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय नव, वेदनीय बे, मोहनीय चोवीश, नामनी पीस्तालीश, गोत्रनी एक, अने अंतरायनी पांच, ए एकाणुं प्रकृति, सास्वादनगुणठाणे सातमी पृथिवीना नारकी बांधे. शेष पांच प्रकृति न बांधे. केमके, ए गुणठाणे रह्या थका मिथ्यात्वोदय विना आयु न बांधे, माटे तिर्यगायुनो बंध सास्वादनें न होय तथा नपुंसकवेद, मिथ्यात्वमोहनीय, हुंमसंस्थान अने ठेवठुं संघयण. ए चार प्रकृति मिथ्यात्वोदयी ठे. ते जणी ते इहां न बांधे तेथी ए पांच प्रकृति, ठन्नुंमांहेथी काढीयें, तेवारें शेष एकाणुं प्रकृति बांधे ॥ ७ ॥

नरकगतौ बंधस्वामित्वयंत्रकं तथा रत्नप्रज्ञा, शर्करप्रज्ञा, वालुकप्रज्ञा, नारकेष्वपि पंकप्रज्ञा, धूमप्रज्ञा, तमःप्रज्ञा, नारकाणां उंघे तथा चतुर्थ गुणस्थानके जिनहीनयंत्रकम् ॥

नरकगतौघरत्नप्रज्ञादिकत्रय पंकप्रज्ञादित्रयजिनहीन.	बंधप्रकृतयः	अबंधप्रकृतयः	बंधविछेदप्रकृतयः	ज्ञानावरणीय.	दर्शनावरणीय.	वेदनीयप्रकृतयः	मोहनीय प्रकृतयः	आयुप्रकृतयः	नामप्रकृतयः	गोत्रप्रकृतयः	अंतरायप्रकृतयः	मूलप्रकृतयः
अविरतें	७२/७१	४८/४९	०	५	६	२	१९	१	३३	१	५	७८
मिश्रें.	७०	५०	०	५	६	२	१९	०	३२	१	५	७
सास्वादनें	९६	२४	२६	५	९	२	२४	२	४७	२	५	७८
मिथ्यात्वें.	१००	२०	४	५	९	२	२६	२	४९	२	५	७८
उंघें	१०१/१००	१९/२०	०	५	९	२	२६	२	५०	२	५	७८

तमतमायां.	बंधप्रकृतयः	अबंधप्रकृतयः	बंधविछेदप्रकृतयः	ज्ञानावरणीय. १	दर्शनावरणीय. २	वेदनीय. ३	मोहनीय. ४	आयुकर्म. ५	नामकर्म. ६	गोत्रकर्म. ७	अंतराय. ८
अविरतें.	७०	५०	०	५	६	२	१९	०	३२	१	५
मिश्रें.	७०	५०	०	५	६	२	१९	०	३२	१	५
सास्वादनें.	९१	२९	२४	५	९	२	२४	०	४५	१	५
मिथ्यात्वें.	९६	२४	५	५	९	२	२६	१	४७	१	५
उंघें.	९९	२१	५	५	९	२	२६	१	४९	२	५

अण चउ वीस विरहिआ, सनर दुगुच्चाय सयरि मीसदुगे ॥
सतरसउ उहि मिछे, पज तिरिआ विणु जिणाहारं ॥ ८ ॥

अर्थ— अणचउवीस के० अनंतानुबंध्यादिकथी तिरिदुग लगें चोवीश प्रकृति. विरहिआ के० विरहित करीयें, अने नरदुगुच्चाय के० मनुष्यद्विक तथा उच्चैर्गोत्र, ए त्रण प्रकृतियें स के० सहित करीयें, तेवारें सयरि के० सीत्तेर प्रकृतिनो बंध, मीसदुगे के० मिश्र अने अविरति, ए बे गुणठाणे होय अने पजतिरिआ के० पर्याप्ता पंचेंद्रियतिर्यंच ने विणुजिणाहारं के० तीर्थंकरनामकर्म अने आहारकद्विक विना सतरसउउहिमिछे के० एकशो सत्तर प्रकृतिनो बंध उघें सामान्यें मिथ्यात्वगुणठाणे होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ८ ॥

अनंतानुबंधीया कषाय चार, मध्यसंस्थान चार, मध्यसंघयण चार, कुखगति, नीचैर्गोत्र, स्त्रीवेद, दौर्भाग्यत्रिक, थीणद्धीत्रिक, उद्योतनाम, तिर्यंचगति, तिर्यगानुपूर्वी, ए चोवीश प्रकृति अनंतानुबंधीना उदय विना न बंधाय, तेथी ते कषायोदय हीन छे, माटे मिश्र अने अविरतिगुणठाणे पूर्वोक्त एकाणुंमांहेथी चोवीश हीन करीयें, तेवारें शेष शडशठ प्रकृति रहे, तेमांहे मनुष्यगति, मनुष्यानुपूर्वी, अने उच्चैर्गोत्र. ए त्रण प्रकृति एउने अतिविशुद्ध अध्यवसायें बंधाय, जे जणी ए थकी अधिक पुण्यप्रकृतिबंध सातमी पृथिवीना नारकीने नथी, तेथी अहींयां विशुद्धाध्यवसाये ए त्रण प्रकृति बंधाय, तेणे सहित करतां ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय छ, वेदनीय बे, मोहनीय उंगणीश, नामनी बत्रीश, गोत्रनी एक अने अंतरायनी पांच, एम सीत्तेर प्रकृतिनो बंध त्रीजे, चोथे, गुणठाणे जाणवो.

एम नरकगतिमध्यें उघें एटले सामान्यें तथा विशेषे बंधस्वामित्व कही, हवे तिर्यंचने उघें तथा विशेषें बंधस्वामित्व कहेछे.

२ एकशो वीश प्रकृतिमांहेथी त्रण प्रकृतिनो बंध, तिर्यंचगतिमध्यें न लाजे, तेथी तिर्यंच विशेष पर्याप्ता लब्धियें करीने पंचेंद्रिय तिर्यंचने उघें तथा मिथ्यात्वगुणस्थानकविशेषें एकसोने सत्तर प्रकृतिनो बंध होय, अने नामकर्मनी त्रण प्रकृति न बंधाय, जे जणी तिर्यंचने जवप्रत्ययें तीर्थंकरनामकर्म सत्तायें पण न होय, तो बंधें केम होय ? तथा आहारकशरीर, आहारकअंगोपांग, ए बे कर्मप्रकृति विशिष्टचारित्र विना न बंधाय. अने तिर्यंचने तो सर्वविरति न होय, तेथी ए त्रण नामकर्मनी प्रकृति लब्धिपर्याप्ता तिर्यंच न बांधे, शेष एकसोने सत्तर बांधे. ॥ ८ ॥

ते हवे मिथ्यात्वें शोल प्रकृतिनो बंधविच्छेद करे, ते कहे छे.

विणु निरय सोल सासणि, सुराउ अण एग तीस विणु मी-
से ॥ ससुराउ सयरि सम्मे, बीअ कसाए विणा देसे ॥ ए ॥

अर्थ— विणुनिरयसोल के० नरकत्रिकादिक शोल प्रकृति विना सासणि के० सास्वादनगुणठाणे एकसोने एक प्रकृति बांधे, सुराउ के० देवायु अने अणएगतीस के० अनंतानुबंध्यादिक एकत्रीश प्रकृति. एवं बत्रीश प्रकृति विणु के० विना मीसे के० मिश्रगुणठाणे उंगणोतेर प्रकृति बांधे, तेने ससुराउ के० देवायुयें सहित करतां सयरि के० सीत्तेर प्रकृति सम्मे के० अविरतिसम्यक्दृष्टिगुणठाणे बांधे. तथा बीअकसाएविणा के० बीजा अप्रत्याख्यानावरण चार कषाय विना देसे के० देशविरतिगुणठाणे गासठ प्रकृति बांधे. ॥ ए ॥

तेवारें सास्वादनगुणठाणे नरकत्रिक, चार जाति, थावरचतुष्क, हुंडसंस्थान, छेवट्ठुं संघयण, आतपनाम, ए चौद प्रकृतिमांहे तेर नामकर्मनी अने एक नरकायुनी तथा मिथ्यात्व अने नपुंसक, ए बे मोहनीयनी. एवं

शोल प्रकृतिनो बंध मिथ्यात्वने उदयें करी होय, ते मिथ्यात्वनो उदय अहींआं नथी ते माटे ए शोल प्रकृति विना शेष एकशोने एक प्रकृति लब्धिपर्याप्ता पंचेंद्रिय, तिर्यंच बीजे सास्वादनगुणठाणे बांधे.

ते एकसोने एक प्रकृतिमांहेथी सुरायु अने अनंतानुबंध्यादिक एकत्रीश. एवं बत्रीश प्रकृति विना शेष ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय छ, वेदनीय बे, मोहनीय ओगणीश, नामनी एकत्रीश, गोत्रनी एक, अंतरायनी पांच, एवं ओगणोतेर प्रकृति मिश्रगुणठाणे लब्धिपर्याप्ता पंचेंद्रिय तिर्यच बांधे. केमके त्यां मिश्रगुणठाणे आयुबंध न होय, ते माटे सुरायुनो अबंध कह्यो अने अनंतानुबंधीआ चार, मध्यसंस्थान चार, मध्यमसंघयण चार, कुखगति, नीचैर्गोत्र, स्त्रीवेद, दौर्भाग्यत्रिक, थीणद्धीत्रिक, उद्योतनाम, तिर्यचत्रिक, ए पच्चीश प्रकृति अनंतानुबंधीयानो उदय अहींआं नथी, ते माटे न बंधाय. अने नरत्रिक, औदारिकद्विक अने प्रथम संघयण. एवं छ प्रकृति मनुष्यप्रायोग्य देवता अने नारकी जेहवी विशुद्धियें बांधे, तेवी विशुद्धियें तिर्यंच अने मनुष्यने देवप्रायोग्य बंधाय तेथी ए छ प्रकृति न बंधाय. हवे ए ओगणोतेर प्रकृतिमांहे वली चोथे गुणठाणे आयु बंधाय तेथी सुरायु बंध भेलतां सीत्तेर प्रकृतिनो बंध, अविरतिसम्यक्दृष्टिगुणठाणे लब्धिपर्याप्ता पंचेंद्रिय तिर्यंच बांधे.

ए सीत्तेर प्रकृतिमांहे मोहनीयनी प्रकृति जे अप्रत्याख्यानावरणकषाय चार. तेनो बंध विच्छेद होय, जे माटे ए कशाय तो पोतानो उदय ज्यांसुधी छतो होय त्यांसुधी बंधाय अने अप्रत्याख्यानावरणकषायनो उदय, देशविरतिगुणठाणे रसस्थान अप्रत्याख्यानीआ चार कषायनां दल, प्रत्याख्यानीआ कषाय चार, लेश जीत्या माटे तेथी त्यां न बंधाय, तेथी सीत्तेरमांहेथी चार काढतां शेष छाशठ प्रकृति देशविरति पांचमे गुणठाणे लब्धिपर्याप्ता पंचेंद्रिय गर्भज तिर्यंच बांधे. आगलां गुणठाणां भवप्रत्ययें तिर्यंचने न होय, तेथी तेनुं बंधस्वामित्व न कह्युं. ॥ ९ ॥ गर्भजसंज्ञिपर्याप्ता पंचेंद्रिय तिर्यंचगति बंधयंत्रकम् ॥

तिर्यंचगतौ बंध स्वामित्व.	बंधप्रकृतयः	अबंधप्रकृतयः	विच्छेदप्रकृतयः	ज्ञानावरणीय. १	दर्शनावरणीय २	वेदनीय. ३	मोहनीय. ४	आयुकर्म. ५	नामकर्म. ६	गोत्रकर्म. ७	अंतरायप्रकृतयः	मूलप्रकृतयः
ओघें.	११७	३	०	५	९	२	२६	४	६४	२	५	७ऽ८
मिथ्यावे.	११७	३	१६	५	९	२	२६	४	६४	२	५	७ऽ८
सास्वादनें.	१०१	१९	३२	५	९	२	२४	३	५१	२	५	७ऽ८
मिश्रें.	६९	५१	०	५	६	२	१९	०	३१	१	५	७
अविरतें.	७०	५०	४	५	६	२	१९	१	३१	१	५	७ऽ८
देशविरतें.	६६	५४	०	५	६	२	१५	१	३१	१	५	७ऽ८

एम तिर्यंचमध्यें सामान्यें तथा विशेषें बंधस्वामित्व कह्युं, हवे मनुष्यमध्यें कहेछे.

इअ चउगुणेसु वि नरा, परमजया सजिण ओहु देसाइ ॥
जिण इक्कारस हीणं, नव सय अपजत्त तिरिअ नरा ॥ १० ॥

अर्थ– इअचउगुणेसुवि के० एमज चार गुणठाणाने विषे तिर्यचनी पेरें नरा के० मनुष्यने पण एमज कहेवुं. परमजयासजिण के० पण एटलुं विशेष जे अविरतिसम्यक्त्व गुणठाणे जिननाम सहित एकोतेर प्रकृति बांधे. ओहुदेसाइ के० देशविरति प्रमुख गुणठाणे ओघ एटले कर्मस्तवोक्तनी परें कहेवुं अने जिणइक्कारसहीणं के० जिनएकादशकें हीन एटले जिनादिकथी नरकत्रिक लगें अगीआर प्रकृति हीन कीधे, नवसय के० एकशो ने नव प्रकृतिनो बंध, अपजत्ततिरिअनरा के० अपर्याप्ता पंचेंद्रिय तिर्यंच तथा मनुष्य बांधे.

३ एम पर्याप्ता गर्भज तिर्यचनी पेरें गर्भज मनुष्यने पण मिथ्यात्वादिक प्रथमनां चार गुणगणाने विषे प्रकृतिनो बंध जाणवो. तेथी उंघें मनुष्यने एकसो वीश प्रकृतिनो बंध कहेवो, जे माटे आहारकद्विक बंधहेतुविशिष्टचारित्र छे ते तथा जिननाम बंधहेतु एने संभवे, तेथी उंघ ए त्रण प्रकृति सहित गर्भजमनुष्यने उंघें एकसोने वीश प्रकृतिनो बंध जाणवो, तेमध्ये जिननाम अने आहारकद्विक, ए त्रण प्रकृति मिथ्यात्वें न बांधे, तेथी प्रथमगुणठाणे एकसोने सत्तरनो बंध जाणवो, तेमध्यें नरकादिक शोल प्रकृति हीन करतां सास्वादनें (१०१) नो बंध तेमांथी सुरायु तथा अनंतानुबंध्यादिक एकत्रीश. एवं बत्रीश हीन करतां शेष (६९) नो मिश्रगुणठाणे बंध. तेमध्यें सुरायु तथा जिननाम ए बे प्रकृति, चोथे गुणठाणे मनुष्य बांधे, तेवारें उगणोतेर मांही बे मेलवतां (७१) प्रकृतिनो चोथे गुणठाणे बंध. एटले बीजा कर्मग्रंथमां चोथे गुणठाणे सत्त्योतेर प्रकृतिनो बंध कह्यो छे, तेमांथी छ प्रकृति हीन करीयें तेनां नाम कहेछे. मनुष्यत्रिक, औदारिक शरीर, छहुं संस्थान, अने छहुं संघयण, ए छ टालीयें, तेवारें एकोतेर प्रकृति रहे ते, अंहीआं चोथे गुणठाणे मनुष्यने बंध कहेवी. तेमांथी बीजा कषायनी चोकडीनो बंध टाले, तेवारें पांचमे (६७) नो बंध. तेथी उंघें त्रीजे, चोथे अने पांचमे ए त्रण गुणठाणे आगला तिर्यचना भवनो बंध जिननाम सहित करीयें, एटलुं विशेष छे.

अने प्रमत्तादिकगुणठाणे कर्मस्तवोक्त बंध छे, जे भणी मनुष्य विना बीजाने ए गुणठाणां न संभवे, तेथी तेनो बंधस्वामी मनुष्य छे एटले प्रमत्तें त्रीजा कषायनी चोकडी हीन करतां (६३) नो बंध. तेमांथी शोक, अरति, अस्थिरद्विक, अयश अने अशाता, ए छ प्रकृति हीन करतां अने आहारद्विक भेलतां अप्रमत्तें उगणशाठनो बंध. तेमांथी सुरायु हीन करतां आठमाना प्रथमभागें (५८) नो बंध. तेमांथी निद्राद्विक हीन करतां आठमांना बीजाथी मांमीने छहा सुधीना पांच भागें (५६) नो बंध. सातमे भागे त्रसनवक, तथा औदारिकद्विक विना शेष अंगोपांग छक, एवं पंदर. तथा देवद्विक, अगुरुलघुचतुष्क, वर्णचतुष्क, पंचेंद्रिय, शुभविहायोगति, प्रथमसंस्थान, निर्माण, जिननाम, एवं त्रीश प्रकृति हीन करतां (२६) नो बंध. तेमांथी हास्यचतुष्क हीन करतां नवमा गुणठाणाना प्रथमभागे (२२) नो बंध. पुरुषवेद हीन करतां बीजे भागें (२१) नो बंध. संज्वलनक्रोध हीन करतां त्रीजे भागे (२०) नो बंध. संज्वलनमान हीन करतां चोथे भागें (१९) नो बंध. संज्वलनमाया हीन करतां पांचमे भागे (१८) नो बंध. संज्वलनो लोभ हीन करतां दशमे गुणठाणे (१७) नो बंध. तेमांथी ज्ञानावरणीय पांच,दर्शनावरणीय चार, नामनी एक, गोत्रनी एक अने अंतरायनी पांच, ए शोल प्रकृति हीन करतां अगीआरमा प्रमुख त्रण गुणठाणे एक शातानो बंध जाणवो. अने अयोगी अबंधक छे. एम उंघें कर्मस्तवोक्त बंधप्रमत्तादिकगुणठाणे मनुष्यने लेवो. जे भणी ए नव गुणठाणां मनुष्य विना बीजानें न होय.

जिनादिक अगीआर प्रकृति एटले जिननाम, देवद्विक, वैक्रियद्विक, आहारकद्विक, देवायु अने नरकत्रिक, ए अगीआर प्रकृति एकसोने वीशमांथी हीन करीयें, तेवारें शेष एकसो ने नव प्रकृतिनो बंध, उंघें तथा मिथ्यात्वगुणठाणें लब्धि अपर्याप्ता मनुष्य तथा तिर्यचने होय. एने बीजां तेर गुणठाणां न संभवे. ए मिथ्यात्वीज होय, ते भणी जिननाम तथा आहारकद्विक न बांधे. तथा ते मरीने देवगतिमां पण न जाय, तेथी देवत्रिक तथा वैक्रियद्विक न बांधे तथा नरकगतिमांहे पण न उपजे माटें नरकत्रिक पण न बांधे, तेथी ए अगीआर प्रकृति हीन कीजें, तेवारें एकसोने नव प्रकृतिनो बंध, उंघें तथा मिथ्यात्वे होय, ए लब्धि अपर्याप्ता लेवा अने करण अपर्याप्ता तिर्यच तथा मनुष्यने अपर्याप्तावस्थायें पण देवद्विकादिकनो बंध थातो कह्यो छे तेथी ते न कह्या, करणपर्याप्ता देव तथा मनुष्य तथा तीर्थंकरनाम कर्म बांधे, ते लब्धिपर्याप्तो चोथे गुणठाणे जाणवो. ॥ १० ॥

॥ मनुष्य मार्गणा यंत्रकम् ॥

	बंधप्रकृति.	अबंधप्रकृति.	विछेदप्रकृति.	ज्ञानावरणीय.	दर्शनावरणीय.	वेदनीय.	मोहनीय.	आयुःकर्म.	नामकर्म.	गोत्रकर्म.	अंतरायकर्म.	मूलप्रकृति.
उंघें.	१२०	०	३	५	९	२	२६	४	६७	२	५	७।८
मिथ्यात्वें.	११७	३	१६	५	९	२	२६	४	६४	२	५	७।८
सास्वादनें.	१०१	१९	३२	५	९	२	२४	३	५१	२	५	७।८
मिश्रें.	६९	५१	०	५	६	२	१९	०	३१	१	५	७
अविरतें.	७१	४९	४	५	६	२	१९	१	३२	१	५	७।८
देशविरतें.	६७	५३	४	५	६	२	१५	१	३२	१	५	७।८
प्रमत्तसंयतें.	६३	५७	६/७	५	६	२	११	१	३२	१	५	७।८
अप्रमत्तसंयते.	५९/५८	६१/६२	१	५	६	१	९	१	३१	१	५	७।८
निवृत्तें.	५८/५६/२६	६२/६४/९४	२/३०	५	६/४	१	९	०	३१	१	५	७
अनिवृत्तें भागें.	२२/२१/२०	९८/९९/१००	१ १ १	५	४	१	५/४	०	१	१	५	७
अनिवृत्ते भागें.	१८/१९	१०२/१०१	१/१	५	४	१	३/२	०	१	१	५	७
सूक्ष्मसंपरायें.	१७	१०३	१६	५	४	१	०	०	१	१	५	६
उपशांतमोहे.	१	११९	०	०	०	१	०	०	०	०	०	१
क्षीणमोहें.	१	११९	०	०	०	१	०	०	०	०	०	१
सयोगीकेवलीयें.	१	११९	१	०	०	१	०	०	०	०	०	१
अयोगीकेवलीये.	०	१२०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

एम मनुष्य तथा तिर्यचगतियें, ओघें तथा गुणस्थानादिकविशेषें बंधस्वामित्व कही, हवे देवगतिने विषे ओघें तथा विशेषें बंधस्वामित्व कहेछे.

निरयव्व सुरा नवरं, ओहे मिछे इगिंदि तिग सहिआ ॥
कप्पडुगे विअ एवं, जिणहीणो जोइ जवण वणे ॥ ११ ॥

अर्थ– निरयव्वसुरा के० नरकगतिना बंधनी पेरें देवतानो पण बंध जाणवो. परंतु नवरं के० एटलुं विशेष जे ओहे के० ओघें एकसो चार प्रकृति अने मिछे के० मिथ्यात्वगुणठाणे एकशो ने त्रण प्रकृति ते इगिंदितिगसहिआ के० एकेंड्रियादिक त्रण प्रकृति सहित बांधे, एटले एकेंड्रियादिक त्रण प्रकृति नारकीथी अधिक बांधे. कप्पडुगेविअएवं के० वे देवलोकें पण सुरओघनी पेरे ओघे एकसो चार, मिथ्यात्वे एकसो त्रण, सास्वादनें छन्नुं, मिश्रें सीत्तेर, अविरतिये बहोंतेर, अने जिणहीणो के० जिननाम विना शेष एकसो त्रण प्रकृति ओघें जोइ के० ज्योतिषी तथा जवण के० जुवनपतिने अने वणे के० व्यंतर ए त्रणेने ओघे एकसो त्रण, मिथ्यात्वें एकसो त्रण, सास्वादनें छन्नुं, मिश्रे सीत्तेर, अने अविरतिये एकोतेरनो बध जाणवो. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ११ ॥

४ जेम नरकगतिमध्यें बंधस्वामित्व कह्युं, तेमज देवगतिमध्यें पण जाणवुं. केमके जेम नारकीने नरकगति तथा देवगतिमांहे उपजवुं नथी, तेम देवताने पण चवीने ए वे गतिमांहे उपजवुं नथी. तेथी तत्प्रायोग्य देवत्रिक, नरकत्रिक, वैक्रियद्विक, ए आठ प्रकृति न बंधाय, अने विरति न होय, तेथी आहारकद्विक न बंधाय. सूक्ष्म एकेंड्रियमध्यें तथा विकलेंड्रियमध्यें पण देवता न उपजे, तेथी सूक्ष्मत्रिक अने विकलत्रिक, ए छ प्रकृति पण न बंधाय. एम विंशोत्तरशत प्रकृतिमांहेथी ए शोल प्रकृति टले, तेवारे एकसोने चार प्रकृति ओघें बंधाय, तेमांथी मिथ्यात्व गुणठाणे जिननाम न बंधाय. तेथी ते हीन करीये, तेवारें एकसो त्रण प्रकृतिनो बंध मिथ्यात्वें होय, तेणे नारकीने शुं विशेष ? जे नारकी एकेंड्रियमध्यें न जाय अने देवता सूक्ष्म एकेंड्रियमांहे न जाय पण वादर एकेंड्रियमांहे जाय तेथी वादर एकेंड्रिय प्रायोग्य एकेंड्रियजाति, स्थावरनाम, आतपनाम, ए त्रण प्रकृति नारकीथी देवता अधिकी बांधे, तेथी ओघे एकसो चार अने मिथ्यात्वें एकसो त्रण बंधाय. त्यां मिथ्यात्वप्रत्ययिकी एकेंड्रियजाति, थावर, आतप, नपुंसकवेद, मिथ्यात्वमोहनीय, हुंडसंस्थान, छेवहुं सघयण, ए सात प्रकृतिनो बंधविछेद होय तेवारे, सास्वादनगुणठाणे शेष छन्नुं प्रकृतिनो बंध होय, ते मांहेथी अनंतानुबंध्यादिक प्रत्ययिकी अनंतानुबध्यादिक छवीश प्रकृति विना शेष सीत्तेर प्रकृतिनो बंध त्रीजे मिश्रगुणठाणे होय. तेमध्यें जिननाम अने नरायु, ए वे जेलीयें तेवारें चोथे गुणठाणे बहोंतेर प्रकृतिनो बंध जाणवो. एम देवताना ओघबंध विशेषबंध सरखो सौधर्म अने ईशान, ए बे देवलोकना देवोनो पण बंध जाणवो. जे जणी ए देव, पृथ्वी, अप् अनें वनस्पति एकेंड्रिय मांहे पण अवतरे तेथी, एकेंड्रियादिक त्रिकनो पण बंध करे, तेथी तेमज जाणवुं.

हवे ते एकसोने चार प्रकृतिरूप देवताना ओघें बंध छे तेने जिननामथी हीन करीयें, तेवारें एकसो ने त्रण प्रकृतिनो बंध ओघें तथा मिथ्यात्वें जे जणी अहींआं जिननाम ते कर्म्म पूर्वे काढ्युं छे तेथी अहीं मिथ्यात्वगुणठाणे हीन नथी करवुं. माटे ए चंद्र सूर्यादिक ज्योतिषी तथा जुवनपति अने व्यंतर ए त्रण निकायना देवताने बंध प्रकृति ओघें एकशो त्रण, अने मिथ्यात्वे पण एकशो त्रण, सास्वादने छन्नुं, मिश्रें सीत्तेर, अने चोथे गुणठाणे नरायुनो बंध वधे, तेवारें एकोतेर प्रकृतिनो बंधथाय, अने ए त्रण निकायना देवतामांहेलो आव्यो तीर्थंकर न थाय. जे माटे एहने जे अवधिज्ञान छे ते जीवने परजवे आवी न शके अने श्रीतीर्थंकर तो त्रण ज्ञानें सहित उपजे, तेथी ए देवोने जिननाम न बंधाय एटलुं विशेष छे. शेष पूर्ववत् ॥ ११ ॥

॥ मनुष्य मार्गणा यंत्रकम् ॥

	बंधप्रकृति.	अबंधप्रकृति.	विछेदप्रकृति.	ज्ञानावरणीय.	दर्शनावरणीय.	वेदनीय.	मोहनीय.	आयुःकर्म.	नामकर्म.	गोत्रकर्म.	अंतरायकर्म.	मूलप्रकृति.
ओघें.	१२०	०	३	५	९	२	२६	४	६७	२	५	७।८
मिथ्यात्वें.	११७	३	१६	५	९	२	२६	४	६४	२	५	७।८
सास्वादनें.	१०१	१९	३१	५	९	२	२४	३	५१	२	५	७।८
मिश्रें.	६९	५१	०	५	६	२	१९	०	३१	१	५	७
अविरतें.	७१	४९	४	५	६	२	१९	१	३२	१	५	७।८
देशविरतें.	६७	५३	४	५	६	२	१५	१	३२	१	५	७।८
प्रमत्तसंयतें.	६३	५७	६/७	५	६	२	११	१	३२	१	५	७।८
अप्रमत्तसंयतें.	५९/५८	६१/६२	१	५	६	१	९	१	३१	१	५	७।८
निवृत्तें.	५८/५६/२६	६२/६४/९४	२/३०	५	६/४	१	९	०	३१	१	५	७
अनिवृत्तें जागें.	२२/२१/२०	९८/९९/१००	१ १ १	५	४	१	५/४	०	१	१	५	७
अनिवृत्तें जागें.	१८/१९	१०२/१०१	१/१	५	४	१	३/२	०	१	१	५	७
सूक्ष्मसंपरायें.	१७	१०३	१६	५	४	१	०	०	१	१	५	६
उपशांतमोहें.	१	११९	०	०	०	१	०	०	०	०	०	१
क्षीणमोहे.	१	११९	०	०	०	१	०	०	०	०	०	१
सयोगीकेवलीयें.	१	११९	१	०	०	१	०	०	०	०	०	१
अयोगीकेवलीयें.	०	१२०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

एम मनुष्य तथा तिर्यचगतियें, उंघें तथा गुणस्थानादिकविशेषे बंधस्वामित्व कही, हवे देवगतिने विषे उंघें तथा विशेषें बंधस्वामित्व कहेछे.

निरयव्व सुरा नवरं, उंहे मिछे इगिंदि तिग सहिआ ॥
कप्पडुगे विअ एवं, जिणहीणो जोइ जवण वणे ॥ ११ ॥

अर्थ– निरयव्वसुरा के० नरकगतिना बंधनी पेरें देवतानो पण बंध जाणवो. परंतु नवरं के० एटलुं विशेष जे उंहे के० उंघें एकसो चार प्रकृति अने मिछे के० मिथ्यात्वगुणठाणे एकशो ने त्रण प्रकृति ते इगिंदितिगसहिआ के० एकेंडियादिक त्रण प्रकृति सहित बांधे, एटले एकेडियादिक त्रण प्रकृति नारकीथी अधिक बांधे. कप्पडुगेविअएवं के० वे देवलोके पण सुरउंघनी पेरे उंघे एकसो चार, मिथ्यात्वें एकसो त्रण, सास्वादनें छन्नुं, मिश्रें सीत्तेर, अविरतिये वहोंतेर, अने जिणहीणो के० जिननाम विना शेष एकसो त्रण प्रकृति उंघें जोइ के० ज्योतिषी तथा जवण के० जुवनपतिने अने वणे के० व्यंतर ए त्रणेने उंघे एकसो त्रण, मिथ्यात्वें एकसो त्रण, सास्वादनें छन्नुं, मिश्रे सीत्तेर, अने अविरतिये एकोतेरनो वध जाणवो. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ११ ॥

४ जेम नरकगतिमध्यें बंधस्वामित्व कह्युं, तेमज देवगतिमध्यें पण जाणवुं. केमके जेम नारकीने नरकगति तथा देवगतिमांहे उपजवुं नथी, तेम देवताने पण चवीने ए वे गतिमांहे उपजवुं नथी. तेथी तत्प्रायोग्य देवत्रिक, नरकत्रिक, वैक्रियद्विक, ए आठ प्रकृति न बंधाय, अने विरति न होय, तेथी आहारकद्विक न बंधाय. सूक्ष्म एकेंडियमध्ये तथा विकलेंडियमध्यें पण देवता न उपजे, तेथी सूक्ष्मत्रिक अने विकलत्रिक, ए छ प्रकृति पण न बंधाय. एम विंशोत्तरशत प्रकृतिमांहेथी ए शोल प्रकृति टले, तेवारें एकसोने चार प्रकृति उंघें बंधाय, तेमांथी मिथ्यात्व गुणठाणे जिननाम न बंधाय. तेथी ते हीन करीयें, तेवारें एकसो त्रण प्रकृतिनो बंध मिथ्यात्वे होय, तेणे नारकीने शुं विशेष ? जे नारकी एकेंडियमध्ये न जाय अने देवता सूक्ष्म एकेंडियमांहे न जाय पण बादर एकेंडियमांहे जाय तेथी बादर एकेंडिय प्रायोग्य एकेंडियजाति, स्थावरनाम, आतपनाम, ए त्रण प्रकृति नारकीथी देवता अधिकी बांधे, तेथी उंघें एकसो चार अने मिथ्यात्वें एकसो त्रण बंधाय. त्यां मिथ्यात्वप्रत्ययिकी एकेंडियजाति, थावर, आतप, नपुंसकवेद, मिथ्यात्वमोहनीय, हुंमसंस्थान, छेवट्ठुं संघयण, ए सात प्रकृतिनो बंधविछेद होय तेवारें, सास्वादनगुणठाणे शेष छन्नुं प्रकृतिनो बंध होय, ते मांहेथी अनंतानुबंध्यादिक प्रत्ययिकी अनंतानुबध्यादिक छवीश प्रकृति विना शेष सीत्तेर प्रकृतिनो बंध त्रीजे मिश्रगुणठाणे होय. तेमध्यें जिननाम अने नरायु, ए वे जेलीयें तेवारें चोथे गुणठाणे बहोंतेर प्रकृतिनो बंध जाणवो. एम देवताना उंघबंध विशेषबंध सरखो सौधर्म अने ईशान, ए बे देवलोकना देवोनो पण बंध जाणवो. जे जणी ए देव, पृथ्वी, अप् अनें वनस्पति एकेंडिय मांहे पण अवतरे तेथी, एकेंडियादिक त्रिकनो पण बंध करे, तेथी तेमज जाणवुं.

हवे ते एकसोने चार प्रकृतिरूप देवताना उंघें बंध छे तेने जिननामथी हीन करीयें, तेवारें एकसो ने त्रण प्रकृतिनो बंध उंघें तथा मिथ्यात्वें जे जणी अहींआं जिननाम ते कर्म्म पूर्वे काढ्युं छे तेथी अंहीं मिथ्यात्वगुणठाणे हीन नथी करवुं. माटे ए चंड सूर्यादिक ज्योतिषी तथा जुवनपति अने व्यंतर ए त्रण निकायना देवताने बंध प्रकृति उंघें एकशो त्रण, अने मिथ्यात्वे पण एकशो त्रण, सास्वादने छन्नुं, मिश्रे सीत्तेर, अने चोथे गुणठाणे नरायुनो बंध वधे, तेवारें एकोतेर प्रकृतिनो बंधथाय, अने ए त्रण निकायना देवतामांहेलो आव्यो तीर्थकर न थाय. जे माटे एहने जे अवधिज्ञान छे ते जीवने परजवे आवी न शके अने श्रीतीर्थंकर तो त्रण ज्ञानें सहित उपजे, तेथी ए देवोने जिननाम न बंधाय एटलुं विशेष छे. शेष पूर्ववत् ॥ ११ ॥

॥ ओघें तथा १ सौधर्म, २ ईशान, बिहुं देवलोकें बंधस्वामित्वयंत्रकमिदम् ॥

देवगतौ.	बंधप्रकृतयः	अबंधप्रकृतयः	बंधविछेदप्रकृतयः	ज्ञानावरणीय.	दर्शनावरणीय.	वेदनीयप्रकृतयः	मोहनीय प्रकृतयः	आयुप्रकृतयः	नामप्रकृतयः	गोत्रप्रकृतयः	अंतरायप्रकृतयः	मूलप्रकृतयः
ओघें.	१०४	१६	१	५	९	२	२६	२	५३	२	५	७ऽ८
मिथ्यात्वें.	१०३	१७	७	५	९	२	२६	२	५२	२	५	७ऽ८
सास्वादनें.	९६	२४	२६	५	९	२	२४	२	४७	२	५	७ऽ८
मिश्रें.	७०	५०	०	५	६	२	१९	०	३२	१	५	७
अविरतें.	७२	४८	०	५	६	२	१९	१	३३	१	५	७ऽ८

॥ ज्योतिषी, भुवनपति, वानमंतरव्यंतरेषु बंधस्वामित्वयंत्रकमिदम् ॥

ज्योतिषीभुवनपतिव्यंतरादिकेषु.	बंधप्रकृतयः	अबंधप्रकृतयः	बंधविछेदप्रकृतयः	ज्ञानावरणीय. १	दर्शनावरणीय. २	वेदनीय. ३	मोहनीय. ४	आयुःकर्म. ५	नामकर्म. ६	गोत्रकर्म. ७	अंतराय. ८	मूलप्रकृतयः
ओघें.	१०३	१७	०	५	९	२	२६	२	५२	२	५	७ऽ८
मिथ्यात्वे.	१०३	१७	७	५	९	२	२६	२	५२	२	५	७ऽ८
सास्वादनें.	९६	२४	२६	५	९	२	२४	२	४७	२	५	७ऽ८
मिश्रें.	७०	५०	०	५	६	२	१९	०	३२	१	५	७
अविरते.	७१	४९	०	५	६	२	१९	१	३२	१	५	७ऽ८

रयणुव सणं कुमारा, इ आणयाइ उज्जोअ चउरहिआ॥ अप-
ज्ज तिरिअव नव सय, मिगिंदि पुढवि जल तरु विगले॥१२॥

अर्थ– रयणुव के० रत्नप्रनानारकीनी पेरें सणंकुमाराइ के० सनत्कुमारादिक देवलोकने विषे उंघें एकसो एक, मिथ्यात्वें सो, सास्वादने ढन्नुं, मिश्रें सीत्तेर, अने अविरतिये वहोंतेरनो बंध जाणवो. आणयाइ के० आणतादिक चार देवलोक तथा नव ग्रैवेयकें उज्जोअचउरहिआ के० उद्योतादिक चार प्रकृति रहित करीयें, तेवारें उंघें सत्ताणुं, मिथ्यात्वें ढन्नुं, सास्वादनें बाणुं, मिश्रें सीत्तेर अने अविरतियें वहोंतेरनो बंध होय तथा अपज्जतिरिअव के० अपर्याप्ता पंचेंड्रिय तिर्यंचनी पेरें नवसय के० एकसोने नव प्रकृतिनो बंध मिगिंदि के० एकेंड्रिय, पुढवि के० पृथिवीकाय, जल के० अप्काय, तरु के० वनस्पतिकाय, विगले के० बे इंड्रियादिक, त्रण विकलेंड्रिय. एवं सातेने बंध होय.

रत्नप्रनापृथ्वीना नारकी जेटली प्रकृति, उंघे तथा गुणस्थानकविशेषें बांधे, तेटली सनत्कुमार, मांहेंड्र, ब्रह्म, लांतक, शुक्र, अने सहस्रार, ए ढ देवलोकना देवता बांधे. जे नणी ए देवता पण चवीने एकेंड्रियमांहे न उपजे, तेथी एकेंड्रिय जाति, थावरनाम अने आतप ए त्रणनो बंध उंघें तथा मिथ्यात्वें न होय, तेवारें एकसो ने एक उंघें बांधे तेने जिननाम हीन करीयें, तेवारें मिथ्यात्वे सो प्रकृति बांधे. तेमांथी नपुंसकादिक चतुष्क हीन करतां सास्वादने ढन्नुं प्रकृति बांधे. तेमांहेथी अनंतानुबंध्यादिक ढवीश प्रकृति टले, तेवारें शेष सीत्तेर प्रकृति मिश्रगुणठाणे बांधे, तेने जिननाम तथा नरायु सहित करीयें, तेवारे वहोंतेर प्रकृति, चोथे गुणठाणे बांधे. एना हेतु पूर्वनी परे लेवा. आणत, प्राणत, आरण अने अच्युत, ए चार देवलोक तथा नद्र, सुनद्र, सुजात, सौमनस्य, प्रियदर्शन, सुदर्शन अमोघ, सुप्रतिबद्ध, अने यशोधर, ए नव ग्रैवेयक तथा पांच अनुत्तरविमान. एवं चौद स्थानके तथा अढार स्थानके उद्योतनाम तिर्यंचत्रिक, ए चार प्रकृति न बांधे जे नणी त्यांनो आवेलो जीव, मनुष्यज थाय, पण तिर्यंच न थाय, तेमाटे तत्प्रायोग्य ए चार प्रकृति न बंधाय तेमाटे मूलौघमांहेथी सुरद्विकादिक उंगणीश प्रकृति अने ए चार प्रकृति, एवं त्रेवीश प्रकृति टले, तेवारें शेष ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय नव, वेदनीय बे, मोहनीय ढवीश, आयुनी एक, नामनी, सुडतालीश, गोत्रनी बे अने अंतरायनी पांच, एवं सत्ताणु प्रकृतिनो बंध उंघें होय तेने जिननाम हीन करतां मिथ्यात्वें ढन्नुं प्रकृतिनो बंध शेष पूर्वली पेरें जाणवो. तथा अनुत्तरविमानवासी देवोनें एकज चोथुं गुणठाणुं होय, शेष गुणठाणां न होय तेथी तेने उंघें एटले सामान्ये तथा विशेषें वहोंतेर प्रकृतिनोज बंध जाणवो. एम देवगतियें बंधास्वामित्व कह्युं. अहीं सुधी गतिमार्गणाना चार नेदें बंधस्वामित्व कह्युं.

हवे इंड्रियमार्गणायें तथा कायामार्गणायें बंधस्वामित्व कहे ढे. त्यां इंड्रियमार्गणामध्यें एकेंड्रिय, बेंड्रिय, तेंड्रिय, अने चौरिंड्रिय, ए चार मार्गणा अने काय मार्गणामध्यें पृथ्वी, अप् अने वनस्पतिकाय, ए त्रण मार्गणा ए बेहु मली सात द्वारें उंघबंध लब्धिअपर्याप्ता, पंचेंड्रिय तिर्यंचनी पेरें एकसोने नव प्रकृतिनो बंध होय, केमके ते जीवोने सम्यक्त्व चारित्र नथी तथा ते देवगति अने नरकगतिमांहे न उपजे, तेथी जिननाम, सुरत्रिक, नरकत्रिक, वैक्रियद्विक, आहारकद्विक, ए अगीआर प्रकृति विना शेष एकसोने नव प्रकृति उंघें तथा मिथ्यात्वें बांधे. पण लब्धि अपर्याप्ता पंचेंड्रियतिर्यंचने एकज मिथ्यात्वगुणठाणुं होय. अने ए सातने तो मिथ्यात्व अने सास्वादन ए बे गुणठाणा संनवे, जे माटे ए मध्यें सम्यक्त्व वमतो जीव, अवतरे ते कारणे अपर्याप्तावस्थायें सास्वादनपणुं संनवे, ए विशेष ढे. ॥ १२ ॥

॥ आणतादिचतुष्टये तथा ग्रैवेयकनवके बंधस्वामित्वयंत्रकमिदम् ॥

आणतादिचतुष्टये त- था ग्रैवेयकनवके.	बंधप्रकृति.	अबंधप्रकृति.	विच्छेदप्रकृति.	ज्ञानावरणीय.	दर्शनावरणीय.	वेदनीयकर्म.	मोहनीयकर्म.	आयुकर्म.	नामकर्म.	गोत्रकर्म.	अंतरायकर्म.	मूलप्रकृति.
अविरतें.	७२	४८	०	५	६	२	१९	१	३३	१	५	७।८
मिश्रें.	७०	५०	०	५	६	२	१९	०	३२	१	५	७
सास्वादनें.	९२	२८	३१	५	९	२	२४	१	४४	२	५	७।८
मिथ्यात्वें.	९६	२४	४	५	९	२	२६	१	४६	२	५	७।८
उंघें.	७९	२३	१	५	९	२	२६	१	४७	२	५	७।८

छनवइ सासणि विणु सुहु, म तेर केइ पुण बिंति चउनवइ ॥
तिरिअ नराऊहि विणा, तणु पज्जत्तिं न जंति जउं ॥ १३ ॥

अर्थ– विणुसुहुमतेर के० सूक्ष्मादिक तेर प्रकृतिना बंध विना छनवइसासणि के० छनुं प्रकृति सास्वादन गुणठाणे बांधे, केइ के० कोइ एक आचार्य पुण के० वली आवी रीते बिंति के० कहे छे के, तिरिअनराऊहिविणा के० अपर्याप्ता तिर्यंचनुं आयु अने मनुष्यायु, ए बे प्रकृति विना चउनवइ के० चोराणुं प्रकृति, सास्वादनें बांधे, जेमाटे तणुपज्जत्तिं के० शरीरपर्याप्ति नजंतिजउं के० सास्वादनपणे पूरी न करे तेमाटे ॥१३॥

जवनपति, व्यंतर, अने ज्योतिषी, ए त्रण, सौधर्म, ईशान, ए बे वैमानिक, देवता मिथ्यात्वप्रत्यें एकेंडिय प्रायोग्य आयु बांधी, पछी वली अध्यवसायविशुद्धें सम्यक्त्व पामी मरणसमयें सम्यक्त्व वमतो, पृथिवी, अप्, वनस्पति, ए एकेंडियमांहे अवतरे, तेने शरीरपर्याप्ति पूर्ण करी न होय तेथी पहेलां सास्वादन होय, तेने छनुं प्रकतिनो बंध होय. जे जणी सूक्ष्मत्रिक, विकलजातित्रिक, एकेंडियजाति, थावर, आतप, नपुंसकवेद, मिथ्यात्वमोहनीय, हुंमसंस्थान, सेवार्त्तसंघयण, ए तेर प्रकृति मिथ्यात्व विना न बंधाय, तेथी अहींआं एकसोने नव मांहेथी तेर टालतां शेष छनुं प्रकृति सास्वादनें बंधाय. अहींआ कोइएक आचार्य श्रीचंडसूरि प्रमुख एकेंडियादिक साते मार्गणाद्वारे ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय नव, वेदनीय बे, मोहनीय चोवीश, नामनी सडतालीश, गोत्रनी बे, अंतरायनी पांच. एवं चोराणुं प्रकृति बंधाय एवुं कहे छे, जे जणी ए सात मार्गणाएं करणअपर्याप्तावस्थायेंज सास्वादनपणुं हुंते पण पर्याप्तावस्थायें सम्यक्त्व नथी, तो तेथी वमतां सास्वादनें जावपणे केम होय? तेणे ते सास्वादन गुणठाणे वर्त्ततां शरीरपर्याप्ति पूरी न करे

अने शरीरइंद्रियपर्याप्ति पूरी कस्याविना करणअपर्याप्ता, परजवायु न वांधे तेथी सुरायु अने नरकायु, ए वे प्रकृति जवप्रत्ययें नथी, अने तिर्यगायु तथा मनुष्यायु ए वे पण करण अपर्याप्ता न वांधे, तेथी आयु विना मूलप्रकृति सात अने उत्तर प्रकृति चोराणुं वांधे, जे जणी तनुअपर्याप्तिकाल ए ढ आवलि अधिक अंतर मुहूर्त्त प्रमाण सास्वादन कालस्तोक, ते जणी विकलेंद्रियमध्यें मनुष्य अने तिर्यंच सम्यक्त्व वमतो आवे. कोइएक आचार्य कहे ढे के सास्वादनगुणगणुं शरीरपर्याप्ति पूर्ण थया पढी रहे, तेवारें वे आयु वांधे, वीजा आचार्य वली एम कहे ढे के शरीरपर्याप्ति पूरी थया पढी रहे, तेवारें वे आयु वांधे, वीजा आचार्य वली एम कहे ढे के शरीरपर्याप्ति पूरी थया पढी सास्वादनगुणगणुं रहे, तेवारें वे आयु न वांधे.

कर्मग्रंथना टबाकार श्रीजीवविजयजी माहाराजें एम लख्युं ढे के सास्वादन गुणगणे सूक्ष्मत्रिकादिकथी ढेवठा सुधी तेर प्रकृति, एकसो नवमांहेथी उंढी कीधे थके ढन्नुं वांधे, एने वेज गुणगणां होय. अने केटलाएक आचार्य कहेढे के तिर्यंचायु अने मनुष्यायु विना चोराणुं वांधे, जे जणी. एकेंद्रियादिक सास्वादनवंत थको शरीरपर्याप्ति पण पूरी न करी शके तो आयु केम वांधे? तेवारें त्यां पहेले मतें शरीरपर्याप्ति पूरी थाय पढी पण सास्वादन रहे, त्यां आयु वांधे, तेवारें ते ढन्नुं प्रकृति वांधे अने वीजे मतें तो शरीरपर्याप्तिथी आगलज सास्वादन जाय तो आयु क्यांथी वांधे? तेवारे ते चोराणुंज वांधे, ए वे मत जाणवा. एमांहे चोराणुनो मत खरो जासे ढे, जे जणी एकेंद्रियादिकनुं जघन्यायु पण वसो ढपन्न आवलिकानो क्षुल्लक जव होय, ते आयुना वे जाग गये थके एकसोने एकोतेरमी आवलिकायें आयु वंधाय, अने सास्वादनपणुंतो उत्कृष्टुं पण ढ आवलिकानुं होय, तेटलामांहे परजवनुं आयु केम वंधाय? ते माटे चोराणुज वांधे. ए मत शुद्ध जणाय ढे अने ग्रंथकारें ढन्नुं कही तेतो कोण जाणे शे आशयें कही हशे? तथा आगले औदारिक मिश्रने पण सास्वादने आयुवंध निवास्यो ढे "सासणिचउनवइविणा, नरतिरियाउ सुहुमतेर" ए गाथायें निवास्यो ढे तो ते अहींआं पण एमज जोइये, केमके ते अने ए सास्वादन, एकज ढे. ॥ १३ ॥ एटले इंद्रिय अने काय मार्गणा मांहेला सातद्वारें बंधस्वामित्व कह्युं. एवं अगीआर मार्गणा द्वार थया.

॥ अपर्याप्ता एकेंद्रिय, पृथ्वी, अप्, वनस्पति, विकलत्रय बंधस्वामित्व यंत्रकम् ॥

अपर्याप्तएकेंद्रियादिक बंधस्वामित्व यंत्रकमिदम्.	बंधप्रकृति.	अबंधप्रकृति.	विछेदप्रकृति.	ज्ञानावरणीय.	दर्शनावरणीय.	वेदनीय.	मोहनीय.	आयुःकर्म.	नामकर्म.	गोत्रकर्म.	अंतरायकर्म.	मूलप्रकृति.
ओघें.	१०९	११	०	५	९	२	२६	२	५८	२	५	७।८
मिथ्यात्वें.	१०९	११	१३/१५	५	९	२	२६	२	५८	२	५	७।८
सास्वादने.	९६/९४	२४/२६	०	५	९	२	२४	२/०	४७	२	५	७।८

ओहु पणिंदि तसेगइ, तसे जिणिक्कार नरतिगुच्च विणा ॥
मणवय जोगे ओहो, उरले नरत्नंगु तम्मिस्से ॥ १४ ॥

अर्थ– ओहु के० ओघबंध, पणिंदि के० पंचेंद्रियमार्गणायें, तसे के० त्रसकायमार्गणायें ओघें, मिथ्यात्वें अने सास्वादनादिकें एम मूल बंधस्वामित्व जाणवुं. तथा गइतसे के० गतित्रस ते तेउकाय मार्गणायें जिणिक्कार नरतिगुच्चविणा के० जिनादिक अगीआर प्रकृति तथा मनुष्यत्रिक, उच्चैर्गोत्र, ए पंदर प्रकृति विना एकसो पांच प्रकृतिनो बंध जाणवो. मणवयजोगेओहो के० चार मनोयोगमार्गणायें, चार वचनयोगमार्गणायें, मूल लेवो. उरले के० औदारिक औदारिककाययोगें नरत्नंग के० मनुष्यना बंधनी पेरें बंधनो त्नांगो लेवो, तम्मिस्से के० तेमज आगल औदारिकमिश्रयोगें पण लेवो. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १४ ॥

माताना उदरमांहे उपजे, ते वेलायें औदारिककाय पूरी न थाय. त्यां लगें औदारिकमिश्र होय, तेने एकसोने चौद प्रकृतिनो बंध होय, पढी ओघ के० जे बीजे कर्मस्तवें सर्व जीवनी अपेक्षायें जे गुणठाणे बंध कह्यो, तेहिज जाणवो. एटले ओघे एकसोने वीश, मिथ्यात्वें एकसोने सत्तर, इत्यादिक चौद गुणठाणां पर्यंत बंधस्वामित्व जे प्रमाणे सर्व जीवनी अपेक्षायें कर्मस्तवमां कह्युं ढे ते प्रमाणे पंचेंद्रिय मार्गणाद्वारें अने त्रसकायमार्गणाद्वारें बंधस्वामित्व जाणी लेवुं. एवं तेर.

हवे गति त्रस एटले जोपण स्थावरनामकर्मना उदयथी लब्धिस्थावर ढे, तो पण चालवाने साधर्में त्रस होय एटले तेउ, अने वाउ, ए बे काय ऊर्ध्वगमन तिर्यग्गमन करे, ते माटे एने गतित्रस कहीयें, ते गतित्रसने विषे जिनादिक अगीआर प्रकृति तथा मनुष्यत्रिक, उच्चैर्गोत्र, एवं पंदर प्रकृति न बंधाय. जे त्नणी तेउ अने वायुमध्येंथी देवता नारकी तथा मनुष्य न उपजे, तेथी तत्प्रायोग्य देवत्रिक, नरकत्रिक, वैक्रियद्विक, जिननाम, आहारकद्विक, मनुष्यत्रिक, अने उच्चैर्गोत्र. एवं पंदर प्रकृति न बांधे, तेवारें शेष ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय नव, वेदनीय बे, मोहनीय ढवीश, आयुनी एक, नामनी ढप्पन्न, गोत्रनी एक अने अंतरायनी पांच, एवं एकसोने पांच प्रकृति बांधे, ए तेउ अने वाउ ए बे एकज तिर्यंचगतिमां अवतरे, तेथी तिर्यंच मध्यें तो त्नवप्रत्ययें एक नीचैर्गोत्रज उदय होय, तेथी उच्चैर्गोत्र पण न बांधे. ए बेमांहे सास्वादन गुणठाणुं न होय जे त्नणी सम्यक्त्व वमतो पण ए बे मांहे कोइ अवतरे नहीं. एम इंद्रियमार्गणा तथा कायमार्गणा कही एटले पूर्वें गतिमार्गणानां चार द्वार कहेलां ढे अने इंद्रिय तथा कायनां अगीआर द्वार. एम बधां मली पंदर मार्गणाद्वारें बधस्वामित्वपणुं कह्युं.

हवे योगमार्गणायें बंधस्वामित्व कहेढे. त्यां एक सत्यमनोयोग, बीजो असत्यमनोयोग, त्रीजो सत्यामृषामनोयोग, चोथो असत्यामृषामनोयोग. ए चार मनोयोग ढे, अने सत्यवचनयोग, असत्यवचनयोग, सत्यामृषावचनयोग, असत्यमृषावचनयोग, ए चार वचनयोग ढे, ए आठे योग पहेलां गुणठाणांथी मांडीने बारमा क्षीणमोह गुणठाणां लगें ढे. तेथी बीजे कर्मग्रंथें जे गुणठाणाआश्रयि मूलबंध कह्यो एटले ओघें एकसोने वीश प्रकृतिनो बंध तथा जिननाम अने आहारगडुगें हीन, मिथ्यात्वें एकसो सत्तर प्रकृतिनो बंध, सास्वादने एकसोने एकनो बंध, मिश्रें चमोत्तेरनो बंध, अविरतियें सत्त्योतेरनो बंध, देशविरतियें शडशठनो बंध, प्रमत्तें त्रेशठनो बंध, एम बारमा गुणठाणालगें पूर्वोक्त रीतें बंधस्वामित्व जाणवुं. ए आठ योगें बार गुणठाणां होय बे मनना, अने बे वचनना योग, तेरमे गुणठाणे होय. ए रीतें मन तथा वचनना आठ योगने विषे बंध कह्यो. एटले सत्तर मार्गणाद्वार थयां.

हवे सातकाययोगें बंध कहेढे. ते सात काययोगमध्यें औदारिककाययोगें तो मनुष्यनी पेरें बंधस्वामित्व

जाणवुं. जे माटे औदारिक शरीर मनुष्य अने तिर्यंच विना न होय तेमांहे पण अधिक गुणस्थानके अधिक प्रकृतिना बंधस्वामी मनुष्य छे, तेथी अहींआं मनुष्यनो आंगोज कह्यो एटले ओघे एकसो वीश प्रकृतिनो बंध, मिथ्यात्वे एकसो सत्तर, सास्वादनें एकसोने एक, तेमांथी सुरायु तथा अनंतानुबंध्यादिक एकत्रीश एवं बत्रीश प्रकृति हीन करतां मिश्रें ओगणोतेर, ते वली सुरायु तथा जिननाम सहित अविरतियें एकोतेर बांधे अने देशविरतियें शडशठ, प्रमत्ते त्रेशठ, एम पूर्वली पेरें तेर गुणठाणे बंधस्वामित्व लेखववुं. एम औदारिक काययोगे बंधस्वामित्व कह्युं. ॥ १४ ॥

हवे ते औदारिककार्मणसाथें मिश्र काययोगी अपर्याप्तावस्थायें जे मनुष्य तथा तिर्यंच होय, त्यां बंधस्वामित्व कहेछे.

आहारछग विणोहे, चउदससउ मिछि जिण पणग हीणं ॥
सासणि चउ नवइ विणा, तिरिअ नराउ सुहुम तेर ॥ १५ ॥

अर्थ- आहारछगविण के० आहारछक विना ओहे के० ओघे चउदससउ के० एकसोने चौद प्रकृति बंधाय, अने मिछि के० मिथ्यात्वें जिणपणग के० जिनपंचकनी पांच प्रकृति, हीणं के० हीन करीयें, तेवारें एकसो नव बांधे. तथा सासणि के० सास्वादनगुणठाणे तो चउनवइ के० चोराणुं प्रकृति बंधाय, तिरिअ के० तिर्यंचायु, नराउ के० मनुष्यायु, सुहुमतेर के० सूक्ष्मादिक तेर प्रकृति, विणा के० विना चोराणुं प्रकृति बंधाय ॥ १५ ॥

ते औदारिकमिश्रयोगी जीवने आहारकशरीर, अने आहारक अंगोपांग, ए बे प्रकृति अप्रमत्तगुणस्थानकने अभावें न बंधाय, तथा सुरायु अने नरकत्रिक ए चार प्रकृति सर्व पर्याप्ति पूर्ण कस्याविना न बंधाय, माटे ए छ प्रकृति अपर्याप्तावस्थायें न बंधाय, तेथी ज्ञान पांच, दर्शन नव, वेदनीय बे, मोहनीय छवीश, आयु बे, नामनी त्रेशठ, गोत्रनी बे अने अंतरायनी पांच. एवं एकसोने चौद प्रकृति ओघे औदारिक कार्मण मिश्रकाययोगे वर्त्ततो मनुष्य तथा तिर्यंच बांधे. अहींआं जे शरीरपर्याप्ति पूरी कस्याविना औदारिकयोग माने तेने मतें औदारिक मिश्रयोगीने नरायु तथा तिर्यगायुनो बंध पण न घटे? शरीरपर्याप्ति पूरी थया पछी मनुष्यने अने तिर्यंचने आयु बंधाय तेमाटे तेना मतें एकसोने बार प्रकृतिनो बंध ओघे होय, तेमांहेथी जिननाम, सुरगति, सुरानुपूर्वी, वैक्रियशरीर, वैक्रिय अंगोपांग. ए पांच प्रकृति मिथ्यात्वी मनुष्य तथा तिर्यंचने अपर्याप्तावस्थायें तथाविध विशुद्धिने अभावें न बंधाय, तेथी औदारिक मिश्रयोगी मिथ्यात्वीने ए पांच प्रकृतिनो बंध न पामीयें, शेष एकसो नव प्रकृतिनो बंध मिथ्यात्वें होय

तेने सास्वादनगुणठाणे नरायु, तिर्यगायु, ए बे प्रकृति शरीरपर्याप्ति पूरी कस्याविना न बंधाय. केमके सास्वादनभावें वर्त्ततो अपर्याप्तावस्थायें शरीरपर्याप्ति पूरी न करे, तेथी ए बे प्रकृति न बंधाय, तथा मिथ्यात्वनो उदय नथी तेथी सूक्ष्मत्रिक, विकलत्रिक, एकेंद्रियजाति, थावर, आतप, नपुंसक, मिथ्यात्व, हुंडसंस्थान, छेवहुं संघयण, ए तेर प्रकृति न बांधे. एवं पंदर प्रकृति पूर्वोक्त एकसोने नव मांहेथी हीन करीये तेवारें शेष ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय नव, वेदनीय बे, मोहनीय चोवीश, नामनी सडतालीश, गोत्रनी बे अने अंतरायनी पांच, एवं चोराणुं प्रकृतिनो बंध औदारिकमिश्रकाययोगीने बीजे गुणठाणे होय. तथा मिश्रगुणठाणे वर्त्ततो जीव, मरण न पामे तेथी उपजे पण नही तेथी अपर्याप्तावस्थायें भावी औदारिक मिश्रयोगें मिश्रगुणठाणुं न कह्युं ॥ १५ ॥

हवे चोथा गुणगणानां वंधस्वामित्व कहेडे.

अण चउवीसाइ विणा, जिणपण जुअ सम्मि जोगिणो सा-
यं ॥ विणुतिरि नराउ कम्मे, वि एवमाहारडुगि उहो ॥ १६ ॥

अर्थ–अणचउवीसाइविणा के० अनंतानुवंध्यादिक चोवीश प्रकृति विना जिणपण के० जिनपंचक, जुअ के० युक्त, पंचोतेर प्रकृति सम्मि के० अविरतिसम्यक्दृष्टिगुणगाणे बांधे, अने जोगिणोसायं के० सयोगी गुणगाणे एक शातानो वंध तथा तिरिनराउ के० तिर्यंच अने मनुष्यायु. ए वे प्रकृति विणु के० विना शेष कम्मेवि के० कार्मणकाय योगीने पण औदारिक मिश्रयोगीनी पेरें एवमाहारडुगिउहो के० एमज आहारककाययोगे अने आहारकमिश्रकाययोगे पण उंघ एटले कर्मस्तवमां कह्या मुजब वंध कहेवो. ॥ इत्यक्षरार्थः॥

ते चोराणुं प्रकृतिमांहेथी अनंतानुंबधीया चार, मध्यसंस्थान चार, मध्यसंघयण चार, कुखगति, नीचैर्गोत्र, स्त्रीवेद, दौर्भाग्यनाम, दुःस्वर, अनादेय, थीणद्धीत्रिक, उद्योत, तिर्यग्गति, तिर्यगानुपूर्वी, ए चोवीश प्रकृति अनंतानुवंधीयाकपायने उदयें वंधाय. ते उदय चोथे गुणगाणे न होय, तेथी न वंधाय, तेथी शेष सीत्तेर प्रकृति रही तेमध्ये विशुद्धाध्यवसायें करी पांच प्रकृतिनो वंध होय, तेवारें ज्ञाननी पांच, दर्शननी ठ, वेदनीयनी वे, मोहनीयनी उंगणीश, नामनी साडत्रीश, गोत्रनी एक, अंतरायनी पांच, ए पंचोतेर प्रकृति वंधाय. हवे ते पांच प्रकृतिनां नाम कहेछे. जिननाम, देवगति, देवानुपूर्वी, वैक्रियशरीर वैक्रियअंगोपांग, पांच ए प्रकृति, सम्यक्त्वप्रत्ययें बांधे. तेमाटे ते भेलतां अविरतिसम्यक्दृष्टि गुणगाणे पचोतेरनो वंध होय. अहीयां सिद्धांतमतें वैक्रियलब्धि तथा आहारकलब्धि वैक्रियादिक शरीर करतां औदारिक मिश्रयोग मान्यो, पण ते अहीआं विवक्ष्यो नही, तेथी प्रमत्त तथा देशविरतिगुणगाणानो वंध न कह्यो.

तथा औदारिक मिश्रकाययोगना स्वामी मनुष्य अने तिर्यंच छे तेने चोथे गुणगाणे सीत्तेर तथा एकोतेर प्रकृतिनो वंध कह्यो, नरद्विक, औदारिकद्विक, प्रथमसंघयण, ए पांच प्रकृतिनो वंधस्वामी, चोथे गुणगाणे वर्त्ततो कोण औदारिक मिश्रयोगी न पामे ? तथा अनंतानुवंधि चोवीश आदे देइ, अहीआं चोवीश आगल आदि शब्द कह्यो छे तेणे आदिशब्दथी बीजी केइ प्रकृति शेष लेवी, तेथी जाणीये छैये. जे ए पांच प्रकृति, आदिशब्दथकी लेवी तेथी मनुष्य तिर्यंचने त्रीजे चोथे गुणगाणे पण एकत्रीश विना शेष सीत्तेर प्रकृति कही, तेम अहीआं नरायु अने तिर्यगायु ए बे पूर्वे टाली छे तेथी शेष उंगणत्रीश प्रकृति चोराणुमांहेथी काढीयें अने जिनपंचक घालतां सीत्तेर प्रकृतिनो वंध होय एम संजवे छे पछी जेम बहुश्रुत कहे, ते प्रमाण छे.

तथा सयोगीगुणगाणे केवली केवलसमुद्घात करे, त्यां बीजे, छठे अने सातमे, ए त्रण समयें औदारिकमिश्रयोग होय तेने योग प्रत्ययिउं एक शातावेदनीय प्रकृतिबंध होय, मिथ्यात्व अविरतिय तथा कषायने अन्नावें शेष प्रकृति न वंधाय.

एम औदारिक मिश्रयोगीनी पेरें कार्मणयोगीगुं वंधस्वामित्व पण जाणवुं. परं एटलुं विशेष जे कार्मणकाययोग परजवथी आवतां एक, तथा बे तथा त्रण समय लगें विग्रहगतियें होय तथा तेरमे गुणगाणे आठ समयनो केवली समुद्घात करतां त्रीजे, चोथे अने पांचमे, ए त्रण समय आत्मप्रदेशें करी सर्व लोक पूरे, तेवारें कार्मणकाययोग त्यां होय. आयुबंध न होय, एने गुणगाणुं पहेलुं बीजुं चोथुं अने तेरमुं होय तेथी त्यां तिर्यगायु, नरायु, ए बे प्रकृति टाली शेष औदारिक मिश्रयोगीनी पेरें लेवुं, एटले मूलौघ एकसोने वीश तेमांहेथी आहारकक तथा ए बे आयु, एवं आठ प्रकृतिहीन करतां शेष एकसोने बार प्रकृतिनो उंघें बंध

ते जिनपंचकविना शेष एकसोने सात मिथ्यात्वें बांधे ने सूक्ष्मादिक तेर प्रकृति हीन चोराणुं सास्वादनें बांधे, ते अनंतानुबंधीयादिक चोवीश प्रकृतिहीन अने जिनपंचक युक्त करतां पंचोतेर प्रकृति चोथे गुणठाणे बांधे, अने तेरमे गुणठाणे एक शातानो बंध कार्मणकाययोगे होय.

एवी रीतें एक आहारककाययोग, बीजो आहारकमिश्रकाययोग, ए बे योगे उघ कहेतां बीजा कर्मस्तवमध्यें जे प्रमत्त गुणठाणें त्रेशठ प्रकृतिनो बंध कह्यो ते लेवो. जे जणी ए योग चौद पूर्वधर जेवारे आहारकशरीर करे, त्यां होय. त्यां लब्धि प्रयुंजता प्रमत्त होय. तथा आहारकयोग अप्रमत्त गुणठाणुं मानतां थकां त्रेशठमांहेथी ठ प्रकृति काढीयें अने एक सुरायु जेलीये तेवारे अठावन्न प्रकृतिनो बंध होय, माटे पंचसंग्रहने मतें आहारक शरीर करीने चाले तेवारें त्रेशठ अथवा सत्तावन अथवा अठावन अथवा उंगणसाठ प्रकृति बांधे, त्रेशठ प्रकृतिनो बंध कह्यो ते लेवो "सगवन्ना तेवठ्ठिबंधंति आहारउजएसु" ए पंचसंग्रहमध्यें कह्यो ठे तेथी बन्ने गुणठाणे आहारकशरीरने सत्तावन्न प्रकृतिनो बंध होय. अस्थिरद्विक, अयश, अयश अशाता, अरति अने शोक, ए ठ प्रकृतिविशुद्ध जणी न बंधाय अने आहारकमिश्रयोगे त्रेशठ प्रकृति बंधाय. ए प्रारंजवेलायें औदारिकसाथें मिश्र होय. ॥ १६ ॥

सुरउहो वेउव्वे, तिरिअ नराउ रहिउअ तम्मिस्से ॥ वेअ
तिगा इम बिअ तिअ, कसाय नव डु चउ पंचगुणा ॥ १७ ॥

अर्थ– वेउव्वे के० वैक्रियकाययोगने सुरउहो के० देवतानी पेरे बंध कहेवो. उघें एकसो चार मिथ्यात्वें एकसो ने त्रण. इत्यादिक. तम्मिस्से के० तेमज वैक्रियमिश्रकाययोगीने तिरिअनराउरहिउ के० तिर्यंचायु अने मनुष्यायु ए बे प्रकृतिथी रहित वैक्रियनी पेरे कहेवुं. हवे वेदादिकमार्गणाये बंध कहेठे. वेअतिग के० वेद त्रणेने प्रथम नव के० नव गुणठाणां होय, आइम के० आदिम कषाय ते अनंतानुबंधी चार कषायवंतने डु के० धुरलां बे, गुणठाणां होय. बिअ के० बीजा अप्रत्याख्यानीआ चार कषायवंतने चउ के० धुरलां चार गुणठाणां होय. तिअ के० त्रीजा प्रत्याख्यानीआ कषायवंतने पंचगुणा के० पांच गुणठाणां होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १७ ॥

देवगतिनी पेरें बंधस्वामित्व वैक्रिय काययोगें लेवुं अहींआं सहेजतो वैक्रिययोग देवता तथा नारकीनी अपेक्षायें लीधो, तेणे मनुष्य अने तिर्यंचने उत्तरवैक्रिय करतां वैक्रिययोग होय, त्यां अधिकगुणठाणां होय. तथा अधिक प्रकृति बांधे ते दुषण न लेखववुं, तेणे मूलौघ एकसोने वीश प्रकृतिमांहेथी सुरादिक शोल प्रकृति विना उघें एकसो नें चार प्रकृतिनो बंध जाणवो. तेमांथी जिननाम हीन करतां मिथ्यात्वें एकसोने त्रणनो बंध, तेमांथी नपुंसकादिक चार, एकेंद्रिय, थावर, आतप, ए सात प्रकृति विना सास्वादनें ठन्नुंनो बंध. तेमांथी अनंतानुबंध्यादिक ठवीश प्रकृति हीन करतां मिश्रें सीत्तेरनो बंध, तेने जिननाम तथा मनुष्यायु सहित करतां अविरतिगुणठाणे बहोंतेर प्रकृति बंधाय.

एम वैक्रिययोगनी पेरें वैक्रिय मित्रयोगें पण बंधस्वामित्व जाणवुं, पण एटलुं विशेष जे अहींआं मिश्रगुणठाणुं न संजवे, तेथी जेजणी देवता नारकी ने अपर्याप्तावस्थायें कार्मणसाथे मिश्रवैक्रिययोग ते लीधो. त्यां मिश्रगुणठाणुं न होय. शेष त्रण गुणठाणे पण तिर्यगायु अने मनुष्यायु ए बे आयु, न बांधे. लब्धि अपर्याप्तो दवता तथा नारकी न होय तेथी अपर्याप्तावस्थायें आयु न बांधे. तेवारें ए बे आयु, सुरद्विक, वैक्रियद्विक, सुरायु, आहारद्विक, नरकत्रिक, सूक्ष्मत्रिक, विकलत्रिक, ए अढार प्रकृति विना शेष ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय नव, वेदनीय बे, मोहनीय ठवीश, नामनी त्रेपन, गोत्रनी बे, अंतरायनी पांच, एवं एकसोने बे प्रकृ-

तिनो बंध उंघें जाणवो. तेने जिननाम हीन करतां मिथ्यात्वें एकसो एक बंधाय. तेमांथी एकेंडियजाति थावर, आतप, नपुंसक, मिथ्यात्वमोहनीय, हुंडसंस्थान, छेवडुं संघयण, ए सात प्रकृति हीन करतां सास्वादने चोराणुं प्रकृति बंधाय. तेमांथी अनंतानुबंध्यादिक चोवीश प्रकृति हीन करी जिननाम सहित करतां एकोतेरनो बंध चोथे गुणठाणे जाणवो. एने शेष गुणठाणां न संजवे. तथा अहींआं लब्धिप्रत्ययिउं ए पर्याप्तो वैक्रिय मिश्र न लेखवुं. तेथी देशविरति अने प्रमत्त ए बे गुणठाणां न कह्यां. एटले पूर्वला सत्तर मार्गणा द्वारमा ए कायमार्गणा नेलवतां अढार मार्गणाद्वारें बंधस्वामित्व कह्युं. हवे ग्रंथगौरव टालवा जणी शेष चुम्मालीश मार्गणाद्वारे गुणठाणानी संख्या कहीने जिहां जेटलां गुणठाणां होय, तिहां तेटलां गुणस्थानकनो बंध कर्मस्तव जोइ कहेवो.

त्यां स्त्रीवेद, पुरुषवेद, नपुंसकवेद, ए त्रण वेदमार्गणाद्वारें मिथ्यात्वादिक नव गुणठाणां होय. तिहां उंघें एकसो ने वीशनो बंध, मिथ्यात्वे एकसोने सत्तर, सास्वादने एकसो एक, मिश्रे चम्मोतेर, अविरतिसम्यक्दृष्टियें सत्त्योतेर, देशविरतियें शडशठ, प्रमत्तें त्रेशठ, अप्रमतें उंगणशाठ, अठावन्न, अपूर्वगुणठाणे अठावन्न, उपन्न, छवीश, बादरसंपरायें बावीश, एकवीश, तेवार पछी वेदोदय टले. अहींआं वेदादिक कहेतां वेदोदयवंत जीव इव्यपर्यायनी अनेदविवक्षाये लीधां. एवं एकवीश मार्गणा द्वारे बंधस्वामित्व कह्युं. हवे कषायमार्गणायें बंधस्वामित्व कहे छे.

प्रथम कषाय अनंतानुबंधीआ चार, त्यां मिथ्यात्व अने सास्वादन, ए बे गुणठाणां होय ते मध्यें उंघें एकसोने सत्तर प्रकृतिनो बंध. अनंतानुबंधीयाने उदये सम्यक्त्व अने चारित्र ए बे न होय तेथी तत्प्रायोग्य जिननाम तथा आहारकद्विक ए त्रण प्रकृति न बंधाय. माटे एकसोने सत्तर प्रकृति बंधाय.

तथा बीजा कषाय अप्रत्याख्यानावरणनी प्रकृति चार त्यां मिथ्यात्वादिक चार गुणठाणां होय, त्यां उंघें एकसोने अढार प्रकृति बंधाय, जे जणी ए चार गुणठाणाने उदयें चारित्र न होय. तेथी आहारकद्विक न बंधाय अने मिथ्यात्वें जिननामहीन एकसो सत्तर बंधाय, सास्वादने एकसो एक, मिश्रें चम्मोतेर, अने अविरतियें सत्त्योतेर बंधाय.

त्रिजा प्रत्याख्यानावरण कषाय चार. त्यां मिथ्यात्वादिक पांच गुणठाणां होय तेमध्यें उंघें एकसोने अढार, मिथ्यात्वे एकसो सत्तर, सास्वादने एकसो एक, मिश्रे चम्मोतेर, अविरतियें सत्त्योतेर, देशविरतियें शडशठ, अहींआं प्रकृतिनी संख्या कर्मस्तवथी लेवी. अहियां कषाय शब्दे कषायोदयवंत जीव लेवा. त्यां गुणस्थानक संजवे.

संजलण तिगे नव दस, लोहे चउ अजइ डु तिअनाणतिगे ॥
बारस अचक्खु चक्खुसु, पढमा अहखाइ चरिम चउ ॥ १० ॥

अर्थ– संजलणतिगे के० संज्वलनत्रिक, नव के० नवमा गुणठाणा सुधी दसलोहे के० संज्वलनो लोज, दशमा गुणठाणां सुधी चउ के० चार गुणठाणा अजइ के० अविरतिमार्गणायें होय, डुतिअनाणतिगे के० बीजुं अथवा त्रीजुं गुणठाणुं, अज्ञानत्रिकने होय. बारसअचक्खुचक्खुसुपढमा के० अचक्षुदर्शन, चक्षुदर्शन मार्गणाने विषे पहेलां बार गुणठाणां होय अने अहखाइचरिमचउ के० यथाख्यातचारित्रमार्गणा द्वारें छेहेलां चार गुणठाणां होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १० ॥

अहींआं जीवद्रव्यें कषाय पर्यायनो उपचार. संज्वलना क्रोध मान, ने माया ए त्रण संज्वलना कषायोदयवंतने मिथ्यात्वादिक नव गुणठाणां होय, त्यां उंघें एकसो वीश, मिथ्यात्वें एकसोने सत्तर, सास्वादनें

एकसो एक, मिश्रें चम्मोतेर, अविरतियें सत्योतेर, देशविरतियें शडशठ, प्रमत्तें त्रेशठ, अप्रमत्तें उंगणशाठ, तथा आठमानिवृत्तियें अठावन, छपन्न अने छवीश, अनिवृत्तियें क्रोधें वावीश, एकवीस, वीश. अने माने बावीश, एकवीश, वीश ने उंगणीश. मायायें वावीश, एकवीश, वीश, उंगणीश, ने अढार प्रकृतिनो बंध जाणवो.

संज्वलनलोभें मिथ्यात्वथी मांडीने सूक्ष्मसंपराय लगें दश गुणठाणां होय, जे जणी दशमा गुणठाणां लगें संज्वलनना लोभनो उदय होय, तेथी औदयिकनिष्पन्ननामें संज्वलनलोभोदयवंत जीव, तेने उंघें एकसो अढार, मिथ्यात्वें एकसो सत्तर, इत्यादिक यावत् सूक्ष्मसंपरायें सत्तर प्रकृतिनो बंध जाणवो एवं पच्चीश.

संयममार्गणामध्यें एक अविरतिमार्गणायें प्रथम चार गुणठाणां होय, त्यां आहारकद्विक हीन उंघें एकसो अढार, मिथ्यात्वें एकसो सत्तर, सास्वादनें एकसो एक, मिश्रे चम्मोतेर, अने अविरतियें सत्योतेरनो बंध जाणवो. अहिंआं सम्यक्त्वप्रत्ययें जिननामबंधाय माटे. एवं छवीश मार्गणाद्वारें बंधस्वामित्व कह्युं.

ज्ञानमार्गणामध्यें त्रण अज्ञानमार्गणाद्वारें जे जीव मिथ्यात्वथकी मिश्र गुणठाणे जाय तेने मिथ्यात्वनो अंश अधिक होय, तेथी मिश्रें अज्ञान लेखवतां अज्ञानने त्रण गुणठाणां होय, अने जे जीव सम्यक्त्वथी मिश्रगुणठाणे आवे तेने सम्यक्त्वांश अधिक होय, ते जणी मिश्रें ज्ञान लेखवतां अज्ञान ने पहेलां वे गुणठाणां होय. एम कोइ आचार्य कहेछे के, त्रण अज्ञाने त्रण गुणठाणां होय अने कोइ कहेछे के त्रण अज्ञानने वे गुणठाणां होय, त्यां उंघें एकसोने सत्तर, मिथ्यत्वें एकसो सत्तर, सस्वादने एकसो एक अने मिश्रें चम्मोतेर प्रकृतिनो बंध होय. एवं उंगणत्रीश.

दर्शनमार्गणामध्यें चक्षुदर्शन अने अचक्षुदर्शन, ए वे मार्गणा द्वारें मिथ्यात्वादिकथी क्षीणमोहांत वार गुणठाणां होय. अहींआं दर्शन शब्दें अनेदोपचारें दर्शनवंत जीव लेवा. ए क्षायोपशमिकनाम तेने वार गुणठाणां होय. त्यां उंघें एकसो वीश, मिथ्यात्वें एकसो सत्तर, सास्वादनें एकशो एक, मिश्रें चम्मोतेर, अविरतियें सत्योतेर, देशविरतियें शडशठ, प्रमत्ते त्रेशठ, अप्रमत्तें उंगणशाठ, अठावन, निवृत्तियें अठावन्न छपन्न, छवीश अनिवृतियें एकवीश, बावीश, वीश, उंगणीश, अढार, सूक्ष्मसंपरांये सत्तर, उपशांतमोहें एक, क्षीणमोहें एक प्रकृतिनो बंध जाणवो. ज्ञानावरणीय दर्शनावरणीयना क्षयोपशमथी चक्षुदर्शन, अचक्षुदर्शन बार गुणठाणा लगें होय. जेजणी आगले गुणठाणें इंडियजन्य ज्ञानदर्शन न होय अतींडिय होय. एवं एकत्रीश मार्गणा द्वारें बंधस्वामित्व कह्युं.

संयममार्गणामध्यें एक यथाख्यात चारित्रे एटले यथाख्यातचारित्रवंत जीवने चरमचउ के० छेहेला उपशांतमोह, क्षीणमोह, सयोगी अने अयोगी, ए चार गुणठाणां होय, तेमध्यें पहेलां त्रण गुणठाणे एक शातावेदनीयनो बंध होय, अने अयोगी गुणठाणे अबंधक होय, -जेमाटे त्यां योगाश्रव नथी तेजणी अगीआरमानुं औपशमिक नाम छे शेषनुं क्षायकनाम छे. एवं बत्रीश मार्गणाद्वार थयां ॥ १८ ॥

मणनाणी सग जयाइ, समइअ छेअ चउ डुन्नि परिहारो ॥
केवल डुगि दो चरिमा, अजयाइ नवमइसु उहि डुगे॥ १९ ॥

अर्थ– मणनाणी के० मनःपर्यवज्ञानीने सगजयाइ के० प्रमत्तादिकथीमांमी सात गुणठाणां होय, समइअछेअ के० सामायिक अने छेदोपस्थापनीय चारित्रने चउ के० छठाथी नवमा सुधी चार गुणठाणां होय अने परिहारो के० परिहार विशुद्धि चारित्रने डुन्नि के० छठुं अने सातमुं, ए बे गुणठाणां होय केवलडुगि के० केवलज्ञानी अने केवलदर्शनी ए वेने दोचरिमा के० छेहेलां वे गुणठाणां होय. मइसु के० मतिज्ञानी

श्रुतज्ञानीने विषे तथा उहिड्डुगे के० अवधिज्ञानी अवधिदर्शनी ए चारने विषें अजयाइनवम के० अविरतिसम्यक्दृष्टिथी क्षीणमोह लगें नव गुणठाणां होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १ए ॥

ज्ञानमार्गणामध्यें मनःपर्यवज्ञानवंतने संयतादिक सर्वविरति प्रमत्तादिक सात गुणठाणां होय, त्यां बंध, उंघें पांशठ प्रकृतिनो होय, जे जणी त्रेशठ, प्रमत्तनी प्रकृतिमांहे आहारगडुग जेलतां उंघें पांशठ, प्रमत्तें त्रेशठ, अप्रमत्तें उंगणशाठ, अठावन्न, निवृत्तियें अठावन, ठपन्न, ठवीश, अनिवृत्तियें बावीश, एकवीश वीश, उंगणीश ने अढार. सूक्ष्मसंपरायें सत्तर, उपशांतमोहें एक, क्षीणमोह एक, सात गुणठाणां होय.

ए क्षायोपशमिकनाम चारित्रमार्गणामध्यें सामायिक चारित्रे तथा छेदोपस्थापनीय चारित्रें संयतादिक प्रमत्तादिक चार गुणठाणां होय, त्यां आहारद्विक, सहित उंघें बंध पांशठ, प्रमत्तें त्रेसठ अप्रमत्तें उंगणशाठ, अठावन्न, निवृत्तियें अठावन्न, ठपन्न, ठवीश, अनिवृत्तिये बावीश, एकवीश, वीश, उंगणीए ने अढार.

ए क्षायोपशमिकजावें अन्नेदें चारित्रवंत परिहारविशुद्धि चारित्रे वर्त्ततां जीवने प्रमत्त, अप्रमत्त, ए गुणठाणां होय. त्यां उंघें बंध पांशठ, आहारकद्विक बांधे, पण वेदे नहीं. जे जणी एने चौद पूर्व, संपूर्ण न होय, तेथी आहारक शरीर न करे, माटे प्रमत्तें त्रेशठ, अप्रमत्तें अठावन्ननो बंध, ए क्षायोपशमिकनाम ए बत्रीशमुं मार्गणा द्वार.

केवलज्ञान अने केवलदर्शन ए बे मार्गणाद्वारें एटले एतत्क्षायिकनिष्पन्न केवलज्ञानी, केवलदर्शनी, जीवने चरम कहेतां छेहेलां बे गुणठाणां होय, त्यां सयोगी गुणठाणे योगप्रत्ययें एक शातावेदनीय बांधे. अने अयोगी अबंधक छे. एवं ३०.

ज्ञानमार्गणामध्यें मतिज्ञान अने श्रुतज्ञान तथा अवधिडुग के० अवधिज्ञान अने अवधिदर्शन, ए चार, क्षायोपशमिक निष्पन्न अन्नेदें जीवनाम त्यां असंयतादिक अविरतिसम्यक्दृष्टिथी मांमीने क्षीणमोहलगे नव गुणठाणां होय त्यां उंघें बंध उंगणाएंशी, केमके अविरतियें सत्त्योतेर छे ते मांहे आहारक शरीर, आहारक अंगोपांग ए बे प्रकृति घालियें तेवारें उंघें उंगणाएंशी होय अविरतियें सत्त्योतेर, देशविरतियें शडशठ, प्रमत्तें त्रेशठ, अप्रमत्तें उंगणशाठ, अठावन्न, निवृत्तियें, अठावन्न, ठपन्न अने ठवीश, अनिवृत्तियें बावीश, एकवीश, वीश उंगणीश अने अढार. सूक्ष्मसंपरायें सत्तर, उपशांतमोहें एक, क्षीणमोहें एक ए नव गुणठाणां होय तेनो बंध कह्यो ॥ १ए ॥ एवं बेंतालीश मार्गणाद्वारें बंध कह्यो.

अड उवसमि चउ वेअगि, खइए इक्कार मिछ तिगि देसे ॥
सुहुमि सठाणं तेरस, आहारग निअ निअ गुणोहो ॥ २० ॥

अर्थ— अडउवसमि के० चोथा थकी अगीआरमा सुधी आठ गुणठाणा उपशमसम्यक्त्वीने होय. चउवेअगि के० चोथाथी सातमा सुधी चार गुणठाणां वेदक क्षायोपशमिक सम्यक्त्वीने होय, खइएइक्कार के० क्षायिकसम्यक्त्वीने चोथाथी चौदमा लगें अगीआर गुणठाणां होय. मिछतिगि के० मिथ्यात्व सास्वादन अने मिश्र देसे के० देशविरति, सुहुमि के० सूक्ष्मसंपराय चारित्र एटलाने सठाणं के० पोतपोताने नामे एकेक गुणठाणुं होय. तेरसआहारग के० आहार करे ते आहारकमार्गणा तेने सयोगी लगें तेर गुणठाणां होय, ए सर्व पूर्वें कह्यां. तेने निअनिअगुण के० आपआपणे गुणठाणे प्रकृतिनो बंध उहो के० उंघें एटले कर्म स्तवें कह्यो ते लेवो. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २० ॥

चोथुं, पांचमुं, ठहुं अने सातमुं, ए चार गुणठाणां ग्रंथिन्नेद करतां देशविरति सर्वविरति सहित उपशमिक सम्यक्त्व पामे, तेथी नाना जीवनी अपेक्षायें होय. तथा आठमुं, नवमुं, दशमुं अने अगीयारमुं ए चार

गुणठाणां उपशमश्रेणियें होय. वली वेदक एटले क्षायोपशमिकसम्यक्त्व जाणवुं. परंतु अहीं सम्यक्त्व मोहनीय वेदे ते माटे वेदक नाम कह्युं. त्यां चोथुं, पांचमुं, छठ्ठुं अने सातमुं, ए चार गुणठाणां होय, त्यां उघें बंध उंगणाएंशी प्रकृतिनो, अविरतियें ७७, देशविरतियें ६७, प्रमत्त ६३, अप्रमत्त उंगणशाठ, अठावन, एवं तेतालीश मार्गणा द्वार थयां.

क्षायिकसम्यक्त्व मार्गणाये चोथाथी मांमीने अयोगी गुणठाणासुधी अगीआर गुणठाणाये उघें बंध उंगणाएंशीनो अविरतियें ७७. देशविरतियें शडशठ, प्रमत्तें ६३, अप्रमत्ते ५९,–५८–,निवृत्तें५८ ५६,–२६ अनिवृत्तियें २२ इत्यादिक अहींआं विचारवा योग्य छे; जे भणी पूर्वबद्धायुमनुष्य, क्षायक सम्यक्त्व लहे, तेने तो आयु बांधवुं नथी पूर्वें बांधी मुक्युं छे तेमाटे. अने अबद्धायु मनुष्य क्षायिक सम्यक्त्व लहे, ते तो चरम शरीरी होय तेने पण आयुबंध न होय तो पांचमें अने छठ्ठे गुणठाणे सुरायुबंधनो स्वामी कोण? तथा कोइ कहेशे जे "पढवगोउमणुसो, निठ्ठवगोचउसुविगइसु" ए अपेक्षाये दर्शनक्षायिक निष्ठापक मनुष्य अने तिर्यंच देशविरति गुणठाणे सुरायु बांधे, ते खोटुं छे. जे भणी तेतो असंख्याता वर्षायुवाला मनुष्य तिर्यंच होय तेने देशविरति गुणठाणुं न होय पण अहींआं संभवियें छैयें जे "तिब्भयरत्तंसमत्तखईअसत्तमाइतई-आए" इत्यादिकनी पेरें साथें संभवियें छैयें. एवं ४४

मिथ्यात्व, सास्वादन, मिश्र, ए त्रण सम्यक्त्वमार्गणामध्ये तथा चारित्रमध्यें देशविरतिचारित्र अने सूक्ष्म-संपराय ए बे चारित्रमार्गणा एवं पांच मार्गणाद्वारे पोतपोताने नामे एकेक, गुणठाणुं होय, त्यां बंध जे प्र-माणे कर्मस्तवमध्यें कह्यो छे, ते लेवो. त्यां मिथ्यात्वमार्गणायें प्रथम गुणठाणे बंध एकसो सत्तरनो, सास्वादने बंध एकसो एकनो, मिश्रें बंध चमोतेरनो, देशविरतियें बंध शडशठनो अने सूक्ष्म संपरायमार्ग-णायें बंध सत्तर प्रकृतिनो लेवो. प्रकृतिनी संख्या कर्मस्तवथी लेवी. एवं ४९

मिथ्यात्वथी मांडीने तेरमा सयोगी गुणठाणा लगे आहारपर्याप्ति, एटले तैजस औदारिकादिक नामक-र्मने उदयें जीव आहारी होय. तेथी आहारकमार्गणाद्वारे तेर गुणठाणे कर्मस्तवें जे बंध कह्यो, ते लेवो. एटले उघें एकसो वीश, मिथ्यात्वें एकसो सत्तर, सास्वादने एकसो एक अने मिश्रे चमोतेर. इत्यादिक एवं पचाश. एम जे मार्गणाद्वारें जे जे गुणठाणां जेनी साथें कह्यां, तेटलां गुणठाणांनुं तेमज कर्मस्तवमध्ये ते जेम बंध कह्यो तेमज ते गुणठाणे बंधस्वामित्व लेवुं. एमां जेटलुं विशेष छे ते कहेछे.

परमुवसमि वट्टंता, आउ न बंधंति तेण अजयगुणे ॥
देवमणुआउ हीणो, देसाइसु पुण सुराउविणा ॥ २१ ॥

अर्थ परम के० एटलुं विशेष के जे उवसमि के० औपशमिक सम्यक्त्वें वट्टंता के० वर्त्तता जीव, आउ के० परभवायु नबंधंति के० न बांधे, तेण के० तेभणी अजयगुणे के० अविरतिसम्यक्दृष्टि गुणठाणे देवम-णुआउहीणो के० देवायु, अने मनुष्यायु, ए बे प्रकृति हीन करवी, अने देसाइसु के० देशविरति प्रमत्त अप्रमत्त गुणठाणानेविषे पुण के० वली सुराउविणा के० एकज देवायु विना बंध कहेवो॥ इत्यक्षरार्थः॥२१॥

औपशमिक सम्यक्दृष्टि जीव, एक परभवायुबंध बीजो मरण त्रीजो अनंतानुबंधीया कषायनो बंध तथा उदय, ए चार वानां न करे, सास्वादनें करे, तेणे आयुबंधहेतुभूत अध्यवसायना अभावे औपशमसम्यक्त्वें सुरायु अने मनुष्यायु, ए बे आयु न बांधे, अने नरकायु तथा तिर्यंचायु ए बे आयु तो पूर्वेज निषेध्यां छे. बाकी ए बेनो अहीआं संभव होय ते पण निषेध्यो छे तेवारें उघें ज्ञान पांच, दर्शन छ, वेदनीय बे, मो-हनीय उंगणीश, नामनी उंगणचालीश, गोत्रनी एक अने अंतरायनी पांच, ए सत्योतेर प्रकृतिनो बंध

जाणवो. तेमध्यें चारित्र प्रत्ययिक आहारकद्विक. अविरतिसम्यक्दृष्टिगुणठाणे न बंधाय, तेथी शेष पंचोतेर प्रकृति बांधे, तेमांथी बीजा अप्रत्याख्यानावरण कषाय चार, औदारिकद्विक, प्रथमसंघयण, मनुष्यद्विक, ए नव प्रकृतिनो बंधविच्छेद थये थके पांचमे गुणठाणे छाशठ प्रकृतिनो बंध. अहींआं सुरायुबंध उंघथी टले, तेथी अहींआं लीधो नहीं, तथा प्रमत्तगुणठाणे त्रीजा प्रत्याख्यानावरण कषाय चार, न बांधे. तेथी बाशठ प्रकृतिनो बंध अप्रमत्ते जाणवो, अने प्रमत्तें पूर्वली परें उगणशाठनो तथा अठावननो बंध, निवृत्तिगुणठाणे अठावन्न, छप्पन ने छवीश. अनिवृत्ति गुणठाणे बावीश, एकवीश, वीश, उंगणीश अने अढार. सूक्ष्मसंपरायें सत्तर अने उपशांतमोहें एक, शातावेदनीयनो बंध जाणवो. एम आठ गुणठाणे औपशमिकसम्यक्दृष्टिनो बंध कह्यो. अहींआं औपशमिक अने क्षायोपशमिक सम्यक्त्वमांहे एटलुं विशेष जे अनंतानुबंधीया चार, मिथ्यात्व मोहनीय अने मिश्रमोहनीय एनो रसोदय टले अने प्रदेशोदय छुंते थके जे तत्वरुचि होय, ते क्षायोपशमिक सम्यक्त्व कहीयें अने सात प्रकृतिना बेहु उदय टले थके औपशमिक सम्यक्त्व होय. ॥ २१ ॥ एवं सर्वमली एकावन्न मार्गणा द्वारें बंधस्वामीत्व कह्यो.

हवे लेश्यामार्गणा द्वारें बंधस्वामित्व कहे छे.

ओहे अढारसयं, आहार डुगूणमाइ लेस तिगे ॥
तं तित्थोणं मिछे, साणाइसु सवहिं ओहो ॥ २२ ॥

अर्थ– ओहे के० सामान्यें आहारडुगूणं के० आहारद्विक ऊणो करतां अढारसयं के० एकसोने अढार प्रकृतिनो बंध आइलेसतिगे के० आदिनी त्रण लेश्याने विषे होय. तं के० ते तित्थोणं के० तीर्थंकरनामकर्म हीन करीयें, तेवारें मिछे के० मिथ्यात्व गुणठाणे एकसोने सत्तर प्रकृति बांधे, अने साणाइसुसवहिं के० सास्वादनादिक आगले सर्व गुणठाणे ओहो के० कर्मस्तवनी परें सामान्यें बंध जाणवो ॥ इत्यक्षरार्थः ॥२२॥

प्रथम कृष्ण, नील अने कापोत, ए त्रण अशुभ लेश्यावंत जीवने ओघें एटले सामान्यें जीवस्थानादिक भेद विवक्षा कस्या विना एकसो अढार प्रकृतिनो बंध जाणवो. जे भणी आहारक शरीर तथा आहारक अंगोपांग, ए बे प्रकृतिनो बंध. अशुभ लेश्या त्रण मध्यें न होय ए बे प्रकृतिनो बंध तो अप्रमत्तगुणठाणे होय, त्यां अशुभ लेश्या न होय. अशुभलेश्या तो प्रमत्तगुणठाणा सुधी होय, त्यां ए बे प्रकृतिनो बंध नथी. अहींआं कोइएक देवता तथा नारकीने द्रव्यलेश्या शरीरवर्णरूप माने छे जे भणी ते कहे छे के सातमी नरकपृथ्वीयें सम्यक्त्व प्राप्ति कही अने त्यां कृष्णलेश्या द्रव्यथी कही अने श्री आवश्यकमध्यें शुभलेश्यायें सम्यक्त्व प्राप्ति कही छे तेथी एम जाणीयें छैयें जे द्रव्यलेश्या शरीररूपेंज जाणवी अने अध्यवसाय विशेष भावलेश्या ते भावपरावर्त्ते छ लेश्या होय, तेथी तेने शुभलेश्या भावपरावर्त्ते होय, एवुं कहे छे ते अयुक्त छे. जे भणी जो शरीरवर्णरूप द्रव्यलेश्या होय तो श्रीभगवतीसूत्रमध्यें प्रथम शतकें “ नेरइआणंभंते सवे ससमवणा गोयमानोइणठे समठे नेरइआणंभंतेसवे समलेस्सा ” ए बे सूत्र भिन्न करी कहेत नहीं तेथी अहींआं लेश्या ते काषायिक दल संबंधजन्य जीवनो अशुद्ध स्वभाव जाणवो अने भावपरावर्त्तियें छ लेश्या कही, तेनो ए अर्थ छे के जेम वैडुर्यमणि राते सूत्रें परोयो थको रक्तरूप न थाय पण राती जेवी छाया देखाय, तेम कृष्णलेश्यादिकद्रव्य तेजोलेश्यादिक द्रव्यसंबंधें करी तेजोलेश्यापणे परिणमे नहीं पण आकार भावमात्रें तथा प्रतिबिंबरूपें तेजोलेश्या सरखी देखाय, तेथी सम्यक्त्व प्राप्ति सातमी नरकें विशुद्ध नहीं पण परमार्थे ते कृष्णलेश्याज जाणवी. एम अभव्यने शुक्ललेश्या पण तेमज जाणवी तेणे द्रव्यथी जाणवी, तेम अशुभ लेश्यायें, मिथ्यात्वें, जिननाम बंधाय नहीं तेथी एकसोने सत्तर प्रकृतिनो बंध

मिथ्यात्वें जाणवो अने सास्वादनादिक पांच गुणठाणे उंघ के० कर्मस्तवमध्ये जे प्रमाणे गुणठाणानो बंध कह्यो, ते अहीं पण लेवो. एटले सास्वादने एकसोने एक, मिश्रे चम्मोतेर, अविरतियें सत्त्योतेर, देशविरतिये शडशठ अने प्रमत्ते त्रेशठ प्रकृतिनो बंध जाणवो. अहींआं कोइ पूछे जे चोथा गुणठाणाथी आगल, सुरायुबंध केम होय? जे भणी अशुभ त्रण लेश्यामांहे सम्यक्दृष्टि मनुष्य, तिर्यंच, एक देवायु न बांधे. एम श्रीभगवतीसूत्रना एकत्रीशमे शतके वरुणणातूयानो मित्र सम्यक्त्वधारी हतो पण कृष्णलेश्या माटे देवता न थयो पण मनुष्य थयो एम कह्युं छे.

तथा जे लेश्याये आयु बांधे ते लेश्यायेज मरण पामे अने तेज लेश्यावंत देवोमांहे अवतरे तो वैमानिक देवोमध्यें अशुभलेश्या नथी, तो क्यां आवी उपजे? तेथी चोथे गुणठाणे छहोंतेर, पांचमे छाशठ, छठे बाशठ प्रकृति बांधे. सुरायुबंधस्वामि तिहां न पामीयें, तेभणी ए वात बहुश्रुतने विचारवा योग्य छे. ॥२२॥

तेऊ निरय नवूणा, उज्जोअ चउ निरय बार विणु सुक्का ॥
विणु निरय बार पम्हा, अजिणाहारा इमा मिछे ॥ २३ ॥

अर्थ– तेऊनिरयनवूणा के० तेजोलेश्याये नरकादिक नव प्रकृतिये ऊणो, उंघे एकसोने अगीआर प्रकृतिनो बंध करे. उज्जोअचउ के० उद्योतादिक चार अने निरयबारविणु के० नरकत्रिकादिक बार, एवं शोल प्रकृति विना शेष एकसोने चार प्रकृतिनो बंध उंघे सुक्का के० शुक्लेश्यावंतने जाणवो. विणुनिरयबार के० नरकत्रिकादिक बार प्रकृति विना शेष एकसोने आठ प्रकृति पह्मा के० पद्मलेश्यामार्गणाये बांधे अने अजिणाहाराइमा के० जिननाम तथा आहारकद्विक, ए त्रण प्रकृति वर्जीने शेष बंधप्रकृति, मिच्छे के० मिथ्यात्वें कहेवी.

तेजोलेश्यामार्गणायें तेजोलेश्यावंत जीवने सात गुणठाणां होय, ते त्यां उंघे एकसो अगीआर प्रकृतिनो बंध होय, जेभणी एकसो वीशमांहेथी नरकत्रिक, सूक्ष्मनाम, अपर्याप्तनाम, साधारणनाम, बेंद्रियजाति, तेंद्रियजाति चउरिंद्रियजाति, ए नव प्रकृति न बंधाय. जेभणी नारकी अने सूक्ष्म एकेंद्रिय तथा विकलेंद्रियमध्यें तेजोलेश्यावंत देवता पण ए पांचमध्यें न उपजे, अहीं नारकीमां नारकीत्रिक, तथा सूक्ष्म एकेंद्रियमां सूक्ष्मत्रिक, तथा विकलेंद्रियमां विकलेंद्रियत्रिक, एवं नव प्रकृति विना शेष एकसोने अगीआर प्रकृति उंघे बंधाय.

शुक्ल लेश्यावंत जीवने उंघें एकशोने चार प्रकृतिनो बंध होय, जे भणी एकसो वीश प्रकृति मांहेथी उद्योतनाम, तिर्यंचगति, तिर्यंचानुपूर्वी, तिर्यंचायु ए उद्योतचतुष्क तथा नरकगति, नरकानुपूर्वी, नरकायु, सूक्ष्म, अपर्याप्त,साधारण,विकलजातित्रिक, एकेंद्रियजाति, थावरनाम, आतपनाम ए नरकादिक बार प्रकृति. एवं शोल प्रकृति न बंधाय. जे भणी प्रायें सहस्रार देवलोकथी उपरला घणा शुक्लेश्यावंत देवताउने ए शोल प्रकृति न बंधाय. अही देवद्विक तथा वैक्रियद्विकनो बंध मनुष्य तिर्यंचनी अपेक्षायें लेवो. तथा लांतक, शुक्र अने सहस्रारना देवता शुक्लेश्यावंत पण तिर्यंचमांहे अवतरे, तेथी तेमने उद्योत चतुष्कनो बंध पण पामीये, परंतु अहींआं विवक्ष्यो नही तेथी जाणीयें छैये के आनंतादिकना देवनेज शुक्लेश्या लेखववी. तेवारे ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय नव, वेदनीय बे, मोहनीय छवीश, आयुनी बे, नामनी त्रेपन्न, गोत्रनी बे अने अंतरायनी पांच, एवं एकसोने चार प्रकृतिनो बंध उंघें होय.

नरकत्रिक, सूक्ष्म, अपर्याप्त अने साधारण. ए सूक्ष्मत्रिक, विकलजातित्रिक, एकेंद्रियजाति, स्थावर अने आतप, ए बार प्रकृतिनो बंध पद्मलेश्यावंतने न होय जे भणी नारकी तथा सूक्ष्मत्रिक एकेंद्रियजाति अने विकलेंद्रियमध्ये पद्मलेश्या न होय. तेथी तत्प्रायोग्य ए बार प्रकृति अहीं न बंधाय तथा पद्मलेश्यावाला

सनत्कुमारादिक देवलोकना देवता चवीने, एकेंद्रियमध्यें न उपजे, तेथी शेष ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय नव, वेदनीय बे, मोहनीय छवीश, आयुनी त्रण, नामनी छपन्न, गोत्रनी बे अने अंतरायनी पांच, एवं एकसोने आठ प्रकृति उघें बांधे.

तेमांहे जिननाम, आहारकशरीर अने आहारक अंगोपांग, ए त्रण प्रकृति सम्यक्त्व चारित्र प्रत्ययिक नणी मिथ्यात्व गुणठाणे न बंधाय, तेथी एकसोने आठ प्रकृतिमांहेथी त्रण प्रकृति टले, तेवारें एकसोने पांच प्रकृति पद्मलेश्यावंतने मिथ्यात्वगुणठाणे बंधाय.

तेमांहेथी मिथ्यात्व प्रत्ययिक नपुंसकवेद, तिथ्यात्वमोहनीय, हुंडसंस्थान, छेवडुं संघयण, ए चार प्रकृति न बंधाय, तेवारें शेष एकसोने एक प्रकृति, सास्वादने बंधाय, अने मिश्रें चम्मोतेर, अविरतियें सत्त्योतेर, देशविरतियें शडशठ, प्रमत्तें त्रेशठ अने अप्रमत्तें उंगणशाठ, अठावन्न. इत्यादिक पूर्वली परें बंधस्वामित्व लेवुं.

शुक्ललेश्यायें जिननाम अने आहारकद्विक विना शेष एकसो ने एक प्रकृति मिथ्यात्वे बंधाय. ते नपुंसकादिक चज कहीने शेष सत्ताणुं प्रकृति, सास्वादने बंधाय बीजे कर्मग्रंथे सास्वादन गुणठाणे एकसोने एक प्रकृतिनो बंध कह्यो छे तेमांहेथी उद्योतादिक चार प्रकृति शुक्ललेश्यावालाने उघेंज न बंधाय माटे ते अही न लेवी, तेथी ते काढीयें, तेवारें शेष सत्ताणुं प्रकृति शुक्ललेश्यायें सास्वादन गुणठाणे बंधाय, मिश्रें चम्मोतेर, अविरतियें सत्त्योतेर, देशविरतियें शडशठ, प्रमत्ते त्रेशठ, अप्रमत्तें उंगणशाठ, अठावन्न, अनिवृत्तिये अठावन्न, छपन्न, छवीश. निवृत्तिये बावीश, एकवीश, वीश, उंगणीश, अढार. सूक्ष्मसंपरायें सत्तर. उपशांत मोहें एकनो बंध जाणवो. एवं सत्तावन मार्गणा द्वारे बंधस्वामित्व कह्युं. ॥ २३ ॥

सव्व गुण नवसन्निसु, उंहु अनवा असन्नि मिछिसमा ॥
सासणि असन्नि सन्निव, कम्मणनंगो अणाहारे ॥ २४ ॥

अर्थ– नवसन्निसु के० नव्य अने संज्ञी, ए बे मार्गणाने विषे सबगुण के० सर्वे गुणठाणां होय. त्यां प्रकृतिनो बंध, उंह के० उघनी पेरें केहवो, अने अनबाअसन्नि के० अनव्यमार्गणाये अने असंज्ञिमार्गणायें तो मिछिसमा के० मिथ्यात्वगुणठाणा सरखा बंध कहेवा, अने सासणि के० सास्वादने असन्नि के० असंज्ञी ने सन्निव के० संज्ञीनी पेरे बंध केहेवो, तथा अणाहारे के० अणाहारीने विषे कम्मणनंगो के० कार्मणकाययोगीनोनांगो कहेवो. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २४ ॥

हवे पारिणामिकनावनिष्पन्न नव्यानव्य मार्गणामध्ये नव्यमार्गणाये तथा क्षायोपशमिकनाव निष्पन्न मनोविज्ञानवंत ते संज्ञी जीव, तेनुं बंधस्वामित्व कहे छे. नव्यजीवमध्ये तथा संज्ञीया जीवमध्यें सर्वे चौदे गुणठाणां पामीये त्यां बंधस्वामित्व उघें के० बीजा कर्मग्रंथे जेम कह्युं तेमज लेवुं. एटले उघें एकसो वीश, मिथ्यात्वें एकसो सत्तर, सास्वादने एकसो ने एक, मिश्रें चम्मोतेर, अविरतियें सत्त्योतेर, देशविरतियें शडशठ, प्रमत्तें त्रेशठ, अप्रमत्ते उंगणशाठ, अठावन. निवृत्तिये अठावन्न, छपन्न, छवीश. अनिवृत्तियें बावीश, एकवीश, वीश, उंगणीश ने अढार सूक्ष्मसंपराये सत्तर, उपशांतमोहें एक, क्षीणमोहें एक, सयोगीयें एक अने अयोगी अबंधक, अहींआं ऽव्यमनने संबंधें सज्ञीउ लेवो, अन्यथा बार गुणठाणां लाने. सिद्धांतमांहे केवलीने नावमन नथी तेमाटे नोसंज्ञी, नोअसंज्ञी, कह्या छे, ते अनिप्रायें तो संज्ञीने बार गुणठाणां घटे, पण अहिंआं केवलीने ऽव्यमन छे ते विवक्षायें संज्ञी कह्यो.

अनव्यजीवने तथा मनोविज्ञानरहित असंज्ञीआ जीवने सम्यक्त्व चारित्र न होय. तेथी तत्प्रत्ययिक जिननाम तथा आहारकद्विक, ए त्रण प्रकृति न बंधाय. बाकी एकसो सत्तर प्रकृतिनो बंध, उघें तथा

मिथ्यात्वें होय. तेमांहे अजव्यने एकज मिथ्यात्व गुणगाणुं होय, बीजां गुणगाणां न होय, अने असन्निया एकेंद्रियथी मांमी पंचेंद्रियतिर्यंच पर्यंत तिर्यंचमध्यें सम्यक्त्व वमतां थकां एवा पण कोइ जीव अवतरें. तेथी तेउमां अपर्याप्तावस्थायें सास्वादनपणुं पण पामीयें, तेथी असन्नीआने सास्वादनगुणगाणे सन्नीआनी पेरे सास्वादननो बंध कहेवो. एटले एकसोने एक प्रकृतिनो बंध कहेवो, पण अहींआं विचारवा योग्य छे. जे जणी असन्नीआने अपर्याप्तावस्थायें कार्म्मण तथा औदारिक मिश्रयोग होय, ते योगमध्यें तो सास्वादनगुणगाणे छन्नुं तथा चोराणुं प्रकृतिनो बंध कहेवो. सुरत्रिक, तथा वैक्रियद्विक, ए पांच प्रकृतिनो बंधस्वामी कोण योगमध्ये पामीयें? जे जणी पंचसंग्रहमध्ये कह्युं छे, जे शरीरपर्याप्ति पूरी कस्या विना पहेलुं सास्वादनपणुं टले, तो नरायु अने तिर्यगायुनो बंध पण केम बंधाय? तेथी जाणीयें छैये जे शरीरपर्याप्ति पूरी कस्या पछी औदारिकयोग मानता तथा त्यां सुधी, सास्वादनगुण रहे छे. एवुं मानतां ए वात घटे छे, पण ए दीर्घदृष्टियें करी बहुश्रुतें विचारवुं.

तथा अनाहारक जीवने गुणगाणां पांच होय, एक मिथ्यात्व, बीजुं सास्वादन, त्रीजुं अविरतिसम्यक्दृष्टि, चोथुं सयोगीकेवली अने पांचमुं अयोगी केवली, ए पांच छे, तेमध्यें जीव, विग्रहगति करे त्यां वचला एक, बे त्रण समय लगें औदारिक शरीर संबंधने अजावे अणाहारी होय, ते अपेक्षायें पहेलुं, बीजुं अने चोथुं ए त्रण गुणगाणां संजवे, तथा केवली समुद्घात करे, त्यां त्रीजे, चोथे तथा पांचमे ए त्रण समयें अनाहारी होय, ते अपेक्षाये सयोगीगुणगाणुं लीधुं. ए चार योगे कार्म्मणयोगनुं बंधस्वामित्व लेवुं. जे जणी एकसो वीश मध्यें आहारकद्विक, देवायु अने नरकत्रिक, ए छ प्रकृतिनो बंध न होय, तथा नरायु अने तिर्यगायुनो पण बंध न होय; शेष एकसोने बार प्रकृतिनो बंधउघे बंधाय, तेमांथी जिननाम, सुरद्विक, वैक्रियद्विक, ए पांच काढीयें, तेवारे मिथ्यात्वें एकसोने सात बंधाय, तेमांथी सूक्ष्मत्रिक, विकलत्रिक, एकेंद्रियजाति, स्थावरनाम, आतपनाम, नपुंसकवेद, मिथ्यात्वमोहनीय, हुंडसंस्थान, छेवछुं संघयण, ए तेर प्रकृति मिथ्यात्व विना न बंधाय, तेथी सास्वादने चोराणुं प्रकृति बंधाय. तेमांहेथी अनंतानुबंध्यादिक चोवीश प्रकृति काढीयें, तेवारें सीत्तेर होय, अने जिनपंचक अहीं बंधाय, ते जेलीयें, तेवारे चोथे गुणगाणे पंचोतेर प्रकृतिनो बंध जाणवो, अने सयोगीगुणगाणे एक शातावेदनीयनो बंध होय, एम कार्म्मणयोगनी पेरे चार गुणगाणे बंध होय, अने चौदमे गुणगाणे अबंधक होय. ए अणाहारमार्गणानुं बंधस्वामित्व कह्युं. ॥ २४ ॥

तिसु दुसु सुक्काइ गुणा, चउ सग तेरत्ति बंधसामित्तं ॥
देविंदसूरिरइअं, नेयं कम्मछयं सोउं ॥ २५ ॥
इति बंधस्वामित्वाख्यस्तृतीयः कर्मग्रंथः ॥ ३ ॥

अर्थ— तिसु के॰ कृस्नादि त्रण लेश्याने विषे चउ के॰ चार गुणगाणां होय, दुसु के॰ तेजो अने पद्म, ए बे लेश्याने विषे सग के॰ सात गुणगाणां होय, सुक्काइगुणा के॰ शुक्ललेश्याने विषे गुणगाणां तेरत्ति के॰ तेर होय. इति बंधसामित्तं के॰ बंधस्वामित्वपणुं कह्युं देविंदसूरिरइअं लहिअं के॰ जट्टारक श्रीदेवेंद्र सुरिये रच्युं अथवा लख्युं. नेयंकम्मछयंसोउं के॰ जाणवा निमित्तें बंधस्वामित्वने कर्मस्तव सांजलीने चित्तमां धारवो॥२५॥

कृस्न, नील, अने कापोत ए त्रण लेश्यायें मिथ्यात्वथी मांमी चोथा गुणगाणां पर्यंत चार गुणगाणां होय, अने तेजोलेश्यायें तथा पद्मलेश्यायें मिथ्यात्वथी अप्रमत्त लगें सात गुणगाणां होय तथा शुक्ललेश्यावंतने मिथ्यात्वादिक तेर गुणगाणां लाजे, लेश्या ते योग प्रवृत्तिरूप छे. माटे ते योगने अजावें न होय, तेथी अ-

योगी केवली लेश्यारहित अलेशी जाणवा; तेथी शेष तेर गुणठाणां होय, त्यां उंधें लेश्यायें एकसो अढार प्रकृति बंधाय, अने प्रथम त्रण लेश्यायें मिथ्यात्वें एकसो अढार, सास्वादने एकसो एक, मिश्रें चम्मोतेर, अविरतियें सत्त्योत्तेर, एम चार गुणठाणानुं बंधस्वामित्व कह्युं. अहींआं पडशीतिकामध्यें प्रथमनी त्रण लेश्यायें प्रथमनां ठ गुणठाणां कह्यां, तेथी ते मतें ठ गुणठाणानुं बंधस्वामित्व कहेवुं, ए त्रण लेश्यामध्ये प्रथम चार गुणठाणानी प्राप्ति होय, ए अपेक्षाये कह्युं अने देशविरति तथा सर्वविरतिनी प्राप्ति न होय, पण ए बे विरतिपणां पाम्या पठी ए त्रण लेश्या जो आवे, तो विरतिनो नंग न होय. ते अपेक्षायें त्यां ठ गुणठाणां कह्यां.

अने पद्म शुक्लादिक लेश्यानो अर्थ सुगम ठे, तेथी गुणठाणां माफक बंध कहेवो. ए रीतें पूर्वली लत्तावन्नमांहे नव्यानव्य, संज्ञी असंज्ञी अने अनाहारक ए पांच द्वार मेलवतां सर्व मली बाशठ मार्गणाद्वारें बंधस्वामित्व कह्युं, एम बंधस्वामित्व जाणवुं. ते परमगुरु गह्राधिराज नट्टारकश्री श्रीजगच्चंद्रसूरीश्वर तत्पट्टालंकारश्री श्रीदेवेंद्रसूरीश्वरें घणा संक्षिप्तरुचि नव्य जीवना उपकारने अर्थें श्रीपंचसंग्रह कर्मप्रकृत्यादिक प्राचीनग्रंथने अनुसारें थोडे अक्षरें घणो अर्थावनास थाय, तेवी रीतें लख्यो. ते बीजो पोतानो करेलो जे कर्मस्तव, तेमध्यें जे उंघे बंधस्वामित्वपणुं कह्युं, ते धारीने अहींआं पण ज्यां जेटली प्रकृतिनुं बंधस्वामित्व घटे, त्यां तेटली प्रकृतिनुं बंधस्वामित्व जाणी लेवुं, तथा पूठनारने सावधान पणे कहेवुं. जेम जिनवचन दूपाय नहीं तेम कहेवुं. ॥२५॥

॥ श्लोक ॥

॥ बंधस्वामित्वेऽस्मिन् टबार्थलिखनाद्यदर्जितं सुकृतं ॥ तेनास्तु कर्मबंधानधिकारीनव्यसंदोहः ॥ १ ॥ तृतीयज्ञानगुप्तान्तुष्टानाक्षिकृते कृतीन् ॥ एतन्नयग्रंथार्थान् यशः सोममुखाच्छृणु ॥ २ ॥ अष्टादश द्वादशाक घनअलिखत् स्वकउक्षिखेत् ॥ लिखेस्वकदूक्षेखा, जायसोमसुधीरिमामुक्तिम् ॥ ३ ॥

अर्थ– बारने बार गुणा करीयें. तेवारें एकसो ने चुम्मालीश थाय. तेने फरी बार गुणा करीयें, तेवारे एक हजार सातसो ने अठावीश थाय, तेमांथी बार काढीये, तेवारें सत्तरशो ने शोल रहे ते वर्षे आ ग्रंथनो बालावबोध कर्यो ठे.

मार्गणा.	गुण १४	ओघ बंध	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
नरकगतौ.	४	१०१	१००	९६	७०	७२										
रत्नप्रभादि. ३	४	१०१	१००	९६	७०	७२										
पंकप्रभादि. ३	४	१००	१००	९६	७०	७२										
तमतमप्रभा.	४	९९	९६	९१	७०	७०										
तिर्यंचपर्याप्त.	५	११७	११७	१०१	६९	७०	६६									
तिर्यंचअपर्याप्त.	१	१०९	१०९													
मनुष्यपर्याप्त.	१४	१२०	११७	१०१	६९	७१	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१	१	
मनुष्यअपर्याप्त.	१	१०९	१०९													
देवगति.	४	१०४	१०३	९६	७०	७२										
भवनव्यंतरज्योतिष्य.	४	१०३	१०३	९६	७०	७१										
सौधर्म ईशान.	४	१०४	१०३	९६	७०	७२										
सनत्कुमारादि. ६	४	१०१	१००	९६	७०	७२										
अनंतादि ४ नवग्रैवेयक.	४	९७	९६	९२	७०	७२										
अनुत्तरविमान एक चोथुं गुणठाणुं.	१	७२				७२										
एकेंद्रिय.	२	१०९	१०९	९६/९४												
बेंद्रिय.	२	१०९	१०९	९६/९४												
त्रेंद्रिय.	२	१०९	१०९	९६/९४												
चौरिंद्रियें.	२	१०९	१०९	९६/९४												
पंचिंद्रिय.	१४	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१	१	
पृथ्वीकाय.	२	१०९	१०९	९६/९४												
अपूकाय.	२	१०९	१०९	९६/९४												
तेउकाय.	१	१०५	१०५													
वाउकाय.	१	१०५	१०५													
वनस्पतिकाय	२	१०९	१०९	९६/९४												
त्रसकाय	१४	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१	१	
मनोयोग. ४	१३	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१	१	
वचनयोग. ४	१३	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१	१	

मार्गणा.	गुण १४	ओघ बंध	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
औदारिककाय योग.	१३	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१	१	
औदारिक मिश्रकाय योग.	४	११४	१०९	९४		७५										
वैक्रियकाय योग.	४	१०४	१०३	९६	७०	७२										
वैक्रियमिश्रकाय योग.	३	१०२	१०१	९४		७१										
आहारककाय योग.	१	६३						६३								
आहारकमिश्रकाय योग.	१	६३						६३								
कार्मणकाय योग.	४	११२	१०७	९४		७५									१	
स्त्रीवेद.	९	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२					
पुरुषवेद.	९	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२					
नपुंसकवेद.	९	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२					
अनंतानुबंधी.	२	११७	११७	१०१												
अप्रत्याख्यानावरण.	४	११८	११७	१०१	७४	७७										
प्रत्याख्यानावरण.	५	११८	११७	१०१	७४	७७	६७									
संज्वलन. ३	९	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२					
संज्वलनलोभ.	१०	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७				
मतिज्ञानी.	९	७९				७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१		
श्रुतज्ञानी.	९	७९				७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१		
अवधिज्ञानी.	९	७९				७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१		
मनःपर्यवज्ञानी.	७	६५						६३	५९	५८	२२	१७	१	१		
केवलज्ञानी.	२	१													१	
मतिअज्ञानी.	३	११७	११७	१०१	७४											
श्रुतअज्ञान.	३	११७	११७	१०१	७४											
विभंगअज्ञान.	३	११७	११७	१०१	७४											
सामायिकचारित्र.	४	६५						६३	५९	५८	२२					
छेदोपस्थापनीयचारित्र.	४	६५						६३	५९	५८	२२					
परिहारविशुद्धिचारित्र.	२	६५						६३	५९							
सूक्ष्मसंपरायचारित्र.	१	१७										१७				
यथाख्यातचारित्र.	४	१											१	१	१	
देशविरतिचारित्र.	१	६७					६७									

मार्गणा.	गुण १४	ओघ बंध	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
असंजत.	४	११८	११७	१०१	७४	७७										
चक्षुदर्शन.	१२	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१		
अचक्षुदर्शन.	१२	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१		
अवधिदर्शन.	९	७९				७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१		
केवलदर्शन.	२	१													१	
कृष्णलेश्या.	४	११८	११७	१०१	७४	७७										
नीललेश्या.	४	११८	११७	१०१	७४	७७										
कापोतलेश्या.	४	११८	११७	१०१	७४	७७										
तेजोलेश्या.	७	१११	१०८	१०१	७४	७७	६७	६३	५९							
पद्मलेश्या.	७	१११	१०८	१०१	७४	७७	६७	६३	५९							
शुक्ललेश्या.	१३	१०४	१०१	९७	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१	१	
भव्य.	१४	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१	१	
अभव्य.	१	११७	११७													
उपशमिक.	८	७७				७५	६६	६२	५८	५८	२२	१७	१			
सास्वादन.	१	१०१	१०१													
क्षायोपशमिक.	४	७९				७७	६७	६३	५९							
क्षायिक.	११	७९				७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१	१	
मिश्र.	१	७४			७४											
मिथ्यात्व.	१	११७	११७													
संज्ञी.	१४	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१	१	
असंज्ञी.	२	११७	११७	१०१												
आहारी.	१३	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१	१	
अणाहारी.	५	११२	१०७	९४	७५											

मार्गणा.	गुण १४	ओघ वंध	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
औदारिककाय योग.	१३	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१	१	
औदारिक मिश्रकाय योग.	४	११४	१०९	९४		७५										
वैक्रियकाय योग.	४	१०४	१०३	९६	७०	७२										
वैक्रियमिश्रकाय योग.	३	१०२	१०१	९४		७१										
आहारककाय योग.	१	६३						६३								
आहारकमिश्रकाय योग.	१	६३						६३								
कार्मणकाय योग.	४	११२	१०७	९४		७५									१	
स्त्रीवेद.	९	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२					
पुरुषवेद.	९	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२					
नपुंसकवेद.	९	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२					
अनंतानुबंधी.	२	११७	११७	१०१												
अप्रत्याख्यानावरण.	४	११८	११७	१०१	७४	७७										
प्रत्याख्यानावरण.	५	११८	११७	१०१	७४	७७	६७									
संज्वलन. ३	९	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२					
संज्वलनलोभ.	१०	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७				
मतिज्ञानी.	९	७९				७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१		
श्रुतज्ञानी.	९	७९				७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१		
अवधिज्ञानी.	९	७९				७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१		
मनःपर्यवज्ञानी.	७	६५						६३	५९	५८	२२	१७	१	१		
केवलज्ञानी.	२	१													१	
मतिअज्ञानी.	३	११७	११७	१०१	७४											
श्रुतअज्ञान.	३	११७	११७	१०१	७४											
विभंगअज्ञान.	३	११७	११७	१०१	७४											
सामायिकचारित्र.	४	६५						६३	५९	५८	२२					
छेदोपस्थापनीयचारित्र.	४	६५						६३	५९	५८	२२					
परिहारविशुद्धिचारित्र.	२	६५						६३	५९							
सूक्ष्मसंपरायचारित्र.	१	१७										१७				
यथाख्यातचारित्र.	४	१											१	१	१	
देशविरतिचारित्र.	१	६७					६७									

मार्गणा.	गुण १४	ओघ वंध	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
असंजत.	४	११८	११७	१०१	७४	७७										
चक्षुदर्शन.	१२	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१		
अचक्षुदर्शन.	१२	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१		
अवधिदर्शन.	९	७९				७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१		
केवलदर्शन.	२	१													१	
कृष्णलेश्या.	४	११८	११७	१०१	७४	७७										
नीललेश्या.	४	११८	११७	१०१	७४	७७										
कापोतलेश्या.	४	११८	११७	१०१	७४	७७										
तेजोलेश्या.	७	१११	१०८	१०१	७४	७७	६७	६३	५९							
पद्मलेश्या.	७	१११	१०८	१०१	७४	७७	६७	६३	५९							
शुक्ललेश्या.	१३	१०४	१०१	९७	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१	१	
भव्य.	१४	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१	१	
अभव्य.	१	११७	११७													
उपशमिक.	८	७७				७५	६६	६२	५८	५८	२२	१७	१			
सास्वादन.	१	१०१		१०१												
क्षायोपशमिक.	४	७९				७७	६७	६३	५९							
क्षायिक.	११	७९				७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१	१	
मिश्र.	१	७४			७४											
मिथ्यात्व.	१	११७	११७													
संज्ञी.	१४	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१	१	
असंज्ञी.	२	११७	११७	१०१												
आहारी.	१३	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१	१	
अणाहारी.	५	११२	१०७	९४	७५											

॥ अथ ॥

बालावबोधसहित षडशीतिकाख्य चतुर्थकर्मग्रंथः प्रारभ्यते ॥

॥ तत्र ॥

॥ आदौ बालावबोधकारप्रणीत मंगलाचरणम् ॥

॥ आर्यावृत्तम् ॥

प्रणिधाय परं तेजो, जीव गुणमार्गणाचलितरूपम् ॥
षडशीतिके टबार्थं, लिखाम्यहं मुग्धबोधाय ॥ १ ॥

॥ मूल गाथा ॥

**नमिअ जिणं जिअ मग्गण, गुणठाण उवउंग जोग ले-
साउं ॥ बंध प्पबहु नावे, संखिज्जाइ किमवि वुढं ॥ १ ॥**

अर्थ– नमिअजिणं के० नमिने जिन प्रत्यें एक जिअ के० जीवस्थानक, बीजुं मग्गण के० मार्गणा द्वार, त्रीजुं गुणठाण के० गुणस्थानक, चोथुं उवउंग के० उपयोग, पांचमुं जोग के० योगद्वार, छठुं लेसाउं के० लेश्याद्वार, सातमुं बंध के० बंध द्वार, आठमुं अप्पबहू के० अल्पबहुत्व द्वार, नवमुं नावे के० नाव द्वार, दशमुं संखिज्जाइ के० संख्यातादिक एटले संख्याता ११ असंख्याता १२ अनंतानो विचार, किमविवुढं के० कांइक कहीश. ॥

जिन श्रीवीतराग देवप्रत्यें नमस्कार करीने १ चौद जीवस्थानके विचार, २ मार्गणास्थानविचार, ३ गुणठाणानो विचार, ४ उपयोग एटले जीवलक्षणनेद, तेनो विचार, ५ योग एटले करणवीर्य ते मनवचनादिक जाणवा, तेनो विचार, ६ लेश्या एटले ऊव्यकषायसाथें जीवनो परिणामविशेष जेम, नीला पीलादिक ऊव्यसंबधें स्फटिकनुं रूप नीलुं पीलुं कहेवाय. तेम कषायादिक संबंधें जीवनो जे अशुद्ध शुद्धस्वनाव, ते कृष्णलेश्यादिक कहेवाय, तेनो विचार, ७ बंधहेतु जे मिथ्यात्वादिक सत्तावन तेनो विचार, ८ अल्पबहुत्व एटले कोण कोणथी अल्प अने घणा, तेनो विचार, ए नाव एटले उपशमादिक पांच तथा छ, तेनो, विचार १० संख्यातादिक एटले संख्याता नव आदि शब्दथकी असंख्याता नव अने अनंता नव, तेनो विचार, ए दश द्वार. ए दश द्वारें कांइक थोडो एक अर्थविचार कहीशुं. एटले मंदमति जीवने बोध थवा माटे कहीशुं. ॥१॥

हवे उक्तमार्गणादिक, सहु जीवने होय छे, ते नणी त्यां प्रथम जीवनेदें प्रतिद्वार कहेवाने अर्थें गाथा कहे छे.

**नमिअ जिणं वत्तवा, चउदस जिअठाणएसु गुणठा-
णा ॥ जोगुवउंगो लेसा, बंधोदउ दीरणा सत्ता ॥ २ ॥
पाठांतरं ॥ चउदस जिअठाणेसु, चउदस गुणठाणगाणि
जोगाय ॥ उवउंग लेस बंधो, दउदीरण संत अठपए ॥ २ ॥**

अर्थ– नमिअजिणं के० जिनने नमस्कार करीने वत्तवा के० वक्तव्या एटले ए बोल कहेवा. चउदसजिअठाणएसु के० चौद जीवस्थानकने विषे गुणठाणा के० एक गुणठाणां, जोग के० बीजा योग, उवउंगो

के० त्रीजा उपयोग, लेसा के० चोथी लेश्या, बंध के० पांचमो मूलप्रकृतिनो बंध, उदउ के० बहो उदय, दीरणा के० सातमी उदीरणा, सत्ता के० आठमी सत्ता, ए आठ द्वार कहीशुं ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ २ ॥

हवे पाठांतर गाथानो अर्थ कहेछे. चउदसजिअठाणेसु के० दश इव्यप्राण अने ज्ञानादिक नावप्राणने धरे, तेने जीव कहीये, ते जीवना चौद नेदने विषे गुणठाणादि आठ प्रतिद्वारनो विचार कहीशुं. ते आठ प्रतिद्वारनां नाम कहे छे. प्रथम चउदसगुणठाणाणि के० मिथ्यात्वादिक चौद गुणठाणां मांहेलां कयां गुणठाणां कया जीवस्थानकें होय? ए प्रथम प्रतिद्वार. बीजो अर्थ, गुण जे ज्ञानादिक तेनी शुद्धि अविशुद्धिनां ठाम, अध्यवसाय विशेष ते कहीशुं. बीजो जोगाय के० मन, वचन अने काया संबंध जन्य जीव, एटले जे प्रदेशनुं चलाचलकरणवीर्य ते योग कहीये, ते कया जीव स्थानकें केटला योग होय? ते कहीशुं. ए बीजुं प्रतिद्वार, त्रीजुं उवउग के० उपयोग जे जीवनुं बोधस्वरूप, ते कया जीवस्थानके केटलां होय, ए त्रीजुं प्रतिद्वार. चोथुं लेस के० कृष्णादिक लेश्या मांहेली कया जीवस्थानकें केटली होय? ते चोथुं प्रतिद्वार. पांचमुं बंध के० कया जीवने केटलां बंधस्थानक होय? ते पांचमुं प्रतिद्वार. बहुं उदउ के० कया जीवस्थानकें केटलां उदयस्थानक होय? ते बहुं प्रतिद्वार. सातमुं दीरण के० कया जीवस्थानके कयां कयां उदीरणास्थानक होय? ते सातमुं प्रतिद्वार, आठमुं संत के० कया जीवने कया मूल आठ कर्ममांहेला केटला केटला कर्मनी सत्ता होय? ते आठमुं प्रतिद्वार. अठपण के० ए आठ प्रतिद्वार चौद जीव नेदद्वारे विवरशुं. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ २ ॥

एमज ए जीवनेदगति इंडियादिक नेदें करी निन्न करतां चतुर्विध पंचविधादिक होय, तेनी मार्गणा विचारणानां मूल द्वार चौद छे, तेने विषे ब प्रतिद्वार कहे छे. ॥

तह मूल चउद मग्गण, ठाणेसु बासठि उत्तरेसु च ॥
जिअ गुणजोगु वउगा, लेस प्पबहुं च बठाणा ॥ ३ ॥
पाठांतरं ॥ चउदस मग्गणठाणेसु, मूलयएसु बिसठि इअरेसु ॥ जिअगुणजोगुवउगा, लेसप्पबहुत्तबत्तठाणा ॥ ३ ॥

अर्थ– तह के० तेमज वली मूलचउदमग्गणठाणेसु के० मूल चौद मार्गणास्थानकने विषे अने बासठिउत्तरेसुच के० उत्तर बाशठ मार्गणा स्थानने विषे जिअ के० एक जीवनेद, गुण के० बीजां गुणठाणां, जोग के० त्रीजा योग, उवउगा के० चोथा उपयोग, लेस के० पांचमी लेश्या, अप्पबहुंच के० बहुं अल्पबहुत्व, बठाणा के० ए ब स्थानक कहीशुं. ॥ ३ ॥

हवे पाठांतर गाथानो अर्थ कहेछे. मूलपएसु के० मूलपदे, चउदसमग्गणठाणेसु के० गति, इंडियादिक मूल चौद मार्गणानां स्थान तेने विषे तथा बिसठिइअरेसु के० गत्यादिक मूलमार्गणाना अवांतर नेद बाशठ जेम गतिचार, इंडिय पांच, इत्यादिकनां नाम आगल ग्रंथकर्त्ता पोतेंज कहेशे. तेथी अहींआं नथी लख्यां, ते कइ कइ मार्गणायें केटला केटला जिअ के० जीवनेद होय? ते कहेवानुं प्रथम द्वार, तथा गुण के० कइ कइ मार्गणायें केटलां केटलां गुणठाणां होय? ते कहेवानुं बीजुं द्वार, तथा जोग के० कइ कइ मार्गणायें केटला केटला योग होय? ते कहेवानुं त्रीजुं द्वार, तथा उवउगा के० कइ कइ मार्गणायें केटला केटला उपयोग होय? ते कहेवानुं चोथुं द्वार, तथा लेस के० कइ कइ मार्गणायें केटली केटली लेश्या होय? ते कहेवानुं पांचमुं द्वार, तथा अप्पबहुत्त के० सहु मार्गणायें कोण अल्प, कोण बहु? ए कहेवानुं बहुं द्वार, बठाणा के० ए ब विचारस्थानक बाशठ मार्गणायें विवरी कहीशुं ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३ ॥

हवे ए मार्गणाद्वार स्थितजीव गुणठाणे होय, तेथी गुणठाणाद्वारें प्रति दश द्वार कहेशे, ते कहे छे.

चउदस गुणेसु जिअजो, गु वउंग लेसाय बंधहेऊय ॥
बंधाइअ चउ अप्पा, बहुं च तो नाव संखाई ॥ ४ ॥
पाठांतरं ॥ चउदस गुणठाणेसु, जिअ जोगुवउंग लेस्स बं-
धाय ॥ बंधुदयु दीरणाउं, संतप्प बहुत्त दसठाणा ॥ ४ ॥

अर्थ- चउदसगुणेसु के० वली चौद गुणठाणाने विषे जिअ के० १ जीवना नेद, जोग के० २ योग, उवउंग के० ३ उपयोग, लेसाय के० ४ लेश्या, बंधहेऊय के० ५ बंधहेतु, बंधाइअचउ के० बंधादि चार, एटले बंध, उदय, उदीरणा अने सत्ता, एवं नव. अप्पाबहुंच के० एनुं अल्पबहुत्व तो के० तेवार पछी नावसंखाई के० ११ नाव अने १२ संख्यातादिकनो विचार कहीशुं, ए त्रण द्वारे करी तथा त्रण प्रक्षेप गाथा अने त्रण पाठांतर गाथायें करी जे द्वार कह्यां, ते अनुक्रमें कहेशे. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ४ ॥

हवे पाठांतर गाथानो अर्थ कहे छे. चउदसगुणठाणेसु के० जो पण जीवना असंख्याता अध्यवसायस्थानकनेदे असंख्य गुणस्थानक होय छे, तो पण स्थूल व्यवहारें चौद गुणठाणां कह्यां ते चौद गुणठाणाने विषे जिअ के० कया कया गुणठाणे केटला जीवनेद पामीयें? ते केवानुं प्रथम द्वार, जोग के० कया कया गुणठाणे केटला योग पामीयें? ते केवानुं बीजुं द्वार, उवउंग के० कया गुणठाणे केटला उपयोग पामीयें? ते केवानुं त्रीजुं द्वार, तथा लेस्स के० कया गुणठाणे केटली लेश्या पामीयें? ते केवानुं चोथुं द्वार, बंधाय के० कया गुणठाणे केटला मिथ्यात्वादि बंधहेतु पामियें? ते केवानुं पांचमुं द्वार, तथा बंध के० कया गुणठाणे केटला कर्मना बंधस्थानक पामीयें? ते केवानुं छहुं द्वार, तथा उदय के० कया गुणठाणे केटला कर्मनां उदयस्थानक पामीयें? ते केवानुं सातमुं द्वार, तथा उदीरणाउं के० कया गुणठाणे केटला कर्मनी उदीरणानां स्थानक पामीयें? ते कहेवानुं आठमुं द्वार, तथा संत के० कया गुणठाणे केटला कर्मनी सत्ता पामीयें? ते कहेवानुं नवमुं द्वार, तथा अप्पबहुत्त के० चौदे गुणठाणे वर्त्तता जीवोनुं अल्पबहुत्व कहेवानुं दशमुं द्वार, दसठाणा के० ए दशस्थानक एटलें दश बोलनो विचार चौद गुणठाणे विवरीशुं. ॥ ४ ॥

हवे प्रथम जीवना चौद नेद जाण्या विना मार्गणास्थान गुणस्थानादिक नेद जाणया न जाय, जे नणी मार्गणादिक नेदें जीवतत्वनुं विचारवुं, तेनणी स्थूलव्यवहारनयें जीवना चौद नेद छे, ते कहे छे.

दार गाहाउं ॥ अथ जीवस्थानान्याह ॥ इह सुहुम बाय-
रेगिं, दि बि ति चउ असन्नि सन्नि पंचिंदी ॥ अपजत्ता पजा-
त्ता, कम्मेण चउदस जिअठाणा ॥ ५ ॥

अर्थ- इह के० आ जगत्मांहे आवी रीतें विचारतां जीवना चौद नेद थाय. १ सुहुम के० सूक्ष्मनामकर्मना उदयथी सूक्ष्मशरीरधारी, सर्वलोकमांहे व्यापी रह्या एवां जे पृथ्वी, पाणी, तेउ, वायु अने वनस्पति. ए पांच जातिना जीव व्यवहार अयोग्य पांच थावर ते प्रथम सूक्ष्म एकेंद्रिय कहीयें, अने बायरेगिंदि के० बादरनामना उदयथी बादर व्यवहारयोग्यशरीरधारी पांच थावर, ते बीजा बादर, एकेंद्रिय कहीयें. बि के० त्रीजा जे स्पर्शन अने रसन ए बेंद्रियने धारे, ते बेंद्रियसंख्यादिकने कहीयें, ति के० चोथा स्पर्शन, रसन अने घ्राण, ए त्रण इंद्रिय छे जेने ते तेंद्रिय कहीये, चउ के० पांचमा स्पर्शन, रसन, घ्राण

अने चक्षु, ए चार इंद्रियने जे धारे, तेने चौरिंद्रिय कहीयें. असन्नि के० उच्चा पांचेंद्रिय पूर्ण होय, पण छट्ठुं मन न होय, तेने असन्निआ पंचेंद्रिय संमूर्छिम, मनुष्य, तिर्यंच जीव कहीयें, अने सातमा सन्निपंचिंदी के० जेने मन सहित पंचेंद्रिय होय, ते सन्निआ पंचेंद्रिय गर्नज मनुष्य तिर्यंच तथा उपपातिक देव नारकी जीव जाणवा. ए सात नेद अपजत्ता के० अपर्याप्ता. तेमज सात नेद पज्जत्ता के० पर्याप्ता, एवा कम्मेण के० अनुक्रमें ए पर्याप्ताऽपर्याप्ता थइने चउदसजिअठाणा के० चौद जीवनां स्थानक एटले नेद, सर्व संसारी जीवना होय. ॥ इति० ॥ ५ ॥

त्यां एकेंद्रियने १ आहार, २ शरीर, ३ इंद्रिय, ४ श्वासोश्वास, ए चार पर्याप्ति पहेले समयें करवा मांडे. ते ज्यां सुधी पूरी न थाय, त्यां सुधी अपर्याप्ता कहीयें, अने ते चारे पूरी कस्या पछी पर्याप्ता कहीयें. एम बेंद्रिय, तेंद्रिय, चौरिंद्रिय अने असन्निउं पंचेंद्रिय, ए चार जातिना जीव, आहार, शरीर, इंद्रिय, श्वासोश्वास अने नाषा, ए पांच पर्याप्ति साथें आरंने, ते ज्यां सुधी पूरी न करे त्यां सुधी ते चारने अपर्याप्ता कहीयें, अने पांचे पर्याप्ति पूरी कस्या पछी पर्याप्ता कहीयें. तेमज ए पांच पर्याप्ति आरंनी, पूरी नथी करता त्यां सुधी सन्निया पंचेंद्रिय अपर्याप्ता कहीयें, अने ए छ पर्याप्ति पूरी कस्या पछी पर्याप्ता कहीयें. हवे ते अपर्याप्ता वली बे नेदें छे. एक तो आरंनी पर्याप्ति पूरी कस्या विना मरे ते लब्धिअपर्याप्ता कहीयें, अने ज्यां सुधी पर्याप्ति पूरी नथी करी, त्यां सुधी तेने करण अपर्याप्ता कहीयें. तेमांहे पण प्रथमनी त्रण पर्याप्ति पूरी कस्या विना कोइ जीव मरे नहीं. कारणके आहारपर्याप्ति शरीरपर्याप्ति अने इंद्रियपर्याप्ति पूरी कस्या विना तो परनवनुं आयु पण न बंधाय, तो ते आयु बांध्या विना क्यां जइ उपजे? तेमाटे ए त्रण नियतपर्याप्ति अहींआं अपर्याप्तकरण विवक्षायें जाणवी. एम चौद नेद जीवना कह्या. अने ए जे चौद नेद जीवना कह्या ते गुणठाणा विना न होय, जे नणी ज्ञानादिक गुणना वृद्धिहानिनेदें गुणठाणानेद कहेवाय, अने ज्ञानादिक गुणशून्य आत्मा होय तो द्रव्य न कहेवाय, तेमाटे जे गुणनो आश्रय ते द्रव्य कहीयें ॥ इति समुच्चयार्थः

ते ज्ञानादिगुण ज्यां परम एटले उत्कृष्ट हीण पामीयें ते मिथ्यात्व गुणठाणुं जाणवुं. एम चढते चढते गुणठाणे चौद गुणठाणावर्त्ति सर्वजीवनेदें गुणठाणां कहीयें छैयें. ॥

अथ जीवस्थानेषु गुणस्थानान्याह.

बायर असन्नि विगले, अपज्जि पढम बिअ सन्नि अ-
पजत्ते ॥ अजय जुअ सन्निपज्जे, सवगुणा मिछसेसेसु ॥ ६ ॥

अर्थ— बायर के० बादरएकेंद्रिय, असन्नि के० असंज्ञिपंचेंद्रिय, विगले के० विकलेंद्रिय त्रण, अपज्जि के० ए पांच अपर्याप्ताने पढमबिअ के० पहेलुं अने बीजुं गुणठाणुं होय, अने सन्निअपजत्ते के० सन्निया पंचेंद्रिय अपर्याप्ताने अजयजुअ के० अविरतिगुणठाणा सहित त्रण गुणठाणां होय, अने सन्निपज्जे के० सन्निपंचेंद्रियपर्याप्ताने सवगुणा के० सर्वगुणठाणां होय, तथा सेसेसु के० शेष सर्व जीवने मिछ के० मिथ्यात्वगुणठाणुं जाणवुं. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ६ ॥

वादर, एकेंद्रिय, पृथ्वी, अप अने प्रत्येक वनस्पतिमांहे तथा बीजा असन्निया पंचेंद्रिय तिर्यंच तथा विकलेंद्रिय, ते बेंद्रिय, तेंद्रिय, अने चौरिंद्रिय ए पांच अपर्याप्त जीवनेदें पहेलुं मिथ्यात्व अने बीजुं सास्वादन ए बे गुणठाणां होय. तेमांहे पण सास्वादन गुणठाणुं करणअपर्याप्तानेंज होय, अने पहेलुं गुणठाणुं लब्धिअपर्याप्ता तथा करणअपर्याप्ता ए बेहुने होय. जे नणी सम्यक्त्व वमतो जीव, ए पूर्वोक्त ए पांच करण अपर्याप्तामांहेज अवतरे पण लब्धिअपर्याप्ता पांचमध्यें न अवतरे, तेथी तेमांहे सास्वादनपणुं न संन-

वीयें. तथा बादर अपर्याप्त तेउ, वायुमध्यें अने पांच सूक्ष्ममध्यें तो सम्यक्त्व वमतो पण कोइ जीव आवी उपजे नहीं, तेथी तेने मिथ्यात्वगुणठाणुंज होय, ए पांच भेदे गुणठाणां कह्यां.

छठा संज्ञी पंचेंद्रिय अपर्याप्ता जीवभेदमध्यें तो एक मिथ्यात्व, वीजुं सास्वादन, अने त्रीजुं अविरतिसम्यक्दृष्टि, ए त्रण गुणठाणां संभवे, केमके परभवथी कोइ जीव सम्यक्त्व सहित ए संज्ञी पंचेंद्रियमांहे आवी अवतरे, तेने अपर्याप्तावस्थायें अविरति चोथुं गुणठाणुं होय. तथा जे जीव सम्यक्त्व वमतो एमांहे अवतरे, तेने शरीरपर्याप्ति पूर्ण कस्या पहेलुं सास्वादनगुणठाणुं होय, ए बे विना शेष जीवोने मिथ्यात्व गुणठाणुं होय, लब्धि अपर्याप्ता सन्निआ पंचेंद्रिय जीवने एकज मिथ्यात्व गुणठाणुं होय.

सातमा सन्निआ पंचेंद्रियपर्याप्ता ए जीवभेदें मिथ्यात्वथी मांडीने अयोगी लगें सर्वे चौदे गुणठाणां संभवे, केम के मनुष्य पण सन्निआ पंचेंद्रिय छे तेने चौदे गुणठाणां होय तथा केवली पण द्रव्य मनसंबंधे सन्निउ कह्यो, तेथी छेल्लां बे गुणठाणां पण मनुष्यमां जाणवां. समस्त ए कह्या जे सात जीवभेद तेथी शेष रह्या जे सूक्ष्म एकेंद्रिय पर्याप्ता तथा अपर्याप्ता बेंद्रियपर्याप्ता, तेंद्रियपर्याप्ता, चौरिंद्रियपर्याप्ता, असन्नि पंचेंद्रियपर्याप्ता, बादर एकेंद्रिय पर्याप्ता ए सात जीवभेदें मिथ्यात्वगुणठाणुं होय. ए रीतें चौद जीवभेदने विषे चौद गुणठाणां कह्यां.

ते पछी तेहीज जीव ए गुणठाणे रह्या छता मन, वचन, अने कायाना व्यापाररूप योगें करी कर्म बांधे, तेभणी योगद्वार जीव भेदें विवरीयें छैयें. ॥ ६ ॥

हवे जीवभेदे योग संख्या कहेछे.

अथ योगानाह ॥ अपजत्त छक्कि कम्मुर, लमीस जोगा अपज्ज सन्नीसु ॥ ते सविउवमीसएसु, तणु पज्जेसु उरलमन्ने ॥ ७ ॥

अर्थ— अपजत्तछक्कि के० अपर्याप्ता छ जीव भेदने विषे कम्मुरलमीसजोगा के० औदारिक कार्म्मण अने औदारिकमिश्र, ए बे योग होय, अने अपज्जसन्नीसु के० अपर्याप्ता, सन्निया पंचेंद्रियने विषे ते के० ते पूर्वला बे योगने विउविमीस के० वैक्रियमिश्रें स के० सहित करतां त्रण योग होय. एसुतणुपज्जेसु के० एमां वली शरीर पर्याप्तानेविषे उरलमन्ने के० औदारिक योग कोइएक आचार्य माने छे ॥ इत्यक्षरार्थः॥७॥

सन्निआ अपर्याप्ता विना बीजा छ जे एकेंद्रियादिक अपर्याप्ता जीव भेद छे, तेने एक कार्म्मण अने वीजुं औदारिक कार्म्मण साथें मिश्र, ए बे योग संभवियें; केमके औदारिक शरीरी एकेंद्रिय होय, तेथी तेने परभवथी आवतां विचालें कार्म्मण शरीर होय, तेमाटे त्यां कार्म्मणयोग होय अने अवतस्या पछी ज्यांसुधी पर्याप्ति पूरी न करे, त्यांसुधी कार्म्मणपुद्गलें करी औदारिक पुद्गलमिश्र होय, तेथी मिश्रें पुद्गलने उपष्टंभें जीवनुं जे करणवीर्य, ते औदारिकमिश्रयोग जाणवो. ए छ अपर्याप्तालब्धि तथा करण ए बेहु प्रकारना लेवा. ए छ जीवभेदें योग कह्या.

अपर्याप्ता, सन्नीआ, पंचेंद्रियने विषे बे योग पूर्वली परें लेवा, अने त्रीजो वैक्रियमिश्रयोग पण होय, जे भणी सन्नीआ पंचेंद्रियमांहे देवता तथा नारकी पण आवी गया, तेमने तो वैक्रियशरीर पण करवुं छे. तेथी ते कार्म्मणपुद्गल वैक्रिय साथें मिश्र करे, तेथी तेने परभवथी आवतां रस्तामांहे कार्म्मणयोग होय अने छ पर्याप्ति आरंभ्या पछी ज्यांसुधी पूरी न करे त्यांसुधी वैक्रियमिश्रयोग होय. ए बे योग थाय अने मनुष्य तथा तिर्यंचनी अपेक्षायें त्रीजो औदारिकमिश्रयोग पण लेवो. ए रीतें त्रण योग होय. अहींआं मतांतर देखाडे छे. कोइएक आचार्य, शरीरपर्याप्ति पूरी कस्या पछी शेष पर्याप्तायें करी अपर्याप्ताने औदा-

रिकयोग माने छे. तेथी तेना मतें देवता अने नारकीने पण शरीरपर्याप्ति कस्या पछी वैक्रिययोग मानवो जोइयें, तो तेना मतें सन्निआ अपर्याप्ताने विषे १ औदारिक, २ औदारिकमिश्र, ३ वैक्रिय, ४ वैक्रियमिश्र, ५ कार्म्मणयोग, ए पांच योग संजवे; तथा श्रीशीलांकाचार्यने मतें चार योग होय, जे जणी ए छ जेद, अपर्याप्ता जे कह्या ते लब्धिथी अपर्याप्ता पण लेवा, अने देवता तथा नारकी तो लब्धि अपर्याप्ता न होय, तेथी चार योग सन्निआ अपर्याप्ताने होय. ॥ ७ ॥

सवे सन्निपजत्ते, उरलं सुहुमे सन्नासु तं चउसु ॥ बायरि स-
विउवि डुगं, (अथोपयोगानाह) ॥ पजसन्निसु बार उवउंगा ॥ ८ ॥

अर्थ– सवेसन्निपजत्ते के० संज्ञी पंचेंद्रिपर्याप्ताने सर्व पंदर योग होय, अने सुहुमे के० सूक्ष्म एकेंद्रिय पर्याप्ताने उरलं के० एकज औदारिककाययोग होय, सन्नासुतंचउसु के० तेहिज जापा सहित विकलत्रिक अने असंज्ञी पंचेंद्रिय, ए चार पर्याप्ता जीवजेदें एक औदारिकयोग अने वीजो सन्नासु एटले जापासहित एटले सत्यामृषावचनयोग, ए बे योग होय, अने बायरि के० बादर एकेंद्रियपर्याप्ताने विषे सविउविडुगं के० औदारिकसाथें वैक्रिय अने वैक्रियमिश्र सहित करतां ए बे योग तथा औदारिक, एवं त्रण योग होय. हवे उपयोग कहे छे. पजसन्निसुबारउवउंगा के० पर्याप्ता संज्ञी पंचेंद्रियमांहे बार उपयोय होय.

संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्ताने विषे मनना योग चार, वचनना योग चार, औदारिक, आहारक, आहारकमिश्र, वैक्रिय, वैक्रियमिश्र, औदारिकमिश्र अने कार्म्मण. ए पंदरे योग होय. तेमांहे वैक्रियद्विक देवता नारकी अपेक्षायें तथा उत्तरवैक्रियशरीर करतां प्रारंजवेलायें मनुष्य तथा तिर्यंचने पण वैक्रिय औदारिकसाथें मिश्र होय. पछी वैक्रिययोग होय तथा आहारकशरीर चौद पूर्वधर मनुष्य जिनऋद्धि देखवानिमित्तें करे, तेवारें आरंजती वेलायें ते औदारिकसाथें आहारक पुजल मिश्र करे, त्यां आहारकमिश्रयोग होय. पछी आहारकयोग होय, तथा केवलीने आठ समयनो केवलसमुदघात करतां बीजे, छठे अने सातमे ए त्रण समयें औदारिकमिश्र योग होय, तथा त्रीजे, चोथे अने पांचमे, ए त्रण समयें कार्म्मणकाययोग लेवा. पण अपर्याप्तावस्थायें जे कार्म्मणकाययोग होय ते न लेवा. केमके ते अपर्याप्तामांहेज गण्या छे. ए सौ पंदर योग होय.

सूक्ष्मएकेंद्रिय पर्याप्ताने एकज औदारिकयोग होय. जे जणी तेने वैक्रियादिकयोग करवानी शक्ति नथी, तेम मन अने वचन पण नथी; औदारिकमिश्र कार्म्मणतो अपर्याप्तावस्थायें होय पण पर्याप्तावस्थायें नहिं होय. हवे औदारिक योग अने असत्यामृषावचनयोग ए बे योग, चउसु के० बे इंद्रियपर्याप्ता, तेंद्रियपर्याप्ता चौरिंद्रियपर्याप्ता अने असंज्ञिपंचेंद्रियपर्याप्ता, ए चार जीवजेदें होय, जे जणी एने मोहोढुं छे तेथी व्यवहार जाषा बोले.

बादर एकेंद्रियपर्याप्ताने एक औदारिक, बीजो वैक्रिय अने त्रीजो वैक्रियमिश्र ए त्रण योग संजवीयें, जे जणी बादरएकेंद्रियपर्याप्ता वायुकाय जीवने वैक्रियलब्धि छे तेथी ध्वजाने आकारें वैक्रियरूप करे तेवारें आरंजतां वैक्रियमिश्र होय, अने शरीर पूर्ण कस्या पछी वैक्रिय होय; माटे ए बे योग अने सहेज शरीरें औदारिक होय. पर्याप्ता शेष चार स्थावरने एक औदारिक योग होय. ए रीतें पंदर योग कह्या.

ए योगें करी जीवना शुजाशुज उपयोग होय ते जणी हवे पछी उपयोग कहीयें छैयें. पर्याप्ता संज्ञीया पंचेंद्रियने विषे बार उपयोग पामीयें, जे जणी मनुष्यमांहे बार उपयोग लाजे छे त्यां एक समयें जीवने एक उपयोग होय, ते उपयोग छद्मस्थने अंतरमुहूर्त्त काल अने केवलीने सामायिक के० एक समयें त्यां ज्ञान

पांच, अज्ञान त्रण, एवं आठ उपयोग जाणवा. साकार अने चार दर्शन ते निराकारोपयोग. एम बार उपयोग जाणवा. एवं बार उपयोग होय, निराकारं साकारं दर्शनं. ॥ इति ॥ ८ ॥

पज चउरिंदि असन्निसु, डुदंस डुअनाण दससु चक्कुविणा ॥
सन्निअपज्जे मण ना, ण चक्कुकेवल डुगविहुणा ॥ ए ॥

अर्थ– पजचउरिंदिअसन्निसु के० पर्याप्ता चौरिंद्रियने तथा असंज्ञीपंचेंद्रियपर्याप्ताने डुदंस के० बे दर्शन अने डुअनाण के० बे अज्ञान, एवं चार उपयोग होय. अने शेष दससु के० दश जीवभेदने विषे चक्कुविणा के० चक्षुदर्शन विना त्रण उपयोग होय, अने सन्निअपज्जे के० संज्ञी अपर्याप्ताने मणनाण के० एक मनःपर्यवज्ञान, चक्कु के० बीजुं चक्षुदर्शन अने केवलडुग के० केवलद्विक, ए चार विहूणा के० विना शेष आठ उपयोग होय. ॥ ए ॥

पर्याप्ता चौरिंद्रिय तथा असंज्ञीआ पंचेंद्रिय, ए बे जीवभेदें एक चक्षु अने बीजुं अचक्षु, ए बे दर्शन तथा मतिअज्ञान, अने श्रुतअज्ञान ए बे अज्ञान. एवं उपयोग होय. केमके ए मिथ्यात्वगुणठाणे होय. माटे बे अज्ञान कह्यां शेष सूक्ष्म एकेंद्रिय पर्याप्ता तथा अपर्याप्ता बादर एकेंद्रिय पर्याप्ता तथा अपर्याप्ता, बेंद्रियपर्याप्ता तथा अपर्याप्ता तेंद्रिय पर्याप्ता तथा अपर्याप्ता. चौरिंद्रिय अपर्याप्ता अने असन्निआ पंचेंद्रिय अपर्याप्ता. ए दश जीवभेदें पूर्वोक्त चार उपयोगमांहेथी एक चक्षुदर्शन न होय तेथी मतिअज्ञान, श्रुतअज्ञान अने अचक्षुदर्शन, ए त्रण उपयोग होय. ए कर्मग्रंथनो मत कह्यो, अने सिद्धांतने मतें बेंद्रियादिक चारने अपर्याप्तावस्थायें सास्वादनपणुं संभवीयें, तो त्यां मिथ्यात्वने अभावें मतिज्ञान अने श्रुतज्ञान, ए बे ज्ञान कह्यां तो ते अपेक्षायें बेंद्रियादिक चार अपर्याप्ताने पांच उपयोग संभवे छे. तथा एकेंद्रियादिक दश जीव भेदने विषे श्रोत्रज्ञान, लब्धिज्ञान विना पण श्रुत अज्ञान कह्युं ते आहारादिक संज्ञानी अपेक्षायें कह्युं छे. जे भणी क्षुधावेदनीयना उदयथी आ पुजलग्रहण करवाथी महारी क्षुधा निवर्त्ते, पुष्टि होय, एवो शब्दार्थ पर्यालोचन रूप वस्तु पामवानो अशुद्ध अध्यवसाय, ए श्रुतभेदने आहारसंज्ञा कहीयें. ते अध्यवसाय अव्यक्तपणे एकेंद्रियने पण छे तो आहार लेवाने प्रवर्त्ते छे, तथा एक स्पर्शेनेंद्रिय तो ए जीवोने छे अने ते विना बीजा चक्षुरादि झव्येंद्रिय लब्धि शून्य एवा एकेंद्रिय कह्या छे, तो पण तेउने सूक्ष्म भावेंद्रिय पांचनुं ज्ञान सिद्धांतें मान्युं छे यतः " जसुहुमं भावेंदिय, नाणं दविंदियाण विरहेवि ॥ दवसुआभावंमि, विभावसुअंपश्चिवाईणं ॥ १ ॥ पंचिंदियव बउलो, नरुवसबवि सउवलंभाउं " इति विशेषावश्यकभाष्यें जेम पारो, स्त्रीनुं रूप देखीने दोमे तथा बकुलादिक फूले. ए मेलें एकेंद्रियने श्रुत कह्युं.

संज्ञी पंचेंद्रिय अपर्याप्ताने विषे बार उपयोग मांहेला चार उपयोग न होय तेनां नाम कहे छे. एक मनःपर्यवज्ञान अपर्याप्तावस्थायें विरति न होय ते भणी ए ज्ञान पण न होय. तथा चक्षुरिंद्रियनो व्यापार नथी, ते माटें बीजो चक्षुदर्शन पण न होय, वली केवलज्ञान अने केवल दर्शन, ए बे पण कर्मक्षयने अभावें त्यां न होय, शेष त्रण त्रणज्ञान, त्रण अज्ञान अने बे दर्शन, ए आठ उपयोग होय, केमके जिनादिक पुरुषो ज्ञानसहित उपजे छे ते अपेक्षायें होय. ए रीतें त्रण ज्ञान, त्रण अज्ञान अने बे दर्शन ए आठ सन्निआने अपर्याप्तावस्थायें पामियें. ए सौ करण अपर्याप्ता लेवा, एटले त्रीजुं उपयोगद्वार जीवस्थानने विषे कह्युं ॥ ए ॥

हवे शुभाशुभ उपयोगें प्रवर्त्ते, ते लेश्या कहीयें, तेथी उपयोगद्वार कह्या पछी चोथुं लेश्याद्वार कहेछे.

सन्नि डुगि छ लेस अप, ज्ज बाययरे पढम चउ तिसेसेसु ॥ (अथ
बंधादि चउ द्वाराणि) ॥ सत्तठ बंधुदीरण,संतुदया अठ तेरससु ॥ १० ॥

अर्थ– सन्निदुगि के० सन्निआना वेहु नेदें छलेस के० ठ लेश्या पामियें. तथा अपजत्रायरे के० अपर्याप्ता बादर एकेंडियमांहे पढमचउ के० प्रथमनी चार लेश्या होय, अने तिनेसेसु के० शेष अगीआर जीवनेदें त्रण लेश्या होय. लेश्यायें करी जीव कर्मबंध करे ते नणी हवे बंध उदय उदीरणाने सत्ता कहेडे. सत्तठ के० सात तथा आठ कर्मनो बंधुदीरण के० बंध तथा उदीरणा होय, अने संत के० सत्ता तथा उदयाअठ के० उदय आठ कर्मनो तेरससु के० प्रथम तेर जीवनेदने विषे जाणवो. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १० ॥

॥ अथ जीवनेदेषु लेश्यामाह ॥ सन्निआ पंचेंडिय पर्याप्ता तथा अपर्याप्ता ए बे जीवनेदें कृष्णादिक ठ ए लेश्या संनवे. एमां करणअपर्याप्ता लेवा. बाकी लब्धि अपर्याप्ताने प्रथमनी त्रण लेश्या होय.

बादर एकेंडिय अपर्याप्तामांहे प्रथमनी चार लेश्या पामीयें, केमके नवनपति, ज्योतिषी, व्यंतर अने ईशानदेवलोक सुधीना वैमानिक देवो पण चवीने रत्नादिक पृथ्वी, अप्, प्रत्येक वनस्पति, एवा प्रत्येक बादरमांहे आवी उपजे डे. ते देवता तो पोताना नवनी लेश्यायें चवीने ए त्रण मांहे आवी अवतरे, त्यां ज्योतिषी तथा सौधर्म अने ईशान देवलोकना देवोने तेजोलेश्या होय, तेथी अपर्याप्तावस्थायें ए त्रणने ते चोथी लेश्या पण पामीयें. बाकीना जीवने शेष त्रण लेश्या होय.

ए त्रण जीवनेदथी शेष रह्या जे अगीआर जीवनेद, तेने विषे कृष्ण, नील अने कापोत, ए त्रण लेश्या होय एटले जीवना चौद नेदें लेश्या द्वार कह्युं.

हवे लेश्यायें करी जीव, कर्मबंध करे ते नणी बंध, उदय, उदीरणा अने सत्ता कहे डे.॥ अथ बंधादि द्वाराणि॥

एक संज्ञी पंचेंडिया पर्याप्ता विना शेष तेर जीवनेदे सात तथा आठ ए बे बंधस्थानक तथा उदीरणास्थानक जाणवां. त्यां तथा पोताना नवने त्रीजे, नवमे तथा सत्तावीशमे इत्यादिक नागशेषें परनवायु बांधे ते कालें त्यां आठ कर्मनो बंध जाणवो. अने शेष कालें सात कर्मनो बंध जाणवो. तथा आयुःकर्म्म उदय प्राप्त एक आवलीमात्र शेष रहे, त्यां सुधी आठ कर्मनी उदीरणा जाणवी. अने उदयप्राप्तनी एक उदयावलिका थाके तेवारें उदयावलिका उपरांत कर्मदल रह्युं नथी, तेथी शानी उदीरणा करे ? जे नणी जीवयोगकरणे करी उदयावलिथी उपरलुं कर्म्मदल उदयावलिमांहे खेंची लावी आणीने वेदे, तेने उदीरणा कहीयें. तेमाटे ते आवली शेष आयुष्य रहे थके सात कर्मनी उदीरणा होय, ए लब्धि अपर्याप्ता लेवा. केमके करणअपर्याप्ताने सातमी उदीरणा न होय.

तथा एहिज तेर जीवस्थानके आठ कर्मनो उदय निश्चे होय, अने सत्ता पण आठ कर्मनी होय, जे नणी सातमुं, अने अगीआरमुं गुणठाणुं एमां पण सत्ता आठ कर्मनी लाने, अने सात कर्मनी सत्ता तो बारमे गुणठाणे लाने. ते तेने न होय एम तेर जीव स्थानकें बंध, उदय, उदीरणा अने सत्तानां स्थानक कह्यां. ॥ १० ॥

हवे सनिआ पंचेंडिय पर्याप्ताने विषे बंधादि स्थानक कहेडे.

सत्तठ ढे ग बंधा, संतु दया सत्त अठचत्तारि ॥
सत्तठ ढ पंचदुगं, उदीरणा सन्निपज्जत्ते ॥ ११ ॥

अर्थ–सत्तठ के० सातनो तथा आठनो ढेग के० ढनो तथा एकनो बंधा के० ए चार बंध स्थानक संज्ञी पंचेंडियने होय, अने सत्तअठचत्तारि के० सातनुं, आठनुं अने चारनुं ए त्रण संतुदया के० सत्ता स्थानक तथा उदयस्थानक होय. अने सत्तठढपंचदुगं के० सात, आठ, ढ, पांच अने बे. ए पांच उदीरणा के० उदीरणास्थानक सन्निपज्जत्ते के० संज्ञीपंचेंडिय पर्याप्ताने विषे होय. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ११ ॥

संज्ञीआ पंचेंद्रिय पर्याप्ताने विषे ज्यां सुधी आयु न बांधे तिहां सुधी सात कर्मनो बंध होय अने परजवनुं आयु बांधे, तिहां आठ कर्मनो बंध होय, अने दशमे गुणठाणे चढ्यो मोहनीय तथा आयु ए बे न बांधे, त्यां छ कर्मनो बंध होय, अने अगीआरमा गुणठाणा उपरांत एक वेदनीयनो बंध होय, एवं चार बंध स्थानक होय.

तथा तेने सत्तास्थानक त्रण होय, तिहां आठ कर्मनी सत्ता अगीआरमा गुणठाणा सुधी होय, त्यां वली मोहनीय क्षय कस्या पछी बारमे गुणठाणे सात कर्मनी सत्ता होय. तिहां वली ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणिय अने अंतराय, ए त्रण कर्मक्षय कस्या पछी तेरमे अने चौदमे गुणठाणे चार कर्मनी सत्ता होय, ए त्रण सत्ता स्थानक.

एज रीतें दशमा गुणठाणा सुधी आठ कर्मनो उदय होय, अने अगीआरमे तथा बारमे, ए बे गुणठाणे मोहनीय विना सात कर्मनो उदय होय, अने सयोगी तथा अयोगी ए बे गुणठाणे चार अघातीया कर्मनो उदय होय. ए मनुष्यने संजवे तेथी मनुष्यनी अपेक्षायें संज्ञीआ पंचेंद्रियने त्रण उदय स्थानक कह्यां.

हवे उदीरणास्थानक कहे छे. आवलिका शेष निजजवायु रहे, त्यांसुधी आठ कर्मनी उदीरणा होय, ए प्रथम स्थानक, अने आयुनी छेहेली उदयावलिकायें उदीरणा टली जाय, तेवारें सात कर्मनी उदीरणा जाणवी. ए बीजुं स्थानक अने छट्ठा गुणठाणाथी आगलें वेदनी अने आयु ए बे कर्मनी उदीरणा न होय माटे तिहां छ कर्मनी उदीरणा होय. ए त्रीजुं स्थानक, तथा दशमे गुणठाणे वेदनीय आयु अने मोहनीय, ए त्रण कर्मना पांच कर्म विना उदीरणा उपशांत मोह गुणठाणा सुधी पामीयें, केमके आवलीमात्र रहे, त्यां मोहनीयनी उदीरणा न होय, माटे ए चोथुं स्थानक तथा ज्ञानावरणीय अने अंतराय ए त्रण कर्म आवलिका मात्र थाकतां होय, तेवारें बारमे गुणठाणे एनी उदीरणा नहीं जाणवी. तेथी त्यां पछी नाम अने गोत्र, ए बे कर्मनीज उदीरणा होय एम सयोगीयें पण बेनी उदीरणा अने अयोगी अनुदीरक होय, ए पांचमुं स्थानक. एम ए सर्व मनुष्यने विषे संजवे छे. ते जणी सन्निया पंचेंद्रिय पर्याप्ताने विषे ए पांच उदीरणास्थानक कह्यां. एटले मूलजीव जेदद्वारें गुणठाणादिक आठ बोल कह्या, ए जे जीवना जेद कह्या ते जीवना जेद गत्यादिक जेदें करी विचारतां चतुर्विध पंचविधादिक थाय, तेथी चौद जेदनुं अनियतपणुं देखाड्युं. ॥ ११ ॥ उक्तानि जीवस्थानेषु गुणस्थानादीन्यष्टौ द्वाराणि.

॥ अथ मार्गणास्थानान्याह ॥

गइ इंदि एअ काए, जोए वेए कसाय नाणेसु ॥
संजम दंसण लेसा, जव सम्मे सन्नि आहारे ॥ १२ ॥

अर्थ–गइ के० गति चार, इंदिएअ के० पांच एकेंद्रियादिक इंद्रिय, एवं नव. काए के० पृथ्वीकायादिक छ जीवनिकाय जीवसमूह ते निकाय कहियें, एवं पंदर. जोए के० बोलवुं, चालवुं, इत्यादिक चेष्टायें जोवे ते योग त्रण, एवं अढार. वेए के० इंद्रियें करी सुख वेदीयें, ते जणी वेद त्रण, एवं एकवीश. कसाय के० कष एटले संसार तेनो आय एटले लाज होय ते जणी कषाय कहीयें, तेनी चार मार्गणा, एवं पच्चीश. नाणेसु के० जाणी वस्तुपर्यायशुं इणे, ते जणी ज्ञान कहीयें. तेनी मार्गणा आठ. एवं तेत्रीश थइ. संजम के० सावद्ययोगथकी निवर्त्तवुं तेने संयम कहीयें. तेनी मार्गणा सात एवं चालीश. दंसण के० दर्शन सामान्यावबोध तेना जेद चार, एवं चुम्मालीश. लेसा के० कषायोदयें अशुद्धाध्यवसाय थाय तथा योगप्रवृत्ति ते लेश्या तेनी छ मार्गणा, एवं पच्चाश. जव के० जव्याजव्यमार्गणा, एवं बावन्न. सम्मे के० सम्यक्त्व मिथ्यात्वादि

नेदें तत्त्वश्रद्धानवंत जीव नेद ठ. एवं अठावन, सन्नि के० मनसहित ते संज्ञीआ बाकी असन्निआ, एम वे नेदें जीव, एवं शाठ. आहारे के० उजाहारादिक करे ते आहारी अने आहार न करे, ते अणाहारी. एम वे नेदें जीव. एवं वाशठ नेद उत्तर जाणवा. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ १२ ॥

हवे चौद मूल मार्गणाद्वारनां उत्तर वाशठ मार्गणाद्वार कहेले.

सुर नर तिरि निरय गइ, इग विअ तिअ चउ पणिंदि ठकाया ॥
नू जल जलणा ऽनिल वण, तसाय मण वयण तणु जोगा ॥ १३ ॥

अर्थ– नवनपति, व्यंतर, ज्योतिषी अने वैमानिक, ए चार. सुर के० देवगतिनाम, नर के० मनुष्यगतिनाम एकेंडिय, विकलेंडिय, पंचेंडिय, जलचर, स्थलचरने खेचर, ए सर्व. तिरि के० तिर्यंचगतिनाम. साते नरकना नारकीने निरय के० नरकगतिनाम, एम गतिनी अपेक्षायें सर्व संसारी जीव विचारतां चार नेदें होय ए प्रथम चार. गइ के० गतिमार्गणा जाणवी.

इग के० एकेंडिय ते पृथिव्यादिक पांच स्थावर, विअ के० वेंडिय, ते शंखादिक, तिअ के० तेंडिय, ते कीडीप्रमुख, चउ के० चउरिंडिय ते नमरादिक, पणिंदि के० देवता, नारकी, असंज्ञीआ, संज्ञीआ, मनुष्य तथा तिर्यंच एम विचारतां इंडियवंत जीवनी अपेक्षायें सर्व संसारी जीव, पांच प्रकार होय. ए बीजी इंडियमार्गणा पांच प्रकारें जाणवी.

ठकाया के० ठ प्रकारना जीव कायमार्गणायें विचारतां होय, त्यां नू के० माटी, पाषाण, धातुना नेद तथा मीठुं, पारो, नोडल, रत्ननी जाति, ए सर्व बादर, पृथ्वीकाय तथा सूक्ष्म पृथ्वीकाय जीव चौदराज लोकें जाणवा तथा जल के० पाणी, हीम, करहा इत्यादिक अप्काय जीव जाणवा. जलण के० अग्नि, वीजली, इत्यादिक तेउकाय जीव जाणवा. अनिल के० वायुकाय ते गुंजवायु, विंटोलीउं इत्यादिक जाणवा, वण के० आंब निंबादिक, ते प्रत्येक वनस्पति तथा अनंतकाय निगोद सूक्ष्म बादर ए बे नेद वनस्पतिकाय. तसाय के० विकलेंडिय अने पंचेंडिय, ए त्रसकाय जाणवा. एम कायापेक्षायें ठ नेदें जीव जाणवा. ए कायमार्गणा त्रीजी जाणवी.

मणवयणतणुजोगा के० काययोगें करी मनोवर्गणायें ऽव्य लेइ मनपणे परिणमावे तेनी साथें संबंधजन्य जीवनुं करणवीर्य, ते मनोयोग. एम नाषापणे परिणमे ऽव्यसंबंधजन्य जीववीर्य ते वचनयोग, ज्यां आत्मा प्रदेश विस्तारे, ते काया, तेह संबंधजन्य जे जीववीर्य, ते काययोग. ए त्रण योगें करी सयोगी जीव, त्रण नेदे जाणवा. एम सर्व जीव, योगमार्गणायें विचारतां मनयोगी, वचनयोगी, अने काययोगी, ए त्रण प्रकारें जाणवा. ए चोथी योगमार्गणा. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ १३ ॥

वेअ नरि त्थि नपुंसग, कसाय कोह मय माय लोनित्ति ॥
मइ सुअऽवहि मण केवल, विनंग मइ सुअ नाण सागारा ॥ १४ ॥

अर्थ– वेअ के० वेदमार्गणायें वेदनी अपेक्षायें विचारतां त्रण नेदें सर्व संसारी जीवले त्यां जे दाढी, मुंठ सहित मुखपुरुषाकारवंत, ते ऽव्यपुरुष जाणवो, अने जे स्त्री विषयिणी अनिलाषारूप मैथुनसंज्ञा सहित जे जीव वर्त्ते, ते नावपुरुष जाणवो. ए नर के० पुरुषवेद कह्यो तथा स्तन, योनि प्रमुख अवयव सहित अने दाढी मुंठ रहित एवा मुखने जे धारण करे, ते ऽव्यस्त्री जाणवी. अने पुरुषविषयिणी अनिलाषा रूप मैथुनसंज्ञा सहित जे जीव ते नावस्त्री जाणवी, ए बीजो इत्थि के० स्त्रीवेद. तथा स्त्रीना अवयव स्तनादिक तथा पुरुषना अंग, दाढी, मूठ, प्रमुख ए बेहु जेने न होय ते ऽव्यनपुंसक जाणवा तथा स्त्री अने पुरुष, ए

वेदु विषयिणी अभिलाषायें जे जीव वर्त्ते ते भावनपुंसक जाणवा. ए त्रीजो नपुंसग के० नपुंसक वेद. एम वेद आश्री द्रव्य अने भावभेदें करी जीव त्रण प्रकारे जाणवा. ए पांचमी वेदमार्गणा त्रण प्रकारें जाणवी.

कसाय के० कषायोदयभेदें विचारतां कोहमयमायलोभित्ति के० क्रोधी, मानी, मायी अने लोभी, ए चार भेदें सर्व संसारी जीव होय, त्यां बीजानी साथें चित्तनुं विघट्टन परिणत ते क्रोधी. पोताने विषे अधिकता बुद्धियें अनमन विभावपरिणति, ते मानी. परनें वंचवा हेतु कुटिलता परिणति ते मायी. परद्रव्य साथें अभेदताबुद्धिपरिणति, ते लोभी.ए चारे कषाय, उदय विरोधी ठे. जे भणी क्रोधादिकने उदयें मानादिकनो उदय न होय, अने मानने उदयें क्रोधनो उदय न होय,ए रीते ठठी कषायमार्गणा चार प्रकारें जाणवी.

ज्ञान, अज्ञानभेदें करी जीवभेद विचारतां आठ प्रकारमांहे सर्व जीव आवे, ए क्षायोपशमिक क्षायिकपर्यायें जाणवा. त्यां इंद्रिय पांच, अने नोइंद्रिय, ए निमित्त वर्त्तमान विषय ज्ञानविशेष, ते प्रथम मइ के० मतिज्ञान. शब्द संबंध अर्थविषयक त्रिकालविषयवस्तुपर्यालोचन ज्ञानविशेष, ते बीजुं सुअ के० श्रुतज्ञान. अवधि एटले मर्यादायें रूपिद्रव्यविषयप्रत्यक्ष, ते त्रीजुं अवहि के० अवधिज्ञान, मनुष्यक्षेत्रमांहे जे सन्नीआ पंचेंद्रिय जीवना मनोगत भाव भेदनुं जाणवुं, ते चोथुं मण के० मनःपर्यायज्ञान. सकल आवरणरहित संपूर्ण सर्ववस्तु विषयिउं अनंतद्रव्यविषइउं ज्ञान, ते पांचमुं केवल के० केवलज्ञान जाणवुं. मिथ्यात्वें करी विरुद्धभंगें विपरीतपणे वस्तुनो परिछेद, ते ठठुं विभंग के० विभंगज्ञान कहीयें. जेम शिवराजार्षि सात द्वीप अने समुद्र देखी जाणवा लागो. जे मे सर्वद्विप, समुद्र, दीठा एम मिथ्यात्वने उदयें जे अवधिज्ञान ते ठठुं विभंगज्ञान कहीयें, तथा मिथ्योत्वीनें एक मति, बीजुं श्रुत ते पण अज्ञान कहीयें.

जे भणी अनंतधर्मात्मक वस्तुने एकरूपें पूर्ण करी जाणे, ने संसारहेतु तेने मोक्षहेतुरूप जाणे, एकज विधिरूप जाणे, अथवा निषेधरूप जाणे, एम एकांत जाणे पण उभयरूपें न जाणे तेथी अज्ञानी मिथ्यात्वी कह्या. सम्यक्दृष्टिमां एक ज्ञानी ते केवली अने बे ज्ञानी ते मतिज्ञानी अने श्रुतज्ञानी तथा त्रण ज्ञानी ते मति, श्रुत अने अवधिज्ञानी, तथा चार ज्ञानी ते मति, श्रुत, अवधि अने मनःपर्यवज्ञानी. ए चार ज्ञानी कह्या. ए आठ नाण के० ज्ञान ते साकारोपयोग सामान्यविशेषात्मक वस्तुने विषे जाति, गुण, क्रियाविशिष्ट वस्तुनुं जाणवुं. ते सागारा के० साकारोपयोग जाणवुं. ए सातमी ज्ञानमार्गणा आठ भेदें जाणवी. ॥ १४ ॥

हवे विरति अविरति मार्गणा बे मली सात भेदें कहे ठे.

सामाइअ ठेअ परिहा, र सुहुम अहखाय देस जय अजया ॥
चस्कु अचस्कु उही, केवलदंसण अणागारा ॥ १५ ॥

अर्थ-सामाइअ के० सामायिक चारित्र, ठेअ के० ठेदोपस्थापनीयचारित्र, परिहार के० परिहारविशुद्धि चारित्र, सुहुम के० सूक्ष्मसंपराय चारित्र, अहखाय के० यथाख्यातचारित्र, देसजयअजया के० देशविरति चारित्र, अने अविरतिचारित्र, ए सात चारित्र, अने चस्कु के० चक्षुदर्शन अने अचस्कु के० अचक्षुदर्शन उही के० अवधिदर्शन, केवल के० केवलदर्शन, ए चार दंसण के० दर्शन ते अणागारा के० अनाकारोपयोग जाणवा. ॥ १५ ॥

हवे सातमी चारित्रमार्गणा कहे ठे. सर्वविरति, देशविरति अने अविरति एवी रीतें विचारतां सात भेदे सर्व संसारी जीव होय. तिहां सम के० ज्ञान, दर्शन अने चारित्रनो ज्यां आय के० लाभ होय ते भणी सामायकचारित्र सर्व सावद्य विरतिरूप प्रथम जाणवुं, अने जे पूर्वपर्याय ठेदीने बीजा विशुद्ध पर्यायनुं उपस्थापन करवुं. ते बीजुं ठेदोपस्थापनीय चारित्र, ते एक सातिचार अने बीजो निरतिचार, एवा बे भेदें

जाणवुं. त्यां श्रीवीर तीर्थंकरना साधुने दूषण लागे थके जे व्रत पर्याय छेदे, जेम विषधर जे सर्प तेणे डंशेली आंगलीने शरीर राखवाने हेतें छेदे. एम व्रत राखवा निमित्ते सदूषण व्रत पर्याय छेदी उगामणी करीयें, ते सातिचार छेदोपस्थापनीय कहीयें, अने बीजो निरतिचार ते श्रीपार्श्वनाथना शिष्य श्रीवीर जिनपासें फरीथी व्रत उच्चरे, ते निरतिचार छेदोपस्थापनीय चारित्र बीजुं जाणवुं. एटले तीर्थथकी अन्य तीर्थें संक्रमण करे, जेम श्रीपार्श्वनाथना साधु केशी गांगेय प्रमुखे श्रीवीरना शासनमां आवी पंच महाव्रत उच्चरी पूर्व पर्याय छेदी नवो पर्याय ग्रह्यो, ए निरतिचार कहीयें. त्रीजुं परिहार तपोविशेष, त्यां साडानव पूर्वधर तो ओगणत्रीश वर्ष उपरांत वहे, तेहने नवनो गच्छ होय. तेमध्यें एक वाचनाचार्य अने चार साधु परिहार तपोनिविष्ट तथा चार साधु तेनुं वैयावच्च करे, ते छ मासनुं तप पूर्ण करे, तेवारें ते चार वैयावच्ची साधु तप आदरे अने तप करी रह्या जे चार साधु, ते तेहनुं छ मास सुधी वैयावच्च करे, वलतुं छ मास सुधी वाचनाचार्य तप करे बीजा साधु तेनुं वैयावच्च करे, एम अढार मासनुं तप करे, ते तपनी विगत आवी रीते छे के, उष्ण कालें जघन्य चोथ लगें मध्यम छठ अने उत्कृष्ट अठम तप करे, शीतकाले जघन्य छठ, मध्यम अठम अने उत्कृष्ट दशम तप करे. वर्षाकालें जघन्य अठम, मध्यम दशम अने उत्कृष्ट द्वादश तप करे. पारणें आ- यंबील करे. एम तप पूर्ण करी जिनकल्प पडिवजे तथा गच्छमांहे आवे, ते परिहार विशुद्धिचारित्र त्रीजुं जाणवुं. सूक्ष्मसंपराय गुणठाणे सूक्ष्मसंपराय चारित्र चोथुं होय. अगीआरमा गुणठाणाथी मांडीने चार गु- णठाणे श्रीवीतरागनुं निरतिचारचारित्र ते पांचमुं यथाख्यात चारित्र जाणवुं. देशविरति निरपराध निरपेक्ष संकल्पी त्रस जीव न हणुं, ते छठुं देशविरति चारित्र, इत्यादिक सर्व विरति, देशविरति चारित्र जाणवां. अने ए बे मांहेथी एके न होय ते सातमुं अविरति चारित्र जाणवुं, ए आठमी चारित्रमार्गणा सात भेदें जाणवी.

हवे नवमी दर्शनमार्गणा कहे छे. जे आंखें करी देखवुं, ते चक्षुदर्शन. अचक्षु कहेतां आंख विना शेष इंद्रिय चार तथा मन तेणें करी जे वस्तुनुं सामान्यांश ग्रहण ते बीजुं अचक्षुदर्शन. अवधि एटले द्रव्य, क्षेत्र, कालादिक मर्यादायें सामान्यपणे रूपी द्रव्यनुं ग्रहण, ते त्रीजुं अवधिदर्शन अने संपूर्ण द्रव्यविषय सामान्यांशनुं ग्रहण विषयक केवलदर्शन ते चोथुंजाणवुं. ए चारे अनाकार छे. जे ज्ञाणी जाति, गुण, क्रिया- दिक विशेषण रहित वस्तु आकार रहित कांइएक एवुं देखीयें, ते ज्ञाणी अनाकारोपयोग कहीये, ए नवमी दर्शनमार्गणा जाणवी. ॥ १५ ॥

हवे दशमुं लेश्यामार्गणानुं द्वार कहेछे.

किण्हा नीला काऊ, तेऊ पम्हाय सुक्क भव्विअरा ॥
वेअग खइगुवसममिछ मीस सासाण सन्निअरे ॥ १६ ॥

र्थ–किण्हा के० कृष्ण लेश्या, नीला के० नील लेश्या, काउ के० कापोत लेश्या, तेउ के० तेजोलेश्या, के० पद्मलेश्या, सुक्क के० शुक्ललेश्या, भव के० भव्य, इअरा के० इतर एटले अभव्य, वेअग के० म्यक्त्व, खइग के० क्षायिकसम्यक्त्व, उवसम के० औपशमिक सम्यक्त्व, मिछ के० मिथ्यात्व- मीस के० मिश्र समकित, सासाण के० सास्वादन समकित, सन्निअरे के० सन्निआ अने इतर न्निआ ए तेरमी संज्ञी मार्गणा जाणवी. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १६ ॥

औदयिक पर्याय भेदें करी जीवभेद विचारतां छ भेदें सर्व जीव जाणवा. कृष्णादिक द्रव्यसंबंधे परिणमनहेतु अशुद्धभाव ते लेश्या कहीयें. तेनुं स्वरूप जंबूफल खावा निमित्त छे, ते भेदे जाणवुं. जेम छ पुरुषें जंबूवृक्ष फल्यो देखी एकें चिंतव्युं, के ए वृक्ष मूलथकी

वेद विषयिणी अभिलाषायें जे जीव वर्त्ते ते भावनपुंसक जाणवा. ए त्रीजो नपुंसग के० नपुंसक वेद. एम वेद आश्री द्रव्य अने भावभेदें करी जीव त्रण प्रकारे जाणवा. ए पांचमी वेदमार्गणा त्रण प्रकारें जाणवी.

कसाय के० कषायोदयभेदें विचारतां कोहमयमायलोभित्ति के० क्रोधी, मानी, मायी अने लोभी, ए चार भेदें सर्व संसारी जीव होय, त्यां बीजानी साथें चित्तनुं विघट्टन परिणत ते क्रोधी. पोताने विषे अ-धिकता बुद्धियें अनमन विभावपरिणति, ते मानी. परनें वंचवा हेतु कुटिलता परिणति ते मायी. परद्रव्य साथें अभेदताबुद्धिपरिणति, ते लोभी.ए चारे कषाय, उदय विरोधी छे. जे भणी क्रोधादिकने उदयें माना-दिकनो उदय न होय, अने मानने उदयें क्रोधनो उदय न होय,ए रीतें छठी कषायमार्गणा चार प्रकारें जाणवी.

ज्ञान, अज्ञानभेदें करी जीवभेद विचारतां आठ प्रकारमांहे सर्व जीव आवे, ए क्षायोपशमिक क्षायिक-पर्यायें जाणवा. त्यां इंद्रिय पांच, अने नोइंद्रिय, ए निमित्त वर्त्तमान विषय ज्ञानविशेष, ते प्रथम मइ के० मतिज्ञान. शब्द संबंध अर्थविषयक त्रिकालविषयवस्तुपर्यालोचन ज्ञानविशेष, ते बीजुं सुअ के० श्रुतज्ञान. अवधि एटले मर्यादायें रूपिद्रव्यविषयप्रत्यक्ष, ते त्रीजुं अवहि के० अवधिज्ञान, मनुष्यक्षेत्रमांहे जे सन्नीआ पंचेंद्रिय जीवना मनोगत भाव भेदनुं जाणवुं, ते चोथुं मण के० मनःपर्यायज्ञान. सकल आवरणरहित संपूर्ण सर्ववस्तु विषयिउं अनंतद्रव्यविषइउं ज्ञान, ते पांचमुं केवल के० केवलज्ञान जाणवुं. मिथ्यात्वें करी विरुद्धभंगें विपरीतपणे वस्तुनो परिछेद, ते छठुं विभंग के० विभंगज्ञान कहीयें. जेम शिवराजर्षि सात द्वीप अने समुद्र देखी जाणवा लागो. जे में सर्वद्विप, समुद्र, दीठा एम मिथ्यात्वने उदयें जे अवधिज्ञान ते छठुं विभंगज्ञान कहीयें, तथा मिथ्यात्वीनें एक मति, बीजुं श्रुत ते पण अज्ञान कहीयें.

जे भणी अनंतधर्मात्मक वस्तुने एकरूपे पूर्ण करी जाणे, ने संसारहेतु तेने मोक्षहेतुरूप जाणे, एकज विधिरूप जाणे, अथवा निषेधरूप जाणे, एम एकांत जाणे पण उभयरूपें न जाणे तेथी अज्ञानी मिथ्यात्वी कह्या. सम्यक्दृष्टिमां एक ज्ञानी ते केवली अने बे ज्ञानी ते मतिज्ञानी अने श्रुतज्ञानी. तथा त्रण ज्ञानी ते मति, श्रुत अने अवधिज्ञानी, तथा चार ज्ञानी ते मति, श्रुत, अवधि अने मनःपर्यवज्ञानी. ए चार ज्ञानी कह्या. ए आठ नाण के० ज्ञान ते साकारोपयोग सामान्यविशेषात्मक वस्तुने विषे जाति, गुण, क्रियाविशिष्ट वस्तुनुं जाणवुं. ते सागारा के० साकारोपयोग जाणवुं. ए सातमी ज्ञानमार्गणा आठ भेदें जाणवी. ॥ १४ ॥

हवे विरति अविरति मार्गणा बे मली सात भेदें कहे छे.

सामाइअ छेअ परिहा, र सुहुम अहखाय देस जय अजया ॥
चक्खु अचक्खु ओही, केवलदंसण अणागारा ॥ १५ ॥

अर्थ-सामाइअ के० सामायिक चारित्र, छेअ के० छेदोपस्थापनीयचारित्र, परिहार के० परिहारविशुद्धि चारित्र, सुहुम के० सूक्ष्मसंपराय चारित्र, अहखाय के० यथाख्यातचारित्र, देसजयअजया के० देशविरति चारित्र, अने अविरतिचारित्र, ए सात चारित्र, अने चक्खु के० चक्षुदर्शन अने अचक्खु के० अचक्षुदर्शन ओही के० अवधिदर्शन, केवल के० केवलदर्शन, ए चार दंसण के० दर्शन ते अणागारा के० अना-कारोपयोग जाणवा. ॥ १५ ॥

हवे सातमी चारित्रमार्गणा कहे छे. सर्वविरति, देशविरति अने अविरति एवी रीतें विचारतां सात भेदे सर्व संसारी जीव होय. तिहां सम के० ज्ञान, दर्शन अने चारित्रनो ज्यां आय के० लाभ होय ते भणी सामायकचारित्र सर्व सावद्य विरतिरूप प्रथम जाणवुं, अने जे पूर्वपर्याय छेदीने बीजा विशुद्ध पर्यायनुं उपस्थापन करवुं. ते बीजुं छेदोपस्थापनीय चारित्र, ते एक सातिचार अने बीजो निरतिचार, एवा बे भेदें

जाणवुं. त्यां श्रीवीर तीर्थंकरना साधुने दूषण लागे थके जे व्रत पर्याय छेदे, जेम विषधर जे सर्प तेणे डंशेली आंगलीने शरीर राखवाने हेतें छेदे. एम व्रत राखवा निमित्तें सदूषण व्रत पर्याय छेदी उठामणी करीयें, ते सातिचार छेदोपस्थापनीय कहीयें, अने बीजो निरतिचार ते श्रीपार्श्वनाथना शिष्य श्रीवीर जिनपासें फरीथी व्रत उच्चरे, ते निरतिचार छेदोपस्थापनीय चारित्र बीजुं जाणवुं. एटले तीर्थथकी अन्य तीर्थें संक्रमण करे, जेम श्रीपार्श्वनाथना साधु केशी गांगेय प्रमुखे श्रीवीरना शासनमां आवी पंच महाव्रत उच्चरी पूर्व पर्याय छेदी नवो पर्याय ग्रह्यो, ए निरतिचार कहीये. त्रीजुं परिहार तपोविशेष, त्यां साडानव पूर्वधर तो उंगणत्रीश वर्ष उपरांत वहे, तेहने नवनो गच्छ होय. तेमध्ये एक वाचनाचार्य अने चार साधु परिहार तपोनिविष्ट तथा चार साधु तेनुं वैयावच्च करे, ते छ मासनुं तप पूर्ण करे, तेवारें ते चार वैयावच्ची साधु तप आदरे अने तप करी रह्या जे चार साधु, ते तेहनुं छ मास सुधी वैयावच्च करे, वलतुं छ मास सुधी वाचनाचार्य तप करे बीजा साधु तेनुं वैयावच्च करे, एम अढार मासनुं तप करे, ते तपनी विगत आवी रीतें छे के, उष्ण कालें जघन्य चोथ लगें मध्यम छठ अने उत्कृष्ट अठम तप करे, शीतकाले जघन्य छठ, मध्यम अठम अने उत्कृष्ट दशम तप करे. वर्षाकालें जघन्य अठम, मध्यम दशम अने उत्कृष्ट दुवालश तप करे. पारणें आयंबील करे. एम तप पूर्ण करी जिनकल्प पडिवज्जे तथा गच्छमांहे आवे, ते परिहार विशुद्धिचारित्र त्रीजुं जाणवुं. सूक्ष्मसंपराय गुणठाणे सूक्ष्मसंपराय चारित्र चोथुं होय. अगीआरमा गुणठाणाथी मांडीने चार गुणठाणे श्रीवीतरागनुं निरतिचारचारित्र ते पांचमुं यथाख्यात चारित्र जाणवुं. देशविरति निरपराध निरपेक्ष संकल्पी त्रस जीव न हणुं, ते छठुं देशविरति चारित्र, इत्यादिक सर्व विरति, देशविरति चारित्र जाणवां. अने ए बे मांहेथी एके न होय ते सातमुं अविरति चारित्र जाणवुं, ए आठमी चारित्रमार्गणा सात भेदें जाणवी.

हवे नवमी दर्शनमार्गणा कहे छे. जे आंखें करी देखवुं, ते चक्षुदर्शन. अचक्षु कहेतां आंख विना शेष इंद्रिय चार तथा मन तेणें करी जे वस्तुनुं सामान्यांश ग्रहण ते बीजुं अचक्षुदर्शन. अवधि एटले द्रव्य, क्षेत्र, कालादिक मर्यादायें सामान्यपणे रूपी द्रव्यनुं ग्रहण, ते त्रीजुं अवधिदर्शन अने संपूर्ण द्रव्यविषय सामान्यांशनुं ग्रहण विषयक केवलदर्शन ते चोथुंजाणवुं. ए चारे अनाकार छे. जे भणी जाति, गुण, क्रियादिक विशेषण रहित वस्तु आकार रहित कांइएक एवुं देखीयें, ते भणी अनाकारोपयोग कहीयें, ए नवमी दर्शनमार्गणा जाणवी. ॥ १५ ॥

हवे दशमुं लेश्यामार्गणानुं द्वार कहेछे.

किण्हा नीला काऊ, तेऊ पम्हाय सुक्क नविअरा ॥
वेअग खइगुवसममिछ मीस सासाण सन्निअरे ॥ १६ ॥

अर्थ–किण्हा के० कृष्ण लेश्या, नीला के० नील लेश्या, काउ के० कापोत लेश्या, तेऊ के० तेजोलेश्या, पम्हाय के० पद्मलेश्या, सुक्क के० शुक्ललेश्या, भव के० भव्य, इअरा के० इतर एटले अभव्य, वेअग के० वेदक सम्यक्त्व, खइग के० क्षायिकसम्यक्त्व, उवसम के० औपशमिक सम्यक्त्व, मिछ के० मिथ्यात्वसम्यक्त्व, मीस के० मिश्र समकित, सासाण के० सास्वादन समकित, सन्निअरे के० सन्निआ अने इतर बीजा असन्निआ ए तेरमी संज्ञी मार्गणा जाणवी. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १६ ॥

लेश्या औदयिक पर्याय भेदें करी जीवभेद विचारतां छ भेदें सर्व जीव जाणवा. कृष्णादिक द्रव्यसंबंधे जीवनो कर्मरस परिणमनहेतु अशुद्धभाव ते लेश्या कहीयें. तेनुं स्वरूप जंबूफल खावा निमित्त छे, ते पुरुषना अध्यवसाय भेदें जाणवुं. जेम छ पुरुषें जंबूवृक्ष फल्यो देखी एकें चिंतव्युं, के ए वृक्ष मूलथकी

छेदीयें. ए कृष्ण लेश्यावंत. बीजे कह्युं के, शाखा छेदीयें, ए नीललेश्या, त्रीजे कह्युं लघु शाखा छेदो, ए कापोत लेश्या, चोथे कह्युं गुच्छ छेदो, ए तेजो लेश्या. पांचमे कह्युं फल तोडी लियो, ए पद्मलेश्या. छठे कह्युं नीचें पड्यां फल लइयें. ए शुक्ल लेश्या. एम छ जेदें जीव होय. ए दशमी लेश्यामार्गणा जाणवी.

हवे जव्यमार्गणायें पारिणामिक जावें जीवजेद विचारतां बे जेदें सर्व संसारी जीव छे. त्यां मुक्ति जावा योग्य जे जीव ऽव्य ते जव्य जीव अने जे केवारें पण मुक्तियें न जाय ते अजव्य जीव. ए अगीआरमी जव्य मार्गणा बे जेदें जाणवी.

हवे नवतत्वश्रद्धानगुण मुख्यतायें क्षायोपशमिक, क्षायिक, औपशमिक अने औदयिक, ए चार पर्याय जेदें विचारतां छ जेद सर्व जीवना थाय. त्यां प्रथम वेदक कहेतां सम्यक्त्व मोहनीयना प्रदेश तथा रस वेदे छे. एनुं नाम क्षायोपशमिक कहीयें. जे जणी मिथ्यात्व मोहनीयनो रस सर्व घातीउ उदयें आव्यो थको जोगवी क्षयें कीधो अने उदय नथी आव्यो, एवो जे अनुदय रूप ते उपशम्यो छे ए ने आंतरे जे आत्मानी तत्वरुचि ज्यां लगें जागे, ते पहेलुं क्षायोपशम सम्यक्त्व कहीयें. उक्तंच " मिछत्तं जमुइन्नं, तं खीणं अणुइन्नं च उवसंतं ॥ मीसी जावंपरिणय, वेइज्जंतं खउवसमं " ॥ १ ॥ तथा श्रीजिनकालें प्रथम संघयणी मनुष्य क्षपक श्रेणि करतो पहेला अनंतानुबंधीया चार कषाय तथा त्रण दर्शन मोहनीय, ए सात प्रकृति खपावे, तेवारें जे प्रथम कह्यो आत्मानो शुद्ध श्रद्धान स्वजाव, ते बीजुं क्षायिक सम्यक्त्व. ए बद्धायु पामे, तेनी अपेक्षायें तो चारे गति मध्यें पामीयें. तथा ए साते प्रकृति रसथी तथा प्रदेशथी उपशमावे थके जे शुद्ध श्रद्धान गुण प्रगट्यो ते त्रीजुं औपशमिक सम्यक्त्व जाणवुं. मिथ्यात्वने उदयें विपरीतरुचि ते-चोथुं मिथ्यात्व. तथा मिश्रने उदयें मिश्ररुचि ते पांचमुं मिश्र. तथा सम्यक्त्व वमतो, मिथ्यात्वें नथी प-होतो, एनी वच्चें जे शुद्धरुचि ते छठुं सास्वादन सम्यक्त्व जाणवुं. ए बारमी समकित मार्गणा छ जेदे जाणवी.

हवे संज्ञा क्षायोपशमजन्य जीवनुं ज्ञानविशेष ते पण अहींआं दीर्घकालिकी संज्ञा तेणे सहित ते सन्नीआ जीव मन सहित जाणवा. तथा ते संज्ञायें रहित जेने मन न होय ते असन्नीआ जीव. एम संज्ञामार्गणायें विचारतां सर्व जीव बे प्रकारें जाणवा. ए संज्ञिमार्गणा तेरमी बे जेदे जाणवी. ॥ १६ ॥

आहारेअर जेआ, सुर निरय विजंग मइ सु उहि ऽुगे ॥
सम्मत्त मतिगे पह्मा, सुक्का सन्नीसु सन्निऽुगं ॥ १७ ॥

अर्थ– आहारेअरजेआ के० अहारक अने इतर ते अणाहारक ए बे जेद आहारक मार्गणाना ए चउदमी मार्गणा. हवे बाशठ मार्गणायें चौद जीवजेद कहे छे. सुर के० देवगति, निरय के० नरकगति, त्रीजुं विजंग के० विजंग ज्ञान, चोथुं मइ के० मतिज्ञान पांचमुं, सु के० श्रुतज्ञान उहिऽुगे के० अवधिज्ञान अने अवधि दर्शन. एवं सात. सम्मत्ततिगे के० सम्यक्त्वनुं त्रिक एवं दश अने पह्मा के० अगीआरमी पद्मलेश्या बारमी सुक्का के० शुक्ल लेश्या, तेरमी सन्निसु के० सन्नीआ ए तेर मार्गणायें सन्निऽुगं के० संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्ता अने अपर्याप्ता ए बे जेद जीवना होय. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १७ ॥

चौदमी आहारकमार्गणा त्यां प्रथम आहार त्रण प्रकारना छे. एक उंजार, अपर्याप्तावस्थायें होय तथा बीजो लोमाहार अने त्रीजो प्रक्षेपाहार, ए बे आहार पर्याप्तावस्थाये होय, ए त्रणे आहारें करी क्षुधोपशम हेतु शरीरादिक पुजल आहारे, तेने आहारक कहीयें. तेथी इतर के० बीजा अनाहारक जाणवा. जे कार्म-णकाययोगी विग्रहगति समापन्न जीव तथा अयोगी केवली इत्यादिक अणाहारक जीव जाणवा. एम वि-चारतां बे जेदें सर्व जीव जाणवा, ए चौदमी आहारकमार्गणा कही. ए रीतें मार्गणाना उत्तर जेद बाशठ कह्या.

हवे बाशठ मार्गणाद्वारें चौद जीवभेद विचारे छे. देवगति अने नरकगति ए बे गतिमार्गणामध्यें संज्ञी पंचेंद्रिय अने पर्याप्तो करण अपर्याप्तो लेवो केमके लब्धि अपर्याप्तो देव अने नारकी न होय माटें.

त्रीजा विभंग ज्ञाने अपर्याप्तावस्थायें विभंग ज्ञानी होय. ते अपेक्षायें लेवुं तथा पंचसंग्रहमांहे विभंगें एकज जीवभेद मात्र सन्निपर्याप्तोनोज कह्यो छे ते असंज्ञीया मांहेथी आव्यो जे देवता, अने नारकी तेने अपर्याप्तावस्थायें विभंगज्ञान न होय. तेथी ते अपेक्षायें एकज भेद लीधो छे. ए विशेष छे.

मतिज्ञान, श्रुतज्ञान, अवधिज्ञान, ए त्रण ज्ञान अने दर्शनमार्गणामांहे एक अवधिदर्शन ए चार मार्गणाद्वारें संज्ञी पंचेंद्रिय करण अपर्याप्तो जीव त्रण ज्ञान सहित सम्यक्दृष्टि अवतरे, ते अपेक्षायें अपर्याप्ता लीधा, तथा बीजा संज्ञी पर्याप्ता सम्यक्दृष्टि जीवने पण, होय. एटले बे जीवभेद होय.

त्रण सम्यक्त्वें पण ए बे जीवभेद जाणवा. त्यां बद्धायु सात प्रकृति मोहनी खपावी, चार गतिमांहे उपजे, त्यां अपर्याप्तावस्थायें क्षायिक सम्यक्त्व होय. ते अपेक्षायें एक संज्ञीआ अपर्याप्ता लेवा तथा उपशमश्रेणियें उपशम सम्यक्दृष्टि पण मरण पामीने अनुत्तरवासी देवता थाय. ते अपेक्षायें बीजा संज्ञी अपर्याप्ता पण लेवा. अहींआं कोइ कहे छे जे संज्ञी अपर्याप्ताने उपशम सम्यक्त्व केम होय? तेनो उत्तर जे अंहीं करण अपर्याप्ता लेवा पण लब्धि अपर्याप्ता न लेवा.

वेदक सम्यक्त्वें. पद्मलेश्यायें, शुक्ललेश्यायें तथा संज्ञी मार्गणायें ए चार मार्गणायें तथा पूर्वली नव. एवं तेर मार्गणास्थानें सन्निदुगं के० संज्ञीआना बे भेद होय, एटले पर्याप्तो अने अपर्याप्तो ए बे भेद होय. त्यां अपर्याप्ता उपजती वेलायें करणथी लेवा जे भणी लब्धिअपर्याप्ता तो तथाविध विशुद्धिने अभावें ए तेर मार्गणाद्वारें न पामीयें. ए तेर मार्गणायें जीव भेद कह्या. अहीं वेदक अने क्षायोपशमिक सम्यक्त्व एकज छे ए तेर मार्गणा थइ.॥ १७ ॥

तमसन्नि अपज्जजुअं, नरे सबायर अपज्ज तेऊए ॥
थावर इगिंदि पढमा, चउ बार असन्नि दुदु विगले ॥ १८ ॥

अर्थ– तं के० ते बे भेद असन्निअपजजुअं के० असंज्ञीआ लब्धि अपर्याप्ता सहित ए त्रण भेद, नरे के० मनुष्यगतिने विषे होय, सबायरअपज्जतेऊए के० ते बे बादर अपर्याप्ता सहित त्रण भेद तेजोलेश्यामांहे होय. अने थावरइगिंदि के० पांच स्थावरकाय अने इंद्रियमार्गणामांहेली एकेंद्रिय, ए छ बोलने विषे पढमाचउ के० प्रथमना चार भेद जीवोना होय. तथा बारअसन्नि के० प्रथमना बार भेद असंज्ञीमां होय, अने दुदुविगले के० बे बे जीवभेद प्रत्येक विकलेंद्रियमांहे होय. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ १८ ॥

ते संज्ञीपर्याप्तो अने संज्ञी अपर्याप्तो, ए बे भेद अने असंज्ञी लब्धि अपर्याप्तो, ए त्रण भेद मनुष्यगतिमांहे पामीयें, जे भणी मनुष्यना मल मूत्रादिक चौद स्थानकें संमूर्छिम मनुष्य, असंख्य उपजे, ते अपर्याप्ताज मरण पामे. पण पूरी पर्याप्ति न करे. गर्भज बे भेदें होय ते गर्भज मनुष्य सन्नीआना बे भेद तथा बादर एकेंद्रिय अपर्याप्ता सहित त्रण जीव भेद ते तेजोलेश्यायें होय. जे भणी बादर एकेंद्रियमांहेला पृथ्वी, अप् अने वनस्पतिमध्यें देवता लेश्या सहित अवतरे छे. तेनी अपर्याप्तावस्था होय तेवारें तथा सन्निआने पर्याप्ता अपर्याप्ता ए बेहु अवस्थायें तेजोलेश्या होय. अहींआं पण करणअपर्याप्ता लेवा.

हवे छ कायमार्गणा द्वारने विषे एक त्रसकाय मार्गणा रहेवा दीजें, ते मूकीने बाकीनी पांच स्थावर कायमार्गणा अने इंद्रिय द्वारने विषे बेंद्रिय, तेंद्रिय, चौरिंद्रिय अने पंचेंद्रिय रहेवा दीजें, बाकी एकेंद्रियनी एकज मार्गणा लहीयें, तेवारें पांच थावरने विषे पण जीवना चार भेद लाभे अने इंद्रिय द्वारमांहेला

एकेंद्रिय मध्यें पण जीवना चार भेद लाभे, ते चार भेदनां नाम कहे छे. एक सूक्ष्मएकेंद्रियपर्याप्तो, बीजो सूक्ष्मएकेंद्रिय अपर्याप्तो, तथा त्रीजो बादरएकेंद्रियपर्याप्तो, चोथो बादरएकेंद्रिय अपर्याप्तो. ए रीते पांच स्थावरकायमार्गणा तथा छठी एकेंद्रियमार्गणा, ए छ मार्गणाद्वारें पूर्वोक्त चार जीवभेद होय.

ए रीतें पूर्वली गाथामां तेर मार्गणा द्वारें जीवभेद कह्या अने आ गाथामां अंही सुधी मनुष्यगतिमार्गणा तथा तेजोलेश्यामार्गणा, पांच स्थावरकायमार्गणा अने एक एकेंद्रियमार्गणा. एम सर्व मली एकवीश मार्गणायें जीव भेद कह्या.

बावीशमी असंज्ञी मार्गणायें बार जीवभेद होय. तेनां नाम कहे छे. सूक्ष्म एकेंद्रियपर्याप्ता अने अपर्याप्ता, बादरएकेंद्रियपर्याप्ता अने अपर्याप्ता, बेंद्रियपर्याप्ता अने अपर्याप्ता, तेंद्रियपर्याप्ता अने अपर्याप्ता, चौरिंद्रिय पर्याप्ता अने अपर्याप्ता, असंज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्ता अने अपर्याप्ता, ए बार भेद असंज्ञी मार्गणायें होय जे भणी एहने द्रव्यमन न होय अने भावमन होय. ते भणी असंज्ञी कहीयें. ए बावीश मार्गणा द्वारें जीवभेद कह्या.

त्रेवीशमी बेइंद्रिय मार्गणायें बेंद्रिय पर्याप्ता अने अपर्याप्ता, ए बे जीवभेद पामीयें. चोवीशमी तेंद्रियमार्गणायें तेंद्रिय पर्याप्ता अने अपर्याप्ता, ए बे जीवभेद पामीयें, पच्चीशमी चौरिंद्रिय मार्गणायें चौरिंद्रिय पर्याप्ता अने चौरिंद्रिय अपर्याप्ता, ए बे जीवभेद पामीयें. ॥ १८ ॥

दसचरिम तसे अजया, हारग तिरि तणु कसाय ङु अनाणे ॥
पढम तिलेसा भविअर, अचक्खु, नपु मिछि सव्वेवि ॥ १९ ॥

अर्थ—दसचरिम के० दश भेद छेल्ला, तसे के० त्रसकायमार्गणायें पामीयें तथा अजयाहारग के० अविरतिमार्गणा, आहारकमार्गणा तिरि कें० तिर्यंचगति, तणु के० काययोगमार्गणा कसाय के० चार कषायमार्गणा ङुअनाणे के० बे अज्ञानमार्गणा, पढमतिलेसा के० प्रथमनी त्रण लेश्या मार्गणा, भविअर के० भव्यमार्गणा अने इतर ते अभव्यमार्गणा, अचक्खु के० अचक्षुदर्शनमार्गणा, नपु के० नपुंसकवेदमार्गणा, मिछि के० मिथ्यात्वमार्गणा, एटली मार्गणायें सव्वेवि के० सर्व चौदे जीव भेद पामीयें. ॥ इत्य० ॥ १९ ॥

सूक्ष्म एकेंद्रिय पर्याप्ता अने अपर्याप्ता तथा बादर एकेंद्रिय पर्याप्ता अने अपर्याप्ता, एवं चार भेदविना बाकी चौदमांथी चरम एटले छेल्ला बे इंद्रियादिक दश जीवभेद त्रसकाय मार्गणायें पामीयें. जे भणी बेंद्रिय, तेंद्रिय, चौरिंद्रिय अने पंचेंद्रिय जीवने त्रस नामकर्मनो उदय छे, तेथी पोताने वशें हाले चाले छे.

अने एक संयम मार्गणामध्यें अविरतिमार्गणायें बीजी आहारकमार्गणामध्यें आहारकमार्गणा त्रीजी गतिमार्गणामध्यें तिर्यंचगतिमार्गणायें चोथी योगमार्गणामध्यें काययोगमार्गणायें तथा चार कषाय मार्गणायें एवं आठ मार्गणा. तथा मति अने श्रुत ए बे अज्ञानमार्गणायें एवं दश. लेश्यामार्गणामध्यें कृष्ण, नील अने कापोत, ए त्रण लेश्यामार्गणायें एवं तेर, तथा भव्य अने इतर के० अभव्य ए बे मार्गणायें एवं पंदर तथा दर्शनमार्गणामध्यें अचक्षुदर्शनमार्गणायें एवं शोल. वेदमार्गणामध्यें नपुंसकवेद मार्गणायें, एवं सत्तर. सम्यक्त्व मार्गणामध्यें मिथ्यात्वमार्गणा एवं अढारमार्गणा मध्यें १ सूक्ष्मएकेंद्रिय, २ बादर एकेंद्रिय, ३ बेंद्रिय, ४ तेंद्रिय, ५ चौरिंद्रिय, ६ असंज्ञीपंचेंद्रिय, ७ संज्ञीपंचेंद्रिय, ए सात पर्याप्ता तेमज ए सात अपर्याप्ता, एम चौद भेद जीवना होय. जे भणी १ अविरतिपणुं, २ आहारकपणुं, ३ तिर्यंचपणुं, ४ काययोगीपणुं, चार कषायनो उदय, बे अज्ञान, कृष्ण, नील अने कापोत ए त्रण लेश्या, भव्यपणुं, अभव्यपणुं, अचक्षुदर्शन, नपुंसकवेद, मिथ्यात्व, ए अढारे बोल चौद जीवभेदमांहे संभवे, त्यां

मिथ्यात्व तो एकेंद्रियादिक बार जीवभेदने विषे एक अनाभोग मिथ्यात्वज होय, जे भणी तेर्छने अव्यक्त-पणे तत्वरुचि नथी तेथी तेने तत्वरुचि विना मिथ्यात्व कहीयें, तथा पंच संग्रहमध्यें ए बार जीवभेदने अनभिग्रहित मिथ्यात्व कह्युं छे. जे भणी एणे कोइ देव गुरुने ग्रहण कस्यो नथी ते अपेक्षायें कयुं छे तथा ए लब्धिथी तथा करणथी अपर्याप्ता बेहु अहीं लेवा. अहींआं इंद्रियपर्याप्ति पूरी कस्या विना द्रव्येंद्रियने अभावें पण अचक्षुदर्शन कह्युं ते एटला वास्ते जे आंख विना बीजा इंद्रिय तथा नोइंद्रिय तथा द्रव्यें-द्रियने अभावें जे इंद्रियविषयिर्छ सामान्यावबोध ते अचक्षुदर्शन जाणवुं. जे भणी विग्रहगतिने विषे तथा कार्मणयोगें पण अनाकारोपयोग सिद्धांतमां कह्युं छे. त्यां वाटे वहेता जीवमां जे अवधिदर्शनी जीव नथी. तेने बीजुं कयुं दर्शन होय? ते भणी त्यां पण अचक्षुदर्शन मान्युं छे. एटले मूलथी चुम्मालीश मार्गणाद्वारें जीवभेद कह्या ॥. १९ ॥

पज्जसन्नि केवल डुग, संजम मणनाण देस मण मीसे ॥
पण चरिम पज्ज वयणे, तिय छवि पज्जिअर चक्खुंमि ॥ २० ॥

अर्थ— पज्जसन्नि के० पर्याप्ता संज्ञी पंचेंद्रियनो एक भेद, ते अगीआर मार्गणाद्वारे पामीयें, तेनां नाम कहे छे. केवलडुग के० केवलज्ञान ने केवलदर्शन. संजम के० संयम मार्गणा मांहेली पांच मार्गणायें एवं सात. मणनाण के० मनःपर्यवज्ञान, देस के० देशविरति, मण के० मनोयोग, मीसे के० मिश्रदृष्टिमार्गणाये. एवं अगीआर मार्गणानेविषे पूर्वोक्त एकज जीवभेद होय. तथा पणचरिम के० पांच छेल्ला जीवभेद पज्ज के० पर्याप्ताना ते वयणे के० एक वचनयोगमार्गणानें विषे होय, अने तिय के० त्रणअथवा एज त्रणने प-ज्जिअर के० पर्याप्ता तथा अपर्याप्ता ए बे भेदें करतां छवि के० छ जीवभेद चक्खुंमि के० एक चक्षुदर्श-नमार्गणाने विषे होय. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २० ॥

हवे करणपर्याप्तो संज्ञी पंचेंद्रियनो एक जीवभेद अगीआर मार्गणाद्वारें पामीयें, ते अगीआरनां नाम कहे छे. १ केवलज्ञान, २ केवलदर्शन, ३ सामायिकचारित्र, ४ छेदोपस्थापनीयचारित्र, ५ परिहारविशुद्धि-चारित्र, ६ सूक्ष्मसंपरायचारित्र, ७ यथाख्यातचारित्र, ८ मनःपर्यवज्ञान, ९ देशविरति, १० योगमार्गणामांहे एक मनोयोग, ११ मिश्रदर्शन, ए अगीआर मार्गणा संज्ञी पंचेंद्रियपर्याप्तानें होय, अहीं केवलज्ञानी अने केवलदर्शनी पण, द्रव्यमन संबंधें सज्ञीर्छ केवली होय, ते अपेक्षायें संज्ञीर्छ लेवो. बीजुं केवलीनें मतिज्ञाना-वरणीय क्षायोपशमजन्य ज्ञानविशेष भावमन न होय. जे भणी केवलीनुं ज्ञान क्षायिकभावें छे पण क्षायो-पशम भावें नथी. ए पर्याप्तो लब्धिथी तथा करणथी उभयप्रकारें लेवो. बीजा तेर जीवभेदें ए अगीआर बोल न पामीयें. देशविरतिचारित्र अने सर्वविरतिचारित्र पण संज्ञी पर्याप्तानेंज होंय.

पणचरिम के० पांच जीवभेद छेल्ला पर्याप्ताना लेवा, एटले १ बेंद्रिय, २ तेंद्रिय, ३ चौरिंद्रिय, ४ असं-ज्ञीपंचेंद्रिय, ए पांच पर्याप्ता करणथी तथा लब्धिथी उभय प्रकारें लेवा. ए पांच भेद वचनयोगमार्गणायें होय. केमके ए पांच जीव भेदनें भाषा होय, शेष नव जीवभेदनें भाषा न होय माटें.

त्रण तथा छ भेद एटले १ चौरिंद्रियपर्याप्तो, २ असंज्ञीपंचेंद्रियपर्याप्तो, ३ संज्ञीपंचेंद्रियपर्याप्तो, ए त्रण जीवना भेद चक्षुदर्शनमार्गणायें होय. तथा कोइएक आचार्य इंद्रियपर्याप्ति पूरी कस्या पछी इतर एटले शेष पर्याप्तियें करी अपर्याप्ता एवा एज त्रण जीवभेद, एवं छ भेद होय. एटले एज त्रण भेद पर्याप्ताना अने एज त्रण भेद अपर्याप्ताना एवं छ जीवस्थानकें चक्षुदर्शन होय, एम कहे छे. एटले सत्तावन मार्ग-णाद्वारें जीवभेद कह्या. ॥ २० ॥

थी नर पणिंदि चरमा, चउ अणहारे डुसन्नि ठ अपज्जा ॥
ते सुहुम अपज्ज विणा, सासणि इत्तो गुणे वुछं ॥ २१ ॥

अर्थ– थीनरपणिंदि के० स्त्रीवेद अवे पुरुपवेद तथा पंचेंद्रिय, ए त्रण मार्गणायें चरमाचउ के० छेल्ला चार जीवज्ञेद जाणवा, अने अणहारे के० अणाहारक मार्गणायें डुसन्नि के० वे संज्ञीआ, छअपज्जा के० छ अपर्याप्ता, ए आठ जीवज्ञेद होय. ते के० ते आठ ज्ञेदमांथी सुहुमअपज्जविणा के० सूक्ष्म अपर्याप्ता विना बाकीना सात जीवज्ञेद, सासणि के० सास्वादनमार्गणायें जाणवा. इत्तोगुणेवुछं के० हवे अहींआंथी आगले बाशठ मार्गणाद्वारें गुणठाणां कहीशुं. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २१ ॥

वेदमध्यें स्त्रीवेद अने पुरुषवेद तथा इंद्रियमध्ये पंचेंद्रिय, ए त्रण मार्गणाद्वारें छेल्ला चार जीवज्ञेद होय, एटले असंज्ञी पंचेंद्रियपर्याप्तो अने अपर्याप्तो तथा संज्ञीपंचेंद्रियपर्याप्तो अने अपर्याप्तो ए छेल्ला चार जीवज्ञेद होय, अहींआं स्त्री पुरुष चिन्हरूप वेद असन्निआने लेवा पण जाववेद तो नपुंसक वेदेंज छे. शेष वे ज्ञेद न होय तथा सन्निउं पण करणअपर्याप्तो लेवो. केम के लब्धि अपर्याप्ताने तो नपुंसक वेद होय.

अनाहारक मार्गणाद्वारें केवली समुद्घातनी वेलायें १ संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्तो लेवो. २ अपर्याप्तो, ३ ३ सूक्ष्म एकेंद्रिय अपर्याप्तो, ४ बादर एकेंद्रिय अपर्याप्तो, ५ बेंद्रियअपर्याप्तो, ६ तेंद्रिय अपर्याप्तो, ७ चौरिंद्रिय अपर्याप्तो, ८ असंज्ञीपंचेंद्रिय अपर्याप्तो, ए आठ जीवज्ञेद होय. तिहां अपर्याप्ता वक्रगतियें वे, त्रण समय लगें होय, त्रण समय अनाहारी रहे. ए अपेक्षायें ए साते अपर्याप्ता अनाहारक मार्गणायें पामीयें तथा केवली समुद्घात करतो त्रीजे, चोथे अने पांचमे, ए त्रण समयें कार्म्मणयोगी जणी अणाहारी होय. ते माटें संज्ञी पंचेंद्रियपर्याप्ता पण लेवा. जे जणी ड्रव्य मनसंबंधे केवलीने सन्निउं कहीयें.

१ बादर एकेंद्रिय, २ बेंद्रिय, ३ तेंद्रिय, ४ चउरिंद्रिय, ५ असंज्ञी पंचेंद्रिय, ६ संज्ञी पंचेंद्रिय. ए छ जीव ज्ञेद अपर्याप्ताना अने सातमो संज्ञी पंचेंद्रियपर्याप्तो, ए सात जीव ज्ञेद सास्वादन मार्गणायें लाजे, केम के कोइ जीव सम्यक्त्व वमतो सूक्ष्म एकेंद्रियमांहे न उपजे, तेथी अपर्याप्तावस्थायें सास्वादनपणुं सूक्ष्मएकेंद्रियने न होय, ते जणी बाकीना छ जीवज्ञेद अपर्याप्ताना लीधा, केमके ए छए करण अपर्याप्तामांहे सम्यक्त्व वमतो जीव अवतरे, ते अपेक्षायें लीधा, तथा सन्निआ अपर्याप्ताने ग्रंथिजेदें उपशम सम्यक्त्व लही एक समय जघन्य अने उत्कृष्ट छ आवलिशेषसम्यक्त्वें प्रथम कषायोदयें पडतां तथा उपशमश्रेणीथी पडतां सास्वादन आवे माटें कह्यो. एम बाशठ मार्गणाद्वार जीवज्ञेद कह्या. गुण बाहिरा एटले ए सर्व मार्गणास्थित जीव गुणठाणा विना न होय, ते जणी गुणठाणां अनुक्रमें मार्गणाद्वारें जिहां जेटलां संजवे, तिहां तेटलां कहीयें छेयें. ॥ २१ ॥

पण तिरि चउ सुर निरए, नर सन्नि पणिंदि जव्व तसि सव्वे ॥
इग विगल जूदगवणे, डु डु एगं गइ तस अजव्वे ॥ २२ ॥

अर्थ– पणतिरि के० पांच गुणठाणां तिर्यंच गतियें होय. चउसुरनिरए के० चार गुणठाणां देवगति अने नरकगतियें जाणवां, तथा नरसन्निपणिंदिजव्वतसि के० १ मनुष्यगति, २ संज्ञी, ३ पंचेंद्रिय, ४ जव्य अने त्रस, ए पांच मार्गणायें सव्वे के० सर्व गुणठाणां होय, तथा इगविगल के० एकेंद्रिय, विकलेंद्रिय, जूदगवणे के० पृथ्वी, अप् अने वनस्पति. ए सात मार्गणायें डुडु के० वे वे गुणठाणां होय, अने एगंगइतसअजव्वे के० गतित्रस तथा अजव्यने विषे एगं एटले एक मिथ्यात्व गुणठाणुंज होय.॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २२ ॥

गतिमार्गणामांहे तिर्यंचगतियें मिथ्यात्वथी मांमीने देशविरति लगे पांच गुणठाणां पामीयें. शेष नव गुणठाणां नवप्रत्ययेज तेने न होय.

अने मिथ्यात्वथी मांडीने अविरतिसम्यक्दृष्टि लगें चार गुणठाणां देवगति तथा नरकगतिमध्ये लाजे. शेष दश गुणठाणां जव प्रत्ययेज विरतिने अजावें तेउने न होय. एवं त्रण गतिमार्गणा थई.

गतिमध्यें मनुष्यगतिमार्गणा, वीजी सन्निमध्ये संज्ञी मार्गणा. त्रीजी इंडियमार्गणामध्ये पंचेंडिय मार्गणा, चोथी जव्यमध्ये जव्यमार्गणा, पांचमी कायमार्गणामध्ये त्रसकायमार्गणा ए पांच मार्गणाद्वारें मिथ्यात्वथी मांडीने अयोगी केवली पर्यंत चौदे गुणठाणां लाजे. जे जणी मनुष्य, संज्ञिउ, पंचेंडिय, जव्य अने त्रस, तेने सर्व गुणठाणां संजवे. एवं आठ मार्गणाये गुणठाणां कह्यां.

इंडियमार्गणामध्ये एकेंडिय, वेंडिय, तेंडिय अने चौरिंडिय. एवं चार अने कायमार्गणामध्ये पृथ्वी, अप् अने वनस्पति. ए त्रण मार्गणा. एवं सात मार्गणामध्ये मिथ्यात्वने सास्वादन, ए वे गुणठाणां लाजे. केमके जे सम्यक्त्व वमतो पूर्ववद्धायु ए सातमध्ये अवतरे, तेने अपर्याप्तावस्थायें सास्वादन गुणठाणुं होय. वीजुं सर्वदा मिथ्यात्व गुणठाणुंज होय, जे जणी ए सर्वने अनाजोगपणे तत्वश्रद्धान एणे ग्रह्युं नथी, तेथी ए अनजिग्रहीतपणे कहीये एवं पंदर मार्गणा थई.

गतित्रस ते आत्मशक्तिये हालवे चालवे करी त्रस जाणवा, पण त्रसपणे त्रसनामकर्मना उदयथी त्रस नहीं, एटले तेउकाय अने वायुकाय, ए वे मार्गणाना जीव लब्धि त्रसगतियें त्रस कहेवाय तेने, तथा अजव्यमार्गणायें ए त्रणे मार्गणाये मिथ्यात्वगुणठाणुं होय, जे जणी ए मध्ये कोइ जीव, सम्यक्त्व वमतो पण न उपजे, तथा अजव्यनेतो सम्यक्त्व स्पर्शेज नहीं, तेथी अजव्यने सास्वादन गुणठाणुं न होय. एवं अढार मार्गणाद्वारें गुणठाणां कह्यां. ॥ २२ ॥

वेअ ति कसाय नव दस, लोजे चउ अजइ डु ति अनाण तिगे ॥
बारस अचक्खु चक्खुसु, पढमा अहखाइ चरिम चऊ ॥ २३ ॥

अर्थ— वेअतिकसाय के० त्रणें वेद, अने क्रोध, मान, माया, ए त्रणें कषाय नव के० नव गुणठाणां होय, अने दसलोजे के० लोजमार्गणायें दश गुणठाणां होय. चउअजइ के० चार गुणठाणां अविरतिमार्गणायें होय. डुतिअनाणतिगे के० वे तथा त्रण गुणठाणां अज्ञानत्रिकें होय. तथा वारसअचक्खुचक्खुसुपढमा के० अचक्खुदर्शनीय अने चक्खुदर्शनीय जीवने पढमा एटले प्रथमनां बार गुणठाणां होय, अने अहखाइचरिमचऊ के० यथाख्यातचारित्रे छेहल्लां चार गुणठाणां होय. ॥ २३ ॥

स्त्री, पुरुष अने नपुंसक, ए त्रण जाववेद तथा क्रोध, मान अने माया, ए त्रण कषाय. एवं छ प्रकृतिना उदयवंत जीवनें प्रथमनां नव गुणठाणां होय, केम के नव गुणठाणा पर्यंत त्रण कषायनो उदय छे, तेथी एणे औदयिक पर्यायने नव गुणठाणां लाजे. एवं चोवीश मार्गणा थई.

लोजकषायमार्गणाये सूक्ष्मसंपरायगुणठाणुं होय, जे जणी मिथ्यात्वथी मांमीने दशमा गुणठाणा सुधी लोजनो उदय छे, तेथी लोजी जीवने दश गुणठाणां होय, वीजा गुणठाणां वेद अने कषायने विषे न संजवे. पहेले गुणठाणे अनंतावंधीआने सरखो संज्वलनो क्रोध, त्रीजे मिश्रगुणठाणे अविरति अपच्चरकाणियाने सरखो संज्वलनो क्रोध, देशविरतिगुणठाणे पच्चरकाणीआने सरखो संज्वलनो क्रोध तथा प्रमत्तगुणगणाथी मांडीने संज्वलनाने सरखो संज्वलन होय. एवं पच्चीश.

असंयति एटले विरति रहित जे जीव, तेने विषे मिथ्यात्वथी मांमीने अविरति सम्यक्दृष्टि सुधीनां चार

गुणगणां लाने, जे जणी पांचमे गुणगाणे देशविरति होय, अने उपरला नव गुणगाणे सर्वविरति होय पण त्यां अविरति नहीं होय माटे छवीश.

मतिअज्ञान, श्रुतअज्ञान अने विनंगज्ञान, ए त्रण मार्गणायें जो सम्यक्त्वांश मिश्रगुणगणे अधिक होय तो तेवारें त्रण अज्ञानने बे गुणगणां होय, अने मिश्रगुणगणे मिथ्यात्वांश अधिक होय तो अज्ञान घणुं होय, तेवारें मिथ्यात्व अधिक होय अने एकगणीयुं मिथ्यात्व वेदे, तेवारें सम्यक्त्व अधिक होय तथा जे मतें सम्यक्त्वविना सर्व अज्ञानी जीव कह्या, ते मतें ए त्रण अज्ञानने त्रण गुणगणां लाने, जे जणी मिश्रदृष्टि पण अज्ञानी छे मिश्रगुणगणे पण अर्धुं मतिज्ञान अने अर्धुं मतिअज्ञान तथा अर्धुं श्रुतज्ञान, अने अर्धुं श्रुतअज्ञान होय. तथा अर्धुं विनंगज्ञान अने अर्धु अवधिज्ञान होय तथा पूर्ण मतिअज्ञान अने पूर्ण विनंगज्ञान, तेवारें पहेले, बीजे गुणगणे त्रण अज्ञान होय. वली कोइक आचार्य कहे छे के मिश्रगुणगणे मिथ्यात्व घणुं होय तेवारें मिश्रगुणगणे त्रणे अज्ञान होय ए बे मत छे. पछी साचुं खोटुं तो ज्ञानी जाणे. एवं उंगणत्रीश मार्गणा थई.

प्रथमनां बार गुणगणां एटले मिथ्यात्वथी मांमीने बारमा क्षीणमोह गुणगणा सुधीनां बार गुणगणां, चक्षुदर्शन तथा अचक्षुदर्शन, ए बे मार्गणा घारें होय. जे जणी ए बे दर्शन, क्षायोपशमिकनावें होय अने आगलें बे गुणगणें क्षायोपशमिक नाव नथी. तिहां क्षायिकनाव होय अने आगले बे गुणगणे केवलीने केवल दर्शन अने केवल ज्ञान छे पण केवलीने इंडियजन्य ज्ञान तथा दर्शन, ए बेहु न होय. केवलीनुं पारमार्थिक प्रत्यक्ष सकल ज्ञान छे, ते जणी ए बेहु दर्शनें बार गुणगणां पहेलां संनवे. अहीआं अनेदनयें जीवदर्शन जाणवुं. एवं एकत्रीश.

यथाख्यातचारित्र मार्गणायें छेहलां चार गुणगणां होय एटले उपशांत मोह, क्षीणमोह, सयोगी अने अयोगी ए चार गुणगणां होय, तिहां अगीआरमे गुणगणे कषायोपशमथी यथाख्यातचारित्र औपशमिकनावें होय, अने शेष त्रण गुणगणे कषायक्षय थयाथी क्षायिकनावें यथाख्यातचारित्र वीतरागचारित्र होय. अहींआं पण चारित्रवंतने अनेद विवक्षायें लीधा. एवं बत्रीश मार्गणा घारें गुणगणां कह्यां. ॥२३॥

मणनाणि सग जयाई, समइअ छेअ चउ डुन्नि परिहारे ॥
केवल डुगि दोचरिमा, जयाइ नव मइसु उहि डुगे ॥ २४ ॥

अर्थ—मणनाणिसगजयाई के० मनःपर्यवज्ञानमार्गणायें प्रमत्तादिक सात गुणगणां होय. समइअछेअचउ के० सामायिक अने छेदोपस्थापनीय चारित्रें चार गुणगणां होय. परिहारेडुन्नि के० परिहारविशुद्धि चारित्रें बे गुणगणां होय. केवलडुगिदोचरिमा के० केवल ज्ञान अने केवल दर्शन, ए बे मार्गणायें बे छेल्लां गुणगणां होय, तथा अजयाइनव के० अविरत्यादिक नव गुणगणां मइसु के० मतिज्ञानमार्गणाने विषे तथा उहिडुगे के० अवधिज्ञान अने अवधिदर्शनने विषे जाणवां. ॥ इत्यक्षरार्थः॥ २४ ॥

मनःपर्यवज्ञानमार्गणायें जयाइ के० यत्नावंतसाधु तेनां गुणगणां प्रमत्तादिकथी मांमीने क्षीणमोह लगें सात गुणगणां होय. एटले चारित्रियाने अप्रमत्त गुणगणे मनःपर्यवज्ञान उपजे, ते वली प्रमत्तें आवें, ते अपेक्षायें प्रमत्त गुणगणुं पण कह्युं अने बीजा गुणगणायें ते साधु उपशमश्रेणि तथा क्षपकश्रेणि करे, ते अपेक्षायें सात गुणगणां लाने. अहींआं पण ज्ञानवंतने अनेद विवक्षायें गुणगणां कह्यां. एवं तेत्रीश.

संयममार्गणामध्यें सामायिक अने छेदोपस्थापनीय, ए बेहु चारित्रें एटले ए बे चारित्रवंत जीवने प्रमत्त, अप्रमत्त, निवृत्ति अने अनिवृत्ति. ए चार गुणगणां लाने ए बेहु चारित्र क्षायोपशमिकनावें तथा उपशम

श्रेणियें नवमे गुणठाणे औपशमिक चारित्र होय, तेने मतें औपशमिकन्नावे तथा क्षपकश्रेणियें नवमे गुणठाणे क्षायिकन्नावें एम त्रण न्नावें होय. एवं पांत्रीश मार्गणा थई.

परिहारविशुद्धिचारित्रें प्रमत्त अने अप्रमत्त, ए बे गुणठाणां होय. ए चारित्रें उपशमश्रेणी तथा क्षपकश्रेणी ए बेहु श्रेणी न होय, तेथी आगलां गुणठाणां ए चारित्रें न होय. ए चारित्र क्षायोपशमिकन्नावें होय. एवं उत्रीश.

केवलज्ञान अने केवलदर्शन, ए बे मार्गणाद्वारें चरमा के० डेल्लां बे गुणठाणां होय, एटले एक सयोगी ने बीजुं अयोगी ए बे गुणठाणां होय, त्यांज केवलज्ञान अने केवलदर्शन होय. ए बेहु क्षायिकन्नावें ज्ञानज्ञानवंतने अन्नेदनयें पर्यायार्थिकनयें मुख्यतायें ज्ञानमार्गणायें गुणठाणां कह्यां. एवं आडत्रीश.

अविरति सम्यक्दृष्टिगुणठाणाथी मांडीने बारमा क्षीणमोह पर्यंतनां नव गुण ठाणां १ मतिज्ञान, २ श्रुतज्ञान, ३ अवधिज्ञान, ४ अवधिदर्शन, ए चार मार्गणायें होय. केम के सम्यक्त्वने अन्नावें मिथ्यात्वादिक त्रण गुणठाणें ज्ञान न होय, तथा अवधिदर्शन मिथ्यात्वादिक त्रण गुणठाणे सिद्धांतें मान्युं छे, पण कर्म्मग्रंथने मतें न मान्युं, तेथी त्यां पण नव गुणठाणां कह्यां, तथा सयोगी अने अयोगी ए बे गुणठाणे केवलज्ञान अने केवलदर्शन, ए बे होय. तेमांहे डाझस्थिक सर्वज्ञान दर्शन आव्यां. एवं बेंतालीश मार्गणाद्वारें गुणठाणां कह्यां. ॥ २४ ॥

अड उवसमि चउ वेअगि, खइए इक्कार मिछ तिगि देसे ॥
सुहुमे सठाण तेर, स जोग आहार सुक्काए ॥ २५ ॥

अर्थ– अडउवसमि के० आठ गुणठाणां औपशमिक सम्यक्त्वें होय, चउवेअगि के० चार गुणठाणां, वेदकसम्यक्दृष्टिनें होय, खइएक्कार के० क्षायिकसम्यक्त्वें अगीआर गुणठाणां होय, मिछतिगि के० मिथ्यात्व, सास्वादन ने मिश्र. ए त्रण तथा देसे के० देशविरति, सुहुमे के० सूक्ष्मसंपराय एवं पांच मार्गणा-स्सठाण के० पोतपोताने गुणस्थानकें होय, अने तेरस के० तेर गुणठाणां जोग के० योगनी त्रण मार्गणा तथा आहार के० आहामार्गणा अने सुक्काए के० शुक्ललेश्यामार्गणा, एवं पांच मार्गणायें होय.

अविरतिथी मांडीने अगीआरमा गुणठाणां लगें आठ गुणठाणा सुधीमां औपशमिक सम्यक्त्व मार्गणा होय. तेमांहे अविरति, देशविरति, प्रमत्त अने अप्रमत्त. ए चार गुणठाणां ग्रंथिन्नेद करतां देशविरति तथा सर्वविरति लहे, ते अपेक्षायें लेवा. तथा आगलां चार गुणठाणां उपशमश्रेणीयें होय, एवं तेंतालीश.

अविरति, देशविरति, प्रमत्त, अने अप्रमत्त, ए चार गुणठाणां वेदक के० क्षायोपशमिक सम्यक्त्वें होय, अने आगले गुणठाणे श्रेणी करतां औपशमिक तथा क्षायिक सम्यक्त्व होय, पण तिहां सम्यक्त्व मोहनीय वेदवाने अन्नावें वेदक सम्यक्त्व न होय. एवं चुम्मालीश मार्गणाये गुणठाणां कह्यां.

क्षायिक सम्यक्त्वमार्गणायें अविरतिगुणठाणाथी मांमीने अयोगी लगें आगीयार गुणठाणां होय, अहीं प्रथमनां त्रण गुणठाणां न होय, जे न्नणी चोथे, पांचमे, छठे अने सातमे, ए चार गुणठाणे तो जेणे मोहनीयनी सात प्रकृति खपावी ने पूर्वें परन्नवआयु बांध्युं होय ते रहे. तथा जो अबद्धायु क्षपकश्रेणी करे तो तेनी अपेक्षायें अगीआर गुणठाणां होय. अहींआं कोइ पूछे जे सम्यक्त्व मोहनीयना क्षयथी थयुं जे तत्वश्रद्धान, तेने सम्यक्त्व केम कहीयें? तत्रोत्तरं. जे मिथ्यात्वना पुजल, मादक शक्तिरहित शोध्या तंदूलनी पेरें कह्या तेने सम्यक्त्व मोहनीय कहियें. तेनी पेरें क्षयथी प्रगट्यो जे आत्मानो शुद्ध श्रद्धानगुण, जेम आडां पमल उतारे आंखना पडल मटे, तेज प्रगट थाय, तेनी परें जे शुद्धात्मगुण प्रगटे तेने सम्यक्त्व क-

गुणठाणां लाजे, जे जणी पांचमे गुणठाणे देशविरति होय, अने उपरला नव गुणठाणे सर्वविरति होय पण त्यां अविरति नहीं होय माटे ढवीश.

मतिअज्ञान, श्रुतअज्ञान अने विजंगज्ञान, ए त्रण मार्गणायें जो सम्यक्त्वांश मिश्रगुणठाणे अधिक होय तो तेवारें त्रण अज्ञानने बे गुणठाणां होय, अने मिश्रगुणठाणे मिथ्यात्वांश अधिक होय तो अज्ञान घणुं होय, तेवारें मिथ्यात्व अधिक होय अने एकठाणीयुं मिथ्यात्व वेदे, तेवारें सम्यक्त्व अधिक होय तथा जे मतें सम्यक्त्वविना सर्व अज्ञानी जीव कह्या, ते मतें ए त्रण अज्ञानने त्रण गुणठाणां लाजे, जे जणी मिश्रदृष्टि पण अज्ञानी ढे मिश्रगुणठाणे पण अर्धुं मतिज्ञान अने अर्धुं मतिअज्ञान तथा अर्धुं श्रुतज्ञान, अने अर्धुं श्रुतअज्ञान होय. तथा अर्धुं विजंगज्ञान अने अर्धुं अवधिज्ञान होय तथा पूर्ण मतिअज्ञान अने पूर्ण विजंगज्ञान, तेवारें पहेले, वीजे गुणठाणे त्रण अज्ञान होय. वली कोइक आचार्य कहे ढे के मिश्रगुणठाणे मिथ्यात्व घणुं होय तेवारें मिश्रगुणठाणे त्रणे अज्ञान होय ए बे मत ढे. पढी साचुं खोटुं तो ज्ञानी जाणे. एवं उंगणत्रीश मार्गणा थई.

प्रथमनां बार गुणठाणां एटले मिथ्यात्वथी मांमीने वारमा क्षीणमोह गुणठाणा सुधीनां बार गुणठाणां, चक्षुदर्शन तथा अचक्षुदर्शन, ए बे मार्गणा धारें होय. जे जणी ए बे दर्शन, क्षायोपशमिकजावें होय अने आगलें बे गुणठाणें क्षायोपशमिक जाव नथी. तिहां क्षायिकजाव होय अने आगले बे गुणठाणे केवलीने केवल दर्शन अने केवल ज्ञान ढे पण केवलीने इंडियजन्य ज्ञान तथा दर्शन, ए बेहु न होय. केवलीनुं पारमार्थिक प्रत्यक्ष सकल ज्ञान ढे, ते जणी ए बेहु दर्शने बार गुणठाणां पहेलां संजवे. अहीआं अजेदनयें जीवदर्शन जाणवुं. एवं एकत्रीश.

यथाख्यातचारित्र मार्गणायें ढेहल्लां चार गुणठाणां होय एटले उपशांत मोह, क्षीणमोह, सयोगी अने अयोगी ए चार गुणठाणां होय, तिहां अगीआरमे गुणठाणे कषायोपशमथी यथाख्यातचारित्र औपशमिकजावें होय, अने शेष त्रण गुणठाणे कषायक्षय थयाथी क्षायिकजावे यथाख्यातचारित्र वीतरागचारित्र होय. अहींआं पण चारित्रवंतने अजेद विवक्षायें लीधा. एवं बत्रीश मार्गणा धारें गुणठाणां कह्यां. ॥२३॥

मणनाणि सग जयाई, समइअ ढेअ चउ डुन्नि परिहारे ॥
केवल डुगि दोचरिमा, जयाइ नव मइसु उंहि डुगे ॥ २४ ॥

अर्थ–मणनाणिसगजयाई के० मनःपर्यवज्ञानमार्गणायें प्रमत्तादिक सात गुणठाणां होय. समइअढेअचउ के० सामायिक अने ढेदोपस्थापनीय चारित्रें चार गुणठाणां होय. परिहारेडुन्नि के० परिहारविशुद्धि चारित्रें बे गुणठाणां होय. केवलडुगिदोचरिमा के० केवल ज्ञान अने केवल दर्शन, ए बे मार्गणायें बे ढेल्लां गुणठाणां होय, तथा अजयाइनव के० अविरत्यादिक नव गुणठाणां मइसु के० मतिज्ञानमार्गणाने विषे तथा उंहिडुगे के० अवधिज्ञान अने अवधिदर्शनने विषे जाणवां. ॥ इत्यक्षरार्थः॥ २४ ॥

मनःपर्यवज्ञानमार्गणायें जयाइ के० यत्नावंतसाधु तेनां गुणठाणां प्रमत्तादिकथी मांमीने क्षीणमोह लगें सात गुणठाणां होय. एटले चारित्रियाने अप्रमत्त गुणठाणे मनःपर्यवज्ञान उपजे, ते वली प्रमत्तें आवें, ते अपेक्षाये प्रमत्त गुणठाणुं पण कह्युं अने वीजा गुणठाणायें ते साधु उपशमश्रेणि तथा क्षपकश्रेणि करे, ते अपेक्षायें सात गुणठाणां लाजे. अहींआं पण ज्ञानवंतने अजेद विवक्षायें गुणठाणां कह्यां. एवं तेत्रीश.

संयममार्गणामध्यें सामायिक अने ढेदोपस्थापनीय, ए बेहु चारित्रें एटले ए बे चारित्रवंत जीवने प्रमत्त, अप्रमत्त, निवृत्ति अने अनिवृत्ति. ए चार गुणठाणां लाजे. ए बेहु चारित्र क्षायोपशमिकजावें तथा उपशम

श्रेणियें नवमे गुणठाणे औपशमिक चारित्र होय, तेने मतें औपशमिकन्नावे तथा क्षपकश्रेणियें नवमे गुणठाणे क्षायिकन्नावें एम त्रण न्नावें होय. एवं पांत्रीश मार्गणा थई.

परिहारविशुद्धिचारित्रे प्रमत्त अने अप्रमत्त, ए वे गुणठाणां होय. ए चारित्रें उपशमश्रेणी तथा क्षपकश्रेणी ए बेहु श्रेणी न होय, तेथी आगलां गुणठाणां ए चारित्र न होय. ए चारित्र क्षायोपशमिकन्नावें होय. एवं छत्रीश.

केवलज्ञान अने केवलदर्शन, ए वे मार्गणाद्वारें चरमा के० छेल्लां वे गुणठाणां होय, एटले एक सयोगी ने बीजुं अयोगी ए बे गुणठाणां होय, त्यांज केवलज्ञान अने केवलदर्शन होय. ए बेहु क्षायिकन्नावें ज्ञानज्ञानवंतने अन्नेदनयें पर्यायार्थिकनयें मुख्यतायें ज्ञानमार्गणायें गुणठाणां कह्यां. एवं आडत्रीश.

अविरति सम्यक्दृष्टिगुणठाणाथी मांडीने बारमा क्षीणमोह पर्यतनां नव गुण ठाणां १ मतिज्ञान, २ श्रुतज्ञान, ३ अवधिज्ञान, ४ अवधिदर्शन, ए चार मार्गणाये होय. केम के सम्यक्त्वने अन्नावें मिथ्यात्वादिक त्रण गुणठाणें ज्ञान न होय, तथा अवधिदर्शन मिथ्यात्वादिक त्रण गुणठाणे सिद्धांतें मान्युं छे, पण कर्म्मग्रंथने मतें न मान्युं, तेथी त्यां पण नव गुणठाणां कह्यां, तथा सयोगी अने अयोगी ए वे गुणठाणे केवलज्ञान अने केवलदर्शन, ए बे होय. तेमांहे छद्मस्थिक सर्वज्ञान दर्शन आव्यां. एवं बेंतालीश मार्गणाद्वारें गुणठाणां कह्यां. ॥ २४ ॥

अड उवसमि चउ वेअगि, खइए इक्कार मिछ तिगि देसे ॥
सुहुमे स्सठाण तेर, स जोग आहार सुक्काए ॥ २५ ॥

अर्थ- अडउवसमि के० आठ गुणठाणां औपशमिक सम्यक्त्वें होय, चउवेअगि के० चार गुणठाणां, वेदकसम्यक्दृष्टिनें होय, खइएक्कार के० क्षायिकसम्यक्त्वें अगीआर गुणठाणां होय, मिछतिगि के० मिथ्यात्व, सास्वादन ने मिश्र. ए त्रण तथा देसे के० देशविरति, सुहुमे के० सूक्ष्मसंपराय एवं पांच मार्गणास्सठाण के० पोतपोताने गुणस्थानकें होय, अने तेरस के० तेर गुणठाणां जोग के० योगनी त्रण मार्गणा तथा आहार के० आहामार्गणा अने सुक्काए के० शुक्ललेश्यामार्गणा, एवं पांच मार्गणायें होय.

अविरतिथी मांडीने अगीआरमा गुणठाणां लगे आठ गुणठाणा सुधीमां औपशमिक सम्यक्त्व मार्गणा होय. तेमांहे अविरति, देशविरति, प्रमत्त अने अप्रमत्त. ए चार गुणठाणां ग्रंथिन्नेद करतां देशविरति तथा सर्वविरति लहे, ते अपेक्षायें लेवा. तथा आगलां चार गुणठाणां उपशमश्रेणीयें होय, एवं तेंतालीश.

अविरति, देशविरति, प्रमत्त, अने अप्रमत्त, ए चार गुणठाणां वेदक के० क्षायोपशमिक सम्यक्त्वें होय, अने आगले गुणठाणे श्रेणी करतां औपशमिक तथा क्षायिक सम्यक्त्व होय, पण तिहां सम्यक्त्व मोहनीय वेदवाने अन्नावें वेदक सम्यक्त्व न होय. एवं चुम्मालीश मार्गणाये गुणठाणां कह्यां.

क्षायिक सम्यक्त्वमार्गणायें अविरतिगुणठाणाथी मांमीने अयोगी लगें आगीयार गुणठाणां होय, अहीं प्रथमनां त्रण गुणठाणां न होय, जे न्नणी चोथे, पांचमे, छट्ठे अने सातमे, ए चार गुणठाणे तो जेणे मोहनीयनी सात प्रकृति खपावी ने पूर्वें परन्नवआयु बांध्युं होय ते रहे. तथा जो अबद्धायु क्षपकश्रेणी करे तो तेनी अपेक्षायें अगीआर गुणठाणां होय. अहींआं कोइ पूछे जे सम्यक्त्व मोहनीयना क्षयथी थयुं जे तत्वश्रद्धान, तेने सम्यक्त्व केम कहीयें? तत्रोत्तरं. जे मिथ्यात्वना पुजल, मादक शक्तिरहित शोध्या तंदूलनी पेरें कस्या तेने सम्यक्त्व मोहनीय कहियें. तेनी पेरें क्षयथी प्रगट्यो जे आत्मानो शुद्ध श्रद्धानगुण, जेम आगं पमल उतारे आंखना पडल मटे, तेज प्रगट थाय, तेनी परें जे शुद्धात्मगुण प्रगटे तेने सम्यक्त्व क-

हीयें. ते पाम्या पछी त्रण नव करे, जो पूर्वें देवायु तथा नरकायु बांध्युं होय तो त्रण नव करे, अने मनुष्यायु तथा तिर्यंचायु बांध्या पछी ए सम्यक्त्व लहे, तो जेणें असंख्याता वर्षायु युगलीयानुं बांध्युं होय तेज जीव, सम्यक्त्व लहे. पण जेणे संख्यात वर्षायुनो बंध कस्यो होय तो ते जीव पछी क्षायिक सम्यक्त्व न लहे, तो ते अपेक्षायें चार नव करे. यतः " तंमिअतइअचउब्नं, नवंमि सिझंति खइअसम्मत्ते ॥ सुर निरय जुगलि सुगई, इमं तुजिणकालिअनराणं ॥ १ ॥" एवं पीस्तालीश.

मिथ्यात्वमार्गणायें पहेलुं मिथ्यात्व गुणगणुं होय, सास्वादनमार्गणायें सास्वादन गुणगणुं होय. मिश्रमार्गणाये मिश्रगुणगणुं होय, ए मिथ्यात्वादिक त्रिकने विषे आप आपणा नामनुं गुणगणुं एकेक होय तथा देशविरतिमार्गणायें पांचमुं गुणगणुं होय, तथा सूक्ष्मसंपरायचारित्रमार्गणायें एक सूक्ष्मसंपराय नामें दशमुं गुणगणुं होय. एम ए पांच मार्गणाद्वारें स्वस्थाण के० पोतपोतानां नाम सरखुं एकेक गुणगणुं जाणवुं. अहींआं पण अन्नेदनयें जीवद्रव्यने मिथ्यात्वादिक पर्याय अनिन्न विवक्षिने गुणगणुं जाणवुं. एवं पच्चाश मार्गणाद्वारें गुणगणां कह्यां.

मनोयोग, वचनयोग अने काययोग, ए त्रण योगें सामान्यनयें मिथ्यात्वीथी लेइ तेर गुणगणां लान्ने, अने विशेषापेक्षायें तो एक सत्य, बीजुं असत्यामृषा ए बे मनोयोगें अने एज बे वचनयोगे तेर गुणगणां होय, अने बीजा मनोयोगें तथा वचनयोगे जे चार योग थाय, ते चार योगें बार गुणगणां जाणवां. औदारिकमिश्रकाययोगें १ मिथ्यात्व, २ सास्वादन, ३ अविरति अने ४ सयोगी. ए चार गुणगणां जाणवां. तथा वैक्रियकाययोगें प्रथमथी मांडीने सातमा लगें सात गुणगणां जाणवां, तथा वैक्रियमिश्रकाययोगें १ मिथ्यात्व, २ सास्वादन, ३ अविरति, ४ देशविरति अने ५ प्रमत्त. ए पांच गुणगणां जाणवां. आहारककाययोगें प्रमत्त अने अप्रमत्त, ए बे गुणगणां जाणवां. आहारकमिश्रकाययोगें एकज प्रमत्त गुणगणुं जाणवुं, तथा कार्मणकाययोगें एक मिथ्यात्व, बीजुं सास्वादन, त्रीजुं अविरति, चोथुं सयोगी. ए चार गुणगणां होय. एवं त्रेपन मार्गणा थई.

आहारीनी मार्गणायें पहेलां तेर गुणगणां जाणवां. तथा शुक्ललेश्यामार्गणायें पण ए तेर गुणगणां जाणवां. तथा चौदमे अयोगी गुणगणे अणाहारीअलेशी होय. एवं पच्चावन मार्गणाद्वारें गुणगणां कह्यां॥२५॥

असन्निसु पढम डुग, पढम तिलेसासु ब्च डुसु सत्त ॥
पढमंतिम डुग अजया, अणहारे मग्गणासु गुणा ॥ २६ ॥

अर्थ–असन्निसुपढमडुगं के० असंज्ञीमार्गणायें प्रथमनां बे गुणगणां होय. पढमतिलेसासुब्च के० पहेली कृष्णादिक त्रण लेश्या मार्गणायें ब गुणगणां जाणवां अने डुसुसत्त के० तेजो अने पद्म ए बे लेश्याये सात गुणगणां जाणवां. पढमंतिमडुग के० प्रथमनां बे गुणगणां, अने अंतनां बे गुणगणां, एवं चार तथा अजया के० अविरतिगुणगणुं,एवं पांच गुणगणां अणहारे के० अणाहारकमार्गणायें जाणवां. ए मग्गणासु के० बासठ मार्गणाद्वारने विषे गुणा के० गुणगणां विवरीने कह्यां. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २६ ॥

दीर्घकालिकी संज्ञारहित एवो असंज्ञीउं जीव, तेमांहे मिथ्यात्व अने सास्वादन, ए प्रथमनां बे गुणगणां लान्ने, ते मध्यें सास्वादन तो एकेंड्रियादिक असंज्ञीआ जीवमध्यें सम्यक्त्व वमतो देवतादिक अवतरे, तेने करण अपर्याप्तावस्थायें सास्वादन होय. शेष सर्व मिथ्यात्वी जीव जाणवा. एवं उप्पन्न.

कृस, नील अने कापोत, ए प्रथमनी त्रण लेश्यावंत जीवने मिथ्यात्वथी प्रमत्तसुधी प्रथमनां ब गुणगणां होय, ए गुणगणे ए त्रण लेश्या पामीयें. बीजुं वली देशविरतियें तथा सर्वविरतियें ए त्रण अशुद्ध लेश्या न पामीयें. ते मत लेइने बंधस्वामित्वमांहें ए त्रण लेश्यायें चार गुणगणां कह्यां छे. अहीआं तो

पूर्वें देशविरति तथा सर्वविरति गुण पामीने ए लेश्यायें वर्त्ते तो पण ए वेहु गुणठाणां न जाय, माटे ए गुणठाणे कृष्णादिक त्रण अशुद्ध लेश्या पण आवे. एम पूर्व प्रतिपन्ननी अपेक्षायें अहीं ठ गुणठाणां कह्यां. पण तेथी उपरांत गुणठाणां ए लेश्यावंतने न होय, तेथी अहींआं कोइ विरोध न जाणवो. "सम्मत्तसुअं सव्वा, सु लहइ सुद्धासु तिसुवचारित्तं ॥ पुव्वपडिवन्नउंपुण, अण्यरी ए लेसाए" एवं उंगणगाठ.

तेजोलेश्या, तथा पद्मलेश्या, ए वे वेहु लेश्यायें पहेला मिथ्यात्वथी मांडी सातमा अप्रमत्त गुणठगें साते गुणठाणां पूर्व प्रतिपन्नने तथा पडिवजताने पण होय. एवं एकशठ.

हवे अनाहारकमार्गणायें गुणठाणां कहे छे. मिथ्यात्व अने सास्वादन, ए पहेलां वे गुणठाणां तथा अविरति, सम्यक्दृष्टि, ए त्रण गुणठाणां अहींआं वक्रगति पांच समयनी करतां वचला त्रण समय अथवा चार समय, अणाहारी होय. तेनी अपेक्षायें पहेलां वे तथा चोथुं, ए त्रण गुणठाणां वाटें वहेतां जीवमध्यें पामीयें. जे नणी यतः "जोएणकम्मएणं, आहारेई अणंतरं जीवो ॥ तेण परं मीसेणं, जीवसरीरनिपत्ती ॥ ॥ १ ॥" ते नणी विग्रहगतियें अणाहारीनां ए त्रण गुणठाणां जाणवां, तथा केवली केवलसमुद्घात आठ समयनो करे तेमध्यें त्रीजे, चोथे अने पांचमे, ए त्रण समये कार्मणयोगी नणी अणाहारी होय, तथा अयोगीगुणठाणुं चौदमुं "अ इ उ ऋ लृ" एवा पांच न्हस्व अक्षर उच्चारतां होय तेटलो काल अणाहारी होय अथवा अनादि अनंत सिद्ध जीव तेने पण योगने अन्नावें अणाहारकपणुं होय. वीजा जीव एक समयमात्र पण अणाहारी न होय. ए रीतें अनाहारकमार्गणायें एक मिथ्यात्व, वीजुं सास्वादन. त्रीजुं अविरति, चोथुं सयोगी अने पांचमुं अयोगी. ए पांच गुणठाणां संन्नवे. अहींआं कोइ कहेशे के जीव वारमे, तेरमे अने त्रीजे,ए त्रण गुणठाणे केम मरे नहीं अने वीजा अगीआर गुणठाणे मरण पामे तो त्यां विग्रहगति करे, तो ते गुणठाणे अणाहारी न होय ? तत्रोत्तरं. ए अगीआर गुणठाणे मरण पामे एम जे कह्युं छे, ते व्यवहारमतें कह्युं छे, वीजुं मरणसमयें जीव अविरति होय जे नणी ते समय, परन्नवायुनो छे. विरति तो आ न्नवना आयु लगें छे. एम वाशठे मार्गणाद्वारें प्रत्येकें प्रत्येकें गुणठाणां विवरीने कह्यां॥२६॥

हवे ते मार्गणास्थित जीवना गुणनुं तरतमपणुं योगजन्य छे. जे नणी आठ करण करी कर्मने विचित्रपणे जीवने गुणठाणानो नेद छे. तिहां करण के० योगवीर्य जाणवुं सुगम थाय, ते नणी गुणठाणां कह्यां. पछी पन्नर योग वाशठ मार्गणाद्वारें जिहां जेटला संन्नवे, तिहां तेटला देखाडे छे.

॥ अथ मार्गणासु योगानाह ॥

सच्चेअर मीस असच्च, मोस मण वय विउवि आहारा ॥
उरलं मीसा कम्मण, इअजोगा कम्म अणहारे ॥ २७ ॥

अर्थ– त्यां प्रथम सच्चे के० सत् एटले साधुने हेतु ते सत्य. यथा जीवादिक पदार्थ द्रव्यरूपें नित्य पर्यायरूपें अनित्य. ए जेम अनेकांतपणें चिंतववुं, ते सत्यमनोयोग अने तेथी इअर के० विपरीत पणे एकांतपणे नित्यविश्वव्यापि इत्यादिक चिंतववुं, ते असत्यमनोयोग. तेमज साचा वचननुं आत्माने जोडवुं. ते सत्यवचनयोग. तथा असत्यवचनसाथे आत्मानुं जोडवुं, ते असत्यवचनयोग, अने ते असत्ययोगें करी मीस के० मिश्र एटले कांइएक सत्य अने कांइएक असत्यपणे. जेम आ गाममध्यें दश जाया तथा दश मुवा. अहींआं कांइ साचुं कांइ जूठुं चिंतववुं. ते सत्यामृषामनोयोग अने तेम वोलवुं, ते सत्यामृषावचनयोग. तथा आमंत्रणा याचना जेम के, हे देवदत्त! आ अमुक वस्तु लाव्य, आ ले, इत्यादिक जे चिंतववुं तेथी जिनवचन विरोधाय नहीं. माटें जूठ पण नहीं अने आराधक पण नहीं, एटले साचपण नहीं ते नणी

असच्चमोस के० असत्यामृषामनोयोग. अने ए रीतें बोले, ते असत्यामृषावचनयोग. ए व्यवहारनयमतें चार मनना तथा चार वचनना योग होय. अने निश्चयनयमतें जे शुद्धपरिणाम विवक्षापूर्वक ते प्रथम सत्य मण के० मनोयोग. बीजो मिथ्यात्वादिकें सहित जे चिंतवे, ते असत्यमनोयोग. एमज वय के० ए बे प्रकारें जे बोलवुं ते एक सत्यवचनयोग अने बीजो असत्यवचनयोग, त्रीजो सत्यामृपावचनयोग, चोथो असत्यामृषावचनयोग. एवं चार मनना तथा चार वचनना मली आठ योग थया.

विउवि के० वैक्रियशरीरें करी आत्मानो वीर्यव्यापार ते वैक्रिययोग. ते बे नेदें छे. एक लब्धिजन्य मनुष्य तथा तिर्यंचने होय, अने नवधारणीय देवता तथा नारकीनां शरीर जाणवां. तेनी साथें आत्मशक्तिनुं जोडवुं ते बीजो वैक्रिययोग.

आहारा के० चौद पूर्वधरमुनि पोताना मनना संशय टालवाने तथा जिनऋद्धि देखवाने आतुं स्फटिक सरखुं मुंढ हाथ प्रमाण शरीर करे, ते आहारक शरीर तेनी साथें आत्मानुं जोडवुं, आहारकशरीरजन्य व्यापार, ते आहारकयोग.

उरलं के० औदारिक शरीरने योगें जे जीवव्यापार ते औदारिकयोग जाणवो.

हवे ए त्रणे योगने मीसा के० मिश्र करवा एटले अपर्याप्तावस्थायें मनुष्य अने तिर्यंचने कार्मण साथें मिश्र जे औदारिकपुद्गलजन्यव्यापार ते प्रथम औदारिक मिश्रयोग जाणवो.

तथा देवता अने नारकीने अपर्याप्तावस्थायें कार्मणसाथें मिश्र जे वैक्रियपुद्गल अथवा मनुष्यादिकने उत्तरवैक्रिय करतां ज्यांसुधी तेनी पर्याप्ति पूर्ण थइ नथी, त्यांसुधी औदारिक पुद्गलसाथें वैक्रियपुद्गल मिश्र होय तेथी थयो जे जीववीर्यविशेष ते बीजो वैक्रियमिश्रयोग जाणवो.

तथा आहारक शरीर करतां ज्यांसुधी तेनी पर्याप्ति पूरी करी नथी त्यांसुधी आहारक पुद्गल औदारिकसाथें मिश्र होय तज्जन्य जीववीर्यविशेष ते त्रीजो आहारकमिश्रयोग जाणवो. तेम आहारकशरीरने संहरता पण आहारकमिश्रयोग होय.

कम्मण के० कर्मदलसाथें आत्मप्रदेशनुं मलवुं, ते कार्मणशरीर कहीयें. तेणे करी परनवादिकथी आगमनशक्ति ते चोथो कार्मणयोग. ए चार योग मिश्रना तथा त्रण पूर्वे कह्या जे त्रण शरीरना, एवं सर्व मली सात कायाना योग थया, तथा चार मनना अने चार वचनना. एवं पंदर योग कह्या.

अहींआं कोइ पूछशे जे तैजस पण शरीर छे, तेणे करी पण जीवने तेजोलेश्या मूकवा लेवादिकनुं करवुं तथा नोजन पाचनादिक व्यापारें प्रवर्त्ततो छतो तैजसपणे योग केम न कह्यो? तिहां उत्तर कहेछे. के जीवने तैजसशरीर, अने कार्मणशरीर, सर्वदा होय. तेथी कार्मणयोगमांहेज ए लीधुं, ए नाव छे. इअ-जोगा के० एम नामथी तथा स्वरूपथी ए पंदर योग कह्या.

हवे बाशठ मार्गणा द्वारें ए पंदर योग विवरे छे.

कम्मअणहारे के० अनाहारीमार्गणायें एकज कार्मणयोग होय. बीजा चौद योगें वर्त्ततो जीव, आहारी होय अने कार्मणयोगें वर्त्ततो जीव अनाहारी होय, तेम आहारी पण होय, जे नणी प्रथम समयें कार्मणयोगें आहारी होय ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ २७ ॥

नर गइ पणिंदि तस तणु, अचक्खु नर नपु कसाय सम्मडुगे ॥
सन्नि बलेसा हारग, नव मइ सुअ उहि डुगि सव्वे ॥ २८ ॥

अर्थ—गतिमांहे नरगइ के० १ मनुष्यनी गति, इंद्रियमध्यें पणिंदि के० २ पंचेंद्रिय, कायमध्यें तस के०

३ त्रसकाय, योगमध्यें तणु के० ४ काययोग, दर्शनमध्यें अचक्खु के० ५ अचक्षुदर्शन, वेदमध्यें नर के० ६ पुरुषवेद, तथा नपु के० ७ नपुंसकवेद, कसाय के० कषायमध्ये क्रोधादिक चारे कषाय लेवा, एवं अगीआर मार्गणा थई. अने सम्मछुगे के० सम्यक्त्वमार्गणामध्यें क्षायिक अने क्षायोपशमिक, ए बे सम्यक्त्व-मार्गणा, एवं तेर. सन्नि के० १४ संज्ञीमार्गणा, छलेसा के० कृष्णादिक छए लेश्या, एवं वीश. आहारग के० २१ आहारीमार्गणा, भव के० २२ भव्यमार्गणा, ज्ञानमार्गणामध्यें मइसुअउहिडुगि के० मतिज्ञान, श्रुतज्ञान अने अवधिज्ञान, ए त्रण मार्गणा, अने दर्शनमार्गणामध्यें डुगशब्दे अवधिदर्शन, साथें लेवुं. तेथी अवधिदर्शन मार्गणा. एवं छवीश मार्गणाद्वारें सवे के० सर्वे पंदरे योग संभवे, जे भणी मनुष्य पंचेंद्रियने सर्व योगनो संभव छे ते माटे.

अहींआं आहारीमार्गणायें कोइएक आचार्य कार्म्मणयोग मानता नथी, जे भणी ते " अकम्मगा आहारगेसु " एम पद कहे छे. तो तेना मतें आहारक मार्गणाये एक कार्मणयोग न होय, शेष चौद योगज होय पण ते केम घटे? जे भणी ऋजुगतियें आवीने जीव, उपजवाने समयें कार्मणयोगें आहार लीये छे. बीजो कोइ योग तिहां नथी, ते अपेक्षायें कार्म्मणयोग आहारी जीवने पण होय तथा निश्चयनयें जे ग्रहवा मांड्युं ते ग्रह्युं तेणे औदारिक पुजलआहारणसमयें औदारिकपुजलमिश्र कार्मणपुजलसाथें होय. तज्जन्य-शक्तिविशेष ते औदारिकमिश्र कहीयें. तेथी प्रथमसमयें औदारिकमिश्रयोगी आहारक होय, पण कार्मण-योगी न होय, एवुं पण न घटे. जे भणी प्रथमसमयें उपजतुं कार्यज, आपणुं कारण केम होय? जेम घडो उपजतो पोतानुंज कारण न होय,तेम औदारिकमिश्र उपजतोज पोतानुं कारण केम होय? ते भणी जीव, प्रथम समयें कार्म्मणयोगें आहार लेइ ते औदारिकपणे परिणमावे, तेवारें बीजे समयें औदारिक-मिश्रयोगी होय. ए वचन विरोध नथी लागतो. पछी तत्व केवलीगम्य.

तथा अहींआं पण मनुष्यादिक औदयिक पर्यायमुख्यतायें ज्ञानादिक क्षायोपशमिकपर्याय अने क्षायिकसम्यक्त्वें क्षायिकपर्याय तथा मनुष्यभवादिक पारिणामिक पर्यायमुख्यतायें अभेदनयें जीवद्रव्य विवक्षा-योग, तिहां संभवे. ए गाथामां छवीश मार्गणाद्वारे योग कह्या, अने एक द्वारें पूर्वली गाथामां योग कह्या. ए सर्व सत्तावीश द्वार थयां ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ २८ ॥

तिरि इत्थि अजय सासण, अनाण उवसम अभव्व मिछेसु ॥
तेराहार डुगूणा, ते उरलडुगूण सुर निरए ॥ २९ ॥

अर्थ–तिरि के १ तिर्यंचगतिमार्गणा, इत्थि के० २ स्त्री वेदमार्गणा, अजय के० ३ अविरतिमार्गणा, सासण के० ४ सास्वादनमार्गणा, अनाण के० त्रण अज्ञाननी त्रण मार्गणा, एवं सात उवसम के० ८ औपशमिक सम्यक्त्वमार्गणा अभव के० ए अभव्यमार्गणा, मिछेसु के० १० मिथ्यात्वमार्गणा, एवं दश मार्गणाद्वारें वर्त्ततां जीवोनें विषे तेराहारडुगूणा के० पंदर योग, मांहेथी आहारकद्विक हीन करतां तेर योग होय. तिहां कार्म्मणयोग, वाटें वहेतां बे भवने वच्चें जीवने होय, तथा स्त्रीने केवल समुद्घातमां पहेले त्रण समयें होय, तथा औदारिक मिश्रयोग अपर्याप्तावस्थायें होय. तथा औदारिकादिक अगीयार योग पर्याप्तावस्थायें होय. तिहां वैक्रिय अने वैक्रियमिश्र, ए बेहु योग तिर्यंच उत्तरवैक्रिय करे, ते अपेक्षायें कह्या छे. शेष आहारक अने आहारकमिश्र, ए बे योग चारित्रने अभावें चउद पूर्वी विना न होय. केमके ते विना आहारकलब्धि पण न उपजे, तेथी ए बे योग न होय. तथा अहींआं स्त्रीवेद कह्यो ते द्रव्यथी लेवो. जे भणी अहीं सर्वस्थानकें द्रव्यथीज वेदनी विवक्षा छे, जो भाववेद कहीयें तो बार उपयोग

जे कह्या छे, ते मांहेलां केवलज्ञान अने केवलदर्शन ए बे योग, नाववेदें केम संजवे? जे नणी केवली अवेदी छे माटें केम संजवे? ते नणी अहीआं सर्वस्थानकें द्रव्यवेद कह्या छे, तथा स्त्रीने चारित्र होय, पण तुछता गारवबहुलतादिक दोष जाणवा. तेथी स्त्रीने चौद पूर्व नणवुं निषेध्युं छे, तेथी ते विना ए आहारक अने आहारकमिश्र, ए बे योग, आहारकलब्धि विना न होय, शेष तेर योग होय. तथा उपशमसम्यक्त्वें पण शुद्ध परिणाम छे, ते नणी आहारकलब्धिनुं प्रयुंजवुं नथी मानता, तेथी तेने आहारकयोग बेहु न होय, तथा वैक्रियियोग तो देवता तथा नारकी गंठीनेद करतो उपशम सम्यक्त्व लहे, ते वैक्रिययोगी होय. ए अपेक्षायें अही लीधुं तथा कार्म्मण अने वैक्रियमिश्र, ए बे योग उपशमश्रेणीमांहें काल करे, ते अनुत्तर विमानवासी देव होय तो तेने मतें मतांतरें अपर्याप्तावस्थायें उपशमसम्यक्त्व होय. एम मानतां ए बे योग संजवे. पण औदारिकमिश्रयोग क्याहीं पण संजवतो नथी, जे नणी उपशम श्रेणीनुं उपशमसम्यक्त्व होय, तिहां मनुष्य अने तिर्यंचनुं अपर्याप्तपणुं न संजवे. अने मनुष्य तथा तिर्यंचने ग्रंथिनेद पण अपर्याप्तावस्थायें न संजवे. तथा ते उपशमसम्यक्त्वें मरे पण नहीं के जेथी जे परनवनुं कहीयें, अने केवली विना औदारिक मिश्रयोग अपर्याप्तावस्थायेंज होय तो उपशमसम्यक्त्वें औदारिकमिश्रयोग केम लाने? बहुश्रुतें विचारवुं तथा ते ग्रंथिनेद करीने मनुष्य, उपशमसम्यक्त्व पामे तेवारें कोइ एकने वैक्रियलब्धि होय तेथी वैक्रियशरीर करतां औदारिकमिश्र योग होय छे तेथी मनाय खरुं पण ते सिद्धांतमतें कह्युं छे, परंतु कर्मग्रंथने मतें नथी मानता. माटें ए वात केवलीगम्य छे. अने पूर्वोक्त ए दश मार्गणामांथी शेष सात मार्गणायें चारित्र नथी, तेथी त्यां तो स्वनावें आहारकयोग बन्ने नथी. शेष तेर योग होय.

तेउरलडुगूणसुरनिरए के० ते पूर्वें कह्या जे तेर योग तेमांहेलां औदारिकशरीर देवता तथा नारकीने नथी होतां, ते माटें औदारिक तथा औदारिकमिश्र, ए बे योग तथा नारकीनें न होय, शेष मनोयोग चार वचनयोग चार, वैक्रिय ने वैक्रियमिश्र तथा कार्मण, ए अगीआर योग होय. ते मध्यें कार्म्मणयोग परनवथी आवतां देवता तथा नारकीमांहे उपजतां प्रथम समयलगें होय, तेवार पछी ज्यां लगें सर्व पर्याप्ति पूरी न करे, त्यां लगें वैक्रियमिश्र होय, अने पर्याप्ता थया पछी शेष नव योग संजवे. आहारकना बे योग तो तेउने चारित्र नथी, ते नणी न होय. एम ए बेहु गतिमार्गणायें अगीयार योग कह्या. एवं सर्व मली उगणचालीश मार्गणाद्वारें योग कह्या. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ २ए ॥

कम्मुरलडुगं थावरि, ते सविउव्वि डुग पंच इग पवणे ॥ छ असन्नि चरिम वयजुअ, ते विउवि डुगूण चउ विगले ॥ ३० ॥

अर्थ– कम्मुरलडुगंथावरि के० थावर, एटले गतिथावर अहींआं तेउकाय पण गतिथावरमध्यें गणीयें जे नणी इंधनादिक संयोग विना तेउकाय, स्थानांतरे न जाय अने वायुकाय तो स्वशक्तियें योजनना शतवद्ध जाय, माटें ते गति त्रस कहीयें. एटले ए वायुकाय गतित्रस विना शेष पृथ्वी, अप्, तेउ अने वनस्पति ए चार थावरकायने उपजतां एक कम्म एटले कार्मणयोग होय, वली एने अपर्याप्तावस्थायें उरलडुगं एटले औदारिकमिश्रयोग होय, अने पर्याप्ता थया पछी एक औदारिकयोग होय. एम चार मार्गणाद्वारें एक औदारिक, बीजो औदारिकमिश्र अने त्रीजो कार्म्मण ए त्रण योग होय.

ते के० ते पूर्वोक्त त्रण योगने सविउव्विडुग के० एक वैक्रिय अने बीजुं वैक्रियमिश्र, ए बे योगेंसहित करीयें तेवारें पंच के० पांच योग रहे, ते इगपवणे के० एकेंडिय अने वायुकायनेविषे होय, तेमध्यें कार्म्मण

अने औदारिकमिश्र, ए बे योग वायुकायने अपर्याप्तावस्थायें होय, तथा औदारिकयोग तो मूलशरीरनी अपेक्षायें होय, तथा बादरवायुकाय, ध्वजाने आकारें उत्तरवैक्रियरुप करे, तिहां एक वैक्रिय अने बीजो वैक्रियमिश्र, ए बे योग होय. एवं वायुनें पांच योग होय. ते बायरो एकेंड्रिय छे, तेथी ए एकेंड्रियमार्गणायें पण एहिज पांच योग संजवे.

छअसन्नि के० असंज्ञीमार्गणा एटले मनरहित जीवने विषे छ योग होय. ते आवी रीतें के, पूर्वें कहेला पांच योगनी साथे चरिम के० छेल्लो वयजुअ के० वचनयोग एटले असत्यामृषावचनयोग युक्त करीयें, तेवारें छ योग वायुकायसहित असंज्ञी छे माटे होय. केमके असत्यामृषा ए योग बेंड्रियादिक जीव पण असंज्ञी छे तेने पण होय ते अपेक्षाये लीधुं, तथा कार्म्मण अने औदारिकमिश्र, ए बे अपर्याप्तावस्थायें होय अने औदारिकपर्याप्तावस्थायें होय. तथा वैक्रियना बे योग वायुकायने होय. एम छ योग, मनरहित जीवनें होय.

ते के० ते पूर्वोक्त छ योगमांहेथी विउव्विदुगूण के० वैक्रिय अने वैक्रियमिश्र, ए बे योग ऊणा करतां बाकीना चउ के० चार योग, विगले के० विकलेंड्रियनें होय, एटले बेंड्रिय, तेंड्रिय ने चौरिंड्रिय, ए त्रणने विकलेंड्रिय कहीयें, जेने पूर्ण इंड्रिय तथा योग न होय. तेने विकलेंड्रिय कहीयें. तेने वैक्रियलब्धि न होय तेथी बे वैक्रिययोग न होय शेष चार योग होय, तेमध्यें कार्मण अने औदारिकमिश्र, ए बे योग अपर्याप्तावस्थायें होय अने औदारिक तथा असत्यामृषावचन, ए बे योग पर्याप्तावस्थाये होय. एम चारे योग बेइंड्रियादिक त्रण मार्गणाद्वारें होय. एवं उंगणपच्चाश मार्गणाने विषे योग कह्या. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥३०॥

कम्मुरलमीस विणु मण, वय समइअ छेअ चक्खु मण नाणे ॥
उरल डुग कम्म पढमं, तिम मण वय केवल डुगंमि ॥ ३१ ॥

अर्थ- कम्म के० एक कार्म्मण अने बीजो उरलमीसविणु के० औदारिकमिश्र, ए बे योग विना शेष तेर योग छ मार्गणाना द्वारने विषे होय. ते छ मार्गणानां नाम कहे छे. मण के० एक मनयोगी, वय के० बीजो वचनयोगी, समइअ के० त्रीजो सामायिक चारित्रीउं, छेअ के० चोथो छेदोपस्थापनीय चारित्रीउं, चक्खु के० पांचमो चक्षुदर्शनी, मणनाणे के० छठो मनःपर्यवज्ञानी, ए छ मार्गणाद्वारने विषे कार्मण योग न होय. जे जणी कार्मण योग परजवथी आवतां वाटें होय. तिहां तो जीवने ए मनोयोगादिक छ न होय, अने केवलसमुदघात करतां वच्चें त्रण समयें कार्मणयोग होय, तिहां पण मन अने वचन ए बे योग न होय, तथा तिहां चारित्र तो यथाख्यात होय पण सामायक अने छेदोपस्थापनीय, ए बे न होय; अने दर्शन पण तिहां केवलदर्शन होय पण चक्षुदर्शन न होय. अने मनःपर्यवज्ञान पण न होय तेथी ए छ मार्गणाद्वारें वर्त्तता जीव, कार्मणयोगी न होय, तेमज औदारिक मिश्रयोगी पण न होय, शेष मनोयोग चार, वचनयोग चार वैक्रिय, वैक्रियमिश्र, आहारक, आहारकमिश्र अने औदारिक, ए तेर योग होय. एवं पंचावन मार्गणा थई.

उरलडुग के० औदारिक अने औदारिकमिश्र ए बे योग तथा त्रीजो कम्म के० कार्म्मणयोग ए त्रण काययोग अने पढमंतिममणवय के० पहेलो अने छेहेल्लो ए बे मनयोग तथा एज बे वचनयोग एटले सत्यमनोयोग, असत्यामृषामनोयोग, सत्यवचनयोग, असत्यामृषावचनयोग. एवं ए चार योग तथा पूर्वला त्रण मलीने सात योग ते केवलडुगंमि के० केवलज्ञान अने केवल दर्शन; ए बे मार्गणाद्वारें होय, तिहां वेदनीयादिक कर्मथी आयुः- कर्म थोडुं होय, तेवारें तेने सरखुं करवाने अर्थें केवली केवलसमुद्घात करे, त्यां प्रथम समयें शरीर प्रमाण जाडो एवो उंचो, नीचो, लोकप्रमाणे दंम करे, त्यां औदारिक योगी होय. बीजे समयें बन्ने पासें पसरें, तिहां लोकार्द्धवच्चें कपाटप्राय होय. तिहां एक औदारिक अने बीजो मिश्र ए बे योगी होय, त्रीजे समयें

बे योग लब्धि प्रयुंजे तेथी मंथाणानी पेरें चार श्रेणी करे. चोथे समयें आंतरा पूरे, पांचमे समयें मंथांतर संहरे, ए त्रण समय कार्मणयोगी होय, छठे समयें मंथ संहरे, सातमे समयें कपाट संहरे, ए बे समय औदारिकमिश्रयोग होय. आठमे दंड संहरे तिहां औदारिक योगी होय. ए रीतें त्रण काययोग जाववा; तथा अनुत्तरविमानवासी देवता संदेह पूछे, तेनो प्रत्युत्तररूप द्रव्यरूप मन परिणमे तेवारें ते देवताने सूक्ष्म मनोद्रव्य विषय करे. एवुं अवधिज्ञान छे, तेणे करी ते मनोद्रव्य जाणे, संदेह टले, एम द्रव्यमनोयोग केवलीने होय. अने जावमन केवलीने न होय अने मचनयोग तो उपदेशादिक आपतां प्रश्नोत्तर कहेतां होय. ए रीतें सात योग केवलज्ञानी अने केवलदर्शनीनें होय. एवं सत्तावन मार्गणाद्वार थयां. ॥ ३१ ॥

मणवय उरला परिहा, र सुहुमि नव तेउ मीसि सविउव्वा ॥
देसे सविउव्विडुगा, सकम्मुरल मीस अहखाए ॥ ३२ ॥

अर्थ—मणवय के० मनोयोग चार, अने वचनयोग चार, उरला के० औदारिक काययोग एक, एवं नव के० नव योग ते परिहार के० परिहारविशुद्धिचारित्र अने सुहुमि के० सूक्ष्मसंपरायचारित्रनेविषे लाजे. शेष छ योग न होय जे जाणी ए बे चारित्रने विषे वर्त्तमान साधु होय ते लब्धि प्रयुंजे नहीं, तेथी वैक्रियना बे योग अने आहारकना बे योग. ए चार योग न लाजे. केम के परिहारविशुद्धिचारित्रवालाने उत्कृष्टुं श्रुत नव पूर्व पर्यंत होय, अने आहारक शरीर तो चौद पूर्वीविना न होय. वली वैक्रियलब्धि प्रयुजवानी ए चारित्रें आज्ञा नथी तथा अपर्याप्तावस्थायें कार्म्मण अने औदारिकमिश्रयोग होय, तिहां चारित्र न होय, अने केवलसमुद्घातमध्यें तो यथाख्यात चारित्र होय, तेथी समुद्घात मिश्र तो यथाख्यातचारित्रें होय, तेथी ते समुद्घातनी अपेक्षायें पण ए बे योग ए चारित्रें न संजवे शेष नव योग लाजे. एवं उंगणसाठ मार्गणाद्वारे योग कह्या.

तेउमीसिसविउव्वा के० तेहीज पूर्वोक्त नव योगने वैक्रिययोगसहित करीयें तेवारें दश योग थाय, ते सम्यक्त्व मार्गणामध्यें एक मिश्रसमकितमार्गणायें होय, तिहां वैक्रिययोग देवता तथा नारकीने मिश्रगुणठाणुं होय तेने वैक्रिययोग होय तथा मिश्रें काल न करे, तेथी अपर्याप्तावस्थायें मिश्र न होय, तेथी वैक्रिय मिश्रयोग न कह्यो तथा वैक्रिय करवा समयें मिश्रलब्धि न होय अथवा बीजे कशे कारणें वैक्रियमिश्रयोग नथी कह्यो, अने बेहु आहारकयोग तो बे चारित्र नथी ते जाणी न होय, तथा मिश्रगुणठाणे जीव अपर्याप्ता न होय, तेथी औदारिकें मिश्रकार्म्मण योग पण न होय. एवं साठ मार्गणाद्वारें योग कह्या.

देसेसविउव्विडुगा के० देशविरतिमार्गणायें प्रथम कहेला नव योगने वैक्रिय तथा वैक्रियमिश्र, ए बे योगेंसहित करियें तेवारें अगीआर योग होय, तिहां वैक्रियमिश्र ए बे योगें लब्धि प्रयुंजे छे. ए अपेक्षायें लीधा, केम के देशविरति अंबडादिकें लब्धि प्रयुंजी छे, माटें अगीआर योग होय, शेष चार योग न होय. एवं एकशठ मार्गणाद्वारें योग कह्या.

सकम्मुरलमीसअहखाए के० ते पूर्वोक्त चार मनना अने चार वचनना, एवं आठ योग तथा नवमो औदारिककाययोग, तेने कार्मण अने औदारिक मिश्र ए बे योगेंसहित करतां अगीआर योग यथाख्यात चारित्रमार्गणायें होय. जे जाणी ते चारित्रिउ लब्धि प्रयुंजे नहीं, तेथी तेने आहारकना बे तथा वैक्रियना बे, एवं चार योग न होय, अने औदारिकमिश्र तथा कार्मण, ए बे योग केवल समुद्घातमांहे होय, केमके समुद्घातनी वखते ए चारित्र छे, एवं बाशठ मार्गणायें योग कह्या. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३२ ॥

हवे बाशठमार्गणाद्वारें बार उपयोग कहे छे. योगने शुज अशुजपणे शुजाशुज उपयोग होय ते योग

निवर्त्ते, तेवारें आत्मप्रदेशनी चलाचल मटे तेवारें शुद्धोपयोगी जीव होय, माटें हवे मार्गणाने विषे उपयोग कहे छे ॥ अथ मार्गणासूपयोगानाह ॥

ति अनाण नाण पण चउ, दंसण वार जिअलखणुवउगा ॥
विणु मण नाण डु केवल, नव सुर तिरि निरय अजएसु ॥ ३३ ॥

अर्थ– तिहां प्रथम बार उपयोगनां नाम कहे छे. तिअनाण के० मतिअज्ञान, श्रुतअज्ञान अने विभंगज्ञान, ए त्रण अज्ञान मिथ्यात्वीने होय, अनेनाणपण के० १ मतिज्ञान, २ श्रुतज्ञान, ३ अवधिज्ञान, ४ मनःपर्यवज्ञान, ५ केवलज्ञान, ए पांच ज्ञान, सम्यक्दृष्टिने होय. ए आठ साकारोपयोग अने चउदंसण के० अनाकारोपयोग ते दर्शन कहीयें; ते चार प्रकारें छे. १ चक्षुदर्शन, २ अचक्षुदर्शन, ३ अवधिदर्शन, ४ केवलदर्शन, ए चार सामान्यावबोध एवं बारजिअलक्खणुवउगा के० वार उपयोग थया. उपयोग एटले वस्तुनुं परिछेदक प्रकाशवुं, ते प्रत्यें जे उपयोगी होय ते भणी एने उपयोग कहीये. ए जीवनुं लक्षण, जीवस्वभाव चेतनारूप जाणवुं. ते उपयोग वे भेदें छे. एक साकार, वीजो अनाकार, त्यां पांच ज्ञान अने त्रण अज्ञान, ए आठने साकार, कहीये. तथा चार दर्शनने अनाकार कहीये. ए वार उपयोगनां नाम कह्यां. हवे ए बार उपयोग बाशठ मार्गणाद्वारें विवरे छे.

ए बार उपयोगमांहेथी विणुमणनाणडुकेवल के० मनःपर्यवज्ञान अने केवलज्ञान अने केवलदर्शन, ए त्रण उपयोग विना शेष नव के० नव उपयोग ते सुरतिरिनिरय के० सुरगति, तिर्यंचगति अने नरकगति, ए त्रण गतिमार्गणा तथा अजएसु के० असंयत एटले अविरति सम्यक्दृष्टिमार्गणा ए चार मार्गणाद्वारे होय, जे भणी ए चार मार्गणाये चारित्र न होय. तेथी मनःपर्यवादिक त्रण उपयोग पण न होय. शेप नव उपयोग होय. त्यां मिथ्यात्वीमांहे त्रण अज्ञान, अने अचक्षु तथा चक्षु ए वे दर्शन, एवं पांच उपयोग लाभे. अने सम्यक्दृष्टि देवादिक चार मार्गणामध्यें त्रण ज्ञान, त्रण दर्शन, एवं छ लाभे. एक समयें जीवने एक उपयोग होय. पण ए ओघमात्रें कह्या ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३३ ॥

तस जोअ वेअसुक्का, हार नर पणिंदि सन्नि भवि सवे ॥
नयणे अरपण लेसा, कसाय दस केवल दुगूणा ॥ ३४ ॥

अर्थ– तस के० १ त्रसकाय, जोअ के० त्रण योग, एवं चार. वेअ के० त्रण वेद, एवं सातः सुक्क के० ८ शुक्ल लेश्या, आहार के० ए आहारी मार्गणा, नर के० १० मनुष्यगति. पणिंदि के० ११ पंचेन्द्रियजाति, सन्नि के० १२ संज्ञीमार्गणा, भवि के० १३ भव्यमार्गणा, ए तेर मार्गणाद्वारे सवे के० सर्वे वारे उपयोग पामीयें. जे भणी ए तेर बोल तेरमा गुणठाणा सुधी होय. अहींआं त्रण वेद जे कह्या छे, ते द्रव्यरूप लेखववा. जे भणी अभिलाषारूप भाव वेद छे ते तो नवमा गुणठाणा सुधी छे. तिहां तो केवलज्ञान अने केवल दर्शन केम होय? जे भणी ते केवलद्विक अवेदीने होय ते भणी स्त्री पुरुषाकाररूप द्रव्यवेदें बार उपयोग संभवे.

नयणेअर के० चक्षुदर्शन अने इतर एटले अचक्षुदर्शन, पणलेसा के० शुक्ललेश्या तो प्रथम कही छे बाकी कृष्णादिक पांच लेश्या, कसाय के० चार कषाय एवं अगीआर मार्गणाद्वारें दसकेवलडुगूणा के० केवलज्ञान अने केवलदर्शन हीन करतां बाकी दश उपयोग पामीयें, जे भणी ए अगीआर बोलें केवलज्ञान अने केवलदर्शन न होय. अहीं प्रथमनी लेश्या त्रण छठा गुणठाणा सुधी होय, अने पाछली बे लेश्या सा-

अनुक्रमणिका.

वर्त्ते, तेवारें आत्मप्रदेशनी चलाचल मटे तेवारें शुद्धोपयोगी जीव होय, माटें हवे मार्गणाने विषे उपयोग हे छे ॥ अथ मार्गणासूपयोगानाह ॥

ति अनाण नाण पण चउ, दंसण बार जिअलखणुवउंगा ॥
विणु मण नाण ड्ड केवल, नव सुर तिरि निरय अजएसु ॥ ३३ ॥

अर्थ– तिहां प्रथम बार उपयोगनां नाम कहे छे. तिअनाण के० मतिअज्ञान, श्रुतअज्ञान अने विभंग-ज्ञान, ए त्रण अज्ञान मिथ्यात्वीने होय, अने नाणपण के० १ मतिज्ञान, २ श्रुतज्ञान, ३ अवधिज्ञान, ४ मनःपर्यवज्ञान, ५ केवलज्ञान, ए पांच ज्ञान, सम्यक्दृष्टिने होय. ए आठ साकारोपयोग अने चउदंसण के० अनाकारोपयोग ते दर्शन कहीयें; ते चार प्रकारें छे. १ चक्षुदर्शन, २ अचक्षुदर्शन, ३ अवधिदर्शन, ४ केवलदर्शन, ए चार सामान्यावबोध एवं बारजिअलक्खणुवउंगा के० बार उपयोग थया. उपयोग एटले वस्तुनुं परिच्छेदक प्रकाशवुं, ते प्रत्यें जे उपयोगी होय ते भणी एने उपयोग कहीयें. ए जीवनुं लक्षण जीवस्वभाव चेतनारूप जाणवुं. ते उपयोग बे भेदें छे. एक साकार, बीजो अनाकार, त्यां पांच ज्ञान अने त्रण अज्ञान, ए आठने साकार, कहीयें. तथा चार दर्शनने अनाकार कहीये. ए बार उपयोगनां नाम कह्यां. हवे ए बार उपयोग बाशठ मार्गणाद्वारें विवरे छे.

ए बार उपयोगमांहेथी विणुमणनाणडुकेवल के० मनःपर्यवज्ञान अने केवलज्ञान अने केवलदर्शन, ए त्रण उपयोग विना शेष नव के० नव उपयोग ते सुरतिरिनिरय के० सुरगति, तिर्यंचगति अने नरकगति, ए त्रण गतिमार्गणा तथा अजएसु के० असंयत एटले अविरति सम्यक्दृष्टिमार्गणा ए चार मार्गणाद्वारें होय, जे भणी ए चार मार्गणायें चारित्र न होय. तेथी मनःपर्यवादिक त्रण उपयोग पण न होय. शेष नव उपयोग होय. त्यां मिथ्यात्वीमांहे त्रण अज्ञान, अने अचक्षु तथा चक्षु ए बे दर्शन, एवं पांच उपयोग लाभे. अने सम्यक्दृष्टि देवादिक चार मार्गणामध्यें त्रण ज्ञान, त्रण दर्शन, एवं छ लाभे. एक समयें जीवने एक उपयोग होय. पण ए उंघमात्रें कह्या ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३३ ॥

तस जोअ वेअसुक्का, हार नर पणिंदि सन्नि भवि सव्वे ॥
नयणे अरपण लेसा, कसाय दस केवल दुगूणा ॥ ३४ ॥

अर्थ– तस के० १ त्रसकाय, जोअ के० त्रण योग, एवं चार. वेअ के० त्रण वेद, एवं सात. सुक्क के० ८ शुक्ल लेश्या, आहार के० ए आहारी मार्गणा, नर के० १० मनुष्यगति. पणिंदि के० ११ पंचेंद्रिय-जाति, सन्नि के० १२ संज्ञीमार्गणा, भवि के० १३ भव्यमार्गणा, ए तेर मार्गणाद्वारें सव्वे के० सर्वे बारे उपयोग पामीयें. जे भणी ए तेर बोल तेरमा गुणठाणा सुधी होय. अहींआं त्रण वेद जे कह्या छे, ते द्रव्यरूप लेखववा. जे भणी अभिलाषारूप भाव वेद छे ते तो नवमा गुणठाणा सुधी छे. तिहां तो केवलज्ञान अने केवल दर्शन केम होय? जे भणी ते केवलद्विक अवेदीने होय ते भणी स्त्री पुरुषाकाररूप द्रव्यवेदें बार उपयोग संभवे.

नयणेअर के० चक्षुदर्शन अने इतर एटले अचक्षुदर्शन, पणलेसा के० शुक्ललेश्या तो प्रथम कही छे बाकी कृष्णादिक पांच लेश्या, कसाय के० चार कषाय एवं अगीआर मार्गणाद्वारें दसकेवलडुगूणा के० केवलज्ञान अने केवलदर्शन हीन करतां बाकी दश उपयोग पामीयें, जे भणी ए अगीआर बोलें केवलज्ञान अने केवलदर्शन न होय. अहीं प्रथमनी लेश्या त्रण छठा गुणठाणा सुधी होय, अने पाछली बे लेश्या सा-

निवर्त्ते, तेवारें आत्मप्रदेशनी चलाचल मटे तेवारें शुद्धोपयोगी जीव होय, माटें हवे मार्गणाने विषे उपयोग कहे ठे ॥ अथ मार्गणासूपयोगानाह ॥

ति अनाण नाण पण चउ, दंसण बार जिअलखणुवउगा ॥
विणु मण नाण ऊु केवल, नव सुर तिरि निरय अजएसु ॥ ३३ ॥

अर्थ– तिहां प्रथम बार उपयोगनां नाम कहे ठे. तिअनाण के० मतिअज्ञान, श्रुतअज्ञान अने विभंगज्ञान, ए त्रण अज्ञान मिथ्यात्वीने होय, अनेनाणपण के० १ मतिज्ञान, २ श्रुतज्ञान, ३ अवधिज्ञान, ४ मनःपर्यवज्ञान, ५ केवलज्ञान, ए पांच ज्ञान, सम्यक्दृष्टिने होय. ए आठ साकारोपयोग अने चउदंसण के० अनाकारोपयोग ते दर्शन कहीयें; ते चार प्रकारें ठे. १ चक्षुदर्शन, २ अचक्षुदर्शन, ३ अवधिदर्शन, ४ केवलदर्शन, ए चार सामान्यावबोध एवं बारजिअलरकणुवउगा के० बार उपयोग थया. उपयोग एटले वस्तुनुं परिच्छेदक प्रकाशवुं, ते प्रत्यें जे उपयोगी होय ते नणी एने उपयोग कहीयें. ए जीवनुं लक्षण, जीवस्वन्नाव चेतनारूप जाणवुं. ते उपयोग बे न्नेदें ठे. एक साकार, वीजो अनाकार, त्यां पांच ज्ञान अने त्रण अज्ञान, ए आठने साकार, कहीयें. तथा चार दर्शनने अनाकार कहीयें. ए वार उपयोगनां नाम कह्यां. हवे ए बार उपयोग बाशठ मार्गणाद्वारें विवरे ठे.

ए बार उपयोगमांहेथी विणुमणनाणऊुकेवल के० मनःपर्यवज्ञान अने केवलज्ञान अने केवलदर्शन, ए त्रण उपयोग विना शेष नव के० नव उपयोग ते सुरतिरिनिरय के० सुरगति, तिर्यंचगति अने नरकगति, ए त्रण गतिमार्गणा तथा अजएसु के० असंयत एटले अविरति सम्यक्दृष्टिमार्गणा ए चार मार्गणाद्वारें होय, जे न्नणी ए चार मार्गणायें चारित्र न होय. तेथी मनःपर्यवादिक त्रण उपयोग पण न होय. शेष नव उपयोग होय. त्यां मिथ्यात्वीमांहे त्रण अज्ञान, अने अचक्षु तथा चक्षु ए बे दर्शन, एवं पांच उपयोग लोन्न. अने सम्यक्दृष्टि देवादिक चार मार्गणामध्यें त्रण ज्ञान, त्रण दर्शन, एवं ठ लान्ने. एक समयें जीवने एक उपयोग होय. पण ए उंघमात्रें कह्या ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३३ ॥

तस जोअ वेअसुक्का, हार नर पणिंदि सन्नि न्नवि सवे ॥
नयणे अरपण लेसा, कसाय दस केवल ऊुगूणा ॥ ३४ ॥

अर्थ– तस के० १ त्रसकाय, जोअ के० त्रण योग, एवं चार. वेअ के० त्रण वेद, एवं सात. सुक्क के० ८ शुक्ल लेश्या, आहार के० ए आहारी मार्गणा, नर के० १० मनुष्यगति. पणिंदि के० ११ पंचेंद्रियजाति, सन्नि के० १२ संज्ञीमार्गणा, न्नवि के० १३ न्नव्यमार्गणा, ए तेर मार्गणाद्वारें सवे के० सर्वे बारे उपयोग पामीयें. जे न्नणी ए तेर बोल तेरमा गुणठाणा सुधी होय. अहींआं त्रण वेद जे कह्या ठे, ते ऊव्यरूप लेखववा. जे न्नणी अन्निलाषारूप न्नाव वेद ठे ते तो नवमा गुणठाणा सुधी ठे. तिहां तो केवलज्ञान अने केवल दर्शन केम होय? जे न्नणी ते केवलद्विक अवेदीने होय ते न्नणी स्त्री पुरुषाकाररूप ऊव्यवेदें बार उपयोग संन्नवे.

नयणेअर के० चक्षुदर्शन अने इतर एटले अचक्षुदर्शन, पणलेसा के० शुक्ललेश्या तो प्रथम कही ठे बाकी कृष्णादिक पांच लेश्या, कसाय के० चार कषाय एवं अगीआर मार्गणाद्वारें दसकेवलऊुगूणा के० केवलज्ञान अने केवलदर्शन हीन करतां बाकी दश उपयोग पामीयें, जे न्नणी ए अगीआर बोलें केवलज्ञान अने केवलदर्शन न होय. अहीं प्रथमनी लेश्या त्रण ठग गुणठाणा सुधी होय, अने पाठली बे लेश्या सा-

तमा गुणठाणा लगें होय, अने कषाय दशमा गुणठाणां लगें होय, तथा चक्षु अने अचक्षु, ए बे बारमा गुणठाणां लगें होय. पण तेरमे गुणठाणे ए अगीआर मार्गणामांहेलो कोइ नथी अने केवलद्विक तो तेरमे गुणठाणेंज होय ते जणी ए बे उपयोग न होय ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३४ ॥

चउरिंदि असनि डुअ ना, ण डुदंस इग विति थावरि अचक्कु ॥
ति अनाण दंसण डुगं, अनाण तिगि अन्नवमिछ दुगे ॥ ३५ ॥

अर्थ– चउरिंदि के० १ चौरिंद्रियमार्गणा, असनि के० २ असंज्ञीमार्गणा, ए बे मार्गणाद्वारें डुअनाण के० मतिअज्ञान अने श्रुतअज्ञान तथा डुदंस के० चक्षुदर्शन अने अचक्षुदर्शन, एवं चार उपयोग होय. केम के एने चक्षु छे तेथीचक्षुदर्शन होय. तथा इगबितिथावरि के० इंद्रियमार्गणामध्यें एकेंद्रिय, बेंद्रिय, तेंद्रिय ए त्रण तथा कायमार्गणामध्यें पृथिव्यादिक पांचे थावर, एवं आठ मार्गणाद्वारें बे प्रथमनां अज्ञान अने एक अचक्कु के० अचक्षुदर्शन, एवं त्रण उपयोग होय. केम के एमने चक्षु नथी माटें.

तिअनाणदंसणडुगं के० त्रण अज्ञान तथा चक्षुदर्शन अने अचक्षुदर्शन, एवं पांच, उपयोग ठ मार्गणाद्वारें होय ते मार्गणानां नाम कहे छे. अन्नाणतिगि के० त्रण अज्ञानमार्गणा, अन्नव के० चोथी अजव्यमार्गणा अने मिछडुगे के० पांचमी मिथ्यात्व तथा छठी सास्वादन. एवं ठ मार्गणाद्वारें पांच उपयोग पामीयें, जे जणी अहींआं सम्यक्त्व न पामीयें, तेथी शेष सात उपयोग न होय ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३५ ॥

केवल डुगं निअडुगं, नव ति अनाणविणु खइअ अहखाए ॥
दंसण नाण तिगंदे, सि मीसि अन्नाण मीसंतं ॥ ३६ ॥

अर्थ– केवलडुगं के० केवलज्ञान अने केवल दर्शन, ए बे मार्गणाद्वारें निअडुगं के० एहिज बे उपयोग पामीयें, तेथी निज द्विक कह्युं, जे जणी शेष ठाद्मस्थिक जे दश उपयोग छे. ते केवलीने न होय.

हवे ते बार उपयोगमांहेथी तिअनाणविणु के० त्रण अज्ञान विना शेष नव के० नव उपयोग, खइअअहखाए के० क्षायिक सम्यकत्व अने यथाख्यातचारित्र ए बे मार्गणाद्वारने विषे पामीये. त्यां मतिज्ञान, १ श्रुतज्ञान, अवधिज्ञान, मनःपर्यवज्ञान, चक्षुदर्शन अचक्षुदर्शन अने अवधिदर्शन, एवं सात उपयोग अगीआरमे अने बारमे गुणठाणे यथाख्यातचारित्र होय ते अपेक्षायें लेवा. अने केवलज्ञान, तथा केवलदर्शन, ए बे उपयोग केवलीनी अपेक्षायें यथाख्यातचारित्र छे माटें लेवा. एवं नव उपयोग होय. विरति जणी अज्ञान त्रण न होय.

दंसणनाणतिगंदेसि के० एक केवलदर्शन विना त्रण दर्शन अने मति, श्रुत अने अवधि, ए त्रण ज्ञान. एवं ठ उपयोग, देशविरति मार्गणाये पामीयें विरति जणी त्रण अज्ञान न होय. तिहां आणंदादिक श्रावकनी पेरें अवधिद्विक संजवे.

मीसि के० तेहीज ठ उपयोग मिश्रमार्गणायें पामीयें, पण एटलुं विशेष जे त्रण ज्ञान ते अन्नाणमीसंतं के० अज्ञाने करी मिश्र लेखववां. तिहां मतिज्ञान, मतिअज्ञानें मिश्र अने श्रुतज्ञान, श्रुतअज्ञानें मिश्र, विजंगअवधिज्ञाने मिश्र होय. एमज त्रण दर्शन पण मिश्र लेवां, एवं ठ उपयोग मिश्रमार्गणायें पामीयें ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३६ ॥

मण नाण चक्कु वज्जा, अणहारे तिन्नि दंस चउनाण ॥
चउ नाण संजमो वस, म वेअगे उहि दंसेअ ॥ ३७ ॥

अर्थ– मणनाणचरकुवज्जा के० मनःपर्यवज्ञान अने चक्षुदर्शन, ए वे वर्जीने शेष दश उपयोग, अणाहारे के० अनाहारकमार्गणायें पामीयें, जे जणी अणाहारकपणुं विग्रहगतियें तथा केवलसमुद्घातमांहे तथा सिद्धने होय. तिहां मनःपर्यवज्ञान अने चक्षुदर्शन ए बे न होय. अहींआं त्रण ज्ञान अने त्रण दर्शन सहित तीर्थंकरादिक अवतरे, तेमने अंतरालगतें अनाहारकपणुं होय तथा त्रण अज्ञान तो, मिथ्यात्वी विग्रहगतियें उपजे तेने होय, ते अपेक्षायें जाणवा. एटले सिद्धना तथा केवलसमुदघातनां केवलज्ञान अने केवलदर्शन ए बे उपयोग तथा समकेतधारीने अंतरालगतें मतिज्ञान, श्रुतज्ञान, अने अवधिज्ञान, ए त्रण उपयोग अने मिथ्यात्वीने मतिअज्ञान, श्रुतअज्ञान अने विजंगज्ञान, ए त्रण, एवं ८ अने सम्यक्त्वधारीने तथा मिथ्यात्वीने वाटें जातां अचक्षुदर्शन अने अवधिदर्शन ए वे होय. एवं सर्व मली दश उपयोग पामीयें.

तिन्निदंसचउनाण के० १ चक्षुदर्शन, २ अचक्षुदर्शन, ३ अवधिदर्शन, ४ मतिज्ञान, ५ श्रुतज्ञान, ६ अवधिज्ञान, ७ मनःपर्यवज्ञान. एवं सात उपयोग, ते अग्यारमार्गणाद्वारें होय तेनां नाम कहे छे. चउनाण के० केवलज्ञान विना चार ज्ञान मार्गणा द्वार तथा संजम के० चार संयममार्गणा एटले एक सामायक चारित्र, बीजुं छेदोपस्थापनीयचारित्र, त्रीजुं परिहारविशुद्धिचारित्र, अने चोथुं सूक्ष्म संपरायचारित्र, ए चार मार्गणा एवं आठ मार्गणा द्वार तथा उवसम के० नवमी उपशमसम्यक्त्व मार्गणा वेअगे के० दशमुं वेदक एटले क्षायोपशमिक सम्यक्त्व, ए बे सम्यक्त्वमार्गणा उहिदंसेअ के० अगीआरमी अवधिदर्शन मार्गणा. एवं अगीआर मार्गणाद्वारने विषे चार ज्ञान अने त्रण दर्शन, ए सात उपयोग, पामीयें. अहींआं अवधिदर्शन मार्गणाने विषे मति अज्ञानादिक त्रण अज्ञान सिद्धांत सम्मत छे, पण कशा कारणे पूर्वाचार्यें निषेध्यां ते नथी जणातां? अन्यथा दश उपयोग होय. अहीआं योगमार्गणा द्वारें मतांतर देखाडे छे॥इति समुच्चयार्थः॥

हवे त्रण योग मार्गणाने विषे जीवस्थान, गुणस्थान, योग अने उपयोग आश्रयीने मतांतर कहे छे.

पूर्वे योग विवक्षया ते अन्ययोग सहित अथवा उपयोग रहित एम सामान्यें कह्या. इहां अन्य योगांतरजाविनी जूतवत् उपचारनान्येन मुख्यतारहित योगें स्वमुख्यताये १ जीवस्थान, २ गुणस्थान, ३ योग, ४ उपयोग, ए चार बोल विवरी कहे छे.

दो तेर तेर बारस, मणे कमा अठ दु चउ चउ वयणे ॥
चउ दु पण तिन्नि काए, जिअगुण जोगोवउंगन्ने ॥ ३८ ॥

अर्थ–त्यां वचनयोग अने काययोग रहित केवल एकज मनयोगने विषे संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्तो, अने अपर्याप्तो, ए दो के० बे जीवजेद होय, अने एने चौदमां गुणठाणा वगर बीजा तेर के० तेर गुणठाणा होय, तथा एने कार्म्मण अने औदारिकमिश्र ए वे योग विना बीजा तेर के० तेर योग होय, जे जणी केवलसमुद्घातावस्थायें प्रयोजनने अजावें त्यां मनोयोग न होय. तथा उपजतां अपर्यावस्थायें पण मनोयोग न होय, अने कार्म्मण तथा औदारिक मिश्र तो तिहांज होय. ए माटें ए बे योग मनोयोगीने न होय, अने एमनो योगीने विषे उपयोग वारस के० वार कमा के० अनुक्रमें मणे के० मनयोगीने विषे पामीयें.

वचनयोगीने एटले मनोयोग रहित काययोगरहित केवल एकज वचनयोगने विषे १ बेंद्रिय, २ तेंद्रिय, ३ चौरिंद्रिय, ४ असंज्ञी पंचेंद्रिय, ए चार पर्याप्ता अने एज चार अपर्याप्ता एवं अठ के० आठ जीव जेद होय, अहींआ योग्यतारुपें वचनयोग लेवो अन्यथा वेंद्रिय अपर्याप्तावस्थायें जाषापर्याप्ति पूरी कर्याविना वचनयोगी केम होय? तथा तिहां एक मिथ्यात्व अने बीजुं सास्वादन. ए दु के० बे गुणठाणां पामीयें. केम के ए आठ जीवजेदें वे गुणठाणांज होय. तेथी वे गुणठाणा कह्यां, तथा एने विषे १ औदारिक, २

आं अंगुलप्रमाण सूचीक्षेत्रने विषे आकाशप्रदेश असंख्याता छे. पण असत्कल्पनायें बशोनें छप्पन्न कल्पीयें तेनुं पहेलुं वर्गमूल शोल थाय, अने बीजुं वर्गमूल चार थाय, त्रीजुं वर्गमूल बे थाय. ए त्रीजुं वर्गमूल, पहेला वर्गमूल साथें गुणतां बत्रीश थया एटला प्रदेशनुं खंकुक थयुं. एवा एकेका खंकुकें एकेक मनुष्य अपहारतां जो एक मनुष्य अधिको होत, तो समग्र एकश्रेणी अपहरात्, एटला उत्कृष्ट पदें संमूर्छिम तथा गर्भज मलीने मनुष्य थाय, ते माटें नारकी प्रमुख सर्व थकी मनुष्य थोडा जाणवा.

ते मनुष्यथकी निरय के० नारकगतिना जीव असंख्यातगुणा अधिक होय, कालथकी असंख्याती उत्सर्पिणी अवसर्पिणीना जेटला समय थाय, तेटला नारकी छे. क्षेत्रथकी प्रतरने असंख्यातमे भागें असंख्याती श्रेणीना जेटला आकाशप्रदेश थाय तेटला छे. ते केवी रीतें तोके अंगुलप्रमाण प्रतर क्षेत्रनेविषे जेटली आकाशप्रदेशनी श्रेणी होय, तेना वर्गमूल असंख्याता उछे. त्यां पहेलुं वर्गमूल बीजा वर्गमूलसाथें गुणीयें, यथा असत्कल्पनायें अंगुलप्रमाण प्रतरने विषे बशो ने छप्पन श्रेणी छे. तेनुं पहेलुं वर्गमूल शोल, बीजुं चार ते शोलने चारें गुणतां चोशठ थाय. ते श्रेणी असंख्याती जाणवी. एटली श्रेणीनी पहोलपणे सूची अहींआं ग्रहण करवी एटली श्रेणीमांहे जेटला आकाशप्रदेश होय तेटला नारकी छे. ते माटें मनुष्य थकी असंख्यात गुणा होय.

ते नारकीथकी देव के० देवता असंख्यातगुणा होय. ते केवी रीतें? तोके अंगुलमात्र क्षेत्रना प्रदेशनुं पहेलुं वर्गमूल तेने असंख्यातमे भागें जेटली प्रदेशनी श्रेणी, तेना जेटला आकाशप्रदेश होय तेटला तो असुरकुमार देवता छे. तेटला वली नागकुमार देवता छे यावत् तेटला स्तनितकुमार देवता छे. तथा संख्यात योजन प्रमाण आकाशप्रदेशनी सूचीरूप जेटले खंकुकें करी एकेक व्यंतर अपहरीयें तो घनीकृत लोकनो मांडाने आकारें समग्र प्रतर अपहराय, तेटला व्यंतर देवता छे तथा बशोने छप्पन्न अंगुल प्रमाण आकाशप्रदेशनी सूचीरूप जेटले खंकुकें करी एकेक ज्योतिषी अपहरीयें, तो घनीकृतलोकनो समग्र प्रतर अपहराय. तेटला ज्योतिषी देवता छे. तथा एक अंगुलमात्र क्षेत्रना प्रदेशनुं त्रीजुं वर्गमूल तेनुं घन करीयें. तथा बीजुं वर्गमूल त्रीजा वर्गमूलसाथें गुणीयें. तेटली घनीकृतलोकनी एक प्रदेशनी श्रेणीना जेटला प्रदेश होय, तेटला वैमानिक देवता छे. एम सर्व भवनपति, व्यंतर, ज्योतिषी, अने वैमानिक देवता मलीने नारकीथकी असंख्यातगुणा छे. ए रीतें दुअसंखा के० मनुष्यथकी नारकी अने नारकीथकी देवता, ए बे असंख्यातगुणा अनुक्रमें एक बीजाथी जाणवा.

ते देवताथकी तिरिआ के० तिर्यंच अणंतगुणा के० अनंतगुणा छे. केमके ते तिर्यंचमांहे वनस्पतिना जीव, निगोदिआ ते अनंता छे. ए अनुक्रमें अहीं असंख्याताना असंख्याता भेद छे. अने अनंता भेद छे माटे उक्तविरोध जाणवो नही. ए गतिनुं अल्पबहुत्व कह्युं. इति समुच्चयार्थः ॥

पण चउ ति दु एगिंदी, थोवा तिन्नि अहिआ अणंत गुणा ॥
तस थोव असंखग्गी, भू जलानिल अहिअ अणंता ॥ ४१ ॥

अर्थ-बीजी इंद्रियमार्गणामध्यें सर्वथी थोवा के० थोडा पण के० पंचेंद्रिय जीव, जे भणी सातराज प्रमाण घनीकृत लोकनी एक प्रदेशनी सूची श्रेणीना असंख्येय योजन कोडाकोडी प्रमाण तेना जेटला आकाश प्रदेशराशि तेटला पंचेंद्रिय जीव छे, ते थकी कांइएक अधिका जिहांसुधी बमणा न होय त्यां सुधी विशेषाधिक कहीयें. तेटला चउ के० चौरिंद्रिय जीव, ते थकी विशेषाधिक ति के० तेंद्रिय जीव, ते थकी विशेषाधिक दु के० बेंद्रिय जीव. ए रीतें चौरिंद्रिय, तेंद्रिय अने बेंद्रिय, ए तिन्नि के० त्रण जीव

राशि अहिआ के० अनुक्रमें एक बीजाथी अधिका अधिका जाणवा, अने ते बेंद्रिय जीव थकी एगिंदी के० एकेंद्रिय जीव, अणंतगुणा छे० अनंतगुणा जाणवा. जे जणी एकेंद्रियमांहे वनस्पतिकाय आवे, ते मध्यें निगोदीआ जीव पण आवी गया. माटें ते सर्व त्रसथी अनंतगुणा होय. ए बीजी इंद्रियमार्गणायें अल्पबहुत्व विचार्युं.

हवे त्रीजी कायमार्गणामध्यें तसथोव के० सर्वथी थोडा त्रस कायिआ जीव जे जणी घनीकृत लोकनी असंख्ययोजन कोटा कोटी प्रमाणनी प्रदेशराशिप्रमाण त्रस जीव छे. ते थकी असंखग्गी के० अग्निना जीव असंख्यात गुणा छे, केम के असंख्य लोकाकाश प्रदेशप्रमाण छे, ते माटे. तथा तेथी जूजलानिलअहिअ के० पृथवीकायिआ जीव विशेषाधिक छे. ते थकी अपकायिआ जीव, विशेषाधिक छे, ते थकी अनील एटले वायुकायिआ जीव विशेषाधिक छे, ए चार कायना जीवनुं प्रमाण, सूत्रने विषे असंख्यात लोकाकाशप्रदेश प्रमाण अविशेषें कह्युं छे. पण असंख्याताना असंख्याता जेद छे. तेमाटें अल्पबहुत्व घटे छे. तेथकी वली वनस्पति कायना जीव अणंता के० अनंतगुणा जाणवा, जे जणी निगोदीआ जीव अनंता छे, माटें. ए त्रीजी कायमार्गणायें अल्पबहुत्व कह्युं ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ४१ ॥

मण वयण काय जोगी, थोवा असंखगुणा अणंतगुणा ॥
पुरिसा थोवा इत्थी, संखगुणा अणंतगुणा कीवा ॥ ४२ ॥

अर्थ–हवे चोथी योगमार्गणामध्यें सर्व थकी मण के० मनोयोगी जीव थोवा के० थोडा जाणवा. जे जणी संज्ञी पंचेंद्रिय जीव मनोयोगी होय, ते सर्वथी स्तोक छे. ते थकी वयण के० वचनयोगी जीव, असंखगुणा के० असंख्यातगुणा जाणवा. जे जणी बेंद्रिय, तेंद्रिय, चौरिंद्रिय, असंज्ञी पंचेंद्रिय, अने संज्ञीपंचेंद्रिय ए पांच जीवराशि सहु वचनयोगी छे तेथी असंख्याता छे. ते माटें ते जेलतां असंख्यातगुणा होय. ते थकी कायजोगी के० काययोगी जीव, अणंतगुणा के० अनंतगुणा छे, जे जणी एकेंद्रिय निगोदादिकना अनंता जीव पण काययोगी छे. ए चोथी योगमार्गणायें अल्पबहुत्व कह्युं.

हवे पांचमी वेदमार्गणामध्यें पुरिसाथोवा के० सर्व थकी पुरुषवेदी जीव थोडा जाणवा, ते थकी इत्थी के० स्त्रीवेदी जीव, संखगुणा के० संख्यातगुणाधिक जाणवा. जे जणी देवता थकी देवी बत्रीश रूपें अधिक बत्रीश गुणी अधिकी होय, अने मनुष्यथकी मनुष्यणी सत्तावीशरूपें अधिक सत्तावीश गुणी जाणवी. अने तिर्यंच पुरुषथकी तिर्यंचणी स्त्री त्रिगुणी त्रण रूपें अधिक होय. ए रीतें स्त्री पुरुष थकी संख्यात गुणी अधिक जाणवी. ते थकी कीवा के० क्लिब एटले नपुंसकवेदी जीव, अणंतगुण के० अनंतगुणा जाणवा. जेजणी एकेंद्रिय, विकलेंद्रिय, तथा संमूर्छिम मनुष्य अने तिर्यंच तथा नारकी, ए सर्व नपुंसकवेदी छे. तेमांहे एकेंद्रियमां पण वनस्पतिना जीव अनंता छे. माटें अनंतगुणा कह्या. ए पांचमी वेदमार्गणायें अल्पबहुत्व कह्युं ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ४२ ॥

माणी कोही माई, लोजी अहिअ मणनाणिणो थोवा ॥
ओहि असंखा मइ सुअ, अहिअ सम असंख विजंगा ॥ ४३ ॥

अर्थ–ठ्ठी कषायमार्गणामध्यें सर्वथकी स्तोक माणी के० मानी जीव जाणवा. जे जणी क्रोधादिक परिणमन कालथकी मानपरिणमन कालस्तोक छे. ते जणी मानी जीव स्तोक जाणवा. तेथकी कोही के० क्रोधी जीव अहिअ के० विशेषाधिक छे, जे जणी मानपरिणमन कालथकी क्रोधपरिणमन काल विशेषाधिक छे, माटे. तेथकी वली माई के० मायी जीव विशेषाधिक छे, जे जणी घणा कालपर्यंत माया बहुल

होय माटें. तेथकी लोन्नी के० लोन्नी जीव विशेषाधिक जे नणी दशमा गुणठाणासुधी पण लोन्न होय तेमाटें. ए ठठी कषायमार्गणायें अल्पबहुत्व कह्युं.

सातमी ज्ञानमार्गणा मध्यें मणनाणिणोथोवा के० सर्वस्तोक मनःपर्यवज्ञानी जाणवा. जे नणी सर्वथकी थोडा गर्नज मनुष्य तेमांहें पण चारित्रिया थोडा. वली चारित्रियामांहे पण अप्रमत्त थोडा, तेमांहे पण ऋद्धिप्राप्त मनःपर्यवज्ञानी स्तोक जाणवा. तेथकी वली उंहि के० अवधिज्ञानी जीव असंख्यगुणा, जे नणी मनुष्यथकी पण सम्यक्दृष्टि देवता नारकी असंख्यात गुणा ठे. तेनें तो अवधिज्ञान ठे. ते अवधिज्ञानीथी एक मइ के० मतिज्ञानी बीजा सुअ के० श्रुतज्ञानी, ए बेहु अहिअ के० विशेषाधिक जाणवा. जे नणी देवता, नारकी, सम्यक्दृष्टिने मत्यादिक त्रण ज्ञान होय, अने मनुष्य तथा तिर्यंच सम्यक्दृष्टिने मति तथा श्रुत, ए बे ज्ञान होय, अने अवधिज्ञाननी नजना होय, तेथी विशेषाधिक कह्या; अने मति तथा श्रुत, ए बेहु मांहोमांहे सम के० सरखा जाणवा. केम के, ए बेहु साथेंज होय माटें. तेथकी असंखविन्नंगा के० विन्नंगज्ञानी जीव, असंख्यातगुणा जाणवा. जे नणी सम्यक्दृष्टि देवता तथा नारकीथी मिथ्यात्वी देवता तथा नारकी असंख्यातगुणा ठे. ते सर्वने विन्नंगज्ञान होय ते नणी मति, श्रुत ए बेहुथी विन्नंगज्ञानी असंख्यातगुणा जाणवा. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ४३ ॥

केवलीणोणंतगुणा, मइ सुअ अन्नाणिणंतगुण तुल्ला ॥
सुहुमा थोवा परिहा, र संख अहखाय संखगुणा ॥ ४४ ॥

अर्थ–ते विन्नंगज्ञानी थकी केवलीणोणंतगुणा के० केवलज्ञानी जीव अनंतगुणा जाणवा. जे नणी सिद्धना जीव, केवलज्ञानी ठे ते देव तथा नारकीथी अनंतगुणा ठे. ते केवलज्ञानीथी वली मइसुअअन्नाणिणंतगुणा के० मतिअज्ञानी अने श्रुत अज्ञानी जीव अनंतगुणा ठे, जे नणी सिद्धथकी पण निगोदिआ जीव अनंतगुणा ठे, ते सहुने मतिअज्ञान तथा श्रुतअज्ञान ठे तेथी अने ए बेहु मांहोमांहे तुल्ला के० बराबर सरखा ठे. केम के जेने मतिअज्ञान ठे तेने श्रुतअज्ञान पण ठे, तेथी ए बेहु मांहोमांहें सरखा ठे. जिहां तिहां श्रुत होय, मतिपूर्वक श्रुत ठे मिथ्यात्वी नणी अज्ञान कहीयें. ए सातमी ज्ञानमार्गणायें अल्पबहुत्व कह्युं.

हवे आठमी संयममार्गणामध्यें सुहुमाथोवा के० सूक्ष्मसंपरायचारित्रिया जीव सर्वथकी थोडा ठे. जे नणी ते उत्कृष्टा तो एक समये शतपृथक्त्व पामीयें, पृथक्त्व एटले बेथी मांमीने नवपर्यंत संज्ञा जाणवी. तेथी परिहारसंख के० परिहारविशुद्धचारित्रिया संख्यातगुणा होय. जे नणी ते उत्कृष्टा एक सययें सहस्र पृथक्त्व होय, माटें सो थकी सहस ते दशगुणा थया, ते थकी वली अहखायसंखगुणा के० यथाख्यातचारित्रिया संख्यातगुणा होय, जे नणी ते कोटी पृथक्त्व उत्कृष्टा होय माटें सहस्रथी कोटी दश सहस्र गुणी होय ॥ इतिसमुच्चयार्थः ॥ ४४ ॥

ठेआ समइअ संखा, देस असंखगुणऽणंतगुण अजया ॥
थोव असंख डुणंता, उंहि नयण केवल अचरकु ॥ ४५ ॥

अर्थ– तेथकी ठेआ के० ठेदोपस्थापनीय चारित्रिया संख्यातगुणा जाणवा. जे नणी ते शतकोटी पृथक्त्व लान्ने माटें. तेथकी वली समइअ के० सामायिक चारित्रिया संखा के० संख्यातगुणा जाणवा. केम के ते सहस्रकोटी पृथक्त्व उत्कृष्टा होय, ते वास्ते तथा ते सामायिकचारित्रियाथी वली देस के० देशविरति जीव, असंखगुण के० असंख्यातगुणा जाणवा. जेनणी असंख्याता तिर्यंचने देशविरतिपणुं होय तेनणी

असंख्यगुणा कह्या. तेथकी वली अजया के० अविरतिजीव, अणंतगुण के० अनंतगुणा जाणवा. जे नणी प्रथमना चार गुणठाणें वर्त्तता जीव सर्व अविरति छे. तेमध्यें निगोदीआ जीव अनंता मिथ्यात्वी ते सर्व अविरति छे. ते नणी अनंता कह्या. ए आठमी संयम मार्गणायें अल्पबहुत्व कह्युं.

हवे नवमी दर्शनमार्गणायें चार दर्शनमांहे उहि के० अवधिदर्शनी जीव थोव के० सर्वथी स्तोक जे नणी देवतादिक अवधिज्ञानीने अवधिदर्शन होय. माटें. तेथकी वली नयण के० चक्षुदर्शनी जीव, असंख के० असंख्यातगुणा होय. जे नणी चौरिंद्रियादिकने तथा मनुष्य, तिर्यंच, पंचेंद्रियने अने मिथ्यात्वी देवादिकने पण चक्षुदर्शन होय तेमाटें. तथा तेथकी डुणंता के० बे अनंता कहेवा. एटले तेथकी केवल के० केवलदर्शनी जीव अनंतगुणा जाणवा. जे नणी सिद्धना जीवोने केवल दर्शन छे, अने ते जीवो त्रसथकी अनंतगुणा छे. तेथकी अचक्खू के० अचक्षुदर्शनी जीव, अनंतगुणा जाणवा. जे नणी एकेंद्रियादिकने पण अचक्षुदर्शन छे, ते अपेक्षायें लेवा. ए नवमी दर्शनमार्गणायें अल्पबहुत्व कह्युं ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ४५॥

पच्चाणु पुव्विलेसा, थोवा दोऽसंखणंत दोअहिआ ॥
अनवि अर थोवऽणंता, सासण थोवोवसमसंखा ॥ ४६ ॥

अर्थ– हवे पच्चाणुपुव्विलेसा के० दशमी लेश्यामार्गणायें पश्चानुपूर्वी एटले शुक्ल लेश्याथी मांडीने कृष्णलेश्या लगे अल्पबहुत्व लेवुं. ते देखाडे छे. थोवा के० सर्व स्तोक शुक्ललेश्याना जीव केम के लांतकथकी मांडीने अनुत्तर विमानवासी देवता तथा अकर्मनूमिना मनुष्य अने तिर्यंच तथा कोइ संख्यातायुवाला मनुष्य तथा तिर्यंचने शुक्ललेश्या होय तेमाटे सर्व थकी थोमा कह्या. तेथकी पद्मलेश्यायें वर्त्तता जीव, असंख्यातगुणा जाणवा. जे नणी लांतकादिक देवोथी सनत्कुमार, माहेंद्र, ब्रह्मदेवलोकना देवता, असंख्यातगुणा छे. तेने पद्मलेश्या होय ते नणी. तेथकी तेजोलेश्याना जीव, असंख्यात गुणा जाणवा. जे नणी सौधर्म, ईशानना देवता तेथकी असंख्यातगुणा छे माटें. ए दोऽसंखगुणा के० बे स्थानकें असंख्यात गुणा लेवा. अने केटलीएक प्रतिमांहे ए बे राशिना जीव संख्यातगुणा अधिक लखेला छे ते सुज्ञोयें विचारी जोवुं, तेथी कापोतलेश्याना जीव, अणंत के० अनंतगुणा जाणवा. जे नणी निगोदीआ जीवने पण कापोतलेश्या होय, तेथकी दोअहिआ के० बे स्थानकें विशेषाधिक कहेवा. एटले कापोतलेश्या थकी नीललेश्याना जीव, विशेषाधिक जाणवा. जे नणी नीललेश्यावंत नारकी प्रमुख तेमांहे घालीये, तेवारें विशेषाधिक थाय तेथकी कृष्णलेश्याना जीव, विशेषाधिक. केम के घणा जीवने कृष्णलेश्या छे, यद्यपि निगोदीआ जीवमां त्रणे लेश्या छे, तथापि त्यां कृष्णलेश्याना जीव अधिक तेमाटें. ए दशमी लेश्यामार्गणायें अल्पबहुत्व कह्युं.

हवे अनविअरथोवणंता के० अगीआरमी नव्यमार्गणामध्यें अनव्यस्तोक जे नणी अनव्यजीव जघन्य युक्त चोथे अनंते छे. ते नणी तेथकी इतर जे नव्य जीव ते अनंतगुणा जाणवा. जे नणी अनंतकालें पण तेनो अंत नही आवे एटला नव्य जीवो छे, जोपण सदा मुक्तिमार्ग वहेज छे तोपण कोइवारें नव्यजीवथकी शून्य लोक थशे नहीं. ए नव्यमार्गणाये अल्पबहुत्व कह्युं.

हवे बारमी सम्यक्त्वमार्गणामध्ये सासणथोवा के० सास्वादनी जीव, सर्व थकी स्तोक, केम के ए गुणठाणे उपशमसम्यक्त्वथी पडतां कोइएक जीव होय ते नणी. तेथकी उवसमसंखा के० औपशमिक सम्यक्दृष्टि जीव, संख्यात गुणा जाणवा. जे नणी केटलाएक न पण पडे, तेनी अपेक्षायें जाणवा ॥ ४६ ॥

मीसा संखा वेअग, असंख गुण खइअ मिछ डु अणंता ॥
सन्नि अर थोवणंता, अणहार थोवेअर असंखा ॥ ४७ ॥

पूछे, तेवारें उत्तर आपवा निमित्तें तेहीज रूपें मनोद्रव्य परिणमावे तिहां मनोयोगनुं कार्य पडे अने वचन योग धर्मदेशनाकार्य कालें होय, अने औदारिकमिश्र तथा कार्मण ए बे योग केवलसमुद्घातमांहे होय अने औदारिकयोग मूल होय. अजोगि के० अयोगीगुणठाणे चपलता टली ते माटें एके योग न होय. ॥ ५० ॥

हवे चौदगुणठाणे बार उपयोग विवरे छे, जे नणी गुणस्थानक विशुद्ध वर्त्ततो जीव, विशुद्धयोगें करी उपयोग शुद्धि पामे, ते नणी योग कह्या पछी उपयोग कहे छे.

॥ अथ गुणठाणेषूपयोगानाह ॥

ति अनाण दु दंसाइम, दुगे अजय देसि नाण दंस तिगं ॥
ते मीसि मीस समणा, जयाइ केवल दु अंत दुगे ॥ ५१ ॥

अर्थ– तिअनाण के० त्रण अज्ञान अने दुदंस के० चक्षुदर्शन अथे अचक्षुदर्शण, ए बे दर्शन. एवं पांच उपयोग, आइमदुगे के० आदिम बे गुणठाणे होय, एटले मिथ्यात्व अने सास्वादन ए बे गुणठाणे पूर्वोक्त पांच उपयोग होय, अने अजय के० अविरतिनामे चोथे गुणठाणे तथा देसि के० देशविरतिनामें पांचमें गुणठाणे नाणदंसतिगं के० मति, श्रुत अने अवधि, ए त्रण ज्ञान. अने चक्षु, अचक्षु, अने अवधि, ए त्रण दर्शन, एवं छ उपयोग होय. देशविरतिमां मनःपर्यवज्ञान, केवलज्ञान अने केवलदर्शन, ए त्रण उपयोग न होय, तथा ए गुणठाणे रहेला जीव, मिथ्यात्वी न होय, माटें एने त्रण अज्ञान पण न होय. एवी रीतें छ उपयोग न होय.

ते मीसिमीस के० तेज त्रण अज्ञान साथें मिश्र थएला एवा त्रण ज्ञान तथा तेमज त्रण दर्शन, एवं छ उपयोग मिश्रगुणठाणे लाने. केम के जेने सम्यक्त्वांश बहुल होय तेने ज्ञानांशबाहुल्य होय, अने जेने मिथ्यात्वांश बहुल होय तेने अज्ञानबाहुल्य होय. अहींआ मिश्रगुणठाणे जे अवधिदर्शन कह्युं ते सिद्धांतने अनिप्रायें जाणवुं, पण कार्मग्रंथिकना अनिप्रायें न जाणवुं.

समणा के० ते पूर्वोक्त छ उपयोगने मनःपर्यवज्ञान सहित करीयें. एटले चार ज्ञान अने त्रण दर्शन, एवं सात उपयोग जयाइ के० प्रमत्तादिक एटले प्रमत्तगुणठाणाथी मांमीने बारमा क्षीणमोहगुणठाणा सुधीनां सात गुणठाणे वर्त्तता जीव, सर्वविरति होय तेथी एने मनःपर्यवज्ञान पण लाने, माटें सात उपयोग होय अने अंतदुगे के० सयोगी, अने अयोगी ए अंतना बे गुणठाणे केवलदु के० केवलज्ञान अने केवलदर्शन ए बे उपयोग होय, शेष दश उपयोगी छाद्मस्थिक छे ते इहां न होय॥ इति समुच्चयार्थः॥५१॥

हवे सूत्रसम्मतपणे केटलाएक बोल अहींआं कर्मग्रंथें नथी मान्या, ते देखामे छे.

सासण नावे नाणं, विउव्व गाहारगे उरल मिस्सं ॥
नेगिंदिसु सासाणो, नेहाहि गयं सुअ मयंपि ॥ ५२ ॥

अर्थ– सासणनावेनाणं के० सास्वादननावें सास्वादनगुणठाणे सास्वादन सम्यक्दृष्टि नणी सिद्धांतमांहे मति अने श्रुतज्ञानी पण कह्या छे. एटले बेंद्रियादिक विकलेंद्रियमां उपजता जीव सास्वादनपणे ज्ञानी कह्या छे. तेज कर्मग्रंथानिप्रायें ज्ञान नथी कह्युं. तेनो ए अनिप्राय जे सास्वादनपणुं सम्यक्त्वथी पडतां होय छे. ते मिथ्यात्वने सन्मुख छे माटें मलीनसम्यक्त्व छे. तेथी त्यां ज्ञान पण मलीन छे माटें अज्ञानज कह्युं. तथा पन्नवणा अने नगवतीप्रमुख सूत्रने विषे विउवगाहारगे के० वैक्रिय अने आहारकशरीरवालाने एटले

लब्धिप्रत्ययिक वैक्रिय शरीर अने आहारकशरीरने प्रथम प्रारंभकालें उरलमिस्सं के० वैक्रियपुद्गल औदारिक साथें मिश्रभावमाटें औदारिक साथें मिश्र होय, तेथी ते योगनुं नाम औदारिकमिश्र श्रीसिद्धांतने विषे कह्युं छे. ते कर्मग्रंथें अंगीकार न कर्युं, अने कर्मग्रंथने अभिप्रायें तो लब्धिजन्य शरीरने मुख्यताभणी वैक्रिय वैक्रियमिश्र कह्युं, तथा अहारक आहारकमिश्र कह्युं पण औदारिकमिश्र न कह्युं, तेनो हेतु आम छे के जे गुणप्रत्ययिक लब्धिने बलवत्तरपणे करीने जे शरीर करवा मांडे ते शरीरनुं बलवत्तरपणुं होय. तेमाटें एने प्रारंभकालें तथा परित्यागकालें पण वैक्रियमिश्र अने आहारकमिश्र कह्यां.

तथा नेगिंदिसुसासाणो के० सिद्धांतने विषे एकेंद्रियमांहे सास्वादनपणुं नथी कह्युं. सास्वादनी जीव एकेंद्रियमांहे न उपजे, अने कर्मग्रंथवाले एकेंद्रियमांहे सास्वादनपणुं कह्युं छे एनो हेतु कांइ जणातो नथी; जे सिद्धांतें स्पष्ट ना कही छे, ते कर्मग्रंथवाले आदर्युं ए तत्व, केवली जाणे. नेहाहिगयंसुअमयंपि के० ए त्रण बोल सर्व सूत्रें मान्या छे पण एनुं अहींआं ग्रहण नथी कर्युं. इत्यर्थः ॥

तथा वली अहींआं गाथामां तो नथी कह्युं पण एवी रीतेंज सिद्धांतमांहे मिथ्यात्वादिक त्रण गुणठाणे अवधिदर्शन अनिश्चयपणे कह्युं छे, केम के विभंगें मिथ्यात्वज्ञानभणी वस्तुनो निश्चय न कह्यो. अवधिदर्शन नथी सामान्यावबोधभणी वस्तुनो निश्चय न होय तेथी ए बन्ने जूदा खरा, पण एकरूप भणी पूर्वोक्त त्रण गुणठाणे ए बे उपयोग होय, एम कह्युं अने कर्मग्रंथने मतें चोथे गुणठाणे सम्यक्दृष्टिने अवधिदर्शन होय, पण प्रथमना त्रण गुणठाणे अवधिदर्शन न होय एम कह्युं, अने श्रीभगवतीपन्नवणा तथा जीवाभिगप्रमुख सूत्रमांहे पहेला गुणठाणाथी मांमीने बारमा गुणठाणा सुधी अवधिदर्शन होय, एम कह्युं छे. अने अहींआं कर्मग्रंथनें मतें विभंगज्ञानीने अवधिदर्शन न होय, एम मानीने चोथा गुणठाणाथी बारमा पर्यंत अवधिदर्शन होय एम कह्युं.

तेमज वली सिद्धांतने मतें ग्रंथिभेद करतां, प्रथम क्षायोपशमिक सम्यक्त्व पामे अने कर्मग्रंथना मतें प्रथम औपशमिक सम्यक्त्व पामे. एम मतभेद छे. पण अहींआं सिद्धांतमत आश्रयो नथी, अने कार्मग्रंथिक मत आश्रयो छे. माटें एमां कांइ विरोध न जाणवो ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ५७ ॥

हवे चौद गुणठाणे लेश्या कहे छे. जे भणी उपयोग सुधी लेश्या सुधीयें होय ते भणी उपयोग कह्या; पछी लेश्या कहे छे.

॥ अथ गुणस्थानेषु लेश्यामाह ॥

छसु सवा तेउ तिगं, इगि छसु सुक्का अजोगि अल्लेसा ॥
बंधस्स मिछ अविरइ, कसाय जोगत्ति चउ हेऊ ॥ ५३ ॥

अर्थ— छसु के० मिथ्यात्वथी मांडीने प्रमत्तलगें छ गुणठाणांनेविषे सवा के० सर्व कृष्णादिक छए लेश्या होय, तेउतिगं के० तेजोलेश्या पद्मलेश्या अने शुक्लेश्या, ए त्रण लेश्या. इगि के० एक अप्रमत्तनामें सातमुं गुणठाणुं तिहां एक पूर्वप्रतिपन्न तथा बीजो प्रतिपद्यमानक तेने होय, अहींआं प्रथमनी कृष्णादिक त्रण लेश्या न होय, केम के अहीआं आर्त्त अने रौद्र, ए बे ध्यान न होय, अहीं विशुद्धपरिणामें धर्मध्यान तथा शुक्लध्याननो पहेलो पायो होय, अने छसु के० आठमा गुणठाणाथी मांमीने तेरमा पर्यंतनां छ गुणठाणां विषे सुक्का के० एक शुक्लेश्याज होय, केमके अहीआं अतिविशुद्ध परिणाम होय, ते भणी तथा अहींआं प्रत्येकें एकेकी लेश्याना तीव्रमंदपणे अध्यवसायनां स्थानक पण असंख्यातां तीव्रमंदपणे होय, तेथी शुक्लेश्या मंदपणे पहेले गुणठाणे होय, अने तीव्रपणे तेरमे गुणठाणे होय, तेमज कृष्णलेश्या तीव्रपणे पहेले गुणठाणे

होय, अने मंदपरिणामें छठे गुणठाणे होय, माटें ए वातमां विरोध नथी; तथा अजोगिअलेसा के० अयोगी गुणठाणे योगने अन्नावें लेश्या न होय जे न्नणी योगप्रवृत्ति ते लेश्या कहीयें. ते माटें योगने अन्नावें ए पण प्रवृत्तिपणे न होय. एम चौद गुणठाणे लेश्या कही.

ते लेश्या कषायोदय सहित योगप्रवृत्ति तेथी बंधनो हेतु होय, तेथी कषाय अने योग, ते मध्यें योगें करी प्रकृतिबंध तथा प्रदेशबंध करे अने कषायें करी स्थितिबंध तथा रसबंध करे, ते न्नणी लेश्या कहीने हवे बंधहेतुसंख्या कहेछे.

बंधस्स के० ज्ञानावरणीयादिक कर्म बांधवानां मूल चार कारण छे. तेनां नाम कहे छे. मिछ के० एक मिथ्यात्व एटले विपरीतरुचि तत्वार्थनी अरुचि, कदाग्रहरूप ते मिथ्यात्व. बीजो मन, वचन, अने कायाना मलीनयोगथी जे निवृत्तिनो अन्नाव, ते अविरइ के० अविरतिपणुं कहीयें. त्रीजो कसाय के० कषाय चारित्रमोहनीय, चोथो जोग के० योग त्रण पूर्वें कह्या ते त्तिचउहेऊ के० इति ए चार मूल बंधहेतु कह्या. अहीं कोइ कहेशे के प्रमादपणुं पांचमुं आश्रव, सिद्धांतें कह्युं छे, ते अहींआं केम न कह्युं? तेने उत्तर कहे छे के, मद विषयादिकरूप जे प्रमाद छे, ते पण अविरतिनामा आश्रवमांहे अंतर्न्नवे छे. अने कषाय तो अहीं पण जूदा कहीने नामज कह्यां तथा विकथादिक सहु योगमांहे आवी गया. एम त्रण बंधहेतुमांहे अंतर्न्नवे छे तेथी प्रमाद जूदो न कह्यो. एम कर्मबंधना मूलहेतु सामान्य बंधना कारण चार कह्यां. ॥५३॥

हवे ए मूलचार बंधहेतुना उत्तर न्नेद सत्तावन कहे छे.

अन्निगहिअ मणन्निगहिआ, न्निनिवेसिअ संसइअ मणान्नोगा ॥
पण मिछ बार अविरइ, मण करणाऽनिअमु छ जिअवहो ॥ ५४ ॥

अर्थ— अन्निगहिअ के० प्रथम अन्निग्रहित एटले गुण अवगुण विचार्याविना जे मत ग्रहण कर्युं तेहीज न्नलुं जाणे अने बीजानी निंदा करे कहे, के अमारा वरूरा करता हता ते अमे पण करीशुं. इत्यादिक परीक्षा कर्याविना जे पोताना धर्मनो कदाग्रह होय ते प्रथम अन्निग्रहीतमिथ्यात्व जाणवुं. अने बीजुं मणन्निगहिअ के० जेणे करी सर्वदर्शन न्नलां छे एम कहे पण कोइ विशेषपणुं जाणे नहीं एवो कोइ एक मध्यस्थ परिणामे गुण अवगुणनी परीक्षा करे नहीं ते बीजुं अनन्निग्रहीत मिथ्यात्व जाणवुं. त्रीजुं अन्निनिवेसिअ के० अन्निनिवेश एटले पोतानो बोल थापवाने अर्थें सूत्र अर्थ मरडे, कुयुक्ति मांडे, जेम गोष्टामाहिल निन्हव कर्मजीवनो संबंध कंचुकनी पेरें कहेतां थकां तेने छुर्बलिकापुष्पमित्रें अनेकप्रकारें समजाव्यो निरुत्तर कर्यो, तो पण तेणे पोतानो हठ मूक्यो नहीं. ए त्रीजुं आन्निनिवेशिकमिथ्यात्व जाणवुं. चोथुं संसइअ के० सांशयिकमिथ्यात्व एटले जिनोक्त तत्वने विषे संशय धरतो रहे एटले गुरुगीतार्थनी सामग्री छतां पण मनमां विचारे जे हुं जो पूछीश तो रखे मुजने गुरु अज्ञानी जाणशे? एम जाणीने गीतार्थ गुरुने पूछे नहीं, संशयवंत थकां, तथा अविश्वासी थको रहे. तेने चोथुं सांशयिक मिथ्यात्व कहीयें. अने पांचमुं मणान्नोगा के० अनान्नोग मिथ्यात्व एटले जेथकी कोइ पण दर्शननुंकुं न्नलुं न जाणे, जेम मूर्छा पामेलो मनुष्य करुनो रस तथा शाकरनो रस विशेष न जाणे, तेनी पेरें जे एकेंद्रियादिक जीवो छे ते तत्वातत्व न जाणे, माटें ए सहु अनान्नोगिक मिथ्यात्ववंत छे, ए पांचमुं मिथ्यात्व कह्युं. पणमिछ के० ए पांच प्रकारनां मिथ्यात्व कह्यां.

हवे बार के० बार न्नेदें अविरइ के० अविरति कहे छे. प्रथम मण के० मननी अविरति ते आवी रीतें के मननेविषे हिंसादिकनो संकल्प करवो, ते कर्मबंधनो हेतु छे. एवुं जाणीने पण मनने न संवरे. ते मननी अविरति तेमज करण के० पांच इंद्रियना विषयने संसारहेतु जाणीने पण पोतपोताना विषयथी इंद्रियने

अनिअमु के० निवर्त्ताववानो परिणाम न करे, ते पंचेंद्रियनी अविरति पांच प्रकारें जाणवी, तथा छजिअ-वहो के० पांच प्रकारना स्थावर जीवोनी पांच निकाय तथा छठी त्रस निकाय, ए छ जीवनिकाय, तेनी हिंसा संसारहेतु छे. एम जाणीने पण ते हिंसाथकी विरमवानो परिणाम नहीं ते छकायनी अविरति. एवं बार, अविरति थई ते मध्यें सम्यक्दृष्टि अविरति जीवजाणे पण विरमे नहीं बीजा तो जाणे नहिं जे जणी तेने जिनवचनने अनुसारें विषयने निवारवानुं तथा छकायबंधनुं स्वरूप ज्ञान नथी ते माटें ते जाण्याविना तेने केम विरमे अहींआं मृषावादादिक विरमण ते पण ए बार प्रकारनी अविरतिमध्यें अंतर्जवे छे जे जणी ज्यां इंद्रियना विषयथी विरम्या तेवारें त्यां मृषावादादिक थकी अवश्य विरम्या जाणवा. ते विना सर्वथी विरमी न शके. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ५४ ॥

नव सोल कसाया पन, रि जोग इअउत्तरा उसगवणा ॥
इग चउ पण ति गुणेसु, चउ ति डु इग पच्चउ बंधो ॥ ५५ ॥

अर्थ—नव के० नव नोकषाय एटले हास्य षट्क तथा त्रण वेद एवं नव तथा सोलकसाया के० अनंता-नुबंधीयादिक शोल कषाय. ए शोल कषाय सर्व कर्म प्रकृतिना रसबंधना हेतु छे, केम के कषायविशेषें रस-विशेष होय. ते जणी ए विशेषबंधहेतु जाणवा. ए पच्चीश कषाय कह्या.

तथा पनरिजोग के० मनना चार. वचनना चार अने कायाना सात. एवं सर्व मली पंदर योग जे छे, ते प्रदेशबंधना हेतु छे. एवं मिथ्यात्व पांच, अविरति बार, कषाय पच्चीश, तथा योग पंदर, इअ के० ए सर्व मली चार मूल हेतुना उत्तराउ के० उत्तरजेद, सगवणा के० सत्तावन होय. एणे करी जीवने कर्म बंधाय. जेम घडनालें करी तलावमांहे पाणी आवे, तेम ए पण कर्म आववानां बारणां जाणवां, ते जणी ए सत्तावननुं नाम, आश्रव पण कहीयें.

हवे चौद गुणठाणे मूलबंधहेतु कहे छे अहीआं त्रीजा पदनी संख्या, चोथा पदनी संख्या, अनुक्रमें जोडीयें, तेवारें इग के० एक मिथ्यात्वगुणठाणे एनी साथें चउ के० चउपद जोडीयें, तेवारें एक मिथ्या-त्वगुणठाणे कर्मबंध चतुःप्रत्ययिउ होय, एटले एक मिथ्यात्व, बीजो अविरति, त्रीजो कषाय अने चोथो योग. ए चार मूल कारणें करी बंध होय, हवे चउ के० एक सास्वादन, बीजुं मिश्र, त्रीजुं अविरति, चोथुं देशविरति. ए चार गुणठाणे ति के० त्रिप्रत्ययिउ कर्मबंध होय. अहींआं मिथ्यात्व टल्युं माटें एक मिथ्या-त्वविना अविरति, कषाय अने योग, ए त्रण हेतुयें करी बंध होय. तथा पण के० एक प्रमत्त, बीजुं अप्र-मत्त, त्रीजुं अपूर्वकरण, चोथुं बादरसंपराय, अने पांचमुं सूक्ष्मसंपराय पांच गुणठाणे एक कषाय अने बीजा योग, ए बे मूलबंध हेतुयें करी कर्मबंध होय. ते जणी डु के० द्विकप्रत्ययिउ बंध जाणवो. अहीं अविरतिपणुं पण टल्युं, अने तिगुणेसु के० एक उपशांतमोह, बीजुं क्षीणमोह, अने त्रीजुं सयोगी, ए त्रण गुणठाणे इग के० एक योग पच्चउबंधो के० प्रत्ययिउज बंध जाणवो. केम के अहींआं कषाय टल्यो, माटें मात्र एक योगे करीज कर्म बंधाय छे. अने चौदमे गुणठाणे ए पूर्वोक्त चार हेतुमांहेलो एक पण हेतु नथी, माटें हेतुने अजावे बंध पण न होय. इति समुच्चयार्थः॥ ५५ ॥

हवे एकशो ने वीश उत्तर कर्मप्रकृति आश्रीने मूल बंधहेतु विचारे छे.

चउ मिछ मिछ अविरइ, पच्चइआ साय सोल पणतीसा ॥
जोग विणु ति पच्चइआ, हारग जिण वज्ज सेसाउ ॥ ५६ ॥

अर्थ—अहीआं बीजा पदना त्रण पद साथें प्रथमनां त्रण पद जोडीयें, एटले साय के० एक शाता वेदनीय, चउ के० चारे बंध हेतुयें करीने बंधाय, तिहां मिछ के० मिथ्यात्वगुणठाणे मिथ्यात्वप्रत्ययिकी बंधाय, केम के ए वेदनीयनी प्रकृति मिथ्यात्वथी मांडीने सयोगी गुणठाणा लगें बंधाय छे, तेमाटें. एक मिथ्यात्वें मिथ्यात्वप्रत्ययिकी बंधाय, अने बीजुं सास्वादन, त्रीजुं मिश्र, चोथुं अविरति, पांचमुं देशविरति. ए चार गुणठाणां सुधी अविरति प्रत्ययिकी बंधाय, अने प्रमत्तादिक पांच गुणठाणे कषायप्रत्ययिकी बंधाय. अने उपशांतमोहादिक त्रण गुणठाणे योगप्रत्ययिकी बंधाय. एम शातावेदनीयना बंधमांहे चार हेतुमांहेलो एक हेतु होय, त्यां लगें पण बंधाय. ते नणी चतुःप्रत्ययिकी बंधाय.

नरकत्रिक, एकेंडियादिक चार जाति, थावरनाम, सूक्ष्मनाम, अपर्याप्तनाम, अने साधारणनाम, ए स्थावरचतुष्क तथा हुंडसंस्थान, आतपनाम, नपुंसकवेद, छेवठुं संघयण अने मिथ्यात्वमोहनीय, ए सोल के० शोल प्रकृति मिथ्यात्वने उदयें बंधाय, ते विना न बंधाय. ते नणी मिछ के० मिथ्यात्वप्रत्ययिकी कहीयें.

अनंतानुबंधीया चार, मध्यसंस्थान चार, मध्यसंघयण चार, कुखगति, दौर्नाग्यत्रिक, एवं शोल. तिर्यंचत्रिक, मनुष्यत्रिक, औदारिकद्विक, स्त्रीवेद, नीचैर्गोत्र, थीणद्धीत्रिक, एवं उंगणत्रीश, उद्योनामकर्म, वज्रऋषननाराचसंघयण अने अप्रत्याख्यानावरण चार कषाय. ए पणतीसा के० पांत्रीश प्रकृति मिथ्यात्व गुणठाणे मिथ्यात्वप्रत्ययिकी बंधाय. अने मिथ्यात्वथी आगले गुणठाणे अविरति प्रत्ययिकी बंधाय. एम मिथ्यात्व तथा अविरति, ए बे मांहेलो एक हेतु होय तो पण बंधाय, परंतु ए विना बीजा हेतुयें न बंधाय, ते नणी ए पांत्रीश प्रकृति मिथ्यात्व तथा अविरइ के० अविरति पच्चइआ के० प्रत्ययिकी बंधाय.

तथा आहारगजिणवजसेसाउ के० आहारकद्विक अने जिननामकर्म वर्जीने शेष ज्ञानावरणीयनी पांच, दर्शनावरणीयनी छ, अशातावेदनीयनी एक, मोहनीयनी पंदर, नामनी बत्रीश, उच्चैर्गोत्रनी एक अने अंतरायनी पांच, ए पांशठ प्रकृति तथा देशविरतिगुणठाणे जे शडशठ प्रकृतिनो बंध छे. तेमांहेथी जिननाम तथा शातावेदनीय, ए बे प्रकृति विना शेष पांशठ प्रकृति, जेवारें मिथ्यात्व गुणठाणे बंधाय, तेवारें मिथ्यात्वप्रत्ययिकी कहेवाय. अने जेवारें सास्वादनादिक चार गुणठाणा लगें बंधाय, तेवारें अविरति प्रत्ययिकी बंधाय, अने तेथी आगल कषाय प्रत्ययिकी बंधाय. ए रीतें जोगविणुतिपच्चइआ के० एक योग बंधहेतु विना शेष एक मिथ्यात्व, बीजो अविरति, त्रीजो कषाय. त्रण बंध हेतु प्रत्ययिकी ए पांशठ प्रकृति बंधाय, परंतु ए त्रण बंधहेतु विना केवल एकज योग बंधहेतुयें करी न बंधाय.

आहारकशरीर, आहारकअंगोपांग, ए बे प्रकृति, निरवद्य योगरूप सराग संयमप्रत्ययें करी बंधाय; तथा जिननाम कर्म तो अरिहंतादिकनी नक्तिरूप सम्यक्त्वकर्त्तव्ये करी बंधाय. परंतु प्रशस्तरागें करी बंधाय, तेथी ए पण परमार्थे कषायप्रत्ययिकी होय, एम सर्व प्रकृति एकशोने वीश बंधयोग्य छे, तेना मूल बंधहेतु विचार्या. जीवविजयजीयें तो ए त्रण प्रकृति चार हेतुमांहेला कोइ हेतुयें न बंधाय, मात्र एक सम्यक्त्वगुणें करीनेज बंधाय, एम लख्युं छे. “ सम्मत्तगुणनिमित्तं तिछयरं संजमेण आहारं ” इति वचनात् ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ५६ ॥

हवे चौद गुणठाणे उत्तर बंधहेतु कहे छे.

पणपन्न पन्न तिअ छहि, अचत्त गुणचत्त छ चउ डुगवीसा ॥
सोलस दस नव नव स, त्त हेउणो नउ अजोगंमि ॥ ५७ ॥

अर्थ—मिथ्यात्वगुणठाणे पणपन्न के० पचावन बंधहेतु होय तथा सास्वादने पन्न के० पचाश बंधहेतु

होय अने मिश्रें तिअ के० तेंतालीश बंधहेतु होय, तथा अविरतियें ठहिअचत्त के० छेंतालीश बंधहेतु होय, तथा देशविरतिगुणठाणे गुणचत्त के० उंगणचालीश बंधहेतु होय, अने प्रमत्तें, अप्रमत्तें तथा अपूर्वकरणें, ए त्रण गुणठाणे अनुक्रमें ठचउडुगवीसा के० ठवीश, चोवीश अने बावीश, बंधहेतु जाणवा. अने अनिवृत्तिबादरें सोलस के० शोल बंधहेतु जाणवा. सूक्ष्मसंपरायें दस के० दश बंधहेतु जाणवा. उपशांतमोहें नव के० नव बंधहेतु जाणवा. क्षीणमोहें नव के० नव बंधहेतु जाणवा. सयोगीयें सत्त के० सात बंधहेतु जाणवा. अने हेउणोनउअजोगंमि के० अयोगीगुणठाणे बंधना अनावमाटें बंध हेतु पण नथी. ॥ ५७ ॥

पणपन्न मिछि हारग, डुगूण सासाणि पन्न मिछविणा ॥ मी-
स डुग कम्म अण विणु, तिचत्त मीसे अह ठ चत्ता ॥ ५८ ॥

अर्थ– मिछि के० मिथ्यात्वगुणठाणे उंघें सर्वजीवनी अपेक्षायें आहारगडुगूण के० आहारकद्विकें हीन पणपन्न के० पच्चावन कर्मबंधना हेतु होय. जेनाणी तेने विशिष्ट चारित्र नथी तेथी आहारक लब्धि न होय, माटें आहारक शरीर अने आहारकमिश्र, ए बे योग न होय. शेष मिथ्यात्व पांच, अविरति बार अने कषाय पच्चीश तथा योग तेर. एवं पच्चावन कर्मबंधना हेतु पामीयें, अने विशेषादेशें एक जीवप्रत्यें एक समयें जघन्यपदें दश बंध हेतु होय. अने उत्कृष्टा अढार कर्मबंधना हेतु होय. एम १०–११–१२–१३–१४–१५–१६–१७–१८ ए नव स्थानक होय, अने सासाणि के० बीजे सास्वादन गुणठाणे मिछविणा के० पांच मिथ्यात्व न होय. माटें पच्चावनमांहेथी पांच मिथ्यात्व काढीयें, तेवारें अविरति बार, कषाय पच्चीश अने योग तेर. एवं पन्न के० पच्चाश बंधहेतु उंघें होय, तथा विशेषादेशें एक जीवप्रत्यें एक समयें जघन्यपदें दश हेतु होय. एम एकेक वधतो होय, तेवारें उत्कृष्ट सत्तर बंधहेतु होय. एम दशथी मांमीने सत्तर लगें आठ बंधहेतुना स्थानक होय, अने मीसडुग के० मिश्रद्विक एटले औदारिकमिश्र अने वैक्रियमिश्र, त्रीजो कम्म के० कार्मणयोग, ए त्रण योग अने अण के० अनंतानुबंधीया कषाय चार. एवं सात कर्मबंधना हेतु विणु के० विना शेष अविरति बार, कषाय एकवीश अने योग दश. एवं तिचत्त के० तेंतालीश बंधहेतु उंघें मीसे के० मिश्रगुणठाणे होय, अने विशेषादेशें एक जीवप्रत्यें एक समयें पंचेंद्रियमध्यें एक इंद्रियनी अविरति, ठकायना बंधमध्यें एक कायनो बंध, बे युगलमध्यें एक युगल, तथा त्रण वेदमध्यें एक वेद, तथा चार कषायमध्येंना त्रण नेद होय; तथा दश योगमध्यें एक योग एवं नव बंधहेतु जघन्यथी होय, अने उत्कृष्टथी तो ठकायनो बंध एक इंद्रियनी अविरति. एक युगल, एक, वेद, कषायना त्रण नेद, नय, जुगुप्सा अने एक योग, ए शोल बंधहेतु लाने, ए मिश्रगुणठाणे जीव काल न करे, तेथी अपर्याप्तावस्थायें नावी त्रण योग न होय, अने बंधहेतुस्थानक नवथी मांमीने शोल लगें आठ होय.

अह के० अथ एटले हवे अविरति, सम्यक्त्वदृष्टिनामा चोथे गुणठाणे ठचत्ता के० छेंतालीश बंधहेतु होय, तेमध्यें तेंतालीश मिश्रमां कह्या, ते लेवा.

हवे आ गाथामां मिथ्यात्व, सास्वादन अने मिश्र, ए त्रण गुणठाणे कर्मबंधना हेतु कह्या. तेना जेटला नांगा थाय, ते अनुक्रमें ए त्रणे गुणगणाना लखीयें ठैयें.

पच्चावन बंधहेतु, मिथ्यात्वगुणठाणे उंघें होय, अने विशेषादेशें तो एक समयें एक जीवने मिथ्यात्वें जघन्यथकी दश बंधहेतु होय, अने उत्कृष्टा अढार बंधहेतु होय. केम के पांच मिथ्यात्वमांहेलुं एक मिथ्यात्व होय. तथा ठकायमध्यें एक कायनो बंध होय, केम के ठकायमध्यें कोइ एक जीव, केवारें कायनोज वध करे, ते पण पृथ्वीकायनोज वध करे, अथवा अप्कायनोज वध करे. ए रीतें ठकायना ठ नांगा थाय. तेमजवली कोइ एक

जीव, एक समयें बे कायनो पण वधकरे तेना व्दिकसंयोगीया पंदर न्नांगा थाय, तथा कोइएक जीव, त्रण कायनो वध करे तेना त्रिकसंयोगीआ वीश न्नांगा थाय, तथा कोइएक जीव, चार कायनो वध करे, तेना चतुःसंयोगी पंदर न्नांगा थाय, तथा कोइएक जीव, पांच कायनो वध करे, तेना पंचसंयोगी ठ न्नांगा थाय, अने कोइ-एक जीव, ठकायनो वध करे, तेनो षट्संयोगी एक न्नांगो थाय. पांच इंड्रियमांहेला एक इंड्रियनो विषय होय. तेनी अविरति होय, त्रण वेदमध्यें एक वेद होय. हास्य अने रति तथा शोक अने अरति, ए बे युगलमांहेलुं एक युगल होय. एवं ठ थया. तथा चार कषायमांहेला एक कषायना अप्रत्याख्यानी एक, प्रत्याख्यानी बीजो, संज्वलनो त्रीजो, ए त्रण वेदे, जे न्नणी क्रोधादिक उदय विरोधी ठे. तेथी क्रोधादिकने उदयें मानादिकनो उदय न होय, तथा उपशमश्रेणीयें अनंतानुबंधीयानी विसंयोजना करे, तेवारें तेनी सत्ता टले. ते श्रेणीथी कालक्षयें करी पडतो अनुक्रमें पहेले गुणठाणे आवे. त्यां वली मिथ्यात्वने उदयें अनंतानुबंधीया बांधे, अने बीजी आवलीयें तेने संक्रमावे, ते एक बंधावली अने बीजी संक्रमावली, ए बे आवलीलगें अनंतानुबंधीयानो उदय न पामीयें, तेथी ए अप्रत्याख्यानादिक कषाय त्रणनोज बंध पामीयें एटले एक कषायना त्रणज न्नेद पामीयें, एवं नव थया. तथा मिथ्यात्वगुणठाणे अनंतानुबंधीयाना उदय विना मरे नहीं, तेथी अपर्याप्तावस्थान्नावी एक कार्मण, बीजो औदारिकमिश्र, त्रीजो वैक्रियमिश्र, ए त्रण योग पण न लान्ने. अने आहारकना बे योग तो पूर्वेज काढी नाख्या ठे. शेष दश योगमांहेलो एक योग होय. एम जघन्यथी दश हेतु एक समयें मिथ्यात्वी जीवनें होय. त्यां न्नांगा ठत्रीश हजार होय. जे न्नणी पांच मिथ्यात्वने ठकायना बंध साथें गुणतां त्रीश थाय. तेने पांच इंड्रिय साथें गुणतां दोढशो थाय. तेने हास्य अने रति तथा शोक अने अरति, ए बे युगलसाथें गुणतां त्रणशो थाय, तेने त्रण वेद साथें गुणतां नवशें थाय. तेने चार कषाय साथें गुणतां ठत्रीशशें थाय. तेने दश योग साथें गुणतां ठत्रीश हजार थाय. ए दश हेतुना न्नांगा थया.

ते मध्यें न्नय तथा जुगुप्सा तथा बे कायनो बंध तथा अनंतानुबंधीउ एक न्नेलतां चार प्रकारें अगी-आर हेतु होय. त्यां न्नांगा (२०८०००) थाय. एमांहे बे न्नेलतां बार बंधहेतु होय त्यां (५४६६००) न्नांगा होय अने त्रण न्नेलतां तेर बंधहेतुयें (७५६०००) न्नांगा होय अने चार न्नेलतां चौद बंधहेतुयें (७७२०००) न्नांगा होय, पांच न्नेलतां पंदर बंधहेतु त्यां न्नांगा (६०४८००) होय, अने ठ न्नेलतां शोल बंधहेतु. त्यां न्नांगा (२६६४००) थाय, तथा सात न्नेलतां सत्तर बंधहेतु त्यां न्नांगा (६७४००) थाय अने एक न्नय, बीजी जुगुप्सा, त्रीजो अनंतानुबंधी तथा ठकायनो बंध एवं नव. दशमुं मिथ्यात्व एक युगल एवं बार. त्रण वेद, एवं पंदर. बे कषाय अने अढारमो योग ए उत्कृष्ट एक समय अढार बंध-हेतु होय. अहीआं न्नांगा (७८००) एम सर्व मली मिथ्यात्वे (३४७७६००) न्नांगा होय.

तथा ठकायमां एक कायबंधना न्नांगा ठ, बे काय बंधना न्नांगा पंदर. त्रण बंधना न्नांगा वीश, चार बंधना न्नांगा पंदर. पांच बंधना न्नांगा ठ, अने ठ बंधनो न्नांगो एक, तेथी ज्यां जेटला बंध होय, त्यां तेटला न्नांगा साथें पांच मिथ्यात्व गुणीयें, तेने पांच इंड्रिय साथें गुणीयें. एम गुणतां न्नांगा नीपजे, तथा जिहां अनंता-नुबंधीयासहित गुणीयें तिहां तेर योग साथें गुणीयें, अहींआं मननी अविरति इंड्रियमांहे आवी गइ. जे न्नणी प्रायें बाह्येंड्रियनी विरति, मनोविरतिपूर्वक ठे. ते न्नणी अहींआं विशेषार्थे पंचसंग्रह जोवो. हवे ते न्नांगा विवरीने देखाडे ठे.

दश बंधहेतुना प्रथम (३६०००) न्नांगानी रीत उपर कही ठे. तेनी साथें न्नय प्रक्षेपीयें तेवारें अगीआर हेतु थाय. त्यां पण एमज (३६०००) न्नांगा थाय, तथा कुछा न्नेलीयें, तेवारें पण ठत्रीश हजार न्नांगा थाय, तथा अनंतानुबंधीयो कषाय न्नेलवीयें तेवारें पण चार कषायें अगीआर बंधहेतु थाय. परंतु पूर्वोक्त

रीतें (३६०००) ना आंकने दश योगें गुण्यो छे, तेने ठेकाणे तेर योग साथें गुणीयें, तेवारें (४६८००) नंगा थाय, तथा छकायमांहेथी बे कायनो बंध विवक्षीयें, तेवारें द्विकसंयोगी पंदर नांगा थाय. तेनी साथें पूर्वोक्त रीतें गुणीनें एटले पंदरने पांच मिथ्यात्व साथें गुणतां (७५) थाय. तेने पांचेंद्रिय साथें गुणतां (३७५) थाय. तेने बे युगल साथें गुणतां (७५०) थाय, तेने त्रण वेद साथें गुणतां (२२५०) थाय, तेने चार कषाय साथें गुणतां (९०००) थाय, तेने दश योग साथें गुणतां (९००००) थाय, ए अगीआर हेतुना चार विकल्प नेला करीयें, तेवारें शरवाले (२००८००) नंग थाय.

हवे पूर्वोक्त दशमध्यें नय अने कुछा नेलीयें, तेवारें बार हेतु थाय. तिहां (३६०००) नंग थाय, तथा नय अने बेकाय लेखवीयें, तेवारें बे कायना पंदर नंग साथें गुणतां (९००००) नंग थाय, तथा कुछा अने बे काय साथें गुणतां (९००००) नंग थाय, तथा त्रण कायनो वध लेखवीयें, तेवारें वीश नांगा साथें गुणतां (१२००००) थाय, तथा अनंतानुबंधीनो उदय होय, तेवारें अनंतानुबंधी अने नय नेलवीयें, तिहां योग तेर होय. तेवारें (४६८००) नंग थाय, तेमज अनंतानुबंधी अने कुछा नेलवतां पण (४६८००) नंग थाय, तथा अनंतानुबंधी अने बे काय लेखवतां (११७०००) नंग थाय. ए बार हेतुना सात विकल्पें थइने (५४६६००) नंग थाय.

हवे पूर्वोक्त दश मध्यें नय अने कुछा नेलीयें अने बे काय लेखवीयें, तेवारें तेर हेतु थाय. तिहां (९००००) नंग थाय, तथा नय अने त्रण काय लेखवीयें, तेवारें (१२००००) नंग थाय, तथा कुछा अने त्रण काय लेखवीयें तेवारें पण (१२००००) नंग थाय, तथा अनंतानुबंधीने उदयें नय अने कुछा नेलीयें तेवारें तेर योग साथें गुणतां (४६८००) नंग थाय, तथा अनंतानुबंधी नय अने बे काय लेखवतां (११७०००) नंग थाय, तेमज अनंतानुबंधी कुछा अने बे काय लेखवतां पण (११७०००) नंग थाय. तेम वली अनंतानुबंधी अने त्रण काय लइयें, तेवारें त्रिकसंयोगी वीश नंगे गुणतां (१५६०००) नंग थाय,तेमज पूर्वोक्त दश साथें चार काय लेखवीयें तेवारें (९००००) नंग थाय. ए तेर हेतुना आठ विकल्पें थइने शरवाले (८५६८००) नंग थाय.

हवे पूर्वोक्त दशमध्यें नय अने कुछा नेलीयें अने त्रण काय गणीयें, तेवारें चौद हेतु थाय. तिहां (१२००००) नंग थाय. नय नेलीयें, अने काय चार लेखवीयें, तेवारें (९००००) नंग थाय. कुछा नेलीने चार काय लेखवीयें, तेवारें पण (९००००) नंग थाय, काय पांच गणीयें, तेवारें पांच संयोगी छ नंगे गुणतां (३६०००) नंग थाय. अनंतानुबंधीने उदयें नय, कुछा नेलीयें अने बे काय गणीयें, त्यां योग तेर होय. तेवारें (११७०००) नंग थाय, अनंतानुबंधी नय अने त्रण काय गणतां (१५६००० नंग थाय, तेमज अनंतानुबंधी कुछा अने त्रण काय गणतां (१५६०००) नंग थाय, तथा अनंतानुबंधी अने चार काय गणतां (११७०००)नंग थाय.एम चौद हेतुना आठ विकल्पें थइने (८०२०००)नंग थाय.

हवे ए पूर्वोक्त दश मध्यें नय, कुछा नेलीयें अने चार काय लेखवीयें, तेवारें पंदर हेतु थाय. तिहां नंगा (९००००) थाय, नय अने पांच कायना (३६०००) थाय, कुछा अने पांच कायना(३६०००) थाय. छकाय नेले (६०००) थाय, तथा अनंतानुबंधीने उदयें योग तेर होय, तिहां अनंतानुबंधी अने नय, कुछा, नेलीयें अने काय त्रण गणीयें, तेवारें (१५६०००) थाय, अनंतानुबंधी तथा नय नेलीयें, तथा चार काय गणीयें, तेवारें (११७०००) थाय. अनंतानुबंधी कुछा अने चार काय नेलवीयें, तेवारें (११७०००) थाय, अनंतानुबंधी अने पांच काय लेखवीयें तेवारें (४६८००) थाय, ए पंदर हेतुना विकल्प आठ, तेना शरवाले नंगा (६०४८००) थाय.

पूर्वोक्त दशमां नय, कुछा अने पांच काय एवं शोल हेतुना नंग (३६०००) थाय, तथा नय अने

बकाय लेखवीयें, तेवारें (६०००) नंग थाय. तेमज कुछा अने बकाय लेखवीयें, तेवारें पण (६०००) नंग थाय. अनंतानुबंधी नय अने कुछा अने चार काय साथें गणतां (११३०००) थाय. हवे अनंतानुबंधी नय तथा पांच काय साथें गणतां (४६८००) नंग थाय. तेमज अनंतानुबंधी कुछा अने पांच काय साथें गुणतां पण (४६८००) नंग थाय. अनंतानुबंधी अने बकाय नेलीयें, तेवारें (३८००) नंग थाय, ए शोल हेतुना सात विकल्पें थइने (२६६४००) नंग बंधहेतुना थाय.

हवे ए पूर्वोक्त दशमध्यें नय कुछा अने बकायनो वध लइयें, तेवारें सत्तर बंधहेतु थाय. तिहां नंग (६०००) थाय, अने अनंतानुबंधीने उदयें नय, कुछा तथा पांच कायनो वध लेखवीयें, तेवारें (४६८००) नंग थाय. अनंतानुबंधी नय अने बकाय लेखवतां (३८००) नंग थाय, तेमज अनंतानुबंधी कुछा अने बकाय लेखवतां पण (३८००) नंग थाय, ए सत्तर हेतुना चार विकल्पें थइने (६८४००) नंग थाय.

हवे बकाय, एक मिथ्यात्व, एक इंडिय, चार कषाय, एक हास्यादिक युगल, एक वेद, एक योग, एक नय अने एक कुछा ए अढार हेतुना (३८००) नंग थाय. ए रीतें मिथ्यात्वगुणगाणें दशथी मांमीने अढार सुधीना हेतुने नव विकल्पें थइने (३४७७६००) नंग थाय.

हवे सर्व नांगानो शरवालो करी देखामे बे. दश बंध हेतुना नंगा (३६०००) अगीआर बंधहेतुना नांगा (२०८०००) बार बंधहेतुना नांगा (५४६६००) तेर बंधहेतुना नांगा (८५६८००) चौद बंधहेतुना नांगा (८८२०००) पंदर बंधहेतुना नांगा (६०४८००) शोल बंधहेतुना नांगा (२२६४००) सत्तर बंधहेतुना नांगा (६८४००) अढार बंधहेतुना नांगा (३८००) एकंदर शरवाले नांगा (३४७७६००) होय.

हवे बीजा सास्वादन गुणगाणे (३८३०४०) नांगा थाय, ते कहे बे. तिहां जघन्य हेतु दश होय जे नणी अंहीं मिथ्यात्व न होय, पण एक कषायना चार नंग होय. केम के अनंतानुबंधी पहेला कषायोदय विना ए बीजुं गुणगाणुं न होय, तेथी ए कषाय चार, एक वेद, एक युगल, एक इंडियनी अविरति, एवं आठ. एक कायनो बंध. अने तेर योगमध्यें. एक काययोग, ए दश हेतु होय अने उत्कृष्टा सत्तर हेतु एक समयें होय, तेवारें दशथी सत्तरपर्यंत आठ विकल्प होय, पण एटलुं विशेष जे नपुंसकवेदें वैक्रियमिश्रयोग न होय, केम के नारकी, अपर्याप्तावस्थायें सास्वादनी, न होय तेथी त्रण वेद, तेर योग साथें गुणतां उंगणचालीश थाय. तेमांहेथी एक रूप काढीयें, तेवारें आडत्रीश होय. ते बकायना बंध साथें गुणतां बशोने अठावीश थाय, तेनें पांच इंडिय साथें गुणतां (११४०) थाय. तेने युगल साथें बमणा करतां (२२८०) थाय. तेने चार कषायथी चार गुणा करतां (ए१२०) नांगा थाय.

ते दश हेतुमध्यें नय नेलीयें, तेवारें अगीआर हेतु थाय. तिहां पण (ए१२०) नंग थाय. एमज कुछा नेलतां पण (ए१२०) नंग थाय, तथा बे काय लेखवीयें, तिहां बेकायना द्विकसंयोगी पंदर नंग साथें गुणाकार करतां (१२८००) नंग थाय. एम त्रण विकल्पें थइ अगीआर हेतुना नांगा(४१०४०)थाय

हवे पूर्वोक्त दश हेतुमध्यें नय अने कुछा बे नेलीयें, तेवारें बार हेतु थाय, तिहां (ए१२०) नंग थाय. तथा एक नय अने बे कायनो वध लइयें, तेवारें (२२८००) थाय. तेमज एक कुछा अने बे कायनो वध लेतां पण (२२८००) थाय, तथा त्रण कायनो वध लहीयें, तेवारें त्रण कायना त्रिकसंयोगी वीश नंग साथें गुणाकार करतां (३०४००) नांगा थाय. ए चार विकल्पें बार हेतुना (८५१२०) नांगा थाय.

हवे पूर्वोक्त दश हेतुमांहे नय, कुछा नेलीयें अने बे कायनो वध लइयें, तेवारें तेर हेतु थाय, तिहां (२२८००) थाय, तथा एक नय अने त्रण काय लहियें तेवारें (३०४००) थाय. तथा एक कुछा अने त्रण

काय लइयें, तेवारें (३०४००) थाय. अने मात्र चार कायनोज वध लहीयें, तेवारें (२२८००) थाय. ए चार विकल्पें तेर हेतुना (१०६४००) जांगा थाय.

हवे पूर्वोक्त दश मध्यें जय, कुछा अने त्रण कायनो वध लहीयें. तेवारें चौद हेतु थाय. तिहां (३०४००) जांगा थाय तथा एक जय अने चार काय लहीयें. तेवारें (२२८००) थाय. कुछा अने चार काय लीजें तेवारें (२२८००) थाय. पांच काय लीधे (९१२०) थाय. ए चार विकल्पें चौद हेतुना (८५१२०) जांगा थाय.

हवे पूर्वोक्त दशमध्यें जय, कुछा अने काय चार जेलीयें, तेवारें पंदर हेतु थाय, तिहां जांगा (२२८००) थाय. जय अने पांच काय लीधे (९१२०) थाय. कुछा अने पांच काय लीधे (९१२०) थाय. तथा बकाय लीधे, (१५२०) जांगा थाय. एवं चार विकल्पें पंदर हेतुना (४२५६०) जांगा थाय.

पूर्वोक्त दशमध्यें जय, कुछा अने पांच काय जेलीयें, तेवारें शोल हेतु थाय. तिहां जांगा (९१२०) थाय, जय अने बकाय जेले तेवारें (१५२०) थाय. कुछा अने बकाय जेले, (१५२०) थाय. एम त्रण विकल्पें थइने (१२१६०) जांगा थाय.

हवे बकाय, एक इंडिय, चार कषाय, युगल बे मांहेलो एक, वेद एक, जय एक, कुछा एक, योग एक ए सत्तर हेतुना जांगा (१५२०) थाय. ए रीतें सास्वादनगुणगाणे आठ विकल्पें थइने (३८३०४०) जंग थाय.

हवे मिश्रगुणगाणे (३०२४००) जांगा होय. ते केवी रीतें? तोके मिश्रें उत्कृष्टा तेंतालीश हेतु कह्या अने जघन्यथी अनंतानुबंधी न होय माटें एक जीवने एक समयें नव, दश, अगीआर, बार, तेर, चौद, पंदर अने उत्कृष्ट शोल हेतु होय. तिहां जघन्यथी काय एक, इंडिय एक, कषाय त्रण, हास्यादियुगल एक, वेद एक अने दश योगमांहेलो एक योग, ए नव हेतु होय. तिहां एक कायना जांगा ब, ते पांच इंडिय साथें गुणतां त्रीश थाय. तेने चार कषाय साथें गुणतां (१२०) थाय. ते युगल साथें गुणतां (२४०) थाय. ते त्रण वेद साथें गुणतां (७२०) थाय, तेने दश योग साथें गुणतां (७२००) थाय. ए नव हेतुना जांगा कह्या.

ए पूर्वोक्त नवमध्यें जय जेलतां, दश बंधहेतुना (७२००) जांगा थाय. तथा कुछा जेलतां (७२००) जांगा थाय. तथा बेकायनो वध लेतां (१८०००) थाय. एम त्रण विकल्पें थइ दश हेतुना (३२४००) जांगा थाय.

पूर्वोक्त नवमध्यें कुछा अने जय, बे जेलेतां अगीआर बंधहेतुना (७२००) कुछा अने बेकाय साथें (१८०००) जय अने बे कायसाथें लीधे (१८०००) त्रण काय लेतां (२४०००) एम चार विकल्पें अगीआर हेतुना (६७२००) जांगा थाय.

पूर्वोक्त नवमध्यें जय, कुछा अने बे काय लीधे तेर हेतुना (१८०००) जय अने त्रण काय लीधे (२४०००) कुछा अने त्रण काय लीधे (२४०००) तथा चार काय लीधे (१८०००) ए चार विकल्पें बार हेतुना (८४०००) जांगा होय.

पूर्वोक्त नवमध्यें जय, कुछा अने त्रण काय लेतां तेर हेतुना (२४०००) जय अने चार काय लीधे (१८०००) जुगुप्सा अने चार काय लीधे (१८०००) अने पांच कायज लीधे (७२००) ए चार विकल्पें तेर हेतुना (६७२००) जांगा.

हवे पूर्वोक्त नवमध्यें जय, कुछा अने चार काय जेले, चौद हेतुना (१८०००) जय अने पांच काय लीधे (७२००) जुगुप्सा अने पांच काय लीधे (७२००) बकायज लीधे (१२००) ए चार विकल्पें (३३६००) जंग थाय.

पूर्वोक्त नवमध्यें जय, कुछा अने पांच काय जेलवतां पंदर बंधहेतुना जांगा (७२००) जय अने बकाय लीधे (१२००) जुगुप्साने बकाय लीधे (१२००) ए त्रण विकल्पें पंदर हेतुना (९६००) जंग थाय.

बकाय, एक इंडिय, त्रण कषाय, हास्यादि युगल एक, वेदएक, योग एक, जय एक, कुछा एक.

छकाय लेखवीयें, तेवारें (६०००) नंग थाय. तेमज कुछा अने छकाय लेखवीयें, तेवारें पण (६०००) नंग थाय. अनंतानुबंधी नय अने कुछा अने चार काय साथें गणतां (११७०००) थाय. हवे अनंतानुबंधी नय तथा पांच काय साथें गणतां (४६७००) नंग थाय. तेमज अनंतानुबंधी कुछा अने पांच काय साथें गुणतां पण (४६७००) नंग थाय. अनंतानुबंधी अने छकाय नेलीयें, तेवारें (७७००) नंग थाय, ए शोल हेतुना सात विकल्पें थइने (२६६४००) नंग बंधहेतुना थाय.

हवे ए पूर्वोक्त दशमध्यें नय कुछा अने छकायनो वध लइयें, तेवारें सत्तर बंधहेतु थाय. तिहां नंग (६०००) थाय, अने अनंतानुबंधीने उदयें नय, कुछा तथा पांच कायनो वध लेखवीयें, तेवारें (४६७००) नंग थाय. अनंतानुबंधी नय अने छकाय लेखवतां (७७००) नंग थाय, तेमज अनंतानुबंधी कुछा अने छकाय लेखवतां पण (७७००) नंग थाय, ए सत्तर हेतुना चार विकल्पें थइने (६७४००) नंग थाय.

हवे छकाय, एक मिथ्यात्व, एक इंडिय, चार कषाय, एक हास्यादिक युगल, एक वेद, एक योग, एक नय अने एक कुछा ए अढार हेतुना (७७००) नंग थाय. ए रीतें मिथ्यात्वगुणगाणें दशथी मांमीने अढार सुधीना हेतुने नव विकल्पें थइने (३४७७६००) नंग थाय.

हवे सर्व नांगानो शरवालो करी देखामे छे. दश बंध हेतुना नंगा (३६०००) अगीआर बंधहेतुना नांगा (२०७७००) बार बंधहेतुना नांगा (५४६६००) तेर बंधहेतुना नांगा (७५६७००) चौद बंधहेतुना नांगा (७७२०००) पंदर बंधहेतुना नांगा (६०४७००) शोल बंधहेतुना नांगा (२२६४००) सत्तर बंधहेतुना नांगा (६७४००) अढार बंधहेतुना नांगा (७७००) एकंदर शरवाले नांगा (३४७७६००) होय.

हवे बीजा सास्वादन गुणगाणे (३७३०४०) नांगा थाय, ते कहे छे. तिहां जघन्य हेतु दश होय जे नणी अंहीं मिथ्यात्व न होय, पण एक कषायना चार नंग होय. केम के अनंतानुबंधी पहेला कषायोदय विना ए बीजुं गुणगाणुं न होय, तेथी ए कषाय चार, एक वेद, एक युगल, एक इंडियनी अविरति, एवं आठ. एक कायनो बंध. अने तेर योगमध्यें. एक काययोग, ए दश हेतु होय अने उत्कृष्टा सत्तर हेतु एक समयें होय, तेवारें दशथी सत्तरपर्यंत आठ विकल्प होय, पण एटलुं विशेष जे नपुंसकवेदें वैक्रियमिश्रयोग न होय, केम के नारकी, अपर्याप्तावस्थायें सास्वादनी, न होय तेथी त्रण वेद, तेर योग साथें गुणतां उंगणचालीश थाय. तेमांहेथी एक रूप काढीयें, तेवारें आडत्रीश होय. ते छकायना बंध साथें गुणतां बशोने अठावीश थाय, तेनें पांच इंडिय साथें गुणतां (११४०) थाय. तेने युगल साथें बमणा करतां (२२७०) थाय. तेने चार कषायथी चार गुणा करतां (ए१२०) नांगा थाय.

ते दश हेतुमध्यें नय नेलीयें, तेवारें अगीआर हेतु थाय. तिहां पण (ए१२०) नंग थाय. एमज कुछा नेलतां पण (ए१२०) नंग थाय, तथा बे काय लेखवीयें, तिहां बेकायना दिकसंयोगी पंदर नंग साथें गुणाकार करतां (२२७००) नंग थाय. एम त्रण विकल्पें थइ अगीआर हेतुना नांगा(४१०४०)थाय.

हवे पूर्वोक्त दश हेतुमध्यें नय अने कुछा बे नेलीयें, तेवारें बार हेतु थाय, तिहां (ए१२०) नंग थाय. तथा एक नय अने बे कायनो वध लइयें, तेवारें (२२७००) थाय. तेमज एक कुछा अने बे कायनो वध लेतां पण (२२७००) थाय, तथा त्रण कायनो वध लहीयें, तेवारें त्रण कायना त्रिकसंयोगी वीश नंग साथें गुणाकार करतां (३०४००) नांगा थाय. ए चार विकल्पें बार हेतुना (७५१२०) नांगा थाय.

हवे पूर्वोक्त दश हेतुमांहे नय, कुछा नेलीयें अने बे कायनो वध लइयें, तेवारें तेर हेतु थाय, तिहां (२२७००) थाय. तथा एक नय अने त्रण काय लहियें तेवारें (३०४००) थाय. तथा एक कुछा अने त्रण

काय लइयें, तेवारें (३०४००) थाय. अने मात्र चार कायनोज वध लहीयें, तेवारें (२२८००) थाय. ए चार विकल्पें तेर हेतुना (१०६४००) भांगा थाय.

हवे पूर्वोक्त दश मध्यें भय, कुछा अने त्रण कायनो वध लहीयें. तेवारें चौद हेतु थाय. तिहां (३०४००) भांगा थाय तथा एक भय अने चार काय लहीयें. तेवारें (२२८००) थाय. कुछा अने चार काय लीजें तेवारें(२२८००)थाय. पांच काय लीधे (९१२०) थाय. ए चार विकल्पें चौद हेतुना (८५१२०) भांगा थाय.

हवे पूर्वोक्त दशमध्यें भय, कुछा अने काय चार भेलीयें, तेवारें पंदर हेतु थाय, तिहां भांगा (२२८००) थाय. भय अने पांच काय लीधे (९१२०) थाय. कुछा अने पांच काय लीधे (९१२०) थाय. तथा छकाय लीधे, (१५२०) भांगा थाय. एवं चार विकल्पें पंदर हेतुना (४२५६०) भांगा थाय.

पूर्वोक्त दशमध्यें भय, कुछा अने पांच काय भेलीयें, तेवारें शोल हेतु थाय. तिहां भांगा (९१२०) थाय, भय अने छकाय भेले तेवारें (१५२०) थाय. कुछा अने छकाय भेले, (१५२०) थाय. एम त्रण विकल्पें थइने (१२१६०) भांगा थाय.

हवे छकाय, एक इंद्रिय, चार कषाय, युगल बे मांहेलो एक, वेद एक, भय एक, कुछा एक, योग एक ए सत्तर हेतुना भांगा (१५२०) थाय ए रीतें सास्वादनगुणठाणे आठ विकल्पें थइने (३८३०४०) भंग थाय.

हवे मिश्रगुणठाणे (३०२४००) भांगा होय. ते केवी रीतें? तोके मिश्रें उत्कृष्टा तेंतालीश हेतु कह्या अने जघन्यथी अनंतानुबंधी न होय माटें एक जीवने एक समयें नव, दश, अगीआर, बार, तेर, चौद, पंदर अने उत्कृष्ट शोल हेतु होय. तिहां जघन्यथी काय एक, इंद्रिय एक, कषाय त्रण, हास्यादियुगल एक, वेद एक अने दश योगमांहेलो एक योग, ए नव हेतु होय. तिहां एक कायना भांगा छ, ते पांच इंद्रिय साथें गुणतां त्रीश थाय. तेने चार कषाय साथें गुणतां (१२०) थाय. ते युगल साथें गुणतां (२४०) थाय. ते त्रण वेद साथें गुणतां (७२०) थाय, तेने दश योग साथें गुणतां (७२००) थाय. ए नव हेतुना भांगा कह्या.

ए पूर्वोक्त नवमध्यें भय भेलतां, दश बंधहेतुना (७२००) भांगा थाय. तथा कुछा भेलतां (७२००) भांगा थाय. तथा बेकायनो वध लेतां (१८०००) थाय. एम त्रण विकल्पें थइ दश हेतुना (३२४००) भांगा थाय.

पूर्वोक्त नवमध्यें कुछा अने भय, बे भेलेतां अगीआर बंधहेतुना (७२००) कुछा अने बेकाय साथें (१८०००) भय अने बे कायसाथें लीधे (१८०००) त्रण काय लेतां (२४०००) एम चार विकल्पें अगीआर हेतुना (६७२००) भांगा थाय.

पूर्वोक्त नवमध्यें भय, कुछा अने बे काय लीधे तेर हेतुना (१८०००) भय अने त्रण काय लीधे (२४०००) कुछा अने त्रण काय लीधे (२४०००) तथा चार काय लीधे (१८०००) ए चार विकल्पें बार हेतुना (८४०००) भांगा होय.

पूर्वोक्त नवमध्यें भय, कुछा अने त्रण काय लेतां तेर हेतुना (२४०००) भय अने चार काय लीधे (१८०००) जुगुप्सा अने चार काय लीधे (१८०००) अने पांच कायज लीधे (७२००) ए चार विकल्पें तेर हेतुना (६७२००) भांगा.

हवे पूर्वोक्त नवमध्यें भय, कुछा अने चार काय भेले, चौद हेतुना (१८०००) भय अने पांच काय लीधे (७२००) जुगुप्सा अने पांच काय लीधे (७२००) छकायज लीधे (१२००) ए चार विकल्पें (३३६००) भंग थाय.

पूर्वोक्त नवमध्यें भय, कुछा अने पांच काय भेलवतां पंदर बंधहेतुना भांगा (७२००) भय अने छकाय लीधे (१२००) जुगुप्साने छकाय लीधे (१२००) ए त्रण विकल्पें पंदर हेतुना (९६००) भंग थाय.

छकाय, एक इंद्रिय, त्रण कषाय, हास्यादि युगल एक, वेदएक, योग एक, भय एक, कुछा एक.

एवं शोल हेतुना (१२००) जांगा थाय. ए आठे विकल्पें थइने मिश्रगुणगाणे (३०२४००) जंग थाय ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ५८ ॥

सडुमीस कम्म अजए, अविरइ कम्मुरल मीस बिकसाए॥
मुत्तु गुण चत्त देसे, बवीस साहार डु पमत्ते ॥ ५ए ॥

अर्थ– ते पूर्वोक्त तेंतालीश हेतु, मिश्रगुणगाणे कह्या. तेने सडुमीसकम्म के० एक वैक्रियमिश्र, बीजो औदारिकमिश्र, अने त्रीजो कार्म्मण, ए त्रण योग सहित करीयें, एटले ए त्रण योग, अहींआं होय. जे जणी अपर्याप्तावस्थायें पण ए गुणगाणुं होय. ते जणी बेंतालीश बंधहेतु, अजए के० अविरति गुणगाणे अहींआं उंघें होय अने विशेषादेशें जघन्यथी तो तेमज मिश्रनी पेरें नव बंधहेतु होय, अहींआं उत्कृष्टा शोल बंधहेतु अने बंधस्थानक मिश्रनी परें आठ होय.

हवे अविरइ के० अविरतिमध्यें एक त्रसकायनी अविरति तथा योगमध्यें कम्मुरलमीस के० एक कार्मणयोग, बीजो औदारिक मिश्रयोग, एवं बे योग तथा कषायमध्यें बिकसाए के० बीजा अप्रत्याख्यानावरण कषाय चार. एवं सात हेतु, देशविरतिगुणगाणें न होय. माटें ते मुत्तु के० टालीयें, तेवारें गुणचत्तदेसे के० देशविरति गुणगाणे उंगणचालीश बंधहेतु होय. एटले अविरति अगीआर, कषाय सत्तर, योग अगीआर. एवं उंगणचालीश हेतु, उंघें होय. अने विशेषादेशें जघन्यपदें, पांच कायना बंधमध्यें एक कायनो बंध, इंडियनी अविरतिमध्यें एकेंडियनी अविरति, एक युगल, एक वेद. चार कषायमध्यें एक कषायना बे जेद. अगीआर योगमध्यें एक योग. एवं आठ हेतु लाजे.

बवीससाहारडुपमत्ते के० प्रमत्त गुणगाणे बवीश बंधहेतु लाजे, जे जणी आहारकयोग अने आहारकमिश्र, ए बे योग, त्यां संजवे बे. जेवारें चौद पूर्वधरशरीर करे, तेवारें आरंजती वेलायें आहारकमिश्रयोग होय, तेनी ब पर्याप्ति पूरी कस्या पबी आहारकयोग होय. अहींआं मिश्रता औदारिक साथें लेवी. अहीं देशविरतिगुणगाणाना उंगणचालीश बंधहेतुसाथें ए आहारकना बे योग जेलीयें, तेवारें एकतालीश बंधहेतु थाय. तेमांथी पंदर बंधहेतु कहाडी नाखवा, ते आगली गाथायें कहे बे.

हवे ए आ गाथामां अविरति अने देशविरति, ए बे गुणगाणाना बंधहेतु कह्या, तेना जांगा कहे बे. तिहां प्रथम चोथे गुणगाणे बधा मली (३५२८००) जंग थाय. ए गुणगाणे जघन्य नव अने उत्कृष्ट शोल बंधहेतु होय.

ए चोथे गुणगाणे स्त्रीवेदें एक औदारिकमिश्र, बीजो वैक्रियमिश्र, त्रीजो कार्मण, ए त्रण योग, प्रायें न होय तथा नपुंसकवेदें औदारिकमिश्र न होय, जे जणी स्त्रीवेदीने प्रायें अपर्याप्तावस्थायें चोथुं गुणगाणुं न होय, परंतु ब्राह्मी, सुंदरी, मल्लीनाथ तथा राजीमत्यादिक अनुत्तर विमानथी आव्यां, तेने सम्यक्त्व पण होय ते जणी प्रायें कह्युं अने नपुंसकवेदी सम्यक्दृष्टि जीव, मनुष्य तथा तिर्यंचमांहे न आवे. तेथी तेने औदारिकमिश्र निश्चें न होय, तेथी तेर योग, त्रण वेद साथें गुणतां उंगणचालीश थाय. ते मांहेथी चार रूप काढीयें, तेवारें पांत्रीश रहे, तेने बकायना बंध साथें गुणतां (२१०) थाय. तेनें पांच इंडिय साथें गुणतां (१०५०) थाय. तेने युगलसाथें बमणा करतां (२१००) थाय तेने चार कषाय साथें गुणतां (८४००) जांगा, नव बंधहेतुना थाय. ते मध्यें जय, जुगुप्सा तथा एक कायनो बंध जेलतां दश हेतुयें जंग (३१८००) थाय. तथा बे कायनो बंध जेलतां अगीआर हेतुयें (७८४००) त्रण कायनो बंध जेलतां बार हेतुयें (ए८०००) चार कायनो बंध जेलतां तेर हेतुयें (७८४००) पांच कायनो बंध जेलतां चौद हेतुयें

(३९६००) छकायनो बंध लेलतां पंदर हेतुयें (११२००) जय, जुगुप्सा अने छकाय साथें शोल हेतुये (१४००) थाय. एम सर्व मली चोथे गुणगाणे (३५२८००) जंग थाय.

हवे पांचमे देशविरतिगुणगाणे (१६३६८०) जांगा उपजे. केम के ए जीव त्रस कायथी विरम्या माटें पांच कायना एक संयोगी जांगा पांच, द्विकसंयोगी जांगा दश अने त्रिकसंयोगी जांगा दश तथा चतुःसंयोगी जांगा पांच अने पंचसंयोगी जांगो एक. अहींआं एक जीवआश्री जघन्यथी आठ, नव, दश, अगीआर, बार, तेर, उत्कृष्टा चौद हेतु होय. ए रीतें सात विकल्प थया. तिहां जघन्यथी काय एक, इंद्रिय एक, कषाय बे, हास्यादियुगल, वेद एक, योग अगीआरमांहेलो एक, ए आठ हेतु होय. तिहां पांच कायना जांगा पांच होय.

अहींआं पांच कायना बंधने पंचेंद्रिय साथें गुणतां पच्चीश थाय. तेने युगल साथें गुणतां पचाश थाय, तेने त्रण वेद साथें गुणतां दोढसो थाय, तेने चार कषाय साथें गुणतां छसें थाय, तेने अगीआर योग साथें गुणतां छाशठसें जंग आठ हेतुना थाय.

तेमध्यें जय तथा जुगुप्सा तथा बे कायना बंध साथें नव हेतु करीयें, तेवारें जयथी छाशठसें अने तेमज जुगुप्सा साथें छाशठसें अने बे कायना बंध साथें (१३२००) थाय. एम त्रण विकल्पें नव बंधहेतुना जांगा (२६४००) थाय.

तथा जय, जुगुप्सा लीधे दश बंधहेतुना जांगा (६६००) जय, तथा बेकाय बंधें जांगा (१३२००) कुछा अने बे काय बंधें जांगा (१३२००) तथा त्रण कायबंधें पण (१३२००) जांगा थाय. एवं दश हेतुना चार विकल्पें थइ (४६२००) जांगा थाय.

एम जय, जुगुप्सा अने बे कायबंधें अगीआर हेतुना जंग (१३२००) जय अने त्रण काय लीधे (१३२००) कुछा अने त्रण काय लीधे (१३२००) चार काय लेले (६६००) ए चार विकल्पें अगीआर हेतुना (४६२००) थाय.

जय अने चतुष्कायबंधें बार हेतुयें जांगा (६६००) जुगुप्सा अने चतुष्काय बंधें जांगा (६६००) जय जुगुप्सा अने त्रण कायबंधें जांगा (१३२००) पांच कायबंधें जांगा (१३२०) एम सर्व मली बार हेतुना चार विकल्पें जांगा (२७७२०)

पूर्वोक्त आठ मध्यें जय, कुछा अने चार काय लीधे (६६००) जय अने पांच काय लीधे (१३२०) कुछा अने पांच काय लीधे (१३२०) ए त्रण विकल्पें थइनें तेर हेतुना (९२४०) जांगा थाय.

पूर्वोक्त आठमांहे जय, कुछा अने पांच काय लीधे चौद हेतुना (१३२०) जांगा थाय. एम पांचमे गुणगाणे ए साते विकल्पें थइने (१६३६८०) जांगा थाय ॥ ५९ ॥

अविरइ इगार तिकसा, य वज्ज अपमत्ति मीस डुग रहिआ ॥
चउवीस अपुव्वे पुण, डुवीस अविउव्वि आहारा ॥ ६० ॥

अर्थ– पांच इंद्रिय अने छट्ठुं मन, ए छ अविरति तथा पांच थावरनी अविरति एवं अविरइइगार के० अगीआर अविरति तथा तिकसायवज्ज के० त्रीजा प्रत्याख्यानावरण कषाय चार. एवं पंदर बंधहेतु वर्जवा तेवारें शेष छवीश बंधहेतु, प्रमत्तगुणगाणे उधें होय अने विशेषादेशें त्रण वेदमध्यें एक वेद. संज्वलनना चार कषायमध्यें पहेलो अथवा बीजो एक कषाय, हास्यादिक युगलमध्यें एक युगल तेर योगमध्यें एक योग. ए पांच हेतु जघन्यपदें एक जीवने एक समयें होय, अने उत्कृष्टा सात होय, तिहां स्त्रीवेदें आहा-

रक अने आहारकमिश्र, ए बे योग न होय, तेथी त्रण वेद तेर योग साथें गुणतां उंगणचालीश थाय, ते मांहेथी बे रूप काढीयें. तेवारें साडत्रीश रहे. तेने युगल साथें गुणतां चम्मोतेर थाय. तेने चार कषाय साथें गुणतां (२९६) जांगा, ए पांच बंधहेतुना थाय. तेमध्यें जय जेलतां पण (२९६) थाय तथा कुछा जेलतां पण (२९६) एवं (५९२) छ हेतुना जांगा थाय. अने जय तथा कुछा, बे जेले सात हेतुना जांगा (२९६) थाय. एम सर्व मली त्रण विकल्पें अड्ने (११८४) जांगा, प्रमत्तगुणठाणे लाजे. बंधस्थानक पांच, छ अने सात, ए त्रण होय.

अपमत्ति के० अप्रमत्तगुणठाणे मीसडुगरहिआ के० आहारकमिश्र अने वैक्रियमिश्र, ए बे योग न होय. जे जणी आहारक तथा वैक्रियशरीर करवा मांडतां तेनी पर्याप्तियें अपर्याप्तानें ए योग होय, तिहां तो लब्धि प्रयुंजवा जणी प्रमत्त होय, वलतो अप्रमत्तगुणठाणे आवे, तिहां ए बे मिश्रयोग न लाजे. तेथी कषाय तेर अने योग अगीआर. एवं चउवीस के० चोवीश बंधहेतु, उंधें होय, अने विशेषादेशें एक जीवने एक समयें जघन्यपदें संज्वलनो एक कषाय, एक वेद, एग युगल अने अगीआर योगमध्यें एक योग एवं पांच होय. त्यां अगीआर योग त्रण वेदसाथें गणतां तेत्रीश थाय, तेमांथी स्त्रीवेदें आहारक न होय, ते जणी एक रूप कहाढीयें. तेवारें बत्रीश रहे, तेने युगल साथे गुणतां चोशठ थाय. तेने संज्वलन चार कषाय साथें गुणतां बशेनें छप्पन्न जांगा पांच बंधहेतुना थाय, तथा जय जेलतां (२५६) अने जुगुप्सा जेलतां (२५६) एम (५१२) जांगा. छ बंध हेतुना थाय अने जय तथा कुछा, बे जेलवाथी सात हेतुना (२५६) थाय. एम त्रण बंधहेतुस्थानकें (१०२४) जंग, सातमे अप्रमत्तगुणठाणे थाय.

अपुवे के० अपूर्वकरणनामें आठमे गुणठाणे पुण के० वली अविउविआहारा के० वैक्रिय अने आहारक, ए बे योग न होय, जे जणी श्रेणी, औदारिक शरीरी पडिवजे, पण वैक्रिय अने आहारक शरीरी पडिवजे नहीं, माटें ए बे कहाढी नाखतां शेष संज्वलन चार कषाय. वेद त्रण, हास्यादिक छ तथा योग नव. एवं सर्व मली डुवीस के० बावीश बंधहेतु उंधें होय. तिहां पूर्वली पेरें जघन्य हेतु पांच होय. तेमां हास्यादि युगलनें त्रण वेदसाथें गणतां छ जंग थाय, ते चार कषाय साथें गणतां चोवीश थाय. ते नव योग साथें गणतां बशेंने शोल थाय, तेमां जय नाखतां (२१६) तथा जुगुप्सा नाखतां पण (२१६) थाय. एवं (४३२) छ बंधहेतुना जांगा जाणवा. अने जय तथा कुछा ए बे साथें जेलतां सात बंधहेतु थाय. तिहां जांगा (११६) एम सर्व मली आठशें ने चोशठ जांगा होय. तिहां बंधहेतुनां स्थानक, त्रण जाणवां ॥ इति समुच्चयार्थ ॥ ६० ॥

अठ हास सोल बायरि, सुहुमे दस वेअ संजलण ति विणा ॥
खीणु वसंति अलोजा, सजोगि पुवुत्त सग जोगा ॥ ६१ ॥

अर्थ—ते बावीश बंधहेतुमांहेथी अठहास के० हास्य एटले हास्यादिक छ नोकषाय, बादरसंपरायनामा नवमे गुणठाणें न होय. तेथी शेष कषाय सात अने योग नव. एवं सोल के० शोल बंधहेतु, बायरि के० बादरसंपरायनामा नवमे गुणठाणे उंधें होय, अने जघन्यपदें एक जीवने बे बे बंध हेतुनां स्थानक होय. संज्वलनो कषाय एक तथा योग एक. एवं बे होय अने उत्कृष्ट एक वेद सहित त्रण होय. एम बे बंधस्थानक होय. तिहां कषाय चारने योग नव साथें गुणतां बे बंधहेतुना छत्रीश जंग थाय, तथा वली कषाय चार, त्रण वेद साथें गुणतां बार जांगा थाय. ते नव योग साथें गुणतां (१०८) जंग थाय. ए बे विकल्पना मलीने शरवाले एकसोने चुम्मालीश जांगा होय.

सुहुमे के० सूक्ष्मसंपराय नामा दशमे गुणठाणे वेअसंजलणतिविणा के० संज्वलनो क्रोध, मान अने माया, तथा त्रण वेद. एवं छ बंधस्थानक विना शेष संज्वलनो लोज एक अने योग नव. एवं दस के० दश बंधहेतु उदयें होय. अने जघन्यपदें तो एक जीवने एक समयें बे बे बंधहेतु होय अने उत्कृष्टथी पण एक संज्वलन लोज अने एक योग, एवं बे, बंधहेतुज होय. अहींआं नव योग होय, ते जणी नव जंग थाय. अहींआं उत्कृष्ट जघन्यपणुं नथी.

खीणुवसंति के० क्षीणमोह बारमे गुणठाणे अने उपशांतमोह अगीआरमे गुणठाणे ते पूर्वोक्त दश हेतुमांहेथी अलोजा के० वीतराग जणी एक लोज न होय, तेथी नव योगज बंधहेतु उदये होय. अने एक जीवने एक समयें जघन्यपदें एक योग होय, तेथी नव नव जंग, बन्ने गुणठाणे होय.

अने सजोगि के० तेरमे सयोगी गुणठाणे पुव्वुत्त के० पूर्वोक्त एटले पूर्वें कह्या तेप्रमाणे बे मनना, बे वचनना अने त्रण कायाना. एवं सगजोगा के० सात योगरूप सात बंधहेतु सामान्यें होय, अने विशेषादेशें एक जीवने एक समयें एक योग होय, ते माटें सात योगना सात जंग होय, एम सर्व गुणठाणे मली छेंतालीश लाख, ब्याशी हजार, सातशें ने सीत्तेर बंधहेतुना जांगा होय. ॥ इति स० ॥ ६१ ॥

ए सत्तावन्न बंधहेतुयें करी आठ कर्मनो बंध होय. तेवार पछी ते बांध्या कर्मनो विपाककालें उदय होय. ते उदीरणाकरणें करी उदयावलीमांहे प्रवेशीये, तेने उदीरणोदय कहीयें अने ते सर्वकर्म, सत्तायें होय, ते जणी चौद गुणठाणे ज्यां जेटला बंधादिकनां स्थानक संजवे ते, कहे छे. ए वात विस्तारें पंचसंग्रहनी टीकामध्यें छे.

अपमत्तंता सत्त, ठ म्मीस अपुव बायरा सत्त ॥
बंधइ छस्सुहुमो ए, ग मुवरिमाऽबंधगा जोगी ॥ ६२ ॥

अर्थ– अपमत्तंता के० अप्रमत्त गुणठाणा लगें एटले एक मिश्रगुणठाणाविना मिथ्यात्वथी मांमीने छ्हा गुणठाणापर्यंत सतठ के० आयुःकर्म बांधे, तेवारें आठ कर्मनो बंध होय, अने आयु न बांधे, तेवारें सात कर्मनो बंध होय. म्मीस के० त्रीजुं मिश्रगुणठाणुं अपुव के० आठमुं अपूर्वकरण गुणठाणुं बायरा के० नवमुं बादरसंपराय गुणठाणुं, ए त्रण गुणठाणे आयुबंध न होय, तेथी सत्तबंधइ के० सात कर्मनो बंध होय. अने छस्सुहुमो के० सूक्ष्म संपरायनामा दशमे गुणठाणे एक आयु अने बीजुं मोहनीय, ए बे कर्म, अतिविशुद्धाध्यवसाय जणी न बंधाय, तेथी शेष छ कर्म बांधे, अने एगमुवरिम के० उपरला उपशांतमोह, क्षीणमोह अने सयोगी, ए त्रण गुणठाणे एक वेदनीय कर्म बांधे, तथा अबंधगाजोगी के० अयोगी गुणठाणे कोइ न बांधे, तेमाटें अबंधक होय.॥ इति समुच्चयार्थः॥ ६२ ॥

हवे गुणठाणे उदय अने सत्तानां स्थानक कहे छे.

आसुहुमं संतुदए, अठवि मोह विणु सत्त खीणंति ॥
चउ चरिम डुगे अठ्ठ, संते उवसंति संतुदए ॥ ६३ ॥

अर्थ– आसुहुमं के० मिथ्यात्व गुणठाणाथी मांमीने दशमा सूक्ष्मसंपराय गुणठाणा लगें संतुदएअठवि के० ज्ञानावरणीयादिक आठ कर्मनो उदय तथा आठ कर्मनी सत्ता पण होय, अने मोहविणुसत्तखीणंति के० एक मोहनीय विना क्षीणमोहनामा बारमे गुणठाणे सात कर्मनो उदय तथा सात कर्मनी सत्ता होय, तिहां वीतराग छे. ते जणी मोहनीयनो उदय न होय, सत्ता पण न होय, अने चरिमडुगे के० तेरमुं सयोगी

अने चौदमुं अयोगी, ए बेहु बे गुणठाणे चउ के० नाम, आयु, गोत्र अने वेदनी, ए चार कर्मनो उदय तथा एज चार कर्मनी सत्ता पण होय, अने अठ्ठवसंतेउवसंतिसंतुदए के० उपशांतमोहनामें आगीआरमे गुणठाणे मोहनीयकर्मनो उदय नथी. तेथी मोहनीयविना सात कर्मनो उदय अने सत्ता आठ कर्मनी होय, केम के अहीं मोहनीय उपशम्युं छे, तेथी एनो उदय नथी, परंतु सत्तायें छे. एम गुणठाणे उदय स्थानक तथा सत्तास्थानक कह्यां. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ६३ ॥

हवे गुणठाणे उदीरणा स्थानक कहेछे.

उइरंति पमत्तंता, सगठ मीसठ वेअ आउ विणा ॥
छग अपमत्ताइ तर्ठ, छ पंच सुहुमो पणु वसंतो ॥ ६४ ॥

अर्थ– पमत्तंता के० मिथ्यात्वगुणठाणाथी मांमीने प्रमत्तगुणठाणा लगें एक मिश्र गुणठाणां विना शेष पांच गुणठाणे सगठ्ठउइरंति के० आठ कर्मनी उदीरणा होय. तेमां छेहेलीयें आवली आयुःकर्मनी उदीरणा न होय, तेवारें शेष सात कर्मनी उदीरणा होय तथा मीसठ के० मिश्रगुणठाणे काल न करे, तेथी आयुनी अंत्यावलिका पण तिहां न होय, तेथी तिहां आठ कर्मनोज उदीरक होय. अहींआं उदीरणास्थानक आठनुं जाणवुं, अने अपमत्ताइतर्ठ के० अप्रमत्त, अपूर्वकरण, अने अनिवृत्ति, ए त्रण गुणठाणे वेअआउविणा के० एक वेदनीय अने बीजुं आयु, ए बे कर्मनी उदीरणा न होय. ते विना शेष छग के० छ कर्मनो उदीरक छ कर्मनी उदीरणायें होय. अहीं वेदनीय अने आयु, ए बेनी उदीरणा न होय, केवल उदयेंज होय, तथा छपंचसुहुमो के० सूक्ष्मसंपराय दशमे गुणठाणे आवलीमात्र रहे, तिहां लगे पण छ कर्मनी उदीरणा होय, अने छेहली आवलीयें मोहनीयनी पण उदीरणा टले, तेवारें मोहनीय विना शेष पांच कर्मनी उदीरणा होय, माटें बे उदीरणानां स्थानक होय, अने पणुवसंतो के० उपशांतमोहनामा अगीआरमे गुणठाणे मोहनो उदय नथी, माटें एनी उदीरणा पण न होय. शेष ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय, नाम, गोत्र अने अंतराय. ए पांच कर्मनी उदीरणानुं स्थानक होय ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ६४ ॥

पण दो खीण डु जोगी,ऽणुदीरगु अजोगि थोव उवसंता ॥
संख गुण खीण सुहुमा, निअट्टि अपुव सम अहिआ ॥ ६५ ॥

अर्थ– पणदोखीण के० एहीज पांच कर्मनी उदीरणा, क्षीणमोहनामा बारमा गुणठाणानी अंत्यावलिका थाकता लगें होय, अने छेहली आवलीयें ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय, अने अंतराय, ए त्रण कर्मनी उदीरणा टले तेवारें शेष नामकर्म, अने गोत्रकर्म; ए बे कर्मनी उदीरणा होय. एटले बे उदीरणानां स्थानक होय, अने डुजोगी के० एहिज बे कर्मनी उदीरणा सयोगीगुणठाणे पण होय, तथा णुदीरगुअजोगि के० अयोगी चौदमे गुणठाणे कोइ कर्मनी उदीरणा न होय, जे माटें उदीरणा ते करण छे. ते योगथी थाय. ते योग तिहां नथी ते माटें उदीरणा पण न होय, जे माटें योग ते करणवीर्य कहीयें. ते माटें योग करण नहीं तेथी अयोगी अनुदीरक कह्या.

हवे चौद गुणठाणे वर्त्तता जीवमध्यें कया गुणठाणे घणा पामीयें ? अने कया गुणठाणे थोडा पामीयें ? तथा कया गुणठाणे सरखा पामीयें? एम अल्पबहुत्व कहे छे. ते मध्यें मिथ्यात्व, अविरति, देशविरति, प्रमत्त, अप्रमत्त अने सयोगी, ए छ गुणठाणे वर्त्तता जीव, लोकमध्यें सर्वदा पामीयें, तेथी ए छ गुणठाणां अशून्य छे, अने शेष आठ गुणठाणाना जीव, केवारेंक लोकमध्ये पामीयें अने केवारेंक शून्यपणुं पण पा-

मीयें, तेथी तेउनुं अल्पबहुत्व अनियतपणे होय, अपेक्षायें विचारवुं छे. तिहां थोवउवसंता के० सर्व थकी थोमा उपशांतमोह नामे अगीआरमे गुणठाणे वर्त्तता जीव होय, जे नणी उपशमश्रेणीना आरंनक उत्कृष्टपदें चोपन्न जीव पामीये, ते थकी संखगुणखीण के० संख्यातगुणा अधिक जीव क्षीणमोहनामा बारमे गुणठाणे वर्त्तता पामीयें, जे नणी क्षपकश्रेणी पडिवजता जीव, एकशो ने आठ पामीयें, ते अपेक्षायें उत्कृष्टपणे लेवा. अन्यथा विपरीतपणे होय, तथा सुहुमा के० सूक्ष्मसंपराय गुणठाणुं दशमुं, निअट्टि के० निवृत्ति बादर गुणठाणुं नवमुं, अपुव के० अपूर्वकरण गुणठाणुं आठमुं. ए त्रण गुणठाणाना जीव, मांहोमांहे सम के० सरखा जाणवा, अने क्षीणमोह गुणठाणाथकी अहिआ के० विशेषाधिक जाणवा. जे नणी अहींआं चोपन उपशम श्रेणीना तथा एकशोने आठ क्षपकश्रेणीना. एवं एकशोने बाशठ उत्कृष्टपदें ए त्रण गुणठाणे वर्त्तता जीव पामीयें, माटें क्षीणमोहना एकशोने आठथकी विशेषाधिक कह्या. अने सर्व जीवने श्रेणीयें ए त्रण गुणठाणां होय, माटें परस्परें सरखां जाणवां. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ६५ ॥

जोगि अपमत्त इयरे, संखगुणा देस सासणा मीसा ॥
अविरइ अजोगि मिछा, असंख चउरो डुवेणंता ॥ ६६ ॥

अर्थ–तेथकी जोगि के० सयोगीगुणठाणे वर्त्तता योगसहित केवली जीव, संख्यातगुणा जाणवा. जे नणी कोटी पृथक्त्व उत्कृष्टा पामीयें, माटें संख्यातगुणा कह्या, ते थकी अपमत्त के० अप्रमत्तगुणठाणे वर्त्तता जीव, संख्यातगुणा जाणवा. जे नणी ए कोटीसहस्र पृथक्त्व प्रमाण लाने, तेथकी इयरे के० इतर जे प्रमत्त गुणठाणुं तेने विषे वर्त्तता जीव, संखगुणा के० संख्यातगुणा जाणवा. जे नणी अप्रमादकालथी प्रमादनो काल संख्यातगुणो होय, ते अपेक्षायें केवारेंक अधिका पण होय, तेथकी देस के० देशविरतिगुणठाणाना जीव, असंख्यात गुणा होय. जेनणी गर्भज, पंचेंद्रिय, तिर्यंचने पण देशविरतिगुणठाणुं होय, ते तो असंख्याता छे. ते माटें कह्या तेथकी सासणा के० सास्वादनगुणठाणें वर्त्तता जीव, जो होय तो, उत्कृष्टपदें असंख्यातगुणा होय, अन्यथा केवारेंक उत्कृष्टपदें न पण होय, अने जघन्यें केवारेंक बे, त्रण एम पण होय, तेथकी वली मीसा के० मिश्रगुणठाणे वर्त्तता जीव, असंख्यातगुणा होय, केम के सास्वादनना छ आवलिकाप्रमाण कालथकी मिश्रनो काल अंतरमुहूर्त्त छे, ते असंख्यातगुणो छे ते माटें कह्या. ते थकी अविरइ के० अविरतिनामा चोथा गुणठाणाना जीव, असंख्यातगुणा छे, केमके सर्वदा ए गुणठाणुं चारे गतिमध्यें पामीयें, तथा काल पण घणो छे. तेमाटें कह्या. तेथकी अजोगी के० अयोगी जीव, अनंतगुणा छे, जेनणी सिद्धना जीव पण योगरहित छे, तेथी तेने पण अयोगी कहीयें. ते अनंता छे. माटें अनंतगुणा कह्या, ते थकी मिछा के० मिथ्या दृष्टि जीव, अनंतगुणा छे. केम के सिद्धथकी निगोदीआ जीव, अनंत गुणा छे, ते सर्वमिथ्यात्वी छे. तेमाटें सिद्धथकी अनंतगुणा कह्या. अहींआं देशविरतिथी मांडीने चउरो के० चार पदें असंख के० असंख्यातगुणा कहीयें. अने डुवेणंता के० एक अयोगी अने बीजा मिथ्यात्वी, ए बे पदें अनंतगुणा कहीयें. एम चौद गुणठाणे दश बोल जीवनेदादिक विचारया. अहींआं एक सास्वादन, बीजुं मिश्र, त्रीजुं अपूर्वकरण, चोथुं अनिवृत्ति, पांचमुं सूक्ष्मसंपराय, छठुं उपशांतमोह, सातमुं क्षीणमोह अने आठमुं अयोगी, ए आठ गुणठाणे जीव केवारेंक पामीयें अने केवारेंक न पामीयें, अने केवारेंक एक गुणठाणे पामीयें, केवारेंक पांशठशें ने शाठ नांगा पामीयें, केवारेंक अनेक पामीयें, माटें ए आठ गुणठाणे एक सायें आठ अने अनेक सायें आठ, एवं शोल नांगा तथा द्विकसंयोगी नांगा अठावीश,

ते गुणठाणाना त्रिकसंयोगी भांगा छप्पन्न, चतुःसंयोगी भांगा सीत्तेर, पंचकसंयोगी भांगा छपन्न, षट्संयोगी भांगा आठावीश, सप्तसंयोगी भांगा आठ, अने अष्टसंयोगी भांगो एक, तेना एकत्वपृथक्त्वें करी गुणतां शरवाले थइ पांशठशेंने शाठ भांगा थाय. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ६६ ॥

२	८	१६
४	२८	११२
८	५६	४४८
१६	७०	११२०
३२	५६	१७९२
६४	२८	१७९२
१२८	८	१०२४
२५६	१	२५६
		६५६०

१	२	३	४	५	६	७	८	गुणक
अष्ट	सप्त	षट्क	पंच	चतु	त्रिक	द्विक	एक	भाग
८	७	६	५	ष्क४	३	२	१	हार
१	८	२८	५६	७०	५६	२८	८	संयोग भांगा
२५६	१२८	६४	३२	१६	८	४	२	एकनुं अनेक

एम गुणठाणे वर्त्तता जीवनुं अल्पबहुत्व कहीने हवे कर्मनो उपशम, क्षय, मिश्र, उदय अने परिणामिक, भावजीव एटले भावजीवने गुणठाणादिक संभवे, तेभणी भावस्वभाव संख्यासन्निपातनिरूपण नाम नवमुं द्वार देखाडे छे.

उवसम खय मीसोदय, परिणामा छु नव ठार इगवीसा ॥
तिअ भेअ सन्नि वाइअ, सम्मं चरणं पढम भावे ॥ ६७ ॥

अर्थ— मोहनीयना उपशमथकी प्रगट्यो एवो जे जीवस्वभाव तेनुं नाम उवसम के० औपशमिक भाव कहीयें, तथा जे कर्मना खय के० क्षयथकी एटले मूलउच्छेदथकी थयो एवो जे जीवस्वभाव, ते क्षायिक कहीयें. तथा जे मीस के० उदय आव्या कर्मनो क्षय कस्यो, अने जे उदय नथी आव्या तेना अनुदयें रसने अवेदवे तेना अंतरालें प्रगट्यो जे जीवस्वभाव, ते क्षायोपशमिक कहीयें, एने मिश्र पण कहीयें. उदय के० कर्मना उदयथी थयो जे जीवनो पर्याय, ते औदयिकभाव जाणवो, अने परिणामा के० औदयिकस्वभावपणे परिणमवुं, ते पारिणामिकभाव, एना अनुक्रमें " सादि अनादि " छुनवठारइगवीसातिअभेअ के० बे, नव, अढार, एकवीश अने त्रण भेद जाणवा. एटले औपशमिक भावना बे भेद, क्षायिकना नव भेद, मिश्रभावना अढार भेद, औदयिकभावना एकवीश भेद, पारिणामिक भावना त्रण भेद, एम सर्वे मलीने मूल पांच भावना उत्तरभेद त्रेपन्न जाणवा; अने बे, त्रण, चार भाव एकठा मले तेने सन्निवाइअ के० सन्निपात कहीयें, तेथी थयो जे जीवनो पर्याय, ते छठो सान्निपातिक भाव जाणवो. हवे ते विवरीने कहेछे. सम्मंचरणंपढमभावे के० अनंतानुबंधीआ चार अने दर्शनमोहनीय त्रण, ए सात प्रकृतिनो रस तथा प्रदेश न होय ते औपशमिक कहीयें. तेथकी प्रगटी जे तत्वरुचि, ते औपशमिकसम्यक्त्व कहीयें. अने शेष पच्चीश मोहप्रकृतिनो उपशम थयाथी जे स्थिरतारूप चारित्र प्रगट थाय. तेने औपशमिक चारित्र कहीयें. ए प्रथम औपशमिक भावना बे भेद कह्या. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ६७ ॥

बीए केवल जुअलं, सम्मं दाणाइ लद्धि पण चरणं ॥
तइए सेसुव उंगा, पणलद्धी सम्म विरइ डुगं ॥ ६७ ॥

अर्थ– बीए के० हवे बीजो क्षायिकनाव तेना नव नेद कहेछे. केवलजुअलं के० एक केवलज्ञानावरणीयना क्षयथी उपनुं जे केवलज्ञान ते प्रथम नेद, बीजुं केवल दर्शनावरणीयना क्षयथी उपनुं जे केवलदर्शन, ते बीजो नेद, ए केवल युगल क्षायिकनावें जाणवो. जे नणी केवलज्ञानावरणीय अने केवलदर्शनावरणीय, ए सर्वघातिनी प्रकृति तेनो सर्वथा नाश थवाथी आत्मानो सर्वगुण प्रगट थाय. ते गुण वली केवारें अवराय नहीं, ते नणी ए बे क्षायिकनावें जाणवा, तथा अनंतानुबंधीआ कषाय चार अने दर्शनमोहनीय त्रण, एवं सात प्रकृति क्षय थइ, तेथी जे आत्माने तत्वरुचि गुण प्रगट थाय, ते त्रीजो क्षायिक सम्मं के० सम्यक्त्व नामे नेद जाणवो. ए कर्म क्षयथी होय, तथा दाणाइलद्धिपण के० दानांतरायादिक पांच प्रकृतिना क्षयथी उपनी जे पांच क्षायिक लब्धि एटले एक दानलब्धि, बीजी लान्नलब्धि, त्रीजी नोगलब्धि, चोथी उपनोगलब्धि, पांचमी वीर्यलब्धि, जेणे करी दानादिक विषयिणी इच्छा नथी ते दानादिक पांच लब्धि क्षायिकनावें जाणवी. ए पांच नेद साथें पूर्वला त्रण नेद मेलवतां आठ नेद थया. तथा सर्वजीवने अनयदान देवा समर्थ थया अने पच्चीशमोहनीयनी प्रकृतिना क्षयथी प्रगट थयो जे चरणं के० चारित्रगुण, तेने क्षायिकचारित्र कहीयें. एवं नव नेद, क्षायिकनावना थया.

तइएसेसुवउंगा के० त्रीजे क्षायोपशमिक नावें शेष एटले एक केवलज्ञान अने बीजुं केवलदर्शन, ए बे विना शेष दश उपयोग तथा पणलद्धि के० दानादिक पांच लब्धि छद्मस्थनी लेवी, एवं पंदर तथा सम्म के० क्षायोपशमिक सम्यक्त्व अने विरइडुगं के० विरतिद्विक, एटले सर्वविरति, अने देशविरति एवं अढार नेद क्षायोपशमिक नावना जाणवा. तिहां मतिज्ञानावरणीय अने श्रुतज्ञानावरणीय चक्षुदर्शनावरणीय, अचक्षुदर्शनावरणीय, ए चारनो उदय, बारमा गुणगणा लगें देशघातीउं होय, ते उदयावलीप्रविष्ट रसने क्षयें अप्रविष्टरसने अनुदयरूप उपशमे अने केटलाएक स्पर्द्धकने उदयें उदयानुविद्ध क्षायोपशमिक होय, तथा अवधि अने मनःपर्यव, ए बे ज्ञानावरण तथा अचक्षुदर्शनावरण अने अवधिदर्शनावरणना सर्वघाती रस स्पर्द्धकने उदयें केवल औदयिक नाव होय. अने जेवारें विशुद्धाध्यवसायविशेषें ते देशघातीपणे परिणमावी मंदरस करी उदयावलीप्रविष्ट अंशनेक्षयें तथा अप्रविष्टने उपशमे अने वर्त्तमानने उदयें जे अवधि, मनःपर्यव, चक्षुदर्शनादिक गुण प्रगटे, ते क्षायोपशमिक उदयानुविद्ध होय. तथा मोहनीयनी प्रकृति जे प्रथमना बार कषाय अने तेरमुं मिथ्यात्वमोहनीय, ए तेर प्रकृति सर्व घातिनी छे, तेनो रसोदय छतां क्षायोपशम न होय अने प्रदेशोदय छतां होय, जे नणी ते प्रदेश वेदतां देशघातीरसमांहे आणीने वेदे, तेथी ते सर्वघातीआ न होय. शेष मोहप्रकृतिने रसोदय तथा प्रदेशोदय हुंते पण देशघातीआ नणी क्षायोपशम अविरोधिपणे होय. एम अंतरायनी प्रकृतिनो पण रसोदय तथा प्रदेशोदय हुंते पण क्षायोपशमिक अवरोधिपणे होय. तेथी सर्वजीवने पांच लब्धि क्षायोपशमिकनावें होय तथा त्रण अज्ञान पण मति, श्रुत अने अवधिज्ञानावरणना क्षयोपशविशेषें करी होय. तथा अनंतानुबंधिया चार मिथ्यात्वमोहनीयना क्षयोपशमें होय. अने सम्यक्त्वमोहनीयना उदयने वेदे तिहां वेदकसम्यक्त्व होय. देशविरतिचारित्रपणुं अप्रत्याख्यानीयाने क्षयोपशमें होय, अने सामायिकादिक त्रण चारित्र प्रत्याख्यानीआदिकने क्षयोपशमें होय. तेथी ए अढार मिश्रनावना नेद जाणवा. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ६७ ॥

ते गुणठाणाना त्रिकसंयोगी भांगा छप्पन्न, चतुःसंयोगी भांगा सीत्तेर, पंचकसंयोगी भांगा छपन्न, षट्संयोगी भांगा आठावीश, सप्तसंयोगी भांगा आठ, अने अष्टसंयोगी भांगो एक, तेना एकत्वपृथक्त्वे करी गुणतां शरवाले थइ पांशठशेंने शाठ भांगा थाय. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ६६ ॥

२	८	१६
४	२८	११२
८	५६	४४८
१६	७०	११२०
३२	५६	१७९२
६४	२८	१७९२
१२८	८	१०२४
२५६	१	२५६
		६५६०

१	२	३	४	५	६	७	८	गुणक
अष्ट ८	सप्त ७	षट्क ६	पंच ५	चतु ४	त्रिक ३	द्विक २	एक १	भाग हार
१	८	२८	५६	७०	५६	२८	८	संयोग भांगा
२५६	१२८	६४	३२	१६	८	४	२	एकशुं अनेक

एम गुणठाणे वर्त्तता जीवनुं अल्पबहुत्व कहीने हवे कर्मनो उपशम, क्षय, मिश्र, उदय अने परिणामिक, भावजीव एटले भावजीवने गुणठाणादिक संभवे, तेभणी भावस्वभाव संख्यासन्निपातनिरूपण नाम नवमुं द्वार देखाडे छे.

उवसम खय मीसोदय, परिणामा दु नव ठार इगवीसा ॥
तिअ भेअ सन्नि वाइअ, सम्मं चरणं पढम भावे ॥ ६७ ॥

अर्थ– मोहनीयना उपशमथकी प्रगट्यो एवो जे जीवस्वभाव तेनुं नाम उवसम के० औपशमिकभाव कहीयें, तथा जे कर्मना खय के० क्षयथकी एटले मूलउच्छेदथकी थयो एवो जे जीवस्वभाव, ते क्षायिक कहीयें. तथा जे मीस के० उदय आव्या कर्मनो क्षय कर्यो, अने जे उदय नथी आव्या तेना अनुदयें रसने अवेदवे तेना अंतरालें प्रगट्यो जे जीवस्वभाव, ते क्षायोपशमिक कहीयें, एने मिश्र पण कहीयें. उदय के० कर्मना उदयथी थयो जे जीवनो पर्याय, ते औदयिकभाव जाणवो, अने परिणामा के० औदयिकस्वभावपणे परिणमवुं, ते पारिणामिकभाव, एना अनुक्रमें " सादि अनादि " दुनवठारइगवीसातिअभेअ के० बे, नव, अढार, एकवीश अने त्रण भेद जाणवा. एटले औपशमिक भावना बे भेद, क्षायिकना नव भेद, मिश्रभावना अढार भेद, औदयिकभावना एकवीश भेद, पारिणामिक भावना त्रण भेद, एम सर्वे मलीने मूल पांच भावना उत्तरभेद त्रेपन्न जाणवा; अने बे, त्रण, चार भाव एकठा मले तेने सन्निवाइअ के० सन्निपात कहीयें, तेथी थयो जे जीवनो पर्याय, ते छट्ठो सान्निपातिक भाव जाणवो. हवे ते विवरीने कहेछे. सम्मंचरणंपढमभावे के० अनंतानुबंधीआ चार अने दर्शनमोहनीय त्रण, ए सात प्रकृतिनो रस तथा प्रदेश न होय ते औपशमिक कहीयें. तेथकी प्रगटी जे तत्वरुचि, ते औपशमिकसम्यक्त्व कहीयें. अने शेष पच्चीश मोहप्रकृतिनो उपशम थयाथी जे स्थिरतारूप चारित्र प्रगट थाय. तेने औपशमिक चारित्र कहीयें. ए प्रथम औपशमिक भावना बे भेद कह्या. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ६७ ॥

बीए केवल जुअलं, सम्मं दाणाइ लद्धि पण चरणं ॥
तइए सेसुव उंगा, पणलद्धी सम्म विरइ डुगं ॥ ६० ॥

अर्थ– बीए के० हवे बीजो क्षायिकजाव तेना नव जेद कहेछे. केवलजुअलं के० एक केवलज्ञानावरणीयना क्षयथी उपनुं जे केवलज्ञान ते प्रथम जेद, बीजुं केवल दर्शनावरणीयना क्षयथी उपनुं जे केवलदर्शन, ते बीजो जेद, ए केवल युगल क्षायिकजावें जाणवो. जे जणी केवलज्ञानावरणीय अने केवलदर्शनावरणीय, ए सर्वघातिनी प्रकृति तेनो सर्वथा नाश थवाथी आत्मानो सर्वगुण प्रगट थाय. ते गुण वली केवारें अवराय नहीं, ते जणी ए बे क्षायिकजावें जाणवा, तथा अनंतानुबंधीआ कषाय चार अने दर्शनमोहनीय त्रण, एवं सात प्रकृति क्षय थइ, तेथी जे आत्माने तत्वरुचि गुण प्रगट थाय, ते त्रीजो क्षायिक सम्मं के० सम्यक्त्व नामे जेद जाणवो. ए कर्म क्षयथी होय, तथा दाणाइलद्धिपण के० दानांतरायादिक पांच प्रकृतिना क्षयथी उपनी जे पांच क्षायिक लब्धि एटले एक दानलब्धि, बीजी लाजलब्धि, त्रीजी जोगलब्धि, चोथी उपजोगलब्धि, पांचमी वीर्यलब्धि, जेणे करी दानादिक विषयिणी इछा नथी ते दानादिक पांच लब्धि क्षायिकजावें जाणवी. ए पांच जेद साथें पूर्वला त्रण जेद मेलवतां आठ जेद थया. तथा सर्वजीवने अजयदान देवा समर्थ थया अने पच्चीशमोहनीयनी प्रकृतिना क्षयथी प्रगट थयो जे चरणं के० चारित्रगुण, तेने क्षायिकचारित्र कहीयें. एवं नव जेद, क्षायिकजावना थया.

तइएसेसुवउंगा के० त्रीजे क्षायोपशमिक जावें शेष एटले एक केवलज्ञान अने बीजुं केवलदर्शन, ए बे विना शेष दश उपयोग तथा पणलद्धि के० दानादिक पांच लब्धि बद्मस्थनी लेवी, एवं पंदर तथा सम्म के० क्षायोपशमिक सम्यक्त्व अने विरइडुगं के० विरतिद्विक, एटले सर्वविरति, अने देशविरति एवं अढार जेद क्षायोपशमिक जावना जाणवा. तिहां मतिज्ञानावरणीय अने श्रुतज्ञानावरणीय चक्षुदर्शनावरणीय, अचक्षुदर्शनावरणीय, ए चारनो उदय, बारमा गुणगणा लगें देशघातीउ होय, ते उदयावलीप्रविष्ट रसने क्षयें अप्रविष्टरसने अनुदयरूप उपशमे अने केटलाएक स्पर्द्धकने उदयें उदयानुविद्ध क्षायोपशमिक होय, तथा अवधि अने मनःपर्यव, ए बे ज्ञानावरण तथा अचक्षुदर्शनावरण अने अवधिदर्शनावरणना सर्वघाती रस स्पर्द्धकने उदयें केवल औदयिक जाव होय. अने जेवारें विशुद्धाध्यवसायविशेषें ते देशघातीपणे परिणमावी मंदरस करी उदयावलीप्रविष्ट अंशनेक्षयें तथा अप्रविष्टने उपशमे अने वर्त्तमानने उदयें जे अवधि, मनःपर्यव, चक्षुदर्शनादिक गुण प्रगटे, ते क्षायोपशमिक उदयानुविद्ध होय. तथा मोहनीयनी प्रकृति जे प्रथमना बार कषाय अने तेरमुं मिथ्यात्वमोहनीय, ए तेर प्रकृति सर्व घातिनी बे, तेनो रसोदय बतां क्षायोपशम न होय अने प्रदेशोदय बतां होय, जे जणी ते प्रदेश वेदतां देशघातीरसमांहे आणीने वेदे, तेथी ते सर्वघातीआ न होय. शेष मोहप्रकृतिने रसोदय तथा प्रदेशोदय हुंते पण देशघातीआ जणी क्षायोपशम अविरोधिपणे होय. एम अंतरायनी प्रकृतिनो पण रसोदय तथा प्रदेशोदय हुंते पण क्षायोपशमिक अवरोधिपणे होय. तेथी सर्वजीवने पांच लब्धि क्षायोपशमिकजावें होय तथा त्रण अज्ञान पण मति, श्रुत अने अवधिज्ञानावरणना क्षयोपशविशेषे करी होय. तथा अनंतानुबंधिया चार मिथ्यात्वमोहनीयना क्षयोपशमें होय. अने सम्यक्त्वमोहनीयना उदयने वेदे तिहां वेदकसम्यक्त्व होय. देशविरतिचारित्रपणुं अप्रत्याख्यानीयाने क्षयोपशमें होय, अने सामायिकादिक त्रण चारित्र प्रत्याख्यानीआदिकने क्षयोपशमें होय. तेथी ए अढार मिश्रजावना जेद जाणवा. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ६० ॥

हवे औदयिक ज्ञावना ज्ञेद कहेछे.

अन्नाण मसिद्धत्ता, ऽसंजम लेसा कसाय गइ वेआ ॥
मिछे तुरिए ज्ञवा, ऽज्ञवत्त जिअत्त परिणामे ॥ ६ए ॥

अर्थ– अन्नाण के० मिथ्यात्वमोहनीयना उदयथी मिथ्यात्वीनुं ज्ञान, ते अज्ञान कहीयें. ए प्रथम अज्ञान नामें औदयिक ज्ञाव जाणवो. जेम दुर्वचनने अवचन कहीयें, माठा शीलने अशील कहीयें, तेम असदध्यवसायें ज्ञानने पण अज्ञान कहीयें. तथा आठ कर्मना उदयथी जे जीवने असिद्धपणुं संसारीपर्यायपणुं थयुं, ते मसिद्धत्ता के० असिद्धत्वनामें औदयिकज्ञाव बीजो जाणवो, तथा अप्रत्याख्यानावरण चार कषायने उदयें जे जीवने असंजम के० असंयमपणुं, अविरतिपणुं थयुं, ते त्रीजो औदयिकज्ञाव जाणवो.

तथा जे आचार्य, आठ कर्मपरिणतिरूप लेश्या माने, तेने मतें आठ कर्मने उदयें औदयिकज्ञाव जाणवो. तथा जे कषायोदयजन्य अशुद्ध स्वज्ञावने लेश्या माने छे, तेने मतें मोहने उदयें औदयिकज्ञाव जाणवो. तथा जे आचार्य, योग प्रवृत्तिरूप लेश्या माने छे तेना मतें नामकर्मना उदयथी औदयिकज्ञाव जाणवो. एम त्रण मतें औदयिकज्ञावें लेसा के० छ प्रकारनी लेश्याना ज्ञेदें करी औदयिकज्ञाव पण छ प्रकारें कहीयें, अने कसाय के० चार कषाय पण मोहनीयना उदयथी होय छे, ते ज्ञणी कषाय चार पण औदयिकज्ञावें होय. एटले एक अज्ञान, बीजो असिद्धता, त्रीजो असंयम अने छ लेश्या तथा चार कषाय. एवं तेर ज्ञेद औदयिकज्ञावना थया; अने गइ के० चार गति पण नामकर्मना उदयथी जीव, देवता, नारकी, मनुष्य तथा तिर्यंच कहेवाय, माटें ए चार गति पण औदयिकज्ञावें जाणवी. एवं सत्तर ज्ञेद थया. तथा वेआ के० वेद त्रण स्त्री, पुरुष, नपुंसकनी अन्निलाषारूप ज्ञाववेद पण मोहनीय कर्मना उदयथी होय. तथा स्त्रीआदिक चिन्हरूप द्रव्यवेद, ते अंगोपांग नामकर्मना उदयथी होय, ए द्रव्यज्ञाव बेहुने पण औदयिकज्ञावमां लेवा. एवं वीश थया. मिछे के० मिथ्यात्वमोहनीयना उदयथी विपरीत श्रद्धानरूप मिथ्यात्व होय. ए पण औदयिक ज्ञाव जाणवो. एम पूर्वाचार्यें एकवीश औदयिकज्ञाव कह्या, तेथी अमें पण कह्या. बीजा पण जे जे कर्म प्रकृतिना उदयथी जे जे जीवना पर्याय उठे, ते ते सर्वे औदयिकज्ञाव कहीयें, तेवा औदयिक ज्ञावना असंख्याता ज्ञेद थाय, ए तुरिए के० चोथा औदयिक ज्ञावना ज्ञेद कह्या.

हवे पारिणामिक ज्ञावना ज्ञेद कहे छे. जे मुक्ति जावा योग्य जीवस्वज्ञाव ते ज्ञवा के० ज्ञव्यपणुं ए सहज सिद्ध छे. तेथी प्रथम पारिणामिकज्ञाव जाणवो, बीजो मुक्ति जावाने अयोग्य जे पर्याय ते अज्ञवत्त के० अज्ञव्यत्व नामे अनादि अनंत पारिणामिक ज्ञाव, बीजो जाणवो. जिअत्त के० द्रव्यप्राण तथा ज्ञावप्राण धारणस्वज्ञाव जे जीवपर्याय, ते त्रीजो जीवत्व कहीयें. ए पण अनादि अनंत सिद्ध छे, परंतु कोइनो कस्यो नथी. एम ए त्रण ज्ञेद जीवना परिणामे के० पारिणामिकज्ञावें जाणवा. ए सर्व थइने त्रेपन उत्तरज्ञाव थया.

तथा नथी जीव एवो जे पर्याय ते अजीवत्वपारिणामिक अनादि अनंत धर्मास्तिकायादिकने विषे होय. बीजा पण प्रयोगसा, विस्रसा अने मिश्रसा, प्रयोगथी कपडुं, रोटी, विश्रसा ते इंद्रधनुष, मिश्रसा ते खीचमी, ए त्रण ज्ञेदें मिश्रज्ञावें ज्ञानादिक, पारिणामिकज्ञावें जीवत्वादिक, औदयिकज्ञावें देवगत्यादिक. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ६ए ॥

हवे ए उपशमादिकनावना नांगा कहेढे.

चउ चउ गईसु मीसग, परिणामुदएहिं चउसु खइएहिं ॥
उवसम जुएहिं वा चउ, केवलि परिणामुदय खइए ॥ ७० ॥

अर्थ– हवे ए औपशमादिक पांच नावना दिकसंयोगें दश नंग अने त्रिकसंयोगें दश नंग तथा चतुःसंयोगें पांच नंग अने पंच संयोगें एक नंग. मलीने ढवीश नांगा थाय, ए ढवीश सान्निपातकना नेद थाय. ते मांहेला ढ नेद जीवने विषे होय, तेमां त्रण नेद तो चारगतिआश्री तेना चार त्रिक वार नेद थाय. अने त्रण बीजा होय. एम मूलनंग ढ होय. बाकी सन्निपातना वीश नंगनो तो संनव न होय, शेष ढनो संनव होय, ते ढ नंगना वली उत्तर नेद, गतिआश्री पंदर थाय, ते कही देखाडे ढे.

ते मांहे एक त्रिकसंयोगीउ दशमो नंग, तेना चउगईसु के० चार गति आश्री चउ के० चार नेद थाय. ते कही देखाडे ढे. जे नाणी मनुष्यनी गतिमां मनुष्यने मीसग के० मिश्रनावें ज्ञान, अज्ञान अने दर्शनलब्धि एक अने परिणामुदएहिं के० पारिणामिकनावें जीवपणुं तथा नव्यपणुं, अने औदयिकनावें मनुष्यनी गति, लेश्या, वेद अने कषाय होय. ए प्रथमनंग जाणवो.

तेमज देवताने पण मिश्रनावें ज्ञानादिक अने पारिणामिकनावें जीवत्वादिक तथा औदयिकनावें देवगत्यादिक देवप्रायोग्य, ए बीजो नंग जाणवो.

तेमज तिर्यंचमध्यें पण मिश्रनावें ज्ञानादिक अने पारिणामिकनावें जीवत्वादिक तथा औदयिकनावें तिर्यंचगत्यादिक, ए त्रीजो नंग जाणवो.

तेमज नरकगतिमध्यें पण मिश्रनावें ज्ञानादिक अने पारिणामिकनावें जीवत्वादिक तथा औदयिकनावें नरकगत्यादिक, ए चोथो नंग जाणवो. एम त्रण नाव एक जीवने मले, तेथी ए त्रिकसंयोगीआ नांगा चार मूल, नंग एक. दशमो जाणवो.

तथा एहिज चउसु के० चार गतिना सन्निया पंचेंड्रिय जीवने पूर्वोक्त त्रण नावनी सार्थे चोथो खइएहिं के० क्षायिकनाव मेलवीयें, तेवारें चतुःसंयोगी नांगो थाय. एटले क्षायिक सम्यक्दृष्टि जीवने क्षायिकनावें क्षायिकसम्यक्त्व अने मिश्रनावें ज्ञानादिक तथा औदयिकनावें मनुष्यगत्यादिक अने पारिणामिकनावें जीवत्वादिक, ए चार नाव मले, तेथी ए चतुःसंयोगीना चार गतिनी अपेक्षायें सान्निपातिकना चार नांगा होय.

तेमज वली वा के० अथवा उवसमजुएहिंचउ के० उपशम सम्यक्त्वसहित करीयें, तेवारें औपशमिक सम्यक्दृष्टिने औपशमिकनावें औपशमिकसम्यक्त्व अने मिश्रनावें ज्ञानादिक तथा औदयिकनावें मनुष्यगत्यादिक तथा पारिणामिकनावें जीवत्वादिक, ए चार गतिना जीवनें होय. तेथी एना पण चार नंग थाय.

एम चार गतिना नेदें करी त्रण नावना बार नांगा थया, तथा केवलिपरिणामुदयखइए के० केवलीने तेरमे अने चौदमे गुणठाणे क्षायिकनावें केवलज्ञानादिक नव होय, अने औदयिकनावें मनुष्यगत्यादिक त्रण होय, तथा पारिणामिकनावें एक जीवत्व होय, एम त्रिकसंयोगी नांगो एक होय, अहीं केवलीने घातियां कर्म न होय. तेथी मिश्रनाव तथा औपशमिकनाव, ए बे नाव न होय. ए त्रिकसंयोगीनो एकज नवमो नांगो होय. अहीआं केवली मनुष्यज होय, परंतु शेष त्रण गतिमध्यें न होय. तेथी एकज नांगो होय. एवं तेर नांगा थया.

हवे दिकसंयोगादिकना नांगा कही देखाडे ढे. एक औपशमिक ने क्षायिक, बीजो औपशमिक ने

मिश्र, त्रीजो औपशमिक ने औदयिक, चोथो औपशमिक ने पारिणामिक, पांचमो क्षायिक ने मिश्र, छठो क्षायिक ने औदयिक, सातमो क्षायिक ने पारिणामिक, ए भांगो, सिद्धमां होय. आठमो मिश्र ने औदयिक, नवमो मिश्र ने पारिणामिक, दशमो औदयिक ने पारिणामिक, ए दश द्विकसंयोगी थया. ते मध्ये सातमो भांगो सिद्धनो वसतो जाणवो. शेष नव भंगशून्य छे.

हवे त्रिकसंयोगी भांगा कहेछे. एक औपशमिक, क्षायिक ने मिश्र, बीजो औपशम, क्षायिक ने औदयिक, त्रीजो उपशम, क्षायिक ने पारिणामिक. चोथो उपशम, मिश्र ने औदयिक, पांचमो औपशमिक, मिश्र ने पारिणामिक, छठो औपशमिक, औदयिक ने पारिणामिक. सातमो क्षायिक, मिश्र ने औदयिक. आठमो क्षायिक, मिश्र ने पारिणामिक, नवमो क्षायिक, औदयिक ने पारिणामिक. ए केवलीने होय. दशमो मिश्र, औदयिक ने पारिणामिक, ए भांगो, चार गतिना जीवनें होय. ए त्रिकसंयोगी दश भांगा थया. तेमध्यें नवमो भांगो, केवलीनो अने दशमो भांगो, चार गतिना जीवनो, ए बे भांगा वसता ते विना शेष आठ भंगशून्य छे.

हवे चतुःसंयोगी भांगा कहे छे. एक औपशमिक, क्षायिक, मिश्र ने औदयिक, ए शून्य छे, बीजो औपशमिक, क्षायिक, मिश्र अने परिणामिक, ए पण शून्य छे. त्रीजो औपशमिक, क्षायिक, औदयिक अने पारिणामिक, ए पण शून्य छे. चोथो औपशमिक, मिश्र, औदयिक ने पारिणामिक, ए भंगो चार गतिना उपशम सम्यक्दृष्टि जीवने होय. पांचमो क्षायिक, मिश्र, औदयिक अने पारिणामिक, ए भंगो चार गतिना क्षायिक सम्यक्दृष्टि जीवनें होय.

औपशम, क्षायिक, मिश्र, औदयिक अने पारिणामिक, ए पंच संयोगी सान्निपातिकभाव, उपशमश्रेणीयें वर्त्तता मनुष्यने नवमे, दशमे अने अगीआरमे, ए त्रण गुणठाणे होय. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥७०॥

खय परिणामे सिद्धा, नराण पण जोगु वसम सेढीए ॥
इअ पनर सन्निवाइअ, भेआ वीसं असंभविणो ॥ ७१ ॥

अर्थ–द्विकसंयोगीआमांहेलो सातमो भांगो, सिद्धा के० सिद्धना जीवनें पामियें. जे भणी सिद्धने ज्ञान दर्शन, सम्यक्त्व, खय के० क्षायिकभावें छे. अने जीवत्वपणुं, परिणामे के० पारिणामिकभावें छे. ए बे भावनो मेलापक सिद्धनें छे. बीजो कोय न संभवे. एवं चौद सान्निपातक भाव थाय. तथा उपशम सम्यक्दृष्टि, नराण के० मनुष्य उवसमसेढीए के० उपशमश्रेणी करे, तेने उपशमश्रेणीने विषे नवमे, दशमे अने अगीआरमे, ए त्रण गुणठाणे पण जोग के० पांच भावनो एक जीवने विषे एक समयें मेलापक होय, जे भणी तेने बादरकषायनें उपशमाववे करी औपशमिकभावें चारित्र होय, अने क्षायिकभावें सम्यक्त्व होय. तथा मिश्रभावें ज्ञान, दर्शनादिक होय, औदयिकभावें मनुष्यगत्यादिक होय अने पारिणामिकभावें जीवत्वादिक होय, एम पंचसंयोगी सान्निपातिक होय. ए रीते सर्व मली छ सान्निपातिक होय. जे भणी ए छ भांगें कोइ पण जीव पामीयें, पण ए छ भांगा खाली न होय. ए छ भंगना वली पंदर भांगा थाय, जे भणी चार गतिमांहे मिश्र, औदयिक ने पारिणामिक, ए एक त्रिकसंयोगी भंग पामियें. तथा क्षायिक मिश्र, औदयिक ने पारिणामिक तथा औपशमिक, मिश्र, औदयिक अने पारिणामिक, ए बे चतुःसंयोगी भांगा पामीयें. ए त्रण भांगाने, चार गति साथें गुणीयें, तेवारें बार भांगा थाय, अने तेरमो केवलीने क्षायिक, औदयिक अने पारिणामिक, ए त्रिकसंयोगी एक भांगो, तथा चौदमो सिद्धने क्षायिक, पारिणामिक ए द्विकसंयोगी एक भांगो होय, तथा पंदरमो उपशमश्रेणीयें मनुष्यनें क्षायिक, सम्यक्त्वें पंचसंयोगी एक भांगो होय, इअपनरसन्निवाइअ के० ए पंदर भेद, सान्निपातिकना वसतां होय, शेष द्विकसंयोगी

जांगा नव, त्रिकसंयोगी जांगा आठ, चतुःसंयोगी जांगा त्रण, एवं जेआवीसंअसंजविणो के० वीश जेद असंजावी एटले शून्य छे. केवल जांगा उपजाववानें अर्थे देखाड्या. पण तिहां कोइ जीवजेद नथी पामता ॥७१॥

हवे ए औपशमादिक जाव आठ कर्मने विषे विवरीने देखाडे छे. कोण कर्मनो उपशम, कोण कर्मनो क्षयोपशम, कोण कर्मनो क्षय, कया कर्मनो उदय, कोण कर्म, पारिणामिकजावें होय ? ते कहेछे.

मोहो वसमो मीसो, चउ घाइसु अठ कम्मसु असेसा ॥
धम्माइ पारिणामिअ, जावे खंधा उदइ एवि ॥ ७२ ॥

अर्थ– मोहोसमो के० मोहनीय कर्मनो उपशम होय. जेम राखें ढांक्यो अग्नि दीपे नहीं, तेम ज्यां कषायनो उदय न होय, तेने उपशम कहीयें. अहींआं रसनो तथा प्रदेशनो उदय न होय. तथा मीसो के० क्षायोपशम एटले जे उदयप्राप्त रस तेने जोगवी, क्षय पमाड्यो अने जे उदय नथी आव्यो तेनुं अनुदयरूप उपशम कर्यो, तेनी वच्चें जे उदयनुं आंतरुं, ते क्षायोपशम रसोदयनी अपेक्षायें जाणवुं. ते क्षयोपशम, चउघाइसु के० एक ज्ञानावरणीय, बीजुं दर्शनावरणीय, त्रीजुं मोहनीय, चोथुं अंतराय. ए चार घातीयां कर्म छे. जे जणी ए ज्ञानावरणादिक जे छे, ते जीवना गुणप्रत्यें हणे छे. ते जणी एनो क्षयोपशम जाव होय. तेणे करी ज्ञानादिक गुणनुं तरतमपणुं होय.

अने एथी असेसा के० शेष रह्या जे त्रण जाव एटले एक क्षायिक, बीजो औदयिक, त्रीजो पारिणामिक ए त्रण जाव अठकम्मसु के० सर्व आठे कर्मने विषे होय.

एटले मोहनीय कर्मने विषे पांचे जाव होय, अने ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय अने अंतराय, ए त्रण कर्मने विषे एक औपशमिक विना शेष चार जाव होय, तथा नाम, गोत्र, आयु अने वेदनीय,ए चार कर्मने विषे एक क्षायीक, बीजो औदयिक, त्रीजो पारिणामिक, ए त्रण जाव पामीयें. एम कर्मनी अपेक्षायें जाव कह्या.

हवे अजीवनी अपेक्षायें जाव कहेछे. धम्माइपारिणामिअजावे के० एक धर्मास्तिकाय, बीजो अधर्मास्तिकाय, त्रीजो आकाशास्तिकाय, चोथो पुजलास्तिकाय, पांचमो काल, ए पांच ऽव्य, अनादि पारिणामिकजावें छे. केम के पोतपोताने जावेंज परिणम्या छे. पण ते परजावें परिणमता नथी, ते माटें अनादि पारिणामिक जावें छे. तेमांहे पण पुजल ध्यणुकादिक खंधा के० खंध ते सादिपारिणामिक जावें होय तथा अनंतप्रदेशी पुजलस्कंध ते उदइएवि के० औदयिकजावें पण होय. जे जणी कर्मपुजल खंध, जीव संबंधें पुजलविपाकनी कर्मप्रकृतिने उदयें औदारिक नोकर्मना पुजलनेविषे वर्णादिक होय, माटें अनंतप्रदेशी स्कंध, कर्मवर्गणादिक पुजल, ते सर्व औदयिकजावें होय. शुद्धपणुं छांडे, घटे, मटे ते माटें ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७२ ॥

हवे एक जीवने जे जे गुणगाणे जेटला जेटला जाव होय, तिहां तिहां तेटला तेटला जाव कहेछे. मूलजावनी अपेक्षायें मिथ्यात्व, सास्वादन अने मिश्र, ए त्रण गुणगाणे मिश्रजावें अज्ञानादिक दश उपयोग होय अने औदयिकजावें गत्यादिक होय. तथा पारिणामिकजावें जीवत्व, जव्यत्वादिक ए त्रिकसंयोगी जांगो औपशमिक अने क्षायिक, एवं बे जावविनानो होय.

सम्माइ चउसु तिग चउ, जावा चउ पणु वसामगुवसंते ॥
चउखीणाऽ पुवे ति, न्निसेस गुण ठाणगे गजिए ॥ ७३ ॥

अर्थ–सम्माइचउसु के० सम्यक्त्वादिक चार गुणगाणे एटलें चोथे, पांचमे, छठे अने सातमे, ए चार गुणगाणे तिगचउजावा के० त्रण अथवा चार जाव होय. एटले जो क्षायोपशमिकसम्यक्त्व होय, तो एक

क्षायोपशमिकन्नावें सम्यक्त्व, ज्ञान, दर्शन अने विरतिपणुं होय, बीजुं औदयिकन्नावें गत्यादिक होय, त्रीजुं पारिणामिकन्नावें जीवत्व, नव्यत्व होय, ए त्रिकसंयोगी नांगो एक होय. अने क्षायिकसम्यक्दृष्टिने एक क्षायिकन्नावें सम्यक्त्व होय, बीजो क्षायोपशमिकन्नावें ज्ञानादिक होय, त्रीजो औदयिकन्नावें गत्यादिक होय, अने चोथो पारिणामिकन्नावें जीवत्व, नव्यत्व होय. ए चार नाव होय. अने तेमज औपशमिक सम्यक्दृष्टिने पण क्षायिकसम्यक्दृष्टिनी पेरें त्रण सान्निपातिक होय, अने चोथो औपशमिकसम्यक्त्व होय एम क्षायोपशमिक सम्यक्दृष्टिने त्रण नाव होय, तथा क्षायिक अने औपशमिक सम्यक्दृष्टिनें चार चार नाव होय. अने सर्व जीवआश्रयी तो पांचे नाव होय.

तथा चउपणुवसामगुवसंते के० अहींआं औपशमिक ते नवमुं अने दशमुं गुणठाणुं जाणवुं. तथा उपशांत ते अगीआरमुं गुणठाणुं जाणवुं. ए त्रण गुणठाणे एक जीवने उपशमश्रेणी करतां नवमे, दशमे अने अगीआरमे, ए त्रण गुणठाणे चउ पण एटले चार तथा पांच नाव होय, ते आवी रीतें के, एक क्षायोपशमिकन्नावें ज्ञानादिक होय, बीजुं औदयिकन्नावें गत्यादिक, त्रीजुं पारिणामिकन्नावे जीवत्व, नव्यत्वादिक अने चोथुं औपशमिकन्नावें सम्यक्त्वचारित्र होय. ए चार सान्निपातिकन्नाव होय. तथा जे जीव, क्षायिकसम्यक्त्वें औपशमश्रेणी पडिवज्जे, तेने एक क्षायिकन्नावें सम्यक्त्व होय, बीजो औपशमिकन्नावें चारित्र होय, त्रीजो क्षायोपशमिकन्नावें ज्ञानादिक होय, चोथो औदयिकन्नावें गत्यादिक होय, अने पांचमो पारिणामिकन्नावें जीवत्व, नव्यत्वादिक होय. ए पांच नाव एकठा होय माटें पंचकसंयोगी नांगो होय.

तथा चउखीण के० क्षपकश्रेणीयें क्षीणमोहनामें बारमे गुणठाणे एक क्षायिकन्नावें चारित्र होय, तथा क्षायिकन्नावें सम्यक्त्व पण होय, बीजो मिश्रन्नावें ज्ञानादिक होय, त्रीजो औदयिकन्नावे गत्यादिक होय, चोथो पारिणामिकन्नावें जीवत्व, नव्यत्वादिक होय. ए चार नाव नेला होय.

तथा अपुव्वे के० अपूर्वकरणनामा आठमे गुणठाणे पण क्षायिकसम्यक्त्वीने क्षायिकन्नावें क्षायिक सम्यक्त्व होय, बीजो मिश्रन्नावें ज्ञानादिक अने विरतिपणुं होय, त्रीजो औदयिकन्नावें गत्यादिक होय, अने चोथो पारिणामिक नावें जीवत्वादिक होय, तथा औपशमिक सम्यक्त्वीने एक औपशमिकन्नावें औपशमिकसम्यक्त्व होय, बीजो मिश्रन्नावें ज्ञानादिक होय, त्रीजो औदयिकन्नावें गत्यादिक होय, अने चोथो पारिणामिकन्नावें जीवत्वादिक एटले जीवपणुं होय. एरीतें बे प्रकारें चार नाव कह्या.

तथा तिन्निसेसगुणठाणेगजिए के० तेथी शेष रह्यां जे पांच गुणठाणां तेमध्यें मिथ्यात्वादिक त्रण गुणठाणे एटले पहेले, बीजे, त्रीजे, ए त्रण गुणठाणे तो पूर्वें कह्यो जे त्रिकसंयोगीआनो दशमो नांगो एटले एक औदयिक, बीजो पारिणामिक अने त्रीजो क्षायोपशमिक, ए त्रण नाव होय, अने तेरमे तथा चौदमे, ए बे गुणठाणे एक क्षायिकन्नावें सम्यक्त्वादिक नव होय, तथा बीजो औदयिकन्नावें गत्यादिक होय. अने त्रीजो पारिणामिकन्नावे, जीवत्वादिक होय ए पूर्वोक्त त्रिकसंयोगीउ नवमो नांगो होय. एम एगजिए एटले एक जीवने एक समयें एटला नाव होय.

हवे औपशमिकन्नावना उत्तरन्नेदनी संख्या गुणठाणे कहेछे. तिहां औपशमिक सम्यक्त्व, चोथा गुणठाणाथी मांडीने अगिआरमा गुणठाणा पर्यंत लान्ने छे. अने नवमे, दशमे तथा अगीआरमे, ए त्रण गुणठाणे उपशमचारित्र पण होय, तेथी ए बे औपशमिक नाव, उपर कहेला गुणठाणें होय.

क्षायिकन्नावना उत्तर न्नेदनी संख्या गुणठाणे कहे छे. एटले चोथा गुणठाणाथी अगीआरमा लगें क्षायिकन्नावें एक क्षायिकसम्यक्त्व होय, अने बारमे गुणठाणे क्षायिकसम्यक्त्व तथा क्षायिकचारित्र, ए बे

क्षायिकभावें होय. तेरमे अने चौदमे गुणठाणे सम्यक्त्व, चारित्र, केवलज्ञान अने केवलदर्शन, ए चार क्षायिकभावें होय, तथा दानादिक पांच लब्धि क्षायिकभावें होय. ए रीते ए अंतनां बे गुणठाणे ए नव क्षायिकभाव लाभे, एटले क्षायिकभाव कह्यो.

हवे क्षायोपशमिक भावना उत्तर भेदनी संख्या गुणठाणा आश्री कहे छे. मिश्रभावें त्रण अज्ञान तथा चक्षु अने अचक्षु, ए बे दर्शन, अने दानादिक पांच मिश्रलब्धि, ए दश भाव प्रथमनां बे गुणठाणे होय. त्रीजे गुणठाणे मिश्रज्ञान त्रण, तथा दर्शन त्रण अने दानादिक लब्धि पांच तथा मिश्रमोहनीय एक, ए बार भाव होय. तथा चोथे गुणठाणे मिश्रमोहनीय टालीयें, अने क्षायोपशमिक सम्यक्त्व भेलीयें, तेवारें बार भाव होय. पांचमे गुणठाणे, देशविरति सहित तेर भाव होय. तथा छठे अने सातमे गुणठाणे, मनःपर्यव-ज्ञानसहित चौद भाव होय. तथा आठमे, नवमे अने दशमे, ए त्रण गुणठाणे, क्षायोपशमिक सम्यक्त्व न होय, तेथी शेष तेर भाव होय. तथा अगीयारमे अने बारमे गुणठाणे, क्षायोपशमिक चारित्र न होय तेथी शेष बार भाव मिश्रना होय, अने तेरमे तथा चौदमे गुणठाणे, घातीयां कर्म क्षयें गयां, तेमाटें मिश्रभाव नज होय.

हवे औदयिकभावना उत्तर भेदनी संख्या गुणठाणे कहेछे. तिहां प्रथम मिथ्यात्वगुणठाणे गति चार, कषाय चार, वेद त्रण, लेश्या छ, एवं सत्तर; तथा अज्ञान एक, असिद्धत्व एक, अविरति एक अने मिथ्यात्व, ए एकवीश औदयिकभाव होय. बीजे गुणठाणे, मिथ्यात्वविना शेष वीश भाव होय; तथा त्रीजे अने चोथे गुणठाणे, एक अज्ञान न होय. शेष उंगणीश होय. पांचमे गुणठाणे, नरकगति, तथा देवगति ए बे विना शेष सत्तर औदयिकभाव होय, छठे गुणठाणे, तिर्यंचगति तथा असंयम, ए बे विना शेष पंदर भेद होय, सातमे गुणठाणे, प्रथमनी त्रण लेश्यायें हीन करीयें, तेवारें बार भेद होय. आठमे तथा नवमे गुणठाणे, पद्म अने तेजोलेश्या विना शेष दश भेद होय. दशमे गुणठाणे, त्रण वेद अने त्रण कषाय विना चार भेद औदयिकभावना होय. तथा अगीआरमे, बारमे, अने तेरमे ए त्रण गुणठाणे एक मनुष्यगति, बीजो शुक्ल-लेश्या, त्रीजो असिद्धत्व, ए त्रण औदयिकभावना भेद होय; तथा चौदमे गुणठाणे एक शुक्ललेश्या विना असिद्धत्व अने मनुष्यगति, ए बे औदयिकभावना भेद होय.

हवे पारिणामिक भावना उत्तर भेदनी संख्या, गुणठाणे कहेछे. तिहां मिथ्यात्व गुणठाणे भव्यत्व, अ-भव्यत्व अने जीवत्व, ए त्रण पारिणामिक भावना भेद होय. अने सास्वादनथी मांमीने बारमा गुणठाणा-सुधी एक अभव्यत्वविना शेष बे पारिणामिक भावना भेद होय, अने तेरमे तथा चौदमे, ए बे गुणठाणे, आसन्नसिद्धावस्था भणी तथा घातीयां कर्म खपाव्यां, तेभणी तथा बीजा कोइकारणने लीधे पूर्वाचार्यें भ-व्यत्वपणुं विवक्ष्युं नथी, तेथी एकज जीवत्वपणुं पारिणामिकभावें होय. एम जे गुणठाणे जेटला उत्तरभावना भेद होय, तेने संबंधें अनेक सान्निपातिकभेद यथासंभवें विचारीने कहेवा. ए उत्तरभावभेद, गुणठाणे कह्या ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७३ ॥

एम सविस्तरपणे भावनुं स्वरूपसंख्याविभागनिरूपण कह्युं. हवे ते औपशमिकादिक भावें वर्त्तता जीव द्र-व्यनुं परिमाण तथा तेउंने मांहोमांहे अल्पबहुत्वनुं विचारद्वारनिरूपण, संख्यात, असंख्यात अने अनं-ताने ज्ञानें करी सुगम थाय, ते भणी संख्यातादिकना विचारनुं द्वार दशमुं कहेछे.

हवे संख्याता, असंख्याता अने अनंताना भेद कहेछे.

संखिज्जेग मसंखं, परित्त जुत्त निअ पय जुअं तिविहं ॥
एव मणंतंपि तिहा, जहन्न मज्झुक्कसा सवे ॥ ७४ ॥

अर्थ– संखिज्जेग के० संख्यातो काल एकज जाणवो अने मसंखं के० असंख्यातो काल त्रण नेदें छे. ते कहेछे. एक परित्त के० प्रत्येकासंख्यातुं, बीजुं जुत्त के० युक्तासंख्यातुं. त्रीजुं निअपयजुअंतिविहं के० पोताना पदसंयुक्त करीयें, तेवारें असंख्यातासंख्यातुं, थाय. ए त्रण नेद थया. एवं के० ए रीतें मणंतपितिहा के० त्रण अनंता पण एहिज नामें जाणवा. तद्यथा ते कहे छे. एक प्रत्येकानंतुं, बीजुं युक्तानंतुं, त्रीजुं अनंतानंतुं, एम सर्व थइ सात नेद थया. ते पण वली एकेकना जहन्नमज्जुक्कसासवे के० एक जघन्य, बीजो मध्यम, त्रीजो उत्कृष्ट, एवा त्रण त्रण नेद होय, तेवारें एकवीश नेद थाय. तेनां नाम कहे छे. एक जघन्यसंख्यातुं, बीजुं मध्यमसंख्यातुं, त्रीजुं उत्कृष्टसंख्यातुं, ए त्रण संख्यातानां नाम कह्यां. तेमज एक जघन्यप्रत्येकासंख्यातुं, बीजुं मध्यमप्रत्येका संख्यातुं, त्रीजुं उत्कृष्टप्रत्येकासंख्यातुं, चोथुं जघन्ययुक्तासंख्यातुं, पांचमुं मध्यमयुक्तासंख्यातुं, छठुं उत्कृष्टयुक्तासंख्यालुं, सातमुं जघन्यअसंख्यातासंख्यातुं, आठमुं मध्यमअसंख्यातासंख्यालुं, नवमुं उत्कृष्टअसंख्यातासंख्यातुं, ए नव असंख्यातानां नाम कह्यां. तेमज असंख्यातानी पेरें नव अनंतानां नाम पण कहेवां. एटले एक जघन्यप्रत्येकानंतुं, बीजुं मध्यमप्रत्येकानंतुं, त्रीजुं उत्कृष्टप्रत्येकानंतुं, चोथुं जघन्ययुक्तानंतुं, पांचमुं मध्यमयुक्तानंतुं, छठुं उत्कृष्टयुक्तानंतुं, सातमुं जघन्यअनंतानंतुं. आठमुं मध्यमअनंतानंतुं, अने नवमुं उत्कृष्टानंतानंतुं. ए नव अनंतानां नाम कह्यां ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७४ ॥

हवे ए एकवीश नेद विवरी देखाडे छे. तिहां प्रथम त्रण संख्याताना नेद, देखाडे- छे. तेमां एकनी संख्या नहिं, जे नणी एक घडो दीठे ए घडो छे. एम कहेवाय, पण आ एटला घडा छे, एम संख्या न होय.

लहु संखिज्जं डुच्चिअ, अउपरं मज्जिमंतु जागुरुअं ॥
जंबूदीव पमाणय, चउपल्ल परूवणाइ इमं ॥ ७५ ॥

अर्थ–तेमाटें डुच्चिअ के० बेथी संख्या मांमीयें तेणे लहुसंखिज्जं के० जघन्य संख्यातुं बेने कहीयें अने अउपरं के० ए बेथी पछी उपरांत त्रण, चार, पांच, छ, एम जागुरुअं के० यावत् उत्कृष्टा संख्यातामां एक रूपहीन होय, त्यां लगें मज्जिमंतु के० मध्यम संख्यातुं कहीयें. हवे उत्कृष्ट संख्यातानी प्ररूपणा कहे छे. जंवूदीवपमाणयचउपल्लपरूवणाइइमं के० जंबूद्दीप प्रमाण चार पालानी प्ररूपणायें करीने उत्कृष्ट संख्यातुं जाणवुं. तद्यथा ते कहे छे. जंबूद्दीप जेवडो एक लाख योजन लांबो, पहोलो अने वाटलो तो त्रण लाख, शोल हजार, बशेंने सत्तावीश योजन, त्रण कोश, एकशो अघावीश धनुष्य, तेर अंगुल, एक जव, एक जू, एक लीख, छ वालाग्र, सात त्रसरेणु, पांच परमाणु, एटली परिधि जाणवी. अने एक हजार योजन उंडो तथा आठ योजननी जगति ते उपर बे गाउनी वेदिका एवडो उंडो पालो, ते जेम धान मापवानी पाली होय, तेवो सरसवें करी नरीयें, ते पालो कहीयें. ते पालो सिग सूधो सर्व नरीयें, तेमां एक सरसवमात्र ते उपरे ठेरे नहीं. एवो नरीयें. पछी ते पालाने उपाडी ते मांहेला एकेक सरसव एकेक द्वीप, समुद्र दीठ मूकता जइयें, पछी जे द्वीपें अथवा जे समुद्रें ते पालो ठालो थाय तेवडोज वली बीजो पालो कल्पीयें तेनुं नाम अनवस्थित पालो कहीयें. जे नणी ए पालो उत्तरोत्तर वर्द्धमान स्वनावने नजशे, पण एटलुंज नहीं रहे, ते माटें ए पालानुं अनवस्थित एवुं नाम कहीयें एम अनुक्रमें चार पाला होय, तेनां नाम कहेछे ॥ ७५ ॥

पल्लाण वठिअ सिला, ग पडि सिलागा महासिलागक्का ॥
जोयण सहसो गाढा, सवेइ अंता ससिह जरिआ ॥ ७६ ॥

अर्थ– पल्लाणवठिअ के० पहेलो अनवस्थित पालो कहीयें. जेभणी जे द्वीपें तथा जे समुद्रें ते पालो खाली थाय. तेवडो लांबो, पहोलो अने हजार योजन ऊंमो, साडा आठ योजन ऊंचो, कल्पतां, कल्पतां वधतो जाय तेथी ते अनवस्थित पालो प्रथम जाणवो, अने ते अनवस्थित पालानी गणतीने अर्थें लाख योजन लांबो, पहोलो तथा एक हजार योजन ऊंमो जगति अने वेदिका ऊपर तेणे सहित कल्पीये, ते अनवस्थित गुणवा निमित्तें शलाका एटले सरसव तेनो प्रक्षेप तेणे करी जराय छे, तेथी ते बीजा पालानुं नाम पण सिलाग के० शलाका पालो कहीयें, तथा ते शलाकानी जरतीनी संख्या निमित्तें वली तेवडोज त्रीजो पालो कल्पीयें. ते मध्यें एकेक प्रतिशलाका मूकीयें, ते मूकतां जराय, ते जणी ते त्रीजानुं नाम, पमिसिलागा के० प्रतिशिलाका पालो कहीयें. वली ते प्रतिशलाकानी संख्या निमित्त, चोथो महासिलागक्का के० महा शिलाकानामें पालो कल्पीयें, ए चार पालानां नाम कह्यां. तिहां जोयणसहसोगाढा के० एक हजार योजन धरतीमांहे ऊंमो, एक हजार योजननुं रत्नप्रजा पृथ्वीनुं प्रथम सहस्र योजनप्रमाण रत्नकांड जेदीने बीजुं वज्रकांड छे तेनुं तलुं जाणवुं; तथा ते ऊपरें, आठ योजन ऊंची, बार गाउ नीची, आठ गाउ मध्यें, चार गाउ ऊपरें पहोली, एवी वज्रमयी जगति जाणवी. ते ऊपर वली बे गाउ ऊंची, पांचशें धनुष्य पहोली, एवी वेदिका जाणवी. सवेइअंता के० ते वेदिका सहति वेदिकाना अंत सुधी ससिहजरिआ के० सिग सूधां सरसवें करी जरियें. जेम ते ऊपरें एक शलाका मात्र न समाय. तेवी रीतें पहेलो अनवस्थित पालो जरियें; पछी ते अनवस्थित पालाना सरसवने शुं करीयें ते आगली गाथायें कहेछे. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७६ ॥

तो दीवु दहिसु इक्कि, क्क सरिसवं खिविअ निठिए पढमे ॥
पढमं वतदंतंचिअ, पुण जरिए तम्मि तह खीणे ॥ ७७ ॥

अर्थ– तो के० ते पालाने कोइएक देव अथवा दानव ऊपामीने पोताना माबा हस्ततल ऊपर ते प्रथम अनवस्थित पालाने स्थापीने तेमांहेथी एकेक सरसव जमणा हाथथी लेइने दीवुदहिसुइक्किक के० द्वीप अने समुद्रने विषे एकेको सरिसवंखिविअ के० सरिसव मूकतो जाय, ते जे द्वीपें तथा जे समुद्रे पढमे के० पहेला पालाना सरसव निठिए के० निठे एटले खाली थाय.

पढमंवतदंतंचिअ के० वली जे द्वीपें, अथवा जे समुद्रें, ते प्रथम अनवस्थित पालो ठालो थाय, तेटलोज लांबो, पहोलो एटले वचमांना द्वीप अने समुद्र सर्व तेमध्यें समावे एटलो लांबो, पहोलो तेमज एक हजार योजन ऊंडो सारु आठ योजन ऊंचो, बीजो पालो कल्पीने तेने पुणजरिए के० वली पण शिखासहित सरसवें करीने जरीयें, तंम्मितहखीणे के० वली ते पालाने पण तेमज ऊपाडीने कोइ देवता तेमज वली आगला एकेक द्वीपें अने समुद्रें एकेक सरसव मूकतो जाय. एम करतां जे द्वीपें तथा जे समुद्रें ते पालाना सरसव खाली थाय तेवारें शुं करीयें, ते कहेछे. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७७ ॥

खिप्पइ सिलाग पल्ले, गु सरिसवो इय सिलाग खिवणेणं ॥
पुन्नो बीउ अ तउ, पुव्वंपिव तम्मि ऊद्धरिए ॥ ७८ ॥

अर्थ– तेवारें तेनी संख्यानिमित्त खिप्पइसिलागपल्लेगुसरिसवो के० शिलाकनामा बीजा पालाने विषे अ-

नेरो एक सरसव नाखीयें; अहींआं कोइएक आचार्य कहेछे के ते सरसव अनवस्थित पालामांहेथीज लीजीयें अने अन्य कोइ आचार्य वली एम कहे छे के ते सरसव बीजो नवो लीजीयें, अने शलाका पालामध्यें नाखीयें परंतु अनवस्थित पालामांहेथी न लीजीयें, अहीं तत्व केवली जाणे. अत्रे कोइ कहेशे के प्रथम जेवारें अनवस्थित पल्य खाली कर्युं तेवारें एक सरसव सलाक पल्यने विषे केम नाख्युं नहीं? अने आ बीजी वार अनवस्थित पल्य खाली थये थके एक सरसव शलाक पल्यने विषे नाख्युं कह्युं तेनुं कारणुं? अत्र गुरु कहे छे के अनवस्थित पल्य जरीने ठलवीयें तेवारें एक शलाका पल्यने विषे स्थापीयें, एम तिहां प्रथम पल्यतो जंबूद्वीप प्रमाण लक्ष योजन विस्तार वालो हतो तो तेने अनवस्थित न कहीयें; केम के तेनुं प्रमाण छे तेमाटें तेने अवस्थित कहीयें. अने बीजा पल्यने अनवस्थित कहीयें. ते अनवस्थित पल्यनी शलाकायें करीने शलाका नामें बीजो पल्य जरीयें छैयें. ते कारणे प्रथम पल्य वर्जीने बीजा पल्यनुं ग्रहण कीधुं छे.

इयसिलागखवणेणंपुणोबीउंअ के० ए प्रकारें जिहां ते अनवस्थित पालाना सरसव जे द्वीप, समुद्र उपर मूक्या थकां खाली थया ते द्वीप समुद्र प्रमाण वली बीजो अनवस्थित पालो कल्पीयें, तेने वली शिखा पर्यंत सरसवें करीने जरीयें ने पूर्वली पेरें द्वीप समुद्र उपर एकेक सरसव मूकीने खाली करीयें तेवारें वली बीजुं सरसव ते शलाका पल्यमांहे घालीयें.

वली पण जे द्वीप, समुद्र उपरें पूर्वे सरसवनो छेह आव्यो छे ते द्वीप, समुद्र प्रमाण त्रीजो अनवस्थित पल्य कल्पीयें, तेने वली सरसवें करी जरीयें, वली ते पालाना सरसव पण तेमज पूर्वली परें द्वीप, समुद्र उपर एकेक मूकतां जेवारें खाली थाय तेवारें त्रीजुं सरसव शलाका पल्यनेविषे नाखीयें, एम नवा नवा अनवस्थित पल्य जरतां जरतां तथा तेने फरी खाली करतां करतां एकेक सरसव शलाकामांहे नाखतां थकां जेवारें शलाका संज्ञिक बीजो पल्य शिखापर्यंत संपूर्ण जराय.

तउ के० तेवार पछी ते शलाकापल्यने पण पुवंपिवतम्मिमउद्धरिए के० पूर्वली पेरें हस्ततल उपर लेइने कोइ देव, दानव ते पल्यमांहेलो एकेक सरसव जे द्वीप, समुद्रें अनवस्थित पल्यनो प्रांत आव्यो छे तिहांथी आगला द्वीप, समुद्र उपरें एकेक सरसव मूकतो जाय, एम करतां जे द्वीप समुद्रें ते शलाका पल्य खाली थाय, तेवारें शुं करीयें? ते कहेछे. ॥ ७८ ॥

खीणे सिलागि तइए, एवं पढमेहि बीअयं जरसु ॥ तेहि-
अ तइअं तेहिअ, तुरिअंजा किरफुडा चउरो ॥ ७९ ॥

अर्थ– खीणेसिलाग के० एम करतां ते शलाका पालो गलो थये तइए के० त्रीजा प्रतिशलाकपालामांहे अनेरो एक सरसव मूकीयें, वली तिहां अनवस्थित कल्पीयें. एवं के० ए रीतें पढमेहि के० पहेले अनवस्थित पाले करीने बीअयंजरसु के० बीजो शालाकापालो जरीयें, अने तेहिअतइअं के० ते शलाकायें करीने त्रीजो प्रतिशलाका पालो जरीयें, तेहिअतुरिअं के० ते त्रीजा प्रतिशलाकाये करीने चोथो महाशलाका पालो जरीयें, ते चोथो महाशलाका जर्या पछी वली पूर्वली पेरें त्रीजो प्रतिशलाका जरीयें, ते प्रतिशलाका जराइ रह्या पछी वली पूर्वली पेरें पहेला अनवस्थित पाले करी बीजो शलाका पालो जरीयें, ते शलाका जराइ रह्या पछी ते त्रणे पाला जे द्वीप समुद्रना अनवस्थित पालायें करी जराइ रह्या छे ते द्वीप समुद्रपर्यंत जूमी खणीने तेटलो वली अनवस्थित पालो कल्पीने सरसवें करी जरीयें. जाकिरफुडाचउरो के० जे एटले निश्चें चारे पाला फुडा एटले शीखा सहित संपूर्ण जराणा. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ७९ ॥

हवे जावार्थ कहेछे. जेवारें ते शलाका पल्य खाली थाय, तेवारें तेना जरता गणवा निमित्त तइए के०

त्रीजा प्रतिशलाक संज्ञिक पल्यने विषे अनेरो एक सरसव नाखीयें तेवार पछी वली ते शलाकापल्यमांहे-ला सरसवनो जे द्वीपें अथवा समुद्रे अंत आव्यो होय ते द्वीप समुद्र प्रमाण वली अनवस्थित पल्य कल्पीयें, ते सरसवें करी जरीने वली पूर्वली पठे उपाडी आगला एकेक द्वीप समुद्रे एकेक सरसवनो दाणो मूकतां जइयें; ते जेवारें खाली थाय, तेवारें एक सरसव वली शलाक पल्यमांहे नाखीयें. एमज वली पण जे द्वीप, समुद्रें ते अनवस्थित पल्य ठालो थाय, ते द्वीप समुद्रपर्यंत फरी अनवस्थित पल्य कल्पीयें, ते पण पूर्वली पठें खाली करीयें तेवारे त्रीजो सरसव वली शलाक पल्य मांहें नाखीये, एज रीतें नवा नवा प्रमाणे अनवस्थित पल्यने जरवे खाली करवे करीने एकेक सरसव शलाका पल्यमध्ये नाखतां थकां ते शलाका पल्य जेवारें बीजी वार संपूर्ण शिखासहित जराय तेवारें वली ते शलाका पल्यना सरसवनो एकेक दाणो एकेक द्वीप समुद्रें मूकतां जेवारें ते खाली थाय, तेवारें बीजा सरसवनो एक दाणो त्रीजा प्रतिशलाका संज्ञिक पल्यने विषे नाखीयें.

एज रीतें वली वधतो वधतो पहेलो अनवस्थित पालो जरी जरीने तेना सरसव आगले आगले द्वीप समुद्रें मूकतां मूकतां ते अनवस्थितनी संख्या आणवा निमित्तें एकेक सरसवनो दाणो शलाकानामें बीजा पल्यमांहे मूकतां मूकतां एवी रीतें ते शलाकानामे बीजो पल्य शिखासहित जरतां जरतां ते शलाकानी संख्या आणवा निमित्त ते शलाकापल्यनो एकेक सरसव त्रीजा प्रतिशलाका पल्यने विषे नाखतां थकां जेवारें ते प्रतिशलाका पल्य पण संपूर्ण शिखासहित जराय, तेवारें ते बीजा शलाका पल्यना सरसव खाली कस्या छे ते सरसवनो प्रांत जे द्वीप समुद्रें आव्यो छे ते थकी वली आगला द्वीप समुद्रने विषे त्रीजा प्रतिशलाका पल्यने उपाडी तेनो एकेक सरसव एकेक द्वीप, समुद्रें नाखीयें. एम करतां जेवारें ते प्रतिशलाक पल्य खाली थाय, तेवारें अनेरो एक सरसव महाशलाक नामे चोथा पल्यने विषे नाखीये अने ते प्रतिशलाक पल्यना सरसवनो जिहां प्रांत आव्यो छे ते द्वीप समुद्र प्रमाण वली अनवस्थित पालो कल्पीयें, ते वली पूर्वली रीतें जेटली वार जरीने खाली करीयें तेटला सरसव बीजा शलाका पल्यमांहे नाखीयें. एम करतां करतां शलाकापल्यने जरीयें ते जराया पछी ते शलाका पल्य उपाडी जिहां अनवस्थित पल्यना सरसवनो प्रांत जे द्वीप समुद्रें आव्यो छे तेथी आगला द्वीप समुद्र उपरें एकेको सरसव मूकतां जे द्वीप समुद्र उपरें सरसवनो प्रांत आवे शलाका पल्य खाली थाय, तेवारें एक सरसव प्रतिशलाकानामा त्रीजा पल्यने विषे नाखीयें. ए रीतें फरी पण पूर्वली पेरें पहेला अनवस्थित पालायें करी बीजा शलाकापल्यने जरवे खाली करवे करी एकेक सरसव त्रीजा प्रतिशलाकाने विषे प्रक्षेप करतां थकां जेवारें प्रतिशलाक पल्य पूर्ण जराय, तेवारें ते उपाडीयें, अने जिहां शलाका पल्यना सरसवनो प्रांत जे द्वीप समुद्रने विषे आव्यो छे तेथी आगला एकेक द्वीप समुद्रने विषे तेमांहेलो एकेको सरसव मूकतां जइयें. एम करतां जेवारें ते प्रतिशलाका पल्य खाली थाय तेवारें बीजो सरसव चोथा महाशलाक पल्यने विषे नाखीयें, एवीज रीतें फरी अनवस्थितें करी शलाका जरीयें, अने शलाकायें करी प्रतिशलाका जरी खाली करतां एकेक-सरसव, महाशलाकामांहे प्रक्षेप करतां थकां महाशलाका नामे चोथुं पल्य पण संपूर्ण शिखापर्यंत जरियें. वली पण अनवस्थितनी संख्यायें करी, शिलाका पूर्ण जरियें, तेम वली शलाकाने ठलवी ठलवीने एकेक प्रतिशलाका सरसवें करी प्रतिशलाका पल्यपण पूर्ण जरिये, अने वली पण अनवस्थितनी संख्यायें करी शलाका पूर्ण जरियें. तेवार पछी वली जिहां जेनो छेल्लो सरसव मूक्यो, ते द्वीप अथवा समुद्र, जेटलो लांबो, पहोलो, हजार योजन उंडो, साडा आठ योजन ऊंचो, एवो अनवस्थित पालो पण सरसवें करी जरियें. एम जाकिरफुडाचउरो के० एम चारे पाला सरसवें करी फुडा एटले शिखापर्यंत संपूर्ण जराय.

हवे आगल कोइ पांचमो पालो नथी कल्प्यो के जे पालामांहे महाशिलाका ठलाववानी संख्या अर्थें दाणो मूकीयें, तेथी ते चोथो पालो नर्यो रह्यो तथा प्रतिशिलाकाने ठलाववानी संख्याने काजें दाणो मूकाय, ते पण महाशिलाकामध्यें समावतुं नथी तेथी ते पण नर्यो रह्यो एम शिलाकासंख्यानो दाणो पण प्रतिशिलाकामांहे न समावे, तेथी ते पण नर्यो रह्यो तथा अनवस्थितनी संख्या सरसव पण शलाकामध्यें न समावे. तेथी ते पण नर्यो रह्यो ॥ ७९ ॥

पढमति पल्लुद्धरिआ, दीवुदही पल्ल चउ सरिस वाय ॥
सव्वोवि एस रासी, रूवुणो परमसंखिज्जं ॥ ८० ॥

अर्थ– हवे पढमतिपल्लुद्धरिआ के० पहेला त्रण पाले करी उद्धर्या जे दीवुदही के० द्वीप, समुद्र, तेना सरसव एटले धुरथी सरसव जे द्वीपें समुद्रें मूक्या छे. तेना सरसवनी संख्या अने पल्लचउसरिसवाय के० जे चार पाला नर्या रह्या छे. तेमांहेला सरसवनी संख्या एकठी कीजें. सवोविएसरासी के० सर्व ए राशि जे सरसवना समूह तेमांहेंथी रूवूणो के० एक रूप काढी नाखीयें. एटले एक सरसव उंठी करीयें, तेवारें परमसंखिज्जं के० उत्कृष्ट संख्यातुं थाय, तेमांहेथी पण एकादिरूप हीन करतां अने त्रणथी मांडीने उपरांत मध्यम संख्यातुं थाय. अने बेनी संख्या ते जघन्य संख्यातो जाणवो. एम त्रण संख्याताना नेद कह्या. ॥ ८० ॥

हवे नव असंख्याताना नेद कहे छे.

रूव जुअंतु परित्ता, ऽसंखं लहु अस्सरासि अप्नासे ॥
जुत्तासंखिज्जं लहु, आवलिआ समय परिमाणं ॥ ८१ ॥

अर्थ–पूर्वोक्त उत्कृष्ट संख्याता मध्यें रूवजुअंतु के० एक रूप नेलतां लहु के० जघन्य परित्ता के० प्रत्येक ऽसंखं के० असंख्यातु होय. अस्स के० ए जघन्य प्रत्येक असंख्याताना जेटलां रूप छे, ते एक उंलें मांमीयें नीचें तेनो आंक मांमीने तेटली वार तेटला गुणा करता जइयें, एटले तेने रासिअप्नासे के० राशि अन्यास कहीयें. जेम असत्कल्पनायें प्रत्येक असंख्याताना रूप पांच कल्पीयें, ते उपरें पांच एकडा मांमीयें, तेनी हेठल पांच पांचडा मांडीयें गुणतां जइयें. तिहां पांचने पांच साथें गुणतां पच्चीश थाय. ते वली पांच साथें गुगुणतां एकशोने पच्चीश थाय, तेने वली चोथा पांचमा साथें गुणतां छशोने पच्चीस थाय. तेने वली पांचमां पांचमडा साथें गुणतां, त्रण हजार एकसो ने पच्चीश थाय.

एम प्रत्येक असंख्याताना जेटलां रूप थाय, तेने वली तेटलीवार तेटला गुणा करतां जुत्तासंखिज्जंलहु के० जघन्ययुक्त असंख्यातुं होय. एटले प्रत्येक असंख्याताना जेटलां रूप छे, तेटला सरसवनो फरी राशि अन्यास करीयें, अर्थात् तेटला सरसवने तेटलाज वखत तेटला सरसवें करी गुणीयें, तेवारें चोथुं जघन्ययुक्त असंख्यातुं थाय; तेणे आवलिआसमयपरिमाणं के० एक आवलिना समयनुं प्रमाण थाय. एटले एक आवलिकामां एटला असंख्याता समय होय. तेमांहेथी वली एक रूप हीन करीयें, तेवारें उत्कृष्ट प्रत्येक असंख्यातुं त्रीजुं थाय, तथा जघन्य प्रत्येक असंख्यातायी मांडीने एक रूपें हीन उत्कृष्ट प्रत्येक असंख्याता लगे सर्व मध्यम प्रत्येक असंख्याता जाणवा. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ८१ ॥

बि त्ति चउ पंचम गुणणे, कम्मा सग संख पढम चउ सत्त ॥
णंता ते रूवजुआ, मज्झारूवुण गुरुपच्छा ॥ ८२ ॥

अर्थ– अहींआं वि के० असंख्याताना त्रण नेदनी अपेक्षायें बीजुं अने नव नेदनी अपेक्षाये चोथुं,

एवुं जघन्य युक्त असंख्यातुं तेनो राशि अन्यास करतां, सगसंख के० असंख्याताना नव नेदनी अपेक्षाये सातमुं जघन्य असंख्यातासंख्यातुं होय. त्ति के० असंख्याताना त्रण नेदनी अपेक्षायें त्रीजुं जघन्य असंख्यातासंख्यातुं तेनो वली राशि अन्यास करतां पढम के० पहेलुं अनंतुं होय, एटले नव अनंतानी अपेक्षायें प्रथम जघन्य प्रत्येकानंतुं थाय. चउ के० मूलनेदनी अपेक्षाये चोथुं प्रत्येकानंतुं ले तेनो राशि अन्यास करतां नव अनंता मांहेलुं चउ के० चोथुं जघन्ययुक्तानंतुं होय, पंचम के० मूल नेदनी अपेक्षायें पांचमुं मध्यम युक्तानंतुं ले, तेने गुणणे के० राशि अन्यास करतां सत्तणंता के० सातमुं जघन्य अनंतानंतुं होय. ए रीतें प्रथम पद साथें बीजुं पद कम्मा के० अनुक्रमें जोडवुं. ते के० ते जघन्य युक्तासंख्याताने वली रूवजुआ के० एकादि रूप नेलीयें, एटले एकादरूपें युक्त करीयें तेवारें मद्या के० मध्यमयुक्त असंख्यातुं होय, अने रूवूण के० एक रूप हीन करीयें, तो तेवारें गुरुपन्ना के० पाउलुं प्रत्येकासंख्यातुं उत्कृष्टुं होय.

तेम जघन्य असंख्याता असंख्यातामांहे पण एक रूप नेलीयें, तो मध्यम असंख्यातो असंख्यातो थाय, तथा एक रूप काढीयें, तो उत्कृष्ट युक्तासंख्यातुं होय, एम जघन्य प्रत्येकानंतामांहेथी पण एक रूप काढे थके उत्कृष्ट असंख्याता असंख्यातुं होय, अने एक रूप नेलतां मध्यम प्रत्येकानंतुं होय. ए रीतें आगल पण सर्वत्र जाणवुं. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७२ ॥

इय सुत्तुत्तं अन्ने, वग्गिअमिक्कसि चउच्चय मसंखं ॥
होइ असंखासंखं, लहु रूवजुअं तु तं मज्झं ॥ ७३ ॥

अर्थ- इयसुत्तत्त के० ए रीतें सूत्रोक्त एटले श्री अनुयोगद्वारादि सूत्रमध्यें नव असंख्यातानां तथा नव अनंतानां स्वरूप ए रीतें कह्यां ले. एटले सूत्रोक्त विधि कह्यो. हवे मतांतरें वली अन्ने के० अन्य कोइएक आचार्य बीजी रीतें पण एनुं स्वरूप कहे ले, ते रीतें कहीयें ैयें. वग्गिअमिक्कसिचउच्चयमसंखं के० जे चोथुं जघन्य युक्त असंख्यातुं ले तेनो वर्ग करीए, वर्ग एटलें तद्गुणो करीयें, जेम नवनो वर्ग एक्याशी थाय, तेम जघन्य युक्त असंख्यातुं ते जघन्ययुक्त असंख्याता साथें तद्गुणो करीयें, तेवारें होइअसंखासंखंलहु के० सातमुं जघन्य असंख्याता असंख्यातुं थाय. तेमांहे रूवजुअंतु के० एकादि रूप नेलीयें तेवारें, तंमद्यं के० मध्यम असंख्याता असंख्यातुं आठमुं थाय. ॥ ७३ ॥

रूवूण माइमं गुरु, तिवग्गिउं तब्बिमे दसक्खेवे ॥
लोगागासपएसा, धम्माधम्मेगजिअ देसा ॥ ७४ ॥

अर्थ- रूवूणमाइमंगुरु के० वली तेहीज सातमा जघन्य असंख्याता असंख्यातामांहेथी एक रूप काढीयें, तेवारें उठुं उत्कृष्ट युक्त असंख्यातुं थाय. तेमांहेथी वली एकादि रूप हीन करतां यावत् एक रूपें अधिक ज्यांसुधी चोथुं युक्तासंख्यातुं होय, तेने पांचमुं मध्यम युक्त असंख्यातुं कहीयें. हवे ते सातमुं जघन्य असंख्याता असंख्यातुं तेनो जे अंक तेने तिवग्गिउं के० त्रण वेला वर्ग करीयें, जेम बगडाने त्रण वेला वर्ग करे उते बशें ने उप्पन्न थाय. एटले बे दू चार, ए प्रथम वर्ग, चार चोक शोल, ए बीजो वर्ग, अने शोल शोलां बे उप्पन्नां, ए त्रीजो वर्ग, ए रीतें सातमा असंख्यातानो त्रण वेला वर्ग करीयें, पढी तब्बिमेदसक्खेवे के० तेमांहे इमे एटले आ दश असंख्यातानी राशि नेलीयें, तेनां नाम कहीयें ैयें.

एक लोगागासपएसा के० लोकाकाशना प्रदेश एटले अंगुल प्रमाण आकाशखंड मांहेथी समय समय एकेक प्रदेश अपहरीयें, तो पण असंख्याती उत्सर्पिणी काल व्यतिक्रमे थके, एक अंगुल प्रमाण आकाश

खंम निर्लेप थाय, तेहवा सर्व लोकाकाशना प्रदेश लेवा, तथा धम्माधम्मेगजिअदेसा के० बीजा तेटलाज धर्मास्तिकायना प्रदेश, त्रीजा तेटलाज अधर्मास्तिकायना प्रदेश, चोथा तेटलाज एक जीवना प्रदेश, ए चार परस्पर तुल्य बे. तिहां प्रदेश एटले जे केवलीनी प्रज्ञारूप शस्त्रें करी बेदतां जे जागना बीजा जाग कल्पाये नहीं. तेने प्रदेश कहीयें. अथवा जेटलुं क्षेत्र पुजल परमाणुयें रुंध्युं तेने प्रदेश कहीयें. एम ए चार राशि असंख्यातानी सरखी जाणवी. ए चार ते पूर्वोक्तमांहे जेलीयें, तथा वली बीजी ब राशि जेलीयें, ते आगली गाथायें कहे बे. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७४ ॥

ठिइबंधज्झवसाया, अणुजागा जोग बेअ पलिजागा ॥
डुएह्य समाण समया, पत्तेअ निगोअए खिवसु ॥ ७५ ॥

अर्थ– ठिइबंधव्ववसाया के० वली तथा पांचमा, कर्मनी स्थितिबंधनाअध्यवसायस्थानक पण असंख्यातां बे. ते केम तो के; मोहनीय कर्मनो जघन्यस्थितिबंध, अंतर्मुहूर्त्तनो बे. ए बेहलो संज्वलना लोजनी स्थितिबंधनी अपेक्षायें लेवो. ते अंतरमुहूर्त्तने एक, बे, त्रण, ए रीतें समय वधारतां अधिक करतां यावत् सीत्तेर कोमाकोडी सागरोपमनी उत्कृष्टीस्थिति पर्यंतना जेटला समय होय, तेटला मोहनीय कर्मना स्थितिस्थानक होय, तिहां एकेक स्थिति स्थानकें वली कषायनी तीव्रमंदतादिकृत जेदें एवा लोकाकाश प्रमाण असंख्याता अध्यवसाय स्थानक होय. अध्यवसाय एटले कषायोदयने तरतम जेदें जे जीवनो अशुद्धस्वजावविशेष, ते अध्यवसाय कहीयें. ते असंख्याता होय, जे जणी मोहनीयनी स्थिति कोइ जघन्य कोइ तीव्र, अध्यवसायें बांधे, कोइ तीव्रतर अध्यवसाय तथा मंद, मंदतर अध्यवसायें पण बांधे, तेथी एकेक स्थितिस्थानक दीठ असंख्यातां अध्यवसायस्थानक होय. ए पांचमी राशि पण तेमध्यें जेलीयें.

तथा बघो कर्मनो अणुजागा के० अनुजाग एटले रसविशेष जेम शुज प्रकृतिनो मिष्ट, मिष्टतर अने मिष्टतम, तथा अशुजप्रकृतिनो कटुक, कटुतर अने कटुकतम, इत्यादिक रसनां स्थानक असंख्याता लोकाकाश प्रदेशप्रमाण बे. तेना बंधना हेतु, असंख्याता अध्यवसाय स्थानक बे. ते पण जेलीयें, सातमुं जोग के० मन, वचन अने कायानुं बल करणवीर्य, तेना बेअपडिजागा के० बेद पडिजाग एटले केवलीनी प्रज्ञारूप शस्त्रें करी बेदतां जे वीर्यांशनो जाग न देवाय. ते वीर्यांशनी वर्गणा स्पर्द्धकादिकनो विचार कर्मप्रकृतिथी जाणवो. ते वीर्यांश विजागनुं जघन्य स्थानक निगोदीआ अपर्याप्ता जीवने उत्पत्तिने प्रथम समयें होय. बीजे समयें बीजुं स्थानक होय. एम असंख्याता वीर्यांशविशेष जणी असंख्याता वीर्य विजागस्थानक होय. ते पण जेलीयें.

आठमां डुएह्यसमाणसमया के० उत्सर्प्पिणी, अवसर्प्पिणी, ए बेना समान समय बे एटले वीश कोडाकोडी सागरोपमनुं कालचक्र, तेना जेटला समय थाय. अत्यंत सूक्ष्मजीर्ण वस्त्र, फांडतां जेटलामां एक तंतु त्रुटे तेटली वारमां असंख्याता समय व्यतिक्रमि जाय. एवो अथवा एक परमाणु एक आकाशप्रदेश थकी बीजा आकाशप्रदेशे जाय. एटलामां एक समय थाय. तेवा एक कालचक्रना जेटला समय थाय, ते पण जेलीयें.

नवमां पत्तेअ के० प्रत्येक जीवना शरीर एटले एक अनंतकाय वर्जीने शेष पृथिवी, अप्, तेज, वायु अने वनस्पति तथा त्रस जीव पण असंख्याता बे. ते पण साथें लेवा. ए नव असंख्याता थया.

दशमुं निगोअए के० सूक्ष्म अने बादर निगोदनुं एक साधारण शरीर तेवा निगोदीआ जीवना, असंख्यातां शरीर बे. ते जे असंख्याते बे ते असंख्यातुं लेवुं. ए दश बोल असंख्याताना ते पूर्वला राशिमांहे खिवसु के० जेलीयें, ते जेलतां जे संख्या थाय, ते संख्याने शुं करीयें ? ते कहे बे ॥ इति समुच्चयार्थः॥ ७५ ॥

पुण तंमि तिवग्गिअए, परित्तणंत लहु तस्स रासीणं ॥
अप्भासे लहुजुत्ता, अणंतं अप्नव जिअमाणं ॥ ८६ ॥

अर्थ- पुण के० वली तंमि के० ते राशिने तिवग्गिअए के० त्रण वार वर्गीयें, तेवारें परित्तणंतलहु के० जघन्य प्रत्येकानंतो होय. वली तस्सरासीणंअप्भासे के० तेनी राशिनो अन्यास करीयें तेवारें चोथो लहुजुत्ताअणंत के० जघन्य युक्तानंतो होय, तेटले जघन्य युक्तानंतें अप्नवजिअमाणं के० अन्नव्य जीवनुं मान होय. ए जघन्य युक्तानंतो चोथो छे. तेटला अन्नव्य जीव होय. ते मध्यें एक रूप हीन करीयें, तेवारें उत्कृष्ट प्रत्येकानंतो त्रीजो थाय. ॥ ८६ ॥

तव्वग्गे पुण जायइ, णंताणंत लहु तंच तिरकुत्तो ॥ वग्गसु
तहवि न तं हो, इ णंत खेवे खिवसु छ इमे ॥ ८७ ॥

अर्थ- हवे तव्वग्गे के० ते चोथा अनंताना वर्ग करीयें, तेवारें पुण के० वली णंताणंतलहु के० सातमो जघन्य अनंतानंतो जायइ के० थाय. वली तंचतिरकुत्तो के० ते जघन्य अनंतानंतने त्रण वेला वग्गसु के० वर्गीयें एटले ए राशिने एज राशि साथें गुणीयें, तेवारें जे राशि आवे, तेने वली तेज राशिसाथें गुणीयें, ते गुणतां जे राशि आवे, तेने वली तेहीज राशि साथें गुणीयें. एम त्रण वेला वर्ग करीयें, तहवि के० तो पण न तंहोइ के० उत्कृष्टुं अनंतानंतुं न थाय, तेवारें णंतखेवेखिवसुछइमे के० तेमांहे आ छ अनंता नेलीयें, तेनां नाम आगली गाथायें कहेछे. इति समुच्चयार्थः ॥ ८७ ॥

सिद्धा निगोअजीवा, वणस्सई काल पुग्गला चेव ॥
सव्व मलोग नहं पुण, तिवग्गिउं केवल छुगंमि ॥ ८८ ॥

अर्थ- सिद्धा के० एक सिद्धना जीव, ते अन्नव्यथी अनंता छे तथा बीजा निगोअजीवा के० सूक्ष्म अने बादरनिगोदना जीव साधारण वनस्पतिना जीव पण अनंत छे ते पण नेलीयें तथा त्रीजा वणस्सई के० प्रत्येक साधारणवनस्पतिना जीव पण अनंता छे. ते पण नेलीयें, अहींआं वनस्पतिमांहे पण निगोद नेली लइयें, चोथा काल के० अतीतकाल अने अनागतकालना सर्व समय जे अनंते छे ते पण नेलीयें, पांचमुं पुग्गलाचेव के० सघला पुज्जलस्कंधना परमाणु एकेक जीवनी निश्रायें अनंतानंत परमाणु अनिष्ट छे. ते पण नेलीयें, छट्ठा सव्वमलोगनहं के० सर्व लोकाकाश अने अलोकाकाशना प्रदेश जे अनंते छे, ते अनंतो पण ए मध्यें नेलीयें, ते सर्वनो एकराशि करीने पुण के० वली तिवग्गिउ के० तेनो पण त्रण वेला वर्ग करीयें, ते वर्ग करीने ते मध्यें केवलछुगं के० केवलज्ञान. अने केवलदर्शनना अनंता पर्याय छे ते नेलीयें, जे नणी सर्व ज्ञेयवस्तुना पर्याय अनंता छे ते विषय पण केवलज्ञाननो छे. ॥ ८८ ॥

खित्ते णंताणंतं, हवेइ जिठंतु ववहरइ मज्झं ॥ इय सु-
हमछ विआरो, लिहिउं देविंद सूरीहिं ॥ ८९ ॥

॥ इति षमशीतिकाख्य चतुर्थकर्मग्रंथः समाप्तः ॥

अर्थ- खित्तेणंताणंतंहवेइजिठंतु के० ते क्षेपवे थके नवमुं उत्कृष्ट अनंतानंतुं होय, परंतु ए उत्कृष्टें अ-

॥ अथ ॥

॥ शतकनामा पंचम कर्मग्रंथ प्रारभ्यते ॥

॥ आर्यावृत्तम् ॥

श्रीकरपीडन, विधिसिद्धं ध्वस्तकर्मशलभव्रजरं ॥ कल्याणसिद्धिकरणं, जैनं ज्योतिर्जयतु नित्यं ॥ १ ॥
मथनं शतशो, नत्वा शतमखनतांघ्रिशतपत्रम् ॥ श्रीवीरजिनं धीरं, लिखामि शतके टबार्थमहं ॥२॥
ोदय सत्ता, नाशकृते कर्मणांसकृद्भगवान् ॥ त्रिपदीमदीशद्यां, सा मम मतिमांद्यमपहरतु ॥ ३ ॥

नमिअ जिणं धुवबंधो, दय सत्ता घाइ पुण्ण परिअत्ता ॥
सेअर चउह विवागा, वुछं बंधविह सामीअ ॥ १ ॥

र्थ– नमिअजिणं के० नमस्कार करीने जिन प्रत्यें धुवबंध के० एक ध्रुवबंधिनी प्रकृति उदय के० ध्रुवोदयी प्रकृति, सत्ता के० त्रीजी ध्रुवसत्ता प्रकृति, घाइ के० चोथी घातिनी प्रकृति, पुण्ण के० पांचमी कृति, परिअत्ता के० छठी परावर्त्तमान प्रकृति, सेअर के० वली एना इतर छ भेद लेवा; एवं बार द्वार . चउहविवागा के० चार भेदें विपाकिनी प्रकृति, वुछं के० कहेशे. तथा बंधविह के० चार बंधविधि. अ के० वली चार प्रकारें बंधना स्वामी कहेशे, एवं चोवीश द्वार थयां. च एटले वली ॥ १ ॥

तेहां ग्रंथकर्त्ता श्रीदेवेंद्रसूरि लघुशतकनामा ग्रंथनें आरंभें प्रथम समुचितेष्ट देवता नमस्काररूप भाव ङ निर्विघ्न पणे ग्रंथसमाप्तिने हेतुयें करे छे. नमिअ के० नमस्कार करीने कोण प्रत्यें नमस्कार करीने ते छे. जिण एटले राग द्वेषादिक अंतरंग वैरी जेणे जीत्या एवा जे श्रीजिन भगवंत तीर्थंकरप्रत्यें सर्व थकी धेक गुणवंत जाणी तेने नमीने आटला द्वारें करी शतकनामा ग्रंथ कहेशे.

हवे ते ग्रंथना अभिधेयभूत छवीश द्वारनां नाम कहेछे. त्यां प्रथम जे कर्मप्रकृति आपणा निजहेतु यां अवश्य बंधाय पण तेहने स्थानकें बीजी प्रकृति न बंधाय. ते प्रथम ध्रुवबंधिनी प्रकृति जाणवी. अने जी जे कर्मप्रकृति आपणा बंधहेतु सामग्री हुंते छते पण केवारेंक बंधाय अने केवारेंक तेने स्थानकें तेनी रोधिनी बीजी प्रकृति बंधाय. ते अध्रुवबंधिनी प्रकृति जाणवी. त्रीजी जे प्रकृतिनो उदय विछेद काल- र्ति निरंतर होय, पण तेनो उदय तेनो विछेद थयाविना त्रुटे नहीं. ते त्रीजी ध्रुवोदय प्रकृति जाणवी. थी जे प्रकृतिनो उदय केवारेंक होय वली केवारेंक न होय वली होय एम आंतरे उदय होय ते चोथी ध्रुवोदयी प्रकृति जाणवी. पांचमी जे प्रकृतिनी सत्ता सर्व जीवने एटले मिथ्यात्वीने पण सर्वदा पामियें रंतु भवप्रत्ययादिक कारणीक न होय. ते पांचमी ध्रुवसत्ता प्रकृति जाणवी. तथा छठी जे प्रकृतिनी त्ता भवप्रत्ययें तथा गुणप्रत्ययेंज होय पण अन्यथा न होय, ते छठी अध्रुवसत्ता प्रकृति जाणवी. सा- मी जे प्रकृति आपणा ज्ञानादिक घातें करी आत्माना गुणने आवरे, ते सातमी घातिनी प्रकृति जाणवी. आठमी जे प्रकृतिना उदयथी आत्मानो कशो पण गुण अवराय नहीं. ते आठमी अघातिनी प्रकृति जा- णवी. नवमी जे प्रकृतिनो विशुद्ध परिणामें उत्कृष्ट मिठो रस बंधाय तथा जेने उदयें जीव, अनुकूलपणे वेदे, ते नवमी पुण्यप्रकृति जाणवी. दशमी जे प्रकृतिनो संक्लेश परिणामे उत्कृष्ट कटुक रस बंधाय, ते द- शमी पापप्रकृति जाणवी. अगीआरमी जे कर्मप्रकृति आपणी विरोधिनी प्रकृतिनो बंध तथा उदयने नि- वारीने, पोतानो बंध तथा उदय देखाडे, ते अगीआरमी परावर्त्तमान प्रकृति जाणवी. बारमी जे कर्मप्रकृ-

नंते कोइ वस्तु लोकालोकमां नथी. माटें ववहरइमद्धं के० लोकालोकमां जेटला पदार्थ छे, तेनो व्यवहार सर्व मध्यम आठमो अनंतानंतोज प्रवर्त्ते छे पण उत्कृष्टें अनंते कोइ वस्तु नथी. अहींआं मतांतरें उत्कृष्टानंतो कह्यो. इयसुहमछविआरो के० ए सूक्ष्मार्थविचार एटले संतिने अगम्य जे जीवादिक पदार्थ तेनो विचार शब्दाभिधेय श्रीपंचसंग्रहादिक जोइने अक्षरविन्यास कस्यो. देविंदसूरीहिं के० तपागछाधिराज श्री देवेंद्रसूरियें लिहिउं के० लख्यो. ए षडशीतिकानामें चोथो कर्मग्रंथ समाप्त थयो. ॥ ८९ ॥

॥ अथ प्रशस्तिः ॥

॥ श्रीमच्चांद्रकुलांभोधिविधुः सूरीश्वरोऽभवत् ॥ श्रीमदानंदविमलो, वैराग्यामृतपूरितः ॥ १ ॥ तच्छिष्यमुख्यसंख्यान, संख्याव्याप्तगुणोत्कराः ॥ श्रीसोमनिर्मलनामानः बभूवुर्मुनिविश्रुताः ॥ २ ॥ श्रीहर्षसोमतच्छिष्य, प्रज्ञाविज्ञानभार्गवाः ॥ श्रीयशस्सोमनामानस्तद्विनेयाविशारदाः ॥ ३ ॥ तत्पदांभोजभृंगेण, लेखो हलेखनो भृशं ॥ मुग्धानामवबोधार्थं टबार्थः षडशीतिकाख्ये ॥ ४ ॥ इति प्रशस्तिः ॥

॥ इति षडशीतिनामा चतुर्थः कर्मग्रंथः

बालावबोधसहितः संपूर्णः ॥

॥ अथ ॥

॥ शतकनामा पंचम कर्मग्रंथ प्रारज्यते ॥

॥ आर्यावृत्तम् ॥

ऐंद्र श्रीकरपीडन, विधिसिद्धं ध्वस्तकर्मशलजजरं ॥ कल्याणसिद्धिकरणं, जैनं ज्योतिर्जयतु नित्यं ॥ १ ॥
जवशतमथनं शतशो, नत्वा शतमखनतांह्रिशतपत्रम् ॥ श्रीवीरजिनं धीरं, लिखामि शतके टवार्थमहं ॥२॥
ध्रुवबंधोदय सत्ता, नाशकृते कर्मणांसकृद्भगवान् ॥ त्रिपदीमदीशद्यां, सा मम मतिमांद्यमपहरतु ॥ ३ ॥

नमिअ जिणं धुवबंधो, दय सत्ता घाइ पुम परिअत्ता ॥
सेअर चउह विवागा, वुछं बंधविह सामीअ ॥ १ ॥

अर्थ– नमिअजिणं के० नमस्कार करीने जिन प्रत्यें धुवबंध के० एक ध्रुवबंधिनी प्रकृति उदय के० बीजी ध्रुवोदयी प्रकृति, सत्ता के० त्रीजी ध्रुवसत्ता प्रकृति, घाइ के० चोथी घातिनी प्रकृति, पुण के० पांचमी पुण्यप्रकृति, परिअत्ता के० उठी परावर्त्तमान प्रकृति, सेअर के० वली एना इतर ठ जेद लेवा; एवं बार द्वार थयां. चउहविवागा के० चार जेदें विपाकिनी प्रकृति, वुछं के० कहेशे. तथा बंधविह के० चार बंधविधि. सामीअ के० वली चार प्रकारें बंधना स्वामी कहेशे, एवं चोवीश द्वार थयां. च एटले वली ॥ १ ॥

तिहां ग्रंथकर्त्ता श्रीदेवेंद्रसूरि लघुशतकनामा ग्रंथनें आरंजें प्रथम समुचितेष्ट देवता नमस्काररूप जाव मंगल निर्विघ्न पणे ग्रंथसमाप्तिने हेतुयें करे ठे. नमिअ के० नमस्कार करीने कोण प्रत्यें नमस्कार करीने ते कहे ठे. जिण एटले राग द्वेषादिक अंतरंग वैरी जेणे जीत्या एवा जे श्रीजिन जगवंत तीर्थंकरप्रत्यें सर्व थकी अधिक गुणवंत जाणी तेने नमीने आटला द्वारें करी शतकनामा ग्रंथ कहेशे.

हवे ते ग्रंथना अजिधेयजूत उवीश द्वारनां नाम कहेठे. त्यां प्रथम जे कर्मप्रकृति आपणा निजहेतु मल्यां अवश्य बंधाय पण तेहने स्थानकें बीजी प्रकृति न बंधाय. ते प्रथम ध्रुवबंधिनी प्रकृति जाणवी. अने बीजी जे कर्मप्रकृति आपणा बंधहेतु सामग्री छुंते उते पण केवारेंक बंधाय अने केवारेंक तेने स्थानकें तेनी विरोधिनी बीजी प्रकृति बंधाय. ते अध्रुवबंधिनी प्रकृति जाणवी. त्रीजी जे प्रकृतिनो उदय विछेद काल-पर्यंत निरंतर होय, पण तेनो उदय तेनो विछेद थयाविना त्रुटे नहीं. ते त्रीजी ध्रुवोदय प्रकृति जाणवी. चोथी जे प्रकृतिनो उदय केवारेंक होय वली केवारेंक न होय वली होय एम आंतरे उदय होय ते चोथी अध्रुवोदयी प्रकृति जाणवी. पांचमी जे प्रकृतिनी सत्ता सर्व जीवने एटले मिथ्यात्वीने पण सर्वदा पामियें परंतु जवप्रत्ययादिक कारणीक न होय. ते पांचमी ध्रुवसत्ता प्रकृति जाणवी. तथा उठी जे प्रकृतिनी सत्ता जवप्रत्ययें तथा गुणप्रत्ययेंज होय पण अन्यथा न होय, ते उठी अध्रुवसत्ता प्रकृति जाणवी. सातमी जे प्रकृति आपणा ज्ञानादिक घातें करी आत्माना गुणने आवरे, ते सातमी घातिनी प्रकृति जाणवी. आठमी जे प्रकृतिना उदयथी आत्मानो कशो पण गुण अवराय नहीं. ते आठमी अघातिनी प्रकृति जाणवी. नवमी जे प्रकृतिनो विशुद्ध परिणामें उत्कृष्ट मिठो रस बंधाय तथा जेने उदयें जीव, अनुकूलपणे वेदे, ते नवमी पुण्यप्रकृति जाणवी. दशमी जे प्रकृतिनो संक्लेश परिणामे उत्कृष्ट कटुक रस बंधाय, ते दशमी पापप्रकृति जाणवी अगीआरमी जे कर्मप्रकृति आपणी विरोधिनी प्रकृतिनो बंध तथा उदयने निवारीने, पोतानो बंध तथा उदय देखाडे, ते अगीआरमी परावर्त्तमान प्रकृति जाणवी. बारमी जे कर्मप्रकृ-

तिनो बंध तथा उदय, अन्य प्रकृति साथें विरोधिनी नहीं तेना कारण छते पण होय ते बारमी अपरावर्त्तमान अविरोधिनी प्रकृति जाणवी. एम ए एक ध्रुवबंधिनी, बीजी ध्रुवोदयी, त्रीजी ध्रुवसत्ता, चोथी घातीनी, पांचमी पुण्य, छठी परावर्त्तमान, एथी इतर एटले उपरांठी एक अध्रुवबंधिनी, बीजी अध्रुवोदयी, त्रीजी अध्रुवसत्ता, चोथी अघातिनी, पांचमी पाप, छठी अपरावर्त्तमान, एम छ भेद साथें मेलवतां बार द्वार थयां.

तथा चार विपाक एटले उदय कालनां ठाम, तेनां नाम कहे छे. एक क्षेत्रविपाकिनी, बीजी भवविपाकिनी, त्रीजी जीवविपाकिनी, चोथी पुद्गलविपाकिनी, एम जे जे कर्मप्रकृति, जे जे विपाकिनी होय, ते कहीशुं. एटले शोल द्वार कह्यां.

तथा चार बंधविधि, एटले बंधना प्रकार तेमां एक प्रकृतिबंध, बीजो स्थिति बंध, त्रीजो रसबंध, चोथो प्रदेशबंध, ए चार प्रकारना बंधने उत्कृष्ट तथा जघन्य भेदें करीनें कहीशुं. एवं वीश द्वार थयां.

तथा एक भूयस्कारबंध, बीजो अल्पतरबंध, त्रीजो अवस्थितबंध, चोथो अव्यक्तबंध, एनुं स्वरूप तथा प्रकृति बंधादिक जे उत्कृष्ट जघन्यपणें तेना स्वामी एटले अधिकारी ए चार वानां कहेशे. एम चोवीश द्वार, शतकनामा ग्रंथनां कह्यां.

तथा गाथाने अंतें अकार छे ते चकारने अर्थे छे ते चशब्द थकी उपशमश्रेणी, तथा बीजी क्षपकश्रेणी, ए बे श्रेणीनुं स्वरूप कहेशुं. एम छवीश द्वारनानाम शतक नामा कर्मग्रंथमां केवानां कह्यां. ॥ १ ॥

तिहां प्रथम द्वारें सुडतालीश ध्रुवबंधिनी प्रकृति कहे छे.

वन्न चउ तेअ कम्मा, गुरु लहु निमिणो वघाय भय कुछा ॥
मिछ कसाया वरणा, विग्घं धुवबंधि सगचत्ता ॥ २ ॥

अर्थ– वन्नचउ के० वर्णचतुष्क, तेअ के० पांचमुं तैजस नाम, कम्मा के० छठुं कार्मणनामकर्म, अगुरुलहु के० सातमुं अगुरुलघुनामकर्म, निमिणं के० आठमुं निर्माणनामकर्म, उवघाय के० नवमुं उपघातनामकर्म, भय के० दशमुं भयमोहनीय, कुछा के० अगीआरमुं जुगुप्सामोहनीय, मिछ के० बारमुं मिथ्यात्वमोहनीय, कसाया के० शोल कषाय. एवं अठावीश थइ. तथा वरणा के० ज्ञानावरण पांच अने दर्शनावरण नव ए चौद प्रकृति. एवं सर्व मली बेंतालीश प्रकृति थइ तथा विग्घं के० अंतराय पांच, एवं सगचत्ता के० ए सुडतालीश ध्रुवबंधिनी प्रकृति जाणवी. २

वर्ण, गंध, रस अने स्पर्श, ए चार प्रकृतिनुं नाम वर्णचतुष्क कहीयें. एक तैजसशरीर, बीजुं कार्मणशरीर, त्रीजुं अगुरुलघुनामकर्म, चोथुं निर्माणनामकर्म, अने पांचमुं उपघात नामकर्म. ए पांच अने पूर्वोक्त वर्णचतुष्क ए नव नामकर्मनी प्रकृति ध्रुवबंधिनी कहीयें. जे भणी चार गतिना जीवने तैजस कार्मणशरीर होय, तथा वर्ण, गंध, रस अने स्पर्श, ते औदारिक अने वैक्रियशरीरना बंधें होय, तथा निर्माणनामकर्म पण अंगोपांग आश्रयी होय, वली अगुरुलघु तथा उपघात नामकर्म पण, शरीरबंधें होय, तेथी स्व स्व गति प्रायोग्य ए नामकर्मनी नव प्रकृति आपणा अविरति कषायादिक हेतु छते बंधाय. तेथी ए नव प्रकृतिने ध्रुवबंधिनी प्रकृति कहीयें.

भयमोहनीय अने जुगुप्सामोहनीय, ए बे प्रकृतिनी बंधविरोधिनी प्रकृति नथी, तेथी ध्रुवबंधिनी कहीयें. तथा मिथ्यात्वमोहनीय पण निज हेतु मिथ्यात्वोदय सद्भावें अवश्य बंधाय छे. ते भणी एने पण ध्रुवबंधिनी प्रकृति कहीयें. एवं त्रण थइ. तथा अनंतानुबंधिया कषायोदय हेतु सद्भावें अनंतानुबंधी क्रोध, मान, माया अने लोभ, ए चार, अवश्य बंधाय. तेमज अप्रत्याख्यानोदयसद्भावें अप्रत्याख्यानीया चार बंधाय, अने प्रत्याख्यानोदयरूप निज हेतु छते चार प्रत्याख्यानीया बंधाय. संज्वलनकषायोदय रूप निज हेतु

ठतां संज्वलना चार कषाय बंधाय. एवं शोल कषाय बंधाय. ए सर्व मली उंगणीश प्रकृति मोहनीयनी थइ.

तथा ज्ञानावरणीयनी प्रकृति पांच अने दर्शनावरणीयनी प्रकृति नव, ए चौद आवरण पण सर्व जीवने पोतपोताना बंध विछेद स्थानक लगें अवश्य बंधाय. तेने स्थानकें बीजी विरोधिनी प्रकृतिनो बंध न थाय. ते माटे ए पण ध्रुवबंधिनी प्रकृति जाणवी. एम अंतरायकर्मनी पांच प्रकृति पण दशमा गुणठाणा लगें सर्व जीवने अवश्य बंधाय. तेथी एने पण ध्रुवबंधिनी प्रकृति कहीयें. एवं ए सुडतालीश कर्मप्रकृति आपणा मिथ्यात्व, अविरति अने कषायादिक हेतुना सद्भावें सर्व जीवने अवश्य बंधाय. ते माटे एने ध्रुवबंधिनी कहीयें. तेमध्यें ज्ञानावरणीयनी पांच, दर्शनावरणी नव, मोहनीयनीयनी उंगणीश, नामकर्मनी नव अने अंतराय कर्मनी पांच, एम मूल पांच कर्मनी थइने उत्तर प्रकृति सुडतालीश थाय. ॥

अने वेदनीय तथा गोत्र ए बे कर्मनी मूल प्रकृतिनी अपेक्षायें ध्रुवबंधिनी जाणवी. परंतु उत्तर प्रकृतिनी अपेक्षायें अध्रुवबंधिनी जाणवी.

हवे अध्रुवबंधिनी प्रकृति कहेछे.

॥ अथा ऽध्रुवबंधिन्यः ॥

तणु वंगा गिअ संघय, ण जाइ गइ खगई पुवि जिणुसा-
सं ॥ उज्जो आयव परघा, तसवीसा गोअ वेयणियं ॥ ३ ॥

अर्थ– तणुवंग के० तनुत्रिक अने उपांगत्रिक, आगिअ के० आकृति एटले संस्थान छ, संघयण के० संघयण छ, जाइ के० जाति पांच, गइ के० गति चार, खगई के० विहायोगति बे, पुवि के० आनुपूर्वीचतुष्क, जिणुसासं के० जिननामकर्म अने उस्वासनामकर्म, उज्जोआयव के० उद्योतनाम तथा आतपनाम, परघा के० पराघातनाम, तसवीसा के० त्रस दशक अने स्थावरदशक, ए बे मलीने वीश प्रकृति जाणवी. गोअ के० गोत्र द्विक, वेअणिअ के० वेदनीयद्विक, एवं बाशठ प्रकृति थइ

तनु एटले शरीरनामकर्म, ते मध्यें तैजस अने कार्मण, ए बे शरीर तो पूर्वे अध्रुवबंधी कह्यां छे, अने शेष औदारिक, वैक्रिय अने आहारक, ए त्रण शरीर तथा एज त्रण शरीरनां अंगोपांग, ते मध्यें मनुष्य तथा तिर्यंचने औदारिक होय अने देव तथा नारकी प्रायोग्य वैक्रिय होय, ते अध्रुवबंधिनी प्रकृति कहीयें, अने आकृति एटले संस्थान संघयण छ छे, ते छ मध्यें एक समयें एकज बंधाय. ते माटे एने पण अध्रुवबंधी कहीयें. तथा संघयण छ पण मनुष्य, तिर्यंच प्रायोग्य बांधतां एक समयें एकज बंधाय अने देवता तथा नारकी प्रायोग्य बांधतां संघयणनो बंध न होय, माटें अध्रुवबंधिनी कहीयें. तथा एकेंद्रिय, बेंद्रिय, तेंद्रिय, चौरिंद्रिय अने पंचेंद्रिय, ए पांच जातिमध्यें एकेंद्रियादिक स्वस्व प्रायोग्य एक जातिज बंधाय, ते माटें अध्रुवबंधिज कहीयें. तथा चार गतिमध्यें पण एक समयें एकज देवादिकनी गति बंधाय, ते माटें ए पण अध्रुवबंधिनी प्रकृति कहीयें तथा शुभविहायोगति, अने अशुभ विहायोगति, ए बे प्रकृति पण बंधविरोधिनी छे. तेथी शुभविहायोगति बंधाय, तेवारें अशुभविहायोगति न बंधाय, तेथी ध्रुवबंधिनी कहीयें. तथा देवानुपूर्वी, मनुष्यानुपूर्वी, तिर्यंचानुपूर्वी अने नरकानुपूर्वी, ए चार प्रकृति पण बंधविरोधिनी छे, माटें अध्रुवबंधिनी कहीये. एवं ए तेत्रीश प्रकृति परावर्त्तमान माटे अध्रुवबंधिनी कहीये.

जिननामकर्म सम्यक्त्व छतां पण कोइ एकने बंधाय, अने कोइ एकने न बंधाय, ते माटे अध्रुवबंधिनी कहीयें, तथा उस्वासनामकर्म पण पर्याप्त प्रायोग्य बांधतां बंधाय. परंतु अपर्याप्त प्रायोग्य बांधतां न बंधाय, तेथी अध्रुवबंधिनी कहीयें, तथा उद्योतनामकर्म पण तिर्यंचप्रायोग्य बांधतां कोइ एकने बंधाय अने बीजानें

न बंधाय, तेथी अध्रुवबंधिनी कहीयें, तथा आतपनामकर्म पण पृथ्वीकाय एकेंद्रिय प्रायोग्य बांधतां कोइ एकने बंधाय अने कोइ एकने न बंधाय, तेथी अध्रुवबंधिनी कहीयें, तथा पराघातनामकर्म पण पर्याप्त प्रायोग्य बांधतां कोइ एकने केवारेंक बंधाय अने कोइ एकने अपर्याप्त प्रायोग्य बांधतां न बंधाय, तेथी अध्रुवबंधिनी कहीयें; तथा त्रसदशक अने स्थावरदशक एटले त्रस, बादर, पर्याप्त अने प्रत्येकादिक, तेमज स्थावर, सूक्ष्म, अपर्याप्त अने साधारणादिक प्रायोग्य बांधतां बंधाय, परंतु तेथी विपरीत बांधतां न बंधाय, तेथी ए वीश प्रकृति पण अध्रुवबंधिनी कहीयें, तथा उच्चैर्गोत्र बांधतां नीचैर्गोत्र न बंधाय. अने नीचैर्गोत्र बांधतां उच्चैर्गोत्र न बंधाय माटे ए बे प्रकृति, बंधविरोधिनी जाणी एने अध्रुवबंधिनी कहीयें, तथा शाता, अशातावेदनीय पण परावर्त्तमान बंधाय पण बेहु साथें न बंधाय, तेथी ए बे प्रकृति पण अध्रुवबंधिनी कहीयें. एवं उंगणत्रीश प्रकृति थइ. तथा तेत्रीश आगलनी मेलवतां बाशठ प्रकृति थइ ॥ ३ ॥

हासाइ जुअल डुग वे, अ आउ तेउत्तरी अधुवबंधो ॥
जंगा अणाइ साई, अणतं संतुत्तरा चउरो ॥ ४ ॥

अर्थ– हासाइजुअल के० हास्य अने रति तथा शोक अने अरति, ए डुग ले० बे युगल वेअ के० त्रण वेद, आउ के० चार आयु, तेउत्तरी के० ए तहोंत्तेर कर्मप्रकृति, अधुवबंधो के० अध्रुवबंधिनी जाणवी. एना जंगा के० चार जांगा, अणाइसाईअणतं के० अनादि अने सादि ए बे पदने अनंत अने संतुत्तराचउरो के० सांत ए बे पद, प्रत्येकें आगल जोडतां चार जांगा होय, एटले अनादि अनंत, अनादि सांत, सादि अनंत अने सादि सांत, ए बे जोडतां चार थाय. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ४ ॥

हास्य अने रति, ए युगल बांधतां शोक अने अरति, ए युगल न बंधाय, अने शोक अने अरति बांधतां, हास्य अने रति न बंधाय. तेथी ए चार प्रकृतिनो बंध सांतरपणें बंधाय. तेथी ए अध्रुवबंधिनी लघा गुणठाणा लगें जाणवी, अने तेथी आगले निरंतरपणे बंधाय माटें पछी ध्रुवबंधी कहेवाय एमज अशातावेदनीय पण जाणी लेवी, तथा एमज नीचैर्गोत्र पण बीजा गुणठाणा लगें अध्रुवबंधी ने पछी ध्रुवबंधी जाणवो.

स्त्रीवेद, पुरुषवेद अने नपुंसकवेद, ए त्रण प्रकृतिमध्यें पण एक समयें एकज बंधाय. तेमां नपुंसकवेद मिथ्यात्व लगें अने स्त्रीवेद, सास्वादन लगें बंधाय, तेथी आगल निरंतर पुरुषवेद बंधाय; तथा एक देवायु, बीजुं नरकायु, त्रीजुं तिर्यंचायु, अने चोथुं मनुष्यायु, ए चार आयुमांहेलो एक जवमां एकजवार एक गतिनुं आयु बंधाय; माटें अध्रुवबंधिनी जाणवी. ए रीतें ए तहोंत्तेर प्रकृति अध्रुवबंधिनी कहियें. केम के केवारेंक बंधाय, केवारेंक न बंधाय, केवारेंक तेने स्थानकें विरोधिनी बीजी प्रकृति बंधाय, तेथी एनो बंध, निश्चल न होय तेथी एने अध्रुवबंधिनी कहियें

अहींआं ध्रुवाध्रुवने विषे चार जांगा अवतारिये, अनादि ने सादि, ए बे पद आगल प्रत्येकें अनंत ने सांत, ए बे पद जोडियें, तेवारें एक अनादि अनंत, बीजो अनादि सांत, त्रीजो सादि अनंत अने चोथो सादि सांत, ए चार जंग थाय. जे कर्मप्रकृतिनी प्रवाहरूपें बंधनी आदि न पामीयें. एटले (१) जे ए आठ कर्मनी प्रकृति पूर्वे न हती अने अमुक दिवसथी नवी थइ, एम कोइ वारें पण न कहेवाय, ते अनादि. (२) अने जे प्रकृतिनुं अनुबंधकपणुं थया पछी वली पहेलां बांधी ते सादि. (३) जे प्रकृतिनो बंधविछेद न होय, त्यां लगें अनंत (४) तथा जेवारें बंधनो अंत करे, तेवारें सांत, ए जेम बंधमां जांगा कह्या, तेम उदय अने उदीरणायें पण सादि, अनादि, सांत अने अनंत, ए चार जांगा जाणवा. ॥ ४ ॥

पढम बिआ धुव उदइसु, धुवबंधिसु तइअ वज्ज भंगतिगं ॥
मिछम्मि तिन्नि भंगा, डुहावि अधुवा तुरिअ भंगा ॥ ५ ॥

अर्थ—पढम के० पहेलो अने बिआ के० बीजो ए बे भांगा, धुवउदइसु के० ध्रुवोदयी प्रकृतिने विषे होय, अने धुवबंधिसुतइअवज्जभंगतिगं के० ध्रुवबंधी प्रकृतिने विषे त्रीजो भांगो वर्जीने शेष त्रण भांगा होय तथा मिछम्मितिन्निभंगा के० मिथ्यात्वमोहनीयने विषे त्रण भांगा लाभे. वली डुहाविअधुवा के० बे प्रकारनी अध्रुवबंधी प्रकृति एटले एक अध्रुवबंधिनी, बीजी अध्रुवोदयी, ए बेने विषे तुरिअभंगा के० एक सादि सांत नामें चोथो भांगो होय. ॥ ५ ॥

तेमांहे पहेलो अनादि अनंत तथा बीजो अनादि सांत, ए बे भांगा एक मिथ्यात्वमोहनीय विना शेष छवीश ध्रुवोदयी प्रकृति आश्री लाभे. जे भणी अभव्यने निर्माणादिक छवीश प्रकृतिना उदयनी आदि न पामीयें; तेम आगला गुणठाणाने अभावें उदय विछेद पण न पामीयें, तेथी अनंत एटले अनादिअनंत भांगो जाणवो, तथा भव्यनी अपेक्षायें ए छवीशनी आदि नथी पण बारमे, तेरमे अने चौदमे गुणठाणे उदयनो अंत थशे, तेथी सांत माटें अनादि सांत, ए बीजो भांगो पामीयें.

तथा ध्रुवबंधिनी वर्णचतुष्कादिक सुडतालीश प्रकृतिना बंधनी अपेक्षायें त्रण भांगा होय, ते आवी रीतें जे अभव्य जीव अनादिकालनो ए ध्रुवबंधिनी प्रकृति सर्वदा बांधे छे. तेथी अनादि तथा आगलां गुणठाणाने अभावें बंधव्यवछेद पण पामशे नहीं, तेथी अनंत. ए अनादि अनंतनामा प्रथम भांगो अभव्य आश्रयी कह्यो; तथा भव्य जीव जे अनादि मिथ्यात्वी छे, तेने अनादि सांत भांगो जाणवो, अने जे भव्य जीव अगीआरमे गुणठाणे ए प्रकृतिनो अबंधक थइने वली तिहां थकी पडतो बंध आरंभे, तिहां सादि, ते वली अवश्य अबंधक थशे, तेथी सांत, ए चोथो सादि सांतनामा भांगो कह्यो. ए रीतें त्रण भंग कह्यां.

हवे मिथ्यात्वमोहनीयनो बंध तथा उदय त्रण भांगे लाभे, तिहां अभव्यने मिथ्यात्वनो बंध तथा उदय अनादि अनंत भांगो तथा अनादि मिथ्यात्वी भव्य जीवने अनादि सांत भांगो जाणवो. केम के ते सम्यक्त्व पामशे तेवारें मिथ्यात्वनो अंत थशे, तथा जे सम्यक्त्व वमीने मिथ्यात्वें जाय ते सादि मिथ्यात्वी तेनी अपेक्षायें ए चोथो सादि सांत भंग जाणवो. अने त्रीजो आदिअध्रुव भांगो शून्य जाणवो. जे भणी सादि तो भव्यनेंज होय अने ते तो अवश्यमेव मुक्तियें जाय. तेवारें तिहां बंध तथा उदयनो अंत करे, तेथी सादि अध्रुव भांगो खोटो जाणवो.

अहींआं ध्रुवबंधिनी तथा ध्रुवोदयी प्रकृतिमध्यें मिथ्यात्वमोहनीय कह्युं छे, पण अहींआं ते बेहुथी जूढुं एटला वास्ते कह्युं छे के, जो पण ध्रुवबंधिनी अपेक्षायें त्रण भांगा कह्या, ते बंधें आवे पण उदयें त्रण भांगा न आवे, अने मिथ्यात्वमोहनीयना तो उदयना पण त्रण भांगा छे ते विशेष जाणवाने अर्थें भिन्न कह्युं.

तथा जे प्रकृति बंधें अने उदयें पण अध्रुव ते अध्रुव पणा भणीज एक चोथे सादिसांत भांगे कहेवाय परंतु एने विषे शेष त्रण भांगा न होय. ॥ ५ ॥

॥ अथ ध्रुवोदयिन्यः निरूप्यंते ॥ हवे सत्तावीश ध्रुवोदयी प्रकृति कहेछे.

निमिण थिर अथिर अगुरुअ, सुह असुहं तेअ कम्म
चउवन्ना ॥ नाणंतराय दंसण, मिछं धुव उदय सगवीसा ॥ ६ ॥

अर्थ— निमिण के० निर्माणनामकर्म, थिर के० स्थिरनामकर्म, अथिर के० अस्थिरनामकर्म, अगुरुअ

के० अगुरुलघुनामकर्म, सुहअसुहं के० शुभनामकर्म अने अशुभनामकर्म, तेअ के० तैजसनामकर्म, कम्म के० कार्मणनामकर्म, चउवन्ना के० वर्णादिक चार, नाणंतराय के० ज्ञानावरणीय पांच, तथा अंतराय पांच, दंसण के० दर्शनावरणीय चार, मिछं के० मिथ्यात्वमोहनीय, धुवउदयसगवीसा के० ए सत्तावीश कर्मप्रकृतिने ध्रुवोदयी कहीयें ॥ ६ ॥

एक निर्माण, बीजुं स्थिर, त्रीजुं अस्थिर, चोथुं अगुरुलघु, पांचमुं शुभ, छहुं अशुभ, सातमुं तैजस, आठमुं कार्मण तथा चार वर्ण, एवं बार नामकर्मनी ध्रुवोदयी प्रकृति. एनो उदय, चारे गतिना जीवने सर्वदा होय. एना उदयनो व्यवछेद काल, तेरमा गुणठाणाना प्रांतें छे. परंतु तिहां लगें तो सर्व जीवने विषे ए बार प्रकृतिनो उदय पामियें, ते नणी ध्रुवोदयी कहीयें. ए मांहे थिर, अथिर, तथा शुभ अने अशुभ, ए चार प्रकृति विरोधिनी कही छे. पण ते बंधनी अपेक्षायें विरोधिनी लेवी, परंतु एनो उदय विरोधी नथी, जे नणी लोही लाल मूत्रादिक पुजलनो अस्थिर बंध अस्थिर कर्मोदयथी होय, तथा हाड, दांतादिकनो स्थिर बंध स्थिरकर्मना उदयथी स्थिर होय. एम चारे प्रकृति उदय अविरोधिनी छे, तेमज शुभनामोदयें मस्तकादिक शुभ अंग होय, अने अशुभ नामोदयें पादादिक अंग अशुभ होय ए रीतें उदय अविरोधी छे, ते माटें ध्रुवोदयी कही. एवं बार प्रकृति थइ.

पांच ज्ञानावरणनो उदय पण बारमा गुणठाणा सुधी निरंतर सर्व जीवने होय, तेमज दानादिक पांच अंतरायनी प्रकृति तथा चक्षुरादिक चार, दर्शनावरणीयकर्मनी प्रकृति, एनो उदय पण बारमा गुणठाणा लगें होय, तेथी ए चौद प्रकृति पण ध्रुवोदयी कही, तथा मिथ्यात्वमोहनीयनो उदयविछेद प्रथम गुणठाणे छे, ते नणी प्रथम गुणठाणे वर्त्तता जीवने मिथ्यात्वमोहनीयनो उदय ध्रुव कहीयें, अने जो पण सास्वादनादिक गुणठाणे मिथ्यात्व मोहनीयनो उदय न लाने, तो पण ते अध्रुव न जाणवो. जे नणी ध्रुवोदयीनुं एज लक्षण छे जे आपणा उदय व्यवछेद स्थानक लगें निरंतर जेनो उदय लाने, ते ध्रुवोदयी कहेवाय. एम सत्तावीश प्रकृति कही ॥ ६ ॥

हवे एनी विपरीत अध्रुवोदयी प्रकृति कहेछे.

थिर सुन्न अर विणु अद्रुव, बंधी मिछ विणु मोह धुवबंधी ॥
निद्दोव घाय मीसं, सम्मं पण नवइ अधुवुदया ॥ ७ ॥

अर्थ–थिर के० स्थिरनामकर्म, सुभ के० शुभनामकर्म, इअर के० एथी इतर ते अस्थिरनामकर्म अने अशुभनामकर्म, विणु के० ए चार प्रकृतिविना शेष शरीर त्रण, उपांग त्रण, संस्थानछक, संघयणछक, जाति पांच, गति चार. एवं सत्तावीश तथा खगतिद्विक, आनुपूर्वीचतुष्क. एवं तेत्रीश प्रकृति तथा जिननाम, उच्छ्वास, उद्योत, आतप, पराघात, त्रसचतुष्क, शुभगचतुष्क, एवं छेतालीश. स्थावरचतुष्क, दौर्भाग्यचतुष्क, गोत्रद्विक, वेदनीयद्विक, हास्य अने रति तथा शोक अने अरति, त्रण वेद अने आयुश्चतुष्क. ए उंगणोतेर प्रकृति बंधविरोधिनी नणी अध्रुवबंधी के० अध्रुवबंधिनी कहीयें. एने जेम अध्रुवबंधिनी कही, तेम उदयविरोधिनी नणी कोइक अध्रुवोदयी पण जाणवी, केम के जिननामथी पराघातपर्यंतिनी पांच प्रकृति छे तेनो उदय कोइएक जीवने होय ते नणी अध्रुवोदयी कहीये. जो पण ए अविरोधिनी छे तो पण ए वात विचारीने अविरोधिनी न कहेवी.

तथा शोल कषाय, सत्तरमुं नय, अढारमी जुगुप्सा, ए अढार मोहनीयनी प्रकृति छे, ते ध्रुवबंधिनी प्रकृतिमध्यें गणवी, केमके ए मध्यें क्रोधादिकने उदयें मानादिकनो उदय न होय, तेथी ए उदयविरोधी छे

पण बंधविरोधी नथी, तेणे करी बंधमां तो ध्रुवबंधिनी कही पण उदयमां अध्रुवोदयी कहीयें. तथा जय अने जुगुप्सानो उदय सांतर छे, केमके कोइने कोइ वारें होय, कोइने कोइ वारें न होय ते जणी ए पण अध्रुवोदयी कही. तथा मिछविणुमोहधुवबंधी के० मिथ्यात्व ध्रुवबंधी छतुं पण ध्रुवोदयीमध्यें गण्युं, तेथी ते वर्ज्युं. शेष अढार प्रकृति, अध्रुवोदयी जाणवी. एम सत्याशी प्रकृति अध्रुवोदयी जाणवी.

निद्दोवघायमीसं के० तथा दर्शनावरणीय कर्ममध्यें पांच निद्रानो उदय, केवारेंक होय अने केवारेंक न होय. तथा ए पांच निद्रा पण परस्परें उदयविरोधिनी छे. ते जणी एने पण अध्रुवोदयी कहीयें, तथा उपघातनामनो पण कोइएक जीवने कोइएक वारें उदय होय तेथी अध्रुवोदयी कहीयें, तथा मिश्रमोहनीयनुं उदय पण विरोधी छे. जे जणी मिथ्यात्व तथा सम्यक्त्वमोहनीयने उदयें एनो उदय न होय, तेम वली सम्मं के० सम्यक्त्वमोहनीयनो उदय पण वेदक सम्यक्दृष्टिने होय, ते जणी अध्रुवबंधिनी कहीयें. एम ए जघन्य तो अंतर मुहूर्त्त अने उत्कृष्टथी तो छाशठ सागरोपम उपर त्रण पूर्वकोडी अधिक लगें होय पण तेथी वधारें न होय, ते जणी अध्रुवोदयी जाणवी. तथा जो पण सम्यक्त्वनी पेरें सादि सांत जांगे मिथ्यात्व पण छे, तो पण ते अध्रुवोदयी न जाणवुं, जे जणी मिथ्यात्वोदय जूमि प्रथम गुणठाणुं छे तिहांतो अवश्य मिथ्यात्वनोज उदय होय ते जणी ए ध्रुवोदयी होय. जो तेनी पोतानी जूमिमध्यें पण केवारेंक एनो उदय न होय, तो अध्रुवोदयी कहेवाय. पणनवइअधुवुदया के० ए पचाणु प्रकृति, अध्रुवोदयी कही ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७ ॥

॥ अथ ध्रुवसत्ताप्रकृतिराह ॥ हवे ध्रुव सत्ता प्रकृति कहे छे.

तस वन्न वीस सगते, अ कम्म धुव बंधि सेस वेय तिगं ॥
आगिइ तिग वेअणिअं, उ जुअल सग उरल सास चउ ॥ ८ ॥

अर्थ– तस के० त्रसदशक तथा थावरदशक, एवं वीश प्रकृति तथा वन्नवीस के० वर्णादिक वीश प्रकृतिनी सत्ता सर्व शरीरधारीने होय, ते जणी वर्णादिक वीश प्रकृति पण ध्रुवसत्ता कही, तथा सगतेअकम्म के० तैजस सप्तकमध्यें तैजसशरीरनाम, कार्मणशरीरनाम, तैजससंघातन, कार्मणसंघातन, तैजसतैजसबंधन, कार्मणकार्मणबंधन, तैजसकार्मणबंधन ए सात प्रकृतिनी सत्ता, सर्व जीवने होय, केम के तैजस अने कार्मण शरीर पण सर्व जीवने होय, ते माटें तेनी ध्रुवसत्ता जाणवी, अने धुवबंधिसेस के० ए वर्णचतुष्क, तैजस तथा कार्मण, ए छ प्रकृतिने मूकी शेष ध्रुवबंधिनी एकतालीश प्रकृति रही तेनां नाम कहे छे. शोल कषाय, १७ जय, १८ जुगुप्सा, १९ मिथ्यात्व, पांच ज्ञानावरणीय, नव दर्शनावरणीय, पांच अंतराय, एवं आडत्रीश. ३९ निर्माण, ४० उपघात, ४१ अगुरुलघु, ए एकतालीश प्रकृति पण ध्रुवबंधिनी जणी ध्रुवसत्तापणे होय, एनो बंध, सर्वदा होय तो सत्ता केम न होय? एवं अडाशी प्रकृति ध्रुवसत्तायें कही.

वेयतिगं के० वेद त्रणनो बंध तथा उदय जो पण अध्रुव कह्यो छे, तो पण एनी सत्ता ध्रुव कही छे, जे जणी एकेक वेदमध्यें पण त्रण वेदना संक्रांतदल पामीयें, ते जणी ध्रुवसत्ता कहीयें. एवं एकाणु प्रकृति थइ. आगिइतिग के० आकृतित्रिक, एटले संस्थानथी त्रिक लेवुं. तिहां "तणुवंगागि" ए गाथानी मेले प्रथम छ संस्थान, छ संघयण अने जाति पांच. ए सत्तर प्रकृतिनी सत्ता पण पूर्वली पेरें ध्रुव जाणवी. एटले एकशो ने आठ थइ. अने वेअणिअं के० वेदनीयद्विकनी सत्ता पण परस्पर संक्रांतदलीकनी अपेक्षायें ध्रुवसत्तायें जाणवी. एवं एकशो दश प्रकृति थइ तथा उजुअल के० बे युगल एटले हास्य अने रति तथा शोक अने अरति, ए चार प्रकृतिनी सत्ता पण क्षपकश्रेणीयें नवमा गुणस्थानकलगें सर्व जीवने होय, तथा सग-

उरल के० औदारिकसप्तक एटले औदारिकशरीर, औदारिक अंगोपांग, औदारिक संघातन, औदारिक औदारिकबंधन, औदारिकतैजसबंधन, औदारिक तैजसकार्मणबंधन अने औदारिककार्मणबंधन, ए सात प्रकृतिनी सत्ता पण सर्वदा पामियें, जे जणी मनुष्य तिर्यचने ए उदयें होय छे तथा देवता अने नारकीने बंधें होय, ते माटे चारे गतिमांहे एनी सत्ता, ध्रुव होय. तथा सासचऊ के० एक उश्वास, बीजुं उद्योत, त्रीजुं आतप, चोथुं पराघात, ए उश्वासचतुष्कनी सत्ता, सर्वदा होय ते जणी एने पण ध्रुवसत्ता कहीयें. एवं एकशो ने पच्चीश प्रकृति थइ ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ८ ॥

खगइ तिरि डुग नीअं, धुवसत्ता (॥ अथाधुवसत्ता निरूप्यंते ॥) सम्म मीस मणुअ डुगं ॥ विउव्विकार जिणाउ, हारस गुच्चा अधुवसत्ता ॥ ए ॥

अर्थ– खगईके० शुजविहायोगति अने अशुजविहायोगति. ए बेहु प्रकृतिनी सत्ता, जीवने सर्वदा होय. तेथी ध्रुवसत्ता जाणवी. तिरिडुग के० तिर्यचनी गति अने तिर्यचानुपूर्वी ए बेहु नाम कर्मनी प्रकृतिनी सत्ता पण सर्व जीवने सर्वदा होय, जे जणी जीवने घणी स्थिति तिर्यचगतिमध्यें होय छे तथा बीजी गतिमध्यें पण एनो बंध होय, ते जणी एनी ध्रुवसत्ता जाणवी. निअं के० नीचैर्गोत्रनी ध्रुवसत्ता, तिर्यचगतिमध्यें नियमा नीचैर्गोत्रनो उदय होय, तेथी ए एकशो ने त्रीश प्रकृतिनी सत्ता, मिथ्यात्वगुणस्थानकें वर्त्तता सर्व जीवने होय, जो पण अनंतानुबंधियानी सत्ताजूमि. सातमा गुणठाणा लगें छे, अने तेमध्यें पण विसंयोजना कीधे सत्ता टले तो पण मिथ्यात्वें ध्रुवसत्ता जाणवी. धुवसत्ता के० सत्ता एटले ध्रुवसत्ता प्रकृति एकशो ने त्रीश कही, शेष अठावीश प्रकृति रही, ते एथी विपरीत अध्रुवसत्तायें छे, ते कहे छे. जे प्रकृति उवेल्ये थके तथा अबंधें मिथ्यात्व गुणठाणें पण कोइ एक जीवने केवारें एक सत्तायें न लाजे अने कोइएकने लाजे एम जजनायें सत्ता होय, तेने अध्रुवसत्ता कहीयें. ते कहेछे.

सम्म के० एक सम्यक्त्वमोहनीय, बीजी मीस के० मिश्रमोहनीय, ए बे प्रकृतिनी सत्ता, अनादि मिथ्यात्वी जीवने होय, तथा मिथ्यात्वगुणठाणे सम्यक्त्व वमी आव्या होय तेने मिथ्यात्वप्रत्ययें ए बे पुंज उवेली छवीश प्रकृति सत्कर्मा होय, तेने न होय, बीजा जीवने होय, तेथी अध्रुवसत्ता प्रकृति कहीयें.

तथा मणुअडुगं के० मनुष्यगति अने मनुष्यानुपूर्वी ए बे प्रकृति ते तेउकाय अने वाउकायमध्यें जे घणो काल रहे, तो ते उवेले तेने सत्तायें न होय, बीजाने होय. एम ए प्रकृति पण अध्रुव सत्तावाली कहीयें.

तथा विउविकार के० एक वैक्रियशरीर, बीजुं वैक्रियअंगोपांग, त्रीजुं वैक्रियसंघातन, चोथुं वैक्रियबंधन, पांचमुं वैक्रिय तैजसबंधन, छठुं वैक्रिय कार्मणबंधन, सातमुं वैक्रियतैजस कार्मणबंधन, आठमी देवगति, नवमी देवानुपूर्वी, दशमी नरकगति, अगीआरमी नरकानुपूर्वी, ए अगीआर प्रकृतिनी सत्ता, अनादि निगोदिया जीवने न होय, बंधने अजावें न होय. तथा उवेले पण टले, तेथी ए अगीआर प्रकृतिनी अध्रुवसत्ता जाणवी.

जिणाउ के० जिननामकर्मनी सत्ता, जे सम्यक्त्वप्रत्ययें जिननामकर्म बांधी वली मिथ्यात्व पामे, तेने अंतरमुहूर्त्त लगें होय, बीजानें न होय, तेथी अध्रुवसत्ता कही. एमज मनुष्यायु, देवायु, तिर्यचायु अने नरकायु, ए चार मध्यें कोइ जीवने एकनी सत्ता, कोइ जीवने बेनी सत्ता, एम ए पण अध्रुवसत्ता कही.

आहारसगुच्चाअधुवसत्ता के० एक आहारकशरीर, बीजुं आहारकअंगोपांग, त्रीजुं आहारकसंघातन, चोथुं आहारकबंधन, पांचमुं आहारकतैजसबंधन, छठुं आहारककार्मणबंधन, सातमुं आहारककार्मण

तैजसबंधन, ए आहारकसप्तक, एनी सत्ता जे अप्रमत्तगुणस्थानके विशुद्ध चारित्रप्रत्ययें आहारकशरीर बांधी पछी संक्लेश विशेषें मिथ्यात्वें जाय. तेने सत्तायें होय, परंतु बीजाने न होय माटें अध्रुवसत्ता कहीयें. उच्चैर्गोत्रनी सत्ता पण अध्रुव जे भणी तेउ अने वाउमध्यें रहेतो जीव, उच्चैर्गोत्र उवेले, तेने उच्चैर्गोत्रनी सत्ता टले बीजाने होय. एम जे प्रकृति मिथ्यात्व गुणठाणे वर्त्तता पण कोइ जीवने होय कोइ जीवने न होय, ते अध्रुवसत्तानी प्रकृति कहीयें. ए अठावीश प्रकृति कही, एटले सम्यक्त्व, मिश्र, मनुष्यद्विक वैक्रिय, एकादशक, जिननाम, चार आयु, आहारकसप्तक-अने उच्चैर्गोत्र, एवं अठावीश थइ ॥ ए ॥

हवे गुणठाणानी अपेक्षायें प्रकृतिनी सत्तानुं ध्रुवाध्रुवपणुं विचारे छे.

पढम तिगुणेसु मिछं, निअमा अजयाइ अठ गे भज्जं ॥
सासाणे खलु सम्मं, सत्तं मिछाइ दसगेवा ॥ १० ॥

अर्थ– पढमतिगुणेसु के० मिथ्यात्व, सास्वादन अने मिश्र, ए प्रथमनां त्रण गुणठाणाने विषे मिछंनिअमा के० मिथ्यात्वमोहनीयनी सत्ता निश्चयपणे एटले ध्रुवपणे होय. जे भणी मिथ्यात्वमोहनीयना उदय विना प्रथम गुणठाणुं नज होय. तो ज्यां उदय होय, त्यां सत्ता तो ध्रुव होय, अने मिश्रगुणठाणें पण मोहनीयना चोवीश, सत्तावीश अने अठावीश, ए त्रण सत्तास्थानक होय, त्यां पण मिथ्यात्वनी सत्ता सघले स्थानकें होय तेणे ध्रुवसत्ता होय.

शेष अजयाइअठगेभज्जं के० अजय एटले अविरति सम्यक्दृष्टि गुणठाणाथी मांडीने अगीआरमा उपशांत मोहगुणठाणासुधीना आठ गुणठाणें भजनायें होय. जे भणी क्षायोपशमिक सम्यक्दृष्टिने मिथ्यात्व मोहनीय उवेले थके मोहनीयनी त्रेवीश तथा बावीश प्रकृतिनी सत्तायें वर्त्तताने मिथ्यात्वनी सत्ता न होय, तथा क्षायिकने पण न होय, अने जेणे मिथ्यात्व उपशमाव्युं होय तेने सत्ता होय, तेथी ए आठ गुणठाणे मिथ्यात्वमोहनीयनी अध्रुवसत्ता होय.

तथा सासाणेखलुसम्मं के० सास्वादन गुणठाणें वर्त्ततो नियमामोहनीयनुं एकज अठावीश प्रकृतिनुं सत्तास्थानक होय, परंतु मोहनीयनां बे, त्रण, सत्तास्थानक न होय. जे भणी उपशमसम्यक्त्वें करी त्रिपुंज करी त्यांथी पडतो सास्वादनगुणठाणे आवे, त्यां सर्व मोहनीय प्रकृतिनी सत्ता होय, तेथी सम्यक्त्वमोहनीयनी सास्वादनने ध्रुव सत्तं के० सत्ता जाणवी.

अने मिछाइदसगेवा के० शेष मिथ्यात्व, मिश्र, अविरति, देशविरति, प्रमत्त, अप्रमत्त, निवृत्ति, अनिवृत्ति सूक्ष्मसंपराय अने उपशांतमोह, ए दश गुणठाणे सम्यक्त्वमोहनीयनी सत्तानी भजना जाणवी, जे भणी सम्यक्त्व पामी पछी मिथ्यात्वें आव्युं होय ते ज्यांसुधी सम्यक्त्वपुंज उवेले नहीं, त्यां लगें सम्यक्त्वमोहनीयनी सत्ता होय, अने सम्यक्त्वपुंज उवेल्या पछी तथा अनादि मिथ्यादृष्टि जीवने सम्यक्त्वमोहनीयनी सत्ता न होय, तेमज त्रीजे मिश्रगुणठाणे पण जो सम्यक्त्वपुंज उवेली आव्यो होय तेने सम्यक्त्वमोहनीयनी सत्ता न होय, बीजाने होय, तथा अविरत्यादिक आठ गुणठाणे क्षायिक सम्यक्दृष्टिने सम्यक्त्वमोहनीय खपावी तेथी तेने सम्यक्त्वमोहनीयनी सत्ता न होय, तथा क्षायोपशमिक अने औपशमिक सम्यक्दृष्टिने ध्रुवसत्ता होय. एम आठ गुणठाणे सम्यक्त्वमोहनीयनी अध्रुवसत्ता कही ॥ इति समुच्चयार्थः ॥१०॥

सासण मीसेसु धुवं, मीसं मिछाइ नवसु भयणाए ॥
आइ डुग अण नियमा, भइआ मीसाइ नव गम्मि ॥ ११ ॥

अर्थ— सासणमीसेसु के० सास्वादन अने मिश्र, ए बे गुणठाणे मीसं के० मिश्रमोहनीयनी सत्ता, धुवं के० ध्रुव जाणवी. केम के सास्वादने सर्व अठावीशें मोहप्रकृतिनी सत्ता ध्रुव होय, अने मिश्रमोहनीयना उदयविना मिश्रगुणठाणुं होयज नहीं, तेथी त्यां पण मिश्रनी सत्ता ध्रुव होय. एम ए बे गुणठाणे मिश्रमोहनीयनी ध्रुवसत्ता जाणवी.

अने मिश्र तथा सास्वादन, ए बे गुणठाणाविना शेष मिछाइनवसुभयणाए के० एक मिथ्यात्व, बीजुं अविरति, त्रीजुं देशविरति, चोथुं प्रमत्त, पांचमुं अप्रमत्त, छठुं निवृत्ति, सातमुं, अनिवृत्ति, आठमुं सूक्ष्मसंपराय, नवमुं उपशांतमोह, ए नव गुणठाणे मिश्रमोहनीयनी सत्तानी नजना जाणवी, एटले कोइएकने होय अने कोइएकने न होय, जे नणी मिश्रपुंज उवेल्या पछी मिथ्यात्वें मिश्रमोहनीयनी सत्ता न होय अने जेणे मिश्रपुंज उवेल्यो नथी तेने मिश्रमोहनीयनी सत्ता होय, अथवा अनादि मिथ्यात्वीने तो नज होय.

तथा अविरत्यादिक आठ गुणठाणे क्षायिक सम्यक्दृष्टिने मिश्रमोहनीयनी सत्ता न होय, जे नणी सात प्रकृति खपावीने क्षायिक सम्यक्त्वी थाय, तेथी मिश्रमोहनीयनी सत्ता टले क्षायिक सम्यक्त्व होय तेमाटें. तथा बीजा क्षायोपशमिक तथा औपशमिक सम्यक्दृष्टिने मिश्रमोहनीयनी सत्ता होय, तेथी नजना कही, एटले कोइएकने केवारेंक होय अने कोइएकने केवारेंक न होय. एम नव गुणठाणे मिश्रमोहनीयनी अध्रुवसत्ता होय.

आइडुगअणनियमा के० आदिद्विक एटले पहेले तथा बीजे, ए बे गुणठाणे अनंतानुबंधिया क्रोधादिक चारे कषायनी सत्ता निश्चय होय, जे नणी मिथ्यात्व तथा सास्वादन, ए बे गुणठाणे नियमा अनंतानुबंधीया बंधाय तेथी ध्रुवसत्ता जाणवी.

शेष नइआमीसाइनवगम्मि के० मिश्रगुणठाणाथी मांमीने उपशांतमोह लगेंनां नव गुणठाणांने विषे अनंतानुबंधिया कषायनी सत्ता संबंधि नजना जाणवी, जे नणी जेणे अनंतानुबधिया विसंयोज्या तथा उवेल्या एटले खपाव्या तेने एनी सत्ता न होय, अने बीजाने होय माटें नजना जाणवी. ए स्वमतें कह्युं तथा कर्मप्रकृति अने पंचसंग्रहादिकने मतें तो अनंतानुबंधियानी सत्ता टल्याविना श्रेणी आरंने नहीं तेथी ते कहेठे. जे अनंतानुबंधियानी विसंयोजना करीने, उपशमश्रेणी आरंने तेथी तेने सातमा गुणठाणाथी उपरले गुणठाणे अनंतानुबंधियानी सत्ता न होय, तथा मिश्रादिक पांच गुणठाणे तो कोइएकने अनंतानुबंधियानी सत्ता होय, अने कोइएकने न होय एम नजना जाणवी, माटें अध्रुवसत्ता जाणवी, अने मिथ्यात्व तथा सास्वादन ए बे गुणठाणे अनंतानुबंधियानी ध्रुव सत्ता होय. एम बेहु मतें अनंतानुबंधिया कषायनी गुणस्थानकनी अपेक्षायें ध्रुवाध्रुव सत्ता कही ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ११ ॥

हवे आहारकसप्तकनी सत्ता कहेछे.

आहार सत्तगं वा, सव गुणे बि ति गुणे विणा तिष्ठं ॥
नो नय संतेमिछो, अंत मुहुत्तं नवे तिछे ॥ १२ ॥

अर्थ— आहारसत्तगंवासवगुणे के० एक आहारक शरीर, बीजुं आहारकउपांग, त्रीजुं आहारकसंघातन, चोथुं आहारकआहारक बंधन, पांचमुं आहारकतैजसबंधन, छठुं आहारककार्मणबंधन अने सातमुं आहारकतैजसकार्मणबंधन, ए सात प्रकृति जे जीवें तथाविध विशुद्धचारित्र प्रत्ययें अप्रमत्तगुणठाणे बांधीने तथाविध संक्लेश अध्यवसायें मिथ्यात्व गुणठाणा लगें आवे, तथा कोइएक विशुद्धाध्यवसायें केवलज्ञान

पण पामे तेथी सर्व गुणठाणे एनी सत्ता होय अने कोइ एक जीव, ए सात प्रकृति बांध्या विनाज सर्व गुणस्थानक स्पर्शे तेने ए सात प्रकृतिनी सत्ता सर्व गुणठाणे न होय. ए रीतें जजना जाणवी.

तथा जिननामकर्मनी पण ए रीतेंज जजना जाणवी. जे जणी चोथा गुणठाणाथी लइने अपूर्वकरणना बठा पाया लगें जिननामनी बंधजूमि डे त्यां विशुद्धाध्यवसायें जिननाम बांधि पडी संक्लेशे मिथ्यात्वें जाय तेथी मिथ्यात्वें पण एनी सत्ता होय पण बितिगुणेविणातिढं के० बीजे अने त्रीजे गुणठाणे तीर्थंकरनामकर्मनी सत्तावालो न आवे तेथी ए बे गुणठाणाविना शेष बार गुणठाणे जिननामनी सत्ता पामीयें. उपरलें गुणठाणे पण चढतां जिननामनी सत्ता होय अने जे जीव जिननाम बांध्याविना सर्व गुणठाणां स्पर्शे तेनी अपेक्षायें सर्व गुणठाणे जिननामनी सत्ता न होय एटले बीजे, त्रीजे, गुणठाणे जिननामनी सत्ता नज होय अने बीजा गुणठाणांउने विषे जजना जाणवी.

नोजयसंतेमिछो के० तथा आहारकशरीरादिक सात प्रकृतिनी सत्ता उतां अने जिननामनी सत्ता उतां ए उजयनी सत्ता साथें उतां तेने मिथ्यात्व गुणठाणुं न होय जे जणी नामकर्मनुं एकशो त्रणनुं तथा ज्याणुं प्रकृतिनुं सत्तास्थानक मिथ्यात्वगुणठाणे न पामियें, माटें आहारक सप्तक तथा जिननाम, ए बेहुमांहेथी एकनी सत्ता उतां मिथ्यात्व होय, तेमध्यें अंतमुहुत्तंजवेतिढं के० अंतर मुहूर्त्त लगें जिननामनी सत्ता मिथ्यात्वें लहीयें पण अधिक न पामीयें, जे जणी कोइएक सम्यक्दृष्टि जीवें पूर्वें नरकायु बांध्युं डे अने ते जीव आयु बांध्या पडी क्षायोपशमिक सम्यक्त्व पामीने तथाविध अध्यवसायें जिननाम बांधे, ते मरण समयें सम्यक्त्व वमतो नरकें जाय, त्यां वली अंतर्मुहूर्त्त पडी वली सम्यक्त्व पामे तो जिननामकर्मनी सत्ता होय, अने जो नरकें गया पडी पतितपरिणामें रहे तो अंतर्मुहूर्त्त पडी जिननामकर्म उवेले तेथी जिननामकर्मनी सत्ता टली जाय. एटले एक ध्रुवसत्ता अने बीजुं अध्रुवसत्तारूप एम पांचमुं अने डहुं ए बे द्वार साथें कह्यां ॥ १२ ॥

हवे घातिनी प्रकृतिरूप सातमुं द्वार तथा अघातिनी प्रकृतिरूप आठमुं द्वार, ए बे द्वार साथें कहेडे. हवे सर्वघातिनी प्रकृति तथा अघातिनी प्रकृति कहेडे.

॥ अथ सर्व घातिन्यः प्रकृतयः ॥

केवल जुअला वरणा, पणनिद्दा बारसाइम कसाया ॥
मिढंति सव घाई, चउ नाण ति दंसणा वरणा ॥ १३ ॥

अर्थ—तिहां जे कर्मप्रकृति, आत्माना गुणने आवरे, ते घातिनीप्रकृति जाणवी. तेमां सर्व घातिनी प्रकृतिना रसस्पर्द्धक तो ताम्रपत्रनी पेरें निश्छिद्र, तथा स्फटिक ग्रहनी पेरें निर्मल, जाद्धनी पेरें सूक्ष्म सारप्रदेशें बहुलरस होय, तेथी ते सर्वघातिनी प्रकृति प्रदेशें अल्प होय तो पण वीर्यें अधिक जाणवी. हवे तेनां नाम कहे डे. केवलजुअलावरणा के० केवलज्ञानावरणीय अने केवलदर्शनावरणीय, ए बे प्रकृति, पोतानो आचार जे ज्ञान, दर्शन, गुण, तेने सर्वांशें आवरे, जेम सूर्यप्रजा, मेघें करी सर्व आवरी कहेवाय तथापि कांइएक प्रजानो अंश आवख्याविनानो पण रहे डे तेथी करी रात्री दिवसनो विजाग जणाय डे तेम जीवनो पण ज्ञानादिक गुण सर्व घातिनी प्रकृतियें करी सर्व आवख्यो डे तो पण जेणे करी जड चैतन्यनो विजाग होय, एटलो चैतन्यांश उघाडो रह्योडे; पणनिद्दा के० तेणे पांच निडायें करी पण जे केवलदर्शनावरणीयें अण आवख्यो एवो जे दर्शनांश ते पण सर्वांशें आवरियें, ए निडापंचक पण सर्व इंडियना अवबोधने आवरे माटें सर्वघाति कहीयें. अहींआं पण मेघदृष्टांत जावबो. जेमाटें जो निडामांहे पण श-

च्दादिक सांजली जागे ठे तथापि ए निद्रा पण सर्वघातिनी जाणवी, तथा केवलज्ञान अने केवलदर्शननां आवरण पण सर्वथा टाल्या विना केवलज्ञान उपजे नहीं माटें सर्व घाति कहियें. एटले ए सात सर्व घातिनी प्रकृति कही.

बारसाइमकसाया के० एमज आदिना बार कषाय जाणवा. तेमां अनंतानुबंधीया क्रोध, मान, माया अने लोज्ञ, ए चार तो सम्यक्त्वगुणने सर्वथा आवरे ठे तेथी सर्वघाती कह्या अने अप्रत्यख्यानावरण क्रोधादिक चार पण देशविरतिगुणने सर्वथा आवरे ठे. तथा प्रत्याख्यानावरण क्रोधादिक चार सर्वविरतिगुणने सर्वथा आवरे ठे माटें सर्वघाति जाणवा. अहींआं पण मेघनो दृष्टांत जलाव्यो तेथी मिथ्यात्वीने पण कोइ एक तपश्चर्यादिकनी प्रतिपत्ति जिनवचनथी अविरुद्ध होय तथा अविरतिने पण मांसाहारादिकनी निवृत्ति होय तथा देशविरतिने पण जावचारित्र होय, एम ए बार कषायनी प्रकृति पण सर्वघातिनी ठे.

मिछंतिसवघाई के० मिथ्यात्वमोहनीय पण श्रीजिनजाषित जीवाजीवादिक अनंतधर्मात्मक तत्वश्रद्धानरूप सम्यक्त्व गुणने सर्वथी हणे ठे, ते जणी ए पण सर्वघाति प्रकृति कहीयें. जो पण एना केटलाएक बेगणीआ तथा एक गणीआ रसस्पर्द्धक देशघातीआ ठे, तो पण अहींआं शुजाशुज परिणामें बंधनी अपेक्षायें नथी लीधा. एटले एक केवलज्ञानावरणीय, एक केवलदर्शनावरणीय, पांच निद्रा, बार कषाय अने एक मिथ्यात्वमोहनीय. एवं वीश प्रकृति सर्वघातिनी थई.

हवे पच्चीश प्रकृति देशघाति कहे ठे. तिहां देशघातिनी प्रकृतिना रसस्पर्द्धक स्थूलछिद्र कडानी पेरें, मध्यमछिद्र कांबलानी पेरें अने सूक्ष्मछिद्र पटवस्त्रनी पेरें, स्थूल प्रदेश नीरस, असार, बहुप्रदेश अल्पवीर्य, चजनाणतिदंसणावरणा के० एक मतिज्ञानावरणीय, बीजुं श्रुतज्ञानावरणीय, त्रीजुं अवधिज्ञानावरणीय, चोथुं मनःपर्यवज्ञानावरणीय, ए चार ज्ञानावरणीयनी प्रकृति तथा चक्षु, अचक्षु अने अवधि, ए त्रण दर्शनावरणीयनी प्रकृति, एवं सात प्रकृति देशघातिनी जाणवी. जे जणी केवलज्ञानावरण, केवलदर्शनावरण ए बे प्रकृतियें अण आवर्युं एवुं जे ज्ञान अने दर्शननो अनंतमो अंश तेने देशथी हणे, ते जणी देशघातिनी कहीयें. जो पण अवधिज्ञानावरणीय, अवधिदर्शनावरणीय अने मनःपर्यवज्ञानावरणीयना केटलाएक रस स्पर्द्धक सर्वघातिया पण ठे जेणे करी पोताना अवधिज्ञानादिकनो अंश मात्र नथी देखातो तो पण एनो रसोदय क्षयोपशम अविरोधि ठे तेथी देशघातिनी कही ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ १३ ॥

संजलणनोकसाया, विग्घं इअ देस घाइअ (अथ घातिन्यः प्रकृतयः) अघाइ ॥ पत्तेअ तणुठाऊ, तस वीसा गोअ डुग वन्ना ॥ १४ ॥

अर्थ–संजलण के० संज्वलनाक्रोधादिक चार कषाय देशघातिया ठे जे जणी ए सर्व विरतिरूप जीवना गुणने देशथकी हणे ठे. केम के एना उदयथी साधुने सातिचार व्रत थाय. बीजा कषायना उदयथी मूलजंगें अतिचार होय माटें एने देशघाति कही ठे. नोकसाया के० हास्यषट्क तथा त्रण वेद, ए नव नोकषायमोहनीय प्रकृति पण देशघातिनी ठे जे जणी ए प्रकृति चारित्रने विषे पण अतिचार मात्र उपजावे, पण एकली अनाचारजनक न होय, माटें देशघातिनी कही.

विग्घंइअदेसघाइअ के० अंतरायकर्मनी पांच प्रकृति ए पण देशघातिनी होय जे जणी पुजलद्रव्यनो अनंतमो जाग दान, लाज्ञ जोगादिकने विषे होय ठे. जे जणी ग्रहण धारण योग्य जे पुजल ठे ते पुजलद्रव्यने अनंतमे जागे ठे तेमां पण सर्वनुं दान, लाज्ञ, जोग अने उपजोगादिक करी न शके, केम के अ-

कर्म नोकर्मादिक तथा आहारादिकनुं दान, लाभ जोगादिक सर्व जीवने होय तेथी देशघातिनी कही. सर्व जीवने एनो क्षयोपशम होयज. तथा वीर्यांतरायनो पण जो सर्वघाती रस होय तो जीवनुं सर्व वीर्य आवरे थके जीव काष्ठनी पेरें निश्चेष्टावंत थाय, तेथी आहारादिकने ग्रही परिणमावी पण न शके? ते नणी ए प्रकृति पण देशघातिनी जाणवी, तेथी सर्व जीवने वीर्यांतराय क्षयोपशम तारतम्यें, वीर्यतारतम्य होयज छे. केवली नगवानने वीर्यांतरायनो क्षय होय तेथी तेने अनंत वीर्य होय. एम पच्चीश प्रकृति देशघातिनी कही.

अने जो उदयापेक्षायें, लेखवीयें, तो मिश्रमोहनीय अने सम्यक्त्वमोहनीय, ए बे प्रकृति पण देशघातिनी गणतां सत्तावीश प्रकृति थाय. तेनी साथें पूर्वोक्त सर्वघातिनी वीश प्रकृति मेलवीयें तेवारें सुडतालीश प्रकृति घातिनी थाय. तेथी शेष रही जे पच्चोत्तेर प्रकृति ते अघाइ के० अघातिनी कही छे. जे प्रकृति जीवना ज्ञानादिक गुणने तो कांइ पण हणे नहीं तथापि जेम चोरनी संगत करतां साधु पण चोर केहेवाय, तेम ए प्रकृति पण घातिनी प्रकृति साथें वेदतां घातिनी केहेवाय, ते अघातीनी प्रकृतिनां नाम कहेछे.

पत्तेअतणुछा के० एक पराघात, बीजी उश्वास, त्रीजी आतप, चोथी उद्योत, पांचमी अगुरुलघु, छठी जिननाम, सातमी निर्माण, अने आठमी उपघात, ए आठ प्रत्येक प्रकृति अघातिनी जाणवी. ए प्रकृति कोइ आत्माना गुणने न हणे, तनुअष्टक एटले "तणुवंगागिइ" ए गाथाने अनुक्रमें एक औदारिक, बीजुं वैक्रिय, त्रीजुं आहारक, ए त्रण शरीर तथा ए त्रण शरीरना त्रण उपांग तथा एनी साथें कार्मण अने तैजस मेलवीयें, तेवारें तनुअष्टक थाय, तथा छ संस्थान, छ संघयण, जाति पांच, गति चार, खगतिद्विक, आनुपूर्वी चार, एवं पांत्रीश प्रकृति लेवी तथा आउ के० आयुनी चार प्रकृति, एवं उंगणचालीश अने आठ पूर्वे प्रत्येक प्रकृति कही छे. एवं सुडतालीश अघातिनी थइ.

तथा तसवीसा के० त्रस, बादर, पर्याप्त, प्रत्येक, स्थिर, शुभ, शुभग, सुस्वर, आदेय, यशःकीर्त्ति, स्थावर, सूक्ष्म, अपर्याप्त, साधारण, अथिर, अशुभ, दुर्भग, दुःस्वर, अनादेय, अयश, ए वीश प्रकृतिने त्रसविंशति प्रकृति कहीयें. गोअडुग के० गोत्रद्विक अने वेदनीयद्विक, ए उनय द्विकनी चार प्रकृति तथा वषा के० वर्ण, गंध, रस अने स्पर्श, एवं सर्व मली पच्चोत्तेर प्रकृति, अघानिती कही; एटले घातिअघाति द्वार संपूर्ण थयुं. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ १४ ॥

हवे ए कर्मप्रकृतिनुं घाति, अघातिपणुं रसनी अपेक्षायें होय, ते रस, मिष्ट तथा कटुकना नेदें करी बे प्रकारें छे. तिहां जे प्रकृतिनो रस मीठो आनंददायक होय ते पुण्यप्रकृति जाणवी, अने जे प्रकृतिनुं रस मछनी पेरें नींबनी पेरें कडवुं दुःखदायक होय, ते पापप्रकृति जाणवी. त्यां प्रथम पुण्यप्रकृति, बेंतालीश कहे छे.

॥ अथ पुण्यप्रकृतयः ॥

सुर नर तिगुच्च सायं, तस दस तणु वंग वइर चउरंसं ॥
परघासग तिरि आऊ, वण चउ पणिंदि सुनखगइ ॥ १५ ॥

अर्थ– ते मध्यें प्रथम सुरनरतिगुच्च के० सुरत्रिक एटले देवगति, देवानुपूर्वी, अने देवायु, ए त्रण प्रकृति शुननावें बंधाय, ते नणी तथा एमां बहुल घणीज शाता होय, ते नणी पुण्यप्रकृति कहीयें अने नर एटले मनुष्यगति, मनुष्यानुपूर्वी अने मनुष्यायु ए मनुष्यत्रिक ए त्रण नेद पण शुननावें करी बंधाय. तथा उच्चैर्गोत्र पण पूज्यनणी पूजनीय योग्यता नणी, ए पण पुण्यप्रकृति जाणवी. तथा सायं के० शातावेदनीय पण शुनअध्यवसायें करी बंधाय. अनुकूलपणे वेदे ते माटें ए पुण्यप्रकृति जाणवी. तथा तसदस के० त्रसदशक ए नामकर्मनी पुण्यप्रकृति शुनपरिणामें बंधाय छे. तणुवंग के० तणु एटले औदारिकादिक पांच शरीर तथा

ब्दादिक सांजली जागे ठे तथापि ए निद्रा पण सर्वघातिनी जाणवी, तथा केवलज्ञान अने केवलदर्शननां आवरण पण सर्वथा टाल्या विना केवलज्ञान उपजे नहीं माटें सर्व घाति कहियें. एटले ए सात सर्व घातिनी प्रकृति कही.

बारसाइमकसाया के० एमज आदिना बार कषाय जाणवा. तेमां अनंतानुबंधीया क्रोध, मान, माया अने लोज, ए चार तो सम्यक्त्वगुणने सर्वथा आवरे ठे तेथी सर्वघाती कह्या अने अप्रत्यख्यानावरण क्रोधादिक चार पण देशविरतिगुणने सर्वथा आवरे ठे. तथा प्रत्याख्यानावरण क्रोधादिक चार सर्वविरतिगुणने सर्वथा आवरे ठे माटें सर्वघाति जाणवा. अहींआं पण मेघनो दृष्टांत जलाव्यो तेथी मिथ्यात्वीने पण कोइ एक तपश्चर्यादिकनी प्रतिपत्ति जिनवचनथी अविरुद्ध होय तथा अविरतिने पण मांसाहारादिकनी निवृत्ति होय तथा देशविरतिने पण जावचारित्र होय, एम ए बार कषायनी प्रकृति पण सर्वघातिनी ठे.

मिच्छंतिसवघाई के० मिथ्यात्वमोहनीय पण श्रीजिनजाषित जीवाजीवादिक अनंतधर्मात्मक तत्वश्रद्धानरूप सम्यक्त्व गुणने सर्वथी हणे ठे, ते जणी ए पण सर्वघाति प्रकृति कहीयें. जो पण एना केटलाएक बेठाणीआ तथा एक ठाणीआ रसस्पर्द्धक देशघातीआ ठे, तो पण अहींआं शुजाशुज परिणामें बंधनी अपेक्षायें नथी लीधा. एटले एक केवलज्ञानावरणीय, एक केवलदर्शनावरणीय, पांच निद्रा, बार कषाय अने एक मिथ्यात्वमोहनीय. एवं वीश प्रकृति सर्वघातिनी थई.

हवे पचीश प्रकृति देशघाति कहे ठे. तिहां देशघातिनी प्रकृतिना रसस्पर्द्धक स्थूलछिद्र कडानी पेरें, मध्यमछिद्र कांबलानी पेरें अने सूक्ष्मछिद्र पटवस्त्रनी पेरें, स्थूल प्रदेश नीरस, असार, बहुप्रदेश अल्पवीर्य, चउनाणतिदंसणावरणा के० एक मतिज्ञानावरणीय, बीजुं श्रुतज्ञानावरणीय, त्रीजुं अवधिज्ञानावरणीय, चोथुं मनःपर्यवज्ञानावरणीय, ए चार ज्ञानावरणीयनी प्रकृति तथा चक्षु, अचक्षु अने अवधि, ए त्रण दर्शनावरणीयनी प्रकृति, एवं सात प्रकृति देशघातिनी जाणवी. जे जणी केवलज्ञानावरण, केवलदर्शनावरण ए बे प्रकृतियें अण आवर्युं एवुं जे ज्ञान अने दर्शननो अनंतमो अंश तेने देशथी हणे, ते जणी देशघातिनी कहीयें. जो पण अवधिज्ञानावरणीय, अवधिदर्शनावरणीय अने मनःपर्यवज्ञानावरणीयना केटलाएक रस स्पर्द्धक सर्वघातिया पण ठे जेणे करी पोताना अवधिज्ञानादिकनो अंश मात्र नथी देखातो तो पण एनो रसोदय क्षयोपशम अविरोधि ठे तेथी देशघातिनी कही ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ १३ ॥

संजलणनोकसाया, विग्घं इअ देस घाइअ (अथ
घातिन्यः प्रकृतयः) अघाइ ॥ पत्तेअ तणुठाऊ, तस
वीसा गोअ डुग वन्ना ॥ १४ ॥

अर्थ–संजलण के० संज्वलनाक्रोधादिक चार कषाय देशघातिया ठे जे जणी ए सर्व विरतिरूप जीवना गुणने देशथकी हणे ठे. केम के एना उदयथी साधुने सातिचार व्रत थाय. बीजा कषायना उदयथी मूलजंगें अतिचार होय माटें एने देशघाति कही ठे. नोकसाया के० हास्यषट्क तथा त्रण वेद, ए नव नोकषायमोहनीय प्रकृति पण देशघातिनी ठे जे जणी ए प्रकृति चारित्रने विषे पण अतिचार मात्र उपजावे, पण एकली अनाचारजनक न होय, माटें देशघातिनी कही

विग्घंइअदेसघाइअ के० अंतरायकर्मनी पांच प्रकृति ए पण देशघातिनी होय जे जणी पुजलद्रव्यनो अनंतमो जाग दान, लाज जोगादिकने विषे होय ठे जे जणी ग्रहण धारण योग्य जे पुजल ठे ते पुजल, द्रव्यने अनंतमे जागे ठे तेमां पण सर्वनुं दान, लाज, जोग अने उपजोगादिक करी न शके, केम के अ-

कर्म नोकर्मादिक तथा आहारादिकनुं दान, लाभ भोगादिक सर्व जीवनेहोय तेथी देशघातिनी कही. सर्व जीवने एनो क्षयोपशम होयज. तथा वीर्यांतरायनो पण जो सर्वघाती रस होय तो जीवनुं सर्व वीर्य आवरे थके जीव काष्ठनी पेरें निश्चेष्टावंत थाय, तेथी आहारादिकने ग्रही परिणमावी पण न शके? ते भणी ए प्रकृति पण देशघातिनी जाणवी, तेथी सर्व जीवने वीर्यांतराय क्षयोपशम तारतम्यें, वीर्यतारतम्य होयज छे. केवली भगवानने वीर्यांतरायनो क्षय होय तेथी तेने अनंत वीर्य होय. एम पच्चीश प्रकृति देशघातिनी कही.

अने जो उदयापेक्षायें, लेखवीयें, तो मिश्रमोहनीय अने सम्यक्त्वमोहनीय, ए बे प्रकृति पण देशघातिनी गणतां सत्तावीश प्रकृति थाय. तेनी साथें पूर्वोक्त सर्वघातिनी वीश प्रकृति मेलवीयें तेवारें सुडतालीश प्रकृति घातिनी थाय. तेथी शेष रही जे पच्चोत्तेर प्रकृति ते अघाइ के० अघातिनी कही छे. जे प्रकृति जीवना ज्ञानादिक गुणने तो कांइ पण हणे नहीं तथापि जेम चोरनी संगत करतां साधु पण चोर केहेवाय, तेम ए प्रकृति पण घातिनी प्रकृति साथें वेदतां घातिनी केहेवाय, ते अघातीनी प्रकृतिनां नाम कहेछे.

पत्तेअतणुठा के० एक पराघात, बीजी उश्वास, त्रीजी आतप, चोथी उद्योत, पांचमी अगुरुलघु, छठी जिननाम, सातमी निर्माण, अने आठमी उपघात, ए आठ प्रत्येक प्रकृति अघातिनी जाणवी. ए प्रकृति कोइ आत्माना गुणने न हणे, तनुअष्टक एटले "तणुवंगागिइ" ए गाथाने अनुक्रमें एक औदारिक, बीजुं वैक्रिय, त्रीजुं आहारक, ए त्रण शरीर तथा ए त्रण शरीरना त्रण उपांग तथा एनी साथें कार्मण अने तैजस मेलवीयें, तेवारें तनुअष्टक थाय, तथा छ संस्थान, छ संघयण, जाति पांच, गति चार, खगतिद्विक, आनुपूर्वी चार, एवं पांत्रीश प्रकृति लेवी तथा आउ के० आयुनी चार प्रकृति, एवं उगणचालीश अने आठ पूर्वे प्रत्येक प्रकृति कही छे. एवं सुडतालीश अघातिनी थइ.

तथा तसवीसा के० त्रस, बादर, पर्याप्त, प्रत्येक, स्थिर, शुभ, शुभग, सुस्वर, आदेय, यशःकीर्त्ति, स्थावर, सूक्ष्म, अपर्याप्त, साधारण, अथिर, अशुभ, दुर्भग, दुःस्वर, अनादेय, अयश, ए वीश प्रकृतिने त्रसविंशति प्रकृति कहीयें. गोअदुग के० गोत्रद्विक अने वेदनीयद्विक, ए उभय द्विकनी चार प्रकृति तथा वष्ठा के० वर्ण, गंध, रस अने स्पर्श, एवं सर्व मली पच्चोत्तेर प्रकृति, अघानिती कही; एटले घातिअघाति द्वार संपूर्ण थयुं. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ १४ ॥

हवे ए कर्मप्रकृतिनुं घाति, अघातिपणुं रसनी अपेक्षायें होय, ते रस, मिष्ट तथा कटुकना भेदें करी बे प्रकारें छे. तिहां जे प्रकृतिनो रस मीठो आनंददायक होय ते पुण्यप्रकृति जाणवी, अने जे प्रकृतिनुं रस मछनी पेरें नींबनी पेरें कडवुं दुःखदायक होय, ते पापप्रकृति जाणवी. त्यां प्रथम पुण्यप्रकृति, बेंतालीश कहे छे.

॥ अथ पुण्यप्रकृतयः ॥

सुर नर तिगुच्च सायं, तस दस तणु वंग वइर चउरंसं ॥
परघासग तिरि आऊ, वण चउ पणिंदि सुभखगइ ॥ १५ ॥

अर्थ– ते मध्यें प्रथम सुरनरतिगुच्च के० सुरत्रिक एटले देवगति, देवानुपूर्वी, अने देवायु, ए त्रण प्रकृति शुभभावें बंधाय, ते भणी तथा एमां बहुल घणीज शाता होय, ते भणी पुण्यप्रकृति कहीयें अने नर एटले मनुष्यगति, मनुष्यानुपूर्वी अने मनुष्यायु ए मनुष्यत्रिक ए त्रण भेद पण शुभभावें करी बंधाय. तथा उच्चैर्गोत्र पण पूज्यभणी पूजनीय योग्यता भणी, ए पण पुण्यप्रकृति जाणवी. तथा सायं के० शातावेदनीय पण शुभअध्यवसायें करी बंधाय. अनुकूलपणे वेदे ते माटें ए पुण्यप्रकृति जाणवी. तथा तसदस के० त्रसदशक ए नामकर्मनी पुण्यप्रकृति शुभपरिणामें बंधाय छे. तणुवंग के० तणु एटले औदारिकादिक पांच शरीर तथा

औदारिक, वैक्रिय अने आहारक, ए त्रण उपांग ए आठ प्रकृति पण शुभ जाणवी, वइर के० ठ संघयणमध्यें एक वज्रऋषभनाराच संघयण ए पण शुभ जाणवुं. चउरंसं के० ठ संस्थानमध्यें समचतुरस्रसंस्थान ए पण शुभ ठे. परघासग के० पराघात, उश्वास, आतप, उद्योत, अगुरुलघु, जिननाम अने निर्माण, ए पराघातसप्तक पण शुभ जाणवुं. तिरिआउ के० तिर्यंचनुं आयु, ते पण पुण्यप्रकृति ठे. जे भणी तिर्यंच पण जीववुं वांछे ठे. तथा वणचउ के० वर्णमध्यें श्वेत, पीत, अने रक्त तथा गंधमध्यें शुभगंध, रसमध्यें कषायल, आम्ल अने मिष्ट, तथा स्पर्शमध्यें लघु, कोमल, चीकट, अने उष्ण. ए रीतें वर्णादिचतुष्क शुभ लेवुं. पणिंदि के० जाति पांच मध्यें एक पांचेंद्रिय जाति, शुभ परिणामें बंधाय, ते पुण्यप्रकृति जाणवी. अने सुभखगइ के० विहायोगतिमध्यें गज तथा हंसनी पेरें जे चाले, ते शुभविहायोगति जाणवी. ए पण शुभपरिणामे बंधाय माटें पुण्यप्रकृति जाणवी. ए बेंतालीश पुण्यप्रकृति जाणवी ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ १५ ॥

॥ अथ पापप्रकृतयः ॥ हवे ब्याशी पापप्रकृति कहेछे.

बायाल पुन्न पगइ, अपढम संठाण खगइ संघयणा ॥
तिरिदुग असाय नीअं, वघाय इग विगल निरय तिगं ॥ १६ ॥

अर्थ—बायालपुन्नपगइ के० बेंतालीश पुण्यप्रकृति कही. जे भणी बंधयोग्यस्थानकमध्यें ए शुभपरिणामें बंधाय तथा संक्लेशपरिणामें मंदरस बंधाय अने विशुद्धपरिणामें तीव्ररस बंधाय. ते भणी ए शुभ उत्तम पुण्यप्रकृति जाणवी. हवे पुण्य थकी विरोधी पापप्रकृति ब्याशी कहे ठे. ए पापप्रकृतिनो संक्लेश परिणामें तीव्ररस बंधाय अने विशुद्धपरिणामें मंदरस बंधाय, ते भणी पापप्रकृति कहीयें.

अपढमसंठाणखगइसंघयणा के० प्रथम समचतुरस्रसंस्थान विना शेष पांच संस्थान तथा प्रथम शुभविहायोगति विना बीजी अशुभविहायोगति, अहींआं लेवी, तथा प्रथमसंघयण विना शेष पांच संघयण एमां लेवां. ए अगीआर प्रकृति, प्रथमनां बे गुणठाणां लगें बंधाय. त्यां संक्लेश परिणामें उत्कृष्ट रस बंधाय अने विशुद्धपरिणामें मंदरस बंधाय, ते भणी ए पापप्रकृति कहीयें.

तिरिदुग के० तिर्यंचनी गति, तथा तिर्यंचानुपूर्वी, ए बे प्रकृति अशुभ ठे. जे भणी ए गतिमध्यें अनंतो काल पण जीव रहे, ए अत्यंत मोहोदय थकी बंधाय, माटे पापप्रकृति जाणवी. तथा असाय के० अशातावेदनीय पण उदय आवे, तेवारें जीवने प्रतिकूलपणुं देखाडे, ते भणी पापप्रकृति कहीयें, तथा नीअंवघाय के० नीचैर्गोत्रने उदयें पण नीच कुलप्रत्यें पामवे करी जीव हेलनीय होय, तेथी ए पण अशुभ पापप्रकृति जाणवी, उपघातनामनें उदयें पण पडजीभी, चोरदांतादिकें करी दुःख पामे, तेथी अशुभ जाणवी. इगविगल के० एकेंद्रियजाति तथा विकल एटले जेने पूर्ण पंचेंद्रिय नहीं होय, ते विकलेंद्रिय, बेंद्रिय, तेंद्रिय अने चौरिंद्रियने कहीयें. ए जातिनाम पण मिथ्यात्वे संक्लेशें बंधाय, ते माटें अशुभ जाणवी. निरयतिगं के० नरकगति, नरकानुपूर्वी अने नरकायु, ए त्रण प्रकृति पण मिथ्यात्वविना न बंधाय, ते भणी अशुभ पापप्रकृति जाणवी. ए त्रेवीश पापप्रकृति कही. ॥ १६ ॥

थावर दस वन्न चउ, क्क घाय पणयाल सहिअ बासीइ ॥
पाव पयडित्ति दोसुवि, वन्ना इगहा सुहा असुहा ॥ १७ ॥

अर्थ— थावरदस के० स्थावरदशकने पण अशुभपरिणामें वर्त्ततो थको जीव पामे, वणचउक्क के० वर्ण-

मध्यें नील अने कृष्ण तथा गंधमध्यें दुरन्निगंध तथा रसमध्यें तीखो अने कडवो तथा स्पर्शमध्यें गुरु, खर, लूक्ष अने शीत ए चारे अशुन्न लेवा. एने संक्लेशें बांधे, तेन्नणी पापप्रकृति कहीयें. एवं साडत्रीश थइ.

तथा घायपणयाल के० घाती पीस्तालीश प्रकृति एटले ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय नव अने मोहनीयनी छवीश तथा अंतरायनी पांच, ए पीस्तालीश घातिनी प्रकृति आत्माना शुद्ध गुणने हणे, प्रतिकूलपणुं करे. तेथी ए पीस्तालीस घातिनी पापप्रकृति तेने आगली साडत्रीश प्रकृतियें सहिअ के० सहित करीयें, तेवारें बासीइ के० ब्याशी पावपयडित्ति के० पापप्रकृति थाय. एना विपाक जीव प्रतिकूलपणे वेदे, संक्लेशनी वृद्धियें एना रसनी वृद्धि होय, ते न्नणी एने पापप्रकृति कहीयें. ए बंधनी अपेक्षायें लेवी. अन्यथा तो सम्यक्त्वमोहनीय तथा मिश्रमोहनीय पण लेवाय, परंतु ते एटला माटें न लीधी के, तेनो बंध नथी. अहींआं शिष्य प्रश्न करेछे के, हे न्नगवन् ! आठ कर्मनी मली बंधापेक्षायें, एकशो ने वीश प्रकृति कही छे. अने अहींआं तो पुण्यप्रकृति बेंतालीश तथा पापप्रकृति ब्याशी, ए बेहु मेलवतां एकशो ने चोवीश प्रकृति थाय छे, ते केम घटे ? अहींआं गुरु उत्तर कहे छे के, हे शिष्य ! एकशो ने विंशोत्तर बंध प्रकृतिमध्यें सामान्यपणें वर्ण, गंध, रस अने स्पर्श, ए चार प्रकृति लेखवी छे अने अहींआं तो मूल चार प्रकृतिना शुन्नाशुन्न विन्नाग करतां श्वेतादिक शुन्न अगीआर पुण्यप्रकृतिमांहे गणी छे अने नीलादिक अशुन्न नव पापप्रकृतिमांहे गणी छे.एम दोसुवि के० बन्ने स्थानकें वन्नाइगहासुहाअसुहा के० वर्णादिक चार प्रकृतिने विशेषें शुन्न अने अशुन्नपणे जूदी जूदी ग्रहण करी छे तेमाटें एकशो चोवीश थायछे अने सामान्यें शुन्नाशुन्नने एक ठामे गणतां एकशो ने वीश बंधप्रकृति थाय. अहींआं कांइ दोष नथी. एम पुण्यप्रकृति तथा पापप्रकृतिनां द्वार कह्यां ॥ इति पुण्यपापद्वार ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ १७ ॥

एम पुण्य अने पापने परिणामें करी बंधनुं विरुद्ध पणुं होय तेमाटें पुण्यप्रकृति तथा पापप्रकृति कहिने हवे बंधें तथा उदयें विरोधिनी प्रकृति कहे छे. तेमध्यें पण सूची कटाह न्यायें अल्प संख्यांक प्रकृति न्नणी प्रथम अपरावर्त्तमान प्रकृतिनुं द्वार कहेछे.

॥ अथाऽपरावर्त्तमानाः प्रकृतयः ॥ हवे अपरावर्त्तमान प्रकृतियो कहेछे.

नाम धुव बंधि नवगं, दंसण पण नाण विग्घ परघायं ॥
न्नय कुछ मिछ सासं, जिणगुण तीसा अपरियत्ता ॥ १८ ॥

अर्थ—एक वर्ण, बीजो गंध, त्रीजो रस, चोथो स्पर्श, पांचमो तैजस, छठो कार्मण, सातमो निर्माण, आठमो उपघात, नवमो अगुरुलघु, ए नामधुवबंधिनवगं के० नाम ध्रुवबंधिनुं नवक, ए नामध्रुवबंधिनी नव प्रकृति सर्वथा बंधाय. एना बंधने स्थानकें कोइ शुन्नाशुन्न परिणामविशेषें बीजी प्रकृति बंधाय नहीं. केवल एना रसबंधमांहे न्नावनी मंदता करे, ते न्नणी अपरावर्त्तमान कही.

दंसणपणनाणविग्घपरघायं के० चक्षुदर्शनादिक चार दर्शनावरणीय तथा मतिज्ञानादिक पांच ज्ञानावरणीय ए नव प्रकृति पण ध्रुवबंधिनी न्नणी अपरावर्त्तमान जाणवी. तथा दानांतरायादिक पांच अंतरायनी प्रकृति पण ध्रुवबंधिनी जाणवी तथा पराघात नामकर्म पण ध्रुवबंधी छे. ए अन्य प्रकृतिनो बंध तथा उदय रुंध्या विना पोतानो बंधोदय दीपावे. एनी विन्नागनी प्रकृति नथी ते न्नणी अविरोधिनी छे.

न्नयकुछमिछसासं के० न्नयमोहनीय तथा जुगुप्सामोहनीय पण पूर्वली युक्तियें अपरावर्त्तमान प्रकृति छे तथा मिथ्यात्वमोहनीय पण ध्रुवबंधि तथा ध्रुवोदयीपणे न्नणी बंध उदयें अपरावर्त्तमान होय. अने उश्वासनामकर्म पण बंधें तथा उदयें कोइ प्रकृति साथें विरोधि नथी, तेथी अपरावर्त्तमान. जिणगुणतीसाअप-

रियत्ता के० तीर्थंकरनामकर्म पण तेमज बंधें तथा उदयें अविरोधिनी छे ते जणी अपरावर्त्तमान कहीयें. ए सर्व उंगणत्रीश प्रकृति बंधें तथा उदयें बीजी प्रकृति साथें विरोधिनी नथी, तेथी अपरावर्त्तमान प्रकृति कहीयें. अहींआं कोइ पूछे जे सम्यक्त्वमोहनीय तथा मिश्रमोहनीयने उदयें मिथ्यात्वमोहनीयनो उदय न होय, तेथी ए तो उदयविरोधिनी छे तो अपरावर्त्तमानमांहे केम गणी? अहींआं उत्तर कहे छे जे, मिथ्यात्वमोहनीयनी बंधोदय भूमि प्रथम गुणठाणुं छे. तिहां सम्यक्त्वमोहनीय अने मिश्रमोहनीय नथी जो ए मिथ्यात्वनी पोतानी भूमिमांहे एनो बंध उदय रुंधीने पोतानो बंध उदय देखाडत तो विरोधिनी कहेवात, परंतु तेम विरोधिनी नथी माटें अपरावर्त्तमान जाणवी. ए प्रकृतिनो बंध उदय, अनेरी प्रकृतिनो बंध, उदय निवारे नहीं, माटें अपरावर्त्तमान जाणवी ॥ इति स० ॥ १० ॥ हवे एहथी विपरीत जणी परावर्त्तमान प्रकृति कहेछे.

॥ अथ परावर्त्तमानाःप्रकृतयो निरूप्यंते ॥

तणु अठ वेअ डुजुअल, कसाय उज्जोअ गोय डुगनिद्दा ॥
तस वीसाउ परित्ता, खित्तविवागा ऽणुपुव्वीउं ॥ १ए ॥

अर्थ—जे एकेकी प्रत्येक प्रत्येक प्रकृतिनो बंध तथा उदय कोइएक समयें होय, जेम औदारिक, वैक्रिय अने आहारक ए त्रण शरीरमध्यें एकजनोज बंध एकवारें होय. एम उपांग, संघयण, संस्थान, जाति, गति, खगति अने आनुपूर्वी मध्यें पण जावबुं, तेथी एने परावर्त्तमान प्रकृति कहीयें, ते कहे छे. तणुअठ के० तनुप्रमुख आठनी, उत्तरप्रकृति तेत्रीश जाणवी तेनां नाम कहेछे. तनुत्रिक, उपांगत्रिक, संस्थानछक, संघयणछक, जाति पांच, गति चार, खगतिद्विक, आनुपूर्वीचार, ए तेत्रीश प्रकृति थइ. ते आठ पिंमप्रकृति-मध्यें छे. वेअ के० वेदत्रिक, ए पण बंध तथा उदयें विरोधी छे ते जणी परावर्त्तमान कहीयें. तथा डुजुअल के० हास्य अने रति तथा शोक अने अरति, ए बे युगलमांहे पण एक समयें एक युगलनोज बंध तथा उदय एक जीवने होय, तेथी ए पण परावर्त्तमान प्रकृति कहीयें.

कसाय के० क्रोध, मान, माया अने लोज, ए चार कषायमध्यें एक जीवने एक समयें एकेकनो उदय होय, एटले जेवारें क्रोधनो उदय होय, तेवारें मानादिक त्रणनो उदय न होय, एम ए कषायनी शोल प्रकृति पण उदयविरोधिनी छे. ते जणी परावर्त्तमान जाणवी. उज्जोअ के० उद्योतनामकर्म पण आतपना-मकर्म साथें विरोधी छे. जेने जे समयें आतपनामकर्मनो बंध तथा उदय होय, तेने उद्योतनामकर्मनो बंध तथा उदय ते समयें न होय, तेथी परावर्त्तमान प्रकृति कहीयें. गोयडुग के० गोत्रद्विक तथा वेदनीयद्विक ए बे द्विक पण बंधोदय विरोधी छे. शाताने बंधें तथा उदयें अशातानो बंध तथा उदय न होय. नीचै-र्गोत्रने बंधें तथा उदयें उच्चैर्गोत्रनो बंध तथा उदय न होय, तेथी परावर्त्तमान कहीयें. निद्दा के० पांच निद्रा पण उदयविरोधिनी छे. जे जणी एक निद्रानें उदयें शेष चार निद्रानो उदय न होय माटें परा-वर्त्तमान कहीयें.

तसवीसाउ के० त्रसादिक दश प्रकृति तेनी साथें प्रत्येक अनुक्रमें स्थावरादिक दश प्रकृति बंधें तथा उ-दयें विरोधिनी छे केमके त्रसने बंधें तथा उदयें स्थावरनो बंध तथा उदय न होय, तेमज बादर साथें सू-क्ष्मनुं विरोधिपणुं छे अने पर्याप्त साथें अपर्याप्तनुं विरोधिपणुं छे. एमज प्रत्येक साथें साधारणनुं विरोधिपणुं छे. एम सर्वत्र मेलववुं. माटें ए वीश प्रकृति पण परावर्त्तमान जाणवी तथा आयुःकर्मनी चार प्रकृति जे छे, ते चारे बंधें तथा उदयें विरोधी छे, जे जणी एक समयें एक आयुनो बंध तथा उदय होय तेथी एने पण

परित्ता के० परावर्त्तमान कहीयें. ए रीतें तनुअष्टकनी तेत्रीश, वेद त्रण, बे युगल, शोल कषाय, उद्योत, आतप, गोत्र बे, वेदनीय बे, पांच निद्रा, त्रस विंशति अने चार आयु, एवं एकाणु प्रकृतिमां कोइ बंधें कोइ उदयें. कोइ बिहुं ठामे परावर्त्ति एटले फेरफार होय ते नणी परावर्त्तमान एवुं नाम विरोधिनीपणें कहीयें. इति परावर्त्तमानाऽपरावर्त्तमानद्वारद्वयं संपूर्ण ॥ ए रीतें बार द्वार संपूर्ण वखाण्यां.

हवे तेरमुं द्वार विवरे ढे. त्यां जे विपाकना रसोदय तेनां असाधारण कारण अथवा स्थानक, ते चार प्रकारें ढे. एक क्षेत्र, बीजो जीव, त्रीजो नव अने चोथो पुजल, तेमध्यें प्रथम क्षेत्रविपाकीनी प्रकृति कहे ढे. तिहां क्षेत्र एटले आकाश प्रदेश विशेष तेनी मुख्यता पामीने जेनो उदय होय, जो पण सर्वप्रकृतिनो उदय, द्रव्य, क्षेत्र, काल अने नावनी सापेक्षतायें होय ढे. पण अहींआं एनीज मुख्यता लेवी. जे नणी जीवने द्विवक्र त्रिवक्र श्रेणीयें परनव जातां आनुपूर्वीने उदयें करी, जेम बलदने नाथ साही फेरवीयें, तेम आनुपूर्वी उदय उत्पत्ति सन्मुख करे. ते नणी खित्तविवागाऽणुपुवीउ के० क्षेत्रविपाकिनी प्रकृति चारे-आनुपूर्वीने कहीयें. जो पण वक्रगति विना पण संक्रमण करणें देवगति, मनुष्यगति, तिर्यंचगति अने नरक गति ए चारमध्यें पोतपोतानी आनुपूर्वी संक्रमावी उदय आणे ढे पण अहींआं केवल आनुपूर्वीना उदयनी मुख्यतानी अपेक्षायें वक्रगतिज लीधी ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ १ए ॥

हवे सर्व प्रकृति पोतानो विपाक जीवने देखाडे ढे. तो पण केटलीएक क्षेत्रमुख्यत्तायें विपाक देखाडे, ते क्षेत्रविपाकिनी, नवनी मुख्यतायें विपाक देखाडे, ते नवविपाकिनी, जे बाह्य शरीर पुजलने विषे पोतानो विपाक देखाडे, ते पुजलविपाकीनी जाणवी. ए त्रण निरपेक्ष जे आत्माने विषे साक्षात् विपाक देखाडे, ते जीवविपाकीनी प्रकृति जाणवी. ते जीवविपाकिनी प्रकृति, हवे कहे ढे.

घण घाइ डुगोअ जिणा, तसिअर तिग सुनग डुमग चउसासं ॥
जाइतिग जिअ विवागा, आऊ चउरो नवविवागा ॥ २० ॥

अर्थ– घण के० मेघ ते जेम सूर्यनी प्रज्ञानो घाइ के० घात करे, आवरे, तेम जे आत्मानां ज्ञान, दर्शन, श्रद्धान, चारित्र, दानादिक लब्धि, इत्यादिकने आवरे, ते नणी घनघातिनी प्रकृति कहीयें. तेनां नाम कहे ढे. ज्ञानावरणीयनी पांच, दर्शनावरणीयनी नव, मोहनीयनी अठावीश अने अंतरायनी पांच. ए सुडता-लीश प्रकृति, शरीर पुजलादिक निरपेक्ष विपाक जीवने देखाडे. माटे ए प्रकृति जीवविपाकिनी कहीयें. डुगोअ के० एक गोत्रद्विक अने बीजुं वेदनीद्विक, ए बे युगल पण पोतानो विपाक जीवने विषे दीपावे, एथी उच्च नीच तथा सुखी डुःखी, जीव कहेवाय, माटें जीवविपाकिनी कहीयें, तथा जिणा के० तीर्थंकर नामकर्मने उदयें एक परमऐश्वर्य पूजातिशय, बीजो वचनातिशय, त्रीजो ज्ञानातिशय अने चोथो अपायापगमातिशय ए चार अतिशय जीवने होय, जे थकी जीव, तीर्थंकर परमात्मा कहेवाय. ते नणी ए प्रकृति पण जीवविपाकीनी जाणवी.

तसिअरतिग के० एक त्रस, बीजो बादर अने त्रीजो पर्याप्त, ए त्रसत्रिक अने एथी इतर स्थावर, सूक्ष्म अने अपर्याप्त ए स्थावरत्रिक एने उदयें जीव, त्रस, बादर अने पर्याप्त तथा स्थावर सूक्ष्म अने अपर्याप्त, पण कहेवाय. एम एना उदयथी जीवनो पर्याय फरे, ते नणी एनेजीवविपाकीनी प्रकृति कहीयें. सुनग के० एक सौनाग्य, बीजुं सुस्वर, त्रीजुं आदेय, अने चोथुं यशःकीर्त्ति, ए चार प्रकृतिने उदयें जीव सौनागी, सुस्वरवान् आदेय वचनवालो तथा यशस्वी कहेवाय, ते नणी ए प्रकृति पण जीवविपाकीनी ढे, अने डुनग-चउसासं के० एक दौर्नाग्य, बीजुं डुःस्वर, त्रीजुं अनादेयवचन, चोथुं अयशःकीर्त्ति, एने उदयें जीव डु-

रियत्ता के० तीर्थंकरनामकर्म पण तेमज बंधें तथा उदयें अविरोधिनी ठे ते जणी अपरावर्त्तमान कहीयें. ए सर्व उंगणत्रीश प्रकृति बंधें तथा उदयें बीजी प्रकृति साथें विरोधिनी नथी, तेथी अपरावर्त्तमान प्रकृति कहीयें. अहींआं कोइ पूछे जे सम्यक्त्वमोहनीय तथा मिश्रमोहनीयने उदयें मिथ्यात्वमोहनीयनो उदय न होय, तेथी ए तो उदयविरोधिनी ठे तो अपरावर्त्तमानमांहे केम गणी? अहींआं उत्तर कहे ठे जे, मिथ्यात्वमोहनीयनी बंधोदय जूमि प्रथम गुणठाणुं ठे. तिहां सम्यक्त्वमोहनीय अने मिश्रमोहनीय नथी जो ए मिथ्यात्वनी पोतानी जूमिमांहे एनो बंध उदय रुंधीने पोतानो बंध उदय देखाडत तो विरोधिनी कहेवात, परंतु तेम विरोधिनी नथी माटें अपरावर्त्तमान जाणवी. ए प्रकृतिनो बंध उदय, अनेरी प्रकृतिनो बंध, उदय निवारे नहीं, माटें अपरावर्त्तमान जाणवी ॥ इति स० ॥ १७ ॥ हवे एहथी विपरीत जणी परावर्त्तमान प्रकृति कहेठे.

॥ अथ परावर्त्तमानाः प्रकृतयो निरूप्यंते ॥

तणु अठ वेअ डुजुअल, कसाय उद्योअ गोय डुगनिद्दा ॥
तस वीसाउ परित्ता, खित्तविवागा ऽणुपुव्वीउ ॥ १९ ॥

अर्थ–जे एकेकी प्रत्येक प्रत्येक प्रकृतिनो बंध तथा उदय कोइएक समयें होय, जेम औदारिक, वैक्रिय अने आहारक ए त्रण शरीरमध्यें एकजनोज बंध एकवारें होय. एम उपांग, संघयण, संस्थान, जाति, गति, खगति अने आनुपूर्वी मध्यें पण जावबुं, तेथी एने परावर्त्तमान प्रकृति कहीयें, ते कहे ठे. तणुअठ के० तनुप्रमुख आठनी, उत्तरप्रकृति तेत्रीश जाणवी तेनां नाम कहेठे. तनुत्रिक, उपांगत्रिक, संस्थानठक, संघयणठक, जाति पांच, गति चार, खगतिद्विक, आनुपूर्वीचार, ए तेत्रीश प्रकृति थइ. ते आठ पिंडप्रकृतिमध्यें ठे. वेअ के० वेदत्रिक, ए पण बंध तथा उदयें विरोधी ठे ते जणी परावर्त्तमान कहीयें. तथा डुजुअल के० हास्य अने रति तथा शोक अने अरति, ए बे युगलमांहे पण एक समयें एक युगलनोज बंध तथा उदय एक जीवने होय, तेथी ए पण परावर्त्तमान प्रकृति कहीयें.

कसाय के० क्रोध, मान, माया अने लोज, ए चार कषायमध्यें एक जीवने एक समयें एकेकनो उदय होय, एटले जेवारें क्रोधनो उदय होय, तेवारें मानादिक त्रणनो उदय न होय, एम ए कषायनी शोल प्रकृति पण उदयविरोधिनी ठे. ते जणी परावर्त्तमान जाणवी. उज्जोअ के० उद्योतनामकर्म पण आतपनामकर्म साथें विरोधी ठे. जेने जे समयें आतपनामकर्मनो बंध तथा उदय होय, तेने उद्योतनामकर्मनो बंध तथा उदय ते समयें न होय, तेथी परावर्त्तमान प्रकृति कहीयें. गोयडुग के० गोत्रद्विक तथा वेदनीयद्विक ए बे द्विक पण बंधोदय विरोधी ठे. शाताने बंधें तथा उदयें अशातानो बंध तथा उदय न होय. नीचैर्गोत्रने बंधें तथा उदयें उच्चैर्गोत्रनो बंध तथा उदय न होय, तेथी परावर्त्तमान कहीयें. निद्दा के० पांच निद्रा पण उदयविरोधिनी ठे. जे जणी एक निद्रानें उदयें शेष चार निद्रानो उदय न होय माटें परावर्त्तमान कहीयें.

तसवीसाउ के० त्रसादिक दश प्रकृति तेनी साथें प्रत्येक अनुक्रमें स्थावरादिक दश प्रकृति बंधें तथा उदयें विरोधिनी ठे केमके त्रसने बंधें तथा उदयें स्थावरनो बंध तथा उदय न होय, तेमज बादर साथें सूक्ष्मनुं विरोधिपणुं ठे अने पर्याप्त साथें अपर्याप्तनुं विरोधिपणुं ठे. एमज प्रत्येक साथें साधारणनुं विरोधिपणुं ठे. एम सर्वत्र मेलववुं. माटें ए वीश प्रकृति पण परावर्त्तमान जाणवी तथा आयुःकर्मनी चार प्रकृति जे ठे, ते चारे बंधें तथा उदयें विरोधी ठे, जे जणी एक समयें एक आयुनो बंध तथा उदय होय तेथी एने पण

परित्ता के० परावर्त्तमान कहीयें. ए रीतें तनुअष्टकनी तेत्रीश, वेद त्रण, बे युगल, शोल कषाय, उद्योत, आतप, गोत्र बे, वेदनीय बे, पांच निद्रा, त्रस विंशति अने चार आयु, एवं एकाणु प्रकृतिमां कोइ बंधे कोइ उदयें. कोइ बिहुं गमे परावर्त्ति एटले फेरफार होय ते नणी परावर्त्तमान एवुं नाम विरोधिनीपणें कहीयें. इति परावर्त्तमानाऽपरावर्त्तमानद्वारद्वयं संपूर्ण ॥ ए रीतें बार द्वार संपूर्ण वखाण्यां.

हवे तेरमुं द्वार विवरे छे. त्यां जे विपाकना रसोदय तेनां असाधारण कारण अथवा स्थानक, ते चार प्रकारें छे. एक क्षेत्र, बीजो जीव, त्रीजो नव अने चोथो पुजल, तेमध्यें प्रथम क्षेत्रविपाकीनी प्रकृति कहे छे. तिहां क्षेत्र एटले आकाश प्रदेश विशेष तेनी मुख्यता पामीने जेनो उदय होय, जो पण सर्वप्रकृतिनो उदय, द्रव्य, क्षेत्र, काल अने नावनी सापेक्षतायें होय छे. पण अहींआं एनीज मुख्यता लेवी. जे नणी जीवने द्विवक्र त्रिवक्र श्रेणीयें परनव जातां आनुपूर्वीने उदयें करी, जेम बलदने नाथ साही फेरवीयें, तेम आनुपूर्वी उदय उत्पत्ति सन्मुख करे. ते नणी खित्तविवागाऽणुपुव्वीउ के० क्षेत्रविपाकिनी प्रकृति चारे-आनुपूर्वीने कहीयें. जो पण वक्रगति विना पण संक्रमण करणें देवगति, मनुष्यगति, तिर्यंचगति अने नरक गति ए चारमध्यें पोतपोतानी आनुपूर्वी संक्रमावी उदय आवे छे पण अहींआं केवल आनुपूर्वीना उद-यनी मुख्यतानी अपेक्षायें वक्रगतिज लीधी ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ १ए ॥

हवे सर्व प्रकृति पोतानो विपाक जीवने देखाडे छे. तो पण केटलीएक क्षेत्रमुख्यत्तायें विपाक देखाडे, ते क्षेत्रविपाकिनी, नवनी मुख्यतायें विपाक देखाडे, ते नवविपाकिनी, जे बाह्य शरीर पुजलने विषे पो-तानो विपाक देखाडे, ते पुजलविपाकीनी जाणवी. ए त्रण निरपेक्ष जे आत्माने विषे साक्षात् विपाक दे-खाडे, ते जीवविपाकीनी प्रकृति जाणवी. ते जीवविपाकिनी प्रकृति, हवे कहे छे.

घण घाइ डुगोअ जिणा, तसिअर तिग सुनग डुमग चउसासं ॥
जाइतिग जिअ विवागा, आऊ चउरो नवविवागा ॥ २० ॥

अर्थ— घण के० मेघ ते जेम सूर्यनी प्रनानो घाइ के० घात करे, आवरे, तेम जे आत्मानां ज्ञान, दर्शन, श्रद्धान, चारित्र, दानादिक लब्धि, इत्यादिकने आवरे, ते नणी घनघातिनी प्रकृति कहीयें. तेनां नाम कहे छे. ज्ञानावरणीयनी पांच, दर्शनावरणीयनी नव, मोहनीयनी अहावीश अने अंतरायनी पांच. ए सुमता-लीश प्रकृति, शरीर पुजलादिक निरपेक्ष विपाक जीवने देखाडे. माटे ए प्रकृति जीवविपाकिनी कहीयें. डुगो-अ के० एक गोत्रद्विक अने बीजुं वेदनीद्विक, ए बे युगल पण पोतानो विपाक जीवने विषे दीपावे, एथी उच्च नीच तथा सुखी डुःखी, जीव कहेवाय, माटें जीवविपाकिनी कहीयें, तथा जिणा के० तीर्थंकर नामकर्मने उदयें एक परमऐश्वर्य पूजातिशय, बीजो वचनातिशय, त्रीजो ज्ञानातिशय अने चोथो अपायापगमातिशय ए चार अतिशय जीवने होय, जे थकी जीव, तीर्थंकर परमात्मा कहेवाय. ते नणी ए प्रकृति पण जीवविपाकीनी जाणवी.

तसिअरतिग के० एक त्रस, बीजो बादर अने त्रीजो पर्याप्त, ए त्रसत्रिक अने एथी इतर स्थावर, सूक्ष्म अने अपर्याप्त ए स्थावरत्रिक एने उदयें जीव, त्रस, बादर अने पर्याप्त तथा स्थावर सूक्ष्म अने अपर्याप्त, पण कहेवाय. एम एना उदयथी जीवनो पर्याय फरे, ते नणी एने जीवविपाकीनी प्रकृति कहीयें. सुनग के० एक सौनाग्य, बीजुं सुस्वर, त्रीजुं आदेय, अने चोथुं यशःकीर्त्ति, ए चार प्रकृतिने उदयें जीव सौनागी, सु-स्वरवान् आदेय वचनवालो तथा यशस्वी कहेवाय, ते नणी ए प्रकृति पण जीवविपाकीनी छे, अने डुनग-चउसासं के० एक दौर्नाग्य, बीजुं डुःस्वर, त्रीजुं अनादेयवचन, चोथुं अयशःकीर्त्ति, एने उदयें जीव डु-

भागी, दुःस्वरवान्, अनादेयवचनवालो तथा यशोहीन मागो कहेवाय, तेजणी ए प्रकृति पण जीवविपाकीनी छे. अने श्वासोश्वासनामकर्म पण जीवविपाकीनी प्रकृति छे जो पण ए श्वासोश्वासपुद्गलरूप छे, तो पण एनी लब्धि जीवने होय. माटें जीवविपाकी कहेवाय. एवं शङशठ प्रकृति थइ.

जाइतिग के० एकेंद्रियादिक जाति पांच, देवादिकनी गति चार, अने खगति बे, ए अगीआर प्रकृतिमां जातिनामकर्मने उदयें जीव, एकेंद्रिय, बेंद्रिय, तेंद्रिय, चौरिंद्रिय अने पंचेंद्रिय कहेवाय, गतिनामकर्मना उदयथी जीव देवता, मनुष्य, तिर्यंच अने नारकी कहेवाय. खगतिनामकर्मना उदयथी जीवनी सुचाल कुचाल कहेवाय. ते जणी ए जीवविपाकीनी प्रकृति जाणवी. एवं अठोत्तेर प्रकृति जीअविवागा के० जीवविपाकीनी कही. जो पण सर्वे प्रकृति निश्चें नयथी जीवविपाकीनीज छे, जेजणी अजीव घटादिक पदार्थने विषे कोइ प्रकृति पोतानी शक्ति देखाडती नथी तोपण व्यवहारनयें चिहुं प्रकारें विपाक विचारतां ए अठोत्तेर प्रकृति जीवविपाकीनी कही.

हवे आऊचउरोजवविवागा के० देवतादिकनो जव पामीने ते जवना प्रथम समयथी मांडीने चरम समय लगें निरंतरपणे जे कर्मप्रकृति जीवने विषे स्वशक्ति देखावे, आत्माने हेडनी पेरें रोकी राखे, परजवें जावा न दीये अने जेवारें ते प्रकृति खपावे, तेवारें परजवनुं आयु उदय आवे थके परजवें जीव जाय, एटले बीजी गतिमां जाय, तेमाटे ए आयु ते जवने विषेज उदय आवे छे, ते कारणे जवनी मुख्यतायें करी देवायु, मनुष्यायु, तिर्यंचायु अने नरकायु, ए चार प्रकृति जवविपाकीनी कहेवाय. जो पण चारे गति पण नामकर्मपणे पोतपोताने जवें मुख्यवृत्तियें उदय आवेज छे, तथापि ए प्रकृति जवविपाकिनी कहेवाय. कारण के चरमशरीरी जीव पूर्वबद्ध शेष त्रण गतिना दलीकने मनुष्यगतिना एक आयुमां संक्रमावी उदयावलीमां आणी वेदीने खपावे, जे जणी प्रदेशथी कर्म वेद्या विना बूटे नहीं, अने आयुष्य संक्रमाव्या विना मोक्षें न जाय तेथी आयु संक्रमाव्या पछी तेने कोइ प्रकारें परजवायुनो उदय न होय, स्वजवनोज उदय होय, तेथी ए चार प्रकृति जवविपाकीनी कहीयें. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ २० ॥

हवे पुद्गल विपाकीनी प्रकृति कहेछे. जे पोतानी शक्ति शरीरादिक पुद्गलने विषे देखाडे ए प्रकृतिर्ननो करेलो गुण तथा अवगुण, अनुग्रह, उपघात. शरीरादिकनोकर्मपुद्गलने विषे होय, तेथी ए पुद्गलविपाकीनी प्रकृति कहियें. जो पण अहीं कंटकादिक अशुज पुद्गल पामी अशातावेदनीयज पोतानो विपाक देखाडे छे. तथा फूल, चंदन, कर्पूर, कस्तुरी प्रमुख शुज पुद्गल लइने शातावेदनीयज पोतानो विपाक देखाडे छे. तोपण ए शाता तथा अशातावेदनीयने पुद्गलविपाकीनी प्रकृति न कही. परंतु ए प्रकृतिनो कस्यो अनुग्रह, उपघात, जीवने होय. माटें ते कहीयें छैयें.

नाम धुवोदय चउ तणु, वघाय साहारणिय जोअतिगं ॥
पुग्गल विवागि बंधो, पयइ ठिइ रस पएसत्ति ॥ २१ ॥

अर्थ– नामधुवोदय के० एक निर्माण, बीजी स्थिर, त्रीजी अस्थिर, चोथी शुज, पांचमी अशुज, छठी तैजस, सातमी कार्मण, आठमी वर्ण, नवमी गंध, दशमी रस, अगीआरमी स्पर्श अने बारमी अगुरुलघु. ए बार प्रकृति नामध्रुवोदयी कहेवाय. ए बारने अनुक्रमें अंगोपांग नोकर्मपुद्गलनुं ठामनुं ठाम जोडवुं, हाड दांतनुं कर्मपुद्गलनो स्थिरबंध तथा लोही लालनो अस्थिर बंध, तेमज मस्तकादिकशुज, पगप्रमुख अशुज, शरीर पुद्गलनो वर्ण, गंध, रस, स्पर्शादिक पुद्गलने विषे होय, ते जणी ए बार प्रकृति पुद्गलविपाकीनी कही, अने चउतणु के० तनुचतुष्कनी अढार प्रकृति, तेनां नाम कहेछे. एकतो औदारिक, वैक्रिय अने आहा-

रक, ए त्रण शरीर तथा बीजां एज त्रण शरीरनां उपांग त्रण, त्रीजा संघयण ७ अने चोथा संस्थान ७, एवं तनुचतुष्कनी अढार प्रकृति पण पुजलविपाकीनी ठे. जे जणी ए शरीरनामकर्मना उदयथकी औदारिकादिक शरीरपणे पुजल परिणामे ठे. तथा अंगोपांगपणे तथा आकारपणे तथा हाडसंधिपणे पुजल परिणमे ठे. ए कर्मपुजलने विषे पोतानी शक्ति दीपावे ठे. ते जणी पुजलविपाकीनी प्रकृति कहीयें. एवं त्रीश प्रकृति कही.

उवघाय के० उपघात नामकर्मने उदये जीवने अंगुली प्रमुख अधिक अंग होय, ते पण पोतानी शक्ति पुजलने विषे देखाडे ठे, ते जणी तथा साहारणिय के० साधारण नामकर्मनो उदय पण शरीरपर्याप्ति पूरी कस्या पठी उदय आवे तेथी घणा जीवनुं एक साधारण शरीर होय, तेथी ए पण पुजलविपाकीनी प्रकृति ठे, तथा ए थकी इतर प्रत्येक नामकर्म पण शरीराश्रित ठे, ते माटें पुजल विपाकीनी प्रकृति ठे, अने उजोअतिगं के० उद्योत, आतप ने पराघात, ए उद्योतत्रिक पण शरीरपुजलने विषे पोतानी शक्ति दीपावे, तेथी करी जीवनां शरीर, शीत प्रकाशवान् तथा उष्णप्रकाशवान् परने उस्सहनीय होय. ते माटे ए पण पुजलविपाकिनी प्रकृति जाणवी. एवं ठत्रीश प्रकृति, पुग्गलविवागि के० पुजलविपाकिनी कही. एम अनुक्रमें चार प्रकृति क्षेत्रविपाकिनी, अठोतेर जीवविपाकिनी, चार जवविपाकिनी अने ठत्रीश पुजलविपाकिनी, ए सर्व मली एकशो ने बावीश प्रकृति उदयनी अपेक्षायें होय, जे जणी विपाकिनी कहेतां रसोदय कहीयें. एम चार विपाक द्वार कह्यां.

हवे बंधो के० चार बंधनां द्वार कहेठे. त्यां जे स्थिति, रस अने प्रदेशबंधनो समुदाय ते पयइ के० प्रकृतिबंध जाणवो, तथा योग प्रत्ययें गृह्यां एवां जे कर्मपुजल, त्यां अध्यवसाय विशेषें कर्मपणे रहेवानी स्थितिनुं मान ते बीजो ठिइ के० स्थितिबंध जाणवो, तथा शुजाशुज अध्यवसाय विशेषे करी जे मीठो रस ते अनुकूलपणे वेदीयें, अने कडवो रस ते प्रतिकूलपणे वेदीयें. तेमध्यें पण वली एकठाणीउं, बेठाणीउं, त्रिठाणीउं, चउठाणीउं तथा घातिउं, अघातिउं, एवा विपाकरसनुं बांधवुं, ते त्रीजो रस के० रसबंध जाणवो. अने जे योगनी उत्कटतायें घणा दल मले अने योगनी मंदतायें थोडां दल मले. एम योगनी तारतम्यें करी कर्मदलनुं तारतम्यपणुं होय; ते चोथो पएसत्ति के० प्रदेशबंध जाणवो. इति के० एम विवक्षायें चार बंध ते एक बांधतां चारे बंधाय. अहींआं लाडवानो दृष्टांत पूर्वें कह्यो ठे ते जाववो. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ११ ॥

ते मध्यें प्रथम प्रकृतिबंध विचारे ठे. तिहां एक, बे, त्रण इत्यादिक संख्यायें प्रकृतिनुं बांधवुं, तेने प्रकृतिबंधस्थानक कहीयें. ते बंधस्थानक मूल प्रकृतिआश्री तथा उत्तर प्रकृतिआश्री, एम बे जेदें होय. ते मध्यें पण अल्पसंख्याथी घणी संख्याने बंधस्थानकें जाय. ते प्रथम जूयस्कार बंध जाणवो, अने जे घणी संख्याथी थोडी संख्याने बंधस्थानकें आवे, ते बीजो अल्पतर बंध जाणवो. एकज संख्याने स्थासकें रहेतां त्रीजो अवस्थितबंध जाणवो, अने अबंधक थइने फरी प्रथम एकादि प्रकृति बांध, तिहां चोथो अवक्तव्य बंध जाणवो. एम प्रसंगपणे चार बंध कहेवाय. तिहां प्रथम मूलप्रकृतिना बंधस्थानक कहे थके जूयस्कारादिक सुखें कहेवाय. ते जणी ते मूलप्रकृतिनां बंधस्थानक, प्रथम कहीयें ठैयें. तेमज उत्तर प्रकृतिने विषे पण बंधस्थानक कहेवापूर्वक जूयस्कारादिक चार बंध कहेशे.

मूल पयडीण अड स, त्त ठेग बंधेसु तिन्नि जूगारा ॥
अप्पत्तरा तिअ चउरो, अवठिआ नहु अवत्तवो ॥ १२ ॥

अर्थ– मूलपयडीणअड के० मूलप्रकृति ज्ञानावरणादिकथी मांडीने अंतरायकर्मपर्यंत ए आठ कर्म, जे वारें जीव बांधे, तेवारें एक आठनुं बंधस्थानक कहेवाय, ते अंतरमुहूर्त्त सुधी रहे, जे जणी आयुःकर्मनो बंध आखा जव मध्यें एकजवार अंतर मुहूर्त्त सुधी होय. ए बंध प्रथम गुणठाणाथी लइने सातमा गुणठाणा सुधी पामीयें, तेमांहे पण मिश्रगुणठाणे आयु न बंधाय, तेथी त्यां सत्त के० सात कर्मनुं बंधस्थानक होय. ए सात कर्मनुं बंधस्थानक पण प्रथम गुणठाणाथी लेइने नवमा गुणठाणासुधी होय. एनो काल जघन्य तो अंतरमुहूर्त अने उत्कृष्टथी तो पूर्वकोडीने त्रीजे जागें अधिक ठ मास हीन तेत्रीश सागरोपम लगें जाणवो. केमके पूर्वकोमीने त्रीजे जागें देवायु बांधे, तेनी अपेक्षायें लेवो. ए आठनुं तथा सातनुं बे बंधस्थानक थयां.

ठेगबंधेसुतिन्निजूगारा के० दशमे गुणठाणे आयु तथा मोहनीय ए बे कर्म हीन ठ कर्मनो बंध, ए पण अंतर मुहूर्त्त सुधी होय अने उपशांत मोहादिक त्रण गुणठाणे एक वेदनीयनो बंध जाणवो. एनो काल जघन्य अंतर मुहूर्त्त उत्कृष्टो तो देशोन पूर्वकोडी प्रमाण केवलीनी अपेक्षायें जाणवो. ए चार बंधस्थानक कह्यां. तेने विषे त्रण जूयस्कारबंध कहे छे. तिहां एक बांधी पछी ठ कर्म बांधतां प्रथम समयें प्रथम जूयस्कारबंध. ए अगीआरमे गुणठाणे उपशमश्रेणीथी पमतां होय, तथा दशमे गुणठाणे ठ कर्म बांधी नवमे गुणठाणे मोहसहित सात कर्म बांधतां प्रथम समयें बीजो जूयस्कारबंध. तेने वली आयु सहित आठ कर्म बांधतां प्रथम समयें त्रीजो जूयस्कार बंध एम त्रण जूयस्कारबंध कह्या. अहींआं कोइ पूछे जे उपशम श्रेणीयें अगीआरमे गुणठाणे आयुक्षयें मरण पामीने, अनुत्तर विमानें देवतापणे उपजे, ते प्रथम समयें चोथे गुणठाणे सात कर्म बांधें, तेने प्रथम समयें जूयस्कार होय, तो ए चोथो जूयस्कार केम न कह्यो ? तेनो उत्तर कहेछे के जो पण एकबंधथी सात कर्म बंध करे, तो पण बंधस्थानक सातनुं एकज छे, ते जणी जूदो न लेखव्यो. बंधस्थानकनो जेद होय तो जूदो जूयस्कार लेखवाय.

अप्पत्तरातिअ के० हवे अल्पतरबंध कहे छे. आयुर्बंध कस्या पछी सात कर्म बांधतां प्रथम समयें अल्पतरबंध पहेलो जाणवो तथा नवमा गुणठाणाने प्रांतें सात कर्म बंध करी दशमा गुणठाणाने प्रथम समयें मोहनीय हीन करी ठ कर्म बांधतां, बीजो अल्पतरबंध जाणवो. तथा ठ कर्मथी उपशांतमोहें तथा क्षीणमोहें एक कर्म बांधतां, त्रीजो अल्पतरबंध जाणवो.

एमज चउरोअवठिआ के० चार अवस्थितबंध कहे छे. जे जणी मूलप्रकृतिनां बंधस्थानक चार, ते चार ठामें आव्या पछी बीजे समयें अवस्थितबंध कहेवाय. जेम आठ कर्मना बंधथी सातनो बंध करतां प्रथम समयें अल्पतरबंध पछी ज्यां सुधी तेज बंधस्थानकें जीव रहे, त्यांसुधी प्रथम अवस्थितबंध कहेवाय. एम सात पछी ठ बांधतां प्रथम समयें अल्पतरबंध. अने पछी बीजो अवस्थितबंध जाणवो, अने ठथी एक बांधतां प्रथम समयें अल्पतरबंध, पछी त्रीजो अवस्थितबंध जाणवो. सातथी आठनो बंध करतां प्रथम समयें जूयस्कारबंध. अने पछी चोथो अवस्थित बंध जाणवो. एम चार अवस्थित बंध कह्या.

नहुअवत्तवो के० मूलप्रकृतिनो अबंधक अयोगी गुणठाणे होय अने त्यांथी पमवुं नथी अने अव्यक्तबंध तो अबंधक थइने वली बांधे, तेने अव्यक्तबंध कहीयें अने अयोगी गुणठाणा पछी कर्मबंधपणुं नथी माटें मूलप्रकृतिनो अव्यक्तबंध नथी. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ २२ ॥

हवे भूयस्करादिक बंधनां लक्षण कहे छे.

एगादहिगे भूर्ज, एगाई ऊण गम्मि अप्पतरो ॥
तम्मतो अवठियर्ज, पढमे समए अवत्तवो ॥ २३ ॥

अर्थ—एगादहिगेभूर्ज के० एक, बे इत्यादिक पूर्वला बंधथकी आगलें अधिकी प्रकृति बांधे. ते भूयस्कार बंध जाणवो, एटले पूर्वे थोडी प्रकृति बांधतो होय, अने पछी एकादि अधिक प्रकृति बांधे, ते भूयस्कार-बंध प्रथम समय जाणवो, अने एगाइऊणगम्मिअप्पतरो के० पूर्वबंधथी एकादि प्रकृति उंठी बांधे, एटले पूर्वे घणी प्रकृति बांधतो होय अने पछी एकादि ऊणी प्रकृति बांधे, ते प्रथम समयें अल्पतरबंध जाणवो. तम्मत्तोअवठियर्ज के० प्रथमसमयें जेटलोज बंध होय, एटले पूर्वे बांधतो होय तेटलीज प्रकृति ज्यांसुधी निरंतर बांधे, त्यांसुधी अवस्थित बंध कहीयें. अने पढमेसमएअवत्तवो के० सर्वथा अबंधक थइने फरी पहेला बंध करे, तेवारें प्रथम समयने विषे अवक्तव्य बंध कहीयें. ए चार बंधनां लक्षण कह्यां. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ २३ ॥

हवे सामान्यें उत्तर प्रकृतिनां बंधस्थानक उंगणत्रीश छे, तेनां नाम कहेछे. एक, सत्तर, अढार, ओगणीश, वीश, एकवीश, बावीश, छवीश, त्रेपन्न, चोपन्न, पच्चावन्न, छप्पन्न, सत्तावन्न, अठावन्न, उंगणशाठ-शाठ, एकशठ, त्रेशठ, चोशठ, पांशठ, छाशठ, शडशठ, अडशठ, उंगणोत्तेर, सीत्तेर, एकोत्तेर, बहोंत्तेर, तहोंत्तेर अने चम्मोतेर ए उंगणत्रीश बंध स्थानक छे, त्यां भूयस्कारबंध अठावीश होय, ते कहेछे.

उपशांतमोहगुणठाणे एक वेदनीय बांधीने पडतो दशमे गुणठाणे ज्ञान पांच, दर्शन चार, अंतराय पांच. उच्चैर्गोत्र अने यशःकीर्त्ति साथें वेदनीय बांधतां सत्तर प्रकृतिने बंधें प्रथम समयें प्रथम भूयस्कार बंध. तिहांथी पडतो नवमे गुणठाणे संज्वलना लोजसाथें अढार प्रकृति बांधतां बीजो भूयस्कार. ते मध्यें संज्वलनी माया साथें उंगणीश बांधतां त्रीजो भूयस्कार, तेमध्यें संज्वलना मान साथें वीश बांधतां चोथो भूयस्कार, ते संज्वलना क्रोध साथें एकवीश बांधतां पांचमो भूयस्कार, ते मध्यें पुरुषवेद साथें बावीशनो बंध बांधतां छठो भूयस्कार, ते मध्यें हास्य, रति, भय अने जुगुप्सा, ए चार प्रकृतिनो अधिक बंध करतां अपूर्वकरणने सातमे भागें छवीशनो बंध करतां सातमो भूयस्कार, ते मध्यें आठमाने छठे भागें देवप्रायोग्य नामकर्मनी अठावीश प्रकृति बांधतां त्रेपननो बंध, अहींआं यशःकीर्त्ति पूर्वे छवीश प्रकृति मध्यें आवी छे. तेथी देवप्रायोग्य सत्तावीशने बंधें त्रेपन प्रकृति होय. ए आठमो भूयस्कार, तेमध्यें जिननाम बांधतां चोपन्नना बंधें नवमो भूयस्कार, ते त्रेपन आहारकद्विक साथें बांधतां पच्चावन्नना बंधें दशमो भूयस्कार, ते पच्चावन्न जिननामसहित बांधतां छप्पन्नना बंधें अगीआरमो भूयस्कार, अपूर्वकरणना प्रथम भागें छपन्नने जिननाम हीन तथा निद्रा, प्रचला साथें बांधतां सत्तावन्नना बंधें बारमो भूयस्कार, ते वली जिननाम सहित अठावन्नना बंधें तेरमो भूयस्कार, ते देवायु साथें अप्रमत्तें उंगणशाठ बांधतां चौदमो भूयस्कार, देशविरति गुणठाणे देवप्रायोग्यनी अठावीश प्रकृति बांधतां ज्ञान पांच, दर्शन छ, वेदनीय एक, मोहनीय तेर, देवायु एक, नामनी अठावीश, गोत्रनी एक, अंतरायनी पांच, एवं शाठ प्रकृति बांधतां पंदरमो भूयस्कार, ते जिननामसहित एकशठने बंधें शोलमो भूयस्कार, अहींआं कोइ प्रकारें एक जीवने एक समयें बाशठ प्रकृतिनो बंध संभवे नहीं, तेथी तेनो भूयस्कार पण न कह्यो. चोथे गुणठाणे आयुअबंध कालें देवप्रायोग्य नामनी अठावीश प्रकृति बांधतां, ज्ञान पांच, दर्शन छ, वेदनीय एक, मोहनीय सत्तर, गोत्रनी एक, नामनी अठावीश, अंतरायनी पांच. ए त्रेशठ प्रकृति बांधतां सत्तरमो भूयस्कार,

देवायुबंध सहित चोशठ प्रकृति बांधतां अढारमो ज्रूयस्कार, जिननामसहित पांशठ बांधतां उंगणीशमो ज्रूयस्कार, चोथे गुणठाणे देवता होय, तेने मनुष्यप्रायोग्य त्रीश प्रकृति बांधतां ठाशठना बंधें वीशमो ज्रूयस्कार, मिथ्यात्वगुणठाणे ज्ञान पांच, दर्शन नव, वेदनीय एक, मोहनीय बावीश, आयुनी एक, नामनी त्रेवीश, गोत्रनी एक, अंतरायनी पांच, ए शडशठ प्रकृति बांधतां एकवीशमो ज्रूयस्कार, त्यां नामकर्मनी पच्चीश अने आयुरहित अडशठ बांधतां, बावीशमो ज्रूयस्कार, ते आयुसहित उंगणोत्तेर बांधतां त्रेवीशमो ज्रूयस्कार, ते वली नामकर्मनी ठवीश प्रकृति साथें सीत्तेर बांधतां चोवीशमो ज्रूयस्कार, ते आयुरहित अने नामकर्मनी अघावीश साथें एकोत्तेर बांधतां पच्चीशमो ज्रूयस्कार, ते उंगणत्रीश नामकर्मनी साथें बहोंतेरना बंधें ठवीशमो ज्रूयस्कार, ते आयुसहित तहोंत्तेर बांधतां सत्तावीशमो ज्रूयस्कार, ते वली नाम कर्मनी त्रीश बांधतां ज्ञान पांच, दर्शन नव, वेदनीय एक, मोहनीय बावीश, आयु एक, नामनी त्रीश, गोत्रनी एक, अंतरायनी पांच. चम्मोत्तेर बांधतां अघावीशमो ज्रूयस्कार, अहींआं प्रकारांतरें अनेक बंधस्थानक संज्रवे, ते आपणी बुद्धिथी विचारी लेवा. एम अघावीश अल्पत्तर बंध पण विपरीतपणे लेवा अने उंगणत्रीश बंधस्थानक ज्राणी अवस्थित बंध पण उंगणत्रीश लेवा. अहींआं अवक्तव्यबंध न संज्रवीयें, जे ज्राणी सर्वत्र उत्तरप्रकृतिनो अबंधक अयोगीगुणठाणे जीव होय, त्यांथी पडवुं नथी माटें अवक्तव्यबंध न होय. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ २३ ॥

ए रीतें उत्तरप्रकृतिना बंध, सामान्यें कही, हवे विशेषें कहेछे.

नव ठ चउदंसे डुडु, ति डु मोहे डु इगवीस सत्तरस ॥
तेरस नव पण चउ ति डु, इक्को नव अढ दस डुन्नि ॥ २४ ॥

अर्थ–प्रथम ज्ञानावरणीय कर्मनुं एकज बंधस्थानक छे, ते ज्राणी त्यां ज्रूयस्कारादिक न संज्रवे. अने नवठचउदंसे के० दर्शनावरणीयमांहे एक नवनो बंध, बीजो ठनो बंध, अने त्रीजो चारनो बंध, ए त्रण बंधस्थानक छे. तेमध्यें सर्व दर्शनावरणीयनी नवे प्रकृति बांधतां प्रथमनां बे गुणठाणे नव प्रकृतिनुं बंधस्थानक जाणवुं. एनी जघन्यस्थिति, अंतरमुहूर्त्तनी अने उत्कृष्ट तो अज्रव्यनी अपेक्षायें अनादि अनंत अने ज्रव्यनी अपेक्षायें अनादि सांत, तथा सादि सांत, तेमांथी थीणद्धी, निद्रानिद्रा अने प्रचलाप्रचला, ए त्रण प्रकृतिनो बंध विछेद थये थके मिश्रादिक गुणठाणे ठ प्रकृतिनो बंध जाणवो. ते पण जघन्यथी तो अंतरमुहूर्त्त अने उत्कृष्टथी तो तेत्रीश सागरोपम पूर्वकोडी पृथक्त्वें जाजेरा जाणवा. तेमांथी निद्रा अने प्रचला ए बे प्रकृतिनो अपूर्वकरणना प्रथम ज्रागें बंध विछेद थये थके आठमाना शेष ज्रागें तथा नवमे अने दशमे गुणठाणे चार प्रकृतिनो बंध जाणवो. ते जघन्यतो एक समय श्रेणी मध्यें मरण पामे, तेनी अपेक्षायें जाणवो अने उत्कृष्टपणे अंतरमुहूर्त्त प्रमाण होय, अहींआं ज्रूयस्कार तथा अल्पतरना बंध, डुडु के० बे बे होय, अने अवस्थितबंध, ति के० त्रण होय तथा अवक्तव्यबंध, डु के० बे होय, ते कही देखाडे छे. तिहां उपशमश्रेणीथी पडतां आठमा गुणठाणाना बीजा ज्रागें आवतांसुधी दर्शनावरणीयनी चार प्रकृति बांधतो वली अही बंधविछेद कस्यो हतो ते फरी आवतां निद्रा अने प्रचला, ए बे प्रकृतिनो बंध करे, ते तेनी साथें मेलवतां ठ प्रकृतिनो बंध करवाना प्रथम समयें ज्रूयस्कार बंध पहेलो जाणवो. तथा नवनो बध करतां बीजो ज्रूयस्कार बंध जाणवो तथा नवनो बंध करी फरी ठ नो बंध करतां प्रथम समयें प्रथम अल्पतर बंध, तथा अपूर्वकरण गुणठाणाना प्रथम ज्रागें ठ प्रकृतिनो बंध करी वली निद्रा अने प्रचलानो बंध विछेदी चारनो बंध करतां, प्रथम समयें बीजो अल्पत्तरबंध जाणवो. ए त्रणे बंध-

स्थानकें बीजा समयथी मांडीने ते ते बंधस्थानकना चरम समय लगें त्रण अवस्थितबंध जाणवा, तथा अगीआरमे गुणगाणे दर्शनावरणीयनो अबंधक होय अने तिहांथी पडतां दशमे गुणगाणे दर्शनावरणीयनी चार प्रकृति बांधतां प्रथम समयें प्रथम अवक्तव्यबंध. तथा जे जीव उपशांतमोह गुणगाणे आयुःक्षयें मरण पामीने अनुत्तरविमानें देव थाय, तिहां ठ प्रकृति बांधे तेने प्रथम समयें बीजो अवक्तव्यबंध होय, एटले दर्शनावरणीयनां बंधस्थानकें, नूयस्कारबंध, अल्पतरबंध, अवस्थितबंध तथा अवक्तव्य बंध कह्या.

हवे मोहनीयनां दश बंधस्थानक ठे, ते कहेठे.

मोहे के० मोहनीयनी अठावीश प्रकृतिमध्यें सम्यक्त्वमोहनीय तथा मिश्रमोहनीय बांधे नहीं. बाकी ठवीश प्रकृति बंध योग्य तेमां पण त्रण वेदमध्यें एक समयें एकज वेद बांधे, तथा हास्य अने रति तथा शोक अने अरति, ए बे युगल मध्यें पण एकज युगल बंधाय. केमके ए प्रकृति बंधोदय विरोधिनी ठे ते नणी मिथ्यात्वगुणगाणे डु के० बावीश बंधस्थानक होय. एनी स्थिति अजन्यनी अपेक्षायें तो अनादि अनंत अने नव्यनी अपेक्षायें अनादि सांत तथा सादिसांत जाणवी. तेमध्ये पण सास्वादन गुणगाणे मिथ्यात्वमोहनीय ने बंधाय, तेवारें इगवीस के० एकवीश प्रकृतिनुं बंध स्थानक होय अहींआं डु तथा इग ए बे शब्दने वीश शब्द जोडवो, एनी स्थिति जघन्य एक समय अने उत्कृष्टथी तो ठ आवली प्रमाण जाणवी. तेमध्यें वली मिश्र अने अविरति, ए बे गुणगाणे चार अनंतानुबंधीया न बंधाय, तेवारें सत्तरस के० सत्तर प्रकृतिनुं बंधस्थानक होय. एनी स्थिति जघन्यतो अंतरमुहूर्त्त अने उत्कृष्टतो तेत्रीश सागरोपम काल पूर्वकोडी पृथक्त्व अधिक होय, जे नणी अनुत्तरवासी देव चवीने ज्यांसुधी विरतिपणुं न लहे. त्यांसुधी तेने ए बंधस्थानक होय. ते मध्येंथी देशविरति गुणगाणे अप्रत्याख्यानीआ कषाय चार, न बंधाय, तेथी तेरस के० तेर प्रकृतिनुं बंधस्थानक होय. ए पण जघन्यथी तो अंतरमुहूर्त्त अने उत्कृष्टथी तो देशोन पूर्वकोडी प्रमाण जाणवी. तेमध्यें वली प्रमत्त अने अप्रमत्तगुणगाणे प्रत्याख्यानावरण चार कषाय न बंधाय. माटें त्यां नव के० नव प्रकृतिनो बंध होय. एनो काल जघन्य एक समय जे नणी कोइ एक जीव एक समयें मात्र सर्वविरतिपणुं लइने बीजे समयें मरण पामे, तेनी अपेक्षायें जाणवुं, अन्यथा जघन्य अंतरमुहूर्त्त अने उत्कृष्टो तो देशोन पूर्वकोमी प्रमाण जाणवो. तेमध्यें हास्य, रति, नय अने जुगुप्सा, ए चार प्रकृतिनो बंधविछेद थये थके नवमे गुणगाणे पण के० पांच प्रकृतिनुं बंधस्थानक होय, तेमांहेथी वली पुरुषवेदनो बंधविछेद थये थके चउ के० चारनुं बंधस्थानक होय, तेमांहेथी संज्वलना क्रोधनो बंधविछेद थये थके ति के० त्रण प्रकृतिनुं बंधस्थानक होय. तेमांहेथी संज्वलनोमान विछेद थये थके डु के० बे प्रकृतिनुं बंधस्थानक होय, तेमध्येंथी संज्वलनी मायानो बंधविछेद थये थके इक्को के० एक प्रकृतिनुं बंधस्थानक होय. ए दश, बंधस्थानक कह्यां. ए श्रेणीमध्येंना बंधस्थानकनी जघन्य तो एक समयनी स्थिति अने उत्कृष्ट तो अंतरमुहूर्त्त स्थिति जाणवी. केमके, कोइ एक जीव तो श्रेणीमध्यें ए बंधस्थानक एक समयमात्र स्पर्शीने पण मरण पामे. तेनी अपेक्षायें समयमान जाणवुं. ए दश बंधस्थानकें नव के० नव नूयस्कारबंध, अठ के० आठ अल्पतरबंध, दस के० दश अवस्थितबंध अने डुन्नि के० बे अवक्तव्यबंध जाणवा, ते कहे ठे.

ते मध्यें प्रथम नव नूयस्कारबंध नावियें ठैयें. त्यां जे जीव, उपशम श्रेणीयें चढी, अगीआरमुं गुणगाणुं अंतरमुहूर्त्तनुं ठे. तिहां अंतरमुहूर्त्त रहीने आगल चडवानुं स्थानक नथी. केमके मोहनीयनी प्रकृति उपशमावी ठे. तेनी सत्ता टली नथी, ते सत्ता टल्या विना आगलां गुणगाणां प्राप्त थाय नहीं. ते नणी त्यांथी पमतां दशमे गुणगाणे आवे. तिहां पण मोहनीयनो अबंधक होय, तिहांथी पडतां नवमा गुणगाणाने पांचमे नागें एक संज्वलना लोजनो बंध करतां प्रथम समयें प्रथम अवक्तव्य बंध तथा आयुःक्षयें अगी-

आरमे गुणठाणे मरण पामीने अनुत्तर विमानें सुर थाय. ते प्रथम सत्तर प्रकृतिनो बंध करे, तेने प्रथम समयें बीजो अवक्तव्यबंध. एम बे अवक्तव्यबंध कह्या. तथा नवमाना पांचमा नागथी पडतां चोथे नागें संज्वलनी माया साथें बे प्रकृतिनो बंध करतां तिहां प्रथम समयें प्रथम नूयस्कार, त्रीजे नागें संज्वलनी माया साथें त्रण प्रकृति बांधतां प्रथम समयें बीजो नूयस्कार, बीजे नागें संज्वलना क्रोध साथें चार प्रकृति बांधतां त्रीजो नूयस्कार, प्रथमनागें पुरुषवेद सहित पांच प्रकृति बांधतां, चोथो नूयस्कार, तिहांथी आठमाने बेहल्ले नागें हास्य, रति, नय अने जुगुप्सा सहित नव प्रकृति बांधतां पांचमो नूयस्कार, तिहांथी देशविरति गुणठाणे प्रत्याख्यानावरण कषाय चार सहित तेर प्रकृति बांधतां बहो नूयस्कार, तिहांथी चोथे गुणठाणे अप्रत्याख्यानावरण कषाय चार सहित सत्तर प्रकृति बांधतां सातमो नूयस्कार, ते वली अनंतानुबंधीया चार कषाय सहित एकवीश प्रकृति बांधतां आठमो नूयस्कार, ते वली मिथ्यात्व मोहनीय सहित बावीश प्रकृति मिथ्यात्वगुणठाणे बांधतां नवमो नूयस्कार. ए नव नूयस्कार कह्या. हवे आठ अल्पतर कहीयें बैयें.

तिहां मिथ्यात्वगुणठाणे बावीशनो बंध करी चोथे गुणठाणे सत्तर प्रकृतिनो बंध करतां, प्रथम समयें प्रथम अल्पतर जाणवो. वली सत्तरथी तेरनो बंध करतां, बीजो अल्पतर. एम विपरीतपणे लेवा. पण एटलुं विशेष जे एकवीशना बंधनुं एक अल्पतर न होय, जे नणी मिथ्यात्वथी सास्वादनें न आवे, त्यां सास्वादन गुणठाणुं तो सम्यक्त्वथी पडतांज होय, ते माटें बावीशना बंधथी एकवीशना बंधें न आवे, एम आठ अल्पतरबंध होय, अने दश बंधस्थानकें बीजा समयथी मांडीने चरम चरम समय लगें दश अवस्थित बंध होय. एम मोहनीय कर्मना नूयस्कारादिक बंधस्थानक कह्यां. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ २४ ॥

हवे नामकर्मने विषे नूयस्कारादिक कहेवाने अर्थे प्रथम बंधस्थानक कहेछे.

ति पण ब अठ नवहिया, वीसा तीसे गतीस इग नामे ॥
बस्सग अठ तिबंधो, सेसेसु ठाण मिक्किकं ॥ २५ ॥

अर्थ– हवे नामकर्मनी जेटली प्रकृति एक समयें जे प्रायोग्य बंधाय, तेवा बंधस्थानक आठ ते कहे बे. तिपणबअठनवहियावीसा के० त्रण, पांच, ब, आठ, नव, अधिक वीश एटले वीश शब्द, प्रत्येकनी साथें जोमीयें, तेवारें एक त्रेवीशनो बंध, बीजो पच्चीशनो, त्रीजो बवीशनो, चोथो अठावीशनो, पांचमो उंगणत्रीशनो, तीसेगतीसइगनामे के० बहो त्रीशनो, सातमो एकत्रीशनो, अने आठमो एकनो बंधस्थानक.

ए आठमध्यें मिथ्यात्वी जीव, मनुष्य, तिर्यंच, मिथ्यात्व गुणठाणे अपर्याप्ता एकेंद्रिय प्रायोग्य एक वर्ण, बीजो गंध, त्रीजो रस, चोथो स्पर्श, पांचमो तैजस, बहो कार्मण, सातमो अगुरुलघु, आठमो निर्माण, नवमो उपघात, दशमी तिर्यंचगति, अगीआरमी तिर्यंचानुपूर्वी, बारमी एकेंद्रियजाति, तेरमुं औदारिक शरीर, चौदमुं हुंमसंस्थान, पंदरमुं स्थावरनाम, शोलमुं बादरनाम, अथवा सूक्ष्मनाम, सत्तरमुं अपर्याप्तनाम, अढारमुं प्रत्येकनाम, अथवा साधारणनाम, उंगणीशमुं अस्थिरनाम, वीशमुं अशुनानाम, एकवीशमुं दौर्नाग्यनाम, बावीशमुं अनादेयनाम, त्रेवीशमुं अयशनाम, ए त्रेवीशने बंधें अहींआं प्रत्येक साधारण साथें अने सूक्ष्मबादर साथें नांगा चार थाय, ए प्रथम नामकर्मनुं बंधस्थानक कह्युं.

तेमध्यें पराघात अने उच्छ्वास, ए बे प्रकृति वधारीयें अने अपर्याप्ताने स्थानकें पर्याप्त नामकर्म कहीयें तेवारें पच्चीश प्रकृति, पर्याप्त एकेंद्रिय प्रायोग्य मिथ्यात्वीदेव, मनुष्य तथा तिर्यंच बांधे. अहींआं नांगा वीश ते सत्तरीना टवाथी जाणवा. ए बीजुं स्थानक, ते पच्चीश प्रकृतिने आतप अथवा उद्योतसहित करीयें

तेवारें ठवीश प्रकृतिनो बंध. ए पण पर्याप्ता एकेंद्रिय प्रायोग्य त्रण गतिना मिथ्यात्वी जीव बांधें, अहींआं जांगा शोल थाय, ए त्रीजुं बंध स्थानक.

तथा देवद्विक, पंचेंद्रियजाति, वैक्रिय शरीर, वैक्रियांगोपांग, समचतुरस्रसंस्थान, पराघात, उश्वास, शुज खगति, त्रस, बादर, पर्याप्त प्रत्येक, स्थिर अथवा अस्थिर, शुज अथवा अशुज, यश अथवा अयश, सुजग, सुस्वर, आदेय, वर्णचतुष्क, तैजस, कार्मण, अगुरुलघु, निर्माण, उपघात, ए अठावीश प्रकृति, देवगति प्रायोग्य मिथ्यात्वी तथा सम्यक्दृष्टि मनुष्य अने तिर्यंच बांधे. तिहां स्थिरास्थिरादिक सार्थे जांगा आठ थाय, तथा तेमज नरकगति प्रायोग्य पण अठावीश प्रकृति बंधाय; पण एटलुं विशेष जे, देवद्विकने स्थानकें नरकद्विक तथा समचतुरस्रसंस्थानने स्थानकें हुंडसंस्थान अने अपरावर्त्तमान प्रकृति अशुज लेवी. अहींआं अठावीशनो जांगो एकज लेवाय, ए अठावीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक चोथुं.

तथा सम्यक्दृष्टि जीव, जिननामसहित देवप्रायोग्य अठावीश बांधतां उंगणत्रीश प्रकृतिनो बंध. अहीं जांगो एक जे जणी ए शुजज बंधाय तथा मनुष्यद्विक, पंचेंद्रिय जाति, औदारिकद्विक, ठ संघयणमांहेलुं एक संघयण, ठ संस्थान मांहेलुं एक संस्थान, त्रस, बादर, पर्याप्त, प्रत्येक, स्थिर, अथवा अस्थिर, शुज अथवा अशुज, सौजाग्य अथवा दौर्जाग्य, सुस्वर अथवा दुःस्वर, आदेय अथवा अनादेय, यश अथवा अयश, शुजखगति अथवा अशुजखगति, पराघात, उश्वास वर्णचतुष्क, तैजस, कार्मण, अगुरुलघु, निर्माण, उपघात, ए मनुष्य प्रयोग्य उंगणत्रीश प्रकृतिना बंधस्थानकना जांगा, ठेंतालीशशें ने आठ थाय, तेमज पंचेंद्रिय तिर्यंच प्रायोग्य उंगणत्रीश बंधप्रकृतिना पण जांगा एटलाज जाणवा. ए पांचमुं बंधस्थानक. तथा देवगतिप्रायोग्य अठावीश प्रकृति ते आहारकशरीर तथा अहारक अंगोपांगसहित बांधतां त्रीश प्रकृतिनो बंध, अप्रमत्त साधुने होय. अहींआं जांगो एक थाय तथा मनुष्य प्रायोग्य उंगणत्रीश बंध प्रकृतिने जिननाम सहित बांधतां सम्यक्दृष्टि देवताने त्रीशनो बंध. ए ठठुं बंधस्थानक. तथा जिननाम सहित देवप्रायोग्य त्रीश प्रकृति बांधतां, एकत्रीश प्रकृति अप्रमत्त अपूर्व करणगुणठाणावाला साधु बांधे. अहींआं पण जांगो एक थाय, ए सातमुं बंधस्थानक.

तथा आठमा गुणठाणाने ठठे जांगें नामकर्मनी त्रीश प्रकृतिनो बंध विच्छेद करी आगले एक यशःकीर्त्ति बांधे, त्यां आठमुं नामकर्मनुं बंधस्थानक जाणवुं. एम आठ बंधस्थानकें एकेंद्रिय, विकलेंद्रिय, देवता, मनुष्य, तिर्यंच, नारकी, प्रायोग्य बंधजेदें करी तेर हजार नवशें ने पीस्तालीश जांगा थाय. ते सत्तरीना टबामांहे सविस्तर कहीशुं. तिहांथी जोइ लेवा.

ए आठ बंधस्थानकने विषे जूयस्कारबंध ठ के० ठ ठे, ते जावें ठे. त्रेवीशनो बंध करी तथाविध विशुद्धें पच्चीश बांधतां प्रथम समयें प्रथम जूयस्कार मिथ्यात्वीने होय. ते पच्चीश आतप अथवा उद्योत सहित ठवीशने बंधें बीजो जूयस्कार अथवा विशुद्धें तथा संक्लेशें देवप्रायोग्य अथवा नरकप्रायोग्य अठावीश बांधतां त्रीजो जूयस्कार. ते देवप्रायोग्य अठावीशने जिननाम सहित उंगणत्रीश बांधतां चोथो जूयस्कार, ते वली त्रीश प्रकृति मनुष्यप्रायोग्य अथवा देवप्रायोग्य बांधतां पांचमो जूयस्कार. ते देवप्रायोग्य-त्रीशने जिननाम सहित एकत्रीश बांधतां, ठठो जूयस्कार. एमज एक प्रकृति बांधी वली श्रेणीथी पमतो त्रीश तथा एकत्रीश बांधे खरो पण ते बंधस्थानकनुं जेद नहीं, तेथी तेनुं जूदो जूयस्कार न लेखववो. ए ठ जूयस्कार कह्या.

हवे सग के० सात अल्पतर कहे ठे. अपूर्वकरणें देवगति प्रायोग्य अठावीश, उंगणत्रीश, त्रीश अने एकत्रीश, बांधीने श्रेणी चढतां जे बंधने व्युच्छेदी एक यशःकीर्त्तिज बांधे, ते प्रथम अल्पतर बंध, कोइएक मनुष्य आहारकद्विक अने जिननाम सहित देवप्रायोग्य एकत्रीश प्रकृति बांधतो मरीने दे॰

जाय त्यां प्रथम समयें मनुष्यप्रायोग्य त्रीश प्रकृति बांधे. त्यां बीजो अल्पतर बंध, तेहज देवलोक थकी चवी मनुष्य थयो थको जिननाम सहित देवगतिप्रायोग्य उंगणत्रीश बांधे, तेने आद्यसमयें त्रीजो अल्पतर अने जेवारें कोइ मनुष्य देवगति प्रायोग्य उंगणत्रीश बांधतो, विशुद्धपरिणामें देवगतिप्रायोग्य अठावीश बांधे. तेवारें आद्य समयें चोथो अल्पतर, ते अठावीश बांधतो संक्लिष्ट परिणामने वशें एकेंद्रियप्रायोग्य छवीश बांधे, तिहां पांचमो अल्पतर. तेहिज छवीशवालो पच्चीश बांधे, तेवारें छठो अल्पतर, ते पच्चीशवालो त्रेवीश बांधे, तेवारें सातमो अल्पतरबंध जाणवो.

तथा आठे बंधस्थानकें बीजा समयथी मांडीने चरम समय लगें अठ के० आठ अवस्थितबंध होय.

तथा तिबंधो के० त्रण अव्यक्त बंध कहे छे. श्रेणीथी पडतां नामकर्मनो सर्वथा अबंधक थइने फरी यशःकीर्त्ति नामकर्म बांधे, तिहां प्रथमसमयें पहेलो अव्यक्तबंध, तथा उपशांतमोहगुणठाणे मरण पामी काल करीने अनुत्तर विमानें देवता थाय, तिहां धुर समयथी मनुष्यथी मनुष्यप्रायोग्य उंगणत्रीश प्रकृति बांधे. ते बीजो अव्यक्तबंध तथा तिहां कोइ एक जिननाम सहित त्रीश प्रकृति बांधे, तेवारें तेनी अपेक्षायें प्रथम समयें त्रीजो अव्यक्तबंध जाणवो. ए त्रण अव्यक्तबंध कह्या. एम नामकर्मनी उत्तर प्रकृतिनां बंधस्थानक, भूयस्कारबंध, अल्पतरबंध, अवस्थितबंध, अने अव्यक्तबंध, ए चारे कह्या.

सेसेसुठाणमिक्किकं के० हवे शेष एक ज्ञानावरणीय, बीजुं वेदनीय, त्रीजुं आयु, चोथुं गोत्र, अने पांचमुं अंतराय, ए पांच कर्मनुं एक एक बंधस्थानक होय. केम के ज्ञानावरणीय अने अंतराय, ए बे कर्म ध्रुवबंधी छे. तेमाटें दशमा गुणठाणा सुधी एनी सर्व पांचे प्रकृति नेलीज बंधाय. त्यां भूयस्कार अने अल्पतर बंधन होय अने एक अवस्थितबंध सदाय होय. अने शेष वेदनीय, आयुने गोत्र ए त्रण कर्मनी प्रकृति बंधविरोधिनी छे, तेथी ते एक समयें एकज बंधाय तेथी तेनुं बंधस्थानक पण एकज होय. अहींआं भूयस्कार तथा अल्पतरबंध न होय अने वेदनीय तो तेरमा गुणठाणा सुधी बंधाय छे, माटें ते विना शेष चार कर्मनो अव्यक्तबंध एक होय, केम के अगीआरमे गुणठाणे अबंधक होइने फरी बांधतां प्रथम समयें अव्यक्तबंध अने तेवार पछी द्वितीयादिक समयें अवस्थितबंध जाणवो. एटले सविस्तर प्रकृतिबंध कह्यो.

अहींआं मूलप्रकृतिनो तो जघन्य एक, उत्कृष्टो आठनो बंध छे अने उत्तर प्रकृतिनो जघन्य एक, उत्कष्टो चम्मोतेरनो बंध छे, अहींआं अनादि, सादि, अनंत अने सांत, ए चार भांगा पोतानी मतियें विचारी कहेवा. तिहां मूलप्रकृतिना बंधस्थानकें, उंघें सादि सांत भांगो होय. जे भणी भवभवने विषे एकज वार आयु बांधे, तिहां आठनो बंध अने शेष कालें सात प्रकृतिनुं बंधस्थानक होय. तथा उत्तर प्रकृतिमध्यें ज्ञानावरणीय तथा दर्शनावरणीयनुं एकेक बंधस्थानक, अने वेदनीयनो एकनो बंध, तथा मोहनीयनो बावीशनो बंध, गोत्रनो एकनो बंध, अंतरायनो पांचनो बंध, एटले बंधें अभव्यनी अपेक्षायें अनादि अनंत अने भव्यनी अपेक्षायें अनादि सांत तथा सादि सांत. ए त्रण भांगा होय, अने शेष बंधस्थानकें सादिसांत भांगो एकज होय. ए सादि सांतपणुं ते स्थिति मान जाणवुं. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥२५॥

एम भूयस्कारादिक प्रकारें करी कर्मप्रकृतिनो बंध कह्यो. हवे मूलप्रकृति तथा उत्तरप्रकृतिनो स्थितिबंध स्वामित्वद्वारें करी सविस्तरपणे कहे छे.

वीसयर कोडि कोडि, नामे गोए य सत्तरी मोहे ॥
तीसयर चउसु उदही, निरय सुराउंमि तित्तीसा ॥ २६ ॥

अर्थ—वीसयर के० संख्याये वीश अने अयर एटले तरी शकाय नहीं, ते माटें ए अतर कहेतां सागर

तेनी उपमायें करी मह्युं जे कालमान, तेने सागरोपम कहीयें, तिहां पल्यनी उपमायें पल्योपम कहीयें. ते योजन प्रमाणे कूवो असंख्यवालाग्रें जरी शो शो वर्षे एकेक केशखंम काढाडतां कूप निर्लेप थाय, तेनो काल, तेने अद्धापल्योपम कहीयें. तेवा दश कोडाकोडी कूपमान क्षेत्र ते सागरोपम तेने निर्लेपनो काल, तेने अद्धासागरोपम कहीयें. ते अद्धासागरोपमनी कोडिकोडी के० वीश कोडाकोडी नामेगोएय के० नामकर्म अने गोत्रकर्मनी उत्कृष्टी स्थिति होय, एटले बांधेलुं कर्मदल विणशे नहीं तो एटलो काल रहे तथा परिणाम विशेषें स्थितिघात करतो अपवर्त्तनकरणें करी स्थिति घटावतां घटी पण जाय, तेम उद्वर्त्तनाकरणे करी स्थितिने वधारे पण खरी अने जो निकाचित्तबंध कस्यो होय, तो बंधें घटे नही. एनो अवाधाकाल, बे हजार वर्षनो जाणवो.

तथा सत्तरीमोहे के० मोहनीयकर्मनो उत्कृष्ट स्थितिबंध सीत्तेर कोडाकोडी सागरोपम प्रमाण कह्यो छे. ए बंध उत्कृष्ट संक्लेशें मिथ्यात्व गुणठाणे होय अने अवाधा काल सात हजार वर्ष हीन कर्मदलनो निषेक कहेतां ए कर्मनो रसोदय काल जाणवो. एटले त्रण कर्म कह्यां अने ए थकी इतर एटले अन्य जे चार कर्म, एटले एक ज्ञानावरणीय, बीजुं दर्शनावरणीय त्रीजुं वेदनीय अने चोथुं अंतराय, चउसु के० ए चार कर्मनी उत्कृष्टी स्थिति तीसयर के० त्रीश कोडाकोडी सागरोपमनी उत्कृष्ट संक्लेशें मिथ्यात्वगुणठाणे होय. ए चार कर्मनो अबाधाकाल त्रण हजार वर्षनो, ते त्रण हजार वर्ष हीन त्रीश कोडाकोडी सागरोपम रसोदय काल जाणवो.

उदही के० समुद्र एटले परमार्थें सागरोपम जाणवुं. तेवा तित्तीसा के० तेत्रीश सागरोपम कालनी स्थिति आयुःकर्मनी निरयसुराउमि के० नारकी अने देवायुनी अपेक्षायें कहीयें. एटले अत्यंत संक्लिष्टपरिणामें मिथ्यात्वीने नरकायुनो बंध तेत्रीश सागरोपम कालप्रमाण होय अने अत्यंत विशुद्धपरिणामे प्रमत्त तथा अप्रमत्तने तेत्रीश सागरोपम सुरायुनो बंध होय. अहींआं अवाधाकाल उत्कृष्ट तो पूर्व कोडीनो त्रीजो जाग अने जघन्यथी तो अंतरमुहूर्त्तकाल होय. अहींआं उत्कृष्ट आयुबंधें नियत उत्कृष्टो अवाधाकाल न होय, ते जणी जिन्न लेखव्यो. एनो रसोदय काल, तेत्रीश सागरोपम जाणवो, परंतु पूर्वकोडीने त्रीजे जागें हीन न जाणवो. अहींआं आयुकर्मनी मूलप्रकृतिनो उत्कृष्ट स्थितिबंध कहेवाने अवसरे नरकायु तथा देवायु ए बे उत्तरप्रकृतिनो उत्कृष्ट स्थितिबंध काल कह्यो, ते ग्रंथगौरव टालवा जणी कह्यो, अथवा ए बन्नेनुं किंचित् अनेदपणुं जणाववाने अर्थें कह्यो. ॥ २६ ॥

हवे मूलप्रकृतिनो जघन्य स्थितिबंध कहे छे.

मुत्तूअ कसाय ठिइ, बार मुहुत्ता जहन्न वेयणिए ॥
अठ ठ नाम गोए, सु सेसएसु मुहुत्तं तो ॥ २७ ॥

अर्थ— मुत्तूअकसाय के० अकषाय एटले कषायोदय रहित एवुं अगीआरमुं, बारमुं अने तेरमुं, ए त्रण गुणठाणा मूकीने शेष सरागी गुणस्थानकें वेयणिए के० वेदनीय कर्मनो अत्यंत जहन्न के० जघन्य ठिइ के० स्थितिबंध, बारहुत्ता के० बारमुहूर्त्त प्रमाण होय, तथा ग्रंथांतरें एक मुहूर्त्तनुं पण कह्युं छे. अहींआं एटलुं विशेष जे कषायोदय रहित जे अगीआरमुं, बारमुं, अने तेरमुं गुणठाणुं छे. तिहां कषायने अजावें स्थितिबंध, तथा रसबंध न होय. परंतु केवल योग प्रत्यइउं प्रकृतिबंध तथा प्रदेशबंध होय, ते प्रथम समयें बांधे तथा बीजे समयें वेदे अने त्रीजे समयें विणशे पण कषाय प्रत्ययिक स्थितिबंध न होय. ते जणी ते गुणठाणां अहींआं वर्जित कस्यां छे. अहींआं जघन्य वेदनीय स्थितिबंधें अबाधाकाल

पण जघन्य अंतर मुहूर्त्तनो होय, तेथी हीन शेष रसोदय काल समजवो अने एक आयुविना शेष सात कर्मनो जघन्य स्थितिबंधकालें अबाधाकाल पण जघन्य जाणवो.

अठ्ठनामगोएसु के० अने नामकर्म तथा गोत्रकर्म, ए बे कर्मनो जघन्यस्थितिबंधकाल अत्यंत विशुद्धपणे सूक्ष्म संपरायने प्रांतें आठ मुहूर्त्त प्रमाण होय, तिहां अबाधाकाल, अंतरमुहूर्त्तनो होय, ए त्रण कर्मनो स्थितिबंध कह्यो.

सेसएसुमुहुत्तंतो के० तेथी शेष रह्यां जे एक ज्ञानावरणीय, बीजुं दर्शनावरणीय अने त्रीजुं अंतराय, ए त्रण कर्मनो सूक्ष्मसंपराय नामा दशमा गुणठाणाने प्रांतें अने एक मोहनीयकर्मनुं बादर संपरायनामा नवमा गुणठाणाने प्रांते तथा आयुःकर्मनुं प्रथमनां बे गुणठाणे अंतरमुहूर्त्त प्रमाण जघन्य स्थितिबंध होय. ॥२७॥

ए रीतें सामान्यप्रकारें मूलप्रकृतिनो उत्कृष्टस्थितिबंध तथा जघन्य स्थितिबंध कहीने, हवे विशेष प्रकारें एकशो ने वीश उत्तर प्रकृतिनो उत्कृष्ट स्थितिबंध कहीयें छैयें. तथा बांधेलुं कर्म ज्यां लगें पोतानो विपाक देखाडे नहीं, तेने अबाधा कहीयें. तथा अबाधा काल पछी कर्मने वेदवाने प्रथम समयें बहु अने तेथी वली द्वितीय समयें हीन, तृतीय समयें घणुं हीन एम कर्मदल वेदवा सन्मुख जे दलरचना विशेष तेने निषेक कहीयें. एनी स्थापना कहेशे.

विग्घा वरण असाए, तीसं अठार सुहुम विगल तिगे ॥
पढमा गिइ संघयणे, दस डुसु चरिमेसु डुग वुढ्ढी ॥ २८ ॥

अर्थ– विग्घा के० एक दानांतराय, बीजो लाभांतराय, त्रीजो भोगांतराय, चोथो उपभोगांतराय, पांचमो वीर्यांतराय. ए पांच अंतराय कर्मनी प्रकृति तथा वरण के० एक मतिज्ञानावरणीय, बीजो श्रुतज्ञानावरणीय, त्रीजो अवधिज्ञानावरणीय, चोथो मनःपर्यवज्ञानावरणीय पांचमो केवलज्ञानावरणीय, ए पांच ज्ञानावरणीय कर्मनी प्रकृति. तथा एक चक्षुदर्शनावरणीय, बीजुं अचक्षुदर्शनावरणीय, त्रीजुं अवधिदर्शनावरणीय, चोथुं केवलज्ञानावरणीय, अने पांच निद्रा. तथा असाए के० अशातावेदनीय. एवं वीश उत्तर प्रकृतिनुं तीसं के० त्रीश कोडाकोडी सागरोपमनो उत्कृष्ट स्थितिबंध, मिथ्यात्वीने होय, तिहां अबाधा त्रण हजार वर्षनी जाणवी. त्रण हजार वर्ष हीन कर्मस्थितिनो रसोदयकाल जाणवो.

अने अढारसुहुमविगलतिगे के० अढार कोडाकोडी सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थितिबंधकाल, एक सूक्ष्म, बीजो अपर्याप्त, त्रीजो साधारण, ए सूक्ष्मत्रिक तथा विकलत्रिक, एटले बेंद्रियजाति अने चौरिंद्रिय जाति. एवं छ प्रकृतिनो अढार कोडाकोडी सागरोपम प्रमाण उत्कृष्ट स्थितिकाल जाणवो. अहींआं अढारशें वर्षनो अबाधाकाल जाणवो. एवं छवीश प्रकृति थइ.

तथा पढमागिइसंघयणे के० प्रथमाकृति एटले पहेलुं समचतुरस्रसंस्थान तथा प्रथम वज्रऋषभनाराचसंघयण, ए बे प्रकृतिनी उत्कृष्टस्थिति दस के० दश कोडाकोडी सागरोपमनी जाणवी. अहींआं एक हजार वर्ष अबाधाकाल जाणवो. अने डुसुचरिमेसुडुगवुढ्ढि के० आगला एकेक संस्थानें तथा एकेक संघयणे एम बे बे प्रकृतिने विषे अनुक्रमें बे बे कोडाकोडी सागरोपमनी स्थितिबंधमां वृद्धि करीयें, एटले ए भाव जे न्यग्रोधसंस्थानें तथा ऋषभनाराचसंघयणे बार कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति अने बारशें वर्ष अबाधा काल तथा सादि संस्थान अने नाराच संघयणे चौद कोडाकोडीनी स्थिति अने चौदशें वर्ष अबाधाकालें हीन निषेक काल जाणवो. तथा वामनसंस्थानें मतांतरें कुब्जसंस्थाने अने अर्द्ध नाराच संघयणे शोल कोडाकोडी सागरोपमस्थिति तथा शोलशें वर्ष अबाधाकालें हीन निषेककाल तथा कुब्ज संस्थानें मतांतरें वामन संस्थानें

अने कीलिकासंघयणें अढार कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति अने अढारशें वर्षनी अवाधायें हीन निषेक काल तथा हुंमसंस्थान अने ढेवठे संघयणे वीश कोमाकोडी सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थिति अने बे हजार वर्ष आबाधाकालें हीन वीश कोडाकोडी सागरोपम रसोदय काल जाणवो. एम ठ संघयण तथा ठ संस्थाननो उत्कृष्ट स्थितिकाल कह्यो. एवं आडत्रीश प्रकृतिनो स्थितिबंध कह्यो. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ २८ ॥

चालीस कसाएसु, मिउ लहु निऊुएह सुरहि सिय महुरे ॥
दसदो सह्र समहिया, तेहालिद्दं बिलाईणं ॥ २९ ॥

अर्थ– चालीसकसाएसु के० अनंतानुबंधीआ चार, अप्रत्याख्यानावरण चार, प्रत्याख्यानावरण चार, संज्वलना चार, ए शोल कषायनो, बंध चालीश कोमाकोडी सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थिति बंध उत्कृष्ट संक्लेशें मिथ्यात्व गुणठाणे संज्ञिआ मिथ्यात्वीने होय, अने चार हजार वर्ष अवाधाकालें हीन निषेककाल जाणवो. एटले चोपन्न प्रकृति कही, तथा एक मिउ के० मृडु एटले सुकमाल स्पर्श, बीजो लहु के० लघुस्पर्श, त्रीजो निद्धह के० स्निग्ध एटले चीकटस्पर्श, अने चोथो उस स्पर्श, पांचमो सुरहि के० सुरभिगंध. ठठो सिय के० श्वेत एटले उज्ज्वल वर्ण, सातमो महुरे के० मधुर रस ए सात नाम कर्मनी प्रकृतिनी उत्कृष्ट स्थिति, दस के० दश कोडाकोडी सागरोपमनी जाणवी. तेनो अबाधाकाल एक हजार वर्ष एटले कालें हीन कर्मदल निषेक रसोदयकाल जाणवो.

तेवार पढी नामकर्मनी प्रकृतिना एकेका वर्ण तथा एकेका रसें प्रत्येक दोसह्रसमहिया के० अढी कोडाकोमी सागरोपमनी स्थिति वधारीयें. तेहालिद्दंबिलाईणं के० ते केम हालिद्रवर्ण अने आम्ल रस, ए बे नामकर्मनी प्रकृतिनी उत्कृष्ट स्थिति साडाबार कोडाकोडी सागरोपमनी ते साडा बारशें वर्ष अवाधा कालें हीणी स्थिति रसोदय काल जाणवो. तथा रक्तवर्ण अने कषायेलो रस ए बे नामकर्मनी प्रकृतिनी पंदर कोमाकोडी सागरोपम उत्कृष्ट स्थिति ते पंदरशें वर्ष अबाधाकालें हीणी कर्मदलनी स्थितिनो रसोदय काल जाणवो. तथा पीतवर्ण अने कटुक रस, ए बे नामकर्मनी प्रकृतिनी साडासत्तर कोमाकोडी सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थिति अने साडासत्तरशें वर्ष अबाधा कालें हीन स्थिति कर्मदलिकनो निषेककाल जाणवो. श्यामवर्ण अने तीक्ष्ण रस ए बे नामकर्मनी प्रकृतिनो उत्कृष्ट स्थिति बंध, वीश कोमाकोडी सागरोपम बे हजार वर्ष अबाधाकालें हीनकर्म स्थितिकर्म निषेककाल जाणवो. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ २९ ॥

दस सुह विहगइ उच्चे, सुर डुग थिर ठक्क पुरिस रइ हासे ॥
मिछे सत्तरि मणु डुग, इडी साएसु पन्नरस ॥ ३० ॥

अर्थ– दस के० दश कोडाकोमी सागरोपमनो उत्कृष्टस्थितिबंध, एटली प्रकृतिनो होय, तेना नाम कहे ठे. सुहविहगइ के० एक शुभविहायोगति, उच्चे के० बीजी उच्चैर्गोत्र अने सुरडुग के० त्रीजी देवगति, चोथी देवानुपूर्वी तथा थिरठक्क के० एक स्थिरनाम, बीजी शुभनाम, त्रीजी सौभाग्यनाम, चोथी सुस्वरनाम, पांचमी आदेयनाम, ठठी यशःकीर्त्तिनाम. एवं दश प्रकृति थइ तथा अगीआरमी पुरिस के० पुरुषवेद मोहनीयनी प्रकृति, बारमी रइ के० रतिमोहनीय, तेरमी हासे के० हास्यमोहनीय, ए तेर प्रकृतिनी उत्कृष्टी स्थिति होय. तिहां अबाधाकाल एक हजार वर्षनो होय, तेटला वर्षें हीन दश कोडाकोडी सागर ए तेर प्रकृतिनुं कर्मदल निषेककाल उद्वर्त्तना अपवर्त्तनाविना स्वाभाविक वेदनकाल जाणवो. तेमध्यें अपवर्त्तनायें घटे उद्वर्त्तनायें तथा संक्रमणादिकें करी अधिक स्थिति पण होय. एवं व्याशी प्रकृतिनी स्थितिनुं कालमान कह्युं.

पण जघन्य अंतर मुहूर्त्तनो होय, तेथी हीन शेष रसोदय काल समजवो अने एक आयुविना शेष सात कर्मनो जघन्य स्थितिबंधकालें अबाधाकाल पण जघन्य जाणवो.

अठनामगोएसु के० अने नामकर्म तथा गोत्रकर्म, ए बे कर्मनो जघन्यस्थितिबंधकाल अत्यंत विशुद्धपणे सूक्ष्म संपरायने प्रांतें आठ मुहूर्त्त प्रमाण होय, तिहां अबाधाकाल, अंतरमुहूर्त्तनो होय, ए त्रण कर्मनो स्थितिबंध कह्यो.

सेसएसुमुहुत्तंतो के० तेथी शेष रह्यां जे एक ज्ञानावरणीय, बीजुं दर्शनावरणीय अने त्रीजुं अंतराय, ए त्रण कर्मनो सूक्ष्मसंपराय नामा दशमा गुणठाणाने प्रांतें अने एक मोहनीयकर्मनुं बादर संपरायनामा नवमा गुणठाणाने प्रांते तथा आयुःकर्मनुं प्रथमनां बे गुणठाणे अंतरमुहूर्त्त प्रमाण जघन्य स्थितिबंध होय. ॥२७॥

ए रीतें सामान्यप्रकारें मूलप्रकृतिनो उत्कृष्टस्थितिबंध तथा जघन्य स्थितिबंध कहीने, हवे विशेष प्रकारें एकशो ने वीश उत्तर प्रकृतिनो उत्कृष्ट स्थितिबंध कहीयें छैयें. तथा बांधेलुं कर्म ज्यां लगें पोतानो विपाक देखाडे नहीं, तेने अबाधा कहीयें. तथा अबाधा काल पछी कर्मने वेदवाने प्रथम समयें बहु अने तेथी वली द्वितीय समयें हीन, तृतीय समयें घणुं हीन एम कर्मदल वेदवा सन्मुख जे दलरचना विशेष तेने निषेक कहीयें. एनी स्थापना कहेशे.

विग्घा वरण असाए, तीसं अठार सुहुम विगल तिगे ॥
पढमा गिइ संघयणे, दस डुसु चरिमेसु डुग वुड्ढी ॥ २८ ॥

अर्थ– विग्घा के० एक दानांतराय, बीजो लाभांतराय, त्रीजो भोगांतराय, चोथो उपभोगांतराय, पांचमो वीर्यांतराय. ए पांच अंतराय कर्मनी प्रकृति तथा वरण के० एक मतिज्ञानावरणीय, बीजो श्रुतज्ञानावरणीय, त्रीजो अवधिज्ञानावरणीय, चोथो मनःपर्यवज्ञानावरणीय पांचमो केवलज्ञानावरणीय, ए पांच ज्ञानावरणीय कर्मनी प्रकृति. तथा एक चक्षुदर्शनावरणीय, बीजुं अचक्षुदर्शनावरणीय, त्रीजुं अवधिदर्शनावरणीय, चोथुं केवलज्ञानावरणीय, अने पांच निद्रा. तथा असाए के० अशातावेदनीय. एवं वीश उत्तर प्रकृतिनुं तीसं के० त्रीश कोडाकोडी सागरोपमनो उत्कृष्ट स्थितिबंध, मिथ्यात्वीने होय, तिहां अबाधा त्रण हजार वर्षनी जाणवी. त्रण हजार वर्ष हीन कर्मस्थितिनो रसोदयकाल जाणवो.

अने अठारसुहुमविगलतिगे के० अढार कोडाकोडी सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थितिबंधकाल, एक सूक्ष्म, बीजो अपर्याप्त, त्रीजो साधारण, ए सूक्ष्मत्रिक तथा विकलत्रिक, एटले बेंद्रियजाति अने चौरिंद्रिय जाति. एवं छ प्रकृतिनो अढार कोडाकोडी सागरोपम प्रमाण उत्कृष्ट स्थितिकाल जाणवो. अहींआं अढारशें वर्षनो अबाधाकाल जाणवो. एवं छवीश प्रकृति थइ.

तथा पढमागिइसंघयणे के० प्रथमाकृति एटले पहेलुं समचतुरस्रसंस्थान तथा प्रथम वज्रऋषभनाराचसंघयण, ए बे प्रकृतिनी उत्कृष्टस्थिति दस के० दश कोडाकोडी सागरोपमनी जाणवी. अहींआं एक हजार वर्ष अबाधाकाल जाणवो. अने डुसुचरिमेसुडुगवुड्ढि के० आगला एकेक संस्थानें तथा एकेक संघयणे एम बे बे प्रकृतिने विषे अनुक्रमें बे बे कोडाकोडी सागरोपमनी स्थितिबंधमां वृद्धि करीयें, एटले ए भाव जे न्यग्रोधसंस्थानें तथा ऋषभनाराचसंघयणे बार कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति अने बारशें वर्ष अबाधा काल तथा सादि संस्थान अने नाराच संघयणे चौद कोडाकोडीनी स्थिति अने चौदशें वर्ष अबाधाकालें हीन निषेक काल जाणवो. तथा वामनसंस्थानें मतांतरें कुब्जसंस्थाने अने अर्द्ध नाराच संघयणे शोल कोडाकोडी सागरोपमस्थिति तथा शोलशें वर्ष अबाधाकालें हीन निषेककाल तथा कुब्ज संस्थानें मतांतरें वामन संस्थानें

अने कीलिकासंघयणें अढार कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति अने अढारशें वर्षनी अबाधायें हीन निषेक काल तथा हुंडसंस्थान अने छेवठे संघयणे वीश कोडाकोडी सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थिति अने बे हजार वर्ष आबाधाकालें हीन वीश कोडाकोडी सागरोपम रसोदय काल जाणवो. एम छ संघयण तथा छ संस्थाननो उत्कृष्ट स्थितिकाल कह्यो. एवं आडत्रीश प्रकृतिनो स्थितिबंध कह्यो. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ २८ ॥

चालीस कसाएसु, मिउ लहु निद्धुण्ह सुरहि सिय महुरे ॥
दसदो सङ्ढ समहिया, तेहालिदं बिलाईणं ॥ २९ ॥

अर्थ– चालीसकसाएसु के० अनंतानुबंधीआ चार, अप्रत्याख्यानावरण चार, प्रत्याख्यानावरण चार, संज्वलना चार, ए शोल कषायनो, बंध चालीश कोडाकोडी सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थिति बंध उत्कृष्ट संक्लेशें मिथ्यात्व गुणठाणे संज्ञिआ मिथ्यात्वीने होय, अने चार हजार वर्ष अबाधाकालें हीन निषेककाल जाणवो. एटले चोपन्न प्रकृति कही, तथा एक मिउ के० मृदु एटले सुकमाल स्पर्श, बीजो लहु के० लघुस्पर्श, त्रीजो निद्धण्ह के० स्निग्ध एटले चीकटस्पर्श, अने चोथो उष्ण स्पर्श, पांचमो सुरहि के० सुरभिगंध. छठो सिय के० श्वेत एटले उज्ज्वल वर्ण, सातमो महुरे के० मधुर रस ए सात नाम कर्मनी प्रकृतिनी उत्कृष्ट स्थिति, दस के० दश कोडाकोडी सागरोपमनी जाणवी. तेनो अबाधाकाल एक हजार वर्ष एटले कालें हीन कर्मदल निषेक रसोदयकाल जाणवो.

तेवार पछी नामकर्मनी प्रकृतिना एकेका वर्ण तथा एकेका रसे प्रत्येक दोसङ्ढसमहिया के० अढी कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति वधारीयें. तेहालिदंबिलाईणं के० ते केम हालिद्रवर्ण अने आम्ल रस, ए बे नामकर्मनी प्रकृतिनी उत्कृष्ट स्थिति साडाबार कोडाकोडी सागरोपमनी ते साडा बारशें वर्ष अबाधा कालें हीण स्थिति रसोदय काल जाणवो. तथा रक्तवर्ण अने कषायेलो रस ए बे नामकर्मनी प्रकृतिनी पंदर कोडाकोडी सागरोपम उत्कृष्ट स्थिति ते पंदरशें वर्ष अबाधाकालें हीण कर्मदलनी स्थितिनो रसोदय काल जाणवो. तथा पीतवर्ण अने कटुक रस, ए बे नामकर्मनी प्रकृतिनी साडासत्तर कोडाकोडी सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थिति अने साडासत्तरशें वर्ष अबाधा कालें हीन स्थिति कर्मदलिकनो निषेककाल जाणवो. श्यामवर्ण अने तीक्ष्ण रस ए बे नामकर्मनी प्रकृतिनो उत्कृष्ट स्थिति बंध, वीश कोडाकोडी सागरोपम बे हजार वर्ष अबाधाकालें हीनकर्म स्थितिकर्म निषेककाल जाणवो. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ २९ ॥

दस सुह विहगइ उच्चे, सुर दुग थिर छक्क पुरिस रइ हासे ॥
मिच्छे सत्तरि मणु दुग, इत्थी साएसु पनरस ॥ ३० ॥

अर्थ– दस के० दश कोडाकोडी सागरोपमनो उत्कृष्टस्थितिबंध, एटली प्रकृतिनो होय, तेना नाम कहे छे. सुहविहगइ के० एक शुभविहायोगति, उच्चे के० बीजी उच्चैर्गोत्र अने सुरदुग के० त्रीजी देवगति, चोथी देवानुपूर्वी तथा थिरछक्क के० एक स्थिरनाम, बीजी शुभनाम, त्रीजी सौभाग्यनाम, चोथी सुस्वरनाम, पांचमी आदेयनाम, छठी यशःकीर्त्तिनाम. एवं दश प्रकृति थइ तथा अगीआरमी पुरिस के० पुरुषवेद मोहनीयनी प्रकृति, बारमी रइ के० रतिमोहनीय, तेरमी हासे के० हास्यमोहनीय, ए तेर प्रकृतिनी उत्कृष्टी स्थिति होय. तिहां अबाधाकाल एक हजार वर्षनो होय, तेटला वर्षें हीन दश कोडाकोडी सागर ए तेर प्रकृतिनुं कर्मदल निषेककाल उद्वर्त्तना अपवर्त्तनाविना स्वाभाविक वेदनकाल जाणवो. तेमध्यें अपवर्त्तनायें घटे उद्वर्त्तनायें तथा संक्रमणादिकें करी अधिक स्थिति पण होय. एवं व्याशी प्रकृतिनी स्थितिनुं कालमान कह्युं.

अने मिछेसत्तरि के० मित्यात्वमोहनीयनी उत्कृष्टी स्थिति सीत्तेर कोमाकोडी सागरोपम सात हजार वर्ष, अबाधाकालें हीन उत्कृष्टस्थिति कर्म निषेककाल जाणवो, अने सम्यक्त्वमोहनीयनो स्थितिबंध नथी तेथी स्थितिबंध तथा अबाधाकाल न कह्यो. अने उदयकाल ६६ सागरोपम पूर्वकोमी पृथक्त्वें अधिक जाणवुं. तथा मिश्रमोहनीयनो निषेककाल अंतर मुहूर्त्तनो, एटले पच्चाशी प्रकृति थइ.

तथा मणुड्ग के० मनुष्यगति, मनुष्यानुपूर्वी, इछीसाएसु के० स्त्रीवेद अने शातावेदनीय, ए चार प्रकृतिनी उत्कृष्टी स्थिति पणरस के० पंदर कोडाकोडी सागरोपम प्रमाण पंदरशें वर्ष अबाधाकाल ते पंदरशें वर्ष हीन कर्मस्थिति कर्मनिषेक काल जाणवो. अहींआं जो पण मनुष्यानुपूर्वीनो उदय तो वक्रगतियें बे त्रण समय लगें होय, तो एटलो निषेक काल केम संजवीयें? तथापि एनो उदय मनुष्यगतिमध्यें संक्रमण करणें करी संक्रमावी जोगवे, तेथी दलिक रचना विशेष निषेककाल जाणवो. एवं नेव्याशी प्रकृति कही. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३० ॥

जय कुछ अरइ सोए, विउवि तिरि उरल निरय डुगनीए ॥
तेअपण अथिर छक्के, तसचउ थावर इग पणिंदि ॥ ३१ ॥

अर्थ—जय के० जयमोहनीय, कुछ के० जुगुप्सा मोहनीय, अरइसोए के० अरति मोहनीय, शोकमोहनीय, विउवि के० वैक्रियशरीर, वैक्रियअंगोपांग तथा मतांतरें वैक्रियसंघातन, वैक्रियवैक्रियबंधन, वैक्रियतैजसबंधन, वैक्रियकार्मणबंधन, वैक्रियतैजसकार्मणबंधन ए वैक्रिय सप्तक कहीयें. जे जणी वैक्रिय शरीर बांधतां ए साते जेली बंधाय. एवं अगीआर थइ, तथा बारमी तिरि के० तिर्यंचगति, तेरमी तिर्यंचानुपूर्वी, ए तिर्यंचद्विक उरल के० चौदमुं औदारिक शरीर, पंदरमुं औदारिक अंगोपांग ए औदारिकद्विक तथा मतांतरें औदारिकसंघातन, औदारिकऔदारिकबंधन, औदारिकतैजसबंधन, औदारिककार्मणबंधन, औदारिकतैजसकार्मणबंधन ए औदारिक सप्तक लीजें, केम के ए औदारिक शरीर बांधतां साते साथें बंधाय. एवं वीश प्रकृति थइ. निरयडुग के० नरकद्विक, नीए के० नीचैर्गोत्र तेअपण के० एक तैजस, बीजुं कार्मण, त्रीजुं अगुरुलघु, चोथुं निर्माण अने पांचमुं उपघात ए तैजस पंचक, मतांतरें तैजससंघातन, कार्मणसंघातन, तैजसतैजसबंधन, कार्मणकार्मणबंधन, तैजसकार्मण बंधन. ए जेलतां तैजस दशक थाय. एवं तेत्रीश प्रकृति थइ, तथा अथिरछक्क के० अथिरनाम, अशुजनाम, दौर्जाग्यनाम, डुःस्वरनाम, अनादेयनाम अने अयशअकीर्त्तिनाम ए अथिरषट्क. एवं उंगणचालीश प्रकृति थइ. तसचउ के० त्रसनाम, बादरनाम, पर्याप्तनाम अने प्रत्येकनाम ए त्रसचतुष्क. एवं त्रेंतालीश प्रकृति थइ. थावर के० स्थावरनाम, इग के० एकेंद्रियजाति, पणिंदि के० पंचेंद्रियजाति ए छेंतालीश प्रकृति आ गाथामां कही. ॥ इति ॥ ३१ ॥

नपु कुखगइ सासचउ, गुरु कक्खड रुक्क सीय डुग्गंधे ॥
वीसं कोडा कोडी, एवइआ बाह वास सया ॥ ३२ ॥

अर्थ—नपु के० नपुंसकवेदमोहनीय, कुखगइ के० अशुजविहायोगति, सासचउ के० उश्वासनाम, उपघातनाम, आतपनाम अने पराघातनाम ए उश्वासचतुष्क, गुरु के० गुरुस्पर्शनाम, कक्खड के० कठोरस्पर्शनाम, रुक्क के० रूक्षस्पर्शनाम, सीय के० शीतस्पर्शनाम, डुग्गंधे के० डुर्गंधनाम. एवं अगीआर प्रकृति अने पूर्वली गाथामध्यें छेंतालीश प्रकृति कही छे. एम सर्व मली सत्तावन प्रकृतिनो उत्कृष्ट स्थितिबंधकाल वीसंकोडाकोडी के० वीश कोडाकोडी सागरोपम प्रमाण जाणवो. ए उत्कृष्ट संक्लेशें वर्त्ततो मिथ्यात्वी

जीव बांधे, ते मध्यें पांच प्रकृति मोहनीयनी एक गोत्रनी अने शेष एकावन प्रकृति नामकर्मनी जाणवी. तिहां अबाधाकाल बे हजार वर्षनो होय. त्यांलगें ते कर्म रसथी तथा प्रदेशथी उदय न आवे अने जो संक्रमकरणे करी तुल्यप्रकृति समजातिय मध्यें संक्रमावी उदय आणे, तो एक बंधावलिका बीजी संक्रमावलिका व्यतित थये थके उदय आवे. जेम अनंतानुबंधीआनी विसंयोजना करी उपशांत मोहथी अद्धाक्षये पडे तो कोइ एक प्रथम गुणठाणे आवे. त्यां मिथ्यात्व प्रत्यये अनंतानुबंधीआ चार बांधे तेनी बंधावली गये थके अप्रत्याख्यानादिक जे पूर्वें बांधेले तेमांहे संक्रमावी वेदे, तथा अपवर्त्तनादिक करणें करी, अल्पकालकरी पण वेदे, तथा अबाधा अतिक्रमे थके गायना पूछनी पेरें प्रथम बहु विस्तीर्णदल रचना, बीजे समयें विशेष हीन एम समय समय विशेष हीन हीन करतां ए रीतें अर्द्धमात्रस्थिति, प्रांतें अर्द्धदल होय. ए रीतें जे उदयावलिकानुं रचवुं, ते निषेक कहीये. तेनो काल ते निपेककाल जाणवो. ते जे कर्मनी जेटली स्थिति, ते मध्येंथी अबाधाकाल काढतां शेष रहे, ते निपेककाल कहीयें. एवइआवाहवाससया के० जे कर्मनी जेटला कोमाकोमी सागरोपमनी स्थिति, एटला सइकडा वर्ष, ते कर्मनी अबाधा जाणवी. ते जघन्य अबाधाकालनी स्थिति अंतरमुहूर्त्तनी छे, तिहां कंमक एटले अंगुलीनो असंख्यातमो भाग तेना जेटला आकाशप्रदेश तेटला समय प्रमाण जे कर्मस्थिति विशेष, तेटली स्थितिविशेप अतिक्रमे थके प्रथम जे उत्कृष्ट अबाधाकालनुं स्थानक हतुं, ते अबाधाकालना स्थानकमांहेथी एक समय हीन आबाधाकालनुं बीजुं स्थानक थाय. एम वली पण कंमक मात्र हीन कर्मस्थिति होय थके समय हीन अबाधा कालनुं त्रीजुं स्थानक थाय, एम कंमक कंडक मात्र स्थितिनी हाणीयें समय समय हीन अबाधाकालनुं पण स्थानक थाय. एम अबधाकालनी उत्कृष्ट स्थिति थकी उतरतां जघन्य स्थितिपर्यंत कंडकसंख्या अने अबाधा कालनां स्थानक यावत् तुल्य थाय.

जे मूलप्रकृतिनी तथा उत्तरप्रकृतिनी जेटली कोडाकोमी सागरोपमनी स्थिति होय ते प्रकृतिने तेटला शत वर्षनो अबाधाकाल होय. एटले बांध्या पछी पण एटला काल लगें ते कर्म उदय न आवे, तेने अबाधाकाल कहीयें. तथा पोतपोताने अबाधाकालें हीन जे कर्मस्थिति, ते कर्मनो निषेक कहेतां भोग्यकाल होय. निषेक ते कर्म उदयकालें प्रथम बहु प्रदेशाग्र सामटो उदय आवे अने पछी समय समय हीन हीनतर थाय. यावत् कर्मनी स्थिति ते छेहले समयें अत्यंतम उदय होय. एने निषेक कहीयें. ए सत्तावन प्रकृति तथा आगल नेव्याशी प्रकृतिनुं उत्कृष्ट स्थितिबंध कह्युं, अने देवायु तथा नरकायु ए बे प्रकृतिनुं उत्कृष्ट स्थितिबंध तेत्रीश सागरोपम प्रमाण मूलप्रकृति मध्यें कह्युं छे. तेहीज आंहीपण लेवुं एम सर्व मली एकसोने अडतालीश प्रकृतिनुं उत्कृष्ट स्थितिबंध कह्युं. ॥ इति भावार्थः ॥ ३२ ॥

गुरु कोमि कोडी अंतो, तित्थाहाराण भिन्नमुहु बाहा ॥
॥ अथ जघन्य स्थितिबंधः ॥ लहु ठिइ संख गुणूणा, नर
तिरियाणाउ पल्लतिगं ॥ ३३ ॥

अर्थ– गुरुकोडिकोडिअंतो के० उत्कृष्ट स्थितिबंध अतःकोमाकोमी सागरोपम कालनो तित्थाहाराण के० तीर्थंकर नामकर्म तथा आहारकशरीर, आहारकअंगोपांग, आहारकसंघातन, आहारकआहारकबंधन, आहारकतैजसबंधन, आहारककार्मणबंधन अने आहारकतैजसकार्मणबंधन ए आहारक सप्तक. एवं नामकर्मनी आठ प्रकृतिनी उत्कृष्टी स्थिति कोडाकोमी सागरोपम होय. अहीआं शिष्य पूछे छे के, हे भगवन् कोमाकोमी सागरोपम जिननामनो काल कह्यो एटलो काल तो, जीव तिर्यंचगतिमां गया विना न रहे.

अने तिर्यंचगतिना जीवमध्यें तो जिननामनी सत्ता पण निषेधि छे, तो एटलो काल क्यां पूर्ण करे ? तथा तीर्थंकरनामकर्म तीर्थंकरजव थकी अर्वाक त्रीजे जवे बांधे छे एम पण कह्युं छे, ते पण केम घटे ? अहींआं गुरु उत्तर कहेछे के " जं मिहनिकाइअ तिछं, निरय जवे तंनिसेहिअं संतं ॥ इयरंमि नछिदोसो, उवट्टणा वट्टणामज ॥ १ ॥"

ए गाथानो अर्थ कहेछे के, तिर्यंचमध्यें जे जिननामनी सत्ता निषेधि तथा त्रीजे जवें बंधाय, तेतो निकाचित जिननामनी अपेक्षायें जाणवो. तीर्थंकरजव पहेलो. त्रीजा जवें निकाचे, ते कर्म सकल करणने असाध्य होय, अने जे निकाचित न होय, ते कर्मनी तो अपवर्त्तना कहेतां स्थितिरसनुं घटाववुं अने उद्वर्त्तना एटले स्थितिरसनुं वधारवुं तथा संक्रम एटले पर प्रकृति मांहे संक्रमाववुं, प्रत्या उवेलवुं इत्यादिक करण साध्य होय. ते जिननाम घणा जव पहेलो पण बंधाय. तथा अंतःकोडाकोडी सागरोपम स्थिति पण अपवर्त्तनायें घटावे, तथा पर प्रकृति मांहे संक्रमावतां कांइ दूषण नथी तथा ए आठ कर्म प्रकृतिनो जिन्नमुहबाहा के० अबाधाकाल अंतर मुहूर्त्त छे. ते जणी जिननाम जेणे बांध्युं होय, तेने अंतर मुहूर्त्त पछी जिनादिकनो प्रदेशोदय थाय, तेथी करी तेनो अन्यजीवनी अपेक्षायें महीमा विशेष होय. पूजा महत्वनी वृद्धि होय. एम एकशोने छपन्न प्रकृतिनी उत्कृष्टि स्थिति कही.

हवे ग्रंथगौरव टालवा जणी ए आठ प्रकृतिनी जघन्य स्थिति अहींज कहे छे. जिननाम अने आहारक सप्तक, एवं आठ प्रकृतिनी लहुठिइसंखगुणूणा के० लघु एटले जघन्य स्थिति उत्कृष्ट स्थिति थकी संख्यात गुणी हीणी जाणवी; जे जणी अंतर मुहूर्त्तनी पेरें अतःकोडाकोडीना पण असंख्याता जेद होय, जे जणी संज्ञीया पंचेंद्रिय पर्याप्तानी स्थितिबंधथी अधिक उत्कृष्टी स्थिति साधु बंध लगें जेटला स्थितिबंध, ते सर्व अंतःकोडाकोडी सागरोपम प्रमाण कहीयें.

हवे शेष बे आयुनो उत्कृष्ट स्थितिबंध कहे छे. नरतिरियाणाउपल्लतिगं के० एक मनुष्यनुं आयु अने बीजुं तिर्यंचनुं आयु, ए बेनो उत्कृष्ट स्थितिबंध, त्रण पल्योपम जाणवो. जे जणी प्रथम आरे तथा देवकुरु अने उत्तरकुरुना मनुष्यनुं त्रण पल्योपमायु छे. तेनो अबाधाकाल उत्कृष्टथी तो पूर्वकोमीना त्रीजा जाग प्रमाण. जे जणी संख्यातावर्षायुना मनुष्य विना अन्य गतिथी चवी युगलीयुं मनुष्य न थाय ते जणी तेत्रीश लाख, तेत्रीश हजार, त्रणशें ने तेत्रीश, पूर्व अने एक पूर्वनो त्रीजो जाग उपर एटलो उत्कृष्ट अबाधाकाल, ते त्रण पल्योपमथी अधिक अबाधाकाल जाणवो. ए एकशो अठावन प्रकृतिनो उत्कृष्ट स्थितिबंध कह्यो, अने आठ प्रकृतिनो जघन्य स्थितिबंध काल कह्यो. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३३ ॥

हवे लाघवें आयुर्बंध एकेंद्रियादिकनुं कहे छे.

इग विगल पुव्व कोमी, पलियाऽसंखंसआउ चउ अमणा ॥
निरुवक्कमण छमासो, अबाह सेसाण जवंतंसो ॥ ३४ ॥

अर्थ–इगविगलपुव्वकोडी के० एकेंद्रिय जीवने तथा विकलेंद्रिय कहेतां बेंद्रिय, तेंद्रिय, चौरींद्रिय, जीवने परजवायु उत्कृष्ट पूर्वकोमी प्रमाण बंधाय, पण पल्योपम सागरोपम मान आयु न बांधे, केमके एकेंद्रियादिक जीव जे छे, ते देव नारकी मध्यें तथा असंख्यातवर्षायु वाला मनुष्य तिर्यंचनी गति मध्यें पण अवतरे नहीं, तेथी तत्प्रायोग्य आयु न बांधे, तथा पलियाऽसंखंसआउचउअमणा के० पल्योपमना असंख्यातमा जाग प्रमाण देवायु, तिर्यगायु, नरकायु अने मनुष्यायु, ए चार आयुष्य असंज्ञीआ पंचेंद्रिय तिर्यंच बांधे. केमके असंज्ञीआ पंचेंद्रिय तिर्यंच चारे गति मांहे अवतरे तो खरा तथापि देवो मध्यें तो जुव-

नपति तथा व्यंतर मध्येंज जाय, परंतु ज्योतषी तथा वैमानिकमध्ये न जाय, अने नरकगतिमध्यें पण प्रथम नरकना त्रण पाथडा लगें जाय, परंतु आगलें न जाय; ते माटें पल्योपमना असंख्यांशथी अधिक आयु न बांधे. तेथी तेने अबाधाकाल पूर्वकोडी त्रिभाग उत्कृष्टो जाणवो, तेटलाकालें हीन पल्यासंख्यांश प्रमाण निषेककाल जाणवो.

तथा निरुवक्कमण छ मासो के० निरुपक्रमायुना धणी एवा देव, नारकी तथा युगलीया मनुष्य अने तिर्यंच जेनुं आयु अध्यवसाय प्रमुख आवलियें करी घटे नहीं तेवा आयुना धणी जे देवतादिक छे, ते परभवायुनो बंध निजभवायु छम्मास छते बांधे, तेथी तेने परभवायुनो छ महीना अबाधाकाल जाणवो. तथा मतांतरें युगलिया पण पल्योपमनो असंख्यातमो भाग शेष निजभवायु थके परभवायु बांधे, तेथी तेने पल्यासंख्यांश काल प्रमाण अबाधाकाल जाणवो, तथा भगवतीनी वृत्तिमध्ये नारकी अंतरमुहूर्त्तायु शेष परभवायु बांधे. एम कह्युं छे. तेथी नारकीने जघन्य अबाधाज होय.

हवे निरुपक्रमायुना धणी मनुष्य अने तिर्यंच मुकीने ते विना अबाहसेसाणभवंतसो के० शेष थाकतां जे सोपक्रमायुना धणी मनुष्य तथा तिर्यंच ते परभवायुबंध पोताना भवना आयुनो त्रीजो भाग शेष हुंते तथा त्रीजा भागनो त्रीजो भाग शेष हुंते एटले स्वभवायुने नवमें भागें अथवा तेने पण त्रीजे भागें एटले सत्तावीशमें भागें अथवा तेने पण त्रीजे भागें एटले एक्याशीमे भागें परभवायु बांधे, तेथी तेनी अबाधा पण तेटलीज होय. एम उत्कृष्ट अबाधासहित उत्तरप्रकृतिनी उत्कृष्ट स्थिति कही. ॥ इति ॥ ३४ ॥

हवे उत्तरप्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध कहे छे.

लहु ठिइ बंधो संजलण, लोह पण विग्घ नाण दंसेसु ॥
भिन्न मुहुत्तंतेअठ, जसुच्चे बारसय साए ॥ ३५ ॥

अर्थ—लहुठिइबंधो के० लघु एटले जघन्यस्थितिबंध ते संजलणलोह के० एक संज्वलनलोभनुं नवमा गुणठाणाने पांचमें भागें चरमबधें होय, तथा पणविग्घ के० पांच अंतरायकर्मनी प्रकृति अने नाण के० पांचज्ञानावरणीयनी प्रकृति तथा दंसेसु के० चार दर्शनावरणीयनी प्रकृति एवं चौद प्रकृतिनुं जघन्य बंध सूक्ष्मसंपराय गुणठाणाने प्रांत समयें होय. जे भणी ए पंदर प्रकृतिना बंधकमांहे एहिज अत्यंतविशुद्धि छे. अने ए पंदरनी अतिविशुद्धपणे जघन्यस्थिति बंधाय, ते भणी भिन्नमुहुत्तंते के० चरम बंध अंतरमुहूर्त्तनो होय. अने एनो अबाधाकाल पण अंतरमुहूर्त्तनो जाणवो, जे भणी अंतर्मुहूर्त्त स्थितिबंध कालनो अंतरमुहूर्त्तथी संख्यातगुण हीन एवी अंतरमुहूर्त्तनुं अबाधाकाल होय, अठ के० आठ अंतरमुहूर्त्त प्रमाण जघन्यस्थितिबंध ते जसुच्चे के० एक यशःकीर्त्तिनाम अने बीजो उच्चैर्गोत्र, ए बे प्रकृतिनो पण जघन्यस्थितिबंध आठ मुहूर्त्त प्रमाण ते सूक्ष्मसंपराय नामे दशमा गुणठाणाने प्रांतें एनो चरमबंध होय एनो अबाधाकाल पण जघन्य जाणवो.

अने बारसयसाए के० सातवेदनीयनो जघन्यस्थितिबंध बार मुहूर्त्तनो तथा सिद्धांतमध्यें एक मुहूर्त्तनो पण कहेलो छे. तथा अबाधाकाल अंतरमुहूर्त्तनो जाणवो अने ए सातानो तथा उच्चैर्गोत्रनो उदय चौदमा गुणठाणालगें होय. ॥ ३५ ॥

दो इग मासो पक्खो, संजलण तिगे पुमठ वरिसाणि ॥
सेसाणु क्कोसाउ, मिछत्त ठिइए जलद्धं ॥ ३६ ॥

अर्थ—दोइगमासोपक्खो के० बे मास, एक मास अने पक्षनो जघन्यस्थितिबंध, अनुक्रमें संजलणतिगे के०

संज्वलनत्रिकनो जाणवो. एटले संज्वलना क्रोधनो जघन्यस्थितिबंध, नवमा गुणठाणाने बीजे नागें चरम-बंधें बे मास प्रमाण होय, तथा संज्वलना माननो एक मासनो जघन्यबंध नवमा गुणगाणाने त्रीजे नागें चरम बंधें होय. तथा संज्वलनी मायानो जघन्यस्थितिबंध, एक पखवाडानो नवमा गुणठाणाने चोथें नागें चरम बंधें होय, एने पोतपोताना बंधकमांहे एहिज अतिविशुद्धिनुं अध्यवसाय स्थानक छे ते जाणी. तथा एनी अबाधा पण अंतरमुहूर्त्त प्रमाण छे ते अबाधायें हीन जघन्यस्थितिनो निषेक काल जाणवो. ए रीतें संज्वलना क्रोध, मान, माया, ए त्रणनी जघन्यस्थिति अनुक्रमें कही.

अने पुमछवरिसाणि के० पुरुषवेदनो जघन्य स्थितिबंध नवमा गुणठाणाने प्रथमनागें चरमबंध आठ व-र्षनो होय, एना बंधकमांहे एहिज अतिविशुद्धि छे. एनी जघन्य अबाधा अंतरमुहूर्त्तकाल प्रमाण छे. ए बावीश प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध कह्यो, तथा आयु चार, वैक्रिय षट्क, जिननाम, अने आहारकद्विक, ए तेर प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध, स्वामीत्व प्रस्तावे जूदो कहेशे. एवं पांत्रीश प्रकृति विना शेष पच्चाशी प्र-कृतिनो जघन्यस्थितिबंध कहेवानें करण कहे छे. पच्चाशी प्रकृतिनी जघन्यस्थिति एकेंद्रिय जीवने विषे प्राप्यमाण छे ते कहे छे.

सेसाणुक्कोसाउ के० शेष प्रकृतिउनो जे उत्कृष्ट स्थितिबंध छे ते मिछत्तछिएजलक्षं के० मिथ्यात्वमोहनी-यनी उत्कृष्टस्थिति साथें वेंचता जे लाने, ते जघन्य स्थिति कहेवी; एटले ज्ञानावरणीयादिकनी उत्कृष्टी स्थिति त्रीश कोडाकोडी सागरोपमनी छे, ते मिथ्यात्वमोहनीयनी उत्कृष्टी स्थिति सीतेर कोडाकोमी साग-रोपमनी छे, तेणे नाग देतां, पूर्ण सागरोपम नावे तेथी एक सागरोपमना सातनाग करीयें, तेवारें त्रीश को-डाकोडी सागरोपमना बशे ने दश सातीआ नाग थाय. ते सीतेर कोडाकोडी साथें वेंचतां त्रण नाग आवे अने वीश कोडाकोमीना सातीआ एकशो चालीश नाग थाय, तेने सीत्तेर कोमाकोडी साथें वेंचता सातीआ बे नाग आवे, एटले एकेंद्रिय ने ज्ञानावरण पांच, दर्शनावरण नव, अंतराय पांच, अने अशातावेदनीय एक एवं वीश प्रकृतिनो उत्कृष्ट स्थितिबंध, सागरोपमना सातइआ त्रण नाग जाणवा, तथा शोल कषायना सातइआ चार नाग, अने मिथ्यात्वमोहनीयनो एक सागरोपम संपूर्ण जाणवो. एवं साडत्रीश प्रकृति थइ.

तथा त्रसचतुष्क, अस्थिर षट्क, औदारिकद्विक, तिर्यंचद्विक, एकेंद्रियजाति, पंचेंद्रियजाति, कुखगति, निर्माण, आतप, उद्योत, स्थावर, तैजस, कार्मण, अगुरुलघु, उपघात, उश्वास, हुंमसंस्थान, छेवहुं संघयण कृष्णवर्ण, तीक्ष्णरस, अशुनस्पर्श चतुष्क, दुर्गंध, अरति, शोक, नय, जुगुप्सा, पराघात, अने नपुंसकवेद ए एकतालीश प्रकृतिनी उत्कृष्ट स्थिति वीश कोडाकोमीनी छे, तेने मिथ्यात्वनी स्थिति साथें वेंचता सात-इआ बे नागनो बंध होय. एवं अठोतेर प्रकृति थइ.

सूक्ष्मत्रिक तथा विकलजाति त्रिक, ए छ प्रकृतिनी उत्कृष्ट स्थिति अढारकोडाकोडी सागरोपमनी छे, तेने मिथ्यात्वस्थिति साथें वेंचतां एक सागरोपमना पांत्रीश नाग करीयें. एवा नव नागनो बंध होय. एवं चोराशी प्रकृति थइ.

स्त्रीवेद, मनुष्यद्विक, शातावेदनीय, ए चार प्रकृतिनो बंध एक सागरना चौद नाग करीयें, एवा त्रण नाग अथवा सातइउ दोढ नाग एवं अठासी प्रकृति थइ.

स्थिर, शुन, सुनग, पुंवेद, सुस्वर, आदेय, यशःकीर्त्ति, हास्य, रति, शुनखगति, प्रथमसंघयण, प्रथम-संस्थान, सुगंध, शुक्लवर्ण, मिष्टरस, शुनस्पर्श, चतुष्क, ए उंगणीश प्रकृतिनी दशकोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति छे, मिथ्यात्वमोहनीयें वेंचतां बंध सातइउ एकनाग होय. पीतवर्ण, आम्लरस, ए बे प्रकृतिनो बंध, अठावीशीआ पांच नाग, तेवार पछी एकेका वर्णें अने एकेका रसें, अठावीशीउ एकेक नाग वधारतां

जवुं. एटले रक्त वर्ण अने कषायला रसें अठावीशीआ ७ जाग एम शेष वर्ण तथा शेष रसनें विषे अनुक्रमें कहेवो एवं. ॥ ११५ ॥

तथा बीजे संघयणे अने बीजे संस्थाने पांत्रीशीआ ७ जाग, तथा त्रीजे संघयणे अने त्रीजे संस्थाने, पांत्रीशीआ सात जाग, तथा चोथे संघयणे अने चोथे संस्थाने, पांत्रीशीआ आठ जाग, तथा पांचमे संघयणे अने पांचमे संस्थाने, पांत्रीशीआ नव जाग, ए एकेंडियने उत्तर प्रकृतिनो उत्कृष्टस्थितिबंध सामान्यें कह्यो; केम के एकेंडियने एकशोने नव प्रकृतिनो बंध ठे ते मध्ये नरायु तथा तिर्यगायुनो उत्कृष्टस्थितिबंध पूर्व कोडीनो अने शेष एकशोने सात प्रकृतिनो उत्कृष्टस्थितिबंध अही कह्यो. ए एकशोने सात प्रकृति मध्ये पण पूर्वें बावीश प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध सामान्यपणें कह्युं ठे, अने शेष पच्चाशी प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध कहे ठे. एवं एकशो ने त्रेवीश प्रकृति थइ.

अहींआं वर्णादिक सविस्तर वीश प्रकृतिनो बंध कह्यो, तेथी एकशो ने त्रेवीश प्रकृति थइ, परंतु ए वर्णादिक सामान्यें चार लेतां एकशो ने सात प्रकृति थाय. तेमांहेली ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय चार, अंतराय पांच, संज्वलना चार, पुंवेद एक, शातावेदनीय, उच्चैर्गोत्र, अने यशःकीर्त्ति, ए बावीश प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध, मूकीने तेथी शेष रही जे पच्चाशी प्रकृति तेनो जघन्यस्थितिबंध स्वामी एकेंडिय ठे. ते पच्चाशी प्रकृतिनो एकेंडियने विषे उत्कृष्ट स्थितिबंध जे कह्यो तेने अद्धापल्योपमने असंख्यातमे जागे हीन करतां, एकेंडियने विषे जघन्य स्थितिबंध थाय ते कहे ठे. निद्रापांच, तथा अशाता वेदनीय ए ७ प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध सातीआ बे जाग, पल्योपमने असंख्यातमें जागें हीण जाणवा, तथा मिथ्यात्वमोहनीयनो एक कोडाकोडी सागरोपम पल्योमने असंख्यातमें जागें हीन जाणवो, एम जे कर्म प्रकृतिनी वीश कोडाकोडी सागरोपमनी उत्कृष्टी स्थिति ठे, तेनी जघन्यस्थिति, सातीआ बे जाग जेनी दश कोडाकोडीनी उत्कृष्टीस्थिति तेनी जघन्यस्थिति सातीउं एक जाग अने जेनी पंदर कोडाकोडी सागरोपमनी उत्कृष्टस्थिति तेनी जघन्यस्थिति चौदीआ त्रण जाग ते सर्व पल्योपमने असंख्यातमें जागे ऊणा जाणवा; तेमज जेनी अढार कोडाकोडी सागरोपमनी उत्कृष्टीस्थिति, तेने सागरोपमना पांत्रीशीआ नव जाग पल्योपमना असंख्यातमें जागें ऊणा जाणवा. ए रीते पच्चाशी प्रकृतिनो एकेंडियने विषे जघन्यस्थितिबंध जाणवो. ॥ ३६ ॥

अय मुक्कोसो गिंदिसु, पलियासंखंस हीण लहु बंधो ॥
कमसो पणवीसाए, पन्ना सय सहस संगुणिउं ॥ ३७ ॥

अर्थ–अयमुक्कोसोगिंदिसु के० ए अनंतरोक्त एकेंडियने एकशो ने सात प्रकृतिनो उत्कृष्ट स्थितिबंध, ते पलियाऽसंखंसहीणलहुबंधो के० पल्योपमने असंख्यातमे जागें हीणो करतां एकेंडियने एकशो सात प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध थाय. हवे प्रसंगागत एकेंडियना स्थितिबंध कह्या. पठी त्रण विकलेंडिय तथा असंज्ञिपंचेंडियने उत्कृष्ट तथा जघन्यस्थितिबंध, कहे ठे. कमसो के० अनुक्रमें पणवीसाए के० पचवीश गुणो बेंडियने एटले एकेंडियने जे एकशोने सात प्रकृतिनो उत्कृष्ट स्थितिबंध कह्यो, तेथी पच्चीशगुणो बेंडियने उत्कृष्ट स्थितिबंध होय; एटले ज्ञानावरणीयादिक वीश प्रकृतिनो सागरोपमना सातइआ पच्चोत्तेर जाग. एम दश सागरोपमस्थितिवाला कर्मना सातइआ पच्चीश जाग, एम शोल कषायना सातइआ शो जाग, मिथ्यात्वमोहनीयनो बंध पच्चीश सागरोपम, एम जेनी उत्कृष्ट स्थिति वीश कोडाकोडी सागरोपमनी तेने सात सागरोपमने सातइउं एक जाग उपर, जेनी पंदर कोडाकोडी सागरोपमनी उत्कृष्टी स्थिति तेने सागरोपमना चौदिया पच्चोतेर जाग एटले पांच सागरोपमने चोदिआ पांच जाग उपर, जे कर्मनी अढार कोडाकोडी साग-

रोपमनी स्थिति तेना पांत्रीशीआ बशोने पच्चीश जाग एटले ७ सागरोपमने पांत्रीशीआ पंदर जाग उपर जाणवा. ए रीतें बेंडियनें एकशो ने सात प्रकृतिनो उत्कृष्ट स्थितिबंध जाणवो.

हवे तेंडियनो उत्कृष्टस्थितिबंध कहे ने. जेटलो एकेंडियनें एकशो ने सात प्रकृतिनो उत्कृष्ट स्थितिबंध कह्यो, तेथी पन्ना के० पच्चाशगुणो अने बेंडियना स्थितिबंध थकी बमणो जाणवो, एटले ज्ञानावरणादिक वीश प्रकृतिनो उत्कृष्टस्थितिबंध एकवीश सागरोपमने सातइआ त्रण जाग उपर, तथा मिथ्यात्व मोहनीयनो पच्चाश सागरोपम एम सर्व प्रकृतिउने विषे तेंडियनो उत्कृष्टस्थितिबंध जाणवो.

हवे चौरिंडियनो उत्कृष्टस्थितिबंध ते जेटलो एकेंडियने एकशोने सात प्रकृतिनो स्थितिबंध कह्यो ते थकी सय के० शो गुणो अने बेंडियना स्थितिबंध थकी चार गुणो तथा तेंडियना स्थितिबंध थकी बमणो जाणवो; एटले मिथ्यात्वमोहनीयनो एकशो सागरोपम, तथा ज्ञानावरणादिक वीश प्रकृतिनो बेंतालीश सागरोपमने सातइआ ७ जाग उपर, शोल कषायना सत्तावन सागरोपमने साताइउ एक जाग, एम जे कर्मनी वीश कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति होय तेनुं अठावीश सागरोपमने सातइआ चार जाग उपर स्थितिबंध होय एम सर्वत्र लेवुं.

अने असन्नीआ पंचेंडियनो उत्कृष्टस्थितिबंध एकेंडियना बंध थकी सहस्सगुणिउ के० हजार गुणो जाणवो, अने चौरिंडियना बंध थकी दशगुणो जाणवो. एटले मिथ्यात्वमोहनीयना हजार सागरोपम, शोलकषायना सागरोपमना सातइआ चार हजार जाग एटले पांचशे एकोत्तेर सागरोपमने सातइआ त्रण जाग उपर तथा ज्ञानावरणादिक वीश प्रकृतिना सातइआ त्रण हजार जाग तेना चारशें अठावीश सागरोपमने सातइआ चार जाग उपर, एम जे कर्मनी वीश कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति तेना बे हजार जाग एटले बशें पच्चाशी सागरोपमने सातइआ पांच जाग उपर जाणवा. जे प्रकृतिनी दश कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति तेना हजार जाग एटले एकशो बेंतालीश सागरोपमने सातइआ ७ जाग उपर, तथा जे कर्मनी पंदर कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति तेना बशें चौद सागरोपमने सातइआ बे जाग उपर जाणवा. एम उत्कृष्टस्थिति असन्नीउ पंचेंडिय बांधे. वैक्रिय शरीर, वैक्रिय अंगोपांग, देवगति, देवानुपूर्वी, नरकगति, नरकानुपूर्वी. एवं ७ प्रकृति एनी जघन्यस्थितिबंधनो स्वामी पण असन्नीउ पंचेंडिय जाणवो. जे जणी एकेंडिय तथा विकलेंडियने एनो बंध नथी, तेथी देवद्विकनो बंध मूल दश कोडाकोडी सागरोपमनो ने. ते मिथ्यात्वनी स्थितियें वेंचतां सातइउ एक जाग आवे, तेने हजार गुणो करतां सातइआ हजार जाग थाय. तेना एकशो बेंतालीश सागरोपम उपर सातइआ ७ जाग आवे, तेमज वैक्रियद्विक अने नरकद्विकना सातइआ बे हजार जाग थाय, तेना बशें पच्चाशी सागरोपमने सातइआ पांचजाग उपर स्थिति जाणवी. ते वली पल्योपमने असंख्यातमें जागें उणी करीयें तेवारे ए ७ प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध होय, अने चारआयुनो पल्योपमना असंख्यातमा जाग प्रमाण बंध जाणवो. एटले एकशो ने शोल प्रकृतिनो जघन्य स्थितिबंध कह्यो. ॥ ३७ ॥

हवे विकलेंडिय तथा असंन्नीआ पंचेंडियनो जघन्य स्थितिबंध कहे ने.

विगल असन्निसु जिठो, कणिठेउ पल्लऽसंख जागुणो ॥
सुर निरयाउ समादस, सहस्स सेसाउ खुड्ड जवं ॥ ३८ ॥

अर्थ— विगलअसन्निसुजिठो के० विकलेंडिय अने असंज्ञी पंचेंडियनो जे उत्कृष्टस्थितिबंध ने ते थकी कणिठउ के० जघन्य स्थितिबंध पल्लऽसंखजागुणो के— पल्योपमने असंख्यातमे जागें ऊणो एक आयु वर्जीने शेष प्रकतिनो बंध जाणवो, एटले बेंडियने ज्ञानावरणादिक वीश प्रकृतिना सातइआ पच्चोतेर जाग ने

तेमांथी पल्योपमने असंख्यातमें नागे कणो जघन्यस्थितिबंध जाणवो; तेंडियने सातीआ दोढशो नाग ले ते पल्योपमने असंख्यातमे नागे कणो करतां जघन्य स्थितिबंध थाय, चौरिंडियने सातीआ त्रणशो नाग ले तेमांथी पल्योपमने असंख्यामें नागें कणो जघन्य स्थितिबंध जाणवो. एम जे प्रकृतिनो जेटलो उत्कृष्ट स्थितिबंध कह्यो ले तेथी पल्योपमने असंख्यातमे कणो जघन्य स्थितिबंध जाणवो.

हवे आयुनो जघन्य स्थितिबंध कहे ले, तेमध्यें सुरनिरयाउसमादससहस्स के० देवायु तथा नरकायु, ए बे आयुनो जघन्यस्थितिबंध समान ले केम के देवता तथा नारकी दश वर्षपर्यंत मरण न पामें माटें दश हजार वर्ष जाणवुं; तथा दश हजार वर्ष थकी समय समय अधिक करतां यावत् तेत्रीश सागरोपम एक समय हीन सुधीना जे स्थितिनां थानक ते मध्यमायु जाणवो. ते मध्ये परमायु एकेकास्थिति स्थानकें असंख्यात देवायु होय, एम नारकीने विषे पण जाणवो; परंतु एटलुं विशेष जे नेवु हजार वर्षथी यावत् दश लाख वर्ष एटली स्थिति ते नरकायु नथी, बीजा सर्व स्थानक वर्त्तां ले. ए बे आयुथी सेसाउखुड्डुनवं के० शेष थाकतां रह्यां जे मनुष्यायु तथा तिर्यगायु ए बे आयुनो जघन्य स्थितिबंध खुल्लकनव एटले सर्वनी अपेक्षायें न्हानो नव ते बशोने उपन्न आवलिका प्रमाण होय. अहींआं आगम मध्यें मनुष्य तिर्यंचनुं जघन्यायु अंतरमुहूर्त्त प्रमाण कह्युं ले. पण जाणीयें लैयें जे ए अंतरमुहूर्त्त क्षुल्लक नव प्रमाण लेवो, जे नणी अंतर मुहूर्त्तना पण असंख्याता नेद ले. ते माटे. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३० ॥

हवे सर्व प्रकृतिना जघन्यस्थितिबंधें जघन्य अबाधाकाल कहेले.

सव्वाणवि लहु बंधे, निन्न मुहु अबाह आउ जिठेवि ॥
केइ सुराउ समजिण, मंत मुहु बिंति आहारं ॥ ३ए ॥

अर्थ– सव्वाणविलहुबंधे के० स्वमतें सर्व बंधयोग्य एकशो ने वीश प्रकृतिना जघन्यस्थितिबंधने विषे अबाह के० जघन्य अबाधाकाल निन्नमुहु के० अंतर मुहूर्त्तनो जाणवो, एटले जघन्यस्थितियें बांध्युं जे कर्म, ते अंतर मुहूर्त्तसुधी पोतानो विपाक देखाडे नहीं, ते अबाधाकालें हीन निषेककाल कहीयें. हवे अहींआं जे विशेष ले ते देखामे ले. आउजिठेवि के० उत्कृष्ट आयुनी स्थितिने विषे जघन्य अबाधाकाल पण होय, अने जघन्यस्थितिना आयुमां उत्कृष्ट अबाधाकाल पण होय. तथा उत्कृष्ट आवखें उत्कृष्ट अबाधाकाल होय, तथा जघन्य आयुष्यें जघन्य अबाधाकाल होय. एम आयुःकर्मने विषे अबाधाकालनी चउनंगी थाय, केम के अंतर मुहूर्त्त शेष आयुयें पण मनुष्य तथा तिर्यंच परनवायु, तेत्रीश सागरोपमनुं बांधे ले. अने पूर्व कोमीना त्रीजानाग शेष आयुयें पण परनवायु जघन्य बांधे ले. तथा पूर्व कोटीनो त्रीजो नाग शेष रहे थके तेत्रीश सागरोपमायु बांधे ले; तथा अंतरमुहूर्त्त शेषें खुलक नवायु पण बांधे. एम स्वमतें सर्व प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध कह्यो.

हवे मतांतरें कहेले. केइसुराउसमजिण के० कोइ एक आचार्य जिननामकर्मनो जघन्यस्थितिबंध जघन्य देवायु जेटलो होय एम कहे ले. एटले दश हजार वर्षनो जघन्यस्थितिबंध आठमा गुणठाणाना उठा नागने प्रांतें चमरबंध एटलो होय, तथा दश हजार वर्ष नरकायु नोगवी पण जिन थाय, तेनी अपेक्षायें पण ए जघन्यबंध माने ले. अहींआं तत्व केवलिगम्य ले. तथा मंतमुहुबिंतिआहारं के० अहारक शरीर अने आहारक अंगोपांग, ए बे प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध आठमा गुणठाणाने प्रांतें चमरबंधें अंतरमुहूर्त्त प्रमाण होय. एम माने ले. ते जाणीयें लैयें. के आगमिक मतें अप्रमत्त गुणठाणे अंतरमुहूर्त्तनो बंध पंचाशक

मध्यें प्रायश्चितविधि पंचाशकनी बेतालीशमी गाथायें कह्युं छे, ते अपेक्षायें केता हशे, पण तेउने उत्कृष्ट बंधमान पण हशे ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३ए ॥

हवे क्षुल्लकजवनुं मान कहीयें डैयें.

सत्तरस समहिआ किर, इ गाणु पाणं मिहुंति खुड्डु जवा ॥
सगतीस सय तिहुत्तर, पाणू पुण इग मुहुत्तंमि ॥ ४० ॥

अर्थ– सत्तरससमहिआकिर के० सत्तर जव जाजेरा तेरशें पंचाणु अंश, अढारमा जावना अधिक निश्चें इगाणुपाणंमिहुंतिखड्डु जवा के० एक श्वासोश्वासमांहे होय, क्षुल्लक जव एटले निगोदिआना न्हाना जव जाणवा. एवा सगतीससयतिहुत्तर के० साडत्रीशशेने तहोंत्तेर पाणू के० श्वासोश्वास पुण के० वली इगमुहूत्तंमि के० एक मुहूर्त्तमां होय, जे जणी रोग रहित बलिष्ट निश्चिंत एवा तरुण पुरुषना सात श्वासो-श्वासें एक थोव थाय. एवा सात थोवें एक लव एटले उंगणपचाश श्वासोश्वासे एक लव थाय. एवा सत्तोतेर लवें एक मुहूर्त्त थाय, तेने उंगणपचाश गुणा करतां त्रण हजार सातशेने तहोंत्तर श्वासोश्वास अंतर मुहूर्त्तमां थाय. कोइक आचार्य नाडीना उलालाने पण श्वासोश्वास कहे छे. अने बशे छपन्न आवली प्रमाण एक क्षुल्लक जव होय. एवा पांशठ हजार पांचशे ने छवीश क्षुल्लक जवें एक अंतरमुहूर्त्त थाय, तेथी बशे छपन्नने पांशठ हजार पांचशे ने छवीश साथें गुणतां एक क्रोड, शडशड लाख, सीत्तोतेर हजार, बशेंने शोल एटली आवली थाय, तेने साडत्रीशशें ने तहोंत्तेर श्वासोश्वासें वहेंचीये, तेवारें चुम्मालीशशेंने तेंतालीश आवली एक श्वासोश्वास मांहे होय, अने शेष बे हजार चारशेने अगवन आवली रहे, तेने साडत्रीशशेंने तहोंत्तेरनो जाग नावे, तेमाटें एक आवलीना साडत्रीशशेंने तहोत्तेर जाग करीयें. तेवा चोवी-शशेंने अगवन्न अंश चुम्मालीशशेंने सरुतालीशमी आवलीना उपर लाजे.

एटले एक श्वासोश्वासना क्षुल्लक जव सत्तर ते एकेका क्षुल्लक जवनी बशे छपन्न आवलीने सत्तर गुणा करतां तेंतालीशशेंने बावन्न थाय. शेष चोराणुं आवली पूर्ण अने पच्चाणुमी आवलीना साडत्रीशशें तहो-तेरीआ चोवीशशेंने अगवन जाग उपर एटलो अढारमा जवनो कालगये थके एकश्वास पूर्ण थाय.॥४०॥

पण सहि सहस पण सय, छत्तीसा इग मुहुत्त खुड्ड जवा ॥
आवलियाणंदोसय, छप्पन्ना एग खुड्ड जवे ॥ ४१ ॥

अर्थ–हवे पणसठिसहसपणसयछत्तीसा के० पांशठ हजार, पाचशें ने छत्रीश, एटला इगमुहुत्तखुड्डजवा के० एक मुहूर्त्तना क्षुल्लक जव थाय, तेने साडत्रीशशें ने तहोंतेर श्वासोश्वासें वहेंचीयें, तेवारें एक श्वासो-श्वासमां सत्तर जव पूर्ण अने उपर सारुत्रीशशें तहोंतेरीआ तेरशेंने पच्चाणु जाग वधे, अने अढारमां जवमां (३७७३) जाग पूर्ण होय तेवारें जव पूर्ण थाय, माटें शेष अढारमा जवमां (२३७८) आगला श्वासोश्वासना अंश मांहे आवे तेवारे जव पूरो थाय, अने बे श्वासोश्वासमांहे चोत्रीश जव पूर्ण थाय. अने पांत्रीशमा जवना (३७७३) तेरीआ (२७ए०) अंश पांत्रीशमां जवना वधे, तथा त्रण श्वासोश्वासमां बावन जव पूरा थाय, अने त्रेपनमा जवमां (३७७३) तेरीया चारशेने बार अंश पूराय अथवा बे श्वा-सोश्वासमां पांत्रीश जव गणीयें, तो शेष (ए८३) अंश घटे एम स्वमतें विचारी कहेवा. एम निगोदिउ जीव एक श्वासोश्वासमांहे सत्तर जव जाजेरा करे.

तथा एक थोवमांहे एकशोने एकवीश क्षुल्लक जव अने एक जवना पांचशे ने ओगणचालीश अंश करीयें, एवा (३१७) अंश (१२२) मा जवना होय, तथा एक लवमध्यें आठशो एकावन क्षुल्लक जव

पूर्ण होय, अने उपर वली बावनमा जवना सत्तोतेरीआ नव नाग होय. एक लवनी आवली बे लाख, सत्तर हजार, आठशे ने पच्चाशी. ते उपर वली एक आवलीना सत्तोतेरीआ एकोत्तेर नाग. तथा एक थोव मांहे आवली एकत्रीश हजार, एकशो ने ब्वीश उपर वली एक लवना पांचशे उंगणचालीश नाग करीयें, तेवा त्रणशेंने बे नाग आवे. ॥ ४१ ॥

हवे उत्तरप्रकृति आश्रयीने उत्कृष्टस्थितिबंधना स्वामि कहे छे.

अविरय सम्मो तिछं, आहार डुगा मराउ अपमत्तो ॥
मिठा दिठीबंधइ, जिठ ठिइ सेस पयमीणं ॥ ४२ ॥

अर्थ—अविरयसम्मोतिछं के० अविरति सम्यक्दृष्टि मनुष्य पूर्वे मिथ्यात्व प्रत्ययें नरकायु बांध्युं छे जेणे एवो मनुष्य क्षायोपशमिक समकत्व लहीने, तेणे करी तीर्थंकरनामकर्म पठी ते नरकगतिमांहे जातो सम्यक्त्व वमतो ते सम्यक्त्व वमताने छेहेले समयें जिननामनी उत्कृष्टस्थिति बांधे. जे नणी, ए जिननामना बंधक मांहे एहिज अतिसंक्लिष्टपणुं छे, अति संक्लेशें उत्कृष्ट स्थितिबंध थाय ठे तथा आहारडुगामराउअपमत्तो के० आहारकद्विक अने अमरायु एटले देवायु, ए त्रण प्रकृतिनी उत्कृष्टस्थितिबंधनो स्वामी, अप्रमत्त साधु जाणवो. जे नणी आहारकशरीर तथा आहारक आंगोपांग, ए बे प्रकृतिनो उत्कृष्टस्थितिबंध प्रमत्तगुण-ठाणाने सन्मुख थयलो एवो अप्रमत्त यति ते अप्रमत्तगुणठाणाने चरमबंधे बांधे एना बंधकमांहे एहिज अति संक्लिष्ट छे, तथा देवताना आयुनो उत्कृष्टस्थितिबंध स्वामी अप्रमत्तगुणस्थानक वर्तिसाधु जाणवो; पण एटलुं विशेष जे प्रमत्त गुणस्थानकें आयुबंध आरंनीने अप्रमत्ते चढतो साधु बांधे, आयुबंध स्थानक-मांहे एहिज अतिविशुद्धस्थानक छे, केमके शुनायुनो बंध उत्कृष्ट विशुद्धियें करी होय छे.

ए चार प्रकृतिथी सेसपयमीणं के० शेष थाकती जे एकशो ने शोल प्रकृति तेनो जिठठिइ के० उत्कृष्ट-स्थितिबंधनो स्वामी मिठादिठीबंधइ के० मिथ्यादृष्टी जीव जाणवो, एटले संज्ञी पंचेंद्रिय सर्व पर्याप्तिये करी पर्याप्तो मिथ्यादृष्टि जीव बांधे जे नणी ए एकशोने शोल प्रकृतिमध्यें मनुष्यायु अने तिर्यगायु ए बे आयु विना शेष एकशोने चौद प्रकृतिनुं उत्कृष्ट स्थितिबंध उत्कृष्ट संक्लेश परिणामे थाय, तेनणी मिथ्यात्वथी अधिक कोइ अन्य संक्लेश स्थानक नथी. अहींआं पण असंख्याता अध्यवसाय स्थानक छे, पण ते मध्ये स्वस्वबंध प्रायोग्य संक्लेशस्थानक लेवां, तथा तेमां पण मनुष्यायु तो विशुद्धियें उत्कृष्टस्थितिक बंधाय अने तेना बंधक मांहे अतिविशुद्धियें अविरति सम्यक्दृष्टि देवता होय, एटले सम्यक्दृष्टि देवता अतिविशुद्धियें मनुष्यगतिनो बंधक होय, पण ते देवता त्रण्य पल्योपमायु न बांधे, केम के देव तथा नारकीमांहेथी आ-वेला जीव संख्याता वर्षायुवाला मनुष्य, तिर्यंच थाय, पण असंख्याता वर्षायुवाला मनुष्य तिर्यंच न थाय तथा मिथ्यात्वगुणठाणानी अपेक्षायें सास्वादन विशुद्ध छे, केम के जे जीवें सास्वादन गुणठाणुं स्पर्श्युं ते नियमा नव्य होय अने अर्द्धपुद्गलपरावर्तमांहे मोक्ष जाय तथापि सम्यक्त्ववमता सास्वादन होय, तेथी संक्लिष्ट जाणवो. तेथी तिहां मनुष्यायु अने तिर्यंचायुनो बंधक संक्लिष्ट परिणामें जाणवुं. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥

एम गुणस्थानकें स्वामित्व कहीने, हवे जीवनेदें कहेछे.

विगल सुहुमाउग तिगं, तिरिमणुयासुर विउव्वि निरयडुगं ॥
एगिंदि थावरा यव, आईसाणा सुरु क्कोसं ॥ ४३ ॥

अर्थ— विगलसुहुम के० विकल जातित्रिक तथा सूक्ष्म, अपर्याप्ता अने साधारण, ए सूक्ष्मत्रिक तथा आउग तिगं के० नरकायु, तिर्यंचायु, अने मनुष्यायु, ए त्रण त्रिकनी नव प्रकृति तथा सुर के० देवद्विक एटल देवगतिने दे-

वानुपूर्वी तथा विउवि के० वैक्रियद्विक तथा निरयडुगं के० नरकद्विक एटले नरकगति अने नरकानुपूर्वी एवं पंदर प्रकृतिनुं उत्कृष्टस्थिति बंधनस्वामी तिरिमणुया के० पूर्वकोमी मध्यवर्त्ति आयुष्यवाला मिथ्यादृष्टि संज्ञीआ गर्भज मनुष्य तथा तिर्यंच पंचेंद्रिय होय, जे जणी ए पंदरमांहेथी मनुष्यायु तिर्यंचायुविना शेष तेर प्रकृतिनो बंध जव प्रत्ययें देवता नारकीने नथी, तथा विकलत्रिक अने सूक्ष्मत्रिकनो बंध, एकेंद्रिय बेंद्रियादिकने होय पण तेने उत्कृष्ट स्थितियें न बंधाय तथा मनुष्यायु अने तिर्यंचायु पण देवता तथा नारकी बांधे बे, तो पण ते त्रण पल्योपमनी उत्कृष्टीस्थितिवालो आयु न बांधे, केम के देवता तथा नारकी चवीने पूर्वकोटी वर्षथी अधिक आयुष्यवाला मनुष्य तथा तिर्यंचमांहे जवप्रत्ययेंज अवतरे नहीं तेमाटें पूर्वकोटी आयुना धणीज मनुष्य तथा तिर्यंच पूर्वकोटीना त्रीजा जागना प्रथम समयें परजवायु पूर्वकोटी त्रिजागाधिक त्रण्य पल्योपमनुं उत्कृष्टस्थितिक मनुष्यायु तथा तिर्यंचायु बांधें, तेथी ते मिथ्यात्वीज ए बे स्थितिना उत्कृष्ट बंधाधिकारी जाणवा; अने सास्वादन गुणठाणे पडतां जणी तेवी विशुद्धि न होय, तेथी ते सास्वादनी पण एनो बंधाधिकारी नथी, अहींआं स्वस्वबंधयोग संक्लेश लेवो.

एगिंदिथावरायव के० एकेंद्रियजाति, स्थावरनाम, आतपनाम, ए त्रण प्रकृतिनो उत्कृष्टस्थितिबंध, वीश कोडाकोडी सागरोपमरूप तेना बंधाधिकारी आईसाणासुरुकोसं के० जवनपति, व्यंतर, ज्योतिषी ए त्रण तथा सौधर्म अने ईशान, ए आदिना बे देवलोक एटला स्थानकना मिथ्यात्वी देवता पृथ्वी अप् अने वनस्पति ए त्रणमांहे शुजस्थानमध्यें अवतरे, तेथी तेने तत्प्रायोग्य ए त्रण प्रकृतिनो उत्कृष्ट स्थितिबंध बंधाय, अने मनुष्य तथा तिर्यंच ए बे तो संक्लेशें करी अढार कोडाकोडीनी स्थिति बांधे, तेथी ए एना अधिकारी न कह्या; अने सनत्कुमारादिक देवलोकना उपरला वैमानिक देवताने पृथवीकायादिक मध्यें अवतरवुं नथी तेथी ते ए त्रण प्रकृति न बांधे. तथा एकेंद्रिय अने विकलेंद्रिय ए त्रण प्रकृति बांधे खरा, परंतु तेउने उत्कृष्टस्थितिबंध नथी अने असंख्यातावर्षायुवाला मनुष्य तथा तिर्यंच ए त्रण प्रकृति न बांधे, जे जणी तेने देवता विना अन्य स्थानकें अवतरवुं नथी. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ४३ ॥

तिरि उरल डुगुज्जोअं, बिवठ सुर निरय सेस चउग-
इआ ॥ अथ जघन्यस्थितिबंध स्वामीनाह ॥ आहा-
र जिणमपुव्वो, नियट्टि संजलण पुरिसलहू ॥ ४४ ॥

अर्थ–तिरिउरलडुगुज्जोअं के० तिर्यंचगति, तिर्यंचानुपूर्वी तथा औदारिक शरीर अने औदारिक अंगोपांग, पांचमुं उद्योतनाम अने बहुं बिवठ के० बेवडुं संघयण, ए ब प्रकृतिनो उत्कृष्टस्थितिबंध, वीश कोमाकोमी सागरोपम बे, तेना बंधाधिकारी स्वस्वप्रायोग्य अति संक्लेशें वर्त्तता सुरनिरय के० मिथ्यात्वी देवता तथा मिथ्यात्वी नारकी होय, केम के मनुष्य तथा तिर्यंच गर्भज पंचेंद्रिय ए ब प्रकृतिने संक्लेशें वर्त्ततां अढार कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति बांधे अने तेथी अति संक्लिष्ट होय तो नरक प्रायोग्य प्रकृतिनो बंध करे. अने देवता नारकीने तो नरक प्रायोग्य बांधवुंज नथी, ते माटें ते अति संक्लिष्टें ए ब प्रकृतिनो उत्कृष्ट स्थितिबंध करे, तेमध्यें पण औदारिक अंगोपांग अने बेवडुं संघयण, ए बे प्रकृतिनो उत्कृष्टस्थितिबंध चोथा, पांचमा, बघा, सातमा अने आठमा देवलोकना देवताने होय पण नीचला देवताने न होय जे जणी नीचेना देवता तो अतिसंक्लेशें एकेंद्रिय प्रायोग्य बांधे बे तेथी तेने ए बे प्रकृतिनो अढार कोमाकोडी सागरोपमनो बंध होय, एम चोवीश प्रकृति उत्कृष्टीस्थितिबंध स्वामी कह्या तथा आहारक-

द्विक अने देवायुनो उत्कृष्टस्थितिबंध स्वामी अप्रमत्त साधु कह्यो, अने जिननामकर्मनो उत्कृष्टस्थितिबंध स्वामी नरकाभिमुख सम्यक्त्व वमतो मनुष्य कह्यो एम अठावीश प्रकृति थइ.

तेथी सेसचउगइआ के० शेष ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीयनी नव, अंतरायनी पांच, शोळ कषाय. एवं पांत्रीश तथा भय, जुगुप्सा, वर्णचतुष्क, तैजस, कार्मण, अगुरुलघु, उपघात, निर्माण, मिथ्यात्व, ए सुडतालीश प्रकृति ध्रुवबंधिनी तथा अशाता, अरति, शोक, नपुंसकवेद, पंचेंद्रियजाति, हुंडसंस्थान, पराघात, उश्वास, कुखगति, त्रसचतुष्क, अथिरछक्क, नीचैर्गोत्र, ए वीश अध्रुवबंधिनी प्रकृति, एवं शरूशठ प्रकृतिना उत्कृष्टस्थितिबंध स्वामी अतिसंक्लेशें वर्त्तता चतुर्गतिक मिथ्यात्वी जीव जाणवा. तथा शाता, हास्य, रति, स्त्रीवेद, पुरुषवेद, नरकद्विक, आदिनां पांच संस्थान, तथा आद्य संघयणपंचक, शुभखगति, स्थिरषट्क, उच्चैर्गोत्र, ए पच्चीश प्रकृति अध्रुवबंधिनी तेना उत्कृष्टस्थितिबंधक स्वस्वबंध प्रायोग्य अति संक्लेशें वर्त्तता एवा चातुर्गतिक मिथ्यात्वी जीव होय. ए रीतें बाणुं प्रकृतिना उत्कृष्टस्थितिबंध स्वामी मिथ्यात्व जीव कह्या.

हवे सर्व प्रकृतिना जघन्यस्थितिबंध स्वामी कहेछे. आहार के० आहारक शरीर, अने आहारक अंगोपांग, ए आहारकद्विकनी जघन्यस्थिति अंतःकोडाकोडी अथवा अंतरमुहूर्त्त प्रमाण अने जिण के० जिननाम कर्मनी जघन्यस्थिति अंतःकोटीकोटी अथवा दश सहस्र वर्षप्रमाण तेना बंधक क्षपकश्रेणीयें चढतां मपुवो के० अपूर्वकरण नामा आठमुं गुणठाणुं तेना छठा भागने चरमबंधें वर्त्ततां एवां मनुष्य होय, जे भणी ए त्रण प्रकृतिना बंधकमांहे एहिज अतिविशुद्धता छे, एथी अधिक विशुद्धि बीजे स्थानकें नथी अने लघुस्थिति पण त्रण आयुविना शेष एकशो सत्तर प्रकृतिनी मननी विशुद्धियेंज होय छे.

नियट्टिसंजलणपुरिसलहू के० अनिवृत्ति करणनामा नवमा गुणस्थानकें क्षपकश्रेणीयें चढतां आप आपणा बंधव्यवछेदने चरम समयें पुरुषवेदनो आठ वर्षनो, संज्वलना क्रोधनो बे मासनो, संज्वलनमाननो एक मासनो, संज्वलनमायानो, अर्द्धमासनो, संज्वलन लोभनो अंतर मुहूर्त्तनो, जघन्यस्थितिबंध अनुक्रमें पहेला, बीजा, त्रीजा, चोथा अने पांचमा भागने प्रांतें बांधे. ए पांच प्रकृतिना बंधस्थानकमांहे एहिज अति विशुद्धि छे, जो पण उपशमश्रेणीयें नवमा गुणस्थानकें पांचमा भागने प्रांतें स्वस्वबंध व्यवछेद संभवे, तथापि ते क्षपकथी अति विशुद्धि नहीं तेथी ते न लीधा. ए आठ प्रकृतिना जघन्यस्थितिबंध स्वामी कह्या. ॥४४॥

साय जसु च्चा वरणा, विग्घं सुहुमो विउव्वि छ असन्नि ॥
सन्नीवि आउ बायर, पज्जे गिंदीउ सेसाणं ॥ ४५ ॥

अर्थ– साय के० शातावेदनीय, जसुच्चावरणा के० यशःकीर्त्तिनाम, उच्चैर्गोत्र, तथा आवरण एटले पांच ज्ञानावरण, चार दर्शनावरण, एवं बार तथा विग्घं के० पांच अंतराय, ए सत्तर प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध स्वामी सुहुमो के० सूक्ष्मसंपरायनामा दशमा गुणस्थानकना चरम समयवर्त्ति जीव होय, जे भणी ए सत्तर प्रकृतिना बंधमांहे एहिज विशुद्धि छे जो पण शातावेदनीयनो बंध एथी विशुद्ध बारमे गुणठाणे छे पण ते एक सामायिक योगप्रत्ययीउंस्थितिबंध छे. पण कषाय प्रत्ययीउंस्थितिबंध नथी, तेथी ते विवक्ष्यो नथी, ए पच्चीश प्रकृति थइ.

विउव्वि छ के० वैक्रिय शरीर, वैक्रिय अंगोपांग, देवगति, देवानुपूर्वी, नरकगति अने नरकानुपूर्वी, ए वैक्रियषट्क, ए छ प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध स्वामी असन्नि के० असंज्ञी पंचेंद्रिय तिर्यंच होय, केम के एकेंद्रिय अने विकलेंद्रियने तो देव तथा नरकगतिमांहे अवतरवुं नथी, तेथी तेने तत्प्रायोग्य ए छ प्रकृतिनो बंध

न होय, अने सन्निआने तो उत्कृष्टस्थितिबंध वीश कोडाकोडी सागरोपमनो होय तेमज सन्नीआने ए ७ प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध पण अंतःकोडाकोडी सागरोपमनो होय, तेथी ते अहींआं न लीधा, केम के ए ७ प्रकृति नाम कर्मनी छे. ते जाणी मिथ्यात्व साथें जाग देतां सागरोपमना सातइआ वे जाग आवे, तेनो हजार गुणो असन्निआ पंचेंद्रियनो बंध छे, ते जाणी वैक्रियद्विक, नरकद्विक, ए चार प्रकृतिनो बंध तो सातइआ वे हजार जागना बशें ने पच्चाशी सागरोपम अने उपर सातइआ पांच जाग जाणवा, तथा देवद्विकना सातइआ हजार जागना एकशो बेंतालीश सागरोपम उपर सातइआ ७ जाग ते वली पल्योपमने असंख्यातमे जागें हीन एटलो ए प्रकृतिनो असन्निआ पंचेंद्रिय तिर्यंच सर्व पर्याप्तियें करी पर्याप्तने जघन्य स्थितिबंध स्वामीत्वपणुं होय.

सन्नीवि के० संज्ञीपंचेंद्रिय गर्जज, तिर्यंच अने मनुष्यने तथा अपिशब्दथकी असंज्ञी पण लेवा, तेमाटें संज्ञी अथवा असंज्ञी ए आउ के० चारे प्रकारनुं जघन्यस्थितिक आयु बांधे. ते मध्यें एक मनुष्यायु, बीजुं तिर्यंचायु, ए बे आयुना जघन्यस्थितिबंध स्वामी एकेंद्रियादिकथी मांडीने पंचेंद्रियपर्यंत सर्व जीव होय अने चारे आयुना जघन्यस्थितिबंध स्वामी सन्निआ अने असन्निआ ए बे होय. एवं पांत्रीश प्रकृति थइ.

सेसाणं के० तेथी शेष रही जे निद्रापंचक, कषाय बार, स्त्रीवेद, नपुंसकवेद, हास्यषटक, मिथ्यात्वमोहनीय, मनुष्यद्विक, तिर्यंचद्विक, जाति पंचक, औदारिकद्विक, तैजस, कार्मण, आतप, उद्योत, उपघात, अशातावेदनीय, अगुरुलघु, निर्माण, संस्थानछक, संघयणछक, वर्णचतुष्क, त्रसनवक, स्थावरदशक, पराघात, उश्वास, खगतिद्विक, नीचैर्गोत्र, ए पच्चाशी प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध स्वामी बायरपजोगिंदीउ के० लब्धिपर्याप्तो बादर एकेंद्रियपर्याप्तो स्वस्व प्रायोग्य विशुद्धिस्थानकें वर्त्ततो मिथ्यात्वी जीव होय, जे जाणी दशमा तथा नवमा गुणस्थानकवर्त्ति साधु पण जघन्यबंधनो अधिकारी होय छे, परंतु तेने ए पच्चाशी प्रकृतिनो बंध नथी तेथी ते बीजी प्रकृतिना अधिकारी छे; तेथी असंख्यातगुणो बादरपर्याप्त एकेंद्रियने जघन्यबंध स्वामीत्व जाणवो. ए तथाविध विशुद्धिमाटें बांधे अने अनेरा एकेंद्रिय तो तेवी विशुद्धिथी रहित छे माटें अधिकी बांधे, अने विकलेंद्रिय तथा पंचेंद्रिय तो स्वजावेंज अधिकी बांधे ते माटें ते न लेवा. एथी बीजा सर्वबंध अधिक छे एम जघन्यस्थितिबंध स्वामी कह्या. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ४५ ॥

हवे उत्कृष्टादि स्थितिबंधने विषेज चार जांगा स्थितिबंधना कहे छे.

उक्कोस जह छीयर, जंगासाइ अणाइ धुव अधुवा ॥
चउहा सग अजहन्ना, सेसतिगे आउ चउसु डुहा ॥ ४६ ॥

अर्थ- उक्कोसजहछीयरजंगा के० एक उत्कृष्टस्थितिबंध बीजो जघन्यस्थितिबंध, ते बे थकी इतर एटले बीजा विरोधिजांगा बे कहेछे. एक अनुत्कृष्ट बीजो अजघन्यस्थितिबंध, एवं चार जंग थया. ए चारमांहे सर्वस्थितिबंध संग्रह्या. तिहां जे सर्व प्रकृतिनो आपआपणा स्थितिबंधमांहे अधिक स्थितिबंध ते उत्कृष्टस्थितिबंध जाणवो. जेम ज्ञानावरणीय कर्मनो त्रीश कोडाकोडी सागरोपमनो संपूर्ण बंध, ते उत्कृष्टस्थितिबंध कहीयें अने ते थकी एक समय हीन, बे समय हीन करतां करतां यावत् अंतरस्थितिलगें जेटला स्थितिबंधनां स्थानक बंधाय, ते सर्व अनुत्कृष्टस्थितिबंधनां स्थानक जाणवां. ते स्थानक असंख्याता होय एटले एक उत्कृष्ट थकी जिन्न ते सर्व अनुत्कृष्टस्थितिबंधनां स्थानक जाणवां. एम ए बे बंधमांहे सर्व स्थितिबंधनां स्थानक संग्रह्यां; तथा जे स्थितिबंध स्थानकथी उंडुं बीजुं कोइ स्थितिबंधनुं स्थानक न होय ते जघन्यस्थितिबंध स्थानक जाणवुं, अने तेथी समयाधिक समयाधिक स्थानक लेतां यावत् उत्कृष्ट स्थितिपर्यंत जे अ-

संख्यातां स्थानक थाय, ते सर्व अजघन्य स्थितिबंधनां स्थानक जाणवां. एम ए बे बंधमांहे पण सर्व स्थितिबंधनां स्थानक संग्रह्यां, ए रीतें जेवारें उत्कृष्ट स्थिति भिन्न विवक्षीयें, तेवारें तेथी बीजां सर्व अनुत्कृष्ट बंध स्थानक होय, अने जेवारें जघन्यस्थितिबंध एक भिन्न लेखवीयें तेवारें तेथी बीजा सर्व अजघन्य स्थितिबंधनां स्थानक होय. ए रीतें ए चार बंध कह्या.

हवे तिहां वली सादि अनादि प्रकारें चार भांगा कहे छे. जे बंधव्यवछेद थया, पछी फरी बंधाय, ते प्रथम साइ के० सादिबंध अने जे बंधना प्रवाहनी आदि न पामीयें, ते बीजो अणाइ के० अनादिबंध अने जे बंधनो प्रवाह केवारें पण विछेद नहीं पामशे, ते त्रीजो धुव के० ध्रुवबंध, एटले अनंत ए अभव्यनी अपेक्षायें जाणवो, तथा जे प्रकृतिनो बंध प्रवाह विछेद पामशे ते अधुवा के० अध्रुव एटले सांत ते भव्यनी अपेक्षायें जाणवो. एम ए चार भांगा ते जघन्य अजघन्यादिक स्थितिबंधने विषे विचारे छे.

चउहासगअजहन्ना के० त्यां एक आयु विना बीजा सात कर्मना अजघन्यस्थितिबंध चार भांगे होय, ते कहेछे. एक मोहनीयकर्मनुं जघन्य नवमा गुणठाणाने चरम समयें होय, तथा ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय, वेदनीय, नामकर्म, गोत्रकर्म, अने अंतराय, ए छ कर्मनो जघन्यबंध दशमा गुणठाणाने छेहले समयें होय, माटें ते स्थानक जे जीवें लह्युं नथी तेने सघला अजघन्यस्थितिबंध जाणवा, जे भणी तेणे जघन्यस्थितिबंध लह्यो नथी तेने तेथी अजघन्य अनादि भांगो पहेलो जाणवो. अने जे जीवें उपशम श्रेणीयें ते स्थानकें जघन्यस्थितिबंध करी अथवा अबंधक थइने पछी फरी अजघन्यस्थितिबंध करे ते सादि नामें बीजो भांगो जाणवो, अने जे भव्य हशे ते अवश्य मोदें जाशे, तेवारें ते क्षपकश्रेणीयें अजघन्यबंध करशे तिहां अजघन्यस्थितिबंधनुं सांतपणुं थशे, ते सांत नामा त्रीजो भांगो जाणवो, तथा अभव्य केवारें पण श्रेणी करशे नहीं, ते माटें ते जघन्यस्थितिबंध करशेज नहीं, तेथी तेने अजघन्यस्थितिबंध अनंत नामे चोथे भांगे जाणवो. एम सात कर्मनो अजघन्यस्थितिबंध, चार भेदें कह्यो.

तथा ए सात कर्मना अजघन्यबंधथी सेसतिगे के० शेष रह्या जे जघन्य, उत्कृष्ट अने अनुत्कृष्ट ए त्रण बंध तथा आउचउसु के० आयुःकर्मना चार बंध तिहां सादि अने सांत, ए छुहा के० बे बे भांगा होय, ते कहे छे. ते मध्यें सात कर्मनो उत्कृष्ट बंध तो अति संक्लिष्ट मिथ्यादृष्टि संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्तानें होय, ते उत्कृष्टबंध सादि जाणवो. तथा ते उत्कृष्टबंध तो बे समय लगें होय, अने त्रीजे समयें ते उत्कृष्टबंधथकी समयादिक हीन अनुत्कृष्टबंध करे ते भणी उत्कृष्टबंध सांत जाणवो, अने वली अनुत्कृष्टबंधथकी समयादिक हीन बंध करतां उत्कृष्टबंधनी सादि अने वली पण अनुत्कृष्टबंध करे. तथा अबंधक होय तेवारें अनुत्कृष्टबंधनुं सातपणुं तथा जघन्यबंध एक समयमात्रनो ते नवमा, दशमा गुणठाणाने प्रांतसमयें होय, ते एक समय मात्र भणी सादि सांत जाणवो. एम सात कर्मना त्रण स्थितिबंधें सादि अने सांत एबे भांगा कह्या. तथा आयुःकर्मभव मध्यें एकवार बंधाय, तेथी तेना उत्कृष्ट, अनुत्कृष्ट, जघन्य अने अजघन्य ए चारे स्थितिबंध सादि अने सांत, ए बे भांगे होय. केम के आयु बांधवा मांडे, तेवारें सादि अने अंतरमुहूर्त्तें बांधी रह्या, पछी सांत ए बे भांगा होय ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ४६ ॥

एम मूलप्रकृतिना चार स्थितिबंधना सादि, बीजो अनादि, सांत अने अनंत ए चार भांगा विचारीने हवे ते चार भांगा उत्तर प्रकृतिने विषे विचारीयें छैयें.

चउ भेउ अजहन्नो, संजलण वरण नवग विग्घाणं ॥
सेस तिगिसाइ अधुवो, तह चउहा सेस पयमीणं ॥ ४७ ॥

अर्थ— संजलण के० संज्वलनो क्रोध, संज्वलनो मान, संज्वलनी माया अने संज्वलनो लोभ. ए चार कषायनो जघन्यस्थितिबंध, बे मास, एक मास, अर्द्धमास अने अंतरमुहूर्त्तरूप अनुक्रमें जाणवो. ते नवमा गुणठाणे स्व स्वबंधविच्छेदने प्रथम समयें होय, तथा आवरणनवगविग्घाणं के० पांच ज्ञानावरण,चार दर्शनावरण, पांच अंतराय, ए चौद प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध, अंतरमुहूर्त्त मान दशमा गुणठाणाने. चरमबंधें होय ते विना बीजा सर्वस्थितिबंध अजघन्य जाणवा. ए अढार प्रकृतिनो चउभेअजहन्नो के० अजघन्यस्थितिबंध चार भेदें होय, ते कहे छे. के जीवें नवमुं अने दशमुं गुणठाणुं कह्युं नथी, तो तेणे जघन्यस्थितिबंध नथी कस्यो. अजघन्यबंध अनादि जाणवो. ए प्रथम भंग. तथा जेणे जघन्यबंध करी वली श्रेणीथी पडतां समयाधिक स्थितिबंध अजघन्य करे, तिहां सादि. ए बीजो भंग जाणवो. तथा जे भव्य हशे ते अवश्यश्रेणी करशे, तेवारें तेने अजघन्यस्थितिबंधनुं सांतपणुं थशे, ए त्रीजो भंग जाणवो. अने अभव्य जीव ए अढार प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध केवारें पण नहीं करशे, तेथी तेने ए अढार प्रकृतिनो अजघन्यस्थितिबंध अनंत,ए चोथो भंग जाणवो. एम ए अढार प्रकृतिनो अजघन्यस्थितिबंध चार भांगे होय

सेसतिगि के० अढार प्रकृतिना शेष उत्कृष्ट, अनुत्कृष्ट अने जघन्य ए त्रण स्थितिबंध साइअधुवो के० सादि अने अध्रुव एटले सांत ए बे भांगे होय. जे भणी ए अढार प्रकृतिमां चार प्रकृतिनो उत्कृष्टस्थितिबंध चालीश कोडाकोडी सागरोपमनो छे, अने चौद प्रकृतिनो त्रीश कोडाकोडी सागरोमनो उत्कृष्टबंध छे. ए सर्व संक्लिष्टे पंचेंद्रिय पर्याप्तो जीव बांधे, ए एक समय बे समय लगें बांधे वलतो समयादिक हीन स्थिति बांधे, ते अनुत्कृष्ट जाणवो. वली अनुत्कृष्टथी उत्कृष्ट करे, तेथी ए बे बंधें सादि अने सांत, ए बे भांगा जाणवा, तथा जघन्यबंध पण एनो नवमे अने दशमे, गुणठाणे एक समय मात्र होय ते भणी सादि सांत होय.

तह के० तेमज सेसपयडीणं के० ए अढार प्रकृतिथकी शेष रही जे एकशो ने बे प्रकृति तेना चउहा के० जघन्यादिक चार प्रकारना स्थितिबंध ते पण सादि अने सांत, ए बे भांगे चारे बंध होय तेमध्यें निद्रापंचक, प्रथम कषाय बार, मिथ्यात्व, भय, जुगुप्सा, तैजस, कार्मण, वर्णचतुष्क, अगुरुलघु, उपघात, निर्माण, ए उंगणत्रीश प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध, स्वप्रायोग्यविशुद्धिये करी एकेंद्रिय पर्याप्तानें होय. ते वली कथंचित् हीनाध्यवसायें समयादिक अधिक अजघन्य बंध करे, वली विशुद्धियें जघन्यबंध करे, तेथी जघन्य अने अजघन्यपणे बेहु स्वस्व प्रकृतिना स्थितिबंध सादि अने सांतपणे जाणवा.

तथा एहिज उंगणत्रीश प्रकृतिना उत्कृष्टबंध संज्ञी पंचेंद्रियपर्याप्ता मिथ्यात्वीने संक्लिष्ट परिणामें होय ते बे समय लगें होय तेवार पछी अध्यवसाय परावर्त्तियें समयादिक हीन अनुत्कृष्ट बंध करे, एम उत्कृष्ट अने अनुत्कृष्टबंध संक्लेश तथा विशुद्धिनी परावर्त्तियें होय तेथी सादि अने सांत ए बे भांगा होय.

अने ए उंगणत्रीश प्रकृतिथी शेष रही जे तहोंतेर अध्रुवबंधिनी प्रकृति तेनो बंध केवारेंक होय, अने केवारेंक न होय तेथी तेना उत्कृष्ट, अनुत्कृष्ट, जघन्य अने अजघन्य ए चारे स्थितिबंधें सादि अने सांत, ए बे भांगा होय. केम के जेवारें बंध होय तेवारें सादि अने जेवारें बंध न होय तेवारें सांत. एम बे भांगा होय एम उत्तरप्रकृतिना चार स्थितिबंधने विषे सादि, अनाद्यादि भांगा विचास्या ॥ ४३ ॥

हवे गुणठाणा आश्रयीने उत्कृष्ट तथा जघन्यस्थितिबंध विचारे छे.

साणाइ अपुवंतो, अयरंतो कोडि कोडिउ नहिगो ॥
बंधो नहु हीणो नय, मिछे भवियर सन्निंमि ॥ ४७ ॥

अर्थ- प्रथम जिन्नग्रंथिने अंतःकोटाकोटी सागरोपमथी अधिकोस्थितिवंध न होय, ते कहे छे. साणाइ- अपुवंतो के० सास्वादन गुणगणाथी मांडीने अपूर्व करणनामा आठमा गुणगणासुधी अयरंतोकोडिको- डिउं के० अंतःकोडाकोमी सागरोपम प्रमाण स्थितिवंध संज्ञी पंचेंड्रिय पर्याप्ताने होय, पण तेथकी नहिगो- बंधो के० अधिक बंध न होय; तेमज अंतःकोडाकोडी सागरोपमथी हीन एटले उंगो वंध पण नहु के० न होय. अहींआं कोइ पूछे जे सास्वादनथी आठमा गुणगणा सुधी जो वंधनुं हीनाधिकपणुं नथी, तो जिहां स्थितिबंधनुं अल्प बहुत्व कहेशो, तिहां साधुनी उत्कृष्टस्थितिवंधथी देशविरतिनो जघन्यस्थितिवंध संख्यात- गुणो होय, ते थकी देशविरतिनो उत्कृष्टस्थितिवंध संख्यातगुणो होय, ते थकी अविरति सम्यक्दृष्टि प- र्याप्ता अपर्याप्ताना जघन्य उत्कृष्टस्थितिवंध असंख्यात गुणा होय. तो ए अल्प बहुत्वपणुं हीनाधिकने अ- जावें केम घटे? अहींआं गुरु उत्तर कहे छे के, जेम अंतरमुहूर्त नव समयथी मांडीने एक समय ऊण मुहूर्त पर्यंत होय छे, तेना असंख्याता जेद थाय. तेम साधुना उत्कृष्टस्थितिवंधथी लइने अपर्याप्त संज्ञी पंचेंड्रि- यना उत्कृष्टस्थितिबंध पर्यंत समयाधिक समयाधिक करतां वचलां असंख्यातां स्थितिवंधस्थानक जे होय, ते सर्व अंतःकोडाकोमी प्रमाण स्थितिबंध कहीयें, एने अंतःकोमाकोडी सागर एवी संज्ञा कहीयें. एम अ- संख्याता जेद अंतःकोडाकोमीमां होय, तेथी संख्यातगुणा तथा असंख्यातगुणा कहेतां थकां कांइ विघटे नहीं. एम डमरुक मणिन्यायें करी छे. हिणोनयमिछे के० तेमज हीनो बंध एटले अंतःकोडाकोडी सागरो- पमथी उंगो बंध मिथ्यात्वीनें पण न होय.

तथा सिद्धांतने मतें जेणे ग्रंथिजेद कीधो होय अने ते वली सम्यक्त्व वमीने मिथ्यात्वें जाय तोपण अं- तःकोडाकोडी सागरोपमथी स्थितिबंध बोले नहीं, तेथी तेने अपूर्ववंधक कहीयें. अने कर्मग्रंथनें मतें ग्रंथि- जेद कस्या पछी पण मिथ्यात्वें सीत्तेर कोडाकोमी सागरोपमनो उत्कृष्टस्थितिवंध करे पण एटलुं विशेष जे ते स्थितिबंध, तीव्ररसें न बांधें ए जवियरसान्निंमि के० जव्य संज्ञी पंचेंड्रियनी अपेक्षायें लेवुं. बीजुं तो ए- केंड्रियने मिथ्यात्वगुणगाणे मिथ्यात्वमोहनीयनुं एक सागरोपम, बेंड्रियने पच्चीश सागरोपम, तेंड्रियने पच्चाश सागरोपम, चौरिंड्रियने शो सागरोपम, अने असंज्ञीया पंचेंड्रियने हजार सागरोपमनी स्थिति छे, एम सा- स्वादने पण अपर्याप्ता एकेंड्रियादिकनो उत्कृष्टस्थितिवंध सरखो लेवो. ए जव्य, अजव्य, सन्निआ पंचेंड्रि- यने स्थितिबंक कह्यो. ॥ ४८ ॥

हवे एकेंड्रियादिकने विषे हीनाधिक स्थितिबंधनुं अल्प बहुत्व कहेछे.

जइ लहु बंधो बायर, पज्ज असंख गुण सुहुम पज्जहिगो ॥
एसि अपज्जाण लहू, सुहुमे अरअपज्ज पज्ज गुरु ॥ ४ए ॥

अर्थ- जइ के० (१) यति एटले साधुनो लहुबंधो के० सर्व थकी हीन स्थितिबंध सूक्ष्मसंपराय नामा दशमे गुणगणे वर्त्तता साधुनो होय, जे जणी ज्ञानावरणादिक छ कर्मनो विशुद्धिपणे अंतरमुहूर्त्त प्रमाण जघन्यस्थितिबंध चरम समयें होय, तेथी हीणो स्थितिबंध कोइ जीवनें नथी. जो पण आगले गुणगणे एक समयिकबंध छे, तो पण अकषायी जणी तिहां स्थितिबंध विवक्ष्यो नहीं.

(२) साधुनो जघन्यस्थितिवंध अंतरमुहूर्त्त प्रमाण अने बादर पर्याप्ता एकेंड्रियनो जघन्यस्थितिबंध, सागरोपमनो सातइउं एक जाग पल्योपमने असंख्यातमे जागें होय, ते मध्यें तो असंख्याता अंतरमुहूर्त्त थाय, तेथी साधुना जघन्यस्थितिवंधथी बायरपज्जअसंखगुण के० बादर एकेंड्रिय पर्याप्तानो जघन्यस्थिति- वंध पण असंख्यातगुणो जाणवो.

अर्थ– संजलण के० संज्वलनो क्रोध, संज्वलनो मान, संज्वलनी माया अने संज्वलनो लोज. ए चार कषायनो जघन्यस्थितिबंध, बे मास, एक मास, अर्द्धमास अने अंतरमुहूर्त्तरूप अनुक्रमें जाणवो. ते नवमा गुणठाणे स्व स्वबंधविच्छेदने प्रथम समयें होय, तथा आवरणनवगविग्घाणं के० पांच ज्ञानावरण, चार दर्शनावरण, पांच अंतराय, ए चौद प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध, अंतरमुहूर्त्त मान दशमा गुणठाणाने. चरमबंधें होय ते विना बीजा सर्वस्थितिबंध अजघन्य जाणवा. ए अढार प्रकृतिनो चउन्नेउअजहन्नो के० अजघन्यस्थितिबंध चार नेदें होय, ते कहे छे. के जीवें नवमुं अने दशमुं गुणठाणुं कह्युं नथी, तो तेणे जघन्यस्थितिबंध नथी कस्यो. अजघन्यबंध अनादि जाणवो. ए प्रथम नंग. तथा जेणे जघन्यबंध करी वली श्रेणीथी पडतां समयाधिक स्थितिबंध अजघन्य करे, तिहां सादि. ए बीजो नंग जाणवो. तथा जे नव्य हशे ते अवश्यश्रेणी करशे, तेवारें तेने अजघन्यस्थितिबंधनुं सांतपणुं थशे, ए त्रीजो नंग जाणवो. अने अनव्य जीव ए अढार प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध केवारें पण नहीं करशे, तेथी तेने ए अढार प्रकृतिनो अजघन्यस्थितिबंध अनंत, ए चोथो नंग जाणवो. एम ए अढार प्रकृतिनो अजघन्यस्थितिबंध चार नांगे होय

सेसतिगि के० अढार प्रकृतिना शेष उत्कृष्ट, अनुत्कृष्ट अने जघन्य ए त्रण स्थितिबंध साइअधुवो के० सादि अने अध्रुव एटले सांत ए बे नांगे होय. जे नणी ए अढार प्रकृतिमां चार प्रकृतिनो उत्कृष्टस्थितिबंध चालीश कोडाकोडी सागरोपमनो छे, अने चौद प्रकृतिनो त्रीश कोडाकोडी सागरोमनो उत्कृष्टबंध छे. ए सर्व संक्लिष्टें पंचेंद्रिय पर्याप्तो जीव बांधे, ए एक समय बे समय लगें बांधे वलतो समयादिक हीन स्थिति बांधे, ते अनुत्कृष्ट जाणवो. वली अनुत्कृष्टथी उत्कृष्ट करे, तेथी ए बे बंधें सादि अने सांत, ए बे नांगा जाणवा, तथा जघन्यबंध पण एनो नवमे अने दशमे, गुणठाणे एक समय मात्र होय ते नणी सादि सांत होय.

तह के० तेमज सेसपयमीणं के० ए अढार प्रकृतिथकी शेष रही जे एकशो ने बे प्रकृति तेना चउहा के० जघन्यादिक चार प्रकारना स्थितिबंध ते पण सादि अने सांत, ए बे नांगे चारे बंध होय तेमध्यें निद्रापंचक, प्रथम कषाय बार, मिथ्यात्व, नय, जुगुप्सा, तैजस, कार्मण, वर्णचतुष्क, अगुरुलघु, उपघात, निर्माण, ए उंगणत्रीश प्रकृतिनो जघन्यस्थितिबंध, स्वप्रायोग्यविशुद्धिये करी एकेंद्रिय पर्याप्तानें होय. ते वली कथंचित् हीनाध्यवसायें समयादिक अधिक अजघन्य बंध करे, वली विशुद्धियें जघन्यबंध करे, तेथी जघन्य अने अजघन्यपणे बेहु स्वस्व प्रकृतिना स्थितिबंध सादि अने सांतपणे जाणवा.

तथा एहिज उंगणत्रीश प्रकृतिना उत्कृष्टबंध संज्ञी पंचेंद्रियपर्याप्ता मिथ्यात्वीने संक्लिष्ट परिणामें होय ते बे समय लगें होय तेवार पछी अध्यवसाय परावर्त्तियें समयादिक हीन अनुत्कृष्ट बंध करे, एम उत्कृष्ट अने अनुत्कृष्टबंध संक्लेश तथा विशुद्धिनी परावर्त्तियें होय तेथी सादि अने सांत ए बे नांगा होय.

अने ए उंगणत्रीश प्रकृतिथी शेष रही जे तहोंतेर अध्रुवबंधधिनी प्रकृति तेनो बंध केवारेंक होय, अने केवारेंक न होय तेथी तेना उत्कृष्ट, अनुत्कृष्ट, जघन्य अने अजघन्य ए चारे स्थितिबंधें सादि अने सांत, ए बे नांगा होय. केम के जेवारें बंध होय तेवारें सादि अने जेवारें बंध न होय तेवारें सांत. एम बे नांगा होय एम उत्तरप्रकृतिना चार स्थितिबंधने विषे सादि, अनाद्यादि नांगा विचास्या ॥ ४७ ॥

हवे गुणठाणा आश्रयीने उत्कृष्ट तथा जघन्यस्थितिबंध विचारे छे.

साणाइ अपुवंतो, अयरंतो कोमि कोडिउ नहिगो ॥
बंधो नहु हीणो नय, मिछे नवियर सन्निंमि ॥ ४८ ॥

अर्थ– प्रथम जिन्नग्रंथिने अंतःकोटाकोटी सागरोपमथी अधिकोस्थितिबंध न होय, ते कहे ने. साणाइ-अपुवंतो के० सास्वादन गुणठाणाथी मांडीने अपूर्व करणनामा आठमा गुणगणासुधी अयरंतोकोडिको-डिर्ज के० अंतःकोडाकोमी सागरोपम प्रमाण स्थितिबंध संज्ञी पंचेंडिय पर्याप्तने होय, पण तेथकी नहिगो-बंधो के० अधिक बंध न होय; तेमज अंतःकोडाकोडी सागरोपमथी हीन एटले उंगे बंध पण नहु के० न होय. अहींआं कोइ पूठे जे सास्वादनथी आठमा गुणगणा सुधी जो बंधनुं हीनाधिकपणुं नथी, तो जिहां स्थितिबंधनुं अल्प बहुत्व कहेशे, तिहां साधुनी उत्कृष्टस्थितिबंधथी देशविरतिनो जघन्यस्थितिबंध संख्यात-गुणो होय, ते थकी देशविरतिनो उत्कृष्टस्थितिबंध संख्यातगुणो होय, ते थकी अविरति सम्यक्दृष्टि प-र्याप्ता अपर्याप्ताना जघन्य उत्कृष्टस्थितिबंध असंख्यात गुणा होय. तो ए अल्प बहुत्वपणुं हीनाधिकने अ-नावें केम घटे? अहींआं गुरु उत्तर कहे ठे के, जेम अंतरमुहूर्त्त नव समयथी मांडीने एक समय ऊण मुहूर्त्त पर्यंत होय ठे, तेना असंख्याता न्नेद थाय. तेम साधुना उत्कृष्टस्थितिबंधथी लइने अपर्याप्त संज्ञी पंचेंडि-यना उत्कृष्टस्थितिबंध पर्यंत समयाधिक समयाधिक करतां वचलां असंख्यातां स्थितिबंधस्थानक जे होय, ते सर्व अंतःकोडाकोमी प्रमाण स्थितिबंध कहीयें, एने अंतःकोमाकोडी सागर एवी संज्ञा कहीये. एम अ-संख्याता न्नेद अंतःकोडाकोमीमां होय, तेथी संख्यातगुणा तथा असंख्यातगुणा कहेतां थकां कांइ विघटे नहीं. एम डमरुक मणिन्यायें करी ठे. हिणोनयमिठे के० तेमज हीनो बंध एटले अंतःकोडाकोडी सागरो-पमथी उंगे बंध मिथ्यात्वीनें पण न होय.

तथा सिद्धांतने मतें जेणे ग्रंथिन्नेद कीधो होय अने ते वली सम्यक्त्व वमीने मिथ्यात्वें जाय तोपण अं-तःकोडाकोडी सागरोपमथी स्थितिबंध बोले नहीं, तेथी तेने अपूर्वबंधक कहीयें. अने कर्मग्रंथने मतें ग्रंथि-न्नेद कस्या पठी पण मिथ्यात्वें सीत्तेर कोडाकोमी सागरोपमनो उत्कृष्टस्थितिबंध करे पण एटलुं विशेष जे ते स्थितिबंध, तीव्ररसें न बांधें ए न्नवियरसन्निंमि के० न्नव्य संज्ञी पंचेंडियनी अपेक्षायें लेवुं. वीजुं तो ए-केंडियने मिथ्यात्वगुणगाणे मिथ्यात्वमोहनीयनुं एक सागरोपम, बेंडियने पच्चीश सागरोपम, तेंडियने पच्चाश सागरोपम, चौरिंडियने शो सागरोपम, अने असंज्ञीया पंचेंडियने हजार सागरोपमनी स्थिति ठे, एम सा-स्वादने पण अपर्याप्ता एकेंडियादिकनो उत्कृष्टस्थितिबंध सरखो लेवो. ए न्नव्य, अन्नव्य, सन्निआ पंचेंडि-यने स्थितिबंक कह्यो. ॥ ४७ ॥

हवे एकेंडियादिकने विषे हीनाधिक स्थितिबंधनुं अल्प बहुत्व कहेठे.

जइ लहु बंधो बायर, पज्ज असंख गुण सुहुम पज्जहिगो ॥
एसि अपज्जाण लहू, सुहुमे अरअपज्ज पज्ज गुरु ॥ ४ए ॥

अर्थ– जइ के० (१) यति एटले साधुनो लहुबंधो के० सर्व थकी हीन स्थितिबंध सूक्ष्मसंपराय नामा दशमे गुणगाणे वर्त्तता साधुनो होय, जे न्नणी ज्ञानावरणादिक ठ कर्मनो विशुद्धिपणे अंतरमुहूर्त्त प्रमाण जघन्यस्थितिबंध चरम समयें होय, तेथी हीणो स्थितिबंध कोइ जीवनें नथी. जो पण आगले गुणगाणे एक समयिकबंध ठे, तो पण अकषायी न्नणी तिहां स्थितिबंध विवद्यो नहीं.

(२) साधुनो जघन्यस्थितिबंध अंतरमुहूर्त्त प्रमाण अने बादर पर्याप्ता एकेंडियनो जघन्यस्थितिबंध, सागरोपमनो सातइर्ज एक न्नाग पल्योपमने असंख्यातमे न्नागें होय, ते मध्यें तो असंख्याता अंतरमुहूर्त्त थाय, तेथी साधुना जघन्यस्थितिबंधथी बायरपज्जअसंखगुण के० बादर एकेंडिय पर्याप्तानो जघन्यस्थिति-बंध पण असंख्यातगुणो जाणवो.

(३) बादर पर्याप्ता एकेंडियथकी सूक्ष्म पर्याप्ता एकेंडियनां योग्यस्थानक मंद छे, तेथी अध्यवसाय स्थानक पण थोडां होय. तेथी स्थितिस्थानक पण बादरनी अपेक्षायें थोडां होय, तेणे जघन्यस्थिति बादरनी जघन्यस्थिति थकी उत्कृष्टी उंची होय तो स्थिति विशेष पण उंचा होय, आतरुं थोडुं ते नणी बादर पर्याप्ता एकेंडियना जघन्यस्थितिबंध थकी सुहुमपजाहिगो के० सूक्ष्म एकेंडिय पर्याप्ताना जघन्यस्थितिबंध विशेषाधिक कह्या. एटले कांइक जाजेरा जाणवा.

४ एसिअपजाणलहू के० ते थकी ए बन्ने अपर्याप्तानो लघु एटले जघन्यस्थितिबंध आवी रीतें होय, ते कहे छे. सूक्ष्म एकेंडिय पर्याप्ताना जघन्य योगथी बादर एकेंडिय अपर्याप्ताना योगस्थानक थोमां होय, तेथी अध्यवसायस्थानक तथा स्थितिस्थानक पण थोडां होय, केम के जघन्य अने उत्कृष्ट स्थितिनी वचालें आंतरूं थोडुं तेथी सूक्ष्म एकेंडिय पर्याप्ताना, जघन्यस्थितिबंधथकी बादर एकेंडिय अपर्याप्तानो जघन्यस्थितिबंध विशेषाधिक जाणवो. (५) तेथकी सूक्ष्म एकेंडिय अपर्याप्तानो जघन्यस्थितिबंध विशेषाधिक होय जे नणी बादर अपर्याप्तानी स्थितिविशेषथी सूक्ष्म अपर्याप्तानी स्थिति विशेष थोडी छे. (६) सुहुमेअर-अपजा के० सूक्ष्म अपर्याप्ताना जघन्यस्थितिबंधथकी उत्कृष्टस्थितिबंध विशेषाधिक होय. (७) ते थकी इतर ते बादरअपर्याप्तानो उत्कृष्टस्थितिबंध विशेषाधिक जाणवो. जेनणी बादर पर्याप्तानी जघन्यस्थिति सागरोपमनो सातइउं एक नाग पल्योपमने असंख्यातमे नागें ऊणो होय, ते थकी समयाधिक समयाधिक पल्योपमना असंख्यातमा नागना असंख्य समय नाग प्रमाण स्थितिविशेष, ते सर्वस्तोक तेहने गर्ने सूक्ष्म अपर्याप्तानो स्थिति विशेष तेहने गर्ने बादर अपर्याप्तानोस्थिति विशेष तेने गर्ने सूक्ष्म पर्याप्तानोस्थिति विशेष ते सर्व स्तोक ते नणी सूक्ष्म अपर्याप्ताना उत्कृष्टस्थितिबंधथकी बादर अपर्याप्तानो उत्कृष्टस्थितिबंध विशेषाधिक. (८) तेथकी पजागुरु के० सूक्ष्म पर्याप्तानो उत्कृष्टस्थितिबंध विशेषाधिक होय. (९) तेथकी बादर पर्याप्तानो उत्कृष्टस्थितिबंध विशेषाधिक. ॥ ४९ ॥

लहु बिअ पज्ज अपज्जो, अपज्जि अर बिअ गुरु अहिगो एवं ॥
ति चउ असन्निसु नवरं, संखगुणा बिअ अमणपज्जे ॥ ५० ॥

अर्थ– (१०) बादर एकेंडिय पर्याप्ताने मिथ्यात्वमोहनीयनो उत्कृष्टस्थितिबंध सागरोपम प्रमाण छे ते थकी बिअ पज्ज के० बेंडिय पर्याप्तानो लहु के० जघन्यस्थितिबंध पुरुष वेदादिकनो पण सातइआ पच्चीश नाग एटले त्रण सागरोपम उपर सातइआ चार नाग पल्योपमने असंख्यातमे नागें ऊणा होय तेमाटें संख्यात गुणो जाणवो. जे नणी एकथी त्रिगुणो जाजेरो थयो.

(११ बेंडिय पर्याप्ताना जघन्यस्थितिबंध थकी अपज्जो के० बेंडिय अपर्याप्तानो जघन्यस्थितिबंध विशेषाधिक होय. जे नणी बेंडिय पर्याप्ताना जघन्यस्थितिबंध विशेष पल्योपमना संख्यातनागना समय जेटला असंख्यातास्थिति विशेष तेने गर्ने बेंडिय अपर्याप्ताना स्थिति विशेष स्तोक होय तेणे जघन्यस्थिति उत्कृष्ट स्थितिनो बंध आंतरुं स्तोक होय, एटले अगीआर स्थानक थयां.

१२ अपज्जिबिअगुरुअहिगो के० ते थकी बेंडिय अपर्याप्तानो उत्कृष्टस्थितिबंध विशेषाधिक होय. १३ ते थकी इयर के० इतर एटले बीजा जे बेंडिय पर्याप्ता जीव छे तेनो उत्कृष्टस्थितिबंध विशेषाधिक एटले कांइएक जाजेरुं होय.

१४ एवंतिचउअसन्निसु के० एम तेंडिय, चौरिंडिय, अने असंज्ञी पंचेंडियने विषे पण चार चार बोल कहेवा, परंतु एमां नवरं के० एटलुं विशेष छे जे बिअ के० बेंडिय पर्याप्तानेविषे अने अमणपज्जे के० अ-

संज्ञीपंचेंद्रिय पर्याप्ताने विषे पहेलेबोलें संखगुणणो के० संख्यातगुणों बंध कहेवो. एटले बेंद्रिय पर्याप्तानो उत्कृष्टस्थितिबंध पच्चीश सागरोपम प्रमाण छे तेथकी तेंद्रिय पर्याप्तानो जघन्यस्थितिबंध विशेषाधिक होय, जे नणी बेइंद्रियथी बमणो बंध तेंद्रियने छे, अने जो त्रिगुणो होय तो संख्यात गुणो कहीयें. परंतु तेथी हीन छे, माटें विशेषाधिक कह्युं. अहींआं जो पण तेंद्रियने पुरुष वेदादिकनो जघन्यस्थितिबंध सागरोपमना सातइआ पच्चाश नाग पल्योपमने असंख्यातमे नागें ऊणा छे ते बंध बेंद्रियना मिथ्यात्वमोहनीयना बंधथी हीन पण होय, तथापि ते अहींआं विवक्ष्यो नहीं; परंतु अहींआं तो स्वस्व प्रकृतिनी अपेक्षायें उत्कृष्टी तथा जघन्यस्थिति लेवी एटले प्रत्येक एकेकी प्रकृतिनी स्थितिमां एक बीजा जीवोना बंधने विषे उत्कृष्टी तथा जघन्यस्थिति लेवी तेणे करीने स्थिति बंधनुं अल्प बहुत्व जाणवुं. एवं चौद स्थानक कह्यां.

१५ तेंद्रिय पर्याप्ताना जघन्यस्थितिबंधथकी तेंद्रिय अपर्याप्तानो जघन्यस्थितिबंध विशेषाधिक होय, जे नणी तेंद्रियना जघन्य उत्कृष्टस्थिति विशेषने गर्नें पर्याप्ताना सर्व स्थितिविशेष छे, १६ तेथकी तेंद्रिय अपर्याप्तानो उत्कृष्टस्थितिबंध विशेषाधिक. १७ तेथकी वली तेंद्रिय पर्याप्तानो उत्कृष्टस्थितिबंध विशेषाधिक छे.

१८ ते थकी चौरिंद्रिय पर्याप्तानो जघन्यबंध विशेषाधिक बमणा छे. ते नणी. १९ ते थकी चौरिंद्रिय अपर्याप्तानो जघन्यस्थितिबंध कांइएक अधिक छे.

२० ते थकी चौरिंद्रिय अपर्याप्तानो उत्कृष्टबंध विशेषाधिक. २१ ते थकी चौरिंद्रिय पर्याप्तानो उत्कृष्टस्थितिबंध विशेषाधिक. अहींआं विशेषाधिकने स्थानकें कोइएक स्थलें संख्यात नागाधिक लेवा. कोइ एक स्थलें असंख्याता नागाधिक लेवा. २२ तेथकी चौरिंद्रिय पर्याप्तानो उत्कृष्टस्थितिबंध एकशो सागरोपमनो विशेषाधिक छे. ते थकी असन्नि के० असन्निआ पंचेंद्रिय पर्याप्तानो जघन्यस्थितिबंध संख्यात गुणो जे नणी चौरिंद्रियथी एनो दश गुणो बंध कह्यो छे. तेमाटें २३ ते थकी असन्निआ पंचेंद्रिय अपर्याप्तानो जघन्यस्थितिबंध, विशेषाधिक एटले संख्यात नाग अधिक छे जे नणी हजार सागरोपमनी स्थितिना पण संख्याता पल्योपम होय, ते पण वली पल्योपमने संख्यातमे नागें ऊणो जघन्यबंध छे. तो पण संख्यातमे नागें अधिक होय. २४ ते थकी वली असन्निआ अपर्याप्तानो उत्कृष्टस्थितिबंध विशेषाधिक छे एटले संख्यात नागाधिक छे. २५ ते थकी असन्निआ पंचेंद्रिय पर्याप्तानो उत्कृष्टस्थितिबंध संख्यात नागाधिक होय. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ५० ॥

तो जइ जिठो बंधो, संखगुणो देस विरय हस्सिअरो ॥
सम्म चउ सन्नि चउरो, ठिइ बंधाऽणु कम संखगुणा ॥५१॥

अर्थ— २६ तो के० ते असन्नीआ पर्याप्ताना उत्कृष्ट स्थितिबंधथकी जइ के० यति एटले प्रमत्तसंयत एटले साधु स्वप्रायोग्य संक्लेशपरिणामें वर्त्ततो तेनो जिठोबंधो के० उत्कृष्ट स्थितिबंध संखगुणो के० संख्यातगुणो जाणवो. जे नणी असन्नीआने ज्ञानावरणनो स्थितिबंध, चारशें अठावीश सागरोपम उपर सातीआ चार नाग प्रमाण छे, अने प्रमत्तने अंतःकोडाकोडी सागरोपम प्रमाण छे ते माटे संख्यातगुणो अधिको स्थितिबंध होय. २७ ते साधुना उत्कृष्ट स्थितिबंधथकी देसविरय के० देशविरतिनो हस्स के० हस्व एटले जघन्य स्थितिबंध संख्यातगुणो जाणवो. २८ इअरो के० तेथकी इतर एटले देशविरतिनो उत्कृष्ट स्थितिबंध संख्यातगुणो जाणवो. देशविरति जीवने पर्याप्तावस्थायेंज बंध होय. पण अपर्याप्तावस्थायें देशविरतिपणुं न होय, तेमाटें अपर्याप्तावस्थानो बंध न कह्यो. २९ तेथकी सम्म के० अविरति सम्यग्दृष्टि पर्याप्तानो जघन्य स्थितिबंध, संख्यातगुणो. ३० तेथकी अविरति अपर्याप्तानो जघन्य स्थितिबंध संख्यात-

गुणो. ३१ तेथकी अविरति अपर्याप्तानो उत्कृष्ट स्थितिबंध संख्यातगुणो. ३२ तेथकी अविरति पर्याप्तानो उत्कृष्ट स्थितिबंध संख्यातगुणो केम के सम्यक्दृष्टिपणुं अपर्याप्तावस्थायें पण होय छे, तेथी एना चउ के० चार बंध कह्या. तेमज सन्निचउरो के० सन्नीआ पंचेंद्रिय मिथ्यात्वीना पण चार बंध जाणवा, एटले तेथकी ३३ सन्नीआ पंचेंद्रिय पर्याप्ता मिथ्यात्वीनो जघन्य स्थितिबंध संख्यातगुणो. ३४ तेथकी सन्नीआ पंचेंद्रिय अपर्याप्तानो जघन्य स्थितिबंध संख्यातगुणो. ३५ तेथकी सन्नीआ पंचेंद्रिय अपर्याप्तानो उत्कृष्टस्थितिबंध संख्यातगुणो. ३६ तेथकी सन्निआ पंचेंद्रिय पर्याप्ता मिथ्यात्वीनो उत्कृष्टस्थितिबंध, संख्यातगुणो ठिइबंधाऽणुकमसंखगुणा के० इहां साधुना उत्कृष्ट स्थितिबंध थकी लेइने नव बंधना स्थानकपर्यंत अनुक्रमे संख्यातगुणा करतां पण कोडाकोडी सागरोपममांहे होय. तेथी ए सर्व बंध अंतःकोडाकोडीना कहीयें. ए परिभाषा जाणवी.

एक सन्निआ पर्याप्ता मिथ्यात्वीनो उत्कृष्ट स्थितिबंध अंतःकोडाकोडी सागरोपमथी अधिक होय. एम साधुना उत्कृष्ट स्थितिबंधथी लेइ सन्निआ पंचेंद्रिय पर्याप्ता मिथ्यात्वीना स्थितिबंध लगें सघला स्थितिबंध संख्यातगुणा लेवा. ए स्थितिबंधनां अल्पबहुत्व कहेवे करी उत्कृष्ट तथा जघन्य स्थितिबंधना स्वामी पण कह्या. ॥ ५१ ॥

हवे कोइएक कहेशे के स्थितिबंध अने रसबंध तो कषाय प्रत्ययिआ छे, तेथी शुभ प्रकृतिनो रस, कषायनी मंदतायें उत्कृष्ट होय अने कषायनी तीव्रतायें जघन्य होय तथा अशुभ प्रकृतिनो रस कषायनी तीव्रतायें उत्कृष्ट होय अने कषायनी मंदतायें जघन्य होय, तेवीज रीतें शुभ प्रकृतिनी स्थिति पण कषायनी मंदताये उत्कृष्ट होय अने कषायनी तीव्रतायें मंद होय, तथा अशुभ प्रकृतिनी स्थिति पण कषायनी मंदतायें उत्कृष्टी होय अने कषायनी तीव्रतायें मंद होय. एम न कहेवुं जोइयें, माटें अहींआं जे विशेष फेर छे, ते कहे छे. ॥

सवाणवि जिठठिइ, असुहा जं साइ संकिलेसेणं ॥ इअ-
रा विसोहिउ पुण, मुत्तं नर अमर तिरि आउ ॥ ५२ ॥

अर्थ– सवाणविजिठठिइ के० सर्व कर्मप्रकृतिनी उत्कृष्टी स्थिति स्वस्वबंध प्रायोग्य संक्लेश परिणामें बंधाय, ते भणी असुहा के० अशुभ एटले मेलें परिणामें बंधाय. जंसाइसंकिलेसेणं के० जे कारणें उत्कृष्ट स्थिति अतिसंक्लेशें तीव्रकषायोदयें बंधाय छे, तेमाटें शुभ तथा अशुभ प्रकृतिनी जे उत्कृष्टस्थिति बंधाय, ते सर्व अशुभ जाणवी. जे भणी स्थितिबंध, सर्व प्रकृतिनो संक्लेशनी वृद्धियें बंधाय छे, अने जेम जेम विशुद्धि होय, तेम तेम स्थितिबंध हीन थातो जाय, पण रसबंधनी पेरें स्थितिबंध शुभाशुभ न लेवो, जे उत्कृष्ट स्थितिबंध छे ते संक्लेशनुं कार्य छे, ते माटें एकशो ने सत्तर प्रकृतिनो उत्कृष्ट स्थितिबंध, पोतपोताना बंधाध्यवसायस्थानकमध्यें मलीन अध्यवसाय स्थानकें बंधाय, तेथी ए एकशोने सत्तर प्रकृतिनो उत्कृष्ट स्थितिबंध, ते अशुभ कहीयें, अने ए उत्कृष्टी स्थितियकी इअरा के० इतर एटले बीजो जे जघन्य स्थितिबंध छे ते विसोहिउ के० विशुद्धिनुं कार्य छे, एटले जेम जेम उज्ज्वल परिणामनी वृद्धि थाय, तेम तेम हीन हीन स्थिति बंधाय, तेथी पोताना बंधस्थानक मांहे जे अत्यंत विशुद्ध बंधाध्यवसायस्थानक होय. तिहां जघन्य स्थितिबंध होय तेथी एने शुभ कहीयें. पुण के० वली नर के० मनुष्यायु तथा अमर के० देवायु अने तिरिआउ के० तिर्यंचायु, ए त्रण आयुने मुत्तं के० मूकीने शेष एकशो सत्तर प्रकृतिनी अपेक्षायें ए लेवुं.

हवे शेष त्रण आयुनीस्थितिबंधनो विशेष कहे छे. मनुष्यायु, देवायु अने तिर्यगायु, ए त्रण आयुनीस्थिति आपणा बंधाध्यवसाय स्थानकमध्यें विशुद्धाध्यवसायें बंधाय अने मलीन परिणामें जघन्यस्थिति बंधाय ए विशेष जाणवुं. ॥ ५१ ॥

हवे बंधनुं विषमतापणुं योगनी विषमतापणे थाय छे. तेथी योगस्थानक निरूपवाने योगनो अर्थ कहेवाने, अंतर गाथा लखीयें छैयें. "परिणामा लंबण गहण, साहणं तेण लद्धनामतिगं ॥ अप्पइसाभुन्नसा, प्पवे सवि समीकयपएसं ॥ १ ॥" हवे ए गाथानो अर्थ कहे छे. जे वीर्यविशेषें करी औदारिकादिक पुद्गल ग्रहण करे तथा तेने श्वासोश्वासादिकपणे परिणमावीने निःसर्ग एटले स्वाभाविक हेतुक शक्ति विशेषनी सिद्धिने अर्थें अवलंबे, जेम कोइ एक आजारी माणस, नगरमां भमवा निमित्तें लाकडी झालीने उठे पछी जेवारें सामर्थ्य थाय तेवारें लाकडीने मूकी आपे. तेम जीव भाषादिक पुद्गल अवलंबी तज्जन्य करणवीर्य थये थके तेने मूकी आपे तेथी परिणाम अवलंबन ग्रहण हेतु जे वीर्य, तेने योग कहीये. ते योगना मन, वचन अने कायाने भेदें करी त्रण नाम होय छे. तिहां योग, बल, वीर्य, उत्साह, शक्ति, चेष्टा करण ए सर्व एना पर्याय नाम जाणवां, अने ते जीवने वीर्यांतरायने क्षयोपशमें करी सर्व प्रदेशें सरखुं छे पण जे प्रदेश कार्यने ढूकडा होय तिहां घणुं वीर्य जणाय, अने बीजा प्रदेशें थोडुं जणाय; जेम हाथे करी घडो उपाडतां हाथ मात्रना प्रदेश ढूकडा छे तिहां घणुं चलाचलपणुं होय अने खंभाने प्रदेशें तो वली घणुंज थोडुं होय तेथी वीर्यनुं विषमपणुं होय. संसारी जीवने वीर्यांतराय देश घातीने विचित्र क्षयोपशमें करीने अनेक भातनुं क्षायोपशमिक वीर्य, छद्मस्थनुं होय छे तेमध्यें मन चिंतना पूर्वक आहार विहारादिक जे करण व्यापार ते अभिसंधिजवीर्य कहीयें, अने जे मन चिंतना विना केवल वचन अने कायाना व्यापार एकेंद्रियादिकने छे तथा पंचेंद्रियने पण भुक्त आहारनुं धरवुं धातु मल पणे परिणमाववुं. ते अनभिसंधिज वीर्य कहीयें. तथा क्षायिक भावें जे करणवीर्य केवलीनुं ते पण बे भेदें छे. एक सलेश्य वीर्य ते सयोगीनुं ग्रहण परिणमन अवलंबन रूप ते त्रण योगना भेदें त्रिविधें छे तथा बीजुं अयोगीनुं अलेश्य वीर्य जाणवुं. तथा छद्मस्थनुं शुभलेश्यावंतने विशुद्धियें वीर्य वधे, अने अशुभ लेश्यावंतने संक्लेशें वीर्य वधे अन्यथा मंदता होय, ए रीतें योगनी उत्कृष्ट मंदता होय.

तिहां जघन्यवीर्य जे जीवनो प्रदेश तेवलीकेवलीना तीक्ष्ण बुद्धिरूप शस्त्रें करी छेदतां जे वीर्यांश निरंश होय नहीं एटले जे वीर्यांशनो अंश केवली पण कल्पी न शके ते वीर्यविभाग तथा भावाणु पण तेने कहीयें. तेवा लोकाकाशथी असंख्यात गुणा जे वीर्याणु, तेणे करी सहित जे प्रदेश, तेनो समुदाय एटले जवी प्रदेशनी श्रेणी, ते प्रथमवर्गणा. तेथी एक वीर्य विभागें अधिक एवी जे जीव प्रदेशनी श्रेणी ते बीजी वर्गणा. बे वीर्यविभागें अधिक वीर्य एवी जे जीव प्रदेशनी श्रेणी, ते त्रीजी वर्गणा. एम एकेक वीर्य विभागें अधिक वीर्यवंत जे जीव प्रदेशनी श्रेणी, ते घनीकृत लोकनी एक प्रादेशिक सूची श्रेणीने असंख्यातमे भागें जेटला आकाश प्रदेश होय, तेटली वर्गणायें एक स्पर्द्धक होय, ते प्रथम स्पर्द्धकनी उत्कृष्ट वीर्यांश वर्गणाथी एटले छेल्ली वर्गणाथी एक, बे अथवा संख्याते वीर्यविभागें अधिका कोइ जीव प्रदेश नथी, परंतु असंख्य लोकाकाश प्रमाण वीर्यांशें अधिक जे जीव प्रदेशनी श्रेणी, ते बीजा स्पर्द्धकनी प्रथम वर्गणा जाणवी. वली तेथी एक एक वीर्य विभागें चढता चढता जीव प्रदेशनी श्रेणीनी वर्गणायें करी बीजो स्पर्द्धक थाय, तेथी वली असंख्यलोकाकाश प्रदेश भाग प्रमाण वीर्यांशें अधिक वीर्यवंत जीव प्रदेशनी श्रेणी ते त्रीजा स्पर्द्धकनी प्रथम वर्गणा. एणी पेरें श्रेणी प्रदेश असंख्येय भाग प्रमाण स्पर्द्धकें पहेलुं जघन्य योगस्थानक होय, ते थकी अंगुलना असंख्यातमा भागना आकाशप्रदेश प्रमाण स्पर्द्धकें वधतुं बीजुं योगस्थानक होय, तेथी वली तेटलेज स्पर्द्धकें वधतुं वली त्रिजुं योगस्थानक होय. एम अंगुलने असंख्यात भाग प्रदेश प्रमाण स्पर्द्धक वधतां वधतां एवा घनीकृत लोकनी सूची श्रेणीना असंख्यात भाग प्रदेश प्रमाण योगस्थानक

गये थके, छेल्लुं जे योगस्थानक आवे, तेवारें प्रथम योगस्थानकथी बमणा स्पर्द्धक होय, तेथी वली तेटला योगस्थानक गये थके तेथी वली बमणा स्पर्द्धक होय. एम बमणा बमणा स्पर्द्धक होय. ते पण योगस्थानक सूक्ष्म अद्धापल्योपमने असंख्यातमे जागें जेटला समय होय तेटला बमणा स्पर्द्धकवालां पण योगस्थानक होय. प्रथम योगस्थानक घणा अल्पवीर्य प्रदेशें होय, बीजुं योगस्थानक तेथी थोडे अल्पवीर्य प्रदेशें होय. एम स्पर्द्धक बंधें. कोइ एक आचार्य कहे छे. जघन्ययोग जीवथी जे वीर्याधिक जीव तेनुं बीजुं योगस्थानक, एम वीर्य वधतां वधतां योगस्थानक नीपजे तेमध्यें जघन्ययोग स्थानकें जीव, चार समय सुधी रहे, मध्यम योगस्थानकें जीव, आठ समय सुधी रहे, अने उत्कृष्ट योगस्थानकें जीव, बे समय सुधी रहे, इत्यादिक जघन्य मध्यम प्ररूपणा सर्व कर्म प्रकृतिथी जाणवी. ॥ इति ॥

हवे योगस्थानकना स्वामी कहे छे.

सुहुम निगोआइ खण, प्पजोग बायरप विगल अमण मणा ॥
अपज्ज लहु पढम छु गुरु, पजहस्सि अरोअसंख गुणो ॥ ५३ ॥

अर्थ–योग ते वीर्यस्थान व्यापार पराक्रम कहीयें. वीर्यांतरायना व्यापारथी उपनुं जे कायादिकनुं परिस्पंद ते योग कहीयें. सुहुमनिगोआइखणप्पजोग के० (१) सूक्ष्म निगोदिआ, लब्धि अपर्याप्ताने आदिक्षणे एटले जव प्रथम समयें अल्प जघन्ययोग ते स्तोक. (२) तेथकी बायरप के० बादर निगोदिउं लब्धि अपर्याप्तो तेने जव प्रथम समयें जे योग ते असंख्यात गुणो जाणवो. (३) तेथकी विगल के० बेंद्रिय, तेंद्रिय अने चौरिंद्रिय एटले अनुक्रमें बेंद्रिय अपर्याप्ताने जव प्रथम समयें योग असंख्यात गुणो जाणवो. (४) तेथकी तेंद्रिय अपर्याप्तानो जघन्ययोग, असंख्यात गुणो जाणवो. (५) तेथकी लब्धि अपर्याप्ता चौरिंद्रिय जीवने जव प्रथम समयें जघन्ययोग असंख्यात गुणो. (६) तेथकी अमण के० जेने मन नथी एवा असन्नीआ पंचेंद्रिय लब्धि अपर्याप्ताने जव प्रथम समयें जघन्ययोग, असंख्यात गुणो. (७) तेथकी मणा के० मनःपर्याप्तिना आरंजक एवा सन्नीआ पंचेंद्रिय लब्धि अपर्याप्ताने जव प्रथम समयें जघन्ययोग असंख्यात गुणो, ए सात अपज्ज के० लब्धि अपर्याप्ताना जव प्रथम समयें लहु के० जघन्ययोग लेवा, तेथकी पढमछु के० प्रथमना बे एटले अपर्याप्ता, सूक्ष्म अने बादर निगोदीआनो गुरु के० उत्कृष्ट योग कहेवो, एटले (८) सूक्ष्मनिगोदीआ लब्धि अपर्याप्तानो उत्कृष्ट योग, असंख्यात गुणो. (९) तेथकी बादर निगोदीआ एकेंद्रिय लब्धि अपर्याप्तानो उत्कृष्ट योग, असंख्यात गुणो. पजहस्सिअरो के० तेथकी एज बे पर्याप्तानो ऱ्हस्व एटले जघन्ययोग लेवो, एटले (१०) तेथकी सूक्ष्मनिगोदीआ पर्याप्तानो जघन्ययोग असंख्यात गुणो. (११) तेथकी बादर एकेंद्रिय पर्याप्तानो जघन्ययोग असंख्यात गुणो. तेथकी इतर एटले एज बे सूक्ष्म पर्याप्तानो उत्कृष्ट योग केवो एटले (१२) सूक्ष्मनिगोदीआ पर्याप्तानो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुणो. (१३) तेथकी बादर पर्याप्ता एकेंद्रियनो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुणो. एटले ए तेर योग स्थानक कह्यां. तेमध्यें एकेंद्रियना जेद चार छे, ते जघन्य तथा उत्कृष्ट जेदें करी आठ जेद थया, तथा विकलेंद्रियना त्रण अने असन्नीआ तथा सन्निआ अपर्याप्ता एवं पांचना जघन्ययोग कह्या. एवं तेर योगस्थानकनुं अल्प बहुत्व अनुक्रमे असंखगुणो के० असंख्यात गुणुं जाणवुं. अहींआं सघले गुणाकार, सूक्ष्म क्षेत्र पल्योपमना असंख्यातमा जागें वर्त्तता समय प्रमाण जाणवो. एम आगले योगस्थानकें पण एहिज गुणाकार लेवो. ॥ ५३ ॥

असमत्त तमुक्कोसो, पज्ज जहन्निअर एव ठिइ ठाणा ॥
अपजेयर संखगुणा, परमऽपज बिए असंख गुणा ॥ ५४ ॥

अर्थ–असमत्ततमुक्कोसो के० असमाप्त एटले अपर्याप्ता ते पांच त्रस लेवा, एटले विकलेंद्रिय त्रण तथा असन्नीआ, सन्नीआ, ए पांच अपर्याप्ता एटले जेणे आरंभी पर्याप्ती पूरी नथी करी, ते जीव अपर्याप्ता जाणवा. ते पांचेना उत्कृष्ट योग, अनुक्रमें असंख्यात गुणा छे. ते कहे छे. (१४) ते थकी बेंद्रिय अपर्याप्तानो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुणो. (१५) तेथकी तेंद्रिय अपर्याप्तानो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुणो (१६) तेथकी चौरिंद्रिय अपर्याप्तानो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुणो. (१७) तेथकी असन्नीया पंचेंद्रिय अपर्याप्तानो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुणो. (१८) तेथकी सन्नीआ पंचेंद्रिय अपर्याप्तानो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुणो, एम वली पज्ज के० ए पांच पर्याप्तानो जहन्निअर के० जघन्य योगस्थानक अनुक्रमें लेवां. एटले (१९) तेथकी बेंद्रिय पर्याप्तानो जघन्य योग असंख्यात गुणो. (२०) तेथकी तेंद्रिय पर्याप्तानो जघन्य योग असंख्यात गुणो. (२१) तेथकी चौरिंद्रिय पर्याप्तानो जघन्य योग असंख्यात गुणो. (२२) तेथकी असन्नीआ पंचेंद्रिय पर्याप्तानो जघन्य योग असंख्यात गुणो. (२३) तेथकी सन्नीआ पंचेंद्रिय पर्याप्तानो जघन्य योग. असंख्यात गुणो. हवे ए थकी इअर के० इतर एटले ए पांचे पर्याप्ताना उत्कृष्ट योग अनुक्रमें कहेवा. (२४) तेथकी बेंद्रिय पर्याप्तानो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुणो. (२५) तेथकी तेंद्रिय पर्याप्तानो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुणो. (२६) तेथकी चौरिंद्रिय पर्याप्तानो उत्कृष्ट योग, असंख्यात गुणो. (२७) तेथकी असन्नीआ पंचेंद्रिय पर्याप्तानो उत्कृष्ट योग, असंख्यातगुणो. (२८) तेथकी सन्नीआ पंचेंद्रिय पर्याप्तानो उत्कृष्टयोग असंख्यातगुणो. (२९) ते थकी अनुत्तरसुरनो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुणो. (३०) तेथकी ग्रैवेयक सुरनो उत्कृष्टयोग असंख्यातगुणो. (३१) तेथकी युगलियानो उत्कृष्ट योग असंख्यातगुणो. (३२) तेथकी आहारक शरीरनो उत्कृष्टयोग असंख्यातगुणो. तेथकी शेषदेव, नारक, तिर्यंच अने मनुष्यनो यथोत्तर उत्कृष्ट योग असंख्यातगुणो जाणवो. एम योगस्थानक कह्यां.

एव के० एमज ए सात पर्याप्त अने आपर्याप्ताना भेदें करी चौद जातिना जीव, तेना कर्मबंधना जघन्य अने उत्कृष्ट स्थितिना वचमाना अंतरें जेटला समय तेटला ठिइठाणा के० स्थितिबंधनां स्थानक, तेनुं अल्पबहुत्व कहे छे.

अपजेयरसंखगुणा के० (१) तिहां सूक्ष्म एकेंद्रिय अपर्याप्तानुं स्थितिस्थानक स्तोक. (२) ते थकी बादर एकेंद्रिय अपर्याप्तानां स्थितिस्थानक संख्यातगुणां. (३) ते थकी सूक्ष्म एकेंद्रिय पर्याप्तानां स्थितिस्थानक संख्यातगुणां. (४) तेथकी बादर एकेंद्रिय पर्याप्तानां स्थितिस्थानक संख्यातगुणां. (५) ते थकी बेंद्रिय अपर्याप्तानां स्थितिस्थानक असंख्यातगुणां. जे भणी बेंद्रियनी उत्कृष्ट स्थितिथी पल्योपमने संख्यातमे भागें ऊणी जघन्यस्थिति होय, तेथी पल्योपमना संख्यातमा भागना जेटला समय एटला बेंद्रिय अपर्याप्तानां स्थितिस्थानक होय, अने चार एकेंद्रियनां स्थितिस्थानक पल्योपमना असंख्यातमा भागना समयमात्र छे. असंख्या एटले पल्योपम असंख्यांशें एक पल्योपमना संख्यातांश होय ते माटें बादर एकेंद्रिय पर्याप्ताना उत्कृष्ट स्थितिस्थानकथी बेंद्रिय अपर्याप्तानां स्थितिस्थानक असंख्यात गुणां जाणवां. (६) ते थकी वली तेहीज बेंद्रिय पर्याप्तानां उत्कृष्ट स्थिति स्थानक संख्यात गुणां जाणवा. (७) ते थकी तेंद्रिय अपर्याप्ताना स्थिति स्थानक संख्यातगुणां (८) ते थकी तेंद्रिय पर्याप्ताना स्थितिस्थानक संख्यातगुणां. (९) ते थकी चौरिंद्रिय अपर्याप्तानां स्थितिस्थानक संख्यातगुणां.

(१०) ते थकी चौरिंद्रिय पर्याप्तानां स्थितिस्थानक संख्यातगुणां. (११) ते थकी असन्नीआ अपर्याप्तानां स्थितिस्थानक संख्यात गुणां. (१२) ते थकी असन्नीआ पर्याप्ताना स्थिति स्थानक संख्यातगुणां, (१३) ते थकी सन्नीआ पंचेंद्रिय अपर्याप्ताना स्थितिस्थानक संख्यातगुणां (१४) ते थकी सन्नीआ पंचेंद्रिय पर्याप्तानां स्थितिस्थानक संख्यातगुणां. अहींआं सीत्तेर कोडाकोडी सागरोपममध्यें पण पल्योपमना संख्यातांश संख्याता होय, तेथी संख्यातगुणा कहीयें. ए सर्व पदने विषे संख्यातगुणा कहेवा. किंवा कोइक पदने विषें विशेष छे, ते कहे छे. परमपजविएअसंखगुणा के० परं केवलं अपर्याप्त बींद्रिय पदने विषे असंख्यातगुणां स्थिति स्थानक कहेवा. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ५४ ॥

हवे जेटली अपर्याप्तावस्थायें योग वृद्धि होय, ते कहे छे.

पइखिण मसंखगुण विरि, य अपज्ज ठिइ असंख लोग समा ॥
अप्रवसाया अहिया, सत्तसु आउसु असंखगुणा ॥ ५५ ॥

अर्थ—पइखिणं के० प्रतिक्षण एटले समय समय प्रत्यें अपर्याप्तावस्थायें जे योगस्थानक होय, तेथी बीजे समयें असंखगुणविरिय के० असंख्यात गुण वृद्धि योगस्थानक होय, तेथी त्रीजे समये वली असंख्यात गुणवृद्धि योगस्थानक होय. एम अपज्ज के० अपर्याप्ताने चरमसमय लगें असंख्यातगुण वृद्धि योगस्थानकनी होय, अने पर्याप्ति पूर्ण कस्या पछी पर्याप्ताने संख्यातगुण वृद्धि, असंख्यातगुणवृद्धि, संख्यातगुण हीन, असंख्यातगुण हीन, कोइ तुल्य योग स्थानकें पण होय. एम अनियमें होय, तो कोइ जीव वधते, कोइ घटते, कोइ तुल्य योग स्थानकें पण वर्त्ते पण निर्द्धार न होय. " सव्वो विअपजत्तो, पइखण मसंखगुणाए जोगवुद्धीए " इति बृहच्छतकचूर्णौ. एम योगवृद्धियें करी कर्मना प्रदेशनी तथा ठिइ के० स्थितिनी वृद्धि होय.

हवे जीवने प्रत्येकें एकेक स्थितिस्थानक विशेषें अध्यवसायस्थानकें बंधाय, ते कहे छे. स्थिति, स्थानक स्थानक प्रत्यें तीव्र, तीव्रतर. मंद, मंदतर. मंदतमादिक, असंख्याते अध्यवसाय स्थानकें बंधाय तिहां जघन्यस्थिति असंखलोगसमा के० असंख्यलोकाकाशप्रदेशप्रमाणे काषायिक अध्यवसाय स्थानकें बंधाय. ते थकी वली समयाधिक स्थिति बंधाय, ते वली विशेषाधिक अध्यवसाय स्थानकें बंधाय. एम द्विसमयाधिक, त्रिसमयाधिक स्थितिस्थानकें विशेषाधिक विशेषाधिक स्थितिस्थानक वधारतां, वधारतां एक पल्योपमनी असंख्यात भाग मात्र स्थितिस्थानक अतिक्रमे थके, जघन्य स्थितिना अध्यवसाय स्थानकथी बमणां अध्यवसाय स्थानक थाय. एम वली पण तेटलांज स्थितिस्थानक अतिक्रमे थके, बमणां बमणां अध्यवसाय स्थानक थाय, ते पण एक पल्योपम मात्र स्थिति वृद्धियें असंख्याता द्विगुण वृद्धितां स्थितिस्थानक पण थाय. एम एक आयुःकर्म विना शेष सत्तसु के० सात कर्मनां जघन्य स्थितिस्थानक थकी मांडीने अप्रवसायाअहिया के० विशेषाधिक, विशेषाधिक,अध्यवसाय स्थानक वधतां होय.

आउसु के० आयुःकर्मनी जघन्यस्थितियें जे सर्वस्तोक अध्यसाय स्थानक होय तेथी द्वितीयस्थितियें असंखगुणा के० असंख्यातगुणां होय. तृतीयस्थिति असंख्यातगुणा अध्यवसाय स्थानकें होय. एम असंख्यात गुणां अध्यवृसाय स्थानकें करीने समयाधिक स्थिति वधारतां उत्कृष्टस्थिति सुधी जइयें.

एम कषायोदयभेदे करी आत्मानो जे अशुद्ध स्वभावविशेष, ते अध्यवसायस्थानक जाणवां. ते अध्यवसायस्थानक, रस विशेषना हेतु जाणवां. द्रव्य, क्षेत्र, काल, भाव, प्रतिबंध, रस, विपाक, नियामक, ते सात कर्मनी जघन्य स्थितियें असंख्याता अध्यवसाय, ते थकी समयाधिक समयाधिकस्थितियें

विशेषाधिक विशेषाधिक अध्यवसायस्थानक वधतां होय. ते उत्कृष्ट स्थिति पर्यंत विशेषाधिक, विशेषाधिक, वधतां लेवाय. अने आयुःकर्मनां स्थिति स्थानकें स्थानकें यद्यपि अध्यवसाय स्थानक असंख्यात गुणां वधे बे, तथापि ते सर्व कर्मथी थोडां जाणवां.

अने नामकर्म तथा गोत्रकर्मना संख्यातां तथा असंख्यातां पण स्थितिस्थानक होय, तोपण आयुःकर्मनी जघन्यस्थिति अल्प बे माटे अध्यवसाय स्थानक थोडां होय, ते माटें आयुष्यना अध्यवसाय स्थानकथी नामकर्म अने गोत्रकर्मनां स्थितिबंधाध्यवसायस्थानक, असंख्यात गुणां जाणवां.

तेथकी ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय, वेदनीय अने अंतराय, ए चार कर्मनां स्थितिबंधाध्यवसायस्थानक, असंख्यात गुणां जाणवां. जे जणी नामकर्म अने गोत्रकर्म थकी दश कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति एनी अधिक बे अने पल्योपमना असंख्यांश मात्र स्थिति वृद्धियें अध्यवसाय स्थानक, बमणां वधे, अने दश कोडाकोडी सागरोपममध्यें तो असंख्याता पल्योपमना असंख्यांश होय, तेथी असंख्यातठामें अध्यवसाय-स्थानकनी द्विगुण वृद्धि करतां नामकर्म अने गोत्रकर्म थकी ए चार कर्मनां असंख्यात गुणां अध्यवसाय स्थानक होय. अने ए चारे कर्मनां मांहोमांहे अरसपरस अध्यवसायस्थानक तुल्य बराबर होय.

तेथकी वली चारित्रमोहनीयनी स्थितिनां अध्यवसाय स्थानक असंख्यात गुणां जाणवां, जे जणी ज्ञानावरणीयनी स्थितिथकी कषाय चारित्रमोहनीयनी स्थिति, दश कोडाकोडी सागरोपमनी वधती बे. तिहां असंख्याता पल्यासंख्यांशें असंख्याती द्विगुण वृद्धि होय, ते माटें असंख्यात गुणां अध्यवसाय-स्थानक जाणवां.

ते थकी दर्शन मोहनीयनां असंख्यात गुणां अध्यवसाय स्थानक, स्थितिबंधना हेतु जाणवा. जे जणी चारित्रमोहनीयनी स्थितिथकी त्रीश कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति, दर्शनमोहनीयनी वधती बे. तेमाटें तेना पण पूर्वोक्त युक्तियें करी असंख्यातगुणां अध्यवसायस्थानक होय. ए रीतें आठ कर्मनां स्थितिना अध्यवसाय स्थानकनां अल्पबहुत्व पण प्रसंगें कह्यां.

तथा एकेक अध्यवसाय स्थानकें वर्त्तता त्रस जीव, जघन्यपदें एक, बे, त्रण अने उत्कृष्टा तो आवलीना असंख्यांश समय प्रमाण जाणवा, अने स्थावर जीव अनंता जाणवा. तथा त्रस जीवयुक्त निरंतरपणे जघ-न्यपदें बे अध्यवसाय स्थानक अने उत्कृष्टपदें आवलीना असंख्याता समय मात्र प्रमाण होय, तेथी उप-रांत अवश्य शून्य होय, उत्कृष्टपदें असंख्य लोकाकाश प्रदेश प्रमाण होय, अने स्थावर शून्य अध्यव-सायस्थानक न होय, जे जणी अनंतानंतनिगोदीआ जीव, ते सहु स्थावर बे. एम अध्यवसायस्थानके जीव प्ररूपणा कही.

तथा जघन्यस्थितिने जघन्य अध्यवसाय स्थानकें अनंता रसविज्ञाग जाणवा. ते थकी वली एज प्रथम स्थितिने उत्कृष्ट अध्यवसाय स्थानकें अनंतगुणा रसविज्ञाग जाणवा, तेथकी वली द्वितीयस्थितिने जघन्य अध्यवसाय स्थानकें अनंतगुणो रस जाणवो. तेथकी तेज द्वितीयस्थितिना उत्कृष्ट अध्यवसाय स्थानकें वली अनंतगुणो रस जाणवो. एम स्थितिविशेषें जघन्य उत्कृष्ट अध्यवसाय स्थानकें अनंतगुणो अनंतगुणो रस वधारतां उत्कृष्टस्थितिना उत्कृष्ट अध्यवसाय स्थानक लगें कहेवुं. ए रीतें प्रसंगें अध्यवसायस्थानकें रस पण विचारवो. ॥ इति स० ॥ ५५ ॥

हवे उत्तर प्रकृति न बंधाय, तो केटलो काल न बंधाय? तेनो अबाधाकाल कहे बे. तिहां सर्व प्रकृतिमां जघन्यथी तो एक समय अबाधाकाल होय, अने उत्कृष्टपणे मिथ्यात्व तथा सास्वादन गुणठाणे बंधविच्छेद पामेली एकतालीश प्रकृतिनो पंचेंद्रियने विषे अबाधाकाल कहे बे. प्रथम ते एकतालीश प्रकृतिनां नाम कहे बे. नरकत्रिक, जातिचतुष्क, स्थावरचतुष्क, हुंमसंस्थान, बेवठुं संघयण, आतप, मिथ्यात्व, नपुंसक ए

शोल प्रकृति, मिथ्यात्व व्यवच्छिन्न बंध अने पच्चीश प्रकृति सास्वादन व्यवच्छिन्नबंध एवं एकतालीश प्रकृतिनो उत्कृष्ट बंधांतर कहे छे.

अथोत्कृष्ट स्थित्यंतरबंधमाह ॥ तिरि निरयति जोयाणं, ॥
नरजवजुअ सचउपल्ल तेसठं ॥ थावर चउ इगविगला,
यवेसु पणसीइ सयमयरा ॥ ५६ ॥

अर्थ– तिरिनिरयति के० तिर्यंचगति, तिर्यंचानुपूर्वी अने तिर्यंचायु, ए तिर्यंचत्रिक तथा नरकगति, नरकानुपूर्वी अने नरकायु, ए नरकत्रिक, सातमुं जोयाणं के० उद्योतनामकर्म, ए सात प्रकृतिनो बंध पंचेंद्रिय जीवने जो न होय, तो केटला काल लगें न होय? ते कहे छे. नरजवजुअ के० मनुष्यना पूर्व कोडी आयुना सांत जव, स के० सहित चउपल्ल के० चार पल्योपम अने तेसठं के० एकशो त्रेशठ सागरोपम होय, एनी विशेष जावना कहे छे. कोइ एक त्रण पल्योपमायुवालो युगलीउं जवप्रांतें सम्यक्त्व लहीने एक पल्योपमायुवालो देव थाय. हवे तिहां युगलीआना जवप्रत्यें ए सात प्रकृतिनो बंध नथी. केम के, युगलीउं तो देवता योग्य नामकर्मनी प्रकृति बांधे, पण बीजी प्रकृति न बांधे, अने देवता थया पछी ते देवताना जवें सम्यक्त्व प्रत्ययें तिर्यग् प्रायोग्य नामकर्मनी प्रकृति न बांधे. पछी ते देवता सम्यक्त्व सहितज संख्यात वर्षायुष्क मनुष्य थयो, तिहां पण सम्यक्त्व प्रजावें ए सात प्रकृति न बांधी, अने अंतें चारित्र लइ नवमे ग्रैवेयकें देव थयो. तिहां कदापि मिथ्यात्वी पण थयो तो पण जवप्रत्ययें एकत्रीश सागरोपम लगें ए सात प्रकृति न बांधे, जे जणी आठमा देवलोकथी उपरला देवलोकना तिर्यंचमांहे न आवे, ते वली प्रांत समयें सम्यक्त्व लहीने संख्यातायुष्यवाला मनुष्यमां सम्यक्दृष्टिपणे आवी उपजे. वली ते मनुष्य चारित्र पाली तेत्रीश सागरोपमायु अनुत्तर विमाने विजयादिकने विषे देव थाय. वली मनुष्यजव पामीने वली बीजी वार तेत्रीश सागरोपमायुवालो सुर थाय. एम बे वार विजयादिक गमनें करी छाशठ सागरोपम सम्यक्त्व काल पूरी, वली अंतर मुहूर्त्त मिश्र गुणठाणे जइ, फरी सम्यक्त्व लही, त्रण वेला बावीश सागरोपमायुष्क अच्युतदेवलोकमां गमन करी, बीजी वार पण छाशठ सागरोपम सम्यक्त्व काल स्पर्शे. एम एकशोने बत्रीश सागरोपम पूर्व कोटी सप्तक अधिक सम्यक्त्व अने मिश्र प्रत्ययें ए सात प्रकृति न बांधे, अने एकत्रीश सागरोपम ग्रैवेयकना तथा चार पल्योपम युगलीया तथा देवायुना मली एकशो त्रेशठ सागरोपम चार पल्योपम अने पूर्व कोडी सप्तक सुधी, ए सात प्रकृतिनो पंचेंद्रियने विषे अबाधा काल होय.

थावरचउ के० स्थावर, सूक्ष्म, अपर्याप्त अने साधारण, ए स्थावर चतुष्क अने इगविगल के० एकेंद्रिय जाति तथा बेंद्रिय अने तेंद्रिय, चौरिंद्रिय, ए विकलजातित्रिक अने आयवेसु के० आतपनामकर्म, ए नव प्रकृतिना बंधने विषे पंचेंद्रियपणे छतां जो उत्कृष्ट बंध न होय तो पणसीइसयं के० एकशोने पच्चाशी अयरा के० सागरोपम तथा चार पल्योपम अने पूर्व कोटी पृथक्त्वें अधिक बंधांतर होय. एनी विशेष जावना कहे छे.

कोइ एक जीव, छठी नरक पृथिवीयें बावीश सागरोपमायु जोगवी, तिहां जवप्रत्ययें ए नव प्रकृति न बांधे, तिहां अंतसमये सम्यक्त्व सहित चवीने मनुष्य थयो. ते तिहां देशविरति लहीने त्रण पल्योपमायुयें युगलीक थइ तिहांथी एक पल्योपमायुवालो सुर थाय, तिहांथी पण सम्यक्त्व सहित चवी संख्याता वर्षायु मनुष्यमां उपजे, तिहांथी संयम लइ एकत्रीश सागरोपमायुयें ग्रैवेयकमां देवपणे उपजे. तिहां मिथ्यात्व लही, छेल्ले सम्यक्त्व पामी मनुष्य थइ वली विशेष संयम पाली विजयादिक विमानें तेत्रीश सागरोपमायुयें देव थाय. वली मनुष्य जवने आंतरे बीजी वार विजयादिक विमानें अवतरी, छाशठ सागर सम्यक्त्वकाल

पूरो करी, मिश्रें आवी पूर्वोक्त रीतें त्रण वार अच्युतें जाय. एम एकशो त्रेशठ सागरोपमाधिकमांहे बावीश सागर नरकायु जोलतां एकशो पच्चाशी सागरोपम चार पल्यने पूर्व कोडी पृथकत्व एटला काल सुधी ए नव प्रकृतिनी स्थितिनो अबंधकाल होय. किहांएक सम्यक्त्व प्रत्ययें, किहां एक भवप्रत्ययें, अबंधकाल होय, एटले बंधनुं आंतरुं होय. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ५६ ॥

अपढम संघयणा गिइ, खगई अण मिछ डुभग थीणतिगं ॥
निअ नपु इछि डुतीसं, पणिंदि सुअबंधठिइ परमा ॥ ५७ ॥

अर्थ– अपढमसंघयणागिइ के० पहेला संघयण विना शेष पांच संघयण अने आकृति एटले प्रथमसंस्थान, विना शेष पांच संस्थान, एवं दश अने खगई के० अशुभविहायोगति अण के० अनंतानुबंधी क्रोधादिक चार, मिछ के० मिथ्यात्वमोहनीय, डुभग के० दौर्भाग्य, दुःस्वर, अनादेय, ए दौर्भाग्यत्रिक, थीणतिगं के० थीणद्धीत्रीक, निअ के० नीचैर्गोत्र, नपु के० नपुंसकवेद, इछि के० स्त्रीवेद, ए पच्चीश प्रकृतिनो अबंधकाल डुतीसं के० एकशो ने बत्रीश सागरोपममनुष्यभव सप्तक सहित होय, तेनी भावना कहे छे. कोइएक जीव, क्षायोपशमिक सम्यक्त्व प्रत्ययें ए पच्चीश प्रकृति मध्यें हुंडसंस्थान, छेवठुं संघयण, मिथ्यात्वमोहनीय अने नपुंसकवेद, ए चार प्रकृति, मिथ्यात्वोदय विना न बंधाय, अने शेष एकवीश अनंतानुबंधिया कषायोदय न बंधाय, अने मिश्रादिक आगला गुणठाणे ए बेनो रसोदय नथी, तेमाटें तिहां ए पच्चीश प्रकृति न बंधाय, ते आवी रीतें जे कोइ एक मनुष्य, पूर्वकोडी परमायु भोगवी, अच्युतदेवलोकें बावीश सागरोपमायुयें सम्यक्दृष्टि देवता थाय. वली तिहांथी सम्यक्त्व सहित चवीने मनुष्य थाय. तिहां पूर्वकोटी आयु भोगवी, वली अच्युत देवलोकें बावीश सागरायु भोगवे. फरी पूर्व कोडी आयुवालो मनुष्य थइ सम्यक्त्व सहित मरण पामी, अच्युतें उत्कृष्टायु पामी, तिहांथी चवी मनुष्य थाय. एम त्रण वार अच्युत देवलोकें बावीश सागरोपमायुना अने चार भव मनुष्योना पूर्वकोडी आयुना भेलतां छाशठ सागरोपम चार पूर्व कोडी अधिक, उत्कृष्ट सम्यक्त्व काल स्पर्शी तिहांथी अंतर मुहूर्त्त सुधी मिश्र गुणठाणुं स्पर्शी, वली बीजी वखत छाशठ सागरोपमायु विजयादिक विमानें बे वखत जावे करी पूराय. छेल्ले मनुष्य थई शुद्ध चारित्र पामी मोक्षें जाय. अहीआं पांच देवताना भव अने सात मनुष्यना भव लगें मिथ्यात्व तथा सास्वादन गुणठाणुं न स्पर्शे. तेथी ए पच्चीश प्रकृति पण न बंधाय. अहीआं अच्युत देवलोकें त्रण वखत जावे करी, छाशठ सागर अने विजयादिक विमानें बे वखत जावे करी, छाशठ सागर सम्यक्त्वकाल अंतर मुहूर्त्त मिश्रने आंतरें करी एकशो बत्रीश सागरोपम पूर्व कोडी पृथक्त्वें अधिक एटला काल लगें मिथ्यात्व तथा अनंतानुबंधीया कषायना उदयने अभावें ए पच्चीश प्रकृति न बांधे. अहींआं तत्वार्थभाष्यें द्विचरमा अनुत्तर सुर कह्या. जे वली अनुत्तर सुर होय, ते चरम शरीरी होय, तेनी अपेक्षायें मुक्ति कही. अहींआं सम्यक्त्वथी मिश्रें आववुं कह्युं, ते पण स्वमतें कह्युं. केम के सिद्धांतमतें तो सम्यक्त्वथकी मिथ्यात्वें आवे, पण मिश्रें न आवे. एवी व्याख्या छे. पणिंदिसुअबंधठिइपरमा के० ए सन्नीआ पंचेंद्रिय जीवनी अपेक्षायें परम अबंधकालनी स्थिति लेवी, पण बीजा जीवभेदें ए न संभवे. यदुक्तं "मिछत्तासंकंती, अविरुद्धा होइ सम्म मीसेसु ॥ मीसा उंवा दोसु, सम्मा मिछं न उमीसंति" ॥ १ ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ५७ ॥

हवे ए एकतालीश प्रकृतिनो अबंधकाल पूरवानो उपाय कहे छे.

विजयाइसु गेविज्जे, तमाइ दहि सय डुतीस तेसठं ॥ पण

सीइ ॥ अथ त्रिसप्ततीनामध्रुवबंधिनीनामुत्कृष्टं संततबंधमा
ह ॥ सयय बंधो, पल्लतिगं सुरविउविवि डुगे ॥ ५७ ॥

अर्थ– विजयाइसु के० विजय, वैजयंत, जयंत अने अपराजित, ए चार, अनुत्तर विमानें बे वार ग-शठ सागरोपम मनुष्य ज्ञवें जाजेरो सम्यक्त्व काल पूरे. वली अंतरमुहूर्त्त मिश्रें रही त्रण वेला अच्युत देवलोकें बावीश सागरोपमायु ज्ञोगवतां ठाशठ सागरोपम मनुष्य ज्ञवें अधिक बीजी वेला सम्यक्त्व काल पूरतां, सयडुतिस के० एकशो बत्रीश सागरोपम अने गेविजो के० ग्रैवेयकना एकत्रीश सागरोपम ज्ञेलतां तेसठं के० एकशोने त्रेशठ सागरोपम मनुष्य ज्ञवना पूर्व कोडी पृथक्त्वें अधिक जाणवा. तेमां वली तमाइदहि के० तमःप्रज्ञानामा ठठी नरक पृथ्वीना नारकीनुं बावीश सागरोपमायु ज्ञेलतां, पणसीइ के० एकशोने पच्चाशी सागरोपम पूराय, अहींआं सघले स्थानकें वचला मनुष्य ज्ञवनुं आयु साधिक जाणवुं. अहीं केटलेक स्थानकें सम्यक्त्व प्रत्ययें ए प्रकृति न बंधाय, अने किहांएकतो ज्ञव प्रत्ययें न बंधाय. एम एकतालीश प्रकृतिनो उत्कृष्ट अबंधकाल, पंचेंडियमध्यें पामीयें, तेमां तिर्यंचत्रिक, नरकत्रिक अने उद्योतनाम ए सात प्रकृतिनो एकशो त्रेशठ सागरोपम प्रमाण अबंधकाल अने स्थावर चतुष्क तथा जातिचतुष्क अने आतप ए नव प्रकृतिनो एकशो पच्चाशी सागरोपम अबंध काल अने शेष पच्चीश प्रकृतिनो एकशो बत्रीश सागरोपम अबंधकाल ते सर्व पूर्व कोमी पृथक्त्वें अधिक लेवुं; तथा बे ठेकाणे चार पल्योपम अधिक लेवुं. एम बंधांतर कह्युं.

हवे सययबंधो के० सतत एटले निरंतरपणे बंध लखीयें ढैयें. औदारिकद्विक, वैक्रियद्विक, आहारकद्विक, ठ संघयण, ठ संस्थान, पांच जाति, चार गति, चार आनुपूर्वी, जिननाम, श्वासोश्वास, उद्योत, आतप, पराघात, त्रसदशक, स्थावरदशक, वेदनीयद्विक, गोत्रद्विक, हास्यादिचतुष्क, वेद त्रण, खगतिद्विक अने आयुचतुष्क ए अध्रुवबंधिनी तहोंत्तेर प्रकृतिनो जघन्यपदें तथा उत्कृष्टपदें निरंतरपणे बांधवानो काल कहे ढे. ते मांहे जिननाम, आहारकद्विक अने आयुचतुष्क, ए सात प्रकृतिनो जघन्यपदें निरंतरपणे बांधवानो काल, अंतर मुहूर्त्त प्रमाण जाणवो. जे ज्ञणी उपशम श्रेणीथी पडतो अंतरमुहूर्त्त लगें, जिननाम तथा आहारकद्विक, ए त्रण प्रकृति बांधी, वली बीजी वार श्रेणी पडिवजतो अपूर्व करणने सातमे ज्ञागें एनो अबंधक थाय, ते अपेक्षायें लेवुं. तथा आयु चारनो तो निरंतरपणे अंतर मुहूर्त्त बंध होय, अने शेष ठाशठ प्रकृतिनो जघन्य तो एक समयबंध पण होय. एम तहोंत्तेर प्रकृतिनो जघन्य सतत बंध कह्यो, हवे उत्कृष्ट ज्ञागें निरंतर बंध कहे ढे.

समया दसंख कालं, तिरि दुग नीएसु आउ अंतमुहू ॥
उरलि असंख परहा, साय ठिइ पुव कोडूणा ॥ ५९ ॥

अर्थ–तिरिदुग के० तिर्यंचद्विक, नीएसु के० नीचैर्गोत्र, ए त्रण प्रकृतिनो तिर्यच प्रायोग्य बंधाध्यवसायें समय मात्र रहीने वली तथाविध संक्लेश विशेषें नरक प्रायोग्य पण बांधे, अने विशुद्धि विशेषें देव, मनुष्य प्रायोग्य पण बांधे, तेनी अपेक्षायें जघन्यथी एक समय बंध होय, अने उत्कृष्ट पदें तो तेउ, वाउमांहे असंख्यातो काल रहेतो थको तिहां ए त्रण प्रकृतिनी विरोधिनी बीजी प्रकृति न बांधे, केमके? तेउ अने वायु मांहेथी एक तिर्यंच गतिमांहेज अवतरे पण बीजी त्रण गतिमां अवतरे नहीं, तथा तिहां उच्चैर्गोत्र पण न बांधे, तेथी समयादसंखकालं के० असंख्याता लोकाकाश प्रदेश प्रमाण समय लगें ए त्रण प्रकृतिनो निरंतर बंध लाभे, ए व्यवहार राशि जीवनी अपेक्षायें लेखववो. बीजा आश्रयी तो अनंत काल पण संभवे.

आउअंतमुहू के० चार आयुनो बंध जघन्य तथा उत्कृष्टथी अंतर्मुहूर्त्तनो होय. अहीआं परिणामभेदें पण एक समयिक बंध न होय, जे भणी आयुनो तो आखा भवमध्यें एकज वार बंध होय, अहींआं जघन्यथी उत्कृष्टो अधिक जाणवो.

उरलिअसंखपरहा के० औदारिक शरीरनामकर्मनो निरंतरपणे बंध उत्कृष्टो आवलिना असंख्यातमा भागना समय प्रमाण असंख्याता पुद्गल परावर्त्त जेटलुं जाणवुं, अने जघन्य तो एक समयनो जाणवो. जे भणी एक समय औदारिक शरीर बांधी वली समयांतरें परिणामें भेदें तद्विरोधिनी वैक्रियादिकने बांधतो होय, अने उत्कृष्टथी तो व्यवहारराशियें आवेलो जीव, जो थावरकायपणे रहेतो उत्कृष्टो आवलीने असंख्यातमे भागें जेटला समय थाय, तेटला पुद्गल परावर्त्तसूधी थावरपणुं भोगवे, तिहां निरंतरपणे औदारिकशरीर नामकर्मनो बंध करे, तेने वैक्रियादिक विरोधि प्रकृतिनो बंध नथी. ते भणी तिहां सतत बंध कह्यो.

सायठिइपुवकोडूणा के० एक शातावेदनीयनो सतत बंध, जघन्यथी तो एक समय लगें होय. केम के वली समयांतरें परिणाम भेदें अशाता पण बांधे, ते अपेक्षायें कहेवुं. तथा उत्कृष्टपणे निरंतर बंध तो आठ वर्षे ऊणी पूर्वकोडी जाणवी. केमके कोइक पूर्वकोडी आयुवालो जीव, आठ वर्ष उपरांत सर्वविरतिपणुं लइने, क्षपकश्रेणी पडिवजे. केवलज्ञान पामे, तेने प्रमत्तगुणगाणा उपरांत एनी विरोधिनी अशाता वेदनीय प्रकृतिनो बंध नथी, तेथी तिहां निरंतरपणे एटला काल लगें एकज शातावेदनीय बांधे. ते अपेक्षायें जाणवुं. अन्यथा शाता अशातानो बंध तो अंतरमुहूर्त्ते परावर्त्त होय. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ५९ ॥

जलहि सयं पणसीयं, परघुस्सासे पणिंदि तस चउगे ॥
बत्तीसं सुहु विहगइ, पुम सुभगतिगुच्चचउरंसे ॥ ६० ॥

अर्थ–सयंपणसीयं के० एम एकशोने पच्चाशी जलहि के० सागरोपम उपर चार पल्योपम पूर्वकोमी पृथक्त्वें अधिक, परघुस्सासेपणिंदितसचउगे के० पराघातनाम, उश्वासनाम, पंचेंद्रियजाति तथा त्रसनाम, बादरनाम, पर्याप्तनाम अने प्रत्येकनाम. ए त्रस चतुष्क. एवं सात प्रकृतिनो उत्कृष्ट निरंतर बंधकाल जाणवो. जे भणी जातिचतुष्क तथा थावरचतुष्क ए आठ एनी विरोधिनी प्रकृति छे, ते एटला कालपर्यंत न बंधाय. ते वारें ए प्रकृति बंधाय, ते आवी रीतें के कोइ एक जीव छठी नरक पृथवीना बावीश सागरोपमायु भोगवी, अंतें सम्यक्त्व लही, मनुष्य भवें देशविरति लही, त्रण पल्योपम युगलीयानुं तथा तिहांथी एक पल्योपम देवायु भोगवी फरी, मनुष्यपणे संयम लइने ग्रैवेयकें मिथ्यात्वीपणे एकत्रीश सागरोपम

देवायु जोगवी अंत समयें सम्यक्त्व लही, फरी मनुष्यजवें चारित्र लही, विजयादिक विमानें बे वखत तेत्रीश तेत्रीश सागरोपमायु जोगवतां ठाशठ सागरोपम पर्यंत सम्यक्त्व स्पर्शी, पछी मिश्रजावें अंतरमुहूर्त्त रही वली बीजी वेला ठाशठ सागरोपम सम्यक्त्व काल, त्रण वखत बावीश सागरोपमायुयें अच्युत देवमांहे उपजवे करी पूर्ण करे. एम एकशो पच्चाशी सागरोपम, चार पल्योपम अने पूर्वकोडी पृथक्त्वें अधिक एटलो सात प्रकृतिनो सतत बंध जाणवो. अहीं किहांएक तो जव प्रत्ययें किहांएक सम्यक्त्व प्रत्ययें ए सात प्रकृति बंधाय, पण एनी विरोधिनी प्रकृति न बंधाय.

बत्तीसं के० एकशो ने बत्रीश सागरोपम उत्कृष्टो सततबंध, आटली प्रकृतिनो करे, तेनां नाम कहे छे. सुहविहगइ के० एक शुजविहायोगति, पुम के० पुरुषवेद, सुजगतिग के० सौजाग्य, सुस्वर अने आदेय ए सौजाग्यत्रिक. उच्चचउरंसे के० उच्चैर्गोत्र, समचतुरस्रसंस्थान, ए सात प्रकृतिनो निरंतर बंध जाणवो. जे जणी एनी विरोधिनी अशुजविहायोगति, स्त्रीवेद, नपुंसकवेद, दौर्जाग्यत्रिक, नीचैर्गोत्र, ए सात प्रकृतिनो मिश्रादिक गुणठाणे बंध न होय, तेथी मिथ्यात्वनुं आंतरुं उत्कृष्टुं एकशो बत्रीश सागरोपमनुं होय. तेटलो काल. ए सात प्रकृतिनो बंध निरंतरपणे होय. तिहां प्रथम ठाशठ सागरोपम जाजेरां त्रण वेला अच्युत देवलोकना गमनें करी सम्यक्त्व काल पूर्ण करे. वली अंतरमुहूर्त्त मिश्र गुणठाणे रही, बीजी वेला ठाशठ सागरोपम तेत्रीश सागरोपमायुयें विजयादिक अनुत्तर विमानें बे वेला अवतरवे करी, सम्यक्त्व काल पूर्ण करे, एम एकशो बत्रीश सागरोपम अने मनुष्यायु पूर्वकोडी पृथक्त्वें अधिक काल लगें, मिथ्यात्व अने अनंतानुबंधीने अजावें एनी अशुज विहायोगत्यादिक विरोधिनी प्रकृतिना बंधने अजावें शुजविहायोगत्यादिक सात प्रकृतिनो सततबंध होय. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ६० ॥

असुहखगइ जाइ आगिइ, संघयणाहार निरयुजोय डुगं ॥
थिर सुज जस थावर दस, नपु इत्थी डुजुअल मसायं ॥ ६१ ॥

अर्थ– असुहखगइ के० एक अशुज विहायोगति अने जाइ के० अशुजजाति चार, एटले एकेंड्रिय, बेंड्रिय, तेंड्रिय, अने चौरिंड्रिय ए पांच प्रकृति, मिथ्यात्वगुणठाणे अंतरमुहूर्त्तने आंतरे एनी सप्रतिपक्ष प्रकृति बंधाय, तेथी अंतरमुहूर्त्तनो सततबंध जाणवो, तेमज आगिइ के० न्यग्रोध, सादि, वामन, कुब्ज अने हुंड, ए पांच अशुज आकृति एटले संस्थान अने संघयण के० ऋषजनाराच, नाराच, अर्द्धनाराच, कीलिका अने ठेवठुं, ए पांच अशुज संघयण, आहार के० आहारक शरीर अने आहारकांगोपांग, ए आहारकद्विक निरयुजोयडुगं के० नरकगति, नरकानुपूर्वी, ए नरकद्विक तथा उद्योतनाम अने आतपनाम ए उद्योतद्विक ए सर्व एकवीश प्रकृतिनो सततबंध, अंतर मुहूर्त्त लगें मिथ्यात्व अने सास्वादनगुणठाणे होय. अहींआं आहारकद्विकनो बंध मिथ्यात्व तथा सास्वादन, ए बे गुणठाणे न जाणवो, तथा थिर के० एक स्थिर, बीजी सुज के० शुज, त्रीजी जस के० यशःकीर्त्ति, थावरदस के० स्थावर दशको, ए तेर प्रकृति पण सप्रतिपक्षमिथ्यात्वें बंधाय, तेथी एनो अंतरमुहूर्त्त लगें उत्कृष्टो सततबंध जाणवो. तथा नपुइत्थी के० नपुंसकवेद अने स्त्रीवेद, ए बे मोहनीयनी प्रकृति पण अंतरमुहूर्त्त अंतरमुहूर्त्त परावर्त्तें मिथ्यात्वें बंधाय. एवं ठत्रीश प्रकृति थइ तथा डुजुअल के० हास्य अने रति तथा शोक अने अरति, ए बे युगलनी प्रकृति पण बंधविरोधिनी जणी ठठा गुणठाणा लगें परावर्त्तें अंतर मुहूर्त्त प्रमाण बांधे, जो पण सातमे अने आठमे गुणठाणे निःप्रतिपक्षपणे हास्य अने रति ए एक युगल बंधाय छे, तो पण ए बे गुणठाणानो काल अंतर मुहूर्त्तनो होय. तथा मसायं के० अशातावेदनीय पण शातावेदनीयने परावर्त्तें अंतर मुहूर्त्त प्रमाण, ठठा गुणठाणा सुधी

बंधाय. ए एकतालीश प्रकृतिनो एक समयथी मांमीने उत्कृष्टो अंतर मुहूर्त्त लगें सततवंध होय. जे जणी ए अध्रुवबंधिनी परावर्त्तमान प्रकृति छे ते बीजी पोतानी विरोधिनी प्रकृतिना बंधसामग्रीने सद्भावें अंतर मुहूर्त्त परावर्त्ते बंधाय.

एमां स्थिर, शुज्ञ अने यश, ए त्रणनी विरोधिनी अस्थिर, अशुज्ञ अने अयश, ए त्रणनो बंध छघा गुणगणा सुधी होय. तिहां लगें परावर्त्ते अंतरमुहूर्त्त पर्यंत सततबंध जाणवो. आगले गुणगणे जो पण ए विरोधिनी प्रकृतिनो बंध नथी, तो पण दशमा गुणगणा लगें केवल यशःकीर्त्तिनो बंध छे. ते पण अंतर मुहूर्त्त लगें जाणवो. तेथी सर्व गुणगणे एकज अंतरमुहूर्त्त पर्यंत बंध होय. ॥ ६१ ॥

समया दंत मुहुत्तं, मणु डुग जिण वइर उरलुवंगेसु ॥ तित्ती सयरा परमो, अंत मुहुलहुवि आउ जिणा ॥ ६२ ॥ इतिस्थितिबंधः ॥

अर्थ— ए पूर्वोक्त एकतालीश प्रकृतिनो समयादंतमुहूर्त्तं के० एक समयथी लइने अंतर मुहूर्त्त लगे सततबंध होय. तेमज मणुडुग के० मनुष्यद्विक, जिण के० जिननाम, वइर के० वज्रऋषभनाराचसंघयण, उरलुवंगेसु के० औदारिकांगोपांग, ए पांच प्रकृतिनो तित्तीसयरापरमो के० तेत्रीश सागरोपम उत्कृष्ट सततबंध होय, तथा अंतमुहूलहूवि के० अंतर मुहूर्त्त प्रमाण जघन्यथी पण सततबंध आउजिणा के० चार आयुःकर्मनी प्रकृति अने पांचमुं जिननामकर्मनुं पण होय. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ६२ ॥

ए पूर्वोक्त, एकतालीश प्रकृतिनो एक समयथी मांडीने अंतरमुहूर्त्त लगें निरंतरबंध होय, जे जणी अध्रुवबंधिनी छे ते माटें ते पछी अवश्य परावर्त्त थाय.

मनुष्यगति, मनुष्यानुपूर्वी, जिननामकर्म, वज्रऋषभनाराचसंघयण अने औदारिकांगोपांग, ए पांच प्रकृतिनो निरंतरपणे बंध होय, तो उत्कृष्टथी तेत्रीश सागरोपम पर्यंत होय, जे जणी कोइ अनुत्तर सुरने मनुष्य प्रायोग्य प्रकृतिनो बंध छे, तेथी ते सदा काल चोथे गुणगणे होय. ते जणी तेहने जव प्रथम समयथी मांमीने तेत्रीश सागरोपमना छेल्ला समय लगें एनी विरोधिनी नरकद्विक, तिर्यंचद्विक, देवद्विक, वैक्रियद्विक, अने पांच अशुज्ञ, संघयणादिकनो जव प्रत्ययेंज बंध न होय, तथा जिननामनी विरोधिनी प्रकृति कोइ नथी. तेथी ते पण सम्यक्त्वप्रत्ययें करी, तेत्रीश सागरोपम लगें निरंतरपणे बंधाय. अहींआं पण एक जिननाम विना शेष चार प्रकृतिनो जघन्य बंध समय मात्र छे. उपरांत परिणाम जेदें विरोधिनी प्रकृति बांधे, ते अपेक्षायें लेवो. तथा पूर्वे चार आयुनो निरंतर बंध कह्यो छे. ते मतें चार आयुनो तथा जिननामनो जघन्यपदे पण अंतरमुहूर्त्तमात्र सतत बंध होय, पण ते उत्कृष्टनी अपेक्षायें तो जघन्यबंध मुहूर्त्त विशेष हीनपणे जाणवो. जे जणी अंतरमुहूर्त्तना असंख्याता जेद छे. माटे जिननामनो जघन्य सतत बंध अक्षायें उपशम श्रेणीथी पडतां आठमा गुणगणाने उपांत्य जागें आवतो जिननाम बंध करतो आठमुं, सातमुं गुणगणुं स्पर्शी वली श्रेणी चढतां आठमाने अंत्यजागें जिननामनो अबंधक थाय, तेनी वचमानो अंतर मुहूर्त्त बंधक होय. ए रीतें उत्कृष्ट तथा जघन्यथी मूल प्रकृति तथा उत्तर प्रकृतिनो स्थितिबंध अने ए स्थितिबंधना स्वामी तथा सादि अनाद्यादिक चार जेद, चौद जीवजेदें स्थितिस्थानकनुं अल्पबहुत्व, योगस्थानकनुं अल्पबहुत्व, स्थितिबंधनुं जघन्य अने उत्कृष्ट आंतरुं तथा अध्रुवबंधिनी प्रकृतिना जघन्य उत्कृष्ट सततबंध कह्या. ॥ ६२ ॥

हवे अनुजाग एटले रसबंध कहेवानो अवसर छे, ते माटे तेनी व्याख्या करे छे. तिहां प्रथम अनुजागनुं स्वरूप कहे छे. तिहां सर्व जघन्य कर्म वर्गणाने विषे पण सर्व जीवथी अनंत गुणा परमाणु होय. वली

एकेका परमाणुओने विषे पण जघन्य पदें सर्व जीवथी अनंत गुणा रसविन्नाग पलिछेद होय, जे रसनो न्नाग केवलीनी बुद्धिरूप शस्त्रें करी पण थाय नहीं, एटले केवली पण जे रसनो विन्नाग कल्पी न शके, ते अविन्नाग पलीछेद एने न्नावाणु कहीयें. तिहां एक इव्य परमाणु सर्व जीवथी अनंत गुणा रसाविन्नागें युक्त तेना सरखाज जे बीजा परमाणु तेनो समुदाय ते समान जातिय माटें प्रथम एक वर्गणा कहीयें. ते थकी वली एक रसाविन्नागें अधिक परमाणुनो समुदाय तेनी बीजी वर्गणा जाणवी. एम एकेका रसाविन्नागें चढता चढता परमाणु तेना समुदाय समुदायनी एकेकी वर्गणा करता जइयें, ते अन्नव्य जीवथी अनंत गुणी अने सिद्धजीवना अनंतमा न्नाग परिमाण निरंतर वर्गणानो समुदाय ते प्रथमस्पर्द्धक होय. जे न्नणी प्रथमस्पर्द्धकनी उत्कृष्टी वर्गणायें जे रसाविन्नाग छे ते थकी एक बे त्रण संख्याता तथा असंख्याता अविन्नाग पलीछेद वधतां परमाणु न पामीयें. परंतु सर्व जीव थकी अनंतगुणे रसाविन्नागें वधता परमाणु तेनो समुदाय ते बीजा स्पर्द्धकनी प्रथम वर्गणा जाणवी. वली तेथी एक रसाविन्नागें वधती बीजी वर्गणा. एम वली एकेका रसाविन्नागें वधती वधती जेवारें अन्नव्य जीवथी अनंतगुणी वर्गणानो समुदाय थाय, तेवारें बीजो स्पर्द्धक होय. ते बीजा स्पर्द्धकनी उत्कृष्ट वर्गणाथी वली सर्व जीव थकी अनंतगुणा रसाविन्नागें वधता परमाणुनो समुदाय ते त्रीजा स्पर्द्धकनी प्रथम वर्गणा. ते थकी वली एक रसाविन्नागें वधता परमाणुना समुदायनी बीजी वर्गणा. एम वली पण अन्नव्य जीव थकी अनंतगुणी वर्गणानो समुदाय थाय, तेवारें त्रीजो स्पर्द्धक थाय, एवा अन्नव्य जीव थकी अनंतगुणा स्पर्द्धकें एक अनुन्नाग एटले रसनुं स्थानक होय. अहीं सघला स्पर्द्धकने आंतरे सर्व जीवथी अनंतगुणी शून्य वर्गणा छे.

ते हवे सूक्ष्म अग्निकायना जीवथी तेनो कायस्थिति काल असंख्यात गुणो छे. ते थकी पण असंख्यात गुणां अनुन्नाग स्थानक थाय. तिहां एक कंरूक मात्र अनंत न्नाग वृद्धिस्थानक. (१) पछी बीजो वली असंख्यात न्नाग वृद्धिस्थानक. (२) एम कंरूक मात्र स्थानकने आंतरें, आंतरें, एकेक असंख्यात न्नाग वृद्धिस्थानक लेतां कंरूक वर्ग प्रमाण स्थानकें संख्यात न्नाग वृद्धिस्थानक. (३) कंरूक घन प्रमाण स्थानकें संख्यात गुण वृद्धिस्थानक. (४) कंरूक वर्ग वर्ग प्रमाण स्थानकें असंख्यात गुण वृद्धिस्थानक. (५) कंरूक घन घन प्रमाण स्थानकें अनंत गुण वृद्धिस्थानक. (६) तेवे कंरूकें षट्स्थान वृद्धिपणे होय. अहींआं मूढमतिने समजाववा न्नणी कल्पनायें सर्व जीवथी अनंत गुणाने एकशो लेखवीयें, ते एकादिकें वधती अन्नव्य थकी अनंत गुणाने पांच, लेखवीयें. एटले एकशो उपर एकादिथी पांच पर्यंत प्रथम स्पर्द्धक, पछी बशें उपर एकादिथी पांच पर्यंत बीजो स्पर्द्धक, त्रणशें उपर एकादिथी पांच पर्यंत त्रीजो स्पर्द्धक, चारशें उपर एकादिथी पांच पर्यंत चोथो स्पर्द्धक, एनी स्थापना सविस्तर कर्म पयडीथी जाणवी.

अहींआं रागादिकने वश थको जीव, सिद्धने अनंतमे न्नागें अने अन्नव्य थकी अनंतगुणा एटला परमाणुयें निष्पन्न कर्मस्कंधना दलिया जूदा जूदा समय, समय ग्रहण करे छे. ते दलीयाने विषे परमाणु दीठ कषाय विशेष थकी सर्व जीव थकी अनंत गुणा अनुन्नाग एटले रस विन्नागना पलिछेद होय. तेनी संक्षेप व्याख्या करी. हवे आगल सूत्रें कहे छे.

तिव्वो असुह सुहाणं, संकेस विसोहिउं विवज्जयउ ॥
मंदरसो गिरि महिरय, जलरेहा सरिस कसाएहिं ॥ ६३ ॥

अर्थ—असुह के० अशुन्न जे पाप प्रकृति तेनो माठो कडवो रस लींबडादिकनो रस जेम सहेजनो एक ठाणीउ ते कटुक रस होय, ते अग्नि उपरें काढतां शेरनो अर्द्धशेर रहे, ते कटुकतर बेठाणीउ रस जाणवो,

अने शेरनो त्रीजो ज्ञाग रहे, ते त्रिगणीउं रस, कटुकतम जाणवो, अने शेरनो पाशेर रहे, ते तिव्वो के० तीव्ररस चोगणीउं अति कटुकतम होय. तेमज सुहाणं के० शुज्ज जे पुण्य प्रकृति तेनो रस, शेलडीनी पेरे मधुर. जेम शेलडीनो एकगणीउं रस सहेजनो मिष्ट, वेगणीउं मिष्टतर, त्रिगणीउं मिष्टतम, चोगणीउं अत्यंत मिष्टतम. वली तेहीज मीठा रस मांहे एक चलु पाणी घालतां मंद थाय. पशली ज्ञर पाणी घालतां मंदतर थाय. करवो, मोरीउं मात्र पाणी घालतां मंदतम थाय. घडो पाणी ज्ञेलतां अत्यंत मंदतम थाय. एम कडवामां पण कटुकपणुं मंद, मंदतर, मंदतम तथा अत्यंत मंद होय. एम अनेक ज्ञेद रसने बंधें तथा उदयें होय. ए रसनुं तरतमपणुं कषायने तारतम्यपणे होय, जे ज्ञणी मंद कषायें पापप्रकृति मंदरसपणे बांधी होय. तेने वली कषायनी तीव्रताये, तीव्ररसपणे अशुज्ज अध्यवसायें करी ज्ञोगवे. तेमज वली शुज्ज अध्यवसायें करी ज्ञोगवे तो जे प्रकृति तीव्ररसपणे बांधी होय, तेने पण मंदरसे करी ज्ञोगवे, एटले व्याशी पापप्रकृतिनो उत्कृष्ट कटुकरस चोगणीउं ते संकेस के० अत्यंत संक्लेशें तीव्र कषायोदयें करी अत्यंत कटुक चोगणीउं रस बंधाय, अने शुज्ज बेंतालीश पुण्यप्रकृतिनो रस, कषायोदय मंदतारूप विसोहिउ के० अति विशुद्धाध्यवसायें करी चोगणीउं रस अति मीठो बंधाय.

अने विवज्जयउ के० एथी विपरीतपणे एटले संक्लेशनी मंदतायें अने विशुद्धिनी वृद्धियें व्याशी पापप्रकृतिनो मंदरसो के० मंद, मंदतर, मंदतम अने अति मंदतम रस बंधाय, अने विशुद्धाध्यवसायनी हाणीये मलिन परिणामनी वृद्धियें बेंतालीश पुण्यप्रकृतिनो रस मंद, मंदतर, मंदतम बंधाय. तथा तेमज शुज्ज प्रकृतिनी उद्वर्त्तना पण विशुद्धाध्यवसायें होय, अने अशुज्जप्रकृतिनी उद्वर्त्तना संक्लेशाध्यवसायें होय. तेम शुज्जप्रकृतिनी रसापवर्त्तना शुज्जपरिणामें होय, अने अशुज्जप्रकृतिनी रसापवर्त्तना अशुज्जपरिणामें होय.

गिरि के० पर्वतनी राय सरखो अनंतानुबंधीउ क्रोध, तेम अनंतानुबंधीआ मानादिक पण लेवा. तेना उदयें अति संक्लिष्ट मलिन परिणामी जीव, पापप्रकृतिनो अति कटुक चोगणीउं रस बांधे तो पण बेतालीश पुण्यप्रकृतिनो बेगणीउं रस बांधे. जे ज्ञणी शुज्जप्रकृतिनो एकगणीउं रस बंधाय नहीं, माटें बेगणीउं कह्यो, अने उदयमां एकगणीउं पण होय. ते वारें अति संक्लेशें करी बेगणीउं रस, तेने एकगणीउं करी उदीरे वेदे.

तथा महि के० तलावमध्यें पाणी सूकाणा पढी माटीनी राय ते सरीखो अप्रत्याखानीउ क्रोध जाणवो. तेमज अप्रत्याख्यानीआ मानादिक त्रण पण लेवा. तेना उदयें संक्लेशपरिणामें शुज्ज तथा अशुज्ज प्रकृतिनो रस त्रिगणीउं बंधाय; पण एटलुं विशेष जे, चढते परिणामें शुज्ज प्रकृतिनो रस बंधाय, अने पडते परिणामे अशुज्ज प्रकृतिनो रस बंधाय. एक स्थानकमध्यें पण चढतां पडतां रसस्थानक असंख्यातां असंख्यातां ढे.

तथा रय के० रज एटले धूलमांहेली रेखा ते सरखो प्रत्याख्यानीउ क्रोध जाणवो. तेमज प्रत्याख्यानीआ मानादिक त्रण पण लेवा. तेना उदयथी पापप्रकृतिनो बेगणीउं अने पुण्यप्रकृतिनो चोगणीउं रस बंधाय, तेमध्यें मंदरस बांधे.

तथा जलरेहासरिस के० पाणीनी रेखा सरखो संज्वलन क्रोध तेमज मानादिक पण लेवा. एना उदयें पुण्यप्रकृतिनो तीव्र चोगणीउं रस बंधाय, अने पापप्रकृतिनो एकगणीउं रस बंधाय. ए रीते अशुज्ज प्रकृतिनुं अनंतानुबंधीये अप्रत्याख्यानीए, प्रत्याख्यानीए तथा संज्वलनें कसाएहिं के० कषायें करी अनुक्रमें चोगणीउं, त्रिगणीउं, बेगणीउं, एकगणीउं रस बंध थाय. तथा शुज्ज प्रकृतिनो संज्वलने प्रत्याख्यानीए, अप्रत्याख्यानीए, अनंतानुबंधीए करी चोगणीआदिक अनुक्रमें रस बंधाय, ते कहे ढे. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ६३ ॥

चउ ठाणाई असुहो, सुहन्नहा विग्घ देस आवरणा ॥
पुम संजलणिग दु ति चउ, ठाण रसा सेस दुगमाई ॥ ६४ ॥

अर्थ–चउठाणाईअसुहो के० गिरिरेखा समान अनंतानुबंधीआ कषायें करीने अशुभ प्रकृतिनो रस चोठाणीउं बंधाय, पृथ्वीरेखा समान अप्रत्याख्यानीया कषायें करी अशुभ प्रकृतिनो रस, त्रिठाणीउं बंधाय, रजरेखा समान प्रत्याख्यानीया कषायें करी अशुभ प्रकृतिनो रस बेठाणीउं बंधाय, जलरेखा समान संज्वलन कषायें करीने अशुभप्रकृतिनो रस एक ठाणीउं बंधाय, अने सुहन्नहा के० शुभ प्रकृतिनो रस, एथी अन्यथा कहेवो, एटले जलरेखा अने रजोरेखा समान संज्वलन तथा प्रत्याख्यानीआ कषायें करीने शुभप्रकतिनो रस चोठाणीउं बंधाय, पृथ्वीरेखा समान अप्रत्याख्यानीआ कषायें करीने शुभ प्रकृतिनो रस त्रिठाणीउं बंधाय, गिरिराय समान अनंतानुबंधीया कषायें करीने शुभप्रकृतिनो रस बेठाणीउं बंधाय. अने एकठाणीउं रस तो शुभ प्रकृतिनो नज बंधाय. हवे जे प्रकृतिनो जेटले प्रकारें रस बंधाय, ते कहेछे.

विग्घ के पांच अंतराय, देसआवरणा के० केवलद्विक वर्जीने शेष चार ज्ञानावरणीय तथा त्रण दर्शनावरणीय, एवं सात पुम के० पुरुषवेद, संजलण के० चार संज्वलना कषाय, एवं सत्तर प्रकृतिनो रस इग के० एकठाणीउं, दु के० बेठाणीउं, ति के० त्रिठाणीउं, चउठाणरसा के० चार ठाणीउं रस पण बंधाय. एटले ए सत्तर प्रकृतिनो रस, चार प्रकारें बंधाय. तेमध्यें एनो एकठाणीउं रस तो नवमा गुणठाणाना संख्याता भाग गया पछी बंधाय, अने तेथी नीचेना गुणठाणे बेठाणीआ, त्रिठाणीआ, अने चोठाणीआ रस बंधाय. अने ए सत्तर प्रकृतिथी सेसदुगमाई के० शेष रही जे एकशो त्रण प्रकृति, तेनो बेठाणीआदिक रस बंधाय पण एकठाणीउं रस, न बंधाय. जे भणी तेमध्यें अशुभ पाप प्रकृति पांशठ छे, ते तो नवमे गुणठाणे बंधातीज नथी, तेथी तेनो एकठाणीउं रस न होय. एमांथी जो पण केवल ज्ञानावरणीय तथा केवल दर्शनावरणीय, ए बे प्रकृतिनो नवमे अने दशमे गुणठाणे बंध छे. तथापि ते बे प्रकृति, सर्वघातिनी छे; तेनो रस, एकठाणीउं न होय, अने बेंतालीश पुण्य प्रकृतिनो रस तो एकठाणीउं नज बंधाय जे भणी असंख्याता लोकाकाश प्रदेश प्रमाण संक्लेशनां स्थानक छे ते थकी कांइएक जाजेरां विशुद्धिनां स्थानक छे. ए बे यद्यपि तुल्य छे तथापि तेमांहे विशुद्धि स्थानक कांइक अधिक छे जे माटें उपशमश्रेणीयें विशुद्धि स्थानकें चडे छे अने पडतो पण तेटलेज संक्लेश स्थानकें पाछो उतरे छे एटले तुल्य छे. चडवानां जेटलां विशुद्धि स्थानक तेटलांज उतरतां संक्लेशस्थानक होय, जेम प्रासाद उपर चडवानां जेटलां पगथीआं तेटलांज उतरवानां पण पगथीआं होय, पण क्षपकश्रेणीना जे विशुद्धिना अध्यवसाय स्थानकें चडे छे, ते पाछो उतरतो नथी. तेथी संक्लेशस्थानक तेटलां उंछां होय, अने विशुद्धिस्थानक अधिक छे, तिहां अतिविशुद्धिस्थानकें शुभ प्रकृतिनो चोठाणीउं रस बंधाय अने अत्यंत संक्लेशस्थानकें शुभप्रकतिनो बंध न होय अने नरकप्रायोग्य बांधतां अत्यंन संक्लेशे वैक्रिय, तैजस अने कार्मणादिक जे शुभ प्रकृति बंधाय छे ते पण तथा स्वभावें बेठाणीआरसें बंधाय, पण एकठाणीआ रसें न बंधाय, तथा पूर्वे संज्वलन कषायोदयें करी पापप्रकृतिनो एकठाणीउं रस बंधाय. एम कह्युं ते पण स्थूलनयें कह्युं. जे भणी संज्वलने उदयें पाप प्रकृतिनो बेठाणीउं पण रसबंध होय. ए रीतें स्थानक, प्रत्यय, प्ररूपणा कही. ॥ ६४ ॥

हवे शुभाशुभ रसनुं स्वरूप कहेछे.

निंबु इक्खुरसो सहजो, दु ति चउ भाग कढि इक्क भागं तो ॥
इग ठाणाई असुहो, असुहाण सुहो सुहाणं तु ॥ ६५ ॥

अर्थ-निबुछ्छुरसोसहजो के० लींबडानो रस सहेजें कडवो होय, अने इक्षु एटले शेलडीनो रस, सहेज स्वजावें मीठो होय, तेम पापप्रकृतिनो रस सहेजें कडवो अति उद्वेगहेतु होय, ते एकठाणीउं कहीयें; अने बेंतालीश पुण्य प्रकृतिनो रस सहेजें इष्ट आनंद हेतु होय, ते एकठाणीउं कहियें. तिहां दृष्टांत कहे छे. छुतिचउजागकढिइक्कजागंतो के० बे जागनो रस काढी उकालीने एक जागनो राखीयें तेने बे ठाणीउं कहीयें, त्रण जागनो काढी उकालीने एक जागनो राखीयें, तेने त्रिठाणीउं कहियें, अने चार जागनो काढी उकालीने एक जागनो राखियें, तेने चोठाणीउं कहीयें. एटले लींबडाना सहेजना एक शेर रसने अग्नि उपर कढतां अर्धशेर रहे ते घणो कडवो होय. तेम व्याशी पापप्रकृतिनो बे ठाणीउं रस कटुकतर अनिष्टतर होय, शेलडीनो रस काढतां एकठाणीउं अर्द्धशेर मात्र रहे ते मिष्टतर, इष्टतर, होय. ते बे ठाणीउं रस जाणवो, तथा जे काढतां शेरनो त्रीजो जाग मात्र रहे ते त्रिठाणीउं रस होय, ते व्याशी पाप प्रकृतिनो रस कटुकतम, अनिष्टतम होय. बेंतालीश पुण्य प्रकृतिनो रस मिष्टतम इष्टतम चित्त प्रसन्नतानो हेतु होय. ते त्रिठाणीउं रस जाणवो; तथा जे रस काढतां थकां शेरनो पा शेर मात्र रहे ते चोठाणीउंरस होय, ते पुण्य प्रकृतिनो तो शुज अत्यंत मिष्टतम, अत्यंत इष्टतम, आनदंहतु होय. अने पाप प्रकृतिनो अत्यंत कटुकतम, अत्यंत अनिष्टतम, महाउद्वेग हेतु चोठाणीआ रसनो उदय होय. ए मूढमतिने समजाववा हेतुयें दृष्टांत कह्या. अन्यथा कर्मदलने विषे तो अनंत रसजेद होय छे.

इगठाणाईअसुहो के० ए रीतें अशुज प्रकृतिनो रस, एकठाणीआदिक ते असुहाण के० अशुजपणे वधतो लेवो अने सुहोसुहाणंतु के० शुज प्रकृतिनो रस, शुज मीठो वधतो जाय माटे शुजपणे वधतो लेवो. अहींआं तु शब्दें विशेषण कहे छे.

पुरुषवेदादिक सत्तर प्रकृतिना एकठाणीआ रस स्पर्द्धक असंख्याता छे. तेमध्यें जघन्य रस स्पर्द्धक पण असंख्याता छे. तेह सहज जघन्य रस स्पर्द्धक ते लींबमाना रस समान जाणवा. ते थकी बीजो रस स्पर्द्धक अनंतगुण रसाविजागें अधिक जाणवो. एम अनंतगुण रसाविजागें वधतां वधतां असंख्याता रस स्पर्द्धक एकठाणीआ रसना होय. ते थकी अनंतगुण वीर्यवाला बेठाणीआ रसना असंख्याता स्पर्द्धक होय, ते थकी अनंतगुण वीर्यवाला त्रिठाणीआ रसना असंख्याता रस स्पर्द्धक होय, ते थकी अनंतगुण वीर्यवाला चोठाणीआ रसना असंख्याता रस स्पर्द्धक होय.

केवलज्ञानावरणीय प्रमुख सर्व घातिनी वीश प्रकृतिना रस स्पर्द्धक, एकठाणीआ न होय, अने देशघातिनी प्रकृतिना चोठाणीआ तथा त्रिठाणीआ रसवाला ते सर्वघातिआ रस स्पर्द्धक जाणवा. अने बेठाणीआ रसवाला पण केटलाएक उत्कृष्ट रसवाला ते सर्वघातिआ जाणवा. तथा मंद रसवाला ते देशघातिआ रस स्पर्द्धक जाणवा. तथा एकठाणीआ रसवाला जे स्पर्द्धक होय, ते देशघातिज जाणवा. ते स्पर्द्धक स्वरूपें कडानी पेरें स्थूल छिद्रवंत होय, अने कोइएक कंबलना विवरनी पेरें मध्य छिद्रवंत होय, अने कोइएक, सूक्ष्मवस्त्रनी पेरें छिद्रवंत लूखा मलीन होय, अने जे सर्व घातीआ रस स्पर्द्धक होय, ते त्रांबाना पत्रानी पेरें निश्छिद्रिवंत घृतनी पेरें चीकणा होय. ते अबरखनी पेरें निर्मल एवा जे ज्ञानादिक आत्माना गुण आवरवा योग्य छे. ते सर्व आवरे.

अने बेंतालीश पुण्यप्रकृतिनो रस जघन्यपणे एक ठाणीउं न होय, मारें बे ठाणीउं सहेजें शेलडीना रस सरखो जघन्य रस स्पर्द्धक होय, तेथी अनंतगुण वृद्धिगत रसें बीजो स्पर्द्धक एम अनंते अनंतगुण वृद्धिये बेठाणीए रस स्पर्द्धकें असंख्यात स्थानक पूर्णं थाय. ते थकी वली अनंतगुणवीर्य वधतां वधतां असंख्याता रस स्पर्द्धक त्रिठाणीआना जाणवा, ते थकी अनंतगुणवीर्यवृद्धिगत चोठाणीआ रस स्पर्द्धक, तेपण

असंख्याता जाणवा. ए सौ अघातिआ जाणवा. एम घाति तथा अघाति ए एक स्थानकादिक रसनी अपेक्षायें होय. ॥ इति ॥ ६५ ॥

॥ अथोत्कृष्टरसबंधस्वामिन आह ॥ हवे उत्कृष्ट रसबंधना स्वामी देखाडे छे.

तिव्व मिग थावरायव, सुर मिछा विगल सुहुम निरय तिगं ॥
तिरि मणु आउ तिरिनरा, तिरिडुग छेवठ सुर निरया ॥ ६६ ॥

अर्थ–मिगथावरायव के० एकेंद्रियजाति, स्थावरनाम अने आतपनाम ए त्रण प्रकृतिनो तिव्व के० तीव्र एटले चोठाणीउं उत्कृष्ट रसबंध सुरमिछा के० ईशान देवलोक पर्यंतना मिथ्यात्वी देवताने होय, ते मध्ये आतपनामकर्म, पुण्यप्रकृति छे. अने तेनो बंध मिथ्यात्वेंज छे, तथा तेनुं संक्लेशपणुं अने विशुद्धपणुं ए बेहु मिथ्यात्वेंज छे. जे नणी आतपनो तीव्ररस बंध, मिथ्यात्वी देवताने तत्प्रायोग्य विशुद्धियें लेवो. बीजी प्रकृतिना बंधक अति संक्लिष्ट लेवा, जे नणी एवा संक्लेशें वर्त्तता जो मनुष्य तथा तिर्यंच होय तो ते नरक प्रायोग्य बांधे, तेथी ते न लीधा, तथा नारकी अने सनत्कुमारादिक देवलोकना देवता तो नव प्रत्ययेंज एकेंद्रिय प्रायोग्य ए प्रकृति नथी बांधता, तेथी ते पण एना अधिकारी नथी. अने सौधर्म, ईशानना सम्यक्दृष्टि देवता तो मनुष्य प्रायोग्य बांधे छे. तेथी ते पण एना बंधाधिकारी नहीं; अने नवनपति, व्यंतर, ज्योतिषी, सौधर्म अने ईशान देवलोकना मिथ्यात्वी देवता आतपनी लघुस्थिति बांधतां एकेंद्रियजाति तथा स्थावरनाम कर्मनी उत्कृष्ट स्थिति बांधतां तीव्ररसें बांधे.

विगल के० विकलत्रिक, सुहुम के० सूक्ष्म, अपर्याप्त अने साधारण, ए सूक्ष्मत्रिक निरयतिगं के० नरकत्रिक अने तिरिमणुआउ के० तिर्यंचायु अने मनुष्यायु, ए अगीआर प्रकृतिना उत्कृष्टरस बंधना अधिकारी सन्निआ पंचेंद्रिय पर्याप्ता मिथ्यादृष्टि संख्याता वर्षायुवाला तत्प्रायोग्य संक्लेशें वर्त्तता एवा तिरिनरा के० मनुष्य अने तिर्यंच होय. जे नणी ए मांहेली पहेली नव प्रकृतिनो बंध, देवता नारकीने तो नव प्रत्येंज नथी, अने मनुष्य तिर्यंचायुनो जो पण देवता नारकीने बंध छे, तो पण एनी उत्कृष्टी स्थिति, त्रण पल्योपम प्रमाण बांधतां उत्कृष्ट रस बंधाय. तेवो बंध तो देव तथा नारकीने युगलीआना आयुनो बंध नथी तेथी न बंधाय, अने सास्वादन गुणठाणे पण घोलना परिणामे एवडी स्थिति न बंधाय, तेथी ते सास्वादन विना मिथ्यात्वीज उत्कृष्ट रसना बंधाधिकारी लीधा. तथा युगलीआ पण उत्कृष्ट त्रण पल्योपम मनुष्यायु न बांधे, माटें ते पण न लीधा. अने मिश्रादिक गुणठाणे मनुष्य तथा तिर्यंच संख्याता वर्षायु वालाने पण ए बे आयुनो बंध नथी, ते माटें मिथ्यात्वीज लीधा. तथा अति संक्लिष्ट आयुःकर्म न बांधे, तेथी तत्प्रायोग्य संक्लेशें वर्त्ताज ग्रहण कस्या, एटले चौद प्रकृतिना उत्कृष्ट रस, बंधाधिकारी कह्या. अही नरकद्विकनो उत्कृष्टरस सर्व संक्लिष्ट मनुष्य तिर्यंच मिथ्यात्वी बांधे, ते अति संक्लिष्टपणुं उत्कृष्ट बे समय लगें रहे, अने शेष छ प्रकृतिना बंधक तत्प्रायोग्य संक्लिष्ट परिणामी लेवा, जे नणी अतिसंक्लिष्ट जीव, नरक प्रायोग्य बांधे छे, तथा नरकायु पण अति संक्लेशें बंधाय छे.

तिरिडुग के० तिर्यंचगति, तिर्यंचानुपूर्वी, ए तिर्यंचद्विक अने छेवठ के० छेवटुं संघयण, ए त्रण प्रकृतिनो उत्कृष्ट रसबंध तो अतिसंक्लिष्टें मिथ्यात्वी सुर के० देवताने होय, जे नणी एवा संक्लिष्ट परिणामें वर्त्तता मनुष्य, तिर्यंच तो नरक प्रायोग्य बांधे, अने देवताने नव प्रत्ययें नरक प्रायोग्यनो बंध नथी, तेथी ते छेकाणे ए तिर्यंच गति प्रायोग्य बांधे, तेथी मिथ्यात्वी देवता तथा मिथ्यात्वी निरया के० नारकी एना बंधाधिकारी लीधा. तेमध्यें पण छेवठा संघयणना उत्कृष्ट रसबंधना स्वामी सनत्कुमारादिकथी मांमीने सहस्रा-

रांत देवता होय, जे जणी जुवनपति, व्यंतर, ज्योतिषी अने सौधर्म, ईशान देवलोकना देवता, मिथ्यात्वें एवे संक्लिशें वर्त्तता एकेंडिय प्रायोग्य नामकर्मनी प्रकृति बांधे, परंतु ते ठेवहा संघयणना अनुत्कृष्ट रसबंधक होय, तेथी ते न लीधा. तथा सम्यक्दृष्टि देवने ए त्रण प्रकृतिनो बंध नथी, ते जणी ते पण न लीधा ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ६६ ॥

विउवि सुरा हारग डुग, सुख गइ वन्न चउ तेय जिण सायं ॥
सम चउ परघा तस दस, पणिंदि सासुच्च खव गाउ ॥ ६७ ॥

अर्थ–विउवि के० वैक्रियशरीर, वैक्रियअंगोपांग ए वैक्रियद्विक तथा सुराहारगडुग के० देवगति, देवानुपूर्वी, ए सुरद्विक अने आहारकद्विक तथा सुखगइ के० शुजखगति, वन्नचउ के० शुज वर्ण चतुष्क, तेय के० तैजस, कार्मण, अगुरुलघु अने निर्माण, ए तैजसचतुष्क, जिण के० जिननामकर्म, सायं के० शातावेदनीय, समचउ के० समचतुरस्रसंस्थान, परघा के० पराघात, तसदस के० त्रसदशक, पणिंदि के० पंचेंडियजाति, सासुच्च के० श्वासोश्वास, उच्चैर्गोत्र ए बत्रीश पुण्यप्रकृतिनो उत्कृष्ट रस बंधक खवगाउ के० क्षपक एटले क्षपक श्रेणीयें चढतो मनुष्य तेने क्षपक कहीयें. जेम राज्ययोग कुंवरने राजा कहीये, तेम चारित्र मोहनीय क्षपणी क्षपकश्रेणी जेणे आरंजी, तेने क्षपक कहीयें, ते मध्यें पण शातावेदनीय, उच्चैर्गोत्र अने त्रसदशक मांहेली यशःकीर्त्ति, ए त्रण प्रकृतिनो उत्कृष्ट रस बंधक सूक्ष्म संपरायने चरम जाग वर्त्ति क्षपक होय. जे जणी ए त्रण प्रकृतिना बंधकमांहे एहिज अति विशुद्धि छे, अने पुण्यप्रकृतिनो उत्कृष्ट रस बंध अतिविशुद्धियें होय. जेवारें आपणा रस बंधस्थानक अनंतगुण विशुद्धियें होय, तेवारें ए प्रकृति बंधाय ते जणी कही. तथा ए त्रण प्रकृतिविना शेष रही जे उंगणत्रीश पुण्यप्रकृति, तेना उत्कृष्ट रस बंध अपूर्वकरणना सात जागमध्यें छठे जागें त्रीश प्रकृतिनो बंध विछेद थाय छे. ते मध्यें एक उपघात विना शेष उंगणत्रीश प्रकृतिने चरम बंधे क्षपकने अति विशुद्धि जणी चोगणिउं रस बंधाय, ए उंगणत्रीश प्रकृतिना बंधक मांहे एहज अति विशुद्ध छे तेथी क्षपक मनुष्य, एना उत्कृष्ट रस बंधना स्वामी जाणवा. जे जणी देवता, नारकी तथा तिर्यंचने आठमुं गुणगणुं न होय, तेथी ते एना अधिकारी न कह्या. अने जो पण उपशम श्रेणीयें अपूर्वकरण तथा सूक्ष्मसंपराय, ए बे गुणगणां होय छे, अने तिहां ए प्रकृतिनो बंध विछेद पण संजवे तथापि क्षपक श्रेणीना अध्यवसाय स्थानक थकी कषायनी सत्ता सहित उपशम श्रेणीना अध्यवसाय स्थानक विशुद्धिनी अपेक्षायें अनंतगुणां हीन होय, अने शुज प्रकृतिनो सर्वोत्कृष्ट रस बंध तो अति विशुद्धियें बंधाय छे. तेथी क्षपक श्रेणीना मनुष्यज एना उत्कृष्ट रसना बंधाधिकारी कह्यां. एवं (४ए) प्रकृतिना उत्कृष्ट रस बंध स्वामी कह्या. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ६७ ॥

तमतमगा उज्जोयं, सम्मसुरा मणुय उरल डुग वइरं ॥
अपमत्तो अमराउ, चउ गइ मिछाउ सेसाणं ॥ ६८ ॥

अर्थ–तमतमगा के० तमतमा एवे गोत्रें अने माघवती नामें सातमी नरक पृथवी, तेना नारकी तथाविध अकाम निर्जरायें करी, कर्म खपावतां थकां विशुद्ध परिणामें करी सम्यक्त्व पामवाने अर्थे यथाप्रवृत्तिकरण करे, तिहां अपूर्वकरणें करी अनंतगुण विशुद्धियें बहुल कर्म खपावतां ग्रंथिजेदे अने अनिवृत्तिकरणें करी मिथ्यात्वनी स्थितिना बे जाग करे, ते अंतर करणथी प्रथम स्थिति, ने चरम समयें जे थकी आगले समयें सम्यक्त्व लेशे ते मिथ्यात्व स्थितिने चरम समयें उज्जोयं के० उद्योतनाम कर्मनो उत्कृष्ट रस बंध करे, तथा बीजा देवता नारकी तो एवी विशुद्धियें वर्त्तता मनुष्य प्रायोग्य बांधे, तथा तिर्यंच तो मनुष्य

अने देवता प्रायोग्य बांधे, अने सातमी नरकना नारकीने तो जव प्रत्ययें देव तथा मनुष्य प्रायोग्यनो बंध नथी, ते स्थानकें ए उद्योतनामनी पुण्यप्रकृति तिर्यंच गति सहचारी बांधे. एना बंधकमांहे एहज अत्यंत विशुद्धि बे.

सम्मसुरा के० सम्यक्त्वदृष्टि देवता तो मणुयउरलडुग के० मनुष्यद्विक तथा औदारिकद्विक अने वइरं के० वज्रऋषजनाराच संघयण, ए पांच पुण्यप्रकृति मनुष्यगति प्रायोग्य अति विशुद्ध सम्यक्दृष्टि देवता, उत्कृष्ट रसें बांधे, तेथी ते एना स्वामी जाणवा. जे जणी तिर्यंच तथा मनुष्य एवी विशुद्धियें वर्त्ततो देव प्रायोग्यज बांधे, अने देवता एवी विशुद्धियें मनुष्य प्रायोग्यज बांधे. तेथी देवताज एना बंधाधिकारी लीधा; अने मिथ्यात्वीने पण एवी विशुद्धि न होय, तेथी सम्यक्दृष्टि देवताने नंदीश्वरें चैत्यवंदन, जिन कल्याणक महोत्सवादिक जिनव्याख्यान श्रवणादिक अनेक सम्यक्त्व उज्ज्वलतानां कारण होय, अने नारकी सम्यक्दृष्टिने पण एवा कारणने अजावें ए पांच प्रकृतिनो उत्कृष्ट रस बंध न होय, तेथी ते एना उत्कृष्ट रस बंधाधिकारी न कह्या. परंतु देवताज कह्या.

अपमत्तो के० अप्रमत्त गुणस्थानकें वर्त्ततो साधु प्रमत्त गुणगणाथी अमराउ के० देवायु बंध करतो अप्रमत्तें चढे, ते अति विशुद्धियें देवायुनी उत्कृष्ट स्थिति तेत्रीश सागरोपमनी बांधतो उत्कृष्ट रसपणे बांधे; देवायुनी उत्कृष्टी स्थिति अने उत्कृष्ट रस ए बेहु अति विशुद्धपणे बंधाय, देवायुना बंधकमांहे एहिज अति विशुद्ध बंधस्थानक बे एम बेंतालीश पुण्यप्रकृति अने चौद पापप्रकृति मली उप्पन्न प्रकृतिना उत्कृष्ट रसबंध स्वामी कह्या.

चउगइमिहाउसेसाणं के० ते थकी शेष ज्ञानावरणीय पांच दर्शनावरणीय नव, कषाय शोल, मिथ्यात्वमोहनीय, नोकषाय नव, प्रथम संघयण विना शेष पांच संघयण, प्रथम संस्थान विना शेष पांज संस्थान, अशुजवर्णचतुष्क, अस्थिर षट्क, उपघात, कुखगति, नीचैर्गोत्र, पांच अंतराय. एवं अडशठ प्रकृतिना उत्कृष्ट रसबंधस्वामी चार गतिना पंचेंद्रिय पर्याप्ता मिथ्यादृष्टि जीव जाणवा, ते मांहे पण वचला संघयण चार अने वचला संस्थान चार, स्त्रीवेद, पुरुषवेद, हास्य, रति, ए बार प्रकृति विना शेष बप्पन्न प्रकृतिना उत्कृष्ट बंधाध्यवसाय स्थानकमांहे जे अत्यंत मलिन संक्लिष्ट अध्यवसायस्थानक होय, तिहां उत्कृष्ट रस बंध करे, अने हास्य तथा रतिनो उत्कृष्टरस मध्यम संक्लेशें बंधाय जे जणी उत्कृष्टसंक्लेशें तो वेदमध्यें नपुंसकवेद अने हास्यादिकमध्यें शोक तथा अरति बांधे बे. संस्थानमध्यें हुंमसंस्थान अने संघयणमध्यें बेवठुं संघयण ए उत्कृष्टरसें बंधाय, तेथी ए बार प्रकृतिनो रसबंध मध्यम संक्लेशें होय, तेथी ए बार प्रकृतिना उत्कृष्टरसबंधाधिकारी मध्यम संक्लेशी चतुर्गतिक जीव जाणवा. एम अडशठ प्रकृतिना उत्कृष्ट रस बंधाधिकारी कह्या, अने बप्पन्न प्रकृतिना पूर्वें कह्या. एवं सर्व मली एकशो ने चोवीश प्रकृति थइ. तेना उत्कृष्ट रस बंधाधिकारी कह्या. ते मध्यें बेंतालीश पुण्य प्रकृति अने ब्याशी पापप्रकृति जाणवी ॥ इति० ॥ ६८ ॥

हवे ए एकशो ने चोवीश प्रकृतिना जघन्यरस बंधाधिकारी कहेबे. जे जणी उत्कृष्टरस तथा जघन्य रस केवाथकी वचलां सर्व मध्यम रसस्थानक सुखें जाण्यां जाय, ते जणी जघन्यरस बंधना स्वामी कहे बे.

थीन तिगं अण मिछं, मंद रसं संजमुम्मुहो मिछो ॥
बिय तिय कसाय अविरय, देस पमत्तो अरइ सोए ॥ ६९ ॥

अर्थ–थीणतिगं के० थीणद्धीत्रिक, अण के० अनंतानुबंधीआ क्रोधादिक चार, मिछं के० मिथ्यात्वमोहनीय, ए आठ प्रकृतिनो मंदरसं के० मंद एटले अत्यंत जघन्यरसना बंधाधिकारी संजमुम्मुहो के० जे मनु-

ष्य चारित्रने सन्मुख थएलो एटले जे मनुष्य आगले समयें संयमसहित सम्यक्त्व पामशे एवो अनिवृत्ति करणना चरम समयवर्त्ति मिछो के० मिथ्यात्वी मनुष्य जाणवो. जे जणी ए आठ प्रकृतिना बंधकमांहे एवी विशुद्धि बीजा स्थानकें न पामियें, जो पण मिथ्यात्वीथी सास्वादननीना अध्यवसाय उज्ज्वल छे. तथापि सास्वादन गुणठाणुं तो पडतां होय छे. ते अपेक्षायें संक्लिष्ट कहीयें, तेणे थीणद्धीत्रिक अने अनंतानुबंधीआ चारनो बंध, सास्वादने मध्यमरसें बंधाय, पण मंदरसें तिहां न बंधाय. ए आठ पाप प्रकृति छे. ते जणी एनो जघन्यरस विशुद्धियें बंधाय, ते विशुद्धाध्यवसाय तो ग्रंथिजेद करतां होय, ते मांहे पण वली चारित्र सहित सम्यक्त्व पडिवजनारनी विशुद्धि अधिक होय छे. तेथी तेनेज लीधा, अने सम्यक्त्व लह्या पछी तो ए आठ प्रकृतिनो बंध नज होय, ते माटें सम्यक्त्व प्राप्तिथी पूर्वलो समय कह्यो; तथा चारित्रसहित सम्यक्त्व अंगीकार करवाना अधिकारी मनुष्यज होय, तेथी मनुष्यज लीधा पण देवादिक न लीधा.

बिय के० बीजा अप्रत्याख्यानावरण कषायमोहनीयनी चोकडीना जघन्यरस बंधाधिकारी जे आगले समयें संयम पडिवजशे, एवा अविरय के० अविरति गुणस्थानकने चरम समयवर्त्ति मनुष्य जाणवा. एना बंधकमांहे ए थकी अधिक विशुद्धिस्थानक बीजुं कोइ नथी. अहींआं कोइ एक देशविरति संयमने सन्मुख थयेलो जीव पण कहे छे. तथापि देशविरति संयमने सन्मुखनी विशुद्धि थकी सर्व विरति संयमने सन्मुखनी विशुद्धि अधिकी होय. एम बहुश्रुतें विचारवुं, तत्व केवलीगम्य. एनो मंदरस, अति विशुद्धियें बंधाय छे.

तथा तियकसाय के० त्रीजा कषायनी चोकडी एटले प्रत्याख्यानावरण चार कषाय मोहनीयनो मंदरस बंध, संयमने सन्मुख थयेलो जे आगलें समयें चारित्र अवश्य पामशे, एवो देसे के० देशविरति मनुष्य जाणवो, जे जणी एना बंधक मांहे एहिज अत्यंत विशुद्धि छे; अहींआं संयम सन्मुख कह्यो माटें तिर्यंच न होय, तथा प्रमत्तादिक गुणठाणे प्रत्याख्यानीआनो बंध नथी, ते जणी देशविरति कह्यो तथा अप्रत्याख्यानीआनो बंध अविरतिने होय, ते जणी ते न लीधा; संयमसन्मुख अविरति सम्यक्दृष्टिथी पण संयमसन्मुख देशविरति सम्यक्दृष्टिनी अनंतगुण विशुद्धि होय, ते माटें अप्रत्याख्यानीआना मंदरसथी प्रत्याख्यानीआनो मंदरस हीन होय.

पमत्तो के० प्रमत्त गुणस्थानक वर्त्ति साधु जे आगले समयें अप्रमत्त थाशे एवो साधु, प्रमत्त गुणठाणाना चरम समयें एक अरइ के० अरतिमोहनीय, बीजी सोए के० शोकमोहनीय, ए बे प्रकृतिनो जघन्यरस बंधाधिकारी होय, जे जणी ए बे प्रकृतिना बंधक मांहे एहिज अति विशुद्धि होय. एवी बीजे स्थानकें विशुद्धि न होय, अप्रमत्तादिकने विषे ए बे प्रकृतिनो बंध नथी, माटें प्रमत्तज कह्यो. एवं अढार प्रकृति थइ. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ६९ ॥

अपमाइ हारग दुगं, दुनिद असुवन्न हासरइ कुछा ॥
जयमुवघाय मपुवो, अनियट्टी पुरिस संजलणे ॥ ७० ॥

अर्थ—अपमाइ के० अप्रमादि साधु अप्रमत्त गुणठाणा थकी प्रमत्तें आवतो होय, एटले आगले समयें प्रमत्त अवश्य थशे एवो अप्रमत्त साधु, संक्लिष्ट थको हारगदुगं के० आहारक शरीर अने आहारकांगोपांग, ए बे नामकर्मनी प्रकृतिनो जघन्यरसबंध करे. जे जणी ए बे पुण्य प्रकृति छे, माटे एनो मंदरस संक्लेशें बंधाय. आहारकना बंधकमांहे एवो संक्लेश बीजे कोइ स्थानकें नथी, ते माटें. तथा मिथ्यात्वादिक प्रमत्तांत गुणठाणे तो ए आहारक द्विकनो बंधज नथी, अने सातमे तथा आठमे गुणठाणे एनो बंध छे ते गुणठाणां तो एथी विशुद्ध छे. केम के प्रमत्तथी अप्रमत्तें चढतो पण विशुद्ध छे. एवं वीश प्रकृति थइ.

दुनिद्द के० एक निद्रा, बीजी प्रचला, ए निद्राद्विक. असुवन्न के० अशुज्ञवर्ण, अशुज्ञगंध, अशुज्ञरस अने अशुज्ञस्पर्श, हासरइकुच्छा के० हास्य, रति अने जुगुप्सा तथा ज्ञयमुवघाय के० ज्ञय मोहनीय अने उपघात, ए अगीआर प्रकृति थइ. तेमां नव प्रकृतिनो मंदरस तो मपुव्वो के० अपूर्वकरणनामा आठमुं गुणठाणुं तेना सात ज्ञाग ठे, ते मांहेला ठ्ठा ज्ञागने प्रांतें चरम समयें जघन्यरस बांधे, अने निद्रा तथा प्रचला ए बे निद्रानो जघन्यरस अपूर्वकरणना प्रथमज्ञागें आपणा बंधना प्रबंधव्यवच्छेदथी प्रथम समयेंज जघन्यरस बांधे. ए अगीआर पाप प्रकृति ठे. ते ज्ञणी अति विशुद्धें मंदरसें बंधाय. एना बंधकमां एहिज अति विशुद्धि ठे, केम के एथी अतिविशुद्धि आगले गुणठाणे ठे खरी, पण तिहांतो ए अगीआर प्रकृतिनो बंधज नथी, तथा अहींआं पाठमां कह्यो नथी; तथापि ए अपूर्वकरण क्षपकश्रेणीनो लेवो, केम के उपशम श्रेणीना अपूर्वकरण थकी क्षपक श्रेणीनुं अपूर्वकरण अनंतगुणुं विशुद्ध ठे. अहींआं कोइएक कहे ठे के, एम कहेशो तो एना अजघन्य बंधने सादिसांत पणुं न संज्ञवे ? केम के क्षपक श्रेणीथी पडवुं नथी अने ते तो जघन्य बंधथी पडतो जेवारें अजघन्य रस बांधे, तेवारें अजघन्यनी सादि होय, अने क्षपक श्रेणीयें तो जघन्यरस बांधीने वलतो अबंधक थाय ते ज्ञणी ए वात विचारवा योग्य ठे. एवं एकत्रीश प्रकृति थइ.

अनियट्टीपुरिससंजलणे के० अनिवृत्तिकरण एवे नामे नवमुं गुणठाणुं ठे. जीव चारित्र मोहनीय खपावावाने पण त्रण करण करे. तिहां अप्रमत्त गुणठाणुं यथा प्रवृत्तिकरण अने आठमुं गुणठाणुं अपूर्वकरण तथा नवमुं गुणठाणुं अनिवृत्तिकरण, ते नवमा गुणठाणाना पांच ज्ञाग करीयें, तिहां एकेका ज्ञागें अनुक्रमें पुरुषवेद, संज्वलन क्रोध, संज्वलनमान, संज्वलनी माया अने संज्वलनो लोज्ञ, ए पांच मोहनीयनी प्रकृतिनो बंध व्यवच्छेद करे, तिहां पोतपोताना बंधने ठेहले बंधें, मंदरस बंध होय. ए पांच पाप प्रकृतिनो विशुद्धियें मंदरस बंधाय ठे. ए पांचना बंधक मांहे एहिज अति विशुद्धता ठे. एवं ठत्रीश प्रकृति थइ ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७० ॥

विग्घावरणे सुहुमो, मणुतिरिआ सुहुम विगल तिगआउ ॥
वेउवि ठक्क ममरा, निरया उज्जोय उरल दुगं ॥ ७१ ॥

अर्थ–विग्घावरणे के० दानांतरायादिक पांच अंतरायनी प्रकृति, तथा आवरण एटले पांच ज्ञानावरणीय अने चार दर्शनावरणीय, ए चौद प्रकृतिनो जघन्य रसबंध स्वामी, सुहुमो के० सूक्ष्मसंपराय गुणस्थानकवर्त्ति क्षपक श्रेणीवालो पोताना बंधने चरम बंधें होय, ए चौद प्रकृतिना जघन्यरस बंधमांहे एथी अधिक विशुद्धि, बीजे कोइ स्थानकें नथी. ए पापप्रकृति ठे, माटें विशुद्धियें मंदरस बांधे.

सुहुम के० सूक्ष्म, अपर्याप्त अने साधारण, ए सूक्ष्मत्रिक तथा विगलतिग के० विकलजातित्रिक, आउ के० चार गतिनां आयु, एवं दश प्रकृति तथा वेउविठक्क के० वैक्रियशरीर, वैक्रियअंगोपांग, देवगति, देवानुपूर्वी, नरकगति, नरकानुपूर्वी ए वैक्रिय षट्क कहीयें. ए शोल प्रकृतिना मंदरस बंध स्वामी मणुतीरिआ के० मनुष्य अने तिर्यंच होय. ए शोल प्रकृतिमां देवत्रिक, वैक्रियद्विक, मनुष्यायु अने तिर्यगायु ए सात पुण्यप्रकृति ठे, ते ज्ञणी एनो मंदरस पोताना बंधाध्यवसाय स्थानकमांहे जे मलीनाध्यवसाय स्थानक ठे, तेणे करी पोताना बंधकमांहे जे अति संक्लिष्ट होय ते बांधे, अने नरकत्रिक, सूक्ष्मत्रिक तथा विकलजातित्रिक ए नव पापप्रकृति ठे, ते ज्ञणी एना मंदरस बंध स्वामी पोताना बंधाध्यवसाय स्थानक मध्यें जेने घणुं विशुद्धिपणुं होय ते एनो जघन्यरस बंध स्वामी होय, ए शोले प्रकृतिना मंदरस बंधाधिकारी मनुष्य अने तिर्यंच तत्प्रायोग्य विशुद्धि तथा संक्लेशें वर्त्तता होय, जे ज्ञणी ए शोल प्रकृति मध्यें मनुष्यायु अने

तिर्यगायु, ए बे आयु विना शेष चौद प्रकृतिनो वंध तो ज्ञव प्रत्ययेंज देवता तथा नारकीने न होय, तेथी ते, एना बंधाधिकारी नथी, तथा मनुष्यायु अने तिर्यगायुनो पण जघन्य स्थितिबंध करतां मंदरस बंधाय, ते जघन्यस्थिति तो क्षुल्लकज्ञवरूप छे तेनो वंध देवता नारकीने न होय, तेथी तेने मंदरस न बंधाय.

उज्जोय के० उद्योतनामकर्म अने उरलडुगं के० औदारिक शरीर अने औदारिक अंगोपांग, ए त्रण प्रकृतिना जघन्यरस बंधाधिकारी ममरा के० मिथ्यात्वी देवता तथा निरया के० नारकी होय. जे ज्ञणी एना बंधाध्यवसायस्थानक मध्यें संक्लेश स्थानकें वर्त्तता तिर्यग्गति प्रायोग्य बांधता थका एवा जीव होय, तेमांहे पण औदारिक अंगोपांगना मंदरस बंधक त्रीजा देवलोकथी मांमीने सहस्रारांत लगेंना देवता तो एवे संक्लेशें वर्त्तता एकेंड्रियप्रायोग्य बांधे, ते मध्यें औदारिक अंगोपांगनो तो जघन्यरसबंध नथी, ते ज्ञणी ते एना अधिकारी नहीं जाणवा. तथा पर्याप्ता पंचेंड्रिय, मनुष्य, तिर्यंच पण एवे संक्लेशें वर्त्तता नरकप्रायोग्य नामकर्म बांधे, ते मध्यें ए त्रण प्रकृतिनो बंध नथी, तेथी ते पण एना अधिकारी न कह्या, अने मिथ्यात्वी देव अधिकारी कह्या. एवं (६७) थइ.॥ ७१ ॥

तिरि डुग नियं तमतमा, जिण मविरय निरय विणिगथा वरयं ॥

आसुहु मायव सम्मो, वसायथिर सुह जसा सियरा ॥ ७२ ॥

अर्थ–तिरिडुग के० तिर्यचगति अने तिर्यचानुपूर्वी, ए तिर्यचद्विक. नियं के० नीचैर्गोत्र, ए त्रण प्रकृतिना जघन्यरसबंध स्वामी, तमतमा के० सातमी नरक पृथ्वीना नारकी सम्यक्त्वाज्ञिमुख एवा मिथ्यात्वने चरम समयें वर्त्तता होय, जे ज्ञणी एवी विशुद्धियें वर्त्तता बीजा देवता तथा नारकी होय तो ते मनुष्य प्रायोग्य बांधे. अने सातमी नरकना नारकीने तो मिथ्यात्व थकां ज्ञवप्रत्ययेंज मनुष्य प्रायोग्यनो तथा उच्चैर्गोत्रनो बंध नथी, तो ते स्थानकें ए त्रण प्रकृतिनो बंध करे, ए त्रणे पापप्रकृति छे. ते ज्ञणी विशुद्धियें मंदरस बंधाय. एना बंधकमांहे एहिज अति विशुद्धि छे, ते ज्ञणी ए एना अधिकारी कह्या.

जिणमविरय के० जिननामकर्मना जघन्य रसबंधना स्वामी अविरति सम्यक्दृष्टि मनुष्य, जेणे नरकायु बांध्या पछी क्षायोपशमिक सम्यक्त्व पामी, कथंचित् वली नरकें जातो सम्यक्त्व वमे ते सम्यक्त्व वमतां छेल्ले समयें जिननामकर्मनो मंदरस बांधे. एना बंधकपणामांहे एहिज अति संक्लिष्ट होय.

निरयविण के० एक नरकगतिविना शेष त्रण गतिना, जीव, मिथ्यात्वी मध्यमपरिणामें वर्त्तता त्रस बांधी स्थावर बांधतां पंचेंड्रियजाति बांधीने इगथावरयं के० एकेंड्रियजाति नामकर्म बांधतां घोलना परिणामी होय. जे ज्ञणी अवस्थित परिणामें रहेतां तेवी विशुद्धि न होय, ते ज्ञणी परावर्त्तमान लीधा, तथा नारकी तो ज्ञव प्रत्ययेंज एकेंड्रियजाति अने स्थावरनामकर्मनो बंध नथी करता, तेथी ते एना अधिकारी नथी. ए बे प्रकृति, मिथ्यात्व प्रत्ययिकी छे, ते ज्ञणी नारकी विना शेष त्रण गतिना मिथ्यात्वी जीव, एकेंड्रियजाति तथा स्थावरनाम कर्मना जघन्यरस बंधाधिकारी कह्या.

आसुहुम के० आ एटले मर्यादायें एटले सौधर्म लगेंना देवता जाणवा. अहींआं समश्रेणीयें बेहु देवलोक छे. ते ज्ञणी ईशान देवलोक पण लेवो; एटले ज्ञवनपति, व्यंतर, ज्योतिषी, सौधर्म अने ईशानना देव देवी मिथ्यादृष्टि अति संक्लिष्ट थका एकेंड्रिय प्रायोग्य बांधतां आयव के० आतप नामकर्मनो मंदरस बांधे, जे ज्ञणी मनुष्य तथा तिर्यंच, एवे संक्लेशें वर्त्तता नरक प्रायोग्य बांधे. तेथी ते एना अधिकारी नहीं, अने सनत्कुमारादिक देवोने तो एकेंड्रिय प्रायोग्यनो बंधज नथी. तेथी ते पण न लीधा.

सम्मोव के० सम्यक्दृष्टि अथवा मिथ्यादृष्टि पंचेंड्रिय जीव, अंतरमुहूर्त्त अंतरमुहूर्त्तने फेरसारें साय

के० शातावेदनीय, थिर के० स्थिर, सुह के० शुन्न, जसा के० यश, ए चार प्रकृतिने सइयरा के० इतर सहित करीयें, एटले अशाता, अस्थिर, अशुन्न अने अयश एम ए चारे एनी विरोधिनी परावर्त्तमान प्रकृतिये सहित करीयें तेवारें आठ प्रकृति थाय. ते अंतरमुहूर्त्त शाता, अंतरमुहूर्त्त अशाता, ए रीते घोलना परिणामें बांधतो ए आठ प्रकृतिनो मंदरस बांधे, ते प्रमत्त गुणठाणा लगें बांधे, अने उपरले गुणठाणे अध्यवसायस्थानकें अवस्थितपणे रहेतो एक शाताज बंधाय, तेथी मिथ्यात्वादिक ठ गुणठाणां लगें ए आठ प्रकृतिना जघन्य रसबंध स्वामी होय. एवं चोराशी प्रकृति थइ.

अहींआं न्नावना कहे ठे. जीवने मिथ्यात्वें अतिसंक्लेशें अशातानी त्रीश कोडाकोडी सागरोपम अने अस्थिर, अशुन्न तथा अयशःकीर्त्तिनी वीश कोडाकोडी सागरोपमनी उत्कृष्टी स्थिति अवस्थितपणे बंधाय, तिहां एनी विरोधिनी चार प्रकृतिनो बंध नथी, तेथी एकादिक समयनी स्थिति हीन करतां यावत् पंदर कोडाकोडी तथा त्रण प्रकृतिनी दश कोडाकोडी सागरोपम प्रमाण स्थितिबंधना हेतु अध्यवसायस्थानक लगें तो ए चार पाप प्रकृतिनो निरंतरपणे बंध पमे, ते माटें तिहां मंदरस न होय, तथा जेवारें पंदर कोमाकोमी सागरोपम वेदनीयनो अने दश कोमाकोमी सागरोपम नामकर्मनो जे अध्यवसायस्थानकें बंध पडे तेवारें तिहांथी पठी शाता अशातानो तथा स्थिर अस्थिरनो तथा शुन्न, अशुन्ननो अने यश अयशनो परावर्त्तें अंतरमुहूर्त्त लगें फेरसारें बंध करे, एमज प्रथम गुणठाणे अंतःकोमाकोमी प्रमाण स्थिति लगें पण घोलना परिणामे अंतर मुहूर्त्तने आंतरे ए आठ प्रकृतिनो बंध करतो मंदरस बांधे, जे न्नणी अप्रमत्तादिक आगला गुणठाणे विशुद्धि न्नणी शातादिक चार प्रकृति अविरोधिनीपणेज बांधे. तथा एकेंदियादिक एनी लघुस्थिति बांधे, पण मंदरस न बांधे. ॥ ७२ ॥

तस वन्न तेअ चउ मणु, खगइ डुग पणिंदि सास परघुच्चं ॥
संघयणा गिइ नपु थी, सुन्नगि अरति मिच्छचउ गइआ ॥ ७३ ॥

अर्थ–तस के० त्रस अने बादर, पर्याप्त अने प्रत्येक, ए त्रसचतुष्क. वन्न के० शुन्नवर्ण, शुन्नगंध, शुन्नरस अने शुन्नस्पर्श, ए वर्णचतुष्क. तेअचउ के० तैजस, कार्मण, अगुरुलघु अने निर्माण, ए तैजसचतुष्क, ए त्रण चतुष्क. मणु के० मनुष्यद्विक, खगइडुग के० खगतिद्विक पणिंदि के० पंचेंद्रिय जाति, सास के० उश्वासनाम, परघुच्चं के० पराघातनाम, उच्चैर्गोत्र, संघयणागिइ के० ठ संघयण तथा ठ संस्थान, नपु के० नपुंसकवेद, थी के० स्त्रीवेद, सुन्नगिअरति के० सुन्नग, सुस्वर अने आदेय, ए शुन्नत्रिक तथा एना इतर डुर्न्नाग्य, डुःस्वर, अनादेय, ए दौर्न्नाग्यत्रिक ए चालीश प्रकृतिनो मंदरस, मिच्छचउगइआ के० चारे गतिना मिथ्यात्वी जीव, बांधे. तिहां त्रस, बादर पर्याप्त, प्रत्येक, शुन्नवर्ण, गंध, रस, स्पर्श, तैजस, कार्मण, अगुरुलघु, निर्माण, पंचेंद्रियजाति, पराघात, उश्वास, ए पंदर प्रकृतिना तिर्यंचमनुष्य, मिथ्यात्वी तत्प्रायोग्य संक्लेशें नरक प्रायोग्य नामकर्मनी अठावीश प्रकृति बांधतां, मंदरस बांधे. एना बंधकमांहे संक्लिष्टपणुं होय, ए पुण्य प्रकृति ठे, एनो संक्लिष्टें मंदरस बांधे, तथा नारकी अने सनत्कुमारादिकथी सहस्रारांत लगेंना मिथ्यात्वी देवता संक्लेशें तिर्यंचगति प्रायोग्य नाम कर्मनी उंगणत्रीश प्रकृति बांधतां, पण ए पंदर प्रकृतिना मंदरस स्वामी होय, तथा ए पंदर मांहेथी पंचेंद्रियजाति अने त्रसनाम विना शेष तेर प्रकृतिना मंदरस स्वामी, न्नवनपति, व्यंतर, ज्योतिषी, सौधर्म अने ईशानना, देवदेवी, मिथ्यात्वी, एकेंद्रिय प्रायोग्य बांधता एनो मंदरस बांधे, तथा त्रस नाम अने पंचेंद्रिय जाति, ए बे प्रकृति कांइ एक तेथी पण विशुद्धाध्यवसायें पंचेंद्रिय प्रायोग्य बांधतां, मंदरसें बांधे, एम पंदर प्रकृतिना मंदरस स्वामी, चतुर्गतिक मिथ्यात्वी जीव कह्या.

तथा स्त्रीवेद अने नपुंसकवेद, ए बे मोहनीयनी प्रकृतिना मंदरस बंध स्वामी चतुर्गतिक जीव मिथ्यात्वी विशुद्ध थका सम्यक्त्वाभिमुख थका होय. ए बे पाप प्रकृति भणी विशुद्धियें मंदरस बांधे.

मनुष्यगति, मनुष्यानुपूर्वी, शुभखगति, अशुभखगति, ७ संघयण, ७ संस्थान, सुभग, सुस्वर, आदेय, दौर्भाग्य, दुःस्वर, अनादेय अने उच्चैर्गोत्र ए त्रेवीश प्रकृतिना मंदरस स्वामी मिथ्यात्वी जीव घोलना परिणामी परावर्त्तें एनी विरोधिनी प्रकृति बांधतां एवा चतुर्गतिक जीव जाणवा. जे भणी सम्यक्दृष्टि देवता तथा नारकी तो मनुष्य प्रायोग्य बांधतां तिर्यंच गत्यादिक प्रायोग्य विरोधिनी प्रकृति बांधे नही, तथा रूषभनाराचादिक संघयण पण न बांधे, तथा सम्यक्दृष्टि मनुष्य तिर्यंच तो देवता प्रायोग्य बांधतां समचतुरस्र संस्थान बांधे, शेष पांच संस्थान न बांधे, तेमाटें सम्यक्दृष्टिने विरोधिनी प्रकृति साथे परावर्त्तें बंध नथी, तेथी ते मंदरस बंधना अधिकारी नथी, तथा मिथ्यात्वी पण अतिसंक्लिष्टें वीश कोडाकोडी सागरोपम प्रमाण स्थितिबंधाध्यवसाय स्थानकें वर्त्तता तिर्यग्द्विक, नरकद्विक, हुंडसंस्थान, छेवडुं संघयण, अशुभखगति अने नपुंसक वेदादिक प्रकृतिनो निरंतरपणे उत्कृष्ट रस बांधे. तिहांथी वली अढार कोडाकोडी सागरोपमस्थिति बंधाध्यवसाय स्थानकें होय, तेवारें कुब्जसंस्थान, कीलिकासंघयण, परावर्त्तें हुंडसंस्थान, अने छेवठा संघयणनो बंध करे, तिहां मंदरस बांधे, अने पंदर कोडाकोडी सागरोपम स्थिति बंधाध्यवसाय स्थानकथी तिर्यग्द्विकनो मनुष्यद्विक साथें परावर्त्ति बंध करे, तेम नपुंसक वेदनो स्त्रीवेद साथें परावर्त्ति बंध करे, अने दश कोडाकोडी सागरोपम स्थिति बंधाध्यवसाय स्थानक पछी दौर्भाग्यत्रिकनो सौभाग्यत्रिकसाथें परावर्त्ति बंध करे. तिहांथी कोडाकोडी सागरोपम किंचिन्न्यून लगें परावर्त्ति बंधाय, तेथी हीन स्थितिबंध अध्यवसाय स्थानकें केवल मनुष्यद्विक, वज्रऋषभनाराच संघयण, समचतुरस्रसंस्थान, शुभविहायोगति, सौभाग्यत्रिक, पुरुषवेद ए प्रकृति निरंतरपणे बांधे, परंतु तिहां मंदरस न बांधे, जे भणी विरोधिनी प्रकृति साथें परावर्त्तें बांधतांज मंदरस बांधे. एम एकशोने चोवीश प्रकृतिना जघन्य रसबंध स्वामी कह्या. ॥ ७३ ॥

हवे जघन्य, अजघन्य, उत्कृष्ट, अनुत्कृष्ट ए चार प्रकारना रसबंधने विषे सादि, अनादि, सांत अने अनंत ए चार भांगा विचारे छे.

जे थकी हीन कोइ रसबंध न पामीयें, ते जघन्य रसबंध जाणवो, अने ते विना बीजा सर्व अजघन्य रसबंध जाणवा. ए रीतें ए बेहु भेदमां सर्व रसबंध ग्रहण कस्या; तथा उत्कृष्टनी अपेक्षायें लेतां जे थकी अधिक तीव्र रसबंध बीजो कोइ नथी ते उत्कृष्ट रसबंध जाणवो; अने ते थकी एकादि रसाविभागें हीन एवा सर्व रसबंध ते अनुत्कृष्ट रस बंध कहीयें. एम पण ए बे भेद मांहे सर्व रसबंध ग्रहण कस्या, तिहां मूल प्रकृति आठ अने उत्तर प्रकृति एकशोने चोवीश ए बेहुना एना चारे रसबंधे सादि अनाद्यादिक भांगा ग्रंथ लाघव करवाने साथेंज कहे छे.

चउ तेअ वन्न वेअणि, अनाम णुक्कोस सेस धुवबंधी ॥
घाईणं अजहन्नो, गोएडुविहो इमो चउहा ॥ ७४ ॥

अर्थ—चउतेअ के० तैजस, कार्मण, अगुरुलघु अने निर्माण ए तैजसचतुष्क. वन्न के० शुभवर्णादिक चार ए आठ नामकर्मनी उत्तर प्रकृतिना अनुत्कृष्ट रसबंधें सादि, अनादि, सांत अने अनंत ए चारे भांगा होय, जे भणी ए आठ प्रकृतिनो उत्कृष्ट रसबंध, अपूर्वकरणनामा आठमा गुणठाणाना छठा भागने प्रांतें पोताना चरम बंधें एक उत्कृष्ट रस स्थानक होय, अने ते विना सर्व अनुत्कृष्ट रस स्थानक जाणवां. जे भणी ए स्थानक, जेणे पाम्युं नथी. तेने सदा अनुत्कृष्ट रसबंध स्थानक जाणवां, ते अनादि जाणवां. तथा

जे जीव, उपशमश्रेणीयें उत्कृष्ट रस बांधी, फरी तिहांथी पडतो हीन रस बांधे, तिहां अनुत्कृष्ट रस बंधनी सादि जाणवी, तथा अनव्यने ते स्थानक पामवुंज नथी,अने उत्कृष्ट रस बांधवोज नथी, तेथी तेने अनुत्कृष्ट रसबंध अनंत नागें जाणवो. अने नव्य जीव हशे ते श्रेणी पामी उत्कृष्ट रस बांधशे. तिहां अनुत्कृष्ट रसनुं सांतपणुं जाणवुं. एम ए आठ उत्तर प्रकृतिनो चार नेदें अनुत्कृष्ट रसबंध कह्यो.

तथा वेअणिअनामणुक्कोस के० वेदनीयकर्म अने नामकर्म, ए बे मूल प्रकृतिना अनुत्कृष्ट रसबंधने विषे चार नंग कहे ले. ए बे कर्ममांहेली एक शाता, बीजी यशःकीर्त्ति, ए वे शुनप्रकृतिनो तो उत्कृष्ट रस बंध क्षपकने दशमा गुणगणाना अंत समयें पामीयें. माटें ते स्थानक जे नथी पाम्या तेने अनुत्कृष्टनी अनादि. तथा जे ए स्थानक पामीने पाना पड्या तेने फरी बांधती वखतें सादि तथा अनव्यने अनंत अने नव्यने उत्कृष्ट रस बंध करशे, माटें अनुत्कृष्ट रस बंधनुं सांतपणुं जाणवुं.

तथा ए आठ प्रकृतिना जघन्य, अजघन्य अने उत्कृष्ट ए त्रण बंधने विषे सादि अने सांत ए बे नांगा होय. तिहां ए आठ प्रकृतिनो उत्कृष्ट रस बंध क्षपकने अपूर्वकरणें होय. ते प्रथम बांधवा मांड्यो ते माटें सादि, ते बंध, एक समयेंज होय. पण आगल न होय, माटें सांत बीजो नांगो तथा ए आठ शुन प्रकृति ले माटें एनो जघन्यरस सर्वोत्कृष्ट संक्लेशें वर्त्ततो मिथ्यात्वी जीव, संज्ञी पर्याप्तो बांधे. ते एक समय तथा बे समय लगें बांधे, ते पली अजघन्य बंध बांधे, ते वार पली वली कालांतरें सर्वोत्कृष्ट संक्लेश पामीने जघन्य रस बांधे, एम जघन्य, अजघन्यने विषे फरता जीवने सादि अने सांत, ए बे नांगा होय.

हवे तैजसचतुष्क विना सेस के० शेष रही जे ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय नव, कषाय शोल, एक मिथ्यात्वमोहनीय, पांच अंतराय, नय, जुगुप्सा, उपघात अने अशुनवर्णचतुष्क, ए तेंतालीश प्रकृति ध्रुवबंधी के० ध्रुवबंधिनी ले; तेनो अजघन्य रसबंध सादि, अनादि, सांत अने अनंत चार नेदें होय; जे श्रेणी ए अशुन प्रकृतिनो जघन्यरस, विशुद्धियें करी पोताना चरमबंधें होय, अने ते स्थानक जे नथी पाम्या, तेने अजघन्यरस बंधनी अनादि अने जे श्रेणीथी पनी फरी बंध करे, तेने सादि तथा अनव्य जघन्यरस नहींज बांधे, तेथी तेने अजघन्यरसबंध अनंत; अने नव्य जीव सम्यक्त्व पामशे, तेवारें ते स्थानक लइ जघन्यरसबंध करशे, तिहां अजघन्य रसबंधनुं सांतपणुं जाणवुं. एम चार नांगा कह्या.

घाईणं अजहन्नो के० ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय, मोहनीय अने अंतराय ए चार मूल प्रकृति, घातिनी ले. एना अजघन्यरस बंधने विषे चार नांगा होय, केम के ए चार पापप्रकृति श्रेणी विशुद्धियें मोहनीयनो नवमा गुणगणाने प्रांतें अने शेष त्रण कर्मनो दशमा गुणगणाने प्रांतें जघन्य रस बंधाय, शेष सर्व स्थानकें अजघन्य रस बंधाय, तेने विषे पण चार नंग जाणवा. ते आवी रीतें के जेणे जघन्यरसबंध नथी लह्यो, तेने अजघन्य रसबंध अनादि, जे जघन्यरस बांधी वली श्रेणीथी पडतां अजघन्य रस बांधे तिहां सादि, अनव्यने अजघन्य रसबंध अनंत जाणवो, अने नव्यने अजघन्य रसबंध सांतपणे जाणवो. ए चार कर्मना अजघन्य बंध विना शेष त्रण बंधने विषे सादि अने सांत, ए बे नांगा लाने.

गोएडुविहो के० गोत्रकर्मनो अनुत्कृष्ट तथा अजघन्य ए बे रस बंधने विषे इमोचउहा के० एमज चार नंग होय. ते कहे ले. तेमध्यें नीचैर्गोत्रनो जघन्य रसबंध सातमी नरक पृथ्वीना नारकी ग्रंथिनेद करी मिथ्यात्वने लेहले समयें बांधे, ते स्थानक जे नथी पाम्या तेने अनादिनो अजघन्य रस बंध ले, अने जेणे एक समयमां जघन्य रस बंध करी फरी अजघन्य रस बांधे तेने सादि, अनव्य जीव ते स्थानक क्यारें पण नहीज पामशे, तेथी तेने अनंत, तथा नव्य जीव जघन्य रसबंध करशे. तथा रस बंध विछेद पण करशे,तेथी तेने सांत. तेमज उच्चैर्गोत्रनो विशुद्धिये उत्कृष्ट रसबंध, दशमा गुणगणाने प्रांतें होय. ते विना बीजा सर्व अनुत्कृष्ट रसबंध जाणवा. तिहां जेणे श्रेणी नथी करी, तेणे उत्कृष्ट रस बंध नथी कर्यो. तेने

अनुत्कृष्ट रसबंध अनादि अने श्रेणीथी पडतां उत्कृष्ट रस बांधी फरी अनुत्कृष्ट रस बांधे. तिहां सादि, अभव्यने अनुत्कृष्ट रसबंध अनंत अने भव्यने अनुत्कृष्टनो सांत, एम चार भेद जाणवा, अने शेष जघन्य तथा उत्कृष्ट ए बे, एक समयना माटें एनेविषे सादि अने सांत ए बे भांगा होय. एम सुडतालीश ध्रुवबंधिनी प्रकृति तेम वर्णादिक चार शुभाशुभ गणतां एकावन्न उत्तर प्रकृतिनो जघन्य, अजघन्य, उत्कृष्ट अने अनुत्कृष्ट एम चार प्रकारना बंधना सादि, अनादि, सांत अने अनंत. एमांना भांगा जिहां जे संभवे, तिहां ते कह्या. ॥ ७४ ॥

सेसंमि डुहा ॥ अनुभागबंधो सम्मतो ॥ अथ प्रदेशबंधे आदावौदारिकादिवर्गणामाह ॥ इग डुग णुगाइ, जा अभवणंत गुणि आणू ॥ खंधा उरलो चि अव, ग्गणाउ तहअगहणं तिरिया ॥ ७५ ॥

अर्थ–सेसंमिडुहा के० एथी शेष रही जे औदारिक, वैक्रिय अने आहारक, ए त्रण शरीर तथा एज त्रण शरीरनां अंगोपांग त्रण, संस्थान छक्क, संघयण छक्क, पांच जाति, गति चार, खगतिद्विक, आनुपूर्वी चतुष्क, जिननाम, उश्वास, उद्योत, आतप, पराघात, त्रसदशक, तथा स्थावरदशक, ए नामकर्मनी प्रकृति अठावन तथा वेदनीयद्विक, गोत्रद्विक, त्रण वेद, हास्यादि युगलद्विक अने आयु चार, एवं तहोंत्तेर अध्रुवबंधिनी प्रकृतिना उत्कृष्ट, अनुत्कृष्ट, जघन्य, अजघन्य, ए चारे बंध सादि अने सांत, ए बे भांगें होय, केम के, ए प्रकृतिउनो बंध केवारेंक होय अने केवारेंक न होय, जेवारें होय तेवारें सादि, अने न होय, तेवारें सांत.

एम सविस्तरपणे रसबंध वखाण्यो. हवे अनुक्रमागत प्रदेश बंध कहेवाने अवसरें उपोद्धात संगतें करी प्रथम औदारिकादिक वर्गणानुं स्वरूप निरूपण कर्म वर्गणा आणवा निमित्तें कहे छे.

(१) जेम कुचीकर्ण शेठने गाय मेलववानुं व्यसन, तेथी तेणे घणी गायो मेलवी. एकठी कीधी. पछी तेनी गणती आणवाने अर्थें वर्णादिकें सरखी एवी गायोनां टोलां बांध्यां; तेवी रीतें अनंता पुद्गलस्कंधने जूदा लेखवी, तेना भेद पाडवाने अर्थें ज्ञानीयें परमाणुसंख्यायें सरखा सरखा पुद्गलस्कंधनां टोलां बांध्यां. तेनुं नाम वर्गणा कहीयें. जेम जगत्मांहे जे एकला जूदा परमाणुआ छे, तेनुं टोलुं ते प्रथम वर्गणा, तेमज बे परमाणुआ एकठा मलवा थकी जे स्कंध होय, तेने द्व्यणुक कहीयें. तेनुं टोलुं ते बीजी वर्गणा, तथा त्रण परमाणुयें निष्पन्न जे स्कंध, तेने त्र्यणुक कहीयें. तेनुं टोलुं ते त्रीजी वर्गणा. एम एकेक परमाणुयें वधता वधता स्कंधनां सरखां सरखां टोलां तेनी वर्गणा वधती वधती जाय. (२) एम वधती वधती अभव्य जीवथी अनंत गुणा अने सिद्धना जीवने अनंतमा भागप्रमाण परमाणुयें करी निष्पन्न जे स्कंध ते स्कंध औदारिक शरीर निपजाववा योग्य होय, तेथी ते स्कंध औदारिक शरीरने ग्रहण करवा योग्य होय, ते माटे ते औदारिक, ग्रहण योग्य जघन्य वर्गणा होय. ए थकी एक परमाणुयें हीन स्कंध वर्गणा लगें सर्व अग्रहण योग्य वर्गणा कहीयें. जे भणी ते हवे स्कंधें शरीर नीपजे नहीं, हवे ते जघन्य औदारिक शरीर आरंभक स्कंधवर्गणा तेथी एकेक परमाणुयें वधता स्कंधनी एवी बीजी, त्रीजी, चोथी, पांचमी एम वधती वधती अनंत वर्गणा औदारिक शरीर ग्रहण योग्यपणे होय. ते औदारिक शरीर ग्रहण योग्य जघन्य वर्गणा थकी अनंतमे भागें वधती औदारिक शरीर ग्रहणयोग्य उत्कृष्टी वर्गणा होय, ते अनंतमो भाग पण अनंता परमाणुरूप जाणवो, ते माटे औदारिक शरीरने ग्रहणयोग्य पण अनंती वर्गणा जाणवी.

(३) ते औदारिक शरीरनी उत्कृष्ट वर्गणा थकी एकेक परमाणुयें अधिकी स्कंधनी वर्गणा ते औदारिकनी

अपेक्षायें बहु प्रदेशोपचित तथा सूक्ष्मपरिणाम परिणत तेथी औदारिकने अग्रहण योग्य अने वैक्रिय शरीर आरंभक स्कंधनी अपेक्षायें अल्पप्रदेशोपचित तथा बादरपरिणत ते माटे वैक्रिय शरीरने पण अग्रहण योग्य एम एकेक प्रदेशें वधता स्कंध अनंतनी अभव्यथी अनंतगुणी अने सिद्धना अनंतमा भागप्रमाण एटली वर्गणा ते वैक्रिय शरीरने अग्रहण योग्य वर्गणा जाणवी. (४) तेथकी एक प्रदेशें अधिका स्कंधनी वर्गणा ते वैक्रिय शरीर आरंभ करतां जघन्य ग्रहण योग्य वर्गणा जाणवी. एम वली एकेक प्रदेशें वधता स्कंधनी अनंती वर्गणा वैक्रिय शरीर निष्पादक होय, ते पण जघन्य वैक्रिय ग्रहण योग्य वर्गणाथी पोताना अनंतमा भाग प्रमाण वधती वैक्रिय शरीरने ग्रहण योग्य उत्कृष्ट वर्गणा होय, तेथी ते पण अनंती वर्गणा जाणवी.

(५) ते वैक्रिय ग्रहण योग्य उत्कृष्ट वर्गणा थकी एक प्रदेशें अधिक स्कंधनी वर्गणा ते वैक्रियदलनी अपेक्षायें बहु प्रदेश निष्पन्न तथा सूक्ष्मपरिणत होय. अने आहारक शरीरप्रायोग्य दलनी अपेक्षायें अल्पप्रदेशिक तथा बादर, परिणत होय. ते माटें वैक्रिय तथा आहारक, ए बेहु शरीरने काममां न आवे, ते भणी ते अग्रहणयोग्य वर्गणा जाणवी. ते पण एकेक प्रदेशे वधता वधता स्कंधनी अभव्यथी अनंत गुणी अने सिद्धना जीवोना अनंतमा भागप्रमाण अनंती वर्गणा जाणवी. ए अनंती अग्रहण योग्य प्रदेश वर्गणा होय. (६) पछी ते थकी एक प्रदेश अधिक स्कंधनी वर्गणा तेणे करी ते आहारक शरीर नीपजे, तेथी ते आहारक प्रायोग्य जघन्य वर्गणा होय, ते वली एकादि प्रदेशें वधता अनंता स्कंधनी अनंती वर्गणा थाय, ते जघन्य वर्गणाना अनंतमा भाग प्रदेश प्रमाण प्रदेशे वधती एवी उत्कृष्टी आहारक शरीरने ग्रहण करवायोग्य वर्गणा अनंती होय.

(७) ते आहारक ग्रहण योग्य उत्कृष्ट वर्गणा थकी एक प्रदेशें वधता स्कंधनी वर्गणा ते आहारकनी अपेक्षायें बहु प्रदेशिक तथा सूक्ष्म अने तैजसनी अपेक्षायें अल्प प्रदेशिक बादर परिणत ते भणी बेहु शरीरने अग्रहणयोग्य एवी जघन्य वर्गणा ते थकी एकादिक प्रदेशें वधती यावत् अभव्यथी अनंतगुणी वर्गणा, ए बे शरीरने अग्रहण योग्य होय. ते माटें अग्रहण योग्य वर्गणा. (८) ते उत्कृष्ट अग्रहण योग्य वर्गणा दल थकी, एक प्रदेशें अधिक स्कंधनी वर्गणा ते तैजस शरीर प्रायोग्य जघन्य वर्गणा जाणवी. पछी ते थकी एकेक प्रदेशें वधता वधता स्कंधनी एवी यावत् जघन्य तैजस शरीर वर्गणाने अनंत भागें जे अनंता परमाणु तेणे करी अधिकी एवी उत्कृष्ट तैजस शरीरने ग्रहण योग्य वर्गणा अनंती जाणवी.

(९) ते तैजस शरीर ग्रहण योग्य उत्कृष्ट वर्गणाना स्कंधथी एक प्रदेशें अधिक स्कंध ते तैजसनी अपेक्षायें बहु प्रदेशिक सूक्ष्म अने भाषादलनी अपेक्षायें अल्प प्रदेशिक बादर होय, तेथी ए बेहु शरीरने काम न आवे, माटें ग्रहण करवाने अयोग्य एवी जघन्य वर्गणा जाणवी. एम एकेक प्रदेश वधता स्कंधनी अभव्यथी अनंतगुणी अने सिद्धना अनंतमा भागप्रमाण एटली वर्गणा अग्रहण योग्य होय. (१०) ते उत्कृष्ट अग्रहण योग्य वर्गणा थकी एक प्रदेशें अधिक स्कंध ते भाषाना दलने काम आवे, ते भणी ते जघन्य भाषा ग्रहण योग्य वर्गणा होय, ते थकी वली एकादिक प्रदेशें वधती वधती यावत् जघन्य भाषा वर्गणाने अनंतमे भागें जे अनंता परमाणु, तिहां लगें वधता स्कंधनी एवी अनंती वर्गणा भाषाने ग्रहण योग्य होय.

(११) ते भाषाने ग्रहण योग्य उत्कृष्ट वर्गणाथी एकादिक प्रदेशें वधता वधता यावत् अभव्यथी अनंतगुण प्रदेशपर्यंत वधतानी अनंती वर्गणा ते सर्व भाषा शरीरनी अपेक्षायें बहु प्रदेशिक सूक्ष्म अने श्वासोश्वासनी अपेक्षायें बादर अल्प प्रदेशिक स्कंध. ते भणी ते वर्गणा ए बेहु शरीरने अग्रहण योग्य एवी वर्गणा अनंती जाणवी (१२) वली ते थकी एक प्रदेशें अधिक स्कंधनी वर्गणा, तेणे करी श्वासोश्वास नीपजे तेथी तेवा स्कंधनो समुदाय, ते श्वासोश्वास ग्रहण योग्य जघन्य वर्गणा जाणवी. ए थकी

एकादिक प्रदेशें वधता वधता यावत् जघन्य वर्गणाना अनंतमा नागमां जेटला प्रदेश तत्प्रमाण तेटला प्रदेशें वधती जे वर्गणा ते श्वासोश्वास ग्रहणयोग्य उत्कृष्टी वर्गणा जाणवी.

(१३) ते थकी एक प्रदेशें अधिक स्कंधनी अग्रहण योग्य वर्गणा पूर्वली पेरें श्वासोश्वासने तथा मनने पण अग्रहण योग्य, तेवी एकादिक प्रदेशें वधती वधती यावत् अन्नव्यथी अनंतगुणी वर्गणा अग्रहण योग्य जाणवी. (१४) ए रीतें वली ते वर्गणाथकी एकादिक प्रदेशें वधता स्कंध तेणे करी द्रव्य, मन, नीपजे, ते नणी ते जघन्य मनोद्रव्यग्रहण योग्यवर्गणा जाणवी. तेथी एकादिक प्रदेशें वधता वधता स्कंध ते यावत् निज जघन्य वर्गणा स्कंधने अनंतमे नागें जे प्रदेश होय, तेटले प्रदेशें वधती उत्कृष्टी मनोग्रहणप्रायोग्य वर्गणा होय.

(१५) ते थकी एक प्रदेशाधिक पुज्ञल स्कंधनी वर्गणा ते मनोद्रव्यनी अपेक्षायें बहु प्रदेशिक सूक्ष्म जाणवी, अने कर्मदलनी अपेक्षायें अल्पप्रदेशिक वादर जाणवी. ते नणी बेहु शरीरने अग्रहणयोग्य एवी अन्नव्यथी अनंतगुणी वर्गणा जाणवी. (१६) वली ते थकी एक प्रदेशें वधता पुज्ञलस्कंधनी वर्गणा ते कर्मदल ग्रहणयोग्य होय, ते नणी ते कर्मप्रायोग्य जघन्य वर्गणा जाणवी ते थकी वली एकादिक प्रदेशें वधता वधता यावत् आपणी जघन्य वर्गणाना अनंतमा नाग प्रदेश प्रमाण प्रदेशें वधती ते उत्कृष्टी कर्म ग्रहणयोग्य पुज्ञलनी वर्गणा जाणवी. तेणे करी कर्मदलें कर्म प्रकृति बंधाय. एक कर्मनी जघन्य अने उत्कृष्टनी वचालें अनंती वर्गणा होय, तेवा दलें करी कर्मप्रकृति बंधाय, ते नणी ए कर्म ग्रहण योग्य वर्गणा कहीयें. ए शोलमी वर्गणा थइ. ए स्वमतें कह्युं, तथा बृहच्छतक वृत्तिमध्यें अग्रहण योग्य वर्गणा नथी कही, तेने मतें तो आठज वर्गणा कही ढे.

एहवी वर्गणा ते जीवने ग्रहवा योग्य पुज्ञल होय, जीवाश्रित होय, तेथी उपचारें एने सचित्तवर्गणा कहीयें. अने ए थकी एकादिक प्रदेशें अधिक पुज्ञलस्कंध जे जीवने ग्रहण योग्य नहीं, तेथी तेने अचित्त वर्गणा कहीयें. ते अचित्त वर्गणा पण सर्व जीवथी अनंत गुणी ढे. ए वर्गणानुं स्वरूप मूढमतिने समजाववा अने चित्तमां आणवाने अर्थें बिंदु कल्पनायें करी देखाड्युं ढे. जेम एकादिकथी मांडी दश पर्यंत परमाणु निष्पन्न अग्रहणयोग्य वर्गणा जाणवी. ते थकी अगीआर, बार अने तेर, परमाणु निष्पन्न ते औदारिक ग्रहणयोग्य वर्गणा जाणवी. तेथकी वली चौद, पंदर, शोल, सत्तर, अढार, उंगणीश अने वीश. बिंदुरूप अग्रहणयोग्य वर्गणा जाणवी. ते पढी एकवीश, बावीश अने त्रेवीश, बिंदुरूप वर्गणा, ते वैक्रिय शरीरने ग्रहणयोग्य वर्गणा जाणवी. एम आठ वर्गणा ग्रहणयोग्य जाणवी; अने आंतरे आंतरे आठ वर्गणा अग्रहण योग्य ढे, बेहु मलीने शोल वर्गणा थइ. ए शोल वर्गणा सचित्त जाणवी. जे नणी एमां आठ वर्गणाना पुज्ञल जीवने ग्रहण योग्य होय, तेथी ते उपचारें जीवाश्रित कहेवाय, तेमाटें एने सचित्त कहीयें. अने अंतरालनी आठ वर्गणाना पुज्ञल जीवने अग्रहणयोग्य ढे, तो पण ते वर्गणा ग्रहणयोग्य वर्गणाने आंतरे ढे, ते नणी एने सचित्त वर्गणाज कहीयें.

(१) ए पूर्वोक्त उत्कृष्ट कर्मवर्गणा थकी एकादिक प्रदेशें वधता वधता स्कंधनी सर्व जीवथी अनंती वर्गणा, ते निरंतर पणे सदाकाल पामीयें. पण तेहवा स्कंधनी वर्गणा जीवने ग्रहवायोग्य न होय, ते नणी तेने ध्रुवाचित्त जघन्य वर्गणा कहीयें. ते जघन्य वर्गणाथकी उत्कृष्ट वर्गणाना प्रदेश अनंत गुणा होय, तेने उत्कृष्ट ध्रुवाचित्त वर्गणा कहीयें. (२) ते थकी वली एकादिक प्रदेशें अधिक स्कंधनी वर्गणा अनंती सर्व जीव थकी अनंत गुणी. एवा पुज्ञल स्कंध, केवारेंक निरंतर पणे होय, अने केवारेंक सांतर पणे पण होय, ते नणी अध्रुवाचित्त वर्गणा कहीयें. (३) ते थकी एकादिक प्रदेशें वधता पुज्ञल स्कंधनी वर्गणा न पामीयें, पण आगली वर्गणा स्कंधनुं महत्वपणुं देखाडवाने अर्थें प्ररूपीयें, तेवी पण अनंती शून्य वर्ग-

अपेक्षायें बहु प्रदेशोपचित तथा सूक्ष्मपरिणाम परिणत तेथी औदारिकने अग्रहण योग्य अने वैक्रिय शरीर आरंभक स्कंधनी अपेक्षायें अल्पप्रदेशोपचित तथा बादरपरिणत ते माटें वैक्रिय शरीरने पण अग्रहण योग्य एम एकेक प्रदेशें वधता स्कंध अनंतनी अभव्यथी अनंतगुणी अने सिद्धना अनंतमा भागप्रमाण एटली वर्गणा ते वैक्रिय शरीरने अग्रहण योग्य वर्गणा जाणवी. (४) तेथकी एक प्रदेशें अधिका स्कंधनी वर्गणा ते वैक्रिय शरीर आरंभ करतां जघन्य ग्रहण योग्य वर्गणा जाणवी. एम वली एकेक प्रदेशें वधता स्कंधनी अनंती वर्गणा वैक्रिय शरीर निष्पादक होय, ते पण जघन्य वैक्रिय ग्रहण योग्य वर्गणाथी पोताना अनंतमा भाग प्रमाण वधती वैक्रिय शरीरने ग्रहण योग्य उत्कृष्ट वर्गणा होय, तेथी ते पण अनंती वर्गणा जाणवी.

(५) ते वैक्रिय ग्रहण योग्य उत्कृष्ट वर्गणा थकी एक प्रदेशें अधिक स्कंधनी वर्गणा ते वैक्रियदलनी अपेक्षायें बहु प्रदेश निष्पन्न तथा सूक्ष्मपरिणत होय. अने आहारक शरीरप्रायोग्य दलनी अपेक्षायें अल्पप्रदेशिक तथा बादर, परिणत होय. ते माटें वैक्रिय तथा आहारक, ए बेहु शरीरने काममां न आवे, ते भणी ते अग्रहणयोग्य वर्गणा जाणवी. ते पण एकेक प्रदेशें वधता वधता स्कंधनी अभव्यथी अनंत गुणी अने सिद्धना जीवोना अनंतमा भागप्रमाण अनंती वर्गणा जाणवी. ए अनंती अग्रहण योग्य प्रदेश वर्गणा होय. (६) पछी ते थकी एक प्रदेश अधिक स्कंधनी वर्गणा तेणे करी ते आहारक शरीर नीपजे, तेथी ते आहारक प्रायोग्य जघन्य वर्गणा होय, ते वली एकादि प्रदेशें वधता अनंता स्कंधनी अनंती वर्गणा थाय, ते जघन्य वर्गणाना अनंतमा भाग प्रदेश प्रमाण प्रदेशें वधती एवी उत्कृष्टी आहारक शरीरने ग्रहण करवायोग्य वर्गणा अनंती होय.

(७) ते आहारक ग्रहण योग्य उत्कृष्ट वर्गणा थकी एक प्रदेशें वधता स्कंधनी वर्गणा ते आहारकनी अपेक्षायें बहु प्रदेशिक तथा सूक्ष्म अने तैजसनी अपेक्षायें अल्प प्रदेशिक बादर परिणत ते भणी बेहु शरीरने अग्रहणयोग्य एवी जघन्य वर्गणा ते थकी एकादिक प्रदेशें वधती यावत् अभव्यथी अनंतगुणी वर्गणा, ए बे शरीरने अग्रहण योग्य होय. ते माटें अग्रहण योग्य वर्गणा. (८) ते उत्कृष्ट अग्रहण योग्य वर्गणा दल थकी, एक प्रदेशें अधिक स्कंधनी वर्गणा ते तैजस शरीर प्रायोग्य जघन्य वर्गणा जाणवी. पछी ते थकी एकेक प्रदेशें वधता वधता स्कंधनी एवी यावत् जघन्य तैजस शरीर वर्गणाने अनंत भागें जे अनंता परमाणु तेणे करी अधिकी एवी उत्कृष्ट तैजस शरीरने ग्रहण योग्य वर्गणा अनंती जाणवी.

(९) ते तैजस शरीर ग्रहण योग्य उत्कृष्ट वर्गणाना स्कंधथी एक प्रदेशें अधिक स्कंध ते तैजसनी अपेक्षायें बहु प्रदेशिक सूक्ष्म अने भाषादलनी अपेक्षायें अल्प प्रदेशिक बादर होय, तेथी ए बेहु शरीरने काम न आवे, माटें ग्रहण करवाने अयोग्य एवी जघन्य वर्गणा जाणवी. एम एकेक प्रदेश वधता स्कंधनी अभव्यथी अनंतगुणी अने सिद्धना अनंतमा भागप्रमाण एटली वर्गणा अग्रहण योग्य होय. (१०) ते उत्कृष्ट अग्रहण योग्य वर्गणा थकी एक प्रदेशें अधिक स्कंध ते भाषाना दलने काम आवे, ते भणी ते जघन्य भाषा ग्रहण योग्य वर्गणा होय, ते थकी वली एकादिक प्रदेशें वधती वधती यावत् जघन्य भाषा वर्गणाने अनंतमे भागें जे अनंता परमाणु, तिहां लगें वधता स्कंधनी एवी अनंती वर्गणा भाषाने ग्रहण योग्य होय.

(११) ते भाषाने ग्रहण योग्य उत्कृष्ट वर्गणाथी एकादिक प्रदेशें वधता वधता यावत् अभव्यथी अनंतगुण प्रदेशपर्यंत वधतानी अनंती वर्गणा ते सर्व भाषा शरीरनी अपेक्षायें बहु प्रदेशिक सूक्ष्म अने श्वासोश्वासनी अपेक्षायें बादर अल्प प्रदेशिक स्कंध. ते भणी ते वर्गणा ए बेहु शरीरने अग्रहण योग्य एवी वर्गणा अनंती जाणवी (१२) वली ते थकी एक प्रदेशें अधिक स्कंधनी वर्गणा, तेणे करी श्वासोश्वास नीपजे तेथी तेवा स्कंधनो समुदाय, ते श्वासोश्वास ग्रहण योग्य जघन्य वर्गणा जाणवी. ए थकी

एकादिक प्रदेशें वधता वधता यावत् जघन्य वर्गणाना अनंतमा जागमां जेटला प्रदेश तत्प्रमाण तेटला प्रदेशें वधती जे वर्गणा ते श्वासोश्वास ग्रहणयोग्य उत्कृष्टी वर्गणा जाणवी.

(१३) ते थकी एक प्रदेशें अधिक स्कंधनी अग्रहण योग्य वर्गणा पूर्वली पेरें श्वासोश्वासने तथा मनने पण अग्रहण योग्य, तेवी एकादिक प्रदेशें वधती वधती यावत् अजघन्यथी अनंतगुणी वर्गणा अग्रहण योग्य जाणवी. (१४) ए रीतें वली ते वर्गणाथकी एकादिक प्रदेशे वधता स्कंध तेणे करी द्रव्य, मन, नीपजे, ते जणी ते जघन्य मनोद्रव्यग्रहण योग्यवर्गणा जाणवी. तेथी एकादिक प्रदेशे वधता वधता स्कंध ते यावत् निज जघन्य वर्गणा स्कंधने अनंतमे जागें जे प्रदेश होय, तेटले प्रदेशें वधती उत्कृष्टी मनोग्रहणप्रायोग्य वर्गणा होय.

(१५) ते थकी एक प्रदेशाधिक पुजल स्कंधनी वर्गणा ते मनोद्रव्यनी अपेक्षायें बहु प्रदेशिक सूक्ष्म जाणवी, अने कर्मदलनी अपेक्षायें अल्पप्रदेशिक वादर जाणवी. ते जणी बेहु शरीरने अग्रहणयोग्य एवी अजघन्यथी अनंतगुणी वर्गणा जाणवी. (१६) वली ते थकी एक प्रदेशें वधता पुजलस्कंधनी वर्गणा ते कर्मदल ग्रहणयोग्य होय, ते जणी ते कर्मप्रायोग्य जघन्य वर्गणा जाणवी ते थकी वली एकादिक प्रदेश वधता वधता यावत् आपणी जघन्य वर्गणाना अनंतमा जाग प्रदेश प्रमाण प्रदेशें वधती ते उत्कृष्टी कर्म ग्रहणयोग्य पुजलनी वर्गणा जाणवी. तेणे करी कर्मदलें कर्म प्रकृति बंधाय. एक कर्मनी जघन्य अने उत्कृष्टनी वचालें अनंती वर्गणा होय, तेवा दलें करी कर्मप्रकृति बंधाय, ते जणी ए कर्म ग्रहण योग्य वर्गणा कहीयें. ए शोलमी वर्गणा थइ. ए स्वमतें कह्युं, तथा बृहच्छतक वृत्तिमध्ये अग्रहण योग्य वर्गणा नथी कही, तेने मतें तो आठज वर्गणा कही ठे.

एहवी वर्गणा ते जीवने ग्रहवा योग्य पुजल होय, जीवाश्रित होय, तेथी उपचारें एने सचित्तवर्गणा कहीयें. अने ए थकी एकादिक प्रदेशें अधिक पुजलस्कंध जे जीवने ग्रहण योग्य नहीं, तेथी तेने अचित्त वर्गणा कहीयें. ते अचित्त वर्गणा पण सर्व जीवथी अनंत गुणी ठे. ए वर्गणानुं स्वरूप मूढमतिने समजाववा अने चित्तमां आणवाने अर्थें बिंदु कल्पनायें करी देखाड्युं ठे. जेम एकादिकथी मांडी दश पर्यंत परमाणु निष्पन्न अग्रहणयोग्य वर्गणा जाणवी. ते थकी अगीआर, बार अने तेर, परमाणु निष्पन्न ते औदारिक ग्रहणयोग्य वर्गणा जाणवी. तेथकी वली चौद, पंदर, शोल, सत्तर, अढार, उंगणीश अने वीश. बिंदुरूप अग्रहणयोग्य वर्गणा जाणवी. ते पठी एकवीश, बावीश अने त्रेवीश, बिंदुरूप वर्गणा, ते वैक्रिय शरीरने ग्रहणयोग्य वर्गणा जाणवी. एम आठ वर्गणा ग्रहणयोग्य जाणवी; अने आंतरे आंतरे आठ वर्गणा अग्रहण योग्य ठे, बेहु मलीने शोल वर्गणा थइ. ए शोल वर्गणा सचित्त जाणवी. जे जणी एमां आठ वर्गणाना पुजल जीवने ग्रहण योग्य होय, तेथी ते उपचारें जीवाश्रित कहेवाय, तेमाटें एने सचित्त कहीयें. अने अंतरालनी आठ वर्गणाना पुजल जीवने अग्रहणयोग्य ठे, तो पण ते वर्गणा ग्रहणयोग्य वर्गणाने आंतरे ठे, ते जणी एने सचित्त वर्गणाज कहीयें.

(१) ए पूर्वोक्त उत्कृष्ट कर्मवर्गणा थकी एकादिक प्रदेशें वधता वधता स्कंधनी सर्व जीवथी अनंती वर्गणा, ते निरंतर पणे सदाकाल पामीयें. पण तेहवा स्कंधनी वर्गणा जीवने ग्रहवायोग्य न होय, ते जणी तेने ध्रुवाचित्त जघन्य वर्गणा कहीयें. ते जघन्य वर्गणाथकी उत्कृष्ट वर्गणाना प्रदेश अनंत गुणा होय, तेने उत्कृष्ट ध्रुवाचित्त वर्गणा कहीयें. (२) ते थकी वली एकादिक प्रदेशें अधिक स्कंधनी वर्गणा अनंती सर्व जीव थकी अनंत गुणी. एवा पुजल स्कंध, केवारेंक निरंतर पणे होय, अने केवारेंक सांतर पणे पण होय, ते जणी अध्रुवाचित्त वर्गणा कहीयें. (३) ते थकी एकादिक प्रदेशें वधता पुजल स्कंधनी वर्गणा न पामीयें, पण आगली वर्गणा स्कंधनुं महत्वपणुं देखाडवाने अर्थें प्ररूपीयें, तेवी पण अनंती शून्य वर्ग-

णा होय. ते जघन्य वर्गणाना प्रदेशने क्षेत्र पल्योपमना असंख्यातमा भाग प्रमाण प्रदेशनी राशियें करी गुणाकार करीयें, तेंवारें उत्कृष्ट वर्गणा होय. (४) तेथकी एक प्रदेशाधिकस्कंध, ते साधारण नहीं पण प्रत्येक जीवना औदारिकादिक पांच शरीरना प्रदेश, ते माहेलो एक प्रदेश सर्व जीवथी अनंतगुणे विश्रसा परिणत सूक्ष्मपुज्ञल स्कंध आश्रित ते स्कंधनुं नाम, प्रत्येक वर्गणा कहीयें. तेपण जघन्य वर्गणा थकी उत्कृष्ट वर्गणा क्षेत्र पल्योपमना असंख्यातमा भाग रूप असंख्याता प्रदेशें गुणाकार करतां थाय, ते पण अनंती वर्गणा जाणवी. (५) तेथकी वली अनंती शून्य वर्गणा प्रदेशोत्तर कल्पीयें, तेपण जघन्य वर्गणा थकी मांडीने उत्कृष्टवर्गणापर्यंत अनंती वर्गणा जाणवी. (६) तेथकी वली एकादिक प्रदेशें वधता पुज्ञलनी वर्गणा ते बादर निगोदीआ जीवना त्रण शरीर प्रदेशने आश्रित अनंता पुज्ञलस्कंध विश्रसा होय तेनी पण एकादिक प्रदेशें वधती अनंती वर्गणा जाणवी. ते पण जघन्य वर्गणा थकी उत्कृष्टी वर्गणा प्रदेश संख्यायें असंख्यात गुणी होय. (७) तेथकी वली असत्कल्पनायें अनंती शून्य वर्गणा पूर्वली पेरें जाणवी. (८) ते थकी प्रदेशाधिक स्कंधनी वर्गणा ते सूक्ष्म निगोद शरीर प्रदेशाश्रित अनंत पुज्ञल स्कंध विश्रसा परिणत तेनी अनंती वर्गणा जाणवी, ते पण जघन्य वर्गणा थकी आवलीना असंख्यातमा भाग प्रमाण समयनी राशियें जघन्य वर्गणाने गुणतां उत्कृष्टी वर्गणा थाय. (९) ते थकी वली एकादिक प्रदेशे वधती एवी असत्कल्पनायें अनंती शून्य वर्गणा होय. (१०) ते थकी वली प्रदेशाधिक मिश्र स्कंध जेनुं सूक्ष्मपणा थकी बादरपणुं पामवाने अभिमुख ते मिश्र स्कंधनी वर्गणा अनंती जाणवी. (११) ते थकी अचित्त महास्कंध जे पर्वत कूटादिकने विश्रसा परिणामें आश्रित अनंत प्रदेशात्मक पुज्ञल स्कंध जे विस्रसा परिणामें १ दंड, २ कपाट, ३ मंथ, अंतर पूर्णादिक करतो केवलसमुद्घातनी पेरें आठ समयनो अजीव समुद्घात होय. तिहां चोथे समयें सर्व लोक प्रमाण स्कंध होय, अजितादिक जिनने वारें त्रस जीव घणा होय, तेवारें ते स्कंध थोडा होय अने जेवारें त्रस जीव थोडा होय तेवारें ते स्कंध घणा होय. ए लोकस्थिति तेनी वर्गणा पण अनंती जाणवी. (१२) एथी पण अधिक प्रदेश स्कंध श्रीपन्नवणामध्यें कह्या छे, ए अठावीश वर्गणा कम्मपयडीने अनुसारें वखाणी, परंतु अहींआं कर्मवर्गणा कहेवानो अवसर छे. अने बीजी औदारिक वर्गणा कर्मदलनी प्रदेश संख्या तथा सूक्ष्मावगाह क्षेत्र जाणवाने अर्थें उपोद्घात संगतें कही देखाडी, तथा आगली बीजी वर्गणाउ प्रसंग संगतें कही देखाडी. तिहां औदारिक वर्गणा अनुक्रमें एकथी बीजा प्रदेशें वधती वधती जाय अने अवगाहनायें हीन हीन थती जाय, औदारिक वर्गणाने अवगाहनानुं क्षेत्र अंगुलनो असंख्यातमो भाग जाणवो. ते थकी वली अग्रहणयोग्य वर्गणानुं क्षेत्र, असंख्यांश हीन जाणवुं. ते थकी वली वैक्रिय वर्गणा क्षेत्र असंख्यांश हीन जाणवुं. एम सघले असंख्यांश हीन अवगाहना क्षेत्र थतुं जाय. हवे गाथानो अक्षरार्थ लखीयें छैयें.

इगडुगणुगाइ के० एक, द्विक, अणुकादिक, अहीं अणुशब्दने प्रत्येकें संबंध छे. अणु एटले परमाणु जाणवो. तिहां एकाणुकादिक, द्व्यणुकादिक. एटले एक आद्यमां छे, तिहां एकाणुकादिक कहेवुं. बे आद्यमां छे, माटें द्व्यणुकादिक कहेवुं. अर्थात् एक परमाणुनी द्वि परमाणुनी वर्गणा आदि शब्द थकी त्रण परमाणुनी, चार परमाणुनी, पांच परमाणुनी एम वधतां वधतां जा के० यावत् क्यां सुधी कहेवुं, ते कहे छे. अभवणंतगुणिआणूखंधा के० अभव्यथी अनंतगुणा परमाणुयें वधती उपलक्षण थकी सिद्धना जीवने अनंतमे भागें परमाणुयें वधता स्कंधनी वग्गणाउ के० वर्गणा ते प्रथम उरल के० औदारिक शरीरने ग्रहण करवाने उचिअ के० उचित एटले योग्य होय. एवी अनंती वर्गणा जाणवी. तह के० ते थकी एकादि परमाणुयें वधती एवी अनंती वर्गणा ते अगहणंतिरिया के० औदारिक शरीरने, अग्रहण प्रायोग्य होय, अग्रहणांतरिता एटले अग्रहण वर्गणा वर्गणांतरित होय. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ७५ ॥

एमेव विउव्वाहा, र तेअ जासाणु पाण मण कम्मे ॥
सुहुमा कमावगाहो, ऊणूणंगुल असंखंसो ॥ ७६ ॥

अर्थ–एमेव के० एणी पेरें बीजी विउव्व के० वैक्रिय शरीरने ग्रहण योग्य वर्गणा, त्रीजी आहार के० आहारक ग्रहण योग्य वर्गणा, चोथी तेअ के० तैजस ग्रहण योग्य वर्गणा, पांचमी जासाणुपाण के० जाषा प्रायोग्य वर्गणा, बही श्वासोश्वास ग्रहण योग्य वर्गणा, सातमी मण के० मनोग्रहण योग्य वर्गणा, आठमी कम्मे के० कार्मण ग्रहण योग्य वर्गणा, ए आठ वर्गणा जाणवी. ए आठे वर्गणानुं कमावगाहो के० अनुक्रमे अवकाश क्षेत्र ते एकेक थकी सुहुमा के० सूक्ष्म, सूक्ष्म होय, एटले हीन हीन होय. एटले औदारिक ग्रहण योग्य वर्गणाना अवगाहना क्षेत्र थकी, औदारिक अग्रहण योग्य, वर्गणानुं अवगाहना क्षेत्र, सूक्ष्म ते थकी वली वैक्रिय ग्रहण योग्य वर्गणानुं अवगाहना क्षेत्र सूक्ष्म, एम सर्व वर्गणानुं अवगाहना क्षेत्र, अनुक्रमें एकेक थकी ऊणूण के० ऊणुं ऊणुं होय.

अने अंगुलअसंखंसो के० ए आठेनुं अवगाहना क्षेत्र, अंगुलने असंख्यातमे जागें होय, अने अनुक्रमें एकेकथी एकेकनी अवगाहना ऊणी ऊणी एटले न्हानी न्हानी होय. केम के पुजल जव्यने विषे जेम घणा पुजल परमाणुनो समुदाय मले, तेम सूक्ष्म परिणाम थाय. ते माटें औदारिक ग्रहणयोग्य वर्गणानो अवगाहना क्षेत्र अंगुलने असंख्यातमे जागें होय, ते थकी तेनी अग्रहणयोग्य वर्गणानी अवगाहना न्हानी होय, ते थकी वली वैक्रिय ग्रहणयोग्य अवगाहना न्हानी होय. एम अनुक्रमें सर्व वर्गणानी अवगाहना, एकेक थकी न्हानी कहेवी. अने ते वर्गणाना परमाणु, एकेक थकी अधिक होय. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ७६ ॥

इक्किक्क हिया सिद्धा, णंतंसो अंतरेसु अग्गहणा ॥
सव्वब जहन्नुचिया, नियणंतंसाहि आ जिघा ॥ ७७ ॥

अर्थ– इक्किक्कहिया के० एकेक परमाणुयें अधिक अग्रहण योग्य वर्गणा होय, ते केटली होय ? तोके सिद्धाणंतंसो के० सिद्धोनो अनंतो अंश एटले सिद्धना अनंतमा जाग प्रमाण ग्रहणयोग्य वर्गणाने अंतरेसु के० आंतरे अग्गहणा के० अग्रहणयोग्यवर्गणा अनंती होय, तथा सव्वबजहन्नुचिया के० सघले ठामें ग्रहण योग्य जघन्य वर्गणा थकी निय के० स्वकीय जघन्य वर्गणाना अणंतंसा के०अनंतांश एटले अनंतम जागें अहिया के० अधिक जिघा के० ज्येष्ठ एटले उत्कृष्ट ग्रहणयोग्य वर्गणा होय. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ७७ ॥

एक परमाणुथी मांकीने एकेक परमाणुयें वधते स्कंधें वर्गणा अनंती होय तिहां प्रथम अग्रहण योग्य जघन्य वर्गणाथकी अग्रहण योग्य उत्कृष्टी वर्गणा अनंतगुणी होय, जे जणी जघन्य अग्रहण योग्य वर्गणा एक परमाणुनी बे, तेथी उत्कृष्ट अग्रहण योग्य वर्गणा सिद्धना जीवने अनंतमे जागें अने उपलक्षणथी अजव्यानंतगुण निष्पन्न स्कंधनी वर्गणा होय, ते जणी प्रदेशें अनंतगुणी होय. ते थकी वली औदारिक ग्रहण योग्य जघन्य वर्गणा स्कंध रूपाधिक होय, ते थकी औदारिक ग्रहण योग्य उत्कृष्ट वर्गणास्कंध अनंतजागाधिक जाणवी. तेथकी वली ते औदारिक अने वैक्रिय वर्गणाना अंतरने विषे अग्रहणयोग्य जघन्य वर्गणास्कंध रूपाधिक होय, तेथकी वली अग्रहण योग्य उत्कृष्ट वर्गणा स्कंध विशेषाधिक जाणवी. जे जणी एनी जघन्य वर्गणा स्कंध सिद्धानंतजागाधिक अजव्यानंत गुण परमाणुआ मात्र बे. तेमांहे वली अजव्यानंत गुण सिद्धानंतजाग मात्र परमाणुआ जेलीयें, तेवारें अनंतजाग न्यूनथी घणा परमाणुआ थाय, माटें अनंतजागाधिक कही. तेथकी रूपाधिक वैक्रिय ग्रहण योग्य जघन्य वर्गणास्कंध

प्रदेश जाणवा. तेथकी वैक्रिय ग्रहण योग्य वर्गणाना उत्कृष्टस्कंधप्रदेश अनंतजागाधिक जाणवा. एम कार्मण वर्गणापर्यंत समस्त ग्रहण योग्य वर्गणायें पोताना जघन्य वर्गणास्कंधथकी पोतपोताना उत्कृष्ट वर्गणास्कंध अनंतजागाधिक लेवा, अने अग्रहणयोग्य जघन्य वर्गणास्कंधथकी उत्कृष्ट वर्गणास्कंध विशेषाधिक लेवा.

तथा ध्रुवाचित्तवर्गणायें जघन्य वर्गणास्कंधथी उत्कृष्ट वर्गणास्कंध, अनंत गुणा लेवा. तथा एनी शून्यवर्गणाथकी आगली वर्गणायें पोतपोतानी जघन्य वर्गणास्कंधथी उत्कृष्ट वर्गणास्कंध प्रदेश संख्यायें असंख्यातगुणा लेवा. अने सर्व वर्गणाने अवगाह क्षेत्रनी अपेक्षायें औदारिक वर्गणास्कंधना अवगाह क्षेत्र थकी असंख्यांश हीन वैक्रिय वर्गणानुं अवगाहना क्षेत्र जाणवुं. तेथकी आहारक वर्गणानुं अवगाहक्षेत्र असंख्यांश हीन जाणवुं. एम आगली सर्व वर्गणायें असंख्यांश हीन हीन अवगाहनाक्षेत्र होय. पुजल ऽव्यनो एहज स्वजाव ढे. के जेम जेम प्रदेश वधता जाय, तेम तेम सूक्ष्म थाय, जेम कपासमां थोडा प्रदेश तेम घणुं ठाम रोके, अने पाराना घणा दलिक होय ते थोडुं ठाम रोके, तथा पाली मध्यें तूराना कण थोडा समाय अने राइना कण घणा समाय. एम ढवीश तथा अठावीश, पुजलस्कंधनी वर्गणा कही. तेमध्ये शोल वर्गणा ग्रंथकारें कही ढे. माटें सूत्रोक्त जे जणी अहीआं तेमांहेली एक कर्मवर्गणा दल कहेवानो प्रदेश बंधाधिकारें प्रयोजन ढे. तेनी प्रदेशसंख्या जाणवाने अर्थें शेष पूर्वोक्त पंदर वर्गणा कही. ॥ ७७ ॥

अथ यादृशं कर्मदलिकं जीवोगृह्णाति तदाह ॥ हवे जेवा कर्मदलिक जीव ग्रहण करे ढे, ते कहे ढे.

अंतिम चउ फास ऽुगं, ध पंच वन्नरस कम्म खंध दलं ॥
सव जियणंत गुण रस, अणुजुत्त मणंतय पएसं ॥ ७० ॥

अर्थ–कर्मदल ते अगुरुलघु ऽव्य ढे, ते जणी अरूपी ऽव्य तथा पांच वर्ण, बे गंध, पांच रस अने चार स्पर्श, एम शोल गुणवंत पुजल ते पण अगुरुलघु कहीयें. हवे अहींआं कोइ केशे के कर्मदल मूर्त्तिमंत ढे अने जीव तो अरूपी ढे, तो ते जीवने कर्मदलनो करेलो अनुग्रह, उपघात केम होय ? तेनो उत्तर कहे ढे के, जेम मूर्त्तिमंत मदिरापान ढे. तेणे करी अमूर्त्तिमंत ज्ञाननो उपघात थाय ढे. तथा मूर्त्तिमंत सारस्वत चूर्णादिकें करी अमूर्त्तिवंत ज्ञाननो गुण प्राप्त थाय ढे. तथा अमूर्त्त क्रियानो मूर्त्त ऽव्य साथें संबंध थाय ढे. तथा घटादिक मूर्त्तिमंत ऽव्यनो अमूर्त्त ऽव्य जे आकाशादिक तेनी साथें संबंध थायढे, तेम अगुरुलघु पुजल ऽव्य कर्मदलनो अगुरुलघु आत्मऽव्य साथें संबंध होय ढे, तथा तेणे करी आत्मऽव्यना ज्ञानादिक गुणने उपघात थाय ढे, तथा जिननाम कर्मादिकें करी पूजा महत्व ऐश्वर्यादिक अनुग्रह पण होय ढे, ते जणी कर्मने अगुरुलघुऽव्य थापवा निमित्ते वर्ण, गंध, रस अने स्पर्षनी संख्या कहे ढे. तिहां औदारिक वर्गणा, वैक्रियवर्गणा, आहारकवर्गणा, ए त्रण वर्गणाना पुजलस्कंध पांच वर्ण, बे गंध, पांच रस अने आठ स्पर्श, ए वीश गुणवंत होय, तेथी ते गुरुलघु ऽव्य कहीयें, तथा तैजसदल पण सिद्धांतने मतें वीश गुणवंत होय तेथी ते पण गुरुलघु ऽव्य कहीयें. अने जाषाऽव्य, श्वासोश्वासऽव्य, मनोऽव्य, अने कर्मवर्गणाऽव्य ए चार वर्गणाना दल शोल गुणवंत होय, तेथी एने अगुरुलघुऽव्य कहीयें, ते शोल गुण, गाथाना अर्थें करी विवरीने केहीयें ढैयें. "फासा गुरुलहुमिउ खरा सीउण्हसिणिद्ध" ए गाथाने अनुसारें.

अंतिमचउफास के० ढहेला चार स्पर्श तेनां नाम कहे ढे. एक शीत, बीजो उष्ण, त्रीजो रूक्ष अने चोथो स्निग्ध, ए चार स्पर्श अगुरुलघु ऽव्यें होय. जे जणी एक परमाणुयें एक वर्ण, एक गंध, एक रस अने बे स्पर्श. एवं पांच गुण होय, केमके रूक्ष अने स्निग्ध परमाणुयें परस्परे बंध होय, तेथी सर्व परमा-

णुयें ए बेमांहेलो एक स्पर्श, अवश्य होय; तथा शीत अने उष्ण ए बेमांहेलो पण एक स्पर्श होय. एम बे स्पर्श, एक परमाणुयें अवश्य होय, अने अनंत प्रदेशी ए सूक्ष्म परिणत स्कंधें कोइ परमाणु स्निग्ध शीत, कोइ स्निग्ध उष्ण, कोइ रूक्ष शीत अने कोइ रूक्ष उष्ण, एम चार जातिना परमाणुआ मली आवे, तेवारें भाषाद्रव्य, श्वासोश्वासद्रव्य, मनोद्रव्य अने कार्मणदल, ए चारे दलें ए चार स्पर्श लाभे. ए स्वमतें कह्युं. तथा कम्मपयडीने मतें पण एज चार स्पर्श कह्या, अने बृहच्छतकने मते तो ए चारे वर्गणास्कंधने विषे मृदु तथा लघु स्पर्श अवश्य होय अने रूक्ष तथा स्निग्ध मांहेलो एक स्पर्श होय, तथा शीत अने उष्ण, ए बेमांहेलो पण एक स्पर्श होय एवं चार स्पर्श होय अने ए सूक्ष्मद्रव्य भणी गुरु तथा कर्कश ए बे स्पर्श न होय.

तथा दुर्गंध के० एक सुगंध बीजो दुर्गंध ए बे गंध अने पंचवन्नरस के० कृष्ण, नील, रक्त, पीत, अने शुक्ल, ए पांच वर्ण तथा तीखो, कटुक, कषायल, आम्ल अने मधुर, ए पांच रस. एवं शोल गुण सहित कम्मखंधदलं के० कार्मणस्कंधनुं दल पुज्ञल होय. तेमज तैजस, भाषा, श्वासोश्वास अने मनोद्रव्य, ए चार वर्गणाना स्कंध पण शोल गुणवाला होय, तथा औदारिक, वैक्रिय अने आहारक, ए त्रण शरीर द्रव्य ए नोकर्म पुज्ञलद्रव्य, पांच वर्ण, बे गंध, पांच रस अने आठ स्पर्श एम वीश गुणवंत पुज्ञलद्रव्य होय, तथा सिद्धांतने मतें तैजस द्रव्य पण वीश गुणवंत होय, तेथी एने गुरुलघु द्रव्य कहीयें,

सवजियणंतगुणरसअणु के० अहीं सर्व जीव जे अनंते छे. तेणे करी गुण्या जे रसाणु एटले केवलीनी बुद्धिरूप शस्त्रें करी कल्प्या जे रसना निरंश अंश, ते भावाणु कहीयें. अहींआं रसाणु कहेतां जीवने काषायिक अध्यवसायजनित आनंद विषाद हेतु शुभाशुभ कर्मनो विपाक इष्ट अनिष्टपणे करी मिष्ट अने कटुक रस एवो व्यवहार करीयें. ते रस जाणवो. पण अहींआं पांच रस मांहेला कोइ रसनी विवक्षा न करवी. अहींआं ए भाव रस लेवा, एवा, सर्व जीवथी अनंत गुणा रसाविभागें युक्त जे जीव कर्मना दल ग्रहतो जेम गाय, तृणखलां चरती थकी तृणादिकने विषे दुग्धादिक मिष्ट रस उपजावती ग्रहण करे. तथा सर्प, दुग्धादिकनुं पान करतो थको पण दूधने विषे गरलरूप कटुकरस उपजावतो ग्रहण करे, तेम कर्मदलने विषे मणंतयपएसं के० अनंत प्रदेशीआ स्कंध तेना प्रदेश प्रदेश प्रत्यें अनंता रसाणुयें जुत्त के० युक्तने कर्मपणे जीव ग्रहण करे. अहीं रस शब्दें अनुभाग कहीयें, तेना अणुआ एटले अंश जाणवा. एटले सर्व जीवानंत गुण रसाणुआ तेणें करी युक्त. अत्र हार्द एम छे के सर्व जघन्यरसें युक्त जे पुज्ञल तेनो रस केवलीनी प्रज्ञायें छेद्यमान सर्व जीवथी अनंतगुणा रसाविभागोनें आपे छे ते भाग अति सूक्ष्मतायें करी परभागना अभाववथी निरंश अंश अणु कहीयें. रसाणुया रसाविभागा रसपलिछेदा भाव परमाणुया ए सर्व एना पर्याय जाणवा. ते रसाणुया प्रतिस्कंध सर्व परमाणुने विषे सर्व जीवोथी अनंतगुणा वर्त्ते छे. एवा रसाणुयें युक्त परिगत कर्मस्कंध दलिक प्रत्यें जीव ग्रहे छे. जेम निंब इक्षुरसादिकने अधिश्रयणें करी तंदुलोने विषे प्रत्येकें यथा रसविशेष तत्तद्रूप प्रत्यें जणे छे तथा अनुभाग बंधाध्यवसायें करी सर्व खंधोने विषे अभव्यानें तगुण प्रदेश निष्पन्नने विषे प्रति परमाणुयें सर्व जीवोथी अनंतगुण रसाविभाग पलिछेदो प्रत्यें जीव जणे छे तथा अणंतपएसंति एटले अभव्यानंतगुणसिद्ध अनंत भाग प्रमाण परमाणु निष्पन्न एकेक कर्मस्कंध प्रत्यें जीव ग्रहे छे तेवा स्कंध पण प्रति समयें अभव्यथी अनंतगुणासिद्धानंत भाग वर्त्ति प्रत्यें ग्रहे छे ॥ ७५ ॥

हवे कर्मदलनुं अवगाहना क्षेत्र कहे छे.

एग पएसो गाढं, नियसव पएसउ गहेइ जिउ ॥
थोवो आउ तदंसो, नामे गोए समो अहिउ ॥ ७९ ॥

अर्थ- एगपएसागाढं के० एक एटले अभिन्न पणे जे आकाशप्रदेश जीवें, अवगाह्यो छे. तेहीज आकाश प्रदेशें अवगाह्यां जे कर्मदल, तेने एक प्रदेशावगाढ कहीयें, पण एकज आकाश प्रदेशें अवगाह्यां एम अर्थ न करवो, जे जणी कर्मस्कंध पण असंख्यात प्रदेशावगाढ अंगुल असंख्यांश प्रमाण क्षेत्र अवगाढ लीये छे. पण एक प्रदेशावगाढ दल न लीये, तेम जे आकाश प्रदेशने विषे जीव अवगाढ छे ते आकाश प्रदेशने विषे कर्म पुज्ञलद्रव्य अवगाढ छे ते रागादिक स्नेह गुणयोगथी आत्मप्रदेशने विषे लागे छे पण अनंतर परंपर प्रदेशास्थकर्म पुज्ञलद्रव्यने गृह्यमाण नथी. हवे जेम तीव्र अग्निने संयोगें पाणी उकालीयें तेवारें तलानुं पाणी उपर आवे अने उपरनुं पाणी तलीयें जाय, तेम रागादिक स्नेह गुणयोगें करी आत्माना असंख्याता प्रदेश एटले आठ मध्यप्रदेश विना बीजा सर्व प्रदेश ए पूर्वोक्त पाणीनी रीतें आवर्त्त लीये. तिहां आत्मप्रदेशें काषायिक अध्यवसायरूप चीकणता छे. ते चीकणतायें करी कर्मरूप रज सहित क्षेत्रने विषेज आवर्त्त करतां जेम चीकणें शरीरें लोटतां शरीरने विषे रज वलगी जाय, बंधाइ जाय, तेम निअसबपएसउगहेइजिउ के० पोताना आत्माना सर्व प्रदेश ते अनंतानंत कर्मदलें बंधाय, पण एक प्रदेशें अथवा बे प्रदेशें करी ग्रहे बंधाय नहीं; केमके, जीव प्रदेश सर्वने श्रृंखलावयवनी पेठें परस्पर संबंध विषेषनो जाव छे, माटें आत्मानो एक प्रदेश कर्मदल ग्रहण करवाने व्यापारतां सर्व प्रदेश व्यापारे. जेम हस्तादिकें करी घटादिक उपाडतां सर्व शरीरें जोर पहोंचे, जेम कोइएक वस्तु लेवाने अर्थें अंगुलि प्रवर्त्ते तेवारें करतल, मणिबंध, जुजा, खन्नो, ए सर्व परंपरायें बल करे, पण एटलो विशेष के जे अवयव, कार्यने ढुकडा होय ते अवयवोने विषे घणुं जोर पहोंचे, अने जे अवयव कार्यने वेगला वेगला होय, तेने जोर हीन हीनतर पहोंचे, तेम कर्मदल ग्रहतां आत्मप्रदेशने विषे पण हीनाधिक वीर्य जाणवुं.

हवे ए आठ कर्मना दलनी जागविन्नजना कहे छे. जेवारें जीव आयुःकर्म बांधे, तेवारें अंतरमुहूर्त्तपर्यंत समय समय जे कर्मदल ग्रहण करे, तेना आठ जाग करी आठ कर्मने वहेंची दीये, अने जेवारें आयुःकर्म न बांधे तेवारें जे कर्मदल ग्रहण करे, ते आयुविना शेष सात कर्म बांधतो होय, तेने वहेंची आपे, अने जेवारें दशमे गुणठाणे एक आयु अने बीजुं मोहनीय ए बे कर्म न बांधे, अने शेष छ कर्म बांधतो होय, तेवारें छ जागें वहेंची आपे, अने जेवारे जीव एकज कर्मनो बंधक होय तेवारें तेने जाग पण एकज होय.

ते मध्यें थोवोआउतदंसो के० आयुःकर्मना जागनो अंश थोडो जाणवो. जे जणी बीजा कर्मनी अपेक्षायें आयुःकर्मनी स्थिति थोडी छे. तेथी तेनां दल पण थोडां होय, थोडे कालें जोगवी खपावे, ते माटें. अने ते थकी वली नामेगोएसमोअहिउ के० नामकर्म अने गोत्रकर्म. ए बे कर्मनो जाग विशेषाधिक जाणवो. जो पण आयुःकर्मनी तेत्रीश सागरोपम स्थिति थकी नाम अने गोत्र, ए बे कर्मनी स्थिति वीश कोडाकोडी सागरोपम प्रमाण छे, ते आयुःकर्मनी स्थिति थकी संख्यातगुणी छे, ते अपेक्षायें संख्यातगुणो जाग लान्ने छे तथा मनुष्य तिर्यंचना जघन्य अंतरमुहूर्त्तादिकायुनी अपेक्षायें असंख्यातगुणो जाग लान्ने छे, पण आयुःकर्म आखा जव मध्यें एकज वार बंधाय, ते अंतरमुहूर्त्तपर्यंत बांधे, अने बीजां कर्म तो जीव सर्वदा निरंतरपणे बांधे छे. तेमाटें थोडा कालमां आयुनां दल घणां मेलववां पडे, ते कारणथी नाम अने गोत्रकर्मनो जाग विशेषाधिक कह्यो, अने ए बेहुनो जाग, परस्पर तुल्य स्थिति जणी समो एटले सरखो जाणवो. ॥७ए॥

विग्घावरणे मोहे, सवोवरि वेअणीइ जेणप्पे ॥
तस्स फुडत्तं न हवइ, ठिइ विसेसेण सेसाणं ॥ ८० ॥

अर्थ- नामकर्म अने गोत्रकर्मना दलथकी विग्घ के० अंतराय कर्म, अने आवरणे के० ज्ञानावरणीय-

कर्म अने दर्शनावरणीय कर्म, ए त्रण कर्मनी उत्कृष्टी स्थिति त्रीश कोडाकोडी सागरोपमनी छे. ते नणी वीश कोडाकोडी थकी विशेषाधिक होय, माटें ए त्रणनो नाग, विशेपाधिक जाणवो; अने ए त्रणने मांहो-मांहे तुल्यस्थिति नणी तुल्य नाग एटले सरखे नागें आवे तथा ए त्रण कर्म थकी वली मोहे के० मोहनीय कर्मनो नाग विशेषाधिक जाणवो. जे नणी मोहनीयनी स्थिति त्रीश कोडाकोडी सागरोपमथी बमणी जाजेरी छे, अने त्रिगुणीथी हीन छे मांटें संख्यातगुणी कहीयें. एम मध्ये पण दर्शनमोहनीयनी सीत्तेर कोडाकोडीनी स्थिति छे, अने चारित्रमोहनीयनी चालीश कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति छे, तेणे स्थितिविशेप करी दलनागनुं पण विशेषाधिकपणुं लेवुं. ए उक्तमात्र छे. परमार्थथीतो श्रीजिनवचन प्रमाण करवुं तथा एक समय एक अध्यवसायें ग्रहीत पुजल आठे कर्मपणे परिणमे छे. अहीं जीवनी शक्ति अचिंत्य छे, अने पुजलनो परिणाम विचित्र छे ते माटें एमां आश्चर्य न समजवुं.

सबोवरिवेअणीइ के० सर्वोपरि सर्व थकी अधिक वेदनीयकर्मनो नाग होय, एटले मोहनीयना नाग थकी पण वेदनीय कर्मनो नाग विशेपाधिक होय, जे नणी जो पण मोहनीयनी स्थिति थकी ए कर्मनी स्थिति विशेष हीन छे, तो पण मोहनीयना दल उत्कृष्ट रसें छे, अने वेदनीयना दलनो रस अघातीउं छे. ते नणी मंदरस होय, जेम घेश, राव प्रमुखनो रस द्रव्य घणो होय, तोज क्षुधा उपशमे अने दूध, दही, शिखरणी, खांम तथा घृतादिक अल्प द्रव्यें पण क्षुधा उपशमे, तथा पापाणादिक घणे द्रव्य संबंधे मरण नीपजे, अने विषादिक अल्प द्रव्य संबंधें पण मरणादिक कार्य नीपजे; तेम मोहनीयादिक कर्मना तीव्र रस दल छे ते थोडा होय, तो पण पोतानुं कार्य आत्मगुण घातवा रूप करे, अने वेदनीय कर्मनां दल मंदरस नणी घणां मले, तोज ते पोतानुं कार्य पौजलिक सुख दुःखानुनवरूप प्रकट करी शके, पण थोडे दलें स्वकार्य प्रगट करी न शके.

जेणप्पे के० जे माटें वेदनीयनो नाग अल्प होय तो तस्सफुडतंनहवइ के० ते वेदनीयनुं स्फूटपणुं एटले सुख दुःखादिकनो अनुनव स्पष्ट न होय. ए स्वनावेंज वेदनीयना पुजल घणा मले, तेवारें स्वकार्य करवाने समर्थ थाय, पण थोडे दलें वेदनीय प्रगट न होय. ते माटें वेदनीयनी थोडी स्थिति छतां पण दलनो नाग महोटो जाणवो, अने ठिईविसेसेणसेसाणं के० शेष बीजा सात कर्मना प्रदेशना नागनुं हीनाधिकपणुं स्थितिविशेषें होय, एटले स्थितिनी अपेक्षायें होय, जे कर्मनी स्थिति अधिक ते कर्मनो प्रदेश नाग पण अधिक अने जे कर्मनी स्थिति हीन ते कर्मनो प्रदेश नाग पण हीन होय. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ८० ॥

एम मूल प्रकृति नाग रचना कही. हवे उत्तर प्रकृतिने विषे नाग रचना कहे छे.

निअ जाइ लद्ध दलिआ, णंतंसो होइ सवघाईणं ॥
बझंतीण विनजाइ, सेसं सेसाण पइ समयं ॥ ८१ ॥

अर्थ–तिहां घातिनी प्रकृति मध्यें निअजाइ के० पोतपोतानी जातिनी प्रकृति मध्यें जे नाग लद्ध के० लाधो, ते दलिअ के० दलमांहेलो रसदलनो अणंतसोहोइसवघाईणं के० अनंतमो नाग सर्व घातीनी प्रकृतिने आपी अने शेष रसदल नाग जे रहे, ते ते समय बझंतीणविनजाइ के० बंधाती एवी जे देशघातिनी प्रकृति तेने वहेंची आपीयें, ते रीत देखाडे छे.

प्रथम ज्ञानावरणीय कर्मनो मूलनाग लाधो, तेनो अनंतमो नाग केवलज्ञानावरणपणे परिणमे, जे नणी कर्म दल मध्यें अत्यंत सरस स्निग्ध दल थोडा होय, ते दल सर्व घातिनी प्रकृति लहे, अने शेष दल जे रहे ते मतिज्ञानावरणादिक चार प्रकृति देशघातिनी छे. तेने परिणमे तथा दर्शनावरणीयनो जे मूल नाग

लाधो, तेनो अनंतमो भाग अत्यंत सरसदल पांच निद्रा तथा बहुं केवल दर्शनावरणीय, ए ब प्रकृति सर्व घातिनी बे तेने ब भागें वहेंची आपीयें अने शेष रह्यो जे नीरस भाग, ते चक्षुदर्शनावरणादिक त्रण प्रकृतिजे देशघातिनी बे, तेने वहेंची आपीयें. तथा शाता, अशाता ए बे प्रकृति बंध विरोधिनी बे. ते भणी एक समयें एकज प्रकृति बंधाय, तेथी एने भाग वहेंचवो नथी.

तथा मोहनीयनो मूलभाग जे लाभे, तेनो अनंतमो सरस दल भाग, ते बे भागें वहेंचीयें तेमध्यें एक दर्शन मोहनीयनें अने एक चारित्र मोहनीयनें आपीयें, वलता चारित्र मोहनीयना वली बार भाग करीयें ते बंधाता अनंतानुबंधीया चार तथा अप्रत्याख्यानीआ चार अने प्रत्याख्यानीआ चार, एवं बार प्रकृति ने वहेंची आपीयें, अने शेष रह्या जे देशघातीआ रसवंत दल तेना बे भाग करी, कषाय तथा नोकषाय मोहनीयने वहेंची आपीयें, तेमध्यें कषायनो भाग संज्वलना चारे प्रकृतिने आपीयें, अने नोकषायनो भाग एक वेद, एक युगल, भय अने जुगुप्सा, ए पांच प्रकृतिने वहेंची आपीयें, तथा आयुःकर्म एकज गतिआश्रयी बंधाय, तेथी एनो भाग न वहेंचाय.

नामकर्मनो मूलभाग जे आवे, ते उंगणत्रीश भागें वहेंचीयें, तेनां नाम कहे बे. १ गति, २ जाति, ३ तनुं ४ उपांग, ५ बंधन, ६ संघयण, ७ संस्थान, ८ आनु पूर्वी, १२ वर्ण चतुष्क, १३ अगुरुलघु, १४ उपघात, १५ उश्वास, १६ निर्म्माण, १७ जिननाम, १८ आतप, १९ शुभाशुभ विहायोगति, २९ त्रस दशक, अथवा स्थावरदशक, ए उंगणत्रीश मध्यें जेटली बंधाती होय, तेटले भागें वहेंचीयें, तेमध्यें पण तनु एटले शरीर नामकर्मनी प्रकृतिना त्रण अथवा चार भाग करीयें. तिहां वैक्रिय, आहारक, तैजस अने कार्मण बांधतां चार भाग करीयें, तथा औदारिक, तैजस अने कार्मण अथवा वैक्रिय, तैजस अने कार्मण बांधतां त्रण त्रण भाग करीयें, तथा बंधनना सात भाग तथा अगीआर भाग करीयें, तिहां मनुष्य अने तिर्यंच प्रायोग्य बांधतां, औदारिकनां बंधन चार, अने तैजस कार्मणनां बंधन त्रण एवं सात बंधाय, तेवारें सात भागें वहेंचीयें, तथा देवप्रायोग्य नामकर्मनी एकत्रीश प्रकृति बांधतां वैक्रियना बंधन चार, तथा आहारकनां बंधन चार, अने तैजस कार्मणनां बंधन त्रण, एवं अगीआर बंधाय, तेवारें अगीआरभागें वहेंचीयें तथा वर्ण नामना पांच भाग, गंधनामना बे भाग, रसनामना पांच भाग, स्पर्शनामना आठ भाग, एवं वीश भाग थाय, अने शेष प्रकृतिना भाग अत्र कोइ थाय नहीं, जे भणी ते प्रकृतिबंध विरोधिनी बे, एक बांधतां बीजी न बंधाय, जेम एकगति बांधतां शेष त्रण गति न बंधाय, एमज जाति, संघयण तथा संस्थानादिक पण एकज बंधाय, तथा त्रसादिक दशक बांधतां स्थावरादिक दशकनी विरोधिनी प्रकृति न बंधाय. गोत्रकर्मनो पण भागीउ कोइ नथी. एक समयें उंच, नीच, ए बेमांहेलुं एकज गोत्र बंधाय, तथा अंतरायकर्मनो मूलभाग जे आवे, ते तेनी उत्तर प्रकृति पांचने भागें वहेंचीयें. एम उत्तर प्रकृतिनी दलविभंजना कही.

वचंतीणविभइ के० जे प्रकृति बंधाती होय, ते पोतपोतानो प्रदेशदलिक भाग पामे अने बंध विछेदे तेनो भाग जे बीजी सजातीय प्रकृति बंधाती होय ते पामे; अने सजातीय न बंधाती होय तो विजातीयने पण भाग आवे, जेम थीणद्धीत्रिकने बंधविछेदें तेनो भाग निद्रा अने प्रचलाने आवे, अने निद्रा प्रचलाने बंधविछेदें चक्षुदर्शनावरणादिकने आवे, तथा दर्शनावरणने बंधविछेदें तेनो भाग विजातीय प्रकृति वेदनी बे, तेज तिहां ते गुणठाणे बंधाय बे. माटें तेनें लाभे, तथा मिथ्यात्व मोहनीयने बंधविछेदें एनी सजातीय दर्शनमोहनीयनी प्रकृतिनो पण बंध नथी, ते भणी विजातीय चारित्रमोहनीयनी प्रकृतिने एनो भाग आवे, तेमध्यें पण सरस दल सर्वघाती प्रकृतिने योग्य बे. ते भणी सर्वघातीआ बार कषाय प्रकृतिने ए भाग दल आवे, ए उत्तरप्रकृतिनुं उत्कष्टपदें तथा जघन्यपदें एकेकथी प्रदेशना अल्पबहुत्वपणानो वि-

चार जाणवाने अर्थें नीचें यंत्रस्थापना करी डे. एम कर्म प्रकृतिनी टीकाथकी सर्व उत्तर प्रकृतिना प्रदेशनो उत्कृष्टपदें अल्प बहुत्व विचार समजी, गुरु मुखथी निर्णय करी सविस्तर पणे वखाणवो.

॥ अथ यंत्रस्थापना ॥

॥ तत्र उत्तर प्रकृतिषु उत्कृष्टपदे कर्मदलिकनागाल्पबहुत्वमुच्यते ॥

॥ अथ ज्ञानावरणीयेषु प्रदेशाल्प- ॥
॥ बहुत्वं ॥

१ केवल ज्ञानावरणस्य उत्कृष्टपदे सर्वस्तोकःकर्मदलिकनागः ॥
२ ततो मनःपर्यवज्ञानावरणस्य अनंतगुणः ॥
३ ततोऽवधिज्ञानावरणस्य विशेषाधिकः ॥
४ ततःश्रुतज्ञानावरणस्यविशेषाधिकः ॥
५ ततोमतिज्ञानावरणस्यविशेषाधिकः ॥

॥ अथ दर्शनावरणीयेषु ॥
॥ प्रदेशाल्पबहुत्वं ॥

१ दर्शनावरणे प्रचलायाः सर्वस्तोकः ॥
२ ततोनिद्राया विशेषाधिकः ॥
३ ततःप्रचलाप्रचलायाविशेषाधिकः ॥
४ ततो निद्रा निद्रायाविशेषाधिकः ॥
५ ततो स्त्यानर्ध्याविशेषाधिकः ॥
६ ततःकेवलदर्शनावरणस्यविशेषाधिकः ॥
७ ततोऽवधिदर्शनावरणस्याऽनं० ॥
८ ततोऽचक्षुदर्शनावरणस्यविशेषाधिकः ॥
९ ततश्चक्षुदर्शनावरणस्य विशेषाधिकः ॥

॥ अथ वेदनीयेषु प्रदे- ॥
॥ शाल्पबहुत्वं ॥

१ वेदनीयेऽशातस्य नागः सर्वस्तोकः ॥
२ ततोवेदनीयशातस्य विशेषाधिकः ॥

॥ अथ मोहनीयेषु प्रदेशा- ॥
॥ ल्पबहुत्वं ॥

१ अप्रत्याख्यानमानस्य सर्वस्तोकः ॥
२ ततोऽप्रत्याख्यानक्रोधस्य विशेषाधिकः ॥
३ ततोऽप्रत्याख्यानमायायाविशेषाधिकः ॥
४ ततोऽप्रत्याख्यानलोनस्य विशेषाधिकः ॥
८ एवं प्रत्याख्यानावरणचतुष्कस्यापियथोत्तरं विशे०
१२ एवं अनंतानुबंधिचतुष्कस्यापि यथोत्तरं विशेषा०
१३ ततो मिथ्यात्वस्य विशेषाधिकः ॥
१४ ततो जुगुप्साया अनंत गुणः ॥
१५ ततो नयस्य विशेषाधिकः ॥
१७ ततो हास्यशोकयोरपि विशेषाधिकः ॥ परस्परं स्वस्थाने तुल्यः ॥
१९ ततोरत्यरत्योर्विशेषाधिकः परस्परं स्वस्थाने तुल्यः
२१ ततो स्त्रीनपुंसकवेदयोर्विशेषाधिकः परस्परं स्वस्थाने तुल्यः ॥
२२ ततः संज्वलन क्रोधस्य विशेषाधिकः ॥
२३ ततः संज्वलनमानस्य विशेषाधिकः ॥
२४ ततः पुंवेदस्य विशेषाधिकः ॥
२५ ततःसंज्वलनमायाया विशेषाधिकः ॥
२६ ततःसंज्वलनलोनस्य संख्यातगुणः ॥

४ चतुर्णामायुषामपि स्वस्थाने तुल्यः ॥

॥ अथ नामोत्तरप्रकृतेः प्रदेशाल्पबहुत्वं ॥

२ नामकर्मणि देवनरकगत्योः सर्वस्तोकः परस्परं स्वस्थाने तुल्यः ॥
३ ततो मनुष्यगतेर्विशेषाधिकः ॥
४ ततो तिर्यग्गतेर्विशेषाधिकः ॥

॥ जातिपंचकेषु स्वल्पबहुत्वं ॥

४ जातिषुर्द्वींद्रियादिजातिचतुष्के सर्वस्तोकः स्वस्थाने समः ॥
५ तत एकेंद्रिय जाति विशेषाधिकः ॥

॥ शरीरनामकर्मणि अल्पबहुत्वं ॥

१ शरीरेषु आहारकस्य सर्वस्तोकः ॥
२ ततोवैक्रिय शरीरस्य विशेषा० ॥
३ ततऔदारिकशरीरस्य विशे० ॥

४ ततो तैजस शरीरस्य विशेषाधिकः ॥
५ ततःकार्मण शरीरस्य विशेषा० ॥

५ एवं संघातन पंचकस्यापि.

॥ उपांगेषु स्वल्पबहुत्वं ॥

१ उपांगेषु आहारकोपांगस्य स्तोकः ॥
२ ततो वैक्रियोपांगस्य विशेषाधिकः ॥
३ ततऔदारिकोपांगस्य विशेषा० ॥

॥ बंधनेषु स्वल्पबहुत्वं ॥

१ आहारकाहारकबंधनस्य सर्वस्तो ॥
२ तत आहारक तैजस बंधनस्य विशेपाधिकः ॥
३ ततआहारककार्मणबंधनस्य विशेषाधिकः ॥
४ तत आहारक तैजसकार्मणबंधनस्य विशेषाधिकः॥
५ ततो वैक्रिय बंधनस्य विशेषाधिकः ॥
६ ततो वैक्रिय वैक्रिय तैजस बंधनस्य विशेषाधिकः॥
७ ततो वैक्रिय कार्मणबंधनस्य विशेषाधिकः ॥
८ ततो वैक्रिय तैजस कार्मण बंधनस्य विशेषाधिकः॥
९ तत औदारिक औदारिक बंधनस्य विशेषाधिकः॥
१० तत औदारिक तैजस बंधनस्य विशेषाधिकः ॥
११ तत औदारिककार्मण बंधनस्य विशेषाधिकः ॥
१२ तत औदारिक तैजस कार्मण बंधनस्य विशेषाधिकः ॥
१३ ततस्तैजस तैजसबंधनस्य विशेषाधिकः ॥
१४ ततस्तैजसकार्मण बंधनस्य विशेषाधिकः ॥
१५ ततःकार्मणकार्मण बंधनस्य विशेषाधिकः ॥

॥ संस्थानेषु स्वल्पबहुत्वं ॥

४ संस्थानेषु मध्यसंस्थानचतुष्के सर्व स्तोकःपरस्परं स्वस्थाने तुल्यः ॥
५ ततःसमचतुरस्रस्य विशेषाधिकः ॥
६ ततो हुंडकस्य विशेषाधिकः ॥

॥ संघयणेषु स्वल्प बहुत्वं ॥

५ संहननेषु आद्यपंचकस्य तुल्यःस्तोकः ॥
६ ततः सेवार्त्तस्य विशेषाधिकः ॥

॥ वर्णेषु स्वल्पबहुत्वं ॥

१ वर्णेषु कृष्णस्य सर्वस्तोकः ॥
२ ततो नीलस्य विशेपाधिकः ॥
३ ततो लोहितस्य विशेपाधिकः ॥
४ ततो हारिद्रस्य विशेपाधिकः ॥
५ ततःशुक्लस्य विशेपाधिकः ॥

॥ गंधेषु स्वल्पबहुत्वं ॥

१ गंधयोर्मध्ये सुरभेः सर्वस्तोकः ॥
२ ततो दुरभिगंधस्य विशेषाधिकः ॥

॥ रसेषु स्वल्पबहुत्वं ॥

१ रसेषु तिक्तरसस्य सर्वस्तोक भागः ॥
२ ततः कटुकस्य विशेपाधिकः ॥
३ ततः कषायस्य विशेपाधिकः ॥
४ तत आम्लस्यभागो विशेपाधिकः ॥
५ ततोमधुरस्य भागो विशेपाधिकः ॥

॥ स्पर्शेषु स्वल्पबहुत्वं ॥

२ स्पर्शेषु कर्कशगुरुस्पर्शयोःसर्वस्तोकः ॥
४ ततो मृदुलघुस्पर्शयोर्विशेषाधिकः ॥
६ ततो रूक्षशीतयोर्विशेषाधिकः ॥
८ ततः स्निग्धोष्णयोर्विशेषाधिकः अत्र सर्वत्र युग्मेषु परस्परस्तुल्यः ॥

॥ आनुपूर्वीषु स्वल्पबहुत्वं ॥

२ आनुपूर्वीषुदेवनारक्यानुपूर्वीषु सर्वस्तोकः परस्परं तुल्यः ॥
३ ततो मनुष्यानुपूर्वेर्विशेषाधिकः ॥
४ ततो तिर्यगानु पूर्वेर्विशेषाधिकः ॥
१ खगतिद्वये प्रशस्त खगतेः स्तोकः ॥
२ ततोऽप्रशस्थखगतेर्विशेषाधिकः ॥

॥ त्रसविंशतिकेषु स्वल्पबहुत्वं ॥

१ त्रसविंशतितोत्रसनाम्नः सर्वस्तोकः ॥
२ ततः स्थावरभागो विशेषाधिकः ॥
३ एवं बादरस्य भागः स्तोकः ॥
४ ततःसूक्ष्मस्य विशेषाधिकः ॥

९ एवं पर्याप्तादप्यपर्याप्तो विशेषाधिकः ॥
१० एवं प्रत्येकेपिद्दयोर्द्दयो आतपद्योतयोः समं समं वाच्यः परस्परं तुल्यः ॥
६ निर्माणो १ श्वास २ पराघातो ३ पघात ४ अगुरुलघु ५ जिननाम ६ अल्पबहुत्वं नास्ति परस्परं सजातीय प्रतिपक्षापेक्षाभावात् ॥

॥ गोत्रकर्मणि स्वल्पबहुत्वं ॥

१ गोत्रयोर्नीचैर्गोत्रस्यभागः सर्वस्तोकः ॥
२ तत उच्चैर्गोत्रस्यभागो विशेषाधिकः ॥

॥ अंतरायकर्मणि स्वल्पबहुत्वं ॥

१ अंतरायेषु दानांतरायस्य सर्वस्तोकः ॥
२ ततो लाभांतरायस्य विशेषाधिकः ॥
३ ततो भोगांतरायस्य विशेषाधिकः ॥
४ ततोपभोगांतरायस्य विशेषाधिकः ॥
५ ततोवीर्यांतरायस्य भागो विशेषाधिकः ॥
॥ इति उत्तरप्रकृतिषूत्कृष्टपदे कर्मदलिकभागाल्प बहुत्व यंत्रकं ज्ञेयं ॥

॥ अथ जघन्यपदे उत्तर प्रकृतिषु ॥
॥ कर्मदलिकभागाल्पबहुत्वमुच्यते ॥

१ तत्र केवलज्ञानावरणस्य. जघन्यपदे कर्मदलिक भागः सर्वस्तोकः ॥
२ ततोमनःपर्यवज्ञानावरणस्यानंत ॥
३ ततोऽवधिज्ञानावरणस्य विशेषाधिकः ॥
४ ततःश्रुतज्ञानावरणस्य विशेषाधिकः ॥
५ ततो मतिज्ञानावरणस्य विशेषाधिकः ॥

॥ दर्शनावरणेषु स्वल्पहुत्वं ॥

१ दर्शनावरणे निद्रायाः सर्वस्तोकः ॥
२ ततःप्रचलायाभागो विशेषाधिकः ॥
३ ततो निद्रानिद्रायाः भागो विशेषाधिकः ॥
४ ततः प्रचला प्रचलाया विशेषाधिकः ॥
५ ततः स्त्यानर्द्ध्या विशेषाधिकः ॥
६ ततः केवल दर्शनावरणस्य विशेषाधिकः ॥
७ ततोऽवधिर्शनावरणस्य अनंत विशेषाधिकः ॥
८ तत अचक्षुदर्शनावरणस्य विशेषाधिकः ॥
९ ततश्चक्षुदर्शनावरणस्य विशेषाधिकः ॥

॥ वेदनीयेषु स्वल्पबहुत्वं ॥

१ वेदनीयेऽशातस्य भागः स्तोकः ॥
२ ततःशातस्य भागो विशेषाधिकः ॥

॥ मोहनीयेषु स्वल्पबहुत्वं ॥

१ अप्रत्याख्यान मानस्य सर्वस्तोकः ॥
२ ततोऽप्रत्याख्यानक्रोधस्य विशेषाधिकः ॥
३ ततोऽप्रत्याख्यानमायाया विशेषाधिकः ॥
४ ततोऽप्रत्याख्यान लोभस्य विशेषाधिकः ॥
१२ एवं क्रमेण प्रत्याख्यानावरणाऽनंतानुबंधि चतुष्कयोरपि विशेषाधिकः ॥
१३ ततोमिथ्यात्वस्य जघन्य भागो विशेषाधिकः ॥
१४ ततो जुगुप्साया भागोऽनंतगुणः ॥
१५ ततो भयस्य विशेषाधिकः ॥
१७ततोहास्यशोकयोर्विशेषाधिकःस्वस्थानेपरस्परंतुल्यः
१९ ततो रत्यरत्योर्विशेषाधिकः परस्परं स्वस्थाने०
२२ अन्यतरस्य वेदस्य भागो विशेषाधिकः ॥
२६ ततः क्रोधादिचतुर्णां संज्वलनानांयथोक्तं विशे०

॥ आयुषि स्वल्पबहुत्वं ॥

२ आयुषि तिर्यग्नरायुषोः सर्वस्तोकः ॥
४ ततो देवनरकायुषोऽसंख्येयगुणः ॥

॥ नामकर्मणि स्वल्पबहुत्वं ॥

१ ततस्तिर्यग्गतेः सर्वस्तोकः ॥
२ ततो मनुष्यगतेर्विशेषाधिकः ॥
३ ततो देवगतेरसंख्येयगुणः ॥
४ ततो नरकगतेरसंख्येयगुणः ॥

॥ जातिषु स्वल्प बहुत्वं ॥

४ जातिषु द्वींद्रियादिजातिचतुष्के सर्वस्तोकः परस्परं०
५ तत एकेंद्रियजातेर्विशेषाधिकः ॥

॥ शरीरेषु स्वल्प बहुत्वं ॥

१ शरीरेषु औदारिक शरीरे सर्वस्तोकः ॥
२ ततस्तैजसशरीरस्य विशेषाधिकः ॥

३ ततःकार्मण शरीरस्य विशेषाधिकः ॥
४ ततोवैक्रियशरीरस्यासंख्येयगु० ॥
५ ततोऽऽहारकस्यासंख्येयगुणः ॥
१० एवं संघातनेषु बंधनेषु स्वपि वाच्यं.

॥ अंगोपांगेषु स्वल्पबहुत्वं ॥

१ अंगोपांगेषु स्वौदारिकोपांगस्यस्तोकः ॥
२ ततोवैक्रियोपांगस्य असंख्येय० ॥
३ ततोऽऽहारकोपांगस्यासंख्येयगु० ॥

॥ आनुपूर्वीषु स्वल्पबहुत्वं ॥

२ आनुपूर्वीषु नरकदेवगत्यानुपूर्व्योःसर्वस्तोकः परस्परं स्वस्थाने तुल्यः ॥
३ ततो मनुष्यानुपूर्व्या विशेषाधिकः ॥
४ ततस्तिर्यग्गत्यानुपूर्व्या विशेषाधिकः ॥

॥ त्रसविंशतिषु स्वल्पबहुत्वं ॥

१ त्रसविंशतस्त्रसनाम्नः सर्वस्तोकः ॥
२ ततः स्थावरनाम्नः विशेषाधिकः ॥
२० एवं बादर सूक्ष्मयोः पर्याप्ताऽपर्याप्त प्रत्येक साधारणयोश्च स्तोकः ॥
४२ अवशिष्ट द्विचत्वारिंशत प्रकृतीनां जघन्याल्पबहुत्वं उत्कृष्टवत् ज्ञेयं

॥ गोत्रेषु स्वल्प बहुत्वं ॥

१ गोत्रेषु नीचैर्गोत्रस्य जागःस्तोकः ॥
२ तत उच्चैर्गोत्रस्य विशेषाधिकः ॥

॥ अंतरायेषु स्वल्प बहुत्वं ॥

१ अंतरायेषु दानांतरायस्य सर्वस्तोकः ॥
२ ततो लाजांतरायस्य विशेषाधिकः ॥
३ ततो जोगांतरायस्य विशेषाधिकः ॥
४ तत उपजोगांतरायस्य विशेषाधिकः ॥
५ ततो वीर्यांतरायस्य विशेषाधिकः ॥

हवे कर्मना प्रदेश वेद्या विना अवश्य निर्जरा न थाय, यद्यपि स्थिति तथा रस ए बे तो वेद्या विना पण शुज्ञ अध्यवसायें करी तथा तपसंयमें करी स्थितिघात तथा रसघात करी कर्म निर्जरे, पण प्रदेश सर्व वेदे, तेवारेंज तेनी निर्जरा थाय माटें ते प्रदेश वेदवाने जीव, सम्यक्त्वादिकगुणें करी थोडे कालें घणा प्रदेश निर्जरवाने अर्थें वेद्यमान दलने विषे उपरना दल समय समय असंख्यात गुणाकारें संक्रमावे, ते जणी एने गुणश्रेणी कहीयें. ते गुणश्रेणी अगीआर बे, ते कहेबे.

॥ अथ जागलब्धं दलिकगुणश्रेणीरचनयैव क्षिप्यते ॥

सम्म देस सव विरई, उअण विसंजोअ दंस खवगेअ ॥
मोहसम संत खवगे, खीण सजोगीअर गुण सेढी ॥ ८२ ॥

अर्थ– एक सम्म के० सम्यक्त्व प्रत्ययिकी, बीजी देस के० देशविरति प्रत्ययिकी, त्रीजी सवविरईउ के० सर्वविरतिप्रत्ययिकी, चोथी अणविसंजोअ के० अनंतानुबंधिनी विसंयोजनायें गुणश्रेणी करे, पांचमी दंसखवगेअ के० दर्शनमोहनीय खपावतां गुणश्रेणी करे, बठी मोहसम बे० चारित्रमोहनीय उपशमावतां गुणश्रेणी करे, सातमी संत के० उपशांतमोहनीय गुणश्रेणी आठमी खवगे के० क्षपकश्रेणीयें गुणश्रेणी करे, नवमी खीण के० क्षीणमोह गुणश्रेणी, दशमी सजोगीअर के० सयोगी केवली गुणश्रेणी अने अगीआरमी ते थकी इतर अयोगी केवलीनी गुणश्रेणी, ए अगीआर गुणसेढी के० गुणश्रेणी जाणवी. ॥ ८२ ॥

१ प्रथम सम्यक्त्व निमित्तें ग्रंथिन्नेद करतां तथा बीजो अपूर्वकरण करतां स्थितिघात, रसघात, गुणश्रेणी, अपूर्वबंधन, ए चार वानां करतां, प्रति समयें असंख्यातगुणी निर्जरा वधारतो जाय, तेम अपूर्वनिवृत्तिकरणें पण जाणवो. अने सम्यक्त्व पाम्या पढी पण सम्यक्त्व प्रत्ययें करी अंतरमुहूर्त्त प्रमाण शेषकर्म-

दल खपाववाने गोपुछाकारें दलरचना करे, ते प्रथम सम्यक्त्व गुणश्रेणी जाणवी. ए अन्य श्रेणीनी अपेक्षायें सम्यक्त्व प्रत्ययिकी मंदविशुद्धिपणी दीर्घ अंतरमुहूर्त्तें वेदवा योग्य अने अल्प प्रदेशिक एवी गुणश्रेणी करे.

२ ते थकी देशविरति निमित्त अपूर्वकरण करतो पहेली गुणश्रेणीना अंतरमुहूर्त्तथी संख्यात गुण हीन एवां अंतरमुहूर्तें वेदवा योग्य अने पूर्वली श्रेणीथी असंख्यात गुण वृद्धि प्रदेशिक दलरचनायें, देशविरति गुण प्रत्ययिकी श्रेणी, ते प्रथम गुणश्रेणिनी निर्जराथकी असंख्यातगुणी निर्जरावंत एवी वीजी गुणश्रेणी करे.

३ ते देशविरति गुणथकी अनंतगुण विशुद्धि वांधतो सर्व विरति लब्धि निमित्त अपूर्व करण करतो सर्वविरति गुणप्रत्ययिकी देशविरति गुणश्रेणीना अंतरमुहूर्त्तथी संख्यातगुणहीन एवी अंतरमुहूर्त्तें वेदवा योग्य असंख्यातगुण वृद्धिप्रदेशात्मक असंख्यातगुण निर्जराहेतु एवी सर्वविरतिरूप त्रीजी गुणश्रेणी करे.

४ ते थकी अनंतगुणविशुद्धियें अनंतानुबंधीया कषाय विसंयोजतो थको सर्वविरति गुणश्रेणीना अंतरमुहूर्त्तथकी संख्यातगुणहीन अंतरमुहूर्त्तें वेदवा योग्य असंख्यातगुण वृद्धदलिक एवी चोथी गुणश्रेणी करे.

५ तेथकी पण अत्यंत विशुद्ध परिणामें पूर्वली गुणश्रेणीना अंतरमुहूर्त्त थकी संख्यातगुण हीन अंतरमुहूर्त्तें वेदवा योग्य असंख्यातगुण वृद्धदलिक त्रण दर्शनमोहनीयने खपाववा निमित्त, गुणश्रेणी करे, ते क्षायिक सम्यक्त्व प्रत्ययिकी असंख्यातगुण निर्जरारूप पांचमी गुणश्रेणी जाणवी.

६ तेथकी पण संख्यातगुणहीन एवी अंतरमुहूर्तें वेदवा योग्य असंख्यातगुण वृद्धदलिक असंख्यातगुणी निर्जराहेतु चारित्रमोहनीय उपशमावतो अपूर्व करण अनिवृत्तिकरण गुणठाणे गुणश्रेणी करे, ते छठी गुणश्रेणी जाणवी.

७ तेथकी अनंतगुणविशुद्धियें उपशांतमोह प्रत्ययिकी संख्यातगुण हीन मुहूर्त्तें वेदवा योग्य असंख्यातगुण वृद्धिदलिक उपशांतमोह गुणश्रेणी सातमी.

८ तेथकी अनंतगुणविशुद्धियें संख्यातगुण हीन मुहूर्त्तें वेदवा योग्य असंख्यातगुण वृद्धिदलिक असंख्यातगुण निर्जरायें वधती चारित्रमोहनीय खपावतां आठमे, अने दशमे गुणठाणे दलिकरचना करे. ते आठमी गुणश्रेणी.

९ तेथकी अत्यंतविशुद्ध संख्यातगुणहीन अंतरमुहूर्त्तें वेदवा योग्य असंख्यातगुणवृद्धिदलिक क्षीणमोह गुणठाणा प्रत्ययिकी गुणश्रेणी नवमी जाणवी.

१० तेथकी संख्यातगुणहीन अंतरमुहूर्त्तें वेदवा योग्य असंख्यातगुणवृद्धि दलिक सयोगी केवलीने असंख्यातगुणी निर्जराहेतु दलिक रचना करे, ते दशमी.

११ तेथकी इतर अयोगी गुणठाणें कर्म खपाववा निमित्त, सयोगी गुणश्रेणीना अंतरमुहूर्त्त थकी संख्यात गुणहीन अंतमुहूर्त्तें वेदवा योग्य असंख्यातगुण वृद्धदलिक कर्मदल रचना करे, ते अगीआरसी अयोगीकेवली गुणश्रेणी होय. एम अगीआर गुणश्रेणीनी रचनायें करी बहुकाल वेदवा योग्य कर्म ते अल्प कालें निर्जरे ॥ इत्यर्थः ॥ ८२ ॥

हवे गुणश्रेणीनुं स्वरूप कहे छे.

गुणसेढी दल रयणा, णुसमय मुदया दसंख गुणणाए ॥
एअगुणा पुण कमसो, असंख गुण निज्जरा जीवा ॥ ८३ ॥

अर्थ—गुणसेढी के० गुणश्रेणी ते दलरयणा के० कर्मदलनी जोगवी वेदीने निर्जरा निमित्त, रचना स्थापना. अणुसमयमुदयादसंखगुणणाए के० उदय समयथी मांडीने समय समय असंख्यात गुणाकारें वधता दलनुं संक्रमाववुं एअगुणापुणकमसो के० ए गुणश्रेणीना वली अनुक्रमें एकेकथी चढता असंखगुण-

निज्जराजीवा के० असंख्यात गुण निर्ज्जरावंत जीव होय. पहेली गुणश्रेणीथी वीजीना, वीजी गुणश्रेणीथी त्रीजी गुणश्रेणीना जीव चढतां चढतां वधती वधती निर्ज्जरावंत होय. एम सर्वत्र समजवुं. ॥ इत्यक्षरार्थः॥

गुणाकारें कर्मदल वेदीने निर्ज्जरा निमित्त कर्मदलनुं व्यवस्थायें स्थापवुं, उपरली स्थिति थकी उतारी उतारी उदयावलिनी स्थितिना समय समय स्थितिने विषे असंख्यातगुण वधतुं संक्रमावतां जे दलश्रेणी, ते गुणश्रेणी कहीयें. एम थोडे कालें घणां कर्मदल निर्ज्जरे, तेना सुखाववोध निमित्त थापना करी देखाडी छे.

तिहां प्रथम गुणश्रेणीनो काल अपूर्वकरण अने अनिवृत्तिकरण काल थकी किंचिदधिक अंतरमुहूर्त्तमान जाणवो. ते वेद्यमान अंतरमुहूर्त्तथी उपरली स्थितिना दलिक उतारी, उतारी, वेद्यमान स्थितिना उदयथी प्रतिसमयें असंख्यातगुणो असंख्यातगुणो वधतो चरम समय लगें संक्रमावे, एटले उपरली स्थितिनुं उताखुं जे दल, ते मध्यें प्रथम समयें स्तोक संक्रमावे. तेथी वीजे समयें असंख्यातगुणो संक्रमावे. तेथी वली त्रीजे समयें असंख्यातगुणो संक्रमावे. एम समयें, समयें, असंख्यात गुणाकारें वधारतो, वधारतो अंतरमुहूर्त्तने चरम समयें सर्वोत्कृष्ट संक्रमावी, जोगवीने खपावे, पण गुणश्रेणीनो काल वधारे नहीं. ए रीतें सर्व गुणश्रेणीनुं स्वरूप जाणवुं. पण एकेकथी श्रेणीनुं अंतरमुहूर्त्त संख्यात गुणहीन हीनकाल पूर्वली श्रेणीनी अपेक्षायें होय, अने कर्मदल असंख्यातगुणां वधतां होय.

तिहां देशविरति अने सर्वविरतिपणुं पामतो वे करण करे, पण त्रीजुं अनिवृत्तिकरण न करे, तथा देशविरति अने सर्वविरतिथी आजोगें पड्यो, अने वली जे देशविरत्यादिक पडीवजे, तेवारें पण ते वे करण करे, अने अनाजोगें पड्यो ते करण कस्या विना चढे, ए वे करण करी देशविरति सर्वविरत्यादिक गुण लहे तो जीव अवश्य वधते परिणामें होय. तिहां वधते परिणामें केवारें एक असंख्यात जागाधिक अने केवारें एक संख्यात जागाधिक, केवारें एक संख्यात गुणाधिक अने केवारें एक असंख्यात गुणाधिक दलिक रचना करे. तिहां हीयमान परिणामें ए चारे हीयमान दलिक रचना करे, अने तुल्य परिणामें तुल्य दलिक रचना करे, पण पोतपोतानी गुणश्रेणीनुं अंतरमुहूर्त्त सरखुंज होय, तथा अनंतानुबंधियानी विसंयोजना देवता, मनुष्य अने नारकी पर्याप्ता अविरति सम्यक्दृष्टि देशविरति अने सर्वविरति, ए सर्व त्रण करणें करी करे. तिहां अपूर्वकरण अनिवृत्तिकरण कालें गुणश्रेणी करे. ए मध्यें प्रथम त्रण गुणश्रेणी सम्यक्त्व देशविरति अने सर्वविरतिथी सहसात्कारें पडतां केटलो एक काल मिथ्यात्वगुणठाणे पामीयें. ए गुणश्रेणीनी सविस्तर वक्तव्यता कर्मप्रकृति तथा पंचसंग्रहनी बृहतट्टीका थकी जाणवी.

तथा ए अगीआर गुणश्रेणीना जीव अनुक्रमें एकेकथी असंख्यातगुणी निर्ज्जरावंत होय, एटले मिथ्यात्व थकी सम्यक्त्व गुणश्रेणीयें अनंतगुण निर्ज्जरा होय, जेम कोइएक वृद्ध दुर्वल रोगाक्रांत चित्तचिंतातुर पुरुष होय, ते जेनी धारा न होय, एवा ठूंठा काटे जरेला कूहाडायें करी बावलीआं तथा खेरनां काष्ट वेढाने कापतो घणो दुःखी थाय, तो पण घणे काले थोडांक कापी शके, अने कोइ एक तरुण नीरोगी निश्चिंत दृढ संघयणी पुरुष, तीक्ष्ण एवा सार लोह फरशीयें करी, सूकी एरंड तथा आकडानी लाकडी थोडा कालमां पण घणी कापी नाखे, तेम मिथ्यात्वी जीव वीर्यें हीन थको पोतानां अत्यंत चीकणां कर्म तेने अज्ञानोपहत एवा वालतपश्चरणादिक ठूंठा शस्त्रें प्रायें करी घणा कालें पण अल्प कर्म निर्ज्जरे, अने सम्यक्दृष्टि जीव ज्ञानादिक गुणें वलिष्ट होय, माटे तेहना शुजपरिणाम वृद्धियें रसघात स्थितिघातें करी नीरस निःसार एरंड जेवा थयला कर्मोने ते अपूर्वकरणादिक तीक्ष्ण शस्त्रें करी अल्प कालें पण घणा छेदी नाखे, ते माटे गुणश्रेणी गुणश्रेणी प्रत्यें यथोत्तर वीर्यवृद्धियें कर्म निःसार होय. तेने गुणनिर्मलतारूप शस्त्रें करी असंख्यगुणी असंख्यगुणी निर्ज्जरा वधे, तिहां सर्वोत्कृष्ट कर्म निर्ज्जरा अयोगी केवलीने होय ॥ ८२ ॥

एम गुण विशुद्धियें निर्जरा वधे ते नणी गुणगणानो अंतरकाल कहे छे.

पलिआ संखंसमुहू, सासण इअर गुण अंतरं हस्सं ॥
गुरु मिछि बे छसठी, इयरगुणे पुग्गलद्धंतो ॥ ८४ ॥

अर्थ— सासण के० सास्वादन गुणगणानुं पलिआसंखंस के० पल्योपमनो असंख्यातमो नाग जघन्यथी आंतरुं जाणवुं, जे नणी सास्वादन गुणगणुं एकवार स्पर्शी, वली बीजी वेलायें स्पर्शे. एने वचमानो काल तेने सास्वादननुं आंतरुं कहीयें, ते जघन्यथी तो पल्योपमासंख्येय नाग प्रमाण होय, जे नणी कोइ एक जीव मोहनीयनी छवीश प्रकृतिनी सत्तायेंथको औपशमिक सम्यक्त्व लही, त्रिपुंज करी अष्टाविंशति सत्कर्मा थाय, तेवारें पमतां सास्वादनपणुं पामे. तिहांथी वली मिथ्यात्वें जाय, तिहां मिथ्यात्वप्रत्ययें सम्यक्त्वमोहनीय मिश्रमोहनीयने समय समय उवेलतां, उवेलतां, पल्योपमासंख्येय नाग काल प्रमाण ते मोहनीयनी बे प्रकृतिने उवेली रहे, तेवारें मिश्र तथा सम्यक्त्वनी सत्ता रहित थयो थको छवीश सत्कर्मा थाय, वली पण कोइ एक जीव औपशमिक सम्यक्त्व पामी, तिहांथी सास्वादनपणुं पामे तेणे एथी हीन आंतरुं न कह्युं तथा जे जीव, उपशम श्रेणीथी पमतो सास्वादनपणुं पामी वली अंतरमुहूर्त्तने आंतरें बीजी वेला उपशमश्रेणी पडिवजे, ते वली तिहांथी पडतो सास्वादन गुणगणे आवे. ए अपेक्षायें अंतरमुहूर्त्तनुं पण आंतरुं होय, अंतरमुहूर्त्तना असंख्याता नेद छे, तथा ए गुणगणानो काल पण अंतरमुहूर्त्तनो छे, अने सर्व गुणगणां पण अंतर मुहूर्त्तमांहे स्पर्शे, अहींआं विरोध कोइ नथी. ए रीतें अंतरमुहूर्त्तनुं आंतरुं पण सास्वादननुं लाने, परंतु ते मनुष्यमध्येंज कोई एकने होय पण देवादिकने न होय ते माटें अल्प नणी अहींआं विवक्ष्युं नहीं, तथा बीजे कशे कारणे विवक्ष्युं नहीं.

तथा ए सास्वादन थकी इअरगुण के० इतर एटले बीजा मिथ्यात्वादिकथी उपशांत मोहपर्यंतना दश गुणगणानुं अंतरंहस्सं के० जघन्यथकी आंतरुं मुहू के० अंतरमुहूर्त्त अंतर्मुहुर्तनुं जाणवुं. जे नणी कोइ एक जीव, उपशमश्रेणीथी पडतो मिथ्यात्व गुणगणे आवी वली बीजी वखत चडतो सर्वे गुणगणां स्पर्शे, तेवारें अंतरमुहूर्त्तनुं आंतरुं नाववुं. तथा बीजे प्रकारें पण जे मतें एक नवें एकज श्रेणी करे, तिहां चडतां तथा पडतां पण एज आंतरुं नाववुं.

अने क्षीणमोह, सयोगी तथा अयोगी, ए त्रण गुणगणाथी पडवुं नथी, ए गुणगणां एकजवार आवे, माटें एनुं जघन्य तथा उत्कृष्ट आंतरुं नथी.

हवे ए गुणगणानुं गुरु के० उत्कृष्ट आंतरुं कहे छे. तिहां मिछि के० मिथ्यात्व गुणगणानुं बेछसठी के० बे वखत छाशठ सागरोपम पूर्वकोटी पृथक्त्वें अधिक एटलुं उत्कृष्ट आंतरुं जाणवुं, जे नणी कोइ एक पूर्वकोटयायु मनुष्य शुद्धसंयम पाली विजय विमानें तेत्रीश सागरोपमायु नोगवी सम्यक्त्व सहित मनुष्यनव पामी वली मनुष्य नवथी विजय विमानें जाय. एम छाशठ सागरोपम सम्यक्त्वें रही वली अंतरमुहूर्त्त मिश्रें आवी फरी सम्यक्त्व लही त्रण वेला अच्युतगमनें मनुष्य नवांतरें छाशठ सागरोपम पूरे, एम एकशोने बत्रीश सागरोपम पूर्वकोटी पृथक्त्वें अधिक मिथ्यात्व गुणगणानुं आंतरुं उत्कृष्टुं जाणवुं.

अने ए मिथ्यात्व विना इयरगुणे के० इतर जे बीजा सास्वादनथी उपशांतमोह पर्यंत दश गुणगणां छे, तेनुं उत्कृष्ट आंतरुं पुग्गलद्धंतो के० सूक्ष्म क्षेत्र पुद्गल परावर्त्तनुं अर्द्ध कांइ एक ऊणेरुं होय, जे नणी उत्कृष्टो किंचिदून अर्द्ध पुद्गल परावर्त्त प्रमाण शेष संसार छते थके जीव, ग्रंथिनेद करे, तेवार पछी ए दश गुणगणां स्पर्शे, तेणे उत्सूत्र नाषणादिक अत्यंत अशातनायें करी अनंत संसार वधारे तो पण जेणे स-

निर्जराजीवा के० असंख्यात गुण निर्जरावंत जीव होय. पहेली गुणश्रेणीथी बीजीना, बीजी गुणश्रेणीथी त्रीजी गुणश्रेणीना जीव चढतां चढतां वधती वधती निर्जरावंत होय. एम सर्वत्र समजवुं. ॥ इत्यक्षरार्थः॥

गुणाकारें कर्मदल वेदीने निर्जरा निमित्त कर्मदलनुं व्यवस्थायें स्थापवुं, उपरली स्थिति थकी उतारी उतारी उदयावलिनी स्थितिना समय समय स्थितिने विषे असंख्यातगुण वधतुं संक्रमावतां जे दलश्रेणी, ते गुणश्रेणी कहीयें. एम थोडे कालें घणां कर्मदल निर्जरे, तेना सुखावबोध निमित्त थापना करी देखाडी छे.

तिहां प्रथम गुणश्रेणीनो काल अपूर्वकरण अने अनिवृत्तिकरण काल थकी किंचिदधिक अंतरमुहूर्त्तमान जाणवो. ते वेद्यमान अंतरमुहूर्त्तथी उपरली स्थितिना दलिक उतारी, उतारी, वेद्यमान स्थितिना उदयथी प्रतिसमयें असंख्यातगुणो असंख्यातगुणो वधतो चरम समय लगें संक्रमावे, एटले उपरली स्थितिनुं उताखुं जे दल, ते मध्यें प्रथम समयें स्तोक संक्रमावे. तेथी बीजे समयें असंख्यातगुणो संक्रमावे. तेथी वली त्रीजे समयें असंख्यातगुणो संक्रमावे. एम समयें, समयें, असंख्यात गुणाकारें वधारतो, वधारतो अंतरमुहूर्त्तने चरम समयें सर्वोत्कृष्ट संक्रमावी, भोगवीने खपावे, पण गुणश्रेणीनो काल वधारे नहीं. ए रीतें सर्व गुणश्रेणीनुं स्वरूप जाणवुं. पण एकेकथी श्रेणीनुं अंतरमुहूर्त्त संख्यात गुणहीन हीनकाल पूर्वली श्रेणीनी अपेक्षायें होय, अने कर्मदल असंख्यातगुणां वधतां होय.

तिहां देशविरति अने सर्वविरतिपणुं पामतो बे करण करे, पण त्रीजुं अनिवृत्तिकरण न करे, तथा देशविरति अने सर्वविरतिथी आभोगें पड्यो, अने वली जे देशविरत्यादिक पडीवजे, तेवारें पण ते बे करण करे, अने अनाभोगें पड्यो ते करण कस्या विना चढे, ए बे करण करी देशविरति सर्वविरत्यादिक गुण लहे तो जीव अवश्य वधते परिणामें होय. तिहां वधते परिणामें केवारें एक असंख्यात भागाधिक अने केवारें एक संख्यात भागाधिक, केवारें एक संख्यात गुणाधिक अने केवारें एक असंख्यात गुणाधिक दलिक रचना करे. तिहां हीयमान परिणामें ए चारे हीयमान दलिक रचना करे, अने तुल्य परिणामें तुल्य दलिक रचना करे, पण पोतपोतानी गुणश्रेणीनुं अंतरमुहूर्त्त सरखुंज होय, तथा अनंतानुबंधियानी विसंयोजना देवता, मनुष्य अने नारकी पर्याप्ता अविरति सम्यक्दृष्टि देशविरति अने सर्वविरति, ए सर्व त्रण करणें करी करे. तिहां अपूर्वकरण अनिवृत्तिकरण कालें गुणश्रेणी करे. ए मध्यें प्रथम त्रण गुणश्रेणी सम्यक्त्व देशविरति अने सर्वविरतिथी सहसात्कारें पडतां केटलो एक काल मिथ्यात्वगुणठाणे पामीयें. ए गुणश्रेणीनी सविस्तर वक्तव्यता कर्मप्रकृति तथा पंचसंग्रहनी बृहत्टीका थकी जाणवी.

तथा ए अगीआर गुणश्रेणीना जीव अनुक्रमें एकेकथी असंख्यातगुणी निर्जरावंत होय, एटले मिथ्यात्व थकी सम्यक्त्व गुणश्रेणीयें अनंतगुण निर्जरा होय, जेम कोइएक वृद्ध दुर्बल रोगाक्रांत चित्तचिंतातुर पुरुष होय, ते जेनी धारा न होय, एवा बूंठा काटे भरेला कूहाडायें करी बावलीआं तथा खेरनां काष्ट वेढाने कापतो घणो दुःखी थाय, तो पण घणे काले थोडांक कापी शके, अने कोइ एक तरुण नीरोगी निश्चिंत दृढ संघयणी पुरुष, तीक्ष्ण एवा सार लोह फरशीयें करी, सूकी एरंड तथा आकडानी लाकडी थोडा कालमां पण घणी कापी नाखे, तेम मिथ्यात्वी जीव वीर्यें हीन थको पोतानां अत्यंत चीकणां कर्म तेने अज्ञानोपहत एवा बालतपश्चरणादिक बूंठा शस्त्रें प्रायें करी घणा कालें पण अल्प कर्म निर्जरे, अने सम्यक्दृष्टि जीव ज्ञानादिक गुणें बलिष्ट होय, माटे तेहना शुभपरिणाम वृद्धियें रसघात स्थितिघातें करी नीरस निःसार एरंड जेवा थयला कर्मोने ते अपूर्वकरणादिक तीक्ष्ण शस्त्रें करी अल्प कालें पण घणा छेदी नाखे, ते माटें गुणश्रेणी गुणश्रेणी प्रत्यें यथोत्तर वीर्यवृद्धियें कर्म निःसार होय. तेने गुणनिर्मलतारूप शस्त्रें करी असंख्यगुणी असंख्यगुणी निर्जरा वधे, तिहां सर्वोत्कृष्ट कर्म निर्जरा अयोगी केवलीने होय ॥ ८२॥

एम गुण विशुद्धियें निर्जरा वधे ते जणी गुणगणानो अंतरकाल कहे छे.

पलिआ संखंसमुहू, सासण इअर गुण अंतरं हस्सं ॥
गुरु मिछि बे छसठी, इयरगुणे पुग्गलऊंतो ॥ ८४ ॥

अर्थ– सासण के० सास्वादन गुणगणानुं पलिआसंखंस के० पल्योपमनो असंख्यातमो जाग जघन्यथी आंतरुं जाणवुं, जे जणी सास्वादन गुणगणुं एकवार स्पर्शी, वली बीजी वेलायें स्पर्शे. एने वचमानो काल तेने सास्वादननुं आंतरुं कहीयें, ते जघन्यथी तो पल्योपमासंख्येय जाग प्रमाण होय, जे जणी कोइ एक जीव मोहनीयनी छवीश प्रकृतिनी सत्तायेंथको औपशमिक सम्यक्त्व लही, त्रिपुंज करी अष्टाविंशति सत्कर्मा थाय, तेवारें पमतां सास्वादनपणुं पामे. तिहांथी वली मिथ्यात्वें जाय, तिहां मिथ्यात्वप्रत्ययें सम्यक्त्वमोहनीय मिश्रमोहनीयने समय समय उवेलतां, उवेलतां, पल्योपमासंख्येय जाग काल प्रमाण ते मोहनीयनी बे प्रकृतिने उवेली रहे, तेवारें मिश्र तथा सम्यक्त्वनी सत्ता रहित थयो थको छवीश सत्कर्मा थाय, वली पण कोइ एक जीव औपशमिक सम्यक्त्व पामी, तिहांथी सास्वादनपणुं पामे तेणे एथी हीन आंतरुं न कह्युं तथा जे जीव, उपशम श्रेणीथी पमतो सास्वादनपणुं पामी वली अंतरमुहूर्त्तने आंतरें बीजी वेला उपशमश्रेणी पडिवजे, ते वली तिहांथी पडतो सास्वादन गुणगणे आवे. ए अपेक्षायें अंतरमुहूर्त्तनुं पण आंतरुं होय, अंतरमुहूर्त्तना असंख्याता जेद छे, तथा ए गुणगणानो काल पण अंतरमुहूर्त्तनो छे, अने सर्व गुणगणां पण अंतर मुहूर्त्तमांहे स्पर्शे, अहींआं विरोध कोइ नथी. ए रीतें अंतरमुहूर्त्तनुं आंतरुं पण सास्वादननुं लाजे, परंतु ते मनुष्यमध्येंज कोई एकने होय पण देवादिकने न होय ते माटें अल्प जणी अहींआं विवक्ष्युं नहीं, तथा बीजे कशे कारणे विवक्ष्युं नहीं.

तथा ए सास्वादन थकी इअरगुण के० इतर एटले बीजा मिथ्यात्वादिकथी उपशांत मोहपर्यंतना दश गुणगणानुं अंतरंहस्सं के० जघन्यथकी आंतरुं मुहू के० अंतरमुहूर्त्त अंतर्मुहुर्तनुं जाणवुं. जे जणी कोइ एक जीव, उपशमश्रेणीथी पडतो मिथ्यात्व गुणगणे आवी वली बीजी वखत चडतो सर्वे गुणगणां स्पर्शे, तेवारें अंतरमुहूर्त्तनुं आंतरुं जाववुं. तथा बीजे प्रकारें पण जे मतें एक जवें एकज श्रेणी करे, तिहां चडतां तथा पडतां पण एज आंतरुं जाववुं.

अने क्षीणमोह, सयोगी तथा अयोगी, ए त्रण गुणगणाथी पडवुं नथी, ए गुणगणां एकजवार आवे, माटें एनुं जघन्य तथा उत्कृष्ट आंतरुं नथी.

हवे ए गुणगणानुं गुरु के० उत्कृष्ट आंतरुं कहे छे. तिहां मिछि के० मिथ्यात्व गुणगणानुं बेछसठी के० बे वखत छाशठ सागरोपम पूर्वकोटी पृथक्त्वें अधिक एटलुं उत्कृष्ट आंतरुं जाणवुं, जे जणी कोइ एक पूर्वकोटयायु मनुष्य शुद्धसंयम पाली विजय विमानें तेत्रीश सागरोपमायु जोगवी सम्यक्त्व सहित मनुष्यजव पामी वली मनुष्य जवथी विजय विमानें जाय. एम छाशठ सागरोपम सम्यक्त्वें रही वली अंतरमुहूर्त्त मिश्रें आवी फरी सम्यक्त्व लही त्रण वेला अच्युतगमनें मनुष्य जवांतरें छाशठ सागरोपम पूरे, एम एकशोने बत्रीश सागरोपम पूर्वकोटी पृथक्त्वें अधिक मिथ्यात्व गुणगणानुं आंतरुं उत्कृष्टुं जाणवुं.

अने ए मिथ्यात्व विना इयरगुणे के० इतर जे बीजा सास्वादनथी उपशांतमोह पर्यंत दश गुणगणां छे, तेनुं उत्कृष्ट आंतरुं पुग्गलऊंतो के० सूक्ष्म क्षेत्र पुजल परावर्त्तनुं अर्द्ध कांइ एक उणेरुं होय, जे जणी उत्कृष्टो किंचिदून अर्द्ध पुजल परावर्त्त प्रमाण शेष संसार छुंते थके जीव, ग्रंथिजेद करे, तेवार पछी ए दश गुणगणां स्पर्शे, तेणे उत्सूत्र जापणादिक अत्यंत अशातनायें करी अनंत संसार वधारे तो पण जेणे स-

म्यक्त्व लह्युं ते जीव अर्द्ध पुजल परावर्त्तमांहे सीजे, तेवारें वली सर्व गुणठाणां स्पर्शे, ए अपेक्षायें आवतुं उपरांत संसारमां न रहे ॥ ७४ ॥

हवे पुजल परावर्त्तनुं कालमान समजाववाने प्रथम कालमानना भेद कहे छे. तिहां त्रीश मुहूर्त्तें एक अहोरात्रि अने त्रीश अहोरात्रें एक मास, वे मासें एक ऋतु, त्रण ऋतुयें एक अयन, वे अयने १ एक वर्ष, चोराशी लाख वर्षें एक पूर्वांग, चोराशी लाख पूर्वांगें २ एक पूर्व, चोराशी लक्ष पूर्वें ४ एक त्रुटितांग, चोराशी लक्ष त्रुटितांगें ५ एक त्रुटित, चोराशी लक्ष त्रुटितें ६ एक अटटांग, चोराशी लक्ष अटटांगें ७ एक अटट, चोराशी लक्ष अटटें ८ एक अववांग, चोराशी लक्ष अववांगें ए एक अवव, चोराशी लक्ष अववें १० एक हूहूआंग, चोराशी लक्ष हूहूआंगें ११ एक हूहूअ, चोराशी लक्ष हूहूएं १२ एक उत्पलांग, चोराशी लक्ष उत्पलांगें १३ एक उत्पल, चोराशी लक्ष उत्पलें १४ एक पद्मांग, चोराशी लक्ष पद्मांगें १५ एक पद्म, चोराशी लक्ष पद्में १६ एक नलिनांग, चोराशी लक्ष नलिनांगें १७ एक नलिन, चोराशी लक्ष नलिनें १८ एक अक्षिनिकुरांग, चोराशी लक्ष अक्षिनिकुरांगें १ए एक अक्षिनिकुर, चोराशी लक्ष अक्षिनिकुरें २० एक अयुतांग, चोराशी लक्ष अयुतांगें २१ एक अयुत, चोराशी लक्ष अयुतें २२ एक नयुतांग, चोराशी लक्ष नयुतांगें २३ एक नयुत, चोराशी लक्ष नयुतें २४ एक प्रयुतांग, चोराशी लक्ष प्रयुतांगें २५ एक प्रयुत, चोराशी लक्ष प्रयुतें २६ एक चूलिकांग, चोराशी लक्ष चूलिकांगें २७ एक चूलिका, चोराशी लक्ष चूलिकायें २८ एक शीर्षप्रहेलिकांग, चोराशी लक्ष शीर्षप्रहेलिकांगें २ए एक शीर्षप्रहेलिका, अहीं सुधी संख्यातो काल गण्यो आवे. ए शीर्षप्रहेलिकायें आटला आंक आवे ते अंक मांडीयें छैयें. (७५८२६ ३२५३०७३१०२४११५७९७३५६एए७५६एद४०६२१८एद६८४८०००१८३२एद२) ए चोपन आंक आगल एकशोने चालीश शून्य मांडीयें तेवारें, एकशोने चोराणुं अंक थाय. त्यां सुधी संख्याता वर्ष जाणवां. उपरांत गणतां नावे ते माटें पाला तथा समुद्रादिकनी उपमायें करी समजाव्युं जाय, पण गणतां पार न आवे, तेने असंख्याता कहीयें, ते असंख्याता वर्षप्रमाण पल्योपम सागरोपम जाणवुं तेनुं स्वरूप समजाववाने गाथा कहे छे. ॥ ७४ ॥

॥ अथ पल्योपमस्वरूपमाह ॥

उद्धार अद्ध खित्तं, पलिय तिहा समय वाससय समए
केसव हारो दीवो, दहि आउ तसाय परिमाणं ॥ ७५ ॥

अर्थ–धान्य पल्यवत् पल्योपम, तथा वली सागरवत् सागरोपम जाणवुं. तेना प्रत्येकें त्रण त्रण भेद छे. तत्र वालाग्र अथवा वालाग्र खंडोनो प्रतिसमयें उद्धार के० उद्धरण करवो, ते छे प्राधान्य जिहां तेने प्रथम उद्धार पल्योपम कहीयें. अने अद्ध के० अद्धा एटले काल ते प्रस्ताव थकी वालाग्रोने अथवा वालाग्रोना खंडोने अपहारें प्रत्येकें वर्ष शत लक्षण प्राधान्य छे जिहां ते बीजो अद्धा पल्योपम कहीयें, तथा खित्तं के० क्षेत्र जे आकाश प्रदेशरूप तेनुं प्राधान्य छे जिहां ते त्रीजो क्षेत्र पल्योपम कहीयें. ए तिहा के० त्रणे प्रकारना पलिय के० पल्योपम तेने प्रत्येकें सूक्ष्म अने बादर एम बे बे भेदें करतां छ भेद थाय.

तेनुं मान कांइ एक विस्तारथी लखीयें छैयें. अनंत परमाणुयें एक व्यावहारिक परमाणुउं थाय, तेवा आठ परमाणुयें एक त्रसरेणु थाय, तेवा आठ त्रसरेणुयें एक ऊर्ध्वरेणु थाय, आठ ऊर्ध्वरेणुयें एक रथरेणु थाय, आठ रथरेणुयें एक उत्तरकुरु युगलीआनो वालाग्र थाय. तेवा आठ वालाग्रें महाहिमवंत युगलिआनो वालाग्र थाय, तेवा आठ वालाग्रें हिमवंत युगलिआनो एक वालाग्र थाय, तेवा आठ वालाग्रें महाविदेह

नरनो वालाग्र थाय, तेवा आठ वालाग्रें जरतनरनो एक वालाग्र थाय, तेवा आठ वालाग्रे एक लीख थाय, आठ लीखें एक जू थाय, आठ जूयें एक यवमध्य थाय, आठ यवमध्यें एक अंगुल थाय, एम प्रत्येक आठ आठ गुणुं करतां एक उत्सेधांगुल थाय, तेवी चोवीश अंगुलें एक हाथ थाय, तेवा चार हाथें एक धनुष्य थाय, तेवा बे हजार धनुष्यें एक कोश थाय, तेवा चार कोशनो योजन थाय, एवा योजन प्रमाण लांबो पहोलो, उंमो, अने त्रण योजन तथा एक योजनना ठ जाग करीये तेवो एक जाग उपर एटली परिधिवालो एवो कूपाकार पालो कल्पीयें, ते मध्यें देवकुरु तथा उतरकुरुना युगलिया एक दिवसना जन्मेला बे दिवसना जन्मेला यावत् सात दिवसना जन्मेला तेना मस्तकना वालाग्र खंडने सात वखत आठ आठ खंड करतां एक केशना वीश लाख, सत्ताणुं हजार एकशो ने बावन खंड थाय. तेवा खंडें ठांशीने ते पल्य जरीयें, ते एवी रीतें ठांशी जरीयें, के तेना उपर चक्रवर्त्तिनुं कटक चाल्युं जाय, तो पण धसके नहीं तथा गंगा नदीनो प्रवाह तेने जेदी शके नहीं, तथा अग्नियें करी वले नहीं, वायरे करी एक वालाग्र खंड पण ऊमे नहीं. एवो ठांशीने जरीयें.

तेमांहेंथी समय के० एकेक समयें केसवहारो के० एकेक केश खंम काहाडतां थकां जेटले कालें ते पालो खाली थाय, तेटलो बादर उद्धार पल्योपमनो संख्याता समय प्रमाण काल होय, जे जणी ते खंड संख्याताज होय माटें संख्यातो काल कह्यो, ए बादर उद्धार पल्योपम जे कह्युं ते सूक्ष्म उद्धारपल्योपम सुखें चित्त आणवाने अर्थें कह्युं परंतु एनुं बीजुं कशुं पण कार्य नथी. जे जणी ए अंतरमुहूर्त्त संख्यात समय प्रमाण होय ते जणी सूक्ष्म उद्धार पल्योपम उपयोगी होय.

पूर्वें जे वालाग्रखंमें पल्य जर्यो ठे. ते बादर एकेक खंमना असंख्याता सूक्ष्म खंम कल्पीयें, ते एवा कल्पीयें, के जे एक खंडनो वली बीजो खंड केवली केवलज्ञानें करी पण कल्पी न शके, सतेजवंत नेत्रनो धणी जे जालीमांहेंथी सूक्ष्म पुजल सूर्यना तेजें करी देखे, तेनो असंख्यातमो जाग अथवा बादरपर्याप्त पृथिवीकायिआ जीवनुं जेवुं सूक्ष्म शरीर होय, तेवमे खंडे करी पूर्वोक्त कूवो जरीयें, ते एकेको खंड समय समय कह्राडतां असंख्याता समय लागे, अर्थात् संख्याता वर्षनी कोटीयें करी ते कूप खाली थाय तेने सूक्ष्म उद्धार पल्योपम कहीयें. तेवा दश कोमाकोमी पल्योपमें एक सूक्ष्म उद्धार सागरोपम थाय तेवा अढी सागरोपमना समय प्रमाण दीवोदहि के० असंख्याता द्वीप समुद्र ठे. ए सूक्ष्म उद्धार पल्योपम कह्युं.

तथा तेहीज योजन प्रमाण पल्य बादर वालाग्रें जर्यो, तेमध्येंथी वाससय के० शो शो वर्षे एकेक केशखंम काहाडतां, ते पल्य संख्याता वर्षनी कोडी प्रमाण कालें निर्लेप थाय, तेवारें बादर अद्धा पल्योपम संख्याता वर्ष प्रमाण थाय.

वली तेहिज खंडना पूर्वोक्त रीतें असंख्याता खंड कल्पी ते कल्पना खंड शो शो वर्षे एकेक कह्राम्तां जेवारें ते पल्य निर्लेप थाय. तेवारें सूक्ष्म अद्धापल्योपम असंख्याता वर्षनी कोमी प्रमाण थाय. तेवा दश कोडाकोमी सूक्ष्म अद्धापल्योपमें एक सूक्ष्म अद्धा सागरोपम थाय, तेवा वली दश कोडाकोडी सागरोपमें एक अवसर्प्पिणी काल थाय, वली तेवा दश कोडाकोडी सागरोपमें एक उत्सर्पिणी काल थाय, ए अवसर्प्पिणी तथा उत्सर्पिणीना बेहुकाल मली वीश कोडाकोमी सागरोपमें एक कालचक्र थाय, ए सूक्ष्म अद्धापल्योपम अने सागरोपमें करी देवता, नारकी, मनुष्य अने तिर्यंचनुं आउ के० आयुनुं मान तथा कर्मस्थितिमान तथा कायस्थितिमान तथा जवस्थितिनुं कालमानादिक मवीयें, ए चोथुं सूक्ष्म अद्धापल्योपम कह्युं, एटले ए सूक्ष्म अद्धासागरोपमना अनंता पुजल परावर्त्ते अतीत अद्धा तथा अनंता पुजलपरावर्त्ते अनागत अद्धा एटले अनागत अद्धानी अनंतता ठे, अने अतीत अद्धानी आदि नथी, तेथी बेहुने समानपणुं ठे. अन्य आचार्य वली एम कहे ठे, के अतीत अद्धाथकी अनागत अद्धा अनंतगुणा ठे. तेनी जावना एम ठे के

जो पण समयादिकें करी अनागत अद्धाहीयमान छे, तो पण अनागत अद्धानो क्षय नथी थतो ते माटें अतीत अद्धा थकी अनागत अद्धा अनंतगुणी छे.

सांप्रत बे प्रकारना क्षेत्र पल्योपमनुं निरूपण करीयें छैयें. ते पूर्वोक्त वालाग्रखंडें करी जस्यो जे पल्य ते मध्यें कल्पना करेला वालाग्रें स्पर्श्या जे आकाशप्रदेश तेमांहेथी एकेक आकाश प्रदेश समए के० समय समय काहाडतां जेवारें सर्व वालाग्र स्पष्ट आकाश निर्लेप थाय, तेवारें असंख्याती उत्सर्पिणी अने अवसर्पिणी कालप्रमाण एक बादर क्षेत्र पल्योपम थाय.

ते पल्यना सूक्ष्म एकेका वालाग्रने स्पर्श्या आकाशप्रदेश तथा अणस्पर्श्या एवा समस्त आकाशप्रदेशने समय समय काहाडतां जेवारें ते पल्य निर्लेप थाय, तेवारें पूर्वोक्त बादर क्षेत्र पल्योपमना कालमान थकी असंख्यातगुणो असंख्याती उत्सर्पिणी अने अवसर्पिणी प्रमाण सूक्ष्म क्षेत्र पल्योपमनुं कालमान थाय, तेवा दश कोडाकोडी सूक्ष्म क्षेत्र पल्योपमें एक सूक्ष्म क्षेत्र सागरोपम थाय, एणे करी तसायपरिमाणं के० त्रसादिक जीवनुं परिमाण करवुं, एटले दृष्टिवादने विषे द्रव्य प्रमाण चिंतवीये तथा पृथिव्यादिक एकेंद्रिय त्रसांत जीवनुं परिमाण करीयें तेने विषे एनुं प्रयोजन छे. अहीं शिष्य पूछे छे के, जो स्पष्ट, अस्पष्ट, नभः-प्रदेश अहीं सूक्ष्म क्षेत्र पल्योपमें करीने ग्रहण करीयें छैयें, तो वालाग्रोनुं शुं प्रयोजन छे? यथोक्त पल्यांतरगत नभःप्रदेशापहार मात्रथीज सामान्यपणे कहेवुं उचित छे. तत्र गुरु कहे छे. के ए सत्य छे. किंतु सूक्ष्म क्षेत्र पल्योपमें करी दृष्टिवादने विषे द्रव्य मवीयें छैयें ते केटलाएक यथोक्त वालाग्र स्पष्ट नभःप्रदेशें करी मवीयें छैयें, अने केटला एक अस्पष्ट नभःप्रदेशें करी मवीयें छैयें, माटे दृष्टिवादोक्त द्रव्यमानोपयोगीपणा थकी वालाग्र प्ररूपणा प्रयोजनवाली छे.

एम त्रण सूक्ष्म पल्योपम शास्त्रने विषे उपयोगी होय, अने त्रण बादर पल्योपम कह्या, ते सूक्ष्मपल्योपमना सुखावबोध थवा माटें कह्या. अहींआं प्रायें घणुंतो सूक्ष्म अद्धापल्योपमनुं प्रयोजन छे, ते अद्धापल्योपमें करी वीश कोडाकोडी सागरोपमनुं कालचक्र थाय, तेवा अनंतें कालचक्रें एक पुद्गलपरावर्त्त थाय, एवा अनंत पुद्गलपरावर्त्त अतीत अद्धा अतिक्रम्या ते जाणी एनेविषे पुद्गल परावर्त्त एवी संज्ञा करीयें, जो पण पुद्गल परावर्त्त एवी संज्ञा मुख्यपणे द्रव्य परावर्त्तने विषे होय. केम के औदारिकादिक पुद्गलनी परावर्त्त एवी संज्ञा होय छे ते मुख्य कहेवाय, तथापि आकाशप्रदेश समय अने अध्यवसाय परावर्त्तें क्षेत्र, काल अने भाव परावर्त्तादिकने विषे पण जे पुद्गलपरावर्त्त एवी संज्ञा करवी ते गौणपणे जाणवी. तथा आशांबरमतें भवपरावर्त्त पण मान्युं छे. पण ते अहींयां न लीधुं. ॥ ८५ ॥

हवे पुद्गलपरावर्त्तना आठ भेदनुं स्वरूप त्रण गाथायें करी कहेछे.

दव्वे खित्ते काले, भावे चउह दुह बायरो सुहुमो ॥
होइ अणंतुस्सप्पिणि, परिमाणो पुग्गल परट्टो ॥ ८६ ॥

अर्थ– दव्वे के० द्रव्य पुद्गल परावर्त्त, खित्ते के० क्षेत्रपुद्गल परावर्त्त, काले के० कालपुद्गलपरावर्त्त, भावे के० भाव पुद्गल परावर्त्त, एम चउह के० चार भेदें पुद्गल परावर्त्त छे, ते वली एकेको बायरो के बादर अने सुहूमो के० सूक्ष्मना भेदें करी दुह के० बे बे प्रकारें होइ के० होय. अणंतुस्सप्पिणि परिमाणो के० अनंती उत्सर्पिणी अने अवसर्पिणी काल प्रमाण पुग्गल परट्टो के० पुद्गल परावर्त्तनुं कालमान जाणवुं ॥ ८६ ॥

एक बादर द्रव्यपुद्गलपरावर्त्त, बीजो सूक्ष्म द्रव्य पुद्गलपरावर्त्त, त्रीजो बादर क्षेत्रपुद्गलपरावर्त्त, चोथो सूक्ष्म क्षेत्र पुद्गलपरावर्त्त, पांचमो बादर काल पुद्गलपरावर्त्त, छठो सूक्ष्म काल पुद्गल परावर्त्त, सातमो बादर भाव-

पुजलपरावर्त्त, आठमो सूक्ष्म जावपुजलपरावर्त्त. अहियां कोइएक जवपुजलपरावर्त्त सूक्ष्म तथा बादर एम पण माने ठे. ते मतें दश जेद कहे ठे. पण स्वमतें तो आठ जेदज कह्या ठे.

तिहां पूर्णगलन स्वजाव तेने पुजल कहीयें, ते अणुने मलवे तथा विघटवे करी जे स्कंधनो जेद ते पुजलस्कंध कहीयें, ते सर्व जीवथकी अनंतगुणा ठे. सर्व लोकाकाशप्रदेश अनंतानंत पुजलस्कंधे जर्यो ठे. ते जेटले कालें जीव सर्व अणुस्कंध औदारिकादिक शरीरपणे ग्रहीने मुके, तेटले कालें बादरद्रव्य पुजलपरावर्त्त एवी सामान्य संज्ञा होय. ए आठ जातिना पुजल परावर्त्त कह्या ठे. ते मध्यें पण चार जातिना बादर पुजल परावर्त्त जे कह्या ठे ते सूक्ष्म पुजल परावर्त्तना सुखावबोधने अर्थें कह्या ठे. जे मूढमति, सूक्ष्म पुजल परावर्त्तनुं स्वरूप न समजे, तेने बादरनुं स्वरूप समजावीयें, ते बादरना स्वरूपनी समजणमां मति जेदाय तो पठी सूक्ष्म पुजल परावर्त्तनुं स्वरूप पण सुखें समजी जाय, ते जणी बादर कह्या ठे. बीजुं जिहां पुजल परावर्त्त काल शास्त्रें कह्यो ठे तिहां तो सर्व सूक्ष्म पुजल परावर्त्त लेवा, केमके तेहिज शास्त्रमां उपयोगी ठे. जे सम्यक्त्व पाम्या पठी किंचित्न्यून अर्द्ध पुजल परावर्त्त मात्र संसारमध्यें रहे, एम कह्युं ठे, ते पण सूक्ष्म क्षेत्र पुजल परावर्त्तनुं अर्द्ध जाणवुं; ते चारे जातिना सूक्ष्म पुजल परावर्त्तमांहेलो एकेक केटले काले होय, तेनुं मान कहे ठे.

उत्सर्पिणी कहेतां जिहां जरत ऐरवतना मनुष्यने चढतुं शरीरमान, आयु तथा सुख वधतुं जाय. तेने उत्सर्पिणी काल जाणवो. तिहां प्रथम दुःखमां दुःखमां आरो एकवीश हजार वर्षनो, बीजो दुःखमां आरो एकवीश हजार वर्षनो त्रीजो, दुःखमां सुखमां आरो एक कोडाकोडी सागरोपम बेंतालीश हजार वर्षे न्यूननो, चोथो सुखमां दुःखमां आरो बे कोडाकोडी सागरोपमनो, पांचमो सुखमां आरो त्रण कोडाकोडी सागरोपमनो, अने ठठो सुखमां सुखमां आरो चार कोडाकोडी सागरोपमनो. एम जिहां चढतो चढतो काल ते उत्सर्पिणी काल कहीयें, अने जिहां प्रथम सुखमा सुखमा आरो होय, अने ठठो दुःखमा दुःखमा आरो होय, ते अवसर्पिणी पडतो काल जाणवो. तेहवी अनंती उत्सर्पिणी अने अवसर्पिणी एटले अनंता कालचक्र प्रमाण एकेक पुजल परावर्त्त ते अनंतानंत जेदें ठे. तेथी एमध्यें पण कालनुं अल्प बहुत्व कह्युं ठे. ते विरुद्ध नथी, जे जणी द्रव्य पुजल परावर्त्त कालस्तोक, तेथी अनंतगुणो क्षेत्र पुजल परावर्त्त काल जाणवो, तेथी काल पुजल परावर्त्तनो काल अनंतगुणो जाणवो, ते थकी जाव पुजल परावर्त्तनो काल अनंतगुणो जाणवो. ए जीवने अतीतकालें जाव पुजल परावर्त्त अनंतां थयां, तेथी अनंतगुणां काल पुजल परावर्त्त थयां, तेथी अनंतगुणां क्षेत्र पुजल परावर्त्त थयां, तेथी अनंतगुणां द्रव्य पुजल परावर्त्त थयां. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ८६ ॥

हवे प्रथम द्रव्यथी बादर तथा सूक्ष्म पुजलपरावर्त्तनुं स्वरूप कहेठे.

उरलाइ सत्त गेणं, एग जिउ मुअइ फुसिय सव्व अणू ॥
जित्तिअ कालि स थूलो, दव्वे सुहुमो सगऽन्नयरा ॥ ८७ ॥

अर्थ- उरलाइसत्तगेणं के० औदारिकादिक वर्गणाना पुजल सात प्रकारें करीने एगजिउ के० एक जीव, फुसिअ के० स्पर्शीने मुअइ के० मूके, सवअणू के० लोकमांहेला सर्व परमाणुआने जितिअकालि के० जेटले कालें स्पर्शीने मूके, स के० ते कालनुं मान, थूलो के० स्थूल एटले बादर, दवे के० द्रव्यथकी पुजलपरावर्त्त जाणवुं, अने द्रव्यथकी सुहुमोसगऽन्नयरा के० सूक्ष्म पुजलपरावर्त्त एथी अन्यतरें करीने थाय. ॥८७॥

औदारिक, वैक्रिय, तैजस, जाषा, श्वासोच्छ्वास, मन अने कार्मण, ए सात प्रकारें सर्व लोकमांहेला परमा-

णुभेद संघातें तथा बादर सूक्ष्म परिणमने करी स्वस्व वर्गणा योग्य परिणतस्कंध औदारिकादिक नोकर्मपणे तथा कार्मणपणे जेटले कालें एक जीव अनंत भव भ्रमण करतो परिणमावी ग्रही स्पर्शी मूके, तेने बादर द्रव्य पुजलपरावर्त्त कहीयें. तिहां जे एक वेला ग्रह्या, एवा जे पुजल तेने फरी बीजी वेला ग्रहण करे, ते ग्रहीतग्रहणाधार तथा पूर्वें केइ ग्रहण कस्या केइ अग्रहण कस्या एवा पुजलने ग्रहे, ते मिश्रग्रहणाधार, तथा जे पूर्वे अग्रहण करेला ग्रहे, ते अग्रहीत ग्रहणाधार, तिहां गृहीत ग्रहणाधार तथा मिश्रग्रहणाधार अतिक्रमीने जे अगृहीत ग्रहणाधारें पुजल ग्रहण करे, ते लेखे लेखववा एटले लेखामां गणवा. एम एक औदारिकपणे, बीजो वैक्रियपणे, त्रीजो तैजसपणे, चोथो भाषापणे, पांचमो श्वासोश्वासपणे बठो मनपणे, अने सातमो कार्मण पणे, ए सात परिणाम, एकेक अणुना थाय. एम सर्वलोक वर्त्ति पुजल द्रव्यना सात परिणमन एक जीव पूर्ण करे, तेवारें बादर द्रव्यपुजलपरावर्त्त पूर्ण थाय. अहींआं आहारक शरीर तो संसारमांहे वसतो जीव, चार वेला करे तेवारें तेणे करी सर्व पुजलनी परावर्त्ति न होय, तेथी ते न लीधो.

तथा जेवारें सर्वलोक वर्त्ति अणुने औदारिकादिकपणे परिणमावे, पण एटलुं विशेष जे औदारिकपणे परिणमावतां वचले भवें जे जे वैक्रियादिक पुजल ग्रहण करे, ते कोइ लेखामां नावे. एम अनंते भवें करी सर्वलोकना अणु औदारिकपणे परिणमावी ग्रही स्पर्शी मूके, तेवारें प्रथम औदारिक सूक्ष्म द्रव्य पुजलपरावर्त्त थाय. वलतुं एज रीतें सर्वाणु वैक्रियपणे परिणमावी ग्रहीने मूके, तेवारें बीजुं वैक्रिय पुजलपरावर्त्त थाय. एमज तैजसशरीर पणे परिणमावी ग्रहीने मूके, तेवारें त्रीजुं तैजस पुजलपरावर्त्त थाय. एमज भाषादलपणे सर्वाणु परिणमावी ग्रहीने मूके, तेवारें चोथुं भाषापुजलपरावर्त्त थाय, एमज पांचमुं श्वासोश्वास, बठुं मन अने सातमुं कार्मण पुजलपरावर्त्त पण जाणवुं. तिहां सर्व थकी कार्मणपुजलपरावर्त्तकाल अनंतो बे, परंतु बीजानी अपेक्षायें स्तोक. तेथकी तैजस पुजलपरावर्त्तकाल अनंतगुणो, तेथकी औदारिक पुजलपरावर्त्तकाल अनंतगुणो, तेथकी श्वासोश्वास पुजलपरावर्त्त काल अनंतगुणो, तेथकी मनःपुजलपरावर्त्त काल अनंतगुणो, तेथकी भाषापुजलपरावर्त्तकाल अनंतगुणो, तेथकी वैक्रियपुजलपरावर्त्त काल अनंतगुणो जाणवो. कार्मण पुजलपरावर्त्त सर्व भवें ग्रहण करे, तेथी तरत पूराय, अने ते कार्मणदलथकी तैजस अनंतगुणो हीन पुजल बे, ते भणी अनंतगुण कालें पूराय, एम पोतानी मतियें विचारीने कहेवुं. अतीतकालें एक जीवने अनंता वैक्रिय पुजलपरावर्त्त थयां, तेथकी अनंतगुणां भाषा पुजलपरावर्त्त थयां, तेथकी अनंतगुणां मनःपुजलपरावर्त्त थयां, तेथकी अनंतगुणां श्वासोश्वास पुजलपरावर्त्त थयां, तेथकी अनंतगुणां औदारिक पुजलपरावर्त्त थयां, तेथकी अनंतगुणां तैजसपुजलपरावर्त्त थयां, तेथकी अनंतगुणां कार्मण पुजलपरावर्त्त थयां. एम अतीतकालें अतिक्रम्या. अहींआं कोइएक आचार्य एम कहेबे के औदारिक, वैक्रिय, तैजस अने कार्मण, ए चार शरीरपणे सर्वलोकवर्त्ति परमाणु जे ग्रहे, ते तेना लेखामांहे गणाय. एम करी सर्व परमाणु चार शरीरपणे परिणमावी ग्रहीने मूके, ते बादर द्रव्य पुजलपरावर्त्त अने अनुक्रमें एक शरीरपणे परिणमावे ते लेखामांहे गणाय. एवी रीतें सर्वाणु एक शरीरपणे जेवारें परिणमावी रहे, तेवारें पबी वली बीजा शरीरपणे परिणमावे, पण औदारिक परावर्त्तमध्यें वैक्रियादिक पुजल लीये, ते लेखामांहे गणाय नहीं, एम अनुक्रमें चारे प्रकारें सर्वाणु परिणमावतां सूक्ष्मपुजल परावर्त्त थाय. इत्यर्थः ॥ ८७ ॥

हवे बादर तथा सूक्ष्म क्षेत्रादिक त्रण पुजल परावर्त्तनुं स्वरूप कहे बे.

लोग पएसो सप्पिणि, समया अणु भाग बंध ठाणाय ॥
जह तह कम मरणेणं, पुठा खित्ताइ थूलियरा ॥ ८८ ॥

अर्थ—लोगपएसो के० चौदराज लोकना आकाश प्रदेश सप्पिणिसमया के० उत्सर्प्पिणी अने अवसर्प्पिणीना समय अने अणुजागबंधठाणाय के० अनुजाग बंधनां स्थानक, ते रसबंधना हेतु असंख्यातां अध्यवसाय स्थानक जाणवां. ए त्रणे जहतह के० जेम तेम आघा पाछा मरणेणं के० क्रमोत्क्रम मरणें करीने पुठा के० फरसी रहे, तेवारें कम के० अनुक्रमें खित्ताइ के० क्षेत्रादिक एटले क्षेत्रथी, कालथी अने जावथी थूल के० स्थूल एटले बादर पुजल परावर्त्त थाय, अने इयरा के० ए थकी इतर एटले ए त्रणे अनुक्रमेंज मरण वेलायें फरसे, तेवारें ए त्रणे सूक्ष्म पुजल परावर्त्त थाय. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ८८ ॥

सर्व लोकना आकाशप्रदेश एटले जे अंगुलघन आकाशखंकना प्रदेशापहार समय समय प्रत्यें करतां पण असंख्यातां कालचक्र व्यतिक्रमी जाय, एवा सूक्ष्म नजःप्रदेश छे. ते सर्व लोकना आकाशप्रदेशने जेवारें एक जीव, अनेक जवें करी स्पर्शे, एटले सर्व आकाशप्रदेशें मरण पामे, तेमांहे जे आकाशप्रदेशें एक वेला मरण पाम्यो, तेज आकाश प्रदेशें वली बीजी वेला मरण पामे, ते लेखामां न गणाय, परंतु जे अस्पर्श्या प्रदेशने स्पर्शी मरण पामे ते प्रदेश, तेना लेखामां गणाय. एम करतां सर्व लोकाकाश प्रदेशने मरणें करी स्पर्शे. अहींआं जो पण जीव असंख्याता आकाशप्रदेश अवगाहीने रह्यो छे तो पण मरण वेलायें एक प्रदेशनी मुख्यता लेवी. एने बादर क्षेत्र पुजल परावर्त्त कहीयें.

अने जेवारें अनुक्रमें एटले जे आकाशप्रदेशें जीव एकवार मरण पाम्यो, तेज आकाशप्रदेशनी श्रेणीयें जेवारें वली तेनी जोडना बीजा प्रदेशें बीजी वेला मरण पामे, ते लेखामां गणाय, परंतु बीजे स्थानकें बीजे जवें तेनी वचमां असंख्य लोकाकाश प्रदेशें असंख्य वेला मरण पामे, ते वचला मरणना प्रदेश लेखामांहे नावे. एम अनुक्रमें श्रेणीबद्ध, प्रतरबद्ध प्रदेश मरणें करी स्पर्शतो थको सर्व लोकाकाश प्रदेश स्पर्शे, तेवारें सूक्ष्म क्षेत्र पुजल परावर्त्त थाय, ते मध्यें अनंता कालचक्र प्रमाण बादर पुजल परावर्त्त थकी अनंतगुणो काल नीपजे.

हवे काल थकी पुजल परावर्त्तनुं मान कहेछे. वीश कोडाकोडी सागरोपम प्रमाण कालचक्र छे. तेना सर्व समय, मरणें करी जीव स्पर्शे, एटले पहेला समय थकी मांडीने छेहला समयसुधी सर्व समयें मरण करे, परंतु जे समयें एक कालचक्रमांहे मरण पाम्यो, तेहीज समयें बीजा घणा कालचक्रमांहे मरण पामे. ते समय लेखामांहे गणाय नहीं. पण अनेरे समयें मरण पामे, ते लेखामां गणाय. एम कालचक्रना सर्व समय मरण वेलायें करी जेवारें एक जीव स्पर्शी रहे, तेवारें काल थकी बादर पुजल परावर्त्त थाय.

अने जेवारें ए कालचक्रने पहेले धुरले समयें मरण लही वली जेवारें केवारेंक कोइ कालचक्रने बीजे समयें मरण पामे, ते लेखामां गणाय. तेमज कोइ कालचक्रने त्रीजे समयें जीव मरण पामे, ते लेखामां गणाय. परंतु वचला आगल पाछलना समयें अनेक मरण करे, ते लेखामां गणाय नहीं. एम वली जेवारें कोइ एक कालचक्रने चोथे समय मरण लहे, पांचमे समय मरण लहे, यावत् कालचक्रना छेहला समयपर्यंत अनुक्रमें सर्व समय मरणें करी स्पर्शे. अहींआं कोइक कालचक्र दीठ एक समय लेखामां आवे अने वचालें संख्याता, असंख्याता यावत् अनंत कालचक्रनां मरण पण लेखामां न आवे, परंतु जेवारें आगल जे समयें मरण पाम्यो होय, तेने आगले समयेंज जेवारें मरण पामे, तेवारें तेज लेखामां आवे. एम असंख्याते मरणें पण अनंतां कालचक्र व्यतीत थइ जाय. तावत् कालप्रमाण सूक्ष्म काल पुजल परावर्त्त थाय.

हवे जावथी सूक्ष्म बादर पुजल परावर्त्त कहेछे. रसबंध हेतु काषायिक अध्यवसाय स्थानक मंद, मंदतर, मंदतमना जेदें असंख्यात लोकाकाश प्रमाण छे, जे जणी सीत्तेर कोमाकोमी सागरोपमना समयप्रमाण स्थितिस्थानकें असंख्याता रसबंध हेतु अध्यवसाय स्थानक छे. ते सर्व अध्यवसाय स्थानक मरणें

करी अनुक्रमें स्पर्शे एटले ते रसबंधनां स्थानक केवारेंक मंद, मंदतम, मंदतर, तीव्र, तीव्रतम, तीव्रतर एवे स्थानकें मरण पामतो जेवारें एक जीव, सर्व स्थानक फरसी रहे तेवारें ज्ञाव थकी बादर पुजल परावर्त्त थाय.

अने जेवारें प्रथम जघन्य अध्यवसायें मरण पामीने वली जेवारें कोइएक कालांतरें तेथकी चढते बीजे अध्यवसायस्थानकें मरण पामे ते लेखामांहे गणाय, तेवार पडी वली कोइक कालांतरें तेथकी चढते त्रीजे अध्यवसायस्थानकें वर्त्ततो मरण पामे ते लेखामांहे गणाय, परंतु बीजा आघा पाडा अध्यवसायें मरण पामे ते लेखामां न गणाय, एम अनुक्रमें निरंतरपणे जघन्यथी उत्कृष्ट अध्यवसायस्थानकपर्यंत सर्व कर्मना असंख्याता रसबंधनां अध्यवसाय स्थानक छे. ते अनुक्रमें मरणे करी स्पर्शे तेनी वचालें जे तेज अध्यवसायें तथा सांतर अध्यवसाय स्थानकें अनंता मरण करे, ते पण लेखामां न आवे, परंतु जे पूर्वलो अध्यवसाय होय, तेथकी चढते अध्यवसायें मरण पामे तोज ते लेखामां आवे, एम अनुक्रमें सर्व अनुज्ञाग बंधस्थानक, जन्म अथवा मरणें करी स्पर्शे, तेवारें ज्ञावथी सूक्ष्मपुजलपरावर्त्त थाय. ए रीतें आठ पुजलपरावर्त्त कह्यां.

तथा ग्रंथांतरें ज्ञवपरावर्त्त कह्युं छे. ते कोइ एक जीव नरकादिकगतिने विषे दश सहस्रवर्ष जघन्यायुथी समयाधिक समयाधिक स्थिति वधारतां नेवु हजार वर्षनी स्थितिपर्यंत तथा दश लक्ष वर्ष स्थितिथकी समयाधिक समयाधिक तेत्रीश सागरोपम स्थितिने आउखे सर्व नरकायु स्थितिना स्थानकें नारकीना ज्ञवें करी तथा देवगतिमध्यें दश हजार वर्षायुथी लइ समयाधिक समयाधिक एकत्रीश सागरोपम लगें सर्वदेवायुस्थितिनां स्थानकें देवज्ञवें करी तेमज मनुष्य तिर्यंचगति मध्यें जघन्य क्षुल्लक ज्ञवथी लेइने समयाधिक समयाधिक मनुष्य तिर्यक्नी यावत् त्रण पल्योपमायुस्थिति लगेंनां स्थानकें मनुष्य तिर्यंचना ज्ञवें करी एम सर्वायुस्थानकें अनुक्रमें स्पर्शतो बादरज्ञव पुजल परावर्त्त थाय, अने समयाधिक समयाधिक स्थिति अनुक्रमें एकेक गतिना क्रमें क्रमें करी आयुनां सर्वस्थानक स्पर्शतो चारे गतिना सर्वायुस्थानक जीव स्पर्शे, तेवारें सूक्ष्म ज्ञव पुजल परावर्त्त थाय, ए आशांबरमतें मान्यो छे, ते अंहीं प्रसंगें जाणवा निमित्त लख्युं छे, ए रीतें उपोद्घात संगतें तथा प्रसंगसंगतें पल्योपम, सागरोपम तथा पुजल परावर्तादिकनां स्वरूप कह्यां.

प्रकारांतरें वली पांच वर्ण, बे गंध, पांच रस, आठ स्पर्श अने अगुरुलघु, ए बावीश ज्ञेदें करीने सर्व लोकवर्त्ति पुजल परमाणुआ फरशी मूके, तेवारें ज्ञावथी बादर पुजल परावर्त्त थाय, अने ए बावीशमांहेथी एकेकापणे अनुक्रमें सर्व पुजल फरशीने रहे, तेवारें ज्ञावथी सूक्ष्म पुजल परावर्त्त थाय. ॥ इति स०॥ ८८॥

हवे जे प्रदेशबंधनो अधिकार कहेतां थकां ते मध्यें जे प्रकारें जीव, उत्कृष्ट प्रदेशबंध करे, अने जेहवो थको जे प्रकारें जीव, जघन्य प्रदेशबंध करे, ते प्रकार कहे छे. जे ज्ञणी प्रदेशबंध तो योगप्रत्ययियो छे, तेथी योगवृद्धियें प्रदेशवृद्धि होय, अने सर्व जीव ज्ञेदमध्यें सन्नीआ पंचेंद्रिय पर्याप्तानुं उत्कृष्ट योगस्थानक होय, बीजा जीवज्ञेद सर्व एथी हीनयोगी छे. ए स्वरूप जणाववाने गाथा कहेछे.

॥ अथोत्कृष्टजघन्यप्रदेशबंधस्वरूप माह ॥

अप्पयर पयडि बंधी, उक्कड जोगीअ सन्नि पज्जत्तो ॥
कुणइ पए सुक्कोसं, जहन्नयं तस्स वच्चासे ॥ ८९ ॥

अर्थ—अप्पयरपयडिबंधी के० अल्पतर एटले घणी थोडी प्रकृति बांधतो होय, एटले प्रकृति थोडी बंधाती होय तिहां अबंधाती सजातीय प्रकृतिना दलज्ञाग, ते बंधाती प्रकृतिनें ज्ञागें घणा लाज्ञे, तेथी तेने प्रदेशनी वृद्धि होय, तथा ते पण उक्कडजोगीअ के० उत्कृष्ट योगी एटले उत्कृष्ट योगस्थानकें वर्त्ततो उत्कृष्ट जीव व्यापारें करी घणा कर्मप्रदेशनुं ग्रहण करे, जेम जोरावर पुरुष, तृणादिक संग्रह करतो बीजा

निर्बल पुरुषनी अपेक्षायें घणा तृणादिकनो संग्रह करी शके, तेम मंद योगी जीवनी अपेक्षायें उत्कृष्ट योगी जीव, घणां कर्मदल ग्रहण करे, तेथी ते लीधो. ते पण सन्नि के० संज्ञी पंचेंद्रिय जीव होय, जे नणी जे जीव, मन सहित होय ते मन लगावीने जे कार्य करे, ते कार्य करतां बीजुं अनाभोगें जे कार्य करे, तेनी उत्कृष्ट चेष्टा होय, अने तिहां प्रदेशबंध अधिक होय, ते मध्यें पण वली पज्जत्तो के० पर्याप्तियें करी पूर्ण होय, तेवारें तेने योग प्रबलतायें प्रदेश पण घणा लेवराय, एने अपर्याप्तावस्थायें पण अंतर-मुहूर्त्तसुधी समय समय प्रत्यें असंख्यातगुणवृद्धें योग वधे, एटले संज्ञीउं पंचेंद्रिय पर्याप्तो, उत्कृष्ट योग-स्थानकें वर्त्ततो पोताना बंधयोग्य स्थानकमांहे अल्पसंख्यायें प्रकृतिबंधस्थानकें वर्त्ततो एवो जीव कुणइ-पएसुक्कोसं के० उत्कृष्टप्रदेशबंध करे.

अने जहन्नयं के० जघन्य प्रदेशबंध तो तस्स के० ते उत्कृष्ट प्रदेशबंधस्वामिनी प्रदेशबंध सामग्रीने वच्चासे के० विपर्यासें विपरीतपणे एटले सन्नीआथी विपरीत असन्नीउं लेवो, तथा पर्याप्ताने स्थानकें अपर्याप्तो लेवो, अने उत्कृष्ट योगीने स्थानकें मंदयोगी लेवो, एटले असन्नीउं लेवो, तेमांहे पण अपर्याप्तो लेवो, ते पण वली प्रथम समयें घणो मंदयोगी होय, तेथी योगमंदतायें करी तथा मनोयोगने अभावे करी कर्मदल थोडां ग्रहण करे, तेपण पोताना बंधस्थानक मध्यें बहु संख्येय प्रकृतिबंध स्थानकें वर्त्ततो होय ते लेवो. एटले घणी प्रकृति बांधतां थोडुं दल घणी प्रकृतिना नागें वहेंचतां अल्प दल नाग आवे, तेथी ते जीव, जघन्य प्रदेशबंध करे ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७ए ॥

एम सामान्यपणे कर्मप्रकृतिनो उत्कृष्ट प्रदेशबंध तथा जघन्य प्रदेशबंधनो उपाय कही, हवे मूलोत्तर प्रकृतिनो उत्कृष्ट प्रदेशबंध, जे गुणठाणे जीवने होय ते कहे छे. तेमध्यें पण मूलप्रकृति आठ अने उत्तर प्रकृति एकशोने वीशना उत्कृष्ट प्रदेशबंध स्वामी कहेवाने अवसरें सूचीकटाह न्यायें अल्प वक्तव्यता नणी प्रथम आयुःकर्मनी मूलोत्तर प्रकृतिना बांधनार गुणस्थानकनी अपेक्षायें कहे छे, एटले कया कया गुण-ठाणे आयुःकर्मना उत्कृष्ट प्रदेशबंध स्वामी होय? ते कहे छे. तेमध्यें मिश्रगुणठाणे तो आयुनो बंध न होय. अने सास्वादने परूतां घोलना योगीने होय, खरो, तो पण तेणें तिहां उत्कृष्ट योगने अभावें तथा अल्प-काल नावीपणे अथवा बीजे कोइ कारणें ग्रंथकारें उत्कृष्ट प्रदेशबंध निषेध्यो छे. जे नणी कोइएक आचा-र्यने मतें सास्वादनगुणठाणे पण उत्कृष्ट प्रदेशबंध मान्यो छे. ते मत अहीं उवेखवो; मिश्र तथा सास्वादन, ए बे गुणठाणां मूकीने शेष गुणठाणें आयुःकर्मना उत्कृष्ट प्रदेशबंधक, गाथायें करी कहे छे.

॥ अथ मूलोत्तरप्रकृतीनामुत्कृष्टप्रदेशबंधस्वामीनाह ॥

मिब्र अजय चउ आउ, बि ति गुण विणु मोहि सत्त मिच्छाइ ॥
छण्हं सतरस सुहुमो, अजया देसा बि ति कसाए ॥ ए० ॥

अर्थ– मिब्र के० एक मिथ्यात्वगुणठाणुं अने बीजा अजयचउ के० अविरत्यादिक चार गुणठाणां, ए-टले बीजुं अविरति, त्रीजुं देशविरति, चोथुं प्रमत्त अने पांचमुं अप्रमत्त, ए पांच गुणठाणें वर्त्ततो संज्ञी पंचेंद्रिय जीव, उत्कृष्टयोगस्थानकें वर्त्ततो आउ के० आयुःकर्मनो उत्कृष्ट प्रदेशबंध करे, जे नणी अपूर्व-करणादिक सात गुणठाणां तथा मिश्रगुणठाणुं, ए आठ गुणठाणे आयुनो बंधज नथी, अने सास्वादने उ-त्कृष्टयोगने अभावें उत्कृष्ट प्रदेशबंध न होय, तथा बितिगुणविणु के० बीजुं सास्वादन, त्रीजुं मिश्र, ए बे गुणठाणां विना शेष मिच्छाइ के० १ मिथ्यात्व, २ अविरति, ३ देशविरति, ४ प्रमत्त, ५ अप्रमत्त, ६ नि-वृत्ति, ७ अनिवृत्ति, ए सत्त के० सात गुणठाणे सात कर्म बांधतो एवो संज्ञी पंचेंद्रिय जीव सर्व पर्याप्तियें

करी पर्याप्तो, मोहि के० मोहनीय कर्मनो उत्कृष्टप्रदेशबंध करे, अहींआं सास्वादन तथा मिश्रगुणठाणे उत्कृष्ट योग न लाने, तेथी उत्कृष्टदल संचय करी न शके ते नाणी निषेध्या; जे नाणी मोहनीयनी सत्तर प्रकृति मिश्रें तथा अविरति गुणठाणे बंधाय ठे, अने जो मिश्रें उत्कृष्ट योगस्थानक होत तो चोथानी पेरें त्रीजे गुणठाणे पण अप्रत्याख्यानीआ कषायनो उत्कृष्ट प्रदेशबंध कहेत, पण ते न कह्यो, तेथी जाणीयें ठैयें जे मिश्रगुणठाणे उत्कृष्टयोग नथी, तथा आयु अने मोहविना शेष ठव्वं के० ठ मूल कर्मप्रकृतिनो उत्कृष्ट योगी एवो संज्ञी पंचेंडिय पर्याप्तो जीव, उत्कृष्ट प्रदेशबंध करे.

एम मूलप्रकृतिना उत्कृष्टप्रदेशबंध स्वामी कही, हवे उत्तर प्रकृतिना उत्कृष्ट प्रदेशबंध स्वामी कहे ठे. ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीय चार, अंतराय पांच, एक शातावेदनीय, एक उच्चैर्गोत्र अने एक यशःकीर्त्ति, ए सतरस के० सत्तर प्रकृतिनो उत्कृष्ट प्रदेश बंध स्वामी सुहुमो के० सूक्ष्मसंपराय गुणस्थानकवर्त्ती मनुष्य उत्कृष्ट योगी होय, जे नाणी आयु अने मोहनीयना दलनो नाग पण ठ कर्मने आवे, तथा पांच निडानो नाग चार दर्शनावरणीयने आवे, तथा नामकर्मनी सर्व प्रकृतिनो नाग, एक यशःकीर्त्तिने आवे, तेथी प्रदेशबहुलता थाय.

अजया के० अविरति सम्यक्दृष्टि गुणठाणे वर्त्ततो उत्कृष्टयोगी पर्याप्तो संज्ञी पंचेंडिय जीव, बि के० बीजी अप्रत्याख्यानावरणीय कषायनी चोकडीनो उत्कृष्ट प्रदेशबंध करे, जे नाणी एना बंधकमांहे एहिज अल्पप्रकृतिबंधकपणुं ठे, तेथी अनंतानुबंधीआ चार अने मिथ्यात्वमोहनीय, ए पांचना प्रदेश एने अधिक आवे,

तथा देसा के० देशविरतिगुणठाणे वर्त्ततो मनुष्य, तिर्यंच उत्कृष्टयोगी सात मूलप्रकृति बांधतो तिकसाए के० त्रीजी प्रत्याख्यानावरण कषायनी चोकडीनो उत्कृष्ट बंधक होय, एना बंधकमांहे एहिज अल्पप्रकृतिबंधकपणुं ठे, तेथी शेष आठ कषायना दल नाग एने आवे, तथा आयु अने मिथ्यात्वनो पण अंश अधिक आवे. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ए० ॥

पण अनिअट्टी सुख गइ, नराउ सुर सुनग तिग विउ
वि डुग ॥ सम चउरंस मसायं, वइरं मिछोव सम्मोवा ॥ ए१ ॥

अर्थ– पुरुषवेद अने संज्वलना कषायनी चोकमी, ए पण के० पांच मोहनीय कर्मनी उत्तर प्रकृतिनो अनिअट्टी के० अनिवृत्तिनामा नवमा गुणठाणाना पांचे नागें अनुक्रमें उत्कृष्टप्रदेशबंध होय, तेमध्यें अनिवृत्तिना प्रथमनागें हास्यादिक चार प्रकृतिनो अधिक नाग लाने, तेथी पुरुष वेदनो उत्कृष्टप्रदेश बंध होय, अने बीजे नागें पुंवेदबंध विछेद थये थके चार कषायना दलिकना नाग आवे, तेमां क्रोध कषायनो नाग क्रोधने लाने, तेणे उत्कृष्ट प्रदेश बंध होय, त्रीजे नागें संज्वलनक्रोधनो नाग वली अधिक लाने, तेथी माननो उत्कृष्ट प्रदेशबंधक होय. चोथे नागें वली संज्वलना माननो बंध पण संज्वलनी मायाने आवे, तेथी तेनो उत्कृष्ट प्रदेश बंधक होय, पांचमे नागें समस्त मोहप्रकृतिनो नाग संज्वलना लोनने आवे, तेथी तेनो उत्कृष्टप्रदेशबंध होय. एम त्रीश प्रकृतिनो उत्कृष्ट प्रदेशबंध कह्यो.

सुखगइ के० शुनविहायोगति, नराउ के० मनुष्यायु, सुरसुनगतिग के० सुरत्रिक अने सौनाग्यत्रिक, विउविडुगं के० वैक्रियद्विक, समचउरंस के० समचतुरस्रसंस्थान, मसायं के० अशातावेदनीय, वइरं के० वज्रऋषननाराच संघयण, ए तेर प्रकृतिनो उत्कृष्ट प्रदेश बंधक मिछोवसम्मोवा के० मिथ्यात्वी अथवा सम्यक्दृष्टि उत्कृष्ट योगी जीव होय. तेमध्यें देवायु तथा नरायु ए बे प्रकृतिना स्वामी अष्टाविध बंधक अने

शेष अगीआर प्रकृतिना उत्कृष्ट प्रदेशबंध स्वामी सप्तविध बंधक जाणवा. अहींआं आयुःकर्मना दल न्नाग अधिक लान्ने, तेमाटें. तथा ते मध्यें पण १ देवगति, २ देवानुपूर्वी, ३ वैक्रियशरीर, ४ वैक्रियअंगोपांग, ५ समचतुरस्रसंस्थान, ६ शुन्नखगति, ७ सुन्नग, ८ सुस्वर, ९ आदेय, ए नव प्रकृतिनो उत्कृष्ट प्रदेशबंध स्वामी तो देव प्रायोग्य नामकर्मनी अघावीश प्रकृति बांधतो होय, तेमां नव प्रकृति तो एहिज बांधे ते जीव होय जे न्नणी त्रेवीश अने पच्चीशादिक प्रकृतिना बंधस्थानकें ए नव प्रकृतिनो बंध नथी, अने देवप्रायोग्य उंगणत्रीश, त्रीश तथा एकत्रीशादिक प्रकृतिना बंध स्थानके ए नव प्रकृतिनो बंध छे खरो, परंतु तिहां घणी प्रकृतिने बंधें घणे न्नागें वहेंचतां अल्प प्रदेश न्नाग आवे, तेथी ते बंधक न लीधा. तथा वज्रऋषन्ननाराच संघयणनो उत्कृष्ट प्रदेशबंध स्वामी मनुष्य, प्रायोगय उंगणत्रीश प्रकृति बांधतो एवो सम्यक्दृष्टि तथा मिथ्यादृष्टि जीव होय, तथा तिर्यंच प्रायोग्य उंगणत्रीश बांधतो मिथ्यादृष्टिज होय. तिहां मनुष्य प्रायोगय उंगणत्रीशनां नाम कहे छे. २ मनुष्यद्विक, ४ औदारिकद्विक, ५ पंचेंद्रियजाति, ६ तैजस, ७ कार्मण, ८ वज्रऋषन्ननाराचसंघयण, ९ समचतुरस्रसंस्थान, १० वर्ण, ११ गंध, १२ रस, १३ स्पर्श, १४ अगुरुलघु, १५ उपघात, १६ पराघात, १७ उश्वास, १८ शुन्नखगति, १९ त्रस, २० बादर, २१ पर्याप्त, २२ प्रत्येक, २३ निर्म्माण, २४ सौन्नाग्य, २५ सुस्वर, २६ आदेय, २७ -स्थिर अथवा अस्थिर, २८ शुन्न अथवा अशुन्न, २९ यशःकीर्त्ति अथवा अयशःकीर्त्ति, ए मनुष्य प्रायोग्य बांधतो सम्यक्दृष्टि तथा मिथ्यादृष्टि जीव होय, तथा तिर्यंच प्रायोग्य उंगणत्रीश बांधतो तिहां मनुष्य द्विकने स्थानकें तिर्यंचद्विक कहेवुं, तथा मनुष्य प्रायोग्य बांधतां मिथ्यादृष्टि जीव पण लेवो, अने सास्वादने उत्कृष्ट योग न होय, तेन्नणी ते न लीधो; तथा त्रेवीश, पच्चीशादिकना बंधस्थानकें प्रथम संघयणनो बंध नथी, अने त्रीश एकत्रीशना बंधस्थानकें प्रकृति न्नाग घणो होय, तेथी उत्कृष्ट प्रदेशबंध न होय. तथा शातावेदनीयनो उत्कृष्ट प्रदेशबंधक सम्यक्दृष्टि तथा मिथ्यात्वी सात कर्मनो बंधक होय, जो पण दशमे गुणठाणे उत्कृष्ट योग छे तो पण तिहां उत्कृष्टस्थिति बंध न होय, तेथी प्रदेशबंध पण विवक्ष्यो नहीं. एम तेंतालीश प्रकृतिना उत्कृष्ट प्रदेशबंध स्वामी कह्या. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ९१ ॥

निद्दा पयला डु जुअल, न्नयकुछातिछ संमगो सुजइ ॥
आहार डुगं सेसा, उक्कोस पएसगा मिछो ॥ ९२ ॥

अर्थ– निद्दापयला के० निद्रा अने प्रचला, डुजुअल के० हास्य अने रति तथा शोक अने अरति, ए बे युगल एवं छ प्रकृति न्नयकुछा के० सातमी न्नय, आठमी जुगुप्सा, तिछ के० नवमुं तीर्थंकर नामकर्म, ए नव प्रकृतिनो उत्कृष्ट प्रदेशबंधस्वामी संमगो के० सम्यक्दृष्ट्यादिक अपूर्वकरणांत पांच गुणस्थानकवर्त्ती जीव सात कर्मबांधतो आयुदलनो न्नाग अधिको लान्ने, तेन्नणी. तथा निद्रा प्रचलाने चोथे गुणठाणे थीणद्धीत्रिकना दलनो न्नाग अधिक होय, तथा मिश्रगुणठाणे पण थीणद्धीत्रिकनो बंध नथी, पण ते उत्कृष्ट योगी न होय, तेन्नणी ते न कह्यो. तथा हास्यादिक बे युगल, न्नय अने जुगुप्सा, ए छ प्रकृतिनो पण मोहनीयनी तेर प्रकृतिने बंधें तथा नव प्रकृतिने बंधे अल्पप्रकृति न्नणी न्नाग घणो आवे, तेन्नणी लेवो, तथा जिननामकर्मनो उत्कृष्ट प्रदेशबंधस्वामी सम्यक्दृष्टि मनुष्य देवगति प्रायोग्य जिननाम सहित उंगणत्रीश प्रकृति बांधतो होय ते लेवो, जे न्नणी त्रेवीशादिक प्रकृतिनां बंध स्थानकें तो जिननाम कर्मनो बंधज नथी, अने त्रीश प्रकृति मनुष्य प्रायोग्य बांधतां तथा एकत्रीश देवगति प्रायोग्य बांधतां प्रकृति घणी होय, तेथी न्नागें दल स्तोक आवे, तेथी ते न लीधा.

सुजई के० सुयति सुसाधु एटले प्रमाद रहित साधु अप्रमत्त अने अपूर्व करण, ए बे गुणठाणे वर्त्ततो उत्कृष्ट योगी देव प्रायोग्य त्रीश प्रकृति आहार डुगं के० आहारकद्विक सहित बांधतो बे समय सुधी उत्कृष्ट प्रदेश बंध करे, शेष गुणठाणे आहारकद्विकनो बंध नथी, तेथी ते न लीधा, तथा उत्कृष्ट योग स्थानकें जीव बे समय पर्यंतज रहे. पढी योगस्थानक फरे, तेथी सर्वत्र उत्कृष्ट योगी बे समय सुधीज होय, तथा एकत्रीश प्रकृतिना बंधस्थानकें प्रकृतिजागनी बहुलतायें अल्पदल लाजे, एम चोपन्न प्रकृतिना उत्कृष्ट प्रदेश बंध स्वामी कह्या.

तेथकी सेसा के० शेष रही जे ठाशठ प्रकृति तेना उक्कोसपएसगा के० उत्कृष्ट प्रदेश बंध स्वामी मिछो के० मिथ्यात्वी जीव पंचेंडिय पर्याप्तो उत्कृष्ट योगी सात कर्म बांधतो बे समय लगें होय, जेजणी ३ नरकत्रिक, ७ जाति चार, ११ स्थावरचतुष्क, १२ हुंमसंस्थान, १३ ठेवठुं संघयण, १४ आतप, १५ नपुंसक वेद, १६ मिथ्यात्व, २० अनंतानुबंधीआ कषाय चार, २४ मध्यसंघयण चार, २८ मध्यसंस्थान चार, ३१ दौर्जाग्यत्रिक ३४ थीणद्धीत्रिक, ३७ तिर्यंचत्रिक, ३८ स्त्रीवेद, ३९ उद्योत, ४० कुखगति, ४१ नीचैर्गोत्र. ए एकतालीश प्रकृति मध्यें शोल प्रकृतिनो बंध मिथ्यात्व प्रत्ययिउं अने पच्चीश प्रकृतिनो बंध अनंतानुबंधी प्रत्ययिउं ठे, ते मिश्रादिक गुणठाणे न बंधाय, अने सास्वादन गुणठाणे उत्कृष्ट योगने अजावें उत्कृष्ट प्रदेश बंध न होय, तेजणी एनो स्वामी मिथ्यात्वीज कह्यो.

तथा शेष पच्चीश प्रकृतिनो बंध, जो पण सम्यक्त्वादिक गुणठाणे ठे. तो पण १ औदारिक, २ तैजस, ३ कार्मण, ७ वर्णचतुष्क, ८ अगुरुलघु, ९ उपघात, १० बादर, ११ प्रत्येक, १२ अस्थिर, १३ अशुज, १४ अयश, १५ निर्माण, ए पंदर प्रकृतिनो उत्कृष्ट प्रदेशबंध अपर्याप्ता एकेंडिय प्रायोग्य नामकर्मनी त्रेवीश प्रकृति बांधतो थको मिथ्यात्वी जीव करे, जे जणी ४ स्थावरचतुष्क, ५ एकेंडियजाति, ६ हुंम संस्थान, ८ तिर्यंचद्विक अने पूर्वली पंदर, एवं त्रेवीश बांधता होय, ते करे, तथा पच्चीशादिकने बंधें जाग बाहुल्य आवे माटे अल्प दल लाजे.

तथा मनुष्यद्विक, पंचेंडियजाति, औदारिक उपांग, पराघात, उश्वास, त्रस, अपर्याप्त, स्थिर अने शुज, ए दश प्रकृतिनो मिथ्यात्वें पच्चीश नाम कर्मनी प्रकृति अपर्याप्त त्रस प्रायोग्य बांधतो उत्कृष्ट प्रदेश बंध करे, तेथी ए ठाशठ प्रकृतिना उत्कृष्ट प्रदेशबंध स्वामी मिथ्यात्वी कह्या. एम उत्कृष्ट प्रदेश बंध स्वामी कह्या. ॥ इति० ॥ ९२ ॥

हवे जघन्य प्रदेशबंध स्वामी कह्या थकी वचला सर्व मध्यम प्रदेशबंध स्वामी सुखें समजाय ते जणी एकशोने वीश प्रकृतिना जघन्य प्रदेशबंध स्वामी कहे ठे.

॥ अथ जघन्य प्रदेशबंधस्वामीनाह ॥

सुमुणी डुनि असन्नी, नरय तिग सुराउ सुर विउवि डुगं ॥
सम्मो जिणो जहन्नं, सुहुम निगो आइखणि सेसा ॥ ९३ ॥

अर्थ— तिहां असन्नीउं अपर्याप्तो आपणी प्रकृतिना बंधकमांहे घणी प्रकृति बांधतो जघन्य योगें वर्त्ततो चार समय लगें रहे, एटले जघन्य योगें उत्कृष्टो तो चार समय पर्यंत जीव रहे, ते जणी सामान्यपणे ए जघन्य प्रदेश बंध स्वामी कह्यो ठे.

सुमुणी के० अप्रमत्त साधु घोलना योगी देवगति प्रायोग्य एकत्रीश प्रकृति बांधतो आहारक शरीर

तथा आहारकोपांग, ए डुन्नि के० बे प्रकृतिनो जघन्यप्रदेश बंध करे, जे जणी एना बंधकमांहे एज जघन्य प्रकृतिनो बंधक होय.

नरयतिग के० नरकगति, नरकानुपूर्वी अने नरकायु, ए नरकत्रिक तथा चोथुं सुराउ के० देवायु. ए चार प्रकृतिनो जघन्य प्रदेशबंध स्वामी असन्नी के० असन्नीउं पंचेंद्रिय पर्याप्तो जीव, आठ कर्म बांधतो घोलना योगी जे एक योग थकी बीजे योगें संचार करतो होय ते घोलना योगी कहीयें. ते जघन्यथी तो एक समय लगें अने उत्कृष्ट तो चार समय लगें जघन्य प्रदेशबंध स्वामी होय, जे जणी जघन्य योगें जीव, चार समय उपरांत न रहे, अने सन्नीआना जघन्य योग थकी असन्नीआनो उत्कृष्ट योग पण असंख्यातगुण हीन होय, तो वली जघन्य योग घणोज हीन होय, एमां शुं कहेवानुं छे? ते जणी असन्नीउं लीधो; तथा असन्नीआ अपर्याप्ताने तो प्रकृतिनो बंधज नथी, ते जणी अपर्याप्तो न लीधो, अने एकेंद्रियादिकने पण ए प्रकृतिनो बंध नथी ते जणी पंचेंद्रियज लीधो, तथा आठ कर्म बांधती वखतें घणा जागे कर्मदल थोडुं आवे, तेमाटें आठ कर्मनो बंधक लीधो.

सुर के० देवगति अने देवानुपूर्वी, ए देवद्विक तथा विउविडुगं के० वैक्रिय शरीर अने वैक्रिय अंगोपांग, ए वैक्रियद्विक अने जिणो के० जिननाम कर्म, ए पांच प्रकृतिनो जहन्नं के० जघन्य प्रदेश बंध स्वामी सम्मो के० सम्यक्दृष्टि जीव जव प्रथम समय वर्त्ततो होय, तेमध्यें पण अनुत्तर विमानवासी देव पोताना जव प्रथम समयें स्वप्रायोग्य जघन्य वीर्यवंत थको जिननाम सहित मनुष्य प्रायोग्य उंगणत्रीश प्रकृति बांधतो जिननामसहित त्रीश बांधे, तेवारें जिननामनो जघन्य प्रदेशबंधस्वामी होय, जे जणी मनुष्य तो देव प्रायोग्य अछावीश, उंगणत्रीश बांधे छे, पण जिननाम सहित त्रीश न बांधे. वली तिहां प्रकृति अल्प होय ते जणी मनुष्य न कह्यो, अने नारकी तो अनुत्तर देवथकी उत्कृष्ट योगी होय, तेथी ते घणा प्रदेश बांधे माटें ते पण न लीधो, तथा चारित्रियाने अहारकद्विक सहित अने जिननाम सहित देव प्रायोग्य एकत्रीशनो बंध होय, तिहां जो पण प्रकृतिनी बहुलता होय, तो पण ते जव प्रथम समयना एवा अपर्याप्ता अनुत्तर सुरथकी उत्कृष्ट योगी होय, तेथी ते पण न लीधो. तेमाटें सम्यक्दृष्टि अपर्याप्ता अनुत्तरसुर जिननामनो जघन्य प्रदेशबंध करे, तथा शेष वैक्रियद्विक अने देवद्विक, ए चार प्रकृतिनो जघन्य प्रदेशबंध, सम्यक्दृष्टि मनुष्यजव प्रथम समयें वर्त्ततो करे, जे जणी शेष त्रण गतिना जीवने ए उंगणत्रीश प्रकृतिनुं बंध स्थानक होय, परंतु त्रीश अने एकत्रीश प्रकृतिनो बंध तो पर्याप्तावस्थायें होय, तिहां जघन्य योग न होय, तेथी अल्प प्रदेश बंध न करी शके, तेथी ए अपर्याप्तावस्थायें मनुष्यज एना स्वामी कह्या.

तथा सुहुमनिगोआइखणिसेसा के० एथी शेष रहि जे एकशो ने नव प्रकृति तेनो जघन्य प्रदेशबंध स्वामी सूक्ष्म निगोदियो लब्धि अपर्याप्तो जीव आदि क्षणें एटले जव प्रथम समयें वर्त्ततो होय, जे जणी पूर्वें अगीआर प्रकृति जे कही, तेनो बंध निगोदिआने नथी, तेथी तेना स्वामी जिन्न कह्या. अने (१०ए) प्रकृतिनो बंध एने छे तेथी एनो जघन्य बंधक स्वामी निगोदीउं कह्यो, केम के एथी अधिक जघन्य योग कोइ बीजा जीवनें नथी ते मध्यें पण जव प्रथम समयें वर्त्ततो घणोज जघन्ययोगी होय, तेणे करी अल्प प्रदेशबंध करे, तथा तेमां पण मनुष्यायु अने तिर्यंचायु, ए बे प्रकृतिना अल्प प्रदेशबंधस्वामी जव प्रथम समयवर्त्ति जीव न होय, जे जणी त्रण पर्याप्ति पूर्ण कस्या विना कोइ परजवायु बांधेज नहीं, तेमाटें ए बे प्रकृतिना जघन्य बंधकमध्यें अपर्याप्तो मात्र लेवो, पण जव प्रथमसमय वर्त्ति न लेवो. एम सर्व प्रकृतिना जघन्य प्रदेशबंध स्वामि कह्या. ॥ ए३ ॥

हवे प्रदेश बंधने विषे सादि अनाद्यादिक नांगा विचारे छे.

दंसण छग नय कुच्छा, बि ति तुरिअ कसाय विग्घ नाणा-
णं ॥ मूल छगेऽणुक्कोसो, चउह डुहा सेसि सव्वछं ॥ ए४ ॥

अर्थ– चक्षुदर्शनावरणादिक चार, दर्शनावरण तथा निद्रा अने प्रचला, ए दंसणछग के० दर्शनावरण-षट्क, नयकुच्छा के० नय अने जुगुप्सा, तथा बितितुरिअकसाय के० बीजा अप्रत्याख्यानावरण क्रोधादिक चार, त्रीजा प्रत्याख्यानावरण क्रोधादिक चार, चोथा संज्वलना क्रोधादिक चार, विग्घ के० पांच अंतराय नाणाणं के० पांच ज्ञानावरणीय, एवं त्रीश उत्तर प्रकृतिनो तथा मूलछगे के० एक ज्ञानावरणीय, बीजी दर्शनावरणीय, त्रीजी वेदनीय, चोथी नाम, पांचमी गोत्र अने छठी अंतराय, ए छ मूलप्रकृतिनो अणुउ-क्कोसो के० अनुत्कृष्ट प्रदेशबंध चउह के० चार नांगें होय. तिहां छ मूलप्रकृतिनो तथा पांच ज्ञानावरण, चार दर्शनावरण अने पांच अंतराय, एवं चौद उत्तर प्रकृतिनो उत्कृष्ट प्रदेशबंध सूक्ष्म संपरायगुणठाणे होय, तथा संज्वलना चार कषायनो उत्कृष्ट प्रदेशबंध, नवमे गुणठाणे होय, तथा निद्रा अने प्रचला, ए बे प्रकृतिनो उत्कृष्ट प्रदेशबंध आठमा गुणठाणाने प्रथम नागें होय, तथा नय अने जुगुप्सामोहनीयनो उ-त्कृष्ट प्रदेशबंध, आठमा गुणठाणाने सातमे नागें होय, तथा प्रत्याख्यानावरण कषाय चारना उत्कृष्ट प्रदे-शबंध, पांचमे गुणठाणे होय, तथा अप्रत्याख्यानावरण कषाय चारनो उत्कृष्ट प्रदेशबंध, चोथे गुणठाणे होय, माटें जे अनादि मिथ्यात्वी जीव ते उत्कृष्ट प्रदेशबंधनां स्थानक एवां गुणठाणां नथी पाम्यो, तेने स-र्वदा ए त्रीश प्रकृतिनो अनुत्कृष्ट प्रदेशबंध अनादि जाणवो. जे नणी ते जीव, केवारें पण अनुत्कृष्ट प्रदे-शबंध थकी उत्कृष्ट प्रदेशबंधें नथी आव्या, तेथी तेने अनुत्कृष्टनी अनादि छे ए प्रथम नंग जाणवो. अने जेणे ग्रंथिनेद करी सम्यक्त्व पामी ए प्रकृतिना उत्कृष्ट प्रदेशबंध स्थानकें बे समय लगें उत्कृष्ट योगस्थानकें रहि तिहां उत्कृष्ट प्रदेशबंध करी वली योगस्थान परावर्त्तें तथा अध्यवसाय पडतां अनुत्कृष्ट प्रदेशबंध करे, तिहां सादि नामें बीजो नांगो जाणवो, तथा जिन अने नव्यने सांत नांगे होय, जे नणी ते जीव गुण-ठाणे चडतो उत्कृष्ट प्रदेश बंध करशे, तथा ते उत्कृष्ट प्रदेश बंधनो अंत पण करशे, ते नणी तिहां अनु-त्कृष्ट प्रदेश बंधनुं सांतपणुं जाणवुं. ए त्रीजो नांगो कह्यो. तथा अनव्य जीवने उपरला गुणठाणां पामवांज नथी, तेथी तेने उत्कृष्ट प्रदेश बंध पण करवो नथी, तथा बंधांत पण करवो नथी, तेने अनुत्कृष्ट प्रदेशबंधनो अनंत नामे चोथो नांगो जाणवो. एम ए त्रीश उत्तर प्रकृतिनो तथा मूल छ प्रकृतिनो अनुत्कृष्ट प्रदेशबंध चार नांगे कह्यो.

अने सेसिसव्वछं के० शेष सर्व त्रणे प्रकारना बंध, ते डुहा के० बे नांगे होय. तिहां उत्कृष्ट प्रदेशबंध बे समय लगें होय, तेथी सादि अने सांत ए बे नांगा होय, तथा जघन्य योग चार समय लगें रहे, तिहां जघन्य प्रदेशबंध मिथ्यात्वें पामीयें. फरी अजघन्य बंध करे, तिहां सादि अने सांत, ए बे नांगा बेहु बंधने विषे होय. एम ए त्रण बंध बे नागें होय, ए पूर्वोक्त त्रीश प्रकृति विना शेष नेवु प्रकृति रही. तेमध्यें तहों-त्तेर प्रकृति अध्रुव बंधिनी छे. ते केवारेंक बंधाय अने कवारेंक न बंधाय, ते नणी एने विषे सादिसांत नांगो होय, तथा एक मिथ्यात्व, थीणद्धीत्रिक, अनंतानुबंधीचतुष्क, ए आठ प्रकृतिनो उत्कृष्ट प्रदेशबंध सात कर्म बांधतां संज्ञी मिथ्यात्वीने उत्कृष्ट योगें बे समय लगें होय, तेमाटें सादिसांत नांगा जाणवा, तथा सूक्ष्म निगोदियाने नव प्रथम समयें जघन्य प्रदेशबंध होय, अने बीजा जीवने अजघन्य प्रदेशबंध होय, एम ए चारे बंध आठ प्रकृतिना मिथ्यात्वगुणठाणे पामीयें माटें सादि, सांत, ए बे नांगा जाणवा.

तथा नाम ध्रुवबंधिनी नव प्रकृतिनो अपर्याप्त एकेंद्रिय प्रायोग्य त्रेवीश प्रकृतिने बंधे उत्कृष्ट प्रदेशबंध, मिथ्यात्वीने होय, अने जघन्य प्रदेशबंध सूक्ष्म निगोदिआने जव प्रथम समये होय, तेणे सादि, सांत, ए बे जांगा जाणवा, एम उत्कृष्ट अनुत्कृष्ट अने जघन्य प्रदेशबंधे सादि अने सांत, ए बे जांगा कह्या. ते प्रायें व्यवहारीया जीवने संजवियें बैयें. अन्यथा उत्कृष्ट प्रदेशबंध सन्निआ जीवने होय, अने अनादि निगोदिआ जीवें तो संज्ञीपणुं पाम्युंज नथी, तो ते उत्कृष्ट प्रदेशबंध क्यां करे? तेथी तेने अनुत्कृष्ट प्रदेशबंध पण चार जांगे संजवे, ते अहींआं न कह्यो.

एम योगवृद्धियें प्रदेश वृद्धि होय ते जणी हवे योगस्थानकनुं स्वरूप कहे ढे.

अथ योगस्थानान्याह हवे योगस्थानकनी संख्या कहे ढे.

सेढि असंखिज्जंसे, जोगट्ठाणाणि पयडि ठिइ नेआ ॥
ठिइ बंधज्जवसाया, अणुजाग ठाण असंख गुणा ॥ ७५ ॥

अर्थ-सेढिअसंखिज्जंसे के० श्रेणीने असंख्यातमें जागें जेटला आकाश प्रदेश होय, ते घनीकृत लोकनी एक प्रदेशिक श्रेणी तेने सूची श्रेणी सात राज प्रमाणनी कहीयें, तेने असंख्यातमे जागें जेटला आकाश प्रदेश ढे तेटला जोगट्ठाणाणि के० योग स्थानक होय, ते जावीयें बैयें. सर्वथी अल्पवीर्यवान् जव प्रथम समयें वर्त्ततो एवो सूक्ष्म निगोदिउ लब्धि अपर्याप्तो जीव, तेना असंख्याता जीव प्रदेश ढे ते मध्यें पण जे सर्व जघन्य वीर्य प्रदेश एटले जे प्रदेशमां सर्वथी जघन्य वीर्य होय, तेना वीर्यना अंश केवलीनी प्रज्ञारूप शस्त्रें करी बेदतां एटले केवलीयें कल्प्यो जे वीर्यविजाग अर्थात् जे वीर्यांशनो अंश केवली पण कल्पी न शके तेने जावाणु पण कहीयें. तेहवा लोकने असंख्यातमे जागें वर्त्तता जे असंख्याता प्रतर, तेना प्रदेश प्रमाण वीर्यांशें करी सहित ते पण असंख्याता थया, परंतु ते असंख्याताने असत्कल्पनायें दश कल्पीयें तेवा दश वीर्यांश सहित एवा जे जीवना प्रदेश असंख्येय प्रतर प्रमाणनो समुदाय परंतु असत्कल्पनायें तेने त्रण मांडीयें तेनी प्रथम जघन्य वर्गणा जाणवी, ते थकी वली एक वीर्यांशें अधिक वीर्यवंत जीव प्रदेशनो समुदाय तेनी बीजी वर्गणा जाणवी, ते थकी वली एक वीर्यांशें अधिक जीव प्रदेशना समुदायनी त्रीजी वर्गणा जाणवी. एम एकेक वीर्यांशें अधिक अधिक जीव प्रदेशनी समान जातिरूप वर्गणा तेवी घनीकृत लोकनी एक प्रदेशिक श्रेणी तेना असंख्य जाग प्रदेश प्रमाण वर्गणा जेवारें थाय, तेवारें असत्कल्पनायें तेने ढ वर्गणा थापीयें, तेने प्रथम स्पर्द्धक कहीयें, जे जणी एकोत्तर वीर्यविजाग वृद्धियें करीने परस्परें स्पर्द्धा करे एवी वर्गणाने स्पर्द्धक कहीयें. ए प्रथम स्पर्द्धकनी चरम उत्कृष्ट वर्गणाने विषे जेटला वीर्य विजाग ढे. ते थकी एक, बे यावत् संख्याते वीर्यांशें अधिक वीर्यवंत जीव प्रदेश न पामीयें, परंतु ते थकी असंख्य लोकाकाश प्रदेश प्रमाण वीर्यांशें अधिक वीर्यवंत जीव प्रदेश पामीयें, तेवा समान वीर्य विजागें युक्त जीव प्रदेशना समुदायनी वर्गणा ते बीजा स्पर्द्धकनी प्रथम वर्गणा जाणवी. ते थकी वली एक वीर्यांशें अधिक वीर्यवंत जीव प्रदेशनो समुदाय तेनी बीजी वर्गणा जाणवी. एम एकेक वीर्यांशें वधते जीव प्रदेशना समुदायनी वर्गणा, ते जेवारें लोकाकाशनी श्रेणीना असंख्येय जागवर्त्ति प्रदेश राशिप्रमाण वर्गणानो समुदाय थाय, तेवारें बीजो स्पर्द्धक थाय, ते पढी बीजा स्पर्द्धकनी चरम वर्गणा थकी वली असंख्य लोकाकाश प्रदेश तुल्य वीर्यविजागें अधिक वीर्यविजागवाला प्रदेशोनो राशि ते त्रीजा स्पर्द्धकनी प्रथम वर्गणा जाणवी. तेमज वली तेवाज अनुक्रमें त्रीजो स्पर्द्धक करवो, फरी एवाज अनुक्रमें चोथो स्पर्द्धक, एम पांचमो स्पर्द्धक, ए रीतें लोकाकाश प्रदेशनी श्रेणिना असंख्येय जागप्रदेश राशिप्रमाण स्पर्द्धकना समुदायें एक

योग्य स्थानक थाय. ते थकी अन्य किंचित् अधिक वीर्यवंत जंतुनुं पण एवाज अनुक्रमे बीजुं योग स्थानक उपजे, ते थकी अन्य जीवनुं वली तेवाज अनुक्रमें त्रीजुं योग स्थानक उपजे, ते थकी अन्य जीवनुं वली तेवाज अनुक्रमे चोथुं योग स्थानक उपजे. ए प्रकारें करीने नाना जीवोना अथवा काल नेदें करीने एक जीवना लोकाकाशनी श्रेणीने असंख्येय नाग वर्ति नन्नःप्रदेश राशिप्रमाण योगस्थानक होय. हवे ते पूर्वोक्त जघन्य एक योग स्थानकें वर्त्तता एवा त्रस जीव असंख्याता तथा स्थावर जीवतो अनंता पामीयें. तथा अपर्याप्ता सूक्ष्म निगोदीआ जीव, नव प्रथम समयें सघला एकज योगस्थानकें रहे, अने बीजे समयें असंख्यात गुण वृद्धिवाला योगस्थानकें जाय, अने पर्याप्ता जीव जघन्ययोगस्थानकें चार समयपर्यंत रहे, तथा मध्यम योगस्थानकें वर्त्ततो चार, पांच, ब, सात, आठ, सात, ब, पांच चार, त्रण समय मात्र रहे. तथा उत्कृष्ट योगस्थानकें बे समय पर्यंत रहे. एम असंख्यात योगस्थानक बे पण संक्षेपें मनना चार, वचनना अने कायाना सात, रूप सहकार कारण नेदविवक्षायें पंदर योग कह्या.

ते योगस्थानकना नेह थकी वली पयडि के० ज्ञानावरणादिक मूल कर्मप्रकृति तथा उत्तर प्रकृतिना नेद, असंख्यातगुणा बे. जे नणी एकेक योगस्थानके वर्त्तता, अनेक जीव बे, तथा कालनेदें एक जीव, सर्व प्रकृति बांधे बे, तथा क्षेत्रादि संबंधें करीने ज्ञानावरणादिकना क्षयोपशम विचित्रें करीने बंधना विचित्रपणाथकी एटले मूल प्रकृति आठ बे, अने उत्तर प्रकृति एकशोने अट्ठावन्न बे, ते क्षेत्रना तारतम्यें क्षयोपशमनेदें करी बंधने विचित्र पणे करी तथा उदयनुं तारतम्य विचित्रपणुं असंख्य नेदें होय, तेथी प्रकृतिनेद पण असंख्याता जाणवा.

ते प्रकृतिनेद थकी वली ठिइनेआ के० स्थितिबंधना नेद असंख्यातगुणा होय, जे नणी जघन्यस्थिति थकी एक समयाधिक, द्विसमयाधिक, त्रिसमयाधिक करतां, करतां एम उत्कृष्ट स्थितिस्थानकपर्यंत एकेकी प्रकृति असंख्यात नेदें बंधाय, ते नणी प्रकृति नेदथकी स्थिति नेद, असंख्यात गुणा बे.

ते स्थितिनेद थकी ठिइबंधप्यवसाया के० स्थितिबंधना अध्यवसायना नेद असंख्यातगुणा बे, जे नणी एकेको स्थितिबंध असंख्याते अध्यवसाय स्थानकें तीव्र, तीव्रतर, मंद, मंदतर, एणी पेरें कषायोदयकृत जीवनो अशुद्ध परिणतिनेद ते अध्यवसाय कहीयें. ते अध्यवसाय स्थानक कोइ पण कर्मना एक मुहूर्त्तमात्र स्थितिबंधना हेतुनूत रहे, ते मार्टे स्थितिनेद थकी असंख्यातगुणा अध्यवसाय होय. जे नणी जघन्य स्थितिबंध पण असंख्य लोकाकाश प्रदेश प्रमाण अध्यवसाय स्थानकें होय बे. तेथकी वली समयाधिक समयाधिक स्थिति तो विशेषाधिक विशेषाधिक अध्यवसाय स्थानकें होय, एम पल्योपमना असंख्यातमा नाग मात्र स्थितिनेद अतिक्रम्या पढी जे स्थितिनेद होय, तिहांसुधी बमणां अध्यवसायस्थानक थाय. एम द्विगुणवृद्धि स्थानक पण असंख्यातां होय, तेमाटें स्थितिनेदथकी असंख्यातगुणां अध्यवसायनां स्थानक होय. अहींआं कर्मनुं जे अवस्थान एटले रहेवुं, तेने स्थिति कहीयें, तेनो जे बंध, तेने स्थितिबंध कहीयें, तथा कषायजनित जीव परिणामने अध्ययवसाय कहीयें. ते अध्ययवसायने विषे जीव वसे, तेने स्थान कहीयें. ते अध्यवसाय जीवने वसवानां स्थान बे, मार्टे एउनें अध्यवसायस्थान कहीयें. तिहां स्थितिबंधना कारणनूत जे अध्यवसाय स्थानक, तेने स्थितिबंधाध्यवसाय स्थानक कहीयें.

तेथकी अणुनागठाणअसंखगुणा के० अनुनाग एटले रसबंध, हेतुनां अध्यवसायस्थानक, असंख्यातगुणां बे. तिहां अनु एटले पश्चात् बंधोत्तर कालें अनुनवीयें, ते अनुनाग शब्दें रस कहीयें, ते असंख्याता बे. जे नणी अंतरमौहूर्त्तिक स्थितिबंधाध्यवसायस्थानक होय, ते नगर सरखा तथा ते मध्यें एक, बे, त्रण, चार, पांच, ब, सात अने उत्कृष्ट जे आठ सामयिक रसबंधाध्यवसाय स्थानक होय, ते घर सरखा नाना जीवनी अपेक्षायें असंख्याता होय, तथा एक जीवनी अपेक्षायें तो देश, काल, क्षेत्र, नाव नेदें जघन्य

स्थितिबंध पण असंख्यातलोकाकाशप्रदेश प्रमाण रसबंधाध्यवसायस्थानकें पामीयें, ते थकी समयाधिक स्थितिविशेषें वली अधिक अधिकतर रसबंधनां अध्यवसाय स्थानक पामीयें, एम सर्वस्थितिबंधाध्यवसाय स्थानने विषे रसबंधाध्यवसायस्थानकनी जावना करवी. ए कारणथी सर्वस्थितिबंधाध्यवसायथी सरबंधाध्यवसायस्थान, असंख्यगुणां जाणवां. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ए५ ॥

तत्तो कम्म पएसा, अणंत गुणिया तउ सरछेया ॥
जोगा पयडि पएसं, ठिइ अणु जाग कसायाउ ॥ ए६ ॥

अर्थ– तत्तो के० ते कर्मना रसबंधहेतु अध्यवसाय थकी कम्मपएसा के० कर्मना प्रदेश एटले दल अणंतगुणिया के० अनंतगुणा जाणवा. जे जणी रसबंधहेतु अध्यवसाय स्थानक तो असंख्याता छे. अने कर्मवर्गणा ते पण अनंती छे. ते वली एकेक वर्गणायें अनंता परमाणुआ छे. तेवी अनंती वर्गणा मिथ्यात्वादिकहेतुयें एक समयने विषे जीव, ग्रहण करे छे. अने रसबंधनां अध्यवसाय स्थानक तो एक उत्कृष्ट आठ समयपर्यंत रहे छे, तेमाटें अनंता जाणवा.

तउसरछेया के० खीर नींब रसाना अधिश्रयण समान अनुजाग बंध अध्यवसाय स्थानकें करी तंदूलसमान कर्म पुजलोने विषे रस जणीयें छैयें. माटें ते कर्मदलथकी कर्मदलना रसाविजाग अनंतगुणा जाणवा. जे जणी सर्व जघन्य रसाणुने विषे पण सर्व जीवथी अनंतगुणा रसाविजाग रसाणु होय, जे रसना जाग कल्पतां, कल्पतां केवलीनी प्रज्ञारूप शस्त्रें करी छेदतां, छेदतां जे निरंश अंश रहे, एटले केवली पण जे अंशनो बीजो अंश कल्पी न शके, ते रसाणुनुं नाम, अविजाग पलीछेद कहीयें. ते एकेक कर्म्माणुने विषे पण सर्व जीवथी अनंतगुणा रसाणु जघन्य पदें होय, तेवारें उत्कृष्टपदनुं तो कहेवुंज शुं ? अने कर्म्माणु तो अजव्यथी अनंतगुणा अने सिद्धने अनंतमे जागें होय ते अजव्यथी सिद्ध अनंतगुणा छे, ते सिद्ध थकी वली सर्व जीव अनंतगुणा छे, तेथकी पण कर्मदलना रसाणु अनंतगुणा छे माटें. एम सविस्तरपणे प्रदेशबंध कह्यो.

हवे ए प्रकृत्यादिक चार बंधने विषे विशेषहेतु कहे छे. तिहां जोगा के० मन वचन अने कायानी चेष्टायें करीने पयमि के० एक तो ज्ञानावरणादिकस्वजाव, एटले ज्ञानादिकने आवरवानो छे स्वजाव जेने विषे एवो प्रकृतिबंध करे, अने बीजो पएसं के० प्रदेशबंध एटले कर्मनो दल संचय, ए बे बंध करे, केम के करणवीर्य जे मनो वचन कायादिकनो योग, तेनी उत्कटतायें जो घणुं वीर्य होय, तो तेथी घणां दल मेलवे, अने मध्यमयोगें मध्यमदल मेलवे, तथा योगनी मंदतायें अल्प दल मेलवे, केम के मिथ्यात्वादिक हेतुविना पण केवल योगें करीज बारमे अने तेरमे गुणठाणे शातावेदनीयनो प्रकृतिबंध तथा प्रदेशबंध करे, अने योगने अजावें चौदमे गुणठाणे प्रकृतिबंध तथा प्रदेशबंध न करे, तेणे अन्वयव्यतिरेकें करी प्रकृकिबंध तथा प्रदेश बंधना हेतु योग कहीयें.

तथा ठिइ के० एक स्थितिबंध अने बीजो अणुजागकसायाउ के० अनुजागबंध ए बे बंध, कषायने तारतम्यपणे होय, केम के उत्कृष्ट कसाय संक्लेषें स्थिति पण उत्कृष्टी बंधाय, तथा अशुज प्रकृतिनो रस, उत्कृष्ट बंधाय, अने शुज प्रकृतिनो रस मंद बंधाय, तेमज मध्यम संक्लेषें मध्यम रस बंधाय. एम कषायनी अनुवृत्तियें बंध होय, तथा कषाय पण दशमा गुणगाणा पर्यंत होय, अने कर्म प्रकृतिनो स्थितिबंध पण तिहां लगेंज होय, तेमाटें ए बे बंधनुं असाधारण कारण कषाय जाणवो. एम चार बंधना स्वामी तथा हेतु ए उत्कृष्ट जघन्यपणे विस्तार सहित कह्या ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ए६ ॥

हवे योगस्थानादिकने विषे लोकाकाशनी श्रेणीनुं असंख्यातजागादिक मान कह्युं, ते जो श्रेणीनुं मान जाणीयें, तो सुखें समजी शकीयें, ते माटें श्रेणी प्रतर घनादिकनुं मान कहे छे. अथ श्रेणीप्रतरस्वरूपमाह.

चउदस रज्जु लोगो, बुद्धिकउ सत्त रज्जु माण घणो ॥
तद्दीहेग पएसा, सेढी पयरो अ तवग्गो ॥ ए७ ॥

अर्थ- सुप्रतिष्ठित संस्थानें सर्व लोक छे. जेम एक शरावलुं अधोमुख राखीयें, ते उपर वली एक शरावलुं सम्मुं राखीयें, ते उपर वली एक शरावलुं अधोमुख राखीयें, ए रीतें नीचो सातमी नरकें सातराज लांबो पहोलो छे, अने त्रिगुणी जाजेरी परिधि छे. तिहां थकी एकेक प्रदेशें हीन करतां करतां रत्नप्रजा पृथ्वीयें एक राज्य लांबो पहोलो होय. तिहांथी वली एकेक प्रदेश वृद्धि होती होती पांचमे देवलोकें पांच राज्य पहोलो होय. तिहांथी वली एकेक प्रदेशें हीन करतां, करतां लोकाग्र एक राज्य पहोलो होय. ए आकारें चउदसरज्जुलोगो के० चौदराज्य लोक छे. ते मध्यें एक राज्य लांबी, पहोली अने चउद राज्य उंची त्रसनाडी छे, ते त्रस जीवें करी सहवर्त्तमान छे. उपरांत स्थावर जीवो छे ते लोकनो बुद्धिकउसत्तरज्जुमाणघणो के० बुद्धियें-कल्पनायें करी घन करतां सात राज्य लांबो, पहोलो अने सात राज्य उंचो चउरस घन कल्पीयें, ते कल्पनानो प्रकार देखाडे छे.

जे आकारें अधोलोक छे, तेनो एक पाशानो खंड, ते जिहां सातमीना तलने जागें त्रण राज्य पहोलो छे, तिहांथी एकेक प्रदेश हीण थातो जिहां एक प्रदेश मात्र रहे, ते प्रदेशनुं पाशुं जिहां सातमी नरकनो चार राजनो खंड बाकी रह्यो छे. ते दिशायें राखीयें, अने त्रण राज्य पहोलुं पाशुं ते एक राज्य जिहां रत्नप्रजा पृथवी पहोली छे ते दिशायें राखीयें, तेवारें चार राज्य पहोलपणे अने दीर्घपणे थाय, अने सात राज्य जाजेरुं उंचपणे एवो लोकनो अर्द्धखंड थाय, अथवा त्रसनाडी थकी दक्षणदिशिना अधोलोकनो खंड, ते नीचें त्रण राज्य पहोलो छे, अने पछी प्रदेशें प्रदेशें घटतो उपरें एक प्रदेश सांकडो छे. अने उंचो सात राज्य जाजेरो छे. तेने उपाडीने त्रस नाडीने उत्तरदिशियें विपरीतपणे जोडीयें, एटले हेठलनुं पहोलपणुं ते उपर आणीयें, अने उपर सांकडो छे, ते नीचें लावी मूकीयें, एटले अधोलोक सात राज्य जाजेरो उंचो अने चार राज्य पहोलपणे सर्वत्र सरखो थाय.

हवे ऊर्ध्वलोक ऊर्ध्व माडलने आकारें छे. तिहां त्रसनाडिथी बाहेरनुं एक पाशानुं अर्द्ध, वच्चेंथी छेदीने जे पाशायें मध्य त्रण राज्य पहोलुं छे, ते पाशें एक प्रादेशिक तिर्छा जाग उंचा, नीचा जोडीयें, तेवारें त्रण राज्य लांबो, पहोलो अने किंचिन्न्यून सात राज उंचो एवो ऊर्ध्वलोकनो घन थाय, एटले ऊर्ध्वलोकें त्रस नाडी थकी दक्षणदिशिनो खंड बे राज्य पहोलो अने किंचिन्न्यून सात राज उंचो तेमांहे ब्रह्म देवलोकना मध्यथकी हेठलो अने उपरलो खंड करीने त्रस नाडीने उत्तर पासें विपरीतपणे थापीयें, एटले पहोलपणुं हेठल करीयें, अने सांकडापणुं वच्चें ब्रह्म देवलोकें आणीने थापीयें. एम जेवारे नीचें उपर थापीयें, तेवारें ऊर्ध्वलोक त्रण राज्य पहोलो अने किंचिन्न्यून सात राज्य उंचो, सर्वत्र थाय. एवो ऊर्द्धलोकनो घन थाय. ते किहां एक थोडुं अधिकुं उंचुं होय, तेने पोतानी बुद्धियें अधिकुं उंचुं मांहे जेलीने सरखुं करीयें.

तेवार पछी लोकनुं उपरलुं अर्द्ध उपाडीने अधोलोकने संवर्त्तिने दक्षणपाशें जोडीयें, एटले सात राज पहोलो, सात राज लांबो अने सात राज उंचो, एम समचतुरस्र घन लोक थाय. अहींआं अधोलोकना सात राज जाजेरा छे. तेम ऊर्द्धलोकना सात राज माठेरा छे, ते मेलवतां पूर्ण थाय.

एना एक राज्य लांबा, पहोला तथा एक राज्य उंचा, एवा खांडुआ करीयें, तेवारें त्रणशें ने तेंतालीश खंडुक थाय. ए सर्व स्थूल व्यवहारनयें कह्युं, जे जाणी लोक तो वृताकारें छे अने ए घन तो समचतुरस्र थयुं माटें एने वृताकारें करवाने अर्थें त्रणशें तेंतालीश खंडुकने उंगणीश गुणा करीने बावीश जागें हरीयें,

तेवारें वृताकारें लांबो, पहोलो थाय, पण ए नय कांइएक कणाने पण पूर्ण कहे छे, ते माटे व्यवहार थकी सर्व ठेकाणे सात राजनोज घन कह्यो छे, तेथी खांचुआ न थाय तो पण न गणवो. अहीं एक राज्य ते स्वयंभुरमण समुद्रनी पूर्वदिशिनी वेदिका थकी पश्चिमदिशिनी वेदिकापर्यंत तथा उत्तरदिशिनी वेदिका-थकी दक्षिणदिशिनी वेदिकापर्यंत असंख्याता कोडाकोडी योजन प्रमाण जाणवुं. ए घनवृत लोकना घन-वृत चतुरस्र खंडुक (१९७) थाय.

तहीहेगपएसा के० ते घनीकृत सात राज लोकनी एक प्रादेशिक श्रेणी मोतीनी लमनी परें (००००००) सात राज लांबी एकेका आकाश प्रदेशनी पंक्ति तेने सेढी के० श्रेणी कहीयें, एटले श्रेणी असंख्यांश जे ठेकाणे कह्युं होय, तिहां ए श्रेणीनुं असंख्यांश लेवुं, अने पयरोअतवग्गो के० ते श्रेणीनो वर्ग करीयें, एटले ते श्रेणीमांहे जेटला प्रदेश होय, तेने तेटला साथें गुणीयें तेने प्रतर कहीये. एटले सात राज लांबो, पहोलो, एक प्रदेशदलें मांडानी पेरें चतुरस्र, ते प्रतर कहीयें, माटें जिहां प्रतर कह्युं होय, तिहां एक श्रेणीना वर्ग प्रमाण प्रदेश लेवा, तथा ते प्रतरना प्रदेश ते वली श्रेणीना प्रदेश साथें गुणीयें, तेने घन कहीयें यथा अ-सत्कल्पनायें श्रेणीना पांच प्रदेश छे, ते सूची कहीयें. अने तेने पांच गुणा करतां पच्चीश थाय, तेने प्रतर कहीएं, तेऐ वली तेहीज श्रेणीना पांच प्रदेशें गणीयें, तेवारें एकशो पच्चीश थाय. तेने घन कहीयें. अहीं सात राज लांबो, सात राज पोहोलो अने जाडपणे एकप्रदेशनो प्रतर जाणवो. एम सप्रसंग सविस्तर प्रदेश बंधकह्यो ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ए७ ॥ इति पएसबंधो सम्मत्तो ॥

हवे च शब्दें संसूचित उपशम श्रेणी तथा क्षपक श्रेणीनुं स्वरूप कहे छे. ते मध्यें पण प्रथम अनंतानु-बंधियाना उपशमनो विधि कहे छे.

अथोपशम श्रेणीमाह. हवे उपशम श्रेणीनुं स्वरूप, अनुक्रमें कहे छे.

अण दंस नपुंसि त्थी, वेअ छक्कं च पुरिस वेअं च ॥
दोदो एगं तिरिए, सरिसे सरिसं उवसमेइ ॥ ए८ ॥

अर्थ– तिहां एक अविरति सम्यक्दृष्टि, बीजुं देशविरति, त्रीजुं प्रमत्त, चोथुं अप्रमत्त, ए चार गुण-ठाणे वर्त्ततो जीव ज्ञानोपयोगी छ लेश्यामांहेली शुभ त्रण लेश्याना परिणामें शुभाध्यवसायें करी पुण्यप्र-कृतिना बेठाणीआ रसने स्थानकें चोठाणीआ रसने निपजावतो अने अशुभ प्रकृतिना चोठाणीआ रसने स्थानकें बेठाणीउं रस करतो तिहां बंधविरोधिनीप्रकृतिमध्यें त्रसादिक शुभ प्रकृतिनो बंध करतो अंतर मुहूर्त्त, यथाप्रवृत्तिकरणें वर्त्ततो पूर्वला पूर्वला स्थितिबंध थकी आगलो आगलो स्थितिबंध पल्योपमासं-ख्येय भागें हीन करतो अंतर मुहूर्त्त यथा प्रवृत्तिकरणे रही पछी अपूर्वकरणे अनंतगुण विशुद्धियें वधतो चडे, तिहां धुरथी स्थितिघात, रसघात, गुणश्रेणी, गुणसंक्रम अने अपूर्वबंध, ए पांच वानां प्रवर्त्ते. तिहां सर्व कर्मनी जेटली स्थिति शेष रही छे तेना उपरला भागथी सागरोपम पृथक्त्व प्रमाण स्थिति खंडी जघ-न्यतो पल्योपमासंख्येयभाग प्रमाण स्थिति खंडीने तेना दलीया उदयकालनी स्थितिथी उपरली उपरली स्थितिने विषे यथोक्त असंख्यात गुणाकारें वधता दलिक संक्रमावतो जाय. एम अंतःस्थिति सर्वोत्कृष्ट दल संक्रमावे, तथा एकेक अंतर मुहूर्त्तें स्थिति खंड करतो अनेक सहस्र खंड करे; तेथी प्रथम जे रस हतो, तेनो अनंतमो भाग रस शेष रह्यो, बीजो सर्व खपाव्यो, एम हीन रस थया. एवां कर्मदल ते जीर्ण काष्ठने अग्नि सुखें बाली शके. तेम एवां कर्म पण सुखें निर्जाराय तेणे असंख्यातगुणी निर्जरा वधे. ए गुणश्रेणी अपूर्व-करणें चढतां जीव विशुद्धि स्थानक विचित्रपणे सत्रिकोण क्षेत्र रुंधे.

तथा त्रीजुं अनिवृत्तिकरण मोतीनी लटनी पेरें छे, एने विषे सर्व जीव एकज विशुद्धियें चढे, जे जणी तिहां पण स्थितिघात, रसघात, गुणश्रेणी, गुणसंक्रम, ए चार वानां अपूर्वकरणनी पेरें प्रवर्त्ते, पण एटलुं विशेष जे अनिवृत्तिकरणने संख्यातमे जागें गये थके एक प्रथम स्थिति, बीजो अंतर करण, ए बेहु नवी बंधस्थितिने अंतरमुहूर्त्त प्रमाण नीपजावे. तिहां अंतर करणें अंतरस्थितिनां दल लेइ लेइने केटलाएक प्रथम स्थितिमध्यें अने केटलाएक उपरली स्थितिमध्यें संक्रमावे, एम संक्रमावतां बे आवली शेष प्रथमस्थिति रहे, तेवारें गुणश्रेणी निवर्त्ते, तथा बीजी स्थितिना दलनी उदीरणा ते आगलें कहीयें, तेपण निवर्त्ते अने एकावलिका शेष प्रथम स्थिति रहे, तेवारें रसघात, स्थितिघात अने उदीरणा, ए त्रण निवर्त्ते. ए प्रथम सम्यक्त्व उपजावे, तिहां उपशमविधि कह्यो. अहींआं अनिवृत्तिकरणें गुण संक्रमे अनंतानुबंधीआनुं दलिक लही प्रत्याख्यानीआ कषायादिकपणे संक्रमावतो चरम समयें सर्व संक्रम करे. एम अण के० अनंतानुबंधीआ उपशमावे.

तेवार पछी मिथ्यात्वमोहनीय, मिश्रमोहनीय अने सम्यक्त्वमोहनीय, ए त्रण दंस के० दर्शनमोहनीयने पण साथें उपशमावे, तेवारें उपशम सम्यक्दृष्टि थाय. अहींआं जोपण वेदक सम्यक्दृष्टिने अनंतानुबंधीआ कषाय चार तथा मिथ्यात्वमोहनीयादिकनो रसोदय नथी, तोपण प्रदेशोदयनो विधि जाणवो.

ते पछी जेणे स्त्रीवेदें उपशमश्रेणी आरंजी होय, तो नपुंस के० प्रथम नपुंसकवेद खपावे, पछी पुरिसवेअंच के० पुरुषवेद खपावे, अने पछी छक्कं के० हास्यादिक षट्क, ते पछी इत्थिवेअ के० स्त्रीवेद उपशमावे अने जो पुरुषवेदें श्रेणी आरंजी होय तो प्रथम नपुंसकवेद पछी स्त्रीवेद, पछी हास्यादि षट्क अने पछी पुरुषवेद उपशमावे. तथा नपुंसकवेदेंश्रेणी आरंजी होय तो प्रथम स्त्रीवेद, पछी पुरुषवेद, पछी हास्यादि षट्क अने पछी नपुंसकवेद उपशमावे.

ते पछी दोदोएगंतिरिएसरिसेसरिसंजवसमेइ के० अप्रत्याख्यानावरण क्रोध अने प्रत्याख्यानावरण क्रोध, ए बेहु उपशमावे, ते पछी संज्वलनक्रोध उपशमावे, ते पछी अप्रत्याख्यानावरणमान अने प्रत्याख्यानावरणमान, ए बेहु उपशमावे, ते पछी संज्वलनमान उपशमावे, ते पछी अप्रत्याख्यानावरणमाया अने प्रत्याख्यानावरणमाया, ए बेहु उपशमावे, ते पछी संज्वलनमाया उपशमावे, ते पछी अप्रत्याख्यानावरणलोज अने प्रत्याख्यानावरणलोज उपशमावे, एटले बादर संपरायनामा नवमुं गुणस्थानक पूर्ण थाय. पछी दशमा सूक्ष्म संपरायनामा गुणस्थानके रह्यो, सूक्ष्म संज्वलन लोजने स्तिबुक संक्रम प्रकारें उपशमावीने उपशांतमोही थाय, तिहांथी जवक्षयें पडतो अनुत्तर सुर थाय, जे जणी अबद्धायु तथा बद्ध सुरायुवालो उपशमश्रेणी करे छे. तेमध्यें अबद्धायुवालो तो मरण पामे नहीं, अने बद्धायुवालो जो मरे, तो अनुत्तर देव थाय, तिहां अगीआरमाथी चोथे गुणगणे आवे, तिहां सर्व करण समकालें प्रवर्त्तावे, अने कालक्षयें पडे तो जिहां चढतां जे बंधादिकनो विछेद कीधो हतो, तिहां तिहां वली ते बंधादिक प्रगट करतो जाय, तथा क्षपकश्रेणीथी उपशमश्रेणीनी मंद विशुद्धि छे, ते जणी अपूर्वबंध बमणो बमणो करे, सूक्ष्म संपरायना चरम समयें नाम तथा गोत्र कर्मना शोल मुहूर्त्तनो बंध करे, वेदनीयनो चोवीश मुहूर्त्तनो बंध करे, अने ज्ञानावरणादिकनो बे बे मुहूर्त्तनो बंध करे. एम चढतां तथा उतरतां सर्व स्थानें बमणो बमणो बंध करे. एम उपशमनाविधि तथा विसंयोजनाविधि, सर्व सत्तरीनामा छठा कर्मग्रंथना बालावबोध थकी जाणवो, तथा कर्मप्रकृतिनी टीकाथी सविस्तर जाणवो.॥ ए८॥

॥ अथ क्षपकश्रेणीमाह ॥ हवे क्षपकश्रेणीनो विधि कहेछे.

अणमिछ मीस सम्मं, तिआउ इग विगल थीण तिगुजोअं ॥
तिरि निरय थावर डुगं, साहारायव अड नपुंसि छी ॥ एए ॥

अर्थ-तिहां क्षपक श्रेणीनुं प्रारंभक संख्यातावर्षायुवालो कर्मभूमि जात मनुष्य प्रथम संघयणी अत्यंत विशुद्धमान परिणामी, अविरति, देशविरति, प्रमत्त अने अप्रमत्तादिक गुणगाणे वर्त्ततो जो पूर्वधर होय, तो शुक्लध्यानें वर्त्ततो होय, अने बीजो होय तो विशुद्ध धर्मध्यानें वर्त्ततो प्रथम अण के० चार अनंतानुबंधीआ कषायनी क्षपणा आरंभे, तेने त्रण करणें करी खपावतां, खपावतां जेवारें अनंतमो भाग शेष रहे, तेवारें ते भाग मिछ के० मिथ्यात्वमोहनीयमांहे घालीने खपावे, जेम अग्नियें अर्द्ध बलेलो इंधण त्रीजुं इंधण पामी बेहु बले. एम क्षपण पण तीव्र परिणामें करी ते दल अल्प प्रकृतिमांहे संक्रमावी, बेहुने खपावे. वली मिथ्यात्वनुं शेष दल रहे ते मीस के० मिश्रमोहनीयमां घाली खपावे, अने मिश्रमोहनीयनुं शेष दल रहे, ते सम्यक्त्व-मोहनीयमां घाली खपावे. सम्मं के० सम्यक्त्वमोहनीयनो छेलो खंरु उकेरीने क्षपककृत करणाध्याये वर्त्ततो जो पूर्वबद्धायु तिहां मरण पामे, तो अपतित परिणामें देवगति पामे, अने पतितपरिणामे चारे गतिमांहे अ-वतरे. तिहां ते गतिमध्यें सम्यक्त्वमोहनीय खपावी तेना चरमग्रासें एक समय वेदक सम्यक्त्व लहीने, सर्व सम्यक्त्वमोहनीयने खपावी क्षायिक सम्यक्त्व लहे, एम दर्शनमोहनीय क्षपणानो आरंभक मनुष्य, क्षप-णानी पूर्णता तो चारे गतिमध्यें करे, ते माटे क्षायिकसम्यक्त्वनो लाभ, चारे गतिमध्यें संभवे, तथा बद्धायु-वालाने ए सात प्रकृति खपावी रह्या पछी जो आयु शेष रहे, तो तिहां चारित्रमोहनीयने क्षपणा करनारी श्रेणी न करे, अने अबद्धायु तो चारित्रमोहनीयनी संपूर्ण क्षपणा करीने केवलज्ञान पामे. चारित्रमोहनीयनी क्षपणा मांडतो प्रथम तिआउ के० नरकायु, तिर्यगायु अने देवायु, ए त्रण आयु खपावे. अहींआं जो पण त्रण आयुनी सत्ता नथी, तो पण संभव सत्तानी अपेक्षायें क्षपणा कही. जे भणी जेणे पोतपोताना चरम-भवने प्रांतें आपआपणुं आयु खपावी, मनुष्यभव लही दर्शनमोहनीयनी क्षपणा करी, शेष त्रण भवना आयुनी बंधयोग्यता मटाकी छे, तेहीज चारित्रमोहनीयनी क्षपणा आरंभे. ते अपेक्षायें क्षपणा कही, शेष एक मनुष्यायुज उदय तथा सत्तायें वर्ते छे.

तेवार पछी अपूर्वकरणनामा आठमुं गुणठाणुं क्षपणाने अर्थे करी नवमा अनिवृत्ति गुणठाणाना नव भाग करी तेने बीजे भागें इग के० एकेंद्रियजाति, विगल के० विकलेंद्रियजाति त्रण, एवं जाति चार तथा थीणतिग के० थीणद्धीत्रिक, उजोअं के० उद्योतनाम कर्म, तिरिनिरयथावरदुगं के० तिर्यंचद्विक, नरक-द्विक, थावर अने सूक्ष्म, ए स्थावरद्विक, साहारायव के० साधारणनाम, आतपनाम, ए शोल प्रकृति खपावे. कोइ एक आचार्य कहे छे के ए शोल प्रकृति खपावतो वच्चें अड के० अप्रत्याख्यानीय तथा प्रत्याख्यानीय आठ कषाय खपावीने पछी ए शोल प्रकृति खपावे, अने कोइ एक आचार्य कहे छे के ए शोल प्रकृति खपाव्या पछी त्रीजे भागें आठ प्रकृति खपावे, ते पछी नपुंसिछी के० नपुंसकवेद क्षय करे, ते पछी स्त्रीवेद क्षय करे. ॥ ९९ ॥

छग पुम संजलणा दो, निद्दा विग्घावरण खए नाणी ॥
देविंद सूरी लिहिअं, सयगमिणं आय सरणठा ॥ १०० ॥

अर्थ-पछी छग के० हास्यादिक छ प्रकृति खपावे, पछी पुम के० पुरुषवेद खपावे, तिहां जो स्त्रीवेदें क्षप-कश्रेणी आरंभे तो प्रथम नपुंसकवेद खपावे, पछी पुरुषवेद खपावे, पछी हास्यादिक छ प्रकृति खपावे, अने ते पछी स्त्रीवेद खपावे, अने जो नपुंसकवेदें श्रेणी आरंभे तो पहेलुं अनुदीरण पण स्त्रीवेद खपावे, पछी पुरुषवेद खपावे, पछी हास्यादिक छ प्रकृति खपावे, ते पछी नपुंसकवेद खपावे, अने जो पुरुषवेदें श्रेणी आरंभे, तो प्रथम नपुंसकवेद खपावे, पछी स्त्रीवेद खपावे, पछी हास्यादिक छ प्रकृति खपावे, ते पछी पुरुषवेद खपावे.

हमणां जे पुरुषवेदें श्रेणी आरंभे, ते स्त्रीवेदक्षय साथें पुरुषवेद तथा हास्यादिक ७ प्रकृतिनो बंध व्यवछेद करे, तिहां नोकषायनां दल बे आवली शेष हुंते वेद पतद्ग्रह न थाय, तेथी संज्वलन क्रोधमांहे संक्रमावे, एम जे अंतरमुहुर्त्तें हास्यादि षट्क क्षीण थाय, ते समयें पुंवेदनो बंध, उदय अने उदीरणा विछेद थाय, अहींआं बे आवली बांध्युं जे पुरुषवेद दल, तेविना बीजुं सर्व क्षीण थयुं छे.

हवे अवेदक थको क्रोध वेदतो स्थिति अद्धाना त्रण भाग करे, एक अश्वकरणाद्धा, बीजो कीटीकरणाद्धा, त्रीजो वेदनोद्धा तिहां प्रथमाद्धायें वर्त्ततो पुरुषवेद पण समयोन बे आवलिकाले गुण संक्रमे, संक्रमावतो, संक्रमावतो, छेहले समयें सर्व संक्रमे, संक्रमावे. अहींआं पुंवेद क्षीण थयो, अने अश्वकरणाद्धा पूर्ण थयो, ते पछी बीजा कीटीकरणाद्धायें प्रवेश करे, तिहां एकेका कषायनी अनंती कीटी एटले खंरू करे ते अनंती पण असत्कल्पनायें चार कल्पीयें, तो पण संजलणा के० संज्वलना चार कषाय मध्यें जो क्रोधोदयें पडिवजतां शोल अने मानोदयें पडिवजतां बार तथा मायोदयें पडिवजतां आठ अने लोभोदयें पडिवजतां चार कीटी होय, ते मांहेलुं एकेक कीटीनुं दल गुण संक्रमे, संक्रमावतो एक चरमकीटी रहे, तिहां संज्वलन क्रोधनो बंध उदय अने उदीरणा विछेद थाय, परंतु सत्तायें छेहेलुं बांधेलुं बे आवली मात्र रह्युं छे तेने पण माननी प्रथम स्थिति कीटीदलमां क्रोधना दलने आकर्षीने तिहां गुण संक्रमे, संक्रमावे, चरम समयें सर्व संक्रमे संक्रमावे, तेवारे तिहां क्रोध क्षीण थयो. ए रीतें संज्वलना माननी कीटी पण उपरली स्थितिमांहेथी नीची स्थितिमांहे उतारी वेदतो गुण संक्रमे, संक्रमावतो, संक्रमावतो, जेवारें चरम एटले छेहली कीटी रहे, तेवारें तेने मायामांहे संक्रमावी खपावे. तेम मायानी पण चरम कीटी, संज्वलना लोभनी प्रथम कीटीमांहे संक्रमावी खपावे, संज्वलन कीटीनुं दल प्रथम स्थितिगत करी वेदें, ते वेदतो आगली कीटीनुं दल तेनी सूक्ष्मसूक्ष्म कीटी करे, ते पण त्यांलगें करे के, ज्यांलगें संज्वलन लोभनी बीजी कीटी समयाधिक आवलि मात्र रहे, तिहां संज्वलन लोभनो बंध व्यवछेद थाय, अने तथा बादर कषायनो उदय अने उदीरणा पण व्यवछेद थाय, अनिवृत्तिगुणस्थानकनो काल पण व्यवछेद थाय. ए त्रण साथें व्यवछेद थाय.

ते पछी सूक्ष्मसंपराय कीटीदल प्रथम स्थितिगत करी वेदे, तेथी तेने सूक्ष्मसंपराय गुणठाणुं कहीयें. तेना संख्याता भाग जाय, तिहां लगें मोहनीयमांहे स्थितिघातादिक पांच पदार्थ प्रवर्त्ते. जेवारे एक भाग शेष रहे, तेवारें स्थितिघातादिक पांच पदार्थ विरमे. शेष ज्ञानावरणादिक कर्मना स्थितिघातादिक रहे तिहां अपवर्त्तना करणें करी सूक्ष्मसंपराय अद्धा जेटलो लोभ करे, ते संज्वलनो लोभ आवली मात्र रहे, तेवारे उदीरणा टले, छेहली आवलीयें उदय करी वेदी खपावे. एम सूक्ष्मसंपरायना चरम समयें सर्व मोहनीयने क्षीण करी क्षीणमोही थयो.

तिहां जेम कोइएक तारु पुरुष, महोटो समुद्र तरतो थको वचमां द्वीप पामी विश्राम लेइ वली आगल तरवा मांडे, तथा कोइएक योद्धो पुरुष, महासंग्राम करतो शत्रुने हणतो हणतो थाके, तेवारें वली विश्राम लेइ समूलगो शेष शत्रु जींतवाने सज्ज थाय. तेम ए जीव पण सबल दुर्जय शत्रु जे महामोह तेने झीपतो संग्राम करतो करतो थाको, तेमाटें ते यथाख्यात चारित्ररूप विश्रामस्थानक पामी वली शुक्लध्यानना बीजा पादें प्रवर्द्धमान वीर्यवंत थयो थको अंतरमुहूर्त्तना छेहला बे समयमध्यें प्रथम समयें निद्दा के० निद्रा अने प्रचला, ए बे प्रकृति खपावे, अने छेहले समयें विग्घावरणखए के० पांच अंतराय, पांच ज्ञानावरण, चार दर्शनावरण, ए चौद प्रकृति खपावी, निश्चय नयें बारमा गुणठाणाने छेहले समयें नाणी के० केवलज्ञानी थाय, अने व्यवहार नयने मतें तेरमा गुणठाणाने प्रथम समयें केवलज्ञानी थाय. एम त्रेशठ प्रकृतिनो क्षपणाविधि कह्यो. ए क्षपकश्रेणीने संक्षेपें कही एनो विस्तार छठा कर्मग्रंथना बालावबोधमां लख्यो छे, तेमाटें अहींआं थोडा बोलें घणुं जाणवुं.

ए लघुशतक एवे नामें पांचमो कर्मग्रंथ जे जणी महोटो शतक श्रीशिवशर्म्मसूरिकृत जोइने तथा पंचसंग्रह, कर्म्मप्रकृति प्रमुख शास्त्र तथा चूर्णिका प्रमुख घणा ग्रंथ जोइने परमगुरु गह्नाधिराज तपाविरुद प्रवर्त्तक, महावैरागिकशिरोमणि, जट्टारक श्रीजगच्चंद्रसूरीश्वर चरणकमलयोरालंबायमान सर्वागमिकचक्रवर्त्ति बिरुदधारक अनेक विद्यानंद धर्म्मकीर्त्ति प्रमुख बहुश्रुत परिवार परिवृता श्राद्धदिनकृत्य सूत्रवृत्ति चैत्यवंदनादि जाष्यत्रितय संघाचारादि तद्वृत्ति लघुजपमिति जवप्रपंचाद्यनेक ग्रंथ सूत्रेण सूत्रधारायमान तपागह्नाधिराज जट्टारक श्री देविंदसूरिलहिअं के० देवेंद्रसूरीश्वरें लख्यो. सयगमिणं के० शतक एवे नामें ग्रंथ, ते आयसरणघा के० पोताना आत्माने संजारवा निमित्तें लख्यो. ते सर्व संघने सुखदायक थाजो. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ १०० ॥

॥ अथ प्रशस्तिः ॥

॥ श्रीवीरपट्टेश्वरमौलिमौलिः, कलालयोऽज्ञानतमोविनाशी ॥ अजूत्तपाख्यातिसुकौमुदीजृत् सूरिर्जगच्चंद्र इति प्रसिद्धः ॥१॥ तत्पट्टपुष्करविजासनराजहंसो, हृद्योऽनवद्यवचनस्थितराजहंसः ॥ देवेंद्रसूरिरजवद्भवतापजेदी, वेदीव दीव्यतिपरानुजवस्य यज्ञीः ॥ २ ॥ यद्ज्ञानादिवियुक्तेषु, प्रियमेलकतामगात् ॥ श्रीमद्देवेंद्रसूरीणां, वचस्तीर्थं पुनातु वः ॥ ३ ॥ श्रीमद्देवेंद्रगुरो, मलयगिरिगुरोर्गिरां गुरुत्वमहो ॥ आश्रान्नुन्नयति शिवः स्वभ्रमनाशांस्तु पातयति ॥४॥ सुवर्णा सत्पदन्यासा, सालंकारासुरंङ्गौः ॥ श्रवतेऽर्थपयोधारां, मंददोभाऽपि नोदिता ॥ ५ ॥ इति शतकटबार्थं प्रार्थनां प्राप्य किंचि, दलिखमिहमदोपामग्रजस्यार्थसारं ॥ द्वि शशि धन मितेऽब्दे निर्दिशे निर्दिशेयं, यदिह जवति दुष्टं तद्बुधाः शोधयंतु ॥ ६ ॥ विबुधगुरुवर्णितयश, स्तोमयश स्सोमगुरुशिष्याणुः ॥ जयसोमोऽलिखदेनां, जाषामात्मस्मृतौ शतके ॥ ७ ॥ इति प्रशस्तिः ॥

॥ इति श्री यशःसोमकृत बालावबोधसहितः
शतकनामा पंचम कर्मग्रंथः समाप्तः ॥

॥ अथ ॥

॥ श्रीचंद्रमहत्तराचार्यप्रणीत सप्ततिका नामा षष्ठः कर्मग्रंथःसमारज्यते ॥

॥ तत्र प्रथमं ॥

॥ बालावबोधकारकृत मंगलाचरणम् ॥

॥ आर्यावृत्तम् ॥

॥ प्रणिपत्य पार्श्वदेवं, स्मृत्वा स्वगुरुं गिरं च जागवती ॥ सप्ततिकायाव्याख्यां, कुर्वेऽहं बालबोधार्थं॥१॥ मत्तोपि मंदमतयो, न जानते येहि चूर्णिटीकोक्तीः ॥ तद्बोधानुग्रहधी, विषयोयत्नः शुजोयंतत् ॥ २ ॥ केचित्परात्मसंवि, द्विकला विकलाः कलौ खलायंते ॥ तेज्यो न कापि जीतिः, संतः संतोषजाजश्चेत् ॥ ३ ॥ श्रीहर्षसोमविबुधान्, सुयशः सोमाभिधानकविश्रेष्ठान् ॥ नत्वा सप्ततिकाया, लिखामि जनजाषया व्याख्याम् ॥ ४ ॥ प्रथम श्रीपार्श्वनाथ परमेश्वरने नमस्कार करीने पोताना दीक्षागुरु अने विद्यागुरु, तेनां पदकमलने नमीने, महारा थकी जे तुच्छबुद्धिना धणी जेने टीका अने चूर्णीयें करी अर्थ समजवामां न आवे, तेवा पुरुषोना हितने अर्थें सत्तरी नामा छठा कर्मग्रंथनो बालावबोध लखुं छुं.

॥ मूल गाथा ॥

सिद्ध पएहिं महत्थं, बंधोदय संत पयडि ठाणाणं ॥
वुछं सुण संखेवं, नीसंदं दिठि वायस्स ॥ १ ॥

अर्थ–सिद्ध के० अचल एटले कोइथी खोटा करी न शकाय, एवा पएहिं के० पद छे जेने विषे, एवा कर्म पाहुडा कर्मप्रकृति, अने कम्मपयडी प्रमुख जे ग्रंथ जे जणी तेनां पद सर्वज्ञ जाषित छे ते कोइथी पण खंमी शकाय नहीं; त्यां महत्थं के० महोटा अर्थ एटले घणा अर्थ छे जेने विषे तिहांथी बंधोदयसंतपयडिठाणाणं के० बंध, उदय अने सत्तापणे परिणमी जे कर्मनी प्रकृति, तेना स्थानकनो संखेवं के० संक्षेपें एटले थोडे अक्षरें घणो अर्थ समजाय, अथवा विस्तारवंत अर्थ साथें थोडा मांहे आणीने एवी रीतें वचन रचना प्रकारें करी वुछं के० कहेशुं, तेजणी हे शिष्य ! तुं सुण के० सावधान थइने सांजल, पण ते संक्षेप केहेवो छे? तोके दिठि वायस्स के० दृष्टिवाद एटले समस्त जिनागमरूप समूह, तेनुं नीसंदं के० फरणुं छे, जे जणी बारमुं अंग दृष्टिवाद छे तेना एक परिकर्म, बीजुं सूत्र, त्रीजो पूर्वानुयोग, चोथो पूर्वगत अने पांचमी चूलिका, ए पांच अधिकार छे. तेमांहे चोथो पूर्वगतनामा अधिकार छे, तेने विषे चौद पूर्व छे. ते मांहेलुं बीजुं अग्रायणीनामा पूर्व, ते मध्ये चौद वस्तुपरिमाण छे, ते मांहेलां पांचमां वस्तुपरिमाणमां वीश पाहुडा छे. पाहुडा एटले अधिकार विशेष जाणवो. ते वीश पाहुडामांहेलो चोथो कर्मप्रकृतिनामा जे पाहुडो छे, ते चोवीश अनुयोगद्वारसहित छे, ते पाहुडा थकी बंधोदयसत्तापणे परणमी जे कर्मनी प्रकृति, तेनां स्थानकनो संवेध एटले विचार ते संक्षेप थकी हुं कहीश, एटले ए शास्त्रपरंपरायें सर्वज्ञ जाषित छे, ते जणी सहुने प्रमाण होय.

अथवा बीजे अर्थें सिद्ध के० स्वसमय प्रसिद्ध जे पद के० चौद जीवस्थानक, चौद गुणठाणां इत्यादिक पद ते आश्रयी बंध, उदय अने सत्तायें प्रकृतिस्थानक सद्भाव आश्री संक्षेप बोलीश, तथा संवेध एटले विचार अथवा संवेध एटले परस्परें बंध, उदय, सत्तानुं जोडवुं, दृष्टिवाद के० द्वादशांगीनुं रहस्य अथवा दृष्टिवादनी अपेक्षायें ए सत्तरी प्रकरण बिंदुआ समान छे, ते हे शिष्य! तुं सांजल.

तिहां आत्मप्रदेशने कर्म परमाणुनी साथें अग्निलोहनी पेरें सर्वांशें मलवुं, तेने बंध कहीयें. ते कर्म परमाणुना शुभाशुभ रसनुं भोगववुं तेने उदय कहीयें. तेहवा बांध्या तथा संक्रम्या जे परमाणु, ते जिहां लगें निर्जरे नहीं, तिहां लगें तेनो जे सद्भाव, तेने सत्ता कहीयें, अने प्रकृति स्थानक एटले समुदाय जेम के बे, त्रण, चार, पांच इत्यादिक प्रकृतिना थोकडा ते ज्यां लगें जेटला होय, त्यां लगें तेटला प्रकृतिना स्थानक जाणवां, ए सर्वनो विचार, तेनो संक्षेप एटले थोडे अक्षरें घणो अर्थ समजाय तेवी रीतें कहीशुं, पण ते संक्षेप केहवो छे तोके महत्थ के० घणा अर्थ छे जेमां एवो छे. अहींआं बंधोदय सत्ता प्रकृतिस्थान कहेशुं ते अभिधेय जाणवुं, अने अभिधायक शास्त्र तेने वाच्यवाचक भाव, ए संबंध जाणवो. तथा ए ग्रंथें अधिकारी कर्मनी बंधोदय प्रकृति स्थाननी विवेचनाथी महा अधिकारी मोक्षार्थी जीव जाणवा, अने ते कर्मविचारनुं जे समजवुं ते अवांतर प्रयोजन जाणवुं तथा महा प्रयोजन अथवा परंपराप्रयोजन तो मोक्ष जाणवुं. एम अभिधेय, संबंध, अधिकारी अने प्रयोजन, ए चार वानां ग्रंथने आरंभे कहेवां. ॥ १ ॥

कइ बंधंतो वेअइ, कइ कइ वा संत पयडि ठाणाणि ॥
मूलुत्तर पगईसु, भंग विगप्पा मुणेअव्वा ॥ २ ॥

अर्थ–एवुं आचार्यें कहे थके, हवे शिष्य पूछे छे के हे भगवन्! कइबंधंतोवेअइ के० केटली प्रकृति बांधतो थको जीव केटली प्रकृति वेदे, एटले अनुभवे, वा के० अथवा कइकइ के० केटली केटली प्रकृति बांधतां तथा केटली प्रकृति वेदतां थकां संतपयडिठाणाणि के० केटली केटली प्रकृतिनुं सत्तास्थानक होय. एवो शिष्यें प्रश्न कीधे थके मूलोत्तर प्रकृतिने विषे प्रत्येक बंधोदय सत्तानो संवेध कहेवो, ते आश्चर्यी दुष्कर जाणीने हवे आचार्य सामान्यें प्रत्युत्तर कहे छे. मूलुत्तरपगईसु के० मूलप्रकृति ज्ञानावरणीयादिक आठ अने उत्तर प्रकृति एकशोने अठावन्न, तिहां बंधोदय सत्तायें प्रकृतिनो संवेध विचारतां भंगविगप्पा के० भांगाना विकल्प अनेक उपजे छे, ते आ प्रकरणने विषे लेशथी आगल देखाडशे. तिहांथी मुणेअव्वा के० जाणवा. तेमध्यें प्रथम मूलप्रकृति आठ बीजो बंधोदय सत्तायें प्रकृति स्थाननी संख्या, त्रीजो तेनो परस्पर संवेध, ए त्रण अधिकार चौद जीवस्थानक तथा चौद गुणठाणे विवरीने कहेवा. तिहां प्रथम उधें मूलप्रकृति आठनां नाम, व्युत्पत्ति, तथा स्वरूप टीकाकार देखाडे छे.

प्रथम ज्ञानावरणीय कर्म कहे छे. जे थकी घटादिक अर्थ जाणीयें, तेने ज्ञान कहीयें, अथवा जे जाणवुं, ते ज्ञान कहीयें, तथा सामान्य विशेषात्मक उभयरूप एक वस्तु छे, ते मांहे विशेषांश ग्रहणात्मक जे अवबोधक प्रकाश, ते ज्ञान कहीयें. तेना आवरण आच्छादक जे कर्मवर्गणाना पुद्गल मांहे ज्ञान आवरवानो स्वभाव छे. केनी पेरें? तोके जेम लोचनने तेजनुं आवरण वस्त्रादिक छे ते जेम जेम सघन होय, तेम तेम आंखनुं तेज मंद, मंदतर थाय. तेवी रीतें जेम जेम ज्ञानावरणनी सघनता होय, तेम तेम आत्मप्रकाश ढंकाय, ते प्रथम ज्ञानावरणीय कर्म जाणवुं.

बीजुं दर्शनावरणीयकर्म, ते शुं कहीयें? तोके देखीयें जेणें करी अथवा देखवुं तेने दर्शन कहीयें. सामान्यविशेषोभयात्मक वस्तु विषइउ जे जाति गुण क्रियादिक संयोजना हीन केवल धर्म मात्र ग्राहक जे सामान्यांशावबोध, ते दर्शन कहीयें, तेने आवरवानो स्वभाव जे कर्म पुद्गलनो छे, तेने दर्शनावरणीयकर्म कहीयें. जेम पोलीउ दूर थाय तो राजानुं दर्शनमात्र थाय, तथा जे राजानुं दर्शन अभिलाषतो पुरुष पण ज्यां सुधी पोलीआने अभिप्रेत न होय तो तेने बले राजाने मलवानी इच्छा छतां पण राजाने मलवा न दीये, तेम पोलीआ समान जे दर्शनावरणीय अने ज्ञानावरणीय कर्म तेणे करी खरड्या एवा जे घटादि

पदार्थ तेनुं दर्शन जीव रूप राजाने न होय. अहींआं ग्रंथनी साख लखीयें छैयें. " दंसणसीले जीवे, दंसणघाय करेइ जे कम्मं ॥ तं पडिहारसमाणं, दंसणावरणं ज्ञवे बीयं ॥ १ ॥ जह रन्नो पडिहारो, अणन्निप्पेअस्स सोउ लोगस्स ॥ रन्नोतह दरिसावं, न देइ दहुंपि कामस्स ॥ २ ॥ जह रायाणा जीवो, पडिहारसमं तु दंसणावरणं ॥ तेणहिव बंधगेणं, न पिछए सो घडाइअं ॥ ३ ॥

त्रीजुं वेदनीकर्म ते शुं कहीयें? जेने प्रथम आह्लाद तथा विषादरूपें अनुज्ञवीयें, जेम मधुयें खरडी तरवारनी धारनुं चाटवुं ते प्रथम चाटतां आह्लाद थाय, अने पछी जीज्ञ छेदाय तेवारें विषाद थाय तेम शातावेदनीयने प्रांतें अशातावेदनीय होय एवो जे कर्म पुज्गलनो स्वज्ञाव ते त्रीजुं वेदनीयकर्म जाणवुं.

चोथुं मोहनीयकर्म ते शुं कहीयें? जे मोहें मुंफाय तेथी हिताहित न जाणे जेम के आटलुं ज्रूरूं, आटलुं रूडुं, एम न जाणे इत्यादिक विवेक रहित आत्माने करे, जेम मदिराज्व्यें करी जीवने घेलापणुं प्राप्त थाय, तेथी हिताहित विचार शून्य करे एवो जे कर्मपुज्गलनो स्वज्ञाव, ते चोथुं मोहनीयकर्म जाणवुं.

पांचमुं आयुःकर्म ते शुं कहीयें? तोके जे हेडनी पेरें प्रकृति बंध थाय, देवादिकनी गति बांधी त्यां जावा वांछतो होय तो पण ज्यां लगें इह ज्ञवायु ज्ञोगववुं होय त्यां लगें न जइ शके. एवो जे कर्मपुज्गलनो स्वज्ञाव छे, तेने पांचमुं आयुःकर्म कहीयें.

छठुं नामकर्म, ते शुं कहीयें? के जे परमात्म रूपी जीवने पण देव नरकादिक तथा एकेंज्रिय, बेंज्रिय, तेंज्रियादिक जातिपणे हीन विशेष करी बोलावीयें, नमावियें. जेम चितारो अनेक वानें करी हाथी, घोडा, माणस इत्यादिकना रूप आलेखे तेम नामकर्म पण ज्ञिन्न ज्ञिन्न प्रकारें देव, नारकादिक स्वरूपें जीवना पर्याय करावे, एवो जे कर्मपुज्गलनो स्वज्ञाव छे, तेने छठुं नामकर्म कहीयें.

सातमुं गोत्रकर्म ते शुं कहीयें? तोके जे थकी जातिकुलादिक उच्चतायें करी गुणनुं स्थानक होय, पूजा पामे, अने जातिकुलादिक हीनतायें करी लोक मांहे निंदा पामे, पूजा न पामे, एवो जे कर्म पुज्गलनो स्वज्ञाव छे, ते सातमुं गोत्रकर्म जाणवुं. जेम कुंज्ञकार ज्ञला घमा करे, तो लोकमांहे तंदूल, फूल, कुंकुमें करी पूजा पामे, अने मदिरानां स्थानक ज्रूंजला, घमा, करे तो ते लोक मध्यें निंदा पामे. तेम जीव उच्चैर्गोत्रने उदयें उत्तम जातिकुलने प्रज्ञावें रूप बुध्यादिकें हीन थको पण मान महत्व पामे, अने हीन जात्यादिक अवगुणें करी जो पण सुबुद्धिमान् होय तो पण लोकमांहे हेलनीय होय.

आठमुं अंतराय कर्म, ते शुं कहीयें? के जेणे करी जीवें दान, लाज्ञ, ज्ञोग, उपज्ञोग, वीर्यादिकनी लब्धि हणीयें निवारीयें, जेम राजा, धन धान्यनो धणी छतो पण ज्ञंडारीना दीधा विना वस्तुनां दान, लाज्ञ, ज्ञोग करी न शके, तेम जीवरूप राजा पण ज्ञंडारी रूप अंतरायकर्मना विवर लह्या विना दानादिक लब्धि न पामे, ते ज्ञणी जे, कर्मपुज्गलनी दानादिक लब्धि ने हणवानो स्वज्ञाव छे, तेने आठमुं अंतराय कर्म कहीयें. एटले आठ कर्मना मूलनाम तथा स्वरूप अने लक्षण कह्यां.

हवे बंध, उदय अने सत्तायें प्रकृतिनां स्थानक कहे छे. तिहां मूल आठ प्रकृतिना बंधनी अपेक्षायें आठ, सात, छ अने एक एवं चार प्रकृतिस्थानक होय. अने उदयापेक्षायें आठ, सात अने चार, ए त्रण प्रकृति स्थानक होय, अने सत्तानी अपेक्षायें पण आठ, सात अने चार, ए त्रणज प्रकृतिस्थानक होय.

तिहां जेवारें जीव सर्व कर्म बांधे, तेवारें आठ प्रकृतिनुं बंधस्थानक होय, ते जघन्य तथा उत्कृष्ट अंतर मुहूर्त्त रहे, केम के आयु बांधतां थकां जीवने ए बंध स्थानक होय अने आयुनो बंधकाल तो निरंतर पणे जघन्य तथा उत्कृष्टो अंतर मुहूर्त्तज होय, तेथी ए बंधस्थानकनो काल पण अंतर मुहूर्त्तनो जाणवो.

हवे ते मांहेथी जेवारें जीव, आयु न बांधे, तेवारें सात प्रकृतिना बंधस्थानकें होय, तेनुं कालमान पण जघन्यथकी तो अंतर मुहूर्त्त प्रमाण जाणवुं. कारण के कोइएक अंतर मुहूर्त्तायुवालो जीव, पोताना आयु-

ष्यनो त्रीजो नाग थाकतो रहे, तेवारें परनवायुनो बंध करे, मारें तिहां आठ प्रकृतिनो बंध करी वली सात प्रकृतिना बंध स्थानकें आव्यो, तिहां वली कांइएक न्यून अंतर मुहूर्त्तना त्रीजा नाग पर्यंत सात प्रकृतिनो बंध करतो, सात प्रकृतिना बंधस्थानकें रही, वली मरण पामी अंतर मुहूर्त्तायु पणे अवतर्यो, तिहां पण ते आयुना बे नाग पर्यंत सात प्रकृतिनो बंध करे, पही त्रीजा नागने धुरे आयु बांधे, तेवारें आठ प्रकृतिना बंधस्थानकें आवे. एम अंतर मुहूर्त्तनो जघन्य काल कह्यो, अने उत्कृष्टो तो तेत्रीश सागरोपम ब-म्मासे ऊणा ते वली अंतरमुहूर्त्तोन पूर्वकोटी वर्षना त्रीजा नागें अधिक एटलो काल होय, ते आवी रीतें. कोइएक जीव, पूर्वकोटी आयुवालो पोताना आयुष्यनो त्रीजो नाग थाकते अंतरमुहूर्त्त पर्यंत तेत्रीश सागरोपम देवायुनो बंध करे. तिहां आठ प्रकृतिना बंधस्थानें रही, वलतो पूर्वकोमीनो त्रीजो नाग. अंतर मुहूर्त्त ऊणो रहे, त्यां लगे सात प्रकृतिना बंधस्थानकें रही, तिहांथी चवी, देवता थाय. तिहां पण तेत्रीश सागरोपम ब-म्मासें ऊणा एटला काल पर्यंत तो सात प्रकृतिनो बंध करे. शेष बम्मास आयु विशेष रहे, तेवारें वली परनवायु बांधे. तिहां आठ प्रकृतिना बंधस्थानकें आवे, ते नणी उत्कृष्टथी एटलो काल संनवे ठे.

अने जेवारें मोहनीय अने आयु विना बाकी ब प्रकृतिनो बंध सूक्ष्मसंपरायनामा दशमे गुणठाणे करे, तेवारें ते बंध जघन्यतो एक समय लगें होय. ते केम के कोइएक जीव, उपशमश्रेणी करी दशमुं गुणठाणुं एक समय लगें स्पर्शी, तिहां नवक्षयें दशमे गुणठाणेज मरण पामीने अनुत्तर देव थाय, तिहां वली अविरति सम्यक्दृष्टिपणे सात प्रकृतिनो बंधक होय, ते अपेक्षायें जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट तो अंतरमुहूर्त्त काल प्रमाण होय, ते केमके दशमा गुणठाणानुं उत्कृष्ट एटलुंज कालमान बे. तिहां ब प्रकृतिनोज बंध होय, ते अपेक्षायें लेवुं.

तथा एक वेदनीयकर्मनो बंध, अगीआरमे, बारमे अने तेरमे गुणठाणे होय, अहींआं पण जघन्य तो पूर्वली परें एक समय लगें होय. अहीं अगीआरमुं गुणठाणुं एक समयलगें स्पर्शी, नवक्षयें मरण पामे. तेनी अपेक्षायें एक समय लेवुं. अने उत्कृष्टुं तो देशें ऊणी पूर्वकोटी वर्ष प्रमाण, एक वेदनीयनो बंध होय. केमके कोइएक जीव पूर्वकोटी आयुष्यनो धणी सात महीना माताना उदर मांहे रहीने शीघ्र जन्मे; जन्मथकी आठ वर्षने अंतें चारित्र लेइ, क्षपकश्रेणीयें चढी, केवलज्ञान पामे. तिहां एकज वेदनीय कर्मनी प्रकृतिना बंधस्थानकें देशें ऊणी पूर्वकोटी वर्ष पर्यंत रहे ते अपेक्षायें लेवुं.

हवे कयुं कयुं कर्म बांधतां कयां कयां बंधस्थानक होय? ते कहे ठे. अहींआं नाष्यनी गाथा लखीयें बैयें "आउमि ठ माहे ठ, सत्त एक्क सग थवा तइए ॥ बच्चतयंमि बच्चंति, सेसएसु ब सत्त ठ ॥ १ ॥" आयुःकर्म बांधतां एक आठ कर्मनुं बंध स्थानक होय, अने मोहनीय कर्म बांधतां एक आठनुं, बीजुं सातनुं ए बे बंधस्थानक होय. त्रीजुं वेदनीय कर्म बांधतां आठ, सात, ब अने एक, ए चार बंधस्थानक होय, शेष ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय, नाम, गोत्र अने अंतराय, ए पांच कर्मना बंधें आठ, सात अने ब ए त्रण बंधस्थानक होय.

हवे उदयस्थानक त्रण कहे ठे. आठ, सात अने चार, ए त्रण उदय स्थानक ठे. तिहां सर्व आठे कर्मने उदयें पहेलुं आठनुं उदय स्थानक होय. ए अनव्यनी अपेक्षायें अनादिअनंत नांगे लेवुं, अने नव्यनी अपेक्षायें अनादि सांत नांगे लेवुं. तथा कोइएक जीव, उपशमश्रेणीयें चढी तिहां मोहनीय विनां सात कर्मनुं उदयस्थानक स्पर्शी, वली तिहांथी पडतो आठनुं उदयस्थानक स्पर्शे. तेनी अपेक्षायें सादि सांत नांगें लेवुं. ए जघन्य तो अंतरमुहूर्त्त काल प्रमाण जाणवो. केमके कोइ एक जीव, वली मुहूर्त्तांतरें श्रेणी पडिवजे, तेनी अपेक्षायें लेवुं. तथा उत्कृष्टो तो देशें ऊणो अर्द्ध पुजलपरावर्त्त काल जाणवो, जे नणी उत्कृष्टथी फरी उपशमश्रेणी पडिवजवानुं एटलुंज अंतर ठे, केम के सम्यक्त्व पाम्या पही संसारमांहे रहे-

वानो उत्कृष्टो काल एटलोज होय, तेटला काल पर्यंत आठनो उदय होय, तथा मोह विना सात कर्मनुं बीजुं उदय स्थानक, ते अगीआरमे गुणठाणेज होय. ते जघन्यथी तो एक समय लगें होय, जे जणी कोइएक जीव, एक समय मात्र अगीआरमुं गुणठाणुं स्पर्शीने, मरण पामे.तेनी अपेक्षायें जाणवुं. अने उत्कृष्ट तो अंतरमुहूर्त्त पर्यंत रहे. केम के अगीआरमा अने बारमा गुणठाणानो काल एटलोज छे, अने तिहांज ए सात प्रकृतिनुं उदय स्थानक पण होय. तथा चार घातीयां कर्म क्षय कस्या पछी नाम, गोत्र, आयु अने वेदनीय ए चार जवोपग्राही कर्मनो उदय, तेरमे, चौदमे, गुणठाणे होय, तिहां जघन्य तो अंतरमुहूर्त्त पर्यंत रहे, अने उत्कृष्टथी तो देशें ऊणी पूर्वकोडीवर्ष पूर्वली परें जाववां.

हवे कइ प्रकृतिने उदयें केटलां उदय स्थानक लाजे? ते कहे छे. मोहनीय कर्मने उदयें एकज आठ प्रकृतिनुं उदयस्थानक लाजे, तथा ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय अने अंतराय, ए त्रण कर्मने उदयें तो आठनुं अने सातनुं, ए बे उदयस्थानक लाजे, अने बाकीना चार कर्मने उदयें तो दशमा गुणठाणा लगें आठनुं उदय स्थानक होय, तथा अगीआरमे अने बारमे गुणठाणे सातनुं उदयस्थानक होय, अने तेरमे तथा चौदमे गुणठाणे चार कर्मनुं उदयस्थानक होय. एवं त्रण उदयस्थानक चार कर्मने उदये होय.

हवे आठ, सात ने चार, ए त्रण सत्तास्थानक कहे छे. तिहां आठ कर्मनी सत्तानुं स्थानक, अगीआरमा गुणठाणा लगें होय, ए अजव्यनी अपेक्षायें अनादि, अनंत अने जव्यनी अपेक्षायें अनादि सांत जांगे होय. तथा मोहनीय क्षय कस्या पछी सात कर्मनुं सत्तास्थानक, बारमे गुणठाणे अंतर मुहूर्त्त लगें होय. तथा चार घातीयां कर्मने क्षयें चार कर्मनुं सत्तास्थानक, तेरमे तथा चौदमे गुणठाणे होय. ते जघन्यथी तो अंतरमुहूर्त्त पर्यंत अंतगड केवलीनी अपेक्षायें जाणवो, अने उत्कृष्टथी तो देशें ऊणी पूर्व कोटी वर्ष प्रमाण जाणवो.

हवे कइ कइ प्रकृतिनी सत्तायें कयां कयां सत्तास्थानक होय ते कहे छे. एक मोहनीयनी सत्तायें आठ कर्मनुं सत्तास्थानक होय, मोहनीयविना बीजां घातीआं त्रण कर्मनी सत्तायें आठनुं तथा सातनुं, ए बे सत्ता स्थानक होय, अने चार अघातीआंनी सत्तायें आठ, सात अने चार, ए त्रणे सत्तास्थानक होय. ॥ २ ॥

हवे मूल आठ कर्मनो बंध, उदय, सत्ता स्थानकनो परस्पर संवेध कहेछे.

अठ विह सत्त छब्बं, धएसु अठे व उदय संतंसा ॥
एग विहे ति विगप्पा, एग विगप्पा अबंधंमि ॥ ३ ॥

अर्थ– अठविहसत्तछब्बंधएसु के० अष्टविध बंधक, सप्तविध बंधक अने षड्विध बंधक, ए त्रण बंधकने विषे प्रत्येकें अठेवउदयसंतंसा के० आठे कर्म प्रकृति उदय अने सत्तायें पामीयें. अहीं त्रण जंग थया. ते देखाडे छे. प्रथम आठनो बंध, आठनो उदय, अने आठनी सत्ता, ए जांगो आयुर्बंध कालें अंतरमुहूर्त्त प्रमाण मिथ्यात्वथी मांडीने अप्रमत्तगुणठाणा लगें जाणवो. तथा सातनो बंध, आठनो उदय अने आठनी सत्ता, ए बीजो जांगो, आयुर्बंधने अजावें जघन्य अंतरमुहूर्त्त अने उत्कृष्टो छमासें ऊणो तेत्रीश सागरोपम पूर्वकोडी त्रिजागें अधिक काल प्रमाण मिथ्यात्वथी मांडीने नवमा गुणठाणा लगें जाणवो. तथा षड्विध बंध आठनो उदय अने आठनी सत्ता, ए त्रीजो जांगो, सूक्ष्म संपरायगुणठाणे जघन्य एक समय अने उत्कृष्टो अंतर मुहूर्त्त प्रमाण जाणवो. तिहां मोहनीयनो बंध नथी, ते माटें कह्यो. तथा एगविहेतिविगप्पा के० एकविध बंधकें वेदनीय बांधे, तिहां त्रण जांगा होय, ते कहे छे. एकनो बंध, सातनो उदय आठनी सत्ता, ए जांगो उपशांतमोह गुणठाणे जघन्य एक समय अने उत्कृष्टो अंतरमुहूर्त्त लगें पा-

मीयें, केम के अहीं मोहनो उदय नथी, परंतु सत्ता छे. तेमाटें तथा एकनो बंध, सातनो उदय अने सातनी सत्ता, ए बीजो भांगो क्षीणमोह गुणठाणे अंतर मुहूर्त्त लगें पामीये, केम के तिहां मोहनीयनी सत्ता पण नथी ते माटें. तथा एकनो बंध, चारनो उदय अनें चारनी सत्ता, ए त्रीजो भांगो सयोगी केवलीने विषे पामीयें. ते घाती कर्मना अभावथी जघन्य अंतरमुहूर्त्त अने उत्कृष्टो देशूणी पूर्वकोडी वर्ष लगें होय.

तथा एगविगप्पाअबंधंमि के० बंधकपणाने अभावें चारनो उदय अने चारनी सत्ता, ए एक भांगो अयोगी गुणठाणे पामीयें, अहींआं योगने अभावें बंध न होय माटें अबंधक कह्या. एवं सर्व मलीने मूल प्रकृतिना सात भंग थया ॥ ३ ॥

हवे ए सात भंग चौद जीव स्थानकें कही देखाडे छे.

सत्तठ बंध अठुद, यसंत तेरस सुजीव ठाणेसु ॥
एगंमि पंच भंगा, दो भंगा हुंति केवलिणो ॥ ४ ॥

अर्थ–तेरससुजीवठाणेसु के० एक संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्ता जीव वर्जिने शेष तेर जीव स्थानकने विषे बे भांगा होय, ते देखाडे छे. सत्तठ्ठबंधअठ्ठुदयसंत के० सातनो बंध आठनो उदय अने आठनी सत्ता, ए प्रथम भांगो आयुबंध कालविना सदा होय, तथा अष्टविधबंध, आठनो उदय अने आठनी सत्ता, ए बीजो भांगो आयुबंध कालें अंतरमुहूर्त्त लगें होय. अने एगंमि के० एक संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्ताना जीवस्थानकें पंचभंगा के० धुरला पांच भांगा होय, तिहां बे भांगा तो पहेलानी पेरें जाणवा. एटले एक आयुबंधकालें आठनो बंध, आठनो उदय अने आठनी सत्ता, बीजो आयुबंधकाल विना सातनो बंध, आठनो उदय अने आठनी सत्ता, त्रीजो दशमे गुणठाणे मोह अने आयुविना छनो बंध, आठनो उदय अने आठनी सत्ता, चोथो अगीआरमे गुणठाणे एक वेदनीयनो बंध अने मोहविना सातनो उदय अने आठनी सत्ता होय. पांचमो बारमे गुणठाणे एकनो बंध सातनो उदय अने सातनी सत्ता, ए पांच भांगा संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्ताने गुणठाणाने भेदें होय. तथा दोभंगाहुंतिकेवलिणो के० बे भांगा केवलीने होय, ते केम के तेरमे गुणठाणे एक वेदनीयनो बंध, चारनो उदय अने चारनी सत्ता, सयोगी केवलीने होय. ए प्रथम भंग तथा चौदमे गुणठाणे अयोगी केवलीने बंधशून्य होय, अने चारनो उदय तथा चारनी सत्ता होय, ए बीजो भंग जाणवो. ए बे भंग केवलीने होय. अहींआं ए भाव जे मनना अभावथी केवलीने सन्नीआ पंचेंद्रियथी भिन्न कह्या, एटले केवलीने द्रव्यमन होय पण भावमन न होय, माटे संज्ञी पण नहीं, असंज्ञी पण नहीं, परंतु संज्ञासंज्ञी कहीये, तेथी एना भांगा पण जूदा कह्या. एवं सात भांगा चौद जीव स्थानकें कह्या. ॥ ४ ॥

हवे एहिज चौद भांगा गुणठाणे विवरीने कहे छे.

अठसु एग विगप्पो, छस्सु विगुण सन्निएसु दु विगप्पा ॥
पत्तेयं पत्तेयं, बंधोदय संत कम्माणं ॥ ५ ॥

अर्थ–एक मिश्र गुणठाणुं अने आठमाथी मांडीने चौदमासुधीना सात गुणठाणां, एवं अठसु के० आठ गुणठाणांने विषे एगविगप्पो के० एकेक भांगो होय. ते केम? तोके त्रीजुं तथा आठमुं अने नवमुं, ए त्रण गुणठाणे आयु न बांधे, माटें सातनो बंध आठनो उदय अने आठनी सत्ता, ए एकेक भांगो होय, जे भणी ए त्रण गुणठाणे आयुबंध योग्य अध्यवसाय स्थानक नथी, तेथी आठनो बंध न होय, तथा सूक्ष्मसंपराय गुणठाणे आयु अने मोहविना छनो बंध, आठनो उदय अने आठनी सत्ता, ए एकज भांगो होय.

वानो उत्कृष्टो काल एटलोज होय, तेटला काल पर्यंत आठनो उदय होय, तथा मोह विना सात कर्मनुं बीजुं उदय स्थानक, ते अगीआरमे गुणठाणेज होय. ते जघन्यथी तो एक समय लगें होय, जे नणी कोइएक जीव, एक समय मात्र अगीआरमुं गुणठाणुं स्पर्शीने, मरण पामे.तेनी अपेक्षायें जाणवुं. अने उत्कृष्ट तो अंतरमुहूर्त्त पर्यंत रहे. केम के अगीआरमा अने बारमा गुणठाणानो काल एटलोज छे, अने तिहांज ए सात प्रकृतिनुं उदय स्थानक पण होय. तथा चार घातीयां कर्म क्षय कस्या पछी नाम, गोत्र, आयु अने वेदनीय ए चार नवोपग्राही कर्मनो उदय, तेरमे, चौदमे, गुणठाणे होय, तिहां जघन्य तो अंतरमुहूर्त्त पर्यंत रहे, अने उत्कृष्टथी तो देशें ऊणी पूर्वकोडीवर्ष पूर्वली परें नाववां.

हवे कइ प्रकृतिने उदयें केटलां उदय स्थानक लाने? ते कहे छे. मोहनीय कर्मने उदयें एकज आठ प्रकृतिनुं उदयस्थानक लाने, तथा ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय अने अंतराय, ए त्रण कर्मने उदयें तो आठनुं अने सातनुं, ए बे उदयस्थानक लाने, अने बाकीना चार कर्मने उदयें तो दशमा गुणठाणा लगें आठनुं उदय स्थानक होय, तथा अगीआरमे अने बारमे गुणठाणे सातनुं उदयस्थानक होय, अने तेरमे तथा चौदमे गुणठाणे चार कर्मनुं उदयस्थानक होय. एवं त्रण उदयस्थानक चार कर्मने उदये होय.

हवे आठ, सात ने चार, ए त्रण सत्तास्थानक कहे छे. तिहां आठ कर्मनी सत्तानुं स्थानक, अगीआरमा गुणठाणा लगें होय, ए अनव्यनी अपेक्षायें अनादि, अनंत अने नव्यनी अपेक्षायें अनादि सांत नांगे होय. तथा मोहनीय क्षय कस्या पछी सात कर्मनुं सत्तास्थानक, बारमे गुणठाणे अंतर मुहूर्त्त लगें होय. तथा चार घातीयां कर्मने क्षयें चार कर्मनुं सत्तास्थानक, तेरमे तथा चौदमे गुणठाणे होय. ते जघन्यथी तो अंतरमुहूर्त्त पर्यंत अंतगड केवलीनी अपेक्षायें जाणवो, अने उत्कृष्टथी तो देशें ऊणी पूर्व कोटी वर्ष प्रमाण जाणवो.

हवे कइ कइ प्रकृतिनी सत्तायें कयां कयां सत्तास्थानक होय ते कहे छे. एक मोहनीयनी सत्तायें आठ कर्मनुं सत्तास्थानक होय, मोहनीयविना बीजां घातीआं त्रण कर्मनी सत्तायें आठनुं तथा सातनुं, ए बे सत्ता स्थानक होय, अने चार अघातीआंनी सत्तायें आठ, सात अने चार, ए त्रणे सत्तास्थानक होय. ॥ २ ॥

हवे मूल आठ कर्मनो बंध, उदय, सत्ता स्थानकनो परस्पर संवेध कहेछे.

अठ विह सत्त छब्बं, धएसु अठे व उदय संतंसा ॥
एग विहे ति विगप्पा, एग विगप्पा अबंधंमि ॥ ३ ॥

अर्थ— अठविहसत्तछब्बंधएसु के० अष्टविध बंधक, सप्तविध बंधक अने षड्विध बंधक, ए त्रण बंधकने विषे प्रत्येकें अठेवउदयसंतंसा के० आठे कर्म प्रकृति उदय अने सत्तायें पामीयें. अहीं त्रण नंग थया. ते देखाडे छे. प्रथम आठनो बंध, आठनो उदय, अने आठनी सत्ता, ए नांगो आयुर्बंध कालें अंतरमुहूर्त्त प्रमाण मिथ्यात्वथी मांडीने अप्रमत्तगुणठाणा लगें जाणवो. तथा सातनो बंध, आठनो उदय अने आठनी सत्ता, ए बीजो नांगो, आयुर्बंधने अनावें जघन्य अंतरमुहूर्त्त अने उत्कृष्टो छमासें ऊणो तेत्रीश सागरोपम पूर्वकोडी त्रिनागें अधिक काल प्रमाण मिथ्यात्वथी मांडीने नवमा गुणठाणा लगें जाणवो. तथा षड्विध बंध आठनो उदय अने आठनी सत्ता, ए त्रीजो नांगो, सूक्ष्म संपरायगुणठाणे जघन्य एक समय अने उत्कृष्टो अंतर मुहूर्त्त प्रमाण जाणवो. तिहां मोहनीयनो बंध नथी, ते माटें कह्यो. तथा एगविहेतिविगप्पा के० एकविध बंधकें वेदनीय बांधे, तिहां त्रण नांगा होय, ते कहे छे. एकनो बंध, सातनो उदय अने आठनी सत्ता, ए नांगो उपशांतमोह गुणठाणे जघन्य एक समय अने उत्कृष्टो अंतरमुहूर्त्त लगें पा-

मीयें, केम के अहीं मोहनो उदय नथी, परंतु सत्ता छे. तेमाटे तथा एकनो बंध, सातनो उदय अने सातनी सत्ता, ए बीजो नांगो क्षीणमोह गुणठाणे अंतर मुहूर्त्त लगें पामीयें, केम के तिहां मोहनीयनी सत्ता पण नथी ते माटें. तथा एकनो बंध, चारनो उदय अनें चारनी सत्ता, ए त्रीजो नांगो सयोगी केवलीने विषे पामीयें. ते घाती कर्मना अनावथी जघन्य अंतरमुहूर्त्त अने उत्कृष्टो देशूणी पूर्वकोडी वर्ष लगें होय.

तथा एगविगप्पाअबंधंमि के० बंधकपणाने अनावें चारनो उदय अने चारनी सत्ता, ए एक नांगो अयोगी गुणठाणे पामीयें, अहींआं योगने अनावें बंध न होय माटें अबंधक कह्या. एवं सर्व मलीने मूल प्रकृतिना सात नंग थया ॥ ३ ॥

हवे ए सात नंग चौद जीव स्थानकें कही देखाडे छे.

सत्तठ बंध अठुद, यसंत तेरस सुजीव ठाणेसु ॥
एगंमि पंच नंगा, दो नंगा हुंति केवलिणो ॥ ४ ॥

अर्थ—तेरससुजीवठाणेसु के० एक संज्ञी पंचेंडिय पर्याप्ता जीव वर्जिने शेष तेर जीव स्थानकने विषे बे नांगा होय, ते देखाडे छे. सत्तठबंधअठुदयसंत के० सातनो बंध आठनो उदय अने आठनी सत्ता, ए प्रथम नांगो आयुबंध कालविना सदा होय, तथा अष्टविधबंध, आठनो उदय अने आठनी सत्ता, ए बीजो नांगो आयुबंध कालें अंतरमुहूर्त्त लगें होय. अने एगंमि के० एक संज्ञी पंचेंडिय पर्याप्ताना जीवस्थानकें पंचनंगा के० धुरला पांच नांगा होय, तिहां बे नांगा तो पहेलानी पेरें जाणवा. एटले एक आयुबंधकालें आठनो बंध, आठनो उदय अने आठनी सत्ता, बीजो आयुर्बधकाल विना सातनो बंध, आठनो उदय अने आठनी सत्ता, त्रीजो दशमे गुणठाणे मोह अने आयुविना छनो बंध, आठनो उदय अने आठनी सत्ता, चोथो अगीआरमे गुणठाणे एक वेदनीयनो बंध अने मोहविना सातनो उदय अने आठनी सत्ता होय. पांचमो बारमे गुणठाणे एकनो बंध सातनो उदय अने सातनी सत्ता, ए पांच नांगा संज्ञी पंचेंडिय पर्याप्ताने गुणठाणाने नेदें होय. तथा दोनंगाहुंतिकेवलिणो के० बे नांगा केवलीने होय, ते केम के तेरमे गुणठाणे एक वेदनीयनो बंध, चारनो उदय अने चारनी सत्ता, सयोगी केवलीने होय. ए प्रथम नंग तथा चौदमे गुणठाणे अयोगी केवलीने बंधशून्य होय, अने चारनो उदय तथा चारनी सत्ता होय, ए बीजो नंग जाणवो. ए बे नंग केवलीने होय. अहींआं ए नाव जे मनना अनावथी केवलीने सन्नीआ पंचेंडियथी निन्न कह्या, एटले केवलीने इव्यमन होय पण नावमन न होय, माटें संज्ञी पण नही, असंज्ञी पण नहीं, परंतु संज्ञासंज्ञी कहीयें, तेथी एना नांगा पण जूदा कह्या. एवं सात नांगा चौद जीव स्थानकें कह्या. ॥ ४ ॥

हवे एहिज चौद नांगा गुणठाणे विवरीने कहे छे.

अठसु एग विगप्पो, छस्सु विगुण सन्निएसु डु विगप्पा ॥
पत्तेयं पत्तेयं, बंधोदय संत कम्माणं ॥ ५ ॥

अर्थ—एक मिश्र गुणठाणुं अने आठमाथी मांडीने चौदमासुधीना सात गुणठाणां, एवं अठसु के० आठ गुणठाणांने विषे एगविगप्पो के० एकेक नांगो होय. ते केम? तोके त्रीजुं तथा आठमुं अने नवमुं, ए त्रण गुणठाणे आयु न बांधे, माटें सातनो बंध आठनो उदय अने आठनी सत्ता, ए एकेक नांगो होय, जे नणी ए त्रण गुणठाणे आयुर्बध योग्य अध्यवसाय स्थानक नथी, तेथी आठनो बंध न होय, तथा सूक्ष्मसंपराय गुणठाणे आयु अने मोहविना छनो बंध, आठनो उदय अने आठनी सत्ता, ए एकज नांगो होय.

अगीआरमे गुणठाणे एकनो बंध, मोहविना सातनो उदय अने आठनी सत्ता ए एक जांगो होय, तथा बारमे गुणठाणे एकनो बंध सातनो उदय, अने सातनी सत्ता, ए एकज जांगो होय. तेरमे गुणठाणे एकनो बंध, चारनो उदय अने चारनी सत्ता, ए एकज जांगो होय. चौदमे गुणठाणे बंध शून्य माटे चारनो उदय अने चारनी सत्ता, ए एकज जांगो होय. एवं आठ गुणठाणे एकेक जांगो होय.

तथा उस्सुविगुणसन्निएसु के० मिथ्यात्व, सास्वादन, अविरति, देशविरति, प्रमत्त अने अप्रमत्त, ए ठ गुणठाणाने विषे एवी संज्ञा डुविगप्पा के० तेने विषे वे वे विकल्प पामीयें, केम के ए ठ गुणठाणे आयुबंध योग्य अध्यवसाय स्थानक ठे, तेथी आयुबंध काले आठनो बंध, आठनो उदय अने आठनी सत्ता ए जांगो होय, अने आयुबंध विना सातनो बंध, आठनो उदय अने आठनी सत्ता, ए बीजो जांगो होय. एम ए ठ गुणठाणे वे बे जांगा होय. एम पत्तेयंपत्तेयं के० प्रत्येकें प्रत्येकें, बंधोदयसंतकम्माणं के० बंध, उदय अने सत्ताना जांगा अनुक्रमें गुणठाणे होय, एटले मूलप्रकृति आश्रयी बंधोदय सत्ता संवेध स्वामी कह्या. ॥ ५ ॥

हवे उत्तर प्रकृति आश्रयी बंध, उदय अने सत्ता प्रकृति स्थानक, संवेध कहीयें ठैयें. तिहां प्रथम आठ कर्ममांहे जे कर्मनी जेटली उत्तर प्रकृति ठे, ते कहे ठे.

॥ अथोत्तर प्रकृतिराश्रित्य संवेधस्वामित्वं चाह ॥

पंच नव डुन्नि अठा, वीसा चउरो तहेव बायाला ॥
डुन्निय पंच य जणिया, पयडीउ आणुपुव्वीए ॥ ६ ॥

अर्थ–ज्ञानावरणीयनी उत्तर प्रकृति, पंच के० पांच, दर्शनावरणीयनी उत्तर प्रकृति, नव के० नव, वेदनीयनी उत्तर प्रकृति, डुन्नि के० वे, मोहनीयनी उत्तर प्रकृति, अठावीसा के० अठावीश, आयुनी उत्तर प्रकृति, चउरो के० चार, तहेव के० तथा वली तेमज नामनी उत्तर प्रकृति, बायाला के० बेंतालीश, गोत्रनी उत्तर प्रकृति, डुन्निय के० बे अने अंतरायनी उत्तर प्रकृतिना पंचय के० पांच जेद, जणिया के० कह्या ठे. पयडीउआणुपुव्वीए के० ए रीतें आठ मूल प्रकृतिना उत्तर जेद, अनुक्रमें जाणवा. तिहां नामकर्मनी बेंतालीश प्रकृतिमध्यें चौद पिंड प्रकृतिना जेद करतां पांशठ थाय. तेमध्यें त्रसदशक, स्थावरदशक तथा आठ प्रत्येक प्रकृति मेलवतां त्राणुं थाय. ते आश्रयी विशेष विवरो पहेला कर्मग्रंथना बालावबोधथी जाणवो. ए उत्तर प्रकृति कही. ॥ ६ ॥

हवे उत्तर प्रकृतिनो बंध उदय अने सत्तानो संवेध कहेठे.

बंधोदय संतंसा, नाणावरणंतराइए पंच ॥
बंधो चरमे वि उदय, संतंसा हुंति पंचेव ॥ ७ ॥

अर्थ– बंधोदयसंतंसा के० बंध, उदय अने सत्ताना अंश ते नाणावरणंतराइएपंच के० ज्ञानावरणीय अने अंतराय, ए वे कर्मना पांच पांच प्रकृतिरूप सरखा ठे, ते जणी बंधादिक स्थानकनी प्ररूपणा पण वेनी साथेंज करे ठे. ज्ञानावरणीयें तथा अंतरायें प्रत्येके बंध, उदय अने सत्तारूप अंश सम जागें पांच प्रकृति होय, एटले ज्ञानावरणीयनुं पांच प्रकृतिनुं एकज बंध स्थानक होय, ए पांचे ध्रुवबंधिनी प्रकृति ठे, माटे पांचेनो ध्रुवबंध जाणवो. तथा उदय पण पांचनो ध्रुव जाणवो, अने सत्तास्थानक पण पांचनुं ध्रुव जाणवुं. एमज अंतरायनी पांच प्रकृति पण ध्रुवबंधिनी ध्रुवोदयिनी तथा ध्रुवसत्ताये कही ठे. हवे ए वे कर्मे संवेध कहे ठे. ज्ञानावरणीय बंधकालें पांचनो बंध पांचनो उदय अने पांचनी सत्ता ए एक जांगो, एमज

अंतरायनो पण एकज भागो ते दशमा गुणगाणा लगें होय. तथा वंधोवरमेवि के० आगल ज्ञानावरणीय अने अंतरायना बंधने अभावें पण उदयसंतंसाहुंतिपंचेव के० पांचनो उदय अने पांचनी सत्ता रूप बीजो भांगो अगीआरमे अने बारमे गुणगाणे जाणवो. ॥ ७ ॥

हवे दर्शनावरणीय कर्मने विषे उत्तर प्रकृति आश्रयी बंधादिक स्थानकनी प्ररूपवाने कहे ले. अथोत्तर प्रकृतिराश्रित्य बंधस्थान प्ररूपणार्थमाह. ॥

बंधस्सय संतस्सय, पगइठाणाइ तिन्नि तुल्लाइं ॥
उदय ठाणाइ डुवे, चउ पणग दंसणावरणे ॥ ८ ॥

अर्थ— दर्शनावरणीय कर्मने विषे बंधस्ससंतस्सयपगइठाणाइ के० बंध प्रकृतिनां स्थानक तथा सत्ताप्रकृतिनां स्थानक पण तिन्नि के० त्रण त्रण तुल्लाइं के० तुल्य ले, एटले बंधनां स्थानक पण त्रण ले, अने सत्तानां स्थानक पण त्रण ले, माटें तुल्य ले ते कहे ले. एक नव प्रकृतिनुं स्थानक बीजुं थीणद्धीत्रिक हीन करतां ल प्रकृतिनुं स्थानक, त्रीजुं निद्रा अने प्रचला हीन करतां चार प्रकृतिनुं स्थानक, ए रीते त्रण स्थानक जाणवां. तिहां नव प्रकृतिनुं बंधस्थानक पहेले तथा बीजे गुणगाणे लाभे, ते अभव्यने पहेले गुणगाणे अनादि अनंत होय, अने भव्यने अनादि सांत होय, तथा सम्यक्त्वी जीव मिथ्यात्वें जाय तेनी अपेक्षायें सादि सांत पण होय, ते जघन्यतो अंतरमुहूर्त्त अने उत्कृष्टो तो देशोन अर्द्ध पुद्गलपरावर्त्त कालपर्यंत जाणवो. तथा बीजुं ल प्रकृतिनुं बंध स्थानक, मिश्रगुणगाणाथी अपूर्वकरणना प्रथम भाग लगें होय, ते जघन्य तो अंतरमुहूर्त्त अने उत्कृष्टोतो एकशो बत्रीश सागरोपम जाजेरा लगें रहे, जे भणी सम्यक्त्वें ६६ सागरोपम रही पली अंतरमुहूर्त्त मिश्रगुणगाणे आवी वली ६६ सागरोपम सम्यक्त्वें रही, ते पली कोइएक जीव, मिथ्यात्व पडीवजे, तेवारें नवने बंधस्थानकें जाय, अथवा क्षपकश्रेणी पडिवजे, तो ते चारने बंधस्थानकें जाय, तथा चार प्रकृतिनुं बंधस्थानक निद्रा प्रचलानो बंधविच्छेद करी आठमा गुणगाणाना बीजा भागथी मांडी दशमा गुणगाणा लगें होय, ते जघन्यथी तो एकसमय होय, जे भणी कोइएक जीव आठमा गुणगाणाने बीजे भागें चार प्रकृतिनो बंध करी मरण पामी देवता थाय. तिहां ल प्रकृतिनो बंध करे. ए अपेक्षायें लेवुं, तथा उत्कृष्टो तो अंतरमुहूर्त्त काल जाणवो. एम त्रण बंधस्थानक कह्यां.

हवे त्रण सत्तास्थानक कहे ले. तिहां नवनुं सत्तास्थानक, अभव्यनी अपेक्षायें अनादि अनंत अने भव्यनी अपेक्षायें अनादि सांत, ए स्थानक उपशमश्रेणीनी अपेक्षायें पहेला गुणगाणाथी मांडी अगीआरमा गुणगाणा लगें होय, अने क्षपकश्रेणीनी अपेक्षायें तो प्रथम गुणगाणाथी मांमी नवमा गुणगाणाना नव भागमांहेला प्रथम भाग लगें होय. तिहां वली थीणद्धीत्रिकनो क्षय करे, तेथी तेनी सत्ता टल्या पली ल प्रकृतिनी सत्ता नवमा गुणगाणाना बीजा भागथी बारमा गुणगाणाना द्विचरम समय लगें होय. एनो काल अंतरमुहूर्त्तनो जाणवो. तथा बारमा गुणगाणाने लेहले समयें निद्रा प्रचलाने क्षयें चारना सत्तास्थानक एक समय लगें होय.

तथा उदयगणाइ के० उदय स्थानक चउपणग के० चारनुं तथा पांचनुं ए डुवे के० बे, दंसणावरणे के० दर्शनावरणीय कर्मने विषे होय; तिहां चक्षु, अचक्षु, अवधि अने केवलदर्शनावरणीय, ए चार प्रकृति ध्रुवोदयी ले. ते भणी ए चारनो उदय, सदा होय, माटें एक चारनुं उदस्थानक मिथ्यात्वथी मांडीने क्षीणमोहना लेहडा लगें होय, अने ए चार साथें जेवारें पांचमी एक निद्रानो उदय होय, तेवारें पांचनुं उदस्थानक बीजुं जाणवुं. जे भणी पांच निद्रा अध्रुवोदयी ले ते माटें उदयविरोधी ले, तेथी ए पांच निद्रा-

मांथी एक कालें एक निद्राने उदयें बीजी निद्रानो उदय न होय, तेमाटें जेवारें निद्रानो उदय न होय तेवारें चक्षुदर्शनावरणादिक चारनोज उदय होय, अने जेवारें निद्रानो उदय होय तेवारें पांचेनो उदय साथें होय, माटें पांचनुं अने चारनुं, ए बे उदयस्थानक कह्यां. एम बीजा दर्शनावरणीयकर्मनां बंधोदय सत्तास्थानक कह्यां ॥ इति ॥ ॥ ७ ॥

हवे ए दर्शनावरणीयना बंधस्थानकादिकनो संवेध, गुणठाणे कहे छे.

बीयावरणे नव बं, धएसु चउ पंच उदय नव संता ॥
छच्चउ बंधे चेवं, चउ बंधुदए छ लंसाय ॥ ए ॥

अर्थ–बीयावरणे के० बीजा दर्शनावरणीयने विषे नवबंधएसु के० नवनुं बंधस्थानक, मिथ्यात्व अने सास्वादन, ए बे गुणठाणाने विषे होय. तिहां चउपंचउदय के० चारनुं अने पांचनुं, ए बे उदयनां स्थानक होय. तेमांहे चक्षुदर्शनावरणादिक चारने उदयें चारनुं उदयस्थानक होय, अने पांच निद्रामांहेली एक कालें एक निद्राने उदये पांच प्रकृतिनुं उदयस्थानक होय, अने ए बेहु नांगे नवसंता के० सत्तानुं स्थानक तो नव प्रकृतिनुंज होय,एटले नवनो बंध, चारनो उदय अने नवनी सत्ता. ए एक नांगो तथा नवनो बंध, पांचनो उदय अने नवनी सत्ता, ए बीजो नांगो. ए बे नांगा पहेले तथा बीजे गुणठाणे लाने. ए बीजा नांगामां एककालें पांच निद्रामांहेली एकेकी निद्रानो उदय होय, ते एकेकी निद्रानुं नाम लइने कहीयें, तेवारें एक नांगामां पांच नांगा थाय.

एमज छच्चउबंधेचेवं के० निश्चेंथी छने बंधें तथा चारने बंधे पण बे बे नांगा होय, ते कहे छे. तिहां छनो बंध, चारनो उदय अने नवनी सत्ता ए प्रथम नांगो. तथा छनो बंध, पांचनो उदय अने नवनी सत्ता, ए बीजो नांगो. एवं बे नांगा त्रीजो, चोथो, पांचमो, छठो, सातमो अनेआठमा गुणठाणाना प्रथम नाग लगें होय, जे नणी त्रीजा गुणठाणा थकी थीणद्धित्रिक टालीने बाकी छ प्रकृतिनो बंध होय, तथा उदय तो चारनो ध्रुव होय, अथवा जेवारें निद्रानो उदय होय, तेवारें पांच प्रकृतिनो उदय पूर्वली पेरें होय,अने सत्ता तो नवनीज होय. क्षपक साधुने आठमाना प्रथम नागें छनो बंध,चारनो उदय अने छनी सत्ता, ए एकज नांगो पामीयें, जे नणी तेने अतिविशुद्धपणे करी कोइपण निद्रानो उदय न होय यदुक्तं सत्कर्मग्रंथे " निद्दादुगस्स उदर्उ, खीणखवगे परिच्चए" ए वचनथी पांचनो उदय न होय,तथा कोइएक आचार्य, बारमा गुणठाणा लगें निद्रानो उदय मानीने क्षपकने पण निद्रानो उदय कहे छे. पण ते कम्मपयडीनी साथें विरुद्ध छे तेथी अंहीं विवक्ष्यो नथी.

एमज चारने बंधें पण बे नांगा जाणवा, एटले पांच निद्राविना चारनो बंध, चारनो उदय अने नवनी सत्ता तथा जेवारें निद्रा अथवा प्रचला, ए बेमांहेली एकनो उदय होय तेवारें चारनो बंध, पांचनो उदय अने नवनी सत्ता, ए बे नांगा आठमाना बीजा नागथी मांडीनेअगीआरमा गुणठाणां लगें उपशमश्रेणीयें होय, अने क्षपकने तो निद्राना अन्नाव नणी पूर्वली पेरें एक नांगोज जाणवो.

तथा चउबंधुदएछलंसाय के० चारने बंधें नवमा गुणठाणाना बीजा नागथी थीणद्धित्रिक नवमाना प्रथम नागें क्षपवे तेवारे छनी सत्ता होय, अहींआं अंश शब्दें सत्ता कहीयें. " अंसइति संतंकम्मं नन्नइ " एम चूर्णीवचनथी जाणवुं. तेवारें चारनो उदय अने छनी सत्ता होय, ए नांगो दशमा गुणठाणाना छेल्ला समय लगें क्षपकने होय. एम चारने बंधें त्रण नांगा थया ॥ ए ॥

उवरय बंधे चउपण, नवंस चउरुदय ठ च्चउसंत्ता ॥
वेयणियाउ अ गोए, विन्नज्ज मोहं परं वुछं ॥ १० ॥

अर्थ– हवे उवरयबंधे के० बंध विरमे थके अगीआरमे गुणठाणे चउपणनवंस के० चारनो उदय अने नवमी सत्ता तथा पांचनो उदय अने नवमी सत्ता, ए बे न्नांगा पामीयें, जे न्नणी उपशांतमोहने निद्रानो उदय संन्नवे ठे; तेथी पांचनो उदय पण लाने. अहींआं पण नवंस शब्दे नवनी सत्ता जाणवी. तथा बारमे गुणठाणे ठेहला समयना आगला समय लगें चउरुदयन्नक्कसंता के० चारनो उदय अने ठनी सत्ता, ए न्नांगो होय, अने ठेहले समयें तो चारनो उदय तथा चारनी सत्ता, ए न्नांगो होय. केमके द्विचरमसमयें निद्रा अने प्रचलानो क्षय करें, तेथी चारनी सत्ता होय. एम अगीआर न्नांगा दर्शनावरणीय कर्मना होय अने क्षपक क्षीणमोहने विषे जे निद्रानो उदय माने ठे, तेने मतें चारनो बंध, पांचनो उदय अने ठनी सत्ता ए न्नांगो नवमे अने दशमे गुणठाणे क्षपकने होय, अने बंधने अन्नावें पांचनो उदय, ठनी सत्ता, ए न्नांगो क्षीणमोहें द्विचरम समय लगें होय. एम ए बे न्नांगा वधे तेवारें तेर न्नांगा होय. ते वली जिहां जेटली निद्रा होय तिहां तेटली निद्रानुं पृथक्नाम लइ कहीयें तेवारें पच्चीश न्नांगा थाय.

हवे वेदनीय, आयु अने गोत्र, ए त्रण कर्मने विषे संवेध देखाडे ठे. वेयणि याउअगोए के० वेदनीय, आयु अने गोत्र ए त्रण कर्मने विषे यथागम एटले जेम शास्त्र न्नाषादिकें कह्युं ठे, तेम बंधादिक स्थानक संवेध विन्नज्ज के० वहेंचीयें तिहां वेदनीयकर्में शाता अथवा अशाता ए बेमांहेली एकनोज बंध थाय, जे न्नणी ए बे प्रकृति बंधें तथा उदयें विरोधिनी ठे ते माटें एक बंधातां बीजीनो बंध न होय, माटें बंधें एक स्थानक होय. तेम उदय स्थानक पण शाता अथवा अशाता, ए बे मांहेथी एकनुंज होय, अने सत्तास्थानक बेनुं तथा एकनुं एवं बेहु होय. हवे एना न्नांगा कहीयें ठैयें. अशातानो बंध, अशातानो उदय अने शाता, अशाता बेहुनी सत्ता, ए एक न्नांगो, तथा अशातानो बंध, शातानो उदय अने शाता अशाता ए बेनी सत्ता, ए बीजो न्नांगो. ए बे न्नांगा मिथ्यात्व गुणठाणाथी मांमीने प्रमत्तगुणठाणा लगें होय, तेवार पठी अशातानो बंध ठेदाय, माटें एक शातानो बंध, अशातानो उदय अने शाता, अशाता ए बेनी सत्ता ए प्रथम न्नांगो तथा बीजो शातानो बंध, शातानो उदय अने शाता, अशाता ए बेनी सत्ता ए बे न्नांगा, मिथ्यात्वथी मांमीने सयोगी केवली लगें होय, तेवार पठी बंधने अन्नावें शातानो उदय अने बेहुनी सत्ता तथा अशातानो उदय अने बेहुनी सत्ता, ए बे न्नांगा, अयोगीने द्विचरम समय लगें होय; तेवार पठी वहोंतेर प्रकृतिमध्ये जेणे अशातानो क्षय कस्यो तेने शातानो उदय अने शातानी सत्ता ए न्नांगो अयोगी गुणठाणाने ठेहले समयें होय, अने जेणे शातानो क्षय कस्यो, तेने आशातानो उदय अने आशातानी सत्ता, ए न्नांगो अयोगीने ठेहले समयें होय. ए बे न्नांगा एकेक समयना जाणवा. ए सर्व मलीने वेदनीय कर्मना आठ न्नांगा कह्या.

हवे आयुःकर्मना न्नांगा कहे ठे. आयुने विषे सामान्यें एक बंधस्थानक होय. केम के चारे गतिना आयुबंधें तथा उदयें विरोधी ठे, तेमाटें एक वेलायें बे आयुनो बंध तथा उदय न होय, अने सत्तास्थानक एक तथा बे होय, ते केवी रीतें? तो के जिहां लगें परन्नवनुं आयुं बाध्युं न होय, तिहां लगें एकज आयु वर्त्ते ठे, तेनीज सत्ता जाणवी अने परन्नवायु बंधकालें तथा बांध्या पठी मरण समयपर्यंत बे आयुनी सत्ता होय, तेवारें एक तो जे गतिमां वर्त्ते ठे तेनो उदय ठे तेनी सत्ता होय, अने बीजो परन्नवायु बांधे तेनी सत्ता होय, ए बे सत्तास्थानक जाणवां.

हवे संवेध कहीयें ठैयें. तिहां प्रथम आउखानी त्रण अवस्था कहीयें ठैयें. पहेली परन्नवायुबंधना सम-

यथी जे प्रथम ते पूर्वावस्था, बीजी परभवायुबंधकालें बंधावस्था, त्रीजी परभवायु बांध्या पछीनी परावस्था, तिहां नरकायुनो उदय, नरकायुनी सत्ता, ए भांगो नारकीने परभवना आयुबंधकालथकी पहेली अवस्थायें बंधने अभावें प्रथमना चार गुणठाणे होय, तथा जे वर्त्तमाने नारकी छे अने आगले भवें तिर्यंच थाशे तेने परभवायुबंधकालें तिर्यंचायुनो बंध, नरकायुनो उदय अने तिर्यंगायु तथा नरकायु, ए बेनी सत्ता ए भांगो मिथ्यात्व तथा सास्वादन, ए बे गुणठाणे होय, तेमज जे नारकी, आगले भवें मनुष्य थाशे तेने आयुबंधकालावस्थायें मनुष्यायुनो बंध, नरकायुनो उदय तथा मनुष्यायु अने नरकायु ए बेनी सत्ता, ए भांगो पहेले, बीजे अने चोथे, ए त्रण गुणठाणे होय. एम ए नारकीने ए बे आयुनोज बंध छे, पण देवता अने नारकीना आयुनो बंध नथी. यदुक्तं "देवनारगेसु नउववज्जंति" ए वचनथी जाणवुं. तथा परभवायु बांध्या पछी उत्तरावस्थायें बंधशून्य बे भांगा होय, ते कहे छे. एक नरकायुनो उदय अने नरक तथा तिर्यंगायुनी सत्ता, बीजो नरकायुनो उदय अने नरक तथा मनुष्यायुनी सत्ता, एम बे भांगा चारे गुणठाणे होय. ए रीतें नरकगति मध्यें आयुःकर्मना पांच भांगा लाभे, तेमज देवगतिने विषे पण एज पांच भांगा कहेवा, पण एटलुं विशेष जे नरकायुने ठामें देवायु कहेवुं. एवं नरक तथा देव ए बे गतिना दश भांगा थया.

हवे तिर्यंच तथा मनुष्यगतिने विषे आयु आश्री प्रत्येकें नव नव भांगा उपजे, ते लखीयें छैयें. तिहां पण त्रण अवस्था पूर्वली पेरें जाणवी, तेमध्यें तिर्यंचने विषे परभवायु बंधथकी पूर्वें बंधने अभावें तिर्यंगायुनो उदय अने तिर्यंगायुनी सत्ता, ए भांगो पांच गुणठाणांपर्यंत लाभे, अने मनुष्यने मनुष्यायुनो उदय अने मनुष्यायुनी सत्ता, ए भांगो चौदे गुणठाणे लाभे, अने परभवायुबंधकालावस्थायें तिर्यंच तथा मनुष्यने प्रत्येकें चार चार भांगा उपजे , ते कहीयें छैयें. जे तिर्यंच मरीने तिर्यंच थाशे तेने तिर्यंगायुनो बंध, तिर्यंगायुनो उदय तथा बे तिर्यंगायुनी सत्ता होय, केमके एक तिर्यंगायु बांधे छे अने बीजो भोगवे छे माटें बेनी सत्ता कही, ए भांगो प्रथमना बे गुणठाणा लगें होय, जे भणी आगला गुणठाणे तिर्यंगायुनो बंधज नथी, ते भणी बे गुणठाणां कह्यां, अने जे तिर्यंच मरी मनुष्य थाशे, तेने मनुष्यायुनो बंध तिर्यंगायुनो उदय अने मनुष्यायु तथा तिर्यंगायु ए बेनी सत्ता जाणवी. ए भांगो पण पहेले अने बीजे ए बे गुणठाणे पामीयें, तथा जे तिर्यंच मरी देव थाशे, तेने देवायुनो बंध, तिर्यंगायुनो उदय अने देवायु तथा तिर्यंगायु ए बेनी सत्ता ए भांगो एक, मिश्रगुणठाणा विना देशविरति गुणठाणा लगें चार गुणठाणे पामीयें. तथा जे तिर्यंच मरीने नरकें जाशे तेने नरकायुनो बंध, तिर्यंगायुनो उदय अने तिर्यंगायु तथा नरकायु ए बेनी सत्ता, ए भांगो मिथ्यात्वीने होय. ए चार भांगा आयुबंधकालावस्थायें तिर्यंचने होय. हवे आयुबंध करी रह्या पछी पाछली उत्तरावस्थायें बंधशून्य चार भांगा होय, ते देखाडे छे. एक तिर्यंगायुनो उदय अने बे तिर्यंगायुनी सत्ता, बीजो तिर्यंगायुनो उदय अने तिर्यंगायु तथा मनुष्यायु ए बेनी सत्ता, त्रीजो तिर्यंगायुनो उदय अने तिर्यंगायु, देवायु ए बेनी सत्ता, चोथो तिर्यंगायुनो उदय अने तिर्यंगायु, नरकायु, ए बेनी सत्ता, ए चार भांगा होय, तेमध्यें जेणे आयुबंधकालावस्थायें जे गतिनुं आयु बांध्युं होय, तेने उत्तरावस्थायें बंधशून्य भांगो जाणवो. एटले नव भांगा तिर्यंचनी गतिथी उपजे.

तेम मनुष्यने पण नव भांगा जाणवा, परंतु एटलुं विशेष जे परभवायुबंधावस्थाकालें जे मनुष्य मनुष्यायु बांधे, तेने मनुष्यायुबंध, मनुष्यायूदय अने बे मनुष्यायुनी सत्ता तेमां एक मनुष्यायु तो भोगवे छे ते अने बीजो बांधे ते, एम बेहुनी सत्ता होय, तथा जे मनुष्य तिर्यंगायु बांधे तेने तिर्यंगायुनो बंध मनुष्यायुनो उदय अने तिर्यंचायु तथा मनुष्यायु, ए बेहुनी सत्ता ए भांगो होय. ए बे भांगा मिथ्यात्व तथा सास्वादन ए बे गुणठाणे लाभे, जे भणी मनुष्य तथा तिर्यंच सम्यक्त्वी थका देवायु बांधे, पण बीजुं आयु न बांधे, तेमाटें चोथे गुणठाणे ए भांगा न होय. तथा जे मनुष्य देवायु बांधे, तेने देवायुनो बंध मनुष्यायुनो

उदय अने मनुष्य तथा देवायु ए बेनी सत्ता ए जांगो एक मिश्रगुणठाणा विना अप्रमत्त गुणठाणां लगे ढ गुणठाणे पामीयें, तथा जे मनुष्य, नरकायु बांधे तेने नरकायुनो बंध मनुष्यायुनो उदय तथा मनुष्य अने नरकायु ए बेनी सत्ता, ए जांगो मिथ्यात्वगुणठाणे लाजे. ए चार आयुर्बंध कालावस्थाना जांगा जाणवा. हवे आयुर्बंध काल पढी आगले यथानुक्रमें उत्तरावस्थायें ए चार जांगा बंधशून्य कहेवा, ते कहे ढे. एक मनुष्यायुनो उदय, तथा बे मनुष्यायुनी सत्ता, बीजो मनुष्यायुनो उदय अने मनुष्य तिर्यगायुनी सत्ता, त्रीजो मनुष्यायुनो उदय अने मनुष्यायु तथा नरकायुनी सत्ता, ए त्रण जांगा मिथ्यात्वथी अप्रमत्तगुणठाणापर्यंत लाजे. चोथो मनुष्यायुनो उदय अने देव तथा मनुष्यायुनी सत्ता, ए जांगो अगीआरमा गुणठाणापर्यंत लाजे. केम के देवायु बांध्या पढी वली श्रेणी पण आरंजी होय, पण बीजां त्रण आयु बांध्या पढी श्रेणी आरंजे नहीं, तेमाटें बीजा त्रण जांगा, अप्रमत्तगुणठाणा लगें कह्या, तथा मनुष्यने विषे परजवायु बंधथकी पूर्वें मनुष्यायुनो उदय अने मनुष्यायुनी सत्ता, ए जांगो प्रथम तिर्यंचना जांगानी साथें कहेलो ढे. एवं नव जांगा मनुष्यगतिने विषे आयुना कह्या, शरवाले अजावीश जांगा आयुःकर्मने संवेधें थाय.

हवे गोत्रकर्मने विषे सामान्यें एकनो बंध तथा एकनो उदय होय, जे जणी उच्चैर्गोत्र तथा नीचैर्गोत्र ए बेहु प्रकृति उदय तथा बंधें विरोधिनी ढे. ते जणी बेहुनो उदय तथा बंध साथें न होय, एकेकीनो जूदो जूदो बंध तथा उदय होय, तेथी एकज प्रकृतिनुं बंधस्थानक तथा एकज प्रकृतिनुं उदयस्थानक होय, अने सत्तास्थानक तो एक प्रकृतिनुं तथा बे प्रकृतिनुं एवं बेहु होय, ते कहे ढे. जेवारें तेउ अने वाउकायमांहे रहेतो थको जीव उच्चैर्गोत्र उवेलीने सत्ताथी टाले, तेवारें तेउवाउ मध्यें तथा तिहांथी मरी बीजा अवतारमां आवीने जिहां लगें फरी उच्चैर्गोत्र न बांधे, तिहां लगें एक नीचैर्गोत्रनी सत्ता जाणवी, तथा बीजुं अयोगीगुणठाणाना चरमसमयें एक उच्चैर्गोत्रनुं सत्तास्थानक होय, एम बे प्रकारनुं एकेक प्रकृतिनुं सत्तास्थानक पहेलुं जाणवुं. अने बीजुं तो बे प्रकृतिनी सत्तारूप सत्तास्थानक जाणवुं.

हवे गोत्रकर्मने विषे संवेध कहीयें ढैयें. एक नीचैर्गोत्रनो बंध, नीचैर्गोत्रनो उदय अने नीचैर्गोत्रनी सत्ता ए जांगो तेउकाय अने वायुकाय मध्यें उच्चैर्गोत्र उवेल्या पढी होय. तथा नीचैर्गोत्रनोबंध नीचैर्गोत्रनो उदय अने उच्च तथा नीचगोत्रनी सत्ता, एएक जंग तथा नीचैर्गोत्रनो बंध उच्चैर्गोत्रनो उदय अने उच्च तथा नीच ए बेहुनी सत्ता, ए बे जांगा मिथ्यात्व तथा सास्वादन ए बे गुणठाणे होय, केमके आगले गुणठाणे नीचैर्गोत्रनो बंध नथी, तेजणी तिहां न होय, तथा उच्चैर्गोत्रनो बंध नीचैर्गोत्रनो उदय अने बेहु गोत्रनी सत्ता, ए जांगो मिथ्यात्वथी मांडीने देशविरति गुणठाणा लगें होय, केमके आगले गुणठाणे नीचैर्गोत्रनो उदय नथी, ते जणी न होय, तथा उच्चनो बंध उच्चैर्गोत्रनो उदय अने बेहुनी सत्ता ए जांगो दशमा गुणठाणा लगें होय. आगले गुणठाणे गोत्रबंधना अजावथी ए जांगो न होय, तथा उच्चैर्गोत्रनो उदय अने उच्चैर्गौत्र तथा नीचैर्गोत्र ए बेहुनी सत्तानो जांगो अगीआरमा गुणठाणाथी मांडीने चौदमा गुणठाणाना द्विचरम समय लगें होय, तथा उच्चैर्गोत्रनो उदय अने उच्चैर्गोत्रनी सत्ता, ए जांगो अयोगी गुणठाणाना ढेहला समयने विषे होय, एम सात जांगा गोत्र कर्मना संवेधें होय, ए रीतें वेदनीय, आयु अने गोत्रकर्मने विषे संवेध कहीने पढी मोहंपरंवुढं के० मोहनीयकर्मना बंधादिक स्थानक आगले कहीशुं ॥ इति समुच्चयार्थः॥१०॥

हवे ए त्रण कर्मना जांगा गाथायें करी कहे ढे.

गोअम्मि सत्त जंगा, अठ्य जंगा, हवंति वेयणिए ॥
पण नव नव पण जंगा, आउ चउक्केवि कमसोउ ॥ ११ ॥

अर्थ– गोअम्मिसत्तजंगा के० गोत्रकर्मने विषे सात जांगा जाणवा. अने वेयणिए के० वेदनीयकर्मने विषे अठ्यजंगाहवंति के० आठ जांगा होय, तथा पण के० पांच, नव के० नव, वली नव के० नव, पण के० पांच, ए चार प्रकारें मलीने अठावीश जगा के० जंगा ते आउचउक्केवि के० नरकादि चारआयुखाने विषे कमसोउ के० अनुक्रमें होय ॥ ११ ॥

हवे मोहनीयकर्मनां बंधादिक स्थानक कहे छे.

बावीस इक्कवीसा, सत्तरसं तेरसे व नव पंच ॥
चउ तिग डुगचं इक्कं, बंधठाणाणि मोहस्स ॥ १२ ॥

अर्थ– एक बावीशनुं बंधस्थानक, बीजुं एकवीशनुं बंधस्थानक, त्रीजुं सत्तरनुं बंधस्थानक, चोथुं तेरनुं बंधस्थानक, पांचमुं नवमुं बंधस्थानक, छठुं पांचनुं बंधस्थानक, सातमुं चारनुं बंधस्थानक, आठमुं त्रणनुं बंधस्थानक, नवमुं बे प्रकृतिनुं बंधस्थानक अने दशमुं इक्कं के० एक प्रकृतिनुं बंधस्थानक, ए बंधठाणाणि मोहस्स के० प्रकृतिबंकरूप दश बंधनां स्थानक मोहनीयकर्मनां जाणवां.

तिहां प्रथम बावीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक केम होय ? ते कहीयें छैयें. मोहनीयनी अठावीश प्रकृति छे, तेमांहे सम्यक्त्व अने मिश्र, ए बे मोहनीय बंध योग्य नथी, तेमाटें बाकी छबीश बंधयोग्य रही. तेमांथी पण त्रण वेद मध्यें एक समयें एकज वेदनो बंध होय, ए विरोधिनी प्रकृति जाणी बीजा बे वेदनो बंध न होय, तेमाटें बाकी चोवीश रही तेमांथी पण हास्य अने रतिनो जेवारें बंध होय, तेवारें एनी विरोधिनी शोक अने अरतिनो बंध न होय, अने जेवारें शोक अने अरति बंधाय तेवारें हास्य अने रति, ए बे प्रकृति न बंधाय, तेथी ए चार प्रकृतिमध्यें एक समयें बेज बंधाय, बाकीनी बे बीजी न बंधाय, तेमाटें ए बे कहाडतां शेष मोहनीयनी एक समयें उत्कृष्टी तो बावीश प्रकृति बंधाय, पण अधिक न बंधाय; ए बावीश प्रकृतिना बंधनुं स्थानक, मिथ्यात्वगुणठाणे होय. ते अजव्यनी अपेक्षायें अनादिअनंत जांगे होय, तथा जव्यनी अपेक्षाये अनादि सांत तथा सादि सांत ए बे जांगे होय. तथा ए बावीश प्रकृतिमाहेंथी जेवारे मिथ्यात्वमोहनीय न बंधाय तेवारें बीजुं एकवीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक सास्वादन गुणठाणे जघन्यतो एक समय अने उत्कृष्टथी तो छ आवलिका प्रमाण होय. अहींआं यद्यपि नपुंसकवेदनो पण बंध नथी, तथापि ते स्थानकें स्त्रीवेद अथवा पुरुष वेदनो बंध छे तेथी वेदशून्य न होय.

तथा ते बावीश प्रकृति मांहेथी अनंतानुबंधीआ क्रोधाधिक चार तथा मिथ्यात्वमोहनीय ए पांच प्रकृति जेवारें न बंधाय, तेवारें मिश्र तथा अविरति गुणठाणे सत्तर प्रकृतिनुं बंधस्थानक जघन्य अंतर मुहूर्त्त अने उत्कृष्टथी तेत्रीश सागरोपम जाजेरा लगें होय, जे जाणी अनुत्तर सुर चवीने देशविरति अथवा सर्वविरतिपणुं ज्यां लगें न पडिवजे, तिहां लगें तेने सत्तर प्रकृतिनोज बंध होय.

ते सत्तरमांहेथी जेवारें अप्रत्याख्यानावरण चार न बांधे, तेवारें देशविरति गुणठाणे तेर प्रकृतिनुं बंध स्थानक जाणवुं. तेमांहेथकी वली प्रत्याख्यानावरणीय चार न बांधे तेवारें प्रमत्त, अप्रमत्त अने अपूर्वकरण गुणठाणा लगें नव प्रकृतिनुं बंधस्थानक जाणवुं. अहींआं जोपण सातमे तथा आठमे गुणठाणे शोक अने अरतिनो बंध नथी तोपण ते स्थानकें हास्य अने रतिनो बंध छे. ते जाणी संज्वलन चार, हास्य, रति, जय, जुगुप्सा अने पुरुषवेद, ए नव प्रकृतिनुं बंधस्थानक होय. तेरनुं तथा नवनुं ए बे बंधस्थानक जघन्यतो अंतरमुहूर्त्तपर्यंत होय, अने उत्कृष्टांतो देशे ऊणी पूर्वकोडी लगें होय, तेमांहेथी हास्य, रति, जय अने जुगुप्सा, ए चार प्रकृतिनो अपूर्वकरणना छेहले जागे बंधविच्छेद थया पछी अनिवृत्ति गुणठाणाना पांच

जाग मध्यें पहेले जागें पांच प्रकृतिनुं बंधस्थानक होय. तेमांहेथी पुरुषवेदनो बंधछेद करी बीजे जागें चारनुं बंधस्थानक होय, तेमांहेथी संज्वलनक्रोधनो बंध छेदे तेवारें त्रीजे जागें त्रणनुं बंधस्थानक होय. तेमांथी संज्वलन माननो बंध छेदे तेवारें चोथे जागे बेनुं बंधस्थानक रहे, तेमांथी संज्वलनमायानो बंध छेदे तेवारें पांचमे जागें एक संज्वलना लोजनुं बंधस्थानक होय. अहींआं ए गुणगाणे पांच बंधस्थानक थाय तेनो काल जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट तो अंतरमुहूर्त्त प्रमाण जाणवो. ए मोहनीयकर्मनां दश बंधस्थानक कह्यां ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ १२ ॥

हवे मोहनीयकर्मनां नव, उदयस्थानक कहेछे.

एगं च दोव चउरो, एत्तो एगाहिआ दसुक्कोसा ॥
उंहेण मोहणिज्जे, उदए ठाणाणि नव हुंति ॥ १३ ॥

अर्थ– उंहेणमोहणिज्जे के० उंघे एटले सामान्यें मोहनीयकर्मने विषे उदएठाणाणिनवहुंति के० उदयनां स्थानक नव होय, ते कहे छे. एगंच के० एक प्रकृतिनुं उदयस्थानक, दोव के० बे प्रकृतिनुं उदयस्थानक, चउरो के० चार प्रकृतिनुं उदयस्थानक, एत्तोएगाहिआदसुक्कोसा के० अहींआंथी आगल एकेक प्रकृति अधिक उत्कृष्टा दश लगें करीयें एटले पांचनुं उदयस्थानक, उनुं उदयस्थानक, सातनुं उदयस्थानक, आठनुं उदयस्थानक, नवनुं उदयस्थानक, अने दशनुं उदयस्थानक, ए नव उदयस्थानक पश्चानुपूर्वीयें देखामीयें छैयें.

तिहां संज्वलननी चोकमीमध्यें एकने उदये प्रथम एकनुं उदयस्थानक, एक पुरुषवेद अने चार संज्वलन कषायमांहेलो कोइएक कषाय, ए बे प्रकृतिने उदयें बीजुं बेनुं उदयस्थानक, पुंवेद अने संज्वलनो एक कषाय तथा हास्य अने रति, ए चार प्रकृतिने उदयें त्रीजुं चारनुं उदयस्थानक. ए चारनी साथे जयमोहनीय लेतां पांच प्रकृतिने उदयें चोथुं, पांचनुं उदयस्थानक, ते मध्यें जुगुप्सानो उदय वधारीये, तेवारें उ प्रकृतिने उदयें पांचमुं उनुं उदयस्थानक, तेमांहे वली चार प्रत्याख्यानीआ कषायमांहेलो गमे ते एक कषाय क्षेपवीयें, तेवारें सात प्रकृतिने उदयें उठुं सातनुं उदयस्थानक, तेमांहे वली अप्रत्याख्यानीआ क्रोधादि चार मांहेथी एकनो उदय क्षेपवीयें, तेवारें आठ प्रकृतिने उदयें सातमुं आठनुं उदयस्थानक. तेमांहे वली अनंतानुबंधीआ चार कषायमांहेलो एक कषाय क्षेपवीयें, तेवारेंनव प्रकृतिने उदयें आठमुं नवनुं उदयस्थानक, तेमांहे वली मिथ्यात्वमोहनीयनो उदय वधारीये, तेवारें दश प्रकृतिने उदयें नवमुं दशनुं उदयस्थानक जाणवुं. एटले सामान्यपणे उदयस्थानकनुं विवेचन कह्युं, विशेषथी सूत्रकार पोतेज आगल कहेशे, तेथी अहींआं विशेष लख्युं नथी ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ १३ ॥

हवे मोहनीय कर्मना पंदर सत्तानां स्थानक कहे छे.

अठय सत्तय उ चउ, तिग डुग एगाहिआ जवे वीसा ॥
तेरस बारिक्कारस, इत्तो पंचाइ एगूणा ॥ १४ ॥

अर्थ– आठ, सात, उ, चार, त्रण, बे अने एक, ए सर्वने एहिआजवेवीसा के० वीशें अधिक करवा, तेवारें अठावीश, सत्तावीश, छवीश, चोवीश, त्रेवीश, बावीश, एकवीश अने तेरसबारिक्कारस के० तेर, बार, अगीआर, इत्तोपंचाइएगूणा के० अहीयांथी आगले पांच मांडीने तेमांथी एकेक उणो करीयें एटले पांच, चार, त्रण, बे अने एक, ए रीतें मोहनीयकर्मने विषे सर्व मली पंदर सत्तास्थानक होय. ते विवरीने लखीयें छैयें.

सर्व मोहनीय प्रकृतिनी सत्तायें अठावीशनुं सत्तास्थानक, ते सम्यक्त्व पामीने पड्या होय, तेने होय, तेमांहेथी सम्यक्त्वमोहनीय उवेल्या पछी सत्तावीशनुं सत्तास्थानक, तेमांहेथी वली मिश्रमोहनीय उवेले छवीशनुं सत्तास्थानक, तथा अनादि मिथ्यात्वीने पण एज स्थानक होय. वली ते पूर्वोक्त अठावीशनी सत्तावालो जेवारे चार अनंतानुबंधीआ खपावे, तेवारें तेने चोवीश प्रकृतिनुं सत्तास्थानक होय, तेमांहेथी मिथ्यात्व खपावे, तेवारें त्रेवीशनुं सत्तास्थानक, तेमांथी मिश्रमोहनीय खपावे, तेवारें बावीशनुं सत्तास्थानक, तेमांहेथी सम्यक्त्वमोहनीय खपावे, तेवारें एकवीशनुं सत्तास्थानक, ए एकवीशनुं स्थानक क्षायिक सम्यक्दृष्टिने होय. हवे ए आगलां स्थानक क्षपकने होय, ते कहे छे. तेमांहेथी अप्रत्याख्यानीआ चार अने प्रत्याख्यानीआ चार, एवं आठ प्रकृति खपावे थके अनिवृत्तिकरण गुणठाणाने त्रीजे भागें तेर प्रकृतिनुं सत्तास्थानक होय, तेमांहेथी नपुंसकवेदने क्षयें चोथे भागें बारनुं सत्तास्थानक, तेमांथी स्त्रीवेदने क्षयें पांचमें भागें अगीआरनुं सत्तास्थानक, तेमांथी हास्यादिक छ प्रकृतिने क्षयें छट्ठे भागें पांचनुं सत्तास्थानक होय. तेमांथी पुरुषवेदने क्षयें सातमे भागें चारनुं सत्तास्थानक, तेमांथी संज्वलन क्रोधने क्षयें आठमे भागें त्रणनुं सत्तास्थानक, तेमांथी संज्वलनना मानने क्षयें नवमे भागें बेनुं सत्तास्थानक, तेमांथी संज्वलनी मायाने क्षयें सूक्ष्म संपरायें एक संज्वलन लोभनुं सत्तास्थानक जाणवुं. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ १४ ॥

संतस्स पयडिठाणा, णि ताणि मोहस्स हुंति पन्नरस ॥
बंधोदय संते पुण, भंग विगप्पे बहू जाण ॥ १५ ॥

अर्थ– संतस्सपयडिठाणाणिताणि के० ए सत्तानी प्रकृतिनां स्थानक ते मोहस्स के० मोहनीयकर्मनी प्रकृतिनां हुंतिपन्नरस के० पंदर होय. पुण के० वली बंधोदयसंते के० ए बंध, उदय अने सत्तास्थानकने विषे प्रत्येकें संवेधें करीने भंगविगप्पेबहूजाण के० मोहनीयकर्मना भांगाना भेद घणा निपजे, ते घणा भांगा हुं कहुं छुं. ते मने केतां थकां तुं सम्यक् प्रकारें जाण. एम शिष्य प्रत्यें आमंत्रण करीने गुरु कहे छे के हे शिष्य ! तुं सांभल ॥ इति ॥ १५ ॥

अथ मोहनीयबंधस्थानेषु यथासंभवत्वेन भंगानाह ॥ तिहां हवे प्रथम मोहनीयकर्मना 'बंधस्थानकने विषे यथासंभवपणे भांगा उपजे, ते कहे छे.

छ ब्बावीसे चउ इग, वीसे सत्तरस तेरसे दोदो ॥
नवबंधगे वि दुणिउ, इक्किक्क अउ परं भंगा ॥ १६ ॥

अर्थ– छब्बावीसे के० बावीश प्रकृतिने बंधें छ भांगा उपजे, ते आवी रीतें के एक मिथ्यात्व, शोल कषाय, त्रण वेदमांहेलो एक वेद, हास्य अने रति अथवा शोक अने अरति ए बे युगलमांहेलुं एक युगल तथा भय अने जुगुप्सा, ए बावीशने बंधें छ भांगा थाय, ते देखाडे छे. एक हास्य अने रति बांधतां बावीशनो बंध करे, ए प्रथम भांगो, बीजो तेमज हास्य अने रतिने स्थनकें शोक अने अरति बांधे, तेवारे बीजो भांगो. ए बे भांगा थया. ते बे भांगा पुरुषवेद बंध साथें गणवा. वली तेमज स्त्रीवेदबंध साथें पण बे भांगा तेज लेवाय, तथा तेमज नपुंसकवेद बंध साथें पण एज बे भांगा लइयें. एम त्रण वेदने बेबे गुणा करतां छ भांगा थाय.

तथा चउइगवीसे के० एकवीश प्रकृतिने बंधें चार भांगा होय, ते कहे छे. ते पूर्वोक्त बावीशना बंधमांहेथी एक मिथ्यात्वनो बंध हीन करीयें, तेवारें एकवीशनो बंध थाय, पण एटलुं विशेष जे अहींआं नपुंसकवेद टालीने बाकीना बे वेद मांहेलो एकेक वेदनो बंध कहेवो. ए एकवीशनो बंध, बीजे गुणठाणे होय,

तिहां पुरुषवेदें हास्य रति साथें एक भांगो तथा शोक अरति साथें बीजो भांगो, वली तेहीज बे भांगा स्त्रीवेदें पण बांधें, माटें सर्व मली चार भांगा थाय. अहीं मिथ्यात्वने अभावें नपुंसकवेदनो बंध नथी तेथी तेना बे भांगा न होय.

सत्तरसतेरसेदोदो के० सत्तर अने तेर प्रकृतिना बंधे बे बे भांगा होय, ते कहे छे. पूर्वोक्त एकवीशमांथी अनंतानुबंधीआ चार कषायना बंधविछेदें सत्तरनो बंध त्रीजे अने चोथे गुणगाणे होय. तेमांथी पण अप्रत्याख्यानिआ चारनो बंधविछेदे, तेवारें देशविरति गुणगाणे तेरनो बंध होय. तिहां प्रत्येकें बे बे भांगा होय, केमके मिश्रगुणगाणाथी मांमीने आगले गुणगाणे स्त्रीवेदनो पण बंध नथी, जेभणी अनंतानुबंधिआ कषायना उदयने अभावें स्त्रीवेद न बंधाय, तेमाटें स्त्रीवेदना बंधथी उपना जे बे भांगा ते पण टले, बाकी मात्र पुरुषवेदें बांधवाना बे बे भांगा होय.

तथा नवबंधगेविदुणिउ के० नव प्रकृतिने बंधस्थानकें पण बे भांगा होय. तिहां संज्वलनना कषाय चार, हास्य अने रति, भय, जुगुप्सा अने पुरुषवेदें एक भांगो अथवा हास्य रतिने स्थानकें शोक अने अरति ए युगल लइयें, तेवारें बीजो भांगो. ए बे भांगा प्रमत्त गुणगाणे होय, एथी आगल शोक अने अरति, ए युगलनो बंध नथी, परंतु हास्य अने रतिनोज बंध छे तेमाटें अप्रमत्त तथा अपूर्वकरण ए बे गुणगाणे नव प्रकृतिने बंधें एकज भांगो होय, परंतु बीजो भांगो न होय.

तथा इक्किकअउपरंभंगा के० एथी उपर पंचादिक पांच बंधस्थानकने विषे पण अपूर्वकरणनी पेरें एकेको भांगो होय. ए सर्व मली मोहनीयकर्मना दशबंध स्थानकें थइने एकवीश भांगा थाय. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ १६ ॥

अथैषामेव बंधस्थानानां मध्ये कियंत्युदयस्थानानीत्याह ॥ हवे एज बंधस्थानकमां कयां कयां बंधस्थानकें केटलां केटलां उदयस्थानक होय, ते कहे छे.

दस बावीसे नव इग, वीसे सत्ताइ उदय कम्मंसा ॥
छाइअ नव सत्तरसें, तेरं पंचाइ अठेव ॥ १७ ॥

अर्थ– दसबावीसेसत्ताइउदयकम्मंसा के० "द्वाविंशतिबंधके सप्तादीनि दशपर्यंतानि चत्वारि उदयस्थानानि भवंति" बावीश प्रकृतिने बंधें सातथी मांमीने दशपर्यंत एटले सात, आठ, नव अने दश, ए चार उदयस्थानक होय. तिहां प्रथम सातनुं उदयस्थानक देखाडे छे. एक मिथ्यात्व, बीजो हास्य, त्रीजो रति, अथवा ए बेने स्थानकें शोक अने अरति पण होय. चोथो त्रणवेद मांहेलो एक वेद, पांचमो एक अप्रत्याख्यानीउ कषाय, छठो एक प्रत्याख्यानीयो कषाय, सातमो एक संज्वलनकषाय, ए सात प्रकृतिनो उदय बावीशना बंधक मिथ्यादृष्टिने निश्चें होय. तिहां भांगा चोवीश थाय, ते देखाडे छे. क्रोध, मान, माया अने लोभ, ए चारे उदय विरोधी छे, ते भणी क्रोधादिकनेउदयें मानादिकनो उदय न होय, परंतु क्रोधने उदयें तेना हेठला सघला क्रोधनोज उदय होय. तिहां अनंतानुबंधीआना एक क्रोधने उदयें बीजा अप्रत्याख्यानादिक चारे जातिना क्रोधनो उदय साथेंजहोय, अने अप्रत्याख्यानीआना क्रोधने उदयें बीजा प्रत्याख्यानादिक त्रणे जातिना क्रोधनो उदय साथेंज होय, तथा प्रत्याख्यानीया क्रोधने उदयें बे जातिना क्रोधनो उदय होय, अने संज्वलन क्रोधने उदयें एकनोज उदय होय, तेमाटें अहींआ अप्रत्याख्यानीआ क्रोधने उदयें त्रणे क्रोधनो उदय होय. तेम मानने उदयें, पण त्रणे माननो उदय होय, अने मायाने उदयें पण त्रणे मायानो उदय होय, अने लोभने उदयें पण त्रणे लोभनो उदय जाणवो. ए क्रोध, मान, माया, अने

लोजना चार ज्ञांगा स्त्रीवेदना उदय साथें गणवा. वली स्त्रीवेदने स्थानकें पुरुषवेदनो उदय होय, तेवारें ए चार ज्ञांगा पुरुषवेदने विषे पण पामीयें, अने ए चार ज्ञांगा नपुंसकवेदने उदयें पण पामीयें. एम सर्व मली बार ज्ञांगा हास्य अने रतिने उदयें जाणवा. तेमज वली हास्य अने रतिने स्थानकें शोक अने अरतिने उदयें पण बार ज्ञांगा गणीयें. तेवारें चोवीश ज्ञांगा थाय.

अथवा एक मिथ्यात्व सातने उदयें लहीयें, तथा हास्यादिक एक युगल साथें पुरुषवेदें एक ज्ञांगो तथा शोकादि युगल साथें एक ज्ञांगो, एम बे ज्ञांगा पुरुषवेदें थाय. तेमज स्त्रीवेद साथें पण बे ज्ञांगा थाय, अने नपुंसकवेद साथें पण बे ज्ञांगा थाय. एवं ठ ज्ञांगा क्रोधें थया, अने क्रोधने स्थानकें मान लहीयें, तेवारें पण ठ ज्ञांगा थाय. तेमज माया साथें ठ ज्ञांगा तथा लोज्ञ साथें ठ ज्ञांगा, एम ठ चोक चोवीश ज्ञांगा थाय. ए सातने उदयें मिथ्यात्व लहीयें, तेवारें ज्ञांगानी चोवीशी थइ.

तथा ए सातना उदय मध्यें ज्ञय, जुगुप्सा अथवा अनंतानुबंधीआ चार कषायमांहेलो एक कषाय, ए त्रण प्रकृतिमांहेथी एकेक प्रकृतिनो उदय क्षेपीयें, तेवारें आठ प्रकृतिनो उदय थाय. अहीं त्रण चोवीशी ज्ञांगानी थाय. ते केम के ए सातना उदयमांहें ज्ञयनो उदय क्षेपी आठना उदयसहित गुणीयें तेवारें ज्ञांगानी एक चोवीशी थाय, तथा ते सातना उदय मध्यें जुगुप्सानो उदय क्षेपी आठना उदयसहित गुणीयें, तेवारें ज्ञांगानी बीजी चोवीशी थाय, अने ते सातना उदयमांहे अनंतानुबंधीआनो उदय वधारीयें, तेवारें आठनो उदय थाय. तिहां पण पूर्वली पेरें ज्ञांगानी त्रीजी चोवीश थाय.

तथा मिथ्यात्वें अनंतानुबंधीआनो उदय तो अवश्य होय, तो सातनो उदय तथा ज्ञय, जुगुप्सा अने अनंतानुबंधीआ सहित आठनो उदय शा कारणे कह्यो? तेनो उत्तर. जे कोइएक जीव, सम्यक्दृष्टि ठतां अनंतानुबंधीआ चारने विसंयोज्या एटले खपाव्या, ते खपाव्या ठतां पण कालांतरें कोइएक बीजज्रूत मिथ्यात्वनी सत्तायें करी वली पण बंधाय, तेने विसंयोज्या कहीयें, अने जे खपाव्या कह्या होय, ते तो फरी बंधायज नहीं; ए विसंयोज्या अने खपव्यानुं विशेष जाणवुं. हवे तेवी सामग्रीने अज्ञावें कोइएक जीवें मिथ्यात्वादिकने खपाव्यानो उद्यम न कस्यो ते जीव, कालांतरें मिथ्यात्वें गयो, तिहां मिथ्यात्व प्रत्ययिआ ज्ञणी मिथ्यात्वें करी वली अनंतानुबंधीआ चार कषाय बांधे, तेवारें बंधावलिका लगें ते अनंतानुबंधीआनो

जातीयपणामाटें अप्रत्याख्यानादिक बीजा त्रणे क्रोध समकालें साथेंज वेदाय, परंतु तेनी साथें ते समयें बीजा मानादिक न वेदाय, तेमाटें पूर्वोक्त प्रकारें मिथ्यात्वें पण बंधसंक्रमालिका पढी अनंतानुबंधिआनो उदय होय.

हवे ए सात प्रकृतिना उदय मध्यें जय अने जुगुप्सा, ए बे प्रकृतिनो उदय वधारीयें, तेवारें नवनो उदय थाय. अहीं पण पूर्वली पेरें जांगानी एक चोवीशी थाय, तथा ते सातमध्यें जय अने अनंतानुबंधीआनो उदय मेलवीयें, तेवारें पण नवनो उदय थाय. अहींआं जांगानी बीजी चोवीशी थाय, तथा ते सातमध्यें जुगुप्सा अने अनंतानुबंधी, ए बे प्रकृति मेलवतां पण नवनो उदय थाय. तिहां जांगानी त्रीजी चोवीशी थाय. एम नवने उदयें सर्व मली जांगानी त्रण चोवीशी थाय.

तथा एक मिथ्यात्व, बीजुं जय, त्रीजी जुगुप्सा, चोथुं हास्य, पांचमुं रति, अथवा एने स्थानकें शोक अने अरति पण लइयें. ढगे त्रण वेदमांहेलो एक वेद, तथा अनंतानुबंधीआदिक चारे कषाय, एवं दशनुं उदयस्थानक जेवारें होय, तेवारें पण पूर्वली पेरें जांगानी एक चोवीशी थाय. एम बावीशना बंधे सातनुं, आठनुं, नवनुं, दशनुं, ए चार उदयस्थानकें सर्व संख्यायें आठ चोवीशी जांगानी थाय.

तथा नवइगवीसेसत्ताइ के० " एकविंशतिबंधे सप्तादीनि नव पर्यंतानि त्रीणि उदयस्थानानि जवंति. " एटले एकवीश प्रकृतिने बंधे सात आदें देइने नव लगें त्रण उदय स्थानक होय. तिहां प्रथम एक युगल, त्रण वेदमांहेलो एक वेद, चार कषायमांहेला क्रोधादिक एक कषायना चार जेद, एम सात प्रकृतिने उदयें पूर्वली पेरें जांगानी एक चोवीशी थाय. ए सातना उदयने जयना उदय सहित करतां आठनो उदय थाय. तिहां पण जांगानी एक चोवीशी थाय, तथा जुगुप्सानो उदय मेलवतां पण आठनो उदय थाय. तिहां पण जांगानी एक चोवीशी थाय. तथा जय अने जुगुप्सा, ए बे प्रकृतिनो उदय सामटो मेलवतां नवनो उदय थाय. तिहां पण पूर्वली पेरें जांगानी एक चोवीशी थाय. एम एकवीश प्रकृतिने बंधें सास्वादन गुणठाणाने विषे त्रण उदयस्थानकें थइ जांगानी चोवीशी चार थाय.

अहीं सास्वादनना बे जेद छे. एक उपशम श्रेणिगत, बीजो अश्रेणीगत, तिहां अश्रेणीगतने विषे तो ए त्रण उदयस्थानक होय, अने श्रेणीगतनेविषे बे आचार्यना आदेश जाणवा, ते कहेछे. एक जे अनंतानुबंधीआने उपशमावीने श्रेणी करे, अने श्रेणीथी पडतो सास्वादन गुणठाणुं स्पर्शे, तेने मतें तो ए पूर्वे कह्यां तेहीज त्रण उदयस्थानक जाणवां. अने जे आचार्य अनंतानुबंधीआ चारनी विसंयोजनायें श्रेणीनो प्रारंज माने छे, तेने मतें श्रेणीथी पडतां अनंतानुबंधीआनी सत्ताने अजावें अनंतानुबंधीआना उदयरहित सास्वादनपणुं न घटे, जे जणी " अस्स सासणजावोन जवइ, " एम चूर्णिकारनुं वचन छे माटे. अने जो सम्यक्त्वथी पड्यो ते ज्यां सुधी मिथ्यात्व जूमीने विषे नथी पहोतो तेना वचला कालमां अनंतानुबंधीआना उदयविना पण सास्वादन गुणठाणुं पामीयें, एम कहियें तो तिहां ढ प्रकृतिनो उदय मान्यो जोइयें, तेवारें एकवीशने बंधें ढथी मांडीने नव लगेंना चार उदयस्थानक मान्यां जोइयें, तेवारें तो तिहां जांगानी चोवीशी पण आठ मानवी जोइयें. ते अहीं सूत्रकारें कोइ कारणे मानी नथी, ते जणी एने मतें श्रेणीथी पडतां सास्वादन न होय, एमज कहेवुं.

हवे ढाइअनवसत्तरसे के० " सप्तदशबंधस्थानके षडादीनि नव पर्यंतानि चत्वारि उदयस्थानानि जवंति " एटले सत्तर प्रकृतिने बंधें ढ आदें देइने नव लगें चार उदयनां स्थानक होय. अहींआं सत्तरनो बंध त्रीजे तथा चोथे गुणठाणे होय, तिहां जे मिश्र गुणठाणे सत्तरनो बंध होय, तेने विषे सात, आठ अने नव ए त्रण उदयस्थानक होय, एटले एक मिश्रमोहनीय, बे युगलमांहेलुं एक युगल, त्रण वेद-

लोजना चार जांगा स्त्रीवेदना उदय साथें गणवा. वली स्त्रीवेदने स्थानकें पुरुषवेदनो उदय होय, तेवारें ए चार जांगा पुरुषवेदने विषे पण पामीयें, अने ए चार जांगा नपुंसकवेदने उदयें पण पामीयें. एम सर्व मली बार जांगा हास्य अने रतिने उदयें जाणवा. तेमज वली हास्य अने रतिने स्थानकें शोक अने अरतिने उदयें पण बार जांगा गणीयें. तेवारें चोवीश जांगा थाय.

अथवा एक मिथ्यात्व सातने उदयें लहीयें, तथा हास्यादिक एक युगल साथें पुरुषवेदें एक जांगो तथा शोकादि युगल साथें एक जांगो, एम बे जांगा पुरुषवेदें थाय. तेमज स्त्रीवेद साथें पण बे जांगा थाय, अने नपुंसकवेद साथें पण बे जांगा थाय. एवं ठ जांगा क्रोधें थया, अने क्रोधने स्थानकें मान लहीयें, तेवारें पण ठ जांगा थाय. तेमज माया साथें ठ जांगा तथा लोज साथें ठ जांगा, एम ठ चोक चोवीश जांगा थाय. ए सातने उदयें मिथ्यात्व लहीयें, तेवारें जांगानी चोवीशी थइ.

तथा ए सातना उदय मध्यें जय, जुगुप्सा अथवा अनंतानुबंधीआ चार कषायमांहेलो एक कषाय, ए त्रण प्रकृतिमांहेथी एकेक प्रकृतिनो उदय क्षेपीयें, तेवारें आठ प्रकृतिनो उदय थाय. अहीं त्रण चोवीशी जांगानी थाय. ते केम के ए सातना उदयमांहे जयनो उदय क्षेपी आठना उदयसहित गुणीयें तेवारें जांगानी एक चोवीशी थाय, तथा ते सातना उदय मध्यें जुगुप्सानो उदय क्षेपी आठना उदयसहित गुणीयें, तेवारें जांगानी बीजी चोवीशी थाय, अने ते सातना उदयमांहे अनंतानुबंधीआनो उदय वधारीयें, तेवारें आठनो उदय थाय. तिहां पण पूर्वली पेरें जांगानी त्रीजी चोवीश थाय.

तथा मिथ्यात्वें अनंतानुबंधीआनो उदय तो अवश्य होय, तो सातनो उदय तथा जय, जुगुप्सा अने अनंतानुबंधीआ सहित आठनो उदय शा कारणे कह्यो? तेनो उत्तर. जे कोइएक जीव, सम्यक्दृष्टि ठतां अनंतानुबंधीआ चारने विसंयोज्या एटले खपाव्या, ते खपाव्या ठतां पण कालांतरें कोइएक बीजजूत मिथ्यात्वनी सत्तायें करी वली पण बंधाय, तेने विसंयोज्या कहीयें, अने जे खपाव्या कह्या होय, ते तो फरी बंधायज नहीं; ए विसंयोज्या अने खपव्यानुं विशेष जाणवुं. हवे तेवी सामग्रीने अजावें कोइएक जीवें मिथ्यात्वादिकने खपाव्यानो उद्यम न कस्यो ते जीव, कालांतरें मिथ्यात्वें गयो, तिहां मिथ्यात्व प्रत्ययिआ जणी मिथ्यात्वें करी वली अनंतानुबंधीआ चार कषाय बांधे, तेवारें बंधावलिका लगें ते अनंतानुबंधीआनो उदय न होय. अहींआं कोइ कहेशे के बंधकालनी आवलिका पठीज ते प्रकृतिनो उदय होय, ते केम घटे, जे जणी ए अनंतानुबंधीआनो अबाधाकाल जघन्य तो अंतरमुहूर्त्तनो अने उत्कृष्टो तो चार हजार वर्षनो कह्यो ठे, तो अबाधाकाल जोगव्या विना केम बंधावलिका पठी एनो उदय होय? तेनो उत्तर कहे ठे. जे बंधसमयथी पण अनंतानुबंधीआनी सत्ता लेखवाय. बंधसत्ता जेवारें होय, तेवारें अनंतानुबंधीआ पतद्ग्रह थाय, पतद्ग्रह एटले ते बंधाती प्रकृति मध्यें बीजी सजातीय प्रकृतिनां दल तथा रसनो संक्रम, तेनुं ठाम जाणवुं. एटले जे प्रकृति, बंधन परिणामें परिणम्यो जीव, ते प्रकृतिमध्यें बीजी सजातीय प्रकृतिनां दलीयां क्षेपवीने बांधी प्रकृतिरूपपणे तेने परिणमाववुं, तेने संक्रम कहीयें. तेनुं स्थानक तेने पतद्ग्रह कहीयें. ते माटें बंधाता अनंतानुबंधीआमध्यें पण अणबंधाता एवा जे अप्रत्याख्यानावरणादिक बीजा कषाय, तेना दलीया संक्रमे, ते अनंतानुबंधीआपणे परिणमे, एटले जेमांहे संक्रमे तेपणे परिणमें तेनो उदयसंक्रमावलिका थया पठी उदयावलिकायें आवे, तेमाटें अनंतानुबंधीनो बंधावलिका पठी उदय कहीयें. अहींआं कशुं विरुद्ध नथी. ए वातआश्री विशेष कम्मपयडीथकी जाणवुं; तेमाटें मिथ्यात्वगुणठाणे पण बंधसंक्रमावलिका लगें तो अप्रत्याख्यानादिक त्रण कषायनोज उदय होय, केमके एक वेदातें जेटलानो जे गुणठाणे उदय होय, तेटला सर्व समान जातीय माटें तिहां वेदाताज कहीयें. जेमाटें क्रोधादिक चार, परस्परें विरुद्ध ठे, माटें तेमांहेलो एकनोज समकालें उदय होय, परंतु तिहां एक अनंतानुबंधीक्रोध वेदतां स-

जातीयपणामाटें अप्रत्याख्यानादिक बीजा त्रणे क्रोध समकालें साथेंज वेदाय, परंतु तेनी साथें ते समयें बीजा मानादिक न वेदाय, तेमाटें पूर्वोक्त प्रकारें मिथ्यात्वें पण बंधसंक्रमालिका पढी अनंतानुबंधिआनो उदय होय.

हवे ए सात प्रकृतिना उदय मध्यें नय अने जुगुप्सा, ए बे प्रकृतिनो उदय वधारीयें, तेवारें नवनो उदय थाय. अहीं पण पूर्वली पेरें नांगानी एक चोवीशी थाय, तथा ते सातमध्यें नय अने अनंतानुबंधीआनो उदय मेलवीयें, तेवारें पण नवनो उदय थाय. अहींआं नांगानी बीजी चोवीशी थाय, तथा ते सातमध्यें जुगुप्सा अने अनंतानुबंधी, ए बे प्रकृति मेलवतां पण नवनो उदय थाय. तिहां नांगानी त्रीजी चोवीशी थाय. एम नवने उदयें सर्व मली नांगानी त्रण चोवीशी थाय.

तथा एक मिथ्यात्व, बीजुं नय, त्रीजी जुगुप्सा, चोथुं हास्य, पांचमुं रति, अथवा एने स्थानकें शोक अने अरति पण लइयें. ढठो त्रण वेदमांहेलो एक वेद, तथा अनंतानुबंधीआदिक चारे कषाय, एवं दशनुं उदयस्थानक जेवारें होय, तेवारें पण पूर्वली पेरें नांगानी एक चोवीशी थाय. एम बावीशना बंधें सातनुं, आठनुं, नवनुं, दशनुं, ए चार उदयस्थानकें सर्व संख्यायें आठ चोवीशी नांगानी थाय.

तथा नवइगवीसेसत्ताइ के० " एकविंशतिबंधे सप्तादीनि नव पर्यंतानि त्रीणि उदयस्थानानि नवंति. " एटले एकवीश प्रकृतिने बंधें सात आदें देइने नव लगें त्रण उदय स्थानक होय. तिहां प्रथम एक युगल, त्रण वेदमांहेलो एक वेद, चार कषायमांहेला क्रोधादिक एक कषायना चार नेद, एम सात प्रकृतिने उदयें पूर्वली पेरें नांगानी एक चोवीशी थाय. ए सातना उदयने नयना उदय सहित करतां आठनो उदय थाय. तिहां पण नांगानी एक चोवीशी थाय, तथा जुगुप्सानो उदय मेलवतां पण आठनो उदय थाय. तिहां पण नांगानी एक चोवीशी थाय. तथा नय अने जुगुप्सा, ए बे प्रकृतिनो उदय सामटो मेलवतां नवनो उदय थाय. तिहां पण पूर्वली पेरें नांगानी एक चोवीशी थाय. एम एकवीश प्रकृतिने बंधें सास्वादन गुणठाणाने विषे त्रण उदयस्थानकें थइ नांगानी चोवीशी चार थाय.

अहीं सास्वादनना बे नेद ढे. एक उपशम श्रेणिगत, बीजो अश्रेणीगत, तिहां अश्रेणीगतने विषे तो ए त्रण उदयस्थानक होय, अने श्रेणीगतनेविषे बे आचार्यना आदेश जाणवा, ते कहेढे. एक जे अनंतानुबंधीआने उपशमावीने श्रेणी करे, अने श्रेणीथी पडतो सास्वादन गुणठाणुं स्पर्शे, तेने मतें तो ए पूर्वे कह्यां तेहीज त्रण उदयस्थानक जाणवां. अने जे आचार्य अनंतानुबंधीआ चारनी विसंयोजनायें श्रेणीनो प्रारंन माने ढे, तेने मतें श्रेणीथी पडतां अनंतानुबंधीआनी सत्ताने अनावें अनंतानुबंधीआना उदयरहित सास्वादनपणुं न घटे, जे नणी " अस्स सासणनावोन नवइ, " एम चूर्णिकारनुं वचन ढे माटे. अने जो सम्यक्त्वथी पड्यो ते ज्यां सुधी मिथ्यात्व नूमीने विषे नथी पहोतो तेना वचला कालमां अनंतानुबंधीआना उदयविना पण सास्वादन गुणठाणुं पामीयें, एम कहियें तो तिहां ढ प्रकृतिनो उदय मान्यो जोइयें, तेवारें एकवीशने बंधें ढथी मांडीने नव लगेंना चार उदयस्थानक मान्यां जोइयें, तेवारें तो तिहां नांगानी चोवीशी पण आठ मानवी जोइयें. ते अहीं सूत्रकारें कोइ कारणे मानी नथी, ते नणी एने मतें श्रेणीथी पडतां सास्वादन न होय, एमज कहेवुं.

हवे ढाइअनवसत्तरसे के० " सप्तदशबंधस्थानके षडादीनि नव पर्यंतानि चत्वारि उदयस्थानानि नवंति " एटले सत्तर प्रकृतिने बंधें ढ आदें देइने नव लगें चार उदयनां स्थानक होय. अहींआं सत्तरनो बंध त्रीजे तथा चोथे गुणठाणे होय, तिहां जे मिश्र गुणठाणे सत्तरनो बंध होय, तेने विषे सात, आठ अने नव ए त्रण उदयस्थानक होय, एटले एक मिश्रमोहनीय, बे युगलमांहेलुं एक युगल, त्रण वेद-

मांहेलो एक वेद, अने अनंतानुबंधीआ विना शेष त्रण कषायनो एकेको भेद, ए सात प्रकृतिनो उदय, मिश्रगुणठाणे होय. इहां पूर्वली पेरें भांगानी चोवीशी एक थाय, तथा ए साथें भय मेलवतां आठने उदयें पण भांगानी चोवीशी एक थाय, तथा भयने स्थानकें जुगुप्सा मेलवीयें, तेवारें पण आठने उदयें भांगानी एक चोवीशी थाय, तथा भय अने जुगुप्सा बे सामटी मेलवतां नवने उदयें पण भांगानी चोवीशी एक थाय. एवं मिश्रगुणठाणे सत्तर बंधे भांगानी चार चोवीशी थाय.

तथा चोथे गुणठाणे सत्तरना बंधें छ, सात, आठ अने नव, ए चार उदयनां स्थानक, क्षायिक सम्यक्दृष्टिने होय. तिहां मिश्रने जे सातनो उदय कह्यो, तेमध्येंथी मिश्रमोहनीय विना चोथे गुणठाणे छनो उदय लेखवतां भांगानी चोवीशी एक थाय, ते छ प्रकृतिना उदय मध्यें भय, जुगुप्सा तथा सम्यक्त्वमोहनीय ए एकेकनो उदय मेलवतां त्रण प्रकारें सातनो उदय थाय. तिहां एकेका भेदें एकेकी भांगानी चोवीशी थाय, तेवारें सातने उदयें त्रण चोवीशी भांगानी थाय.

तथा ते छना उदयमांहे भय अने जुगुप्सा अथवा भय अने वेदकसम्यक्त्व मोहनीय अथवा जुगुप्सा अने वेदक सम्यक्त्वमोहनीय ए रीतें बे बे प्रकृति सामटी भेलीयें, तेवारें त्रण प्रकारें आठनुं उदयस्थानक थाय, तिहां पण प्रत्येकें भांगानी एकेकी चोवीशी गणतां त्रण चोवीशी भांगानी थाय. अहीं सम्यक्त्वमोहनीयना जे भांगा, ते वेदकसम्यक्दृष्टिने जाणवा, अने क्षायिक तथा उपशमसम्यक्दृष्टिने सम्यक्त्वमोहनीयनो उदय नथी, तेभणी तेने न जाणवा. तथा ते छना उदय, ते मध्यें भय, जुगुप्सा अने वेदकसम्यक्त्वमोहनीय, ए त्रणे प्रकृतिनो उदय सामटो मेलवीयें, तेवारें नव प्रकृतिनो उदय थाय. तिहां पण एक चोवीशी भांगानी थाय. एम सर्व मली चोथे गुणठाणे आठ चोवीशी भांगानी थाय. ते मध्यें चार क्षायिक तथा उपशमसम्यक्दृष्टिने लेवी, तथा चार क्षायोपशमिक सम्यक्दृष्टिने मिश्रनी पेरें लेवी. तथा ए आठ चोवीशी साथें मिश्रगुणठाणानी चार चोवीशी मेलवतां सत्तरने बंध स्थानकें बार चोवीशी भांगानी होय. यद्यपि त्रीजे अने चोथे गुणठाणे उदयस्थानक तो तेहीज छे पण तिहां प्रकृति जूदी छे, माटें बेवार लीधा छे.

तथा तेरंपंचाइअठेव के० "त्रयोदश बंधस्थानके पंचादीनामष्टपर्यंतानि चत्वारिउदयस्थानानि स्युः" एटले तेर प्रकृतिने बंधें पांच आदें देइ आठ लगें चार उदयनां स्थानक होय, एटले पांच, छ, सात अने आठ, ए चार उदयस्थानक होय, तिहां एक प्रत्याख्यानी क्रोध, बीजो संज्वलनक्रोध, त्रीजो पुरुषवेद, एक युगल, एवं पांचनो उदय होय. अहीं क्रोधने स्थानकें मान, माया अने लोभ साथें परावर्त्त करतां चार भांगा पुरुषवेद साथें थाय, अने जेवारें पुरुषवेदने स्थानकें स्त्रीवेद लइयें, तेवारें पण चार भांगा थाय, अने नपुंसकवेद साथें पण चार भांगा थाय. एवं बार भांगा थया. पछी हास्य अने रति, ए युगलने स्थानकें शोक अने अरति ए युगल लेइयें, तो तेनी साथें वली बीजा बार भांगा थाय. एम भांगानी एक चोवीशी पांचने उदयें थाय. तेमध्यें वली भय अथवा जुगुप्सा अथवा सम्यक्त्वमोहनीय ए त्रण प्रकृतिमांहेली एकेक मेलवतां छनो उदय त्रण भेदे थाय. तिहां एकेके भेदें एकेक चोवीशी करतां त्रण भेदें छना उदयें त्रण चोवीशी भांगानी थाय, तथा ते पांचना उदयमांहे भय, जुगुप्सा अथवा भय, अने सम्यक्त्व मोहनीय अथवा जुगुप्सा अने सम्यक्त्वमोहनीय ए, बे बे प्रकृतिनो उदय सामटो मेलवतां सात प्रकृतिनां उदयस्थानक त्रण थाय. तिहां पण भांगानी चोवीशी त्रण थाय, तथा ते पांचना उदयमांहे भय, जुगुप्सा अने सम्यक्त्वमोहनीय ए त्रण प्रकृतिनो उदय साथें मेलवीने आठ प्रकृतिनुं उदयस्थानक करतां तिहां भांगानी चोवीशी एक थाय. एम तेरने बंधें चार उदयस्थानकें देशविरति गुणठाणे सर्व मली भांगानी चोवीशी आठ थाय, तेमध्यें क्षायिक तथा उपशम सम्यक्दृष्टिने चार चोवीशी अने बाकीनी चार चोवीशी वेदक सम्यक्दृष्टिने थाय ॥ १७ ॥

हवे नव प्रकृतिने बंधें भांगा कहेछे.

चत्तारि आइ नव बंध, एसु उक्कोस सत्त मुदयंसा ॥
पंच विह बंधगे पुण, उदर्ज डुएहं मुणेअव्वो ॥ १८ ॥

अर्थ– चत्तारिआइनवबंधएसुउक्कोससत्तमुदयंसा के० चत्वारीत्यादि नवबंधकेषु प्रमत्तादिषु चतुरादीनि सप्तपर्यंतानि चत्वारि उदयस्थानानि भवंति एटले प्रमत्त, अप्रमत्त अने अपूर्वकरण, ए त्रण गुणठाणे नव प्रकृतिनां बंधस्थानकें चारनो उदय आदे देइने उत्कृष्टुं तो सातनुं उदयस्थानक होय. ए भाव. तिहां संज्वलना क्रोधादिक मांहेलो एक कषाय, त्रण वेदमांहेलो एक वेद, हास्ययुगल अथवा शोकयुगल, एवं चारनो उदय क्षायिक तथा उपशम सम्यक्दृष्टिने ध्रुव होय, ते माटें अहींआं भांगानी चोवीशी एक थाय. ते चार मध्यें भय, जुगुप्सा तथा सम्यक्त्वमोहनीय ए त्रण प्रकृतिमांहेली एकेक भेलतां त्रण प्रकारें पांचनो उदय थाय. तिहां भांगानी चोवीशी त्रण थाय, ते चार मध्यें भय अने जुगुप्सा ए वे, अथवा भय अने सम्यक्त्वमोहनीय ए बे, अथवा जुगुप्सा अने सम्यक्त्वमोहनीय ए वे, एम वे वे प्रकृतिनो उदय मेलवीयें, तेवारे त्रण प्रकारें छनो उदय थाय. तिहां पण भांगानी चोवीशी त्रण थाय, तथा ते चारमांहे भय, जुगुप्सा अने सम्यक्त्वमोहनीय, ए त्रणे प्रकृतिनो उदय सामटो मेलवीयें, तेवारें सात प्रकृतिनुं उदयस्थानक थाय, तिहां भांगानी चोवीशी एक थाय. एवं नवने बंधें चार उदयस्थानकें थइने आठ चोवीशी भांगानी थइ, तेमांहेली चार चोवीशी क्षायिक अने औपशमिक सम्यक्दृष्टिने होय, तथा चार चोवीशी वेदक सम्यक्दृष्टिनें होय, ए छठे सातमे अने आठमे गुणठाणे होय.

तथा पंचविहबंधगेपुण के० वली पांच प्रकृतिना बंधनेविषे उदर्उडुएहंमुणेअव्वो के० वे प्रकृतिनुं एकज उदयस्थानक जाणवुं. ते आवी रीतें के चार संज्वलनमांहेलो एक क्रोध अथवा मान अथवा माया अथवा लोभ होय; अने त्रण वेदमांहेलो एक वेद, ए रीतें वे प्रकृतिनुं उदयस्थानक होय. अहींआं भांगा वार थाय, जे भणी अहींआं हास्यादिकनो उदय नथी माटें भांगानी चोवीशी न थाय. मात्र चार कषायने त्रण वेद साथें गुणतां बार भांगा थाय. ए बार भांगा नवमा गुणठाणाना पांच भागमांहेला पहेले भांगे होय. ॥ १८ ॥

हवे आगले बंधस्थानकें उदय स्थानक कहे छे.

इत्तो चउ बधाइ, इक्किक्कुदया हवंति सव्वेवि
बंधो चरमेवि तहा, उदया भावे विवा हुज्जा ॥ १९ ॥

अर्थ– इत्तो के० अहींआं पांचना बंधस्थानकथकी आगल हवे चउबंधाइ के० चतुर्बंधादिक एटले चारनो वंध, त्रणनो वंध, वेनो वंध अने एकनो बंध, ए चार बंधस्थानकें इक्किक्कुदयाहवंतिसव्वेवि के० एकेक प्रकृतिनुंज उदयस्थानक सर्व बंधस्थानकने विषे होय. ते केमके पुरुषवेदनो बंध टले, पछी चार संज्वलननोज वंध होय, पुरुष वेदना बंध साथें उदय पण टले तेमाटें तिहां चतुर्विध बंधें एकोदयें चार भांगा होय, जे भणी चार संज्वलना कषाय मांहेलो कोइएकने संज्वलना क्रोधनोज उदय होय. कोइएकने संज्वलना माननोज उदय होय, कोइएकने संज्वलनी मायानोज उदय होय, अने कोइएकने संज्वलना लोभनोज उदय होय. एम चार भांगा, उदयना अनिवृत्तिकरणने वीजे भांगें होय. अहींआं कोइएक आचार्य, चतुर्विध बंधने संक्रम काले त्रण वेदमांहेला एक वेदनो उदय माने छे, तेवारें तेने मते चतुर्विधबंधने पण प्रथम कालें चार संज्वलनाने त्रण वेद साथें गुणतां वार भांगा द्विकोदयना अहींआं पण थाय, तथा पंचविधबंधें पण द्विको-

दयना बार जांगा थाय. एम द्विकोदयना चोवीश जांगा प्रथम कालें होय. ते पछी चतुर्विधबंधे एकोदयना चार जांगा होय.

तेवार पछी संज्वलना क्रोधने उच्छेदें अनिवृत्तिने त्रीजे जागें त्रिविधबंध होय. तिहां एकनो उदय होय, तेना जांगा त्रण उपजे, तेवार पछी चोथे जांगे बेने बंधें संज्वलन माया तथा लोज, ए बेमांहेला एकने उदयें बे जांगा होय, तथा एक संज्वलन लोजने एक बंधस्थानकें एक संज्वलन लोजनो उदय होय, तेनो एक जांगो नवमा गुणठाणाना पांचमा जागें होय.

हवे बंधविना मात्र उदयनोज एक जागो थाय, ते कहे छे. बंधोचरमेवितहा के० मोहनीयना बंधने अजावें पण सूक्ष्म संपरायगुणठाणे एक संज्वलना लोजनुं उदयस्थानक होय. तिहां एक जांगो जाणवो. एम चारने बंधस्थानकें जांगा चार, त्रणने बंधस्थानकें जांगा त्रण, बेने बंधस्थानकें जांगा बे, एकने बंधस्थानकें जांगो एक, तथा बंध शून्य करतां जांगो एक, एवं अगीआर जांगा एकने उदयें थया. अहींआं जोपण संज्वलना क्रोधादिकना उदयमांहे विशेष नथी तोपण बंधस्थानकें विशेषें करी विशेष जाणवुं.

पछी उदयाजावेविवाहुजा के० उदयने अजावें पण उपशांतमोहें उपशांत कषायनी अपेक्षायें मोहनीयनी सत्ता होय. ते पण एक जांगो प्रसंगें कह्यो, परंतु अहींआं बंध अने उदयना संवेध मांहे सत्तानो जांगो कहेवो. ते निष्कारण छे तेथी न कह्यो, अने क्षीणमोहे तो सत्ता पण न होय ॥ इति ॥ १९ ॥

अथ दशादिषूदयस्थानेषु यावंतोजंगाः स्युस्तानाह. हवे दशादिक पश्चानुपूर्वीयें एकपर्यंत उदयस्थानकने विषे जेटला जांगा होय, ते कहे छे.

> इक्कग छक्किक्कारस, दस सत्त चउक्क इक्कगंचेव ॥ एए चउ
> वीस गया, बार डुगिक्कम्मि इक्कारा ॥ तथा मंतांतरे,
> चउवीस डुगिक्कमिक्कारा ॥ २० ॥

अर्थ– अहींआं उदयने स्थानकें यथाक्रमें संख्या जोडवी. तिहां दशने उदयें इक्कग के० एक चोवीशी, नवने उदयें छक्क के० छ चोवीशी, आठने उदयें इक्कारस के० अगीआर चोवीशी, सातने उदयें दस के० दश चोवीशी, छने उदयें सत्त के० सात चोवीशी, पांचने उदयें चउक्क के० चार चोवीशी, चारने उदयें इक्कगंचेव के० निश्चें एक चोवीशी जांगा होय. एएचउवीसगया के० ए सर्व मलीने चालीश चोवीशी जांगा थाय. ए जांगा उपजाववानी जावना पूर्वें कही छे, तेम जाणवी; तथा बारडुग के० बेने उदयें बार जांगा होय, अने इक्कम्मिइक्कारा के० एकने उदयें अगीआर जांगा होय, ते केम ? जे चारने बंधें चार, त्रणने बंधें त्रण, बेने बंधें बे अने एकने बंधे एक, तथा अबंधें एक, एवं अगीआर जांगा थाय तथा अन्य आचार्यने मतें चउवीसडुग के० बेने उदयें एक चोवीशी जांगा उपजे, एटले बार जांगा पांचने बंधें अने बेने उदयें तथा बार जांगा चारने बंधे अने बेने उदयें, एम चोवीश जांगा उपजे; अने इक्कमिक्कारा के० एकने बंधें अगीआर जांगा उपजे, ए मतांतर कह्युं. ॥ २० ॥

एतेषामेव जंगानां विशिष्टसंख्यां पदसंख्यां च स्वमतेन आह ॥ हवे एज जांगानी विशिष्टपणे संख्या अने तेना पदनी संख्या पोताने मतें कहे छे.

> नव तेसीइ सएहिं, उदय विगप्पेहि मोहिआ जीवा ॥ अउणुत्तरि
> सीआला, पयविंद सएहिं विन्नेआ ॥ २१ ॥ अथवा मतांतरेण जंग

संख्या पदसंख्यामाह ॥ नव पंचाण उसए, उदय विगप्पेहि मोहि-
आ जीवा ॥ अउणत्तरि एगुत्तरि, पयविंद सएहिं विन्नेआ ॥ २१ ॥

अर्थ– अहींआं दश, नव, आठ, सात, छ, पांच, अने चार, ए सात उदयस्थानकें अइने चालीश चोवीशी नांगानी लाधी, ते चालीशने चोवीश गुणा करीयें, तेवारें ए६० थाय. तेमध्यें हिकोदयना वार अने एकोदयना अगीआर, एवं त्रेवीश नांगा मेलवीयें, तेवारें नवतेसीइसएहिं के० नवशेंने त्र्याशी नांगा थाय. ए मोहनीय कर्मना उदयविगप्पेहिमोहिआजीवा के० उदयने विषे नव विकल्पें करीने स्वमतें ए८३ नांगा थया, तेने विषे सर्व संसारी जीव मोह्या मुंफाणा पड्या ठे.

हवे पदसंख्यांक कहे ठे. ए ए८३ नांगाने विषे अउणुत्तरिसीआलापयविंदसएहिंविन्नेआ के० ६ए४७ एटला पदना वृंद एटले समूह जाणवा. एटले एकेकी प्रकृतिनुं नाम ते एकेकुं पद कहीयें. ते दश प्रकृतिने उदयें एकेका नांगामांहे दश दश पद होय, नवने उदयें एकेका नांगामांहे नव नव पद होय. एम यावत् एकने उदयें एकेका नांगामांहे एकज पद होय, तेमाटें दशोदयना नांगा दश गुणा करीयें, अने नवोदयना नांगा नव गुणा करीयें. एम सर्वने गुणाकार करी तेनुं ऐक्य कीधे थके ६ए४७ पद, स्वमतें कह्या, एटले जिहां बे प्रकृतिने उदयें बार नांगा कह्या ठे, ते स्वमतें जाणवा.

अने मतांतरें बेने उदयें चोवीश नांगा कह्या ठे. तेने मतें एकतालीश चोवीशीना ए८४ तथा एक प्रकृतिना उदयना अगीआर नांगा मेलवतां एए५ थाय. एटला मोहनीयकर्मना विकल्पें करीने सर्व संसारी जीव संसारने विषे मुंफाइ रह्या ठे. हवे एना ६ए७१ पदवृंद प्रकृतिसंख्या थाय, ते करी देखाडे ठे.

दशने उदयें एक चोवीशी नांगानी ठे, तेने दश गुणा कतरां दश चोवीशी थाय, तथा नवने उदयें ठ चोवीशीनी चोपन थाय, तथा आठने उदयें अगीआर चोवीशीनी अठाशी थाय, तथा सातने उदयें दश चोवीशीनी सीत्तेर थाय, तथा ठने उदयें सात चोवीशीनी बेंतालीश थाय, तथा पांचने उदये चार चोवीशीनी वीश थाय, तथा चारने उदयें एक चोवीशीनी चार थाय, तथा बेने उदयें एक चोवीशीनी बे थाय, एम २ए० चोवीशी सरवाले नांगानी थाय, तेने चोवीश गुणा करतां ६ए६० थाय. तेमध्यें एकोदयना अगीआर नेलीयें, तेवारें ६ए७१ पदवृंद संख्या थाय. तेने विषे सर्व संसारी जीव मोह्या मुंफाणा ठे.

ए सर्व उदयने नांगे जघन्यथी तो एक समय काल अने उत्कृष्टो तो अंतर मुहूर्त्त प्रमाण काल होय, जे नणी वेद तथा हास्य युगलमांहेलो एक अंतरमुहूर्त्त पठी फरे, ते पंचसंग्रहनां मूल तथा टीकामांहे कह्यो ठे, माटें अंतरमुहूर्त्त उपरांत नांगो अवश्य फरे, अने एक समयतो बंधस्थानक फरवानी तथा स्वरूपें उदयांतर करवानी अपेक्षायें जाणवो, एटले बंधस्थानकना नेदथी अथवा गुणठाणाना नेदथी अथवा स्वरूपथकी अवश्य अन्य उदयें अन्य नांगांतरें जीव जाय. ॥ इतिगाथाद्वयार्थः ॥ २१ ॥ २२ ॥ एम बंधस्थानकें उदय स्थानकनो संवेध कह्यो.

॥ अथ सत्तास्थानैः सह संवेधमाह ॥ हवे सत्तास्थानक साथें संवेध कहेठे.

तिन्नेवय बावीसे, इगवीसे अठवीस सत्तरसे ॥
ठच्चेव तेर नव बं, धएसु पंचेव गणाणि ॥ २३ ॥

अर्थ– तिन्नेवयबावीसे के० बावीशने बंधें अठावीश, सत्तावीश अने ठवीश, ए त्रण सत्तास्थानक होय. जे नणी बावीश प्रकृतिनो बंध, मिथ्यात्वीने होय, तिहां ७–८–ए–१०– ए चार उदयस्थानक होय, तेमध्यें सातने उदयें तो एकज अठावीशनुं सत्तास्थानक होय, जे नणी सातनो उदय तो अनंतानुबंधीआने

आवें होय, अने ते तो जेणे सम्यक्दृष्टि छतां अनंतानुबंधिआ उवेल्या होय, ते जेवारें मिथ्यात्वें जाय, तेवारें वली मिथ्यात्वप्रत्ययिक अनंतानुबंधिआ चार बांधवा मांडे, ते मिथ्यात्वीने बंधावलिका तथा संक्रमावलिका लगें अनंतानुबंधिआना उदयरहित सातनो उदय पामीयें, तिहांतो तेने निश्चें अठावीशनीज सत्ता होय.

तथा आठ प्रकृतिना उदयस्थानकें अठावीश, सत्तावीश अने छवीश, ए त्रण सत्तास्थानक होय. तिहां जे अनंतानुबंधीआ रहित आठनो उदय होय, तिहां तो पूर्वोक्त युक्तियें एक अठावीशनुं सत्तास्थानक होय, अने अनंतानुबंधीआसहित जे आठनो उदय होय, तेने विषे त्रण सत्तास्थानक होय, तेमध्यें जिहां लगें सम्यक्त्व मोहनीय उवेल्युं नथी, तिहां लगें अठावीशनुं सत्तास्थानक जाणवुं, अने सम्यक्त्व उवेल्या पछी सत्तावीशनुं सत्तास्थानक तथा मिश्रमोहनीय उवेल्या पछी छवीशनुं सत्तास्थानक अथवा अनादि मिथ्यात्वीने पण छवीशनुं सत्तास्थानक होय. एमज नवने उदयें पण एहिज त्रण सत्तास्थानक कहेवां, अने दशनो उदय तो अनंतानुबंधीआ सहितज होय, तो तिहां पण ए त्रण सत्तास्थानक कहेवां.

इगवीसेअडवीस के० एकवीशने बंधें सात, आठ अने नव, ए त्रण उदयस्थानकें पण एकज अठावीशनुं सत्तास्थानक होय, जे नणी ए एकवीश प्रकृतिनो बंध सास्वादन गुणठाणे होय, अने सास्वादनपणुं तो औपशमिक सम्यक्त्व वमतां होय, तेणे उपशम सम्यक्त्वें करी मिथ्यात्वना दलिकनो एक सम्यक्त्व, बीजो मिश्र अने त्रीजो मिथ्यात्व, एवा त्रण पुंज कस्या, तेमाटें त्रणे दर्शनमोहनीयनी सत्ता, सास्वादने पामीयें तेथी अठावीशनुं एकज सत्तास्थानक एकवीशने बंधें होय.

सत्तरसेछच्चेव के० सत्तरने बंधें छ सत्तानां स्थानक होय. ते अठावीश, सत्तावीश, चोवीश, त्रेवीश, बावीश अने एकवीश, ए छ सत्तास्थानक होय. तिहां ए सत्तर प्रकृतिनुं बंधास्थानक त्रीजे अने चोथे गुणठाणे होय, तिहां छ, सात, आठ, अने नव ए चार उदय स्थनक सम्यक्दृष्टिने होय, तिहां छनुं उदयस्थानक क्षायिक तथा औपशमिक सम्यक्दृष्टिने होय. तिहां क्षायिक सम्यक्दृष्टिने एकवीश प्रकृतिनुं सत्तास्थानक होय, जेनणी अनंतानुबंधी चार तथा दर्शनमोहनीय त्रण, ए सात प्रकृतिने क्षयें क्षायिक सम्यक्त्व होय छे तेमाटें. तथा औपशमिक सम्यक्दृष्टिने प्रथम ग्रंथि नेदी औपशमिक पामतां तथा उपशमश्रेणिये पण जेणे अनंतानुबंधीआ उपशमाव्या होय, तेने अठावीशनुं सत्तास्थानक होय, अने जे अनंतानुबंधीआ विसंयोजीने श्रेणि आरंजे तेने चोवीश प्रकृतिनुं सत्तास्थानक होय. एम बे सत्तानां स्थानक, उपशमसम्यक्दृष्टिने होय. एटले सत्तरने बंधें अने छने उदयें सर्व मली २८–२४–२१ ए त्रण सत्तास्थानक थयां.

मिश्रदृष्टिने सात, आठ अने नव ए त्रण उदयें अठावीश, सत्तावीश, अने चोवीश, ए त्रण सत्तास्थानक होय. तिहां जे अठावीशनी सत्तावालो मिश्रगुणठाणुं पडिवजे तेने अठावीशनी सत्ता होय, अने जेणे मिथ्यात्वी थकां सम्यक्त्व उवेल्युं, अने मिश्रपणुं हजी उवेलवा मांडयुं नथी ते सम्यक्त्वज उवेलीने मिथ्यात्वथी निवर्त्तिने फरी परिणामवशें मिश्रें आवे, तेने सत्तावीशनुं सत्तास्थानक होय, तथा जे सम्यक्दृष्टि छतां अनंतानुबधीआ विसंयोजीने तथाविध परिणामने वशें मिश्रे आवे, तेने चोवीशनी सत्ता होय. ए चोवीशनी सत्ता, चारे गतिने विषे पामीयें, जे माटें चारे गतिना सम्यक्दृष्टि अनंतानुबंधिआनी विसंयोजना करे, ए विषे कम्मपयडिमध्यें एम कह्युं छे, के " चउगइआ पज्जत्ता, तिन्नि विसंजोयणा विसंयोजंति ॥ करणेहिं तिहिसहिआ, णंतरकरणं उवसमोवइति " चार गतिना पर्याप्ता जीव, एक सम्यक्दृष्टि, बीजा देशविरति, त्रीजा सर्वविरति, ए त्रणे अनंतानुबंधिआनी विसंयोजना करे, ते वली परिणामने वशें मिश्रें पण आवे, तेथी ए नांगो चारे गति मध्यें पामीयें.

तथा चोथे गुणगणे सत्तरने बंधें सातने उदयें अठावीश, चोवीश, त्रेवीश, बावीश अने एकवीश, ए

पांच सत्तानां स्थानक होय. तिहां अठावीशनुं औपशमिक तथा वेदक सम्यक्दृष्टिने होय, अने अनंतानुबंधिआ विसयोज्या पछी चोवीशनुं सत्तास्थानक पण ए बेहुने होय, तथा मिथ्यात्वने क्षयें त्रेवीशनुं सत्तास्थानक अने मिथ्यात्व तथा मिश्र, ए बेना क्षयें बावीश प्रकृतिनुं सत्तास्थानक, ए बे, वेदकसम्यक्दृष्टिनेज होय, ते केमके? अनंतानुबंधी चार, तथा मिथ्यात्व अने मिश्र, ए छ प्रकृति खपावीने सम्यक्त्वमोहनीय खपावतो तेने चरम ग्रासें वर्त्ततो कोइएक पूर्वबद्धायु जीव तिहां मरीने चारे गति मांहेली जावे, ते एक गतिमांहे जइ उपजे, तेवारें बावीशनी सत्ता, चारे गति मध्यें पामीयें, अने एकवीशनी सत्ता तो क्षायिक सम्यक्दृष्टिनेज होय.

तथा आठने उदयें तो मिश्रगुणठाणे सातना उदयनी पेरें अठावीश, सत्तावीश अने चोवीश, ए त्रण सत्तास्थानक होय, अने अविरतिसम्यक्दृष्टिने तो जेम सातने उदयें पांच सत्तास्थानक कह्यां, ते प्रकारेंज पांच सत्तास्थानक आठने उदयें पण कहेवां, तेमज नवनो उदय पण अविरति वेदक सम्यक्दृष्टिने होय. ते क्षायोपशमिक सम्यक्दृष्टि माटें एकवीश अने सत्तावीश, ए बे सत्तास्थानक विना शेष २८–२४–२३–२२ ए चार सत्तास्थानक होय. ते पूर्वली पेरें जाणवां.

तथा तेनरवबंधएसु के० तेरने बंधें अने नवने बंधें प्रत्येकें प्रत्येकें पंचेवठाणाणि के० पांच पांच सत्तानां स्थानक होय, अठावीश, चोवीश, त्रेवीश, बावीश अने एकवीश, ए पांच सत्तानां स्थानक होय. तेमांहे तेरना बंधक देशविरति होय, ते बे भेदें छे. एक तिर्यंच, बीजा मनुष्य, तेमध्यें तिर्यंचने पांच, छ, सात अने आठ, ए चार उदय स्थानकें अठावीश अने चोवीश, ए बे सत्तानां स्थानक होय. तिहां पांच, छ अने सातने उदयें औपशमिकसम्यक्दृष्टिने अठावीशनी सत्ता होय, ते कोइएक ग्रंथि भेदीने सम्यक्त्व सहित देशविरतिपणुं पडिवजे, तेनी अपेक्षायें लेवी जे भणी शतकचूर्णि मध्यें एम कह्युं छे के, “ उवसमसम्मदिठि, अंतरकरणेवि उकोइ देसविरइ कोइपमत्तापमत्त भावंपिगछइ सासायणोपुण किमविलहइ ” तथा क्षायोपशमिक सम्यक्दृष्टि तिर्यंचने छ, सात अने आठ, ए त्रण उदयें चोवीशनी सत्ता होय, ते अनंतानुबंधीआ चारनी विसंयोजना पूर्वें चार गति मध्यें कही छे, ते अपेक्षायें लेवा, अने बीजां त्रेवीश, बावीश अने एकवीश, ए सत्तास्थानक देशविरति तिर्यंचने न होय, जे भणी बावीश अने त्रेवीश, ए बे सत्तास्थानकतो क्षायिक सम्यक्त्व उपजती वेलायें होय, ते तो तिर्यंचने न उपजे, अने क्षायिक सम्यक्त्वनो धणी जेणे पूर्वें तिर्यंचायु बांध्युं होय, तेथी ते तिर्यंच थाय, तो पण ते असंख्याता वर्षायुवाला तिर्यंचमध्यें अवतरे, तेने तो देशविरतिपणुं होयज नहीं, तथा संख्यातवर्षनुं तिर्यंचायु बांध्या पछी तो ते भवें क्षायिक सम्यक्त्व पामेज नहीं तेथी तिर्यंच देशविरतिने तेरने बंधें एकवीशनुं सत्तास्थानक न होय. यदुक्तं चूर्णौ “ एग वीसातिरिक्खेसु संजयासंजयेसु न संभवइ ॥ कहं भणइ संखिद्य वासाउएसु तिरिक्खेसु खायगसम्मदिठि नउववद्यइ असंखिद्यं वासाउएसु उववद्यइ तस्स देसविरइनछित्ति.”

तथा देशविरति मनुष्यने पांचने उदयें एकवीश, चोवीश अने अठावीश, ए त्रण सत्तास्थानक होय, तथा छने अने सातने उदयें पांच सत्तास्थानक होय, अने आठने उदयें एकवीशनां सत्तास्थानकविना बाकीनां चार सत्तास्थानक होय, जे भणी आठनो उदय, सम्यक्त्वमोहनीय सार्थे होय तेमाटें तिहां एकवीश प्रकृतिनुं सत्तास्थानक न होय, बाकीनां चार होय ते वेदक सम्यक्त्वी मनुष्यने देशविरति गुणठाणे होय. एमज नवने बंधें प्रमत्त तथा अप्रमत्त गुणठाणे चारने उदयें अठावीश, चोवीश अने एकवीश, ए त्रण सत्तास्थानक होय, तथा पांचने उदयें अने छने उदयें तो जे देशविरतियें कह्यां तेहिज पांच सत्तास्थानक होय, अने सातने उदयें एक एकवीना सत्तास्थानकविना बाकीनां चार सत्तास्थानक होय. अहींआं पण पूर्वोक्त युक्ति करवी ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ २३ ॥

पंचविह चउविहेसु, छ छक्क सेसेसु जाण पंचेव ॥
पत्तेअं पत्तेअं, चत्तारि अ बंधु वुच्छेए ॥ २४ ॥

अर्थ– तथा पंचविहचउविहेसुछछक्क के० पंचविध बंधकने विषे तथा चतुर्विध बंधकने विषे प्रत्येकें छ छ सत्तास्थानक होय, तिहां पांचने बंधें अहावीश, चोवीश, एकवीश, तेर, बार अने अगीआर, ए छ सत्तानां स्थानक होय, तेमांहेलां अहावीश अने चोवीश, ए बे सत्तास्थानक तो उपशमश्रेणीयें औपशमिक सम्यक्दृष्टिने होय. तिहां जेणे नवमा गुणठाणाने प्रथम भागें चार अनंतानुबंधीआ विसंयोज्या तेने चोवीशनुं सत्तास्थानक होय, अने एकवीशनुं सत्तास्थानक तो क्षायिकसम्यक्दृष्टिने उपशमश्रेणीयें तथा क्षपकश्रेणीयें पण ज्यां लगें अप्रत्याख्यानीआ तथा प्रत्याख्यानीआ ए आठ कषायनो क्षय न थयो होय, तिहां लगें एकवीशनुं सत्तास्थानक होय, अने आठ कषाय खपाव्या पछी तेहिज बंधें तेरनुं सत्तास्थानक होय. तेमांहेथी पण नपुंसकवेद खपावे थके बारनुं सत्तास्थानक होय, तेमांहेथी पण स्त्रीवेद खपावे थके अगीआरनुं सत्तास्थानक होय. पुरुषवेद बांधतां हास्यादिक छ प्रकृतिनो क्षय न थाय तेमाटें तिहां पंचादिक प्रकृतिनुं सत्तास्थानक न होय.

तथा चारने बंधें अहावीश, चोवीश अने एकवीश, ए त्रण सत्तास्थानक तो उपशम श्रेणीयें पूर्वली पेरें जाणवां. बाकीनां त्रण सत्तास्थानक क्षपकश्रेणीयें होय, तेनुं विशेष कहे छे. तेमध्यें कोइएक जीवें नपुंसक वेदोदयें वर्त्तता क्षपकश्रेणीमांडी ते स्त्री अने नपुंसक ए बे वेद, साथें समकालें खपावे, ते वेलायेंज पुरुष वेदनो बंध विच्छेदे, तेवार पछी पुरुषवेद अने हास्यादिक छ, ए साते प्रकृति साथें खपावे, तथा जे स्त्रीवेदें श्रेणी मांडे, ते प्रथम नपुंसकवेद खपावी अंतरमुहूर्त्त पछी स्त्रीवेद खपावे, तेनी साथेंज पुरुषवेदनो बंध विच्छेदे अने पुरुषवेदबंध छेद्या पछी पुरुषवेद तथा हास्यादिक छनो समकालें क्षय करे. ते ज्यांलगें क्षय न थाय, तिहांलगें ए बे ठामें चारने बंधें वेदोदयरहित एकोदय वर्त्तताने अगीआर प्रकृतिनुं सत्तास्थानक पामीयें, अने ते पुरुषवेद तथा हास्यादिक षट्क एम सात प्रकृतिनो समकालें क्षय थये थके चार प्रकृतिनुं सत्तास्थानक होय, एम पांच सत्तानां स्थानक, स्त्रीवेदें अने नपुंसकवेदें श्रेणी मांडे तेने होय, अने जे पुरुष वेदें क्षपकश्रेणी मांडे, तेने हास्यादिक छना क्षयनी साथें पुरुषवेदनो बंध टले ते भणी तेने चतुर्विधबंधकालें अगीआरनुं सत्तास्थानक न होय, पुरुषवेदविना हास्यादिक षट्क टालियें, तेवारें पांचप्रकृतिनुं सत्तास्थानक होय, ते बे समयोन बे आवलिका लगें होय, तेवार पछी पुरुषवेदनो क्षय थये थके चारनुं सत्तास्थानक रहे, ते पण अंतरमुहूर्त्तपर्यंत रहे, तेथी एने पण अगीआरनुं सत्तास्थानक टाली बाकी पांच सत्तास्थानक होय. एम चतुर्विध बंधकने विषे २८–२४–२१–११–५–४ ए छ सत्तानां स्थानक होय.

तथा सेसेसुजाणपंचेवपत्तेअंपत्तेअं के० शेष त्रिविध, द्विविध अने एकविध, ए त्रण बंधस्थानकने विषे प्रत्येकें प्रत्येकें पांच पांच सत्तानां स्थानक होय. तिहां त्रणने बंधें अहावीश, चोवीश, एकवीश, चार अने त्रण, ए पांच सत्तानां स्थानक होय. तिहां प्रथमनां त्रण सत्तास्थानक तो, उपशमश्रेणीयें होय. बाकी चार अने त्रण, ए बे सत्तानां स्थानक क्षपकश्रेणीयें होय, ते कही देखाडे छे. संज्वलना क्रोधनी अंतरकरण प्रथमस्थिति एक आवलिका मात्र शेष छते तेनो बंध, उदय अने उदीरणा समकालें व्युच्छेद थाय, तेवार पछी मानादिक त्रणनो बंध होय तेवारें संज्वलना क्रोधनुं प्रथम स्थितिगत आवलिकामात्र अने बे समयोन बे आवलिबंध वस्ता मूकीने अन्य सर्व क्षये गयुं, अने ते क्रोधनी सत्ता पण बे समय ऊणी बे आवलिका मात्र कालें क्षय पामशे ते ज्यांलगें क्षय न जाय त्यांलगें त्रिविध बंधें चार प्रकृतिनी सत्ता होय,

अने ते संज्वलनोक्रोध क्षयें गये थके त्रण प्रकृतिनुं सत्तास्थानक होय, ते अंतरमुहूर्त्त लगें जाणवुं. हवे द्विविधबंधें २८–२४–२१–३–२ ए पांच सत्तास्थानक होय. ए मांहेलां त्रण तो पूर्वलीपेरें उपशमश्रेणीयें भाववां अने बे सत्तास्थानक, क्षपकश्रेणीयें भाववां. ते पूर्वोक्त क्रोधनी पेरें मानने पण आवलिकामात्र प्रथमस्थितिगत करे छते संज्वलना मानना पण बंध, उदय अने उदीरणा साथेंज टले, तेवारें द्विविध बंध होय. तिहां बे समयोन बे आवलिका लगें संज्वलमाननी सत्ता होय, तेवारें त्रण प्रकृतिनुं सत्तास्थानक जाणवुं अने पछी मानने क्षयें अंतरमुहूर्त्तपर्यंत बे प्रकृतिनुं सत्तास्थानक जाणवुं. तथा एकने बंधस्थानकें पण पांच सत्तास्थानक जाणवां. तेमध्यें त्रण तो पूर्वली पेरें उपशमश्रेणीयें भाववां, अने बे क्षपकश्रेणीयें भाववां, ते कहे छे. जेवारें संज्वलनी मायानी प्रथमस्थिति आवलिकामात्र रहे, तेवारें संज्वलनी मायानो बंध, उदय अने उदीरणा साथें टले, तेवारें एकनुं बंधस्थानक होय, अने बे समयोन बे आवलिकालगें मायानी सत्ता छे. तेभणी बेनी सत्ता होय. तेवार पछी अंतरमुहूर्त्तपर्यंत एक लोभनी सत्ता होय. ए सर्व नवमे गुणठाणें वर्त्ततां जाणवी.

चत्तारिअबंधुवुछेए के० तथा बंधने व्युछेदें एटले बंधने अभावें सूक्ष्मसंपराय गुणठाणे २८–२४–२१–१ ए चार सत्तानां स्थानक होय, तेमध्यें त्रण तोपूर्वली पेरें उपशमश्रेणीयें कहेवां, अने एक संज्वलना लोभनी सत्तानुं स्थानक क्षपकश्रेणीयें होय, अने बंध तथा उदयने अभावें पण उपशांतमोहनामा अगीआरमे गुणठाणे २८–२४–२१ ए त्रण सत्तानां स्थानक होय, एनी भावना पूर्ववत् जाणवी. एम उपशमश्रेणीयें अने क्षपकश्रेणीयें सत्तानो संवेध कह्यो ॥ इति ॥ २४ ॥

दस नव पन्नर साई, बंधोदय संत पयडि ठाणाणि ॥
भणिआणि मोहणिज्जे, इत्तोनामं परं वुछं ॥ २५ ॥

अर्थ– दसनवपन्नरसाई के० दश, नव अने पंदर, बंधोदयसंत के० बंध, उदय अने सत्तानां स्थानक अनुक्रमें एटले दश बंधनां स्थानक, नव उदयनां स्थाननक अने पंदर सत्तानां स्थानक, तेना प्रत्येकें भांगा अने ते बंधोदय सत्ताने संवेधें पयडिठाणाणि के० प्रकृतिनां स्थानक ते सर्व मोहणिज्जे के० मोहनीयकर्मने विषे भणिआणि के० कह्यां. इत्तो के० हवे अहींआंथकी आगल नामंपरंवुछं के० अपर एटले नामकर्मना बंध, उदय अने सत्ता प्रकृतिनां स्थानक तेहना संवेधें भांगा कहेशे ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ २५ ॥

अथ नामकर्म्मणि आदौ बंधस्थानान्याह ॥ तिहां प्रथम नामकर्मनां बंधस्थान कहे छे.

तेवीस पन्नवीसा, छवीसा अठवीस गुणतीसा
तीसेगतीस मेगं, बंधठाणाणि नामस्स ॥ २६ ॥

अर्थ– पहेलुं त्रेवीशनुं बंधस्थानक, बीजुं पच्चीशनुं बंधस्थानक, त्रीजुं छवीशनुं बंधस्थानक, चोथुं अठावीशनुं बंधस्थानक, पांचमुं ओगणत्रीशनुं बंधस्थानक, तीसेगतीस के० छठुं त्रीशनुं बंधस्थानक, सातमुं एकत्रीशनुं बंधस्थानक अने आठमुं मेगं के० एक प्रकृतिनुं बंधस्थानक, ए आठ, बंधठाणाणिनामस्स के० नामकर्मनां बंधनां स्थानक होय. ए आठ बंधस्थानक, ते तिर्यंच अने मनुष्यादिगति प्रायोग्यपणे करीने अनेक प्रकारनां छे. तेमाटें तेमज देखाडे छे.

तिहां तिर्यंचगति प्रायोग्य बांधताने सामान्यपणे २३–२५–२६–२९–३०– ए पांच बंधस्थानक होय. तेमध्यें प्रथम एकेंद्रिय तिर्यंचगति प्रायोग्य २३–२५–२६– ए त्रण बंधस्थानक होय, ते कहे छे. तिहां १ तिर्यंचगति, २ तिर्यंचानुपूर्वी, ३ एकेंद्रियजाति, ४ औदारिक, ५ तैजस अने ६ कार्मण, ए त्रण शरीर, ७

हुंडसंस्थान, ८ वर्ण, ए गंध, १० रस, ११ स्पर्श, १२ अगुरुलघु, १३ उपघात, १४ स्थावर, १५ सूक्ष्म अथवा बादर, १६ अपर्याप्त, १७ प्रत्येक अथवा साधारण, १८ अस्थिर, १ए अशुभ, २० दौर्भाग्य, २१ अनादेय, २२ अयशःकीर्त्ति, २३ निर्माण, एवं त्रेवीश प्रकृतिना समुदायनुं पहेलुं बंधस्थानक, ए अपर्याप्ता एकेंडियप्रायोग्य बांधतां तिर्यंच तथा मनुष्य मिथ्यादृष्टिने जाणवुं. अहींआं भांगा चार उपजे, ते कहे छे. एक सूक्ष्मपणुं साधारणसहित त्रेवीश बांधे, बीजुं सूक्ष्मपणुं प्रत्येकसहित त्रेवीश बांधे, त्रीजुं बादरपणुं साधारणसहित त्रेवीश बांधे, चोथुं बादरपणुं प्रत्येकेंसहित त्रेवीश बांधे, एवं चार भांगा थाय.

तथा ए त्रेवीश प्रकृतिमांहे पराघात अने उश्वास, भेले थके पच्चीश प्रकृतिनुं बीजुं बंधस्थानक पर्याप्त एकेंडिय प्रायोग्य, मिथ्यादृष्टि तिर्यंच तथा मनुष्य अने देवता जे एकेंडियमांहे जवावाला होय, ते बांधे, अहींआ अपर्याप्तानेस्थानकें पर्याप्तनाम कहेवुं अने स्थिर अस्थिरमांहेथी एक तथा शुभाशुभमांहेथी एक तथा यशअयशमांहेथी एक बांधे. अहींआं भांगा वीश उपजे, ते कहे छे. बादर, पर्याप्त अने प्रत्येक ने स्थिर साथें पच्चीश बांधताने एक भांगो तेमज अस्थिर साथें पच्चीश बांधतां बीजो भांगो थाय. ते वली शुभाशुभें चार थाय, ते यश अयशें आठ थाय. एमज वली बादर पर्याप्त साधारणपणुं बांधतां स्थिर अने अस्थिरें बे भांगा थाय, अने शुभाशुभें चार भांगा थाय. तिहां साधारण साथें यशःकीर्त्ति न बांधे केमके तिहां अयशनोज बंध होय, तेमाटें. तथा एमज वली सूक्ष्म पर्याप्त प्रत्येकना चार भांगा थाय, तथा वली सूक्ष्म पर्याप्त साधारण साथें चार भांगा थाय. एम सर्व संख्यायें पच्चीशने बंधें वीश भांगा उपजे, ए वीशमांहेला एकेंडिय प्रायोग्य देवता जेवारें बांधे, तेवारें तिहां बादर पर्याप्त अने प्रत्येकना आठ भांगा उपजे.

हवे ए पच्चीशमांहे आतपनाम अथवा उद्योतनाम, ए बे मांहेलो एक भेलीयें, तेवारें छवीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक थाय. अहींआं बादर अथवा सूक्ष्मने स्थानकें एक बादरज लेवो, तथा साधारणने ठामें प्रत्येकज लेवो. ए बंधस्थानक पर्याप्ता बादर प्रत्येक एकेंडिय प्रायोग्य मिथ्यादृष्टि तिर्यंच, मनुष्य अने देवता एकेंडियमांहे जनार होय, ते बांधे. अहींआं आतप उद्योत साथें स्थिर, अस्थिर, शुभ, अशुभ, यश अने अयश ए प्रकृतिने परावर्त्तें शोल भांगा जाणवा. अहींआं आतप, उद्योत, ते सूक्ष्म साधारण अने अपर्याप्त साथें न होय तेमाटें ते साथें भांगा न कहेवा. तथा यशःकीर्त्ति पण सूक्ष्म साधारण अने अपर्याप्त साथें न बांधे. अहींआं एक आतप, स्थिर, शुभ अने यश. बीजो आतप, स्थिर, शुभ, अने अयश. त्रीजो आतप, स्थिर, अशुभ अने यश. चोथो आतप, स्थिर, अशुभ अने अयश. पांचमो आतप, अस्थिर, शुभ अने यश. छठो आतप, अस्थिर, शुभ ने अयश. सातमो आतप, अस्थिर, अशुभ अने यश. आठमो आतप, अस्थिर, अशुभ, ने अयश, ए आठ भांगें एकेंडिय पर्याप्त प्रायोग्य आतप साथें छवीश प्रकृति बांधे, तेमज आठ भांगें उद्योतसाथें छवीश प्रकृति बांधे, एवं शोल भांगा थया. एम एकेंडिय प्रायोग्य बांधतां त्रणे बंधस्थानकें थइने चालीश भांगा थाय.

हवे बेंडिय प्रायोग्य बांधताने २५–२ए–३० ए त्रण बंधस्थानक होय. तिहां २ तिर्यंचद्विक, ३ बेंडियजाति, ५ औदारिकद्विक, ६ तैजस, ७ कार्मण, ८ हुंडसंस्थान, ए छेवट्ठुंसंघयण, १० वर्ण, ११ गंध, १२ रस, १३ स्पर्श, १४ अगुरुलघु, १५ उपघात, १६ त्रस, १७ बादर, १८ अपर्याप्त, १ए प्रत्येक, २० अस्थिर, २१ अशुभ, २२ दौर्भाग्य, २३ अनादेय, २४ अयशःकीर्त्ति, २५ निर्माण, ए पच्चीश प्रकृतिना समुदाय रूप बंधस्थान अपर्याप्त बेंडिय प्रायोग्य मिथ्यादृष्टि मनुष्य तथा तिर्यंच बांधे. अहींआं अपर्याप्त नामनी साथें शुभाशुभादिक परावर्त्तमान प्रकृतिमांहेली अशुभज बंधाय पण शुभ न बंधाय, तेथी अहींआं बीजो भांगो कोइ उपजे नहीं. मात्र एकज भांगो थाय.

हवे ए पूर्वोक्त पच्चीश प्रकृतिने १ पराघात, २ उश्वास, ३ अप्रशस्तविहायोगति, ४ पर्याप्त, ५

ए पांच प्रकृतिसहित करीयें अने अपर्याप्त रहित करीयें, तेवारे उंगणत्रीश प्रकृतिना समुदायरूप बंधस्थानक थाय, ते पर्याप्ता बेंद्रिय प्रायोग्य मिथ्यादृष्टि जीव बांधे. अहींआं थिर, अथिर, शुभ अने अशुभ यशने अयश, ए प्रकृतिपर्याप्तासहित छे तेथी तेना परावर्त्तें एक शुभ साथें तथा एक अशुभ साथें एवं बे भंग स्थिरना अने बे अस्थिरना, एवं चार थया. ते चार अयशःकीर्त्ति साथें तथा चार यशःकीर्त्ति साथें बांधे, तेवारें आठ भांगा थाय.

ते उंगणत्रीश प्रकृतिने उद्योतसहित बांधतां त्रीशनुं बंधस्थानक ए पण पर्याप्त बेंद्रिय प्रायोग्य मिथ्यात्वीने होय. तिहां पण पूर्वोक्त रीतें भांगा आठ उपजे. ए सर्व मली बेंद्रिय प्रायोग्य त्रण बंधस्थानकें थइने भांगा सत्तर थया.

तेमज तेंद्रिय प्रायोग्य पण एज त्रण बंधस्थानकें थइने सत्तर भांगा कहेवा, पण तिहां एटलुं विशेष जे बेंद्रियजातिने स्थानकें तेंद्रियजाति कहेवी. तेमज चौरिंद्रिय प्रायोग्य पण एज त्रण बंधस्थानकें भांगा सत्तर कहेवा, अने तेंद्रियजातिने स्थानके चौरिंद्रिय जाति कहेवी. एम शरवाले विकलेंद्रियने विषे एकावन भांगा थाय.

हवे पंचेंद्रियतिर्यंच प्रायोग्य बांधतां पच्चीश, उंगणत्रीश अने त्रीश, ए त्रण बंधस्थानक होय. तिहां पच्चीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक अपर्याप्त पंचेंद्रिय तिर्यंच प्रायोग्य मिथ्यात्वी तिर्यंच अने मनुष्य बांधे, ते प्रकृतिनां नाम अपर्याप्त बेंद्रिय प्रायोग्यनी पेरें कहेवां. पण एटलुं विशेष जे बेंद्रियजातिने स्थानकें पंचेंद्रियजातिनाम कहेवुं. अहींआं भांगो एकज पूर्वली पेरें अशुभनो जाणवो.

तथा २ तिर्यंचद्विक, ३ पंचेंद्रियजाति, ५ औदारिकद्विक, ६ तैजस, ७ कार्मण, ८ छ संघयणमांहेलुं एक संघयण, ९ छ संस्थानमांहेलुं एक संस्थान, १३ वर्णचतुष्क, १४ अगुरुलघु, १५ उपघात, १६ पराघात, १७ उश्वास, १८ खगति बे मांहेली एक खगति, १९ त्रस, २० बादर, २१ पर्याप्त, २२ प्रत्येक, २३ स्थिर, अस्थिरमांहेली एक, २४ शुभ अने अशुभमांहेली एक, २५ सौभाग्य, दौर्भाग्य मांहेली एक, २६ सुस्वरमांहेली एक, २७ आदेय अने अनादेयमांहेली एक, २८ यशःकीर्त्ति, अयशःकीर्त्तिमांहेली एक अने २९ निर्माण. ए उंगणत्रीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक पर्याप्त पंचेंद्रिय तिर्यंच प्रायोग्य मिथ्यात्वी अने सास्वादनी चारे गतिना जीव बांधे. अहीआं एटलुं विशेष जे सास्वादनीने संघयण तथा संस्थान पांच पांचमांहेलुं एकेक कहेवुं. केमके हुंडसंस्थान तथा छेवठ्ठ संघयणनो बंध, सास्वादन गुणठाणे नथी माटें. ए बंधस्थानकें (४६०८) भांगा उपजे, ते देखाडे छे. छ संघयणमांहेथी एक संघयणना बंध साथें उंगणत्रीश प्रकृति बांधतां एक भांगो थाय, तेवा छ संघयणें छ भांगा थाय. तेवली एकेका संस्थानना बंध साथें छ छ भांगा लेतां छ संस्थानना छत्रीश भांगा थाय. ते छत्रीश भांगा शुभखगति साथें थया. तेमज अशुभखगतिना छत्रीश मेलवतां ७२ भंग थाय. ते वली स्थिर अने अस्थिर साथें (१४४) थाय. ते वली शुभ अशुभ साथें बमणा करतां (२८८) थाय. ते वली सुस्वर तथा दुःस्वर साथें बमणा करतां (५७६) थाय. ते सौभाग्य तथा दौर्भाग्य साथें बमणा करतां (११५२) थाय. ते आदेय अनादेय साथें बमणा करतां (२३०४) थाय. ए (२३०४) यश साथें तथा (२३०४) अयश साथें बांधतां थाय. बेहु मलीने (४६०८) थाय. ए भांगा सन्निपंचेंद्रिय तिर्यंचगति प्रायोग्य उंगणत्रीश प्रकृतिने बंधें थाय. तिहां विशेष आश्रयीने सास्वादन आश्रयी बांधतो विचारियें, तेवारें ते सास्वादनी हुंडसंस्थान अने छेवठ्ठुं संघयण न बांधे, माटें पांच संघयणने पांच संस्थान साथें गुणतां २५ थाय. पछी सात वार पूर्वली पेरें बमणा करीयें, तेवारे (३२००) भांगा थाय. पण ए भांगा तेहीज (४६०८) मांहेला जाणवा, तेमाटें जूदा गणवा नहीं.

ते ओगणत्रीश प्रकृतिने उद्योत नामकर्मसहित बांधतां त्रीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक थाय. अहींआं पण ओगणत्रीश प्रकृतिने बंधें जे (४६०८) जांगा उपना तेटलाज उद्योतने साथें जेलीने गणतां थाय. एम पंचेंड्रिय तिर्यंच प्रायोग्य त्रण बंधस्थानकें थइने (ए२१७) जांगा थाय.

हवे मनुष्यगति प्रायोग्य बांधतां पच्चीश, ओगणत्रीश अने त्रीश, ए त्रण बंधस्थानक होय. तिहां जांगा कहे छे. तिहां पच्चीशनुं बंधस्थानक, अपर्याप्त मनुष्य प्रायोग्य बांधे, तिहां जांगो एक, तिर्यंचना पच्चीश, प्रकृतिना बंधनी पेरें लेवो. पण एटलुं विशेष जे तिर्यंचद्विकने ठामे मनुष्यद्विक कहेवुं. तथा बीजुं ओगणत्रीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक मिथ्यात्वी, सास्वादनी, मिश्रदृष्टि तथा अविरति सम्यक्दृष्टि, ए चार बांधे तिहां मिथ्यात्वी तथा सास्वादनी चारे गतिना जीव बांधें. अने मिश्र तथा अविरति सम्यक्दृष्टि तो देवता नारकीज बांधे, एने विषे पण जेम पंचेंड्रिय तिर्यंच प्रायोग्य ओगणत्रीश प्रकृतिना बंधस्थानकने विषे जांगा (४६०८) कह्या, तेमज कहेवा. पण एटलुं विशेष जे ए मांहेलाज सास्वादनीने (३२००) जांगा कहेवा. तथा मिश्रदृष्टि अने सम्यक्दृष्टि देव, नारकी बांधे, ते नव नामकर्मनी ध्रुवबंधि प्रकृति १० मनुष्यगति, ११ मनुष्यानुपूर्वी, १२ पंचेंड्रियजाति, १४ औदारिकद्विक, १५ समचतुरस्रसंस्थान, १६ वज्रक्षषजनाराच-संघयण, १७ पराघात, १८ उश्वास १ए शुजखगति, २० त्रस, २१ बादर, २२ पर्याप्त, २३ प्रत्येक, २४ स्थिर, अस्थिरमांहेलीएक, २५ शुज, अशुज मांहेली एक, २६ सुजग, २७ सुस्वर, २८ आदेय, २ए यश अने अयशमां-हेली एक, ए ओगणत्रीशने बंधें जांगा आठ उपजे. केमके अहीं प्रथम संघयण प्रथम संस्थानविना बीजा पांच संघयण तथा पांच संस्थाननो बंध नथी, तथा अशुजखगति, दौर्जाग्य, दुःस्वर अने अनादेयनो बंध नथी, तेथी तेना विकल्पें जांगा न उपजे, बाकी शुज अशुज साथें एकेक ते वली स्थिर तथा अस्थिर साथें बे बे अने यश अयश साथें चार चार, एवं आठ आठ जांगा एकेक गुणठाणे थाय, पण ते सर्व पूर्वला (४६०८) मांहेलाज जाणवा.

ते ओगणत्रीश प्रकृतिमध्यें तीर्थंकरनामकर्म जेलीयें, तेवारें त्रीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक थाय. ते मनुष्य प्रायोग्य देवता तथा नारकी जे सम्यक्दृष्टि होय, ते बांधे. तिहां पण जांगा आठ थाय, जे जणी तीर्थं-करनामकर्मनो बंध, मिथ्यात्वादिक त्रण गुणठाणे न होय, तेथी त्रीश प्रकृतिने बंधें अधिक जांगा न थाय, एम मनुष्यगति प्रायोग्य त्रण बंधस्थानकें थइनें (४६१७) जांगा थाय.

हवे देवगतिप्रायोग्य बांधतां अठावीश, ओगणत्रीश, त्रीश अने एकत्रीश ए चार बंधस्थानक होय. ते पंचेंड्रिय तिर्यंच तथा मनुष्य बांधें. तिहां २ देवद्विक, ३ पंचेंड्रियजाति, ५ वैक्रियद्विक, १४ ध्रुवबंधिनी नव प्रकृति, १५ समचतुरस्रसंस्थान, १६ शुजखगति, २० त्रसचतुष्क, २१ पराघात, २२ उश्वास, २३ स्थिर अथवा अस्थिर, २४ शुज अथवा अशुज, २५ सुजग, २६ सुस्वर, २७ आदेय, २८ यशःकीर्त्ति, अथवा अयशःकीर्त्ति, ए अठावीश प्रकृतिना समुदायें बांधतां अठावीशनुं बंधस्थानक कहीयें. ए बंधस्थानक मिथ्यात्वथी मांमीने देशविरति गुणठाणा लगेंना मनुष्य, तिर्यंच बांधे, अने ते पछी छठा गुणठाणे एकला मनुष्य पण बांधे. अहींआं स्थिर अथवा अस्थिर, शुज अथवा अशुज यश अने अयशने परावर्त्तें आठ जांगा थाय, तथा अप्रमत्त अने अपूर्वकरण गुणठाणावाला मनुष्य पण बांधे, परंतु तिहां स्थिर, शुज अने यशज बांधे, अहींआं सर्व शुजज बंधाय, मांटें एकज जांगो उपजे, ते पण ए आठ मांहेलोज छे मांटें पृथक् गणवो नही.

ते अठावीशमांहे जिननाम जेलतां ओगणत्रीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक देव प्रायोग्य, ते अविरति सम्यक-दृष्टि, देशविरति तथा प्रमत्त मनुष्यज बांधे. तिहां पण स्थिर, अस्थिर, शुज, अशुज, यश अने अयशने

परावर्त्ते आठ ज्ञांगा थाय. वली ए उंगणत्रीशनुं बंधस्थानक एकली स्थिरादिक शुज्ज प्रकृतियें सहित अ-प्रमत्त अने अपूर्वकरणवालो मनुष्य पण बांधे. तिहां एकज ज्ञांगो थाय, ते तदंतरजूत जाणवो.

तथा ते अठावीशमांहे आहारद्विक ज्ञेलीयें अने जिननाम ज्ञेलीयें नहीं, तेवारे त्रीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक देवगति प्रायोग्य अप्रमत्त तथा अपूर्वकरण गुणठाणावालो मनुष्यज बांधे. ते पण स्थिर, शुज्ज अने यशज बांधे. पण अस्थिर, अशुज्ज अने अयश न बांधे, तेमाटें तिहां पण एकज ज्ञांगो थाय.

तथा ते त्रीशमांहे वली जिननाम ज्ञेलीयें, तेवारें एकत्रीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक देव प्रायोग्य अप्रमत्त अने अपूर्वकरणवालो मनुष्यज बांधे. अहींआं पण शुज्ज प्रकृतिनोज बंध छे, तेमाटे एकज ज्ञांगो होय. एम सर्व मलीने देवगति प्रायोग्य चारे बंधस्थानकें थइने अढार ज्ञांगा थाय. हवे नरकगति-प्रायोग्य ज्ञांगा कहे छे.

हवे नरकगति प्रायोग्य बांधताने एकज अठावीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक होय. २ नरकद्विक, ३ पंचेंद्रियजाति, ५ वैक्रियद्विक, ६ हुंडसंस्थान, ७ पराघात, ८ उश्वास, ए अशुज्जविहायोगति, १० त्रस, ११ बादर, १२ पर्याप्त, १३ प्रत्येक, १४ अस्थिर, १५ अशुज्ज, १६ दौर्ज्ञाग्य, १७ दुःस्वर, १८ अनादेय, १ए अयशःकीर्त्ति, २८ नामध्रुवबंधिनी नव प्रकृति, ए अठावीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक पंचेंद्रिय तिर्यंच तथा मनुष्य मिथ्यात्व गुणठाणावाला बांधे. अहींआं सर्व परावर्त्तमन मांहेली अशुज्जप्रकृतिज बांधे, माटें विकल्प नहीं, तेथी ज्ञांगो पण एकज होय.

हवे देवगति प्रायोग्य बंध व्युछेद पामे थके पण अपूर्वकरणना सातमा ज्ञागथी मांडीने सूक्ष्मसंपराय गुणठाणाना अंत पर्यंत पण एकज यशःकीर्त्ति नामकर्मनी प्रकृतिने एकला मनुष्य बांधे. तिहां एकनुं बंधस्थानक लेवुं. ॥ इतिसमुच्चयार्थः ॥ २६ ॥

अथैकस्मिन् बंधस्थाने कति ज्ञंगाः सर्वसंख्यायाः स्युरित्याह ॥

हवे कया बंधस्थानकें केटला ज्ञांगा, सर्व संख्याये होय, ते कहेछे.

चउ पणवीसा सोलस, नव बाणउई सयाय अडयाला ॥
एयालुत्तर ठाया, लसाया इक्किक्कि बंध विही ॥ २७ ॥

अर्थ– अपर्याप्त एकेंद्रिय प्रायोग्य त्रेवीश प्रकृतिने बंधे चउ के० चार ज्ञांगा होय, तथा पच्चीशने बंधे एकेंद्रिय प्रायोग्य वीश, बेंद्रिय प्रायोग्य एक, तेंद्रिय प्रायोग्य एक, चौरिंद्रिय प्रायोग्य, एक पंचेंद्रियतिर्यंच प्रायोग्य एक, अने मनुष्य प्रायोग्य एक, एवं पच्चीशने बंधे पणवीसा के० पच्चीश ज्ञांगा होय, तथा एकेंद्रियप्रायोग्य छवीशने बंधे सोलस के० शोल ज्ञांगा होय, तथा देव प्रायोग्य अठावीशने बंधें आठ ज्ञांगा अने नरकप्रायोग्य अठावीशने बंधे एक ज्ञांगो, एवं अठावीशने बंधें नव के० नव ज्ञांगा होय. तथा बेंद्रियप्रायोग्य आठ, तेंद्रियप्रायोग्य आठ, चौरिंद्रियप्रायोग्य आठ, पंचेंद्रियतिर्यंच प्रायोग्य छेतालीशशेंने आठ, पंचेंद्रिय मनुष्य प्रायोग्य छेतालीशशेंने आठ अने देव प्रायोग्य आठ, एवं सर्व मली उंगणत्रीश प्रकृतिना बंधस्थानकें बाणउईसयायअडयाला के० बाणुशें ने अडतालीश ज्ञांगा होय, तथा बेंद्रिय प्रायोग्य आठ, तेंद्रिय प्रायोग्य आठ, चौरिंद्रिय प्रायोग्य आठ, पंचेंद्रियतिर्यंच प्रायोग्य छेतालीशशेंने आठ, मनुष्य प्रायोग्य आठ अने देवप्रायोग्य एक, एवं सर्व मलीने त्रीश प्रकृतिने बंधस्थानकें एयालुत्तरछायालसया के० छेतालीशशें ने एकतालीश ज्ञांगा थाय, अने एकत्रीश प्रकृतिने बंधस्थानकें देवप्रायोग्य, इक्किक्कि-

ते उंगणत्रीश प्रकृतिने उद्योत नामकर्मसहित बांधतां त्रीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक थाय. अहींआं पण उंगणत्रीश प्रकृतिने बंधें जे (४६०८) जांगा उपना तेटलाज उद्योतने साथें जेळीने गणतां थाय. एम पंचेंद्रिय तिर्यंच प्रायोग्य त्रण बंधस्थानकें थइने (ए२१७) जांगा थाय.

हवे मनुष्यगति प्रायोग्य बांधतां पच्चीश, उंगणत्रीश अने त्रीश, ए त्रण बंधस्थानक होय. तिहां जांगा कहे छे. तिहां पच्चीशनुं बंधस्थानक, अपर्याप्त मनुष्य प्रायोग्य बांधे, तिहां जांगो एक, तिर्यंचना पच्चीश, प्रकृतिना बंधनी पेरें लेवो. पण एटलुं विशेष जे तिर्यंचद्विकने ठामे मनुष्यद्विक कहेवुं. तथा बीजुं उंगणत्रीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक मिथ्यात्वी, सास्वादनी, मिश्रदृष्टि तथा अविरति सम्यक्दृष्टि, ए चार बांधे तिहां मिथ्यात्वी तथा सास्वादनी चारे गतिना जीव बांधें. अने मिश्र तथा अविरति सम्यक्दृष्टि तो देवता नारकीज बांधे, एने विषे पण जेम पंचेंद्रिय तिर्यंच प्रायोग्य उंगणत्रीश प्रकृतिना बंधस्थानकने विषे जांगा (४६०८) कह्या, तेमज कहेवा. पण एटलुं विशेष जे ए मांहेलाज सास्वादनीने (३२००) जांगा कहेवा. तथा मिश्रदृष्टि अने सम्यक्दृष्टि देव, नारकी बांधे, ते नव नामकर्मनी ध्रुवबंधि प्रकृति १० मनुष्यगति, ११ मनुष्यानुपूर्वी, १२ पंचेंद्रियजाति, १४ औदारिकद्विक, १५ समचतुरस्रसंस्थान, १६ वज्रऋषजनाराच-संघयण, १७ पराघात, १८ उश्वास १ए शुजखगति, २० त्रस, २१ बादर, २२ पर्याप्त, २३ प्रत्येक, २४ स्थिर, अस्थिरमांहेलीएक, २५ शुज, अशुज मांहेली एक, २६ सुजग, २७ सुस्वर, २८ आदेय, २ए यश अने अयशमां-हेली एक, ए उंगणत्रीशने बंधें जांगा आठ उपजे. केमके अहीं प्रथम संघयण प्रथम संस्थानविना बीजा पांच संघयण तथा पांच संस्थाननो बंध नथी, तथा अशुजखगति, दौर्जाग्य, दुःस्वर अने अनादेयनो बंध नथी, तेथी तेना विकल्पें जांगा न उपजे, बाकी शुज अशुज साथें एकेक ते वली स्थिर तथा अस्थिर साथें बे बे अने यश अयश साथें चार चार, एवं आठ आठ जांगा एकेक गुणठाणे थाय, पण ते सर्व पूर्वला (४६०८) मांहेलाज जाणवा.

ते उंगणत्रीश प्रकृतिमध्यें तीर्थंकरनामकर्म जेळीयें, तेवारें त्रीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक थाय. ते मनुष्य प्रायोग्य देवता तथा नारकी जे सम्यक्दृष्टि होय, ते बांधे. तिहां पण जांगा आठ थाय, जे जणी तीर्थं-करनामकर्मनो बंध, मिथ्यात्वादिक त्रण गुणठाणे न होय, तेथी त्रीश प्रकृतिने बंधें अधिक जांगा न थाय, एम मनुष्यगति प्रायोग्य त्रण बंधस्थानकें थइनें (४६१७) जांगा थाय.

हवे देवगतिप्रायोग्य बांधतां अठावीश, उंगणत्रीश, त्रीश अने एकत्रीश ए चार बंधस्थानक होय. ते पंचेंद्रिय तिर्यंच तथा मनुष्य बांधें. तिहां २ देवद्विक, ३ पंचेंद्रियजाति, ५ वैक्रियद्विक, १४ ध्रुवबंधिनी नव प्रकृति, १५ समचतुरस्रसंस्थान, १६ शुजखगति, २० त्रसचतुष्क, २१ पराघात, २२ उश्वास, २३ स्थिर अथवा अस्थिर, २४ शुज अथवा अशुज, २५ सुजग, २६ सुस्वर, २७ आदेय, २८ यशःकीर्त्ति, अथवा अयशःकीर्त्ति, ए अठावीश प्रकृतिना समुदायें बांधतां अठावीशनुं बंधस्थानक कहीयें. ए बंधस्थानक मिथ्यात्वथी मांमीने देशविरति गुणठाणा लगेंना मनुष्य, तिर्यंच बांधे, अने ते पछी छठा गुणठाणे एकला मनुष्य पण बांधे. अहींआं स्थिर अथवा अस्थिर, शुज अथवा अशुज यश अने अयशने परावर्त्तें आठ जांगा थाय, तथा अप्रमत्त अने अपूर्वकरण गुणठाणावाला मनुष्य पण बांधे, परंतु तिहां स्थिर, शुज अने यशज बांधे, अहींआं सर्व शुजज बंधाय, माटें एकज जांगो उपजे, ते पण ए आठ मांहेलोज छे माटें पृथक् गणवो नही.

ते अठावीशमांहे जिननाम जेळतां ओगणत्रीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक देव प्रायोग्य, ते अविरति सम्यक्-दृष्टि, देशविरति तथा प्रमत्त मनुष्यज बांधे. तिहां पण स्थिर, अस्थिर, शुज, अशुज, यश अने अयशने

परावर्त्तें आठ नांगा थाय. वली ए उंगणत्रीशनुं बंधस्थानक एकली स्थिरादिक शुन्न प्रकृतियें सहित अ-प्रमत्त अने अपूर्वकरणवालो मनुष्य पण बांधे. तिहां एकज नांगो थाय, ते तदंतरनृत जाणवो.

तथा ते अठावीशमांहे आहारकद्विक नेलीयें अने जिननाम नेलीयें नहीं, तेवारे त्रीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक देवगति प्रायोग्य अप्रमत्त तथा अपूर्वकरण गुणठाणावालो मनुष्यज बांधे. ते पण स्थिर, शुन्न अने यशज बांधे. पण अस्थिर, अशुन्न अने अयश न बांधे, तेमाटें तिहां पण एकज नांगो थाय.

तथा ते त्रीशमांहे वली जिननाम नेलीयें, तेवारे एकत्रीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक देव प्रायोग्य अप्रमत्त अने अपूर्वकरणवालो मनुष्यज बांधे. अहींआं पण शुन्न प्रकृतिनोज बंध ले, तेमाटे एकज नांगो होय. एम सर्व मलीने देवगति प्रायोग्य चारे बंधस्थानकें थइने अढार नांगा थाय. हवे नरकगति-प्रायोग्य नांगा कहे ले.

हवे नरकगति प्रायोग्य बांधताने एकज अठावीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक होय. २ नरकद्विक, ३ पंचेंद्रि-यजाति, ५ वैक्रियद्विक, ६ हुंडसंस्थान, ७ पराघात, ८ उश्वास, ए अशुन्नविहायोगति, १० त्रस, ११ बा-दर, १२ पर्याप्त, १३ प्रत्येक, १४ अस्थिर, १५ अशुन्न, १६ दौर्नाग्य, १७ डुःस्वर, १८ अनादेय, १ए अयशःकीर्त्ति, २८ नामध्रुवबंधिनी नव प्रकृति, ए अठावीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक पंचेंद्रिय तिर्यंच तथा म-नुष्य मिथ्यात्व गुणठाणावाला बांधे. अहींआं सर्व परावर्त्तमान मांहेली अशुन्नप्रकृतिज बांधे, माटें विकल्प नहीं, तेथी नांगो पण एकज होय.

हवे देवगति प्रायोग्य बंध व्युछेद पामे थके पण अपूर्वकरणना सातमा नागथी मांडीने सूक्ष्मसंपराय गु-णठाणाना अंत पर्यंत पण एकज यशःकीर्त्ति नामकर्मनी प्रकृतिने एकला मनुष्य बांधे. तिहां एकनुं बंध स्थानक लेवुं. ॥ इतिसमुच्चयार्थः ॥ २६ ॥

अथैकस्मिन् बंधस्थाने कति नंगाः सर्वसंख्यायाः स्युरित्याह ॥

हवे कया बंधस्थानकें केटला नांगा, सर्व संख्याये होय, ते कहेले.

चउ पणवीसा सोलस, नव बाणउई सयाय अमयाला ॥
एयालुत्तर ढाया, लसाया इक्किक्कि बंध विही ॥ २७ ॥

अर्थ– अपर्याप्ता एकेंद्रिय प्रायोग्य त्रेवीश प्रकृतिने बंधे चउ के० चार नांगा होय, तथा पच्चीशने बंधे एकेंद्रिय प्रायोग्य वीश, बेंद्रिय प्रायोग्य एक, तेंद्रिय प्रायोग्य एक, चौरिंद्रिय प्रायोग्य, एक पंचेंद्रिय-तिर्यंच प्रायोग्य एक, अने मनुष्य प्रायोग्य एक, एवं पच्चीशने बंधे पणवीसा के० पच्चीश नांगा होय, तथा एकेंद्रियप्रायोग्य ढवीशने बंधे सोलस के० शोल नांगा होय, तथा देव प्रायोग्य अठावीशने बंधे आठ नांगा अने नरकप्रायोग्य अठावीशने बंधे एक नांगो, एवं अठावीशने बंधे नव के० नव नांगा होय. तथा बेंद्रियप्रायोग्य आठ, तेंद्रियप्रायोग्य आठ, चौरिंद्रियप्रायोग्य आठ, पंचेंद्रियतिर्यंच प्रायोग्य ढेतालीशशेंने आठ, पंचेंद्रिय मनुष्य प्रायोग्य ढेतालीशशेंने आठ अने देव प्रायोग्य आठ, एवं सर्व मली उंगणत्रीश प्रकृतिना बंधस्थानकें बाणउईसयायअडयाला के० बाणुशें ने अडतालीश नांगा होय, तथा बेंद्रिय प्रा-योग्य आठ, तेंद्रिय प्रायोग्य आठ, चौरिंद्रिय प्रायोग्य आठ, पंचेंद्रियतिर्यंच प्रायोग्य ढेतालीशशेंने आठ, मनुष्य प्रायोग्य आठ अने देवप्रायोग्य एक, एवं सर्व मलीने त्रीश प्रकृतिने बंधस्थानकें एयालुत्तरढायाल-सया के० ढेतालीशशे ने एकतालीश नांगा थाय, अने एकत्रीश प्रकृतिने बंधस्थानके देवप्रायोग्य, इक्किक्कि-

बंधविही के० एकविध बंधनो एकज भांगो होय. ए सर्व मली आठे बंधस्थानकें थइने नामकर्मना (१३९४५) तेर हजार, नवशें ने पिस्तालीश भांगा थाय. ए नामकर्मना भांगा कह्या. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ २७ ॥

॥ अथ उदयस्थानान्याह ॥ हवे नामकर्मनां बार उदयस्थानक कहे छे.

वीसिगवीसा चउवी, स गाउ एगाहि याय इगतीसा ॥
उदयठाणाणि भवे, नव अठय हुंति नामस्स ॥ २८ ॥

अर्थ– वीसिगवीसा के० प्रथम वीश प्रकृतिनुं उदयस्थानक, बीजुं एकवीशनुं उदयस्थानक, तेवार पछी चउवीसगाउएगाहियायइगतीसा के० चोवीश प्रकृतिनां उदयस्थानकथी मांडीने एकेक प्रकृतियें अधिक करतां निरंतरपणे एकत्रीश प्रकृति लगें आठ, उदयठाणाणिभवे के० उदयनां स्थानक होय, एटले चोवीशनुं, पच्चीशनुं, छवीशनुं, सत्तावीशनुं, अठावीशनुं, उंगणत्रीशनुं, त्रीशनुं अने एकत्रीशनुं ए आठ थयां, अने बे पूर्वला मली दश उदयस्थानक थयां, तथा अगीआरमुं नव के० नव प्रकृतिनुं उदयस्थानक अने बारमुं अठय के० आठ प्रकृतिनुं उदयस्थानक, ए बार उदयस्थानक, हुंतिनामस्स के० नामकर्मनां होय. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ २८ ॥ हवे एनुं विवरण लखियें छैयें.

अहींआं एकेंद्रियादिकनी अपेक्षाये अनेक भांगा उपजे, ते देखाडे छे. तिहां एकेंद्रियने एकवीश, चोवीश, पच्चीश, छवीश अने सत्तावीश, ए पांच उदयस्थानक होय. तिहां १ तैजस, २ कार्मण, ३ अगुरुलघु, ४ स्थिर, ५ अस्थिर, ६ शुभ, ७ अशुभ, ८ वर्ण, ९ गंध, १० रस, ११ स्पर्श, १२ निर्माण; ए बार प्रकृतिनो उदय ध्रुव छे. तेमाटें ए नामकर्मनी ध्रुवोदयिका बार प्रकृति तेरमा गुणठाणा लगें उदय आश्रीने सर्व जीवने होय, माटें सर्वत्र लेवी, अने तिर्यंचद्विक, ३ स्थावर, ४ एकेंद्रियजाति, ५ बादर अथवा सूक्ष्म, पर्याप्त अथवा अपर्याप्त, ७ दौर्भाग्य, ८ अनादेय, ९ यशःकीर्त्ति, अथवा अयशःकीर्त्ति, ए नव प्रकृति, पूर्वोक्त बार प्रकृतिमांहे भेलीयें, तेवारें एकवीश प्रकृतिनुं उदयस्थानक, एकेंद्रिय जीवने पूर्वला भवनुं शरीर मूक्या पछी जिहां लगें आगलें जइ अवतस्यो नथी तेने वचालें जाणवो. एटले भवने अपांतरालें वर्त्तता एकेंद्रियने होय. अहीं भांगा पांच उपजे, ते कहे छे. एक सूक्ष्म पर्याप्त साथें एकवीशने उदयें बीजो बादर पर्याप्त साथें एकवीशने उदयें, ए बे भांगा पर्याप्तना थया. तेमज वली अपर्याप्त साथें पण बे भांगा थाय. ए चार भांगा थया, तेमांहेला सूक्ष्म पर्याप्त अने सूक्ष्मअपर्याप्त तथा बादर अपर्याप्त, ए त्रण भांगा तो अयशःकीर्त्ति साथें होय, पण तिहां यशःकीर्त्तिनो उदय न होय "णोसुहुमतिगेणजसं" ए वचनथी जाणवुं. अने बादर पर्याप्त साथें यशःकीर्त्ति सहित एकवीशने उदयें एक भांगो तथा अयशःकीर्त्ति सहित एकवीशने उदयें बीजो भांगो, ए बे भांगा पूर्वला त्रण भांगा साथें मेलवतां पांच भांगा थाय. अहींआं जे जीव, आगलें पोताने योग्य सर्वे पर्याप्ति पूर्ण करशे, तेने योग्यपणें करी लब्धि आश्रयीने भवांतरालें पण पर्याप्तो कहीयें. अहींआं लब्धि पर्याप्तानीज विवक्षा जाणवी.

तेवार पछी ते शरीरस्थने ते एकवीश प्रकृतिना उदयमांहे एक औदारिक शरीर, बीजुं हुंडसंस्थान, त्रीजुं उपघात, चोथो प्रत्येक अथवा साधारण, ए चार प्रकृति क्षेपीयें, अने एक तिर्यंचनी आनुपूर्वी काढीयें, तेवारें चोवीश प्रकृतिनुं उदयस्थानक होय. अहींआं पूर्वोक्त पांच भांगाने प्रत्येक तथा साधारण साथें बे गुणा करीयें, तेवारें दश भांगा थाय. तेमांहे एक भांगो वैक्रियनो भेलीयें, जे भणी बादर वायुकाय वैक्रिय शरीर करे छे तिहां पण चोवीशनो उदय होय, पण एटलुं विशेष जे औदारिक शरीरने स्थानकें वैक्रिय शरीर कहेवुं. तिहां बादर, प्रत्येक, पर्याप्त अने अयशःकीर्त्ति साथें एकज भांगो होय, जे भणी तेउकाय

तथा वायुकायने साधारण तथा यशःकीर्त्तिनो उदय न होय, तेथी तेना जांगा न उपजे. एम सर्व मलीने चोवीशने उदयें अगीआर जांगा थाय.

तेवार पढी ते शरीर पर्याप्ताने चोवीशना उदयमांहे पराघातनो उदय जेलीयें, तेवारें पच्चीश प्रकृतिनो उदय थाय. ए उदय शरीर पर्याप्ति पूरी कस्या पढी होय. तिहां बादर पर्याप्त साथें प्रत्येक तथा साधारण गुणतां बे जांगा थाय, ते यशःकीर्त्ति तथा अयशःकीर्त्ति साथें गुणतां चार जांगा थाय. तेमज बादरने स्थानकें सूक्ष्म साथें प्रत्येक अने साधारणना विकल्पें बें जांगा थाय. ए बे जांगे एकली अयशःकीर्त्तिज लाजे. पण यशःकीर्त्ति न लाजे, मार्टे तेना जांगा न लेवा. एवं ढ जांगा थया, तथा बादर वायुकायने वैक्रिय करतां शरीर पर्याप्तियें पर्याप्ता थया पढी पराघातनो उदय जेलतां पण पच्चीश प्रकृतिनुं उदय स्थानक लाजे, तिहां पण पूर्वली पेरें एकज जांगो होय, एम सर्व मली पच्चीशने उदयें सात जांगा थाय.

तथा श्वासोश्वासपर्याप्तियें करी पर्याप्ता थया पढी ते पच्चीशना उदय मांहे वली श्वासोश्वासनो उदय जेलीयें, तेवारें ढवीश प्रकृतिनुं उदयस्थानक थाय. अहींआं पण पूर्वली पेरें जांगा ढ थाय, अथवा शरीरपर्याप्तें पर्याप्ताने उश्वासने अनुदयें एटले ज्यांसुधी श्वासोश्वास पर्याप्ति पूर्ण न थाय, त्यांसुधी उश्वासना उदय विना उद्योतनो उदय होय, तेवारें पण ढवीशनुं उदयस्थानक थाय. तिहां बादरने उद्योतसहित ढवीशने उदयें प्रत्येक साथें एक जांगो, तेमज साधारण साथें बीजो जांगो, ते बे जांगा यशःकीर्त्ति साथें लेवा, तथा तेहिज बे जांगा अयशःकीर्त्ति साथें लेवा. एम चार जांगा थाय. तथा उद्योतने स्थानकें आतपनो उदय जेलतां पण ढवीशनुं उदयस्थानक थाय. तिहां प्रत्येकने यश तथा अयशें करी बे जांगा थाय, केमके आतप ते पृथ्वीकायमांहेज होय, मार्टे एक प्रत्येकज लीधो अने उद्योत तो वनस्पतिमांहे पण होय, मार्टे तिहां प्रत्येक अने साधारण बेहु लीधा, तथा आतप अने उद्योतनो उदय ते बादरनेज होय, पण सुक्ष्मनें न होय, मार्टे अहींआं सूक्ष्मनो उदय न लीधो, तथा बादर वायुकायने वैक्रिय करतां श्वासोश्वास पर्याप्तियें करी पर्याप्ता वायुकायने ते पच्चीश प्रकृति मध्यें उश्वासनो उदय जेलतां ढवीशनो उदयें होय. तिहां जांगो एक जाणवो. केमके वायुकायने आतप उद्योत तथा यशःकीर्त्तिनो उदय पण नथी तेमार्टे. अहीं बीजा जांगा न पामीयें. एम ढवीश प्रकृतिने उदयें सर्व मली तेर जांगा थाय.

तथा ते श्वासोश्वास पर्याप्तियें करी पर्याप्ताने श्वासोश्वास सहित ढवीशना उदयमांहे आतप तथा उद्योत, ए बे मांहेला एकेकनो उदय जेलतां सत्तावीशनो उदय थाय. तिहां पूर्वलीपेरें ढवीशना उदयमांहे उद्योत जेलतां चार अने आतप जेलतां बे, एवं ए जांगा जे पूर्वें कह्या, तेज अहीं पण जाणवा. जे जणी कह्युं ढे के, " एगेंदिय उदयेसु, पंचयएक्कार सत्ततेरसय ॥ ढक्कं कमसो जंगा, बायाल हुंति सवेवि ॥" एम एकेंद्रियना उदयस्थानकने विषे एकवीशना उदयें पांच, चोवीशना उदयें अगीआर, पच्चीशना उदयें सात, ढवीशना उदयें तेर अने सत्तावीशना उदयें ढ, ए रीतें पांच उदयस्थानकें थइ सर्व मली बेंतालीश जांगा होय.

हवे बेंद्रियना एकवीश, ढवीश, अठावीश, उंगणत्रीश, त्रीश अने एकत्रीश, ए ढ उदयस्थानक होय. तिहां जांगा कहे ढे.

तिहां १ तिर्यंचद्विक, ३ बेंद्रियजाति, ४ त्रस, ५ बादर, ६ पर्याप्त, ७ दौर्जाग्य, ८ अनादेय, ए यशःकीर्त्ति अथवा अयशःकीर्त्ति, ए नव प्रकृति थइ. एनी साथें बार ध्रुवोदयी प्रकृति मेलवतां एकवीश प्रकृतिनुं उदयस्थानक विचालें विग्रहगतियें वर्त्तता जवने अपांतरालगतियें बेंद्रिय जीवने होय. अहींआं अपर्याप्ता साथें अयशःकीर्त्ति लेतां जांगो एक थाय, तथा पर्याप्ता साथें यशःकीर्त्ति अने अयशःकीर्त्ति लेतां बे जांगा पर्याप्ताना थाय. एवं सर्व मली त्रण जांगा थाय.

हवे ते बेंद्रियने स्वस्थाने अवतर्या पछी ते पूर्वोक्त एकवीश प्रकृतिना उदयस्थानक मांहेथी तिर्यगानुपूर्वी काढीयें, अने औदारिकद्विक, हुंडसंस्थान, छेवट्ठु संघयण, उपघात अने प्रत्येक ए छ प्रकृति जेलीयें, तेवारें छवीश प्रकृतिनुं उदयस्थानक होय. अहींआं पण पूर्वली पेरें जांगा त्रण थाय.

तेवार पछी शरीर पर्याप्तिये पर्याप्ताने पराघात तथा अशुजखगति, ए बे प्रकृतिनो उदय वधे, तेवारें अठावीश प्रकृतिनुं उदयस्थानक थाय. अहींआं यशःकीर्त्ति तथा अयशःकीर्त्तिये करीने जांगा बे थाय, केम के अशुजखगतियें अपर्याप्त नामनो उदय न होय, ते माटें तेनो एक जांगो पूर्वोक्त त्रण मांहेथी टले शेष बे जांगा होय.

ते वली श्वासोश्वास पर्याप्तियें पर्याप्ता थया पछी श्वासोश्वासनो उदय वधे, तेवारें उंगणत्रीशने उदयें पण तेमज पूर्वोक्त रीतें बे जांगा होय, अथवा शरीर पर्याप्तियें पर्याप्ताने ते अठावीशना उदयमांहे उश्वासना उदय विना उद्योतनो उदय जेलतां पण उंगणत्रीशनो उदय थाय. तिहां पण जांगा बे होय, एम उंगणत्रीशने उदयें सर्व मली चार जांगा थाय.

ते उश्वास सहित उंगणत्रीश प्रकृतिमांहे सुस्वर, छुःस्वर मांहेला एकनो उदय जेलतां त्रीशनो उदय थाय. अहींआं यशःकीर्त्ति तथा अयशःकीर्त्ति साथें जांगा बे, ते बे जांगा सुस्वरना अने बे छुःस्वरना एवं चार जांगा थाय. अथवा श्वासोश्वास पर्याप्तियें करी पर्याप्ताने जिहां लगे जाषा पर्याप्ति पूर्ण करी न होय, तिहां लगें बेहु स्वरना उदय विना उद्योतनो उदय जेलतां पण त्रीशनुं उदयस्थानक होय. अहींआं यशःकीर्त्ति अने अयशःकीर्त्तिना विकल्पें बे जांगा थाय. एम सर्व मली त्रीशने उदयें छ जांगा थाय.

तथा स्वर सहित त्रीशना उदय मांहे उद्योतनो उदय जेलतां एकत्रीशनो उदय जाषापर्याप्तियें करी पर्याप्ता जीवने होय. अहींआं यश, अयशें तथा स्वर अने छुःस्वरना विकल्पें चार जांगा थाय. एम सर्व मलीने एकवीशने उदयें त्रण, छवीशने उदयें त्रण, अठावीशने उदयें बे, उंगणत्रीशने उदयें चार, त्रीशने उदयें छ, अने एकत्रीशने उदयें चार, एम छ उदयस्थानकें थइने बावीश जांगा बेंद्रियने तथा तेज बावीश जांगा तेंद्रियने तेमज चौरिंद्रियने पण तेटलाज उदय स्थानकें थइ बावीश जांगा होय. एम विकलेंद्रिय मध्यें सर्व मलीने जांगा छाशठ होय.

हवे सामान्यें पंचेंद्रिय तिर्यंच मध्ये छ उदयस्थानक होय, ते कहे छे. एकवीश, छवीश, अठावीश, उंगणत्रीश, त्रीश अने एकत्रीश, ए छ उदय स्थानक होय. तिहां २ तिर्यंचद्विक, ३ पंचेंद्रियजाति, ४ त्रस, ५ बादर, ६ पर्याप्त, अपर्याप्तमांहेली एक, ७ सौजाग्य, दौर्जाग्यमांहेली एक, ८ आदेय, अनादयमांहेली एक, ए यशःकीर्त्ति अयशःकीर्त्ति मांहेली एक, ए नव तथा बार ध्रुवोदयी एवं एकवीश प्रकृतिनुं उदयस्थानक, पंचेंद्रिय तिर्यंचने पूर्वजवनुं शरीर छांड्या पछी मार्ग विचालें विग्रहगतियें होय. अहींआं पर्याप्त नामने उदयें वर्त्तताने सुजग छुर्जगने विकल्पें जांगा बे, ते वली आदेय अनादेयने विकल्पें जांगा चार, ते चार यशःकीर्त्ति साथें अने चार अयशःकीर्त्ति साथें एवं आठ जांगा थाय; अने अपर्याप्त नामने उदयें वर्त्तताने सौजाग्य, आदेय अने यशःकीर्त्तिनो उदय न होय. तेमाटें विकल्पने अजावें बीजो जांगो पण न उपजे, माटें तिहां एकज जांगो जाणवो, एवं नव जांगा थया. अहींआं कोइएक आचार्य कहेछे के सुजग अने आदेयनो साथेंज समकालें उदय होय, तेम छुर्जग अने अनादेयनो पण उदय साथेंज होय, तेथी ए बे साथें बे जांगा ते यशःकीर्त्ति अने अयशःकीर्त्ति साथें गुणतां चार जांगा पर्याप्त साथें थाय. अने एक अपर्याप्तनो जांगो, एवं पांच जांगा थाय. एम ए सुजग, छुर्जग तथा आदेय, अनादेयने विषे आगलें पण सर्वत्र मतांतरना जांगानो जेद जाणवो. ते पोतानी मतियें विचारी लेवो

तथा तेहिज पंचेंद्रिय जीव शरीरस्थने अवतर्या पछी ते एकवीशना उदयमांहेथी तिर्यंचानुपूर्वीनो उदय

टालीयें, अने औदारिकद्विक, ७ संघयणमांहेलुं एक संघयण, ७ संस्थानमांहेलुं एक संस्थान, उपघात अने प्रत्येक, ए ठनो उदय नेलीये, तेवारें ठव्वीशनुं उदयस्थानक थाय. तिहां पर्याप्त साथें ७ संघयण गुणतां ७ नांगा थाय. तेने ७ संस्थानें गुणतां ठत्रीश थाय. ते सौजाग्य अने दौर्जाग्य साथें गुणतां बहोत्तेर थाय. ते आदेय अनादेय, साथें गुणतां एकशोने चुम्मालीश थाय. ते यश, अयश साथें गुणतां बशे ने अठ्याशी नांगा थाय, अने अपर्याप्ताने हुंडसंस्थान, वेवहुं संघयण, दौर्जाग्य, अनादेय अने अयशःकीर्त्तिने उदयें एकज नांगो होय. केमके अपर्याप्ताने परावर्त्तमान अशुन्न प्रकृतिनोज उदय होय, पण शुन्न प्रकृतिनो उदय न होय, तेमाटें एकज नांगो थाय. एम बशे ने नेव्याशी नांगा थया, तथा मतांतरें ठव्वीशने उदयें एकशो पीस्तालीश नांगा पण होय.

ते शरीर पर्याप्तें पर्याप्ता थया पठी एक पराघात, बीजी शुन्न, अशुन्नखगतिमांहेली एक, ए बेनो उदय नेलतां अठावीशनो उदय थाय. तिहां पर्याप्तानां पूर्वोक्त बशें अठ्याशी नांगाने बे विहायोगतियें गुणतां पांशचे ने बहोंत्तेर नांगा थाय. अहींआं अपर्याप्तो न होय, माटे तेनो एक नांगो न लेवो.

ते अठावीशमध्यें श्वासोश्वास पर्याप्तियें पर्याप्ताने एक उश्वासनो उदय वधारतां उंगणत्रीशनो उदय थाय. अहींआं पण पूर्वली पेरें नांगा (५७६) जाणवा, अथवा शरीर पर्याप्तियें पर्याप्ताने श्वासोश्वास विना एक उद्योतनो उदय अठावीशमांहे नेलतां उंगणत्रीश प्रकृतिनुं उदयस्थानक थाय, तिहां पण(५७६) नांगा थाय, एम उंगणत्रीशने उदयें सर्व थइने (११५२) नांगा थाय.

तेवार पठी नाषापर्याप्तियें पर्याप्ताने ते उंगणत्रीशमांहे सुस्वर अथवा दुःस्वरमांहेली एक नेलतां त्रीशनो उदय थाय. अहींआं जे पूर्वें श्वासोश्वासने उदयें (५७६) नांगा कह्या तेने सुस्वर दुःस्वरने विकल्पें बमणा करतां (११५२) नांगा थाय, अथवा श्वासोश्वास पर्याप्तिये पर्याप्ताने स्वरना उदयविना उद्योतनो उदय पूर्वोक्त उंगणत्रीशमांहे नेलीयें, तेवारें त्रीशनो उदय थाय. तिहां पण पूर्ववत् (५७६) नांगा थाय. एम सर्व मली त्रीशने उदयें (१७२८) नांगा थाय.

तथा स्वरसहित त्रीशना उदयमांहे उद्योतनो उदय नेलतां एकत्रीशनुं उदय स्थानक थाय. अहींआं जे पूर्वें स्वर सहित त्रीशने उदयें नांगा (११५२) कह्या ठे. तेटलाज नांगा जाणवा, एम सहज पंचेंड्रिय तिर्यंचने ए ७ उदयस्थानकें थइने नांगा (४९०६) थाय.

हवे पंचेंड्रियतिर्यंचने वैक्रिय करतां पच्चीश, सत्तावीश, अठावीश, उंगणत्रीश, अने त्रीश, ए पांच उदयस्थानक होय. तिहां २ वैक्रियद्विक, ३ समचतुरस्रसंस्थान, ४ उपघात, ५ तिर्यंचगति, ए त्रसचतुष्क, १० पंचेंड्रियजाति, ११ सौजाग्य अथवा दौर्जाग्य, १२ आदेय अथवा अनादेय, १३ यशःकीर्त्ति अथवा अयशःकीर्त्ति, ए तेर प्रकृति साथें बार ध्रुवोदयी मेलवतां पच्चीशनो उदय थाय. अहीआं सौजाग्य दौर्जाग्यना विकल्पें नांगा बे थाय, तेने आदेय अनादेय साथें गुणतां चार ते वली यश अयशें गुणतां आठ नांगा थाय. अहीआं वैक्रिय शरीर करतां संघयण न होय, अने संस्थान तो एकज समचतुरस्र होय, माटें तेना नांगा न थाय.

हवे ते वैक्रिय शरीरनी पर्याप्ति पूरी थया पठी, एक पराघात बीजी शुन्न विहायोगति, ए बे नेलतां सत्तावीशनो उदय थाय. तिहां पण तेज आठ नांगा पूर्ववत् जाणवा.

ते पठी वैक्रिय शरीरें श्वासोश्वास पर्याप्ति पूरी थया पठी उश्वासनो उदय नेलीयें, तेवारें अठावीशनो उदय थाय. अहीआं पण तेहिज आठ नांगा जाणवा. अथवा शरीर पर्याप्तियें पर्याप्ताने उश्वासने अनुदयें उद्योतनो उदय नेलीयें, तेवारें पण अठावीशनो उदय थाय. तिहां पण एज आठ नांगा जाणवा. एम सर्व मली अठावीशने उदयें शोल नांगा थाय.

ते वैक्रिय भाषा पर्याप्तियें पर्याप्ताने सुस्वरनो उदय, ते पूर्वोक्त उश्वाससहित अठावीशमांहे नेलतां उंगणत्रीशनो उदय थाय. तिहां पण भांगा आठ अथवा श्वासोश्वास पर्याप्ताने स्वरने अनुदयने अने उद्योतने उदयें उंगणत्रीशनो उदय थाय. तिहां पण भांगा आठ जाणवा. एम उंगणत्रीशने उदयें सर्व मली भांगा शोल थाय.

तथा सुस्वरसहित उंगणत्रीशमांहे उद्योतनो उदय नेलतां त्रीशनो उदय थाय. तिहां पण भांगा आठ जाणवा. एम सर्व मली वैक्रिय शरीर करतां तिर्यंच पंचेंद्रियने उप्पन्न भांगा थाय. एटले सर्व मली पंचेंद्रिय तिर्यंचने (४९६२) भांगा थाय, अने एकेंद्रियादिक सर्व तिर्यंचगतिमांहे (५०७०) भांगा उपजे.

हवे मनुष्यने सामान्यें एकवीश, ढवीश अठावीश, उंगणत्रीश अने त्रीश, ए पांच उदयस्थानक होय. ए पांचें स्थानकें सहज भांगा पंचेंद्रिय तिर्यंचनी पेरें जाणवा. पण एटलुं विशेष जे तिर्यंचगति अने तिर्यंचानुपूर्वीने स्थानकें मनुष्यगति अने मनुष्यानुपूर्वी कहेवी, तथा उंगणत्रीश प्रकृतिनो उदय, उद्योत रहित कहेवो,तेथी उंगणत्रीशने उदयें (५७६) भांगा थाय. केम के तिहां उद्योतना भांगा टले तथा त्रीशने उदयें पण (११५२) भांगाज थाय, पण अधिक न थाय, जे भणी वैक्रिय तथा आहारक शरीर करतां मात्र साधुने उद्योतनो होय उदय पण बीजा मनुष्यने न होय. एम शरवाले सामान्यें मनुष्यने (२६०२) भांगा होय.

तथा मनुष्यने वैक्रिय शरीर करतां पच्चीश, सत्तावीश, अठावीश, उंगणत्रीश अने त्रीश, ए पांच उदयस्थानक होय. तिहां प्रथम १ मनुष्यगति, २ उपघात, ३ पंचेंद्रियजाति, ५ वैक्रियद्विक, ६ समचतुरस्रसंस्थान, १० त्रसचतुष्क, ११ सौभाग्य अथवा दौर्भाग्य, १२ आदेय अथवा अनादेय, १३ यशःकीर्त्ति अथवा अयशःकीर्त्ति, अने बार ध्रुवोदयी, एवं पच्चीशनो उदय होय. तिहां पूर्वें जे वैक्रिय तिर्यंचना भांगा कह्या, तेनी पेरें आठ भांगा जाणवा.

पढी ते वैक्रिय शरीर पर्याप्तियें पर्याप्ताने पराघात अने प्रशस्तगतिने उदयें सत्तावीशनो उदय होय, तिहां पण एज आठ भांगा जाणवा.

तेवार पढी तेने श्वासोश्वास पर्याप्ति पूरी थये थके सत्तावीशना उदयमांहे उश्वासनो उदय नेलतां अठावीशने उदयें पण आठ भांगा जाणवा, अथवा साधुने वैक्रिय करतां शरीर पर्याप्ति पूरी कस्या पढी श्वासोश्वासना उदय विना उद्योतनो उदय नेले थके अठावीशनो उदय होय. अहींआं एकज भांगो थाय. जे भणी साधुने दौर्भाग्य, अनादेय, अने अयशःकीर्त्तिनो उदय न होय, एम अठावीशने उदयें सर्व मली नव भांगा थाय.

ते पढी श्वासोश्वास सहित अठावीशमध्यें भाषा पर्याप्तियें पर्याप्ता थया पढी सुस्वरनो उदय नेलतां उंगणत्रीशनो उदय थाय. अहींआं पण पूर्वली पेरें भांगा आठ जाणवा, अथवा साधुने स्वरनो उदय थया विना उद्योतनो उदय नेलतां उंगणत्रीशने उदयें भांगो एक थाय. सर्व मली उंगणत्रीशने उदयें नव भांगा थाय.

तथा सुस्वरसहित उंगणत्रीशना उदयमांहे उद्योतनो उदय नेलतां त्रीशनुं उदयस्थानक थाय. अहींआं पण पूर्ववत् एकज भांगो साधुने जाणवो. एम सर्व संख्यायें वैक्रिय मनुष्यना पांच उदयस्थानकें थइने पांत्रीश भांगा थाय.

तथा संयतने आहारकशरीर करतां पण वैक्रिय मनुष्यने कह्यां तेहीज पांच उदयस्थानक जाणवां. पण एटलुं विशेष जे वैक्रियद्विकने ठामें आहारकद्विक कहेवुं, तथा अहींआं केवल प्रशस्त पदज होय, एटले संयतने दुर्भग, अनादेय अने अयशनो उदय न होय, तेमाटें पच्चीशने उदयें एकज भांगो जाणवो. तेवार पढी शरीर पर्याप्ताने पराघात अने प्रशस्तविहायोगति नेले थके सत्तावीशनो उदय थाय. तिहां पण पूर्वली

पेरें एकज ज्ञांगो जाणवो. ते पढी प्राणपान पर्याप्तिने उश्वासनो उदय जेले थके अठावीशनें उदयें पण एकज ज्ञांगो होय, अथवा शरीर पर्याप्तियें पर्याप्ताने उश्वासने अनुदयें अने उद्योतने उदयें पण अठावीशनो उदय थाय. अहिं पण एक ज्ञांगो होय. एम अठावीशने उदयें शरवाले वे ज्ञांगा थाय. ते पढी ज्ञाषा पर्याप्तियें पर्याप्ताने उश्वाससहित अठावीशना उदयमांहे सुस्वरनो उदय जेले, उंगणत्रीशनुं उदयस्थानक थाय. तिहां पण ज्ञांगो एक जाणवो; अथवा श्वासोश्वास पर्याप्तिये पर्याप्ताने सुस्वरने अनुदयें अने उद्योतने उदयें पण उंगणत्रीशनुं उदयस्थानक थाय. अहींआं पण एकज ज्ञांगो जाणवो. एम उंगणत्रीशने उदयें सर्व मली वे ज्ञांगा थाय.

ते पढी ज्ञाषा पर्याप्तियें पर्याप्ताने सुस्वरसहित उंगणत्रीशना उदयमांहे उद्योतनो उदय जेले, त्रीशनो उदय थाय. तिहां पण एकज ज्ञांगो जाणवो. एम सर्व मलीने आहारक शरीर करतां संयतने पांच उदयस्थानकें थइने सात ज्ञांगा उपजे.

हवे केवली मनुष्यने वीश, एकवीश, ढवीश, सत्तावीश, अठावीश, उंगणत्रीश, त्रीश, एकत्रीश, नव अने आठ, ए दश उदयस्थानक होय. तिहां १ मनुष्यगति, २ पंचेंद्रियजाति, ३ त्रस, ४ बादर, ५ पर्याप्त, ६ सुज्ञग, ७ आदेय, ८ यशःकीर्त्ति, तथा बार ध्रुवोदयी, एवं वीश प्रकृतिनो उदय सामान्य केवलीने केवलसमुद्घात करतां वचला त्रण समयपर्यंत कार्मण काययोगें वर्त्तताने होय. तिहां ज्ञांगो एक जाणवो.

तथा तीर्थंकर केवलीने तीर्थंकरनामसहित एकवीशनो उदय, तीर्थंकरने केवलसमुद्घात करतां वचला त्रण समय लगें होय. तिहां पण ज्ञांगो एक जाणवो.

तथा पूर्वोक्त वीशमांहे औदारिकद्विक ढ संस्थानमांहेलुं एक संस्थान, प्रथम संघयण, उपघात अने प्रत्येक, ए ढ प्रकृति जेलतां ढवीशनो उदय सामान्य केवलीने समुद्घात करतां बीजे, ढट्ठे अने सातमे, ए त्रण समयसुधी औदारिकमिश्रयोगें वर्त्ततां होय. अहींआं ढ संस्थानें ढ ज्ञांगा थाय, परंतु ते सामान्य मनुष्यना उदयस्थानकमध्यें गणाणा ढे, तेमाटें अहींआं गण्या नथी, तथा ते ढवीशमांहे तीर्थंकरनामकर्म जेलतां सत्तावीशनुं उदयस्थानक तीर्थंकरनो समुद्घात करतां बीजे, ढट्ठे अने सातमे समयें होय. तिहां ज्ञांगो एकज जाणवो. अहींआं संस्थान एकज समचतुरस्र होय, तेथी ज्ञांगाना विकल्प न थाय.

तथा ते ढवीश मध्यें १ पराघात, २ उश्वास, ३ शुज्ञ अथवा अशुज्ञखगति, ४ सुस्वर अथवा दुःस्वरमांहेली एक, ए चार जेले त्रीशनो उदय, ए सामान्य केवलीने औदारिक काययोगे वर्त्तताने होय. अहींआं ढ संस्थानने बे विहायोगतिये गणतां बार तेने सुस्वरे, दुःस्वरें गणतां चोवीश ज्ञांगा थाय, परंतु ते सामान्य मनुष्यना उदयस्थानकमांहे गणाणा ढे माटें अहींआं पृथक् गण्या नथी.

ए त्रीशने जिननामसहित करतां एकत्रीशनुं उदयस्थानक थाय, ते तीर्थंकर सयोगी केवलीने औदारिककाययोगें वर्त्तताने जाणवो. अहींआं समचतुरस्रसंस्थान, प्रशस्तविहायोगति अने सुस्वरनोज उदय होय, तेमाटें एकज ज्ञांगो होय. ते एकत्रीशमांहेथी औदारिक काययोग रुंधाय तेवारें वचनयोगनो पण रोध थाय, माटें वचन योग रुंधे स्वरना उदयविना त्रीशनो उदय थाय. अहींआं पण एक ज्ञांगो तीर्थंकरने जाणवो. ते मांहेथी वली उश्वास रुंधे थके उंगणत्रीशनो उदय थाय. तिहां पण ज्ञांगो एक, तीर्थंकरनेज जाणवो.

हवे सामान्य केवलीने पूर्वोक्त त्रीशमांथी वचनयोग रुंधे थके, उंगणत्रीशनो उदय, तिहां ढ संस्थान अने बे विहायोगतिना ज्ञांगा बार थाय, ते सामान्य मनुष्यमां गणाणा ढे. माटें अहिं पृथक् न गणवा. ते मध्येंथी वली उश्वास रुंधे अठावीशनो उदय थाय. अहींआं पण ढ संस्थान अने बे विहायोगतिना ज्ञांगा बार थाय. तेपण सामान्य मनुष्यमां गण्या ढे माटें पृथक् न गणवा.

तथा १ मनुष्यगति, २ पंचेंद्रियजाति, ३ त्रस, ४ बादर, ५ पर्याप्त, ६ सुज्ञग, ७ आदेय, ८ यशःकीर्त्ति,

अने नवमुं तीर्थंकरनामकर्म, ए नवनो उदय तीर्थंकर अयोगी केवलीने चरमसमयें वर्त्तताने होय. तिहां ज्ञांगो एक जाणवो. तथा ते नवमांहेथी एक तीर्थंकरनामकर्म विना शेष आठ प्रकृतिनो उदय, सामान्य अयोगी केवलीने चरम समयवर्त्तताने होय. तिहां पण ज्ञांगो एकज जाणवो. एम केवलीना दश उदयस्थानकना मली ज्ञांगा बाशठ थाय. ते मध्यें २०–२१–२७–२९–३०–३१–९ ८ ए आठ स्थानकनो प्रत्येकें एकेक ज्ञांगो लेवो. तेमां बे सामान्य केवलीना उदयस्थानकना बे ज्ञांगा अने छ तीर्थंकरना उदय स्थानकना छ ज्ञांगा लेवा. एम आठ ज्ञांगा, अहीं गणत्रीमां लेवा, अने शेष चोपन ज्ञांगा तो सामान्य मनुष्यना ज्ञांगामांहेज अंतर्जूत गणाणा छे तेमाटे ते पृथक् ग्रहण न करवा. एम सर्व संख्यायें सर्व मनुष्यना ज्ञांगा (२६२५) थाय.

हवे देवताने एकवीश, पच्चीश, सत्तावीश, अठावीश, उंगणत्रीश, अने त्रीश, ए छ उदयस्थानक होय. तिहां २ देवद्विक, ३ पंचेंडियजाति, ४ त्रस, ५ बादर, ६ पर्याप्त, ७ सुजग, छुर्जगमांहेली एक, ८ आदेय अनादेयमांहेली एक, ९ यश, अयशमांहेली एक अने बार ध्रुवोदयी, ए एकवीशनुं उदयस्थानक ज्ञवनी अपांतरालगतियें वर्त्तताने होय. तिहां सुजग, छुर्जग, आदेय, अनादेय अने यश, अयश साथें ज्ञांगा आठ होय, अहिं दौर्जाग्य अनादेय अने अयशनो उदय, ते पिशाचादिकने जाणवो.

पछी तेहीज शरीरस्थ थया पछी ते एकवीश प्रकृतिमांहे वैक्रियद्विक, उपघात, प्रत्येक, समचतुरस्रसंस्थान, ए पांच प्रकृति जेलीयें अने वैक्रियानुपूर्वी काढीयें, तेवारें पच्चीशनुं उदयस्थानक थाय. तिहां पण तेमज आठ ज्ञांगा जाणवा. ते पछी शरीर पर्याप्तियें पर्याप्ताने पराघात तथा प्रशस्तविहायोगति, ए बे प्रकृति जेले थके सत्तावीश प्रकृतिनुं उदयस्थानक थाय. तिहां पण आठ ज्ञांगा उपजे. अहिं देवताने अशुजविहायोगतिनो उदय न होय, तेथी ज्ञांगा वधे नहिं.

ते पछी प्राणपान पर्याप्ताने उश्वासनो उदय जेले थके अठावीशनुं उदयस्थानक थाय. तिहां पण ज्ञांगा आठ पूर्ववत् जाणवा. अथवा शरीर पर्याप्ताने उश्वासने अनुदयें अने उद्योतने उदयें पण अठावीशनो उदय थाय. तिहां पण ज्ञांगा आठ जाणवा. एम अठावीशना उदयें सर्व मली शोल ज्ञांगा होय.

ते पछी ज्ञाषापर्याप्तियें पर्याप्ताने सुस्वरनो उदय जेले थके उंगणत्रीशनो उदय थाय, तिहां पण ज्ञांगा आठ थाय, देवताने छुःस्वरनो उदय न होय. अथवा श्वासोश्वास पर्याप्तियें पर्याप्ताने सुस्वरने अनुदयें अने उद्योतने उदयें पण उंगणत्रीशनो उदय होय. तिहां पण ज्ञांगा आठ जाणवा. जे ज्ञणी उत्तरवैक्रिय करतां देवताने पण उद्योतनो उदय पामीयें सर्व मली उंगणत्रीश उदयें शोल ज्ञांगा उपजे.

ते पछी ज्ञाषा पर्याप्तिने पर्याप्ताने सुस्वरसहित उंगणत्रीशमांहे उद्योतनो उदय जेले थके त्रीशनुं उदयस्थानक होय. अहीं पण ज्ञांगा आठ पूर्ववत् जाणवा. एम देवताने छ उदयस्थानकें थइने सर्व मली ज्ञांगा चोशठ उपजे.

हवे नारकीने एकवीश, पच्चीश, सत्तावीश, अठावीश अने उंगणत्रीश, ए पांच उदयस्थानक होय. तिहां २ नरकद्विक, ३ पंचेंडियजाति, ४ त्रस, ५ बादर, ६ पर्याप्त, ७ छुर्जग, ८ अनादेय, ९ अयशःकीर्त्ति, तथा बार ध्रुवोदयी मलीने एकवीशनोज उदय, विग्रहगतियें वर्त्ततां होय. अहींआं ज्ञांगो एक होय, जे ज्ञणी नारकीने परावर्त्तमान प्रकृतिमांहेली अशुज प्रकृतिनोज उदय होय. तेथी विकल्प न होय.

पछी ते एकवीशमांहे २ वैक्रियद्विक, ३ हुंडसंस्थान, ४ उपघात, ५ प्रत्येक, ए पांचनो उदय जेलीयें अने नरकानुपूर्वीनो उदय टालीये, तेवारें पच्चीश प्रकृतिनो उदय, नरकमांहे अवतस्या पछी शरीरस्थने जाणवो. तिहां पण ज्ञांगो एक थाय. ते पछी शरीर पर्याप्तियें पर्याप्ताने पराघात तथा अशुजखगति, ए बेनो उदय जेलीयें, तेवारें सत्तावीशना उदयें पण ज्ञांगो एक जाणवो. ते पछी प्राणपान पर्याप्तियें पर्या-

माने श्वासोश्वासनो उदय नेले अघावीशना उदये पण नांगो एकज थाय. ते पछी नाष।पर्याप्तियें पर्याप्ताने दुःस्वरनो उदय नेले थके, उंगणत्रीशना उदयें पण नांगो एक होय. एम पांचे उदयस्थानकें थइने नारकीने नांगा पांच उपजे. एम ए चारे गतिना उदय स्थानकना शरवाले नांगा (७७७१) थाय ॥ इति उदय नांगा संपूर्ण ॥ २० ॥

हवे कया उदयस्थानकें केटला नांगा शरवाले होय, ते कहे छे.

इक्क बयालि क्कारस, तित्तीसा छस्सयाणि तित्तीसा ॥
बारस सत्तरससया, णहिगाणि वि पंच सीईहिं ॥ २१ ॥

अर्थ– वीश प्रकृतिने उदय स्थानकें इक्क के० एक नांगो केवलीने होय. तथा एकवीशने उदयस्थानकें एकेंडियना पांच, विकलेंडियना नव, पंचेंडिय तिर्यंचना नव, मनुष्यना नव, केवलीनो एक, देवताना आठ, तथा नारकीनो एक, एवं बयाल के० बेतालीश नांगा होय. तथा चोवीशने उदयस्थानकें इक्कारस के० अगीआर नांगा एकेंडियना होय. तथा पच्चीशने उदये एकेंडियना सात, वैक्रियतिर्यंचना आठ, वैक्रियमनुष्यना आठ, आहारकनो एक, देवताना आठ, अने नारकीनो एक, एवं तित्तीसा के० तेत्रीश नांगा होय, तथा छवीशना उदयें एकेंडियना तेर, विकलेंडियना नव, पचेंडिय तिर्यंचना बशे ने नेव्याशी, अने सहेज मनुष्यना बशेंने नेव्याशी, एवं छस्सयाणि के० छशें नांगा होय. तथा सत्तावीशने उदये एकेंडियना छ, वैक्रिय तिर्यंचना आठ, वैक्रियमनुष्यना आठ, आहारकनो एक, केवलीनो एक, देवताना आठ अने नारकीनो एक, एवं तित्तीसा के० तेत्रीश नांगा होय. तेवार पछी बारससत्तरससया के० बारस एटले बारशें अने सत्तरस एटले सत्तरशें ते बि के० बे अने पंचसीईहिं के० पच्चाशीयें करी अहिगाणि के० अधिकानि एटले अधिक, जाणवा एटले अनुक्रमें बारशें उपर बे अधिक अने सत्तरशें उपर पच्चाशी अधिक, एम अनुक्रमें अघावीशने उदयें बारशें ने बे तथा उंगणत्रीशने उदयें सत्तरशें ने पच्चाशी नांगा जाणवा, तेज कही देखाडे छे. तिहां अघावीशने उदयें विकलेंडियना छ, पंचेंडिय तिर्यंचना पांचशे ने छहोंत्तेर, मनुष्यना पांचशेंने छहोंत्तेर, वैक्रियतिर्यंचना शोल, वैक्रिय मनुष्यना नव, आहारकना बे, देवताना शोल, अने नारकीनो एक, एवं बारशें ने बे नांगा थाय. तथा उंगणत्रीशने उदयें विकलेंडियना बार, पंचेंडियतिर्यंचना अगीआरशे ने बावन, मनुष्यना पांचशें छहोंत्तेर, वैक्रिय तिर्यंचना शोल, वैक्रिय मनुष्यना नव, आहारकना बे, केवलीनो एक, देवताना शोल अने नारकीनो एक, एवं सत्तरशें ने पच्चाशी नांगा होय॥ इति समुच्चयार्थः ॥२१॥

अउणत्ती सिक्कारस, सयाणि हिय सतर पंच सठीहिं ॥
इक्किक गंच वीसा, दछुदयंतेसु उदयविही ॥ ३० ॥

अर्थ–तथा अउणत्तीसिकारससयाणि के० उंगणत्रीशशें अने अगीआरशें ए बे उपर अनुक्रमें सत्तर के० सतर अने पंचसठीहिं के० पांसठ, अहिय के० अधिक करीयें, तेवारें त्रीशने उदयें बे हजार, नवशें ने सत्तर नांगा थाय, अने एकत्रीशने उदयें अगीआरशें ने पांसठ नांगा थाय, ते कही देखाडे छे. एटले त्रीशने उदयें विकलेंडियना अढार, तिर्यंच पंचेंडियना सत्तरशेंने अघावीश, मनुष्यना अगीआरशें बावन, वैक्रियतिर्यंचना आठ, वैक्रिय मनुष्यनो एक, आहारकनो एक, केवलीनो एक अने देवताना आठ, एवं सर्व मली (२९१७) नांगा थाय. तथा एकत्रीशने उदयें विकलेंडियना बार, पंचेंडिय तिर्यंचना अगीआरशें ने बावन्न अने केवलीनो एक, एवं (११६५) नांगा थाय. तथा इक्किकगंच के० एकेक नांगो नवना

अने आठना उदयने विषे केवलीने होय एटले नवने उदयें एक जांगो अने आठने उदयें एक जांगो होय. वीसादछुदयंतेसु के० ए वीशना उदयस्थानकथी मांडीने आठना उदयस्थानकपर्यंत बार उदयस्थानक तेने विषे उदयविही के० उदयना प्रकार जाणवा, सर्व उदयना जांगानी संख्या (७७९१) जाणवी. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३० ॥

॥ अथ सत्तास्थानान्याह ॥ हवे नामकर्मनां सत्तानां स्थानक कहे छे.

ति छुनउई गुण नउई, अडसी छलसी असीइ गुणसीई ॥

अठ्य छप्पन्नत्तरि, नव अठ्य नाम संताणि ॥ ३१ ॥

अर्थ– तिछुनउई के० एक त्र्याणु प्रकृतिनुं सत्तास्थानक, बीजुं बाणु प्रकृतिनुं सत्तास्थानक, गुणनउई के० त्रीजुं नेव्याशी प्रकृतिनुं सत्तास्थानक, अडसी के० चोथुं अठ्याशी प्रकृतिनुं सत्तास्थानक, छलसी के० पांचमुं छ्याशी प्रकृतिनुं सत्तास्थानक. असीइ के० छठुं एंशी प्रकृतिनुं सत्तास्थानक, गुणसीई के० सातमुं ओगणएंशी प्रकृतिनुं सत्तास्थानक, अठ्यछप्पन्नत्तरि के० आठमुं अठोत्तेर प्रकृतिनुं सत्तास्थानक, नवमुं छहोंत्तेर प्रकृतिनुं सत्तास्थानक, दशमुं पचोत्तेर प्रकृतिनुं सत्तास्थानक, नव के० अगीआरमुं नव प्रकृतिनुं सत्तास्थानक, अने अठ्य के० बारमुं आठ प्रकृतिनुं सत्तास्थानक, एवं बार, नामसंताणि के० नामकर्मनां सत्तास्थानक होय ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ३१ ॥

हवे ए बार सत्तास्थानकनुं विवरण लखीयें छैयें. तिहां नामकर्मनी सर्वप्रकृतिना समुदायनी सत्ता होय, तेवारें त्र्याणुनुं सत्तास्थानक, तेमांहे जिननामनी सत्ता जेवारें न होय, तो बाणुंनुं सत्तास्थानक तथा त्र्याणुमांहेथी १ आहारकशरीर, २ आहारक अंगोपाग, ३ आहारकबंधन, ४ आहारकसंघातन, ए चारनी सत्ता न होय, तेवारें नेव्याशीनुं सत्तास्थानक, तेमध्यें वली जिननामनी सत्ता न होय, तेवारें अठ्याशीनुं सत्तास्थानक तेमांहेथी देवद्विक अथवा नरकद्विक उवेल्ये थके छ्याशीनुं सत्तास्थानक तथा अठ्याशीमांहेथी तेउ अने वायुमांहे वैक्रियाष्टक उवेली एंशीनी सत्तावंत थको पंचेंद्रियपणुं पामीने देवगतियोग्य बांधे तो देवद्विक अने वैक्रियचतुष्कने बंधें छ्याशीनुं सत्तास्थानक होय, तथा ते पंचेंद्रियमांहे नरकगतिप्रायोग्य बांधतो नरकद्विक अने वैक्रिय चतुष्कने बंधें पण छ्याशीनुं सत्तास्थानक होय. ते पछी नरकद्विक तथा वैक्रियचतुष्कने उवेले थके एंशीनी सत्ता होय, अथवा देवद्विक अने वैक्रियचतुष्कने उवेले पण एंशीनी सत्ता होय. ते पछी मनुष्यद्विक उवेले थके अठोत्तेरनुं सत्तास्थानक होय, ए सात सत्तानां स्थानक क्षपक टालीने अनेरा जीवने होय,तेमां अजव्यने तथा पूर्वें अप्राप्त सम्यक्त्वने७८–८०–८६–८८–ए चारज सत्तास्थानक होय.

हवे क्षपकने छ सत्तानां स्थानक होय, ते कहेछे. त्र्याणु मध्येंथी नरकद्विक, तिर्यंचद्विक, एकेंद्रिय, बेंद्रिय, तेंद्रिय, चौरिंद्रिय, ए चार जाति तथा स्थावर, आतप, उद्योत, सूक्ष्म अने साधारण ए तेर प्रकृतिने क्षयें एंशीनी सत्ता तथा बाणुंमांहेथी ए तेरने क्षयें उंगणएंशीनी सत्ता तथा नेव्याशीमांहेथी तेरने क्षये छहोंत्तेरनी सत्ता तथा अठाशीमांहेथी तेरने क्षयें पचोतेरनी सत्ता होय. तथा १ मनुष्य गति, २ पंचेंद्रियजाति, ३ त्रस, ४ बादर, ५ पर्याप्त, ६ सुजग, ७ आदेय, ८ यशःकीर्त्ति, ९ तीर्थंकरनामकर्म, ए नव प्रकृतिनुं सत्तास्थानक तथा तेमध्येंथी तीर्थंकरनामकर्म टालीयें, तेवारें बीजुं आठ प्रकृतिनुं सत्तास्थानक, ए बे सत्तानां स्थानक अयोगी केवलीने छेहले समयें होय. ए नामकर्मनां सत्तानां स्थानक कह्यां. इत्यर्थः ३१

हवे संवेधनो अर्थ कहेछे.

अठ्य बारस बारस, बंधोदय संत पयडिठाणाणि ॥

उहेणाऽएसेणय, जछ जहा संजवं विजजे ॥३२ ॥

अर्थ– नामकर्मनां बंध के० बंधस्थानक, अठ्य के० आठ अने उदय के० उदयस्थानक, बारस के० बार तथा संत के० सत्तानां स्थानक, बारस के० बार छे. पयडिगणाणि के० ए प्रकृतिनां स्थानक ते उहे-णाऽएसेणय के० उघादेशेन एटले सामान्यादेशें जाणवा. जन्नजहासंन्नवं के० जिहां जेटला संन्नवे, तिहां तेटला विन्नजे के० विन्नजेत् एटले वहेंचियें, अमुक बंधस्थानके एटलां उदयस्थानक तथा एटलां सत्तानां स्थानक, एवो संवेध, ते सामान्यादेश कहींयें, तथा अमुक गुणठाणे अथवा अमुक जीवस्थानकें एटलां बंध-स्थानक वली ते अमुक बंधस्थानकें एटलां उदय स्थानक, एटलां सत्तानां स्थानक एम परस्परें संवेधनुं वि-चारवुं तेने विशेषादेश कहीयें ॥ इति ॥ ३२ ॥

॥ आदौ सामान्येन संवेधमाह ॥ तिहां प्रथम सामान्यपणे बंध, उदय अने सत्तानो संवेध कहे छे.

नव पण गोदयसंता, तेवीसे पणवीस ठवीसे ॥
अठ चउरठवीसे, नव सत्ति गुण तीस तीसम्मि ॥ ३३ ॥

अर्थ– तेवीसेपणवीसठवीसे के० त्रेवीशने, तथा पचीशने अने ठवीशने ए त्रण बंधस्थानकें प्रत्येकें प्र-त्येकें नवपणगोदयसंता के० नव नव उदयनां स्थानक होय. अने पांच पांच सत्तानां स्थानक होय. ते केम? जे नाणी त्रेवीशनो बंध अपर्याप्त एकेंडिय प्रायोग्यज होय, तेना बांधनारा एकेंडिय तथा विकलेंडिय अने पंचेंडिय तिर्यंच तथा मनुष्य होय. एउने २१–२४–२५–२६–२७–२८–२९–३०–३१ ए नव उदयनां स्थानक होय. तेमांहेला नावे ते उदय स्थानकें वर्त्तता अपर्याप्ता एकेंडिय प्रायोग्य त्रेवीश प्रकृतिनो बंध करे, तिहां एकवीशनो उदय तो विग्रहगतियें वर्त्तता एकेंडिय, विकलेंडिय अने पंचेंडिय तिर्यंच तथा म-नुष्यने होय, तिहां सत्तानां स्थानक बाणु, अठ्याशी, ठ्याशी, एंशी, अने अठोत्तेर, ए पांच सर्व जीवने होय, पण मनुष्यने अठोत्तेरनी सत्ता न होय. जे नाणी अठोत्तेरनी सत्ता मनुष्यद्विक उवेल्ये थाय ते उवेल्युं नथी माटें मनुष्यने चार सत्तानां स्थानक होय.

अने चोवीशनो उदय एकेंडिय पर्याप्तापर्याप्ताने होय. तिहां पण पूर्वे कह्यां तेज पांच सत्तानां स्थानक होय, पण एटलुं विशेष जे वायुकायने वैक्रिय करतां चोवीशने उदयें वर्त्तताने एंशीनुं तथा अठोत्तेरनुं ए बे सत्तास्थानक न होय. जे माटें तेने वैक्रियषट्क अने मनुष्यद्विक निश्चयें छेज, केम के वैक्रिय तो साक्षात् अनुन्नवे छे, ते माटे ते उवेलतो नथी, अने ते उवेल्याविना नरकद्विक तथा देवद्विक पण न उवेले, समका-लेंज वैक्रियषट्क उवेले, एवा निश्चय माटे. अने वैक्रियषट्क उवेल्या पछी ज मनुष्यद्विक उवेले. परंतु तेथी पूर्वें न उवेले तेमाटें एंशीनुं तथा अठोत्तेरनुं ए बे सत्तानां स्थानक वर्जीने बाकी बाणु, अठ्याशी, तथा ठ्याशी, ए त्रण सत्तास्थानक होय.

तथा पचीशनो उदय पर्याप्ता एकेंडिय, अने वैक्रियतिर्यंच तथा वैक्रिय मनुष्यने होय. तिहां तेउ अने अवैक्रिय वायुने तो जे पांच सत्तास्थानक कह्यां, तेज पांच सत्तास्थानक कहेवां, जे नाणी अठोत्तेरनी सत्ता तेनेज छे, बीजाने नथी बीजा सर्व पर्याप्ता जीव अवश्य मनुष्यद्विक बांधे, तथा बीजा एकेंडिय, विकलें-डिय अने पंचेंडिय, तिर्यंच, जे तेउ अने वायु मांहेथी आवी अवतर्या होय, ते ज्यांलगें मनुष्यद्विक बांधे नहीं, त्यां लगें अपर्याप्तावस्थायें तेने अठोत्तेरनी सत्ता होय, तेथी तेने पांच सत्तास्थानक होय, अने बीजा पर्याप्ताने अठोत्तेरनी सत्ताविना बाकी चार सत्तास्थानक वैक्रिय तिर्यंच मनुष्यने त्रेवीशने बंधें अने पचीशने उदयें होय.

तथा ठवीशनो उदय, पर्याप्ता एकेंडिय तथा पर्याप्तापर्याप्ता विकलेंडिय अने तिर्यंच तथा मनुष्यने होय.

तिहां पण पूर्वलां पांच सत्तास्थानक होय. तेमध्यें अठोत्तेरनुं सत्तास्थानक तेउ तथा अवैक्रिय वायुनी अपेक्षायें लेवुं, अने बाकीनां चार सत्तास्थानक बीजा जीवो आश्री त्रेवीशने बंधें अने छवीशने उदयें होय.

सत्तावीशनो उदय तेउ वायु वर्जीने पर्याप्ता बादर एकेंद्रिय तथा वैक्रिय तिर्यंच मनुष्यने होय. तिहां अठोत्तेर विना बाकीनां चार सत्तास्थानक जाणवां, जे न्नणी तेउ तथा वायुने आतप अने उद्योतनो उदय नथी, तेथी तेने सत्तावीशनुं उदयस्थानक पण न होय, अने तेउ तथा वायुविना तो अठोतेरनी सत्ता बीजे क्यांही न पामीयें तेथी त्रेवीशने बंधें अने सत्तावीशने उदयें चार सत्तानां स्थानक जाणवां.

अठावीश, उंगणत्रीश, अने त्रीश ए त्रण उदयस्थानक पर्याप्ता विकलेंद्रिय तथा पंचेंद्रिय तिर्यंच मनुष्यने होय. तथा एकत्रीशनो उदय पर्याप्ता विकलेंद्रिय तथा तिर्यंच पंचेंद्रिय मिथ्यादृष्टिने होय. अहींआं मनुष्यद्विकनी सत्ता होय, माटें एक अठोत्तेरनुं सत्तास्थानक टाली शेष चार सत्तास्थानक होय. एम त्रेवीशना बंधकने यथायोग्य नव उदयस्थानकें थइने चालीश सत्तास्थानक होय.

पच्चीश तथा छवीशना बंधकने पण एमज नव नव उदयस्थानकें सत्तानो संवेध जाणवो. एटले चालीश न्नांगा सामान्यादेशें होय. अने विशेषादेशें पण पर्याप्त एकेंद्रिय प्रायोग्य पच्चीशना बंधक देवताने २१-२५-२७-२८-२९-३० ए छ उदयस्थानकनेविषे बाणु तथा अठ्याशी, ए बे सत्तानां स्थानक प्रत्येकें होय, अने अपर्याप्ता विकलेंद्रिय तथा अपर्याप्ता पंचेंद्रिय तिर्यंच अने मनुष्य प्रायोग्य पच्चीश प्रकृतिनो तो देवताने बंध नथी, केमके अपर्याप्तामांहे देवताने उपजवुं नथी तेमाटें. एटले ए त्रेवीश, पच्चीश तथा छवीशना बंधकना सर्व नव उदयें थइने एकशोने वीश न्नांगा थया. ए सर्व मिथ्यात्वीना जाणवा.

तथा अठचउरठ्वीसे के० अठावीशना बंधकने एकवीश, पच्चीश, छवीश, सत्तावीश, अठावीश, उंगणत्रीश, त्रीश, अने एकत्रीश, ए आठ उदयस्थानक होय, अने बाणुं, अठ्याशी, छ्याशी, तथा एंशी, ए चार सत्तास्थानक एकेका उदयें होय, ए अठावीशनो बंध, बे न्नेदें छे. एक देवगतिप्रायोग्य अने बीजो नरकगति प्रायोग्य, तिहां देवगति प्रायोग्य अठावीशने बंधें आठ उदयस्थानक अनेक जीवनी अपेक्षायें पामीयें, अने नरकगति प्रायोग्य अठावीशने बंधें त्रीश अने एकत्रीश, ए बे उदयस्थानक पामीयें. तिहां देवगति प्रायोग्य अठावीशने बंधें एकवीशनो उदय तो क्षायिक सम्यक्दृष्टिने अथवा क्षायोपशमिक सम्यक्दृष्टिने पण पंचेंद्रिय तिर्यंच तथा मनुष्यने न्नवापांतरालगतियें एटले बे गतिनी वचालें वर्त्तताने होय. पण मिथ्यादृष्टिने न होय, केमके तिहां मिथ्यादृष्टि देवगति प्रायोग्य अठावीश न बांधे. केमके मिथ्यादृष्टि तो सर्व पर्याप्तियें पर्याप्तोज देवगति प्रायोग्य अठावीश बांधे. अहींआं कोइ कहेशे के जो एम कहो छो, तो वैक्रिय करतां तिर्यंच अने मनुष्य २५-२७-२८-२९- ने उदयें वर्त्तता मिथ्यादृष्टि देवगति प्रायोग्य अठावीश बांधे छे ते केम घटे? तत्रोत्तरं तेणे न्नवने आदें पर्याप्ति पूरी करी छे. पछी वैक्रिय शरीर करतां औदारिक शरीरनी निवृत्ति पर्याप्तपणे उदयथी निवर्त्ते, तथापि तेने पर्याप्तज कहीयें, तेमाटें पर्याप्तावस्थायें तो तिहां मिथ्यात्वीने पण अठावीशनो बंधविरोध नथी. ए देवगति प्रायोग्य अठावीशना बंधक एकवीशने उदयें वर्त्तताने बाणुं अने अठ्याशी, ए बे सत्तास्थानक होय. पण अहींआं जिननामनी सत्ता न होय; जो कदापि जिननामनी सत्ता होय, तो तेनो बंध पण होवो जोइये. तेवारें तो उंगणत्रीशनो बंधक थाय, तेमाटे जिननामनी सत्ता अही न होय.

तथा पच्चीशनो उदय, आहारक साधु तथा वैक्रिय तिर्यंच अने मनुष्य सम्यक्दृष्टिने होय, तथा मिथ्यादृष्टिने पण होय. तिहां पण सामान्यें एज बे सत्तास्थानक होय, पण एटलुं विशेष जे आहारकना धणीने आहारक चतुष्क अवश्य होय, तेथी तेने एकज बाणुनुं सत्तास्थानक होय. शेष बीजा जीवोने बे सत्तास्थाक होय. ए अठावीशने बंधें पच्चीशने उदयें बे सत्तास्थानक जाणवां.

तथा छवीशनो उदय क्षायिक अने क्षायोपशमिक सम्यक्दृष्टि शरीरस्थ पंचेंद्रिय तिर्यंच मनुष्यने अठावीश, देवगति प्रायोग्य वांधतां बाणु, अने अठ्याशी ए वे सत्तानां स्थानक होय. तथा सत्तावीशना उदयें आहारक साधु तथा वैक्रिय तिर्यंच मनुष्य सम्क्दृष्टिने तथा मिथ्यादृष्टिने तेहीज वे सत्तानां स्थानक जाणवां. तेमज अठावीश ओगणत्रीशनो उदय पण अनुक्रमें शरीर पर्याप्तियें करी पर्याप्ताने अठावीशनो उदय होय, अने श्वासोश्वास पर्यातियें करी पर्याप्ताने ओगणत्रीशनो उदय होय, ते क्षायिक अथवा वेदक सम्यक्दृष्टिने तथा आहारक साधु अने वैक्रिय तिर्यङ्क मनुष्यने देवगति प्रायोग्य अठावीशने बंधे होय. तिहां बाणुं अने अठ्याशी, ए वे सत्तास्थानक होय.

तथा त्रीशनो उदय पंचेंद्रिय तिर्यंच मनुष्य सम्यक्दृष्टि तथा मिथ्यादृष्टि तथा आहारक करतां साधुने तथा वैक्रिय करतां साधुने होय. तिहां सामान्यें बाणुं, नेव्याशी, अठ्याशी, छ्याशी, ए चार सत्तास्थानक होय. अने विशेषादेशें पंचेंद्रिय तिर्यंच मनुष्य मिथ्यादृष्टिने नरकगति प्रायोग्य अठावीश वांधतां त्रीशने उदयें बाणुं, नेव्याशी, अठ्याशी, अने छ्याशी ए चार सत्तास्थानक होय. तिहां बाणु अने अठ्याशी, ए वे पूर्ववत्‌ पेरें जाववां, अने नेव्याशीनी सत्तानो विधि कहेछे. कोइएक जीव, नरकायु वांध्या पछी सम्यक्त्व लहीने तीर्थंकर नामकर्म बांध्युं, ते जीव, नरकें जावाने सन्मुख थको सम्यक्त्व वमे. तिहां मिथ्यात्वें गया पछी तीर्थंकरनो बंध मटे, अने तीर्थंकरनी सत्ता होय, ते तीर्थकरनी सत्ता छतां आहारकनी सत्ता मिथ्यात्वें न होय, "नोउभयसंतोमिछो" ए वचनथी तिहां नेव्याशीनी सत्ता होय. हवे छ्याशीनी सत्ता केम होय? ते कहे छे. कोइ एक सर्व पर्याप्तियें पर्याप्तो एवो पंचेंद्रिय तिर्यंच अथवा मनुष्य ते तीर्थंकरनामकर्म, आहारकचतुष्क, वैक्रियचतुष्क, देवद्विक, नरकद्विक, ए तेर प्रकृति विना एंशीनी सत्ताये वर्त्ततो जीव, संक्लिष्टपरिणामे नरकगति प्रायोग्य अठावीश बांधतो वैक्रिय चतुष्क अने नरकद्विक, ए छ प्रकृतिनो अवश्य बंधकरे, तेवारें तेने छ्याशीनुं सत्तास्थानक थाय, तथा तेहीज विशुद्ध परिणामें वर्त्ततो देवगति प्रायोग्य अठावीश बांधतो वैक्रियचतुष्क अने देवद्विकनो अवश्य बंध करे, तेवारें पण छ्याशीनुं सत्तास्थानक थाय. एम अठावीशने बंधे त्रीशने उदयें चार सत्तास्थानक होय.

तथा एकत्रीशने उदयें ए२–७७–७६– ए त्रण सत्तानां स्थानक होय. अहींआं नेव्याशीनी सत्ता न होय, जे भणी एकत्रीशनो उदय, तिर्यंचने होय, अने ते तिर्यंचमां तो तीर्थंकरनामकर्मनी सत्ता न होय. अने नेव्याशीनी सत्ता तो तीर्थंकरनामकर्म सहित होय, तेमाटें नेव्याशी वर्जीने शेष त्रण सत्तास्थानक होय. एम अठावीशने बंधें आठ उदयस्थानकें थइने चार सत्ताने संवेधें भांगा उगणीश होय.

हवे नवसत्तिगुणतीसतीसम्मि के० उगणत्रीशने बंधें अने त्रीशने बंधें प्रत्येकें एकवीश, चोवीश, पच्चीश, छवीश, सत्तावीश, अठावीश, उगणत्रीश, त्रीश, अने एकत्रीश, ए नव उदयस्थानक अने त्र्याणु, बाणु, नेव्याशी, अठ्याशी, छ्याशी, एंशी अने अठोत्तेर. ए सात सत्तास्थानक होय.

तिहां पंचेंद्रिय तिर्यंच अने मनुष्य प्रायोग्य उगणत्रीश बांधतां पर्याप्ता अपर्याप्ता एवा एकेंद्रिय, विकलेंद्रिय, पंचेंद्रिय तिर्यंच मनुष्य तथा देवता नारकीने विग्रहगतियें एकवीशनो उदय होय. तिहां बाणुं, अठ्याशी, छ्याशी एंशी अने अठोत्तेर, ए पांच सत्तास्थानक होय, पण एटलुं विशेष जे वायुकाय विना बीजा पर्याप्ता एकेंद्रिय विकलेंद्रिय तिर्यंच, मनुष्य, देवता तथा नारकीने एक अठोतेर विना बाकीनां चार सत्तास्थानक होय. एनुं कारण पूर्वें कह्युं छे, तेम जाणवुं.

एम चोवीश, पच्चीश अने छवीश, ए त्रण उदयें पण एज पांच पांच सत्तानांस्थानक जाणवां. तिहां जे त्रेवीशने बंधें, उदय, सत्ता, संवेध भांगा विचारतां कह्युं, तेम अहींआं पण जाणवुं. पण एटलुं विशेष जे अहीं पच्चीशने उदयें मिथ्यात्वी देव नारकीने पण उगणत्रीशनो बंध कहेवो.

तथा सत्तावीशनो उदय पर्याप्ता एकेंद्रिय, देवता, नारकी, वैक्रिय तिर्यंच, मनुष्य मिथ्यात्वीने विकलेंद्रिय अने तिर्यंच मनुष्य प्रायोग्य ओगणत्रीशनो बंध बांधतां बाणु, अठ्यासी, छयासी अने एंशी, ए चार सत्तास्थानक होय.

तथा अठावीश, उंगणत्रीश, ए बे उदय विकलेंद्रिय पंचेंद्रिय तिर्यंच अने मनुष्य तथा वैक्रिय पंचेंद्रिय तिर्यंच मनुष्य देव अने नारकी उंगणत्रीश बांधतां होय. तिहां पण तेहीज पूर्वोक्त चार सत्तास्थानक जाणवां.

तथा त्रीशनो उदय विकलेंद्रिय तथा पंचेंद्रिय तिर्यंच अने मनुष्यने तथा उद्योतने उदयें देवताने होय, तथा एकत्रीशनो उदय विकलेंद्रिय अने पंचेंद्रिय तिर्यंचने उद्योतने उदयें होय. तिहां मनुष्यगति प्रायोग्य उंगणत्रीश बांधतां चार सत्तास्थानक, एकेंद्रिय, विकलेंद्रिय अने पंचेंद्रिय तिर्यंचने होय. तथा तिर्यग्गति अने मनुष्यगति प्रायोग्य उंगणत्रीश बांधतां मनुष्यने पोतपोतानां उदयस्थानकने विषे यथायोग्यपणे वर्त्तताने पण अठोत्तेरनुं सत्तास्थानक न होय, जे न्नणी मनुष्यद्विक छतां अठोतेरनी सत्ता न होय, ते माटें तेहीज चार सत्तानां स्थानक जाणवां. तथा देव नारकीने पंचेंद्रिय तिर्यंच तथा मनुष्य प्रायोग्य उंगणत्रीश बांधतां स्वस्वोदयें वर्त्तताने बाणुं अने अठ्यासी, ए बे सत्तास्थानक होय, तिहां मिथ्यात्वी नारकीने तीर्थंकरनामकर्म छतां मनुष्यगति प्रायोग्य उंगणत्रीश बांधतां स्वस्वोदयें यथायोग्यपणे वर्त्तताने एक नेव्याशीनुं सत्तास्थानक होय, जे न्नणी मिथ्यात्वीने आहारकचतुष्क तो जिननाम छतां न होय. ते माटें त्र्याणुमांहेथी आहारकचतुष्क काढतां नेव्याशीनुं सत्तास्थानक होय. एम विकलेंद्रिय, पचेंद्रिय तिर्यंचने ए बेहुने अहींआं चार सत्तानां स्थानकनी न्नावना जेम त्रेवीशने बंधें कही तेमज सर्वत्र जाणवी पण एटलुं विशेष जे मनुष्यगति प्रायोग्य उंगणत्रीशने बंधें अठोत्तेर विना बीजां चार सत्तानां स्थानक होय. तिर्यग्गति प्रायोग्य उंगणत्रीशने बंधें पांच सत्ता स्थानक होय तथा देवगति प्रायोग्य उंगणत्रीश, बांधतां अविरति सम्यक्दृष्टिने एकवीश, छवीश, अठावीश, उंगणत्रीश अने त्रीश, ए पांच तथा आहारक अने वैक्रिय करतां साधुने पच्चीश, सत्तावीश, अठावीश, उंगणत्रीश अने त्रीश, ए पांच उदयस्थानक होय, तथा देशविरति मनुष्यने वैक्रिय करतां उद्योतनो उदय न होय, तेमाटें त्रीशना उदय विना बीजां चार उदयस्थानक होय, तिहां देवगति प्रायोग्य तीर्थंकरनामकर्म सहित उंगणत्रीश बांधतां त्र्याणुं तथा नेव्याशी, ए बे सत्तानां स्थानक पांचे उदय स्थानकें होय. तथा आहारक साधुने देवगति प्रायोग्य उंगणत्रीश प्रकृति बांधतां एकज त्र्याणुनुं सत्तास्थानक होय. एम सामान्यपणे उंगणत्रीशने बंधें नव उदयें करी न्नांगा चोपन शरवाले थाय.

तथा त्रीशना बंधस्थानकें जेम तिर्यग्गति प्रायोग्य उंगणत्रीशनो बंध बांधतां एकेंद्रिय, विकलेंद्रिय, तिर्यंच, पंचेंद्रिय मनुष्य, देव अने नारकीने जेम उदयस्थानक कह्यां, तेम उद्योतसहित तिर्यग्गति प्रायोग्य त्रीशने बंधें एकेंद्रियादिकने पण उदय सत्तास्थानकनो संवेध न्नाववो.

तथा मनुष्यगति प्रायोग्य तीर्थंकरनामकर्मसहित त्रीशनो बंध करतां देवता अने नारकीने जे विशेष छे, ते कहीयें छैयें. देवताने एकवीशने उदयें वर्त्ततां त्र्याणु अने नेव्याशी, ए बे सत्तास्थानक होय, तथा नारकीने एकवीशने उदयें वर्त्ततां मनुष्यगति प्रायोग्य त्रीश प्रकृति बांधतां एकज नेव्याशी प्रकृतिनुं सत्तास्थानक होय, परंतु नारकीने त्र्याणुनी सत्ता न होय, जे न्नणी तीर्थंकरनाम तथा आहारक चतुष्क ए बेहुनी सत्ता, नारकीने न्नेली न होय, चूर्णिकारें कह्युं छे के "जस्स तिथ्थगराहा, रगाणि जुगवंसंति, सोनिरइएसु न उववद्यइ" तथा एमज पच्चीश, सत्तावीश, अठावीश अने उंगणत्रीश, ए चार उदयस्थानकें पण देवताने ए बे बे सत्तास्थानक होय, अने नारकीने त्रीशनुं उदयस्थानक न होय, जे न्नणी उद्योत न्नेलतां त्रीशनुं उदयस्थानक थाय. ते उद्योतनो उदय तो नारकीने नथी एम सामान्यपणे त्रीशने बंधें एकवीशने

उदयें सात, चोवीशने उदयें पांच, पच्चीशने उदयें सात, छवीशने उदयें पांच, सत्तावीशने उदयें छ, अ-ठावीशने उदयें छ, उंगणत्रीशने उदयें छ, त्रीशने उदयें छ अने एकत्रीशने उदयें चार, एम सर्वमली त्रीशने बंधें नव उदयस्थानके थइने जांगा बावन थाय ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३३ ॥

एगेग मेगतीसे, एगे एगुदय अठ संतंमि ॥
उवरय बंधो दस दस, वेयग संतंमि ठाणाणि ॥ ३४ ॥

अर्थः– तथा एगेगमेगतीसे के० एकत्रीशने बंधें एगेग एटले एकज उदयस्थानक तथा एकज सत्तास्थानक पण होय. ते आवी रीतें के देवगति प्रायोग्य जिननाम तथा आहारकद्विक सहित एकत्रीशनुं बंधस्थानक अप्रमत्त तथा अपूर्वकरण गुणठाणे होय छे. तिहांतो वैक्रिय तथा आहारकशरीरनुं करवापणुं नथी. तो ते विना बीजा पच्चीश, छवीश, इत्यादिक अल्प प्रकृतिना उदय न होय, अने औदारिक शरीरनी तो सर्व पर्याप्तियें करी पर्याप्तो छे माटे तेने तो त्रीशनोज उदय होय. तिहां तो एकज त्र्याणुनुं सत्तास्थानक होय, परंतु बीजां न होय. केमके एकत्रीश प्रकृतिनो बंध तो आहारकचतुष्क तथा जिननामसहितज होय.

तथा एगेएगुदयअठसंतंमि के० एक यशःकीर्त्तिरूप एकने बंध पण एकज त्रीश प्रकृतिनुं उदयस्थानक होय, तथा तिहां आठ सत्तानां स्थानक होय, जे जणी नामकर्मनी एकज यशःकीर्त्तिरूप प्रकृतिनो बंध अपूर्वकरणना सातमा जागथी मांडीने दशमा गुणठाणापर्यंत होय, ते अतिविशुद्ध माटें वैक्रिय तथा आहारक करे नहीं. तेथी तेने बीजा पच्चीशादिकनां उदय स्थानक वैक्रियादिकनी पर्याप्ति योग्यनां न होय, मात्र एकज त्रीश प्रकृतिनुं उदयस्थानक होय. तिहां त्र्याणु, बाणु, नेव्याशी, अठ्याशी, एंशी ओगणाएंशी, छहोंत्तेर अने पच्चोत्तेर, ए आठ सत्ता स्थानक होय, तेमांहेलां ९३–९२–८९–८८– ए चार प्रथमनां सत्तास्थानक उपशमश्रेणिनी अपेक्षायें होय, अथवा क्षपकश्रेणीयें पण ज्यां लगें अनिवृत्तिबादरना प्रथमजागें जइने १ स्थावर, २ सूक्ष्म, ४ तिर्यंचद्विक, ६ नरकद्विक, १० जातिचतुष्क, ११ साधारण, १२ आतप, १३ उद्योत, ए तेर प्रकृति न खपावे तिहां लगे होय, अने ए तेर प्रकृति क्षय कस्या पछी अनेक जीवनी अपेक्षायें उपरलां ८०–७९–७६–७५– ए चार सत्तास्थानक क्षपकश्रेणीये होय.

उवरयबंधो के० तथा उपरांत बंधें बंधने अजावें वेयग के० वेदकने उदयनां स्थानक, दस के० दश होय, अने संतमिठाणाणि के० सत्तानां स्थानक पण, दस के० दश होय, तिहां वीश, एकवीश, छवीश, सत्तावीश, अठावीश, उंगणत्रीश, त्रीश, एकत्रीश, नव अने आठ, ए दश उदयनां स्थानक अने ९३–९२–८९–८८–८०–७९–७६–७५–९–८– ए दश सत्ता स्थानक होय.

ते मध्यें केवलीने आठ समयनो केवल समुद्घात करतां, वचालें त्रीजे, चोथे अने पांचमे ए त्रण समय पर्यंत कार्मण योगें वर्त्ततां १ पंचेंद्रियजाति, ४ त्रसत्रिक, ५ सुजग, ६ आदेय, ७ यशःकीर्त्ति, ८ मनुष्यगति, अने बार ध्रुवोदयी, एवं वीश प्रकृतिनो उदय होय. तिहां सत्ता स्थानक उंगणाएंशीनुं तथा आहारक चतुष्क विना पच्चोत्तेरनुं ए बे सत्तास्थानक होय.

तथा तीर्थंकरने केवली समुद्घात करतां एज वचला त्रण समयपर्यंत तीर्थंकर नामकर्म सहीत एकवीशनुं उदय स्थानक होय. तिहां जिननाम सहित छे माटें एंशी अने छहोत्तेर ए बे सत्तास्थानक होय.

तथा केवलीने समुद्घात करतां औदारिक मिश्रयोगें वर्त्ततां औदारिकद्विक, वज्रऋषजनाराचसंघयण, छ संस्थानमांहेलुं एक संस्थान, उपघात अने प्रत्येक, ए छ प्रकृति पूर्वोक्त वीशमांहे जेले थके छवीशनो उदय होय. तिहां बीजे, छठे अने सातमे ए त्रण समय पर्यंत उंगणाएंशी अने पच्चोत्तेर, ए बे सत्तास्थानक होय.

तथा तीर्थंकरने तेज स्थानकें तीर्थंकरनाम सहित सत्तावीशनो उदय होय. तिहां एंशी अने बहोत्तेर, ए बे सत्तास्थानक होय.

तथा ते बवीशमध्यें पराघात, उश्वास, शुज्ञ तथा अशुज्ञखगति मांहेली एक अने बे स्वरमांहेली एक ए चार नेलतां त्रीशनो उदय, औदारिक योगें वर्त्तता केवलीने अथवा अगीआरमे गुणठाणे पण होय. तिहां त्र्याणुं, बाणुं, नेव्याशी, अठ्याशी, एंशी, ओगणाएंशी, बहोंत्तेर, अने पंचोत्तेर, ए आठ सत्तास्थानक ते मांहेला पहेलां चार, उपशमश्रेणीनी अपेक्षायें अने बेहेलां चार क्षीण कषायने तथा सयोगी केवलीने अने तीर्थंकरने होय. तिहां आहारकचतुष्कनी सत्तासहित तीर्थंकरने एंशी अने अतीर्थंकरने ओगणाएंशी आहारक वर्जीने तीर्थंकरने बहोत्तेर, अतीर्थंकरने पञ्चोत्तेर, ए बे बे सत्ता स्थानक होय.

तथा एकत्रीशने उदयें एंशी अने बहोंत्तेर, ए बे सत्तास्थानक तीर्थंकर केवलीनेज जाणवां, जे ज्ञणी सामान्य केवलीने तो एकत्रीशनो उदय नज होय. ते एकत्रीश मध्येंथी तीर्थकरने वचनयोग रुंधे त्रीशनो उदय होय, तिहां एंशी अने बहोंत्तेर, ए बे सत्तास्थानक होय, तथा सामान्य केवलीने औदारिक योगें वर्त्ततां त्रीशने उदयें ओगणाएंशीने पञ्चोत्तेर, ए बे सत्तास्थानक होय.

ते त्रीशमध्येंथी वचनयोग रुंधे सामान्य केवलीने ओगणत्रीशनो उदय होय. तिहां ओगणाएंशी अने पंचोत्तेर, ए बे सत्तास्थानक होय, तथा तीर्थंकरने वचनयोग रुंधे त्रीश तेमांथी श्वासोश्वास रुंधे ओगणत्रीशनो उदय होय. तिहां एंशीने बहोंत्तेर, ए बे सत्तास्थानक होय. एवं ओगणत्रीशने उदयें चार सत्तास्थानक होय.

तथा सामान्यकेवलीने वचनयोग रुंधे ओगणत्रीशनो उदय हतो ते मध्येंथी श्वासोश्वास रुंधे अठावीशना उदयें ओगणाएंशी अने पञ्चोत्तेर, ए बे सत्तास्थानक होय.

तथा नवना उदयें तीर्थंकरने अयोगी गुणठाणे एंशी अने बहोंत्तेर तथा बेले समयें नवनुं ए त्रण सत्तास्थानक होय. तथा सामान्यकेवलीने आठना उदयें अयोगीना द्विचरमसमय लगें उंगणाएंशी अने पञ्चोत्तेर अने बेहले समयें आठनुं, एवं त्रण सत्तास्थानक होय. एम संवेधें ज्ञांगा त्रीश होय. ए रीतें ए नामकर्मनो बंधोदयसत्ता संवेध सामान्यदेशें कह्यो ॥ इत्यर्थः ॥ ३४ ॥

॥ अथैतेषां जीवस्थानानि गुणस्थानानि वाश्रित्य, स्वामी दर्श्यंते ॥

हवे अनुक्रमें ए आठ कर्मनी प्रकृतिनां स्थानक अने तेना ज्ञांगा चौद जीवस्थानक अने चौद गुणस्थानक आश्रयीने स्वामी प्रत्यें निर्णय करीने विशेषादेशें देखाडे ले.

तिविगप्प पगइ ठाणे, हिं जीव गुणसन्निएसु ठाणेसु ॥
ज्ञंगा पउंजियवा, जञ्च जहा संज्ञवो ज्ञवइ ॥ ३५ ॥

अर्थ— बंध, उदय अने सत्ता, ए तिविगप्प के० त्रण विकल्प, तेना पगइठाणेहिं के० आठ कर्मनी प्रकृतिनां स्थानक एक, बे, इत्यादिक तेने संवेधें जे ज्ञांगा उपजे, ते ज्ञांगा जीव के० चौद जीव स्थानकने विषे अने गुणसन्निएसुठाणेसु के० चौद गुणस्थानक विषे पूर्वे जे कह्या, ते रीतें तेना अनुसारें ज्ञंगापउंजियवा के० ज्ञांगा प्रयुंजवा. जञ्चजहासंज्ञवोज्ञवइ के० जिहां जे ज्ञांगो संज्ञवे, तिहां ते ज्ञांगो लगाफवो ॥३५॥

॥ अथ प्रथमजीवस्थानान्यधिकृत्याह ॥ हवे प्रथम चौद जीवस्थानक आश्रयीने ज्ञानावरणीय तथा अंतरायकर्मना ज्ञांगा कहे ले.

तेरससु जीव संखे, वएसु नाणंतराय तिविगप्पो ॥
इक्कंमि ति ङ्ग विगप्पो, करणं पइ इञ्च अविगप्पो ॥ ३६ ॥

अर्थ– तेरससुजीव के० एक संज्ञी पर्याप्तो टालीने पहेलां तेर जीवस्थानकने विषे संखेएव्वसु के० संक्षेप एटले थोडामांहे घणा जीव नाम कहीयें. ते जणी संक्षेप जीव ज्ञेद पाठ कह्यो. तिहां नाणंतराय के० एक ज्ञानावरणीय अने बीजुं अंतराय, ए बे कर्मना बंध, उदय अने सत्ता, ए तिविगप्पो के० त्रण विकल्पनो एक ज्ञांगो होय. एटले पांचनो बंध, पांचनो उदय अने पांचनी सत्ता होय. एना बंध उदय अने सत्ता ध्रुव छे. ते जणी सर्वने होय, तथा इक्कंमि के० एक संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्ता जीवज्ञेदने विषे तिदुविगप्पो के० त्रण विकल्प तथा बे विकल्पनो एकेक ज्ञांगो होय. एटले पांचनो बंध, पांचनो उदय अने पांचनी सत्ता, ए त्रणनो विकल्प, दशमा गुणठाणा लगें होय, अने तेवार पछी ज्ञानावरणीय तथा अंतरायनो बंध नथी माटें पांचनो उदय अने पांचनी सत्ता, ए बेनो विकल्प अगीआरमा अने बारमा गुणठाणा लगें होय तथा करणंपइअविगप्पो के० करण एटले ड्व्यमननी अपेक्षायें संज्ञीउं जे सयोगी केवली तथा अयोगी ज्ञवस्थ केवली, तेने विषे ज्ञानावरणीय अने अंतरायनो बंध, उदय अने सत्तानो एक पण विकल्प नथी माटें अविकल्प छे. अहींआं ड्व्यमननी अपेक्षाये केवलीने संज्ञी कह्यो. चूर्णिकारें असंज्ञी कह्यो छे. " मणकरणं केवलिणो, विअन्नि तेणसन्निणोवुच्चंति॥ मणोविनाणपडुच्च, तेणसन्निणोन हवंति " ॥ इति० ॥ ३६ ॥

अथ दर्शनावरणजीवस्थानेष्वाह ॥ हवे दर्शनावरणीयना बंधोदय सत्तास्थानकना ज्ञांगा चौद जिवस्थानकने विषे विचारे छे.

तेरे नव चउ पणगं, नव सत्ते गम्मि ज्ञंगमिक्कारा ॥
वेअणिअ आउ गोए, विज्ञज्ज मोहं परं वुछं ॥ ३७ ॥

अर्थ– तेरेनवचउ के० संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्ता विना तेर जीवस्थानकने विषे दर्शनावरणीयकर्मनो नवनो बंध, चारनो उदय अने नवसत्ते के० नवनी सत्ता, तथा नवनो बंध, पणगं के० पांचनो उदय अने नवनी सत्ता, ए बे ज्ञांगा होय. अने एगम्मिज्ञंगमिक्कारा के० एक संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्ता जीवस्थानकने विषे पूर्वें जे दर्शनावरणीयना संवेधें सामान्यें अगीआर ज्ञांगा कह्या, ते अगीआर अहींआं लेवा. हवे वेअणीअआउगोए के० वेदनीय, आयु अने गोत्र, ए त्रण कर्मने विषे बंध, उदय अने सत्तायें प्रकृतिनां स्थानक अने ज्ञांगा ते आगमोक्त प्रकारें जीवस्थानकने विषे कहीने विज्ञज्जमोहंपरंवुछं के० पछी मोहनीय कर्मना ज्ञांगा वहेंचीने कहेशे ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३७ ॥

अथ वेदनीयगोत्रयोर्ज्ञंगज्ञानार्थमियमंतर्ज्ञाष्यगाथा. हवे वेदनीय अने गोत्रकर्मना ज्ञांगा चौद जीवज्ञेदें वहेंचवाने ज्ञाष्यनी गाथा कहेछे.

पज्जत्तग सन्निअरे, अठ चउक्कं च वेयणिय ज्ञंगा ॥
सत्तय तिगं च गोए, पत्तेअं जीवठाणेसु ॥ ३८ ॥

अर्थ– पज्जत्तगसन्नि के० संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्ताने विषे वेदनीयकर्मना अठ के० आठ ज्ञांगा जे पूर्वें सामान्यपणे कह्या, ते अहींआं विशेषपणे लेवा, तथा इअरे के० ए संज्ञीपंचेंद्रिय पर्याप्ताविना बीजा तेर जीवस्थानकें १ अशातानो बंध, आशातानो उदय अने बेहुनी सत्ता, २ अशातानो बंध, शातानो उदय अने बेहुनी सत्ता, ३ शातानो बंध, अशातानो उदय अने बेहुनी सत्ता, ४ शातानो बंध, शातानो उदय अने बेहुनी सत्ता, ए चउक्कंचवेयणियज्ञंगा के० ए चार ज्ञांगा वेदनीयना तेर जीवज्ञेदें होय. अहींआं सयोगी केवलीने अयोगी केवलीनी पेरें ड्व्यमनना संबंध जणी संज्ञी लेखवतां विरोध नहीं. अन्यथा आगला आठ-

मांहेला चार भांगा तो केवलीनेज होय, ते कारणमाटें पर्याप्त संज्ञीने विषे वेदनीयना आठ भांगा कह्या छतां विरोध नथी.

तथा सत्तयतिगंचगोए के० गोत्रकर्मना जे पूर्वे बंध, उदय अने सत्तानो संवेध करतां सामान्यादेशें सात भांगा कह्या, तेज अहींआं पर्याप्ता सन्निपंचेंद्रियने सात भांगा लेवा. तेमांहे नीचैर्गोत्रनो बंध, नीचैर्गोत्रनो उदय, नीचैर्गोत्रनी सत्ता, ए प्रथम भांगो तेउ,वाउमांहे घणो काल रहेतां जे जीवें उच्चैर्गोत्र उवेल्युं होय, ते जीव, तेउ वाउमांहेथी आवी पर्याप्ता संज्ञी पंचेंद्रियपणे अवतरे, तेने केटलाएक कालपर्यंत, ए भांगो पामीयें, परंतु बीजा जीवने विषे ए भांगो न पामीयें, तथा बीजा भांगा जेम पूर्वे कह्या, तेम अहींआं पण लेवा. तथा बीजा तेर जीवभेदें १ नीचैर्गोत्रनो बंध, नीचनो उदय अने नीचनी सत्ता, २ नीचनो बंध, नीचनो उदय अने बेहुनी सत्ता, ३ उंचनो बंध, नीचनो उदय अने बेहुनी सत्ता, ए त्रण भांगा होय. तेमांहे पहेलो भांगो तो तेउ, वाउमांहेथी उच्चैर्गोत्र उवेलीने बीजे जीवभेदें अवतरे, तेनी अपेक्षायें लेवो. परंतु बीजानें न होय, तथा उच्चैर्गोत्रनो उदय तो तिर्यंचगतिमांहे तथा अपर्याप्तानेविषे न होय, तेमाटे बीजा चार भांगानो तेर जीव भेदें निषेध जाणवो. परंतु जे भांगाने विषे नीचनो उदय होय, ते अहींआं लेवा. पत्ते-अंजीवठाणेसु के० ए तेर जीवस्थानकने विषे प्रत्येकें त्रण भांगा होय ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३७ ॥

अथ आयुर्भंगप्ररूपणार्थमियमंतर्भाष्यगाथा ॥ हवे ए चौद जीवभेदें आयुःकर्म्मना भांगा प्ररूपवाने अर्थें भाष्यनी गाथा लखीयें छैयें.

पज्जत्ता पज्जत्तग, समणा पज्जत्त अमण सेसेसु ॥
अठावीसं दसगं, नवगं पणगं च आउस्स ॥ ३९ ॥

अर्थ— पज्जत्तापज्जत्तगसमणा के० पर्याप्ता अने अपर्याप्ता समणा एटले मनसहित तेने संज्ञी कहीयें, एटले संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्ता अने बीजा संज्ञी पंचेंद्रिय अपर्याप्ता जाणवा. तिहां संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्तामांहे आयुःकर्मना भांगा, अठावीसं के० अठावीश होय. तेमध्यें नारकीना पांच, तिर्यंचना नव, मनुष्यना नव, अने देवताना पांच. एम अठावीश भांगा पूर्वे कह्या छे तेम जाणवा. तथा संज्ञी पंचेंद्रिय अपर्याप्तामांहे आयुःकर्मना भांगा दसगं के० दश होय. केम के ए अपर्याप्ता लब्धिथी जाणवा. ते लब्धि अपर्याप्ता तो मनुष्य अने तिर्यंचज होय. तथा देव अने नारकी, ए बेहु लब्धि अपर्याप्ता नज होय, माटें देवताना पांच अने नाकीना पांच, एवं दश भांगा पूर्वोक्त अठावीशमांहेथी टले, तेवारें अढार भांगा रहे. तेमध्येंथी वली सन्निआ अपर्याप्ताने देव नारकीनो बंध न होय, तेमाटें.

देव नारकीना बंधप्रायोग्य जे मनुष्य तिर्यंचने विषे जे आयुःकर्मना नव नव भांगा कह्या छे तेमध्येंथी पण एक देवायुनो बंध तिर्यंचायुनो उदय अने बेहु आयुनी सत्ता, बीजो नरकायुनो बंध, तिर्यगायुनो उदय अने बेहु आयुनी सत्ता, ए बे भांगा, आयुर्बंधकालावस्थाना जाणवा. तथा उत्तरावस्थायें बंधन्यशून्य कालें तिर्यगायुनो उदय अने देवायु तथा तिर्यगायुनी सत्ता, चोथो तिर्यगायुनो उदय अने नरकायु तथा तिर्यगायुनी सत्ता, ए चार भांगा तिर्यंचना, तेवाज चार भांगा मनुष्यमांहेला, एवं आठ भांगा टले, तेवारें शेष दश भांगा रहे, तिहां तिर्यंचगतिमध्ये एक आयुर्बंधथी पूर्वावस्थानो तथा बे बंध कालावस्थाना अने एक तिर्यगायुनो उदय, तथा बे तिर्यगायुनी सत्ता, बीजो तिर्यगायुनो उदय, अने तिर्यग् तथा मनुष्यायुनी सत्ता, ए बे उत्तरावस्थायें बंधशून्य कालें होय. एवं पांच तिर्यंचगतिना तेमज पांच मनुष्यगतिमांहेला, एवं दश भांगा आयुना संज्ञी अपर्याप्तामांहे लाभे.

तथा पज्जत्तअमण के० मनरहित एटले पर्याप्ता असंज्ञी पंचेंद्रियने विषे नवगं के० आयुःकर्मना नव भांगा जे पूर्वें तिर्यंचगतिमध्यें सामान्ये कह्या, ते अहींआं पण लेवा, केमके देव अने नारकी तो असन्नीआ होयज नहीं. अने मनुष्य पण असन्निउं पर्याप्तो न होय, मात्र तिर्यंचज असन्निउं पर्याप्तो होय तेने चारे गतिना आयुनो बंध होय, माटें एने तिर्यंचगति मांहेला नवे भांगा होय.

ए रीतें एक संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्तो, बीजो संज्ञी पंचेंद्रिय अपर्याप्तो, त्रीजो असंज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्तो, ए त्रण जीव भेद टाली, सेसेसु के० शेष रह्या जे अगीआर जीवभेद, तेने विषे प्रत्येकें प्रत्येकें पणगंचआउस्स के० आयुःकर्मना पांच पांच भांगा होय. ए अगीआरे जीव स्थानकें तिर्यंच होय. अने ते देव तथा नारकीनुं आयु न बांधे, तेमाटें आयुर्बंध कालथी पूर्वें एक भांगो तथा आयुर्बंध कालें बे गतिना बे भांगा अने आयुर्बंधकाल पछी बे भांगा, एवं पांच भांगा होय. एमां असंज्ञी पंचेंद्रिय संमूर्छिम अपर्याप्ता मनुष्य पण होय, तेवारें पांच तिर्यंचना अने पांच तेना पण भांगा उपजे. एवं दश भांगा उपजे पण ते अहींआं सूत्रकारें कह्या नथी, ते शुं जाणीये शा हेतुयें विवक्षा करी नहीं? ते विचारवुं ॥ इति ॥ ३९ ॥

अथ जीवस्थानेषु मोहनीयकर्माह ॥ हवे चौद जीवस्थानकने विषे मोहनीयकर्मना बंध, उदय अने सत्तानां स्थानकनो संवेध विवरीने कहे छे.

अठसु पंचसु एगे, एग डुगं दसय मोह बंध गए ॥ ति-
ग चउ नव उदय गए, तिग तिग पन्नरस संतंमि ॥ ४० ॥

अर्थ– अठसुपंचसुएगे के० आठ जीवस्थानकने विषे तथा पांच जीवस्थानकने विषे अने एक जीवस्थानकने विषे अनुक्रमें एगडुगंदसय के० एक, बे अने दश, मोहबंधगए के० मोहनीयप्रकृतिनां बंधस्थानक होय तथा अनुक्रमें ते एकेका बंधस्थानकें तिगचउनवउदयगए के० त्रण, चार अने नव, उदयनां स्थानक होय. अने अनुक्रमे तिगतिगपन्नरससंतंमि के० त्रण, त्रण अने पंदर सत्तानां स्थानक होय. ॥ इत्यक्षरार्थः

२ सूक्ष्म एकेंद्रिय पर्याप्ता अने अपर्याप्ता, ३ बादर एकेंद्रिय अपर्याप्ता, ४ बेंद्रिय अपर्याप्ता, ५ तेंद्रिय अपर्याप्ता, ६ चौरिंद्रय अपर्याप्ता, ७ असंज्ञी पंचेंद्रिय अपर्याप्ता, अने ८ संज्ञी पंचेंद्रिय अपर्याप्ता, ए आठ जीवभेदें एकज बावीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक होय. जे भणी ए लब्धिनी अपेक्षायें अपर्याप्ता कह्या छे, माटें तेने तो मिथ्यात्वज होय. ते मिथ्यात्वें तो बावीशनोज बंध होय, तिहां त्रण वेदें बे युगल साथें भांगा छ पूर्वली पेरें लेवा, तथा आठ, नव अने दश, ए त्रण उदयस्थानक होय. अहींआं सातनुं उदयस्थानक न होय, केमके सातनो उदय अनंतानुबंधीआ विना होय छे ते तो उपशमश्रेणीथी पडतां मिथ्यात्वें आवे, तिहां आवलिकामात्र लगें होय, ए आठ जीवभेदे श्रेणी नथी माटें सातनो उदय न होय, तथा एकेका उदयें अठावीश, सत्तावीश अने छवीश, ए त्रण सत्तास्थानक होय.

बादर एकेंद्रिय तथा त्रण विकलेंद्रिय अने असन्नीआ पचेंद्रिय, ए पांच पर्याप्ता जीवभेदने विषे बावीश, एकवीश, ए बंधस्थानक होय. तिहां लब्धि पर्याप्ता केटलाएकने करण अपर्याप्तावस्थायें सास्वादनभावें मिथ्यात्वनो बंध न होय, तेवारें एकवीशनो बंध पामीयें. अहींआं बावीशना बंधे सात, आठ, नव अने दश, ए चार उदयस्थानक होय. अने एकेका उदयें अठावीश, सत्तावीश अने छवीश, ए त्रण सत्तास्थानक होय, तथा एकवीशने बंधे सात, आठ अने नव, ए त्रण उदयस्थानक होय, अने ते एकेके उदयस्थानकें एकेकुं अठावीशनुं सत्तास्थानक होय. केमके एकवीशनो बंध, ते सास्वादनेंज होय. तिहां सास्वादने तो निश्चें अठावीशनुंज सत्तास्थानक होय.

मांहेला चार ज्ञांगा तो केवलीनेज होय, ते कारणमाटें पर्याप्त संज्ञीने विषे वेदनीयना आठ ज्ञांगा कह्या ठतां विरोध नथी.

तथा सत्तयतिगंचगोए के० गोत्रकर्मना जे पूर्वें बंध, उदय अने सत्तानो संवेध करतां सामान्यादेशें सात ज्ञांगा कह्या, तेज अहींआं पर्याप्ता सन्निपंचेंद्रियने सात ज्ञांगा लेवा. तेमांहे नीचैर्गोत्रनो बंध, नीचैर्गोत्रनो उदय, नीचैर्गोत्रनी सत्ता, ए प्रथम ज्ञांगो तेउ, वाउमांहे घणो काल रहेतां जे जीवें उच्चैर्गोत्र उवेल्युं होय, ते जीव, तेउ वाउमांहेथी आवी पर्याप्ता संज्ञी पंचेंद्रियपणे अवतरे, तेने केटलाएक कालपर्यंत, ए ज्ञांगो पामीयें, परंतु बीजा जीवने विषे ए ज्ञांगो न पामीयें, तथा बीजा ज्ञांगा जेम पूर्वें कह्या, तेम अहींआं पण लेवा. तथा बीजा तेर जीवन्नेदें १ नीचैर्गोत्रनो बंध, नीचनो उदय अने नीचनी सत्ता, २ नीचनो बंध, नीचनो उदय अने बेहुनी सत्ता, ३ उंचनो बंध, नीचनो उदय अने बेहुनी सत्ता, ए त्रण ज्ञांगा होय. तेमांहे पहेलो ज्ञांगो तो तेउ, वाउमांहेथी उच्चैर्गोत्र उवेलीने बीजे जीवन्नेदें अवतरे, तेनी अपेक्षायें लेवो. परंतु बीजानें न होय, तथा उच्चैर्गोत्रनो उदय तो तिर्यंचगतिमांहे तथा अपर्याप्तानेविषे न होय, तेमाटें बीजा चार ज्ञांगानो तेर जीव न्नेदें निषेध जाणवो. परंतु जे ज्ञांगाने विषे नीचनो उदय होय, ते अहींआं लेवा. पत्ते-अंजीवठाणेसु के० ए तेर जीवस्थानकने विषे प्रत्येकें त्रण ज्ञांगा होय ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ३८ ॥

अथ आयुर्ज्ञंगप्ररूपणार्थमियमंतर्ज्ञाष्यगाथा ॥ हवे ए चौद जीवन्नेदें आयुःकर्म्मना ज्ञांगा प्ररूपवाने अर्थें ज्ञाष्यनी गाथा लखीयें ठैयें.

पज्जत्ता पज्जत्तग, समणा पज्जत्त अमण सेसेसु ॥
अठावीसं दसगं, नवगं पणगं च आउस्स ॥ ३९ ॥

अर्थ— पज्जत्तापज्जत्तगसमणा के० पर्याप्ता अने अपर्याप्ता समणा एटले मनसहित तेने संज्ञी कहीयें, एटले संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्ता अने बीजा संज्ञी पंचेंद्रिय अपर्याप्ता जाणवा. तिहां संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्तामांहे आयुःकर्मना ज्ञांगा, अठावीसं के० अठावीश होय. तेमध्यें नारकीना पांच, तिर्यंचना नव, मनुष्यना नव, अने देवताना पांच. एम अठावीश ज्ञांगा पूर्वें कह्या ठे तेम जाणवा. तथा संज्ञी पंचेंद्रिय अपर्याप्तामांहे आयुःकर्मना ज्ञांगा दसग के० दश होय. केम के ए अपर्याप्ता लब्धिथी जाणवा. ते लब्धि अपर्याप्ता तो मनुष्य अने तिर्यंचज होय. तथा देव अने नारकी, ए बेहु लब्धि अपर्याप्ता नज होय, माटें देवताना पांच अने नाकीना पांच, एवं दश ज्ञांगा पूर्वोक्त अठावीशमांहेथी टले, तेवारे अढार ज्ञांगा रहे. तेमध्येंथी वली सन्निआ अपर्याप्ताने देव नारकीनो बंध न होय, तेमाटें.

देव नारकीना बंधप्रायोग्य जे मनुष्य तिर्यंचने विषे जे आयुःकर्मना नव नव ज्ञांगा कह्या ठे तेमध्येंथी पण एक देवायुनो बंध तिर्यंचायुनो उदय अने बेहु आयुनी सत्ता, बीजो नरकायुनो बंध, तिर्यगायुनो उदय अने बेहु आयुनी सत्ता, ए बे ज्ञांगा, आयुर्बंधकालावस्थाना जाणवा. तथा उत्तरावस्थायें बंधन्यशून्य कालें तिर्यगायुनो उदय अने देवायु तथा तिर्यगायुनी सत्ता, चोथो तिर्यगायुनो उदय अने नरकायु तथा तिर्यगायुनी सत्ता, ए चार ज्ञांगा तिर्यंचना, तेवाज चार ज्ञांगा मनुष्यमांहेला, एवं आठ ज्ञांगा टले, तेवारें शेष दश ज्ञांगा रहे, तिहां तिर्यंचगतिमध्ये एक आयुर्बंधथी पूर्वावस्थानो तथा बे बंध कालावस्थाना अने एक तिर्यगायुनो उदय, तथा बे तिर्यगायुनी सत्ता, बीजो तिर्यगायुनो उदय, अने तिर्यग् तथा मनुष्यायुनी सत्ता, ए बे उत्तरावस्थायें बंधशून्य कालें होय. एवं पांच तिर्यंचगतिना तेमज पांच मनुष्यगतिमांहेला, एवं दश ज्ञांगा आयुना संज्ञी अपर्याप्तामांहे लाज्ञे.

तथा पज्जत्तअमण के० मनरहित एटले पर्याप्ता असंज्ञी पंचेंडियने विषे नवगं के० आयुःकर्मना नव ज्ञांगा जे पूर्वें तिर्यंचगतिमध्यें सामान्यें कह्या, ते अहींआं पण लेवा, केमके देव अने नारकी तो असन्नीआ होयज नहीं. अने मनुष्य पण असन्निर्ज पर्याप्तो न होय, मात्र तिर्यंचज असन्निर्ज पर्याप्तो होय तेने चारे गतिना आयुनो बंध होय, माटें एने तिर्यंचगति मांहेला नवे ज्ञांगा होय.

ए रीतें एक संज्ञी पंचेंडिय पर्याप्तो, बीजो संज्ञी पंचेंडिय अपर्याप्तो, त्रीजो असंज्ञी पंचेंडिय पर्याप्तो, ए त्रण जीव ज्ञेद टाली, सेसेसु के० शेष रह्या जे अगीआर जीवज्ञेद, तेने विषे प्रत्येकें प्रत्येकें पणगंचआउस्स के० आयुःकर्मना पांच पांच ज्ञांगा होय. ए अगीआरे जीव स्थानकें तिर्यंच होय, अने ते देव तथा नारकीनुं आयु न बांधे, तेमाटें आयुर्बंध कालथी पूर्वें एक ज्ञांगो तथा आयुर्बंध कालें बे गतिना बे ज्ञांगा अने आ-युर्बंधकाल पढी बे ज्ञांगा, एवं पांच ज्ञांगा होय. एमां असंज्ञी पंचेंडिय संमूर्छिम अपर्याप्ता मनुष्य पण होय, तेवारें पांच तिर्यंचना अने पांच तेना पण ज्ञांगा उपजे. एवं दश ज्ञांगा उपजे पण ते अहींआं सूत्रकारें कह्या नथी, ते शुं जाणीये शा हेतुयें विवक्षा करी नही? ते विचारवुं ॥ इति ॥ ३९ ॥

अथ जीवस्थानेषु मोहनीयकर्माह ॥ हवे चौद जीवस्थानकने विषे मोहनीयकर्मना बंध, उदय अने सत्तानां स्थानकनो संवेध विवरीने कहे छे.

अठसु पंचसु एगे, एग डुगं दसय मोह बंध गए ॥ ति-
ग चउ नव उदय गए, तिग तिग पन्नरस संतंमि ॥ ४० ॥

अर्थ— अठसुपंचसुएगे के० आठ जीवस्थानकने विषे तथा पांच जीवस्थानकने विषे अने एक जीवस्था-नकने विषे अनुक्रमें एगडुगंदसय के० एक, बे अने दश, मोहबंधगए के० मोहनीयप्रकृतिनां बंधस्थानक होय तथा अनुक्रमें ते एकेका बंधस्थानकें तिगचउनवउदयगए के० त्रण, चार अने नव, उदयनां स्थानक होय. अने अनुक्रमें तिगतिगपन्नरससंतंमि के० त्रण, त्रण अने पंदर सत्तानां स्थानक होय. ॥ इत्यक्षरार्थः

१ सूक्ष्म एकेंडिय पर्याप्ता अने अपर्याप्ता, ३ बादर एकेंडिय अपर्याप्ता, ४ बेंडिय अपर्याप्ता, ५ तेंडिय अपर्याप्ता, ६ चौरिंडय अपर्याप्ता, ७ असंज्ञी पंचेंडिय अपर्याप्ता, अने ८ संज्ञी पंचेंडिय अपर्याप्ता, ए आठ जीवज्ञेदें एकज बावीश प्रकृतिनुं बंधस्थानक होय. जे ज्ञणी ए लब्धिनी अपेक्षायें अपर्याप्ता कह्या छे, माटें तेने तो मिथ्यात्वज होय. ते मिथ्यात्वें तो बावीशनोज बंध होय, तिहां त्रण वेदें बे युगल साथें ज्ञांगा छ पूर्वली पेरें लेवा, तथा आठ, नव अने दश, ए त्रण उदयस्थानक होय. अहींआं सातनुं उदयस्थानक न होय, केमके सातनो उदय अनंतानुबंधीआ विना होय छे ते तो उपशमश्रेणीथी पडतां मिथ्यात्वें आवे, तिहां आवलिकामात्र लगें होय, ए आठ जीवज्ञेदे श्रेणी नथी माटें सातनो उदय न होय, तथा एकेका उदयें अठावीश, सत्तावीश अने छवीश, ए त्रण सत्तास्थानक होय.

बादर एकेंडिय तथा त्रण विकलेंडिय अने असन्नीआ पचेंडिय, ए पांच पर्याप्ता जीवज्ञेदने विषे बावीश, एकवीश, ए बंधस्थानक होय. तिहां लब्धि पर्याप्ता केटलाएकने करण अपर्याप्तावस्थायें सास्वादनज्ञावें मि-थ्यात्वनो बंध न होय, तेवारें एकवीशनो बंध पामीयें. अहींआं बावीशना बंधें सात, आठ, नव अने दश, ए चार उदयस्थानक होय. अने एकेका उदयें अठावीश, सत्तावीश अने छवीश, ए त्रण सत्तास्थानक होय, तथा एकवीशने बंधें सात, आठ अने नव, ए त्रण उदयस्थानक होय, अने ते एकेके उदयस्थानकें ए-केंकुं अठावीशनुं सत्तास्थानक होय. केमके एकवीशनो बंध, ते सास्वादनेंज होय. तिहां सास्वादने तो निश्चें अठावीशनुंज सत्तास्थानक होय.

तथा एक संज्ञीपंचेंद्रिय पर्याप्ताना जीवन्नेदनेविषे दशे बंध स्थानक होय. अने नवे उदय स्थानक होय. तथा पंदरे सत्तास्थानक होय. तेनुं स्वरूप अने नांगा पूर्वली पेरें जाणी लेवा ॥ इत्यर्थः ॥ ४० ॥

अथ नामकर्म जीवस्थानेष्वाह ॥ हवे चौद जीवस्थानकने विषे नामकर्मना बंध, उदय अने सत्तानां स्थानक बे गाथायें करी कहेडे.

पण डुग पणगं पण चउ, पणगं पणगा हवंति तिन्नेव ॥
पण उप्पणगं उन्न, प्पणगं अठ ठ दसगंति ॥ ४१ ॥ सत्ते
व अपजत्ता, सामी सुहुमाय बायराचेव ॥ विगलिंदि
आउ तिन्निउ, तहय असन्नी अ सन्नीअ ॥ ४२ ॥

अर्थ– अहींआं प्रथम गाथायें बंध, उदयें अने सत्तानां स्थानक कहे छे. अने बीजी गाथायें तेना स्वामी कहे छे माटें बे गाथानो अर्थ नेलो जोडीयें, एटले पणडुग के० पांच बंधस्थानक, अने बे उदयस्थानक, पणगं के० पांच सत्तास्थानक एना सत्तेवअपजत्तासामी के० सात अपर्याप्ता जीव नेद. ते एना स्वामी जाणवा तथा पणचउपणगं के० पांच बंधस्थानक, चार उदयस्थानक, अने पांच सत्तास्थानक, तेना स्वामी सुहुमाय के० सूक्ष्म एकेंद्रिय पर्याप्ता जाणवा, तथा पणगाहवंतितिन्नेव के० त्रणे पांच पांच स्थानक जाणवां एटले पांच बंधस्थानक, पांच उदयस्थानक अने पांच सत्तास्थानका स्वामी होय, ते कोण होय? तोके बायराचेव के० बादर एकेंद्रिय पर्याप्ता एना स्वामी होय, तथा पणछप्पणगं के० पांच बंधस्थानक, उ उदयस्थानक अने पांच सत्तास्थानक एना स्वामी विगिलिंदिआउतिन्निउ के० बेंद्रिय, तेंद्रिय अने चौरिंद्रिय, ए त्रणे विकलेंद्रिय पर्याप्ता जाणवा तथा उन्नप्पणगं के० उ बंधस्थानक, उ उदयस्थानक अने पांच सत्तास्थानक, एना स्वामी असन्नीअ के० असंज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्ता जीव जाणवा. तहय के० तेमज अठठदसगंति के० आठ बंधस्थानक, आठ उदयस्थानक अने दश सत्तास्थानक, एना स्वामी सन्नीअ के० संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्ता जाणवा ॥ इति गाथाद्वयाक्षरार्थः ॥ ४१ ॥ ४२ ॥

हवे विस्तारें अर्थ लखीयें उैयें. अपर्याप्ता सूक्ष्मादिक सात जीव नेद, तेने देव, नरकगति प्रायोग्य बंध न होय, तेमाटें अठावीश, एकत्रीश अने एक, ए त्रण बंधस्थानकविना त्रेवीश, पच्चीश, उवीश, उंगणत्रीश, अने त्रीश ए पांच बंधस्थानक तिर्यंच अने मनुष्य प्रायोग्यज होय. तिहां एकेका अपर्याप्तानेविषे (१३९१७) बंध नांगा उपजे, तथा ए सात जीव नेदमांहेला अपर्याप्ता सूक्ष्म अने बादर एकेंद्रिय, ए बे जीव नेदनेविषे एकवीश अने चोवीश, ए बे उदयस्थानक होय, तिहां एकवीशने उदयें सर्व अशुन्न पद नाणी एकज नांगो होय, तथा चोवीशने उदयें प्रत्येक अने साधारणना विकल्पें बे नांगा होय. एम बेहुना मली एकेका जीवन्नेदें त्रण त्रण नांगा होय. अने शेष पांच अपर्याप्ताना जीवन्नेदें एकवीश अने उवीश, ए बे बे उदय स्थानक प्रत्येकें होय. अहींआं उवीशना उदयमांहे साधारणनो उदय नथी, माटें एकेका उदयें एकेक नांगोज उपजे, तेथी बन्ने उदयना बे बे नांगा एकेका जीव नेदें होय, तथा सन्नीआ अपर्याप्तामां बे तिर्यंच पंचेंद्रियना अने बे मनुष्यना, एम चार नांगा प्रत्येकें होय. ए सात अपर्याप्ता जीवन्नेदें प्रत्येकें बाणु, अठ्याशी, उयाशी, एंशी अने अठोत्तेर, ए पांच पांच सत्तास्थानक होय. अहींआं तिर्यंचगतिमांहे जिननामनी सत्ता न होय, माटे त्र्याणुं अने नेव्याशी, ए बे सत्तास्थानक न होय. जे आहारकचतुष्क संयम प्रत्ययिक वांधीने वली मिथ्यात्वें गयो होय, तेने जिहांसुधी आहारक चतुष्क उवेले नहीं तिहांसुधी बाणुनी सत्ता

होय अने चोक उवेल्या पछी अठ्याशीनी सत्ता होय तथा तेउ, वाउमांहे मनुष्यद्विक उवेलीने ए स्था- नकें अवतर्यो होय तेनी अपेक्षाये अठोत्तेरनुं सत्तास्थानक लेवुं. एमज एंशी तथा न्याशी, ए सर्व सत्ता- स्थानकनुं स्वरूप अने भांगा उपजाववा ते पूर्वली पेरे जाणवा.

तथा सूक्ष्म एकेंद्रिय पर्याप्ताने २३–२५–२६–२९–३० ए पांच बंधस्थानक होय. एने तिर्यंच मनुष्यमां- हेज जावुं छे माटे तत्प्रायोग्य एज बंधस्थानक छे. अहीं बंधना भांगा (१३९१७) होय. एने २१–२४– २५–२६ ए चार उदयस्थानक होय. तिहां एकवीशने उदयें एक भांगो, चोवीशने उदयें बे, पच्चीशने उ- दयें बे अने छवीशने उदये बे, एम चार उदयस्थानकें भांगा सात होय. तथा प्रत्येकें एकेका उदयस्थानके ९२–८८–८६–८०–७८ ए पांच सत्तास्थानक होय. तेमध्यें तेउ वायुविना बीजा सर्व जीव शरीर पर्या- प्तियें पर्याप्ता थका निश्चें मनुष्यद्विक बांधे, माटे ते द्विक छतां अठोत्तेरनुं सत्तास्थानक न होय. प्रत्येक प- र्याप्ता जीवमांहे पण तेउ वायुविना बीजा सर्व जीवने पच्चीश अने छवीश, ए बे उदय साधारण पदस- हित छे माटे ए स्थानकें अठोत्तेर विना बीजां चार सत्तास्थानक होय. ए पच्चीश तथा छवीशनो उदयतो शरीर पर्याप्तियें पर्याप्तानेज होय, तेमाटे साधारण सूक्ष्मपर्याप्ताने पच्चीश, छवीशने उदयें अठोत्तेरनी सत्ता न पामीयें, अने प्रत्येक पदमांहे तेउ तथा वायु भेला आव्या, ते माटें ते अपेक्षायें प्रत्येकमांहे अठोत्तेरनी सत्ता पामीयें. ए बे भांगे चार सत्तास्थानक अने पांच भांगे पांच सत्तास्थानक होय. तिहां बाणुनुं सत्ता- स्थानक तो आहारक बांधी मिथ्यात्वें गयो, तिहां आहारकचतुष्कनी सत्ता छतां मिथ्यात्वने वशें सूक्ष्ममांहे अवतरे, तेनी अपेक्षायें लेवो.

तथा बादर एकेंद्रियपर्याप्ताने विषे पण २३–२५–२६–२९–३० ए पांच बंधस्थानक तिर्यंच मनुष्य प्रा- योग्य जाणवा. केमके एने मनुष्य अने तिर्यंच ए बे गति मध्यें जावुं छे माटें तत्प्रायोग्य बांधे, तिहां भांगा १३९१७ होय. अहीआं उदयस्थानक २१–२४–२५–२६–२७ ए पांच होय. तिहां एकवीशने उदयें बे, चोवीशने उदयें पांच, पच्चीशने उदयें पांच, छवीशने उदयें अगीआर अने सत्तावीशने उदयें छ. एम सर्व मली पांच उदयस्थानकें भांगा उंगणत्रीश होय. अने ९२–८८–८६–८०–७८ ए पांच सत्तास्थानक होय. अहींआं पच्चीश अने छवीशने उदयें प्रत्येक अने अयशःकीर्त्ति सार्थे एकेको भांगो छे, ते बे स्थानकना बे भांगा तथा एकवीशना उदयना वैक्रिय वायु विनाना भांगा तथा चोवीशना उदयना बे भांगा, एम आठ भांगाने विषे पांच सत्तास्थानक होय. अने शेष एकवीश भांगाने विषे अठोत्तेर विना बाकीनां चार सत्तास्थानक होय.

तथा त्रण विकलेंद्रिय पर्याप्ताने प्रत्येकें त्रेवीश, पच्चीश, छवीश, उंगणत्रीश, अने त्रीश, ए पांच बंधस्थानक मनुष्य तिर्यंच प्रायोग्य होय. एने देव तथा नारक, ए बे गतिमध्यें जावुं नथी तेथी बीजां बंधस्थानक न होय. अहीं भांगा १३९१७ तथा २१–२६–२८–२९–३०–३१– ए छ उदयस्थानक होय. तिहां भांगा वीश पूर्वें कह्या छे, ते रीतें जाणवा, तथा ९२–८८–८६–८०–७८– ए पांच सत्तास्थानक होय. तेमध्यें ए- कवीशना उदयना भांगा बे तथा छवीशना उदयना भांगा बे. एवं चार भांगे तो प्रत्येकें पांच पांच सत्ता- स्थानकज होय, केमके तेउ अने वायुमांहेथी आवेला विकलेंद्रिय पर्याप्ताने पण करण अपर्याप्तापणे कियत्- काल लगें अठोत्तेरनुं सत्तास्थानक पामीयें, पछी चार सत्तास्थानक होय, अने शेष शोल भांगे एक अठोत्तेर वर्जीने चार चार सत्तास्थानक प्रत्येकें होय. जे भणी शोल भांगा शरीरपर्याप्तियें पर्याप्तानेज होय. तिहां तो अवश्य मनुष्यद्विकनो बंध होय तेवारें तेने अठोत्तेरनी सत्ता न होय, बाकी चार सत्तास्थानक होय. ए रीतें बेंद्रिय, तेंद्रिय अने चौरिंद्रिय पर्याप्ताने एकेकाने प्रत्येकें छ उदयस्थानकें वीश भांगा होय तेमांहे

चार चार ज्ञांगा, पांच पांच सत्तास्थानकवाला अने बीजा शोल शोल ज्ञांगा, चार चार सत्तास्थानकवाला जाणवा.

तथा असन्नीआ पंचेंडिय पर्याप्ताने २३–२५–२६–२८–२९–३०– ए ठ बंधस्थानक होय. जे ज्ञणी देव अने नरकगति प्रायोग्य अठावीशनो बंध पण एने होय. केम के ए मरीने चारे गतिमध्यें जाय ठे ते-माटें तत्प्रायोग्य बंध होय. अहीं ज्ञांगा १३९२६ एने २१–२६–२८–२९–३०–३१– ए ठ उदयस्थानक होय. ते ठ उदयना ज्ञांगा ४९०४ होय. ए वैक्रिय न करे माटें वैक्रियनो ज्ञांगो न होय. तेमध्यें एकवी-शना उदयना ज्ञांगा आठ अने ठवीशना उदयना ज्ञांगा (२८८) एवं (२९६) ज्ञांगे बाणु, अठ्याशी ठ्याशी, एंशी अने अठोत्तेर, ए पांच सत्तास्थानक होय, अने शेष (४६०८) ज्ञांगा शरीर पर्याप्ति पूरी कस्या पठी होय, ते ज्ञणी एक अठोत्तेर विना बाकीनां चार सत्तास्थानक होय.

तथा सन्नीआ पंचेंडिय पर्याप्ताने २३–२५–२६–२८–२९–३०–३१–१–ए आठे बंधस्थानक होय. केम के एमां मनुष्य पण आव्या माटे तेने सर्वे बंधस्थानक होय, तिहां ज्ञांगा १३९४५ अने २१–२५–२६–२७–२८–२९–३०–३१–ए आठ उदयस्थानक होय. २०–२४–८–९ ए चार न होय, केमके अहींआं केवलीने ज्ञाव मनशून्य ज्ञणी सन्नीआमांहे गण्या नहीं तेथी २०–८–९ ए त्रण केवलीनां न गण्यां, अन्यथा अगीआर उदयस्थानक कहेत. अने बारमो चोवीशनो उदय तो एकेंडियनेज होय, बीजाने न होय, तेथी तेना अगी-आर ज्ञांगा टले तथा एकवीशने उदयें सात अपर्याप्ताना सात ज्ञांगा अने संज्ञीआ असंज्ञीआ ज्ञेला गुणतां पंचेंडियतिर्यंचनो एक ज्ञांगो तथा मनुष्यअपर्याप्तानो एक तथा ठवीशने उदयें, त्रण विकलेंडियना त्रण, अने असन्नी पंचेंडियतिर्यंच तथा मनुष्यना बे, एम पांचना पांच ज्ञांगा अपर्याप्ताना टले, तथा वीश, आठ अने नव, ए त्रण उदयना त्रण ज्ञांगा. एवं सर्व थइने अठावीश ज्ञांगा पूर्वोक्त उदय ज्ञांगा (७७९१) मांथी काढतां शेष (७७६३) ज्ञांगा उदयस्थानकना सन्नीआ पंचेंडिय पर्याप्ता जीवमांहे पामीयें, तेमध्यें, एकवीशना उदयना (४०) ठवीशना उदयना (५९५) एवं (६३५) ज्ञांगे प्रत्येके पांच सत्तास्थानक कहेवां. अने बीजां चार सत्तास्थानक ते सामान्यादेशें नव अने आठना उदय विना दश, सत्तास्थानकना जीवनी अपेक्षायें लेवा. हवे संवेध लखीयें ठैयें.

सूक्ष्म अपर्याप्ता एकेंडियने त्रेवीशने बंधे एकवीशने उदयें पांच सत्तास्थानक, तेम चोवीशने उदयें पण पांच सत्तास्थानक, एवं बे उदयना मली दश सत्तास्थानक थयां. तथा पच्चीशने बंधें पण एज बे उदय होय, तिहां पण सत्तास्थानक दश होय. तेम ठवीश, उंगणत्रीश अने त्रीश, ए त्रण बंधें पण दश दश ज्ञांगा करतां पांच स्थानकें थइ, पच्चाश सत्तास्थानक होय. तथा ए सूक्ष्म अपर्याप्ता एकेंडिय विना शेष ठ अपर्याप्ताना जीवस्थानकें पण एज रीतें पच्चाश पच्चाश बंध, उदय अने सत्ता संवेधें ज्ञांगा होय, पण एटलुं विशेष जे बेंडियादिक पांच अपर्याप्ताने चोवीशना उदयने स्थानकें ठवीशनो उदय लेवो.

तथा सूक्ष्म एकेंडिय पर्याप्ताने पण एहीज पांच बंधस्थानक ठे. तिहां एकेक बंधस्थानकें २१–२४–२५–२६ ए चार उदयस्थानक गणतां वीश थया. ते एकेका उदयस्थानकें पांच पांच सत्तास्थानक गणतां एकशो ज्ञांगा थाय.

तथा बादर एकेंडिय पर्याप्ताना एहीज पांच बंधस्थानक तिहां एकेके बंधस्थानकें २१–२४–२५–२६–२७ ए पांच उदयस्थानक गणतां पच्चीश उदयस्थानक थाय, तेमांहे पांच उदय स्थानकें अठोत्तेर विना चार चार सत्तास्थानक होय. तेना वीश ज्ञांगा अने वीश उदयस्थानकें पांच पांच सत्तास्थानक लेतां शो ज्ञांगा थाय. एम शरवाले एकशोने वीश बंध उदयसत्ता संवेधें ज्ञांगा होय.

तथा बेंडियपर्याप्तामांहे चोवीशने बंधें ठ उदयस्थानक होय, ते मांहेला एकवीश अने ठवीश, ए बे उ-

दयें पांच पांच सत्तास्थानक होय. अने २८-२९-३०-३१- ए चार उदयस्थानकें चार चार सत्तास्थानक होय. एरवाले छवीश नांगा एक बंधस्थानकें होय. एम पांच बंधस्थानकना एकशो ने त्रीश नांगा बेंद्रिय पर्याप्ताना थाय. तेम तेंद्रिय पर्याप्ताना तथा चौरिंद्रिय पर्याप्ताना पण एटलाज नांगा जाणवा.

तथा असन्नी पंचेंद्रिय पर्याप्ताने पण त्रेवीश, पच्चीश, छवीश, उंगणत्रीश अने त्रीश, ए पांच बंधस्थानकें तो प्रत्येकें विकलेंद्रियनी पेरे छवीश छवीश नांगा गणतां (१३०) सत्तानां स्थानक थाय, अने अठावीशने बंधें त्रीश अने एकत्रीश, ए बे उदयस्थानक होय. तिहां एकेका उदयें बाणु, अठ्याशी, अने छ्याशी, ए त्रण सत्तास्थानक होय. तेना नांगा छ थाय. जे नणी अठावीशनो बंध, देव तथा नरकगति प्रायोग्यज होय. तिहां तो एंशी अने अठोत्तेरनी सत्ता न होय केमके देव नरकगति प्रायोग्यनो बंध तो पूर्ण पर्याप्तानेंज होय. एम एरवाले असंज्ञी पंचेंद्रियने छ बंधस्थानके थइ उदय सत्ताना नांगा (१३६) थाय.

तथा पर्याप्ता संज्ञी पंचेंद्रियने त्रेवीशने बंधें तो जेम पूर्वें छवीश सत्तानां स्थानक असंज्ञीने कह्यां, तेम अहींआं पण जाणवां, तथा पच्चीशने बंधे एकवीश तथा छवीशने उदयें पांच पांच सत्तास्थानक होय, तथा पच्चीशने उदयें अने देव नारकीने सत्तावीशने उदयें, ए बे उदयें बाणु अने अठ्याशी, ए बे बे सत्तास्थानक होय, एवं चौद थयां. तथा शेष चार उदयस्थानकें चार चार सत्तास्थानक होय. एम सर्व मली पच्चीशने बंधें त्रीश सत्तास्थानक होय, तेवीज रीतें छवीशने बंधे पण त्रीश सत्तास्थानक होय. तथा अठावीशने बंधें आठ उदयस्थानक होय, तेमध्ये एकवीश, पच्चीश, छवीश, सत्तावीश, अठावीश अने उंगणत्रीश ए छ उदयें बाणु अने अठ्याशी, ए बे बे सत्तास्थानक होय. तथा त्रीशने उदयें बाणु, अठ्याशी, छ्याशी अने एंशी, ए चार सत्तास्थानक होय. अने एकत्रीशने उदयें बाणु, अठ्याशी, अने छ्याशी, ए त्रण सत्तास्थानक होय. एम सर्व अठावीशने बंधे उंगणीश सत्तास्थानक होय. तथा उंगणत्रीशने बंधे पण पच्चीशना बंधकनी पेरें सत्तास्थानक त्रीश लेवां. वली विशेष बीजां पण छे, ते कहीये छैये. अविरति सम्यक्दृष्टिने देवगति प्रायोग्य उंगणत्रीश बांधतां २१-२६-२८-२९-३० ए पांच उदये ९३-८९ ए बे बे सत्तास्थानक होय, तथा एज बे बे सत्तास्थानक पच्चीश तथा सत्तावीशने उदयें वैक्रिय देशविरतिने पण होय, अथवा आहारक साधुने पण तेहीज बे उदयें त्र्याणुनी सत्ता होय. एवं चौद सत्तास्थानक पूर्वला त्रीशमांहे मेलवतां उंगणत्रीशने बंधें चुम्मालीश सत्तास्थानक होय. एम त्रीशने बंधे पण पच्चीशना बंधनी पेरे त्रीश सत्तास्थानक लेवां, ते उपर जे विशेष छे, ते कहे छे. मनुष्यगति प्रायोग्य, जिननामसहित त्रीश बांधतां एकवीश, पच्चीश, सत्तावीश, अठावीश, उंगणत्रीश अने त्रीश, ए छ उदये ९३-८९ ए बे बे सत्तास्थानक लेतां बार नांगा थाय. ते नेलतां बेंतालीश सत्तास्थानक त्रीशने बंधे थाय. तथा एकत्रीश बांधनारो जिननाम तथा आहारकद्विकसहित बांधे, तेवारे तेने एकज त्र्याणुनी सत्ता होय, तथा एकने बंधें आठ सत्तास्थानक होय. तिहां ९३-९२-८९-८८ ए चार उपशमश्रेणीनी अपेक्षायें तथा ८०-७९-७६-७५- ए चार क्षपकश्रेणीनी अपक्षाये होय.

तथा बंधने अनावें पण एज आठ सत्तास्थानक होय, परंतु एटलुं विशेष जे प्रथमनां चार सत्तास्थानक अगीआरमे गुणगणे आगली तेर प्रकृतिना क्षय कस्या पछी क्षीणमोहने लेवा. एम सर्व मली पर्याप्ता संज्ञीपंचेंद्रियने (२०८) सत्तास्थानक होय, अने जो इव्य मनने संबंधें केवलीने पण सन्नीज कहीये, तो तेना वली छवीश सत्तास्थानक मेलवतां (२३४) सत्तास्थानक, संज्ञीपंचेंद्रिय पर्याप्तानां थाय ॥ ४२ ॥

अथ गुणस्थानान्यधिकृत्याह ॥ हवे आठ कर्मना बंधोदय सत्तास्थाकना
भांगा, चौदगुणठाणा आश्रयीने कहे छे.

नाणं तराय ति विहम, वि दससु दो हुंति दोसु ठाणेसु ॥
मिछासाणे बीए, नव चउ पण नव य संतंसा ॥ ४३ ॥

अर्थ– मिथ्यात्वथी मांडीने दशमा सूक्ष्मसंपराय गुणठाणासुधीना दससु के० दशे गुणठाणाने विषे नाणंतराय के० ज्ञानावरणीय अने अंतराय ए बेहु कर्मनो तिविहमवि के० त्रिविध एटले पंचविध बंध, पंचविधउदय, अने पंचविध सत्ता, ए भांगो होय. तेवार पछी दोसुठाणेसु के० उपशांतमोह अने क्षीणमोह, ए बे गुणठाणे बंधने अभावें दोहुंति के० द्विविध एटले पांचनो उदय अने पांचनी सत्ता होय, अने तेवार पछी तो उदय अने सत्ता पण न होय. हवे बीए के० बीजुं दर्शनावरणीय कर्म तेनो मिछासाणे के० मिथ्यात्व अने सास्वादन गुणठाणे नव के० नवविधबंध, चउपण के० चतुर्विध अथवा पंचविध उदय अने नवयसंतंसा के० नवविध सत्ता होय. ए बे गुणठाणे थीणद्धीत्रिकनुं नियमाबंध होय माटें नवविधबंध कह्यो. अहीं बे भांगा थाय. एक नवविध बंध, चतुर्विध उदय अने नवविधसत्ता. बीजो नवविध बंध, पंचविध उदय अने नवविधसत्ता. ए बे भांगा होय ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ४३ ॥

मिस्साइ नियट्टीउं, छ चउपण नवय संत कम्मंसा ॥
चउ बंधतिगे चउ पण, नवंस दुसु जुअल छस्संता ॥ ४४ ॥

अर्थ– मिस्साइनियट्टीउं के० मिश्रगुणठाणाथी मांडीने निवृत्तिकरण नामे आठमुं गुणठाणुं छे, तेना पहेला भाग लगें, थीणद्धीत्रिकनो बंध टल्यो माटें छचउपणनवयसंतकम्मंसा के० छनो बंध, चार तथा पांचनो उदय अने नवविध सत्ता होय. एटले छनो बंध, चारनो उदय अने नवनी सत्ता, ए प्रथम भांगो तथा छनो बंध, पांचनो उदय अने नवनी सत्ता, ए बीजो भांगो. ए बे भांगा निश्चें होय. तेवार पछी अपूर्वकरणना शेष छ भाग अने अनिवृत्तिकरण तथा सूक्ष्मसंपराय, ए त्रण गुणठाणे निद्रा अने प्रचला, ए बे पण बंधथकी टली माटें चउबंध के० चतुर्विधबंध, चतुर्विध उदय अने नवविधसत्ता, ए तिगे के० बंध, उदय अने सत्ता, त्रणेनो एक भांगो तथा चउपणनवंस के० चतुर्विधबंध, पंचविध उदय अने नवविध सत्ता. अहीं अंशशब्दें सत्ता जाणवी. ए बीजो भांगो. ए बे भांगा त्रण गुणठाणे होय. ए बे भांगा उपशम श्रेणीनी अपेक्षायें जाणवा. हवे क्षपकश्रेणीनी अपेक्षायें कहे छे. दुसु के० नवमे अने दशमे ए बे गुणठाणे जुअल के० बंध अने उदयनुं जोडलुं एटले चतुर्विधबंध अने चतुर्विध उदय होय. अहींआं चारनी संख्या पाछलथी लेवी अने छस्संता के० षड्विधसत्ता एटले चारनो बंध, चारनो उदय अने छनी सत्ता, ए एक भांगो क्षपकने होय. नवमा गुणठाणाना बीजा भागें थीणद्धीत्रिकनो क्षय थया पछी नवमे अने दशमे गुणठाणे एज भांगो होय. जे भणी कम्मपयडीनी चूर्णिमध्यें कह्युं छे के, क्षपकने अतिविशुद्धि भणी निद्रा अने प्रचलानो उदय न होय, ते माटें पंचविध उदयनो भांगो पण न होय ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ४४ ॥

उवसंते चउ पण नव, खीणे चउ रुदय छच्च चउसत्ता ॥
वेअणिअ आउगोए, विभज्ज मोहं परं वुछं ॥ ४५ ॥

अर्थ– उवसंते के० उपशांतमोह नामा अगीआरमे गुणठाणे बंधने अभावें चउपण के० चतुर्विध उदय, तथा पंचविध उदय अने नव के० नवविध सत्ता, एटले चारनो उदय अने नवनी सत्ता तथा पांचनो उदय अने नवनी सत्ता, ए बे भांगा होय. उपशांतमोहने तथाविध विशुद्धिने अभावें निद्रा प्रचलानो पण

उदय संज्ञवे, ते माटे पंचविध उदय कह्यो तथा खीणे के० क्षीण मोहगुणगाणे चउरुदय के० चतुर्विध उदय अने बच्च के० षड्विधसत्ता, ए ज्ञांगो ढेहला समय विना बाकीना सघला समये होय, एटले द्विचरम समय लगें होय, अने चरमसमयें तो वे निद्रानी सत्ता पण टले माटे, चतुर्विध उदय अने चउसत्ता के० चतुर्विधसत्ता ए ज्ञांगो होय. एम वे ज्ञांगा क्षपकने होय. ते पढी उदय तथा सत्ता सर्व टले. हवे वेअणि-अआउगोए के० वेदनीय, आयु अने गोत्र, ए त्रण कर्मना ज्ञांगा गुणगाणे विज्ञज्ज के० कहीने मोहंपरंतु बं के० पढी मोहनीय कर्मना ज्ञांगा कहीशुं ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ४५ ॥

अथ वेदनीय गोत्रयोर्भंगज्ञानार्थमियं ज्ञाष्यगाथा ॥ तिहां वेदनीयकर्म अने गोत्रकर्मना ज्ञांगा जाणवाने माटें ज्ञाष्यनी गाथा कहे ढे.

चउ बस्सु डुन्नि सत्तसु, एगे चउ गुणिसु वेअणि अ ज्ञंगा ॥
गोए पण चउ दो तिसु, एगऽठसु डुन्नि इक्कंमि ॥ ४६ ॥

अर्थ- बस्सु के० मिथ्यात्वथी मांडीने प्रमत्तांत लगें ब गुणगाणे अशातानो बंध, अशातानो उदय अने बेहुनी सत्ता, बीजो अशातानो बंध, शातानो उदय अने बेहुनी सत्ता, त्रीजो शातानो बंध, अशातानो उदय अने बेहुनी सत्ता, चोथो शातानो बंध, शातानो उदय अने बेहुनी सत्ता, ए चउ के० चार ज्ञांगा, बग्ने गुणगाणा लगें सघलें होय. अने अप्रमत्तथी मांडीने तेरमा गुणगाणा सुधीना सत्तसु के० सात गुणगाणे एक शाताज बांधे माटे. वेदनीयना आठ ज्ञांगा मांहेलो त्रीजो अने चोथो, ए डुन्नि के० बे ज्ञांगा होय तथा एगेचउगुणिसु के० एक अयोगी गुणगाणे चार ज्ञांगा होय. एक शातानो उदय, बेहुनी सत्ता, बीजो अशातानो उदय अने बेहुनी सत्ता, ए बे ज्ञांगा द्विचरम समय लगें होय अने चरम समयें एक शातानो उदय अने शातानी सत्ता, बीजो अशातानो उदय अने अशातानी सत्ता, ए बे ज्ञांगा होय, एवं चार ज्ञांगा होय. ए वेअणिअज्ञंगा के० वेदनीयकर्मना आठ ज्ञांगा चौद गुणगाणे कह्या.

हवे गोत्रकर्मना ज्ञांगा गुणगाणे कहे ढे. गोए के० गोत्रकर्मना पण के० पांच ज्ञांगा पहेले गुणगाणे होय, ते कहे ढे. एक नीचगोत्रनो बंध, नीचनो उदय अने नीचनी सत्ता, बीजो नीचनो बंध, नीचनो उदय अने बेहुनी सत्ता, त्रीजो नीचनो बंध, उंचनो उदय अने बेहुनी सत्ता, चोथो उंचनो बंध, नीचनो उदय अने बेहुनी सत्ता, पांचमो उंचनो बंध, उंचनो उदय अने बेहुनी सत्ता, ए पांच ज्ञांगा, मिथ्यात्व गुणगाणे होय, अने सास्वादन गुणगाणे तो पूर्वोक्त मिथ्यात्वना पांच ज्ञांगा मांहेलो पहेलो ज्ञांगो न होय. बाकी चउ के० चार ज्ञांगा होय, केमके पहेलो ज्ञांगो तो तेउ वायु मांहे होय अथवा तेउ वाउ मांहेथी चवीने बीजे स्थानकें अवतरतां केटलो एक काल पर्यंत होय. तिहांतो सम्यक्त्व नथी माटे क्यांथी पडीने सास्वादने आवे ? तेमाटे प्रथम ज्ञंग निषेध्यो तथा मिश्र अने अविरति सम्यक्दृष्टि तथा देशविरति ए तिसु के० त्रण गुणगाणे चोथो अने पांचमो ए दो के० बे ज्ञांगा होय, केमके नीचगोत्रनो तिहां बंध नथी, ते ज्ञणी प्रथमना त्रण ज्ञांगा न होय, तथा कोइ एक आचार्य कहे ढे के देशविरतिने एकज पांचमो ज्ञांगो होय, परंतु बीजो ज्ञांगो न होय जे ज्ञणी "गइजाइ परुच्च उच्चगोअ उचउं होइ" ए वचने उच्चैर्गोत्रनोज तिहां उदय होय, तथा अठसु के० प्रमत्त गुणगाणाथी मांडीने आठ गुणगाणे प्रत्येकें एग के० एकेक ज्ञांगो होय. तिहां प्रमत्तथी सूक्ष्म संपराय लगें पांच गुणगाणे तो उंच गोत्रनोज बंध, उदय होय, माटें एक पांचमो ज्ञांगोज होय. अने उपशांतमोह, क्षीणमोह अने सयोगी ए त्रण गुणगाणे गोत्रनो बंध नथी माटे उच्चैर्गोत्रनो उदय अने बेहुनी सत्ता, ए बठो ज्ञांगो होय, तथा इक्कंमि के० एक अयोगी गुणगाणे डुन्नि

अथ गुणस्थानान्यधिकृत्याह ॥ हवे आठ कर्मना बंधोदय सत्तास्थाकना
भांगा, चौदगुणठाणा आश्रयीने कहे छे.

नाणं तराय ति विहम, वि दससु दो हुंति दोसु ठाणेसु ॥
मिछासाणे बीए, नव चउ पण नव य संतंसा ॥ ४३ ॥

अर्थ– मिथ्यात्वथी मांडीने दशमा सूक्ष्मसंपराय गुणठाणासुधीना दससु के० दशे गुणठाणाने विषे नाणंतराय के० ज्ञानावरणीय अने अंतराय ए बेहु कर्मनो तिविहमवि के० त्रिविध एटले पंचविध बंध, पंचविधउदय, अने पंचविध सत्ता, ए भांगो होय. तेवार पछी दोसुठाणेसु के० उपशांतमोह अने क्षीणमोह, ए बे गुणठाणे बंधने अभावें दोहुंति के० डुविध एटले पांचनो उदय अने पांचनी सत्ता होय, अने तेवार पछी तो उदय अने सत्ता पण न होय. हवे बीए के० बीजुं दर्शनावरणीय कर्म तेनो मिछासाणे के० मिथ्यात्व अने सास्वादन गुणठाणे नव के० नवविधबंध, चउपण के० चतुर्विध अथवा पंचविध उदय अने नवयसंतंसा के० नवविध सत्ता होय. ए बे गुणठाणे थीणद्धीत्रिकनुं नियमाबंध होय माटें नवविधबंध कह्यो. अहीं बे भांगा थाय. एक नवविध बंध, चतुर्विध उदय अने नवविधसत्ता. बीजो नवविध बंध, पंचविध उदय अने नवविधसत्ता. ए बे भांगा होय ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ४३ ॥

मिस्साइ नियट्टीउं, छ चउपण नवय संत कम्मंसा ॥
चउ बंधतिगे चउ पण, नवंस डुसु जुअल छस्संता ॥ ४४ ॥

अर्थ– मिस्साइनियट्टीउं के० मिश्रगुणठाणाथी मांडीने निवृत्तिकरण नामे आठमुं गुणठाणुं छे, तेना पहेला भाग लगें, थीणद्धीत्रिकनो बंध टल्यो माटें छच्चउपणनवयसंतकम्मंसा के० छनो बंध, चार तथा पांचनो उदय अने नवविध सत्ता होय. एटले छनो बंध, चारनो उदय अने नवनी सत्ता, ए प्रथम भांगो तथा छनो बंध, पांचनो उदय अने नवनी सत्ता, ए बीजो भांगो. ए बे भांगा निश्चें होय. तेवार पछी अपूर्वकरणना शेष छ भाग अने अनिवृत्तिकरण तथा सूक्ष्मसंपराय, ए त्रण गुणठाणे निद्रा अने प्रचला, ए बे पण बंधथकी टली माटें चउबंध के० चतुर्विधबंध, चतुर्विध उदय अने नवविधसत्ता, ए तिगे के० बंध, उदय अने सत्ता, त्रणेनो एक भांगो तथा चउपणनवंस के० चतुर्विधबंध, पंचविध उदय अने नवविध सत्ता. अहीं अंशशब्दें सत्ता जाणवी. ए बीजो भांगो. ए बे भांगा त्रण गुणठाणे होय. ए बे भांगा उपशम श्रेणीनी अपेक्षायें जाणवा. हवे क्षपकश्रेणीनी अपेक्षायें कहे छे. डुसु के० नवमे अने दशमे ए बे गुणठाणे जुअल के० बंध अने उदयनुं जोमलुं एटले चतुर्विधबंध अने चतुर्विध उदय होय. अहींआं चारनी संख्या पाछलथी लेवी अने छस्संता के० षड्विधसत्ता एटले चारनो बंध, चारनो उदय अने छनी सत्ता, ए एक भांगो क्षपकने होय. नवमा गुणठाणाना बीजा भागें थीणद्धीत्रिकनो क्षय थया पछी नवमे अने दशमे गुणठाणे एज भांगो होय. जे भणी कम्मपयडीनी चूर्णिमध्यें कह्युं छे के, क्षपकने अतिविशुद्धि भणी निद्रा अने प्रचलानो उदय न होय, ते माटें पंचविध उदयनो भांगो पण न होय ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ४४ ॥

उवसंते चउ पण नव, खीणे चउ रुदय छच्च चउसत्ता ॥
वेअणिअ आउगोए, विभज्ज मोहं परं वुछं ॥ ४५ ॥

अर्थ– उवसंते के० उपशांतमोह नामा अगीआरमे गुणठाणे बंधने अभावें चउपण के० चतुर्विध उदय, तथा पंचविध उदय अने नव के० नवविध सत्ता, एटले चारनो उदय अने नवनी सत्ता तथा पांचनो उदय अने नवनी सत्ता, ए बे भांगा होय. उपशांतमोहने तथाविध विशुद्धिने अभावें निद्रा प्रचलानो पण

उदय संजवे, ते माटे पंचविध उदय कह्यो तथा खीणे के० क्षीण मोहगुणगाणे चउरुदय के० चतुर्विध उदय अने ब्च्च के० षड्विधसत्ता, ए जांगो छेहला समय विना बाकीना सघला समये होय, एटले द्विचरम समय लगें होय, अने चरमसमयें तो बे निद्रानी सत्ता पण टले माटे, चतुर्विध उदय अने चउसत्ता के० चतुर्विधसत्ता ए जांगो होय. एम बे जांगा क्षपकने होय. ते पछी उदय तथा सत्ता सर्व टले. हवे वेअणि-अआउगोए के० वेदनीय, आयु अने गोत्र, ए त्रण कर्मना जांगा गुणगाणे विजज्ज के० कहीने मोहंपरंवु छं के० पछी मोहनीय कर्मना जांगा कहीशुं ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ४५ ॥

अथ वेदनीय गोत्रयोर्जंगज्ञानार्थमियं जाष्यगाथा ॥ तिहां वेदनीयकर्म अने गोत्रकर्मना जांगा जाण-वाने माटें जाष्यनी गाथा कहे छे.

चउ ब्रस्सु डुन्नि सत्तसु, एगे चउ गुणिसु वेअणि अ जंगा ॥
गोए पण चउ दो तिसु, एगऽठसु डुन्नि इक्कंमि ॥ ४६ ॥

अर्थ– ब्रस्सु के० मिथ्यात्वथी मांडीने प्रमत्तांत लगें ब गुणगाणे अशातानो बंध, अशातानो उदय अने बेहुनी सत्ता, बीजो अशातानो बंध, शातानो उदय अने बेहुनी सत्ता, त्रीजो शातानो बंध, अशा-तानो उदय अने बेहुनी सत्ता, चोथो शातानो बंध, शातानो उदय अने बेहुनी सत्ता, ए चउ के० चार जांगा, ब्रवा गुणगाणा लगें सघले होय. अने अप्रमत्तथी मांडीने तेरमा गुणगाणा सुधीना सत्तसु के० सात गुणगाणे एक शाताज बांधे माटे. वेदनीयना आठ जांगा मांहेलो त्रीजो अने चोथो, ए डुन्नि के० बे जांगा होय. तथा एगेचउगुणिसु के० एक अयोगी गुणगाणे चार जांगा होय. एक शातानो उदय, बेहुनी सत्ता, बीजो अशातानो उदय अने बेहुनी सत्ता, ए बे जांगा द्विचरम समय लगे होय अने चरम समये एक शातानो उदय अने शातानी सत्ता, बीजो अशातानो उदय अने अशातानी सत्ता, ए बे जांगा होय, एवं चार जांगा होय. ए वेअणिअजंगा के० वेदनीयकर्मना आठ जांगा चौद गुणगाणे कह्या.

हवे गोत्रकर्मना जांगा गुणगाणे कहे छे. गोए के० गोत्रकर्मना पण के० पांच जांगा पहेले गुणगाणे होय, ते कहे छे. एक नीचगोत्रनो बंध, नीचनो उदय अने नीचनी सत्ता, बीजो नीचनो बंध, नीचनो उदय अने बेहुनी सत्ता, त्रीजो नीचनो बंध, उंचनो उदय अने बेहुनी सत्ता, चोथो उंचनो बंध, नीचनो उदय अने बेहुनी सत्ता, पांचमो उंचनो बंध, उंचनो उदय अने बेहुनी सत्ता, ए पांच जांगा, मिथ्यात्व गुणगाणे होय, अने सास्वादन गुणगाणे तो पूर्वोक्त मिथ्यात्वना पांच जांगा मांहेलो पहेलो जांगो न होय. बाकी चउ के० चार जांगा होय, केमके पहेलो जांगो तो तेउ वायु मांहे होय अथवा तेउ वाउ मांहेथी चवीने बीजे स्थानकें अवतरतां केटलो एक काल पर्यंत होय. तिहांतो सम्यक्त्व नथी माटे क्यांथी पडीने सास्वा-दने आवे ? तेमाटे प्रथम जंग निषेध्यो तथा मिश्र अने अविरति सम्यक्दृष्टि तथा देशविरति ए तिसु के० त्रण गुणगाणे चोथो अने पांचमो ए दो के० बे जांगा होय, केमके नीचगोत्रनो तिहां बंध नथी, ते जणी प्रथमना त्रण जांगा न होय, तथा कोइ एक आचार्य कहे छे के देशविरतिने एकज पांचमो जांगो होय, परंतु बीजो जांगो न होय जे जणी "गइजाइ परुच्च उच्चगोअ उच्चउ होइ" ए वचने उच्चैर्गोत्रनोज तिहां उदय होय, तथा अठसु के० प्रमत्त गुणगाणाथी मांडीने आठ गुणगाणे प्रत्येकें एग के० एकेक जागो होय. तिहां प्रमत्तथी सूक्ष्म संपराय लगें पांच गुणगाणे तो उंच गोत्रनोज बंध, उदय होय, माटें एक पां-चमो जांगोज होय. अने उपशांतमोह, क्षीणमोह अने सयोगी ए त्रण गुणगाणे गोत्रनो बंध नथी माटे उच्चैर्गोत्रनो उदय अने बेहुनी सत्ता, ए छठो जांगो होय, तथा इक्कंमि के० एक अयोगी गुणगाणे डुन्नि

के० बे भांगा होय. तिहां उंचनो उदय अने बेनी सत्ता, ए छठो भांगो, द्विचरम समयलगें होय अने उंचनो उदय तथा उंचनी सत्ता, ए सातमो भांगो चरम समय लगें होय ॥ इति समु० ॥ ४६ ॥

॥ अथ आयुर्भंगज्ञानार्थमियमंतर्भाष्यगाथा ॥ हवे आयुःकर्मना भांगा जाणवाने अर्थें भाष्यनी गाथा कहे छे.

अठ्ठाछिगवीसा, सोलस वीसं च बारस छ दोसु ॥
दो चउसु तीसु इक्कं, मिछाइसु आउए भंगा ॥ ४७ ॥

अर्थ– अठ्ठाछिगवीसा के० प्रथम गुणठाणे अठावीश भांगा अने बीजे गुणठाणे छवीश भांगा, त्रीजे गुणठाणे सोलस के० शोल भांगा, चोथे गुणठाणे वीसंच के० वीश भांगा, पांचमे गुणठाणे बारस के० बार भांगा, दोसु के० छठे अने सातमे गुणठाणे छ के० छ छ भांगा, चउसु के० आठमे, नवमे, दशमे अगीआरमे गुणठाणे दो के० बे बे भांगा. तीसु के० बारमे, तेरमे अने चौदमे, ए त्रण गुणठाणे इक्कं के० एक भांगो. ए रीतें मिछाइसुआउएभंगा के० मिथ्यात्वादिक चौद गुणठाणे आयुः कर्मना भांगा जाणवा. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ४७ ॥

मिथ्यात्व गुणठाणे तो पूर्वें कहेला अठावीशे भांगा आयुना होय, जे भणी चारे गतिना जीव मिथ्यादृष्टि होय. तथा मिथ्यात्वे चारे आयुनो पण बंध छे, तेथी देवना पांच, नारकीना पांच, तिर्यंचना नव अने मनुष्यना नव, ए सर्व होय.

तथा सास्वादने नरकायुनो बंध नथी माटें तिर्यंच तथा मनुष्यने आयुर्बंध कालावस्थाना नरकायु बंधना बे भांगा टले, तेवारें शेष छवीश भांगा होय.

तथा मिश्रगुणठाणे आयुनो बंधज नथी माटें बंधकालावस्थाना देव नारकीना बे बे तथा तिर्यंचना मनुष्यना चार, चार, एवं बार भांगा टले तेवारें शोल भांगा रहे.

तथा अविरति सम्यक्दृष्टिमांतो तिर्यंच अने मनुष्यने एक देवगति विना शेष त्रण गतिनां आयु न बांधवा संबंधिना त्रण त्रण भांगा टले अने देव तथा नारकी मध्ये तिर्यंचायु बंधनो एकेको भांगो टले. एवं आठ भांगा टले, तेवारें शेष वीश भांगा रहे.

तथा देशविरतिगुणठाणुं तो मनुष्य अने तिर्यंचने होय, ते तो देशविरति छतां देवायुज बांधे तेमाटें मनुष्य, तिर्यंचने प्रत्येकें बंधकालावस्थायें एकज भांगो तथा परभवायुर्बंधकाल थकी पूर्वें एकेको भांगो अने आयुर्बंधकाल पछी चारे भांगा होय. जेभणी कोइ एक तिर्यंच अथवा मनुष्य चारे आयु मांहेलुं एक आयु बांधीने पछी देशविरतिपणुं पामे तेनी अपेक्षायें उत्तरास्थाना चार भांगा कह्या. ए रीतें छ छ भांगा तिर्यंच अने मनुष्यना लेतां बार भांगा पांचमे गुणठाणे पामीयें.

तथा प्रमत्त अने अप्रमत्त, ए बे गुणठाणां मनुष्यनेज होय, माटे मनुष्यना छ भांगा देशविरतिनी पेरें जाणवा, ए गुणठाणे तिर्यंच नथी तेथी तेना भांगा टल्या.

तथा आठमे, नवमे, दशमे, अने अगीआरमे, ए चार गुणठाणे उपशमश्रेणीनी अपेक्षायें बे बे भांगा होय, एक मनुष्यायुनो उदय अने मनुष्यायुनी सत्ता, ए भांगो, आयुर्बंधकालथी पूर्वलो होय, अने मनुष्यायुनो उदय तथा मनुष्यायु अने देवायुनी सत्ता ए बीजो भांगो आयुर्बंध काल पछी उत्तरावस्थानो होय, ए बे भांगा होय. एने बंधकालावस्थानो भांगो न होय, जे भणी ए अत्यंतविशुद्ध छे माटें आयु न बांधे अने आयु बांध्या पछी उपशमश्रेणी पडिवजे, तोपण देवायु बांध्या पछी पडिवजे. परंतु बीजां त्रण गतिनां

आयु बांध्या पछी उपशमश्रेणी पडिवजे नहीं. जे जणी कम्मपयडीमध्यें शिवशर्मसूरियें कह्युं छे "तिसु आउगेसु बद्धेसु, जेण सेढि न आरोहइत्ति" अने पूर्वे आयुबंध कस्या पछी क्षपकश्रेणी करे नहीं माटें क्षपकने मनुष्यायुनो उदय अने मनुष्यायुनी सत्ता, क्षपकश्रेणीयें ए चार गुणठाणे आयुःकर्मनो एकज जांगो होय, तथा क्षीणमोह सयोगी अने अयोगी ए त्रण गुणठाणाने विषे मनुष्यायुनो उदय अने मनुष्यायुनी सत्ता, ए एकज जांगो होय. ए मिथ्यात्वादिक चौद गुणठाणे आयुःकर्मना बंधोदय सत्ता संबंधे जांगा कह्या. ते सर्व मलीने (१२५) थाय ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ४७ ॥

अथ गुणस्थानेषु मोहनीयस्य बंधस्थानान्याह ॥ हवे चौद गुणठाणाने विषे मोहनीयकर्मनां बंधस्थानक विवरीने कहे छे.

गुणठाणगेसु अठसु, इक्किक्कं मोह बंधठाणं तु ॥
पंचानिअट्टि ठाणा, बंधोवरमो परं तत्तो ॥ ४८ ॥

अर्थ- (गुणठाणगेसुअठसु के०) मिथ्यात्वादिक आठ गुणठाणे (इक्किक्कंमोहबंधठाणंतु के०) मोहनीयकर्मनुं एकेकुं बंधस्थानक होय, एटले मिथ्यात्वे बावीशनो बंध, सास्वादने एकवीशनो बंध, मिश्र अने अविरतियें सत्तर सत्तरनो बंध, देशविरतियें तेरनो बंध तथा प्रमत्त, अप्रमत्त अने अपूर्वकरण, ए त्रण गुणठाणे नव नव प्रकृतिनुं एकेकुं बंधस्थानक होय, तिहां जांगा मिथ्यात्वे छ, सास्वादनें चार, मिश्रें बे, अविरतियें बे, देशविरतियें बे, प्रमत्तें बे अने अप्रमत्तें तथा अपूर्वकरणे अरतिशोक, ए युगलना अजावें एकविध बंधने लीधे एकेको जांगो होय. तथा पंचानिअट्टिठाणा के० अनिवृत्ति बादरे पांच, चार, त्रण, बे अने, एक, ए पांच बंधस्थानक, पांच जांगें होय. तिहां जांगो एकेको होय. बंधोवरमोपरंततो के० तेवार पछी सूक्ष्मसंपरायादिक गुणठाणे मोहनीय कर्मनो बंध नथी, माटें बंधने अजावें मात्र उदयस्थानकज होय, ते कहे छे. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ४८ ॥

अथ उदयस्थानान्याह ॥ हवे चौद गुणठाणे मोहनीयकर्मनां उदयस्थानक कहे छे.

सत्ताइ दसउ मिछे, सासायण मीसए नवुक्कोसो ॥
छाई नवउ अविरई, देसे पंचाइ अठेव ॥ ४९ ॥

अर्थ- मिछे के०) मिथ्यादृष्टिने सत्ताइदसउ के० सातथी दश पर्यंत ७-८-९-१० ए चार उदयस्थानक होय. तिहां जांगानी चोवीशी पूर्वे कही, ते रीतें अहीं पण आठ चोवीशी जाणवी. तथा सासायणमीसएनवुक्कोसो के० सास्वादन अने मिश्र, ए बे गुणठाणे सातथी मांमीने नव पर्यंत सात, आठ अने नव, ए त्रण उदयस्थानक होय. तिहां सास्वादने चार चोवीशी अने मिश्रे पण चार चोवीशी जांगानी उपजे तथा छाईनवउअविरई के० अविरति गुणठाणे छथी मांमीने नव पर्यंत एटले छ, सात, आठ अने नव,ए चार उदयस्थानक होय. तिहां जांगानी चोवीशी आठ उपजे,तथा देसेपंचाइअठेव के० देशविरति गुणठाणे पांचथी मांमीने आठ पर्यंत एटले पांच, छ, सात अने आठ, ए चार उदय स्थानक होय. तिहां पण जांगानी आठ चोवीशी उपजे ॥ इति स० ॥ ४९ ॥

विरए खउवसमिए, चउराई सत्त छच्च पुव्वंमि ॥
अनियट्टि बायरे पुण, इक्कोव डुवेव उदयंसा ॥५०॥

अर्थ- विरएखउवसमिए के० श्रेणीथी हेठे वर्त्ततो तेने क्षायोपशमिक विरतो कहीयें. ते क्षायोपशमिक

विरति प्रमत्त तथा अप्रमत्त गुणठाणावालो जाणवो. तिहां प्रमत्त अने अप्रमत्तें प्रत्यक प्रत्येक, चउराइसत्त के० चारथी मांमीने सात पर्यंत चार, पांच, ब अने सात, ए चार उदयस्थानक होय, तिहां नांगानी आठ चोवीशी प्रमत्ते अने आठ चोवीशी अप्रयत्तें उपजे तथा बच्चपुवंमि के० अपूर्वकरणगुणठाणे चारथी मांमीने ब पर्यंत एटले चार, पांच अने ब, ए त्रणउदयस्थानक होय. तिदां चार चोवीशी नांगानी थाय. तथा अनियट्टिबायरेपुण के० वली अनिवृत्तिवादर गुणठाणाने विषे इक्कोवडुवेवउदयंसा के० एक अथवा वे उदयस्थनक होय. तिहां संज्वलना चार कपाय मांहेलो एक कपाय अने त्रण वेदमांहेलो एक वेद, ए बे प्रकृतितुं स्थानक होय. तिहां चार कषायने त्रण वेदना विकल्पें गुणतां वार नांगा थाय. तेवार पछी वेदनो उदय टले थके एकना उदयनुं स्थानक रहे, ते चतुर्विध, त्रिविध, द्विविध अने एकविध वंधने विषे पामीयें. तिहां यद्यपि पूर्वे चतुर्विधवंधें चार, त्रिविधवंधें त्रण,द्विविधवंधे वे अने एकविधवंधें एक, एवं दश उदय नांगा कह्या बे. तो पण अहींआं सामान्य विवक्षायें चार, त्रण, वे अने एक, ए चार वंधस्थानकनी अपेक्षायें एकेक नांगो लेखवतां चार नांगा विवक्षीयें, एटले नवमे गुणठाणे शोल नांगा होय

एगं सुहुम सरागो, वेएइ अवेअगा नवे सेसा ॥
नंगाणं च पमाणं, पुव्वुद्दिठेण नायवं ॥ ५१ ॥

अर्थ— एगंसुहुमसरागो के० सूक्ष्मसंपराय गुणठाणे एक कीटिकृत संज्वलनो लोन वेएइ के० वेदे, ते माटें एकनुं उदयस्थानक होय. तेनो एक नांगो होय एटले दशमे गुणठाणे वंध विना एक संज्वलना लोननो उदय होय. अने अवेअगानवेसेसा के० शेष उपरला उपशांतमोहादिक चार गुणठाणे मोहोदय नथी, माटें अवेदक होय केमके तिहां मोहनीयनो उदय न होय. अहींआं मिथ्यात्वादिक गुणठाणे उदयस्थानकना नंगाणंचपमाणं के के० नांगानुं प्रमाण अनें नांगानुं उपजाववुं ते, पुव्वुद्दिठेणनायवं के० पूर्वें मोहनीयना उदयस्थानक विचारवाने अवसरें देखाड्यां बे तेमज पूर्वोक्त प्रकारें जाणवां. ॥ इति ॥ ५१ ॥

हवे ए दशादिक उदयस्थानकें गुणठाणा आश्रयी नांगानी संख्या कहे बे.

इक्कग बक्किक्कियारि, क्कारस इक्कार सेव नव तिन्नि ॥
एए चउवीस गया, बारडुगं पंच इक्कंमि ॥ ५२ ॥

अर्थ— दशने उदये इक्कग के० एक चोवीशी नांगानी मिथ्यात्व गुणठाणे जाणवी, केमके ए दशनो उदय, मिथ्यात्वेंज बे माटें तथा नवने उदयें बड के० ब चोवीशी नांगानी, तेमध्यें मिथ्यात्वें त्रण, सास्वादने एक, मिश्रें एक अने अविरतियें एक. तथा आठने उदयें इक्कियार के० अगीआर चोवीशी. ते मध्यें मिथ्यात्वें त्रण, सास्वादने वे, मिश्रे वे, अविरतियें त्रण अने देशविरतियें एक. तथा सातने उदयें पण इक्कारस के० अगीआर चोवीशी, तेमध्यें पहले, वीजे अने त्रीजे, गुणठाणे एकेकी, चोथे अने पांचमे त्रण त्रण, तथा बठे अने सातमे एकेक, तथा बने उदयें पण इक्कारसेव के० अगीआर चोवीशी, तिहां चोथे अने आठमे एकेकी तथा पांचमे, बठे अने सातमे त्रण त्रण, तथा पांचने उदयें नव के० नव चोवीशी. तिहां एक देशविरतियें तथा प्रमत्त अने अप्रमत्तें त्रण त्रण अने अपूर्वकरणे वे तथा चारने उदयें तिन्नि के० त्रण चोवीशी. तिहां प्रमत्त, अप्रमत्त अने अपूर्वकरणें एकेकी जाणवी. एएचउवीसगया के० ए सर्व मलीने वावन चोवीशी थइ. तथा डुगं के० वेने उदयें वार के० वार नांगा अने इक्कंमि के० एकने उदयें पंच के० पांच नांगा, एम सर्व मली वावन चोवीशी अने उपर सत्तर नांगा थया ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ५२ ॥

हवे सर्व नांगानी शरवाले संख्या कहे छे.

बारस पणसठिसया, उदय विगप्पेहि मोहिश्रा जीवा ॥
चुलसीई सत्तुत्तरि, पयविंद सएहि विन्नेश्रा ॥ ५३ ॥

अर्थ– बावन चोवीशीने चोवीश गुणा करी द्विकोदयना बार अने एकोदयना पांच, एवं सत्तर नांगा नेलीयें, तेवारें बारसपणसठिसया के० बारशें ने पांशठ नांगा थाय. उदयविगप्पेहिमोहिआजीवा के० एटला उदयने नांगे करीने सर्व संसारी जीव मोहनीयकर्में मोह्या मुंफाणा पड्या छे. हवे तेनी पदसंख्या कहे छे. अहींआं मिथ्यात्व, अनंतानुबंधी क्रोध इत्यादिक मोहप्रकृतिने पय के० पद एवी संज्ञा कही छे. तेना विंदसएहि के० वृंद जे दश, नव, इत्यादिक उदय नांगाना पद एटले प्रकृति तेना शतक एटले शेंकडा केटला थाय? ते कहे छे. चुलसीई के० चोराशी शो अने उपर सत्तुत्तरी के० सत्तोतेर थाय एटला मोहनीय कर्मना पदवृंदें करी सर्व जीव मुंफाणा थका विन्नेश्रा के० जाणवा. अहीं एकेका नांगामांहे मोहनीयनी जेटली प्रकृति बोलाय ते नांगामांहे तेटलां पद कहीये. जेम दशने उदयें एक चोवीशी माटे दशने दश गुणा करीये तेवारें दश चोवीशी थाय. नवने उदयें छ चोवीशी माटे छ गुणा करतां चोपन चोवीशी थाय, एम आठने उदयें अगीआर चोवीशीयें गुणतां अठ्याशी, सातने अगीआरें गुणतां सत्त्योतेर, छने अगीआरें गुणतां छाशठ, पांचने नवें गुणतां पीस्तालीश, चारने त्रणे गुणतां बार, ए सर्व मली त्रणशेंने बावन चोवीशी थाय. ते एकेकमध्यें चोवीश छे माटे चोवीश गुणा करतां (८४४८) थाय. ते मध्यें द्विकोदयना बारने बुगुणा करतां चोवीश थाय तथा एकोदयना पांच, एवं उंगणत्रीश नेलीयें तेवारें (८४७७) एटला मोहनीयनां पदवृंद गुणगणानी अपेक्षायें थाय ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ५३ ॥

अथ मिथ्यादृष्ट्यादिषु उदयनंगसूचिकानाष्यगाथामाह ॥ हवे मिथ्यात्वादिक गुणगणे प्रत्येकें मोहनीयना उदय नांगा प्ररूपवाने अर्थें नाष्यगाथा कहे छे.

अठग चउ चउ चउर, ठगाय चउरो अ हुंति चउवीसा ॥
मिछाइ अपुव्वंता, बारस पणगं च अनिअट्टी ॥ ५४ ॥

अर्थ– मिछाइअपुव्वंता के० मिथ्यात्वथी मांडीने अपूर्वकरणनामा आठमा गुणगणा पर्यंत अनुक्रमें नांगा कहे छे. एटले मिथ्यात्वें अठग के० आठ चोवीशी, सास्वादने चउ के० चार चोवीशी, मिश्रें चउ के० चार चोवीशी, तेवार पछी चोथे, पांचमे, छठे अने सातमे, ए चउरठगाय के० चार गुणगणे आठ आठ चोवीशी अने आठमे गुणगणे चउरोअहुंतिचउवीसा के० चार चोवीशी नांगानी उपजे. एम मिथ्यात्वथी मांडीने अपूर्वकरण लगें बावन चोवीशी नांगानी थाय. पछी बारसपणगंचअनिअट्टी के० अनिवृत्ति गुणगणे बेने उदयें बार नांगा अने एकने उदयें चार नांगा तथा एक नांगो एकोदयें सूक्ष्मसंपरायनो एवं सत्तर नांगा उपर थाय. तेनी साथें बावन्न चोवीशीना (१२४८) मेलवतां (१२६५) नांगा थाय. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ५४ ॥

अथैषां नंगानां पदानां योगादिनिर्गुणानाह ॥ हवे ए मोहनीयना उदय नांगा तथा उदय पदवृंद ते योग, उपयोग अने लेश्या साथें गुणवा, ते उपदेश कहे छे.

जोगोवउंग लेसा, इएहिं गुणिआ हवंति कायवा ॥
जे जब गुणठाणे, हवंति ते तब गुणकारा ॥ ५५ ॥

अर्थ- जोगोवउंगलेसाइएहिं के० योग, उपयोग, अने लेश्यादिकें करीने उदय जांगा तथा पदवृंद ते गुणिआहवंतिकायव्वा के० गुणा करवा ते जेजज्ञगुणठाणे के० मिथ्यात्वादिक गुणठाणें जे जिहां योग, उपयोग, लेश्या, जेटलां हवंति के० होय. तेतज्ञगुणकारा के० ते तिहां तेटला गुणा करवा. ॥ ५५ ॥

तिहां प्रथमयोगना गुणाकारनी जावना लखीयें डैयें. चार मनोयोग, चार वचन योग अने औदारिक काययोग, ए नव योग तो मिथ्यात्वथी मांडीने दशमा गुणठाणा पर्यंत दशे गुणठाणे होय. ते दश गुणठाणाना सर्वसंख्यायें उदयजांगा (१२६५) डे. तेने नव योग साथें गुणतां (११३८५) उदयना जांगा थाय.

तथा वली मिथ्यादृष्टिने वैक्रिय काययोगें वर्त्तता आठ चोवीशी जांगानी होय. तथा वैक्रियमिश्र, औदारिकमिश्र अने कार्मण, ए त्रण योगें वर्त्तता मिथ्यात्वीने प्रत्येकें आठना उदयनी एक, नवना उदयनी बे अने दशना उदयनी एक, एवं चार चार चोवीशी जांगानी अनंतानुबंधीआ सहितवाली पामीयें, परंतु बीजी चार चोवीशी अनंतानुबंधीआना उदय विनानी न पामीयें, जे जणी जेणे पूर्वे सम्यक्त्वें करी अनंतानुबंधीआ विसंयोज्या होय, ते वली कर्मवशें परिणामनी परावर्त्तियें मिथ्यात्व पामे तेवारें फरी अनंतानुबंधीआ बांधवा मांडतां मात्र बंधावलिका लगेंज अनंतानुबंधीआनो उदय न पामीयें अने एवी रीतें जे अनंतानुबंधीआ विसंयोजीने मिथ्यात्वें आवे, तेनुं जघन्यथी पण अंतरमुहूर्त्तायुतो अवश्य होय. केमके अनंतानुबंधीआना उदय विना मिथ्यात्वीने काल करवो निषेध्यो डे. ते जीव, तिहां रह्यो मिथ्यात्व प्रत्ययें वली अनंतानुबंधीया बांधे ते उदय आव्या पढी मरण पामीने जेवारें बीजे स्थानकें जाय, तेने वचालें अपांतरालगतियें वर्त्तता तथा उपजती वेलायें ए त्रण योग अनंतानुबंधीना उदय विनाना मिथ्यात्वीने होय. तिहां कार्मणयोग वाटें वर्त्तता जीवने होय, तथा औदारिकमिश्र योग तिर्यंच मनुष्यने उपजती वेलायें होय, अने वैक्रियमिश्र देव तथा नारकीने उपजती वेलायें होय. ए प्रायिक बोल डे. अन्यथा मिथ्यात्वी तिर्यंच मनुष्यने वैक्रियशरीर करतां तथा मूकतां पण वैक्रियमिश्र योग होय, पण ते चूर्णिकारें अहींआं विवद्युं नथी, एम आगल पण चूर्णिकारनो मत जाववो. ते माटें ए त्रण योगने विषे अनंतानुबंधीआना उदयरहितनी चार चार चोवीशी जांगानी डे. ते न पामीयें बाकी चार चार चोवीशीज पामीयें शरवाले वीश चोवीशी मिथ्यात्वें होय. तथा सास्वादने कार्मणयोगें चार, वैक्रियकाय योगें चार, अने औदारिक मिश्रकाययोगें चार, एवं बार चोवीशी होय, तथा मिश्रदृष्टिने वैक्रिय काययोगें चार चोवीशी होय. तथा अविरति सम्यक्दृष्टिने मात्र वैक्रिय काययोगेंज आठ चोवीशी होय.

तथा देशविरतियें वैक्रिययोगें आठ अने वैक्रियमिश्र योगें आठ, एवं शोल चोवीशी थाय तथा प्रमत्त साधुने पण वैक्रिय तथा वैक्रियमिश्रयोगें प्रत्येकें आठ आठ चोवीशी गणतां, शोल चोवीशी थाय तथा अप्रमत्त साधुने वैक्रिय योगे आठ चोवीशी अने वैक्रिय मिश्रतो अप्रमत्तने न होय, केमके चोथा गुणठाणाथी उपरांत वैक्रिय तथा वैक्रियमिश्रकाय योगलब्धि प्रत्ययिक होय. तेमांहे वैक्रिय मिश्रकाययोग तो वैक्रियशरीर आरंजतां तथा मूकतां वखतज होय, अने अप्रमत्त साधुने तो विशुद्धपणाथी लब्धि प्रयुंजवाने अजावें वैक्रियनुं आरंजवुं नथी तथा मूकवुं पण नथी अने प्रमत्त साधुने वैक्रिय आरंजी पढी विशुद्धिने वशें वैक्रिय शरीर डतां अप्रमत्त थाय, ते अपेक्षायें अप्रमत्तने वैक्रियकाययोग होय, ते माटें अप्रमत्ते वैक्रियनी आठ चोवीशी कही एटले शरवाले वैक्रिययोगें मिथ्यात्वें आठ, सास्वादने चार, मिश्रें चार, अविरतियें आठ, देशविरतियें आठ, प्रमत्तें आठ, तथा अप्रमत्तें आठ, एवं अडतालीश चोवीशी थइ. तथा वैक्रियमिश्रकाययोगें मिथ्यात्वें चार देशविरतियें आठ अने प्रमत्तें आठ, एवं वीश चोवीशी थइ तथा औदारिक मिश्रयोगें मिथ्यात्वें चार अने सास्वादने चार, एवं आठ चोवीशी थाय. तथा कार्मणयोगें पण मिथ्यात्वें चार अने सास्वादने चार, एवं आठ चोवीशी थाय. एम सर्व मली चोराशी चोवीशी जांगानी

थाय. तेने चोवीशे गुणतां (२०१६) भांगा थाय. ते पूर्वोक्त नव योग साथे गुणेला (११३८५) भांगा साथे मेलवतां (१३४०१) भांगा थया.

हवे वैक्रियमिश्रने सास्वादने तथा चोथे गुणठाणे कार्मणयोगें वर्त्तताने विशेष छे. ते भणी तेना भांगा जूदा कही देखाडे छे. वैक्रिय मिश्रयोगें सास्वादने वर्त्तताने नपुंसकवेदनो उदय न होय, जे भणी वैक्रिय मिश्रयोगी नपुंसकवेदीने नारकी प्रमुखमांहे सास्वादने वर्त्ततां उपजवुं नथी ते भणी वैक्रियमिश्रयोगें जे चार चोवीशी उदय भांगानी छे, ते मध्येंथी नपुंसकवेदथी उत्पन्न थयेला आठ, आठ भांगा टले. बाकी शोल शोल भांगा रहे माटें चार चोवीशीने ठामे चार षोडशक भांगा सास्वादने वैक्रियमिश्र योगीने होय.

तथा अविरति सम्यक्दृष्टि वैक्रियमिश्र तथा कार्मणयोगी, ए बेहुने स्त्रीवेदनो उदय न होय जे भणी वैक्रिय काययोगी अविरति सम्यक्दृष्टि जीव, स्त्रीवेदमांहे न उपजे, ते माटे चोथे गुणठाणे ए बेहु योगें वर्त्तताने आठ, आठ चोवीशीने ठामे आठ आठ षोडशक भांगा होय. अहींआं केवल स्त्रीवेदना विकल्पथी उपजेला आठ आठ भांगा, चोवीशी चोवीशीमांहेथी काढीये. ए टीकाकारनुं मत अवलंबीने कह्युं छे अन्यथा चूर्णिमांहे तो कदाचित् स्त्रीवेदीमांहे पण अवतरे. एम पण कह्युं छे. तेनो पाठ " कयावि हुज्ज इत्थिवेअगेसुवि वेउव्वि मीसगस्स "

तथा प्रमत्तसाधुने आहारक तथा आहारकमिश्र ए बे योगें वर्त्ततां स्त्रीवेदनो उदय न होय, जे भणी आहारकमिश्रयोग चौद पूर्वधर पुरुषनेज होय स्त्रीने तो चौद पूर्वनुं भणवुं निषेध्युं छे जे भणी सूत्रे कह्युंछे के " तुच्छागारवबहुला, चलिंदिआ दुब्बलाअधीइए ॥ इअ अइसेस ज्झयणा, भूअवाउ अ नो छीणं ॥१॥ भूतवाद के० दृष्टिवाद जे बारमुं अंग, ते स्त्रीने न भणाववुं, जे भणी स्त्रीजाति स्वभावें तोछडी होय छे तेमाटें गर्व घणो करे, विद्या जीरवी न शके. इन्द्रिय चंचल होय, बुद्धि उछी होय, ते माटे ए अतिशय पाठ भणी स्त्रीने निषेध्युं छे ते दृष्टिवादमांहे चोथे अधिकारे पूर्व छे माटे पूर्व भणयाविना स्त्री आहारक शरीर न करे, ते माटे प्रमत्त अप्रमत्त गुणठाणे प्रत्येक एकेकायोगे उदय भांगानी आठ आठ चोवीशी मांहेथी स्त्री वेदना त्रीजा भागना आठ भांगा कहाडतां शेष शोल षोडशक भांगा होय.

तथा अप्रमत्त साधु एक आहारकयोगीज होय, परंतु आहारकमिश्रयोगी न होय, केमके ए योगतो आहारक शरीर आरंभतां तथा मूकतां होय, ते तो अप्रमत्त साधुने लब्धिनुं प्रयुंजवुं नथी तेभणी अंही भांगानां आठ षोडशक होय. ए सर्व चुम्मालीश षोडशक थयां. ते चुम्मालीशने शोलें गुणतां (७०४) भांगा थाय, ते पूर्वोक्त (१३४०१) मध्यें मेलवतां (१४१०५) उदय भांगा थया.

तथा औदारिक मिश्रकाययोगीने चोथे गुणठाणे स्त्रीवेद अने नपुंसकवेदनो उदय न होय, तेमांहे औदारिक मिश्रयोगी सम्यक्दृष्टिने उपजवुं नथी ते भणी ए चोथे गुणठाणे आठ चोवीशीने स्थानकें केवल पुरुषवेद विकल्पना औदारिकमिश्रयोगें आठ अष्टक भांगा होय. अहींआं बे वेदना शोल भांगा प्रत्येक चोवीशी मध्येंथी टालवा. ए प्रायिक बोल जाणवो, अन्यथा ब्राह्मी, सुंदरी, मल्लीनाथ, राजीमती प्रमुख सम्यक्दृष्टि थकां अहीआं स्त्रीवेदें उपन्यां, तिहां उपजतां औदारिकमिश्रयोग केम न होय, माटे ए केम घटे? ए आठ अष्टकना चोशठ भांगा पूर्वला (१४१०५) मांहे मेलवतां (१४१६९) उदय भांगा थया ५५

अथ पदवृंदानि योगगुणितानि भाव्यंते. तत्रोदयप्ररूपिका भाष्यगाथामाह ॥ हवे उदयपदवृंद योग साथें गणवां, ते भावे छे. तिहां चौद गुणठाणे उदय पदवृंद प्ररूपवाने अंतर भाष्यगाथा कहे छे.

अठ्ठी बत्तीसं, बत्तीसं सठि मेव बावन्ना ॥
चोआल दोसु वीसा, मिच्छा माईसु सामन्नं ॥ ५६ ॥

अर्थ- मिथ्यात्व गुणठाणे अडठी के० अडशठ पद, सास्वादनें बत्तीसं के० बत्रीश पद, मिश्रें बत्तीसं के० बत्रीश पद, अविरतियें सट्ठि के० शाठ पद, मेव के० एमज देशविरतिये बावन्ना के० बावन पद, तेवार पछी प्रमत्त अने अप्रमत्तें ए दोसु के० बे गुणठाणे प्रत्येकें चोआल के० चुम्मालीश चुम्मालीश पद होय. तथा अपूर्वकरणें वीसा के० वीश पद होय. ए सर्व मली (३५२) पद होय. एटली चोवीशी थाय. मार्टें एने चोवीश गुणा करतां (८४४८) थाय अने अनिवृत्तिबादरें द्विकोदयना बार जांगा तेमाटें तेने बमणा करीयें, तेवारें चोवीश थाय. तेनी साथें एकोदयना पांच जांगा मेलवतां उंगणत्रीश थाय. ते पूर्वला (८४४८) मध्यें जेलतां (८४७७) एटलां मोहनीयना उदय पदवृंद मिछामाईसुसामन्नं के० मिथ्यात्व आदें देइने सर्व गुणठाणे थइने सामान्यपणे थाय. हवे उदय पदवृंद योग साथें गणवां. ते जावीयें छैयें. तिहां पूर्वोक्त (८४७७) पदवृंद थयां छे तेने चार मनोयोग, चार वचनयोग, तथा औदारिककाययोग, ए नव योग तो दशमा गुणठाणा लगें ध्रुव होय माटें नवे योग साथें गुणतां (७६२९३) पदवृंद नवयोगसाथें गुणतां थाय. मिथ्यात्व गुणठाणे सातना उदयनी एक चोवीशी जांगानी छे तेमाटें सात एकुं सात तथा आठना उदयनी त्रण चोवीशी छे माटें आठ त्रिक चोवीश, एम नव त्रिक सत्तावीश, दशएकुं दश, एम मिथ्यात्वें अडशठ पद थाय तथा तेवार पछी सर्व गुणठाणे जेटलां जेटलां उदयस्थानक होय. ते एकेका उदयें जेटली जेटली जांगानी चोवीशी छे तेटली उदयना आंक साथें गुणीयें, तेवारें पद थाय.

हवे वैक्रिययोगें मिथ्यात्वें अडशठ पद, आठ चोवीशी छे तेमाटें. अने वैक्रियमिश्रें अनंतानुबंधीसहित चार चोवीशी पामीयें, तेमाटें आठनो उदय एक जेदे, माटें आठ एकुं आठ अने नवनो उदय बे जेदे, माटे नवडु अढार अने दशनो उदय एक जेदे, माटे दशएकुं दश, एवं छत्रीश पद थयां. तेमज औदारिकमिश्रें पण छत्रीश अने कार्मणें पण छत्रीश, शरवाले (१७६) मिथ्यात्व गुणठाणे चार योगनां उदयपद थाय. तथा सास्वादने वैक्रिययोगें बत्रीश, औदारिकमिश्रें बत्रीश, कार्मणे बत्रीश, मली छन्नुं थाय. तथा मिश्रगुणठाणे वैक्रिययोगें बत्रीश थाय. एम त्रण गुणठाणे मली (३०४) उदय पद थाय. तथा वैक्रिययोगें चोथे गुणठाणे शाठ, पांचमे बावन्न, छठे चुम्मालीश अने सातमे चुम्मालीश, शरवाले बशो उदयपद थाय. तेनी साथें आगल त्रण गुणठाणाना (३०४) जेलतां (५०४) थाय.

तथा वैक्रियमिश्रयोगें देशविरतियें बावन्न, प्रमत्तें चुम्मालीश, शरवाले छन्नुं थया. ते पूर्वोक्त पांचशो चार साथें जेलतां छशो उदयपदनी चोवीशी थाय, ए सर्वनो विधि पूर्वें उदय जांगामां कह्यो छे तेने चोवीशगुणा करतां (१४४००) पद थाय.

तथा वैक्रियमिश्रयोगें सास्वादने नपुंसकवेद न होय, ते जणी बत्रीश षोडशक थाय तथा चोथे गुणठाणे वैक्रियमिश्र तथा कार्मणयोगें स्त्रीवेद न होय माटें शाठ शाठ षोडशक होय. एवं (१५२) षोडशक थयां. तथा प्रमत्तें अने अप्रमत्तें, ए बे गुणठाणे आहारक योगीने स्त्रीवेद न होय माटे बे वेद आश्री प्रत्येक गुणठाणे चुम्मालीश चुम्मालीश षोडशक थाय अने प्रमत्तें आहारक मिश्रयोगीना चुम्मालीश षोडशक लेवां. एवं सर्व मली (२८४) षोरूषकने शोल गुणां करतां (४५४४) थाय तेनी साथें पूर्वला(७६२९३) तथा (१४४००) मेलवतां (९५२३७) थया. तथा औदारिकमिश्रयोगीने चोथे गुणठाणे स्त्रीवेद तथ नपुंसकवेद न होय, ते जणी तिहां मात्र पुरुषवेदनाज शाठ अष्टक जांगा लेवा तेना (४८०) थाय. ते पूर्वला राशिमांहे जेलतां (९५७१७) एटला पदवृंद योगसाथें गुणतां थाय. यडुक्तं "सत्तर सत्तसया, पण नउई सहस्स पयसंखा" इति वचनात्.

हवे उपयोग साथें गुणतां जे उदय जांगा होय, ते कहीयें छैयें. तिहां मिथ्यात्व अने सास्वाद ए बे गुणठाणे प्रत्येकें एक मतिअज्ञान, बीजुं श्रुतअज्ञान, त्रीजुं विन्नंगअज्ञान, चोथुं चक्षुदर्शन, पांचमुं अचक्षुदर्शन

ए पांच उपयोग होय, तथा त्रीजे, चोथे अने पांचमे ए त्रण गुणगाणे त्रण ज्ञान अने अवधिदर्शन स हित त्रण दर्शन, एवं छ उपयोग प्रत्येकें होय, तथा छठाथी दशमा गुणठाणा लगे तेहीज छ उपयोग साथें सातमुं मनःपर्यवज्ञान पण होय, माटें सात उपयोग होय.

तिहां मिथ्यात्वें आठ अने सास्वादने चार, एवं बार चोवीशी भांगानी बे गुणगाणे मलीने छे. तेने पांच उपयोग साथें गुणतां शाठ चोवीशी थाय. तथा मिश्रे चार, अविरतियें आठ अने देशविरतियें आठ, एवं त्रण गुणगाणे वीश चोवीशी भांगानी छे. तेने छ उपयोग साथें गुणतां (१२०) उदय भांगानी चोवीशी थाय. तथा प्रमत्तनी आठ, अप्रमत्तनी आठ, अपूर्वकरणनी चार, एवं त्रण गुणगाणानी वीश चोवीशीने सात उपयोग साथें गुणतां (१४०) चोवीशी उदय भांगानी थाय. अहीं सुधी सर्व मली (३२०) चोवीशी उदय भांगानी थइ. तथा जे आचार्य, मिश्रगुणगाणे पण पांच उपयोग माने छे. तेना मतें (३१६) चोवीशी थाय. तिहां पहेला मतें (३२०) ने चोवीश गुणा करतां (७६८०) भांगा थाय. अने बीजा आचार्यना मतें चार चोवीशी काहाडी नाखतां (३१६) ने चोवीश गुणा करतां (७५८४) भांगा थाय. तेवार पछी द्विकोदयना बार भांगा अने एकोदयना पांच, एवं सत्तर भांगाने सात उपयोग साथें गुणतां (११९) भांगा थाय ते पूर्वली राशिमांहे भेलतां (७७९९) उदय भांगा थाय, तथा मिश्रगुणगाणे पांच उपयोग माने, तेना मतें (७७०३) उदयस्थान भांगा थाय.

हवे एनां पदवृंद विचारे छे. तिहां मिथ्यात्वें सामान्य पद अडशठ अने सास्वादने बत्रीश, एवं एकशो थयां तेने पांच उपयोग साथें गुणतां पांचसें पद थाय. ए चोवीशीना आदि पद ते भणी चोवीश गुणा करतां बार हजार पदवृंद थाय.

तथा मिश्रें बत्रीश, अविरतियें शाठ अने देशविरतियें बावन्न, ए त्रण गुणगाणाना (१४४) सामान्यपद छे तेने छ उपयोग साथे गुणतां (८६४) चोवीशी उदयपदनी थाय, तेने चोवीश गुणा करतां (२०७३६) पदवृंद थाय.

तथा प्रमत्तें चुम्मालीश, अप्रमत्तें चुम्मालीश, अने अपूर्वकरणे वीश, एम त्रण गुणगाणे थइ (१०८) सामान्यपद थाय. तेने सात उपयोग साथें गुणतां (७५६) पद थाय. तेने चोवीश गुणा करतां (१८१४४) पदवृंद थाय. ए सर्व मली (५०८८०) एटला दश उपयोग साथे आठ गुणगाणे पदवृंद थाय. तेमध्यें द्विकोदयना चोवीश अने एकोदयना पांच, ए उंगणत्रीशने सात उपयोग साथें गुणतां (२०३) थाय. ते पूर्वला पदवृंद राशिमध्यें भेलीयें, तेवारें (५१०८३) एटला दश उपयोगना दश गुणगाणे थइ पदवृंद थाय तथा पूर्वला मतांतरें सर्व सामान्यपद (२०८८) होय तेने चोवीश गुणा करतां (५०११२) थाय, ते मांहे (२०३) द्विकोदयवालां पद भेलतां (५०३१५) पदवृंद उपयोग साथे थाय.

हवे लेश्यासाथें मोहनीयना उदय भांगा विचारे छे, तिहां मिथ्यात्वथी मांडीने चोथा गुणगाणा लगें छए लेश्या होय माटे चार गुणगाणानी चोवीश चोवीशी ने छ लेश्या साथें गुणतां (१४४) चोवीशी थाय. तथा पाचमे, छठे अने सातमे ए त्रण गुणगाणे कृष्णादिक त्रण लेश्यामांहे देशविरति तथा सर्वविरतिनुं पडिवजवुं न होय तेथी प्रथमनी त्रण लेश्या अहींआं निषेधी माटे बाकी तेजो, पद्म अने शुक्ल, ए त्रण लेश्या होय, अन्यथा देशविरति तथा सर्वविरति लह्या पछी तो छ लेश्या पण होय. ए वचन विरोध न विचारवो, माटे ए त्रण गुणगाणानी चोवीश चोवीशीने त्रण लेश्यायें त्रिगुणा करतां बहोत्तेर चोवीशी थाय. तथा अपूर्वकरण गुणगाणे एक शुक्ललेश्याज होय, माटे चार चोवीशी होय. ए सर्व मली बशे ने वीश थाय तेने चोवीश गुणा करतां (५२८०) भांगा थया. तेमध्यें द्विकोदयना बार अने एकोदयना पांच, ए सत्तरमध्यें तो एकज शुक्ललेश्या होय, माटे ते सत्तर भांगा भेलतां (५२९७) उदय भांगा लेश्या साथें थाय.

हवे लेश्यायें पदवृंद कहे छे. तिहां मिथ्यात्वें अरुशठ, सास्वादने बत्रीश, मिश्रें बत्रीश अने अविरतियें शाठ, शरवाले (१९२) सामान्य पद होय. तेने छ लेश्यायें गुणतां (११५२) थाय. तथा देशविरतियें बावन्न, प्रमत्तें चुम्मालीश अने अप्रमत्तें चुम्मालीश. एवं (१४०) तेने त्रण लेश्यायें त्रिगुणा करतां (४२०) थाय. तथा अपूर्वकरणे वीश तिहां एक शुक्ल लेश्यायें गुणतां वीश थाय एम शरवाले (१५९२) लेश्यायें सामान्यपद थाय. तेने चोवीश गुणा करतां (३८२०८) थाय. तेमध्यें द्विकोदयना चोवीश अने एकोदयना पांच, नेलतां (३८२३७) एटला पदवृंद लेश्या साथें गुणतां थाय. एनी गाथा कहे छे " तिगहीणा तेवन्ना, सयाउ उदयाण हुंति सेसाउ ॥ अडतीस सहस्साइं, पयाण सयदोय सगतीसा ॥ १ ॥" एम योग उपयोग लेश्या साथे मोहनीयना उदयस्थानकना नांगा विचारया. वली सुबुद्धियें विशेषें विचारवा ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ५६ ॥

अथ सत्तास्थानान्याह ॥ हवे गुणठाणे मोहनीयकर्मनां सत्तास्थानक कहे छे.

तिन्नेगे एगेगं, तिगमीसे पंच चउसु तिग पुव्वे ॥
इक्कारबायरंमिउ, सुहुमो चउतिनि उवसंते ॥ ५७ ॥

अर्थ– तिन्नेगे के० एक मिथ्यात्वगुणठाणे त्रण सत्तास्थानक होय, तिहां जे त्रण पुंज करी मिथ्यात्वें जाय, तेने अठावीशनी सत्ता, तेमध्येंथी सम्यक्त्व पुंज उवेल्या पछी सत्तावीशनी सत्ता, मिश्रपुंज उवेल्या पछी अथवा अनादि मिथ्यात्वीने छवीशनी सत्ता जाणवी. एनी नावना सर्व पूर्वें मोहनीयनां सत्तास्थानक सामान्यें विचारवाने प्रस्तावें विस्तारें नावी छे. तेमाटें अहींआं नथी नावता तथा एगेगं के० एक सास्वादने एकज अठावीशनुं सत्तास्थानक होय, जे नणी ए गुणठाणुं त्रण पुंज छतां सम्यक्त्व वमतांज होय, तेमाटें. तथा तिगमीसे के० मिश्रगुणठाणे त्रण सत्तास्थानक होय. तिहां त्रिपुंजीने अठावीशनुं, सम्यक्त्व उवेलें सत्तावीशनुं तथा अनंतानुबंधीआ विसंयोज्या पछी जे पडतो मिश्रे आवे, तेने चोवीशनुं सत्तास्थानक जाणवुं तथा चोथे, पांचमे, छठे अने सातमे ए चउसु के० चार गुणठाणे प्रत्येकें पंच के० पांच पांच सत्तास्थानक होय, तिहां त्रण पुंज छतां अठावीशनुं, अनंतानुबंधीआ विसंयोज्ये चोवीशनुं, तेमध्येंथी मिथ्यात्व क्षय गये त्रेवीशनुं, तेमांथी मिश्रक्षयें बावीशनुं, तेमांथी सम्यक्त्व क्षयें एकवीशनुं ए सत्तास्थानक क्षायिक सम्यक्दृष्टिने होय. तथा तिगपुव्वे के० अपूर्वकरण गुणठाणे त्रण सत्तास्थानक होय, तिहां क्षायिक सम्यक्दृष्टिने क्षपकश्रेणीयें अथवा उपशमश्रेणीयें एकवीशनुं सत्तास्थानक तथा औपशमिक सम्यक्त्वे उपशमश्रेणीयें अठावीश अने चोवीशनुं सत्तास्थानक होय, तथा इक्कारबायरंमिउ के० बादर संपरायें अगीआर सत्तानां स्थानक होय. तिहां अठावीश अने चोवीश उपशमश्रेणीनी अपेक्षायें अने एकवीशनी सत्ता, उपशमश्रेणीयें क्षायिक सम्यक्दृष्टिने होय, अथवा क्षपकश्रेणीयें पण ज्यां सुधी आठ कषायनो क्षय नथी कस्यो, तिहां लगें एकवीशनी सत्ता होय, तेवार पछी आठ कषायना क्षयें तेरनी सत्ता तेमांथी नपुंसकवेदक्षयें बारनी सत्ता, स्त्रीवेद क्षये अगीआरनी सत्ता, हास्य षट्कने क्षयें पांचनी सत्ता, पुरुषवेद क्षयें चारनी सत्ता, संज्वलनक्रोध क्षयें त्रणनी सत्ता, संज्वलनमान क्षयें बेनी सत्ता, संज्वलन मायाक्षयें एकनी सत्ता होय. तथा सुहुमोचउ के० सूक्ष्म संपराय गुणठाणे चार सत्तास्थानक होय. तिहां अठावीश, चोवीश, उपशमश्रेणीनी अपेक्षायें तथा एकवीशनुं क्षायिक सम्यक्दृष्टिने उपशमश्रेणिनी अपेक्षायें अने एक प्रकृतिनुं सत्तास्थानक क्षपकश्रेणीनी अपेक्षायें जाणवुं तथा तिन्निउवसंते के० उपशांतमोह गुणठाणे अठावीश, चोवीश अने एकवीश, ए त्रण सत्तास्थानक होय. ए पूर्वली पेरें नाववां.

हवे एनो संवेध कहे छे. मिथ्यात्वें बावीशनुं एकज बंधस्थानक छे. तिहां सात, आठ, नव अने दश, ए चार उदयस्थानक छे. तेमध्यें सातने उदयें एकज अठावीशनी सत्ता होय, अने बीजा त्रण उदयें अठावीश, सत्तावीश अने छवीश, ए त्रण त्रण सत्ता प्रत्येकें होय. एवं मिथ्यात्वें सर्व अढ्दश सत्तास्थानक होय.

तथा सास्वादने एकवीशना बंधस्थानकें सात, आठ अने नव, ए त्रण उदयस्थानकनेविषे प्रत्येके अठावीशनी सत्ता होय. एम त्रण सत्तास्थानक होय.

तथा मिश्रें सत्तरनो बंध छे, तिहां सात, आठ, नव, ए त्रण उदयस्थानकें प्रत्येकें अठावीश, सत्तावीश अने चोवीश, ए त्रण सत्ता गणतां नव सत्तास्थानक होय.

अविरतियें सत्तरनो बंध छे, तिहां छ, सात, आठ अने नव, ए चार उदयस्थानक होय. तिहां छने उदयें अठावीश, चोवीश अने एकवीश, ए त्रण सत्तास्थानक होय, तथा सात अने आठ, ए बे उदयें प्रत्येकें अठावीश, चोवीश, त्रेवीश, बावीश अने एकवीश, ए पांच पांच सत्तास्थानक होय, तथा नवने उदयें एकवीशविना बाकीनां चार सत्तास्थानक होय. एवं शरवाले सत्तर सत्तास्थानक होय.

देशविरतियें तेरनो बंध छे तिहां पांच, छ सात अने आठ, ए चार उदयस्थानक होय. तिहां पांचने उदयें अठावीश, चोवीश अने एकवीश, ए त्रण सत्ता होय. तथा छने उदयें अठावीश, चोवीश, त्रेवीश, बावीश अने एकवीश, ए पांच सत्ता. तेमज सातने उदयें पण एज पांच सत्तानां स्थानक होय, तथा आठने उदयें एकवीश विना शेष चार सत्ता होय. एम सर्व थइ सत्तर सत्तानां स्थानक होय.

प्रमत्तें नवनो बंध, तिहां चार, पांच, छ अने सात, ए चार उदस्थानक होय, तिहां चारने उदयें अठावीश, चोवीश अने एकवीश, ए त्रण सत्ता होय, पांच अने छने उदयें अठावीश, चोवीश, त्रेवीश, बावीश अने एकवीश, ए पांच सत्ता प्रत्येकें होय, अने सातने उदयें एकवीश विना चार सत्ता होय. एम सर्व थइ सत्तर सत्तास्थानक होय. तेवीज रीतें अप्रमत्तें पण एज सत्तर सत्तास्थानक जाणवां.

तथा अपूर्वकरणे नवनो बंध छे, तिहां चार, पांच अने छ, ए त्रणे उदयस्थानकें प्रत्येकें अठावीश, चोवीश अने एकवीश, ए त्रण सत्ता गणतां नव सत्ता होय.

अनिवृत्तियें पांच, चार, त्रण, बे अने एक, ए पांच बंधस्थानक होय. तिहां पांचने बंधें बेने उदयें अठावीश, चोवीश, एकवीश, तेर, बार अने अगीआर, ए छ सत्तास्थानक होय. तथा चारने बंधें एकने उदयें अठावीश, चोवीश, एकवीश, अगीआर, पांच अने चार, ए छ सत्ता होय, तथा त्रणने बंधें एकने उदयें अठावीश, चोवीश, एकवीश, चार अने त्रण, ए पांच सत्ता होय. तथा बेने बंधें एकने उदयें अठावीश, चोवीश, एकवीश त्रण अने बे, ए पांच सत्ता होय. तथा एकने बंधें एकने उदयें अठावीश, चोवीश, एकवीश, बे अने एक ए पांच सत्ता होय. एवं सर्व मली पांच बंधस्थानकें थइने शरवाले सत्तावीश सत्तास्थानक होय.

सूक्ष्मसंपरायें बंधविना एकने उदयें अठावीश, चोवीश, एकवीश अने एक. ए चार सत्तास्थानक होय, तथा उपशांतमोहें बंधोदय विना अठावीश, चोवीश अने एकवीश, ए त्रण सत्तास्थानक होय. एम सर्व गुणठाणे सर्व मली (१३३) मोहनीयनां सत्तास्थानक होय. एनुं स्वरूप सर्व पूर्वें आव्युं छे. इति समु० ॥५७॥

अथ नामकर्मणि बंधस्थानादीन्याह ॥ हवे चौद गुणठाणे नामकर्मना बंधोदय सत्तास्थानक अने भांगा कहे छे.

छन्नव छक्क तिग सत, डुगं डुगं तिगडुगं तिअठ चउ ॥
डुग छचउ डुगपण चउ, डुगचउ चक्क पणग एगचउ ॥ ५८ ॥

अर्थ– मिथ्यात्व गुणठाणे छन्नवछक के० छ बंधस्थानक, नव उदय स्थानक अने छ सत्तास्थानक होय. बीजे गुणठाणे तिगसतडुगं के० त्रण बंधस्थानक, सात उदयस्थानक, अने बे सत्तास्थानक होय. त्रीजे गुणठाणे डुगंतिगडुगं के० बे बंधस्थानक, त्रण उदयस्थानक अने बे सत्तास्थानक होय. चोथे गुणठाणे तिअडचउ के० त्रण बंधस्थानक, आठ उदयस्थानक अने चार सत्तास्थानक होय. पांचमे गुणठाणे डुगछचउ के० बे बंधस्थानक, छ उदयस्थानक अने चार सत्तास्थानक होय. छठे गुणठाणे डुगपणचउ के० बे बंधस्थानक, पांच उदयस्थानक अने चार सत्तास्थानक होय. सातमे गुणठाणे डुगचउचउ के० बे बंधस्थानक, चार उदयस्थानक अने चार सत्तास्थानक होय, आठमे गुणठाणे पणगएगचउ के० पांच बंधस्थानक, एक उदयस्थानक अने चार सत्तास्थानक होय. इत्यक्षरार्थः ॥ ५८ ॥

हवे संवेध कहेछे. तिहां मिथ्यात्व गुणठाणे २३–२५–२६–२८–२९–३० ए छ बंधस्थानक छे. तिहां अपर्याप्ता एकेंडिय प्रायोग्य त्रेवीश बांधतां बादर सूक्ष्म अने प्रत्येक साधारण पदें चार जांगा थाय तथा प्रर्याप्ता एकेंडिय प्रायोग्य पच्चीश बांधतां वीश जांगा अने अपर्याप्ता त्रण विकलेंडिय तथा पंचेंडिय तिर्यंच मनुष्य प्रायोग्य पच्चीश बांधतां, एकेको जांगो सर्व संख्यायें पच्चीशने बंधे पच्चीश जांगा होय. तथा पर्याप्ता एकेंडिय प्रायोग्य छवीश बांधतां शोल जांगा, तथा देवगति प्रायोग्य अठावीश बांधतां आठ जांगा, नरकगति प्रायोग्य अठावीश बांधतां एक जांगो. एवं नव जांगा अठावीशने बंधे होय. तथा पर्याप्त बेंडिय, तेंडिय अने चौरिंडिय, प्रायोग्य उंगणत्रीश बांधतां प्रत्येकें आठ जांगा होय. तथा पर्याप्ता पंचेंडिय तिर्यंच प्रायोग्य उंगणत्रीश बांधतां (४६०८) जांगा तथा पर्याप्ता पंचेंडिय मनुष्य गति प्रायोग्य उंगणत्रीश बांधतां (४६०८) जांगा सर्व मली उंगणत्रीशने बंधें (९२४०) जांगा थाय. अहीं तीर्थंकरसहित देवगति प्रायोग्य उंगणत्रीश प्रकृतिना बंधना जांगा आठ न पामीयें, केमके सम्यक्त्व विना तीर्थंकर नामकर्मनो बंध न होय. तथा पर्याप्त बेंडिय, तेंडिय, अने चौरिंडिय प्रायोग्य त्रीश बांधतां प्रत्येकें आठ, आठ जांगा होय, तथा पंचेंडियतिर्यंच प्रायोग्य त्रीश बांधतां (४६०८) शरवाले त्रीशने बंधे (४६३२) जांगा थाय. एवं छ बंधस्थानकें थइने मिथ्यात्व गुणठाणे सर्व मली (१३९२६) जांगा होय. अहींआ आहरकद्विक सहित देवगति प्रायोग्य त्रीशना बंधनो जांगो एक तथा जिननामसहित मनुष्यगति प्रायोग्य त्रीशना बंधना जांगा आठ, एवं नव जांगा न होय. बाकीना जांगा होय.

मिथ्यात्वें २१–२४–२५–२६–२७–२८–२९–३०–३१– ए नव उदयस्थानक होय. तिहां आहारक संयत वैक्रियसंयत अने केवली, एटला मिथ्यात्वें न होय. माटें ते संबंधी जांगा अहीं न कहेवा. शेष सर्व ४१–११–३२–६००–३१–११९९–१७०१–२९१४–११६४– शरवाले (७७७३) जांगा होय, एटले नव उदयस्थानकना जांगा (७७९१) पूर्वे सामान्यादेशें जाव्या छे. ते मध्येंथी केवलीना आठ, आहारकसाधुना सात, अने उद्योत सहित वैक्रिय मनुष्यना त्रण जांगा, उंगणत्रीश, त्रीश, अने एकत्रीश ए त्रण उदयनो एकेको जांगो उद्योतसहित वैक्रिय साधुने तथा देवताने होय. तेमां देवताने उत्तरवैक्रियना जांगा जूदा नथी लेखव्या अने साधुतो छठे, सातमे गुणठाणे होय, पण मिथ्यात्वें न होय. माटें ए अढार उदय जांगा टाली बाकी (७७७३) उदयस्थानकना जांगा सर्व जीवनी अपेक्षायें होय, ते सर्व पूर्वें कह्या छे. तिहांथी जोइ लेवा.

हवे मिथ्यात्वें छ सत्तास्थानक होय, ते कहे छे. तिहां बाणुनी सत्ता चारे गतिना मिथ्यात्वी जीवने होय तथा जेवारें कोइएक वेदक सम्यक्दृष्टिजीवें पूर्वें नरकायु बांध्युं छे तेमाटें ते अंत समय सम्यक्त्व वमीने नरकें जाय तेने अंतरमुहूर्त्त पर्यंत नेव्याशीनी सत्ता होय तथा अंतरमुहूर्त्त पछी ते वली सम्यक्त्व पामे. अहीं आहारकचतुष्क, तथा जिननाम ए बेहुनी समकालें नरकमांहे सत्ता न होय, ते जणी ज्याणुं सत्ता-

स्थानक नरकमांहे न होय, तथा अठ्यासीनी सत्ता पण चारे गतिना मिथ्यात्वी जीवने होय, तथा त्र्यासीनुं सत्तास्थानक, एकेंद्रियने विषे देवगति प्रायोग्य अथवा नरकगति प्रायोग्य उवेल्ये थके पामीयें तथा एंशीनुं सत्तास्थानक तो त्र्याणु मध्येंथी तीर्थंकरनाम, आहारकचतुष्क, वैक्रियषट्क, नरकद्विक, ए तेर प्रकृति उवेले थके एकेंद्रियमध्यें पामीयें, तेवार पछी ते एकेंद्रिय मध्येंथी निकलीने विकलेंद्रिय तथा पंचेंद्रियतिर्यंच मनुष्यमांहे अवतरी पर्याप्तो थया पछी पण अंतरमुहूर्त्त लगें तेमांहे एंशीनुं सत्तास्थानक पामीयें अने ते अंतरमुहूर्त्त वीत्या पछी अवश्य वैक्रियादिकनो वंध होय, तेमाटें. तथा ते एंशीमांहेथी वली मनुष्यगति अने मनुष्यानुपूर्वी उवेले थके तेउ, वाउ मध्यें अठोत्तेरनी सत्ता पामीयें अथवा तेउ वाउ मध्येंथी आवेला विकलेंद्रिय तथा पंचेंद्रियतिर्यंच तेमध्यें पण अठोत्तेरनुं सत्तास्थानक अंतरमुहूर्त्त लगें पामीयें अने पर्याप्ता थया पछी अवश्य मनुष्यद्विक वांधे, माटे तिहां अठोतेरनी सत्ता न होय. एम सामान्ये वंध, उदय अने सत्तानां स्थानक मिथ्यात्व गुणठाणे कह्यां.

हवे सत्ता संवेधे भांगा कहे छे. तिहां मिथ्यात्वीने अपर्याप्ता एकेंद्रिय प्रायोग्य त्रेवीश वांधतां सर्व नवे उदयस्थानक संभवे पण तेमध्यें पच्चीशने उदयें देवताना भांगा आठ अने नारकीनो भांगो एक, एवं नव तथा सत्तावीशने उदयें देवताना आठ तथा नारकीनो एक तथा अठावीशने उदयें देवताना शोल अने नारकीनो एक, तेटलाज वली उंगणत्रीशना उदयना पण लेवा. तथा त्रीशने उदयें देवताना आठ, एवं शाठ भांगा त्रेवीशना वंधें न होय, जे भणी नारकी तो एकेंद्रियमांहे जाय नहीं अने देवता पण अपर्याप्ता एकेंद्रियमध्यें न जाय तेमाटें तेना शाठ भांगा टाली वाकी वध्या उदयना (७७१२) उदय भांगा त्रेवीशने वंधें होय तिहां वाणु, अठ्यासी, छयासी, एंशी अने अठोत्तेर, ए पांच सत्तास्थानक तो एकवीश, चोवीश, अने छवीश, ए चार उदयस्थानकें प्रत्येकें होय. तिहां पच्चीशने उदयें तेउ वाउना जे उदयें सात भांगा छे, तिहां अठोत्तेरनी सत्ता परंतु वीजे भांगे न होय. अने छवीशना उदयें मनुष्यना भांगा विना वाकी (३११) भांगे तेउ वाउमांहेथी आव्या होय, तेनी अपेक्षायें अठोत्तेरनी सत्ता होय. वीजे भांगे न होय तथा वीजा सत्तावीश, अठावीश, उंगणत्रीश, त्रीश अने एकत्रीश. ए पांच उदयें अठोत्तेर विना वाकीना चार चार सत्तास्थानक होय. एम शरवाले त्रेवीशने वंधें चालीश सत्तास्थानक होय. एमज पच्चीशने वंधें पण चालीश अने छवीशने वंधें पण चालीश सत्तास्थानक होय पण एटलुं विशेष जे पर्याप्त एकेंद्रिय प्रायोग्य पच्चीशने वंधें आपणे उदयें देवताना पण उदय भांगा होय, तेथी ७७८० उदय भांगे ए वे वंधस्थानक होय. अने नारकीना पांच उदय भांगा अहींआं न होय पण देवता जे एकेंद्रिय प्रायोग्य पच्चीश प्रकृतिनो वंध करे तिहां वादर प्रत्येक पर्याप्त प्रायोग्य आठ भांगा वांधे. वाकी वार भांगा न वांधे केमके सूक्ष्म साधारण अपर्याप्ता मध्यें देवताने उपजवुं नथी ते माटे.

अठावीशने वंधें मिथ्यात्वीने त्रीश अने एकत्रीश, ए वे उदयस्थानक होय. तिहां त्रीशनुं पंचेंद्रिय तिर्यंच तथा मनुष्यने होय अने एकत्रीशनुं पंचेंद्रिय तिर्यंचने होय. त्रीशने उदयें पंचेंद्रिय तिर्यंच अने मनुष्यने देवगति प्रायोग्य तथा नरकगति प्रायोग्य अठावीशनो वंध होय. वाकी विकलेंद्रियना त्रीश भांगा उदयना न होय. ए वे उदयें अड (४०४८) भांगे अठावीशनो वंध होय. तिहां त्रीशने उदयें वाणु, नेव्याशी, अठ्याशी अने छयाशी, ए चार सत्ता होय, अने एकत्रीशने उदयें नेव्याशीनी सत्ता न होय, तीर्थंकरसहित नेव्याशीनी सत्ता, तिर्यंचने विषे न पामीयें, तेथी त्रण सत्ता होय, तथा त्रीशने उदयें पण जे वेदक सम्यक्त्व वमी, जिननामसहित मिथ्यात्वें गयो, तेने नरक प्रायोग्य अठावीश वांधतां पण नेव्याशीनी सत्ता होय. एम अठावीशने वंधें सात सत्तानां स्थानक जाणवां.

देवगति प्रायोग्य विना वीजी मनुष्य, तिर्यंचगति प्रायोग्य उंगणत्रीशने वंधें वीश, नव अने आठ, ए

त्रण विना बीजां सर्व उदयस्थानक होय. तथा बाणु, नेव्याशी, अठ्याशी, ठ्याशी, एंशी अने अठोत्तेर, ए ठ सत्तास्थानक होय, तिहां एकवीशने उदयें ठ सत्ता होय. ते कहे ठे. जिननाम बांधी सम्यक्त्व वमीने नरकें जाय तेनी वच्चें एकवीशनो उदय होय. तिहां नेव्याशीनी सत्ता होय, तथा बाणु अने अठ्याशी, ए बे सत्तास्थानक चतुर्गतिना जीवने विग्रहगतियें एकवीशने उदयें होय, तथा ठ्याशी अने एंशी ए बे सत्ता, देव नारकी विना बीजा जीवोने होय. अने अठोत्तेरनी सत्ता देव नारकी तथा मनुष्य विना बीजा जीवोने होय. एम एकवीशने उदयें ठ सत्तास्थानक होय तथा चोवीशने उदयें एक नेव्याशी विना बाकीनां पांच सत्तास्थानक, एकेंड्रियने होय. बीजा जीवोने ए उदय न होय तथा पच्चीशने उदयें ठ सत्तास्थानक होय, तथा ठवीशने उदयें नेव्याशीनी सत्ता विना बाकी पांच सत्ता होय, जे नणी नेव्याशीनी सत्ता नारकीने होय तेने तो ठवीशनुं उदयस्थानकज नथी तथा सत्तावीशने उदयें अठोत्तेर विना पांच सत्ता होय, ते एकवीशना उदयनी पेरें नाववां. जे नणी तेउ, वाउने सत्तावीशनो उदय नथी बाकी एकेंड्रियादिकने पण पर्याप्तावस्थायें ए उदय होय, तेणे ते मनुष्यद्विक अवश्य बांधे, माटें अठोत्तेरनी सत्ता अहीं ए उदयमां नथी तथा अठावीशने उदयें पांच सत्ता होय तेमध्यें ठ्याशीनी सत्ता विकलेंड्रिय, तथा पंचेंड्रिय, तिर्यंच मनुष्यनी अपेक्षायें लेवी अने बीजां सत्तास्थान पूर्वली पेरें नाववां तथा उंगणत्रीशने उदयें पण एज पांच सत्ता पूर्वली पेरें नाववी तथा त्रीशने उदयें नेव्याशी विना, बाकी तेहीज चार सत्ता, विकलेंड्रिय अने तिर्यंच मनुष्यनी अपेक्षायें होय, अने नेव्याशीनी सत्ता तो जिननाम बांधी सम्यक्त्व वमी नरकें जाता एवा मिथ्यात्वी नारकीने होय. तिहांतो त्रीशनुं उदयस्थानक न होय, तथा तेहीज चार सत्तास्थानक एकत्रीशने उदयें पण मनुष्य विना बीजा जीवोने होय जे नणी एकत्रीशनो उदय, सामान्य मनुष्यने नथी केवलीने ठे एम सर्व थइ उंगणत्रीशने बंधें (४५) सत्ता होय.

देवगति प्रायोग्य त्रीशना बंध विना विकलेंड्रिय तथा पंचेंड्रिय प्रायोग्य त्रीशने बंधें सामान्यें वीश, आठ अने नव ए त्रण उदयस्थानक विना बाकीनां नव उदयस्थानक होय, तिहां नेव्याशी विना पांच सत्ता होय जे नणी तिर्यंचगति मध्यें जिननामनी सत्ता न होय. तिहां एकवीश, चोवीश, पच्चीश, अने ठवीश ए चार उदयें पांच पांच सत्तास्थानक होय अने बीजा पांच उदयें अठोत्तेर विना चार चार सत्तास्थानक होय. एवं नव उदयें थइ चालीश सत्ता होय. अहींआं नेव्याशीनुं सत्तास्थानतो देवगति प्रायोग्य आहारकद्विक सहित त्रीशने बंधें अने जिननामसहित मनुष्य प्रायोग्य त्रीशने बंधें होय ए बेहु मिथ्यात्वी न बांधे. एटले ए मिथ्यात्व गुणठाणे ठ बंधस्थानकें नव उदयें थइ बशेंने बार सत्तास्थानक होय.

हवे सास्वादने बंधस्थानक कहे ठे. सास्वादनें वर्त्तता अठावीश, उंगणत्रीश अने त्रीश, ए त्रण बंधस्थानक होय. देवगति प्रायोग्य अठावीशना आठ नांगा सास्वादने बंधाय, तेना बांधनार पंचेंड्रिय तिर्यंच तथा मनुष्य होय अने नरक प्रायोग्य अठावीशनो बंध तो मिथ्यात्व प्रत्ययिक ठे ते नणी सास्वादने न बंधाय तथा पंचेंड्रियतिर्यंच प्रायोग्य अने मनुष्य प्रायोग्य उंगणत्रीश प्रकृति बंधना नांगा (६४००) नो बंध, एकेंड्रिय, विकलेंड्रिय तथा तिर्यंच, मनुष्य, देवता, नारकीने सास्वादने होय. तिहां हुंड संस्थान अने ठेवठुं संघयण, न बंधाय तेथी पांच संघयण अने पांच संस्थान तथा सप्त युगलना विकल्पें करी बत्रीशशें नांगा प्रत्येकें मनुष्य तिर्यंचगति प्रायोग्य उंगणत्रीशना बंधें होय. ए बेहुना मली (६४००) नांगा होय. तथा पूर्वें कह्यो जे एकेंड्रियादिकने सास्वादने उद्योत सहित त्रीशनो बंध पंचेंड्रिय तिर्यंच प्रायोग्यज करे, तिहां (३२००) होय. ते पूर्वें विस्तारें कह्या ठे. तिहांथी समजी लेवा. शरवाले त्रणे बंधस्थानकें थइने नांगा (ए६०७) होय.

सास्वादनें एकवीश, चोवीश, पच्चीच, ठवीश, उंगणत्रीश, त्रीश अने एकत्रीश, ए सात उदयस्थानक

होय. तिहां नारकी विना त्रणे गतिना जीवनी अपेक्षायें एकवीशनो उदय, वे गतिने विचाले वाटे वर्त्ततां जीवने होय. तिहां उदय ज्ञांगा बत्रीश होय. ते केवी रीते? तोके एकवीशने उदयें सर्व मली बेंतालीश ज्ञांगा कह्या ले तेमध्येंथी सात अपर्याप्तना, एक सूक्ष्म पर्याप्तानो, एक नारकीनो अने एक केवलीनो. एवं दश ज्ञांगा सास्वादने न होय, शेष बत्रीश ज्ञांगा होय. तथा चोवीशनो उदय तो एकेंद्रियने उत्पन्न-मात्रने होय. अहींआं पण, बादर पर्याप्तने यश अयशना विकल्पें बे ज्ञांगा सास्वादने लाने बाकी सूक्ष्म साधारणवाला ज्ञांगा न होय, अने वैक्रियवालो ज्ञांगो तेउ वाउने होय, ते पण तिहां सास्वादने न होय. ते जणी ते पण न लेवो. तथा पच्चीशनो उदय तो देवतामांहे उत्पन्न मात्रनेज होय, अने कोइएकने न पण होय. तिहां देवताना आठ ज्ञांगा सुज्ञग, उर्ज्ञग, आदेय, अनादेय, अयश, यशें उपजे तथा लवी-शनो उदय तो विकलेंद्रिय पंचेंद्रिय तिर्यंच मनुष्यमांहे उत्पन्न मात्रनेज होय. तिहां अपर्याप्तानो एकेको ज्ञांगो टालीने विकलेंद्रिय पर्याप्तना ल, पंचेंद्रिय तिर्यंचना (२८८) मनुष्यना (२८८) एवं (५८२) ज्ञांगा, लवीशने उदयें होय. तथा सत्तावीश अने अठावीशनो उदय तो सास्वादने होयज नहीं केमके ए बे उदयस्थानकतो उपना पली अंतरमुहूर्त्त गया पली होय ले, अने सास्वादनतो ल आवली मालेरी ल-गेंज होय, ते माटें ते न होय. तथा उंगणत्रीशनो उदय तो देव नारकीने पर्याप्तावस्थायें प्रथम प्राप्त सम्य-क्त्वथकी पमताने पामीयें, तिहां देवताना आठ अने नारकीनो एक, एवं नव ज्ञांगा होय. तथा त्रीशनो उदय तो पंचेंद्रिय तिर्यंच मनुष्यने सर्व पर्याप्ति पूरी कस्या पली औपशमिक सम्यक्त्वथी पडतां होय. तथा उत्तर वैक्रियें वर्त्तता देवताने उद्योतना उदयें होय. तिहां मनुष्य अने तिर्यंचना प्रत्येकें प्रत्येकें (११५२) ज्ञांगा लेवा तथा देवताना आठ ज्ञांगा लेवा एम सर्व मली (२३१२) उदय ज्ञांगा होय. तथा एकत्री-शनो उदय पंचेंद्रिय तिर्यंच पर्याप्तने प्रथम सम्यक्त्व वमतानें होय. तिहां ज्ञांगा (११५२) होय. एम शरवाले सात उदयना थइ सास्वादनें उदय ज्ञांगा (४०९७) होय.

सास्वादने सत्तास्थानक बाणु अने अठ्याशी, ए बे होय. तिहां आहारक चतुष्क बांधी उपशमश्रेणीथी पडतां शास्वादन गुणगणुं पामे, तेने बाणुनुं सत्तास्थानक होय अने अठ्याशीनी सत्ता तो चारे ग-तिना सास्वदनीने होय.

हवे संवेध कहे ले. अठावीशने बंधें सास्वादने त्रीश अने एकत्रीश, ए बे उदयस्थानक होय. जे ज्ञणी देवगति प्रायोग्य अठावीश प्रकृति, करण अपर्याप्तो न बांधे तेमाटें बीजां उदयस्थानक एने न होय. तिहां मनुष्य बंधकनी अपेक्षायें त्रीशने उदयें बाणु अने अठ्याशी, ए बे सत्तास्थानक होय. अने तिर्यंचने उ-पशमश्रेणी न होय, माटे उपशमश्रेणीथी पडवाने अज्ञावे बाणुनी सत्ता न होय. एक अठ्याशीनीज होय, तथा तिर्यंच मनुष्य प्रायोग्य उंगणत्रीश बांधतां, सास्वादनीने साते उदयस्थानक होय. तिहां पोतपोताने उदयस्थानकें एकेकुं अठ्याशीनुं सत्तास्थानक होय, तथा मनुष्यने त्रीशने उदये वर्त्तताने बाणु अने अ-ठ्याशी, ए बे सत्तास्थानक होय, शेष सर्वने एकज अठ्याशीनुं होय. तथा एम त्रीशना बंधकने पण सं-वेध कहेवो, सर्व मली सास्वादनें अढार सत्तास्थानक होय.

हवे मिश्रगुणगणे नामकर्मना अठावीश अने उंगणत्रीश, ए बे बंधस्थानक होय. तिहां मिश्रदृष्टि ति-र्यंच मनुष्यने देवगति प्रायोग्य अठावीशनो बंध होय, तिहां ज्ञांगा आठ होय, अने मनुष्य प्रायोग्य उं-गणत्रीशनो बंध मिश्रदृष्टि देवनारकीने होय. तिहां स्थिर, अस्थिर, शुज्ञ, अशुज्ञ, यश, अयशने विकल्पें ज्ञांगा आठ पामीये बीजा जे ल संस्थानादिकना विकल्पें ज्ञांगा उपजे, ते अहींआं न होय, एम आगले गुणगणे पण जाणवुं. शरवाले बंध ज्ञांगा शोल होय.

मिश्रें उंगणत्रीश, त्रीश अने एकत्रीश ए त्रण उदयस्थानक होय, तिहां उंगणत्रीशने उदयें देवना

ञांगा आठ अने नारकीनो एक, एवं नव ञांगा होय. तथा त्रीशने उदयें पंचेंद्रिय तिर्यंचना उदय ञांगा (१७२०) मनुष्यना (११५२) एवं (२०००) त्रीशने उदयें उदय ञांगा होय. तथा एकत्रीशनुं उदयस्थानक, पंचेंद्रिय तिर्यंचने होय, तिहां ञांगा (११५१) सर्व थइ मिश्रगुणठाणे उदय ञांगा(४०४१) होय. अहींआं सत्तास्थानक बाणु अने अठ्यासी, ए बे होय.

हवे संवेध लखे छे. अठावीशने बंधें मिश्रदृष्टिने त्रीश अने एकत्रीश, ए बे उदयस्थानक होय. तेने विषे प्रत्येकें बाणु अने अठ्यासी, ए बे सत्तास्थानक होय, तथा उंगणत्रीशना बंधकने एकज उंगणत्रीशनुं उदयस्थानक होय, तिहां पण तेहीज बे सत्तास्थानक जाणवां. सर्व मली मिश्रगुणठाणे छ सत्तास्थानक होय.

अविरति गुणठाणे अठावीश, उंगणत्रीश अने त्रीश, ए त्रण बंधस्थानक होय. तिहां तिर्यंच मनुष्यने चोथे गुणठाणे देवप्रायोग्य बांधतां अठावीशनो बंध होय. तिहां ञांगा आठ, तथा मनुष्यने देवगति प्रायोग्य जिननामसहित बांधतां उंगणत्रीशनो बंध होय. अहींआं पण आठ ञांगा तथा देवता अने नारकीने चोथे गुणठाणे मनुष्यगति प्रायोग्य उंगणत्रीश बांधतां ञांगा आठ तथा देव नारकीने सम्यक्त्व प्रत्ययें जिननामसहित मनुष्य प्रायोग्य त्रीश बांधतां पण ञांगा आठ होय, एवं बंधञांगा बत्रीश थया. अहींआं अविरति सम्यक्दृष्टि जीव अपर्याप्ता मध्यें न उपजे माटे अपर्याप्तानो एक ञांगो टालीयें, बाकी आठ ञांगा लेवा.

अविरति गुणठाणे एकवीश, पच्चीश, छवीश, सत्तावीश, अठावीश, उंगणत्रीश, त्रीश अने एकत्रीश, ए आठ उदयस्थानक होय. तिहां एकवीशने उदयें देवताना उदय ञांगा आठ, मनुष्यना आठ, पंचेंद्रियतिर्यंचना आठ लेवा. केम के अविरति सम्यक्दृष्टि अपर्याप्तामध्यें न उपजे, माटें अपर्याप्तानो ञांगो टाली शेष आठ आठ ञांगा लेवा तथा नारकीनो एक, एवं पच्चीश उदय ञांगा होय. ए क्षायिक सम्यक्दृष्टि पूर्वबद्धायुवालो चारे गतिने विषे उपजे पण ते अपर्याप्ता मध्यें न उपजे, तेनी अपेक्षायें एकवीशनो उदय लेवो. पच्चीश तथा सत्तावीशनो उदय देव अने नारकीने तथा वैक्रिय तिर्यंच मनुष्यने होय. तिहां नारकी क्षायिक तथा वेदक सम्यक्दृष्टि जाणवा अने देवता त्रिविध सम्यक्त्वी होय. एम चूर्णिमध्यें कह्युं छे तथ छवीशनो उदय, पंचेंद्रियतिर्यंच मनुष्य क्षायिक तथा वेदक सम्यक्दृष्टिने होय जे जणी उपशम सम्यक्दृ तो तिर्यंच मनुष्य मध्यें न उपजे तेमांहे पण वेदकसम्यक्दृष्टि तो मोहनीयनी बावीशप्रकृतिनी सत्तावालो होय तथा अठावीश अने उंगणत्रीश, ए बे उदय नारकी तिर्यंच अने देवताने होय तथा त्रीशनो उद एक नारकी विना बीजी त्रणे गतिमध्ये होय. तथा एकत्रीशनो उदय, पंचेंद्रिय तिर्यंचने होय. अहीं सर्वना पोतपोताना उदय ञांगा लेवा.

अविरतियें सत्तास्थानक चार होय. तिहां जे अप्रमत्त, तथा अपूर्वकरण गुणठाणे आहारकद्विक जिननामसहित देवप्रायोग्य एकत्रीश बांधीने वलतो मरण पामी देव थाय. तेनी अपेक्षायें त्र्याणुनी स जाणवी. तथा आहारक चतुष्क बांधी वली परिणाम परावर्त्तियें मिथ्यात्व पामी चारगतिमांहेली जावे ते गतिमांहे उपजीने वली तिहां सम्यक्त्व पामे, तेने बाणुनी सत्ता जाणवी. ए सत्ता देव मनुष्यमांहे मि गयाविना पण होय, माटे आंहीं लीधी तथा नेव्याशीनी सत्ता तो देव मनुष्य अने नारकी अविरति सम्यक्दृष्टिने जिननामनो बंध छे, ते माटें होय, तथा अठ्यासीनी सत्ता चारे गतिना सम्यक्दृष्टिनें होय.

हवे सत्ता संवेध कहे छे. अविरति सम्यक्दृष्टि पंचेंद्रिय तिर्यंच मनुष्यने देव प्रायोग्य अठावीशने बंधें आठ उदयस्थानक होय. तिहां पच्चीश अने सत्तावीशनो उदय, वैक्रिय तिर्यंच मनुष्यने होय. बीजा छ सामान्यें होय. ते एकेका उदयें बाणु अने अठ्यासी, ए बे बे सत्तास्थानक होय. एम आठ उदयनां शोल

सत्तास्थानक होय, तथा ओगणत्रीशनो बंध एक देवगति प्रायोग्य, बीजो मनुष्यगति प्रायोग्य होय. तिहां देवगति प्रायोग्य जिननाम सहित ओगणत्रीशना बंधक मनुष्यज होय, परंतु तिर्यंच न होय, तेने एकत्रीशना उदय विना साते उदयस्थानक होय, केमके मनुष्यने एकत्रीशनो उदय नथी, ते एकेका उदये त्र्याणु अने नेव्याशी, ए बे बे सत्तास्थानक होय. तथा मनुष्यगति प्रायोग्य ओगणत्रीशनो बंध, देव नारकीने होय. तिहां २१-२५-२७-२८-२९- ए पांच उदयस्थानक होय. एकेका उदयें बाणु अने अठ्याशी. ए बे बे सत्ता होय, तथा मनुष्यगति प्रायोग्य जिननाम सहित त्रीशनो बंध पण देव नारकीने होय. तिहां २१-२५-२७-२८-२९-३० ए छ उदयस्थानक होय. तिहां प्रत्येकें त्र्याणु अने नेव्याशी ए बे बे सत्ता, देवताने होय, अने नारकीने पांच उदयस्थानक होय. तिहां प्रत्येके एकज नेव्याशीनी सत्ता होय केमके, जिननामनी सत्ता छतां आहारकनी सत्ता नरकमध्यें न होय ते माटे त्र्याणुनी सत्ता नारकी मध्यें न पामीयें, अने एकत्रीशने उदयें बे सत्ता होय, सर्व थइ चोपन्न सत्ता थइ.

देशविरति गुणठाणे अठावीश अने ओगणत्रीश ए बे बंधस्थानक होय. तिहां मनुष्य अने तिर्यंच देशविरति, देवगति, प्रायोग्य अठावीश बांधे, तिहां भांगा आठ. तथा तेहीज जिननाम सहित ओगणत्रीश प्रकृति एकला मनुष्य देशविरतिज बांधे पण तिर्यच न बांधे तिहां भांगा आठ सर्व मली भांगा शोल होय.

देशविरतियें सामान्यें २५-२७-२८-२९-३०३१- ए छ उदय स्थानक होय. तिहां अठावीशने बंधें प्रथमना चार उदय तो वैक्रिय तिर्यंच मनुष्यने होय तिहां एकेको भांगो करतां चार भांगा थया तथा अठावीश, ओगणत्रीश, ए बे उदय सामान्य तिर्यंच मनुष्यने तथा वैक्रियने पण होय. तिहां उदय भांगा छ तथा त्रीशनो उदय तिर्यंच मनुष्यने तिहां छ संघयण, छ संस्थानना विकल्पे भांगा छत्रीश ते सुस्वर दुःस्वरें बहोत्तेर ते शुभाशुभ खगतियें (१४४) प्रत्येके एकेका उदयें होय. अहींआं दौर्भाग्य अनादेय अने अयशःकीर्तिनो उदय गुण प्रत्यय भणी न होय तेथी तेना विकल्पना भांगा न होय, तथा वैक्रिय तिर्यचनो उदय भांगो एक, मली (२०९) भांगा थाय. तथा एकत्रीशनो उदय तिर्यचने होय. तिहां भांगा (१४४) एम शरवाले (४४३) अठावीशने बंधें उदय भांगा होय. तथा ओगणत्रीने बंधें मनुष्यने २५-२७-२८-२९-३० ए पांच उदयस्थानक होय. तिहां प्रथमनां चार उदयस्थानक वैक्रियनां छे तेनो भांगो एकेक तथा त्रीशना उदयभांगा (१४४) मली (१४८) भांगा थाय शरवाले (५९१) भांगा थाय.

देशविरतियें ९३-९२-८९-८८ ए चार सत्तास्थानक होय. तिहां जे अप्रमत्त, अपूर्वकरणवालो तीर्थंकर तथा अहारक बांधीने पडे, ते परिणामे देशविरति थाय तेने त्र्याणुनी सत्ता होय. शेषनी भावना अविरतिनी पेरें जाणवी.

हवे संवेध कहे छे. देशविरति मनुष्यने अठावीशने बंधें पच्चीश, सत्तावीश, अठावीश, ओगणत्रीश अने त्रीश, ए पांच उदयस्थानक होय. तिहां प्रत्येकें बाणुं अने अठ्याशी, ए बे बे सत्ता होय. तेम तिर्यंचने पण एकत्रीश सहित छ उदयें बे बे सत्ता होय. तथा ओगणत्रीशनो बंध देशविरति मनुष्यनेज होय. तिहां पच्चीशथी त्रीश वाला तेहीज पूर्वलां पांच उदयस्थान लेवां. तिहां त्र्याणु अने नेव्याशी ए बे बे सत्तास्थानक होय. सर्व थइ देशविरतियें बावीश सत्ता होय.

हवे प्रमत्तें बंधादिक संवेध कहे छे. प्रमत्त साधुने अठावीश, ओगणत्रीश, ए बे बंधस्थानक देशविरति मनुष्यनी पेरें भाववां. तिहा प्रत्येक बंधें मनुष्यना भांगा आठ आठ लेतां शोल भांगा थाय तथा २५-२७-२८-२९-३० ए पांच पांच उदयस्थानक होय. तिहां प्रथमना चार उदय तो आहारक अने वैक्रिय शरीर करनारा साधुनी अपेक्षायें लेवा. तिहां पच्चीश अने सत्तावीशना उदयें बे बे भांगा तथा अठावीश अने ओगणत्रीशना उदयें चार चार भांगा अने त्रीशनो उदय, सहज मनुष्यने होय. तिहां

भांगा बे आहारक वैक्रियना अने (१४४) सहजना मलीने (१४६) एम सर्व मली एकेका बंधस्थानकें (१५०) भांगा करतां (३१६) उदय भांगा थाय, तिहां त्र्याणु, बाणु, नेव्याशी अने अठ्याशी ए चार सत्तास्थानक होय. हवे संवेध देखाडे बे अठावीशने बंधे पांचे उदये बाणुं अने अठ्याशी ए बे सत्ता होय. तिहां आहारकें बाणुनीज सत्ता होय अने जिननाम सत्तायें बतां अठावीशनो बंध न होय तेमाटे त्र्याणु अने नेव्याशी ए बे सत्ता उंगणत्रीशने बंधें पांचे उदयस्थानकें प्रत्येकें होय जेभणी उंगणत्रीशनो बंध जिननाम बांधतांज होय. एम सर्व अड वीश सत्तास्थानक प्रमत्तें होय.

हवे अप्रमत्तें बंधादिक सत्ता संवेध कहे बे. अप्रमत्त साधुने अठावीश, उंगणत्रीश, त्रीश, एकत्रीश ए चार बंधस्थानक होय किहां प्रथमना बे तो प्रमत्तनी पेरें जाववां तथा आहारकद्विक सहित बांधतां अनुक्रमे त्रीश एकत्रीशनो बंध होय. ए चार बंधस्थानकें प्रत्येके एकेको भांगो करतां चार बंध भांगा थाय केमके अहीं अस्थिर, अशुन्न, अयशनो बंध अप्रमत्ते नथी माटे. तथा प्रत्येक बंधस्थानकें उंगणत्रीश अने त्रीश ए बे बे उदयस्थानक होय. तिहां जे प्रमत्त थको वैक्रिय तथा आहारक आरंजी अप्रमत्तें आवे तेने उद्योतने उदयें उंगणत्रीशनो उदय होय, तथा त्रीशनो उदय सहज होय, तिहां प्रत्येक उदयें एक भांगो वैक्रियनो तथा आहारकनो एवं बे उदयें बे भांगा तथा सहज शरीरें अप्रमत्तने त्रीशने उदयें पूर्वे देशविरतिस्थाने (१४६) भांगा कह्या, ते होय सर्व मली एकेका बंधें उदय भांगा (१४०) होय. शरवाले चार बंधना मलीने (५७२) उदय भांगा होय तिहां अठावीशने बंधें बेहु उदयें प्रत्येकें अठ्याशीनी सत्ता होय अने उंगणत्रीशने बंधें बेहु उदयें प्रत्येकें नेव्याशीनी सत्ता होय तथा त्रीशने बंधें बेहु उदयें प्रत्येकें बाणुनी सत्ता होय. तथा एकत्रीशना बंधें बेहु उदयें प्रत्येकें त्र्याणुनी सत्ता होय. अहींआं जे तीर्थंकर तथा आहारक निश्चें बांधे, तेने एकेकी सत्ता होय. एवं आठ सत्ता थाय.

हवे अपूर्वकरणे बंधोदय सत्ता संवेध कहे बे. अपूर्व करणें अठावीश, उंगणत्रीश, त्रीश, एकत्रीश अने एक, ए पांच बंध स्थानक होय. तिहां प्रथमनां चार, अप्रमत्तनी पेरें लेवां, तथा एक यशःकीर्त्तिनो बंध, ते सातमे भागें देवगतिप्रायोग्य बंधना विच्छेदें होय तिहां भांगो प्रत्येकें एकेक होय. सर्व अड बंध भांगा पांच होय. तिहां प्रत्येक बंधस्थानकें एकत्रीशनुंज उदयस्थानक होय. तिहां प्रथम संघयणनें ब संस्थानना विकल्पें ब भांगा ते शुन्नाशुन्न खगतियें बार अने सुस्वर डुस्वरें चोवीश भांगा थाय. अने कोइ एक आचार्य, पहेला त्रण संघयणे उपशमश्रेणीनो आरंज माने बे. तेना मतें बहोत्तेर उदय भांगा होय. शरवाले पांच उदयना (३६०) भांगा थाय तथा तिहां प्रथम चार बंधस्थानकें त्रीशने उदयें अनुक्रमें अठ्याशी, नेव्याशी, बाणु अने त्र्याणुं, ए एकेक सत्तास्थानक होय, अने एकने बंधें त्रीशने उदयें ए चारे सत्ता होय, शरवाले आठ सत्ता स्थानक होय. ॥ ५८ ॥

एगेग मठ इगेग, मठब उउमब केवल जिणाणं ॥
एगं चउ एगं चउ, अठ चउ डु बक्कमुदयंसा ॥ ५ए ॥

अर्थ- नवमे गुणठाणे एगेगमठ के० एक बंधस्थानक, एक उदयस्थानक अने आठ सत्तास्थानक होय. दशमे गुणठाणे इगेगमठ के० एक बंधस्थानक, एक उदयस्थानक अने आठ सत्तास्थानक होय. तथा बउमब के० बद्मस्थ यतिने उपशांतमोह, क्षीणमोह अने केवलजिणाणं के० केवली जिन ते सयोगी केवली तथा अयोगी केवली, ए चार गुणठाणावालाने नामकर्मनो बंध न होय. तिहां उपशांतमोहने एगंचउ के० एक उदयस्थानक अने चार सत्ता स्थानक होय. तथा क्षीणमोहने एगंचउ के० एक उदयस्थानक,

अने चार सत्तास्थानक होय. सयोगी केवलीने अठ्चउ के० आठ उदयस्थानक अने चार सत्तास्थानक होय अने अयोगी केवलीने डुछक्क के० बे उदयस्थानक अने छ सत्तास्थानक होय, ए रीतें मुदयंसा के० उदय अने अंश एटले सत्ता तेनां स्थानक चार गुणठाणे जाणवां.

हवे अनिवृत्तिबादर तथा सूक्ष्मसंपरायें बंधादिक कहे छे. ए बेगुणठाणे एक यशःकीर्त्तिनो बंध अने त्रीशनो उदय होय. तिहां क्षपकने भांगा चोवीश अने औपशमिकने त्रण संघयणना विकल्पें भांगा बहोंत्तेर उदयना जाणवा तथा त्र्याणु, बाणु, नेव्याशी, अठ्याशी, एंशी, उगणांएंशी, छहोंत्तेर अने पच्चोत्तेर, ए आठ सत्तास्थानक होय. तिहां. पहेलां चार सत्तास्थानक तो उपशमश्रेणीनी अपेक्षाटें होय तथा क्षपकश्रेणीयें पण ज्यांसुधी नामकर्मनी तेर प्रकृति क्षय न थाय. त्यां लगें जाणवां अने तेर प्रकृतिना क्षय पछी ८०–७ए–७६–७५– ए चार सत्तास्थानक होय. अहींआं बंधोदयनो भेद नथी ते माटें संवेध नथी देखाड्यो.

उपशांतमोहें बंधने अभावें एकज त्रीश प्रकृतिनुं उदयस्थानक छे. तिहां भांगा बहोंत्तेर होय अने त्र्याणु, बाणु, नेव्याशी अने अठ्याशी, ए चार सत्ता होय.

तथा क्षीणमोहें एकज त्रीशनुं उदयस्थानक छे. तिहां भांगा चोवीश तिहां पण तीर्थंकर नाम सहितने सर्व संस्थानादिक प्रशस्तज होय, ते माटें. तिहां ८०–७६– ए बे सत्ता तीर्थंकरने तथा ७ए–७५ ए बे सत्ता, अतीर्थंकरने, एवं चार सत्ता होय.

सयोगी केवलीने वीश, एकवीश, छव्वीश, सत्तावीश, अठावीश, उगणत्रीश, त्रीश अने एकत्रीश, ए कत्रीश, ए आठ उदयस्थानकना भांगा छशें पूर्वें सामान्यादेशे विचार्या छे. तिहांथी जाणवा. अहीं सत्तास्थानक चार क्षीणमोहनी पेरेंज लेवां तथा संवेध चौद जीव स्थानक विचारें संज्ञी पर्याप्ता द्वारें कह्यो छे, तिहांथी लेवो.

अयोगी गुणठाणे नव अने आठ, ए बे उदय होय, तेना भांगा बे अने ८०–७ए–७६–७५–ए–८–ए छ सत्ता होय. तिहां तीर्थंकरने नवने उदयें ८०–७६–ए– ए त्रण सत्ता होय तथा सामान्य केवलीने आठने उदये–७ए–७५–८ ए त्रण सत्ता होय. एम चौद गुणठाणे आठ कर्मनो बंध उदय सत्ता संवेध देखाड्यो.

अथ मिथ्यात्वस्य त्रयोविंशत्यादिक बंधस्थानषट्के क्रमेण भंगप्ररूपिकां भाष्यगाथामाह ॥ हवे मिथ्यात्वगुणठाणानां जे त्रेवीशादिक छ बंधस्थानक छे, तेने विषे अनुक्रमें केटला बंधना भांगा उपजे, ते प्ररूपवाने भाष्यगाथा कहे छे.

चउ पणवीसा सोलस, नव चत्तालासयाय बाणउइ ॥
बत्ती सुत्तर छाया, लसया मिछस्स बंध विही ॥ ६० ॥

अर्थ– त्रेवीशने बंधस्थानकें चउ के० चार भांगा, पच्चीशने बंधे पणवीसा के० पच्चीश भांगा, छव्वीशने बंधे सोलस के० शोल भांगा, अठावीशने बंधें नव के० नव भांगा, उगणत्रीशने बंधें चत्तालासयायबाणउइ के० बाणुशें ने चालीश भांगा, त्रीशने बंधें बत्तीसुत्तरछायालसया के० छेंतालीशें ने बत्रीश भांगा उपजे, ए मिछस्सबंधविही के० मिथ्यात्वगुणठाणे छ बंधस्थानकें सर्वने (१३ए२६) भांगा होय. एनी भावना पूर्वें कही छे त्यांथी जाणवी. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ६० ॥

॥ अथ सास्वादनेऽष्टाविंशत्यादि बंधस्थानत्रयभंगप्ररूपकाभाष्यगाथामाह ॥

हवे सास्वादन गुणठाणानां जे अठावीशादिक त्रण बंधस्थानक छे, नेते विषे बंधना केटला भांगा उपजे, ते प्ररूपवाने भाष्य गाथा कहे छे.

अड सया चउसठी, बत्तीस सयाइं सासणे भेआ ॥
अडावीसाईसु, सवाणडाहिअ छन्नउइ ॥ ६१ ॥

अर्थ– अडावीशने बंधें अड के० आठ भांगा अने ओगणत्रीशने बंधे सयाचउसठी के० चोशठशें भांगा त्रीशने बंधें बत्तीससयाइं के० बत्रीशशें भांगा, ए रीतें सासणेभेआ के० सास्वादन गुणठाणे भांगा उपजे. अडावीसाईसु के० अडावीशादिक त्रण बंधस्थानके थइने सवाणडाहिअछन्नउइ के० सर्व मली छन्नुशें ने आठ भांगा उपजे, तेनी भावना पूर्वें कही छे अने मिश्रादिक गुणठाणे तो बंधस्थानकना भांगा थोडा छे तेमाटें ते पूर्वें कह्या छे, तेम जाणवा.

॥ अथ मिथ्यात्वसत्कैकविंशत्याद्युदयस्थानके भंगप्ररूपिका गाथा ॥ हवे मिथ्यात्व गुणठाणे एकवीश आदे देइने नव उदय स्थानकें भांगा प्ररूपवा गाथा कहे छे.

एगचत्तिगार बत्ती, स छसय इगतिसिगार नव नउइ ॥
सत्तरिगंसिगुत्तिस, चउद इगार चउसठि मिछुदया ॥६२॥

अर्थ– एकवीशने उदयें एगचत्त के० एकतालीश भांगा, चोवीशने उदय स्थानकें इगार के० अगीआर भांगा, पच्चीशने उदयें बत्तीस के० बत्रीश भांगा, छवीशने उययें छसय के० छशें भांगा, सत्तावीशने उदयें इगतिस के० एकत्रीश भांगा, अडावीशने उदयें इगारनवनउइ के० अगीआरशें ने नवाणु भांगा, ओगणत्रीशने उदयें सत्तरिगंसि के० सत्तरशें ने एक्याशी भांगा उपजे, त्रीशने उदयें इगुत्तिसचउद के० ओगणत्रीशें ने चौद भांगा, एकत्रीशने उदयस्थानकें इगारचउसठि के० अगीआरशें ने चोशठ भांगा उपजे, मिछुदया के० मिथ्यात्वगुणठाणे ए नव उदयस्थानकें थइने (७७७२) भांगा होय. ॥६२॥

॥ अथ सास्वादनैकविंशत्याद्युदयस्थानसप्तकभंगप्ररूपिकाभाष्यगाथामाह ॥
हवे सास्वादने एकवीशादि सात उदयस्थानकें भांगा प्ररूपवा भाष्यगाथा कहे छे.

बत्तीस डुन्नि अठय, बासीइ सयाय पंच नव उदया ॥
बारहिआ तेवीसं, बावन्निक्कार ससयाय ॥ ६३ ॥

अर्थ– एकवीशने उदयें बत्तीस के० बत्रीश भांगा, तिहां आठ मनुष्यना, छ विकलेंद्रियना, आठ देवताना, आठ तिर्यंचना, बे एकेंद्रियना. चोवीशने उदयें डुन्नि के० बे भांगा तिर्यंचना जाणवा. तथा पच्चीशने उदयें अठय के० भांगा देवताना होय, छवीशने उदयें बासीइसयायपंच के० पांचशें ने ब्याशी भांगा होय. तिहां (२८८) मनुष्यना, (२८८) तिर्यंचना, छ विकलेंद्रिना, ओगणत्रीशनें उदयें नवउदया के० नव उदय भांगा होय, तेमध्यें आठ देवताना, एक नारकीनो जाणवो. त्रीशने उदयें बारहिआतेवीसं के० त्रेवीशशें ने बार भांगा, तेमध्यें (११५२) मनुष्यना (११५२) तिर्यंचना, आठ देवताना जाणवा. एकत्रीशने उदयें बावन्निक्कारससयाय के० अगीआरशेंने बावन भांगा तिर्यंचना होय. सर्व मली साते उदय स्थानकें थइने (४०७७) उदय भांगा थाय. एनी भावना पूर्ववत्. अने मिश्रादिक गुणठाणे उदय भांगा पोतानी मेलेंज विचारीने कहेवा ॥ ६३ ॥

॥ अथ गतिचतुष्कक्रमेण बंधोदयसत्तास्थानान्याह ॥

हवे गत्यादिक बाशठ मार्गणाद्वारें नामकर्मनां बंधोदय सत्ता स्थानक कहे छे. तिहां प्रथम नरकादिक चारगति मार्गणाने विषे अनुक्रमें बंधोदय सत्तास्थानक कहे छे.

दो छक्क ठ चउक्कं, पण नव इक्कार छक्कगं उदया ॥
नेरइ आइ सु सत्ता, ति पंच इक्कारस चउक्कं ॥ ६४ ॥

अर्थ– नरकादि चार गति अनुक्रमें लेवी. तिहां नरकगतिने विषे उंगणत्रीशने त्रीश, ए दो के० बे बंधस्थानक, तिहां उंगणत्रीशनुं मनुष्यगति प्रायोग्य, तथा तिर्यंचप्रायोग्य होय, अने त्रीशनुं तिर्यंच प्रायोग्यज होय. एना नांगा पूर्वें कह्या छे, तेम लेवा तथा तिर्यंचने २३–२५–२६–२८–२९–३० ए छक्क के० छ बंधस्थानक होय, तथा मनुष्यने २३–२५–२६–२८–२९–३०–३१–१ ए अठ के० आठ बंधस्थानक होय, तथा देवताने २५–२६–२९–३० ए चउक्कं के० चार बंधस्थानक होय. ए चार गतिने विषे बंधस्थानक कह्यां. हवे चार गतिने विषे अनुक्रमें उदय स्थानक कहे छे. नारकीने २१–२५–२७–२८–२९ ए पण के० पांच उदयस्थानक होय. तिर्यंचने २१–२४–२५–२६–२७–२८–२९–३०–३१ ए नव के० नव उदयस्थानक होय. मनुष्यने २०–२१–२५–२६–२७–२८–२९–३०–३१–९–८ इक्कार के० अगीआर उदय स्थानक होय. देवताने २१–२५–२७–२८–२९–३० ए छक्कगंउदया के० छ उदयस्थानक होय. हवे नेरइआइसुसत्ता के० नरकादिकगतिने विषे अनुक्रमें सत्तास्थानक कहे छे. नारकीने, बाणु, नेव्याशी, अने अठ्याशी, ए ति के० त्रण सत्तास्थानक होय. तिर्यंचने बाणु, अठ्याशी, छयाशी, एंशी अने अठोत्तेर, ए पंच के० पांच सत्तास्थानक होय, मनुष्यने एक अठोत्तेर विना बाकीनां इक्कारस के० अगीआरे सत्तास्थानक होय. अने देवताने त्र्याणु, बाणु, नेव्याशी अने अठ्याशी, ए चउक्कं के० चार सत्तास्थानक होय.

हवे संवेध कहे छे. नारकीने पंचेंद्रिय तिर्यंच प्रायोग्य उंगणत्रीश बांधतां पोताना पांच उदयस्थानकें प्रत्येकें बाणु अने अठ्याशी, ए बे सत्तास्थानक होय. तीर्थंकरनामनी सत्तायें तिर्यंचगति प्रायोग्य बंध न होय ते नणी नेव्याशीनी सत्ता न होय, तथा मनुष्यगति प्रायोग्य उंगणत्रीशने बंधें पांच उदय स्थानकें नेव्याशी सहित त्रण त्रण सत्ता होय, तथा उद्योत सहित तिर्यंचगति प्रायोग्य त्रीशने बंधें उंगणत्रीशना बंधनी पेरें पांचे उदयें बे बे सत्ता होय. तथा जिननाम सहित मनुष्यगति प्रायोग्य त्रीशने बंधे पांचे उदयें एक नेव्याशीनी सत्ता, प्रत्येकें होय. सर्व थइ नरकगतिने विषे चालीश सत्तास्थानक होय.

तिर्यंचगतिने विषे बंधोदय सत्ता संवेध कहे छे. त्रेवीशने बंधें एकवीश, चोवीश, पच्चीश, छवीश, ए चार उदयें ९२–८८–८६–८०–७८ ए पांच पांच सत्ता अने बाकीनां २७–२८–२९–३०–३१ ए पांच उदयें अठोत्तेर विना चार चार सत्ता होय. सर्व त्रेवीशने बंधें चालीश सत्ता थइ. तेम पच्चीश तथा छवीशने बंधें पण चालीश, चालीश सत्ता जाणवी तथा उंगणत्रीश अने त्रीशने बंधें पण एमज चालीश सत्ता कहेवी. पण एटलुं विशेष जे मनुष्यगति प्रायोग्य उंगणत्रीशने बंधें सर्व उदयस्थानकें अठोत्तेरनी सत्ता न होय, बाकी चार सत्ता सर्व उदयें होय. तथा अठावीशने बंधें चोवीशनो उदय न होय केमके चोवीशनो उदय एकेंद्रियने होय. तेने अठावीशनो बंध नथी जेमाटे देव, नारकी, ए बे गतिमध्यें एकेंद्रियने जावुं नथी अने अठावीशनो बंध तो देव नरक प्रायोग्य छे. माटें बाकी आठ उदय होय, तिहां एकवीश, छवीश, अठावीश, उंगणत्रीश अने त्रीश, ए पांच उदयस्थानक क्षायिक सम्यक्दृष्टि तथा वेदक सम्यक्दृष्टि तो जेने मोहनीयनी बावीशनी सत्ता होय, एवाने पूर्वें आयु बांध्यां उदय होय. तेनी अपेक्षायें जाणवा. तिहां एकेका उदयें बाणु अने अठ्याशी, ए बे सत्तास्थानक प्रत्येकें होय, तथा पच्चीश अने सत्तावीश, ए बे उदयस्थानक वैक्रिय करतां पंचेंद्रिय तिर्यंचने होय. तिहां पण तेहीज बे सत्तास्थानक होय, तथा त्रीश, एकत्रीश, ए बे उदय सर्व पर्याप्तियें पर्याप्ता एवा सम्यक्दृष्टि तथा मिथ्यादृष्टिने जाणवा, तिहां बाणु, अ-

छयाशी अने छयाशी, ए त्रण सत्ता होय. तिहां छयाशीनी सत्ता, मिथ्यादृष्टिनेज होय अने सम्यक्दृष्टिने अवश्य देवद्विकनो बंध होय, तेथी तेने ए सत्ता न होय सर्व अठावीशने बंधे अढार सत्ता होय. एम तिर्यंचगति मध्ये सर्व बंधस्थानकें (११८) सत्ता होय.

मनुष्यगतिने विषे संवेध कहे छे. तिहां मनुष्यने त्रेवीशने बंधे २१–२५–२६–२७–२८–२९–३०– ए सात उदयस्थानक होय, तेमध्ये पच्चीश अने सत्तावीश ए बे उदय, वैक्रिय करतां लेवा. पण आहारकें त्रेवीशनो बंध नथी तेत्रणी ते आहारक न लेवो. ए बे उदये बाणु अने अठ्याशी, ए बे सत्ता होय अने बीजा पांच उदये छयाशी, एंशी, ए बे अधिक होय तेमाटें तिहां चार सत्तास्थान लेवां. सर्व थइ त्रेवीशने बंधे चोवीश सत्ता होय, एमपच्चीशने बंधे तथा छवीशने बंधे पण चोवीश चोवीश सत्ता लेवी तथा मनुष्यगति अने तिर्यंचगति प्रायोग्य उंगणत्रीश अने त्रीशने बंधे पण एमज चोवीश सत्ता कहेवी. तथा अठावीशने बधे पण सात उदय छे. तेमध्ये एकवीश, छवीश, ए बे उदय, सम्यक्दृष्टिने करण अपर्याप्तावेलायें होय. तथा पच्चीश, सत्तावीश अठावीश अने उंगणत्रीश, ए मांहेला बे बे उदय, वैक्रिय, आहारक करतां सम्यक्दृष्टिने होय. त्रीशनो उदय, मिथ्यात्वीने पण होय. ए उदये बाणु, अठ्याशी, ए बे बे सत्तास्थानक होय. तथा त्रीशने उदये नरक प्रायोग्य अठावीशने बंधे नेव्याशी तथा छयाशी, ए बे सत्ता अधिक भेलतां चार सत्ता होय. एम अठावीशने बंधे सर्व थइ शोल सत्ता थाय. तथा जिननाम सहित देवप्रायोग्य उंगणत्रीशने बंधे सात उदय अठावीशना बंधनी पेरे लेवां. पण एटलुं विशेष जे त्रीशनो उदय सम्यक्त्वीने लेवो तेथी साते उदये त्र्याणु अने नेव्याशी, ए बे सत्तास्थानक होय. तिहां आहारकने तो त्र्याणुनीज सत्ता होय सर्व संख्यायें जिननामसहित उंगणत्रीशने बंधे चौद सत्तास्थानक होय तथा आहारकद्विक सहित त्रीशने बंधे उंगत्रीश अने त्रीश, ए बे उदय स्थानक होय. तिहां जेणे आहारक शरीर प्रमत्त गुणठाणे करीने अंतकालें अप्रमत्तें आवे, तेनी अपेक्षायें उंगणत्रीशनो उदय लेवो. बीजे स्थानकें त्रीशनो उदय होय तिहां प्रत्येक उदये बाणुनी सत्ता होय. तथा एकत्रीशने बंधे एकज त्रीशनो उदय होय अने तिहां एकज त्र्याणुनी सत्ता होय, तथा एकने बंधे त्रीशनो उदय होय तिहां ९३–९२–८९–८८–८०–७९–७६–७५ ए आठ सत्ता स्थानक होय, शरवाले त्रेवीश, पच्चीश, छवीशना बंधने विषे चोवीश चोवीश सत्ता अने अठावीशना बंधने विषे शोल सत्ता तथा मनुष्य अने तिर्यंचगति प्रायोग्य उंगणत्रीश तथा त्रीशना बंधने विषे चोवीश चोवीश सत्ता तथा देवगति प्रायोग्य तीर्थंकर सहित उंगणत्रीशना बंधे चौद सत्ता तथा एकत्रीशना बंधने विषे एक सत्ता अने एक प्रकृतिना बंधे आठ सत्ता सत्तास्थानक एम (१५९) सत्ता मनुष्य मध्ये होय.

हवे देवताने विषे संवेध कहे छे. देवताने पच्चीशने बंधे छ उदये प्रत्येकें बाणु अने अठ्याशी, ए बे सत्ता होय. एम छवीश तथा उंगणत्रीशने बंधे पण जाणवुं तथा उद्योत सहित पंचेंद्रियतिर्यंच प्रायोग्य त्रीशने बंधे पण एमज जाणवुं. तथा जिननाम सहित मनुष्यगति प्रायोग्य त्रीशने बंधे छ उदयस्थानकें प्रत्येकें त्र्याणु, नेव्याशी, ए बे सत्तास्थानक जाणवां. एम चार बंधमध्ये त्रीशनो बंध, मनुष्य तथा तिर्यंच प्रायोग्य होय माटे ते बे स्थानक गणतां पांचे स्थानकें बारबार सत्ता होय, सर्व थइ देवगतिमध्ये शाठ सत्ता स्थानक होय. एम गति आश्री संवेध देखाड्यो. ॥ ६४ ॥

॥ अथेंद्रियमाश्रित्याह ॥ हवे इंद्रिय आश्रयी नामकर्मनां बंधोदय सत्ता कहे छे.

इग विगलिंदिअ सगले, पण पंचय अठ बंध ठाणाणं ॥
पण छक्किक्कारुदया, पण पण बारसय संताणि ॥ ६५ ॥

अर्थ– इगविगलिंदिअसगले के० एकेंद्रिय, विकलेंद्रिय अने सकल ते पंचेंद्रियने अनुक्रमें बंधस्थानक कहे छे. तिहां एकेंद्रियने २३–२५–२६–२९–३० ए पण के० पांच बंधस्थानक होय, तथा त्रणे विकलेंद्रियने एहीज पंचय के० पांच बंधस्थानक होय, तथा पंचेंद्रियने २३–२५–२६–२८–२९–३०–३१–१ एवं अट्ठबंधठाणाणं के० आठ बंधनां स्थानक होय. तथा एकेंद्रियने २१–२४–२५–२६–२७ ए पण के० पांच उदयस्थानक होय. तथा त्रणे विकलेंद्रियने २१–२६–२८–२९–३०–३१ ए छक्क के० छ उदय स्थानक होय, तथा पंचेंद्रियने २०–२१–२५–२६–२७–२८–२९–३०–३१–९–८–ए इक्कारुदया के० अगीआर उदयस्थानक होय. तथा एकेंद्रियने ९२–८८–८६–८०–७८– ए पण के० पांच सत्तास्थानक होय. तथा त्रणे विकलेंद्रियने ९२–८८–८६–८०–७८ एज पण के० पांच सत्तास्थानक होय. तथा पंचेंद्रियने ९३–९२–८९–८८–८६–८०–७९–७८–७६–७५–९–८ ए बारसयसंताणि के० बार सत्तानां स्थानक होय ॥ एनो संवेध पूर्वें चौद जीव भेदें नामकर्मनो संवेध विचार्यो छे, तिहांथी जोइ लेवो, तथा निपुण बुद्धियें विचारी करवो. ॥ ६५ ॥

इय कम्म पगइठाणा, णि सुठु बंधुदय संत कम्माणं ॥
गइआएहिं अठसु, चउप्पयारेण नेआणि ॥ ६६ ॥
गइइंदिए अकाए, जोए वेए कसाय नाणेअ ॥
संयम दंसण लेसा, भवसंमे सन्निआहारे ॥ ६७ ॥
संत पयपरूवणया, दव्वपमाणं च खित्त फुसणाय ॥
कालं तरंच भावो, अप्पा बहुयं च दाराइ ॥ ६८ ॥

अर्थ– इय के० ए उक्तप्रकारें सुठु के० सुष्ठु एटले भले प्रकारें अत्यंत उपयोग राखीने कम्मपगइठाणाणि के० आठे कर्म प्रकृतिनां स्थानक, बंधु दयसंतकम्माणं के० बंध, उदय, सत्ता, कर्मनी तेना संवेधें गइआएहिं के० गत्यादिक एटले गति, इंद्रिय, काय, योग, वेद, कषाय, ज्ञान, संयम, दर्शन, लेश्या, भव्य, सम्यक्त्व, संज्ञी, आहारी, ए चौद जीव स्थानकें तथा ए चौदना उत्तर बासठ मार्गणा भेदने स्थानकें करीने सत्पद प्ररूपणादिक अठसु के० आठ अनुयोगद्वारने विषे चउप्पयारेण के० प्रकृतिबंध, स्थितिबंध, रसबंध अने प्रदेशबंध, ए चार प्रकारें कहेवाने नेआणि के० जाणवा. ॥ ६६ ॥ ६७ ॥

हवे ए आठ अनुयोग द्वार, लखीयें छैयें. संतपयपरूवणाए एटले छतां पदनी प्ररूपणा, ए एक पद भणी घट पदनी पेरें अछतुं न होय, जे छता पदार्थनुं वाचक पद न होय, ते एक पद पण न होय. जेम वंध्यापुत्र ए शब्द बे पदनो माटे ते पद अछतुं छे. तेनी पेरें ए पद नथी, तेभणी ए पद साचां छे एटले अर्थ प्ररूपणाना भेद ते अनु कहेतां वस्तु प्रतिपादन कर्या पछी योग कहेतां सर्व प्रकारें वस्तु आठ अनुयोगद्वार अणु कहेतां सूत्र तेनी साथें योग कहेतां अर्थनुं जोडवुं, तेनां द्वार, कहेतां बारणां एटले वस्तुनो निर्णय करवो, तेनां द्वार आठ जाणवां. तिहां प्रथम छतां पदनी प्ररूपणा, ते जेम बंध, उदय, सत्ता तथा प्रकृति, स्थिति, रस, प्रदेश, ए सर्व पद साचां छे आप आपणा पदार्थनां वाचक छे एकेक पद भणी घटपदनी पेरें छतां छे, पण वंध्यापुत्रनी पेरें अछतां नथी तेनां स्थानक, जेनो जिहां सद्भाव, ते तिहां कहेवां. ते प्रथम छता पदनी प्ररूपणा नाम द्वार जाणवुं.

तथा बीजुं द्रव्यप्रमाण द्वार, ते एम के ए प्रकृति स्थानकना द्रव्य केटलां होय? एम प्रमाणनुं कहेवुं,

ते बीजुं द्वार. तथा एकेक प्रकृतिस्थान द्रव्य, केटला आकाश प्रदेशे क्षेत्रे रुंधे, ए अर्थ कहे ते क्षेत्रप्रशंसानामा त्रीजुं द्वार. तथा एकेकस्थानकें जीव केटला काल पर्यंत रहे, एम कहेवुं ते चोथुं काल द्वार. तथा ए बंधस्थानक तथा उदयस्थानक गंड्युं ते वली केटले काले जघन्य तथा उत्कृष्टें आंतरे लहे, ए पांचमुं अंतर द्वार. तथा लोकने केटले जागें एकेक स्थानक होय, एम कहेवुं, ते छठा जाग द्वारनो विचार जाणवो तथा कयुं स्थानक उदयिकादिक छ जाव मध्यें कया जावें होय? ते सातमुं जाव द्वार. तथा कया स्थानकथी कयुं स्थानक द्रव्य, क्षेत्र, काल अने जावनी अपेक्षायें घणुं होय तथा थोडुं होय, अथवा बराबर होय? एम विचारवुं ते आठमुं अल्पबहुत्व द्वार. ए आठ अनुयोगद्वारें करी विचारतां पदार्थनुं सम्यक्ज्ञान होय, तिहां सत्पदप्ररूपणायें करीने गुणठाणाने विषे गति तथा इंद्रियमार्गणायें बंधोदय सत्तानो संवेध कह्यो. एने अनुसारें काययोगादिक मार्गणायें पण कहेवो, अने शेष जे द्रव्यप्रमाण क्षेत्र, स्पर्शनादिक सात अनुयोग द्वार, ते कर्मप्रकृति कर्मप्राजृत प्रमुख ग्रंथोने सम्यक् प्रकारें जोइने कहेवां. पण आज ते ग्रंथना अजावथकी लेशमात्र पण कही न शकीयें तेमाटें प्रकृति, स्थिति, रस अने अनुजाग, ए चार प्रकारें कहेवां. तिहां प्रकृति आश्रयी बंध उदय सत्ता स्थानक पूर्वें कह्यां, तेना अनुसारे स्थितिना बंधादि स्थान, रसस्थान तथा प्रदेशस्थान पण मार्गणाद्वारें एवाज अनुक्रमें कहेवां. ॥ ६७ ॥

अहींआं बंधोदय सत्तानो संवेध कह्यो. तिहां उदय कह्यो, पण उदीरणा न कही, ते शामाटें न कही? ते कहे छे.

उदयस्सुदीरणाए, सामित्ताउ न विज्जइ विसेसो ॥
मुत्तूणय इगयालं, सेसाणं सव्व पयडीणं ॥ ६ए ॥

अर्थ– उदयस्सुदीरणाए के० अहींआं बंधोदय सत्ता संवेध विचारतां उदीरणा, उदयमध्यें कहेवाणी पण उदीरणा उदयथकी जूदी न कही तेनुं कारण कहे छे. अहींआं काल प्राप्त कर्मनुं अनुजववुं ते उदय कहीयें. अने काल अप्राप्त उदयावलिथकी बाहेर रह्यां एवां जे कर्मदल तथा रस, जेनो उदय काल आव्यो नथी ते कर्मदलने जीव, कषाय सहित योग, एवे नामें जे वीर्यविशेष, तेणे करी आकर्षीने उदय आव्या दलमांहे जेलीने उदय प्राप्त कर्मपरमाणु साथें अनुजवे, ते करणनुं नाम उदीरणा कहीयें. तेमाटें उदय अने उदीरणानुं सामित्ताउनविज्जइविसेसो के० स्वामित्वपणा आश्रयीने कांइ विशेष नथी एटले ज्ञानावरणादिक जे कर्म तेना उदयनो स्वामी तेहीज जीव ज्ञानावरणादि कर्मनी उदीरणानो पण स्वामी जाणवो. “ जह्न उदय तह्न उदीरणा, जह्न उदीरणा तह्न उदय ” ए वचन प्रमाण थकी एमज जाणवुं. परंतु एटलुं विशेष जे मुत्तुणयइगयालं के० एकतालीश प्रकृति आगली गाथायें कहेशे, ते मूकीने सेसाणंसव्वपयडीणं के० शेष सर्व प्रकृतिनो उदय अने उदीरणा साथेंज समकालें प्रवर्त्ते, तेमाटें जे उदयनो स्वामी तेहीज उदीरणानो पण स्वामी जाणवो. ॥ ६ए ॥

॥ एकचत्वारिंशत्प्रकृतीराह ॥ हवे एकतालीश प्रकृतिने उदय उदीरणायें फेर छे एटले उदय उदीरणानुं अंतर होय, ते विशेषें बे गाथायें करी कहे छे.

नाणंतराय दसगं, दंसण नव वेयणिज्ज मिछत्तं ॥
संमत्तलोज वेआ, उआणि नव नाम उच्चं च ॥ ७० ॥

मणुय गइ जाइ तस बा, यरं च पज्जत्त सुजग आइज्जं ॥
जस कित्ती तिबयरं, नामस्स हवंति नव एया ॥ ७१ ॥

अर्थ- नाणंतरायदसगं के० पांच ज्ञानावरणीय अने पांच अंतराय, एवं दश प्रकृति तथा दंसणनव के० दर्शनावरणीय नव, वेयणिज्ज के० वेदनीयनी बे प्रकृति, मिच्छत्तं के० मिथ्यात्वमोहनीय, संमत्त के० सम्यक्त्वमोहनीय, लोज के० संज्वलनलोज, वेआउआणि के० त्रण वेद अने चार आयु, नवनाम के० नामकर्मनी नव प्रकृति जे चौदमे गुणगाणे रहे ठे ते तथा उच्चंच के० उच्चैर्गोत्र, एवं एकतालीश प्रकृति जाणवी. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ७० ॥

तिहां ज्ञानावरणीय पांच, अंतराय पांच, तथा चार दर्शनावरणीय, एवं चौद प्रकृतिनो उदय अने उदीरणा, बारमा गुणगाणानी एक आवली थाकती होय, तिहां सुधी सर्व जीवने सार्थेज प्रवर्त्ते अने उदय, उदीरणा विच्छेद थया पठी केवल उदयावलिका थाकती होय, तेमध्ये सर्व कर्मदल पेसे पण वाहीर बीजुं कोइ कर्मदल रहे नहीं तो पठी शानी उदीरणा करे? माटें ए चौद प्रकृतिनी बारमा गुणगाणानी ठेहली आवलिकायें उदीरणा न होय. तथा पांच निद्रानीज उदीरणा, शरीरपर्याप्ति पूरी थया पठी ज्यां लगे इंद्रियपर्याप्ति पूरी न करे, तिहां लगे उदीरणा न होय. केवल उदयज होय अने शेष कालेंतो उदय उदीरणा सार्थेज प्रवर्त्ते, तथा सार्थेज निवर्त्ते. तथा वेदनीयनी बे प्रकृतिनां उदय तथा उदीरणा ठठा गुणगाणा सुधी सार्थेज प्रवर्त्ते अने ते उपरांत तो उदयज होय, पण उदीरणा न होय. तथा प्रथम सम्यक्त्व उपार्जतां अंतर करण कस्या पठी मिथ्यात्वनी प्रथमस्थितिनी एक आवलि रहे त्यांसुधी मिथ्यात्व मोहनीयना उदय तथा उदीरणा सार्थेज प्रवर्त्ते अने ठेहली आवलियें मिथ्यात्नो उदय होय पण उदीरणा न होय.

तथा वेदकसम्यक्दृष्टिने क्षायिक सम्यक्त्व उपजावतां मिथ्यात्व मोहनीय अने मिश्रमोहनीय, ए बेहु खपाव्या पठी सम्यक्त्वमोहनीय सर्व अपवर्त्तनायें अपवर्त्तिने अंतरमुहूर्त्त स्थितिमात्रनुं करे, तेने उदय तथा उदीरणायें जोगवतां जेवारें शेष एक आवलीमात्र रहे तेवारें उदीरणा टले केवल उदयावली लगें उदयज होय.

अथवा उपशमश्रेणी पडिवजतां सम्यक्त्वमोहनीयनुं अंतर करण कस्या पठी प्रथमस्थिति आवलिका मात्र रहे, तिहां लगें सम्यक्त्व मोहनीयनां उदय तथा उदीरणा सार्थेज होय, अने पठी ठेहली आवलीयें उदीरणा न होय, मात्र उदयज होय.

संज्वलना लोजनां उदय तथा उदीरणा ज्यां लगें सूक्ष्मसंपरायनी एक आवलिका थाकती होय, त्यां लगें सार्थेज होय, अने ठेहली आवलीयें तो मात्र उदयज होय, पण उदीरणा न होय.

तथा त्रण वेद मांहेली जे वेदें श्रेणी पडिवज्जे तिहां अंतर करण कीधे थके ते वेदनी प्रथमस्थिति आवलिका थाकतां लगें उदय तथा उदीरणा सार्थेज होय अने ठेहली आवलीयें तो उदीरणा न होय, मात्र उदयज होय.

तथा चारे आयुनो पोत पोताना जवनी ठेहली आवलिकायें उदय होय, पण उदीरणा न होय, अने मनुष्यायुनो प्रमत्त गुणगाणा लगेज उदय तथा उदीरणा होय, आगले गुणगाणे केवल उदयज होय, पण उदीरणा न होय. ॥ इत्यर्थः ॥ ७० ॥

तथा मनुष्यगति, पंचेंद्रियजाति, त्रस, बादर, पर्याप्त, सुजग, आदेय, यशःकीर्त्ति अने तीर्थंकरनाम, ए नव नामकर्मनी प्रकृति तथा उच्चैर्गोत्र ए दश प्रकृतिनां सयोगी केवली गुणगाणा लगें उदय तथा उदी-

ते बीजुं द्वार. तथा एकेक प्रकृतिस्थान द्रव्य, केटला आकाश प्रदेशे क्षेत्रे रुंधे, ए अर्थ कहे ते क्षेत्रप्रशं-सानामा त्रीजुं द्वार. तथा एकेकस्थानकें जीव केटला काल पर्यंत रहे, एम कहेवुं ते चोथुं काल द्वार. तथा ए बंधस्थानक तथा उदयस्थानक गंड्युं ते वली केटले काले जघन्य तथा उत्कृष्टे आंतरे लहे, ए पांचमुं अंतर द्वार. तथा लोकने केटले भागे एकेक स्थानक होय, एम कहेवुं, ते छठा भाग द्वारनो विचार जाणवो तथा कयुं स्थानक उदयिकादिक छ भाव मध्ये कया भावें होय? ते सातमुं भाव द्वार. तथा कया स्थान-कथी कयुं स्थानक द्रव्य, क्षेत्र, काल अने भावनी अपेक्षायें घणुं होय तथा थोडुं होय, अथवा बराबर होय? एम विचारवुं ते आठमुं अल्पबहुत्व द्वार. ए आठ अनुयोगद्वारें करी विचारतां पदार्थनुं सम्यक्-ज्ञान होय, तिहां सत्पदप्ररूपणायें करीने गुणठाणाने विषे गति तथा इंद्रियमार्गणायें बंधोदय सत्तानो संवेध कह्यो. एने अनुसारें काययोगादिक मार्गणायें पण कहेवो, अने शेष जे द्रव्यप्रमाण क्षेत्र, स्पर्शनादिक सात अनुयोग द्वार, ते कर्मप्रकृति कर्मप्राभृत प्रमुख ग्रंथोने सम्यक् प्रकारें जोइने क-हेवां. पण आज ते ग्रंथना अभावथकी लेशमात्र पण कही न शकीयें तेमाटें प्रकृति, स्थिति, रस अने अ-नुभाग, ए चार प्रकारें कहेवां. तिहां प्रकृति आश्रयी बंध उदय सत्ता स्थानक पूर्वें कह्यां, तेना अनुसारे स्थितिना बंधादि स्थान, रसस्थान तथा प्रदेशस्थान पण मार्गणाद्वारें एवाज अनुक्रमें कहेवां. ॥ ६० ॥

अहींआं बंधोदय सत्तानो संवेध कह्यो. तिहां उदय कह्यो, पण उदीरणा न कही, ते शामाटें न कही? ते कहे छे.

उदयस्सुदीरणाए, सामित्ताउ न विज्जइ विसेसो ॥
मुत्तूणय इगयालं, सेसाणं सव्व पयडीणं ॥ ६७ ॥

अर्थ– उदयस्सुदीरणाए के० अहींआं बंधोदय सत्ता संवेध विचारतां उदीरणा, उदयमध्यें कहेवाणी पण उदीरणा उदयथकी जूदी न कही तेनुं कारण कहे छे. अहींआं काल प्राप्त कर्मनुं अनुभववुं ते उदय कहीयें. अने काल अप्राप्त उदयावलिथकी बाहेर रह्यां एवां जे कर्मदल तथा रस, जेनो उदय काल आ-व्यो नथी ते कर्मदलने जीव, कषाय सहित योग, एवे नामें जे वीर्यविशेष, तेणे करी आकर्षीने उदय आव्या दलमांहे भेलीने उदय प्राप्त कर्मपरमाणु साथें अनुभवे, ते करणनुं नाम उदीरणा कहीयें. तेमाटें उदय अने उदीरणानुं सामित्ताउनविज्जइविसेसो के० स्वामित्वपणा आश्रयीने कांइ विशेष नथी एटले ज्ञानावरणादिक जे कर्म तेना उदयनो स्वामी तेहीज जीव ज्ञानावरणादि कर्मनी उदीरणानो पण स्वामी जाणवो. " जह्न उदय तह्न उदीरणा, जह्न उदीरणा तह्न उदय " ए वचन प्रमाण थकी एमज जाणवुं. परंतु एटलुं विशेष जे मुत्तुणयइगयालं के० एकतालीश प्रकृति आगली गाथायें कहेशे, ते मूकीने सेसाणंसव्वपयडीणं के० शेष सर्व प्रकृतिनो उदय अने उदीरणा साथेंज समकालें प्रवर्त्ते, तेमाटें जे उदयनो स्वामी तेहीज उदीरणानो पण स्वामी जाणवो. ॥ ६७ ॥

॥ एकचत्वारिंशत्प्रकृतीराह ॥ हवे एकतालीश प्रकृतिने उदय उदीरणायें फेर छे एटले उदय उदीर-णानुं अंतर होय, ते विशेषें बे गाथायें करी कहे छे.

नाणंतराय दसगं, दंसण नव वेयणिज्ज मिछत्तं ॥
संमत्तलोभ वेआ, उआणि नव नाम उच्चं च ॥ ७० ॥

मणुय गइ जाइ तस बा, यरं च पज्जत्त सुजग आइज्जं ॥
जस कित्ती तिब्रयरं, नामस्स हवंति नव एया ॥ ३१ ॥

अर्थ– नाणंतरायदसगं के० पांच ज्ञानावरणीय अने पांच अंतराय, एवं दश प्रकृति तथा दंसणनव के० दर्शनावरणीय नव, वेयणिज्ज के० वेदनीयनी बे प्रकृति, मिछत्तं के० मिथ्यात्वमोहनीय, संमत्त के० सम्यक्त्वमोहनीय, लोज्ज के० संज्वलनलोज्ज, वेआउआणि के० त्रण वेद अने चार आयु, नवनाम के० नामकर्मनी नव प्रकृति जे चौदमे गुणठाणे रहे ठे ते तथा उच्चंच के० उच्चैर्गोत्र, एवं एकतालीश प्रकृति जाणवी. ॥ इत्यक्षरार्थः ॥ ३० ॥

तिहां ज्ञानावरणीय पांच, अंतराय पांच, तथा चार दर्शनावरणीय, एवं चौद प्रकृतिनो उदय अने उदीरणा, बारमा गुणगणानी एक आवली थाकती होय, तिहां सुधी सर्व जीवने साथेंज प्रवर्त्ते अने उदय, उदीरणा विछेद थया पछी केवल उदयावलिका थाकती होय, तेमध्यें सर्व कर्मदल पेसे पण बाहीर बीजुं कोइ कर्मदल रहे नहीं तो पछी शानी उदीरणा करे? माटें ए चौद प्रकृतिनी बारमा गुणगणानी ठेहली आवलिकायें उदीरणा न होय. तथा पांच निद्रानीज उदीरणा, शरीरपर्याप्ति पूरी थया पछी ज्यां लगें इंद्रियपर्याप्ति पूरी न करे, तिहां लगें उदीरणा न होय. केवल उदयज होय अने शेष कालेंतो उदय उदीरणा साथेंज प्रवर्त्तें, तथा साथेंज निवर्त्ते. तथा वेदनीयनी बे प्रकृतिनां उदय तथा उदीरणा छठा गुणठाणा सुधी साथेंज प्रवर्त्ते अने ते उपरांत तो उदयज होय, पण उदीरणा न होय. तथा प्रथम सम्यक्त्व उपार्जतां अंतर करण कस्या पछी मिथ्यात्वनी प्रथमस्थितिनी एक आवलि रहे त्यांसुधी मिथ्यात्व मोहनीयना उदय तथा उदीरणा साथेंज प्रवर्त्ते अने ठेहली आवलियें मिथ्यात्नो उदय होय पण उदीरणा न होय.

तथा वेदकसम्यक्दृष्टिने क्षायिक सम्यक्त्व उपजावतां मिथ्यात्व मोहनीय अने मिश्रमोहनीय, ए बेहु खपाव्या पछी सम्यक्त्वमोहनीय सर्व अपवर्त्तनायें अपवर्त्तिने अंतरमुहूर्त्त स्थितिमात्रनुं करे, तेने उदय तथा उदीरणायें जोगवतां जेवारें शेष एक आवलीमात्र रहे तेवारें उदीरणा टले केवल उदयावली लगें उदयज होय.

अथवा उपशमश्रेणी पडिवजतां सम्यक्त्वमोहनीयनुं अंतर करण कस्या पछी प्रथमस्थिति आवलिका मात्र रहे, तिहां लगें सम्यक्त्व मोहनीयनां उदय तथा उदीरणा साथेंज होय, अने पछी ठेहली आवलीयें उदीरणा न होय, मात्र उदयज होय.

संज्वलना लोजनां उदय तथा उदीरणा ज्यां लगें सूक्ष्मसंपरायनी एक आवलिका थाकती होय, त्यां लगें साथेंज होय, अने ठेहली आवलीयें तो मात्र उदयज होय, पण उदीरणा न होय.

तथा त्रण वेद मांहेली जे वेदें श्रेणी पडिवज्जे तिहां अंतर करण कीधे थके ते वेदनी प्रथमस्थिति आवलिका थाकतां लगें उदय तथा उदीरणा साथेंज होय अने ठेहली आवलीयें तो उदीरणा न होय, मात्र उदयज होय.

तथा चारे आयुनो पोत पोताना जवनी ठेहली आवलिकायें उदय होय, पण उदीरणा न होय, अने मनुष्यायुनो प्रमत्त गुणगणा लगेज उदय तथा उदीरणा होय, आगले गुणगणे केवल उदयज होय, पण उदीरणा न होय. ॥ इत्यर्थः ॥ ३० ॥

तथा मनुष्यगति, पंचेंद्रियजाति, त्रस, बादर, पर्याप्त, सुजग, आदेय, यशःकीर्त्ति अने तीर्थंकरनाम, ए नव नामकर्मनी प्रकृति तथा उच्चैर्गोत्र ए दश प्रकृतिनां सयोगी केवली गुणगणा लगें उदय तथा उदी-

रणा साथेंज समकालें प्रवर्त्ते तेवार पढी अयोगी गुणठाणे ए दश प्रकृतिनो उदय होय पण उदीरणा न होय. एम ए एकतालीश प्रकृतिनां उदय अने उदीरणानुं विशेष देखाड्युं अने शेष पच्चाशी प्रकृतिनां उदय तथा उदीरणा समकालें प्रवर्त्ते अने समकालें निवर्त्ते. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७१ ॥

॥ अथ कस्मिन गुणस्थानके काः प्रकृतीर्बध्नंतीत्याह ॥
हवे कया गुणठाणे कइ प्रकृति बांधे छे.? एवो बंधविशेष सर्व गुणठाणे कहे छे.

तिञ्चयरा हारग विर, हिआउ अबेइ सव्व पयडीउ ॥
मिञ्चत्तवेअगो सा, साणोगुणवीस सेसाउ ॥ ७२ ॥

अर्थ– बंध योग्य एकशो वीश प्रकृति मध्येंथी तिञ्चयराहारग के० तीर्थंकरनाम अने आहारकद्विक, ए त्रण प्रकृति विरहिआउ के० रहित करीने अबेइसवपयडीउ के० बाकी एकशो सत्तर प्रकृति सर्व उपार्जे, एटले बांधे ते कोण जीव क्यां बांधे? तोके मिञ्चत्तवेअगो के० मिथ्यात्वनो वेदक एवो मिथ्यादृष्टि जीव मिथ्यात्व गुणठाणे रह्यो थको बांधे अने जिननाम सम्यक्त्व प्रत्ययिउ छे तथा आहारकद्विक संयम प्रत्ययिउ छे तेथी मिथ्यात्वें सम्यक्त्व तथा संयम बेहुने अन्नावें ए त्रण प्रकृति न बांधे तथा सासाणोगुणवीससेसाउ के० सास्वादन गुणठाणे वर्त्ततो जीव १ जिननाम, ३ आहारकद्विक, ४ नपुंसकवेद, ५ नरकगति, ६ नरकानुपूर्वी, ७ नरकायु, ८ हुंडसंस्थान, ९ छेवट्ठुं संघयण, १० आतप, ११ स्थावर, १२ सूक्ष्म, १३ साधारण, १४ अपर्याप्त, १५ एकेंद्रिय, १६ बेंद्रिय, १७ तेंद्रिय, १८ चौरिंद्रियजाति, १९ मिथ्यात्वमोहनीय, ए उंगणीश प्रकृति विना शेष एकशोने एक प्रकृति बांधे जे न्नणी नपुंसकादिक शोल प्रकृतिनो बंध, मिथ्यात्व प्रत्ययिउ छे, ते अहींआं सास्वादने न बंधाय. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७२ ॥

छायाल सेस मीसो, अविरय सम्मो तिआल परिसेसा ॥
तेवन्न देस विरउ, विरउ सगवन्न सेसाउ ॥ ७३ ॥

अर्थ– उंगणीश प्रकृति पूर्वे कही ते तथा तिर्यंचत्रिक, थीणद्धीत्रिक, दौर्न्नाग्यत्रिक, अनंतानुबंधिचतुष्क मध्यसंस्थान चार, मध्यसंघयण चार, नीचैर्गोत्र, उद्योत, अशुन्नविहायोगति, स्त्रीवेद, मनुष्यायु अने देवायु, ए छायाल के० छेंतालीश प्रकृति वर्जीने सेसमीसो के० शेष चमोत्तेर प्रकृति मिश्रगुणठाणे वर्त्ततो जीव बांधे अने अविरयसम्मो के० अविरति सम्यक्दृष्टि गुणठाणे पूर्वोक्त छेंतालीश मध्येंथी तीर्थंकरनाम, मनुष्यायु अने देवायु, ए त्रण बांधे माटे तिआलपरिसेसा के० त्रेंतालीश प्रकृति वर्जीने शेष सत्त्योतेर प्रकृति बांधे तथा देसविरउ के० देशविरति गुणठाणे वर्त्ततो जीव, वज्रऋषन्ननाराच संघयण, मनुष्यत्रिक, अप्रत्याख्यानीआ चार कषाय, औदारिकद्विक, एवं दश प्रकृति पूर्वोक्त त्रेंतालीशमां न्नेलीयें, तेवारें तेवन्न के० त्रेपन प्रकृति न बांधे, ते वर्जीने शेष शडशठ प्रकृति बांधे. तथा विरउ के० सर्वविरति प्रमत्त साधु, छठे गुणठाणे पूर्वोक्त त्रेपन्ननी साथें प्रत्याख्यानावरण कषाय चार न्नेलतां सगवन्न के० सत्तावन्न प्रकृति न बांधे, ते वर्जीने सेसाउ के० शेष त्रेशठ प्रकृति बांधे. ॥ ७३ ॥

इगुसठि मप्पमत्तो, बंधइ देवाउअस्स इअरोवि ॥
अठावन्न मपुव्वो,-छप्पन्नं वावि छवीसं ॥ ७४ ॥

अर्थ– तथा ते पूर्वोक्त त्रेशठ प्रकृतिमध्येंथी शोक, अरति, अथिर, अशुन्न, अयश अने आशाता, ए

छ प्रकृति काढीयें अने आहारकद्विक जेलीयें, तेवारे इगसट्ठिं के० उंगणशाठ प्रकृति, अपमत्तो के० अप्रमत्त गुणठाणे बंधइ के० बांधे, अथवा देवाउअस्सइअरोवि के० देवायु पण प्रमत्तें बांधवा मांडे, ते बांधतो थकोज प्रमत्त थकी इतर अप्रमत्तें आवे, तिहां ते बंध पूरो करे, पण अप्रमत्त थको देवायु बांधवा न मांडे तेमाटे देवायु विना अठावन्न के० अठावन्न प्रकृति बांधे तथा मपुव्वो के० अपूर्वकरण गुणठाणाना सात जाग कल्पीयें. तिहां पहेले जागें तो तेहीज पूर्वोक्त अठावन्न बांधे, अने बीजे, त्रीजे चोथे, पांचमे, अने छठे, ए पांच जागें निद्राद्विक न बांधे. शेष छप्पन्नं के० छपन्न प्रकृति बांधे, वावि के० अथवा छेहले जागें देवद्विक, पंचेंद्रियजाति, शुजखगति, त्रसादि नव, औदारिक विना चार शरीर, बे उपांग, समचतुरस्र, निर्माण, तीर्थंकर, वर्णादि चार तथा अगुरुलघु चतुष्क, ए त्रीश प्रकृति पण न बांधे, तेवारें छव्वीसं के० छवीश प्रकृतिनो बंध पण होय. ॥ ७४ ॥

बावीसा एगूणं, बंधइ अठारसंत अनिअट्टी ॥
सत्तर सुहुम सरागो, साय ममोहो सजोगित्ती ॥७५॥

अर्थ– हवे अनिअट्टी के० अनिवृत्तिगुणठाणाना पांच जाग कल्पीयें, तिहां पहेले जागें हास्य, रति, जय, कुछा, ए चार पण न बांधे तेवारें बावीसा के० बावीशनो बंध होय. तेवार पछी द्वितीयादिक जागें एगूणं के० एकेक प्रकृति ऊणी करता जइयें एटले बीजे जागें पुरुषवेद न बांधे तेवारें एकवीशनो बंध, त्रीजे जागें संज्वलनक्रोध टले वीशनो बंध, चोथे जागें संज्वलन मान टले उंगणीशनो बंध, पांचमे जागें संज्वलनी माया टले, तेवारें अठारसंत के० अढार प्रकृति पर्यंतज बंधइ के० बांधे तथा सत्तरसुहुमसरागो के० सूक्ष्मसंपरायगुणठाणे संज्वलनो लोज पण न बांधे, तेमाटें सत्तर प्रकृति बांधे, तेवार पछी ज्ञानावरणीय पांच, दर्शनावरणीब चार, अंतराय पांच, उच्चैर्गोत्र अने यशःकीर्त्ति, एवं शोल प्रकृति पण न बांधे तेवारें एकज साय के० शातावेदनीयनो बंध, अमोहोसजोगित्ती के० अमोही गुणठाणाना धणीने होय. एटले अगीआरमा, बारमा अने सयोगी तेरमा गुणठाणावालाने एकज शातानो बंध होय. ॥ इति ॥७५॥

एसो उ बंधसामि, त्त उंहो गइआइएसुवि तहेव ॥
उंहाउ साहिज्जइ, जब्ब जहा पयडि सप्नावो ॥ ७६ ॥

अर्थ– एसोउबंधसामित्त के० ए उंघ पणे चौद गुणठाणे बंधस्वामित्व कह्युं. जेम बीजा कर्मग्रंथमध्ये कह्युं छे तेम अहींआं पण जाणवुं. तहेव के० तेमज गइआइएसुवि के० गत्यादिक मार्गणाने विषे पण उंहु के० उंघथकी कहेवो. जे रीतें त्रीजे कर्मग्रंथे बाशठ मार्गणायें बंध कह्यो छे, तेम अहींआं पण कहेवो. उंहाउसाहिज्जइ के० प्रथम सामान्य प्रकारें कह्युं छे तेमज कहेवुं. जब्बजहापयडिसप्नावो के० जिहां जे गुणठाणे जेटली प्रकृति बांधवानो सद्भाव होय, एटले जेने जेटली प्रकृति बांधवी घटे तेने तेटली विचारीने कहेवी. ॥ ७६ ॥

हवे जे गतिने विषे जेटली प्रकृति सत्तायें पामीयें ते कहे छे.

तिब्बयर देव निरिआ, उअंच तिसु तिसु गईसु बोधव्वं ॥
अवसेसा पयडीउं, हवंति सव्वासु विगईसु ॥ ७७ ॥

अर्थ– तिब्बयरदेवनिरिआउअंच के० तीर्थंकर नामकर्म देवायु अने नरकायु, ए त्रण प्रकृति तिसुति-

सुगईसुबोधवं के० त्रण त्रण गतिने विषे होय एम जाणवुं. तिहां तीर्थंकरनामकर्मनी सत्ता नारकी, देवता तथा मनुष्यगतिने विषे होय, पण तिर्यंचगतिमध्यें न होय. केमके, तीर्थंकर सत्कर्मा तिर्यंचमध्यें जाय नहिं तेमाटे. तथा देवायुनी सत्ता मनुष्य तिर्यंच अने देवगति मध्यें होय, पण नारकी मध्यें न होय, तथा नरकायुनी सत्ता मनुष्य, तिर्यंच अने नरकगति मध्यें होय, पण देवगमिमध्यें न होय, अने अवसेसापयडीउं के० अवशेष सर्व प्रकृतिनी सत्ता, हवंतिसवासुविगईसु के० सर्व चारेगतिने विषे पण होय. एटले तिर्यंचमध्ये तीर्थंकरनाम विना सर्व प्रकृति सत्तायें होय, देवगतिमध्यें नरकायु विना सर्व प्रकृतिसत्तायें होय. नरकगतिमध्यें देवायु विना सर्वप्रकृति सत्तायें होय. ॥ ७१ ॥

हवे गुणठाणाने विषे पूर्वें जे बंधोदय सत्तास्थानकनो संवेध कह्यो, ते गुणठाणां तो प्रायें उपशमश्रेणीयें तथा क्षपकश्रेणीयें होय, तेमाटे ते श्रेणी कहे छे.

तिहां प्रथम उपशमश्रेणि कहे छे.

पढम कसाय चउक्कं, दंसण तिग सत्तगावि उवसंता ॥
अविरय सम्मत्ताउं, जाव नियट्टित्ति नायव्वा ॥ ७८ ॥

अर्थ— पढमकसायचउक्कं के० पहेला अनंतानुबंधीआ चार कषाय तथा दंसणतिग के० दर्शनत्रिक, ते मिथ्यात्वमोहनीय, मिश्रमोहनीय अने सम्यक्त्वमोहनीय, ए सत्तगाविउवसंता के० सात प्रकृति उपशांत होय. ते अविरयसम्मत्ताउं के० अविरतिसम्यक्दृष्टि गुणठाणाथकी मांडीने जावनियट्टित्तिनायव्वा के० यावत् निवृत्तिनामे आठमा गुणठाणा लगें जाणवी. तिहां सातमा लगें यथायोग्यपणे उपशांत होय अने अपूर्वकरणे तो निश्चयथकीज उपशांत होय. ॥ ७८ ॥

प्रथम अनंतानुबंधीआ चार कषाय तथा दर्शन त्रिक एटले मिथ्यात्वमोहनीय, मिश्रमोहनीय अने सम्यक्त्वमोहनीय, ए सात मोहनीयनी प्रकृतिना रसोदयनी अपेक्षायें अविरतिसम्यक्दृष्टि गुणठाणाथी मांडीने अपूर्वकरणनामा आठमे गुणठाणे चडतां पर्यंत उपशांत पामीयें अने कोइएकने प्रदेशोदयनी अपेक्षायें पण अविरति सम्यक्दृष्टिने एज चोथे गुणठाणे उपशांत पामी कहीयें. तथा अपूर्वकरणे तो ए साते प्रकृति रसोदय आश्री तथा प्रदेशोदय आश्री पण उपशांत पामी कहीयें. तिहां प्रथम अनंतानुबंधीआनी उपशमनानो प्रकार कहे छे.

अविरतिसम्यक्दृष्टि, देशविरति, प्रमत्त तथा अप्रमत्त, ए चार गुणठाणे वर्त्तता जीवमांहेलो कोइ पण जीव, जघन्य परिणामे तेजो, मध्यम परिणामें पद्म अने उत्कृष्टपरिणामें शुक्ल, ए त्रण विशुद्धलेश्यामांहेली कोइ पण लेश्यायें वर्त्ततो ज्ञानोपयोगें उपयुक्त एक आयुःकर्म विना बीजा साते कर्मनी स्थिति जोगवीने बाकी कांइएक ऊणी एक कोडाकोडी सागरोपम मात्र जोगववी रहे, तेवारें अंतरमुहूर्त्त पर्यंत अवदायमान परिणामें एटले विशुद्ध चित्तवृत्तिवंतथको रहे. एवी रीतें रह्यो थको परावर्त्तमान प्रकृतिमांहेली सर्व शुभ प्रकृतिनेज बांधे, पण अशातादिक अशुभ प्रकृति न बांधे अने जे अपरावर्त्तमान ध्रुवबंधिनी ज्ञानावरणीयादिक अशुभ प्रकृति बांधे, तेनो पण चौठाणीउं रसबंध टालीने, बेठाणीउं रस बंध करे, अने शुभ प्रकृतिनो बेठाणीउं रसबंध टालीने चोठाणीउं रसबंध करे करे अने एकस्थितिबंध पूर्ण करी बीजो स्थितिबंध बांधवा मांडे, ते पूर्व पूर्व स्थितिबंधनी अपेक्षायें पल्योपमसंख्येय जागहीन स्थिति करीने बांधे. ए रीतें जे जे आगलो आगलो स्थितिबंध करे, ते ते पूर्व पूर्व स्थितिबंधथी पल्योपमसंख्येय जागहीन स्थितिनो बंध करे.

एम करण कालथकी पूर्वें अंतरमुहूर्त्त कालपर्यंत रहीने तेवार पछी अनुक्रमें प्रत्येकें अंतरमुहूर्त्त प्रमाणनां एवां त्रण करण करे, तिहां प्रथम यथाप्रवृत्तिकरण, बीजुं अपूर्वकरण अने त्रीजुं अनिवृत्तिकरण, चोथी उपशांत अद्धा, तेनी पण स्थिति अंतरमुहूर्त्तनीज जाणवी. तिहां प्रथम यथाप्रवृत्तिकरणें प्रवेश करतो प्रतिसमय अनंतगुण वृद्धि विशुद्धियें करी प्रवेश करे, तिहां पूर्वोक्त शुभप्रकृतिना बंधादिकने बेठाणिआ रसने चोठाणीउं करतो बांधे अने अशुभ प्रकृतिना चोठाणीआ रसने बेठाणिउं रस करतो बांधे, परंतु तिहां तथाविध तत्प्रायोग्य विशुद्धिने अभावें स्थितिघात, रसघात, गुणश्रेणी अने गुणसंक्रम, ए चार वानांमांहेलुं एक वानुं पण नहीं करे. ए करणमां प्रवर्त्तमान जीवने समय समय प्रत्यें नाना जीवनी अपेक्षायें असंख्यात लोकाकाश प्रदेश प्रमाण अध्यवसायस्थान प्रथम समयें होय. ते पण षटस्थानपतित होय. ते वली पहेला समयनां अध्यवसायस्थानथकी बीजा समयनां अध्यवसायस्थान विशेषाधिक होय. एम बीजा समयना अध्यवसायस्थानथकी त्रीजा समयनां अध्यवसायस्थान विशेषाधिक होय, एम आगला आगला समयनां अध्यवसायस्थानक ते पूर्व पूर्व समयनां अध्यवसायस्थानकथकी विशेषाधिक विशेषाधिक होय. एम करतां तेनी स्थापना विषमचतुरस्रक्षेत्र रुंधे छे. ए रीतें यथाप्रवृत्तिकरणनो छेहलो समय आवे. त्यां सुधी कहेवुं. अहींआं अध्यवसायस्थानक विशुद्धिनी अपेक्षायें एक एकथी छठाण वडीआं होय, ते आवी रीतें जेम असत्कल्पनायें बे पुरुष, युगपत् यथाप्रवृतिकरणप्रतिपन्न छे तेमांहे एक तो सर्व जघन्य विशुद्धि श्रेणीयें प्रतिपन्न छे अने बीजो सर्वोत्कृष्टविशुद्धिनां अध्यवसायस्थानक श्रेणीयें प्रतिपन्न छे. ते बेहुनी विशुद्धिनुं तारतम्यपणुं देखाडे छे. त्यां प्रथम जीवने प्रथम समयने विषे सर्व जघन्य मंद विशुद्धि सर्वस्तोक छे. तेथकी ते पुरुषनेज वली बीजे समयें जघन्यविशुद्धि अनंतगुणी छे. तेथी वली त्रीजे समयें जघन्यविशुद्धि अनंतगुणी छे. एम त्यां लगें कहेवुं. ज्यां लगें यथाप्रवृत्तिकरण कालनो संख्यातमोभाग जाय त्यां लगें कहेवुं. तेवार पछी ते जघन्य पद विशुद्धिवाला पुरुषनी जे छेहला समयनी जघन्यविशुद्धि थइ ते थकी बीजा पुरुषनी पहेला समयनी उत्कृष्ट विशुद्धि अनंतगुणी होय. ते थकी पण जे जघन्यविशुद्धि स्थानथकी निवर्त्त्यो हतो ते पुरुषने उपरितन जघन्यविशुद्धि अनंतगुणी होय छे ते थकी बीजा समयनी उत्कृष्ट विशुद्धि अनंतगुणी, तेथी त्रीजा समयनी जघन्यविशुद्धि अनंतगुणी, तेथी वली आगला समयनी उत्कृष्टविशुद्धि अनंतगुणी. एम उपर अने हेठे एकांतरें एकेकुं विशुद्धिस्थानक, अनंतगुणी करतां बेहु जीवने त्यांसुधी कहेवुं ज्यांसुधी यथाप्रवृतिकरणना छहेला समयने विषे जघन्यस्थानक होय त्यांसुधी कहेवुं. तेपछी उत्कृष्टविशुद्धि स्थानक ते नथी कहेलां तेने निरंतरपणे छेहला समयलगें अनंतगुणी वृद्धिवालां कहेवां ते यावत् चरम समयनुं उत्कृष्टुं विशुद्धिस्थानक आवे, त्यां लगें कहेवां. एम यथाप्रवृत्तिकरण कह्युं.

हवे अपूर्वकरण कहीयें छैयें. तिहां अपूर्वकरणें प्रतिसमय असंख्यात लोकाकाश प्रदेश प्रमाण अध्यवसायस्थानक होय, ते प्रतिसमयें छठाणवलिया होय, एटले छ वृद्धि अने छ हाणि होय, तिहां एक उत्कृष्ट विशुद्धिस्थानकथकी बीजुं विशुद्धिस्थानक विशुद्धिनी अपेक्षायें जो हीन होय, तो अनंतभाग हीन होय, तथा असंख्यातभागहीन होय, तथा संख्यातभागहीन होय, तथा संख्यातगुणहीन होय, तथा असंख्यात गुणहीन होय तथा अनंतगुणहीन होय. ए रीतें छ हाणिनां स्थानक कह्यां तथा एक अध्यवसायस्थानकविशुद्धिनी अपेक्षायें बीजुं अध्यवसायस्थानक वधतुं होय, तो पण छ भेदें होय, ते कहे छे. एक अनंतभागाधिक, बीजुं असंख्यातभागाधिक, त्रीजुं संख्यातभागाधिक, चोथुं संख्यातगुणाधिक, पांचमुं असंख्यातगुणाधिक, छठुं अनंतगुणाधिक, एम परस्परें छ वृद्धिनां तथा छ हानिनां घटतां वधतां अध्यवसायस्थानक होय. तिहां अपूर्वकरणना प्रथम समयें जघन्यविशुद्धि सर्व थकी थोडी होय, ते पण यथाप्रवृत्तिकरणना चरम समयनी उत्कृष्टी विशुद्धिस्थानथकी अनंतगुणी अधिकी जाणवी. ते थकी वली प्रथम

सुगईसुबोधवं के० त्रण त्रण गतिने विषे होय एम जाणवुं. तिहां तीर्थंकरनामकर्मनी सत्ता नारकी, देवता तथा मनुष्यगतिने विषे होय, पण तिर्यंचगतिमध्यें न होय. केमके, तीर्थंकर सत्कर्मा तिर्यंचमध्यें जाय नहिं तेमाटे. तथा देवायुनी सत्ता मनुष्य तिर्यंच अने देवगति मध्यें होय, पण नारकी मध्यें न होय, तथा नरकायुनी सत्ता मनुष्य, तिर्यंच अने नरकगति मध्यें होय, पण देवगमिमध्यें न होय, अने अवसेसापयडीउ के० अवशेष सर्व प्रकृतिनी सत्ता, हवंतिसबासुविगईसु के० सर्व चारेगतिने विषे पण होय. एटले तिर्यंचमध्ये तीर्थंकरनाम विना सर्व प्रकृति सत्तायें होय, देवगतिमध्यें नरकायु विना सर्व प्रकृतिसत्तायें होय. नरकगतिमध्यें देवायु विना सर्वप्रकृति सत्तायें होय. ॥ ७७ ॥

हवे गुणठाणाने विषे पूर्वें जे बंधोदय सत्तास्थानकनो संवेध कह्यो, ते गुणठाणां तो प्रायें उपशमश्रेणीयें तथा क्षपकश्रेणीयें होय, तेमाटे ते श्रेणी कहे छे.

तिहां प्रथम उपशमश्रेणि कहे छे.

पढम कसाय चउक्कं, दंसण तिग सत्तगावि उवसंता ॥
अविरय सम्मत्ताउ, जाव नियट्टित्ति नायवा ॥ ७८ ॥

अर्थ– पढमकसायचउक्कं के० पहेला अनंतानुबंधीआ चार कषाय तथा दंसणतिग के० दर्शनत्रिक, ते मिथ्यात्वमोहनीय, मिश्रमोहनीय अने सम्यक्त्वमोहनीय, ए सत्तगाविउवसंता के० सात प्रकृति उपशांत होय. ते अविरयसम्मत्ताउ के० अविरतिसम्यक्दृष्टि गुणठाणाथकी मांमीने जावनियट्टित्तिनायवा के० यावत् निवृत्तिनामे आठमा गुणठाणा लगें जाणवी. तिहां सातमा लगें यथायोग्यपणे उपशांत होय अने अपूर्वकरणे तो निश्चयथकीज उपशांत होय. ॥ ७८ ॥

प्रथम अनंतानुबंधीआ चार कषाय तथा दर्शन त्रिक एटले मिथ्यात्वमोहनीय, मिश्रमोहनीय अने सम्यक्त्वमोहनीय, ए सात मोहनीयनी प्रकृतिना रसोदयनी अपेक्षायें अविरतिसम्यक्दृष्टि गुणठाणाथी मांमीने अपूर्वकरणनामा आठमे गुणठाणे चडतां पर्यंत उपशांत पामीयें अने कोइएकने प्रदेशोदयनी अपेक्षायें पण अविरति सम्यक्दृष्टिने एज चोथे गुणठाणे उपशांत पामी कहीयें. तथा अपूर्वकरणे तो ए साते प्रकृति रसोदय आश्री तथा प्रदेशोदय आश्री पण उपशांत पामी कहीयें. तिहां प्रथम अनंतानुबंधीआनी उपशमनानो प्रकार कहे छे.

अविरतिसम्यक्दृष्टि, देशविरति, प्रमत्त तथा अप्रमत्त, ए चार गुणठाणे वर्त्तता जीवमांहेलो कोइ पण जीव, जघन्य परिणामे तेजो, मध्यम परिणामें पद्म अने उत्कृष्टपरिणामें शुक्ल, ए त्रण विशुद्धलेश्यामांहेली कोइ पण लेश्यायें वर्त्ततो ज्ञानोपयोगें उपयुक्त एक आयुःकर्म विना बीजा साते कर्मनी स्थिति नोगवीने बाकी कांइएक ऊणी एक कोडाकोडी सागरोपम मात्र नोगववी रहे, तेवारें अंतरमुहूर्त्त पर्यंत अवदायमान परिणामें एटले विशुद्ध चित्तवृत्तिवंतथको रहे. एवी रीतें रह्यो थको परावर्त्तमान प्रकृतिमांहेली सर्व शुन प्रकृतिनेज बांधे, पण अशातादिक अशुन प्रकृति न बांधे अने जे अपरावर्त्तमान ध्रुवबंधिनी ज्ञानावरणीयादिक अशुन प्रकृति बांधे, तेनो पण चौठाणीउ रसबंध टालीने, बेठाणीउ रस बंध करे, अने शुन प्रकृतिनो बेठाणीउ रसबंध टालीने चोठाणीउ रसबंध करे करे अने एकस्थितिबंध पूर्ण करी बीजो स्थितिबंध बांधवा मांमे, ते पूर्व पूर्व स्थितिबंधनी अपेक्षायें पल्योपमसंख्येय नागहीन स्थिति करीने बांधे. ए रीतें जे जे आगलो आगलो स्थितिबंध करे, ते ते पूर्व पूर्व स्थितिबंधथी पल्योपमसंख्येय नागहीन स्थितिनो बंध करे.

एम करण कालथकी पूर्वे अंतरमुहूर्त्त कालपर्यंत रहीने तेवार पछी अनुक्रमें प्रत्येकें अंतरमुहूर्त्त प्रमाणनां एवां त्रण करण करे, तिहां प्रथम यथाप्रवृत्तिकरण, बीजुं अपूर्वकरण अने त्रीजुं अनिवृत्तिकरण, चोथी उपशांत अद्धा, तेनी पण स्थिति अंतरमुहूर्त्तनीज जाणवी. तिहां प्रथम यथाप्रवृत्तिकरणें प्रवेश करतो प्रतिसमय अनंतगुण वृद्धि विशुद्धियें करी प्रवेश करे, तिहां पूर्वोक्त शुभप्रकृतिना बंधादिकने बेठाणीआ रसने चोठाणीउं करतो बांधे अने अशुभ प्रकृतिना चोठाणीआ रसने बेठाणिउं रस करतो बांधे, परंतु तिहां तथाविध तत्प्रायोग्य विशुद्धिने अभावें स्थितिघात, रसघात, गुणश्रेणी अने गुणसंक्रम, ए चार वानामांहेलुं एक वानुं पण नहीं करे. ए करणमां प्रवर्त्तमान जीवने समय समय प्रत्ये नाना जीवनी अपेक्षायें असंख्यात लोकाकाश प्रदेश प्रमाण अध्यवसायस्थान प्रथम समयें होय. ते पण षट्स्थानपतित होय. ते वली पहेला समयनां अध्यवसायस्थानथकी बीजा समयनां अध्यवसायस्थान विशेषाधिक होय. एम बीजा समयना अध्यवसायस्थानथकी त्रीजा समयनां अध्यवसायस्थान विशेषाधिक होय, एम आगला आगला समयनां अध्यवसायस्थानक ते पूर्व पूर्व समयनां अध्यवसायस्थानकथकी विशेषाधिक विशेषाधिक होय. एम करतां तेनी स्थापना विषमचतुरस्रक्षेत्र रुंधे छे. ए रीतें यथाप्रवृत्तिकरणनो छेहलो समय आवे. त्यां सुधी कहेवुं. अहींआं अध्यवसायस्थानक विशुद्धिनी अपेक्षायें एक एकथी छठाण वडीआं होय, ते आवी रीतें जेम असत्कल्पनायें बे पुरुष, युगपत् यथाप्रवृतिकरणप्रतिपन्न छे तेमांहे एक तो सर्व जघन्य विशुद्धि श्रेणीयें प्रतिपन्न छे अने बीजो सर्वोत्कृष्टविशुद्धिनां अध्यवसायस्थानक श्रेणीयें प्रतिपन्न छे. ते बेहुनी विशुद्धिनुं तारतम्यपणुं देखाडे छे. त्यां प्रथम जीवने प्रथम समयने विषे सर्व जघन्य मंद विशुद्धि सर्वस्तोक छे. तेथकी ते पुरुषनेज वली बीजे समयें जघन्यविशुद्धि अनंतगुणी छे. तेथी वली त्रीजे समयें जघन्यविशुद्धि अनंतगुणी छे. एम त्यां लगें कहेवुं. ज्यां लगें यथाप्रवृत्तिकरण कालनो संख्यातमोभाग जाय त्यां लगें कहेवुं. तेवार पछी ते जघन्य पद विशुद्धिवाला पुरुषनी जे छेहला समयनी जघन्यविशुद्धि थइ ते थकी बीजा पुरुषनी पहेला समयनी उत्कृष्ट विशुद्धि अनंतगुणी होय. ते थकी पण जे जघन्यविशुद्धि स्थानथकी निवर्त्त्यो हतो ते पुरुषने उपरितन जघन्यविशुद्धि अनंतगुणी होय छे ते थकी बीजा समयनी उत्कृष्ट विशुद्धि अनंतगुणी, तेथी त्रीजा समयनी जघन्यविशुद्धि अनंतगुणी, तेथी वली आगला समयनी उत्कृष्टविशुद्धि अनंतगुणी. एम उपर अने हेठे एकांतरें एकेकुं विशुद्धिस्थानक, अनंतगुणी करतां बेहु जीवने त्यांसुधी कहेवुं ज्यांसुधी यथाप्रवृतिकरणना छहेला समयने विषे जघन्यस्थानक होय त्यांसुधी कहेवुं. तेपछी उत्कृष्टविशुद्धि स्थानक ते नथी कहेलां तेने निरंतरपणे छेहला समयलगें अनंतगुणी वृद्धिवालां कहेवां ते यावत् चरम समयनुं उत्कृष्टं विशुद्धिस्थानक आवे, त्यां लगें कहेवां. एम यथाप्रवृत्तिकरण कह्युं.

हवे अपूर्वकरण कहीयें छैयें. तिहां अपूर्वकरणें प्रतिसमय असंख्यात लोकाकाश प्रदेश प्रमाण अध्यवसायस्थानक होय, ते प्रतिसमयें छठाणवडिया होय, एटले छ वृद्धि अने छ हाणि होय, तिहां एक उत्कृष्ट विशुद्धिस्थानकथकी बीजुं विशुद्धिस्थानक विशुद्धिनी अपेक्षायें जो हीन होय, तो अनंतभाग हीन होय, तथा असंख्यातभागहीन होय, तथा संख्यातभागहीन होय, तथा संख्यातगुणहीन होय, तथा असंख्यात गुणहीन होय तथा अनंतगुणहीन होय. ए रीतें छ हाणिनां स्थानक कह्यां तथा एक अध्यवसायस्थानकविशुद्धिनी अपेक्षायें बीजुं अध्यवसायस्थानक वधतुं होय, तो पण छ भेदें होय, ते कहे छे. एक अनंतभागाधिक, बीजुं असंख्यातभागाधिक, त्रीजुं संख्यातभागाधिक, चोथुं संख्यातगुणाधिक, पांचमुं असंख्यातगुणाधिक, छठुं अनंतगुणाधिक, एम परस्परें छ वृद्धिनां तथा छ हानिनां घटतां वधतां अध्यवसायस्थानक होय. तिहां अपूर्वकरणना प्रथम समयें जघन्यविशुद्धि सर्व थकी थोडी होय, ते पण यथाप्रवृत्तिकरणना चरम समयनी उत्कृष्टी विशुद्धिस्थानथकी अनंतगुणी अधिकी जाणवी. ते थकी वली प्रथम

समयनीज उत्कृष्ट विशुद्धि अनंतगुणी होय, तेथकी वली बीजे समय जघन्यविशुद्धि अनंतगुणी तेथकी वली तेहीज बीजे समयें उत्कृष्टविशुद्धि अनंतगुणी, तेथकी त्रीजा समयनी जघन्यविशुद्धि अनंतगुणी होय. तेथकी वली तेहीज त्रीजा समयनी उत्कृष्टविशुद्धि अनंतगुणी होय, एम अपूर्वकरणना चरम समय लगें कहेवुं. ए अपूर्वकरणने विषे प्रवेश करतो जीव, प्रथम समयथीज १ स्थितिघात, २ रसघात, ३ गुणश्रेणि, ४ गुणसंक्रम, ५ अन्यस्थितिबंध, ए पांच वानां समकालें एकठां करवाने प्रवर्त्ते.

तिहां पथम स्थितिघात एटले शुं? तोके जे क्रोधादिकनी स्थिति जोगववी रही होय, ते सत्तामध्येंथी अग्रजागनी स्थिति उकेरे, एटले ते स्थितिसत्तानो अग्रजाग उत्कृष्टे तो घणा सागरोपम प्रमाण होय अने जघन्यथी तो पल्योपमना असंख्यातमा जाग प्रमाण होय. ते स्थितिखंरूने खंडे छे एटले उकेरे छे. ते उकेरीने तेनुं दलिक जे हेठली आद्यस्थिति खंरून करवाने रही छे. ते दलमध्यें तेना दलने प्रक्षेपे. ए रीतें अंतरमुहूर्त्तकालें ते स्थितिखंडन उकेरे. एमज वली जे शेष स्थिति रहे, तेना अग्रजागथकी पल्योपमना असंख्यातमा जाग प्रमाण स्थिति करी तेनुं दल अंतरमुहूर्त्तें पूर्वोक्त प्रकारेंज बाकी रहेला, हेठला स्थिति-दलमध्यें जेले, एम अंतरमुहूर्त्तें अंतरमुहूर्त्तें स्थितिमांहे तेनुं दल जेलतां अपूर्वकरणना कालमांहे घणा हजार स्थितिना खंड खपी जाय, तेवारें जे अपूर्वकरणने प्रथम समयें जेटली कर्मनी स्थितिनी सत्ता हती, तेथकी संख्यातगुणहीन स्थितिनी सत्ता थइ. ए स्थितिघातनुं स्वरूप कह्युं.

हवे रसघात कहे छे. रसघात ते जे अशुज कर्मनो रस जोगव्याविनानो रह्यो छे, ते रसनो अनंतमो जाग मूकीने शेष अनुजागना जाग सर्व अंतरमुहूर्त्ते खपावे, विनाशे, तेवार पछी वली पण जे अनंतमो जाग रह्यो छे तेनो अनंतमो जाग मूकीने शेष अनुजागना जाग सर्व अंतरमुहूर्त्तें खपावे, तेवार पछी वली ते पूर्वें मूक्यो एवो जे अनंतमो जाग रह्यो छे तेनो वली अनंतमो जाग मूकीने शेष अनुजाग जाग अंतरमुहूर्त्तें विनाशे. एम अनुजाग खंडनां अनेक सहस्र, एकस्थितिखंरूने विषे व्यतिक्रमे अने ते स्थितिखंडना अनेक सहस्रें अपूर्वकरण समाप्त थाय, रसखंडना कालथकी स्थितिखंडनो काल संख्यातगुणो अधिक जाणवो. तेथकी अपूर्वकरण काल संख्यातगुणो अधिक छे.

हवे गुणश्रेणि कहे छे. गुणश्रेणि ते अंतरमुहूर्त्त प्रमाण कर्मस्थिति थकी उपरली कर्मस्थिति जे वर्त्ते छे, ते मध्येंथी दलिक लेइने पोतानी उदयावलिकानी उपरली स्थितिमांहे समय समय प्रत्यें असंख्यातगुण असंख्यातगुण चढतुं दल संक्रमावे, जेले, ते आवी रीतें जे प्रथम समयें स्तोक, तेथकी बीजे समयें असंख्यातगुणुं चढतुं जेले, ते थकी वली त्रीजे समय असंख्यातगुणुं वधतुं जेले, एम यावत् अंतरमुहूर्त्तना चरम समयपर्यंत कहेवुं. ते अंतरमुहूर्त्त तो अपूर्वकरण अने अनिवृत्तिकरणना कालथकी लगारेंक अधिक जाणवुं. ए प्रथम समयें ग्रह्युं जे दल, तेनो निक्षेपविधि कह्यो. एम द्वितीयादिक समयथी मांरूीने यावत् छेहला समयपर्यंत समयें समयें ग्रहीत दलियानो पण निक्षेपविधि जाणवो. एटले जे समय समय प्रत्यें दलिक लीये, ते सर्व प्रत्येकें अंतरमुहूर्त्तना सघलां प्रति समयना दल मध्यें एमज असंख्यातगुणु चढतुं जेले. एम करतां जे समय जोगवतो जाय, ते सामयथी आगला शेष समयना दलमांहे जेले एटले अपूर्वकरणना समयें अनिवृत्तिकरणना समयें अनुक्रमे घटते थके शेष शेषने विषे गुणश्रेणी दलिकनो निक्षेप शेष शेषने विषे होय ते उपरांत वधे नही.

हवे गुणसंक्रम कहे छे. गुणसंक्रम ते जे अपूर्वकरणना प्रथम समयने विषे अणबंधाती एवी जे अनंतानुबंधीआदिक अशुजप्रकृति तेनुं दल बंधाती एवी जे संज्वलनादिक परप्रकृति, तेमध्यें समय समय दीठ असंख्यातगुणुं चढतुं संक्रमावे, संक्रमावीने पर प्रकृतिरूपपणे परिणमावे, तेने गुणसंक्रम कहीयें. ते पहेले

समयें सर्वस्तोक संक्रमावे, तेथकी वीजे समयें असंख्यातगुणुं संक्रमावे, एम समय समय दीठ असंख्यातगुणुं चढतुं दल संक्रमावे.

हवे अन्यस्थितिबंध कहे ठे. अन्यस्थितिबंध ते अपूर्वकरणथी पूर्वला समयें जे कर्मनो स्थितिबंध कह्यो, तेनी अपेक्षायें अपूर्वकरणना प्रथम समयें जे वीजो स्थितिबंध आरंभे, ते स्तोक जाणवो. माटे अपूर्वस्थिति बंध कह्यो. अहींआं स्थितिबंध अने स्थितिघातनो काल, सरखोज जाणवो. ए वेने समकालें प्रारंभे ठे, अने समकालें सरखाज नीठे पूरा पाडे. एम ए पांच पदार्थ अपूर्वकरणें प्रवर्त्ते ठे.

हवे अनिवृत्तिकरण कहीयें ठैयें. अनिवृत्तिकरण आरंभतां तुल्य कालना एटले एकज काले अनिवृति करणें प्रवेश करनारा सर्व जीवोने प्रथम समयें एकज सरखुं अध्यवसायस्थानक होय, एटले अनिवृत्तिकरणना प्रथम समयने विषे जे वर्त्ते ठे अने जे पूर्वे वर्त्त्यां अने आगमिककालें जे वर्त्तशे, ते सर्वनुं पण सरखुंज अध्यवसायस्थान ठे तेमज वीजा समयने विषे जे वर्ते ठे, वर्त्त्यां ठे अने वर्त्तशे, ते सर्वनुं पण एकरूपज अध्यवसायस्थान ठे. हवे पहेला समयनां अध्यवसायस्थानकथकी वीजा समयनां अध्यवसायस्थानक अनंत गुणविशुद्धियें होय. एम जेटला समय अनिवृत्तिकरणना ठे, तेटला समयनां अध्यवसायस्थानक ते पाठला पाठला अध्यवसायस्थानकथकी आगलुं आगलुं अध्यवसायस्थानक अनंतगुण विशुद्धिवालुं होय. अहींआं एने अनिवृत्ति एवुं नाम ते माटें कहीयें ठैयें. जे माटे जे एने विषे प्रवेश करे, ते सर्वने अध्यवसायस्थानकनी परस्पर निवृत्ति अने व्यावृत्ति न होय, तेनी अपेक्षायें अनिवृत्ति एटले भेद न होय. सर्व जीव सरखे अध्यवसायस्थाने होय माटें अनिवृत्ति कहीयें. अहींआं समय समय दीठ एकेक अध्यवसाय स्थानक, तेनी स्थापना मुक्तावलीनी पेरें स्थापवी ०।०।०।०।० अहींआं पण पहेला समयथीज स्थितिघातादिक पांच पदार्थ, समकालें अपूर्वकरणनी पेरें साथेज प्रवर्त्ते. ए रीते अनिवृत्तिकरण कालना संख्याता भाग गये थके शेष एक भाग रहे थके अनंतानुबंधीआनी हेठली उदयावलिका मात्र स्थिति मूकीने वाकी अंतरमुहूर्त्त प्रमाण संक्रमावी भोगवे. जेम मनुष्यगतिमध्ये शेष त्रणे गति संक्रमावीने अयोगी द्विचरम समयें भोगवे, ते स्तिवुकसंक्रम कहीये. अंतरकरणने अभिनवस्थिति बंधना काल प्रमाण अंतरमुहूर्तनो कहे ठे एटले ते अंतरमुहूर्त्त नवी स्थितिबंधाद्धा समान जाणवो. ते अंतरकरणनुं दलीउं उकेरी, उकेरी बंधाती पर प्रकृतिने विषे संक्रमावे, अने प्रथम स्थितिनुं दलीउं आवलिकामात्र ते वेद्यमान उदयवती पर प्रकृतिने विषे स्तिवुकसंक्रमे करीने संक्रमावे, स्तिवुक संक्रम एटले जे अनुदय प्रकृतिनुं दल ते उदयवती प्रकृति मध्यें संक्रमाववुं तेनेस्तिवुकसंक्रम कहीयें.

हवे अंतरकरण कर्या पठी बीजे समयें अनंतानुबंधीयानी उपरली स्थितिनुं दलीउं उपशमाववा मांडे, ते आवी रीतें, प्रथम समयें स्तोक उपशमावे, बीजे समयें तेथी असंख्यातगुणुं उपशमावे, ते संक्रमावी भोगवे. जेम मनुष्यगतिमांहे शेष त्रण गति संक्रमावी अयोगी केवली द्विचरम समयें भोगवे, तेम जाणवुं. एम समय समय असंख्यातगुणुं चढतुं उपशमावतां अंतरमुहूर्त्तने चरमसमये अनंतानुबंधीआनुं सर्व दल उपशमित थाय. उपशमाव्या के० जेम धूलना पुंजने पाणीना विंडुथी सींची सींचीने घणादिकें, पह्नरादिकें कूट्यो थको निस्पंद एटले हीन वारीक सूक्ष्म थाय ते कोइनें ग्राह्य पण न होय, एवो न थाय. तेम कर्मरूपरेणुना समूहने पण विशुद्धिरूप पाणीना प्रवाहथी सींची सींचीने अनिवृत्तिकरणरूप पह्नररूपथी कूटी लासोडीने एवी सूक्ष्म करे, के जे थकी ते बंधन, संक्रमण, उदय, उदीरणा, निद्धत्त अने निकाचनादिक करणने पण अयोग्य थाय. तेने उपशमना कहीयें ए कोइएक आचार्यना मत आश्री अनंतानुबंधीआनी उपशमना कही.

हवे कोइएक आचार्य कहे ठे के अनंतानुबंधीआनी उपशमना न होय. पण विसंयोजनाज होय. विसंयोजना एटले क्षपणाविशेष तेनो प्रकार कहीयें ठैयें. अहीआं श्रेणी अणपडिवजतां पण चारे गतिना

संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्ता अविरति सम्यक्दृष्टि जीव तथा तिर्यंच अने मनुष्य, ए बेहु गतिना देशविरति जीव, तथा प्रमत्त अने अप्रमत्त मनुष्य, अनंतानुबंधीआ चार कषाय खपाववाने अर्थे जे रीतें पूर्वें कह्या, तेमज यथाप्रवृत्त्यादिक त्रण करण करे. पण एटलुं विशेष जे अनिवृत्तिकरणे पेठो थको अंतरकरण न करे. तो शुं करे? ते कहे छे. उद्वलना संक्रमे करीने हेठली एक आवलिकामात्र मूकीने उपरला निर्विशेषपणे समस्त अनंतानुबंधीयानां दल खेरू करे.

तिहां उद्वलमान संक्रमनुं स्वरूप, कर्मप्रकृतिथी लखीयें छैयें. जे अनंतानुबंधी आदिक प्रकृतिनुं, कर्मप्रकृतिनुं दल, प्रथमसमयें पल्योपमना असंख्यातमा भाग प्रमाण स्थिति खंड छे तेने अंतरमुहूर्त्तें उकेरीने परप्रकृतिमध्यें संक्रमावे. एम बीजे समयें बीजो स्थितिखंड करी तेनो केटलोएक भाग परप्रकृतिमध्यें संक्रमावे तथा केटलोएक पोतानी हेठली स्थितिमध्यें संक्रमावे पण परप्रकृतिमध्यें जेटलुं संक्रमावे, तेथकी आपणी हेठली स्थितिमध्यें जे संक्रमावे ते असंख्यातगुणुं जाणवुं. एम समय समय जे स्थितिखंड करे, ते पाछला पाछला स्थितिखंडनी अपेक्षायें विशेष हीनदलनी अपेक्षायें असंख्यातगुणुं होय. अने संक्रमाववाने समयें पण आपणी हेठली स्थितिमध्यें असंख्यातगुणुं संक्रमावे, तथा परप्रकृतिमध्यें विशेष हीन हीन घटतुं घटतुं संक्रमावे, एम द्विचरमसमय लगें संक्रमावे. अने छेहले समयें तो आपणी स्थितिशेषने अभावें सर्व दलपरप्रकृतिमध्यें संक्रमावे, तेनुं नाम सर्वसंक्रम कहीयें छैयें. एम उद्वलना संक्रमें करी आवलिका मात्र मूकी बाकी सर्व अनंतानुबंधीआ खपावे अने जे आवलिमात्र रहे, तेने स्तिवुकसंक्रमे करी वेद्यमान प्रकृतिमध्यें संक्रमावी खपावे. ते अनंतानुबंधीआ विसंयोज्या कहेवाय ते अंतरमुहूर्त्त पछी अनिवृत्तिकरणने छेहडे शेष कर्मनां स्थितिघात, रसघात अने गुणश्रेणी न होय. केम के ते जीव स्वभावस्थज रहे, सहज अवस्थायें रहे, ए रीतें अनंतानुबंधीआनी विसंयोजनानी रीत कही.

हवे दर्शनमोहनीयत्रिकनी उपशमनानो प्रकार लखीयें छैयें; तिहां मिथ्यात्वनी उपशमनानो मिथ्यात्वीने तथा क्षायोपशमिक सम्यक्दृष्टि ए बेहुने होय. अने सम्यक्त्व तथा मिश्र, ए बेनी उपशमना तो क्षायोपशम सम्यक्दृष्टिनेज होय. तिहां मिथ्यात्वीने तो ग्रंथिभेद करतां प्रथम उपशम सम्यक्त्व उपजाववावालाने मिथ्यात्वनी उपशमना होय ते प्रकार कहीयें छैये. कोइ संज्ञी पंचेंद्रिय जीव, सर्व पर्याप्तियें करी पर्याप्तो करणकालथकी पूर्वें अंतर मुहूर्त्त काल लगें समय समय प्रत्यें अनंतगुणावधती विशुद्धियें प्रवर्त्ततो एवो अभव्यसैद्धिक जीवनी विशुद्धिनी अपेक्षायें अनंतगुणविशुद्धिमंत एवो मतिअज्ञान श्रुतअज्ञान अने विभंगज्ञान, ए मांहेला अनेरे साकारोपयोगें उपयुक्तथको मनादिक त्रणयोगमांहेला कोइ पण अनेरे योगें वर्त्ततो जघन्य परिणामें तेजोलेश्यायें अने मध्यमपरिणामें पद्मलेश्यायें तथा उत्कृष्टपरिणामें शुक्ललेश्यायें वर्त्ततो मिथ्यादृष्टि चारे गतिमांहेलो कोइ पण गतिनो जीव कांइएक ऊणी एक कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति, साते कर्मनी थाकती रही होय. इत्यादिक सर्व पूर्वोक्त प्रकारें ज्यांसुधी यथाप्रवृत्तिकरण अने अपूर्वकरण ए बेहु मिथ्यात्व उपशमाववाने परिपूर्ण करे, तिहां लगें कहेवुं. पण एटलुं विशेष जे अहींआं अपूर्वकरणे गुणसंक्रम न करे. किंतु? अहीं स्थितिघात, रसघात, गुणश्रेणी अने अन्यस्थितिबंध, ए चार वानांज प्रथम समयथी आरंभे. गुणश्रेणीदलिक रचना पण उदय समयथी मांमीने जाणवी. तेवार पछी अनिवृत्तिकरणने विषे पण एमज कहेवुं. हवे अनिवृत्तिकरणाद्धाना संख्यातभाग गये थके अने एक संख्यातमो भाग थाकतो रहे, तेवारें मिथ्यात्वनी हेठली प्रथम स्थिति अनंतानुबंधीनी परें अंतरमुहूर्त्तमात्र जेटली नीचें मूकी छांडीने उपरें अंतरमुहूर्त्त मात्र अभिनवस्थिति बंधना अंतरमुहूर्त्त जेवडी पहेली स्थितिना अंतरमुहूर्त्तथी कांइ एक जाजेरी अभिनवस्थितिबंधना काल सरखी एवी मिथ्यात्वीनी अंतरकरणाद्धा करे, ते अंतरकरणवालुं कर्मदल कांइएक उकेरीने प्रथम स्थितिमध्यें भेले अने कांइएक बीजी उपरली

स्थितिमध्यें जोले. तिहां प्रथमस्थितिनेविषे वर्त्ततो जीव, उदीरणा प्रयोगे करीने प्रथम स्थितिनुं दल उदयावलिका उपरलुं ने तेने आकर्षीने उदयावलिकामध्यें घाले तेने उदीरणा कहीयें. अने जे वली बीजी स्थितिना समीपथकी उदीरणा प्रयोगे करीनेज तेमांहेलुं दल आकर्षीने उदयावली मध्यें नाखी, जोगवे. ते आगलने पण पूर्वाचार्यें उदीरणानुंज विशेषनाम विशेष प्रतीपत्तिने अर्थे बीजुं नाम कह्युं ने. हवे उदय उदीरणायें करीने प्रथम स्थितिनुं दल जोगवतो जेवारें ते प्रथमस्थिति शेष बे आवलिका रहे, तेवारें आगलनो बेह आवे, तेवारें एक आवलिका लगें उदय उदीरणा प्रवर्त्ते अने बेहेली आवलियें तो उदीरणा पण विरमे, तेवारें बेहली आवलियें केवल उदयज जोगवे, पढी ते आवलिकाने बेहले समयें बीजी स्थितिनां दलिकनो रस जेद करी त्रण पुंज करे, एटले तेने त्रण जागें वहेंची नाखे, ते आवी रीतें के तेमध्यें जे देशघाती एकठाणीआ रसस्पर्द्धक तथा उत्कृष्ट रसोदीरणापेक्षायें बेठाणीआ रससहित जे दल, ते प्रथम सम्यक्त्वपुंज तथा केटलाएक एकठाणीआं रस स्पर्द्धक सर्वघाती सहित ने तथा केटलाएक बेठाणीआ रसनां स्पर्द्धक सर्वघाती सहित ने. ते बीजो मिश्रपुंज तथा सर्वघातीआ चोठाणीआ तथा त्रिठाणीआ रसस्पर्द्धक सहित जे दल ने, ते त्रीजो मिथ्यात्वपुंज जाणवो. उक्तंच कर्मप्रकृतिचूर्णौ " चरम समय मिह्नदिट्ठि. सेकाले उवसमसम्मदिट्ठिर्ह होइ तंहे ठिइ अंतंपि तं अणुजाग करेइ तं जहा सम्मत्तं सम्मा मिह्नत्तं मिह्नत्तचेति ततोणंतर समये मिह्नादिट्ठी " तेवार पढी आगल तेथी अनंतर समये मिथ्यात्व दलिकना उदयना अजावथकी औपशमिक सम्यक्त्व पामे, जे जाणी ग्रंथें कह्युं ने के " मिह्नतुदए खीणे लहइ सम्मत्तमोवसमिअं सोलंजेण जस्स लंजइ आयहिय मलद्धपुवंजं " ए रीतें मिथ्यात्वनी सर्व प्रकारें उपशमनाथकी प्रथम सम्यक्त्वनो लाज होय ने. ए सम्यक्त्व पामतो कोइएक देशविरति सहित अने कोइएक सर्वविरति सहित पण पडिवजे, जे जाणी कह्युं ने के " सम्मत्तेणं सम्मग, सवंदेसं च कोइ पडिवज्जे " ते माटें देशविरति तथा प्रमत्त अने अप्रमत्त संयतने विषे पण मिथ्यात्वनी उपशमना पामीयें लैयें.

हवे वेदकसम्यक्दृष्टिने प्रदेशोदयनी अपेक्षायें मिथ्यात्वनी उपशमनानो प्रकार कहे ने. कोइएक वेदकसम्यक्दृष्टि जीव, संयमने विषे प्रवर्त्तमान थको अंतरमुहूर्त्त मात्र कालें दर्शनत्रिकने उपशमावे ने. तिहां दर्शनत्रिक उपशमावतां त्रण करण करवां पडे, तेनो विधि पूर्वे कह्यो. ते रीतें त्यां लगे जाणवो, ज्यांलगें अनिवृत्तिकरणाद्धाना संख्याता जाग गये थके अंतरकरण करे ने. ते अंतरकरणी अंतरकरण करतो थको सम्यक्त्वनी प्रथमस्थिति अंतरमुहूर्त्त प्रमाण स्थापे अने मिथ्यात्व, मिश्रमोहनीयनी प्रथमस्थिति आवलिकामात्र स्थापे. पढी तेनां दलिक उकेरी उकेरीने सम्यक्त्वनी प्रथम स्थितिमध्ये प्रक्षेपे. तिहां मिथ्यात्व अने मिश्र, ए बेहुनी प्रथम स्थितिनुं जे दलिक ने तेने सम्यक्त्वनी प्रथम स्थितिमध्यें स्तिबुक संक्रमे करी संक्रमावे अने सम्यक्त्वनी प्रथमस्थितिना दलना रसोदय विपाकना अनुजववाथकी जोगवतां ते अनुक्रमे क्षीण थाय. तेवारें औपशमिकसम्यक्दृष्टि थाय. अने ए त्रणे मोहनीयनी उपरली स्थितिनुं दल उपशमाववानो तो पूर्वें जेम अनंतानुबंधीआनी उपरली स्थितिनी उपशमनानो प्रकार कह्यो ने. तेनी पेरे जाणवो. ए रीतें दर्शनमोहनीयने उपशमावीने पढी चारित्रमोहनीय, उपशमाववाने प्रवर्त्ततो पुरुष वली पण तेहीज यथाप्रवृत्त्यादिक त्रण करण करे. तिहां अप्रमत्तने अप्रमत्तगुणठाणे यथाप्रवृत्तिकरण, तथा अपूर्वकरण गुणठाणे अपूर्वकरण अने अनिवृत्तिकरण गुणठाणे अनिवृत्तिकरण, तथा ए त्रण करण करे तेनुं स्वरूप पूर्वली पेरें जाणवुं, पण अहींआं एटलुं विशेष जे अपूर्वकरणें गुणसंक्रम तो न बंधाती एवी सघली अशुज प्रकृतिनोज प्रवर्त्ते. तथा अपूर्वकरणाद्धाना संख्याता जाग गये थके निद्रा प्रचलानो बंधविच्छेद थते हुंते तेवार पढी घणा स्थितिखंडनां सहस्र अतिक्रमते थके अपूर्वकरणाद्धाना संख्याता जाग गये थके शेष एक जाग थाकते थके देवद्विक, पंचेंद्रियजाति. वैक्रियद्विक, आहारकद्विक, तेजस, कार्मण, समचतुरस्र-

संज्ञी पंचेंद्रिय पर्याप्ता अविरति सम्यक्दृष्टि जीव तथा तिर्यंच अने मनुष्य, ए बेहु गतिना देशविरति जीव, तथा प्रमत्त अने अप्रमत्त मनुष्य, अनंतानुबंधीआ चार कषाय खपाववाने अर्थें जे रीतें पूर्वें कह्या, तेमज यथाप्रवृत्त्यादिक त्रण करण करे. पण एटलुं विशेष जे अनिवृत्तिकरणे पेठो थको अंतरकरण न करे. तो शुं करे? ते कहे छे. उद्वलना संक्रमे करीने हेठली एक आवलिकामात्र मूकीने उपरला निर्विशेषपणे समस्त अनंतानुबंधीयानां दल खेरू करे.

तिहां उद्वलमान संक्रमनुं स्वरूप, कर्मप्रकृतिथी लखीयें छैयें. जे अनंतानुबंधी आदिक प्रकृतिनुं, कर्मप्रकृतिनुं दल, प्रथमसमयें पल्योपमना असंख्यातमा भाग प्रमाण स्थिति खंम छे तेने अंतरमुहूर्त्तें उकेरीने परप्रकृतिमध्यें संक्रमावे. एम बीजे समयें बीजो स्थितिखंड करी तेनो केटलोएक भाग परप्रकृतिमध्यें संक्रमावे तथा केटलोएक पोतानी हेठली स्थितिमध्यें संक्रमावे पण परप्रकृतिमध्यें जेटलुं संक्रमावे, तेथकी आपणी हेठली स्थितिमध्यें जे संक्रमावे ते असंख्यातगुणुं जाणवुं. एम समय समय जे स्थितिखंड करे, ते पाछला पाछला स्थितिखंमनी अपेक्षायें विशेष हीनदलनी अपेक्षायें असंख्यातगुणुं होय. अने संक्रमाववाने समयें पण आपणी हेठली स्थितिमध्यें असंख्यातगुणुं संक्रमावे, तथा परप्रकृतिमध्यें विशेष हीन हीन घटतुं घटतुं संक्रमावे, एम द्विचरमसमय लगें संक्रमावे. अने छेहले समयें तो आपणी स्थितिशेषने अन्नावें सर्व दलपरप्रकृतिमध्यें संक्रमावे, तेनुं नाम सर्वसंक्रम कहीयें छैयें. एम उद्वलना संक्रमे करी आवलिका मात्र मूकी बाकी सर्व अनंतानुबंधीआ खपावे अने जे आवलिमात्र रहे, तेने स्तिबुकसंक्रमे करी वेद्यमान प्रकृतिमध्यें संक्रमावी खपावे. ते अनंतानुबंधीआ विसंयोज्या कहेवाय ते अंतरमुहूर्त्त पछी अनिवृत्तिकरणने छेहडे शेष कर्मनां स्थितिघात, रसघात अने गुणश्रेणी न होय. केम के ते जीव स्वभावस्थज रहे, सहज अवस्थायें रहे, ए रीतें अनंतानुबंधीआनी विसंयोजनानी रीत कही.

हवे दर्शनमोहनीयत्रिकनी उपशमनानो प्रकार लखीयें छैयें; तिहां मिथ्यात्वनी उपशमनानो मिथ्यात्वीने तथा क्षायोपशमिक सम्यक्दृष्टि ए बेहुने होय. अने सम्यक्त्व तथा मिश्र, ए बेनी उपशमना तो क्षायोपशम सम्यक्दृष्टिनेज होय. तिहां मिथ्यात्वीने तो ग्रंथिभेद करतां प्रथम उपशम सम्यक्त्व उपजाववावालाने मिथ्यात्वनी उपशमना होय ते प्रकार कहीयें छैये. कोइ संज्ञी पंचेंद्रिय जीव, सर्व पर्याप्तियें करी पर्याप्तो करणकालथकी पूर्वें अंतर मुहूर्त्त काल लगें समय समय प्रत्यें अनंतगुणावधती विशुद्धियें प्रवर्त्ततो एवो अभव्यसैद्धिक जीवनी विशुद्धिनी अपेक्षायें अनंतगुणविशुद्धिमंत एवो मतिअज्ञान श्रुतअज्ञान अने विभंगज्ञान, ए मांहेला अनेरे साकारोपयोगें उपयुक्तथको मनादिक त्रणयोगमांहेला कोइ पण अनेरे योगें वर्त्ततो जघन्य परिणामें तेजोलेश्यायें अने मध्यमपरिणामें पद्मलेश्यायें तथा उत्कृष्टपरिणामें शुक्ललेश्यायें वर्त्ततो मिथ्यादृष्टि चारे गतिमांहेलो कोइ पण गतिनो जीव कांइएक ऊणी एक कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति, साते कर्मनी थाकती रही होय. इत्यादिक सर्व पूर्वोक्त प्रकारें ज्यांसुधी यथाप्रवृत्तिकरण अने अपूर्वकरण ए बेहु मिथ्यात्व उपशमाववाने परिपूर्ण करे, तिहां लगें कहेवुं. पण एटलुं विशेष जे अहींआं अपूर्वकरणे गुणसंक्रम न करे. किंतु? अहीं स्थितिघात, रसघात, गुणश्रेणी अने अन्यस्थितिबंध, ए चार वानांज प्रथम समयथी आरंभे. गुणश्रेणीदलिक रचना पण उदय समयथी मांमीने जाणवी. तेवार पछी अनिवृत्तिकरणने विषे पण एमज कहेवुं. हवे अनिवृत्तिकरणाद्धाना संख्यातभाग गये थके अने एक संख्यातमो भाग थाकतो रहे, तेवारें मिथ्यात्वनी हेठली प्रथम स्थिति अनंतानुबंधीनी परें अंतरमुहूर्त्तमात्र जेटली नीचें मूकी छांडीने उपरें अंतरमुहूर्त्त मात्र अभिनवस्थिति बंधना अंतरमुहूर्त्त जेवडी पहेली स्थितिना अंतरमुहूर्त्तथी कांइ एक जाजेरी अभिनवस्थितिबंधना काल सरखी एवी मिथ्यात्वीनी अंतरकरणाद्धा करे, ते अंतरकरणवालुं कर्मदल कांइएक उकेरीने प्रथम स्थितिमध्यें भेले अने कांइएक बीजी उपरली

स्थितिमध्यें ओले. तिहां प्रथमस्थितिनेविषे वर्त्ततो जीव, उदीरणा प्रयोग करीने प्रथम स्थितिनुं दल उदयावलिका उपरलुं ते तेने आकर्षीने उदयावलिकामध्ये घालें तेने उदीरणा कहीयें. अने जे वली बीजी स्थितिना समीपथकी उदीरणा प्रयोगे करीनेज तेमांहेलुं दल आकर्षीने उदयावली मध्यें नाखी, जोगवे, ते आगलने पण पूर्वाचार्यें उदीरणानुंज विशेषनाम विशेष प्रतीपत्तिने अर्थे बीजुं नाम कह्युं ठे. हवे उदय उदीरणायें करीने प्रथम स्थितिनुं दल जोगवतो जेवारें ते प्रथमस्थिति शेष बे आवलिका रहे, तेवारें आगलनो ठेह आवे, तेवारें एक आवलिका लगें उदय उदीरणा प्रवर्त्ते अने ठेहेली आवलियें तो उदीरणा पण विरमे, तेवारें ठेहली आवलियें केवल उदयज जोगवे, पठी ते आवलिकाने ठेहले समयें बीजी स्थितिनां दलिकनो रस जेद करी त्रण पुंज करे, एटले तेने त्रण जागें वहेंची नाखे, ते आवी रीतें के तेमध्ये जे देशघाती एकठाणीआ रसस्पर्द्धक तथा उत्कृष्ट रसोदीरणापेक्षायें बेठाणीआ रससहित जे दल, ते प्रथम सम्यक्त्वपुंज तथा केटलाएक एकठाणीआं रस स्पर्द्धक सर्वघाती सहित ठे तथा केटलाएक बेठाणीआ रसनां स्पर्द्धक सर्वघाती सहित ठे. ते बीजो मिश्रपुंज तथा सर्वघातीआ चोठाणीआ तथा त्रिठाणीआ रसस्पर्द्धक सहित जे दल ठे, ते त्रीजो मिथ्यात्वपुंज जाणवो. उक्तंच कर्मप्रकृतिचूर्णौ " चरम समय मिञ्चदिठि. सेकाले उवसमसम्मदिठ्ठि होइ तंहे ठिइ अंतंपि तं अणुजाग करेइ तं जहा सम्मत्तं सम्मा मिञ्चत्तं मिञ्चत्तचेति ततोणंतर समये मिञ्चादिठी " तेवार पठी आगल तेथी अनंतर समये मिथ्यात्व दलिकना उदयना अजावथकी औपशमिक सम्यक्त्व पामे, जे जणी ग्रंथे कह्युं ठे के " मिञ्चतुदए खीणे लहइ सम्मत्तमोवसमिअं सोलंजेण जस्स लंजइ आयहिय मलद्धपुवंजं " ए रीतें मिथ्यात्वनी सर्व प्रकारें उपशमनाथकी प्रथम सम्यक्त्वनो लाज होय ठे. ए सम्यक्त्व पामतो कोइएक देशविरति सहित अने कोइएक सर्वविरति सहित पण पडिवजे, जे जणी कह्युं ठे के " सम्मत्तेणं सम्मग, सवंदेसं च कोइ पडिवज्जे " ते माटें देशविरति तथा प्रमत्त अने अप्रमत्त संयतने विषे पण मिथ्यात्वनी उपशमना पामीयें ठैयें.

हवे वेदकसम्यक्दृष्टिने प्रदेशोदयनी अपेक्षाये मिथ्यात्वनी उपशमनानो प्रकार कहे ठे. कोइएक वेदकसम्यक्दृष्टि जीव, संयमने विषे प्रवर्त्तमान थको अंतरमुहूर्त्त मात्र कालें दर्शनत्रिकने उपशमावे ठे. तिहां दर्शनत्रिक उपशमावतां त्रण करण करवां पडे, तेनो विधि पूर्वे कह्यो. ते रीतें त्यां लगे जाणवो, ज्यांलगें अनिवृत्तिकरणद्धाना संख्याता जाग गये थके अंतरकरण करे ठे. ते अंतरकरणे अंतरकरण करतो थको सम्यक्त्वनी प्रथमस्थिति अंतरमुहूर्त्त प्रमाण स्थापे अने मिथ्यात्व, मिश्रमोहनीयनी प्रथमस्थिति आवलिकामात्र स्थापे. पठी तेनां दलिक उकेरी उकेरीने सम्यक्त्वनी प्रथम स्थितिमध्ये प्रक्षेपे. तिहां मिथ्यात्व अने मिश्र, ए बेहुनी प्रथम स्थितिनुं जे दलिक ठे तेने सम्यक्त्वनी प्रथम स्थितिमध्यें स्तिवुक संक्रमे करी संक्रमावे अने सम्यक्त्वनी प्रथमस्थितिना दलना रसोदय विपाकना अनुजववाथकी जोगवतां ते अनुक्रमें क्षीण थाय. तेवारें औपशमिकसम्यक्दृष्टि थाय. अने ए त्रणे मोहनीयनी उपरली स्थितिनुं दल उपशमाववानो तो पूर्वें जेम अनंतानुबंधीआनी उपरली स्थितिनी उपशमनानो प्रकार कह्यो ठे. तेनी पेरें जाणवो. ए रीतें दर्शनमोहनीयने उपशमावीने पठी चारित्रमोहनीय, उपशमाववाने प्रवर्त्ततो पुरुष वली पण तेहीज यथाप्रवृत्त्यादिक त्रण करण करे. तिहां अप्रमत्तने अप्रमत्तगुणठाणे यथाप्रवृत्तिकरण, तथा अपूर्वकरण गुणठाणे अपूर्वकरण अने अनिवृत्तिकरण गुणठाणे अनिवृत्तिकरण, तथा ए त्रण करण करे तेनुं स्वरूप पूर्वली पेरें जाणवुं, पण अहीआं एटलुं विशेष जे अपूर्वकरणें गुणसंक्रम तो न बंधाती एवी सघली अशुज प्रकृतिनोज प्रवर्त्ते. तथा अपूर्वकरणाद्धाना संख्याता जाग गये थके निद्रा प्रचलानो बंधविछेद थते हुंते तेवार पठी घणा स्थितिखंडनां सहस्र अतिक्रमते थके अपूर्वकरणाद्धाना संख्याता जाग गये थके शेष एक जाग थाकते थके देवद्विक, पंचेंद्रियजाति. वैक्रियद्विक, आहारकद्विक, तेजस, कार्मण, समचतुरस्र-

संस्थान, वर्णचतुष्क, अगुरुलघुचतुष्क, त्रसनवक, आदेय, निर्माण अने जिननाम, ए त्रीश प्रकृतिनो बंधविच्छेद थाय, तेवार पछी स्थितिखंम पृथक्त्व गये थके अपूर्वकरणने छेहले समये हास्य, रति, जय अने जुगुप्सा, ए चार प्रकृतिनो बंधविच्छेद हुंते हास्य, रति, अरति, शोक, जय अने जुगुप्सा, ए छनो उदय तिहां होय. अहींआं सर्व मोहनीयकर्मना छेहले समये देशोपशमना, निधत्ति, निकाचनाना करणने विच्छेदे. तेवार पछी आगले समयें अनिवृत्तिकरणें प्रवेश करे, तिहां पण स्थितिघातादिक पांच पदार्थ तेमज पूर्वली पेरेंज प्रवर्त्ते ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७८ ॥

हवे अनिवृत्तिबादर गुणठाणे उपशमश्रेणिवालाने मोहनीयकर्मनी पूर्वनी सातथकी आरंजीने पच्चीश पर्यंत प्रकृति उपशम पामे, तेनुं स्वरूप देखाडे छे.

सत्तठ नवय पनरस, सोलस अठार सेव इगुवीसा ॥
एगाहि डु चउवीसा, पणवीसा बायरे जाण ॥७९ ॥

अर्थ– सत्तठनवयपनरस के० अंतरकरण कीधे थके सात प्रकृति उपशांत होय, ते पछी नपुंसकवेद उपशमे थके आठनो उपशांत थाय, ते पछी स्त्रीवेद उपशमे थके नवनो उपशांत थाय. ते पछी हास्यादिषट्क उपशमे थके पंदरनो उपशांत थाय. ते पछी सोलसअठारसेवइगुवीसा के० पुरुषवेदनो बंधोदय उपशमे थके शोलनो उपशांत थाय, ते पछी अप्रत्याख्यानी अने प्रत्याख्यानी ए बे क्रोध समकालें उपशमे थके अढारनो उपशांत थाय. ते पछी संज्वलनक्रोधने उपशमे उंगणीशनो उपशांत थाय. एगाहिडुचउवीसा के० ते पछी अप्रत्याख्यान अने प्रत्याख्यान, ए बे मानने समकालें उपशमावे थके एकवीशनो उपशांत थाय. ते पछी संज्वलन मानने उपशमाववे बावीशनो उपशांत थाय. ते पछी अप्रत्याख्यान तथा प्रत्याख्यान, ए बेहु मायाने समकालें उपशमाववे करी चोवीश प्रकृतिनो उपशांत थाय. ते पछी संज्वलनी मायाने उपशमाववे करी पणवीसा के० पच्चीश प्रकृतिनो उपशांत बायरेजाण के० अनिवृत्तिबादरगुणठाणे उपशमित प्रकृति जाणवी ॥ ७९ ॥

हवे ते अनिवृत्तिकरण अद्धाना संख्याता जाग गये थके चारित्रमोहनीयनी एकवीश प्रकृतिनुं अंतरकरण करे. तिहां चार संज्वलन कषायमांहेलो जे कषाय उदय प्राप्त होय ते कषाय अने त्रण वेदमध्ये पण जे वेद उदय प्राप्त होय, ते वेद ए बेहु प्रकृतिनी प्रथमस्थिति आपणा उदय काल प्रमाणनी होय. ते बेहु टालीने तथा बाकी उंगणीश प्रकृति जेनो उदय नथी, तेनी प्रथमस्थिति आवली मात्र होय. तिहां पोताना उदयकालना प्रमाणनुं अल्पबहुत्व कहीयें छैयें. त्रण वेद मध्यें स्त्रीवेद अने नपुंसकवेदनो उदय काल थोडो होय, अने स्वस्थानमां परस्परतुल्य होय, तेथी पुरुषवेदनो उदयकाल संख्यातगुणो जाणवो. तेथी संज्वलना क्रोधनो उदयकाल विशेषाधिक, जाणवो. तेथी संज्वलना माननो उदयकाल विशेषाधिक, तेथी संज्वलनी मायानो उदयकाल विशेषाधिक, तेथी संज्वलना लोजनो उदयकाल, विशेषाधिक. तिहां संज्वलनक्रोधोदयें करी उपशमश्रेणी आरंजे, तेने ज्यां लगें अप्रत्याख्यानीयो अने प्रत्याख्यानीयो, ए बे क्रोध उपशमे नहीं, त्यां लगें संज्वलना क्रोधनो उदय होय. एमज संज्वलनमानोदयें जे श्रेणी आरंजे तेने ज्यां लगें अप्रत्याख्यानी अने प्रत्याख्यानी मान, उपशमे नहीं, त्यां लगें संज्वलनमाननो उदय होय. एमज संज्वलन मायाना उदयें उपशमश्रेणी पडिवजनारने ज्यां सुधी अप्रत्याख्यानी अने प्रत्याख्यानी माया उपशमे नहीं, त्यां सुधी संज्वलन मायानो उदय होय. एमज संज्वलनलोजोदयें उपशमश्रेणी पडिवजनारने अप्रत्याख्यानी तथा प्रत्याख्यानी ए बेहु लोज, ज्यां सुधी उपशमे नही त्यां सुधी बादर संज्वलना लोजनो

उदय होय. एम पोत पोताना उदय कालनी अपेक्षायें तेना उदये प्रवर्त्ततो श्रेणी आरंभे, ते जे कषाय तथा जे वेदना उदयें प्रवर्त्ततो श्रेणी आरंभे, ते कषाय तथा ते वेदनो उदयकाल थाकतो हुंतो तेनी तेटला कालनी तेवडी प्रथमस्थिति होय. बीजा सर्वनी आवलिमात्र प्रथमस्थिति होय. अहींआं जेटले कालें स्थिति खंरुनो घात करे, तथा बीजो कालनो अन्यस्थितिबंध करे, तेटला कालें अंतकरण पण करे, ए त्रणे साथें एककालें मांरुे अने ए साथेंज पूर्ण करे, पण तेनो काल प्रथम स्थितिथकी असंख्यातगुणो अधिक जाणवो.

हवे अंतरकरणना दलनो प्रक्षेपविधि लखीयें छैयें. जे प्रकृतिनो तिहां बंध अने उदय, ए बेहु छे, ते प्रकृतिनां अंतर करणसत्कदल कांइएक प्रथमस्तिति मध्यें नेलीये अने कांइएक बीजी स्थितिमध्ये नेलीयें, जेम पुरुषवेदने उदयें श्रेणीआरंभे, तेने पुरुषवेदनो बंध होय. तथा उदय तो छेज तेथी पुरुषवेदना अंतरकरणदल बेहु स्थितिमध्यें नेलीयें तथा जे प्रकृतिनो उदय छे, पण बंध नथी तेना अंतरकरणनुंदल प्रथम स्थितिमध्येंज नेलीयें, जेम स्त्रीवेदनो तिहां उदय छे. पण बंध नथी तेणे स्त्रीवेदोदये जे श्रेणी पडिवजे ते अंतरकरणसत्कदल आपणी प्रथमस्थितिमध्येंज नेले, तथा जे प्रकृतिनो तिहां उदय नथी अने बंध छे, तेनां अंतरकरणदल, बीजी स्थितिमध्यें नेले पण प्रथमस्थितिमध्यें न नेले. जेम संज्वलनक्रोधने उदये श्रेणी पडिवजे, ते शेष त्रण संज्वलनना कषायज बांधे छे ते तेनां अंतरकरण दल बीजी स्थितियध्ये नेले तथा जे प्रकृतिनो बंध तथा उदय, ए बेहु नथी तेनां अंतरकरण दल, पर प्रकृतिमध्यें नेले, जेम बीजा अप्रत्याख्यानीआ अने त्रीजा प्रत्याख्यानीआ कषायनां अंतरकरण दल संज्वलन परप्रकृति छे तेमध्यें नेले. अहींआं घणी वात लखवानी छे परंतु ग्रंथ वधवानां नयथी नथी लख्युं पण जेने विशेष जाणवानी इछा होय, तेने कर्मप्रकृतिनी वृत्ति जोवी. एम अंतरकरण करी पछी पहेलो नपुंसक वेद उपशमावे, ते पहेले समयें थोरुं दल उपशमावे,, बीजे समयें तेथी असंख्यातगुणुं, एम समय समयने विषे असंख्यातगुणुं चढतुं उपशमावतां छेहले समयें सर्व उपशांत होय. तिहां प्रथम समयथी मांरुीने द्विचरम समय लगें उपशमाव्यां जे दल, ते थकी असंख्यातगुणुं दल, परप्रकृतिमध्यें क्षेपवे, अने छेहले समयें जे परप्रकृतिमध्यें क्षेपवे, तेथकी असंख्यातगुणुं उपशमावे, एम नपुंसकवेद उपशमावे थके पूर्वली अनंतानुबंधी चार तथा दर्शनत्रिक मली सात सहित आठ मोहनीयनी प्रकृति उपशांत होय, तेवार पछी उक्तप्रकारें अंतर मुहूर्त्त पर्यंत स्त्रीवेद उपशमावे, ते वार पछी हास्यादिक छ प्रकृति अंतर मुहूर्त्तें उपशमावे, तेवारे शरवाले मोहनीयनी पंदर प्रकृति उपशांत होय. ते समयें पुरुषवेदना बंध, उदय अने उदीरणानो विछेद थाय अने तेनी प्रथमस्थितिनो पण विछेद थाय. तिहां पुरुष वेदनी प्रथमस्थिति बे आवली शेष छते, पूर्वोक्त आगाल न थाय, तेवारें मार्गदल विशेषदल थया नणी तिहां हास्यादिक छ प्रकृतिनां दल पुरुष वेदमां प्रक्षेप थाय नही. तेवारें ते हास्यादिक छनुं दल, संज्वलनाक्रोधादिकमध्यें नेलीयें, जे नणी कम्मपयडी मध्यें कह्युं छे के, बे आवलि प्रथमस्थितिनी शेष होय, तेवारें वेदपतद्ग्रह न थाय एम हास्यादिक छ प्रकृति उपशमाव्या पछी एक समय ऊणी बे आवलीयें सर्व पुरुषवेद उपशमे, ते पण प्रथम समय सर्वस्तोक तेथी बीजे समयें असंख्यातगुणुं उपशमावे, तेथकी त्रीजे समये असंख्यातगुणुं उपशमावे. एम समय समय दीठ असंख्यातगुणुं चढतुं दल उपशमावे. एम यावत् समयें ऊणी बे आवलिका होय, तिहां सुधी कहेवुं अने केटलुंएक दल परप्रकृतिमध्यें यथाप्रवृत्त संक्रमें करी संक्रमावे, पण प्रथम समयथी बीजे समयें विशेष हीन संक्रमावे. एम समय समय विशेष हीन हीन संक्रमावतो आवलिकाना चरमसमय लगें जाय. ए रीतें पुरुषवेद उपशांत थये थके मोहनीयनी शोल प्रकृतिनुं उपशांतत्व थाय. तेवार पछी जे समयें हास्यादिक छ प्रकृति उपशमे, ते समयथी पुरुषवेदनी प्रथम स्थिति क्षीण थइ. तंदनंतर

अप्रत्याख्यानी क्रोध अने प्रत्याख्यानीउं क्रोध तथा संज्वलनक्रोध, ए त्रणे क्रोधने साथेंज उपशमाववा मांडे, तेने पूर्वली पेरें उपशमावतां जेवारें संज्वलनक्रोधनी प्रथमस्थिति एक समय ऊणी त्रण आवली शेष रहे, तेवारें अप्रत्याख्यानीआ अने प्रत्याख्यानीआ, ए बेहु क्रोधनुं दल संज्वलना क्रोधने विषे न प्रक्षेपे पण संज्वलना मानादिकमध्यें नेले, जे जणी त्रण आवली शेष, संज्वलनो क्रोध रह्यो थको तेमध्यें कोइ प्रकृतिनां दल पतद्‌गृह न थाय एटले तेमध्यें कोइ एक पण प्रकृतिनुं दल सक्रामाव्युं न जाय अने तेनी बे आवली शेष रहे, तेवारें तिहां आगाल विछेद थाय अने एक आवलीशेष रहे तेवारें संज्वलनाक्रोधनो बंध, उदय, उदीरणा विछेद थाय अने अप्रत्याख्यानी तथा प्रत्याख्यानी क्रोध उपशांत होय, एटले अढार प्रकृति उपशांत थाय. तेवारें संज्वलन क्रोधनी प्रथमस्थितिनी एक आवलिकानुं दल अने बे आवली एक समयऊणी अहींआं बांध्युं जे उपरली स्थितिनुं दल, तेविना बाकी सर्व उपशांत थयुं छे. ते पछी जे संज्वलन क्रोधनुं प्रथम स्थितिनुं एकावलिका दल ते संज्वलन मानमध्यें स्तिवुकसंक्रमें करी संक्रमावे अने समय ऊणी बे आवलिकाना बंधनुं उपरली स्थितिनुं दल, ते पुरुषवेद उपशमनाधिकारना प्रस्तावें जे रीतें उपाय कह्यो छे, ते रीतें उपशमावे तथा पर प्रकृतिमध्यें संक्रमावे. एम समय ऊणी बे आवलीयें संज्वलन क्रोध उपरली स्थितिनुं तेने उपशमावे, एटले मोहनीयनी उंगणीश प्रकृति उपशांत थइ. हवे जेवारें संज्वलनाक्रोधनो बंध, उदय, उदीरणा विछेद थयो, ते समयथी मांडीने संज्वलना माननी बीजी स्थितिमध्येंथी दल आकर्षीने तेने प्रथमस्थितियें करी वेदे, तिहां उदय समयने विषे स्तोक प्रक्षेपे छे अने ते थकी बीजा समयने विषे असंख्यातगुणो प्रक्षेपे. एम समय, समय असंख्यातगुणो चढतो चढतो प्रक्षेपतां यावत् प्रथम स्थितिना चरम समय पर्यंत लीजीयें. प्रथमस्थितिकरणना पहेला समयथी मांडीने अप्रत्याख्यानावरण तथा प्रत्याख्यानावरण अनें संज्वलनमान, ए त्रणे मानने साथेंज उपशमाववा मांडे, ते तेतेमज जेवारें संज्वलना माननी प्रथमस्थिति समयोन त्रण आवली शेष रहे, तेवारें पूर्वें कह्यो ते प्रकारें संज्वलन मानने विषे परप्रकृतिनुं पतद्‌ग्रह न थाय, तेवारें प्रत्याख्यानीयादिक माननुं दल संज्वलननी मायामध्यें संक्रमावे. एम क्रोधनी पेरें माननी उपशनानी विधि जाणवी. ए अप्रत्याख्यानी, प्रत्याख्यानी मान उपशमावे, तेवारें मोहनीयनी एकवीश प्रकृतिनो उपशम थयो. ते समय संज्वलनमाननां बंध, उदय, उदीरणा विछेद थाय तेवार पछी एक आवलिकायें संज्वलन क्रोधनी पेरें संज्वलन मानने उक्तप्रकारें उपशमावे. तेवारें बावीश प्रकृति उपशमी. तथा जे समयें संज्वलन माननो बंध, उदय, उदीरणा विछेद होय तेथी आगले समयथी मांडीने संज्वलन मायानी बीजी स्थितिमध्येंथी दल आकर्षीने पूर्वें कह्यो, ते प्रकारें प्रथमस्थितिगत करे करीने वेदे, ते समयथीज मांडीने त्रणे मायाने उपशमाववामांडे ते पण माननी पेरें एक आवली छुंते संज्वलनी मायानां बंधोदय, उदीरणा विछेद थाय, ते समयें अप्रत्यख्यानी प्रत्याख्यानी माया उपशांत थाय, तेवारें मोहनीयनी चोवीश प्रकृतिनो उपशांत थाय. ते समयें संज्वलन मायानी प्रथम स्थितिगत एकावलिकाने तथा समयोन आवलिकाद्विकें बांधेलुं जे उपरलीस्थितिगत दलिक तेने मूकिने शेष अन्य सर्व उपशांत थाय छे. ते पछी ते प्रथम स्थितिगत एकावलिकाने स्तिबुक संक्रमे करीने संज्वलन लोजने विषे संक्रमावे छे अने समयोन आवलिकाद्विकें बांधेला दलिकने पुरुषवेदमां कहेला उक्त प्रकारें करी उपशमावे छे तथा संक्रमावे छे. ते पछी समयोन बे आवलिकायें सज्वलन माया उपशांत थाय. तेवारें मोहनीयनी पच्चीश प्रकृति उपशांत थइ. जेवारें संज्वलनी मायानो बंधादिक विछेद होय, तेथी आगले समयें संज्वलन लोजनी बीजी स्थितिमांहेथी दल आकर्षीने प्रथम स्थिति रचे ते प्रथम स्थिति लोजवेदनाछाना त्रण विजागद्वय प्रमाण करे करीने वेदे. तिहां प्रथम त्रिजागनुं नाम, अश्वकर्णकरणाछा, बीजा त्रिजागनुं नाम, किट्टिकरणाछा तिहां प्रथम अश्वकरणाछा. त्रिजागें वर्त्ततो पूर्वस्पर्द्धकमध्येंथी दल लेइने अपूर्वस्पर्द्धक

करे. अहींआं स्पर्द्धक एटले शुं? तोके जीव अनंतानंत कर्म परमाणुयें निष्पन्न स्कंध तेने कर्मपणे ग्रहे छे. तिहां एकेक कर्मस्कंधमध्यें जे सर्व जघन्य रस छे ते पण केवलीना ज्ञानरूप शस्त्रे छेदातो. छेदातो पण सर्व जीवथकी अनंतगुण रसविभाग प्रत्ये आपे छे. तथा एवां जे सरखां सरखां जघन्य रसनां कर्मस्कंधदल तेनो समुदाय, ते वर्गणा कहीये. तेथी एक रस विभागे चढता कर्मस्कंधनी बीजी वर्गणा, तेथी बे रस अविभागें चढता कर्मस्कंधनी त्रीजी वर्गणा, एम एकेका रसविभागे चढती चढती वर्गणा करतां अभव्यथी अनंतगुणी अने सिद्धने अनंतमे भाग प्रमाण वर्गणानो समुदाय, तेनुं नाम स्पर्द्धक कहीयें. ते स्पर्द्धकनी उपरली व-र्गणाना रस विभागथी एक रसविभागें अधिक, तथा बेहु रसविभागें अधिक रसविभाग सहित एम यावत् सर्वजीवथी अनंतगुण पर्यंतथी एक रसविभागें हीन रसोपेत कर्मस्कंध दल न पामीयें. एटले सर्व जीवथी अनंतगुण रसविभागें अधिक रस सहित जे कर्मस्कंधदल होय, एवा स्कंधनो समुदाय, ते बीजा स्पर्द्ध-कनी प्रथमवर्गणा जाणवी. तेथी एक रस विभागें अधिक कर्मस्कंधनो समुदाय, ते बीजी वर्गणा. एम ए-केक रसविभागें चढती चढती अभव्यथी अनंतगुणी वर्गणा होय. तेना समुदायने बीजो स्पर्द्धक कहीयें, एमज वली सर्व जीवथी अनंतगुण रसविभागें अधिक भेलतां कर्मस्कंधना समुदायनी त्रीजा स्पर्द्धकनी प्र-थमवर्गणा, एम ते पण पूर्वोक्त अभव्यानंतगुण अनंतवर्गणाये स्पर्द्धक होय. एवा अनंता स्पर्द्धक जीवें पूर्वे बांध्यां छे ते भणी एने पूर्वस्पर्द्धक कहीये. ते मध्येंथी दल लेइने ते दलने प्रकर्ष विशुद्धिना वशथकी अत्यंत रस हीन करीने अपूर्वस्पर्द्धक करे, केमके, आ संसार मध्यें परिभ्रमण करता जीवें कोइवारें बंध आश्री एवा रसस्पर्द्धक नथी कस्या पण हमणाज विशुद्धिने वशें करे छे. ते भणी एने अपूर्वरसस्पर्द्धक क-हीयें, ते अश्वकर्णकरणाद्धावीत्या पछी बीजो किट्टिकरणाद्धाये प्रवेश करे. तिहां पूर्वस्पर्द्धकथी बीजा अ-पूर्वस्पर्द्धकथी दल लेइने तेना रसनी प्रतिसमये अनंती किट्टि करे, किट्टि कहेतां जे पूर्व स्पर्द्धकथी तथा अपूर्व स्पर्द्धकथी वर्गणा लेइ लेइने तेने अनंतगुण रस हीनताने पमाडीने घणे आंतरे आंतरे थापवुं. जेम असत्कल्पनायें जेना एकशो रसविभाग छे, अथवा एकोत्तरशो, बीडोत्तरशो, हता तेना पांच, पंदर, प-च्चीश, रसविभाग राखवा. तेने किट्टि कहीयें. ते किट्टिकरणाद्धाने छेहले समयें समकाले अप्रत्याख्यानीउं अने प्रत्याख्यानीउं, ए बे लोभ उपशमे अने ते समयेंज संज्वलना लोभनो पण बंधविछेद थाय. अने बादर संज्वलन लोभना उदय उदीरणानो व्यवछेद थाय. अने अनिवृत्तिबादर गुणठाणानो पण व्यवछेद थाय. एम नवमे गुणठाणे सातथी मांमीने पच्चीश पर्यंत मोहनीयनी प्रकृति उपशांत पामे ॥ इति ॥७५॥

हवे दशमे गुणठाणे जे प्रकृति उपशांत पामीयें, ते कहे छे.

सत्तावीसं सुहुमे, अठावीसं च मोह पयडीउं ॥
उवसंत वीअरागे, उवसंता हुंति नायवा ॥ ८० ॥

अर्थ– सत्तावीसंसुहुमे के० ते पछी अप्रत्याख्यान अने प्रत्याख्यान, ए बेहु लोभनो समकालें उपशम थये थके सूक्ष्मसंपरायगुणठाणे सत्तावीश प्रकृति उपशांत थाय. अठावीसंचमोहपयडीउं के० तेवार पछी संज्वलनो लोभ उपशमे थके अठावीश मोहनीयनी प्रकृति, उवसंतवीअरागे के० उपशांतवीतरागना-मे अगीआरमे गुणठाणे उवसंताहुंतिनायबा के० उपशांत होय. ए रीतें ज्ञातव्या इति एवुं जाणवुं॥इ०॥८०

एम नवमाने छेहले समयें अप्रत्याख्यानी अने प्रत्याख्यानी लोभनी बे प्रकृति उपशमे थके सूक्ष्म संपराय गुणठाणे सत्तावीश मोहनीयनी प्रकृति उपशांत पामीयें, ते सूक्ष्मसंपराय गुणठाणानो काल, अं-तर मुहूर्त्त प्रमाण छे. तेने विषे पेठो थको जीव, संज्वलनलोभनी उपरली स्थितिमध्येंथी केटली एक किट्टि

आकर्षीने तेनी प्रथमस्थिति सूक्ष्मसंपराय अद्धा जेटली करीने वेदे. सूक्ष्मकिट्टि कह्युं जे दलिक अने समय ऊणी बे आवलि बांध्युं जे दल, ते उपशमावे, चरमसमयें संज्वलनो लोज उपशांत होय, तेहीज समयें ज्ञानावरण पांच, अंतराय पांच, दर्शनावरणीय चार, उच्चैर्गोत्र अने यशःकीर्त्ति, ए शोल प्रकृतिनो बंध, व्यवछेद करे, तेवार पछी बीजे समयें उपशांत कषाय थाय. तिहां मोहनीयनी अठावीश प्रकृति उपशांत थाय. ते उपशांत कषायवंतथको जीव, जघन्यथी तो एक समय रहे अने उत्कृष्टो अंतरमुहूर्त्त पर्यंत रहे उपरांत अवश्य पडे, ते तिहांथी पडवाना बे प्रकार छे. एक जवक्षयें पडे अने बीजो कालक्षयें पडे, तिहां जेनुं आयु पूर्ण थाय. तेवारें ते मनुष्यजवने क्षयें मरण पामीने अनुत्तरविमानें देवता थाय. तिहां प्रथम-समयेंज बंध संक्रमणादिक आठे करण तथा उदय प्रवर्त्तावे, ते पाधरो अगीआरमा गुणठाणाथी चोथे गुणठाणे आवे. वचला गुणठाणानो तेने स्पर्श थाय नहीं. तथा औपशमिक सम्यक्त्वथी पडीने ते समय वेदकसम्यक्दृष्टि थाय. तथा जे जीव, काल क्षयें अगीआरमा गुणठाणानो अंतरमुहूर्त्त काल पूर्ण जोगवीने आगल चढवाने अजावें तिहांथी पाछो पडे, ते तो जिहां जिहां बंध, उदय, उदीरणादिक प्रकृति व्यवछिन्न थइ होय, तेने तेने फरी तिहां आरंजतो जे रीतें चढ्यो हतो, तेमज पडे. ते पडतो प्रमत्त थाय तथा कोइएक अविरतिपणाने पण पामे, कोइएक सास्वादन पामी मिथ्यात्वें पण जाय, ए श्रेणी उत्कृष्ट तो एक जवमध्यें बेवार करे, पण जे बेवार उपशमश्रेणी करे, ते नियमा तेहीज जवें क्षपकश्रेणी न करे अने एकवार उपशमश्रेणी करीने बीजीवार क्षपकश्रेणी करे तेनी ना नथी, ए रीते उपशमश्रेणीनुं स्वरूप कह्युं.

॥ अथ क्षपकश्रेणीमाह ॥ हवे क्षपकश्रेणीनुं स्वरूप कहीयें छैयें.

पढम कसाय चउक्कं, इत्तो मिछत्त मीस सम्मत्तं ॥
अविरय सम्मे देसे, पमत्ति अपमत्ति खीयंति ॥ ७१ ॥

अर्थ— पढमकसायचउक्कं के० प्रथम तो अनंतानुबंधीआ चार कषाय हणे, विसंयोजना करे, इत्तो के० तेवार पछी मिछत्तमीससम्मत्तं के० मिथ्यात्वमोहनीय, मिश्रमोहनीय अने सम्यक्त्वमोहनीय, ए त्रणेनो समकालें क्षय करे ते अविरयसम्मेदेसेपमत्तिअपमत्ति के० अविरतिसम्यक्दृष्टि, देशविरति, प्रमत्त तथा अप्रमत्तगुणठाणे खीयंति के० क्षय करे, एटले सत्ताथी टाले.

क्षपकश्रेणीनो पडिवजनार पुरुष, आठ वर्षथी उपरनी उमरनो छतां वज्रऋषज नाराच संघयणी, शुद्धध्यानवंत, अविरति, देशविरति, प्रमत्त, अप्रमत्त, संयतिमांहेलो कोइ पण होय. पण एटलुं विशेष जे, केवल अप्रमत्त संयत होय. तो पूर्वनो जाण होय अने शुक्लध्यानोपगत होय अने बीजा सर्व धर्मध्यानोपगत होय. एवो जीव शुजयोगें वर्त्ततो क्षपकश्रेणी आरंजे ते प्रथम चार अनंतानुबंधीआ विसंयोजीने खपावे, तेनी विसंयोजनानो प्रकार, पूर्वें कह्यो छे, तेमज जाणवो. तेवार पछी त्रण दर्शनमोहनीय खपाववाने प्रवर्त्ते. तिहां यथाप्रवर्त्त्यादिक त्रण करण पूर्वें कह्यां, ते रीतेंज करे पण एटलुं विशेष जे अपूर्वकरणना प्रथम समयथीज अनुदित मिथ्यात्व तथा मिश्रनां दल ते उदयवंत सम्यक्त्व मोहनीयमध्यें गुणसंक्रमें करी संक्रमावे अने ते बेहुनो उद्वले एटले संक्रम पण करवा मांडे. तिहां पहेलो तो महोटो स्थितिखंड उवेले, तेथी बीजो स्थितिखंड विशेषहीन उवेले, तेथी वली त्रीजो स्थितिखंड विशेषहीन उवेले, एम करतां करतां अपूर्वकरणना छेहला समय पर्यंत कहेवुं. तिहां अपूर्वकरणना प्रथम समय जे स्थितिनो सत्तावंत होय ते थकी असंख्यात गुणहीन स्थितिनो सत्तावंत थाय.

तेवार पछी आगले समयें अनिवृत्तिकरणमध्यें प्रवेश करे, तिहां पण स्थितिघातादिक सर्वने तेहीज प्र-

कारें करे छे. अनिवृत्तिकरणना प्रथम समयें दर्शनत्रिकनी पण देशोपशमना, निद्धत्ति, निकाचनानो व्यवच्छेद करे. तिहां प्रथम समयथी दर्शनमोहनीयत्रिकनी स्थितिसत्तानो घात करतो करतो सहस्रगमे स्थितिखंड गये थके बाकी जेवारे असंज्ञी पंचेंद्रियनी स्थितिसत्ता समान स्थिति रहे. तेवार पछी वली पण तेटलाज स्थितिखंडनां सहस्र गये थके चौरिंद्रियनी स्थितिसमानसत्ता रहे. वली पण तेटलाज स्थितिखंडनां सहस्र गये थके तेंद्रियनी स्थितिसमानसत्ता रहे. वली तेटलांज स्थितिखंडनां सहस्र गये थके बेंद्रियनी स्थितिसमानसत्ता रहे, वली पण तेटलां स्थितिखंडनां सहस्र गये थके पल्योपमना असंख्यातमा भाग प्रमाण दर्शन त्रिकनी स्थितिनी सत्ता रहे, तेवार पछी ते त्रणे दर्शनमोहनीयनो पण प्रत्येक एकेक संख्यातमो भाग मूकीने बाकीनी स्थिति सर्व खपावे, तेवार पछी वली पण बाकी मूकेला संख्यातमा भागनो एक संख्यातमो भाग मूकीने बाकी सर्व स्थितिनो घात करे. ए रीतें बाकी रहेला भागनो संख्यातमो भाग मूकी, मूकी, शेष सर्व स्थितिनो घात करतो, करतो स्थितिघातनां घणां सहस्र अतिक्रमे, तेवार पछी मिथ्यात्वना असंख्यात भागने खंडे अने मिश्र तथा सम्यक्त्वना तो संख्यात भागने खंडे, ते पछी एम घणा स्थितिखंड गये थके जेवारें मिथ्यात्वनुं दल आवलिकामात्र रह्युं अने मिश्र तथा सम्यक्त्व ए बेहुनुं दल तो पल्योपमना असंख्यातमा भाग प्रमाण रहे. हवे ए स्थितिखंडना दलने खंडवानो प्रत्येक विधि कहीयें छयें. तिहां खंडन करेलां एवां मिथ्यात्वनां दल तेने मिश्र, तथा सम्यक्त्व, ए बेहुमध्ये प्रक्षेप करे अने मिश्रनां दलमात्र सम्यक्त्वमध्येज प्रक्षेपे अने सम्यक्त्वनां दल सम्यक्त्वनीपोतानी हेठली स्थितिमध्ये प्रक्षेपे, ते पछी जे मिथ्यात्व दलिक आवलिकमात्र रह्युं, तेपण स्तिबुकसंक्रमें करी सम्यक्त्वमध्यें संक्रमावे, एटले मिथ्यात्व क्षीण थाय, तेवार पछी मिश्रना तथा सम्यक्त्वना असंख्याता भाग करी तेने खंडें शेष एक भाग राखे. वली तेना पण असंख्याता भाग करे, तेमध्येंथी एक भाग राखी बाकी सर्वने खंडे, एम करतां करतां केटलाएक स्थितिखंड गये थके, मिश्रमोहनीय एक आवलिकामात्र रहे, तेवारें सम्यक्त्वमोहनीयनी स्थितिसत्ता, आठ वर्ष प्रमाणनी रहे ते वेलाये निश्चयनयने मतें सर्व विघ्न टल्यां माटे एने दर्शनमोहनीयनो क्षपक कहीये. तेवार पछी वली सम्यक्त्वना स्थितिखंडने अंतरमुहूर्त्त प्रमाण उकेरे, तेनुं दल उदयसमथी आरम्भीने सघली स्थिति सत्ता, समय समय संक्रमावे छे. तेमध्यें पण उदय समय सर्वस्तोक संक्रमावे. तेथकी बीजे समय असंख्यातगुणो, तेथकी त्रीजे समय असंख्यातगुणो, एम आगले आगले समये असंख्यातगुणो संक्रमावतां, संक्रमावतां, ते गुणश्रेणीना माथा लगें जाणवुं. ते पछी उपर तो विशेषहीन विशेषहीन ज्यां लगें स्थितिनो छेहलो समय होय. त्यां लगे संक्रमावे. एम अंतर मुहूर्त्त, अंतर मुहूर्त्त प्रमाण अनेक स्थितिखंडोने उकेरे छे. अने निक्षेपण करे छे. ते स्थितिदलमांहे संक्रमावतो द्विचरम स्थितिखंड लगें जाय, ते द्विचरम स्थितिखंडथकी छेहलो खंड असंख्यातगुणो करे. ते छेहलो स्थितिखंड, जेवारें उकेरे, एवाने क्षपककृतकरण एवुं नाम कहीयें. ए कृतकरणाद्धायें वर्त्ततो एवो जीव, कोइ एके पूर्वें आयु बांध्युं होय तो ते आयुक्षये मरण पामीने चारे गतिमांहेली भावे ते गतिमध्ये अवतरे, अने लेश्याने विषे पण पूर्वें तो शुक्ललेश्यामां हतो अने सांप्रत तो अन्यतम लेश्या मध्यें जाय छे. ते माटें सप्तक क्षयनो मांडनार प्रस्थापक थइने मनुष्य, निष्ठापक छतो चारगतिमांहेलो जीव कह्यो छे, तथा जे पूर्व बद्धायु थको क्षपकश्रेणी मांडे, अने अनंतानुबंधीआ चार खपावीने पछी मरण पामवाना संभव थकी जो श्रेणी थकी विरमे तो पण अनंतानुबंधीआनुं बीजभूत मिथ्यात्व छे, तेनो विनाश थयो नथी तेभणी वली पण कदाचित् अनंतानुबंधीआ सजीवन करतां लहे. पण जेणे मिथ्यात्वक्षय कर्युं, ते मिथ्यात्वना विनाशथी वली अनंतानुबंधीआ न बांधे, जे भणी बीज नथी तो अंकूर केम होय? अने ए सात प्रकृति क्षय करीने जो चढते परिणामें वर्त्ततो मरण पामे. तो अवश्य देवगतिमध्येंज उपजे अने जो पतितपरिणामे थाय, तो नानाप्रकारना परिणामना संभवथकी जेवा परिणा-

मनी विशुद्धियें प्रवर्त्ततो मरण पामे, तेवी गतिमध्यें अवतरे अने जेणे पूर्वें आयु बांध्युं छे, एवो जीव, जो ते वखते तिहां काल न करे तो पण सात प्रकृतिने क्षयें निश्चयें ते तेवाज परिणामें रहे, परंतु आगल बीजी चारित्रमोहनीयनी प्रकृति खपाववानो उद्यम न करे. तथा क्षीणसप्तक पूर्वबद्धायु जणी ते जवें मुक्ति न पामे, तो पण त्रीजे जवें अथवा चोथे जवें अवश्यमुक्ति पामे, केमके जेणे देवायु अथवा नरकायु बांध्युं होय, तो ते देव तथा नारकीनो जव करी तिहांथी मनुष्य थइने त्रीजे जवें मोक्ष जाय. अने जे मनुष्य तथा तिर्यंचायु बांध्या पछी सप्तकक्षय करे, ते नियमा असंख्यवर्षायु बांधे पण संख्यातवर्षायुं बांध्या पछी सप्तक क्षीण न करे तेवारें ते युगलीया मध्यें जाय. तिहां तो जवप्रत्ययेंज नियमा देवायुनोज बंध होय, तेथी ते देवगति मध्यें जाय अने देवगतिमध्यें तो जवप्रत्ययें सम्यक्त्व छतां मनुष्यायुनोज बंध होय. तेथी ते देवता चवी मनुष्य थाय. तिहां वलतुं आयु न बांधे, केवल चारित्र लइ शेष एकवीश मोहनीयनी प्रकृति खपावी मुक्ति पामे, ते अपेक्षायें चोथे जवे मोक्ष जाय, तिहां पंचसंग्रहनी साख लखीयें छैयें "तइय चउछे तम्मिव, जवम्मि सिद्यंति दंसणे खीणे ॥ जं देव निरअसंखा, उचरम देहेसुते हुंति ॥ " ए सातनो क्षय अविरति गुणठाणे होय. ए सूत्रनो अर्थ छे. अन्यथा तो अविरतिसम्यक्दृष्टि, देशविरति, प्रमत्त, अप्रमत्त साधु, ए चार मांहेलुं जावे ते सप्तक क्षीण करे छे, तथा जो अबद्धायु थको क्षपकश्रेणी आरंजे तेवारें ए सप्तकनो क्षय करे, तो ते नियमथी अनुपरत परिणामवंत थको चढते परिणामें आगले चारित्र मोहनीयनी प्रकृति खपाववाने अर्थें उद्यम करे. एम जाष्यमध्यें कह्युं छे. " इयरो अणुवर उच्चिय, सयलं सेढिं समाणेइ" हवे चारित्र मोहनीयनी शेष एकवीश प्रकृति खपाववाने अर्थें उद्यम करतो एवो पुरुष, यथाप्रवृत्त्यादिक त्रण करण करे. तिहां करणनुं स्वरूप पूर्वली पेरेंज जाणवुं. अहीं अप्रमत्त गुणठाणे यथा प्रवृत्तिकरण, तथा अपूर्वकरणगुणठाणे अपूर्वकरण अने अनिवृतिबादर गुणठाणे अनिवृत्तिकरण करे. तिहां अपूर्वकरणे स्थितिघातादिक करी अप्रत्याख्यानीआ चार अने प्रत्याख्यानीआ चार, एवं आठ कषाय एवी रीतें खपावे, के जेवी रीते अनिवृत्तिकरणाद्धाने प्रथम समयेंज ते कषायाष्टकनी पल्योपमना असंख्यातमा जाग प्रमाण मात्रस्थिति शेष थाय. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७१ ॥

तेवार पछी अनिवृत्ति बादर गुणठाणे शुं हणे? ते कहे छे.

अनिअट्टि बायरेथी, ण गिद्धि तिग निरय तिरि अ
नामाउ ॥ संखिज्ज इमे सेसे, तप्पाउंगाउ खीयंति ॥ ७२ ॥

अर्थ– अनिअट्टिबायरे के० अनिवृत्तिबादर गुणठाणाना प्रथम समयें आठ कषाय पल्योपमना असंख्यात जाग प्रमाण स्थितिना थाय. पछी थीणगिद्धितिग के० थीणद्धित्रिक, नरकद्विक, तिर्यंचद्विक, एकेंडियजाति, बेंडियजाति, तेंडियजाति, चौरिंडियजाति स्थावर, आतप, उद्योत सूक्ष्म, साधारण, ए निरयतिरिअनामाउतप्पाउंगाउ के० नरक अने तिर्यंच ए बे गति तत्प्रायोग्य नामकर्मनी तेर प्रकृति तथा पूर्वोक्त थीणद्धित्रिक ते दर्शनावरणीयनी प्रकृति एवं शोल प्रकृतिने उद्वलनासंक्रमें करीने प्रतिसमय उवेली उवेली जेवारे पल्योपमना असंख्यातमा जाग प्रमाणमात्र स्थिति शेष रहे, तेवारें ते शोल प्रकृतिने प्रतिसमय बंधाती प्रकृतिमध्यें गुणसंक्रमें करी संक्रमावी संक्रमावीने क्षीण करतो करतो अनिवृत्तिबादर गुणठाणाना संखिज्जइमेसेसे के० संख्याता जाग गये थके अने शेष एक जाग थाकते थके ते सघली प्रकृति, खीयंति के० क्षीण करे. अहींआं अप्रत्याख्यानीया तथा प्रत्याख्यानीया आठ कषाय पूर्वें खपाववा मांड्या हता पण हजी क्षीण थया नथी तेना वचमां पहेल वेलीज ए शोल प्रकृतिनो क्षय कर्यो अने कोइएक आचार्य वली एवुं कहे छे के,

ए शोल प्रकृति खपावतां वचालें आठ कषाय खपावीने पछी ए शोल प्रकृति खपावे. ॥ इत्यर्थः ॥ ७२ ॥

इत्तो हणइ कसाय, ठगंपि पछा नपुंसगं इत्थी ॥
तो नोकसायछक्कं, बुहइ संजलण कोहम्मि ॥ ७३ ॥
पुरिसं कोहे कोहं, माणे माणं च बुहइ मायाए ॥
मायंच बुहइ लोहे, लोहं सुहुमंपि तो हणइ ॥ ७४ ॥

अर्थ॰ इत्तोहणइकसायअठगंपि के॰ तेवार पछी वली प्रत्याख्यानीआ चार अने अप्रत्याख्यानीआ चार, ए आठ कषायने निःशेष पणे अंतरमुहूर्त्त मात्रकाले करी तेहणे पछानपुंसगंइत्थी के॰ पछी नपुंमकवेद खपावे, पछी स्त्रीवेद खपावे. तोनोकसायछक्कं के॰ तेवार पछी हास्यादिक ठ नोकषायनुं दल क्षेपवतां रह्युं, ते संजलणकोहम्मि के॰ संज्वलन क्रोधने विषे बुहइ के॰ क्षेपवे, संक्रमावे ॥ इति समु॰ ॥ ७२ ॥ पुरिसं के॰ पुरुषवेदना बंधादिक विछेद थया पछी आवलिकाशेष प्रत्ये करणविशेष करी संज्वलन कोहे के॰ क्रोधमध्यें गुण संक्रमें करीने संक्रमावे, अने कोहं के॰ संज्वलनक्रोधना बंधादिक विछेद थये थके आवलिकाशेषप्रत्यें करण विशेषें करी संज्वलन माणे के॰ मानमध्ये गुणसंक्रमे करी संक्रमावे तथा माणंच के॰ संज्वलन मानना बंधादिक विछेद थये थके, आवलिकाशेष प्रत्ये करणविशेष करी मायाए के॰ संज्वलन मायामध्यें बुहइ के॰ संक्रमावे, नाखे, एटले गुणसंक्रमें करी संक्रमावे तथा मायंच के॰ संज्वलन मायाना बंधादिक विछेद थया पछी आवलिका शेष प्रत्यें करण विशेषें करी लोहे के॰ संज्वलनलोजमध्यें बुहइ के॰ गुणसंक्रमें करी संक्रमावे. तेवार पछी लोहं के॰ संज्वलन लोजना बंधादिक विछेद थया पछी आवलिका शेषप्रत्यें करण विशेषें करी हणे, तो के॰ तेवार पछी सुहुमंपि के॰ अत्यंत सूक्ष्म थाकतो एवो सत्तारूप जे लोज तेने पण हणइ के॰ हणे विनाशे सत्ताथी टाले, एम सूक्ष्म संपरायने अंते मोहनीयकर्मने मूलथी टाली नाखे ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७३ ॥

एटले आठ कषाय खपावीने अथवा मतांतरें शोल प्रकृति खपावीने पछी अंतरमुहूर्त्तें नव नोकषाय तथा चार संज्वलनानुं अंतरकरण करे, ते करीने प्रथम नपुंसकवेदना उपरली स्थितिवाला दलिक उवेलवानो विधि करी खपाववा मांडे ते अंतरमुहूर्त्त मध्ये उवलतां उवेलतां पल्योपमना असंख्यातमा जाग प्रमाण स्थितिशेष रहे, तेवारे बंधाती प्रकृतिमध्यें तेनुं दल गुणसंक्रमे करी संक्रमावे एम करतां अंतरमुहूर्त्त कालें ते सघलुं क्षीण थाय.

हवे ते नपुंसकवेदनी हेठली स्थितिनुं दल, ते जो नपुंसकवेदने उदयें श्रेणि मांडी होय, तो वेदतां वेदतां खपावे अन्यथा तो आवलिकामात्र ते दल रह्युं होय, तेने उदयवती वेद्यमान प्रकृतिनेविषे स्तिबुकसंक्रमें करी संक्रमावे. एम नपुंसकवेद क्षय कस्या पछी अंतरमुहूर्त्तें स्त्रीवेद पण एज रीते खपावे, तेवार पछी हास्यादिक ठए प्रकृतिने साथेंज समकालें खपाववा मांडे. पछी ते नोकषायनां उपरली स्थितिनां दल पुरुष वेदने विषे पतद्ग्रह न थाय, माटें तेने पुरुषवेदमध्यें न संक्रमावे किंतु संज्वलनक्रोधमध्यें पूर्वें कह्युं ते रीतें तेनें संक्रमावे. एम संक्रमावतां अंतर मुहूर्त्तमात्रमां ते नोकषायछक्क सर्व क्षीण थाय. ते समयेज पुरुष वेदनो बंध, उदय अने उदीरणानो विछेद थाय. अने एक समय ऊणी बे आवलिये बांध्युं जे पुरुष वेदनुं दल, ते मूकीने वाकी सघलो क्षीण थयो, ते समये अवेदक थयो ए प्रकारें जे पुरुषवेदोदयें श्रेणी आरंजे, तेनो ए विधि कह्यो.

अने जो नपुंसकवेदोदयें श्रेणी आरंजे, तो ते पहेलोज स्त्रीवेद अने नपुंसकवेद ए बेहुनो समकालें क्षय

करे, ते क्षयने समयेंज पुरुषवेदनो बंधादिक, विच्छेद थाय. तेवार पछी अवेदक थको पुरुषवेद अने हास्यादिक षट्क समकालें क्षय करे.

अने जो स्त्रीवेदोदयें श्रेणि पडिवजे, तो प्रथम नपुंसकवेद खपावे. पछी स्त्रीवेद खपावे, ते क्षयने समयेंज पुरुषवेदनो बंध, उदय अने उदीरणानो विच्छेद थाय. तेवार पछी पुरुषवेद अने हास्यादिक षट्कने समकालें क्षय करे.

हवे जे पुरुषवेदें श्रेणी आरंभे, ते आश्रयीनेंज कहे छे. क्रोध वेदतां पुरुषवेदी क्रोधना त्रण भाग करे. एक घोडाना काननी पेरें जे न्हाना न्हाना कर्मना पुद्गल तेना न्हाना न्हाना खंड करे, जे थकी कालविशेषें तेने अश्वकर्णकरणाद्धा कहीयें. ते रससहित कर्मनां दलिकने कूटी कूटीने किट्टिनी पेरें अत्यंत सूक्ष्म करे, तेने बीजो किट्टिकरणाद्धा कहीयें. ते किट्टिकरणाद्धा कस्या पछी ते किट्टि करी तेने वेदे, ते त्रीजो किट्टिवेदनाद्धा कहीयें. तिहां अश्वकर्णकरणाद्धाये वर्त्ततो थको समय समय प्रत्यें अनंता अपूर्व स्पर्द्धक संज्वलना चतुष्कना अंतरकरण थकी उपरली स्थितिने विषे करे, एटले संज्वलन चतुष्कना अंतरकरणनी उपरली स्थितिना प्रतिसमयें अनंता अपूर्व स्पर्द्धक करे, ते स्पर्द्धकनुं स्वरूप, पूर्वें कह्युं छे, तिहांथी जाणवुं. अने ए अश्वकर्णकरणाद्धायें वर्त्ततो पुरुषवेदने पण समयऊणी बे आवलिकारूप कालें करी क्रोधनेविषे गुणसंक्रमें करी संक्रमावतो थको छेहले समयें सर्व संक्रमें करी संक्रमावे. ए प्रकारें अहींआं पुरुषवेद क्षीण थयो अने अश्वकर्णकरणाद्धा पण पूर्ण थई.

तदनंतर किट्टिकरणाद्धायें पेठो थको संज्वलन चतुष्कनी उपरली स्थितिगतदलिकनी किट्टि करे, ते किट्टि परमार्थें तो अनंती छे तथापि बाल समजाववाने अर्थें स्थूलभेदनी अपेक्षाये, असत्कल्पनायें एकेका कषायनी त्रण त्रण कल्पनायें कल्पीयें, तेवारें बार किट्टि होय. ए क्रोधें क्षपक श्रेणी पडिवजतांने जाणवुं.

अने जो मानोदयें श्रेणी पडिवजे, तो तेने उद्वलनाना विधियें करी, क्रोध खपावे थके शेष त्रण कषायनी पूर्वक्रमें करी नव किट्टि करे, जो मायाने उदयें श्रेणी आरंभी होय तो क्रोध अने मान, ए बे उद्वलनाविधियें खपावे थके शेष बे कषायनी छ किट्टि करे तथा जे लोभोदयें श्रेणी मांडे, ते क्रोध, मान, माया ए त्रण उद्वलनाविधियें उवेली खपावे शेष एक लोभनीज त्रण किट्टि करे. ए किट्टि करवानो विधि कह्यो. ए किट्टिकरणाद्धा पूर्ण थये थके पछी किट्टिवेदनाद्धाने विषे पेठो थको जे जीवें क्रोधें श्रेणी आरंभी छे ते क्रोधनी बीजी स्थिति मध्यें रहेलुं प्रथमकिट्टिनुं दलिउं बीजी स्थितिमध्येंथी आकर्षीने प्रथम स्थितिगत करे अने वेदे, ते ज्यां लगें समयाधिक एक आवलि शेष रहे त्यां लगें वेदें, तेवार पछी तेना अंतरसमयमां उपरली बीजी स्थितिमध्यें रहेलुं बीजी किट्टिनुं दल, तेने आकर्षी प्रथमस्थितिगत करी वेदे, ते पण त्यां लगें वेदे, ज्यां लगें समयाधिक आवलिमात्र शेष रहे. तेवार पछी वली उपरली स्थितिनी त्रीजी किट्टिनां दल आकर्षीने प्रथम स्थितिगत करी वेदे. एम ए त्रणे किट्टिवेदनाद्धाने विषे उपरली स्थितिनुं दलिक तेने गुणसंक्रमें करी प्रतिसमय असंख्येय गुणवृद्धि लक्षण संज्वलनमानने विषे प्रक्षेपे छे. एम त्रीजी किट्टिवेदनाद्धाना चरमसमयने विषे संज्वलक्रोधनो बंध, उदय अने उदीरणानो साथेंज व्यवछेद थाय अने सत्तायें पण छेहली समयोन बे आवलियें बांध्युं दल रह्युं छे पण ते विना बीजुं नथी. सर्वने मानने विषे प्रक्षेप्युं छे.

तेने आगले समयें माननी बीजी स्थिति मध्येंथी प्रथम किट्टिनुं दल आकर्षी प्रथम स्थितिगत करी अंतरमुहूर्त्त लगें वेदे, तिहां जे क्रोधनुं दल शेष रह्युं छे. तेने समयोन बे आवलिकायें गुणसंक्रमें करी संक्रमावे अने चरमसमयें तो सर्व संक्रमें करी संक्रमावे, एटले क्रोध क्षय थयो. एम माननी पहेली किट्टिनुं दल प्रथम स्थितियें करलुं छे तेने वेदतां वेदतां समयाधिक आवली शेष रहे, तेवार पछी बीजा समयमां माननी उपरली स्थितिनी बीजी किट्टिनुं दल आकर्षी प्रथम स्थितिगत करी एज रीतें वेदतां वेदतां सम-

याधिक आवलि शेष रहे, ते पछी अनंतरसमयमां माननी उपरली स्थितिनी त्रीजी किट्टिनुं दल आकर्षी तेने प्रथम स्थितिगत करीने वेदे, ते त्यां लगें वेदे, ज्यां लगे समयाधिक आवलिमात्र शेष रहे, तेवारें तेना चरमसमयें माननो बंध, उदय अने उदीरणानो समकालें विच्छेद थाय. अने सत्तायें पण समयोन बे आवलिनुं बांध्युं दल रहे, ते विना बीजो सर्व मायाने विषे प्रक्षेपे करी खपाव्यो छे माटे.

पछी मायानुं बीजी स्थितिगतनी प्रथम किट्टिनुं दल, तेने प्रथम स्थितिगत करी अंतरमुहूर्त्तपर्यंत वेदे, तेमध्यें शेष माननुं दल जे रह्युं हतुं, तेने समयोन बे आवलिकायें गुणसंक्रमें करी अंतरमुहूर्त्त लगे मायाने विषे संक्रमावे, छेहले समयें तो सर्व संक्रमे करी संक्रमावे, एटले माननो क्षय थाय अने मायानो पण प्रथम किट्टिदल वेदतां वेदतां समयाधिक आवलिमात्र रहे, ते पछी अनंतर समये आगली बीजी किट्टिनां दलने प्रथमस्थितिगत करी वेदे, ते ज्यांसुधी समयाधिक आवलिकामात्र शेष रहे त्यांसुधी वेदे. ते पछी अनंतर समयने विषे बीजी स्थितिगत रहेलुं एवुं त्रीजी किट्टिनुं दलिक तेने आकर्षीने प्रथम स्थितिगत करीने वेदे एम पूर्वली पेरें सर्व मायानी किट्टिनां दल वेदतो वेदतो, छेहली किट्टिनां दल प्रथमस्थितिगत करी वेदतां जेवारें समयाधिक आवलिकामात्र शेष रहे, तेवारे मायानो बंध, उदय अने उदीरणा ए त्रणे साथेज विच्छेद थाय, मात्र समयोन बे आवलिनुं बांध्युं दल सत्तायें रह्युं छे. बाकी सर्व संज्वलनलोभमध्यें क्षेपव्युं छे.

तेवार पछी संज्वलन लोभनी उपरली स्थितिनी प्रथम किट्टिनुं दल, आकर्षी प्रथम स्थितिगत करी, तेने अंतरमुहूर्त्त वेदे. तिहां शेष रह्युं समयोन बे आवलिमात्र संज्वलन मायानुं दल, तेने अंतरमुहूर्त्त लगे गुणसंक्रमें करी लोभनेविषे संक्रमावतो अंतरमुहूर्त्तने छेहले समये सर्व संक्रमे करी संक्रमावे, तेवारे संज्वलन लोभनी प्रथम किट्टिनुं दल पण समयाधिक आवलिमात्र रहे तेवार पछी अनंतर समयें संज्वलन लोभनी उपरली बीजी स्थितिनी बीजी किट्टिनुं दल खेंचीने प्रथम स्थितिगत करी वेदे, ते वेदतो, वेदतो आगली त्रीजी किट्टिनां दलने ग्रहण करीने तेनी सूक्ष्म सूक्ष्म किट्टि करे, ते पण त्यां लगे करें, ज्यां लगे बीजी संज्वलन लोभनी किट्टिनुं दल जे प्रथम स्थितिगत कर्युं छे तेनी समयाधिक आवलिमात्र शेष रहे, त्यां लगे करे, ते समयेंज संज्वलन लोभनो बंध विच्छेद थाय, तथा बादर कषायनो उदय अने उदीरणा पण विच्छेद थाय, अने अनिवृत्ति गुणस्थानकनो काल पण विच्छेद थाय. ए त्रणेनो साथेंज विच्छेद थाय.

तेने आगले समयें लोभनी सूक्ष्म किट्टिनुं दल उपरली बीजी स्थितिमध्येंथी आकर्षीने तेने प्रथम स्थितिगत करी वेदे, तेने सूक्ष्मसंपराय कहीयें. पूर्वें जे त्रीजी त्रीजी किट्टिनी शेष आवलिकानी छेहली किट्टि रही छे, ते सर्व वेदाती परप्रकृतिमध्यें स्तिबुकसंक्रमें करी संक्रमावे, एटले लोभनी प्रथम किट्टिनी शेष आवलिका, ते बीजी किट्टिना दलमध्यें संक्रमावे, अने बीजी किट्टिनी शेष आवलिका, त्रीजी किट्टिना दलमध्यें संक्रमावी वेदे.

हवे लोभनी सूक्ष्म किट्टिनुं दल अने पूर्वें समयोन बे आवलिनुं बांध्युं दल, तेने प्रतिसमयें स्थितिघातादिकें करी वेदतो वेदतो त्यां लगें खपावे, ज्यां लगे सूक्ष्मसंपराय अद्धाना संख्याता भाग जाय. अने एक भाग शेष रहे, त्यां लगें खपावे. हवे शेष एक भाग रहे, तेवारें संज्वलन लोभने सर्व अपवर्त्तनाकरणें अपवर्त्तिने एटले अपवर्त्तना तेने कहीयें के जे कर्मनी स्थिति रसनुं घटाडवुं एटले संज्वलन लोभनी स्थिति रस घटाडीने शेष सूक्ष्मसंपराय अद्धा जेटलो राखे, हजी पण सूक्ष्मसंपराय अद्धा अंतरमुहूर्त्त प्रमाण रही छे, तेवारें मोहनीयना स्थितिघातादिक पांच पदार्थ विरम्या, परंतु हजी बीजा कर्मोनां स्थितिघातादिक प्रवर्त्ते छे. अहींआं जे कर्मनी स्थिति तथा रसनुं घटाडवुं तेने अपवर्त्तना कहीयें. एटले संज्वलना लोभनी स्थिति तथा रसने घटाडीने शेष सूक्ष्मसंपराय अद्धा जेटलो राखे. हवे ते लोभनी अपवर्तेली स्थितिने वेदतो, वेदतो त्यां लगे गयो ज्यां लगें संज्वलन लोभ समयाधिक आवलि मात्र रह्यो, तिहां एनी उदी-

रण विराम पामी, केवल उदयें करीज वेदे ले, ते लेहला समय लगें जाणवुं. अने लेहले समयें ज्ञानावरणपंचक, अंतरायपंचक, दर्शनावरण च्यार, उच्चैर्गोत्र, यशःकीर्त्ति, ए शोल प्रकृतिनो बंधविच्छेद थाय तथा मोहनीयनो उदय अने सत्ता पण विच्छेद थाय ॥ इतिसमुच्चयार्थः ॥ ७४ ॥

खीण कसाय डु चरिमे, निद्दं पयलं च हणइ ठउ मह्हो ॥
आवरण मंतराए, ठउ मह्हो चरम समयम्मि ॥ ७५ ॥

अर्थ– संज्वलन लोज सर्व क्षय कस्या पढी क्षीण कषाय थयो तेने पण मोहनीय विना बीजां शेष कर्मोनी स्थितिघात, रसघात, गुणश्रेणी, गुणसंक्रम तेमज पूर्वली रीतें प्रवर्त्ते. ते क्षीण कषायाद्धाना संख्याता जाग जाय, त्यां लगें प्रवर्त्ते अने शेष एक जाग रहे, तेवारें पांच ज्ञानावरण, पांच अंतराय, चार दर्शनावरण अने बे निद्रा एवं शोल प्रकृतिनी सत्तानी स्थिति सर्व अपवर्त्तनायें अपवर्त्तिने एटले घटाडीने क्षीण कषायनी अद्धा सरखी करे, पण निद्राद्विकनी स्थिति स्वरूपनी अपेक्षायें एक सयय हीन करे अने कर्मरूपें बराबर होय ते क्षीण कषाय अद्धा हजी अंतरमुहूर्त्त प्रमाण रही ले, तेवारें ते शोल प्रकृतिनां स्थितिघातादिक विराम पामे, बीजी शेष प्रकृतिनां स्थितिघातादिक हजी विराम पाम्यां नथी ए शोल प्रकृतिने उदय उदीरणायें करीने वेदतां वेदतां समयाधिक आवलि मात्र शेष रहे, त्यां लगें वेदे, पढी उदीरणा विरमे, तेवारें एक आवलिकामात्र केवल उदयें करीने वेदे. ते यावत् खीणकसायडुचरिमे के० क्षीणकषायना द्विचरम समयें एटले लेहेला समयथकी पूर्वलो समय तेने द्विचरम समयें कहीयें त्यांशुधी वेदे पढी ते द्विचरम समयें निद्दंपयलंचहणइठउमह्हो के० निद्रा अने प्रचलाने लद्मस्थ थको हणे एटले निद्राद्विक स्वरूप सत्तापेक्षायें क्षय थाय. पढी आवरणं के० ज्ञानावरण पांच, दर्शनावरण चार अने अंतराएठउमह्हो के० अंतराय पांच, एवं चौद प्रकृतिने पण लद्मस्थ थको चरमसमयम्मि के० लेहला समयने विषे हणे ॥ ७५ ॥ ते चौद प्रकृति क्षय कस्या पढी आगले समयेंज व्यवहारनयमतें सयोगी केवली थाय अने निश्चयनयमतें तो तेहीज समय केवली कहीयें, ते केवलज्ञानें करी सर्व लोकालोक सर्वांशें द्रव्य गुण पर्यायस्वरूपें देखे, जाणे. सर्वदर्शी थाय. एवुं कांइ थयुं नथी, थशे पण नहीं अने थतुं पण नथी, के जे केवली न देखे. एम जघन्य तो अंतरमुहूर्त्तपर्यंत अने उत्कृष्टो तो आठ वर्षे ऊणी पूर्वकोटी वर्षपर्यंत पृथ्वीतलने विषे विचरीने पढी जेने वेदनीयादिक कर्म आयुःकर्मथकी अधिका जोगववां रह्यां होय, तेवां शेष कर्मोने आयुःकर्म बराबर करवाने अर्थें ते आठ समयनो समुद्घात करे, पण बीजा न करे, तिहां पहेले समयें पोताना शरीर प्रमाण जाडो तथा उंचो- नींचो, लांबो, चौद राजप्रमाण पोताना आत्मप्रदेशनो विस्तार, दंडाकार करे. तथा बीजे समयें ते दंडमध्येंथी बेहु पासें प्रदेश श्रेणि विस्तरे, ते लोकांत लगें उत्तर दक्षिणे पसरे, तेवारें कमाडने आकारें आकार देखाय. तेने कपाट कहीयें. त्रीजे समयें पूर्व अने पश्चिमें वली वे प्रदेशनी श्रेणि करे, ते पण लोकांत लगें पसरे, तेवारें मंथाणनी पेरें चार फडसुआं निकले. एवा आकारें आत्मप्रदेशनी श्रेणी पसरे तथा चोथे समयें ते मंथाण आकारना चारे आंतराना आकाश प्रदेश समस्त रह्या ले तेने आत्मप्रदेशें करी पूरीने समग्रलोक व्यापी थाय. पांचमे समयें वली मंथाणना आंतराने संहरे, लठे समयें मंथाण संहरे, सातमे समयें कपाट सहरे, आठमे समयें दंड पण सहरीने शरीरस्थ स्वजावस्थ थाय.

तिहां पहेले समयें अने आठमे समयें औदारिक काययोगी होय, तथा बीजे लठे अने सातमे, ए त्रण समयें औदारिक मिश्रकाययोगी होय. अने वचला त्रण समयें कार्मणकाय योगी होय. ए त्रणे समयें अणाहारी होय. इत्यादिक अहींआं घणो विचार ले परंतु विस्तारना जयथी नथी लख्यो.

हवे कोइएक केवली समुद्घात कस्या विना पण मुक्तियें जाय. जे जणी श्री पन्नवणामध्ये कह्युं ने भवेविणंत्नंते केवली समुग्घायं गच्छइ गोयमा नोइणमठे समठे जस्सा उएण तुलाई बंधणेहिं ठिईहय जवोपज्जाइ कम्माइं ॥ न समुग्घायं समगच्छई अगंतुण समुग्घाय मणंतकेवली जिणा जरामरण विप्पमुक्का सिद्धिवर गयं गया ॥ जेने आयुःकर्मनी स्थितिना कर्मपरमाणु सरखाज जवोपग्राही वेदनीयादिक कर्म होय. ते समुद्घात न करे अने, जे करे, ते पण अंतरमुहूर्त्त वर्त्तायु थाकतेज केवली समुद्घात करे. हवे ते वेहु सयोगी केवली पण जवोपग्राही कर्मक्षय करवाने अर्थें लेश्यातीत अत्यंत अप्रकंप परम निर्जरानुं कारण, एवा शुक्लध्याननो त्रीजो पायो ध्यावावाने वांछता योगनिरोध करवा मांमे, तिहां अंतरमुहूर्त्तमां योग रुंधे, तेमध्यें प्रथम बादर वचनयोग निरोधने अर्थें प्रवर्त्तमान थाय. तिहां बादरकाययोगें करीने बादर मनोयोगने अंतरमुहूर्त्तें रुंधे. तेवार पछी सूक्ष्ममनोयोगे करी बादरवचनयोग रुंधे, तेवार पछी सूक्ष्मकाययोगे करी बादरकाययोग रुंधे, वली तेणे करीज सूक्ष्म मनोयोग रुंधे. ते पछी सूक्ष्मवचनयोग रुंधे, ते पछी सूक्ष्मकाययोग रुंधतो थको सूक्ष्म क्रिया अप्रतिपाति त्रीजे शुक्लध्याने चढे, तेना सामर्थ्य थकी वदनोदरादिक विवर पूरवे करीने देहनो त्रीजो जाग संकोचीने शेष बे जागनो प्रदेशघन करे.

ते ध्यानें वर्त्ततां स्थितिघातादिके करी सयोगी गुणगणाने चरम समयें एक आयु विना बीजां त्रण कर्मने अयोगी गुणगणानी अवस्थाना सरखा स्थितिवंत कस्या पण. एटलुं विशेष के, जे कर्मनो अयोगी गुणगणे उदय नथी ते कर्मनी स्थिति, स्वरूपापेक्षायें समय ऊणी करे, कर्मस्वरूपनी अपेक्षायें अयोगी अवस्थासमान स्थिति करे.

ते सयोगी गुणगणाने चरमसमयें २ औदारिकद्विक, ३ तैजस, ४ कार्मण, १० ढ संस्थान, ११ प्रथम संघयण, १५ वर्णचतुष्क, १६ अगुरुलघु, १७ उपघात, १८ पराघात, २० शुजाशुज विहायोगति, २१ प्रत्येक, २२ स्थिर, २३ अस्थिर, २४ शुज, २५ अशुज, २६ निर्माण, २७ सुस्वर, २८ दुःस्वर, २९ उश्वास अने ३० बे वेदनीयमांहेली एक वेदनीय, ए त्रीश प्रकृतिनां उदय अने उदीरणा विच्छेद थाय, तेने आगले समयें अयोगी केवली थाय. तेनुं कालमान पांच ह्रस्व अक्षर उच्चार प्रमाण अंतरमुहूर्त्तनुं होय. तिहां सूक्ष्मक्रियाध्यान पूर्ण करीने व्युपरत क्रिया अप्रतिपातिनामें शुक्लध्यानने चोथे पाये चढे. ए गुणगणे स्थितिघातादिक रहित थको जेटली उदयवती प्रकृति छे. तेने वेदतो थको खपावे अने जे प्रकृतिनो उदय नथी, मात्र सत्तायेंज छे, तेनां दलिक स्तिबुकसंक्रमें करी उदयवती प्रकृतिमध्ये संक्रमावी वेदी वेदीने खपावे. एम अयोगीनाद्विचरम समय लगें करे ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७४ ॥

हवे तिहां जे प्रकृति स्वजावे खपावे, ते कहेछे.

देवगइ सहगयाउ, दु चरिम समयं जविअंमि खीअंति॥
सविवागे अर नामा, नीआ गोअंपि तछेव ॥ ७५ ॥

अर्थ– देवगइसहगयाउ के० देवगति सहचारिणी एटले देवगतिना बंधन साथें एकांतेंज बंध छे जेनो, एवी देवगति सहगति प्रकृति दश छे, तेनां नाम कहे छे. २ वैक्रिय अने आहारक शरीर अने ४ वैक्रियआहारक बंधन, ६ वैक्रियआहारकसंघातन, ८ वैक्रिय आहारकांगोपांग, ए देवगति, १० देवानुपूर्वी, ए दश प्रकृति देवगति सहगत कहीयें. ए दश प्रकृति, दुचरिमसमयंजविअमिखीअंति के० जव्यमोक्षगामी जीवने द्विचरमसमयें क्षय जाय. तथा सविवागेअरनामा के० तथा तेहीज द्विचरमसमयें जे प्रकृति विपाकें वर्त्ते छे. एटले जे नामकर्मनी नव प्रकृतिनो तिहां विपाक एटले उदय छे, ते थकी इतर एटले बीजी प्र-

हवे कोइएक केवली समुद्घात कस्या विना पण मुक्तिये जाय. जे जणी श्री पन्नवणामध्यें कह्युं छे स-व्वेविणंजंते केवली समुग्घायं गच्छइ गोयमा नोइणमछे समछे जस्सा उएण तुलाइं वंधणेहिं ठिइहेय जवो पज्जाइ कम्माइं ॥ न समुग्घायं समगच्छई अगंतुण समुग्घाय मणंतकेवली जिणा जरामरण विप्पमुक्का सि-द्धिवर गयं गया ॥ जेने आयुःकर्मनी स्थितिना कर्मपरमाणु सरखाज जवोपग्राही वेदनीयादिक कर्म होय, ते समुद्घात न करे अने, जे करे, ते पण अंतरमुहूर्त्त वर्त्तायु थाकतेज केवली समुद्घात करे. हवे ते वली सयोगी केवली पण जवोपग्राही कर्मक्षय करवाने अर्थें लेश्यातीत अत्यंत अप्रकंप परम निर्ज्जारानुं कारण, एवा शुक्लध्याननो त्रीजो पायो ध्याववाने वांछता योगनिरोध करवा मांमे, तिहां अंतरमुहूर्त्तमां योग रुंधे, तेमध्ये प्रथम वादर वचनयोग निरोधने अर्थे प्रवर्त्तमान थाय. तिहां वादरकाययोग करीने वादर मनोयो-गने अंतरमुहूर्त्ते रुंधे. तेवार पछी सूक्ष्ममनोयोगे करी वादरवचनयोग रुंधे, तेवार पछी सूक्ष्मकाययोगें करी वादरकाययोग रुंधे, वली तेणे करीज सूक्ष्म मनोयोग रुंधे. ते पछी सूक्ष्मवचनयोग रुंधे, ते पछी सूक्ष्मकाय-योग रुंधतो थको सूक्ष्म क्रिया अप्रतिपाति त्रीजे शुक्लध्याने चढे, तेना सामर्थ्य थकी वदनोदरादिक विवर पूरवे करीने देहनो त्रीजो जाग संकोचीने शेष वे जागनो प्रदेशघन करे.

ते ध्यानें वर्त्ततां स्थितिघातादिकें करी सयोगी गुणठाणाने चरम समयें एक आयु विना वीजां त्रण क-र्मने अयोगी गुणठाणानी अवस्थाना सरखा स्थितिवंत कस्या पण.एटलुं विशेष के, जे कर्मनो अयोगी गु-णठाणे उदय नथी ते कर्मनी स्थिति, स्वरूपापेक्षायें समय ऊणी करे, कर्मस्वरूपनी अपेक्षायें अयोगी अवस्थासमान स्थिति करे.

ते सयोगी गुणठाणाने चरमसमयें २ औदारिकद्विक, ३ तैजस, ४ कार्मण, १० छ संस्थान, ११ प्रथम संघयण, १५ वर्णचतुष्क, १६ अगुरुलघु, १७ उपघात, १८ पराघात, २० शुजाशुज विहायोगति, २१ प्रत्येक, २२ स्थिर, २३ अस्थिर, २४ शुज, २५ अशुज, २६ निर्माण, २७ सुस्वर, २८ दुःस्वर, २९ उ-श्वास अने ३० वे वेदनीयमांहेली एक वेदनीय, ए त्रीश प्रकृतिनां उदय अने उदीरणा विच्छेद थाय, तेने आगले समयें अयोगी केवली थाय. तेनुं कालमान पांच ह्रस्व अक्षर उच्चार प्रमाण अंतरमुहूर्त्तनुं होय. तिहां सूक्ष्मक्रियाध्यान पूर्ण करीने व्युपरत क्रिया अप्रतिपातिनामें शुक्लध्यानने चोथे पाये चढे. ए गुणठाणे स्थि-तिघातादिक रहित थको जेटली उदयवती प्रकृति छे. तेने वेदतो थको खपावे अने जे प्रकृतिनो उदय नथी, मात्र सत्तायेंज छे, तेनां दलिक स्तिवुकसंक्रमें करी उदयवती प्रकृतिमध्ये संक्रमावी वेदी वेदीने खपावे. एम अयोगीनाद्विचरम समय लगें करे ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ८४ ॥

हवे तिहां जे प्रकृति स्वजावें खपावे, ते कहेछे.

देवगइ सहगयाउ, दु चरिम समयं जविअंमि खीअंति॥
सविवागे अर नामा, नीआ गोअंपि तछेव ॥ ८५ ॥

अर्थ– देवगइसहगयाउ के० देवगति सहचारिणी एटले देवगतिना वंधन साथें एकांतेंज वंध छे जेनो, एवी देवगति सहगति प्रकृति दश छे, तेनां नाम कहे छे. २ वैक्रिय अने आहारक शरीर अने ४ वैक्रि-यआहारक बंधन, ६ वैक्रियआहारकसंघातन, ८ वैक्रिय आहारकांगोपांग, ए देवगति, १० देवानुपूर्वी, ए दश प्रकृति देवगति सहगत कहीयें. ए दश प्रकृति, दुचरिमसमयंजविअमिखीअंति के० जव्यमोक्षगामी जीवने द्विचरमसमयें क्षय जाय. तथा सविवागेअरनामा के० तथा तेहीज द्विचरमसमयें जे प्रकृति विपाकें वर्त्ते छे. एटले जे नामकर्मनी नव प्रकृतिनो तिहां विपाक एटले उदय छे, ते थकी इतर एटले वीजी प्र-

कृतिउं जे प्रकृतिउंनो तिहां उदय नथी, तेवी प्रकृतिनां नाम कहेछे. ३ औदारिक, तैजस अने कार्मण, ए त्रण शरीर, ६ तथा ए त्रणनां बंधन, ए ए त्रणनां संघातन, १५ ढ संस्थान, २१ ढ संघयण, २२ औदारिकांगोपांग, २६ वर्णचतुष्क,२७ मनुष्यानुपूर्वी, २० पराघात, २ए उपघात, ३० अगुरुलघु, ३२ शुजाशुजखगति, ३३ प्रत्येक, ३४ अपर्याप्त, ३५ उश्वास, ३६ थिर, ३७ अथिर, ३० शुज, ३ए अशुज, ४० सुस्वर, ४१ दुःस्वर, ४२ दुर्जग, ४३ अनादेय, ४४ अयशःकीर्त्ति, ४५ निर्माण, ए पिस्तालीश प्रकृति पण द्विचरमसमयें क्षय पामे तथा नीआगोअंपितछेव के० नीचगोत्र अने अपिशब्दथकी बे वेदनीयमांहेलुं एक वेदनीय, ए सर्व मली प्रथमनी दश जेलतां सत्तावन प्रकृति द्विचरमसमयें क्षय थाय, सत्ताथी टले.

अन्नयर वेअणिज्जं, मणुआउअ मुच्चगोअ नवनामे ॥
वेएइ अजोगि जिणो, उक्कोस जहन्न मिक्कारे ॥ ७६ ॥

अर्थ– हवे द्विचरमसमय क्षय गयुं जे वेदनीय, तेथकी अन्नयरवेअणिज्जं के० अनेरुं शाता अशातामांहेलुं एक वेदनीय अने मणुआउअं के० मनुष्यायु, उच्चगोअ के० उच्चैर्गोत्र, नवनामे के० नामकर्मनी नव प्रकृति, एवं बार प्रकृतिने, वेएइअजोगिजिणो के० अयोगी केवली वेदे छे. ते उक्कोस के० उत्कृष्टपणे तीर्थंकर वेदे छे अने जहन्नमिक्कारे के० जघन्यथकी तो सामान्य केवली होय. ते तीर्थंकरनामकर्मविना अगीआर प्रकृति वेदे ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७६ ॥

हवे नामकर्मनी नव प्रकृतिनां नाम कहे छे.

मणुअगइ जाइ तस बा, यरं च पज्जत्त सुन्नग आइज्जं ॥
जसकित्ती तित्थयरं, नामस्स हवंति नव एआ ॥ ७७ ॥

अर्थ– मणुअगइ के० मनुष्यगति, जाइ के० पंचेंद्रियजाति, तस के० त्रसनाम, वायरंच के० बादरनाम पज्जत्त के० पर्याप्तनाम, सुन्नग के० सुन्नगनाम, आइज्जं के० आदेयनाम, जसकित्ती के० यशःकीर्त्ति नाम, तित्थयरं के० तीर्थंकरनाम नामस्सन्नवंतिनवएआ के० ए नामकर्मनी नव प्रकृति होय, तेनां नाम कह्यां. इति समुच्चयार्थः ॥ ७७ ॥

हवे अहींआं वली ए गुणगणे मतांतरपणुं देखाडे छे.

तच्चाणु पुवि सहिआ, तेरस न्नवसिद्धिअस्स चरमंमि ॥
संतं सग मुक्कोसं, जहन्नयं बारस हवंति ॥ ७० ॥

अर्थ– पूर्वोक्त मनुष्यायु अने उच्चैर्गोत्र, ए बे प्रकृतिमध्यें तच्चाणुपुविसहिआ के० त्रीजी आनुपूर्वी एटले मनुष्यानुपूर्वी, ते मनुष्यानुपूर्वीयें सहित पूर्वोक्त बार प्रकृति करीयें, तेवारें तेरसन्नवसिद्धिअस्सचरमंमि के० तेर प्रकृति न्नवसिद्धिआ एटले तद्नवें मोक्षगामी जीव एवा अयोगीने चरम समयें संतंसगमुक्कोसं के० उत्कृष्टपणे सत्तायें कर्मप्रकृति होय अने जहन्नयंबारसहवंति के० जघन्यथकी तो तीर्थंकरनामकर्मविना बार प्रकृतिनी सत्ता होय. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७० ॥

ए शा सारु होय ? माटें हवे एनो हेतु कहेछे.

मणुअ गइ सहगयाउं, न्नवखित्त विवाग जिअ विवागाउं ॥
वेअणिअ अन्नरुच्चं, चरम समयंमि खीयंति ॥ ७ए ॥

अर्थ– मणुअगइसहगयाउ के० मनुष्यगति साथेज जेनो उदय छे, तेने मनुष्यगति सहगत अगीआर प्रकृति कहीयें, पण ते केवी छे? तोके भव के० भवविपाकी तो मनुष्यायु छे, तथा खित्तविवाग के० क्षेत्रविपाकी तो मनुष्यानुपूर्वी छे, तथा बाकीनी नामकर्मनी नव प्रकृति जे पूर्वे कही, ते जिअविवागाउ के० जीवविपाकीनी जाणवी. तथा वेअणिअअन्नरुच्चं के० वे वेदनीयमांहेलुं अनेरुं एक वेदनीय अने उच्चैर्गोत्र, उत्कृष्टपदें ए तेर प्रकृति अने जघन्यपदे तीर्थंकरनाम विना बार प्रकृति छे ते भव्यसिद्धिक एवा जीवने अयोगी गुणठाणाना चरमसमयंमिखीयंति के० चरमसमयने विषे क्षय जाय छे, अहीआं मनुष्यानुपूर्वी ते मनुष्यगति छे, माटें तेर प्रकृति साथेंज क्षय जाय. एम मतांतरें कह्युं, अनेरा आचार्य वली एम कहे छे के मनुष्यानुपूर्वीनी द्विचरम समयेंज सत्ता व्युच्छेद थाय छे, उदयना अभावथकी उदयवती प्रकृतिने स्तिबुकसंक्रम न होय तेमाटे स्वस्वरूपें करीने चरम समयने विषे तेनां दलिक देखाय छे. एम युक्त छे तेमनो चरम समयमां सत्ता व्युच्छेद होय छे, आनुपूर्वी चार तो क्षेत्रविपाकी छे माटे भवापांतरालगतियेंज एनो उदय होय, ते कारण माटें भवस्थ जीवने आनुपूर्वीनो उदय न होय अने उदयविना तो अयोगी अवस्थाने द्विचरम समयेंज मनुष्यानुपूर्वीनी सत्ता व्युच्छेद थाय, एवा मतने अनुसरीने पूर्वे द्विचरम समयने विषे सुडतालीश प्रकृतिनी सत्तानो व्यवच्छेद देखाड्यो अने चरमसमयें तो उत्कृष्टथी बार प्रकृति अने जघन्यथी अगीआर प्रकृतिनो व्यवच्छेद छे केमके अयोगी अवस्थायें तो जे प्रकृतिनो उदय होय, तेनोज चरम समयें सत्ताथी विच्छेद थाय छे. अने जेनो उदय न होय ते द्विचरम समयेंज क्षय थाय छे.

तेथी आगल हवे जीवने कर्मसंबंध मूकाणो, ते माटे मूकाणा फलथी जेम एरंडफलनी पेरें एटले मोक्षें जातां केवी गति करे? तोके जेम कोशामांहेथी मूकाणुं एरंडफल ते स्वभावविशेष करी आकाशे उडे अथवा जेम धूमनी गति सहेजें उंचीज होय अथवा जेम बाण, धनुष्यमांथी छूट्यो पाधरोज जाय अथवा जेम तुंबडुं पाणीमध्यें नाखेलुं उंचुं चडी आवे, तेम दंडे फेरव्या चक्रभ्रमनी पेरें पूर्व संयोग करी जीव, कर्मबंधनथकी मूकाणो तेथी जीवनी सहचारी गति उंची छे माटे ते जीव, एक समयमां उंचो लोकांतें जाय, पण बीजो समय स्पर्शे नहीं. ते जीव उंचो जातो जे आकाशप्रदेशे अही अवगाही रह्यो होय तेहीज आकाशप्रदेशनी समश्रेणीयें एक समयमां अन्य प्रदेशने अस्पर्शतो अंकुश समानगति करी जाय. उक्तं च आवश्यकचूर्णौ “ जत्तीए जीवोवगाहो, तावइयाएउ गाहणाए उड्ढंउज्जुगं गछइ नवं कवीयं च समयं न फुसइत्ति ॥ जे भाणी वचला प्रदेशने स्पर्शतो घणा समय थइ जाय केम के जीव तथा परमाणु एक आकाशप्रदेशथकी बीजे आकाशप्रदेशें जाय, ए उपाधें उपलक्षित काल तेने समयकाल कहीये तो तेम करतां घणा समय लागे, तेथी अस्पर्शगतियेंज एक समयमां उंचो जाय तिहां शाश्वतां सुख अनुभवे, ते कहेछे. ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ७९ ॥

अह सुइअ सयल जगसिह, र मरुव निरुव निरुवम सहाव सिद्धिसुहं ॥ अनियण मवाबाहं, ति रयण सारं अणु हवंति ॥ ८० ॥

अर्थ– अह के० अथ हवे कर्मक्षय कर्या पछी अनंतर समयेंज सुइअ के० शुचि एकांत शुद्ध एटले राग द्वेषादिकरूप मल तेणें रहित सयलजगसिहरं के० सकल संपूर्ण जगत् जे सांसारिक सुख, तेनुं शेखरभूत सर्वोत्तम सर्वथी अधिक जे भाणी सिद्धनां सुख तो अरूव के० अरुज छे एटले रोगादिक तथा मनपीडादिककष्टे करी रहित होय केमके रोगतो शरीरने होय ते शरीर तो तिहां नथी अने संसारमध्यें तो

ते बेहु कष्ट संजवे छे. माटें ते सरखुं संसारमध्यें कोइ सुख नथी के जेनी उपमा आपीयें ? माटें निरुवम कें० निरुपम छे. एटले एवुं कोइ पण सुख संसारने विषे नथी के जेनी उपमा आपीने तुल्यता करीयें ? माटे सिद्धनां सुख निरुपम छे. वली ते सुख कहेवुं छे, तो के सहाव कें० स्वजावथी उपजेलुं छे पण सांसारिक सुखनी पेरें कारमुं परकर्त्रिम नथी, एवुं सिद्धिसुहं कें० सिद्धपदनुं सुख अनिर्वचनीय अनियण कें० अनिधन एटले जेनो केवारें नाश नथी अर्थात् जेनो केवारें छेहडो नथी अंत न आवे, जेनो क्षय नथी तथा राग द्वेषादिक जे सुखनां बाधक छे, तेने सर्वथा क्षय कस्याथी मवावाहं कें० अव्याबाध एटले बाधाकारी पीडाकारी एवा जे रोगादिक तेने मूलथी उन्मूल्या छे ते जणी ते फरी प्रगट न थाय. ते विना पीडा न उपजे तेमाटें अव्याबाध सुख छे. वली तिरयणसारं कें० त्रण रत्न जे ज्ञान, दर्शन अने चारित्र, तेनो सार एटले फलजूत छे एटले रत्नत्रयिनो यत्न कस्याथी कर्मक्षय थाय छे अने कर्मक्षय थयाथी मोक्षसुख लइयें छैयें. माटे सिद्धिसुखनो अजिलाष करनारायें अवश्य रत्नत्रयिनो आश्रय करवो केमके सिद्धना सुखनुं कारणजूत ते रत्नत्रयज छे एवा मोक्षसुखप्रत्यें ते परमात्मा सिद्ध जीव अणुहवंति कें० अनुजवे छे ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ए० ॥

हवे विशेष जाणवानी अजिलाषावंतने उपदेश कहेछे.

डुरहिगम निउण परम, ठ रुइर बहु जंग दिठिवायाउ ॥
अठा अणुसरिअवा, बंधोदय संत कम्माणं ॥ ए१ ॥

अर्थ– डुरहिगम कें० डुरधिगम ते गंजीरार्थ एटले प्रमाण, नय, निक्षेपादिकें करी घणो डुर्लज लहीयें, एवो अर्थ छे जेने विषे, वली निउण कें० निपुण एटले सूक्ष्मबुद्धिने गम्य एवो परमठ कें० परम-उत्कृष्ट अथवा परमार्थ एटले यथावस्थित अर्थनो विचार, तेणे करी रुइर कें० रुचिर एटले सुहामणुं सूक्ष्ममतिना धणीना मनने आल्हादनुं करनार, एवुं तथा बहुजंग कें० बंधोदय सत्ताना घणा जांगा एटले विकल्प छे जेने विषे एवुं जे दिठिवायाउ कें० दृष्टिवादनामा बारमुं अंग ते थकी बंधोदयसंतकम्माणं कें० बंधोदय सत्तावंत कर्मप्रकृतिना अठाअणुसरिअवा कें० अहींआं जे अर्थ नथी कह्या, ते अर्थ, सर्व तिहांथी जाणवा, जे जणी अहींआं तो संक्षेपरुचि जीवना अनुग्रहने अर्थें लेशमात्र अर्थ देखाड्यो छे पण विशेषार्थ तिहांथी समजवो ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ए१ ॥

हवे ग्रंथकर्त्ता आचार्य, पोतानुं मानरहितपणुं अने अनुद्धतपणुं देखाडे छे.

जो जह अपडिपुन्नो, अठो अप्पागमेण बंधोति ॥
तं खमिऊण बहुसुआ, पूरे ऊणं परिकहंतु ॥ ए२ ॥

अर्थ– जोजहअपडिपुन्नोअठो कें० ए सप्ततिकानामा ग्रंथने विषे जिहां बंधोदय सत्ताने विषे जे जे अर्थ अपरिपूर्ण एटले अधुरो कहेवाणो होय केमके अप्पागमेणबंधोति कें० में अल्पागमपणे बांध्यो छे. एटले में अल्प शास्त्रने जाणवे करी बांध्यो छे तेथी पूर्ण अर्थ बांध्यो न होय, इति एटले एवा हेतु माटें ते ते अर्थ बंधादिकने विषें जिहां जेटलो उंणो कहेवाणो होय तंखमिऊण कें० ते रूप महारो अपराध जे अजाणपणुं तेने खमीने बहुसुआ कें० बहुश्रुत बहुसिद्धांतना जाण जे गीतार्थ होय तेमणे पूरेऊणं कें० ते उंणा अर्थनी प्रतिपादक एवी गाथादिकें करी पूरीने ते तत्प्रतिपादक गाथाउ ग्रंथमध्यें प्रक्षेपीने शिष्य आगलें तथा श्रोताजनो आगले परिकहंतु कें० परिसमाप्त एटले संपूर्ण अर्थ कहेवो. जे जणी बहुश्रुत सज्जन ते सहेजे परिपूर्ण ज्ञान सारसंपत्तिनी युक्ततायें करी परोपकार करवाने रसिकज

होय छे. माटे म्हारी उपर तथा शिष्य उपर उत्कृष्ट उपकारने कर्त्ता एवा ते बहुश्रुत सज्जन ते अवश्य म्हारो अपरिपूर्ण अर्थाभिधानलक्षणरूप अपराध, तेने सहन करी परिपूर्ण अर्थ पूरीने शिष्यने कहो. ते भणी बहुश्रुतने ए प्रार्थना युक्तज छे ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ए२ ॥

हवे गाथामान कहेछे.

गाहग्गं सयरीए, चंद महत्तर मयाणु सारीए ॥
टीगाइ नियमि आणं, एगूणा होइ नउईउ ॥ ए३ ॥

अर्थ– गाहग्गंसयरीए के० ए सप्ततिका ग्रंथना कर्त्ता चंद्रमहत्तराचार्यें पूर्वें तो सीत्तेर गाथाज करी हती जेमाटें ए ग्रंथनुं सप्ततिका एवुं नाम थयुं. चंद्रमहत्तरमयाणुसारीएटीगाइनियमिआणं के० तेवार पछी ए ग्रंथनी टीकाकर्त्तायें ए दुर्बोध ग्रंथ जाणीने ग्रंथकर्त्ता चंद्रमहत्तराचार्यनी मतिने अनुसारे जिहां जोइयें, तिहां भाष्यनी गाथाउ नेलीने सुबोध कीधो, तेवारें ते चंद्रमहत्तरनी यंत्री शांकली गाथाउ मूकीने टीकाकारें ए सप्ततिकानी गाथाउ एगूणाहोइनउईउ के० एकूणी नेवुं एटले सर्व मलीने नेव्याशी गाथा संपूर्ण करी. ए रीतें ए सप्ततिकानामें छठो कर्मग्रंथ समाप्त थयो ॥ इति समुच्चयार्थः ॥ ए३ ॥

इति सप्ततिकानामा षष्ठः कर्मग्रंथः समाप्तः ॥

॥ अथ प्रशस्ति ॥

॥ श्रीचंद्रगछांबरपूर्णचंद्रो, मेधाविधिष्ण्योपगतो वितंद्रः ॥ प्राप्तप्रतिष्ठोयवनेश्वसत्सु, सूरीश्वरोऽभृद्विजयादिसेनः ॥ १ ॥ तत्पट्टपूर्वाचलचित्रभानुः, कुपक्षकक्षोल्वणचित्रभानुः ॥ महातपाख्यातधरो धरायां, जीयात्स सूरिर्विजयादिदेवः ॥ २ ॥ तत्पट्टनाटयप्रियमौलिपृष्ठोऽभूत्सूरिराजोविजयादिसिंहः ॥ यशोचरस्पृथक्प्रशमोमृतोमात्, द्रुतद्रुतचित्रत्रिपूपलोमे ॥ ३ ॥ तदीयगछांबुजराजहंसः, सद्विप्र संविज्ञजनावतंसः विध्वस्तदोषकृतशेषशेषो, भवेद्यशस्सोमगुरुर्यशस्वी ॥ ४ ॥ किं वर्ण्यतेऽन्यद्गुणगौरवंगिरा, मोघौतु मोघाचरणस्य तस्य ॥ यदीयविद्याधनतर्कितों- तरा, किं सेवते देवगुरुर्न नाकम् ॥ ५ ॥ यच्छ्रेयतस्तद्गुरुहस्तसिद्धि, योगाज्जकोपीदृशशास्त्रवेत्ता ॥ किं योगिपाणीरितचूर्णयोगा, द्बोहं न लोहोत्तमतां दधाति ॥ ६ ॥ आ प्रशस्तिमां प्रतियो घणी न मलवाथी केटलेक ठेकाणे अशुद्धता दीठामां आवे छे ते सज्जनोए शुधारी वांचवुं.

॥ इति सप्ततिकानामा षष्ठः कर्मग्रंथः संपूर्णः
तत्संपूर्त्तौ च प्रकरणरत्नाकराभिध पुस्तकस्य चतुर्थोभागः समाप्तः ॥
गुरु श्रीमच्चारित्रविजयसुप्रसादात्

जाहेर खबर.

नीचेनां नवां पुस्तको गुजराती भाषांतर सहित तैयार छे.

योग शास्त्र (कर्ता श्रीहेमचंद्राचार्य)	रु. ३—४—०
सामुद्रिक शास्त्र (कर्ता श्रीभद्रबाहुस्वामी)	रु. १—०—०
शुकन शास्त्र (कर्ता श्रीजिनदत्तसूरि)	रु. ०—६—०
जलजात्रादि विधि	रु. ०—६—०
अष्टकजी (कर्ताश्रीहरिभद्रसूरि)	रु.१—१२—०
कल्पसूत्र सुखबोधिका (कर्ताश्री विनयविजयजी,)	रु. २—८—०
कस्तूरी प्रकरण (कर्ताश्रीहेमविजयगणि)	रु. ०—८—०
प्रकरण रत्नाकर चोथो भाग	रु. ५—८—०
शत्रुंजय माहात्म्य (कर्ताश्रीधनेश्वरसूरि)	रु. २—४—०
हिंगुल प्रकरण (कर्ताश्रीविनयसागरोपाध्याय)	रु. ०—५—०
चैत्यवंदनचोविसी(कर्ताश्रीक्षमाकल्याणकजी)संस्कृत	रु. ०—५—०
मेघमालाविचार (कर्ताश्रीविजयप्रभसूरि)	रु. ०—५—०
वीसस्थानकनो रास (कर्ताश्रीजिनहर्षसूरि)	रु. २—०—०

नीचेनां पुस्तको तेनां मूलसहित गुजराती भाषांतर साथे छपाइने तैयार थाय छे. अने ते थोडी मुदतमांज बहार पडशे.

वैराग्यकल्पलता (कर्ता श्रीयशोविजयजी) (छपाइरहेवा आवेल छे,)

जैनकुमारसंभव महाकाव्य (कर्ता श्रीजयशेखरसूरि) (छापवुं शीरुछे)

उपदेश रत्नाकर (कर्ता श्रीमुनिसुंदरसूरीश्वर)

मागधी भाषानुं व्याकरण (ढुंढिका टीकासहित)

रुषिमंडल (प्रभाविकपुरुषोनां चरित्र)

उपदेश तरंगीणी—